„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul II, nr. 90 ● 7-13 octombrie 2005 ● 24 pagini ● 2 lei (20.000 lei)
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Andrei Pleşu
„Solidaritate şi mîndrie naţională“
pagina **3**

Andrei Codrescu
„Iconografia Gheenei şi vinovăţia noastră“
pagina **7**

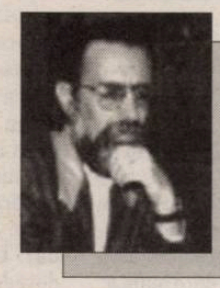

Vintilă Mihăilescu
„Exerciţii de perplexitate“
pagina **7**

De ce DGLR?

(Dicţionarul General al Literaturii Române)

„DICŢIONAR – Spuneţi întotdeauna: «Nu-i bun decît pentru ignoranţi!»“

GUSTAVE FLAUBERT – „DICŢIONAR DE IDEI PRIMITE DE-A GATA“

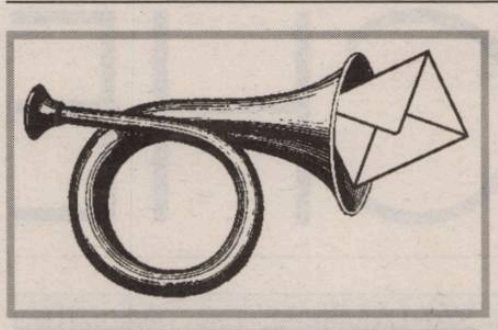

Nr. 89: *„Unde sînt intelectualii de stînga?“*

„Înainte de a judeca, vreau să înţeleg...“

Unde sînt intelectualii de stînga?! Nu ştiu ce înseamnă a fi „intelectual de stînga“ pentru alte generaţii, dar o să încerc să vă povestesc ce înseamnă a fi intelectual de stînga pentru un sociolog de 25 de ani. Mică precizare: eticheta asta „intelectual de stînga“/„intelectual de dreapta“ este destul de ridicolă, însă voi accepta regulile jocului şi voi încerca să vorbesc „la subiect“.

Cînd eram la liceu, o colegă mi-a spus „Alina, tu ar fi trebuit să te naşti în centru, nu în cartierul Tractorul“. Deşi nu-mi amintesc contextul conversaţiei, aceste cuvinte m-au bîntuit ani în şir. Ştiam că eu şi ea sîntem diferite, dar multă vreme nu am înţeles sensul diferenţei noastre: ce legătură avea cartierul unde mă născusem? În urmă cu cîţiva ani, pe cînd eram încă studentă la Ştiinţe Politice, am avut o conversaţie agitată cu o altă colegă. Această colegă refuza să citească *Manifestul Partidului Comunist* şi orice argument al meu o lăsa rece: „Cum poţi accepta să citeşti aşa ceva ştiind ce orori au făcut comuniştii la noi în ţară? Bunicii mei au făcut închisoare din cauza lui Marx!“. Deşi îmi aduc perfect aminte contextul conversaţiei, nu am înţeles şi nu voi înţelege niciodată cauzalitatea despre care colega mea îmi vorbea. Cei din generaţia mea nu se consideră (încă) intelectuali. Meseria de intelectual vine parcă din alt timp şi altă generaţie, vezi Cercul de la Păltiniş. Cu toate astea, la 25 de ani, intelectuali sau nu, prietenii, colegii, cunoştinţele mele sînt mai degrabă de dreapta decît de stînga. Cred că o listă detaliată a diferenţelor între „dreapta“ şi „stînga“ ar fi pe placul dogmaticilor ce se hrănesc din tipologii. Din păcate pentru aceştia, o să mă limitez la a trage nişte concluzii din experienţa personală.

Fiecare dintre noi, intelectual sau nu, are anumite sensibilităţi. Poate că eu, născută într-un cartier de muncitori din Braşov, acord mai multă atenţie vieţii cotidiene a oamenilor amărîţi. Poate că altcineva, născut pe bulevardul Titulescu din Bucureşti, este mai interesat de dinamica relaţiilor internaţionale decît de dinamica şomajului din Valea Jiului. Poate că eu, născută într-un cartier de muncitori, voi analiza, la un moment dat, dinamica relaţiilor internaţionale şi poate că voi ajunge la aceleaşi concluzii ca prietenul meu din bulevardul Titulescu. Este posibil. Dar chiar analizînd dinamica relaţiilor internaţionale, eu voi fi mereu sensibilă la detaliile vieţii cotidiene a oamenilor amărîţi din rîndul cărora am plecat. Înainte de a-i judeca, voi încerca să-i înţeleg. Înainte de a judeca acest comunism pe care nu l-am trăit, voi încerca să-l înţeleg. Să fie ăsta programul unui intelectual de stînga? Nu ştiu, în orice caz este programul unui sociolog de 25 de ani care are sensibilităţi de stînga.

Alina SURUBARU
alinasurubaru@yahoo.fr

Actualităţi

Contrabanda de suflete

Dacă urci în acceleratul de Suceava, poţi avea neplăcuta surpriză ca, plin de bagaje, să găseşti uşa compartimentului tău blocată şi perdelele trase. Trebuie să te opinteşti serios să deblochezi uşa. Aerul închis te loveşte în faţă şi îţi umple plămînii cu un iz puternic de ceva cu usturoi. Laşi bagajele pe unde apuci şi îţi tragi sufletul. Înăuntru, un el şi o ea cu aer de sectanţi te privesc surprinşi şi un pic speriaţi. Canapelele uzate sînt pline de pungi-punguliţe, bileţele frumos colorate, iar pe măsuţa de la geam transpiră cîteva felii de salam ieftin şi de pîine. De aici venea mirosul! Mă uit cu jind la locul meu de la geam. 45, scris cu pixul deasupra canapelei. Ăla-i locul meu, punctez cu degetul ca să fiu mai convingător. Cei doi tresaltă şi, cu gesturi spasmodice, îşi strîng lucrurile şi mîncarea neterminată. Nu scot un sunet, doar gesticulează sacadat. De aproape, bileţelele frumos colorate se dovedesc a fi iconiţe cu calendar pe spate. Sînt vînzătorii ambulanţi de credinţă la pacheţel. El trage disperat de punguţe şi-mi face loc să m-aşez. Ea îşi continuă netulburată activitatea. Bagă în fiecare punguţă o cruciuliţă cu şnur şi o icoană. Figura ei are o tentă tragică, parcă după o îndelungată suferinţă. Îmbătrînită de tînără, faţa femeii este marcată de o cicatrice de sub nas pînă la ureche. Un semn vechi. Activitatea este foarte bine organizată. Fiecare punguţă este prevăzută cu un stick galben pe care este scris preţul: 10.000 lei. Preţul credinţei de contrabandă în trenuri, metrou sau la terase. Se spune că mila este cea mai profitabilă afacere în România. Cerşetoria am exportat-o cu succes şi în vest. Apoi am inventat altceva. Cineva a învăţat să exploateze frica ancestrală de a rămîne fără glas. Privindu-i, te simţi ca Neo supus la interogatoriul paznicilor din *Matrix*. „Domnule Anderson, la ce-ţi foloseşte dreptul la telefon, dacă nu poţi... vorbi?“. Tot acest cineva se ocupă de afacere, tipăreşte iconiţele, fabrică cruciuliţe şi... E rentabil. Contrabanda cu Dumnezeu merge bine pentru că românul este credincios. Le agaţă în maşină, în casă sau le ţine-n portofel. Să-l ferească de necazuri. E o mică pilă la divinitate. Poţi să minţi şi să furi liniştit. Vei fi iertat de păcate. Fariseii, după ce înjură cu gura plină, şi alte cele, cînd ajung în dreptul unei biserici îşi fac umili zeci de cruci. În public. Să vadă toată lumea ce credincioşi sînt! La Biserica SRL România, Dumnezeu a pus manager un bişniţar. Prieten cu ilegaliştii, dărîma locaşe de cult înainte de '89. Trenul opreşte în gară la Ploieşti. Grăbit, alt surdo-mut mi-a pus pe genunchi un pacheţel cu Maica Domnului. Tot 10.000. Trăiesc dilema unui proaspăt ilegalist. Roagă-te şi dă mai departe. Să-l iau, să nu-l iau?

Eduard Ovidiu OHANESIAN
eohanes@yahoo.com

Pentru o cultură a protestului

Stimabililor,

Existaţi, vă enervaţi, enervaţi pe alţii (niciodată pe noi), elaboraţi sisteme conceptuale (şi pentru ei), stîrniţi dispute (chiar şi cu noi), mulţi acquesează (ce înseamnă nu ştiu, dar le place cum sună) la ideile şi enervările voastre (noastre), alţii vă (ne) strîng mîna şi cu un BINE LE-AŢI SPUS se preling pe lîngă voi (noi), rămînînd (şi voi, şi noi) cu inutilitatea primară a protestului faţă cu reacţiunea, de-ţi vine să spui (depinde cui): „gata, să fie al dracu' ăla care s-o mai revolta“. Asta pînă cînd se umflă din nou

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

vena şi simţi că plezneşte dacă nu protestezi împotriva „imbecilităţii harnice“ (mulţumesc, domnule Pleşu). Dar există în România o cultură a protestului? Nu ştiu, poate... Iată o dilemă: decît un protest inexistent, mai bine un protest ineficient?

Cu nervu' pe ei,

Laurenţiu CONDILIOGLU
Constanţa

Nr. 86: *„Mai puneţi mîna pe o carte!“*

O replică

Stimată redacţie,

Referitor la întrebarea dvs. dacă sînt sigur pe afirmaţia făcută la finalul textului apărut în *Dilema veche* nr. 88/20005 (rubrica dilematicilor de pretutindeni), aceea că în România se scrie mult şi prost şi se citeşte puţin şi nediferenţiat, în caz că lucrurile stau altfel, întreb la rîndul meu:

Dacă scriem formidabil, atunci de ce se vînd atît de bine traducerile?

Cum se face că pînă acum avem doar un singur autor de succes, Mircea Cărtărescu *(De ce iubim femeile,* 50.000 exemplare vîndute)?

De ce am eu senzaţia că succesul scriitorilor noştri e mai mult un succes de critică decît unul de librărie?

La urma urmei, de ce iubim femeile şi nu cărţile scriitorilor români?

De ce? De ce, nene Anghelache? Poftesc ca să-mi răspunzi!

Gabriel FUNICA
gabriel_funica05@yahoo.com

P.S. Poate nu tocmai întîmplător, Festivalul internaţional „Zile şi Nopţi de Literatură“, ediţia a IV-a, Neptun, a avut ca temă de dezbatere „Eu scriu. Cine mă citeşte?“.

Să fi aruncat cititorii lui Cărtărescu televizoarele pe fereastră?

N. red.: Nenea Anghelache ne roagă să vă întrebăm ce cărţi ale unor autori români aţi citit în ultima vreme şi care v-au plăcut sau nu...

Despre *Dilema veche*

Din India

Ce bine că existaţi şi ce bine că vă citesc... Nu-mi pasă de ce teme aveţi, mai ales că tocmai m-au prins cei de la lucru că stau pe Internet şi citesc *Dilema veche* de vineri şi, normal, oamenii m-au întrebat *What are you reading?... wow, it that „prostitution“?* cînd au văzut scris cuvîntul „prostituţie“ din articolul „Damele prostituate“. Şi le-am spus că „da“. Păi, daa, era şi este un cuvînt universal se pare... *idem* meseria. Nu e vina mea că au înţeles. Şi au urmat explicaţiile: păi, ştiţi, *Dilema veche* este o gazetă pe care o citesc acasă şi care are săptămînal teme... Săptămîna asta e „prostituţia...“ Şi apoi am dat-o rău în bară: „Săptămîna trecută o fost Cartea – de ce să mai citim o carte...“ Au dat din cap şi nu au mai spus nimica (şi încă tot nu m-am prins dacă datul din cap lateral e la ei „da“ sau „nu“... e greu...) Au plecat. Cred că-mi vor închide accesul la Internet. De luni mă mută la sediul celălalt. Acolo nu am net. Doar şefa mea are la ea în birou. O să merg vinerea şi miercurea şi-i fur calculatorul pentru două ore. Nu mi-e dor de aşa de multe. Numa' de mirosul ziarelor din fiecare miercuri şi vineri.. Tabieturile mele... Şi-s tînără, Doamne: am numai 23 de ani, neîmpliniţi, îi aştept în 7 noiembrie... şi deja am tabieturi... La ele îmi e cel mai greu să renunţ... Şi aici, în India, e şi mai greu... şi am uitat să-mi iau de acasă rezervele de *Academia Caţavencu* şi *Dilemele*... cele reale adică, căci celelalte mi-s încă în cap.

Vă salut cu drag şi-aş da orice să vă miros paginile proaspăt scoase de la tipografie!

M.-G. SABĂU
nyah7shiva@yahoo.com

P.S. Am avut aceeaşi dilemă cu „Alitalia“... nu cu mult înaintea domnului Alex. Leo Şerban.

Dlui Radu Cosaşu: Mulţumesc că-mi faceţi lumea să pară normală indiferent în ce colţ uitat al ei mă înfund! Şi mai ales că-mi păstraţi umorul pe calea cea bună. Felicitări mi se pare prea puţin...

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Familia modernă**
- **Terorismul şi democraţia**
- **Starea criticii**

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
(redactor-şef adjunct)
Marius CHIVU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU
Cezar PAUL-BĂDESCU
Ruxandra PETRESCU
(secretar de redacţie)
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
&
Adrian CIOROIANU (redactor asociat)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Alexandru CĂLINESCU
Andrei CODRESCU
Mircea DINESCU
Şerban FOARŢĂ
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
Robert TURCESCU
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU
REPORTER:
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ
PUBLICITATE:
Iulian TRAŞĂ
Tel.: 0788.214.846
e-mail: iuliantrasa@imagoo.ro
Redacţia DILEMA VECHE:
str. Constantin Daniel, nr. 11, sector 1, 010631, Bucureşti.
Telefon/fax: 317.23.90
e-mail: dilema@rdsnet.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată de *Dilema veche srl.*
Asociaţi: Mircea Dinescu (60%)
şi membrii redacţiei (40%)

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 12.500 de exemplare

Abonamente la *Dilema veche*

Vă puteţi abona:

- la sediul redacţiei, str. Constantin Daniel nr. 11, etaj 1, sector 1, Bucureşti;
- trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO06RNCB5010000360390001/ROL, deschis la BCR, Filiala sector 1 Bucureşti, titular Dilema veche srl, CUI 16047158, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 84 lei (840.000 lei) pentru 1 an, 44 lei (440.000 lei) pentru 6 luni, 22 lei (220.000 lei) pentru 3 luni.

Relaţii la tel./fax: 317.23.94.

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Solidaritate și mîndrie națională

Onoarea cetățenească a „lagărului“ comunist n-ar avea nici o justificare dinaintea istoriei dacă în măruntaiele lui n-ar fi avut loc două-trei episoade de disperare organizată: Budapesta 1956, Praga 1968, Gdansk 1980. Schimbînd proporțiile, putem aminti și de trista rezistență armată din România anilor '50, de Valea Jiului și de Brașov. Mîndria noastră „regională“ și națională își poate obloji rănile cu tinctura patetică a acestor evenimente, iar Europa reunificată le poate contempla ca pe niște urme ale propriei ei preistorii. Fără „elanul spre libertate“ (B. Gieremek) pe care asemenea momente îl ilustrează, n-ar mai fi fost nimic de salvat în partea noastră de lume. Faptul că ele au fost posibile e un miracol și e inadmisibil să le vedem uitate, relativizate, transformate în patrimoniu muzeal. După august 1980, cuvîntul „solidaritate“ a devenit o instituție, iar „mîndria națională“ – o specie de martiraj. A te sluji de ecoul acestor termeni pentru declarații sentimentale și trivialități demagogice curente e totuna cu a nu avea memorie. Și a trata limbajul și istoria ca pe niște unelte derizorii.

„Solidaritatea“ poloneză a fost un perfect exemplu de comportament responsabil în vremuri precare. Nu simplă complicitate, nu asociere impulsivă, nu strigăt gregar. Uluitoare e diversitatea omenească, socială și profesională a celor care se solidarizau. Linia de front era opera unor inși care n-aveau nimic în comun: profesori și muncitori, prelați și foști filosofi marxiști, savanți consacrați și studenți. Într-o convorbire cu Michnik din 1992, generalul Jaruzelski descrie cu oarecare perplexitate această neobișnuită unanimitate: „«Solidaritatea» a apărut ca o mișcare atotcuprinzătoare care, în termeni simpli, a combinat politica de dreapta și, într-un fel, pe cea reacționară și parohială, cu cerințele socio-economice populiste, de stînga“. În împrejurări „normale“, cardinalul Wyszynski, profesorul Kolakowski, Gieremek și Michnik, Mazowiecki și Walesa, Kuron și Jastak n-ar fi petrecut mult timp împreună. Dar au putut acționa împreună, de îndată ce au căzut de acord că și „legile naturale“, și cele „ale lui Dumnezeu“ sînt călcate în picioare. Conștiința – împărtășită – că „nu există libertate fără solidaritate“, prezența încurajatoare a lui Ioan Paul al II-lea, mobilizarea planetară în jurul curajului polonez au fost de natură să dubleze nemulțumirile zilnice cu o exaltantă componentă de demnitate națională. A fi polonez, polonez adevărat, însemna a alege pericolul. Pe o asemenea temelie – și *numai* pe o asemenea temelie – „mîndria națională“ impune respect. Ea nu e aroganță fudulă, ambiț provincial, suficiență și xenofobie. E croiala unei voințe colective și a unui destin asumat pînă la capăt. Ar fi de adăugat că și unii dintre reprezentanții Puterii au avut, în Polonia deceniului nouă, o calitate aparte. Jaruzelski însuși n-a fost un „aparatcik“ de duzină. Nu poți să nu rămîi visător cînd, în convorbirea cu Michnik amintită mai sus, îl vezi citînd cu adresă din Tocqueville...

*

Aud că la festivitățile comemorative de la Gdansk (douăzeci și cinci de ani de la grevele din august 1980) au participat figuri de prim rang din toată lumea: președinți (ai Germaniei, Ungariei, Ucrainei și Georgiei), foști președinți (Havel), miniștri de Externe (Joschka Fischer), foști miniștri de Externe (Madeleine Albright), prim-miniștri (ai Olandei, Belgiei și Finlandei) etc. România a ales să fie prezentă doar prin dl Márko Bela, adică la un nivel onorabil, dar sub rangul celorlalți participanți. E o neglijență semnificativă, o dovadă de neaderență la istoria noastră recentă. Sîntem mereu în alt loc decît restul lumii, carenți la capitolul comuniune europeană, „exteriori“ prin decizie proprie. Și asta în timp ce folosim abundent (și abuziv) tocmai cuvintele „solidaritate“ și „mîndrie națională“. Mobilurile noastre sînt, deocamdată, „pragmatice“: solidaritate împotriva bacșișului, solidaritate cu năpăstuiții inundațiilor (care va să zică nici compasiunea, nici întrajutorarea nu mai funcționează decît prin apel oficial), solidaritate de tip tribal, născută din ghinion și dezordine. Cît despre mîndria națională, ea riscă să capete un aspect parodic: am găsit metoda de a rămîne veseli, în plin eșec, țanțoși, în plină ebrietate. Vom intra în Europa cu fruntea sus, iar Europa se va înghesui, slugarnic, să ne mănînce sarmalele.

VOLVO
for life

cu dilema la croitor

Există vreun numitor comun între modelul suedez și modelul românesc?

Văzute de pe Golden Bridge, apele nordice nu par atît de învolburate ca șprițurile de la Golden Blitz.

Dacă v-aș spune că regele Suediei urechează ziariști, că drege poduri, că zgîndăre partidele politice și că după ora 21,00 se consultă cu poporul la una mică, aș exagera, fiindcă Majestatea Sa nu are voie, sub nici o formă, să se amestece în politichie, iar jurnaliștii stau cu ochii pe el ca pe butelie, apoi nu-ș' cum dracu', dar podurile alea vechi, construite pe la 1600 de stră-străbunicii săi peste canalele Stockholm-ului, nu prea se strică, iar astea mai noi, de la 1800, din oțel suedez, nu prea ruginesc.

Așa că, lipsit de frumoasa tradiție a șantierelor de la Salva-Vișeu, regele Suediei șomează.

Mircea DINESCU

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Identitate și șpagă

De la începutul mandatului său, fostul premier Adrian Năstase a declarat că trebuie să ne integrăm în Uniunea Europeană cu demnitate. A curs ceva cerneală pe această temă – mai ales că pe atunci încă aveau loc negocierile de aderare și foarte mulți au (sub)înțeles că trebuie *să negociem* cu demnitate, să nu ne lăsăm „duși de nas“, să nu înghițim pe nemestecate tot ce ne propun birocrații de la Bruxelles. Cuvîntul atît de nobil și de cuprinzător, lansat de fostul prim-ministru, s-a tradus în chestiuni cît se poate de tehnice, pe care le cunosc cel mai bine fostul negociator-șef și echipa sa de la Ministerul Integrării. Negocierile s-au încheiat în ultimul moment, cu tot felul de excepții, clauze și promisiuni – nu tocmai demne – din partea noastră.

Acum zece zile, la Conferința Națională a Multiplicatorilor de Informație Europeană (lemnoasă denumire – dacă mi se permite – dar n-avem încotro...), președintele Traian Băsescu a reluat tema mîndriei naționale și a lansat alt termen, *aroganța:* „Nu văd nici un motiv ca noi, aici, acasă, să nu fim mîndri și să nu intrăm cu o oarecare aroganță în UE. O aroganță a poporului român în raport cu cei care n-au nimic în plus față de noi“. Termenul nu e foarte potrivit, căci aroganța e conotată negativ: dicționarele o definesc ca „mîndrie sfidătoare“ și „dispreț față de cei din jur“. Dar, în fine, am înțeles ideea: „Nu putem intra cu capul plecat“. În retorica personală a președintelui, *firescul* situației de a nu fi „mai prejos“ decît alții a devenit pretext pentru resuscitarea mîndriei naționale. Intenția e cît se poate de bună, dar contextul nu-l ajută: mă tem că opinia publică nu prea mai e atentă la așa ceva, ci la inundații, la soarta Alianței, la prețul benzinei ori la împăcarea istorică dintre Mihaela Rădulescu și Andreea Marin. Și apoi, nici președintele însuși nu a insistat pe tema mîndriei naționale, îngrozit fiind de o cercetare care arăta că marea majoritate a cetățenilor acceptă șpaga ca pe o fatalitate. Așa încît, dl Băsescu a adresat concetățenilor îndemnul de a nu mai da șpagă. Lăudabil îndemn, dar, ca filolog, îmi îngădui să-l avertizez pe dl președinte că e un proiect pe termen lung; va da rezultate în momentul cînd va intra cu totul în istoria limbii toată seria lexicală creată în jurul „problemei“ de o tradiție multiseculară: *șpagă, atenție, filodormă, filotim, mită, ciubuc, bacșiș, șperț, cadou, pachet, cotizație, rușfet, peșcheș, mîzdră, plocon, „ceva“.* (Numai *rușfet, mîzdră* și *filotim* sînt arhaisme; restul sînt în uz.) Plus expresiile „a da ceva“, „a ieși la interval“, „a cotiza“, „a se simți“, „a fi atent“, „a-și arăta recunoștința“, „a mișca din urechi“ etc. O astfel de tradiție nu poate fi „deconstruită“ doar printr-un îndemn prezidențial. E fatal.

„Demnitatea“ și „aroganța“ merită însă măcar cîteva comentarii în plus, căci 1 ianuarie 2007 bate la ușă. Utilizarea acestor termeni concentrează – cred – criza identitară în care ne aflăm și pe care amețeala tranziției nu face decît s-o amplifice. De unde ne poate veni, brusc, mîndria cu care să înfruntăm raportul de țară și statutul de viitori cetățeni europeni? De cînd ne-am recucerit libertatea, ne-am dovedit prea puțin dispuși să profităm de ea pentru a ne construi o identitate nouă și legitimă. Ne vine greu să ne acceptăm așa cum sîntem, balansăm enorm între stări contradictorii, ezităm între candoarea cu care așteptăm laude de la „străini“ și autoflagelări exagerate prin care ne decretăm incapabili în absolut. Ne vine greu să acceptăm partea românească de Holocaust, dar sîntem convinși că toleranța noastră e „proverbială“. Ne vine greu să admitem că deceniile de comunism ne-au aplatizat mental și psihologic, dar sîntem convinși că „românul e deștept“ și că am boicotat comunismul „din interior“. Ne vine greu să recunoaștem că ne zbenguim zilnic, cu inconștiență, în disprețul propriilor valori, dar ne înfurie „imaginea proastă în Occident“. Nu știm să trecem, firesc, de la opinca strămoșească și cheful cu țuici la costum și cravată cu zîmbet de societate și să acceptăm că ambele fac parte din noi. Nu știm, în fine, să legăm armonios trecutul de „apărători ai creștinătății“ de prezentul construit pe alte coordonate decît sabia lui Ștefan cel Mare și „pohta ce-am pohtit“. Nu sîntem în stare să ne reprimăm bucuria mică de a-i fi bătut la fotbal pe „ei“ („România-Europa 9-2“, titrau gazetele după ultimă rundă a cupelor europene) sau de a le fi spart topurile cu băieții „noștri“ de la O-Zone. Nu știm încă să ne asumăm firesc relațiile dintre „noi“ și „ei“.

Așadar, de unde ne poate veni demnitatea? Cred că numai din perseverența civilizatorie. Paradoxal, putem redeveni mîndri că sîntem români numai după ce vom deveni europeni. După ce ne vom demonstra nouă înșine că sîntem în stare să funcționăm la parametrii unei societăți moderne și civilizate, că sîntem în stare să ne asumăm standarde democratice normale nu doar de ochii lumii, nu doar „pentru imagine“, ci pentru că într-adevăr credem în ele și le resimțim ca „ale noastre“. Deocamdată sîntem departe de așa

ceva, iar 1 ianuarie 2007 nu ne va schimba brusc. Ne vom lămuri dilemele identitare doar prin conviețuirea cu ceilalți, doar prin integrarea în diversitatea europeană, care ni-i va face mai apropiați pe „străini“ și ne va scăpa de stereotipiile istorice și de sentimentul excepționalismului românesc în care ne încăpățînăm să credem, pe față sau pe ascuns. Vom deveni demni cînd ne vom recăpăta *firescul național*, iar „demnitatea“ va fi o valoare pe care o vom înțelege și o vom exprima fără vorbe mari, doar din priviri. „Sîntem o națiune puternică“, a mai spus președintele. Putem fi, mă întreb, o națiune firească?

ținerea de minte

„Murind în 1924, Franz Kafka nu putea să prevadă, cu acea exactitate a istoricului bîntuit de cronologii, că, peste zece ani, imaginarul său infern al puterii se va preschimba în realitatea istorică a puterii. Dar atunci cînd năvăleau noaptea pentru a-și aresta fără motiv și fără justificare victimele, Gestapo-ul și NKVD-ul îl arestau, de fapt, pe Franz Kafka. Cunoașteți ceva mai kafkian decît sosirea la Minsk, în 1937, a tovarășului comisar I.V. Kovalev, pregătit să-și preia postul, și trezindu-se în niște birouri cu desăvîrșire pustii, pentru că predecesorul său și toți funcționarii fuseseră executați ca trădători ai lui Stalin? Fatalmente, Kovalev a preluat biroul următoarei victime, adică el însuși.“

(Carlos Fuentes, *Crezul meu*, în traducerea Simonei Sora, Editura Curtea Veche, 2005)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Ce l-a apucat pe Frattini?

M-am întîlnit recent cu o respectabilă doamnă, fost diplomat american care lucrase prin anii '80 la ambasada de la Bucureşti. Revenise după mulţi ani şi redescoperea România. La un moment dat, a venit vorba despre Guvernul Năstase. Doamna zîmbeşte cu subînţeles şi îmi spune: „Ştii că l-am cunoscut înainte de Revoluţie, prin anii '80? Lucra la un institut juridic, era peste tot, zîmbea şi apăra regimul cînd veneau străini pe aici". Mirarea doamnei care văzuse multe parcă îmi spunea: nu aveţi nici o şansă. M-am gîndit apoi că doamna redescoperea aceeaşi Românie, apărată tot de Năstase, care acum nu mai trebuie să zîmbească linguşitor, s-a făcut mare.

Discursul oficial al epocii Ceauşescu spunea că în România democraţia era mai avansată decît în Occident, că Marea Adunare Naţională era un parlament mai democratic pentru că la noi erau aleşi oameni ai muncii veritabili (de acolo au rămas dinozaurii presei cu ideea că parlamentarii sînt un fel de strungari care trebuie să dea la şaibă). Drepturile omului erau garantate prin Constituţia Republicii Socialiste. Cîţiva au luat în serios asta. Unii au fost internaţi la azile pshiatrice, altora li s-a pierdut urma. Cînd Iulius Filip, Doina Cornea, Radu Filipescu şi alte cîteva zeci de români erau arestaţi pentru că îşi exercitau drepturi elementare, nomenclaturişti spilcuiţi şi educaţi ca Năstase se plimbau pe la conferinţe internaţionale, unde prezentau modelul românesc de democraţie. Iar drepturile omului – spune Năstase într-un articol publicat atunci – erau scorneli ale Freedom House şi ale altor agenturi care doreau să şubrezească statele socialiste. Acest gen de lichelism nu apaţine unor proşti sau unor brute. Năstase nu este Pleşiţă, un ţăran dintre cei proşti şi invidioşi scoşi la suprafaţă de comunismul care i-a persecutat pe ţăranii muncitori şi serioşi. Năstase e un tip inteligent şi rafinat, pervertit de un cinism asumat de bunăvoie şi ajuns principiu de viaţă. Acest cinism spune că toţi sînt la fel, toate regimurile sînt egale, Freedom House sau Ceauşescu e totuna, important e să fii tu în fruntea bucatelor.

Mi-am adus aminte de toate astea la vizita comisarului Franco Frattini. Puţini se aşteptau ca declaraţiile sale să fie atît de tranşante. Ne-am fi aşteptat să spună ceea ce spun comisarii europeni de cîţiva ani încoace: România a făcut progrese, dar mai are multe de făcut. A spus însă că „la sfîrşitul lui 2004 eram mai degrabă pesimişti în privinţa capacităţii României de a accelera reforma sistemului juridic. Azi pot să vă împărtăşesc satisfacţia noastră deplină pentru ceea ce a realizat România în ultimele nouă luni". O adevărată palmă dată PSD, care se chinuia să ne convingă că el a făcut reforma Justiţiei, iar Macovei duce o campanie stalinistă de subjugare a superbei opere rodicastănesciene. Şi totuşi, ce l-a apucat pe Frattini? Eu cred că, omeneşte, s-a săturat ca PSD să i se plîngă galeş de starea Justiţiei.

Poate că guvernarea Năstase a avut ceva succese economice şi sociale, dar Justiţia reprezintă de departe un eşec spectaculos, pe care au încercat să îl împacheteze în legi moarte şi gargară întortocheată. Doar că spoirea nu ţine la infinit şi, cu toată inteligenţa sa, Năstase nu a înţeles asta nici cînd îl apăra pe Ceauşescu, nici cînd poza în reformatorul Justiţiei. Iar cînd spoitorii se iau în serios şi se cred *make-up stylists,* ajung ridicoli. E ridicol să te lauzi acum că ai închis capitolul Justiţie, cînd l-ai închis cu o clauză atît de dură, încît ieşea chiar din tiparele modului de lucru al Comisiei. Nu este o practică obişnită să fie cerute dinspre Bruxelles cazuri concrete, corupţi la puşcărie adică, şi totuşi s-a întîmplat asta cu România.

În România lui Năstase, anticorupţia a funcţionat cum funcţionau drepturile legale în România lui Ceauşescu: cei care le luau în serios intrau la puşcărie. Ordinul şefilor era mai important decît legile. Năstase a făcut PNA şi a dat legi, dar ordinele discutate în stenogramele PSD erau mai importante. Strategia de a spune ca ei (Comisia) şi a face ca noi a fost dusă la absurd. PSD a creat PNA, iar după alegeri un grup de pesedişti şi peremişti au reclamat, la Curtea Constituţională, propria lege, spunînd că PNA nu ar trebui să aibă dreptul de a ancheta parlamentari. Curtea s-a executat şi a obligat PNA să cedeze respectivele dosare Parchetului General. Iar comisarii, oricît de diplomaţi ar fi, reţin şmecheriile de acest gen. Practic, prin această şmecherie

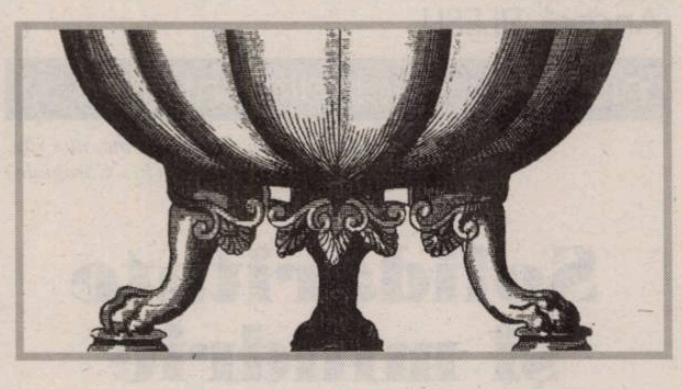

juridică, o mulţime de dosare chiar dintre cele urmărite în evaluarea justiţiei au fost aruncate în aer. Cînd Macovei a reorganizat PNA astfel încît interpretarea Curţii să nu mai fie o problemă, tot PSD a sărit ca ars că Guvernul pune în pericol integrarea. Doar că acum a mers prea departe cu strategia de spoire a realităţii. Pentru că însuşi PNA fusese o spoială, nu Comisia ceruse înfiinţarea sa, aşa cum mint acum lideri ai PSD. Dimpotrivă, expertul european care evalua progresele în Justiţie a fost sceptic iniţial. Abia ulterior, pentru că tot îl făcuseră, Comisia a recomandat să primească resursele de care avea nevoie. Dar, prin crearea PNA, PSD s-a făcut cîţiva ani că lucrează.

Adrian Năstase a avut dreptate: există două Românii. Una reală şi una spoită. Ei zîmbesc frumos şi încearcă să îşi vîndă România lor, de parcă totul – viaţa, realitatea, politica, principiile – sînt chestii ce ţin de *public relations*. Ce nu au înţeles nici atunci, nici acum e că doar ei cred în spoiala lor. Realitatea îi ajunge din urmă, chiar dacă atunci băgau disidenţi la puşcărie şi acum se chinuie să îi ţină pe corupţi afară.

presa despre...

Români, vă ordon, nu daţi şpagă!

„«Români, încetaţi şpaga!» e tipic Băsescu. Apelul preşedintelui are ceva memorabil şi impracticabil. Fiind preşedintele peste România oficială, Traian Băsescu ar fi făcut bine să se ocupe de românii care iau mita, nu de cei care împing plicul în buzunarul robei de magistrat sau în contul companiei soţiei şoferului deputatului.

Preşedintele crede că avem de-a face cu doi parteneri egali: cel care dă şi cel care ia. Nu e aşa. Cel care ia e mai tare. El are puterea de a refuza să îşi facă datoria, iar acest şantaj e, pînă la urmă, decisiv. Preşedintele s-a îndepărtat romantic, naiv şi declarativ, de realitatea feudală, conservată în inima vieţii sociale dezordonate a românilor.

Cu toate acestea, preşedintele a atins nervul slab al societăţii româneşti. Vorbind de lipsa de încredere a românilor şi înjurînd precis termenii în care a fost pregătită integrarea europeană, el a rămas, în continuare, singurul politician român competent în ale naţiei sale." (Traian Ungureanu, *Cotidianul)* **(C. G.)**

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

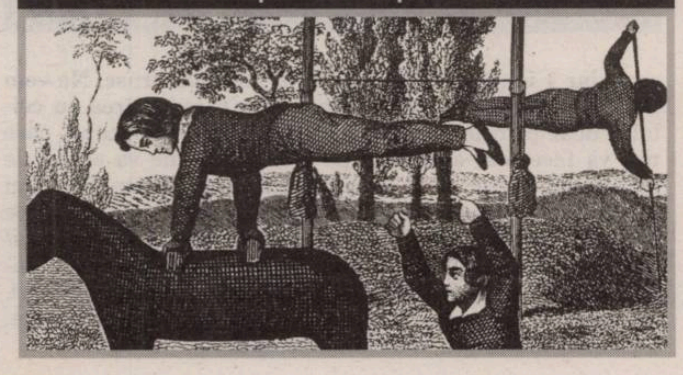

Cozmologia, ştiinţa nimicului

Nimic nu poate opri din drumul ei o idee proastă. E la fel ca la inundaţii: oamenii fac diguri, pun saci cu nisip, bagă pompe şi dau interviuri; degeaba. Cînd vine ideea proastă mare, cu buşteni şi sticle de plastic goale, nu se mai poate face nimic.

Săptămîna trecută l-am auzit pe Miron Cozma aruncînd peste noi cu zoaiele aduse proaspăt de pe Rive Gauche. De uimire, am deschis gura la începutul discursului şi am închis-o abia la sfîrşit, cînd noul lider naţional mi-a dat pe loc repaus. Aţi observat probabil că tupeul poate să te surprindă mai tare decît geniul – poate şi pentru că tupeul nu e ţinut în loc de nici o idee preconceptă, ori bagaj cultural.

După cum s-a văzut la televizor, omul şi-a luat *copywriter,* ca Băsescu, şi-a învăţat să vorbească în fraze scurte şi memorabile, de le mai zice şi *sound-bites* în America. E „ultimul haiduc", „singura speranţă a clasei muncitoare", şi, cine ştie, chiar inventatorul radioului – în detrimentul rusului Popov, un alt tupeist istoric.

Nu-l invidiaţi, voi, plicticoşi politicieni de centru-centru! Deşi omul pare că are o carieră de demagog roşu înainte, viaţa stîngii româneşti nu e uşoară. Ea reprezintă un individ greu de definit muncitor, distins prin aceea că îşi doreşte să muncească numai din ziua în care rămîne şomer şi pînă în cea în care îşi găseşte o slujbă. Să fii liderul unei astfel de categorii sociale presupune un efort suplimentar de limbaj dublu: promiţi bunăstare unora şi puşcărie altora – iar ăştia ultimii se întîmplă să fie tocmai patronii care plătesc salariile primilor. Treaba asta se numeşte capitalism şi e naşpa, drept pentru care trebuie înlocuită cu o orînduire mai bună. Ne vom gîndi la ea în timpul mandatului de preşedinte pe viaţă al dlui Cozma.

Conferinţa de presă a proaspătului condamnat mi se pare aşadar una dintre cele mai revoltătoare şi imbecile idei proaste din istoria recentă. A conţinut atîtea prostii sforăitoare, atîtea minciuni nerušinate, atîta demagogie, încît nimeni nu s-a putut abţine şi a dat-o la televizor. E firesc cumva: de cînd trebuie să tragem banda neagră pe sînii fetelor de pe Centură, orice urmă de obscenitate legală e exploatată la maxim. De cînd sîngele se taie la montaj şi înjurăturile la editare, cine mai poate rezista tentaţiei să-l dea la televizor chiar pe inventatorul sîngelui la televizor?

Adevărul e că trebuie să-l vedem măcar şi pentru că un Cozma distribuit pe şest, pe casete video şi CD-uri pirat, ar fi fost cu mult mai puternic. Cozma cenzurat ar fi fost un erou. Aşa, e cel mult un artist persecutat. Un Gheorghe Zamfir al bătăii, minus problemele cu statul francez.

Ca şi la indundaţii, în seara cu pricina aiurelile minerului au antrenat altele, ale analiştilor, aşa că pînă la capătul serii am ajuns toţi sinistraţi într-o mare de prostie, vîslind bezmetic cu telecomanda după scăpare. Au scăpat doar cei refugiaţi pe Insula Discovery, care însă – declară surse din interior – îi pregăteşte totuşi un slot din emisiunea medicală.

Poate credeţi acum că nu-mi place deloc personajul. Greşit: nu-mi place agenţia lui de publicitate. Omul e nesfîrşit de natural în credinţa lui că *rebranding*-ul face minuni şi la bătăuşi, după cum i-au spus probabil băieţii de la strategie. Proaspăt repoziţionat în reprezentant al clasei muncitoare, e sigur că are culoar politic pe stînga, la preşedinţie. Sau, dacă nu cumva chiar mai bine, la dictatură.

Aici are dreptate: în fond, Che Guevara al României nu poate fi orăşeanul Ponta, ci mai firescul în delir Cozma. Pesedişti, aţi fost avertizaţi: aveţi două săptămîni să predaţi la magazie tricourile roşii cu imprimeu, purtate abuziv! În ce mă priveşte, l-am dat la spălat pe cel negru, de la Jack Daniels. Măcar Jack n-a făcut rău nimănui. Sub o sută de grame pe zi, vreau să zic.

www.polirom.ro

- Herta Müller
  Este sau nu este Ion
  conţine CD audio
- John Kennedy Toole
  Conjuraţia imbecililor
- Amy Tan
  Fiica tămăduitorului de oase
- Mika Waltari
  Mikael Karvajalka

Suplimentul CULTURA

Un săptămînal realizat în colaborare cu *Ziarul de Iaşi*

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Ranchiuna

S-a lucrat şi duminica, dar se pare că a meritat: luni seara s-a anunţat că, după 40 de ani de promisiuni, vor începe într-adevăr negocierile pentru admiterea Turciei în Uniunea Europeană. Obiecţiile exprimate de ministrul de Externe al Austriei erau împărtăşite şi de demnitarii altor ţări, gata să arate înspre sondajele cu procente mici ale populaţiei de acord că aderarea Turciei ar spori farmecul sau eficienţa instituţiilor comunitare şi aşa contestate. Nimeni nu a uitat rezultatele referendumurilor din Franţa şi Olanda, exprimînd reticenţele ţărilor respective faţă de deciziile organismelor comunitare.

Turcia e o ţară mare, cu o populaţie numeroasă, dacă va fi primită, va avea o pondere însemnată în organismele de decizie, regiunile ei agricole sînt subdezvoltate şi sărace, ceea înseamnă că vor atîrna greu în bugetul Uniunii, standardele unei vieţi democratice – drepturile minorităţilor etnice şi religioase, situaţia femeii – sînt acceptate cu jumătate de gură de autorităţi, are probleme cu trecutul – recunoaşterea Ciprului, recunoaşterea genocidului armenilor, cu prezentul – democraţia şi caracterul secular al Republicii sînt vegheate de armată; pe scurt, un candidat a cărei apartenenţă europeană e contestată cu argumente solide. Dacă în alte cazuri, se punea problema în ce măsură ţara candidată poate face faţă cerinţelor Uniunii, acum mulţi se întreabă dacă Uniunea va putea face faţă prezenţei Turciei. Pe de altă parte, dacă Europa vrea să devină un factor de care să se ţină seama în problemele de securitate mondială, prezenţa Turciei ar fi puntea între Europa şi lumea islamică: „Turcia e aproape de inguvernabilele republici din Caucaz, de punctele fierbinţi din Asia Centrală şi, bineînţeles, de Orientul Mijlociu. Este o putere regională importantă, exercitînd o influenţă stabilizatoare asupra acestor ţări şi este în interesul de durată al Europei ca Turcia să fie solid ancorată în Uniunea Europeană" – scria Gilles Merrit, secretar general al Asociaţiei Prietenii Europei şi redactor-şef al revistei *Europe's World*. Desigur, pot fi citate opinii care, producînd exact aceleaşi argumente, se pronunţă împotriva admiterii Turciei, susţinînd că ea va fi poarta pe unde conflictele din lumea Islamului vor pătrunde în Europa. Într-un context cînd actele teroriste, asumate de organizaţiile islamice, lovesc în toată lumea, acceptarea Turciei în ceea ce a fost implicit un club creştin ridică tot atîtea probleme cîte rezolvă.

E interesant de observat că militează pentru admiterea Turciei tocmai ţările – în frunte cu Marea Britanie – adversare ale unei Uniuni mai strînse prin adoptarea unor politici comune. O Uniune a diversităţilor se va mărgini la acceptarea unor reguli comerciale, fără a merge mai departe pe calea integrării, ceea ce le convine euroscepticilor.

Austria şi-a asumat, pînă luni, dificila misiune de a tulbura consensul, propunînd Turciei un „parteneriat privilegiat". Oficialii turci s-au simţit vexaţi. „E ranchiuna pentru asediul Vienei" – se spunea prin bazaruri. Presa formula altfel: „Sîntem în faţa unui monstru nesătul. Orice i-am da, nu e suficient." (Emin Colasan în *Hurriyet);* „Guvernul trebuie să le spună deschis celor de la Bruxelles că şi răbdarea politică are limitele ei, care dacă sînt depăşite, toate efectele vor fi distruse." (Hasan Cemal în *Miliyet);* „Din cauza mişcărilor noastre greşite, am devenit slabi şi dependenţi ca de un drog de Uniunea Europeană şi chiar dacă nu astăzi, în viitor vom plăti preţul." (Serdar Turgut în *Aksam);* „Negocierile ultimei clipe oferă ocaziile ultimei şanse." (Murat Yetkin în *Radikal).* Cu această frază, a ghicit într-un glob de cristal. În urma negocierilor din ultima clipă, Croaţia, ale cărei tratative cu Uniunea Europeană erau blocate din cauză că nu vroia sau nu putea să-i predea la Curtea de la Haga pe suspecţii învinuiţi de crime de război, a primit brusc certificat de bună purtare. Aproape toţi diplomaţii potrivnici admiterii Turciei îşi începeau discursul spunînd că, după ce vor fi primite Bulgaria şi România, Uniunea trebuie să-şi ia o pauză pentru ajustarea instituţiilor. Ceea ce lăsa să se presupună că admiterea României şi a Bulgariei ar fi un fapt împlinit, oricare ar fi performanţele acestor ţări. În lumea de după asediul Vienei, există nu doar pagube colaterale, ci şi beneficiari colaterali.

globul cubic

Oamenii graşi

În peisajul zbuciumat al minorităţilor persecutate a apărut o nouă categorie: graşii. Ziarul *Le Monde* (27 septembrie, 2005) consacră o pagină întreagă „grasofobiei" – fenomen mondial. În Statele Unite s-a încercat o statistică: numeroase anchete au demonstrat că graşii au un procent de acces în învăţămîntul superior mai mic, că găsesc mai greu un serviciu, că nivelul veniturilor lor este în mod semnificativ mai scăzut decît al celorlalţi. Observatorul pentru discriminare din Franţa a pus la cale un experiment în care un bărbat gras a răspuns (trimiţînd, printre altele şi o fotografie) la o ofertă de angajare alături de alţi candidaţi, reprezentînd fiecare un profil diferit: un bărbat alb, un bărbat de culoare, o femeie originară din Magreb, un handicapat, un bărbat în vîrstă. Grasul a primit de două-trei ori mai puţine răspunsuri pozitive pentru un eventual interviu. Discriminarea e şi mai uşor de sesizat – susţin asociaţiile în care obezii s-au grupat pentru a-şi apăra drepturile – cînd e vorba de o avansare. „Prejudecăţile sînt groaznice – spune o femeie corpolentă. În mintea oamenilor, graşii sînt în mod necesar leneşi, murdari, vulgari, stupizi. E gras din vina lui. În subconştientul colectiv, grasul e în culpă. Nu e în aceeaşi situaţie cu Negrul, care aşa s-a născut şi nu se poate schimba. Grasul îşi poate modifica imaginea."

Se ştie, companiile aviatice cer pasagerilor supraponderali să achite costul a două bilete şi, adeseori la îmbarcare, au loc scene umilitoare, cînd un funcţionar al aeroportului îl măsoară în văzul tuturor pe candidatul la zbor. Televiziunile includ în programele lor emisiuni în care se arată că şi graşii sînt oameni ca toţi ceilalţi. Pînă acum erau prezenţi doar în emisiunile culinare. Unul dintre cei vizaţi, scenaristul unui viitor film despre dreptul la diferenţă al persoanelor grase, se revoltă: „Nu e necesar să fii simpatic, doar pentru că eşti gras. Cer dreptul de a nu fi nostim, de a avea angoase, de a fi stresat, de a face crize de nervi". Autorul acestui manifest şi-a petrecut vacanţa în India. Acolo nimeni nu l-a insultat şi nimeni nu a rîs de el. Dimpotrivă, adesea au venit să-i atingă, printr-o mîngîiere, burta lui neobişnuit de mare, simbol al norocului şi al prosperităţii. **(M. B.)**

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Mitul Yalta

„De cîte ori marile puteri negociază între ele, libertatea ţărilor mici e în pericol"
George W. Bush, despre Conferinţa de la Yalta

De cînd sînt, ştiu că am fost vînduţi la Yalta. Zilele acestea, cînd am aflat că nepoţii Roosevelt, Churchill şi Djugaşvili se întîlnesc să vorbească despre ce au făcut bunicii lor în Crimeea în acel februarie friguros din 1945, am încercat să-mi aduc aminte de unde ştiu că „am fost vînduţi la Yalta". Cine mi-a spus? Cînd am auzit prima oară de acest pact? Deşi sînt departe de a fi bătrîn, mi-a fost imposibil să-mi amintesc. Că am fost vînduţi la Yalta făcea parte din educaţia de bază a unui copil român din generaţia mea, se învăţa odată cu „trebuie să spui *Mulţumesc*", „nu se bea cu gura plină" sau „nu te scobeşti în nas". Nici acum, cînd ştiu mult mai multe despre Conferinţa de la Yalta, cînd ştiu că totuşi nu a fost „vînzare", tot nu-mi vine să cred că a fost altceva. Dar nu despre puterea unei prejudecăţi am să vorbesc acum. Ci despre puterea unui mit.

Dacă ne luăm după definiţia pe care Eliade o dă mitului, ideea colectivă a românilor despre Yalta este un mit în adevăratul sens al cuvîntului: Yalta este un fapt istoric, povestea despre Yalta este crezută, la modul absolut, de toată lumea, Yalta este povestea naşterii unei lumi (i.e. România comunistă) şi cunoaşterea poveştii duce la explicarea tuturor lucrurilor. Iar pentru un popor care cultivă aşezarea omului „supt vremi" drept înţelepciune istorică, Yalta e mitul perfect.

Yalta, ca fapt istoric, nu a avut nici pe de parte atîta influenţă asupra vieţilor noastre cît a avut Yalta ca mit. În februarie 1945, Stalin controla deja teritoriile estului Europei, iar anglo-americanii erau deja vlăguiţi de un război pustiitor (SUA susţineau singure şi războiul din Pacific). Estul Europei a căzut sub comunism pentru că aşa a vrut Stalin şi nu pentru că Churchill şi Roosevelt au avut de ales şi, din eroare sau cinism, au mers pe această variantă. Singurul lucru, pe care cei doi lideri occidentali l-au mai putut face, a fost să-l pună pe Stalin să semneze *Declaraţia asupra Europei Eliberate,* prin care toţi trei asumau dreptul la autodeterminare al ţărilor eliberate şi se obligau să le lase să organizeze alegeri democratice. Stalin a semnat, la Yalta, un asemenea document – asta se spune mai puţin, pentru că ar dăuna mitului „vînzării". Ştim cum au decurs alegerile în acea parte a lumii în care se găsea Armata Roşie. Ce mai puteau face anglo-americanii? Un alt război? Oricine ştie cît de cît situaţia de atunci îşi dă seama cît de absurdă era ideea continuării războiului împotriva lui Hitler cu un război împotriva lui Stalin. În ceea ce ne priveşte, la data Conferinţei de la Yalta, comuniştii români erau, deja, instalaţi viguros la putere. Procesul de sovietizare a României era, deja, ireversibil. Nu din cauza Conferinţei de la Yalta comunismul a devastat România. Ci din cauza mitului Yalta.

Mitul Yalta, bine întreţinut, a lucrat intens în creierul nostru. Întîi, a adus resemnare – totul era decis de alţii, noi nu mai contam. În plus, faptul că, la Yalta, Stalin a învins în bătălia diplomatică cu Occidentul, aducea şi deznădejde – Răul poate învinge chiar pe cei mai puternici. Atunci, ce să mai aşteptăm de la noi înşine? Apoi, informaţia certă că vestul a pactizat cu comunismul a maculat ideea democratică – „ai văzut cum trădează democraţiile?". În fine, firesc într-o logică a catastrofei, a urmat prăbuşirea morală. Yalta a legitimat căderile morale colective, Yalta a cauţionat kilometrii de arhive pline cu delaţiuni mizerabile ale poporului împotriva întregului popor, Yalta a explicat vînzarea sufletului şi anihilarea conştiinţei, Yalta a justificat suirea pe tron a minciunii. Yalta a ieşit din istorie şi a devenit un alibi moral. Dacă Yalta fusese cu putinţă, atunci să nu i se reproşeze lui Ionescu că turna la Securitate pentru un apartament mai confortabil, lui Georgescu că turna la Securitate pentru o bursă de trei luni în străinătate sau lui Popescu că turna la Securitate, uite-aşa, de-al dracu'. Cînd Yalta a devenit reper moral, dezastrul comunist s-a împlinit cu adevărat.

Simt însă că ieşim de sub umbra păcătoasă a acestui mit. Poate că cel mai fericit efect al apartenenţei României la NATO şi la UE este încheierea tiraniei mitului Yalta asupra conştiinţei noastre colective. Încet-încet, minţile noastre se eliberează. Imaginea Vestului trădător, prelungită şi după 1990, începe să dispară. „Analiştii" care jucau rima Malta-Yalta şi spuneau că nu vom fi primiţi în NATO

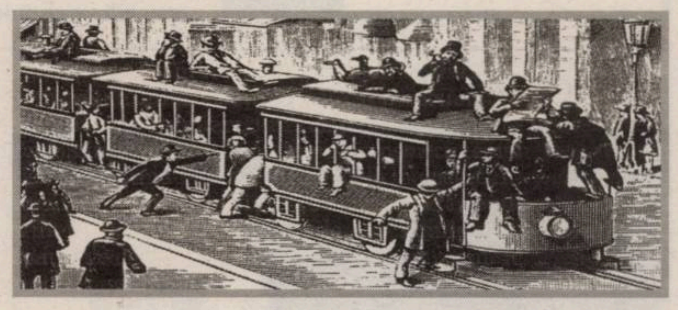

pentru că, la Malta, am fost, încă o dată, vînduţi ruşilor, sînt, azi, o amintire ridicolă.

Realitatea internaţională s-a schimbat, şi ea, radical. La Yalta, trei mari puteri au decis destinul a zeci de ţări în absenţa reprezentanţilor acestora şi, mai mult, nici măcar nu au notificat vreodată aceste ţări despre deciziile luate. Au fost mutări obligatorii care nici măcar nu au venit în plic. Yalta este, astăzi, aproape imposibilă. Un prieten îmi spune, cu dezamăgire, că generaţiile de după 1990 habar nu au ce s-a întîmplat la Yalta. Este pentru prima dată cînd salut cu entuziasm ignoranţa.

ready made

„...definind *albastrul* drept ceva care bate în alb, G. Seulescu adăoga serios: «asemenea s'ar putea zice: *negastru, verdastru, gălbastru*».

Pumnist înainte de apariţia lui Arune Pumnul, dânsul cerea ca *pasivului* să-i spunem *pătimiv* (având în vedere că patima e pasiune); inimosul devenia: *inimiv* şi *inimiu.*

Era pentru «înformanirea» (adică formarea) cuvintelor tehnice, în chipul următor: Gramatica s'o numeşti *Sermonica,* Retoricei să-i spui: *Slovenţie* sau *Sermocinaţie,* să dai numele *numerica* Aritmeticei, iar Matematicei denumirea de *Câtoştiinţă;* în loc de Logică cerea să spui: *Raţionică seau Raţiocinică,* şi în loc de Metafizică: *Peste-firică* (căci Fizicei îi zicea «Firica»)."

(Barbu Lăzăreanu, *Cu privire la: Folklor,* I, «Cultura Românească» S.A.R., f.a.)

Șerban FOARȚĂ

rimelări

Cartoon

Pisica turchiză
fusese, cu viză,
adusă-n valiză
din ţara kirkiză, –
avînd mare miză
'ntr-o primă repriză.

Numai că,-n priză,
o puse,-ntr-o criză,
dna marchiză,
divina Eliză,
surată şi tiză
cu mîţa turchiză
(botezată, în criză
de timp, pentru viză,
ca dna marchiză).

Punerea-n priză-i
produse,-n vibriză,
o grabnică briză
ca o surpriză, –
surpriză, surpriză
lăsînd-o în criză
(pe mîţa turchiză
adusă-n valiză
specială, cu viză,
din ţara kirkiză)
de mustăţi sau vibriză.

Or, o expertiză
sau o analiză
ne spun că,-ntr-o criză,
optima miză
e, pentru-o exchiză
pisică turchiză
de rasă kirkiză,
să nu se dăşchiză
nici o valiză.

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Euro-(par)lamentări

Amabilitatea stării de ebrietate

Dragă domnule Nicolae Văcăroiu, aflaţi aşadar că pe 24 septembrie a.c., puţin după ora locală 16, treceam din Ungaria în Austria. Aici, ce să vezi: de-o parte şi de alta a autostrăzii, mori de vînt, cu zecile! Într-o jumătate de oră, gata, sîntem pe centura Vienei. Ce m-a impresionat aici: nu numai că vezi multe turle de biserici, dar imaginaţi-vă că ceasurile din ele mai şi arată ora exactă! Ce paradox, dle Văcăroiu: *i)* noi l-am suportat pe Ceauşescu 24 de ani, *ii)* ca el să facă o Casă a Poporului (*a.k.a.* a Parlamentului), *iii)* ca în ea să se mute şi Senatul pe care cu onoare îl preziaţi (rog să-mi transmiteţi dacă, cumva,...), *iv)* ca în sala nouă a acestui Senat să fie pus pe perete un ceas (chiar în faţa dvs.), *v)* ca acest ceas să fie filmat de toate televiziunile, *vi)* ca să se spună că întîrzie o secundă la o mie de ani, *vii)* ca să ne înjure poporul mai abitir pe noi, parlamentarii, pe motiv de lux!

Pe cînd la Viena toate ceasurile merg şi, de la Hitler încoace, nimenea nu mai înjură pe nimeni pe motive de milenarism!

Aşadar: după o plimbare prin Austria, numai ce trecem, pe la ora 8 seara, în Germania, pe la Passau (întrebaţi-i pe emigranţii români din anii comunismului ce însemna acest cuvînt pentru ei!). Ne înscriem pe autostrada de München... şi mergi, şi mergi. Peste vreo două ceasuri de crestat Bavaria, ce spune Gavril Popescu (vă scriam de el săptămîna trecută): *No, eu cre' că putem să ne oprim!* Cînd un arădean spune asta, nu mai are rost să insişti. Şi unde nu ziceţi, dle Văcăroiu, că, pe întuneric, ajungem într-un orăşel pe nume Ergolding! Noapte..., friguţ... încercăm la un *gasthaus* (un soi de pensiune), e plin, ne trimit la altul..., întuneric..., n-avem hartă..., încurcăm străzile..., toţi amabili, explică în germană..., fix limba pe care n-o ştim...

Ei bine, dle Văcăroiu, şi numai ce intrăm într-un tîrziu într-un soi de bar. Înăuntru, o singură masă ocupată: trei bărbaţi şi o femeie beau bere vîrtos (ăsta e *Oktoberfest*, începe la sfîrşitul lui septembrie şi ţine vreo zece zile din octombrie), toţi sînt afumaţi, noi întrebăm de *gasthaus Rosenhof*, ei toţi gavaresc ceva, nu pricepem nimic, ei iar explică, noi iar nu înţelegem... Pînă în clipa în care unul dintre ei – nu exagerez, cel cu nasul cel mai roşu – se ridică, ne face semn să ieşim, iese şi el după noi, urcă cu noi în maşina noastră şi *recht! nur recht!*, ne duce, din indicaţii, în trei minute la pensiunea Rosenhof. Aici – noroc! – tocmai are loc o nuntă, dar mai au ceva camere libere, rezervăm, ducem bagajele sus, bucurie mare.

Scrisoare deschisă către preşedintele Senatului (2)

Dle Văcăroiu, sper să fiţi de acord cu mine: nu se făcea să-l trimitem pe neamţ la plimbare. Aşa că l-am oprit cu noi la o bere, să-i mulţumim. Dintr-o bere s-au făcut (fix) nouă (plus nişte platouri cu mezeluri şi brînzeturi). Ei bine, dle Văcăroiu, aici e aici: acolo, în inima Bavariei, nu ziceţi că găsisem un proaspăt tată!? Omul (pe nume Josef) avea un băieţel de fix patru zile (pe nume Tobias Sim!) cu actuala sa soţie (pe nume Choiy!), care soţie era din Thailanda – acolo unde nu de mult Josef făcuse nuntă cu Choiy şi dăduse de mîncat şi de băut la tot satul (thailandez)! Şi omul era (singurul cuvînt în engleză pe care părea că-l ştie) *happy, happy!*

Aşadar, dle Văcăroiu, recapitulez: am băut beri blonde cu unicul neamţ-tată de patru zile de copil semi-tailandez din orăşelul Ergolding, el vorbind într-o limbă pe care noi n-o pricepeam şi noi vorbind într-o limbă pentru el străină. Şi ce ne-am mai distrat! Noi voioşi, el *happy!* Facem prezentările: eu sînt *biznismen*, spune Popescu (şi toată lumea rîde); eu sînt parlamentar, spun şi eu (şi rîd toţi); apoi Josef ne spune, mai mult din semne, că e poliţist! Poliţist! Poliţist la München! După care începe să arate spre mine insistent, *ih mih bih mih şmiuglih* sau ce mai spunea el pe-acolo.

În acel moment, sincer să fiu, m-a nedumerit. Acest om cu nasul roşu arăta spre mine ca şi cum ar fi vrut să mă strîngă în braţe, spunea *ich bin Polizei* şi mai adăuga ceva, nedesluşit. Cum v-aţi fi simţit, dle Văcăroiu, într-o asemenea frază?

În final, noroc cu celularul. Sun în ţară la cineva care vorbeşte germana, i-l dau la telefon pe Josef – şi ce spunea proaspătul tată: *că el e poliţist german şi că va avea grijă de mine, parlamentarul român!* Păi, să nu-ţi dea lacrimile?

Dle Văcăroiu: amîndoi cunoaştem poliţişti dintr-aceia care lovesc un biciclist şi fug de la locul accidentului sau rănesc vreun coleg cu arma sau bat cu bulanul sau iau şpagă (chiar treji fiind...). Drept care, în acea seară, în acel orăşel, am avut o revelaţie: starea de trezire a unei societăţi se vădeşte pînă şi-n ce scoate pe gură un poliţist aghesmuit!

...Asta, ca să nu vă mai spun cum era să dau nas în nas cu Putin, lunea asta ce trecu, în Belgia, cînd... *(va urma).*

Dan GOANȚĂ

medalia de abur

Dubiosul miracol chinez

Dacă termenul nu există, l-am inventat eu – melodrama marţială! Asta am găsit într-o noapte inutilă, cînd teama de ploaie m-a adus lîngă televizor (singurul loc unde mai găseşti paparude). Actorul Jet Li oficia în dublul rol de justiţiar energic şi amorez lingav. Cu un ochi ofta oblic, cu altul împărţea karate! Un Hong Kong anglofon cu ambiţii de Gotham City făcea abstracţie de Beijing, evocînd paradisul unor Al Capone şi Lucky Luciano. (A lu' Ciano? Liu-Chan Woo?) Moraliştii zic *„crime doesn't pay"*, în lumea filmului e pe dos. Am zapat şi am dat peste alt discurs, tot chinez, dar mai bătos – un omagiu adus Academiei Navale din China propriuzisă. E perfectă, Occidentul o invidiază, echipamentul e superior (şi autohton), iar cadeţii – entuziaşti. De astă dată se vorbeşte mandarina (un dialect dulce al limbilor citrice cu accent melodic). Cam multă Chină pentru o noapte!

Ţara cea mai populată din lume (1,3 miliarde!) se face că-ncearcă o tranziţie drastică, dar se scufundă în propria-i subtilitate. Pe vremuri ne vindea lenjerie de bumbac şi prezervative, azi absoarbe credite americane şi petrol saudit. Nouă ne pasează melodrame marţiale şi documentare de propagandă. Dacă vrei să cunoşti detaliile istoriei recente, trebuie să dai pe CNN sau pe BBC, singurele canale disponibile la noi care mai vorbesc (sfios) despre măcelul de la Tien Anmen, despre „marele salt", despre „revoluţia culturală". Doar aici mai poţi vedea un întreg popor care bate în tingiri ca să ucidă vrăbiile prin sperietură, ţărani care-şi transformă sobele în furnale, sau intelectuali care, umiliţi în public, îşi mărturisesc păcate închipuite. China de azi îi datorează enorm lui Deng Xiaoping, dar figura tutelară a marilor pieţe şi bulevarde rămîne Mao. (În Occident „marele cîrmaci" nu mai e la modă, celulele maoiste ale insurgentei Franţe din mai '68 s-au stins. Singura speranţă vine de la tinerii PSD, care ar putea să-l arboreze pe roşiile lor tricouri, după ce se vor fi săturat de mutra lui Che Guevara. Asta dacă n-or face rost de o poză romantică cu Geoană!)

Mao se răsuceşte, probabil, în tot-mai-puţin-vizitatul său mausoleu din Beijing. Căci China de azi a reuşit să altoiască comunismul naiv din epoca „marşului cel lung" cu formele cele mai abjecte ale statului mafiot. Se vorbeşte mult şi în gol despre miracolul chinez, despre statul cu două viteze/sisteme, despre liberalismul dirijat de comunişti şi alte aberaţii. Mai puţin se vede însă că zgîrie-norii din Shanghai sau Guangju ascund în spate spolierea majorităţii populaţiei. În faţa luxosului Oficiu Guvernamental de Reclamaţii se întinde zilnic o coadă de mii de ţărani care cer dreptate. Pentru că li s-a luat pămîntul, pentru că li s-a deviat apa, pentru că li s-au desfiinţat satele, pentru că au fost bătuţi de gorilele noilor bogătaşi. Poliţia îi adună seara şi îi expediază de unde au venit, articulîndu-le şi cîte o amendă. Printre ei, încăpăţînaţii supravieţuitori ai represiunii din Tien Anmen-ul lui '89. Aceştia sînt urmăriţi ceva mai atent şi bătuţi cu metodă. Ca să nu mai facă „scandal". Aşa le trebuie, dacă n-au ganji! Adică relaţii! Simbolic, în piaţa Tien Anmen, la cîteva zeci de metri de locul unde Mao Zedong proclama în 1949 statul comunist chinez, se construieşte impozantul bloc al Ministerului Securităţii de Stat. Granit melodramatic şi vigilenţă marţială!

O reclamă din anii '90 imagina „importul" unui Audi de lux în China prin contrabandă subacvatică! Ce vremuri! China de azi se laudă cu castelele importate la kilogram din Valea Loirei de plutocraţii cu surîs oblic. China este cel mai mare importator de Rolls-uri şi de fineţuri de firmă. Beneficiarii au, fără excepţie, şi ganji, şi carnet de partid!

Istoria acestei ţări ascunde o mare enigmă. Chinezii au inventat busola, praful de puşcă şi tiparul. Straniu, China clasică n-a devenit o putere navală, militară sau culturală! S-a bazat întotdeauna pe numerele mari. Drept care, acum a renunţat la invenţii şi preferă căile bătătorite de Corleone şi Castro. Sau integrarea în bazarul „Europa". Ciudată ţară, nu-i aşa?

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Andrei CODRESCU
www.codrescu.com
www.corpse.org

scrisoare din New Orleans

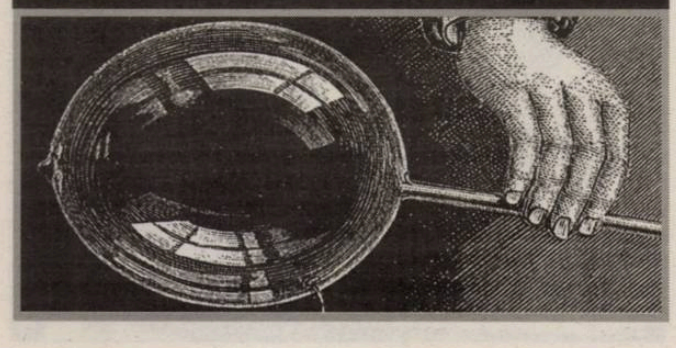

Iconografia Gheenei şi vinovăţia noastră

Fiecare zi vine cu imaginile ei:

o coloană de maşini, bară la bară, lungă cît două state
o mulţime isterizată într-o închisoare cu dom deasupră-i
apă care urcă
flămînzii împingînd cărucioare din magazinele devastate
acoperişuri iţindu-se dintr-un lac întins cît vezi cu ochii
oraş mort oraş mut
supravieţuitorii triburile
stadionul plin de refugiaţi
elicoptere deasupra oraşului mort şi neluminat
paradă zdrenţăroasă de vagabonzi scuipînd neîncredere
camere de televiziune în marş
o cutie de ton şi un şirag de mărgele
de asta ce zici fost rege de rahat
animăluţe moarte putrezind în dosul uşilor încuiate
duhoarea putrefacţiei pe care poţi s-o vezi cu ochiul liber
întuneric gros căldură un porumbel eviscerat
doi cîini împuşcaţi de un hingher cu simbrie
o mare de poveşti îngrozitoare crescînd ca frigurile
din gurile spurcate ale celor dragi din exil

A 11-a zi în iad

Lucrăm cu toţii în acest puţ de amărăciune pentru a dezgheţa timpul

Cred că ceea ce găsesc greu de înţeles cei din alte oraşe este cît de mult iubesc New Orleans-ul locuitorii lui. Nu vreau să spun că oamenii din Houston sau Cleveland nu-şi iubesc oraşele. Ştiu cu certitudine că prietenului meu Marty îi place la nebunie să locuiască în Shaker Height, în Cleveland. Dar cu New Orleans e altceva – cred – fie şi numai pentru că locuitorilor le-a luat mult timp să şlefuiască un stil de viaţă şi un *modus vivendi* care să nu poată fi confundat. Toată lumea din New Orleans iubeşte mîncarea, muzica, simţul timpului (leneş) de pe la noi, ale noastre şi numai ale noastre. Aici, la gurile Mississippi-ului, domneşte o senzualitate catifelată pe care nu o vei mai găsi niciunde. Spuneţi-mi ce senzaţie îţi dă aerul din Shaker Heights, la 3 dimineaţa, într-o joi dinspre sfîrşitul lui august, şi pun pariu că nu o să puteţi, pentru că nimeni nu stă treaz la ora aia. Dar în New Orleans – vă spun – e ca un amestec de cerneală şi miere strecurate printr-o sită de lumină argintie de lună. Hai, acuzaţi-mă de poezie, daţi-i drumul. Dar dovediţi că nu am dreptate. N-o să puteţi, pentru că New Orleans este tocmit din iţe de poezie care s-au întreţesut în decursul anilor. Să luăm mîncarea, de exemplu, şi ce crede lumea că este bucătărie ca la New Orleans în New York sau în Seattle, dar orice ar fi crezut ei că este s-a întors iar la New Orleans şi a fost contopit în bucătăria noastră. Cu alte cuvinte, New Orleans este el însuşi, dar şi toate reflexiile pe care alţii le proiectează asupra noastră. Acelaşi lucru se întîmplă şi cu muzica, şi cu toate locurile pe care muzica le-a făcut faimoase. Ce este House of the Rising Sun? Sau unde este? Ascultă-i pe birjarii de la teleguţele trase de catîri care treceau prin faţa casei mele, purtînd turiştii dintr-un basm în altul, şi n-o să afli nici ce este Casa Soarelui-Răsare, nici unde e, nici cum se scrie. Dar după ce pleci şi te întorci acasă la tine, care nu este la New Orleans, vei fi sigur că tu, şi doar tu anume îi ştii locul secret şi taina şi poate vei simţi că ai şi fost acolo. New Orleans este o

esenţă, ceva ce, dacă ar fi pus în şip, ar mirosi atît de tare, încît ai crede că un parfum fiert chiar pe fruntea Diavolului s-ar fi deschis sub nasul tău.

Aşa sîntem noi, dar acum simţim totul la un loc, furie şi tristeţe, amărăciune şi teroare, şi vinovăţie. Mai ales vinovăţie. Acelaşi dulce *laissez-faire* care ne face viaţa atît de plăcută poate fi rădăcina lenei civice care s-a făcut că nu vede corupţia şi care nu s-a îngrijit de ziua de mîine. Nu degeaba Louisiana este numită şi „statul de vis": Katrina ne-a prins visînd. Dacă voluptuoşii noştri ar fi stat de pază, poate că am fi putut salva oraşul. Ne-am fi pregătit pentru asta în tot timpul din urmă cînd ştiam ce ne aşteaptă. New Orleans ar fi trebuit să fie reamenajat încă de la inundaţiile din 1972. În schimb, ca şi cetăţenii din Pompei, noi am adus libaţii zeilor haosului. *Carpe diem!* Politicienii noştri, ca şi cetăţenii, au trăit clipa, o clipă frumoasă, parfumată, delicioasă şi sexy. Munca, *mañana*.

Şi totuşi, vinovăţia noastră nu trebuie să fie mai mare decît aceea a ţării întregi. Cu toţii trăim clipa, scufundaţi într-o torpoare consumeristă care ignoră şi neagă ziua de mîine. Toată America s-a transformat într-o ţară a visurilor despre cumpărături la mall, cu cărţi de credit, toată, în frunte cu al nostru *capo*, G.W. şi garda sa imperială. Planul său de Homeland Security s-a dovedit o poveste de adormit copiii. Răspunsul administraţiei la orice problemă este: băgaţi banu'. Banul cui, aud? Banii de mîine s-ar putea să nu ne intereseze, dar copiii noştri trăiesc azi. Pentru noi, americanii de azi, oroarea poate dăinui cel mult trei zile. O zi în plus, şi o depresie îngrozitoare pune stăpînire pe noi, nealinată de roboţeii din media sau de împărţirea vinii sau de inevitabilele anchete. Dar acum asta ne paşte.

Visul american a intrat la apă în New Orleans.

traducere de Ioana AVĂDANI

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Exerciţii de perplexitate

Domnilor, dumneavoastră nu cunoaşteţi românul actual! Şi nici eu nu prea ştiu ce să spun... Cam aceasta ar fi premisa acestei „neo-pilule", rezumată în două parafraze.

Să începem cu prima şi, deoarece l-am parafrazat pe Rebreanu, să ne referim chiar la „ţăranul român". De cînd am ajuns să lucrez în muzeul cu acest nume, am repetat de atîtea ori în tot atîtea interviuri că „ţăranul a murit", încît am început să mă bănuiesc de necrofilie. Dar cum altfel să răspunzi la întrebări precum „unde se mai află în prezent ţărani autentici?" sau cum să reacţionezi la nesfîrşitele lamentaţii referitoare la dispariţia satului românesc, a tradiţiilor ş.a.m.d.? *Où sont les tzarani d'antan?* Ei bine, *qu'on me faiblisse!* Îmi tot venea în minte povestea bătrînului din Maramureş care, după ce unul dintre băieţi îi plecase în Spania, iar un altul în Italia, se arăta îngrijorat de decizia celui de-al treilea de a pleca în Japonia: *Acolo nu e ca la noi, aici, în Europa!* – explica el. Nu mai poţi înţelege viziunea despre lume a acestui bătrîn „ţăran" fără această recentă geografie simbolică a sa. Ce să mai spunem despre feciorii lui care, într-o lume rurală care nu este deloc pregătită pentru integrarea europeană, sînt deja integraţi, *sui generis*, în lumea largă în care trăim. Cu aproximativ o treime din populaţia sa activă lucrînd pe plaiuri prea puţin mioritice şi Dumnezeu ştie cît la sută din plaiurile româneşti care nu mai aparţin românilor, în România se poate spune că mondializarea bate integrarea.

Dacă vrem să înţelegem ce se întîmplă cu ţăranii noştri din Maramureş sau de aiurea, avem toate şansele să aflăm mai multe dintr-un recent studiu al Băncii Mondiale, de pildă, decît mergînd la Săpînţa. Concluzia la care ajung Ataman Aksoy şi John Beghin, autorii studiului, este de reţinut: în lumea actuală, sărăcia este agricolă! Astfel, în eşalonul ţărilor dezvoltate, agricultorii reprezintă sub 6% din populaţia activă, în timp ce în ţările cele mai sărace ţăranii reprezintă aproape 60% – şi întreaga „ordine internaţională" actuală concură la această repartiţie. Noi ne apropiem de 50%, ocupînd din acest punct de vedere primul loc în Europa...

Cum să-l povesteşti atunci pe moşul meu din Maramureş, cum să descrii într-un mod comprehensiv toate aceste fapte şi fenomene înscrise, direct sau indirect, în contextele vaste ale mondializării, dacă rămîi cu un ochi pe Coşbuc şi unul pe ograda omului – care, eventual, este plecat în Spania sau Japonia? Probabil că trebuie să învăţăm să *privim* altminteri pentru a reuşi să *vedem* ceea ce deocamdată pare să ne scape...

Ajungem astfel la partea a doua a concluziei de mai sus, la cea de-a doua parafrază. De fapt, nici nu prea este o parafrază jucăuşă: chiar a început să-mi scape arta potrivită a observaţiei, tehnica unei necesare „noi etnografii". În mod clasic, *autorul* era cel care se deplasa pentru a povesti de *acolo*. *Am fost, am văzut, vă descriu:* aceasta se putea chema, generic, etnografie. Adică etno-grafie, scrierea *Celuilalt* pentru uzul unui club mai restrîns sau al unei colectivităţi mai largi de *Noi*, diferiţi măcar prin poziţia privirii de *Ei*, ceilalţi. Apoi, autorul a început să-şi piardă din centralitate, lăsîndu-i şi pe *Ei* să vorbească şi fiind atent la publicul său, acest *Noi* care trebuia să se recunoască în text. Din narator, a devenit mai degrabă traducător. Sensul traducerii a rămas însă acelaşi: de *acolo* pentru *aici*. Dar cum poţi să-i povesteşti pe *Ei*, de *acolo*, cînd experienţa lor de viaţă nu mai este cuprinsă într-un local clar distinct de al nostru? Cum pot eu să descriu experienţa maramureşeanului cu pricina, dacă privirea mea este încercuită de orizontul ţării Maramureşului, iar el vorbeşte despre „la noi, în Europa"? Mai mult, experienţa românilor, în general, nu mai este neapărat românească, adică localizată în România. De la deplasarea observatorului s-a trecut – în anumită măsură – la delocalizarea observatului. Nu cumva atunci şi privirea observatorului ar trebui să-l urmeze şi să devină una de-localizată? Poate, dar cum?

Aici, cuvintele par a ne trăda, alunecîndu-ne printre fapte. Avem impresia că le repunem la locul lor şi aşezăm cuvinte potrivite pe această lume care nu mai este ce a fost, inventînd diverse expresii privative, care le neagă pe cele dinaintea lor: *de*-localizare, economie *in*-formală sau, pentru a rezolva totul, *hibrizi* culturali şi gîndire *metisă*. Dar, de fapt, cum pot să descriu, afirmativ şi nu doar privativ, acest loc care nu mai este local, acest timp care nu mai este istorie sau acest individ care nu este nici ţăran, nici muncitor, nici rural, nici urban, nici român, nici străin, dar totuşi este? După cum ziceam, nici eu nu prea ştiu ce să spun...

Atunci de ce mai scriu? După ce că mă mişc hai-hui prin realitate, mai afirm şi că habar n-am încotro mă îndrept. S-ar putea să fie prea de tot! S-ar putea, dar cred că puţină perplexitate metodică nu are ce să strice în atît de multă suficienţă vizionară...

mihailescuvintila@yahoo.com

deltafi
bucureşti 93.5fm
iaşi 97.9fm
craiova 94fm
Actualitatea Altfel
un dialog între Luca Niculescu şi un invitat, personalitate a vieţii culturale, politice sau sociale româneşti.
de luni până joi
între 17:10 şi 18:00

Dragoş BUCURENCI

cine şi ce mă enervează

„FW: FW: FW: Vă rog, daţi-l mai departe!!!“

Ţineţi minte scrisorile pe care le găseai în cutia poştală, sub preş sau în tocul uşii şi care începeau cu o poezie ieftină – „Cu dragoste totul e posibil“? Autorul scrisorii îţi povestea păţania lui John Doe (34 de ani, agent de vînzări din Chicago) care a trimis scrisoarea mai departe şi a cîştigat la loterie 24,500 $, amintea drama lui Jane Doe (27 de ani, avocată stagiară din New Orleans) care a rupt lanţul şi a sfîrşit călcată de maşină, şi se încheia inevitabil cu îndemnul: „Trimite această scrisoare mai departe şi în trei zile ţi se va întîmpla ceva pozitiv, iar în şapte zile vei cîştiga o sumă mare de bani şi vei avea noroc în dragoste!“.

Problema e că scrisorile-în-lanţ s-au mutat cu poezia lor ieftină, cu poveştile şi cu naivii lor cu tot pe Internet. Iar aici au luat în ultimii ani o formă agravantă: e-mail-urile cu subiect umanitar. Poate că aţi auzit de Ola Kuczma, fetiţa care zace în comă cu arsuri de gradul III într-un spital din Cracovia. Sau de pisicuţele crescute de mici în borcane de sticlă pentru a lua forma recipientului şi a fi vîndute unor colecţionari sadici (nu se poate să nu fi auzit, există şi un site cu fotografii!). Sau de fetiţa nou-născută a Kristei, Natalie, care are cancer la creier. În toate aceste e-mail-uri ţi se spune că Yahoo sau AOL sau Nokia sau altă companie va dona un cent pentru fiecare e-mail trimis mai departe. Cum ar veni: un copil are cancer la creier şi o mare corporaţie, urmărind beneficii de imagine, are cinismul să pornească, în legătură cu asta, un joc de-a mailu' şi de-a centu'. Cît de naiv trebuie să fii ca să crezi asta? Ei bine, nu foarte naiv – vă spun eu – judecînd după numărul prietenilor şi cunoscuţilor mei, despre care am o bună părere şi care, totuşi, propagă asemenea tîmpenii.

Cînd oamenii trimit mai departe mesajele ăstea gîndesc (dacă o fac) în termenii pariului lui Pascal: dacă e adevărat şi-l trimit mai departe, fac un lucru foarte bun, iar dacă-l şterg, fac un lucru foarte rău, în timp ce, dacă povestea nu e adevărată şi o dau totuşi mai departe, nu fac nici un rău, iar dacă o şterg, nu fac nici un bine. Aşa că mai bine apăs butonul *Forward*. Ei bine, lucrurile nu stau chiar aşa. În primul rînd, că se poate verifica foarte uşor o astfel de informaţie – căutaţi pe Google numele principalului subiect din e-mail (Ola Kuczma, kitten sau Krista, de exemplu) şi adăugaţi substantivul *hoax*, care înseamnă în engleză „păcăleală“. Vă garantez că primele trei link-uri vor fi către site-uri unde „păcăleala“ este riguros demontată de oameni care şi-au făcut din activitatea asta o meserie. În al doilea rînd, este greşit să-ţi închipui că firele şi sateliţii care leagă calculatoarele de pe tot globul au o capacitate nelimitată de transport a informaţiei. A trimite e-mail-uri inutile către zeci şi sute de destinatari *nu* e un lucru inofensiv, aşa cum

nici zecile de pungi de plastic pe care românii le primesc gratis şi le cară după ei de la supermarket nu constituie doar un deranj de estetică urbană. Creşterea necontrolată a traficului pe Internet este o problemă a cărei simptomatologie o urmează îndeaproape pe cea a încălzirii globale şi a găurii din stratul de ozon: ne vom da cu adevărat seama de gravitatea ei cînd va fi prea tîrziu ca să mai facem ceva.

De fiecare dată cînd primesc mesaje despre fetiţe care au cancer la creier şi pisicuţe crescute în borcane, mă gîndesc că expeditorii lor sînt prea naivi sau au prea mult timp la îndemînă. Mă bucur să-i somez la luciditate pe cei care au citit acest text. De acum, fraţi internauţi, nu mai aveţi nici o scuză! Apăsaţi cu încredere *Delete* sau spuneţi sincer că, de fapt, vă plictiseaţi teribil la serviciu!

chestionarul lui Proust

1. Principala mea trăsătură
2. Calitatea pe care doresc să o întîlnesc la un bărbat
3. Calitatea pe care o prefer la o femeie
4. Ce preţuiesc mai mult la prietenii mei
5. Principalul meu defect
6. Îndeletnicirea mea preferată
7. Fericirea pe care mi-o visez
8. Care ar fi pentru mine cea mai mare nenorocire
9. Locul unde aş vrea să trăiesc
10. Culoarea mea preferată
11. Floarea care-mi place
12. Pasărea mea preferată
13. Prozatorii mei preferaţi
14. Poeţii mei preferaţi
15. Eroii mei preferaţi din literatură
16. Eroinele mele preferate din literatură
17. Compozitorii mei preferaţi
18. Pictorii mei preferaţi
19. Eroii mei preferaţi din viaţa reală
20. Ce urăsc cel mai mult
21. Calitatea pe care aş vrea s-o am din naştere
22. Cum aş vrea să mor
23. Greşelile ce-mi inspiră cea mai mare indulgenţă
24. Deviza mea

Livius CIOCÂRLIE

1. Neliniştea/nepăsarea.
2. Onestitatea fermă.
3. Tandreţea.
4. Prietenia.
5. Dintre cele avuabile, nehotărîrea.
6. Să tîndălesc.
7. Nu sînt un visător.
8. Nenorocirea celor apropiaţi.
9. Pe lumea asta.
10. Violet.
11. Florile de cîmp montan.
12. Ciocîrlia, bineînţeles.
13. Cervantes, Gogol, Cehov, I.L. Caragiale, Proust, Thomas Mann.
14. Trakl, Bacovia.
15. Oblomov, Bartleby, Cetăţeanul turmentat.
16. Claudia Chauchat.
17. Bach, Mozart.
18. Vermeer, Klee.
19. Preotul polonez care s-a lăsat ucis împreună cu un grup de copii evrei pentru ca ei să nu fie prea speriaţi. Havel.
20. Pretenţia unora de a gîndi în locul altora şi faptul de a umili pe cineva.
21. Însuşirea de a alina suferinţe.
22. Cu mintea întreagă.
23. Greşelile regretate.
24. Dacă aş avea vreuna: „Asta-i situaţia!“.

Alex. Leo ŞERBAN

de ce *nu* e cool...

Stînga

Se dedică Indymedia.org/ro

Pentru că.

Cine vrea să fie sărac? Cine-şi propune, cu bună ştiinţă, să tragă mîţa de coadă? Aţi cunoscut vreun om (femeie sau bărbat) care, de mic, şi-a propus să *nu* reuşească în viaţă? Care să-şi fi spus: „Cînd mă fac mare, vreau să fiu sărac!“? Aţi dat peste vreun caz de dedicaţie consecventă întru sărăcie? (Nu vorbesc de cîţiva ţicniţi sau de cei cu vocaţie religioasă.)

Apropo. Stînga nu e decît o extensie a creştinismului. (Părerea mea.) Care a scos în faţă o ficţiune (= Sufletul), iar ceilalţi au rostogolit-o 2000 de ani ca nişte copii un cerc gol. Fără marele capital de simpatie cunoscut de Suflet (îmi scapă de ce; probabil, pentru că foarte mulţi se autosugestionează că-l au?) nu ar exista nici doctrină religioasă, nici doctrină de stînga. Ideea că tre' să-i ajuţi pe săraci. Care nu se pot ajuta singuri, pentru că au două mîini stîngi. Nu trebuie să fii sfînt (= două inimi stîngi) ca să-i ajuţi; nici Maria Antoaneta n-a reuşit să-i „ajute singuri“: săracii, săracii de ei, n-aveau pîine, dar nu mîncau *nici* cozonac, ţţ-ţ... E cea mai comică chestie din istoria omenirii: Marie-A a zis-o cu convingere, din suflet, săraca, pentru că era o toantă; dar astăzi, *cînd ştim*, replica sună *cool*. Ideea e s-o spui cu un ton de nonsens total – cu subînţelesul: „Nu, n-avem inimă, dar avem replici brici!“ O chestie ca asta e aur curat. În plus, înfurie pînă la apoplexie pe toţi oamenii de suflet. Sau de stînga.

Colegul Sever V. a scris, acum cîtva timp, un articol în care se plîngea că-i lipseşte partea stîngă a fiinţei lui. Sever arunca idei, dar finalul articolului era numa' lacrimă. Altfel spus, pe coadă, era de stînga: stînga e – prin definiţie – lăcrămoasă. E o doctrină construită pe muci. Cum să fii de stînga (sau bun creştin, *for that matter)* dacă nu dai apă la şoareci? Ca să te angajezi, mai întîi tre' să tragi un plîns zdravăn pentru toţi săracii lumii – ca-n filmele americane, cînd, după un necaz, o nenorocire, întotdeauna se găseşte cineva să-ţi pună o mînă pe umăr, spunînd: „Dă-i drumul! O să-ţi facă bine...“ Se pare că „face bine“ să te smiorcăi – terapeutic vorbind. Calmează. Rezultă că stînga e o doctrină-distonocalm: chiar dacă ştii (şi, dacă nu eşti idiot, ştii) că nu poţi ajuta *toţi* săracii lumii, dă bine să verşi o lacrimă pentru ei. Să arăţi că *îţi pasă* (altă replică de film american). Să fii alături. Să te implici: altermondialism, ecologism... Sînt atîtea lucruri de făcut. Poţi şi să scrii (doar), deşi, pe urmă, cineva ar trebui să şi citească (totuşi). Vezi *Mizerabilii* lui, *hélas*, Victor Hugo. Ce plictiseală! Preferabili în varianta *musical*. La Londra. Dacă-ţi dă mîna.

Sincer, mie nu-mi lipseşte. Partea stîngă, vreau să zic. Adică, îmi lipseşte cu desăvîrşire, dar nu-i duc lipsa. Am o cantitate limitată de sensibilitate, pe care-o păstrez pentru vizionarea filmelor. Ca atare, nu vărs nici o lacrimă cînd văd cîtă sărăcie e pe lume: logic, nu toată lumea poate să fie bogată. Săracii sînt precum gay-ii, impotenţii sau sterilele – semn că există un echilibru. Nici prin cap nu-mi trece să-l schimb. Şi nu pentru că, „acolo Sus“, ar exista Doamne-Doamne (nu cred nici în ficţiunea asta – deşi, pe de altă parte, nu se ştie niciodată), ci pentru că, *aici jos*, Bunătatea e supraevaluată.

P.S. Vreau să protestez. Nu împotriva lui Leo, el trebuie luat doar ca atare. Dar vreau să apăr onoarea Mariei-Antoaneta. Care nu a spus chestia cu cozonacul, e o legendă. Şi nici nu era o toantă, a suferit şi a sfîrşit ca o mare doamnă. (**C. G.**) Ader întru totul la aserţiunea colegului C.G. privitoare la IQ-ul Mariei-Antoaneta. (**D. S.**)

re: member

DS

Pe 6 octombrie, Citroën-ul DS a împlinit 50 de ani. Numai! Supranumită „la Déesse“, maşina părea să facă parte din imaginarul colectiv al francezilor – şi, *via* filme şi imagini de arhivă, al omului planetar – dintotdeauna; în orice caz, de două-trei generaţii... Este vehiculul oficial şi negru, desigur blindat, cu care se deplasa Generalul De Gaulle – inclusiv în momentul atentatului la viaţa preşedintelui Republicii. Este maşina care apare în seria de filme *Fantômas* – şi în comediile cu Louis de Funès. Este, în fine, singurul mit pe patru roţi căruia Roland Barthes i-a dedicat un eseu în *Mythologies*-ile sale – şi care trona, anul trecut, în sălile Centrului „Pompidou“, în timpul expoziţiei „Barthes“, alături de *memorabilia* scriitorului.

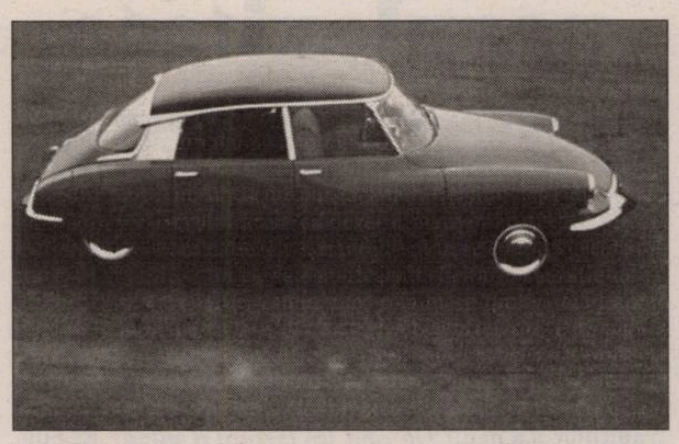

Caroseria revoluţionară este opera unui designer italian, Bertone – după cum am aflat *(merci bien!)* din emisiunea *Télématin*. Deşi nu se mai produce de cîţiva ani buni, farmecul ei este atemporal şi inalterabil. Într-un fel, DS este BB a maşinilor: Brigitte Bardot s-a lansat în 1956, o dată cu filmul *Şi Dumnezeu a creat femeia,* iar DS a fost lansată un an mai devreme – singura „zeiţă“ ieşită pe porţile unei uzine... **(a. l. ş.)**

Texte şi opinii de: *Mircea ANGHELESCU (critic şi istoric literar) ● Raluca BACIU (profesor de limba şi literatura română) ● Ştefan BORBÉLY (critic şi istoric literar) ● Paul CERNAT (critic literar) ● Eugen SIMION (preşedintele Academiei Române) ● Ion SIMUŢ (critic şi istoric literar)* ***Coordonatorul temei:*** *Marius CHIVU*

Dicţionarul Academiei Române

Amploarea şi importanţa Dicţionarului General al Literaturii Române (DGLR), *apărut anul trecut sub egida Academiei Române, sînt argumente în sine pentru o dezbatere critică, gest firesc şi îndreptăţit în orice cultură normală. Cu toate acestea, coordonarea temei m-a pus în situaţii aberante, absconse şi, de ce nu, umilitoare. Publicarea, în cele din urmă, a acestor articole critice o văd aproape ca pe un miracol.*

Academia Română a avut în postcomunism o prestaţie jalnică. Astăzi, după mai multe mandate de preşedinţie ale aceluiaşi om, Academia are un profil cvasi-totalitar: a personalizat criteriile de primire a membrilor şi a politizat distincţiile, intimidează libertatea de exprimare, refuză dialogul şi transparenţa, suferă de mania persecuţiei, întreţine vanităţi, predispune la oportunism, „pedepseşte" prin ignorare... Acestea sînt explicaţiile pentru care nepermis de mulţi intelectuali români se feresc să comenteze liber acest dicţionar, faţă de care părerile sînt, firesc, nuanţate: i se recunosc meritele evidenţiindu-se însă şi punctele vulnerabile. Majoritatea invitaţiilor noastre pentru această dezbatere s-au lovit de trei tipuri de atitudine: refuz sec, refuz prin eschivare şi accept neonorat. Caracterul colectiv al dicţionarului s-a dovedit o perversitate: cu cît sînt implicaţi mai mulţi colaboratori, cu atît mai puţini rămîn cei care îşi permit să-l critice. Prin colaborarea extrem de numeroasă, Academia a prevenit/a limitat inevitabilele critici negative. Puţini oameni din interior au curajul, şi mai puţini – interesul, să-şi exprime îndoiala faţă de unele aspecte ale lucrării. Critici aduse metodei dicţionarului au foarte mulţi şi le poţi afla în amănunt pe cale orală. Foarte puţini însă se încumetă să şi le asume în scris. Au apărut, ca pe vremuri, un grup de disidenţi şi o cultură critică orală, complicitate, resemnare, laşitate şi alte atitudini pe care le credeam, prin „ruşinea" istorică, irepetabile. Din păcate, se pare că dicţionarul Academiei iradiază totalitar, iar „adevărul" lui tinde spre absolut.

*Cum nu se întîmplă prea des ca lucrări de asemenea amploare să apară la noi, argumentul suficienţei mi se pare meschin. Sîntem mult prea săraci în instrumente de acest fel pentru a nu avea pretenţia de a le face cum trebuie. Dacă în curtea Academiei nu sîntem exigenţi, deschişi pentru dialog şi predispuşi la critici constructive, atunci – în chestiuni de acest gen – pe cine ne (mai rămîne să ne) bazăm!? (**M. C.**)*

„A redacta un dicţionar cu o sută de colaboratori este aproape imposibil"

– *interviu luat* Cuvîntului înainte *al acad. Eugen SIMION* –

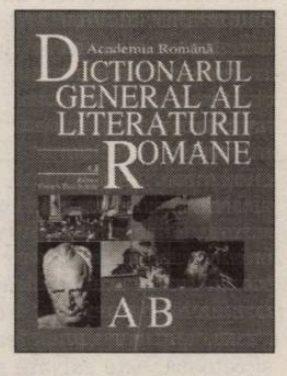

Am insistat îndelung pe lîngă acad. Eugen Simion pentru un interviu în postura domniei-sale de iniţiator şi de coordonator general al DGLR. *În urma discuţiei, ne-am resemnat. Argumentele împotriva unui asemenea dialog sînt imbatabile: „vremea ploioasă de afară", „lipsa măcar a unei singure fraze" care să laude prestaţia preşedintelui Academiei în paginile* Dilemei vechi, *precum şi caracterul subversiv al întregii dezbateri despre dicţionar („În fond, ce vreţi să demonstraţi?"). În cele din urmă, am realizat că întrebărilor noastre le răspunde, într-o oarecare măsură,* Cu-vîntul înainte *la* DGLR *(Editura Univers Enciclopedic, 2004), semnat chiar de acad. Eugen Simion. Sperăm că acest gest, fie şi extrem, îl va convinge pe dl Simion că, intervievîndu-l, nu i-am fi făcut, cum şi-a imaginat, un proces de intenţie. Aşteptam un simplu dialog civilizat.*

Unul dintre marile reproşuri aduse iniţiativei dvs. a fost stoparea, după numai un prim volum, a Dicţionarului literaturii române de la origini pînă la 1900, *elaborat de Institutul „Al. Philippide" din Iaşi.*

„Nu ascund faptul că ideea de a porni acest proiect mi-a dat-o dicţionarul scos de Institutul «Philippide». M-am bazat, de altminteri, pe experienţa lor şi am mizat pe sprijinul cercetătorilor ieşeni. Academia Română a dorit să continue acest proiect, cuprinzînd tot spaţiul literaturii române şi toate fenomenele din interiorul lui. Unii publicişti n-au înţeles şi nu vor să înţeleagă, am impresia, nici azi intenţiile noastre. Altminteri, nu-mi explic de ce se repetă absurditatea cum că Academia a *decapitat* dicţionarul ieşenilor şi alte asemenea indecenţe. Academia Română n-a decapitat, pînă acum, pe nimeni şi nici nu are de gînd... N-a lipsit nici acuzaţia că, a porni un asemenea dicţionar este a reînvia stilul proiectelor totalitare. Am citit cu ochii mei aberaţii de acest fel...

Acest proiect nu-l pot duce la capăt, într-un timp acceptabil, 6-7 oameni aflaţi în pragul pensiei, blazaţi în meseria lor sau ocupaţi să predea în şapte universităţi particulare. E nevoie de un efort intelectual mai mare şi de un program bine ordonat. Ce mă miră e că unii confraţi rămîn blocaţi în ostilitatea lor, iraţională, faţă de orice încercare de a construi ceva durabil şi esenţial în cultura noastră. Sper ca dicţionarul de faţă să le tulbure cît de cît idiosincrasiile. Asemenea lucrări (tratate, dicţionare, sinteze) nu mai pot fi făcute azi, de un singur specialist, cu pana de gîscă în mînă, la gura sobei, într-un timp nedeterminat..."

Care au fost nemulţumirile dvs. în calitate de coordonator al unui colectiv atît de numeros?

„Mai rebarbativă s-a dovedit a fi inerţia celor care, primind un salariu, nu consideră că sînt obligaţi moralmente să-şi îndeplinească angajamentele luate. Ei se conduc încă, într-o lume care a intrat în economia de piaţă, după morala care prevede veşnica tărăgănare, amînarea la infinit, *aflarea în treabă ca formă de lucru şi acţiune intelectuală*, sabotarea istoriei, refugiul în contemplaţie. Aceasta înseamnă că un cercetător poate să te ducă cu vorba ani în şir fără a preda studiul sau articolul pentru care, *horrible dictu,* este plătit de la buget. Spre surpriza mea, am întîlnit zeci de intelectuali mai tineri sau mai vîrstnici, care, grijulii cu treburile lor, găsesc că este fără rost şi chiar nedemn pentru talentul lor să se ţină de cuvînt şi să aducă la timpul cuvenit articolul pentru care primesc lunar o remuneraţie de la buget. Nu excesivă, este adevărat, dar o primesc, neabătut, lună de lună. Cînd totuşi au fost somaţi să predea articolul, s-au supărat şi au plecat, protestînd, bineînţeles, în presă, contra directorilor şi preşedinţilor asasini. Această mentalitate barbară a fost şi este încă principala piedică în calea lucrărilor de tipul dicţionarului nostru...

Aşa se face că, început în 1995, dicţionarul începe să apară după aproape un deceniu. În acest timp am asistat la confruntări dure, abandonuri, proteste în presă, fugi strategice şi, chiar, la tentative de fraudă intelectuală. Unii colaboratori, presaţi de timp... au găsit de cuviinţă că este bine să le copieze integral din dicţionarele anterioare. Descoperiţi, s-au supărat, bineînţeles, pentru insulta ce le-o facem şi ne-au dat în judecată. N-ar fi exclus ca Academia să fie obligată să plătească daune morale pentru faptul că, dînd în vileag plagiatele odioase, au stricat imaginea tinerei intelectuale X şi a dlui publicist Y, oameni, altminteri, cu relaţii multiple şi cu o presă bună... Ţinem să precizăm că fiecare autor răspunde, integral, de originalitatea textului şi exactitatea informaţiilor. Ei au semnat un angajament în acest sens. Nerespectîndu-l, vor suporta consecinţele. Spun acestea, pentru că, în calitate de coordonator general, n-am avut posibilitatea să controlez toate datele dintr-un dicţionar ce va însuma, probabil, peste şase mii de pagini."

Subliniaţi importanţa mobilizării unui colectiv cît mai numeros pentru acest proiect şi tot dvs. deplîngeţi eclectismul colectivului care a lucrat, uneori, neprofesionist, sub semnul improvizaţiei şi al orgoliului individual, ignorînd, fiecare în felul lui, metoda şi criteriile. Nu era de aşteptat ca un demers de o asemenea amploare să fie vulnerabil tocmai pentru că e incontrolabil?

„Ştim că a redacta un dicţionar cu o sută de colaboratori este aproape imposibil, ştim, de asemenea, că trebuie verificată orice informaţie, în fine, istoricul literar român – chiar şi cel mai bine pregătit – are tendinţa, cînd se apucă să scrie, să exagereze sau, dimpotrivă, să diminueze importanţa subiectului său. Rezultatul este, într-un caz, sporul de pagini, în celălalt – pamfletul superficial. Nu-i uşor de disciplinat asemenea excese subiective. În unele situaţii, orgoliile nu se lasă uşor potolite şi conflictul este inevitabil."

De ce situarea în contextul politic este atît de superficială, derapajele ideologice ale foarte multor scriitori fiind expediate prin formulări laconice, irelevante şi insuficiente?

„Prima reacţie a celor care au redactat articolele respective a fost aceea de respingere totală sub forma unor pamflete politice. S-a dovedit, ulterior, că pamfletul nu-i modalitatea potrivită într-un dicţionar academic. I-am rugat, în consecinţă, pe autori să-şi revadă textele şi, spunînd ce trebuie (inclusiv despre atitudinea morală a scriitorului), să folosească stilul adecvat lucrărilor de acest gen. În fond, dacă spui că poetul Cutare a publicat lamentabile versuri encomiastice despre dictatorii epocii comuniste sau a scris romane de-a dreptul mizerabile sau numai mediocre, în maniera realismului socialist, este suficient ca acela care citeşte să-şi facă o idee justă despre ce om este vorba şi care-i valoarea reală a scriitorului. Zece pagini de injurii, într-un articol de dicţionar, ar reprezenta un exces. Or, se ştie, situaţii de acest fel nu merită *nici excesul de indignare, nici excesul de onoare...*"

Ion Brad beneficiază de un spaţiu mai mare decît cel acordat lui Radu Cosaşu sau lui Gheorghe Crăciun; despre Bogdan-Duică sau despre George Astaloş se scrie cît despre Ion Budai-Deleanu; Ştefan Agopian, Ştefan Bănulescu şi Gabriela Adameşteanu nu fac împreună spaţiul acordat lui Eugen Barbu... Că doar n-o fi Ion Brad un scriitor la fel de important ca Mircea Cărtărescu sau un poet mai valoros decît Emil Brumaru şi Şerban Foarţă la un loc! De ce nu s-a respectat o proporţie a spaţiului în funcţie de valoarea fiecărui scriitor?

„Nu pot spune că am reuşit să păstrăm, în toate împrejurările, o ierarhie perfectă, spun doar că ne-am străduit să punem scriitorii într-o ordine a valorilor şi, pe cît omeneşte este posibil, să fim obiectivi şi să dăm, într-un număr rezonabil de pagini, datele esenţiale despre scriitor şi despre opera lui. Un articol de dicţionar nu-i un capitol de istorie a literaturii, nici un eseu sau un articol de gazetă, este o fişă care cuprinde, înainte de orice, informaţii exacte de ordin bio-bibliografic şi o fotografiere, de sus, a scrierilor...

Dorinţa noastră a fost să păstrăm un criteriu unitar de apreciere. N-a fost posibil, trebuie să reunoaştem, să menţinem în toate cazurile ştacheta la aceeaşi înălţime. Cei care au redactat articolele au, şi ei, preferinţele, idiosincraziile, gusturile, interesele lor şi, mai ales, orgoliile lor scriitoriceşti. Am dus o luptă dură pentru a-i face să înţeleagă că trebuie să renunţe la ele în favoarea obiectivităţii şi a *modelelor* generale, absolut obligatorii într-un dicţionar academic. N-am reuşit întotdeauna... Cum să-i fac să înţeleagă că ierarhiile sînt [în unele cazuri] răsturnate şi că proporţiile trebuie schimbate radical? Am încercat cu toate argumentele intelectuale posibile, n-am reuşit, autorii rămîn, neclintiţi, pe poziţiile iniţiale. Abia cu chiu, cu vai, am ajuns la o soluţie. Una dintre ele a fost aceea de a ne adresa altor specialişti care, în faţa evidenţei estetice, îşi pot frînge subiectivismul exacerbat. Nu sînt sigur că am izbutit, în toate cazurile, să păstrăm cumpăna cea dreaptă. Dar am încercat."

S-au făcut deja liste cu autori lipsă, cu informaţii eronate, cu goluri bibliografice mari... De pildă, unii autori abia debutaţi sînt prezenţi în dicţionar, în vreme ce alţii nu. Care a fost criteriul selecţiei?

„Pentru epocile mai vechi, criteriul de selecţie este, se înţelege, mai permisiv. Pentru autorii contemporani, punctul de plecare este mai strict estetic. Am căzut de acord cu colaboratorii mei că autorii care au minim două cărţi notabile să intre în dicţionar... Ne-am impus să fim, nu echidistanţi – cum se spune în limbajul publicistic – ci obiectivi. N-am exclus pe nimeni care merita să figureze pe această imensă pînză literară. Dacă există, cumva, scăpări, ele n-au fost voite, cel puţin din partea mea, coordonatorul dicţionarului. Ideea *listelor negre* care circulă în unele medii intelectuale, mi se pare nedemocratică, neeuropeană. Profund imorală...

Sîntem conştienţi de faptul că dicţionarul nostru este departe de a fi perfect. Ne-au scăpat, în mod sigur, multe, am uitat, poate, un nume de autor sau chiar mai mulţi, cutare publicaţie n-a fost încă depistată, informaţiile nu sînt, poate, în toate cazurile, complete. Perfecţiunea nu-i un cuvînt potrivit cînd e vorba de un dicţionar cu asemenea miză. Vom încerca să completăm, să îndreptăm şi să eliminăm ceea ce este de prisos în ediţia a doua pe care o pregătim încă de acum. Un grup de cercetători de la Institutul «G. Călinescu», în colaborare cu cei de la Institutul «Al. Philippide» vor urmări, sistematic, acest subiect. Intenţia noastră este de a înfiinţa o bancă de date privitoare la literatura română."

a întrebat şi a transcris Marius CHIVU

Raluca BACIU

Şcolăreşte, nimic nou

Subiectul acestui articol vizează modul în care *DGLR* ar fi util elevilor şi, se subînţelege, profesorilor care predau literatura în şcoală, mai cu seamă la nivelul ciclului liceal. Asta, bineînţeles, dacă plecăm de la o premisă absolut necesară: aceea că apariţia dicţionarului s-a făcut remarcată cel puţin în Bucureşti, căci de provincie (şi nu mă refer la marile oraşe) e aproape inutil să vorbim. Încă. Nu cred că mă înşel dacă spun că profesorii care au auzit sau l-au văzut nu sînt prea mulţi. De cumpărat nici nu se mai pune problema. Şi, nu-i aşa, la ce bun? – ar spune mulţi dintre ei, cu o voce care nu mai e a lor, ci una de roboţel prins fără de scăpare în maşinăria scîrţîitoare a învăţămîntului. La ce bun, de vreme ce multe articole din *DGLR* – cele care îi vizează pe autorii de manual – fac o concurenţă destul de proastă cărţilor de comentarii de care piaţa geme şi în care textele, indiferent că sînt în proză sau în versuri, sînt mult mai bine „povestite", iar datele bio-bibliografice, mult mai sintetice, ne scutesc de amănunte supărătoare într-un univers de informaţie şcolară şi aşa supraîncărcat.

Să presupunem că un elev ar deschide dicţionarul. Şi este un elev mediu, bine îndoctrinat cu ideea că literatura română şi mai ales autorii studiaţi, „monştri sacri", sînt tot ce a dat mai bun geniul universal. Ce-i oferă *DGLR?* Nimic nou. Arghezi cu lirica prezentată cuminte, şcolăreşte, tematic, cu romanele povestite rapid, pe înţelesul tuturor. Singura dificultate notabilă: neologismele, pentru care ar avea nevoie de un alt dicţionar, lucru deja enervant, aşa că renunţă, intră pe *messenger* sau, şi mai bine, sună un prieten. Cam la fel stau lucrurile şi pe la alţii. La Caragiale, de exemplu, unde ne întîmpină aceeaşi prezentare călduţă, unde personajele din comedii „au caraghioase oglindiri în tărtăcuţa lor buimacă", iar nuvelele nu prezintă nici un interes, fiind expediate fiecare în trei-patru rînduri. Adică nimic bun de copiat. Desigur, nici o vorbă despre reinterpretarea operei începînd cu anii '60-'70, nimic despre Caragiale precursor al absurdului, textualist şi deconstructivist *avant la lettre* al convenţiilor literare, cu personajele lui bolnave de hipersemantism etc. *Craii...* lui Mateiu, carte considerată de curînd a fi cea mai bună a literaturii române, suportă şi ea aceeaşi încadrare, fiind bine încorsetată în interpretări sfidător puerile, cu parfum de clişeism comunist, de vreme ce „scriitorul se îndurerează în faţa inevitabilului sfîrşit al ultimelor vlăstare aristocratice", opera nefăcînd altceva decît să zugrăvească „destrămarea prin viciu şi desfrîu a aristocraţiei". La rîndul lui, articolul despre Ion Barbu te întîmpină seducător cu o prezentare biografică, autorul considerînd interesant să ne dea informaţii preţioase despre „aventurile" matematicianului Barbu care, aflat la Göttingen, evoluează „ca un vultur" în domeniul cuceririlor erotice cu care face liste, pe care i le expediază nonşalant preacumintelui său prieten, Tudor Vianu. Să nu uităm menţiunile speciale despre iubirea purtată de Barbu cîinilor săi, peste mormintele cărora s-a prăbuşit o salcie a doua zi după moartea scriitorului. Ceea ce – se pare–, devine un fapt de importanţă copleşitoare, chiar şi pentru un articol de dicţionar, de vreme ce autorul acestuia conchide apodictic: „O reacţie firească a naturii, la moartea unui poet de o originalitate stranie, intens expresivă şi provocatoare: o sinteză de apolinic şi dionisiac".

Dar să fim totuşi rezonabili. În privinţa prezentării, dacă ţinem neapărat, *DGLR* oferă şi variaţii. Una o putem găsi în articolul despre Creangă unde, după o fişă biografică făcută jucăuş şi cu simpatie, urmează o prezentare a operei mai neconvenţională pentru linia generală a dicţionarului. Nu se mai povestesc operele, ci ni se propune o inteligentă abordare tematică, cu bine plasate trimiteri biografice care încearcă explicarea operei prin viaţă, dar (mai ales) şi invers. Acesteia i se adaugă, într-o fină notă polemică, diferitele modalităţi de receptare a operei, element absent cu desăvîrşire în foarte multe alte articole. Subtilitatea cu care este relevat „transferul" de motive (al fugii, al cruzimii, în fond al jocului permanent cu moartea) de la viaţă spre operă şi reciproc, este cel puţin provocatoare, ca să nu mai vorbim de sugestiile de (re)lectură. E vorba de un articol care s-ar putea să mai mişte o rotiţă, să mai scurtcircuiteze cîte ceva în mintea adolescentului blazat. Dar asta altfel decît ar face-o, extrem subversiv, finalul articolului dedicat lui Cărtărescu, unde, după o prezentare elogioasă, urmează un paragraf incriminant despre primul volum al *Jurnalului,* „operă dezamăgitoare, de *self-agent* literar, de un egoism etanş, nu o dată pigmentat megalomanic şi meschin" şi în care autorul „se notează aproape invariabil ca neurastenic..., atins parcă de ramolisment şi impotenţă estetică, supărat pe propriul succes considerat ca alienant ş.a.m.d."

Articolele care îi vizează pe autorii de manual fac o concurenţă destul de proastă cărţilor de comentarii.

Cît de *fair* este o astfel de prezentare? Să sperăm că dl Elev n-o să se întrebe şi că a uitat lecţia cu *Dacia literară.* Să sperăm, de asemenea, că va exista o zi în care în ordinea universului se va produce ceva (nu neapărat o catastrofă) şi atunci va deschide, chiar şi din greşeală, dicţionarul. Şi că, lecturînd „cîte ceva despre", va dori să nu se mulţumească doar cu rezumatul, ci să citească efectiv cartea. Că spiritul său rebel va suferi o redirecţionare şi că, fără să-şi dea prea bine seama cum, are un chef nebun să verifice dacă informaţiile citite sînt complete şi mai ales corecte, iar dacă nu, să le conteste, să le dărîme. Adică să construiască.

Mircea ANGHELESCU

Remanieri şi incoerenţe

DGLR a fost precedat de alte cîteva lucrări analoage care au desţelenit drumul şi au creat o mică tradiţie, în primul rînd, excelentul *Dicţionar al literaturii române de la origini pînă la 1900,* publicat în 1979 de un colectiv al Institutului de filologie din Iaşi, apoi *Dicţionarul Scriitorilor Români,* în patru volume, coordonat de regretaţii Mircea Zaciu şi Marian Papahagi şi de Aurel Sasu. Marele colectiv care a redactat dicţionarul Academiei (147 autori şi 11 revizori, dacă n-am greşit la numărătoare) are desigur meritele sale imprescriptibile, dicţionarul este (sau va fi, după apariţia tuturor volumelor) cel mai complet în domeniu şi, în chip natural, adună toate cîştigurile precedentelor, adăugîndu-le pe ale sale, ceea ce nu e puţin, iar pentru cititorul anului 2005 este singurul lucru care contează. Discutarea lui este însă cu atît mai necesară.

Am arătat altădată că principiile acestui dicţionar nu par să fi fost stabilite cu rigoare de la început şi ca urmare avem inconsecvenţe, de pildă, articole cu bibliografie critică şi altele fără bibliografie critică, deşi nu există nici o justificare pentru această discriminare: articolele despre publicaţiile periodice au fost lăsate de la început fără acest supliment documentar, deşi el era mai mult decît necesar pentru a menţiona monografiile despre reviste, indicii bibliografici şi reproducerile integrale ale unor reviste, vechi *(Alăuta literară, Dacia literară)* sau noi *(Caiete de dor, Revista Cercului Literar* etc.). De asemenea, se consideră în introducerea dicţionarului că bibliografia unor articole despre autori prolifici, dar minori nu trebuie să cuprindă decît o selecţie, altfel ea riscă să depăşească întinderea unor articole despre autori mult mai importanţi. Nu mă opresc asupra absurdităţii acestei teze, dar semnalez colectivului tehnic că o importantă economie (dacă economia era grija redactorilor) se obţine, în asemenea lucrări, prin siglarea unor cuvinte care se repetă, de pildă, a numelui oraşelor în care apar cărţile citate: după o socoteală aproximativă, recent apărutul vol. III ar fi fost mai subţire cu măcar zece pagini mari, dacă în loc de Bucureşti, repetat de mii de ori la bibliografie, s-ar fi pus sigla *B.* Dicţionare similare fac asta de zeci de ani.

Dar există şi probleme privind direct conţinutul articolelor dedicate scriitorilor, unele de interpretare, altele de organizare, de viziune sau privind opţiunile culturale. Neaşteptată oarecum este punerea sub semnul întrebării a originalităţii textelor, pe care o face chiar coordonatorul operei în introducerea sa, de pildă: pînă la ce punct o asemenea operă de informare, de sinteză şi de compilaţie inteligentă, în cele din urmă, poate prelua – chiar anunţînd aceasta – texte deja apărute şi omologate într-o altă organizare? Problema se pune destul de acut în cazul dicţionarului pe care-l discutăm, unde mai multe texte referitoare la autori din secolul al XIX-lea, mari şi mici – dar mai ales mari – sînt masiv sau total îndatorate celor din dicţionarul de la Iaşi, cum este, în ultimul volum apărut, articolul despre Ion Ghica (cu simple remanieri stilistice de genul: „A învăţat la început carte grecească" din 1979 care devine în 2005 „Învaţă la început carte grecească", „I se datorează prima încercare de roman românesc" care devine „I se datorează una din primele încercări de roman românesc..." ş.a.m.d.) sau cel despre Ion Heliade Rădulescu, unde nu este clintită nici o singură virgulă. Problema este că viziunii vechi de treizeci de ani (dicţionarul de la Iaşi a fost terminat în 1975) i s-ar fi cuvenit o replică modernă, profitînd de studiile şi publicaţiile din această perioadă de timp, nu simple schimbări de topică, dar dincolo de acest lucru era necesară şi corectarea unor erori şi absurdităţi, chiar de amănunt, la Heliade Rădulescu, de pildă (tatăl colonel în armata rusă, demisia lui de la Academie pe chestiuni lingvistice etc.). Amprenta epocii apasă însă puternic asupra textului din 1975/1979 şi dacă nimeni nu putea protesta atunci împotriva estompării pînă aproape de dispariţie a viziunii biblice definitorie pentru întreaga operă a lui Heliade, în lirică, dar şi în marile construcţii în proză nu mai puţin lirică (din *Echilibru,* din *Istoria critică* etc.), a păstra astăzi un text care discută cu mare precauţie această trăsătură şi a relua ideea că „încercarea de epopee, retorică şi ceţoasă, este salvată parţial de episoade realiste" este o soluţie de avarie. La fel, ipoteze fanteziste şi de mult infirmate sînt reluate în articolul despre Dinicu Golescu, despre probabila lui călătorie la Paris „înainte de 1821... ca observator al unei misiuni pe lîngă Napoleon", faptul că Golescu l-ar fi chemat pe Heliade ca profesor la Goleşti sau că „jurnalul" său ar fi fost schiţat „mai întîi în limba greacă"; mai supărător mi se pare că Golescu nu este văzut ca un scriitor, care compune aşa-zisul jurnal ca pe un roman filosofic de tip voltairian (fapt care a fost demonstrat suficient măcar pentru a fi menţionat cu titlu ipotetic, precum călătoria la Paris), pentru a prezenta într-o formulă epică propunerile sale de reformă, ci doar ca „o patetică mărturie, morală în primul rînd", precum Pompiliu Eliade acum un secol! Nu mai e de mirare că articole despre figuri episodice precum Fabian-Bob au rămas în aceleaşi cadre de acum trei decenii, ignorîndu-se pînă şi aducerea în discuţie a unui poem necunoscut, lucru oarecum important la un poet căruia i se cunoşteau pînă atunci doar trei texte.

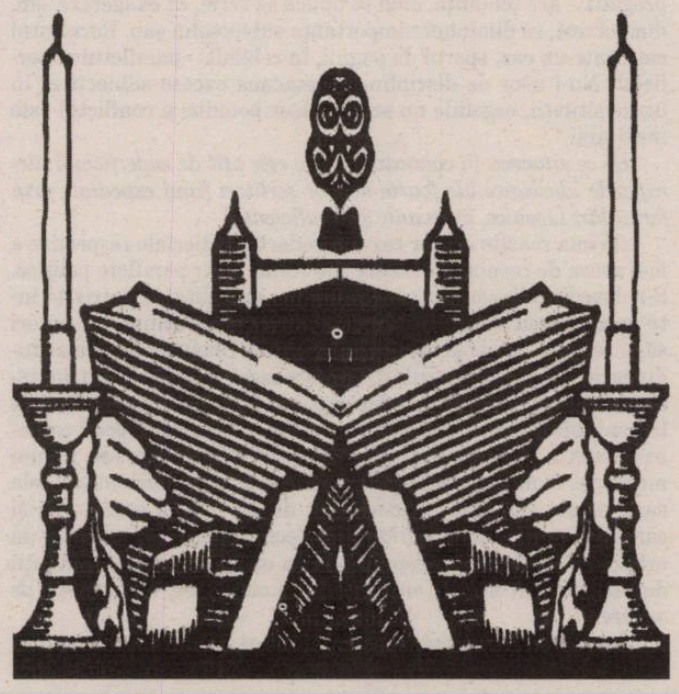

Pînă la ce punct o asemenea operă de informare, de sinteză şi de compilaţie inteligentă poate prelua, chiar anunţînd aceasta, texte deja apărute şi omologate într-o altă organizare?

Există şi articole care au fost refăcute realmente de autorii lor, cum sînt cele despre Hasdeu sau Filimon, unde efortul de înnoire nu se limitează la incorporarea unor informaţii, şi autorul încearcă să-şi reformuleze întreaga sinteză; puţină lume este însă capabilă de o asemenea ruptură şi noile portrete nu au întotdeauna coerenţa şi pregnanţa dorită. Ideea teatralităţii întregii opere a lui Filimon, de pildă, pe care am enunţat-o într-un articol necitat la bibliografie, este juxtapusă acum celei despre „senzaţia viguroasă de viaţă" a personajelor (existentă în dicţionarul din 1979) şi apoi exagerată pînă ajunge o barocă viziune ordonatoare a epocii: „Lumea ca teatru ar fi sigiliul epocii alese de F., teatrul ca soluţie de amînare a dispariţiei pentru unii, ca mod de ascensiune parazitară pentru alţii. Toţi au în comun impuritatea gîndurilor ascunse sub jocul de măşti, pe care ei îl susţin ca nişte actori rafinaţi" etc. Cele două viziuni se cam exclud şi autorul nu le poate reţine pe amîndouă, fără explicaţii.

Paul CERNAT

Obsedantul „caz Eminescu“

Articolul despre Mihai Eminescu din volumul III al *DGLR* a fost realizat, în colaborare, de cei doi preşedinţi ai înaltelor foruri culturale din România şi Republica Moldova: Eugen Simion şi Mihai Cimpoi. Doi critici literari de autoritate şi, în acelaşi timp, autori ai unor volume semnificative despre poezia şi proza eminesciană. Însă, dincolo de abundenţa impresionantă a bibliografiei, textul celor doi exegeţi are un caracter descriptiv-eseistic discutabil în unele puncte. Ideile politice ale lui Eminescu, de pildă – ca să mă opresc doar la acest aspect – sînt expediate în descripţii impresioniste. Micul text polemic al lui Cristian Preda din *Dilema* nr. 265 (cel despre „nulitatea“ gîndirii politice eminesciene...) e combătut pe larg printr-un sofism: „Şi apoi, cînd este vorba de teoriile unui mare creator, ce importanţă are progresismul sau conservatorismul său? Importanţă are doar creaţia din interiorul sistemului ideologic. Creaţia poate transforma o teorie discutabilă într-o utopie acceptabilă estetic... A judeca articolele sale din unghiul practicii sociale este o eroare de situare. Eminescu nu era actual, din această perspectivă, nici în 1877, nici în 2003. Soluţiile sale sînt impracticabile...“ Tipic pentru polemicile culturale de dinaintea lui 1990, argumentul confirmă – involuntar – opinia lui Cristian Preda: „nulă“ din unghiul praxisului social, gîndirea politică a lui Eminescu ar fi relevantă doar prin poeticitatea utopismului ei...

> „Un dosar «Eminescu», îngrijit de Cezar Paul-Bădescu în numărul 265 din 1998, îşi propune să rediscute locul ocupat de poet în imaginarul colectiv. Se declanşează un scandal cultural de proporţii, datorat vulgarităţii şi violenţei care animă o parte a textelor...“ – „Dilema“
>
> (Valentin Taşcu şi Mihai Iovănel în *DGLR*)

De fapt, a evalua din unghi *exclusiv* estetic filozofia politică a unui mare scriitor reprezintă, mai ales în cazul de faţă, o inadecvare la fel de vădită ca şi negarea gîndirii sale politice pe considerentul inactualităţii/impracticabilităţii. Asta, desigur, în cazul cînd reflecţia lui nu e „realmente nulă“... La urma urmei, şi Joseph de Maistre, şi Donoso Cortes, şi ceilalţi reacţionari europeni ai secolului XIX erau la fel de inadecvaţi, sub raportul praxisului social, ca şi gazetarul de la *Timpul*, dar asta nu îi face mai puţin relevanţi pentru istoria ideilor.

Mă tem că avem de-a face cu o falsă problemă. Gînditorul politic Mihai Eminescu nu mai poate fi contemporanul nostru, iar chestiunea actualităţii sau inactualităţii practice a ideilor sale nu e „în chestie“. Pe de altă parte, „apărarea marilor noastre valori patrimoniale“ n-ar trebui să se facă prin muştruluirea polemică a „detractorilor“ în cadrul unor articole de dicţionar. Obiectivitatea, contextualizarea istorică şi probitatea exegetică ar fi fost argumente mult mai potrivite şi mai convingătoare. Din păcate, în locul unui examen în marginea surselor intelectuale şi ideologice ale poetului (despre care au apărut în ultimul deceniu cîteva studii serioase), asistăm la o mobilizare disproporţionată împotriva cîtorva opinii provocatoare. În aceeaşi ordine de idei, atît articolul din *DGLR* (din vol. I) despre T.O. Bobe, cît şi cel despre revista *Dilema* (din vol. II) conţin, în proporţie de aproape 50%, consideraţii despre „cazul Eminescu“. Nu e oare cam mult?

> „În ultimii ani au apărut semne de iritare faţă de opera şi cultul eminescian. Revista «Dilema» a publicat un număr (265/1998) în care cîţiva publicişti tineri declară că Eminescu îi plictiseşte şi că, în genere, este un poet depăşit, un prozator inexistent şi un publicist nul. Este expresia unui proces mai general, vizibil şi în domeniul istoriei, de demitizare a valorilor naţionale, pe motiv că acestea au fost exagerate şi, în consecinţă, trebuie revizuite pentru a putea să fim, astfel, acceptaţi în Europa. Argument facil.“ – „Mihai Eminescu“
>
> (Eugen Simion şi Mihai Cimpoi în *DGLR*)

Ştefan BORBÉLY

Util, echilibrat, eclectic...

DGLR îmi pare a fi util, echilibrat şi eclectic, mai puţin analitic decît *Dicţionarul Scriitorilor Români*, la a cărui redactare am participat, dar bine lucrat în domenii pe care *DSR*-ul nu le-a cuprins: publicaţii, instituţii şi organizaţii literare, cafenele („Capşa“, „Fialkowski“, „Corona“). Agreabilă e partea iconografică: fotografii clasice, neinsidioase, caricaturi cuminţi, dar şi multe piese din panoplia personală a lui Eugen Simion, prezentat din toate unghiurile, inclusiv cu papa Ioan Paul al II-lea.

Coordonatorul volumelor a întreprins o muncă sisifică armonizînd voinţa şi idiosincraziile a peste 150 de colaboratori, de a căror îndărătnicie se plînge vindicativ în prefaţă, ca şi cum s-ar fi aşteptat să fie altfel. Dificultăţile erau inerente, cu atît mai mult cu cît numeroase texte s-au născut din norme bugetate pe la institutele literare ale Academiei, unde lucrează mulţi oameni pentru care actul critic reprezintă un gest ierarhic de prudenţă, foarte uman, de altminteri. Repartiţia corvezii a fost şi ea – din cîte ştiu – aleatorie, dar se simt totuşi, în volumele de pînă acum ale *DGLR*, cîteva afinităţi folositoare: Dan C. Mihăilescu redactează remarcabil majoritatea medalioanelor despre optzecişti, iar personalitatea Monicăi Spiridon se simte şi ea acut în toate textele, ca de pildă în cel despre foarte sapienţialul Vasile Andru, la care autoarea acuză „glisajele ghidate, adeseori obositoare, către cosmic şi arhetipal, ca şi substanţa pur nominală şi inconsistenţa halucinantă a aşa-numitor personaje“.

O partitură dificilă are Roxana Sorescu, pusă în faţa unor autori care s-au distins prin colaboraţionism ideologic şi politic în anii '50. Aici, tendinţa aproape generală a *DGLR* este aceea de a trece culpabil peste majoritatea atrocităţilor de atunci, surmontînd vina protagoniştilor prin elegante surdinizări estetice. A-i acuza pe coordonatori de edulcorare ar fi însă o greşeală, fiindcă Eugen Simion scrie foarte critic despre derapajele lui Petru Dumitriu, aşa cum nici Nicolae Mecu nu îl iartă pe Dan Deşliu. Pe ansamblu însă, ceilalţi autori par să lase impresia că nu sînt pregătiţi de confruntarea critică obiectivă cu trecutul: Roxana Sorescu îl scoate basma curată pe Ov.S. Crohmălniceanu (deşi, în rest, articolul e chiar foarte bun), ea şi-o asociază pe Tania Radu pentru a o lustra pe Maria Banuş („a fost una dintre reprezentantele de seamă ale realismului socialist“ – e tot ce se spune, pentru a se trece ulterior la elegii), Nicolae Bîrna se poartă tandru, paternalist cu Marcel Breslaşu („în noua ipostază, conjuncturală, deşi adoptată din convingere, talentul, cultura şi inteligenţa l-au salvat pe poet de la un eşec total“), în vreme ce capodopera escamotării e produsă tot de către Roxana Sorescu, pentru care Mihai Beniuc este aşa de curat (în ciuda retoricii penibile, aproape senile din ultimele volume), încît e aproape înduioşător să mai formulezi şi obiecţii. Generoasă, autoarea nici nu pune accentele care se impun: cititorul ingenuu va găsi în Beniuc un elegiac clamoros, „unul dintre marii poeţi ai instantaneului“ pe care i-a avut, presupun, literatura universală, dar nimic despre delaţiunile celebre din anii '50, nimic despre agresiunea dictatorială din fruntea Uniunii Scriitorilor şi absolut nimic despre atacul împotriva lui Blaga, din *Pe muche de cuţit*.

Surdinizarea vinei din anii '50, intră, se pare, în subconştientul mai multor autori, deşi, repet, edulcorarea nu i se poate reproşa coordonatorului. Insist pe eufemizare, fiindcă *DGLR* apare totuşi într-un moment în care adevărurile pot fi spuse răspicat şi nu doar sugerate sau drapate în aluzii, aşa cum am fost noi obligaţi să procedăm în *DSR*, a cărui limită metodologică ne obliga să lucrăm, chiar şi după Revoluţie, ca şi cum am fi gîndit înainte de ea. De pildă, tot Roxana Sorescu o mîngîie tandru pe Nina Cassian, creditînd-o integral cu prezumţia de mimetism atunci cînd a spus – după Revoluţie, firește – că „se străduia, precum alţi confraţi, să scrie tot atît de prost“, minimalizare aflată oarecum în discordanţă cu afirmaţia, de data aceasta lucidă, din acelaşi medalion, potrivit căreia poeta a fost „una dintre cele mai obediente reprezentante ale proletcultismului“. În acelaşi perimetru tematic, Al. Săndulescu menţionează „Cronicile optimistului“ ale lui G. Călinescu, dar nu discută nici contextul, nici conversiile morale ale protagonistului, chiar dacă au fost diabolic-histrionice. Nicolae Mecu trece elegant, cu fină pudoare, peste cele 7-8 volume purpurii ale lui Ion Brad: e drept, discută pasager şi reconversia cosmopolită de mai tîrziu, consumată sub soarele Eladei, ceea ce face ca lucrurile să se echilibreze, oarecum. Marcel Duţă scrie un text obosit despre Geo Bogza, neieşind din torpoare nici atunci cînd „cauza“ (*Cartea Oltului* şi reportajele) o cere. Mai aproape de noi în timp, sagacele Adrian Dinu Rachieru menţionează plagiatul lui Eugen Barbu, soldat cu o anchetă publică la Uniunea Scriitorilor, scrie – corect! – că multe dintre „războaiele culturale“ declanşate de către autor au fost „pilotate politic“, dar trece sub tăcere grozăviile de la *Săptămîna* sau traficul de influenţă din cabinetele 1 şi 2, ale căror efecte, prin Corneliu Vadim Tudor, le resimţim şi astăzi. Medalionul e totuşi curajos în ansamblu şi obiectiv, deşi bulimia vanitoasă din *Caietele Princepelui* e pasată cu eleganţă. Prin comparaţie, Ion Dodu Bălan, raşchetat de către Teodor Vîrgolici, e un monument de inocenţă. Iertată să-mi fie însă o întrebare insidioasă: de ce nu şi un articol despre Nicolae Ceauşescu sau unul despre Iosif Chişinevschi, ale căror „indicaţii preţioase“ au stîrnit atîta fervoare adaptativă în lumea noastră literară? Ne place, nu ne place, sînt triste capitole de istorie literară.

Retardarea metodologică a multor medalioane se explică, în principal, prin reticenţa autorilor de a situa fenomenul literar în context politic sau ideologic. Legionarismul multor scriitori e tratat distant, cu discreţie; apartenenţa unora la francmasonerie, de asemenea. Sînt detalii care acum pot fi date, nu ca atunci cînd noi am lucrat *DSR*-ul cu Securitatea în spate. Elvira Sorohan o şi face la Cantemir, deşi apartenenţa e sugerată ca ipoteză, într-unul dintre cele mai substanţiale medalioane din *DGLR*, pe care l-aş considera, de altfel, un etalon de calitate pentru întreaga lucrare, alături, de pildă, de textul lui Eugen Simion despre Cioran. Printre alte reuşite, aş menţiona, de asemenea, detaşarea cu care Monica Spiridon scrie despre scriitori aflaţi încă în viaţă, într-un climat literar ritualizat cu circumspecţie, unde omul de lîngă tine e menajat pînă la moarte. Nu e singurul exemplu de luciditate reconfortantă, aflată oarecum în răspăr cu „tradiţia“ encomiastică a baterii colegiale pe umăr: Laurenţiu Hanganu şi Marcel Duţă scriu despre „stilul oral prolix, retorica tumultuoasă şi convenţională“ a imnelor lui Ioan Alexandru, N. Bîrna (care nu are afinităţi cu Sergiu Al-George) scrie subtil despre Livius Ciocârlie şi critic despre derapajele protocroniste ale lui Paul Anghel, în vreme ce expresivitatea involuntară a unor reevaluări stîrneşte zîmbete, ca atunci cînd Stan Velea menţionează că Al. Balaci, lăudat la vremea lui pentru italienismul erudit, „foloseşte predilect demersul *impresionist* (!!) şi pe cel al criticii istoriste“. Sînt însă şi săriri sprinţare peste cal, ca atunci cînd Gheorghe Hrimiuc-Toporaş consideră – se pune totuşi în surdină... – că poeziile lui Matei Alexandrescu din *Jocul cuvintelor* „întîlnesc concurenţa prestigioasă a lui Tudor Arghezi şi Ion Barbu“. Prin contrast, foarte lucid şi ponderat este Florin Faifer, în tot ce face. Iată-l, într-o situaţie care poate fi tipică, prin analogie, şi pentru timpurile pe care le trăim acum, la Alecsandri: „În 1878, juriul felibrilor de la Montpellier îi decernează, la propunerea poetului Frédéric Mistral, un premiu pentru *Cîntecul gintei latine*. Versurile, modeste, sînt traduse în numeroase limbi, dar ecoul lor, pe plan european, va fi destul de slab. Acasă, în schimb, evenimentul declanşează un mare entuziasm, A. fiind copleşit de onoruri, ceea ce provoacă, firește, invidii şi cîrteli“.

> ***Retardarea metodologică a multor medalioane se explică, în principal, prin reticenţa autorilor de a situa fenomenul literar în context politic sau ideologic.***

Cîteva alte detalii le remarc doar expeditiv, din cauza lipsei de spaţiu: cărţile populare au parte de medalioane neconcludente – de altfel, cartea Ioanei Drăgan, dedicată subiectului, nu e menţionată de nimeni; Aurel P. Bănuţ (Gabriela Drăgoi), un *„Caragiale ale Ardealului“* stîrneşte interes, ca de altfel şi exilatul Silviu Crăciunaş (pentru memoriile antitotalitare din *The Last Footsteps*, 1961), introdus în *DGLR* de către Nicolae Florescu, care îl supraliciteză însă pe Leontin Jean Constantinescu, jurist european notoriu, dar altminteri un tribun destul de prăfuit; ca întotdeauna, Iordan Chimet cîştigă la o evaluare critică de ansamblu – de recitit!; nimic despre *dandysm* la Mateiu I. Caragiale (!!!), deşi bibliografia medalionului, datorat lui T. Vîrgolici, e adusă la zi, pînă la cărţile lui Matei Călinescu şi Ion Vartic; *Caietele Echinox* lipsesc, cum lipseşte, nemeritat, şi Sanda Cordoş; bibliografia lui Mihai Coman se opreşte la anul 1999; să nu fi ştiut L. Herdan că Lidia Bote a fost soţia lui Adrian Marino?; dramaturgia pariziană a lui Aristide Blanc, recuperată de către F. Faifer, indică un caz interesant; romanele cosmopolite ale lui Vintilă Corbul, analizate, deloc peiorativ, de către Constantin Teodorovici ca „operă-kitsch“, primesc în acest fel o stilistică aparte; numele de familie al lui Bözödi György e *Jakab*, nu Jakob.

În final, o nemulţumire colegială: contribuţiile din *DSR* sînt menţionate fără nume în secţiunea referinţelor critice, ca şi cum ar fi vorba de o operă anonimă. La fel se întîmplă şi cu *Dicţionarul Analitic al Operelor Literare Româneşti*. E vorba de o intenţie de minimalizare sau de o simplă ineleganţă?

Ion SIMUŢ

Cel mai bun dicţionar de literatură română

Nu avem atît de multe dicţionare de literatură română ca să nu putem estima cu relativă uşurinţă calitatea celui nou apărut. Demne de luat în seamă sînt îndeosebi două precedenţe: „Dicţionarul ieşenilor“, apărut în 1979, care cuprindea literatura română pînă la 1900; „Dicţionarul clujenilor“ sau „Dicţionarul Zaciu“, apărut în patru volume în anii 1995-2001, dar a cărui informaţie se oprea la 1989. *DGLR* va avea în final şase volume masive, din care au apărut în 2004 şi 2005 primele trei. Aprecierea are deci suficientă bază. În prefaţa primului volum, Eugen Simion recunoaşte deschis că *DGLR* a beneficiat de experienţa acestora. Primul, „Dicţionarul ieşenilor“, este absorbit în mare măsură, iar cîţiva dintre colaboratorii „Dicţionarului Zaciu“, cercetători clujeni de istorie literară, colaborează şi la acest dicţionar. Ar fi de studiat mai îndeaproape relaţia dintre cele trei dicţionare, dar e de ajuns să spun că *DGLR* foloseşte onest experienţa celor dintîi. Nu intru în detalii. Cea mai expusă discuţiei a fost decizia preşedintelui Academiei de a opri „Dicţionarul ieşenilor“, care – se spune – avea pregătit volumul privitor la literatura română din intervalul 1900-1950, şi de a-i prelua materialul redactat şi cercetătorii, pentru noul proiect. Rezultatul bun de acum ne scuteşte însă de alte comentarii şi de suspiciunea de intrigi nefaste. Nu am putea merge nici pe linia nemulţumirilor exprimate din interior (Dan C. Mihăilescu, Nicolae Florescu, Mircea Popa), dar aceste critici trebuie luate în seamă în viitor pentru perfecţionarea dicţionarului şi a lucrului în echipă.

După ce criterii obiective am putea decide, prin comparaţie cu celelalte, că acest dicţionar este cel mai bun?

Primul criteriu ar fi volumul de informaţie sau aria de cuprindere. Nici unul dintre dicţionarele anterioare nu-l egalează în intenţii şi în realizarea unei acoperiri de aplicaţie de o atît de mare întindere. O notă din primul volum precizează tipurile de articole incluse: scriitori, folclorişti, publicişti, traducători (atît traducătorii din română în alte limbi, cît şi traducătorii noştri din alte limbi în română), editori (cărora li se face pentru prima dată dreptate), scrieri culte anonime, cărţi populare, specii folclorice, publicaţii periodice, curente literare, societăţi literare şi culturale, instituţii cu specific literar. Dar asta încă nu e o explicaţie completă. Pentru prima dată într-un dicţionar, scriitorii basarabeni sînt puşi alături de scriitorii din România. Figurează, de asemenea, scriitorii români din zonele limitrofe: Bucovina, Serbia. Sînt prezenţi scriitorii evrei de limbă română din Israel. Un sector important îl reprezintă scriitorii, revistele, instituţiile culturale din exil – materie bine descrisă de Florin Manolescu în *Enciclopedia exilului literar românesc* (2003). Are deci dreptate coordonatorul să afirme: „Pentru prima oară, cred, reuşim să reconstituim integral harta literelor române contemporane“. Integralitatea cuprinderii trebuie înţeleasă şi în sens istoric, geografic, varietate a profesiunilor scrisului, a speciilor şi genurilor literare, a instituţiilor – adică în toate direcţiile. Iordan Datcu aduce aici, selectiv şi mai concentrat, informaţiile din cele trei volume ale sale din *Dicţionarul etnologilor români* (1998-2001). Pentru publicaţiile literare a fost cooptat Ion Hangiu, autor al unui *Dicţionar al presei literare româneşti. 1790-1990* (ediţia a II-a în 1996), la ale cărui eforturi s-a adăugat, pentru completări şi detalieri, contribuţia cercetătorilor clujeni. Dacă luăm în seamă şi sectorul de termeni literari, atunci putem aprecia, fără nici o exagerare, că *DGLR* face cît şapte dicţionare sectoriale. Informaţia bibliografică este adusă foarte aproape de actualitate, pînă la sfîrşitul anului 2003 – ceea ce este încă un merit la acest capitol al volumului de informaţie. Acesta (anvergura cuprinderii informaţiilor, atît pe verticala istoriei, cît şi pe orizontala geografiei) este cel mai puternic argument, care trebuie însă neapărat coroborat cu altele.

Calitatea redactării articolelor e o condiţie esenţială. Ea trebuie judecată din mai multe puncte de vedere. Pe de o parte, contează punerea în pagină a informaţiilor într-o structură funcţională, accesibilitatea interpretărilor, mobilitatea adecvărilor la subiect, utilitatea bibliografiei etc. Sînt multe aspecte aici, care necesită o bună combinaţie a stilului documentar, specific istoriei literare, cu exegeza deschisă şi lejeră, fără mari ambiţii critice. Pe de altă parte, e de pus în balanţă obiectivitatea atît de greu de îndeplinit, care înseamnă neutralitate faţă de diversele orientări estetice şi politice ale scriitorilor şi publicaţiilor, dar şi justeţe a aprecierii axiologice, atît într-o formă explicită, cît şi într-una indirectă, prin spaţiul tipografic acordat. *DGLR* nu mi s-a părut afectat de excese subiective. Ba chiar pot spune că e prea precaut cînd, din teama de a nu fi bănuit de rechizitoriu la adresa unor biografii pătate în comunism, nu dă suficiente detalii (de exemplu, la Mihai Beniuc, e prea expeditiv).

Ca instrument de istorie literară, un dicţionar de literatură trebuie să fie, în primul rînd, descriptiv, dar de un descriptivism judicios şi inteligent, adică semnificativ. Ambiţia de interpretare critică nouă, care era a „Dicţionarului Zaciu“, nu i se prea potriveşte. *DGLR* a înţeles şi aplicat foarte bine această exigenţă a unui descriptivism neutru, obiectiv şi semnificativ. Ceea ce mi se pare însă oarecum paradoxal e faptul că *DGLR* e mai interesant, prin cumulul detaliilor de istorie literară, în sectorul articolelor despre perioada interbelică decît în cel despre scriitorii contemporani. Asta s-a întîmplat cu siguranţă şi datorită faptului că o mare parte (tocmai din secvenţa interbelică) a fost lucrată anterior, temeinic şi în linişte, de către cercetătorii ieşeni. Să dau totuşi trei exemple doveditoare pentru superioritatea *DGLR* faţă de „Dicţionarul Zaciu“, pe baza acestui criteriu al caracterului obiectiv-descriptiv. Iau, pentru comparaţie, articolul despre Tudor Arghezi din cele două dicţionare. În „Dicţionarul Zaciu“ articolul a fost redactat chiar de Mircea Zaciu, iar în *DGLR* de către Stănuţa Creţu. Categoric, la nivelul informaţiei şi al completitudinii descripţiei, atît a biografiei cît şi a operei, articolul Stănuţei Creţu este superior. Articolul lui Mircea Zaciu este interesant prin anumite accente exegetice, deci în partea de interpretare critică. Al doilea exemplu: în „Dicţionarul Zaciu“ despre Ludovic Dauş am scris eu, în *DGLR* a scris Victor Durnea. Recunosc că acesta din urmă este mai bun ca informaţie (că de interpretare deosebită nu poate fi vorba în cazul unui scriitor minor, aşa cum se cere prezentat într-un dicţionar). Al treilea exemplu şi ultimul: articolul despre H. Bonciu e redactat în „Dicţionarul Zaciu“ de mine, iar în *DGLR* de către Stănuţa Creţu. Din nou acesta din urmă e mai bun.

Cel mai vulnerabil e sectorul de literatură contemporană, cu multe inconsecvenţe, lacune şi disproporţii.

Al treilea criteriu ar fi omogenitatea bunei redactări: adică dacă se pot constata diferenţe frapante de la un articol la altul, în sens negativ. În general, statistic vorbind, articolele mai slabe sînt foarte puţine în *DGLR*. Din ce am citit, nu mi-au plăcut articolele despre revista *Echinox* şi despre Emil Hurezeanu. Primul suferă de lacune şi de o superficială cunoaştere a fenomenului echinoxist, afişînd derutant lungi liste de nume cu echinoxişti şi ne-echinoxişti. Al doilea consideră, din neştiinţă, că Emil Hurezeanu face parte din aceeaşi generaţie cu Adrian Popescu şi Dinu Flămând. Ambele dovedesc o proastă cunoaştere a subiectului despre care scriu şi chiar a literaturii române contemporane. Dar cum să asiguri omogenitatea redactării într-o echipă de 150 de autori de articole? Cel mai vulnerabil e sectorul de literatură contemporană, cu multe inconsecvenţe, lacune şi disproporţii. Cred că era inevitabil.

Nu-mi vine să intru în acest hăţiş al contemporaneităţii, greu de străbătut (vorbesc la modul general: contemporanii sînt întotdeauna nemulţumiţi). La capitolul lacunelor, m-a întristat absenţa scriitorilor din Bihor, explicabilă probabil prin faptul că istoricii literari clujeni, în raza cărora se aflau, s-au ocupat mai mult de înregistrarea revistelor. Apoi, lipseşte Florina Iliş, o foarte bună prozatoare clujeană, lipseşte Alexandru Bojin, lipsesc şi alţii. Dar acestea pot fi reproşuri de chiţibuşar. În schimb, cercetătorii ieşeni şi-au făcut datoria şi faţă de literatura contemporană, nu numai faţă de cea interbelică, înregistrînd tot ce merita din spaţiul lor geografic de responsabilitate.

Nu am decît o singură concluzie, bazată pe cele trei argumente expuse cît se poate de strîns: *DGLR* se dovedeşte, prin toate comparaţiile care se pot face cu încercările anterioare, cel mai bun dicţionar de literatură română. Ceea ce nu înseamnă că e ireproşabil din toate punctele de vedere. Dar să punem în faţă meritele, de domeniul evidenţei.

„...neacceptarea adevărului politic infam din biografia autorilor şi biografia operei. *Aici*, în punctul 7 din prefaţa lui Eugen Simion, pîndeşte marea dihonie: «o situaţie aparte prezintă scriitorii care, angajîndu-se politic în epoca totalitarismului, şi-au maculat opera şi ridică, azi, semne de întrebare asupra comportamentului lor moral (...) situaţii de acest fel nu merită nici excesul de indignare, nici excesul de onoare. Merită doar judecata noastră exactă...» Este, aici, marea cherelă cu Gheorghe Grigurcu, de pildă, ori, şi mai şi, cu Monica Lovinescu şi «cele două cerneluri». Plus opacitatea lui Eugen Simion la condamnarea trecutului, cantonarea în estetic o dată cu punerea între paranteze a umbrelor biografiei. Luăm dintr-un autor numai ce-i bun, neglijînd, ocultînd, ignorînd ce e rău, spunea d-sa. Dacă un autor pătat are fie şi o singură poezie bună, noi *pe aceea* o punem în lumină. Restul rămîne în întuneric. Dacă Beniuc are una sută poezii tulburătoare, facem *tabula rasa* din toată urîţenia bolşevizantă a vieţii şi operei lui? În numele lui «cele rele să se spele, cele bune să se-adune», se falsifică istoria, se trunchiază şi trafichează adevăruri incomode, se manipulează biografii. Aşa se face, spre exemplu, că în articolul despre Academia Română un laitmotiv este formula «pînă în 1948», urmată de... «după 1990», în paranteza dintre cele două domnind fie golul stupefiant, fie eufemisme precum «ingerinţele statului»...

Dacă în principiu putem fi de acord cu punctul 7 din Cuvîntul său înainte («pamfletul nu-i modalitatea potrivită într-un dicţionar academic») şi dacă, desigur, «zece pagini de injurii» într-un atare context «ar reprezenta un exces», nu este mai puţin adevărat că ocultarea, învăluirea în eufemisme a unor destine şi opere literare constituie o practică la fel de non-academică.“

(Dan C. Mihăilescu, în *Idei în dialog*, nr. 1-2/2005)

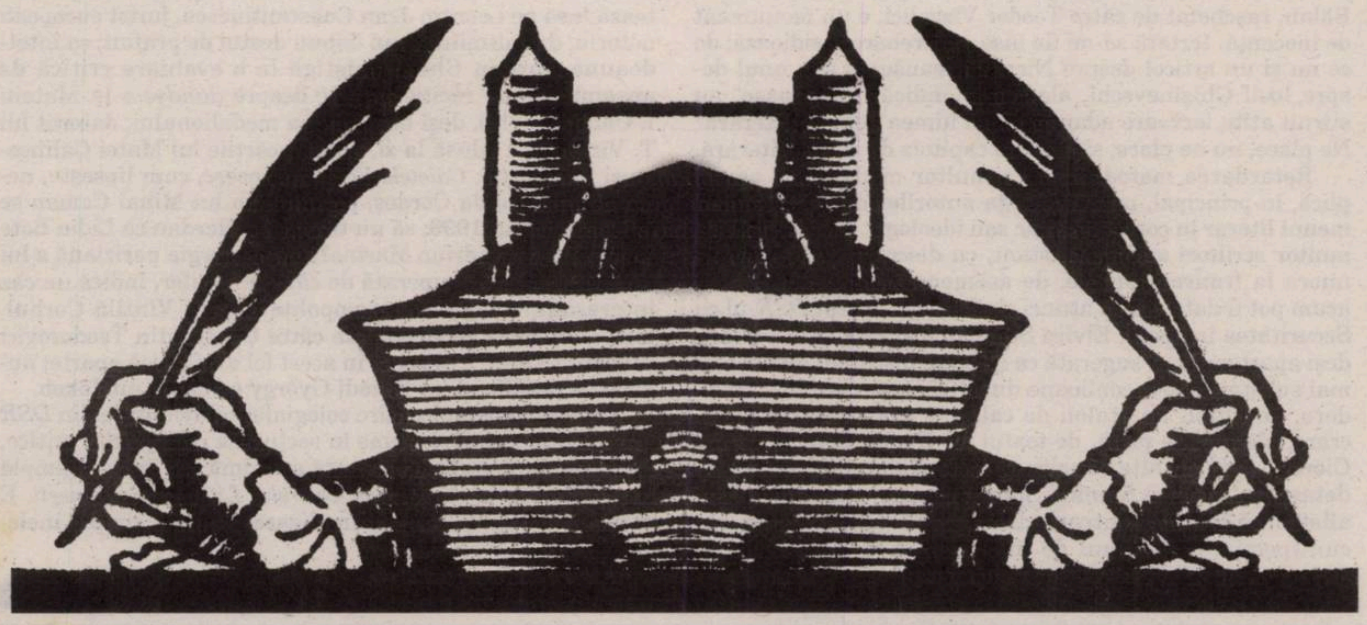

DGRL *în cifre*

- Costurile totale ale editării primelor trei volume ale *DGLR* s-au ridicat la 472.000 RON, din care 124.000 RON – costuri de personal şi 144.740 RON – costuri de tipografie.
- Editura plăteşte *copyright* pentru întreaga lucrare, respectiv 10% din preţul de vînzare şi 95 de exemplare din *Dicţionar*. Această sumă include *copyright*-ul pentru fotografii. Plata se face pe măsura vînzării *Dicţionarului*.
- Pentru primele două volume s-au primit subvenţii în valoare de 120.000 RON, iar volumul III a fost publicat de editură din fonduri proprii.
- Fiecare volum a fost tipărit într-un tiraj de 3.000 de exemplare.
- Au fost date către biblioteci şi instituţii publice, atît din ţară, cît şi din străinătate, şi membrilor Academiei Române din secţiile umaniste, 80 de exemplare. Aceste exemplare fac parte din cele 95 primite de Academie ca drept de autor.
- Volumul IV va apărea pînă la sfîrşitul anului 2005, iar volumele V şi VI la începutul anului 2006.

(date furnizate de Editura Univers Enciclopedic)

Corneliu LUPEŞ

Muzeele literare ale Bucureştilor

– ediţie revăzută şi adăugită –

Articolul de faţă vine să aducă unele lămuriri privind starea muzeelor şi a caselor memoriale din Bucureşti, completînd şi corectînd – unde era cazul – reportajul Mădălinei Georgescu, „Muzeele bucureştene prin praf şi reconstrucţii", apărut în nr. 83 al Dilemei vechi. *Corneliu Lupeş este şeful secţiei Muzee Memoriale din cadrul Muzeului Naţional al Literaturii Române.*

Trebuie să precizez din capul locului că Muzeul memorial „G. Călinescu" nu este subordonat Muzeului Naţional al Literaturii Române (MNLR), ci Academiei Române, iar o Casă memorială „Ion şi Claudia Minulescu" n-a existat, de fapt, niciodată. Titulatura corectă era, pînă la apariţia Legii muzeelor nr. 311/2003, Casa memorială „Ion Minulescu – Claudia Millian" (poet, plastician, dramaturg şi memorialist care figurează justificat alături de soţ pe firma muzeului), nu numai ca urmare a dorinţei donatoarei, Mioara Minulescu, fiica acestora, dar şi cu un corespondent în operă... Pentru fosta Casă memorială „Gala Galaction" donatoarea, nonagenara doamnă Elena Galaction, singura fiică în viaţă a scriitorului Gala Galaction, şi-a retras donaţia la presiunile unor nepoţi reveniţi în ţară. Muzeul Naţional al Literaturii Române care, mai bine de zece ani, a suportat cheltuielile de regie, a remunerat donatoarea, a încadrat muzeul cu personal de specialitate şi de supraveghere şi a efectuat reparaţii curente şi capitale, încă mai speră că acesta va reveni în familia suratelor bucureştene ce astăzi numără, *de facto,* doar cinci membri... Despre Muzeul memorial „Liviu Rebreanu – Fanny Liviu Rebreanu", Niculae Gheran, editorul care de peste patruzeci de ani trudeşte la biografia şi bibliografia scriitorului, nu oboseşte să afirme că „aici n-a locuit niciodată Liviu Rebreanu". Cu toate acestea, găsim cît se poate de oportun acest aşezămînt memorialistic...

Muzeul memorial „George şi Agatha Bacovia"

O scăpare a jurnalistei este constatarea lipsei totale a indicatoarelor stradale privind aceste muzee. După insistente solicitări, Primăria sectorului 4 a montat cîte două indicatoare pentru Muzeul „Arghezi" (Şoseaua Olteniţei şi Calea Văcăreşti) şi Muzeul „Bacovia" (Şoseaua Giurgiului). Nu de aceeaşi solicitudine ne-am bucurat din partea diriguitorilor sectorului 5, pentru muzeele lui Rebreanu şi Minulescu... Cît despre „reconstrucţia" casei memoriale a autorului *Răscoalei*, este vorba despre o banală reparaţie (nici măcar capitală). Din păcate, reparaţiile de la Mărţişor au fost sistate din lipsă de fonduri... Nu obosim să afirmăm că un muzeu nu este urît sau frumos, el poate fi adevărat sau fals. Aerul „sută la sută bacovian" din locaşul autorului *Lacustrei* nu face decît să înnobileze şi să anime aşezămîntul. Nu exagerăm dacă spunem că încăperea în care a lucrat poetul este cel mai plastic laborator de memorialistică şi muzeistică literară de la noi...

În fiecare muzeu memorial, subordonat MNLR, se distribuie gratuit un exemplar promoţional în care, pe lîngă imaginile muzeelor respective, sînt menţionate programul de vizitare, adresele, telefoanele şi mijloacele de transport. Tot la vedere, alături de pliante şi cărţi poştale ilustrate, se află inclusiv scrisori de mulţumire pentru fiecare cadru didactic care însoţeşte grupuri de elevi. În cazul unui singur vizitator, o coală de hîrtie A4 consemnează faţă/verso un ghidaj suficient de amănunţit. În toate casele memorialistice există mostre ale unor adrese către şcolile bucureştene, cu ofertele culturale ale muzeelor... La muzeele literare din Cotroceni („Rebreanu" şi „Minulescu"), dar mai cu seamă la cel din „cartierul democrat" din sudul Capitalei („Bacovia"), în spaţiul extramuzeal, pereţii sînt tapetaţi cu afişe care amintesc întîlnirile periodice dintre public şi personalităţi culturale. Regretăm că lipsesc dintre aceste materiale ilustrative casetele audio şi video, CD-urile care au înregistrat activitatea acestor muzee. La cerere însă, pot fi puse oricînd la dispoziţie, multe aflîndu-se şi la sediul central al MNLR.

Aron BIRO

Cine promovează sfîrşitul lumii

De la o vreme mă tîrcoleşte senzaţia ca vine sfîrşitul lumii. Nu ţin minte exact cum a început, ar putea să fie de la bătrîna care distribuia gratuit reviste despre contracepţie şi apocalipsă în staţia de tramvai. Ori de la amicii din Bucureşti care m-au sunat să se plîngă că primarii de sector nu-i mai lasă să facă duş dimineaţa, de spaima unui diluviu menajer. Şi nu doar ei. *„You'll never walk again"* – zice piesa *Colossal Rains* a celor de la Paradise Lost, compusă pentru celebrul album de metal biblic *Icon*. A fost o eclipsă parţială de soare zilele astea, iar pucioasa se scumpeşte din nou. Iar eu caut prin fundurile false ale portofelului unde mai ascund bani de mine însumi. Să fac rost să merg la Bucureşti. Căci vine Paradise Lost în concert să ne lămurească. *I've seen all others try, it ends in misery.*

Aşadar, Paradise Lost. Harnici – 10 albume în 15 ani. Rockeri cu renume – era prin '90 cînd trupa şi-a făcut intrarea în cultura „sex, drugs and rock'n'roll". Şi nu oricum. Au scos din rock şi sexul, şi drogurile, şi rock'n'roll-ul. Au pus în loc prisos de oftică, neajunsuri personale şi lehamitea de la capătul lumii. Au strîns un ban, nu mult, suficient să umple şosetele de-acasă, căci, pîrliţi la jăratecul interior al spiritului britanic, s-au străduit să facă din metal o muzică plăcută. Într-un fel. Morfină cu arome identic naturale. Tre' să fii englez să-ţi placă să faci poze în ploaie. Oricum, boala se ia. Au început cu un truc care li s-a spart în cap: albumul *Gothic*, prin care au reinventat sensul termenului din titlu, pe nesimţite şi cu nesimţire, căci termenul fusese deja alocat; însă cei care deţineau actele se ameţiseră cu absinte şi asfixieri erotice în aşa hal, că n-aveau să remarce, decît vreo opt ani mai tîrziu, că au rămas fără terminologie, cînd Europa civilizată nici nu mai ţinea minte ce treabă avea rockul gotic cu goţii. Iar din '97, cînd, pe albume precum *One Second* şi *Host*, Paradise Lost s-au apucat să cînte gotic „pe bune" încercînd, de o parte, să piardă coada de epigoni care suflau în ceafă prin toată Europa, încercînd, pe de altă parte, să refacă rosturile optzeciste ale muzicii depresive, nu i-a mai crezut nimeni şi i-a ajuns blestemul *Joy Division* care zice că, pe măsură ce cînţi mai sincer, fanii încep să aibă impresia că îi minţi. Industria rock e un fel de căsnicie ratată în care Paradise Lost au încasat toate farfuriile trîntite, de la soacră şi nevastă, case de discuri şi fani, deopotrivă. De aici s-a produs cea mai mare confuzie de nomenclatură stilistică din cataloagele rockerilor. Căci rockerii sînt precum Ioaniţoaia, le place să fie lucrurile în ordine, albumele să primească note cu două zecimale, iar drumul de la blat la paranoia e un pas mic.

După o carieră trecută prin lauri şi apă menajeră, Paradise Lost – *Britain's biggest musical risk takers* – vin în Bucureşti sîmbătă, pe 8 ale lunii, la Arenele Romane, să promoveze sfîrşitul lumii şi recentul lor album de conciliere. Ne vedem acolo, la marele oftat.

mergi pe mîna mea

Etica muncii la românii de azi

Plecată din România cu un an înainte de a-şi fi dat bacalaureatul, Monica Heintz a absolvit filozofia la Sorbona, s-a specializat apoi în antropologie socială la Oxford şi şi-a dat doctoratul la Cambridge. Acum este lector universitar de etnologie la Universitatea Paris X, Nanterre. S-a măritat în Franţa şi are patru copii. Scriu toate astea cu năduf, ca pe un denunţ public, dezvăluind una dintre numeroasele pierderi pricinuite României de guvernările de după 1989. Însă, asemeni multora dintre tinerii plecaţi, nici Monica Heintz nu şi-a luat lumea în cap definitiv. Felul ei de a se întoarce mi s-a părut o graţioasă „răzbunare": în perioada cînd a fost cercetătoare la Institutul german „Max Planck" a efectuat un an de teren în România, angajîndu-se cu acte în regulă şi muncind efectiv în trei unităţi cu profil şi statut reprezentativ pentru starea României în tranziţie. Rezultatul cercetării este cartea *Etica muncii la românii de azi* (Curtea Veche, 2005).

Cartea a avut asupra mea efectul consolator al unui roman popular. Am parcurs-o cu sentimentul că *Laleaua Neagră* sau *Cavalerul Pardaillan* sau *Contele de Monte Cristo* au descins în România ca să-mi rezolve aşteptările, visele şi frustrările. Că unul dintre aceşti „cavaleri fără frică şi reproş" a dat năvală în citadela inexpugnabilă a birocraţiei româneşti ca să-i treacă prin tăişul sabiei pe atotputernicii funcţionari publici, să se lupte cu poliţia coruptă, cu vînzătorii acri şi chiulangiii joviali, cu şefii grobieni, cu infirmierele inumane şi hrăpăreţe şi cu politicienii cu două feţe, una întoarsă *politically correct* spre Uniunea Europeană, cealaltă, de vătaf sătul, către propriii alegători. Aparent candidă, Monica Heintz se strecoară cu discreţia şi abilitatea unui spion occidental în instituţiile şi întreprinderile noastre, în metehnele, ciubucăraia şi şmecheriile noastre, înregistrînd scene de viaţă din sistemul corupt, profund alienat şi alienant din „eterna şi fascinanta Românie". De aceea, în ciuda luminii crude ce ne scaldă chipurile urîţite de griji, de meschinărie şi lipsă de speranţă, în ciuda diagnosticului necruţător pus pe maladia noastră naţională pe care o identifică drept lipsă a respectului de sine, pasionanta ei carte este consolatoare şi reconfortantă, asemeni unui roman cu *happy-end*.

Doina JELA

colţul scurt

Săptămîna filmului german

● Joi, 6 octombrie, *Citizen Kane* (r. Orson Welles, 1941), la Cinemateca Eforie, de la ora 18,45, sau *Goodbye, Lenin!* (r. Wolfgang Becker, 2003), la Cinemateca Union, de la ora 19.

● Şi tot joi, la Club Backstage, de la ora 20, lansare CD şi concert *Tribute to Jimi Hendrix* cu Vladimir Pocorschi Band, Petru Gavrilă *feat.* Brad Lee Johnson, George Baicea Blues Band, Midnight Express, Bega Blues Band şi Slang.

● Sîmbătă şi duminică, la Sala „Elvira Popescu", puteţi revedea cele mai bune pelicule prezentate în cadrul Săptămînii filmului german. Cu ocazia împlinirii a 15 ani de la reunificarea Germaniei, Institutul Goethe mai organizează la Galeria de Artă a Universităţii de Arte (UNA Galeria) expoziţia de fotografie urbană a artistelor Ylva Queisser şi Lidia Tirri: *Stalinallee & Allee der Kosmonauten*.

● Dacă sînteţi amatori de experimente vizuale contemporane, la MNAC tocmai s-a deschis expoziţia retrospectivă a grupului Kinema Ikon: film experimental, mixed media, hypermedia *& more*.

● La Muzeul Municipiului Bucureşti – Palatul Şuţu, expoziţia „Prinţii autohtoni indieni la Londra 1897-1924", fotografii din arhivele V&A Museum, portrete ale maharajahilor indieni, realizate în atelierele londoneze de la sfîrşitul sec. XIX şi începutul sec. XX.

● Pînă la jumătatea lunii octombrie, la Romaero Băneasa, Salonul Internaţional de Automobile. Unele exponate *sînt* artă. **(M. C.)**

Alice GEORGESCU

viaţa scenei / scena vieţii

„Din nimic, nimic nu iese“

William Shakespeare, *Hamlet*

Subiectul pe care îmi propusesem să-l „atac“ în acest episod era Colocviul Naţional al Criticilor de Teatru, desfăşurat la Cluj, între 23 şi 25 septembrie. Sau, oricum, ceva „legat de“. Iată însă că, trebuind (sigur, am fost solicitată, nu obligată) să-mi dau cu părerea în acest sens în altă publicaţie, am descoperit că... nu prea am ce spune. Că nu am ce spune într-un articol, darămite în două. Mai rău: unei colege de breaslă care, neputînd ajunge la Cluj, m-a rugat să-i povestesc „cum a fost acolo“, nu am reuşit să-i transmit telefonic decît o serie de onomatopee şi de monosilabe, de unde ea a tras concluzia – pripită – că la faţa locului s-a lăsat cu scandal şi că eu, din cauza indignării, nu-mi mai găseam cuvintele. Nu a fost uşor s-o conving că blocajul meu narativ se trăgea nu din prea-plinul impresiilor (respectiv, al evenimentelor care să le fi produs), ci, dimpotrivă, din pura şi simpla absenţă atît a unora – evenimentele, cît şi a altora – impresiile.

La Cluj s-au strîns peste cincizeci de critici de teatru. Mai exact, peste cincizeci de persoane care fac parte din Secţia română a Asociaţiei Internaţionale a Criticilor de Teatru (AICT), plus cîţiva – puţini – dintre şi mai puţinii *outsiders*, adică persoane care nu fac, nu mai fac ori nu fac încă parte din numitul organism, dar care scriu cronică de teatru, sînt profesori de teatru etc. Toate aceste persoane au stat acolo vreme de trei zile pentru a discuta despre: „Moralitatea criticului de teatru“ (dimineaţa întîi), „Bilanţul stagiunii 2004-2005“ (dimineaţa a doua), „Concluzii“ (dimineaţa a treia); serile, au mers la spectacole ale Teatrului Naţional din Cluj, iar într-o după-amiază au văzut un spectacol al Teatrului de Stat din Turda. (Acum descopăr că – vai! – au rămas în România două teatre păgîne, adică nebotezate, prin urmare informaţiile pe care le-am furnizat în articolul de-acum vreo lună, pe această temă, erau incomplete. Mă mir şi mă cutremur!) Temele enumerate – inclusiv cea de-a treia? – au fost propuse de către participanţi la finalul ediţiei de anul trecut a Colocviului (pe care eu nu am frecventat-o), ele întrunind, pare-se, adeziunea majorităţii. Acesta este tipicul reuniunii; reuniunea în sine este rodul iniţiativei unui regizor – Mihai Măniuţiu – care funcţionează (şi) ca director de programe la Naţionalul clujean. Pentru susţinerea materială a întîlnirii s-au obţinut fonduri de la Ministerul Culturii (care subvenţionează Teatrele Naţionale) şi felurite contribuţii de la sponsorii locali.

Prin urmare, cel ce s-a gîndit să-i adune pe critici şi *să-i pună să discute* a fost un profesionist al scenei. Detaliul e semnificativ, indiferent dacă la originea gîndului a stat necesitatea generală a practicienilor de a obţine din partea teoreticienilor mai mult decît o consemnare răzleaţă a realităţii actuale a teatrului românesc sau dorinţa individuală (şi profund omenească) a organizatorilor de a-şi asigura astfel o relaţie mai călduroasă cu aceia de la care atîrnă, cum s-ar zice – buna imagine a instituţiei. În fine, cum-necum, profesioniştii condeiului au izbutit să ajungă într-un „cadru“ potrivit luării în discuţie a problemelor arzătoare ale teatrului românesc, probleme care, după părerea mea, sînt multe şi... într-adevăr arzătoare. De la imprecizia legislaţiei, inclusiv a celei specifice, care dă naştere la încurcături şi abuzuri administrative, la starea învăţămîntului de specialitate, aflat pe o treaptă de non-adecvare la cerinţele profesiei ce a început (în fine!) să-i îngrijoreze chiar şi pe cei mai optimişti, de la noile tendinţe ale scenei mondiale şi raportul precar pe care îl stabileşte cu ele scena românească, la experimentele autentice sau închipuite propuse de „noul val“ de dramaturgi şi regizori, de la structura actuală a publicului de teatru şi modificările induse de ea artei dramaturgice, regizorale, scenografice şi actoriceşti, la propria lor calificare pentru meseria pe care (pretind că) o practică, membrii (şi ne-membrii) conclavului critic aveau – zic eu – ce discuta. Majoritatea a găsit de cuviinţă, anul trecut, să analizeze generic, anul acesta, o stagiune terminată de trei luni şi un concept („moralitatea criticului“) nu doar lipsit de sens ca formulare, ci şi ineficient ca (eventuală) aplicare...

A fost bine la Cluj. La Bucureşti ploua cu găleata, acolo era soare şi vreme călduţă. Hotelul era nou de tot şi (deocamdată) extrem de îngrijit, mesele erau abundente şi mîncarea, gustoasă. Televizoarele erau branşate la cablu şi prindeau destule programe. Cu trenul am călătorit, şi la ducere, şi la întoarcere, foarte civilizat; mai nou, la vagonul de dormit C.F.R.-ul oferă punguţe de plastic conţinînd toate cele necesare unei toalete elementare: săpunel, periuţă de dinţi, prosopel de hîrtie, serveţel parfumat, bureţel pentru lustruit pantofii şi chiar un tubuşor cu pastă de dinţi – numai diminutive, dar toate, grozav de simpatice. Ia să vedem, am uitat ceva?

Claudiu CONSTANTINESCU

pe de altă carte

● **Daniel Pennac, *Dictatorul şi hamacul*, traducere de Daniel Nicolescu, Colecţia „Biblioteca Polirom“, Editura Polirom, 2005.**

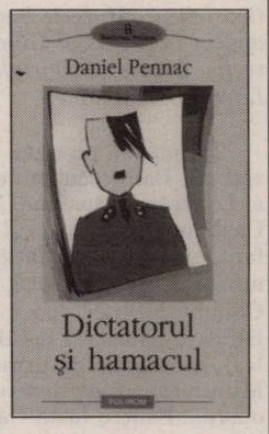

Nu degeaba îl iubesc cititorii pe Daniel Pennac! Are şarm, cînd stă să povestească, şi o imaginaţie fabuloasă a întorsăturilor de situaţie, care te lasă năuc şi încîntat. În asemenea condiţii, pînă şi trucurile de construcţie din *Dictatorul şi hamacul*, artificioase şi voit ostentative, par mai degrabă nişte giumbuşlucuri inspirate, iar savantul joc de-a ficţiunea, pe care-l practică aici scriitorul – o magică ghiduşie.

În fond, cartea aceasta e alcătuită din două romane: unul ficţional, despre Manuel Pereira da Ponte Martins, imaginarul dictator al unei imaginare ţări sud-americane, iar celălalt pseudobiografic, al scriitorului care elaborează ficţiunea cu pricina, consemnînd tot soiul de scene din timpul şederii sale în Brazilia (cu hamacul de rigoare), plus cîteva întîlniri pariziene bune de strămutat, într-un fel sau altul, în poveste.

E un adevărat spectacol să vezi cum scriitorul deturnează „realul“ înspre ficţiune, după cum un spectacol este şi romanul ficţional propriu-zis, unde dictatorul, speriat de destinul ce-i fusese prezis, pune în locul său o sosie care nu doar că va trece, la un moment dat, şi drept Chaplin, şi drept Valentino, dar va fi urmată ea însăşi de o întreagă suită de alte sosii.

În această istorie despre originale şi cópii, Daniel Pennac este, în orice caz, un original.

Matei FLORIAN

audio şi n-am cuvinte

Va urma

● **Urma, *Anger as a Gift*, Macondo, 2005.**

Trebuie să ne punem de acord: într-un univers muzical bramburit în care lucrurile mai de soi obişnuiesc să dispară fără urmă, în care compromisul şi autosuficienţa trec în ochii lumii drept acte de bravură sau rezistenţă eroică, în care orice tentativă de a fi diferit se pedepseşte cu ani grei de detenţie într-una din acele cămăruţe ticsite de pînze de păianjeni şi de uitare, consecvenţa aduce îngrijorător de mult cu simptomele unei revoluţii. S-ar putea ca mecanismul acestui univers (localizat, pe cît se pare, în spaţiul carpato-dunăreano-pontic) să dea semne de oboseală, de slăbire a vigilenţei şi, ceea ar fi cu adevărat grav, de infestare cu virusul insidios şi letal al normalităţii. E foarte probabil ca acest diagnostic să vină prea tîrziu, iar zilele de aur ale unei dulci şi perpetue lălăieli să se afle în primejdie.

Urma (Dominic Csergö, Sorin Erhan, Dan Byron, Mani Gutău şi, mai nou, Felix Moldovan) au apărut cu cel de-al doilea album. Şi, dacă există un indiciu sigur cum că pe *Anger as a Gift* s-ar tranzacţiona (depozita, ascunde) doze uriaşe din acel virus turbulent şi contaminant gata să pîngărească (priviţi, vă rog, coperta) stabilimentul respectabil al Casei Poporului, nu e nevoie decît să le ascultaţi muzica. În primul şi în primul rînd, veţi fi şocaţi să auziţi că insolenţa aceea acustică (dichisită de flaut şi, din cînd în cînd, viori) prezentă şi pe primul album, *Nomad Rhymes*, nu s-a clintit din structura de rezistenţă a trupei, ba chiar mai mult, a fost pigmentată de apariţia nonşalantă şi inconfundabilă a chitării şi muzicuţei lui Vali Răcilă. Şi, de parcă n-ar fi fost de ajuns, infuziile de jazz, blues şi chiar funk nu fac decît să păstreze rock-ul într-o stare pură, dincolo de orice acuzaţie de experiment gratuit sau influenţă datată, într-o lojă privilegiată şi atipică (poate chiar alternativă şi grunge, dacă n-ar juca după cu totul alte reguli) în care forţa şi explozia se îngemănează (numai ele ştiu cum) cu cea mai simplă şi emoţionantă delicateţe. N-are rost să bat apa în piuă despre acele elemente potrivnice oricărui sistem totalitar, promovate cu îndărătnicie şi exces de zel de băieţii de la Urma. E suficient să menţionez că orice muzică ce te poartă cu gîndul spre zone inaccesibile, apolitice şi vindecătoare (ar putea fi vorba, de ce nu, de nostalgii, melancolii, sentimente împăciuitoare sau inadecvări reprobabile la zgomotul şi furia acestei lumi) poartă în ea germenii vicioşi şi duşmănoşi ai luptei de clasă. Există însă un delict şi mai grav de care *Anger as a Gift* se face vinovat: lipsa surprizei. Nu văd să se fi inventat vreo altă dovadă mai puternică privind şubrezirea unui univers, decît aceea de a recepta un lucru cu totul şi cu totul atipic ca pe ceva de la sine înţeles şi, mai presus de toate, aşteptat. De-abia acum, cînd uimirea de a descoperi *Nomad Rhymes* ca pe un fenomen neidentificat de felul OZN-urilor (sau, în funcţie de caz ori de persoane, de a-l pipăi şi a urla: este!) a fost înlocuită de certitudinea care se numeşte *Anger as a Gift*, s-a făcut timpul să te dedai plăcerii sigure şi tihnite a drumului ştiut: ciudăţenia protestatară a fost asimilată şi, fără să se conformeze în vreun fel obiceiurilor, a devenit alternativa firească a unui univers bolnăvicios. Fără ajutorul unei case de discuri cum e Macondo (la care au mai apărut şi alte bizarerii binefăcătoare cum ar fi Kumm sau Nightlosers), procesul acesta de a avea, pur şi simplu, de unde alege (unii îl numesc democraţie) ar fi fost, mai mult ca sigur, încetinit. Îmi fac o datorie de onoare din a saluta sabotorii şi a scrie mîndru şi neînfricat: va urma.

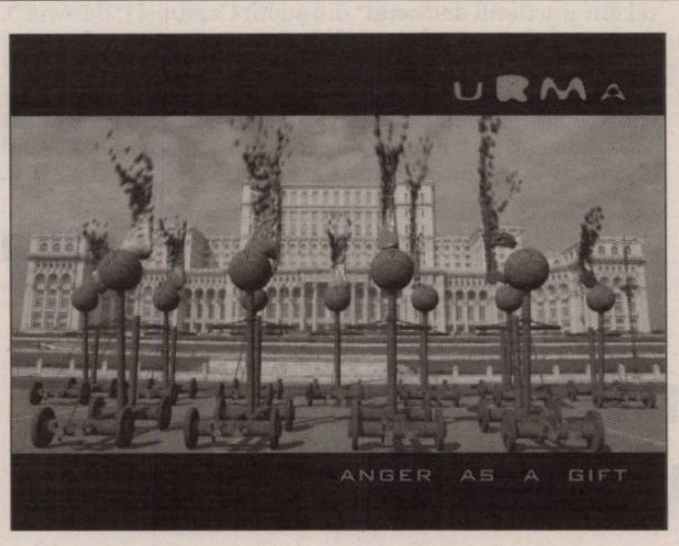

Dilema veche vă recomandă

● *Dubla trăire* (minunat titlul original *The Twofold Vibration!)*, splendidul SF autobiografic metatextual al lui Raymond Federman, unul dintre părinţii postmodernismului american, în traducerea Antoanetei Ralian, la Editura Paralela 45. Un roman de o gravitate senină a „adevărurilor“ raportului realitate-identitate, plin de fraze năucitoare dintre care cel puţin una mă obsedează de mai bine de o săptămînă: „Imaginaţia e singura speranţă care ne-a mai rămas.“ (Marius Chivu)

● În zilele de marţi, 11 şi 18 octombrie, la TVR 1, episoadele 2 şi 3 ale unui documentar de maxim interes, realizat de Cornel Mihalache: *1989. Sînge şi catifea*. Revoluţia aceea, văzută azi de puştani şi puştance, născuţi după. La ora 23,30, cînd copiii dorm, iar părinţii pot să nu le mai ceară acordul. (Radu Cosaşu)

● Articolul dlui Valerian Sava despre *Moartea domnului Lăzărescu* din *Observator cultural* nr. 31: alături de cronica Iuliei Blaga din *România liberă* şi de e-cronica lui Mihnea Columbeanu de pe Cinemagia (www.cinemagia.ro/forum/viewtopic.php?t=5814&start=125&hist=0), cele mai consistente lucruri scrise despre filmul lui Cristi Puiu (nu doar) în presa românească (pe care C.P. o consideră „mimetică“); „...ceea ce pun «sub lupa ecranului» Cristi Puiu şi Răzvan Rădulescu e un specimen uman încă neştiut, necercetat, văzut de ei în *condiţia lui individuală inedită*, nu ca reprezentant generic al unei abstracţiuni pe care am compătimi-o partizan“, scrie dl Sava. Aşteptăm continuarea! (Alex. Leo Şerban)

● Am recitit cu mare plăcere *Trei într-o barcă (fără a pune la socoteală şi cîinele)*, de Jerome K. Jerome, Editura Leda, 2004, un roman realist şi plin de umor în care sînt povestite aventurile a trei prieteni, George, Harris şi Montmorency, pentru care o călătorie de plăcere pe fluviu devine o aventură plină de neprevăzut. „...legănaţi de susurul apelor şi de foşnetul frunzelor, adormim sub imensul cer înstelat şi visăm că lumea e din nou la începuturi – tînără şi proaspătă cum era înainte ca secole de griji şi chinuri să îi brăzdeze faţa...“ (Ruxandra Petrescu)

Simona SORA

puzzlecturi

Parte din carte

N-am făcut niciodată o pasiune pentru cărţile semnate de autori. Ştiu persoane dedicate acestui sport, colecţionari serioşi şi fini cunoscători ai valorii adăugate de semnătura *manu propria*. Am cunoscut cititori maniaci, obsedaţi de cîte un autor, care şi-ar fi dat un deget pentru o carte-fetiş semnată de El. Dacă s-ar gîndi cineva (probabil s-a gîndit deja) să scrie o istorie a instituţiei dedicatorii, ne-am trezi cu o fizio-patologie a relaţiei autor-cititor care depăşeşte cu mult pagina de gardă. De la dedicaţiile strict private, la închinările către diverşi mecena şi pînă la cărţile semnate pe bandă rulantă, înainte de lansări sau în „sesiuni de autografe", drumul dedicaţiei către cititorul său a trecut prin diverse mode, mai mult sau mai puţin vizibile, a intrat în legături şi relaţii cînd intens personale, cînd de-a dreptul instituţionale. Dedicaţia a fost folosită uneori public pentru a demonstra angajarea ideologică sau chiar slugărnicia autorului. Ea a trecut – facsimilată, manipulată şi tipărită – din pagina de gardă în pagina de ziar, devenind cap de acuzare în procese de intenţii scoase din context. A fost citită literal şi univoc, uitîndu-se că, de regulă, cînd e vorba de dedicaţii, butaforia, ipocrizia şi funcţionalitatea primează.

În aşteptarea unei agile fiziopatologii a dedicaţiei la români, aş semnala un curios fenomen conex: *dedicaţia abuzivă*. Nu mă gîndesc la declaraţiile de amor pe cărţi care-ar putea fi lesne înlocuite cu o cutie de bomboane, *parce que les fleurs sont périssables*, ci mai degrabă la dedicaţiile unor persoane care se simt într-un fel coautori ai cărţii pe care se autografiază. Ei sînt parte din carte, participă la ea în sens auctorial, astfel încît o pot dedica altora.

Primul autor-secund e traducătorul. Traducătorul este cititorul privilegiat care rescrie o carte în altă limbă, o introduce în altă cultură, îi redă sensurile de profunzime lingvistică pentru alţi cititori decît cei iniţiali. El se simte – adesea cu îndreptăţire – autorul cărţii tălmăcite. Traducătorul bun, acest veşnic Pierre Menard, ştie mai bine decît oricine în ce măsură opera este a lui. El simte cînd a aproximat şi cînd a exagerat, cînd a scris şi cînd a tradus, cînd a restaurat şi cînd a creat. S-ar presupune că atunci cînd dedică o carte – deşurubînd stiloul şi dînd pagina de gardă ca să semneze pe pagina de titlu – este perfect îndreptăţit să o facă.

Nu acelaşi lucru s-ar putea spune despre redactorul cărţii. Nu ştiu dacă aţi păţit-o vreodată... E un moment de neuitat. Redactorul era, pînă nu demult, exilat în caseta tehnică de la sfîrşitul cărţii, între bunul de tipar şi tirajul cărţii, informaţii vetuste şi adesea chiar periculoase. Poate de aceea el a migrat încetişor spre dosul paginii de gardă, după îngrijitorul colecţiei şi deasupra titlului original. Se ştie, un redactor bun poate salva o carte, poate face, dintr-un maldăr de hîrtie, bici. Redactorul adevărat – pe cale de dispariţie – poate schimba macazul, poate reduce fractura, poate resuscita cartea din moarte clinică. Ştim cu toţii măcar o traducere epocală, premiată şi lăudată, pe care au lucrat cohorte de redactori. Atunci, de ce nu i-ar aparţine redactorului cartea salvată, măcar pentru momentul scurt şi personal în care îşi scoate pixul roşu şi-ţi scrie pe carte un of din rărunchi? N-aş putea să răspund...

Ar mai fi şi o a treia categorie, cea a moştenitorilor drepturilor asupra cărţii. După moartea autorului, ei îl reprezintă. Sînt cu siguranţă parte din carte, adică din dreptul de proprietate asupra cărţii moştenite. Acesta este un caz special al interpretării lingvistico-juridice pe care o făcea recent Andrei Cornea într-un articol din *22: „Ai carte, ai parte!* înseamnă că, dacă ai act de proprietate, te poţi bucura de partea de pămînt pe care o ai". E bizar şi probabil nedrept faptul că moştenitorii „de sînge" ai autorului au, în plan dedicatoriu, cea mai puţină îndreptăţire.

Şi traducătorul, şi redactorul, la limită şi editorul fac mai degrabă parte din carte, chiar dacă autograful rămîne o chestiune de gust. Cînd te trezeşti însă cu dedicaţie de la fiica poetului, de la mama prozatorului, de la prima soţie recăsătorită a eseistului, n-ai încotro şi trebuie să rupi pagina de gardă. Sau o laşi, riscînd un permanent sentiment de jenă amnezică. Cam asta mă încearcă şi pe mine de cîte ori deschid ediţia mare din *Ulysses* şi dau de o minunată dedicaţie semnată Ken Menagham. O fi nepotul? O fi El însuşi?

Iaromira POPOVICI

O Madame Bovary victorioasă

Rar mi s-a întîmplat să mă recunosc atît de tare într-o carte. Alice, personajul lui Alain de Botton din romanul său *Sex, shopping şi un roman* (Humanitas, 2005, traducere de Oana Cristescu) îmi împărtăşeşte felul de gîndire. Sau, mai bine-zis, eu îl împărtăşesc pe al ei. Ori, de fapt, Allain de Botton înţelege modul de gîndire tipic feminin şi îl explică în termenii cei mai apropiaţi unui cititor sensibil, dar fără a înceta să fie (sau măcar să aspire să fie), intelectual. Spre deosebire de Helen Fielding, a cărei Bridget Jones e fermecătoare şi intelectuală, dar rămîne personaj, Alice a lui de Botton este un prototip al femeii îndrăgostite; care, pe lîngă eroină, devine şi o mostră a diverselor teorii psihologice, sociologice şi filozofice în domeniu. Absolvent de istorie şi filozofie la Cambridge, Alain de Botton reuşeşte să îmbine cu succes structura narativă propriu-zisă a romanului de dragoste cu cea teoretică a metaromanului adiacent, care comentează şi motivează gesturile eroinei. Scriitorul evită, astfel, şabloanele ambelor tipuri de discurs: atît pe cele ale discursului epic, care nu devine siropos, în ciuda fragilităţii emoţionale a personajului (definită chiar de scriitor ca o doamnă Bovary a zilelor noastre), şi nici banal, în pofida lipsei de senzaţional; cît şi pe cele ale discursului teoretic, care, datorită modului ironic de prezentare, dar şi a prezenţei mai multor variante (un soi de *multiple choice)* în fiecare caz, nu cade în locurile comune ale revistelor pentru femei ce tratează subiecte asemănătoare.

De Botton reuşeşte să îmbine firesc, fără preţiozitate, teorii filozofice şi literare în firul aparent simplu al acţiunii: pînă la a o asemăna pe Alice cu doamna Bovary, a cărei filozofie dual de viaţă eroina o împărtăşeşte, scriitorul trece în revistă încercările altor filozofi – epocile nu contează – de a găsi substanţa realităţii: „Pentru Thales, de pildă, realitatea se găsea în apă (...). La Platon, rezida în sufletul naţional, la Augustin se găsea în Dumnezeu, (...) la Schopenhauer în Voinţă, la madame Bovary în Iubire, la Marx în lupta proletariatului pentru emancipare..." Poate, într-o altă epocă, înşiruirea de mai sus ar putea părea superficială: în postmodernismul tîrziu, totul e însă posibil şi pare cumva normal ca marile teorii filozofice să se materializeze în concepte cuantificabile şi etichetabile incluse în cultura comună.

Încercările de găsire a substratului realităţii reprezintă unele dintre primele paralelisme din naraţiunea lui de Botton. Mai tîrziu, acestea se vor complica şi profesionaliza mai evident, pe linia prezentărilor în formule fixe (scheme, tabele) ale lumii standardizate de azi: cînd Alice se cunoaşte cu Eric, viitorul ei iubit, cei doi sînt desenaţi şi notaţi cu A, B şi C, unde Alice este A, dorinţa în sine, B, iar Eric, obiectul dorinţei, este C. Autorul ne explică cum, în acest stadiu iniţial, B se suprapune cu C, Alice îndrăgostindu-se nu atît de Eric însuşi, cît de dragostea în sine, bucurîndu-se că a găsit un obiect al dorinţei. Prezentate astfel, personajele sînt absolvite de sentimentalismul tipic altor romane de dragoste, ei devenind simpli exponenţi ai unei teorii generale aplicabile aproape oricui şi diminuînd latura personală a trăirilor lor.

Eroina lui Alain de Botton are puterea să facă slalom printre teorii pînă să se regăsească pe ea însăşi şi să-şi dea seama, că, de fapt, Eric e cel care nu corespunde tiparului ei pentru o relaţie reuşită. Conform unuia din tabelele lui de Botton, acesta trebuia să fie „(...) cineva (...) bun fără să fie lipsit de şira spinării, amuzant fără a se feri de seriozitate, respectat pentru munca lui fără să caute numai semnele exterioare ale succesului. Cineva inteligent fără a fi condescendent (...)". Şi care să creadă şi să aibă suflet, precum e cazul lui Philip, iubitul final al lui Alice. Romanul reuşeşte să ajungă la happy-end fără să fie idilic, iar Alice e în stare să depăşească statutul bovaric.

Andrei GORZO

dilematograf

Bunăvoinţă

● ***Spărgătorii de nunţi / The Wedding Crashers* (SUA, 2005), de David Dobkin.**

P.G. Wodehouse are o povestire în care Bertie Wooster, alături de cîţiva prieteni la fel de neisprăviţi ca el şi, bineînţeles, de valetul Jeeves, luptă împotriva plictiselii de la ţară punînd pe picioare o mică agenţie de pariuri. Obiectul de activitate este predica duminicală: care dintre vicarii din cele zece parohii învecinate va veni cu cea mai lungă? Cîştigă Jeeves, al cărui favorit le recomandă enoriaşilor să se aibă ca fraţii şi o ţine aşa 45 de minute (multe din ele dedicate „vieţii de familie a asirienilor timpurii"). Bucuria e mare. Mi-am amintit de ea cînd i-am văzut pe Owen Wilson şi Vince Vaughn – vedetele comediei *Spărgătorii de nunţi* – autoinvitîndu-se cu nonşalanţă la o cununie religioasă şi apucîndu-se să parieze ce va citi preotul. Epistola către romani? Întîia epistolă către corinteni? Bingo! În primul sfert de oră al filmului, îi tot vedem intrînd în biserici, sinagogi şi temple; îi vedem la nunţi în stil italian, irlandez şi indian; îi vedem prezentîndu-se de fiecare dată cu nume asortate la ocazie (Epstein şi Schwarz, O'Cutare şi O'Cutărică), fără să trezească vreo bănuială. Scopul lor nu este subversiunea, şi cu atît mai puţin sabotajul (deşi, dat fiind faptul că se ocupă cu medierea divorţurilor, *au* anumite rezerve faţă de instituţia mariajului). Scopul lor e distracţia. Dintre toţi nuntaşii, ei sînt cei care împart în dreapta şi în stînga cele mai multe pupături; ei sînt cei care deschid cele mai multe sticle de şampanie; ei sînt cei mai atenţi cu copiii şi băbuţele – aceasta fiind cea mai bună cale de a atrage atenţia femeilor singure; în fine, ei sînt cei care în nici un caz n-or să plece de la nuntă fără să fi făcut sex. Bucurie mare. Pentru spectator, bucuria ireverenţei creşte pe toată durata acestei lungi secvenţe de montaj, pînă cînd se transformă (ca la Wodehouse) în ceva mult mai glorios – o adevărată viziune a concordiei universale promovate intens de doi cretini pe care nu i-a invitat nimeni.

Şi atunci mi s-a făcut frică: mă simţeam prea bine; eroii filmului se simţeau prea bine; or ştim cu toţii – aceia dintre noi care mergem în continuare la comedii hollywodiene – ce se întîmplă de obicei, în zilele noastre, cu eroii care se comportă iresponsabil, care nu au nimic sfînt. Viaţa Le Dă O Lecţie. Li Se Arată Adevăratele Valori. Iar eu mă întreb: de ce naiba? Oare n-ar trebui să scrie negru pe alb în fişa postului tău de autor comic (aşa cum ai moştenit-o de la Billy Wilder) că nu ai nimic sfînt (sau, mai corect, că eşti dispus să treci tot ce ai mai sfînt prin proba de foc a comediei)? Dar, pînă una-alta, Billy Wilder e mort, comedia hollywoodiană e aşa cum e, iar noi am învăţat să ne socotim mulţumiţi dacă apucăm să rîdem de zece ori pînă cînd se înmoaie. Aşadar: atunci cînd ditamai Secretarul Trezoreriei (Christopher Walken) îşi mărită una dintre cele trei fete, eroii noştri nu pot să lipsească. Unul din ei (Vaughn) o invită pe una din cele două fete rămase la o plimbare mai lungă şi află tardiv că înainte de plimbare ea fusese virgină. Şi dacă ultimii 25 de ani de cinema american ne-au învăţat ceva, ne-au învăţat că Walken nu e omul care să te lase să dormi fără griji după ce i-ai dezvirginat fiica. Păcat că realizatorii nu i-au găsit şi un rol pe măsură. În schimb, i-au găsit o *mamă* pe măsură – o relicvă din saloanele puterii rooseveltiene, a cărei principală contribuţie la conversaţia de la cină este demascarea lui Eleanor ca lesbiană. Între timp, fosta virgină îl pipăie pe sub masă pe Vaughn, soţia Secretarului (Jane Seymour) se îmbată (nici ea n-are rol, deşi are ocazia de a-i lansa lui Wilson o invitaţie trăsnet: „Spune-mi Kitty Kat"), iar Wilson, întrebat cu ce se ocupă, spune baliverne. O cină reuşită. Din momentul acela, gagurile încep să se deterioreze şi să se rărească, în timp ce filmul, cu o docilitate previzibilă, se pregăteşte să ne arate că are ceva sfînt: sentimentele personajului lui Wilson pentru cea de-a treia fiică a Secretarului. Asta era inevitabil. Dar oare nu se putea evita nici tradiţionala secvenţă de montaj în care eroul, momentan învins, umblă neconsolat prin diverse locuri, urmărit de o melodie leşinată? Însă trebuie apreciat faptul că nici măcar în astfel de momente filmul nu se moleşeşte de tot. Continuă să producă gaguri: eroul continuă să „spargă" nunţi (numai că acum le sparge la propriu – tăbărînd asupra miresei, propovăduindu-le copiilor tristul adevăr despre prietenie şi iubire). Relaţia dintre cei doi rămîne o plăcere pînă la sfîrşit: Vaughn, care ţine morţis să fie *raisonneur*-ul, e tot numai elocinţă congestionată şi tertipuri avocăţeşti menite să ascundă faptul că nu e deloc rezonabil, iar Wilson radiază, ca de obicei, un gen de bunăvoinţă care invariabil îmi evocă o combinaţie de *surf, joint*-uri şi stat la soare cu capul gol. Sună bine? Luaţi în calcul şi cele 15 minute de fericire de la început şi mergeţi să încheiaţi afacerea. În ziua de azi nu e indicat să ceri mai mult.

trecerea prin reviste

„Toţi să tacă“

Cînd peisajul publicistic aduce muza istoriei pe prima pagină, fardată, îmbrăcată sau dezbrăcată în aşa fel încît să slujească ideile zilei, e odihnitor să întîlneşti pe neaşteptate o bătrînă doamnă cu o biografie din care n-au lipsit viciul şi păcatul, acum cuminţită, apropiindu-se cu paşi decişi de cunoaşterea trecutului, atît cît poate fi cunoscut. Revista *Magazin istoric* îşi păstrează faţa de pe vremuri, şi-a schimbat parţial colaboratorii şi personajele de care se ocupă. Revista e vie, istoria nu e ştiinţă ezoterică, ea se compune din ideile şi faptele oamenilor, din eroismul şi trădările lor. Uneori eroii sînt luaţi drept trădători, şi invers. Vine spre noi, descris în paginile revistei de Sorin Iftimi, domnitorul Ştefan Lăcustă, nedreptăţit la capitolul imagine de rivalul său Petru Rareş, declarat „turc îmbrăcat în veşmîntul nostru“. Nu e adevărat că ar fi intenţionat să turcească toată Moldova, e adevărat însă că a fost crescut şi educat în mediul urban şi cosmopolit de la Istanbul şi, odată ajuns pe tron, s-a străduit să împace interesele ţării cu pretenţiile puternicilor de dincolo de graniţe, securitatea lui în scaunul domnesc, cu nevoia de a avea aliaţi la guvernare: „A trăit din plin drama de a nu fi înţeles şi acceptat de ai săi“. Revista cuprinde multe şi diverse materiale despre vecini, despre relaţiile cu ei, sursele experienţei comune şi motivele de ostilitate, transformate nu arar în conflict deschis. Istoria celui de-al doilea război mondial este prezentă prin evocări de persoane şi evenimente care, departe de tentaţia exhaustivului şi a concluziilor definitive, adună experienţe individuale şi colective, fragmente din mozaicul evenimentelor care au pecetluit, pe plan mondial, destinul a trei generaţii.

Cei care susţin că istoria se repetă vor găsi multe argumente care să le confirme convingerile. Un delicios articol al Georgetei Filitti evocă România de acum o sută de ani: liberalii din opoziţie îi atacă pe guvernanţii conservatori. Prim-ministrul se considera urmaşul dinastiei franceze de Valois şi al împăraţilor bizantini. Mergeau prost, foarte prost, sănătatea (ţara era ameninţată de o epidemie de holeră şi nimeni nu lua măsuri), învăţămîntul (cel de stat şi cel particular produc repetenţi şi corigenţi, autorii de manuale fac gheşefturi), Teatrul Naţional e condus de Alexandru Davila – „fost membru sau preşedinte al diferitelor tripouri unde a trişat şi a furat în chipul cel mai ordinar“. Ministrul Vlădescu, supranumit Vlad Ţepeş, se considera urmaş al lui Basarab Vladislav. El îşi revarsă prodigalitatea asupra sculptorului Dimo Pavelescu, un nepot al soacrei sale şi inspector al artelor. Titularul de la Justiţie se plimba cu trenul, între Constanţa şi Mamaia, „în costum de baie. Niciodată nu s-a văzut un aşa mare grad de neruşinare“ – scria un ziarist al anului 1905. Lipsea porumbul şi ministrul de Interne recomanda ţăranilor „să profite pentru a înlocui hrana lor de mămăligă prin hrană cu pîine şi făină“. Ţăranii nu l-au ascultat şi peste doi ani s-au răsculat. Statisticienii numără 25.795 de copii naturali sau găsiţi. Primăria din Capitală vinde fără licitaţie pansele, părăluţe, micşunele şi miozotis din serele proprii, în provincie, banii publici ajung în buzunarele clienţilor. Articolul lui Ionel Zănescu, la cîteva pagini distanţă, continuă descrierea, povestind pedepsele aplicate de justiţie, începînd din anii domniei primului domn pămîntean de după perioada fanariotă – Grigore Ghica (1822-1828): cea mai frecventă pedeapsă era bătaia cu toiege, preoţii erau spînzuraţi dacă petreceau cu femei galante, străinilor li se aplicau reguli speciale, mai aspre; din timpul domniei lui Caragea li se interzice românilor să se angajeze slugă la străini. Alexandru Constantin Moruzi a dat o anaforă modernizatoare: „nu spunem că la Agie să piară bătaia, dar să nu se omoară... Aşa am zis, aşa să se facă şi toţi să tacă“. (**M. B.**)

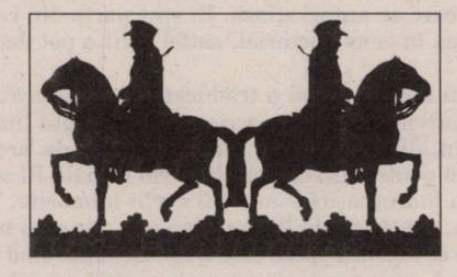

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Eşecul scriitorului în politică

Atrecut repede printre noi Llosa şi, ca de obicei în relaţiile cu idolii mei, nu am alergat să-l văd, să-l aud; de o viaţă mă feresc – tot mai lămurit de ce, şi nu mă combat – să fiu în prejma lor; nu mă jenez să am idoli în meseria mea (nici unul în politica lumii de azi!), dar nu vreau să-i cunosc îndeaproape, dincolo de cărţile care-mi spun suficient despre ei. Nici nu vreau totul. Admit că nu e o vreme pentru a avea idoli, nu văd de ce aş da socoteală şi pentru încăpăţînarea cu care nu renunţ la idee. Fără a-ţi iubi (ce binefacere e dativul etic în limba română!) cîţiva confraţi mai mult sau mai puţin contemporani, cu pasiune taciturnă, fără a simţi vreo umilire, discret cu cei în viaţă, nu eşti scriitor bun, întreg, egolatru.

De Llosa m-au legat stabil mătuşa Julia – capitol capital în cursurile mele de mătuşologie –, Camacho, crainicul de fotbal care îşi pierde minţile, Sartre, da, Sartre, cu ce ne-a dat cîndva şi ne-a ucis după aceea silindu-ne la un paricid, Flaubert, cel care ne-a descris, chiar înainte de *Demonii,* o educaţie sentimentală a naivului catastrofal care cere unei revoluţii nu numai ordine şi disciplină, dar şi henormitatea unei omenii. Ideile trăind precum zeii tot din detalii, m-am simţit definitivat în amor prin manuscrisul unui roman pe care l-ar fi pierdut – zice el – la Mondialul de fotbal din Spania şi, mai convingător ca orice, prin telegrama primită de la Bernard-Henri Lévy după ce Llosa a pierdut alegerile: „Trist pentru Peru, mulţumit pentru tine“.

Mai ţineam la *România literară* cronica mea de telecinema cînd mi-am permis s-o citez într-un articol, curios la culme cum va reacţiona directorul revistei, lansat şi el în campanie prezidenţială; nu mi-a cenzurat-o, desigur, dar a ţinut să-mi explice decis că noi, neavînd experienţele lui Llosa şi Lévy şi nici ei pe a noastră, pam-pam-pam... M-am autocenzurat sever. Acum, în 2005, observînd cît de apăsat se titra într-un cotidian acest citat dintr-un interviu al lui Llosa la Neptun: „Toţi scriitorii au eşuat în politică“, mi-a apărut în faţa ochilor telegrama aceea a lui BHL şi tot ea – cum se spune în jargonul amărît al zilei – mi-a deschis o nouă perspectivă.

Chiar dacă Llosa nu cunoaşte decît doi scriitori români, pe Panait Istrati şi Paul Goma, cred că ar fi fost totuşi cazul să ştie că ideea asta – cu „eşecul scriitorilor în politică“ – nu se bucură deloc, dar deloc, de vreo simpatie în intelighenţia autohtonă de prim rang şi second hand; este ceea ce explică de ce nu am citit nicăieri ca vreun interlocutor să i-o fi spus clar: „Domnule Llosa, nu vă împărtăşim ideea asta deprimantă şi defetistă; noi sîntem morţi după politică... o politică europeană, bineînţeles, o politică democratică... Spre diferenţă de dvs., noi nici nu ne întrebăm dacă avem virtuţi, vocaţie de politicieni... Avem de cînd ne-am născut!“. Cu o amabilitate sfătoasă şi stufoasă, s-a preferat a se discuta cu Llosa despre răul general din societăţile totalitare, despre cărţile lui preferate, s-a tăcut (fals) îngăduitor cînd a găsit în Sartre şi ceva valabil, i s-a acceptat uşor pasiunea frivolă pentru fotbal, dar afirmaţia lui cu privire la „toţi scriitorii care eşuează în politică“ nu a produs nici cea mai elementară vibraţie a unei sprîncene intelectuale, a unei pleoape de gînd. De ce? Mă hazardez: fiindcă nu e în firea scriitorilor români de anvergură naţională (şi care nu e?) să-şi asume vreun eşec, să-l recunoască şi să-i dea o consecinţă – alta decît oportunismul mai mult sau mai puţin abil – în politica sa de dreapta sau de stînga, cu sau fără de partid. Şi – în afară de Caragiale, „fanariotul“! – cine nu a eşuat în politică dintre geniile noastre literare? De la Eminescu la Goga şi Iorga, pînă la Arghezi, Sadoveanu şi Călinescu – nici unul nu a recunoscut-o, lăsîndu-ne să-i tratăm cu vorba compasională: „...dar nu pentru asta îi iubim“. (Excepţie: Cioran, capabil după '90 să trimită la Bucureşti – spre uimirea editorului său – vreo sută de pagini tăiate viguros din *Schimbarea la faţă...* şi să se întrebe: „Cum de am putut scrie asemenea tîmpenii?“) Să discutăm după '89...? Să numesc...? De la A, B, C la Z, am avea o listă, dar detest listele; prefer să remarc o excepţie: după un eşec electoral de tip Llosa, directorul *României literare* a tras aceeaşi concluzie şi s-a retras, printr-o declaraţie publică, din viaţa politică. Personal, am fost mulţumit pentru el; mi s-a atras imediat atenţia să nu fiu naiv, să termin cu apolitismul... „Şi tu faci politică!“, mi s-a urlat. Bineînţeles!

Sartrieni sau antisartrieni – o, Doamne, cîţi confraţi am cunoscut după '89 argumentîndu-şi angajamentul anticomunist în termeni sartrieni, ba chiar leninişti! –, toţi scriitorii valabili fac (o) politică: prin subiect, prin stil, prin distanţă (în greceşte: *ironos),* prin morală şi antimorală, prin mesaj şi contramesaj; nu poţi fi apolitic cu tine însuţi. Literatura e o politică a egolatriei. Eşuînd în politica la zi, nici un scriitor nu se poate retrage din dezbaterile parlamentului său interior, cu tot ce înseamnă asta – inspiraţie, vanitate, neputinţă, humor, dezgust şi atîtea alte sentimente ale „forului său intim“. Dacă nu devine preşedinte de ţară, prim-ministru sau simplu deputat, dacă nu ia puterea – ce consecinţe va avea acest eşec pe hîrtie? L-a secat sau nu? E tot ce mă interesează mai mult. Llosa îi dă pe Havel şi Malraux ca exemple de intelectuali umanişti care au jucat un rol în viaţa politică. Să fim sinceri şi simpli: nici unul nu a mai dat capodopere după ce s-au împlinit politic, la zi. *Antimemoriile* scrise „sub De Gaulle“ mai poartă marca unei inteligenţe lămurite că lupta între naţiuni va înlocui lupta de clasă, dar pentru zguduitorul „Lazare“ omul a trebuit să se îmbolnăvească. E politica de maximă cruzime a talentului „Toţi scriitorii eşuează în politică“, dar numai unii ştiu asta şi îşi văd de treabă, de grădina lor, cîtuşi de puţin candizi.

Eugen ISTODOR

auto-jurnal

Care trage, bă, claxoane?

Tu ce trombonesti în trafic, am curaj acum, în scris, să te fac una cu pămîntul. Băi, javră de claxon, neam de traistă, unde te grăbeşti? Tu nu vezi că stau ca boul la semafor? Nu vezi că nu am unde să mă duc, nu vezi că abia s-a mişcat ăla din faţa mea şi mi-a dat o secundă sentimentul că se mişcă ceva în ghemul ăsta de intersecţie? De ce claxonezi, bă? Cel mai mişto lucru l-am văzut la o femeie. Era un Mercedes care o tot claxona pe străzi înghesuite, gen spatele pieţei „Traian“. Femeia a oprit în mijlocul străzii şi i-a spus: claxonează, nu mă mişc de aici pînă nu te calmezi. Sare ăla: fă, te pun jos şi te ard! Fă, nu te pune cu mine! Fă, panaramă! Femeia era pe picioarele ei. Stăpînea cu ochii ei mari. Nici o clipire. Nici o vorbă! Poate îi fierbea sîngele, dar nici o grimasă, nimic pe chipul ei egal, stăpînit. Şi bărbatul a ieşit din maşină, şi-a scos o ţigară, a plecat pe trotuar şi a fumat. Femeia a stat un moment. A mers la maşină şi a pornit! Vă daţi seama? A funcţionat! Dar ce credeţi că mi s-a întîmplat mie?! Am plecat săptămîna trecută la Timişu de Jos şi vreo zece kilometri am avut în faţa ochilor un ARO trăgînd o remorcă stăpînită de un cal. Priveam bucile calului cum tremurau la fiecare piatră. Claxon din spate! Uite coada calului cum se unduieşte spre dreapta. Claxon de disperare! Buca dreaptă ia curba, claxon de nemernic! Eram cu ochii pe frumoasa realizare a naturii. Rotunde, nevinovate! Claxon, mînca-l-ar ciuma! Uite, acum tremură de frig! Şi e acoperit fraged de o pătură uşoară de vară! Claxon de idiot, de mîrlan! Unde să trec? Ce barieră să traversez, cînd e linie continuă şi mă uit în fundul unui cal? Un bucureştean mă tot teroriza, un cretin, un nătîng ce voia să trec, să împing calul deoparte şi eu să trec. Treci, bă, tu! Na, treci! Treci, că eu privesc filosofic la viaţa care trece, la lumea care moare, lumea asta de cal omorît de lumea de maşină. Păi, caii cum îşi depăşeau caii mai înceţi? În luptă dreaptă, în alergare fără zăbală! Maşinile, cu gălăgie, neputinţă de mecanism, de impuneri de reguli! Unde sîntem noi, oamenii,

cine sîntem noi, maşinile? Unde e curajul acelei femei printre noi? Niciunde! Unde e natura aceea de cal? Unde e? În claxonul unora? În laşitatea noastră de a admira doar gesturi din maşină? Maşino, ne faci laşi! Ne ascundem după biele, frîne, devenim cel mult nişte instincte cu reguli la semafor.

P.S. Toate cricurile sus pentru protestul de pe site-ul pulafashion.com: să nu se alimenteze cu benzină sîmbăta trecută, ca protest la jocul imbecil al preţurilor la combustibil.

Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU

ceaslov story

În căutarea fericirii

Ce este fericirea, unde se află, cum poate fi atinsă? Exprimă ea un stil de viaţă, o manieră de a gîndi, o plăcere a simţurilor, o bucurie a naturii? Greu de spus, căci fiecare îşi construieşte fericirea plecînd de la un mod de a trăi pe care îl adoptă, îl predică, îl practică.

Cea mai frumoasă mărturie despre construirea fericirii îi aparţine boierului moldovean Costache Caragea. Sensibilitatea sa îl face să vadă, să descopere, să se bucure de natură, de micile şi infimile plăceri ale vieţii de zi cu zi. Pentru el fericirea nu poate fi cunoscută în oraş, înconjurat de zidurile puterii şi mulţimile zgomotoase ce tulbură liniştea, gîndurile, simţurile, ci departe în lumea pierdută a florilor. Mazilirea şi apoi căsătoria îl ajută să se îndepărteze de sociabilitatea curţii şi să regăsească refugiu la Paşcani, în singurătatea unui conac de ţară. Viaţa fericită se construieşte aici, „afară la ţară". Costache este un poet pătruns de frumuseţea naturii pe care ştie s-o admire şi pe care nu conteneşte s-o descrie. Drumul de la Iaşi la Paşcani este, de fapt, un prilej de încîntare, de admiraţie a izvoarelor, a stîncilor, a copacilor, a florilor, a păsărilor, iar zece ceasuri trec ca clipa. Prea scumpa şi prea iubita lui Raliţa îi este alături pentru a se bucura împreună, pentru a gusta din plăcerile unei „vieţi de minune". Instalaţi în confortabilul conac al prietenului Iordache Balş, soţii îşi construiesc o viaţă simplă, gustînd cu voluptate din intimitatea fiecărui moment. Programul de fiecare zi este consacrat naturii, lăsînd sufletul să rătăcească printre aroma cafelei de dimineaţă, parfumul trandafirilor, cîntecul păsărilor, frumuseţea culorilor, liniştea pietrelor. Nimic nu este mai revelator decît mulţumirea interioară ce străbate fiecare rînd al amintirilor soţului îndrăgostit, boierului fericit de alegerea sa: „Ne sculam foarte de dimineaţă şi ne beam cafeaua sau la cişmele sau sub trandafirii grădinii, ori în vreo altă parte, unde se sătura privirea noastră de frumuseţile firii. Apoi ieşiam la plimbare uneori luînd-o pe jos pe cîmpie, alteori cu careta departe în păduri, unde rătăciam botanizînd vreo două ceasuri. Apoi ne întorceam acasă şi ne luam prînzul, care era alcătuit din cinci feluri, dar foarte delicate. După aceea ne odihniam puţin, cel mult un ceas, şi apoi ne beam cafeaua afară şi iar începea pe la chindie excursia sau îndeletnicirea casnică, adică eu cetiam, iar prea scumpa mea soţie se ocupa cu cusături de casă şi cu alte lucruri trebuincioase. Şi în chipul acesta petreceam vremea noastră minunată pînă seara". Orice îndeletnicire simplă le procura plăcerea de a trăi, le insufla dorinţa nebună de a se bucura de fiecare lucru mărunt. Îşi oferă zile fericite cînd prelucrarea trandafirilor devine o ocupaţie minunată. Şi apoi, ce plăcere să guşti din dulceaţa pregătită cu atîta grijă sau să simţi mirosul fin al esenţei trecute de trei ori prin alambic! Boierul se minunează de propria sa fericire, de timpul ce nu mai intră în cadrele cunoscute ale vremii şi zboară, luînd cu el plăcerea fiecărei zile: „n-am mai ştiut cînd trecură vreo patruzeci de zile şi noi socotiam că ieri sosisem la Paşcani". Totul este minunat, totul este frumos, totul este delicat: fericirea, plăcerea, singurătatea, natura, viaţa.

Patruzeci de zile de fericire, un timp furat muncii, grijilor, fricii; un timp aranjat în jurul plăcerii de a trăi, pur şi simplu, un timp ordonat în jurul activităţilor ordinare, care capătă totuşi sensuri particulare prin practicarea lor în intimitate. Evocarea acestei perioade, evocarea gesturilor îi reaminteşte odată reintegrat în tumultul vieţii politice, bucuria de a trăi, îi hrăneşte sufletul gata să reia aventura solitudinii în mijlocul naturii. Va picta în memoriile sale frumuseţea inimaginabilă a acelei epoci: „Aceasta a fost partea cea mai fericită a vieţii mele, căci am gustat în cea mai mare tihnă şi linişte a sufletului şi a minţii toate plăcerile şi bunurile acestei lumi deşerte". Aprilie 1780 i-a deschis calea spre cunoaşterea fericirii, din acel moment n-o va mai regăsi niciodată şi acest lucru face ca primăvara aceea să se încrusteze adînc în amintirile boierului rătăcit în labirintul vieţii. „Prea fericita petrecere în singurătate" a suspendat timpul, moartea, durerea.

Prea grăbiţi să trăim, prea grăbiţi să murim, nu mai vedem nimic în jur. Cafeaua, trandafirii au devenit lucruri banale, insipide, ce nu ne mai procură bucuria clipei prezente.

libertatea de impresie

Şi la ei...

Mai ţineţi minte cînd veneau străinii în România şi după ce lăudau (mai de politeţe, mai de-adevărat) frumuseţile ţării, făceau de multe ori observaţia că avem totuşi o problemă cu toaletele? Că-s murdare, că miros, că aşa ceva n-au mai văzut... Se mirau de sistemul turcesc, gîndit la toaletele publice ca să nu te aşezi (ceea ce în condiţii de mizerie are o oarecare logică). Se îngrozeau, la ţară, cînd vedeau *buda* în curte. Apoi, am auzit de un sistem occidental nou, cu nişte colace de carton de unică folosinţă, pentru toaletele firmelor, frecventate de multă lume. M-am mirat de ingeniozitatea civilizaţiei vestice. Sistemul a fost introdus şi la noi prin cîteva locuri, dar bineînţeles că prinde destul de greu. Unica folosinţă se transformă uneori în veşnică folosinţă. Şi iarăşi mi-am zis că în fosta zonă de influenţă a Imperiului Otoman nimic de acest tip nu rezistă (deşi în zonele turistice ale Turciei, toaletele sînt astăzi extraordinar de civilizate). La începutul anilor '90 am ascultat, ca toată lumea, poveştile, la modă atunci, despre toaletele publice automate din oraşele occidentale, la care românii nu ştiau cum să plătească sau din care nu mai ştiau să iasă şi care, în orice caz, îi uimeau teribil. Am citit şi povestea cu *musca de pisoar,* inventată de nemţi aşa încît să-i stimuleze pe bărbaţi să încerce să nimerească la ţintă şi să nu stropească pe de lături. Am citit că în Japonia s-au inventat toaletele cîntătoare. Am văzut şi cu ochii mei tot felul de instalaţii în slujba omului şi a igienei: pisoare amplasate la înălţimi diferite, săpuniere automate cu substanţe aromate, sisteme de ventilaţie ultramoderne, faianţă şi marmură scumpă pusă în locuri publice şi aşa mai departe. Multe asemenea lucruri sînt şi în Anglia. Dar mai sînt şi altele. La Cambridge, de exemplu, faimosul oraş universitar, o bijuterie arhitectonică şi un monument de civilizaţie, am văzut o săgeată care indica un asemenea loc public. Nu spun că de la săgeată şi pînă la respectivul loc era vreun kilometru. Dar odată ajuns acolo, coborai nişte scări pe unde se ridicau mirosuri de cloramină amestecate cu altele care, pe moment, îţi dădeau senzaţia unei translatări bruşte în timp şi spaţiu, adică în plină epocă de aur a Republicii Socialiste România. Înăuntru nu prea era nici lumină, exista o oglindă cu valuri deformante şi aşa mai departe... La Cambridge. Apoi am descoperit că prin centrul Londrei există locuri în care la „ore de vîrf", adică vineri sau sîmbătă seara, ies din pămînt, în plină stradă, un fel de burlane retractabile în care bărbaţii fac pipi, nestingheriţi de lumea care trece pe lîngă ei. Ideea ar fi că omul cînd bea, oricum face pe unde se nimereşte. Şi atunci, mai bine să-i scoţi în cale o asemenea instalaţie. Unii însă, nici n-o văd...

Londra, 26 septembrie 2005

Andrei MANOLESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

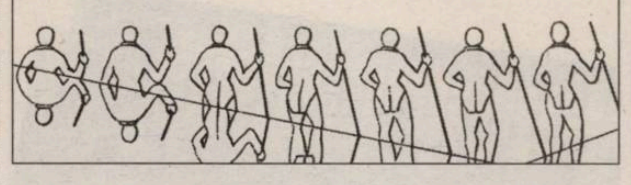

Un concert de rock

În adolescenţă nu mergeam la concerte. Cu siguranţă nu făceam parte dintre fanii hard-rock, care, pe vremea lui Ceauşescu, mergeau la concertele Iris şi-şi trăgeau toate posibilele benzi şi casete cu AC/DC. Motivele erau diverse: în orice caz, principalul nu era că nu-mi plăcea muzica hard-rock, din care, de fapt, nu ascultasem destulă (era o chestiune de acces şi de cercuri în care te învîrteai), ci, mai curînd, că nu împărtăşeam (decît, poate, la nivel teoretic) mentalitatea de gaşcă teribilă cu nuanţe rebele. Gusturile mele de atunci se îndreptau spre muzica Beatles-ilor, şi printre actele de curaj ale vremii se numără cele două-trei ieşiri la „Poezia muzicii tinere", organizată de Pittiş la „Bulandra". Muzica promovată acolo mi se părea pragul de sus al rock-ului şi mai departe de atît nu-mi propuneam să ajung.

Nici în anii studenţiei nu am depăşit pragul, deşi am mai ajuns la cîteva concerte de jazz şi am descoperit muzica simfonică. Poate că hard-rock-ul nu-mi stătea în fire şi nu eram destul de „de gaşcă", încît să merg automat la asemenea manifestări. Pe scurt, nu am fost la concerte de felul ăsta niciodată. Singurul concert internaţional la care am nimerit a fost, prin anii '80, la Goombay Dance Band, o formaţie care – dacă vă mai aduceţi aminte – nu avea nici o legătură cu rock-ul.

Băiatul meu de 9 ani a descoperit şi îmbrăţişat însă hard-rock-ul mult mai devreme decît alţii şi fără să-şi facă atîtea probleme privind ideologia şi modul acestuia de receptare. Cu el am avut mai multe discuri AC/DC. Şi tot datorită lui am ajuns să merg la un concert de rock la Sala Polivalentă: şi anume, la concertul Nightwish, o formaţie de care nu ştiam mai nimic pînă atunci. Cred că Luca s-a luat după poza din B-24-Fun, în care membrii formaţiei arătau cam ca nişte vampiri din benzile desenate. De fapt – am aflat mai tîrziu, de la specialişti (Ioan Big, de la revista *Sunete)* – muzica lor intră în categoria Gothic metal, un rock greu, cu conotaţii simfonice, practicat cu precădere în ţările scandinave. De altfel, solista e chiar absolventă de Conservator şi mai cîntă lieduri în timpul liber.

Cînd am intrat, la 8 seara, în Sala Polivalentă, însoţită de mama şi copilul meu, nu am ştiut mare lucru din toate astea. Am văzut doar o sală decrepită, deloc restaurată, arătînd ca un imens stadion sportiv în paragină, plină de rockeri, toţi pletoşi şi îmbrăcaţi în negru. Unii cu tricouri pe care scria Nightwish, fetele în bocanci şi, eventual, fuste, lungi, negre şi bluze idem cu breteluţe, fără ostentaţiile sexy ale demoazelelor de discotecă. Deşi eram complet inadecvată, fiind îmbrăcată, dintr-o încurcătură (nu mai avusesem timp să ajung acasă să mă schimb), într-un tip de costumaţie care nu mă caracterizează (compleu în nuanţe de roz şi bluză roz, ba chiar şi pantofi roz), arătînd ca una din secretarele pe cale de a deveni victimă a maniacilor din filmele lui Hitchcock sau precum o Miss Marple în devenire, nimeni nu a avut nimic cu mine. M-am simţit liberă, în ciuda costumului meu siropos, să mă manifest după placul inimii.

Rockerii, tineri sau bătrîni (erau destui şi din această ultimă categorie) erau disciplinaţi şi neinteresaţi de capra vecinului. Cînd a început concertul, care a fost o revelaţie, fiind rafinat şi intelectual şi deloc plictisitor, au început să se mişte exact atît cît trebuie: în ritm, dar cumva discret, fără neplăcutul *showing off* al altor categorii de fani. *Hard-rocker*ii nu băteau din palme mai mult decît era cazul, nu chiuiau sau nu fluierau decît rar, în anumite momente alese de ei după nişte criterii necunoscute *outsider*-ilor. Cel mai des ridicau mîinile în sus, cu gestul acela cu degetul mare şi arătător ridicate, a cărui semnificaţie (cu variantele satanice cu tot) s-a cam pierdut în ceaţă.

În ciuda sonorizării deficitare, senzaţia de ritual plutea în aer. Deşi sună a loc comun, nu puteai evita impresia că cei de pe scenă sînt un soi de oficianţi neconvenţionali, iar cei din sală o comunitate bine dresată de enoriaşi. De fapt, probabil că orice mulţime, condusă, într-un fel sau altul, de cîţiva aleşi de pe scenă – fie ei politicieni sau muzicieni – îţi lasă aceeaşi impresie. Care se învîrte în jurul ideii de manipulare. Manipularea prin muzică, mai ales *live,* mi-am dat seama că este foarte puternică. E greu să te împotriveşti pornirii generale, care te îndeamnă să te abandonezi şi să *let go* în favoarea unor trăiri mai profunde. Atît timp cît nu-ţi pierzi definitiv uzul raţiunii şi te mai poţi trezi la realitate, un moment de descătuşare şi de temporară pierdere a controlului nu are de ce să-ţi strice. Mai ales cînd o faci pe muzică bună.

Teodor BACONSKY

turn înclinat

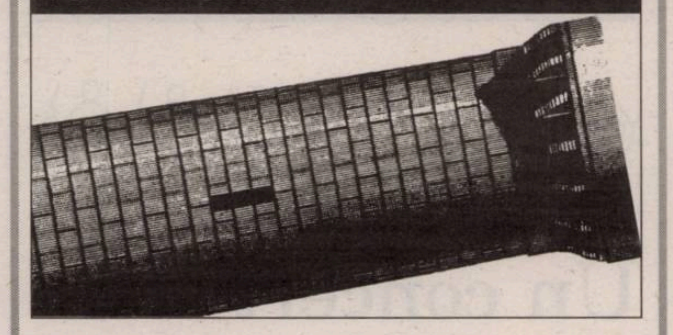

Scotty...

e un teckel sîrmos (încă junior) sau, cum îmi place mie să-l tachinez, *un produs selecţionat de chinologul german*. Cîndva, înainte de a se fi decantat ca rasă tedescă, specializată în hăituirea vînatului mic, strămoşul acestui patruped mustăcios se înrudea, firește, cu ansamblul căţeilor vreodată născuţi: prin vinele sale de vînător curge, molecular, sîngele dogului danez ori fluxul sanguin al cutărui caniş de la curtea Regelui Soare. Scotty poartă, ecumenic, toate ipostaziele naturii canine... Dar asta nu-l scuteşte de farmecul propriei individualităţi. Deşi se înscrie, cu pedigriul său onorabil, în standardele rasei, e mai puţin hirsut decît alţi congeneri, de unde virtutea unei siluete mai pregnante. Sapă la greu, numai pămînt reavăn să-i oferi, însă a căpătat, prin educaţie, căutătura unui căţel de apartament care se împarte, gospodăreşte, între osul plastifiat şi relieful deloc eroic al canapelei din salon. O surpriză îţi rezervă temperamentul său, adică zona impalpabilă unde se consumă, prin reducţie antropomorfică, presupusa lui *viaţă interioară*. E vorba, fără exagerare, de gama unor stări indiscutabil nuanţate. De pildă, melancolia perfect onestă, nicidecum jucată, pe care ochişorii săi maronii o degajă cel mai adesea. Originar din Portugalia (un sat pe lîngă Santarem), Scotty e un expert al *fado*-ului visceral... Într-o ordine la fel de suavă intră şi activitatea onirică, descărcată nu doar în simularea reflexă a Marilor Activităţi Diurne (precum fuga-după-minge), ci şi prin ceea ce aş numi starea de *fibrilaţie semnatară:* mă agit, deci exist. Dormind, Scotty ţine să-şi aducă aminte de el însuşi!

Se cuvine să declar că prezenţa lui în acest articol nu divulgă aparenta mea lipsă de subiecte majore – şi nici vreun detestabil exhibiţionism particular – cît nevoia de pretexte fabulistice. Dacă tot vorbeam de canişi: mizantropul Schopenhauer deţinea unul pe care, spre admonestare, îl acuza de asemănare cu omul... Nu-i calc pe urme, cel puţin la nivelul moralei spre care tind. Şi mă explic pe dată: cîinele e programat de Creator ca însoţitor al unui *homo sapiens* (în ochii lui) dumnezeiesc. În schimb – şi pentru mine – Scotty e dovada *vie* a faptului că, atunci cînd ne diluăm umanitatea, nu devenim animale, ci demoni. În timp ce biata făptură te iubeşte cu aspiraţie inconştientă, se bucură nebuneşte dacă binevoieşti să-i apari, te lasă în pace dacă simte că eşti într-ale tale sau se repliază într-o izolare dorită, tu – ditamai omul – revii la focul domestic mai greu cu o tonă de enervări meschine, golit de orice afect pozitiv, epuizat de iluzii şi forfecat de mecanica interacţiunii cu nişte semeni pe care nici măcar nu-i mai vezi. Căţelușul te salvează, întrucît idealizarea la care dependenţa lui te expune dobîndeşte, prin devoţiune, o relativă forţă de contaminare. Tu, dimpotrivă, nu-ţi meriţi decît arareori condiţia de *stăpîn*... Pentru că numai iubirea stăpîneşte legitim. Numai ea hrăneşte fără să umilească, mîngîie fără a pretinde gratificaţii, înţelege fără să excludă şi protejează fără să sufoce. Un stăpîn adevărat e un maestru al dăruirii, o forţă care sporeşte pe măsură ce se exprimă...

Aşa că, mai nou, îmi vine să-l contrazic pe Pascal. Nu e adevărat că ezităm între înger şi fiară. Pendulăm între o umanitate idolatrizată ca abstracţie eticidă şi o abominabilă infrastructură fără chip. Scotty îşi păstrează nealterata legătură cu Dumnezeul care l-a făcut: pe el, ca şi pe mine, ca şi pe oricine se poate lăuda, pe pămînt sau în ceruri, cu o formă dată. El nu şi-a trădat menirea. Slujeşte, în felul său, pe cineva. Pe un atare plan, căţelul participă, în deplină inocenţă, la vocaţia liturgică a Creaţiei. Eu stau mai prost, mult mai prost decît companionul meu anonim, căruia i-am alocat, acum, cinci minute de notorietate warholiană. Însă cel puţin îmi dau seama de asta, cu urmarea că mai zăresc totuşi o şansă pe care, sincer, n-am de gînd să o ratez.

Anca MANOLESCU

Actualităţi necesare

De multe ori am scris pentru *Dilema* lucruri fără nici o legătură cu imediatul. Mi-am reproşat-o deseori. O revistă, fie şi culturală, fie ea chiar atît de nuanţată şi de liberă precum *Dilema veche*, nu are rost să publice texte care să nu privească, măcar de departe, ceea ce se numeşte, cu o vorbă pretenţioasă, dar potrivită totuşi, „viaţa cetăţii“ sau a ceea ce om forma noi astăzi. Ce rost are să menţionezi (nu cu prea mult şart) teme mistice, cînd situaţia în teren îţi dovedeşte inadecvarea: incultura religioasă e mare, învăţămîntul religios nu îşi prea găseşte soluţii viabile, indiferenţa europeanului faţă de domeniu creşte? Ce rost are să vorbeşti despre dimensiunea de cunoaştere a religiei, cînd oamenii caută îndeobşte acolo puţină securitate, mîngîiere, o sociabilitate mai caldă decît cea a societăţii mari? Ce rost are să îi numeşti pe „nebunii Duhului“ cînd două biete femei cu mintea rătăcită nu îşi găsesc loc în sistem şi dau materie pentru faptul divers: una pentru a fi fost primită în mînăstire şi a fi pierit acolo, alta pentru a nu fi fost primită şi a fi făcut să piară o figură spirituală admirată? Ce rost are să tot aminteşti de universalitatea oricărei mari religii, cînd autorităţile ortodoxe ţin să ridice o catedrală a neamului? Ce rost are să vorbeşti despre convergenţa religiilor cînd conflictele alimentate cu combustibil religios umplu lumea şi jurnalele de ştiri, dîndu-şi în fiecare zi porţia dezolantă de victime?

Pe scurt, ce rost are să aluneci în „inactualităţi“, cînd actualitatea fiecărei zile e, în privinţa religiosului, atît de pestriţă în mutaţii, de bogată în crize, de consistentă în inerţii, de urgentă în nevoia de remedii concrete? Mă întreb. E poate, din parte-mi, o vinovată tendinţă de evaziune. Dar e şi convingerea timidă că puzderia de probleme urgente nu are nevoie, în acest domeniu, *numai* de comentarii *directe*, aplicate, cu adresă evidentă la fenomenele în cauză. E speranţa că temele „teoretice“, „de principiu“, propuse în lumina înmănucheată a tradiţiilor spirituale, pot servi pur şi simplu prin referinţa pe care o menţionează, prin mutarea gîndului într-un alt orizont din care ar putea decurge o privire mai detaşată, mai amplă, mai lucidă. (Ştiu că nu fac asta cu prea multă iscusinţă şi am fost întotdeauna recunoscătoare *Dilemei*, acum *vechi*, că îmi acceptă asemenea texte.) Lăsînd la o parte cazul meu, mă întreb dacă „inactualitatea“ nu are dreptul la cîte o apariţie – iute, verticală – în şuvoiul marilor şi micilor chestiuni perindate în *atenţia publică*. Nu e oare util ca acea actualitate densă, care nu piere şi nu se modifică, să fie prezentă – pentru o clipă, ca un reper – în actualitatea care curge, caleidoscopic, dar prea adesea monoton, purtînd crizele, obiectivele, reprezentările, speranţele noastre? *Nunc stans* ar putea da ceva tărie şi savoare atunci unanimului *nunc fluens*.

Cînd zic actualitate de tipul lui *nunc stans* nu mă refer la aspectele religiei care au, într-un fel sau altul, drept de prezenţă în dezbaterea publică: religia ca dătătoare de identitate (inclusiv naţională), ca valoare culturală, liant comunitar, educator moral, organism caritativ. Nu mă refer nici la religia invocată, pe o întinsă claviatură, în interes politic. Mă refer cu atît mai puţin la umbroasele pulsiuni ale unor oameni pentru care credinţa e arma infailibilă, doar de ei posedată, cu care vor să disciplineze, dacă se poate total, societatea – religia cu care eşti admonestat dacă te abaţi de la „adevărul lor“. Mă refer la o actualitate a lucrurilor spirituale, dezbrăcată, asemenea omului drept din *Republica*, de veşmintele utilităţii sociale a religiei.

Dreptul ei de prezenţă în atenţia, în interogaţia publică, a devenit astăzi problematic. Dar în zorii modernităţii, la sfîrşitul secolului al XV-lea, Pico della Mirandola se oferea să organizeze pe banii săi o uriaşă întîlnire publică între savanţii Bisericii şi savanţii laici. Ea ar fi urmat să dezbată cele nouă sute de teze ale sale privind cunoaşterea sacră, o *prisca theologia*, regăsită, convergent, în creştinism ca şi în vechile înţelepciuni, religii şi ştiinţe, o *philosophia perennis*. În *Discurs despre demnitatea omului*, adresat „venerabililor Părinţi“ ai Bisericii, unde pledează pentru proiect, el spune că darul definitoriu cu care e învestit umanul stă în *libertatea de natură*. Omul nu a primit loc pe nici una din treptele creaţiei; îşi poate alege, prin felul cum îşi construieşte viaţa, în ce regn să se aşeze, ce regnuri să acopere. Dar nobleţea lui specifică îi cere să *parcurgă* toată scara, să atingă, prin studiu, disciplină interioară şi iubire contemplativă, capătul scării, inteligenţele cherubinice şi să se unească cu Dumnezeu. Plin de un entuziasm tînăr, de un avînt într-adevăr renascentist, Pico repetă persuasiv, înaripat: „să urcăm (căci putem)!“ Pentru el, asta era o problemă urgentă, importantă, esenţială, demnă de dezbatere publică.

De o parte stă un dogmatism religios sigur de sine, pentru care nu mai e nimic de discutat; de alta, o indiferenţă politic corectă faţă de religie, care priveşte cu suspiciune orice referinţă absolută.

Biserica a fost cam mefientă faţă de tezele lui şi, în loc de dezbatere, a urmat o condamnare, ridicată la moartea papei Inocenţiu al VIII-lea. Azi nu se mai pronunţă condamnări canonice. Dar gustul pentru dezbaterea ori menţiunea publică a chestiunilor spirituale, în actualitatea lor perenă, s-a anemiat – de o parte stă un dogmatism religios sigur de sine, pentru care nu mai e nimic de discutat; de alta, o indiferenţă politic corectă faţă de religie, care priveşte cu suspiciune orice referinţă absolută. Însă, dincolo de ele, există azi libertate a cuvîntului (inclusiv pentru lucrurile spirituale) şi există o mulţime de oameni care nu sînt atît de net instalaţi ideologic, care nu sînt „rezolvaţi“. Aşa încît, posibilitatea dezbaterii pe temele actualităţii perene, neconjuncturale, ale „actualităţii inactuale“ rămîne deschisă în spaţiul public. A vorbi despre atare teme nu înseamnă neapărat evaziune, dezinteres faţă de „problemele reale“, „fugă de lume“, sustragere de la responsabilităţi, refugiu în interioritate.

O anumită concepţie asupra creaţiei consideră că Dumnezeu nu a făcut lumea lucrînd ofensiv, către şi într-un domeniu *din afara* Lui. Prezentă mai ales în mistica iudaică din secolul al XVI-lea, dar şi în alte tradiţii, această concepţie consideră că prima mişcare divină ce conduce la creaţie constă în concentrarea lui Dumnezeu, în „contracţia“ sa, care lasă astfel un spaţiu pentru desfăşurarea lumii, un teritoriu unde să poată rezista o fiinţă care nu are realitatea Lui tare. Hölderlin spunea că Dumnezeu i-a creat pe oameni precum oceanul continentele: retrăgîndu-se. Nu este vorba despre o mişcare stînjenitoare, prin care Dumnezeu „se strînge puţin“ ca să facă loc şi creaţiei. Dumnezeu se cufundă în propriul lui abis, se retrage în misterul lui insondabil, infinit, dezgolind în urma sa un ţărm. Din inima acestui miez întunecat de mister ţîşnesc apoi Lumina şi Cuvîntul prin care lumea e instituită şi organizată. Orice faptă umană eficace ar trebui, conform acestei concepţii, să urmeze pilda Creatorului: să îşi aibă sursa, să îşi primească suflul din acea actualitate perenă a interiorităţii divine. Ori să rămînă măcar atentă la ea.

DEUTSCHE WELLE

Un radio din inima Europei!

88,5 FM – BUCUREŞTI

Programul DW în limba română:
13:00 -15:00 - Miezul zilei în actualitate (zilnic)
Ştiri la 10:00, 12:00, 16:00 (luni – vineri)
Ştiri în germană şi engleză – zilnic din oră-n oră!
Şi muzică bună – pop, clasic, jazz!

Deutsche Welle
53113 Bonn/Germany
www.dw-world.de

DW

ZIUA EUROPEANĂ A LIMBILOR

Matei MARTIN

Argumente pragmatice şi de suflet

Cu ocazia „Zilei europene a limbilor“, sărbătorită anual, la recomandarea Consiliului Europei, pe 26 septembrie, s-au desfăşurat vreo 400 de evenimente în 37 de state ale lumii. Şi, ca în fiecare an, 26 septembrie a reprezentat un moment de bilanţ pentru cei care promovează diversitatea lingvistică.

Anual, Uniunea Europeană cheltuieşte peste 30 de milioane de euro (prin programe precum „Leonardo Da Vinci“ sau „Sokrates“) pentru a încuraja învăţarea limbilor străine. Conform unui eurobarometru realizat în perioada maiunie 2005 şi publicat recent, jumătate dintre cetăţenii statelor membre ale Uniunii Europene vorbesc cel puţin o limbă străină. Este o creştere de 3% faţă de anul 2001, cînd numai 47% dintre cei întrebaţi au răspuns că pot susţine o conversaţie în altă limbă decît cea maternă.

În cadrul „Zilei europene a limbilor“, Institutul Goethe din Bucureşti şi Ambasada Germaniei au organizat o „Zi a limbii germane“, desfăşurată sub motto-ul „De ce iubim limba germană“.

Pentru o treime din populaţia europeană, engleza este a doua limbă vorbită, după limba maternă. Pe locul doi se află germana (12%), care a depăşit franceza, vorbită ca a doua limbă doar de 11% dintre europeni. Acest fapt se datorează răspîndirii limbii germane în statele care au aderat anul trecut la UE.

Printre momentele importante ale întîlnirii de la Institutul Goethe s-au numărat o dezbatere pe tema „De ce iubim limba germană“, un spectacol-lectură susţinut de scriitorul Eginald Schlattner, care a citit din cel mai recent roman al său, *Das Klavier im Nebel (Pianul în ceaţă)*, şi un concert rock al trupei germane Riccoché.

Dezbaterea moderată de Wilfried Gruber, ambasadorul Republicii Federale Germania la Bucureşti, a fost cea mai interesantă manifestare a întîlnirii de la Institutul Goethe. „După ce am hotărît tema dezbaterii de astăzi – «De ce iubim limba germană» – l-am întrebat pe Mircea Cărtărescu dacă putem «plagia» titlul celei mai recente cărţi ale sale, intitulată *De ce iubim femeile*. A aprobat, voios, acest împrumut“ – a povestit ambasadorul în deschiderea discursului său.

„O parte a dezastrului produs de nazişti este şi paguba pe care a provocat-o limbii germane. Şi mă gîndesc mai puţin la felul lor de a silui vocabularul nostru. Acest aspect este redat în *Dicţionarul ne-omului*, editat acum aproape 50 de ani de Sternberger, Storz şi Süskind. Nu vreau să mă opresc nici asupra faptului că naziştii, prin politica lor de agresiune în Europa Centrală şi de Est şi prin exterminarea evreilor Europei, au adus o pagubă ireparabilă poziţiei şi răspîndirii limbii germane în această parte a Europei. Mă gîndesc mai degrabă la un al treilea lucru: discursurile lui Hitler, Goebbels şi ale tuturor celorlalţi reprezentanţi ai regimului nazist s-au imprimat în memoria colectivă – nu în ultimul rînd prin serialele TV difuzate în toată lumea şi prin transmiterea jurnalelor vechi de actualităţi – şi astfel au ajutat la răspîndirea clişeului limbii germane ca o limbă aspră şi rece.“ Un clişeu pe care Wilfried Gruber l-a contrazis recitînd o poezie a lui Heinrich Heine. Limba lui Heine sună frumos, are profunzime şi iradiază lumină şi căldură.

Au vorbit, apoi, invitaţii la dezbatere. Primarul Sibiului, Klaus Johannis – profesor de fizică la şcoala germană a oraşului –, a evocat istoria acestor şcoli. „Foarte puţine state din regiune au putut să păstreze, în timpul dictaturilor comuniste, învăţămîntul în limba germană.“ Johannis a avut norocul să fie absolvent al unei asemenea şcoli – „Brukenthal Gymnasium“ – şi să predea, timp de zece ani, la o şcoală germană. Motivele pentru care el crede că germana e importantă sînt pragmatice: cunoaşterea limbii germane oferă şanse în plus la angajare. Este şi motivul pentru care multe familii de români îşi trimit odraslele la şcoli germane. Nu se aşteaptă doar ca accesul la cultură să fie înlesnit, ci să şi îmbunătăţească şansele la un loc de muncă mai bun.

Acelaşi eurobarometru susţine acest argument: peste 100 de milioane de oameni vorbesc germana ca limbă maternă, alte 20 de milioane au învăţat-o. Germana e limbă oficială în nouă state. Germania este cea mai mare piaţă din Europa şi a treia naţiune puternic industrializată a lumii. Dincolo de cifrele reci, Johannis a insistat şi pe dimensiunea culturală a limbii: „Dacă engleza ar dispărea, atunci ar trebui, cu siguranţă, reinventată întreaga terminologie din domeniul tehnicii şi a informaticii. Dacă ar dispărea limba germană, atunci ar trebui reinventată filozofia“. Klaus Johannis a fost ales primar al Sibiului candidînd pe lista Forumului German, fiind ales de o populaţie majoritar românească. Nu a plecat din ţară pentru că România este patria lui şi iubeşte limba germană pentru că e limba lui maternă.

© M. Martin

Mircea Babeş este arheolog şi preşedintele de onoare al „Clubului Humbodt“, asociaţia foştilor bursieri ai Fundaţiei „Alexander von Humboldt“. Ca descendent al unei familii „tipic bucureştene“, germana s-a situat de abia pe locul al treilea în educaţia lui. În spiritul francofoniei, a învăţat, ca primă limbă străină, franceza. A doua limbă a fost, din obligaţie, rusa. A învăţat, în cele din urmă, şi germana: tot din obligaţie, dintr-o obligaţie profesională, de această dată, la încurajarea profesorului său de atunci, Ioan Nestor. „Germana este, într-adevăr, o limbă de referinţă în domeniul arheologiei, nu numai în Austria, Germania şi Elveţia, ci peste tot în Europa Centrală şi de Est. Am avut norocul să obţin o bursă «Alexander von Humboldt» care mi-a permis să locuiesc şi să lucrez pentru o perioadă lungă de timp în Germania. Un bursier «Humboldt» rămîne bursier «Humboldt» pe viaţă, aşa că legătura cu fundaţia «Humboldt» şi cu limba germană s-a păstrat peste ani“.

Victor Scoradeţ este critic de teatru şi traducător. A tradus din germană numeroase piese de teatru. Cea mai recentă carte tradusă este *Moartea unui critic* a lui Martin Walser, apărută la Editura All. Victor Scoradeţ iubeşte germana pentru că e o limbă completă. Poate suna ca un clişeu, dar, din propria experienţă, poate să confirme. „Atunci cînd gîndesc şi scriu în germană, sînt mai profund şi mai exact decît în română.“

Emil HUREZEANU

De ce iubesc limba germană

Primul meu gînd de recunoştinţă egoistă pentru limba germană stă într-un fapt de viaţă: pentru că am împlinit recent 50 de ani, şi doar Johann Wolfgang von Goethe, într-o proză ipocrit optimistă, unde le recomanda cu umor fardurile, a scris despre bărbaţii la 50 de ani, dîndu-le şansa pe care Honoré de Balzac a rezervat-o doar femeilor la 30 de ani. În limba germană mai ai deci speranţe, ca bărbat, şi la 50 de ani.

Limba germană mă însoţeşte, apoi, ca o iubită infidelă, din capul locului. Nu este doar iubita infidelă, obligatorie, a bărbatului de 50 de ani, ci doamna de necucerit vreodată. Dacă nu este limba maternă sau paternă, ci doar limba învăţată, germana îţi face mereu declaraţii de dragoste, fără să ajungi s-o cunoşti vreodată cu adevărat. E de fiecare dată altfel, în poezie sau filozofie, e mult mai uşor să-i vorbeşti decît să-i scrii, e blondă la Hamburg dar atît de brunetă printre urmaşii baiuvarilor, e Lotte la Weimar, Marlene Dietrich la Berlin şi Rommy Schneider la Viena.

Idealul ilustrat doar de Elias Canetti, probabil, este să fii ca evreu sefard, cetăţean englez, să te naşti la Ruse, să te alăpteze o româncă şi să vorbeşti şi să scrii toată viaţa doar în limba germană. Sau Dostoievski, care între două romane apocaliptice scrise la Sankt-Petersburg îşi încarcă memoria combinatorie la cazinoul de la Baden-Baden, sau Vladimir Nabokov, care scrie *Mashenka* la Berlin, în primul său exil post-ţarist, cea mai frumoasă poveste de dragoste rusească în exil, sau mai ales Kandinski, care reinventează limbajul pictural la München, lăsînd limba germană şi limba rusă să se odihnească, privind. Aşa a făcut şi Caragiale, la Berlin, unde între două şvarţuri şi scrisori băşcălioase despre Delavrancea, s-a lăsat furat de muzica lui Wagner. Ca să nu mai vorbim de preferatul meu absolut: George Manolescu, a cărui memorie reabilitată ar putea servi ca model de convertire pozitivă şi unor compatrioţi români surprinşi în flagrant delict la Karstadt, cu mîţa-n sac.

Limba germană este al doilea înveliş al copilăriei mele.

Manolescu se naşte la Ploieşti, e frumos, inteligent şi inventiv. Emigrează după primul război mondial, bine-înţeles la Paris. Aici îşi descoperă vocaţia de cel mai temut şi fermecător hoţ din Europa Orientului Expres. Fură bijuterii scumpe şi deturnează depozite bancare preţioase la Monte-Carlo, New York, Londra şi Hamburg. Este arestat greu şi tîrziu în Germania, unde stă în închisoare la Frankfurt, cîţiva ani buni. Acolo, spre bătrîneţe, îşi scrie faimoasele memorii care apar în ediţii succesive sub numele *Der Mann mit dem blauen Gehrock*. Personajul său autobiografic devine personajul livresc Felix Krull, din romanul lui Thomas Mann. Această transfigurare miraculoasă a aventurii existenţiale a tînărului ploieştean Manolescu în tînărul renan Krull îmi apare drept cea mai reuşită expulzare a unui apatrid român spre Parnas, *via* limba germană. Şi asta se numeşte Uniunea Europeană.

Limba germană este al doilea înveliş al copilăriei mele. Născut la Sibiu, în maternitatea construită de austrieci la începutul secolului XX, pe Harteneckgasse, devenită strada Cetăţii, locuind pe bulevardul Malinovschi, fosta şi viitoarea Heltauerstrasse, apoi elev în „oraşul de jos“ cu case scunde înconjurate de grădini, locuite de meseriaşi şi florărese, pe nume Thiess şi Kauss, înconjurat de saşi şi săsoaice, austeri şi indiferenţi, blonzi şi culţi. Duminica mergeau, în pantaloni scurţi, cu tata şi mama la Hohe Rinne în drumeţie, vara mîncau supă de mere şi chimen, iar iarna se îmbrăcau în Hans şi Gretschel, de carnaval. Modestia şi vrednicia lor, muzica în casă, la pian şi flaut, întîlnirile mamelor vinerea după-amiaza, revistele *Bravo* şi *Stern* aduse în pachetul cu helănci, automobilul Borwart-Isabela al familiei Reisenberger, ani în şir, acest neam demn, tăcut, de istorici şi corişti, cu cele mai frumoase fete şi mai bune prăjituri din Transilvania, a fost istmul unei lumi întrevăzute şi dorite. Era Europa baronului Brukenthal, a protestantismului capitalist, a demnităţii în suferinţă, a plecării definitive. Unul din cele mai mari cîştiguri ale vieţii mele, trăind mai tîrziu 20 de ani în Germania, a fost ca astfel să-i fi înţeles mai bine pe cei alături de care m-am născut şi am copilărit la Sibiu. Mica şi trainica lor Germanie din mijlocul României a fost şi a rămas, chiar şi după plecarea lor, cecul în alb al Europei, la poalele Alpilor transilvăneni. Cu accentul lor medieval şi chipurile de mandarini ale episcopilor din cripta de la Biertan, cu vecinătatea lor tolerantă, demnă de încredere şi tristă, saşii noştri sînt pentru mine cei mai buni dintre români. Le resimt absenţa ca un copil orfan.

Limba germană este o provocare metaforică. Moartea în germană este de genul masculin. Viaţa are genul neutru. Luna e masculină, soarele feminin. Teroarea ţine, iar, de bărbaţi, la fel ca salata. Crumpenii şi paradaicile sînt austrieci, iarmarocul şi „Rusisch elegant“, germane. Şi toate acestea, la care se adaugă Carmen Sylva şi Hohenzollern-ii catolici, au devenit româneşti. Pînă şi „parizer“-ul nostru le face să zîmbească pe tantele Emma, la umbra Metro-ului în floare.

(text rostit în cadrul dezbaterii „De ce iubim limba germană“, organizată de Ambasada Republicii Federale Germania la Bucureşti cu ocazia „Zilei europene a limbilor“)

Daniela-Ecaterina CUTAȘ

Despre responsabilitate: cazul surorilor siameze Platon

Recent, media românească a prezentat cazul unor surori siameze născute pe 10 septembrie anul curent la Iași: Ana și Maria Platon. În primele interviuri, medicii declarau că urmează să realizeze operația de separare cît de curînd, și că aceasta presupune pierderea uneia dintre surori, și anume cea care nu este suficient formată încît să poată supraviețui. Jurnaliștii (în cazul pe care îl citez, în cotidianul *Gândul)* au vorbit despre Ana, sora care urma să fie „sacrificată" ca despre un „rudiment fetal", „ca un parazit", „extensie". În același articol însă, Maria era „surioara". Mama surorilor (adică a surioarei și a parazitului) a fost citată ca afirmînd că sarcina sa urma să ducă la un „copil dorit", și că, avînd deja „doi copii sănătoși, nu are cum să iasă ăsta altfel" și, desigur, „am oftat și am spus că dacă așa vrea Dumnezeu... Eu nu mă pot certa cu Dumnezeu!". Așadar, Dumnezeu e de vină. Operația a avut loc, în premieră în România și, așa cum era de așteptat, Ana a murit. Despre Maria, căreia îi lipsesc cîteva oase și nu îi funcționează cîteva organe, se speră că va supraviețui. Între timp, mama surorilor a dispărut din spital și încă nu a fost localizată.

În esență, cazul nu este unic în România. Pot exista însă particularități semnificativ diferite. De exemplu, tot prin presă ni s-a adus la cunoștință nu demult nașterea (în ianuarie 2004) a două surori siameze, Tatiana și Anastasia Dogaru, despre care se speră că în viitorul apropiat vor fi operate. Care sînt însă diferențele semnificative între cele două cazuri? Soții Dogaru au beneficiat de serviciile ecografiei. În urma aflării tristei vești, au decis să păstreze sarcina, din considerente creștine – cu atît mai mult cu cît tatăl este preot (așadar, cel puțin sub acest aspect, a decis să practice ceea ce predică). În acest caz avem o poziție morală fermă: refuzul avortului, laolaltă cu asumarea tuturor consecințelor care au urmat. Părinții Dogaru au cerut și obținut asistența medicală atît prenatală, cît și postnatală, au făcut apel la caritate, au obținut ajutor, au strîns bani și speră că operația va avea loc în curînd. Și-au asumat responsabilitatea. Mai există o diferență între cele două cazuri: se poate spera în mod rezonabil în supraviețuirea ambelor surori Dogaru, însă nu și ca ambele surori Platon să supraviețuiască. Alegerea este așadar dramatic diferită. Nu știu cum ar fi procedat soții Dogaru dacă s-ar fi aflat în cealaltă situație.

Știu însă cum a reacționat altă pereche de părinți, în acea situație. În anul 2000, la spitalul de copii din Manchester, Marea Britanie, s-au născut două surori siameze numite, din rațiuni de confidențialitate, „Jodie" și „Mary", dintre care una, așa cum s-ar spune în presa noastră, supraviețuia „ca un parazit" din funcțiile vitale ale celeilalte. Ca și în cazul Platon, nimic nu părea că s-ar putea face pentru ca ambele surori să supraviețuiască. În plus, la fel ca toate aceste cazuri, decizia trebuie luată urgent, pentru că timpul de supraviețuire este extrem de mic. Părinții (romano-catolici), care veniseră în Marea Britanie special pentru că în acest stat calitatea serviciilor medicale era superioară celei din statul de rezidență (Malta), au refuzat să își dea consimțămîntul pentru operație, motivînd că nu pot alege ca o soră să fie ucisă pentru supraviețuirea celeilalte, și că preferă să le îngrijească pînă vor muri amîndouă. Medicii însă au obținut o hotărîre judecătorească de anulare a deciziei părinților și au realizat operația care a dus, așa cum se așteptau, la decesul surorii mai puțin dezvoltate („Mary") și la salvarea celeilalte („Jodie") din trupul căreia se hrănea Mary. Părinții au luat copilul supraviețuitor și au părăsit statul.

În momentul scrierii acestui articol, o căutare simplă prin Google a asocierii de termeni *conjoined twins moral* a obținut aproape 40.000 de rezultate (toate pe temă). Să însemne acest lucru că există vreo problemă etică în legătură cu aceste cazuri?

Probleme etice?

Problemele implicate în astfel de cazuri sînt multe și de naturi diferite. Întrebarea „să mă duc sau să nu mă duc la ecografie" pur și simplu nu ar exista pentru o seamă de femei însărcinate în ziua de azi. Rezultatul analizelor ar produce o primă „rupere de rînduri" între aceste femei: dacă, de exemplu, află că poartă gemeni siamezi dintre care unul nu se dezvoltă, care este decizia corectă din punct de vedere moral? Trebuie să facă avort? Dacă da înseamnă că părinții surorilor operate în Marea Britanie au procedat greșit alegînd să continue sarcina și să caute serviciile medicale cele mai performante în speranța că fiicele lor vor putea fi salvate. Probabil că nu, am spune majoritatea dintre noi. Dar cînd au ales, odată ce a devenit clar că surorile nu vor putea fi salvate amîndouă, să le îngrijească așa cum sînt și atît cît vor supraviețui? Este mai greu să răspundem la această întrebare. Pe de o parte, refuzul de a le supune operației înseamnă o condamnare sigură la moarte a ambelor surori. Pe de altă parte, operația, deși nu avea drept scop uciderea unui copil, ducea cu certitudine la moartea unuia dintre ei. Cum îi vor explica fetei salvate că, pentru ca ea să trăiască, a fost nevoie ca sora ei să moară? Alții însă s-ar opri la începutul propoziției: în loc ca ambele să moară, una a fost salvată. Așadar, nu se poate spune că o soră a fost ucisă pentru ca alta să trăiască. Pur și simplu, chiar dacă poate suna cinic, s-a salvat ceea ce se putea salva (criteriile pentru alegere au existat întotdeauna, pentru că aprecierea șanselor de salvare are legătură cu răspunsul la întrebarea „cine ce organe vitale are?").

Dacă însă părinții decid totuși că nu pot să își dea acordul la operație, are cineva dreptul sau chiar obligația de a le anula decizia, așa cum s-au străduit și au reușit să facă medicii de la spitalul din Manchester? Conform reglementărilor engleze, medicii trebuie să respecte deciziile părinților pacienților minori, doar dacă acestea sînt în beneficiul acestora din urmă. Dacă nu, deciziile părinților pot fi contestate (și de obicei sînt). În consecință, medicii s-au simțit obligați să ceară persmisiunea de a nu urma decizia acestor părinți. Dar, moralmente vorbind, se poate justifica o astfel de decizie de a nesocoti credințele cele mai profunde ale oamenilor în privința actelor care duc, în mod direct, la moartea copiilor lor? Nu este însă relevant și faptul că, în absența acestor acte, survine moartea apropiată și sigură a *mai multor* copii ai lor?

Opțiunea avortului

Opțiunea nediscutată pînă acum, aceea a avortului, este legitimă pentru aceia dintre noi care consideră fie că avortul, în general, nu este imoral, fie că avortul, în unele situații (inclusiv cea dată), nu este imoral, fie că, departe de a fi o alegere neproblematică moral, este un rău mai mic decît aducerea pe lume a două ființe dintre care una este condamnată la moarte, iar cealaltă, în cel mai bun caz, la serioase sechele, atît fizice cît și psihice. Mai multe argumente pot sprijini această ultimă variantă. În primul rînd, suferința, atît a părinților cît și a copiilor, este mai mică – vorbim despre suferința totală, din care scădem beneficiul pentru copilul care supraviețuiește. Apoi, conform altor argumente, uciderea fetușilor nu este echivalentă moral cu uciderea bebelușilor – mai precis, prima este permisibilă moral în anumite condiții, dar nu și a doua. În al treilea rînd, se aduc în discuție costurile foarte mari ale operațiilor de separare și ale celor care le urmează – departe de a fi doar un argument „economic", acesta se concretizează sub forma dilemei alocării resurselor în sectorul medical, limitate întotdeauna și oriunde în lume.

Oricare dintre opțiunile discutate mai sus presupune însă luarea unei decizii și asumarea deciziei luate. Soții Dogaru au făcut acest lucru. Părinții fetelor operate în Marea Britanie, de asemenea. Dar părinții surorilor Platon?

Responsabilitatea cui?

Categoric, Ana Platon nu poate fi considerată responsabilă pentru ceea ce s-a întîmplat: ea nu este un subiect moral care ar putea lua decizii, nu a putut alege să se nască astfel și, în general, nu face parte din categoria celor care au sau pot avea capacitate de discernămînt. Iar dacă nu ai capacitatea, nu ești responsabil. La rîndul său, Maria Platon nu poate fi socotită responsabilă pentru nimic din ceea ce s-a petrecut, din aceleași motive.

Tatăl este un personaj vag menționat în materialele prezentate în media, ceea ce nu este de mirare, avînd în vedere că, pe la noi, tații sînt atît de „altfel de părinți". Nu știm dacă a insistat ca femeia să facă ecografie sau dimpotrivă, sau dacă a avut vreo contribuție la luarea deciziilor de vreun fel. Aceasta fiind situația, nu putem aproxima nimic în ce îl privește.

Dar Dumnezeu? Dumnezeu este invocat în mod diferit în cele două cazuri autohtone. În timp ce în cazul Dogaru părinții au făcut tot ce le-a stat în putință pentru a-și salva copiii, și au făcut alegerile pe care conștiința lor le-a permis să le facă, în cazul Platon, mama a lăsat absolut totul în seama Lui și a medicilor, cînd copiii au venit pe lume (însă fără a le permite să fie avertizați). Cred că este inutil să ne întrebăm dacă mama surorilor Platon, în cazul în care va fi găsită, urmează să acopere costul intervențiilor. Responsabilitatea de altfel nu este a ei: este a lui Dumnezeu. Nici îngrijirile medicale nu urmează să fie duse la îndeplinire de ea și nici actul medical de separare, cu toate consecințele acestuia, nu se fac cu mîna ei: acestea sînt în responsabilitatea medicilor. Însă „copilul" a fost dorit.

Nu aș dori să supăr pe nimeni insistînd asupra faptului că această femeie întruchipează o parte din mentalitatea românească în fața responsabilității personale, a luării deciziilor în general, sau măcar în ceea ce privește copiii pe care îi facem (pentru că îi dorim?!). Din nefericire, cazul acestei femei ar fi putut arăta (sau ar fi arătat) absolut la fel la începutul secolului XX, cînd diverși autori deplîngeau fatalismul românesc și reticența față de serviciile medicale motivată de credința în Dumnezeu. Și atunci, ca și acum, tot Dumnezeu este de vină pentru neplăcerile noastre (îmi vine greu să spun „nefericiri", termen care poate implica efortul de a le corecta sau de a le asuma sau, în orice caz, conștientizarea magnitudinii rezultatelor deciziilor sau non-deciziilor noastre). Cu alte cuvinte, lucrurile rele ni se întîmplă pentru că sîntem săraci, pentru că Guvernul e corupt, pentru că ne-a bătut Dumnezeu, pentru că așa a fost să fie, pentru că sîntem blestemați, pentru că ne pizmuiesc și ne persecută străinii de neam, și așa mai departe. Niciodată nu sîntem noi de vină.

Cazul Platon versus *cazul Iliescu*

Este de remarcat faptul că societatea românească în general nu a părut să acorde atenție problemei responsabilității parentale în acest caz, decît poate după ce mama surorilor Platon a dispărut din spital. Să rearuncăm o privire asupra cazului Adrianei Iliescu: ca să vă reamintesc, este vorba despre o femeie care a dat naștere unui copil sănătos pentru că și l-a dorit și care și-a asumat în totalitate responsabilitatea actelor sale (pînă acum, nimeni nu poate dovedi altminteri).

Au amuțit eticienii noștri autohtoni, atît de scandalizați de gestul Adrianei Iliescu?

Opinia publică a vuit, s-au făcut presiuni pentru elaborarea de legislație care să interzică așa ceva, femeia a fost atacată din toate direcțiile, ba chiar s-a sugerat (așa cum senin s-a redat în paginile unui cotidian popular) că ar fi în beneficiul copilului să fie luat de lîngă mama sa de instituțiile statului. Departe de mine gîndul că mama Mariei și a Anei Platon ar trebui înfierată public fie și o zecime din cît a fost Adriana Iliescu. Problema nu rezidă în inconștiența unei femei: cu siguranță, ne putem imagina ușor că femei ca aceasta pot exista oriunde în lume. Reacțiile la aceste ultime două cazuri menționate sînt însă revelatorii: cît de ultragiați putem fi cînd cineva dă dovadă de autonomie și ia decizii costisitoare ale căror consecințe și le asumă, și cît de simpatetici, cînd cineva produce o situație dramatică ale cărei consecințe refuză să și le asume, dă vina pe Dumnezeu și fuge? Au amuțit eticienii noștri autohtoni, atît de scandalizați de gestul Adrianei Iliescu? Se lucrează la o lege care să interzică femeilor să facă copii în mod iresponsabil, pe cale naturală, și să îi părăsească în spitale? Și de ce mă aștept ca, în cazul în care această femeie va fi găsită, se va încerca „reunirea" ei cu fiica supraviețuitoare (desigur, presupunînd că va mai exista o fiică supraviețuitoare)?

Daniela-Ecaterina Cutaș *(danielacutas@gmail.com), absolventă a masteratului de Etica și Dreptul Îngrijirii Medicale (Universitatea din Manchester, Marea Britanie), este doctorandă la SNSPA.*

ROMÂNIA LA RAPORT
cu Andreea PORA
Un dialog în FM
în care
întrebările nu rămîn
fără răspuns
ORA 17:00
de Luni pînă Vineri
mesaje la: romanialaraport@infomix.ro

ZIUA HOLOCAUSTULUI – 9 OCTOMBRIE

Liviu ROTMAN

Între acceptare şi neasumare

În noiembrie 2004, deci de aproape un an, Comisia internaţională de studiere a Holocaustului îşi încheia activitatea şi prezenta un amplu raport, ce a fost însuşit de preşedintele României. Firește, era un act istoric, în care cea mai înaltă autoritate a statului recunoştea oficial, pe baza cercetării de tip academic, o realitate, aceea a existenţei Holocaustului în România.

Problema pe care ne-o punem astăzi este a impactului acestei recunoaşteri asupra unui public larg, şi cum se prezintă în general problematica memoriei Holocaustului în România. Este o problemă complexă, în care răspunsurile simple – pozitive sau negative – nu îşi au locul. Pe diversele planuri ale acestei teme, se pot constata lumini şi umbre.

O primă observaţie este aceea că nu avem de-a face cu o problemă exclusivă de istorie. Cercetarea istorică şi-a făcut în mare parte datoria. Au fost editate mii de documente relevante, s-au scris numeroase cărţi. Firește, ca orice cercetare, lasă loc unor noi dezvăluiri. Dar acum, această problemă este prioritar politică, de sociologie şi psihologie colectivă. Şi înainte de orice, de *educaţie*.

Firește, încă înainte de lucrările Comisiei, România a făcut paşi în direcţia cunoaşterii şi înţelegerii tragediei Holocaustului. Începînd din 1998, ca urmare a unui act de voinţă politică, a iniţiativei ministrului Învăţămîntului din epocă, Andrei Marga, s-a iniţiat perfecţionarea profesorilor de istorie din învăţămîntul general şi liceal. Un număr de profesori au plecat la diverse cursuri de perfecţionare în străinătate pentru a învăţa metodologia deloc simplă a predării Holocaustului.

Acelaşi Andrei Marga, ca rector al Universităţii din Cluj (cred că se poate vorbi de o linie „Marga" a introducerii adevărurilor Holocaustului în procesul educativ din România), iniţiază în această universitate un program amplu de pregătire, pus în practică, cu dăruire şi competenţă, de Maria Radosav. Sub conducerea acesteia se desfăşoară un proiect complex, în care problemele teoretice, de ordin filozofic şi politologic, se îmbină cu relevarea faptului istoric, sprijinit de documente şi mărturii orale, cît şi cu însuşirea unei metodologii de predare.

Exemplul a fost urmat şi de Universitatea din Bucureşti, într-o formulă diferită, dar cu un conţinut asemănător. Există în învăţămîntul românesc, în momentul de faţă, cîteva sute de absolvenţi ai celor două forme de pregătire, unii dintre ei avînd iniţiative de „propagare" a celor însuşite. În acest context, trebuie amintit Gabriel Stan, profesor de istorie şi director al Casei Corpului Didactic din Bacău, care a pus bazele unui seminar de pregătire a profesorilor de istorie din zona sa. Tot el a iniţiat o programă de predare a Holocaustului în şcoli, în curs de implementare.

În 2005, ca o recunoaştere a unor astfel de iniţiative, România a fost acceptată ca membră a organizaţiei „Task Force" de cooperare internaţională pentru memoria Holocaustului.

Aceste semne pozitive – izvorîte fie din voinţa politică, fie din iniţiativa entuziastă a unor intelectuali – sînt umbrite de o anume încetineală a difuzării, pe orizontală, a cunoştintelor despre Holocaust, atît în învăţămînt, cît, în general, în conştiinţa publicului.

Şi totuşi... aceste progrese certe coabitează cu realităţi negative.

Astfel, există o senzaţie generală că problema prezervării memoriei Holocaustului nu este o prioritate a societăţii româneşti, că ea este o problemă de interes exclusiv al minorităţii evreieşti. Chiar cînd se fac paşi în direcţia cultivării memoriei Holocaustului, par a fi mai mult gesturi „de bunăvoinţă" faţă de această comunitate sau faţă de exterior.

În primul rînd, în discursul public domneşte o anume ambiguitate faţă de Holocaust.

Mai mult decît atît, de multe ori se vorbeşte pe mai multe voci. Mărturiile documentare, puse în circulaţie de o serie de lucrări privind tragedia Holocaustului, sînt trecute cu vederea. De exemplu, lucrarea lui Jean Ancel, despre pogromul de la Iaşi, din iunie 1941 – *Preludii la asasinat* – apărută în condiţii excelente, la Polirom, în ianuarie 2005, a fost ignorată atît de publicaţiile academice, cît şi de presa culturală. În schimb, cu prilejul unor discuţii cu caracter general asupra Holocaustului, se invocă în legătură cu acest subiect „lipsa mărturiilor". Iar o carte ce aduce mărturii numeroase, greu de combătut, cum este cea citată, este ignorată. Şi nu este singurul caz de acest gen. Unii vorbesc de „impunerea unor concluzii din afară", dar refuză să ia în consideraţie lucrări relevante, bazate pe mărturii documentare *româneşti*. În acelaşi context poate fi privită şi „odiseea" raportului Comisiei de Cercetare a Holocaustului, rezultatul cercetării a peste 20 de istorici, politologi, sociologi din România, Israel, Statele Unite, Franţa şi Germania. Raportul a fost publicat la Editura Polirom, însoţit de un amplu volum de documente, numai că numărul celor care l-au văzut, de la apariţia sa în luna iunie, este foarte mic. Ministerul de Externe, ce a gestionat atît publicarea şi este, într-un fel, comanditarul cărţii, a păstrat o discreţie specială. Cartea nu a ajuns în bibliotecile universitare interesate, nu e de găsit la specialiştii în domeniu, nici măcar la toţi autorii Raportului. Şi în primul rînd, nu se găseşte în librării. Ne întrebăm de ce?

Dar ne mai întrebăm, de ce Ministerul de Externe a trebuit să se ocupe de această problemă? Ajungem la aceeaşi explicaţie ca în mentalul colectiv românesc, problematica Holocaustului este văzută ca o chestiune de politică externă şi nu o problemă internă a României.

Pe baza recomandărilor Comisiei Holocaustului a luat fiinţă, în august 2005, un Institut al Holocaustului. O decizie ce ar putea fi o cotitură importantă în politica de gestionare a memoriei Holocaustului. Din păcate, încă de la început, sînt semne de „marginalizare" a acestei instituţii în curs de formare. Ciudat că, pentru noul institut, nu s-a găsit un sediu din patrimoniul statului, ajungîndu-se la o soluţie de compromis, prin achiziţionarea unei clădiri a Comunităţii Evreieşti. Lăsînd la o parte faptul că este o clădire ce necesită ample reparaţii – ce vor înghiţi o parte însemnată a bugetului Institutului – şi că activitatea propriu-zisă va începe peste circa un an, însuşi faptul că se recurge la o donaţie este un semn al neimplicării totale a statului, în activitatea unei structuri care este exclusiv a sa.

Subliniind aceste aspecte, doresc să arăt că insuccesele gestionării memoriei Holocaustului se datorează lipsei unei strategii ferme atît a forurilor guvernamentale, a sferei academice, cît şi, într-o bună măsură, a societăţii civile, de *asumare* a acestei problematici. Se degajă, în permanenţă, şi aşa se şi receptează de public, că ne ocupăm de această problemă, dar... ea nu este în întregime a noastră. Oare de ce, cele mai importante mesaje politice – deosebit de pozitive, de altfel – s-au făcut în general la Washington sau Ierusalim, şi nu în Parlamentul României?

Faptul că, în programele universitare, cursuri legate de Holocaust sînt extrem de rare şi au un caracter de excepţie (aş aminti Facultatea de Ştiinţe Politice din SNSPA şi facultăţile de Filozofie şi de Ştiinţe Politice ale Universităţii din Bucureşti) sînt semnul unui dezinteres faţă de acest subiect din partea sferei universitare. În ce priveşte Academia Română, subiectul este ocolit cu o tăcere ostilă. (!!!)

Dacă schimbăm planul discuţiei, ajungem la problema unor busturi sau a unor nume de bulevarde şi instituţii. S-a vorbit mult – şi s-a rezolvat puţin – despre busturile dictatorului fascist Antonescu şi despre bulevardele care îi poartă numele. Dar nimeni sau aproape nimeni nu a fost deranjat de existenţa bustului doctorului Nicolae Paulescu, un ideolog al rasismului românesc, pe strada Vasile Lascăr din Bucureşti, şi de existenţa unui spital ce îi poartă numele, sau de bustul unui pronazist ca Hermann Oberth în centrul Sibiului.

Sînt toate forme ale unei anume ambiguităţi în discursul public despre Holocaust şi despre cei care l-au produs. O atare nehotărîre în tratarea subiectului se oglindeşte în felul în care este perceput subiectul. Destul să intrăm în diverse adrese pe Internet unde, la umbra anonimatului, mulţi tineri îşi demască gîndirea dominată de ură.

Dar poate cel mai îngrijorător fapt este semnalul de alarmă tras de William Totok, unul dintre observatorii cei mai pertinenţi şi mai critici ai răbufnirilor neofasciste, fie că sînt în România, Ungaria sau Germania. El ne scrie despre reacţia siderată a unor foruri academice din Berlin, după discuţii cu un grup de elevi din ultimele clase de liceu din România, care... şi-au exprimat admiraţia pentru Antonescu, pe care l-au considerat un... umanist în politica faţă de evrei etc.

Deci realitatea „profundă" este mult mai gravă decît se poate crede. Iar optimismul unora, inclusiv al semnatarului acestor rînduri, a fost prematur. Şi poate astfel de declaraţii sînt mai relevante decît... declaraţii oficiale şi simpozioane zgomotoase.

Credem că soluţia acestei complexe probleme stă în asumarea gestiunii memoriei Holocaustului ca parte a politicii generale a strategiilor culturale ale României.

***Liviu Rotman** este profesor la SNSPA, membru în Comisia internaţională de studiu a Holocaustului din România.*

Petre IANCU

„Drept între Popoare"

Am primit recent o înştiinţare din partea ambasadei israeliene de la Berlin, care anunţa decernarea titlului de „Drept între Popoare" unui diplomat român.

E curios şi regretabil că prea puţină lume a auzit în România de Constantin Karadja. La fel de stranie şi deplorabilă e obliterarea unor nume aparţinînd unor personalităţi care, graţie curajului şi omeniei de care au dat dovadă în clipe dintre cele mai grele, aparţin deopotrivă istoriei româneşti şi evreieşti, dar şi celei universale.

Stranie, dar nu inexplicabilă. Obnubilarea memoriei lor s-a datorat unui mănunchi de factori diverşi. Lor li s-a adăugat, într-o măsură deloc neglijabilă, şi îndelungata mistificare – inclusiv comunistă, naţional-comunistă şi postcomunistă – a istoriei naţionale, în special a celei legate de anii războiului mondial, de Antonescu şi de Holocaustul românesc, în speţă de crimele în masă comise împotriva evreilor români. Fiindcă a evoca salvatori de evrei înseamnă să aminteşti – fie chiar doar şi indirect – de crimele comise asupra celor ce a trebuit să fie salvaţi şi a contrazice astfel falsul unor mituri naţionale, numai bune de manipulat în scop politic. Această „uitare", parţial dirijată, a adevărului istoric se cere oprită rapid.

Acum doi ani, o stradă a capitalei României primea numele Dr. Traian Popovici, fostul primar al Cernăuţiului, care a salvat mii de evrei români de la exterminarea în Transnistria la care-i condamnase regimul antonescian. La aproape şase decenii de la finele celui de-al doilea război mondial, în cursul căruia au fost asasinaţi, în Europa ocupată de naziști, aproximativ 6 milioane de evrei, sute de mii fiind ucişi în România sau în teritoriile administrate de trupele române, cinstirea omeniei lui Traian Popovici a constituit o premieră memorabilă. Fostul primar al Cernăuţiului a devenit, în iunie 2003, primul „Drept între Popoare" onorat oficial de statul român.

Titlul de „Drept între Popoare" e decernat unor neevrei, în numele poporului evreu, ca semn de recunoştinţă pentru meritul lor de a fi smuls morţii oameni condamnaţi să piară doar din pricina ascendenţei lor iudaice. Peste 20.000 de persoane din întreaga lume au fost onorate cu acest titlu. El se remite (adesea, din păcate, *post-mortem)* după intense cercetări istorice, de memorialul Holocaustului, Yad Vashem, din Israel. Institutul din Ierusalim a distins pînă în prezent peste 60 de români, care, în zilele marcînd ceea ce istoriografia occidentală califică drept cel mai întunecat capitol al istoriei umanităţii, n-au pregetat să-şi rişte viaţa pentru a salva evrei.

Printre ei – Viorica Agarici, fosta preşedintă a Crucii Roşii de la Roman, care i-a ajutat pe supravieţuitorii din trenul morţii de la Iaşi. Printre ei – muncitori, ţărani, juriști sau farmaciști, profesori, ofiţeri, jandarmi. Printre ei – preotul ortodox Petre Gheorghe, din Transnistria. Printre ei – basarabeanul Paramon Lozan şi soţia lui Tamara, un director de gimnaziu care a plătit cu viaţa decizia sa de a preîntîmpina o crimă în masă şi a pune în libertate oameni internaţi în şcoala sa: evrei ce urma să fie împuşcaţi.

Zilele trecute, ambasada israeliană din Berlin a încunoştiinţat ambasada României din Germania că li s-a adăugat oficial încă un nume.

E vorba de Constantin Karadja. Diplomatul român a lucrat la Berlin, fiind între 1931 şi 1941 consulul general al României în capitala Germaniei. Constantin Karadja s-a întors apoi la Bucureşti, preluînd şefia Secţiei consulare din Ministerul român de Externe. În ambele sale funcţii, exercitate timp de un deceniu şi jumătate, Karadja a depus o intensă activitate de salvare a evreilor români suprinşi de război în regatul morţii – pentru a-l parafraza pe istoricul Jean Ancel – şi a desemna astfel nu doar teritoriul transnistrean, ci întreaga Europă ocupată de naziști, precum şi, desigur, ţinuturile celui de-al treilea Reich german. În rapoartele oficiale pe care le-a transmis superiorilor săi, Karadja n-a uitat „să menţioneze direct exterminarea evreilor europeni sub ocupaţie germană şi să insiste asupra necesităţii salvării evreilor români aflaţi în Europa ocupată", după cum semnala nu de mult, un istoric israelian. Zeci de mii de oameni şi-au datorat viaţa persistenţei, abnegaţiei, hotărîrii şi amplorii ieşite din comun marcînd angajamentul său de lungă durată în favoarea evreilor români naufragiaţi, sub regim nazist, în Germania sau în teritoriile europene controlate de trupele Reichului.

Karadja n-a fost singurul dipomat român care a binemeritat din partea posterităţii. Şi Dumitru Metta, bunăoară, a acţionat la legaţia României de la Vichy întru salvarea evreilor români din Franţa. La ambasada israeliană din Berlin a avut loc, la 15 septembrie, o ceremonie de omagiere a celui care a fost Constantin Karadja. Cinste memoriei sale.

***Petre Iancu** este jurnalist la Deutsche Welle, Bonn.*

ŞCOALA – LA CE BUN?

În societatea românească actuală, „succesul" nu prea mai merge la braţ cu „şcoala". Pe cînd acţiunile imaginii intelectualului sînt într-o continuă scădere (profesorii sînt nişte jerpeliţi corupţi, iar olimpicii români – cine 'or mai fi şi ăia?), imaginea gangsterului (şmecheraşul călit la „şcoala vieţii", milionarul de peste noapte sau fotomodelul de succes) este din ce în ce mai promovată. Chiar dacă şcoala este obligatorie pînă la 16 ani, legea nu este respectată. Chiar dacă şcoala e un pas în realizarea ta ca om, din ce în ce mai mulţi tineri preferă mai puţină realizare şi mai mulţi bani.

Cu toate acestea, atît „laptele şi cornul" guvernamental, cît şi acţiunile filantropice ale fundaţiilor non-guvernamentale explică cifra în continuă creştere a abandonului şcolar prin sărăcia oamenilor şi lipsa de educaţie a părinţilor, căutînd mijloacele de combatere în altă ogradă, via *Uniunea Europeană, justificînd astfel fonduri PHARE – prin studii ministeriale, şi ONG-uri – prin statistici.*

Stela GIURGEANU

Pauza de şcoală

Ionuţ

Undeva, pierdută prin Colentina, o şcoală generală de cartier, în primele zile ale noului an. Ionuţ are acum 13 ani, se sprijină de un zid şi priveşte în tăcere, cu o seriozitate de om matur, trecut prin multe, cum i se stinge chiştocul între degete. Aşteaptă să sune de ieşire. Nu învaţă aici. Adică nu mai învaţă. Cartea nu-i de el – îmi spune – şi proiectează cu un bobîrnac ferm fărîma de ţigară. Poate să zică şi că ai lui l-au retras de la şcoală, dar de fapt el nu prea avea ce căuta pe acolo. Ridică din umeri. Pentru că lui nu-i place cartea. Nu înţelege de ce e obligatoriu să mergi la şcoală. Şi dacă e să mă uit bine împrejur, toţi intelectualii mor de foame. Şi-mi arată mobilul lui şi mă întreabă cîţi profesori au aşa ceva. Ionuţ lucrează la buticul lui taică-su şi cîştigă binişor. În jur de zece milioane pe lună. Uneori şi mai mult. Are bănuţul lui şi asta contează. Banul şi libertatea. Pentru că lui nu-i face nimeni program. Începe şcoala. Îl întreb pe Ionuţ dacă totuşi nu-i e dor de colegii de clasă şi... de şcoală, în general. Îmi spune că pe „tovarăşii" lui îi vede cînd vrea (de-asta era acolo), iar de şcoală... oricum, şi cînd venea, chiulea tot timpul.

Profesorul

Ana Cristina Ţăruş predă engleză la Şcoala generală nr. 40 din Capitală. Îmi vorbeşte de un caz de dublu abandon, de anul trecut. Alexandru şi Marian, amîndoi elevi într-a VIII-a.

Tatăl lui Alexandru este mecanic auto şi are un atelier de service.

Tatăl lui Marian este măcelar şi are o măcelărie.

Amîndoi părinţii cîştigă bine. Nici copiii lor nu o duc rău.

Anul trecut, la sfîrşitul semestrului I, a avut loc o lecţie deschisă despre visele de viitor ale copiilor. Fiul măcelarului a anunţat că el o să se lase de şcoală. „Cu ce mă ajută pe mine şcoala – a întrebat – să am un viitor?" Orice sfat al profesorilor, strînşi pentru lecţia deschisă, era contracarat cu: „toţi oamenii pe care îi cunosc şi au învăţat foarte mult au ajuns să aibă salarii de doi lei".

La intervenţia unui domn profesor de sport, care a încercat să spună că „într-adevăr salariile sînt mici, dar totuşi şcoala te face să te simţi un om realizat", Marian a pufnit: „eu nu înţeleg cum vine chestia asta cu «sîntem realizaţi ca oameni», dacă dumneavoastră veniţi la şcoală, de cînd vă ştiu eu, tot cu Dacia aia amărîtă pe care v-o repară mereu Alexandru?!"

Atît Marian, cît şi Alexandru au părăsit şcoala.

Între Legea Statului şi Legea Străzii

În *Monitorul Oficial,* Legea Învăţămîntului nr. 84/1995 prevede prin art. 180 amendarea părinţilor care îşi retrag copiii de la şcoală (de la 500.000 la 2.000.000 de lei vechi) înainte ca aceştia să împlinească vîrsta de 16 ani. Însă cine şi cum respectă legea?

Teoretic, ar trebui ca un profesor, care observă lipsa îndelungată a unui elev de la cursuri, să ia, în primul rînd, legătura cu părinţii acestuia. Dacă nu rezolvă nimic (iar în cele mai multe cazuri nu rezolvă), trebuie să contacteze Primăria, de unde ar trebui să se facă şi să se trimită adrese pentru Fisc, pentru a se începe procedura de amendare etc., etc...

Practic, aflu de ce nu se face nimic. În primul rînd, pentru că toată procedura de „denunţare" cere timp şi energie, de multe ori irosite undeva prin negurile birocraţiei, iar în al doilea rînd, cum orice faptă bună rămîne nepedepsită, totul poate să se întoarcă tocmai împotriva celui care a iniţiat toată tevatura. Profesorii au „destul de multe probleme" – după cum mi se răspunde anonim –, pentru a se mai teme şi că sînt aşteptaţi de „nu-ştiu-cine pe la colţ de stradă, să le dea în cap pentru că n-au avut altă treabă şi s-au băgat unde nu le fierbe oala, făcînd valuri cu Fiscul şi cu Protecţia Copilului". Nimeni nu se bagă.

Aşa că, între Legea Statului – care prevede şi Legea Străzii – care impune, există un fel de înţelegere tacită. Profesorul nu vrea un „element turbulent" la oră, închide ochii şi ridică neputincios din umeri, cînd un părinte are nevoie de un „ajutor la treabă" sau de o „cheltuială în minus", şi îşi retrage copilul de la şcoală.

Statistici

Conform unor cifre ale Institutului Naţional de Statistică, în învăţămîntul primar şi gimnazial rata abandonului şcolar din anul şcolar 2003-2004 a fost cu 1,5% mai mare faţă de anul precedent, cu diferenţe pe medii de rezidenţă: 1,3% în urban şi 1,7% în rural. Cele mai mari valori s-au înregistrat în judeţele Tulcea (2,3%), Caraş-Severin (2,3%) şi Călăraşi (3,1%), iar cele mai mici în judeţele Bihor (0,6%), Prahova (0,9%) şi Vaslui (0,9%).

Din rapoartele Ministerului Educaţiei şi Cercetării, reiese însă că abandonul şcolar a depăşit graniţele mediului rural, instaurîndu-se serios şi destul de insistent şi la oraş. În Capitală, de exemplu, în anul şcolar 2003-2004, 1.312 elevi din clasele I-IX au abandonat şcoala. Dintre aceştia, peste jumătate erau înscrişi în clasele V-VIII. Cei mai mulţi care au abandonat şcoala pe parcursul ciclului gimnazial erau înscrişi în clasa a VII-a, urmaţi, în ordine, de cei din clasa a VIII-a şi din clasa a V-a.

În ceea ce priveşte situaţia abandonului şcolar în funcţie de sector, se observă că numărul cel mai mare de elevi, aflaţi în această situaţie, se înregistrează în cazul unităţilor de învăţămînt din sectorul 2, urmează sectorul 4 şi sectorul 1. Cel mai scăzut număr al elevilor care au abandonat şcoala se înregistrează în unităţile de învăţămînt din sectorul 6: 122 de cazuri, dintre care 49 în rîndul elevilor din primul an al Şcolii de arte şi meserii.

Conform unor studii efectuate în cadrul Ministerului Educaţiei şi Cercetării, în cazul copiilor care renunţă la şcoală, încă din primul an de învăţămînt, este posibil ca abandonul să aibă drept consecinţă menţinerea lor la stadiul de analfabetism, cu efecte grave asupra dezvoltării lor pe termen lung.

Ce face Guvernul...

Extinderea programelor sociale din domeniu; acordarea suplimentului gratuit de hrană constînd în produse de panificaţie şi lapte atît la clasele I-IV, cît şi la copiii din grădiniţele cu program normal (din 2003); asigurarea manualelor şcolare gratuite pentru clasele I-IX din anul şcolar 2003-2004 şi inclusiv pentru clasa a X-a, începînd cu anul şcolar 2004-2005; coborîrea plafonului de venituri pentru acordarea de manuale şcolare gratuite pentru elevii învăţămîntului neobligatoriu; acordarea rechizitelor şcolare gratuite; acordarea burselor de ajutor social; programul guvernamental „Bani de liceu".

Extinderea reţelei unităţilor de învăţămînt ce oferă servicii de internat şi semiinternat reprezintă un obiectiv prioritar pentru perioada următoare, cu atît mai mult cu cît scăderea populaţiei şcolare a Capitalei va permite, în scurt timp, o mai bună valorificare a spaţiilor de care dispun şcolile, odată cu trecerea, în cazul majorităţii acestora, la funcţionarea într-un singur schimb.

...şi societatea civilă

„Cînd am ajuns la Bacău, am fost tulburată să văd copii cerşind pe stradă, ignoraţi evident de serviciile sociale şi sistemul şcolar. În încercarea mea naivă de a ajuta un copil, Alex, am făcut cunoştinţă cu forţele care îl menţineau în stradă – lipsa de educaţie a părinţilor, condiţiile de trai îngrozitoare, prejudecăţile adînc înrădăcinate." Acum cinci ani, la Bacău, **Leslie Hawke** a pus bazele unei organizaţii non-guvernamentale – „Ovidiu Rom" – pentru ajutarea familiilor marginalizate, în special a familiilor de rromi.

În timp fundaţia s-a ramificat, iar în prezent derulează un proiect în Bucureşti – „Gata, dispus, capabil" – pentru reducerea numărului de copii care cerşesc şi creşterea gradului de şcolarizare. Despre programele proiectului am aflat de la **Irina Becciu.** Mi se spune că, pe de o parte, există „Clasa mozaic" pentru copiii de 14-16 ani care nu au terminat 4 clase primare, iar pe de alta, „Clasa şotron", program conceput iniţial pentru copiii din comunitate care nu au fost daţi la grădiniţă şi care sînt astfel pregătiţi pentru o viitoare şcolarizare. „Ne-am ocupat, în primul rînd, de înscrierea lor în sistem şi de procurarea rechizitelor necesare, iar peste un timp vom începe şi programul efectiv de teme, adică supravegherea şi ajutarea lor la lecţii." Aflu că primul an de şcoală

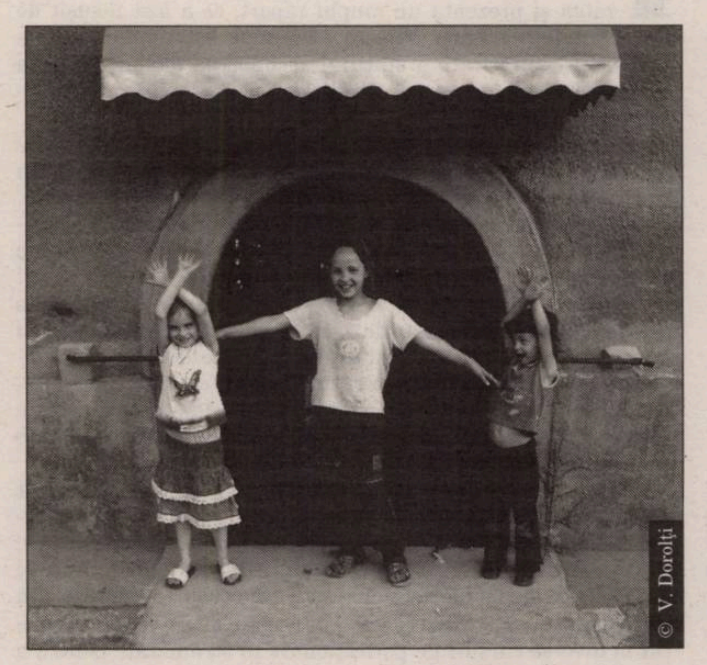

© V. Dorolţi

este critic şi dacă, „mai ales acum, nu sînt supravegheaţi, copiii tind să abandoneze şcoala".

„Visul meu e să devin puşcăriaş"

Care sînt motivele părinţilor, care sînt visele copiilor?

„Majoritatea celor cu care am avut de-a face şi care au abandonat şcoala sînt copiii părinţilor care au plecat la lucru în străinătate şi care nu au avut de ales" – îmi spune **Marilena Rădoi**, psiholog la Şcoala generală nr. 141 din Rahova. „Ca psiholog, eu pot vorbi atît cu copiii, cît şi cu familia, dar nu le pot oferi şi sprijinul material de care au nevoie. Misiunea mea, ca psiholog, este de a ghida, de a oferi sprijin moral, dar din păcate se opreşte aici. Motivele abandonului sînt exclusiv financiare, personal nu am întîlnit pe cineva care să abandoneze şcoala pentru că nu îi place."

De la Irina Becciu aflu că, în general, motivele abandonului nu ţin numai de problemele financiare, dar şi de educaţie. „Părinţii, mai ales cei de etnie rromă, nu îşi aduc copiii la şcoală pentru că în comunitatea lor nu au aceste norme, nu au prioritatea de a merge la şcoală; pentru ei alte activităţi primează, activităţi care aduc un avantaj material imediat, de pildă, cerşitul. Aşa că, pentru copiii aceştia, dacă nu există un suport suplimentar, dacă nimeni nu îi ajută, cînd vin aici, în cazul în care o fac, se lovesc de un zid."

Cum privesc lucrurile cei direct afectaţi?

O societate fără prea mari şanse de reuşită şi un mediu care le refuză şcolarizarea (Irina Becciu îmi povesteşte că: „acum cîţiva ani, un copil a fost lăsat de trei ori repetent. Avea probleme de vedere, dar ai lui nu l-au crezut şi nu i-au cumpărat ochelari. De trei ori repetent înseamnă exmatricularea şi, cum a şi depăşit vîrsta – are 12 ani – l-am inclus în programul «Clasa mozaic», i-am cumpărat ochelari şi s-a dovedit a fi un elev foarte bun.") le impun copiilor atît un drum, independent de voinţa lor, cît şi o anumită concepţie despre viaţă.

Fiind nevoiţi să se adapteze mediului din care provin, strada, toţi sînt fascinaţi de imaginea puşcăriaşului, omul dur, care se descurcă în orice situaţie şi care devine astfel un supravieţuitor, adică un erou. Întrebaţi ce vise aveau... majoritatea copiilor care abandonaseră şcoala şi intraseră în programele ONG-ului, răspundeau invariabil „să devin puşcăriaş".

Mihaela

Îmi ţine punga să aleg cele mai frumoase nectarine. Mama ei e puţin mai încolo, la altă tarabă. Mihaela îmi pune nectarinele pe cîntar, tastează şi îmi spune preţul. Ar trebui să fie în clasa a VIII-a, dar nu mai merge la şcoală de trei ani. Povestea clasică. Probleme acasă, tata le-a părăsit, nu aveau bani, maică-sa era casnică... trebuia să se întreţină singure. Alocaţia de şcolar? Cornul şi laptele? Pufneşte... Păi, nu se compară cu cît scoate la tarabă... Mai ales dacă vînd şi ea, şi maică-sa... să mă gîndesc cam cît scot împreună. Nu regretă că nu merge la şcoală. Se mai uită, mai ales acum, de cînd a început noul an, pe la reportajele de la TV, cu părinţii care se îmbulzesc prin magazine să cumpere caiete şi uniforme. Mamă-sa rîde şi spune că ce bine că ei au scăpat de beleaua asta. Mihaela rîde şi ea. Cînd va fi mare, va fi cîntăreaţă. Sau fotomodel.

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Poveste fără sfîrşit

Pentru o călătorie iniţiatică, la capătul căreia să se fi confruntat cu bună parte a încercărilor vieţii, un Făt-Frumos al zilelor noastre ar trebui trimis de tatăl său împărat să cutreiere România. Şi, în răgazuri, să fie obligat să privească la televizor. La întoarcere, povestind cele văzute, sînt convins că prinţul va avea toate motivele din lume să-şi înceapă depănarea amintirilor rostind un justificat „a fost odată ca niciodată“, după care îşi va face cruce şi va scuipa în sîn, povestind cum l-a prins prima ploaie în Bucureşti şi i-a înecat calul la traversarea prin Giuleşti. Îşi va uimi auditoriul cu nemaipomenitul episod al îngropării lui pînă la brîu, dar nu din cauza zmeului, ci din cauza neatenţiei şi a unui capac de canal lipsă, şi, cu evidente sechele, va depăna incredibila aventură a traversării Capitalei, de la răsăritul la asfinţitul soarelui. Şocat încă, dar mai călit ca oricînd, îşi va aminti de noaptea petrecută în faţa televizorului, cînd a văzut cum un mustăcios îmbrăcat în negru îşi rupe jumătate din picior şi-l pune pe masă, în timp ce, pe un alt canal, o adunare pestriţă, dirijată de un individ coleric, urla de bucurie, aflînd că a venit „ziua judecăţii“. Pentru prietenii apropiaţi, dar numai pentru ei, va împărtăşi impresii despre felul în care se gîndesc românii la „mama-natură“. Şi, în fine, avînd încă proaspătă în minte imaginea pensionarilor întîlniţi prin pieţele din Bucureşti, va căuta un final de poveste, mult mai potrivit decît anacronicul „şi au trăit fericiţi pînă la adînci bătrîneţi“.

Făt-Frumosul din poveste nu există, dar România e populată de o mulţime de personaje care caută pe străzile ei începutul unui destin. De cele mai multe ori, e vorba despre propriii cetăţeni, dar, cîteodată, se întîmplă să fie şi alţii: oameni de afaceri, turişti sau indivizi nimeriţi, pur şi simplu, pe aceste meleaguri. Pentru ei, mi-e cît se poate de clar, o călătorie sau o şedere în România ajunge să fie una de poveste.

Un belgian, întîlnit întîmplător lîngă un semafor, mi-a cerut să-l îndrum spre un punct de informaţii. Ştiam că nu există, dar, dintr-un sentiment bizar – un fel de patriotism combinat cu stînjeneală –, i-am spus că e tîrziu şi că sînt închise. Cu altă ocazie, un american m-a pus să-i explic cine sînt şi despre ce vorbesc Mădălin Voicu şi Serghei Mizil, într-o emisiune de televiziune care a durat mai bine de patru ore. I-am spus, dar rămîn cu ideea că n-am reuşit să mă fac înţeles. E, probabil, vina mea, după cum vinovat mă simt şi pentru că nu pot niciodată să fiu convingător atunci cînd mi se cer explicaţii despre ştirile de la ora cinci, cîinii fără stăpîn, străzile fără asfalt sau şpaga din spitale.

De cealaltă parte, noi, românii. Personaje principale ale unui film mut despre mizeria cotidiană. Dar cel mai îngrijorător aspect al rătăcirilor noastre zilnice prin jungla

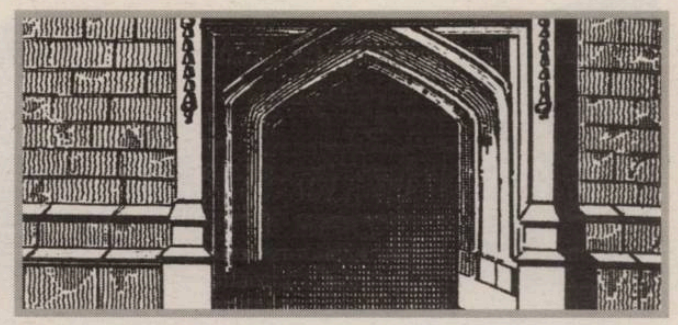

străzilor şi întîmplărilor din România nu e legat de muţenia în care ne complacem, moştenind o lene a revoltei, dublată de o lehamite omniprezentă. Mult mai grav mi se pare faptul că, pe zi ce trece, nu ne mai miră nimic. Ne obişnuim cu neobişnuitul, coabităm cu bizarul şi învăţăm să trăim strîmb ca nişte cocoşaţi mîndri. Zîmbim înţelegători şi uşor enervaţi cînd se supără vreun străin că n-avem toalete ecologice. Nu ne mai lovesc tunurile din bani publici sau deciziile strîmbe din justiţie. Le ştim şi le acceptăm pentru că sînt multe şi, prin urmare, nu ne mai miră.

Pentru noi, fantasticele aventuri ale lui Făt-Frumos prin România sînt fapte banale. Genul de poveste care nu se vinde şi care n-o să facă niciodată *rating*. Singura lui şansă de a ajunge în vîrful audienţelor e să-şi schimbe numele în Prigoană şi să divorţeze de trei ori înainte de cununie. După care, dacă-şi rupe şi-un picior în direct, s-ar putea să ne trezească o măruntă mirare.

CE-O FI FOST ÎN CAPUL CELUI CARE A DAT SARE ŞI MISTER MINUNILOR ARBITRATE DE EL?

● Ce-o fi fost în capul celui care a dat acest titlu în *Adevărul:* „Pe români îi lasă inima şi le plesnesc vasele din creier“. Nasol, cînd se întîmplă evenimentul? Pot să fiu ungur atunci? (**C. G.**)

● Pălărie-ntr-un picior, ghici ciupercă ce-i un kg de oase fierte în apă rece şi prăfuite cu puţină sare şi piper? Supă de oase! Mod de preparare: se fierb în apă rece cu sare oasele spălate bine şi, eventual, sparte cu satîrul. Se spumează ori de cîte ori trebuie, apoi se dă focul mai mic, se acoperă oala pe trei sferturi şi se continuă fierberea aproximativ trei ore, după care se adaugă o ploaie de pătrunjel. Ciudat, dar citind această „minunată“ supă de sezon, recomandată într-un număr recent al programului radio supervizat de Societatea Română de Radiodifuziune, mi-am amintit de un vechi „joc“ din copilărie cu un popă şi-o pisică trecută la cele veşnice! Important este, în acest caz, doar sfîrşitul: „...cu mărar şi pătrunjel, cu untură de căţel“! Poftă bună la supa de... nimic?! (**R. P.**)

● Trebuie să-l citiţi pe spaniolul Enrique Vila-Matas în penultimul *Magazine littéraire* ca să vedeţi cum se nasc bîrfele literare. De zeci de ani, scriitorul spaniol investiga singura întîlnire, la un dineu în Buenos Aires, dintre Gombrowicz, Bioy Casares şi Borges. Toată lumea – de la Silvina Ocampo, nevasta lui Bioy, la Rita, tînăra văduvă a lui Gombrowicz – lăsa o geană de mister pe această unică întîlnire. Ce se întîmplase, de fapt, la acel faimos dineu? Răspunsul, mai simplu decît şi-a imaginat Vila-Matas, a venit tîrziu şi întîmplător, de la Bioy Casares. Nu se întîmplase literalmente *nimic,* iar cei trei n-au schimbat o vorbă. (**S. S.**)

Cu ochii-n 3,14

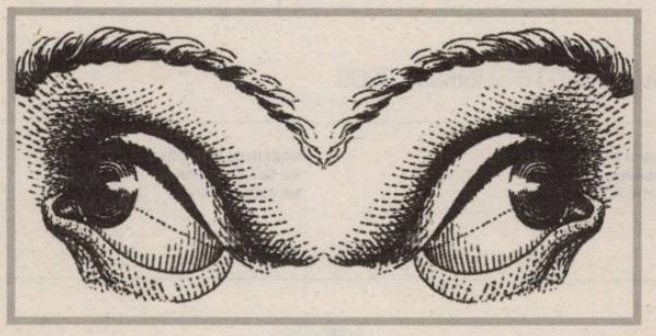

● Unii spun că oricine poate citi (aproape) orice, această ocupaţie dezvoltîndu-i intelectul şi imaginarul. Iată ce înţeleg nişte mame, gospodine, din literatura globală destinată odraslelor lor: din *Alice în Ţara Minunilor,* se comentează, nu se înţelege nimic, nici cînd a venit, nici cînd a plecat Iepurele; iar *Vrăjitorul din Oz,* mai ales pe furtunile astea recente, te face să-ţi fie frică să mai intri în casele de la ţară. Graniţa dintre artă şi realitate pare, în anumite situaţii, să se subţieze tot mai tare. (**I. P.**)

● Mare dandana în Brazilia. Un arbitru de fotbal din prima divizie a recunoscut că a luat mită de la cîteva agenţii de pariuri pentru a aranja unele meciuri. „Am fost sedus de ideea de a cîştiga uşor nişte bani... Ştiu că sînt terminat.“ 11 meciuri arbitrate de el se vor rejuca! Asta-i cea mai latră. Înc-o dată şi înc-o dată, România nu e centrul mondial al relelor. Centrul ăsta e peste tot, iar circumferinţa lui, nicăieri. (**R. C.**)

ATUNCI S-A DAT DRUMUL SEMNALULUI RETORIC ŞI NEGRU (DEH, UN PARTENER CEH)

● Diluviul duminical, în cursul căruia cartierul Colentina a fost inundat *big time* şi maşinile se legănau pe ape ca gondolele la Veneţia, a fost o zi fastă pentru televiziuni – în special pentru PRO TV: atunci s-a dat drumul, la maximum, robinetului cu plîngeri intonate pe diverse tonuri şi voci – de la „indignarea reţinută“ a ştiristei la indignarea neţinută în frîu a riveranilor, stîrnită de jubilaţia catastrofică a reporterilor de la faţa locului... Toată lumea afurisea Primăria, primăriile, primarii, Guvernul, Apa Nova; nimeni nu dădea vina pe vreme sau pe „efectul de seră“ sau pe Dzeu. E clar: sîntem un popor care nu vede pădurea din cauza copacilor. Sau doar neinformat. (**a. l. ş.**)

● Traian Băsescu a spus că trebuie să intrăm în Europa „cu aroganţă“. Să înţelegem că e un „semnal politic pozitiv“ pentru Adrian Năstase? (**M. V.**)

● Pe Banu Manta, un semafor şi un afiş. Amîndouă, în toiul nopţii. Unul aprins minute în şir, cu roşu neschimbat, altul cu litere mari, retorice şi negre: „Unde îţi vei petrece veşnicia?“. (**S. G.**)

● România a intrat deja în UE. Mi-a spus mie un vînzător ceh de pe aeroportul din Praga. Voiam să cumpăr o cană cu o văcuţă pe patine cu rotile şi cehul m-a întrebat dacă vin dintr-o ţară a Uniunii Europene. Am spus „România“ înainte să-mi dau seama că voi plăti mai mult (deh, o taxă vamală), dar cehul a fost simplu şi firesc: *„OK then! Romania is European“.* (**M. C.**)

● Agenţia RIA Novosti anunţă că Ehanurov, noul prim-ministru al Ucrainei, impus de preşedinte, îşi alcătuieşte Guvernul după ce a declarat că Rusia va fi principalul său partener. Fostul prim-ministru, demis, Iulia Timoşenko, a fost la nunta fiicei sale (partenerul ei e foarte drăguţ) şi şi-a despletit celebra coadă. Preşedintele n-a formulat nici o opinie. (**M. B.**)

DAR N-AM ÎNŢELES DE CE (CU *D,* DECI) ÎNCEPEM TRANSPARENŢA CU UN MIC DIAMANT

● În *Jurnalul naţional* de miercuri, 28 septembrie 2005, un text („Disperare în Bărbuleşti“, anexat unui articol mai larg, cu titlul „Campania vedetelor, pentru sinistraţi“) este ilustrat cu o fotografie. Sub fotografie, o explicaţie: *„Gabi Firea le-a smuls copiilor din zonele afectate de inundaţie un zîmbet de încurajare“.* În fotografie se vede cum Gabi Firea le smulge copiilor zîmbetul. Dar n-am înţeles de ce avea nevoie de încurajare Gabi Firea: o fi avînd probleme cu smulsul? (**D. S.**)

● *Transsylvania* (cu dublu *s* şi cu *y,* deci) se cheamă concertul de promovare al noului album Phoenix intitulat *Baba Novak* (cu *k,* deci). Dar şi mai *englishally correct* n-ar fi fost *Hag Newak?* (**M. C.**)

● Românii se înscriu în audienţe la primari cu cîteva luni înainte. „Numai la noi mai există practica asta, străinii au rezolvat-o de mult, prin buna funcţionare a serviciilor. Noi vrem să ajungem în audienţă la cel mai mare, pe principiul că pînă la Dumnezeu te mănîncă sfinţii, şi de aceea credem că numai cel mai mare în ierarhie ne poate rezolva problema“, explică Aurora Liiceanu *(Cotidianul,* 4 octombrie). Eu propun să începem de pe acum înscrierile în audienţă la preşedintele Comisiei Europene, să prindem un loc mai în faţă după 1 ianuarie 2007. (**M. V.**)

● În raportul pe anul 2004, SRI a avut un acces de transparenţă şi a precizat că 53% din informaţiile sale provin din „surse umane secrete“. E tot ce-am auzit mai elegant, mai civilizat despre „turnători“ – să fie surse umane secrete. De atîtea ori privit chiorîş şi pieziş, SRI binemerită un omagiu de-o clipă pentru contribuţia sa la înfrumuseţarea limbii române literare. (**R. C.**)

● O prietenă arhitectă, cu care m-am întîlnit săptămîna trecută la Grand Plaza Hotel, avea un foarte original inel cu puf. Un fel de pampon negru, prins într-un mic diamant. După ce l-am admirat – *en connaisseur* –, prietena a povestit cum, în aceeaşi zi, uitînd ce poartă pe deget, s-a spălat pe mîini, fiind nevoită, apoi, să-şi usuce inelul... cu foehn-ul! Mi s-a părut un lucru la fel de original, drept care am făcut acest „3,14“ bijuteresc şi aici mă iscălesc. (**a. l. ş.**)

VOLVO
OFERTĂ SPECIALĂ SIAB 2005

VOLVO
for life

Pentru oricare dintre modelele **VOLVO** achiziţionate
în perioada Salonului Internaţional Auto Bucureşti
beneficiaţi de o **reducere de până la 10%***, în funcţie de modelul ales.

* Reducerea se calculează la preţul CIP şi nu se cumulează cu alte oferte.

Vă aşteptăm să vizitaţi standul **VOLVO la SIAB** în perioada 7-16 octombrie 2005.

EIT-FORUM AUTO SRL Şos. Bucureşti-Ploieşti 165-169
Tel: +40 21 319 06 42; Fax:+40 21 319 06 45
office@eit.ro, www.volvocars.ro

PREMIUM AUTO Constanta
Str. Baba Novac nr. 78
tel. 0241-694.222

PREMIUM MOTORS Brasov
Str Soarelui nr 8A
tel. 0268-311.844

X-CAR Cluj
Str. Observatorului nr. 109
tel. 0264-453.204

YUCAIPA SRL Timişoara
Calea Aradului nr. 14A
tel. 0356-101.516

TVR
CULTURAL

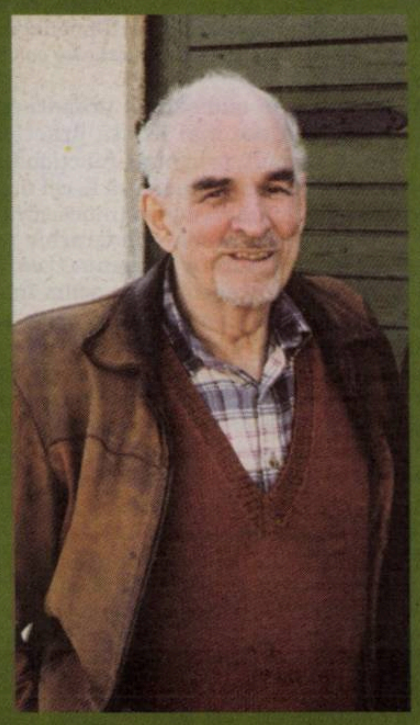

Ciclul „INGMAR BERGMAN" la TVR Cultural
În octombrie, sâmbătă de la ora 22,00

În luna octombrie la TVR Cultural serile de sâmbătă sunt dedicate marelui regizor suedez Ingmar Bergman. Încadrându-se în seria mari regizori ai cinematografiei mondiale, Ciclul „Ingmar Bergman" vă oferă o serie de filme de marcă, filme care au făcut istorie la festivalurile internaționale, filme premiate și lăudate de critici.

Astfel, pe 8 octombrie puteți viziona „Surâsul unei nopți de vară" (Sommarnattens leende, 1955, regia Ingmar Bergman, cu: Ulla Jacobsson, Eva Dahlbeck, Harriet Andersson, Bibi Andersson),

Pe 15 octombrie filmul „Tăcerea" (Tystnaden, 1963, regia Ingmar Bergman, cu: Ingrid Thulin, Gunnel Lindblom)

Ultimele două filme din acest ciclu oferite în octombrie de TVR Cultural sunt „Persona" (1966, regia Ingmar Bergman, cu: Bibi Andersson, Liv Ullmann, Margaretha Krook), difuzat pe 22 octombrie, și „Ora Lupului" (Vargtimmen, 1968, regia Ingmar Bergman, cu: Max von Sydow, Liv Ullmann, Gertrud Fridh), difuzat pe 29 octombrie.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul II, nr. 91 ● 14-20 octombrie 2005 ● 24 pagini ● 2 lei (20.000 lei)
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Andrei Pleşu
„Fragmente din lumea lui Ilf şi Petrov“
pagina **3**

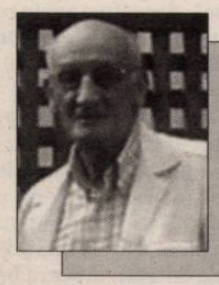

Neagu Djuvara
pe „Divanul *Dilemei vechi*“
paginile **20-21**

Roxana Lupu
„Ghepterii – blestemul unui neam“
pagina **22**

Familia, azi

© P. Piscoi

„Dintre toate discuţiile importante pe care le veţi avea dumneavoastră şi partenerul dumneavoastră după nuntă, există două care sînt de o importanţă extremă: 1) cine va fi responsabil cu telecomanda şi 2) cine va fi responsabil cu controlul asupra naşterii copilului.“

„GHIDUL... FĂRĂ BĂTAIE DE CAP PENTRU TINERI CĂSĂTORIŢI“

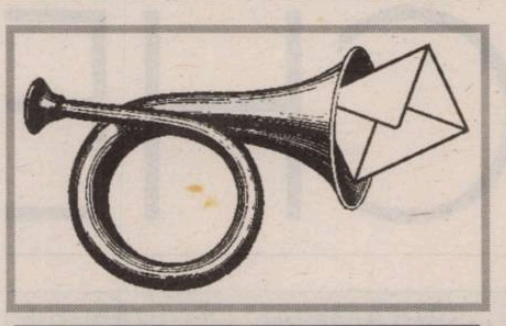

Nr. 88: *„Legendele «olimpicilor»“*

Olimpiadele de matematică – modelul românesc şi cel finlandez

Mîndria paternă mă împinge să vă scriu, după ce am citit articolele despre olimpicii români, că fiul meu Sebastian a cîştigat o medalie de bronz la matematică (la ediţia 2005, din Mexic), pentru... Finlanda (unde ne aflăm din 2003). Probabil că a fost singurul român într-o altă echipă decît a României sau a Moldovei. Pentru dvs., acesta e însă doar un fapt divers. Aşa că mai degrabă aş contribui la discuţie cu o comparaţie între felul în care se studiază matematica în şcoală, în România şi Finlanda. Clasamentele sînt seci. La olimpiada internaţională 2005, România a fost pe locul 6 (cu patru medalii de aur, una de argint şi una de bronz), iar Finlanda pe locul 55 (cu două medalii de bronz), din 91 de ţări participante. Pe de altă parte, la testele PISA, care evaluează nivelul mediu de cunoştinţe al elevilor de 15 ani, Finlanda este pe locul 1 în Europa la matematică şi, în lume, practic la egalitate cu cele mai bune ţări asiatice (Hong Kong, Coreea). România – dacă îmi aduc bine aminte – era în partea a doua a clasamentului. Aşadar, situaţia e pe dos faţă de olimpiade.

De ce e România bună la olimpiade şi Finlanda nu? În România, olimpiadele şcolare au un mare prestigiu. Fiecare liceu care se respectă are măcar o clasă de matematică şi cel puţin un profesor care pregăteşte, mai degrabă benevol, vîrfurile locale. Ca să ajungi în echipa naţională, trebuie să treci prin 7-8 probe, majoritatea eliminatorii. Cei selecţionaţi nu sînt doar excelenţi la matematică, dar au şi putere de muncă, şi rezistenţă psihică. Lotul lărgit de 25 de elevi face pregătire specială centralizată cu matematicieni valoroşi şi specializaţi în antrenamentul tinerilor. Deci există o bază destul de largă de selecţie, iar procesul de selecţie este aproape optim. Sistemul e organizat excelent. În Finlanda, olimpiada naţională e o activitate oarecare, la care elevii se duc fără nici o pregătire. Faza locală durează 1 (una) oră. De acolo se califică 20 de elevi direct la faza finală. Ca mod de selecţie e aberant, dar cheltuielile sînt minime. După ştiinţa mea, există o singură clasă de matematică în toată Finlanda, într-un orăşel de lîngă Tampere. La şase săptămîni, acolo se organizează week-end-uri speciale de pregătire, cu elevi din toată Finlanda, de obicei invitaţi pe baza rezultatelor la olimpiadă. Elevii plătesc drumul, cazarea şi masa! E drept, în mai se face o săptămînă de pregătire, cu baraje, după care se stabileşte echipa naţională.

În România, premiile sînt pe măsura rezultatelor. O medalie la olimpiadă e răplătită cu cel puţin 1.000 de euro, de către Ministerul Educaţiei (la fel sînt premiaţi şi profesorul elevului respectiv, şi liceul!); există însă şi alte recompense, pe care le ştiţi mai bine. În Finlanda, medaliaţii internaţionali nu primesc NIMIC. La olimpiada din Mexic, concurenţii români primiseră 400 de dolari ca „diurnă“. Finlandezii, nimic. În România, medaliaţii sînt eroi, cel puţin o vreme. În Finlanda, de-abia de apare o notiţă în ziar.

În plus, atmosfera competiţională e întreţinută în România şi de participarea la alte concursuri, organizate în stilul olimpiadei internaţionale, de exemplu Balcaniada şi concursul din Iakutia, la care eventual participă alţi elevi decît la olimpiadă. Şi aici medaliile se premiază etc. Finlanda participă la concursul ţărilor nordice, la care elevii dau proba în şcolile lor! (Sebastian a cîştigat de două ori acest concurs!) Mai există şi Baltic Way, un concurs pe echipe, la care echipa rezolvă în grup un set de probleme; nu există rezultat individual.

În concluzie, România are o echipă de profesionişti valoroşi, iar Finlanda – una de diletanţi talentaţi. (Celălalt medaliat cu bronz al Finlandei a luat medalie şi la olimpiada internaţională de informatică; o fată cu şanse de a intra în echipă a renunţat pentru a se duce la chimie! Situaţii de genul ăsta par imposibile în România, unde specializarea e atît de mare.) De ce e bună Finlanda la nivelul mediu, iar România nu? Aici răspunsul e mai greu de dat. Programa şcolară e mult mai încărcată în România decît în Finlanda. Cei care supravieţuiesc bombardamentului de informaţie, adică vîrfurile, culeg toate beneficiile. Mulţi dintre ceilalţi pot ajunge într-o stare de confuzie care e echivalentă cu a nu şti mai nimic.

O programă lejeră lasă elevilor şansa de a învăţa bine, chiar dacă puţin. În plus, în Finlanda există mai multe materii opţionale, astfel încît elevul poate alege ceea ce îi place. Îmi amintesc cît de fericit a venit Sebastian acasă la începutul clasei a IX-a, spunîndu-ne că a ales la opţionale matematică (un curs suplimentar), muzică şi sport, adică exact pasiunile lui. Sigur, nu doar programa e explicaţia. Nivelul de viaţă din România contribuie din plin la existenţa multor şcoli slabe, cu profesori prost plătiţi şi nepregătiţi (şi pentru care e imposibil să cîştige suplimentar din meditaţii, pentru că elevii sînt săraci). Clasa politică nu pare a conştientiza importanţa educaţiei „maselor“ şi continuă să favorizeze sistemul curent, în care elevii buni iau tot, iar cei slabi – nimic.

În Finlanda, în mod remarcabil, diferenţele dintre şcoli sînt relativ mici (pentru licee, afirmaţia nu mai e aşa adevărată). Există aici o seriozitate socială care poate că face diferenţă faţă de alte ţări dezvoltate economic. Eu nu am ştiinţă de profesori care să-şi bată joc de ore sau de elevi. Profesori slabi mai sînt, dar neserioşi – nu. Sistemul e organizat în aşa fel încît să minimizeze pierderile. Nu ştiu în ce măsură v-am convins, dar părerea mea e că şi în România, şi în Finlanda, sistemul educaţional e o reuşită. O reuşită în raport cu scopul propus: de a produce vîrfuri, în România, şi de a minimiza rebuturile, în Finlanda. În Finlanda, acest scop este conştient şi asumat. Despre România, aş spune mai degrabă că e un scop inerţial; un scop comod, pentru realizarea căruia puţini oameni muncesc mult şi bine, dar mulţi nu muncesc aproape deloc; culmea, un scop acceptat de mulţi părinţi, care speră că acele vîrfuri vor fi tocmai copiii lor; e un joc în care miza individuală e „totul sau nimic“ (exagerez intenţionat), iar cîştigul social este, la cea mai simplă analiză, negativ.

Scuzaţi lungimea mesajului, dar – vorba ceea – n-am avut timp să-l fac mai scurt.

Un cititor constant (pe Internet),

Bogdan DUMITRESCU
bogdand@cs.tut.fi

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Nr. 89: *„Unde sînt intelectualii de stînga?“*

O clasificare plată

O perioadă lungă a istoriei, stratificarea populaţiei s-a făcut pe verticală: sus-jos. Intelectualii ar putea fi definiţi drept populaţia care, în urma studiului şi prin intermediul acestuia, tinde să penetreze spre pătura de sus sau să se detaşeze de clasificări. Ideea lui Iliescu cu „intelectualii de stînga“ provine probabil din educaţia sa care-i impune să ignore stratificarea pe verticală. Dacă el crede că intelectualii sînt posesorii diplomelor de învăţămînt superior (nu ar fi singurul care crede asta), atunci e bine să ne amintim că astăzi, în România, o simplă diplomă nu este şi „certificat de intelectual“. Dar şi Elena Ceauşescu avea „certificat de intelectual“ (chiar făcea apel la „colegii ei intelectuali“ înainte de sfîrşit), era academician (onorabil pentru Academia română?!), doctor în ştiinţe, inginer, profesor universitar... dar... de fapt... 3-4 clase primare. În această ordine de idei, iată, am găsit prototipul intelectualului de stînga: proletar cu diplomă, dar totuşi apare ceva nou: „diploma-justificare“, „diploma-trambulină“. Deşi s-a pierdut prototipul, găsim azi mai multe replici ale impostorii iniţiale.

Cred că intelectualii pot vota sau pot să fie membri ai oricărui partid, dar nu cred că ei sînt o masă unitară, valoarea lor s-ar cuantifica prin nivelul intelectului şi nu prin apartenenţa la o doctrină politică. Simpatiile „de stînga“ sînt numai bune în campaniile electorale, cînd se doreşte cu atîta ardoare binele celor mulţi. „Cei mulţi“ sînt un procent din votanţi, un procent bine cunoscut, totdeauna mai mare decît cel al intelectualilor. Aş zice mai degrabă că intelectualii sînt elitişti, deci inevitabil „de dreapta“. Asta ar fi valabil într-o clasificare pe orizontală, o clasificare plată. Politicienii pot fi – sau pot să nu fie – intelectuali.

Intelecualii, prin rafinamentul impus de studiu, caută de obicei direcţii ceva mai elaborate decît simpla „stînga-dreapta“. Rămîn la părerea iniţială că este forţat să încadrezi populaţia intelectuală după criteriile politicienilor.

Roxana NISTEA
nistea@aiud.ro

Un lapsus straniu

Dragi dilematici,

Am citit cu interes dosarul despre intelectualii de stînga, publicat în ultimul număr al *Dilemei vechi*. Este foarte bine că ni se reaminteşte faptul că „stînga“ nu este sinonim cu „comunism“, şi că există şi o stînga democratică, atît în Europa Occidentală, cît şi în Statele Unite. Un *lapsus* straniu apare însă în discursul celor care ne reamintesc că stînga occidentală este diferită de stînga postcomunistă – coruptă şi relativ neatrăgătoare – din România. Este vorba de faptul că inclusiv stînga occidentală – atît la nivel politic, cît şi intelectual – se afla într-un recul relativ faţă de valorile liberale şi conservatoare (ambele componente ale dreptei, deşi sînt departe de a fi identice) pe plan euro-atlantic.

Mi s-ar putea replica, de pildă, că faimosul *NON* al Franţei pentru Constituţia Europeană a fost un „nu“ adresat valorilor neo-liberale, ceea ce echivalează cu o schimbare de direcţie în declinul stîngii europene. La o privire mai atentă a spectrului politic francez, se poate remarca faptul că, pînă în momentul de faţă, şansele cele mai mari pentru prezidenţialele din 2007 le are Nicolas Sarkozy, unul dintre puţinii politicieni francezi care are curajul de a-şi mărturisi simpatiile liberale şi de a spune că ades invocatul „model social francez“ este falit. Însă şi fără a intra în labirintul conjuncturilor politice naţionale din ţările UE, uitîndu-ne doar la componenţa Parlamentului European, vom observa că partidele de stînga sînt, practic, în opoziţie.

Cornel Ban uită şi el să menţioneze în „Sinistra stîngă“ că democraţii americani se readună cu greu după eşecul prezidenţialelor în faţa lui George W. Bush şi a republicanilor. Triumful republicanilor nu are doar o componentă politică, ci are şi implicaţii importante la nivel de mentalitate colectivă. Dublul mandat acordat de către americani lui Bush Jr. nu este doar o palmă politică adresată democraţilor, ci şi o repunere în discuţie a importanţei întregului bagaj mental de tip stîngist (statul paternalist de tip *New Deal*, statutul avorturilor etc.) Valorile din '68, generaţia *Flower Power* par să inspire America mai puţin în acest moment decît valorile conservatoare (însă nu neapărat liberale pe plan economic, poate chiar din contră). Iar la nivel intelectual, Noam Chomsky a devenit destul de tăcut în ultima vreme...

Este evident o idee excelentă să ne uităm şi la ce se întîmplă în grădina stîngă a Occidentului, dar poate nu am ales momentul cel mai oportun să o facem. Ceea ce, evident, analiştilor de stînga le vine greu să recunoască.

Mihai Cristian BRATU
cristian.bratu@nyu.edu

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Terorismul şi democraţia**
- **Starea criticii**

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
(redactor-şef adjunct)
Marius CHIVU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU
Cezar PAUL-BĂDESCU
Ruxandra PETRESCU
(secretar de redacţie)
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
&
Adrian CIOROIANU (redactor asociat)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Alexandru CĂLINESCU
Andrei CODRESCU
Mircea DINESCU
Şerban FOARŢĂ
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
Robert TURCESCU
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU
REPORTER:
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ
Redacţia DILEMA VECHE:
str. Constantin Daniel, nr. 11, sector 1, 010631, Bucureşti.
Telefon/fax: 317.23.90
e-mail: dilema@rdsnet.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată de *Dilema veche srl.*
Asociaţi: Mircea Dinescu (60%)
şi membrii redacţiei (40%)

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 12.350 de exemplare

Abonamente la *Dilema veche*

Vă puteţi abona:
- la sediul redacţiei, str. Constantin Daniel nr. 11, etaj 1, sector 1, Bucureşti;
- trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO06RNCB5010000360390001/ROL, deschis la BCR, Filiala sector 1 Bucureşti, titular Dilema veche srl, CUI 16047158, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 84 lei (840.000 lei) pentru 1 an, 44 lei (440.000 lei) pentru 6 luni, 22 lei (220.000 lei) pentru 3 luni.
Relaţii la tel./fax: 317.23.94.

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?" (I.L. Caragiale)

Fragmente din lumea lui Ilf şi Petrov

Se dedică lui Alexandru Popovici

În *Jurnalul de la Tescani*, am schiţat – răsfoind *Viţelul de* aur şi *Douăsprezece scaune* – un inventar rapid al lumii ilf-petroviene. Mă grăbesc să recuperez cîteva pagini lăsate, atunci, deoparte. Experienţa grotescă a vieţii în comunism va fi uitată (şi comunismul va redeveni periculos) cînd nu se va mai găsi nimeni care să rîdă citind asemenea pagini. Şi pentru că fenomenul e, deja, pe cale de a se produce, propun cititorului, în ceasul al doisprezecelea, o relectură. Traducerea textelor: Tudor Muşatescu.

Să începem cu cîteva

Firme şi asociaţii „de epocă": Întreprinderea de pompe funebre „Nimfa", Şcoala de coreografie „Leonardo da Vinci", preparat pentru vopsit părul „Titanic", Hotel „Sorbona" („lux sobru: 2 paturi cu o noptieră"), loţiune „Naiada", ospătăria „Colţişorul bunului gust", Societatea pe acţiuni „Tabla şi Jetonul", cinematograful „Încotro-ţi porţi paşii" (fost „Quo Vadis"), artelul meşteşugăresc de produse chimice „Revanş", siropul verde „Fîn proaspăt", cooperativa de ceasornicari „Timpuri Noi", „Uniunea fierăstraielor", „Filiala din Cernomorsk a oficiului din Arbatov pentru colectarea coarnelor şi copitelor", Asociaţia pe încredere „Cedrul muncitor", Teatrul „Columb", „Starcoop", „Vhutemas", Biroul de proiectări „Tehnosila", Restaurantul „Phoenix".

Titluri de reviste: „Zilele de lucru ale telegrafistului", „Pădurea aşa cum este", „Pune-ţi în mişcare circumvoluţiunile cerebrale" (publicaţie rebusistă).

Frazeologie gazetărească: „În ziua festivităţii, străzile Stargorodului au devenit parcă mai largi", „E timpul să se pună capăt oceanului de hîrtii", „Pe urmele punctelor slabe", „Dată fiind prezenţa lipsei..." „Să fie puşi la punct sabotorii din învăţămînt!", „Gigantica întreprindere va începe, în curînd, să funcţioneze!", „Visuri revanşarde" (caricatură politică), „Ce ne bucură şi ce nu ne bucură" (articol critic).

Cîntece: „Adio satul meu cel nou!" (romanţă), „Cărămizile".

Nume de străzi: strada Lassalle, fostă Deribasovskaia; strada Karl Marx, fostă Plehanov, fostă Gubernatovskaia; strada „Marx şi Engels", plaja „Komendantskaia", „Bulevardul Socialismului", strada „Kooperativnaia".

Nume proprii: inginerul Talmudovski, tov. Indokitaiski, tov. Niderlandink, grupul de responsabili cu sonorizarea: Galkin, Palkin, Malkin, Cealkin şi Zalkind.

Lozinci şi inscripţii: „Salut celei de a cincea conferinţe districtuale a femeilor şi tinerelor fete!", „Jos conspiraţia tăcerii şi sistemul de acoperire reciprocă!", „Nu ne temem de-al burgheziei zvon! Vom da răspunsul cuvenit ultimatumului lui Curson!", „Jos rutina de pe scena operei!".

La cantină: „Carnea e vătămătoare!", „Un ou conţine tot atîtea grăsimi cît 200 gr carne", „Atuncea cînd consumaţi suc de fructe, să aflaţi că produc în corp hidraţi", „Nici Lev Tolstoi n-a mîncat carne!" (Comentariu *sotto voce:* „Dar cînd a scris *Război şi pace* a mîncat totuşi carne! A mîncat, a mîncat, a mîncat! Şi cînd a scris *Anna Karenina* a înfulecat! (...) Da, a halit, a halit, a halit!". Replică sarcastică: „Şi cînd a scris *Sonata Kreuzer* a halit?". Răspuns: *„Sonata Kreuzer* e scurtă").

Formulistica de care se înconjoară birourile *(o antologie a frustrării publice):* „Intrarea oprită", „Intrarea persoanelor străine strict interzisă", „Accesul interzis", „Nimeni nu intră neanunţat", „Audienţele sînt suspendate", „Intrînd aici, ne tulburi de la lucru", „Ai terminat treaba, pleacă!", „Închis pe timpul prînzului", „Închis în timpul pauzei de prînz", „Între orele 2 şi 3 pauză de prînz", „Magazinul este închis", „Închis", „Închis pentru inventar" (scris pe o tăbliţă neagră, cu litere de aur).

Rubrică la gazeta de perete „Glasul preşedintelui": „Lista celor care s-au lăsat de băutură şi-i îndeamnă şi pe alţii să-i urmeze" (dedesubt – nici un nume).

Produse şi obiecte: cravata „Visul udarnicului", bluza tip Tolstoi-Gladkov, statueta de ghips „Colhoznica făcînd baie", „subraţuri de plută pentru femei «Dragostea albinelor muncitoare»", valizele navetiştilor, primusurile pe care tinerii le aprind ca să nu se audă cum se sărută.

Confesiuni riscante: „În ultimul an s-au ivit între mine şi Puterea Sovietică divergenţe cît se poate de grave. Ea vrea să construiască socialismul, iar eu nu vreau. Pe mine mă plictiseşte să construiesc socialismul".

(va urma)

VOLVO
for life

cu dilema la croitor

Bugetul pentru educaţie va fi şi anul viitor mic. Cum vă explicaţi disprețul politicienilor față de învățămînt?

Cînd am văzut cum i se taie poalele învăţămîntului românesc ca să i se peticească spatele, mi-am amintit de strigătul profesorului de română către golanii de-a unşpea care jucau bîza în timpul orei: „Alo, domnii directori, voi, ăia din fundul clasei, v-aş ruga, dacă se poate, să vorbiţi mai încet. Înţeleg că nu vă interesează George Bacovia, dar sînt aici, în primele bănci, unii copii mai naivi care vor să asculte şi de care sincer mi-e milă, fiindcă voi, şmecheraşii, veţi face carieră şi cu siguranţă veţi ajunge şefii lor; de aceea, vă rog, lăsaţi-i măcar pe viitorii voştri subalterni să înveţe cîte ceva".

Ei bine, nefericita prorocire a profesorului s-a adeverit cu vîrf şi îndesat, fiindcă directorii din fundul clasei au ajuns politicieni de rîndul întîi.

Mircea DINESCU

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Mitică a murit

La ultima serie de inundaţii, cînd în unele cartiere din Bucureşti apa trecea de jumătatea Daciei parcate pe trotuar, cred că n-a existat reporter ori prezentator de ştiri român care să fi „ratat" comparaţia cu „o capitală europeană". Intraţi în apă pînă la genunchi şi indignaţi că „francezii de la Apa Nova" nu fac nimic, jurnaliştii se întrebau retoric, de la faţa locului, „cum e posibil să se întîmple aşa ceva într-o capitală europeană?", susţinuţi din studio de prezentatorii care intrau în direct cu prefectul, cu primarul, cu responsabilii de la Apa Nova şi cu feluriţi cetăţeni, reluînd întrebarea şi amplificîndu-i efectele retorice: „cum e posibil... în capitala unei ţări care se pregăteşte de aderarea la UE?".

Întrebarea subînţelegea dimensiunea tehnică şi de civilizaţie: cum e posibil să nu funcţioneze canalizarea, cum e posibil ca serviciile publice să nu poată face nimic pentru cetăţenii plătitori de taxe? Iar comparaţia apare în discuţie ori de cîte ori „ceva nu merge" în Bucureşti. Dar statutul de „capitală europeană" ar trebui să ne preocupe şi în timpuri normale, fără fenomene meteorologice ieşite din comun. Or, mă tem că o comparaţie cu Roma, Parisul, Berlinul sau Budapesta ne este defavorabilă mai degrabă fără ploi decît cu ploi.

„La ei", eficienţa serviciilor publice este, desigur, vizibilă la tot pasul. Traficul este peste tot oribil, dar se vede peste tot încercarea de a-l sistematiza cît mai bine, de a descuraja mersul cu maşina proprie organizînd un transport public eficient. Poliţia e prezentă pe străzi, o simţi „mereu aproape". Utilităţile funcţionează „banal", pe nesimţite, iar orice defecţiune este remediată eficient. (Deşi apar şi acolo accidente de parcurs, uneori greu de prevăzut: în torida vară a lui 2004, la Roma, au fost mari pene de curent provocate de utilizarea excesivă a aparatelor de aer condiţionat; cum „tehnica modernă" n-a putut face nimic, singura soluţie a fost apelul autorităţilor către cetăţeni de a mai opri, din cînd în cînd, aerul condiţionat...) În fine, organizarea vieţii citadine a intrat în reflex, acolo, de multă vreme, pentru că oraşele occidentale au o veche istorie ca entităţi *urbane*. Roma, mama tuturor capitalelor, cunoaşte conceptul de canalizare din antichitate (spre deosebire de Paris, unde pe vremea Regelui Soare „apele reziduale" – altfel spus, lăturile – continuau să se azvîrle direct în stradă, *mais enfin...*). Din acest punct de vedere, orice comparaţie e inutilă, căci intră în categoria „mere cu pere". Dar nici fatalismul românesc nu e deloc folositor atunci cînd ia civilizaţia ca pe un dat şi proclamă sceptic că „noi n-o să ajungem niciodată la nivelul lor". La urma urmei, este vorba despre o pură chestiune de evoluţie tehnologică şi de capacitate de organizare: toate acestea se pot învăţa şi deprinde, *know-how*-ul este transferabil... Cartierele mărginaşe ale Bucureştiului, fără asfalt, reţea de apă şi canalizare, nici nu pot fi definite ca spaţii urbane, după criteriile moderne: sînt un fel de zone semirurale (inclusiv în ce priveşte modul de viaţă al oamenilor, care cresc găini şi porc şi cultivă roşii şi ceapă în spatele casei) „ataşate" oraşului. Urbanizarea lor reală este doar o chestiune de investiţii.

Dar capitalele europene sînt, înainte de toate, oraşe cu o anume personalitate, pe care şi administraţia, dar şi locuitorii o cultivă. Dincolo de elementele comune ale civilizaţiei, fiecare capitală are un *stil,* de care cetăţenii sînt conştienţi; există rituri urbane, există viaţă comunitară, există tradiţii şi sărbători împărtăşite. Care e, mă întreb, personalitatea Bucureştiului? Şi cum mai poate fi definit „bucureşteanul" de azi ca tip cultural expresiv pentru oraş? Mă tem că problema Capitalei noastre nu este aceea a diferenţei prea mari faţă de capitalele europene în problema serviciilor publice: canalizarea, străzile, transportul, reţeaua de apă sînt chestiuni care pot fi aduse la un numitor european cu investiţii şi cu o bună organizare. Dar mă tem că trăim într-o capitală care îşi pierde personalitatea sau (mai rău) riscă să-şi construiască o personalitate falsă – nu e nici europeană, nici neeuropeană; e un loc care ne ţine pe toţi la înghesuială, un loc din care fiecare dintre noi încearcă să scoată un ce profit; un teritoriu în care dimineaţa maşinile cară bezmetice nişte oameni spre locul de muncă, pe seară îi cară înapoi (eventual, cine are bani şi chef se înfundă în cluburi şi cîrciumi, cu senzaţia că participă la „viaţa de noapte", ca-n Occident...). În rest, nu mai avem nici măcar obiceiul ieşirii pe Corso (care la Roma este în continuare o tradiţie nesmintită), cu atît mai puţin alte rituri, mituri şi tabieturi care să ne facă să simţim că aparţinem unei comunităţi umane. În schimb, ni se pare tot mai

mult că devenim occidentali dacă umplem trotuarele de maşini luxoase, dacă avem buticuri de modă şi blocuri noi de sticlă fumurie, atît. O coajă civilizatorie ne împiedică să observăm că un oraş cu şapte primării îşi lasă în paragină centrul istoric, că singurele evenimente „comunitare" sînt niscaiva concerte rock în Piaţa Revoluţiei, că trăim întîmplător într-un mare oraş în ale cărui valori nu mai credem şi al cărui farmec nu-l mai putem păstra. Sîntem tot mai nevrozaţi şi nu mai ştim decît să ne răstim la autorităţi. Nu mai avem nici un haz. S-a rupt de tot gazometrul. Mitică a murit.

P.S. În articolul trecut, în seria de cuvinte referitoare la şpagă, am făcut o greşeală: nu e „mîzdră", e *mîzdă*. Ca filolog, îmi fac autocritica. Deşi nu cred că rigoarea filologică poate stăvili corupţia...

ţinerea de minte

„O stîngă melancolică după valorile lipsite de valoare ale unui trecut revolut nu poate fi o stîngă care să construiască viitorul. Stînga care ajunge la putere trebuie să recunoască însă întotdeauna existenţa unei alte stîngi, din afara puterii: cea care rezistă puterii, pînă atunci cînd (şi chiar atunci cînd) se instaurează puterea stîngii. Aceasta va fi provocarea pentru stînga secolului XXI: să înveţe să se opună ei înseşi pentru ca niciodată să nu mai cadă sub tirania dogmelor, a falsificărilor şi deciziilor arbitrare care au măcinat-o de-a lungul secolului al XX-lea."

(Carlos Fuentes, *Crezul meu,* traducere de Simona Sora, Editura Curtea Veche, 2005)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

La aviară

Cînd ministrul Flutur a anunţat că au apărut cazuri de gripă aviară în Tulcea părea că ştie ce vorbeşte. Era înconjurat de specialişti care şi ei păreau că ştiu ce spun, deşi vorbeau o păsărească tehnică, iar ministrul mai intervenea din cînd în cînd să traducă. Apoi am urmărit şi conferinţa de presă a ministrului Nicolăescu. Părea enervat de tevatură, pornită chiar de colegul său, spunea că nu e cazul să facem din ţînţar armăsar. Avem deci doi miniştri care dau mesaje diferite. Şi nu faptul că nu se vorbesc între ei e cel mai grav, ci că nu e clar ce politică adoptă statul român, iar ţăranii care ar trebui să suporte efectele înţeleg ce le convine.

Mesajul lui Flutur spunea că e nevoie de măsuri speciale, că nu a fost izolat virusul, dar au fost găsiţi anticorpi. Ceea ce înseamnă că nu se ştie care e virulenţa virusului. Dacă laboratorul din Londra va dovedi că este forma cea mai gravă, peste cam două săptămîni de la anunţ, atunci va fi deja prea tîrziu pentru ca focarul din Ceamurlia de Jos să fie izolat. Găsesc că logica ministrului Flutur e impecabilă: acţionăm ca şi cum am fi în cea mai rea situaţie, sacrificăm păsările din zonă, urmînd ca ulterior să fim acoperiţi dacă verdictul final este prost sau să răsuflăm uşuraţi dacă e bun. Deşi „bun“ e ceva relativ, chiar într-o formă mai puţin contagioasă gripa aviară tot poate provoca pierderi apreciabile.

Ministrul Sănătăţii a spus însă răspicat că nu e confirmată gripa aviară în România. Dar dacă există anticorpii, aproape sigur există şi virusul, după umilele mele cunoştinţe medicale. Nicolăescu a vrut să spună că nu sîntem siguri dacă tulpina cea mai agresivă a virusului este cea care a ajuns în România. Dar lansînd acest mesaj dubitativ, ministrul Nicolăescu a aruncat în aer politica colegului său. Dacă nu sîntem siguri, atunci să mai aşteptăm cu măsurile. Că n-o fi dracu' aşa de negru. Dar dacă este? Îşi va asuma ministrul Nicolăescu responsabilitatea pentru zilele pierdute?

Am văzut la Ceamurlia un poliţist care apăra bariera, cu chipiul pe ceafă, destul de necovins de misiunea sa şi lăsîndu-i pe unii să treacă, oprindu-i pe alţii, după ochi. Nu spun că doar ministrul Sănătăţii e de vină pentru lipsa de convingere cu care autorităţile impun carantina sau pentru vehemenţa localnicilor, spun că mesajul său a venit cum nu se poate mai prost în context.

Cealaltă Românie, cea care îşi ascunde acum găinile în pod, face din nou furori la televizor. Şi e foarte supărată că se atentează la păsările sale. Totuşi, ministrul Agriculturii spune că vor primi despăgubiri. Atunci de ce sînt supăraţi? La urma urmei, e un calcul simplu: dacă ai vinde la piaţă găina, ai primi aceiaşi bani. Lucian Mîndruţă ar răspunde: pentru că sînt proşti. Dar e ceva mai complicat.

Ţăranii nu au încredere în autorităţi şi nu ar lăsa găina din mînă pe banii de pe gard. De la ministru pînă la ei funcţionează un şir de zvonuri, unele catastrofale, altele cumsecade. Se sperie de primele, se agaţă de celelalte. Am urmărit ce spuneau oamenii în prag de revoltă. Dovedindu-se mai bine informaţi decît se crede de obicei, ziceau că nici nu se ştie sigur dacă e gripă aviară. Semn că dubiile ministrului Sănătăţii au picat peste aşteptările lor.

Iar experienţa, păţanii de care doar au auzit şi obiceiurile lor de viaţă vin contra strădaniilor ministrului Flutur. Îmi cer scuze că mă voi referi la experienţele familiei mele pe jumătate rurală, dar nu am altele la îndemînă. Bunica mea încă aşteaptă 500.000 de lei din partea statului pentru doi porci pe care i-a ars şi îngropat acum şapte ani. Veterinarul i-a dat o chitanţă pentru despăgubire, dar i-a spus că va primi banii la Sfîntu' Aşteaptă, că de mult nu a mai primit fonduri pentru asta. Era vorba despre o boală uneori mortală la om, dar mulţi dintre vecini nici nu au făcut controlul cărnii în acel an, au mîncat şi nu au păţit nimic. Au ieşit în avantaj: şi-au mîncat porcii. Oricum, dacă o da Domnu'...

În acelaşi sat, cam la cîţiva ani (ultima oară acum vreo patru) se întîmplă ca păsările să moară în masă. Începe dintr-un colţ de sat şi se întinde în cîteva săptămîni, în vaietele babelor. Dacă te duci la veterinar, ridică din umeri şi spune că nu are ce face. Presupune că e pesta găinilor, deşi nu sînt sigur că ăsta e un termen medical corect, vă spun şi eu ce am auzit. Prin sat circulă mai multe soiuri de vaccinuri cu efecte cam neconvingătoare, oricum, puţini dau bani pe ele. Mai sînt şi un fel de pastile micuţe pe care gospodina le îndeasă pe gîtul puilor, în timp ce plînge şi îi alintă: hai, mămică, să nu te îmbolnăveşti şi tu, mînca-ţi-aş sufleţelul!

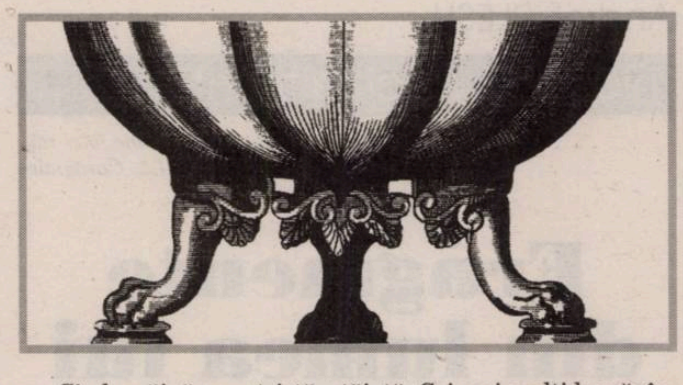

Cînd o găină pare tristă e tăiată. Cei mai mulţi le mănîncă şi, cum nimeni nu a murit pentru că a mîncat găini ameţite, nici nu ar concepe altfel. Aud la televizor un ziarist spunînd că în Germania găinile au fost închise şi izolate de păsările sălbatice. Ziaristul solicită autorităţilor să ceară ţăranilor români să facă la fel. Cu părere de rău îl anunţ că ar trebui ca mai întîi statul să le dea ţăranilor coteţe. În satul meu, găinile dorm în mod tradiţional prin pomi, bot în bot cu ciorile. Doar puii mici stau în nişte coteţe, de obicei încropite din cîteva scînduri, pentru a nu fi mîncaţi de dihori sau şobolani.

Acestea fiind zise – şi nu cred că satul meu e diferit de altele din cîmpia de sud – îi întreb pe oamenii deştepţi de la oraşe: dvs. pe care ministru l-aţi crede? Pe ăla rău de la Agricultură sau pe ăsta bun şi frumuşel de la Sănătate, care nu vrea să ne panicheze inutil? Iar dacă ăia de la Londra or zice că e de rău, asta este, le vom tăia în toată ţara şi poate că ne vom mai rări unii dintre noi. Dacă o da Domnu'...

presa despre...

Legitima apărare

„Din mediatizarea pofticioasă a cazului am înţeles mai bine cu toţii că termenul de legitimă apărare nu mai este doar o replică tocită din filmele americane. Legitima apărare funcţionează acum şi în România.“ (Laurenţiu Ciocăzanu, *Evenimentul zilei)*

„Adrian Iovan l-a împuşcat cu sînge rece (...). Dacă cineva ar fi fost atent la legile iniţiate şi aduse în faţa Parlamentului, poate că în România s-ar fi născut o controversă între cei care-l apără şi cei care-l condamnă azi pe Adrian Iovan. Din această controversă ar fi ieşit, atît în 2002, cît şi în 2005, o definiţie a legitimei apărări mai în acord cu tradiţiile creştine ale poporului român. Şi poate astfel Adrian Iovan n-ar fi azi un om care va rămîne liber, dar care va avea pe conştiinţă uciderea unui om. Şi nu oricum, ci cu sînge rece!“ (Ion Cristoiu, *Jurnalul naţional)*

„Organele în drept vor hotărî nevinovăţia sau vinovăţia soţului Romaniţei Iovan în raport cu legile actuale. Moral, el era îndreptăţit la măsuri extreme împotriva oricui i-a încălcat proprietatea. Dacă ar fi pătruns un tîlhar în locuinţa mea, ziua sau noaptea, punînd astfel în primejdie viaţa copiilor mei, a familiei mele, aş fi folosit orice mjloc pentru a-l distruge (chiar şi tunul, dacă aş fi avut unul), fără a sta pe gînduri dacă legea îmi dă sau nu dreptul să o fac.“ (Dan Pavel, *Ziua)*

Nu mă pot abţine să pun o întrebare: oare cînd era la *Evenimentul zilei* şi strîngea semnături pe stradă pentru reintroducerea pedepsei cu moartea, Ion Cristoiu era în acord cu tradiţiile creştine ale poporului român? **(C. G.)**

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Fondul mutual auto

Să zicem că vine la dumneavoastră un domn bine, îmbrăcat cu gust, costum gri, două rînduri, geantă de piele neagră cu monogramă, mă rog, detalii de-astea burgheze şi vă propune o afacere. O chestie super, un fond de investiţii în care poţi aduce între 5 mii şi 1 milion de euro şi care îţi garantează că următoarele lucruri se vor întîmpla cu banii onoratului investitor:

a) îşi vor pierde 10% din valoare în prima zi după ce i-ai depus;

b) îşi vor pierde încă 20-30% din valoare în primul an;

c) trebuie să plăteşti asigurare pentru că îi ţii acolo, în jur de 6% din sumă, în fiecare an;

d) trebuie să plăteşti pentru întreţinerea banilor în fondul de investiţii, cîteodată mii de euro, fără să poţi prevedea asta cu ceva vreme înainte;

e) în ciuda celor de mai sus, toată lumea te va invidia.

Ei, ce-aţi face în faţa unei asemenea propuneri? Firește, l-aţi da pe om afară pe uşă, dacă nu cumva chiar pe mîna poliţiei. Cum poate cineva întreg la minte să accepte asemenea condiţii de investiţii? Cum să intre într-un *business* care îi mănîncă zece procente din bani doar pentru că îi încasează?

Ei bine, poate. Şi nu unul, cîteva milioane, toţi sănătoşi la cap, cu slujbe, neveste, iubite, copii, cîini, pisici şi purcei. Afacerea pe care v-am descris-o este chiar achiziţia unei maşini noi. Pardon, investiţia într-o maşină nouă, că aşa ne place să vorbim despre ea. E singura care scade în valoare doar pentru că o cumpăraţi. Singura investiţie care cere alţi bani (de reparaţii) ca să puteţi să continuaţi să-i consumaţi pe primii, aduşi la început. Sigurul gest iraţional care vă va aduce respectul şi invidia comunităţii, dincolo de graniţele slab păzite ale Spitalului 9.

Nu vă imaginaţi că sînt vreun auto-ascet care se ţine departe de păcatul lumesc al volanului. Dimpotrivă: maşina îmi pare şi mie o investiţie la fel de rezonabilă ca şi certificatul de trezorerie. Nu pot să înţeleg de ce: poate că metalul lucios al caroseriei îmi evocă un *safe* plin cu lingouri? Sau poate că ecuaţia *om + maşină scumpă = bogătaş* reuşeşte să mă convingă că sînt cu mult mai avut acum, *după* ce am cheltuit banii?

Ce mai contează? Zilele astea, m-am înghesuit şi eu la SIAB. O expoziţie deja manieristă, cu inevitabilele fete în mini care sugerează, mincinos, c-ar veni ca accesorii (iertaţi sexismul!) la automobilele cele noi. Dar nu asta e tendinţa cea mai spectaculoasă, ci faptul că anul acesta exponatele-vedetă nu au fost maşinile, ci preţul lor. Preţul, expus în şoaptă sau strigat cu mîndrie de *dealer*-i, preţul care face diferenţa între bărbaţi şi şefii lor, între clasa mijlocie şi crasa mojicie, între viaţa în anonimat şi decesul ca urmare a excesului de viteză...

Poate că m-am întins cu lirismul: cert este că *dealer*-ii de maşini înţeleg societatea românească mai bine decît economiştii sau psihologii. SIAB-ul ne spune că a apărut deja clasa super-grea, a celor care cumpără opulenţa pentru că nu mai au nimic altceva de achiziţionat şi pentru că, oricum, vecinul face şi el la fel. Dincolo de bariera celor 100 de mii de dolari, care poţi spune că aduc un maxim rafinament tehnic, maşinile nu mai exprimă nimic altceva decît capacitatea de a cheltui, nicidecum pe cea de a alege – sau, Doamne-fereşte, de a discerne! Tocmai de aceea producătorii de super-lux încep prin a confecţiona preţul, gîndit să se înscrie într-o anume clasă şi poziţionat în funcţie de concurenţă... Abia după aceea se uită şi după carioca s-o deseneze.

N-o luaţi ca pe o critică de pe poziţii stîngiste. Maşina străină, ca şi blugii, a fost arma cu care Occidentul a cîştigat bătălia ideologică cu estul roşu. Chiar dacă ne iau banii, băieţii de la SIAB ne fac un serviciu inegalabil: le arată românilor că e mai plăcut să visezi la *inegalitate* între oameni...

www.polirom.ro

- Lucian Dan Teodorovici **Cu puţin timp înaintea coborîrii extratereştrilor printre noi**
- Sophie Kinsella **La cumpărături în rochie de mireasă**
- Norman Mailer **Un vis american**
- Julio Cortázar **Şotron**

Suplimentul CULTURA
Un săptămînal realizat în colaborare cu *Ziarul de Iaşi*

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Morţii cu morţii...

Cortegiul a fost impresionant: purtat de o gardă de onoare, sicriul „generalului alb", considerat de istoria şi mitologia sovietică un trădător, era înfăşurat în drapelul naţional rus împodobit cu vulturul bicefal; s-a intonat imnul naţional; după o selecţie severă, s-a permis accesul în incinta bine păzită a cazacilor în uniformă de gală, a emigranţilor de marcă ruşi veniţi din Europa şi din Statele Unite, a reprezentanţilor elitei fostei şi actualei puteri. Cineastul Nikita Mihalkov, pe vremuri regizor de talent, azi maestru de ceremonii şi ideolog la conştiinţei ruse intransigente, a salutat „începutul sfîrşitului războiului civil" şi a sărutat sabia eroului înmormîntat, „nepătată de vreo picătură de sînge". Cine mai poate şti? A fost prezent la ceremonie şi primarul Moscovei, Iuri Lujkov: el şi-a exprimat speranţa că „vom fi iertaţi, noi, toţi urmaşii, care l-au obligat pe generalul Denikin să-şi sfîrşească viaţa în exil".

E o schimbare de semn simptomatică: generalul armatelor albe, luptînd la începutul anilor '20 pe viaţă şi pe moarte împotriva Armatei Roşii, cu zeci de mii de victime de o parte şi de alta, cu numeroşi civili prinşi într-o încleştare fără reguli, Denikin a fost un erou negativ al istoriei sovietice timp de 75 de ani. După grandioasele funeralii organizate în 1998 de Boris Elţîn la Sankt-Petersburg pentru ultimul ţar al Rusiei, Nikolai al II-lea, şi pentru familia lui, continuă procesul de „recociliere naţională", odată cu împăcarea cu Patriarhatul Bisericii Ortodoxe.

Încercînd să demonstreze că e indiferentă la ideologie, conducerea rusă insistă asupra ideii de continuitate a istoriei, cinstindu-i (post-mortem) „echidistant" eroii, pe cei care i-au asigurat măreţia, chiar dacă în acest proces au murit mulţi oameni nevinovaţi. Pentru majoritatea cetăţenilor de azi, Denikin e un nume vag cunoscut din cărţile de istorie, tovarăşii lui de arme au murit de mult, memoria victimelor s-a şters, înlocuită, poate, de memoria victimelor regimului sovietic, ceremoniile desfăşurate de Putere nu sînt decît încă un semn al distanţei dintre demnitari şi oamenii obişnuiţi.

Nu fără legătură, un alt cadavru încurcă viaţa celor vii. Discuţiile despre mutarea mumiei lui Lenin din Mausoleul de la Moscova într-un cimitir (aşa cum îşi exprimase el însuşi dorinţa) au început încă din vremea lui Gorbaciov. Memorialul din Piaţa Roşie, închinat lui Lenin, la fel ca şi statuile din oraşele ţărilor comuniste, semnificau mai mult decît un omagiu adus întemeietorul comunismului real, ele erau marca fidelităţii faţă de principiile şi structura sistemului. Nu întîmplător unul dintre primele gesturi ale revoluţiilor din 1989 a fost deşurubarea acestor statui atîrnînd fără nici o măreţie între cer şi pămînt. În Rusia, populaţia s-a împotrivit deplasării mumiei. În această formă împăiată, Lenin a supravieţuit tranziţiei şi şi-a găsit locul în viaţa publică a Rusiei. Din anturajul preşedintelui Putin răzbat voci favorabile deplasării. Acelaşi Nikita Mihalkov crede că în Piaţa Roşie li se oferă ruşilor „un spectacol păgîn". Dar liderul comuniştilor, Ghenadii Ziuganov, îi blestemă pe cei care vor să „întineze cu mîinile lor murdare şi ideile lor tulburi necropola naţională". O vizitatoare a mausoleului, Natalia Zaharova, 23 de ani, părăsind Piaţa Roşie, îşi exprima deruta, nu prea ştia ea ce cadavru a văzut: „A fost chiar comunist?" Tinerii din Rusia nu îşi aduc aminte şi nu sînt interesaţi de trecutul comunist, e un conflict al adulţilor şi al bătrînilor, oameni nu doar din alte timpuri, dar şi din altă ţară.

Putin nu-şi pune asemenea întrebări, dar evită o poziţie decisă: „Mulţi oameni din această ţară îşi asociază viaţa de numele lui Lenin, iar deplasarea cadavrului lui şi înmormîntarea ar însemna că ei s-au închinat unei false valori şi că viaţa lor s-a irosit în zadar". E înduioşătoare grija preşedintelui rus pentru valorile poporului. Nu toţi s-au priceput să facă o frumoasă carieră în KGB slăvind numele lui Lenin, ca să organizeze în cele din urmă înmormîntarea fastuoasă a generalului Denikin.

globul cubic

Bîta istoriei

Se consideră că s-a încheiat conflictul din Bosnia-Herzegovina, ceea ce într-un sens e adevărat: oraşul Sarajevo nu mai e de mult asediat, sniperii şi-au pus puştile la păstrare. Călătorii – oficiali sau ocazionali – se străduiesc să vadă şi apoi să povestească semnele păcii. Există însă un loc unde războiul continuă. E adevărat, nu moare nimeni, dar ceea ce se întîmplă acolo e o ameninţare pe termen lung. E vorba despre manualele de istorie.

Într-un ziar din Sarajevo, *Dani*, Amer Obradovici scria că în Bosnia fiecare cartier are manualul său de istorie. „Se spune că istoria e scrisă de învingători. Ea cedează în faţa miturilor, deformează faptele, pentru a încuraja pasiunile naţionale... În ţara despre care vorbim, Bosnia-Herzegovina, sistemul educativ este triplu, diferit în cele două entităţi – Federaţia Croato-musulmană, Republika Srpska – şi cu totul altfel în districtul neutru – Brcko. Iar în Federaţie mai apare şi un decupaj suplimentar: în fiecare dintre cele zece cantoane apare o abordare diferită. Pe de altă parte, războiul din Bosnia s-a terminat fără un învingător. Aşa că elevi de aceeaşi vîrstă învaţă după programe de istorie total opuse. De cîţiva ani, inspectorii internaţionali au impus eliminarea din manuale a unor termeni care pot fi recepţionaţi ca injurioşi de către membrii unor grupuri etnice." Pentru a exemplifica, sînt reproduse citatele din cele trei manuale în care e descrisă uciderea lui Franz Ferdinand de către elevul sîrb Gavrilo Princip, atentat folosit pentru declanşarea primului război mondial. Deşi anul coincide, în fiecare manual se spune altă poveste, se omit şi se citează alte nume. În altă împrejurare, autorul manualului de istorie sîrb povesteşte pe larg uciderea, în 1934, a regelui Alexandr Karagheorghevici: „Atentatul a fost organizat de şeful ustaşilor, Ante Pavelici, ajutat de cîţiva oameni politici unguri, germani şi italieni care nu priveau cu ochi buni politica paşnică dusă de către rege, prietenia dintre Iugoslavia şi Franţa..." Autorii croaţi sînt concişi: regele a fost ucis de „emigraţia ustaşă". În schimb – le spun ei elevilor – la înmormîntarea a doi deputaţi croaţi, ucişi în Parlamentul iugoslav, în 1928, au fost aduse 250 de coroane funerare. În ceea ce priveşte cel de-al doilea război mondial, e mai simplu: „Noi? Am fost victimele", „ei" – călăii. Cînd se ajunge la ultimul război – nimic despre Srebrenica, Sarajevo sau Trnopolje. „Dacă lucrurile rămîn aşa, într-o bună zi adevărurile istorice or să devină o bîtă bună de spart capetele." **(M. B.)**

Sever VOINESCU

axa dus-întors

D'ale jurnalului

● *„Lobby"* – în englezeşte – înseamnă „hol de intrare". În sens figurat, înseamnă o acţiune de influenţare a unei autorităţi în direcţia unor interese legitime. În România, este, deopotrivă, numele unei obsesii naţionale şi al unei frustrări imense. Obsesia este că totul, dar absolut totul se face cu *lobby*. Sau, mai exact, *se rezolvă* cu *lobby*. Dacă vrem să intrăm în Uniunea Europeană, e nevoie de *lobby* şi doar aşa, ca să susţinem *lobby*-ul, de reforme decomunizante. Dacă vrem să îl vedem pe Cristi Puiu la Oscar, e chestie de *lobby* şi nu prea contează dacă filmul lui place celor 5.000 de americani care votează premiile. Vrei să vină turiştii în România, e nevoie mai mare de *lobby* decît de hoteluri, şosele şi aeroporturi. Obsesia că dacă *lobby* nu e, nimic nu e are o consecinţă logică firească: dacă ai *lobby*, nu mai contează nimic. Şi aşa apare marea frustrare românească – „noi nu avem *lobby*" – şi fraza rataţilor – „dacă am avea noi *lobby*, ce departe am fi!". Pentru că *lobby*-ul e privit ca o întreprindere dubioasă, frustrarea se traduce aşa: noi sîntem cinstiţi, nu umblăm cu şmecherii, sîntem proşti de cinstiţi. Într-o ţară care practică şpaga, pila şi vrăjeala cu firescul unei rutine, asta e ipocrizia supremă. (Recitesc această notă de jurnal şi nu-mi pot reprima senzaţia că parcă ar fi fost scrisă de Petre Pandrea.)

● Un personaj dintr-o piesă de Ionesco: „Mi-am pierdut viaţa tot încercînd să o fac să se schimbe". Găsesc, aici, sursa ultimă a angoasei. Ce om lucid ar putea spune altceva despre viaţa lui?

● Văd un documentar remarcabil despre Ioan Paul al II-lea şi lupta lui pentru eliberarea Poloniei natale de sub comunism. Imagini emoţionante şi grăitoare. În 1981, Jaruzelski impune legea marţială în Polonia. Liderii „Solidarităţii" sînt arestaţi şi sindicatul interzis. În 1983, ca să arate că Polonia este pe drumul cel bun şi că legea marţială a liniştit ţara, Jaruzelski acceptă vizita papei Ioan Paul al II-lea, cu o condiţie: să nu rostească niciodată numele sindicatului „Solidaritatea". Papa acceptă şi vine în Polonia. La aeroport, imediat după sosire, papa ţine o scurtă alocuţiune în care spune „mă rog pentru toţi cei aflaţi în închisori şi le cer scuze că nu-i pot vizita, aşa cum aş vrea". Liderii comunişti, strînşi la aeroport pentru întîmpinarea Suveranului Pontif, încremenesc. La întîlnirea oficială cu Jaruzelski, îl vedem pe dictatorul polonez pierdut, speriat ca un şcolar înţepenit în faţa dirigentului. Papa e calm, îl priveşte egal, îşi freacă încet bărbia cu mîna şi ascultă cu răbdare un discurs pe care, din spatele ochelarilor săi fumurii, Jaruzelski îl citeşte cu gura uscată. Peste ani, Jaruzelski va spune că i s-au tăiat genunchii de emoţie cînd s-a trezit faţă în faţă cu papa. Apoi, imagini de la slujba în aer liber – sute de mii de oameni. În mulţime, apar steagurile şi însemnele „Solidarităţii". Papa vorbeşte fără să pomenească de sindicat, dar pronunţă de zeci de ori, intenţionat de exagerat, cuvîntul „solidaritate", ca substantiv comun. Oamenii înţeleg şi aclamă frenetic ridicînd două degete în sus: „Victorie". Numai un naiv nu vede că regimul se clatină serios. Apoi papa îi spune lui Jaruzelski că nu pleacă pînă nu îl vede pe Walesa, arestat la domiciliu. Întîlnirea e secretă şi are loc într-o staţiune montană, unde Walesa este adus cu un elicopter militar. Camera în care cei doi se văd este, bineînţeles, plină de microfoane. Amîndoi ştiu asta şi totuşi Walesa îi spune papei: „Legea marţială e ultimul cui în coşciugul comunismului. Sînt terminaţi!". Papa îl binecuvîntează.

● Sînt bolnav. Mă mişc greu, simt durerea. Mă consolează ideea că durerea trupească, odată tratată, trece. Cînd se termină, se termină şi gata. C.S. Lewis, în textele sale despre durere, o şi numeşte „durere aseptică", în sensul că nu infectează mai departe, nu se propagă, nu se cronicizează, aşa cum se întîmplă cu durerile sufleteşti, cu angoasa, cu anxietatea, cu erorile morale. Mai mult, după ce se termină, face loc unei bucurii juvenile, solare, unei energii primăvăratice. Cît de bine ne prind cărţile! De cîte ori *mă doare,* Marc Aureliu şi Lewis sînt cele mai bune tratamente pentru mine.

● Aud că Francis Coppola filmează în România un film după nuvela *Tinereţe fără tinereţe* de Mircea Eliade. O recitesc şi îl regăsesc pe Mircea Eliade ca prozator. Nu am mai citit proză eliadescă de cel puţin 10 ani, cînd lectura *Nopţilor de Sînziene* m-a dezamăgit. Am păstrat totuşi amintirea unui prozator seducător. În adolescenţă, *Maitreyi* mă entuziasmase, dar şi *Nopţi la Serampore* sau *Secretul*

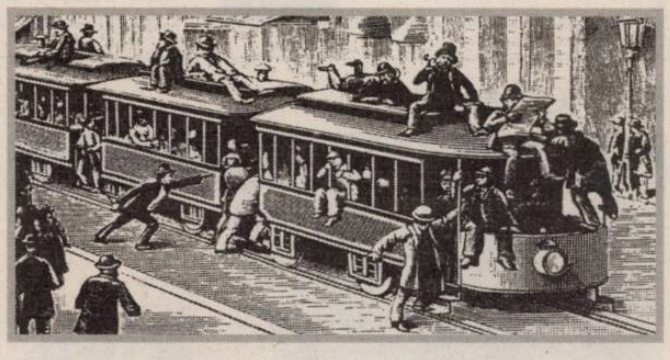

doctorului Honigberger. Acum amintirea s-a cicatrizat. Găsesc nuvela didactică, scrisă tern, prea explicit pentru o literatură a misterului, deşi acţiunea e alertă şi finalul, uşor tezist, e de două ori imprevizibil. Mi-am promis să nu mai citesc niciodată prozele lui Eliade. Refuz gustului meu literar, care se schimbă fatalmente, dreptul de a altera admiraţia pe care un autor mi-a cîştigat-o la un moment dat. Am decis să nu distrug amintirile frumoase ale tinereţii mele de cititor. Alături de Eliade, pun pe Camil Petrescu şi pe Gib I. Mihăescu. Am o amintire frumoasă a lecturii lor şi nu face să o stric cu o recitire matură.

ready made

„Tabelă rezumativă: ruginii – 3 miei; stropit cu negru – 3 miei; stropit cu ruginiu – 1 miel; mască neagră – 1 miel. Total – 8 miei. *Concluzie:* Din berbeci bucălăi cu oi ruginii au ieşit produşi ruginii şi produşi stropiţi. Masca şi stropiturile sunt negre sau ruginii. Deci: ruginiul este recesiv faţă de negru. Berbecul bucălău Nr. 1 dela d-l I. Niţescu şi E. 8 dela d-l I. Cămărăşescu sunt eterozigoţi (conţin factori pentru ruginiu)."

(G. Brătescu, *Cercetări asupra pigmentaţiei centrifuge la ţigăile albe. Teză pentru obţinerea titlului de doctor în medicină veterinară, prezentată şi susţinută în ziua de 30 Iunie 1932,* Institutul de Arte Grafice «Bucovina», I. E. Torouţiu)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Limericks

(eleven
minus four leaves seven)

Dnei Simona Sora

1. Un domn mîncînd ceea ce
doamna-i
punea pe masă, iarna, toamna
şi primăvara, – cînd da vara
mînca tot numai ce vrea doamna.

2. În restul anului, un domn
mînca, la cină, cîte-un somn
în sos tomat; automat,
apoi, făcîndu-i-se somn.

3. Un domn ce cultiva, în sera
lui, idoneea & drosera,
fi'nd, de un an, vegetarian,
se hotărî să-şi vîndă sera.

4. Zicea un domn uscat ca sfinţii:
„Fanatici sînt mai toţi: şi prinţii,
şi plebea, – cînd, înfulecînd,
rad tot cu ghearele şi dinţii".

5. Dilema-i fi'nd cu ce să-nceapă:
fie cu fîn, fie cu apă,
cina umilă, Urechilă
stă între ele pînă crapă.

6. Un lord ce nu spera să roadă,
în birtul gării Titu, coadă
de cangur, nici, la Sydney, mici –
zicea *That's funny! (Asta-i şoadă!)*

7. Un domn, cu gîndul la cumplita
arsură ce ţi-ar face-o plita
cînd coci ardei pe tuciul ei,
decise să-şi răcească plita.

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Euro-(par)lamentări

Pilotul Iovan şi motorcada lui Putin

Vi-i imaginaţi, oare, dle Văcăroiu, pe creştinii primelor două secole de după Isus? Eu cred că ei au fost aidoma acestor înduioşătoare făpturi ale Occidentului de azi care încă mai au curajul să recunoască *da, ne cumpărăm ţigări*. Rar apuci să vezi fiinţe mai surghiunite şi mai debilizate decît aceşti altfel paşnici purtători de dependenţă. La fel şi la Bruxelles: aduşi de spate cînd e frig afară, umflîndu-şi pieptul cînd e soare, fumătorii sînt acele creaturi care, din cînd în cînd, coboară din birouri ca şi cum ar ieşi din catacombe, sug repede de la un capăt, palmează jarul, expiră ca şi cum s-ar ascunde; privindu-i, ai jura că mîine, tot pe la ora asta, vor oferi divertisment, într-o arenă, unor lei înfometaţi, în faţa unor imperatori nemiloşi şi gîlgîind de alte vicii.

Cu ochi de fost fumător îi priveam şi eu – înţelegîndu-i – pe aceşti ultimi mohicani ai tabacului în acea zi de luni, 3 octombrie (vă mai aduceţi aminte, dle Văcăroiu, prin ianuarie a.c., cînd v-am spus că m-am lăsat, dvs. m-aţi felicitat şi eu v-am întrebat dacă-mi recomandaţi alt viciu?). Era binişor după 7 ale serii, urcam dinspre centrul vechi (în Bruxelles, dacă ai văzut Grande Place şi Rue Neuve se cheamă că ai cam luat pulsul) şi, cum ajung la o intersecţie mai mare de pe Rue Royale, numai ce văd poliţişti cu fluiere în gură şi gesturi plecate din subţiori, grăbind o circulaţie oricum slabă, *fiiiu – fiiiu*, iarăşi gesturi, iarăşi *fiiiu – fiiiu*, în fine, trec de ei, o iau pe Rue de la Loi, afară se întuneca, eu singur pe trotuarul drept şi încă un om singur pe cel stîng, păşeam liniştit gîndind la ale mele, făcusem ceva cumpărături şi calculam în minte conversii, diferenţe de preţuri etc. (numai un *Hagi al finanţelor* mă poate înţelege!), ajung între Senatul belgian şi parcul de peste drum cînd, ce să vezi: în stînga mea, pe stradă, *vruum*, cinci poliţişti! Unul mai în faţă şi ceilalţi, cîte doi, în părţi, pe motociclete! N-apuc să clipesc, *vruuum*, alţi trei motociclişti, în *V*, precum cocorii! apoi alţi trei! apoi o maşină neagră! apoi încă una! şi, în fine o maşină lungă-lungă, tot neagră, cu steagul Rusiei (o acvilă cu două capete şi-o singură coroană) pe bot! Pe lîngă mine, la un metru de plasele din mîna mea stîngă, trecea Vladimir Putin – tocmai vizita, în lunea aceea, Bruxelles-ul! Mă uit la ceas, pentru jurnal: 19h37. Pîn' să-i zic *Ce Marea-Neagră-lac-rusesc pofteşti mă, musiu?*, convoiul dispărea pe Rue Ducale, îndreptîndu-se către Palatul Regal, unde-o fi avut primire.

Scrisoare deschisă către preşedintele Senatului (3)

Dle Văcăroiu, să vă fac o idee despre ce aveam asupra mea acolo, în acea seară: una sticlă de vin, un recipient de tablă cu benzină Zippo, un careu *fromage de lait cru*, un aparat foto (compact şi greuleţ), un CD, plus (în buzunare) ceva chei, un celular greuşor şi o brichetă Zippo din oţel. Imaginaţi-mă dînd iute pe gît vinul, punînd în sticlă benzina, rupînd o mînecă din cămaşă, aprinzînd Zippo-ul – gata cocteilul! Cum aveam fotoaparatul la mine, seara şi eram în imagini tremurate pe OTV! Ca să nu mai spun că pe bricheta mea se află, în relief, un vultur dintr-ăla american, cu săgeţi în gheare – alt prilej de panică pentru ultrapuritanul cu *starşi şi straipuri* Dorin Tudoran!*

Acestea fiind zise, mă simt îndreptăţit să spun ceva *fesebiştilor* din garda lui Putin: *druzei*, aţi avut mare noroc că m-am nimerit eu acolo şi nu mai experimentatul istoric Florin Constantiniu – a cărui părere despre ceceni e mult mai bună decît a mea!

Dle preşedinte Văcăroiu (nu uitaţi să-mi spuneţi dacă v-au...), şi totuşi: pe cînd eu, la Bruxelles, îl salvam pe preşedintele Putin de la atentat, la Bucureşti se pregătea o spargere cu omor. Războiul civilizaţiilor: cartierul Primăverii *vs* Berceni; calicimea orfană (care-şi arăta muşchii subnutriţi în poze *home made)* contra neo-nobilimea exhibiţionistă (care-şi arată vilele în emisiuni mondene). Om de dreapta fiind, eu cred că dreptatea e unde e şi proprietatea. Ca-n filmele cu morală, hoţul cade puşcat la final; numai că finalul e tulbure: mai rar aşa gafă precum cea a pilotului Iovan care, a doua zi după *pac-pac* apare la chermeză zîmbitor şi cu cravată *rouge*, înconjurat de un buchet zîmbăreţ de şolduri goale animat de *Mme* Romaniţa, în timp ce la TV sora victimei apărea plînsă şi cu batic negru, cît să impresioneze *telenoveliştii* & *paulocoehlo-iştii* naţiei.

Iac-aşa a pierdut Iovan războiul imaginii. Şi, că tot veni vorba, aflaţi, dle Văcăroiu, că şi pe aici sînt unii care trudesc din greu la imaginea României. Poartă în general fuste cu *rouge*, sînt tot un fel de *observatori*, cerşesc chiar în poarta Parlamentului European şi... *(va urma)*

* Cu întîrziere aflu că, după mizeria din februarie, fostul brav fost disident mi-ar fi teleghidat un al doilea articol. Dle Tudoran, pe bune: scrieţi ce vreţi, de altceva eu nu vă (mai) văd în stare. Punct.

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Epoca găinii

Premierul Tăriceanu: Probele au ajuns la Londra şi acum aşteptăm rezultatele. **Ministrul Flutur:** Peste o săptămînă trimitem probele în Anglia. **Răzvan Dumitrescu:** În calitate de medic veterinar, ce-i sfătuiţi pe cei ce găsesc păsări moarte? **Specialistă:** Potrivit recomandărilor Organizaţiei Mondiale a Sănătăţii, ar trebui să nu le atingă, iar după aceea să se spele cu apă şi săpun. **Comisia Europeană:** Dacă se confirmă existenţa virusului în România, vor fi sistate importurile de carne de pui. Dacă nu, nu! **Guvernul:** Prezenţa virusului n-a fost confirmată oficial, ci doar suspiciunea. **Reporter:** Ţăranii au ieşit cu sape, coase şi topoare. **Preotul satului:** Eu i-am chemat, am tras clopotele de şapte ori. **Domnul de la judeţ:** Oameni buni, nu e altă soluţie, continuăm incinerarea. **Oamenii buni:** Huooo! **Domnul de la judeţ:** Veţi fi despăgubiţi cu 80-100 de mii de lei, după cît de mare a fost găina, gîsca, raţa, curca. **Reporter:** Nimeni n-a numărat cîte păsări au fost gazate. **Ţăran 1:** Da' ce, numa' mărimea contează? Eu am avut 50 de găini de rasă şi 20 de raţe leşeşti! **Ţăran 2:** Ai avut pe dracu! **Preşedintele Camerei:** Este o manevră penibilă a puterii, care mă atacă şi în plan economic. De ce doar 100 de mii? **Director:** În fiecare sat există cel puţin cîte un medic veterinar. Îi invit să acorde asistenţă chiar şi locuitorilor din satele unde nu sînt veterinari. **Ministrul Nicolăescu:** Să fim serioşi, deocamdată avem doar anticorpi, nici urmă de virus. **Analist:** Turismul în deltă va suferi pierderi de milioane de dolari, cine va dori să vadă o zonă în carantină? **Comisia europeană:** Virusul trăieşte numai trei zile. El este activ doar cînd e viu. **Ministrul Flutur:** La ultima conferinţă de presă de azi am interzis vînarea păsărilor în toată ţara, iar în judeţul Tulcea am interzis vînătoarea la toate speciile. **Ministrul Blaga:** Totuşi, pentru reporteri şi operatori, sezonul rămîne deschis! **Activist:** Turismul în deltă nu va avea de suferit, turiştii nu se duc în deltă ca să mîngîie găinile ţăranilor! **Afiş la primărie:** epizootie, pandemie, virotică, seropozitiv, migraţie, catacreză. **Vadim Tudor:** Ce epidemie, ungurii vor să ne vîndă găinile lor, după ce le-omoară pe-ale noastre! Membri ai partidului nostru, generali şi colonei, mi-au spus că la Ceamurlia mişună maşini cu numere de Szeged. **Ţărancă:** Nu le dăm! Le tăiem, le mîncăm şi murim! Corect? **Televizor:** Forţa naturii poate lovi chiar mîine. Mergi repede la Flanco! **Gigi Becali:** Le dau eu, la fiecare familie, cîte zece găini şi zece raţe. O să le mai dea şi bodigarzii mei. **Reporter:** Măsuri de protecţie s-au luat şi în judeţele limitrofe. Ar fi de menţionat judeţele Galaţi, Călăraşi, Ialomiţa şi Alba. **Comentator sportiv:** Sarmalele româneşti au mare succes în Finlanda. Au fost gustate chiar şi de regina Finlandei. **Dna Udrea:** Şi ce dacă pe soţul meu îl cheamă Cocoş? **Ministrul Blaga:** Din zona aflată în carantină se poate ieşi doar cu invitaţie scrisă şi cîte 20 de euro pentru fiecare zi de sejur. **Reporteră:** Propaganda desfăşurată în toate mediile începe să-şi arate rezultatele. Ţăranii care au găini moarte îşi pun mănuşi, le strîng cu grijă în saci speciali, pe care-i aruncă apoi cu atenţie în păduri, în porumb sau în rîuri. **Mediafax:** Molima se întinde. La Viena au fost găsite 20 de lebede moarte! Acţiunea virusului e clară, toate aveau gîtul într-o poziţie nefirească. **Mircea Geoană**: Vom iniţia moţiunea *„Genocidul găinii"*. **Răzvan Dumitrescu:** Concret, ca medic, spuneţi-mi ce i se poate întîmpla cuiva care ar mînca din carnea unei găini infestate? **Specialist:** Potrivit documentelor oficiale ale ONU şi ale Comisiei Europene, ar fi bine să nu mănînce aşa ceva! **Cetăţean:** Am luat Scobutil, că n-am mai găsit antigripale. **Reporter:** Molima se extinde. Lîngă Vaslui a fost găsit un bărbat mort! Acţiunea virusului e clară, omul avea un topor înfipt în cap. **Adriean Videanu:** Nu am ieşit în public pentru că am făcut proiectul de fezabilitate. Costă vreo 300 de milioane de dolari şi va rezolva problema pînă în 2025. **Regina Angliei:** Au venit probele alea din România? **O găină profetică:** *Non omnis moriar!*

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Andrei CODRESCU
www.codrescu.com
www.corpse.org

scrisoare din New Orleans

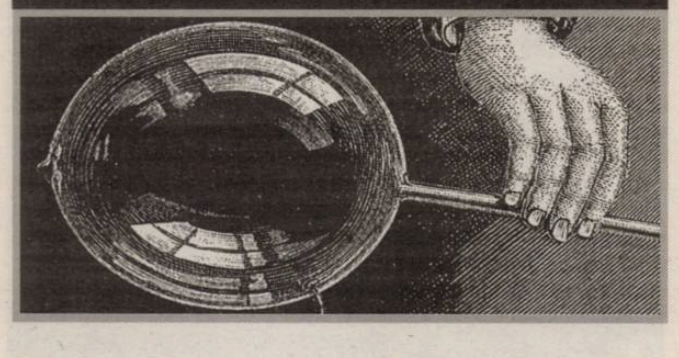

Stadiile durerii

Un cititor m-a acuzat că scriu ferpare premature pentru New Orleans. Oraşul n-a murit, crede el, o să-l facem la loc. OK, asta cred şi eu. Marţea. Luni mi-a venit să plîng. Miercuri, mi s-a pus pata pe toţi, de la Bush şi pînă la cititorul meu. Joi, am fost toate trei la un loc: trist, încăpăţînat şi mînios. Şi tot aşa, iar şi iar, zi după zi, stările sufleteşti mi se schimbă deodată cu stările sufleteşti ale altora, uneori în rezonanţă, alteori nu. Ceea ce nu se schimbă este schimbarea însăşi, dar ca să fiu complet cinstit, asta nici nu mai contează. Dacă te întorci la New Orleans, trebuie să gîndeşti pozitiv şi să te lupţi ca un leu să aduci oraşul înapoi. Dacă nu te întorci, tot trebuie să gîndeşti pozitiv, dar la viitorul tău. Nu are nici un rost să te complaci în stările astea schimbătoare, că oricum se schimbă. Tot ce trebuie să faci este să te gîndeşti cum să faci ce ai de făcut. Pentru un timp, totul nu va fi decît detalii tehnice. Nevoile absolute sînt: informaţie corectă şi o idee oarecare despre cum o să arate viitorul. Pe prima e greu s-o discerni, dar nu imposibil, dacă ştii cum să navighezi printre diferitele tipuri de media, de la reţelele de televiziune la zvonistica e-mediatică a e-mail-ului, a telefoanelor şi a lui „am auzit eu". Cu partea a doua e ceva mai greu, pentru că există mai multe viitoruri: al tău, al cartierului tău şi al oraşului tău. Dacă te poţi gîndi la toate trei ca la un singur lucru e bine. Mai e greu şi pentru că nimeni nu s-a gîndit pînă acum la viitor, cu excepţia momentelor de Mardi Gras sau Jazz Fest, sau atunci cînd cineva din alt oraş era pe bune uimit de faptul că eşti din New Orleans. Pentru cei din afară, şi includ aici şi mass-media naţionale, nu există Uptown, Treme, Ninth Ward, centrul, Bywater, Marigny şi French Quarter (mă rog, French Quarter poate există): există un singur loc numit New Orleans. Înainte de uragan, acest „New Orleans" era un loc destul de atractiv pentru a aduce turişti în oraş. Turiştii veneau pentru istoria colorată a piraţilor, pentru jazz şi pentru cartierul felinarelor roşii, pentru arhitectura veche, pentru muzica bogată, pentru fructele de mare condimentate, pentru voodoo, pentru traseele cu fantome şi barurile deschise 24 din 24, toate lucruri reale cu rădăcini în legendă. După uragan, un nou „New Orleans" a apărut pe hartă, un New Orleans al oamenilor săraci locuind în zone inundabile, mase imense de oameni săraci, bolnavi lăsaţi fără nici o îngrijire, autorităţi inepte şi criminali. Între aceste New Orleans-uri de dinainte şi de după furtună există pe hartă un loc gol care va trebui umplut de oamenii care reconstruiesc. New Orleans are nevoie de legendele lui şi de misterele lui pentru a-şi aduce înapoi turiştii, cea mai mare sursă de venituri a oraşului, dar turiştii nu vor veni dintr-o dată. New Orleans-ul va trebui să se reinventeze pe baza unui alt fel de economie. E momentul să ne întrebăm: New Orleans-ul viitorului va fi un oraş pentru neworleansieni sau pentru turişti? O să fie un imens Mardi Gras sau o să fie un loc cuminte precum, să spunem, Portland, cu o infrastructură decentă şi un guvern responsabil? Dar poate că şi asta e o întrebare prematură şi un alt cititor mă va lua la rost.

traducere de Ioana AVĂDANI

DILEMATECA

Iaromira Popovici
De-ale prinţeselor şi patrupezilor
Editura Curtea Veche, 2005

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Căpşunarii

La cîteva minute după ce am trimis la redacţie pilula din numărul trecut, în care evocasem, nici eu nu ştiu prea bine de ce, o întîmplare din Maramureş, a apărut Remus, care pleca (se întorcea? se ducea?) la Milano, la maramureşenii lui, pe care îi studiază de ceva timp pentru teza de doctorat. Hm, nu-i uşoară viaţa pe acolo!... Nici pentru antropolog. Remus şi-a tocmit, ca să spunem aşa, un băiat „tare" din comunitatea românească de acolo, ceva între înger păzitor şi bodyguard. La cîteva săptămîni – un viol sau un „accident". Din cînd în cînd – un omor. În condiţiile astea, „observaţia participativă" a antropologului nu-i chiar la îndemînă...

Peste o zi, s-a întors Raluca Nagy de pe teren. Tot din Maramureş. Maramureşul nostru tradiţional şi profund. Aceasta este povestea ei. Una dintre ele...

„Ştii cîţi se întorc aşa acasă?" – mă întreabă Maria în şoaptă, de pe banca aşezată în dreapta sicriului. Un sicriu din lemn închis la culoare, cu o cruce pe capac, simplu, lăcuit şi foarte... sigilat. „Cîteodată sicriele astea au un gemuleţ în partea de sus, în dreptul capului, să-i vezi măcar faţa mortului. Unii au voie chiar să-l deschidă, vreo oră-două înainte să-l bage în groapă, atîta rezistă" – mai precizează Maria de pe banca ei.

Mama băiatului se uită descumpănită la sicriul aşezat pe masă, în camera goală din casa veche. „De unde să ştiu io că-i băiatu' meu? Poate să fie oricine acolo." E al doilea băiat care i s-a întors acasă aşa.

Ion plecase de puţină vreme la Roma şi lucra în construcţii, la fel ca majoritatea vecinilor şi prietenilor lui. Nu a păţit ca şi ceilalţi, nu a căzut, nu a avut vreun accident la lucru şi nici nu a fost ucis în vreo încăierare. În drum spre barăcile în care stătea împreună cu ceilalţi români, undeva în marginea oraşului, trebuia să traverseze de fiecare dată o cale ferată, mai bine-zis o aglomerare de linii. Într-o seară l-a înşfăcat un tren. Familia a fost anunţată de către autorităţile române de la Roma, probabil Consulatul, nu am înţeles prea bine de la Maria. În prima seară a priveghiului, băiatul era deja mort de zece zile. Urma să fie îngropat peste încă trei.

Pentru că era „fecior", mama lui se chinuie să-i găsească patru tineri necăsătoriţi ca să-l poarte pînă la groapă, aşa cum se face. Grea încercare, pentru că vara s-a terminat şi toţi tinerii din sat au plecat înapoi la muncă, care prin cine ştie ce ţară. Pînă şi cei mai mici, încă la liceu, nu o pot ajuta marţi, în ziua înmormîntării, pentru că vor fi în oraş, la şcoală.

Procedurile de îmbălsămare şi trimitere împreună cu sicriul special sigilat costă undeva la zece mii de euro. De fiecare dată cînd se întîmplă cîte o nenorocire, comunitatea românească pune mînă de la mînă să trimită mortul acasă, pentru a fi înmormîntat cum se cuvine; altfel el ar fi incinerat acolo.

E priveghiul unui tînăr care nici nu apucase să-şi cumpere o maşină sau să-şi ridice jumătate de casă cu banii cîştigaţi pe-acolo, la fel ca fraţii sau prietenii lui. Şi totuşi, nimeni nu plîngea. Poveştile bătrînelor de pe banca de vis-à-vis se învîrteau în jurul sicriului: „Cînd l-a adus pe Gheorghe din America avea sicriu' ăla din lemn negru, fain, se deschidea de la jumătate şi era cu mătase albă pe dinăuntru. Ăsta de la italieni e urît, uite cum i-au bătut cuiele alea să-l închidă!..."

Evenimentul face parte din puhoiul de lucruri care au venit peste ei odată cu plecatul. „Prima dată cînd l-au trimis pe unul acasă aşa, în cutie, a fost tot satul dat peste cap; acuma... dacă vin aşa de des, ne-am obişnuit."

Nişte vecini l-au luat pe Ion de la aeroport pentru că s-au nimerit la Bucureşti. Din familia lui, doar o soră mai e în ţară şi o să vină pentru înmormîntare. Mama lui Ion e foarte bătrînă şi, oricum, nu l-ar fi putut aduce de la Bucureşti pentru că nu are maşină.

„Cînd l-au întrebat pe fratele lui mai mare unde să-l pună, a zis că în casa veche; dacă îl bagă în casa nouă, poate n-o să mai vrea nici o fată să vină acolo unde a stat mortu'; ştii, fratele ăsta mai mare, el e necăsătorit, îi e frică, săracu', asta nouă e casa lui..."

Ieri, o jurnalistă m-a întrebat dacă pot să o ajut să facă un reportaj despre „românii zevzeci". Eram obosit şi am avut impresia că vorbeşte despre vreun soi de aromâni despre care nu auzisem. „Căpşunarii!" – m-a lămurit ea.

mihailescuvintila@yahoo.com

Robert KÖTELES

Hyperceptie
5 octombrie - 4 noiembrie
Vernisaj: 5 octombrie 2005, ora 19.00
ArTei
HANUL CU TEI
contemporary art gallery
Str. Hanul cu Tei, Bucureşti, Tel: 0722 393 114, galeria@artei.ro, www.artei.ro Luni-Vineri 11-19; Sâmbătă 11-14; Duminică - închis

Cristi NEAGOE

artivisme

Panoul de pe strada Arthur Verona

Din păcate, nu mai e un mister. Ştiu acum cine se află în spatele *acelui billboard,* unul singur în tot Bucureştiul. Dar asta nu contează prea mult (deşi aş fi preferat să îşi ţină gura şi să mă lase în continuare să mă întreb).

E vorba despre un panou publicitar atipic din centrul capitalei – nu face reclamă la nimic. Mă rog, cel puţin la nici un brand. Cum lucrez în apropiere, trec destul de des pe lîngă el. Sigur că mi-a atras privirea. Putea să nu? Cred că de vină a fost, iniţial, stilul naiv-minimalist şi aspectul de „făcut în cinci minute cu Start > All Programs > Accessories > Paint", total impropriu pentru felul în care ne-a obişnuit genul ăsta de mediu. Şi cum *the medium is the message,* fiindcă aşa zice tătuca McLuhan, atunci clar pui un pic pauză în graba ta spre serviciu şi te uiţi prostit. *WTF, ce mediu, ce mesaj?!?* Grafica e realizată cu forme geometrice simple, apelînd la maxim trei-patru culori din paleta standard. Apoi, pe măsură ce priveşti mai atent, observi detalii semnificative: o lalea neagră, o cravată puţin deşirată pe margine (sau mîncată de molia birocraţiei, dacă reuşeşti să intri şi-n fibrilaţii hermeneutice), un mic text de-a-ndoaselea pe un semn de carte („Harald wuz here"), barba nerasă a unui oficial, nişte fire care pot părea păr pubian sau altceva, umbra care cade pe beţele de lemn ale unor îngheţate, obligîndu-te să reinterpretezi întreaga imagine.

M-am gîndit la început că e vorba de încă un rahat de campanie guvernamentală sau ong-istă împotriva a ceva. Folosind, desigur, obosit-obositoarea metodă *teasing*. De obicei aşa se întîmplă: nu mai fuma, nu te mai droga, nu mai bea, ai grijă cum ţi-o tragi, cu cine, unde, cînd, de ce. Poartă fundiţa roz bombon pentru cancerul la sîn, pune-ţi brăţara albastră ca să-ţi afişezi solidaritatea cu sinistraţii, plăteşte-ţi impozitele ca să ne cauzeze la toţi mai bine. Nu mă înşelam prea tare, fiindcă patru din cele cinci *billboard*-uri de pînă acum conţin mesaje sociale: „Durerea naşte ura naşte durerea naşte..." (un ochi din care curg lacrimi-bombe), „În România, mulţi oameni mor cu zile" (un cimitir roşu care se întinde pe toată iarba verde, pierzîndu-se în zare), „Spaga este terorism: dacă dai, o încurajezi" (o palmă ale cărei degete poartă cagule, anticipîndu-l pe *Big Brother* Băse, dar nu şi pe BB UE), „Cuvintele pot fi deghizarea perfectă" *(vezi imaginea alăturată).*

Într-un singur caz, cel mai reuşit, de altfel, mesajul nu mai ţinteşte chiar atît de sus, lăsînd-o mai moale cu educaţia civică. Două cercuri roz care par îngheţate pe băţ, dar pe care le poţi privi şi ca sîni, şi ca fese, şi ca testicule. Dedesubt, sloganul: „Dacă lingi o dată, începe să-ţi placă..." Aşadar, o pledoarie pentru îngheţată care trimite fix la bucuriile sexului oral şi ale mozolirii sfîrcurilor, două dintre

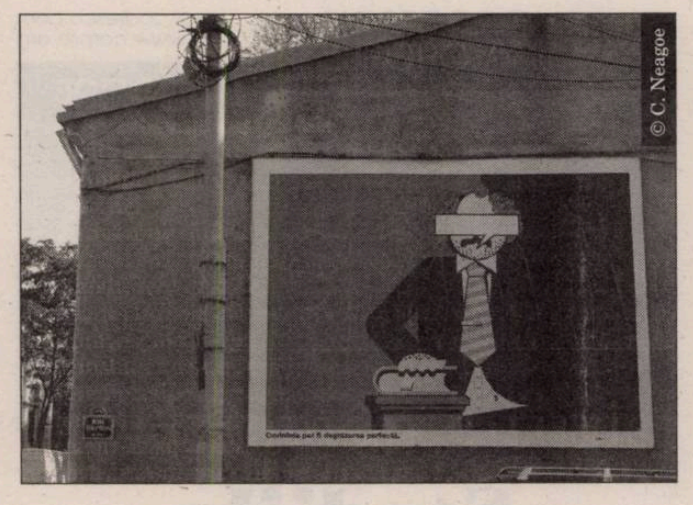

cele mai tari inovaţii din lumea animală. Inocenţă şi perversitate în acelaşi ambalaj, deci vinde. Are sens să întreb: necazuri în Paradis?

Autorii sînt doi publicitari de succes. Nu le dau numele, fiindcă nu asta e important. Şi l-au dat oricum singuri în *Imagoo,* corupînd astfel – dacă mă-ntrebaţi pe mine – *culture jamming*-ul pe care-l practică. Ca oameni inteligenţi ce sînt (cred, nu-i cunosc), îşi spală în felul ăsta păcatele de luptători în slujba unui război deja pierdut de noi, consumatorii. Păcatele de artişti ai detergentului. Vreau totuşi să-i rog ceva: faceţi şi-un panou cu „Publicitatea e un domeniu schizofrenic"?

chestionarul lui Proust

1. *Principala mea trăsătură*
2. *Calitatea pe care doresc să o întîlnesc la un bărbat*
3. *Calitatea pe care o prefer la o femeie*
4. *Ce preţuiesc mai mult la prietenii mei*
5. *Principalul meu defect*
6. *Îndeletnicirea mea preferată*
7. *Fericirea pe care mi-o visez*
8. *Care ar fi pentru mine cea mai mare nenorocire*
9. *Locul unde aş vrea să trăiesc*
10. *Culoarea mea preferată*
11. *Floarea care-mi place*
12. *Pasărea mea preferată*
13. *Prozatorii mei preferaţi*
14. *Poeţii mei preferaţi*
15. *Eroii mei preferaţi din literatură*
16. *Eroinele mele preferate din literatură*
17. *Compozitorii mei preferaţi*
18. *Pictorii mei preferaţi*
19. *Eroii mei preferaţi din viaţa reală*
20. *Ce urăsc cel mai mult*
21. *Calitatea pe care aş vrea s-o am din naştere*
22. *Cum aş vrea să mor*
23. *Greşelile ce-mi inspiră cea mai mare indulgenţă*
24. *Deviza mea*

Iulian TĂNASE

1. Atenţia & umorul & orgoliul bine temperat.
2. Inteligenţa calmă.
3. Feminitatea inteligentă.
4. Faptul că mă suportă.
5. Lenea & o anume disperare.
6. Contemplaţia & fumatul & scrisul.
7. Să îmi întîlnesc femeia predestinată.
8. Să nu mai pot scrie.
9. Într-o casă, la ţară, nu foarte departe de Bucureşti.
10. Albastrul.
11. Laleaua.
12. Vulturul.
13. Julio Cortázar, Daniil Harms, Mario Vargas Llosa, Vladimir Nabokov, Henri Michaux, Ştefan Agopian.
14. Gellu Naum, René Char, Paul Celan, Antonin Artaud, Eugène Ionesco.
15. Nu am.
16. Zenobia.
17. Miles Davis, Laurie Anderson, Carla Bley, Keith Jarrett, Ceaikovski.
18. Victor Brauner, René Magritte, Roberto Echaurren Matta, Marcel Mariën.
19. Gellu Naum & părinţii mei.
20. Falsitatea.
21. Un talent muzical (pian, acordeon).
22. Conştient de ceea ce mi se întîmplă, împăcat cu mine.
23. Nu ştiu. Ştiu doar că am o caldă simpatie faţă de greşelile inofensive.
24. Trebuie să crezi!

Alex. Leo ŞERBAN

de ce e *cool*...

Moby

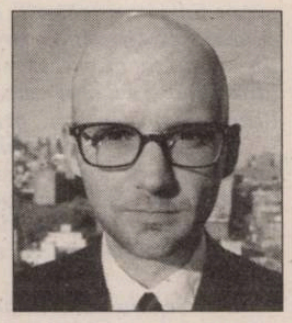

Pentru că e stră-strănepotul lui Melville (Herman, adică *Moby Dick;* de aici şi numele).

Pentru că atunci cînd cîntă e la costum & cravată, parcă pentru a-i face în sîc veşnicului său *nemesis*, Eminem, care „cîntă" aşa cum se-mbracă (pantaloni largi lăsaţi pe fund).

Pentru că e chel & cu ochelari, dar muzica lui nu.

Pentru că un hit precum „Lift Me Up" te ridică din scaun.

Pentru că „Raining Again" e New Order *again* + James = SuperNew.

Pentru că are clipuri *cool* (de pildă, cel la „Raining Again").

Pentru că unii zic că n-ar fi.

Pentru că cei care zic că n-ar fi n-au argumente.

Pentru că, deşi din pdv politic e varză, chestia asta chiar nu mai contează.

Pentru că cel mai *cool* lucru e să te cheme ca pe-o balenă studiată în şcoală & să nu te faci de rîs cu chestia asta. Ba chiar să ajungi *cool!*

P.S. Acum, cînd am aflat – graţie colegului Ghinea – că Maria-Antoaneta *nici măcar* n-a rostit faimoasa frază cu pîinea şi cozonacul, cu ce mai rămîne ea în Istorie? Cu „afacerea Colierul"? Şi ea o fi tot legendă? Ah, şi cu faptul că şi-a lăsat capul pe eşafod... Fără colier la gît, se presupune, dar cu IQ cu tot. *Cool.*

citit auzit

„Nu suportăm să fim liberi..."

● Marea scriitoare britanică Doris Lessing (a cărei capodoperă, *The Golden Notebook,* nu şi-a găsit încă o traducere în română, deşi e un roman vechi de mai bine de 40 de ani...) publică – în numărul pe septembrie al revistei *L'Infini* – un text intitulat „Cenzuri", care atacă „cea mai puternică tiranie a spiritului din lumea pe care noi o numim liberă": corectitudinea politică. „De fapt – scrie Lessing –, noi nu suportăm să fim liberi. Omul – omenirea – iubeşte lanţurile şi, atunci cînd cele vechi se rup, le înlocuieşte la repezeală cu altele. Problema este că cei care au nevoie de rigiditate, de dogme, de ideologii sînt şi cei mai stupizi, ca atare corectitudinea politică e o maşinărie care se autoreproduce pentru a eradica inteligenţa şi creativitatea. (...) Cu această schemă de gîndire atît de ferm înrădăcinată în spiritul nostru, nu ne mai rămîne decît să ne întrebăm cu tristeţe: atunci cînd vom fi în stare – *dacă* vom fi în stare! – să eradicăm această nouă tiranie îngrozitoare, oare ce o va înlocui?" Doris Lessing n-a primit Premiul Nobel, oare de ce?

● Edward Bunker, un autor american de romane poliţiste care a-nceput să scrie în închisoare – unde şi-a petrecut 18 ani din viaţă –, a murit pe 19 iulie a.c., la vîrsta de 71 de ani. Bunker era cunoscut şi cinefililor datorită rolului „Mr Blue" din *Reservoir Dogs* al lui Quentin Tarantino şi a scenariului pentru *Animal Factory,* un film de Steve Buscemi care ecraniza una din cărţile sale.

● Patti Smith, legendara cantautoare americană a cărei viaţă seamănă cu o ţigară fără filtru fumată plătind toate taxele de viciu, a primit însemnele de „Comandor al artelor şi literelor" din partea preşedintelui Republicii Franceze. Smith şi-a anunţat intenţia de a înregistra, anul viitor, un album de *cover*-uri după Edith Piaf, Bob Dylan şi Tim Buckley.

● Acum 30 de ani, Marlon Brando începea să scrie – împreună cu prietenul său, Donald Cammell (co-regizor al filmului *Performance,* de Nicolas Roeg) – o poveste cu piraţi intitulată *Fan-Tan,* plasată în anii '20 şi rămasă inedită. Acest roman a fost publicat, în fine, luna trecută.

● „Am scris prima versiune a scenariului la *Land of the Dead* mult înainte de 11 septembrie 2001 şi de războiul din Irak – explică George A. Romero în numărul 507 al revistei *Les inrockuptibles*. Iniţial, filmul evoca lupta de clasă în SUA, problema celor fără adăpost, a straturilor nevoiaşe ale societăţii, lăsaţi la cheremul zombie-ilor în timp ce o elită trăieşte refugiată în nişte construcţii moderne. Am modificat mult la acest scenariu după atentatele din 11 septembrie, introducînd aluzii directe la terorism – cum ar fi personajul mercenarului care se întoarce împotriva celui care l-a angajat..." Filmul lui Romero a putut fi văzut şi pe ecranele noastre (vezi cronica luĩ Andrei Gorzo din nr. 84).

● Oliver Stone pregăteşte propria sa versiune asupra atentatelor din 11 septembrie: în filmul care a-nceput să fie turnat luna trecută la New York joacă Nicolas Cage şi Maggie Gyllenhaal. Un documentar pe acelaşi subiect va fi, de asemenea, realizat; el se va chema *On Native Soil*, va fi regizat de Linda Ellman (ex-producătoare pentru NBC News) şi va fi povestit de vocile lui Hilary Swank şi Kevin Costner.

● Care mai este, astăzi, timpul unei opere de artă? Este întrebarea pe care o pune Bienala de artă contemporană de la Lyon (14 septembrie – 31 decembrie), care şi-a propus să investigheze „L'Expérience de la durée". O listă de artişti impresionantă – de la Yoko Ono la Brian Eno, de la Sophie Calle la Pierre Huyghe şi de la Daniel Buren la Robert Crumb... – pentru a surprinde mutaţiile survenite în peisajul artistic din ultimii 30 de ani, în care instantaneitatea fotografiei stă alături de timpul lung al operelor *work in progress* (sau chiar de ciber-viteza artelor create pe computer), iar filmul şi video-ul împrumută formele *happening*-ului şi *performance*-ului.

● „Strania poveste a lui Benjamin Button" – o nuvelă a lui Scott Fitzgerald din volumul *Tales of the Jazz Age* – va fi adaptată pentru marele ecran de David Fincher *(Se7en, Fight Club).* Brad Pitt joacă rolul unui bărbat care, în preajma împlinirii vîrstei de 50 de ani, începe să întinerească şi se îndrăgosteşte de o femeie de 30 (interpretată de Cate Blanchett). Filmările sînt prevăzute să înceapă în septembrie 2006, atunci cînd regizorul american va fi terminat *Zodiac,* filmul său despre un serial-killer. **(a. l. ş.)**

Texte şi opinii de: Florin BUHUCEANU (director executiv ACCEPT) ● Laura GRÜNBERG (sociolog) ● Iustina IONESCU (jurist) ● Aurora LIICEANU (psiholog) ● Ioana POPESCU (etnolog) ● Adina ROSETTI ● Roxana TEŞIU (preşedinte, Centrul Parteneriat pentru Egalitate) ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU ● ***Coordonatoarea temei:*** *Iaromira POPOVICI*

DILEMA VECHE

Familia, azi

Mutaţii în familie

Mutaţiile prezente în familia modernă sînt vizibile cu ochiul liber. Numărul membrilor acesteia se micşorează, crescînd numărul familiilor cu un singur copil sau al celor monoparentale. În mediul urban, cu precădere, se poate vorbi de o diminuare a ponderii familiei extinse, cea tradiţională – cu bunici, mătuşi, unchi, veri şi naşi – mulţi dintre aceştia fiind înlocuiţi, în funcţiile de altădată, de prieteni – angajaţi cu luna, cu ziua sau cu ora – sau de instituţii specializate. La ţară, sigur că rubedeniile se ştiu şi se păstrează mai mult, dar familia de bază a suferit şi ea schimbări evidente: unul din părinţi e, de multe ori, plecat cu anii la muncă în străinătate. Familia în întreaga ei splendoare idilică tradiţională se păstrează mai curînd ca o celulă economică şi cadru de manifestare a momentelor de loisir: *sărbători, vacanţe – de multe ori, singurele ocazii în care familia se reuneşte cu adevărat.*

Şi împărţirea atribuţiilor membrilor în familia actuală s-a schimbat: cînd am afirmat – mai sus – că unul dintre părinţi poate pleca la muncă, acela nu este neapărat tatăl, ci, în multe cazuri, mama. Aportul mamei la activităţile exterioare familiei, precum şi la bugetul acesteia, cresc semnificativ. Precum şi în unele familii tinere şi mai luminate, rolul tatălui în treburile gospodăreşti şi în creşterea copilului îşi măreşte ponderea, apropiindu-se de cel al mamei. De asemenea, bunicii – care rămîn, în destule situaţii, instituţia de corvoadă însărcinată cu creşterea odraslelor – sînt şi ei înlocuiţi, pe alocuri, cu bonele sau educatoarele.

Aceeaşi instituţionalizare se manifestă şi în privinţa ritualurilor familiale: reuniunile şi aniversările sînt, cu destule ocazii, înlocuite cu mesele la restaurant sau petrecerile la firme specializate în entertainment*-ul copiilor. Ca să nu mai vorbim de tradiţionala masă în familie, pe care, în familia (post)modernă, tata o ia la serviciu, sub formă de catering, mama – la fel, iar copilul – la şcoală (dacă e privată) sau grădiniţă, ori, în cel mai bun caz, acasă, preparată de bonă. Sigur că, şi în aceste timpuri tulburi, încă mai există activităţi împărtăşite de toţi membrii familiei (şi mă refer cu precădere la cei din mediul urban): merg în weekend împreună la mall, la film şi shopping.*

Despre unele din schimbările enumerate mai sus – şi altele pe deasupra – discută, în numărul de faţă, psihologi, sociologi, etnologi, jurnalişti, ONG-işti, ba chiar şi un reprezentant al Bisericii. O precizare: majoritatea colaboratorilor s-au nimerit să fie de sex feminin; probabil că o asemenea temă este de mai mare interes pentru doamne. ***(I. P.)***

Aurora LIICEANU

Mesajele incoerente ale familiei

Ce vedem

Fără îndoială că percepţia familiei în prezentul nostru ne este formată prin expunerea la realitate. Familia ne pare o realitate autonomă, suspendată în domeniul relaţiei între persoane şi fără legătură cu alte realităţi, fără de care ea nu există: situaţia economică şi parentalitatea.

Şi totuşi sîntem ajutaţi să vedem ce se întîmplă cu familia, ce este familia astăzi, glisînd evident către cuplu. Se trece de la familie – celula de bază a societăţii, la cuplu – celula de bază a societăţii şi, mai puţin evident, la biografiile individuale din cadrul familiei.

O serie de emisiuni de televiziune – ca şi cele de ştiri –, de pe canale diferite ne aduc imagini despre familie. Majoritatea sînt însă realităţi care se includ cu dificultate în ceea ce definim tradiţional drept familie ci, mai degrabă, în forme comune de convieţuire. Realităţi ca violenţa, infidelitatea, iubirea etc. ocolesc sau fac referiri rapide la problemele cu care se confruntă cei care sînt legaţi prin relaţii familiale.

La emisiunile *Din dragoste,* încrîncenările şi lupta pentru a păstra o relaţie par că cer un alt titlu, de pildă „Pe viaţă şi pe moarte". Mai mult, ştirile PRO TV de la ora cinci, încrîncenările din familii se sfîrşesc cu înjunghieri, bătăi mortale, înecări, ura părînd să fie o trăire cu mult mai intensă decît ce ar fi fost o iubire de început. Uite ce se întîmplă în familii, îşi spune cel ce stă să vadă, trăgînd concluzia că familia este un infern.

La una dintre ultimele emisiuni *Din dragoste,* am asistat cu stupoare la solidaritatea feminină între o fiică indulgentă cu erotica mamei, care-şi roagă soţul să se întoarcă la mult prea îndrăgostita soacră, care intră în emisiune înlăcrimată ca o văduvă recentă şi înduioşător de înamorată de ginere. Ceea ce ar fi putut fi o trăire adolescentină – este vorba de mamă – era, în fapt, adierea unei debilităţi mentale, acompaniată de o imaturitate emoţională atît a fiicei, cît şi a mamei, doar că la prima ar mai fi putut fi vorba despre speranţa unei maturizări ulterioare. Două femei îşi plîngeau întîmplarea vieţii lor: un bărbat tînăr, cu aspectul unui emigrant italian, bine dotat pentru muncă fizică, şi el rătăcit în acest triunghi de dramă antică. Figura deznădăjduită a mamei, expresia ochilor ei luminaţi de o dragoste pe care o vedem în ochii animalelor fidele, o dragoste care scăpa oricărui control al raţiunii, confiscarea ei într-o logică a inimii, imposibilă, cochetăria ei stînjenind privirea, gura ştirbă, rochia provocatoare, de fată pe litoral, toate la un loc nu puteau duce în nici un fel nici la ideea de mamă şi nici la cea de soacră. Astfel te întrebi dacă selecţia celor ce apelează la emisiune – nu discutăm raţiunea ei – nu răspunde ideii de senzaţional hîd, de insalubritate morală mult mai atractivă publicului decît o conflictualitate moderată, dar rămasă în limitele unui normal, fie el mai puţin bine conturat, avînd în vedere dificultatea dihotomiei normal-anormal.

Ceea ce este adesea interesant este urmărirea mesajelor trimise de telespectatori la unele emisiuni tangente la tema familiei sau chiar direct asociate ei, varietatea ideologiilor de cuplu, apelul unora la raţiuni ale ortodoxiei şi al altora la modernitate, cinism şi chiar la libertinaj.

Dacă la acestea adăugăm publicitatea, cu scenele de familie armonioasă, în care ni se arată că un iaurt sau o budincă nu numai că exprimă această armonie, dar o şi întreţin, desigur că avem destule informaţii ca, fără intenţie sau efort pentru rigoare, să ne conturăm o imagine a familiei.

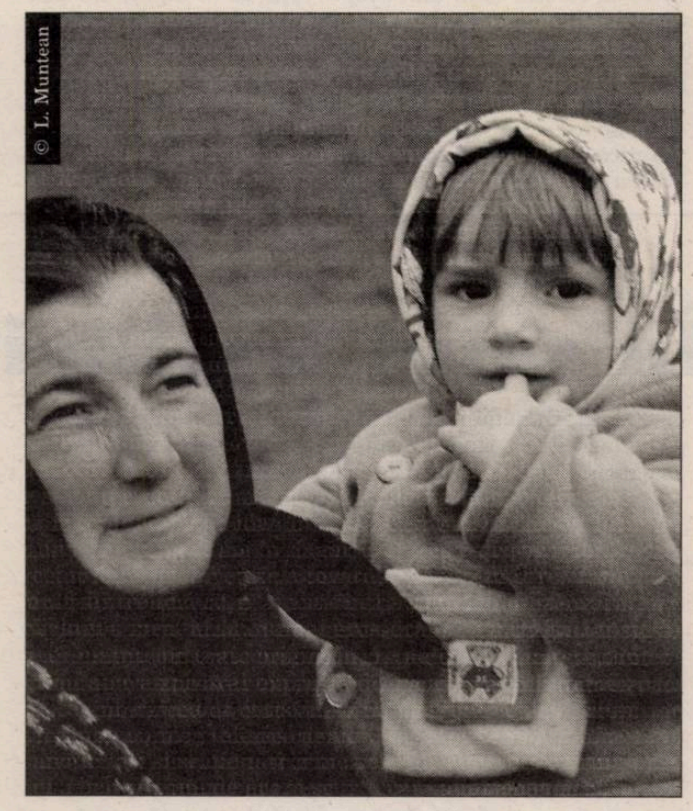
© L. Muntean

Înăuntrul şi în afara familiei

Pe de o parte, societatea industrială normalizează şi standardizează viaţa comună, după modelul celulei familiale restrînse. Pe de altă parte, celula familială restrînsă se bazează pe repartiţia rolurilor masculin-feminin, care are tendinţa de a se eroda în continuitatea procesului de modernizare (integrarea femeilor în procesul de formaţie pentru piaţa muncii, creşterea numărului de divorţuri etc.). Totodată, raportul între producţie şi reproducere se modifică, împreună cu tot ce ţine de tradiţie: cuplu, parentalitate, sexualitate, iubire etc.

Scriind despre societatea de risc şi despre o „altă modernitate", Ulrich Beck îşi intitula un capitol astfel: „EU sînt eu: opoziţii, relaţii şi conflicte între sexe în interiorul şi exteriorul familiei". El sublinia existenţa unor exprimări lingvistice sugerînd un vocabular care exclude pacifismul în relaţiile între sexe: „Războiul împotriva familiei", „Războiul sexelor" etc. Opiniei publice trebuie să i se aducă aminte şi să i se atragă atenţia asupra familiei şi cuplului, ca să nu mai vorbim de copii. Dacă – ne spune Beck – „vom aborda relaţiile între sexe numai sub unghiul sexualităţii, tandreţei, cuplului, parentalităţii" etc., vom neglija – şi deci vom induce necunoaştere – alte aspecte, la fel de importante, cum sînt munca, profesiunea, inegalitatea, politica, economia.

Dacă vorbim despre familie, trebuie, de asemenea, să vorbim despre muncă şi bani, dacă vorbim despre cuplu, trebuie să vorbim şi despre formaţie, profesiune, mobilitate, accesibile, în general, dar antrenînd inegalitate în realitate.

Contradicţiile între dorinţa de egalitate – proprie, mai degrabă, populaţiei feminine tinere – şi realitatea inegalităţii, între discursul masculin a ceea ce este comun şi replierea bărbaţilor pe vechile poziţii, ne arată că a conştientiza egalitatea a precedat evoluţia realităţilor.

Societatea românească se aliniază tendinţelor generale privind familia: numărul crescut de „uniuni consensuale" („uniuni libere") sau concubinaje, în exprimare tradiţională – aproape regulă la tineri şi tolerate, din ce în ce mai mult, de către părinţi –, numărul tot mai crescut de divorţuri, familii monoparentale – involuntare sau voluntare –, numărul crescut de persoane singure.

Se constată şi la noi o disoluţie şi o diferenţiere a elementelor vieţii şi a modurilor de comportament care, în trecut, erau reunite în familie şi în cuplu.

O dificultate din ce în ce mai mare: raportul între reprezentări mentale şi realitate

Reprezentările mentale sînt rezistente, indiferent dacă ele sînt individuale sau colective. Ele au constanţă şi unicitate – familie, cuplu, părinţi, tată, mamă, copii –, neglijînd diversitatea în continuă creştere a situaţiilor care există în spatele lor. Există categorii care parcă au explodat, într-un timp relativ scurt: mame divorţate, mame adoptive, taţi de duminică, părinţi de etnii diferite, mame monoparentale, taţi monoparentali, taţi monoparentali văduvi, taţi şomeri, bunici pe rol de tată/mamă etc. Cum să numim acea familie în care mama este „căpşunară", tata trăieşte un adulter tolerat şi aproape înţeles, iar copiii sînt crescuţi de bunică?

Constatăm, pe de o parte – cum prea bine se exprimă Beck – tendinţele către „o anarhie în creştere şi o fugă în faţa angajamentului/angajării" în relaţiile dintre femei şi bărbaţi şi, pe de altă parte, nostalgii faţă de familia tradiţională – imposibil de reînviat – şi dorinţa de a nu trăi singur sau de a nu duce o viaţă detaşată de orice legătură.

Tinere emancipate, taţi noi, cupluri care mimează cu greu tradiţia

La tineri, dorinţa de a avea o relaţie stabilă ocupă încă, astăzi, primul loc în practica vieţii, indiferent de reticenţele faţă de familie şi cuplu şi de reproşurile aduse modelului familial propus şi trăit de părinţi. Înclinaţi către biografii personale, dar şi dornici de stabilitate, taţi noi au apărut: ei merg la Cora sau Selgros sau Metro etc., sîmbăta, cu iubita sau soţia şi fac cumpărături, ajută la gospodărie, spală bebeluşi şi chiar îi plimbă. Femeile nu mai acceptă să fie confiscate de bucătărie. Şi totuşi ei îşi visează libertatea şi înghit cu greu negocierile cotidiene.

Există femei care pleacă-n lume să cîştige fie pentru ele – pe diferite căi, mai mult sau mai puţin ortodoxe sau legale –, fie pentru familie. Globalizarea îşi spune şi ea cuvîntul. Am întîlnit în Grecia o maseuză, din Kiev, care lucra „la negru", banii cîştigaţi fiind trimişi acasă la fiică, ginere şi nepoţi. Modelul vechi – plecarea bărbatului la muncă peste ţări şi mări sau chiar mai aproape – nu mai este o specialitate masculină.

DILEMA VECHE
Familia, azi

Ioana POPESCU

Tînăr şi neliniştit

Am şi eu experienţa mea de spectator de *soap*-uri; e drept, de *soap*-uri nord-americane. De acolo poţi trage tot felul de învăţăminte despre suferinţele bogaţilor şi necazurile săracilor, despre copilaşii angelici, crescuţi de mame-gospodine-elegante cu banii taţilor-absenţi-pentru-că-trebuie-să-şi-facă-o-carieră, sau despre viitorii declasaţi sociali crescuţi în familii dezbinate, ori exclusiv de către o mamă anormală care refuză să renunţe la joaca de-a profesia, după ce a născut. Din astfel de filme poţi înţelege ce lucru minunat e familia. *Nu mă deranjează faptul că vii în miez de noapte să dormi la noi, într-un moment în care ăla micu are pojar şi pisica stă să fete,* we are family! *Stau eu la spital să veghez somnul fetiţei,* we are familiy! I love you! *Şi eu pe tine!*

Lumea aia de pe ecran pare să fie destul de diferită de adevărul nostru românesc. Cu o singură excepţie importantă, aceea că şi „la ei" familia se naşte numai odată cu apariţia primului copil; doi tineri căsătoriţi nu se cheamă familie, ci cuplu. Abia cînd au hotărît că sînt pregătiţi să facă primul copil înseamnă că vor întemeia o familie. La fel şi la noi, în satul tradiţional, femeia care nu avea copii umbla buiacă fără să ştie de Dumnezeu; nevestei tinere nu i se spunea pe nume în casa soacrei decît după naşterea primului prunc; prin unele sate de munte, tînărul soţ avea dreptul să-şi părăsească/schimbe nevasta, dacă după primii doi-trei ani conjugali nu se iveau copii. (Pentru că nu se gîndea nimeni, în satul vechi, că lipsa copiilor ar putea fi „vina" bărbatului, dar să trecem peste asta.)

De aici încolo, nimic nu mai seamănă. E înduioşător cît de puţini sînt ei şi cît de mulţi sîntem noi într-o familie. Se mai iveşte şi la ei cîte o bunică, care locuieşte departe în alt stat şi care dă cîte un telefon cu sfaturi bune pentru nepoţi, dar în general din familiile nord-americane-albe-hetero fac parte mama, tata, doi-trei copii şi gata. Păi, la noi, chiar şi astăzi, chiar şi în oraş, dacă bunicii nu locuiesc în acelaşi apartament cu tinerii, măcar se mută la ei pe perioade îndelungate, ca să se ocupe de copiii mici. Cumnaţii sau verii fac ce fac şi îşi găsesc un apartament pe aceeaşi scară de bloc sau undeva pe aproape. Fratele mai mare îşi aduce în cartier socrii şi odată cu ei se mută şi familia cumnatei. În măsura posibilităţilor pot veni şi naşii, că doar asta e datoria lor de naşi, să vegheze la binele şi la educaţia finilor. Şi uite aşa, se instalează în apropiere familia mare, neamul, cu rude de sînge, cu rude prin alianţă, cu rude spirituale, cu adoptaţi sau copii din flori, cu vecinătăţi bune şi rele, cu schimburi de servicii, cu afinităţi şi ierarhii.

E interesant să vezi, în cimitirele vechi de sat, cum rudele dintr-un neam sînt îngropate unele în apropierea celorlalte, plasate între aceiaşi vecini ca şi pe uliţele satului; aşezarea vecinătăţilor pe neamuri în cimitir reproduce aşezarea gospodăriilor şi a caselor din sat; aceleaşi proximităţi, aceleaşi familii, aceeaşi familiaritate şi după moarte.

Îmi spunea de curînd o tînără jurnalistă din Viena, cu ocazia unei cercetări de teren în cimitirul Ghencea civil, că diferenţa specifică a stilului de viaţă românesc i s-a părut a fi intimitatea, sufocantă din punctul ei de vedere, în care se trăieşte nu numai în familie, dar şi pe scara blocului, în vecinătate, pe stradă. Avea sentimentul că toţi se cunosc între ei, că ştiu totul unii despre alţii, că se înghesuie unii peste alţii, că se ajută şi se sfătuiesc între ei fără să fie neapărat nevoie. De fiecare dată cînd sosea la Bucureşti, simţea că devine un fragment impersonal într-o mare familie pestriţă, care o adopta peste noapte şi fără voia ei. *I need some space* – îmi spunea ea, străduindu-se să nu devină patetică. Între timp, tot ce descopeream în cimitirul acela stătea mărturie pentru faptul că familiile noastre mari şi-au cultivat atît de mult intimitatea în timpul vieţii, încît s-au străduit cu tot dinadinsul să o păstreze şi după moarte. Descopeream cavouri învecinate, cu nume de familii înrudite, cu prenume reluate obsesiv, gravate pe crucea aceluiaşi neam, sau pietre tombale înghesuite pe fostele alei dintre morminte, ca şi cînd cei din groapă ar fi ţinut cu tot dinadinsul să-şi dea coate şi după moarte. O femeie care adusese flori proaspete la groapă, le plasa cu pietate pe cele vechi încă verzi, cu borcan cu tot, la crucea vecinilor, care puteau fi cuscrii bunicilor ei sau, pur şi simplu, sămînţă de prietenie între neamuri.

Nu ştiu alţii cum sînt, dar eu, cînd mă gîndesc că în casa în care locuim s-a aşezat la început bunica mea, cu patru copii mici şi cu o mamă bătrînă; că apoi, înainte să plece la casele lor, fiecare dintre cei patru a făcut nunta în aceeaşi casă; că la un moment – dat şi greu – s-au mutat aici nişte cuscri şi nişte mătuşi bătrîne rămase fără locuinţă, nu mai mult de unsprezece persoane, care găteau unii peste alţii, care dormeau pe terasă şi în debarale, care spuneau poveşti *horror* şi rugăciuni celor mici înainte de culcare, care jucau pinacle în încăperea în care copiii îşi făceau lecţiile, dar fără de care mi-aş simţi copilăria incompletă; că unchii mei îmbrăcau de multe ori unul cămaşa celuilalt în funcţie de mătuşa care călcase rufe mai de curînd; că verii mei şi cu mine creşteam din haine transmiţîndu-le celor mai mici şi că aveam jucării comune; că, pe măsură ce unii au plecat din ţară, alţii au îmbătrînit şi au devenit greu deplasabili, iar alţii au murit, nu mai e nevoie să întindem decît o singură masă mare de sărbători şi că s-a făcut treptat tot mai mult loc în casă; îmi vine să zic că tare greu şi tare bine am trăit în înghesuiala familiei mari. Şi mă liniştesţe gîndul că, în felul lui, fiecare a rămas prin preajmă, în caietul de reţete, în dosarele cu acte îngălbenite, în cicatricile unor mobile, în broderia feţei de masă, în denumirile unor încăperi, în cioturile de pomi din curte şi în cel mai bătrîn trandafir pe care îl cunosc. Pentru că, iată, chiar şi unele obiecte ajung să facă parte din neam... La noi, pentru că în telenovelele lor familia rămîne mică, mereu tînără şi fără astîmpăr.

Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU

„În sînul familiei"

„Că nu este om străin, ci cu rude şi neamuri şi casă acolo în sat....", astfel notează grefierul într-un proces de la 1800 unde Ion holteiul îşi construieşte apărarea, invocînd inserţia sa într-un grup social. Individul nu trăieşte singur, ci este integrat într-un ţesut social în care rudele, neamurile constituie primul cerc concentric, de altfel cel mai important. A avea o familie, a avea „neamuri" este o bogăţie la fel de importantă ca şi averea însăşi, pentru că dincolo de supravieţuirea cotidiană, „rudele şi neamurile" garantează fiecărei persoane locul şi rolul ei în comunitate. Fraţi şi surori, unchi şi mătuşi, nepoţi şi nepoate, veri şi verişoare, cumnaţi şi cumnate, fini şi fine, naşi şi naşe alcătuiesc „marea familie" care îşi dovedeşte utilitatea în orice împrejurare: peţit, nuntă, moarte, sărăcie, conflicte, ajutor, adăpost.

Părinţii şi copiii constituie forma elementară a familiei. Pînă la căsătorie, fiii şi fiicele se află sub autoritatea şefului familiei, în speţă tatăl, care munceşte nu numai pentru chiverniseala proprie, ci mai ales pentru „îndestularea" copiilor, căci lui îi revine sarcina de a-i da la casele lor, ajutîndu-i să facă primii paşi în viaţă. Cînd, în vara lui 1726, vistierul Ioan Dedulescu se afla în exil la Braşov, întreaga grijă se îndreaptă către copii, surori, soţie – rămaşi în Ţara Românească. Teama că ar putea muri printre străini fără să fi reuşit a-şi crească şi chivernisi copiii domină corespondenţa sa: „Prea iubiţilor mei fii, Maricuţo, Neculae, Zoiţo şi mititelule Ioniţă şi ticăloasă Bălăşico, soră ce easte mie, şi nevîrsnicii miei, darul lui Hristos Domnul şi mila lui cea prea bogată să fie cu voi, păzindu-vă întru toate zilele vieţii cu viiaţă fericită şi îndelungată. Să nu vă întristaţi feţii miei, căci nu vă las un fel de stăpînire, nici să fiţi mîhniţi asupra mea, căci nu sînt eu pricina stingerii voastre, ci domnu pămîntului nostru (Nicolae vodă Mavrocordat, *n.a.)* care m-au şi prădat şi m-au şi izgonit din pămîntul mi<e>u, de-l va judeca Dumnezeu şi-i va face plată după faptele lui. Boierul trece întreaga responsabilitate a creşterii copiilor pe umerii soţiei sale, Maria, sperînd că fraţii, cumnaţii şi celelalte rude îi vor fi alături. Departe de casă, boierul Dedulescu nu poate decît „să se corespondisească" cu surori, unchi, cumnaţi, cărora le transmite o serie de sarcini. Dumneaei sora Zamfira primeşte mulţumiri „pentru osteneala ce faci pintru noi", cumnatului i se cere să-l achite de o datorie „ce l-am rugat ca să mă plătească ca să nu mai port dobînda", „pintru arătură" se roagă „celor<lalte> rude, cum unchiu-mieu, cumnatu-mieu... celor ai noştri că doar de ne vor ara ceva, pintru Dumnezeu", iar descîlcirea moşiilor îi revine unui alt unchi care nici într-un caz „nu să va bucura ca să-mi sărăcească copiii". Cazul boierului Dedulescu nu este ales întîmplător, el demonstrează importanţa relaţiilor ce se ţes între membrii aceluiaşi neam, unde solidaritatea se exprimă foarte puternic în caz de nevoie.

La căsătoria unui copil întotdeauna se găseşte un cumnat, o mătuşă sau un unchi care să se „deghizeze" în rol de peţitor şi să cerceteze în stînga, în dreapta, în vederea găsirii unui „holtei de cinste" sau a unei fete „după cinstea neamului" candidatului. Iamandi Rîmniceanu „mijloceşte" pe lîngă dumnealui logofătul Rusin Caragic să se înduplece şi să-şi dea fata după Dumitrache, fiul dumneaei Ilinca Bucşăneasca ce-i era soacră; în timp ce dumneaei păhărniceasa Zoiţa aranjează şi chiar pregăteşte mariajul nepoatei sale, Zmaranda Cocorăscu, cu Constantin Oteteleşanu, fiul dumneaei jupîneasei Safta Oteteleşeanu. În acest caz, ajutorul celorlalte mătuşi, cumnaţi şi unchi este solicitat pentru măritarea orfanei Zmărăndiţa*. La nuntă rudele se adună şi se bucură împreună, dăruind tinerilor însurăţei fiecare ce are: o maramă sau ceva gologani, un „inel dă zamfir" sau „o rochie de hatai", „un ţigan" sau „un pogon de vie în dealul Ştefăneştilor". Daruri notate cu grijă în marea carte a familiei: „un inel de diiamant dat dumnealor la masă dă răposatul clucer Dumitrache; una păreche cercei cu diamantele ipac, dar la masă de la dumneaei clucereasa Mariia" – se notează în catagrafia medelnicerului Costandin Hrisoscoleu la rubica „darurile de la nuntă", dăruite lui de „rudenii". Participarea neamurilor consolidează relaţiile de rudenie şi le asigură reciprocitatea cînd rolurile se vor inversa.

Aceeaşi solidaritate se remarcă şi la nivelul comunităţii unde familiei nucleare i se alătură toţi ceilalţi membri gata oricînd să se asocieze cauzei celui „năpăstuit", cauza lui devine cauza întregului grup familial. Cînd o fată este sedusă, chiar dacă acasă este bătută, dojenită, ocărîtă pentru greşeala comisă, la tribunal ea este însoţită întotdeauna de membrii imediaţi ai familiei, părinţi, fraţi, surori, dar şi de unchi sau mătuşi. În iarna lui 1782, sedusă şi „îngrecată", Tudora – din Roşiorii de Vede, judeţul Teleorman – îşi poartă nefericirea pe la isprăvnicat, Divanul domnesc şi, în fine, la Mitropolie, cerînd îndeplinirea promisiunilor făcute de holteiul seducător: căsătoria. Tatăl – Vlad şi unchiul – Neagoe o însoţesc pe la toate instanţele, cu perseverenţă susţinîndu-i spusele, apărîndu-i cauza, în timp ce celelalte rude aşteaptă în sat „izbrănirea" pricinii. La rîndul său, Stroe flăcăul este însoţit de tatăl lui, dar alte rude îl aşteaptă acasă, sperînd „izbrănirea" pricinii în favoarea lui. Puterea cunoaşte forţa acestor legături de sînge care pot oricînd, la nivelul comunităţii, provoca conflicte, vendete, răzvrătiri. De aceea, cînd oferă un compromis, întreaga familie este vizată, iar acceptarea acordului îi angajează şi-i implică pe toţi. În cazul de mai sus, Tudora, Vlad şi Neagoe acceptă învoiala propusă de *soborul* părinţilor clerici, promiţînd ca „la nici o judecată să nu avem a-l mai trage (pe sus-numitul holtei), nici de la dînsul să nu avem a mai cere nimic, *atît noi, cît şi alte rude ale noastre*". *„Eu şi rudeniile mele"* este sintagma care exprimă cel mai bine aceste legături, susţinute prin participarea activă la crearea destinului individului, participare recunoscută, cerută cu insistenţă, regăsită printre rîndurile discursurilor actorilor sociali, marcată de micile amprente digitale ce însoţesc „iscăliturile" tuturor membrilor familiei solidare. De altfel, femeia continuă să păstreze legături foarte puternice cu familia din care s-a desprins chiar şi după căsătorie, bucurîndu-se de protecţia, ajutorul, adăpostul, susţinerea ei în orice împrejurare şi oricînd. Fiicele sînt apărate de taţi, surorile – de fraţi, nepoatele – de unchi, împotriva unor soţi beţivi, geloşi, risipitori, agresivi. Uşa casei părinteşti este larg deschisă şi aici găsesc refugiu în miez de noapte sau în zorii zilei.

Legăturile de familie presupun, bineînţeles, o serie de avantaje în sînul familiei, bărbaţi şi femei se simt protejaţi de ostilitatea lumii, dar ele induc şi o altă serie de îndatoriri. În schimbul creşterii şi chiverniselii, părinţii pretind respect, purtare de grijă la bătrîneţe, pomenirea lor, îndatoriri care se extind asupra nepoţilor şi strănepoţilor. În martie 1796, bătrînul Micu Cârstocea adună întreaga familie în jurul lui, nu puţin numeroasă. Fiind vorba de împărţirea averii, se strîng cu toţii la casa părintească din satul Dobroieşti, judeţul Muscel. Fii şi fiice, gineri şi nurori, nepoţi şi nepoate ascultă cu atenţie diata bătrînului, făcută cu limbă de moarte şi citită acum, în auzul tuturor, de popa Barbu, unul dintre nepoţi. Nimeni nu este uitat, toţi se „înfruptă" din avere: fiii – mai mult, fiicele – mai puţin, nepoatele – în mod egal, nepoţii – în funcţie de locul lor în inima bătrînului. Se împart cu dărnicie ii şi izmene, peşchire (prosoape) şi velinţe de lînă, feţe de masă de pînză şi mîneci, dimie şi cizme, saci şi desagi, pomi şi delniţe, vii şi bani. Micu le cere în schimb căutare „la toate boalele şi neputinţa" şi mai ales grijă pentru suflet, „ca să facă mie şi soţiei mele cele ce or trebui după moarte".

* Pentru detalii vezi Constanţa Ghiţulescu, *În şalvari şi cu işlic. Biserică, sexualitate, căsătorie şi divorţ în Ţara Românească a secolului al XVIII-lea,* Editura Humanitas, 2004.

Laura GRÜNBERG

Doar telenovelă să nu fie

Toată lumea vorbeşte de o criză globală a instituţiei familiei. Sînt şi date care susţin acest lucru – în sensul unei alte realităţi în care proliferează noi tipuri de familii (monoparentale, comasate, cupluri consensuale, menajul între homosexuali etc.) sau în care, în interiorul familiilor, se schimbă fundamental raporturile de putere, *status*-urile, rolurile dintre membrii săi. Criza formei este pe cale să fie depăşită. Criza conţinutului se află în plină desfăşurare. În principiu am înţeles că important este nu cine stă între patru pereţi, ci mai ales ce anume se întîmplă, în spiritul căror valori se trăieşte dincolo de cei patru pereţi. Problema nu mai este atît a diversităţii de aranjamente acceptabile social, cît a conţinutului şi calităţii vieţii de familie trăită de cei implicaţi în diversitatea formelor ei.

Ce-i mai ţine astăzi pe oameni adunaţi între nişte pereţi? Sîntem mai mult constrînşi de obligaţii şi îndatoriri sau ne ţin laolaltă dragostea şi respectul? Nu rareori două sau trei generaţii împart acelaşi „spaţiu familial" – o fac din dragoste şi grija unora pentru alţii sau din lipsă de alternativă? De ce – aşa cum arată multe sondaje – scade fericirea maritală (mereu mai mică la femei, comparativ cu cea la bărbaţi)? De ce divorţul se banalizează şi creşte numărul separărilor? De ce se fac tot mai puţini copii? De ce se comunică atît de puţin între parteneri, timpul petrecut împreună fiind tot mai diminuat? De ce este atîta singurătate, site-urile de Internet specializate în „cuplare" fiind la mare căutare? De ce persistă violenţa domestică? De ce în viaţa de zi cu zi a familiei – de orice fel – pare să crească insatisfacţia şi nesiguranţa în valorile şi sensul ei?

De vină sînt femeile – sau mai bine spus feminismul, acesta ar putea fi unul din răspunsuri. Familia este azi în degringoladă din cauza femeilor care şi-au pus poalele-n cap, s-au revoltat contra domesticităţii normative, au dorit realizare profesională plecînd la serviciu şi lăsînd copiii cu cheile de gît, destabilizînd astfel armonia sistemului testat de complementaritate al rolurilor familiale. Discuţiile despre valorile familiei se transformă de multe ori în ceartă cu feminismul, blamat pe nedrept sau greşit creditat pentru efectele intrării femeilor pe piaţa muncii asupra instituţiei familiei.

Sigur că un posibil efect colateral al valurilor de feminism a fost o masă critică de femei emancipate, dornice de renegocierea rolurilor şi a responsabilităţilor în familie. Dar, şi pînă să o spună feminismul, lumea simţea că viziunea funcţionalistă asupra familiei era depăşită. Conflictualiştii teoretizau despre asta, iar alţii, tot mai mulţi, simţeau pe propria piele tensiunile din interiorul ei. Departe de a fi o oază de linişte şi împlinire, familia este o instituţie solicitantă – un loc al confruntărilor, jocurilor şi negocierilor de putere – adevăr care nu a fost lansat, ci doar preluat de feminism nu pentru a distruge ci, din contră, pentru a salva instituţia, demitizînd-o şi deideologizînd-o.

Un răspuns mai plauzibil este intrarea societăţii într-o perioadă de radicalizare a modernităţii. Trăim într-o lume pe care unii au numit-o deja hipermodernă. Cei care au lansat termenul s-au gîndit, printre altele, la tirania timpului sub care se trăieşte, la tipul de relaţii efemere şi flexibile care domină, la faptul că, în general, pluteşte un permanent sentiment al urgenţei. Este o societate bazată – cum spune U. Becks – pe distribuirea riscurilor de tot felul. Totul e incertitudine – carierele profesionale nu mai sînt nici pe departe liniare şi sigure, cuplurile nu mai sînt eterne, pînă şi vremea nu mai e previzibilă.

Într-o asemenea societate care se interesează de imediat, în care este valorizată capacitatea de schimbare şi adaptare, în care relaţiile dintre oameni s-au efemerizat, este tot mai dificil să se investească în valori pe termen lung – fidelitate, prietenie, stabilitate, loialitate. Ori, familia la care visăm se construieşte tocmai pe asemenea valori, excesul de modernitate nefiindu-i prielnic.

Cît priveşte România, dacă ne luăm după statistici, ele par să ne plaseze într-o normalitate a crizei. Creşterea globală a speranţei de viaţă (cu 1,5 ani la un deceniu) şi declinul fertilităţii, evenimente demografice semnificative pentru secolul XXI, au consecinţe asupra familiei care se resimt şi la noi. Se trăieşte mai mult şi se fac mai puţini copii, iar peste jumătate din cei care se fac sînt la noi rezultatul unei relaţii neoficializate – părinţi în concubinaj sau un singur părinte (cifră dublă faţă de media din Uniunea Europeană). Sporul natural e negativ (chiar dacă în uşoară creştere: de la 4,7 în 1990 la – 1,0 în 2003), numărul divorţurilor este în creştere (avem un raport de 1 la 4 între numărul divorţurilor şi al căsătoriilor), la fel media de vîrstă la căsătorie (29,7 ani pentru bărbaţi în 2003 faţă 26,9 ani în 1990; 26,2 ani pentru femei în 2003 faţă de 23,7 ani în 1900), sau vîrsta medie a mamei la prima naştere (de la 22,9 ani în 1996 la 24,3 ani în 2003).

În schimb, cercetările calitative (încă firave) indică la noi un ataşament mai ridicat decît în Occident faţă de familie care ocupă detaşat primul loc în viaţa individului, indiferent de vîrstă. Cel puţin la nivel declarativ căsătoria nu este considerată instituţie învechită, iar fericirea unei căsătorii se consideră că se bazează pe iubire şi respect reciproc (vezi Raluca Popescu, ICCV, 2002). Deşi trăim şi noi mai mult ca să muncim, căminul devenind hotel, venim seara de la serviciu, mîncăm separat, răsfoim ziare mediocre, tăcem sau ne certăm şi picăm laţi de oboseală, mîngîind absent copiii de prin preajmă, crescuţi uneori de bunici sau lăsaţi în voia celorlalte instituţii, investim mai mult în medie în valorile familiei, în liniştea căminului, în nevoia întoarcerii „acasă" după o zi halucinantă de tranziţie românească. Poate tocmai pentru că sîntem oleacă mai obosiţi de haosul instituţional şi mai acriţi de lipsa luminiţei de la capătul tunelului, facem eforturi speciale să protejăm familia de virusii externi, nu o lăsăm să fie barometrul vremurilor ci – vorba lui Tocqueville – un „rai într-o lume nemiloasă".

Pe mine nici feminismul, nici hipermodernitatea, nici statisticile nu mă sperie. În schimb, mă sperie ideea că „familia românească" ar putea fi cea din telenovelele autohtone lansate de curînd pe toate canalele, cea din *Trădaţi în dragoste* sau, şi mai rău, din *Aventurile familiei Vijelie*. Dacă este aşa, atunci vărs şi eu o lacrimă lîngă lacrimile telespectatoarelor şi caut urgent detectivi particulari care să regăsească armonia, substanţa şi decenţa în viaţa de familie românească. Dacă nu este aşa, atunci sînt liniştită. Familia va continua să ne ademenească între „cei patru pereţi" ai ei în ciuda feminismului sau a hipermodernităţii în care, pentru moment, trăim.

Adina ROSETTI

EL şi EA – versiune *update*

Vine o vreme în viaţa oricărui cuplu cînd inefabilele discuţii despre cît de minunaţi sînt ochii tăi, iubito, şi ah, Doamne, simţi şi tu cum ne învăluie muzica asta? sînt înlocuite, din senin şi pe nepusă-masă, de mai pragmaticele vezi că s-a terminat detergentul, iubitule, tre' să mergem la cumpărături, urmate de îndelungi şi bine documentate comparaţii între Billa, Metro, Carrefour şi Selgros, în ceea ce priveşte nivelul preţurilor şi calitatea produselor.

„Uite, vezi, de-aia nu mă-nsor! Nu vreau să ajung aici, prefer să rămîn cu dragostea aia de la început", îmi explică un amic – burlac convins şi înrăit – crezînd că soarta poate fi totuşi păcălită. Eu îi zîmbesc cu condescendenţă, explicîndu-i beneficiile căsătoriei, el invocă veşnica poveste cu pot-să-vin-cînd-am-chef-acasă, eu îi plîng de milă pe motiv că „ce folos, dacă nu găseşti pe nimeni acolo?", la care el îmi sugerează că poate o să-şi ia un cîine, după modelul bancurilor (uşor misogine?) care spun că, în plus faţă de o nevastă, cîinele are avantajul de a fi ascultător şi credincios. Şi aşa mai departe...

Just married

El şi Ea au, de regulă, în jur de 30 de ani cînd se hotărăsc „să facă pasul". Pînă atunci au fost prea multe de făcut: distracţii, apartament, maşină şi – foarte important în ziua de azi – carieră. Dacă ar fi s-o întrebăm pe Ea, poate că, roşind uşor jenată de propria-i slăbiciune de modă veche, ne-ar mărturisi că ea n-ar fi zis „Nu" nici mai devreme... Undeva, în adîncurile minţii, au rămas visele acelea din copilărie de a fi prinţesă pentru o zi, viziunile acelea adolescentine în care Ea, într-o rochie albă cu crinolină coboară fericită treptele unei biserici, deasupra căreia se rotesc porumbei albi, iar prin aer zboară flori de cîmp. E drept că viziunile astea feerice sînt alimentate din plin şi de filme şi poveşti romanţioase, dar să nu fim răutăcioşi...

În plus, mai sînt şi mesele acelea în familie, duminica, la care părinţii îi privesc la început optimişti, apoi nerăbdători, dar, după cîţiva ani, cu un aer aproape disperat, avînd o singură întrebare pe buze: „Pe cînd nunta?". Ei pleacă ochii în pămînt, pentru a evita încă una din acele discuţii, sau – dacă sînt mai colerici din fire – izbucnesc în exclamaţii furtunoase „Da' mai lăsaţi-ne în pace! În ziua de azi nu se mai căsătoresc oamenii ca pe vremea voastră!". Asta cam aşa e, constată părinţii, cu tristeţe şi nostalgie, privind către fotografia lor de nuntă, în care amîndoi erau nişte studenţi naivi şi încrezători.

Rămaşi singuri, ei discută încercînd să se autoconvingă încă o dată de motivaţiile propriei hotărîri, să se justifice încă o dată în faţa propriilor ochi. Părinţii ăştia! Ce ştiu ei despre cît de greu se obţine un *job* bun în ziua de azi şi cît de dedicat trebuie să fii ca să ajungi „undeva", ce ştiu ei despre creditele pentru apartament şi ratele la leasing-ul pentru maşină; pe vremea lor, cînd primeau casă şi serviciu de la stat, sigur că le dădea mîna să se căsătorească din facultate, plus că nici n-aveau cine ştie ce distracţii şi tentaţii. Dar cu noi e altceva, nu-i aşa, dragă? Noi n-avem nevoie de formalităţi şi de o simplă bucată de hîrtie, pentru că sîntem un cuplu modern? – o întreabă el retoric. Ea îşi aminteşte de visele de fetiţă şi oftează... El, în schimb, ţine foarte mult la conceptul, prin definiţie masculin, de „libertate", fără să-şi dea seama că deja e legat cu lanţuri aproape indestructibile de Ea. Acel certificat albăstrui, care pentru El înseamnă pierderea definitivă a libertăţii, pentru Ea e un fel de garanţie a iubirii (de parcă aşa ceva ar putea fi vreodată garantat), o împlinire a dorinţei de stabilitate. Pînă la urmă, oricît de (post)moderni ar fi, valorile şi dorinţele lor par cît se poate de tradiţionale.

În final ceva se întîmplă, pentru că orice poveste trebuie totuşi să se încheie cu o nuntă: fie apare din senin vestea neaşteptată a venirii unui copil, fie cei doi urmează un *trend* care începe să se înfiripe între prietenii comuni, şi anume acela de a-şi pune pirostriile, fie pur şi simplu amîndoi încep să îşi dea seama că îmbătrînesc şi că timpul trece.

Married with children

Astfel apare încă un exemplar din ceea ce cărţile de demult numeau „celula de bază a societăţii"... Şi pentru ca familia nou-înfiripată să fie completă, în scurt timp va apărea şi un nou membru.

Amîndoi au ajuns acum la un moment de cotitură: Ea se dă de ceasul morţii, împărţită între bucuriile maternităţii şi dilema „cu cine las copilul?" (pentru că bunicile moderne au acum alte „job"-uri), El va îndura mişţourile prietenilor referitoare la abilităţile de a schimba pamperşi, pe care va fi nevoit să şi le dezvolte, ca un tătic modern ce se află, chiar dacă în sinea lui se îndoieşte că asta ar fi „treabă de bărbat". La rîndul ei, Ea, în calitate de mămică emancipată, îşi va remorca proaspăta progenitură în cărucior pe la terase cu prietenele, la coafor, prin magazine, pentru a demonstra lumii că viaţa ei nu s-a încheiat dacă a făcut un copil şi nu e neapărat necesar să se îngroape în casă din acest motiv, îngrăşîndu-se peste măsură şi devenind o acriturâ cicălitoare. Deşi şi asta se poate întîmpla la un moment dat...

Pînă una-alta, Ea se va reîntoarce după cîteva luni la *job*, pentru că, oricît ţi-ai dori să te joci de-a mămica, nici un patron n-o să te aştepte la nesfîrşit. În sînul familiei – căci acum se

poate numi familie, în mod cert – îşi va face apariţia un nou personaj misterios, dar indispensabil, numit „bonă", care va prelua o mare parte din atribuţiile mămicii.

Peste cîţiva ani, tot ciclul se repetă, iar apoi se încheie brusc. Trei e cifra magică, dar e totuşi prea mult. Ea speră să-şi recapete silueta şi să-şi reia ce a mai rămas din faimoasa-i carieră întreruptă de două ori, El se gîndeşte în termeni financiari, asta dacă nu cumva se află taman în mijlocul vreunei năbădăioase *middle-life-crisis*. Oricum, pentru prima dată după mult timp, amîndoi sînt de acord şi, de regulă, lucrurile se opresc aici: doi copii sînt mai mult decît suficient. Trebuie să ne trăim şi noi viaţa, dragă! Se întîmplă cîteodată, ca El şi Ea să divorţeze, din nepotriviri cronice de caractere (sau de adultere) şi copiii se împart; alteori, rămîn împreună, încercînd să-şi trăiască viaţa, prinşi în vîrtejul existenţei de consum.

Şi totuşi povestea nu se sfîrşeşte aici: a mai rămas un episod, pe care nu îl putem neglija deloc.

Next Generation

Mărturisesc că aici imaginaţia mea se cam opreşte. Ca în copilărie, cînd mă gîndeam la îndepărtatul (pe atunci) an 2000: ştiam sigur că va veni, ştiam sigur că noi nu vom mai fi copii, dar habar nu aveam cum or să se schimbe lucrurile pînă atunci şi cum vom arăta.

Pînă la momentul cînd El şi Ea vor deveni bunici (lărgind astfel familia cu noi celule) pare o cale destul de lungă, dar, ca şi anul 2000, s-ar putea să vină mai repede decît te aştepţi şi lucrurile să nu se schimbe prea mult.

Roxana TEŞIU

De ce femeile parchează prost

Mutaţiile semnalate de cercetători în domeniul familiei moderne sînt multiple arătînd, ca un adevărat barometru, schimbările din societatea românească: tendinţa de amînare a căsătoriei, creşterea numărului familiilor monoparentale, înmulţirea relaţiilor de coabitare, scăderea dramatică a natalităţii, rata ridicată a avorturilor, amînarea deciziei de a avea primul copil, creşterea numărului de copii născuţi în afara căsătoriei.

Multe dintre persoanele pe care le întîlnesc şi le cunosc sau nu, sînt părinţi, în jurul a 30-40 de ani. Am întîlnit un astfel de cuplu zilele trecute, cînd am intrat într-un hipermarket din Bucureşti, căutînd o jucărie pentru fetiţa mea de 3 ani. Părinţii erau angajaţi într-o discuţie aprinsă. Băieţelul lor de 4 ani îşi alesese din raftul cu jucării un set de vase de bucătărie, colorat în roz aprins şi nu părea deloc dispus să renunţe la el. Părinţii erau, în mod evident, într-un dezacord total cu opţiunea copilului, aducînd în cele din urmă un argument suprem în susţinerea dezacordului: „Tu nu vezi că ăsta e un raft cu jucării pentru fete? Scrie clar la capătul rîndului!". Într-adevăr, în capătul raionului de jucării sînt afişate două pancarte mari: Jucării pentru fete în dreapta, jucării pentru băieţi în stînga. Această imagine segregată reflectă, într-un mod foarte simplu şi sugestiv, construcţia tradiţională a rolurilor sociale pentru fete şi pentru băieţi, femei şi bărbaţi, în familia românească modernă. Încă din primii ani de viaţă, copiii sînt recipienţi ai stereotipurilor privind rolurile de gen, pe care le primesc de cele mai multe ori, de la ambii părinţi. Părinţii şi familia extinsă, în primii ani de viaţă, apoi şcoala şi anturajul conservă şi întăresc aceste stereotipuri. Studiile de specialitate arată că în familia românească persistă încă aşteptările complementarii de rol, potrivit cărora bărbatul este cel care trebuie să asigure veniturile cele mai importante în casă, iar femeia trebuie să aibă grijă de copii şi de gospodărie (Raluca Popescu, 2002). O anumită schimbare este vizibilă în sondaje în zona declarării preferinţei pentru familia în care bărbatul şi femeia au roluri şi poziţii egale. Cu toate acestea, întrebările referitoare la cine ar trebui să conducă în viaţa publică sau în casă nu au primit răspunsurile potrivite preferinţei afirmate, respectiv, de tipul „nu contează sexul" (Barometrul de gen, 2000). Dacă în ceea ce priveşte afirmaţia „femeia este stăpîna casei", acordul respondenţilor este relativ, în ceea ce priveşte afirmaţia „bărbatul este capul familiei", aproximativ 90% dintre respondenţi – bărbaţi şi femei – sînt de acord cu valoarea ei de adevăr. Aceste răspunsuri sînt susţinute mai departe de faptul că mai mult de jumătate dintre respondenţi, la toate categoriile de vîrstă, consideră că este mai mult datoria femeilor decît a bărbaţilor să se ocupe de treburile casei, după cum este mai mult datoria bărbaţilor decît a femeilor să aducă bani în casă (Barometrul de gen, 2000). Într-un studiu comparativ realizat cu privire la valorile europene în relaţiile de familie (Cosima Rughinis, 2002), datele culese arată că proporţia de români care sînt de părere că taţii pot avea grijă de copii la fel de bine ca şi mamele este cea mai mică, în comparaţie cu celelalte naţiuni analizate (Bulgaria, Ucraina, Polonia, Cehia, Franţa, Germania şi Italia). Aceste date trebuie corelate cu răspunsurile la o altă întrebare importantă, anume aceea privind în ce măsură munca plătită a femeilor dăunează copiilor mici. La această întrebare, proporţia românilor care cred că un copil mic va suferi dacă mama sa lucrează este cea mai scăzută. Ce semnificaţie au aceste răspunsuri? Este limpede faptul că există o apreciere evidentă a simetriei rolurilor femeii şi ale bărbatului, în ceea ce priveşte munca din afara gospodăriei. Simetria însă nu se mai menţine cînd vine vorba de roluri în interiorul gospodăriei. Prin urmare, dacă taţii nu pot îngriji copiii la fel de bine ca şi mamele, care este posibilitatea de a acoperi volumul de muncă domestică, în situaţia în care mama lucrează? Răspunsul este, de cele mai multe ori, unul singur: prin dubla zi de muncă a femeii (Cosima Rughinis, 2002). Dincolo de aceste roluri sociale prestabilite, exemplul cu jucăriile ne dezvăluie, într-un mod simplu, faptul că şi abilităţile cognitive şi motorii ale fetelor şi băieţilor sînt exersate şi dezvoltate într-o anumită direcţie. Studiile de specialitate arată că fetele au abilităţi senzoriale şi de memorare superioare, în timp ce băieţii au abilităţi spaţiale şi de raţionament abstract mult mai bune (Domnica Petrovai, Bogdana Bursuc, 2003). Aceste diferenţe indică nevoi de învăţare diferite şi pot determina avantaje şi dezavantaje pentru fete şi băieţi în cadrul unui proces educaţional rigid, tradiţional, care este construit pe ipoteza prezervării lor. Dacă o fată va fi, într-o mare măsură, încurajată să dezvolte intens acele abilităţi în care ea excelează oricum, nefiindu-i stimulate abilităţile pe care are nevoie să le dezvolte (cum sînt, de pildă, abilităţile de orientare şi relaţionare spaţială), ea nu va putea îndeplini cu uşurinţă operaţiuni considerate ca fiind apanajul băieţilor. Nici nu trebuie, de aceea, să ne mirăm că femeile nu parchează bine maşinile.

Florin BUHUCEANU
Iustina IONESCU

El-el, ea-ea

Patriarhii biblici erau poligami. În Evul Mediu occidental, uniunile religioase dintre doi bărbaţi şi două femei nu erau o practică cu totul neobişnuită. Astăzi, legislaţia permite divorţul şi dreptul de a te recăsători, ceea ce fondatorul religiei creştine a condamnat fără echivoc. Nici familia ca atare nu mai este ceea ce era odată, ea este ceea ce decide să fie. Se trăieşte împreună sau separat. În aceeaşi ţară sau pe continente diferite. Au copii pe cale naturală sau creaţi prin tehnici de reproducere asistată, ori nu au deloc copii. Sînt familii monogame ori deschise. În fine, sînt familii heterosexuale şi familii formate din persoane de acelaşi sex.

Există, în societatea românească actuală, gay şi lesbiene care trăiesc împreună, se „căsătoresc", întemeiează familii, cresc copii. E drept, aceste familii sînt puţin ori deloc vizibile. Există, dar drepturile acestora nu le sînt legal recunoscute. Copiii lor nu beneficiază de drepturi. Nu le sînt recunoscute drepturi patrimoniale legate de dobîndirea şi împărţirea proprietăţii comune, a creditelor şi a datoriilor comune; dreptul la pensie de întreţinere; drepturi succesorale; dreptul la pensie de urmaş sau ajutor social, ca şi dreptul la compensaţii, în cazul morţii unuia dintre parteneri; dreptul de a decide de urgenţă cu privire la soarta partenerului, în cazul în care viaţa acestuia este în pericol; dreptul de a continua contractul de locaţiune după moartea partenerului, dacă acesta a fost singurul proprietar. Nu puţine dintre aceste familii gay decid să emigreze, căci statul român nu le asigură şi garantează drepturi fundamentale.

Nici în afara României situaţia nu este neapărat simplă, măcar dacă e să ne amintim ponderea pe care au avut-o în societatea americană dezbaterile privitoare la căsătoria gay, în plină perioadă electorală. Totuşi... există o dezbatere şi încă una foarte intensă, dreptul de a beneficia de o relaţie de cuplu protejată şi recunoscută de stat este luat în serios. Realitatea că există cupluri de gay şi lesbiene care formează familii stabile obligă la schimbări de legislaţie. Curtea Supremă a Canadei arată într-o hotărîre din decembrie 2004 că: *Acum cîteva secole, se înţelegea căsătoria ca fiind posibilă doar pentru cupluri de sex opus. Recunoşterea căsătoriilor gay în cîteva jurisdicţii din Canada, cît şi în ţări europene contrazice afirmaţia că această situaţie este valabilă şi astăzi*".

Dacă în unele ţări schimbarea a survenit în urma unei decizii judecătoreşti, în altele, o scurtă precizare legislativă a permis statuarea căsătoriei gay. Spania, de pildă, a introdus următorul articol în legislaţia sa: *Căsătoria trebuie să aibă aceleaşi cerinţe (condiţii) şi efecte, indiferent dacă persoanele implicate sînt de acelaşi sex sau sînt de sex diferit*.

Jurisprudenţa unor state a admis că nerecunoaşterea căsătoriei gay reprezintă o formă de discriminare pe criteriul orientării sexuale. În cauza *Goodridge v. Department of Public Health* s-a observat că împiedicarea căsătoriei între două persoane de orientare homosexuală este rezultatul unor prejudecăţi ale membrilor societăţii. În continuare, Curtea Supremă a Statului Massachusetts a hotărît că limitarea protecţiei, a beneficiilor şi a obligaţiilor căsătoriei civile, exclusiv pentru cuplurile de sex opus, încalcă premisele respectării libertăţii individului şi ale egalităţii în faţa legii, garantate prin Constituţia Statului Massachusetts.

În plus, cînd Senatul a cerut un aviz în legătură cu posibilitatea introducerii uniunilor civile (parteneriatului civil) pentru cuplurile homosexuale, în locul legalizării instituţiei căsătoriei gay, Curtea a afirmat, în mod neechivoc, că uniunile civile nu pot oferi cuplurilor de acelaşi sex întreaga egalitate cerută de Constituţie. Mai mult, Curtea a argumentat că, prin crearea unei instituţii separate, doar pentru cuplurile formate din persoane de acelaşi sex, s-ar produce efectul menţinerii şi încurajării stigmei şi excluderii interzise de Constituţie: *„Istoria naţiunii noastre a demonstrat că separat înseamnă foarte rar, dacă nu chiar niciodată, egal"*.

Şi Canada, şi ţările din Europa care au legalizat căsătoria gay şi-au justificat decizia pe motivul eliminării discriminării pe criteriul orientării sexuale. Acest argument juridic, precum şi cel al eliminării statutului de cetăţeni de clasă inferioară pentru persoanele de orientare homosexuală, au devenit vehiculele principale pentru obţinerea dreptului la căsătorie pentru cuplurile gay. Este societatea românească însă aptă să răspundă unor asemenea argumente? Sînt instanţele din România curajoase şi suficient de experimentate pentru a da decizii, precum cele invocate mai sus? Nu ştim. Ştim însă că societatea se schimbă alert. Pînă la urmă, este doar o chestiune de timp, pînă cînd căsătoriile între persoane de acelaşi sex vor deveni posibile în România.

Iaromira POPOVICI

Părintele Marian

„Nu e formalitate cînd doi tineri vor să se cunune" – ne spune Părintele **Marian Fârtat,** de la biserica Stavropoleos. Pînă la al doilea război mondial, cununia era precedată de o logodnă sau făgăduinţă. Pînă la logodnă, tinerii nu aveau voie să se afişeze împreună. Acum, mai sînt tineri care vor să se logodească, dar îi cer preotului să o facă după ce ei deja trăiesc împreună, ceea ce Biserica nu permite.

De asemenea, înainte de cununie viitorii miri trebuie să se spovedească unui duhovnic: dacă nu l-au avut pînă atunci, e necesar să-şi găsească unul. După care urmează taina cununiei propriu-zise, în care preotul îi uneşte pe cei doi tineri în faţa altarului, în biserică. În timpul rugăciunilor, părintele le transmite celor care se cunună harul lui Dumnezeu, prin intermediul rugăciunilor. Tinerii se angajează, în faţa lui Dumnezeu, să aibă viaţă curată, să îndeplinească poruncile lui Hristos. Cununia este întărită de naşi – părinţii spirituali – la fel de importanţi, din perspectivă religioasă, ca şi părinţii de sînge.

S-a tot comentat afirmaţia Bisericii care spune ca „bărbatul să-i fie cap femeii". Părintele Marian ne lămureşte că aceasta nu trebuie interpretată în sensul asupririi femeii de către bărbat: teama femeii faţă de bărbat are la mijloc tot iubirea – soţia se străduieşte să nu-şi mîhnească soţul, să-l protejeze. De altfel, părintele crede în împărţirea atribuţiilor casnice: bărbatul, în casă, nu e domnul care trebuie servit. Ba chiar a cunoscut cazuri în care femeia s-a străduit prea mult să-i facă acestuia pe plac, uitînd de ea însăşi; bărbatul a luat-o pe căi greşite.

O cale prin care familia poate păstra acest echilibru este spovedania: ce s-a început la cununie trebuie continuat de-a lungul întregii vieţi. Duhovnicul este în măsură să-i ajute pe cei doi soţi să-şi rezolve sau, mai bine-zis, să-şi înţeleagă problemele, dar în nici un caz nu are dreptul să se amestece în viaţa lor de cuplu (aşa cum s-a întîmplat în unele cazuri).

Copiii, într-o familie, sînt consideraţi darul lui Dumnezeu. Nu există reglementări stricte în această privinţă, dar Biserica nu este de acord cu contracepţia şi avorturile.

De la teorie la practică e cale lungă, veţi spune. Dar Părintele Marian e un caz fericit care aplică teoria în viaţa de zi cu zi. Împreună cu soţia lui, Marieta – şi ea profesoară de religie – au o fetiţă, Irina, de 10 ani. Aceasta şi-a dorit un frate sau o soră. Al doilea copil al familiei Fârtat a trăit 6 ore. Familia a cunoscut-o, la Centrul Social pentru Copii „Sf. Dimitrie", patronat de biserica Stavropoleos, pe Andreea, pe care au luat-o la ei pentru două săptămîni, dar de atunci nu a mai plecat. Despre ea, Părintele Marian spune delicat că e „mai mică decît Irina, dar mai mare ca vîrstă". Într-adevăr, Andreea suferă de o întîrziere psiho-emoţională, din cauza vieţii de dinainte: tatăl acesteia a murit de ciroză hepatică sub ochii ei şi ai fratelui său. Doctorii spun că nu mai poate recupera. Părintele Marian are speranţe, pentru că Andreea a făcut progrese, deşi încă se mai scapă din cînd în cînd în pat, la 15 ani.

Marieta şi Marian se străduiesc să nu facă discriminări între Andreea şi Irina. Cînd observă unul la altul vreo abatere, îşi atrag atenţia reciproc. De atunci, familia lor s-a mărit şi mai mult, cel puţin temporar: nepoata părintelui, a cărei mamă, sora acestuia, e plecată la muncă în Italia, stă tot la familia Fârtat, în aceleaşi două camere de bloc. Părintele Marian nu se plînge şi nu-şi pierde seninătatea: dacă-l auzi povestind cum, într-o recentă călătorie în Japonia, cînd nu găsea un loc, spunea de mai multe ori şi mai cu tărie un „Tatăl nostru", şi apoi imediat ajungea la destinaţie, ai senzaţia că totul se poate.

Raluca MIRESCU

Toamna se numără scurtmetrajele

Iniţial m-am gîndit să scriu acest articol pe la începutul lui septembrie şi avînd în minte o introducere în care vara să fie profund evocată. O slăbiciune de sezon de care acum m-am vindecat. Noroc însă că lucrurile despre care voiam să vă povestesc şi-au prelungit, în mod fericit, perioada de valabilitate şi stîrnesc încă interes cinefililor. Căci este vorba despre filme de scurtmetraj. Româneşti şi foarte bune.

În vara asta, două cluburi din Bucureşti, „La Scena“ şi apoi „Frames“, au început să proiecteze scurtmetraje şi documentare. Cine le semnează? Într-un *short list* aş spune repede că Radu Muntean, Constantin Popescu, Corneliu Porumboiu, Cătălin Mitulescu sau Florin Piersic Jr., dar lista poate fi completată. În plus, oricine care a realizat un film (scurt, mediu, documentar) şi crede că merită văzut şi de alţii poate să-l prezinte într-unul din cele două cluburi. Procedura (cuvîntul e deja prea serios) este minimă: se merge şi se vorbeşte cu oamenii de acolo, iar dacă filmele sînt bune, cluburile respective le proiectează. Intrarea la proiecţii este liberă, deci nu există probleme cu drepturile de autor, principala condiţie este – cum spuneam – calitatea artistică (şi tehnică) a materialului vizual. În plus, aveţi şansa să ieşiţi din anonimat. Cît timp vremea a fost frumoasă, proiecţiile din „La Scena“ s-au ţinut în curte, sub un fel de umbrar din pînză albă, care îmi evoca nostalgic atmosfera unei terase la mare (deja fuse şi se duse). Acolo am văzut prima dată *Canton*, filmul lui Constantin „Ticuţă“ Popescu, cu un scenariu scris de Cristian Mungiu, care a cîştigat secţiunea de scurtmetraje a TIFF-ului din acest an şi a primit menţiunea specială a juriului la Festivalul „Anonimul“ de la Sfîntu-Gheorghe...

...Era într-un week-end din luna iulie. Seara pe la opt. Cînd am ajuns la terasă, locurile cam erau ocupate şi încă se mai aduceau scaune dinăuntru. Recunosc cîţiva amici şi, lîngă ei, un scaun la o masă mai în faţă. Seara este plăcută şi, lucru important, nu sînt ţînţari. Iau o cafea şi ascult în treacăt conversaţia de la masă. Bineînţeles, „filme“ de vacanţă. În rest, aşteptăm să se mai întunece ca să se vadă mai bine. Chelnerii trec pe la mese şi întreabă dacă mai vrem ceva, înainte să înceapă proiecţia. Mai întîi rulează *Apartamentul*, pe care l-am mai văzut. Amicii mă întreabă despre el. Apuc să zic două vorbe şi începe filmul, iar eu trebuie să tac. Mă amuz din nou de rutina „robotizată“ a soţului adulterin şi mă pregătesc pentru *Canton*. Se aprind luminile şi cine poftеşte poate să mai comande acum. Observ prin colţuri figuri noi. Cred că acum sînt mai mulţi oameni decît se strîng de obicei la un film la Multiplex. E de bine. În *Canton* este vorba din nou despre rutină. O rutină atît de puternică, încît viaţa personajelor devine un fel de buclă repetitivă, în care chiar şi o crimă ajunge să treacă neobservată. Şi nu doar de către personaje, ci şi de către unii spectatori, care nu prea ştiau, la final, cine este vinovatul. Era destul de subtil spus, exact cum probabil s-ar fi întîmplat şi în realitate. Mai stau să-mi termin cafeaua. Chelnerii adună comenzi în carneţel. Se reiau discuţiile despre ce s-ar mai putea face în vara asta. Acţiunea din *Canton* se întîmpla tot vara...

Acum proiecţiile s-au mutat în pod, unde-i cald şi bine. Deci lucrurile continuă. În „Frames“ ajungi dacă intri în gangul de lîngă KFC-ul din Piaţa Romană. Deasupra este o reclamă mare pentru OTV, pe care – *in extremis* – v-o dau ca reper de orientare în spaţiu. (Scuzaţi-mi totuşi nesăbuinţa!) Clubul este într-o casă din acelea vechi şi frumoase, iar pe pereţi sînt poze din filme americane. La începutul verii, „Frames“ a fost cumpărat de actorii Dragoş Bucur şi Bogdan Dumitrache, împreună cu un alt asociat. De aici a venit şi ideea cu filmele. Pentru toamnă vor să aducă scurtmetrajele de la TIFF. Şi la ei poarta este deschisă pentru oricine are ceva de arătat. Era tot într-un week-end (cel în care a fost Paul van Dyk la Arenele Romane) cînd am mers în „Frames“ să văd ce se mai dă. Proiecţiile aveau loc înăuntru, cu posibilitatea de a alege între scaunele înalte de bar sau canapelele de piele. Locuri libere suficiente, pentru că vara oamenii merg la terasă sau pleacă din Bucureşti. S-au proiectat scurtmetrajele lui Corneliu Porumboiu: *Pe aripile vinului, Călătorie la oraş* şi *Visul lui Liviu*. Înăuntru era aer condiţionat, afară, în nici un caz ca acum. N-am să vă povestesc filmele (cred, de altfel, că le-aţi văzut deja), dar vă avertizez că acţiunea lor se petrece în Moldova (din România), iar acolo „jin“ înseamnă „vin“ nu „gin“. Asta a trebuit să explic eu amicilor cu care m-am văzut acolo.

În „La Scena“, duminica trecută s-au dat trei scurtmetraje de Alexandru Vitzentzatos: *Pui la rotisor, Downtown* şi *Portret de grup în tren*. Aşadar, proiecţiile din cele două cluburi continuă pe toamnă, iar poarta spre afirmare rămîne deschisă. Cam gata. Mergeţi să vedeţi şi singuri. Eu zic că o să aveţi ce.

Constantin VICĂ

Muzicanţii din Quick Time

Aşadar, noile achiziţii fonice de la Muzeul Naţional de Artă Contemporană. Nu sînt chiar achiziţii, că-i totul free *şi nu e chiar fonic, că-i mai mult video. Deja v-am ameţit, dar putem s-o luăm treptat.* Offset, SPTV *şi* ixi software *sînt expoziţiile media din ultima lună.*

Ce se întîmplă cînd muzica, fizica şi animaţia se întîlnesc în aceeaşi fereastră? Nu un poem de Emil Brumaru (cu toate că n-ar fi exclus), ci un nou tip de acţiune artistică. Transferul de formă din mediul grafic în cel fonic. Cam asta încearcă cei de la *ixi software*. Să dăm o vorbă din *statement*-ul lor: *„ixi software* e un proiect experimental care are ca scop construirea de prototipuri pentru instrumente *(tools)* muzicale.“ Nu e vorba de viori fără cutii de rezonanţă sau tromboane cu aripi, ci *soft*-uri *open-source* (adică pe care orice programator le poate schimba, îmbunătăţi, rescrie etc.). Care nu imită alte instrumente muzicale, ci încearcă să reconstruiască modelul intuitiv în crearea de sunete. Ca şi cum ai vedea o autostradă de sus şi fiecare maşină ar fi o notă, accidentul – un bemol, poliţia – un diez. A manipula vizual sunetele poate inspira atît muzicienii, cît şi afonii, spun cei de la *ixi software* pe pagina lor de web, www.ixi-software.net.

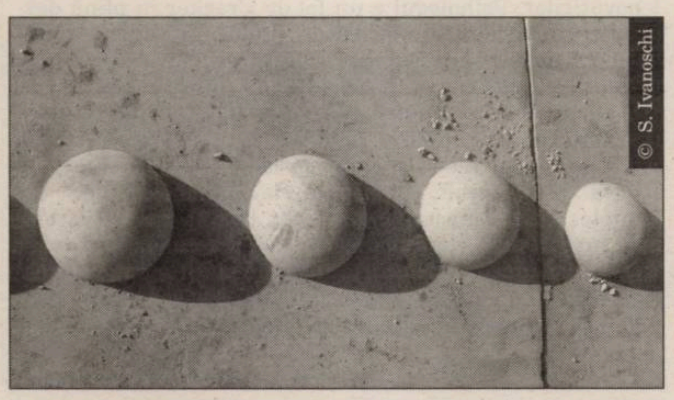

Dacă te interesează să faci muzică, ar fi bine să te pricepi la animaţie. Cînd zboară de colo-colo cîte-un cerc, e destul de aiurea dacă nu te prinzi care-i mişcarea. Da, e genul de muzică pe care n-o auzi la Ateneu. Probabil nici n-ar trebui să-i spunem muzică, ci oarecum artă, dacă acceptăm că orice om este artist. Aceeaşi poveste democratică în care orice individ poate compune şi descompune. Fără studii, fără vreo legătură cu oficiala cultură, înaltă, de bun-gust. Am găsit un *soft* care mi s-a părut bun pentru generaţia desenelor animate: *StockSynth*. Chiar dacă online se găseşte doar varianta demo, merge şi-aşa. Produsul lui e unul minimalist: sunete care urmează un fir logic, cam atonale, oricum, te poţi juca cu *pitch*-ul şi iese ceva interesant. Mie mi-a ieşit o alarmă de trezit dimineaţă, dar şi un bun cîntec de îngropat soldăţeii de plumb. Pe un careu verde aduci straturi de sunete, cu frecvenţe diferite, şi iese un mix simpatic. Ceva în genul albumului *Nenette et Boni* de la Tindersticks. Liniştitor sau foarte enervant, sînt totuşi sunete de frecvenţe radio care se mulează sau nu pe mintea ta.

Mai departe m-am încurcat cu un *SpinDrum*, variantă beta. Am reuşit să scot din el ritmuri (pentru asta a fost gîndit), dar cam fără sens. Mi-a ieşit un industrial jalnic, fără nici o legătură cu visele mele că într-o zi îi voi dirija pe cei de la Einstürzende Neubauten. Din *soft*-ul ăsta mai iese *drum& base*, dar ori nu am avut răbdare, ori era ceva deja fumat.

Mai e unul singur care m-a păstrat în virtualitate: *Viruses*. Chiar dacă reproduce o lume microscopică (fenomenul propagării viruşilor), *soft*-ul, tot beta, vrea să descopere un algoritm după care să producă „muzică inteligentă“. Deocamdată viruşii sînt învestiţi cu sunete şi trec de la o celulă la alta scoţînd sunete îngrozitoare. Mai grav este că fiecare celulă păstrează fiecare virus-sunet. Eu m-am jucat cu 6 celule deodată. Pînă am obosit şi m-am întors la Bach. Iar pe pianul lui Gould treceau întruna viruşii de la *ixi software*.

mergi pe mîna mea

Ultima bandă a lui Krapp

E o clovnerie tragică. Lumea lui Beckett e una de (falşi sau autentici) clovni pe cale să execute ultimul, supremul salt mortal al vieţii lor, paiaţe triste pe care nu te poţi opri să le asculţi. Chiar şi atunci cînd rămîn prinse în troienele lor existenţiale, ca-n *Ô, les beaux jours!*, sau îşi deleagă povestea benzii de magnetofon, cum face Krapp. *Ultima bandă a lui Krapp* (Teatrul ACT) e o jonglerie cu două banane, un birou rablagit şi un vraf de benzi magnetice. E o „dramă microscopică“, un monolog în pragul neantului numit moarte (sau, pentru unii, eternitate) al unui bărbat care-a renunţat la masculinitate, un om care şi-a trăit toată viaţa prin procură. Îşi ia, zilnic, poate, porţia de realitate la cutie, întotdeauna la trecut, întotdeauna la condiţional-optativ (perfect), cîteodată îndulcită cu banane, de multe ori înecată în alcool. Iar sensul cuvintelor începe să se piardă în negura timpului, odată cu amintirile atît de scrupulos păstrate pe un înşelător suport magnetic: oare ce înseamnă *văduvie?* Oare ce înseamnă să fii fericit? Oare ce-ar fi fost dac-ar fi fost să fie?

Uitaţi-vă la Marcel Iureş. E singur pe scenă şi tace mult. E clovnul cu banana, bătrîn, bărbos şi zbîrlit, de care copiii nu mai rîd de mult, fiindcă de mult nu mai iese din casă. La fel cum cocotele trecute îşi citesc iar şi iar scrisorile de dragoste din tinereţe, el îşi ascultă benzile. Se descompune lent, navigînd şovăielnic printre regrete şi goluri de memorie, spre vidul final.

Iulia POPOVICI

colţul scurt

Bucharest Jazz Festival

● Sîmbătă, în Sala ArCuB, la ora 19, A.G. Weinberger deschide *Bucharest Jazz Festival*; în perioada 15-25 octombrie, zilnic vor avea loc concerte la Sala ArCuB şi la Sala Radio.

● La Sala Palatului, duminică, Tudor Gheorghe, acompaniat de Orchestra Simfonică şi de Corul Academic (dirijor Marius Hristescu), va susţine concertul „Vara simfonic“; miercuri, 19 octombrie, „Memorias del alma“, concert Fabiola de la Cuba.

● Luni, de la ora 11, la CafeNott, va avea loc întîlnirea Grupului de Dialog Teatral, tema discuţiilor, moderate de Dan C. Mihăilescu, fiind noua producţie a Teatrului „Nottara“, spectacolul *Schilodul din Inishmaan* de Martin McDonagh în regia lui Vlad Massaci.

● Institutul Cervantes organizează, marţi, de la ora 14,30, atelierul de traducere „Creaţie/recreare, poezie/traducere“ urmat de o seară de poezie; vor participa, alături de renumiţi hispanişti români, Jesús Munárriz, poet şi director al Editurii Hiperión din Madrid, precum şi poeţii Guy Goffete, Florin Iaru şi Ilie Constantin.

● Pînă la sfîrşitul lunii, la Muzeul Naţional al Literaturii Române, expoziţia „Şcoala de la Tîrgovişte – Costache Olăreanu (1929-2000)“: fotografii, manuscrise, documente şi obiecte din arhivele familiilor Costache Olăreanu şi Radu Petrescu. (**M. C.**)

Zilele culturii maghiare

(10-28 octombrie)

Joi, 13 octombrie, la Centrul Cultural al Republicii Ungare din Bucureşti, *Cafeneaua literară* cu Alexandru Repan (poezie maghiară în traducere); la Sala Redout din Braşov, de la ora 19, concert Jazzpression. ● Sîmbătă, 15 octombrie, la Palatul Culturii din Tg. Mureş, duminică, 16 octombrie, la Opera Maghiară de Stat din Cluj-Napoca, şi marţi, 18 octombrie, la Casa de Cultură a Sindicatelor din Sfîntu-Gheorghe, spectacolul *Verbunkos* al Ansamblului Folcloric Maghiar de Stat din Budapesta. ● Luni, 17 octombrie, la Sala Atelier a TNB, expoziţia de fotografii „Sufletul peisajului maghiar“ semnată Károly Szelénzi, iar la Opera Naţională, de la ora 19, spectacolul *Fresca panona* al Ansamblului Folcloric Maghiar de Stat din Budapesta. ● Marţi, 18 octombrie, la Centrul Cultural al Republicii Ungare, de la ora 18, spectacolul *Din tată în fiu* al Ansamblului „Háromszék“ din Sfîntu-Gheorghe, iar la Sala de concerte a Radiodifuziunii Române, de la ora 20, concert cu Budapest Ragtime Band. ● Miercuri, 19 octombrie, la Centrul Cultural al Republicii Ungare, de la ora 18, concert de muzică clasică maghiară susţinut de către laureaţii Festivalului Muzicii Maghiare: Bogdan Claudiu-Dulu şi Ana Cristina Silvestru vor interpreta piesele pentru pian „Musica Ricercata“ de Ligeti György, respectiv, „Sonata în Si minor“ de Franz Liszt. ● Joi, 20 octombrie, la Centrul Cultural al Republicii Ungare, ora 16, András Bozóki, ministrul ungar al Culturii, va deschide expoziţia „Cumpănă de mileniu în arta plastică maghiară“. ● Între 19-28 octombrie, la Cinemateca Eforie, „Zilele filmului maghiar“.

Clemansa Liliana FIRCA

Enescu: (cît de sau tot mai) înţeles?

– note despre Simpozionul internaţional de muzicologie „George Enescu" – Bucureşti, 9-10 septembrie 2005 –

Ultimele două-trei simpozioane dedicate personalităţii şi artei lui George Enescu, care au avut loc la Bucureşti în cadrul festivalului internaţional ce-i poartă numele, au pus în evidenţă, pe lîngă o continuă creştere a numărului de participanţi (străini, în orice caz), o tendinţă generală – firească, dat fiind timpul tot mai lung ce ne desparte de momentul dispariţiei muzicianului – de lărgire şi diversificare, pe de o parte, de particularizare, pe de alta, ale cîmpului tematic şi de investigaţii ca şi ale unghiurilor de abordare teoretică a moştenirii artistice enesciene.

Este astăzi Enescu, în conştiinţa celor ce-i ascultă, cîntă ori cercetează opera, o personalitate definită sau definibilă a muzicii secolului XX? Rămîne el, la o jumătate de veac de la moarte, „un compozitor foarte greu de descris şi foarte greu de localizat" (Aurel Stroe), „o personalitate *mai mult acceptată decît integrată organic* în elita componisticii mondiale" (Valentin Timaru)? Sau îl putem socoti un creator fie şi parţial sau imperfect descoperit, perceput, înţeles în complexitatea şi totodată singularitatea gîndirii şi rostirii sale muzicale, cu alte cuvinte, „receptat la adevărata sa valoare"?

Sînt întrebări pe care a continuat – cred – să le suscite recenta ediţie a simpozionului „George Enescu", acuitatea lor întrecînd cîteodată concludenţa răspunsurilor. Am în vedere în principal categoria intervenţiilor grupate în secţiunea „Estetică şi stil" – cea mai amplă, de altfel, a simpozionului – cu un accent special asupra comunicărilor unor muzicologi străini, în bună parte occidentali.

Venite din partea oaspeţilor, tentativele de contextuare a creaţiei lui Enescu, de discutare a acesteia în posibilele ei conexiuni cu fenomenalitatea componistică europeană a timpului au fost o dată mai mult aducătoarele unor fireşti schimbări de perspectivă, cele care au dat măsura unui *alt fel* de percepţie a artei compozitorului decît aceea cu care ne-a obişnuit o solidă, de altminteri, „enescologie" românească. Faptul, fără îndoială nu doar oportun, ci şi benefic, a compensat pînă la un punct riscul ca raportările lui Enescu la unul sau altul dintre contemporanii săi să fie uneori insuficient de fondate, pe alocuri forţate. Paralela Enescu-Debussy, de pildă (Lukas Haselböck, Viena), aşa cum fusese anunţată într-o primă formulare a titlului comunicării în cauză, se prefigura ca o temă extrem de promiţătoare, restrîngerea ei la comparaţia dintre poemul simfonic enescian *Vox Maris* şi cele trei schiţe simfonice *La mer* ale compozitorului francez situînd însă discuţia pe un teren destul de nesigur. Neaşteptate, dar nu lipsite de interes au fost „Remarcile privind stilul şi dramaturgia muzicală la Franz Schreker şi George Enescu" (Martin Schimek, Viena) în sensul relevării a ceea ce, în enescianul *Oedip,* ar putea fi pus în relaţie, în planul modalităţilor de structurare a discursului muzical şi muzical-dramatic sau în cel al tratamentului părţii vocale, cu creaţiile scenice ale reputatului autor de operă austriac. Simpla asociere a celor două nume de compozitori mi se pare încărcată de sugestii şi pe un alt plan. Mă întreb dacă în registrul estetic, mai mult poate decît în acela al mijloacelor compoziţionale, nu ar fi fost relevantă o examinare în paralel a atingerilor cu expresionismul, proprii producţiilor teatrale ale ambilor artişti. Ca şi operele lui Schreker, *Oedip* nu a fost „imun" la psihologismul expresionist, dominator în teatrul muzical european al anilor '20-'30 ai secolului trecut, iar în anumite momente ale tragediei lirice enesciene lucrul se reflectă în mod cert şi în limbaj, chiar dacă exegeţii români par fie să ignore, fie să se ferească a lua în considerare aspectul în chestiune: simplă inerţie mentală sau reflex întîrziat al esteticii „realiste"?

O anumită insistenţă în demonstrarea „caracterului naţional" al creaţiei lui Enescu, practicată în muzicologia românească (justificat iniţial în „marea muzicologie", faptul a sfîrşit prin a genera „o veritabilă inflaţie de «mioritisme»", cantonîndu-se „în facil şi anacronic" – cum observa Gheorghe Firca în articolul *Orfeul moldav,* din *22* din 21-27 octombrie 2003, p. 14), pare să producă încă reacţii dincolo de graniţele ţării: o dovedeşte abordarea de către Jörg Siepermann (Berlin) a de mult uzatei (la noi) teme a raportului dintre folcloric şi marile tradiţii muzicale europene în componistica enesciană. Mai instructive au fost, în comunicarea Biljanei Milanovici (Belgrad), examinarea interacţiunii dintre elementele de limbaj de toate provenienţele – tradiţional dar şi modern-europene, folclorice dar şi strict personale – care ar caracteriza, în egală măsură, muzica lui Enescu şi cea a compozitorilor sîrbi din prima jumătate a secolului XX şi observarea contribuţiei pe care, prin chiar specificitatea lor, culturile muzicale din sud-estul Europei au adus-o la configurarea limbajului muzical european modern.

De un interes cu totul aparte au fost consideraţiile criticului belgian Harry Halbreich (Bruxelles), vechi şi pasionat comentator al operei enesciene, asupra „Modernităţii secrete a lui George Enescu"; titlul însuşi al intervenţiei sale vorbeşte de la sine despre perspicacitatea cu care vorbitorul a „ţintit" una dintre cele mai definitorii şi, totodată, mai fascinante laturi ale artei compozitorului.

Sentimenul dificultăţii de a-l *caracteriza* ori *explica* pe Enescu – „Enescu ne scapă întotdeauna printre degete" – spune Aurel Stroe, Helmut Loos (Leipzig) observă cît de ineficientă se dovedeşte, în cazul compozitorului român, muzicologia „emfatică" (citeşte canonizată), iar pentru Valentin Timaru (Cluj-Napoca) „retorica şi expresia limbajului enescian" rămîn încă de deslusit – este ocolit îndeobşte pe căi de tip fie speculativ, fie (foarte) aplicat. Dintre cele dintîi fac parte abordările estetice, relativ numeroase şi variate în actualul simpozion: „Poeticitatea enesciană" (Alexandru Leahu), „George Enescu, un geniu al artei sunetelor" (Vasile Tomescu), „Drumul lui Oedip de la strîmtoarea Kitheronului la crîngul sacru" (Despina Petecel), „*Oedip* – o altfel de lectură" (Marin Marian), „Ethosul amintirilor la Enescu şi Creangă" (Alina Stanciu, Cluj-Napoca).

În ceea ce priveşte demersurile „aplicate" ale referenţilor români, ele s-au dovedit la rîndul lor destul de eterogene, din punct de vedere tematic şi al tipologiei excursului: acesta a fost întreprins cînd din perspectivă istorică (Francisc László, Cluj-Napoca), cînd din cea a analizei de partitură (Laura Vasiliu, Iaşi), din cea a documentului muzical de arhivă (schiţe de compoziţie) (Clemansa Firca), din cea a stilisticii unei zone anume (muzica pentru pian) a operei compozitorului (Elena Zottoviceanu) sau din cea a problematicii – foarte special gîndită – relaţiei partitură-reducţie pentru pian, în opera *Oedip* (Andrei Tănăsescu).

La acest punct, doresc să disting – pentru calităţi total diferite de la un caz la altul ale investigaţiei – comunicările susţinute de Laura Vasiliu („Consideraţii asupra *Simfoniei a 5-a* în varianta finală realizată de Pascal Bentoiu") şi de Francisc László („Octetul de coarde. Opţiunea enesciană"). În primul caz mi se pare demnă de relevat demonstrarea pe calea analizei a laturii de *creativitate, condiţionată de buna cunoaştere a limbajului enescian*, a muncii de „orchestrator" a lui Pascal Bentoiu. Fără a o surclasa pe cea simfonică, dimensiunea camerală a muzicii lui Enescu este una mai conformă naturii confesive şi interiorizate a compozitorului, care înclină însă, în acelaşi timp, spre exprimări de mare densitate şi intensă procesualitate, ambele „consumatoare" de *spaţiu* şi *timp muzical*. Este de aceea semnificativ că în comunicarea sa, care urmăreşte, cu o foarte sigură ştiinţă în domeniu, „firul" devenirii în decursul istoriei a speciei octetului de coarde, Francisc László discerne tocmai trăsăturile – „tratare cvasi-orchestrală a formaţiei", „dezvoltare a speciei în sensul «simfonismului de coarde»" – care individualizează, în cadrul propriei specii, Octetul enescian.

Date, informaţii, material documentar de o considerabilă varietate au fost aduse cu precădere (dar nu numai) în cadrul secţiunilor „George Enescu în luminile presei" şi „Documente inedite". S-au înscris pe această linie – între alţii – David Williams (Pella-Iowa), preocupat constant de urmărirea ecourilor muzicii lui Enescu în mediul american, Serge Blanc (Paris), evocînd pedagogia violonistică a lui Enescu, Alain Pâris (Paris) şi David Gallagher (Londra), cu informaţii – preţioase, în special la cel din urmă – privind prezenţa lui Enescu (compozitorul ca şi interpretul) în emisiunile radio din cele două capitale, Grigore Constantinescu („Privind spre Enescu"), cu prezentarea unor extrase dintr-o bogată memorialistică românească, Elena Bulai (Bacău), cu documente din arhiva Aşezămîntului de Cultură „Rosetti-Tescanu – George Enescu" de la Tescani, Tibor Szasz (Freiburg), cu scrisori tîrzii ale lui Enescu referitoare la Const. Brăiloiu, Franz Metz (München), Constantin Stan (Lugoj), cu semnalări de cronici din presa bănăţeană, germană şi românească.

© S. Ivanoschi

Claudiu CONSTANTINESCU

pe de altă carte

● **Pat Barker, *Dincolo de limită*, traducere din limba engleză de Luana Schidu, Colecţia „Romane Psy", Editura Trei, 2005.**

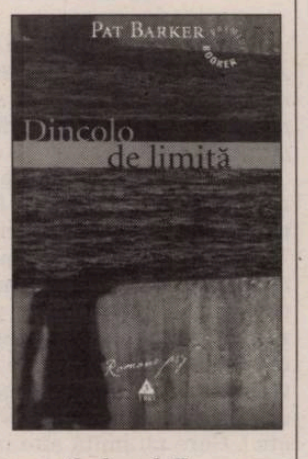

Dacă vă vine cheful de un roman plin de dialoguri, pe care să-l citiţi avînd senzaţia că trageţi cu urechea la o discuţie secretă despre un lucru important, *Dincolo de limită* al englezoaicei Pat Barker (n. 1943) este o alegere foarte bună.

Cartea e scrisă cu atîta poftă, încît pare toată numai miez. Aproape că n-ai timp nici să respiri. De fiecare dată cînd doi discută, al treilea (cititorul) stă cu sufletul la gură.

Cei doi sînt Tom şi Danny. În urmă cu treisprezece ani, cînd Danny era un copilandru, psihologul Tom contribuise la condamnarea acestuia pentru crimă. Acum ei se reîntîlnesc, aparent întîmplător, şi redezgroapă trecutul, aparent terapeutic. Spovedaniile pacientului şi anchetele colaterale ale psihologului dezvăluie dramatice abisuri motivaţionale şi încing un veritabil duel al dezvinovăţirilor. Psihologul e un fel de Cracker în plină dezabuzare, pacientul e iscoditor, (l)abil, inteligent, seducător, capabil să-şi împingă colocutorii dincolo de limita regulilor după care sînt obişnuiţi să „funcţioneze".

Şi nu doar colocutorii, ci şi cititorii, tetanizaţi de aceste amintiri din copilărie unde, în loc de „la cireşe" sau „la scăldat", apar scene precum „la ucis", „la incendiat", „la jucat cu cadavrul", „la încasat cu centura militară", „la înţeles mama mastectomată" etc. Ca să nu mai vorbim de insidioasele elemente de „atmosferă" (smîrcuri invadate de deşeuri, drumuri inundate, docuri părăginite, cartiere abandonate, prînzuri lichide) care cresc pe firul poveştii ca nişte ameninţători muguri de *thriller*.

Simona SORA

puzzlecturi

Coana Europa dă cu bomba

Editorialele au întotdeauna un schepsis. În revistele culturale, editorialul indică – mai mult decît rubricile normale, mai degrabă decît articolele de opinie, mai apăsat decît comentariile la zi – tendinţa, curentul de opinie, constanta stilistică, situaţiunea. Oricît de baroc în particular, de specializat sau de academic, atunci cînd scrie un editorial jurnalistul trebuie să fie limpede. Nu univoc, dar clar, nu inexpresiv, dar logic. El angajează revista mai mult ca oricare dintre semnatari. Ca toate însă, în ultimul timp nici editorialele nu mai sînt ce-au fost. Ele prefaţează adesea un conflict absent în revistă sau postfaţează o convingere privată a autorului. Relativizate şi descentralizate, migrînd de la unul la altul dintre responsabilii publicaţiei, „slăbite“ şi tabletizate, editorialele şi-au păstrat, ca pe-o ultimă politeţe faţă de cititor, limpezimea şi logica.

Ovidiu Şimonca sparge însă – în *Observatorul cultural* de săptămîna trecută – şi ultima redută a editorialului. M-am străduit din greu să pricep armătura logică a articolului său „Cei 12“, aparent o pledoarie în favoarea traducerilor din literatura română. Ce spune O. Şimonca, redactorul-şef adjunct al *Observatorului cultural*, jurnalist cu state vechi în instituţii prestigioase, unul dintre cei mai incisivi intervievatori din presa noastră recentă şi, în plus, om de editură, care ştie, aşadar, din interior, cum se fac lucrurile?

Păi, spune cam aşa: în timp ce la noi, din 2004 încoace, „cearta intelectualilor ajunge la paroxism“, degenerînd „într-un război total, fără mize“, care s-a lăsat „cu capete sparte, viscere plutind, ochi scoşi la propriu şi la figurat“ (asta-i nouă!), Coana Europa dă cu bomba remediului şi ne invită la Festivalul de literatură „Les Belles Etrangères“. Şi ce facem noi (presa culturală, nu intelectualii zurbagii)? Ne facem că plouă, desigur, din pricina unor obscure „resorturi de invidie, indiferenţă şi... coterii gomoase“. În concluzie, ideologia *Observatorului cultural* este următoarea: „să-ţi doreşti să susţii literatura ţării tale şi să vrei să contribui la succesele ei în străinătate“.

Poate îmi explică şi mie cineva cum au reuşit două anchete (de acord, prea extinse) în jurul unor cărţi recent apărute, plus o reacţie personală la o procedură ASPRO, să arunce literatura română într-un marasm fără scăpare. Şi de unde pînă unde Franţa virginală ajunsese să fie excedată „de scuipături lansate peste gard de persoane de la care nu te aşteptai să aibă atîta salivă“. Nu le-avea şi ea pe ale ei? Pe cuviosul Houellebecq, pe noii reacţionari, procesul „democraţiei dezarmate“, ale cărui ecouri au ajuns şi la noi odată cu ancheta lui Daniel Lindenberg? Sau, mai nou, *Cartea neagră a psihanalizei,* care a ascuţit o mai veche luptă pe resurse? Probabil O. Şimonca ştie că unii dintre cei 12 scriitori invitaţi în Franţa au participat – echilibrat, decent şi expresiv – la dosarele dilematice pe marginea cărora el face un stupefiant exerciţiu de imaginaţie. Nu cred că Franţa, Europa, Occidentul i-au selectat căutîndu-i în *Dilema veche,* ci citindu-le cărţile, eventual în franţuzeşte.

Şi aici ajungem la subiectul discuţiei, sofistic agăţată de un dosar dilematic din 2004: invitaţia celor 12 scriitori români în Franţa. De ce-ar trebui să ne inflamăm, să facem vocalize şi să dăm cu artificii în Herăstrău pentru că – în mod absolut firesc – cîţiva scriitori români *au fost invitaţi* la un festival de literatură? Nu ştiu dacă presa bulgară a făcut prea mare tam-tam înainte de ediţia dedicată lor, în 2001, dar pot să vă spun sigur că elveţienii, invitaţi în luna noiembrie a aceluiaşi an, n-au sărit în sus, pupînd mîna Coanei Europa, cu care aveau, oricum, o relaţie încordată şi o problemă de monopol francofon. *După* fiecare ediţie a festivalului – care din 1987 încoace a invitat pe toată lumea, fiind aşadar absolut firesc să ne vină şi nouă rîndul – au existat nenumărate relatări. Aşa cum vor fi, desigur, şi la noi. Cu toţii vrem să ne vindem ziarul...

„Ce se va petrece cu cei 12 la festival“ nu e o ştire de presă, cum crede O. Şimonca, ci o ipoteză onirică pe care n-ar citi-o decît pasionaţii genului. Ştirile de presă – dacă nu faci parte din *staff*-ul evenimentului – sînt retroactive, după ce evenimentul se petrece (sau nu se petrece). Iar „cei 12“ sînt (sau nu sînt) cunoscuţi în România nu pentru că au fost invitaţi, pe o listă arbitrară ca orice listă literară, la un festival străin, ci pentru cărţile lor. Nu întîmplător dosarul revistei *Lire,* partener şi sponsor al evenimentului, este programat pentru noiembrie, luna desfăşurării întîlnirilor cu scriitorii români în Franţa. Restul e PR şi excitaţie contrafactuală.

Şi upercutul scăpat de O. Şimonca Institutului Cultural Român e paralel cu realitatea. Conform structurii sale organizatorice şi legii neschimbate, ICR poate finanţa doar acele traduceri trecute prin *board*-urile specializate, convocate de două ori pe an. Din cîte ştiu, nici una dintre cărţile celor 12 autori invitaţi în Franţa – Gabriela Adameşteanu, Ştefan Agopian, Ana Blandiana, Mircea Cărtărescu, Gheorghe Crăciun, Letiţia Ilea, Dan Lungu, Ion Mureşan, Marta Petreu, Simona Popescu, Cecilia Ştefănescu, Vlad Zografi – nu a fost propusă (de autor, editor, traducător) comisiei de literatură. Au fost, în schimb, altele, care îşi vor urma cursul. Ar fi, desigur, extrem de utilă existenţa unui departament al ICR centrat strict pe carte (relaţii cu editurile străine, traduceri, cataloage fiabile) sau specializarea Editurii ICR în această direcţie. Dar în momentul acesta precis şi în legătură cu subiectul în discuţie, ICR-ului nu i s-ar putea imputa decît o eventuală lipsă de vizionarism...

Cît despre ideologia propăşitoare a noului *Obs.,* ce să mai zic? Cu toţii ne dorim să susţinem literatura ţărişoarei şi să „contribuim la succesele ei în străinătate“. Dar asta e o meserie în sine, care nu se face, de obicei, nici cu declaraţii fitiliste, nici cu simpla afirmare a bunelor intenţii şi nici cu hazardate exerciţii jurnalistice de imaginaţie.

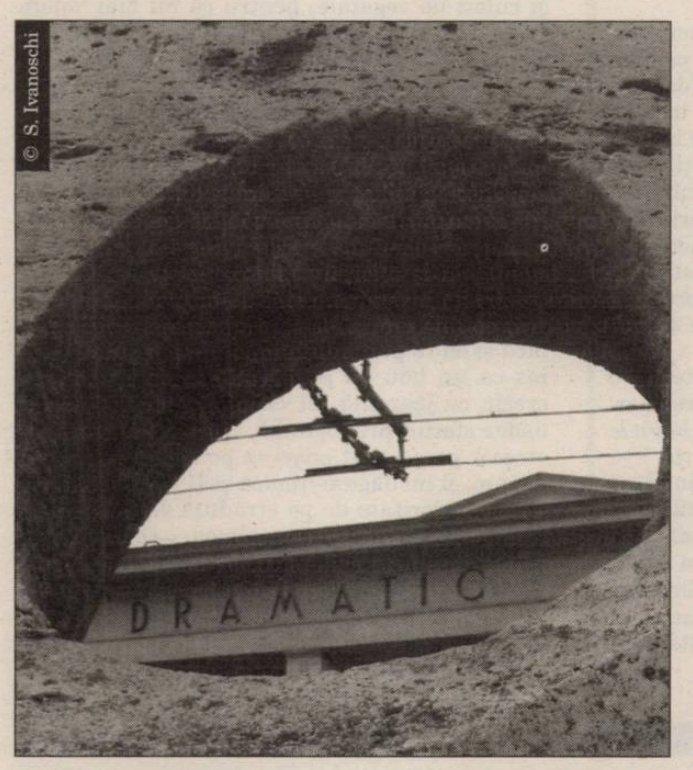

Dilema veche vă recomandă

● Ion Vianu, într-o convorbire amplă, de o consistenţă rar întîlnită în publicistica noastră *(Apostrof* nr. 9/2005), cu Marta Petreu: „Conversaţia îmi e indispensabilă. Ador să nu fiu de acord cu cei cu care discut. Să putem expune puncte de vedere diferite fără să scoatem cuţitele. Ce lucru incredibil de greu la porţile Orientului! Totuşi, posibil“. (Radu Cosaşu)

● Evident, Bergman. Ingmar Bergman. Mai precis, „Ciclul Ingmar Bergman“ de pe TVR Cultural – o selecţie inaugurată cu *Surîsul unei nopţi de vară* (un Bergman „atipic“, care l-a inspirat şi pe semi-discipolul maestrului suedez, Woody Allen) şi continuînd cu o capodoperă bergmaniană *(Tăcerea,* pe 15 octombrie) şi cu o capodoperă absolută, unul din cele 10 filme de salvat din tot ce-a produs Cinema-ul în 100 de ani *(Persona,* pe 22 octombrie). Să sperăm că nu vor lipsi din acest ciclu *A şaptea pecete, Fragii sălbatici, Strigăte şi şoapte,* poate şi *O vară cu Monika, Magicianul, Prin oglindă, Fanny şi Alexander.* Pentru că la recentele *În prezenţa unui clovn* şi *Sarabanda* nici nu îndrăznim să visăm... „Teatrul e nevasta credincioasă. Filmul este marea aventură – amanta scumpă şi pretenţioasă“, spunea Bergman. (Alex. Leo Şerban)

● Abia ce l-am recomandat aici, acum două numere, pe Dan Perjovschi, că nu mai puţin de 500 de experţi internaţionali l-au nominalizat, dintre mai bine de o sută de artişti din peste 20 de ţări, pentru premiul german „BlueOrange“, una dintre cele mai importante distincţii în artele vizuale. Ce mai, avem rubrica aurită! (Marius Chivu)

Andrei GORZO

dilematograf

Luminile rampei

● ***O altă viaţă* / *Beyond the Sea*** **(SUA, 2004), de Kevin Spacey.**

O altă viaţă, filmul lui Kevin Spacey despre cîntăreţul Bobby Darin, intră în viaţa respectivă prin punctul ei de vîrf: anul e în jur de 1960, localul e Copacabana sau altul la fel de select, iar cîntecul e „Mack the Knife“, unul dintre marile succese ale lui Darin. Numai că de fapt nu-i aşa. De fapt, totul e un platou de filmare pe care se turnează un film despre Bobby Darin. Şmecher. Regizorul e Kevin Spacey. Numai că de fapt nu e. Regizorul e însuşi Darin, interpretat de Spacey, care (nu ştiu care; unul din ei), întrebat dacă starul filmului nu e prea bătrîn pentru rol, ripostează: „Cum poţi fi prea bătrîn ca să te joci pe tine?“ Şi mai şmecher. Cunoscătorii în materie de filme biografice hollywoodiene (şi în ultimul timp au apărut atîtea – *Ray, Aviatorul, Viaţa şi moartea lui Peter Sellers, Kinsey, Modigliani* –, încît sîntem pe cale să ne transformăm cu toţii în cunoscători) vor fi identificat, îndărătul acestor tertipuri, o ambiţie lăudabilă de a scăpa din chingile narative ale genului, care obişnuiesc să supună şi să diminueze chiar şi vieţile cele mai neconvenţionale. În orice caz, formula asta autoreflexivă şi muzicală îi permite lui Spacey să parcurgă cu destulă graţie copilăria eroului, năpăstuită nu doar de sărăcie, ci şi de o boală de inimă (doctorii nu credeau că o să împlinească 15 ani), dar ocrotită de o mamă formidabilă (Brenda Blethyn), fostă artistă de vodevil, care l-a învăţat să cînte şi astfel l-a salvat de la moarte. Atunci cînd copilul se ridică din pat şi merge la fereastră, vede o stradă întreagă dansînd. Atunci cînd mama lui moare, tînărul Bobby iese din capelă şi intră direct în lumea alb-negru a cluburilor, unde triumfă cu *Mack the Knife.* Iar atunci cînd spune: „Hai să facem filme“, culoarea se întoarce, iar el e în Italia, filmînd cu Sandra Dee şi cu Rock Hudson şi cîştigînd o soţie (Sandra, nu Rock) prin forţa cîntecului care dă titlul filmului, *Beyond the Sea.* Toate astea nu sînt nici pe departe plicticoase, dar în ceea ce priveşte evadarea din locurile comune ale filmului biografic, trebuie spus că succesul e pînă la urmă unul limitat. Sandra (Kate Bosworth) intră numai-decît în pielea Soţiei Marelui Om – cea căreia i se spune: „Arta mea e viaţa mea“ şi care răspunde: „Dar eu şi copilul tău ce sîntem?“; ăsta nu e un rol, e un articol din recuzita genului. Cît despre omul nostru, Bobby, el se bucură de mai multe conversaţii cu copilul Bobby. Permiteţi-mi să vă amintesc că, ultima dată cînd realizatorii unui film biografic au avut această idee, rezultatul a fost *Modigliani.* Ştiu, doare.

Dar marea problemă nu e copilul Bobby Darin. Marea problemă e, pur şi simplu, Bobby Darin: omul întreg, care numai întreg nu e. Pe o porţiune însemnată din durata filmului, Bobby Darin nu pare a fi altceva decît dorinţa lui Kevin Spacey de a cînta şi dansa ca Bobby Darin. În rest, tot ce ştim despre el este că e un tip OK: cam neglijent cu soţia şi nu prea sensibil cu sora lui, dar fidel în prietenie, alergic la rasism – în fine, OK. Ceea ce nu e OK. Atunci cînd intrăm la un film biografic, avem minima pretenţie de a descoperi o personalitate interesantă, un destin. Darin rămîne multă vreme indistinct. Atunci cînd devine interesant, părul lui s-a rărit de tot şi nici cu publicul nu stă mai bine: la apogeul conflictului din Vietnam, chitariştii pletoşi care îşi informează publicul că războiul e rău au mai multă căutare decît *crooner*-ii cu peruci care-l informează că apa din cadă face „plici-pleosc“. Darin vrea să intre în politică, de partea lui Bobby Kennedy, dar renunţă atunci cînd află un secret teribil despre mama sa. Renunţă la tot. Îşi aruncă perucile, îşi lasă o mustaţă sfidător de urîtă (genul care spune lumii: „Dacă nu vă place, lua-v-ar naiba de superficiali!“), se mută într-o rulotă la malul mării şi compune cîntece antirăzboinice. E o turnură captivantă, bogată în ironie: un om care a crescut cu luminile Las Vegas-ului dansîndu-i în ochi, ca luminile Oraşului Sfînt în ochii unui pelerin, ajunge şi el să facă parte, pentru scurt timp, din strălucirea aceea, înainte de a se pomeni în întuneric; lumea nu mai e aia pe care a cucerit-o el, lumina vine acum din altă parte. Dar pe Spacey nu-l interesează ironia. Marea revenire a lui Darin e, din punct de vedere stilistic, un compromis între vechiul lui sclipici de Copacabana şi noua lui gravitate; putea fi văzută ca un kitsch – ultimul stadiu al declinului (Darin era pe moarte). Dar Spacey vede numai sublimitate: interpretul îşi dă sufletul – la propriu – pe scenă, masca de clovn se prelinge, e *Limelight,* e „The Show Must Go On“, e *All That Jazz* – e genul de orgie autoînălţătoare după care tînjesc mulţi dintre actorii care spun că tînjesc după regia de film. Expresivitatea asta involuntară, susţinută de voiniciile de cîntăreţ şi dansator ale lui Spacey, îi dă o anumită fascinaţie. Nu e un film bun, dar dacă vă plac actorii – inclusiv pentru sticleţii care li se cuibăresc uneori în cap –, fiţi atenţi la cîntarea asta.

trecerea prin reviste

Librării şi afaceri

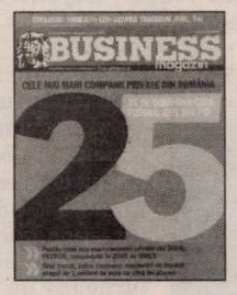

Dacă vă închipuiţi că *Business magazin* este o revistă pentru oamenii de afaceri, în care vine vorba numai despre profit, vînzări, creşteri economice, credite, dobînzi etc., vă înşelaţi profund. *Business magazin* (un săptămînal editat în colaborare cu *Ziarul financiar)* este o revistă în care predomină, ce-i drept, conţinutul economic, dar nu sînt ocolite nici politica, nici temele sociale, nici cultura. Este, mai ales, o revistă inteligentă şi bine scrisă: într-o limbă română curată, nu în jargonul bancherilor, finanţiştilor şi al „analiştilor". (Din acest punct de vedere, titlul „tehnic" – şi „anglofon" – nu ajută, din păcate, la captarea unui public mai larg; dar de ce ne-am lăsa „dezorientaţi" de un titlu, care e, la urma urmei, o convenţie?) Pentru a reveni la subiectele culturale, trebuie să spun că aproape în fiecare număr se găseşte vreunul (în afară de pagina curentă de cultură) tratat pe larg, extrem de interesant şi dintr-o perspectivă inedită, pe care revistele „propriuzis" culturale nu o au la îndemînă. În nr. 51 din 4 octombrie, de pildă, un excelent articol al Ioanei Mihai se întreabă „De ce mor librăriile?". Pentru a afla răspunsul, autoarea stă de vorbă cu Silviu Lupescu – directorul Editurii Polirom, cu Doina Marian – directoarea Asociaţiei Editorilor din România, cu librari (deci oameni „de-ai cărţii"), dar şi cu Mihai Dumitrescu – consultant la firma IdeaPlus, care se ocupă de studii de piaţă. Concluzia? „Librăria de cartier e, fără îndoială, o specie pe cale de dispariţie. N-a învăţat încă să lupte cu noii inamici care i-au invadat teritoriul: librăriile nou apărute, magazinele universale de tip supermarket, distribuitorii de papetărie, Internetul. Însă poate că nu e inamic mai mare al librăriilor de cartier decît propria lor stare de paralizie. Cele mai multe vor muri, dar cîteva vor găsi repede un leac pentru supravieţuire." Vi se pare că „taie în carne vie"? După atîţia ani de lamentări pe tema „moare cultura", o astfel de analiză lucidă care explică *de ce* dispar aceste „relee", prin care este transmisă cultura scrisă, mi se pare mai mult decît necesară. Dacă diagnosticul ar fi fost pus mai devreme, poate găseam la timp şi tratamentul...

Sînt şi alte lucruri interesante în *Business magazin*. De pildă, un „profil" al lui Michael Eisner, longevivul manager de la Walt Disney Company, pe care a condus-o 21 de ani şi urmează s-o părăsească în curînd, la cererea acţionarilor. După ce a fost adulat pentru că a scos compania din dificultate (sporindu-i veniturile de la 1,7 la 25,4 miliarde de dolari), a ajuns să fie acuzat, în ultima vreme, de „risipă, costuri nesăbuite, clientelism, lipsă de transparenţă". Trecut, deci, prin „sita" dintre sublim şi ridicol, Eisner ştie foarte bine ce spune cînd lansează asemenea aforisme: „Eşecul este o experienţă mult mai revelatoare decît succesul"; „Poate că cea mai bună educaţie pentru afaceri o capeţi citindu-l pe Shakespeare. Înveţi mai mult decît citind cursuri MBA de la vreo şcoală faimoasă de afaceri". Şi tot *Business magazin* oferă, în traducere, comentariile unor mari condeie de pe mapamond, preluîndu-le rubricile din prestigioase publicaţii străine: Umberto Eco (rubrica din *L'Espresso)* şi Thomas Friedmann (rubrica din *New York Times).*

În fine, „dosarul" săptămînal al revistei (îl găsiţi tot sub o etichetă „anglofonă", *cover story)* este întotdeauna centrat pe un subiect de actualitate. După „Lobby – pro şi contra", „Timişoara, după 15 ani. Revoluţia economică" ori „Miza pe leu", în nr. 51 aflăm care sînt primele 25 de companii româneşti a căror cifră de afaceri însumată ajunge la 15 miliarde de euro (25% din PIB). Cine spunea că n-avem capitalism în România? (**M. V.**)

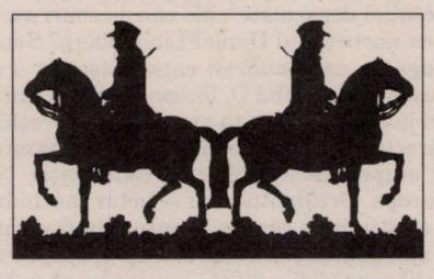

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

M. M. în viziunea mea

Se împlinesc 50 de ani de cînd Marilyn Monroe a noastră – a cîtorva bărbaţi intelectuali curajoşi în opţiuni cît Arthur Miller şi J.F. Kennedy la un loc – a fost luată în vizor de FBI, după ce „divina" depusese o cerere de viză pentru o călătorie în Rusia. Aşa scriu ziarele în 2005. FBI-ul a căzut la idei că e comunistă şi, natural, au început s-o fileze la fel de natural cum ea se urca în cuşeta lui Lemmon şi Curtis, acolo, în trenul din *Unora le place jazz-ul*. *The Scotsman* online afirmă că în 1956 (anul în care atîţia comunişti s-au dat cu capul de pereţi şi-au făcut din Budapesta o răscruce a destinului lor) M.M. a fost văzută la New York în compania unui fotograf cunoscut ca membru al partidului comunist american. Era mai mult decît clar...

În 1962, M.M. (îmi place să-i scriu doar iniţialele fiindcă astfel o pot pune aproape iniţiatic lîngă Michèle Morgan, primul M.M., mitul adolescenţei mele) a călătorit în Mexic, unde s-a întîlnit cu anumiţi membri ai Grupului Comunist American. Ea a intrat nu numai în fişierele „şoarecilor de cinematecă" şi ale autorilor de istorii ale filmului – întreb: se poate scrie azi o istorie a cinema-ului fără ea? – ci şi în ale lucrătorilor FBI, plus ale altor cinefili cum nu se poate mai secreţi. M.M. a fost sub urmărire politică alături de Frank Sinatra, Louis Armstrong, Albert Einstein, John Lennon. Adevărat sau nu – aşa bate site-ul imdb.com şi nu văd de ce aş mai tremura de indignare sau cutremura de haz. Dimpotrivă: sînt mîndru de ea, de compania în care se găseşte; de la ea mi-a rămas: contează numai printre cine te învîrteşti în vis sau la Casa Albă!

Pînă acum, doar Mircea Dinescu (în *Gândul)* s-a excitat la ideea unei Marilyn comuniste. Cu imaginaţia lui fastuoasă ca rochia ei luată de vînt în celebra proză, poetul a văzut-o membră a organizaţiei UTC din Uniunea Scriitorilor, colegă cu el în şedinţele acelea undé plictisul alterna violent cu intransigenţa, tovarăşi de luptă şi de pahar la restaurantul inconturnabilei noastre Miţi etc. Poetul fantaza involt şi hohotitor.

Nuvelist cum sînt, îmi permit o altă viziune. Mai realistă: M.M. se poate să fi fost comunistă – cine se putea pune la mintea ei? Generoasă, frivolă, capricioasă cum o ştim, ce-ar fi contat la ea o idee în plus? Comunistă cu sau fără de partid, nu are importanţă – numai la noi în „lagăr" se făcea o distincţie între comuniştii cu carnet şi cei fără, era o invenţie a tovarăşului Stalin care, drepţi să fim, a lichidat mai mult dintre „cei cu..." decît dintre „cei fără".

Era şi prostuţă? În viziunea mea, M.M. numai prostuţă nu a fost. Ea a fost – dacă a fost – o comunistă înainte de toate originală şi, ca de obicei, cînd scriu acest cuvînt: „original", îmi apare spectral expresia de groază care, în baraca noastră, nu ştiu în celelalte, interzicea ca artistul-să fie-original-cu-orice-chip. Dumnezeule şi dragi prieteni – cum se telezice azi la fel de des... –, cîţi dintre noi au fost demascaţi, sancţionaţi şi secţionaţi critic pentru că au fost originali cu orice chip! Cel mai rău a belit-o unul de proză scurtă care a întrebat în plină şedinţă cu un şef al propagit-ului de la UTM dacă poate fi original nu cu orice chip, ci cu chip uman. Ştabul a făcut urît de tot, s-a congestionat şi s-a spînzurat mai tîrziu, în 1962, exact în anul cînd a murit M.M... îmi dau acum seama. În numele acestei coincidenţe aspre, îmi iau libertatea să exclam: M.M. a fost o originală, dar cu ce chip!

Originalitatea ei a constat în pragmatismul cu care a rezolvat cea mai dramatică problemă a tuturor artiştilor: complicatele legături – cele mai primejdioase! – dintre viaţă şi operă, dintre politica zilei şi creaţia eternă. Ideile ei de „prostuţă" s-au concentrat într-un umăr ridicat spre a fi sărutat, într-un surîs de angel radios, inconştient de pervers, într-o mişcare a şoldurilor la care Curtis şi Lemmon, prin aburii gării, rămîn „mască" precum toţi agenţii FBI-ului şi KGB-ului prinşi într-un război rece de-ţi îngheţau fălcile. Ea a îmblînzit războiul rece şi fiarele lui. M.M. n-a fost apolitică – s-a dus şi pe fronturile anticomuniste din Asia, iar la Moscova sînt convins că se ducea ca să vadă cum e o Gruşenkă, mitul ei, rolul visat – M.M. a fost orfică. „Ai darul vieţii!", îi spunea Clark Gable în *Misfits*. Ea era una din acele domnişoare despre care Henry Miller zicea, la 80 de ani, că poate lăsa, dimineaţa, în parc, toate ziarele pentru a-i urmări „mişcarea funduleţului".

Sigur că pentru cenzorii lagărului nostru, funduleţul acela putea fi o rămăşiţă mic-burgheză. I-a îmblînzit şi pe ăştia! Ştiu bine – de la o sursă personală – cîte discuţii au fost „la vîrf" dacă să se dea sau nu drumul la *Unora le place jazz-ul*. Ştabii au văzut filmul acasă, în sălile lor de cinema, au rîs, le-a plăcut, nevestele lor s-au uitat urît şi au zis că „nu e ca Bette Davis...", iar pînă ni s-a făcut hatîrul să-l vedem şi noi, populaţia, au trecut peste 10 ani de la premieră. Un prieten – doldora de „şcoala de la Frankfurt" – mi-a zis că a început şi la noi, în fine, revoluţia sexuală. Poate că abia aici, la noi, în lagăr, în Estul unde Soljeniţîn susţinea că se găsesc adevăraţii oameni puternici – Marilyn a avut momentul ei de revoluţionară. Şi nu-mi poate scoate nimeni din cap că ar fi plăcut-o şi Karl Marx – Marx cel tînăr, desigur, antifilistinul, duşmanul aprig al oricărei cenzuri.

Eugen ISTODOR

auto-jurnal

Despre mama lui Ştefan cel Mare

Dacă cineva m-ar pune să merg pentru o mie de euro pe Ştefan cel Mare – şosea, bulevard, ce mama lui este – nu aş accepta. La un milion de euro, aş mai ezita. Ştefan cel Mare e o scîrbă tîmpită, o zonă plină de oftică, de gripă aviară, o tîmpenie, o inepţie a automobilismului autohton. E simplu să înjuri, dar şi mai groaznic e să o iei pe acolo. Şi nu e vorba doar de Ştefan cel Mare, e vorba de contaminarea tuturor străzilor din jur. Se circulă bezmetic, nu poţi păstra o bandă că vine altul şi-ţi taie calea, e un zgomot de ţignale şi ţîfne, o mare de dezordine, unde nu poţi să mergi decît călcînd pe cadavre, pe reguli, pe principii, unde mergi înjurînd, unde mergi cu geamul deschis ca să-l scuipi pe vreunul pe parbriz, pe ochi, pe bară. Pe Ştefan cel Mare îţi vine să tamponezi nesimţitul, chiar dacă iei 300.000 amendă în 24 de ore, 600.000 în 48 de ore, chiar dacă stai la Poliţie la coadă şi înjuri pe mama lui Ştefan cel Mare. Strada asta e largă, uriaşă cît numărul de bătălii, copii şi biserici, dar jenantă prin piticimea ei de sentimente, de nervi. Toţi se revarsă pe Ştefan cel Mare şi zona aia e aridă, tîmpă, totul aranjat departe, nici un magazin în şosea, ca pe Victoriei, nici un om pe stradă. Perdea de maşini şi perdea neagră de carburant. Şi nu suport nimic din zonă. Nu suport spitalele înşirate ca mărgelele pe acolo, uite Urgenţa, uite Colentina, uite accidentele mortale şi uite epidemiile. Nici un om cunoscut de mine n-a intrat la Urgenţă decît ca să moară acolo. Nici o alergie de-a mea nu s-a vindecat la Colentina. La Obor ce mi-am cumpărat s-a dus dracului, pantofi sau pantaloni. Am abandonat farmecul Pieţei Obor, cu ţărani şi culori de vegetale, pentru că nu mai voiam Ştefan cel Mare. Încotro te poţi duce? Niciunde. Trebuie să treci Ştefan cel Mare şi, chiar dacă sînt snob, îmi place să trec Ştefanul numai pe la Dorobanţi, cînd vlaga lui Ştefan e pe sfîrşite. Nu mai vreau Ştefan cel Mare. Vreau să se cheme Încîlceala cea Mare, Vomitarea cea Mare, Maţul cel Mare. Orice, numai din astea cu voievozii să nu mi se dea, că sînt dependent de istorie şi nu prea rimează numele cu borşul de pe stradă. Se merge cu încetinitorul, te uiţi în maşina ăluilalt şi înjuri, te uiţi în maşina uneia şi-i numeri bubele, îi numeri kilele de fard şi ea te priveşte ca pe un idiot. Trebuia să ies ca un bou de pe o stradă laterală şi un cretin cu jeep mă tot claxona, un gras ce-mi dădea sfaturi prin oglindă, cum ar trebui să mă strecor ca să nu-l enervez pe el. Adică eu nu băgam, şi nu băgam fiindcă ştiţi şi voi de ce, nu aveam prioritate de pe străduţă şi tot claxona grasul cu jeep şi atunci, culmea, o tipă îmi face loc. Oare claxoanele grasului mi-au făcut loc? Nu e aşa? Chiar aşa! Grasul meu scîrbos ca Ştefan cel Mare m-a scos din încîlceală.

Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU

ceaslov story

Soacră, soacră, poamă acră...

„Cu lăutari şi cu masă
Aduci pe dracu în casă“
Anton Pann

Roşu de furie, cu părul vîlvoi şi barba răvăşită, Iane precupeţul strigă cît îl ţin rărunchii: „Ieşi afară scroafă bătrînă că ţi-arăt eu ţie“. „Scroafa bătrînă“ – adică Safta, soacră-sa – se baricadase în casă şi-l ocăra, urîndu-i să nu se aleagă ca praful de el şi-ncondeindu-l de om prost şi varvar. Ruxandra, soaţa, încerca s-o potolească amintindu-i „că de vom scăpa ne omoară pînă la ziuă“. „Vă pun foc la casă de nu ieşiţi“ – le ameninţă Iane, furios nevoie mare, în timp ce încerca să spargă uşa casei cu un lemn găsit în bătătură. Furia îi luase minţile, chipul îi era trasfigurat, ochii îi ieşiseră din orbite, balele îi curgeau în barbă. „Ce-i, măi Iane, cu voi? De ce nu lăsaţi, mă, lumea să doarmă?“ – îi strigă un vecin. „Nea Petrache le omor, mai ales pă căţeaua aia de soacră-mea, că numai din cauza ei se întîmplă tot netraiul nostru. Uite acu' îi zise femei să plece de la mine că i-o găsi ea pă altu cu stare şi cu mai multă milă de ele decît mine“. „Lasă, mă Iane, că vă tocmiţi mîine dimineaţă, că acu' e trecut de miezul nopţii, doar voi şi cîinii mai urlaţi“ – încercă să-l potolească Petrache. Iane precupeţul este însă de neînduplecat. De trei luni se află în război cu soacră-sa – cauza tuturor relelor de pe pămînt care s-a mutat la ei în casă de ceva vreme. Nu-i de-ajuns că Ruxandra îl cicăleşte toată ziua, nu-i de-ajuns c-o hrăneşte, acu' s-o asculte şi pe Safta? Să aibă două muieri pe cap, nu una? Să comploteze împotriva lui? Se îngrozeşte cînd le vede noaptea dezbrăcate pînă la brîu, umblînd prin ogradă şi sporovăind lucruri numai de ele ştiute; iar după ce s-a îmbolnăvit mai ieri, s-a convins că numai vrăjitoarea de Safta i-a turnat argintul viu în vin de i-a spart tot corpul şi-a zăcut pe pat o săptămînă întreagă. Nu putea nici să se scoale, nici să bea, nici să mănînce. Şi l-au lăsat acolo pe prispa casei, să-l mănînce muştele, să-i intre greierii în urechi, nemîncat şi bătut de soare. I-a spus lui vecina Floarea că le-a văzut cînd a cumpărat de la o ţigancă ce trecea prin mahala nişte buruieni, ceva „boldoaşe“ şi chiar argintul viu. I-a povestit ea baba Ana cum mamă şi fiică vin la ea să le dea în cărţi, întrebînd de moare sau nu moare curînd. Şi apoi a văzut baba Ana în cărţi că, de nu se fereşte, răul este aici aproape. Da' nu i-a spus cît de aproape, nici cît de rău este răul.

Le-a zis de atîtea ori să se astîmpere, că de nu, ia cuţitul şi le sparge piepturile într-o noapte. Şi ce-l supără cel mai tare este că dimineaţa, cînd se întoarce de la cîrciuma din mahala şi-i strigă „dă-mi fă să mănînc“, Safta sare din pat înaintea Ruxandrei şi-l ia la rost: „Beţivule şi spurcatule, vrei de mîncare, ai? La chiverniseala casei nu te gîndeşti, cad gardurile, se dărîmă casa pe tine şi tu la cîrciumă“. Şi după ce i-a cîrpit două palme, a sărit şi Ruxandra în apărarea mă-sii aruncîndu-i în cap c'un ibric ce se afla pe masă. Mamă şi fiică reuşeau să-l biruie, să-l dea afară din casă fie vară, fie iarnă. Iar iarna trebuia să ceară mila vecinilor. El, Iane precupeţul, cu meşteşug şi prăvălie! Şi ce dacă mai bea, şi ce dacă mai ocărăşte din cînd în cînd, şi ce dacă le mai bate deseori. Sînt muieri proaste şi trebuie să asculte, că el e stăpînul şi poate face ce vrea.

Da' acu' nu mai poate răbda, trebuie să existe şi-o dreptate pe lumea asta, trebuie s-o dea afară pe babă să-l lase să trăiască aşa cum ştie el că e bine şi nu cum vrea Ruxandra cu mă-sa. Se duce el cu jalbă la Prea Sfîntul şi are să cîştige. Şi cîştigă. Iar Safta fu surghiunită departe, cît mai departe...

Problemele familiale nu sînt de ieri, de azi, ci de cînd lumea. Relaţiile dintre nurori, soacre, gineri, socri au fost, sînt şi vor fi tensionate, analizate, disecate de psihologi, sociologi, mătuşi în tramvai, nurori nemulţumite strînse la o cafea. Soacra, personaj de poveşti scrise sau nescrise, populează încă realităţile cotidianităţii noastre, astfel încît unii şi-ar dori să existe un Prea Sfîntul care să o surghiunească departe, cît mai departe....

Iaromira POPOVICI

bazar

România turistică: o variantă

Călătorind mai mult prin ţară, în zone diferite, poţi deja contura un profil, aproape general, al locurilor şi oamenilor pe care îi întîlneşti. Întîi drumurile: fie că merg spre Valea Prahovei, spre Cîmpulung sau Vîlcea, ele au anumite caracteristici care se repetă: cele principale, între oraşele mari, sînt, în general, destul de bune (mai ales dacă sînt autostrăzi sau drumuri europene, dacă nu conţin poduri, nu sînt afectate de inundaţii şi nu sînt în lucru). Pe parcursul a lungi suprafeţe, singurele locuri civilizate la care te poţi opri fie la toaletă, fie pentru a lua ceva de mîncare, sînt benzinăriile. Şi aici se pot diferenţia diverse grade de confort: principalele deosebiri se stabilesc între benzinăriile ce conţin doar veşnicele produse preambalate încărcate de E-uri şi de calorii, şi cele care te bucură cu o mîncare mai normală, precum sandvişuri, iaurturi, pateuri şi cafele.

Între benzinării, dacă treci prin localităţi, mai există varianta magazinelor sătesti, de multe ori amestecate cu birturile locale. Cine nu le apreciază nu are simţul pitorescului şi plăcerea descoperirii. Acolo găseşti, îndeobşte, o îngrămădeală, la propriu, de produse alimentare, haine, servicii de masă. Multe sînt de calitate proastă, dar se poate întîmpla să dai de ciorapi de bumbac frumos coloraţi, pe care cu greu îi afli în altă parte, cîteva căni şi farfurii acceptabile, la un preţ de nimic, sau o pereche de tenişi buni pe cărări de munte. Vînzătoarea e adesea confuză şi mirată că te-ai gîndit să cumperi de la ea, dar nu nepoliticoasă: amabilă într-un fel arhaic, domol, care nu ţine cont de orare şi trecerea timpului.

Cînd ajungi la destinaţie, dacă ai rude sau prieteni în localitate, faci cunoştinţă cu un alt personaj, şi anume gazda. Aceasta este, de cele mai multe ori, o familie de gospodari locali de condiţie medie, care posedă o vacă, unul sau doi porci, cîteva păsări, o grădină destul de întinsă de legume şi cîţiva pomi fructiferi. Românul rural se dovedeşte, în continuare, ospitalier, în sensul că nu se dă înapoi să-ţi pună pe masă roadele locale brute sau derivatele lor sub formă de produse agro-alimentare: mere, indiferent dacă sînt mai ciupite sau acoperite de un strat de praf de la poluarea din zonă; dulceţuri de mure, caise, gutui; ţuică, ce nu respectă neapărat tehnologia şi ingredientele clasice, dar totuşi tradiţională; afinată, zmeurată sau murată; roşii, ardei, cartofi, dovleci sau pepeni din grădină; o pasăre din curte proaspăt tăiată (ştiu că deja această afirmaţie e înspăimîntătoare şi ţine, cel puţin momentan, de domeniul trecutului) sau o carne de porc păstrată la borcan, din iarnă, cu metode numai de ei ştiute. La care se adaugă felurile gătite care împletesc tradiţiile zonei cu veşnicele şniţele, chiftele... Masa se pune, deseori, la bucătărie. De spălat, te speli în baie. În general, doar pe mîini, pentru că, deşi există şi o posibilitate de a face apă caldă, aceea se leagă de aprinsul focului, care cere efort şi consum, şi pe care, dacă eşti politicos, mai bine eviţi să-l ceri: ar fi momentul delicat al sejurului tău, şi, oricum, dacă stai mai puţin de o săptămînă... Dormitul, dacă eşti cît de cît un musafir respectat, se face în camera cu bibelouri şi cu variante ale „Răpirii din serai“, unde cam îngheţi şi eşti copleşit de protocol.

A doua zi de dimineaţă, dacă mai rămîi în zonă, n-ai decît să vizitezi monumentele locale. Acestea, de cele mai multe ori, au potenţial: fie ele cetăţi, case memoriale sau biserici sînt, în multe locuri din România, cu adevărat vechi, autentice şi demne de a fi văzute. Unele sînt dezorganizate, altele pustii; există şi monumente bine organizate, atît ca aranjament estetic, cît şi ca eficienţă a ghizilor. Nu e însă o regulă, şi orice vizitare încă mai poate avea surprizele ei. Ceea ce îi lipseşte majorităţii, evident din absenţa fondurilor, sînt pliantele şi vederile de calitate bună, pe hîrtie lucioasă, cu un text de prezentare, nici poetic, nici arhaic, nici sentimental, ci la obiect şi sintetic.

Una peste alta, intenţii bune există, locuri de vizitat – cu duiumul, cunoscători – destui: sistemul însă nu e pe deplin format. Funcţionează încă unul empirico-sentimental plin de surprize.

libertatea de impresie

Neisprăvirea

O ţărancă dintr-un sat de munte îşi repara acoperişul. Un bărbat, trecînd pe acolo, a întrebat-o cît mai are de lucru. „De lucru nu se termină niciodată – i-a răspuns ea – după ce termin partea asta de acoperiş, trebuie să repar şi grajdul că intră ploaia la vaci. Pe urmă, m-oi apuca şi de zugrăvit, pînă ce vine iarna. Dacă nu, zugrăvesc la primăvară.“ „Fără bărbat merge mai greu“ – i-a zis omul, mustăcind. „Şi cu bărbat tot aia ar fi. Nu ştii că lucrările astea nu se isprăvesc niciodată. Sfîrşeşti una şi apare alta. O termini şi pe aia şi constaţi că trebuie să mai repari la ce ai făcut prima dată şi tot aşa. Şi cînd mori, tot neterminat eşti cu lucrurile...“ Ţăranca ştia ce adevăr grăieşte. Pe unde te uiţi la noi, vezi aproape numai lucruri neterminate. Case cu acoperiş nou şi cu tencuiala căzută. Sau invers. Dacă nu cumva şi una, şi alta. Mai nimic nu e complet încheiat. Vilele nou apărute în ultimii ani sînt încă nişte excepţii, ca nişte flori de cactus. Se ştie că, în general, meşterii care construiesc ceva, nu duc niciodată lucrurile la bun sfîrşit. Ultima parte o face tot proprietarul încet, încet şi uneori chiar nu apucă s-o mai termine. În Turcia (şi cred că şi în ţările arabe) există o superstiţie, că dacă îţi termini casa, mori. Credinţa, dublată de un sistem de impozite care cresc pentru construcţia terminată, duce la obiceiul neterminării clădirilor. Oamenii locuiesc bine mersi la parter şi mai lasă cîte un fier beton deasupra pentru a începe şi etajul, la care lucrează apoi ani în şir. Pare că nici noi nu sîntem departe de ideea asta. În mijlocul Bucureştiului, au rămas încă blocuri neterminate de pe vremea lui Ceauşescu. A fost o adevărată minune cînd s-a terminat linia de metrou de pe Calea Griviţei. Dar acum s-a deschis alt şantier ceva mai încolo de Piaţa Chibrit. Circulaţia se desfăşoară într-un mod provizoriu (deja de ani). Şi e doar un caz din multele existente. Nu mai vorbim de şoselele mereu în reparaţii şi mereu stricate sau de autostrăzile aflate definitiv în fază de proiect. În Occident nu există problema asta. Şi e de mirare pentru români cum de se poate ca acolo toate casele să fie strălucitoare, tencuiala perfectă, acoperişul la fel, lemnăria să fie vopsită parcă tot timpul proaspăt, pînă în cele mai mici detalii, soneriile să funcţioneze fără excepţie, clanţele să meargă unse, grădinile să fie numai cu flori şi iarbă, fără pic de noroi sau praf şi aşa mai departe... Oamenii nu par a-şi pierde vremea cu tot felul de meştereli, nu trăiesc în provizorat. Totul e complet şi aşezat, iar timpul e folosit doar pentru serviciu, familie, prieteni, hobby-uri, spectacole sau călătorii. Pare un timp mult mai lung, acela pe care-l trăiesc occidentalii. O fi vorba de bani, de organizare sau de împrejurările istorice şi mentalităţile aferente?

Andrei MANOLESCU

Teodor BACONSKY

turn înclinat

Jurnalist

Cred că mulţi dintre cititorii „DV“ sînt şi cititori ai cărţilor lui Thomas L. Friedman. Celor care-l cunosc – şi celor care nu – le voi (re)aminti că TLF este, *to make a long story short,* „cel mai faimos ziarist din lume“. În CV, Friedman apare într-o postură onorabilă, dar cît se poate de „normală“: editorialist de politică externă al cotidianului *New York Times*. Locuieşte „cu familia sa“ în Bethesda, Maryland, şi a cîştigat *trei* Premii Pulitzer... În realitate, eroul zilei joacă rolul de profet al globalizării, de guru al marilor tendinţe mondiale. TLF se manifestă ca autor de reflecţii inactuale, în sens futuristic. Nu se ocupă de calendarul evenimentelor curente şi nici de *Greater Middle East* (adică de Planul American pentru Democratizarea Lumii Arabe). Obiectul său de meditaţie e ceva mai vast şi poartă, în clasicul stil iluminist, numele de *Umanitate*.

Bibliografia non-columnistică a lui Friedman include numai patru titluri: *From Beirut to Jerusalem* (1989), care a cîştigat National Book Award şi e încă socotită o piatră de hotar în exegeza Orientului Mijlociu; *The Lexus and the Olive Tree* (1999), unde Friedman face anatomia coliziunii dintre forţele hi-tech ale globalizării şi forţele conservatoare ale identităţilor locale; *Longitudes and Attitudes: Exploring the World After September 11* (2002) (care schiţează o fenomenologie a terorismului internaţional) şi, în 2005, *The World is Flat. A Brief History of the Twenty-First Century*. Patru investigaţii, tot atîtea *best-seller*-uri absolute, traduse în toată lumea (bunăoară, eu am citit *Lexus* în italiană).

Friedman are noroc. E talentat, adică „scrie bine“ (clar, scurt, cu plasticitate metaforică şi idei riguros recurente). Poartă *label*-ul NYT, unul dintre cele mai *autoritare* cotidiane dintre cele oferite la clasa Business, pe toate avioanele de linie. Dispune de un consistent buget pentru deplasări profesionale, dar şi de uşi deschise (căci orice VIP, din Bangalore, pînă în Silicon Valley, acceptă cu plăcere să devină materie primă a viitoarelor sale produse distribuite pretutindeni). Se simte, în fine, că beneficiază de munca unei echipe de asistenţi care ştiu să-i recolteze informaţia cea mai percutantă, datele statistice de maxim impact persuasiv şi exemplele concrete fără de care „pragmatismul“ anglo-saxon nu şi-ar merita numele. Editorul său (Farrar, Straus & Giroux/NY) îi organizează probabil impecabile turnee de promovare, care devin partide de vînătoare informaţională pentru următoarele mega-vînzări marca Friedman...

Vedeta noastră cugetă americăneşte. E subiacent mesianic. Pro-occidental. Pro-liberal. Democrat, progresist şi, prin urmare, partizan al atitudinii pe care manualele de filozofie din anii '80 o încadrau la rubrica „optimism gnoseologic“. Crede că viitorul ne rezervă o viaţă deplin satisfăcătoare, bazată pe triumful ştiinţei, pe revoluţii continue şi pe capacitatea noastră de a le digera. Dar nu la *gîndirea* lui Friedman mă refer scriind acest articol, ci la *prestigiul* de care se bucură el. Se poate ca diagnosticul său să nu sufere de infailibilitate. Se vor găsi, de pildă, critici ai ultimei sale teze conform căreia lumea sferică a reprezentărilor copernicane lasă treptat locul unei *lumi plate,* precum „farfuria“ grecilor antici. O lume fără ierarhii, în care PC-urile, e-mail-ul, fibrele optice subacvatice, *outsourcing*-ul serviciilor, ridicarea tuturor barierelor comercial-vamale şi aşa-numita doctrină „Dell“ asupra prevenirii conflictelor vor colabora la proiectarea noastră într-o vastă reţea orizontală de complexităţi împărtăşite.

Ce mă fascinează la TLF nu este aşadar direcţia şi nici conţinutul exerciţiilor sale intelectuale, cît felul în care potenţează, pînă la mit, vocaţia libertară, frenetic interogativă, a *profesiunii de jurnalist*. Friedman celebrează creativitatea omului liber *(Free Man)* şi chestia asta îmi place, deşi antropocentrismul său îmi displace (teologic vorbind), tot aşa cum elitismul său (filtrat, dar politiceşte incorect) mă încîntă.

Augustin IOAN

Punct. Şi de la capăt

Într-una din emisiunile sale, care se transmit şi la noi, Jay Leno pomenea despre catastrofele provocate de uragane în SUA, adăugînd, jumătate în glumă, jumătate în serios: „grozav moment ne-am găsit să îl scoatem pe Dumnezeu din jurămîntul de credinţă *(pledge of allegiance)*“. Parafrazînd, ar trebui să observăm că aici, în redescoperirea sacrului ca temă frecventabilă intelectual, e vorba despre o realitate atît de acut prezentă împrejurul nostru, încît nu este un moment potrivit să o ignorăm. E adevărat că ne amintim de ea în momente-limită. Cele de acum, pe care le trăim cu toţii, într-un soi de globalizare a dezastrului ecologic, invită de la sine la vizitarea unei teme pe care luminismul şi modernitatea, ce i-a urmat, păreau că au reuşit să o evacueze dintre temele „serioase“ de investigaţie academică. Dar, iată, proiectul luminist nu doar că şi-a epuizat resursele, dar lasă acum să se străvadă pe la cusături „o altă provocare colosală: întoarcerea iraţionalului şi a gîndirii magice... refularea imaginarului... reînnoirea cultului sfinţilor... arhaicitatea revenită în forţă în ultramodernitate“ (Frédéric Lenoir – *Le Monde des Religions,* nr. 11, mai-juin 2005, p.5). Aproape perplex, nu altceva constată Régis Debray stabilind o relaţie de creştere direct proporţională între raţionalitate şi gîndire magică: *Plus le monde se modernise dans ses outils, plus il s'archaïse dans ses réflexes (idem,* p. 13). Aceste observaţii privesc mai degrabă componenta religioasă a sacrului, privilegiată dintru bun început de Rudolf Otto; mai mult (sau, în fine, mai puţin), autorii instituie, în textele citate, o relaţie de opoziţie care (o)pune „Biserica (catolică, *n.m.)* faţă cu întoarcerea arhaicului“ (Lenoir, p. 5). Firească, privind dinspre cei amăgiţi de modernitate şi dezamăgiţi de eşecul ei lamentabil (şi autorul citat pare să se prenumere printre aceşti întristaţi), este vorba despre un recul, despre o „cădere înapoi“ în timpuri ce păreau revolute.

Or, dimpotrivă, privind dinspre dispreţuitul domeniu al alterităţii radicale/sacre, sîntem – pare-se – într-o perioadă de flux, de revenire în forţă a (arhe)tipurilor de gîndire (inclusiv simbolică), de imaginar social şi de producere şi utilizare de spaţii care poartă pecetea perenităţii. Sau măcar pe aceea a recesivităţii istorice. Mai mult încă, această situare faţă către faţă dintre sacru, religie, biserică, pe de o parte, şi arhaicitate, pe de altă parte, poate să nu fie chiar o confruntare, ci o relaţie specular, de reciprocă, infinită oglindire a sacrului situat între cele două cîmpuri de reflexie. Dar despre această ipoteză, mai pe larg altundeva, altcîndva.

Destul aici să menţionez, din precauţie metodologică, unde mă situez: cînd vorbesc despre sacru, nu am în vedere numai dimensiunea religioasă; nu în primul rînd, oricum. Aceasta e doar una dintre ele, fără îndoială că extrem de importantă. Orice nu este de pe lumea asta – cum ar suna în româna vulgară definiţia dată de Rudolf Otto sacrului *(das Ganz Andere,* alteritatea radicală) – dar care irumpe în/din ea sau este, o vreme, pînă la revelare, „camuflat“ în ea (cu o sintagmă a lui Mircea Eliade din *Sacrul şi profanul)* intră sub specia sacrului. Monstruosul, incomprehensibilul în stare absolută, în sensurile în care ni s-au vădit la 11 septembrie 2001, aparţin sacrului, de unde şi dificultăţile de decodare a evenimentului. Firească, cînd s-a vorbit depre drama aceea, blasfematoriu, ca despre o operă de artă, nu era vorba doar despre prostia cu ifose a cutărui avangardist, ci se dovedea că eram, sîntem, în dificultăţi de interpretare grave în ceea ce priveşte lucrurile care s-au petrecut. Repetarea evenimentului la Madrid (gara Atocha, în 2004) sau la Londra (în „crucea“ simbolică, voiau asasinii, a staţiilor de metrou atacate în 2005) îi reduce primului aura sacră şi banalizează răul, fără a dedramatiza consecinţele acestuia. Dar, de asemenea, vom putea înţelege, tot sub semnul sacrului, de ce urmaşii victimelor cer să nu se construiască pe amprenta celor două turnuri (amprentă care va deveni memorial); de ce s-a cerut ca deasupra şi dedesubtul locului WTC din NY să nu se zboare şi, respectiv, să nu traverseze metrourile, ca printr-un tunel-tabú de spaţiu sacru care pleacă din străfundurile pămîntului şi se duce în stră-înălţimile abisale ale cerului.

Un exemplu de încăpăţînată recesivitate: cînd te uiţi înapoi, în istorie, un lucru impresionant se întîmplă cu privire la aşezări: oamenii s-au sedentarizat pe locuri total diferite, pe locuri *ne-asemenea,* pe locuri *de ruptură,* pe locuri *catastrofice* (în sensul postulat de teoria eponimă), dar care, în acelaşi timp (sau tocmai de aceea) sînt şi locurile cu adevărat prielnice vieţii. În raport cu pădurea nesfîrşită, poiana e un astfel de loc – unde poţi să-ţi tragi sufletul, găseşti apă, găseşti soare şi răgaz ocrotit... În raport cu deşertul, oaza este un astfel de loc de popas. În sensul acesta, al întîlnirii cu alteritatea radicală, cu celălalt integral diferit, e vorba despre sacru.

Şi aceasta este o temă pe care – dacă o cauţi cu atenţie – o găseşti în aproape toate tratatele de arhitectură, ba chiar şi în cărţi de filosofie, care se referă la problema aşezării. De pildă, am citit *Politica* lui Aristotel ca pe manual de urbanism: este o lectură legitimă, cel puţin după revizitarea traducerilor canonice de către Indra Kagis McEwen în *Socrate's Ancestor* (1997). Stagiritul vorbeşte despre aşezare ca despre un loc de epifanie: un loc unde s-a vădit zeul sau cel puţin absoluta neasemănare; adică, locul de fundare a aşezărilor este un loc de ruptură, care devine centrul oraşului. În al doilea rînd, el spune că există foarte multe aşezări ridicate de semeni, dar cetăţi, oraşe sînt numai acelea care îngăduie prezenţa *celuilalt,* a străinului, în interiorul lor. Aici, în cetate, în înfruntarea cu celălalt se practică „domesticirea sacrului“, astfel încît întîlnirea abruptă cu el să nu mai fie atît de înfricoşătoare, barbarii să nu mai bolborosească limbi de neînţeles. Experienţa urbană a sacrului, a alterităţii este un antrenament – dacă vreţi – pentru acceptarea a ceea ce este, altfel, incomprehensibil. E de îndată de observat, în logica fondatoare de aşezări a lui Aristotel, că, spre pildă, purificarea etnică – la care am asistat neputincioşi în anii '90 ai Iugoslaviei şi ai Africii negre – este o astfel de insuportabilă experienţă a alterităţii, unde religia a fost mult prea des invocată spre a acoperi (sau cauţiona) spaima convieţuirii cu celălalt.

E vorba, aşadar, în toate acestea, despre alteritatea radicală şi despre practica convieţuirii cu ea. E o invitaţie la toleranţă. E, în ultimă instanţă, o invitaţie la democraţie şi la articularea de comunităţi moleculare – oameni diferiţi, care se strîng împreună. E un mesaj care merită repetat, iarăşi şi iarăşi. Mai ales astăzi, cînd pînă şi clima pare că nu ne mai vrea.

Aceasta este mica prelegere pe care mi-ar fi plăcut să o ţin studenţilor mei de la masterul de „Arhitectură vernaculară şi spaţiu sacru“ al Universităţii de Arhitectură şi Urbanism „Ion Mincu“ din Bucureşti, atît celor abia reuşiţi în primul an, cît şi celor trecuţi în cel de-al doilea, dacă ar fi existat o întîlnire formală de deschidere a anului universitar. Dar cum nu sînt – vorba lui Caragiale – unul dintre acei profesori, am preferat această formulă, a adresării către toţi cei care pot fi, la un asemenea moment, serioşi o clipă, spre a asculta neliniştea istoriei, în centrul căreia, ca în ochiul unui uragan, sîntem localizaţi noi, mult prea calmii, naivii şi autiştii începători de mileniu.

Unii dintre studenţii cei noi vor fi venit atraşi de numele cîtorva dintre profesorii care predau aici şi care sînt neasemenea celor întîlniţi pe parcursul anilor de facultate. Alţii – din lipsă de alternative intelectuale/post-universitare reale la facultăţile absolvite. Cei de la teologie par cei mai dezamăgiţi şi privesc acest loc ca pe un liman, ceea ce nu şi-a propus să fie. Mulţi simt că tema este răpită de prădători, de „profesionişti“ ai sacrului, pentru care raptul temei este deja instituţionalizat în „canoane“, în „formule consacrate“ şi în litanii. Mulţi arhitecţi sînt dezamăgiţi de contactul frontal cu o realitate deloc permeabilă la cîntecele de sirenă ale modernităţii care, cred ei (pentru că aşa au fost învăţaţi), ar fi trebuit să hipnotizeze automat pe oricine i-ar fi ascultat incantîndu-le. Mi-este greu, în acest moment, să ştiu cîţi vor fi venit în căutarea genuină a alterităţii – deopotrivă academică şi tematică. De asemenea, privind în urmă la cele patru promoţii de pînă acum, nu realizez cîţi au venit pentru răspunsuri şi cîţi au plecat cu întrebări – căci asta ar trebui să fie buna finalizare a unui program de introducere în cercetare. Dar, pe tăişul subţire dintre lumea academică, cu micile sale ritualuri liniştitoare, pe de o parte, şi lumea sălbatică şi deja violentă (după prea multă ignorare) a marilor întrebări despre lume, merită făcută, cu orice risc, puţină echilibristică. Chiar neliniştitoare, cum este aceasta...

Vitalie SPRÎNCEANĂ

Turcia în UE sau UE în Turcia?

Sînt prea puţine, în ultima vreme, idei bune de pornire a motorului european. Europenii ştiu mai degrabă cum să strice Uniunea: fie prin ieşirea din zona euro – cum declara un responsabil italian –, fie prin „NU!"-ul strident al francezilor şi olandezilor de a da undă verde Constituţiei Europene. Mai nou, incertitudinea politică de la Berlin toarnă apă la moara euroscepticilor care spun că, înainte de a fi un model pentru alţii, Uniunea Europeană (retorică defectuoasă: se vorbeşte despre UE, dar este vizată întotdeauna o ţară anumită) ar trebui să fie un model pentru ea însăşi. Incapacitatea unor politicieni germani de a ajunge la o înţelegere privind responsabilitatea reformelor e un indiciu – pentru unii – că distanţa între europeni şi ceilalţi nu e chiar atît de mare.

Evenimentul major pe agenda europeană de săptămîna trecută a fost, fără îndoială, startul negocierilor privind aderarea Turciei şi a Croaţiei. Maiestuos şi puţin arogant, UE propunea Turciei oferta atrăgătoare şi aşteptată de peste 40 ani la Ankara de a se lansa în proiectul european, dar stipula condiţii dure: recunoaşterea Ciprului grecesc, dar şi a genocidului din 1915 împotriva armenilor. A fost o poză retorică, de domniţă nevinovată, a Uniunii Europene, care se dorea dorită. Reacţia Guvernului turc a fost pe potrivă, acesta declarînd că, în acest caz, Turcia ar putea renunţa la negocierile de aderare, de fapt, un refuz al „inelului de logodnă". Logic, Europa a cedat pentru moment, încercînd să construiască din acest refuz o nouă poză retorică: cea a unei structuri deschizătoare de noi ere. „Domnişoara europeană" a fost – se pare – împinsă puţin „din spate" şi de peste Ocean, semn că americanii nu sînt atît de antieuropeni precum par (sau invers).

Contrareplica turcească a fost, şi de data asta, la înălţime: înainte de a pleca la Luxemburg pentru ceremonia oficială de deschidere a negocierilor, ministrul turc de Externe Abdullah Gul a declarat: „E timpul ca Europa să se obişnuiască cu graiul turcesc".

Dincolo de glume şi înţepături, atmosfera a avut o faţadă sărbătorească. Poza comună a lui Jack Straw, ministrul englez de Externe, şi a omologului său de la Ankara a ocolit globul, calmînd pentru puţin timp nervii eurobirocraţilor, stîrnind în acelaşi timp diverse reacţii de-a lungul continentului.

Turcia se vrea ţară europeană, şi nu e de mirare. De la Ataturk încoace, Republica Turcă a fost mai aproape de Europa decît oricare altă ţară asiatică. Mai aproape chiar decît Israelul. Ţara a fost acceptată în NATO în 1952 şi a depus cerere de aderare la Uniune în 1963, cînd mulţi care azi strîmbă din nas, cînd aud de Turcia, se lamentau undeva la extremele stîngă sau dreaptă, fie flirtau deschis cu maoismul. Chiar dacă, pe parcurs, democraţia a fost promovată în Turcia prin metode nu chiar democratice – mă refer la intervenţiile militarilor – ţara şi-a dovedit ataşamentul faţă de valorile europene (indiferent ce or fi însemnînd acestea în Franţa, Germania sau Marea Britanie).

Sînt deci 40 ani de ajuns? La această întrebare am putea răspunde plecînd din puncte de staţii diferite.

O primă perspectivă ar fi cea turcă. Cei mai laici, dar şi cei mai democratici musulmani au jertfit prea multe pentru a nu fi răsplătiţi cumva. Turcia a rupt-o cu trecutul său, cu vecinii, cu situaţia geografică, cu moştenirea culturală, pe scurt, cu identitatea proprie, construită de veacuri, pentru a semăna Europei. Chiar dacă nu îi seamănă întru totul, totuşi îi seamănă într-o măsură mai mare decît oricare vecin al Europei. Mai mult decît Rusia chiar.

O altă viziune ar fi cea europeană. Uniunea Europeană seamănă acum cu un cal de curse care a cîştigat toate competiţiile, dar nu are timp să se odihnească, astfel că există pericolul ca, la următoarea cursă, să se prăbuşească subit la mijlocul traseului. Negocierile privind aderarea Turciei vin într-un moment dificil pentru UE. Efectul de avalanşă al greşelilor şi al problemelor nesoluţionate la vreme se face tot mai simţit. Şomajul, creşterea economică redusă, teama pentru pierderea locurilor de muncă, neîncrederea în propriii politicieni – sînt tot atîtea atribute ale unei depresii europene.

La Paris, pare normală o Europă de la Atlantic la munţii Urali, dar nu şi dincolo de Bosfor. La Londra, Europa poate însemna orice, cu condiţia preliminară să nu însemne prea multe. Adică cît mai puţină politică şi cît mai multă economie şi libertate a capitalurilor. La Ankara, Uniunea Europeană înseamnă codul genetic implantat încă de Mustafa Kemal Ataturk, investiţiile enorme de speranţe ale celor 60 de milioane de otomani. Prea europeni, pentru a se mai reîntoarce la fraţii lor musulmani, şi prea musulmani, pentru a fi acceptaţi fără rezerve de europeni.

Aşa fiind pusă chestiunea turcă, perspectiva dualistă *noi vrem / noi nu putem încă* pare iminentă. O soluţie ar fi cea a compromisului. Cine însă va ceda cel mai mult? Uniunea Europeană, care închide ochii la diversele forme perverse de funcţionare a democraţiei şi societăţii civile turceşti, sau Turcia care consideră că trebuie să înceteze amînările?

Pentru unii, aderarea Turciei la UE înseamnă pentru ultima o depăşire de sine, un compromis al Europei cu sine însăşi, o întruchipare reală a capacităţii Europei de a ierta, de a depăşi barierele de veacuri. Antecedentele corespunzătoare există deja. Să ne amintim doar rivalităţile seculare franco-germane aplanate în cadrul instituţional al Uniunii.

Europa ar putea primi Turcia la sînul ei, doar dacă o va face... europeneşte, adică după luarea în calcul a tuturor punctelor de vedere. Ideea britanică de a debloca negocierile cu orice preţ e de salutat. Turcia trebuie pusă pe calea bună. Treptat, aşa cum au evoluat lucrurile europene întotdeauna, după modelul încearcă/eroare/încearcă altceva.

Cartea turcă va fi hîrtia de turnesol ce va arăta dacă Uniunea Europeană este dispusă să discute cu şi, mai ales, să fie fi înţeleasă de un Altul. Acel Altul, teoretizat, conceptualizat, visat, construit teoretic şi gîndit la nesfîrşit, azi ia contururi cît se poate de reale. Va putea oare Europa să dialogheze cu ideile proprii sau nu se va putea înţelege cu sine însăşi? Este realitatea cultural-economico-politico-socială a Europei ceea ce pretinde a fi sau este „doar un fum"?

Altul – cum s-a mai spus de multe ori – nu este doar Duşmanul. Altul este şi prietenul, dar şi potenţialul prieten sau Neutrul. Adică posibilităţi – cîte vrei. O nişă „favorabilă" şi pentru Turcia nu e deci imposibilă. Chiar dacă o trecem prin sita logicii binare, Turcia nu este un opus. Este un diferit doar.

Şi acelaşi electorat german, acuzat de nehotărîre, ar putea fi cel mai inteligent. Or, germanii nu au permis conservatorilor Angelei Merkel să dea năvală la fotoliul de premier pe calul antiturcismului şi al politicii dure faţă de imigranţi. Să vedem dacă europenii vor fi germani sau vor fi „turci"!

Victor-Iulian TUCA

Zile furtunoase la Strasbourg

Prima sesiune a Parlamentului European de la Strasbourg a fost un bun prilej de evaluare a opiniilor europarlamentarilor şi a grupurilor politice din legislativ, în privinţa liniei de sosire a vechilor candidate, România şi Bulgaria. Deşi cînd vine vorba de aderarea celor două ţări, Partidul Popular European se gîndeşte mai degrabă la veşnica lor pomenire decît la data de 1 ianuarie 2007, celelalte două mari forţe – socialiştii şi liberal-democraţii – par a fi susţinători hotărîţi ai colegilor din Balcani. Chiar şi în tabăra socialiştilor există nuanţe în privinţa sprijinului acordat României, deşi raportorul Pierre Moscovici a declarat că „România a lucrat din greu pentru integrarea în Uniunea Europeană sub toate aspectele economice, culturale şi socio-politice". Moscovici a reiterat ideea unei amiciţii exigente, amintind, într-o lungă enumerare, domeniile unde este necesară aplicarea reformelor: în sectorul administrativ, judiciar, al luptei împotriva corupţiei la nivel înalt, securizarea frontierelor, asigurarea independenţei presei, în asigurarea concurenţei, protecţiei mediului, a integrării mediului şi al protecţiei copilului. Pe de altă parte, Moscovici – unul dintre cei mai experimentaţi politicieni de stînga din PE – a elogiat sprijinul Partidului Socialist European care va vota în majoritate raportul său pozitiv asupra României, amintind şicanele conservatorilor din grupul popular, „de tentativele lor de a schimba conţinutul raportului, de a vota împotriva lui, de a decide prea tîrziu, inclusiv încercarea de a amîna venirea observatorilor parlamentari". În schimb, încercările de schimbare a celor doi preşedinţi PSD-işti de la Camere nu sînt văzute cu ochi buni de Moscovici. Acesta a avertizat discret că nu e imposibilă pierderea suportului grupului socialiştilor europeni în situaţia schimbărilor dorite de coaliţia majoritară.

Geoffrey Van Orden – raportorul pentru Bulgaria şi europarlamentar din grupul popular – este îndrăgostit de ţara care produce delicioşii castraveciori muraţi, în ciuda criticilor din ultima perioadă cu privire la instabilitatea politică şi a sistemului de justiţie bulgar. Van Orden şi-a reluat teza sa favorită, şi anume că aderarea Bulgariei nu ar trebui frînată datorită problemelor altei ţări – mai pe şleau spus, din cauza României – chiar dacă ştie foarte bine că raportul Comisiei Europene de luna viitoare dă Bucureştiului, pentru prima dată, un avans considerabil în faţa Sofiei. Geoffrey Van Orden a declarat că cele două rapoarte ale Comisiei Europene vor fi dure, fapt care nu ar fi de mirare avînd în vedere că s-a intrat în faza finală a procedurii de aderare, precum şi atmosfera din Europa momentului actual. Pe de altă parte, decizia de primire a celor două ţări a fost deja luată, indiferent că integrarea se va produce în 2007 sau 2008. Ca şi pînă acum, aderarea la UE este o problemă predominant politică. Se aşteaptă de la cele două ţări progrese constante în ariile menţionate cu probleme, fapt pe care România l-a îndeplinit în cele nouă luni de guvernare a executivului instalat în decembrie 2004.

Cea mai surprinzătoare mişcare politică din această sesiune parlamentară rămîne intrarea celor doi observatori din Partidul Conservator la grupul liberal-democrat. Cu alte cuvinte, partidul lui Dan Voiculescu a devenit liberal, deşi la sfîrşitul lui iulie, acelaşi partid făcuse o cerere de afiliere la Partidul Popular European. Cum aceasta fusese respinsă, Partidul Conservator risca să rămînă *în afara grupurilor parlamentare constituite*... aşa că, după o întîlnire trilaterală Tăriceanu-Watson-Voiculescu, s-a înregistrat minunea: Partidul Conservator, după cum (nu) îi arată numele, a devenit peste noapte liberal. Se pare că premierul Tăriceanu a fost un excelent avocat al PC, mai ales dacă luăm în calcul procedura netransparentă a aderării la ALDE, precum şi rapiditatea fără precedent a unui proces care durează în mod normal cel puţin trei luni (vezi aderarea PD-ului la PPE). Întrebat despre moralitatea travestirii Partidului Conservator, fost Umanist, intrat în Parlamentul României pe listele PSD, preşedintele ALDE Graham Watson a răspuns cu tact diplomatic că nu ar fi o problemă de moralitate, ci de găsire a drumului politic... Ca atare, toată lumea s-a declarat mulţumită pînă la urmă: observatorii – pentru că au ajuns cu bine în lumea europeană, socialiştii – pentru că Adrian Năstase rezistă la Cameră, liberalii europeni – fiindcă s-au îmbogăţit cu doi observatori, mai mult sau mai puţin conservatori, Partidul Conservator – că, în sfîrşit, a fost primit la un grup politic, iar premierul Tăriceanu pentru că nu va mai fi criticat de un post de televiziune cu audienţă la electorat. Cu acest deznodămînt fericit, nu mai rămîne decît să comanzi ca nenea Caragiale pe vremuri: *băiete, mai adu două halbe!*

Strasbourg, 4 octombrie 2005

La începuturi, „Divanul Dilemei*" era coloana vertebrală a revistei, paginile în care invitaţi aleşi pe sprînceană îşi exprimau opiniile nonconformiste în legătură cu toate problemele zilei. Între timp, nimic n-a ajuns mai conformist decît nonconformismul, talk-show-urile au saturat piaţa convorbirilor în căutare de adevăr. Poate că acesta este momentul s-o luăm de la început: într-o după-amiază ploioasă de august l-am invitat la redacţie pe istoricul Neagu Djuvara, trezind iarăşi duhul polemicii. Sperăm că şi printre dumneavoastră. Avem o listă lungă de invitaţi, pe care o puteţi oricînd completa. O dată pe lună, vom aşeza cîte unul pe „Divan"...*

Neagu Djuvara, un liberal incorect politic

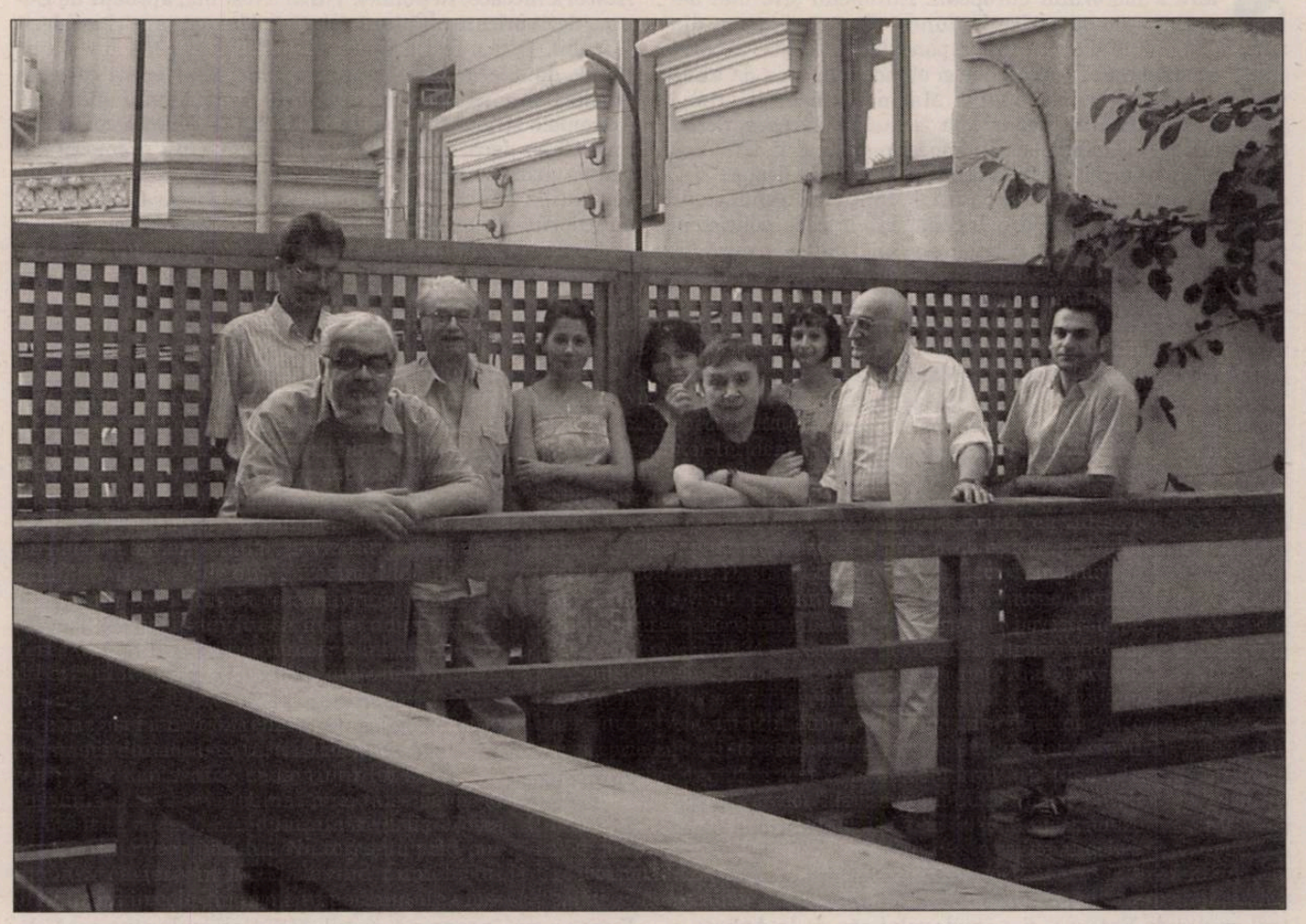

Dispariţia lui ...escu

Magdalena Boiangiu: *Cînd v-aţi reîntors în ţară, aţi spus în cîteva interviuri că sînteţi foarte mirat de felul în care arată România, că românii sînt foarte diferiţi faţă de poporul pe care l-aţi lăsat în urmă. Acum, la aproape 15 ani de la această afirmaţie, vi se pare că lucrurile s-au îmbunătăţit?*

Schimbările pe care le-am perceput după o absenţă de 47 de ani au rămas. Cei 45 de ani de comunism au schimbat profilul etnic al românilor. Cînd am plecat nu eram un copil, aveam 28 de ani, eram un om matur. Am trăit foarte mult la ţară, vara mi-o petreceam la ţară, iar prin Bucureşti treceam destul de rar. Toţi – eu şi prietenii mei – proveneam din familii sărăcite, care suferiseră din cauza marii exproprieri, nu aveam moşii sau conace. Profilul adevărat al românului era al celui de la ţară. Din păcate însă, am găsit un alt tip de român.

Eu cred că cel puţin jumătate din burghezia română a dispărut şi pot să vă demonstrez acest lucru cu cifre. Ţin minte că jumătate din camarazii mei din şcoala primară, din liceu sau din serviciul militar erau „escu" – Ionescu, Popescu, Georgescu etc. Acesta era sistemul de a găsi patronime pentru burghezia născîndă din veacul al XIX-lea. Numele puteau proveni şi din denumirile de localităţi. Văcărescu, de exemplu, nu era fiul unui văcar, ci era boierul din satul Văcăreşti. Erau însă şi multe porecle. Mai toate numele familiilor boiereşti vin din porecle – Movilă, Sturdza, Stîrcea.

După '89, timp de 6 ani, am fost profesor asociat la Universitatea din Bucureşti, la două facultăţi – Istorie şi Ştiinţe Politice – şi am păstrat numele celor 500 de studenţi pe care i-am avut. Ei bine, din toţi aceşti elevi, doar 8% erau „escu". Mi-aş dori sincer să am un doctorand dispus să se distreze cu Internetul şi să caute pe unde ne sînt Ioneştii şi Popeştii. Sînt convins că, numeric, sînt mai mulţi în Australia sau America, decît în România.

Mircea Vasilescu: *La noi au rămas doar moflujii şi dascălimea. Ioneştii şi Popeştii au emigrat!*

Simona Sora: *Credeţi că este un semn al schimbării „ fibrei" românului?*

Cred că pînă şi Occidentul s-a schimbat în 60, 70 de ani. La noi însă, schimbarea a fost mult mai brutală şi mai adîncă. Noi ne-am occidentalizat abia de la 1800 încolo. Am făcut un salt extrem de rapid!

Rasa albă vrea să moară

Alex. Leo Şerban: *Cred că există şi o parte invizibilă a* iceberg*-ului. Pe vremea aceea totuşi, oamenii mai săraci nu stăteau toată ziua, bună ziua pe Calea Victoriei. Ceea ce se vedea, inclusiv în fotografii, era o anumită parte a societăţii, crema societăţii. Acum lucrurile par a se fi răsturnat.*

Bucureştiul era populat de fel de fel de oameni dintre care o mare parte a dispărut în închisori, mulţi au emigat etc. Şi pentru că am ajuns la capitolul emigrare, trebuie să vă spun că marea mea îngrijorare pentru viitor este lipsa de încredere a noilor generaţii în soarta acestei ţări. Din sondajele care se fac în rîndul liceenilor, reiese faptul că mai mult de 45% din tinerii de 14-15 ani nu vor altceva decît să emigreze în SUA sau în Occident! Este îngrijorător! Din păcate, ei îşi închipuie că în aceste ţări umblă cîinii cu covrigi în coadă. Ţara noastră se caracterizează printr-un soi de descurajare a celor care pot să facă ceva şi o fac, dar nu pentru ţară, ci pentru ei înşişi. Imediat după 1945, am fost rugat de un prieten, care nu ştia să conducă, să îl ajut să ajungă la Paris cu maşina. Traseul nostru a fost Suedia, Danemarca, Germania şi, destinaţia, Franţa. Nu pot să vă descriu cum arătau oraşele nemţeşti în vara anului '45. A fost ceva halucinant! În Hamburg, de pildă, aproape nici o casă nu mai era în picioare. Nu vedeai decît dărîmături şi, din loc în loc, cîte o uşă, iar în praful şi zgura de pe străzi, numai femei în doliu şi bărbaţi fără picioare sau fără mîini. Acest popor, nenorocit atunci, a devenit una dintre marile puteri economice ale lumii. Nu au emigrat, nu au spus „Nu ne vindem ţara", ba dimpotrivă, au vîndut-o, au aşteptat capital american şi, în cîţiva ani, au ajuns să-i ajute ei pe americani.

Simona Sora: *Nu credeţi că această descurajare este totuşi motivată? Tinerii, de exemplu, dacă nu sînt sprijiniţi, se pierd! Preferă să emigreze!*

De ce nu luptă politic? De ce dezertează, de ce renunţă aşa uşor?

Alex. Leo Şerban: *Eu cred că este un fenomen răspîndit în toată lumea! Mai toate capitalele europene sînt pline de asiatici, de africani.*

Cauza nu este neapărat emigrarea, ci, mai degrabă, denatalitatea. Noi le avem pe amîndouă! Dacă cercetăm documentele, vom observa că, de ani de zile, morţii nu mai sînt înlocuiţi de nou-născuţi. Sîntem pe aceeaşi linie cu mai toate ţările europene, inclusiv cu Peninsula Iberică şi Rusia. Cred că rasa albă vrea să moară! De vreo sută de ani încoace, rasa albă se sinucide mai întîi prin războaie, mai apoi prin lipsa dorinţei de a se perpetua. Industriaşii din Franţa şi din alte ţări occidentale au chemat milioane de muncitori, pentru că erau mai ieftini. Dacă un francez nu vrea să strîngă gunoiul fără o anumită sumă, este mai simplu să chemi un senegalez care are, într-adevăr, nevoie de bani. Care a fost rezultatul? Acum patru ani s-a făcut o statistică în rîndul locuitorilor din judeţele din jurul Parisului – populaţie care însuma aproape 20 de milioane de locuitori – din care a rezultat că mai mult de 45% din copiii de şcoală primară proveneau din părinţi emigranţi. Părerea mea este că acest procent nu este foarte exact pentru că nimeni nu a ţinut cont de bunici, de exemplu! Nimeni nu s-a gîndit că un copil care s-a născut în 1990, de exemplu, poate că este nepotul unui emigrant de după 1945. În acest caz, procentul de 45% nu se justifică. După părerea mea, este vorba de 60%! Dacă mergi în zonele importante ale Parisului, observi uşor cu ochiul liber că peste jumătate din copiii care ies de la şcoală sînt coloraţi. În acest ritm, peste 100 de ani, Franţa va fi metisă! Franţa – modelul Europei de cînd s-a născut civilizaţia occidentală, locul în care s-a conturat legătura între germanici şi romani, în care au început feudalitatea, monarhia organizată, revoluţiile, republicile etc.!

Andrei Pleşu: *Vorba lui Cioran, pe cînd era la Paris: „Sînt în metrou şi sînt singurul francez"!*

Eu am trăit acest lucru! Mi-am scurtat şederea în Africa pentru că mi s-a propus, în Franţa, un post de secretar general la Casa Românească, o instituţie creată de Alexandru Ghica şi de Cristina Sturdza, care nu avea pic de sînge românesc. Era armeancă după mamă şi nemţoaică după tată. Mi-am făcut o socoteală dacă puteam să trăiesc din modesta pensie pe care mi-am răscumpărat-o cu banii mei şi am acceptat. După ce am ajuns la Paris, mi s-a dat un apartament modest într-o casă veche dintr-o zonă la fel de modestă, la nord de Montmartre. Ca să ajung la metrou, staţia „Stalingrad", o adevărată pedeapsă pentru ochi, treceam pe lîngă un cartier de negri africani. Eu eram singurul alb, între sute de oameni, şi nici măcar eu nu eram francez!

Aristocraţii de la Casa Albă

Magdalena Boiangiu: *Problema cu aceşti africani este că ei susţin că sînt francezi! Acolo s-au născut, au cetăţenie franceză, au făcut şcoala şi armata în Franţa, deci sînt francezi!*

Marius Chivu: *Nu credeţi că acest metisaj creează un nou criteriu de frumuseţe? Nu poate fi vorba şi de o reîmprospătare a speciei? Foarte multe cărţi demonstrează că dinamismul societăţii americane este dat tocmai de energia degajată de acest mare amalgam!*

Posibil, dar eu am să vă povestesc ceva care nu este spus, de obicei, în cărţile de istorie. Am prezentat acest lucru în teza mea de doctorat în care analizam profilul conducătorilor din marile ţări. În timp ce pregăteam această teză, studiam la Library of Congress, singura bibliotecă occidentală în care am găsit un departament întreg dedicat genealogiei. În sala de la intrare, se afla un panou imens pe care era prezentată genealogia lui George Washington, din care reieşea că el provenea din 12 semnatari ai *Magnei Charta*. Am făcut atunci o listă cu toţi preşedinţii, vicepreşedinţii, secretarii de stat din ultimii 100 de ani şi am descoperit un lucru formidabil! Toţi erau rude între ei – Adams tată şi fiu, Jefferson tată şi fiu etc. Este incredibil cum poporul are încredere să aleagă la conducerea statului persoane care provin din „father of the revolution"! Franklin Delano Roosevelt, căsătorit cu o Roosevelt, născută Roosevelt, a fost rudă cu 11 foşti preşedinţi ai Americii. Eu cred că în nici o ţară aristocratică din Europa nu s-a mai întîlnit o asemenea concentrare. Roosevelt a fost rudă cu o treime din predecesorii lui, timp de 200 de ani!

Simona Sora: *Ar fi posibil ca România să treacă, peste patru ani, printr-o schimbare majoră? Să se aleagă, de exemplu, la conducerea statului, o femeie?*

Nu cred, pentru că românii sînt misogini! Venind din Franţa, unde erau femei şi în Parlament, şi în Guvern, şi ajungînd în România, am fost uimit să găsesc un semi-parlament format din 199 de bărbaţi şi o singură femeie!

Andrei Pleşu: *Am o întrebare colaterală! M-a frapat în tinereţe că, în verile cele mai călduroase, conu' Alecu Paleologu nu transpira! Constat că nici dvs. nu transpiraţi! Este vreun secret boieresc pe care noi nu îl cunoaştem? Ajung să cred că este o problemă ce ţine de educaţie!*

Cu tot respectul, domnule Pleşu, tind să cred că relativa corpolenţă a domniei voastre nu vă avantajează foarte tare în acest sens! Dacă vă tot faceţi vînt, vă va fi din ce în ce mai cald! Odată scoase din funcţiune, ventilatorul sau instalaţia de aer condiţionat amplifică senzaţia de căldură!

Andrei Pleşu: *Parcă aţi fi doctorul meu! Numai el îmi spune: „Normal că ai tensiune dacă eşti aşa de gras! Slăbeşte puţin şi după aceea am să te tratez!"*

Şi eu am tensiune. M-a lovit brusc anul trecut, la 88 de ani, şi de atunci tot iau pastile. Dar pînă anul trecut nu am avut nici un fel de problemă. Am fost oameni zdraveni – mama mea a trăit pînă la 94 de ani. Înseamnă că mai am şi eu vreo 5 ani, dacă ar fi să mă iau după scriptură!

Liberalismul socialiştilor...

Andrei Pleşu: *Să revenim la prezent: mă aşteptam ca după 1989, liberalii să formeze partidul cu cea mai mare eficienţă. În mod curios, toate partidele de după '89, chiar şi ţărăniştii, au afirmat că sînt liberale. Îmi aduc aminte de un discurs ţinut de Coposu în care a spus că el era liberal. Numai că liberalii au făcut ce-au făcut şi s-au fărîmiţat, s-au dezidentificat sau au făcut aripi, aşa încît, pe un fond în care toţi se declară liberali, liberalii înşişi nu au o identitate limpede. Credeţi că partidele istorice mai au vreun rol politic? Mai sînt ele autentice, o formă de politică plauzibilă? Ce destin are liberalismul în ziua de azi?*

Sînt de acord cu faptul că, la ora actuală, partidele liberale nu mai constituie o majoritate nici în Germania, nici în Marea Britanie sau Franţa. Dar toate sînt partide liberale, toate aplică o politică liberală chiar şi cînd sînt socialiştii la putere. Aşa s-a întîmplat în Franţa la un an de zile de la dezastrul economic, cînd a venit socialistul Delors care a aplicat, cuminte, o politică liberală şi a redresat situaţia. Acelaşi lucru se întîmplă şi în Marea Britanie – Tony Blair nu este un socialist, ci un liberal. În România a fost o chestiune de persoane: Radu Câmpeanu a fost un cioclu al partidului! Cînd ne-am revăzut în februarie 1990, mi-a explicat că nu este cazul să fim copii, să acceptăm că nu se poate face politică decît unindu-ne cu Ion Iliescu. Din păcate, el a crezut că, dacă iese Iliescu, el va deveni primministru, ori Iliescu nu a făcut altceva decît să se joace cu el!

Eu am asistat la alegerile din mai 1990, alături de patru parlamentari francezi, veniţi să supravegheze bunul mers al lucrurilor. Ce puteau ei oare să înţeleagă din puzderia aceea de mici partide, ieşite ca ciupercile după ploaie? Corneliu Coposu a avut atunci o discuţie cu unul dintre ei şi, în timpul acestei conversaţii, i-a arătat un album în care apăreau o serie de poze cutremurătoare din campania electorală. Evident că a fost întrebat, pe loc, de ce nu renunţă să reprezinte cele trei partide – ţărăniştii, liberalii şi socialdemocraţii. Coposu a răspuns că el ar vrea, dar nu depinde de el...

Nu înţeleg şi mă deranjează foarte tare faptul că această ţară, această naţie românească, nu i-a cerut încă socoteală, nici acum, după 15 ani, lui Ion Iliescu, în legătură cu modul în care a ajuns la putere. Nimeni nu îl întreabă unde sînt teroriştii lui Ceauşescu, de ce au murit cinci sute de oameni în Bucureşti, cine a tras în populaţie ş.a.m.d! Ar trebui să cerem să ştim aceste lucruri! Ar trebui să-i cerem socoteală direct lui Ion Iliescu pentru prima mineriadă, nu să-l condamnăm pe afurisitul ăla de Miron Cozma, un bandit, un simplu pion!

...şi socialismul comuniştilor

Alex. Leo Şerban: *Credeţi că ar fi fost pregătită altă echipă să ia puterea? Era pregătit poporul să voteze altă echipă?*

E greu de spus! Poporul român pare să fi trăit zeci şi zeci de ani într-un puţ şi, după ce a fost salvat de un grup de tineri curajoşi, cu preţul vieţii acestora, a fost aşa de orbit de lumină încît, în loc să-i urmeze pe cei care îl salvase, s-a luat după cel care îi dădea de mîncare în fiecare zi. Atît au ştiut românii: să se ducă după cel care venea în fiecare zi cu blidul de mămăligă şi de fasole.

Andrei Pleşu: *După '89, cel mai vizibil ministru de Externe ungar a fost Laszlo Kovacs. Acesta a fost şeful de cadre al Ministerului de Externe comunist. Am avut şi noi şefi de cadre în aceeaşi perioadă. Eu sînt absolut convins că şeful nostru de cadre nu era ministeriabil. Laszlo Kovacs a fost un foarte bun ministru şi un domn. Era perfect, făcea o impresie foarte bună, vorbea engleză onorabil. Nu ştiu cum a făcut ministerul nostru, dar a acţionat mereu pe dos!*

Explicaţia ar fi că noi nu am avut partid comunist. În '44-'45, în vreme ce în Ungaria, Cehia sau Serbia erau sute de mii de comunişti, la noi ei nu existau. Ana Pauker a spus că partidul comunist de la acea vreme avea nouă sute de membri – dar asta nu înseamnă nimic – şi că cei care au intrat în partid erau oportunişti şi cu oportuniştii nu faci niciodată treabă bună! Au fost, e drept, şi oameni valabili – Victor Frunză, de exemplu, un fost comunist, care s-a lecuit însă şi a scris cîteva cărţi excelente în care povesteşte, din experienţă, ce însemna partidul comunist. Noi avem puţine personaje ca el, pe cînd în Ungaria, Cehia sau Polonia sînt mii. După ce Ion Iliescu a ajuns la putere, a făcut tot ce putea face mai rău pentru noi. S-a folosit de sloganе precum „Nu ne vindem ţara", ca mai apoi să permită tovarăşilor săi să preia toată averea ţării. Momentul în care s-a creat Parchetul Naţional Anticorupţie ar fi trebuit să ne dea mult de gîndit. Singurul motiv pentru care s-a creat această formaţiune a fost muşamalizarea adevărului.

Părerea mea este că, atîta timp cît Iliescu nu va fi judecat, noi nu ne vom vindeca!

Mircea Vasilescu: *S-a spus de multe ori că este o temă care nu mai preocupă publicul. Credeţi că mai poate ea fi reluată în aceste condiţii?*

S-a şi reluat! A existat o procuratură militară care l-a chemat ca martor pe Ion Iliescu, dar situaţia s-a muşamalizat repede. Eu cred însă că se va relua. Am încredere în preşedintele Băsescu, care are îndeajuns de multă energie! Nu contest faptul că această energie ar putea fi şi negativă, dar avem nevoie de oameni care să pună punctul pe „i"!

Mircea Vasilescu: *Ce părere aveţi: 1) Ne integrăm la 1 ianuarie 2007? 2) Merităm acest lucru?*

Andrei Pleşu: *Şi merită* ei *acest lucru?*

Data la care ne vom integra în Uniunea Europeană, fie că este vorba de 2007, 2008 sau 2009, nu are nici un fel de importanţă. Este practic imposibil să nu intrăm. Nu poate exista o insulă numită România în mijlocul unei Europe care, încetul cu încetul, se formează!

Dar dacă intră Turcia, atunci nu va mai exista Europa! Ar însemna că nu am stabilit o graniţă a Europei, că am fi împinşi pînă la graniţa cu Iran şi Irak şi că 80 de milioane de musulmani ar deveni o majoritate în Europa. 5 milioane de musulmani din Franţa, 3 milioane din Anglia, 3 milioane din Germania, 3 milioane în Bosnia şi Albania etc. – faceţi o socoteală. Repet – dacă intră Turcia în UE, nu va mai exista Europa! Va sări imediat şi Libanul, şi Israelul ş.a.m.d.!

Dacă se va forma totuşi, România nu poate rămîne pe afară. Data la care se va produce acest eveniment este puţin importantă.

Cele şapte ceruri ale profetului

Andrei Pleşu: *Domnule profesor, cum aţi rezolva terorismul? Ce este de făcut? Vom pieri!*

Prima soluţie ar fi ca americanii să pună piciorul în prag şi să intervină în Israel. În acest fel s-ar face o pace onorabilă. La ora actuală, în această zonă, se întîmplă ceva de genul „Uite popa, nu e popa!". Asta este marea problemă! Atîta timp cît arabii au motive de a fi supăraţi pe noi, atunci nu trebuie să ne mire că vin şi ne pun bombe! Dacă nu ar avea motive de ceartă...

Magdalena Boiangiu: *Tot ar veni!*

Sigur că ar veni, pentru că nu acceptă civilizaţia occidentală. Pe de o parte, se slujesc de economia ei, pe de altă parte, nu o acceptă sub nici un fel de formă, intelectual şi moral! De aici şi această tragedie. Mulţi spun că nu este vorba despre un conflict între civilizaţii. Ba da! De ce nu s-a ajuns la acelaşi tip de conflict cu civilizaţia orientală, de exemplu? Japonezii şi, mai apoi, chinezii au adoptat civilizaţia occidentală! Japonezii, cel puţin, nu mai sînt japonezi, deşi păstrează chimonoul cînd intră în casele lor de lemn! În rest, au adoptat Occidentul sută la sută – uitaţi-vă la clădiri, la trenuri! Este drept că sînt diferiţi, dar nu se revoltă aşa cum fac musulmanii.

Andrei Pleşu: *M-am întîlnit acum cîteva săptămîni cu un iranian, specialist în mistica iubirii din Persia. Un personaj fermecător care, atunci cînd l-a vizitat pe Gorbaciov, i-a recomandat să-l citească pe Ibn Arabi, ca să înţeleagă esenţa sufletului musulman – lucru care nu cred că s-a întîmplat! L-am întrebat atunci cum vede el terorismul. Răspunsul a fost foarte scurt: „este fără sfîrşit pentru că există ceva la occidentali care pentru noi este de neacceptat şi pe care ei nu-l vor abandona niciodată". Nu o să credeţi care a fost obiecţia lui: „Nesinceritatea! Occidentalii spun una şi fac alta". Trebuie spus că, pentru Islam, nesinceritatea este viciu principal, la fel cum este orgoliul la creştini. Pe de altă parte, politica arabă nu mi se pare un model de transparenţă. El îmi spunea că, în Afganistan, SUA au luptat de partea talibanilor contra ruşilor, după care au trecut contra talibanilor. Cînd Blair era în opoziţie, spunea că Statele Unite sînt teroriste. Acum, este de partea lor. În Irak, l-a susţinut pe Saddam împotriva Iranului, împotriva unei grupări teroriste celebre, grupare care, între timp, a devenit unul dintre aliaţii de bază ai americanilor! Ceea ce mi s-a părut frapant la acest musulman a fost o lipsă totală de spirit autocritic. Era rafinat, deştept, subtil, era minunat! Dar cînd vorbea de terorismul islamic, aceste calităţi dispăreau!*

Eu cred că religiile au şi ele o vîrstă. În jurul anului 1000, creştinismul, de pildă, fusese cuprins de un mare putregai! Atunci a fost ales un papă care s-a dovedit a fi femeie! Creştinismul aşadar ajunsese la un fel de oboseală, oamenii nu mai ştiau nici să facă semnul crucii. Călugării franciscani făceau mari eforturi să-i înveţe pe ţărani cum să se închine şi le arătau exact ce trebuie să facă! Ei însă făceau taman pe dos, de la stînga la dreapta. După aceea au început cruciadele – la 1.100, 1.200 de ani de la naşterea creştinismului care nu s-a născut odată cu Isus! Ar trebui să-l plasăm undeva după Pavel, la 200 de ani după Hristos! Musulmanii abia acum au ajuns, ca mentalitate, în faza cruciadelor noastre! Eu am trăit 23 de ani într-o ţară musulmană şi ştiu cum reacţionează. *Boy*-ul meu, de exemplu (acolo toată lumea avea un *boy*, un băiat care făcea piaţa, făcea curat prin casă. Chiar dacă mă fura în micile sarcini pe care i le dădeam, nu mă puteam lipsi de el.) a văzut aselenizarea americanilor în direct, lucru pe care eu nu l-am făcut. Vă daţi seama cît o fi umblat el pînă a găsit un televizor şi, mai ales, pe cineva care să-i permită să se uite la acel televizor! În fine, după ce s-a întors, l-am întrebat cum este cu aselenizarea. Spre surprinderea mea, mi-a răspuns că totul i s-a părut o minciună. „Şmecheri mai sînt americanii ăştia! Cum au montat ei toate scenele ca să credem noi c-au ajuns ei pe Lună! Nimeni nu poate trece de cele şapte ceruri de care ne vorbeşte profetul!" La un aşa răspuns, cum era să-l contrazic eu pe profet? Dacă un om de rînd, care nu era prost – *boy*-ul meu învăţase carte, ştia să scrie şi să citească –, gîndea aşa, ce să mai spun de restul?

Un destin: Silviu Crăciunaş

Simona Sora: *Ce părere aveţi de „cazul Marius Oprea"? Credeţi că istoria recentă, cea de 15 ani, de care vorbeaţi mai înainte, ar trebui studiată implicat aşa cum o face el sau aşteptînd şi lăsînd lucrurile să meargă de la sine?*

Poate că intenţiile sale sînt bune, dar face marea greşeală cînd crede în toate hîrtiile şi documentele pe care le găseşte, lucru care este total eronat.

Să vă dau un exemplu concret. Patru din anii mei de exil i-am petrecut ca om de legătură al României, în numele Comitetului Naţional Român, cu CIA şi Serviciile franceze de Spionaj. Au fost nişte ani pe care i-am detestat, pe care îi reneg şi pe care, dacă aş putea să-i şterg, pur şi simplu, din viaţa mea, aş face-o fără să clipesc. Cel mai sinistru, cel mai nenorocit lucru pe care l-am făcut în aceşti patru ani a fost să trimit în România paraşutişti care nu au mai ajuns niciodată la destinaţie. Unul a scăpat şi a fugit în Iugoslavia, doi au fost împuşcaţi după proces.

La trei luni după ce am fost învestit în această funcţie, am plecat într-o scurtă vacanţă în Spania. Într-o zi, mi-a telefonat asistentul meu, Raţiu, şi mi-a comunicat că este necesar să mă întorc la Paris pentru că interveniseră ceva schimbări. În ce consta noutatea: un român, care locuia la Paris, primise o carte poştală destul de ambiguă în care se spunea: „Vă rog să-i spuneţi Anetei Rei Bazilis că am ieşit din spital şi că mă simt mai bine". Semnat – Silvia. Semnatarul acestui mesaj nu era Silvia, ci Silviu Crăciunaş, un om extrem de curajos, fost legionar, care în '44 trecuse de partea ţăraniştilor. Fiind un bun vorbitor de limbă maghiară, şi-a organizat o filieră prin care ajuta oamenii să iasă din ţară. Cu ajutorul lui – el participa întotdeauna, în mod direct, la aceste „plecări" – sute de oameni au părăsit ţara! În vara anului '48, pentru că supravegherea graniţei devenise extrem de severă – fuseseră săpate şanţuri pe o lăţime de cîteva zeci de metri, frontiera fusese împrejmuită cu sîrmă ghimpată, soldaţii patrulau cu cîini-lupi – el a renunţat la acest tip de activităţi şi a rămas în Occident.

După un an, a plecat în America de unde a luat legătura cu rezistenţa din munţi pentru a crea un mic nucleu care să trimită regulat veşti, dar şi să primească informaţii legate de cel de-al treilea război mondial. După ce s-a întors în România, a început să dea mesaje cifrate prin anunţurile din *România liberă*. Brusc, acest lucru a încetat şi atunci toţi şi-au dat seama că Silviu Crăciunaş a căzut! Asta s-a întîmplat prin '49-'50, deci eu nu îmi începusem încă activitatea ca om de legătură al României. Nu eram, aşadar, răspunzător de „expedierea" lui.

Celula în care am început să lucrez era tripartită. Din ea făceam parte eu şi cîţiva militari români, un grup de francezi şi un american. Din mesajul trimis de Crăciunaş, mi-am dat seama că „am ieşit din spital" însemna „am ieşit din închisoare", 5 ani de spital însemnau 5 ani de închisoare etc. Le-am spus atunci americanilor că, avînd în vedere că ei îl trimiseseră în România, aveau datoria morală de a-l salva. S-a ajuns la concluzia că era bine să i se trimită o scrisoare ca să-i putem verifica, din răspuns, scrisul. Din rîndurile pe care le-am primit de la el, am aflat exact ce voia: „patru mii de fiole de penicilină verde", ceea ce însemna patru mii de dolari!

De la acest eveniment a trecut un an, timp în care, în afară de cîteva scrisori – un real pericol pentru Crăciunaş –, nu s-a făcut nimic! Atunci am luat decizia să-mi menţin celula de criză şi să cer cinci mii de dolari anual, bani pe care i-ar fi manipulat grupul român şi pe care urma să-i trimit pentru Crăciunaş. Evident, americanii au refuzat această variantă, iar eu am demisionat!

În final, Crăciunaş a primit banii de la fosta sa amantă din Franţa, bani pe care îi primise, la rîndul ei, de la englezi, şi a reuşit să ajungă în Anglia, unde a publicat o carte cutremurătoare, *Lost Footsteps*, dacă nu mă înşel, în care povestea toate ororile prin care a trecut. Nişte lucruri de necrezut: el spunea cum era bătut pînă cădea pe jos, cum era obligat să-şi mănînce excrementele şi cum, dacă vomita, era forţat să mănînce ceea ce vomitase! Cutremurător! Stau şi mă gîndesc că mulţi din cei care l-au chinuit mai sînt încă în viaţă şi poate sînt plini de bani! Iar pentru dl Oprea, Crăciunaş a fost omul Securităţii!

VIAŢA DE PE AZI PE MÎINE

Odată străluceau în arene şi oamenii alergau să-i vadă aruncînd cuţite la ţinta vie, făcînd salturi mortale fără plasă dedesubt ori ţinînd pe frunte zeci de scaune, sprijinite unul într-altul doar în cîte un punct. Odată viaţa lor se întîmpla strălucitor, într-un şir de spectacole, într-o caravană în care le năşteau femeile şi unde le creşteau copiii, născuţi cu acrobaţia în sînge. Un sînge de-al ghepterilor, neam amestecat de maghiari, rromi, nemţi şi saşi care-şi vorbesc o limbă a lor, purtată prin generaţii.

Vremuri potrivnice le stau ghepterilor în faţă. Caravanele de circ mai învie doar în poveştile celor mici, care nu mai au de ce să înveţe meseria părinţilor – acum circul nu se mai caută. Sărăciţi, îşi duc viaţa de pe azi pe mîine, în vagonetele în care odată huzureau.

Şi un blestem crîncen le împuţinează ghepterilor neamul...

Roxana LUPU

Ghepterii – blestemul unui neam

Din cele 1.200 de familii de ghepteri din toată lumea, 5 s-au pripăşit în cartierul Plopi, o periferie a Timişoarei. Toate poartă numele de Vuhinger. Mulţi Vuhingeri au căzut seceraţi de boli grele, necruţătoare. Unii au avut o moarte fulgerătoare, căzută ca din cer. Nici vremurile nu au sprijinit trupuri. De ani de zile, de cînd le-au murit caii murani şi li s-au spart instalaţiile de spectacol, ghepterii parcă s-au stins.

Copiii lor, neasemuit de frumoşi şi de fragezi, poartă pe capete, grele păcate părinteşti, săvîrşite cu tradiţie, într-o necununie de acelaşi sînge.

Amanda are o gaură în inimă

Rosita are împreună cu Remus patru copii şi locuiesc la drum, într-o vagonetă, între o alimentară părăsită şi o casă de român. Rosita şi Remus sînt verişori de gradul I. Ghepterii nu se iau decît între ei – gradul de rudenie de la verişor-prim încolo nu contează. Sînt împreună de 13 ani.

Femeia a scos pe culme hăinuţele celui mic şi îşi face timp să stea de vorbă în vagonul din spate, unde locuieşte cumnatul ei, acum plecat la lucru.

„Mă scuzaţi că vă primesc aici, numa' să-i spun fetei să termine curăţenia şi mergem dincolo, la căldură." Amanda, fata cea mare, apare în uşa vagonului, palidă, înaltă şi neasemuit de frumoasă. Maică-sa îi explică ce are de făcut şi o trimite printr-un semn, dincolo. Rosita e brună şi priveşte cu ochi mari, neiscoditori. „Vedeţi în ce sărăcie ne scăldăm, vai de capul nostru! Muncim cu ziua pe la oameni să ne cumpărăm mîncare să dăm la copii. Noi nu sîntem ţigani, domnişoară, să cerem sau să furăm. Nouă ne place munca, dar să avem ce munci." Fata mică, Beatrice, are patru anişori şi-i joacă ochişorii ca perlele. În vagonul strîmt abia încăpem noi, un dulap, o masă cu două scaune şi un pat. În jur luceşte curăţenia. „Eu am făcut curat" – se laudă Bia, învîrtindu-şi zulufii castanii pe un deget minuscul. Rosita se ridică să ne facă o cafea, dar îşi aduce aminte că a vîndut filtrul alaltăieri. Ne aprindem ţigări. „Uite, azi sînt bucuroasă că a plecat Remus la oraş cu televizorul, să-l vîndă. Dar, slavă Domnului, n-a găsit client. Atîta mai avem şi noi." O rog să-mi spună ceva în limba lor, orice. Rosita se gîndeşte, rîde voluptuos cu ţigara între degete şi mă întreabă: „Con kargeastu menkai?". Asta înseamnă în româneşte „Cine v-a chemat aici?".

În uşă apare Amanda, care ne pofteşte în primul vagon. Îşi trece mîna prin păr şi deodată se îngălbeneşte la faţă, iar ochii i se înceţoşează. Rosita o trage afară din vagon şi o palpează pe piept: „Se îneacă de la fumul de ţigară, are crize". Rosita ne spune că Amanda s-a născut cu gaură în inimă.

Ricardo are un puternic retard mental

Remus lucrează cu ziua pe la oameni, prin Plopi, iar Rosita merge în Timişoara şi face menaj: „Să-ţi spun cum mi-am găsit slujba: am intrat într-un bloc şi am bătut la uşă. A ieşit o doamnă în vîrstă. I-am zis că-i fac totul lună în casă, numai să-mi dea cît vrea ea, să am cu ce-mi hrăni copilaşii. De atunci mă cheamă mereu".

Ghepterii din Plopi sînt toţi scăpătaţi, dar de ajutat între ei, nu se ajută. „Ei se bucură de răul meu, aşa să ştii. De asta nu-mi spun la ei necazul vreodată." În schimb, dacă vreunul dintre ei este batjocorit ori lezat în oricare alt fel de alt neam decît cel de ghepter, atunci cu toţii se strîng şi-şi varsă mînia asupra aceluia. Aici în vagon e cald, pe plita electrică fierbe ciorba, băieţelul cel mic doarme pe singurul pat pe care-l au Vuhingerii.

Şi Rosita îmi povesteşte cum au ajuns de-şi lasă încălţămintea în drum şi-şi trag curentul de la vecinul român: „Domnişoară, noi am avut casă mare aici, în Plopi. Cînd deja nu ne mai mergea cu spectacolele de circ, ne-am luat casă şi am fost primii de aici care am avut termopane". Scoate dintr-o cutie cîteva poze îngălbenite. „Ia priviţi aici!" Poza e desprinsă parcă dintr-un film: Rosita e coafată, îmbrăcată la costum şi stă lîngă o canapea de piele într-un dormitor luxos, care dă, prin geamurile mari, în stradă. Tot atunci, s-au gîndit să cumpere o paraşută, să meargă din oraş în oraş, pe la bîlciuri, să mai facă bani. Au împrumutat o sumă foarte mare de bani şi au cumpărat-o. „Ştiţi cum ne-am distrus noi? Cu *ringispiler*-ul. L-am cărat cîteva veri după noi pe la ruga *(n.r.* bîlci), dar banii tot nu i-am scos. Şi dobînda foarte mare, uite aici ne-a adus. La sapă de lemn." Copiii Rositei au pielea brună şi ochii mari, curaţi.

Soseşte băiatul cel mare, Ricardo. Îl vedem prin geamul vagonului care dă în drum. Ricardo ajunge în faţa geamului, îşi roteşte privirea pe sus, pierdut, se întoarce pe-un picior şi apoi pleacă. Cu ochii grei, Rosita îndreaptă capul înspre drum: „Îl vezi, se chinuie învăţătoarele de trei ani de zile să-l înveţe alfabetul".

Ricardo s-a născut bolnav psihic şi are un puternic retard mental.

Nenuntiri

„Pe noi nu ne ţine o hîrtie, ca la români" – spune Rosita. Ghepterii se iau între ei fără să se cunune. În schimb, copiii se botează la biserică, cu preot catolic, majoritatea lor îmbrăţişînd această religie. Nu se primesc daruri, dar petreceri se fac. Şi încă ce petreceri! De obicei, închiriază spaţiul barului şi se distrează pînă în zorii zilei. „Uite, de exemplu, la ăla mic la botez a cîntat Guţă, că are casa mai la deal de noi. Nu ne-a cerut un ban." Femeile gheptere nu au voie să se căsătorească decît în neamul lor, iar dacă încalcă regula, sînt aruncate din familie şi lăsate în drum. La fel se întîmplă dacă nu sînt găsite fecioare de soţii lor: „Pot să vorbească cu români, nu ne opunem, dar cînd e vorba de căsătorie, lucrurile se schimbă". Căsătoriile nu se impun, iar fetele nu se cumpără, ca la ţigani: „Trebuie să existe dragoste. Altfel..."

Speranţa Rositei şi a lui Remus este ca în martie să poată merge pe locul lor, pentru că acesta e „închiriat" pe o anumită perioadă. Remus are un frate în Germania care le-a promis că le dă 5.000 de euro să-şi cumpere loc, mai la deal, într-o grădină. „Acum nu putem să ne tragem vagonul acolo că e noroi, îi grădina arată. Da'-n martie plecăm."

Din vremuri de glorie

Remus ajunge acasă de la făcut ciment prin vecini. Îşi sărută copiii şi nevasta şi se aşază jos – abia încape în vagon. Se joacă cu cel mic, care între timp s-a trezit. Îşi aminteşte de circul şi spectacolele de altădată. „Era viaţa noastră. Altceva nu ştiam să facem. Decît salturi mortale – şi nu foloseam salteaua cînd ne aruncam – şi aruncări de cuţite. Eu ţineam 29 de scaune pe frunte, sprijinite unul într-altul doar într-un punct. Tata, Victor îl chema, era şeful circului. Ignat, frate-miu, era acrobat, Anton era cu muzica, ştia să cînte la acordeon, trompetă, chitară şi ne acompania salturile şi celelalte numere." Cînd ajungea caravana celor opt vagoane, oamenii ştiau că a venit *Circul 2 Timiş*. Vagoanele erau trase de cai murani, din aceia mari şi frumoşi, pe care-i şi foloseau Vuhingerii în spectacole. Cel mai dificil număr pe care l-a facut Remus? „Aveam pe piept 500 de kilograme de beton. Şi venea unul din fraţii mei cu un baros şi spărgea betonul pe pieptul meu. Îl făcea bucăţi-bucăţele." Pierdut prin geam, mîngîindu-l pe cel mic: „S-a dus tradiţia... Au murit zilele."

Cu ochii de-un albastru hipnotic, Remus se ridică să se întoarcă la muncă. Icneşte scurt şi se ţine de şale. Îl înjunghie în spate de mult timp, dar îi e teamă să meargă la un control.

Tatăl Fridei a înnebunit

Pe o uliţă lăturalnică, alte vagonete de ghepteri, în faţa unei case, taie calea. Aici locuieşte o mătuşă de-a Rositei. Casa e a feciorului, pierdut de drumurile străinătăţurilor. Gisella Vuhinger are aproape nouăzeci de ani şi locuieşte cu nepoţica ei, Frida, pe care o creşte de mică. „Locuim aici pînă vine băiatul meu din străinătate. Apoi, ne-om muta în vagoane." Femeia are faţa brăzdată de riduri şi ne primeşte în casa ei, fără măcar să apucăm să spunem cine sîntem şi de ce am venit. Gisella a fost acrobată la circul „Picullini". Cel mai mult i-a plăcut să danseze pe scenă *Belciuk,* un dans indian. Frida ascultă povestea a zecea oară şi, în răstimpuri, îşi întreabă bunica cîte ceva în limba lor. Apoi îşi împreunează mînuţele la gură şi, ca de-o boacănă, rîde copilăros şi cristalin. „Nu avem, domnişoară, nici de unele. Trăim dintr-un ajutor social de 800.000. Uite, de două zile nu am luat pîine. Mă credeţi? Da', de furat, nu fur şi de cerut, nu cer. Aşa sîntem noi, ghepterii, mîndri. Am nouăzeci de ani şi nu-mi place să mint̨esc." Gisella e înaltă şi trupul ei obosit mai păstrează subţirimea unei dansatoare fragede, pe o scenă. „Nu mi-i de altceva, da', eu mor acuşi, şi-mi rămîne fata singură. Cine să o grijească în lipsa mea?"

Pe mîinile brăzdate, întunecate de ani şi sărăcie, Gisella are un inel strălucitor. I l-a adus unul din băieţii ei, care a murit curentat. Mă întreabă dacă-mi place. Se chinuie apoi să şi-l scoată de pe deget şi mi-l întinde. Nu acceptă un refuz: „Cine ştie dacă ne mai întîlnim în viaţa asta? Să vă aduceţi aminte de mine".

Frida ne conduce prin Plopi, printre noroaie, şi pune o mulţime de întrebări. Ştie tot ce mişcă în satul ăsta, e la curent cu tot. „Aţi văzut ce frumos v-a primit bunica?" – mă întreabă şi păşeşte de parcă drumul e casa ei. „Pe aici, pe aici" – şi rîsul ei cutremură seara. O întreb cum de ne-au dat drumul aşa uşor în casă. Puteam fi hoţi. „Noi, ghepterii, nu ne temem de nimic" – şi iar rîde, sărind o baltă.

Mama Fridei e moartă, iar tatăl e prin lume. A înnebunit.

***Roxana Lupu** este redactor-şef adjunct la revista* Opinia studenţească, *Iaşi.*

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

O viaţă

„Îl împuşcam, dom'le, nici nu stăteam la discuţie! Hai, poate nu-i trăgeam în cap, trăgeam la picioare, da' de împuşcat, tot îl împuşcam, aşa, să se înveţe minte şi alţii, ce caută noaptea în casa mea?!"

După voce, aş zice că e o femeie în jur de şaizeci de ani. Dar, pe parcursul desfăşurării emisiunii, constat – la început, cu surprindere, apoi, cu un început de teamă – că, atunci cînd vine vorba de împuşcat hoţii, sîntem, cel puţin la nivel declarativ, un popor de puşcaşi cu sînge rece.

„Ia gîndiţi-vă că vă treziţi noaptea cu unu' în curte sau în casă... Ce, vreţi să ziceţi că nu trageţi?", mă interoghează, scurt, un ascultător de „România în direct" din Focşani. Trag aer în piept şi răspund nu, lăsîndu-l, preţ de două secunde, fără replică. Nu mă crede. „Ei, nu trageţi... trageţi, că proprietatea e sfîntă, ce caută în casa altuia?!" După o jumătate de oră de emisiune, bilanţul părerilor e înfricoşător: douăzeci de români anunţă că ar apăsa pe trăgaci, fără nici o emoţie, şi numai unul singur se declară categoric împotriva unei asemenea practici.

Desigur, o emisiune radio n-are valoarea unui sondaj de opinie. Dar am curajul să pariez că o cercetare sociologică avînd ca temă reacţia românului înarmat în faţa hoţului prins în casă la furat ar arăta cam la fel: în numele proprietăţii sfinte, cei mai mulţi dintre compatrioţi n-ar sta prea mult pe gînduri înainte de a apăsa pe trăgaci.

Ce înseamnă asta? În primul rînd, mi-e cît se poate de clar că românii anului 2005 nu mai au – în cazul în care au avut vreodată! – nici o legătură cu filosofia de viaţă a baciului moldovean din *Miorița*. Resemnarea şi seninătatea în faţa morţii sînt poveşti de adormit copiii. Trăim avînd în minte, asemenea tuturor pămîntenilor din ţările în care se manifestă hegemonia culturii cinematografice americane, imaginea eroului înarmat, pus pe făcut dreptate. O viaţă de om? Un nimic, la cîte vieţi se iau în numele legii şi ordinii în filmele cu Bruce Willis (vezi *Sin City!)* sau Schwarzenegger! Un hoţ prins la furat? Şi recidivist? În ochii opiniei publice viaţa lui nu contează, hoţul trebuie să moară, el n-are şanse de îndreptare. Verdictul e clar. Orice încercare de a manifesta compasiune sau împotrivire în faţa măsurilor radicale te poate transforma, rapid, într-un individ bizar, aparţinător al acelei minorităţi pentru care viaţa e mai importantă decît dreptatea. Refuzînd să împuşti hoţul, intri în categoria celor care se opun războiului din Irak sau bombardării Iugoslaviei. Ţie îţi pasă că mor oameni, cînd mult mai important şi, probabil, cel mai important ar fi să-ţi pese dacă se face sau nu dreptate. Restul sînt detalii, schije nesemnificative, pagube colaterale.

Nu apăr hoţii şi nici nu mi-e indiferent dacă într-un colţ de lume se batjocoreşte legea. Dar a lua viaţa cuiva ar trebui să rămînă o decizie grea, aproape imposibilă. Uşurinţa

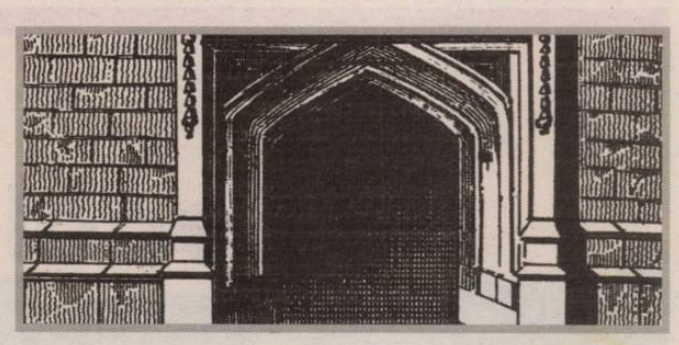

cu care unii dintre noi se imaginează apăsînd pe trăgaci, în numele legii, mă face să constat că trăim vremuri sălbatice, fără discernămînt. Absenţi de la slujba de duminică, risipiţi în alergarea dementă după foloase materiale, ajungem să ignorăm şi să disprețuim viaţa împărţind lumea din jur în alb şi negru, în buni şi răi, fără alte criterii decît cele însuşite din filme, show-uri cu sclipici şi jurnale de ştiri. În asemenea condiţii, nu-i de mirare că iertarea e din ce în ce mai greu de dobîndit, iar şansa de îndreptare, chiar şi a unui hoţ recidivist, nu face nici măcar obiectul unei sumare reflecţii.

Tuturor celor care ar pune mîna pe armă, trăgînd fără să clipească în hoţi, le propun să-şi închipuie, pentru o secundă, propriul copil prins la furat mere din curtea vecinului.

Cu ochii-n 3,14

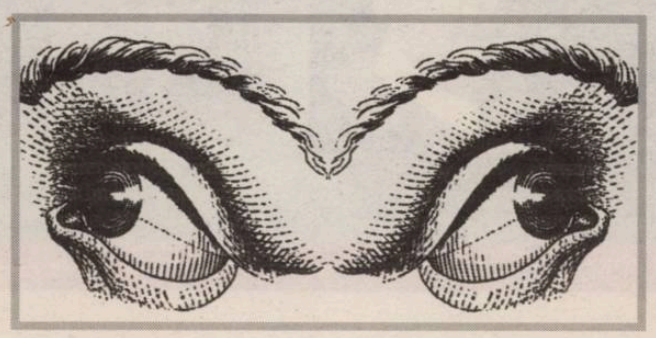

SFÎRŞITUL PROVINCIAL ÎNTR-UN SAC ŞI LUMEA AILALTĂ ÎNTR-O DUGHEANĂ

● Cine sîntem, de unde venim, încotro ne îndreptăm? Ce ducem cu noi? Spre sfîrşitul verii acestui straniu 2005, un american pe nume Leon Holliman Jr., în vîrstă de 37 de ani, a dispărut dintr-un spital din Jacksonville, Florida. O lună mai tîrziu, cînd septembrie se pregătea să se dizolve în octombrie, bărbatul a fost găsit de o patrulă a poliţiei rutiere în Carolina de Nord. Era îmbrăcat ca un doctor şi conducea o ambulanţă furată în care se afla un cerb mort. (**D. S.**)

● De cîte ori se întîmplă vreo nenorocire pe undeva în lume, aud la televiziunile româneşti o replică de un înfiorător cinism provincial. Ni se spune cîte victime sînt şi, imediat, ca primă grijă: „potrivit surselor noastre, nu sînt români printre victime". Bombă în Bali, dar nu sînt români printre victime. Imediat după prima ştire, nu contează cine, de ce, ce se comentează, ce urmează, lumea poate să piară, important este dacă sînt români printre victime. Ca să ne putem întoarce la ale noastre, să fie la ei acolo... Bombe la Londra, reportaje lungi despre victima româncă, ăilalţi nu contau. Şi acum am auzit chestia următoare, ca promo la ştiri: mii de victime ale cutremurului din Asia, dar producerea sa scade şansele să urmeze un cutremur de proporţii în România. Uf, ce bine! (**C. G.**)

● Pe un cîmp din Deltă un om aleargă după un pelican. Are un ciomag. Văzuse el mai devreme un alt pelican care stătea cu picioarele în sus, iar acum îl bănuia şi pe ăsta de boală. La un moment dat îl prinde şi, după cîteva lovituri măiestre, îl ţintuieşte la pămînt, cu bîta peste grumaz. Împreună cu „doctorul" (echipat cu un soi de şorţ de plastic, mănuşi şi mască la gură) leagă, într-o frenezie diabolică şi necontrolată, ciocul pelicanului (care, de fapt, îl trădase pentru că nu avea culoarea potrivită), labele şi aripile care încetaseră să se mişte. După ce îl înfăşoară pînă la absurd în bandă adezivă, îl înghesuie fără milă într-un sac. Pe care îl leagă la gură. Frica de pandemie naşte monştri. (**S. G.**)

● În autobuzul 123, pe cheiul Dîmboviţei, aproape de Unirii, o fetiţă cu cîrlionţi blonzi a avut premoniţia prematură că dreptatea se cîştigă mai ales pe lumea ailaltă: „Buni, aici e Doamne-Doamne? – Nu, puiule, aici e Tribunalul!". (**M. C.**)

● Parcarea aeroportului „Henri Coandă", fost Otopeni,

a fost automatizată. Adică la intrare a fost instalat un aparat cu barieră care eliberează o cartelă. La ieşire însă, trebuie să prezinţi cartela unui om aflat într-o dugheană. El verifică timpul înregistrat pe ea, la un alt aparat, apoi îţi cere banii şi îţi dă cartela înapoi. Te întorci la maşină sub ochii nerăbdători ai celor care aşteaptă în spate, te apropii de automatul cu barieră, bagi cartela în aparat şi bariera se ridică, lăsîndu-te, în sfîrşit, să pleci. Autorii acestei proceduri sînt cei de la UTI Grup. O automatizare la UTU-I mă-sa. (**A. M.**)

ÎNTRUCÎT EXERCIŢIILE FIZICE SE DERULEAZĂ PE UN TON DESTUL DE AFECTUOS, A CUI COADĂ AR TREBUI SĂ FIE *REALMENTE* SPIRITUALĂ?

● Fostul ministru de Externe al Germaniei, Joschka Fischer, a declarat că el este ultimul rocker autentic al vieţii politice. „Acum în toate partidele s-a instalat generaţia play-back." Şi întrucît cariera sa politică a cunoscut numeroase răsuciri surprinzătoare, aşteptăm cu nerăbdare concertul formaţiei lui. Sperăm că-şi va găsi acompaniatori pe măsura exigenţelor sale. (**M. B.**)

● Ultimele ştiri la care am reacţionat ca Buster Keaton, comicul impasibil care nu ştia să rîdă: 1) PRM cere ca demnitarii să fie supuşi anual unui control psihiatric; 2) specialiştii suedezi susţin că exerciţiile fizice scad riscul demenţei. (**R. C.**)

● Integrarea europeană ne-a luat-o înainte în provincie: în faţa Primăriei Horezu, printre alte acte oficiale, tronează scrisoarea de mulţumire a Prinţului Charles către oraş. Respectiva misivă se derulează pe un ton destul de afectuos, doar că, la sfîrşit, este semnată James Kidner, şi nu Charles. Acesta, aflăm mai tîrziu, este secretarul particular al Alteţei Sale, singurul cu care primarul Niţă s-a putut întîlni, după multe intervenţii, în faţa mînăstirii unde vizitatorul regal se refugiase. (**I. P.**)

● Exemplu de traducere făcută pe colţul mesei: „Go get laid!" – o expresie pe care, din motive de Ralu Filip şi CNA, nu o pot traduce cu exactitate – ar însemna, cu indulgenţă, „Du-te naibii/dracului!". Traducătorul filmului de unde am extras-o a dat un echivalent de genul „Hai, du-te la coadă!". A cui coadă? A calului sau a şoricelului? (Dedic acest „3,14" colegului meu Leo, care va fi cu siguranţă de acord cu mine! Ia mai daţi-ne o frînă cu traducerile voastre, că sînteţi *cabbage!)* (**R. P.**)

● Martore-mi sînt aceste pagini, *nu* sînt un altruist, un pan-umanist sau un bun samaritean, ci un materialist cras, impenitent şi mizantrop... Dar să fiu totuşi *singurul* care consideră că „legitima apărare" în cazul hoţului intrat în locuinţa unor bogătaşi şi care şi-a lăsat creierul pe asfalt pentru un pumn de bijuterii este (ar trebui să fie!) un scandal judiciar şi uman?!... Nu, nu mi se pare „normal" şi nici „civilizat", ci de-a dreptul o barbarie. Ca şi pedeapsa cu moartea. Ceea ce şi este – în registru privat. (**a. l. ş.**)

● Am văzut, pe TVE, trei călugăriţe barceloneze care conduceau maşina, navigau pe Internet şi lăsau telecomanda doar ca să meargă la cursuri, la Facultatea de Jurnalism sau la slujba de seară. Inteligente, sprinţare şi realmente *spirituale,* nu păreau deloc cazuri izolate sau vreo ramură heterodoxă şi experimentală a Bisericii-mamă. (**S. S.**)

UN OARECARE (DEPARTE) SPUNE O VORBĂ CU O PIATRĂ

● De cîteva săptămîni, pe la posturi de radio şi televiziune se tot vorbeşte despre un oarecare restaurant „Golden Blitz", care cică ar fi preferatul preşedintelui Traian Băsescu. Pe de altă parte, la radio şi TV unii realizatori şi prezentatori se feresc ca de dracu' (scuzaţi) să rostească nume de ziare şi reviste, căci aşa au înţeles ei o „directivă" a CNA care zicea că nu trebe spuse denumirile, ca să nu fie reclamă mascată. Dragă CNA şi stimate domnule preşedinte Ralu Filip, mă puteţi lămuri? Dacă cineva *citează* la televizor un nume de ziar, e reclamă mascată? Şi dacă plimbă dus-întors un nume de restaurant, nu e? Căci dacă-i pe-aşa, mă duc şi eu să citesc *Dilema veche* la „Golden Blitz", poate ne dă şi pe noi la televizor, „mascaţi", şi ne facem reclamă. Nu?... (**M. V.**)

● Poate l-aţi văzut, zilele astea, pe la ştirile TV. Îl cheamă Hitler Rousseau Chaverra şi e ministrul columbian al Tineretului. Cu un aplomb aproape aiuritor, omul spunea cît de bine se simte purtînd numele odios-faimosului dictator şi că, departe de a-i dăuna în vreun fel, acesta i-a adus chiar unele foloase. Şi cam atît, altceva nu mai spunea. Să te numeşti *Rousseau* o fi ceva banal... (**D. S.**)

● Întrebarea cu care senatorul Frunda György l-a făcut K.O. pe Andrei Gheorghe: „Ştiţi ce-i spune, dimineaţa, o unguroaică tînără şi frumoasă bărbatului de lîngă ea, matur şi încărunţit?". A.G.: „Nu". F.G.: „Eu ştiu". Am numărat cîteva lungi secunde pînă cînd lui Gheorghe i-a căzut fisa şi, înţelegînd, s-a declarat imediat învins şi încîntat. (**R. C.**)

● O vorbă a mereu-savurosului Peter Imre, în rubrica sa „La restaurant" din suplimentul „După afaceri" al *Ziarului financiar:* „Apropo de schizofrenie, aţi auzit că la Spitalul 9 sînt mai mulţi pacienţi bărbaţi decît femei? Ceea ce arată foarte clar cine pe cine scoate din minţi". (**a. l. ş.**)

● Ştiţi cum se spune *politically correct* unui copil ce ţine o piatră în mînă? Ei bine, iată: *o persoană pre-matură care îl poartă cu sine pe prietenul ei mineral.* (**M. C.**)

HUMANITAS
citim de 15 ani împreună

Un secol de Teoria Relativității

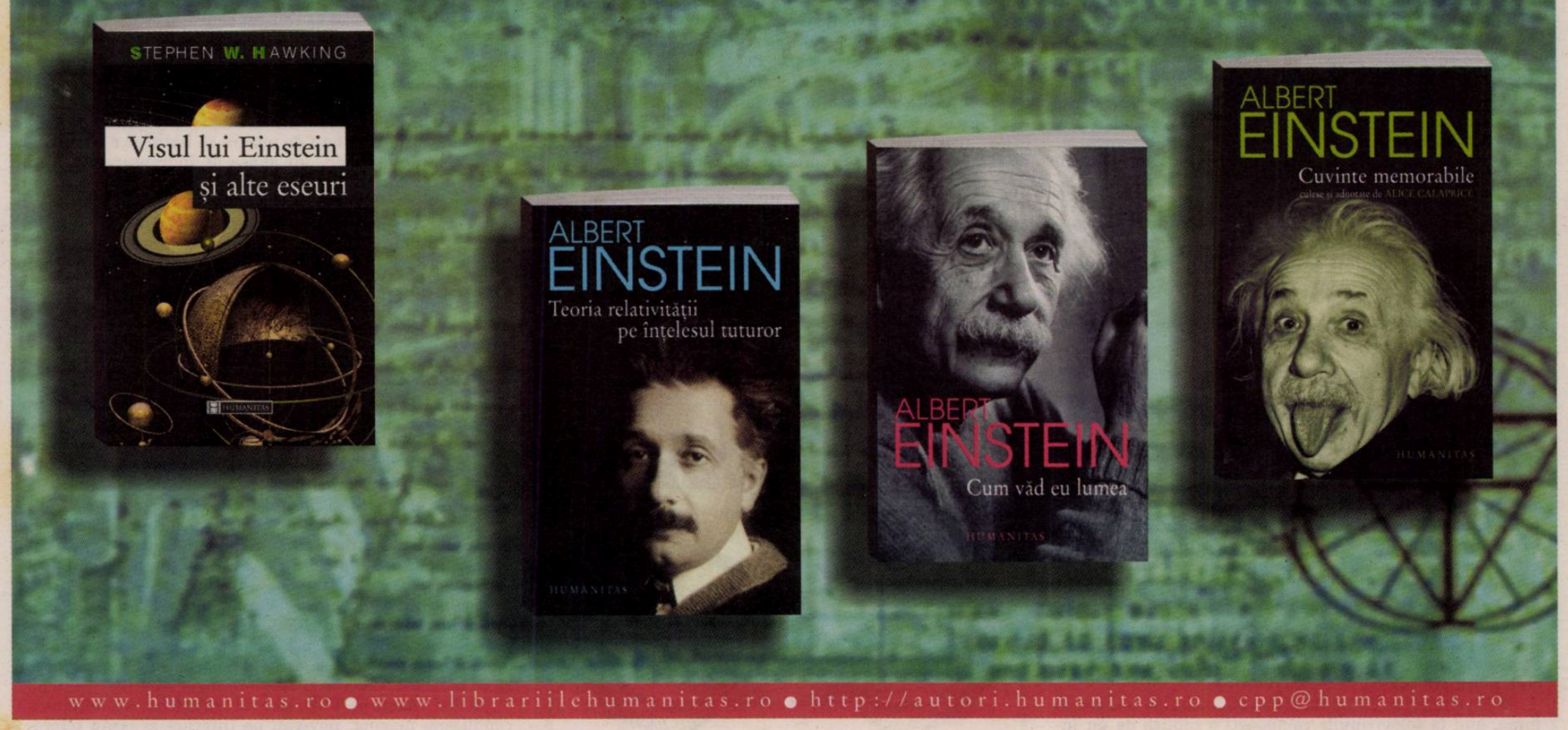

www.humanitas.ro ● www.librariilehumanitas.ro ● http://autori.humanitas.ro ● cpp@humanitas.ro

TVR CULTURAL

„LA PORȚILE CERIULUI"
O emisiune etno-antropologică cu Grigore Lese
Din 2 octombrie la TVR Cultural

TVR Cultural propune telespectatorilor documentarul etno-antropologic: „La porțile ceriului", un format inedit și profesionist semnat de Grigore Lese, nume ce completează lista de personalități remarcabile care s-au alăturat echipei TVR Cultural.

Într-o perioadă în care oferta culturală grefată pe tradițional este supusă unui proces de șablonizare, într-o perioadă în care asistăm la o răsturnare a scării de valori, este necesară reevaluarea folclorului românesc și, implicit, a identității noastre.

Grigore Lese vă propune o redefinire a conceptului de muzică tradițională și configurarea locului interpretului de folclor. Într-o lume a confuziilor, a incompetențelor, este fundamental să dăm o altă față culturii populare, care trebuie receptată și apreciată la adevărata ei valoare.

Noutatea emisiunii „La porțile ceriului" este data de abordarea imaginii satului românesc dintr-o perspectivă firească, fără intervenția realizatorului în desfășurarea vieții, a ritualului subiecților, fără cosmetizări și scenografii inutile. Vor fi prezentate muzici tradiționale, oameni, obiceiuri, locuri spectaculoase, peisaje deosebite.

Așadar, la fiecare două săptămâni, duminica de la ora 14,00, documentarul etno-antropologic „La porțile ceriului" își propune o întoarcere la obârșii, pentru că un popor care nu-și respectă tradițiile se va nărui spiritualicește.

Ediția din 16 octombrie propune o întâlnire pastorală, o prezentare a vieții păstorilor din două stâne din Țara Lăpușului, cu obiceiurile și ritualurile împământenite de secole.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul II, nr. 92 ● 21-27 octombrie 2005 ● 20 + 4 pagini ● 2 lei (20.000 lei)
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

Andrei Pleşu
„Fragmente din lumea lui Ilf şi Petrov“ (II)
pagina 3

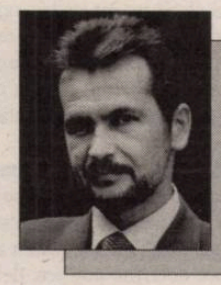

Mircea Vasilescu
„Buget mic, şcoală mediocră“
pagina 3

Europa Forum
un supliment editat în colaborare cu EurActiv.ro şi HVB Bank Romania

TERORISM ŞI DEMOCRAȚIE

© S. Ivanoschi

„Acestui duşman i se poate răspunde doar într-un singur fel: nu ne vom retrage niciodată, nu vom renunța niciodată şi nu vom accepta niciodată altceva decît victoria completă.“

GEORGE W. BUSH

„Vladimir Putin a ordonat să nu rămînă nici un luptător terorist viu în Nalcik. Să fie toți încercuiți şi nimiciți.“

gazeta.ru

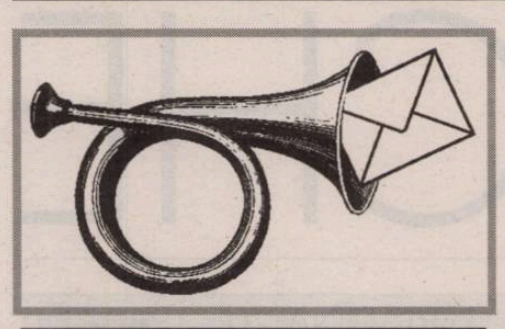

Nr. 89: *„Unde sînt intelectualii de stînga?“*

Replici la scrisoarea Alinei Şurubaru (nr. 90)

● Deşi îmi notasem cu grijă cîteva idei, chiar citate întegi din articolele dedicate acestei teme în *Dilema veche* nr. 89, nu am avut iniţial intenţia de a vă scrie.

Găsisem răspunsuri la multe din dilemele mele, la problemele actuale care continuă să ne macine gîndurile şi răbdarea. Găsisem chiar cîteva raze de speranţă şi eram mulţumită pentru că, atunci cînd citeşti ceva, ai timp să cercetezi şi poţi să şi crezi. În plus, crezi dacă vrei şi nu te contrazice nimeni.

Articolul scris de Alina Şurubaru, tînăra sociolog de 25 de ani care are „sensibilităţi de stînga“ (*Dilema veche* nr. 90), m-a bucurat pur şi simplu şi m-a determinat să vă scriu, deşi poate prea tîrziu pentru planurile revistei. Alina Şurubaru se poate considera fericită că nu a cunoscut comunismul cu adevărat, ci doar a citit despre el. Generaţiei sale nu i se pot lipi etichetele „corupţi, autoritarişti, neo sau cripto-comunişti, antidemocratici, oportunişti etc.“ aşa cum încă se întîmplă la noi.

Celor trei milioane de foşti membri PCR care într-o campanie electorală trebuia să fie alungaţi precum lupii, şi mai ales intelectualilor dintre ei, încă le mai trebuie curaj să poată afirma că sînt de stînga. Mai uşor este să demonstrezi că eşti intelectual decît să susţii şi să fii crezut că, deşi fost membru PCR, ai fost întotdeauna corect, cinstit, serios, că ai preţuit munca şi valoarea individului, toleranţa şi diversitatea, că ai crezut sincer şi crezi în continuare că „oamenii sînt egali, iar diferenţele sînt rezultatul evoluţiei sociale“ (vezi Cristian Pîrvulescu – *Dilema veche*, nr. 89) şi ai vrut să trăieşti într-o lume a „egalităţii, justiţiei şi solidarităţii sociale“ (Florin Abraham). În concluzie, că eşti de stînga şi eşti un visător. „Utopie“ – zice Sorin Vieru, dar avem nevoie şi de astfel de utopii, cît timp sîntem în stare să gîndim singuri, sîntem nemanevrabili, prodemocraţi şi ştim să facem alegerea corectă.

Cunoscînd comunismul [illegible] interior (din păcate), mai mult decît alţii ne-am transformat în criticii lui reali. Minciuna, ipocrizia, demagogia, populismul, ura împotriva celor care nu erau „cu noi“, mizeria şi sărăcia materială pe care o înduram cu toţii, dar nu aveam voie să vorbim despre ea, toate acestea ne-au făcut să urîm comunismul din tot sufletul şi mai ales pe „marele cîrmaci“.

După 22 decembrie '89 mulţi şi-au ars carnetele acasă sau în public, alţii le-au păstrat să le arate probabil urmaşilor, iar eu l-am tocat mărunt cu foarfeca. Cu fiecare bucăţică mă eliberam de teroare şi-mi făgăduiam că niciodată nu voi mai face parte dintr-un partid. În grămada aceea erau 21 de ani din viaţa mea, era o perioadă mult prea lungă şi grea.

Aşa răspund eu la întrebarea „Unde sînt intelectualii de stînga?“. Sînt undeva în umbră, păstrînd încă tăcerea, dar nu de ruşine (nu au de ce), ci fiindcă societatea noastră nu e încă pregătită să-i accepte. Din patru în patru ani merg însă la vot şi aruncă şi ei în aer sondajele dinaintea alegerilor. Intelectualul de stînga nu-şi schimbă uşor opţiunea şi are o anume mîndrie care nu-i permite să „întoarcă şi celălalt obraz“ indiferent de unde vine palma. Aceşti intelectuali cunosc cel mai bine „limbajul de lemn“ (l-au folosit fiindcă era mai comod aşa) şi recunosc uşor tot ce seamănă a lozincă, recunosc imediat orice exces, impostură, cabotinism şi mai ales pe oportunişti (chiar în faza lor incipientă). Pe cel ce se plimbă de la un partid la altul îl vede toată lumea. Personajul cunoscut de mine a trecut de la FSN, unde erau prea mulţi şi nu se putea afirma, la liberali unde, cu toate eforturile depuse, nu a putut ocupa un post de conducere. Următorul pas a fost la PNŢCD – prea tîrziu pentru el – aşa că a revenit la liberali. Vi se pare cunoscut traseul?

În tot acest timp ne dădea lecţii despre cum se fac afaceri (de regulă e guraliv şi cerea să fie în centrul atenţiei), apoi încerca să ne convingă că între cele două războaie mondiale ţăranii o duceau bine fiindcă moşierul avea grijă de ei, că evenimentele de la 1907 nici nu au existat etc. etc. Scriitorii care descriau astfel de evenimente erau „colaboraţionişti“. Eminescu era „iertat“ pentru *Împărat şi proletar*.

Nici la ora actuală mass-media, analiştii politici (cu excepţii notabile, din fericire), chiar reprezentanţi de frunte ai societăţii civile nu sînt pregătiţi să accepte existenţa, în număr mare, a intelectualilor de stînga. Aceştia nu sînt încă lăsaţi să-şi expună şi punctul lor de vedere, ci se apasă parcă pe un buton şi se porneşte campania contra lor. Epitetele folosite au fost deja menţionate. De foarte multe ori nici nu se mai aduc argumente, ci parcă se lasă o bandă magnetică să se deruleze singură. Deocamdată pentru noi e locul şi e timpul nepotrivit. Toţi parcă sîntem într-o continuă campanie electorală şi nu avem încă parteneri de discuţie.

Marga MIHALEA
Ploieşti

● Faptul că cineva nu vrea să citească *Manifestul partidului comunist* este blamabil (şi explicabil) nu pentru că cineva este născut pe bdul Titulescu, ci pentru că acesta refuză să se informeze, nu este curios. Cunosc oameni care se declară „de stînga“, dar care nu au citit în viaţa lor decît *Scînteia*.

Un sociolog ar trebui să ştie că de la „teorie“ trebuie să se treacă la „practică“ şi numai atunci să tragă concluzii; el nu trebuie să se lase amăgit de idei şi cuvinte atrăgătoare, la prima vedere, dar care se dovedesc goale de conţinut, false şi *imposibil de aplicat* la orice analiză serioasă. Cunoaşte sociologul nostru un singur caz în care *aplicarea* ideilor din *Manifest* să nu fi dus la dictatură, teroare, crimă? Este de părere sociologul nostru că ţările în care se trăieşte cel mai bine (întreaga populaţie) şi care au cele mai bune sisteme de asigurări sociale – vezi Suedia, Elveţia, Canada – au regimuri care decurg din *Manifestul partidului comunist?* Şi în ţări cu regimuri de stînga, comuniste – vezi Cuba, Coreea de Nord – populaţia este mulţumită? Şi n-a auzit sociologul nostru, măcar de la părinţi, despre cozile la alimente, despre frigul din case, despre raţionalizarea energiei electrice, despre umilinţa la care era supus poporul român în timpul unui regim a cărui doctrină decurgea din *Manifest?* Nu ştie că cei care s-au revoltat la Braşov împotriva unui asemenea regim au fost tocmai locuitorii cartierelor muncitoreşti? Nu-i doresc sociologului nostru să „trăiască“ asemenea vremuri pentru a verifica în mod direct ideile *Manifestului;* ar trebui să fi înţeles deja din *viaţă* şi să nu mai caute în *lectura* unor asemenea texte.

Aş fi curios să ştiu ce a citit sociologul nostru despre alte doctrine politice în afară de cea fundamentată în *Manifest*. Sau, pentru *a înţelege* cum au fost aplicate acestea, i-a citit pe Ion Ioanid, Lena Constante, Marius Oprea, Stelian Tănase etc., etc.? Ori a auzit de Elisabeta Rizea, Aniţa Nandriş etc., etc.? Sau, avînd „sensibilităţi de stînga“, a refuzat, la rîndul ei, să ia cunoştinţă de aşa ceva?

Cum spuneam, „virusul comunist“ este prea frumos pentru ca cei care refuză sau nu pot să analizeze suficient de profund aceste idei, care refuză să ţină seama de aproape un secol de experienţă a aplicării acestora în societate, să nu fie atraşi de cuvintele amăgitoare ale comunismului.

De aceea m-am întrebat şi de ce *Dilema veche* şi-a propus o asemenea temă. La care *stînga* şi la care *dreapta* s-a gîndit *Dilema veche?* Poate că ar fi trebuit să înceapă prin a clarifica acest lucru. Altfel, discuţia nu poate decît să creeze confuzii (după cum se vede şi în textul la care mă refer) şi *Cui prodest?*

Dan RĂDULESCU
Bucureşti

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

P.S. 1. Nu pot să nu remarc, în scrisoarea pe care am comentat-o, un „iz“ de luptă de clasă în invocarea cartierelor mărginaşe şi centrale ale oraşelor. Şi eu m-am născut într-un cartier mărginaş al Bucureştilor, dar am avut neşansa de a trăi din plin aplicarea *măreţelor idei* ale *Manifestului*.

P.S. 2. Să nu mi se dea explicaţia ridicolă că tot comunismul a *deviat* din cauza conducătorilor nepotriviţi. Comunismul ajunge în mod inevitabil la dictatură şi crimă pentru că este împotriva firii omeneşti şi stimulează dezlănţuirea părţilor rele ale acesteia.

P.S. 3. Mă îngrozeşte constatarea că în România zilelor noastre poţi trece printr-o facultate de Ştiinţe Politice (probabil, cu specializare în *sociologie)* şi să rămîi cu asemenea idei despre comunism şi despre doctrine politice, despre *stînga* şi *dreapta* în politică şi, în general, cu asemenea lipsuri de informare în domeniu.

Nr. 86: *„Mai puneţi mîna pe o carte!“*

Cu durere în suflet...

Stimatici dilematici,

Permiteţi-mi să-mi exprim cîteva gînduri lipsite de subiectivism referitoare la tema: „Mai puneţi mîna pe o carte!“.

„Deocamdată, în România se scrie mult şi prost şi se citeşte puţin şi nediferenţiat“ afirmă dl Gabriel Furnica în *Dilema veche* nr. 88. Sînt convinsă şi eu de aspectul acesta.

Chiar, cine mai citeşte cărţi „astăzi“? Aproape nimeni. În mediul rural cartea figurează ca obiect de lux. Promovarea cărţii de către mass-media românească, atît cît se face, se face prost. De exemplu, cînd „li se pune pata“ pe un autor ca Paulo Coelho atunci, într-o perioadă de timp nelimitat, i se face o reclamă agresivă începînd cu introducerea în emisiunea *Surprize, surprize,* pînă în paginile celor mai banale ziare şi reviste.

Programele şcolare mustesc de naraţiuni complicate, sofisticate, care nu trezesc nici pe departe plăcerea lecturii (de exemplu *Iapa lui Vodă* de M. Sadoveanu, *Florin scrie un roman* de M. Cărtărescu etc.). Caietele cu lecturi suplimentare de altădată au dispărut, corigenţele aşijderea. Computerul le înlocuieşte pe toate. Vin din urmă antenele DIGI şi MAX care oferă o paletă zugrăvită atent în culorile vulgarităţii. Asistăm de ceva timp încoace la o campanie a promovării non-valorii. Învăţămîntul se confruntă cu probleme grave. Dascălul încă nu-şi are locul meritat în societate. *No comment,* atîta timp cît există cadre didactice absolvente ale unor instituţii şi colegii unde chiar nu au citit nici o carte, preocupaţi fiind de „problema scurgerii timpului“, de procurarea banilor pentru achitarea unor taxe şi alte „obligaţii“, astfel încît au uitat şi bruma de ortografie, ortoepie şi punctuaţie pe care o ştiau din gimnaziu, acum sînt la catedră prin îndepărtatele şcoli rurale unde chiar nu au timp, nu au bani să mai citească o carte.

Într-o altă ordine de idei, cu plăcerea lecturii te şi naşti. E şi aici o minunată moştenire genetică. În primii ani de viaţă ai copilului, îndeosebi mama e cea care atunci cînd îşi culcă odorul ar trebui să-i povestească ceva care să-l facă atent, curios la ceea ce i se spune. Şi această preocupare a dispărut, înlocuită fiind de nelipsitele desene animate fără să se ţină cont de particularităţile de vîrstă ale copilului. Cu durere în suflet mărturisesc că le duc elevilor mei cărţi, dicţionare, albume din biblioteca personală în scopul de a vedea, de a pune mîna pe aceste obiecte pe care nu le pot avea din varii motive. Fac parte din categoria acelora cărora nu le place să împrumute cărţi. Motivul: lesne de înţeles. Nici celor mai apropiaţi prieteni. Nici.

Personal, îmi este uneori milă, alteori silă de adulţii care nu au citit şi nu citesc cel puţin 2-3 cărţi de o valoare inestimabilă. Sigur, viaţa lor ar fi un pic mai altfel. Viaţa noastră a tuturor ar fi un pic mai altfel tocmai datorită cărţilor bune. Cînd vrei cu tot sufletul să citeşti o carte, preţul acesteia nu mai contează. Absenţa lecturii ne adînceşte în stress, în rutină, în răutate, în lipsa de comunicare cu cei din jur sau cu cei de la serviciu, astfel încît, înaintînd în vîrstă, ne accentuează vulnerabilitatea faţă de noi înşine, incomodîndu-ne.

Diana GLÜCK
com. Giera, nr. 1
jud. Timiş

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Starea criticii**
- **Corpul-vitrină**

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
(redactor-şef adjunct)
Marius CHIVU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU
Cezar PAUL-BĂDESCU
Ruxandra PETRESCU
(secretar de redacţie)
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
&
Adrian CIOROIANU (redactor asociat)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Alexandru CĂLINESCU
Andrei CODRESCU
Mircea DINESCU
Şerban FOARŢĂ
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
Robert TURCESCU
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU
REPORTER:
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ
Redacţia DILEMA VECHE:
str. Constantin Daniel, nr. 11, sector 1, 010631, Bucureşti.
Telefon/fax: 317.23.90
e-mail: dilema@rdsnet.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată de *Dilema veche srl.*
Asociaţi: Mircea Dinescu (60%)
şi membrii redacţiei (40%)

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 12.350 de exemplare

Abonamente la *Dilema veche*

Vă puteţi abona:
● la sediul redacţiei, str. Constantin Daniel nr. 11, etaj 1, sector 1, Bucureşti;
● trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO06RNCB5010000360390001/ROL, deschis la BCR, Filiala sector 1 Bucureşti, titular Dilema veche srl, CUI 16047158, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 84 lei (840.000 lei) pentru 1 an, 44 lei (440.000 lei) pentru 6 luni, 22 lei (220.000 lei) pentru 3 luni.

Relaţii la tel./fax: 317.23.94.

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?" (I.L. Caragiale)

Fragmente din lumea lui Ilf și Petrov (II)

Situații de viață, apariții, peisaje: „Undeva sus, se auzi un zgomot de geam spart. Făcînd să se cutremure tot orașul, trecu un autocamion al organizațiilor de construire a morilor. Un milițian fluieră. Viața era în plin clocot." „Dinspre strada «Tovarășul Gubernski» se ivi un nor de fum gros și violet. Pufnetele se întăriră și imediat se putu desluși silueta automobilului Gas nr. 1 al Comitetului executiv județean (...). Funcționarii de la ferestre puseră evenimentul în legătură cu o eventuală reducere de personal." „Ghidul muzeului demasca planurile imperialiste ale Ecaterinei a II-a, în legătură cu pasiunea răposatei împărătese pentru mobila stil Ludovic al XVI-lea." „Un milițian în uniformă specială șahistă, cu pantaloni în pătrățele și nebuni la petlițe." „Topograful din Voronej, rudă cu mikado-ul Japoniei." „Pe strada principală, într-o cotiugă, se transporta o șină lungă, albastră..." „Din beciul unui lăcaș al Domnului, venea un aer rece, cu miros ca de vin acru. Probabil că erau depozitați acolo cartofi." „Am cunoscut în provincie un fotograf care pînă și conservele le deschidea la lumină roșie, de teamă ca altfel să nu se strice." „Pe terenurile lor colectivizate, circulă acum numeroase brigăzi literare, care strîng material pentru poeme agronomice și cantate despre zarzavat." „A comandat soté de rinichi pentru a sfida pe străini." „Din boabele de soia se pot prepara o sută paisprezece feluri de mîncare gustoase și hrănitoare." „Tovarășul Doljnostiuk a fost strivit între cocoașele unei cămile..." „Muzeul nu cuprindea decît opt piese: un colț de mamut dăruit tînărului muzeu de orașul Taşkent, tabloul în ulei *Încăierare cu basmacii,* două halate de emir, un peștișor de aur într-un acvarium, o vitrină cu lăcuste uscate, o statuetă de porțelan făcută la fabrica Kuznețov și, în sfîrșit, macheta obeliscului pe care orașul intenționa să-l instaleze în piața principală. Pe piedestalul proiectului se afla o coroană mare de tablă, cu panglici."

Rugăciuni și reflecții mistice: „Doamne, Dumnezeule, care de fapt nu exiști..." sau „Știe numai Dumnezeu. Și întrucît Dumnezeu nu există, nu știe nimeni."

„Gavriliada" (versuri mobilizatoare): „Gavrilă-n codru se ducea / Și bambuși uriași tăia / (...) Gavrilă era poștaș / Și slujba și-o făcea-n oraș..." În final, deși împușcat mortal de un fascist, el reușește totuși să ducă scrisorile la destinație.

Șapte feluri de a anunța, după caz, moartea cuiva: „i-a luat Dumnezeu sufletul", „și-a dat obștescul sfîrșit", „s-a săvîrșit din viață", „și-a sfîrșit zilele", „și-a încheiat socotelile cu viața", „l-a luat dracul", „a crăpat".

Diferența dintre milionarul capitalist și cel sovietic: cel sovietic e clandestin. „S-ar putea să șadă chiar în clipa asta, în această așa-zisă grădină de vară, la măsuța de alături și să bea bere Tip-Top de 40 de copeici țapul."

Problema-aritmoid, cu caracter educativ: „Avem trei gări: Vorobiovo, Graciovo și Drozdovo, cu un număr egal de funcționari fiecare. În gara Drozdovo sînt de șase ori mai puțini comsomoliști decît în celelalte două, luate la un loc; iar în gara Vorobiovo, doisprezece membri de partid mai mult decît în gara Graciovo, unde numărul celor fără de partid e mai mare cu șase decît în primele două. Cîți funcționari avem în fiecare gară și care e, dintre toți, numărul membrilor de partid și al comsomoliștilor?"

Conținutul unei valize *de pasager tînăr:* „ciorapi de ață *Skeci,* două bluze ruseşti, o plasă pentru păr, o pereche de chiloți, broșura *Sarcinile comsomolului la sate* și trei ouă tari strivite. În afară de acestea, se mai află, în mod obligatoriu, într-un colț, cîteva rufe murdare înfășurate în ziarul *Ekonomiceskaia Jizni*."

Cadouri la diferite solemnități și aniversări: „un model de locomotivă mic cît o pisică sau, dimpotrivă, o daltă care depășea în dimensiuni un stîlp de telegraf."

În sfîrșit, o scenă de dragoste: „Un tînăr, care întîrziase cu iubita lui la un club muncitoresc, aprindea grăbit harta electrificată a planului cincinal și-i șoptea amorului său nestins:

– Vezi luminița ceea roșie? Acolo va fi uzina de combine din Siberia. Vom pleca acolo. Vrei?

Și iubita rîdea încetișor, trăgîndu-și mîna dintr-a lui."

VOLVO
for life

cu dilema la croitor

Ce părere aveți despre faptul că, la sărbătoarea Sfintei Parascheva, Mona Muscă și prefectul de Iași și-au tras șorțuri de bucătărie ca să împartă pelerinilor sarmale moldovenești?

Sarmaua a căpătat în politichie greutatea mingii lunguiețe de la rugby. O grămadă de politicieni sar asupra ei și, din mînă în mînă, ajunge pînă la urmă obosită în gura alegătorului.

Rămîne de văzut dacă, în acest război al sarmalelor, mesajul liberal înfășurat în foi de viță va îngenunchia sarmaua de varză înăcrită a pesediștilor.

Mircea DINESCU

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Buget mic, școală mediocră

Mai mulți prieteni care s-au stabilit în Occident mi-au spus că la școlile de acolo copiii lor s-au integrat foarte repede și știu mult mai multe decît colegii lor de clasă, deși în România nu erau premianți. „Totuși, la noi se face carte", era concluzia prietenilor mei, după ce îmi povesteau că, de pildă, la matematică, „acolo" se face în clasa a șaptea materia de a patra de la noi. De-a lungul timpului, am citit prin ziare și am auzit la televizor aceeași concluzie cînd venea vorba despre tinerii români care merg la facultate în America și termină studiile cu note bune: „e o dovadă că învățămîntul românesc are un nivel foarte bun". În fine, în toată harababura tranziției, nu o dată școala (de fapt, Școala) a fost invocată ca o valoare care a reușit să reziste „intemperiilor" istorice: „chiar și pe vremea lui Ceaușescu s-a făcut carte serioasă", „nici comunismul n-a reușit să..." etc. Ca să nu mai vorbim despre olimpicii internaționali: orice premiu la matematică și fizică a făcut să curgă rîuri de vorbe spre o concluzie care ne gîdila orgoliul național: „iată dovada calității învățămîntului românesc: olimpicii noștri se clasează înaintea reprezentanților unor țări mai bogate și mai puternice". Încet-încet, ne-am construit un adevărat mit al școlii românești (de fapt, al Școlii Românești), numai bun să ne compenseze rănile identitare: sîntem săraci, comunismul ne-a făcut praf industria, Occidentul nu ne iubește, tranziția ne-a aiurit de tot, dar măcar știm carte. (Asta în timp ce americanii sînt inculți, francezii și nemții nu mai sînt ce-au fost, iar italienii habar n-au de semnificația Columnei lui Traian...).

Ministrul Mircea Miclea și-a prezentat nu doar demisia, dar și un raport despre starea învățămîntului românesc. Mi se pare că ar trebui să se vorbească mai mult despre raport decît despre demisie (care, altminteri, s-ar putea dovedi un gest eficient pentru obținerea unei suplimentări de buget). Rezultatele unor teste internaționale arată că ne plasăm undeva sub media europeană. Iar testele măsoară *nu* vîrfurile, ci *sistemul* în ansamblu, capacitatea sa de a produce o medie onorabilă: adică viitori cetățeni cu anumite *abilități* fundamentale de a-și utiliza cunoștințele. Nu cantitatea de informații și cunoștințe e relevantă, ci *ce știe să facă* elevul cu ele. Iar la acest capitol stăm mai degrabă prost: programele noastre sînt supraîncărcate, conțin o mare cantitate de informații, dar nu au mai deloc o dimensiune pragmatică, nu ne învață *ce să facem* cu aceste cunoștințe. Exemplul cel mai sugestiv mi se pare (să mă ierte profesorii de matematică) acel tip de probleme în care se spune că printr-un robinet curg nu știu cîți litri de apă pe minut, din cadă se scurg alți litri pe minut, și ni se cere să calculăm în cît timp dă apa pe dinafară (sau, mă rog, cam așa ceva, poate greșesc la detalii...). Cînd eram elev, asemenea situații mi s-au părut complet absurde; răspunsul corect este, în viziunea mea, unul singur: chem instalatorul. În Occident am descoperit că elevii sînt puși, încă dintr-a patra, să rezolve probleme de genul: depuneți o sumă la o bancă, la o dobîndă de atîta, calculați cît veți economisi în zece ani. Testul TIMSS (care evaluează materiile științifice) a plasat România într-o zonă mediocră, în ciuda cantității mari de informații din programe.

Dar și mai relevant mi s-a părut testul făcut la clasa a patra pentru a evalua abilitățile de lucru cu textul. Mulți elevi n-au fost în stare să înțeleagă un text la prima vedere și să-l rezume. Situația se verifică în viața de toate zilele și la televizor: abilitățile medii de comunicare eficientă (în scris și oral) sînt deocamdată un mister pentru mulți concetățeni de-ai noștri. Ne trebuie un sfert de oră sau trei sferturi de pagină ca să exprimăm o idee simplă, ne pierdem în paranteze și informații secundare, pierdem subiectul pe drum, facem anacoluturi și pigmentăm exprimarea cu „îîî"-uri din belșug. Or, în lumea de azi, comunicarea eficientă este esențială, indiferent ce scrie pe diploma de absolvire.

Bineînțeles, testele cu pricina nu trebuie absolutizate: ele sînt doar un indicator între multe altele. Dar raportul ministrului Mircea Miclea despre starea învățămîntului demonstrează că sîntem într-un punct care nu ne mai permite să trăim cu iluzii și mituri „patriotice". În fapt, învățămîntul românesc *ca sistem* e șubred nu doar din motivele sociale prezentate la telejurnale în fiecare an de 15 septembrie (școli dărăpănate și fără apă curentă, profesori prost plătiți, prea mulți suplinitori necalificați etc.), ci și din cauza conținuturilor și a metodelor de lucru. Și, desigur, din cauza oamenilor: nu ne mai putem face că nu observăm faptul că mulți profesori buni au plecat din sistem, iar tinerii absolvenți de facultate *fac tot ce pot* ca să nu ajungă profesori. Iar să ne bazăm în continuare pe frumoasa încăpățînare a unor profesori care fac meseria din pasiune este o atitudine cam prea romantică pentru secolul acesta. Ministrul Miclea a fost ironizat prin unele ziare pentru inițiativele sale: cînd a propus un *cod etic* în universități a avut parte de reacții de genul „păi, asta ne trebuie nouă?...", deși e limpede că și în universități există corupție; cînd a propus descentralizarea școlilor și plata profesorilor în funcție de performanță, sindicatele au sărit ca arse, iar mulți profesori au prezis „moartea sistemului" din momentul cînd tătucul Minister va lăsa școlile pe seama comunităților locale, deși o logică elementară ne arată că *tocmai* comunitățile locale ar trebui să fie preocupate de ce se întîmplă cu copiii din cartierul sau satul în care trăiesc. E greu de evaluat ce a făcut ministrul Miclea în doar 9 luni și de dat un verdict. Dar mi se pare limpede că inițiativele sale au țintit exact punctele nevralgice ale sistemului. Un sistem conservator, cu o greșită cunoaștere de sine și îmbătat, în bună parte, cu povestea că „la noi totuși se face carte...".

Altminteri, toate guvernele de pînă acum au decretat învățămîntul drept „prioritate națională". Din prioritate în prioritate, cu bugete insuficiente, s-a ajuns la stadiul mediocru de astăzi, iar involuția continuă. Se vorbește despre competitivitatea sporită în care ne vom trezi după 2007. Cu indivizi slab pregătiți și cu un sistem educațional subfinanțat și inert, partida pare pierdută de pe acum. Mai ales dacă vom continua să credem că „se face carte" și că profesorii trebuie să fie niște apostoli datori să se sacrifice pentru viitorul luminos al Neamului...

ținerea de minte

„Dostoievski m-a fascinat din adolescență. E și îndemănos la citit, te bagă în priză, mereu sînt întîmplări neașteptate, ai impresia că ții în mîini o carte de aventuri... femeile lui sînt teribile, te îndrăgostești de ele, vrei să fugi cu dînsele... Gruşenka e o comoară! S-o iei și s-o ascunzi undeva, să fie numai a ta... Nu mai vorbesc de Nastasia Filippovna, altă gagică „universală"! Ale lui Cehov... cine nu și-ar da viața pentru «Doamna cu cățelul?» Disponibilitatea pentru literatura rusă, dincolo de faptul că e unică, vine și din faptul că mi-a fost accesibilă, prin traduceri în seturi de opere complete, încă din copilărie..."

(Emil Brumaru,
în *Suplimentul de cultură* nr. 39/2005)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Iresponsabilii se agaţă de speranţă

Spuneam săptămîna trecută că logica ministrului Flutur mi se părea impecabilă: chiar dacă se găsiseră doar anticorpii, se acţiona ca şi cum virusul ar fi fost sigur prezent. Pariul era bine conturat: carantină şi sacrificarea păsărilor din focar, urmînd ca ulterior să fim acoperiţi dacă verdictul final este prost sau să răsuflăm uşuraţi dacă e bun. Gravitatea ministrului de la Agricultură era atunci cea mai eficientă soluţie de comunicare: oamenii trebuiau să pună răul în faţă, pentru ca acţiunea de izolare a focarului să aibă acordul şi sprijinul lor. Între timp, pariul a ieşit prost: în mod cert în România există gripa aviară, şi este vorba şi de cea mai periculoasă tulpină.

Tot săptămîna trecută vorbeam despre conferinţa de presă a ministrului de la Sănătate, care dăduse un mesaj diferit, în sens invers cu cel al colegului său: nu e confirmat, nu e cazul să ne neliniştim. În mod logic, oamenii afectaţi au crezut în mesajul convenabil, astfel încît am asistat cîteva zile la o aplicare în dorul lelii a carantinei. Poliţiştii de la Ceamurlia nu erau foarte convinşi de misiunea lor, oamenii nu doreau să îşi lase păsările sacrificate, ziariştii se jucau de-a hoţii şi vardiştii cu jandarmii şi relatau plini de mîndrie cum au spart carantina, bătînd cîmpii şi cîmpurile din preajma satului. Ministrul Nicolăescu a redus în mod clar eficienţa politicii impuse de colegul său. Dar el nu a fost un iresponsabil solitar. Din contră, a fost purtătorul de cuvînt al unei majorităţi ad-hoc care a funcţionat pe principiul: că n-o fi dracu' atît de negru! Uite că a fost.

O adevărată epidemie de iresponsabilitate i-a cuprins pe oficiali, pe oameni simpli şi pe jurnalişti între momentul găsirii anticorpilor şi momentul certitudinii. Au fost cîteva zile cînd părea că ministrul Flutur e cauza gripei aviare, că dacă el ar fi tăcut din gură nu mai exista nici o problemă. Nici nu vreau să mă gîndesc ce păţea Flutur dacă nu se confirma gripa, deşi şansele erau mici şi oricum logica sa fusese corectă.

Apoape toată clasa politică s-a grăbit să îşi mîngîie alegătorii pe frunte, să le spună că poate nu e grav. Au subminat astfel politica dureroasă, dar necesară, a lui Flutur. Preşedintele Băsescu s-a apucat să critice Guvernul pentru că „a exagerat din punct de vedere al alertei introduse în populaţie". Ce nu înţelege Băsescu este că era nevoie de un mesaj grav pentru ca măsurile să funcţioneze imediat, nu doar după primirea confirmării. Diferenţa a fost clară. „S-au înspăimîntat şi au dat toate păsările. Acum lumea s-a convins că este pericol mare şi nu mai opune rezistenţă, deşi oamenii sînt nemulţumiţi de despăgubirea care s-a dat", spunea un ţăran din Ceamurlia. Asta după ce mai înainte îi ameninţaseră pe veterinari cu furcile, doar auziseră la televizor că nu e sigur gripă. După ce a fost clar că dracul e cît se poate de negru, sătenii din Maliuc s-au supus imediat. Carantina totală pe cele două localităţi şi parţială pe cele două judeţe a mers bine, autorităţile au fost lăudate pînă şi la Antena 1, ceea ce nu e puţin lucru. Dar, repet, asta s-a întîmplat tîrziu, pînă atunci carantina părea un moft al lui Flutur, iar exterminarea în focar un fel de luptă a aceluiaşi ministru-sinistru cu poporul oropsit.

Adrian Năstase a găsit un nou prilej de a-şi prelungi rămînerea în post propunînd un inutil pact politic anti-aviar. Ce culoare politică or avea veterinarii care fug după raţe? În plus, Năstase scria în *Jurnalul naţional* un articol foarte complicat în care imaginarul paranoid se amestecă în logoreea sa greu de urmărit. „Trăim într-o lume în care mulţi sîntem fraţi, dar nu numai cu brînza, ci şi cu carnea de pui rămîne cum am vorbit: sînt pe bani..." – spune Năstase. Ei da, şi?! O fi o conspiraţie?! Păi, atunci să ne păstrăm găinile.

Unele ziare erau pe punctul de a-l acuza pe Flutur de un „genocid" păsăresc. Alţii, că a prejudiciat turismul în deltă (ei, acum e mai bine: BBC-Londra are corespondent la Tulcea, atîta reclamă gratis nici nu visa delta). Alţii, că a riscat să creeze panică.

Marea grijă a unei bune părţi din clasa politică şi din formatorii de opinie a fost să nu se creeze panică. Dar cine s-a panicat şi cum? Adică, exista pericolul ca hoarde de orăşeni înarmaţi să ia cu asalt satele ca să extermine găinile cu ţărani cu tot? S-au temut că bande de ţărani înarmaţi cu topoare vor da năvală în Piaţa Victoriei să-i caute pe miniştri de viruşi? O fi fost cazul de autoapărare din Primăverii efect al fricii de gripă (la cît sînt nevoiţi să umble tîlharii ăştia cumsecade ca să nu evite proprietarii sadici...)?

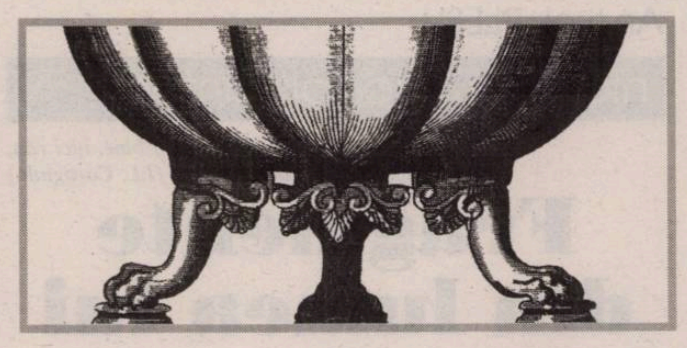

Panica era problema noastră sau buna funcţionare a măsurilor de izolare? Funcţionare subminată în cele cîteva zile tocmai de anunţurile anti-panică.

Nu vreau să critic cu tot dinadinsul. În situaţii de criză e greu să te gîndeşti la toate consecinţele. Oamenii ăştia au apăsat greşit pe butonul anti-panică cînd ar fi trebuit să spună: dragi compatrioţi, e grav! Ascultaţi-l pe Flutur, că el este şeful comandamentului de intervenţie în caz de molime la animale.

Rămîne întrebarea pe care o lansam săptămîna trecută, înainte să cunosc rezultatele analizelor de la Londra: răspunde ministrul Nicolăescu dacă rezultatele vor fi proaste? Între timp, ar trebui să răspundă şi preşedintele, liderul opoziţiei şi o mare parte din presă. Cînd prea mulţi sînt vinovaţi, profilaxia nu se mai face prin demisii, ci prin învăţătură. Măcar să înveţe ceva de aici, altfel ar fi cazul să ne panicăm.

presa despre...

Copy & Paste la Băsescu

„Boureanu spune bancuri scatofile cu porumbei. Tăriceanu preia lozinci de pe stadioane, cu trimitere la mamele adversarilor. La limita nevrozei, Orban spune că nu mai suportă privirile sfidătoare ale şefilor de servicii secrete şi pe cea a procurorului general. O nouă strategie anti-Băsescu sau reacţia incontrolabilă a unui organism dezarticulat?

Liberalii insistă pe prima variantă. «Se bagă Băsescu peste Guvern şi peste noi? Atunci să facem şi noi la fel!» Şi dă-i şi luptă împotriva pesedistului care conduce SRI, a profesorului de socialism ştiinţific de la SIE, a aghiotantului lui Iliescu din fruntea SPP şi a procurorului-şef, fost slugoi al PSD! Pe fond, supărarea lui Orban e justificată. Preşedintele a promis că-i va schimba pe şefii acestor instituţii, pe care i-a făcut praf în campania electorală.

Din calculul liberalilor lipseşte însă o premisă. Criticile lui Orban se îndreaptă către atribute exclusiv prezidenţiale, pe care Alianţa nu le-a inclus în programul de guvernare. În sens invers, preşedintele poate să se plîngă de ineficienţa Guvernului la a cărui formare a pus umărul şi chiar a forţat-o. Chestiunea schimbărilor la vîrful serviciilor secrete nu priveşte PNL şi nici nu poate fi invocată drept interes imediat al electoratului. Sună mai degrabă a răspuns cu aceeaşi monedă.

Dacă şi-au pus în cap să-l bată pe Traian Băsescu la propriul său joc, liberalii ar trebui să se gîndească mai bine. Adrian Năstase a încercat acelaşi lucru în campania electorală şi a pierdut. În loc să-l incite pe preşedinte cu violenţe de limbaj şi de atitudine, liderii PNL ar avea la îndemînă cea mai eficientă metodă să-i închidă gura: să guverneze eficient." (Liliana Ruse, *Gândul)* **(C. G.)**

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

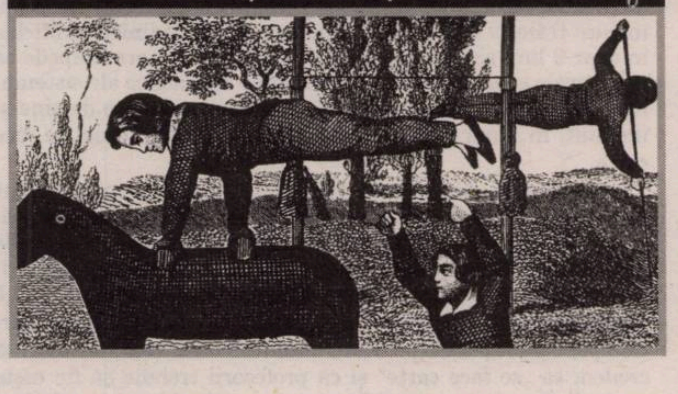

De ce mă retrag din politică înainte să intru

Cînd un singur partid se află la putere, politica e uşor de înţeles în România: uite, ăia sînt hoţii, ăştia sînt băieţii buni. Ăia sînt dinozaurii lor, ăştia sînt mamiferele noastre evoluate. Se vede de la o poştă diferenţa: ai lor se îmbracă în costume ţipătoare gen activist *nouveau riche,* ai noştri au trecut pe la Paris, cu o delegaţie de la Uniunea Europeană, şi şi-au luat cîteva tone de bun-gust. Între ai noştri şi ai lor nu există legături, ci doar prăpastia fără fund a moralei publice. Unii fură, alţii practică (în exces, spun chiar amicii lor politici) onestitatea. Unii au girofare, alţii au bilete de tramvai corect compostate. Unii vorbesc urît şi scuipă pe jos cînd nu-i filmează nimeni, alţii ajută bătrînele să treacă strada, chiar şi fără să fie în direct la televizor cînd se întîmplă asta. Cel mai important: ai noştri au opinii, ai lor au directive de partid. Corolarul sper că vă e deja clar: ai noştri au dreptate, ai lor se înşală.

Damn', cum se schimbă lucrurile cînd vine o coaliţie la putere! Prima chestie care ţi se întîmplă e o intervenţie chirurgicală: trebuie să tai în carne vie. Şi, la fel ca minerul răpit în goana după aur în California sfîrşitului de secol XIX, trebuie să tai singur în carnea ta. Trebuie să alegi dintre ai noştri şi ai noştri pe cel care are dreptate. Să te hotărăşti, cum ar veni, ce mînă îţi place mai mult şi să ţi-o tai pe cea care a pierdut concursul de popularitate. Băsescu sau Tăriceanu? Boc sau Orban? Guvern sau Preşedinţie?

Nu m-am hotărît încă. Nu ştiu dumneavoastră. Însă atunci cînd ţi-ai tăiat deja o ureche în guvernarea '96-2000, e oarecum dificil să te întîlneşti din nou cu bisturiul, mai ales cînd ţi-l propune acelaşi domn doctor de vapor...

De fapt, cînd Băsescu vorbeşte despre o victorie morală şi un mandat popular, n-ar trebui să uite esenţa acestui mandat: o schimbare care să aducă o forţă politică cel puţin la fel de puternică precum PSD-ul, dar cu alte intenţii (presupus mai bune şi mai drepte). Nimeni n-a votat pentru impotenţă. Nici o companie de medicamente nu vinde leacul pentru cei care *pot*. De ce naiba îl găseşti însă în farmacia tuturor coaliţiilor de după '89?

Pînă acum, românii n-au putut fi guvernaţi în coaliţie, cu toate că mai multe guverne de tipul ăsta s-au încăpăţînat să creadă pînă la capăt că se află la putere. Nu erau. Ca şi în căsnicie, legătura între conduşi şi conducători are în ea şi ceva frică, care trebuie să se strecoare subtil în jos, de la Palatul Victoria spre prefecturi şi pîn' la ultima primărie rurală. Fără spaima de Tăriceanu nu există guvernare Tăriceanu, cum n-a existat nici Ciorbea. Dar cum să-i fie lumii frică de premier cînd omul cu satîrul, decapitatorul-şef e în altă parte şi, oricum, nu taie decît în familie? N-am făcut o numărătoare a declaraţiilor, însă sentimentul pe care ţi-l induce media (plătită de PSD?) e acela că Băsescu îşi atacă mai des partenerii decît inamicii. Cu drumuri la podul pe care Guvernul nu-i în stare să-l repare, cu campanii de imagine pe la chermeze cu muzică populară, din care nu Iliescu iubitorul de mulţime iese prost, ci tot bietul nostru elitist Tăriceanu... În comparaţie cu el, fermierul Năstase pare chiar un om din popor, apropiat de oameni şi de găinile lor.

Înzestrat prin lege cu puterea de a cununa la bordul navei, e de mirare cum căpitanul nostru s-a specializat în divorţuri. Între PD şi PNL, între televiziuni şi ziare, între editorialişti şi publicul lor, între speranţele noastre şi realizările lor. Rămîne încă nerezolvată legătura covalentă între atomii de hidrogen şi oxigen din apa de ploaie. Dar sînt sigur că pînă la anticipate găsim un consilier-chimist care să rezolve problema asta. Spre fericirea publicului pentru care şi H_2O e o formulă mult prea complicată...

www.polirom.ro

- Lucian Dan Teodorovici
  Cu puţin timp înaintea coborîrii extratereştrilor printre noi
- Julio Cortázar
  Şotron
- Donna Tartt
  Istoria secretă
- ***
  Reconstituiri necesare
  Şedinţa din 27 iunie 1952
  a Uniunilor de Creaţie din România

Suplimentul CULTURA

Un săptămînal realizat
în colaborare cu *Ziarul de Iaşi*

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

O Constituţie amînată

Unele cifre parţiale i-au părut suspecte Comisiei electorale centrale, aşa că anunţarea rezultatelor referendumului constituţional se amînă cu cîteva zile. S-a raportat că în provinciile şiite şi kurde 99% din electorat ar fi votat în favoarea textului propus. Nu s-a rostit cuvîntul „fraudă“, dar s-a decis „reverificarea, compararea şi analiza“ acelor situaţii unde voturile „pentru“ depăşesc cifra de 90%. Ca să nu se rateze ceea se consideră a fi un moment de răscruce în evoluţia spre democraţie a Irakului eliberat de dictatură, în urma intervenţiei militare a alianţei conduse de SUA, s-au elaborat destule formulări pentru ca victoria să poată fi declarată şi în absenţa evidenţei. Chiar dacă proiectul de Constituţie va fi aprobat prin vot popular, el va putea fi amendat ulterior, după alegerile legislative din 15 decembrie. Deşi totul e hotărîtor, nimic nu e decisiv.

Proiectul prevedea ca Irakul să devină o democraţie parlamentară federală, limbile oficiale să fi araba şi kurda, să se ţină alegeri o dată la patru ani, religia oficială va fi Islamul, în condiţiile garantării libertăţii religioase, a egalităţii în drepturi şi a independenţei justiţiei. Cele mai multe obiecţii vin din prevederea care instituţionaliza federalizarea: minoritatea sunnită, la putere pe vremea lui Saddam, se temea că acordîndu-se unor regiuni dreptul de a se uni şi de a alcătui „guvernări regionale“ cu forţe de securitate autonome, descentralizarea va deveni drept de secesiune. Mulţi sunniţi văd în acest proiect de Constituţie un text dictat de americani şi israelieni cu scopul de a dezbina ţara şi de a-şi însuşi petrolul ei. Federalizarea i-ar priva pe locuitorii regiunilor sunnite nu doar de identitatea comună, ci şi de veniturile din petrol. Puterea a aparţinut sunniţilor, dar petrolul e în regiunile locuite de şiiţi şi de kurzi. Şi eliminarea partidului Baas de pe scena politică şi judecarea membrilor săi erau văzute ca o măsură discriminatorie, aşa că, prin acordul încheiat în ajunul votului, s-a specificat că vor ajunge în faţa tribunalelor doar cei care au înfăptuit crime. Pe fondul continuării insurgenţei (într-o singură zi muriseră 54 de persoane în patru atentate sinucigaşe), propaganda imamilor sunniţi în favoarea boicotului părea că va avea succes: nu doar sunniţii, ci şi şiiţii (în regiunea kurdă domneşte o linişte relativă) aveau de ce să ezite: participarea electorală pe subiecte teoretice putea deveni un efort inutil, cînd se murea atît de concret pe străzi. După acordul din 11 octombrie, Partidul islamic, considerat principala formaţiune sunnită, a permis participarea la vot.

De fapt, se amînă mereu reglementarea problemelor conflictuale, lăsate de Constituţie pe seama viitorului Parlament. Cineva a socotit că în 55 de situaţii delicate, în proiect scrie: „Iar legea va reglementa domeniul“. Americanii au mistica respectului pentru Constituţie, dar s-ar putea ca existenţa documentului la Bagdad să nu dea naştere unor consecinţe identice cu viaţa politică de la Washington.

Societatea multietnică irakiană şi-a păstrat unitatea sub mîna de fier a lui Saddam şi represiunea împotriva rebeliunii kurde a demonstrat că dictatorul nu era dispus să facă nici o concesie în acest domeniu. Problema pe care o pune acest proiect de Constituţie cu toate amendamentele şi corecturile făcute, chiar înainte de a intra în vigoare, este dacă irakienii vor putea să păstreze într-un stat unic caracterul multietnic şi diferenţele de apartenenţă religioasă, în condiţiile absenţei dictaturii. „Dacă irakienii vor găsi o modalitate de a trăi împreună, atunci oricine poate găsi, iar democraţia are aici un viitor. Dacă irakienii nu vor putea s-o facă, atunci nimeni nu va putea, şi trebuie să ne aşteptăm ca dictaturile şi monarhiile în lumea arabă să dureze veşnic împreună cu toată patologia căreia îi dau naştere“ – scria Thomas L. Friedman în *The New York Times*.

După ce oficialii americani (militari şi civili) au fost nevoiţi să se trezească din visul lor – arogant şi ignorant – al instalării democraţiei prin magia înlăturării dictaturii, sînt nevoiţi acum să-şi inventeze mijloacele militare pentru înfrîngerea insurgenţei şi tehnica paşnică a instalării principiilor egalităţii şi libertăţii în sînul unei populaţii care nu ştie că are nevoie de ele.

■

globul cubic

Filozoful şi petrolul

Henrik Syse este un tînăr (39 de ani) filozof norvegian solicitat de Banca Centrală a ţării sale să se ocupe de „gestiunea etică“ a formidabilei averi reprezentată de banii obţinuţi din vînzarea petrolului. Conform unei decizii acceptate de majoritatea partidelor politice, cvasitotalitatea banilor obţinuţi din petrol – 150 de miliarde de euro – sînt vărsaţi într-un fond de care nu se atinge nimeni, rezervă pentru generaţiile viitoare, modalitatea de a evita supraîncălzirea economiei. 120 de analişti gestionează acest Fond. Un consiliu de etică veghează la Ministerul de Finanţe ca banii să nu fie investiţi în afaceri suspecte, chiar dacă aceste afaceri promit un cîştig mare şi rapid. Astă-vară s-a dovedit că societatea „Thales“ – unde Fondul poseda acţiuni – poseda o fabrică de bombe cu fragmentare. Produs imoral. Acţiunile Thales au fost vîndute. Pentru a evita pe viitor asemenea derapaje, a fost rugat filozoful să mediteze cum să facă Banca Norvegiei să rămînă rentabilă şi morală în acelaşi timp. Henrik Syse este fiul unui om politic conservator, fost prim-ministru, fidel partidului – din care a făcut parte tatăl lui – şi principiilor Bisericii Luterane. Deşi e un personaj mediatic cunoscut prin intervenţiile sale în probleme înalte – cum sînt morala clasică, legile naturale şi etica războiului, el predă catehismul şi la o banală şi oarecare Şcoală de duminică. Unii îi reproşează că e plicticos. „În CV-ul meu n-o să găsiţi că timp de doi ani am fost membru al partidului comunist. Dar să fii filozof e ceva original, nu?“ (*Le Monde*, 30 septembrie 2005). Mai ales dacă filozoful s-a angajat să mediteze la lucruri atît de lumeşti cum sînt banii obţinuţi din vînzarea produselor petroliere. Ziarul din care am citat observă că Syse dă dovadă de o mare reţinere în noua sa funcţie: „Profesionalism, umilinţă, modestie. O abordare luterană. Nu are limuzină, nu dă dineuri sofisticate. Deşi are 150 de miliarde de euro în buzunar, Henrik Syse va predica morala în lumea largă, cu umilinţă“. (**M. B.**)

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Iluzia neoconservatorului dîmboviţean

Aud şi citesc tot mai des cum că dl Traian Băsescu promovează o politică externă neoconservatoare*. Analişti cu pretenţii, dar şi oameni care, în general, ştiu ce vorbesc, îl socotesc pe dl Băsescu un neoconservator. Mi se pare o apreciere incorectă, venită, probabil, dintr-o asemănare superficială între unilateralismul confruntaţional al administraţiei Bush (dominată de neoconservatori) şi caracterul permanent ofensiv al dlui Băsescu. O asemănare de temperament, şi ea aparentă, pentru cei care îi cunosc mai bine pe cei doi preşedinţi, nu implică totuşi nici o altă asemănare. Apoi, alte mici detalii coincidenţe – precum decizia fermă a celor doi preşedinţi de a menţine soldaţi în Irak, buna lor întîlnire din primăvară sau chiar atlantismul viguros al preşedintelui român – întăresc aparenţa că dl Băsescu împărtăşeşte aceeaşi *Weltanschauung* cu liderul de la Casa Albă. Şi ar mai fi o asemănare, care – din cîte ştiu – a trecut neobservată: ca şi doctrina neoconservatoare, dl Băsescu şi-a consolidat serios poziţia în dreapta spaţiului politic, venind de la stînga. Dar tot e prea puţin. Argumentele pentru care dl Băsescu nu este un neoconservator sînt mult mai profunde decît aceste coincidenţe superficiale.

Înainte de orice, trebuie spus că neoconservatorismul este un club politic cu o solidă şi certă rădăcină intelectuală. Afirmat în mediile academice americane în anii '70, neoconservatorismul ajunge la Washington în epoca Reagan. Sursele intelectuale ale „neoconilor“ sînt Leo Strauss şi elevul său, Alan Bloom, Irving Kristol şi mulţi alţi autori pînă la mai tînărul Max Broot. Politicienii neoconservatori de astăzi – de la Condoleezza Rice la Richard Perle şi Dick Cheney – au solide studii academice. Neoconservatorismul este, deci, o linie politică ieşită din universităţi şi din *think-tank*-uri.

Dl Băsescu face politică din instinct şi din patriotism. Nici domnia sa şi nici cei din jurul său nu configurează o şcoală de gîndire. Ei sînt alături pentru că alte afinităţi decît cele intelectuale i-au adus în aceeaşi barcă. În general, în afară de Academia „Ştefan Gheorghiu“, nici o altă şcoală nu a livrat oameni care să fasoneze intelectual o guvernare în România. La noi, oamenii care compun un corp de consilieri sau un cabinet sînt aleşi după amiciţii, obligaţii politice, algoritm sau datorii din campania electorală. Nici un preşedinte şi nici un premier de pînă acum nu a ales oamenii unei guvernări după afinităţi intelectuale sau după congruenţe axiologice. Asemenea lucruri par prea sofisticate pentru noi, cel puţin deocamdată.

O guvernare neoconservatoare este o guvernare în care ce *crezi* contează la fel de mult cu ce *poţi*. Oamenii se selectează (se aduc sau se elimină) în funcţie de *credinţele* lor politice şi filozofice, de adeziunea lor la un proiect intelectual care are şanse de actualizare politică. La noi, în cel mai bun caz, contează ce *poţi* să faci – definiţia brutală şi primitivă a competenţei profesionale. Mediocritatea guvernărilor româneşti de pînă acum poate fi explicată şi prin faptul că nimeni nu s-a întrebat vreodată (în) ce *crede* un om înainte de a fi numit ministru sau secretar de stat. Fracturile actului de guvernare românesc, atît de multe, încît au devenit obişnuinţe, îşi au cauza şi în lipsa de coeziune ideatică a grupului de la putere.

Un alt motiv pentru care dl Băsescu nu este neoconservator este că domnia sa nu este deloc, dar absolut deloc elitist. Şi nici nu încearcă să fie. Domnia sa nu aparţine, în mod natural, nici unei elite. Nici intelectuală, nici economică, nici socială. Domnia sa aparţine elitei politice pentru că a cîştigat alegeri. Dimpotrivă, criticii săi spun că e populist. Opoziţia îl aseamănă cînd cu Mussolini, cînd cu Ceauşescu. Cred că domnia sa preferă să spună că e popular. În toate sensurile. În plus, *turf*-ul electoral al dlui Băsescu este exact pătura cea mai instruită/informată şi progresistă a României, după cum s-a văzut. Pentru un neoconservator, baza electorală este populaţia mediu educată, stabilă financiar în limitele decenţei, activă, conservatoare în valori şi religioasă – ştiuta clasă de mijloc, oamenii care cred – vorba lui Reagan – că viaţa e simplă, dar grea.

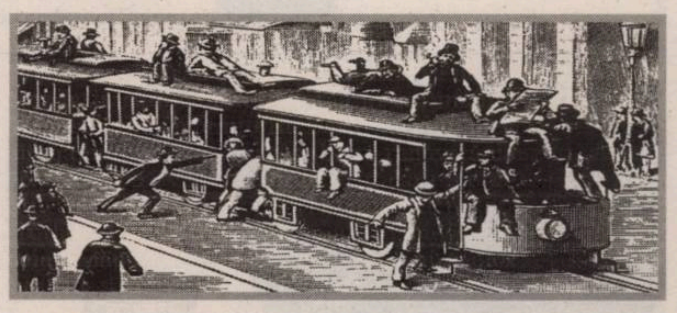

Cabinetul Bush, deşi se află în diferenţă faţă de conservatorii clasici prin simpatia pe care o arată intervenţionismului statal, are o marcată doză de elitism. Foarte multe decizii politice interne şi externe americane au fost luate în numele unor principii (spun susţinătorii) sau în numele unor interese de grup (spun criticii), dar, în orice caz, în afara oricărui calcul populist.

Dar argumentul suprem pentru care dl Băsescu nu poate fi neoconservator este că, pur şi simplu, neoconservatorismul este imposibil la noi. La noi, „claritatea morală“ (concept central pentru „neoconii“ washingtonieni) este rigiditate, prostie, nebunie. Aici, anticomunismul e privit, în cel mai bun caz, cu jenă. Aici, relativismul de toate felurile este norma supremă a inteligenţei. Aici, duplicitatea e înţelepciune. Aici e România!

* În general, în comentariile americane de specialitate, cuvîntul „*neoconservative*“ şi, mai ales, prescurtarea sa „*neocon*“ au o nuanţă peiorativă (*con* = escroc). Ea nu este însă asumată în România, cînd se foloseşte acest cuvînt.

■

ready made

„Dragă Gorovei,

Porc să fiu dacă înţeleg ceva. Eşti în Bucureşti, eşti în Folticeni? De ce n-ai venit iarăşi la mine? Unde să-ţi trimit revolverul? Dacă nu mă lămureşti, o să trebuiască să întreb ştiuca şi ţînţarul.

N. Iorga“

(*Scrisori către Artur Gorovei*, Editura Minerva, 1970)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Legea lobby-ului lobilor urechii

Ea-şi face lobby
nu doar cu globii
ei oculari,
ea-şi face lobby
chiar şi cu lobii
auriculari.

Şi-ăsta-i un hobby:
să-i molfăi lobii
auriculari
(doar otofobii
ocolind lobii
auriculari);

să-i murseci lobii
gingaşi, cu probii
dinţi premolari, –
nu, însă, ca grobii
ce-i sfîşie lobii
auriculari,

trăgînd ca neghiobii
de toarta sau bobii
ei solitari
care-s, cu lobii,
ca lanţul cu robii,
prea solidari...

De-aici pînă-n Gobi,-i
desfid pe toţi snobii
să facă atari
versuri: Ca lobi-
dragi îi sînt lobii
dragi şi amari!

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Euro-(par)lamentări

Fuste de Bruxelles – sau voal pe faţă?

Dle Văcăroiu, aşa, departe de ţară cum sînt, cu lumina veiozei oglindindu-se în sticla de Bordeaux (de care vă vorbeam săptămîna trecută), cad uneori pe gînduri. Şi, în cădere, ajung la vecini! Cine era acum 15 ani – pe cînd unii dintre noi trudeau pe la CSP, alţii dintre colegi îi scriau epistole Elenei C. (neştiind că, în curînd, ea avea să coboare de pe soclu) aşa cum vă scriu eu acum (neştiind cînd şi dvs....) sau alţii tăceau pur şi simplu – cine, aşadar, dintre toţi socialiştii, era mai aproape de Europa decît Iugoslavia? Şi iată-i azi: Serbia-Muntenegru se bucură că UE îi propune *un acord de stabilizare şi asociere*, iar Croaţia face temenele la sfînta Ursula Plassnik – ministrul de Externe al Austriei –, care n-a cedat pînă n-a văzut şi Zagrebul pe harta virtuală a UE. Sau mă mai gîndesc la turci: aproape că ne-au făcut, nouă şi bulgarilor, un serviciu. Cînd se vorbeşte despre balastul continental, noi am ieşit din peisaj, toate belelele imaginabile cad pe capete turceşti!

Şi mai e un lucru, dle Văcăroiu: austriecii nu uită! 400 de ani se fac de la marele asediu al Semilunii asupra Vienei. După cum ştiţi, dle preşedinte (vă rog, să-mi spuneţi dacă...), noi *(şi)* atunci am jucat *la dublu*, am părut a fi şi de-ai unora, şi de-ai altora – poate ăsta e şi motivul pentru care, vă spun anticipînd puţin, noi, euro-observatorii trimişi aici, am fost foarte bine primiţi, la Strasbourg şi la Bruxelles. Preşedintele cel mare, Borrell Fontelles, ne-a felicitat; musafirii turci pe care-i întîlnim ne strîng mîinile călduros, cu ceva complicitate; sîrbii şi bosniacii care vin la tot felul de consultări, la fel; nu vă mai spun cum ne-a primit dna Fabienne Keller, primăriţa din Strasbourg, ce mîncăruri erau pe masă şi ce parfum era pe ea! Ha-ha-ha, ce bine e printre europeni: fiecare crede că sîntem de-ai lor! Chiar vorbeam cu un coleg bulgar (ca mine, ca şi fiul dvs., o fi purtat şi el prin '90-'91 ceva blugi turceşti) şi-mi spunea că noi, afectiv, putem ţine pe gratis cu Ankara, că integrarea muncitorul german o plăteşte şi...

Cum? Nu ne-aţi trimis aici să devoalăm toate secretele? OK. Răzuiţi dvs. ultima frază, ar putea impieta asupra bunului mers al politicii nostre externe.

A 4-a epistolă către preşedintele Senatului României

Dle Văcăroiu, şi uite aşa se face că noi, cei de aici, înfruntăm cu curaj toate vicisitudinile: cele ale istoriei, cele ale memoriei, cele ale secretariatului general de aici, care se încăpăţînează să lase programul de lucru pînă spre 19h, astfel încît nu mai apucăm să intrăm şi noi prin magazinele bruxeleze, care închid fix pe la 18h. Asta face ca serile, uneori, să fie mai triste – cînd nu avem vreo activitate de lobby pe la Misiunea României, o să vă povestesc altă dată!

Dar dimineţile sînt vesele! Vesele de tot! Plus că am impresia că noi, românii, ne trezim foarte devreme. Nu numai noi, cei 35 de observatori. Ci şi acea femeie pe care o zărim în fiece dimineaţă, pe aleea îngustă ce leagă Piaţa Europei din Bruxelles de clădirea Spinelli a Parlamentului European. Pe la 9h, cînd trecem peacolo, ea e la datorie. Stă mai curînd tolănită pe jos şi are o mină de *laissez-faire, laissez-passer* pe faţă care o face inubliabilă. Să aibă vreo 45 de ani, are în gură cîţiva dinţi care lucesc şmecher, metalic, de sub fustă(-e) îi iese o talpă goală şi bătătorită, cît să facă impresie şi să atragă asupra ei monedele gălbioare de 50 de cenţi – scop în care are, în faţă, un pahar gol de plastic spre care unii dintre trecători, parlamentari sau funcţionari europeni, mai aruncă cîte-o fisă. Nu vă mai spun că într-o dimineaţă colegul nostru dl senator Popa a zis *ia s-o verific* şi, cum trecem noi pe lîngă ea, a spus: *bună ziua, femeie!* Au urmat două secunde de tăcere. *Bună ziua!* a venit răspunsul. Dostoievski plus Borges, Camus, Cosaşu şi Truman Capote la un loc de-aş fi şi tot nu v-aş putea descrie lumina de surprindere şi bucurie de pe chipul femeii, totalmente tuşată, pesemne, că doi barosani în costume îi dau bineţe! Vă daţi seama ce viaţă pe ea? Să vieţuieşti din pomeni şi, în acelaşi timp, să nu auzi în jurul tău o limbă română cît de cît coerentă – dle preşedinte, cred c-o înţelegeţi, cam aceeaşi situaţie o trăim şi noi, în Parlamentul nostru!

Dle Văcăroiu, prin centrul Bruxelles-ului mai vezi, aşezate pe caldarîm, femei ieşite, tot aşa, cu un păhăruţ în faţă, la cerşit. Majoritatea poartă straie arăbeşti, pînză neagră pîn' la tălpi şi voal pe jumătate de faţă. Ei, şi-acum poanta: umblă vorba că o bună parte dintre ele n-ar fi minoritare de-ale belgienilor, ci de-ale noastre! Straiele ar fi puse aşa, la camuflare, pe rezon că poliţia belgiană e reticentă să se dea la arabi, ştiţi..., 11 septembrie..., războiul civilizaţiilor..., chestii-trestii!

Huntington să trăiască, dle preşedinte, că nici cerşitul nu va muri prea curînd, iară noi, în Europa... *(va urma)*

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Minte-mă, dar spune-mi adevărul

În România plouă. Recordurile meteo au fost depăşite, o ploaie ca-n Macondo inundă perseverentă drumuri naţionale, oraşe mono-industriale şi cîmpuri agricole. Pereţii se-nmoaie, dealurile se mişcă, podurile se prăbuşesc. Văile devin estuare pe care ar putea înainta corăbii ce arborează hîrca piraţilor. Gîştele cu gît roşu coboară din văzduh cu viruşi bizari, pe care-i pasează găinilor cu perfidia unui Bin Laden cu cioc şi pene. (Degeaba au păsările de ogradă acel orgoliu suspicios, uşor de observat cînd umblă prin iarbă. Cercetează solul cu grijă, păşesc cu ezitări studiate, ca nişte contese scăpătate, ciugulesc un viermişor, o fărîmiţă, te privesc distant şi oblic şi iar mai fac un pas, aparent neinteresate, spre alt viermişor.) Apoi ţăranii îşi frîng mîinile, casele s-au dus la fundul apei, iar orătăniile – la cer (sub formă de fum).

În acelaşi timp, tot în România, se duce o luptă politică fără precedent, mai amplă decît alunecările de teren, mai gravă decît gripa aviară şi mai urgentă decît legile integrării: schimbarea regulamentelor parlamentare şi mătrăşirea preşedinţilor Camerelor. O fi bine? O fi rău? Alianţa are argumentele ei, opoziţia la fel. Dar, ca-ntotdeauna cînd n-au motive convingătoare, politicienii folosesc exemple inventate pe colţul mesei, sperînd că (în lipsă de altceva) o să le-nghiţim. Iată cum ne lămureşte premierul Tăriceanu de ce e necesară Marea Schimbare. *Pentru că aşa se face în absolut toate democraţiile consolidate – partidul care deţine majoritatea într-o Cameră desemnează obligatoriu şi preşedintele Camerei!* Chiar aşa să fie? În absolut toate democraţiile „consolidate"? Hait! Lăsaţi totul şi schimbaţi-i, că ne rîde globul!

Să luăm, aşa, de-un exemplu, Statele Unite. Şi să ne limităm la Camera Reprezentanţilor, îmi pare a fi mai... reprezentativă! În timpul secolului XX, au existat trei mandate cînd şeful (speakerul) Camerei a avut altă culoare politică decît majoritatea! Mai rău, timp de 42 de ani, majoritatea din Cameră a fost în opoziţie faţă de preşedintele SUA. Şi totuşi în Congres nu a mirosit a pucioasă! Dar poate că democraţia americană nu e suficient de „consolidată"! Iar Constituţia Lumii Noi e cam veche! Mai an, actuala purtătoare de cuvînt a Guvernului nostru împingea scaunul cu rotile al candidatei prezidenţiale cu carnet de partid american. Mă aşteptam deci ca premierul să fie mai informat.

Mai facem o-ncercare. Timp de 18 ani (1979-'97) politica Marii Britanii a fost făcută de conservatorii conduşi de dna Thatcher* şi (apoi) de John Major. În plin regim tory, dezbaterile Camerei Comunelor au fost patronate tot de o doamnă – The Rt. Hon. Betty Boothroyd, MP. De pe tronul ei impozant, „Madame Speaker" îi strunea pe toţi, iar energicele sale admonestări „Order! Order!" ajunseseră sinonime cu Parlamentul. Numai că autoritara voce aparţinea unei laburiste! Din West Bromwich! Ei, dar poate că nici democraţia britanică nu corespunde criteriilor româneşti de consolidare! Deh, ţară fără Constituţie scrisă şi, pe deasupra, ajunsă în ghearele laburiştilor! Am putea scotoci şi alte cutume democratice, dar cu două excepţii am infirmat deja teorema comparativă de substituţie parlamentară.

Recitesc ce-am scris pînă acum şi mă simt niţel vinovat. În fond, mi se pare foarte corect ca Năstase şi Văcăroiu să încaseze cartonaşe portocalii şi să fie trimişi la peluză. Dar nu înţeleg ca dreptatea să umble cu adevăruri ortopedice. Şi nici să fiu privit distant şi oblic. Blocajul parlamentar de la noi a ajuns să fie justificat prin situaţii care nu există la ei! Comparatistica asta era mai utilă dacă opera nu doar acum, în momente de criză, ci şi atunci cînd PSD-ul scria regulamente, legi, coduri şi Constituţii. Cînd s-au ridicat instituţii. Mă tem că democraţiile devin „consolidate" doar dacă au parte de politicieni consolidaţi. De exemplu, dacă i-am putea alătura pe Antonie Iorgovan şi Samuel Adams! Ocazia asta fiind pierdută, rămîn la vorba lui Disney: *Amicus Pluto, sed magis amica...*

** Pe 13 octombrie a-mplinit 80 de ani. Viaţă lungă vă urează un fan!*

BARBURISME

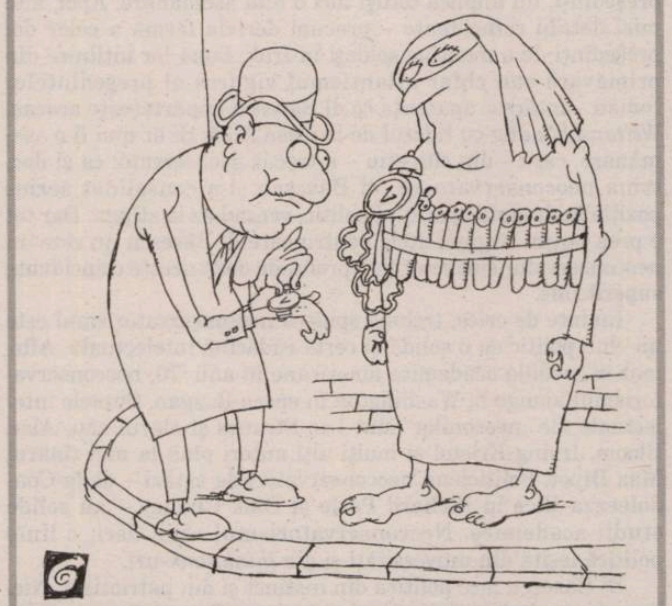

Desen de Ion BARBU

Andrei CODRESCU
www.codrescu.com
www.corpse.org

scrisoare din New Orleans

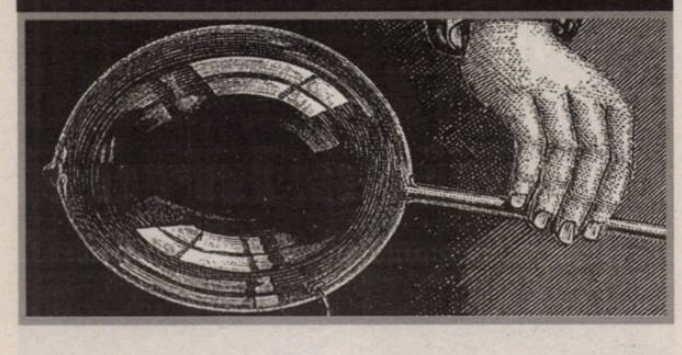

Noul virus

Oricine priveşte – şi toată lumea priveşte – canalele de ştiri este cu siguranţă convins că vine sfîrşitul lumii. Pentru unii chiar vine, numai că pe aceia nu-i vezi la CNN, Fox sau MSNBC. Pe CNN s-a dat informaţie folositoare doar cît a fost Katrina, dar cînd Rita nu s-a ridicat la înălţimea distructivă a predecesoarei sale, furia canalului a devenit aproape palpabilă. Starul reporterilor de la CNN, Cooper Anderson, a ratat Katrina la New Orleans, aşa că a făcut totul să se asigure că o să fie primul, în faţă, să-l vadă toată lumea, la Rita. Numai că furtuna nu s-a dovedit la înălţimea grandomaniei lui Cooper. În efortul de a umfla isteria, CNN a legat un tip într-un tunel aerodinamic, unde vîntul sufla cu peste 100 de mile pe oră, şi i-au pus întrebări precum: „Ce simţi cînd te suflă un vînt cu 100 mile/oră?“. Săracul pambleg poate să-şi caute acum o slujbă nouă, cum ar fi aceea de ţintă de tir la fabrica de carabine Barnum şi Bailey. Între timp, poveştile adevărate post-furtună despre New Orleans şi oamenii care se întorc acasă au fost trecute sub tăcere de producători, căci ei caută doar efecte de tip Cecil B. DeMille pentru cotele lor de audienţă.

Dacă CNN a reuşit să exagereze, Fox s-a întrecut pe sine cu relatări isterice, senzaţionaliste, ba chiar de-a dreptul inventate. Duminică, 25 septembrie, reporterii de la Fox, în căutare de ştiri proaste, au descris scene de sfîrşit-de-lume, în contradicţie directă cu interviurile pe care tot ei le luau. O prezentatoare se răstea la un general de corp de armată, somîndu-l să spună cîţi oameni sînt pe moarte aşteptînd salvarea în Ninth Ward, din New Orleans, reinundat de Rita. Iar cînd acesta i-a spus că, după ştiinţa sa, nici unul, pur şi simplu i-a tăiat microfonul şi a continuat să vorbească singură despre noi şi noi relatări despre muribunzi. Chestia nasoală cu relatările astea imaginare despre morţi este că nu erau *on camera*.

Perfect conştient de faptul că furtunile sînt fenomene trecătoare, CNN a planificat şi alte dezastre care urmează să aibă loc, cu promo-uri grele precum „Următorul dezastru: America este oare pregătită?“. Toate posturile de ştiri pe cablu, precum şi marile reţele, au produs scenarii pentru dezastre ce stau să vie, precum cutremure, explozii nucleare şi explozii de tancuri petroliere în portul Boston. Concursul pentru cea mai acerbă paranoia declanşat între canalele de ştiri a atins un soi de crescendo suprarealist, în care e greu să discerni cele ce se întîmplă de cele ce s-au întîmplat sau s-ar putea întîmpla (dacă le iese pasienţa producătorilor). Pe alocuri, totul semăna cu o combinaţie de transmisie sportivă cu playback-uri instant şi selecţiuni din canalele sci-fi.

Foarte ciudat, dar chiar şi persoanele din sau din apropierea zonelor devastate priveau ştirile de pe aceste canale şi le credeau, chiar împotriva realităţii pe care o vedeau cu ochii lor sau li se povestea de către oameni de la faţa locului. Avem nevoie de ştiri, dar ce produc aceste canale de informare în masă sînt doar viruşi de paranoia, care au infectat întreaga ţară şi care vor face încă şi mai grea reconstrucţia pozitivă, şi aşa lentă şi treptată. Reportajele ce stau să se nască nu sînt strălucitoare, dar vor fi eroice şi înălţătoare, într-un fel pe care istoria noastră l-a mai cunoscut în trecut. Şi-atunci, cine vor fi reporterii noştri adevăraţi?

traducere de Ioana AVĂDANI

deltarfi
bucureşti 93.5fm
iaşi 97.9fm
craiova 94fm
Actualitatea Altfel
un dialog între Luca Niculescu şi un invitat, personalitate a vieţii culturale, politice sau sociale româneşti.
de luni până joi
între 17:10 şi 18:00

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Sociologia fînului

<catalinatesar@y...> wrote:

Domnule profesor,

uitaţi cum stau lucrurile pe aici în momentul de faţă: am găsit o familie cu 16 membri (15 fraţi+mama), majoritatea plecaţi din ţară, vreo 7 dintre ei întorşi în sat în vacanţă pentru lucrul la fîn. Principala ocupaţie în perioada asta este cositul fînului, drept pentru care fiecare echipă merge la lucru pe cîmp cu cîte o familie. Facem „observaţie participativă“ acolo de ne dor toţi muşchii! Viorelia şi Ana au făcut o etnografie detaliată a fînului (etape, denumiri, drumul fînului de la cîmp la grajd etc.) şi au cules legende despre fîn. E o nebunie totală cu fînul ăsta, încît ne-am gîndit să facem o „sociologie a fînului“. Ce ziceţi?

Ce să zic, sună de-a dreptul exotic! O populaţie îndepărtată, cu obiceiuri stranii, pe care „antropologii“ se grăbesc să le descrie... Pare a fi o încurcătură, o mirare de orăşean care vede pentru prima dată o vacă. Ştiu însă că nu este aşa, majoritatea sînt de la ţară, toţi au mai făcut teren. Atunci ce-i cu „nebunia“ asta? Cer oareşce date suplimentare. Cătălina îmi trimite cîteva povestiri de teren, frumos aşezate în pagină:

„Eu nu fac fîn pentru că sînt bolnavă, nu pot. Noroc că vin ei vara să facă fînu'.“ Adică se întorc din Italia, Spania, Ungaria, Anglia etc., special pentru fîn?! – mă întreb nelămurită. Ba mai mult, aflu că la sărbătorile mari de peste an, adică la Crăciun sau la Paşte, nu prea vin pe-acasă.

Vorbesc cu Vero, care trăieşte în Spania de ceva ani buni, de vreo şapte ani mai precis, are chiar dublă cetăţenie, o întreb despre fînul ăsta care deja mă nelinişteşte. Nici ea nu înţelege foarte mult, bătrîna nu mai are vacă, are un cal doar, iar fînul îi cam prisoseşte de la an la an.

Pentru mine treaba cu fînul e o nebunie curată, sîntem la sfîrşit de iunie şi toată lumea are o singură îndeletnicire, nimeni nu e de găsit acasă cît e ziua de mare. La biserică clopotele bat de cîte 360 de ori, în trei reprize pe zi. Ne-am obişnuit: dimineaţa, la răsăritul soarelui – pentru plecarea la cîmp, la amiază – pentru pauza de masă, iar seara – pentru încetarea muncii.

Am lucrat şi noi la fîn, doar-doar om intra în „nebunia“ asta a muncilor „tradiţionale“ şi-om înţelege ceva! Sculat de dimineaţă în bătăi de clopote şi fuga la treabă! Vero de-abia s-a trezit, ceilalţi la ea în familie, la fel. Micul dejun cu cereale şi lapte pasteurizat, căci Alexandrei, născută şi crescută în Ungaria, nu-i place laptele de vacă. La numai cei 10 ani ai săi, Alexandra încearcă să ne servească o lecţie de politică pro-europeană: „De cînd a intrat în UE, în Ungaria lucrurile se schimbă în bine!“. Aşa o fi, ce să mai zicem? Vorbeşte la telefon cu tatăl ei şi ne traduce şi nouă fragmente de conversaţie, că nu ştim o boabă ungureşte. „I-am spus să trimită o salvare, un avion... ceva să mă ia de-aici că simt că mă bolînzesc.“

Ni se dau furci cu capătul din plastic sau fier, Gheorghe ne spune că sînt mai bune decît „ălea rustice“. Fînul a fost cosit cu o zi înainte, manual, nu şi-au cumpărat motocositoare din Italia, ca vecinii lor, că „locul“ e cam în pantă şi cu denivelări.

Vero ne spune să „ţipăm hainele“, „să ne ia şi pe noi puţin soarele“. Ea şi-a pregătit costumul de baie. „Staţi liniştite, că fraţii ăştia ai mei au mai văzut topless pe plajă în Spania!“

Bătrîna ne supraveghează munca, i-ar plăcea un par nou, din brad, pentru claia de anul ăsta, dar Iulian o lasă să vorbească şi îl înfige în pămînt tot „p-ăla din bătrîni“. Gata cu claia: „aduceţi vegeta şi piperu'“ – spune Iulian. Bătrîna ne povesteşte că în claie se presară sare pentru conservarea fînului, dar copiii nu o mai ascultă, „îi fac fînul să fie făcut şi gata“.

Seara la barul din sat al lui Adrian se discută despre cine a mai plecat şi venit din Italia, Gheorghe l-a văzut pe Canguru la Roma, a lu' Puţ şi-a luat apartament în Napoli, soţia lui Adrian aşteaptă un băiat, o să-i pună numele Mario, şoferu' de curse în Italia, vecinu' Ion, e la mare acum, la Mamaia, a lu' Mărie de pe pustă n-a putut veni anu ăsta la fîn. Şi apoi iar fîn: claia de la Vero mai trebuie pieptănată mîine puţin, a lu' Adrian e mai înaltă decît aia de anu' trecut, da anu' trecut a avut două, cică a lu' Crăciun a aşezat deja trei podine, da' n-are fîn să ridice trei clăi. Nicu rîde într-un colţ: „tata după ce ridica claia stătea trei ore lîngă ea s-o admire. Voi sînteţi în stare să discutaţi o noapte întregă de clăile voastre!“.

Urmează o serie de detalii despre „competiţiile fînului“, în jurul cărora se învîrt toate. Chiar şi cei mai tineri, care de multe ori nu mai văd rostul fînului pentru o gospodărie care nu mai are animale, tot intră – mai în glumă, mai în serios – în acest joc. Nu pot rămîne de rîsul satului. Iar pentru asta vin din Spania, Italia sau de pe unde mai sînt, pentru a face căpiţe mai ceva decît ale vecinului.

Tot nu înţeleg prea bine ce se întîmplă, dacă este un fenomen într-adevăr mai aparte sau, pur şi simplu, este vorba despre importanţa obişnuită a fînului pentru o gospodărie ţărănească. Se pare însă că această utilitate economică este în profund declin şi nu prea ar mai justifica toată această „nebunie“. Pe de altă parte, competiţia simbolică în jurul căpiţelor pare a fi mai puternică decît în satele învecinate. În orice caz, este interesant modul în care cei de aici şi cei de dincolo, din diferitele ţări pe unde lucrează sau s-au aşezat, ţin să se poziţioneze în continuare în ierarhiile orale ale satului prin „capitalul simbolic“ al fînului. Şi pentru aceasta nu ezită să facă mii de kilometri la vremea cositului.

Fînul ca „fenomen social total“, îmi trece prin minte. Dacă am şti în detaliu cum se leagă practici şi relaţii în jurul acestor „competiţii ale fînului“ şi cum s-au schimbat ele în ultima vreme, am putea citi mai bine, probabil, în acest fapt mărunt, dinamicile mari şi derutante ale „glocalizărilor“, care încă ne mai impresionează ca o „nebunie totală“.

mihailescuvintila@yahoo.com

Adrian MIHALACHE

e-cultura

E-călătoria

Trebuia să plec la Atena pentru un colocviu organizat de revista *L'atelier du roman*, în strînsă colaborare cu *Lettre Internationale*, versiunea română. Tema a fost sugerată chiar de redactorul-şef al celei din urmă, B. Elvin: *Europa rîsului. De la Aristofan la Caragiale*. Călătoria a început însă înainte de plecare, sub forma voiajului virtual. Dacă, în deambulările prin mediul autohton, lăsăm destul loc pentru imprevizibil, călătoriile în străinătate se planifică amănunţit. Dorinţa de a folosi eficient timpul impune explorarea virtuală a locurilor care vor fi parcurse. Resursele de informaţie din reţea, judicios utilizate, permit gestionarea călătoriei, astfel încît aventura să fie exclusă, iar costul să fie minim. Biletul de avion, achitat online, a fost primit prin poştă. Hotelul cel mai convenabil, adică ieftin şi central, a fost identificat, rezervat prin e-mail şi plătit prin cardul virtual. Traseul exact de la aeroport la hotel a fost stabilit în amănunt, inclusiv numărul autobuzului şi costul biletelor. Locurile şi muzeele obligatoriu de văzut au fost identificate pe hartă, proiectîndu-se traseele optime de parcurgere.

Ciberspaţiul nu înseamnă doar informaţie, ci şi cunoaştere. De aceea, planificarea itinerarului a fost dublată de o planificare a mentalului. Siturile web ale muzeelor au fost parcurse în prealabil, pentru a şti dinainte la ce să te aştepţi, fotografiile locurilor celebre au fost examinate, pentru a nu scăpa unghiurile favorabile. Odată familiarizat cu ceea ce urma să văd, am dorit să cunosc dinainte ce au gîndit cei care au mai fost pe acolo. Unele reacţii le cunoşteam, pe altele, ori le ignoram, ori le uitasem. Timpul nu-mi permitea o examinare exhaustivă, astfel încît i-am cerut lui Google să-mi dea un singur lucru: *Rugăciunea de pe Acropole* a lui Ernest Renan. Am primit numaidecît trei versiuni, cu şi fără ilustraţii. Textul – superb şi autoritar – m-a convins şi mi-a impus pînă într-acolo încît am fost convins că voi simţi şi voi gîndi, ajuns la faţa locului, aidoma ilustrului autor. Anticipam cu fiori cum „idealul cristalizat în marmură de Pentelic mi se va arăta". Ajungeam să cred, la fel ca el, că există „un tip de frumuseţe eternă, fără nici o legătură cu particularităţile locale şi naţionale". Simţeam deja un freamăt interior la gîndul că „adevărul unei credinţe este determinat de frumuseţea templelor care i s-au dedicat". Aşteptam să reneg, ca şi Renan, întreaga cultură occidentală, ca „produs al fanteziilor barbare, care-şi închipuie că se poate face ceva de calitate, în afara regulilor pe care raţiunea le dezvăluie celor inspiraţi". Eram pregătit, eu, care am admirat atîtea oraşe vestite, să văd în ele doar biete încropiri de „resturi de frumuseţe din tezaurul sfărîmat al antichităţii". Renan ajunge să respingă modernitatea, iar eu mă temeam că-i voi călca pe urme, nu numai în spaţiul fizic al Acropolei, ci şi în cel mental, al convingerilor. Călătoria avea să mă determine, oare, şi pe mine, să-mi înăbuş „neliniştea care, o dată ce-ai ajuns la adevăr, te face să-l mai cauţi încă"? Voi ajunge şi eu, asemenea lui Renan, să doresc „să pun stavili fanteziei care, chiar atunci cînd raţiunea s-a pronunţat, nu încetează să-mi dea ghes"? Riscul era mare ca, din cauza pregătirii temeinice, călătoria în spaţiul real să nu mai aibă sens. De vreme ce ştiam dinainte unde mă duc, ce aveam să văd, ce aveam să simt şi ce aveam să gîndesc despre toate acestea, la ce bun să mai plec? Călătoria virtuală părea să o suplinească perfect pe cea reală. Mai rămînea un singur lucru: contactul direct cu aura locurilor şi a obiectelor, în sensul elaborat de Walter Benjamin. Şi acesta este discutabil: desigur, dimensiunea, raporturile dintre monumente, poziţionarea lor reală în spaţiu contează. În schimb, interacţiunea cu privitorul este aproape la fel ca în mediul virtual. Poţi înconjura monumentele, schimbînd unghiurile de vedere, dar facilitatea o ai şi cu un program de calculator precum *QuickTime*. Nu poţi însă intra în interiorul lor: sînt toate înconjurate cu parapete de interdicţie. Se pare că o călătorie contează mai mult pentru a fi văzut decît pentru a vedea. A participa la o reuniune în care să te arăţi şi să te afirmi devine mai important decît a hoinări pentru a contempla şi pentru a asimila.

Împotriva acestor concluzii, tot Google avea să-mi fie de ajutor. Al patrulea pe lista siturilor-ţintă, la care căutarea m-a condus, purta, surprinzător, numele lui Zarifopol. Era un articol în care românul demonta cu ironie „rugăciunea" lui Renan. Genurile literare şi artistice îşi au vremea lor, sînt născute din necesităţi istorice şi rămîn supuse acestora, iar încercarea de a reînvia genuri moarte este o greşeală copilăroasă, este o idee învechită de retor – spune eseistul. „Rugăciunea" lui Renan nu este decît „un anahronism literar: amestec pestriţ şi comic de exclamaţii tipicare, de ornamente erudite colecţionate din manuale savante şi de note critice judicioase şi interesante!" Proza lui pare, citită astăzi, a parodia tocmai ceea ce exaltă. Huysmans – semnalează Zarifopol – vorbeşte despre caracterul „apos" – fluid şi diluat – al stilului lui Renan, tipic pentru un epigon al clasicismului. Faptul că, în ciberspaţiu, găseşti totul, chiar şi contrariul său, face ca experienţa personală, directă, să-şi recapete interesul: doar prins între opinii divergente, poţi gîndi liber. Experienţa directă, tangibilă, a călătoriei m-a pus în faţa fragmentelor de *ostrakon*, păstrate în Stoa lui Attalus, din agora Atenei. Văzînd, scrijelite pe piese de ceramică, numele lui Aristide şi Temistocle, hărăziţi, aceştia, prin vot, exilului, am simţit, parcă pe propria-mi piele, cît de factice este democraţia, chiar participativă, cum a fost cea ateniană.

Alex. Leo ŞERBAN

mă enervez; deci exist

...Exist, deci îi enervez pe alţii.

Frivolităţi

Mesaj mînios de la o duduie cu nume dubios, enervată că am scris, în nu'ş ce articol, „Dzeu" în loc de „Dumnezeu" – şi că, în general, folosesc „&"... Mi-ar fi fost foarte simplu să-i explic cu adevărat *de ce* recurg la aceste prescurtări (pentru economie: salvez fix 5 caractere, plus pauzele), dar am preferat să fac băşcălie. După care – ca după orice accident existenţial – mă gîndesc, ceea ce la mine înseamnă a-mpinge băşcălia la absurd, că mi-ar plăcea să fac un număr la *D.v.* despre o temă Mare, Grrhavă (ce ştiu eu... Viaţa! Moartea! Impozitele!), care să fie, de la un capăt la altul, în stenograme!! (Nu rîdeţi, vă rog, sînt serios.) Lăsîndu-l pe „Mihai Eminescu" la o parte, vă daţi seama cîte chestii s-ar putea spune în numărul *acela?!* Dar într-o *carte!? Critica raţiunii pure* ar putea intra în acelaşi volum cu *Critica raţiunii impure* – gîndiţi-vă, numai! (Domnu' Liiceanu, vă rog, aveţi contabili!) Economie de hîrtie, deci mai puţini copaci tăiaţi; economie de lumină la citit, deci nu-ştiu-cîţi gigakilowaţi mai puţin; economie de mişcări la întorsul paginilor, deci mai mult confort; economie, economii...

În aceeaşi ordine de idei, ţinînd cont că am inaugurat această rubrică, acum mai bine de-un an jumate, scriind împotriva folosirii lui „ca şi" (mă rog, ca să fiu sincer, „ca &"-nu m-ar deranja, doar că el nu se vede în varianta orală), mă simt dator să spun că sînt, tot mai mult, favorabil renunţării la prepoziţia „pe" din acuzativul „pe care". Nu doar fiindcă tot mai puţină lume, începînd cu premierul, o foloseşte – deşi e şi ăsta un semn; adevăratul motiv este că tre' să (s)pui o vocabulă în plus în contexte în care, oricum, toată lumea înţelege ce vrei şi fără acel „pe"! Cred că este o tendinţă generală (= globală) spre simplificarea vocabularului şi, mai ales, a gramaticii (economie, economie, *remember?)* şi că vor supravieţui acele culturi care vor şti să se adapteze. Limbile cu o gramatică greoaie (germana, franceza, româna...) vor fi, tot mai mult, parazitate de împrumuturi – aţi ghicit! – englezeşti, iar dacă nu vor accepta această „grefă" vor deveni „limbi moarte". Cam aşa văd eu tendinţa.

Am zis „tendinţa"? *Sorry – trend*-ul! Pe bune acuma: putem noi să stăm şi-n două urechi, să recităm „Somnoroase păsărele" în extaz mistic ca pe ultima mantră a Limbii Române şi să ne baricadăm în clădirea mîndrei noastre Academii ca-ntr-o Arcă, dimpreună cu căţei şi purcei, cu brînză, varză, viezure (că pe barză o lăsăm, ar putea să fie gripată!), cu dl Simion meşter cîrmaci şi cu *cipul* „DEX"-ului implantat în inimă – nu vom putea opri acest proces. Şi, de fapt, nici nu ştiu dacă se mai poate vorbi despre o limbă pur şi simplu: engleza a devenit mai curînd o parolă – un *password;* ea însăşi devine tot mai tehnică, tot mai specializată: *PR, lobby, marketing, enter, copy & paste, delete*... Cine nu ţine copy & pasul cu timpurile rămîne pe margine cu ochii-n soare.

...Asta, dacă vor mai exista „timpuri"! Altfel spus, dacă vom supravieţui *pur şi simplu* (ah: trebuia să scriu „pur & simplu"!) calamităţilor care vor veni – tot mai dese şi tot mai puternice *(on 2nd thought,* renunţ la „&": deja a fost copypăstuit de alţii...). Eu am spus-o de mult, că sînt Rac şi am presimţiri cosmice, apoi au venit savanţii mondiali şi-au spus acelaşi lucru. Başca Urania, aseară la *Naşul*. *Ce* vreţi mai mult – nu e destul!?!

chestionarul lui Proust

1. *Principala mea trăsătură*
2. *Calitatea pe care doresc să o întîlnesc la un bărbat*
3. *Calitatea pe care o prefer la o femeie*
4. *Ce preţuiesc mai mult la prietenii mei*
5. *Principalul meu defect*
6. *Îndeletnicirea mea preferată*
7. *Fericirea pe care mi-o visez*
8. *Care ar fi pentru mine cea mai mare nenorocire*
9. *Locul unde aş vrea să trăiesc*
10. *Culoarea mea preferată*
11. *Floarea care-mi place*
12. *Pasărea mea preferată*
13. *Prozatorii mei preferaţi*
14. *Poeţii mei preferaţi*
15. *Eroii mei preferaţi din literatură*
16. *Eroinele mele preferate din literatură*
17. *Compozitorii mei preferaţi*
18. *Pictorii mei preferaţi*
19. *Eroii mei preferaţi din viaţa reală*
20. *Ce urăsc cel mai mult*
21. *Calitatea pe care aş vrea s-o am din naştere*
22. *Cum aş vrea să mor*
23. *Greşelile ce-mi inspiră cea mai mare indulgenţă*
24. *Deviza mea*

Doina IOANID

1. Francheţea.
2. Un amestec de inteligenţă, onestitate şi delicateţe.
3. Personalitatea.
4. Dăruirea, lipsa de fiţe şi umorul.
5. Încăpăţînarea.
6. Să citesc şi să scriu.
7. Să fiu alături de bărbatul pe care-l iubesc.
8. Boala mea sau a celor apropiaţi.
9. Într-o casă cu livadă.
10. Culoarea castanei.
11. Macii, margaretele, albăstrelele şi floarea-soarelui, aşa cum sînt ele pe cîmp.
12. Mierla.
13. Faulkner, Márquez, Caldwell, Vargas Llosa, Updike, Steinbeck, Kundera, Flannery O'Connor, Salinger, Blecher, Bruno Schulz, Sábato, Rushdie.
14. Villon, Ronsard, Baudelaire, Withman, Ginsberg, Frank O'Hara, Dimov, Mircea Ivănescu.
15. Centaurul lui Updike.
16. Blimunda Şapte-Luni din *Memorialul mînăstirii*, de José Saramago.
17. Offenbach, Chopin, Bach, Enio Moricone, Vangelis.
18. Breughel, Bosch, Vermeer, Chagall, Utrillo.
19. Bunicii mei.
20. Nedreptatea.
21. Sînt prea multe ca să le mai spun.
22. N-aş vrea.
23. Greşelile copiilor.
24. Să devin un om mai bun decît sînt.

Răzvan RĂDULESCU

1. Acomodarea.
2. Fidelitatea.
3. Raţiunea. Dar mă uit mai întîi la glezne, să fie subţiri, şi la mîini.
4. Disponibilitatea.
5. Complezenţa. Nu am reuşit să-l corijez.
6. Să repar laptop-uri Apple.
7. Să somnolez dimineaţa în aşternuturi răcoroase.
8. Să nu mai pot fi niciodată singur.
9. Noua Egolandă. (Pînă să-mi dau seama de asta, am crezut mereu că vreau în Noua Zeelandă.)
10. Portocaliu, dar prefer combinaţiile.
11. Nu-mi plac florile de nici un fel. Adică pot să le tolerez în ghivece, dar am problemă să cumpăr şi să ofer.
12. Bibilica. Am văzut vreo două, acum un an, în curtea unei vecine de-a soacrei mele şi am vrut să cumpăr una. Apoi bufniţa.
13. Nabokov, Flaubert, Stendhal, Wilde, Bulgakov, Caragiale.
14. Prefer prozatorii. Nu-mi place poezia, în sensul că citesc greu şi nu înţeleg.
15. Candide, Jacques, Gil Blas.
16. Moll Flanders, Emma (Bovary).
17. Bull, Bach, Marin Marais, Rameau, Mozart.
18. Van Eyck, Vermeer, Watteau, Nabokov, Flaubert, Bulgakov, Caragiale.
19. Castraveţii. Mărarul îmi face foarte rău. În altă ordine de idei, clivajul logic.
20. Talentul pentru interpretarea muzicală. Mi-ar plăcea să cînt la pian cu uşurinţa cu care vorbesc.
21. N-aş vrea. (looool)
22. Actele de limbaj ratate.
23. Să cresc la 7% capacitatea utilă a creierului meu, de la 4 sau 5, cît e media.

Texte şi opinii de: *Alexandru BĂLĂŞESCU (antropolog, Paris) ● Alexandru BELEAVSCHI (jurnalist, Moscova) ● Alin FUMURESCU (jurnalist, doctorand la Bloomington, Indiana) ● Emil HUREZEANU (jurnalist) ● Petre IANCU (jurnalist, Bonn) ● Victor-Iulian TUCĂ (jurnalist, Bruxelles) ● Leon VOLOVICI (conferenţiar, Institutul de Iudaism Contemporan, Universitatea Ebraică din Ierusalim) ● **Coordonatoarea temei:** Magdalena BOIANGIU*

Spaima motivează ideologia

Cînd ritmul atentatelor scade, revistele serioase încearcă să lege terorismul contemporan de precedentele istorice. Pe bună dreptate – cred – revista The Economist *(20 august 2005) analizează asemănările dintre violenţa terorismului islamic şi cea a mişcării anarhiste de la începutul secolului XX. În Rusia şi în Franţa, în Germania şi în ceea ce era pe atunci Austro-Ungaria, protestul de clasă sau naţional se exprima prin vărsarea de sînge: în explozia bombei se sinucidea protestatarul şi era ucis şi cel considerat a fi purtătorul răului. Victimele atentatelor au fost regi, preşedinţi şi prim-miniştri; mari scriitori au scris drame despre dreptul „martirilor-revoluţionari" de a îneca în valul răzbunării şi oameni nevinovaţi, aflaţi într-un moment nepotrivit la locul nepotrivit. Terorismul contemporan a rezolvat problema: moartea întîmplătoare e legitimă pentru că toţi sînt vinovaţi, colaboratori ai răului. Terorismul perpetuat în numele Islamului a dat naştere unor polemici cu atitudini ireductibile: politicieni susţinuţi de prestigiul intelectual al unor echipe ideologice susţin că musulmanii au declanşat un război fără prizonieri care ţinteşte impunerea religiei lor pe tot globul şi este de datoria celorlalte civilizaţii, dar în special a celei iudeo-creştine, atacată în inima ei, să se apere. Să se apere de toţi musulmanii, adoptînd legi specifice, reducînd, pe ici, pe colo, libertăţile democratice ale tuturor cetăţenilor. Greu de tradus în datele politicii curente, spaima devenită ideologie uită că înainte de terorismul islamic a fost cel practicat de extrema stîngă europeană, în Italia, în Germania, în Franţa, în deceniile 7 şi 8 ale secolului trecut. Atunci democraţia europeană a rezistat. În nici una dintre aceste ţări nu a fost declarată starea de urgenţă, s-au ţinut alegeri, puterea şi opoziţia s-au confruntat pe toate temele posibile, inclusiv pe cea a luptei contra terorismului. Acum, reacţia autorităţilor din Statele Unite şi Marea Britanie, măsurile preconizate pentru prevenirea atentatelor nasc îngrijorări şi avertismente: s-ar putea crede că e pe cale a se instaura o dictatură totalitară, deşi realitatea e departe de proiecţiile apocaliptice ale celor care anunţă moartea libertăţii. Sentimentele antiamericane sînt explicate acum prin tentaţia distrugerii democraţiei, plănuită de Bush jr. şi aliaţii săi. E ciudat cît de bine văd potenţialele încălcări tocmai cei care nu văd încălcările reale din Rusia sau China, de pildă. De fapt, libertatea e moartă doar acolo unde nici nu s-a născut. Lupta împotriva terorismului foloseşte represiunea nediferenţiată în ţări unde democraţia era oricum un obiectiv de faţadă. În Rusia lui Putin sau în Egiptul lui Mubarak, duritatea reacţiei la atentate naşte o dinamică a violenţei, fără legătură cu ciocnirea civilizaţiilor, mai lesne de catalogat ca o luptă între ne-civilizaţii. Efect pervers al globalizării, terorismul islamist poate deveni un obstacol în calea democratizării. Este de sperat că democraţiile vor găsi mijloacele pentru a împiedica o minoritate fanatizată să-i condamne la moarte, fără proces, pe cei care nu trăiesc conform regulilor lor. (**M. B.**)*

Emil HUREZEANU

Nivelul zero

Există un nivel zero al democraţiei, care ţine, pentru fiecare dintre noi în parte, de libertatea individuală. Cînd vrei să călătoreşti în SUA, eşti cetăţean român şi ai nevoie de o viză, scena eliberării ei la Consulatul general american din Bucureşti, după 11 septembrie 2001, pare desprinsă din Orwell.

Te strecori, mai întîi, la ora fixată, printre garduri de fier, sub privirile suspicioase ale poliţiştilor români. Te iau în primire apoi funcţionarii americanoizi (români în uniforme cu acvile înstelate pe umeri) din paza clădirii. Au mai trecut două ore. Cînd ajungi în sala finală, într-o atmosferă de maximă încordare, eşti aşezat cu spatele la funcţionarii care pun întrebări celor chemaţi, unul cîte unul, la interogatoriu. Confidenţialitatea acestor discuţii, în prezenţa a zeci de persoane în aşteptare, cu faţa la perete, dar cu urechile şi nervozitatea stîrnite de frînturile de întrebări şi scîncetele de răspunsuri, devine o formă perversă de complicitate selectivă la stresul colectiv. Pentru că de acest stres suferă şi funcţionarii bănuitori şi petiţionarii angoasaţi.

În sfîrşit, ajungi în faţa funcţionarului consular. Engleza ta de-acasă, din literatură şi sălile de cinema, nu se potriveşte cu dialectul texan al domnişoarei de culoare. Poţi avea parte de un interpret, dar atîta vreme cît ştii englezeşte, o a treia prezenţă şi ideea că engleza ta e nulă alcătuiesc o umilinţă suplimentară. Ţi se răsfoieşte paşaportul, privirea cade asupra vizei libaneze. Ce-ai căutat acolo? Cînd, cu cine, de ce, de fapt? Cînd se termină, pleci cu toate întrebările puse şi răspunsurile nespuse, atîrnînd atît de greu în coşul tău zilnic de griji. Cîndva, în după-amiaza celei de-a doua zile, revii în grupul de cîteva zeci sau sute de persoane. Ninge sau plouă, dar stăm cu toţii afară, pe o stradă baricadată la capete, sub privirile ironice ale subofiţerilor români de poliţie, care te recunosc cu vicleană satisfacţie, pe tine, vorbăreţul mondialist de la TV, în lumea petiţionarilor care nu cuvîntă. Apoi cineva ne strigă pe nume, unul după altul. Prilej de socializare definitivă a *privacy*-ului în care doresc să călătoresc în America. „A, domnul X, unde mergeţi, şi eu tot la Corpus Christi, ce mai face domnul Cristian Tudor Popescu, e într-adevăr mai vesel în realitate?" Evazionez cu un zîmbet popular, printre măturile din Vaslui chitite să crească copii în Providence, şi-o tai spre Batiştei, nu înainte de a-l auzi pe poliţistul de la SRI mîrîind, sub chipiul postsovietic: „asta dacă venea pe-aici pe vremea împuşcatului, se lecuia definitiv de America".

Acesta este un episod desprins din realitate. Din toate punctele de vedere, avem de-a face cu una din scenele normalităţii post-*nine-eleven*.

Bastionul democraţiei trebuie – nu-i aşa – apărat în faţa terorismului şi scopul scuză mijloacele. În mod evident, parametrii democraţiei jeffersoniene au fost depăşiţi în *ciné-vérité*-ul propus mai sus de actualitatea celor brucanieni, pe care s-a grefat doctrina Bush-Cheney. Din perspectiva libertăţii individuale şi, în general, a „valorilor lumii libere", avem de-a face cu un recul de tip central-asiatic.

Dar libertatea mea individuală de călătorie, ponosită de birocraţia vizelor, nu este mai ameninţată de posibilitatea detonării unei bombe islamiste, educată într-o universitate germană, sub scaunul metroului, pe care tocmai m-am aşezat mulţumit, la Madrid sau Londra?

Caut apoi grăbit argumente în favoarea superiorităţii libertăţii individuale, de tip anglo-saxon, în faţa egalităţii comunitare de tip germanic sau rusesc. Prima este motorul democraţiei liberale, a doua poate fi, ca în prima jumătate a secolului trecut, suportul autoritarismului totalitar.

Există însă un al treilea argument, pe care ni-l livrează Aristotel, cu mult înaintea „valorilor occidentale": definiţia democraţiei asociază libertatea *(eleutheria)*, egalităţii *(isonomia)*. Doar aşa, omul „poate să trăiască aşa cum vrea".

Dar mai multe microfoane cu camere de luat vederi pe cap de occidental, mai mulţi funcţionari austeri şi oculţi pe urmele tale nu ne transformă, cu timpul, pe toţi, în vinovaţi, în timp ce duşmanii societăţii deschise, în Irak sau aiurea, au învăţat să ocolească obstacolele puse în calea libertăţii tuturor, optînd pentru sinucidere ca act suprem de libertate, în timp ce noi preferăm în continuare supravieţuirea, cu orice preţ?

Cred că din această dilemă de dramatică actualitate nu ieşim decît asumînd următoarele premise:

Mai întîi, trebuie să ne spunem că lumea noastră, a libertăţii curente şi paşnice este vulnerabilă, şi păstrarea ei poate să ducă la repetarea atentatelor teroriste din America, oricînd şi oriunde.

În al doilea rînd, creşterea vigilenţei şi a măsurilor de supraveghere poliţienească ar putea să aibă efecte secundare importante pentru alte bunuri private sau publice. Severitatea mijloacelor de interceptare a teroriştilor sporeşte succesul autorităţilor în combaterea traficului de droguri, a migraţiei clandestine, a violării embargoului asupra exporturilor interzise. Cineva credea chiar că supravegherea sporită a gărilor, aeroporturilor sau a conductelor cu apă ne-ar putea apăra mai bine nu doar împotriva teroriştilor, ci şi a agenţilor înalt-patogeni H5N1, Saars, Ebola, SIDA.

În al treilea rînd, apărătorii securităţii imperative le-ar putea spune practicanţilor laxismului libertar că intervenţia militară americană din Irak, pe lîngă zeci de mii de morţi şi haos, a creat condiţiile pentru democratizarea, oricît de lentă, a acestui spaţiu. În această ipoteză, acum imposibil de verificat cu succes în realitate, ar consta tocmai victoria democraţiei asupra terorismului.

Dar de cîtă democraţie şi securitate este nevoie, dacă preţul impunerii şi menţinerii lor este mai mare în vieţi omeneşti şi suferinţă, decît non-intervenţia?

Zgribulit, cu viza americană în buzunar şi legea morală clipind intermitent din cerul înstelat, petentul îşi face loc, oarecum consolat, printre greviştii de la gura metroului.

Proiectul „Big Brother", respins de Parlamentul European

„Parlamentul European (PE) a respins marţi o iniţiativă susţinută de mai multe ţări UE, care cer înregistrarea datelor privind convorbirile telefonice şi corespondenţa prin e-mail, pentru combaterea terorismului şi a crimei organizate. PE a aprobat un raport care ridică semne de întrebare în privinţa acestei măsuri şi a compatibilităţii ei cu respectul faţă de viaţa privată şi Convenţia europeană a drepturilor omului.

Încă din luna aprilie, Franţa, Irlanda, Suedia şi Marea Britanie cer ca operatorii de telecomunicaţii să stocheze, timp de 12 pînă la 36 de luni, toate datele privind SMS şi e-mail, precum şi registrele convorbirilor telefonice – fără conţinutul acestora – în scopul combaterii mai eficiente a terorismului. După atacurile din iulie de la Londra, preşedinţia britanică a UE şi-a întărit şi mai mult eforturile pentru aplicarea acestui proiect, însă iniţiativa, botezată deja proiectul «Big Brother», are opozanţi importanţi. În numele dreptului la viaţă privată şi intimitate, organizaţiile pentru apărarea drepturilor omului, oficialii europeni însărcinaţi cu protecţia informaţiilor, dar şi statele UE – ca Germania şi Finlanda – au respins proiectul britanic. Disensiunile dintre membrii UE au determinat Comisia Europeană să formuleze, la rîndul ei, o propunere de compromis care prevede stocarea informaţiilor doar 6-12 luni. Proiectul Comisiei poate fi respins de PE pe baza principiului codeciziei. Cu toate acestea, hotărîrile Comisiei şi PE în acest caz pot fi ocolite, ţările membre putînd, cel puţin teoretic, să aplice «proiectul *Big Brother*» prin acorduri de cooperare judiciară interguvernamentală."

(Evenimentul zilei, 29 septembrie 2005)

© S. Ivanoschi

Alin FUMURESCU

Patriotismul şi cărturarii

Este, probabil, un soi de boală profesională – în faţa unei probleme, primul meu reflex e acela de a-i căuta soluţiile în cărţi. „În" cărţi, nu „din" cărţi. Şi totuşi, în toamna lui 2001, reflexele mele au funcţionat cu o anume lentoare. După atentatele din 11 septembrie am avut nevoie de mai bine de o lună pentru a mă decide să recitesc Coranul.

Pe cînd am ajuns la Ellis Library, principala bibliotecă din campusul Universităţii Columbia-Missouri, eram convins că e deja prea tîrziu. Îmi şi imaginam rafturile secţiunii goale, pustiite de către armate de studenţi dornici să afle cît mai multe despre islam. Nici vorbă. Coranurile mă aşteptau frumos aliniate, în diferite ediţii şi traduceri. Am înşfăcat, bucuros, două ediţii comentate şi, pentru că tot mă aflam în zonă, am mai pus mîna pe-un Al Farabi şi pe un Ibn Sina – să fie, acolo. La ghişeu, bibliotecarul m-a privit serios pe deasupra ochelarilor: *Are you sure you wanna check'em out?* („Eşti sigur că vrei să le împrumuţi?") Abia cîteva zile mai tîrziu descifram tîlcul întrebării. Omul fusese bine intenţionat. Între timp intrase în vigoare aşa-numitul *Patriot Act*.

În realitate, Patriot Act nu există. Patriot Act e doar un acronim care, în varianta completă, sună aşa: *Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism* – adică „Unificînd şi Întărind America prin P.A.T.R.I.O.T.-ism". O formulare – să recunoaştem – mai degrabă căznită, pentru obţinerea unui acronim de efect. Documentul cu pricina, întins pe cîteva sute de pagini, a trecut prin Senat cu un singur vot împotrivă (Democratul Russ Feingold, Wisconsin) şi cu o majoritate zdrobitoare în Congres (357 „pentru", 66 „împotrivă"). Conform lui Michael Moore, creatorul lui *Fahrenheit 9/11*, nimeni nu ar fi catadicsit să-l citească de la un capăt la celălalt.

A schimbat cu ceva Patriot Act viaţa americanului de rînd? Nicidecum. De cînd a intrat în vigoare, n-am întîlnit pe nimeni care să pretindă că ar fi fost subiectul vreuneia dintre prevederile sale. Şi sînt destule – de la autorizarea supravegherii fără justificare a traficului pe Internet (articolul 214), pînă la extinderea interpretabilă a definiţiei terorismului domestic (articolul 802). Dar – după cum îmi atrăgea atenţia Luke Mergner, din departamentul de Ştiinţe Politice al Universităţii Bloomington-Indiana – „legea în sine este concepută în aşa fel încît să treacă neobservată. Dacă supravegherea ar fi făţişă, şi-ar pierde rostul. În aceste condiţii, efectul direct al legii e mai degrabă unul retoric."

Nu putem şti, aşadar, dacă Patriot Act a reuşit sau nu în încercarea declarată de a face America mai puternică. Ştim însă, cu siguranţă, că a eşuat în cealaltă încercare – aceea de a o face mai unită. Prăpastia dintre cele două Americi[1] – cea de pe coaste, urbanizată, liberală şi majoritar democrată, şi cea din interior, predominant rurală, tradiţionalistă şi republicană – a continuat să se adîncească. Un important segment al societăţii civile continuă să protesteze împotriva percepute restrîngeri a drepturilor şi libertăţilor civile. În opinia acestora, puţin contează dacă administraţia a făcut sau nu uz, bunăoară, de faimosul articol 215 ce permite autorităţilor aflarea listelor de cărţi împrumutate de la orice bibliotecă publică (interzicîndu-le totodată bibliotecarilor să divulge existenţa acestui tip de supraveghere). Periculoasă ar fi însăşi existenţa prevederii cu pricina. „Simplul fapt că au autoritatea să o facă e de natură să mă îngrijoreze" – declara Mahdi Bray, director executiv al Muslim American Society Freedom Foundation.

„Exerciţiul libertăţilor democratice este necesar mai mult decît oricînd în perioade de criză şi, mai ales, pe timp de război" – susţine şi profesorul Jeffrey Isaac[2], şeful departamentului de Ştiinţe Politice al Universităţii Bloomington-Indiana. „Unele sacrificii pot fi pentru moment necesare în numele securităţii. Dar, legal vorbind, excepţiile trebuie definite fără echivoc şi monitorizate de către judecători independenţi; se cuvin explicate Congresului şi controlate de către acesta; trebuie să fie cît mai reduse şi mai restricţionate în timp. În primul rînd, astfel de sacrificii nu trebuie să pună în nici un fel în pericol valorile centrale ale democraţiei. Democraţia necesită diversitate, pluralism, controverse şi opoziţie. Acestea nu reprezintă pericole la adresa democraţiei, ci însăşi «sîngele» ei."

Din acest punct de vedere, societatea civilă stă încă bine cu tensiunea arterială. Perspectiva încheierii, chiar în aceste zile, a negocierilor dintre Congres şi Senat pe tema re-autorizării unor articole din Patriot Act a reîncins dezbaterile. Şi, din nou, vîrful de lance îl reprezintă disputele din jurul dreptului la confidenţialitatea lecturilor. Între cărturari şi promotorii patriotismului oficial, tensiunile se escaladează. Asociaţia Americană a Bibliotecarilor (ALA), împreună cu alte asociaţii şi fundaţii, suportă demersul unui „John Doe" care contesta la Curtea Supremă secţiunea 505. Ba se mai şi creează alianţe stranii. Opt asociaţii naţionale de afaceri, printre care şi Camera de Comerţ a SUA, susţin varianta Senatului (S. 1389), care solicită o justificare credibilă pentru consultarea fişelor de lectură. Dacă nu din dragoste de carte, o fac măcar pentru că arhivele firmelor intră şi ele sub incidenţa aceluiaşi articol.

Povestea e veche de cînd lumea. Facem ce facem şi tot la cărţi ne întoarcem. Între timp, eu am recitit Coranul şi filosofii arabi, fără ca nimeni să-mi ciocănească la uşă. Ba am mai dobîndit şi cetăţenia americană, aşa că abia aştept să votez.

Bloomington, Indiana, 14 octombrie 2005

---

1. Surprinzător, poate, pentru mulţi, retorica existenţei celor „două Americi" a precedat retorica mult mai recentă a „celor două Românii".

2. Una dintre cărţile sale, *Democraţia în vremuri întunecate*, recent tradusă şi-n româneşte, tratează problematica democraţiei în ţările Europei de Est.

Cetăţenii şi Patriot Act

După ce Congresul SUA, motivat de evenimentele din 11 septembrie 2001, a adoptat Patriot Act, întărind controlul autorităţilor federale şi limitînd drepturile persoanelor, municipalităţile s-au mobilizat pentru a împiedica aplicarea acestui text. N-au reuşit. ***(M. B.)***

Cînd spunem că democraţia impune garanţia intimităţii individului, e implicită ideea că noi decidem în ce măsură şi cui vrem să-i facem destăinuiri despre existenţele noastre. Prin Patriot Act viaţa privată a oamenilor devine transparentă împotriva voinţei lor, deoarece poliţia federală capătă puteri sporite, dreptul de a percheziţiona domiciliul persoanelor, accesul la dosarele medicale sau şcolare, la fişierele întreprinderilor şi bibliotecilor, desfiinţînd contractul de confidenţialitate a comunicărilor telefonice sau electronice. Cel de-al Patrulea Amendament stipulează: „Dreptul cetăţenilor de a li se garanta persoana, domiciliul, hîrtiile şi bunurile împotriva percheziţiilor şi confiscărilor nemotivate nu va fi violat şi nu se va elibera nici un mandat, dacă nu există o prezumţie serioasă coroborată de un jurămînt sau de o afirmaţie, care să descrie în mod specific locul şi persoanele supuse cercetării sau lucrurile de confiscat". Patriot Act atenuează prescripţia „prezumţiei serioase" şi elimină condiţia specificităţii („fără să descrie în mod specific locul, persoanele şi obiectele care trebuie cercetate"), limitînd strict percheziţia. El dă latitudinea de a efectua percheziţii şi confiscări oriunde şi în orice circumstanţă, nu în funcţie de unii indici obţinuţi anterior printr-o procedură validată în justiţie, ci prin presupunerea Ministerului Justiţiei motivată de prejudecăţi rasiale.

Într-o democraţie, transparenţa acţiunilor statului este la fel de necesară ca opacitatea persoanelor şi, în fapt, Constituţia insistă în numeroase rînduri asupra existenţei unor arhive cu acces liber pentru toată lumea. Fiecare dintre cele trei puteri (executivă, legislativă, judiciară) este obligată să-şi facă publice acţiunile, ele să fie vizibile, atît pentru popor, cît şi pentru celelalte puteri, ceea ce este adesea interpretat ca un drept aparţinînd poporului: dreptul la „libertatea informaţiei". Secretul – scrie teoreticianul dreptului Carl Sunstein – este incompatibil cu principiul autonomiei". Principalul avantaj al transparenţei în treburile publice este declanşarea dezbaterilor cetăţeneşti, dar nu acesta este singurul avantaj – scrie el. Printre efectele pozitive ale echilibrului puterilor (o putere nu o poate controla pe cealaltă, dacă nu ştie cu ce se ocupă aceasta din urmă) este şi „puterea dezinfectantă produsă de lumina zilei" (altfel spus, dacă dezbaterile se produc sub pecetea tainei, „participanţii nu vor fi atît de atenţi să nu lase impresia că se comportă mînaţi de motivaţii nelegitime sau inadecvate").

Caracterul privat al acţiunii individuale şi transparenţa acţiunii publice fiind condiţiile necesare ale autonomiei democratice, rezoluţiile municipalităţilor sînt neliniştite de faptul că Patriot Act va prejudicia libertatea persoanelor şi integritatea legilor. În rezoluţia comitatului Blount, din Tennessee, se găseşte expresia cea mai viguroasă a acestei nelinişti: toţi rezidenţii din comună sînt invitaţi „să studieze Declaraţia drepturilor (ansamblul celor zece amendamente la Constituţie adoptate în 1789) pentru a putea identifica tentativele vizînd subminarea republicii noastre constituţionale şi să reziste, declarînd nulă şi neavenită orice tentativă de a promulga în viitor legea marţială sau starea de urgenţă". Dacă în alte rezoluţii termenii sînt mai măsuraţi, asta nu înseamnă că nu este exprimată, într-o manieră recurentă, ideea că asupra poporului şi a legilor din Statele Unite apasă o ameninţare. (...) Toate rezoluţiile sînt solidare în prevenirea acestei ameninţări privind toate persoanele care locuiesc în Statele Unite. Aproape fără excepţie, cele 331 de texte îşi afirmă ataşamentul faţă de drepturile şi libertăţile tuturor „persoanelor" şi tuturor „rezidenţilor" şi nu doar ale „cetăţenilor". (...) Poate că rezistenţa faţă de Patriot Act va cîştiga teren, poate se va epuiza, rezoluţiile municipale ne amintesc că aplicarea legilor nu este doar misiunea poliţiei locale, ci a tuturor rezidenţilor din oraşe, sate, cătune. Legea – locală, statală, federală sau constituţională – nu devine realitate decît atunci cînd – aşa cum zicea Patrick Henry (1736-1799, militant pentru independenţă şi guvernator al statului Virginia) – ne preocupă pe toţi şi cînd o susţinem din toată inima.

(după Elaine Scarry, în *Harper's Magazine*, New York, revistă lunară, 230.000 de exemplare)

Victor-Iulian TUCĂ

Totalitarism într-o nouă prezentare

Distanţa dintre America şi Rusia în privinţa democraţiei este enormă. Nimeni nu-i pretinde fostului spaţiu sovietic să devină peste noapte patria drepturilor omului şi a cultului dreptăţii sociale, însă oricine constată că, în ultimii patru ani, paşii Moscovei spre democratizare au fost deviaţi spre un regim oligarhic cu pronunţate accente totalitare. În tradiţia înscenărilor celebre din istoria URSS-ului, retorica puterii arogante a statului de la răsărit şi-a găsit un nou paravan: terorismul. Dintr-un singur foc s-ar fi realizat două obiective: dintr-o dată Rusia şi Statele Unite ar lupta pe aceeaşi baricadă împotriva terorismului internaţional. În al doilea rînd, Rusia îşi rezervă dreptul de a reglementa prin forţă orice eveniment intern, indiferent de natura reală a situaţiei de pe teren. Mai mult, îşi însuşeşte doctrina „loviturilor preventive" care îi permite să atace orice stat, în condiţiile în care ea s-ar considera ameninţată. Să luăm un singur exemplu: un liceu din Transnistria este închis deoarece limba copiilor nu mai convine autorităţilor din proclamata republică de peste Nistru. Părinţii copiilor protestează, au loc conflicte cu miliţienii transnistreni, se înregistrează victime şi numeroase arestări. Un grup de localnici revendică cu disperare eliberarea conaţionalilor arestaţi, se baricadează în şcoală şi sechestrează, la rîndul lor, alte persoane. În acest spaţiu marcat de o instabilitate accentuată, un astfel de scenariu poate deveni oricînd realitate. Este însă vorba de terorism? Sînt localnicii respectivi acoliţii lui Bin Laden? Firește, cînd ai de a face cu metodele manipulării de provenienţă sovietică, totul este posibil: vor apărea, ca din senin, luptători arabi, jurnaliştii vor fi îndepărtaţi sau vor fi împiedicaţi să ajungă la faţa locului, se va declara că teroriştii i-au ucis pe ostatici, iar trupele speciale au fost forţate să intre în acţiune, la final se declară necesitatea întăririi puterii statului şi, în special, a prerogativelor preşedintelui care este pregătit să apere cetăţenii, să lupte pentru instaurarea ordinii, pentru patrie, pentru etc., etc., etc.

În realitate, nimic nu justifică alăturarea unor exemple de acest gen intervenţiei americane în Irak. Între Groznîi şi Bagdad există o singură asemănare: tirania exercitată prin lungi dictaturi sîngeroase. În al doilea caz, tirania a căzut. Totuşi, situaţia rămîne complicată, intervenţia a produs, la rîndul ei, victime în rîndul populaţiei, americanii par a se transforma din eliberatori în trupe de ocupaţie. Armele de distrugere în masă nu s-au găsit, iar trupele coaliţiei înregistrează pierderi însemnate. Sînt acestea suficiente motive pentru ca Rusia să nu mai fie criticată atît de mult pentru nerespectarea drepturilor omului în Cecenia? Este îndeajuns ca inabilitatea politică a Occidentului în Orientul Mijlociu să fie exploatată de preşedintele Putin în sensul reinstaurării unui regim totalitar? Nu cred în văduve negre şi în retorica găunoasă a culpabilizării tuturor arabilor, ca fiind terorişti înnăscuţi. Pe de altă parte, cred că statele europene au dreptul să interzică purtarea voalului de către femeile musulmane, în condiţiile în care alegi să trăieşti ca emigrant, în spaţiul Occidental. Diferenţa dintre democraţie şi totalitarism nu poate fi mascată de lupta împotriva terorismului. În acest sens, exemplul Bruxelles-ului poate fi semnificativ. Acest oraş are în componenţă peste 150.000 de cetăţeni de origine marocană (musulmani) la o populaţie care nu depăşeşte 1.000.000 de locuitori. În plus, mai există aproximativ 100.000 de turci, veniţi la muncă în anii '60 şi deveniţi între timp cetăţeni belgieni. Majoritatea lor covîrşitoare este perfect integrată în comunitatea ţării de adopţie, Belgia. Cauza este desigur una singură: cultura democraţiei.

Bruxelles, 2 octombrie 2004

EUROPA FORUM

CU UN OCHI LA RAPORT ŞI CU ALTUL LA CLAUZĂ

supliment editat de Dilema veche şi EurActiv.ro în colaborare cu HVB Bank Romania

Manuela PREOTEASA
Cristian GHINEA

Cum am făcut

Dacă nu ştiţi, aflaţi acum că marea ştire a săptămînii următoare e raportul de ţară al Comisiei Europene privind România. Ar fi trebuit să fie ultimul şi în funcţie de el să se aplice sau nu clauzele de salvgardare. Dar, cum profesorii îngăduitori amînă corigenţa, şi Comisia a stabilit că va mai exista un raport în primăvară. Oricum, asta nu scade tensiunea aşteptării. Mulţi ştiu deja că va fi mai bun decît cel de anul trecut.

Noi nu ştim încă, aşa că am rugat nişte experţi independenţi să evalueze progresele făcute de România în domenii-cheie, de la precedentul raport încoace. Cititorii *Dilemei vechi* sînt deja familiarizaţi cu schema, de cînd am evaluat anul trecut ofertele electorale: trasezi criterii de performanţă, iei nişte experţi serioşi şi îi rogi să dea note. Unii ar putea strîmba din nas, au şi făcut-o, în ideea că evaluarea nu are cum scăpa de subiectivism. Le dăm o veste proastă: şi raportul de ţară este făcut de oameni şi e marcat de subiectivism. Noi am utilizat expertiza internă pentru a oferi aprecieri alternative. Este, pînă la urmă, un exerciţiu de orgoliu: putem şi noi să ne criticăm profesionist, nu doar cei de la Bruxelles.

Ne-am oprit cu evaluarea la cinci domenii. Trei sînt cele mai sensibile şi aici ne atîrnă clauzele deasupra capului: justiţia, politicile anticorupţie (am preferat să le tratăm separat) şi concurenţa. Alte două nu au clauze, dar sînt sensibile, dată fiind întîrzierea istorică ce separă România de Uniune. La fiecare domeniu, am evaluat: adaptarea **legislaţiei** la cerinţele din ultimul raport; gradul de **implementare; capacitatea administrativă; voinţa politică; realismul în angajamente;** plus un element **opţional** propus de fiecare expert. Bineînţeles, criteriile şi chestiunile punctuale au fost diferite pentru fiecare domeniu.

Apoi am cerut comentarii asupra evoluţiei mediului politic în ultimul an. Cum criteriile politice nu sînt la ordinea zilei, nu am notat acest domeniu (era şi greu de cuantificat ce anume înseamnă progres aici). Dar, cum spaţiul public este aproape obsedat de politică şi de UE, deoarece ne îngrijorăm că orice prostie spusă de mai ştiu eu care politician ar putea afecta integrarea europeană, am ales doi reputaţi politologi pentru comentariile generale asupra a ce s-a întîmplat cu politica, politicile şi politicienii, în anul scurs de la precedentul raport. Cîrcotaşii ar putea găsi şi alte domenii care meritau studiate. Sîntem de acord cu ei. Am avut dileme dacă să evaluăm şi administraţia publică. Dar cum revista ne-a pus la dispoziţie un spaţiu limitat, îi lăsăm pe cîrcotaşi să se ocupe de administraţie. Concluziile mai jos, detaliile suculente în interior.

Şi ce-a ieşit

Actuala guvernare a decuplat vechile reţele de corupţie de la o parte din resurse, ceea ce face ca voinţa politică în lupta anticorupţie să fie privită pozitiv de expertul optimist în domeniu, Radu Nicolae. O privire de fond, îndreptată spre prevenirea corupţiei găseşte însă Guvernul, în ansamblul său, cu un picior în aer: chiar dacă unii paşi s-au făcut, jumătăţile de măsură nu rezolvă o boală atît de grea (în viziunea expertului pesimist, Codru Vrabie). Ambii au apreciat mai degrabă schimbările în legislaţie şi au notat negativ capacitatea administrativă şi implementarea. Per ansamblu, capitolul anticorupţie ratează de puţin nota de trecere: 4,9.

Dar nu e cazul ca Monica Macovei să se supere pe noi. Acolo unde lucrurile depind mai mult de domnia sa, evaluările au fost mai bune, iar din comentarii (la justiţie, anticorupţie, mediu politic) este cea mai lăudată persoană oficială, ceea ce nu e puţin lucru într-o ţară de cîrcotaşi. Media pe justiţie: 6,8. Ambii experţi au notat foarte bine voinţa politică şi au depunctat capacitatea administrativă. Georgiana Iorgulescu ridică în comentariul său problema spinoasă a conştiinţelor. Dincolo de rapoarte, sînt mai greu de reformat. Şi, în definitiv, o singură voce e prea puţin, chiar dacă se află în fruntea ministerului, e nevoie de mai multe – spune celălalt expert, Dan Stoica.

Aproape de justiţie se plasează concurenţa: 6,7. Ajutoarele de stat au reprezentat unul dintre cele mai sensibile aspecte în negocieri, iar controlarea lor aduce o notă relativ bună. Dar problemele liberei competiţii nu se reduc la atît, iar preţurile ascunse ale eliminării unor facilităţi s-ar putea să nu fi ieşit încă la iveală.

Cu o lună în urmă, pe 22 septembrie, o ştire răzleaţă arăta că Mexicul a introdus taxe de 67,3% pentru produsele de oţel de la Mittal România, pentru că aveau preţ de *dumping*. În faţa acelaraşi probleme, Comisia Europeană nu a pus taxe, ci unsprezece condiţii, din care patru privesc concurenţa. Cînd Tăriceanu i-a anulat ajutoarele de stat lui Mittal (care deţinea anul trecut 83,42% din întreaga producţie internă de oţel, potrivit Institutului Metalurgic din România), gigantul n-a cîrtit public. În schimb, peste puţin timp, a licitat pentru portul Galaţi. Şi a cîştigat. Aşa merg lucurile. Exemple interesante mai sînt: cînd preţul la benzină o luase în sus, oficialii OMV au motivat doct: „să nu facem *dumping* pe piaţa externă". Dar un expert în energie din SUA a rîs: *dumping* e cînd ieşi pe piaţa externă sub cost, iar nu cînd nu te aliniezi la un preţ care, independent de tine, variază afară.

Suprinzător pentru noi, cea mai mare medie apare la agricultură: 7,5. Voinţa politică capătă aici o uluitoare sub-medie de 9,5. Depunctarea a venit, din nou, de la capacitatea administrativă de a implementa angajamentele luate. Experţii nu spun că satul românesc este unul european, dar noi nu evaluăm aici ţăranii, ci miniştrii şi instituţiile. Altfel, un reportaj de pe *anchete.ro* povestea că un ţăran din Moldova s-a interesat la Agenţia SAPARD cum să ia cîteva mii de euro să îşi mai cumpere vreo şase vaci. Funcţionarul i-a dat, amabil, o dischetă: „găsiţi toate informaţiile acolo". Pentru a vedea şi partea pozitivă, exemplul Poloniei arată că fermierii şi-au îmbunătăţit mult starea de spirit cînd au început să primească banii europeni, potrivit schemei de subvenţii pentru agricultură. Iar banii îi primeau în bancă, prin urmare şi-au deschis toţi conturi în bănci, dezvoltînd sistemul financiar. Revenind pe meleaguri neaoşe, România trebuie să-şi facă mai întîi agenţia de plăţi, ceea ce nu se va întîmpla chiar mîine.

În schimb, capitolul codaş este mediul: 4,6. Ceva progrese legislative au fost remarcate, dar per total situaţia „verzilor" este albastră. Poate şi din cauză că protecţia ariilor naturale este remarcată de ambii experţi ca marea problemă a domeniului.

Happy-end

Se spune că cea mai fericită e ţara care nu apare niciodată în deschiderea jurnalului de ştiri externe. Oare cînd a fost ultima oară Elveţia în *prime-time*? În schimb, premierul Berlusconi a răsfăţat jurnalele de ştiri cu scandalurile de corupţie în care a fost anchetat. România nu e Elveţia, dar Italia e în Uniunea Europeană. Aşa că tragem speranţă că şi noi vom fi, cu scandalurile noastre latine şi cu corupţii noştri cu tot. Vă urăm un raport plăcut!

Puteţi da note integrării României şi vă puteţi exprima opiniile pe forumul EurActiv.ro, topic: Note la integrare.
http://www.euractiv.ro/eaforum/viewtopic.php?p=56#56

Iulian CHIFU

Fără cale de întoarcere

– Ce-a făcut Europa în ultimul an? –

2005 a fost un an cu multe dureri de creştere pentru Uniunea Europeană. De la referendumurile pentru Tratatul Constituţional din Franţa şi Olanda, un lung lanţ de evenimente au ridicat foarte serios problema supravieţuirii construcţiei europene. S-au detaşat trei formule alternative: blocarea extinderii, scindarea Uniunii între est şi vest sau chiar pierderea dimensiunii politice.

Ieşirea cea mai comodă din impasul creat de eşecul Tratatului Constituţional a fost acuzarea proaspătului proces de extindere cu 10 noi state, cu costurile aferente. Această abordare a creat nevoia unei „perioade de pauză" a extinderii, pentru absorbirea noilor veniţi şi pentru a regîndi procesul integrării pe mai departe. S-a vorbit chiar despre nevoia de a plasa un viitor posibil val de extindere după aflarea unei soluţii finale în arhitectura constituţională europeană.

Nici unul dintre aceste scenarii nu a putut fi validat ulterior. Ba, mai mult, singurul compromis pentru deschiderea negocierilor cu Turcia nu a fost blocarea extinderilor viitoare ci, dimpotrivă, începerea negocierilor cu o altă ţară, Croaţia. Este de aşteptat ca procesul să fie mai îndelungat, criteriile să fie respectate cu mai mare stricteţe, iar severitatea Comisiei să crească. Însă aici gradul de sofisticare al instituţiilor europene şi inerţia imensului mecanism birocratic nu pot lucra decît în favoarea procesului de extindere.

La limită, cel mai prost scenariu susţine că Franţa şi Germania ar putea chiar părăsi Uniunea, dacă pătrund aici Ucraina şi Turcia, state care, împreună cu România, Polonia şi ceilalţi aliaţi ai „noii Europe" din zona occidentală ar putea decide orice, fără a ţine cont de motorul franco-german, într-o Europă cu o decizie luată prin vot majoritar şi nu prin consens.

Nu cred că Europa se va scinda, dimpotrivă, Marea Britanie pare tot mai apropiată de Franţa şi Germania – şi prin prisma preşedinţiei Uniunii din acest semestru – iar Uniunea ca întreg pare mai conştientă de nevoia de a renunţa la compromisuri legate de principiile şi valorile sale constitutive. Uniunea Europeană ar fi în pericol de a se destrăma doar cînd procesele de convergenţă şi criteriile de integrare continuă a societăţilor statelor europene membre nu ar mai fi respectate sau direcţiile de evoluţie ar deveni divergente. Or, integrarea europeană reală este din ce în ce mai profundă, astfel că nici ratarea Tratatului Constituţional, nici problemele unor lideri transferate la nivelul Uniunii, nici vina dată pe costurile extinderii sau problemele de buget nu sînt argumente serioase astăzi pentru a presupune o ruptură.

Este cert că instalarea Angelei Merkel în fotoliul de cancelar va reorienta politica externă a Berlinului spre reconstrucţia relaţiei cu Statele Unite şi pe trimiterea în derizoriu a troikăi Berlin-Paris-Moscova. Sînt deja semne clare ale încheierii toleranţei oficialilor europeni faţă de Rusia democraţiei dirijate, toleranţă pînă acum proporţională cu cantităţile de petrol şi gaze exportate de Moscova spre Vest.

În fine, varianta unui blocaj al dezvoltării politice şi chiar punerea în dificultate a uniunii economice din cauza neres-pectării Pactului de Stabilitate de către Germania, Franţa sau Italia, ba chiar şi de alte state din „miezul" Europei, nu este credibilă. Costurile unui proces de blocare sau de disoluţie europeană sînt atît de mari încît nici un lider european nu poate să şi le asume.

Apoi, o Europă completă nu poate fi decît una cu Balcanii de Vest, cu ţările caucaziene, Republica Moldova şi Ucraina, cu Belarusul democratic şi cu o a treia generaţie de relaţii cu Federaţia Rusă. Proiectul european nu se poate realiza mîine. Din contră, timpul pentru negocierea şi respectarea capitolelor de aderare se va dilata din ce în ce mai mult, din cauza nevoii de întărire a criteriilor de aderare şi a gradului mic de convergenţă al ţărilor aspirante cu Uniunea Europeană de astăzi – politic, economic, instituţional. Însă nu există cale de întoarcere.

România a intrat deja în ultima turnantă. Pînă la integrarea reală mai este cale lungă, iar costurile sînt departe de a fi fost estimate real şi prezentate transparent. Dar, dacă nu se produce vreo catastrofă – război, mineriadă, prăbuşirea statului – drumul este astăzi ireversibil, iar data de 1 ianuarie 2007 pentru aderarea ţării noastre la UE – irevocabilă. Important este ce vom face a doua zi după admitere, care este rolul pe care dorim să ni-l asumăm şi cît vom putea să influenţăm politicile europene la Răsărit, să ne legitimăm interesele în această regiune şi să demonstrăm partenerilor noştri că este în interesul general al Uniunii să-şi asume politicile propuse.

Iulian Chifu *este conf. univ. dr., secretar ştiinţific al Departamentului Relaţii Internaţionale şi Integrare Europeană al SNSPA şi director al Centrului de Prevenire a Conflictelor şi* Early Warning.

reforma justiției

Georgiana IORGULESCU

Modificarea conștiinței pînă la raport

Față de condițiile exprese din clauza de salvgardare, România a reușit crearea la termen a unor strategii și planuri de acțiune pentru reforma justiției și pentru acțiunile anticorupție. Multe dintre punctele prevăzute au fost realizate. Urmează a se vedea care vor fi rezultatele și dacă resursele umane și materiale sînt suficiente.

Deși nou adoptate în 2004, legile justiției au trecut anul acesta prin ample transformări, care au angajat dispute aprinse între noul alesul Consiliu Superior al Magistraturii (CSM), ministrul Justiției, ca inițiator, Înalta Curte de Casație și Justiție, corpul magistraților, Parlament și Curtea Constituțională. Deși aceasta din urmă a decis că anumite prevederi ale pachetului legislativ sînt neconstituționale, modificările de substanță ale legii au rămas, fiind acum deplin funcționale. Acestea prevăd caracterul permanent al activității membrilor aleși ai CSM, începînd cu noul mandat, membrii actuali putînd opta pentru activitate permanentă sau activitate atît la instanțe/parchete, cît și la CSM. În condițiile în care volumul de lucru al CSM este foarte ridicat, tocmai pentru realizarea angajamentelor asumate de România, simptomatic este faptul că numai un singur membru al CSM a optat pentru activitate permanentă aici. În condițiile în care resursele umane, organizarea și transparența decizională a CSM lasă de dorit. Un lucru salutar pentru integritatea corpului profesional: eliminarea din funcțiile de conducere a colaboratorilor Securității.

O modificare disputată a fost numirea eșalonului 1 din ierarhia procurorilor la propunerea ministrului Justiției, și nu la propunerea CSM, așa cum prevedea legislația din anul 2004. Această aparentă pierdere a independenței va putea fi apreciată numai după analizarea activității parchetelor, pe termen scurt și mediu.

Reorganizarea PNA în departament în cadrul Parchetului General trebuia să se producă de mult. Totuși persistă întrebarea: pot rămîne doi procurori, în cadrul aceleiași instituții, ordonatori principali de credite? Probabil că nu.

Independența ține nu numai de lege, dar și de conștiință. A celui care face legea, a celui care o aplică. A celui care dă un telefon, deși nu are voie să o facă. A celui care ascultă de telefon, deși își încalcă statutul. A celui care are puterea și o folosește peste limitele legii și ale conștiinței. Toate disputele din acest an țin, în esență, de acest subiect. Direcția, deși nu întotdeauna dreaptă, pare a fi corectă. Dacă aș fi un înalt responsabil al UE, nu aș activa clauza de salvgardare. Dar aș monitoriza sistemul cu mare atenție pentru că modificările la nivelul conștiinței nu vor avea loc pînă la raportul din primăvară. Dar sînt premise.

***Georgiana Iorgulescu** este directoare executivă a Centrului de Resurse Juridice (www.crj.ro).*

Din condițiile de închidere a negocierilor – Capitolul Justiție și Afaceri Interne (2004)

– Dezvoltarea și implementarea unui Plan de acțiune actualizat și integrat și a unei Strategii de reformă a Sistemului Judiciar.

– Accelerarea considerabilă a luptei împotriva corupției și în particular a corupției la nivel înalt prin asigurarea aplicării stricte a legislației anticorupție și a independenței efective a Parchetului Național Anticorupție (PNA), precum și prin realizarea începînd cu noiembrie 2005 a unui raport anual de activitate convingător al PNA în domeniul luptei împotriva corupției la nivel înalt. Parchetului Național Anticorupție trebuie să i se asigure personalul, resursele financiare și de pregătire profesională, precum și echipamentul necesare pentru a-și îndeplini funcția sa vitală.

– Realizarea unui audit independent al rezultatelor și impactului generate pînă acum de Strategia Națională Anticorupție. Reflectarea concluziilor și recomandărilor acestui audit în noua strategie anticorupție multi-anuală, care ar trebui să fie un document cuprinzător, redactat nu mai tîrziu de martie 2005, însoțit de un plan de acțiune cu elemente de control și rezultate de atins clar definite, precum și prevederi bugetare adecvate; Implementarea Strategiei și Planului de Acțiune trebuie avizate de un organism existent, clar definit și independent; această strategie va trebui să includă și angajamentul de revizuire a procedurii penale pînă la finalul anului 2005 și să asigure tratarea cazurilor de corupție într-o manieră rapidă și transparentă, pentru a garanta sancțiuni adecvate cu efect descurajator; trebuie să conțină măsuri în direcția reducerii numărului de organisme care au atribuții în domeniul prevenirii și investigării corupției, pînă la sfîrșitul anului 2005, pentru evitarea suprapunerii responsabilităților. *(sursa: EurActiv.ro, decembrie 2004)*

Dan STOICA

E nevoie și de alte voci

Mă întreb uneori dacă nu cumva Integrarea Europeană a înlocuit cultul personalității. Sub semnul integrării stau de-a valma valori, criterii, *acquis*, dar și abuzuri, diminuarea perspectivelor critice sau lenea de a gîndi.

În cursul negocierilor pentru aderare, Europa ne-a impus îndeplinirea unor criterii doar din perspectiva racordării sistemului judiciar românesc la cel european și a criteriilor politice de la Copenhaga. Se poate astfel ușor constata o eroare de abordare. Măsurile strategiei de reformă actuale nu consideră sistemul juridic în toată complexitatea sa. Nu regăsim în actuala strategie răspunsuri la chestiuni esențiale, cum sînt: contracararea intereselor puternice ale celor care opun rezistență la schimbare și la implementarea reformei; resursele limitate financiare și umane; participarea scăzută a persoanelor din sistem la eforturile privind reforma; izolarea față de modelele de reformă existente în alte țări; ezitări ale puterii politice de a avea o strategie coerentă de implementare.

Cel puțin trei priorități ar trebui să definească reforma justiției: Educația, Transparența și Competiția. Este nevoie de juriști competenți în chestiuni care privesc apărarea cetățeanului față de abuzurile celorlalte puteri ale statului. Trebuie să știm cît mai mult despre cei din sistem, pentru a înlătura suspiciunile și tentațiile legate de abuzuri. Monopolurile nu fac decît să protejeze interesele persoanelor care le controlează, în disprețul interesului public.

Din perspectiva Europei, aplicarea clauzei de salvgardare poate fi o necesitate: erorile sistemului judiciar românesc pot zgudui ansamblul sistemului juridic european, într-un context deja zbuciumat de performanța redusă a noilor membri. Din perspectiva României, intrarea în spațiul juridic european va aduce o presiune consistentă, care poate accelera reformele de profunzime. Eliberați de urgența integrării, vom avea mai mult timp pentru soluțiile de substanță, ca să funcționăm eficient. Opțiunea pentru neaplicarea clauzei de salvgardare în ce privește justiția ar putea veni mai ales din această ultimă perspectivă.

Progresele evidente sînt legate de libertatea de exprimare a celor din interiorul sistemului. Dar nu e suficient, cît timp justiția penală primește prea multă atenție, iar structurile de interese din justiție se adaptează și rezistă măsurilor de refomă. Exemplul aprecierilor primite de Ministerul Justiției arată că este nevoie de un *leadership* puternic pentru ca schimbările să fie percepute ca atare. Dar un singur angajament real nu este de ajuns, alte voci trebuie să i se alăture, să colaboreze și să găsească soluțiile cele mai bune, cu un singur scop: o justiție mai corectă pentru cetățean.

(o variantă extinsă a comentariilor domnului Stoica poate fi găsită pe site-ul partener www.euractiv.ro)

***Dan Stoica** este președintele Societății pentru Justiție (www.sojust.ro)*

NOTA EXPERȚILOR: **6,8**

politici anticorupție

Radu NICOLAE

Un nou suflu pentru lupta anticorupție

Alternanța la putere din 2004 a determinat un reviriment al proiectului luptei împotriva corupției, deși rezultatele concrete sînt încă puține.

Pot fi notate progresele făcute de Ministerul Justiției prin legislația anticorupție și prin noua strategie anticorupție, mai coerentă și centrată pe priorități. Au fost îmbunătățite semnificativ formularele declarațiilor de avere și de interese. De asemenea, a fost legiferată procedura testelor de integritate în administrația publică. Procurorul va avea de acum dreptul să testeze integritatea unui funcționar, cînd există indicii că acesta din urmă e corupt. Prin măsurile legislative recent adoptate, se asigură o independență efectivă a procurorilor în activitatea de investigare. Cu toate acestea, legislația anticorupție este încă incompletă, mai multe prevederi inițiate de ministrul Justiției aflîndu-se în stadiul de proiect (incriminarea conflictului de interese, înființarea Agenției Naționale de Integritate – ANI). În ciuda recomandărilor Comisiei din 2004, din cauza întîrzierii legii pentru înființarea ANI, în România sînt încă necesare prea multe dovezi pentru a putea fi declanșată cercetarea averii demnitarilor asupra cărora planează suspiciuni de îmbogățire ilegală. Urmează apoi etapa importantă de implementare a legislației, cînd vom putea observa relevanța acestor măsuri.

Au existat și progrese la nivel instituțional. Reorganizarea PNA a fost necesară pentru a oferi procurorilor anticorupție posibilitatea de a ancheta deputați și senatori, iar competența noului Departament Național Anticorupție a fost restrînsă la cazuri de mare corupție. Un alt punct pozitiv îl reprezintă înființarea Direcției Generale Anticorupție în cadrul Ministerului Administrației și Internelor, dar crucial va fi modul în care această direcție va funcționa în practică.

La nivelul rezultatelor, trebuie menționat că mai mulți reprezentanți ai vechii Puteri sînt anchetați sau au fost trimiși în judecată pentru fapte de corupție (ex. Mischie, Sechelariu). Totuși anchetele de mare corupție sînt relativ puține, iar pentru a deveni credibile acestea vor trebui să vizeze și reprezentanți ai actualei Puteri. Corupția din domeniul sănătății și din sectorul vamal este departe de a fi controlată.

Consider că actuala percepție a scăderii corupției se datorează faptului că noua Putere, prin schimbarea majorității șefilor de instituții, a decuplat vechile rețele de corupție de la o parte din resurse. Cred că în acest moment evoluțiile sînt destul de încurajatoare pentru a amîna decizia privind activarea clauzei de salvgardare.

***Radu Nicolae** este coordonatorul programului de Integritate Publică din cadrul Centrului de Resurse Juridice.*

Codru VRABIE

Dumicatul amar

Într-un interviu acordat unui cotidian central la 11 octombrie, Jonathan Scheele arăta că pașii făcuți sînt în direcția bună, dar nu sînt niște pași completi. Bunăoară, încă nu s-a înțeles, la nivelul clasei politice, care este răspunzătoare în solidar de această stare de fapt, că tema corupției nu este una independentă: corupția afectează funcționarea mediului de afaceri, pentru că se traduce în competiție neloială; corupția diminuează capacitatea administrației publice de a aplica legislația în vigoare, pentru că se traduce prin ineficiență; corupția împiedică reforma justiției, pentru că aruncă umbra îndoielii asupra tuturor magistraților, fără să-l mai poată deosebi pe profesionist de găinar. Corupția – spuneam și în urmă cu un an, cînd evaluam pentru *Dilema veche* ofertele electorale – este o boală de sistem, iar prevenția este mai importantă și mai eficientă decît tratamentul sau operația – nu ne permitem luxul să ducem această boala pe picioare!

Se spune că nu poți (învăța cum se) face o omletă, fără să spargi ouăle; știm însă cu toții că, dacă din neîndemînare scapi cîteva coji în tigaie, omleta va fi amăruie, ici și colo, cîțiva dumicați vor fi necomestibili. Anul trecut arătam că în platformele electorale, componentele anticorupție nu erau suficient de bine gîndite. România a fost nevoită să facă o omletă la guvernare și un scrob în opoziție – din nefericire, s-a dovedit tare neîndemînatică și tot mai mulți dumicați sînt amari. În privința sancționării corupției, neîndemînarea este evidentă și se traduce prin căutarea disperată a marilor rechini. În privința combaterii, modificările aduse legislației, în sine, nu reprezintă decît un pas – pe jumătate șovăitor, din cauze interne, pe jumătate temător, din cauze externe. La capitolul prevenție însă, chiar nu ne-am făcut temele! Așadar, ca orice student care se duce la examen „la plesneală", nu putem spera decît că bucătarul-șef se va bucura de aspectul frumos rumenit, îngrijit, al omletei și ne va da nota de trecere... Și poate evită să guste tocmai din dumicatul ăla amar...

***Codru Vrabie** a lucrat ca expert anticorupție pentru Transparency International – România, în prezent este consultant pe probleme de bună administrație la Institutul Român de Training.*

NOTA EXPERȚILOR: **4,9**

agricultură

Lucian LUCA

Principalul adversar – timpul

Schimbarea puterii la sfîrşitul anului trecut a dus la o abordare mai directă a problemelor structurale ale agriculturii româneşti (este meritoriu accentul pus pe dezvoltarea fermei familiale, inclusiv cu ajutorul programelor *Fermierul* şi *Renta viageră)*, dar efectele acestei politici vor fi vizibile abia pe termen mediu şi lung. În ce priveşte efortul de aliniere la normele şi practicile UE, situaţia nu s-a îmbunătăţit spectaculos, deşi s-au făcut progrese în aproape fiecare domeniu considerat critic anul trecut: implementarea SAPARD (măsuri încă neacreditate, fonduri care se vor pierde), migrarea funcţionarilor publici spre sectorul privat, urgenţa creării structurilor administrative pentru gestionarea organizării comune de piaţă, problema bunăstării animalelor, viitorul întreprinderilor de procesare neconforme normelor de siguranţă a alimentelor (riscul închiderii), protejarea graniţelor externe ale Uniunii (controlul strict al intrărilor şi ieşirilor produselor agro-alimentare, inclusiv controlul sanitar-veterinar). De aceea, principalul adversar al unei implementări de succes a *acquis*-ului rămîne timpul. Este de aşteptat ca presiunea pregătirii aderării să crească pînă la limita suportabilului, odată cu apropierea de 1 ianuarie 2007. De exemplu, în cazul agenţiei de plăţi, pregătirea procedurilor şi a sistemului IT corespunzător poate dura circa doi ani, ceea ce înseamnă că acreditarea respectivei agenţii se va încheia în ultimul moment dinaintea efectuării primelor plăţi directe (sfîrşitul anului 2007). Totuşi problemele cele mai delicate nu sînt cele care privesc absorbţia locală a fondurilor comunitare, ci acelea care pun în pericol fucţionarea ansamblului UE (graniţele).

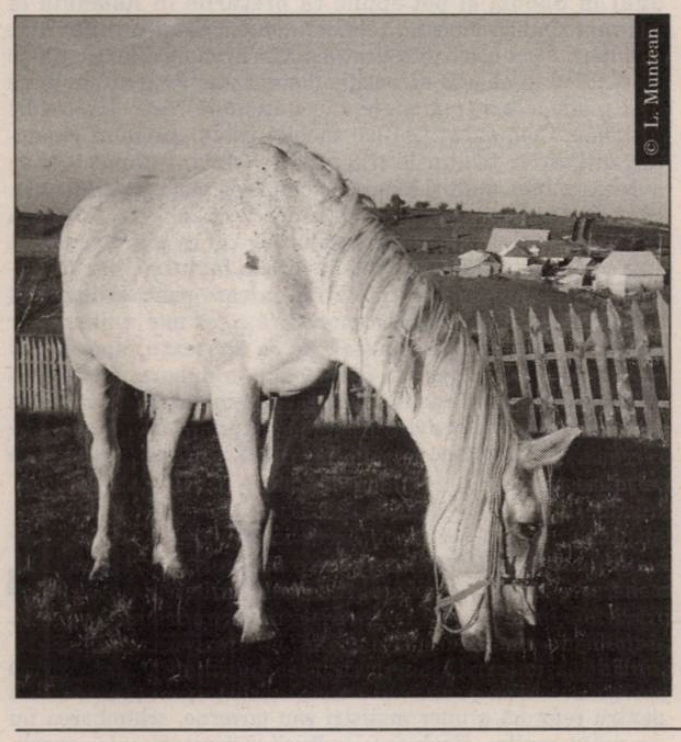
© L. Munteanu

Lucian Luca *este doctorand în economie şi cercetător principal la Institutul de Economie Agrară. A lucrat cu Banca Mondială în calitate de consultant pentru agricultură şi dezvoltare rurală şi a contribuit la capitolul referitor la agricultură al Memorandumului Economic de Ţară (2003).*

Irina RÂMNICEANU

Critică, nu pesimistă

Fără îndoială, în cursul acestui an România a accelerat semnificativ pregătirile pentru adoptarea politicilor agricole comune (PAC). De altfel, nici timpul nu mai are răbdare... Dincolo însă de eforturile făcute de autorităţi, o serie de probleme rămîn deschise. Implementarea efectivă a măsurilor comunitare va fi probabil proba de foc a aderării la UE.

În ciuda progreselor înregistrate în plan instituţional, rămîn – faţă de capacitatea României de a putea absorbi, la un nivel satisfăcător – fondurile comunitare pentru agricultură şi dezvoltare rurală. Pe de o parte, oportunităţile oferite de PAC sînt importante. Luînd numai exemplul dezvoltării rurale, România va putea primi de la bugetul comunitar, în primii trei ani de după aderare, o sumă de aproximativ patru ori mai mare decît întreaga contribuţie a UE programată în cadrul SAPARD. Pe de altă parte însă, experienţa de pînă în prezent a cheltuirii fondurilor SAPARD ar trebui să rămînă un semnal de alarmă. Deşi s-au făcut eforturi şi s-au înregistrat anumite progrese, nu cred că s-a găsit încă remediul căutat.

O altă provocare o constituie experienţa limitată a României în aplicarea, în perioada pre-aderării, a unor mecanisme de intervenţie similare celor comunitare. Avînd în vedere şi problemele structurale cu care se confruntă sectorul agricol, ar fi (fost) poate utilă implementarea unor programe pentru restructurarea exploataţiilor de semi-subzistenţă sau a unor scheme de pensionare anticipată. La fel, după aderare, sprijinul destinat producţiei agricole va cunoaşte o schimbare sensibilă prin introducerea plăţilor unice pe suprafaţă, diferite de actualele plăţi încă proporţionale cu cantitatea produsă.

Totodată, o problemă cu adevărat importantă pentru agricultori, dar şi pentru autorităţi o va reprezenta respectarea standardelor comunitare privind produsele agricole, precum şi a cerinţelor agro-ambientale sau a celor vizînd sănătatea oamenilor, plantelor şi a animalelor. Este îngrijorător, de pildă, numărul unităţilor agro-alimentare care nu îndeplinesc normele comunitare şi nici nu au întocmit programe de restructurare-modernizare (506 din totalul de 698 pentru carne roşie sau 356 din totalul de 524 pentru procesarea laptelui).

Dar dincolo de reforme rămîn cele peste 3 milioane de agricultori, pentru care PAC înseamnă o necunoscută, o ameninţare sau o promisiune. În condiţiile în care regulile jocului vor fi schimbate radical, consider esenţială găsirea limbajului şi a canalului de comunicare care pot elimina „euro-miturile" şi pot (tr)aduce PAC destinatarilor săi.

În final aş dori să subliniez că, deşi pot părea critică, nu sînt pesimistă. Cred că România va găsi resursele pentru a se adapta schimbărilor care urmează şi că PAC va accelera un proces de restructurare care este necesar.

Irina Râmniceanu *este expert în cadrul Institutului European din România. A publicat în 2004 lucrările* Probleme structurale ale agriculturii româneşti în perspectiva aderării la Uniunea Europeană *şi* Dileme ale europenizării politicii de dezvoltare rurală – implicaţii pentru România.

NOTA EXPERŢILOR: 7,5

mediu

Dan MANOLELI

Instabilitate instituţională

A crescut numărul de acte normative care transpun directivele în dreptul intern. Din păcate, lipseşte o legislaţie secundară care să realizeze responsabilităţi mai clare la nivelul departamentelor şi a ministerelor, în contextul unor abordări integrate. Cele mai multe reglementări rămîn tributare unor viziuni sectoriale, în pofida faptului că, „pe hîrtie", s-au creat structuri care să realizeze abordări holiste (Comitetul Interministerial pentru integrarea domeniului protecţiei mediului în politicile şi strategiile sectoriale la nivel naţional). Deliberările în cadrul acestei structuri nu se regăsesc ca politici integrate în planul naţional de dezvoltare şi nici în strategiile de implementare a unor directive şi convenţii de mediu.

Punctul cel mai slab rămîne în continuare partea de implementare a acestei legislaţii. Este foarte dificil să fie puse în practică unele reguli, atîta timp cît există încă o foarte mare instabilitate instituţională (restructurări ale agenţiilor teritoriale de protecţia mediului, redefiniri şi subordonări succesive ale acestora, urmate de conflicte de competenţe).

În ce priveşte capacitatea administrativă, aceasta este în curs de consolidare, mai ales în contextul descentralizării competenţelor la nivel teritorial. Şi aici însă există neajunsuri prin modul în care este conceput fluxul de raportare de la bază spre centru. Acest flux pare să fie încadrat mai degrabă într-o piramidă cu vîrful în jos, care demonstrează o insuficienţa personalului la nivelul agenţiilor judeţene de protecţia mediului.

Voinţa politică pentru implementarea angajamentelor consecutive adoptării *acquis*-ului comunitar este încă foarte slabă. Este adevărat că fondurile sînt insuficiente pentru rezolvarea unor probleme serioase, în fruntea cărora tronează tratarea apelor reziduale şi eliminarea deşeurilor. Acestea au devenit priorităţi care se reflectă şi în portofoliile de proiecte ale agenţiilor de dezvoltare regională, ceea ce se traduce printr-o ignorare deliberată a priorităţilor de conservare a naturii. Or, pentru îndeplinirea conformării la directivele privind conservarea naturii, România nu are perioadă de tranziţie. Drept consecinţă, ar trebui deschisă o linie bugetară distinctă de conservarea naturii în cadrul bugetului de protecţia mediului. Probabil că extinderea suprafeţelor de arii protejate îi sperie pe oamenii politici care îşi văd ameninţate intenţiile de a construi în şi în preajma acestor arii. Chiar în condiţiile extinderii acestor arii protejate pînă la un procent de 15% (nivelul mediu european), pare greu de crezut că vor exista intervenţii punitive asupra celor care încalcă regulile de protecţie.

Dan Manoleli *este expert în protecţia mediului, profesor dr., Universitatea Bucureşti.*

Erika STANCIU

Protecţia naturii nu este o prioritate

S-au făcut progrese şi se fac eforturi evidente pentru adaptarea legislaţiei la exigenţele UE. Mai puţin evidente sînt eforturile de armonizare a legislaţiei din diverse domenii cu prevederile legislaţiei de mediu. Exemple: armonizarea modificărilor recente la legea reconstituirii dreptului de proprietate asupra terenurilor forestiere cu legea ariilor protejate şi cu alte prevederi legale, armonizarea legislaţiei din turism cu legislaţia specifică de protecţie a naturii.

Implementarea legislaţiei de mediu lasă mult de dorit, în principal din cauza capacităţii reduse de personal (număr şi pregătire) şi dotării necorespunzătoare. Exemple: a) deşi există legislaţie bine definită cu privire la managementul deşeurilor, acestea reprezintă o problemă majoră, inclusiv în parcurile naţionale şi naturale, în zonele limitrofe acestora sau în staţiuni turistice; b) legislaţia referitoare la ariile naturale protejate, deşi îmbunătăţită în ultimii ani, este desconsiderată cînd se lansează proiecte majore de investiţii (exemplu: construcţia de mănăstiri în zonele de protecţie specială în Ceahlău şi Piatra Craiului).

© S. Ivanoschi

În ce priveşte instituţiile, s-a îmbunătăţit capacitatea ministerului şi a instituţiilor din subordine prin angajarea de personal. Dar capacitatea rămîne necorespunzătoare, mai ales la nivelul Agenţiilor Regionale şi Locale pentru Protecţia Mediului. De asemenea, atribuţiile şi responsabilităţile nu sînt suficient de clar definite, ceea ce duce la lipsuri majore în implementarea legislaţiei. Resursele financiare sînt foarte limitate.

Dacă ne uităm la voinţa politică, deşi inundaţiile au fost un semnal de alarmă şi au determinat decidenţii să îşi amintească de modul în care se gospodăresc resursele naturale, nu există un interes real pentru protecţia mediului, mai ales pentru protecţia naturii. Angajamentul privind desemnarea ariilor naturale protejate de interes comunitar (reţeaua Natura 2000) nu a primit pînă în prezent atenţia şi sprijinul necesare. La data aderării, România trebuie să prezinte o listă completă, bine documentată, pentru propuneri de viitoare arii naturale protejate. Resursele financiare pentru desemnarea acestor situri sînt insuficiente, iar coordonarea activităţii la nivel naţional este ineficientă. Întîrzierea depunerii listei de propuneri poate duce la întîrzieri în obţinerea fondurilor structurale alocate României de către Uniunea Europeană.

În general vorbind, aspectele legate de protecţia mediului şi de protecţia naturii nu sînt considerate prioritare în România, iar situaţia nu s-a îmbunătăţit sub actuala guvernare. Ne interesăm de mediu în principal sub presiunea Uniunii Europene.

Erika Stanciu *este coordonator de programe forestiere în cadrul Programului „Dunăre Carpaţi" al WWF (Fondul Mondial pentru Natură).*

NOTA EXPERŢILOR: 4,6

concurenţă

Gheorghe OPRESCU

Se va termina perioada de alăptare?

Există în Tratatul de Aderare o clauză mai puţin cunoscută, dar importantă pentru înţelegerea modului în care trebuie „internalizat" raportul din octombrie al Comisiei. Această clauză spune că autoritatea de monitorizare a ajutoarelor de stat din România (Consiliul Concurenţei) nu a ajuns încă la un stadiu satisfăcător de implementare a criteriilor europene în domeniul acordării ajutoarelor de stat. Ca urmare, a fost pus în practică un aşa-numit „mecanism de pre-consultare", în cadrul căruia, în prezent, orice *proiect* de decizie a Consiliului Concurenţei în domeniul ajutoarelor de stat este transmis mai întîi, pentru informare, la Comisia Europeană. Drept consecinţă, România nu poate încă începe discuţiile cu Bruxelles-ul cu privire la acceptarea ajutoarelor de stat care au fost acordate înainte, dar vor continua şi după momentul aderării. Acesta a fost – dacă vreţi – „preţul" plătit pentru a închide capitolul „Concurenţă", în decembrie 2004.

Progrese sînt, şi chiar substanţiale, în toate domeniile în care se efectuează evaluarea. Legislaţia este armonizată, Consiliul Concurenţei a primit sediu şi, deocamdată, un buget corespunzător, salariile au crescut spectaculos, personalul are acces la un *training* adecvat; există cazuri de interzicere a unor ajutoare de stat, deciziile sînt suficient de bine motivate juridic, deşi analiza economică mai lasă de dorit. Politicul presează acum în direcţia corectă, adică pentru aplicarea regulilor europene. Transparenţa a crescut, deşi este încă mult loc de mai bine (de exemplu, rapoarte cu privire la ajutoarele de stat din zonele libere sau defavorizate nu pot fi găsite pe site-ul instituţiei).

Este greu de crezut că aşa-numita „clauză de salvgardare" va fi activată în legătură cu acest domeniu. Însă – în opinia mea – nu activarea sau nu a clauzei va da măsura reală a progreselor în domeniu. Contează mai mult dacă în raport Comisia va recunoaşte că autoritatea română în domeniu, Consiliul Concurenţei, realizează o aplicare profesionistă a regulilor comunitare. Într-o astfel de eventualitate, „mecanismul de pre-consultare" (i-am putea spune *„perioada de alăptare"*) ar lua sfîrşit şi România ar putea începe discuţiile cu Comisia pe marginea ajutoarelor de stat care să continue şi după data aderării, evident, în condiţiile respectării regulilor europene.

Personal, nu aş renunţa încă la actualul mecanism de control al Comisiei asupra practicii ajutoarelor de stat din România (chiar cu asumarea costurilor subliniate mai sus). Nu poate nimeni garanta că, în lipsa unui astfel de „stimulent", România (mediul politic, Consiliul Concurenţei, Ministerul Finanţelor, AVAS, mediul economic etc.) nu ar reveni la vechile practici. Acesta este, de fapt, pericolul general care ne pîndeşte în cazul (absolut improbabil, după părerea mea) al ratării aderării.

(o variantă extinsă a comentariului domnului Oprescu poate fi găsită pe site-ul partener – www.euractiv.ro)

***Gheorghe Oprescu** este director al Departamentului de Management din Universitatea "Politehnică" Bucureşti. În perioada 1996-2001 a fost vicepreşedinte, iar între 2002 şi 2004 a fost consilier al preşedintelui Consiliului Concurenţei. A participat activ la negocierile cu Comisia Europeană referitoare la capitolul „Concurenţa".*

Liviu VOINEA

Politica anti-trust ne ustură la buzunare

În domeniul politicii de concurenţă s-au făcut progrese timide în ultimul timp, printre care aş menţiona două. Ajutoarele de stat se află pe un trend descrescător, dar acest trend încă mai cunoaşte unele inflamări periodice de la caz la caz. În al doilea rînd, a crescut recunoaşterea publică a problemelor de concurenţă, chiar dacă uneori din cauze conjuncturale (cum a fost cazul preţului la carburanţi); implicit, a crescut notorietatea Consiliului Concurenţei (chiar dacă nu neapărat şi eficienţa acestuia).

Principalul reproş pe care îl am de făcut la adresa politicii de concurenţă din România nu se referă însă la ajutoarele de stat. Acestea sînt o reminiscenţă a economiei etatizate. Într-un interval relativ scurt de timp ele se vor alinia, de voie, de nevoie, la standardele din UE. Ajutoarele de salvare-restructurare, care acum reprezintă grosul ajutoarelor de stat, vor mai putea fi acordate doar ad-hoc, o singură dată, şi cu avizul Comisiei Europene. Vom reorienta ajutoarele către obiective orizontale (cum ar fi cercetarea-dezvoltarea, IMM-urile, reconversia profesională etc.) şi tot mai puţin către obiective sectoriale.

Problema pe care o ridic eu nu ţine deci de ajutoarele de stat, ci de politica anti-trust. La acest capitol – care, ce-i drept, nu face parte dintre condiţiile impuse pentru evitarea clauzei de salvgardare, dar care face totuşi parte din criteriul privind „capacitatea de asumare a obligaţiilor de membru" – România stă prost, foarte prost. Am trăit un an în Spania şi unul în Suedia şi pot spune că preţurile în România la mîncare, îmbrăcăminte, telefoane, benzină şi utilităţi sînt mai mari decît acolo. Explicaţia stă în lipsa de concurenţă de pe piaţă şi în abuzul de poziţie dominantă. Prea multe pieţe sînt monopoluri (regionale sau naţionale) sau oligopoluri restrînse. Comunicaţiile (fixe, mobile, cablu), petrolul, cimentul, utilităţile, băuturile răcoritoare, berea, tutunul – şi aş putea continua mult şi bine cu exemple de pieţe distorsionate. Pînă cînd politica anti-trust nu va fi corect aplicată, România nu va avea o piaţă concurenţială. Iar cei ce pierd constant sînt consumatorii finali. Trebuie înţeles faptul că, într-o Uniune Europeană tot mai integrată, în care politica bugetară este restricţionată, politica monetară e tot mai unitară, iar politica vamală este comună şi, în contextul specific al României, în care politica fiscală este brambura, politica de concurenţă rămîne una dintre foarte puţinele pîrghii eficiente de intervenţie selectivă în economie, prin care să se evite eşecul pieţei şi să se asigure, indirect, o alocare corectă a resurselor.

***Liviu Voinea** este director de cercetare, Grupul de Economie Aplicată (www.gea.org.ro).*

NOTA EXPERŢILOR: 6,7

mediu politic

Chestiuni specifice pentru acest capitol:
- *Schimbarea politică a afectat pozitiv sau negativ integrarea în ultimul an?*
- *Evoluţiile din mediul politic au afectat capacitatea administrativă?*
- *Consideraţi că a existat voinţă politică pentru a îndeplini angajamentele asumate la încheierea negocierilor?*
- *Consideraţi că evoluţia mediului politic din ultimul an a fost pozitivă sau negativă pentru procesul de integrare?*

Alina MUNGIU-PIPPIDI

Hoţi şi vardişti

Condiţiile formulate de Consiliul European în decembrie trecut erau adaptate la stadiul de întîrziere al României la acea dată, deci nu vizează nici realităţi, nici standarde; sînt strict procedurale. Este ca şi cum un medic ar evalua pacientul nu în funcţie de temperatură, ci după cîte din medicamentele prescrise a luat. Asta e foarte favorabil pentru pacient – Guvernul; să iei medicamente este o treabă relativ simplă. Să te însănătoşeşti este însă ceva mai complicat. Condiţiile din decembrie nu mai trebuie discutate, ele au fost satifăcute deja pe 31 martie, altfel nu se semna tratatul. Faţă de aceste condiţii, raportul de ţară va încerca să mai aducă şi ceva mai profund, adică o minimă evaluare a sănătăţii. Dar, dată fiind metodologia folosită de obicei, standardele nu vor fi clare, nici identice cu cele aplicate în alte ţări, deci e loc de mult subiectivism în aprecierea României la toate capitolele. Trebuie spus că vorba lui Rehn – *sound reform drive* – este indiscutabil o laudă adusă Guvernului, pentru că exact asta apreciază raportul. Condiţiile privitoare la industria oţelului, ca şi cele privitoare la justiţie şi afaceri interne par să fi găsit soluţii în mare măsură, deci raportul va fi pozitiv. Probabil vor fi critici la capacitatea administrativă, mai ales în zona agriculturii, unde este enorm de construit instituţional, dar nu vor avea un caracter esenţial.

Ce se întîmplă în politică sau, mai curînd, ce nu se întîmplă – adică lipsa de progres a PSD în planul democraţiei şi incapacitatea Alianţei de a ajunge la o viziune strategică comună – nu va fi în nici un caz menţionat. Numai cine nu a văzut cum s-au petrecut celelalte integrări ale vecinilor noştri crede că politica vicioasă postcomunistă ia o pauză din cauza integrării, ce se întîmplă de fapt este că lupta, cu toate aspectele ei jenante, de la oportunism politic la denunţuri reciproce la Bruxelles, devine paralelă cu procesul integrării şi are loc o coabitare nu neapărat confortabilă, dar nici neliniştitoare. Nu are rost să ne stresăm pe tema asta, Prodi şi Berlusconi se înjurau la Bruxelles fără nici o jenă şi se acuzau reciproc de corupţie chiar în timpul preşedinţiei italiene.

În ce priveşte chestiunile concrete ridicate: capacitatea administrativă nu a scăzut în acest an, dar nu a crescut cît ar fi trebuit. A rămas la ritmul ei de totdeauna. Schimbarea politică a eliminat o serie de probleme ce ţineau de criteriile politice de la Copenhaga şi care ar fi făcut problematic raportul sub o guvernare PSD. Presa tot nu e cine ştie ce liberă, sau justiţia – integră, dar măcar e clar că nu din vina Guvernului, că alte grupuri de interese, care erau apropiate guvernării acum un an, au sforile, şi asta înseamnă că ai totuşi pluralism. E un progres faţă de acum un an, *ai hoţi şi vardişti, nu hoţii sînt şi vardişti în acelaşi timp*. Asta au realizat alegerile din decembrie trecut, deci schimbarea a fost foarte de bine. În ce priveşte voinţa politică, voinţa cui? Nu putem face un agregat cu voinţa preşedintelui, a Guvernului, a miniştrilor etc. Clar, Monica Macovei a avut voinţă destulă şi lucrul e apreciat la Bruxelles. Mandatul dnei Boagiu, care vine direct de la preşedinte, e un alt semn de voinţă reînnoită, preşedintele guvernînd prin oamenii lui apropiaţi. La nivel de secretari de stat sau mai jos, voinţa nu e uşor de deosebit de putinţă, şi de asta ce trebuie să evaluăm nu este – cum face Comisia – ce s-a vrut, ci ce a ieşit. Dar e mai bine pentru noi că e aşa, astfel încît nu văd de ce cine critică Guvernul se leagă de raport, din mentalitate colonială, şi nu construieşte o critică fondată pe criterii proprii, mai riguroase decît ale Comisiei. Loc este.

***Alina Mungiu-Pippidi** este preşedintele Societăţii Academice din România.*

Cristian PÎRVULESCU

Justiţia – punctul slab şi cel puternic

Aparent paradoxal, atît punctul slab, cît şi cel puternic al actualei guvernări este justiţia. Reforma acesteia a devenit o prioritate publică conexă temei corupţiei. A devenit notoriu rolul justiţiei în conservarea structurilor de putere transpartinice după 1990. Dar complicităţile politico-economice, reţelele locale şi naţionale de clientelă au făcut dificilă schimbarea la acest nivel. De reuşita acestei reforme depinde capacitatea României de a trece examenul maturităţii instituţionale. Fără un arbitru imparţial – statul – spaţiul public nu poate funcţiona. Privatizarea sectorului de stat, iar nu public, căci nici un control civic nu a existat, a fost arma prin care s-a operat marea fraudă: construirea capitalismului neconcurenţial cu minimă aparenţă democratică. De aceea, înainte de a fi un obiectiv legat de integrarea europeană, reforma justiţiei era o prioritate internă. Dincolo de buna-credinţă şi disponibilitatea pentru reformă a unor miniştri sau guverne, schimbarea nu s-a putut realiza. Rezistenţa culturii organizaţionale consolidată în exerciţiul de asistenţă juridică al dictaturilor succesive din România (regală, antonesciană şi comunistă) a inhibat orice tendinţă de independenţă a judecătorilor. Separaţia puterilor în stat, şi aşa introdusă tîrziu în Constituţie, doar în 2003, nu putea funcţiona din lipsa actorilor. De aceea, Monica Macovei, mai mult decît ceilalţi membrii ai Guvernului actual, pentru că nu are o afiliere partizană, a avut parte de cea mai mare expunere politică. Iar întîrzierile şi ambiguităţile au transformat reforma justiţiei în proba de foc a capacităţii Guvernului de a rezolva problemele restante. Chiar dacă alternanţa la guvernare a dominat tranziţia românească, diferenţa semnificativă dintre guvernele FSN-PDSR-PSD şi celelalte a stat în modul de raportare la reformă. În decembrie 2000, primul act al noului Guvern PDSR era revanşard: o parte a legislaţiei anterioare a fost anulată. În decembrie 2004, Guvernul coaliţiei era concentrat spre reforma financiară: adoptarea cotei unice. În primul caz prevala o viziune pragmatică, iar controlul resurselor, inclusiv al celor juridice, dădea tonul unei guvernări urmărind stabilizarea clientelelor, în al doilea caz, tenta doctrinară a cotei unice relevă schimbarea perspectivei şi încercarea de atragere a unor noi aliaţi socio-economici. Cadrul juridic, dar mai ales calitatea personalului din justiţie asigură protecţia sau limitarea corupţiei.

***Cristian Pîrvulescu** este preşedintele Asociaţiei Pro-Democraţia.*

Europa Forum
supliment al revistei *Dilema veche* nr. 92,
21-27 octombrie 2005
Realizat în colaborare cu EurActiv.ro,
cu sprijinul HVB Bank Romania
Coordonatori: Cristian GHINEA *(Dilema veche)*
Manuela PREOTEASA
şi Adrian LUNGU *(EurActiv.ro)*

EurActiv.ro
Ştiri comunitare, politici europene & *Actori UE* online
HVB Bank

Petre IANCU

Toleranţa faţă de intoleranţă

Nu s-a abordat încă îndeajuns uimitoarea capacitate a terorismului global de a deveni principala ameninţare planînd asupra lumii libere în debutul acestui mileniu. Iată de ce mi-a dat ghes inima să-i fiu recunoscător dlui Cazacu pentru ocazia pe care mi-o oferă replica sa la articolul meu apărut în numărul 80 al *Dilemei vechi;* căci involuntar sau nu, domnia sa avansează cîteva din cele mai bătătorite clişee ale defetismului (vezi *Dilema veche* nr. 85). Revin asupra raportului dintre terorismul islamist şi dogmatismul antiamerican, convenabil mascat îndărătul vituperărilor anti-Bush, care continuă să marcheze zone întinse ale Europei.

Prima cărămidă plasată la temelia proiectului unui iluzoriu împăciuitorism cu alde Bin Laden şi ai săi, amintind fatal de München '38, e minimalizarea pericolului pe care îl reprezintă războiul neconvenţional al extremiştilor islamici împotriva Occidentului, într-o lume globalizată, informaţională şi nucleară. Echivalarea efectelor actelor de violenţă teroristă cu „înţeparea unui elefant de către un ţînţar", ilustrează perfect această tendinţă care, între altele, omite superior exterminarea mamuţilor de către organisme mai mici chiar decît musca ţeţe. În realitate virusul terorist e mortal dacă nu se iau la timp măsurile profilactice şi terapeutice necesare. Tocmai această omisiune i-a permis Al-Qaedei să se bucure de asasinarea de către 19 „ţînţari" a 3.000 de „elefanţi" americani.

Grăitoare pentru disculparea defetiştilor e sugestia potrivit căreia terorismul ar fi un soi de calamitate naturală. Sau aserţiunea subiacentă, conform căreia terorismul nu ar depinde de „teama, admiraţia sau indiferenţa populaţiei". Or, el seamănă în primul rînd teama în sînul populaţiei (ce altceva e teroarea?!). Şi face totul pentru a i se ancora crimele în conştiinţa maselor. Sau n-o fi aşa!? Maimarii Al-Qaeda – Hamas, Hezbollah – folosesc Internet-ul, Al Jazeera, ziarul *New York Times,* posturile TV CNN şi BBC, prezentîndu-şi sistematic „faptele de arme" şi decapitările. „Dezinteresaţi" cum sînt de efectul lor asupra opiniei publice, teroriştii au vizat şi obţinut după atentatele de la Madrid schimbarea de guvern din Spania şi retragerea trupelor spaniole şi filipineze din Irak, beneficiind din plin de mediatizări amplificatoare ale groazei şi panicii. Defetismul minimalizator al pericolului, alarmist sau negaţionist, îşi aduce din plin contribuţia la demolarea voinţei de autoapărare a creştinilor, evreilor şi musulmanilor, agresaţi de terorism, şi la descurajarea tuturor de a lua poziţie faţă de fanatismul islamist.

Lipsa unei reacţii optime la crima teroristă e diversionist sau inconştient compensată de alarma exacerbată în faţa măsurilor strict necesare de protejare a organismului democratic. Se manifestă plenar îngrijorarea faţă de soarta drepturilor omului în societăţile deschise, ori de cîte ori se impun demersuri preventive. Preocuparea e legitimă. Unul din scopurile majore ale teroriştilor care, profitînd de tehnica de vîrf contemporană, încearcă să catapulteze lumea liberă prin bombe în comuna primitivă, spre a o „izbăvi" apoi prin edificarea Ummei, a califatului mondial, e acela de a împinge societăţile deschise să reacţioneze panicard la cruzimea, arbitrariul şi aleatoriul crimelor, prin restrîngerea drepturilor civice. În consecinţă, ele ar semăna tot mai mult sistemelor închise din care provin islamiştii şi modului în care, cu ei la putere, s-ar organiza statul teocratic mondial. E nevoie de atenţie maximă şi precizie chirurgicală, în luarea măsurilor de apărare a lumii libere, pentru ca ea să rămînă liberă. Soluţii există. A dovedit-o Germania, care i-a venit de hac cu persistenţă, dar şi cu fermitate, „Facţiunii Armatei Roşii". Le-a găsit Marea Britanie, care a biruit la fel IRA şi ia acum măsuri pentru înfrîngerea pe teritoriul său a terorismului islamist. Că pericolul nu e fatal ori un sac fără fund au demonstrat şi Israelul, şi Statele Unite, care au reuşit să înlăture în mare măsură terorismul intern. În plus, eforturile lor comune au generat o mişcare de eliberare care a început să schimbe faţa Orientului, din Libia şi pînă în Liban, din Afganistan şi pînă în Egipt. Sinuciderea ministrului de Interne sirian ar putea semnaliza şi începutul unor modificări de amploare la Damasc. În fine, masa de terorişti sinucigaşi s-a concentrat în Irak. Să ne imaginăm ce s-ar întîmpla dacă legiunile de „martiri" reuşesc să pună în aplicare ordinul recent emis de Al-Qaeda, de a se răspîndi pretutindeni!

O temă predilectă a cercurilor antiamericane din vestul Europei e ideea năstruşnică potrivit căreia războiul din Irak ar fi generat terorismul. Ca şi cum Bin Laden şi Zarkawi ar fi fost „uşi de biserică" înaintea declanşării campaniei. Mai trebuie amintit că primul atac asupra turnurilor gemene din NY a avut loc în 1993? Că înaintea înlăturării talibanilor şi a lui Saddam a avut loc bombardarea ambasadelor din Kenya şi Tanzania, soldate cu sute de morţi? Ni se sugerează că, dacă teroriştii colcăie în Irak, acest lucru s-ar datora Americii şi nu unor tiranii arabe sau islamice care, între punerea pe picioare a două fabrici de rachete şi a trei uzine de arme bacteriologice sau chimice, promovează în veselie infiltrarea sistematică a extremiştilor în spaţiul irakian. Să fie oare chiar atît de greu de înţeles că nu războiul din Irak a produs terorism, ci invers, combinaţia virtuală dintre Saddam, terorism şi arme de distrugere în masă (de felul celor nord-coreene ori, poate, în curînd, iraniene) a provocat, după schimbarea de paradigmă din 11 septembrie, mutarea războiului de apărare a lumii libere în spaţiul dintre Eufrat şi Tigru?

O monstruoasă diversiune împotriva intelectualilor – de pildă români – ataşaţi ofensivei antiteroriste, este încercarea de a le atribui poziţia unei strîmbe educaţii dobîndite în anii comunismului, care le-ar fi creat o propensiune către extremism. Dimpotrivă! Opţiunea proamericană asumată după ce Jacques Chirac a insultat estul Europei, cerîndu-i imperial să tacă din gură în discuţia privind Irakul, e rezultatul lucidităţii extrase din experienţa amară adunată decenii de-a rîndul, în urma pasivităţii şi defetismului „liberal" din apus. Găsind perpetuu justificări progresiste crimelor totalitare comuniste sau, mai nou, islamiste, acelaşi tip de gîndire vindea, în 1938, Cehoslovacia, în iluzia „salvării păcii în timpul nostru", graţie unei prezumtive ostoiri a poftelor naziste.

Întemeiate pe afirmarea renascentist-iluministă a demnităţii vieţii, a libertăţii individuale şi a deschiderii faţă de celălalt, societăţile apusene au dificultăţi în articularea unui răspuns solidar şi ca atare adecvat provocării ideologice a fanatismului islamist, tocmai pentru că discursul postmodern a eliminat din bagajul occidental aderenţa la valoarea universală a rădăcinilor sale iudeo-creştine. Dimpreună cu relativizarea ameninţării teroriste, dispreţul faţă de orice altă gîndire decît cea atee ori agnostică, dublat de idiosincrasia faţă de componenta religioasă a civilizaţiei occidentale, departe de a reprezenta o poziţie „de centru", constituie, în fapt, ridicări la fileu a mingilor necesare viitoarelor lovituri mortale date de extremişti.

Bonn, 14 octombrie 2005

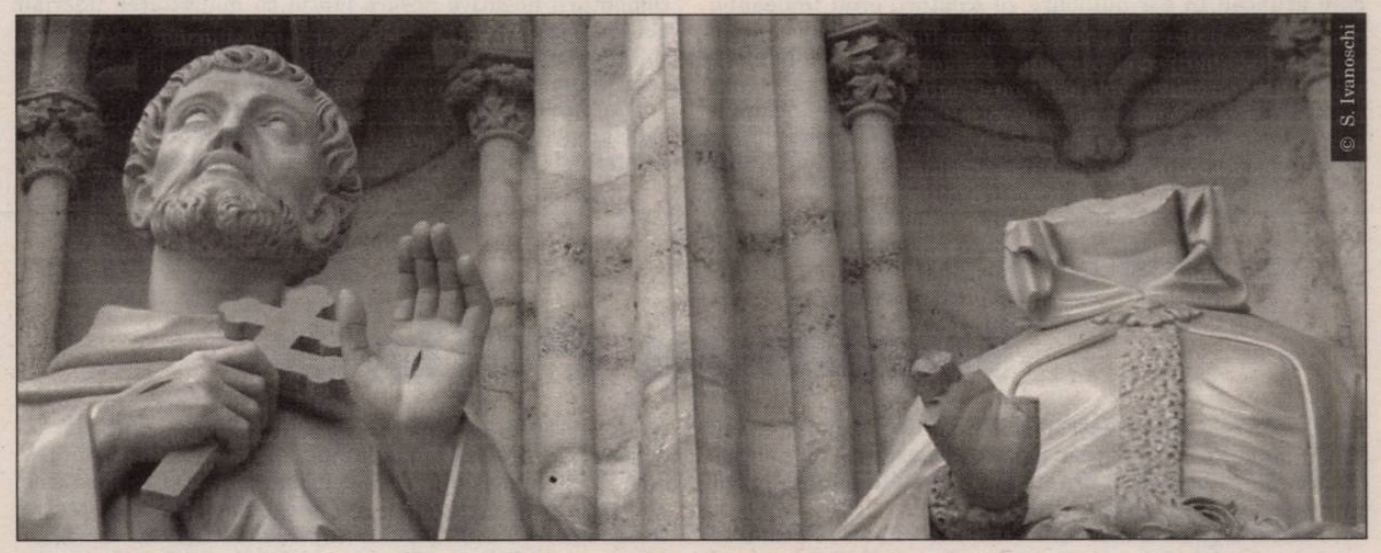

Alexandru BĂLĂŞESCU

Teroriştii de mîine

Cu permisiunea dumneavoastră vă propun un exerciţiu de imaginaţie: închipuiţi-vă că aveţi 13-14 ani, sînteţi din Bucureşti, născut din părinţi sirieni, şi vă cade în mînă un articol dintr-o publicaţie românească de prestigiu în care citiţi, printre rînduri: în maximum două decenii, fraţii şi verii dumneavoastră vor pune bombe în metroul oraşului în care trăiţi, pentru simplul motiv că preferă, mămăligii, tamouleh.

Cum aţi reacţiona? Oare nu sînt astfel de atitudini sau scrieri cele care seamănă seminţele sentimentului de marginalizare sau respingere şi care contribuie la (dacă nu chiar declanşează) trasarea unei traiectorii de viaţă ce poate duce la violenţă – spaţiul de unde limbajul este exilat?

Articolul de faţă nu îşi doreşte să răspundă la aceste întrebări ce pot fi confundate şi cu un fel de căutare oarbă a cauzelor unor acţiuni condamnabile, ci atrage atenţia asupra unui fapt simplu: nu întregul Occident, nu toate ţările europene care găzduiesc populaţii musulmane importante (în Uniune sau nu) sînt ameninţate de terorism.

România este într-adevăr o ţară care nu a cunoscut o istorie a migraţiei moderne – dar care se află în zonele limitrofe ale vechilor imperii Otoman şi Austro-Ungar şi care cunoaşte convieţuire etnică în condiţii premoderne, ceea ce poate fi un avantaj. În acelaşi timp, politicienii români pot învăţa din exemplul acelor ţări care nu sînt ameninţate, deocamdată, de terorism. Atentate colective revendicate de grupări islamiste au avut loc în Spania şi Marea Britanie; incidente izolate s-au petrecut în Franţa, mai mult expresie a unor resentimente sociale.

Iar Theo Van Gogh a fost asasinat în Olanda, stîrnind o importantă polemică şi reacţii diverse la toate nivelele societăţii. Un *pattern* interesant se desprinde: pentru iubitorii de explicaţii istorice pe termen lung, Spania, Marea Britanie şi Franţa au fost implicate, în momente diferite, în conflicte deschise cu lumea arabă. Însă politica internă cu privire la imigraţie şi cea externă de implicare militară în Orientul Mijlociu separă net cele trei ţări. În timp ce Marea Britanie optează intern pentru o politică de integrare de tip multicultural şi extern pentru acţiune directă în Irak, Franţa preferă asimilarea republicană uneori cu accente forţate, iar extern alege calea negocierii politice. Spania se află undeva la mijloc, indecisă în ambele sensuri şi influenţată dramatic de alternanţa partidelor politice la putere.

Consecinţa: în timp ce în Franţa se dezvoltă un puternic sentiment antioccidental (un fel de reacţie la asimilarea forţată şi la promisiunea eşuată a integrării ce ar decurge de aici), cei „antrenaţi" la această şcoală ideologică continuă într-un fel idealismul romantic european – aşa cum elegant observă Rodica Binder în articolul „De unde atîta ură" din *Dilema veche* (nr. 84) „Eleganţa" – preferă să plaseze bombe în Madrid şi Londra, justificîndu-şi acţiunile pe marginea conflictelor din Orientul Mijlociu. Cazul Theo Van Gogh este izolat prin cauze, dar nu prin consecinţe politice; este semnificativ faptul că nu ne aflăm în faţa unui atentat terorist, ci a unui asasinat ideologic; Olanda cunoaşte, deocamdată, cea mai progresivă politică de integrare şi are o atitudine de neutralitate faţă de Orientul Mijlociu, dublate de o „conştiinţă istorică" curată cu privire la regiune...

Care ar fi deci probabilitatea ca imigraţia musulmană în România să nască terorism? Totul depinde de modul în care politica acestei imigraţii va fi concepută, cît şi de alegerile României în politica sa externă. Terorismul nu este o consecinţă directă a imigraţiei, dar dacă forţăm pe cineva să declare că-i place exclusiv mămăliga, s-ar putea să dăm de probleme.

Terorismul este mai degrabă expresia unei lupte pentru putere politică şi simbolică între actori şi idei bine determinate, deşi de multe ori greu de localizat. Actorii însă au nevoie de justificări şi legitimări ale acţiunilor lor, furnizate de chiar complexul de factori politici externi şi interni ai ţării sau spaţiului politic în cauză. România ar putea învăţa din experienţa vestică. În lupta împotriva terorismului, România are două avantaje majore, ce nu au nimic de-a face cu „poziţia geografică strategică de 5 stele", oferită administraţiei Bush de către Adrian Năstase, într-un disperat act de reclamă electorală:

1) Lipsa unui trecut colonial recent a cărui memorie vie ar fi putut fi utilizată în direcţii ideologice;

2) posibilitatea de a trasa politici de imigraţie şi integrare echilibrate, bazate pe experienţe istorice deja existente.

Dar, aşa cum spunea un autor al cărui nume nu are importanţă: „Este imperios să NU învăţăm din greşelile trecute, pentru ca generaţiile viitoare să înţeleagă stupiditatea noastră profundă".

Paris, 5 septembrie 2005

Leon VOLOVICI

Terorismul şi „valorificarea traumei“

În Israel, în ultima vreme, cuvîntul „democraţie“ e pe buzele tuturor, în cele mai neaşteptate, uneori nepotrivite, contexte. Nu e un semn bun. „De sănătate te ocupi atunci cînd n-o mai ai“ era una din vorbele de spirit ale lui Tudor Muşatescu. Folosirea excesivă a cuvîntului „democraţie“ *într-o societate democratică* poate semnaliza un proces de eroziune a structurilor democratice sau poate avertiza că ele sînt în pericol. Statul israelian este o democraţie vulnerabilă şi imperfectă, dar o democraţie *reală*. La accentuarea vulnerabilităţii au contribuit, fără îndoială, starea de război prelungit şi ravagiile terorismului. Chiar dacă uneori mă întristează evidentele încălcări ale drepturilor omului şi comportamentele abuzive ale statului şi ale forţelor militare sau de ordine, sînt mai curînd uimit că un stat care, de la proclamarea lui, n-a avut parte de condiţii normale decît în interludii scurte între două războaie şi sub hărţuiala aproape neîntreruptă a atacurilor teroriste, mai poate menţine un mod de funcţionare democratică a instituţiilor sale.

Mă limitez numai la cîteva reflecţii despre efectele terorismului şi ale stării de cetate asediată, fără a mă opri aici (am făcut-o cu alt prilej) la partea de responsabilitate politică israeliană pentru această situaţie şi la complexitatea conflictului israelo-palestinian, în care terorismul e numai unul din aspecte.

Globalizarea recentă a terorismului a creat o relaţie nouă între lumea occidentală şi Israel. Tensiunea se agravase în ultimii ani datorită şi percepţiei negative a presei europene asupra modului în care Israelul reacţionează în faţa atacurilor teroriste sau pentru prevenirea lor. Israelienii, la rîndul lor, erau dezamăgiţi şi indignaţi de ipocrizia opiniei publice occidentale pentru care atentatorii, care aruncau în aer autobuze cu călători, erau totdeauna „militanţi radicali“, „activişti“, „luptători“, niciodată *terorişti*. În numele dreptului internaţional era condamnată lichidarea unor membri ai organizaţiilor înarmate care practică şi justifică ideologic terorismul. E uşor de închipuit ce gîndeşte în zilele acestea un israelian după recentele atentate din Londra, cînd citeşte despre protestele indignate ale cetăţenilor britanici împotriva comentatorilor de la BBC, care, conform deprinderii lor, au evitat să-i numească „terorişti“ pe atentatori. În decursul a cîţiva ani, agenţii israelieni i-au urmărit pe tot globul şi i-au suprimat pe rînd, oriunde s-au aflat, pe toţi participanţii la masacrarea sportivilor israelieni la olimpiada de la München. Nedemocratic? Nelegal? Există o altă soluţie, atît timp cît nu ai posibilitatea reală de a-i aduce în faţa justiţiei? Asemenea situaţii vor fi tot mai numeroase şi sînt destule semne că democraţiile occidentale, aflate abia acum în faţa confruntării cu primejdia terorismului de mari proporţii, iau drept model dura experienţă israeliană. Poate că nu va trece mult timp şi legislaţia internaţională se va adapta noii situaţii în care terorismul a devenit noua formă a războiului în secolul XXI.

În Israel, mai mult ca oriunde, terorismul şi starea de război afectează nu numai buna funcţionare a democraţiei, dar şi – cum e de aşteptat – comportamentul oamenilor, atitudinea faţă de „celălalt“, faţă de palestinieni, în general, percepuţi, de o bună parte a populaţiei, ca întruchipare a primejdiei şi a duşmanului. Mai gravă este tendinţa de a aplica acelaşi stigmat şi cetăţenilor arabi israelieni. Primejdia iminentă a unui război, posibile scenarii apocaliptice privind un atac nuclear sau „mega-atentate“ au ca efect nu numai un buget militar uriaş, în defavoarea altor obiective – sociale, educative, culturale –, dar şi un dezechilibru inevitabil şi cu siguranţă dăunător al ponderii armatei şi a forţelor de securitate printre instituţiile statului. Apoi, condiţiile de război şi stare excepţională, necesitatea activităţilor secrete lasă loc pentru abuz de putere şi sincope în „transparenţa“ activităţii lor. Mai este şi un aspect legat de structura elitei politice: am citit nu o dată în presa de aici comentarii negative despre faptul că majoritatea liderilor politici israelieni au fost (şi sînt) foşti ofiţeri superiori sau şefi de stat major. Mentalitatea militară lasă uneori urme chiar după mai mulţi ani de activitate politică civilă.

Ca o consecinţă directă a terorismului a crescut enorm şi disproporţionat întregul sector al serviciilor de securitate, de stat sau private. O armată de supraveghetori, uriaşă în raport cu populaţia adultă, a devenit necesară pentru a păzi intrarea în toate, absolut toate locurile publice şi în mijloacele de transport în comun. De cînd a avut loc atentatul în inima campusului Universităţii Ebraice din Ierusalim, acum trei ani, intrarea în campus se aseamănă cu intrarea într-o bază militară. Cîţiva tineri supraveghetori ne legitimează şi controlează zilnic pe toţi – profesori, studenţi, funcţionari –, ne deschid servietele, ne trec prin aparate de detectat arme şi explozibil, ca la aeroport. Mă amuză şi nu prea cînd se întîmplă să-i văd pe „băieţi“ controlînd şi portbagajul rectorului universităţii. Pentru ei, fiecare dintre noi e un potenţial terorist. Ascult jenat relatările prietenilor din România, veniţi aici în vizită, despre felul, deloc delicat, în care au fost controlaţi şi interogaţi la intrarea în ţară. Le explic că „securiştii“ israelieni au cu totul alte obiective decît aveau securiştii ceauşişti, că ei nu urmăresc decît să ne asigure nouă un zbor sigur cu avionul şi să aterizăm acolo unde ne-am propus şi nu la Entebe sau la Teheran. Rămîne însă un efect „colateral“ extrem de nesănătos pentru o societate democratică: suspiciunea generalizată.

Numărul crescut de victime israeliene din rîndul populaţiei civile, proporţia unor atentate bestiale au exacerbat reacţiile oamenilor, a crescut violenţa în relaţiile umane, impulsurile agresive şi uşurinţa de a apăsa pe trăgaci se manifestă şi în conflicte benigne şi cotidiene. În acelaşi timp, primejdia continuă şi frecvenţa atentatelor sînt prielnice apelurilor dramatice la solidaritate şi unitate naţională, nu o dată suspecte de manipulare politică. Dar obsesia „datoriei“ şi a „frăţiei“ în faţa primejdiei, deligitimarea celor care sînt în afara unui consens patriotic nu fac bine democraţiei.

Într-o dezbatere recentă la Ierusalim pe tema mutaţiilor posibile în societatea israeliană ca efect al terorismului globalizat, un profesor opunea efectelor negative la care s-au referit unii filozofi, imperativul „valorificării traumei“ terorismului printr-o strategie naţională pe termen lung. O chestiune rămîne însă deschisă: cum construieşti o strategie naţională care să te apere de primejdiile actuale şi viitoare ale terorismului fără să neglijezi o primejdie nu mai puţin teribilă, aceea de a periclita valorile democraţiei şi de a provoca degradarea relaţiilor dintre indivizi şi dintre grupurile sociale, religioase sau etnice. Sau, altfel spus, cum să menţii normalitatea în condiţii anormale.

Ierusalim, 16 octombrie 2005

Alexandru BELEAVSCHI

Varianta Putin

Admiratorii şi detractorii lui Putin sînt de acord asupra unui singur punct: ascensiunea sa politică se datorează în primul rînd modului hotărît şi dur în care a acţionat în Caucazul de Nord.

Proiectul „Succesorul/varianta Putin“, la care Kremlinul a ajuns după îndelungi căutări, a fost probabil cea mai reuşită operaţiune de tehnologie politică din istoria recentă. Succesul nu ar fi fost însă atît de rapid şi categoric, dacă apariţia lui Putin nu ar fi răspuns unor aşteptări ale societăţii ruse. Autodiscreditarea regimului Elţîn în ochii populaţiei cerea un proiect politic bazat pe o paradigmă nouă. În 1996, în confruntarea cu Ziuganov, campania lui Elţîn s-a bazat pe opunerea paradigmei continuităţii democratice, personificată de primul, celei revanşard-comuniste, întruchipate de cel de-al doilea. Ea nu mai funcţiona însă în 1999. Kremlinul a fost nevoit să schimbe radical strategia, mutînd disputa din planul orizontal, tradiţional (putere *vs* opoziţie) în cel „vertical“, prin impunerea în conştiinţa electoratului a unui lider nou, simbol al rupturii cu vechea putere şi cu vechea opoziţie. Din perspectiva elitei elţiniste, acest nou lider urma să asigure supravieţuirea sistemului şi menţinerea privilegiilor acestei elite, în ochii populaţiei el a fost prezentat ca o antiteză a profund impopularului Elţîn: tînăr, energic, hotărît, capabil să redea ruşilor încrederea în sine, în putere şi în destinul lor ca naţiune. Avantajul lui Putin era că imaginea sa putea fi construită de la zero, dezavantajul – criza de timp. Războiul cecen i-a permis să depăşească acest handicap, modul în care el a gestionat campania legitimîndu-l ca nou lider naţional înainte de a fi ales preşedinte. Mesajul de început al noii puteri a fost înlăturarea pericolului dezintegrării statului în condiţiile ameninţării de tip nou – terorismul internaţional, al cărui cap de pod în Rusia era Cecenia separatistă. Din poziţia de lider necontestat, Putin a început întărirea aşa numitei verticale a puterii executive, prezentată ca modalitate de consolidare a statului. Înlăturarea oligarhilor din procesul decizional, armonizarea legislaţiei locale cu cea federală, limitarea puterii baronilor regionali au dus în mod obiectiv la întărirea puterii prezidenţiale. Însă întărirea „verticalei“ şi construirea „democraţiei dirijate“ au fost însoţite de epurarea cîmpului politic prin marginalizarea opoziţiei reale, şi a celui informaţional, prin lichidarea mediilor independente. După 11 septembrie 2001, Putin a luat probabil cea mai importantă decizie în domeniul politicii externe, alăturîndu-se campaniei antiteroriste a administraţiei Bush. Rusia a contribuit la succesul războiului din Afganistan şi a obţinut atenuarea criticilor privind situaţia drepturilor omului în Cecenia şi recunoaşterea legăturilor radicalilor ceceni cu Al-Qaeda. În anii ce au urmat, Kremlinul a insistat pe ideea că terorismul din Caucazul de Nord este un produs al „terorismului internaţional“, instrumentat şi finanţat de forţele islamiste din afară. La finalul primului şi începutul celui de-al doilea mandat al lui Putin (2003-2004), temele ce fac conexiunea între actul politic intern şi cel extern se situează în bună parte în paradigma discursului antiterorist, alimentat de atentatele în serie ce lovesc Rusia în aceşti ani. Momentul culminant îl constituie atacul asupra şcolii de la Beslan (septembrie 2004), după care Putin a declarat explicit că Rusia este victima unei agresiuni, în spatele teroriştilor internaţionali aflîndu-se „forţe“ care consideră că „Rusia, ca una din cele mai mari puteri nucleare din lume, mai reprezintă, pentru unii, un pericol“. Recunoscînd că puterea „s-a dovedit nepregătită“ şi „a dat dovadă de slăbiciune“, el a anunţat noi măsuri de întărire a puterii prezidenţiale. Măsurile (desfiinţarea alegerilor pentru funcţia de guvernator, generalizarea votului proporţional în alegerile parlamentare), adăugate controlului total asupra legislativului, a absenţei unei opoziţii reale şi a mass-media independente, au fost interpretate de criticii lui Putin ca noi paşi spre autoritarism. Opinia publică nu a crezut nici ea motivaţia oficială. Plasarea reformei politice în paradigma luptei antiteroriste a fost, pe fondul reacţiei publice la tragedia de la Beslan, o gafă majoră. Beslanul a arătat şi contraproductivitatea politicii Kremlinului în Caucazul de Nord: susţinerea vechilor elite locale corupte, combinată cu măsuri poliţieneşti şi administrative. O tactică ce eludează cauzele profunde ale terorismului: sărăcia, şomajul, lipsa de perspective pentru tineret, abuzurile nepedepsite ale autorităţilor, îngrădirea drepturilor cetăţeneşti. Abordarea rigidă a problemelor religioase, cînd orice deviere de la „islamul tradiţional“ e sancţionată ca un act de extremism religios, nu face decît să radicalizeze

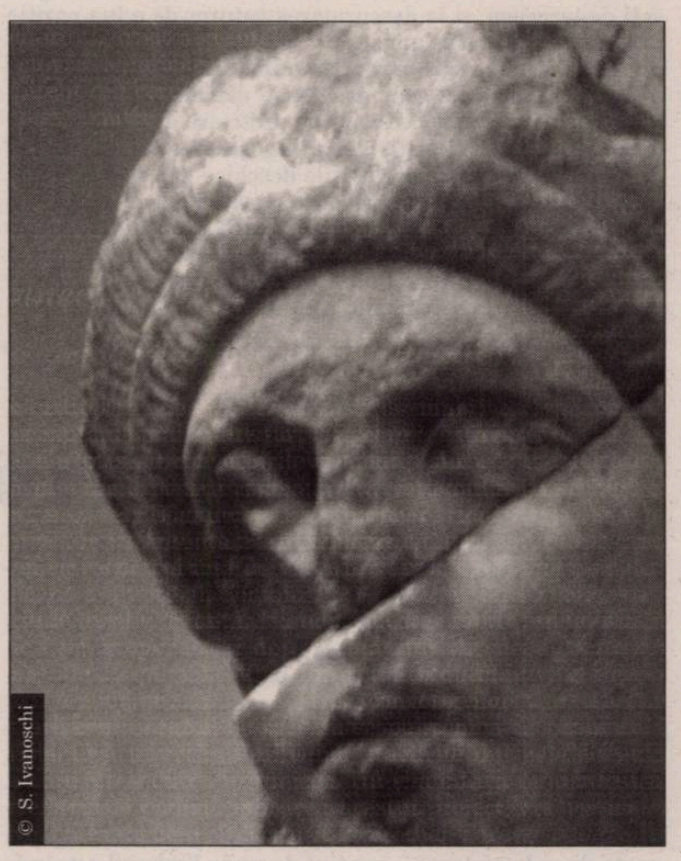
© S. Ivanoschi

populaţia. A demonstrat-o şi recentul atac asupra oraşului Nalcik, capitala republicii Kabardino-Balkaria. Totuşi, autorităţile nu s-au grăbit să pună acest atac pe seama „teroriştilor internaţionali“, preferînd să vorbească (inclusiv preşedintele Putin) de „bandiţi“... Comentariile mediilor controlate de stat şi ale politicienilor loiali puterii au fost mai curînd pertinente, încercînd să abordeze obiectiv cauzele insecurităţii generale din Caucazul de Nord. Dar e prematur să vedem aici semnele unei schimbări de strategie în Caucazul de Nord, ori ale unei paradigme electorale noi, construite în perspectiva anului 2008, cînd se încheie mandatul preşedintelui Putin.

Moscova, 18 octombrie 2005

Teodor BACONSKY

turn înclinat

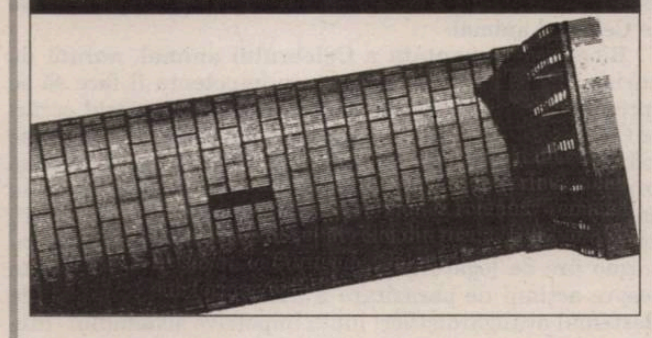

Călugărul şi filozoful

O editură lansată recent (IRECSON) traduce, în colecţia „Spirit şi cunoaştere“, celebra carte de convorbiri dintre Jean-François Revel şi fiul său, Matthieu Ricard, apărută în 1997, la Paris. Cartea îşi merită pe deplin notorietatea. Sigur că Revel-Ricard nu sînt primul cuplu tată-fiu care-şi publică dialogurile (pe o schemă fatalmente epigonică), dar cert este că ei se bucură de o situaţie intrinsec exemplară, pe care au reuşit să o fructifice admirabil. Revel e „marele“ Revel: om al neînfrîntei lucidităţi şi cel mai inteligent apărător al dreptei politice europene de la Raymond Aron încoace. Mult mai puţin faimos, fiul său este însă, şi el, *cineva* foarte special. Născut în 1946, Matthieu Ricard s-a angajat în sofisticate studii (de biologie moleculară), ajungînd la nivel doctoral şi lucrînd mai apoi, la Institutul „Pasteur“, cu Nobelul François Jacob. Totul prevestea o carieră de vîrf şi o probabilă – căci statistic verificată – strămutare pe la vreo bogată universitate americană. Numai că... Promiţătorul savant se converteşte la budismul tibetan şi se mută în Asia pentru a prelua gnoza nepaleză a călugărilor Rinpoche. Ideea că Ricard şi-a sacrificat prosteşte cariera pentru o iluzie de tip hippiot (în contextul şaptezecist al confuzei *Flower Power Revolution)* trebuie imediat respinsă: el nu s-a plimbat prin Himalaya cu VW-ul broscuţă, n-a consumat droguri în Burma şi nici nu s-a apucat să cînte la instrumente indiene cu coarde, ci s-a aliniat la picioarele unui veritabil maestru spiritual, a învăţat limba tibetană, a meditat intensiv şi a devenit, mai apoi, translator oficial, nedespărţit de Dalai-Lama. Chestia cea mai tare – pe care o înţelegi abia citindu-i conversaţia cu scepticul său părinte – e că Matthieu Ricard şi-a păstrat mintea de european, deschis către ştiinţe, capabil de analize raţionale, atent la argumente şi utilizator al celei mai fine dialectici. Pe scurt, el şi-a conservat zestrea iniţială, contopită în sapienţa budistă şi în experienţele pe care, deşi nu le impune nimănui, se străduieşte de acum să le întruchipeze cu titlu personal.

Interesantă mai e apoi – în cartea tradusă sub titlul *Călugărul şi filozoful. O confruntare inedită între Orient şi Occident* (2005) – ceea ce aş numi postura non-apostatică (şi non-apologetică) a interlocutorilor. Revel e un agnostic sadea, fără frămîntări metafizice, iar Ricard nu e un creştin care şi-ar fi trădat religia, ci un fost academic de top, care şi-a deschis calea spre religie pornind de la zeroul echidistant al mentalităţii pozitiviste. Aceste situări specifice salvează – şi garantează, spre deliciul cititorului onest – o dezbatere scutită de resentimente obscure sau de revanşe psihanalizabile. Tatăl încearcă să descifreze opţiunea fiului (pivotînd recurent în jurul întrebării tipic apusene care vrea să afle dacă budismul e filozofie *sau* religie) şi nu ezită să chestioneze frontal postulatele doctrinare ale marii tradiţii asiatice, ori de cîte ori acestea frizează (din punctul său de vedere) utopia. La rîndul său, fiul nu-şi asumă aere de superioritate iniţiatică, îşi marchează respectul faţă de cunoaşterea ştiinţifică *şi* faţă de patrimoniul creştinismului european, pe care încearcă să le pună în armonie cu metaforele majore, sentinţele şi *spiritul inclusiv* al noii sale credinţe.

Urmărindu-i cu frenezie, mi-am amintit conferinţa borgesiană despre cele *O mie şi una de nopţi,* unde autorul argentinian observa că Orientul e o stare mentală, o fantasmă a delimitării onirice, un soi de orizont generic, mereu mutant şi distant, care întemeiază, prin reflexie, „raţiunea“ de a fi occidental. Această definiţie lucrează din plin în cartea celor doi, pe care v-o recomand spre lectură, fără a mai intra în amănunte de conţinut. Veţi găsi în paginile sale o evaluare a „prozelitismului“ budist în Occidentul vacuizat, o captivantă analiză a non-violenţei ca armă politică şi o întreagă dramaturgie a cont(r)actului inter-civilizaţional în care sîntem cu toţii antrenaţi.

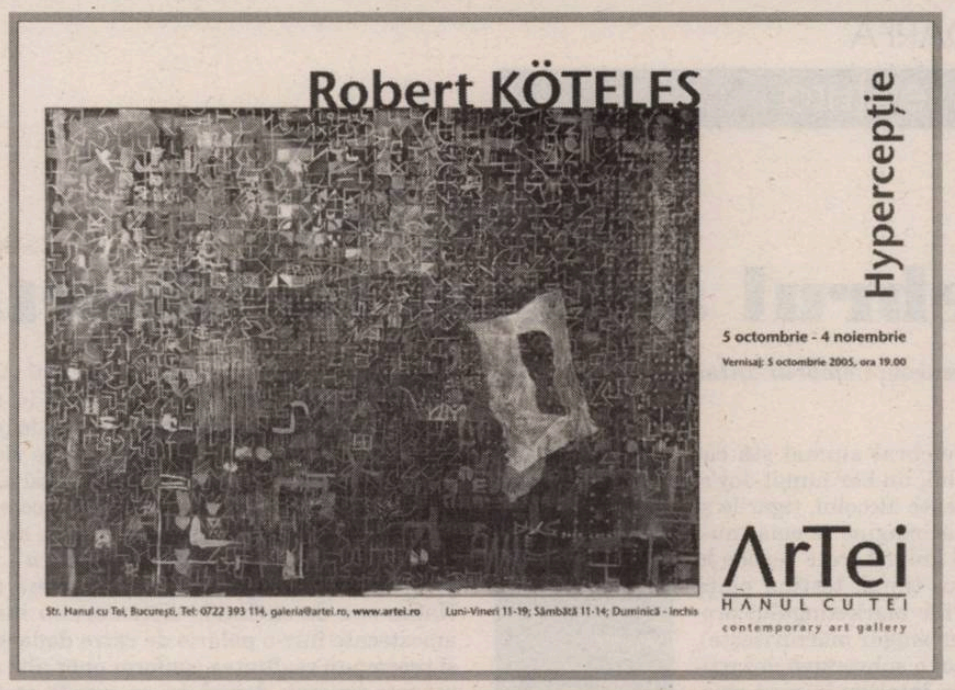

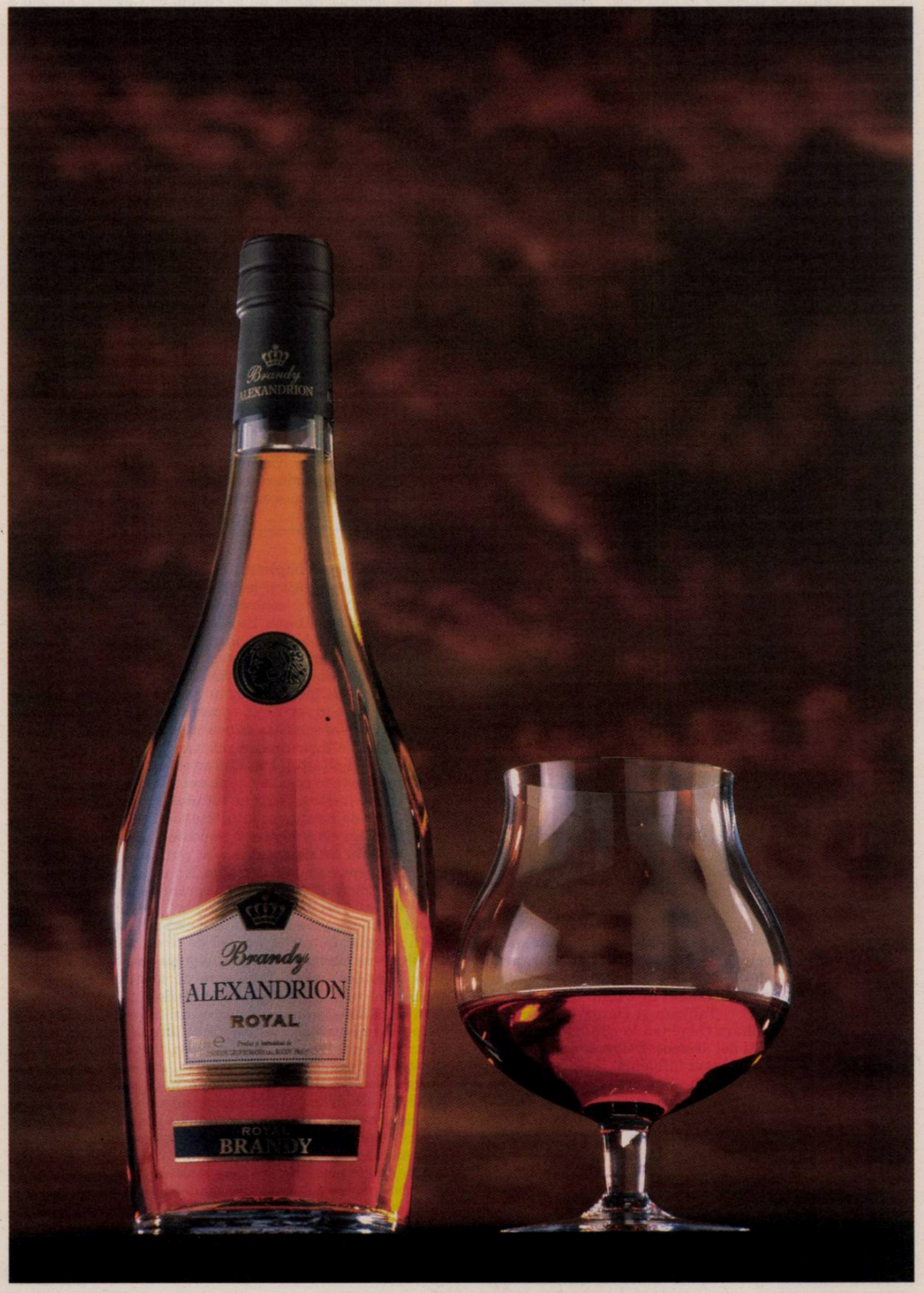

Cristina FOARFĂ

bon de lectură

Atenţie! Celebrul animal în libertate!

● **Cătălin Lazurca, *Celebrul animal*, Editura Polirom, 2005.**

La început, Celebrul animal stă cuminte în bîrlogul lui, un bar numit Joy's, unde îi sînt suficiente alcoolul, ţigările şi literatura. Clasică imagine boemă, nu-i aşa? Nu. Celebrul animal trece repede la acţiune, la început timid, testînd piaţa (după toate criteriile marketingului profesionist, după cum singur mărturiseşte), pentru a porni apoi o subversivă dezarticulare a ceea ce se înţelege în mod obişnuit prin literatură. Celebrul animal se promovează prin ceea ce în limbajul mult prea complicat al *advertising*-ului sau *marketing*-ului se numeşte BTL *(below the line):* o strategie neconvenţională, folosind alte medii de comunicare decît cele clasice, adresîndu-se unui target specific. Iar aici ţinta o constituie omul de pe stradă, nu marea literatură – *Propunem scrieri care să intre în mintea cititorului şi nu în istoria literaturii*, spune un manifest. Privitorul real trebuie abordat, sedus, uimit sau fascinat printr-un alt fel de ambalaj, te observă din mers, cînd e în tramvai sau cînd intră în magazin, fără a te încadra într-o formă deja cunoscută şi tocită pe băncile şcolii. Celebrul animal se anunţă astfel a fi *altceva,* un animal fabulos, care nu se lasă privit, care trebuie căutat şi descoperit, dar care acţionează nevăzut, apărîndu-şi cu stricteţe anonimatul, sperînd să creeze în jurul său o mitologie proprie, un *brand.* Îl enervează clişeele, joacă şotron pe instituţii, scoate ghearele cînd vine vorba de cultura mare, îşi iubeşte condiţia marginală şi jocul de-a literatura pe străzi.

Înainte să ieşim în lume cu texte, trebuie să ne prevestim apariţia. Să împînzim oraşul cu semne este ideea de la care porneşte cînd instaurează un ludic terorism urban care începe de la abţibilduri lipite în locuri publice şi se termină printr-o utopie macabră. Mici logo-uri, primul reprezentînd un cap de buldog deasupra căruia scrie *obiectiv supravegheat de Celebrul animal* sau altul cu un ursuleţ de pluş însoţit de un text din poetul Ioan Morar: *Mă întorc la scris ca la o boală ruşinoasă. Celebrul animal* virusează neo-avangardist banalul cotidian, instituindu-se drept apariţie întîmplătoare în drumul orăşeanului de la serviciu la piaţă. Anunţurile din spaţiile publicitare ale ziarelor – *Poet invariabil. Cedez vol. II. Inedite. Salvez rasa albă. Aştept provincia; Domnişoară enciclopedică. Ofer compasiune. Extrema dreaptă să se abţină; Enola gay – salon de masaj. Angajează. Tineri. Cu muşchi de peşte pe dinăuntru* – amintesc de decupajele spontan-suprarealiste din presa zilei ale lui Gellu Naum sau de cuvintele dicţionarului tăiate cu foarfeca şi amestecate într-o pălărie de către dadaişti, care decompun şi recompun realitatea conform unor alte norme. Nici statul nu este ignorat, dar să nu se creadă că Celebrul animal e cumva anarhist. Nu sparge geamuri, doar le colorează altfel, pune la cale acţiuni fictive şi trimite denunţuri la poliţia locală, cum ar fi: *B 40428 Nissan Patrol roşu-Ferrari tînără 19-20 ani sandale Mihai Albu tricou mulat Kenvelo jeans asortat Diesel ochelari soare migdalaţi Carolina Herrera ceas bărbătesc posibil Breguet probabil amantă baron local.* Dacă afişele grupului Mindbomb din Cluj militează cu voce tare, cerînd dreptul la *evoluţie, nu la revoluţie,* la o normalitate socială atît de inexistentă într-o Românie unde nu există principii, Celebrul animal stîrneşte *confuzie revoluţionară* prin acţiuni de gherilă. În timp ce Radu Apostol, candidatul fictiv Mindbomb la primăria Clujului, spune concret ceea ce orice politician normal ar trebui să spună (şi mai ales să facă), Mile Spătaru, reprezentantul Celebrului animal la alegerile parlamentare, vorbeşte în clipurile electorale filmate şi trucate despre *scăderea populaţiei de albine din judeţul Arad, despre pericolul creşterii numărului de dioptrii pe cap de locuitor şi despre necesitatea folosirii zilnice a deodorantului cu aromă de stînjenel* sau apare, împreună cu Doamna Leopard (frumos cuplu suprarealist!), consoarta oficială, să promoveze *biscuiţii cu cremă hidratantă.*

Celebrul animal cîştigă o sumă fabuloasă la loto şi *îşi bagă picioarele în omenire şi-n romînime, se retrage elegant* din lume şi decretează propria republică, un falanster unde se întoarce la literatură, într-un conac pe teritoriul *a două curţi din Şiria.* Apoi, Celebrul animal cucereşte (sau este cucerit de) oraşul subteran, frecventează cluburi, într-o atmosferă demnă de un scenariu de film: droguri, prostituate, lume interlopă, *the dirty side* a imaginii oficiale şi a oamenilor care o populează, cum este reputatul politician şi profesor Pîrvu, aflat aici în ipostaze, puţin spus neacademice, care sfîrşeşte întîmplător omorît de elevii pe care îi chinuise în şcoală, la capătul unui scenariu de pedepsire pus la cale de Celebrul animal.

Biografia romanţată a Celebrului animal, *narată* de Adrian Viorescu (personaj pe care impotenţa îl face să se apropie de C.a.), se găseşte în cartea *Celebrul animal, scrisă* de Cătălin Lazurca (de a cărui senzuală soţie – Cristina, se îndrăgosteşte naratorul!), membru al grupării cu acelaşi nume. Dintr-o poveste autoficţională ce părea să spună cum un grup din Arad „se ambiţionează să intre în literatură", textul ajunge o utopie scrisă în liniile umorului negru, cu puţine fire de legătură în realitate. Cartea, deşi vorbeşte despre acţiuni de parazitare a literaturii, este ajunsă de blestemul avangardiştilor: luptă împotriva sistemului (literar) pentru a ajunge să fie asimilată în interiorul său. Diferenţa constă în faptul că membrii Celebrului animal (ale căror fişe biografice se găsesc în carte) îşi asumă cu umor şi ironie acest lucru şi, mai mult decît atît, îl pregătesc. Subminarea literaturii se face cu propriile ei arme, din interior şi în deplină cunoştinţă de cauză. Textele acestui personaj (animal) colectiv – pe care le-am auzit la un cenaclu în Prometheus însoţite de colaje de imagini, le-am citit în revista *ca şi cum,* pe site şi acum în carte, pline de formulări paradoxale, situaţii care oscilează între a te amuza şi a te lăsa perplex, bine ancorate în cotidianul pe care îl redesenează – au o expresivitate care demonstrează că Celebrul animal este într-adevăr, aşa cum declară, *muiat în literatură.*

Claudiu CONSTANTINESCU

pe de altă carte

● **Jacques-Pierre Amette, *Amanta lui Brecht*, traducere din franceză de Monica Ionescu, prefaţă de Al. Th. Ionescu, Colecţia „Ficţiune fără frontiere", Editura Paralela 45, 2005.**

Traducerea în româneşte a romanului *Amanta lui Brecht* l-a avut ca redactor de carte pe Radu Aldulescu, autorul romanului *Amantul colivăresei.* O carte foarte puternică, *Amantul colivăresei;* au trecut vreo zece ani de la publicarea ei, dar îmi amintesc şi acum de ea ca de una bucată proză *strong,* cărnoasă, brutală, cu metafizici trăite ruseşte şi tot felul de simboluri tari smulse unei promiscuităţi delirante.

Amanta lui Brecht e altfel, dacă nu chiar pe dos. Seacă, rece, distantă ca o delaţiune, perfectă pentru un top al scrierilor laconice.

Deşi foarte documentat în privinţa lui Brecht şi foarte imaginativ cînd altoieşte pe acest trunchi biografic ficţiunea unei actriţe din Berlinul anilor '48-'52, împinse de serviciile STASI în patul dramaturgului, Jacques-Pierre Amette refuză tentaţiile unei poveşti suculente, preferînd notaţia frîntă, eliptică şi mişcarea inconsistentă a unui teatru de umbre.

E un tratament narativ straniu, care driblează şi romanţa, şi coerenţa restituirii istorice, făcînd în schimb perceptibilă schizofrenia profundă şi dramatică a acelor vremuri. Merita să-i aducă acestui autor (n. 1943) Premiul Goncourt.

Dar parcă tot aş mai răsfoi un pic *Amantul colivăresei.*

Matei FLORIAN

audio şi n-am cuvinte

36 de minute de energie pură

● **System Of A Down, *Mezmerize*, Columbia, 2005.**

Probabil că la ora actuală cei mai interesanţi vocali de pe scena metal alternativă americană sînt Serj Tankian şi Daron Halakyan. Întîmplarea face ca amîndoi să fie armeni. Din Los Angeles. Şi pentru că întîmplările au şi ele un manual al lor, n-au mai rămas multe lucruri de spus în afara faptului că ei cîntă în System Of A Down. Dacă stai bine să te gîndeşti, despre System Of A Down se poate conversa în nişte limite rezonabile, atît timp cît uiţi că din acest grup fac parte Serj Tankian şi Daron Halakyan. Ar mai fi vorba despre Shavo Odadjian la chitară bas şi John Dolmayan la tobe. Alţi doi armeni. Evident, din Los Angeles. Ar mai fi în discuţie şi ceva influenţe clasice, cît se poate de optzeciste şi metalizate, din Slayer şi Metallica, numai bune de speriat urechile cuminţi & alungat părinţii din casă. A nu se uita însă că, pe lîngă aceste influenţe înspăimîntătoare pentru unii, în trupă se mai află – am mai spus-o undeva? – Serj Tankian şi Daron Halakyan. În caz că nu ştiaţi, cei doi alcătuiesc cel mai irezistibil cuplu de vocali din America. S-ar putea să fiu un pic ţicnit, dar de la armoniile clanului Beach Boys încoace, nu cred să fi existat pe cuprinsul dolofan al Statelor Unite o sincronizare mai spectaculoasă a vocilor ca la – aţi uitat cumva? – Serj Tankian şi Daron Halakyan. Incantaţiile ciudate, aproape tribale, frazarea sacadată, agresivă pînă la isterie, exotismul interpretării lui Serj se împletesc de minune cu vibraţia înaltă, curăţată de asperităţi şi perfect melodică a lui Daron. Nu văd nimic rău, ba din contră, atunci cînd te numeşti, hello!, Serj Tankian sau Daron Halakyan şi nu ţi-ai găsit un loc mai bun în viaţă în afara formaţiei System Of A Down, decît să-ţi eliberezi toată fantezia care zace în tine într-un soi de paradă contagioasă, frenetică şi dezinhibată a libertăţii. Pentru că, într-adevăr, în System Of A Down nu există oprelişti sau restricţii, ruperile de ritm sînt la ordinea zilei, iar, dacă ai senzaţia difuză cum că melodiile ar fi construite dintr-o înşiruire de refrene abrupte care se completează unul pe altul, e timpul să o schimbi rapid pe o certitudine cu acte în regulă. Chiar aşa stau lucrurile. Că aceste refrene se încheagă într-un tot unitar, că mecanismul lor, despovărat de harnaşamentul metalic, funcţionează după nişte principii cît se poate de melodice şi pop, nu face decît să crească, în detrimentul fanilor purişti şi geloşi, procentul de frecventare audio al trupei. Nu ar fi un capăt de ţară. Aşa cum America îşi prelungeşte graniţele prin intermediul celor de la System Of A Down pînă spre margini estice (drept mărturie stau cîteva intermezzi care te duc cu gîndul la un cazacioc îndrăcit), nu văd de ce un nene respectabil, dedulcit – să zicem – la Tracy Chapman sau Simply Red, nu şi-ar abandona pentru cele 36 de minute cît durează *Mezmerize* toată blîndeţea melancolică, pentru o infuzie sănătoasă de adrenalină, anarhie controlată şi ţopăială la adăpostul a patru pereţi. (Eu, unul, am pledat întotdeauna pentru necesitatea unui pogo pacifist, fără şuturi în gură şi vărsări de sînge. Este încă un aspect, de provenienţă punk, de care *Mezmerize* se face face vinovat cu o măiestrie indiscutabilă.) Pe urmă, nu trebuie uitată plăcerea rafinată a corupătorului cunoscător care, după o doză reuşit administrată de *Mezmerize,* va putea oricînd să invoce argumentul suprem care rămîne *Toxicity* (album System Of A Down din 2001), iar de aici, cu ceva persuasiune şi opinteli, calea e deschisă pentru fel de fel de bijuterii şi comori dragi oricărui metalist tip *Master of Puppets* – Metallica sau *Rust in Peace* – Megadeth. Pînă atunci însă, e bine de reţinut că la System Of A Down cîntă Serj Tankian şi Daron Halakyan.

ROMÂNIA LA RAPORT
cu Andreea PORA
MIXFM
Un dialog în FM în care întrebările nu rămîn fără răspuns
5
ORA 17:00
de Luni pînă Vineri
mesaje la: romanialaraport@infomix.ro

Simona SORA

puzzlecturi

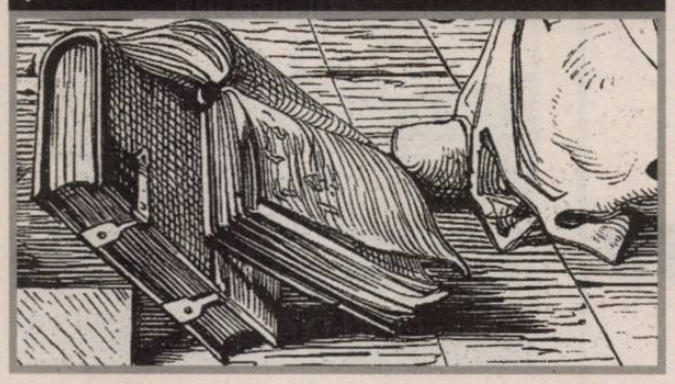

Neîncrederea în literatură

Lipsa de încredere în literatură, suspectarea ei de cele mai mari infamii sau de imitaţii vanitoase şi mercenare – toate acestea n-au nimic nou şi nu sînt deloc descoperirea „erei suspiciunii“ sau a şcolii resentimentului. De la prea citata izgonire platoniciană a poetului din cetate, la prohibiţia literaturii laice în Evul Mediu, la supralicitarea „ignoranţei docte“ în Renaştere, la „literatura de maimuţe“ (Leopardi) sau „neantul literelor“ (Vigny) şi pînă la venalitatea literară care a străbătut secolul al XIX-lea pînă la noi – relele şi mizeriile literaturii au umplut bibliotecile, umăr la umăr cu inculpata. Capitol *literar* scris de scriitori şi filozofi, antiliteratura are adesea o expresivitate şi o incisivitate care lipsesc din pura superstiţie literară. Ce-ar fi romantismul fără „sfînta oroare de literatură“, ce-ar rămîne din suprarealism fără dinamitarea instituţiilor literaturii?

Lipsa de încredere a cititorului obişnuit în literatură e practică. Piaţa literară şi publicul cititor reglează „consumul“ de literatură ca pe orice alt produs: după utilitate şi modă. Publicul general vrea să ştie – dinainte, dacă se poate – care este folosul unei anume lecturi, ce beneficiu, imediat sau pe termen lung, poate trage din investiţia de timp, energie şi bani pe care o presupune frecventarea unei cărţi. Cît de branşat, interesant în conversaţie sau împăcat cu sine îl face o lectură sau alta. În ce fel „adevărul minciunilor“ literare poate suplini anevoioasa iniţiere în domenii mai speciale, ca religia, filozofia, ştiinţele...

În afara publicului general, ale cărui reacţii şi interese sînt la fel de imprevizibile ca talentul, există excepţiile de lectură, publicul aşa-zis specializat. În mod normal, într-un organism care se reglează singur sau într-o instituţie care se prezervă în ciuda semnelor apocaliptice, acest public ar trebui să aibă un interes vital în afirmarea literaturii, în practicarea sistematică şi verosimilă a încrederii în ea. La fel cum sociologul are încredere în „societate“, economistul – în „economie“, iar psihanaliza – în „inconştient“, cititorul de meserie e obligat de propria opţiune iniţială să creadă în literatură. Să o cultive dacă nu poate s-o iubească, s-o înţeleagă dacă nu poate s-o guste, să o accepte chiar pentru a o respinge apoi în cunoştinţă de cauză. La prima vedere, criticul, editorul şi jurnalistul cultural sînt cele trei instanţe de prim contact cu literatura. Neîncrederea lor în obiectul muncii – ascunsă adesea în tăcere sau expediere grăbită – frizează uneori lipsa instinctului de conservare.

Luaţi cinci cronici de întîmpinare la o carte bună! Unele sînt entuziaste, altele ponderate, unele povestesc cartea, altele scobesc în buzunarele tradiţiei, unele dau verdicte, altele o lasă în coadă de peşte. Dar toate, fără excepţie, ştiu mai bine decît autorul (repet, al unei cărţi bune) cum devine cestiunea. Criticul vede clar burţile, ridurile, „stîngăciile şi enormităţile“. Uneori le şi enunţă. Cu timpul, nu le mai vede decît pe ele, ca imaginea răsturnată a unui amor de tinereţe. Cît despre critica universitară, legătura ei cu literatura e adesea mediată de critica anterioară. În plus, structuralistul dispreţuieşte canonul, sociologul caută mecanismul, esteticianul – autonomia, psihocriticul – complexele, iar istoricul – curentele şi generaţiile. Printre identificările empatice ale criticii de întîmpinare şi grilele celei universitare, biata carte – cu autorul ei unic şi irepetabil (cînd e cazul) – se duce la fund, sedusă şi abandonată. N-a fost la înălţime. La înălţime rămîn doar cărţile îmbălsămate de şcoală, dicţionare, canonade...

Editorul de literatură este, cel mai adesea, mult mai mult decît atît. El are – ca un rege – sfetnici, consilieri specializaţi şi „dregători“ buni la toate. El are şi gust (literar), şi opinii (critice), şi expertiză (etică) a publicării unei cărţi sau a alteia. De obicei nu crede în miracole literare, dar cînd vreunul se petrece, acesta pare îndelung pritocit în cuptoarele alchimice ale Casei Sale de Editură. Pentru editorul care se respectă, un roman publicabil este un *best-seller* confirmat de zeci de ediţii şi traduceri în toate limbile. Dacă nu, acesta rămîne opţiunea riscantă a cuiva de încredere (altă încredere!) care e obligat să-şi ia precauţii infinite – de la subvenţii, la tiraj mic sau difuzare ţintită. Unde mai e, atunci, încrederea în literatură – chestie inefabilă, mobilă şi înşelătoare, care te duce cu vorba şi te lasă în plin amor neîmpărtăşit?

Cît despre presa culturală, aici se adună toate păcatele criticii de întîmpinare grăbite, toate absolutismele editoriale „de gust“, toate mercenariatele de care a fost acuzată literatura, din epoca Luminilor pînă în cea a post-istoriei. Revista de cultură urmează însă tendinţa stabilită, tonul liber impus, politica trustului de presă. Presa culturală – panoramă la cald de scurte recenzii semnate cu iniţiale, interviuri-portret, dosare de scriitori, foiletoane – n-are vreme de subtilităţi precum încrederea în literatură: cine e pe listă e şi în revistă. Cine nu, nu.

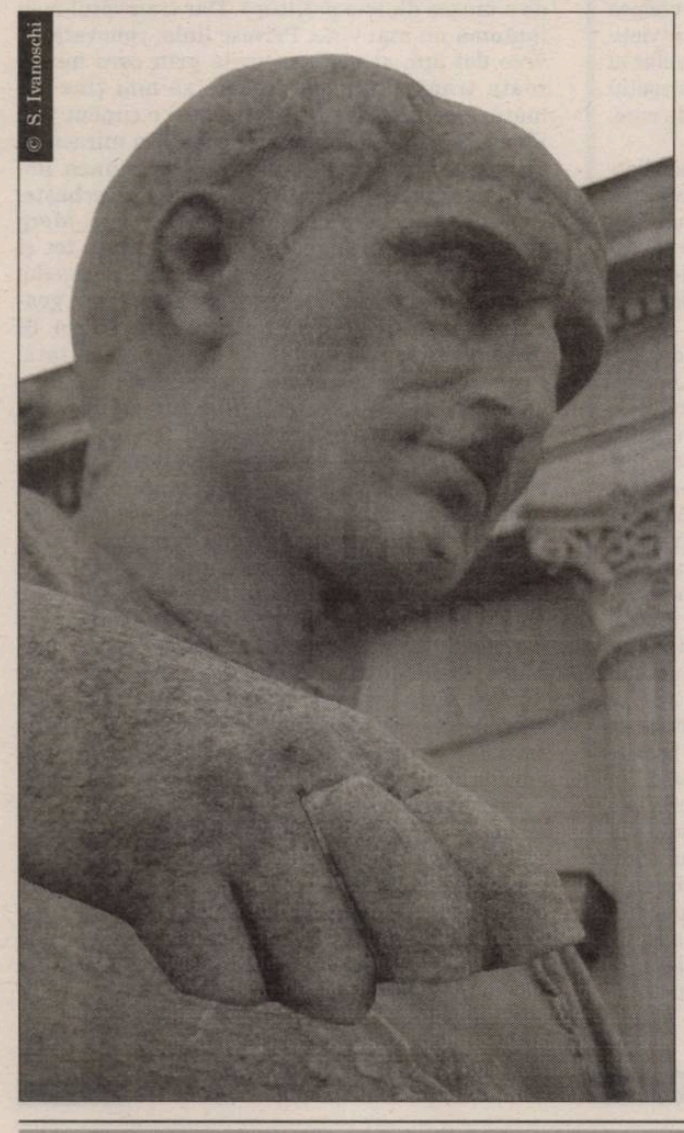

Dilema veche vă recomandă

● Liviu Timbus, *Minunata poveste a românului de bloc. Istoria unei conserve locative,* roman (Editura Albatros, 2005). O radiografie, locatar cu locatar, a blocului D 14 din Intrarea Pişcotului nr. 5, efectuată de antropologul Grigore Dron, de la ap. 6. Toate stereotipiile verbale, mentale şi mor(t)ale, toate clişeele unui omenet ceauşist, pus sub semnul a două idei de bază: „Nu contează, Jean boxează!“ şi „Poporul e băiat deştept“. Spirit acut de observaţie, ureche muzicală bună. Pentru cei cărora încă le mai place o satiră inteligentă şi nemiloasă, uneori chiar prea... (Radu Cosaşu)

● Două noi piese & clipuri interesante din oferta VH1: The Cardigans, cu „I Need Some Fine Wine And You“, şi newcomeriţa Katie Melua cu „Nine Million Bicycles“; primul e o explozie de ţăcăneală *cool* într-o cameră (cu un pitbull alb, o pisică neagră, sugestii S&M, chestii, şmecherii), iar al doilea un voiaj lent, pe spate & „tras de păr“, de pe o paşnică pajişte occidentală pînă hăt, la Beijing – unde, cum spune şi titlul, sînt „nouă milioane de biciclete“... Dar chiar sînt? Nu ştiu, dar – în curînd – promit că le voi număra! (Alex. Leo Şerban)

● *Vînătorii de cîini din Loyang,* cartea scriitorului ungur Laszlo Darvasi, tradusă de Georgeta Delia Hajdu pentru Editura Nemira. Povestirile chinezeşti ale lui Darvasi sînt tot ce am citit mai scurt, mai fin, mai imaginativ şi mai cu tîlc în ultima vreme. Ca şi cum Hesse, Borges şi Kafka, aflaţi în concediu de recuperare, s-ar fi amuzat scriind împreună nişte (false) anecdote, fabule, parabole şi alte asemenea povestiri extreme. Iată începutul uneia dintre acestea: „În Biblioteca Academiei Cin e înregistrată o carte pe care încă n-a citit-o nimeni. Cartea nu e nici interzisă, nici ascunsă. Pur şi simplu nu e de găsit...“ (Marius Chivu)

Andrei GORZO

dilematograf

Tirania frumuseţii

● ***O crimă ferpectă* / *El crimen ferpecto* (Spania, 2004), de Alex de la Iglesia.**

„Bine-aţi venit în lumea mea, unde totul e perfect!“, ne urează Rafael (Guillermo Toledo), protagonistul comediei negre *O crimă ferpectă*. Lumea la care se referă el este raionul de îmbrăcăminte pentru femei al unui magazin universal din Madrid, unde Rafael e şef sau, cum preferă el să-şi descrie postul, „preot într-un templu păgîn, înconjurat de adepţi“. În acest peisaj de feerie consumistă, Rafael, un bărbat deştept, şi-a construit, fără nici o cheltuială, un stil de viaţă foarte apropiat de standardele imposibile ce guvernează universul alternativ al revistelor pentru bărbaţi: nu numai că are la dispoziţie un harem de asistente cu care să facă sex, dar mai are la dispoziţie (la raionul de mobilă, zona dormitoarelor) şi un serai în care s-o tot facă. Singurul lucru imperfect din lumea lui (pe lîngă ortografierea cuvîntului „perfect“ în titlul filmului şi pe lîngă prezenţa discrepantă a unei făpturi numite Lourdes în lotul său de vînzătoare – două semne rele pe care Rafael nu le observă) e hotarul unde se termină, lăsînd loc raionului de îmbrăcăminte pentru bărbaţi, administrat cu eficienţă posacă de către Don Antonio. Atunci cînd vine vorba de alegerea unui nou şef de etaj, spectatorul e pregătit pentru luptă. Dar s-ar putea să nu fie pregătit pentru rolul hotărîtor şi sîngeros pe care un umeraş ajunge să-l joace în lupta respectivă; sau pentru chinurile burleşti prin care trece Rafael în încercarea lui de a incinera un cadavru. Există aici o tuşă hotărîtă de Hitchcock – nu atît în urgenţa problemelor cu care se confruntă eroul, cît (şi mai îmbucurător) în afurisenia raporturilor noastre cu el. E o plăcere să-l vedem pe sultanul ăsta de raion ajuns la cheremul singurei subalterne pe care a ocolit-o constant cu privirile şi favorurile sale: e vorba despre Lourdes (Monica Cervera), care a asistat la crimă şi care-l poate nenoroci pe Rafael dacă acesta nu-şi dă seama rapid că, în adîncul inimii lui, după ea a tînjit întotdeauna. „Sînt timid, nu pot să suport relaţiile profunde“, încearcă el să se justifice, privind cu oroare în ochii ei lacomi şi bulbucaţi. După cum se dovedeşte, oroarea lui e pe de-a-ntregul justificată. *O crimă ferpectă* nu e una dintre comediile acelea artificiale – ca *Uşuraticul* / *Shallow Hal* al fraţilor Farrelly – în care un mascul nesimţit, complet condiţionat de modelele oferite de *media,* descoperă şi învaţă să aprecieze „frumuseţea interioară“. Lourdes îşi dă măsura frumuseţii interioare punînd mîna pe un satîr şi scăpîndu-l de cadavru; apoi îl conduce în raionul cu mobilă de dormitor, unde Rafael dispare într-o zburătăcire de haine sfîşiate şi într-o cacofonie de gemete bestiale, ca un actor anonim dintr-un film *horror*. Nu e chiar o femeie cumsecade, ci, în cuvintele grele pe care i le spune Rafael mai tîrziu, e o femeie care o viaţă întreagă a pretins că e cumsecade pentru că n-a avut încotro – pînă cînd i s-a oferit această şansă unică de a pune piciorul în pragul vieţii lui, ca o combinaţie între o gardiană de lagăr şi Olive Oyl.

Profită din plin de şansa asta, introducînd în viaţa lui Rafael grozăvii – începînd cu familia ei şi culminînd cu cererea ei în căsătorie transmisă *live* în cadrul unui *reality show* – la care mintea lui lejeră, de bărbat lipsit de griji, nici nu visase. Filmul lui Alex de la Iglesia e o glumă tare pe seama fricii holteieşti de a pica, pînă la urmă, în cea mai rea dintre toate plasele posibile, în timp ce în larg vor continua să treacă iahturi şi să se zbenguie sirene – viaţa bună şi uşoară care ţi se cuvenea şi ţie. Mai este şi o comedie lipsită de inhibiţii despre bariera nedreaptă, indestructibilă (scriitorul britanic Kingsley Amis o considera cea mai serioasă dintre toate barierele), dintre cei atrăgători şi cei neatrăgători. De la Iglesia ştie că cinema-ul, cu marea sa tradiţie de proslăvitor al frumuseţii superficiale, nu e un *medium* care să-şi permită să fie prea moralizator pe tema asta; oricît de comic (şi deplorabil) de înguste şi de ortodoxe ni s-ar părea ideile lui Rafael despre frumuseţea feminină (la un moment dat începe să mîngîie o femeie de pe un poster), tot sîntem alături de el atunci cînd urzeşte febril planuri criminale împotriva ciumei de nevastă-sa, şi perversitatea asta e cea care face ca filmul să fie atît de robust şi de muşcător. „Eşti urîtă, Lourdes! Foarte urîtă!“, îi strigă el într-un final apocaliptic, pe un fundal de flăcări. „Nu e vina ta, dar nici a mea. Lumea asta mă face să te urăsc.“ Nu degeaba se vorbeşte despre o lume ferpectă.

trecerea prin reviste

Cum să faci să rîdă un paranoic?

M-am gîndit adesea la un dosar dilematic despre nebunie, nevroză sau măcar despre fobii. Sau despre toate la un loc, măcar pentru că publicul-ţintă pare, după noile statistici, nesfîrşit. La un număr tematic despre paranoia nu m-aş fi gîndit din mai multe motive: o dată, pentru că paranoia e un sindrom de graniţă care ar avea nevoie de lămuriri conceptuale mai amănunţite decît ar putea cuprinde patru pagini de revistă; apoi, pentru că definiţiile clasice sînt depăşite de realitatea schimbătoare; pentru că, în cele din urmă, paranoicii sînt persoane cu totul lipsite de simţul umorului şi al relativizării, astfel încît cazurile ar fi fost, inevitabil, monocorde. Ar mai fi poate şi faptul că paranoia sau mania persecuţiei sînt chestiuni cu totul nedilematice, ca moartea. Dar ăsta e alt subiect...

Numărul din august al revistei *Le magazine littéraire* face o reconstituire pluridisciplinară a modului în care paranoia a devenit dintr-o „activitate aspirantă" una „delirantă", despre paranoicul creativ (Rousseau, Strindberg, Céline, Artaud) şi cel steril (legiune), despre societatea paranoică, ale cărei modele sînt, în egală măsură, spectacolul *Big Brother* sau „America înfricoşătoare" cu procesele ei de hărţuire sexuală şi morală..

Paranoia înseamnă în greceşte *împotriva spiritului*, iar în limbaj popular de-a dreptul *nebunie*. Un dicţionar nemţesc de la sfîrşitul secolului al XIX-lea ridică termenul la rang medical, restituindu-l vocabularului tehnic al psihiatriei, pentru a caracteriza o stare psihopatologică în care se conjugă o pierdere a simţului realităţii, un delir de persecuţie, diferite manii şi obsesii. În epoca de aur a psihanalizei, termenul va desemna un exces al conştiinţei de sine. Paranoicul este aşadar un „tip remarcabil şi nerecunoscut" care dezvoltă o personalitate paralelă doar pentru apărarea celei dintîi. În mijlocul unei extinse manii a medicalizării psihiatriei, a respingerii terapiilor prin cuvînt, stabilirea graniţelor paranoiei pare primul pas pentru discutarea fenomenului. Este, aşadar, paranoia – se întreabă jurnalistul David Rabouin – o psihoză sau o nevroză. Cu alte cuvinte, unde începe nebunia? Iar răspunsul nu face decît să treacă peste asperităţile chestiunii: „o dată cu delirul". Concluzia ar fi că trăim într-o lume paranoică, adusă la delir de punerea individului în centrul tuturor preocupărilor noastre. Pe urmele lui Deleuze şi Guattari din *L'Anti-Œdipe*, cover-story-ul consideră „întoarcerea subiectului" atît de bine prizată de intelectualii anilor '80, o premisă majoră a „paranoizării societăţii", punctul de plecare al delirurilor de toate felurile: de persecuţie, religioase, erotomane...

Unul dintre cele mai interesante articole din grupaj este cel semnat de Paolo Scopelliti, profesor de literatură franceză la universitatea „La Sapienza" din Roma. Autorul unui volum de referinţă despre *Influenţa suprarealismului asupra psihanalizei* (2002) tratează paranoia, pe urmele lui Lacan, ca pe o „boală suprarealistă" pe care o exploatau dialectic nu doar Dalí şi Breton, dar şi René Crevel sau Éluard.

Întrebat în ce măsură paranoia este o categorie nu foarte clar definită care revine recurent în istoria ştiinţelor umane de cîte ori e nevoie, filozoful canadian Ian Hacking interpretează paranoia ca fiind o construcţie socială reactivă şi dă ca exemplu situaţia emigranţilor care învaţă prin imitaţie şi pentru care „a imita devine un fel de a fi bolnav".

Pînă să încheie cu minunatele portrete ale unor (diagnosticaţi postum) paranoici de geniu – de la Molière, Rousseau, Dostoievski, la Strindberg, Kafka, Céline sau Artaud – psihanalistul François Roustang, autorul volumului *Cum să faci să rîdă un paranoic?*, trage într-un fel concluzia dosarului: „Comportamentul paranoic, întemeiat pe obsesia securitară şi pe frică... este semnul unei societăţi care se închide, în vreme ce a trăi cu adevărat înseamnă să te laşi dus de fluxul şi de forţele vieţii..."

Cît despre metoda de a face să rîdă un paranoic, ea este, pînă la urmă, un indiciu mai sigur decît prezenţa/absenţa delirului: adevăratul paranoic nu rîde cu adevărat niciodată. **(S. S.)**

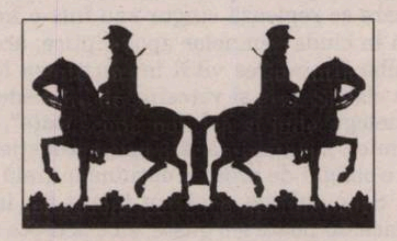

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Un lăcaş al „gîndirii româneşti în acţiune"

Nu cred că sînt deplasat în enervarea crescîndă pe care mi-o provoacă ipocrizia comentariilor sarcastice ori de cîte ori apare în viaţa politică ideea de restaurant. Ideea şi chiar localul... S-a făcut un caz imens din prezenţa foarte familiară a preşedintelui ţării într-un local de lîngă Palatul Cotroceni; s-a făcut haz îndelung la intenţia Opoziţiei de a ocupa acelaşi local în timpul unor tratative la Palat, unde fusese invitată şi refuzase să se prezinte; decît tratative acolo, mai bine o trataţie la Golden Blitz; s-a renunţat, dar condeiele şi faxurile nu au tăcut cîteva zile; s-au consacrat pagini multe zguduitoarei dezvăluiri a unui consiliu de taină între prim-ministru şi cîţiva prieteni de-ai săi într-un alt restaurant bucureştean, pe malul unui lac; doi ziarişti s-au dus cu o barcă motorizată, la acelaşi restaurant, şi au stat de vorbă ore întregi, telefilmaţi şi teletransmişi în direct, cu chelnerii roind în jurul lor – uite aşa, na, ca o sfidare a serviciilor care urmăresc pas cu pas liderii de opinii antiprezidenţiale. Cinstit vorbind, nu m-am simţit cutremurat. De altfel, cu ani în urmă, într-un alt regim prezidenţial, un zvon repede confirmat a străbătut intens Capitala, precum că avusese loc un sfat intempestiv între patru personalităţi cu maximă putere de decizie, unde? Tot într-un restaurant obscur, undeva, nu se ştia unde, dar se ştia ce. Probleme de o mare însemnătate pentru ţară.

Merg mai departe şi zic că, şi înainte de '89, restaurantul a avut locul său eminent în viaţa cioclopedică a ţării. În pofida microfoanelor şi a urechilor treze, în răspăr cu partidul care ura visceral cafeneaua ca loc al reacţionarilor burghezi şi leneşi, „Capşa" era „Capşa", nopţile lui Zaharia Stancu la sfat cu conducerea *Gazetei literare* nu erau secrete, „albele" se aduceau din tipografia de peste drum, acolo, la miez de noapte, cu ultimele porunci ale cenzurii, luate în derîdere, dar executate între două şvarţuri şi încă un coniac; tot la un restaurant se adunau frecvent cei mai dîrzi critici literari nonconformişti, stabilind alianţe, negociind sfere de influenţă, premii, contraofensive împotriva autorităţilor care ajunseseră să numere de cîte ori apărea cuvîntul „partid" în *România literară;* nu mă duc pînă la a „cînta" restaurantul Uniunii Scriitorilor cu tot ce a însemnat el pentru „ideile în dialog" şi non-dialog ale vremii, pentru „tezele şi antitezele" de la Bucureşti, căci şi astea au existat, oricît s-a turnat în pahare şi dosare. Pentru mine, localul familial şi familiar constituie o constantă a vieţii noastre publice, ba chiar şi intime. El aparţine agorei româneşti în orice orînduire, fie ea o dictatură antonesciană (vezi şi *Jurnalul* lui Sebastian) sau comunistă, cu atît mai mult pe vremea asta de „dialog social"; aş spune chiar că revenirea restaurantului în centrul vieţii politice este o înfrîngere a *talk-show*-urilor tot mai plicticoase şi ineficiente, un refuz al telepălăvrăgelii, al noii mari trăncăneli necunoscute celui care a consacrat acest spaţiu ca primordial în mişcarea ideilor, controverselor, bîrfelor, bancurilor fără de care, mă-nţelegi, ne-am sufoca.

Tocmai din cauza lui, a lui Caragiale, mă irită tratarea caricaturală şi minimalizatoare de care au parte în mass-media birtul, barul, bodega, crîşmele, cafeneaua, cofetăria (de neuitat, Noica şi Ricu Wald discutînd la „Nestor"!), plăcintăria, marile şi micile restaurante din România noastră tranzitivă spre transcendent şi înapoi în contingent. În numele sentimentului caragialian al fiinţei (pe care nici Cioran nu ni-l poate lua) protestez împotriva bagatelizărilor la care sînt supuse sistematic aceste lăcaşuri ale „gîndirii româneşti în acţiune".

Da, primesc! Sînt tradiţionalist, da, sînt reacţionar, da, da, da, de trei ori da, sînt caragialian şi îi zic „bravo!" domnului preşedinte, „bravo!" domnului premier, „bravo!" tuturor miniştrilor, senatorilor şi deputaţilor care *evadează din sistem* – sistemul de prejudecăţi şi protocol – şi se duc să pună ţara la cale între două-trei şprituri, patru cafele şi, eventual, într-un tîrziu, o ciorbă de burtă. Unde să se pună ţara la cale mai cu spor dacă nu într-un local intim? În Parlament? La Guvern? La Cotroceni? S-a văzut ce a ieşit... O socoteală elementară ne arată că marile idei şi expresiile lor bătute în piatră de acolo au ţîşnit, din spaţiul acesta întins de la „Capşa" şi „Café de la Paix", pînă la „Cocoşatu" şi „Golden Blitz"-ul de azi. Dintr-o biată simigerie s-a înălţat revelaţia nemuritoare: „Ne trebuie o tiranie ca-n Rusia!". Într-un local nicicum de pierzanie s-a descoperit „lacuna" dintotdeauna în problema pedepsei cu moartea. Într-un cafiné central s-au aplicat cele mai răsunătoare palme din politica naţională. Nu s-a observat îndeajuns că pînă şi lecţia cea mai consistentă privitoare la arta prozatorilor români s-a slujit tot de o berărie. Tatăl nostru, Ion Luca, în cele „Cîteva păreri" ale Domniei sale, ce cerea? Cerea ca orice poveste interesantă, cu conflict, suspans şi emoţii, să nu se lăbărţeze în blablauri filozofice şi morale, ci să capteze „sunetul halbei de bere" pocnite în fruntea unuia dintre interlocutori: „Vreau să aud halba trîntită în capul celui din faţă..." Nu e postmodern? Ei, taci...! Spre gloria „Capşei", să consemnez că, prin '40, Eugen Ionescu – cf. memoriei de computer a lui Dan Amedeu Lăzărescu – ieşind din local şi văzînd cum coboară dinspre Teatrul Naţional spre Cercul Militar o demonstraţie legionară, a emis pentru prima oară un ţipăt cumplit: „Rinocerii! Rinocerii!". Incalculabile sînt şi vor rămîne consecinţele unui caşcaval pané, ale unei fripturi în sînge cu cartofi prăjiţi, ale unei saramuri dure, ale unor papanaşi-ca-la-mama şi ale atîtor tării plus nesul aferent asupra evoluţiei ideilor de interes naţional desfăşurate la o masă riguros rezervată. Da, sînt pentru restauranţie în viaţa ideilor noastre politice, morale şi eţetera.

Eugen ISTODOR

auto-jurnal

„Fără maşină" se întoarce

Iar fără maşină. Înjur ploaia care m-a făcut ciuciulete vineri seara, înjur taximetriştii care mă dau jos din taxi inventînd motive, înjur şmecherii ce-şi pun maşinile aiurea în faţă la „Turabo café" de nu poate să treacă autobuzul. După *headline*-uri urmează ştirile. A revenit nenorocita de ploaie, dar cu răpăială tîmpită; ca să mă explic, era o poezie a ploii pe vremea mea, cînd eram copil. Te uitai şi ziceai: e vară, plouă cu găleata, e toamnă, plouă molcom. Acum e un amestec ce-mi face rece sufletul. O lipsă de noimă, fiindcă am temperatură 38 şi sînt răcit, dar şi un automatism, fiindcă nu suport ploaia asta ucigaşă. Şi eram la Piaţa Victoriei, în plină lume a tuturor posibilităţilor şi la două staţii de maşină de casă. Bă, şi cu cît apar stropii de ploaie să mă înghită, cu atît nu venea nimic, nici tramvai, nici taxi. Şi ploaia turna în capul meu, mă turtea, mă ardea ploaia. Şi merg pe jos, strecurîndu-mă printre burlane, acoperişuri, scări de bloc. Ajung la McDonald's Griviţa şi cu apa în cap mă belesc la căldura de dinăuntru, la cum cineva înghiţea în sec înainte de a muşca dintr-o prăjitură. Dar tramvaiul meu fantomă nu mai vine. Privesc linia, renovată de vreo doi ani, şi văd şanţurile prin care merge roata tramvaiului, pe ici-colo se mai ţine armătura de fier, dar pe spaţii mari e ciment ros. Ploaia în cap şi mă întreb ce echilibru miraculos poate ţine tramvaiul pe linie. E eroziunea României în sine şi orice lucru nou se învecheşte, fiind prost făcut şi din materiale proaste. Merg pe linia de tramvai, că tot e ploaie peste tot şi văd în trecut cum cu o seară înainte mergeam într-un autobuz 368 şi era frig bestial prin geamurile astea şi o înghesuială de înaltă clasă. Şi intrăm cu maşina pe strada Episcopiei şi, tată, e acolo o cafenea – „Turabo café" – unde vin şmecherii cu decapotabile ce şi le pun în mijlocul străzii, strada fiind o chiţimie. De belea sînt idioţii, bă, stăteam conservă în autobuz şi şoferul, slavă lui, se strecura ca şi cum ar fi mers printre obstacole. Înainta cîte doi centimetri cu ditamai dihania de autobuz, iar nesimţiţi mînau Campari-ul şi whisky-ul cu somon pe gîtlej. Aici nu e vorba de nedreptatea dintre lumi, nu e vorba de gogoriţe stîngiste. Şi merg pe linia de tramvai, aţi uitat? Şi văd un taximetrist ce mănîncă un hamburger de la Mc şi mă gîndesc că nu o să mă salveze de la botezul de toată apa a serii ăsteia. Şi merg iarăşi şi îmi amintesc de cum m-a aruncat din taxi un scîrbos, nu, mint, doi scîrboşi de taximetrişti, pe cînd aveam febră. Spun destinaţia şi mă trezesc la vreo sută de metri că ciripesc: „Ştiţi, fac schimbul, nu cred că vă pot duce unde vreţi" sau „mă duc să-mi iau copilul de la şcoală" – fir-aţi ai dracului de făcători de nervi pe lumea asta! Să vi se facă volanele gulere, să cădeţi în boala lui Caragea, să dea aviara a aripă peste voi! Dar eu tot pe linia de tramvai sînt. Nici un tramvai. Ploaie.

Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU

ceaslov story

Păcatul amestecării de sînge

Mai zilele trecute, priveam consternată la televizor cum mamă şi fiică îşi disputau acelaşi bărbat sau, mai bine-zis, cum junele Marceluş trecuse prin patul amîndurora, se căsătorise cu fiica, apoi se „înnădise" cu mama, înamorată nevoie mare, şi apăruse în emisiune – stupoare – să receară mîna soţiei. Nu întîmplarea m-a şocat, ci perfecta ei asemănare, pînă la contopire, cu o poveste de la eternul 1800, ceea ce m-a făcut să mă întreb sincer cît au evoluat mentalităţile poporului ăstuia în cei 200 de ani care s-au scurs totuşi de atunci.

La 1799, Maria, văduva din Colţul Unghenilor, judeţul Teleorman, supărată pînă peste poate, ia drumul Bucureştiului pentru a se plînge la Prea Sfinţia Sa părintele mitropolit de „tîlharul" Stanciu, holteiul din acelaşi sat. Holtei, „fără cap şi fără minte", Stanciu i-a făcut curte văduvei ceva timp, „măglisind-o" (amăgind-o) cu promisiuni şi făgăduieli de tot felul, că în scurtă vreme va să se şi cunune cu ea, făcînd nuntă mare şi casă amîndoi. Văduva, tînără şi împovărată de copii, nu s-a lăsat prea mult rugată şi, în scurtă vreme, s-a abandonat în „voile" sus-numitului holtei, făcînd şi „împreunare trupească". Dragostea lor s-a strecurat printre constrîngerile sociale, gura satului şi admonestările popii, timp de trei ani. Apoi a născut şi un copil şi lucrurile s-au mai complicat un pic, dar Stanciu nici gînd să le descîlcească şi să se hotărască. Într-una din zile „au căzut în dragoste" cu Ilinca, fiica văduvei, şi „au umblat cu meşteşug, ca un fecior de curvă, şi au înşălat şi pă fii-mea, fată mare fiind", povesteşte mama. Acceptă însă tacit ciudata situaţie şi, disperată să nu-l piardă pe tatăl copilului ei, închide ochii cînd pe prispa casei Ilinca şi Stanciu se iubesc fără jenă sau pudoare. Îl iartă cînd trece şi prin patul ei. Astfel, mai bine de un an, Stanciu se împarte cu larghеţe între cele două femei din viaţa lui: „iar de la o vreme, au petrecut în fapta păcatului şi cu Maria văduva şi cu fii-sa Ilinca".

Într-o dimineaţă, „din cîşlegii ce au trecut", Maria află cu stupoare că ibovnicul mult rîvnit a fugit în lume, nu singur, ci cu fii-sa Ilinca, însărcinată, la rîndul ei. Lumea nu este totuşi atît de departe la acea epocă şi, interesîndu-se ici-colo află că de fapt nu fugiseră prea departe, ci într-un sat, Păroşii din judeţul Olt. Aici au tras la casa unuia popa Stan care, „în păresimi", i-a şi cununat punîndu-le pirostriile şi cîntîndu-le Isaiia dănţuieşte, fără să-i întrebe ce-i cu ei şi de pe ce drumuri vin. Apoi Ilinca a născut copilul ce-l purta în pîntece, dar Dumnezeu i l-a luat în următoarele cinci săptămîni. Geloasă, furioasă, părăsită, Maria s-a grăbit să-şi deverse povestea spurcată înaintea părinţilor clerici, acuzîndu-l pe „tîlharul" şi „feciorul de curvă" ce le batjocorise, ce le înşelase, fără însă să-şi pună întrebări asupra propriului comportament sau a nenumăratelor principii pe care le încălcase. Ci cu seninătate cere să i se facă dreptate, autodenunţîndu-se, de fapt.

Mitropolitul nu poate trece cu vederea o asemenea fărădelege, mai ales că după Pravilă este aspru pedepsită, avînd în vedere amestecarea de sînge. În glava 211, zaceala 10, din Pravila ţării, pravilă urmată de slujbaşii Bisericii, se spune: „Cela ce se va însura şi va lua muiare văduvă şi va avea şi o fată cu bărbatul dintîi, de să va cumva împreuna trupeşte cu fata muierii sale, acela face sînge amestecat şi se va certa cu moarte". Nu i-a certat cu moartea, dar pedepsele n-au întîrziat să apară, mamă şi fiică sînt ridicate pe sus şi trimise surghiun la mănăstire să-şi plîngă acolo faptele păcatelor lor, iar holteiul este bătut, amendat şi, în cel mai rău caz, trimis la ocnă.

Este adevărat, nu mai sîntem la 1800, dar mă întreb ce face azi Biserica Ortodoxă Română? Cum se implică în astfel de cazuri, cum le gestionează, cît de prezentă mai este în viaţa unei familii? Oare este nevoie de a-i readuce la viaţă pe mitropolitul Neofit Cretanul sau pe Prea Sfinţia Sa părintele mitropolit Grigore să ne explice care sînt valorile moralei creştine? Sau nu mai sîntem nici creştini?

libertatea de impresie

Vrei să fii miliardar?

Cu alte cuvinte: calule, mănînci ovăz? Un joc care a fost şi la noi şi pe care l-am văzut şi în Anglia. Exact pe acelaşi tipic şi chiar cu acelaşi generic. Tot aşa, jucătorul trebuie să aleagă răspunsul corect din cele patru posibile.

Chiar şi Ianţu al lor aduce cu al nostru, doar că e ceva mai bătrîn şi poate ceva mai blînd cu invitaţii. O diferenţă notabilă însă: la noi era vorba de un miliard de lei, în vreme ce la ei, în joc e un milion de lire sterline. La noi – dacă îmi amintesc bine – prin nu se ştie ce întîmplări divine, miliardul se cîştiga înainte de Paşti şi de Crăciun. La ei, n-am văzut pe cineva să cîştige un milion şi nu ştiu să vă spun cum se întîmplă asta. Dar ce seamănă cu adevărat e enervarea pe care ţi-o produce cîte un jucător care nu ştie să răspundă la cîte o întrebare care ţie, ca telespectator, ţi se pare foarte simplă. De exemplu, am văzut un individ, care răspundea fără să clipească şi mereu cu un zîmbet superior pe buze, la tot felul de probleme ciudate, foarte obscure pentru mine – cum ar fi un nume de astronaut din nu ştiu care misiune Apollo (vă asigur că nu era Neil Armstrong) sau anul cînd s-a despărţit nu ştiu ce cîntăreţ de o formaţie, de care eu abia dacă am auzit. În schimb, cînd a fost întrebat ce instrument muzical spaniol îşi trage numele de la *castană* (în engleză, chestnut) – castanietele, xilofonul, marimbo sau mandolina – omul a apelat la un prieten. M-am întrebat de ce nu se uită măcar la literele din care e compus cuvîntul. Prietenul i-a răspuns, dar nu foarte sigur, că ar putea fi vorba de castaniete. Omul a cerut atunci computerului să-i separe doar două răspunsuri posibile. Zis şi făcut, au rămas castanietele şi xilofonul. Nemulţumit, individul a apelat atunci la răspunsul publicului. Acesta a votat în proporţie de 95% castanietele (5% au ales totuşi xilofonul?!). Tot ezitant, omul a spus în cele din urmă, că merge pe mîna publicului. Spre marea mea supărare: în acel moment aproape că mă dădeam cu capul de pereţi, dorindu-i să piardă. A pierdut la întrebarea următoare, obosit după „teribila" încercare şi după ce-şi pierduse dreptul la orice ajutor extern. Un alt sistem, care parcă la noi nu era, cu doi jucători – soţ şi soţie – care se pot consulta între ei înainte să dea răspunsul. Discuţiile dintre soţi sînt în aceste cazuri, aşa cum lesne se poate imagina, extrem de nostime. Uneori se întrevede prin ele întreaga problematică a căsniciei lor. Dar tot aşa, răspundeau foarte uşor la unele lucruri aparent complicate şi foarte greu la chestiuni simple. De exemplu, după ce li se spunea că actualul preşedinte american, George Bush, este al 43-lea, nu ştiau să spună care a fost al 40-lea. Răspunsurile posibile fiind John Fitzgerald Kennedy, Richard Nixon, Bill Clinton şi Ronald Reagan. Şi erau oameni de 50 de ani, aparent educaţi.

De fapt, jocul poate fi şi un exerciţiu de toleranţă. Oamenii sînt diferiţi, din medii diferite, cu educaţii şi experienţe diferite. Chiar şi aşa-numita cultură generală e ceva foarte relativ. Nu e nevoie ca oamenii să fie de pe continente diferite, ca să aibă cunoştinţe diferite. Trebuie să acceptăm că vecina de bloc, profesoară de franceză şi care cîntă la pian sonate de Beethoven, te poate întreba cine e Patapievici. Toţi avem lipsuri dacă nu lapsusuri, tot aşa cum toţi am vrea să fim miliardari.

Andrei MANOLESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

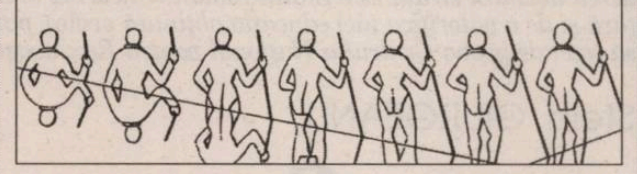

Visuri pe ultima pagină

Unele din programele TV nu conţin doar lista de emisiuni şi vieţile vedetelor: pe ultima pagină a suplimentelor TV ale ziarelor *Libertatea* şi *Jurnalul naţional* putem găsi reclame la produse ce se comercializează prin poştă, sub titulatura „Cu noi economisiţi timp şi bani" sau „Preţuri excelente în România". Dacă ne uităm mai atent, căci totul e scris cu litere foarte mici, să zicem corp 10, aflăm că ceea ce se vinde acolo sînt „TV products", comandate la telefon sau prin Internet şi distribuite „prin poştă sau personal în Bucureşti, Iaşi, Oradea".

Locul în care sînt plasate, dimensiunile reduse ale pozelor, ale casetelor destinate fiecărui produs, cît şi ale literelor ne duc cu gîndul la un soi de comerţ cu circuit închis, destinat numai iniţiaţilor. Sau mai bine zis iniţiatelor, adică gospodinelor de tip nou (la curent cu tehnologiile şi dornice de înnoiri): pentru că fondul predominant pe care sînt scrise informaţiile este unul roz, iar majoritatea celor oferite au destinaţii feminine. Un alt argument în favoarea *target*-ului feminin (se consideră, într-o înţelepciune nescrisă, că reprezentantele sexului zis slab sînt mai aplecate către intuiţie şi supranatural) a produselor în cauză este caracterul oarecum miraculos al multora dintre ele.

Multe dintre acestea sînt *device*-uri capabile să-ţi readucă, fără prea mare efort, armonia trupului perfect: cu Cureaua-saună 3 în 1 „transpiraţi kilogramele în plus", „slăbiţi acolo unde este necesar – burtă, talie, şold, coapse, fese", „eliminaţi celulita" şi „vă amelioraţi durerile de muşchi". A, era să uit: dispozitivul, pe lîngă toate acestea, „curăţă pielea şi o face mai fină". Pe scurt, o acumulare de funcţii, despre care aş putea spune că sînt specifice kitsch-ului, dacă nu aş şti că au utilitate practică.

Scopul primelor patru casete roz este unul comun: modelarea corpului uman, în special feminin, pentru a ajunge la standardele impuse de revistele pentru femei. Cureaua-saună nu e, nici pe departe, singurul dispozitiv capabil să sculpteze în trupul femeilor postmoderne: ei i se adaugă deja clasicul *Abtonic,* cu varianta *Fluture, Vibrabeltul, Subţiitorul discret* şi *Sutienul invizibil*. Dacă primele trei sînt aparate de masaj cu vibraţii, care acţionează confortabil asupra corpului tău în timp ce tu însăţi stai degeaba (confortul e unul din principiile esenţiale al acestor *device*-uri), ultimele două nu fac decît să ascundă imperfecţiunile: subţiitorul discret este, de fapt, o pereche de chiloţi cu picior, aşa cum purtau bunicile noastre, strînşi pe corp; sutienul invizibil e chiar ceea ce pare: un sutien fără bretele, cu variantele „silicon pentru mărire-modelare" şi „de modelare a siluetei, silicon-satin", care, ne spune prezentarea, are un „efect *push-up* perfect" „fără intervenţii riscante de chirurgie plastică, pilule şi tratamente fără efect".

Corpul, odată (re)modelat, trebuie păstrat. Aici deja casetuţele roz devin albastre şi verzi. Gospodina top-model iese din intimitatea ei perfecţionistă şi are voie să împărtăşească din minunile tehnicii cu partenerul (găsit, probabil, în urma respectării indicaţiilor din textele pe fond roz). Printre aceste binemeritate răsplăţi se numără: fotoliile gonflabile *Elegant*, cu variantele *Baschet, Tenis* şi *Fotbal* (care – nu e nici o glumă – arată aproximativ exact ca mingile din respectivele jocuri); air bed-ul *Multi 5 în 1* şi air bed-ul *Komfort,* care, pe lîngă faptul că oferă stabilitate, confort sporit şi se livrează împreună cu o geantă din plastic, împiedică, datorită marginilor sale înalte, şi căderea din el. Pentru ca senzaţia de confort să fie ideală, tuturor acestora li se adaugă *Telecomanda universală,* care înlocuieşte 6 mecanisme şi se poate folosi la 600 de aparate. Deja omul perfect al zilelor noastre grăbite şi stresate şi-a obţinut fericirea aproape totală prin poştă (spun „aproape" pentru că mai există o serie de cîteva produse gospodăreşti la care nu am apucat încă să mă refer). Nu ştiu de ce, probabil datorită imperfecţiunii personale, pe mine toate astea mă lasă cu o oarecare senzaţie de imponderabil şi ireal.

LA DIPLOMĂ STRĂINĂ, RECUNOAŞTERE ROMÂNEASCĂ

Ai făcut o facultate în străinătate. La finele studiilor, ai primit şi o diplomă. Cu parafă străină. Cu toate acestea, te întorci. În ţară încerci să valorifici muncitul document, fluturîndu-l prin faţa angajatorilor. Dacă alegi sectorul privat, nu e nici o problemă. Acolo poţi chiar impresiona. Cel care însă nu tresare şi nu are nici un soi de emoţie la vederea avizului străin este Statul român. Uneori el te trimite să îţi desăvîrşeşti pregătirea „în afară", prin burse guvernamentale (oferite numai contra obligaţiei de a reveni în ţară şi de a valorifica aici *educaţia obţinută* acolo), *paradoxal, „statul" însuşi nu recunoaşte cu una, cu două o diplomă pe care tocmai el te-a trimis să o iei. Pentru asta trebuie să treci de proba Centrului Naţional pentru Recunoaşterea şi Echivalarea Diplomelor (CNRED) din cadrul Ministerului Educaţiei şi Cercetării. Iar proba aceasta...*

Stela GIURGEANU

Cum se obţine patalamaua la noi

Diplomele româneşti sînt recunoscute în străinătate numai după onduleurile de pe margine. Mai sînt – ce e drept – vestite şi pentru dimensiunile lor nestandardizate care dau bătăi de cap tuturor, cînd vine vorba de îndosariere. Dar atît.

Cu toate că, pe de o parte, între România şi cîteva ţări europene (Ungaria, Moldova, Slovacia, Bulgaria, Ucraina, Federaţia Rusă şi Georgia) există acorduri şi convenţii în ceea ce priveşte recunoaşterea reciprocă a studiilor, pe de altă parte, avem la activ un număr impresionant de facultăţi particulare, dintre care multe neacreditate, dar care toate emit, fără probleme şi pe bandă rulantă, diplome. Cum, între timp, au apărut şi cîteva scandaluri cu acte falsificate, diplome fără acoperire, una peste alta au dus la consolidarea scepticismului străin faţă de valabilitatea cartonului ondulat. Aşa că, dacă pleci în străinătate cu facultatea terminată aici şi cu actul doveditor în buzunar, ştii la ce să te aştepţi: ori te respecializezi pe acelaşi domeniu (adică alţi ani de studiu, alte examene din aceeaşi materie), pentru a primi şi patalamaua ţării respective, ori cauţi altă specializare. În ambele cazuri, o iei de la zero. Dar astea sînt deja lucruri cunoscute.

Ce nu se prea cunoaşte însă este că acelaşi lucru se întîmplă şi viceversa. Adică în România. Pentru că, dacă te întorci în ţară cu o diplomă străină la activ şi vrei să te angajezi în sectorul de stat, trebuie să o echivalezi la CNRED (Centrul Naţional de Recunoaştere şi Echivalare a Diplomelor). Altfel nu se poate. La Centru se depune un dosar care este examinat de o comisie de specialişti. Aceştia recomandă fie recunoaşterea automată, fie susţinerea unor examene de diferenţă. Pe ce criterii? Asta nu o ştiu decît cei 27 aleşi în Consiliul de evaluare.

Încercînd o abordare oficială a Consiliului, m-am lovit de o opacitate totală. Timp de o lună am fost purtată de la interior la interior, fiecare aruncînd pisica în ograda altcuiva, ca pînă la urmă, pisica să cadă şi să se înfunde de tot în promisiunile zilnice ale purtătorului de cuvînt al MEC, domnul Mircea Mureşan. Care m-a amînat, spunînd că va vorbi seara cu cineva din conducere, iar dimineaţa îmi va da cu siguranţă un răspuns. Dimineaţa aceea n-a venit încă. Instituţia echivalării este la fel de bine păzită ca un secret de stat, iar curioşilor şi disperaţilor nu le rămîne decît să se mulţumească citind informaţiile de pe Internet. Din care vor afla, bineînţeles, despre o instituţie caldă şi primitoare.

Am încercat, în cele din urmă, să reconstitui, neoficial, drumul cuiva spre echivalarea unei diplome străine. Am pornit de la aceeaşi premisă naivă pe care, aveam să aflu, o au toţi la un prim contact cu Instituţia. Gîndindu-mă că este vorba doar de o cerere şi de cîteva copii xerox, uşa Registraturii din strada Spiru Haret m-a surprins dintr-o dată neplăcut, contrazicîndu-mă cu brutalitate, fiind mai mult decît generoasă într-ale birocraţiei. Nu îndeajuns de încăpătoare, uşa susţine cu greu o mulţime de afişe care conţin o mulţime de acte. (Dacă ai tupeu şi chef de ceartă inutilă, poţi întreba şi o doamnă secretară. Dar mai bine te duci la uşă.)

Îţi alcătuieşti, în cele din urmă, dosarul, plăteşti taxele (care ajung uneori, cu legalizări şi copii, să depăşească 10 milioane), ai grijă să nu vii decît în zilele de luni, miercuri şi joi, între orele 12-16, şi gata. Te aşezi la coadă. Bineînţeles, aici încă mai păstrezi din seninătatea naivităţii.

Grijile încep, de fapt, de la al doilea refuz de dosar, pe care îl primeşti după ce ai stat şi a doua oară la o coadă enormă. (Chiar dacă holul Registraturii pare mare, organizarea depunerii de acte îţi demonstrează că este, de fapt, un spaţiu sufocant). Statul la coadă îţi mai inoculează şi alte frici.

„Dacă faci facultatea afară, nici nu te gîndi să-ţi echivalezi diploma în România." De cînd stă la coadă, Mihai tot descoperă legile nescrise ale lui Murphy. Îmi spune că aici e „ca la carne, pe vremea lui nea Nicu", se poate să nu mai apuci şi pentru că programul este foarte scurt pentru cîţi solicitanţi există – patru ore, trei zile pe săptămînă – te poţi întoarce de nenumărate ori. Mihai a absolvit o facultate politehnică în Franţa, iar studiile i-au fost, într-adevăr, echivalate, dar ca „studii postliceale". „Adică mi-au spus că, dacă nu-mi convine, să mai fac doi ani la o facultate de acelaşi profil în România. Ca să fie ei siguri. Siguri de ce?" Mihai stă la coadă pentru depunerea unei contestaţii şi nu are nici un chef să mai piardă doi ani prin facultăţile româneşti. Ce va face dacă nu schimbă nimic prin contestaţie? O să facă scandal, asta o să facă, după care „o să mă car din ţară".

„Chestia asta este de-a dreptul abuzivă." Alina îmi spune că s-a lovit de acelaşi lucru. În afara faptului că i se pare aberant ca diploma obţinută în Italia, un act pe care l-a dovedit a fi cît se poate de „echivalent", atît ca număr de credite, cît şi prin tipul de materii studiate, „care sînt identice", diploma îi e echivalată cu colegiu sau postliceală. Ceea ce îi limitează din start posibilităţile de angajare. Îmi mai spune de un prieten care are o diplomă obţinută în Spania, unde de altfel şi profesează, ca medic veterinar. Ei bine, aici nu se poate. Cu toate că, oficial, echivalarea durează pînă la trei luni, prietenului licenţiat în Spania i s-a dat un termen de un an. „Aici, dacă ai o diplomă românească, eşti preferat la angajare; dar mă întreb... bun... diploma românească este recunoscută de toţi, chiar dacă toţi ştiu cum este luată; atunci cum de o diplomă recunoscută de Uniunea Europeană, Statele Unite, chiar şi de Canada, mai trebuie să treacă şi prin filtrul centrului de echivalare... de ce în România trebuie să fii mai catolic decît papa?"

„Poate pentru că noi nu ne vindem ţara"; un doctorand la o faimoasă facultate din Franţa (m-a rugat să nu dau detalii, *pentru că n-o să-şi mai vadă în veci echivalarea doctoratului)* mai are nevoie de o parafă românească: „două referate privind conţinutul tezei de doctorat, referate alcătuite musai de doi profesori români". „Se pare că parafa francezilor nu se ridică la standardele învăţămîntului românesc." Nu înţelege de ce, dar cum este la doi paşi de echivalare... nici nu (se) mai întreabă.

„Pentru că aici eşti la cheremul lor şi trebuie să cotizezi!" Un domn, care a terminat o facultate de stomatologie în Beirut, este de o lună şi mai bine pe drum cu dosarul. Îl întreb de ce; ridică neputincios din umeri şi murmură pierdut, cu ochii spre afişele uşii: „nici eu nu mai ştiu".

Îmi spune că, de fiecare dată cînd vine să depună dosarul, are loc un fel de ritual: în primul rînd, i se spune că îi mai lipseşte un act, dar nu şi ce act; în al doilea rînd, este trimis la uşă să citească mai bine – doar sînt toate afişate; în al treilea, nu găseşte; în al patrulea, se întoarce îngrozit şi spăşit la secretariat; în al cincilea, are de-a face cu pufniturile secretarelor, după care, în al şaselea rînd, i se spune, cu indulgenţă, ca unuia pe care chiar nu-l duce mintea, ce alt act îi mai lipseşte. De fiecare dată acelaşi lucru, a intrat deja într-un automatism.

Un automatism al ridicatului din umeri şi al oftatului înfundat de care s-au molipsit cu toţii. Pentru că „nu ai ce face", „taci şi rabzi", „poate că, la un moment dat, cuiva o să i se facă milă de noi" şi o să pună, peste patalamaua de Sorbona, şi mult mai mult visata patalama ministerială.

Actele necesare pentru ECHIVALAREA DIPLOMELOR DE DOCTOR ÎN ŞTIINŢE:

1. Cerere adresată ministrului Educaţiei şi Cercetării, prin care se solicită echivalarea actului de studii (se va menţiona adresa solicitantului) – cererea este tip şi se eliberează după verificarea dosarului;
2. Număr de la registratură (str. Spiru Haret nr. 12 – după verificarea dosarului);
3. Curriculum vitae;
4. Diploma de doctor în ştiinţe ce urmează a fi supusă echivalării, în copie xerox, precum şi traducere în limba română – legalizată;
5. Teza de doctorat în original;
6. Rezumatul tezei de doctorat – în limba română;
7. Planul individual cuprinzînd activităţi ştiinţifice, în cadrul programului de doctorat (cursuri urmate, examene, referate susţinute ş.a.), avînd confirmare de autenticitate, în copie xerox – legalizată, precum şi traducere în limba română – legalizată;
8. Două referate privind conţinutul tezei de doctorat (doi profesori români);
9. Diploma de bacalaureat sau echivalenta, în copie xerox legalizată (dacă este în limba română) sau copie xerox şi traducere în limba română – legalizate;
10. Diploma ce atestă absolvirea studiilor superioare în România, în copie xerox – legalizată, sau o diplomă echivalentă pentru cei ce au absolvit studii superioare în străinătate, în copie xerox legalizată şi atestatul de echivalare a studiilor – legalizate;
11. Diploma de studii postuniversitare (dacă e cazul) – copie xerox;
12. Certificat de naştere; căsătorie (dacă este cazul) – în limba română – copie legalizată.
13. Dovada de cetăţenie (buletin, paşaport sau repatriere) – copie xerox;
14. Dosarul plic astfel întocmit se depune la minister (camera 1 – str. Spiru Haret).

Actele necesare ECHIVALĂRII STUDIILOR SUPERIOARE efectuate în străinătate:

1. Cerere adresată ministrului Educaţiei şi Cercetării, prin care se solicită echivalarea actului de studii (se va menţiona adresa exactă a solicitantului) – cererea este tip;
2. Număr de la registratură (str. Spiru Haret, nr. 12 – după verificarea dosarului);
3. Actul de studii ce urmează a fi supus echivalării:
   – copie xerox a originalului;
   – traducere în limba română – legalizată în original (dacă este cazul).
4. Foaia matricolă, anexă la actul de studii, în copie xerox, precum şi traducere în limba română – legalizată (dacă este cazul);
5. Programele analitice ale cursurilor efectuate pentru obţinerea actului de studii ce urmează a fi echivalat, în original sau copie legalizată (traducere legalizată, dacă este cazul);
6. Diplomă de bacalaureat sau echivalenta, în copie xerox – legalizată (dacă este în limba română) sau copie xerox + traducere în limba română – legalizată;
7. Dovada de cetăţenie (buletin, paşaport sau repatriere) – copie xerox;
8. Certificat de naştere; căsătorie (dacă este cazul) – în limba română – copie legalizată;

Dosarul plic astfel întocmit se depune la minister (camera 1 – str. Spiru Haret).

Eliberarea ATESTATELOR DE ECHIVALARE

1. Se face condiţionat de prezentarea buletinului de identitate şi a diplomei sau actului de studii original.
2. Pentru eliberarea atestatelor de studii superioare este obligatorie prezenţa titularului.

Tarifele percepute pentru echivalarea diplomelor de studii sînt:

50 lei RON (500.000 lei ROL) pentru studii superioare: licenţă, colegiu (studii superioare de scurtă durată), masterat şi studii aprofundate;

60 lei RON (600.000 lei ROL) pentru doctor în ştiinţe.

Sumele vor fi achitate la sediul Ministerului Educaţiei şi Cercetării.

NOTĂ: Actele de studii vor purta Apostila Convenţiei de la Haga (pentru statele care sînt parte la convenţie) sau Supralegalizare de către autorităţile competente din ţara de proveniență.

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Diana. O altă prinţesă

– A venit Diana?

Pitită în spatele rafturilor pe care odihnesc pachete cu făină, zahăr şi sticle de bere, tanti Flori icneşte un nu scurt, apoi îi aruncă muşteriului o privire cruntă:

– Bă, al dracu', da' de dimineaţă începuşi!

Bărbatul, costeliv, cu pomeţii unsuroşi şi ochii de un albastru nefiresc, rîde strîmb, apoi şuieră, scoţînd un vîrf de limbă galbenă printre gingiile de care mai atîrnă doar un colţ de molar:

– Ei, am început, rămăsei de aseară...

Pleacă tîrîndu-se ca o rîmă pe podeaua magazinului şi, cînd iese în uliţă, strigă tare spre capul satului:

– N-a adus bă, Gică, morţii mamii ei!

L-a auzit. Tanti Flori iese ca o vijelie pe uşa magazinului, culege două pietre din drum şi le azvîrle cu putere spre scăfîrlia ştirbului. Nu-l nimereşte, dar e cît pe ce să ologească un cîrd de gîşte înşirate pe şanţ. Cînd se întoarce la rafturi e roşie şi transpirată de nervi.

– Beţivii dracului, mama lor de nenorociţi!

Cer, în sfîrşit, două pîini şi, în timp ce tanti Flori le înghesuie cu grijă într-o pungă mică, prind o clipă în care oftează adînc şi o întreb, curios, cine e Diana.

– Ei, cine e!, pufneşte femeia, scuturînd în aer o sticlă goală şi pătrăţoasă, pe care scrie „Diana – alcool sanitar". De pe etichetă, zîmbeşte pervers o asistentă cu gene lungi şi buzele rujate excesiv. E, desigur, Diana.

Am văzut scena de mai sus acum cîţiva ani, la un magazin sătesc de lîngă Piteşti. Mai tîrziu, prin jocul sorţii, am primit, prin e-mail, un banc cu subiect asemănător, semn că spirtul Diana a ieşit din raftul cu produse sanitare şi-a intrat în spaţiul virtual şi-n folclor. Nu-i mult spus, din moment ce trosnitul paharelor cu alcool sanitar pe marginea şanţului a devenit o imagine comună în satele din România.

Bem pe rupte. Nu-i un motiv de laudă, deşi, nu o dată, mi-a fost dat să aud fel de fel de voinici fălindu-se cu performanţele lor în materie. Inşi care aşteptau aplauze pentru că duceau pînă la trei-patru sticle de vin pe noapte şi, în zilele bune, stingeau focul cu cîţiva metri de bere.

Ne place. Nu cred să fi nimerit, în ultimii ani, în vreo gospodărie ţărănească şi să nu fiu îndopat rapid cu spirtoase de casă: o ţuiculiţă „de prună curată, nu prostii d'alea din comerţ", o vişinată „făcută cu ţuică de-a noastră, dată de trei ori la cazan, nu cu metilic otrăvitor", un vinişor „sîngele Domnului, din bolta aia micuţă din spatele casei". Cîteodată, dacă nu există boltă, există măcar un balcon de bloc pe care atîrnă cîte o sută-două de ciorchini. Toamna, tot în balcon, intră în funcţiune cîte un teasc micuţ, artizanal, făcut la strung de un vecin binevoitor. Dacă nu sînt struguri, sînt prune şi zarzăre

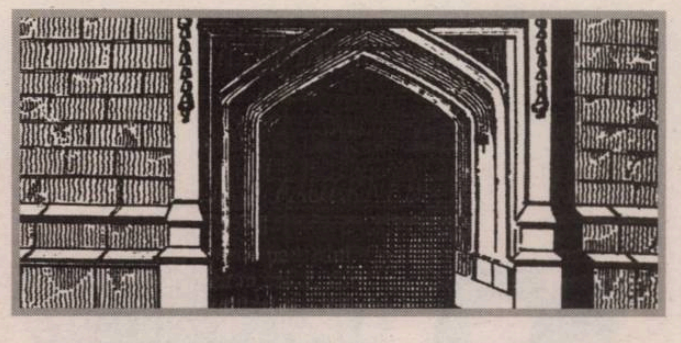

în grădina din faţa blocului şi un alambic improvizat pe aragazul din bucătărie. O ţuică sau un vinişor face tot românul.

Relaţia cu alcoolul se strînge de la vîrste fragede. Un pic de ţuică în biberon şi ăla mic doarme dus cîteva ore, cît are mă-sa rost de treabă pe la grajduri. La masă merită şi copilul o ţuiculiţă „doctorie curată" sau un pahar cu bere „că spală rinichii". Amintirile cu Ionel beat turtă după ce a mîncat vişine din vişinată au devenit aproape o banalitate.

Dincolo de toate însă, cînd vine vorba despre cît, cum şi de ce se bea în România, nu-mi iese din cap răspunsul pe care l-am primit de la un alcoolic, prăbuşit, într-o iarnă, pe trotuarul din faţa blocului. „De ce bei, mă, ca porcul?", l-am interogat scurt, în timp ce mă chinuiam să-l tîrăsc lîngă caloriferul din scara blocului. „De foame!", a venit răspunsul ca un banc sec scornit din mahmureala destinului.

DE CÎTEVA ZILE, ÎN VĂZUL TUTUROR, SCULELE INUTILE SE EXPRIMĂ ÎNTR-UN ÎNĂUNTRU COMUN

● De cîteva zile, agentul termic loveşte din nou. Aşteptăm zaiul. Iarna nu-i ca vara. (**M. V.**)

● Pe o insulă a lacului IOR din Titan s-a amenajat mai demult un loc special pentru pensionari. O mare inscripţie a consemnat pînă de curînd acest lucru: Insula Pensionarilor. Recent însă, tot pe acolo s-a înfiinţat şi un club al cicliştilor. Afişul care anunţă acest lucru a fost lipit peste primele două litere din prima inscripţie. Şi aşa, în văzul tuturor, din Insula Pensionarilor a rămas doar o parte. Cea mai importantă. (**A. M.**)

● Îl salut pe autorul anonim al acestei fraze, universal valabile pentru realitatea românească, postate pe forumul *Evenimentului zilei:* „Toate pornesc din '90, de la un alegător necalificat, obligat să folosească *sculele* sofisticate ale democraţiei". (**M. C.**)

● Vă povesteam acum cîtva timp că ni s-au montat în apartamente repartitoare. Pînă în momentul de faţă, inutile. De două săptămîni încoace, avizierul din holul blocului este plin de afişe/înştiinţări multicolore prin care ni se aduce la cunoştinţă că repartitoarele vor intra „ÎN CURÎND" în funcţiune şi o avertizare prin care sîntem rugaţi să fim cu ochii pe robineţi ca nu cumva să curgă... „ÎN CURÎND", cînd caloriferele se vor încălzi, „ÎN CURÎND". Această avertizare cuprinde 5 subpuncte din care îl citez pe ultimul: „Oricum, de atîţia ani, VOI sînteţi obişnuiţi cu zgomotul straniu pe care îl face apa prin ţevi, deci veţi fi atenţi". Să mai spună acum cineva că nu ne-au anunţat... (**R. P.**)

● Aflu de pe un afiş stradal că Primăria sectorului 2 ne propune „Luna nediscriminării pe bază de etnie". Care va să zică toleranţă etnică, dar, deh, trebuie susţinută şi nediscriminarea expresiilor cu folosinţă redusă în grupurile etnice care se exprimă pe bază de limbă românească. (**M. C.**)

Cu ochii-n 3,14

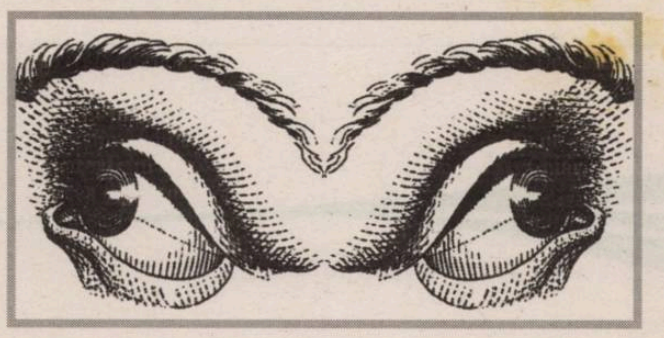

● La Constanţa, în meciul amical de rugby dintre o selecţionată locală şi echipa australiană Waratahs, căpitanul de la antipozi a fost rănit la ureche, fiind suspectat şi de o fractură mandibulară; a venit să-l ia ambulanţa Salvării, să-l ducă la spital. Un coechipier al său a aruncat o privire în maşină şi a rămas stupefiat: „Cînd şoferul a deschis uşa ruginită, arăta ca o Honda Civic 1970 şi înăuntru nu era decît o scîndură de lemn...". Există asemenea situaţii în care-ţi vine să crezi că nu avem nici o salvare. (**R. C.**)

● Din mijloacele de transport în comun poţi afla destule despre cum se începe o afacere. O tînără brunetă îi spune cu voce tare viitorului partener cum va face ea rost de partea ei de bani păcălindu-l pe iubitul ei, însurat şi proprietar al unei spălătorii, că are nevoie de bani pentru facultate. (**I. P.**)

TRECÎND PESTE MORCOVI, NU MAI EXISTĂ CLIENŢI PENTRU VITRALII, ASTFEL ÎNCÎT (O VESTE BUNĂ) SFÎRŞITUL LUMII ŞI-A STABILIT SINGUR VALOAREA ŞI STRĂBATE UN TIMP NEPRECIZAT

● Acum doi ani, Piaţa Crîngaşi a fost pusă sub acuzaţia de insalubritate şi demolată fără drept de apel. În locul morcovilor, cartofilor şi al brînzei de Sibiu, încetuţ, dar încetuţ, a apărut o nouă clădire, care s-a finalizat taman acum cîteva luni. În loc de inaugurare însă, clădirea s-a pomenit cu un ditamai afişul: „Construcţie ilegală". Trecînd peste morcovi, cartofi, „insalubrul" conducerii PSD, „ilegalul" Alianţei şi alte vegetale, rămîn totuşi cu nostalgia brînzei de Sibiu. (**S. G.**)

● Geniul involuntar, de un farmec infantil, al numelor la noi, românii. Pe prima pagină a *Ziarului financiar,* declaraţia zilei: „...nu mai există clienţi. Săptămîna trecută, înainte de isteria creată de domnul ministru Flutur, aveam înregistraţi 1.300 de clienţi pentru luna octombrie, acum nu mai avem nici unul". Semnat: Cornel Găină, preşedintele Complexului „Cormoran" din Delta Dunării. (**R. C.**)

● Andrea Guerra, un patron italian, director general al firmei numărul 1 pe plan mondial în distribuirea ochelarilor, Luxoticca, a plătit 30 de milioane de euro pentru cel mai mare lanţ de distribuţie a materialelor optice din provincia chineză Guangdong. „Aproximativ 90% din populaţia Chinei suferă de miopie", a declarat el. S-ar putea ca miopii chinezi să nu se mulţumească doar cu ochelari italieneşti pentru a vedea mai bine ce se întîmplă în ţara lor. (**M. B.**)

● Săptămîna trecută am luat cina la restaurantul „Noblesse" (str. Paris nr. 47). Casă boierească, mîncăruri fine, serviciu ireproşabil etc. – dacă vi se-ntîmplă să fiţi invitaţi acolo, sfatul meu este: nu refuzaţi. De cum am intrat în spaţioasa încăpere cu vitralii, unde fusese pusă masa noastră, pe cine văd la o altă masă? Pe dl Dumitru Costin, boss-ul BNS. Era cu un cuplu – el la costum, ea, stilul *executive* –, DC fiind la tricou cu mîneci lungi... (Oranj!) Era acolo cînd am venit, acolo l-am lăsat cînd am plecat. Acuma, nu zic, o fi fost şi el, ca mine, invitat, da' nu m-am putut abţine să mă gîndesc: bă nene, da' BăNoŞi mai sînt şi sindicaliştii ăştia, ard într-o seară salariul mediu pe economie! Că deh, „Noblesse" *oblige*... (**a. l. ş.**)

● *O komensmen 10eu kréa l syel & la ter* – cam aşa arată textul Bibliei în limbaj de sms (abreviere de la *Au commencement, Dieu créa le ciel et la terre),* de descărcat de la www.biblesociety.com.au/smsbible, astfel încît, ca de mîine, celebrele versuri *nu-mi răspunzi la esemes* etc. vor avea un destinatar cu totul aparte, mai înalt şi mai cu barbă. (**A. C.**)

● Citesc în *Gândul* că „vameşii bulgari i-au şterpelit telefonul ambasadorului SUA la Sofia". N-aş putea explica exact de ce, dar mie mi se pare o veste bună. (**C. G.**)

● Invitat la emisiunea *On ne peut pas plaire à tout le monde* (realizată, pe 11 octombrie, „în culise", pentru că turbulentul comic de culoare & tulburat musulman Dieudonné ocupase platoul), Paco Rabanne a spus că *nu* a spus că Sfîrşitul Lumii va fi în 1999 (în caz că nu ştiţi: n-a fost), ci peste 7 ani... 99 + 7 = 2006? Bingo – aţi ghicit! Altminteri, *señor* Paco (70 de ani bătuţi pe muchie) a bătut cîmpii cu graţie, ajungînd să producă perla (de cultură) că Brâncuşi al nostru e... rus, ca şi Malevici (!). Ca om care a purtat întotdeauna Paco R. (parfumul, nu hainele), nu mă pot împiedica să-i spun un „amical": *Hé,* Paco, piano-piano cu enormităţile pe scări! (**a. l. ş.**)

● În sfîrşit, am găsit şi eu o întrebuinţare lui Andy Warhol! Costi Ioniţă purtînd, la o cîntare cu manele, costum alb cu lanţ de aur şi tricou cu Jimi Hendrix tocmai şi-a stabilit singur valoarea la preţul unei conserve de supă. (**M. C.**)

● Grăbiţi? Ori prea obosiţi pentru a o lua la picior? Sau pentru a străbate distanţele-n zbor? Gîndind că meritaţi, la urma urmei, un taxi? Dacă da, puteţi merge cu unul care se cheamă chiar aşa: „MERITĂM UN TAXI". (**D. S.**)

● Alexandra Olivotto face, în *România literară,* o analiză feministă la *De ce iubim femeile* de Mircea Cărtărescu. După fotografia – extrem de jună – de pe pagina cronicii de film, cred că Alexandra Olivotto mai are timp, cam pe la 30 de ani, să schimbe „Nu"-ul din titlu în „Poate...", iar după 40 să ajungă la „Ba da", dacă nu chiar la „Da!". Din păcate, pînă una-alta, pentru un timp neprecizat, A.O. rămîne „fata care n-a înţeles nimic din cartea lui Cărtărescu, dar s-a apucat să scrie despre ea". (**S. S.**)

Sala Dalles

KILIPIRIM

CARTE MUZICA FILM

28 octombrie – 6 noiembrie 2005

TARG CU DISCOUNT-URI

-50%

-40%

-30%

organizator: noi distributie

parteneri: Carrefour ORHIDEEA, XPRESS printing

parteneri media: SAPTE SERI, OBSERVATOR CULTURAL, CARIERE

TVR CULTURAL

ÎNAPOI LA ARGUMENT
Joi, ora 22,00

Moderator: Horia-Roman Patapievici
Realizator: Camelia Robe
Director de imagine: Mihai Ciubreag
Redactori: Diana Boșoancă și Violeta Cioroianu

Rigoarea e o pasare rară în numeroasele dialoguri ce împânzesc mass-media culturală. Puțini sunt cei care și-o propun. Patinajul ideilor e adesea de neoprit. Interlocutorii sunt încântați de propriul verbiaj mimând diversitatea lecturilor și multitudinea observațiilor cantonate în țarcul locurilor comune.

Dialogul modelat de Horia Roman Patapievici își propune chipuri și abordări mai puțin frecventate, alături de nume binecunoscute ale culturii românești. Iar miza discursului va fi decuparea unei idei ferme așa cum se reflectă ea în întâmplările vizibile sau mai ascunse din jur.

Emisiunea realizată de Camelia Robe împreună cu directorul de imagine Mihai Ciubreag și cu redactorii Diana Boșoancă și Violeta Cioroianu este înregistrată între splendidele picturi și sculpturi din reședința familiei Frederic Storck și Cecilia Cutescu Storck.

Astfel, în fiecare joi, de la ora 22,00, Horia-Roman Patapievici, moderatorul emisiunii „Înapoi la argument", își propune să decupeze din realitate, prin abordări mai puțin obișnuite, idei de dezbatere.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul II, nr. 93 ● 28 oct. – 3 nov. 2005 ● 24 pagini ● 2 lei (20.000 lei)
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

Andrei Pleşu
„Cercul vicios al ideologiilor“
pagina **3**

Magdalena Boiangiu
„Un tiran în boxă“
pagina **5**

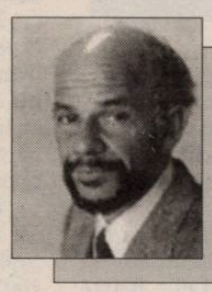

Melvyn Krauss
„Europa în aşteptarea Katrinei sale“
pagina **20**

Privire critică asupra criticii

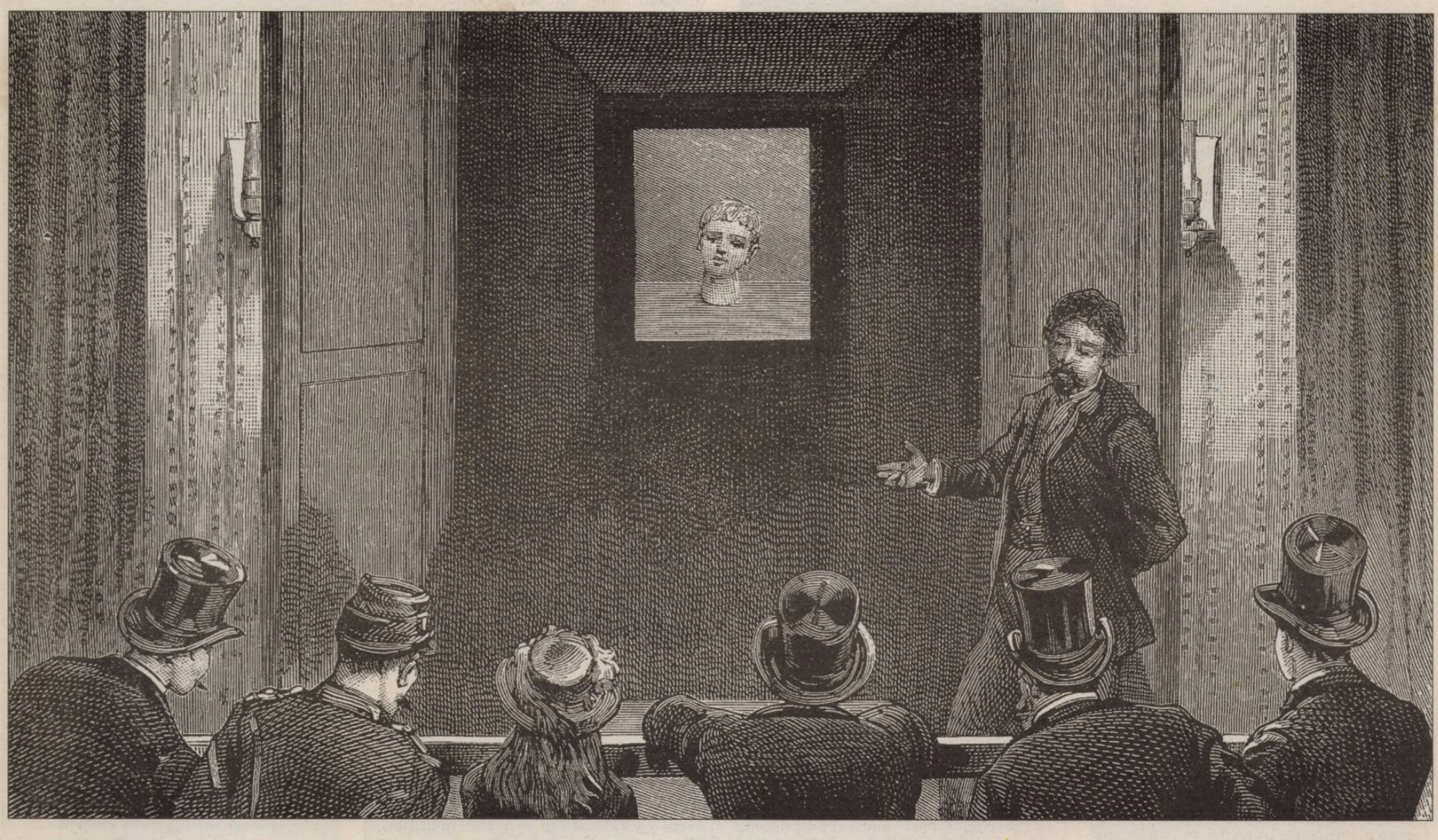

„Datoria de critic –
Să discerni într-o operă ce este șansă, ce este asamblare, ce a fost plăcere și ce a fost datorie; ce vine din raționamente, din manii, din modă, din lucrul însuși, din dorința de a se deghiza, din gelozie, din necesitatea de a duce la bun sfîrșit sau de a sfîrși odată.“

PAUL VALÉRY

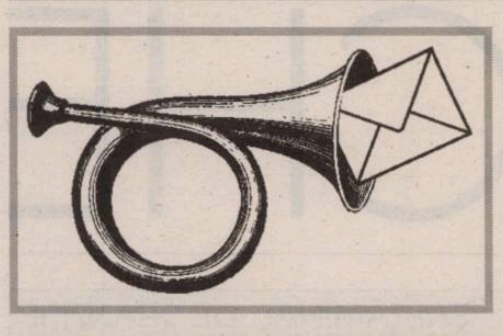

Nr. 85: *Articolul lui Andrei Pleşu „De ce nu merge?“*

Mania lui „Ca şi...“

Stimate domnule Andrei Pleşu,

Stimulat de articolul dvs. din *Dilema veche* nr. 85 îmi permit să adaug următoarele observaţii şi sugestii:

Foarte mulţi politicieni şi „civili“ au descoperit că nu e frumos să „cacofonizezi“ şi atunci au găsit o formulă – cred ei – foarte potrivită de a adăuga un cuvinţel care să o elimine şi astfel să rezolve problema.

De fapt, după cîte se pare că spune „folclorul“, în limba română sînt admise de Academie trei cacofonii: Ion Luca Caragiale, Tactica Cavaleriei şi Biserica Catolică. La acestea răuvoitorii au adăugat încă una, şi anume: „Nu mînca căcat“ (pentru eventuala publicare puteţi scrie c...cat).

O variantă mai onorabilă, folosită oral, este de a spune „virgulă“ acolo unde apare fatalmente o eventuală cacofonie, de exemplu (din meseria mea) ca, virgulă, catalizator, omiţînd faptul că se poate spune „drept catalizator“ sau „în calitate de catalizator“. Denotînd o carenţă de vocabular sau incapacitatea de a folosi perifraze.

De cele mai multe ori se recurge însă la oroarea „ca şi“, băgînd, complet nelalocul lui, cuvinţelul „şi“, ceea ce în multe cazuri alterează înţelesul şi introduce o importantă greşeală logică, ştiut fiind că acest „ca şi“ este folosit în general ca un termen de echivalare.

Asta duce la alte aiureli în care – un exemplu printre multe altele – în loc de formula „ca cel mai bun dintre noi“ să devină „ca şi cel mai bun dintre noi“ – ceea ce e evident cu totul altceva.

Dar cel mai grav mi se pare faptul că această manie se accentuează în continuare prin aplicarea lui „ca şi“ chiar atunci cînd nu apare vreo posibilitate de cacofonie, de exemplu, am auzit chiar unii politicieni importanţi spunînd „ca şi preşedinte“ sau „ca şi premier“?!

Mă întreb cu oarecare uimire de ce nu au nici o reţinere să spună „plec acasă“, „aplică cataplasma“, „să treacă Calea Victoriei“ sau „mănîncă cataiful“ (evident forţez puţin exemplele).

În consecinţă, aşa cum se practică acum un limbaj la limită vulgarităţii şi uneori dincolo de ea, mă întreb ce avem cu biata cacofonie care nu se referă numai la acest exemplu, ci la orice „ansamblu de sunete, zgomote discordante sau cuvinte şi silabe puţin armonioase“ *(Le petit Larousse,* 2003).

„Ca şi concluzie“, în locul pervertirii logicii aş clama cu putere: „Lăsaţi să trăiască cacofonia!“.

Claudiu Ioan SFINŢESCU

Calea Victoriei 83, Bl. 81 ap. 11, Bucureşti

Către cititorii dilematici

Au trecut aproape doi ani de cînd am plecat de la Fundaţia Culturală Română şi am intrat în lumea capitalistă. Doi ani în care am demonstrat că se poate face o revistă de ţinută şi fără subvenţie de la stat, că o asemenea revistă poate sta pe propriile picioare.

Am învăţat în acest timp să fim mai mult decît jurnalişti, am fost şi „agenţi de vînzări“, şi „oameni de PR“, şi cărători de retururi cînd a trebuit. Am muncit la afacerea care este *Dilema veche* şi am arătat că se poate. Nu ne-am îmbogăţit, dar nici nu am pierdut bani cu revista, am învăţat să supravieţuim pe o piaţă de distribuţie haotică şi dominată de mastodonţi care nu îşi respectă angajamentele. Dar pentru ca *Dilema veche* să rămînă cea mai bună revistă din România, trebuie să redevenim doar jurnalişti. De aceea, am fost de acord, potrivit statutului societăţii care cerea acordul acţionarilor minoritari, ca acţionarul majoritar Mircea Dinescu să îşi vîndă jumătate din acţiuni domnului Dinu Patriciu. În prezent, sînt în curs de perfectare chestiunile birocratice legate de această schimbare. Am fost printre primele publicaţii din România care şi-au declarat acţionariatul complet şi, cînd totul va fi gata, vom face cuvenitele rectificări.

Ce se schimbă? Vom avea în spatele nostru o echipă de management profesionist, preluînd sarcinile ingrate care ne mîncau nervii pînă acum. Îi cunoaştem deja şi ne sînt simpatici. Vom intra cu adevărat pe piaţa publicităţii, vom avea studii de piaţă pentru a ne cunoaşte mai bine cititorii. În revistă se va schimba doar ce vrem noi şi cititorii noştri să se schimbe.

Mircea Dinescu a fost cel mai bun prieten la nevoie. Credea că va pierde bani cu *Dilema veche* şi încă se mai miră că nu a păţit asta. După doi ani, ne bucurăm că a avut ce să vîndă şi ne simţim bine în calitate de acţionari minoritari şi de cele mai valoroase active mobile ale noii companii.

Redacţia

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Nr. 89: *Articolul lui D. Bucurenci „Francofonia nu este o boală“*

Sărmana Franţă!

Cîteva remarci despre articolul lui Dragoş Bucurenci, „Francofonia nu este o boală“, apărut în nr. 89 din *Dilema veche*, articol care reuşeşte să ilustreze, în opinia mea, un întreg catalog de poncife şi dileme ale poziţionării României în raport cu partenerii ei europeni şi, implicit, cu marele aliat transatlantic:

După ce ironizează copios stîngăcia ambasadorului Franţei la Bucureşti, care a inaugurat Anul Francofoniei printr-un discurs în... limba franceză, stîrnind prin proasta sincronizare cu traducătoarea rîsetele publicului aflat cu acest prilej în Sala Palatului (public a cărui impolitеţe o consemnează cu satisfacţie drept dovadă a „relaxării“ românilor în raport cu străinii), autorul trece la demontarea „singurei idei“ pe care a reţinut-o din discursul oaspetelui – cea a opoziţiei dintre francofonie şi globalizare. Din păcate, în loc să ne demonstreze fie caracterul desuet al francofoniei înseşi, fie afinitatea ei structurală şi compatibilitatea perfectă cu ideea sacrosanctă a globalizării, cronicarul foloseşte „contrarierea“ pe care i-a produs-o opinia ambasadorului, pentru a se lansa într-un adevărat rechizitoriu împotriva „Franţei de astăzi“ – nu înainte de a fi declarat textual: „Aş vrea să spun că-mi sînt dragi Franţa şi cultura franceză“. Despre ce fel de dragoste este vorba, înţelegem din fraza imediat următoare: „...am faţă de această ţară aceeaşi afecţiune pe care ţi-o induce o mătuşă senilă, în ale cărei gesturi tremurate se citesc încă o eleganţă anacronică etc“. Aflăm astfel că „Franţa de astăzi nu promovează valori, ci amintiri, şi nu are opinii, ci mai degrabă ţîfne“, că mulţi din tinerii ei se simt „relegaţi în propria ţară“, îşi reneagă propria civilizaţie ascultînd „muzică berberă şi marocană“ (!) şi „sînt pe primul loc la consumul de haşiş din Europa“...

Sărmana Franţă! – ţi-ar veni parcă să exclami la lectura tabloului unui atît de tragic şi ireversibil declin al uneia din liderele „Vechii Europe“, făcut de un tînăr şi talentat reprezentant al celei noi... dacă seriozitatea şi îndreptăţirea verdictului însuşi n-ar fi subminate pe alocuri de o mult prea zglobie alunecare şi frivolitate a argumentării. (O menţiune specială în acest sens pentru pasajul antologic în care, referindu-se la poziţia Parisului faţă de declanşarea îndoielnic motivată a războiului din Irak – poziţie care ministrului ei de Externe din 2003, nimeni altul decît actualul premier Dominique de Villepin, i-a adus după cum se ştie succesul extrem de rar al unor aplauze la scenă deschisă în Consiliul de Securitate ONU – dl D.B. notează: „Nu spun că războiul pornit de administraţia Bush nu merita criticat, spun doar că orice comentarii făcute de Franţa la adresa intenţiilor belicoase ale Americii sînt sortite ridicolului, ceea ce s-a şi întîmplat“. Atunci cînd *orice comentarii,* chiar îndreptăţite, la adresa intenţiilor belicoase ale unei superputeri, eventual unice, sînt sortite ridicolului, noţiunile de bine şi rău în materie de relaţii internaţionale devin firește oarecum fluide, dar asta poate inspira un fel de satisfacţie şi chiar admiraţie pentru cei puternici şi lipsiţi de prejudecăţi...)

Pe scurt, aş mărturisi că m-aş fi despărţit, la rîndul meu cu o anumită contrarietate, de numărul respectiv al *Dilemei vechi,* dacă întorcînd pur şi simplu pagina de revistă, n-aş fi dat peste o frază rostită de Mario Vargas Llosa în dialogul său cu Gabriel Liiceanu: „Datorez Europei, Franţei şi, în primul rînd, lui Flaubert, înţelegerea faptului că, în lipsa unui talent nativ, eşti obligat să îl construieşti singur cu ajutorul perseverenţei, al încăpăţînării şi al răbdării“. Chiar dacă Flaubert nu este un exponent al „Franţei de astăzi“, celebrul romancier nu pare să introducă nici o opoziţie între cele două Franţe, cea a marilor clasici şi cea pe care a cunoscut-o *in vivo* începînd cu sfîrşitul anilor '50, iar această reţinere ar trebui poate să-i dea de gîndit mai tînărului său confrate român.

Mihnea MOROIANU

profesor

mihneamoroianu@k.ro

N.red.: În calitate de responsabil al paginii în care a apărut articolul, daţi-mi voie să vă răspund printr-o mică parabolă: prima pagină a unui cotidian francez propunea dilema „Un mauvais poète (= Dominique de Villepin) ou un faux américain (= Nicolas Sarkozy)?“ Nici o dilemă: un fals american, *always!* **(a. l. ş.)**

Abonamente la *Dilema veche*

Vă puteţi abona:

- la sediul redacţiei, str. Constantin Daniel nr. 11, etaj 1, sector 1, Bucureşti;
- trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO06RNCB5010000360390001/ROL, deschis la BCR, Filiala sector 1 Bucureşti, titular Dilema veche srl, CUI 16047158, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 84 lei (840.000 lei) pentru 1 an, 44 lei (440.000 lei) pentru 6 luni, 22 lei (220.000 lei) pentru 3 luni.

Relaţii la tel./fax: 317.23.94.

Despre *Dilema veche*

Divanul

Felicitări pentru idee! Pentru mine ar fi foarte interesant un divan al *Dilemei vechi* cu Matei Călinescu în calitate de invitat. Dacă mai am voie la o propunere, atunci să fie Florin Iaru, abia aştept să văd cum va arunca divanul în aer. Mai am propuneri, le las pentru mai tîrziu, să vedem în jurul căror personaje îi adunaţi pe dilematici la judecată. În orice caz, de la nici o adunare nu trebuie să lipsească Andrei Pleşu, numai aşa divanul este 100% dilematic şi vechi.

ninat@creatio.cosys.ro

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Frumuseţe cu mai multe interfeţe**
- **Încrederea la români**

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
(redactor-şef adjunct)
Marius CHIVU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU
Cezar PAUL-BĂDESCU
Ruxandra PETRESCU
(secretar de redacţie)
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
&
Adrian CIOROIANU (redactor asociat)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Alexandru CĂLINESCU
Andrei CODRESCU
Mircea DINESCU
Şerban FOARŢĂ
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
Robert TURCESCU
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU
REPORTER:
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ
Redacţia DILEMA VECHE:
str. Constantin Daniel, nr. 11, sector 1, 010631, Bucureşti.
Telefon/fax: 317.23.90
e-mail: dilema@rdsnet.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată de *Dilema veche srl.*
Asociaţi: Mircea Dinescu (60%)
şi membrii redacţiei (40%)

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 12.350 de exemplare

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Cercul vicios al ideologiilor

Ideologiile nu sînt preocupate să afle şi să exprime adevărul, pentru valoarea lui de adevăr. Ceea ce le interesează e să confecţioneze un adevăr *utilizabil*. Cu alte cuvinte, „adevărul“ nu e, pentru ideolog, decît un instrument manipulatoriu, un dispozitiv apt să slujească, funcţional, un interes de grup sau de clasă. Pentru ca o idee să întemeieze o ideologie, ea trebuie să fie schematică (şi deci accesibilă celor mulţi, fără efort) şi uşor convertibilă în strategie de stradă. Numai ideologiile sînt rezumabile într-un „curs scurt“. De fapt, ele nu sînt *decît* ceea ce spune cursul scurt. Activiştii n-au niciodată nevoie de mai mult, pentru a-şi pune în mişcare programul. Tocmai pentru că vizează „aplicabilul“, ideologiile sînt mai periculoase decît metafizica propriu-zisă. Ele nu-şi propun să „interpreteze“ lumea, ci să o „schimbe“. Interpretarea poate fi greşită, fără a muta lucrurile din loc. Schimbarea însă nu eşuează în *eroare,* ci în *crimă*. Ea devine *o tehnologie a dislocării,* a neaşezării, a unei arbitrare radicalităţi.

Dar mai are rost să vorbim, astăzi, despre primejdia ideologiilor? Raymond Aron se întreba, încă din 1955, dacă nu cumva sîntem contemporani cu sfîrşitul lor (cel puţin pe scena mare a lumii civilizate), iar Daniel Bell a scris, pe această temă, o carte întreagă: lupta politică nu mai are nevoie de motorul ideologiilor. Din îndreptare ale acţiunii, ele au devenit „o fundătură“. Dacă ne gîndim strict la ideologiile „tari“ care au marcat secolul trecut (nazismul şi comunismul), cei doi autori par să aibă dreptate. Pe de altă parte, asistăm la proliferarea cotidiană a unei puzderii de ideologii *soft,* mai puţin sîngeroase, dar de o eficacitate insidioasă. Există o ideologie feministă, una ecologistă, una *gay,* una a mondializării. Post-modernismul nu e nici el scutit de o anumită componentă ideologică, iar „integrarea europeană“ alunecă, încet-încet (din păcate), spre pragmatismul triumfal şi simplificator al unui discurs ideologic. Ideologiile au o tendinţă naturală de a se multiplica, şi asta pentru că dezlănţuirea lor stîrneşte – prin reacţie – excese de acelaşi tip. Ideologiile nasc contra-ideologii. Ele nu sînt combătute, de regulă, prin demolarea artificiului lor de principiu, ci prin ideologii noi, grăbite să impună construcţii de sens opus, la fel de artificiale. Avem de-a face, aşadar, cu un perfid cerc vicios, de natură să ne transforme pe toţi, pe nesimţite, în carnea de tun a unui turnir ideologic fără sfîrşit, cu efect de diversiune.

Să luăm cîteva exemple. Calul de bătaie al nazismului a fost, de la bun început, ameninţarea bolşevică. Mapamondul trebuia protejat de spectrul sinistru al ideologiei comuniste, împotriva căruia orice derapaj trecea drept scuzabil. O ideologie criminală se justifica, astfel, prin combaterea unei alte ideologii, calificate drept şi mai criminală încă. Apoi, ideologia comunistă şi-a alcătuit un portret plauzibil, invocînd necesitatea urgentă a luptei antifasciste. Dictaturile stîngii au devenit, aşadar, opţiunea inevitabilă („răul mai mic“) al celor terorizaţi de dictaturile dreptei. Abuzul comunist a stimulat, la rîndul lui, acute simpatii dextrogire. Acelaşi mecanism se verifică peste tot. O multiseculară aroganţă *macho*, devenită ideologie curentă (cu tot alaiul ei de suficienţă, nesimţire şi inechitate), a sfîrşit prin a provoca frontul de apărare (şi apoi de atac) al ideologiei feministe, pentru care masculinitatea nu e decît un atavism teriomorf, un soi de balaur imbecil şi violator, condamnat ori la obedienţă, ori la dispariţie. Foarte curînd, spiritul agitatoric, mobilizator, al feminismului duce la recoagularea unui „neo-machism“ excedat şi sarcastic, tocmai bun să isterizeze sensibilitatea feministă, care se simte confirmată, prompt, în presupoziţiile ei. Şi aşa mai departe. Majoritatea heterosexuală, legitimată printr-o inflexibilă ideologie a „normalităţii“, penalizează brutal diferenţa întruchipată de minoritatea homosexuală, intervenind autoritar în sfera ei intimă: „ereticii“ nu sînt pur şi simplu sermonizaţi, asumaţi şi ajutaţi creştineşte, ci condamnaţi la exterminare juridică şi socială. În replică, grupările *gay* compun un provocator eşafodaj ideologic, menit să-i compromită moralmente pe majoritari. Din acuzaţi, ei se transformă, după principiul clasic, în acuzatori. Defensiva homo devine asalt, revoluţie, avangardă. Individualul militant combate generalul, excepţia fragilă cere statut de regulă totalitară. Reacţia heterosexuală nu întîrzie să apară: pe măsură ce ideologia *gay* e mai euforică, conformismul hetero e mai sumbru.

O rapidă reflecţie asupra tuturor modelor ideologice contemporane (de pildă asupra escaladării tensiunii dintre „europenism“ şi „euroscepticism“) va conduce la concluzii asemănătoare: pendulul ideologic se mişcă după acelaşi grafic, confruntările veacului se supun aceleiaşi mecanice simetrii. S-ar părea că nu putem evada din cadenţa sărăcitoare a lui „sau-sau“, că ne vom irosi în adversităţi grosolane şi previzibile, în vreme ce întrebările adevărate ale lumii se asfixiază, nefrecventate, la periferia atenţiei noastre.

VOLVO
for life

cu dilema la croitor

Cum vă explicaţi faptul că englezii au avut parte doar de un papagal bănuit de gripă aviară, iar la noi planează suspiciunea asupra a tot ce zboară şi se mănîncă, găini, curci, gîşte, lebede şi bîtlani?

Dacă tot s-a zis că berea-i frate cu românul, de ce n-ar fi şi găina fratele nostru, adică al papagalilor trăitori pe aceste meleaguri, ce fac exerciţii de apărare împotriva aviarei, punînd preşuri ude de-a curmezişul şoselelor, deşi se ştie că duşmanii vin în zbor şi nu lipa-lipa pe şosea. În copilărie, cînd găseam o vrăbiuţă moartă, se strîngeau toţi puradeii din cartier să o mîngîie şi să asiste la îngropăciunea din fundul curţii. Acum, un cintezoi răposat în boscheţii Grădinii Botanice zguduie Bucureştii mai ceva decît un atentat cu bombă: copiii sînt băgaţi rapid în casă, pompierii intră în alertă, iar Guvernul dă comunicate, în dispreţul total al cotoiului cocoţat pe uluc, căruia autorităţile i-au furat friptura de sub nas. Secolul XXI se dovedeşte a fi nu religios, ci prăpăstios.

Mircea DINESCU

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Salvatore, UE şi geamul spart

Stimată Comisie Europeană, stimate domnule preşedinte Traian Băsescu, stimaţi concetăţeni, dragă Românie,

Subsemnatul, deocamdată exclusiv cetăţean român, dar îmbătat binişor cu speranţa viitoarei cetăţenii europene, am păţit un incident banal în Capitala noastră, fostă Mic Paris: mi-am găsit, într-o bună dimineaţă, un geam spart la maşina parcată în spatele blocului. Să fi fost un hoţ (deh...), să fi fost un aurolac (ştii dumneata, stimată Comisie Europeană, „copiii străzii“, i-ai văzut pe Euronews), să fi fost vreun puşti care exersa aruncatul cu piatra ori vreun concetăţean mare consumator de bere care s-a supărat subit pe viaţă taman în dreptul maşinii mele – nu ştiu. Cert este că acest incident m-a transformat brusc în cetăţean nevoit să bată la uşa şi ghişeul unei autorităţi a statului – în speţă, biroul de „accidente uşoare“ al Poliţiei rutiere. Mergînd eu spre Poliţie cu geamul spart *(id est* cu un curent răcoritor de toamnă pe lobul temporal stîng), mi-am amintit că acum zece ani, la Roma fiind (ştiţi dumneavoastră, oraşul acela în care s-au semnat Tratatele constitutive ale Europei în 1957), am găsit, tot într-o bună dimineaţă (ah, dimineţile mediteraneene...), un far spart la maşina pe care mi-o împrumutase prietenul meu Enrico. Intrat în pămînt de ruşine (orişicît, era maşina prietenului...) şi de teamă (să vezi acu' drăcie, tre' să merg la Poliţie, să dau declaraţii, să completez formulare...), l-am sunat pe Enrico. Iar el mi-a zis: *non ti preoccupare,* maşina e asigurată, mergem la atelier şi se rezolvă. Şi ne-am dus la atelier, am lăsat maşina, Salvatore (cum care Salvatore? Şeful atelierului!) a luat legătura cu asiguratorul, treaba lor ce-or fi vorbit şi ce acte şi-or fi trimis pe fax, în orice caz peste un ceas farul era schimbat. Şi l-am scos şi pe Salvatore la o cafea.

Intrat în curtea Poliţiei rutiere cu aburul cafelei în centrul cerebral al memoriei şi curentul răcoritor în lobul temporal stîng, am revenit brusc din UE. Trebuia ca domnul agent să iasă din birou, să aibă revelaţia că geamul este spart, ca apoi să-mi dea autorizaţia de reparaţie. Deşi – iar aici intervine orgoliul meu de cetăţean – eu declaram *oricum*, pe formularul aferent şi *pe proprie răspundere,* că l-am găsit spart de-un autor necunoscut. Am pierdut două ceasuri şi jumătate din viaţă şi din munca la revista *Dilema veche* ca să obţin hîrtia cu pricina. Şi apoi m-am dus la service şi mi-am pus geam pe banii mei (căci şeful service-ului, pe care nu l-aş scoate nici la un nechezol, a zis că nu-mi dă maşina înapoi pînă nu-şi recuperează banii de la societatea de asigurări).

Dragă Românie, nu întreb de ce nu e şi „la noi“ ca „la ei“, căci mă tem de răspunsuri. Stimată Comisie Europeană, nu întreb nici „de ce, nene Anghelache?“, căci e greu de tradus pe limba ta (îţi explic eu altădată, după aderare...). Mărturisesc însă, stimate domnule preşedinte Traian Băsescu, că toooot aşteptînd eu să iasă domnul agent-şef din birou, am avut la un moment dat tentaţia de a da şpagă pentru a le-o lua înainte celorlalţi 20-25 de concetăţeni ai mei veniţi acolo cu „accidente uşoare“ şi priviri grele. Pînă la urmă n-am dat, ceea ce mă absolvă de complicaţii legale (îi rog pe domnii procurori să nu se autosesizeze, în numele Reformei din Justiţie, nu e cazul), dar nu anulează intenţia (şi îi rog pe colegii mei care scriu la pagina „Din polul plus...“ să mă lămurească definitiv asupra distincţiei dintre *ispită* şi *păcat).* Mărturisesc, domnule preşedinte, că n-am dat şpagă nu pentru că aşa aţi zis dumneavoastră, ci de fraier. Şi mărturisesc, de asemenea, că vreo patruj' de minute din timpul petrecut în holul cu termopane al Poliţiei rutiere m-am toooot gîndit dacă nu cunosc (şi nu cunosc!) vreun poliţist să-mi pună o pilă: orişicît, traficul de influenţă e mai „fin“ decît şpaga, nu dai plicuri, dai doar telefoane.

Drept pentru care, cu geamul pus şi cu o aspirină luată (v-am spus, curentul pe lobul stîng...), consemnez în prezentul proces-verbal următoarele: a) instituţiile statului funcţionează mai degrabă prost, pe banii noştri (insist: de ce trebuie să-mi pierd vremea la Poliţie pentru un geam spart? de ce la Salvatore s-a terminat totul repede, plus o cafea italiană care – să mă ierte celelalte state membre şi candidate – n-are egal în UE?); b) ispita de a da/lua şpagă este în bună parte efectul proastei funcţionări a instituţiilor (vezi a)), dar c) corupţia *mică* nu e „doar“ generalizată, e un *reflex,* e o marotă care ni s-a fixat pe creier mai abitir decît curentul meu pe lobul stîng: ne-am dat seama că e *singura* care face lucrurile să se mişte mai repede şi mai eficient; deci d) stimată Comisie Europeană, îţi cam pierzi vremea cu rapoartele de ţară, noi *ştim* cum stau lucrurile şi ce am mai avea de făcut, dar e) e o problemă „culturală“ la mijloc, trăim în cultura „descurcatului“, din care nu ne va scoate – probabil – nici un îndemn prezidenţial de a nu mai da şpagă, ci – eventual – nişte servicii publice organizate cumsecade şi *orientate spre cetăţean*. Aşa încît, stimată Comisie

Europeană, e treaba dumitale dacă aplici sau nu clauza de salvgardare, dar ţine cont de faptul că un an de amînare nu rezolvă mare lucru, iar cînd te vei trezi cu noi pe cap va trebui să te obişnuieşti cu ideea că ne-ai luat aşa cum sîntem. Va trebui să te descurci...

Altminteri, tocmai i-am trimis o felicitare de ziua lui prietenului Enrico, iar el mi-a răspuns (am uitat să vă spun: are umor) ceva de genul *„caro* Mircea, mulţumesc pentru urări, te aştept cu drag în UE“. Mi-e greu să-i explic acum toate detaliile despre raportul de ţară, clauză etc. Aşa încît am să-l rog doar să-l invite pe Salvatore la o cafea în numele meu, în amintirea farului spart acum zece ani. Pot – mă iertaţi de îndrăzneală, stimate domnule preşedinte, stimaţi concetăţeni şi dragă Românie – să-i transmit lui Salvatore (şi el, viitor concetăţean de-al nostru) şi urări de bine din partea Poliţiei române, a societăţilor de asigurări, a „instituţiilor descentralizate ale statului“ şi a noastră, a tuturor? N-o să înţeleagă mare lucru, dar se va bucura că primeşte urări dintr-o ţară depărtată, despre care nu ştie mai nimic...

ţinerea de minte

„...trebuie să recunosc că îmi vine greu să înţeleg cum cineva care ţine la respectul de sine poate dori pe termen lung să-şi decline responsabilitatea pentru faptele trecute. Poate că nu e un lucru uşor, dar recunoscîndu-ţi greşelile săvîrşite de-a lungul vieţii, cîştigi o anume satisfacţie şi demnitate. În orice caz, nu trebuie să-ţi fie ruşine de greşelile făcute cu bună-credinţă. Cu siguranţă însă este mult mai ruşinos să nu poţi sau să nu vrei să le accepţi.“

*(*Kazuo Ishiguro, *Un artist al lumii trecătoare,* traducere de Rodica Ştefan, Editura Polirom, 2005)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Stînga, dreapta şi ardelenii

Şedinţa comună a celor două guverne, român şi maghiar, ar trebui să constituie un moment de pauză. Măcar pentru istorie, e bine să tragem concluziile şi să atribuim meritele.

În urmă cu 15 ani, în martie 1990, la Tîrgu-Mureş au avut loc primele incidente etnice violente din lumea postcomunistă. Era înainte de Bosnia, mult înainte de Kosovo. În acel martie România a pendulat periculos între două lumi. Vedem astăzi urmările războiului fără învingători din Iugoslavia. De ce nu s-a întîmplat la fel în România? Sînt mai multe explicaţii vehiculate, dar nu e locul aici. Important este cum s-a ajuns de la tensiunea de atunci la şedinţa comună de guverne de săptămîna trecută.

Au existat trei momente importante şi trei personalităţi care au personificat mutările decisive. În primul rînd, a fost decizia liderilor maghiari de a colabora cu politicienii români: alianţa cu opoziţia, apoi intrarea la guvernare care venea ca o urmare firească. Sub preşedinţia lui Marko Bela, maghiarii au acceptat calea integrării în jocul politic de la Bucureşti.

Al doilea moment important a fost intrarea la guvernare şi este meritul preşedintelui Constantinescu şi al liderilor CDR-PD că au făcut acest pas. A fost un adevărat şoc psihologic pentru români. O mare parte dintre ei au văzut că UDMR nu este o formaţiune teroristă – cum spuneau şi spun extremiştii, că pot exista unguri în Guvern şi asta nu înseamnă că Ardealul o ia la vale. Ca toate conflictele politice, şi conflictul etnic se duce în principal pe resurse. Aducerea minorităţii la masa unde se împart resursele a scăzut semnificativ potenţialul de conflict. De acum înainte, liderii maghiari s-au convins că este mult mai eficient să colaboreze cu Bucureştiul decît să fie un soi de comunitate dizidentă. A fost un pas care nu s-a făcut niciodată în Kosovo, cu toate eforturile moderatului albanez Rugova. Unii dintre liderii maghiari s-au priceput atît de bine la jocul politic, încît au format apoi adevărate alianţe medievale cu baronii români, dar asta e o altă poveste şi ţine de realitatea gri a epocii postpacificare.

Al treilea moment important a fost anul 2000. Pînă atunci, partidele româneşti se împărţiseră clar între uliii războiului şi porumbeii temporizării. Pentru că temele naţionaliste erau mai degrabă marginale pe agenda lor, partidele din CDR au păstrat relaţii bune cu UDMR (retragerea Uniunii din Convenţie înainte de alegerile din 1996 a fost determinată doar de calcule electorale, cum s-a văzut după cucerirea puterii). De cealaltă parte, se situa tabăra războinicilor isterici, pentru care orice discuţie referitoare la unguri trebuie să se poarte zbierînd şi să ducă spre o singură concluzie: că maghiarii sînt cotropitori aroganţi care au omorît români şi trebuie puşi cu botul pe labe, orice ar cere. Triunghiul PDSR-PRM-PSM, această amestecătură bizară de naţionalism şi socialism, a sabotat public tot ce negociau moderaţii români şi maghiari. Rămîne emblematică imaginea lui Năstase, Păunescu şi C.V. Tudor, cocoţaţi pe camion perorînd împotriva privatizărilor şi a ungurilor.

Şi totuşi în 2000 s-a produs şocul: PDSR a colaborat cu maghiarii şi a uitat tradiţionala alianţă cu PRM. Cu toate defectele lui Adrian Năstase (era să lichideze democraţia românească cît a fost la Guvern), are principalul merit aici. El a reuşit atunci să rupă cel mai mare partid naţionalist român din tabăra războiului. De atunci, Păunescu şi alţi cîţiva pesedişti naţionalişti par un fel de ulii buimaci care aşteaptă ca linia partidului să revină la matca din care a deviat. Colaborînd parlamentar cu PSD, maghiarii au obţinut mai multe drepturi decît cînd colaboraseră în Guvern cu CDR. Prevederi legale care isterizaseră pînă în 2000 talk-show-ul lui Marius Tucă, acel moderator care ar fi mîncat bozgori pe pîine dacă ar fi putut, au trecut în 2001, sub pana lui Cozmîncă, în noua lege a administraţiei, aproape fără comentarii. Năstase a manevrat cu înţelepciune situaţia cînd Guvernul maghiar de dreapta s-a apucat să împartă în Transilvania certificate de maghiar.

Nu e prima dată cînd doar o ruptură în majoritatea războinică deblochează situaţia. Nu stînga israeliană a reuşit retragerea din Gaza, ci cel mai mare partid de dreapta. Supuşi

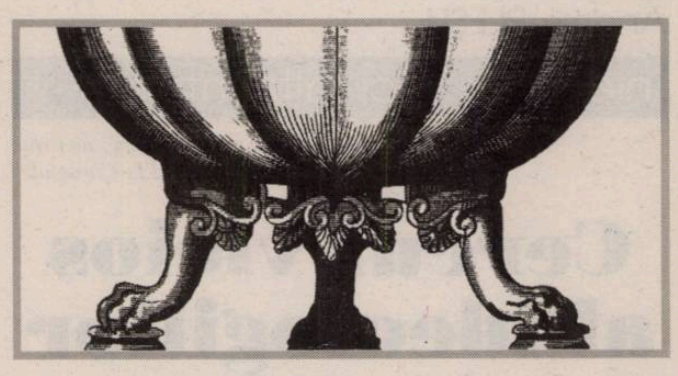

la presiuni isterice permanente dinspre Vadim-Păunescu-Năstase, liderii CDR au fost timizi. Cu Vadim urlînd, oricum, ca un apucat şi un Păunescu adus la ordine, Năstase a făcut paşi curajoşi şi s-a asigurat de un aliat sigur la guvernare. Chiar prea sigur după părerea mea. Prin 2003 am vorbit cu un senator maghiar pe care îl întrebam de ce susţin în Parlament legi antidemocratice trimise de la Guvern. Mi-a făcut o listă lungă cu ce obţinuseră pentru comunitate după 2000. Ar fi interesant un studiu care să compare declaraţiile în opoziţie şi deciziile la guvernare ale PSD, în problema maghiarilor.

Mă uitam la cei doi prim-miniştri la conferinţa de presă comună. Din aceeaşi generaţie, amîndoi foşti şi probabil viitori oameni de afaceri îmbogăţiţi fără să facă afaceri cu statul, amîndoi în topul milionarilor din ţara lor, discutînd despre infrastructură, investiţii, mediu, accesări şi euroegiuni. Dar, pînă la urmă, cine a fost primul în Ardeal? La naiba cu asta, păreau a spune, noi avem afaceri de făcut.

presa despre...

Demisia Elenei Udrea

„Domnule Traian Băsescu,

Sînt convins că dezvăluirile din *Evenimentul zilei* privind afacerile în care este implicat Dorin Cocoş, soţul doamnei Udrea, fosta dvs. consilieră, nu v-au picat bine. Inevitabil, vă vor costa şi pe dvs. Aveţi destui duşmani de profesie în presă care vă aşteaptă la cotitură. Sînt cei care s-au obişnuit să aibă uşa deschisă în palatele puterii, să sugă publicitate de la stat prin şantaj, să îşi folosească influenţa pentru a intimida anchetele penale pornite împotriva lor şi a patronilor lor (...).

Dar pentru ca lupta dvs. cu reţelele corupţiei, care au împînzit România pe vremea PSD, să fie credibilă, trebuie să vă înconjuraţi de oameni curaţi ca lacrima. Cine va mai susţine asaltul împotriva grupurilor de interese cîtă vreme, la dreapta dvs., stă o doamnă al cărei soţ s-a îmbogăţit prin afaceri cu statul specifice afaceriştilor PSD? Ce credibilitate mai are campania antişpagă atunci cînd soţul consilierei dvs. încearcă să-l mituiască pe Mihai Munteanu, colegul meu care a relatat despre cumetriile lui Dorin Cocoş cu oameni pe care îi numeaţi cîndva locotenenţi ai mafiei personale a lui Adrian Năstase? Mi se pare grav că Elena Udrea consideră dezvăluirile din ziarul nostru drept reacţie la campania dvs. anticorupţie! Şi asta pe site-ul Preşedinţiei României. Pune practic sub semnul întrebării sinceritatea demersurilor jurnalistice ale *Evenimentului zilei*, un ziar pe care chiar dvs. îl menţionaţi recent drept unul dintre puţinele neatinse de interese oculte (...)

România şi-a pierdut multe creiere luminate în ultimii ani, dar mai sînt încă destui înţelepţi care v-ar putea fi consilieri competenţi, fără să aibă vreo legătură cu lumea lui Cocoş, Bittner sau Năstase." (Laurenţiu Ciocăzanu, *Evenimentul zilei)*

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Graba strică treaba

Cine e îndreptăţit să se grăbească mai tare: un demnitar sau un om obişnuit? A cărui treabă e mai importantă – a premierului sau a unui funcţionar de multinaţională care se întoarce duminică seara cu familia de la munte?

Sînt întrebări care îţi vin în cap cînd stai la coadă la intrarea în Bucureşti. Şi cînd vezi pe contrasens cum te depăşeşte o cireadă de maşini negre – grăbită să taie în două nodul gordian al bunului-simţ. N-ar fi nimic că oamenii ăştia care conduc ţara ajung mai repede decît noi, care doar conducem maşina – problema e că în cursul operaţiunii, realizată fără îndoială la sfatul otrăvit al SPP-ului, se generează mai multă atitudine anti-regim decît o pot face o mie de discursuri ale lui Năstase. Iar dacă la coada pe care demnitarul o depăşeşte sînt o mie de maşini, a doua zi de dimineaţă ai în birourile din tot Bucureştiul o mie de propagandişti ai curentului „de fapt, nu s-a schimbat nimic, şi-ăştia sînt nişte ciocoi".

Chiar aşa, unde se grăbeşte demnitarul duminică seara? Şi ce teribilă lovitură ar fi pentru moralul lui să stea liniştit în coloană? I-ar face rău strîmbăturile copiilor din maşinile din jur? Ar fi ameninţat de zecile de terorişti arabi care se întorc de la Cota 1400, unde tocmai au avut un *team-building* cu adjunctul lui Osama? S-ar încinge motorul la bemveu? S-ar uita condescendent nevasta la el? Ar avea sentimentul că totuşi nu i-a bătut pe pesedişti, dacă n-a reuşit să le confişte şi tupeul?

Aici aş avea nevoie de un psiholog ca să continue cu ceva răspunsuri bazate pe cercetare. Dar meseria asta a devenit teribil de scumpă, aşa că am să mă mulţumesc şi cu ipoteze venite dintr-un empirism frugal, dacă nu cumva chiar leneş, aşa cum îi stă bine românului. Şi anume, cred că demnitarul se grăbeşte pentru că e de fapt un prizonier, iar gărzile lui au treabă în seara asta. El n-a cîştigat alegerile, ci a fost condamnat la putere, cu executare la locul de muncă. La fel ca în puşcărie, unde, dacă nu eşti foarte atent, devii prada puşcăriaşilor mai bătrîni, şi la putere te strici de la băieţii care te înconjoară. Şi care îţi explică de la început care sînt privilegiile rutiere la care îţi dă dreptul legea, cu nimic deosebite de cele de care avea parte Al Bătrîn, inventatorul coloanelor negre de formula 1 urbană.

Chiar ideea asta a legii şoselelor în două versiuni – pentru oameni şi pentru şefii lor – mi se pare e o idioţenie de la bun început. Nu există nici o justificare morală pentru ea, ci doar una care ţine de logica veche a puterii: aceea în care individul şi interesele sale nu contau în faţa statului şi a celor care puseseră mîna pe el. În numele binelui public s-au dărîmat sate, s-au interzis cărţi şi s-a oprit, de milioane de ori, circulaţia. Ultima distracţie a rămas, ca să ştie ăştia care ajung la putere că scaunul pe care s-au aşezat mai are un *joule* de căldură rămas de la Dăscălescu sau Ceauşescu.

De fapt, e mai rău de-atît. La coada de duminică de la intrarea în Bucureşti am observat două tipuri umane care se băgau în faţă: ăia cu girofare (nu vă mai plictisesc cu ei) şi cei fără, dar cu maşini de figuri şi figuri de maşini (în genul Terminator, dar mai bruneţi). Ăştia sînt nesimţiţii aspiranţi – care se bagă în faţă nu neapărat pentru că se grăbesc, ci pentru că azi e *trendy* să-i umileşti pe ceilalţi, să le arăţi stopurile şi locul lor în societate. De unde vine chestia asta, mă întrebaţi? Cine sînt liderii de opinie rutieră, care dau tonul la eşapament şi stîrnesc o cursă a depăşirilor mai teribilă decît aia a înarmărilor nucleare? Evident, încă o dată, băieţii cu girofare – invidiaţi tocmai pentru abilitatea lor de a încălca legea Bunului-Simţ, ediţia samizdat. Cum naiba să aştepţi în coloană cînd demnitarul ţi-a arătat Calea?

În caz că n-aţi remarcat-o pînă acum, am să vă spun acum părerea mea: demnitarul n-are nici un motiv să meargă mai repede decît noi. Există telefonie 3G, dacă vrea să se vadă cu oricine. Există telefonie obişnuită, dacă vrea să vorbească. Şi există codul manierelor elegante, dacă vrea să-l respectăm ca pînă înainte de demaraj.

www.polirom.ro

- Herta Müller
  Este sau nu este Ion
  conţine CD audio
- Radu Principe de Hohenzollern-Veringen
  Europa din noi
  Regalitatea şi democraţia-spectacol
- Ryū Murakami
  Copii de aruncat
- Tom Sharpe
  Wilt

Suplimentul CULTURA
Un săptămînal realizat în colaborare cu *Ziarul de Iaşi*

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Un tiran în boxă

Profanului care nu aşteaptă de la justiţie decît pedepsirea vinovaţilor şi restabilirea drepturilor celor acuzaţi pe nedrept, un proces cum este cel al lui Saddam Hussein are de ce să i se pară confuz. Temutul tiran, judecat pentru represiunile şi crimele înfăptuite pe vremea cînd era conducătorul necontestat al Irakului, este redus la dimensiunile unui bărbat în vîrstă, bine păzit de oameni tineri – şi e aproape sigur că va fi declarat vinovat, orice ar spune şi orice dovezi ar aduce în sprijinul său. De altfel, el nici nu vrea să se apere în faţa acestei instanţe căreia nu-i recunoaşte legitimitatea.

La ultimele alegeri, cele din 2002, Saddam a fost ales, în condiţiile unei prezenţe la vot de 100%, cu 100% de voturi. El se consideră în continuare şef al statului şi îi dispreţuieşte pe cei puşi de invadatori să-l judece, pe preşedintele completului de judecată, kurdul Rizgar Mohammed Amein: „acest tribunal este fals şi orice este construit pe o bază falsă este fals" – a răspuns el în prima zi a procesului, după ce i s-a cerut să se prezinte. La Haga, fostul conducător al Iugoslaviei, Slobodan Miloşevici, susţine şi el teza nelegitimităţii, deşi participă la interogatoriile martorilor şi se foloseşte de toate portiţele oferite de o justiţie ce se doreşte corectă, pentru a prelungi audierile, pînă cînd toată lumea o să uite cine a fost el şi ce a făcut. Miloşevici e judecat de un tribunal internaţional, ceea ce aduce apă la moara celor care contestă „justiţia învingătorilor": sînt trecute sub tăcere delictele cîştigătorilor şi se încearcă găsirea unor dovezi de legătură între şeful statului învins şi crimele împotriva umanităţii. Precedentul Nürnberg sprijină această acuzaţie adusă marilor procese internaţionale.

În condiţiile cînd noua ordine din Irak este contestată cu bombe, gloanţe şi cuţite lovind atît „ocupantul străin", cît şi pe reprezentanţii noii puteri, e greu de presupus că spectacolul dezbaterilor judiciare ar putea contribui la instaurarea liniştii. Prima zi a procesului a putut fi urmărită pe micul ecran şi transmisia a stîrnit într-adevăr interesul general, dar spectacolul n-a plăcut tuturor. Au fost manifestaţii de stradă unde rudele victimelor şi cei reîntorşi din exil cereau moartea tiranului, dar şi oameni ieşiţi în stradă revoltaţi că procesul are loc. Primii sînt de părere că Saddam ar trebui spînzurat fără nici un fel de altă formalitate, în aceeaşi tabără se consideră că simpla lui moarte nu poate fi o compensaţie pentru suferinţele unui întreg popor şi se inventează chinurile la care ar trebui supus. „Întregul popor" este divizat: „cu acest proces, Guvernul încearcă să ne facă să uităm eşecurile lui, ne consideră idioţi, dar n-o să le meargă" – spune un patron de băcănie citat în *Le Monde,* mai preocupat de prezent decît de trecut. „E un erou, e un conducător dur, dacă ar reveni ne-ar asigura liniştea" – declară un student unui reporter de la *International Herald Tribune*.

Dacă actul de acuzare din procesul Miloşevici se referă la toate crimele imputabile lui, în cazul Saddam s-a adoptat tactica fragmentării, a judecării separate a fiecărui delict. Procesul început pe 18 octombrie invocă evenimentele de la Dujail: în 1982, în această mică localitate a avut loc o tentativă de asasinat împotriva lui Saddam. Ca represalii, au fost ucişi 143 de oameni, alte sute de irakieni au fost închişi şi torturaţi şi poate fi dovedit că toate acestea s-au desfăşurat conform ordinelor directe date de conducătorul de atunci al ţării. Apărarea va susţine că toţi cei morţi au fost găsiţi vinovaţi pe baza legilor de la acea dată şi că Saddam n-a făcut altceva decît să contrasemneze condamnările la moarte, asemeni lui George W. Bush care a procedat la fel în 150 de cazuri, pe cînd era guvernator în Texas. Kurzii însă au documente pentru 15 procese, începînd cu masacrul din 1979 (10.000 de morţi) şi terminînd cu expulzarea a 750.000 de persoane în 1991, 350.000 de oameni dispăruţi, violuri, jafuri etc. Multe dovezi s-au putut păstra pentru că torţionarii, ca să-şi documenteze zelul, trimiteau superiorilor lor casete cu filmul interogatoriilor.

Democraţiile n-au inventat procedurile prin care condamnarea juridică a faptelor tiranului să poată răspunde tuturor obiecţiilor legale. Cît timp oamenii mai ţin minte cum a fost, procesul e resimţit fie ca excesiv, fie ca minor, e prea mult şi prea puţin în acelaşi timp. După ce se uită, nu mai are nici un rost.

globul cubic

Coioţii şi capetele de şarpe

Emigraţia masivă dinspre ţările sărace înspre cele bogate, dincolo de aspectele legale, creează probleme economice, sociale şi politice. În încercarea de a o stăvili se introduc reglementări a căror severitate îi loveşte pe cei nedotaţi să lupte şi îi îmbogăţeşte pe profitori: aceştia măresc preţul pentru cei care nu renunţă. În America li se spune „coioţi", în China – „cap de şarpe". Sînt călăuzele, ei ştiu cărările pădurii şi preţul grănicerilor şi al vameşilor: prin eforturile lor, chinezii se ascund în containerele de transport transoceanic şi africanii se îmbarcă pe vasele care traversează Mediterana. Au preţuri şi tarife pentru transport, pentru organizarea de căsătorii de formă, pentru falsificarea de acte. 350.000 de emigranţi ilegali trec anual din Mexic în SUA şi 800.000 intră în Uniunea Europeană.

Un raport recent elaborat de o comisie ONU face suma morţilor şi a daunelor provocate de această mişcare de populaţie, aparent de nestăvilit. Unul dintre autorii raportului, Michael Jandl, are o idee destul de stranie despre leacul necesar: nu interzicerea, ci bătălia pentru preţ. El propune ca guvernele să intre pe piaţa contrabandiştilor, vînzînd vize pe doi-trei ani. O treime din bani pot fi returnaţi, dacă emigrantul revine în patria lui. O altă parte poate fi returnată, dacă emigrantul participă la fondul de asigurări sociale, încurajîndu-i astfel să se ţină cît mai departe de piaţa muncii la negru. Autorul articolului din revista *The Economist* (8 octombrie 2005), unde se analizează propunerea, consideră că s-ar putea ca odată transpusă în practică, ideea să devină imposibil de extins, tocmai din cauza probabilului ei succes: „preţul vizei poate creşte atît cît e nevoie pentru a stabiliza vînzările la nivelul dorit de guverne. Dar preţurile mari sau raţionalizarea strictă vor arunca şi mai mulţi oameni în braţele contrabandiştilor. Cît de bună este schema nu se va şti decît dacă va fi practicată. Dl Jandl sugerează că un mic experiment pilot, între o ţară membră a Uniunii Europene şi o ţară cum e Albania ar putea arăta dacă planul e bun. Oricare ar fi rezultatele, spiritul acestei propuneri şi a altora asemănătoare este recomandabil. Măsurile de pedeapsă de la frontiere şi deportările masive au bune ecouri populiste, dar sînt barbare, costisitoare şi crude. Propunerea dlui Jandl se întemeiază pe logica economică şi nu pe muşchii birocraţiei".

Cînd legea nu-i mai poate sancţiona pe cei care o încalcă, ilegalitatea devine lege. (**M. B.**)

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Vine pericolul din cărţi?

Există universităţi americane care au luat, discret, măsura de a preda gînditori precum Nietzsche sau Cioran numai în semestrul de primăvară, pentru că ideile lor, prizate de un spirit tînăr în plină toamnă, cresc probabilitatea gesturilor suicidare. Întîlnirea cu *Tratatul de descompunere* sau cu *Genealogia moralei* într-un anotimp bacovian ar putea împinge un tînăr depresiv spre gesturi tragice. Mi-am adus aminte de alungarea în primăvară a lui Nietzsche şi Cioran citind într-un ziar central sinteza jurnalistică intitulată „Cele mai nocive cărţi din cultura românească" (în *Cotidianul* din 19 octombrie a.c., pp. 16-17, sinteză semnată de Alexandra Olivotto). Am citit de două ori materialul publicat sub acest titlu şi am închis ziarul cu un sentiment adînc şi amestecat.

De foarte mic, am fost învăţat să respect cărţile. Aşa că, acum, mi-e greu să cred că aceste file de hîrtie, legate între ele astfel încît să fie accesibile numai prin răsfoire (o palpare cu buricul degetului arătător de o senzualitate inegalabilă, unde mai pui că, înainte de a atinge colţul paginii, unii umezesc între buze vîrful degetului!), sînt periculoase. Fireşte, periculoase ar putea fi ideile din ele; aura care înconjoară fiecare carte în parte ar putea fi otrăvită sau benefică, usucă sufletul şi închide gîndul sau dimpotrivă.

Mă simt, mai degrabă, de partea acelor critici, citaţi în articol, care cred că nu există cărţi periculoase în sine, ci lecturi care fac cărţile periculoase. Cu alte cuvinte, autorul are un grad relativ scăzut de periculozitate, scriind o carte. Hitler, ca autor, e pur şi simplu inept. A devenit un monstru făcînd politică şi război şi nu scriind cărţi. Aşa că *Mein Kampf* este astăzi de două ori de necitit – o dată din cauza tîmpeniilor pe care le cuprinde, dar mai ales pentru că ne aminteşte de una dintre cele mai tragice prăbuşiri ale umanităţii. Vedeţi, ne *aminteşte*, ne *evocă*. Cartea e judecată drept periculoasă pentru că *semnifică* ceva şi nu pentru că *este* ceva. Păstrînd proporţiile, aşa stau lucrurile şi cu literatura ideologizată din anii comunismului. Autorii aceia şi cărţile acelea sînt nocive pentru că sînt legate de un anumit timp, pentru că s-au relaţionat cu istoria într-un fel pervers, malefic, susţinînd un regim criminal şi minţind deliberat. Mai toate produsele acelei literaturi nu rezistă, dar ele mai au potenţial toxic pentru că au în fibra lor acea istorie. Dar asta e pură subiectivitate. Nu putem crede că cineva se va apuca să construiască socialismul la sate peste 100 de ani doar pentru că îi place la nebunie *Mitrea Cocor*.

Minţile cititorilor o pot lua razna şi îşi pot imagina că o carte este temeiul înfăptuirii Răului, dar asta nu înseamnă că acea carte chiar face rău. O carte în care se cere exterminarea a milioane de oameni pe nu ştiu ce motiv e doar o nebunie, un delir macabru, o patologie gravă – ceva ce poate fi, la limită, chiar sancţionat administrativ. Dar criminalii sînt cei care fac lagărele, şi nu cartea. Dreptul penal a rezolvat de secole această problemă pedepsind diferit pe autorul unei infracţiuni (pedeapsă mai mare) şi pe cel care a instigat la infracţiune (pedeapsă mai mică). Judecata morală este mult mai subtilă decît cea penală şi, fatalmente, ajunge la soluţii diferite. În spaţiul moralei, „autorii morali", în limbaj penal instigatorii, sînt adesea socotiţi mai vinovaţi decît „autorii materiali", cei care făptuiesc. Problema nu stă, deci, în cărţi, ci în minţile cititorilor.

În fond, lectura este cel mai intim act uman cu putinţă. În lectură, omul este 100% el însuşi, mai adevărat decît pe canapeaua celui mai destoinic psihanalist. În lectură, orice constrîngere exterioară se suspendă şi în spaţiul nelimitat, deschis prin deschiderea cărţii, subiectivitatea domneşte absolut, necenzurată şi capricioasă. Cititorii fac cărţile periculoase şi nu autorii. Stînga americană de azi, de pildă, e oripilată de cărţile lui Leo Strauss. Întoarcerea sa spre antichitatea greacă, elitismul, influenţele tomiste, preocuparea sa pentru etică în sens clasic şi pentru cetate în sens platonic repugnă relativiştilor moderni de la stînga, egalitarienilor, ateilor, dubitativilor postmoderni. Socotit mentorul întregii generaţii neoconservatoare care conduce azi America, Strauss trece în multe medii drept un autor nociv.

La limită, nici o carte nu poate scăpa de acest pericol. Nici chiar cărţile sfinte. Coranul citit de Bin Laden este o carte periculoasă, la fel precum a fost Biblia citită de acei americani care au minat acele clinici de ginecologie în care se practica avortul. Dar nici Coranul, nici Biblia nu înseamnă nimic, absolut nimic fără credinţa celor care le citesc. Ele influenţează masiv doar pe cei care cred – altfel, sînt inofensive ca apa. Pe de altă parte, credinţa fidelă sieşi nu face cărţile acestea periculoase. Numai credinţa smintită, întoarsă în ură printr-o chimie otrăvită, face cărţile periculoase. În ultimă instanţă, totul depinde de credinţele noastre religioase, morale, politice etc. care se formează prea adesea în afara cărţilor. Cărţile nu pot ucide. Credinţele noastre, da.

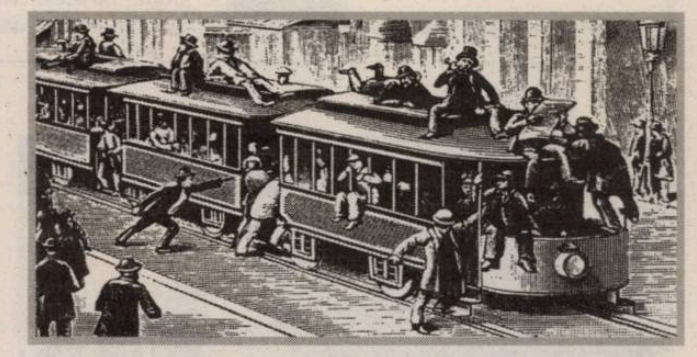

ready made

„La 2 septembrie 1947, în plină rezistenţă, într-un ziar vietnamez apărea o emoţionantă telegramă adresată de pictorul Diep Minh Chau, aflat în rîndurile Armatei Populare, preşedintelui Ho Şi Min. În telegramă se spunea, printre altele:

«...În mijlocul grandiosului spectacol al Sărbătoririi Independenţei noastre, care astăzi, la Nam Bo, este de o solemnitate excepţională, am ascultat din nou, într-o atmosferă de entuziasm unanim, Proclamaţia de Independenţă, chemarea dv. atît de puternică şi patetică. După cîntecul „Trăiască Ho Şi Min", interpretat de un cor de copii, am fost profund mişcat şi, cu ochii înlăcrimaţi, am făcut să ţîşnească sînge din braţul meu pentru a picta, pe o pînză de paraşută capturată de la inamic în lupta de la Giong Dua, din aprilie curent, portretul dv. înconjurat de trei copii – din centru, din sud şi din nord...

Vă ofer acest portret pictat cu sîngele şi lacrimile mele – mărturie a recunoştinţei faţă de dv. care, eliberînd poporul nostru, aţi eliberat arta mea şi aţi transformat trupul şi sufletul meu într-o armă în slujba Revoluţiei...».“

(*Flacăra,* 14 mai 1960)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Odă la Vodă

Mîndră corabia,
meşter cîrmaciul!

Cînd mătură gabia
vreun val mai dibaciu,
el scoate prompt sabia
sau pune gîrbaciul
pe valul ce,-n rabia
lui, cere haraciu
în vieţi şi, ca scabia,
se ţine de vraciul
destoinic ce, àbia,-i
stopase ravagiul...

Mîndră... ş.cl.

Eu nu pronunţ *àbia*,
ci-*abià*, – dar gîrbaciul
rimării în *-àbia*
mă schimbă-n cîrpaciu
nedemn de corabia
pe care cîrmaciul
o ia din Corabia
şi-o duce, robaciu
pînă hăt în Arabia, –
ca turma lui, baciul...

Mîndră... ş.cl.

Thalassa,-n rabia
ei, a naufragiu
îşi cască larg labia
zimţată,-n oragiul
în care, ca vrabia
cea fără coragiu,
zăcem pe corabia
pe care cîrmaciul
o mînă cu sabia
în mînă, dibaciu...

Mîndră... ş.cl.

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Euro-(par)lamentări

Diverse vîrste ale revoltei europene

Dle Văcăroiu, asta e! Căci viaţa – aşa cum bine spunea Mihaela Tatu, citînd-o pe avocata împuşcatului din Primăverii care-o cita pe juna Bălănel care cita un telespectator insomniac care-l cita pe Paulo Coehlo care-l cita pe Becali care-l cita pe Mustaţă (liderul galeriei *Stelei)* care-l cita pe exorcistul Corogeanu care-l cita pe Bodu-ANAF care cita o bătrînă înţeleaptă din Tibet (am vaga impresie că i-am cam încurcat – dar înţelegeţi ideea) –, căci viaţa, dle preşedinte, este, ei da!, făcută din necazuri şi bucurii! Luni, 24 octombrie curent la ora 16, la Senat, la Bucureşti, toţi spuneau că sînteţi terminat; pe la 16,30 a picat *Legea minorităţilor,* UDMR-ul a părăsit sala şi toţi spuneau că aţi scăpat; la 16,37 s-a votat noul Regulament al Senatului; la ora la care vă scriu nimeni nu mai ştie dacă aveţi clipele numărate sau nu (v-am mai rugat, nu uitaţi să-mi spuneţi dacă...).

Drept care vreau ca azi să vă vorbesc despre colegii noştri de la Bruxelles, să vă faceţi o idee unde ne-aţi trimis. Prima lecţie: să vedeţi cît contează totuşi alfabetul! În reuniunea grupului liberal-democrat, în prima zi, eu eram între doi italieni: Cocilovo şi Chiesa; chiar în aceeaşi zi s-a dat un *OK* de la Bucureşti şi a apărut între noi Ciornei, conservatoarea ex-PUR; dintr-o aripă a apărut şi Coşea – şi uite aşa au rămas italienii în minoritate. Or avea dreptate euroscepticii: după 2007, ori Balcanii se vor europeniza, ori Europa se va balcaniza. Cum?! Nu am voie să spun acest lucru? Rog ştergeţi ultimul rînd şi haideţi să schimbăm subiectul. Spre cuconiţe!

Cel mai mult, în primele zile, mi-a plăcut o englezoaică – o doamnă eurodeputat pe nume Bowles. Nu ştiu dacă în cinstea noastră şi a bulgarilor, dar cert este că la şedinţa inaugurală, în care am fost primiţi noi, dînsa a venit îmbrăcată tineresc: rochie roz, bijuuri roz, *flower pink power* de sus pînă jos (nu, nu mă întrebaţi ce vîrstă are, ştiţi că nu se face în cazul unei doamne!). Zîmbea tot timpul, parcă scoasă dintr-un film după care eu mă-nnebunesc, în care eroul pleacă acasă, la final, cu fata, după ce-a trecut prin cele mai dure probe imaginabile: *Petrecerea,* cu Peter Sellers (o să-l rog pe colegul a.l.ş. să vă facă un rezumat – şi ceva poze, se pricepe bine!). Şi calmă a rămas doamna pînă cînd cineva a spus, nu mai ştiu în ce context, că *stînga europeană l-a sprijinit pe Castro*, cel care acum, ştiţi, închide ziariştii etc. Eh, şi-atunci s-a revoltat doamna! Exact cum vă spuneam: viaţa... stînga... dreapta... necazuri... bucurii...

A 5-a epistolă către preşedintele Senatului

Alt revoltat: Jean-Marie Le Pen. Da' revoltat rău! Într-atît încît el a salutat, dintre toţi, cel mai călduros primirea noastră, spunînd că prin români şi bulgari limba franceză va fi *şi mai* prezentă în Parlamentul Europei! Felicitînd în special partidul românesc PRM şi pe cel bulgăresc ATAKA, Le Pen a tunat: *Să apărăm Europa patriilor în faţa mondializării distructive!* Şi a detaliat: *La vie des peuples est supérieure à celle des technocrates!* Să vă mai zic ce parlamentari aveau căştile pe urechi, date pe traducere engleză, la fraza asta?

Un alt supărat, de altă factură, e Bronislaw Geremek – istoric, fost disident anticomunist, acum europarlamentar liberal polonez. Ultima dată îl întîlnisem într-o sală a Facultăţii de Istorie din Bucureşti, să tot fie 10 ani de-atunci, şi acum îl văd negru de supărare: la 15 ani după ce Gdansk-ul, *Solidarnosc* şi Papa Wojtyla au doborît comunismul european, la recentele alegeri din Polonia au venit la urne numai 40% dintre cetăţeni – cel mai scăzut nivel din '90 încoace. *Cum e posibil? Ce putem face? Unde vom ajunge, în ritmul ăsta? Ce mai fac Andrei Pleşu şi Zoe Petre?* – iată numai cîteva dintre întrebările dure pe care mi le-a dresat dl Geremek, îngîndurat, şi eu abia de-am apucat a-i răspunde la unele dintre ele.

Ei bine, dle preşedinte, şi cum priveam eu prin sala aceea mare numai ce văd un individ; parcă-l cunoşteam, da' de unde?; ochii lui – de unde să-i iau?; parcă i-aş fi ştiut faţa, da' să fie el? Scund, guraliv, neastîmpărat; e aşezat în băncile *Verzilor,* ca venind din Germania, şi totuşi vorbeşte franceza; e critic la adresa lui Tony Blair, pe care-l face zob din vorbe; e un fel de haios al clasei, lumea zîmbeşte în avans cînd ia el cuvîntul, cam cum se întîmplă la noi cu Funar. Ei, da! E Daniel Cohn-Bendit, fostul lider al rebeliunii studenţeşti pariziene din 1968! Un personaj din cărţile de istorie e chiar în faţa mea, agită mîinile ('68 nu se vindecă uşor!), explică, protestează. Puţin mai tîrziu se duce lîngă Geremek – şuşotesc, zîmbesc. Nu-mi vine să cred: două forme ale rebeliunii europene din secolul XX stau una lîngă alta şi spun glumiţe, iar eu privesc la ei, trag cu urechea, le suflu în ceafă – cînd, deodată...

(va urma)

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

După Nino

la mine-n ecosistem este ceaţă
am aflat sistemul de la plutonierul de aţă
dimineaţa la coadă – seara la loc cu verdeaţă
bănuisem şi eu dar acum eram sigur
ce viaţă

între ele tratatul de metafizică intensivă
uitat undeva lîngă uşă şi adnotat
„cine se naşte e invitat să se prezinte degrabă
la casierie"
dup-aceea să se aşeze pe tuşă la rînd la colivă

reţeta cinei celei de taină e simplă şi la-ndemînă
un plămîn plin cu aer şi un ventricul cu diamante
(un vîrf de cuţit)
de două ori pe săptămînă cel mult

din joben am scos paharul cu secărică
iar din năframă doi iepuri şi un leac pentru frică
şi o cisternă cu vid furată de la insurecţiile grandioase
păcat, feciorul uitase recuzita de oase
dar ştim fecioru-i un stupid
strîngea după purtătorul de cuvînt şi uitase

Am lăsat două lemne la picioare de mese
puse cruciş şi părînd ne-nţelese

dar cine sînt ei cei aparent solitari
îi respectăm după inele ibovnice şi cămile
după numărul de poeme sau de măgari
după alte semne de bogăţie
dar mai ales – după

(doar amicul lui svejk plutonierul de aţă
ştie să ţină socoteala cu mîna-n mănuşă
riguros şi abuziv ca o secretară ghiduşă
care se face că lucrează dincolo de uşă
şi trasează în joacă contururi de cretă)

am fost vînători culegători tipografi
elevi cu matricole zurbagii cu voci tunătoare
apoi musafiri la nuntă cu mustaţa căruntă
nărăviţi la sevraje miraje cascadorii şi partaje
eliminaţi pe cale naturală
dintr-o oglindă mereu mai retrovizoare

sting lumina pe care-ai aprins-o pe ape
Tu, cel ucis să te scriu

ce am scris s-a prescris
dar mi-amintesc că dimpreună am zis
„bărbatul cu patimă şi femeia la cratimă"
şi ne-am dat un *high five* obosit

era o zi gravă tumefiată suprafebrilă
peste oglinzi întinseseră borangic
micii nu mai musteau mustul nu mai fierbea-n pocale
sîngele complota strînsesem destule ocale
dar aveam lumea la degetul mic
şi de el atîrnată o bilă
şi-n acea larmă înşelătoare mult peste fire
purtătorul şi-a dezvelit rana ca să respire
urma lăsată de vioară
pe ochi pe dinţi pe picioare

Aici, unde noi am ajuns, este mai bine ca binele.
Egali în prostie. Aici este finele.

NOTĂ. Versurile cu italice sînt citate din poetul Ion Stratan (1955-2005).

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Andrei CODRESCU
www.codrescu.com
www.corpse.org

scrisoare din New Orleans

Respectă Sabbatul

Cu ani în urmă, prietenul meu Myron Katz mi-a dat acest sfat: „Respectă Sabbatul". Atîta tot. Mi-a spus că nu-i pasă ce cred despre religie, dacă mă dedau vreunui ritual, fie el rugăciune, cîntare sau meditaţie. Singurul lucru care contează este să respect Sabbatul. În timp, am ajuns să-i dau dreptate lui Myron. Dacă puteţi – şi aproape toată lumea poate –, încercaţi să vă luaţi o zi liberă în care să nu faceţi nimic. Nu răspundeţi la telefon, nu scrieţi comentarii pentru ziar, nu luaţi nici o decizie importantă, daţi-vă singuri un răgaz. Poetul Allan Ginsberg a spus-o altfel: „Fii blînd cu tine însuţi, Harry". Alegeţi-vă o zi din săptămînă şi fiţi buni cu voi înşivă. Nu vă scoateţi din casă, nu vă scoateţi din minţi, nu scoateţi o vorbă. Priviţi afară printre pleoapele întredeschise la vreun copac sau o clădire de peste drum, rămîneţi difuz, nehotărît, fără nimic în gînd. Lăsaţi lucrurile să treacă prin voi ca vîntul sau ca apa, fără să le opriţi cu gînduri, idei sau judecăţi, nu încercaţi să aflaţi cum se potrivesc ele cu planurile voastre cincinale. O zi pe săptămînă uitaţi de pedagogie, de autoflagelare, de nemulţumiri şi de furia politică. Chiar de-ar fi să sune ca un clişeu, faceţi-o. E Sabbatul. Ceva sau altceva se întîmplă pe pămînt, sub pămînt, deasupra pămîntului, poate că doar cad frunzele sau mocnesc noi catastrofe, dar orice ar fi, tu eşti doar un boţ de carne care se ţine de Sabbatul lui. Or să vie şi mîine – facturile, necazurile, munca. Azi eşti în Sabbat şi nu-ţi pot face nimic dacă nu-i laşi. Pacea sabbatică – spunea Myron – nu are nevoie de justificări. Şi Dumnezeu şi-a luat liber în a şaptea zi, ca să fie singur, nu că ar fi vrut să fie sîcîit de rugăciuni, tămîie, plîngeri şi cereri. El spera că şi voi veţi face la fel, atîta tot. Dacă o zi pe săptămînă toată suflarea şi-ar vedea de ale sale, fără să-i pese de nimic altceva, creaţia ar putea fi văzută cu ochiul liber şi n-ar mai fi nevoie de nici o îndreptare. Astea fiind spuse, sînt oameni care nu au luxul unei zile libere. Trebuie să se extragă singuri de sub dărîmături, să panseze o rană, să înoate ca să-şi salveze viaţa sau să coboare dintr-un copac. OK, dar cînd au terminat cu săpatul şi nu vor fi murit, atunci va trebui să ţină Sabbatul. Suferinţa poate să aştepte.

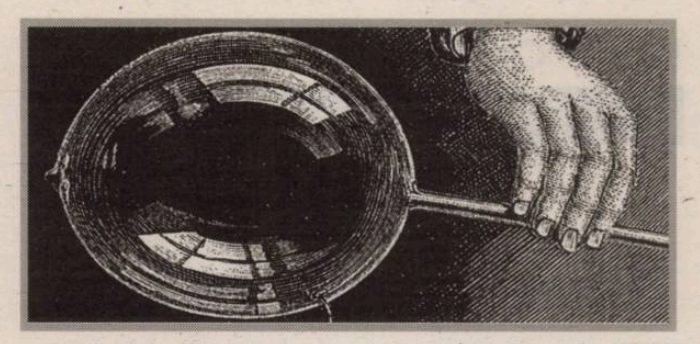

traducere de Ioana AVĂDANI

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Cineva acolo sus mă iubeşte...

– Era un tip, de pildă, care îşi abandonase studiile şi intrase şofer de camion – e o meserie foarte cerută, grea, dar bine plătită. Cîştiga bine şi era mulţumit. Pînă cînd asistenta socială l-a luat în evidenţele sale ca fiind o problemă socială.

– Păi, de ce?

– *Décrocheur!*

– Ce-i aia?

– Adică a decroşat de la şcoală, şi-a întrerupt studiile – şi asta e foarte prost văzut aici în Canada, imediat îţi trimit intervenantul social să te ajute să revii pe drumul cel bun. Cînd am mai venit şi eu să-i iau un interviu, a intrat în panică de tot. Nu ştia de ce fac interviul cu el, că e vorba de o cercetare şi, după discuţii, m-a întrebat, speriat, ce părere am, dacă a ieşit bine, ce o să se întîmple cu el? Degeaba i-am spus că eu n-am nici o treabă cu el, a rămas convins că asta-i vreo regulă de confidenţialitate şi că viaţa lui depinde de raportul meu...

– Dacă-i spune deci „intervenantul" ăsta, cum îi zici tu, că este o problemă socială, a încurcat-o, chiar dacă el era convins pînă atunci că a reuşit în viaţă!

– A, da, fără această recunoaştere oficială eşti mort aici! Trebuie să intri în sistem...

– Acum îi înţeleg eu pe maramureşenii mei!

– !?

Am avut brusc o revelaţie. Vorbisem pe îndelete, în pauza colocviului, cu Laurence despre problema *recunoaşterii,* avînd aceeaşi referinţă inaugurală la „teoria recunoaşterii" a lui Ricœur, menită să completeze, într-un fel, teoriile curente ale cunoaşterii. Eram amîndoi de acord asupra nevoii şi importanţei recunoaşterii pentru toate soiurile de emigranţi, dar de abia acum, vorbind cu Mircea, înţelegeam cu adevărat sensul propriu, personal, existenţial şi dramatic al acestei nevoi.

Pe de o parte, orice stat, orice administraţie au nevoie să-şi categorizeze supuşii, trebuie ca, într-o lume a mobilităţii planetare, să-i „recunoască" pe ai săi şi să-i aşeze la locul lor pentru a-i putea guverna. Ca pe vremuri, în imperiile coloniale, care trebuiau să-şi clasifice „primitivii" pe grupuri etnice bine delimitate în spaţiu, indiferent de organizarea şi părerea acestora, adică să-i aşeze în tot atîtea entităţi „guvernabile". În prezent, această „recunoaştere" este distribuită prin acordarea – sau nu – a cetăţeniei, a permisului de muncă, a posturilor şi a cartierelor de locuit la care ai acces, prin atribuirea unei poziţii într-o scală dozată cu grijă şi bine controlată a *includerii şi excluderii*. Prin aceste operaţii birocratice, mai mult sau mai puţin riguros gestionate, de la ţară la ţară, administraţiile pun indivizii în căprării de apartenenţă şi îi tratează în consecinţă. Rece şi implacabil.

Afară, pe străzile Québecului, era rece şi cerul imens al Canadei se pregătea de iarnă. Totul părea să meargă ca uns în acest oraş, dar simţeai pe şira spinării că ai tot interesul să fii recunoscut de această societate eficientă, că trebuie să faci totul pentru a fi *in* şi nu *out*. Mi s-a făcut brusc frig şi, pentru o secundă, m-am visat acasă, în siguranţă.

Pe de altă parte, toţi aceşti indivizi îşi urmează, conştient sau nu, propriile căutări ale recunoaşterii. O recunoaştere *socială* însă, interpersonală şi personalizată, dincolo de clasificările reci ale recunoaşterii *publice*. Dincolo de – şi, adesea, în competiţie şi/sau în compensaţie cu – clasificările „de sus în jos" ale administraţiei, se ţes astfel reţele sociale „de jos în sus", de confirmare şi recunoaştere simbolică reciprocă. Indiferent de ceea ce spun „agenţii sociali" despre mine, am nevoie să ştiu că cineva acolo sus mă iubeşte... Ierarhiile şi poziţiile sociale pot fi astfel corectate, compensate sau, uneori, pur şi simplu confirmate. Politicile publice „reci" ale apartenenţei sînt întreţesute cu practicile „calde" ale sociabilităţii.

Marginali sau marginalizaţi, de cele mai multe ori, de politicile publice de apartenenţă din ţările pe unde migrează în căutare de lucru, „căpşunarii" noştri sînt şi ei, ca tot omul, în căutare de recunoaştere, chiar dacă nu l-au citit pe Ricœur. Au nevoie şi ei de confirmare socială, dacă nu a succesului, măcar a *onorabilităţii* poziţiei sociale pentru care muncesc din greu. De cele mai multe ori, nu o pot obţine – sau au impresia că, orice au făcut, fac şi vor face, vor rămîne tot marginalii societăţilor în care au pătruns, că vor continua să fie priviţi, în cel mai bun caz, cu condescendenţă. Or, degeaba tragi din greu şi, eventual, reuşeşti după propriile tale standarde, dacă nu citeşti în ochii celorlalţi admiraţie sau măcar puţină invidie! Şi atunci caută fiecare, după caz şi posibilităţi, recunoaşterea celor de unde au plecat, a părinţilor, vecinilor şi duşmanilor din satul de origine, combinînd *sui generis* strategiile mai vechi ale recunoaşterii comunitare cu exigenţele mai noi ale unei recunoaşteri tot mai individualizate. Precum acei doi fraţi din Maramureş despre care îmi povestea Raluca şi care, locuind în aceeaşi casă la Roma, s-au întors în acelaşi timp în satul lor, dar fiecare cu maşina personală pentru a obţine astfel fiecare în parte recunoaşterea socială de care avea nevoie. Sau precum toţi ţăranii migratori care nu se gîndesc decît cum să-şi facă o „casă făloasă" în satul de obîrşie, chiar dacă cu banii respectivi ar putea face şi altceva mai „util". Sau chiar dacă, uneori, nici nu se vor mai întoarce vreodată în acea casă devenită astfel simplă garanţie a unei recunoaşteri sociale greu – sau imposibil – de obţinut „dincolo".

Recunoaşterea este şi ea o nevoie cît se poate de raţională, dincolo de diversele sale raţionalizări şi indiferent de faptul că, uneori, ne este foarte greu să o acceptăm ca „alegere raţională".

Pe vremuri se spunea „a-ţi face un rost" – şi tot „gura satului" dădea verdictul dacă ai reuşit sau nu...

Marius CHIVU

mă enervez, deci exist

Ah, Chris Martin!

Totul a început în seara aia de primăvară în camera de cămin, cînd M. dormea lîngă mine – respirînd delicat, mirosind a plajă –, eu ascultam nemişcat „Trouble" – braţul drept îmi amorţise sub ea, dar l-aş fi lăsat acolo o veşnicie – şi, mai mult decît eram atunci, mai mult decît eram acolo, mi-aş fi dorit să fiu Chris Martin să cînt „For you" pe acoperişul Grozăveştiului numai pentru ea...

Acum M. aţipeşte în braţele altcuiva, Coldplay cîntă „What if", iar pe mine a început să mă enerveze Chris Martin. A compus două albume (şi ce dacă „Yellow", şi ce dacă „In my place" şi „God put a smile upon your face", şi ce dacă acest titlu minunat *A rush of blood to the head),* e în topul celor mai bogaţi englezi *under 30, Coldplay-cea-mai-bună-trupă-din-lume* a devenit un clişeu, dă interviuri în care spune că nu mai suportă celebritatea asta de rahat, că nu vrea să fie rock star, sex simbol, pop icon ş.cl., că nici nu e mulţumit cum cîntă trupa în concerte, ce va face dacă lumea va urî noul *X&Y* sau dacă, şi mai rău, lumea va iubi *X&Y*, că ce n-ar da să poată debuta din nou... Mă enervează Chris Martin de i-aş da un bas şi-o tobă mare peste faţa aia osoasă şi spălăcită de englez roşcovan. Şi ca şi cum toate astea nu erau de ajuns...

Nu era de ajuns nici că Gwyneth Paltrow şi-a dat jos acei chiloţi negri şi o infimă scamă s-a desprins halucinant şi a plutit delicat pe raza firavă a luminii de toamnă strecurată printre picioarele ei lungi-lungi, nu era de ajuns că Ethan Hawke a fost acolo, în camera aia de hotel ieftin din *Great expectations,* dar chiar trebuia, Gwyneth, chiar trebuia să te măriţi şi taman cu Chris Martin ăsta doar cu un an mai mare decît mine şi să-i faci numaidecît şi o fetiţă pe care aţi numit-o, bucolic, Apple!? Gwynie, draga mea, sînt cel puţin la fel de simpatic ca Chris (eu am şi strungăreaţă), i-aş fi spus fetiţei noastre, livresc, Dania (n-ai de unde să ştii romanul!), ţi-aş fi citit sonetele lui Brumaru, ţi-aş fi scris *Riga Crypto şi lapona Enigel,* ţi-aş fi povestit *Tinereţe fără bătrîneţe...,* ţi-aş fi cîntat „Bună seara, iubito!", aş fi dansat pentru tine pe Rolling Stones purtînd doar pălărie, ţi-aş fi dedicat toate cronicile mele din *România literară,* ţi-aş fi pus Giuleştiul la picioare şi te-aş fi dus la Horezu să ne facă bunica Margareta gogoşile ei fabuloase cu gem de prune, să ne plimbăm pe izlaz, în amurg, călare pe Cezara... Ah!

Acum Chris Martin face pe modestul şi spune prin interviuri că ce grozave sînt nimicurile vieţii, simplităţile anonime, coincidenţele banale, că ce grozav e să te simţi emoţionat în faţa unui şerveţel, a unei căni... Păi, eu am o cană îngustă-îngustă şi înaltă-înaltă cu multe dunguliţe colorate primită chiar de la M. Şi mai zice tipu' că e disperat că are totul şi că e fericit şi cum o să mai compună el în condiţiile astea. Mă bucur că „Speed of sound" e cu mult sub „Clocks" şi sînt plăcut neliniştit că mă voi plimba prin parcuri, chiar mîine, cu fata ce poartă cel mai frumos nume din lume, dar cum naiba să nu te enerveze Chris Martin!?

chestionarul lui Proust

1. *Principala mea trăsătură*
2. *Calitatea pe care doresc să o întîlnesc la un bărbat*
3. *Calitatea pe care o prefer la o femeie*
4. *Ce preţuiesc mai mult la prietenii mei*
5. *Principalul meu defect*
6. *Îndeletnicirea mea preferată*
7. *Fericirea pe care mi-o visez*
8. *Care ar fi pentru mine cea mai mare nenorocire*
9. *Locul unde aş vrea să trăiesc*
10. *Culoarea mea preferată*
11. *Floarea care-mi place*
12. *Pasărea mea preferată*
13. *Prozatorii mei preferaţi*
14. *Poeţii mei preferaţi*
15. *Eroii mei preferaţi din literatură*
16. *Eroinele mele preferate din literatură*
17. *Compozitorii mei preferaţi*
18. *Pictorii mei preferaţi*
19. *Eroii mei preferaţi din viaţa reală*
20. *Ce urăsc cel mai mult*
21. *Calitatea pe care aş vrea s-o am din naştere*
22. *Cum aş vrea să mor*
23. *Greşelile ce-mi inspiră cea mai mare indulgenţă*
24. *Deviza mea*

Răzvan RĂDULESCU *reloaded*

(prietenii ştiu de ce...)

1. Acomodarea. Acomodanţa, cîteodată, ceea ce mă întristează *post factum*.
2. Fidelitatea.
3. Raţiunea. Dar mă uit mai întîi la glezne, să fie subţiri, şi la mîini.
4. Disponibilitatea.
5. Nu reuşesc să întorc prietenilor mei lucrurile pe care ei mi le oferă.
6. Să repar laptop-uri Apple, o formă sublimată de bricolaj.
7. Să somnolez dimineaţa în aşternuturi răcoroase.
8. Să nu mai pot fi niciodată singur.
9. Noua Egolandă. (Pînă să-mi dau seama de asta, am crezut mereu că vreau în Noua Zeelandă.)
10. Portocaliu, dar prefer combinaţiile.
11. Nu-mi plac florile de nici un fel. Adică pot să le tolerez în ghivece, dar am o problemă să cumpăr şi să ofer.
12. Bufniţa. Cînd o văd pe Discovery (pe viu n-am avut ocazia), dau literalmente în mintea copiilor şi scot tot felul de sunete şi uguieli de simpatie. La fel mă entuziasmează şi postura scrutătoare a mangustei, dar întrebarea era cu păsări.
13. Nabokov, Flaubert, Stendhal, Wilde, Bulgakov, Caragiale.
14. Prefer prozatorii. Nu-mi place poezia, în sensul că citesc greu şi nu înţeleg întotdeauna.
15. Candide, Jacques, Gil Blas.
16. Moll Flanders, Emma (Bovary).
17. Bull, Bach, Marin Marais, Rameau, Mozart.
18. Van Eyck, Vermeer, Watteau.
19. Nabokov, Flaubert, Bulgakov, Caragiale.
20. Căstraveţii. Mărarul îmi face foarte rău. În altă ordine de idei, clivajul logic.
21. Talentul pentru interpretarea muzicală. Mi-ar plăcea să improvizez la pian cu uşurinţa cu care vorbesc.
22. N-aş vrea. (lol)
23. Greşelile de tipar, scăpările de cap limpede, actele de limbaj ratate.
24. Să cresc la 7% capacitatea utilă a creierului meu, de la 4 sau 5, cît e media.

citit auzit

Din Brăila la Hollywood

Două prezenţe româneşti în numărul 534 (septembrie a.c.) al prestigioasei reviste franceze *Positif*... Nu, nu este vorba (iar!) despre *Moartea domnului Lăzărescu* – la cîte premii a primit şi continuă să primească, e şi greu să ţii pasul cu el – ci de doi... critici! Ei, da, critici: am păstrat special această ştire pentru numărul despre Critică al *D.v.,* ca să fie „la temă" (asta a fost o glumă).

● Prima – în ordinea importanţei şi a întinderii, dar şi pe motiv de „ladies first" – este Dominique Nasta *(alias* Domnica Nasta-Cunescu, fiica marelui latinist Mihai Nasta), *maître de conferences* la Université libre de Bruxelles şi autoare a *entry*-urilor despre Cinema-ul românesc în prestigiosul dicţionar de film editat la Einaudi, în Italia. D.N. scrie – în *Positif* – un foarte interesant articol despre Peter Lorre, actorul hollywoodian (cunoscut din filme precum *Casablanca* şi *Şoimul maltez)* care – puţină lume non-cinefilă ştie – s-a născut la poalele Carpaţilor de nord (în 1904) ca „Ladislaw (Laszlo) Löwenstein", nepot al unui rabin; şi mai puţină lume ştie că „Löwenstein"-încă-nedevenit-Lorre a petrecut cîţiva ani la Brăila, unde a urmat şcoala germană, că a fost bun prieten cu Brecht (pe care l-a cunoscut în 1928) sau că – în fine – numele de „Lorre" este găselniţa (simplă inversare a silabelor din cuvîntul „rolle", care are acelaşi sens în germană ca şi în română) a lui Jacob Moreno, creator al Teatrului de Improvizaţie din Viena şi mai tîrziu, în SUA, al „sociometriei" (un fel de terapie prin teatru, „undeva între sociodramă şi prihodramă", explică D.N.), care va avea o influenţă considerabilă şi asupra fondatorilor lui Actors Studio şi al Method Acting. Lorre a fost, pînă la plecarea în Statele Unite, unul din actorii cei mai fascinanţi – şi mai căutaţi, din această cauză – ai teatrului de avangardă german (a frecventat trupa lui Max Reinhardt, a jucat într-o piesă experimentală a lui Marie Louise Fleisser etc.) şi – firește – personajul emblematic al Răului-în-stare-pură, asasinul de copii din *M* (1931), primul film sonor al lui Fritz Lang (D.N. aminteşte „ironia sorţii" că, inspiraţi de *M*, naziştii vor folosi această imagine a „evreului malefic" în filmele lor de propagandă, deşi, iniţial, însişi Hitler şi Goebbels făcuseră elogiul actorului!); odată cu plecarea la Hollywood însă, acest „rolle" – care l-a marcat – avea să-şi pună amprenta pe filmografia sa ulterioară, Lorre fiind distribuit cu precădere în roluri de psihopat sau criminal sau amîndouă la un loc: cum spune D.N., „Personificarea convingătoare din *M* îl consacră definitiv pe marele ecran pe Lorre, atunci în vîrstă de numai 28 de ani, făcîndu-l însă, potrivit biografilor săi americani, prizonierul *type-casting*-ului de veşnic rău, de care-i va fi imposibil să scape". D.N. (care-şi intitulează articolul „L'étrange cas de Peter Lorre", aluzie la romanul lui Stevenson despre Dr. Jekyll şi Mr. Hyde) găseşte că această etichetă este întrucîtva exagerată şi continuă să prezinte o parte din cele (nu mai puţin de) 80 de titluri, demonstrînd că filmografia lui Lorre este mai nuanţată decît pare la o primă impresie. De fapt, „actorul nu cedează decît în aparenţă exigenţelor *type-casting*-ului, chiar dacă, în presă, se complace practicilor promoţionale legate de imaginea impusă: «Ca să fiu imitat, nimic mai simplu: nişte ochi de ouă moi şi un glas de alcov.»" Hitchcock îl distribuie în două din filmele sale majore din perioada britanică *(The Man Who Knew Too Much,* 1934, şi *Secret Agent,* 1936), unde Lorre – căruia „maestrul suspansului" îi dăduse *carte blanche* după ce-l văzuse în *M* (autorizîndu-l să-şi spună fonetic dialogul în engleză!) – „dejoacă stereotipia prin recurgerea la frazarea teatrală de tip brechtian", explică D.N.; Von Sternberg apelează la el pentru Raskolnikov din *Crimă şi pedeapsă* (1935), „care rămîne una din cele mai bune ecranizări" ale romanului dostoievskian; în fine – titlul cel mai spectaculos înainte de plecarea în SUA –, *Mîinile lui Orlac* al lui Karl Freund (acelaşi an) îi oferă rolul unui chirurg sadic care grefează unui pianist mîinile unui asasin... După *Şoimul...* lui Huston şi celebrissima *Casablanca* a compatriotului său Curtiz, care-l fixează în postura unor „ticăloşi torturaţi cu sexualitate ambiguă" (asigurîndu-i totodată – aş adăuga – gloria postumă definitivă prin intrarea în... muzica rock: vezi piesa „The Friends of Mr. Cairo" a lui Jon Anderson, referire directă la personajul său – „Joel Cairo" – din *Şoimul maltez!),* Lorre mai joacă – aproximativ acelaşi rol – în cele două filme ale lui Jean Negulesco, *The Conspirators* şi *The Mask of Dimitrios* (1944), unde cuplul Lorre-Sidney Greenstreet (deja rodat în filmul lui Huston) devine o „dublă figură impusă" a ceea ce s-a numit *„thriller*-ul cosmopolit". Încă un rol savuros – în care parcă-şi „deconstruieşte" propria imagine – în comedia *Arsenic şi dantelă veche* a lui Capra (acelaşi an), după care Lorre devine, pur şi simplu, *brand*-ul „Peter Lorre", apărînd în ecranizări populare după Jules Verne şi sfîrşind în *horror*-uri marca Roger Corman... În 1954 (zece ani înainte de moarte) juca din nou alături de Humphrey Bogart – partenerul său din *Şoimul...* şi *Casablanca* –, tot într-un film de John Huston: *Beat the Devil*. Scenarist: Truman Capote! Atunci, replica lui adresată lui Bogey – „ca un *clin d'oeil* autobiografic în direcţia unei Americi care l-a salvat, amintindu-i însă la tot pasul originile sale europene", spune Dominique Nasta – este memorabilă: „Sînt ca un frate mai mare pentru tine, căci vin dintr-o cultură mult mai veche decît a voastră... La noi, un copil de şase ani ştie mai mult decît bătrînii de la voi".

● Al doilea nume românesc din revista franceză este cel al directorului Festivalului „Transilvania", Mihai Chirilov; făcînd „Bloc notes"-ul publicaţiei pentru luna iunie a.c. (una din rubricile obligatorii ale revistei), Pierre Eisenreich începe prin a aminti de prima ediţie a festivalului „Alba Regia" – „singurul festival internaţional din Ungaria" –, pentru a o vira foarte repede („prima ediţie" a fost, din pdv organizatoric, un fiasco de proporţii!) înspre... a patra ediţie a TIFF-ului românesc. Iată paragraful-giruetă, cu răsucire de 180 grade: „Manifestarea se desfăşoară la Szekesfehervar şi beneficiază, împotriva oricărei aşteptări, de colaborarea românească a lui Mihai Chirilov, programator infatigabil care oficiază de asemenea pentru cel mai important festival din România, „Transilvania International Film Festival" de la Cluj, a cărui a patra ediţie avusese loc cu o săptămînă mai devreme. Am asistat la ediţia din 2004, care a fost impresionantă prin profesionalism şi primire călduroasă..." Trăirăm s-o vedem şi p-asta: un străin să vorbească despre Ungaria, ca apoi să laude Transilvania *noastră!* **(a. l. ş.)**

Texte şi opinii de: *Dumitru AVAKIAN (critic muzical) ● Marius CHIVU ● Matei FLORIAN ● Alice GEORGESCU ● Stela GIURGEANU ● Dan C. MIHĂILESCU (critic literar) ● Cristina MODREANU (critic de teatru) ● Alexandra OLIVOTTO (critic de film) ● Valerian SAVA (critic de film) ● Pavel ŞUŞARĂ (critic de artă) ● Constantin VICĂ (jurnalist) ● **Coordonatorul temei:** Alex. Leo ŞERBAN*

Cîteva piese pentru un puzzle al Criticii

> *„Diferenţa dintre jurnalism şi literatură? Primul e de necitit, a doua nu se citeşte.“*
>
> Oscar Wilde

Daţi-mi voie să fiu exhaustiv. Şi, mai ales, dezagreabil: tema o cere!

Mai întîi, puţină „fenomenologie“. Se ştie, criticii nu sînt iubiţi. Artiştii îi consideră paraziţi. Ceilalţi critici îi consideră acoliţi (ai artiştilor) sau nu îndeajuns de şcoliţi. Iar publicul nu-i consideră nicicum: abia dacă-i identifică pe radarul faimei. Dacă-mi e permis să mă refer la breasla din care, măcar teoretic, fac parte, aş spune că vezi de toate soiurile şi culorile. Ar fi, mai întîi, Criticul-Vestală, prezent oriunde se-ntîmplă vreun eveniment cinematografic ori monden, pe scenă, drept ca un stîlp, iluminant ca un felinar stins, în aceeaşi uniformă „de ceremonie“, recitîndu-şi litania de lemn... Apoi Criticul-Vedetă, a cărui Voce e mai cunoscută decît Chipu-i şi-al cărui Chip e mai cunoscut decît ceea ce scrie – dar nu-i bai: pe Cutare nu-l interesează ce spune, ci doar dacă ceea ce spune apare la TV... La celălalt capăt al spectrului îl avem pe Criticul-Antivedetă, atît de vanitos încît îşi scrie numele cu iniţiale mici şi-atît de convins de perfecţiunea Gustului său încît L-ar impune prin lege... Alt caz, Criticul-Egolatru: tot ce scrie, indiferent despre ce scrie, are legătură cu El – cu stările lui, cu exaltările lui şi cu momentul astral în care stările & exaltările de pe ecran s-au topit, memorabil, în sufletul lui... Criticul-Apostat, apoi: a avut o tinereţe „acomodantă“ pe care încearcă s-o uite şi, de aceea, simte nevoia ca acum, la deplina maturitate, să ridice tonul, acuzator, şi să radă tot ce-i aminteşte de vechile tovărăşii... În fine (recunosc: nu pot fi exhaustiv!), Criticul-Vexat: e convins că este, tot timpul, *victima unei nedreptăţi, meritele sale nu sînt* niciodată *apreciate la justa lor valoare, tinerii dau din coate ca să se bage-n faţă şi să-i ia faţa, şi, în fond şi la urma urmei, „pentru cine scriem noi?, standardele au scăzut, referinţele noastre se pierd în eter, nu mai merită, nu* mă *mai merită, vreau să mă retrag...“ Başca cioporul de lăudătoare a tot soiul de slătioare – festivaluri mici pentru ambiţuri mari –, „condeie“ mereu mercenare pe care le cumperi c-un sejur la munte şi un blid de ciorbă... Cum să-i „iubeşti“ pe toţi aceşti oameni?!*

Sînt unii care pretind că un critic ar trebui să „se priceapă“ – la modul concret! – la arta pe care o critică; dacă e critic de film, de pildă, să ştie să filmeze, să poată trage un cadru, dom'le! În faţa unei asemenea pretenţii, chipurile „îndreptăţite“ (dar care mie, nu ştiu de ce, îmi evocă îndemnurile ceauşiste: „Nu cu mapa, ci cu sapa!“), în faţa unui asemenea muncitoresc ultimatum, ce poţi să mai zici?... Eu, de pildă, zic aşa: Mă laşi!? This is bullshit, man! *E ca şi cum aş spune că mata, operator (regizor, sunetist, monteur etc., etc.), ar trebui să ştii să scrii (eventual, o cronică) pentru a înţelege ce zic eu aici. Sau că nu pot critica o mătură pînă nu învăţ cum se face! Credeţi-mă, ştiu să recunosc o mătură proastă atunci cînd o văd; idem pt. un film...*

Ar mai fi şi chestia cu „toţi ne pricepem“. Mai ales la film, că vorb-aia: e arta cea mai populară, păi nu?

Păi, nu. O fi ea populară, dar asta nu-nseamnă că nu este – totuşi – artă şi că, deci, o oareşce „pricepere“ în a o înţelege e necesară. Adică: mulţi văd, puţini cunosc, şi mai puţini ştiu să privească. La şcoala generală nu se face, la liceu nu se face – dar, la o adică, ce-l împiedică pe Nea Ghiţă, de la Sculărie, să spună că lui nu-i place „Igmar“ Bergman de pe TVR Cultural?! Evident, nimeni. Ba chiar, Nea Ghiţă este încurajat să-şi declare dez-gustul de Bergman cît mai dezinvolt şi mai vehement, doar trăim într-o democraţie! Mai mult: presa, mai ales presa „culturală“ (noroc cu ghilimelele...), s-a umplut de NeaGhiţi sau de fiii, fiicele şi nurorile lu' Nea Ghiţă – detaşamente pestriţe de „formatori de opinie“ pentru care cuvîntul „deosebit“ este un nec plus ultra *al complimentului (drept care se cere a fi repetat pînă la saţietate), iar „de excepţie“ este un* summum *de splendoare şi valoare „a-artei-şi-culturii-în-general“ (drept care se cuvine a fi folosit aşa, în general). Care este, hai să nu zic* Weltanschauung*-ul, da' măcar „Kunstcompetenţa“ acestor copii săraci şi sceptici ai plebei proletare?! Ce au mai văzut (citit, ascultat...) ei, cine i-a format, şi unde, pe cale de consecinţă: ce le dă dreptul de-a fi atît de ţîfnoşi şi ţanţoşi vorbind despre arte? De multe ori am certitudinea că, puşi în faţa unor tablouri de Pollock sau Picasso, puşi să asculte Boulez sau Cage, puşi să citească Joyce sau Proust, toţi aceştia, cînd nu ar înnebuni de plictiseală, ar rîde ca nişte babe pe uliţă. Din păcate, apoi ar scrie „despre“ – exact în aceiaşi termeni... Şi ar fi, nu-i aşa, „autentici“ – nu ca fiţoşii ăia de critici snobi! –, pentru că* asta *este* exact *ceea ce ar* simţi*, iar în ziua de azi, sinceritatea şi autenticitatea sînt o valoare.*

Cred că această dezinvoltură este rezultatul „firesc“ a 45 de ani de egalitarism şi a 15 ani de democraţie. Oriunde, într-o ţară civilizată din Vest, critica este văzută ca o expertiză, iar criticii, ca nişte oameni de gust care ştiu mai bine ca massa ce e de lăudat şi ce nu. Publicul are încredere în verdictele lor pentru că societatea este aşezată, există o bună distribuţie a competenţelor şi respect pentru acestea. Dar cînd le vîri la toţi în cap că sînt egali, iar apoi grefezi pe asta democraţia părerilor, ai ceea ce se constată la noi: un haos anapoda.

Contrar unor păreri bine înşurubate în peisaj (cel autohton), criticii sînt adevăraţii *patricieni, nu artiştii! Aceştia din urmă trudesc, năduşesc, bibilesc la opera lor – salahori ai presupusului geniu; pe cîtă vreme criticii şed comod în fotel şi contemplă. Au în spate „gazoane de gust“, precum aristocraţii. Şi, în fond, asta şi sînt: nişte aristocraţi ai gustului. Numai că, vorba bancului, societatea noastră nu are nevoie de nobili... Nici de reflecţie...*

O prietenă, foarte bună prozatoare, se arăta revoltată de succesul unui film precum cel al lui Cristi Puiu: ei, uneia, nu-i plăcuse de-loc! Premiile gîrlă, primite mai peste tot, părerea unor specialişti, mai toţi la unison, ba chiar încasările-record (pentru un film românesc!) – toate acestea nu-i spun nimic... Prietena mea e convinsă că ea *are dreptate, nu ceilalţi. Iarăşi, nimic nou: nu există ceea ce aş numi transfer de „know-how“ între o breaslă şi alta; nu doar rafinamentele „de nişă“, ci şi rafturi întregi de competenţă şi pertinenţă se pierd pe parcurs. Un mare scriitor poate fi mare iubitor de Sabin Bălaşa; un pictor abstract şi abscons se poate da în vînt după Tudor Gheorghe; iar un compozitor stockhausenian poate „ascunde“ un fidel cititor al lui Coelho. Dacă aceşti mari artişti ar fi conştienţi de ce li se-ntîmplă, aceste mici amoruri artistice ar primi numele (potrivite) de „plăceri vinovate“; dar ei nu sînt conştienţi, aşa că nu sînt decît gafe (nevinovate)...*

Revenind la prietena mea; mi-a stat pe buze să-i zic: Dacă cineva ar spune despre romanul-tău-cel-atît-de-apreciat-(de-critică) „e o porcărie plicticoasă“, ce-ai zice? Că respectivul e un bou? Că nu se pricepe la literatură? Bingo – bine ai venit în club!

Unii dau un argument zdrobitor pentru faptul că nu mai există autoritate critică: luaţi la întîmplare nişte oameni de pe stradă şi puneţi-i să spună numele a cinci critici... Păi, vedeţi!? *Testul e bun, dar ar putea fi folosit cu acelaşi „succes“ întrebînd* aceiaşi *oameni, luaţi la întîmplare: spuneţi numele a cinci poeţi; cinci prozatori; cinci pictori; cinci regizori; cinci compozitori – toţi, contemporani... Vă asigur că veţi avea surprize.*

Am înţeles: trăim într-o epocă în care unii sînt mai egali decît alţii. Noutatea este că cei „mai egali“ sînt aceia mai prost informaţi. Sau, vorba lui Wilde: „Piesa a fost un succes, dar publicul a fost un eşec...“

În concluzie:

„Noi scoatem ce e mai bun în voi, voi scoateţi ce e mai rău în noi.“

Cam asta ar fi critica. Mă rog, criticii: dacă avea cineva chef să le facă un text-reclamă – poftim, tocmai de-l făcui (iar dacă-l foloseşte cineva, vreau copyright!)...

Mai jos – o sinteză a celor de mai sus:

- Orice critică începe prin a fi subiectivă.
- Cînd începe să aducă argumente, devine obiectivă. Iar cînd argumentele mai multor critici coincid, ele ar trebui să fie literă de Evanghelie!
- Critica devine esenţială din clipa în care-i privim pe critici ca pe nişte experţi.
- Experţii sînt oameni care au o familiaritate deloc obişnuită cu subiectul în legătură cu care se pronunţă (oral sau în scris).
- Un expert este un *connaisseur* – un om capabil să recunoască Valoarea dintr-o privire; rezultă că e nevoie de generaţii şi de gene succesive de subţirime a gustului pentru a „oficia“ credibil.
- Există voci care susţin că publicul este la fel de îndreptăţit să aibă un punct de vedere ca şi un specialist; dar ce disfuncţie logică ar trebui să ne facă să ţinem cont de părerea cea mai puţin competentă?!
- Un critic este un expert, un specialist într-o anumită artă. Cum însă artele – spre deosebire de discipline rigide, precum economia sau politologia – sînt „pentru toţi“, *toţi* au impresia că au un cuvînt valabil de spus.
- Oricine are dreptul să-şi spună părerea despre o operă de artă, dar nu trebuie ţinut cont de părerea oricui. În materie de gust, nu există egalitarism.
- Dacă eşti critic, nu luă cititorul la sentiment; pe lîngă că e-o trişerie care nu-ţi face cinste, aminteşte-ţi un lucru: critica nu este despre emoţii, ci despre idei.
- Critica este mai aproape de filozofie decît de vreo artă; este vorba despre a descompune mecanismul de compoziţie al unei opere şi a-l face inteligibil logicii comune.
- La modul ideal, critica ar trebui să fie asemeni unei demonstraţii matematice: rece şi implacabilă. Ar trebui să-şi propună un singur lucru: aflarea „necunoscutei“ din orice ecuaţie estetică.
- Dacă eşti critic, preocupă-te mai mult de corectitudinea diagnosticelor decît de stil; preocuparea pentru stil este vanitoasă şi mărturiseşte o frustrare: şi criticul vrea să fie „artist“!
- Dacă n-ai fler, nu te apuca de critică. E ca şi cum ai vrea să faci schi alpin în deşert.
- Gustul este precum gazonul britanic: ca să fie bun, trebuie să fie vechi; ca să fie viu, trebuie să încolţească în fiecare primăvară.
- Critica trebuie să fie „ecumenică“ – indiferentă la gen, curent, tendinţă etc., atentă numai la Valoare.
- Criticul cu *parti-pris*-uri (de gen, curent, tendinţă etc.) este ca un instalator care nu-ţi repară closetul, cada sau bideul pentru că lui nu-i plac decît chiuvetele.

(a. l. ş.)

Stela GIURGEANU

Turist în artă. Caut ghid

Dacă arta este o călătorie – după cum o asemăna filosoful american Elbert Hubbard – consumatorului îi revine, automat, statutul de turist, iar criticului – cel de călăuză. Cine şi de ce îşi tocmeşte ghid? Cum îţi alegi ghidul? Cine se încrede în propriile instincte şi abilităţi de explorator şi cine se lasă pe mîinile călăuzelor?

„Consider necesară critica literară." Primul răspuns a venit prompt dintr-o ceainărie bucureşteană (la ora la care ceaiul primeşte încă o reducere de 20%), de la o doamnă cu un poncho viu colorat. „Nu neapărat pentru descifrarea unor simboluri – am totuşi pretenţia că măcar atît reuşesc şi eu de una singură, dar pentru că nu-mi permit să citesc tot ce apare... şi aici nu vorbesc numai de buzunar. *Timpul* este cel care nu îmi permite să alerg *eu* să descopăr valoarea. Pentru asta spun că trebuie să existe criticul. Cînd îmi cumpăr o carte, o aleg în primul rînd după faimă."

(Într-adevăr, o domnişoară vînzătoare din Romană îmi schiţase mai de mult şi dintr-o singură propoziţie, importanţa criticului, spunîndu-mi că „se caută mai ales cărţile la care se face publicitate".) Dar dacă alegi cartea după faimă, cum alegi faima? În cuvîntul cui te încrezi?

Un alt „turist" într-ale artei împarte „ghizii" în două categorii: Inumanii „pe care trebuie să îi asculţi cu dicţionarul lîngă tine", cei care se pot referi şi la un basm de Creangă ca fiind „ceva exhaustiv şi meta-mai-ştiu-eu-cum...", şi Umanii, cei care „vor într-adevăr să ofere nişte informaţii despre carte sau spectacol şi nu să-şi impună neapărat cultul propriei personalităţi".

Cine sînt însă, concret, „umanii" şi „inumanii"?

Întorcîndu-mă la ceainărie, dau doar de răspunsuri evazive. Cronicile se citesc, se folosesc ideile şi teoriile, nu se cunosc însă şi numele proprii, cei care le semnează, nu se cunoaşte şi nu se urmăreşte o anumită semnătură. O doamnă profesoară universitară şi o doamnă bibliotecară, amîndouă „călătoare" împătimite, se încred, de fiecare dată, în alte călăuze. Ale căror nume, îmi spun încurcate, „momentan", le scapă. Cel mult îmi pot spune ziarele în care citesc cronicile. Dar atît.

„...Citesc, în general, părerile cuiva despre o carte sau un spectacol de teatru. Îmi place să mă uit şi pe la emisiunile de la televizor în care se comentează diferite manifestări culturale. Ca să ştiu în ce direcţie merg. Recunosc, pînă la urmă aleg cartea sau spectacolul despre care se vorbeşte cel mai mult. Cît despre încrederea în gusturile şi în indicaţiile unui critic... Accept părerile cuiva avizat doar ca direcţie, dar nu neapărat mi le şi însuşesc."

„...Cred că un critic bun trebuie să fixeze doar nişte puncte de reper. Nu trebuie să vină, să te ia de guler şi să te zgîlţîie, impunîndu-ţi ce să înţelegi. Şi în nici un caz să nu te facă să te simţi ca unul care, de fapt, n-a înţeles nimic. El trebuie doar să semnaleze anumite puncte, pe care un neavizat le-ar putea scăpa."

Bineînţeles, în căutarea trăsăturilor „ghidului" perfect, am dat şi peste „turişti" cu un simţ propriu de orientare mult prea dezvoltat pentru a mai tocmi călăuză.

De pildă, un student la Filosofie în primul an îmi spune destul de violent că dacă „un critic literar laudă o lucrare, mai mult ca sigur, o voi ocoli. Mă feresc şi de *bestseller*-uri şi de cărţile prea lăudate. Cum mi se întîmplă acum cu Dan Brown. Toţi amicii mei l-au citit şi mi-l recomandă..."

Un alt tînăr, care lucrează în mediul bancar, îmi răspunde întrebării „vă încredeţi în critici?" prin întrebarea „care este utilitatea criticilor?". După care îmi spune că este o fire uşor influenţabilă şi tocmai de aceea încearcă să ocolească critica înainte de spectacol. „Dacă, înainte să văd un spectacol sau să citesc o carte, aud comentarii despre..., mă duc acolo cu o părere deja formată. Mai de mult o prietenă m-a tîrît la *Colivia cu nebune,* la Teatrul de Comedie. Îmi spusese că citise numai cronici bune... Am tot încercat, pe parcursul celor trei ore de spectacol, să mă conving că văd o piesă spumoasă şi de bună calitate. La finele piesei eram deja epuizat şi frustrat. Nu reuşisem decît să mă enervez că nu am înţeles nici spuma, nici calitatea..."

În acelaşi ton, într-un mic anticariat de la Universitate, o domnişoară „înnebunită" după Heinrich Böll căuta cu înverşunare, printre mormane de cărţi vechi, încă un roman de acelaşi autor... „citesc dacă simt că mă interesează subiectul... nu ştiu cum îmi dau seama, e ceva care ţine – cred – de instinct... un titlu, un autor... ceva să mă inspire... o regie sau actorii... indiferent dacă este un comentariu favorabil sau nefavorabil eu citesc cartea sau mă duc la spectacol". Tînăra îmi spune cu mîndrie cum l-a descoperit, „de una singură", pe Böll: „Iniţial m-a atras titlul unei cărţi – *Poză de grup cu doamne* – şi, fără să ştiu nimic despre el, m-am apucat să-i citesc toate cărţile. De abia după aia m-am apucat să citesc *despre* el... aşa am aflat că este, de fapt, un scriitor cunoscut... pe care l-au descoperit şi alţii înaintea mea şi că a primit şi premiul Nobel pentru literatură..."

Una peste alta, fie că serviciile le sînt solicitate la începutul ori la finele călătoriei, chiar dacă numele le sînt „momentan" scăpate şi chiar dacă au parte şi de cei care le refuză „din principiu" şi „cu totul" serviciile, „ghizii" călătoriilor în artă sînt totuşi căutaţi.

Alexandra OLIVOTTO

Între Scylla şi Charybda

Cu toată fascinaţia pe care o resimt de la vîrste timpurii faţă de critică (literară & românească), trebuie să mărturisesc că în paralel cu ea se dezvolta şi o suspiciune: era puţin prea impresionistă pentru gustul meu. Concluzii care mă dădeau pe spate, o îngemănare constantă cu filosofia, dar şi o literaturizare a ei în proces, fraze care curgeau ca laptele şi mierea laolaltă, metaforizare masivă, dar argumentele nu erau tocmai consistente sau coerente. În timp, după ce încercasem şi eu prin liceu să fac analize care să ţină frîiele literaturii şi ale filozofiei, m-am prins că acei clasici ai criticii româneşti, citeşte interbelici, pe care îi prizam cu atîta fervoare, se aflau de fapt într-o dilemă: pe de o parte, internalizaseră complet propoziţia lui Hugo cum că „literatura reprezintă carnea, iar filosofia – oasele", pe de alta, se bazau mult pe intuiţie, în sensul că mînuiau filosofia niţel urechist în analizele lor. Mai exact, rămînînd în termenii lui Hugo, mulau oasele după carne, nu viceversa.

Or, în contextul contemporan al criticii, această dilemă începe să arate, pentru tînărul critic, cam ca muncile lui Hercule. Pentru că în ecuaţie începe să intre şi asaltul criticii actuale de tip anglo-saxon. Căreia merită să-i fac un crochiu: analitică la sînge, cu precizarea cadrului politico-ideatic din primul paragraf – (post-colonialist, feminist, psihanalitic etc.), fără, nu se poate, estetic pur nu se găseşte în natură – la care se adaugă o definire a conceptelor pe care le utilizezi. În paranteză fie spus, dacă faci critică de întîmpinare, mai poţi cît de cît să eviţi acest model, imperativ în alte cazuri, de la un articol pînă la o lucrare de doctorat sau un eseu.

Aşa că tînărul critic se găseşte într-o situaţie similară unui compozitor de parfumuri: îi va ieşi critica în măsura în care nimereşte proporţiile de scrieturi critice. Şi nu în ultimul rînd, proporţia de tonalităţi. Oricum se va vedea acu-

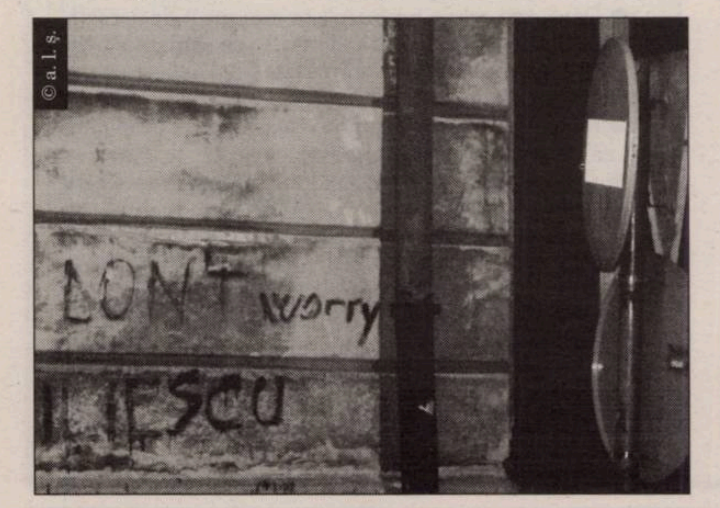

zat, pe de o parte, că nu are argumente, pe de alta, că e motivat ideologic sau că se ascunde după concepte. La care se adaugă un factor ceva mai nou: multă atenţie acordată publicului-ţintă, a cărui ignorare e în ziua de azi o crimă de lezmaiestate.

Pentru o scurtă personalizare a acestui raţionament: nu ştiu alţii cum sînt, dar eu, una, percep acest conflict de premise mult mai acut în zona criticii literare (al cărei statut e în continuare privilegiat) unde cauzează, pare-mi-se, o criză de criterii. Mai exact, fiecare trăieşte sau piere pre limba sa şi pre gustul cetitoriului. Pe de altă parte, tocmai din cauza faptului că e atît de „specială", critica literară e un tărîm binecuvîntat în care expertul îşi conservă din autoritate. Cu totul altfel stau lucrurile în zonele ceva mai de nişă, cea plastică sau cinematografică. Probabil unul dintre motivele pentru care am cotit-o către ultima este acela că, în domeniul ei, postmodernismul a avut o influenţă mai puţin radicală. Cum am văzut-o şi am citit-o eu, critica de film occidentalo-americană oferă nu o reţetă, ci dimpotrivă, mii de materializări ale modului în care poţi scrie impresionist şi analitic totodată. Proptelele pentru ultima manieră mi se par infinit mai ofertante în film decît în literatură. Plus că o critică de factură analitică te poate apropia mult mai mult de cititor, capacitatea lui de a-ţi urmări raţionamentul dînd relaţiei cu el o urmă de intimitate.

Pe de altă parte, în critica de film e şi nişte curăţenie de făcut. Ironic şi mai precis, trebuie să speli rufele murdare ale criticii literare. A cărei preocupare de secole pentru text şi autor s-a tradus în cea pentru scenariu şi regizor, într-un mod abuziv şi fără fundamente reale – cel puţin în contextul actual – în critica de film. Se elaborează deseori despre conceptele mari ignorîndu-se cele mici, de la condiţiile materiale ale producţiei pînă la unghiuri de filmare şi luminaţie. Aici e nevoie de un *back to the basics*. Sau, în termenii unui amic care a parcurs toate stadiile de la operator la regizor, „n-o să cred niciodată un critic de film pînă nu-mi arată că ştie să ţină o cameră în mînă".

O observaţie finală, apropo de ce e nevoie de partea analitică în critica de film. Momentan ne aflăm în epicentrul unui paradox. Toată lumea ştie ce este un epitet, dar se citeşte din ce în ce mai puţină literatură. Autoritatea criticului literar rezistă. Nu toată lumea ştie ce este planul american, dar se văd din ce în ce mai multe filme. Autoritatea criticului de film, ia-o de unde nu-i!

„Tinerii din ziua de azi sînt monstruoşi. N-au nici un respect pentru părul vopsit."

Oscar Wilde

Dialog cu Valerian SAVA

Sînteţi unul dintre puţinii critici de cinema – ca să nu spun singurul! – care au pus problema canonului în cinema. De ce credeţi că nu există un „apetit" pentru (re)discutarea lui, la noi?

Discutarea apetisantă a canonului presupune alternativele unor *challenger*-i redutabili. Or, Lucian Pintilie este singurul reprezentant al „valurilor" anterioare care a ajuns cu bine şi a trecut la fel pragul noului secol, iar Cristi Puiu e deocamdată unicul cineast dintre cei notabili iviţi după anul 2000, care a parvenit la un al doilea lungmetraj în primii cinci ani de la debut.

Consideraţi că un critic/cronicar trebuie să se exprime doar *în scris sau poate (= e nevoie) să* propună *evenimente (dezbateri, festivaluri etc.)?*

Sigur că „poate" şi eventual „trebuie", dar problema nu mi se pare a fi „o anumită rezervă" din partea unora dintre noi. Dovadă, reuşitele aproape neverosimile ale unor Mihai Chirilov şi Andrei Gorzo, ca selecţioner la TIFF-ul de la Cluj, respectiv în comisia concursului de proiecte de la CNC din vară. Problema ar fi imensa *ostilitate* a sistemului instituţional complet nereformat care, el, ne alege şi, de regulă, ne elimină. După ce la concursul furat din 2001 critica a fost reprezentată de Călin Căliman, în comisiile la fel de delincvente din 2003 şi 2004 n-a figurat nici un critic, iar după „incidentul" prezenţei lui Gorzo în comisia din vara trecută, sistemul s-a-nvăţat minte. La judecarea contestaţiilor, reprezentanta în comisia de arbitraj a criticii din „linia Călin Căliman" şi UCIN n-a demisionat şi n-a declarat greva foamei, fie şi numai pentru că printre proiectele aprobate revizionist pentru finanţare se află unul în regia lui Adrian Popovici, cu scenariul lui Radu Aneste Petrescu (tandem consacrat în 2002 prin *Imperiul vampirilor).*

Ce vi se pare mai important, la un critic/cronicar: verdictul sau „stilul"?

Dacă există un „mai", primează ceea ce subînţelegem extensibil prin «stil»-ul pus de dumnevoastră între ghilimele. Primează elocinţa percepţiei şi a expresiei critice, fără de care arta comentată n-ar prinde corp public, n-ar exista. Ştim de mult şi bine că foarte mari critici au făcut erori de evaluare incredibile şi impardonabile, dar eliminatorie la examenul din branşă este proba „stilului". Iar în ce mă priveşte personal (dacă-mi îngăduiţi această digresiune în minor), i-am declarat totdeauna public, în scris, a fi mai buni decît mine pe cei care mă depăşesc în acest plan: regretatul George Littera, Alex. Leo Şerban, Andrei Gorzo şi nu numai. Însă, în eventualele şi deloc dramaticele cherele dintre talente critice veritabile şi apropiate, îmi place („trebuie") să aibă cîştig de cauză (mai) bunii diagnosticieni. Ceea ce nu-i uşor, fiindcă avem şi daltonişti, şi mercenari în ce-am numit într-un titlu de articol „breasla de precupeţe", care încurcă şi strică totul. De aceea, „spre scandalizarea multora" (vorba lui Călinescu), mi-am îngăduit în *Istoria critică...* să-l situez pe Ion I. Cantacuzino, printre înaintaşii noştri venerabili, înaintea mai sclipitorului D.I. Suchianu.

Dialog cu Dan C. MIHĂILESCU

Eşti unul dintre puţinii critici care contraatacă atunci cînd unii scriitori strîmbă din nas la adresa verdictelor tale – sau ale altora. Pe de altă parte, tu însuţi l-ai citat recent, în Idei în dialog, *pe Alex. Muşina, care spunea (referindu-se la IBL): „Scriitorii nu sînt recunoscători (oricum, nu faţă de critici)". Evident, nu poţi schimba un întreg „ethos" bazat pe ideea „superiorităţii" scriitorului pur-sînge faţă de comentatorul-slugă. Mai merită să continui această „querelle" inegală, cîtă vreme taberele par încremenite pe poziţii ireconciliabile?*

Nu. Nu mai merită. După 30 de ani de cronicăreală simt că m-am otrăvit îndeajuns din butoaiele de nimicnicie şi cu metehnele scriitorilor noştri. Mai ales ale celor din noile valuri. Totul, absolut totul e pe dos şi e urît. Cînd îi lauzi, îi doare-n cot, n-o să-ţi dea unul un telefon cu cîteva cuvinte de mulţumire. Cînd ai o rezervă, spumegă că nu i-ai citit cu atenţie, că eşti opac, ranchiunos, depăşit, ori că faci jocuri de gaşcă. Dacă apreciezi cu egală aplicaţiune şi cartea rivalului, te consideră farseur sau nebun, fiindcă toată lumea este pentru sau/sau, prea puţini pentru şi-şi. Dacă îi recenzezi la gazetă, se bosumflă că „nu m-ai dat şi la TV". Etc. Ca să nu mai spun de săptămînala hărţuire a criticului solitar de variate tipuri de haite cu colţii mai tociţi sau mai ascuţiţi, încît devii pur şi simplu pretext pentru grifoarele dumnealor. Pe scurt: abia aştept să ies din critica de întîmpinare şi să revin la eseistica liberă. Cred că la anul pe vremea asta, cînd îmi voi încheia şi volumul patru din *Literatura română în postceauşism*, mă voi închide în Trecut. În epoca lui Pascal şi Chamfort, pe vremea lui Ion Ghica şi-n anii studenţiei generaţiei '27. Prezentul strict îl voi lăsa exclusiv pentru rubrica din *Idei în dialog*.

Ai scris de multe ori, exasperat, despre postura de „pubelă de lux" a criticului-comentator. N-o să te întreb, acum, de ce cred scriitorii despre ei că sînt „patricienii scrisului", iar cronicarii – simpli pălmaşi fără drepturi, deşi... (Mi se pare că lucrurile stau exact pe dos, dar să trecem.) Te-aş întreba însă cît de necesară mai este această meserie ingrată, în condiţiile „democraţiei părerilor" care nivelează gusturile & relativizează orice verdict? Cînd Critica şi-a pierdut orice autoritate (iar cei care încă o mai au, au devenit nişte „brand"-uri – de ex., tu însuţi!), ce greutate mai au verdictele sale? Nu a devenit, oare, totul un fel de simulacru (acru, pentru că implică şi criticii)?

Ei, stai puţin şi fii atent la o chestie. Să ştii că, după ce, de 15 ani, se plînge toată lumea de lipsa de autoritate a criticii (ca, de fapt, a oricărei forme de putere în România), de faptul că – mediatic – „nu se mai naşte un Manolescu, un Silvestru, un Iosif Sava, un Cioculescu, o Monica Lovinescu" etc. – cultivîndu-se în plină libertate nostalgia monovalenţei şi a dictaturii, ce observăm acum? Că, de fapt, toată lumea dă în critici cu vorbe de toate culorile, cu patos, virulenţă, argumente şi arme albe de toate calibrele. Cele mai diferite tipuri de personalitate, din cele mai varii structuri artistice, consună brusc şi devastator în unghiul alergiei la critică. Fie că ne atacă diletantismul, impresionismul, foiletonismul, fariseismul, reducţionismul, lipsa de apetit pentru teoria literaturii, partizanatul şi critica de cumetrie, fie că ne acuză de precaritate filosofică şi estetică, de carenţe morale, tactice, strategice, generaţioniste sau patriotice, cert e că există o fobie, o furie, o spaimă, o jale sau oroare, frică sau veneraţie piezişă faţă de autoritatea criticii. Să nu vedem o depreciere a criticii în bombăneala permanentă sau în spumegaţiile pamfletare care pulsează în subsolul mai tuturor gazetelor? Sau, dimpotrivă, o fi o apreciere, dar pe invers! Face să ne gîndim la chestia asta.

A apărut (şi, vorba 'ceea, se dezvoltă) o categorie „nouă" de „critic": criticul-PR-ist. Adică cel care dă impresia că rămîne obiectiv, deşi face marketing... Este, pe de-o parte, un semn „bun" (adică: uite, încă mai e nevoie de critici!), iar pe de altă parte, evident, încă *un semn al pierderii autorităţii. Ce părere ai despre acest paradox? Este* aceasta *„menirea" criticului în „mîndra lume nouă" pe care am putea-o numi, cu sau fără ironie, „paradisul consumist"?*

S-a dezvoltat extraordinar în ultima vreme – ba chiar dă semne de gigantism şi destule manifestări individuale de mania grandorii – jurnalismul cultural. Pînă acum, criticul universitar avea şi rubrică la gazetă, conducea doctorate, făcea prefeţe, traduceri, ediţii, făcea opinia la radio şi televiziune ş.a.m.d. Acum, economia de piaţă impune o cît mai severă diviziune a muncii. Cotidienele au pagini de cultură tot mai substanţiale, iar tinerii gazetari culturali – cu toate păcatele lor, care ar merita o discuţie aparte – fac deja ierarhiile, au propriile jocuri, strategii şi varii interese (*y compris* dulcele şantaj autoprofitabil), astfel încît va fi tot mai greu de cuantificat comercialul de justa evaluare estetică. Va fi greu de decis ce poate „face" mai mult pentru o carte: o cronică a lui Marius Chivu în *România literară* sau un articol al Elenei Vlădăreanu în *Averea?* Cine va avea verdictul mai influent: Ştefan Borbély sau Iulia Popovici? Marian Popescu sau Cristina Modreanu? Cronicile din *Observator cultural* sau minirecenziile din *B-24-FUN?* Editurile noastre şi-au dezvoltat şi ele serviciul de presă. Sigur, nu la anvergura şi cu ramificaţiile din Vest, însă e clar că de un an şi ceva încoace, de la junii prozatori ai Poliromului pînă la Llosa, Coelho şi Cristi Puiu, avem campanii de presă pur şi simplu năucitoare, de neimaginat altădată. Urmează deci stratificarea noţiunii de autoritate şi ieşirea la rampă a editorului ca agent literar. Ce va face criticul de specialitate, tot mai deshidratat, mai puţin auzit şi mai im-ponderabil, în faţa greutăţii (tot mai intens creditate) a jurnalismului cultural? *Asta* e provocarea pentru el şi *asta* e adevărata provocare pe care o lansează gazetăria cotidiană revistelor literare. Legile pieţei. Va fi concurenţă, va fi inter-stimulare, va fi bine pentru cultură. Hai să ne îmbătăm şi cu paharul acesta de apă rece! Poate mai uităm de necazuri.

„Toţi sîntem într-un grajd, dar unii dintre noi se uită la stele."

Oscar Wilde

Dialog cu Marius CHIVU

Cînd tu scrii că nu-ţi place Michel Houellebecq, îmi vine să-ţi spun: Băi Marius, eşti varză! Nu doar că ce scrii tu nu-i ştirbeşte cu nimic faima „fenomenului M.H.", dar cred că voi, ăştia, criticii literari – şi noi, ăştia, criticii de film –, ar trebui să ţinem cont de un fapt de bun-simţ: nu mai există doar artişti buni şi răi, ci şi artişti cool! *Iar cînd cineva e* cool, *nu mai contează chiar deloc ce părere au specialiştii – dimpotrivă: cred că ar trebui să-i oblige la o regîndire a criteriilor estetice „clasice"... Hai că te-am luat tare! Cum te aperi?*

În primul rînd, defineşte *„cool"!* Apoi, chestiile astea cu pulverizarea criteriilor, cu popularul şi vandabilul convertite la estetic, sînt *bullshit*-uri stîngiste şi o ştii. Arta presupune o ierarhie: unii sînt buni, alţii nu, chit că şi unii, şi alţii au publicul lor. Sigur, „specialiştii" nu pot face mare lucru împotriva unei mode, dar tocmai pentru că au un rol subversiv nu trebuie să tacă. „Specialiştii" sînt acum *underground*-ul şi adevăraţii nonconformişti ai acestei „democraţii" a artei...

Mă predau, nu ştiu să „definesc cool-*ul"! Dar îl recunosc cînd îl văd;-) Să trecem... Ce părere ai despre următorul citat: „Tinerii, fie şi liceeni, n-au oare dreptul să judece şi să denunţe pe victima judecăţii lor? La aceasta răspund: Apriori, da. Oricine poate să-şi spună părerea. Însă părerea nu are o valoare obiectivă, deci culturală, decît dacă e însoţită de argumentare. Cine emite opinii este obligat să le justifice pe orice cale, fie şi impresionistă, dovedind că noul punct de vedere este probabil cel puţin pentru anumite conştiinţe. A scrie însă la 20 de ani, fără nici un trecut şi nici o garanţie, «asta e bine», «asta e prost» e o copilărie. O asemenea decizie sumară, fără corp delict, o poate da, în anumite împrejurări, numai un critic bătrîn, pe care trecutul îl apără de suspiciune. Şi încă o astfel de decizie poate fi venerabilă, nu şi convingătoare. Dacă ţin cu orice preţ să facă critică, tinerii trebuie să descopere noi relaţii valabile, în baza şi cu autoritatea cărora să continue cu legitimitate procesul".* Ce zici, e tare, nu?*

Mi se pare just. Nu văd nici un conflict aici. Tinereţea e *tricky:* nu e un argument şi nu are relevanţă în sine beneficiind, în acelaşi timp, de multe atu-uri. Poţi scrie la tinereţe crase „copilării" şi, la fel de bine, poţi fi foarte just şi să interesezi bătrînimea respectabilă şi onorabilă tocmai *„descoperind noi relaţii valabile"*. Dar nu cred că e vorba de vîrstă, în chestiunea noastră, ci de educaţie culturală şi practică virgulă critică. Cînd ţi-am vorbit de Andrei Zviaghinţev *(Întoarcerea),* ai luat foc, mi-ai spus că e un epigon al lui Tarkovski, îţi aminteşti!? Eu eram tînăr, în primul rînd cultural, şi experienţa ta îndelungată de cinefil ţi-a apărat argumentele de suspiciunea critică.

Nimeni nu e cu totul apărat de orice *suspiciune critică! Nici măcar criticii... Ăsta mi se pare cel mai şturlubatic paradox – zi că nu-i aşa.*

Aşa e!

* G. Călinescu, „Fronda copiilor", în *Viaţa literară*, 1929.

Cristina MODREANU

Rătăcirile criticilor de teatru

Printr-un răspuns la întrebarea simplă „care sînt vocile critice pe care le apreciaţi?", cunoscutul regizor Alexandru Tocilescu mi-a dat, recent, cheia problemei pe care nu întîmplător o ridică astăzi revista *Dilema veche* – starea criticii. El a spus că i-ar plăcea să-l judece în continuare Valentin Silvestru şi abia apoi, cu regretul că acesta nu mai există, a dat cîteva exemple – puţine – dintre criticii încă în viaţă. Aceste nume nici nu mai contează, de vreme ce regizorul nu le-a pomenit pe ele mai întîi, ci a dat glas regretului că adevărata autoritate critică, în cazul de faţă Valentin Silvestru, nu mai există. Răspunsul lui Alexandru Tocilescu vine să confirme ceea ce unii au diagnosticat mai de mult, anume „sindromul absenţei autorităţii", resimţit foarte acut, cel puţin în spaţiul teatral.

Starea criticii de teatru de la noi e dezastruoasă pentru că tot mai mulţi reprezentanţi ai acestei profesii practică tehnica „discursului parazit", înfundîndu-se pe drumuri lăturalnice, în loc să aprecieze cu inima deschisă, fără idei preconcepute, ceea ce văd pe scenă.

Unii ştiu înainte de intrarea în teatru ce spectacol vor vedea, iar dacă ce văd pe scenă îi contrazice e vai şi amar. Alţii lasă interesele personale sau de grup să primeze cînd analizează o producţie, sau îi acuză pe ceilalţi, preventiv, că fac asta. Sînt şi unii maeştri „împăciuitorişti", care nu vor să supere pe nimeni fiindcă toată lumea munceşte mult pînă să facă un spectacol, iar munca trebuie apreciată, chiar dacă e depusă în zadar. Mai nou, sînt unii care încearcă să iasă din anonimat introducînd criterii ideologice pure în critica de teatru. Deşi pare o aberaţie, s-a găsit cineva şi la noi, după ultima Gală UNITER, să susţină corectitudinea politică drept criteriu de analiză a spectacolului, într-un moment în care aceasta e contestată pînă şi la ea acasă. Dacă ar fi reuşit doar să pună încă o cărămidă la edificiul propriei discreditări, n-ar fi fost nici o pagubă, dar adesea criticii sînt judecaţi „în grup", iar răul se răsfrînge asupra întregii bresle.

De ce să ne mai mirăm că artiştii se plîng de lipsa autorităţii, de vreme ce criteriile sînt astfel amestecate, iar, la limită, cel care susţine dramaturgia contemporană nu mai e capabil să aprecieze un spectacol cu un text clasic, şi invers. Incapacitatea de a ne deschide spre lucruri care nu sînt primele pe lista noastră de favoriţi (fiindcă orice critic are aşa ceva şi e foarte bine că se întîmplă asta) e unul dintre duşmanii cei mai periculoşi. Sînt, din păcate, destul de mulţi care se împiedică în acest obstacol, ba mai mult, în loc să-şi recunoască eroarea – umană – îşi radicalizează discursul şi pretind că nu e vorba de confuzie, ci de „un concept", „o viziune", „o teorie personală", ba mai aduc şi citate în favoarea acesteia. Rătăcirile acestora sînt pline de un ridicol demn de compasiune.

Cel mai trist e însă cînd vezi cum oamenii depun o mare cantitate de energie pentru a schimba între ei replici acide prin intermediul ziarelor şi al revistelor în care se exprimă (unele cu un tiraj mai mic decît numărul de rînduri ale articolelor respective), cu scopul inutil şi, practic, imposibil de realizat – dar care se poate transforma uşor într-un bumerang – de a discredita un coleg de breaslă, o instituţie sau o iniţiativă care nu le aparţine. E încă un simptom al devierii de la funcţiile şi menirea criticului, care sînt în primul rînd acelea de a ghida spectatorul în peisajul teatral şi de a semnala erorile artiştilor care fac respectivele spectacole. Dovadă că, atunci cînd vezi prea multe spectacole, rişti să capeţi virusul care te face să te dai în spectacol.

Apoi, se pune întrebarea „cui foloseşte?", cînd vine vorba de mese rotunde, colocvii şi alte întîlniri conforme cu protocolul, organizate mai ales cu ocazia festivalurilor. Rareori pleci de la acestea îmbogăţit cu o idee, cu un gînd, cu o impresie comunicată de vreun participant, în schimb mai mereu te întrebi la ce bun ai pierdut atîta timp? O să mi se răspundă că totuşi o nevoie de comunicare există în stare latentă în mai toţi actorii, regizorii, scenografii implicaţi în realizarea spectacolelor. Am auzit adesea teoria cu pricina, dar mi se pare că nevoia asta de comunicare a devenit un clişeu foarte vehiculat şi, apoi, cred că citirea şi înţelegerea articolelor scrise de unii pe baza muncii altora poate fi o foarte bună cale de comunicare, cînd cea directă nu se leagă. Şi dacă ea nu se leagă în mod firesc, pe baza unei simpatii împărtăşite, atunci ce rost are să o forţăm?

O zbatere ridicolă şi inutilă se desfăşoară departe de interesul publicului de teatru, sub ochii nedumeriţi ai artiştilor, care se întorc, în cele din urmă, de la aceia ce ştiu să se facă astfel de rîs. Cum să nu aibă nostalgia autorităţii, dacă asta e ceea ce li se oferă în schimb?

Revenind la Valentin Silvestru, dincolo de autoritarismul lui, cu care eu personal nu m-am putut împăca, acesta înţelesese bine un lucru: criticul trebuie să şi construiască ceva, altfel nimeni nu-i va da niciodată credit pe deplin, ci îl va privi întotdeauna ca pe un intrus, unul care nu poate crea nimic şi care, din frustrare, e nemulţumit de ceea ce produc alţii.

Să construieşti e singurul mod în care te poţi salva, uman şi profesional, din aceste hăţişuri în care ideile – puţine – sînt amestecate cu umorile, adesea mult mai puternice. Să construieşti ceva şi să cauţi mereu numai compania şi prietenia oamenilor în care crezi, pe care ai de ce să-i apreciezi şi ale căror cuvinte te pun pe gînduri.

Dialog cu Alice GEORGESCU

Ce face un critic de teatru?

Rostul şi rolul criticului (de teatru) în România este, ca şi multe alte lucruri din ţărişoara noastră (despre care, dacă te uiţi pe un planiglob, constaţi că nu-i chiar aşa de mititică, fapt ce agravează, cumva, situaţia – toate situaţiile), este – ziceam – deturnat şi falsificat. Oriunde în altă parte, criticul... critică; de aceea este plătit (bine sau foarte bine) de către ziarul sau revista unde e angajat sau unde colaborează: ca să meargă la spectacole şi apoi să le spună altora – mai mulţi şi mai puţin firoscoşi – dacă să meargă şi ei la acele spectacole (dînd bani buni pe bilet!) sau nu. Este o poziţie oarecum de forţă – de autoritate, în orice caz – avînd preţul ei: recent, în străinătate, cineva care a făcut un interviu cu titularul cronicii dramatice de-acum cîţiva ani de la *Times*-ul newyorkez îmi povestea că acela se deplasa doar însoţit de o gardă de corp, întrucît, la sumele uriaşe ce se investesc, de pildă, într-o montare pe Broadway, o critică demolatoare poate aduce ruina vreunui magnat, care dispune, ca tot magnatul, de „băieţi" gata să-l scape de indivizii supărători; omul în chestiune nici nu a rezistat pînă la capăt presiunii psihice şi, la un moment dat, s-a lăsat de meserie. Desigur, acesta este un exemplu extrem; în Europa nu-i chiar aşa, dar, şi aici, criticul tot asta face: critică (şi, cel mult, predă cursuri de teatru la institute, colegii etc.), iar în acest scop se duce pe banii lui la festivalurile din ţară sau din lume – practica frecventării teatrului/teatrelor din oraşul de reşedinţă pe bază de invitaţii gratuite există şi la alţii, însă părerile asupra ei sînt foarte împărţite –, păstrînd, cu oamenii despre care scrie, relaţii civilizate, dar oarecum distante, ca să zic aşa. La noi (şi vorbesc şi despre mine cînd spun asta), criticul participă mult mai strîns la viaţa cotidiană a instituţiei teatrale: traduce piese, colaborează cu directorii de scenă la dramatizări sau adaptări, conduce colocvii organizate de un teatru sau altul, ba chiar conduce festivaluri, fără a înceta, în acest timp, să scrie cronică. Nu cred că e un lucru normal, chiar dacă, aşa cum am spus, eu însămi îl fac (dar cîte lucruri anormale nu facem – şi la cîte lucruri scandalos de anormale nu asistăm – zilnic, fără ca măcar să le mai observăm anormalitatea?) şi chiar dacă unii, inclusiv practicienii scenei, sînt de părere că astfel teoreticienii ajung să cunoască mai bine realitatea despre care scriu. Cred că este, ca şi multe altele, efectul confuziei şi al „neaşezării" care minează întreaga viaţă publică românească.

Dar nu-i creşte, astfel, „autoritatea"?

După părerea mea, la noi autoritatea criticului – atîta cîtă e, atîta cîtă se pricepe el să facă a i se recunoaşte – se exercită strict în interiorul „breslei"; cu alte cuvinte, persoanele interesate efectiv de opinia lui, de „diagnosticul" valoric pe care îl oferă (sau ar trebui să-l ofere) o cronică teatrală, sînt exclusiv oamenii de teatru. De pildă, se întîmplă ca unii directori de teatru să se orienteze, în contactarea şi mai ales, ca să fac un calambur, în *contractarea* unui regizor, după elogiile sau reţinerile exprimate de critici la adresa respectivului regizor; spus pe şleau: mărimea sumei pe care o primeşte un director de scenă de la teatrul unde colaborează se stabileşte, uneori, şi în funcţie de „presa" omului. De asemenea, cînd îşi propun spectacolul spre participare la un festival, din ţară sau din străinătate, regizorii sau/şi directorii ataşează, de obicei, şi extrase (favorabile) din cronici. În fine, un actor este întotdeauna curios să ştie „ce zice de el" cutare ziar sau (mai des) cutare cronicar, dar şi „ce zice de ăilalţi", adică de parteneri, fie aceia prieteni sau duşmani; în funcţie de cum se manifestă pe aceste coordonate, cronicarul este decretat blînd sau dur, corect sau părtinitor, ba chiar priceput sau nepriceput. În rest, „publicul larg" autohton este, mă tem, perfect nepăsător faţă de opinia critică propriu-zisă, fiind mult mai sensibil la încîntările sau nemulţumirile teatrale ale rudelor, prietenilor, cunoştinţelor; mai nou, a început să reacţioneze (direct proporţional) la gradul de agresivitate al „promovării" unui spectacol sau altuia. Din cît am putut să-mi dau seama, cei care citesc rubricile de cronică dramatică sînt atenţi, cel mult, la felul cum scrie cronicarul şi la măsura în care diagnosticul aceluia coincide sau nu cu propria lor impresie despre un anumit spectacol. Personal, mă declar satisfăcută cu atît, pentru că n-am nici o veleitate să fiu „lider de opinie".

Dialog cu Dumitru AVAKIAN

Cronica unui concert este „de unică folosinţă": concertul nu se mai repetă, cei care l-au ascultat sînt relativ puţini şi nu toţi citesc cronica... Nu e o meserie frustrantă?

Cronica unui concert este cronica unui moment cu bătaie lungă. O cronică avizată, constructivă ne formează discernămîntul, ne pregăteşte pentru o nouă audiţie, analizează şi avizează, stabileşte ierarhii valorice; nu este un simplu act contabil; ea se adresează celor care au fost prezenţi în sala de concert, celor care au urmărit o audiţie radiofonică, ne prezintă, ne avizează asupra parametrilor valorici de cultură şi de performanţă, ne atrage atenţia asupra fenomenului muzical drept act de cultură, asupra autorului compozitor, asupra datelor, asupra caracteristicilor performanţei muzicale scenice la care urmează să revenim, pe care urmează să o evităm; deocamdată sau pentru totdeauna.

Vă puneţi problema publicului care vă citeşte ?

Criticul muzical poate construi climatul de receptare a performanţei. Cînd scriu, cînd analizez, nu pot să nu mă gîndesc la artistul performer, eventual la compozitor, la felul în care va recepta – va înţelege sau va respinge – judecăţile mele. O cronică nu poate fi demolatoare, ci lămuritoare, ea trebuie să construiască o cale a receptării judecăţilor. Mă gîndesc şi la ascultător, la tipul de publicaţie pe care acesta o ia în mînă. Într-un fel scriu pentru pagina de cultură a unui cotidian, altfel pentru o revistă de cultură, altfel pentru una de specialitate, altfel mă adresez într-o emisiune de radio, de televiziune. Comentatorul muzical poate pune umărul în a construi o carieră; ...de compozitor, de muzician performer. Este puţin lucru? O asemenea îndeletnicire nu poate fi frustrantă. Ea poate deveni creatoare; ...dacă este făcută cu pricepere, cu bună-credinţă, dacă există o strategie, o conduită, dacă există intuiţie, fler; ...de ce nu, talent? ...dacă există demnitate profesională şi umană.

Ce ecouri aveţi – dinspre artişti, dinspre cititori?

Sînt diverse. Pentru că natura umană este diversă. Important este să construim punţi ale înţelegerii fenomenului muzical artistic; ...utile nouă, utile publicului celui mai divers, utile artiştilor înşişi.

Dialog cu Pavel ŞUŞARĂ

Verdictul sau „stilul"? Fiind tu însuţi artist (= scriitor), cum rezişti tentaţiei „literaturizării" atunci cînd comentezi un artist sau o expoziţie?

Verdictul e stilul, cum a spus nemuritorul Gambetta, sau, cel puţin, asta cred că este situaţia în spaţiul umanioarelor. Dacă într-o demonstraţie ştiinţifică argumentele sînt oarecum exterioare, putînd fi mobilizate dintr-o sursă preexistentă, în formularea unui verdict, legat de limbajele artistice, argumentele sînt intrinseci, ele ţin exclusiv de plauzibilitate, de verosimilitate, de abilitatea persuasivă, şi nicidecum de vreun adevăr cuantificabil şi deja experimentat. Ca să convingi un cititor că filmul, interpretarea, poemul sau tabloul funcţionează bine sau prost în sistemul lor de referinţă, este obligatoriu ca epica argumentaţiei să funcţioneze, la rîndul ei, în mod corespunzător, adică să îmbine capacitatea de seducţie a formulării cu limpezimea ideilor şi cu acuitatea dicţiei. Cînd G. Călinescu spune, referindu-se, cred, la Neculce: „Iată o simplă gravură: *Bogdan cel chior lovi cu suliţa în poarta Liovului*", el convinge fără a demonstra. Foloseşte propria noastră capacitate de reprezentare pe care o stimulează prin pregnanţa enunţului. Dacă alţii cred că verdictul este altceva decît stilul, n-au decît s-o demonstreze, dar să n-o facă folosindu-se de instrumente stilistice.

În ceea ce priveşte tentaţia formei literare, şi nu a *literaturizării*, nu mi-am propus niciodată să-i rezist. Însă nici aici componenta literară nu este exterioară, ci firesc integrată discursului însuşi. Nu gesticulaţia verbală creează expresivitate, ci mecanica gîndirii, arhitectura ideilor, armonia şi dinamica expresiei. Andrei Pleşu este un mare scriitor fără să literaturizeze, doar prin simplul fapt că activează resurse necercetate ale limbii şi transformă actul gîndirii într-un spectacol surprinzător.

Face parte curatoriatul din „job description"-ul unui comentator sau este un simplu moft?

Curatoriatul, în cazul meu, este o formă de cercetare aprofundată a fenomenului de care m-am ocupat, mulţi ani, doar teoretic. Nimic nu-ţi ilustrează mai bine anvergura unui demers artistic, autenticitatea şi utilitatea lui în spaţiul social decît coabitarea cu obiectul, decît manipularea lui, decît încercarea de a-i reconstitui funcţii şi de a-l recontextualiza. Curatorul este un arhitect, un constructor şi un contemplator care poate descifra în viaţa obiectelor artistice toate evenimentele vieţii, în general. În lumea aceasta restrînsă, puternic particularizată, istoria se reflectă mult mai pregnant şi mai convingător decît în discursul istoriografiei generale, şi oricît ar fi de insignifiantă din punct de vedere fizic, chimia sa profundă rămîne neschimbată.

Constantin VICĂ

Artă peste tot

Eu nu fac critică de artă. Sau nu-mi propun, dar iese ceva care poate fi înregimentat la critica de artă. Bineînţeles, nu e nimic original în a pleca din divizia armată a criticii şi a intra între muritorii care doar vizitează expoziţii (şi se feresc de vernisaje). A, de fapt nici termenul expoziţie nu e satisfăcător: eu îmi petrec anumite momente din zi în spaţii care propun alte sensuri decît cele tocite, uzuale, plictisitoare. Am ajuns într-o vreme să văd artă peste tot: am rămas surprins de tălpile desenate pe scările rulante la metrou. Mă pregăteam să fac un subiect, să investighez, să aflu cine-i director de imagine la metrou, dacă există studii, dacă artiştii au colaborat, care, etc. Asta, desigur, după ce Vlad Nancă mi-a explicat că tălpile nu sînt semnul unor artişti pregătiţi de *2020*. Că vreo trei zile am zis că revoluţia culturală a început mai devreme şi eu, ca de obicei, rămîn pe dinafară.

La început nu scriam niciunde. La un moment dat, George Onofrei m-a pus să-i scot subiect pe actualitate pentru *Suplimentul de cultură*. Mi-am ros unghiile creativ vreo zi-două şi am găsit: să scriu despre subiectele care sînt tratate aiurea în presă. Nu prost, nu prost informat, nu în scîrbă, ci acele subiecte care provocau treceri pe alături. Acele subiecte care nu captau atenţia. Şi într-o cultură făcută *după chipul şi asemănarea* literaturii, artele vizuale sînt nedreptăţite. Cred că mai mulţi am simţit asta în ultimul an, pentru că accentul se mişcă spre ele acum. Sînt dinamice, sînt accesibile, aşa cum îmi place să zic (dacă mă autocitez pot intra în Academie, nu?): acesta este regimul democratic în care mă simt cel mai bine. Deja plaja s-a extins, cred că în jumătate de an mă apuc de operă.

Prefer un discurs la persoana I. Prefer să scriu în alţi termeni decît cei estetici. Pentru mine nu mai există frumos, urît, brut, plăcut/neplăcut, armonios, definitiv, formă, construcţie, conţinut sau, doamne fereşte, înţeles. Sînt conştient că nu fac decît să glosez în jurul unor „opere" care nu au nevoie de mine (nici măcar cele care cer participarea). Dar nu explic sau nu mimez înţelegerea: eu scriu *după chipul şi asemănarea* lor. Bun, în spate stau cîteva teorii, dar funcţionează postmodern. Îmi asum un relativism enervant combinat cu tendinţa de a regăsi problema („filosofică", „etică") a fiecărui fenomen artistic (cam ca la moderni). Produsul „dintre" e şi mai enervant. Mi s-a spus (nu de către artişti) că îmi permit cam multe opinii despre artă. Şi că mă las fraierit. Şi că pun botul la tot ce mişcă. Corect, tot ce *mişcă* mă interesează. Tot ce se vrea sensibil, grav, manifest problematic, încăpăţînat în propriul rol, în propria dimensiune culturală, mă cam lasă rece. Tot ce s-a impus mă face să cred că nu mai e salvabil şi interogabil.

Scriu cu responsabilitate. Aş rîde şi eu după propoziţia asta. Dar ştiu că publicul meu (care sper să nu fie numai artiştii, curatorii şi oamenii din mediu) discută, în lectură, cu mine. Oare l-am convins să se ducă să vadă, să audă la faţa locului? Oare i-am suflat orice bucurie a contemplaţiei sau a implicării? Oare nu îl fac decît să se blocheze (din cauza tonului ironic, cu pilule de intelectualism, că, na, stînga e în toţi) şi să refuze *a posteriori* şi fenomenul, şi „critica"? Cînd scriu, cam asta-mi umblă-n minte. Bun, cînd îmi reamintesc că sînt student la Filosofie (şi multe opere de artă contemporană au grijă să-mi amintească asta, ca pe o boală a copilăriei), problemele devin grave: accesul la cunoaştere, capacitatea de a comunica senzaţii, impresii sau experienţe, care sînt limitele inteligibilului, textul meu e argumentat, poţi avea argumente, oare cad în psihologisme ieftine?

A, mai sînt şi artiştii. Nu am băut cu nici unul. Dar, dragă Damien Hirst, cînd ai drum pe la noi, mă găseşti tu cumva.

Dialog cu Matei FLORIAN

Te simţi bine în postura de „criticul muzical al Dilemei vechi"?

Nici bine, nici rău. Probabil că, dacă aş lua-o aşa grav şi oficial cum îmi sună „criticul muzical al *Dilemei vechi*", n-aş da pe afară de bucurie. M-aş simţi obligat la tot felul de preţiozităţi şi stufoşenii, ori eu nu mă simt. Îmi face plăcere să scriu despre muzica pe care o ascult, oricum, cu plăcere. Nu ştiu dacă asta are neapărat legătură cu ideea de „critic muzical al *Dilemei vechi*". Aşa că...

Ce feedback*-uri ai?*

De tot soiul. De la exclamaţiile banale şi seci gen „am citit rubrica", trecînd prin cele constatative: „habar n-are, e un agarici", sensibiloase: „ce frumos...", împăciuitoare: „are dreptate, dar eu zic că e altfel", ameninţătoare: „nu mai citesc revista dacă nu-şi schimbă părerea", nedumerite: „am ascultat albumul şi nu e cum scrie acolo", convinse: „am ascultat albumul şi e exact cum scrie acolo", morocănoase: „cîtă impertinenţă!", dependente: „sînt cel mai mare fan", muştruluitoare: „de cînd îşi permite el asta", darnice: „tone de respect", zeflemitoare: „ai, nu zău?", pînă la cele glorioase de tipul „a salvat lumea" sau cutremurătoare – „ar trebui împuşcat". Chestia e că, oricum ar fi, mă iau întotdeauna pe nepregătite. Ca şi cum n-aş avea habar că pe lumea asta ar exista şi *feedback*-ul.

Te simţi copleşit de responsabilitate?

Nu. Păi, spusei şi mai înainte: îmi face plăcere să scriu. Evident că plăcerea asta de a scrie se contaminează de un purcoi de responsabilităţi care de care mai teribile şi mai înfricoşătoare. Una dintre ele, cea mai a naibii dintre toate, ar fi să nu mă fac de rîs faţă de mine. Sînt gata oricînd să-mi declar război pentru cea mai mică greşeală. Aşa că, în primul şi în primul rînd, trebuie să am grijă să scriu o chestie care să mi se pară pertinentă şi nu doar aşa – un trilu-lilu. Restul, cum ziceau filosofii, vine de la sine.

„În Spania, poeţii nu sînt împărţiţi pe generaţii“

– interviu cu poetul Jesús MUNÁRRIZ –

Institutul Cervantes a organizat marţea trecută atelierul de traducere „Creaţie / recreare, poezie / traducere“, unde, pe lîngă renumiţi hispanişti români – Ileana Scipione, Tudora Şandru-Mehedinţi, Ioana Zlotescu, Sorin Mărculescu, Radu Niciporuc ş.a. –, invitaţi speciali au fost Jesús Munárriz, poet şi director al Editurii Hiperión din Madrid, şi poetul Florin Iaru.

Aici, în România, ne-am obişnuit să ne lamentăm că poezia a ajuns o Cenuşăreasă a literaturii. Care e starea poeziei în Spania?

Şi la noi poezia este, să spunem aşa, minoritară, dar există un public suficient de numeros pentru a ne permite nouă, editorilor, să publicăm în continuare colecţii şi ediţii de poezie. Hiperión, editura pe care o conduc, publică în cea mai mare parte cărţi de poezie. Avem în Spania în jur de 50-60 de mii de cititori interesaţi de marile titluri de poezie, editorii îngrijesc colecţii foarte frumoase, atrăgătoare, se dau şi numeroase premii, prestigioase şi consistente în bani, care îi încurajează pe scriitori să scrie poezie, iar suplimentele literare ale cotidianelor se ocupă constant de poezie, şi asta în ciuda faptului că altele sînt genurile literare care aduc astăzi şi bani.

Care sînt „trucurile“ editorului spaniol de poezie pentru a atrage cititorii?

Cel mai bun „truc“ este însăşi poezia bună. Chiar dacă e dificilă, îşi găseşte pînă la urmă cititorii. Apoi, există şi la noi mode poetice, scriitori cu un anumit prestigiu, fie cîştigat în timp prin cărţile lor, fie pentru că sînt actori, cîntăreţi sau jurnalişti cunoscuţi, toate acestea, dar şi alte aspecte cresc audienţa cărţilor de poezie. Din păcate însă, poeţi foarte mari contemporani nu prea sînt. Se citeşte în continuare mult Ovidiu, Shakespeare, Homer...

Eu sînt editor de poezie de peste 30 de ani şi pentru mine a devenit un stil de viaţă. Fără îndoială că e dificil, dar e posibil să publici poezie. E-adevărat însă că în Spania avem şi marele avantaj al limbii. Spaniola se vorbeşte în majoritatea ţărilor continentului american, aşa că multe dintre cărţile noastre sînt exportate în America latină, tirajul fiind, astfel, cu mult mai mare.

Ce mode poetice sînt acum în Spania?

Sînt mai multe, dar cred că în ultimii ani se poate vorbi despre un triumf al poeziei realiste, al poeziei cotidianului, scrisă într-un limbaj simplu, obişnuit, uneori chiar facil. Există însă şi o reacţie la această poezie. Este vorba de poezia aşa-zis metafizică, abstractă, mai dificilă, care nu se naşte dintr-o relaţie directă cu realitatea, o poezie a ideilor şi de viziune, inspirată de creaţia unor Paul Celan sau René Char, de pildă. Dar, sigur, există şi alte tendinţe. Oferta poetică e bogată, astfel că cititorii pasionaţi de poezie au de unde alege, chiar dacă gusturile lor variază foarte mult.

Unde vă situaţi dvs. în acest peisaj?

Ca poet, cred că sînt diferit: am de la fiecare cîte ceva, dar sînt şi foarte personal. Poezia mea e greu de clasificat. Ca editor însă, ţin să-i public pe toţi. Atîta timp cît poezia respectivă e valoroasă, mă interesează toate formulele şi şcolile poetice. Fără diferenţieri.

Există vreun conflict între poeţii tineri şi cei consacraţi?

Nu, „conflictele“ sînt concepţiile poetice în sine. Şcolile de poezie sînt „militante“ prin simplul fapt că îşi promovează propriile stiluri. Poeţii nu sînt împărţiţi pe generaţii. În fiecare şcoală există poeţi în vîrstă, recunoscuţi ca maeştri, în jurul cărora cresc cei tineri. Polemici deschise, publice, nu există. Mai degrabă e vorba despre inacţiuni mafiote, ca să zic aşa. Dacă unul dintre aceşti poeţi este publicat sau dă un interviu într-o revistă culturală sau într-un supliment literar, el nu-i vorbeşte de rău pe ceilalţi, nu vorbeşte deloc despre ei. *(Rîde.)* Fiecare face ceea ce poate, ceea ce vrea şi ceea ce iubeşte cu adevărat, fără să-i împiedice pe ceilalţi să facă la fel. Iar aceasta ţine de însăşi viaţa poeziei.

Poeţii spanioli contemporani sînt de formaţie filologică?

Nu. De pildă, cel mai cunoscut poet al şcolii realiste a studiat Dreptul, a fost apoi funcţionar de stat, pentru ca la 50 de ani să devină profesor universitar. Celălalt „şef“ de şcoală poetică, Antonio Ramoneda, a fost şi el funcţionar la Primărie, apoi bibliotecar... Majoritatea poeţilor din generaţia mea au fost sau sînt profesori universitari sau de liceu.

Se traduce şi se citeşte poezie străină în Spania?

Da, chiar foarte mult. Se traduce mult şi din toate limbile. Există numeroase ediţii bilingve şi oamenii apreciază aceste cărţi în care pot urmări, prin comparaţie cu versiunea originală, inclusiv arta traducerii. Se traduce din multe limbi, dar, aşa cum unele ţări sînt puteri politice şi economice, există şi puteri literare. De pildă, se traduce mult din poezia nord-americană. Din literatura rusă s-au tradus poeţii moderni: Esenin, Maiakovski, Ahmatova, Mandelştam, Ţvetaeva... Din păcate, Evtuşenko cred că e cel mai tînăr poet rus tradus în spaniolă, deşi, cu siguranţă, există poeţi contemporani ruşi foarte buni care ar merita şi ei cunoscuţi.

În general, există o piaţă bună pentru poezia străină, nu foarte mare, dar oricum satisfăcătoare. Unele ediţii de traduceri au mare succes, se reeditează de mai multe ori, iar cărţile se găsesc tot timpul în librării şi se vînd ani în şir.

Poezia românească?

Nu prea. S-au făcut cîteva traduceri din Marin Sorescu şi cred că există şi o antologie de poeţi contemporani. Necunoscînd limba, nu m-am interesat de poezia românească la fel de mult cum am făcut-o cu cea franceză, pe care o ştiu foarte bine. Fără îndoială, ar trebui să se traducă mai mult şi, mai ales, poeţi contemporani. Există o ediţie Eminescu, dar aceasta n-a stîrnit interes.

Se iveşte însă şi aici o problemă. Nu ştiu dacă e mai bine să se traducă o carte bună şi substanţială a unui singur poet sau dacă nu cumva e mai importantă o antologie cu mai mulţi poeţi, dar cu mai puţine poeme. Nu ştiu ce-ar trebui făcut mai întîi în cazul poeziei româneşti.

Sînteţi pentru prima dată în România? Cum vi s-a părut atelierul de poezie?

Am mai fost în România o singură dată. Acum opt ani am fost invitat de Uniunea Latină în Bucovia, am vizitat mînăstirile şi Cernăuţiul.

Atelierul de creaţie a fost foarte interesant, pentru că am găsit soluţii bune pentru probleme de traducere punctuale, dar complicate. Am căutat mult să găsim cuvintele potrivite, exacte, dar şi muzicale. Toată lumea a fost entuziastă şi plină de idei. Iar poemul lui Florin Iaru a fost şi el magnific. Eu nu citisem nimic din acest scriitor înainte să vin aici, iar acest poem – *Către energie* – e puternic, amuzant şi imaginativ, cu un final litanic, muzical şi în spaniolă. E un poem foarte *viu*.

a consemnat Marius CHIVU

Florin IARU

Către energie

Ce frumos alunecă electronul –
ca o domnişoară de onoare
cu umbreluţă de mătase
cînd el,
tînărul
palidul amorez
o zăreşte şi se ia după ea –
batista alunecă de mătase între ei –
păsărelele ciripesc –
cu gînduri mai bune se-ntorc rudele de la predică –
totu-i vis şi armonie –
şi orbul şi-aruncă de fericire bastonul
şi şchiopul şi-aruncă de fericire bastonul
şi regele şi-aruncă de fericire bufonul
şi moartea şi-aruncă de fericire paltonul
şi hidrocarbura şi-aruncă de fericire carbonul –
către margine
ce frumos alunecă electronul!

Hacia la energía

¡Con qué gana se desliza el electrón
como una damisela en una boda
con sombrilla de seda,
cuando él,
el joven,
el pálido galán
la vislumbra y va tras ella
el pañuelo entre ellos se desliza sedoso
los pajaritos cantan –
los parientes regresan mejores del sermón -
todo es un dulce sueño -
feliz, el ciego tira su bastón
feliz, el cojo tira su bastón
feliz, el rey tira a su bufón
feliz, la muerte tira su mantón
feliz, el hidrocarburo tira su carbón –
hacia el margen
con qué gracia se desliza el electrón!

Berti BARBERA

Adio, Phil!

Phil Collins face parte din acea categorie rarisimă de artişti care combină accesibilul şi popularitatea cu respectul faţă de semeni. Unul dintre cei mai iubiţi muzicieni, o voce inimitabilă şi, în acelaşi timp, un excepţional baterist de jazz şi rock, a acceptat provocarea colaborării cu artişti iconoclaşti precum Brian Eno, Robert Fripp sau John Cale. Trecerea de la un gen la altul i-a fost la îndemînă celui care a fost membru al grupului *fusion* Brand X, bateristul şi solistul legendei Genesis, posesorul unei impresionante şi de succes discografii solo şi beneficiarul unor critici favorabile ca actor de film, seriale sau *show*-uri TV. În 1996, şi-a îndeplinit dorinţa de-o viaţă plecînd în turneu cu propria orchestră *big band* formată din 20 de membri, debutînd la Albert Hall sub bagheta lui Quincy Jones şi avîndu-l ca solist invitat pe Tony Bennett, continuînd apoi cu alte şapte concerte europene, plus prestigiosul festival de la Montreux.

Pasiunea lui Phillip David Charles Collins (născut în 1951) de a mînui beţele a început foarte devreme, la 5 ani, cînd a primit cadou de Crăciun o tobă de jucărie (oare cîte poveşti încep astfel?). Pasiunea şi dorinţa de a ajunge muzician au făcut ca în adolescenţă să devină un baterist desăvîrşit. Cariera de actor a început-o la fel de timpuriu şi, chiar dacă Paul McCartney nu-l crede, a făcut figuraţie în filmul *A Hard Day's Night*. În 1970 a răspuns unui anunţ care căuta un baterist de muzică progresiv-acustică pentru un grup numit Genesis. În timpul audiţiei, candidaţii trebuia să abordeze partiturile unor piese de pe recentul album *Trespass*. Ajungînd mai devreme, şi-a aşteptat rîndul ascultîndu-i pe cei dinaintea lui. La audiţie a ştiut toate piesele şi a fost cooptat imediat. Baterist remarcabil, tehnic şi original, şi-a încercat apoi rolul de solist pe cîteva piese de pe albume precum *Nursery Crime* sau *Selling England By The Pound*. În 1975, după încheierea turneului de promovare a capodoperei discografice *The Lamb Lies Down On Broadway*, Peter Gabriel părăseşte grupul. A urmat momentul crucial în care Phil Collins a preluat dificila misiune de solist-baterist, fiind ajutat în cadrul secţiei ritmice de alţi baterişti de notorietate, precum Bill Bruford sau Chester Thompson (cu care colaborează şi acum). Începînd din 1978, Genesis, în formula de trio, cu Phil Collins ca solist vocal, a cunoscut cea mai bună perioadă comercială, păstrîndu-şi, în acelaşi timp, integritatea conceptuală.

Cariera solo a început odată cu anii '80, cînd şi-a exprimat frustrările, datorate vieţii afective, pe albumul *Face Value*. A continuat să înregistreze în paralel şi cu Genesis reuşind, în 1983 şi 1986, două momente discografice importante. Apogeul anilor '80 a fost totuşi albumul solo *No Jacket Required* (1985). Au urmat excelentul *...But Seriously* (1989) şi *Both Sides Of The Story* (1993), foarte reuşit chiar dacă nu mai respectă formula din anii precedenţi. Ultimele două înregistrari de studio, *Dance Into The Light* (1996) şi *Testify* (2002), au fost adorate de fani, dar nu s-au ridicat la succesul comercial al celorlalte. Fiecare album a fost însoţit de un turneu mondial, proiecte grandioase şi spectacole impresionante, impecabile din toate punctele de vedere. Cîteva dintre concertele ultimilor ani au fost transpuse pe suport DVD, cel mai bine realizat fiind chiar turneul de adio, un spectacol care va putea fi urmărit şi la Bucureşti, duminică, la Romaero-Băneasa.

Finally... The First Farewell Tour este ocazia de a urmări *live* cele mai bune piese Phill Collins, în cea mai bună formulă de instrumentişti cu care a cîntat vreodată, un sunet şi un spectacol de lumini impresionante, toate sincronizate într-una dintre cele mai bune producţii din ultimii ani, din întregul peisaj concertistic mondial. Se pare că ultima care poartă semnătura Phill Collins. Cel puţin aşa declară. Mulţi declară asta şi pe urmă mai fac cîteva turnee de reunire şi iar de adio... Cu toate că nu ne dorim, s-ar putea însă ca Phil să se ţină de cuvînt. E om serios.

colţul scurt

Festivalul Filmului Britanic

● Pînă pe 4 noiembrie, la Cinema Studio & Cinema „Elvira Popescu“, se desfăşoară Festivalul Filmului Britanic; nu rataţi, sîmbătă şi duminică, programul de scurtmetraje, documentarele şi filmele de animaţie britanice premiate anul acesta.

● Pînă pe 8 noiembrie, la Facultatea de Arte a Universităţii de Vest şi Timişoara şi la Galeria Universităţii Naţionale de Arte din Bucureşti, prima ediţie a Festivalului Utopii Contemporane – „Ecologismul etic“; joi, 27 octombrie, de la ora 11, în zona Lipscani: „Oameni fluturi“ – *performance / work in progress* cu Anca Vranescu şi Mădălina Pavel.

● Şi dacă tot sînteţi în Lipscani, de la ora 18, în Club A, Emil Brumaru este invitat (şi provocat) de tineri poeţi la o seară de poezie.

● Sîmbătă, de la 19,30, la Sala „Mihail Jora“ a Societăţii Române de Radiodifuziune, concert folk cu Ducu Bertzi, Maria Gheorghiu, Doru Stănculescu, Florian Pittiş, Victor Socaciu ş.a. Invitaţii gratuite se obţin de la Oficiul Naţional pentru Cultul Eroilor (Parcul Carol, str. Candiano Popescu nr. 82-84).

● Marţi, 1 noiembrie, de la ora 20, în Club Fire, trupa Crize îşi lansează noul album, *The new beginning*, într-un concert unde sînt invitaţi Pistol Cu Capse şi Kendo. (**M. C.**)

Alice GEORGESCU

viaţa scenei / scena vieţii

M-am săturat!

M-am săturat să alerg, pentru a obţine viză de intrare într-o ţară care este în Uniunea Europeană, dar nu este în grupul Schengen, între felurite instituţii şi birouri care să-mi elibereze felurite dovezi şi adeverinţe cum că eu sînt eu şi cum că nu am gînduri urîte nici în general, nici legate de acea ţară în special (de parcă ar putea şti cineva ce gînduri am, de fapt)!

M-am săturat să mă hurduc cu bagajul, la 5 dimineaţa, prin gropile de pe lîngă Piaţa Unirii, în aşteptarea problematică a unui autobuz către aeroport (controloarea de trafic, consultată cu o zi înainte, a răspuns textual: „Pe la şi jumate zic io că pleacă primu', mai devreme nu cred să fie vreunu'"), pentru că zborurile cu ore de plecare mai decente costă sensibil mai mult (or decontaăia... dar dacă nu decontează?) şi pentru că de la mine de-acasă pînă la Otopeni un taxi ia aproape un milion de lei!

M-am săturat să-mi văd conaţionalii, pe aeroportul de escală, stînd blînzi la rînd la ghişeul „Tranzit", spre mirarea treptat exasperată a operatoarei, care, după ce a comunicat primelor zece persoane, în şoaptă, că au deja OK-ul pe bilet, a strigat spre toată coada, într-o engleză aproximativă, dar net dispreţuitoare: „Romanians no need this!" (degeaba fac pe nebuna, m-am dus şi eu după ceilalţi, la ghişeu: dar dacă totuşi trebuie vreo ştampilă? dar dacă apare cineva şi mă ia la întrebări? dar dacă...?)!

M-am săturat să-mi recunosc compatrioţii, pe orice aeroport din lume, după privirile jinduitoare aruncate spre vitrine şi galantare, spre micile baruri deschise, unde oameni ca ei, ca noi, ca mine – mănîncă sandvişuri, beau cafea şi frunzăresc ziarele în aşteptarea îmbarcării, după sumedenia de sacoşe obosite pe care le ţin grijuliu lîngă genunchi, cînd se aşază temători (o fi voie?) pe banchetele mai confortabile, după pungile de la „Duty-free" din care cei mai bine îmbrăcaţi arată cu mîndrie către prieteni sticle de Johnnie Walker, cartuşe de Kent şi chiar pungi de cafea – monedele noastre forte atîţia ani –, după nelipsitele „fete" umblînd, cîte două-trei, în nelipsita uniformă: blugi foarte strînşi pe fese, tricouri foarte mulate şi foarte decoltate, cizme cu toc foarte înalt, foarte mult sclipici şi foarte mult fard!

M-am săturat să văd, în oraşul cel străin şi pitoresc, pe străzile cele pline de magazine curăţele şi lume grăbită, cîte o persoană cu multe fuste lungi aţinînd calea trecătorilor cu bîiguieli miloage şi strigînd, într-o pauză de lucru, către o persoană ghemuită lîngă rigolă cu un pahar de carton în care zăngăne cîteva monede: „Hai, fa, să halim şi noi!"!

M-am săturat să văd cum, după o conversaţie agreabilă, înainte de intrarea la spectacol, cu o localnică „civilă" care, la un moment dat, mă întreabă de unde sînt, la auzul răspunsului „Romania", femeia îşi strînge involuntar poşeta sub braţ şi se îndepărtează discret!

M-am săturat să pretind că ţin regim de slăbire atunci cînd, la un pahar în bufetul teatrului cu ziarişti de-ai casei, cer „just water, thank you" şi să-mi zic că nu strică puţină mişcare cînd pornesc pe jos, la 11 seara, pe drumul de jumătate de oră pînă la hotel!

M-am săturat ca, după trei zile de tăcere totală, să aud, vreme de alte patru zile la televizor, numele României în deschiderea oricărei emisiuni de ştiri (pe unde era să intre gripa aviară în Europa, dacă nu prin porţile Orientului?), pe orice canal, şi să văd, reluată obsedant, aceeaşi imagine a unor extratereştri fără chip, în salopete verzi, vîrînd în tomberoane de gunoi gîşte care-şi zbat disperate aripile, sub privirea rătăcită a unei băbuţe cocîrjate, încremenită cu mîna la gură!

M-am săturat ca, după aproape zece ore de călătorie, Aeroportul Inte naţional Henri Coandă (nu e o greşeală de tipar, aşa arată, seara, firma celei mai mari „porţi de intrare" în cel mai mare oraş al ţării) să mi se înfăţişeze sub forma unui autobuz fumegînd în care, ghemuiţi sub ploaie, aleargă să se îndese pasagerii zborului cutare, a unei scări rulante care nu rulează, fără ca administraţia să pună măcar în dreptul ei, cum se obişnuieşte, o plăcuţă cu scuze şi a unor indivizi care, abia ce ai răzbit în hol, se dau pe lîngă tine mormăind „Taxi, lady", de parcă ţi-ar propune cine ştie ce afacere murdară (cum chiar şi este, în fond, afacerea cu taxiurile de prin gările şi aeroporturile noastre)!

M-am săturat ca autobuzul pentru oraş – unicul mijloc public de transport de la Otopeni pînă în centru – să „sară" o cursă fiindcă şoferul a descoperit nu ştiu ce defecţiune la motor şi să aştept ultima (o veni?, n-o veni?) maşină, împreună cu două fete enervate care îmi spun că asemenea defecţiuni apar cam în fiecare zi, aproape o jumătate de oră în noaptea rece şi ploioasă!

M-am săturat de oamenii care nu s-au săturat de toate astea!

Şi, pentru că aţi putea întreba ce legătură au cele de mai sus cu teatrul, adaug, deocamdată, doar că:

M-am săturat să văd, la noi, tineri şi mai puţin tineri artişti închipuindu-şi că a spune porcările pe scenă şi a-i trage pe spectatori de nas, „interactiv", înseamnă a face artă liberă şi nonconformistă, pe cînd, în lume, oameni tineri şi mai puţin tineri caută, încearcă, greşesc, reuşesc cu pasiune, cu fantezie, cu îndrăzneală, cu mintea deschisă şi spiritul viu!

P.S. Înaintaşul meu „pe felie", Adrian Mihalache, intelectual subţire şi persoană fină, îmi atrage atenţia, foarte curtenitor (eu aş fi fost mult mai acră!), că replica folosită de mine ca titlu al articolului precedent („Din nimic, nimic nu iese") e nu din *Hamlet*, ci din *Regele Lear*. Aşa este. Îi mulţumesc şi îmi cer obligatoriile scuze pentru un lapsus – nu al creionului, ci al calculatorului. Restul e tăcere (asta chiar e din *Hamlet!)*.

Florina PÎRJOL

bon de lectură

Ricœur şi filozofia traducerii

● Paul Ricœur, *Despre traducere;* traducere şi studiu introductiv de Magda Jeanrenaud, postfaţă de Domenico Jervolino, Editura Polirom, Colecţia „Plural", 2005.

Cu siguranţă nu e de bonton să începi o recenzie cu laude la adresa editorului/ editurii, deşi mai totdeauna uitaţii „oameni din umbră" au merite pe care nimeni nu catadicseşte să le amintească. În cazul de faţă însă, cea care semnează traducerea şi un consistent studiu introductiv pe marginea cărţii *Despre traducere* a lui Paul Ricœur, Magda Jeanrenaud, merită din plin omagiile (măcar ale) unui cititor. Pe lîngă faptul că studiul de care vorbeam e doct, limpede şi funcţionează ca un bun *captatio* (fiind în acelaşi timp o punctare a ideilor principale ale cărţii, dar şi o interesantă relatare a aventurii de a-l „traduce" pe Ricœur), meritul ediţiei de faţă e că e o... premieră. Ediţia din franceză, *Sur la traduction,* publicată în 2004 (Editura Bayard, Paris), conţinea doar trei texte: „Despre provocarea şi plăcerea traducerii", „Paradigma traducerii" şi „O «traversare»: traducerea intraductibilului". Acelei versiuni i se adaugă în prezenta ediţie românească – una completă, se vede bine – încă trei texte, conferinţe sau comunicări rostite cu diferite ocazii, aşa cum sînt şi cele mai sus amintite: „Care este noul ethos al Europei?", „De la Conciliul de la Trento la Colocviul de la Trento" şi „Cultura, de la doliu la traducere", urmate de o postfaţă a italianului Domenico Jervolino, traducere a unui text deja publicat. Aşadar, fapt remarcabil – s-o spunem –, avem în faţă o antologie a tuturor textelor despre traducere semnate de Paul Ricœur. Nu cred că mai e cazul să subliniem importanţa lui Ricœur în contextul larg cultural al secolului al XX-lea: toată lumea cunoaşte ambiţiosul proiect (cumva „ecumenic", luaţi cu ghilimele!) al filosofului francez de a egaliza (în sensul de a pune într-un dialog constructiv) domenii/perspective aparent discordante: hermeneutica, fenomenologia religiilor, lingvistica, psihanaliza, exegeza biblică. Deşi a început să scrie sub pulpana filosofiei existenţialiste (a fost, de altfel, elevul lui Gabriel Marcel) şi a fost influenţat de fenomenologia husserliană, a reuşit pînă la urmă să-şi construiască propriul sistem. De la filosofia voinţei pînă la meditaţii asupra istoriei (şi chiar asupra politicii), trecînd prin celebrul *Temps et récit,* opera lui Paul Ricœur acoperă o plajă ameţitoare de subiecte (dacă nu cumva de domenii...), iar secolul ce abia s-a încheiat şi-a mai pierdut, recent, prin dispariţia sa, unul din marile spirite.

Să revenim. *Despre traducere* e un mic manual de filosofia traducerii care n-ar trebui să lipsească din lecturile oricărui traducător, şi cred că ale oricărui filolog care se respectă. Deşi de multe ori ideile se repetă în decursul celor şase texte, scopul lor nefiind acela de a constitui un volum omogen şi cursiv (cum spuneam, ele sînt transcrieri ale unor conferinţe ţinute în diverse momente şi ocazii), coerenţa nu lipseşte şi acurateţea demonstraţiilor e luminată de supleţea unui discurs elegant şi încărcat cultural (firesc, fără senzaţia de paradă). Ştim că se traduce de cînd lumea şi pămîntul şi, la prima vedere, nu e mare scofală să dai echivalentul în altă limbă al unui text. Nu e deloc aşa. În practică lucrurile sînt mult mai complexe şi mai complicate. Şi nu Ricœur e primul care subliniază următorul paradox: că deşi traducerea perfectă nu există, se traduce în continuare cu încă şi mai mult spor. Dar dacă dispare nostalgia după traducerea perfectă (ca aceea, post-babelică, după limba perfectă, originară) – Ricœur o numeşte, preluînd terminologia psihanalitică, „lucrarea doliului" –, şi traducerea devine „o echivalenţă fără identitate", paradoxul nu mai e atît de... paradoxal şi reuşeşte astfel „să servească proiectul unei umanităţi fără să spargă pluralitatea iniţială". Sarcina traducătorului (sau „misiunea", ar fi – cred – tentată să zică traducătoarea volumului) e, de altfel, una ingrată (nu degeaba a rămas celebră formula *traduttore tradittore)* şi au discutat despre ea mai mulţi filosofi, istorici literari şi lingvişti (traducători ei înşişi); Paul Ricœur îi menţionează şi, comentînd, nuanţează şi completează (Rozenzweig, de pildă, spune că traducătorul ar fi ca o slugă la doi stăpîni, în timp ce Schleiermacher afirmă că el ar trebui „să-l călăuzească pe cititor către autor", dar şi „să-l călăuzească pe autor către cititor"). Iată cum defineşte filosoful francez „spiritul traducerii" (miezul ei filosofic): „El constă în schimbul dintre două intenţii: cea de a se deplasa în sfera de sens a limbii străine şi cea de a găzdui discursul celuilalt în sfera de sens a limbii-gazdă. Or, această dublă sarcină nu are cum să scape de ameninţarea unei duble trădări. Aşa stau lucrurile: acesta este preţul care trebuie plătit pentru absenţa unui text canonic identic care să armonizeze textul «străin» şi traducerea sa în limba «noastră». De aceea, în afara unei neîncetate lucrări de retraducere, unde se exprimă adevăratul spirit al traducerii, aceste exerciţii de interpretare încrucişată nu sînt posibile decît cu o mare stăruinţă, în care se exprimă ceea ce mi-ar plăcea să numesc *ospitalitatea limbajului* (subl. mea, F.P.). Şi revine, în altă parte, constatînd că această continuă operaţie de retraducere pe cont propriu presupune o competenţă a cititorului (devenit din utilizator actant pe scena „facerii" de traduceri) în ambele limbi, altfel spus, sintetic, – un „bilingvism minimal".

E inutil să adaugăm faptul, evident şi dincolo de graniţele acestui volum, că practica traducerii e vitală, ţine de supravieţuire şi – vorba lui G. Steiner – „traducem ori de cîte ori vorbim". Sau că traducerea e aplicaţia – să zicem cea mai „primară" – a hermeneuticii. Cartea lui Paul Ricœur – *Despre traducere* – limpezeşte multe din problemele acestei discipline şi o face cu o eleganţă ce satisface în egală măsură gustul savant al specialistului şi pofta de lectură a unui cititor nespecializat, curios asupra subiectului. Iar pe cîrcotaşi – dac-or fi existînd – îi asigur că nu-s la mijloc (doar) banale chestiuni de retorică! Deh, talentul!

BURSE „NEW EUROPE COLLEGE" PENTRU ANUL UNIVERSITAR 2006-2007

„New Europe College" anunţă concursul anual pentru *10 burse* de cercetare pe durata unui an universitar (1.10.2006 – 31.07.2007) pentru tineri cercetători/universitari români din domeniile ştiinţelor umaniste, sociale şi economice.

CONDIŢII DE PARTICIPARE:

● candidatul trebuie să fie înscris la doctorat (ultima fază a redactării tezei) sau să aibă titlul de doctor;

● se va acorda prioritate candidaţilor sub 45 ani;

● o foarte bună cunoaştere a cel puţin două din limbile străine de circulaţie internaţională.

Prin profilul său, NEC pune accentul asupra dezbaterilor inter- şi trans-disciplinare. Se încurajează proiectele care permit această deschidere, fără a pierde din rigoarea disciplinară.

CONDIŢII ALE BURSEI:

Programul bursierilor presupune prezenţa obligatorie în Bucureşti cel puţin o dată pe săptămînă. În timpul bursei, bursierii vor beneficia de un stagiu de cercetare de o lună într-unul din marile centre universitare/de cercetare din străinătate. Valoarea bursei este echivalentul în lei a 460 euro lunar, pe durata a 9 luni, plus 2.560 euro pentru stagiul de cercetare.

MODALITĂŢI DE ÎNSCRIERE ŞI TERMENE PRIVIND CONCURSUL:

Formularul de participare la concurs poate fi ridicat de la sediul Colegiului în zilele de luni-vineri, orele 10-17, sau poate fi primit prin poştă (în cazul candidaţilor din provincie). De asemenea, formularul poate fi obţinut prin e-mail sau de la adresa web *www.nec.ro*

Termenul limită de depunere a dosarului completat este 5 decembrie 2005 (inclusiv).

Relaţii suplimentare se pot obţine la tel. (021) 307.99.10 – între orele 10-17 ale fiecărei zile lucrătoare –, prin fax (021) 327.07.74 sau prin e-mail: asuter@nec.ro

Adresă: New Europe College, str. Plantelor 21, 023971 Bucureşti.

Simona SORA

puzzlecturi

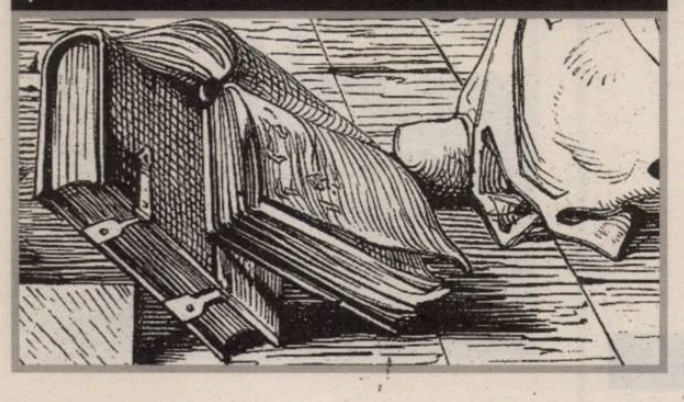

Ridicole iubiri

Dacă pe *banner*-ul publicitar care a împînzit Bucureştii la premiera ultimului film semnat de Cristi Puiu şi Răzvan Rădulescu ar fi scris „un film de dragoste" – mare parte din public s-ar fi declarat contrariat. De acord, *Moartea domnului Lăzărescu* e un film despre singurătate, despre (lipsa de) compasiune, despre dezumanizare şi moarte. Poţi să-l „citeşti" totuşi ca pe un film de amor, dînd de perete uşa abia întredeschisă de şlagărul sacadat şi patetic al „Pîslăriţei": „Cum e oare? / Cum e oare? / Cum e oare dragostea?"? Sau e o lectură la fel de hazardată precum a celor care au ales cheia de lectură a criticii sociale? La urma urmelor, dacă citim „Simpozionul" lui Kundera din *Ridicole iubiri* ca pe-o critică a sistemului medical cehoslovac, de ce n-am citi şi *Moartea domnului Lăzărescu* ca pe-o acerbă satiră a sistemului medical românesc de tranziţie? Şi la Kundera, spitalul, camera de gardă sînt „dușumeaua unei scene pe care nu se întîmplă absolut nimic", şi la Kundera personajul principal are o legătură directă cu moartea, în sensul că „ia tot"...

Ce se întîmplă însă într-o seară – care-ar putea fi ultima – din viaţa domnului Lăzărescu, un bărbat de 63 de ani, singur, dar mai ales *fără aparţinători*, trăind „cu trei pisici într-un bloc cu vecini care nu iubesc animalele" şi consolîndu-se chimic cu Mastropol, o băutură manufacturată din alcool pur şi zahăr ars? Se întîmplă că singurătatea asumată şi demnă a domnului Lăzărescu intră pe mîna celorlalţi: întîi a vecinilor, la care apelează pentru un medicament şi apoi a serviciului de ambulanţă care, printr-un mic miracol, îl transportă la spital. Miracolul se subţiază însă în faţa fatalităţii: nici un spital nu-l primeşte pe pacientul mirosind a Mastropol, pînă spre dimineaţă, cînd omul e internat, operat, delivrat. Ce-are această poveste cu iubirea?

În periplul său nocturn, Lăzărescu *Dante* Remus trece prin toate bolgiile infernului şi ale purgatoriului. Degradîndu-se fizic sub ochii noştri, el dă faţă şi cu „mînioşii", şi cu „violenţii", şi cu „răii sfătuitori". Ce pare să-l preocupe însă – în afara păstrării propriei demnităţi – e un trialog permanent cu cele trei femei din viaţa sa. Despre soţia moartă în urmă cu opt ani de cancer, aflăm scurt, într-o scenă din bucătărie, că era o unguroaică mîndră şi rezervată faţă de intrigile comunitare. În scenariul iniţial ea se numea Ofelia, iar replica lui Lăzărescu din maşina Salvării („Doamnă, să ştiţi că forţaţi uşi deschise. Eu sînt adeptul adevărului şi nu mi-aş permite să fiu tolerant") pare mai degrabă adresată ei decît Mioarei, asistenta de serviciu. Cealaltă femeie e Evelina – Eva, sora pacientului Lăzărescu, singura care-ar putea juca rolul „aparţinătoarei", în noaptea infernală. Pe ea o vede Lăzărescu în timp ce i se testează reflexele la Spitalul „Floreasca", pe ea şi-o aminteşte copil fiind, în timpul unui bombardament din care scăpaseră amîndoi. Pe Evelina – prima iubire – o strigă în lift şi ei îi reproşează, ca într-o continuare a discuţiei pecuniare de la începutul filmului: „Înainte, cînd te supărai, îmi spuneai cinstit". Bianca, fiica plecată în Canada a domnului Lăzărescu, numită sugestiv, într-o primă fază a scenariului, Laura, îşi face simţită prezenţa doar în atmosfera intactă a dormitorului în care se schimbă protagonistul la începutul filmului, o cameră tinerească şi plină de afişele unor starlete de muzică pop din anii '80. O fiică îndepărtată, care comunică mai mult cu Evelina, dar care-şi aşteaptă tatăl de Crăciun. Iată un amănunt de care bolnavul, semiconştient, îşi aminteşte exact în momentul cînd i se cere să semneze un formular de consimţămînt pentru operaţie. Erji/Ofelia, Eva/Evelina, Bianca/Laura sînt cele trei poveşti de iubire ale lui Lăzărescu, fărîmiţate în economia nopţii de coşmar, dar care adună tot atîtea accente şi desfăşurări posibile cîte sîntem în stare să punem în ele noi, spectatorii. La fel se întîmplă şi în amorul de substituţie pentru cele trei pisici, de care-şi aminteşte în Salvare, după eşecul de la primul spital, confesîndu-se tot Mioarei: „Ştiţi cît le iubesc eu, doamnă, pe pisicile alea ale mele? Uite-aşa mi se face inima de mică acum, că plec şi le-am lăsat acasă".

Chiar şi pentru lumea robotizată, jargonizată şi paranoizată din spitalele bucureştene, întrebarea „Pîslăriţei" pare valabilă. Cum e oare dragostea printre morţi, răniţi şi daţi dispăruţi? Ce e amorul intraspitalicesc? Priapism, obişnuinţă, defulare? La „Sf. Pantelimon", tînărul doctor de la „Primiri" e cu ochii pe-o asistentă care-i pune două linguriţe de zahăr în cană; la „Floreasca", neurologul Dragoş Popescu acceptă să consulte bolnavul şi să pună o pilă mai departe doar de dragul doctoriţei Filip. Atingerile lor, schimburile erotizate („Te aştept cu flori. Şi-am adus un măr.") relaxează vag coşmarul domnului Lăzărescu. La fel cum o face şi cuplul de bătrînei Nuşa-Sandu 2, două jucării stricate şi tandre care-şi pregătesc, printre deplasări obligatorii la „Urgenţă", aniversarea a 25 de ani de la cununia civilă, la Olăneşti. Amor dincolo de EKG...

Cronologic, n-ar trebui să uităm cuplul Michi-Sandu Sterian, vecinii lui Lăzărescu – deşi în afazia progresivă pe care degradarea internă a domnului Lăzărescu o imprimă filmului, cronologia contează mai puţin decît ar sugera-o desfăşurarea lineară. Fac de mîncare împreună, se suportă şi se hăituiesc reciproc, se aseamănă pînă la identificare. Beau acasă, nu-i ştie nimeni... E şi asta o poveste de amor în care musacaua ţine loc de elixir, iar bormaşina de pe birou înlocuieşte săgeata lui Cupidon. Precum, de altfel, şi solidaritatea compactă a cuplului Evelina-Virgil, faţă de care gelozia protagonistului pare îndreptăţită.

În trecere (dar ce amor nu e în trecere?), mai aflăm povestea lui Cătălin, fiul asistentei de la Salvare, care concubinează fericit, spre disperarea mamei sale; sau povestea borgesiană a şoferului Leo, divorţat după ce-şi prinsese nevasta cu fratele său „ca bărbat, adică"...

Poveste a poveştilor de amor, dependenţă, ură sau obişnuinţă, *Moartea domnului Lăzărescu* e un film senzaţional. Numai că povestea de *senzaţie* şi percepţie mediată care ne priveşte pe fiecare dintre noi este esenţializată literar şi apoi imagistic, pînă la sînge. Aşa capătă sens şi comparaţia lui Andrei Gorzo cu *Dogville,* filmul lui Lars von Trier. Doar că Răzvan Rădulescu şi Cristi Puiu merg mai departe, resemantizînd artificialul. Ei înmoaie contururile, relativizează careurile, pun carne pe situaţiile-tip cu ajutorul unui umor nebun şi al unei ironii ucigătoare. La întrebarea „Pîslăriţei" – Cum e oare dragostea? – răspund toate cuplurile clandestine, distruse şi arierat-fericite ale filmului. Dar răspunde mai ales efigia protagonistului din ultima secvenţă, în care, parcă de-o viaţă, „Lăzărescu ţinea ochii închişi, dar respira regulat în răstimpuri".

DILEMATECA

Radu Cosaşu
Supravieţuirile 4. Pe vremea când nu mă gândeam la moarte
Editura Fundaţiei PRO, 2005

Dilema veche vă recomandă

● *Lettre Internationale,* ediţia de toamnă 2005. Dintr-un sumar în care nimic nu e de neglijat, m-a frapat o convorbire a unui filosof portughez, Jose Gil, cu publicistul Rodriguez da Silva, sub titlul „Portugalia – frica de a exista". Tot ce se discuta acolo despre actuala stare morală, psihică, socială, inclusiv cea telenovelistică, a acelui popor de la Atlantic se potrivea perfect cu ce trăim noi, azi, aici, la Dunăre şi pe Tîrnave. Puneţi, în loc de Portugalia, România şi veţi constata, poate înfioraţi, că Europa nu se întinde doar de la Atlantic la Urali, ci şi de la Lisabona la Vama Veche. (Radu Cosaşu)

● Capodopera lui Tarantino, *Kill Bill (1 & 2)*, vineri şi sîmbătă, de la 22,00 pe HBO... *À vos téléviseurs, salut!* (Alex. Leo Şerban)

● Romanul *N-a dansat decît o vară* (Editura Leda, 2005) i-a adus lui Per Olof Ekström consacrarea internaţională, consolidată de ecranizarea de succes a cărţii. Recomandat (şi) romanticilor: înfruntarea dintre vechi şi nou, contradicţiile dintre două generaţii şi mentalităţile lor şi legăturile complicate dintr-o comunitate rurală îşi pun amprenta într-un mod tragic asupra idilei dintre Kerstin, fata unui localnic, şi Göran, studentul la oraş, aflat în vacanţă la ferma unchiului său. (Ruxandra Petrescu)

● Dacă această revistă s-ar numi *Old Dilema,* v-aş recomanda nr. 25, „Freaks & Outlaws", al revistei *Plural* (primul număr din noua serie editată de ICR), cu texte în traducere engleză ale unor scriitori români (Arghezi, Eliade, Agopian, Voiculescu, Cărtărescu, Istrati, Negruzzi, Caragiale, Aldulescu, Sadoveanu, Bănulescu ş.a.), poeme şi proze care au ca personaje tot soiul de derbedei, ciudaţi, maniaci, bolnavi şi diabolici... Şi v-aş mai zice: *Read them at night!* (Marius Chivu)

Andrei GORZO

dilematograf

O dambla

● ***15* (România, 2005), de Sergiu Nicolaescu.**

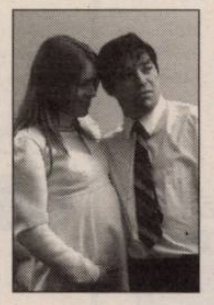

Cîţi ani are, de fapt, Sergiu Nicolaescu? Nu căutaţi prin dicţionare (care spun că s-a născut în 1930); veţi ajunge mult mai aproape de răspunsul corect orientîndu-vă după titlul noului său film, *15.* Dar şi 15 pare o vîrstă mult prea înaintată, incongruentă cu tinereţea minţii care a putut să producă unele porţiuni din acest film. Mă refer mai ales la o porţiune care ar putea să se intituleze „Nemaipomenitele aventuri ale lui Marinică Fără Frică la Revoluţie, la Timişoara". (Dar în loc de Timişoara se poate pune Carpathia – sau Ruritania; şi în loc de Revoluţie se poate pune Pac-Pac.) La un moment dat, Marinică (Cristi Iacob), care a fost rănit, se trezeşte printre cadavre, într-un camion frigorific aflat în drum spre un crematoriu. Încearcă să scape, dar rana şi frigul par să-l biruie. Şi totuşi nu. Cînd camionul ajunge la destinaţie, Marinică îşi adună ultimele puteri şi: 1) dă iama în securişti, care cad ca nişte păpuşi de cîrpe; 2) sare acrobatic peste un gard; 3) prinde un tren sărind pe el din mers (din locul indicat de un taximetrist care pare obişnuit cu clienţii care prind trenuri în felul acesta); 4) la Timişoara se întîlneşte întîmplător, în stradă, cu două bune prietene (Mihaela Rădulescu şi Daniela Nane), şi tustrei se prefac morţi atunci cînd se trage asupra lor; 5) legat de picioare şi aruncat în Bega, scoate un briceag, îşi taie legăturile, îşi salvează prietenele şi ajunge la iubita lui (Ioana Moldovan) la timp ca s-o ia de nevastă şi ca să-i facă lugu-lugu copilului lor nou-născut. Nici nu ştiu ce-mi place mai mult: faptul că Nicolaescu n-a rezistat ispitei de a introduce toate parascoveniile astea în ceea ce se dorea a fi o dramă realistă pe fundalul Revoluţiei; sau faptul că, anticipînd asemenea obiecţii, a crezut că le pareză dacă ne dezvăluie că totul fusese un vis. Mamă, ce ne-a tras-o! Cu agerimea-i binecunoscută, ne-a devansat obiecţiile. Şi-a făcut încă o dată damblaua. Cum era să nu şi-o facă? Nu de-asta a vrut să facă film despre Revoluţie – ca să-l pună pe Marinică să sară pe trenuri şi să facă pe mortul? Nu de-asta a vrut să facă film în general – ca să continue un program de activităţi iniţiat cîndva pe terenul de joacă? Ce destin norocos a avut! Nu orice copil mare are noroc cu un regim naţionalist şi totalitar capabil să mobilizeze resurse considerabile pentru a-i asigura condiţii de joacă (cu condiţia ca joaca respectivă să fie totodată şi lecţie); şi nu orice copil mare are noroc cu o cultură populară supusă la multe privaţiuni şi, prin urmare, aflată în mare nevoie de un John Ford al ei, de un James Bond al ei, de un Charlton Heston al ei (cu atît mai bine dacă se întîmplă să fie una şi aceeaşi persoană). Legenda lui Nicolaescu e genul de glumă proastă pe care o poate produce o cultură pop ce funcţionează zeci de ani în condiţii perverse, iar respectul pe care continuă să-l inspire este perversitatea supremă. „Maestrul incontestabil al filmului românesc revine cu o nouă provocare" – scria în materialul publicitar.

În fine, sugestia că o muncitoare din România anilor '80 putea să-şi întreţină un *look* atît de glamoros ca al Mihaelei Rădulescu *este* destul de provocatoare (ce le-a mai trebuit revoluţie dacă le era atît de bine?), deşi mai puţin amuzantă decît bănuiala că, pentru Mihaela Rădulescu, *look*-ul din acest film a reprezentat o probă eroică de modestie, o renunţare totală la vanitate de dragul unui rol. Bravo ei, deşi nu i-ar fi stricat să se asigure că „rolul" era chiar un rol. E simplu: dacă singurul tău rost în film e să stai pe lîngă eroină (Moldovan), ca să nu se simtă singură în cadru, atunci nu ai nici un rost în film. E valabil şi pentru postul de „eroină": dacă odată cu acest post nu iei în primire decît o burtă de gravidă şi o moarte tragică, e cazul să te gîndeşti dacă postul merită acceptat. S-a spus că, oricît de prost e filmul pe care l-a făcut Nicolaescu, actorii s-au comportat onorabil. Da, cei care au refuzat să apară în el. Nu cei de pe ecran: nu Iacob, nu Moldovan (care se aruncă asupra şansei de a face toate chestiile – plîns, dat ochii peste cap etc. – din care se zvoneşte că ar consta marea artă interpretativă) şi nu Maia Morgenstern (care, în rolul unei ziariste franceze revenite în România după 15 ani, supracalibrează într-un asemenea hal încît transformă un sărut de rămas-bun într-un fel de pantomimă smucită despre viaţa unei sfinte printre leproşi). Morgenstern are o lungă discuţie cu Vladimir Găitan şi Constantin Cotimanis (doi parlamentari) despre ce s-a schimbat şi ce nu s-a schimbat în aceşti 15 ani: miliardari de carton, guvernele hoţilor, cinismul Occidentului, biata ţărişoară – Nicolaescu şi co-scenaristul său, D.R. Popescu, le iau la învîrtit pe toate. Praf le fac. Doamnă, domnilor, lăsaţi-mă să vă spun un lucru care nu s-a schimbat: Nicolaescu face filme pe subiecte mari. Orice aţi crede acum despre Revoluţie, imaginile ei au o putere (fie ea şi tragi-comică) dărîmătoare. Ar fi mare păcat să se amestece, chiar şi-n mintea unui singur spectator, cu imaginile lui Nicolaescu.

trecerea prin reviste

Lemn de mahon cu furnir de trandafir

Pe patru picioruşe uşor curbate este plasată o cutie ovală din lemn. Cutia se prelungeşte în jos printr-un coş conic din atlaz plisat, de culoare oliv, pliseurile fiind prinse într-o pasmanterie.

A fost făcută în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, are o înălţime de 73 de cm şi un diametru de 40. Este o măsuţă de lucru de mînă din lemn de mahon cu furnir de trandafir, face parte din colecţia Muzeului Naţional de Istorie a Transilvaniei din Cluj şi apare pe coperta ultimului număr din revista *Antichităţi*.

Antichităţi România – o publicaţie „pentru pasionaţi" – apare o dată la fiecare două luni. O revistă despre piese de mobilier, obiecte decorative, ţesături, piese şi accesorii vestimentare, obiecte de podoabă, cărţi şi albume, afişe şi cărţi poştale. Intervalul de timp asupra căruia îşi concentrează atenţia este cel cuprins între a doua jumătate a secolului al XVIII-lea şi mijlocul secolului al XX-lea.

Iubitorii de artă şi cei care vor să se iniţieze în domeniul obiectelor vechi de artă (pentru că revista îşi doreşte să răspundă preocupărilor colecţionarilor „de a-şi îmbogăţi şi rafina cunoaşterea domeniului şi a limbajului de specialitate") găsesc în paginile revistei toate informaţiile necesare. *Antichităţi România,* care şi-a făcut debutul în peisajul publicisticii româneşti în luna decembrie a anului 2003, chiar dacă pare la prima vedere o revistă scrisă doar pentru avizaţi, este de fapt o invitaţie adresată tuturor iubitorilor de frumos.

Numărul din septembrie-octombrie începe cu prezentarea expoziţiei de fotografii Leonard Missone, deschisă la Muzeul Naţional de Artă al României pînă pe 13 noiembrie. Urmează rubrica „Stiluri, firme, autori": istoria „cassoni", adică lăzile de zestre ale perioadei Renaşterii florentine. Incursiunea în trecut continuă cu o prezentare generală a stilului neo-clasic, exemplificată cu prin pozele unor superbe piese de mobilier, datate din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea şi expuse în colecţiile Muzeului Naţional de Istorie din Cluj.

Apoi se intră într-una din încăperile casei germane de licitaţii „Quittenbaum", licitaţii tematice Art Nouveau şi Art Deco, care se desfăşoară în fiecare primăvară şi toamnă. Sînt prezentate pozele şi detaliile obiectelor licitate anul acesta, în lunile aprilie şi octombrie (inclusiv preţurile de vînzare ale exponatelor).

Urmează pagini dedicate modei de odinioară, partea a doua a unui documentar despre Paul Poiret – „prima vedetă din domeniul modei", un documentar despre moda societăţii româneşti în perioada fanariotă, expoziţii, informaţii despre piaţa românească de antichităţi, reportaje despre faimoasa sticlărie de artă a casei de licitaţii „Christie's", un foarte interesant documentar despre istoria obiectelor – canapeaua şi buchetiera – accesoriu la modă al secolului al XIX-lea; apoi un fel de fiolă folosită „pentru a păstra prospeţimea şi parfumul florilor ce se purtau pe costume sau în păr", pasiunea unui colecţionar olandez, stabilit în România, pentru jucăriile de colecţie, un articol incitant despre misterul colecţiei filatelice a regelui Carol al II-lea... eleganţa şi bunul-gust dintr-un timp trecut, regăsite într-o prezentare grafică excepţională a unui cuprins mai mult decît fascinant şi divers. **(S. G.)**

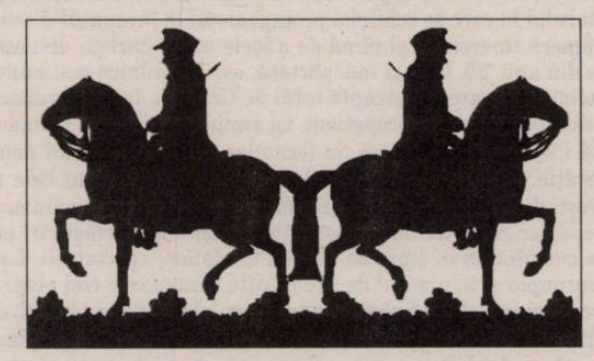

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Tangoasele

Mă obsedează solsolsolmibemol, de cînd l-am văzut pe Enescu, la Ateneu, gîrbovit, „atacînd" energic „a cincea".

Mă urmăreşte motivul principal – spasmul cel mai melodios auzit vreodată – din fantezia în fa minor a lui Schubert, la patru mîini, cele ale lui Radu Lupu şi Murray Perahia.

Mă trezesc dimineaţa, bărbierindu-mă, cu Yves Montand, „J'aime flâner sur les grands boulevards".

Mă fibrilizează din cînd în cînd, din gînd în gînd, „Ia-mă la braţ şi spune-mi tu"...

Mă ia cu tremur sub pleoapă – „nimic grav", decide doctorul – „Yesterday" al ştii tu cui.

Mă furnică – din nimic – „Besame, besame mucho" combinat cu „Lady be good".

Mă înjunghie „con delicatezza" Cherubinul pătimind în faţa Contesei.

Mă păleşte un dor după Scarlatti, domnul Scărlătescu al lui Caragiale, şi îl prind imediat pe drumul dintre casă şi chioşcul de ziare.

Mă lasă perplex (adjectiv consacrat de dl Pleşu) un vals briant al lui Chopin, masacrat într-o casă veche, ori de cîte ori merg pe o stradă de lîngă Gară, în plimbările mele matinale pentru a-mi trata claudicaţia intermitentă de la piciorul drept.

Mă strînge tare între ochi – ca să ucid o lacrimă inadmisibilă – uvertura la *Tannhäuser* pe care o dirijam în faţa patefonului, cînd părinţii mei nu erau acasă.

Mă simt de o inteligenţă intermitentă îngînînd îndelung „Sîrba în căruţă" cu Grigoraş Dinicu în rolul principal.

Mă bine dispune „Amorul e un copil pribeag" şi, în crescendo, mă înveseleşte că Nietzsche a putut prefera *Carmen* ca alternativă la Wagner.

Îmi dă avînt, în lupta cu claudicaţia, „Invitaţia la vals" a lui Carl Maria von Weber, pe care o ştiu pe dinafară, ca pe *Traviata*.

Mă folosesc nu o dată de „dublul" lui Bach pentru a mă pune, cum se cuvine, în paranteză.

Mă întorc la mine însumi programîndu-mi pe cortexul auditiv cîntecul lui Sam din, desigur, *Casablanca*.

Mă îmbărbătez, în lift, plecînd la redacţie, cu „aria spadei" din *Trubadurul*.

Mă enervez ori de cîte ori nu izbutesc să cînt pe scena din lăuntrul meu, curat, prologul foarte dificil la *Paiaţe*.

Mă întunec în multe ore din cele 24, atunci cînd îmi apare brusc, din nu ştiu ce tangoasă, Serge, Serge Gainsbourg, cîntînd cu ultimele sale puteri, trăgînd din eterna lui ţigară, „Ecce homo".

Mă surprind, chiar în şedinţe de redacţie, amintindu-mi de agonia lui Schubert cînd a cerut să vină lîngă el Beethoven şi îmi revin cît de cît cu Brel gemînd „Ne me quitte pas..."

Îmi spun deseori: „à Göttingen... à Göttingen", cu vocea Barbarei şi o mixez, fără teamă că aş face muzică uşoară (nu există muzică uşoară pentru cordul bătut de gînduri), cu „Pe cine aş fi iubit, dacă n-ai fi fost tu?..."

Încremenesc cînd mă fulgeră – în timpul unei fraze la masa de scris, ca acum – rondo-ul final, „*à la* polaka", din triplul concert beethovenian, cu Oistrah la vioară, Richter la pian şi Rostropovici la violoncel.

Masochist şi mezzoman, am crize cînd bruiez „Les feuilles mortes" a lui Kozma cu „Zborul cărăbuşului" auzit de Rimski-Korsakov.

Mă hărţuieşte ideea de a scrie articole fără cuvinte precum acele „Lieder ohne Worte", cîntecele fără cuvinte ale lui Mendelssohn-Bartholdy.

Nu mai ştiu de nici o claudicaţie intermitentă cînd o aud pe Maria Tănase blestemînd că „cine ţi-o mai lua cercei să se spînzure cu ei...".

Dintre toate melodiile lumii, refuz de ani de zile să-mi pun pe creierul din suflet impromptu-ul pe care i l-am cîntat profei mele anunţînd-o, în final, că renunţ la pian şi ea mi-a spus doar atît: „eşti un imbecil!".

În fine, sînt zilele acelea în care solsolsolmibemol se îmblînzeşte în „trois petites notes de musique" ale lui Gréco şi peste ele, neîndurător, se înalţă şi se prăvăleşte *Bolero*-ul lui Ravel cu care nu se mai poate minimaliza nimic, conform urletului din modulaţia finală – „ainsi va la vie".

Eugen ISTODOR

auto-jurnal

Nu există viaţă după maxitaxi!

Urci. Dai 15.000 la şofer. Eşti ultimul intrat, stai lejer în botul maxi-taxiului şi crezi că vezi în jurul tău. Sînt luminile blajine ale apusului. Maxi-taxiul opreşte şi te dai sau te dau alţii spre peretele maxi-taxiului. Nu mai vezi nimic afară, apusul ţi-a apus în gluga ăluia din faţă. Dar încă mai poţi privi ochii celorlaţi pasageri, uite, distingi vag liceanul cu mobil de gît, femeia cu geanta în braţe, bărbatul chel cu rucsac şi ceas subacvatic. O nouă staţie vine împreună cu un nou cot, mai ascuţit poate nu, dar mai indiferent decît primul. E semn că nu mai contezi pentru nimeni din jur. În jurul tău e noapte şi nu mai ai chef de poezie. Fuţi în gură apusul şi apoi, pe rînd, amurgul, răsăritul, vestul, estul, sudul. Chelia cu subacvatic e sub nasul tău, că ăla e un pitic, femeia are geanta prea mare şi singurul loc larg e înăuntrul genţii. Altă staţie. Gura ta alunecă şi suge cartonul de pe tavanul maxi-taxiului. Ochiul se taie în vreo tablă scoasă din chelia maxi-taxiului. Mîinile se încolăcesc pe sub creţul vreunei marmote pitice, spre a se prinde de un punct stabil de pe geam, dar nimeresc pumn şi şterg faţa vreunui pensionar. Omul cu pensie nereacţionînd, îi bagi un pumn pe sub mustaţă şi ajungi cu mîna spre geam. Acolo-ţi alunecă pe flegma unuia lăsată pe geam sau pe aburea la făcută de vreun mai vechi şobolan pitit sub geam. Nu-i nimic, bine că nu iei guma lipită şi scîrboasă a vreunuia între deşte. Vrei să urli? Ce să urli? Ce să spui, uite o frînă, uite înjurătura şoferului: morţii mă-tii cu Mercedesul tău cu tot, şi ierţi, nu mai ai ce năduf să-ţi reverşi. Coborîţi? – auzi. Realizezi că e o idioată ce vrea să coboare şi trebuie să se reverse, cum dracu' e mai grasă la coborîre, decît la urcare. Unde s-a pliat pînă acum ditamai huiduma? Şi te smulge din loc cu forţa aia oarbă a supravieţuitorului. S-o înjuri? Înjur-o! Hai revarsă-te, dar ce te faci? O silfidă nespălată, cu păr mult prea mult şi vopsit negru scîrbos, de morgă, e cu tocul pe piciorul tău şi vrea să-ţi facă loc să stai tu jos, ea să coboare la prima. Şi te aşezi. Prima oprire. Unul îţi sfîrtecă moţul nasului cu un cot. Intră în conserva pe patru roţi încă un pluton. E plutonul tău de execuţie! Ţii o babă în braţe şi te taie sub ceafă unghiile lungi, lungi ale ultimei mode promoţionale de pedichiură-manichiură din cartierul Pajura. Huo! Cui să te plîngi? Şoferul mai are trei deşte pe volan, jumătate e pe geamlîcul lui şi înjură tot ce-i taie drumul. Fiindcă e ignorat. Maxi-taxiul nici nu contează, nici noi nu contăm în păcăneaţa asta, în pîrţîitoarea asta. Ce rămîne din stoarcerea asta? Nervii tăi disting mirosuri? Culori? Vreo formă de viaţă? Nu există viaţă după maxi-taxi!

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Vinurile toamnei

Acum cînd strugurii s-au copt, cînd frunzele toamnei se pregătesc să ne părăsească, cînd butoaiele și tocitoarele sînt scoase de prin crame și pivnițe, vă dezvălui cîteva rețete de preparare a vinului. Ele sînt culese dintr-o carte de bucate ce a trecut prin mîinile mai multor boieri și boieroaice din secolul al XVIII-lea.

Vin doftoresc și crăiesc. Ia rădăcină de anghelină dram<uri> 16, galanga, cardamomo amomo (ghimbir), udagaci (lemn de aloes), ana dram<uri> 3, coji de lămîe, coji de năramză, sămînță de coliandru ana dram<uri> 4, grăunțe de genepro (ienupăr) dram<uri> 8, scorțișoară dram<uri> 12, cuișoare dram<uri> 2. Toate acéstea le pisează gros și le pune într-un săculeț de pînză supțire, rară, și-l leagă slab la gură. Deci îl spînzură într-un buriu (butoi) cu must de védre 10 și-l lasă să stea pînă în primăvară, cînd să pritocesc vinurile, și atuncea să scoți săculețul, iară de băut să să bea ca și alte vinuri noao.

Alt fel. Să iai strugurii și-i pune să să zvintéze la soare 4-5 zile, curățind broboanele céle putrede. Deci mustéște-i de-i fă must și ia de acest must védre 10-12 de-l bagă într-un buriu și pune înlăuntru, în buriul cu mustul, acéstea: anghelică tăiată bucăți dramu<ri> 80, coliandru întreg dram<uri> 40, cuișoare dram<uri> 3 și lasă-le înlăuntru să fiarbă mustul cu dînsele.

Alt fel. Să iai flori de lăuruscă (viță sălbatică) uscate bine la umbră, mîini 2, flori de soc iar uscate, mîini 2, coliandru pisat gros, mîini 3, pune-le într-un săculeț de pînză supțire, rară, și-l spînzură într-un buriu cu must, védre 10-12, să ajungă la mijloc, și lasă-l să stea să fiarbă cu el zile 10-12, storcîndu-l în bute în toate serile săculețul, apoi îl scoate și-l astupă bine buriul.

Alt fel. Să iai rozmarin, jaleș, izmă, pelin, ana mîini 2, să le pui într-un buriu cu vedre 10-20 vin roș, să fiarbă cu iale, într-un săculeț, cum se-au zis la célelalte vinuri, și după ce va fiarbe, să scoți săculețul cu erburile și să umpli buriul cu vin să stea plin.

Alt vin ce să zice bozun. Să iai vin védre 1, scorțișoară dram<uri> 20, cimbir (cimbru) dram<uri> 2, acéstea toate pisează-le gros; caculea nepisată dram 1. Pune-le într-un buriu să nu fie plin, ca să să poată zbate în toate ceasurile, și, astupîndu-l bine, lasă-l să stea 3 zile. Deci ia miare ocă 2, vin oca pol, fiarbe-o cu vinul, de o spumează bine și, după ce o vei spuma, lasă-o să să răcească, apoi o pune în buriu și-l cleatină buriul bine, să să amestece, vreo zi. Deci lasă-l să stea nemișcîndu-l nimic, și va fi făcut.

Alt fel. Să iai vin védre 1, scorțișoară dram<uri> 10, cuișoare dram<uri> 2, piper dram<uri> 5, cimbir dram<uri> 2, caculea dram<uri> 40, și le pune în buriu și-l améstecă zile 3. Deci pune miare ocă 2 curățită și-l lasă să să așază.

Alt fel, muselez. Să iai must dulce, védre 30, și-l fiarbe pînă ce va scădea védre 10, spumîndu-l des, apoi lasă-l să să răcească bine și-l bagă într-un buriu, lasîndu-l dășărt, că fiarbe de 3-4 dégete; apoi pune în el scorțișoară dram<uri> 50, cuișoare dram<uri> 8.

Vin ipocratic. Ia vin roș sau alb, védre 12, scorțișoară dram<uri> 20, cuișoare dram<uri> 4, cimbir dram<uri> 3; toate cîte s-au zis zdrobéște-le și le bagă în vin și lasă să fiarbă vinul cu iale. Și dupre ce să va așăza de fiert, astupă bine buriul ca să nu răsufle.

Mă întreb dacă vinurile se mai prepară și mai ales se mai aromatizează în aceeași manieră și astăzi! Unele din aceste plante și mirodenii nu ne sînt cunoscute nici măcar după nume. Sau cel puțin eu îmi exprim curiozitatea atunci cînd se vorbește de jaleș, care ar fi o plantă erbacee cu frunze ovale și flori purpurii, de cardamomo, o altă plantă erbacee, de galanga, se pare rizomul unei plante medicinale, sau de naramză, o varietate de citrice.

Da' zău c-aș încerca un „vin doftoresc și crăiesc", mai ales acum cu gripa asta!

Pentru alte rețete vezi *O lume într-o carte de bucate*, ediție îngrijită de Ioana Constantinescu, studiu introductiv de Matei Cazacu, Editura Fundației Culturale Române, 1997.

libertatea de impresie

La mulți ani, 102!

În vechiul autobuz care merge prin marginile Bucureștiului, între două cîrîituri ale schimbătorului de viteze (prin care parcă-și drege glasul dogit de mașină bătrînă), mi-am adus aminte de sistemul de transport din Londra (cel vizat astă-vară de teroriști). De autobuzele cu etaj, de taxiurile mari și mici, de trenuri, metrouri și vapoare. De cerul pe care nu cred să existe secundă din zi în care să nu vezi cel puțin un avion. Orașul are cinci aeroporturi, dintre care unul e considerat cel mai mare aeroport ne-american din lume (iar fiecare din celelalte e mult mai mare decît al nostru „Henri Coandă"). În Londra sînt cel puțin 50 de gări (nu e o greșeală). Rețeaua de metrouri are sute de kilometri, iar unele linii au fost construite în secolul al XIX-lea. Ți-ai putea închipui un fel de viermuială haotică la o scară gigantică. Și chiar așa ar fi, dacă totul n-ar fi organizat. Autobuzele sînt monitorizate prin satelit și în majoritatea stațiilor sînt tabele electronice care arată cîte minute mai sînt pînă vine următorul. Majoritatea taxiurilor au și ele GPS, iar șoferii introduc adresa la care trebuie să ajungă și apoi ascultă comenzile verbale ale aparatului: la stînga, la dreapta... (Nu înseamnă că nu se și rătăcesc.) Cursurile de taximetrie durează în Londra vreo doi ani. Circulația auto e și ea pe măsura celui mai mare oraș din Europa, dar există sisteme computerizate de reglare a semafoarelor în funcție de traficul a cărui intensitate e măsurată de senzori instalați în asfalt.

Trenurile respectă orarele la minut și odată am auzit în difuzoarele unei gări scuze pentru o întîrziere de 6 minute (care ulterior a și fost recuperată). Pe de altă parte, sînt așa de dese că aproape nu-ți pasă dacă pierzi unul. Metrourile vin și ele la intervale de două-trei minute. În toate gările, în vagoanele de tren și metrou, în stații și în cele mai multe autobuze, sînt camere de filmat care înregistrează non stop (CCTV-urile cu care au fost identificate și figurile teroriștilor de astă-vară). Unele autobuze au televizoare pentru pasageri. La fel și unele taxiuri. În autobuze (toate cu etaj) se stă rareori în picioare. Există sonerii prin care îl anunți pe șofer că vrei să oprească la stația următoare. La rîndul ei, Tamisa e străbătută de tot felul de ambarcațiuni mai mici sau mai mari. Pe deasupra sînt poduri pentru mașini, metrouri și trenuri. Unele se ridică la anumite ore ca să treacă vapoarele mai mari. Pe sub rîu sînt linii de metrou și tuneluri pentru mașini. Întregul oraș e ca un fel de ceasornic uriaș care funcționează fără greș, încastrat într-o structură jumătate medievală, jumătate ultramodernă. Și fără să deranjeze natura care își are partea ei (traversînd parcurile și zonele verzi, uneori vulpile sălbatice ajung pînă aproape în centru).

Bătrînul 102 continuă să înainteze cu eșapamentul fumegînd către Vitan-Bîrzești. Mi-aduc aminte că tipul ăsta de autobuz era nou pe la sfîrșitul anilor '70, cînd mergeam cu el la școală. O adevărată poezie, în care nimeni nu se va gîndi vreodată să pună o bombă.

Andrei MANOLESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

Case vechi și noi

După două luni și jumătate, m-am mutat înapoi în vechea mea casă, în care, înainte de renovări, locuiam deja de opt ani. Senzația, după orice renovare, mai ales dacă nu ești obișnuit cu schimbările dese, și, de fapt, nu-ți plac schimbările, nu este una prea plăcută. Mai curînd una ciudată, incertă: nu-ți vine să crezi că acea locuință, bine dotată cu gresie, faianță, parchet („concepte" pe care, deși le-ai folosit din plin, nu prea le-ai înțeles), cam ca în reclamele la nu știu ce credite, este aceeași cu vechiul tău bîrlog, în care te refugiai de lumea dezlănțuită. Termenul de „bîrlog" este – cred – mai potrivit cu ceea ce a însemnat pentru mine, pînă acum, o locuință: o vizuină afectivă, în care să mă pot retrage fără să-mi pese de ambiții deșarte sau gripe aviare și în care îmi pot stoca liniștită trecutul de care îmi pasă. Desigur, cu comoditățile de rigoare, fără de care nici un om respectabil al secolului XXI nu mai poate merge înainte: căldură, apă caldă, filtru de cafea, DVD player, cablu și Internet.

Acum, casa nu se mai integrează la fel de bine în categoria de bîrlog afectiv, ceea ce mă neliniștește: multe din lucrurile vechi au fost aruncate, iar din cele păstrate o mare parte sînt în saci misterioși, la care se ajunge cu greu. Plus că acum totul a fost conceput pe principiul funcțional, care te ajută să folosești eficient fiecare piesă de mobilier și dispozitiv tehnic. Un principiu binevenit, dar care, pe mine, personal, mă sperie, venind în contradicție cu modul de organizare a tuturor caselor în care am locuit pînă acum.

Cea în care am stat cel mai mult, în copilărie, a fost un apartament de bloc cu două camere de pe Șoseaua Giurgiului: practic, casa copilăriei mele. Acel apartament a devenit prototipul meu de locuință și, cînd a fost vorba să mă mut de la bloc, la casă cu curte, mi s-a părut de neconceput: decrețel de-al lui Ceaușescu, născut încartiruit, spațiile prea deschise îmi dădeau fiori. E drept că, la bunicii mei, mergeam zilnic și ei aveau casă cu curte: dar era doar un loc unde te simțeai aproape ca în vizită, un spațiu alternativ, și nu unul în care să înnoptezi. Noaptea, cînd rămîneam din cînd în cînd acolo, calmul din jur mă neliniștea.

Poate că de vină era și felul în care bunicii mei își decoraseră casa, unul de reminiscență rustică, care reflecta, probabil, spațiul din care plecaseră, de lîngă Cîmpulung Muscel. Șervetele cu motive populare, oalele de ceramică de pe pereți, amestecate cu tablourile înfățișînd pepenele tăiat și cîinii și rațele de ceramică nu reprezentau pentru mine un spațiu definitv familiar. Însă erau tolerabile, pentru că erau lucruri în care bunica mea investise, inclusiv sentimental, și peste așa ceva nu se trece ușor. Plus că tot ea, bunica mea, planta pe ici, pe colo, printre decorațiunile reci, cîte o mică pată caldă, cum ar fi o păpușă primită de la nu știu ce membru al familiei, o vedere de la mare sau de la Sinaia, poze cu unchiul meu în armată etc., lucruri care umanizau totul și făceau posibilă definiția de bîrlog afectiv.

Locuința din Șoseaua Giurgiului se încadra și mai bine în delimitarea de mai sus, dar era ceva mai mult: acolo erau construite diverse lumi, ca un fel de cuib în cuib, în care fiecare se putea simți ca acasă. Camera mea, de pildă, era un paradis al jucăriilor: decretată astfel, această descriere nu e decît anostă. Dar camera mea de atunci era mult mai mult de atît: felul în care erau așezate jucăriile în ea nu era întîmplător, ci se supunea unei mitologii, cu regulile ei bine stabilite. Animalele din pluș sau de cauciuc alcătuiau banda bună și organizau diverse acțiuni, iar noi, membrii familiei, împrumutam diverse indentități din desene animate și intram în joc firesc, precum Mary Poppins și copiii în desenele lui Bert. Și, cu toate acestea, reușeam să ștergem praful și parchetul, să mîncăm sănătos și să avem rufe curate.

Obiectele din casă însă erau departe de a fi prețioase: erau cîteva piese bune de mobilier, unele poate chiar ușor stil, nici unele kitsch. Criteriile pragmatice nu prea intrau în vederile noastre. Poate de aceea, cînd, la un moment dat, s-a pus problema mutării într-o casă mult mai mare, cu multă mobilă stil, pe care aproape ne-o lăsase o prietenă de-a noastră, am avut o violentă reacție de respingere. Dar despre asta, într-un număr viitor.

Teodor BACONSKY

turn înclinat

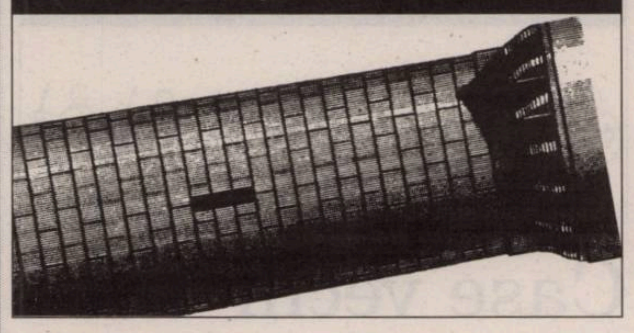

Indulgenţe?

De la Celsus la Nietzsche, creştinismul a tot fost criticat pentru tolerarea proştilor şi a infamilor. E drept că Evanghelia cuprinde pasaje curent interpretate în acest sens: sîntem fraţi, răul îi *locuieşte* pe unii, adică vine din altă parte... Dar tot Evanghelia cuprinde şi texte de semn contrar: Iisus în Templu! Furie şi lovituri de bici! Eu cred că adevărul are, precum briliantul, multiple faţete. Eşti creştin? Ai datoria să ierţi. Numai că proştii şi infamii nu se lasă, cel mai adesea, absolviţi. Dacă prostia traduce misterul fărădelegii, infamia e destinul prostului însurat cu fudulia funcţiei nemeritate, a carierei gonflabile (care nu s-a ciocnit, încă, de acul revelator). Prostia şi infamia sînt fapte sociale grave. Ne poluează bucuria de a trăi laolaltă. Ne intoxică dreptul la aer curat. Iată *(inter alia)* de ce detest patologia stîngismului radical: nu doar pentru că e pervers nerealistă, ci pentru că minte interesat, lăsînd larg deschisă calea spre infamie a proştilor agresivi.

Aş prefera să evit răstălmăcirea. Prostul nu e totuna cu acela pe care se întîmplă să-l depăşeşti intelectual. Infamul nu e acela care-şi permite să comită, impenitent, dublul maleficiilor pentru care tu, ca om întreg, te-ai acuza îndoit. Prostul adevărat e falsul inteligent. Iar infamul veritabil e orice ins care săvîrşeşte răul, convins că e îndreptăţit să o facă sau că e mereu nedreptăţit dacă nu o face.

Nutresc toată compasiunea pentru cei săraci cu duhul, dat fiind că sărăcia cu duhul implică fie umilitatea obiectivă, fie smerenia asumată. E admirabil să vezi un om slab de minte, care te priveşte dinăuntrul conştiinţei că nu poate mai mult. La fel, îi trec cu vederea pe răutăcioşii minori, care strică din neatenţie, din frivolitate ori din neştiinţă tot ceea ce ar putea lesne menaja, fie că e vorba despre sensibilitatea altora sau de obligaţiile lor profesionale. Nu-i pot însă accepta pe proştii cu parapon, iremediabil complexaţi, veninoşi & mîndri de propria mediocritate. Luaţi un idiot şi comandaţi-i orice: va executa ordinul, *simţind* însă momentul cînd trece frontiera dintre bine şi rău. Acestei supuneri uluite de teamă i se opune lipsa discernămîntului în cazul prostului cu pretenţii, care-şi justifică infamia prin iluzia sălcie că nu primeşte niciodată îndeajuns.

Creştinismul ca bombonică fondantă este, prin urmare, pură escrocherie. Dumnezeu este iubire, da. Însă e şi dreptate. O dimensiune o presupune pe cealaltă. Nu există iubire nedreaptă şi dreptate care suprimă dreptul la redempţiune. Cu singura condiţie ca *subiectul* să colaboreze. Or prostul infam, despre care scriu aici, e incapabil să se chestioneze. De cîte ori vrea să iubească, se iubeşte doar pe sine, pînă la oroarea narcisismului anonim. Şi de cîte ori caută dreptatea, şi-o atribuie dinainte, socotind bunul-simţ ca pe un duşman al „valorii" lui alienate.

Nici egalitarismul politiceşte corect, nici „evanghelismul" ipocrit n-au temeiuri pentru a salva, împotriva ei înseşi, prostia infamă. Cele două strategii de comunicare se înşeală şi vor să ne înşele, susţinînd că prostia e inocentă, aşa cum infamia e inodoră. Eroare. Prostia e rebutul invidios al umanităţii decăzute. Iar infamia pute de-ţi mută nasul din loc. A le încadra ideologic, într-o pseudo-perspectivă de asimilare colectivă, e un gest sinucigaş.

Din astfel de motive pledez, pînă la a mă lăsa învinovăţit de „extremism", pentru meritocraţie. Pentru o societate care nu admite ca proştii infami să-i determine ritmul. Îngăduinţa celor deştepţi şi „pietatea" sufletelor gingaşe păcătuiesc deopotrivă atunci cînd se „amuză" sau se „înduioşează" ori de cîte ori prostul infam – altminteri capabil de flaterii şi manevre ariviste – accede la o poziţie inadecvată. Azi aşa, mîine aşa, ne-am trezit captivi în coşmarul mitocăniei care face legea.

Socrate a fost un sfînt *ante litteram:* asaltat de proşti (pe care s-a căznit să-i înţelepţească) şi de infami (pe care i-a dispreţuit suveran), a băut, liniştit, cucuta. Se săturase să-i mai vadă, să-i mai audă şi să-i mai îndure. E sigur că Iisus Hristos s-ar fi înţeles de minune cu un asemenea ucenic.

Mihail NEAMŢU

Manifestul libertăţii şi religia fricii

La sfîrşit de veac XIX, Regatul Unit îşi trăia din plin ambiţiile identitare, în stil de mare cuceritor. Unii insulari reglementau politic capriciile exploziei demografice şi dozau financiar aspiraţiile revoluţiei industriale; alţii descopereau – acasă – temperaturile înalte ale febrei sportive şi riscurile avîntului misionar, peste hotare. Lumea întreagă părea să trăiască vremuri mai făţişe. Eroarea nu era tratată eufemistic. Valorile civilizaţiei creştine erau articulate într-o limbă cu vocaţii hegemonice. Conduşi de regina Victoria, britanicii îşi încredinţau nu doar copiii, ci fiecare maternitate, spital, ospiciu, vapor, colegiu academic sau staţie de tren unui patron spiritual. Purtînd un nume de sfînt serbat în calendarul Bisericii, acest mijlocitor ceresc lua în ocrotire noile locuri publice, umanizînd astfel saltul tehnologic al societăţii în plin neprevăzut. Vibrînd sub pulsul celor mulţi chemaţi, riturile de trecere ale urbanităţii rămîneau în custodia celor puţini aleşi. Cei din urmă moşteniseră acest drept. Călătoria lor pămîntească se sfîrşise cu bine. Încununaţi divin, sfinţii îşi ofereau acum protectoratul.

Acest adevăr a fost, timp de secole, piatră de temelie în edificiul complicat al pietăţii anglicane. Chiar fascinaţi de cele mai futuriste combinaţii artistice, inginerii Londrei victoriene n-ar fi îndrăznit să conteste o asemenea evidenţă. Sîntem undeva către 1870, într-un loc impozant, primitor şi foarte sigur. Clădită la doar cîţiva paşi de marea intersecţie feroviară *King's Cross*, gara *St. Pancras* era consacrată memoriei unui mucenic creştin. Un gest firesc, în linia unei tradiţii contestate totuşi pe continentul european: mai ales, peste mînecă. Era totuşi prea devreme pentru ca amnezia sau indiferenţa religioasă să fi putut face casă bună cu domeniile valorice ale coroanei britanice. Pentru cei mai sofisticaţi universitari, nominalismul nu era decît subiectul unei dezbateri fără miză. Logica intercesiunii rămînea incontestabilă într-o ţară care îşi slujea chemarea, unică, pe întreg mapamondul. Predicatorii tipăreau entuziast Biblii pentru colonii; teologii prosperau adăpîndu-se la proaspăt tradusele izvoare patristice; bisericile se zideau din abundenţă, lăsînd ziua de mîine să se îngrijească de-ale sale. Creştinii îl cinsteau pe martirul roman Pancratius, mereu în aceeaşi zi de primăvară: 12 mai. Mult mai tîrziu, acest frumos nume şi-a pierdut din popularitate. *St. Pancras / King's Cross* a devenit o simplă etichetă gemelară în reţeaua de transporturi a Capitalei. Excesul de trafic economic şi succesul cultural al secularizării l-au condamnat pe *St. Pancras* – deşi fără asprime – la o estetică marginalitate.

Pînă într-o zi de dată recentă: 9 iulie 2005. Atunci, carnagiul terorist de la *St. Pancras / King's Cross* al radicalilor islamici a proiectat Londra într-o stupoare mediatică şi-o mult mai durabilă dilemă existenţială. Două tipuri de morţi la două adîncimi – una în timp, alta în spaţiu – le-au fost subit aduse în faţă britanicilor treziţi la realitate. Două opţiuni finale – ambele omise din peisaj – au putut ilumina tabloul de comandă al unei minţi încă fascinate de înţelepciunea creştină. Litera care ucide a vorbit, fără să vrea, despre Duhul ocrotitor al sfîntului. Orfan crescut în Taormina Siciliei, Pangratie – ne spun unele sinaxare – murise de tînăr în persecuţiile lui Diocletian. Episcop în *Magna Graecia,* el a devenit ulterior faimos cu ajutorul Sf. Augustin de Canterbury (†605) care, odată ajuns în Anglia, a ridicat prima sa biserică în amintirea lui Pangratie. Deşi presărată cu anumite variabile necunoscute, povestea acestuia nu putea să nu rezoneze cu istoriile personale ale primilor convertiţi britanici. Răpus pe pămîntul unei alte insule barbare, Pangratie întrupase calităţile arhetipale ale martirului creştin. Înfruntînd opacitatea triumfalistă a unei false *pax romana,* omul lui Dumnezeu nu se folosise decît, riscant şi profetic, de arta rostirii. „Fără violenţă" – va fi spus Pangratie, confruntat cu ameninţările letale ale călăilor imperiali. Răspunsul a venit îndată, scris în alfabetul morţii şi pecetluit cu sînge. Studiat teologic, martiriul lui Pangratie ne apare ca un manifest al libertăţii de expresie asumate de Cuvîntul întrupat, răstignit şi înviat. Filozofic vorbind, opera unui martir *in persona Christi* se recomandă ca o virtute a detaşării înseninate. Departe de-a fi un ecou al încrîncenării, martiriul rămîne, pînă la ultimul detaliu, un act de conştiinţă. El defineşte regula supremei abnegaţii creştine. Răsturnînd premisele nihilismului consumerist – mai vechi sau mai nou –, martiriul lui Pangratie ne face astăzi două obiecţii fundamentale. Mai întîi, filozoful liberal află că nu totul are un preţ, deschis infinitei negocieri; totodată, zelotul religios descoperă că adevărul nu se impune cu forţa. Dimpotrivă, el nu poate fi îmbrăţişat decît prin exemplul iubirii de străini.

Martiriul lui Pangratie diferă în toate privinţele – ca motivaţie, formă şi conţinut – de moartea suicidară a fundamentaliştilor islamici care au orchestrat atacul asupra cetăţenilor londonezi. Cauza finală a terorismului jihadic este, se ştie, idealul politic al unui califat universal *(umma)* aşezat sub imperativul supunerii *(islam)* oarbe. Cauza eficientă este, cel puţin printre infideli, bomba cu exploziv. Necredincioşii nu vor înţelege măreţia acestui vis sultanic decît declanşînd, în subteranele psihismului uman, motorul pulverizant al fricii. Sloganul: *sapere obedire!* Marea contrafacere a acestui „martiraj" e demonstrată de contrastul între reveriile utopice ale idealului teocratic şi bricolajul crud al terorismului de masă. În bezna acestei ideologii a urii, suicidul capătă valenţe eroice prin asociere cu omuciderea. „Sacrificiul" înseamnă, înainte de orice, sacrificarea vieţii celuilalt. Aproapele – rămas uneori un simplu concetăţean – se cuvine eliminat atîta vreme cît el mai revendică, pentru sine şi familia sa, gajul neatîrnării. Exprimarea destinsă e privită ca un afront adus evidenţei. Spaţiul pentru dialog trebuie evacuat ca supremă futilitate. De ce? Întrucît extremiştii islamici îşi arogă o cunoaştere a absolutului fără intermediari. Pentru slujitorii crimei, competenţa religioasă de tip vizionar se aplică negreşit în toate celelalte domenii ale experienţei umane, începînd cu sfera politicii şi terminînd cu domeniul vestimentar.

Mişcaţi de martiriul Sf. Pangratie şi oripilaţi de atacul terorist din subteranele Londrei, creştinii maturizaţi de experienţa istorică a modernităţii vor şti că sfera politicii nu poate fi reglementată propoziţional, univoc şi dogmatic, în termenii derivaţi ai teologiei. Adevărul revelat nu se traduce niciodată mecanic într-un limbaj chemat să acomodeze determinările particulare ale finitudinii umane. Crezul universal al Bisericii poate cere, în circumstanţe adverse, martiriul. Niciodată însă ideologia politică a unei elite sau majorităţi care a fost sedusă de retorica autovictimizării. Din martiriul lui Pangratie şi sminteala Crucii – despre care vorbeşte numele celebrei staţii de tren londoneze *(St. Pancras / King's Cross)* – putem deduce care este preţul ultim al libertăţii asumate. Pentru curajul de a-şi fi cerut dreptul la Cuvînt, în dimineaţa de 7 iulie 2005, Pangratie a fost ucis pentru a doua oară. Oare în zadar?

Mirel BĂNICĂ

Primeşte-l, Doamne, ca pe-un leac

V. poartă cu mîndrie un tricou negru imprimat cu imaginea unui călugăr trapist, jovial, care ridică spre cer o halbă cu bere din care se prelinge o spumă abundentă. Tricoul este inscripţionat cu litere mari, chirilice. Nu m-am înşelat, este cumpărat din capitala de peste Prut. Posesorul tricoului negru traduce din ruseşte, puţin blazat: *Primeşte-l, Doamne, ca pe-un leac*. Dezavantajul de a avea un tricou *diferit* într-o lume de tricouri prea europene. Pe V., nomenclatorul meseriilor din România îl denumeşte sec „educator stradal". În realitate, el se ocupă de dependenţii de droguri dure ai oraşului Bucureşti. A terminat studii de asistenţă socială şi filozofie. O bursă „Erasmus" în Franţa l-a convins că aceasta este calea pe care trebuie să meargă.

Se pregăteşte cu atenţie maşina cu care urmează să ne deplasăm într-una din *zonele* sensibile ale oraşului. Un *kit* conţine apă distilată, 50 de seringi sterile, tampoane cu alcool, prezervative şi o broşură despre riscurile utilizării drogurilor. Venele se „termină" după aproximativ 5 ani de utilizare, în funcţie de constituţia şi igiena individului. Privesc desenul corpului uman din broşură, trasat în culorile topografiei dependenţei. Cînd nu mai sînt vene disponibile pe mîini şi picioare, se trece la cap şi regiunea inghinală. Două zone marcate cu culoare roşie, cu risc maxim pentru utilizator.

Oamenii pe care îi vom întîlni în această seară dulce de toamnă sînt consumatori de heroină. Un drog „ieftin". O „bilă" costă cam 25-30 de lei noi. Uneori au nevoie de trei pe zi. Aceşti bani sînt imposibil de obţinut de un om care lucrează cinstit. De unde şi delicvenţa asociată consumului de droguri. Disperarea şi efortul depus pentru a cîştiga doza zilnică. Drogul bogaţilor este cocaina: aproximativ 100 de euro gramul. „Furnizează un sentiment pur al puterii" – îmi spune V., cu o voce cumpănită. Îl întreb care sînt relaţiile echipei cu Poliţia. Greu de definit. Două entităţi care se cunosc şi nu se ignoră, dar nu interacţionează în mod direct pe teren. Oricum, asociaţia lor lucrează cu *nick-name*-uri pentru a proteja identitatea celor pe care îi au în evidenţă. MAR 78 RAD 09 M. Dealer-i? Nu, nu i-au văzut niciodată şi, oricum, actul în sine, *deal*-ul, nu se face la vedere.

Continuăm să discutăm în maşina care se deplasează cu viteză de melc în aglomeraţie. La volan se găseşte A., medic originar din Grecia. Este medic-rezident şi voluntar al asociaţiei, vorbeşte limba română cu un accent delicios. Zîmbeşte puţin cam nervos cînd un alt membru al echipei îi spune că a apreciat mai mult ca oraş turistic Istanbulul decît Atena. Există cazuri în care cei pe care îi ajută au reuşit să renunţe la heroină? Cei din maşină zîmbesc trist, la unison, provocaţi de „naivitatea" întrebării mele. Aproape niciodată. S-a întîmplat uneori să renunţe pe perioade scurte de timp, de maxim doi ani, dar „memoria chimică" a drogului s-a dovedit mai puternică decît voinţa lor. Cele mai mari probleme se întîlnesc în închisori, unde servajul brutal are efecte dezastruoase asupra individului. Gardienii nu pot şi nu vor să-i înţeleagă pe dependenţi. Şi oare ar exista o soluţie?

Oricît ar părea de ciudat, lui V. îi „plac" drogaţii, curajul lor de a fi diferiţi, de a nu se plia în modelul general acceptat al societăţii, dar îl enervează ipocrizia instituţiilor statului care aproape ignoră gravitatea acestei probleme. Au întîlnit vreodată pe „zonă" reprezentanţi ai Bisericii/lor, care să facă misiune spirituală şi socială, în acelaşi timp? Niciodată. Cunosc doar cazul unor neo-protestanţi care au încercat să se implice. Fără succes. Nu îmi pot spune exact din ce motive misiunile religioase au eşuat. Aceşti tineri, pe care îi însoţesc, au aerul că *ştiu* că sînt extrem de utili societăţii, dar nu vor să o arate cu orice preţ. Schimbă seringile uzate ale celor pe care îi numim cu lejeritate şi dispreţ „drogaţi", aşa cum alţii schimbă pamperşii copiilor perfecţi din reclamele TV. Occidentalii care lucrează în organizaţii similare au avut o impresie bună asupra a ceea ce fac. Da, în Rusia şi Ucraina sînt probleme mult mai mari ca la noi, din cauza „mediului", mult mai dur. Dar nu-mi spun ce poate mai fi „dur" decît ceea ce trăiesc ei aproape zilnic.

Ajungem *pe zonă*. Oprim maşina între blocurile delabrate, în inima cartierului ghetou. Afişele jupuite ale candidaţilor la primăria de sector încă mai agonizează pe zidurile leproase. În viaţa politică a oraşului Bucureşti, măcar adezivul de pe dosul afişelor se dovedeşte a fi de calitate. Sîntem înconjuraţi imediat de o duzină de persoane. Înainte de a părăsi cochilia protectoare a maşinii, repetăm consemnul iniţial: dacă situaţia degenerează, ne urcăm cu toţii în maşină şi plecăm imediat. Echipa ştie foarte bine ce are de făcut. Seringile uzate se recuperează în containere de plastic, pentru a fi anihilate, se distribuie *kit*-urile, se dau sfaturi medicale. Nu se poate realiza un portret-robot al consumatorului de droguri dure, dar se poate vedea, în schimb, pe chipul lor, cît de afectaţi sînt de „otrava" de care sînt dependenţi. După ce intră în posesia *kit*-ului, pleacă rapid, cu capul plecat, strîngînd la piept preţiosul obiect. Nimeni nu spune „mulţumesc". Nu îşi dau seama că serviciul care li se oferă este pus pe picioare cu multe eforturi,

© S. Ivanoschi

cu fonduri obţinute prin adevărate bătălii administrative. „Au impresia că aşa ceva li se *cuvine*" – îmi spune S. cu o amărăciune pe care nu o poate disimula.

Un bărbat tînăr, îmbrăcat cu o geacă uzată, gen „aviator american", se apropie ezitant de noi. În mînă ţine o sacoşă de plastic murdară. S. înţelege rapid despre ce este vorba, scoate repede din portbagaj o pereche de mănuşi de latex şi un container galben. Bărbatul tînăr care ar fi putut fi aviator, începe transbordarea seringilor din punga de plastic în container, cu aceleaşi gesturi cu care un vînzător de legume din Piaţa Obor îşi descarcă marfa în sacoşa de plastic a clientului grăbit. Nu îşi poate stăpîni mîinile, o parte din seringi cad pe lîngă gura deschisă a containerului.

Imaginea este „tare", suficient de tare pentru a atrage atenţia trecătorilor cartierului, cei despre care nu poţi afirma că nu au văzut destulă locuind acolo. Unul dintre aceştia se opreşte şi se închină (la propriu), urmărind cu curiozitate ceea e facem. *Gheorghiţă din Clejani* – se recomandă tînărul. Dialogul se leagă instantaneu în jurul lăutarilor care i-au făcut celebru satul în lume graţie artei muzicale brute puse la lucru de management occidental. Gheorghiţă munceşte în Spania, face parte din categoria celor pe care Guvernul îi numeşte tehnic „români de pretutindeni", ignorîndu-i total, de fapt. Îşi vizitează rudele care locuiesc în apropiere şi ne mărturiseşte înfricoşat că aşa ceva nu a „văzut nici *prin* Spania". Apoi se plînge de nemernicia lăutarilor celor tineri, care cheltuiesc prea uşor banii cîştigaţi din turneele din Occident pe „prostii", fără a preciza însă care sînt acelea. Pare sincer afectat de ceea ce vede, dar continuă să ne urmărească hulpav cu privirea.

„270 de seringi" – aproximează S., închizînd cu un gest expert containerul. Unii dintre cei prezenţi îşi exhibă teatral plăgile lăsate de înţepături. Vor să obţină doze suplimentare dintr-un unguent special, distribuit şi acesta gratuit, necesar îngrijirii venelor şi ţesutului distrus de acele metalice. Numai că acest unguent are şi efect antireumatic, ceea ce dă naştere unui mic trafic între cei care ar avea nevoie de el, dar au nevoie şi de bani, şi cei care au ceva bani, dar au şi reumatism. O ţigancă bătrînă, cu un *cap de expresie* excepţional, mă trage de o parte şi îmi spune hotărît să nu mai distribuim unguent „oricui", pentru că „drogaţii le vinde, mamă, face bani pe dosul vostru". Apoi mă roagă dacă nu putem să-i facem şi ei rost de un „tubuşor cît de mic", pentru că o dor picioarele de la cît a stat în piaţă... Nici ea nu dă nici un semn cum că ar fi înţeles că ar fi vorba de un serviciu voluntar şi gratuit, ca majoritatea din cei care ne înconjoară.

V. dialoghează intens cu un puşti de 10-12 ani, care se jură pe toţi sfinţii că are o „nevastă" şi îi trebuie şi lui prezervative. *În seara asta* – repetă puştiul obsesiv – *în seara asta*. Aşa cum ţigara ce o poartă după ureche îi legitimează intrarea în lumea adulţilor, simplul gest de a *cere* un prezervativ, în mijlocul celor de o vîrstă cu el, îi dă un plus de prestanţă. Îi dăm un prezervativ pe care îl flutură ca un trofeu, cu care dispare printre blocurile bolnave de lepra periferiei. Prezervative cere şi tînăra de 16-17 ani care ţine în braţe o fetiţă cu ochi albaştri-verzi de păpuşă. O păpuşă fragilă, murdară, prost hrănită şi îngrijită. Mama ne mărturiseşte printre lacrimi că nu mai doreşte alt copil pentru că nu are cu ce să-l crească.

S., singurul personaj feminin al echipei, are probleme: unul dintre cei care ne înconjoară o acuză că refuză să-i dea *kit*-ul care i se cuvine. Ştim ca toţii că şi-a luat ceea ce i se cuvine printre primii, încă de la sosirea noastră pe *zonă*. Bărbatul începe să ţipe şi să ne ameninţe. Tensiunea urcă vizibil în grupul celor care aşteptau pînă atunci nerăbdători, dar totuşi ascultători. Studiu aplicat de psihologie a mulţimilor: sîntem înconjuraţi dintr-o dată, simţim cum pragul roşu al furiei ce nu va mai putea fi stăpînită va fi atins în curînd. V. ezită între a ne urca în maşină pentru a pleca sau a încerca să-l potolim pe cel ce a provocat dezordinea. Optăm pentru cea de-a doua variantă; situaţia reintră încet, încet în normal, dar toţi simţim că am riscat.

Timpul trece extrem de repede. Bătrîna ţigancă şi Gheorghiţă din Clejani ne-au părăsit de multă vreme. Ultimii doritori intră în posesia *kit*-ului care le salvează încă o dată viaţa, pînă la doza fatală. Se aude clar vibraţia reactoarelor unui avion de pasageri ce zboară la joasă altitudine, deviat pe o rută de aşteptare. Gînduri banale îmi trec prin minte: de acolo de sus, toţi sîntem la fel, mici şi neînsemnaţi. Cineva aprinde un foc din cutii de plastic goale. Un copil aruncă în flacăra anemică un pantof de damă, pierdut de o Cenuşăreasă de cartier, ce nu va fi salvată niciodată de un prinţ şarmant. În această *zonă* vieţuiesc doar prinţi ai manelelor. Strîngem totul şi plecăm. Nu ştiu de ce, mă simt vinovat şi îmi vine să-mi cer scuze în numele tuturor celor pe care îi văd prin geamurile maşinii pe luxosul bulevard străbătut în viteză, de data aceasta. Este ora 22,30.

În România, conceptul de harm reduction *(reducerea riscului de droguri injectabile) este relativ puţin cunoscut şi controversat ca metodă de prevenire a infecţiei cu HIV şi a hepatitelor B şi C în rîndul populaţiilor vulnerabile cu comportament de risc, în speţă consumatori de droguri injectabile. Ignorat pînă nu de mult de către factorii de decizie, finanţatorii şi ofertanţii de servicii, conceptul de reducere a riscului asociat consumului de droguri injectabile devine piatra de încercare în faţa unor* influenta *cum ar fi creşterea numărului consumatorilor de droguri injectabile. [...] Programele de tip* harm reduction *sînt componente esenţiale ale programelor de prevenire şi tratament HIV şi ar trebui să fie văzute ca parte integrantă a unei strategii de reducere a cererii de droguri. (Sursa:* Ghidul consumatorului de droguri injectabile, *ARAS, 2003 şi OMS)*

P.S. Mulţumesc ARAS (Asociaţiei Române Anti-SIDA) pentru sprijinul acordat în scrierea rîndurilor de mai sus.

deltafi
bucureşti 93.5fm
iaşi 97.9fm
craiova 94fm
Actualitatea Altfel
un dialog între Luca Niculescu şi un invitat, personalitate a vieţii culturale, politice sau sociale româneşti.
de luni până joi
între 17:10 şi 18:00

o perspectivă transatlantică

Melvyn KRAUSS

Europa în aşteptarea Katrinei sale

Europenii l-au urmărit pe preşedintele Bush poticnindu-se în faţa morţii, a distrugerii şi a haosului aduse de uraganul Katrina în New Orleans şi unii nu s-au putut abţine să se bată pe umăr şi să-şi spună: „Mulţumim lui Dumnezeu pentru solidaritatea noastră socială".

Toţi europenii – nu numai cei de stînga – au fost şocaţi şi revoltaţi de ceea ce Katrina a demonstrat, şi anume că nu există o limită inferioară pentru săracii Americii. Dar această sensibilitate şi această îngrijorare sînt autosuficiente pentru că permit europenilor să treacă uşor peste problemele reale pe care le au acum din cauza mult lăudatei solidarităţi sociale.

În timp ce doctrina europeană a solidarităţii sociale propovăduieşte echitatea şi egalitatea, ea maschează totuşi o „societate a iniţiaţilor" care este în mod spectaculos nedreaptă la limita superioară a veniturilor. Elitele statului social au parte de cei mai buni doctori, cele mai bune locuri la concerte, cele mai bune apartamente în cele mai bune cartiere, şi aşa mai departe, din cauza refuzului încăpăţînat al Europei de a utiliza preţurile şi mecanismul pieţei pentru alocarea bunurilor importante şi a serviciilor. Celor din afara acestui cerc al iniţiaţilor le este dificil să concureze atunci cînd „cine ce obţine" depinde de legătura cu anumiţi oameni.

În mod surprinzător, atitudinea faţă de elite în Europa s-ar putea să nu fie foarte diferită de cea din America. America îşi favorizează elitele acordîndu-le reduceri de taxe pe venit. Europa favorizează elitele împingîndu-le în fruntea listelor de aşteptare şi acordîndu-le scutiri de taxe pe capital.

Chiar dacă situaţia ruşinoasă din New Orleans nu ar putea apărea în Europa, solidaritatea socială europeană nu-şi atinge obiectivele faţă de grupurile sociale cu venituri mici, care nu beneficiază suficient de pe urma creşterii economice. Aceasta este probabil slăbiciunea cea mai evidentă a statului social. Deşi solidaritatea socială şi creşterea economică nu sînt incompatibile, europenii – într-o manieră neînţeleaptă – au optat pentru diferite modele ineficiente ale statului social.

„Piaţa muncii este cheia" – spune preşedintele Bundesbank, Axel Weber, un social-democrat numit recent în funcţie de Gerhard Schroeder. „Avem nevoie în Europa de pieţe ale muncii mai flexibile şi de mai multe reforme structurale."

Sindicatele au adoptat ideea că muncitorul are dreptul nu numai la un loc de muncă, ci la un loc de muncă în regiunea şi la compania la care vrea el.

Dar solidaritatea socială europeană s-a realizat de prea multe ori prin intervenţii directe costisitoare pe piaţa muncii, mai puţin prin metode de piaţă, neutre. De exemplu, pentru a proteja locurile de muncă, statul european social a făcut dificilă, pentru companii, concedierea angajaţilor. Dar cel ce nu poate fi concediat nu poate fi nici angajat, iar cel care nu poate fi angajat nu va demisiona. Acest lucru înseamnă că şomerii nu-şi pot găsi de lucru (deşi există lucruri pe care le pot face), iar cei angajaţi nu se vor muta la locuri de muncă potenţial mai bune. Rezultatul inevitabil este o rată mare a şomajului şi imobilitatea forţei de muncă.

Dar situaţia nu trebuie să fie în mod necesar aşa. Redistribuirea socială poate fi efectuată mai degrabă prin măsuri fiscale decît prin intervenţia directă pe piaţa muncii. Aşa se făcea la începuturile statului social. Dar, odată cu „revoluţia drepturilor forţei de muncă" din anii '60 şi '70, sindicatele au adoptat ideea că muncitorul are dreptul nu numai la un loc de muncă, ci la un loc de muncă în regiunea şi la compania la care vrea el. Această versiune a statului social s-a dovedit devastatoare pentru locurile de muncă şi creşterea economică din Europa.

Deşi stînga din Europa se bucură cînd poate spune după Katrina: „Mulţumim lui Dumnezeu pentru solidaritatea noastră socială", există o incertitudine mare chiar în legătură cu definiţia acestei solidarităţi. Omogenitatea statelor europene se află în descreştere în condiţiile în care imigranţii îi pun la încercare solidaritatea, iar Uniunea Europeană se află în faţa unei dileme similare: un olandez din Amsterdam ar trebui să se simtă la fel de solidar cu un grec din Atena ca şi cu un olandez din Rotterdam?

Ceea ce ne aduce din nou la subiectul Katrina. S-a spus şi s-a scris mult după dezastru despre cît de puţin pare să le pese americanilor unii de alţii. Nu se poate nega că e greu să-i determini pe oamenii din New York, Maine sau Utah să ofere entuziast bani pentru digurile din New Orleans – cel puţin nu pînă apare o criză puternică.

Dar oare în Europa este atît de diferit? Vor finanţa olandezii cu entuziasm infrastructura publică din Grecia? Vor finanţa grecii digurile din Olanda? Dacă luăm Uniunea Europeană ca termen de referinţă, solidaritatea socială între statele membre nu pare a fi foarte diferită de cea dintre statele americane.

Fără îndoială că Statele Unite ale Americii au probleme reale, acum sporite, cu distribuirea corectă a veniturilor sale. Dar europenii ar trebui să-şi tempereze criticile şi să realizeze că Europa are probleme similare.

__Melvyn Krauss__ este senior fellow *la Hoover Institution, Stanford University.*

Copyright: Project Syndicate, 2005
www.project-syndicate.org

Cristian LUPŞA

Internetul, groparul presei tradiţionale

În 1997, cînd am încercat să-l conving pe tata că e cazul să „ne punem net," una din gogoşile pe care i le-am servit a fost că vom putea fi la curent cu ultimele ştiri. Apocalipsa electronică era un adevăr la care te puteai conecta. Ziarele aveau să fie primele victime.

În 2000, cînd americanii au investit excesiv într-un Internet nepregătit, scepticii s-au amuzat nevoie mare; lumea n-avea să-şi închidă ziarele. Dar azi tradiţionaliştii nu se mai amuză. Internetul le suflă din nou în ceafă şi acum arde rău.

Să fie clar, Internetul nu e singurul duşman. Media partizană gen Fox News, goana după profit a proprietarilor şi salariile mici creează destule probleme. La asta se adaugă concedieri masive – în septembrie o serie de ziare americane au anunţat că vor pune pe liber 25, 50 sau 75 de angajaţi, care vor pleca în funcţie de nevoile patronului.

În acest climat, platforma electronică abia aşteaptă să dea lovitura de graţie.

Majoritatea celor între 18 şi 29 de ani nu mai citesc ziare, deşi consumă media cu polonicul. Crescută cu keyboard-ul în braţe, generaţia online îşi culege singură ştirile, preferînd selecţia fără intermediari. Americanii între 8 şi 18 ani petrec 43 de minute pe zi cu presă scrisă şi peste şase ore cu media electronică. Teoretic nu e nimic rău în a-ţi selecta singur sursele, dar tendinţa omenească trimite cititorul către cei ce îi împărtăşesc ideile. Cauţi doar ştiri despre ciocolată, pentru că te doare în cot de vanilie. Sau citeşti doar publicaţiile care ţin cu partidul tău.

În America, politica a creat o falie între presă şi public. Alegerile din 2000, cîştigate la Curtea Supremă de George W. Bush, au dat tonul unei polarizări politice perfecte pentru era electronică. Ambele partide au profitat de scindarea ţării şi au început să folosească forţa şi promptitudinea Internetului pentru a-şi ţine suporterii în priză.

Republicanii, întotdeauna cu un pas în faţa democraţilor cînd e vorba de mobilizare, au reuşit la scurt timp să eticheteze presa ca fiind „prea liberală." Eticheta stă şi azi lipită zdravăn, iar giganţi precum *New York Times*, *Los Angeles Times*, revista *TIME*, canalele publice de radio şi televiziune – toate sînt privite de unii alegători ca fiind complici într-un atac asupra valorilor americane, asupra religiei şi politicienilor de dreapta.

Falia politică s-a combinat cu invenţia web logului sau blog-ului, o tehnologie simplistă care permite oricărui netist să devină autor. Dacă pînă prin 2002 trebuia să ştii un minim de programare ca să-ţi faci o pagină de net, blog-ul e perfect pentru analfabetul electronic. Popularitatea blogurilor a explodat în ultimii doi ani, iar dezbaterea legată de statutul bloger-ului ca jurnalist, e departe de a fi încheiată. În timpul alegerilor din 2004, presa americană a început să citească blog-uri, realizînd că a stat deoparte, în timp ce o gaşcă de anonimi adunau sute de mii de cititori. Secretul succesului unui blog e simplu: aruncă o informaţie de mîna a treia sau un zvon neverificat pe net, iar cei care sînt de acord cu tine te vor încorona rege al presei alternative.

Aruncă o informaţie de mîna a treia sau un zvon neverificat pe net, iar cei care sînt de acord cu tine te vor încorona rege al presei alternative

Aproape 30% dintre netiştii americani au un blog. Majoritatea scriu despre vizita la dentist sau ultimele concerte la care au ţopăit, dar sînt destui care scriu despre ce se întîmplă în politică, economie şi societate – numărul blogurilor active e estimat la şapte milioane.

Presa nu poate ignora blog-urile pentru că, asemenea canalelor de ştiri, ele exploatează aşa numitul „efect CNN": desfăşurarea ştirilor în timp real, cu imagini mişcătoare cu tot. Ştirile au încetat să fie un concept pasiv preluat din paginile cotidienelor. CNN a creat o realitate imediată, aducînd cu sine o dependenţă de informaţii şi senzaţia de-a fi în pas cu lumea. Blog-urile fac acelaşi lucru. Reacţionează imediat, iar consumatorul ştie că reacţia va veni. Pînă a doua zi dimineaţă cînd apare ziarul, el e deja mai mult sau mai puţin satisfăcut.

Presa veche învaţă noile trucuri; multe ziare au blog-uri, iar altele încearcă să publice informaţii, imediat ce sînt colectate. Dar e greu de crezut că publicul pierdut se va mai întoarce.

Jurnalismul american e clădit pe următorul principiu: presa oferă informaţii ce ajută cetăţeanul să se autoguverneze. Ideea e unul din pilonii democraţiei americane – o astfel de presă serveşte adevărul şi e independentă. Nici vorbă – spun criticii. Presa e vîndută profitului, iar astăzi tremură de frică în faţa unei armate de scribi în pijama.

Ciudat e că din ce în ce mai mulţi jurnalişti de modă veche îşi deschid blog-uri, aparent muncind din greu să-şi sape propria groapă. Numeşte-l „efectul Romenesko" – spune Mark Jurkowitz, critic de media pentru un ziar din Boston. Romenesko e un fel de gară electronică în care sosesc continuu trenuri cu ştiri şi analize despre jurnalism. În fiecare zi, Romenesko merge la muncă (o cafenea în Chicago cu *wireless* gratis) şi adună tot ce scrie presa despre presă.

Prin Romenesko, cei din afară au o vedere neobstrucţionată a scandalurilor din redacţii, a gafelor, a falimentelor şi a fricii. Jurnaliştii au devenit atît de auto-absorbiţi, încît o vizită la Romenesko e la fel de necesară ca micul dejun. E un cult voyeuristic – o sumedenie de gazetari stînd pe punte, holbîndu-se fascinaţi la aisberg, în timp ce o mînă de idealişti luptă să întoarcă vasul către ape liniştite.

Să presupunem că presa se va trezi şi va începe să funcţioneze atît de bine, încît cetăţeanul o va considera indispensabilă. Mai rămîne o singură problemă – un al doilea iceberg. Deşi publicul plăteşte pentru ziar, publicitatea plăteşte salariile şi aduce bani. Iar publicitatea, în special mica publicitate, începe să se mute pe Internet. Anunţurile, o sursă vitală de venit pentru săptămînalele alternative, e dominată de craigslist.org, un site care domină toată gama de anunţuri într-o serie de oraşe americane.

În momentul în care publicitatea nu te va mai ajuta să publici, degeaba va scoate vecinul 50 de cenţi să cumpere; tot el e cel care a decis să-şi pună anunţul pe net, în loc să cumpere spaţiu în ziar.

__Cristian Lupşa__, jurnalist, lucrează la „Proiectul pentru Excelenţă în Jurnalism", Washington, D.C.

ROMÂNIA LA RAPORT
cu Andreea PORA
MIXFM
Un dialog în FM
în care
întrebările nu rămîn
fără răspuns
5
ORA 17:00
de Luni pînă Vineri
mesaje la: romanialaraport@infomix.ro

Ca urmare a intervenţiei profesorului dr. Andrei Firică despre situaţia din spitalul „Colentina“ (Dilema veche, *nr. 88, 23-29 septembrie), primim un drept la replică semnat de actualul director al spitalului, dr. Sorin Simion. Îl publicăm, după ce am tăiat toată partea de atac la persoană, referitoare la trecutul comunist al profesorului Firică. „Nu e în chestie.“ Nu ni se pare corect să declanşăm procesul comunismului începînd cu ortopedia, el ar trebui început, poate, de la bolile inimii şi ale creierului. (**M. B.**)*

Drept la replică

– răspuns la articolul apărut în nr. 88, an II, din 23 septembrie 2005 al revistei Dilema veche –

Spitalul Clinic „Colentina“ are aproximativ 1.500 de angajaţi, din care, în jur de 100 sînt cadre universitare, membri ai UMF „Carol Davila“ Bucureşti cea mai veche, mai mare şi mai importantă facultate de medicină din ţară.

● După cum probabil Andrei Firică nu vrea să ştie, într-un spital clinic nu poate funcţiona decît o universitate de medicină. La Spitalul Clinic „Colentina“, unica universitate de medicină cu care se colaborează este U.M.F. „Carol Davila“ Bucureşti.

● „Anonimul“ despre care vorbeşte semnatarul, de data aceasta, al scrisorii-articol, este autor a şase tratate de referinţă în domeniul chirurgical, premiate de către diverse foruri, precum şi al unui număr însemnat de articole şi comunicări, unele premiate inclusiv la congrese internaţionale. De asemenea sînt realizatorul a aproximativ 1.000 de intervenţii chirurgicale anual, cu rezultate foarte bune. „Marele“ Andrei Firică nu se poate lăuda, nici pe departe, cu realizări ştiinţifice şi profesionale similare, cu toate că se află la apusul carierei.

● Uită Andrei Firică că în anul 2000, Spitalul Clinic „Colentina“ trebuia desfiinţat deoarece era o „cocină“, iar la capitolul dotare cu aparatură era nul? Iată că acum, după patru ani şi jumătate în care l-am condus aşa cum a constatat şi dumnealui, ne aflăm printre cele mai bine dotate spitale din ţară, putem efectua cele mai complicate intervenţii şi manevre ca urmare a modernizării permanente pe care am iniţiat-o şi o susţin, spitalul beneficiază de condiţii de cazare foarte bune, toate acestea ducînd la o creştere evidentă a calităţii actului medical. Neplăcut, se pare pentru „profesionişti de marcă“ precum Andrei Firică, care, cu siguranţă, nu vor decît binele bolnavului.

● Dacă Andrei Firică ar fi putut, avînd în vedere caracterul său binecunoscut în lumea medicală, nu ar fi ajutat pe nimeni să-i devină şef (director, în cazul nostru), ci s-ar fi ajutat pe sine. E adevărat că a încercat să „mă ajute“ permanent să dispar din această poziţie, încă din prima lună în care am fost numit, nesuportînd, ca un adevărat comunist ce este, ideea că un om mai tînăr ca el poate avea iniţiative bune pe care să le şi ducă la capăt.

● Respectînd O.G. nr. 60 din 2001, Spitalul Clinic „Colentina“ a fost primul în România care a externalizat serviciile conexe, bucătărie, curăţenie, spălătorie, lucru pe care se „chinuie“ să îl înfăptuiască toate spitalele din ţară acum. Laboratorul de analize medicale şi cel de investigaţii imagistice au fost externalizare la indicaţia Ministerului Sănătăţii, beneficiind de consultanţa Băncii Mondiale, în deplină transparenţă şi corectitudine. Toate acestea au dus la eficientizarea actului medical, la scăderea costurilor, printre altele şi prin stoparea furturilor. Ce l-a deranjat din toate acestea pe „moralul“ Andrei Firică? Trebuie să vă spun eu sau bănuiţi singuri?

● Ca urmare a tuturor celor realizate ca director al Spitalului Clinic „Colentina“, pe data de 29 ianuarie 2005 mi-a fost decernat, din partea Asociaţiei Jurnaliştilor Medicali din România, de către ministrul Sănătăţii, prof. dr. Mircea Cinteză, titlul de „cel mai bun director de spital din România“. Din păcate l-am obţinut ca urmare a unui management modern, la care Andrei Firică nu a fost solicitat să-şi dea părerea sau acordul, cum reiese din scrisoarea sa hilară.

● De asemenea, la data de 1 septembrie 2005, spitalul *nu are nici o datorie faţă de furnizorii de medicamente sau materiale sanitare.*

● Gestul „filantropic“ de a construi cămine pentru medicii rezidenţi este o colaborare între Primăria Generală a Capitalei, Primăria Sectorului 2, A.N.L., Ministerul Sănătăţii şi Spitalul Clinic „Colentina“. În acest context, implicarea materială a spitalului este nulă, rezultatul fiind ridicarea imaginii. Nici aceasta nu este bine în opinia unor răuvoitori, precum Andrei Firică.

● Vis-à-vis de corpul de clădire Medicală B a cărui arhitectură a fost elogiată de către Andrei Firică, trebuie să vă spun că acesta este încadrat în clasă seismică cu risc maxim, fiind „distins“ cu bulina roşie. Din anul 2001 prezint anual raporturi scrise forurilor abilitate, Preşedinţie, Guvern, Primăria Generală a Capitalei, Primăria Sectorului 2, Ministerul Sănătăţii, D.S.P.M.B., O.N.G., cu scopul de a primi fondurile necesare refacerii sale. Pînă acum nu am primit nici un ajutor.

● Toate licitaţiile efectuate pentru achiziţionarea materialelor necesare secţiei, pe care pînă nu de mult a condus-o Andrei Firică, s-au desfăşurat conform legislaţiei în vigoare, ceea ce a fost şi poate fi oricînd verificat. Anul acesta, conform noii legislaţii, s-au efectuat şi cu aprobarea Ministerului Sănătăţii. În toate comisiile de licitaţie au existat cel puţin trei ortopezi cu experienţă, care au semnat documentele respective. Deşi a fost nominalizat ca membru în toate aceste comisii, Andrei Firică nu a putut fi prezent datorită frecventelor sale pelerinaje în străinătate, durata totală a acestor călătorii fiind anual, între patru şi şase luni, de multe ori aceste deplasări neavînd nici o justificare ştiinţifică.

● Andrei Firică nu este şomer, aşa cum pretinde într-un mod melodramatic. Este angajat cu carte de muncă la Facultatea „Titu Maiorescu“ din Bucureşti. Conform legislaţiei M.E.C. trebuie să primească integrare clinică la spitalele arondate acestei unităţi, „C.F.R. 2“ sau „Witing“.

● În legătură cu „excelenta“ relaţie a lui Andrei Firică cu ortopezii din „Colentina“ vă pot informa că, de două luni, de cînd acesta nu le mai este şef, nu numai că nu îl regretă nimeni, atmosfera în secţie fiind mult mai relaxată şi mai plăcută, numărul intervenţiilor chirurgicale raportat la lună este dublu, costurile au scăzut, materialele sanitare nu au mai dispărut spre clinica particulară a fostului şef de secţie, iar personalul mediu nu mai este jignit, minimalizat, supus terorii şi unui regim de muncă inuman, aşa cum se petrecea pe vremea cînd Andrei Firică le era şef şi dispunea de aceştia cum dorea.

● În scrisoarea sa ponegritoare, Andrei Firică o acuză pe soţia mea, dr. Ioana Simion, de nimiç altceva decît că a fost capabilă să-şi dea toate examenele, ceea ce alţii nu au făcut, să-şi desăvîrşească pregătirea profesională, prin foarte multă muncă, ajungînd acum cel mai titrat, mai bine pregătit şi mai eficient medic ATI din Spitalul Clinic „Colentina“, părere pe care o împărtăşesc total şi liderii specialităţii ATI din România, precum prof. dr. Dan Tulbure şi prof. dr. Şerban Marinescu.

© S. Ivanoschi

Nu mă cobor la nivelul lui Andrei Firică şi să fac referiri despre partenerul de viaţă. Despre soţii numai de bine! Oare în ciuda culorii feţei şi grosimii obrazului, puteţi roşi, domnule Andrei Firică?

● În loc să o atacaţi pe soţia mea, mai bine, la frageda vîrstă de 68 de ani pe care o aveţi, să vă aduceţi aminte şi să ne spuneţi, cu acelaşi aplomb, că nu aţi dat niciodată examen de medic primar, acest titlu dobîndindu-l ca urmare a echivalării cu cel de doctor de medicină. Aţi uitat din cauza vîrstei sau omiteţi voit, datorită caracterului dumneavoastră nepătat.

● Ar fi interesant ca lumea să afle că „impecabilul“ ortoped funcţionează, acum, în incompatibilitate, fiind patron al unui cabinet particular (Cabinet Medical „Prof. Dr. Andrei Firică“ – Str. General Berthelot nr. 48, sect. 1, tel. 313.63.46, 300.03.14), unde a obligat mulţi din foştii săi subalterni din Secţia Ortopedie „Colentina“ să lucreze. Aceştia îşi desfăşoară activitatea la cabinetul privat în timpul orelor de program la Spitalul „Colentina“. Ei au fost forţaţi, în repetate rînduri, să vină la „firmă“ cu diverse materiale sustrase din spital. În acelaşi timp, Andrei Firică este fericitul deţinător al unei cărţi de muncă la Facultatea „Titu Maiorescu“, unde este angajat, deci nu este şomer, aşa cum pretinde fără să roşească. Acelaşi personaj este actualmente colaborator cu contract la Spitalul Euroclinic.

● Acelaşi personaj, apărător al cinstei şi dreptăţii, uită din cauza durerilor de spate care nu-i dau pace, cum s-a pregătit în perioada 2002-2003 să suporte o intervenţie chirurgicală pentru hernie de disc, în Germania. Să-i reamintim. A anunţat, „cu surle şi trîmbiţe“, toate firmele de medicamente şi materiale sanitare cu care avea colaborări foarte strînse că se pregăteşte în acest sens, declarîndu-se mult prea sărac pentru a suporta costul deplasării şi al intervenţiei din propriul buzunar. Cererea sa a fost ca fiecare firmă să-l susţină cît mai mult posibil, cu sume importante, cu multe zerouri, evident nu în lei. Oamenii l-au crezut şi l-au ajutat. Puteţi să verificaţi.

● Am putea continua mult în acelaşi stil, dar ar fi prea urît pentru acei români care au, încă sufletul şi conştiinţa nepătate, care speră – exact cum a spus şi Andrei Firică – că vremurile dinainte de '89 nu se mai pot întoarce şi că avem o şansă să construim o lume mai normală, dacă nu pentru noi, măcar pentru copiii noştri. Ceea ce a greşit Andrei Firică cînd a spus lucruri similare a fost poziţionarea sa în raport cu baricada, crezînd că în aceşti ani lumea a uitat de unde vine, cum a ajuns şi pe cîte „cadavre“ a călcat. Noi, cei mai tineri, le promitem pacienţilor virtuali, oamenilor nevinovaţi care vin – şi trebuie să o facă – cu încredere la doctori, în România, că ne vom lupta cu toţi aceşti „elefanţi comunişti“, care cred că pot minţi şi promova impostura ca pe vremea cînd s-au format şi au atins maturitatea profesională. Nu aş vrea ca, dacă cei trei copii ai mei mă vor întreba din nou de ce au murit tineri nevinovaţi în '89, să le răspund că pentru nimic sau pentru a menţine în vîrful societăţii oameni ca Andrei Firică, care la 68 de ani se simte ca la 38!

Cu mult respect şi cu speranţa că pentru dreptate şi adevăr replica va fi acordată, „anonimul“ Sorin Simion.

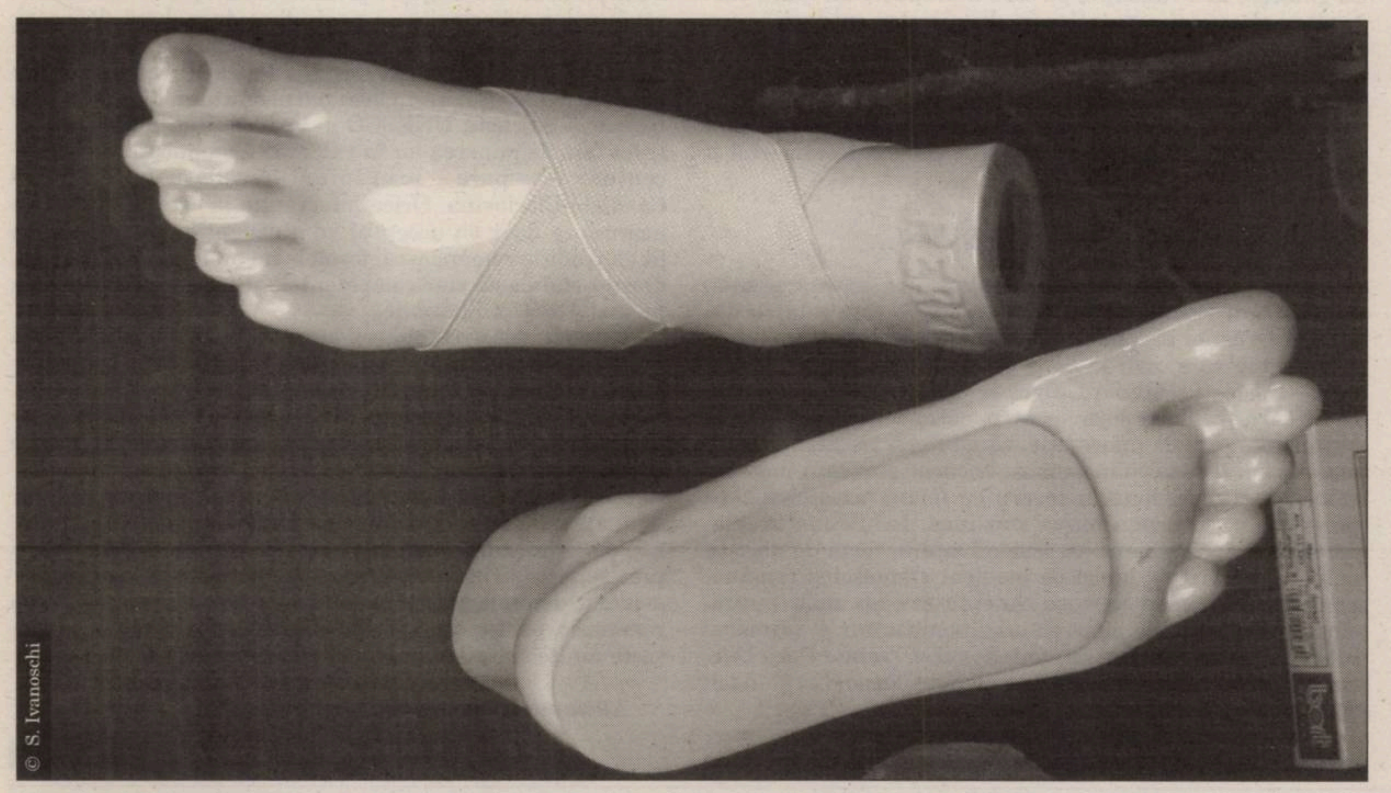
© S. Ivanoschi

PRO ULPIA TRAIANA

„Voi, românii, vă consideraţi urmaşi ai dacilor şi ai romanilor“ – spunea în octombrie 2003 fostul ambasador american Michael Guest, aflat în vizită la o biserică celebră din judeţul Hunedoara – cea de la Densuş. Şi continua: „pare foarte interesant că ambele capitale, cea dacică şi cea romană, se găsesc într-un spaţiu atît de restrîns“. Constatarea ambasadorului poate fi folosită ca o idee de brand *pentru judeţul Hunedoara – poate sub forma „aici a început povestea românilor...“ O poveste pusă destul de puţin în valoare – măcar din punct de vedere turistic. Aşa, mai mult ca să mă aflu în treabă, am trecut pe la cîteva agenţii de turism din Deva, întrebînd ce trasee turistice mi-ar recomanda în judeţul Hunedoara. Răspunsurile au fost evazive. Am obţinut, de fapt, înşiruiri aproximative de cunoştinţe istorice şi geografice de liceu.*

Alexandru GRUIAN

Sarmizegetusa, proporţiile perfecte...

Comuna se numeşte Sarmizegetusa, dar fosta capitală romană are un nume lung şi complicat, care mi-a plăcut întotdeauna – Colonia Ulpia Traiana Augusta Dacica Sarmizegetusa. În micul său birou din muzeul local, cercetătorul ştiinţific Gică Băieştean îmi spune că, din cele mai bine de 100 de hectare cuprinse între zidurile vechiului oraş, au fost săpate sub 10%. Numele clădirilor scoase la lumină mă trimit cu gîndul la însorita Romă şi mă fac naiv-mîndru de parţiala noastră extracţie imperială: Forul, Amfiteatrul, Palatul Augustalilor. Cu ani în urmă, profesorul clujean Ioan Piso, arheolog care a dedicat şi dedică mult timp săpăturilor la Ulpia Traiana, îmi spunea că proporţiile forului roman sînt în perfect acord cu regula de aur. Templul Liber Pater: se văd resturi de coloane albe, din marmură, cu capiteluri sofisticate. Amfiteatrul, bine păstrat, trimite gîndul spre gladiatori şi canalul Discovery. Mă plimb pe Decumanus Maximus şi pe Cardo Maximus, principalele drumuri din fostul oraş roman, şi mă gîndesc că măreţia sa, chiar apusă, ar trebui să le aducă prosperitate urmaşilor. Localitatea actuală n-ar fi ea chiar bătută de soartă, excelent plasată în apropierea Munţilor Retezat, dar cu siguranţă că nu valoroasele vestigii o fac să prospere.

Cum este sfîrşit de sezon, autocarele nu mai opresc la ruine, iar copiii aduşi în excursie cu şcoala vor veni doar la primăvară. Anul ăsta au fost chiar mulţi turişti – îmi spune Gică Băieştean – dar vin, stau o oră-două şi pleacă. Nu rămîn în zonă să vadă bisericile medievale, rezervaţia unde s-au descoperit fosile de dinozauri pitici sau Retezatul. Nici un pliant sau ofertă turistică nu le spune ceva concret. În plus, studiile cu nume făcînd deja parte dintr-un neo-limbaj de lemn – fezabilitate, reabilitare – trenează din cauza – celebră – lipsei de fonduri – devenită mai celebră decît vestigiile.

Cea mai mare parte a ruinelor sînt sub pămînturile oamenilor. Pînă să înceapă săpăturile arheologice sistematice, oamenii ştiau că pe acele locuri fusese un oraş roman. Mai găseau şi ziduri, ale căror pietre ajungeau pe la temelia caselor sau, după caz, a bisericilor. La Densuş, spre exemplu, altarele votive cu inscripţii romane sînt acoperite cu pictură religioasă ortodoxă. Iniţialele D.M., săpate în piatră şi semnificînd adresantul – Zeilor mari, în latină *Diis Manibus* – se pierd în aureolele sfinţilor creştini. Continuitate mai clară nici că se poate...

Prin 1998, Ministerul Culturii a început să răscumpere o parte din terenuri. Sumele au fost onorabile – 200, chiar 250 de milioane de lei pe hectar. Unii au vîndut, alţii nu. Apoi s-au terminat fondurile. Acum, ar fi din nou ceva bani. Vreau să stau de vorbă cu cîţiva dintre cei care vor să vîndă, au vîndut sau nici nu se gîndesc să-şi dea pămînturile. Viceprimarul dă cîteva telefoane, să vadă dacă sînt oamenii acasă. Primul refuză – nu vrea complicaţii cu presa. Nu vinde. La alţii, telefoanele sună degeaba, nu sînt acasă. Ieşim în faţa primăriei şi găsesc fără dificultate săteni venind de la cîmp, cu coase şi cu greble în spinare, degajaţi şi netemători. Îmi amintesc că Michael Mulford, lector la cursurile de jurnalism ale Şcolii BBC de jurnalism TV, era de-a dreptul extaziat în faţa expresivităţii ţăranilor români. *Vox pop,* opinia străzii, sarea şi piperul reportajelor – spunea Mike.

Nea Nicu, Nicolae Simedru, are şaizeci şi cinci de ani şi mai are 16 ari de livadă şi păşune, lîngă Palatul Augustalilor. Nu vinde, mai culege o prună, mai lasă vaca la păscut. Iar pămîntul îl va lăsa copiilor, căci altceva nu are. Ce-i drept, a mai avut, tot pămînt, care este acum sub clădirea poştei şi sub un bloc din centrul comunei. A primit în schimb altul, dar nu la fel de bun. Şi dacă pămîntul va fi vîndut de copii? – îl întreb. Ridică din umeri – „dacă-l vînd, Dumnezeu cu mila“.

Ioan Ştefănescu, nenea Ion – cum îi spune viceprimarul Cordoş –, are teren chiar sub templul Liber Pater. Vrea să vîndă, căci „ceea ce este acolo trebuie văzut“. În 2001, a negociat 250 de milioane pe hectar şi are 40 de ari. Va indexa cu inflaţia.

Iordănel Grozoni are 12 ari de grădină lîngă templul lui Esculap şi al Higeei. Nu vrea să vîndă, căci are şi el copii. Viceprimarul comunei îmi şopteşte că Iordănel Grozoni este socrul preşedintelui Curţii Constituţionale. Bătrînul, uscăţiv, simpatic nu este deloc afectat de influenta sa înrudire. „Cînd n-oi mai fi, copiii să facă ce vor cu pămîntul.“

Adriana Pescaru, directorul Muzeului civilizaţiei dacice şi romane din Deva, îmi spune că sînt oferte pentru cumpărarea a încă 14 hectare de teren. Preţurile sînt mari, descendenţa istorică romană este valoroasă – 800.000 pînă la un miliard de lei vechi pe hectar. Intenţia este să se înfiinţeze un parc arheologic, iar amfiteatrul să fie acoperit. Cercetările arheologice continuă cu bani de la Ministerul Culturii, dar şi cu ajutorul unor finanţări austriece aduse de profesorul Piso. În vremurile de glorie, Ulpia Traiana era un oraş mare, avea în epocă pînă la 50.000 de locuitori numai în interiorul zidurilor, aşa că eventuala reuşită a proiectului va însemna prosperitatea asigurată a comunei. Ar mai trebui nişte pensiuni agroturistice şi o strategie – cum altfel – de promovare. Primarul Mihai Cornel Todoni se gîndeşte la o fundaţie, pe care a propus-o un mare susţinător al cauzei romanilor în disputa lor cu dacii – cea modernă, căci cealaltă a fost tranşată, fără drept de apel, în 106 d.Ch., de Traian. Corneliu Stan, fizician din Salzburg, a sugerat ca numele să fie „Pro Ulpia Traiana“. Pe 18 septembrie, în fiecare an, cunoscătorii sărbătoresc şi ziua împăratului Traian, recunoscători că şi-a extins imperiul şi peste Dunăre.

La daci se ajunge doar cu 4x4...

...Sau pe jos. Spre deosebire de Sarmizegetusa, comună, lîngă oraşul Haţeg, Sarmizegetusa Regia este cetatea din Munţii Orăştiei de unde regii dacilor îşi exercitau autoritatea. Pînă să ajungi la ea, treci pe lîngă alte cetăţi mai mici – Costeşti şi Blidaru. Dacă la Costeşti se ajunge uşor, la Blidaru – relativ uşor, pentru Sarmizegetusa Regia ai nevoie mai întîi de informaţie, să nu te rătăceşti, apoi de o maşină bună şi de timp frumos. Locurile sînt fără îndoială sălbatice şi predispun la reverii cu misterioase civilizaţii preistorice, ceva gen maya sau inca. În ultima vreme, polemicile daco-romane au fost reluate în forţă de dacişti, avîndu-l ca vîrf de lance pe medicul stomatolog româno-american Napoleon Săvescu. Adepţii săi, nu chiar puţini, sînt gata să se ia de piept cu orice contestatar al primatului dacic. Să nu audă de romani, Roma şi Traian! Dacă *Dilema veche* are vreodată poftă de o dispută „incendiară“, dacii şi romanii sînt subiectul!

„Incinta sacră“ de la Sarmizegetusa Regia este cunoscută mai ales prin structura circulară marcată cu bucăţi de lemn verticale. Adriana Pescaru îmi spune că arheologii au ridicat acele lemne pentru a demonstra că structura este un sanctuar şi nu un calendar lunar, ipoteză vehiculată de-a lungul timpului. Sigur că dacişti nu sînt în ruptul capului de acord cu aşa ceva şi ar fi gata să plaseze Sarmizegetusa Regia în rîndul locurilor mitice, vizate de Erich von Däniken în ale sale *Amintiri despre viitor.*

Este cert că vestigiile indigenilor daci sînt mai năpăstuite decît cele romane. Inaccesibilitatea este unul dintre motive. Drumul este categorisit „forestier“. Vreo şapte milioane de euro, destinaţi prin PHARE reparării sale, tocmai s-au pierdut din neglijenţe funcţionăreşti. Continuarea săpăturilor arheologice se poate face doar după defrişări, pentru care Romsilva cere sume exorbitante. „Este paradoxal – spune directoarea Adriana Pescaru – banii trec din buzunarul statului tot în buzunarul statului. Monumentele fac parte din lista UNESCO şi ar trebui un mai mare interes faţă de punerea lor în valoare.“ Complicaţiile s-au accentuat – se pare – prin înfiinţarea Parcului Naţional Grădiştе-Cioclovina. Orice intervenţie la cetăţile dacice se poate face doar cu acceptul administraţiei parcului şi în bună tradiţie românească, formele nu au fond – există lege, dar nu stabileşte clar competenţele. Biologia şi arheologia nu sînt 100% compatibile.

Oricum, dacă vestigii romane se găsesc din Anglia pînă în Asia, cele dacice au doza lor de unicitate. Inteligent speculate, izolarea şi misterul care înconjoară cetăţile Sarmizegetusa Regia, Costeşti, Blidaru sau Piatra Roşie le-ar putea transforma într-un fel de Stonehenge sau Machu Picchu autohton.

Ce-i drept, căutătorii de cosoni – monede dacice de aur – nu au aşteptat nici studiile de fezabilitate, nici reabilitările de drumuri. Înarmaţi cu detectoare de metale, hărţi precise şi călărind motociclete de moto-cross, cosonarii – evident, denumire de alint – ar face invidios orice muzeu românesc, pentru care preţul unui detector „deştept“ depăşeşte multe salarii anuale ale muzeografilor...

Alexandru Gruian *este jurnalist la TVR.*

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

TV story

În doi ani de talk-show TV, am făcut cîteva constatări pe care, dacă nu s-ar fi întîmplat experienţa televiziunii, mi-ar fi fost greu să le adun de pe margine. Cîteva dintre ele sînt dureroase, altele bizare, unele amuzante, dar cele mai multe consonante cu ţara şi felul nostru de a fi.

N-avem, cu toată bunăvoinţa producătorilor, mai mult de 170-180 de figuri ale vieţii publice aducătoare de *rating*. Şi nu vorbesc despre audienţe uriaşe, ci de unele de bun-simţ, în stare să te ţină pe linia de plutire a contractului încheiat cu staţia TV. Cum se traduce asta? Simplu: dacă ai un talk-show de luni pînă joi, cu un singur invitat pe seară, eşti obligat de realitate să aduci cele 170-180 de figuri publice cam de două ori pe an în studio. Iar dacă ai o emisiune-dezbatere cu doi, trei sau chiar mai mulţi invitaţi, lucrurile se complică tare; pe unii dintre ei ajungi să-i vezi mai mult decît pe rudele din provincie, adică şi de zece ori pe an. Ceea ce, să recunoaştem, chiar şi pentru un jurnalist din România e, uneori, prea mult.

Invitaţii de la talk-show-uri alcătuiesc o lume ciudată, cu bădărani şi inşi de bun-simţ, timizi şi tupeişti, papagali şi oameni de onoare. Unii vin la emisiune ca şi cum ţi-ar face un favor, alţii te înnebunesc cu telefoanele, cerîndu-se invitaţi, cîţiva, foarte puţini, par să priceapă că nu vin pentru tine, ci pentru public.

Timpii morţi de dinainte de emisiune şi din pauzele publicitare sînt de groază. Nu poţi aborda subiecte care urmează a fi discutate pentru că nu mai au nici un haz la a doua mînă şi pentru că e foarte greu să te prefaci uimit de o declaraţie „în exclusivitate şi în premieră“ pe care ai mai auzit-o o dată cu zece minute înainte de intrarea în direct, la o cafea în biroul de protocol. Este motivul pentru care prefer să trăiesc cu spaima că invitatul nu va ajunge la timp în emisiune, decît să fiu nevoit să inventez subiecte neutre de discuţie despre copii, vreme şi concedii, aşa cum fac de fiecare dată cînd partenerul de talk-show ajunge cu 20-25 de minute mai devreme decît ora de începere a emisiunii.

Machiajul e partea cea mai amuzantă. Pudra schimbă fizionomii, dar, mai ales, cheliile lucitoare ale unora dintre invitaţi. Ei nu mă recunosc pe mine, eu nu-i mai recunosc pe ei. În cele din urmă, toată lumea aleargă spre şerveţelele demachiante şi momentele penibile se termină cu un oftat de uşurare.

În timpul emisiilor se pot întîmpla fel de fel de incidente dintre care, în ordinea frecvenţei, se disting următoarele: sună un telefon, al cameramanului, al omului de la lumini sau chiar al invitatului, zboară prin platou una sau chiar două muşte imposibil de omorît în pauza publicitară, se sparge un bec de proiector, urlă vreun bezmetic pe culoare, volumul căştii din ureche îţi sparge timpanul sau stai pe un scaun incomod şi te gîndeşti la asta toată emisiunea. Uneori, mai ales vara, cînd bei foarte multă apă, e bine să nu uiţi să mergi la toaletă înainte de emisiune, altminteri chiar şi 45 de minute pot fi îngrozitor de lungi şi aproape dureroase.

Telespectatorii vor scandal şi spectacol, cronicarii TV cer discuţii serioase, profesioniste. Jurnalistul de televiziune trebuie să facă talk şi show. Uneori e greu, alteori, imposibil. Un fel de a împăca şi capra, şi varza. Eu dau bile sau joc poker cu Mitică Dragomir în studio, alţii invită într-o zi un ministru, iar a doua zi, o curvă transformată în starletă porno. Se cheamă că vrem să-i împăcăm pe toţi.

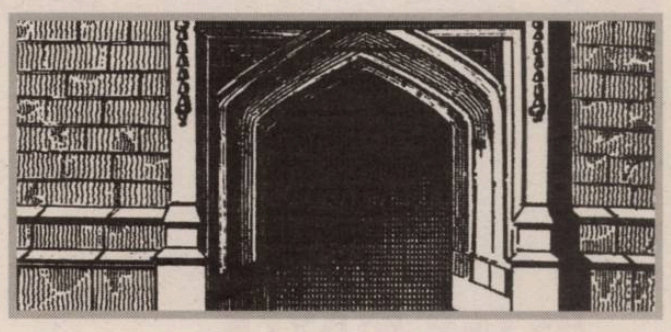

Românii se uită îngrozitor de mult la televizor. Este, probabil, cea mai dureroasă constatare dintre toate, chiar dacă nu spun un lucru foarte nou. Ar putea suna chiar puţin ciudat, avînd în vedere că îmi cîştig o bună parte din venituri tocmai datorită acestui consum TV nefiresc de mare. În acelaşi timp însă, simt cum pe umerii televiziunilor se aşază în mod fals şi artificial responsabilităţi din domeniul educaţiei civice sau chiar al educaţiei şcolare, românii cerînd micului ecran să substituie familia, biserica şi, adeseori, chiar şcoala.

Leacuri împotriva uitatului la televizor nu există. Un băiat isteţ a colorat însă cu roşu unul dintre butoanele de pe telecomandă. Şi, dacă vrem, acel buton ne salvează.

ÎNTREBAT DESPRE BINELE FOARTE MARE, ÎNŞELĂTORUL ZICE: „EXISTĂ CUMVA ACŢIUNI CU ADEVĂRAT FOARTE MARI?“

● Sir Bobby Robson, emeritul antrenor al naţionalei engleze de fotbal, a fost la Bucureşti, înconjurat de toată stima şi mîndria unui popor de microbişti. Întrebat despre celebrul gol al lui Maradona, marcat cu mîna în poarta Angliei, sir-ul a fost straniu de pudic: „Ce am zis atunci nu se poate publica“. Unde? În România? Vai, permanenta noastră durere de a nu fi cunoscuţi cum trebuie în lume... (**R. C.**)

● Propunerea unui europarlamentar din Cehia: *Pentru binele picioarelor copiilor noştri, poate ar fi bine ca Europa să interzică importul de încălţăminte chinezească*. Comparaţi această idee cu cea a dlui Funar, cel care – tradiţionalisto-patriotico-modest – cerea plantarea cîte unui nuc în faţa fiecărei case româneşti rurale. (**A. C.**)

● Aţi văzut vreodată o gravidă făcînd jogging? Eu am văzut. Pe lîngă burta foarte mare, femeia, plină de feminism, avea şi un cărucior cu un copil pe care-l tot împingea în faţă, pe măsură ce alerga. (**A. M.**)

● Populara emisiune de televiziune *Cheaters* a ajuns la noi, cum altfel, *Înşelaţi în dragoste*. Cazuistica românească e cam monocordă: de obicei, el îşi găseşte una mai tînără sau alta, mai experimentată. Concluzia e însă mereu aceeaşi: înşelătorul zice, privind drept în ochii camerei de luat vederi: „Eu cred că trebuie să ne împăcăm, avem copii... Dacă ea va fi femeie de casă...“ (**S. S.**)

● Am fost intoxicaţi cu imagini şi veşti aviare de la Ceamurlia de Jos. Ceamurlia de Jos în sus, Ceamurlia de Jos în jos... Dar *nimeni* nu ne spune ce se întîmplă la Ceamurlia de *Sus!!* În mod public, cer autorităţilor să facă lumină în cazul „Ceamurlia de Sus“! Şi să răspundă: Există cumva un embargou pe această localitate? Există o conspiraţie a tăcerii? De ce nu se arată, de ce nu se vorbeşte, de ce nu (ni) se spune nimic despre Ceamurlia de Sus??... Da, ştiu ce-o să ziceţi: că Ceamurlia de Sus nu există. Dar ăsta nu e un motiv să nu vorbim despre ea, cîtă vreme există atîtea lucruri-care-nu-există despre care vorbim... (**a. l. ş.**)

● Am primit pe mail următorul anunţ: „Stimate domn, vă înştiinţăm că peste 2 zile, în noaptea de joi spre vineri, în jurul orelor 02,30 a.m., intenţionăm să vă jefuim locuinţa. Vom veni în grup de 3 persoane, înălţimea medie 1,70, greutatea medie 80 kg, nici unul nu a făcut sport de performanţă sau cursuri de autoapărare în afară de bătăile uzuale din închisoare sau cu găştile de cartier. În afară de trusa obişnuită de scule vom avea în posesie: 1 (una) bucată bîtă de baseball, L = 1,20 m, G = 3 kg, un cuţit cu lama de L = 20 cm şi un lanţ de bicicletă (model Ucraina, trebuie să-l cunoaşteţi). Vom intra prin efracţie în casa dvs. (geamul de la pivniţă). Vă avertizăm că menţionăm toate acestea în virtutea faptului ca şi dvs. să fiţi pregătit (în cazul nefericit în care ne surprindeţi) să NU utilizaţi împotriva noastră forţa în mod excesiv (arme de foc etc.) pentru a NU ne vedea nevoiţi să recurgem la măsurile legale în vigoare (să vă intentăm proces, despăgubiri civile etc.). De asemenea, vă informăm că acţiunea noastră va fi atent monitorizată de cîteva ONG-uri care au ca scop apărarea drepturilor omului, iar în cazul în care dvs. nu reuşiţi să vă încadraţi în limitele unei acţiuni de ripostă cuviincioase, blînde şi temperate, riscaţi ca numele dvs. să ajungă în dosarele acestora. Dorim, de asemenea, să vă avertizăm că este de datoria dvs. să vă temperaţi soţia şi copiii, acţiunile acestora de tipul ţipetelor sau acceselor de panică putînd conduce la reacţii nervoase din partea noastră care s-ar putea să se soldeze cu consecinţe – deşi regretabile, totuşi perfect justificate – de genul spintecării copiiilor pe fondul panicii induse colegului Gaie (care e mai slab de înger, dar tare în cuţit). În speranţa unei bune colaborări pe perioada jafului, cu stimă. Dnii Gaie, Ştangă şi Scurtu' (hoţi)“. (**C. G.**)

Cu ochii-n 3,14

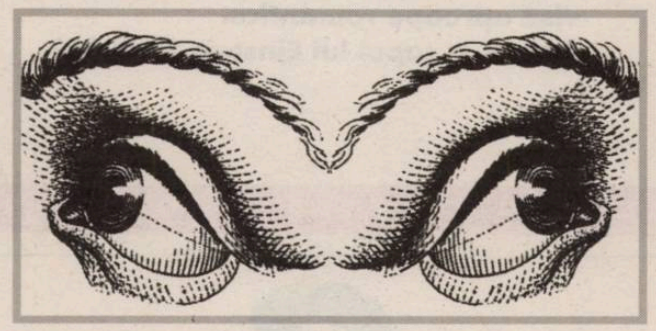

● Femeilor iraniene li s-a dat voie, pentru prima dată în istorie, să meargă pe motocicletă. Eu zic că feministele care se respectă cu adevărat ar trebui să-şi ţină discursurile prin ţinuturi din astea. Nu e nici o glorie să apari la TV în societăţi democratice şi să spui că bărbaţii sînt mai bine plătiţi. Păi, bunică-mea ar spune că, dimpotrivă, ea primeşte mai mult decît bunicu' pe o seară de clacă la ştiuleţi. Daţi-i un microfon! (**M. C.**)

● În spatele unui bloc din cartierul Dristor – nu, nu sîntem noi care te facem pe tine – cineva a scris cu litere foarte mari, aviz amatorilor de glume nesărate / senzaţii tari / pandemii: „INTERZIS ACCESUL CU GĂINI!“. Cine mai poate spune că „Găina bătrînă face ciorba bună“?! Nimeni, pentru că, în ziua de azi, nu-i găină mai bună ca porcul! (**R. P.**)

ÎNTREBAT DESPRE SPĂRTURI, DESPRE CINEVA DE VÎRF ŞI DESPRE CE NU E BINE, CĂLĂTORUL ZICE: „NEAFLÎNDU-ŞI FERICIREA NICĂIERI, UMORUL E ABSENT?“

● Bulevardul Constructorilor a fost asfaltat. Rog – şi pe această cale – toţi doritorii de spărturi, *via* Apa Nova, Distrigaz, Electrica etc., să ţină distanţa. Măcar pînă la primăvară. (**S. G.**)

● Un director de companie din Marea Britanie, dl Tony Price, a găsit un boţ de gumă de mestecat lipit de scaunul lui. Nu era pentru prima dată, de vreo două ori i se mai întîmplase să-şi murdărească pantalonii cu guma salariaţilor neglijenţi. S-a înfuriat şi, ca să-l demaşte pe vinovat, a cerut să se facă teste ADN pentru toţi cei 80 de subalterni. Cineva a povestit presei şi s-a aflat, aşa că, acum, dl Price cere ca toţi să fie supuşi testului cu detectorul de minciuni, pentru a descoperi cine a vorbit. Un grup de apărare a drepturilor civile a declarat că acţiunile lui Price nu sînt doar „ridicole“, dar că ele violează dreptul oamenilor la viaţă privată. Pentru dreptul domnului Price de a-şi păstra pantalonii curaţi luptă el singur, fără nici o asociaţie. (**M. B.**)

● Ironia soartei: chiar în săptămîna de vîrf a gripei aviare, copilul meu studia la şcoală, în manualul de clasa a treia de limba română, numai texte despre păsări – unul era despre un băieţel care regreta plecarea păsărilor migratoare şi un al doilea, de Emil Gîrleanu, despre două turturele dintre care una e împuşcată şi moare şi cealaltă îi rămîne fidelă. Temele pentru acasă presupuneau găsirea de expresii frumoase despre păsările migratoare. (**I. P.**)

● În spatele meu, în tramvaiul 41, un tip îşi povestea visul: „Mergeam io ce mergeam, cînd am dat de o broscuţă. Am luat-o de pe jos şi am băgat-o în buzunar, dar, după ce am mai mers o vreme, am zis să-i dau drumul. Şi, cînd am băgat mîna în buzunar, băi, m-a muşcat broscuţa... Ceea ce nu e bine!“. (**M. C.**)

● Poveşti adevărate româneşti: în primele zece luni ale anului 2005, s-au vîndut 160.000 de maşini, dar sînt necesare două miliarde de euro pentru reabilitarea drumurilor. Astea fiind cifrele, rămîne cum am vorbit: călătorului îi şade bine cu drumul. (**R. C.**)

● Elena Vlădăreanu scrie un (altminteri, binevenit) articol intitulat „Păstorii dreptei“, în care se referă la „ai noştri tineri“, ce la Paris au învăţat retoricii să-i lege nodul şi care, prea des duşi la biserică, dar neaflîndu-şi fericirea nicăieri, scuipă şi-acolo, scuipă şi aici. *Prudence oblige*, ea nu-i numeşte şi nici nu-şi publică articolul în *Averea* (unde conduce secţia de cultură), ci în *Observator cultural*. E de-nţeles: alde C. Bădiliţă, A. Papahagi şi cei ca ei, toţi români verzi şi degrabă vărsători de sînge, obişnuiesc să scrie la *Averea*... (**a. l. ş.**)

● A apărut ediţia românească a revistei *Maxim*. Pe copertă scrie: „1% inspiraţie, 99% umor“. Să înţelegem că umorul e neinspirat? (**M. V.**)

● O ghicitoare (am dat de ea întîmplător, pe un site al pasionaţilor de jazz): „Ce trompetist este creatorul unei tehnici care-i permitea să strecoare «sunete subînţelese» şi «note absente» în solo-urile sale? Răspuns: Clifford Brown“. (**D. S.**)

HUMANITAS
citim de 15 ani împreună

PETER MAYLE
Accept orice

„35 de ani, agreabil, fluent în franceză, caut loc de muncă interesant şi neobişnuit, preferabil în regiunea Aix-Avignon. Accept orice, exclus căsătorie."

284 pag.
24 RON

Cam aşa arată portretul unui englez blazat şi falit, care vrea să ia totul de la capăt în Provence. Există însă o recomandare de care doar nebunii nu ţin cont: Ai grijă ce-ţi doreşti. S-ar putea să ţi se îndeplinească.

ALAN LIGHTMAN
Visele lui Einstein

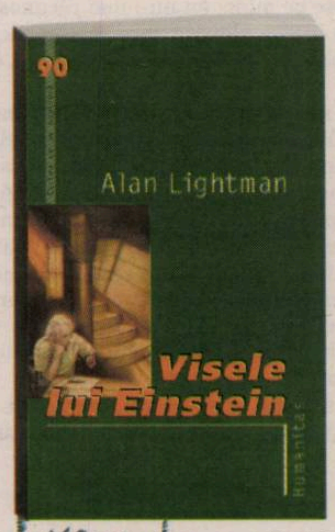

148pag.
12 RON

Să presupunem că puteţi citi jurnalul elveţian ţinut de *Albert Einstein* în anul teoriei relativităţii. Găsiţi în paginile lui două personaje la fel de misterioase: un fizician pe cale să elaboreze o teorie care zguduie lumea şi Timpul *lui*, care nu se lasă cunoscut decât prin vise aproape romantice. Ce era în capul lui Einstein la 1905?

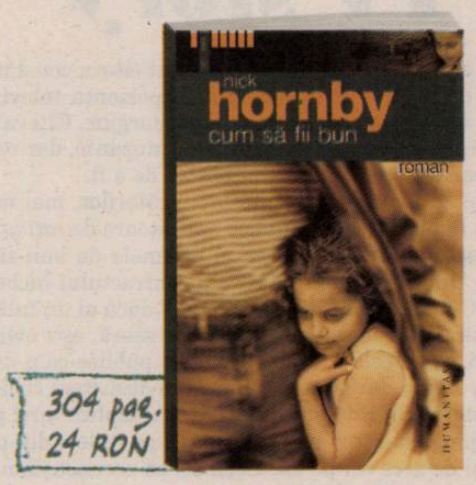

304 pag.
24 RON

NICK HORNBY
Cum să fii bun

Cum să fii bun zi de zi? Ca să devii moral şi virtuos cum scrie la carte, ai nevoie de un manual? Asta cred David, ziarist cinic convertit la idealism, şi vindecătorul GoodNews. O disecţie a moravurilor clasei de mijloc şi portretul unei căsnicii agonizante.

www.humanitas.ro • www.librariilehumanitas.ro • www.humanitasrights.ro • http://autori.humanitas.ro

TVR
CULTURAL

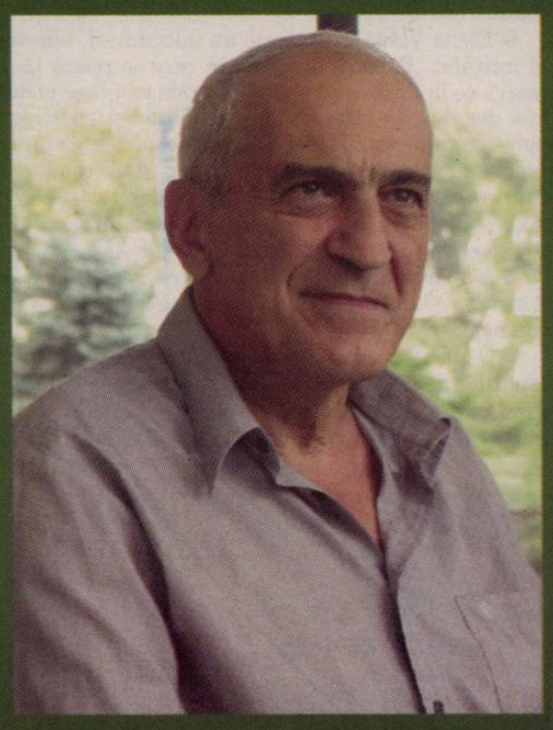

RESTANŢELE CRITICII LITERARE
Marţi, ora 22,00

Moderator: Eugen Negrici
Realizatori: Lucia Constantinescu şi Andrei Măgălie
Director de imagine: Mugur Nedelescu

Restanţele criticii literare este un talk-show în care poeţi, prozatori, critici şi istorici literari de prestigiu, din generaţii diferite, pun în discuţie datoriile neonorate, slăbiciunile şi neîmplinirile criticii literare, dar şi problemele stringente ale literaturii române de dupa 1989.

Eugen Negrici impreuna cu invitaţii lui – provocaţi la un exerciţiu de sinceritate – vor încerca să identifice prejudecăţile literare contemporane, interpretările inerţiale, complexele, obsesiile, iluziile literaturii române, precum şi factorii care le explică şi le motivează.

Aşadar, în fiecare marţi, de la ora 22,00, TVR Cultural vă invită la o transmisiune live de la Librăria Teatrului Naţional, pentru a puncta restanţele criticii literare.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul II, nr. **94** ● 4-10 noiembrie 2005 ● 24 pagini ● 2 lei (20.000 lei)
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Andrei Pleşu
„Viaţă curentă“
pagina **3**

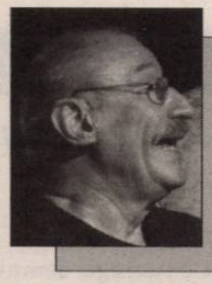

Victor Rebengiuc
„Merg pe jos şi mă îmbrac modest“
pagina **13**

Stela Giurgeanu
„Vaccinuri virusate“
pagina **22**

Frumuseţe
cu mai multe interfeţe

„Este mai bine să fii frumos decît să fii bun, dar este mai bine să fii bun decît să fii urît.“

OSCAR WILDE

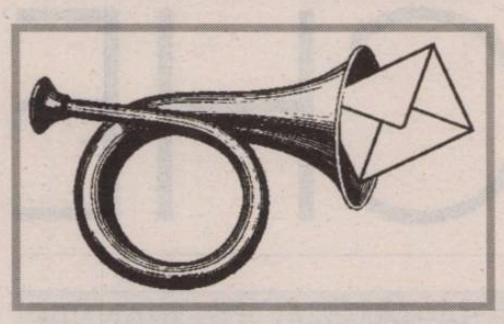

(In)Actualităţi

Lucrările din Valea Satului la 1898

Mai acum vreo 100-200 de ani, poate şi mai în vechime, erau oameni cărora le păsa. De ce le păsa? Păi, le păsa de ei, de avutul lor, de oamenii de acolo unde: se năşteau, creşteau, munceau, petreceau, se însurau/măritau, făceau copii etc., etc., şi mureau. Unde am găsit aceşti oameni? Într-un sat mare, acum comună în judeţul Argeş, plin de musceleni. I-am găsit la Berevoieşti, localitatea intrată în istoria arhivisticii româneşti cu hîrţoage ticluit aruncate ca „netrebnice"! Dar nu despre asta vreau să spun acum. Doresc să vă relatez cum gîndeau acei oameni, berevoieştenii, despre satul lor, avutul lor, viaţa lor. Într-o carte – Ion C. Hera-Bucure, *Monografia comunei Berevoieşti-Muscel,* Editura Tehnică, 1996, pp. 138-139 – am găsit un text care ne arată cum locuitorii puneau la cale lupta cu viiturile, cu ploile, inundaţiile (despre care ştiau că ar putea veni, dar nu ştiau cînd) şi atunci – gîndeau ei – să fie gata de „luptă"! Iată ce ne povesteşte textul respectiv: „Recurgînd la sprijinul serviciului tehnic al judeţului (Muscel, *n.n.)* care întocmea planurile de regularizare şi consolidare a acestor cursuri sezoniere de apă, şi bazîndu-se pe forţa de muncă a locuitorilor satului, care prestau obligatoriu mii de ore de muncă în fiecare an cu braţele şi carele cu boi, fiecare dintre primarii mai destoinici, pe care i-a avut comuna în decursul anilor, s-a străduit să lase în urma sa cel puţin o porţiune de dig, un pod, o podişcă sau un drum pietruit, dacă n-a reuşit altceva mai important. O statistică din 1895 ne permite să constatăm că, în acel an, s-au consumat, la lucrările de îndiguire, drumuri şi şanţuri, 180 de zile cu palmele la Ungureni şi 240 de zile la Pămînteni, respectiv, 153 şi 90 de zile cu boii" (la Berevoieşti sînt două aşezări: Berevoieşti-Pămînteni şi Berevoieşti-Ungureni, *n.n.).*

„Grija pentru întreţinerea drumurilor şi a digurilor se regăseşte în toate programele de acţiune care se întocmeau în fiecare an, vizînd, mai ales, Valea Satului. Astfel, dacă luăm spre exemplu planul de lucrări din anul 1898, vom constata, printre altele, următoarele măsuri:

– împietruirea drumului de la Silişte spre Godeni, care, în timpul ploilor, devenea impracticabil din cauza noroaielor;

– construirea sau repararea şanţurilor de pe marginea drumului de la Bădăleşti, inundat frecvent în timpul ploilor de durată;

– reîmpietruirea şoselei comunale vecinale spre Măneşti;

– construirea a patru diguri pe Valea Satului, unde au fost inundaţii în 1897;

– construirea a trei podişti, spre Măneşti, care au fost deteriorate ş.a."

„Această luptă permanentă cu apele, în primul rînd cu Valea Satului, Valea Drăganii ş.a., nu s-a terminat decît atunci cînd dealurile din jurul satului s-au împădurit prin plantaţii intensive, repetate an de an, cu contribuţia elevilor şi a învăţătorilor. Totodată, în construcţia digurilor, s-au aplicat soluţii moderne vizînd îndreptarea cursurilor torenţilor, construirea de mici baraje şi utilizarea plaselor de sîrmă şi a betonului în fundaţii şi la suprafaţă."

„Grija locuitorilor faţă de păstrarea pădurilor din arealul comunei rezultă, între altele, şi din protestul pe care aceştia l-au înaintat prefecturii Muscel în anul 1940, atunci cînd cooperativa minieră Bătaia a început să exploateze „Piscul Tomei", cumpărat de la Marin Gorgoi cu scopul de a procura lemnul necesar minei. Se spune în scrisoare: întrucît această pădure se află în mijlocul comunei, între Oţelu, Bărbuleşti, Onceşti şi Valea Satului, tăierea ei va creia pericol de eroziune şi surpare, creşterea torenţilor şi slăbirea apărării locuitorilor de aviaţia inamică!" Fără comentarii!

Să luăm aminte!

Smaranda AURICĂ

str. Ferdinand 141, bloc A, ap. 51, Bucureşti

P.S. Iniţial n-am vrut să vă trimit acest text, dar oamenii aceia din Berevoieşti, şi sînt sigură că au mai fost şi în alte părţi astfel de exemple, prea s-au îngrijit cu sîrg de ei înşişi, de avutul lor, de satul lor, luîndu-se la bătaie cu torentele, fără să aibă ceva utilaje cum au cei de acum, oameni în toată firea care se ogoiesc napristan în calea necazului iminent!

Replici

Dragă nene Anghelache,

În primul rînd vreau să-ţi spun, ca să nu uit, că de la o vreme găsesc greu *Dilema veche* în Focşani. Ori trimiţi mai puţine exemplare, ori s-au înmulţit dilematicii, ori au aflat vecinii că dau şi eu cu băţul în zonă. Mă întrebi, mehenghi, ce cărţi ale unor autori români am citit în ultima vreme şi care mi-au plăcut sau nu, probabil, ca să vezi pe ce mă bazez în legătură cu afirmaţia mea anterioară. „La concret" iată ce-mi vine pe croll-ul cheliei: Monica Lovinescu – *Jurnal* (1994-1995); Andrei Pleşu – *Comedii la porţile Orientului;* Luca Pitu – *Eros doxa & logos;* Magda Ursache – *Rău de România* (recitire); Florin Paraschiv – *Sacru, miracole, pericole;* Ştefan Agopian – (fermecător jucăuş derutantul) *Fric;* Gheorghe Crăciun – *Pupa russa* (cu toate amendările est-etice aduse autorului de către Monica Lovinescu); Cioran – *Istorie şi utopie;* Dan „Ce" – *Scriitorincul;* Camil Petrescu – *Patul lui Procust;* Marin Preda – *Moromeţii* (vol. 1, permanent recitibil); Nora Iuga – *Sexagenara şi tînărul.* Cărţi cu care m-am cuplat bine. Altfel am mai încercat nişte aventuri imposibile cu: Nicolae Breban, Augustin Buzura, Octavian Paler, Dinu Săraru. Sau, mai nou, cu Ionuţ Chiva, Claudia Golea, Adrian Schiop. Mi-a scăpat Ioana Bradea. Iar în materie de literatură universală, după cum bine ştii, nu discut decît cu Shakespeare, mă rog, Marele Will.

Al dumitale,

Gabriel FUNICA

gabriel_funica05@yahoo.com

Anunţ important:

Ne schimbăm adresa, dar năravul ba!

Începînd de luni, 7 noiembrie a.c., adresa redacţiei va fi: str. Şcoala Florească nr. 3, sector 1, 011641 Bucureşti, iar numărul de telefon/fax: 230.19.00.

Altminteri, rămînem cum am vorbit/scris/citit.

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune..."

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE"

N. red.: Reamintim cititorilor că afirmaţia dvs. anterioară era aceea că „în România se scrie mult şi prost..." Lista dvs. dovedeşte că există cel puţin un cititor care citeşte mult, bine, cu un gust de care răspunde personal. Ne bucurăm.

Despre *Dilema veche*

Numerele 90 şi 91 citite la Oneşti

În nr. 90, p. 8, Alex. Leo Şerban m-a revoltat cu stînga domniei sale. În primul rînd, pentru că o parte considerabilă a nesăracilor au dobîndit averi ilicite (scuzaţi terminologia perimată). Apoi, pentru că tot o parte sînt persoane arogante, fără spirit civic, lipsite de graţie, eleganţă şi *fair-play.* Şi mari încălcători de lege. Ziduri groase ca în Evul Mediu înconjoară bogatele proprietăţi. Le prieşte izolarea. Ca să nu mai zic că poţi fi sărac şi simpatic. Voiam să zic cîte ceva despre Panait Istrati sau Jack London. Dar tac... nu doresc să-l combat pe a.l.ş. Doar că a fost prea exclusivist.

Aşa cum se cuvenea, aşa cum trebuie şi aşa cum este normal, în nr. 91, p. 23, Robert Turcescu şi acelaşi Alex. Leo Şerban au slobozit vorbele potrivite întru apărarea vieţii nefericitului hoţ ce a pătruns în casa soţilor Iovan. Faptul că prezentarea de modă a avut loc şi că pilotul a participat la sindrofie (spune presa) arată că soţii Iovan nu au fost afectaţi nici ca sperietură, nici ca vinovăţie. Nu îi invidiez. Eu subscriu simţitoarelor vorbe din nr. 91, p. 23. Bine că nu a fost unanimitate în acest caz.

Despre „Familia, azi", nu am a combate pe nimeni. E aşa cum se spune în paginile revistei. Ce nu se recunoaşte, şi ne-ar fi f. greu, este că erau mai fericiţi copiii deceniilor trecute decît cei de azi. Aveau părinţi mai puţin obosiţi.

Mă încîntă Constanţa Vintilă-Ghiţulescu – „În căutarea fericirii" nr. 90, p. 17. Şi celelalte din „Ceaslov story".

Dilema veche conţine şi informaţii despre cărţi. Unele mă vor face să ocolesc cartea respectivă. Aşa este *Dincolo de limită* de Pat Barker, p. 14, nr. 91. Mă oripilează „la ucis", „la incendiat", „la jucat cu cadavrul". Rămîn cu „la cireşe" şi „la scăldat". Dar *Trei într-o barcă (fără a pune la socoteală şi cîinele)* de Jerome K. Jerome DA, este savuroasă. Recomandată în nr. 90 a.c., p. 14 a *Dilemei vechi.*

Salut în nr. 91 „Divanul *Dilemei vechi"* şi consistentul dialog cu incorectul politic Neagu Djuvara... M-a uns pe suflet. Şi, desigur, salut revenirea dlui Augustin Ioan cu al său „Punct. Şi de la capăt". Aţi putea să-i aşezaţi pe divan pe H.-R. Patapievici sau pe Monica Heintz – p. 13, nr. 90, „Etica muncii la românii de azi".

N-am ce face, rămîn o dilematică.

Maria NICULESCU

Oneşti

Greutatea

Mi s-a oferit ocazia să văd o parte de lume la celălalt colţ al globului. Am ajuns în Australia şi m-am pus pe experimentat aventura care mi se deschidea în faţă. Normal, trebuia să renunţ la o serie de obiceiuri, tabieturi, poate chiar idei, pentru a face loc celor noi. N-am reuşit însă să renunţ la „viciul de vineri", acesta fiind noul număr al *Dilemei vechi.* Dar să nu credeţi că-l savurez pe nerăsuflate. Nuuuu! Îl porţionez cu grijă.

Astfel, pînă vinerea viitoare, îmi iau în fiecare zi doza: azi o pilulă de Cioroianu, mîine una (memorabilă) de Dinescu; cînd sînt mai tulburată, iau o doză dublă de Pleşu, deşi *Cu ochii-n 3,14* are efect tonic garantat. Şi, uite-aşa, îmi trece săptămîna.

De fapt, n-am renunţat la obiceiul ăsta şi pentru că reprezintă un argument de care mă folosesc ca să demonstrez că în România sînt oameni *inteligenţi,* oameni care *gîndesc,* oameni... cu scaun la cap, aşa cum vezi numai în alte părţi (s-ar zice). Şi e eficient: înlătură sau (măcar) modifică umbrele aruncate asupra noastră (a românilor) tocmai de *ai noştri.*

Aş avea multe lucruri bune de spus despre voi, însă vreau mai bine să vă cer: menţineţi-vă *greutatea!* E spre binele şi sănătatea noastră intelectuală!

La cît mai multe dileme... vechi şi noi!

Domniţa FECHETE

domnitafechete@yahoo.co.uk

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Încrederea la români**
- **Colegiul Noua Europă**

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
(redactor-şef adjunct)
Marius CHIVU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU
Cezar PAUL-BĂDESCU
Ruxandra PETRESCU
(secretar de redacţie)
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
&
Adrian CIOROIANU (redactor asociat)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Alexandru CĂLINESCU
Andrei CODRESCU
Mircea DINESCU
Şerban FOARŢĂ
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
Robert TURCESCU
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU
REPORTER:
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ
Redacţia DILEMA VECHE:
str. Constantin Daniel, nr. 11, sector 1, 010631, Bucureşti.
Telefon/fax: 317.23.90
e-mail: dilema@rdsnet.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată de *Dilema veche srl.*
Asociaţi: Mircea Dinescu (60%)
şi membrii redacţiei (40%)

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 12.800 de exemplare

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?" (I.L. Caragiale)

Viață curentă

Românilor nu le place corupția decît în anumite condiții. Nu le place corupția, dacă bacșișul a fost mare și serviciul cerut în schimb n-a fost la înălțimea bacșișului. Sau dacă s-a cerut un bacșiș prea gogonat. Sau dacă primitorul bacșișului nu s-a dovedit destul de impresionat și nu s-a purtat conform sumei. Sau dacă bacșișul altora bate bacșișul propriu. Altfel, în general, corupția e subînțeleasă. O lume fără pile, fără peșcheșuri groase sau discrete, fără intervenții bine plasate, fără „relații" e o lume incomprehensibilă, o lume pe dos. A da din coate și din pungă – asta nu se poate numi „corupție": e „lecția vieții", „spiritul practic" la apogeu, chintesența înțelepciunii cotidiene. Dacă nu vrei să rămîi de căruță, nu e cazul să faci pe deșteptul, să te dai fată mare. Cînd e vorba de „ai tăi", scopul scuză mijloacele. „Ai pe cineva?", „N-o să vă rămîn dator", „Nu mă zgîrcesc cînd e vorba de interesul meu și al familiei mele" – iată formulistica oricărui manual de conversație pentru limba de miere și bale a corupției de toate zilele. „Corupția" e, de obicei, viciul altora. Al celorlalți. În cazul propriu, ea se numește „luptă pentru supraviețuire". De aceea, nu e contradictoriu să veștijești prostul obicei al corupției și, în același timp, să dai șpagă și să umbli cu proptele. Nu e contradictoriu să te enervezi cînd alții reușesc prin trafic de influență și să recurgi masiv, cînd e vorba de tine, la beneficiile traficului de influență. Nu e contradictoriu să deplîngi nerespectarea legilor și să le calci cu inima împăcată. Corupția celorlalți e un viciu, corupția proprie e agoniseală legitimă, aptitudine socială, talent de a te descurca. Corupția proprie e o virtute, care îți ușurează accesul la titlul de „băiat (sau fată) dezgheț(ă)".

Descurcăreala nu e o simplă abilitate procedurală: e corelativul pragmatic al unei viziuni despre lume. Totul se sprijină pe o rețea ocultă de „cunoștințe", de „vorbe bune", de înrudiri și afinități. Cu alte cuvinte, totul e un efect de fațadă, dincolo de care nu sînt decît păienjenișuri mafiote, „masonerii", găști, cluburi exclusive. Descurcărețul e, în felul lui, un idealist: nu crede în aparențe, nu dă doi bani pe „ce se vede". „Adevărul" e în culise, în subterane, în încăperi secrete. Fiecare individ e centrul de iradiere al unui „lanț al slăbiciunilor", care trebuie identificat și utilizat. Totul e să știi *ce* să ceri și *cui*. Pot spune, din experiență proprie, că una din posturile cele mai vizate e aceea de „fost". „Fostul" e mai accesibil decît „actualul" și e considerat ca fiind cuplat pe viață la resorturile puterii. Care va să zică, „să nu zici că nu poți, știu că poți, trebuie să poți!". „Fostul" poate rezolva orice: locuri de muncă, examene de admitere, burse, sponsorizări generoase, recuperări de case și terenuri, permise de conducere, scutiri de taxe etc. Orice. Dacă n-o face e pentru că nu vrea, pentru că-și ține pilele pentru el, pentru că ăștia de la putere (foști sau actuali) sînt nesătui și corupți.

Din păcate, experiența cotidiană confirmă, adeseori, consistența acestei viziuni despre lume. Cei corupți, laolaltă cu cei coruptibili, reușesc, cu alte cuvinte, să transforme realitatea în ceva care seamănă cu imaginea *lor* despre realitate. Lumea devine lumea *lor*, regula jocului *lor* devine regulă generală. E, teologic vorbind, una dintre ilustrările tipice ale păcatului originar: omul stricat strică întreaga creație. Trăim în *produsul* devierilor noastre comportamentale. Trăim în oglinda defectelor noastre.

Călătoresc mult. Mult mai mult decît vreau. Am o imagine destul de amănunțită a companiilor aeriene din Europa. Și am motive să firitisesc, patriotic, Tarom-ul. Serviciile din timpul zborului sînt un barometru exact al crizei prin care trece bătrînul și, pînă mai ieri, voluptuosul nostru continent. Swissair nu mai oferă pasagerilor săi nimic, în afară de apă. Restul trebuie cumpărat la prețuri pipărate. Cutare linie austriacă practică același regim. Pe Lufthansa sau pe KLM capeți un sendviș indigerabil, proaspăt scos de la frigider. Ai de ales între carne sau brînză, pîinea e un fel de clisă fărîmicioasă, iar garnitura de castraveți păliți, roșii aseptice și salată verde anulează gustul conținutului propriu-zis al sendvișului, și așa destul de incert. Orice șnaps e exclus. Atmosfera generală e a unui modest dejun de binefacere, însoțit de zîmbetele consolatoare ale stewardeselor. „Europa e săracă!" – strigă, stingherită, fiecare bucățică de pîine. „S-a terminat cu răsfățul!" Ei bine, pe cursele Tarom, vechile deprinderi ale zborului de lux s-au păstrat. Capeți de mîncare! Un aperitiv, ceva cald, ceva dulce. Ești asistat cu o simpatie vag maternă, poți să ceri o chiflă suplimentară. Țărișoara își ține rangul! Dar mai avem puțin și ne vom „normaliza". Ne vom alinia la spiritul de economie al Europei civilizate și vom zbura pe bază de hrană rece. Pînă atunci, grăbiți-vă să folosiți Tarom-ul! E o excursie, încă posibilă, prin trecutul glorios al călătoriilor aeriene.

VOLVO
for life

cu dilema la croitor

Cum vă explicați relațiile de bună vecinătate între Traian Băsescu și foștii șefi ai serviciilor de informații de pe vremea lui Năstase?

Dependent nu doar de dedesubturile colaboratoarelor sale politice, Traian Băsescu a devenit, fără să-și dea seama, cățelul de lux al lui Radu Timofte și Ilie Botoș, care au mirosit apetitul tătucului pentru cele văzute, dar mai ales nevăzute. Așa se poate explica faptul că nu trece o zi fără ca băieții de la popota serviciilor secrete să nu-i azvîrle un oscior, o bucățică de zahăr înfășurată într-o notă secretă, o înregistrare cu bucluc, o bîrfă macră, un raport confidențial și bine pipărat.

În loc să stea cu ochii pe busolă și să verifice direcția vaporului, Comandantul ori se dă pe după catarg ca să-i surprindă pe mateloți palmînd chiștoacele, ori bîntuie prin sala mașinilor, doar-doar i-o descoperi pe fochiști jucînd barbut sau răsfoind reviste porno.

Mircea DINESCU

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Frînturi despre comunicare

Eveniment. Săptămîna viitoare nu e a mea, nu e a voastră, și nici a urmașilor voștri. E „Săptămîna relațiilor publice". A *piarului* – cum se spune în româna actuală – sau, dacă preferați, a PR-ului. E o profesie care a venit peste noi odată cu tranziția și – ca orice noutate – mai are destul pînă cînd se va așeza cumsecade în matcă. Deocamdată, n-are un contur clar nici măcar din punct de vedere lingvistic: în uz există atît formele preluate cam brutal din engleză, cît și expresia tradusă „relații publice"; cel care o practică se numește cînd „om de relații publice" ori „om de PR" (precum „om de cultură", „om de afaceri" etc.), cînd „piarist" ori, simplu „pi-ar". Există însă facultăți de profil și o asociație profesională și – din cîte am auzit – există deja „școli de gîndire" și dispute pentru supremație în interiorul teoreticienilor și practicienilor breslei. Una peste alta, a devenit o meserie fără de care nu se mai poate: într-o lume a comunicării, orice firmă sau instituție care se respectă are nevoie de așa ceva.

Ce fac acești noi profesioniști ai comunicării? Multe. Dar, în principal, organizează *evenimente.* Cînd lansezi un produs, cînd firma/instituția își schimbă sediul ori e vizitată de vreun personaj marcant, cînd vrei să anunți ceva important ori cînd n-ai nimic de spus, dar vrei să fii vizibil, „omul de PR" intră în acțiune. Dacă nu-l ai, apelezi la o firmă specializată, care îți va preda totul „la cheie": îți va găsi și aranja sala, va invita oaspeții și presa, va planta la intrare niște „hostese" (alt cuvînt care ne lipsește!) cu fuste mini sau cu rochii lungi, apoi va elabora și va trimite către cele patru zări un comunicat în care va anunța ce eveniment nemaipomenit a avut loc. Datorită acestor profesioniști, cuvîntul *eveniment* (care însemna pînă mai ieri un fapt ieșit din comun) a intrat în uzul cotidian și a căpătat o arie de aplicabilitate enormă: sîntem înconjurați de evenimente. Lansarea unei cărți sau a unui nou model de șurub, o petrecere „de firmă" sau darea în folosință a unei noi mașini de capsat importate din Germania pot deveni în egală măsură, sub bagheta acestor maeștri de ceremonii de tip nou, *evenimente* de care Țara trebuie să ia cunoștință. Iar pînă la Țară, trebuie neapărat să afle o seamă de oameni care, după ce li se trimite invitația, sînt bătuți la cap „personalizat" prin telefoane. În funcție de nivelul de profesionalism al „omului de PR", telefoanele au rolul de a le cere pur și simplu confirmarea participării sau, dimpotrivă, de a le rezuma conținutul invitației și al evenimentului, de a le atrage atenția că e ceva cu totul excepțional, de a-i dojeni în cazul că nu pot participa, de a insista pînă în pînzele albe că, mă-nțelegi, „trebuie să veniți" și „vă mai sun și mîine, poate...". Cît despre comunicate și invitații, deduc, din colecția personală și redacțională adunată în timp, că ele sînt de două feluri: profesioniste și „reci" sau „profesioniste" și calde. Cele dintîi sînt făcute după regulile din manualele americane (cu topică și vocabular cu tot). Celelalte au și cîte o contribuție de „giantă latină" și de familiaritate balcanică, prin formule de genul „vă invităm cu toată dragostea la..." sau „vă așteptăm cu drag la...". Mai ales cînd sînt trimise pe mail, au și alte inovațiuni: pot începe cu „Salutare!", „Bună!" sau alte tipuri de *captatio,* dar se încheie invariabil cu deja clasica formulă „O zi bună!". Mailul permite, după cum se știe, atașarea unor documente, așa încît uneori invitația/comunicatul se află „în attach", iar textul mesajului e simplu și romglez: „vă rugăm să găsiți atașat..." (după *please find...* etc.). Alteori, textul începe cu o abundentă descriere a *evenimentului* sau a programului, iar pe la jumătatea paginii a treia afli că, de fapt, este vorba despre o invitație.

În fața complexității fenomenului, conștient fiind că profesionalismul încă se mai amestecă, în branșa relațiilor publice, cu mișcările de amatori, bucuros că tranziția ne-a înzestrat și cu astfel de luceferi ai comunicării, urez succes deplin lucrărilor conferinței anuale a oamenilor muncii din PR și, dacă se poate, depășirea sarcinilor de plan!

Dezbatere. Ministerul Sănătății a publicat pe site-ul său de Internet un pachet de legi privind reforma în domeniu. Transparent, democratic și conform legii, ministrul a declarat că supune dezbaterii publice legile cu pricina, urmînd să le îmbunătățească în funcție de propunerile venite dinspre „societatea civilă". Nu discut conținutul legilor, ci ceea ce a urmat, adică „dezbaterea". Cetățeanul obișnuit, fie el bolnav sau sănătos, a putut vedea la televizor o seamă de directori de spitale care s-au declarat nemulțumiți că proiectul propune ca la conducerea spitalelor să se afle manageri, nu medici. „Contraargumentele" directorilor au

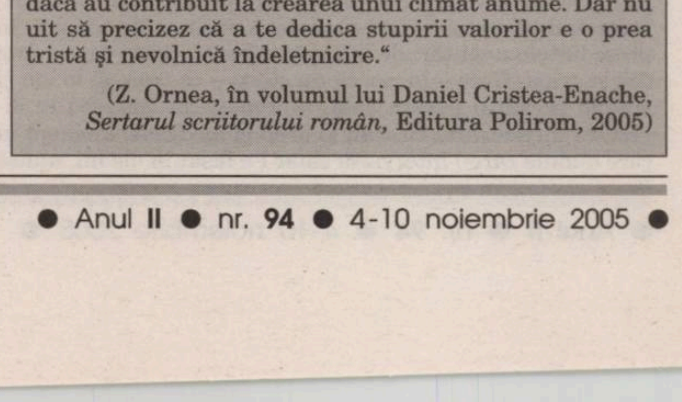

fost diverse: proteste vehemente, procese de intenție la adresa ministrului (cum că ar vrea să numească directori pe baza carnetului de partid), bășcălii cu aer morbid (dl Sorin Oprescu, de pildă, a spus că spitalele trebuie conduse de preoți, „pentru a fi mai aproape în caz că..."). S-a recurs, desigur, la cuvinte mari și comparații tari („e mai rău ca pe vremea comunismului" etc.). Pe scurt, cetățeanul obișnuit, care nu citește texte de lege pe Internet, dar se uită la televizor, a înțeles că „dau ăștia o lege" prin care îi schimbă pe directorii de spitale. Iar toată această suită de zgomote ar trebui să se numească „dezbatere publică". De fapt, nu este decît o (nouă) răbufnire a incapacității de a comunica eficient și argumentat. Cei care ar trebui să se îngrijească de maladiile fiecăruia dintre noi se arată bolnavi de orgolii și interese care le-au amputat orice urmă de discurs rațional. Convalescența postcomunistă e lungă și grea.

ținerea de minte

„Dincolo de compromisuri; contează valorile. Acestea, dacă sînt, trec, știu bine, deasupra compromisurilor fatale. Care mare valoare, din spațiul nostru literar-cultural din trecut, nu a făcut compromisuri, de un fel sau altul? E important, mai ales cînd faci studiu biografic, să le relevi. Dar avînd tot timpul conștiința că te ocupi de o valoare. De ceilalți, caracuda, n-are sens să te ocupi decît dacă au contribuit la crearea unui climat anume. Dar nu uit să precizez că a te dedica stupirii valorilor e o prea tristă și nevolnică îndeletnicire."

(Z. Ornea, în volumul lui Daniel Cristea-Enache, *Sertarul scriitorului român,* Editura Polirom, 2005)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

În grupuri de interese să ne ponegrim?

În filmul *The War of the Roses,* Kathleen Turner şi Michael Douglas sînt doi soţi care nu se mai suportă. Cum fiecare vrea să rămînă în casă, încearcă să se omoare reciproc. Lucrurile o iau razna, la final distrug casa şi chiar reuşesc să se omoare. Este fantastică în film dozarea iraţionalului, lupta dintre cei doi ajunge să nu mai aibă logică, cinefilul nevinovat constată că pentru fiecare dintre ei e mai important să-i deaăluilalt cu tigaia în cap decît să obţină ce dorea la început.

Cam la acest nivel s-a ajuns în scandalul Udrea-Botoş. Premierul Tăriceanu iese şifonat: părea un tip subţire, dar asta pînă cînd e afectat direct în interese, el sau prietenii săi. De cealaltă parte, dacă aşa înţelege Traian Băsescu să se lupte cu corupţia, cu Elena Udrea amestecînd adevăruri punctuale cu conspiraţii şi mizerii securistice, atunci mai bine ne lipsim.

Justificările aduse de Tăriceanu sînt ilare. „I-am cerut să aplice legea." Exact ca Iliescu în cazul Ţiriac. Amîndoi se fac a nu înţelege că nu există telefoane inocente pe cazuri punctuale între un politician şi un procuror, mai ales cînd politicianul are un interes personal acolo. Iar interesul premierului era clar în protejarea lui Dinu Patriciu. În cîte alte cazuri a mai dat telefon pentru a fi aplicată legea? Şi aceia erau tot foşti parteneri de afaceri? Printr-un simplu telefon, Tăriceanu a reuşit să pună sub semnul întrebării o mulţime de lucruri bune făcute de Guvernul său în reforma Justiţiei. Cînd Iliescu şi Tăriceanu sună ca să fie siguri că se aplică legea, nu prea mai putem fi siguri că s-a aplicat legea.

Efectul declaraţiilor Elenei Udrea a fost cel scontat. Tăriceanu are acum o problemă de care nu poate scăpa decît prin demisie sau prin scuze: dragi români, am fost un (...la alegere...), promit să nu mai fac, mi-am învăţat lecţia.

Dar dacă are impresia că a marcat un punct important, Preşedintele se înşeală. Întreaga afacere are un iz securistic-mahalagiu şi nu cred că asta aşteptam de la cruciaţii anticorupţie. Vrea sau nu, Traian Băsescu trebuie să-şi asume faptul că fosta sa mînă dreaptă a pus scena politică pe jar. Iar pe lîngă dezvăluirea legitimă legată de telefonul la Botoş, doamna Udrea a mers mult mai departe. Acuzaţiile sale dezvăluie o personalitate patologic conspiraţionistă. Patriciu, Roşca Stănescu, Tăriceanu, *Academia Caţavencu,* Radio Guerrilla şi alţii conspiră să îl saboteze pe Traian Băsescu. Realitatea e mereu mai complicată decît o cred conspiraţioniştii. Un singur exemplu şi nu insist: Tăriceanu a avut o acţiune salutară în legătură cu publicitatea de stat, care i-a cam afectat veniturile amicului de grup de interese Roşca Stănescu şi se pare că acesta încă mai e supărat din cauza asta.

În acel interviu, Elena Udrea spune că Mihai Munteanu e un „infractor condamnat pentru tîlhărie". Munteanu este ziaristul care a dezvăluit cum a încercat Dorin Cocoş să îl mituiască. Un caz clar, înregistrat pe bandă, şi greţos prin insistenţa cu care acest personaj bagă cu insistenţă sub nasul ziaristului sacoşa cu „o sticlă de coniac, un parfum, o asta". După cîteva zile, mai multe ziare au primit un dosar din care reieşea că la 17 ani Munteanu a fost implicat într-un incident, a fost martor în dosar, apoi trecut ca învinuit cît să-i fie şantajat tatăl-politician local, apoi din nou martor şi aşa a rămas. De aici pînă la tîlhar condamnat e cale lungă. Un singur ziar, o bombă de presă, a publicat atacul la Munteanu. E o acţiune tipică de intoxicare şi răzbunare. Dar îngrijorător este cum băieţii au scos de la naftalină ceva petrecut după Revoluţie cu un adolescent. Ce ştiu serviciile despre fiecare dintre noi? Trăim parcă într-o reluare perpetuă în care securişti-afacerişti-politicieni se înţeleg de minune şi ne oferă cîte un parfum ăstora care vrem să ieşim din lumea lor jegoasă.

Cînd l-am auzit acum cîteva luni pe Traian Băsescu spunînd că atacurile la Elena Udrea sînt reacţia grupurilor de interese, am fost şocat de logica preşedintelui. Am scris atunci că e grav dacă preşedintele crede că orice critică la adresa lui e rezultat al unei conspiraţii. Elena Udrea pare

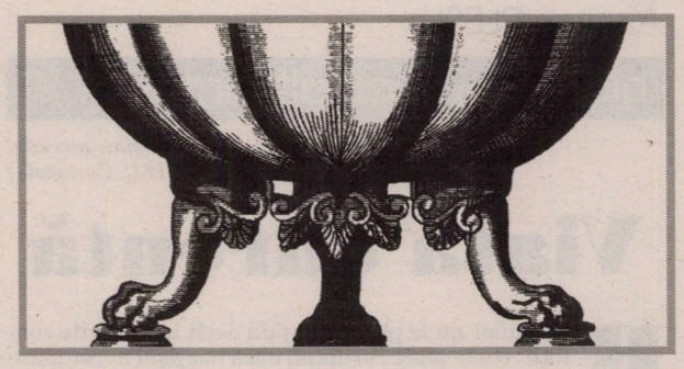

că spune acum la televizor ce a auzit pe la Cotroceni. Acest tip de logică, în care totul e politizat şi are explicaţii subterane, era o marcă a Guvernului PSD. Năstase spunea că dezvăluirile privind afacerile familiei Puwak erau reacţia unor grupuri care voiau să discrediteze Guvernul. Pînă şi Micky Şpagă spunea că „grupurile" au ceva cu el. În această logică nu mai contează adevărul şi faptele. Iar responsabilitatea publică este înecată în logici perverse. Şi Năstase, şi Băsescu s-au lăsat intoxicaţi de prostiile primite de la SRI, care tinde să explice tot ce se întîmplă în spaţiul public prin asemenea construcţii paranoide.

„În săbii să ne spintecăm sau în buzdugane să ne măsurăm?", îi spune Greuceanu zmeului. „În grupuri de interese sau în trusturi de presă să ne ponegrim?", pare că întreabă Băsescu. Victimele sînt adevărul în presă şi onestitatea în viaţa politică. Pare că fiecare e ferm hotărît să se lupte cu grupurile de interese. Ale celuilalt.

presa despre...

Elena Udrea – pro şi contra

„Elena Udrea a demonstrat existenţa şi schema de acţiune a conglomeratului mafiot care dictează viaţa politică a României. Elena Udrea a umplut golul cu persoane şi instituţii, date şi acţiuni. Povestea ei stă în picioare. (...) Şirul de acţiuni şi contraacţiuni descrise de Elena Udrea şi confirmate, indirect, de prim-ministru nu e uşor de urmărit. Pentru uzul cetăţenesc al publicului larg, lucrurile pot fi rezumate în felul următor: oligarhia politico-economică, în alianţă cu presa în proprietatea şi subordonarea ei, dictează politica de stat şi fixează buna sau reaua imagine a preşedintelui." (Traian Ungureanu, *Cotidianul)*

„Elena Udrea s-a văitat că a fost pusă la zid, pe nedrept, de jurnalişti răuvoitori, că a fost murdărită cu minciuni odioase, tirul concertat al calomniilor fiind dirijat din zonele tenebroase ale marii corupţii. Mai aveam puţin şi-i plîngeam de milă. Scenariul pare plauzibil. Un singur amănunt năruie însă întregul eşafodaj: incompetenţa fostului consilier prezidenţial (...). Unde Elena Udrea vede un complot dirijat de primul-ministru, alţii denunţă misoginismul societăţii în care trăim. Ceva adevăr s-ar putea afla în ambele variante. Rămîne însă la fel de adevărat faptul că Elena Udrea nu avea ce căuta la Cotroceni." (Miruna Munteanu, *Ziua).*

„Recunosc că, pînă s-o văd/citesc în acest final de săptămînă, am fost şi eu prizonier al prejudecăţilor şi n-am dat doi bani pe Elena Udrea. Dar femeia asta măcar gîndeşte, spre deosebire de fauna care roieşte prin alte părţi. Folosită inteligent de tabăra politică unde va adera curînd, poate deveni extrem de periculoasă pentru duşmani. Aşa blondă cum e, Elena Udrea a rezumat într-un interviu marea minciună care e această putere portocalie: trafic de influenţă, corupţie şi cumetrie, totul ascuns cu dibăcie sub diverse perdele mediatice de fum." (Victor Ciutacu, *Jurnalul naţional)* **(C. G.)**

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

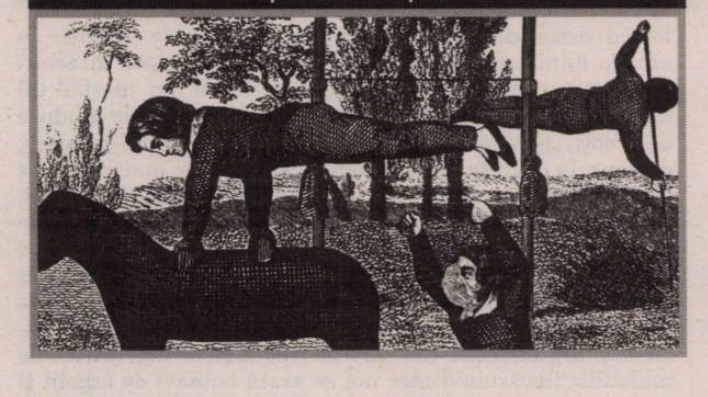

Preşedintele Kitsch

Nu e preşedintele Germaniei, aşa cum ar sugera numele ăsta, e al nostru. Nu tot timpul, doar cînd se ocupă cu chestiile pe care preşedinţia chiar trebuie să le facă prin contract: vizite în străinătate, poziţii de politică externă, interviuri în presa care nu face nepărat *rating* cînd el rîde (adică la CNN).

N-am timp de înfloriturі, aşa că v-o spun pe şleau: după multă vreme, mi-a fost din nou ruşine că sînt român. A ţinut puţin, doar atunci cînd l-am auzit pe Băsescu la CNN, încercînd să pozeze, într-o engleză ruşinos de aviară, în preşedintele unei ţări de la capătul lumii, peste care a mai dat şi gripa. Care – în caz că nu ştiaţi – va trece şi la om şi sîntem pregătiţi pentru asta, a pronosticat Băsescu în direct, ca un adevărat Brucan al dreptei medicale. Moment în care duduia care-l intervieva chiar l-a lăsat în ale lui, uluită şi ea pe cine i-au trimis românii să se dea mari...

N-am fost plătit de PSD să mă simt prost cînd l-am văzut la televizor: a fost o chestie naturală. Nu m-a rugat Patriciu să-l înjur pe Băsescu: pur şi simplu, e o chestie firească după ce unul pe care l-ai votat te face de rîs în public. Trebuie să recunosc, nu credeam să avem aşa curînd un preşedinte care să se descurce chiar mai modest decît Iliescu în limba asta – sau poate asta o fi fişa postului de la Cotroceni? Dar parcă nu – îmi aduc aminte că Emil a venit tot nepregătit, însă a avut bunul-simţ să se perfecţioneze la locul de muncă, astfel încît, la final, vorbea foarte bine în Congresul American şi teribil de prost cu românii. Dar asta e deja o altă poveste...

Ca să nu mai pierdem vremea, am două sugestii pentru dl preşedinte: să angajeze un profesor care să-l contrazică măcar în privinţa pronunţiei, dacă în alte domenii nu mai e obişnuit. Nu de alta, dar mai are cel puţin patru ani în care poate să ne facă de rîs serios, în multe comitete şi comiţii pe-afară. Şi să-l trimită deocamdată pe Mihai Răzvan Ungureanu să se ducă pe unde e el invitat şi trebuie să vorbească cineva englezeşte cu altcineva decît şeful de şantier de la Mărăcineni (unde un pod românesc peste un rîu românesc se plictiseşte dacă nu-l vizitează preşedintele românilor).

Altminteri, primul an cu noul preşedinte e oarecum dezamăgitor tocmai pentru *middle class*-ul activ social care l-a propulsat, cu energia (şi banii) lui acolo. Nu că nu ne-a dat pe tavă corupţii. Ci pentru că nu a reprezentat România modernă şi stilul ei de viaţă în viaţa publică. Mesajele *brand*-ului Băsescu au fost majoritar populiste şi-au ţintit mai ales o zonă de public care nu l-a votat – acea zonă inertă care pînă acum a mers pe mîna lui Iliescu...

Şi nu e vorba de mesajele verbale (declaraţii sau luări de poziţie), ci de celelalte: de la alegerea locaţiei pentru vacanţă, a restaurantului de pe litoral în care l-am văzut la televizor în fiecare seară (încremenit în anii '80 în privinţa meniului şi a *antrenului),* chiar a muzicii. L-au văzut pe Băsescu dansînd hora miile de foşti depeche-işti şi rockeri care au muncit în campania lui. Ce-o fi fost în mintea lor?

De fapt, Băsescu a cîştigat un mandat periculos: principala lui promisiune n-a fost aia cu trăitul bine. *Brand*-ul Băsescu a promis un singur lucru: c-are să fie primul preşedintele *cool* al României. Un preşedinte la fel ca sloganul Pepsi: *The Choice of a New Generation.* De cînd a fost ales însă, *cool*-itatea s-a evaporat şi-am descoperit casa luată de la primărie (într-un moment cînd e *cool* să ai vilă făcută din vînzarea de software), blonda care nu ştie cine e şef în Norvegia (cînd angajările în asemenea poziţii încep măcar de la un MBA) sau prînzurile de lucru într-un restaurant cu cel mai kitsch nume din Bucureşti: Golden Blitz.

Dar poate că sînt un naiv şi politica e tocmai arta de a pune mîna pe electoratul altuia – în cazul de faţă, *obosiţii* PSD-ului. Sau românii în genere se simt nereprezentaţi dacă ajunge preşedinte unul puţintel mai competent decît media?

Mare mister, la fel ca şi *If* condiţionalul...

www.polirom.ro

- Norman Manea **Despre Clovni: Dictatorul şi Artistul**
- Radu Pavel Gheo **DEX-ul şi sexul**
- George Banu **Peter Brook** Spre teatrul formelor simple
- J.D. Salinger **De veghe în lanul de secară** (traducere nouă)

Suplimentul CULTURA

Un săptămînal realizat în colaborare cu *Ziarul de Iaşi*

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Servicii secrete

Povestea reală a început de mult, în 2002, cînd cel de-al doilea război din Irak era doar un proiect şi cînd fostul ambasador Joseph Wilson IV a fost trimis în Niger să verifice informaţia conform căreia această ţară ar vinde uraniu lui Saddam Hussein. Wilson nu a găsit nici o dovadă cît de cît serioasă şi a făcut un raport în consecinţă. În ianuarie 2003, George Bush, în discursul despre starea naţiunii, a spus că Guvernul britanic a aflat că Saddam a dobîndit recent cantităţi importante de uraniu din Africa. Pe 20 martie 2003, Irakul este invadat şi unul dintre motivele atacului – documentat şi la ONU de către Colin Powell – este pericolul reprezentat de armele de distrugere în masă la ordinul unui dictator încolţit. În iulie, Wilson publică în *New York Times* articolul intitulat „Ce n-am găsit în Africa", unde contrazice versiunea oficială.

Acum începe politica. După nici o săptămînă, gazetarul Robert Novak a scris un articol unde o identifica pe nevasta lui Wilson, Valerie Plame, ca agent operativ CIA. Sursele erau nenumite, dar Novak spunea că deţine informaţia de la doi înalţi funcţionari ai administraţiei. Versiunea a fost reluată şi de revista *Time*. Se sugera astfel că dl Wilson a fost trimis în Niger datorită „pilelor" soţiei, că nu are competenţa necesară unor concluzii care să contrazică acţiunile administraţiei. Miza era ceva mai importantă. Dick Cheney este un adversar istoric al Agenţiei. Secretar la apărare în Guvernul lui Bush-tatăl, vicepreşedintele lui Bush-fiul a denunţat necontenit, începînd din anii '80 – cînd CIA a fost incapabilă să prevadă prăbuşirea URSS – insuficienţele agenţiei. În 1991, în timpul primului război din Golf, a putut să constate cît de puţine sînt informaţiile existente despre arsenalul irakian. Nu era singurul care nu avea încredere în CIA şi, împreună cu alte persoane cu mare răspundere în administraţie, au construit un întreg sistem secret de verificare a serviciului secret.

În 2003, odată cu absenţa dovezilor, s-a insinuat şi teama că CIA va face publice presiunile la care a fost supusă. Deconspirarea lui Valerie Plame nu era decît un element al unei posibile demonstraţii despre neseriozitatea unei agenţii de informaţii care îşi întemeiază rapoartele pe date de alcov.

Acum începe povestea judiciară. Legislaţia Statelor Unite pedepseşte cu pînă la zece ani de închisoare deconspirarea numelui unui agent sub acoperire, dar justiţia trebuie să demonstreze că scurgerea de informaţii a fost deliberată. Doamna Plame nu era în cine ştie ce misiune periculoasă, ci doar învîrtea hîrtii la sediul din Virginia.

În septembrie 2003, Departamentul de Justiţie a informat Casa Albă că a deschis o investigaţie legată de aceste dezvăluiri. În decembrie, Patrick Fitzgerald, un judecător cu o bună reputaţie de independent, a fost numit consilier special pentru elaborarea raportului în problemă. Ceea ce a răzbătut în presă din aceste cercetări s-a învîrtit în jurul întrebării cine ce cui a spus. Ziariştii care au scris dădeau a înţelege că deţineau informaţiile de la cabinetul dl Cheney, iar persoanele de acolo spuneau că ziariştii le-au furnizat informaţia. În cele din urmă Fitzgerald a putut dovedi că informaţiile proveneau din cabinetul lui Cheney, l-a pus sub acuzare pe şeful său de cabinet Lewis Libby jr. (sperjur, obstrucţionarea justiţiei, conspiraţie), urmînd să continue ancheta pentru a vedea în ce măsură consilierul cel mai preţuit de preşedinte, Karl Rove, este amestecat în această afacere. Ca de obicei, cînd e vorba de Casa Albă, efectele sînt mult mai puternice decît cauzele. Fitzgerald şi-a făcut publice concluziile într-un moment de scădere dramatică a popularităţii preşedintelui american: morţii din Irak, stîngăciile în rezolvarea consecinţelor uraganului Katrina, fluctuaţiile lui Bush între radicalii şi moderaţii propriului partid contribuie la imaginea unei administraţii care nu face faţă împrejurărilor.

Scria pe un site Paul Begala, un consilier al lui Clinton: „Cînd Casa Albă e asediată, nimeni nu vorbeşte cu nimeni. Orice spui poate fi şi va fi folosit împotriva ta. Cînd stai într-o şedinţă şi vezi cum o colegă îşi ia notiţe te întrebi cît va trece pînă cînd vei fi interogat pe baza însemnărilor ei. Poate că mîzgăleşte. Sau poate că îţi sapă mormîntul. Încerci să te concentrezi asupra a ceea ce ai de făcut, dar gîndurile sînt dominate de ideea Marelui Juriu".

Neîncrederea în competenţa serviciilor secrete face ca fiecare să devină propriul său serviciu secret incompetent şi neputincios în lupta cu comploturile haotice ale celorlalţi diletanţi.

globul cubic

Frizerii din Bagdad

Una dintre meseriile cele mai periculoase la Bagdad a devenit cea de frizer. Integriştii islamici îi detestă pe cei care „risipesc timpul sacru dat lor de Allah" ca să se spilcuiască. Negustorii de băuturi alcoolice – în majoritate creştini – au pus lacăt la uşă, după ce prăvăliile lor au fost vandalizate, incendiate sau aruncate în aer. Apoi a venit rîndul frizerilor: zeci de bărbaţi practicieni ai acestei meserii au fost asasinaţi. Puţinii încăpăţînaţi, oameni care n-au altfel cum să-şi hrănească familia, mai tund, rad şi frizează. De altfel, aşa cum reiese din reportajul publicat în ziarul *Le Monde* (28 octombrie 2005), există puţine soluţii pentru o viaţă fără pericole: „Astăzi, la Bagdad nimeni nu mai are încredere în nimeni. Pericolul fiind general, suspiciunea este pe măsură. În uriaşele coloane de maşini oprite de îndată ce poliţia irakiană decide brusc să blocheze o stradă sau un pod pentru un control de securitate surpriză, fiecare îl observă cu atenţie pe celălalt. Cei patru tipi din 4x4 sînt poliţişti, bandiţi, se pregătesc pentru o răpire sau fac parte dintr-o unitate de gherilă? Tînărul bărbos, singur în rabla lui mototolită, din stînga noastră, e un student inocent sau un kamikaze fanatic care într-o secundă va declanşa încărcătura sa explozivă şi va urma un masacru? Obsedantă e preocuparea de a rămîne în viaţă, cu tot haosul, mereu mai mare, instalat la Bagdad. Nu există soluţii miracol. Fiecare speră să găsească o formulă personală pentru a trece printre focurile de mitralieră cotidiene, de zi şi de noapte, pentru a evita cererile de răscumpărare, răpirile, asasinatele politice sau răfuielile între grupările criminale, fără a mai pomeni tirurile rachetelor şi atentatele cu automobile capcană. Şase milioane de locuitori, aproape tot atîtea idei. Nici una nu este absolut sigură".

În timp ce medita la această situaţie, maşina reporterului francez a fost depăşită de o coloană de enorme vehicule blindate ale US Army, grăbindu-se către „zona verde", cartierul rezidenţial unde este asigurată securitatea locuitorilor. Pe ultimul vehicul o pancartă, devenită obişnuită, cu litere mari roşii, în engleză şi arabă: „Atenţie! Nu vă apropiaţi şi nu depăşiţi. Autorizaţie de a trage pentru a ucide". **(M. B.)**

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Ce poate fi România?

Cu toate eforturile de pînă acum, persistă impresia că profilul României în spaţiul euro-atlantic este indecis, neclar, fără tuşe decisive de portret. Este, încă, incert în ce anume constă contribuţia noastră la această comunitate, care este rolul nostru în clubul căruia îi aparţinem, ce aduce vocea noastră în corul – cînd armonic, cînd dizarmonic – celor cuprinşi în spaţiul politic dintre graniţele Europei unite.

Există momente în care lumea se reaşază şi chipurile se pot recrea, rolurile se redistribuie, ierarhiile de onorabilitate se recompun. Europa modernă a mai trăit asemenea momente numai în timpurile post-napoleoniene şi imediat după războaiele mondiale. Atunci, rezultatul reatribuirii de roluri – cînd mulţi dintre „buni" au devenit „răi" şi invers – a fost determinant pentru multă vreme, deşi aranjamentele de securitate propriu-zise nu au ţinut prea mult. Acum, trăim un asemenea timp. Faptul că Uniunea Europeană se configurează într-un proces care ne include, faptul că NATO îşi identifică un nou „obiect de activitate" după ce chestiunea esenţială a supravieţuirii sale, deschisă la începutul anilor '90, a fost tranşată, faptul că vecinătatea căreia îi aparţinem reclamă o responsabilitate regională fără precedent sînt, toate la un loc, semnele unui moment istoric care ne oferă şansa să *devenim* ceva.

Ştiu, la examenul identitar am stat mereu prost. Nu ne-am găsit niciodată rolul potrivit. Ba am fost băţoşi şi importanţi, ba am fost umili şi insignifianţi, ba am pretins că facem jocurile, ba am urmat obedient cîte o Înaltă Poartă – am pendulat mereu între inferioritate şi superioritate, între supra-apreciere şi subapreciere. Măsura corectă, cel mai de preţ rod al înţelepciunii, ne pare inaccesibilă.

În epoca Iliescu I, cînd ţările fost comuniste sprintau spre capitalism, noi lîncezeam dubitativ între democraţia originală şi modelul suedez. Ne-am trezit abia tîrziu, în 1997, cînd eram deja rupţi de pluton. Atunci, a venit vremea iluziei liderului regional. Tulburările din Balcani erau o bună şansă. Am jucat-o corect şi am obţinut rezultatele aşteptate, dar dl Constantinescu s-a ilu-

zionat că este dintre cei care face jocurile. Şi nu era. Ca dovadă că nici măcar acum, cînd Balcanii de Vest au rămas o problemă europeană, nu avem mare influenţă în chestiune. A venit, apoi, epoca Iliescu II. Fără să rişte o izolare internaţională care se prefigura după rezultatul alegerilor din 2000, cu un prim-ministru care trecea drept mai deschis decît el şi cu un ministru de Externe cu un bun renume, dl Iliescu a urmat calea „NATO şi UE". Adevărul este că nici nu mai putea face altceva. Măcar atît, dl Constantinescu aşezase România pe aceste direcţii în mod definitiv. Dl Iliescu făcea în 2001 ceea ce trebuia să facă cu zece ani mai devreme. Dar şi în 2001 făcea prost, semn că în 1990 refuzase această cale nu pentru că nu ştia dacă e bună sau nu, ci pentru că nu ştia cum să facă. Încă ne închipuiam despre noi înşine că avem roluri planetare. E notorie frămîntarea caraghioasă a dlui Adrian Năstase din 2003 cînd, suprainterpretînd o frază rostită de George W. Bush într-o adunare populară la Bucureşti, fostul prim-ministru se gîndea deja cum o să operaţionalizeze România rolul de „punte" între Rusia şi SUA. A venit, în epocă, un răspuns lapidar al ambasadorului rus la Bucureşti: „Noi nu avem nevoie de punţi cu America. Cînd vrem să vorbim cu America o facem direct, fără nici o problemă". Ceea ce era purul adevăr.

Acum, dl Băsescu încearcă o politică externă virilă, masculină, *macho*. E prea devreme să vorbim de rezultate şi, tocmai de aceea, e timpul să vorbim despre opţiuni posibile.

Politica noastră externă este, încă, o politică romantică. La 10 ani după constituirea României ca stat, Nicolae Titulescu, zeul local al diplomaţiei, a avut o idee corectă: România poate exista ca stat numai dacă „pune prietenii una peste alta", într-o lume în care alianţele nu supravieţuiau nici cît durează o copilărie grăbită. De aceea, Titulescu a urmărit să lege România prin prietenii şi cu URSS, şi cu SUA, şi cu Franţa, şi cu Turcia şi, în general, cu oricine. Însă vremea lui Titulescu a trecut. Lumea s-a schimbat radical de vreo trei ori de atunci încoace, dar noi am rămas în aceeaşi paradigmă. Mitul relaţiilor bune cu toate ţările lumii încă există, deşi am asumat formal opţiuni strategice categorice. Cu rigurozitate, fiecare prim-ministru şi preşedinte al României, din 1990 încoace, a redescoperit, cu surle şi trîmbiţe, Rusia, fostul spaţiu sovietic sau spaţiul arab. De fiecare dată, au avut loc vizite de relansare a relaţiilor, socotite istorice. Niciodată nu s-a întîmplat ceva semnificativ mai apoi. Totul a rămas, parcă, amorsat pentru a fi redescoperit de succesorul redescoperitorului.

În fine, trebuie să înţelegem că, de acum încolo, contează cum ne descurcăm în *cadrul opţiunii luate*. În actualul context, mi se pare că România are o alternativă: poate, teoretic, alege unul din

două roluri onorabile. Fie devine o *putere*, fie devine o *nucă tare*. Dar despre ce înseamnă fiecare şi, mai ales, despre ce putem deveni, vorbim săptămîna viitoare.

ready made

„Trimite-mi 2 cutii tutun a II-a sau I-a calitate. Am uitat ibricul. Trimite-mi cu şeful ordinar curele, zarzavate, ibricul café. Dinu a cerut 4 tablete ciocolată; ai trimis 2. Mai trimite asemenea şi o cutie lapte şi spune cât ai cheltuit pentru ele, ce ai făcut cu banii care au rămas. Pentru mine un ibric mai mare pentru ceai, 2 cozonaci. Şeful ordinar Căpăţână care aduce astă epistolă trebue să ia orice vei da. Trimite-mi o pereche şoşoni căci umblu cu picioarele goale, neputând suferi cismele. Trimite cerneală şi condeie de scris de cerneală, 3 funzi lumânări (şi preţul lor), un felinar. Pentru mine lapte concentrat căci venind aci n'am mai găsit. Ce aveam s'a mâncat. De poţi găsi trimite şi ciocolată concentrată cu lapte. Scrie-mi tot ce ai trimis şi preţul lor. Mircea zice că mi-a trimis o cutie de ţigări. N'am primit decât 1. Căpitanul zice că vinul ce era în sticlele mari era pe jumătate. De ai putea, trimite ceva rachiu ordinar spre a da la soldaţi. N'ar fi rău să nu fie bun, căci în cazul acela îl bem noi."

(Documente privind istoria României. Războiul pentru Independenţă, vol. VI [1 septembrie 1877 – 15 octombrie 1877], Editura Academiei Republicii Populare Române, 1953)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Candide sau Optimismul

(variantă)

– Căci dacă, cu picioare-n dos,
nu te lăsai gonit, de dragul
unei dudui de neam domnos,
pentru a nu mai trece pragul
castelului Thunder-ten-tronckh,
nici domnişoarei Kunigunde
a nu-i mai tot cădea cu tronc,
şi dacă ale vieţii unde
nu te purtau în jos şi-n sus:
de la bulgarii grobi la fraţii
din Compania lui Isus,
şi dacă nu-i intrai în graţii
mai marelui acelui rai
zis Eldorado, de pe urma
căruia,-n Europa, crai
puteai ajunge (dacă turma
de aur n-ar fi fost s-o pierzi),
e cert că n-am mînca, azi, lisă
de chitră, nici fisticuri verzi;
căci, pîn' la ultima culisă,
se-nnoadă toate-n optim lanţ,
'nainte de-a cădea cortina...

– Frumos discurs şi bun bilanţ,
dar hai să ne lucrăm grădina!

(1978)

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Euro-(par)lamentări

Singurul pact politic posibil

Dle Văcăroiu, alături de dvs. fiind, la Bucureşti, în aceste zile, am devenit deodată serios şi pe-acest ton vreau să vă şi scriu azi. De unde a plecat totul: săptămîna trecută, miercuri 26 octombrie (a doua zi după prezentarea raportului de ţară), în centrul Sofiei a fost împuşcat directorul unei bănci locale. A fost un duş nu rece, ci un duş cu saramură pentru colegii bulgari observatori la Parlamentul European – indiferent c-o fi mîna Mafiei de baştină (cum spun unii), a Turciei sau a Rusiei (cum speculează alţii), această crimă făcută la lumina zilei, în centrul oraşului, părea a confirma toate reţinerile ce abia fuseseră date pe faţă în legătură cu progresele Bulgariei. Şi-atunci, unii dintre vecinii bulgari au propus să facă un pact de la stînga la dreapta politică, adică toţi şi fiecare să stea cuminţi măcar pînă în ianuarie '07 şi dup-aia or mai vedea.

Şi la noi s-a lansat în ultimele săptămîni ideea unui pact pre-aderare (PSD a făcut-o, nu intru în detalii). Ei bine, eu propun un pact post-2007, chiar mai greu şi mai delicat. Despre ce e vorba: de 15 ani, România înregistrează creşterea constantă a unui segment de populaţie eterogen ca sex, vîrstă sau etnie, ce se plasează inevitabil în coada tuturor clasamentelor sociale. Ei sînt *perdanţii tranziţiei* noastre. Ei sînt pensionarii care au muncit o viaţă în comunism şi n-au bani de dantură în capitalism; ei sînt şomerii puţin trecuţi de 35 de ani, şcoliţi pe vremea în care un liceu industrial al Anetei Spornic îţi punea pîinea-n mînă, iar sindicatul îţi dădea apartament şi bilete la mare şi care acum descoperă că bruma lor de calificare nu le mai e de folos. Femeile cu minimă calificare, romii fără nici o calificare, bărbaţii din fostele „citadele" industriale cu mii de angajaţi dispărute – toţi aceştia tot perdanţi ai tranziţiei se cheamă.

Ei bine, dle Văcăroiu, acestor perdanţi ai tranziţiei li se vor adăuga, după 2007, şi perdanţii integrării noastre în UE. Să nu ne ferim să anticipăm: vom avea *perdanţi ai integrării*, după cum am avut perdanţi ai tranziţiei. Cine vor fi ei? Dacă perdanţii tranziţiei au fost cei care n-au mai ştiut *ce să muncească*, perdanţii integrării vor fi cei care nu vor şti *cum să muncească*. Ei vor fi parte dintre firmele noastre de comerţ care vor fi spulberate de concurenţă şi de rigiditatea unui sistem de taxe ce se va impune încet-încet; ei vor fi agricultori din satele noastre, care se vor trezi monitorizaţi, inventariaţi şi indexaţi şi care vor vedea că au tot mai puţin control asupra preţurilor a ceea ce vînd sau a ceea ce cumpără (preţurile, ca şi taxele, vor fi şi la noi *europene)*.

Scrisoarea a VI-a către preşedintele Senatului

Vor fi firmele noastre de servicii care, după ce că şi-aşa nu au strălucit vreodată în aceşti ultimi 15 ani, vor fi înlăturate de pe piaţă de firme europene capabile să ofere calitate mai mare la preţ mai mic. Ei vor fi micii noştri meseriaşi de la colţul străzii, care poate vor lucra în continuare la negru, dar care vor înţelege, cînd le va fi *too late,* că nu au nici un fel de acoperire medicală sau socială – şi cînd vor intra într-un cabinet medical şi vor vedea tarifele, se vor lua cu mîinile de cap şi vor înjura orice guvern va fi atunci la putere, chiar mai tare decît o fac acum, de altfel.

Dle preşedinte, ca poimîine vom fi în UE şi poate merită să meditäm de pe-acum la ceva soluţii pentru această parte viitor-perdantă a României. Din istorie ştim că, indiferent de progresul pe care această ţară l-a făcut într-un moment sau altul, el a fost plătit cu batalioane de sacrificaţi (rememoraţi marile romane ale literaturii noastre, citiţi cărţile istoricilor şi îmi veţi da dreptate). România va cîştiga pe termen mediu şi lung din integrare; dar unii dintre români, pe termen scurt, vor pierde. Iar ce este termen scurt la scara istoriei înseamnă, deseori, viaţa a una-două generaţii.

Iată dar pactul pe care-l putem face. Împreună să ne străduim să nu facem din aceşti perdanţi o altă masă de manevră, aşa cum unii – nu dau nume – au făcut o masă de manevră din pensionari de-a lungul anilor '90, promiţîndu-le minuni irealizabile. Să avem curajul de-a spune celor ce aşteaptă din Parlament veşti bune şi care uneori primesc glume proaste, să le spunem că acei 1,15 miliarde de euro care ne vor veni la anul ca ajutor nu vor plonja peste noi sub formă de ţigarete şi salam, ci vor trebui reinvestiţi – prin proiecte la alcătuirea cărora noi, iarăşi, nu prea excelăm.

Spunîndu-le acestea, probabil că oamenilor le va scădea entuziasmul pan-european, poate că va scădea şi procentajul celor care în sondaje vor să intrăm *mîine* în UE (procentaj artificial de mare, oricum!), dar poate va creşte puţin încrederea în noi toţi, în Putere şi Opoziţie, cei ce azi reprezentăm politic această naţiune de oameni care ar vrea să trăiască bine, dar care nu ştiu întotdeauna cum s-o facă.

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Sindromul Gaskell

– sau Moartea Pasiunii –

Zilele trecute am văzut pe BBC Prime un documentar din seria *Omnibus*. Era vorba despre o romancieră a secolului al XIX-lea, Elizabeth Gaskell, în opera căreia şi criticii, şi cititorii găsesc tot mai multe motive de încîntare. Cărţile ei se vînd bine şi azi, iar cineva spunea chiar că-l depăşeşte pe Dickens, ceea ce nu e chiar de colea! Drept care, autorii documentarului şi-au suflecat mînecile şi au făcut o treabă cum scrie la carte.

Au pornit de la un *clou* actual – filmările la un serial BBC realizat după romanul *Wives and Daughters*. Ocazie cu care am auzit opinii avizate despre scriitoare, exprimate cu nuanţă de actriţe. (Iată deja un detaliu ce merita un comentariu – ca să zic aşa – comparatist!) Au mers apoi în Manchester-ul tinereţii doamnei Gaskell, cel mai mare oraş industrial al epocii, cu mizeria cartierelor muncitoreşti şi cu inerenta efervescenţă sindicală, pe care eroina nu voia s-o vadă confiscată de socialişti sau revoluţionari. Pe-atunci încă nu scria. Soţul ei, preot unitarian, i-a dat ulterior ideea, ca strategie consolatoare pentru marea lor tragedie, moartea unuia din copii.

Pendulînd între postmodernul Machester de azi şi litografiile de epocă, camera s-a oprit pasager asupra rolului jucat de Biserica unitariană în educaţia tinerei doamne, dezvoltîndu-i interesul pentru programele sociale, pentru observaţia sociologică. Pe nesimţite, autorii documentarului i-au cooptat în cercetare şi pe cîţiva pasionaţi, membri (mai mult doamne, de fapt) ai unei instituţii tipic britanice, „Elizabeth Gaskell Appreciation Society". Oameni care îi ştiu pe de rost cărţile şi viaţa, care organizează aniversări şi simpozioane şi care călătoresc prin toată Anglia pe urmele idolului. La hotelurile unde a stat cînd se documenta sau cînd îşi lua vacanţe. *(„De-aici vedea golful pe care l-a descris în pasajul cutare, din balconul ăsta l-a văzut prima oară pe american!")* Sau cînd a avut, hm, unica ei aventură extra-maritală! Asta se întîmplase la Roma, noroc cu documentarul BBC că au ajuns şi pe acolo, continuîndu-şi eternele interpretări ale romanelor. Şi pomenind-o pe autoare doar ca Mrs Gaskell, considerîndu-se, deci, contemporane cu ea. Poate în trecut, poate în prezent.

Pasionatele doamne nu erau singure în această iluzie. Fără a încărca inutil discursul cu subtilităţi critice, documentarul a pretins că se mulţumeşte (de parcă ar fi puţin lucru!) să puncteze conexiunile dintre biografie şi ficţiune. Dar, mai ales, să facă din Mrs Gaskell o persoană frecventabilă. Eu, unul, m-am ales cu o dilemă insolvabilă – ori fac rost de romanele ei (n-am citit nici unul), ori mă ţin deoparte cu hotărîre. Nu de alta, dar n-aş vrea să fiu dezamăgit după o atît de caldă demonstraţie video a devoţiunii literare.

Dar o dilemă nu vine niciodată singură (iată un slogan pentru abonamentele la publicaţia noastră). Am rămas deci cu două întrebări. Mai întîi – noi de ce nu avem documentare precum cel vag schiţat mai sus? Dacă ar fi să ne limităm la subiecte similare – nu avem personalităţi tari, gravuri de epocă, informaţii biografice, scrisori? Ba da, secolul al XIX-lea are o rezervă generoasă de artişti, scriitori, şefi de şcoală, modernizatori, politicieni. Sîntem de acord că atunci s-a format statul român modern, dar, cînd e vorba să-i vizităm pe fondatori, ne mulţumim cu texte în limba de lemn, cu istorici filmaţi „la cravată" în studio şi cu imagini dintr-un muzeu întunecos. Informaţia e (în general) corectă, dar lipseşte dragostea. Sau măcar interesul. Nu avem, încă, oamenii care, din pasiune, să întemeieze Clubul „Duiliu Zamfirescu", Societatea „Marghiloman" sau care să facă documentarul adecvat. Dar, poate că, pur şi simplu, nu mai avem pasiuni. Mersul cotidian pe sîrmă istoveşte.

P.S. A doua nedumerire era: de ce nu prelucrează nimeni (TVR, de exemplu) un roman clasic? Am prins gustul telenovelelor rîncede şi al *sitcom*-urilor nesărate, ar fi cazul să ne rafinăm meniul. Totuşi cred că ştiu răspunsul. Ne-am învăţat cu surogate şi am uitat ştiinţa burgheză a gusturilor şi aromelor. Mda, trăim fără pasiune.

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Andrei CODRESCU
www.codrescu.com
www.corpse.org

scrisoare din New Orleans

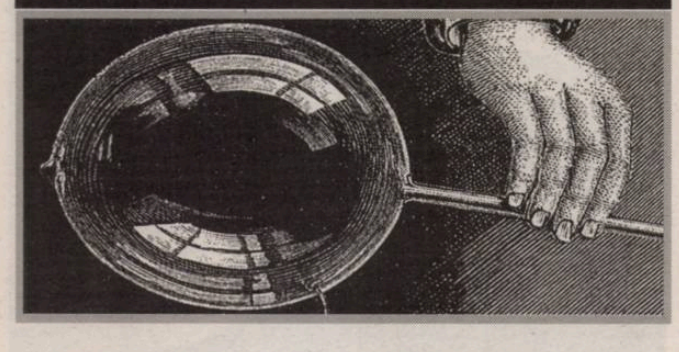

New Orleans *déjà-vu*

Oamenii se întorc să-şi vadă gospodăriile, mai ales bărbaţii. Femeile şi restul familiilor rămîn la locurile lor de exil. Oraşul este încă plin de soldaţi şi populaţia ce se întoarce acasă are un vag sentiment de *déjà-vu*. Este un *déjà-vu* din vechime, de la Războiul Civil. O prietenă se simte stînjenită să meargă singură pe stradă. Ştie că soldaţii sînt aici ca s-o apere, dar sînt bărbaţi tineri şi au auzit şi ei de New Orleans. Ultima dată cînd s-a mai simţit asta a fost după Războiul Civil, cînd creolele din New Orleans nu aveau voie nici măcar să se uite la soldaţii Uniunii. Noua Reconstrucţie are şi alte aspecte familiare. „Oraşul mişună de *carpetbagger**“, mi-a spus prietenul meu Jimmy, un neworleansian bătrîn. Într-adevăr. Contractori de peste tot locul şi muncitori potopesc oraşul, pentru slujbe de-a gata, bine plătite. E cam un an de muncă la înlăturarea resturilor şi majoritatea sînt obiecte personale, catrafusele oamenilor, distruse de ape, de la pozele copiilor pînă la suveniruri din călătorie. E mai bine ca treaba asta să fie făcută de unii din afara oraşului. Este o criză a locuinţelor şi ea se accentuează pe măsură ce instituţiile de bază îşi reiau activitatea, iar preţul imobiliarelor a ajuns la cer. Cartierele mai îndepărtate de centru sînt neatinse, dar jungla se reînstăpîneşte. Este locul unde se află casele cele mai frumoase şi unde cetăţenii mai bogaţi foloseau armate de slujitori, de dincolo de calea ferată, ca să aibă grijă de copii, şi de grădini, şi de gazoane. Mulţi dintre aceştia trăiau în cartiere care azi nu mai există. Unii sînt încă în adăposturi undeva, alţii şi-au refăcut deja viaţa în alte oraşe. Proprietarii nu pot începe evacuările, pentru că risipiţii lor chiriaşi nu au revenit încă, există contracte şi s-a impus îngheţarea evacuărilor. Mulţi dintre tinerii profesionişti, ale căror taxe au ţinut oraşul în stare de funcţionare, nu se vor întoarce nici ei: şi-au cumpărat deja case în altă parte şi şi-au găsit slujbe prin alte oraşe. Toate aceste probleme nu îi descurajează pe investitorii în imobiliare, care vin chiar şi din California pentru a cumpăra petece de pămînt inundat, pe care nici măcar nu-l pot vedea. Specula e în toi. Singurul lucru care îi mai ţine în frîu pe cumpărători este că multe dintre actele de proprietate sînt în niscai frigidere la Boston, la uscat, după ce au fost inundate în pivniţele primăriei. Unele tranzacţii pot dura ani de zile. Cazurile civile şi procesele de malpraxis sînt şi ele îngheţate, aşa că blocajele la tribunal vor fi monumentale. Acum, un tribunal municipal funcţionează în staţia de autobuze Greyhound, care a servit şi ca puşcărie după furtună. Jimmy crede că populaţia va ajunge iar la nivelul din 1870. Adică acolo unde era după Războiul Civil. Cei mai dîrzi pionieri decişi să ţină arzînd jarul New Orleans-ului sînt artiştii. Golden Mine Saloon ţine microfoanele pornite în fiecare joi şi serveşte pe gratis fasole roşie şi orez. Secretul New Orleans-ului este că nu a stat niciodată la mila străinilor: şi-a păstrat secretul sănătăţii sale psihice în noapte. Americii nu i-a plăcut niciodată prea mult

oraşul ăsta: construit de francezi, modelat de spanioli, divizat de un teren neutru care îi separa pe americani de creoli, oraşul era mai poetic şi mai puţin raţional ca oricare altul. Ar fi dat bine, la istorie, un marş progresiv înainte. În schimb, istoria New Orleans-ului se mişcă în cercuri, în interiorul unei oglinzi. Din fericire, interdicţia de circulaţie a fost împinsă de la miezul nopţii la ora 2 a.m. şi nu va dura mult pînă cînd viaţa de noapte, întreaga noapte, va reveni. După aceea or să vină şi Reconstrucţia, Marea Recesiune, WPA** şi Vîrsta de Aur a nemulţumirii artistice.

* Nordist venit în Sud, după Războiul Civil, în căutare de lucru, în cadrul programului guvernamental de reconstrucţie.

** Works Program Administration, agenţie guvernamentală americană, înfiinţată în 1935, cu rolul de a crea locuri de muncă şi a genera venituri pentru şomeri în timpul Marii Recesiuni.

traducere de Ioana AVĂDANI

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Şosetele de la electrocasnice

Într-un week-end am mers la cumpărături cu nişte prieteni. Am ajuns la raionul de electrocasnice şi, în timp ce ne sfătuiam ce să cumpărăm, am observat pe un raft o pereche de şosete. Întîmplător, figura pe lista noastră de cumpărături şi acest gen de produs, însă nici unul dintre noi, deşi am conştientizat amuzaţi prezenţa exotică a şosetelor printre electrocasnice, nu şi-a pus problema să le ia în coş şi să le cumpere.

De multe ori, prin pribegiile mele prin magazine, observam diverse obiecte abandonate prin alte standuri sau raioane decît cele din care proveneau... şi nu ştiu de ce mi-a luat atîta ca să-mi pun o întrebare simplă: „Ce se întîmplă cu produsele abandonate printre standuri? Ce sînt aceste «obiecte-ne-la-locul-lor», care par să devină invizibile pentru toţi trecătorii-cumpărători, care parcă îşi pierd, prin de-plasare, însăşi calitatea lor de marfă?“

Non-obiecte! – m-am grăbit eu să-mi dau cu părerea atunci cînd Claudia mi-a evocat prima dată această preocupare a ei. Aveam în minte „non-locurile“ despre care vorbeşte Marc Augé, referindu-se la spaţii precum aeroporturile, metroul sau altele asemenea, dar această analogie nu era nici ea la locul ei în acest context. Ca „nume de cod“ însă, atît cît să numească o mirare legitimă, putea să meargă. Şi aşa s-a născut dizertaţia Claudiei – şi o serie de discuţii în jurul ei...

– (Claudia – Bucureşti): Am putut identifica patru tipuri de motive pentru care oamenii abandonează obiecte în supermarketuri: „au un defect“ – este şi cel mai puţin plauzibil – „nu mi-am făcut socotelile bine“, „am găsit ceva mai bun/convenabil“ – mai ales cînd există o „promotion“ prin zonă – sau, pur şi simplu, „m-am răzgîndit“. Această acţiune de „a abandona“ are totdeauna o conotaţie negativă, ce se răsfrînge asupra persoanei care o săvîrşeşte. Această „bîlbîială“ decizională a noastră ne poate afecta imaginea în ochii Celuilalt. Produsele ce urmează a fi abandonate nu sînt scoase astfel niciodată din coşul de cumpărături, cu nonşalanţă; ele sînt aproape palmate, ascunse prin alte rafturi şi cu o oarecare grijă să nu ne vadă alţii. Mulţi le duc la „locul lor“, cu impresia că altfel creează dezordine.

– (Eu): Mai important este – cred – de ce nimeni, se pare, nu cumpără astfel de „obiecte abandonate“?

– (Claudia): Aceasta ne-ar afecta şi mai mult imaginea de sine! E ruşinos...

– (Iulia – Geneva): O fi ca sexul din punct de vedere masculin – „să fiu eu primul, nu s-o iau începută de altul“, cum zice unul dintre interlocutorii mei de pe teren...

– (Eu): Şi consumul e un fel de posedare, nu?

– (Claudia): Puţinii care au recunoscut că au luat un obiect abandonat s-au referit doar la obiectele nealimentare şi, mai mult decît atît, s-au referit la acel obiect ca stîrnindu-le, într-un fel, mila, ceva de genul *acel ursuleţ de pluş care zăcea abandonat printre cosmetice*.

– Respingere „masculină“ şi recuperare „maternă“... Mă rog. Ce se întîmplă însă din punct de vedere administrativ cu aceste obiecte?

– Pornind de la dorinţa de a nu returna pe rafturi eventuale produse defecte sau expirate datorită condiţiilor improprii de depozitare din standurile în care au fost abandonate, conducerea hipermarketului a prevăzut ca aceste obiecte abandonate să fie aruncate şi nu repuse în circuitul mărfurilor. „Sortarea ar presupune prea mult timp şi este posibil să-ţi scape înapoi pe raft vreunul cu defect, aşa că le arunci direct pe toate“ – mi-a explicat un *merchandiser*.

– (Alex – Bahrein): Iată ce mă gîndesc eu: nu este vorba atît de „ruşine“ în cazul abandonării sau a deciziei de a nu cumpăra un obiect abandonat, ci mai degrabă de contaminarea obiectului prin scoaterea sa din categoria la care aparţinea „de drept“. Faptul că obiectul este „ne-la-locul-lui“ îi conferă caracteristici speciale, excepţionale – adică de excepţie. Ordinea prestabilită este spartă, obiectele devin necategorizabile, ameninţătoare chiar, dacă le atingi – nemaivorbind de decizia de a le cumpăra/consuma... Consumaţia, fie ea alimentară sau nu, are ca referent permanent sistemul cultural de categorii, iar raioanele supermarketului sînt creatoare şi perpetuatoare ale acestei ordini. Resortul pentru decizia de a nu pune în vînzare un obiect abandonat are aceleaşi origini, trimiţînd la ideea de impuritate. Bineînţeles, referinţa de bază este Mary Douglas, cu a sa teorie a „poluării simbolice“: pune o floare într-o oală de ciorbă (nu *cu* ciorbă!) şi se va „polua simbolic“, devenind numai bună de azvîrlit, în loc să fie bună de privit!

– (Eu): Revenind la regula aruncării „obiectelor abandonate“: cine ia această hotărîre?

– (Claudia): Din cîte am înţeles, este o regulă generală, internaţională.

– (Eu): Şi românii, care mai au încă obiceiul să păstreze şuruburi şi lădiţe de acum zece ani că nu se ştie la ce or să le mai folosească, acceptă să arunce obiecte încă în perfectă stare?

– (Iulia): Istoria obiectelor... Altă temă vastă: de ce românii nu aruncă obiecte de consum? Sau au început să o facă?

Institutul Polonez din București
Arhiva Națională de Filme Cinemateca Română

Retrospectiva Filmelor lui Andrzej Wajda
4 -11 noiembrie
Sala "Jean Georgescu" a Cinematecii Române, str. Eforie nr. 2

În deschiderea evenimentului va lua cuvântul criticul de film Magda Mihăilescu și va fi prezentat volumul "Andrzej Wajda. Omul de Celuloid" de Titus Vîjeu

Vor rula, în premieră în România, filmele:

Răzbunarea, 4.11, ora 19.00 și Pan Tadeusz, 11.11., ora 19.00
Canalul, 5.11., ora 19.00 Lady Macbeth Siberiana, 6.11., ora 19.00
Cenușa, 7.11., ora 19.00 Domnișoarele din Wilko, 9.11., ora 19.00
Omul de marmură, 8.11., ora 19.00 Danton, 10.11., ora 19.00

Cristi NEAGOE

artivisme

Amor ghebos

De la *I ❤ NY* pînă la *I'm lovin' it*, dragostea e peste tot. Te împiedici de ea, nu mai poţi respira de-atîta amor. Toţi iubesc cîte ceva. E dificil să-i spui femeii tale c-o iubeşti, fiindcă, dacă e suficient de inteligentă, rişti să-ţi ardă o palmă. Şi invers, desigur (sper doar că fără palmă). *Love is all around* în aşa măsură, încît nu prea mai contează dacă obiectul ei e un hamburger sau un om. În fiecare mare oraş din lume, tricourile chinezeşti îşi declară dragostea prin imprimeuri de proastă calitate. Şi totuşi, sub stratul gros de fard, neoane şi plastic, pe unde e chestia aia căreia îi zicem cu un cuvînt slav/slab *dragoste?*

Sînt în Timişoara, în Van Graph. AnonimTM pune cele trei ore săptămînale de muzică electronică. Totul se transmite pe net şi fiecare sesiune poate fi downloadată mai apoi. Peste doar cîteva zile începe TMBase, Urban Electronic Sound Culture Festival. Lucrurile se mişcă frumos aici. Eu stau la o bere cu Basti *(street artist*, 19 ani) şi nu prea am chef să-mi notez, n-am reportofon, muzica e oricum prea mişto. A ieşit un interviu aproximativ, pe care încerc să-l redau din memorie. Cu toate că nu pun mare bază pe fidelitatea memoriei mele. Începe Basti.

Na, zi-mi tu ce-ai văzut în stickeru ăsta cînd ai dat de el prin Bucureşti.

O declaraţie de dragoste în cheie ironică. Te foloseşti deştept de epuizarea cvasitotală a conceptului de iubire ca să spui, de fapt, altceva. Aşa cred. Aşa mi-am reprezentat locul ăsta comun întîlnit în tot felul de alte locuri comune. Stickerele tale sînt lipite pe coşuri de gunoi, pe stîlpi, pe uşile unor bombe sinistre, prin toalete, pe semne de circulaţie, pe clădiri instituţionale. Bine, chestia asta cu „iubeşti dacă înţelegi" (la care m-am gîndit iniţial) sună la fel de greţos. Voiam să zic, de fapt, că poţi iubi dacă poţi privi critic.

N-a vrut să fie ironic. Sau nu ştiu dacă a vrut sau nu, doar că nu asta am avut în minte. Lucrez din impuls, nu cred în anterioritatea teoretică a actului artistic. Nu mă forţez să adaptez ceva la nişte parametri pe care mi i-am stabilit dinainte. Interpretarea vine după, cu toate că eu simt înainte, dar pot să pun în cuvinte de-abia cînd mă dau puţin în spate şi văd ce-am făcut.

Inocenţă mai degrabă decît cinism?

Da, cam aşa ceva. Între momentul în care începi să lucrezi şi cel în care simţi că ai terminat apare ceva, se structurează un sens. Vag. Mă interesează mai mult privirea de după, a mea şi a celorlalţi. Ceilalţi înţeleg mai bine decît mine ce-am vrut să spun. Love RO *era iniţial un îndemn mai degrabă decît o ironie. Să iubeşti RO, să accepţi RO, să nu-ţi bagi picioarele. E mai constructiv să iubeşti decît să te opui din start. Mă cam plictisisem de unii dintre prietenii mei care o tot dădeau înainte cu „ţara asta-i de rahat, să plecăm de-aici, hai în altă parte, welcome to germany, bella italia" etc.*

Deci nu un îndemn naţionalist, ci un răspuns. Dai şi tu un picior scurt în gura eternei şi fascinantei frustrări a „culturii minore". *Dacă toată lumea dispreţuieşte, io am chef să iubesc,* cam aşa ceva? Totuşi, în noiembrie pleci să studiezi la Viena.

Şi ce-are a face?

Corect. Îmi place că lipseşte subiectul în stickerul tău. Nu *I ❤ RO*, nici *❤ RO!*, ci doar *❤ RO*. De ce pe stradă?

E ieftin. Poţi să faci ce vrei atîta timp cît nu eşti prins. Pe stradă merg oameni. Tot felul de oameni. Toţi oamenii. În plus, îţi trebuie curaj să expui pe stradă. Există reacţie.

Ce fel de reacţie?

Mare parte din stickerele ❤ RO pe care le-am pus prin diferite oraşe din România au fost rupte. Nu prea convine statement*-ul ăsta. E OK aşa. Înseamnă că nu au trecut neobservate.*

chestionarul lui Proust

1. *Principala mea trăsătură*
2. *Calitatea pe care doresc să o întîlnesc la un bărbat*
3. *Calitatea pe care o prefer la o femeie*
4. *Ce preţuiesc mai mult la prietenii mei*
5. *Principalul meu defect*
6. *Îndeletnicirea mea preferată*
7. *Fericirea pe care mi-o visez*
8. *Care ar fi pentru mine cea mai mare nenorocire*
9. *Locul unde aş vrea să trăiesc*
10. *Culoarea mea preferată*
11. *Floarea care-mi place*
12. *Pasărea mea preferată*
13. *Prozatorii mei preferaţi*
14. *Poeţii mei preferaţi*
15. *Eroii mei preferaţi din literatură*
16. *Eroinele mele preferate din literatură*
17. *Compozitorii mei preferaţi*
18. *Pictorii mei preferaţi*
19. *Eroii mei preferaţi din viaţa reală*
20. *Ce urăsc cel mai mult*
21. *Calitatea pe care aş vrea s-o am din naştere*
22. *Cum aş vrea să mor*
23. *Greşelile ce-mi inspiră cea mai mare indulgenţă*
24. *Deviza mea*

Matei FLORIAN

1. Neatîrnarea.
2. Seninătatea.
3. Inocenţa subtilă.
4. Balzacianismul.
5. Tînjala.
6. Cititul.
7. Să zbor încet şi pe îndelete.
8. Să nu înţeleg nimic.
9. Pe „Malul albastru".
10. Bleu, să zicem.
11. Floarea-soarelui.
12. Cucul bau.
13. Agopian, Aitmatov, Antunes, Bulgakov, Buzzati, Cărtărescu, Dostoievski, Llosa, Hamsun, Hesse, Thomas Mann, Márquez, Okudjava, Rushdie, Saramago, Tolstoi, Vian.
14. Dimov, Mircea Ivănescu, Naum.
15. Ioan Geograful şi Armeanul Zadic, Huckleberry Finn, Micul Prinţ, Athos.
16. Zenobia, Blimunda, Sonia Marmeladova, Şeherezeda.
17. Ceaikovski, Grieg, Roger Waters, Nick Cave, Tom Waits.
18. Chagall, Van Gogh, Brauner.
19. Liftierii şi pustnicii neştiuţi.
20. Ţînţarii.
21. Bunătatea.
22. Liniştit.
23. Autogolurile în poarta echipei adverse.
24. La plăcinte înainte, la război înapoi.

Mihai CHIRILOV

de ce e *cool*...

CIFF

– Chicago International Film Festival, 6-20 octombrie –

● Pentru că e singurul festival care beneficiază de serviciile unuia dintre cei mai celebri fotografi de portret, Victor Skrebinski. Skrebinski e autorul *acelor* ipostaze icon-ice în alb-negru în care le-am văzut, de-a lungul anilor, pe Bette Davis (aproape acoperită de o draperie de clar-obscur care nu evidenţiază decît privirea străpungătoare a actriţei şi haloul ei legendar de fum de ţigară), Vanessa Redgrave (goală, cu mîinile încrucişate peste sîni) şi Truman Capote. An de an, cele mai interesante feţe care se perindă în festival – că-s actori, critici de film, membri în juriu sau regizori – trec prin studioul foto al lui Skrebinski. Dintre cei mai recenţi, Tomas Lemarquis, din filmul islandez *Noi albinoi*, terifiant în nuditatea lui extraterestră.

● Pentru că, vorbind de nuditate, e un soi de Kinsey al festivalurilor de film – iar asta într-o ţară aflată în veşnic război cu Sexul. CIFF-ul s-a autopromovat aproape sinucigaş prin postere provocatoare, fotografiate de acelaşi Skrebinski, cu nuduri sculpturale plesnind de atitudine şi senzualitate, acoperite doar în locurile neesenţiale cu tricouri rupte şi umede inscripţionate cu logo-ul festivalului.

● Pentru că e cel mai vechi festival din America de Nord şi a reuşit să se menţină pînă azi fără snobăraie, fără a aglomera vedete de serie A pe covorul roşu şi fără filme comerciale în selecţie. Vedetele care totuşi descind aici îşi lasă aerele la intrare, iar dacă strîngerea de mînă pe care legenda *blaxploitation*-ului, regizorul de culoare Melvin Van Peebles, ţi-o administrează din senin nu vă impresionează din cale-afară, poate că sînteţi mai sensibili la proximitatea lui Spike Jonze şi a lui Claire Danes la petrecerea – completată cu o partidă relaxată de bowling – de după premiera cu filmul ei, *Shopgirl*.

● Pentru că unul dintre membrii juriului mare a fost Rita Taggert Wexler, o yankee adorabilă şi deloc după portretul-robot – cu alte cuvinte, nu tocmai precaută în discuţiile în care, în mod normal, discursul politic corect e de rigoare. Mai mult decît atît, e soţia unuia dintre cei mai celebraţi documentarişti şi operatori de la Hollywood, Haskell Wexler; OK, poate că numele lui nu vă aprinde nici un beculeţ, aşa că uite înc-un motiv s-o priviţi cu veneraţie: Rita a avut un rol de efect în *Mulholland Drive*.

● Pentru că nici aici *Moartea domnului Lăzărescu* nu a trecut neobservat(ă), deşi nimeni din echipa filmului nu a fost prezent pentru a-l promova cum se cuvine. Subsemnatul (membru în juriul FIPRESCI) nu se pune, chit că el a fost singurul care a încercat să pregătească terenul în faţa celor două reprezentaţii *sold-out*, frăgezind publicul şi servindu-i cîteva poveşti conexe – inclusiv cea în care un cronicar autohton acuza filmul c-ar fi „previzibil". Cu un asemenea titlu, ar fi şi greu să fie altfel, dar stupiditatea argumentului i-a amuzat teribil pe americanii din sală. Culmea e că, în ciuda titlului, filmul lui Puiu e oricum, numai previzibil nu. *Moartea domnului Lăzărescu* a primit şi aici un trofeu important (Premiul special al juriului) – asta ca să nu mai vorbesc de cronicile ultra-elogioase ale triadei de critici locali (Jonathan Rosenbaum de la *Chicago Reader*, Roger Ebert de la *Chicago Sun-Times* şi Michael Wilmington de la *Chicago Tribune)* şi de înseşi opiniile celor din staff, pentru care filmul lui Puiu era „the best". Am avut grijă să le spun, fiecăruia în parte, că, în opinia altui cronicar autohton, nu fac decît să îngroaşe rîndurile snobimii de pretutindeni căreia i-a plăcut acest film. Şi eu care credeam că snobii sînt minoritari.

● Pentru că, tot vorbind despre moarte, CIFF-ul a oferit două evenimente la preţul de unul: *Gates of Heaven* al lui Errol Morris, documentar inenarabil despre cultura cimitirelor pentru animale de companie (unul dintre cele mai bizare filme făcute vreodată), prezentat de cel mai înverşunat fan al lui, criticul Roger Ebert. Care a vorbit la început 40 de minute, avertizîndu-ne că cele douăsprezece cronici pe care le are de scris pentru ediţia de week-end a lui *Chicago Sun-Times* îl împiedică să rămînă pentru sesiunea de întrebări şi răspunsuri de la finele proiecţiei. A sfîrşit însă prin a-l vedea pentru a 51-a oară, din dorinţa de a-şi aminti o replică.

● Nu atît pentru că fiecare seară festivalieră s-a încheiat cu o petrecere de socializare, ci pentru Acea Petrecere din taverna Green Mill în care, cu foarte mult timp în urmă, îşi făcea veacul Al Capone. La cît de prohibitive erau preţurile la alcool, puteai să juri că ai călătorit în timp înapoi în epoca de glorie a legendarului gangster.

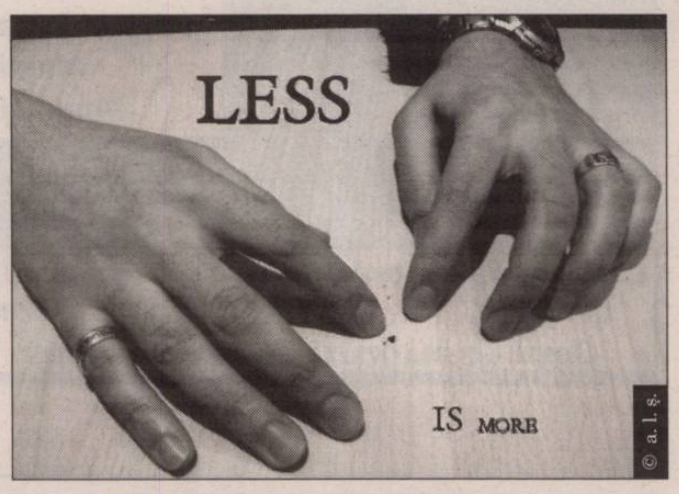

re: member

„Cît timp are un viitor, adică atîta timp cît comportă o necunoscută, un om este neexprimat. Se poate întîmpla ca un om onest, la 60 de ani, să comită o crimă: o asemenea acţiune modifică toate acţiunile sale din trecut. Atîta timp cît eu nu sînt mort, nimeni nu va putea fi sigur că mă cunoaşte, nimeni nu va putea da un sens acţiunii mele.

Moartea desăvîrşeşte un montaj fulgerător al vieţii noastre: ea alege momentele cele mai semnificative şi le pune cap la cap, făcînd din prezentul nostru, infinit, instabil şi incert, un trecut clar, stabil şi cert. Numai graţie morţii, viaţa noastră ne permite să ne exprimăm."

(Pier Paolo Pasolini [5 martie 1922 – 2 noiembrie 1975]: „Observaţii asupra planului-secvenţă", în *Empirismo eretico*, 1972)

Texte şi opinii de: Ionela GAVRILIU ● Stela GIURGEANU ● Ioan LASCĂR (prof. chirurgie plastică) ● Andrei OIŞTEANU (antropolog) ● Florin PÎTEA (scriitor) ● Constantin STAN (chirurg plastician) ● Dragoş TUDOR (jurnalist) ● Florin TUDOSE (psihiatru) ● **Coordonatoarea temei:** Ruxandra PETRESCU

Fiecare epocă propune cîte o definiţie proprie. Prin urmare, nu avem un răspuns la această întrebare, ci mai multe.

În Grecia antică, *frumuseţea era mereu asociată altor calităţi. La o întrebare referitoare la frumuseţe, oracolul din Delfi a răspuns: „Cel mai drept e cel mai frumos". Sub influenţa trubadurilor, reprezentanţii* dulcelui stil nou italian *au elaborat mitul femeii de neatins – „femeia înger" a devenit sursa multor interpretări. Femeia din* Renaştere *recurge la arta cosmeticii şi îşi dedică o parte importantă din timp îngrijirii părului. Pentru femeia nobilă, Renaşterea este o perioadă activă şi plină de iniţiativă: în viaţa de curte, ea dictează cum să fie moda, dar nu uită să-şi cultive şi mintea, implicîndu-se direct în lumea artelor.* Raţionalismul *vorbeşte despre „frumuseţea rafinată şi cultivată" care nu este decît o mască în spatele căreia se ascunde latura tenebroasă a omului şi mai ales setea de răzbunare a femeii. Frumuseţea* decadentismului *este îmbibată de un simţămînt al descompunerii, al leşinului, al istovirii. Totul a fost deja spus, toate desfătările au fost deja epuizate şi savurate. Aproape în paralel, o altă concepţie despre frumuseţe – cea* victoriană *– caracterizează burghezia aflată în plin avînt, deloc tulburată de opţiunea dintre lux şi funcţionalitate, dintre spirit şi materie.*

Ce (mai) este frumuseţea?

Standardele care definesc frumuseţea variază aşadar extrem de mult în funcţie de perioada istorică, de civilizaţie sau de anumite obiceiuri zonale. În prezent, aceste standarde presupun o serie de exigenţe care se referă la circumferinţele şi dimensiunile corpului, la o anumită armonie a elementelor fizionomice.

Dacă azi, *o femeie ar avea faţa lui Catherine Zeta Jones, părul lui Jennifer Aniston, bustul lui Liz Hurley şi picioarele lui Elle Macpherson, s-ar putea spune că este frumuseţea întruchipată (vorba basmului, „la soare te puteai uita, dar la dînsa, ba")? Cu siguranţă, nu! Nu sînt sigură că, „lipind" – după „reţeta Frankenstein" – părţi care ne plac, vom obţine, aşa cum probabil ne-am aştepta, perfecţiunea. Dacă ea ar exista, atunci nu ar putea fi decît o problemă de armonie a părţilor cu întregul şi a aparentului (corpul) cu esenţa (spiritul). Dar ea nu există. Sau, cel puţin, noi nu am găsit-o pînă acum. De aceea, ne mulţumim să vorbim despre acel gen de frumuseţe pe care îl putem delimita: frumuseţe cu mai multe interfeţe. (**R. P.**)*

Andrei OIŞTEANU

„De n-ai da cu suliman, Nu ţi-ar face pielea un ban"

Tatuaje

În 1973 etnologul Petru Caraman a finalizat un studiu privind *Tatuajul la români (Studii de folclor*, II, Editura Minerva, 1988). Caraman porneşte cercetarea din secolul al V-lea î.e.n., de la cele mai vechi atestări de tatuare la traco-geţi (Herodot, Cicero, Strabon etc.). În partea a doua a studiului, etnologul analizează practica românilor de a se tatua în Evul Mediu, aşa cum a supravieţuit prin ecouri în diverse manifestări folclorice. Concluzia lui Caraman este că în cultura română premodernă s-a perpetuat o arhaică tradiţie autohtonă a tatuajului ritual şi simbolic. O altă lucrare importantă în domeniu este cea a medicului legist Nicolae Minovici, *Tatuajurile în România* (1898). În teza sa de licenţă, Minovici analizează tipurile de tatuaje înregistrate în a doua jumătate a secolului al XIX-lea pe corpurile unor marginali şi excluşi (delincvenţi, prostituate, vagabonzi etc.). De data aceasta este vorba de o modă importată, adusă de vaporeni, cu multe subiecte erotice sau obscene.

Proteze

O istorie a protezelor la români ar trebui să se refere şi la *Letopiseţul* lui Neculce. „Grecul ţărigrădean" – Dumitraşcu Vodă – era „bătrîn şi curvar". Pe la 1685, cu toate că „dinţi în gură n-avea", el se afişa în public cu o ţiitoare „tînără şi frumoasă şi plină de suleiman", şi „o purta în vedeală între toată boierimea, de-o ţinea în braţi, de-o săruta". Vrînd să-l prezinte decrepit, Neculce îi descrie proteza dentară: „Dimineaţa [dinţii] îi înclia, de-i punea în gură, iar sara îi desclia cu încrop şi-i punea pe masă". Un domnitor cu astfel de carenţe fizice şi morale nu putea decît să ducă ţara de rîpă: „Oh! oh! oh! – se vaită cronicarul –, săracă ţară a Moldovei, ce nărocire de stăpîni c-aceştia ai avut!".

Tot Neculce descrie „noul nas" al Spătarului Milescu, după ce în 1667 Ştefăniţă Vodă i-l tăiase „cu hamgeriul lui din brîu", pentru înaltă trădare. Un vechi obicei bizantin de stigmatizare a delincvenţilor, dar şi a adversarilor politici. „După acee, Nicolai Cîrnul au fugit în Ţara Nemţească şi au găsit acolo un doftor, de-i tot slobodzia sîngele din obraz şi-l boţia la nas, şi aşa din dzi în dzi sîngele să închega, de i-au crescut nasul la loc, de s-au tămăduit." „Se mai văd şi astăzi semnele", observa în 1671 grecul Konstantin Kristof la Moscova. „Numai de abia s-au fost cunoscut nasul cel tăiat", nota la rîndul său Neculce. La viaţa lui, Milescu a avut privilegiul să fie „scurtat de nas" de chiar domnitorul Moldovei şi „scurtat de barbă" de chiar ţarul Rusiei, Petru cel Mare: „Cînd s-a schimbat portul – scrie Neculce –, atunce sîngur împăratul i-au ras barba cu mîna lui". Pe la 1828, tot un fel de „doftor neamţ", de fapt un farmacist sas din Braşov, J.M. Honigberger, aflat în India, a prezentat un caz similar de stigmatizare a unui tîlhar. De asemenea, el a descris o operaţie de rinoplastie prin transplant de piele, „practicată de [vraci] hinduşi încă din timpurile cele mai îndepărtate ale Antichităţii": „Ei refăceau nasul folosind cuticule din regiunea frunţii, procedură care se păstrează şi acum" *(35 de ani în Orient*, ediţie Eugen Ciurtin, Editura Polirom, 2004, p. 154).

Lorniete

În ţările române ochelarii au pătruns mai ales la sfîrşitul secolului al XVIII-lea. Ei nu sînt doar o proteză oculară, ci şi o marcă socio-culturală. În prima jumătate a secolului al XIX-lea, în special bonjuriştii purtau lornietă – *face-à-main* – sau monoclu. Era epoca în care „ai noştri tineri" epatau „tombaterele", venind din Occident cu „geamu în ochi" *(Ghimpele*, 1874) sau cu „monoclu-n ochi" (Eminescu, *Scrisoarea III*, 1881). La sfîrşitul epocii fanariote postelnicul Andronache Zimbolici, ca să pară bonjurist, „apucă fracul, îşi lăsă favoriţi mari şi barbetă şi puse şi ochilari" (C. Negruzzi, *Au mai păţit-o şi alţii*, 1838). Venit la Iaşi, boiernaşul provinţial îşi cumpără „ochilari sau lornetă îndoită [pliantă] cu care se uită seara obrăznicește prin toate lojele teatrului" (C. Negruzzi, *Fisiologia provinţialului*, 1840). Răducanu Rosetti l-a provocat la duel pe Alexandru Mavrocordat pentru că acesta „îşi bătuse joc, la teatru, de ochelarii [lui Rosetti]". Şi Evghenii Oneghin, „un *dandy* londonez la strai", din Petersburg-ul anilor 1820, scandaliza publicul de teatru scrutînd doamnele cu lornieta. Şi „poetul liric" Rică Venturiano era un *dandy* („după port nu semăna a fi negustor"). El purta „giubenul în cap", „basmaua scoasă [la gît]", bastonul în mînă, ţigara în gură şi „sticlele-n ochi", cu care „se zgîia" ostentativ la cucoanele venite la „comèdiile nemţeşti". „Monoclul, lornionul, ochelarii au o funcţie precisă" în arsenalul unui *dandy*, constată Adriana Babeţi *(Dandysmul*, Editura Polirom, 2004, p. 231).

Sulimanuri

Cu „pămătufuri şi badanale", cu „pomezi, suleimanuri şi dresuri de obraz" (păstrate în „gavanoase", ţinute în „besactea"), cucoanele române îşi încondeiau sprîncenele (groase şi îmbinate), îşi făceau benghiuri, murse şi aluniţe false, îşi puneau nasul „în talgere cu apă rece să se disroşească", îşi boiau obrajii cu roşu şi părul cu negru (Alecsandri, *Chiriţa în Iaşi)*. Honigberger a prezentat comparativ reţetele de vopsire a părului (la bărbaţi!) în Orient şi Europa (p. 252). N. Filimon a scris pagini antologice despre „toaleta elegantelor din timpii domnilor fanarioţi" *(Ciocoii vechi...)*. Poetul afemeiat C. Conachi avea toate motivele să se întrebe: „Pentru ce îţi ungi, femeie, faţa cu atîta ghileală / Şi îţi muruieşti obrazul cu băcan şi cu văpsală? / Şi de ce ţ-încingi grumazul cu petre strălucitoare / Şi îţi umezăşti zulufii cu ape mirositoare?". Povaţa moralizatoare a poetului işlicar era previzibilă: „Lasă, dar, făţărnicia ş-a obrazului schimbare, / Căci frumusăţa firească robeşte pre om mai tare". P. Vasici a pus problema din perspectivă medicală: „Sulimanele sînt toate stricăcioase". Pamfile şi Lupescu *(Cromatica poporului român*, 1914) au cercetat tradiţia populară a fardării. „De n-ai da cu suliman, / Nu ţi-ar face pielea un ban."

Tinerii farmazoni nu se lăsau nici ei mai prejos. În camera de student de la Harkov a lui Hasdeu, „cărţile, hărţile şi creioanele" stăteau de-a valma „în societatea borcanelor de pomadă, parfumurilor, periilor, pieptenelor etc." Trusa de înfrumuseţare masculină a lui Evghenii Oneghin era mai completă şi mai ordonată: „Parfumuri, pieptănuşe, pile / Şi forfecuţe mult utile. / Şi zeci de perii-ntr-un dulap: / De dinţi, de unghii şi de cap". Apar şi diferenţe de *Volksgeist*. Conform legendei, ungurul primeşte la începutul lumii, de la Dumnezeu, răşină să-şi facă „sfîrcuri la mustăţi". Românul e sfătuit dimpotrivă: „Mustaţea nu-ţi răsuci / Des cu degitile tale" (Naum Rîmniceanu, cca 1800).

Peruci & frizuri

Dintre domnitorii români, se pare că doar Dimitrie Cantemir a purtat perucă pudrată, cu părul ondulat „cu drotul" [germ. *draht* = sîrmă], ca un prinţ occidental. În rest, din fresce ne privesc voievozi cu păr buclat „cu fierul", de la Mircea cel Bătrîn la Neagoe Basarab.

Părul despletit al femeilor are o puternică încărcătură erotică. O dată căsătorite, ca să nu ispitească alţi bărbaţi, femeile tradiţionale (inclusiv ţărăncile din România) îşi purtau părul împletit sau ascuns sub basma. La evreii ortodocşi regula era şi mai drastică: părul evreicelor măritate era tăiat complet şi înlocuit cu o perucă. La limită, şi peruca este o proteză.

La sfîrşitul secolului al XVIII-lea, purtarea de păr străin (meşe, zulufi, „scîrlionţi", „blonduri", peruci) era, dimpotrivă, un semn de cochetărie şi de frivolitate erotică, pentru că îmbogăţea podoaba capilară. Urmează un exemplu de falocraţie la 1800 şi de luptă (corp la corp) pentru drepturile femeii. Un român din Braşov explică judecătorului că s-a despărţit de nevastă-sa pentru că, punîndu-şi „păr străin în cap", nu se poartă „după cum iaste rînduit": „Nici în gînd n-am avut ca să vie [Maria] la mine acasă cu frizuri. Aşadar, i-am zis: «cu frizurul acesta şi cu părul străin în cap la ce ai venit?» şi atuncea i-am zis: «dezbracă-te şi îţi strică frizurul acesta». Şi dumneaei au răspuns cu gura mare că «dumneata n-ai ce-mi porunci la frizurul meu». M-am mîniat şi eu la vorbele acestea şi am apucat-o de păr şi am pus-o jos şi am scos federmeserul [cuţit de ascuţit pana de scris] şi i-am tăiat părul şi am ajuns-o cu federmeserul la degete, aşişderea şi la cap şi i-am dat şi vreo cîţiva pumni şi, după ce i-am tăiat părul, am lăsat-o în voie şi s-au dus" (Alexianu, *Mode şi veşminte din trecut*, II, Editura Meridiane, 1987, p. 231). În epocă, jupănesele române comandau peruci anume de la peruchierii nemţi „de peste munţi", din Braşov şi Sibiu. Abia în 1816 sînt atestaţi „perucaşi" în Bucureşti.

Nil nove sub sole. Cu 18 secole înainte de bătaia descrisă mai sus, Ovidiu compunea la Tomis un capitol întreg „Despre frizuri" în *Ars amandi:* „Nu voi putea număra numeroasele voastre tertipuri / De a vă friza uimitor. Moda le schimbă mereu / Orice femeie de rînd, folosind elixire germane / Părul cărunt va putea să şi-l vopsească din nou / Ba uneori va plăti cu arginţi o superbă perucă / (Capul desigur e-al ei – părul e însă străin)".

Fragment dintr-o cercetare realizată în cadrul Muzeului Naţional al Literaturii Române, intitulată *Mentalităţi, Mode şi Moravuri. Societatea românească în tranziţie (1774-1866).*

„Dorința de a arăta bine ține și de respectul față de cei din jur“

– inteviu cu prof. dr. Ioan LASCĂR –

Ce înseamnă pentru un chirurg plastician o femeie frumoasă?

O femeie armonioasă! La acest capitol mă pot considera un bărbat norocos! Dacă ea nu este frumoasă, eu pot să o fac! Lăsînd gluma la o parte, vă dau două exemple: nasul și sînii. Lungimea, lățimea, înălțimea, linia dorsală a nasului trebuie armonizate cu dimensiunile feței, cu înălțimea frunții, cu distanța dintre ochi, într-un cuvînt, cu liniile ce definesc chipul unei persoane. Dacă vorbim de sîn, luăm în discuție anumite volume, dimensiuni și distanțe pe care trebuie să le respectăm cînd îl reconstruim.

Scuzați indiscreția, ne puteți da un exemplu de femeie pe care dvs. o considerați frumoasă?

Soția mea, o femeie brunetă și extrem de bine proporționată! Ea este încă foarte frumoasă, chiar dacă nu mai are 20 de ani, și nu am ajutat-o cu nimic! Nu cred că a fost nevoie și nici ea nu mi-a propus niciodată.

Este obositor să ai o meserie prin care se „produce frumusețe“ zilnic!? Trebuie să știți în fiecare moment ce înseamnă acest cuvînt în mintea pacientului!

Standardele care definesc frumusețea omenească, în general, și frumusețea feminină, în special, variază extrem de mult în funcție de perioada istorică, de nivelul de civilizație sau de anumite obiceiuri zonale. Pentru perioada noastră istorică, standardele presupun o serie de exigențe care se referă la circumferințele și dimensiunile corpului, la o anumită armonie a elementelor fizionomice și la o proporție bine definită a structurilor antropometrice – craniu, bazin, lungimea membrelor, talia etc. „Campioanele“ acestei competiții sînt cu siguranță reprezentantele sexului frumos, dar trebuie să recunoaștem că în ziua de astăzi și bărbații sînt cam exigenți cu ei înșiși! Ei merg și trag de fiare în sălile de fitness – lucru care presupune efort, timp și bani – pentru a avea un corp frumos armonizat care să placă „campioanelor“!

Există și idei nerealiste? Ce faceți în cazul în care o pacientă vine la dvs. cu poza unei actrițe de la Hollywood pretinzînd să arate întocmai?

Mare lucru nu se poate face! La ora actuală există în lume aproximativ 6 miliarde de indivizi și fiecare are particularitățile lui. Fiecare persoană este un univers unic. Chiar și în situațiile de excepție, la gemeni, se pot constata diferențe, particularități importante. Se pot adapta anumite elemente fizionomice, dar o reproducere perfectă nu este posibilă.

Dacă nu ne place ce vedem în oglindă, putem alege dintr-o paletă de procedee. Cel mai simplu mod este cura de slăbire. Dacă acesteia îi asociem și mișcare, deja lucrurile sînt cum nu se poate mai bune! Dezvoltăm anumite grupe de mușchi, consumăm o parte din depozitele adipoase și ne apropiem de o linie ideală. Chirurgia estetică oferă și ea metode extrem de eficiente pentru a scăpa de unele lucruri care ne țin departe de oglindă!

Romîncele se înscriu în tiparele actuale de frumusețe?

Fără nici un fel de subiectivism, vă spun că romîncele sînt femei foarte frumoase! Am călătorit pe ceva meridiane și paralele și, cu plăcere, am descoperit o varietate de frumuseți! Am văzut îndeajuns de multe femei cît să pot să fac o comparație și să spun că romîncele sînt extrem de frumoase! Creatorul a fost foarte generos cu noi! În România există și blonde, și brunete, și șatene...

„Fizicul nu contează!“ Este această expresie doar o prejudecată?

Pentru că nu mai sînt la prima tinerețe, aș putea spune că fizicul nu contează, și în multe cazuri așa este. Fără îndoială însă că un chip zîmbitor și plăcut ochiului va face contactul cu orice persoană din lume extrem de agreabil. Comunicarea s-ar putea să fie mai eficientă și – de ce să nu recunoaștem – și prieteniile se pot închega mult mai repede. Haideți să facem o diferență între o persoană care ne întîmpină cu un zîmbet tineresc, chiar dacă persoana este ceva mai în vîrstă, și una care ne privește de sub niște cute adînci între sprîncene, fără să afișeze nici un semn de amabilitate. Prima va cîștiga cu siguranță mult mai mulți admiratori! Așadar, atitudinea și aspectul fizic contează foarte mult. Există și un revers al medaliei! De multe ori avem neplăcuta surpriză să descoperim că în spatele unui chip armonios stă un caracter urît. Ar trebui, în aceeași măsură, să acordăm circumstanțe atenuante și unui morocănos, pentru că s-ar putea să fim din nou surprinși, de data aceasta în mod plăcut.

Care parte a corpului sînteți cel mai des rugat „să retușați“? Ce le nemulțumește cel mai mult pe femei?

Depinde foarte mult de grupa de vîrstă. Femeile tinere sînt foarte interesante de remodelarea corporală și de modificarea sînilor. La vîrstele mai avansate, cînd anii își pun amprenta asupra elementelor fizionomice, adresabilitatea își comută puțin sfera de interes înspre ridurile din jurul ochilor sau de pe frunte, înspre îndepărtarea excesului tegumentar, ridicarea pometilor etc. Oamenii vor să fie frumoși tot timpul și, mie personal, mi se pare extrem de justificată dorința de a fi o prezență agreabilă și de a stîrni interesul sexului opus. Așa ne-a creat Dumnezeu, dar trebuie să ne supunem anumitor reguli. Dorința de a arăta bine ține de respectul de sine și față de cei din jur.

Prof. dr. ***Ioan Lascăr*** *este șeful Clinicii de Chirurgie Plastică și Microchirurgie Reconstructivă, Spitalul Clinic de Urgență „Floreasca“, București.*

„Frumosul constă în proporția cea mai chibzuită, pentru că simțurile se desfată înaintea lucrurilor bine proporționate.“

Toma d'Aquino, *Summa theologiae*

„Frumusețea este în ochii celui care privește“

– interviu cu dr. Constantin STAN –

Cum ar trebui definită frumusețea?

Există mai multe tipuri de frumusețe, dacă luăm în considerare diversele zone ale planetei – zona asiatică, europeană, hispanică și rasa galbenă. Aceasta din urmă are cu totul alte trăsături, respectiv reguli, după care sînt stabilite standardele de frumusețe. M-am gîndit de multe ori că nu aș prea avea ce să fac în Asia, luînd în considerare principiile europene de estetică facială. Există diferențe foarte mari chiar și între diversele tipuri de asiatici, între coreeni sau chinezi. Cînd discutam acolo cu chirurgii esteticieni despre tehnicile de reîntinerire din zona centrală a feței, încercau să mă convingă că nu au nevoie de așa ceva. Oamenii din acea zonă au fața „plină“ la orice vîrstă. La europeni, doar o față tînără este „plină“, pe cînd cea trecută de o anumită vîrstă este „căzută“.

A apărut la un moment dat o teorie în chirurgia estetică, numită *baby face*, în care se făceau diverse analogii și trimiteri la fețele copiilor și se încercau tehnici chirurgicale care să redea trăsăturile fine.

Vorbind din punct de vedere strict subiectiv, frumusețea este greu de definit, greu de încadrat în anumite tipare și variază în funcție de epocă și de zona geografică. Într-un fel se considerau frumoase femeile acum 20 sau 30 de ani, altfel se simte frumoasă o fată la vîrsta pubertății și total diferit, o femeie la o vîrstă înaintată.

Se poate identifica o „ecuație“ a femeii frumoase astăzi?

O femeie se simte frumoasă dacă are fața plină, în formă de inimă, fără riduri, cu o piele deschisă la culoare, cu ochii mari, cu umerii obrajilor proeminenți. Gura ar trebui să aibă colțurile ridicate, buzele cărnoase și, preferabil, volumul buzelor să fie egal. Nasul este mediu spre mic, cu vîrful ușor ascuțit. Toate aceste lucruri sînt valabile dacă ne referim la față. În ceea ce privește corpul, dacă acum cîțiva ani se cereau sîni cît mai mari, acum se „poartă“ sînii proporționali, medii, cu o formă naturală, așa-numita „picătură de ploaie“. Mijlocul se cere a fi cît mai mic cu putință, iar bazinul, acceptîndu-l pe cel natural, osos și cu aripioare, de dimensiuni reduse. Picioarele sînt lungi, cu gambe subțiri, cu pielea netedă, cît mai luminoasă... și cam atît! De fapt, frumusețea este în ochii celui care privește! O femeie foarte frumoasă poate fi foarte urîtă în ochii unui privitor, asta este clar! Cel care te „însoțește“, cel căruia îi creezi emoții, te poate vedea frumoasă, oricum ai fi! „Însoțitorul“ – și vorbim aici de ambele sexe –, îți va da acel plus de încredere de care ai nevoie pentru a te simți competitiv!

Puteți spune că admirați, fără rezerve, un anume tip de femeie?

Grace Kelly! Privindu-i chipul, nu-ți dai seama ce vîrstă are. Am cunoscut în Statele Unite, la Hollywood, un chirurg estetician celebru (Stephen Marquardt, *n.r.),* care a definit matematic frumusețea și a transpus-o într-un program de computer. Cu ajutorul acestuia, fiecare dintre noi poate vedea cît de aproape sau de departe se află de „frumusețea ideală“. El a luat în calcul toate trăsăturile estetice și a făcut o formulă care începea de undeva de la 0.6 pentru persoanele cele mai urîte. Grace Kelly – căci de la ea pornisem – a primit punctaj maxim, nota 10!

În aceste condiții, mai putem fi de acord că fizicul nu contează?

Haideți să fim serioși! Din păcate, trăim într-un mediu în care se pune mare preț pe exterior. Toate principiile chirurgiei estetice moderne sînt influențate pe diverse reviste, în care sînt promovate femei extrem de frumoase și totul se reflectă în partea economică a vieții noastre.

Toate fețele frumoase sînt asociate cu produse care trebuie să se vîndă cît mai bine. Industria produselor cosmetice ar fi cel mai bun exemplu. Fețele interesante sînt asociate sau au contracte cu casele mari de cosmetice. Lucrurile nu se opresc aici, mai există și frigidere, aragazuri, mașini de spălat! Aceste imagini sînt promovate zi după zi, sînt date drept exemple de frumusețe, sînt premiate, iar oamenii încep să devină prizonierii acestor trăsături! Văzînd și considerînd că aceasta este formula succesului, ajung să-și dorească acele trăsături. Cum să mai spunem că fizicul nu contează?!

„90-60-90“? Este chiar atît de simplu?

Nu consider aceste proporții un clișeu, ci mai degrabă un lucru discutabil! Totul ține de niște măsurători statistice. Esteticienii se confruntă cu acest „90-60-90“ în chirurgia corporală, în modelarea bazinului sau a șoldului, de exemplu. Cea mai mare problemă intervine însă în operațiile de mărire a sînilor. În acest caz este foarte greu să te raportezi la „90-60-90“ pe un corp care nu îți permite acest lucru. Una este ce vrem, alta este ce se poate. Există extrem de multe femei care, vrînd să ajungă la faimoasele proporții, solicită operații care depășesc limitele naturalului. Chirurgul trebuie să le explice foarte exact de ce intervenția respectivă nu este posibilă, iar dacă pacienta insistă, să o refuze.

Ne place să spunem că romîncele sînt printre cele mai frumoase femei din lume. Este o prejudecată sau există și un sîmbure de adevăr?

Romîncele sînt într-adevăr foarte frumoase, lucru pe care nu l-am constatat doar eu, ci și toți colegii mei din alte țări care au trecut prin România. Au fost extrem de impresionați de frumusețea romîncelor. După 25-30 de ani însă, după ce nasc un copil sau doi, sînt tot mai puțin preocupate de propria imagine, devin cenușii, triste, sînt mai marcate de soțul care începe din ce în ce mai mult să-și manifeste supremația etc.

Cînd se vorbește despre chirurgia estetică, se înțelege, în general, operație de mărire a sînilor. Pamela Anderson a devenit, (numai) din acest punct de vedere, un simbol...

Femeile își doresc cel mai des mărirea sînilor. Dacă au motivația necesară și dispun de resursele financiare pentru acest tip de intervenție chirurgicală – mărirea sînilor depinde de o proteză cu un anumit cost – vor obține, în cele din urmă, bustul dorit. Urmează, ca frecvență, modelarea nasului, singura operație estetică care se făcea la noi înainte de Revoluție. Iarna, femeile solicită mult lipoaspirația. Înainte de sărbători își doresc operații care să fie un fel de cadou! Primăvara, gîndindu-se că mai sînt doar cîteva luni pînă la vacanță, la costum de baie și la mare, doresc să-și remodeleze corpul, să scape de kilogramele în plus!

Dr. ***Constantin Stan*** *este membru al Societății Române de Chirurgie Plastică și Reconstructivă.*

interviuri realizate de Ruxandra PETRESCU

Stela GIURGEANU

Vara indiană

Creatorul de vreme bună

Două canapele. Jaluzele verticale, portocalii. Pereții, așijderea. Un televizor cu un ecran enorm. Un covor moale și un dulap plin cu poțiuni magice. Adică alifii și loțiuni. „Instant shine", „Instant glamour of the skin"... O lumină dulce și armonioasă. Pe un perete, o grămadă de diplome. Pe altul, măști dintr-un carnaval venețian. O veioză elegantă, din cuburi de sare. Portocalie. Cîteva coșuri pline cu trandafiri, aranjamente florale autumnale, lumînări parfumate. Portocaliu peste tot și o imagine autentică de nesfîrșită vară indiană. O senzație atît de puternică, încît, pentru cîteva ore, chiar îți iese cu totul din minte că adevărata vară indiană, ce tocmai se petrece pe afară, este de fapt pe sfîrșite.

Din salonul de așteptare se deschid două camere. În așteptarea doctorului, din tocul ușii, arunc o privire. Mese de masaj, tot felul de aparate și sticluțe, alte măști, alt carnaval.

„Femeile, cînd nu sînt mulțumite de felul în care arată, tind să-și mascheze defectele. Dacă au acnee... își pun straturi peste straturi de fond de ten, și pudră, și fard. Dacă sînt grase, se îmbracă în haine largi... La noi vin să se redescopere pe sine și să-și lase măștile deoparte."

Mirela Miertoiu este doctor în medicină generală. După terminarea facultății, a făcut cursuri de specializare în medicina estetică, în Italia (Facultatea de Medicină din România nu are încă specializări pe domeniu). În urmă cu doi ani și-a înființat cabinetul unde „facem... de toate... de la electro-stimulare, drenaje limfatice, la gimnastică terapeutică, terapie prin culoare... cromoterapia (aflu că portocaliul scade pofta de mîncare...), lifting-uri... ".

La o depărtare de 15 ani de laptele demachiant Doina și de întreaga gamă Farmec (singurele produse de înfrumusețare, de dinainte de Revoluție), cît de cunoscuți au ajuns să fie termenii de „cromo-terapie" sau „drenaj limfatic" și ce români, în afară de specialiști, îi folosesc? Aflu că asemenea cabinete nu sînt deloc exclusiviste. Că nu doar vedetele și persoanele publice le trec pragurile. Că nu doar femeile, ci și bărbații (dar într-un număr mai redus... pentru că „le e rușine") au acces.

Cît despre femei, „deja începem să fim mai educate și mai pretențioase cu noi". Dr. Mirela Miertoiu este de acord că, „romîncele sînt cele mai frumoase", dar și că frumusețea naturală nu durează. Cum în special femeile de la oraș sînt supuse unei alimentații deficiente, din lipsă de timp, stres, poluare etc., tenul le îmbătrînește înainte de vreme. Din ce în ce mai multe femei apelează la tratamente faciale și corporale de întreținere și întinerire. „Ceea ce fac eu îți redă forma pe care ai avut-o odată. Te reîntorc în timp cu 6-7 ani."

Întreb dacă o transformare estetică radicală nu influențează cumva și modul de comportament al pacienților (personal, dacă aș căpăta formula standard de frumusețe, m-aș cam purta cu nasul pe sus). „Doamnele care vin la mine se regăsesc pe ele. Își regăsesc dorința de viață. Încearcă să fie din nou pe placul soților, să se intereseze de felul în care arată și cum se comportă. În general, multe dintre pacientele mele, care sînt supra-ponderale, după ce slăbesc, își schimbă, într-adevăr, atitudinea; devin mai optimiste, capătă încredere în ele... am avut, de exemplu, acum 6-7 ani, o pacientă care, după ce a născut, a rămas cu 20 kg în plus. Relația lor a avut de suferit... dar după ce a slăbit – abdomen plat și coapse suple – mi-a spus că i-am salvat căsnicia. Atunci am înțeles cît este de important felul în care arăți."

Succesul în viață a devenit așadar aproape condiționat de înfățișare. Pentru că, dacă este să lăsăm la o parte vara indiană pe care femeile trecute de 30 de ani vor s-o prelungească înspre 40 sau chiar 50, aflu că pragul cabinetului este trecut și de tinere... din ce în ce mai tinere. „Îmi vin și domnișoare de 16 ani, majoritatea cerînd tratamente cosmetice antiacneice. Media de vîrstă a scăzut pentru aceste tratamente."

Aflu că pentru o ședință de tratament antiacneic scoți din buzunar de la 50 la 250 de lei, dar că mulți văd acest lucru ca pe o investiție în sine: „de exemplu, cazul unei tinere care a terminat facultatea: este bine pregătită și își caută un *job* cît mai bun. Problema ei este că are acnee. De aici derivă neîncrederea în ea și complexe de tot felul... la interviu, mai mult ca sigur, nimeni nu o va angaja. Pentru că aspectul fizic este o carte de vizită. Trăim într-o societate în care sîntem judecați după felul în care arătăm".

„Moarte pocitaniilor"

În nuvela sa, Boris Vian pune problema unei societăți alcătuite numai din oameni frumoși. Ce s-ar întîmpla dacă, printr-un experiment nebunesc, imperfecțiunile fizice ale oamenilor ar dispărea? Dacă orice defect ar fi exterminat pe altarul perfecțiunii? Dacă ar exista numai oameni frumoși, am fi oare mai fericiți? Sau lipsa contrastelor ar duce la o uniformizare și o apatie generale? Concluzia nuvelei: perfecțiunea saturează. Am ajunge să căutăm cu disperare o malformație cît de mică, o acnee, un nas strîmb sau o dantură încălecată. Dar asta există doar într-o nuvelă fantastică.

Pentru că, în realitate, oamenii sînt însetați de perfecțiune; se simt atrași de criterii standardizate, trăsături regulate și tenuri radioase; devin din ce în ce mai preocupați de îmbunătățirea aspectului fizic, intrînd într-o competiție, nu numai cu cei din jur, dar și cu sine. A arăta bine nu mai e de ajuns, trebuie să fii perfect.

Cum arată însă perfecțiunea?

Andreea, elevă, 18 ani. Șatenul natural și l-a schimbat în clasa a X-a pe blondul platinat al unei vopsele de firmă. Pentru că – nu-i așa – domnilor le plac blondele. Are sprîncenele pensate foarte mult, ca să pară că are ochii mai mari. Nu, ochii ei nu sînt albaștri, sînt căprui, dar are lentile de contact. Auzise și de niște injecții care cică ți-ar schimba culoarea ochilor..., dar deocamdată ar vrea să își mărească doar numărul de la sutien. Atunci ar fi perfectă.

Dana, studentă, 21 de ani. Povestea cu „frumusețea interioară" nu prea ține. Degeaba ai o minte brici și un suflet enorm dacă ești urît. Ca să faci pe cineva să-ți cunoască interiorul, trebuie să-l ademenești prin exterior.

Cristi, chelner, 24 de ani. Toate femeile sînt frumoase. Dar idealul este blond (sau brunet, aici poate încă negocia), cu picioare lungi și sîni voluminoși (astea sînt aspectele musai).

Magda, 34 de ani, casnică. Nu are nici 1,90 nici „90-60-90". Părul a început să-i încărunțească, iar pe la coada ochilor are deja riduri. A zîmbit mult la viața ei – îmi spune senină. Tratamentele cosmetice cu laser sau aparate din alea care îți zbenguie mușchii i se par un moft. Operațiile – o tîmpenie. Ea se îngrijește „tradițional" – creme și sport. Trăiește o vară indiană autentică. Nu una indusă. Cînd o să vină toamna, n-o să pretindă că nu simte frigul. O să folosească și umbrelă, și palton.

● „Frumos" – ca și „grațios", „drăgălaș" sau „sublim", „minunat", „superb", precum și alte expresii de acest gen – este un adjectiv pe care îl folosim adesea pentru a desemna ceva ce ne place. Se pare că, în acest sens, ceea ce este frumos coincide cu ceea ce este bun, și, într-adevăr, în diverse epoci istorice, au fost stabilite conexiuni foarte strînse între „frumos" și „bun".

● Cu cît mai mult place o femeie, nu zic urîtă, dar care lasă să se vadă limpede că nu are nimic pe față, chiar dacă nu e atît de albă și nici atît de roșie ca altele, dar care are în schimb paloarea ei firească și uneori, fie de rușine, fie din alte neajunsuri, se îmbujorează de-o roșeață nevinovată, cu cît mai mult place – zic – o femeie cu părul strîns la întîmplare, fără prea mult dichis, cu gesturi simple și firești, o femeie care nu vădește stăruință, nici osteneală în a fi frumoasă. Aceasta este farmecul firesc al nevinovăției, atît de îndrăgit de ochii și sufletele omenești, ce pururea se tem a nu fi înșelate de ceea ce-a făcut cu prea mult meșteșug și artă.

● Mass-media oferă și iconografia secolului precedent, și realismul fantastic, și prestanța trupeșă de zeiță a lui Mae West, și silueta anorexică a prezentatoarelor de modă, și frumusețea neagră a lui Naomi Campbell, și pe cea anglo-saxonă a lui Kate Moss, și grația dansatorilor de tip tap din *A Chorus Line*, și scenografia cutremurătoare a viitorului prezentată în *Blade Runner*, și imaginea femeii fatale care apare în emisiunile TV și în reclame, și frumusețea fără farduri a unei Julia Roberts sau a unei Cameron Diaz, și pe Rambo și Platinette, și pe George Clooney cel tuns scurt, și pe neo-cyborgii cei cu fețe ca de metal, cu o pădure de creste în loc de păr sau rași în cap.

(Istoria frumuseții,
ediție îngrijită de Umberto Eco, Editura RAO, 2005)

Florin TUDOSE

Deșertăciunea frumuseții

Omul s-a preocupat din cele mai îndepărtate momente ale devenirii sale de aspectul fizic, căutînd prin diverse mijloace să aducă modificări acestuia, nu neapărat în scopul înfrumusețării, ci, inițial, în cel al identificării. Un tatuaj, de exemplu, reprezenta, pe de o parte, apartenența la un grup social precis – trib, așezare –, dar adesea și o poziționare în cadrul acestui grup – luptător, șef, vraci, vînător. Simbolic, anumite regiuni sufereau modificări prin care privitorul putea primi informații despre individ. Evident că zonele cele mai importante în comunicarea non-verbală – fața, brațele, palmele – erau primele în ceea ce privește ornamentația. Ele vor rămîne în permanență cele care suferă cele mai multe schimbări. Primele gesturi legate de schimbarea aspectului sînt astfel unele care nu par a avea de a face cu frumusețea, dar fără îndoială că, odată cu tatuajele și cu primele accesorii, oamenii au început să fie atenți la calitatea artistică a acestora și, ulterior, la armonizarea lor cu trăsăturile individului și cu reperele sale anatomice.

După vîrsta de 18 luni, copilul se recunoaște în oglindă. Apoi, pînă la sfîrșitul vieții, fiecare persoană este urmărită de imaginea sa exterioară care îi reprezintă identitatea. Cînd imaginea începe să se schimbe, așa cum se întîmplă în adolescență și la vîrsta a treia, individul are o adevărată suferință psihică, crize de imagine cărora le face față cu dificultate. De altfel, aceste perioade dificile de tranziție sînt adesea și cele în care persoanele caută ajutor medical pentru a-și schimba/păstra aspectul corporal.

O altă discuție este cea care privește tendința de înfrumusețare prin procedee cosmetice, folosind diferite produse care modifică culoarea, consistența, aspectul pielii, al pilozității, al buzelor etc. În acest caz, este vorba de căutarea unei imagini ideale, fantasmatice. Individul își ajustează unele detalii ale feței, dar și ale altor regiuni ale corpului, spre ceea ce crede că ar fi cea mai bună imagine care i-ar corespunde. Evident, posibilitatea de eroare este enormă, de asemenea și gradul în care ceilalți vor agrea sau nu noua imagine. Dacă în cazul simplului machiaj lucrurile se pot rezolva cu ușurință, cînd intervine chirurgia estetică, lucrurile sînt complet diferite. Procedeele chirurgicale și gradul de suferință pe care acestea îl produc sînt într-o continuă transformare, primele devenind tot mai rafinate, iar suferința aproape inexistentă. Acest lucru a îndemnat subiecții să atace zone mult mai largi ale corpului, cele legate de sexualitate – sînii, coapsele, fesele –, dezvoltîndu-se în acest fel o industrie a înfrumusețării, presupusa frumusețe devenind un produs de masă. În România s-a exclus însă rapid veriga foarte importantă a controlului psihologic și psihiatric al doritorilor de frumusețe îmbunătățită cu bisturiul sau lipoextractorul. Cei care sînt supuși unor astfel de intervenții, trebuie preveniți în legătură cu posibilitatea apariției, mai ales în primele perioade ale operației, a unor importante dificultăți subiective. Nu este de ajuns profesionalitatea excepțională a chirurgului sau simțul său estetic deosebit, pentru că frumusețea și perfecțiunea individuală au multe alte canoane decît clasicele „90-60-90". Există și cazuri extreme în care recurgerea la chirurgia estetică este mai mult un act de masochism care scapă adeseori percepției pacientului și a medicului. Numărul mare de intervenții, corecția continuă a liniilor corpului, pînă la limita la care pielea suportă, țin mai mult de o patologie psihanalitică, decît de o reală dorință de schimbare. Este de înțeles dorința unor persoane de a corecta unele anomalii evidente sau complicații funcționale, dar, în toate celelalte cazuri, trebuie să existe o atenție sporită pentru că – așa cum spunea marele neurochirurg Constantin Arseni – „mai binele este dușmanul binelui".

Apetența pentru cosmetică, chirurgia estetică sau *piercing* reprezintă mai puțin o dorință naturală și foarte mult un construct cultural. Este evidentă presiunea pe care media, în special cea electronică, o exercită asupra publicului larg, promovînd frumusețea perfectă, impunînd uneori standarde năucitoare. Mentalul colectiv al tinerelor generații este influențat de aceste adevărate fantasme prefabricate care, prin repetare și asociere cu tot felul de simboluri gratificatoare (sexualitate, putere, plăcere), devin adevărate obsesii colective sau generatoare de complexe „surogat" pentru cei care înlocuiesc valoarea cu tendința. Deseori am auzit că un anume tînăr merită atenție pentru că este *trendy*, dar *trendy* înseamnă, nici mai mult, nici mai puțin, că, ulterior, vom ajunge la standard, iar standardul nu este decît o dezidentificare, este locul în care sîntem toți la fel. Din fericire, nu există un standard etern al frumuseții, iar deșertăciunea căutării celor de o clipă – ca orice deșertăciune – este efemeră.

Florin PÎTEA

Viitorul sună... frumos

Unul dintre maeştrii literaturii SF, Isaac Asimov, a formulat, pe lîngă celebrele *Legi ale Roboticii,* şi mai puţin celebrele *Legi ale Viitorologiei:*

1) Ceea ce se întîmplă va continua să se întîmple. (Sau: „Ceea ce s-a întîmplat în trecut se va întîmpla în viitor.")

2) Gîndiţi-vă cu seriozitate la lucrurile evidente, căci puţini oameni le vor vedea.

3) Gîndiţi-vă la consecinţe.

Am putea încerca să aplicăm aceste legi şi în ceea ce priveşte viitorul frumuseţii omeneşti. Un punct de plecare la fel de bun ca oricare altul ar fi că programul de expediţii selenare a fost abandonat de către SUA la începutul anilor '70 nu din lipsă de resurse, ci din lipsă de interes public. Resursele existau, dovadă fiind că an de an se cheltuiau pe cosmetice sume egale cu costul unei expediţii selenare.

Prin urmare, conform primei legi a lui Asimov, ne-am putea aştepta ca şi pe viitor oamenii să cheltuiască mai mult pe cosmetice decît pe explorarea spaţială, chiar dacă imaginaţia populară e plină de imagini cu foarte mult spaţiu cosmic şi foarte puţină cosmetică.

În plus, tot conform primei legi, putem prevedea că utilizarea cosmeticelor în viitor va fi în linii mari asemănătoare cu aceea de pe parcursul istoriei umane. Dacă din Egiptul antic şi pînă în prezent, machiajul femeilor (şi uneori al bărbaţilor) a accentuat ochii şi buzele, probabil că în viitor nu vom vedea o schimbare radicală care să pună în evidenţă nasul, să spunem.

Alt aspect al frumuseţii umane este că folosim diverse mijloace de comunicare pentru a o reprezenta. De la picturi şi statuete, pînă la cinematografie şi realitatea virtuală, oamenii au tot reprezentat frumuseţea (adesea feminină), iar în urma proliferării fără precedent a acestor mijloace de comunicare, în special a celor digitale, în ultimii ani astfel de reprezentări au devenit ubicue în zonele urbane.

Un efect secundar evident este că imaginile acestea ubicue – şi de cele mai multe ori minuţios prelucrate grafic – impun un standard de frumuseţe pe care oamenii se simt îndemnaţi să-l egaleze. Conform celei de-a doua legi, putem aprecia că modelele de frumuseţe fizică, promovate în industria de divertisment şi în publicitate, vor avea în viitor o influenţă covîrşitoare asupra mentalităţii noastre, a modului în care ne percepem propria persoană şi a felului în care ne raportăm unii la alţii.

Conform celei de-a treia legi, am face bine să ne gîndim la consecinţe. Pe Pămînt sînt şase miliarde de oameni, dintre care poate două miliarde se încadrează în categoria 15-35 de ani. Un miliard de tinere, dintre care poate 500 de milioane în medii urbane. Dacă o întreagă generaţie de adolescente şi tinere adulte şi-a modificat radical dieta după anul 2000 pentru a se conforma standardelor filiforme de frumuseţe promovate de canalele TV şi de revistele de modă, consecinţele ar putea fi (şi) după cum urmează:

Cure de slăbire excesive. Evitarea lactatelor (conţin lipide). Decalcifiere. Osteoporoză. Fracturi frecvente. Costuri medicale sporite. Bătrîneţi chinuite. Totul înmulţit cu 500 de milioane.

Şi toate astea pentru că adolescentele sau tinerele s-au simţit mai atrase – în covîrşitoarea lor majoritate – de revistele şi canalele TV de modă decît de manualele de anatomie şi fiziologie din care aflăm că oasele cresc pînă împlinim 35 de ani şi că ne trebuie măcar o jumătate de litru de lapte pe zi. Însă, desigur, nu manualele de anatomie fixează standardele globale de frumuseţe...

Dar există şi motive de optimism. O altă trăsătură a istoriei umane care se va repeta probabil şi în viitor este reacţia fiecărei generaţii faţă de cea imediat anterioară. Această reacţie a afectat nu numai ideologia sau valorile fiecărei generaţii în parte, ci şi standardele de frumuseţe. Astfel, standardelor robuste din anii '50 li s-au opus manechinele filiforme de la începutul anilor '70, iar modelelor sportive din anii '80 li s-au opus noile frumuseţi-şnur din a doua jumătate a anilor '90 şi de după anul 2000. Ne-am putea aştepta ca în următorii cinci ani standardele de frumuseţe mai robustă să revină... în forţă.

Încă ceva. Pe parcursul secolului al XX-lea, lungimea fustelor şi a rochiilor s-a corelat – într-un mod încă neelucidat – cu cotele acţiunilor la bursă. Anii de prosperitate economică în Occident, '20, '60, '80, au adus fuste şocant de scurte. Anii de recesiune economică, '30, '70, sau perioada 1988-1992, au readus fustele şi rochiile lungi. Aşa încît, pe parcursul următoarelor decenii, vă veţi putea amuza urmărind acest fenomen şi comparînd an de an evoluţia cotelor bursiere cu coborîrea şi ridicarea tivurilor.

Pentru că ceea ce se întîmplă va continua să se întîmple. În rest, despre frumuseţe, numai de bine.

Dragoş TUDOR

Iubesc femeia, nu hîrtia

„Iuuubeeesc femeeiiaa,
blondăăăă sauu bruuunăăă,
îîîîmi eee toootuuunaaa,
deopotrivăă le iuuubeeesc,
deopotrivăă le doreeesc."

Mi se întîmplă tot mai rar să mă uit cu plăcere în revistele în care poţi admira, pe fiecare pagină, femei pe chipul cărora se citesc liniştea, perfecţiunea, dorinţa de a te convinge de orice. De orice li se spune, înainte de şedinţa foto, că trebuie vîndut. Sînt atît de multe produse care trebuie cumpărate indiferent dacă avem sau nu avem nevoie de ele... Totul este de vînzare, iar o femeie frumoasă – a devenit deja banalitate – vinde orice. De la pastă de dinţi la avioane, de la conserve la laptopuri, absolut orice poate fi vîndut de un chip adus cu atenţie din Photoshop spre ecuaţiile frumuseţii perfecte.

„Femeia din revistă" nu are decît o problemă. Aceea de a nu se putea recunoaşte în oglidă cînd, demachiată şi lipsită de luminile reclamei, ar vrea să se privească şi să spună: „am reuşit". Criza dedublării ei se transmite, fix pe dos, la „femeile obişnuite" de pe stradă care, tot în oglindă, constată cît de imperfecte sînt faţă de „femeile de succes" din reclame şi atunci cumpără – la cutie, la bax, la disperare – creme, detergenţi, cosmetice, vopsea de păr, aparate pentru fitness – orice le promite „rezultate vizibile de la prima folosire".

Celebrul „Tu eşti femeeeiaaa visurilor meeelee" nu mai îmi sună straniu în ureche. Îmi sună distopic de-a dreptul; femeile sînt chiar mai obsedate de frumuseţea lor decît sîntem noi, bărbaţii. „Lipsa vîrstei" femeilor din revistă, din reclame sau de la televizor, nu mai miră pe nimeni. *Tinereţe fără bătrîneţe...* înseamnă astăzi că nici un rid, cută sau 100 de gr în plus nu au voie să apară, ca din senin, fără să facem orice pentru a reveni imediat la imaginea perfectă de dinainte. Dorinţa noastră de absolut începe şi se termină la nivelul pielii. Este o simplă imagine pe foaia de hîrtie.

Ionela GAVRILIU

Nela + Gigi = Love

„Tu, dar eşti murdară pe şira spinării" – îi spune mama fiicei proaspăt venite din America, care încerca să-şi ascundă podoaba frumos „imprimată" în zona osului sacrum. Un scorpion îşi băgase coada unde nu trebuie şi dezvăluise secretul. Un scorpion, pentru că tînăra e în zodia cu pricina.

Gina şi-a tras un *piercing* în bărbie. Dusă la părinţii iubitului ei, tatăl nu-şi putea lua ochii de la buba aruncată chiar sub buza de jos. În cele din urmă, izbucneşte contrariat: „Dar nu te doare, măi fată? Şi cum te pupă băiatul ăsta? Mie mi-ar fi o scîrbă!".

Un student, mîndru nevoie mare de proaspătul tatuaj de pe umăr, suporta stoic astă-vară arsurile pe care insolaţia i le provocase. Motivul? La plajă, fetele foloseau complicatul desen ca pretext de a-l agăţa şi, fie îşi arătau şi ele tatuajele, fie îşi manifestau dorinţa de a-şi înţepa pielea în scopuri estetice, întrebînd invariabil: „Doare?". Supărarea tînărului era alta: nimeni nu observa că tatuajul său NU reprezenta un soare, ci un simbol elaborat, dintr-o limbă antică şi complicată.

Imaginile din paginile 9, 10, 11, 12 sînt reproduse după volumul *Istoria frumuseţii,* cu acordul şi prin amabilitatea Editurii RAO.

Acestea sînt doar cîteva dintre reacţiile cu care se confruntă tinerii care aleg aceste metode de înfrumuseţare, în limbajul de specialitate – *body design*. Igienice sau ba, estetice sau ba, e *cool* să surprinzi „publicul" cu cîte o excentricitate pe epidermă.

Pentru realizarea de tatuaje există laboratoare speciale, unde se folosesc vopseluri performante şi ustensile specializate. Cu cît se folosesc mai multe culori, cu atît e mai mare şi preţul. Că tot veni vorba de bani, 500.000 de lei vechi este preţul de pornire, dar pentru cei cu pretenţii mai mari, poţi ajunge cu plata şi la 10 milioane de lei, tot vechi. Nu puţini sînt cei gata să facă faţă riscurilor pe care le presupune realizarea unui tatuaj: infecţii, alergii... Dar baba suferă la frumuseţe.

Maria şi-a făcut *piercing* în buric. E mîndră nevoie mare că poate să-şi schimbe bijuteria, asortînd-o cu îmbrăcămintea. În plus – zice ea – buricul arată mult mai estetic, căci moaşă-sa nu s-a preocupat prea tare de aspectul „frumosului" cînd i-a legat ombilicul. Şi în urechi are cam cîte trei găuri de lob, dar asta i se pare deja ceva banal. În nas, în urechi, limbă sau sprîncene, cerceluşii şi-au pierdut rolul ritualic şi-şi păstrează doar funcţia estetică.

De la banalele tatuaje pe care le găseşti şi în *snacks*-uri sau în gumele de mestecat, să trecem la *bodypainting* – adevărata cultură a „pictatului" pielii. De obicei, artiştii îşi arată măiestria în costisitorul talent în cadrul concursurilor specializate. Tematic vorbind, *bodypainting*-ul e variat: tribal, abstract, iluzionist, vegetal şi... comestibil. Pentru oamenii de rînd, *bodypainting*-ul rămîne un moft: vopselurile care să nu atace pielea sînt scumpe şi, oricum, „se duce", nu merită.

Tatuajele, *piercing*-ul şi *bodypainting*-ul cîştigă tot mai mulţi adepţi. Sirena creionată cu verde, ancora şi inimioarele pe care şi le făceau mai ales cei certaţi cu legea, au fost înlocuite cu semne zodiacale, coduri de bare şi simboluri complicate. Aceste metode de înfrumuseţare pot indica fie un anumit statut social, fie gradul de revoltă al posesorului.

„Trei înzestrări sînt trebuincioase Frumuseţii. Mai întîi întregime sau perfecţiune, căci lucrurile incomplete, tocmai datorită acestui fapt, sînt diforme. Apoi este nevoie de o potrivită proporţie sau armonie [între părţi]. Şi în sfîrşit, de limpezime sau strălucire, căci se pot considera cu adevărat frumoase doar acele lucruri ce au culori curate şi strălucitoare."

Toma d'Aquino, *Summa theologiae*

„Sînt un om simplu, merg pe jos şi mă îmbrac modest“

– interviu cu Victor REBENGIUC –

La Teatrul „Bulandra“, înaintea verii, a avut loc premiera spectacolului Şase personaje în căutarea unui autor *de Luigi Pirandello, în regia lui Liviu Ciulei, cu Victor Rebengiuc, Ion Caramitru, Maia Morgenstern, Andreea Bibiri, Camelia Maxim, Mirela Gorea, Dana Dogaru, Dan Aştilean ş.a. În urmă cu cîteva săptămîni, de data aceasta la Teatrul Naţional din Bucureşti, a avut loc premiera spectacolului* Inimă de cîine, *după o nuvelă de Mihail Bulgakov, în regia lui Yuriy Kordonskiy, cu acelaşi Victor Rebengiuc, Mircea Rusu, Marius Manole, Tania Popa, Cecilia Bîrbora, Florina Cercel, Alexandru Bindea, Şerban Ionescu ş.a.*

Spuneaţi undeva că aveţi idei puţine, fixe şi deja cunoscute. Sînteţi un om cu certitudini?

Dimpotrivă, şi îndoielile mele sînt cunoscute. Îndoielile mele fixe. Am o singură certitudine: societatea comunistă nu este o societate bună. După experienţa nefericită de cîţiva zeci de ani, pot băga mîna în foc pentru asta. Altfel, sînt un om al îndoielii. Nu-mi impun părerea cu orice chip şi nu ţin neapărat să conving. Deşi sînt convins că am dreptate. *(Rîde.)*

Cînd eraţi foarte tînăr aţi jucat multă comedie, dar rolurile dvs. din ultimii ani sînt predominant dramatice. Este drama un gen mai înţelept? Sînteţi dvs. mai puţin senin?

Nu cred într-o astfel de relaţie. Accept ce mi se oferă să joc în măsura în care rolurile respective mă satisfac profesional şi estetic. Cînd refuz roluri o fac pentru că ori sînt prea vulgare, ori prea schematice, ori sînt roluri pe care le-am jucat deja. Nu umblu după roluri mari, caut rolurile bune unde pot arăta ceva. De pildă, în *Balanţa* rolul meu era mic, dar consistent. Ce rost are să stai trei ore pe scenă fără să te remarce nimeni!?

Sînt fericit că pot juca şi dramă, şi comedie. Nu am preferinţe. Altfel, e mai dificil un rol de comedie decît unul într-o dramă, pentru că e greu de găsit măsura. În comedie eşti tentat de histrionism. E ceva în fiecare actor care se bucură cînd publicul rîde, iar actorul, cînd vrea să fie pe placul publicului, exagerează. Urăsc aplauzele la scenă deschisă. Mi se pare că atunci se rupe magia teatrului. Eu joc cu imaginea celui de-al patrulea perete. Dincolo de acest perete imaginar este publicul şi nu îmi place să fiu trezit din lumea personajului. Mă simt descoperit. Dar există actori care joacă pentru aplauzele la scenă deschisă. Or, de obicei, ele nu sînt adresate măiestriei actoriceşti, ci unei poante, unei replici anume...

Ce v-a convins să jucaţi în Inimă de cîine: *personajul lui Bulgakov sau colaborarea cu Yuriy Kordonskiy?*

Lucrez a patra oară cu acest regizor: am colaborat în *Unchiul Vanea*, în *Căsătoria*, apoi a mai fost un spectacol jucat la Buşteni, o singură dată, în cadrul unei manifestări UNESCO, *Conu' Leonida faţă cu reacţiunea*... Îmi place să lucrez cu Yuriy Kordonskiy şi, dacă m-ar mai solicita, aş colabora cu el oricînd.

În piesa lui Pirandello jucaţi rolul unui om care crede în forţa dramei sale reale, dar care vede prea bine cum punerea în scenă îi alterează adevărul. E aici un mise-en-abîme?

Tatăl este un personaj creat de o imaginaţie şi apoi abandonat. Se simte viu şi luptă pentru dreptul lui la existenţă. E aici o dramă pe care încerc să o fac vizibilă. Speculaţiile filozofice le las altora.

În acest moment jucaţi trei piese simultan, care e senzaţia pe drumul dintre cele trei repetiţii?

Fericire. Să joc roluri diferite mă pasionează şi mă provoacă pentru că încerc să diferenţiez rolurile nu prin machiaj sau costum, dar să găsesc diferenţe interioare, de gîndire şi de ritm. Mustaţa asta pe care mi-am lăsat-o pentru filmul lui Lucian Pintilie turnat astă-vară, *Capul de zimbru*, am păstrat-o pentru premiera cu *Inimă de cîine*, dar nu ştiu cît o voi mai ţine, mă mănîncă şi trebuie mereu să mă scarpin. *(Rîde.)*

Nu vă epuizează să jucaţi atîtea roluri în acelaşi timp?

Nu, domnule, deocamdată – bat în lemn – nu mă epuizează! *(Rîde.)* Sînt fericit cînd am de-a face cu asemenea provocări. Anul acesta, de pildă, a fost un an foarte greu. Am muncit mult şi am şi eu o vîrstă: 73 de ani aproape. Am lucrat cu Liviu Ciulei la *Şase personaje*..., apoi, în nişte condiţii foarte grele, filmul lui Pintilie după nuvela *Capul de zimbru* a lui Vasile Voiculescu şi, imediat, am intrat în repetiţii pentru *Inimă de cîine*. A fost greu, solicitant, mă simt puţin obosit – nu mult, puţin –, dar fericit pentru că am avut de lucru şi lucruri interesante. Eu nu mă mulţumesc să urc pe scenă şi să spun nişte replici doar arătîndu-mă pe mine la nesfîrşit. Eu nu am ce arăta, mă consider neinteresant.

Cum reuşiţi, în ciuda atîtor roluri, numeroase, variate şi de succes, să vă păstraţi firescul şi modestia? Nu aveţi orgolii, angoase, crize de personalitate?

Sînt un individ într-o fază primară de dezvoltare *(rîde)*, nu am asemenea angoase de creator. În tinereţe chiar mi-era ruşine să spun că sînt actor. Şi nu pentru că era o meserie ruşinoasă, doar că nu-mi plăcea să fiu recunoscut, eram încurcat. Astăzi, cînd mă salută lumea pe stradă, şi din zece în zece metri, oameni pe care nu-i cunosc, dar care sînt aşa drăguţi cu

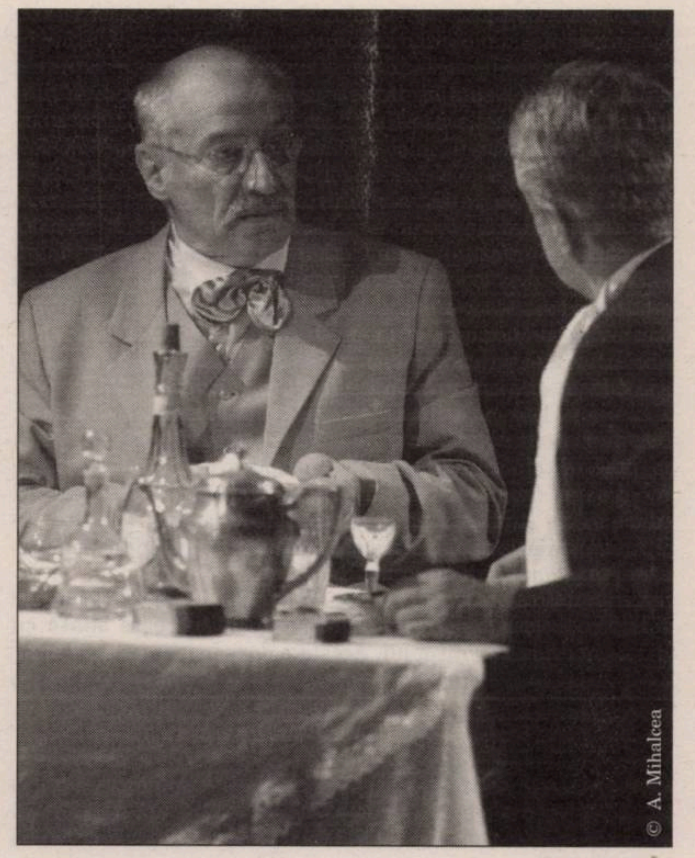
© A. Mihalcea

mine, mă simt la fel de stînjenit.

Vă apasă celebritatea?

Eu sînt un om simplu, merg pe jos şi mă îmbrac modest. Cînd mi se spune „maestre“ mă umflă rîsul. Ce maestru, domnule!? Sînt muncitor în teatru, muncitor cu trupul şi cu sufletul.

Vă (mai) interesează să colaboraţi cu tinerii regizori?

Am lucrat cu tineri şi aş mai lucra cu ei, dacă îmi vor propune roluri interesante. Nu cred însă că aş putea lucra vreodată cu Radu Afrim. Am văzut *Trei surori*, un spectacol pus în scenă de el care începea cu o imagine foarte frumoasă: ofiţeri în slipi şi cu mantale militare dansînd cu trei fetiţe. Era o imagine superbă, dar ce s-a întîmplat după această secvenţă de început eu n-am mai priceput. Deşi m-am străduit. Poate sînt un tip conservator, dar dorinţa de a schimba o asemenea piesă eu nu o pot înţelege. Poţi scrie o piesă cum vrei tu, dar de ce să intervii de aşa manieră într-o piesă de Cehov ori de Shakespeare...!? Lucrurile spuse acolo sînt consonante, emoţionante, gustate de atîtea generaţii de spectatori. Or eu, ca spectator, m-am simţit lovit gratuit şi am fost indignat, deşi Cehov nu mi-e rudă!

Sînteţi conştient de felul în care actorii se mobilizează şi dau ce au mai bun în preajma dvs.?

Da. Este o dorinţă a mea şi, în fond, o responsabilitate. Am avut profesori buni pentru a învăţa această responsabilitate a unui actor: respectul pentru text şi pentru spectacol, căci spectacolul de teatru nu este un recital. Am învăţat asta de la profesorii mei, de la Aura Buzescu, în special, şi apoi de la ceilalţi actori cu care am jucat. Clody Bertola, de pildă, era un exemplu de dăruire şi de păstrare a integrităţii artistice, în timp, a unui spectacol.

I-aţi jucat pe Tănase Scatiu, Apostol Bologa sau pe Moromete şi putem oricînd revedea filmele respective. Dar există roluri de teatru de care vă pare rău că nu s-au păstrat?

Sînt roluri pe care regret că nu le mai joc şi sînt roluri pe care regret că le-am jucat. *(Rîde.)* Bătrînul Dodge din *Copil îngropat* de Sam Shepard este cel mai recent. Dintre rolurile mai vechi, am nostalgia primului rol de dramă pe care l-am jucat: Bif din *Moartea unui comis voiajor*, un spectacol în regia absolut penibilă a lui Dinu Negreanu, un individ afon artistic, dar care a profesat din motive politice. Noroc că piesa lui Arthur Miller era prea bună şi, oricît s-a străduit Negreanu s-o strice, n-a reuşit. Am beneficiat atunci de ajutorul lui Liviu Ciulei, pe care l-am rugat să mă ajute să lucrez rolul. Acel rol a fost prima mea reuşită importantă.

Aţi jucat vreodată vreun rol pe care să-l simţiţi atît de aproape încît să plecaţi cu el acasă?

Niciodată, pentru că nu mă recunosc în piesele jucate. Sînt roluri care îţi vin de la prima lectură, altele ţi se destăinuie greu, trebuie să le convigi pentru a se lăsa cucerite.

Cum vă daţi seama că aţi „cucerit“ rolul?

Cînd simt că replica vine de la sine, cînd îi găsesc tonul şi sinceritatea, cînd înţeleg adevărul şi sensul replicilor... Simţi atunci, dintr-odată, că eşti luminat. Aşa mi s-a întîmplat cu rolul Pamfil, un tip de la partid, dintr-o piesă a lui Al. Mirodan, *Ziariştii*. Jucam atunci alături de Toma Caragiu, Radu Beligan şi Virgil Ogăşanu. A fost ca o revelaţie cînd am simţit că am prins rolul. Poate şi pentru că tipii ăia de la partid erau simpli şi săraci cu duhul... *(Rîde.)*

Cînd aţi jucat ultima dată cu Ion Caramitru?

Prin '91, în *Visul unei nopţi de vară*, spectacolul lui Ciulei, jucam amîndoi – eu pe Taliban, el pe Ferdinand –, dar nu ne întîlneam, nu aveam scene împreună. Aşa, replici, eu i-am dat mai multe lui Caramitru. *(Rîde.)*

Marile dvs. roluri de film sînt mari personaje literare.

Acesta a fost şi avantajul meu, pentru că am avut material de studiu pe care am putut construi mai bine rolul. După scenarii, e mai greu. Cu o excepţie: Niki Ardelean era un personaj scris foarte precis, accesibil şi viu. L-am putut înţelege foarte bine.

Regretaţi că nu aveţi o carieră internaţională?

Dacă mă gîndesc cîteodată şi mă compar, ca activitate, cu alţii, cred că aş fi putut avea cariera multor actori celebri. Dar eu m-am născut aici şi asta e limba mea. Aş fi putut rămîne în străinătate, căci am avut ocazia în tinereţe, dar am ştiut că asta mă va face să renunţ la actorie. Nimeni din cei rămaşi afară n-a făcut mare lucru. Au jucat sporadic, în tetruleţe, cu regizori mediocri, fără să facă o carieră. Eu am avut şansa să joc cu regizori de talie mondială: Pintilie, Ciulei, Purcărete, Penciulescu, Kordonskiy, toţi au montat în Occident unde sînt apreciaţi şi cunoscuţi. Mie îmi este de ajuns.

Aveţi aproape 50 de ani de actorie de succes în spate. La ce mai aspiraţi acum?

Păi, la ce am aspirat dintotdeauna. Nu e ipocrizie: vreau să ajung un actor mare.

Şi noi cît o să mai aşteptăm?

Mult şi bine. *(Rîde.)* Am un fel de certitudine că n-o să ajung niciodată, dar nici nu-mi vine să abandonez. Să fiu un actor mare înseamnă să joc un rol şi să nu am ce-mi reproşa pe urmă. Să joc un rol fără pete, să fiu fără cusur, asta mă face să continuu.

Care vă e mai simpatic, omul sau actorul Rebengiuc?

Băiatul meu îmi e cel mai simpatic. V-am spus că îmi era ruşine să spun că sînt actor. Nu am vrut niciodată să fiu altul şi nici nu vreau să plac neapărat. Am fost şi sînt împăcat cu mine.

Care e cea mai mare nenorocire care vi s-ar fi putut întîmpla?

Să fi fost membru de partid. *(Rîde.)* Să nu fi fost sănătos, să fi avut un accident... N-aş suporta să văd că-i constrîng pe alţii să îngrijească de mine.

Cum vă imaginaţi fericirea?

O casă cu curte, cu multă vegetaţie, cu flori şi arbuşti mulţi, undeva într-o zonă ferită de inundaţii şi de gripa aviară. Ştiu o asemenea casă undeva la Vama Veche. Din păcate, locul acela e poluat acum, nu de manele, ci de lupta împotriva manelelor. Stindardul acesta – *Salvaţi Vama Veche!* – e o nenorocire. *(Rîde.)*

a consemnat Marius CHIVU

mergi pe mîna mea

Fiica lui Agamemnon. Succesorul

„Dipticul“ romanesc al lui Ismail Kadare, *Fiica lui Agamemnon. Succesorul*, apărut la Editura Polirom, traducere şi postfaţă de Marius Dobrescu, reuneşte texte scrise la distanţă de peste un deceniu şi jumătate, sub dictatura comunistă albaneză, respectiv în 2003. Cele două microromane pătrund, prin epică şi personaje, în miezul dictaturii, căutînd să investigheze un proces inimaginabil, succesiunea în dictatură, cînd bine se ştie că un dictator se simte imuabil şi etern. Punctul de pornire ţine de istoria albaneză recentă: dispariţia misterioasă a lui Mehmet Shesu, succesorul lui Enver Hodja despre care acesta susţine că s-a sinucis ca urmare a unei crize nervoase. Mehmet Shesu fusese criticat sever pentru că-şi logodise fata cu un tînăr dintr-o familie burgheză, cu mulţi criminali de război în rîndurile ei, el însuşi fiind poliagent. Ismail Kadare construieşte o splendidă naraţiune stratificată: *thriller* politic, cutume autohtone şi episoade homerice. Un tată (Succesorul) îşi sacrifică fiica pentru a îmbuna zeii (aici Conducătorul) – scenariul homeric reapare în povestea Suzanei, spusă de iubitul părăsit, care îi găseşte pandantul, şi biblic, şi istoric: Avram sacrificîndu-şi fiul cînd Domnul i-o cere, Stalin trimiţîndu-şi fiul pe front la moarte sigură. Acelaşi tînăr intuieşte sensul sacrificiului personal: dreptul de a cere şi celorlalţi sacrificii exemplare şi de a pedepsi necruţător orice încălcare. Misterul morţii Succesorului, care formează substanţa epică a celui de-al doilea roman, are mai multe dezlegări, venite din confesiuni şi perspective diferite, de la cei din familie, la ministrul de Interne care conduce ancheta, la arhitectul care a renovat spendida vilă, la Conducător sau spiritul mortului. Lui Ismail Kadare îi reuşeşte aici un tur de forţă al aluziilor culturale şi istorice, dovedind că în Balcani istoria nu face decît să rescrie parcă la nesfîrşit vechile mituri ale puterii şi ale sîngelui.

Elisabeta LASCONI

FRANKFURT – UN TÎRG CULTURAL

Cezar PAUL-BĂDESCU

Afaceri cu imagine şi cărţi

L-ai putea numi, candid, „capitala mondială a cărţilor" sau „o sărbătoare a spiritului". În realitate – şi asta nu-i ştirbeşte cu nimic din prestigiu – Tîrgul de Carte de la Frankfurt (19-23 octombrie) este o afacere: pentru edituri – un prilej de a cumpăra şi a vinde drepturi de autor, pentru ţări – unul de a-şi face reclamă şi de a-şi consolida imaginea. Şi, avînd în vedere numărul participanţilor (la această a 57-a ediţie au fost 7.223 de expozanţi din 101 ţări), este vorba de o mare afacere. Cea mai mare de acest gen din lume.

Închipuiţi-vă ceva de vreo zece ori mai mare decît întreg complexul expoziţional de lîngă „Casa Presei Libere" şi totul plin cu standuri de cărţi – şi aşa puteţi aproxima dimensiunea micului orăşel care este Tîrgul de Carte de la Frankfurt. Design-ul futuristic al clădirilor, amenajările sau felul cum este organizat întregul eveniment nu pot fi însă comparate cu nimic de la noi. Ne aflăm, deja, într-o altă lume.

***Demonstraţia de forţă* made in Korea**

Invitata de onoare a anului acestuia, Coreea de Sud, şi-a făcut temele cu conştiinciozitate asiatică. Pregătirile pentru acest eveniment au început acum aproape un an. Apoi, din luna martie, au fost organizate în 15 oraşe germane lecturi publice ale scriitorilor coreeni şi colocvii care să prezinte publicului german cultura ţării care va fi invitată la tîrgul din toamnă. Responsabilii de la Seul pentru organizarea acestui eveniment s-au îngrijit, desigur, să aibă destule traduceri din literatura coreeană – îndeosebi din cea contemporană. Pentru aceasta, cîţiva traducători vorbitori nativi de germană au fost invitaţi acum o lună la Seul pentru a superviza textele traduse şi a le face să sune firesc în germană (printre aceştia a fost invitat şi Gerhardt Csejka, traducător german născut în România, care ne-a vorbit foarte încîntat de profesionalismul organizării întregii acţiuni). Astfel, Coreea s-a prezentat la tîrg cu 62 de scriitori contemporani, nepublicaţi încă în Europa, pe care i-a propus editurilor germane şi, implicit, circuitului cultural universal (pentru fiecare în parte a fost tipărită cîte o broşură în germană, cu texte din autorul respectiv şi comentarii critice).

Dar participarea Coreei la acest tîrg nu a vizat numai promovarea propriei literaturi, ci, firesc, a propriei imagini în ansamblu. Pentru tot acest proiect, Coreea a cheltuit în jur de 15 milioane de dolari, mai mult decît orice ţară invitată vreodată la Tîrgul de Carte, şi au fost deplasaţi în Germania peste 2.000 de specialişti coreeni. În afară de standurile editurilor coreene, au fost organizate nenumărate evenimente care să prezinte cultura coreeană (inclusiv cea gastronomică...), demonstraţii cu oameni care preparau hîrtia după metode tradiţionale, cu alţii care legau cărţi, cu alţii care scriau de mînă, pînă la demonstraţii de tipărire cu aparate ultra-sofisticate.

De-a dreptul remarcabilă a fost însă expoziţia generală, o expoziţie care promova imaginea Coreei într-un mod inteligent şi eficient. O parte a ei vorbea despre faptul că în Coreea a fost descoperit tiparul cu vreo 80 de ani înainte de Gutenberg – o prezentare foarte interesantă a matriţelor şi a tipăriturilor vechi, care îmbina obiectele propriu-zise cu impresionante mijloace multimedia. Cealaltă parte prezenta literatura Coreei. Într-o sală aranjată surprinzător, dar cu mult bun gust, erau postaţi din loc în loc nişte monoliţi de piatră de vreo trei metri, iar în dreptul fiecăruia era expusă cîte o carte, însoţită de un laptop sau de un palmtop. Pe laptopuri, pe care scria mare „Samsung" (desigur!), puteai să vezi filmuleţe sau să găseşti tot felul de informaţii despre cartea respectivă. Cu alte cuvinte, mesajul era clar: „Noi nu numai că avem o industrie performantă, dar şi o cultură solidă".

După cum ne-a spus Gerhardt Csejka, acest program de autopromovare a culturii coreene nu se opreşte odată cu închiderea porţilor tîrgului. Acesta e doar începutul.

Ce să mai vorbim?... Oamenii s-au apucat de o treabă şi o fac temeinic.

Varianta românească

Desigur, nici gînd să ne comparăm cu Coreea. Noi nu avem nici banii lor, nici spiritul lor de responsabilitate (deşi nu ar fi rău să învăţăm de la ei acest din urmă lucru, că poate vor veni şi banii apoi...).

Standul românesc a arătat – se pare – mult mai bine decît cele de anii trecuţi – o spun cei care au mai fost la tîrg. Într-adevăr, design-ul standului, realizat de o firmă din München, era OK, deşi nu era de natură să te uimească peste măsură. Oricum, prima impresie era onorabilă. E adevărat însă că nici anul acesta nu au lipsit emoţiile participanţilor români. După cum ni s-a povestit, Ministerul Culturii, ocupat pînă peste cap cu Festivalul „Enescu", a cam uitat să vireze banii la timp şi asta a creat un suspans. La un moment dat, organizatorii tîrgului au venit chiar să taie curentul, pentru că românii nu-l mai plătiseră de trei ani. S-a făcut o colectă ad-hoc şi s-a dat mia de euro restantă, în speranţa că banii vor fi recuperaţi apoi de la minister.

În fine, pînă la urmă chestiunile de bucătărie n-ar mai trebui să ne intereseze (cu toate că şi ele spun ceva despre noi), important este rezultatul şi că totul s-a terminat cu bine.

Ce înseamnă totuşi acest „cu bine"? Editorii participanţi au fost mulţumiţi că standul a arătat bine, că anul acesta totul a fost organizat de Ministerul Culturii şi nu s-a mai repetat babilonia de anul trecut şi că au bătut palma cu destui editori străini sau agenţi literari pentru cumpărarea drepturilor de autor.

O afacere bună deci pentru editori. A fost însă o afacere profitabilă şi pentru imaginea României? Aici nu mai sîntem aşa de siguri. Cele mai multe edituri (în afară de vreo două, cele mai importante, care aveau o strategie a prezentării cărţilor) şi-au expus, pur şi simplu, ultimele apariţii. Aşa că puteai să vezi pe rafturi şi Jules Verne sau traduceri după nişte americani eficienţi care te învaţă cum să slăbeşti sau cum să reuşeşti în viaţă. Am înţeles: editurile voiau să se recomande partenerilor străini şi să spună „iată ce am făcut şi ce putem face". Numai că nu ştim ce mare lucru pot spune toate acestea despre cultura română şi cum pot ele să îmbunătăţească imaginea României. Iar, dacă totul a fost organizat de Ministerul Culturii, acest lucru nu ar fi trebuit pierdut din vedere. Standul nostru nu avea nici o concepţie unitară la nivelul cărţilor expuse, nu spunea nimic coerent – aşa cum era, de exemplu, la cel polonez, din apropiere, unde tema centrală era Solidaritatea (cu cărţi actuale sau cu o foarte interesantă expoziţie „de samizdat"). Polonezii se recomandau cu Solidaritatea, noi cu o varză din care nu lipseau reţetele de slăbit.

Pe de altă parte, la standul românesc nu se afla nici o carte tradusă în vreo limbă de circulaţie. E adevărat, exista un dosar, întocmit de Institutul Cultural Român, intitulat *Contemporary Romanian Literature (Fiction & Criticism)*, unde erau prezentate cărţi, cu un rezumat de cîteva rînduri, o notă despre autor şi o aserţiune critică. O iniţiativă lăudabilă, dar oare nu e cam puţin? Spre deosebire de noi, la standul vecin, al Sloveniei, erau expuse numai traduceri din autorii lor, în engleză şi germană. Oamenii ieşeau în lume cu literatura lor naţională, noi am mers la tîrg să facem rost de literatura altora.

Este bine, pînă la urmă, şi aşa: editurile noastre fac afaceri bune şi prosperă. Numai că, la un moment dat, va trebui să vină iarăşi un domn care să ne spună că traducţiunile nu fac o literatură. Şi un altul să ne repete că, dacă nu ne ocupăm noi de imaginea noastră, vor avea alţii grijă să o facă.

Rodica BINDER

Salon, bîlci, iarmaroc

În cei 57 de ani de existenţă, Tîrgul Internaţional de Carte de la Frankfurt pe Main, cel mai mare de acest fel din lume, şi-a creat propria mitologie şi o pletoră de aproximări şi definiţii, fiecare adevărată şi falsă în acelaşi timp.

Tîrgul Internaţional de Carte este şi rămîne, primordial, un spaţiu promoţional, unde se încheie afaceri, cartea fiind, la urma urmei, o marfă şi nu doar un obiect de cult (în stil mallarméean). Dar – prilejuind întîlniri, contacte între editori, autori, mass-media şi public – tîrgul se emancipează şi devine salon. Se poate transforma din cînd în cînd şi într-un bîlci (al deşertăciunilor) şi carusel (al vanităţilor). Este incontestabil şi iarmaroc (nu neapărat din pricina tarabelor de tot felul din curtea interioară a complexului). Se conformează vechiului adagiu pîine (cărţi) şi circ (scandaluri). Devine şi spectacol oficial, elegant, bine înscenat (atribuirea Premiului Păcii în Paulskirche) sau un conglomerat de *happening*-uri şi *performance*-uri (la standuri, dar şi în curtea interioară). Îşi merită titlul de placă turnantă a ideilor şi valorilor spirituale, dar şi de platformă a exhibiţionismelor monden-intelectualiste. Prin structura lui, impune un anumit traseu deplasărilor browniene ale mulţimii în labirinticul complex de scări rulante, coridoare, pavilioane şi etaje, conţinînd şi supape de ieşire înspre care se reped cei excedaţi, aiuriţi şi sătui de atîtea chipuri, coperte şi titluri de carte, zgomote, mirosuri şi culori...

De 57 de ani încoace, tentativa de a-l defini nu poate ocoli cifrăraia imuabilă a statisticilor. Prin urmare, ediţia din acest an a Salonului a depăşit aşteptările organizatorilor: 7.200 de expozanţi din 101 ţări, peste 100 de mii de titluri noi de carte, 280 de mii de vizitatori... 95% dintre cei care au încheiat afaceri timp de cinci zile sau doar au privit cărţile la stand au conchis că totul a fost o afacere reuşită. În ce constă reuşita este mai greu de aflat, iar cu ce s-au ales mulţi dintre cei 280 de mii de vizitatori, în afară de kilograme de prospecte, programe, pungi, creioane, semne de carte (sau poate chiar cîteva cărţi furate, păcat scuzabil în cazul în care cartea este bună, cum decreta îngăduitor, temutul Marcel Reich Ranicki) – este greu de aflat. Un editorialist din placida Elveţie declara, în paginile unui respectabil ziar german, că Tîrgul de Carte de la Frankfurt pe Main ar fi o adevărată isterie... Un altul afirma, în paginile unei selecte reviste germane, că ar fi vorba, de fapt, de o grădină zoologică, cu lei, gazele, hiene şi şacali...

Pînă şi pentru „iniţiaţi", dedaţi bunului obicei al „cetitului cărţilor", eventualele aproximări ale evenimentului se încheagă într-un spaţiu difuz în care impresiile de moment şi convingerile de durată, programele dinainte stabilite şi surprizele de ultimă oră, speranţele şi dezamăgirile, eforturile şi răsplata, entuziasmele şi oboselile alternează, în care foamea de nou şi excesul de stimuli se alimentează reciproc.

Temele de dezbateri şi chiar unele titluri de carte sînt dictate de spiritul vremii, fluid şi schimbător. Ele au însă întotdeauna stringenţa unor imperative inconturnabile, deşi, un an mai tîrziu, riscă să fie date uitării, tranformînd în bibliografie şi maculatură cărţile zilei.

Pe scurt – Tîrgul de Carte de la Frankfurt pe Main este un eveniment pe care iniţiaţii nu contenesc să-l aştepte cu sufletul la gură, spre a răsufla uşuraţi cînd el a luat sfîrşit, iar profanii se reped din toate colţurile republicii federale să-l viziteze, măcar pentru o zi, cu preţul unor eforturi şi cheltuieli disproporţionate în raport cu „recolta" culeasă. Şi toate acestea pentru a declara apoi că au fost şi ei în Arcadia.

Decît că Arcadia însăşi vine la Frankfurt, sub forma celor 101 ţări participante şi a invitatei de onoare, adaptîndu-şi prezenţa la specificul livresc şi la imperativele show-ului mediatic şi ale regiei carnavaleşti (în accepţiunile pe care Mihail Bahtin le acordă termenului).

Coreea, oaspetele acestei ediţii, deja prin exotismul ei cultural şi geografic, a atras nu mai puţin de 25 de mii de vizitatori în pavilionul special, la standuri şi în corturile instalate în „patio"-ul din incinta Tîrgului – ceea ce constituie, din perspectiva organizatorilor, un nou „record". Distanţele se anulează, iar translaţiile fac inteligibil zgomotul babilonic.

Lumea întreagă într-un tîrg de carte pe care toată lumea vrea să-l viziteze – iată o posibilă definiţie a ceea ce înseamnă, an de an, toamna cărţii la Frankfurt pe Main. Eu o prefer însă pe cea care-mi aminteşte de tabloul borgesian al universului sub forma unei biblioteci labirintice şi infinite... căreia doar Marele Bibliotecar îi cunoaşte rosturile. Cine crede că după Tîrgul de Carte de la Frankfurt pe Main nu mai urmează nimic se înşeală. Abia de acum încolo începe totul, pînă anul viitor...

***Rodica Binder** este jurnalistă la Deutsche Welle, Bonn.*

Dilema veche vă recomandă

● Kazuo Ishiguro, *Un artist al lumii trecătoare* (roman, Editura Polirom, 2005, traducere de Rodica Ştefan). Într-o Japonie postbelică – a anilor '47-'48 –, bătrîneţea unui pictor celebru pe care noi, ceva mai europeni, l-am numi repede un „colaboraţionist". Omul suportă greu înfrîngerea Imperiului. Greu, dar fără panică morală, fără remuşcări strigătoare la cer, fără să se căiască mai mult decît se cuvine. O dramă a bunei-credinţe chinuite între eroare şi demnitate, tratată cu o maximă discreţie, ca atingerea unui vîrf de pensulă pe o stampă înţiştită. Nerecomandabilă vehemenţelor etice. (Radu Cosaşu)

● „Fête du cinéma français", o ediţie-maraton de 70 (şaptezeci!) de titluri, dintre care nu trebuie ratate: cele două filme ale lui François Ozon, *Pianista* lui Michael Haneke (după Elfriede Jelinek), *La ciénaga* al Lucreciei Martel, *Le filmeur* al lui Alain Cavalier, eventual şi *Feux rouges* al lui Cédric Kahn. Şi, mai ales, „Integrala Jacques Tati" – *tot* Tati, de la un scurtmetraj din 1935 şi pînă la *Parade* din 1974, trecînd prin această capodoperă vizionară care rămîne *Playtime* (1967); la Cannes, la sfîrşitul proiecţiei versiunii restaurate, David Lynch avea lacrimi în ochi... (Alex. Leo Şerban)

● Pentru cei care (încă mai) cred că Rammstein au cele mai bune videoclipuri din metalul alternativ, le recomand părinteşte să vizioneze ultimele clipuri cu System of a Down: „B.Y.O.B." (r. Jake Nava), dar, mai ales, transfuzia vizuală „Question!" (r. Howard Greenhalgh, autorul „Black Hole Sun"-ului, & Shavo Odadjian, basistul trupei), o mizanscenă livresc-onirică, *„abstract, like a painting"*, după vorbele aceluiaşi basist, al cărui vis a inspirat şi scenariul. (Marius Chivu)

Ciprian MIHALI

Derrida, discret şi departe

În locul unei relatări seci ori pompoase despre un eveniment precum un colocviu internaţional în jurul filosofiei lui Derrida, mi se pare mai potrivită înfăţişarea cîtorva gînduri pe care acest eveniment, pregătirea şi desfăşurarea lui, le-au făcut posibile.

Ideea întîlnirii de la Colegiul Noua Europă, aceeaşi gazdă rafinată ca un diplomat francez şi eficientă ca un administrator german, s-a născut în urmă cu un an din emoţia la aflarea veştii despre moartea filosofului francez. Comunitatea filosofică internaţională a fost profund afectată de dispariţia lui Derrida şi a înţeles să-i omagieze plecarea nu atît prin festivităţi, cît mai ales prin dezbateri, întîlniri, scrieri, care să preia şi să ducă mai departe, oarecum, sarcinile gîndirii deconstructiviste.

Din păcate, în România, ecoul acestui trist eveniment a fost destul de palid. Într-un decalaj de-acum funciar faţă de actualitate, presa culturală s-a mulţumit să anunţe prin crochiuri vecine cu mondenitatea, moartea filosofului. Apoi, au fost prea puţini în România cei care să-l fi cunoscut îndeaproape pe Derrida şi care să poată mărturisi calităţile omului cu acest nume. Avînd şansa de a-l întîlni în cîteva ocazii, atît formale cît şi informale, aş spune chiar amicale, dacă acest termen e înţeles în sensul său cel mai simplu, am fost tentat de fiecare dată să-i pun toate întrebările pe care lectura cărţilor lui mi le provoca, dar am cedat, tot de fiecare dată, plăcerii conversaţiei despre subiecte uneori prea puţin filosofice. Spun asta doar pentru a puncta sintetic, pe de o parte, intimitatea dintre gîndirea filosofică şi felul generos de a fi al lui Derrida, iar, pe de altă parte, distanţa care separă complexitatea, chiar dificultatea scrierilor sale, de simplitatea comportamentului său, de ospitalitatea deloc prefăcută a cuiva care a acordat prieteniei un rol atît de important în gîndirea şi viaţa lui.

Dar nu mă pregătesc să-i închin o odă lui Derrida. De aceea, voi spune, în marginea aceleiaşi întîlniri din 7-8 octombrie de la NEC, că organizarea colocviului în acest loc primitor a urmărit introducerea într-o dezbatere culturală cît mai largă a uneia din cele mai importante gîndiri filosofice din ultima jumătate de veac. Opţiunea „Bucureşti" a fost preferată din considerente de „publicitate", acceptînd, pentru o clipă, că acest cuvînt mai poate trimite, de sub crusta sa comercială, la calitatea de a fi deschis a unui spaţiu prin practici comune a dezbaterii de idei. Publicul nu a fost mai numeros – cu excepţia primei sesiuni, în care a vorbit Jean-Luc Nancy – decît ar fi fost la Cluj (sau la Iaşi, de ce nu?). Ba chiar, la şedinţa de sîmbătă dimineaţă prezenţa publicului a fost mai curînd discretă, şi prin număr, şi prin intervenţii. Desigur, ar fi naiv să fim dezamăgiţi de o asemenea prezenţă, din mai multe considerente, care pot fi uşor identificate sau şi mai uşor inventate. Spus foarte abrupt, Derrida nu se află pe o poziţie fruntaşă pe listele de lectură ale filosofilor ori specialiştilor în ştiinţe umane, sociale, politice şi altele din România. În facultăţile mari de filosofie, după parţialele mele cunoştinţe, el este aproape absent (şi sper ca realitatea să mă contrazică): la Cluj pare să se fi creat un nucleu de cercetători, profesori, doctoranzi, traducători ai scrierilor lui Derrida, priviţi cu multă condescendenţă de filosofii „serioşi". În facultăţile de litere, se mai citeşte la cursurile de teorie literară, probabil. Arhitecţii au auzit puţin de el şi dacă au făcut-o e graţie doar insistenţelor şi competenţelor unor singularităţi precum Augustin Ioan. Revistele culturale îi sînt de regulă ostile, aşa cum ostile sînt faţă de tot ceea ce consideră a veni dinspre francofonie, mai ales cînd e de stînga, depozitara – nu-i aşa – a falsei conştiinţe critice şi a nostalgiilor pentru egalitarismul în sărăcia de orice fel, cu care noi, buni liberali adepţi ai bunăstării confortabile, nu putem fi nicidecum de acord. Traducerile din Derrida sînt încă – îndrăznesc să spun – surprinzător de puţine, pentru o operă ce numără totuşi zeci de lucrări. Puţine şi haotice: aproape fiecare editură mare a vrut să testeze piaţa cu un Derrida, dar nici una nu a înscris în planul său editorial o selecţie cît de cît coerentă sau consistentă din scrierile sale. „Aproape" fiecare editură, căci printre ele nu se regăseşte Humanitas, iar Polirom – ca să ne referim doar la cele mai importante – s-a riscat doar cu *Spectrele lui Marx* şi *Despre ospitalitate,* cu ani în urmă.

În imaginarul intelectual de la noi, filosoful e redus la cîteva scheme şi concepte (deconstrucţie, scriitură, diferanţă, pharmakon, diseminare etc.), suficient de originale pentru a le putea asimila unui nume propriu şi pentru a le trata pe ele însele ca pe nişte nume proprii, simple etichete pe conservele cu idei semipreparate. Dar şi suficient de comune pentru a se disemina ele însele într-un jargon culturalist cu pretenţii, economisind de fiecare dată, şi prin etichetare, şi prin manipulare, întreg efortul şi toate exigenţele care pun în mişcare o gîndire al cărei inamic declarat este chiar autosuficienţa.

Din acest imaginar oricum sărăcăcios lipseşte complet Derrida „politicul". Este autorul care a scris, începînd cu anii '90 *(Celălalt cap, Spectrele lui Marx)* şi pînă înainte de moarte, zeci de studii, a pronunţat zeci sau sute de conferinţe, a ţinut seminarii şi a scris cărţi tratînd despre chestiunile de actualitate: pedeapsa cu moartea, laicitatea, terorismul, globalizarea, dreptul internaţional, holocaustul, imigraţia etc. Desigur, s-ar putea obiecta că toate aceste teme, prin chiar actualitatea lor, nu sînt nici radicale, nici extremiste – aşa cum a putut să spună unul dintre comentatorii lui Derrida. Că, într-un anume fel, ele reprezintă nişte „cauze politic corecte" în care gîndirea nu se riscă. Numai că, la o lectură atentă a textelor sale, putem lesne remarca faptul că nu avem de-a face cu un gînditor reţinut, ezitînd să se angajeze în bătălii reale (fie ele şi de idei), ci cu unul care – aşa cum cu multă fineţe poate s-o spună Jean-Luc Nancy – „presimţea că esenţa însăşi a politicului trebuia în chip necesar repusă în şantier, de vreme ce în joc erau o atare schimbare de epocă şi o asemenea deconstrucţie a metafizicii" (din postfaţa la culegerea de texte politice ale lui Derrida, traduse în *Deconstrucţie politicii,* Editura Idea, Cluj, 2005). Cu alte cuvinte, un angajament politic al filosofului nu se mai realizează astăzi esenţialmente în forma sartriană sau chiar foucaldiană a protestului stradal, fie şi pentru că timpurile noastre au discreditat astfel de „mobilizări la luptă". Ideea însăşi de angajament se cere revizuită, iar reflecţiile lui Derrida stau mărturie pentru efortul de a regîndi ce anume mai poate să însemne astăzi un filosof angajat. Acelaşi Jean-Luc Nancy, răspunzînd obiecţiei de stîngism făcute filosofiei lui Derrida, putea să spună că, prin destituirea organizărilor politice şi guvernamentale, din ceea ce s-a numit cîndva „stînga" rămîn două lucruri la care nu trebuie renunţat: „1) o necondiţionată exigenţă de dreptate – 2) o vocaţie de întîmpinare a evenimentului răzvrătirii, al revoltei celor care suferă de nedreptate". Nu ştiu cum sună această exigenţă şi această întîmpinare pentru sensibilitatea intelectualului român; se prea poate ca dreptatea, ori răzvrătirea să nu facă parte din agenda lui imediată, preocupat, chiar copleşit, de urgenţele traiului zilnic. Căci a gîndi actualitatea înseamnă şi a putea fi inactual, adică a avea capacitatea de a ne desprinde de şantajul pe care imediatul îl exercită asupra noastră şi de a face diferenţa – cum spune Derrida – între a înţelege şi a justifica. Între cele două, o limită îngustă şi flotantă, pe care – şi prin lipsa de deschidere (încă) pentru ideile lui Derrida – dovedim că nu sîntem încă în stare să o sesizăm. Pentru Derrida, în România, timpul mai trebuie să aibă răbdare cu noi.

Claudiu CONSTANTINESCU

pe de altă carte

● **Emmanuèle Bernheim, *Soţia lui; Vineri seara,* traducere de Irina Mavrodin, Editura Pandora M, 2005.**

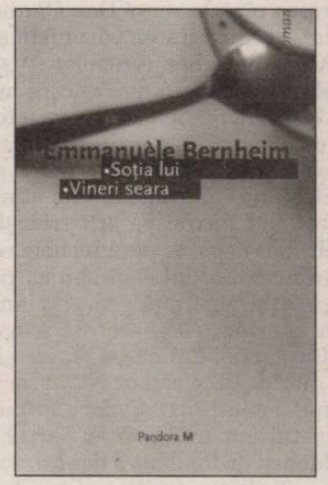

Dintre aceste două microromane de amor, primul, *Soţia lui,* este unul de dragoste, al doilea, *Vineri seara,* este unul erotic. Primul, mai diurn ca gestică şi trăiri, avea să rămînă roman; al doilea, mai senzualist şi sexos, avea să fie adaptat pentru film şi s-o orienteze pe Emmanuèle Bernheim cu precădere spre scenarii.

Cele două romane au însă în comun o chichiţă foarte de efect. E vorba, pe scurt, de fantasmele eroinei.

Prinsă, în ambele cazuri, într-o aventură care are de toate – şi un uşor mister, şi frenezii, şi pulsiuni obsesive, şi roiuri de scîntei pasionale –, eroina lui Emmanuèle Bernheim îşi îngăduie „luxul" de a-şi visa sau de a-şi imagina amantul în nişte scene simple, liniştite, banale, mergînd de la micile tabieturi matinale, pînă la scotocitul printre umeraşe sau schimbul unei priviri. Ne-am obişnuit să vedem personaje trăind mărunt şi fantasmînd orgiastic. Aici, iată, e invers. Să fie acesta un lux al tandreţii?

În orice caz, este acel ceva care alimentează poezia subterană a celor două poveşti şi dă ostentativei simplităţi a scriiturii perversitatea rară a profunzimilor.

Andrei GORZO

dilematograf

Mitologie

● ***Renăscut din cenuşă* / *Cinderella Man* (SUA, 2005), de Ron Howard.**

Oare există, în istoria boxului, vreo poveste mai luminoasă, mai însufleţitoare, mai plină de avînt decît povestea vieţii lui James J. Braddock? Poate că vă veţi face o idee despre nivelul de luminozitate şi avînt care predomină aici, dacă vă spun un lucru: nu-i văd pe John Huston, Martin Scorsese şi Clint Eastwood încăierîndu-se care să spună povestea asta. Lui Huston (care a făcut *Fat City)* îi plăceau boxerii, dar cu condiţia să piardă – susţinut, consistent, inexorabil. Lui Scorsese nu i-or fi plăcînd neapărat boxerii, dar îi plac sufletele bumbăcite şi, cînd a fost nevoie (la *Taurul furios),* s-a folosit exemplar de croşee concrete şi de echimoze palpabile ca să vizualizeze bumbăceala asta. Cît despre Eastwood, lui îi place un luptător sau, mai exact, o luptătoare (*O fată de milioane),* pentru că în elanul ei ascendent vede preludiul căderii, în însuşi dreptul ei constituţional de a se lupta pentru fericire vede o constrîngere nefastă.

Regizorul Ron Howard e făcut din alt aluat. Fost copil-vedetă, apoi adolescent american arhetipal (în *American Graffiti* de George Lucas), apoi vedeta unui serial longeviv intitulat *Zile fericite,* Howard a devenit unul dintre cei mai pricepuţi rapsozi hollywoodieni ai dreptului la fericire, ai elanurilor combative, nelimitat-ascendente, inimitabil-americane pe care acesta le consfinţeşte. Problema unui astfel de cineast, mai ales dacă insistă să-şi caute inspiraţia în personaje şi fapte reale, este că nu orice subiect răspunde bine la tratamentul lui, revărsînd cantităţile cerute de lumină şi căldură: *O minte sclipitoare,* povestea matematicianului schizofrenic John Nash, i-o fi adus ea un Oscar, dar nu ne-a convins pe toţi că era aşa o ocazie minunată de a celebra ce-avem mai bun în noi. *Renăscut din cenuşă* va fi, la rîndul său, ironizat de cei ce se mîndresc cu rezistenţa lor la astfel de lucruri, dar e problema lor; adevărul e că, în legenda lui Braddock şi în cadrul Marii Crize Economice (un cadru care de mult a devenit el însuşi mitologic), Howard a găsit un subiect care i se potriveşte perfect. Mă rog, aproape. Oare e posibil ca la un meci de box din 1934, dintre un alb disperat şi un negru şi mai disperat, fiecare cu susţinătorii lui nemîncaţi, să nu fi sărit nici măcar o scînteie de conflict inter-rasial? Oare miezul acestei poveşti frumoase (Braddock a fost supranumit Bărbatul-Cenuşăreasă) nu e, pe alocuri, mai dur şi mai amar decît realizează Howard? La urma urmei, e o poveste frumoasă cu acompaniament de strigături din categoria „sparge-i faţa!". Însuşi Braddock, care decade în urma unui accident şi ajunge să se bată pentru 50 de dolari, face un comentariu despre degradarea generală – amărîţi care plătesc cinci cenţi ca să vină să-i înjure pe boxerii care nu reuşesc să le ofere spectacol pe stomacul gol. Dar răul şi degradarea de-aici par să vină numai din afară şi nu par capabile să prindă rădăcini adînci: atunci cînd Braddock se pune în calea unui bărbat care părea pe punctul de a-şi lovi nevasta, sîntem asiguraţi că de fapt n-ar fi lovit-o. Nici nu ne făceam griji, cu Howard la postul de control. Pe de altă parte, controlul regizoral – meşteşugul cu care Howard îl impune pe Braddock în ipostaza de campion al celor mulţi, atît al spectatorilor americani de box din timpul Crizei, cît şi al spectatorilor de film din orice colţ al lumii moderne – e admirabil; e populism, dar populism simţit şi onorabil, şi oricine se consideră cinefil, dar se declară complet imun la asta, ar trebui să-şi pună întrebări în legătură cu apetenţa lui reală pentru cinema. Astea fiind spuse, nu văd cum ar fi funcţionat fără Russell Crowe. Eu, unul, prefer să-l văd în ipostazele lui de „om simplu" (ca aici sau în *Gladiatorul)* decît în încarnările lui intelectualizate *(The Insider, O minte sclipitoare),* unde tehnica lui prodigioasă e scoasă, uneori ostentativ, la înaintare. Nici rolul acesta nu solicită cu adevărat calitatea unică a lui Crowe – implicaţia unei forţe devastatoare, stăpînite cu greu –, pentru că nu există nici o legătură între dezlănţuirile pugilistice ale lui Braddock şi decenţa lui din afara ringului. Dar el ştie să dea viaţă charismatică ideii de „om simplu" – charisma transparenţei emoţionale, a aparentei lipse de disimulare, de calcul de imagine – şi, lucrul cel mai bun, ştie să-şi păstreze modestia (sau, mai exact, retractilitatea caracteristică) şi pe creasta imensului val de triumf pe care-l stîrneşte Howard. Cînd a fost rechemat în ring, după o perioadă grea în care mîna lui accidentată abia dacă-l slujise la cărat baloturi în port, asta s-a întîmplat numai datorită faptului că aspirantul la titlul mondial la categoria grea, Corn Griffin, rămăsese fără adversar şi lumea voia să-l vadă caftind pe cineva: Braddock părea victima perfectă. Un an mai tîrziu, se măsura cu formidabilul Max Baer pentru titlu. Nu ştim dacă soţia lui chiar l-a vizitat înainte de meci, ca să-i spună: „Tu eşti campionul inimii mele"; prea aduce a comportament tipic de soţie de erou de-al lui Ron Howard. Dar, jenant sau nu, chestia e că în momentul acela mulţi dintre noi vom simţi că ea ne-a luat vorba din gură.

trecerea prin reviste

Doamna şi pinguinul

Numărul 9-10 al publicaţiei craiovene *Scrisul românesc* conţine exact ce ne aşteptam să conţină: un editorial de primă pagină al redactorului-şef, Florea Firan (consacrat lui Nicolae Manolescu şi continuat pe toată pagina 3), o pagină cu un poem (inedit) de Marin Sorescu, colaboratori mai mult sau mai puţin olteni (Irina Mavrodin, Monica Spiridon...) şi cronici-eseuri-studii-tablete cu titluri impunătoare: „Eden dacic în *Memento mori*. Edenul în tradiţii mitice. Edenul eminescian", „Basarabia nu minte. Lupta dintre suflet şi sînge", „Ansamblul sculptural de la Tg-Jiu (*sic*) – arhetipuri şi transfigurări", *„Pînza de păianjen* – metaforă, simbol şi matrice compoziţională în *Sărmanul Dionis*", „CASA – semn şi semnificaţie", „Shakespeare din nou în Bănie", „N.S. Petrescu-Găină – un mare caricaturist român" (şi, firește, craiovean), „Artistul George Vlăescu – octogenar"... *Last but not least,* aici scrie şi al nostru Adrian Cioroianu: în numărul de faţă, textul său – care împarte pagina cu frumosul eseu al Irinei Mavrodin, „Mîna care tremură" – se intitulează „Gripa, porumbul şi *obsesia finalului";* alăturarea este un pic şocantă – I.M. scrie despre Poussin, A.C. despre epidemii şi posibile pandemii... –, dar probabil că raţiunea prezenţei lor pe aceeaşi pagină ţine de faima semnatarilor şi nu de temele lor.

Petre Rado (pe care l-am cunoscut la New York, unde locuieşte) scrie un foarte aplicat eseu inspirat de filmul lui Cristi Puiu („Trista, obosita viaţă a domnului Lăzărescu") – după cunoştinţele mele, singurul care apropie pelicula de documentarele lui Fred Wiseman –, în timp ce Dumitru Radu Popa (tot newyorkez) scrie despre corectitudinea politică (*„Politically correct:* cît de mult e... prea mult?") şi despre „Marile familii..." D.R.P. relatează cîteva fapte neverosimile – cum ar fi acela că tipărirea unui timbru mexican cu figura unui personaj foarte popular de benzi desenate, Memin Pinguinul, a provocat furia activiştilor sociali americani! Motivul? Pinguinul e... negru. Alte cazuri: „o proaspăt numită primăriţă într-un orăşel american a decis să schimbe figurile viciilor pictate pe pereţii curţii de apel (feminine, ce să-i faci: *lăcomia, invidia* etc.) cu figuri de bărbaţi."; „o sectă creştin-feministă din New York a considerat că e discriminatoriu să spui *Tatăl nostru care eşti în ceruri...* Astfel că în rugăciunea lor au înlocuit *tatăl* cu *mama.*"; „într-o suburbie din Washington, opera locală a decis că, în *Othello,* ar fi mai potrivit ca protagonistul să fie alb, iar Desdemona neagră..."

Din „Marile familii..." aflăm că, recent, s-a stins din viaţă Mei-ling. Cine era Mei-ling? Nimeni alta decît „Madame Ciang Kai-şik", în vîrstă de 105 ani! Venerabila doamnă făcea parte din (buna) familie Soong, în care prima dintre surori, Ai-ling, s-a măritat cu un mare magnat, iar a doua, Qing-ling, cu primul preşedinte al Chinei, Sun Yat-sen. Povestea e super-picantă („iute-acrişoară", ca să fim în ton), căci generalul Ciang – ultimul dictator al Chinei de dinaintea lui Mao, retras definitiv în Taiwan în 1949 – fusese mîna dreaptă a preşedintelui Sun; cînd a murit acesta, deşi îndrăgostit de mezina Mei, s-a simţit obligat s-o ceară în căsătorie pe sora acesteia – văduva Qing –, dar a fost refuzat... (Iar Qing a trecut de partea comuniştilor!) Ultima apariţie publică a lui Mei a fost în 2000, „în America unde trăia de peste 20 de ani, cu ocazia expoziţiei ei de acuarele tipic chinezeşti". Am un motiv în plus să fiu emoţionat de moartea acestei doamne: a fost „personajul" meu într-un poem, „Sandale de santal", scris pe la-nceputul anilor '80; versurile sunau aşa: „Fraza aceasta vine-n mers de melc / Rostită metonim de Madame Ciang: / „Please tell me, poets do like cake?" **(a. l. ş.)**

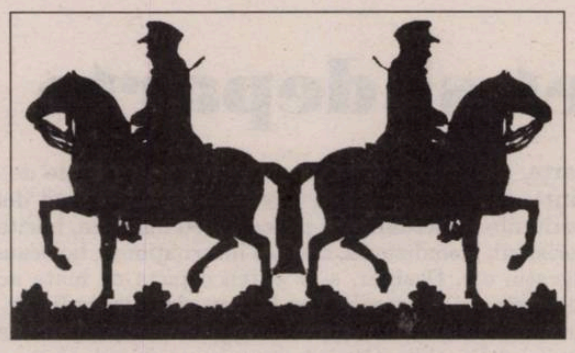

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Paulgeorgescianul „Mda"

Paul Georgescu, „monsieur Paul" cum îi spunea Ion Vinea, ar fi împlinit, pe 7 noiembrie 2005, 82 de ani, deşi tot acum, pe toamnă, numărăm 16 ani de cînd s-a dus dintre noi, cei cîţiva care nu am avut la îndemînă cuvintele cu care să-i scriem necrologul. De altfel, nici el nu înţelegea cum e posibil ca un necrolog să fie frumos, iar autorul lui să fie felicitat; prefera ca „necrologurile frumoase despre mine să le citesc în timpul vieţii fiindcă numai aşa îmi merg la inimă". Dacă îi spuneai că cineva l-a elogiat, avea reflexul musilian: „şi pe mai cine...?". Îşi cunoştea raţiunile inimii, foarte bună – zicea – la tăvăleală, dar (atrăgea atenţia) nu atotîncăpătoare. Inocenţa, de pildă, nu-l prindea. Melodrama, cu „marmeladova ei sentimentală" (urît mai vorbea de Fiodor Mihailovici, dar cine îl credea?), şi mai puţin; îi priau contrazicerile, dramatismul răzgîndirii, lucra natural şi sistematic cu „totodată", cea mai grea trudă a inteligenţei; ştia foarte bine că în limba şi gîndirea noastră nimic nu e serios dacă nu are haz, şi invers. Caragialian pînă-n măduvă, ţinea la sănătatea şi voioşia prietenilor („nu prea mulţi, că-i suspect!"), socotea nenorocirea ca prost lucru şi, ca „eu"-l din *Monopol,* se temea cu deosebire de infarctul la creier. Trufaş foarte, n-a alungat această frică – „frica e un sentiment sănătos, fără de care nu te poţi bucura de viaţă..."

Leninist polivalent, ar fi vrut să fie, într-o lume ideală, troţkist sau, mai bine, anarhist; marxist pînă la dogmă, luase două voturi de blam fiindcă nu-şi ţinuse gura vorbind de rău conducerea realist-socialistă a culturii; nu vedea nici o legătură între marxism şi realismul socialist; realist, nu-i suporta pe Balzac şi Zola şi îi punea cel mai sus pe Joyce, Proust şi Kafka; îşi scria romanele care – cică – se petreceau în urmă cu 50 de ani, ţinînd lîngă el, pe masă, *Ulise.* Fascinant pentru cei inteligenţi – unul dintre ei, de la Paris, îi diagnosticase „o schizofrenie a talentului" –, antipatizat pînă la ură de cei proşti, jidănit din cauza vehemenţei sale antilegionare, fiu al unor burghezi intelectuali dintr-un tîrg de cîmpie, îşi trădase de mult clasa; comunist ilegalist, îl păscuse Curtea Marţială; luptase ca să aducă la putere un sistem pe care-l justifica, dispreţuindu-i pe mai toţi oficialii lui; îi spiona permanent, punînd mai presus de orice – cu un soi de junimism – anecdota bucureşteană, aprigă, mordantă; geniul lui oral rivaliza cu labirintul moral. Congestionat la orice egalizare între Hitler şi Stalin, de unde faima sa de stalinist (cu mult înainte de John Le Carré, monsieur Paul o spusese calm: „Stalin i-a salvat pe toţi capitaliştii!"), lansase la *Gazeta literară* prima promoţie de poeţi, critici şi prozatori curat antistalinişti, de la Matei şi Nichita citire, ca tot el, ceva mai tîrziu, să se entuziasmeze, negru pe alb, de Agopian şi Cărtărescu, care numai la construcţia socialismului nu se gîndeau. Paul adora talentul, de la apolitismul lui Radu Petrescu pînă la verva Dan C.-ului, detesta – cu o siguranţă în detectare de copoi fin – mediocritatea păşunistă şi obscuritatea misticoidă; era la curent cu toate zvonurile agorei controlate – ştia perfect să contrainformeze, să intoxice reţelele, folosind cea mai eficace metodă a oricăror servicii secretoase din România: bîrfa. Romanele lui sînt şuete somptuoase despre politichie, boală şi suferinţă a oaselor şi a minţii. În centrul lumii sale „iepice" stă nesmintit, cu faţa la perete sau înţepenit la masa de lucru, un fost jude, un intelectual, Miron Perieţeanu – de valoarea lui Moromete şi Ioanide, o scriu liniştit – care, pe cît suferă şi-l doare, pe atît trăieşte şi se înzdrăveneşte, hotărît să ţină moartea cît mai departe pînă încheie ce are de scris şi de spus despre ea: forfecînd-o, ironizînd-o, înţelegînd-o ca pe un duşman cu care trebuie să compliciteze pînă la acel paulgeorgescian: „Mda!". Miron Perieţeanu – în Platoneştii săi „sur-deux-Églises" (le rouge et le noir) – vine dinspre un Blecher tratat cu Caragiale, Călinescu, Joyce şi Odobescu. Caz unic în iepica română.

A fost întotdeauna rău cu tot ce scriam „de pe şantiere" – nu-i scăpam nici o inflexiune, nici un rictus, nici o ironie feroce; nu m-a îndemnat niciodată să scriu pe gustul cenzurii, pentru partid. Dar pentru cine? „Pentru Intelligence Service!" Monsieur Paul mi-a dat formula genială (de calibrul celeilalte: ce sînt evreii români? ghetto-daci!): scriitorul e în serviciul inteligenţei sale. Cînd am început să lucrez la primele mele *Supravieţuiri,* mi-a atras atenţia, deşi, în sfîrşit, îi plăcuseră, să nu cad în *Cuore;* m-am enervat sumbru şi i-am replicat dîrz: „Şi cu crimele lui Stalin, ce facem? Alea sînt tot din *Cuore?"* A fost concis: „Astea nu se discută aici – eram în camera lui austeră, doar cu caietul său şcolăresc şi cu Joyce pe masă –, ci acolo", şi ridică ochii lui straniu bulbucaţi spre tavan, spre un acolo în care ştiam că nu crede. „Monsieur Paul, va trebui să fim judecaţi, n-o să scăpăm!" „Judecaţi-mă!" – şi-mi întinse caietul lui de dictando, cu surîsul acela de copil malefic, de demon angelizat. Nu putea suferi *Demonii* aceluia; era al lor. Dar şi al nostru – al Babelului unde se încerca rezolvarea cvadraturii cercului: să scrii bine sub cenzură şi împotriva ei.

Mde.

Eugen ISTODOR

auto-jurnal

Cum vrei să mori, pietoane?

Te încalec pe trecerea de pietoni. Te omor pe trotuar, că acolo mă urc să-mi pun maşina. Ţi-o trag cînd mergi cu sarsanalele spre casă, la mă-ta, la nevastă-ta, ce-mi pasă. Gagicile bune sînt alea din maşină! Fraierele merg pe jos! Şi tu nevesti-tii nu i-ai luat maşină? Ce dracu', munceşti pe bonuri de masă şi de reproşuri? Te omor unde vrea muşchii mei de pe creier şi zecile de muşchi de pe picior. Umbli pe cărări de munte? Acolo sînt! Cobori spre malul mării? Păi, stai, bre, tu cu cîrpa în fund stai în parbrizul meu? De ce, mă? Nu e loc unde să te ascunzi! Te trezesc noaptea cu alarma mea de maşină! Bă, te umplu de sus pînă jos cu noroi din bălţi. Nu ai nici o revoltă în ochi. Cîte o babă, cîte unul care a prins trei războaie ridică pumnul şi arată trecerea de pietoni. Altceva nimic! Te fereşti de mine, că am 4 ori 4, că am nu ştiu cîţi cai-putere, că am dat pe maşină nu ştiu cîţi bani, te sperii cu cifrele, nici măcar altfel. Doar cu cifre! Şi tu, carne, oase, guşi,

te dai deoparte! Ce bine îmi pare! N-ai sînge decît să curgă pe asfalt cînd te condamn la o perversă şi te rostogoleşti fără număr! Ce dracu' te rostogoleşti? Că doar vin cu 140 pe oră, parcă te relaxezi, parcă eşti un ins doborît de suferinţele vieţii tale, de fapt, abia aştepţi să te calc, ca să ai şi tu un moment de conştiinţă. Şi uite, acum, de cînd nevasta lui Păunescu a luat doi ani cu suspendare pentru omorul portretului de grup ce trece strada, se vede treaba că niciodată nu mă vei condamna, bă! Cît îţi dau, bă, să te omor? Cît îţi dau? Hai, o punem de afacere? Tu, ca un idiot, te laşi călcat, iar eu te calc şi te omor. Cît mă costă? O casă în Bucureşti? O găleată de dolari! Bă, carne, bă, vine tabla şi din dialectica muncii dintre astea două nu vei cîştiga niciodată! Dumnezeu? Păi, dacă eu mă distrez pe lumea aia, ce, vii tu şi mă găseşti pe lumea cealaltă să mă spui? Dumnezeu nu bate sub capotă, n-are radar, tată! Nu are, şi gata! Nu mă vede pe mine, sub capotă! Nu poate, nu are privire să taie tabla. Bă, tu care ai avut momentul de conştiinţă pe capota mea, doar n-o să mă pîrăşti lui Dumnezeu! Păi, ţi-am făcut un mare bine! Mamă, şi numai eu pot să te arunc în aer kilometri în şir, cît vrei tu. Plutirea aia de moarte numai eu cu tabla mea şi cu căluţii mei încinşi la maxim ţi-o putem da! Unde vrei să mori, pietoane? Unde vrei să ai senzaţia unică şi irepetabilă că eu sînt stăpînul trotuarelor, al carosabilului, al muntelui, al mării? Că-ţi pătrund în minte, în culcuş, cu claxonul! Ia-ţi, bă, maşină, da' să-ţi iei una mare-mare să mă zdrobeşti!

Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU

ceaslov story

Românii şi Europa la 1800

La 1800, românii se chinuiau, ca şi acum, să intre în Europa, iar Eufrosin Poteca, într-un entuziasm total faţă de valorile civilizaţiei occidentale exclama: „oare noi n-am putea să ne mai împrumutăm de la dînşii?“ – de la europeni, se înţelege. Aşa că românii au început cu ce era mai uşor şi mai la îndemînă: balurile, muzicile, veşmintele, lecturile, limba franceză, amorul. Abia apoi au venit instituţiile, ideile, sistemele legislative şi politice, alte lucruri bune sau rele din Occidentul poleit.

Balurile au început odată cu instalarea diferitelor armate de ocupaţie la Bucureşti, Craiova sau Iaşi. Dionisie Eclesiarhul notează cu minuţiozitate toate aceste evenimente mondene derulate odată cu venirea fiecărei armate, cu trecerea fiecărui sol către Poartă, cu instalarea unui nou domn. Războiul din 1789-1792: „Nemţii, după ce s-au aşezat în Bucureşti şi în Craiova, s-au apucat de muzici şi de baluri, după obiceaiul lor, şi nu prea grijiia de războiu... Şi înbiia şi boerii, mai vărtos muerile, muzicele şi balurile nemţeşti, că să aduna cu ei la ceale veselitoare“. Atît de dese deveniseră, încît boierii ajunseseră să se teamă, văzînd că nemţii „stau de tractiri la baluri“, în loc să fie vigilenţi şi preocupaţi de purtarea războiului.

La acest sfîrşit de secol, petrecerile sînt un amestec între noutăţile aduse de „noii cuceritori“ şi vechile obiceiuri orientale ale boierilor autohtoni: anterie şi giubele, işlice şi calpace, rochii de ghermeşut şi iminei se învîrt în paşi de dans, se leagănă alene în hore şi în sunetele tarafurilor de lăutari ţigani. Dar războaiele şi mai ales deschiderea de consulate la Iaşi şi Bucureşti vor schimba foarte repede această stare de lucruri. Ruşi, austrieci, francezi, englezi sau prusaci aduc cu ei la Bucureşti o altă lume. O etalează pe străzile oraşului cînd îşi fac vizite sau cînd ies, pur şi simplu, la plimbare, cînd organizează baluri şi petreceri, cînd participă la cele ale boierilor sau domnilor. Iar femei şi bărbaţi se lasă contaminaţi de această nouă lume atît de diferită de a lor: femeile – cu avînt şi exuberanţă, tinerii – plini de curiozitate, bătrînii – cu reticenţă, dar nu foarte convingători.

Mai întîi se învaţă dansul: la 1784, John Pety, soţia şi fiica, oferă lecţii de dans boierilor şi boieroaicelor adunaţi să sărbătorească o nuntă. Iată povestea: „Sala era plină de lume. Erau multe doamne îmbrăcate după moda românească şi cea grecească; găteala lor era foarte bogată şi împodobită din belşug cu diamante şi alte pietre scumpe... Nevastă-mea şi fiică-mea au dansat menuete, iar după aceea cadriluri foarte iuţi. Pot să vă asigur că nu-mi puteam stăpîni rîsul văzînd pe domnii aceia cu bărbile lor impunătoare siliţi să se ţină de dans în tempoul dat de nevastă-mea. În cele din urmă, grecoaicele s-au însufleţit grozav şi s-au străduit să danseze ca englezoaicele“. Heinrich von Reimers îi învaţă, nouă ani mai tîrziu, pe boierii de la Iaşi şi Bucureşti, poloneze, contradanţuri, cadriluri. Şi de data aceasta tot cucoanele se dovedesc mai receptive, gata să înveţe noile ritmuri şi noii paşi: „balul ambasadorului a fost deschis, după obiceiul din patria noastră, cu o poloneză. Dansul acesta, deoarece nu cere în sine prea multă artă, a fost dansat de doamnele de aici fără nici o greutate; dar abia le-am invitat la un dans englezesc, că am primit de la toate acelaşi răspuns: «nu ştiu», pînă cînd, în cele din urmă, hotărîte de soţii lor, au primit şi s-au lăsat învîrtite de zor“.

Ocupaţia rusă din 1806-1812 va fi decisivă în această direcţie. Dintr-un oraş asediat de turci, Bucureştiul, eliberat de armatele ruse în frunte cu generalul Miloradovici, devine un loc al aventurilor de tot felul. În scurt timp şi odată cu reîntoarcerea boierilor refugiaţi prin Transilvania, balurile şi petrecerile reîncep, iar „capitala a ajuns brusc lăcaşul plăcerilor“ – mărturiseşte generalul Langeron, martor al acestor evenimente. La Iaşi, Bucureşti, Craiova, ruşii se instalează ca la ei acasă. Iubitori de petreceri, de jocul de cărţi, de femei, balurile se succed unul după altul, unele organizate chiar de domnul ţării pentru a le intra în graţii: „domnul Ypsilantu încă să aduna cu ghenerarii la zăefeturi şi Măriia sa încă le făcea zăefeturi“.

Din acest moment, drumul este deschis: apar „cluburi publice“ unde mai ales în timpul iernii „se dau de trei sau patru ori pe săptămînă baluri mascate, care atrag foarte multă lume“. Există chiar şi un „Club boieresc“ – după cum mărturiseşte William Wilkinson, consul al Marii Britanii la Bucureşti în perioada 1814-1818 – foarte frecventat către sfîrşitul carnavalului. Hora este încet, încet exilată spre popor, iar „dansurile europene“ cîştigă aristocraţia, mai ales pe tinerii care se întrec în „cadrilul englezesc, mazurca leşească şi valsul nemţesc“. Noile dansuri presupun şi o vestimentaţie pe măsură, dar despre toate acestea săptămîna viitoare.

(va urma)

libertatea de impresie

Sub semnul mirării

Am mai scris despre cum arătau parcurile din cartierul Titan, care, cum venea un nou primar, cum se schimbau la faţă şi la inscripţia cu numele edilului care le edifica. Ţineau cel mult cîteva luni şi apoi deveneau iarăşi ce au fost şi mai rău decît atît. La fel ca şi inscripţia care era pocită în toate felurile. Toţi copiii mergeau în parcul cel mai proaspăt refăcut. Se jucau în el pînă se strica totul. Cum se spune pe la noi, „orice minune ţine trei zile“. În schimb, dura cu lunile şi anii pînă se auzea de alt parc cu leagăne nou inaugurate. Şi iar era o năvală de copii, bunici şi părinţi. Iar în afară de aceste sporadice evenimente, totul era numai o ruină şi o rugină. Acelaşi tobogan pe care mă dădeam cînd eram copil, exista încă în urmă cu cîteva luni, sub forma unui mănunchi de fiare (tot mai contorsionate). La mulţi ani o dată se punea o tablă nouă pe el care, dacă nu dispărea în cîteva zile graţie *fabricanţilor* de burlane şi streşini, rămînea cu anii, pînă se umplea de găuri. Era parcă un experiment artistic modern, studiu despre ruginire intitulat: „tabla şi apa“.

Dar, de cîteva luni, ce să vezi? Oamenii din cartier, îmbătrîniţi în lipsa de speranţă a ruginirii, au început să constate nişte lucruri de-a dreptul incredibile. Mai multe parcuri au fost reamenajate, nu pe rînd, ci aproape dintr-odată. Cîteva locuri virane au fost transformate peste noapte în locuri de joacă sau în grădini pentru pensionari. Din pămîntul galben a început să răsară gazon. Şi parcă din iarbă verde au ieşit şi o mulţime de leagăne de plastic, colorate şi prietenoase. Gazonul a invadat şi noile spaţii din jurul şinelor de tramvai. Acolo unde orice bucureştean adevărat ştia că trebuie să fie pietre, praf sau noroaie. Şi ca şi cum n-ar fi fost destul, liniştea oamenilor de pe străduţele dintre blocuri, pînă nu de mult uitate de administraţiile oraşului, a început să fie tulburată periodic de un fel de maşinuţe mici, ca de marţieni, cu multe perii, care trec şi mătură. Lumea se uită pe geamuri, din dosul perdelelor, şi se cruceşte. Într-o dimineaţă, astă-primăvară, un alt zgomot necunoscut i-a trezit pe locatarii obosiţi. Ca un fel de bîzîit al unor bondari uriaşi. Erau oameni cu maşini de tuns iarba, care aranjau spaţiile verzi. Lumea a crezut că e un nou experiment. Că vine vreo vizită, a cine ştie cui. A doua zi însă, bondarii au apărut iarăşi, continuîndu-şi imperturbabili treaba de unde o lăsaseră. Parcă n-ar fi auzit niciodată de *Cosaşi odihnindu-se* de Camil Ressu (pictorul al cărui nume e purtat chiar de strada pe care ei îşi făceau de lucru). Mulţi se întreabă deja cît o să mai ţină, cînd vor înceta toate acestea şi care poate fi scopul ascuns al unor asemenea acţiuni electorale ieşite din comun.

Andrei MANOLESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

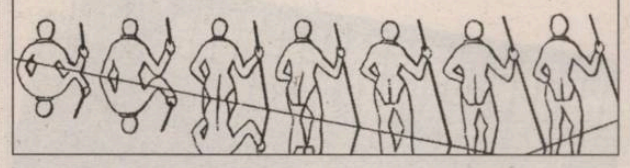

Beatles şi sentimente

O foarte bună prietenă de-a părinţilor mei pleca definitiv în străinătate, cu familie cu tot. Ea ne-a lăsat nouă casa, sperînd să ne descurcăm cu ea: adică să găsim o pilă prin care să obţinem repartiţie pe casa respectivă. Pînă una-alta eram liberi să ne mutăm în ea, ilicit, pînă se afla că prietena noastră a rămas în străinătate. Aşa că ne-am mutat: era o casă veche, undeva pe Masaryk, cu mobilă stil, cu clasă – aş putea spune acum, detaşat. Atunci însă nu vedeam deloc lucrurile aşa: casa, tocmai datorită vechimii ei şi faptului că ştiam că aparţinuse altcuiva, mi se părea îngrozitoare. Nu apreciam, aşa cum mama mea o făcea, nici patul stil, nici oglinda cu basoreliefuri, nici biblioteca masivă, dar sobră. Uram doar faptul că fusesem scoasă din vizuina mea afectivă, în care îmi găseam locul. Noua casă nu avea nici o legătură cu vechile mitologii, deci nu mă reprezenta. Din fericire pentru mine şi din nefericire pentru părinţii mei, într-o zi, cînd m-am întors de la şcoală, am găsit sigiliul pus pe uşă: autorităţile aflaseră despre casă şi o luase cineva cu mai multe pile decît noi.

Ne-am întors în Şoseaua Giurgiului, dar nu pentru mult timp. Părinţii mei deja voiau altceva. Aşa că, nu după mult timp, am obţinut un apartament în Piaţa Lahovary, la parterul unui bloc plin de granguri (pentru respectiva epocă). Singura problemă a fost că am găsit apartamentul inundat. Totuşi, casa din Lahovary s-a transformat, în timp, în bîrlog afectiv. Acolo, camera de copil, tapetată cu jucării, s-a preschimbat în încăperea clasică a fiecărui adolescent, cu afişul cu Beatles pe perete, cu casetofonul de rigoare (avînd în dotare Beatles, Queen, Police, Pink Floyd), cu biroul nelipsit atît pentru lecţii, cît şi pentru notarea gîndurilor în jurnal; şi, în sfîrşit, cu patul, gen canapea, de astă dată mai mic, bun pentru împărtăşit secrete cu prietenele şi pentru primele flirturi cu băieţii. Şi aici s-a stabilit, destul de rapid, un bîrlog afectiv; mitologiile vechi se mai diminuaseră, dar totuşi fuseseră înlocuite cu altele, dacă nu la fel de puternice, măcar totuşi semnificative: erau acum – unele ale sentimentelor împărtăşite şi explicate – specifice nesiguranţelor adolescenţei. Cele mai reprezentative mostre ale lor erau jurnalele, din care am deja vreo patru tomuri, îmbrăcate în imitaţie de mătase chinezească.

Nici casa de aici nu m-a învăţat că ceea ce contează sînt lucrurile pragmatice ale convieţuirii: deşi îmi făceam destul de conştiincios curat în cameră, îmi spălam rufele mici, ba uneori chiar le călcam şi puteam să-mi fac o omletă şi cartofi prăjiţi, nu am înţeles că o casă înseamnă şi unelte – obiecte sanitare care să funcţioneze, tablou electric, reparaţii... Toate astea mi se păreau de la sine înţelese, ca şi cum ar fi date de undeva, dintr-un exterior obscur în legătură cu care nu trebuie să ne facem griji. De asemenea, nu am fost niciodată îngrijorată în privinţa stilului unitar pe care trebuie să-l aibă o casă: a noastră nu era de prost gust, aveam chiar obiecte care, restaurate, ar fi putut fi foarte frumoase, dar erau amestecate. Principiul îngrămădirii lor era, în mare parte, tot unul afectiv: tatăl meu nu prea arunca nimic. Motivaţia era una foarte logică: totul e făcut de mînă omenească, cu muncă, deci să risipeşti e păcat.

Principiul aglomerării afective a dus, în timp, şi în vremuri mai de restrişte, la haos. Probabil că bîrlogul afectiv funcţionează cînd toate vieţuitoarele, care îi împărtăşesc căldura, sînt în armonie şi au o gîndire pozitivă. Altfel, riscă să se transforme într-o gaură neagră haotică. Un spirit practic, într-o asemenea situaţie, e cu osîrdie de dorit: singurul pe care familia noastră l-a avut a fost bunicul meu, dar în stilul lui inconfundabil. Venea la noi, aproape în fiecare dimineaţă, cu servieta lui uriaşă pe care n-o dădea niciodată jos de pe umăr, şi ne făcea ordine în bucătărie, o ordine cuprinzătoare, ce putea include orice, de la spălatul vaselor la reparaţii de toate felurile (bătut cuie sau cusut perne), totul în maximum 20 de minute. Deja casa din Lahovary devenise o vizuină cîrpită, aproape de sfîrşitul primei ei ipostaze.

Teodor BACONSKY

turn înclinat

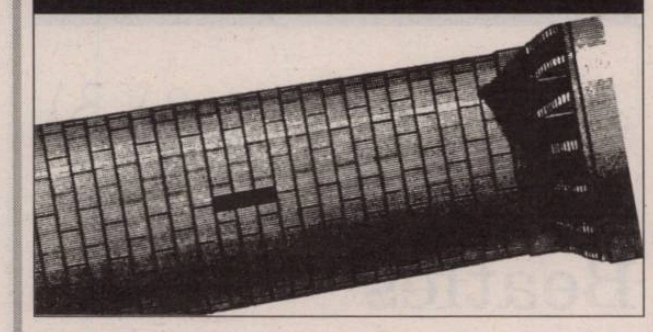

Icoane

Arta paleocreştină a fost discret figurativă, adică mai mult înclinată spre simboluri decît spre înfăţişarea celor sacre. Nimic anormal, de vreme ce Biserica primară „ieşea" din Sinagogă, moştenind o tradiţie ostilă oricărei reprezentări a divinităţii. Primii adepţi ai lui Hristos se arătau reticenţi faţă de „idoli" – şi idol era orice depăşea rama cultului „spiritual" prin care noile comunităţi doreau să se despartă de „păgînismul" înconjurător. Catacombele romane adăpostesc simboluri de origine biblică: porumbelul noahitic, pelicanul, păstorul, peştele – cu faimosul acronim ICHTYS, trimiţînd la formula „Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Mîntuitorul", precum şi o serie de *fresce*. Dar adevăratul cult al icoanelor avea să se impună abia prin secolele IV-V, sub înrîurirea a doi factori: 1. eliberarea creştinismului care, sosit în arena publică, avea nevoie de un mesaj pedagogic accesibil neştiutorilor de „carte" şi 2. dezvoltarea hagiografiei care, ca nou gen literar de succes, a generat o iconografie dedicată fericiţilor martiri şi mărturisitori din perioada per-secuţiilor. În pofida perfecţiunii specifice artei romano-bizantine, scrierile patristice au continuat să includă insulare opinii cripto-iconoclaste. Iar în secolul IX, s-a purtat chiar un straniu război civil, cu mize teologice, în care polemicile doctrinare s-au combinat cu bătăi, mutilări, excomunicări mutuale, schisme ierarhice şi altele asemenea.

Ocolul introductiv mi-a servit ca suport istoric al ideii că Occidentul rămîne grecizant (adică orientat spre exaltarea prioritară a văzului) *şi* pentru că noua religie a recuperat, prin icoană, sensibilitatea elenismului, în hainele căruia s-a înveşmîntat pentru a-şi croi drum prin lumea mediteraneană. Faptul că la 843, în aşa numita Duminică a Ortodoxiei, Biserica dreptmăritoare a consacrat ireversibil legitimitatea cultului iconic explică „libertatea imaginii" din epocile succesive, fie că pomenim desacralizarea ei progresivă, fie că înţelegem, prin aceeaşi grilă, figuraţia PopArt sau epoca Windows, unde „icoana" revine ca suport al interacţiunilor noastre digitale. Nici măcar Reforma protestantă (cu tot cu bibliolatria ei) n-a reuşit să devieze această fundamentală trăsătură culturală în ambianţa căreia trăim, conştient sau rutinier, de mai multe milenii.

Printre specializările recente ale cuvîntului „icoană" se numără şi accepţia lui anglo-saxonă: o personalitate publică devenită emblema unui domeniu, purtătorul lui de statut. Din uz, reiese că acest din urmă sens e aplicat deopotrivă viilor şi morţilor, VIP-urilor în funcţie sau figurilor de patrimoniu. Într-o asemenea ordine, recenta campanie a Poştei Române ne oferă un exemplu de iconoclasm cît se poate de simpatic. Venerabila instituţie – care derulează acum o campanie publicitară pentru serviciile sale de transfer bancar rapid – a optat pentru adaptarea chipurilor de pe bancnotele noastre într-un montaj grafic foarte *speedy:* Enescu e motociclist elansat, Caragiale alunecă sprinten pe role, iar Eminescu se sprijină de un bolid cu mulţi cai-putere, gata să apese drastic pe accelerator...

Am notat deja, prin presă, reacţii negative dinspre zona (altfel respectabilă) a celor care denunţă, în context, crima de lezmajestate, blasfemia, fluieratul în biserică. Sînt de părere că amintita „manipulare" ludică a corifeilor noştri culturali se plasează pe frontiera dintre gluma exagerată şi dorinţa onestă de fluidizare a unor mituri care, conservate în raclă, riscă să-şi piardă influenţa. Dacă efectul acestui gen de transpunere comportă recunoaşterea figurilor (deja arhicunoscute) şi consolidarea nonconformistă a popularităţii de care merită, oricum, să se bucure, atunci nu mai văd, aici, nici o problemă de fond.

Anca MANOLESCU

Marginali în centrul Islamului

● **Luminiţa Munteanu, *Dervişi sub zodia Semilunei. Istoria unei confrerii mistice şi a patimilor sale*, Editura Kriterion, 2005.**

„Preţuiau fără ipocrizie viaţa, socotind-o un dar divin... erau bonomi, întîrziau cu plăcere la taifas, în tovărăşia cafelei şi, uneori, a opiumului, erau mari iubitori de istorii fabuloase, de muzică şi poezie pe care le purtau departe..."

Iată un portret al adepţilor Bektaşiya, ordin mistic turc, înfiripat pe la începutul secolului al XIV-lea, cam odată cu zorii puterii otomane. Dar asta e numai faţa lui însorită din liniştea, adesea înmiresmată de grădini de trandafiri, a incintei de reuniune şi de rugă *(tekke)*. Edward Said şi urmaşii lui întru critica imaginii construite de orientalişti Orientului nu ar avea totuşi – să sperăm – ce obiecta. Nu un „celălalt" opus – idilic ori polemic – omului occidental aflăm în cele 600 de pagini ale studiului întreprins de Luminiţa Munteanu, turcolog, cercetător la Institutul de Studii Orientale, profesor la catedra de specialitate a Facultăţii de Filologie, Universitatea din Bucureşti. Departe de a aplica „principiul ireductibilităţii", după care datele religiei sînt separate de context, departe de a propune un model unic de lectură, Luminiţa Munteanu nu conteneşte să parcurgă „complexitatea" obiectului ei de studiu, să ne dea o „descriere densă" – pentru a relua clasificarea metodologică menţionată de I.P. Culianu într-una dintre conferinţele lui. Iar sufismul Bektaşiya are din belşug „complexitate", are dimensiuni multe, încîlcite, schimbătoare, are paliere paradoxale de doctrină şi de agregare, complicităţi cu poli antagonişti de putere, e alcătuit din toleranţă şi militantism, din extazuri ardente şi din traume socio-culturale niciodată vindecate, din ospitalitate şi din repliere, din policromie şi din inefabil. E istoria, întinsă pe şapte secole, a unei multiple marginalităţi (etnică, socială, culturală, religioasă) şi hieroistoria unora porniţi pe cale către Cel iubit.

Imperiul otoman şi-a construit coeziunea mizînd pe sunnismul hanefit. Din punctul de vedere al puterii, al teologiei oficiale, al populaţiei majoritare, confreria Bektaşiya, cu doctrina ei sumară şi fluidă, plină de îndrăzneli mistice din care decurgeau ritualuri necanonice, aducea a heterodoxie. Pe adepţii grupării – populaţie trukmenă veche, în genere seminomadă, păstrînd modele, mîndrii şi apartenenţe tribale – alteritatea faţă de structurile instalate ale Imperiului i-a împins către o fervoare de inspiraţie şiită şi spre colaborare cu Imperiul savafid rival. Abia structurarea canonică a ordinului, în secolul al XVI-lea, l-a adus printre actorii acceptabili ai Imperiului. Mai mult, îngemănarea aspectului de gnoză cu cel de cavalerie spirituală a făcut atunci din Bektaşiya patronul religios al ienicerilor, care îşi primeau însemnele de la şeful ordinului. Dar marginalitatea lui era prea densă ca recrutare, situare geografică şi culturală, înclinaţie de a absorbi alţi marginali ori rebeli, ca imaginar în sfîrşit. Bektaşiya a rămas, cu relaxări şi crispări, în coasta Imperiului ca un spin mereu candidat la excluziune ori la reprimare. Opus, prin natură, rigorismului religios şi doritor să obţină demnitate socială, ordinul l-a susţinut, la surparea otomanilor, pe Atatürk. Dar statul laic a condamnat confreria, alături de alte ordine religioase, la clandestinitate. Imperială ori naţională, tradiţională ori modernă, omogenitatea statului nu se împacă deloc, în politica oficială (culisele sînt mai flexibile), cu spectrul diversităţii.

De prin anii '80, ordinul a reapărut totuşi în spaţiul public. Are fundaţii care îl susţin, publicaţii (modeste calitativ, însă numeroase), asociaţii care se reclamă de la el, care încearcă să îl reînsufleţească ori să îl instrumenteze. A rămas multiplu: alături de tendinţa clasică şi de o orientare acuzat şiită, a apărut şi o linie marxizantă, pur laică, ceea ce e contradictoriu – observă pe bună dreptate autoarea –, de vreme ce adepţii participă la ritualuri cărora le ignoră ori le neagă calitatea. Dar astăzi, Bektaşyia a ajuns mai cu seamă suport identitar şi prilej de afirmare culturală pentru o minoritate de vreo 15 milioane de oameni; e purtătorul unei memorii traumatizate, ale cărei conflicte cu majoritarii sunniţi nu s-au încheiat. Părţile nu şi-au depăşit încă inflamaţia alimentată de secole, stereotipurile degradante după care îl gîndesc pe celălalt, nici lectura diferită a unei istorii, vrînd-nevrînd, comune. Studiile întreprinse de cercetători străini şi autohtoni, ca şi posibilitatea dezbaterii publice vor da totuşi poate ceva şanse ca Bektaşiya să îşi primească măcar acum, după ce focul extazelor lui se va fi stins, locul cuvenit în istoria şi în identitatea ţării. Printre multele exerciţii pregătitoare pentru integrarea europeană, Turcia îl are şi pe acela de a-şi integra cumva – mental, social, politic – marginalii. Cît despre publicul românesc, el nu are prea multe repere, solid documentate şi riguros interpretate, despre un Islam în jurul căruia s-au acumulat o sumă de clişee vechi şi noi. O carte de specialitate – unde erudiţia e abundentă, dar nu sufocantă – despre un Islam al diversităţii, urmărite în durata lungă, nu are ce strica. Publicul cultivat are multe de aflat şi de gustat din acest volum: de la structura spaţiului de rugă la structura itineranţei spirituale, de la simbolica veşmintelor şi a mîncării la cea a pietrelor purtate de dervişi şi pînă la ceea ce titlul unui paragraf numeşte „«căderea în lume» sau deziluzia republicană" a ordinului iniţiatic.

A.K. Coomaraswamy, interpret al tradiţiilor spirituale în convergenţă, observa într-un articol despre „natura artei populare" că ar trebui să regîndim liniile de demarcaţie între tipuri de culturi. „Cultura populară" dintr-un spaţiu tradiţional şi cultura lui savantă, înaltă nu cunosc – spunea Coomaraswamy (dar spun şi alţi cercetători mai recenţi), separarea netă pe care ne-am obişnuit să o postulăm. „Natura" culturii e, într-un asemenea spaţiu, omogenă. Doctrina pe care ea se întemeiază şi scopurile sînt comune: sînt de tip „cale" care uneşte lumea cu principiul ei, „cale" de străbătut şi de acoperit cu fiinţa ta. Ceea ce variază sînt doar modalităţile de a „spune calea" (discurs sistematic sau mistic) şi de a te situa faţă de ea: călător pasionat, dedicat căii, sau „sedentar" – oglindind calea în viaţa activă, participînd ritual la ea, susţinînd pe itineranţi şi folosindu-te de mediere lor. Acest fapt de tradiţie este confirmat din plin în studiul Luminiţei Munteanu (mai cu seamă cap. II-IV), cînd se referă la cele două niveluri ale ordinului: dervişii (aspiranţi sau împliniţi) şi masa adepţilor, desemnaţi drept *alevî*, distincţie legată de dialectica relaţiei *zâhir*, „exoteric", „manifest"/*batîn*, „esoteric", „ascuns, tainic" (cf. p. 174).

Hagiografia (prin naraţiuni exemplare de experienţe contemplative), poemul şi anecdota mistică au îmbelşugate posibilităţi de a exprima în cuvinte „populare", pestriţe, palpabile, palpitînde, o doctrină foarte pretenţioasă. Aşa este, de pildă, aici doctrina „Omului universal", esenţială pentru esoterismul islamic. „Omul universal" constituie, în mod microcosmic, întreaga scară a creaţiei, de la abisurile ei pînă la treptele celeste, ordonate în „prototipul" pe care Dumnezeu l-a pus în faţa sa pentru a-şi afla în el plăcerea. În „Omul universal", Dumnezeu îşi află plăcerea de a se autocontempla, îşi priveşte posibilităţile desfăşurate: este El însuşi în oglinda fiinţei totale. Iar această fiinţă totală, acest „Om universal" sau „perfect" este singurul „intim" posibil al lui Dumnezeu. În perspectivă islamică (dar toate tradiţiile cunosc tema), „Omul universal", cu armonia lui integrală care îl încîntă pe Dumnezeu, este întrupat de Profet. Iar poemele Bektaşiya îşi încheie deseori îndemnul aprig, extatic la călătorie prin versul: „Pe frumuseţea lui Muhammad!". Ea este de atins, de „realizat" de către călătorul spiritual. Călătorul trebuie să parcurgă şi să totalizeze palierele – posedate, dar neştiute de omul comun – ale fiinţei sale. Trebuie să facă acea călătorie în sine însuşi care, la un moment dat, se va dovedi o călătorie în Dumnezeu. Iar cînd trece de pe o treaptă pe alta, el „moare" faţă de treapta parcursă pentru că, pur şi simplu, nu se lasă limitat, oprit din drum de ea. Despre această *călătorie printr-un şir de morţi* vorbeşte, de pildă, o temă hagiografică legată de figura tutelară a ordinului. Hagi Bektaş îşi prevesteşte moartea, interzicînd ucenicilor să pună întrebări „străinului" cu chipul învăluit care va veni să-i ia leşul. Cînd lucrul se întîmplă, ei calcă consemnul – precum în basme – şi constată că străinul nu este altcineva decît maestrul lor. „Sfînt este cel care moare înainte de moarte şi-şi spală singur leşul" – le spune acesta. Dar tema, foarte frumos tratată în volum, a „morţii înainte de moarte", a morţilor active ale iniţiatului, cunoaşte multe ocurenţe şi variante. După o secvenţă similară, legată de alt spiritual, cînd leşul este luat de un străin care se face nevăzut, un apropiat al mortului se transformă în şoim pentru a pătrunde în „tărîmul nevăzutelor" şi îl zăreşte pe maestru alături de un grup de îngeri, săpîndu-şi mormîntul. Călătorul rămîne aşadar activ pe cale, îşi îngroapă singur leşurile de pe *toate* treptele de fiinţă, inclusiv „leşul angelic", pentru a-şi putea atinge condiţia întreagă, aceea care îl va fermeca pe Prieten.

De la Ibn'Arabî şi pînă la Bektaşiya, sufismul a susţinut că nu este o periferie heterodoxă a islamului, ci face parte din „măduva" lui. Interpretările ardente ale Căii se înrădăcinează, într-adevăr, în cuvintele Coranului, în pilda Profetului şi a descendenţei lui. Dar direcţia zenitală a acestor interpretări, îndrăzneala, pasiunea lor, amuţitoarea lor frumuseţe poetică au deranjat mereu un islam legalist, pentru care intimitatea cu divinul se află la periferia periculoasă a corectitudinii religioase.

Şi totuşi – pe frumuseţea lui Muhammad! – e în spiritul religiei să mori înainte de a muri, pe cînd să decretezi bezmetic moartea altora, cum a făcut deunăzi şeful Iranului, nu este deloc.

Andreea MIHALACHE

Prezumţia de nevinovăţie

– la Washington, D.C. –

„O rice individ este considerat nevinovat pînă la proba contrarie.“ Deşi filmele hollywoodiene au exploatat acest principiu pînă la saturaţie, banalizîndu-l şi trecîndu-l nu o dată în derizoriu, cert este faptul că acest exerciţiu al încrederii face parte din viaţa cotidiană a cetăţeanului american şi, mai ales, a instituţiilor americane. Nu este vorba aici despre protecţia infractorilor, neglijenţă sau nepăsare, ci despre un cec în alb la purtător care poate fi retras cu aceeaşi uşurinţă şi eleganţă cu care a fost acordat. Încrederea nu trebuie confundată cu neştiinţa, nici inocenţa cu prostia. A fi nevinovat este un dat *a priori,* dar care se bazează în bună măsură pe propria vigilenţă, pe o bună informare şi pe siguranţa în buna funcţionare a unui sistem. Chiar dacă în acest sistem apar cu siguranţă erori (şi tocmai ele sînt cele care fac subiectul a 90% din filmele americane şi deliciul a 90% din spectatorii lor), în viaţa de zi cu zi nu excepţia este cea care guvernează, ci regula.

La muzeele naţionale din Washington, D.C. intrarea este liberă. Este dreptul cetăţeanului american să nu mai contribuie încă o dată, sub o altă formă, la un buget pe care l-a sprijinit, deja, prin plata taxelor, şi în acelaşi timp este obligaţia statului să se asigure că acest drept este respectat. (Faptul că de acest privilegiu beneficiază şi cetăţenii care nu sînt americani îmi aminteşte de vremurile în care muzeele europene percepeau taxe diferite pentru cei din afara Comunităţii.) Este de la sine-înţeles că, la intrare, geanta fiecărui vizitator este cercetată în amănunţime, cu aceeaşi politeţe cu care îşi cere iertare cel care a intrat din greşeală în spaţiul tău personal sau cu care îţi ţine uşa cel care a intrat înaintea ta (cuvintele pe care le auzi aici cel mai des sînt *sorry* şi *thanks* – fac parte dintr-un cod elementar de politeţe pe care îl cunoaşte şi îl aplică fără greşeală şi poliţistul din campus, şi adolescentul cu cercel în ureche, şi gospodina care tricotează în metrou, şi profesorul universitar, şi studentul grăbit, şi omul de afaceri, ş.a.m.d...). În muzee nu lipsesc supraveghetorii, dar nici unul dintre aceştia nu va păşi în mod ostentativ şi de-a dreptul ofensator pe urmele tale – aşa cum prea bine sîntem obişnuiţi – nici măcar atunci cînd eşti singura persoană care intră într-una dintre încăperile muzeului. La Muzeul de Istorie americană eşti invitat să atingi, să pipăi, să descoperi ţesături, unelte, mecanisme, chiar să-ţi măsori fizic forţele – ridicînd găleţi cu apă şi storcînd rufe – cu una dintre pionierele feminismului, care a cerut drepturi pentru sexul slab (?). Nu vei simţi niciodată în ceafă ochii vreunui gardian vigilent, poate şi pentru că sistemele electronice de supraveghere sînt suficient de performante ca să reacţioneze prompt la cea mai mică abatere.

Există în Washington, D.C. o celebră pensiune situată pe „O“ Street, renumită pentru două lucruri: eclectismul design-ului şi personalităţile care obişnuiesc să se cazeze acolo. De două ori pe an pensiunea este deschisă spre vizitare publicului, şi totul, dar absolut totul este de vînzare. Perfect anonimă din exterior – o clădire în front ca oricare alta – casa dezvăluie un interior care ar merita fără îndoială analiza riguroasă a unei lucrări de doctorat. Un univers suprarealist, în care icoane ortodoxe de secol XVII coabitează, pe aceeaşi comodă, cu bijuterii de duzină, fotolii ale unor design-eri renumiţi sînt sufocate de candelabre sclipitoare care atîrnă, greoaie, din tavan, enciclopedii vechi de secole se învecinează pe acelaşi raft cu fituici de popularizare a ştiinţei, transparente porţelanuri chinezeşti stau alături de bibelouri din sticla cea mai ieftină... Structura labirintică a casei te poartă din dormitoare în băi, din săli de biliard în camere de zi, din birouri în *boudoir*-uri, în sfîrşit, un amestec copleşitor de opulenţă, kitsch şi rafinament care probabil că numai aici, în America, poate fi întîlnit. Ei bine, tot acest asalt vizual ameţitor este lăsat la dispoziţia absolută a vizitatorilor, care cercetează, în linişte şi nestingheriţi, milimetru cu milimetru, fiecare ungher, cotropind ceea ce a fost (şi va redeveni în curînd) intimitatea temporară a unui oaspete. Cea mai mare surpriză este cînd îţi dai seama că te-ai nimerit într-o cameră în care într-adevăr locuieşte cineva – un geamantan deschis, o periuţă de dinţi, o pijama purtînd încă forma unui trup îţi arată că ai invadat fără voie spaţiul personal al unui străin. Să mergi mai departe (la urma urmei, eşti într-un fel de muzeu) sau să te retragi (pentru că ai intrat într-o cameră de hotel care nu este a ta)? Nici o cameristă şi nici altcineva din personal care să te invite afară... Într-o lume în care înveţi repede să păstrezi o distanţă de cel puţin un braţ faţă de cel cu care vorbeşti, acesta este un exerciţiu de încredere: se presupune că nu vei încerca să intersectezi timpul şi spaţiul tău cu timpul şi spaţiul locatarului, odată ce acesta se dovedeşte a fi nu un personaj potenţial, ci un om în carne şi oase, pe care nu-l vezi, dar despre care ştii că se află acolo. Te găseşti dintr-o dată în postura privilegiată a supraveghetorului din panopticon-ul lui Foucault, care vede fără a fi văzut, iar adevărata probă este aceea de a nu-ţi exercita puterea pe care ţi-o descoperi brusc, asupra intimităţii străine care ţi se dezvăluie în toată nuditatea sa. Şi toate acestea, în condiţiile în care nu există nici un fel de bariere obiective, ci doar măsura propriei conştiinţe.

În spaţiile comune ale universităţilor funcţionează aceeaşi regulă nescrisă a încrederii. În biblioteci poţi să intri fără teamă cu orice geantă sau sacoşă cît de mare, eşti anunţat, doar, că orice alimente sînt interzise. Spre deosebire de laboratorul de computere (deschis 7/7, 24/24), unde ai voie să mănînci şi să bei, dar numai produse luate de la automatul din apropiere. Computerele au CD, dischetă şi USB care pot fi accesate fără restricţii – nu se presupune că utilizatorii sînt atît de precauţi încît nu vor fi aducători de viruşi, ci doar că programele anti-virus îşi vor face corect datoria, ceea ce se şi întîmplă în mod curent. Pe computerele universităţii poţi lucra orice, oricît şi oricînd, poţi imprima cît de multe pagini, dar nu îţi poţi stoca propriile informaţii şi, pentru o bună „igienă“, calculatoarele sînt curăţate zilnic. În ceea ce priveşte cealaltă curăţenie, există două tipuri de coşuri de gunoi – pentru deşeuri obişnuite şi pentru deşeuri ecologice – şi este de presupus că nimeni nu va inversa deliberat uzul lor. Bucătăriile din cămine sînt dotate cu tot ceea ce este necesar într-o gospodărie, de la mirodenii şi furculiţe, pînă la maşină de făcut gheaţă şi televizor. Desigur, taxele de şcolarizare sînt substanţiale şi acoperă toate aceste costuri, asigurînd funcţionarea impecabilă a infrastructurii, care presupune şi comanda, şi livrarea cărţilor de la alte biblioteci, dar şi tunsul peluzei, şi serviciile de protecţie şi pază.

În capitala Americii violenţa şi criminalitatea sînt mai mari decît în capitala României. Dar diferenţa esenţială este aceea că în capitala Americii pericolul este conştientizat, înţeles, explicat şi, în consecinţă, el poate fi de cele mai multe ori evitat: sînt zone care trebuie ocolite, sînt ore la care nu se recomandă să ieşi, nu trebuie dezvăluite nimănui, niciodată, data naşterii şi *social security number,* iar exemplele mai pot continua. Întregul sistem este construit după reguli elementare, iar prezumţia de nevinovăţie se sprijină pe un eşafodaj care, în mod obişnuit, asigură stabilitatea ansamblului.

Lettre Internationale, numărul 55, ediţia română / toamna 2005

Dincolo de eveniment: André Fontaine, *Adio Tocqueville?* ● William Langewiesche, *Prefaţă la procesul lui Saddam Hussein* ● Linda Polman, *Industria umanitară* ● Dialog: José Gil – Rodrigues da Silva, *Portugalia – frica de a exista* ● Rodica Culcer, *Ultimul baril şi sfîrşitul civilizaţiei*

Cultura – cardiograme: Ryszard Kapuscinski, *Confesiunea unui reporter* ● Mircea Iorgulescu, *Oameni, destine, istorie – convorbiri cu: Radu Beligan, Lucian Boia, Leon Volovici, Gelu Ionescu, Florin Constantiniu* ● Sergio Benvenuto, *Printre canibali* ● Jorge Volpi, *Nemuritorul eşec* ● Ion Vianu, *Vizita* ● Eduardo Berti, *Galaxia Jules Verne* ● Gabriela Melinescu, *Marea bunătăţii* ● Adrian Mihalache, *Note despre autoritate şi putere* ● Suketu Mehta, *Staţia terminus Bombay* ● Adrian Anghelescu, *Călătorie în Tibet* ● Vera Călin, *Însemnări personale* ● Jan Koneffke, *Poeme* ● Matei Călinescu, *„Portretul lui M“ – Post-scriptum*

Biblioteca *Lettre Internationale:* Ian McEwan, *Sîmbătă* ● Herta Müller, *Ţinuturile de jos* ● Philip Roth, *Complotul împotriva Americii* ● Elfriede Jelinek, *Excluşii*

Comentarii şi scrisori: Michel Braudeau, *Elmyr de Hory, cameleonul* ● Andrei Gorzo, *Un fel de viaţă* ● Christophe Châtelot, *Solidaritatea pierdută*

Corespondenţe de la: Mihail Rîklin, *Pentru Patrie şi Stalin!* ● Sergio Benvenuto, *Stereotipii*

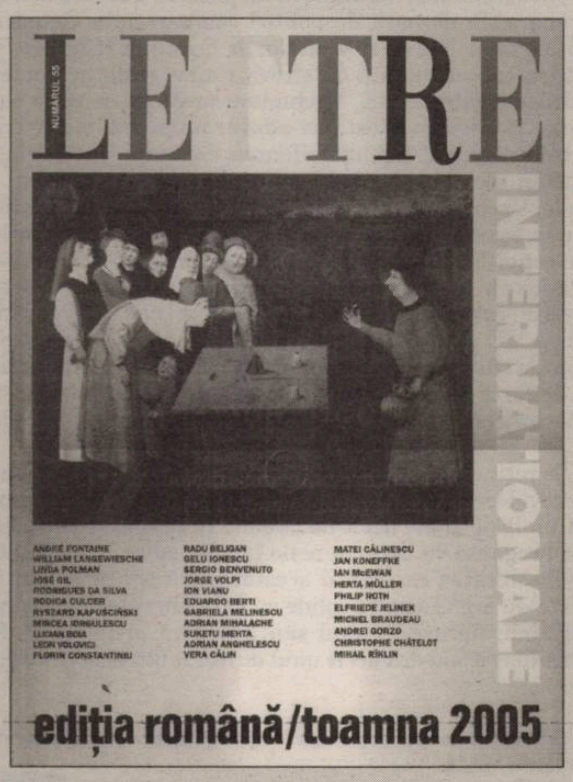

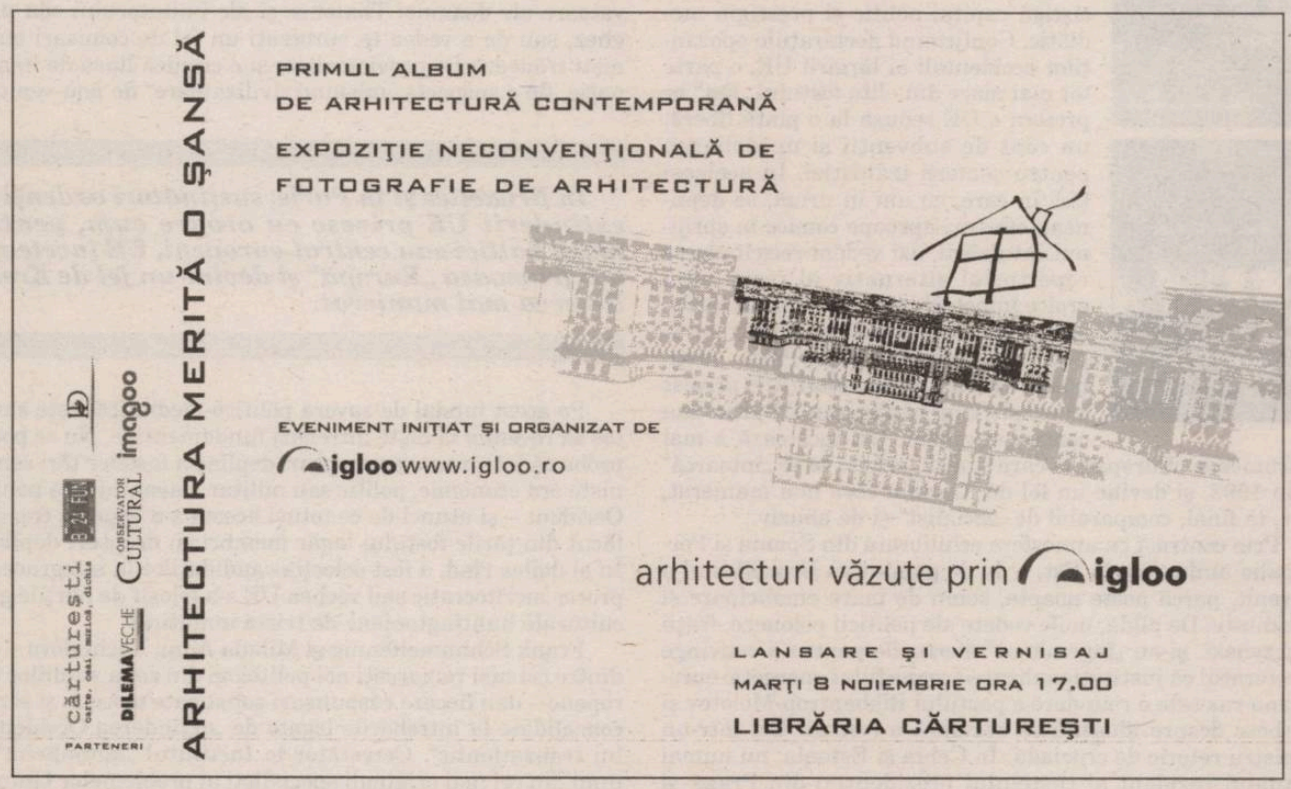

Victor-Iulian TUCĂ

Duel la Palatul Hampton

Pentru că preşedinţia britanică a UE se apropie de final şi punctele importante de pe agendă privind reforma Uniunii sînt încă în suspensie, premierul Tony Blair i-a invitat, săptămîna trecută, pe liderii europeni la o întîlnire informală, la Hampton Palace.

Evitînd orice discuţii pe marginea perspectivei financiare 2007-2013 (buget-cadru), Blair s-a concentrat pe reconstrucţia Europei şi pe obiectivele sale imediate: conectarea instituţiilor de la Bruxelles cu interesele cetăţenilor Uniunii, o nouă direcţie economică care să răspundă îngrijorărilor populaţiei, reforme menite să reducă drastic hemoragia legislativă a directivelor şi regulamentelor Comisiei Europene. Jacques Chirac a anunţat, la rîndul său, că nu va renunţa la poziţia sa din vară, cînd Consiliul European din iunie a eşuat în principal din cauza refuzului Franţei de a modifica politica subvenţiilor din agricultură înainte de 2013. Tony Blair a prezentat cîteva dintre măsurile care ar trebui luate urgent pentru a elimina efectele negative ale globalizării. Nu întîmplător a ales premierul britanic o asemenea temă. Majoritatea francezilor care au votat împotriva Constituţiei Europene, au invocat lipsa oricăror măsuri de protecţie faţă de efectele globalizării, manifestîndu-şi frica faţă de modelul anglo-saxon, neo-liberal, care ar agrava actuala situaţie. Susţine însă premierul Tony Blair – o persoană care a venit cu un plan concret de reformare a UE – modelul neo-liberal sau doar încearcă să salveze prosperitatea europeană?

Discuţia de la Palatul Hampton este interesantă şi din perspectiva României. Cît se cunoaşte la Bucureşti despre ce presupune modelul european, avînd în vedere că România va intra – sperăm – în curînd în acest club? Din păcate, în spaţiul public românesc, majoritatea analizelor pe teme europene se reduce la clişee desuete, îmbălsămate din belşug în discursuri ideologice. Se discută la nivel de birt provincial (cu pretenţii academice, firește) despre liberalism, confundat în general cu neo-conservatorismul, parveniţii tranziţiei se declară liberali, după ce mai ieri visau la aristocraţia de sînge albastru, iar celor cu sensibilităţi de stînga, în lipsa unei partid cu adevărat social-democrat, li s-a oferit soluţia finală: să voteze beizadele foştilor comunişti din Primăverii.

Place sau nu, modelul european se caracterizează printr-o economie definită ca *socială*, în care *solidaritatea*, *egalitatea* şi *respectul pentru mediul înconjurător* sînt elemente esenţiale. La aceasta, se adaugă un sector de stat relativ extins. În al doilea rînd, în interiorul modelului european există trei tipuri cu asemănări şi diferenţe specifice: anglo-saxon, social şi cel nordic. Toate trei se aseamănă prin promovarea economiei de piaţă, concentrarea pe protecţie socială, precum şi printr-o abordare multilaterală în planul relaţiilor internaţionale, mai exact folosirea puterii de persuasiune şi nu a intervenţiei militare. Modelul anglo-saxon (Marea Britanie, Irlanda) şi cel nordic (Suedia, Danemarca, Norvegia, Finlanda şi Olanda) sînt similare cînd vine vorba de abordarea tipic liberală în relaţia produse – servicii – piaţă de muncă. Diferenţa rezidă în implicarea administrativă a statului şi în nivelul taxelor şi impozitelor (mai mari în modelul nordic). Modelul social (reprezentat în principal de Franţa şi Germania) este similar celui nordic cînd vine vorba de cheltuielile din sectorul public, însă diferă in privinţa modului de tratare a şomajului (plăţi substanţiale celor rămaşi fără serviciu, spre deosebire de modelul nordic, unde accentul este pus pe recalificare în funcţie de necesităţile pieţei muncii), a parteneriatului public-privat (mult mai extins şi flexibil în ţările nordice), precum şi a integrării masive a femeilor pe aceeaşi piaţă a muncii (sistemul nordic fiind mult mai evoluat, cu consecinţe pozitive inclusiv în ce priveşte natalitatea).

Virtuţile modelului nordic

Ce rezultă de aici? Practica modelului nordic este pînă acum cea mai reuşită, păstrînd ce este mai valoros din modelul anglo-saxon şi cel social, un liberalism economic dublat de un sector public extins, orientat spre protecţie socială. Cît de orientat? Din statistica Organizaţiei pentru Cooperare Economică şi Dezvoltare pe 2003, rezultă că peste 70% din populaţia Danemarcei beneficiază de transferuri sociale (care includ pensii, ajutor de şomaj, asigurări medicale, programe de locuinţe sociale). În privinţa corupţiei, *Transparency International* situează Finlanda, Danemarca şi Suedia în clasamentul ţărilor celor mai puţin corupte. Aceleaşi ţări sînt considerate cele mai bogate din lume, depăşind Statele Unite, deşi impozitele sînt mai mari. Cum se realizează o astfel de creştere economică dublată de protecţie socială? În primul rînd, prin eficienţa şi modernizarea sectorul public şi orientarea spre educaţie şi tehnologie. Este exact ceea ce premierul Blair le cere liderilor europeni. În locul cheltuirii a aproximativ jumătate din bugetul Uniunii Europene pe fonduri destinate agriculturii, Blair a propus, la reuniunea informală de la Hampton Palace, redirecţionarea lor spre cercetare şi dezvoltare economică, spre reforma universităţilor europene, rămase mult în urma celor americane, spre încurajarea concurenţei, inclusiv prin integrarea imigranţilor şi acordarea dreptului la muncă est-europenilor. Tony Blair a propus crearea unei pieţe de energie la nivel european şi a unui fond pentru cetăţenii UE afectaţi de efectele negative ale globalizării.

Deşi ceva mai comunicativ ca în trecut, Chirac îşi menţine sistemul de a pune carul înaintea boilor. Susţine sus şi tare modelul social, însă nu suflă o vorbă despre cele 10 milioane de şomeri, produşi de acest sistem. Vorbeşte de reforme, dar nu vede situaţia economică dezastruoasă a Franţei. Susţine cu emfază că nu va accepta niciodată ca Europa să devină un supermarket regional, învinovăţindu-l tacit pe Blair, însă organizează – deşi nu era necesar – un referendum pe tema Constituţiei Europene, în urma căruia s-a ales praful şi de Constituţie, şi de ideea europeană.

În decembrie urmează summit-ul Consiliului European unde se va rediscuta problema bugetului. Blair a propus un program de reforme, în spiritul modelului nordic, net superior celui social, imposibil de subvenţionat fără creştere economică.

Chirac ştie ce va spune: Blair vrea să introducă modelul anglo-saxon, neo-liberal de provenienţă americană!

***Victor-Iulian Tucă** este corespondent al* Dilemei vechi *la Bruxelles.*

Cornel BAN

Estul la vremea zaverei

● **Frank Schimmelfennig, (2003) *The EU, NATO and the Integration of Europe: Rules and Rhetoric*, Cambridge: Cambridge University Press, 322 p.**

● **Milada Anna Vachudova, (2005) *Europe Undivided: Democracy, Leverage and Integration after Communism*, Oxford: Oxford University Press, 337 p.**

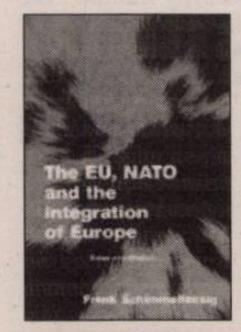

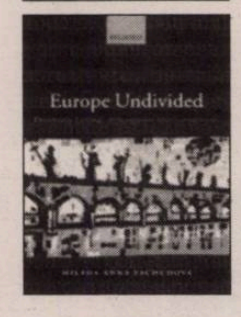

Ani de zile, în Europa Centrală şi de Est ostilitatea faţă de proiectul politic numit UE era, cu excepţia notabilă a lui Vaclav Klaus, apanajul marginalităţii politice şi intelectuale. Azi, în fosta „Europă răpită" a lui Kundera, de pe urma vehemenţei anti-UE se cîştigă capital politic şi prestigiu mediatic. Confirmînd declaraţiile opozanţilor occidentali ai lărgirii UE, o parte tot mai mare din elita fostului „Est" ar prefera o UE redusă la o piaţă liberă, un cont de subvenţii şi un debuşeu pentru şomerii tranziţiei. În aceleaşi ţări în care, cu ani în urmă, se depuneau eforturi aproape comice în sprijinul integrării, azi vedem reciclîndu-se repertoriul alternativ al rezistenţei eroice împotriva (vă mai aduceţi aminte?) „dominaţiei marilor puteri europene". În Bruxelles şi în Paris, susţinători ardenţi ai extinderii UE privesc cu oroare cum pentru mulţi baltici sau central-europeni, UE încetează a mai fi frumoasa „Europă", la care ţineau patetic să se „întoarcă" prin 1992, şi devine un fel de Kremlin ceva mai manierat, dar, în final, comparabil de „socialist" şi de abuziv.

Prin contrast cu atmosfera echilibrată din Spania şi Portugalia anilor '80, în Est, a da de pămînt cu Bruxelles-ul a devenit, parcă peste noapte, semn de mare emancipare şi luciditate. De pildă, noile vedete ale politicii poloneze, fraţii Kaczynski, şi-au „îngemănat" eforturile pentru a convinge electoratul că instituţionalizarea comerţului energetic europeano-rus este o reînviere a pactului Ribbentrop-Molotov şi vorbesc despre identitatea seculară a (vechii) UE într-un registru retoric de cruciadă. În Cehia şi Estonia, nu numai actualul rezident al castelului prezidenţial din Praga şi neostaliniştii locali, dar şi figuri marcante ale dreptei centriste văd în consolidarea laturii politice a Uniunii fie un semn de „naivitate occidentală" (ştim noi, în Est, că lumea relaţiilor dintre state este a lui Hobbes, nu a lui Kant), fie un mod de a reintroduce „socialismul" pe uşa din spate. Pînă şi la Bucureşti, ostilitatea uşor paradoxală, dar din ce în ce mai făţişă, a unor politicieni şi comentatori faţă de rolul Franţei în UE este exprimată în declaraţii despre neputinţa de a ierta celebrele declaraţii ale lui Chirac, de parcă sîntem în Sicilia anului 1890.

A critica politicile UE sau „deficitul de democraţie" al structurilor sale este un exerciţiu legitim şi dezirabil, dată fiind ambiţia părinţilor ei fondatori de a crea un spaţiu politic participativ transnaţional. Dar tendinţa de a reduce proiectul politic al lui Schumann şi Monnet sau al generaţiei Kohl-Mitterrand la caricaturile suveranist-neoconservatoare ale doamnei Thatcher şi ale imitatorului său praghez, sau de a vedea în eurocraţi un fel de comisari staliniști trădează fie provincialism şi o cronică lipsă de imaginaţie, fie o suspectă „misiune civilizatoare" de nou-venit.

În Bruxelles şi în Paris, susţinători ardenţi ai extinderii UE privesc cu oroare cum, pentru mulţi baltici sau central-europeni, UE încetează a fi frumoasa „Europă" şi devine un fel de Kremlin ceva mai manierat.

Pe acest fundal de zaveră politico-mediatică, este sănătos să revenim la nişte întrebări fundamentale. Nu se poate proba că integrarea cu drepturi depline a fostelor ţări comuniste era economic, politic sau militar – avantajoasă pentru Occident – şi atunci de ce totuşi acesta s-a legat la cap şi a făcut din ţările fostului lagăr membri cu drepturi depline? În al doilea rînd, a fost selecţia candidaţilor la integrare un proces meritocratic sau vechea UE s-a folosit de hărţile geoculturale huntingtoniene de tristă amintire?

Frank Schimmelfennig şi Milada Anna Vachudova – doi dintre cei mai remarcaţi noi politologi din zona studiilor europene – dau fiecare răspunsuri sofisticate teoretic şi serios consolidate la întrebările legate de „extinderea Occidentului transatlantic". Cercetător la Institutul „Mannheim" şi unul din cei mai originali specialişti ai problemelor Uniunii Europene, Schimmelfennig elaborează teoria „capcanei simbolice", pentru a explica felul în care s-a luat decizia de extindere. Autorul arată mai întîi că, la rigoare, nici extinderea UE (şi nici a NATO) nu puteau fi justificate raţional, avantajele fiind mai mici decît costurile. După care Schimmelfennig arată că liderii occidentali au luat totuşi această decizie pentru că erau ostatecii unui discurs cu rădăcini vechi în perioada postbelică şi reprodus constant în timpul războiului rece. Este vorba de discursul „continuei extinderi", înscris în chiar identitatea „tare" a proiectului unificării europene. Folosindu-se de un probatoriu impresionant, autorul arată cum metaforele şi cadrele acestui discurs au fost desfăşurate de prestigioşi lideri politici şi de opinie din Europa Centrală şi de Est şi de susţinătorii acestora din vechea UE, pe fundalul unui timp istoric cu adevărat excepţional.

Cartea Miladei Vachudova răspunde cu succes la a doua întrebare. Profesoară de politici comparate la Catedra de Politologie a University of North Carolina (Chapel Hill), catedră care se laudă cu cîteva nume grele în domeniul studiilor legate de UE, Vachudova arată că selecţia candidatelor la aderare a fost într-adevăr un proces meritocratic. Spre deosebire de Schimmelfennig, care vine din teoria construcţiei sociale şi îşi bazează explicaţiile pe variabile culturale, Vachudova este ancorată în tradiţia raţionalistă. Ea vede în selecţia ţărilor acceptate un proces meritocratic, în care condiţiile impuse de UE interacţionează, de multe ori paradoxal, cu împrejurările ieşirii din comunism şi cu alegerile raţionale cîştigate de lideri politici şi birocraţi din vechea UE şi din ţările candidate. Cu un argument disciplinat şi călit de lucrul cu variante alternative, fascinantul tur de forţă al Miladei Vachudova are toate şansele să rămînă un clasic al literaturii politologice despre extinderea UE.

Aş reţine cîteva concluzii. Mai întîi, cele două cărţi arată că extinderea UE (şi a NATO) au fost două procese împinse mai mult de „Est" decît de „Vest". În al doilea rînd, graba uşor arogantă cu care, în noile ţări membre, se vorbeşte de inevitabilitatea extinderii acestor instituţii ar trebui temperată de argumentele solide cu care vin cele două volume, susţinînd, fiecare în felul său, ideea că primirea în fosta „lume liberă" nu era decît unul dintre multele scenarii posibile.

***Cornel Ban** este doctorand în ştiinţe politice la University of Maryland, SUA.*

Petre IANCU

„Sminteala“ iraniană şi comunitatea internaţională

Violenţa verbală a preşedintelui iranian Mahmud Ahmadinedjad, care a revendicat distrugerea Israelului, a provocat pe toate meridianele o avalanşă de reacţii indignate. Dar cît de sincere sînt aceste reacţii? Ce se ascunde în spatele declaraţiei liderului iranian? Şi ce-i de făcut spre a se pune capăt vîntului de nebunie care bate dinspre Teheran?

Consternarea a cuprins nu numai mediile politice. Indignare au manifestat mai toţi liderii comunităţii internaţionale. I-a dat glas însuşi secretarul general al ONU, care ia foarte rar poziţie faţă de declaraţiile şefilor unor state-membre. Au exprimat-o liderii europeni, inclusiv cei de la Paris, Berlin şi Londra, al căror aşa-zis „dialog critic“ faţă de Iran – în fapt, fructul unei atitudini împăciuitoare, întemeiată pe speranţa iluzorie a unei progresive civilizări a regimului integrist iranian – s-a transformat într-o grămadă de cioburi. Acest dialog se redusese în realitate la o simplă himeră, din partea Apusului, şi la o escrocherie tactică, din partea islamiştilor de la Teheran.

Chiar şi Rusia a sfîrşit prin a se ralia, oficial, revoltei generale, în ciuda sprijinului constant acordat de Vladimir Putin regimului fundamentalist islamic de la Teheran, a cărui chemare în faţa Consiliului de securitate ONU, din pricina suspectelor lui ambiţii nuclerare, Moscova a împiedicat-o, în repetate rînduri, cu succes. Pînă şi autoritatea palestiniană s-a dezis de pretinsul ei prieten iranian. Aceeaşi rară scandalizare unanimă – expresie a înţelegerii, de bună seamă oneste, a faptului că „sminteala“ iraniană are sistem şi e deosebit de periculoasă, – domneşte şi în presa occidentală. Iar Israelul a înaintat o cerere de excludere a Iranului din Organizaţia Naţiunilor Unite.

Ceea ce nu l-a împiedicat nici pe şeful statului iranian să-şi reia şi să-şi întărească apelul de ştergere a statului evreu de pe hartă, nici regimul, pe care-l conduce, să organizeze în ultima vineri de Ramadan, tradiţionala zi musulmană de protest împotriva Israelului, inventată de ayatollahul Khomeini, o manifestaţie antisionistă de mase. Zeci de mii de oameni s-au adunat la Teheran spre a scanda „moarte Israelului“, „moarte SUA“.

Că Ahmadinejad e un fanatic lipsit de orice experienţă politică internaţională, dar, în schimb, plin de resentimentele tipice oricărui extremist crescut la şcoala dogmatismului ideologic, nu face situaţia mai puţin explozivă. Nu calmează pe nimeni faptul că preşedintele Iranului e departe de a conduce realmente statul său, care, în fapt, se află sub controlul clerical al urmaşilor ayatollahului Khamenei. Fiindcă apelul său la genocid – întărit, culmea, într-o declaraţie ulterioară, optînd astfel să nu invoce drept justificare o întunecare de moment a minţii – decurge logic din cursul politic amorsat de aşa-zisa teocraţie iraniană odată cu revoluţia islamică din 1979. Chiar şi ca simplă deraiere datorată unui novice politic, o maximă alarmă ar fi fost de rigoare ca ecou la virulenţa apelului său, de vreme ce, psihanalitic, putea fi interpretat ca o involuntară dare în vileag a realelor obsesii, chinuindu-i pe cei ce l-au propulsat la cîrmă.

La fel de puţin liniştitor e faptul că Iranul e pe cale să intre în posesia de arme nucleare, care, cuplate cu rachetele purtătoare de care dispune, sînt în stare nu doar să materializeze înfiorătoarea ameninţare a preşedintelui iranian, ci şi să pulverizeze orice oraş european. Or, Occidentul nu se poate spăla pe mîini cu declaraţii, oricît de vehemente, la adresa Teheranului. Sperînd zadarnic în convertirea sub bagheta preşedintelui Khatami a integrismului de epocă de piatră de sorginte khomeinică într-un islamism cu faţă cît de cît umană, cît de cît demnă de o civilizaţie atît de veche şi de bogată precum cea persană, apusul a eşuat jalnic. Şi e obligat să se întrebe de ce. Fiindcă slăbiciunea cancelariilor europene faţă de agresivitatea de lungă durată a unui Iran sprijinind financiar şi militar diverse organizaţii arabe şi islamice teroriste, precum Hezbollah, neputinţa manifestă care, involuntar, a consolidat poziţia fundamentaliştilor, n-are nici cea mai vagă scuză.

În fond, chipul autentic al regimului a putut fi deslușit clar încă din epoca în care părintele spiritual al lui Ahmadinedjad, conducătorul revoluţiei islamice iraniene, ayatollahul Khomeini, a difuzat o sentinţă – *fatwa* – de o aroganţă fără pereche: decretul său religios îl osîndise la moarte pe un scriitor britanic numit Salman Rushdie. Încă şi mai violent s-a înfăţişat regimul iranian în toţi anii în care a stăruit asupra delegitimării statului evreu, chiar şi după ce palestinienii au făcut un efort suprem de a radia din Charta OEP revendicarea grotescă a lichidării Israelului.

Cererea Israelului de excludere a Iranului din ONU merită o atentă luare în considerare, dată fiind flagranta violare, de către preşedintele acestui stat a celor mai elementare norme de civilizaţie. Altfel, s-ar torpila şansa combaterii terorismului islamist, a redresării Irakului, a revenirii Siriei şi Arabiei Saudite pe drumul moderaţiei şi a democratizării lumii arabe islamice. Perpetuarea îngăduinţei occidentale s-ar transforma într-un act sinucigaş.

***Petre Iancu** este jurnalist la Deutsche Welle, Bonn.*

Filon MORAR

Iordania: stabilitate şi modernitate în lumea arabă

Cînd am revenit în Iordania, după şase luni, am sperat ca România să poată provoca şi ea vizitatorului aceeaşi stare de uimire pozitivă. Uluire prilejuită de ritmul în care construcţii impresionante – bănci, clădiri de birouri, vile somptuoase – se ridicaseră între timp în Amman. Fusesem de la bun început impresionat de numărul de maşini de lux, de clădirile construite toate în piatră albă, de numărul mare de bănci, firme internaţionale, hoteluri luxoase. Toate mărturiseau efervescenţă economică, investiţii şi putere financiară.

Banii vin cu siguranţă şi din turism. Cursa New York-Amman era plină de turişti, dar şi de iordanieni care lucrează sau trăiesc în SUA. Pe teritoriul Iordaniei au păşit profeţii şi apostolii, şi se văd încă vestigiile romane din Petra sau Jerash, Marea Moartă, cu o salinitate de peste 60% şi oraşul-port – Aqaba, toate puncte de interes turistic. Peisaje deşertice şi oaze cultivate coexistă, tot aşa precum aşezările încropite ale beduinilor se pot vedea în spatele siluetei vreunui hotel modern, pe lîngă care trece în viteză cîte un Jeep, fără să tulbure parcă mereu plictisitele cămile.

În ritmul fumului de narghilea

Un iordanian care studiase în România acum 17 ani mi-a spus, într-o română cu accent moldovenesc, că ar fi vrut să revină, dar nici o firmă de turism nu are oferte pentru România, deşi există săptămînal două curse directe Tarom Bucureşti-Amman. Alt iordanian, cam de aceeaşi vîrstă cu mine, îmi mărturiseşte că nu e uşor să contempli modul de viaţă occidental la televizor, dar să nu te poţi bucura de el. Totuşi, se furişează, din cînd în cînd, în unul din barurile din hoteluri şi bea o bere, fără ca familia să afle. Doi dintre unchii săi studiaseră medicina în România. Fumăm o narghilea cu tutun cu gust de mere şi bem cafea turcească pe o terasă din Amman, unde adie uşor vîntul. Îmi spune că, pentru cei care au bani şi ajung des în Europa şi America, e mai uşor. De fapt, această categorie populează restaurantele şi cluburile din hoteluri.

Viaţa de noapte arată mobilitatea tinerilor, inclusiv femei, care dansează, beau (păcat capital în religia islamică), fumează şi se îmbracă în blugi, ca oamenii de vîrsta lor de pretutindeni. În fond, regele lor este mare amator de bărci cu motor şi este un împătimit al mersului cu motocicleta. Se spune că vorbeşte mai bine engleză decît arabă, fiind educat şi crescut în Anglia.

Dar într-o plimbare prin zonele mai sărace pot fi văzuţi localnicii, neobişnuiţi să vadă străini. În Amman poţi vedea atît femei machiate, în blugi, cît şi femei acoperite din cap pînă în picioare în veşminte negre, care îţi dau fiori. Un cunoscut le numeşte Ninja.

Fără petrol, dar cu viziune

Iordania nu are petrol sau alte rezerve naturale care să o ajute să se dezvolte aproape fără efort, precum alte ţări arabe din regiune. Are însă un monarh luminat. Regele Abdullah al II-lea urmează politica răposatului său tată, care a înţeles că trebuie să facă rost de resurse prin eforturi politice şi deschidere economică. Peste tot în Iordania, poza tatălui şi cea a fiului, cu figurile destinse ale protagoniştilor şi îmbrăcămintea occidentală, reamintesc de opţiunea pentru modernitate.

Şansa a venit şi în contextul problemelor regionale. Libanul, tradiţional o ţară arabă mai deschisă, a avut un război civil care a măcinat-o şi expus-o influenţei siriene. Egiptul lui Mubarak încă nu inspiră încredere totală, în lipsa unor reforme profunde. Aşa că Iordania a putut să îşi asume în regiune rolul de punct de intrare al investiţiilor şi al intereselor occidentale. Mai ales că are graniţă atît cu Israelul, cît şi cu Irakul, pe aici trecînd cvasi-majoritatea contractelor încheiate cu Irakul, înainte şi după 1991. Iordania a avut de profitat astfel de pe urma embargoului impus de ONU, dar şi de pe urma ocupaţiei. Unele estimări spun că acum trăiesc în Iordania 200.000 de irakieni, alte aprecieri avansează peste dublul acestei cifre. Preţurile terenurilor şi ale caselor au crescut exponenţial în ultimii ani. Mulţi irakieni, care şi-au găsit aici refugiul după prăbuşirea regimul lui Saddam, nu au plecat cu mîna goală din Irak. Au venit cu bani şi au cumpărat proprietăţi în regatul haşemit. O mare parte sînt foşti membri ai partidului Baas, din nomenclatura lui Saddam, care au părăsit ţara unde o Comisie specială se ocupă tocmai cu debaasificarea instituţiilor. Cei care au investit sume substanţiale în ţară, au primit rapid cetăţenie iordaniană.

Iordania a compensat lipsa resurselor, exploatînd poziţia geopolitică. Montesquieu credea că popoarele care trăiesc mai la sud, datorită climei care permite recolte bogate uşor de obţinut, nu trebuie să se spetească foarte mult, pe cînd cele din nord, unde resursele sînt mai puţin generoase, trebuie să se străduiască mai mult pentru a obţine ceea ce le trebuie. Lipsa resurselor poate induce o cultură şi o logică diferite ale muncii. Privind Iordania, reformele şi deschiderea sa, eşti înclinat să dai dreptate analiştilor care consideră că impedimentul major în transformarea democratică a ţărilor arabe este tocmai petrolul, care permite instalarea regimurilor autoritare şi menţinerea la putere, jucînd un joc abil cu Occidentul care are nevoie de energie.

Încet, dar sigur

Doar trei ţări din Liga Arabă – Egipt, Iordania şi Mauritania – au relaţii cu Israelul. Din 1994 – cînd a recunoscut statul Israel – Iordania primeşte de la SUA, pentru bună purtare, 1 miliard de dolari, ajutor redus la jumătate în ultimul an pentru a acoperi parte din eforturile financiare americane în Irak. Firmele iordaniene şi-au menţinut accesul preferenţial pe piaţa americană. Arabia Saudită acorda, pînă anul trecut, Iordaniei petrol la un preţ redus, pentru a suplini importul de petrol ieftin din trecut, din Irak.

Tînărul rege ştie că are timp să transforme Iordania în una din cele mai dezvoltate şi moderne ţări din regiune, dar nu trebuie să bruscheze o societate doar parţial pregătită pentru democraţie. Reformele au loc în mod temperat şi precaut. Iordania este dominată – mi-au sugerat iordanienii cu care am vorbit – de un număr de familii şi vechi clanuri, a căror loialitate trebuie constant reîntărită. Alegerile din 2003 au fost cîştigate de conservatori şi liderii tribali.

Există 20 de partide politice, alegerile avînd loc periodic pentru Camera inferioară (Majlis al-Umma) a Parlamentului, unde femeile (6), creştinii şi beduinii au locuri rezervate. Totuşi, deschiderea politică are limitele ei şi este atent controlată: membrii Cabinetului sînt numiţi de rege, ca şi Camera superioară a legislativului. Regula de aur este să nu fie atins tabu-ul în jurul căruia gravitează stabilitatea ţării şi unde se află motorul schimbărilor: casa regală.

Jocul de-a speranţa

Totuşi, libertatea şi speranţa par să fie cheile stabilităţii ţării. Atîta timp cît speranţa de mai bine există, cît „oamenii pot spera că îşi pot îmbunătăţi condiţia“ – cum spunea recent regina Rania într-un interviu la CNN – vor exista stimulente pentru a îmbunătăţi sistemul. Acolo unde oamenii nu întrevăd speranţe de mai bine, dorinţa de a schimba sistemul este mare şi nu poate fi reprimată la nesfîrşit.

Palestinienii refugiaţi aici în valuri succesive nu sînt complet integraţi social şi politic. Totuşi, ei par să aprecieze prosperitatea şi libertatea de care se bucură în Iordania şi înţeleg că, dacă au răbdare, li se permite să influenţeze treburile publice. Creşterea economică favorizată de deschidere a adus locuri de muncă. Sînt încurajaţi de exemplul reginei Rania, palestiniancă născută în Kuweit, care a ajuns o personalitate internaţională, un exemplu de femeie emancipată din lumea arabă care a parcurs drumul spre înalta societate. Inteligentă şi decisă, este în acelaşi timp o femeie superbă, cu o engleză perfectă şi o apariţie occidentală, cu şarm oriental.

Iordania ne arată că, fără atragerea investiţiilor străine, fără mai multă deschidere economică şi competenţă politică şi managerială, nu e posibil să reuşeşti, mai ales dacă Dumnezeu nu ţi-a hărăzit să stai pe o mare de petrol sau de diamante.

***Filon Morar** lucrează pentru Naţiunile Unite în proiecte de democratizare şi asistenţă pentru alegeri în Orientul Mijlociu.*

VIRUŞI AVEM, VACCINURI CE NE MAI TREBUIE?

În 2005, după inundaţii, la porţile României a bătut şi virusul H5N1, un virus pe care guvernanţii l-au primit cu braţele la fel de deschise şi cu un zîmbet lipit de faţă. Se pare că nu a existat rezerva strategică antiepidemică de vaccin, necesară atît în cazul focarelor de infecţii izbucnite în urma inundaţiilor, cît şi a gripei aviare. Mai bine spus, în ambele cazuri (atît pentru focarele de rujeolă, febră tifoidă şi dizenterie izbucnite în judeţul Bihor din cauza inundaţiilor, cît şi pentru focarele de gripă aviară), Ministerul a dat repede fuguţa, ţinîndu-şi căciula în mîini şi privirea în jos, la Institutul „Cantacuzino", pentru a se ruga, spăşit, de niscaiva doze de vaccin. Din fericire, Institutul a avut dozele în stoc şi aşa s-a mai trecut, încă o dată, pe lîngă pericolul extinderii unor boli cumplite.

Din nefericire însă, Institutul n-o să mai poată sări în ajutor. În ianuarie 2006, amendamentul prin care i s-a mai prelungit existenţa ariilor de producţie cu încă doi ani, expiră, iar cum în tot acest timp cei trei miniştri, care s-au perindat pe la conducerea Ministerului Sănătăţii, n-au făcut altceva decît să ticluiască promisiuni frumoase, lăsînd în planul vorbelor salvarea concretă a Institutului (adică alocarea de fonduri pentru înfiinţarea ariilor GMP, fără de care „Cantacuzino"-ul îşi pierde dreptul de a mai produce şi a comercializa vaccinuri şi seruri pentru uz uman), producerea internă de vaccinuri a ajuns pe ultima sută de metri.

Stela GIURGEANU

„Cantacuzino" – ultima sută de metri

Reluînd povestea de acum doi ani, m-am trezit parcă spre finele unui film de acţiune, cînd eroul principal ajunge, după mai multe peripeţii, să fie legat de mîini şi de picioare şi să-şi numere, neputincios, ultimul minut de viaţă. Ceasul ataşat de bombă se apropie de „00".

Cum s-a ajuns aici?

1 ianuarie 2004 a fost termenul limită pentru producătorii de medicamente şi seruri; de la această dată, toţi erau nevoiţi să introducă ariile GMP (Good Manufacturing Practice, norme europene de funcţionare a unei linii de producţie, controlul calităţii materiei prime, al procesului tehnologic şi al produsului finit). Termenul de graţie, de care au beneficiat producătorii români, a fost doar de patru ani (de la finele lui 1999, de cînd s-a votat legea).

1 ianuarie 2004, aria de producţie a Institutului „Cantacuzino" trebuia închisă. Institutul nu a mai avut banii necesari pentru introducerea sistemului GMP. Un management dezastruos, afaceri la nivel înalt şi investiţii dubioase – celebra maşină de înfiolat care, exceptînd faptul că era prea mare pentru producţia Institutului (producînd cîte 10.000 de fiole pe oră) a fost cumpărată, într-un mod nejustificat, dar pe bani grei, înainte chiar de a i se fi asigurat în clădirea Institutului un spaţiu optim de funcţionare, maşină care, ieşită de mult din termenul de garanţie şi fără a fi funcţionat vreodată, stă şi acum, la 11 ani de la achiziţionare, nefolosită, în ambalajul original – toate acestea au dus la falimentul unicului producător de vaccinuri şi seruri pentru uz uman din ţară.

În toată treaba asta, Ministerul Sănătăţii a purtat o bună parte din vină, pentru că a fost „coordonatorul" Institutului, adică a numit directorul general şi a aprobat componenţa consiliului de administraţie.

„Nu ne vor ierta generaţiile viitoare şi istoria, dacă vom închide Institutul!"

Cum a mai funcţionat însă aria de producţie după termenul limită? Printr-un amendament. Date fiind ecourile din presă, agitaţia şi revolta angajaţilor din perioada în care termenul acordat pentru introducerea ariilor GMP expira, domnul Blănculescu, pe atunci ministru interimar al Sănătăţii, declara public: „Nu ne vor ierta generaţiile viitoare şi istoria, dacă vom închide Institutul!". Promisiunile ministeriale făcute în 15 noiembrie 2003 – „în două săptămîni, vom găsi o soluţie" – s-au materializat pînă astăzi doar în alipirea acelui amendament la legea producătorilor, amendament prin care s-au mai acordat ariei de producţie a Institutului doi ani, timp în care trebuia să se găsească fonduri pentru ariile GMP.

De atunci nu s-a mai întîmplat nimic, doar pe doamna doctor **Monica Bălteanu** o găsesc schimbată. Am cunoscut-o şi am vorbit cu domnia sa, imediat după vizita ministrului interimar. Atunci, animată de speranţa pe care şi-o pusese în promisiunile politice, am întrebat-o de unde totuşi atîta bucurie. ...Era doar cuvîntul unui alt ministru. Tot atunci doamna Bălteanu mi-a replicat (plină de o încredere care m-a făcut chiar să mă ruşinez de propriu-mi scepticism): „Dacă un ministru face asemenea declaraţii, este imposibil să nu se rezolve ceva!".

...Acum, după doi ani de promisiuni, nu s-a rezolvat nimic. În afară de maşina de înfiolat, în care s-au mai băgat ceva fonduri (vorba 'ceea, dacă te-ai udat, începi să înoţi), ariile GMP au rămas la acelaşi stadiu conceptual. După doi ani, angajaţii Institutului îşi fac încă treaba, conştiincios, nemaiîndrăznind însă să se uite la ceas.

„Nu mai avem vaccin antigripal"

Pe 24 octombrie, la poarta Institutului, un afiş mare, scris cu roşu: „Nu mai avem vaccin antigripal".

Cum Ministerul Sănătăţii a neglijat să facă licitaţia anuală pentru achiziţionarea vaccinului antigripal (licitaţie care trebuia să se desfăşoare la începutul lunii octombrie), apariţia virusului H5N1, şi pe teritoriul României, a provocat o mică isterie în masă. Farmaciile şi-au făcut stocuri mici, bazîndu-se doar pe vînzările de anul trecut, iar cum rezerva naţională epidemică a fost inexistentă, Ministerul a apelat la stocul Institutului „Cantacuzino" de unde a făcut rost de cele 520 de mii de doze vitale pentru a vaccina populaţia satelor aflate în carantină. Dr. Monica Bălteanu îmi spune că „dacă nu era rezerva Institutului, Ministerul nu avea cum şi de unde să facă rost de aceste doze, în timp util, pentru a le folosi în sistem de urgenţă".

Cum în farmacii nu se mai găsea nici un fel de vaccin, oamenii au dat năvală la Institut, astfel încît, timp de zece zile, distribuită la cozi enorme, s-a epuizat şi de aici toată rezerva. „În ultimă instanţă, după ce farmaciile şi-au epuizat stocurile, am rămas singura unitate unde s-a mai găsit vaccin antigripal. Au fost cozi enorme, pentru că atîta vreme cît nu au avut de unde să se aprovizioneze, era normal ca oamenii să vină aici."

Problema se pune de acum încolo. Apogeul migraţiei păsărilor călătoare va fi atins la finele lui noiembrie – după cum a declarat ministrul Agriculturii, Gheorghe Flutur. Cum licitaţia pentru vaccin antigripal se va organiza de abia la începutul lui noiembrie înseamnă că primele doze de vaccin vor apărea în ţară – dacă vor apărea – prin luna decembrie, cel devreme.

„Într-o situaţie de criză apărută, la care nimeni nu s-a gîndit şi nu s-a aşteptat, Institutul a pus, atît la dispoziţia Ministerului cît şi a populaţiei, acest vaccin."

Cele 520 de doze de vaccin antigripal care au plecat înspre zonele de risc, aflate în carantină, au fost cumpărate de către Minister de la Institutul „Cantacuzino", cu 2,78 de euro doza. Ministrul Eugen Nicolăescu a declarat că, la licitaţia care va avea loc în noiembrie pentru achiziţionarea vaccinului antigripal (licitaţie la care Institutul nu mai poate participa pentru că deja nu mai are cu ce), „speră" să cumpere vaccinul cu 5 euro doza.

Ce se întîmplă însă cu rezerva epidemică a ţării?

Pe vremuri exista. Ministerul plătea Institutului pentru aprovizionarea ei. Acum, cînd nu mai este vorba de aşa ceva, nemaifiind comandată de nimeni, Institutul a produs o cantitate limitată de vaccin. „Dacă la nivelul ţării şi la nivelul autorităţilor statale nu se discută foarte clar situaţia Institutului şi a unei rezerve strategice care să fie subvenţionate de stat, o să fie foarte rău. În orice clipă pot apărea cazuri din acestea – cum au fost inundaţiile – cînd au apărut focare de pojar, rubeolă, cazuri de febră tifoidă, dizenterie, şi cînd, în disperare de cauză, s-a apelat la noi; Institutul a reuşit să trimită dozele necesare, în timp util, dar toate acestea sînt vaccinuri pe care o ţară trebuie să le aibă într-o rezervă epidemică sigură, în caz de necesitate."

Doamna dr. Bălteanu îmi spune că, dacă rezerva nu ar fi existat în Institut, Ministerul trebuia să organizeze licitaţie cu producătorii străini, să asigure apoi transportul vaccinului etc., etc... operaţii care ar fi costat – „şi aici nu este vorba numai de bani; vorbim şi de timp, o întîrziere de cel puţin o lună. Ori în situaţii de criză, o lună poate fi fatală. Îşi permite oare statul să cumpere această rezervă din străinătate, în momente de criză?"

Siguranţa vaccinurilor străine

Despre vaccinul antigripal străin aflu că este identic, din punct de vedere al compoziţiei, cu cel românesc, de vreme ce OMS-ul trimite aceleaşi tulpini de vaccin antigripal tuturor producătorilor de vaccin din lume. Diferenţa este doar de preţ. Cel românesc este 19,50 de lei, iar cel mai ieftin vaccin străin porneşte de la 24 de lei.

Aflu că, pe cînd vaccinurile şi serurile româneşti au fost testate în fiecare an şi s-au făcut studii asupra modului cum răspunde sistemul imun la respectivul vaccin, pentru cele străine, din 1996, nu au existat asemenea testări. Monica Bălteanu îmi spune că înainte de 1990 Ministerul plătea Institutului pentru asistenţa tehnică – „testarea populaţiei ca răspuns la produsele pe care le administram. Acum nu se mai alocă fonduri, iar Institutul «Cantacuzino» îşi face aceste studii pe produsele lui, dar mai departe nu ştim".

Redeschiderea ariei de producţie

La ora actuală în lume şi în special în Europa, Organizaţia Mondială a Sănătăţii e preocupată de menţinerea producătorilor interni autohtoni. Atît Polonia, cît şi Rusia şi Bulgaria, după ce au desfiinţat ariile de producţie, văzînd ce înseamnă să nu ai producător intern, şi le-au reînfiinţat. Nu numai financiar, dar în caz de pandemii sau în momente de criză, fără producător intern se pune în pericol întreaga populaţie a ţării. Avînd în vedere că în toate ţările s-au primit deja dispoziţii de la OMS pentru alcătuirea unui stoc de antivirale şi de vaccin antigripal pentru grupele de risc, ce s-ar fi întîmplat oare în România dacă izbucnea într-adevăr o pandemie şi apăreau cazuri de îmbolnăvire şi la om cu virusul gripal modificat genetic, de unde s-ar fi cumpărat, pentru populaţia ţării, atîtea doze de vaccin?

Acum pericolul s-a diminuat, dar nu a trecut; chiar dacă virusul şi zonele afectate sînt ţinute sub strictă supraveghere, nimeni nu poate garanta că, într-un interval mai scurt sau mai lung de timp, România nu se va mai confrunta cu o situaţie similară sau poate mai gravă. Dacă banii nu vin în timp util pentru înfiinţarea ariilor GMP şi continuarea producţiei, tot ce mai pot spera atît angajaţii Institutului, cît şi restul populaţiei, este o prelungire a amendamentului; în situaţia aceasta, am mai avea producător intern pînă la finele lui 2006, pentru că mai departe, odată cu integrarea în Uniune, posibilitatea „peticirii", de la un an la altul, ar dispărea; dacă nici atunci nu vor veni banii, aria de producţie va fi închisă, iar redeschiderea ei ar fi practic imposibilă. Pentru că ar costa enorm, mult mai mult decît investirea în menţinerea ei (ţările care şi-au redeschis aria de producţie, şi-au permis doar deschiderea parţială). Ar fi nevoie de o recertificare OMS, iar produsul – chit că este acelaşi, aceeaşi formulă, aceeaşi tehnologie – este considerat un produs nou, deci va trebui să treacă peste toate testările pe eşantioane de populaţie, studii clinice etc. etc.

Chiar dacă, teoretic, s-ar putea redeschide secţia Institutului, practic România ar rămîne tributară producătorilor străini.

Fără „Cantacuzino"

Previziunile sumbre pe care doamna doctor **Mihaela Ariciuc** mi le-a făcut acum doi ani, în ceea ce priveşte sistarea ariei de producţie şi importul de vaccin străin, sînt încă valabile. Pot apărea reacţii adverse la vaccinul importat, posibilitatea ca acestea să nu fie imunogene, pericolul revenirii unor boli ţinute sub control de vaccinurile Institutului; de asemenea, dacă vaccinul BCG lichid (vaccinul antituberculos), folosit ca imunostimulent în cancerul de vezică urinară, nu se va mai face, pacienţii rămîn descoperiţi, pentru că acesta nu se poate importa avînd o valabilitate foarte scurtă.

Despre produsele strategice, rezerva antiepidemică – mi se spunea la finele anului 2003 – că ar ajunge pentru încă doi ani. Doi ani au trecut; şi deja inundaţii, viruşi, o posibilă pandemie. Anul acesta, de bine, de rău, noroc cu amendamentul, ne-am mai descurcat... Institutul „Cantacuzino" a mai avut vaccin.

Din 2006 însă, români, rămîneţi sănătoşi, pentru că Guvernul va veghea, în continuare, în tihnă.

ROMÂNIA LA RAPORT
cu Andreea PORA
MIX FM
Un dialog în FM
în care
întrebările nu rămîn
fără răspuns
5
ORA 17:00
de Luni pînă Vineri
mesaje la: romanialaraport@infomix.ro

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Şmecheri de frunte

Ştiu cel puţin trei membri ai actualului Guvern care trăiesc, zi de zi, cu impresia că destinul le-a hărăzit o misiune deosebită: aceea de a face parte dintr-o elită conducătoare, singura în stare să transforme radical România şi s-o ducă în direcţia cea bună. Pe jumătate au dreptate. Cei trei sau patru inşi conştienţi de acest lucru, alături de alte cîteva zeci de persoane care, într-un fel sau altul, beneficiază de notorietate publică de pe urma unor funcţii pe care le ocupă în administraţia centrală sau locală, fac parte, într-adevăr, dintr-un bloc de lideri învestiţi cu responsabilitate decizională. Ei au, cum s-ar spune, pîinea şi cuţitul. Fondurile, semnătura şi ştampila. Dar de aici şi pînă la a considera că datorită capacităţii de a manevra aceste instrumente ar trebui să-i aşezăm, fără tăgadă, în rîndul elitelor conducătoare care au marcat peste ani destinul României, e cale lungă.

De fapt, cei trei-patru inşi care îşi imaginează că au astăzi şansa de a fi comparaţi, pînă la suprapunere, cu revoluţionarii paşoptişti, cu artizanii marelui Război de Independenţă sau cu cei ai Marii Uniri uită că, pentru a putea aspira la statutul de „elită conducătoare“, ar trebui să aibă capacitatea de a induce în rîndul maselor o stare de încredere şi speranţă care să-i legitimeze deplin şi pe termen relativ lung ca fiind salvatori de neam şi ţară.

În realitate, cu excepţia campaniilor electorale şi a cîtorva „luni de miere“ care au urmat acestor campanii, n-a existat, în anii de după '90, nici un moment în care clasa conducătoare să fie capabilă să dezmorţească naţiunea română. Pe fondul acestei apatii, generată de incapacitatea clasei politice de a anima spiritul civic, rezultatele politice pozitive, atîtea cîte au fost ele, s-au înregistrat, adeseori, din potrivеală sau contextual. E deja de notorietate că am intrat în NATO datorită poziţiei *oficiale* a României faţă de bombardarea Iugoslaviei şi nu datorită unei mari concordii naţionale faţă de bombardarea Belgradului. Şi poate că nu e cel mai bun exemplu. Mult mai potrivit ar fi să privim la ceea ce se întîmplă de ani mulţi cu marile probleme ale societăţii româneşti, precum corupţia sau cheltuirea banilor publici, pentru a înţelege eşecul auto-numitei „elite conducătoare“. Aceşti oameni care ne conduc şi-au imaginat că pot fi artizanii unor schimbări de substanţă în societatea românească. De fapt, tot ceea ce au reuşit să facă s-a redus la a prinde cîte un moment favorabil în care să împuşte francul. Nimic nou, s-ar putea spune. Sînt nenumărate exemplele din istoria noastră în care „ne-am scos“ pentru că erau ceilalţi prea ocupaţi ca să ne bage în seamă.

Cei care astăzi se imaginează „elită conducătoare“ în România consideră metoda şmecherească sau, pur şi simplu, norocoasă, amintită mai sus, un mod inteligent de a face politică. Este, probabil, calculul pe care şi-l fac şi cei care oftează din greu în faţa camerelor de luat vederi atunci

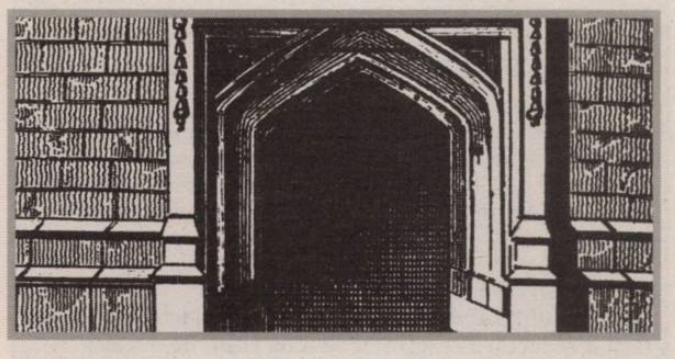

cînd vine vorba de integrarea noastră europeană. Conştienţi că n-au reuşit şi nici nu vor reuşi să creeze un curent naţional, o schimbare puternică la nivelul mentalului colectiv în legătură cu lupta împotriva corupţiei sau, la limită, măcar în ceea ce priveşte banala aruncare a hîrtiei la coş, politicienii din auto-intitulata „elită conducătoare“ îşi bat capul să găsească forme noi de şmecherie prin care să-i păcălească pe comisarii europeni, ba că a început sezonul arestărilor marilor rechini, ba că muncim cu drag şi spor pentru o Românie europeană mai curată şi mai bună.

În afară de hîrtii şi vorbe, nu producem mai nimic. Stăm şi aşteptăm să se întîmple minunea şi visăm cu ochii deschişi să vedem o adevărată elită conducătoare, capabilă să ne definească două-trei ţeluri şi să ne arate o cale de urmat. Pare că ne simţim bine, dar, de fapt, doare rău.

CINEVA CARE, PRIVIND PE GEAM, VEDE SINCERITATEA PREA LA ÎNDEMÎNĂ, LA FIRUL IERBII, PUNE CAPĂT LUCRĂRILOR LOCULUI

● Într-un vagon de metrou, o femeie vindea ciorapi. M-am gîndit imediat la cineva care ar şi cumpăra. Ajuns acasă şi întrebat de soţ (sau de soţie) „de unde ţi-ai luat ciorapii ăştia?“, ar trebui să răspundă că „din metrou“. Alternativa e să cumperi ciorapi de la piaţă. Acolo ştiu o vînzătoare cu o tarabă, care strigă fără pauză: „Am ciorapi, am dresuri, am chiloţi, am de toooateee!“. (**A. M.**)

● Într-un troleibuz, o familie standard: tatăl, mama şi doi copii, o fată şi un băiat. Fata, privind pe geam, vede ceva şi zice: „Uite, aici plătim gazele!“. Băiatul o contrazice: „Nuuu, aici plătim telefonu'!“. Iar mama pune capăt controversei: „Numai prostii vorbiţi, aici plătim cablu'!“. (**D. S.**)

● Am văzut-o şi eu, în fine (unde altundeva decît la *Dan Diaconescu Direct*, acolo unde *întotdeauna* „Urmează crima din Primăverii“?), pe Mihaela Bălănel – „sora hoţului“. Mi-a plăcut. Nu ştiu cît de sinceră e – la TV, sinceritatea ţine de cum e pusă lumina –, dar e clar că „dă bine pe sticlă“ şi trece ecranul. În seara în care-am văzut-o, două „persoane publice“ au încercat s-o demobilizeze şi demoralizeze: Christian Sabbagh, „justiţiarul“ de pe Prima TV (care a fost doar mitocan – „Ce cauţi la TV în loc să-i faci parastasul?“), şi „Mama Zina“ Dumitrescu. Aceasta i-a transmis fetei, la telefon, că şi ea, dacă era în locul aviatorului Iovan, îi făcea la fel hoţului, respectiv fratelui: îl omora. „Ştii tu, copila mea, ce li se face hoţilor în Dubai?“, a-ntrebat venerabila modistă, neuitînd să adauge: „Întîmplător, plec mîine acolo, de aia ştiu“. Evident, nici DDD, nici invitata sa nu ştiau. „Mama Zina“ a tras, dramatic, aer în piept şi a rostit, cu voluptate în voce: „Li se taie mîna cu care-au furat, după care sînt duşi în larg să-i mănînce rechinii!“. Iată o imagine demnă de „urmărire generală“: europeana dnă Dumitrescu, coafată, rujată şi manichiurată, zornăindu-şi bijuurile în timp ce taie, ca o gospodină pe masa de bucătărie, o mînă de hoţ... (**a. l. ş.**)

Cu ochii-n 3,14

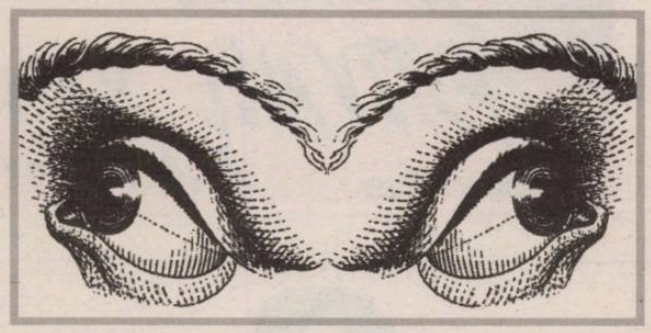

● Pentru a-i desemna pe politicienii necinstiţi, în Nigeria (vecină cu România în clasamentul corupţiei) se foloseşte calificativul „mîncăcioşi“ pentru cei care se lăcomesc la fondurile publice. Ca să evite o apropiere prea la îndemînă, unul dintre guvernatorii nigerieni a plecat în Germania să-şi facă o operaţie prin care să reducă dimensiunile imensei sale burţi. Ca efect al cooperării dintre Agenţia Naţională Anticorupţie şi Poliţia britanică, a fost arestat la întoarcere, cînd a făcut o escală la Londra. E adevărat, nu toţi graşii fură, dar nici toţi slabii nu sînt cinstiţi. (**M. B.**)

● Un foarte bun dosar apărut în *Cotidianul* din 30 octombrie priveşte integrarea europeană „de la firul ierbii“ şi se ocupă de chestiuni esenţiale, la persoana I plural, precum *ce mîncăm, cum ne educăm, cum muncim, ce respirăm, cum ne tratăm*. Dosarul se numeşte „România se integrează în Europa amănuntelor“. Pe lîngă „Europa naţiunilor“, „Europa cetăţenilor“ şi alte formule deja consacrate, expresia „Europa amănuntelor“ merită, în sfîrşit, un dram de reflecţie din partea unui popor atît de euro-entuziast ca al nostru. (**M. V.**)

● Sînt şi eu una dintre persoanele care suferă în continuare din cauza lucrărilor stradale din zona Aeroportului Otopeni, care nu se mai termină. Nu, nu am vilă în cartierul select, dar am drum pe acolo la sfîrşit de săptămînă, cînd plec la ţară. Plină de nervi din cauza traficului imposibil (fac mai bine de 90 de minute din Drumul Taberei pînă la ieşirea din Otopeni), am izbucnit în rîs văzînd înălţimea (mică) a podului. Mi-am imaginat, în cele 10 minute cît a durat trecerea pe lîngă obiectivul aflat în construcţie, că, pînă va fi dat în folosinţă, se vor mai turna două straturi de covor asfaltic. Şi atunci, cei care ar coborî din maşină ar da sigur cu capul de pod (la propriu). (**R. P.**)

● Kunjilal Malvija, un astrolog din satul Sehara din India, şi-a prezis data şi ora morţii. La termenul respectiv, mii de localnici s-au strîns la faţa locului să vadă împlinirea – plus cîteva zeci de poliţişti, atenţi ca magul să nu se sinucidă. Iată dar că Malvija n-a murit – nu pentru că n-ar fi presimţit el bine, ci pentru că (spune familia) cei prezenţi s-ar fi rugat prea tare pentru viaţa lui! Partea haioasă e alta (v. *Courrier international* nr. 782, 27 oct. a.c.): astfel de predicţii nefiind o raritate în India, s-a mai întîmplat ca unii magi să fie linşaţi de spectatorii ce s-au considerat înşelaţi de faptul că moartea tot nu venea! (**A. C.**)

ASTA ÎNSEAMNĂ (MUSAI) CĂ OAMENII DIN SATE ÎNCĂ MAI ŞTIU SĂ FIE ÎNTUNECAŢI CU BRÎNZĂ DULCE? DACĂ M-AŢI ÎNTREBA PE MINE, V-AŞ SPUNE PROMPT: NU

● Imediat ce am dat jos perdelele să le spăl, mi-a şi intrat un ecou în dormitor. Asta înseamnă că perdelele sînt ecofage? (**M. C.**)

● Îmi vedeam de treaba mea liniştit, cînd primesc un mesaj de la Connex: „Buhuuhuuuuu! Nici un Halloween fără SMS-uri, aşa că bagă-ţi prietenii în sperieţi!“. Habar nu aveam că e Halloween, dar dacă-i musai, mă execut. Deci, buhuuuhuuu, ce trebuie să fac? (**C. G.**)

● M-am uitat, timp îndelungat, la ultima emisiune de pe Prima TV cu familia Vijelie. Am vrut să mă distrez, dar am nimerit peste un Vali filantrop şi serios, care nu numai că împărţea, în carne şi oase, ajutoare sinistraţilor, ci dădea dovadă şi de profunzimi nebănuite în înţelegerea situaţiei: cînd oamenii din sate îi mulţumeau, el le răspundea să nu-i mulţumească lui, ci lui Dumnezeu. Replică pe care, chiar cu o seară înainte, o auzisem în *Pianistul* lui Polanski, vizionat pe DVD: neamţul care îl ajută pe pianist, cînd acesta îi mulţumeşte, îi răspunde identic. (**I. P.**)

● În Anglia, la Gloucester, o selecţionată de rugbişti bucureşteni a fost zdrobită cu 106-3. Un ziar local ne-a consolat: „...singurul lucru pozitiv este că nu au repetat înfrîngerea suferită cu trei ani în urmă, la Saracens, 151-0“. Englezii încă mai ştiu să surîdă feroce. Alţii, nici atît. (**R. C.**)

● Faptul că nunta primarului din sectorul 3 al Capitalei a fost dată la telejurnale demonstrează că, la noi, primarii se străduiesc să fie nu buni administratori, ci VIP-uri. Eventual, VIP-uri de sector. (**M. V.**)

● Apolodor din Damasc a construit un pod peste Dunăre; Apolodor din Constructorilor (adică un concasor de firmă galbenă pe care scria Apolodor) a dărîmat cele cîteva şandramale din jurul metroului; primul a intrat în istorie, al doilea – în gura celor cîţiva proprietari de şandrama, întunecaţi de supărare şi de praf. *Sic transit gloria mundi*. (**S. G.**)

● Cum şi-aşa era el mare amator de drumeţii, etern îndrăgostitul Anton Holban ar fi tras în week-end-uri cîte o fugă pînă la Laromet să-şi cumpere langoşi cu brînză dulce. Pentru că acolo, exact unde întoarce tramvaiul 20, se află Gogoşeria „Dania“. Dacă m-aţi întreba pe mine, v-aş spune că e locul perfect unde să începi o iubire. (**M. C.**)

● Mesaj prompt de la un telespectator al OTV-ului: „Am putea scăpa de unguri aruncîndu-le 5 găini bolnave în Covasna şi Harghita“. OTV e abrevierea – inconştient de inspirată – a cuvîntului „otravă“. (**R. C.**)

● Dacă era fată de comitet, Elena Udrea nu trebuia să demisioneze. Nu. Trebuia să divorţeze! (**a. l. ş.**)

BURSE „NEW EUROPE COLLEGE“ PENTRU ANUL UNIVERSITAR 2006-2007

„New Europe College“ anunţă concursul anual pentru *10 burse* de cercetare pe durata unui an universitar (1.10.2006 – 31.07.2007) pentru tineri cercetători/universitari români din domeniile ştiinţelor umaniste, sociale şi economice.

CONDIŢII DE PARTICIPARE:

- candidatul trebuie să fie înscris la doctorat (ultima fază a redactării tezei) sau să aibă titlul de doctor;
- se va acorda prioritate candidaţilor sub 45 ani;
- o foarte bună cunoaştere a cel puţin două din limbile străine de circulaţie internaţională.

Prin profilul său, NEC pune accentul asupra dezbaterilor inter- şi trans-disciplinare. Se încurajează proiectele care permit această deschidere, fără a pierde din rigoarea disciplinară.

CONDIŢII ALE BURSEI:

Programul bursierilor presupune prezenţa obligatorie în Bucureşti cel puţin o dată pe săptămînă. În timpul bursei, bursierii vor beneficia de un stagiu de cercetare de o lună într-unul din marile centre universitare/de cercetare din străinătate. Valoarea bursei este echivalentul în lei a 460 euro lunar, pe durata a 9 luni, plus 2.560 euro pentru stagiul de cercetare.

MODALITĂŢI DE ÎNSCRIERE ŞI TERMENE PRIVIND CONCURSUL:

Formularul de participare la concurs poate fi ridicat de la sediul Colegiului în zilele de luni-vineri, orele 10-17, sau poate fi primit prin poştă (în cazul candidaţilor din provincie). De asemenea, formularul poate fi obţinut prin e-mail sau de la adresa web *www.nec.ro*

Termenul limită de depunere a dosarului completat este 5 decembrie 2005 (inclusiv).

Relaţii suplimentare se pot obţine la tel. (021) 307.99.10 – între orele 10-17 ale fiecărei zile lucrătoare –, prin fax (021) 327.07.74 sau prin e-mail: asuter@nec.ro

Adresă: New Europe College, str. Plantelor 21, 023971 Bucureşti.

TVR CULTURAL

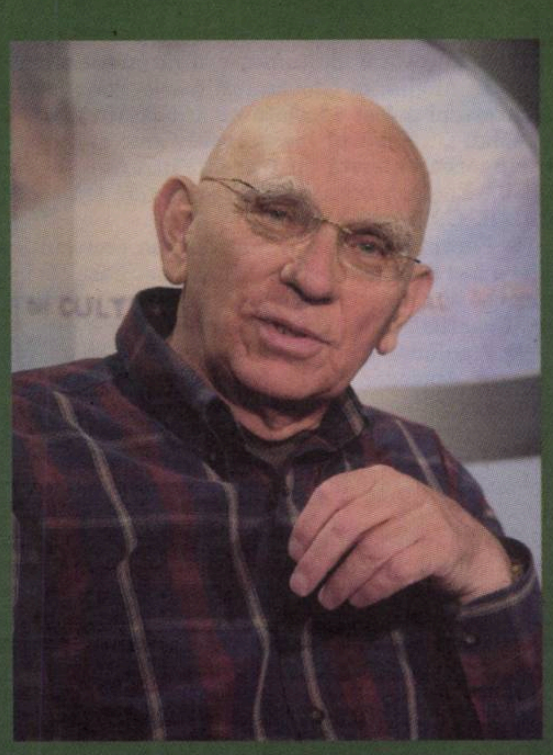

SCENA
Duminică, 20,00

Moderator: Cornel Todea
Realizator: Ruxandra Ţuchel

Emisiunea Scena, propusă și moderată de regizorul Cornel Todea, aduce în fața publicului TVR Cultural, duminică de duminică, la ora 20,00, artiști, lumea spectacolului, aspecte din culise și semnaleaza cele mai importante evenimetele teatrale ale săptămânii.

Scopul declarat al emisiunii este, pe lângă informarea publicului privind viața teatrală din România, si stârnirea interesului pentru spectacolul de teatru. Fără a aborda un limbaj elitist și specializat, Scena vă oferă întâlniri speciale cu vedete reale ale scenei și ecranului românesc.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul II, nr. **95** ● 11-17 noiembrie 2005 ● 20 + 4 pagini ● 2 lei (20.000 lei)
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

Andrei Pleşu
„Ce rămîne din CNSAS“
pagina **3**

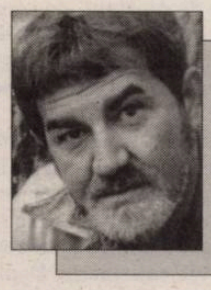

Şerban Foarţă
„Cimilitură“
pagina **6**

Europa, promotor al democraţiei
un supliment editat în colaborare cu Societatea Academică din România

Mergem pe încredere?

„Singura cale prin care poţi face un om demn de încredere este să ai încredere în el.“

HENRY STIMSON, politician american (1867-1950)

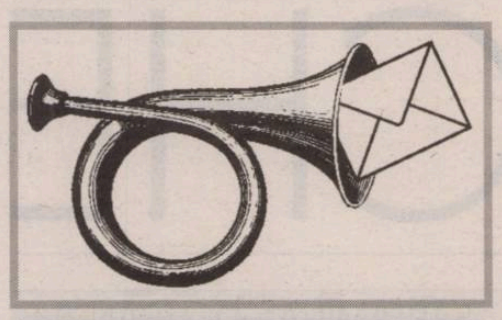

Nr. 92: *„Terorism şi democraţie“*

America – impresii de călătorie

Acum cîteva săptămîni am făcut o excursie în San Diego California acompaniindu-mi soţul la o conferinţă internaţională. A fost prima dată cînd m-am întors în Statele Unite după ce, de zece ani, trăiesc în Elveţia.

Spontan, prima impresie a străzii în Statele Unite mi-a dat impresia că-mi intră soarele în suflet. Oamenii sînt deschişi, plăcuţi, prietenoşi, te privesc în mod sincer în ochi fără teamă sau suspiciune, par oricînd gata să te ajute dacă te-ai rătăcit sau să spună spontan ceva care să-ţi aducă un zîmbet pe faţă. Îmi place să călătoresc în Statele Unite. „Da, dar ştii, sînt atît de superficiali“ – sună stereotip răspunsul europenilor de cîte ori vorbesc cu entuziasm despre americani. „Şi ce dacă?“ – răspund certăreaţă. „Nu vreau să mă mărit cu vreunul din ei! Mă bucur cîteva secunde de un zîmbet, o bună dispoziţie – mă simt bine. În Europa asta se întîlneşte mai rar.“ În comparaţie cu Statele Unite, nici Elveţia, nici România nu oferă trecătorului atîtea zîmbete spontane, o uşurinţă a existenţei, o grijă simplă, dar constantă pentru o atmosferă plăcută şi respectuoasă în spaţiul public, pe stradă, într-un hol de hotel, un magazin, un restaurant sau chiar o toaletă, cu conştiinţa că acest spaţiu depinde de fiecare din noi şi că fiecare poate profita de el. În Elveţia oamenii sînt în cea mai mare parte distanţi şi rezervaţi, evită să ţi se adreseze spontan sau să te privească în ochi. Nici în România oamenii nu fac cu uşurinţă contacte vizuale spontane şi senine. Deseori sînt frustraţi, trişti sau nervoşi şi uneori vor să o arate parcă anume pentru a strica ambianţa. În Statele Unite oamenii se salută deseori fără să se cunoască şi se tratează unii pe ceilalţi cu un soi de consideraţie şi amabilitate dezinteresată, care nu intenţionează nici să invadeze sfera privată, nici să găsească motive de bîrfă. Percep această atitudine ca un înalt grad de civilizaţie şi respect adresat omului în general şi un mod de a scoate ceva bun din clipa prezentă – aici şi acum – şi mă simt bine.

Gala finală a conferinţei a fost organizată în Sea World, un parc de distracţii în apropiere de San Diego. Spectacolul *Shamu Show* cu o dresură de balene „orca“ a reprezentat atracţia serii. Alături de cîteva mii de persoane, am privit acrobaţiile acelor minunate creaturi marine. Pe ecranul din spatele bazinului, spectacolul putea fi urmărit supradimensionat. Veselia plutea în aer, muzica suna puternic, lumea era relaxată şi bine dispusă. La un moment dat, totul s-a oprit şi, fără nici o legătură cu spectacolul, pe ecran a apărut imaginea unui hol de aeroport în care oamenii se întorceau cu toţii în aceeaşi direcţie: poarta pe care intra un grup de soldaţi americani. Privindu-i, cei din aeroport s-au ridicat în picioare şi au început să-i aplaude cu admiraţie. În bazin, balenelor li s-au înfipt steaguri americane în bot. Imaginile mărite se mişcau cu încetinitorul, însoţite de o muzică glorioasă şi, impresionate, unele persoane din public au început să aplaude. Eu nu. Eram şi eu impresionată, dar altfel. Eram dezgustată. Imaginile dictaturii în timpul căreia am trăit primii 30 de ani în România comunistă au început să-mi vină dintr-o dată în memorie. Mi-am amintit de Ceauşescu, „marele“ conducător politic care a distrus economia, a sărăcit populaţia, a interzis drepturile individuale, inclusiv libertatea de expresie, transformîndu-ne pe toţi într-un fel de şobolani speriaţi care nu îndrăzneau să-şi exprime deschis părerile cu privire la situaţia politică, de teamă să nu fie imediat închişi şi ucişi. Mi-am amintit de spectacolele megalomanice, în care steagurile fluturau, iar el era celebrat ca un erou şi în care cei din public trebuia să aplaude la ordin pentru că erau observaţi, iar dacă nu aplaudau erau pedepsiţi, în timp ce acasă sau în cercuri restrînse cu prieteni de încredere aceiaşi aplaudatori se plîngeau de dezastrul pe care „eroul“ l-a produs în ţară.

În timp ce unii aplaudau am început să strig „Buuu... Nu-mi place! Nu sînt de acord!“. Eram singură şi perfect conştientă de ridicolul situaţiei: protestam printre oameni care aplaudau. O femeie mai în vîrstă s-a întors spre mine şi a spus „poate nu vă place, doamnă, dar fiul meu este acolo“, am înghiţit în sec sfîşiată de emoţii contrare şi de-abia am găsit timp să răspund „îmi pare rău pentru dvs.“. Pe cît de repede a apărut, pe atît de repede spotul s-a terminat, iar spectacolul a continuat ca şi cînd nimic nu s-ar fi întîmplat.

Sigur, spectacolul trebuie întotdeauna să continue, dar oare cît va mai dura? Cît vor mai trebui fiii acestui popor de oameni prietenoşi şi deschişi să lupte pentru un război ale cărui motive nu au fost de fapt dovedite? Cît vor mai trebui să se lase soldaţii dezumanizaţi, pentru a ucide, a fi ucişi, a tortura sau a fi torturaţi sub influenţa drogurilor, a îndoctrinării şi a propagandei de război? Cît se vor mai prezenta ca voluntari pentru o luptă care distruge poate tot atît de mult cît fosta dictatură, fără să instaureze nici un fel de libertate şi democraţie? Cît va mai dura pînă cînd toţi americanii (plus persoane din întreaga lume care participă întîmplător la o conferinţă internaţională) vor fi obligaţi prin spoturi ca acela să aplaude şi astfel să confirme războiul, fără să fie măcar capabili să-şi exprime o altă opinie?

Alina MONDINI
Elveţia
amondini@bluewin.ch

N. red.: Doar ultima întrebare ne-a uimit: vedem zilnic mii de americani exprimînd alte opinii decît ale administraţiei Bush... Oricîte ne frămîntă, acolo nu se trăieşte „sub Ceauşescu“.

Nr. 91: Articolul lui Andrei Pleşu, „Fragmente din lumea lui Ilf şi Petrov“

Limba de lemn – o sistematizare

În articolul domnului Andrei Pleşu din nr. 91 am subliniat o frază extrem de incitantă: „Experienţa grotescă a vieţii în comunism va fi uitată (şi comunismul va redeveni periculos) cînd nu se va mai găsi nimeni care să rîdă citind asemenea pagini.“

Cu această ocazie îmi permit să aduc vorba despre „limba de lemn“ despre care s-a vorbit şi aici, şi aiurea, dar care a rămas pentru mulţi o noţiune imprecis definită şi folosită, adesea, cel puţin nepotrivit. Nu-mi propun să dau definiţii sau să teoretizez, dar folosesc prilejul pentru a recupera din sertarele mele cîteva pagini alcătuite în anul 1982 – o listă sistematizată de cuvinte şi expresii golite de conţinut, de sensul, poezia şi frumuseţea lor din cauza întrebuinţării lor abuzive în cuvîntări sau în mass-media, vocabular ce formează o parte din arsenalul limbajului de lemn.

Capitolul 1: *Entuziasm, optimism*

Pe frontispiciul, Sub genericul, Marele forum, Zeci şi zeci, Sute şi sute, Mii şi mii, Dînd expresie, Într-un glas, În gînd şi-n faptă, În cuget şi simţire, În zbor (simplu sau înaripat), Vie satisfacţie, Deplină aprobare, Înaltă apreciere, Aleasă preţuire, Caldă primire, Viu interes, Flacără vie, Abnegaţie, Adeziune, Ataşament, Devotament, Eferverscenţă, Avînt, Eroism, Crez, Climat, Consens (unanim), Elan (tineresc), Mesaj (vibrant), Omagiu (fierbinte), Prinos (de recunoştinţă), Însufleţitor, Mobilizator, Ferm, Necontenit, Neobosit, Neţărmurit, Neabătut, Înflăcărat, Incandescent, Sărbătorească (atmosferă).

Capitolul 2: *Atmosferă de muncă, seriozitate, depăşiri de plan, acţiune*

Traduce în viaţă, Aduce la îndeplinire, Se achită, Ne asumăm, Să purcedem, Cu toate forţele, Fără preget, Pe noi trepte, Să facem totul, Într-un spirit de, La cele mai înalte cote, La loc de cinste, În centrul preocupărilor, Transformări (profunde), Eforturi (susţinute), Program (amplu), Sarcini (măreţe), Înfăptuiri (măreţe), Realizări (măreţe), Prefaceri (mari), Ritmuri (înalte), Temperatură (înaltă), Foc continuu, Front larg, Noua calitate, Edificare, Devenire, Rodul (roadele), Multilateral, Impetuos, Creator, Civic, Dîrz, Bunuri materiale, Pînă la finele anului, Împliniri ale hărniciei, s-au creat condiţiile, Spirit novator. Propun ca lista să rămînă deschisă...

Capitolul 3: *Ştiinţa conducerii*

Excepţionala însemnătate teoretică şi practică, Preţioase indicaţii, Îndemnuri, Imbolduri, Chemări, Povaţă, Înţelepciune, Clarviziune, Eficienţă, Călăuză, Călăuzitor, Cîrmaci, Făurar, Făuritor, Se afirmă plenar, Amplă sinteză, Viaţa a arătat, Sub stindardul, Drum luminos, O serie de probleme, O serie de măsuri, Valenţe (noi), Caracter programatic, În lumină, Viabil, Corolar, De renume mondial.

Capitol 4: *Culmi de civilizaţie şi progres, istorie*

Arc peste timp, Vatră strămoşească, Străbuni, Moşi, Strămoşi, Pămînt (străbun), Glie (străbună), Meleaguri (străbune), De veacuri, Permanenţă, Sorgintea, Statornicie, Hotare, Neam, Plaiuri (de baladă sau de legendă), Trăinicie, Temelie, Zidiri, Menire, Ctitor, Ctitorie, Glorios, Izvor nesecat, Aceşti ani, Era, Epoca, Demnitate, Ţel, Călit (în lupte), Greu încercat, Stă de strajă, Stăpîn pe destine, Trecut (frămîntat), Viitor (luminos).

Capitolul 5: *Certitudini, dovezi*

O dată în plus, Încă o dovadă, Afirmare, Reafirmare, Confirmare, De neabătut, De nezdruncinat, De nestins, Izbînzi, Biruinţe, Justeţea, Chezăşia, Bunăstare, Echitate, Etică, Omenie, Umanism (profundul), Cu litere de aur, Noi şi noi (succese, victorii), Grijă părintească.

Capitolul 6: *Aspecte negative*

Mai sînt şi unele...

Crişan Atanasiu
Intrarea Spătarului 8
Bucureşti

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Am zîmbit la...

De la un simplu cititor

Week-end-ul trecut a fost unul lung şi plin de efort fizic, zugrăvitul nu e o povară uşoară mai ales cînd trebuie să-l termini într-un week-end.

Ca persoană profund ataşată de lucrurile dragi, încerc să colecţionez sau măcar să păstrez obiectele şi lucrurile care mă învaţă să fiu. Acest week-end laborios a cerut un sacrificiu enorm. Foile *Dilemei vechi* au fost împrăştite pe jos într-o „dezordine organizată“... trist. Mă durea sufletul să văd „portretul unei vîrste: copilul“, „seninătatea“, „turul unu, turul doi şi-ntre ele noi“ şi altele călcate în picioare sau stropite cu vopsea. Am reuşit să reconstitui stările vechi spicuind mici fragmente din articolele *Dilemei vechi* în pauzele de ţigară. Lucrurile palpabile pier, dar starea rămîne...

Long live *Dilema veche!*

Cristina POP
cristtina_p@yahoo.com

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Colegiul Noua Europă**
- **Elite culturale, elite de afaceri**

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
(redactor-şef adjunct)
Marius CHIVU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU
Cezar PAUL-BĂDESCU
Ruxandra PETRESCU
(secretar de redacţie)
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
&
Adrian CIOROIANU (redactor asociat)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Alexandru CĂLINESCU
Andrei CODRESCU
Mircea DINESCU
Şerban FOARŢĂ
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
Robert TURCESCU
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU
REPORTER:
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ
Redacţia DILEMA VECHE:
str. Şcoala Floreasca nr. 3, sector 1, Bucureşti.
Telefon: 230.51.08; **fax:** 230.51.07
e-mail: dilema@rdsnet.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată de *Dilema veche srl.*
Asociaţi: Mircea Dinescu (60%)
şi membrii redacţiei (40%)

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 12.500 de exemplare

Abonamente la *Dilema veche*

Vă puteţi abona:
- la sediul redacţiei, str. Şcoala Floreasca nr. 3, sector 1, Bucureşti;
- trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO06RNCB5010000360390001/ROL, deschis la BCR, Filiala sector 1 Bucureşti, titular Dilema veche srl, CUI 16047158, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 84 lei (840.000 lei) pentru 1 an, 44 lei (440.000 lei) pentru 6 luni, 22 lei (220.000 lei) pentru 3 luni.
Relaţii la telefon: 230.51.08; 231.35.00.

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Ce rămîne din CNSAS

Comparat cu proiectul lui Constantin Ticu Dumitrescu şi cu aşteptările societăţii civile, Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii e o caricatură. O cacealma. E drept, unii şi-au putut vedea dosarele, dar nu toţi au senzaţia că au văzut tot ce era de văzut. Lucrurile se desfăşoară în aşa fel încît nu există nici o garanţie că deţinătorii reali ai arhivelor livrează prompt şi corect ceea ce li se cere. S-au operat şi oarecari deconspirări, dar, de regulă, ele s-au făcut căznit şi arbitrar, astfel încît nici cei dezvăluiţi, nici cei „spălaţi“ nu pot fi puşi, fără ezitare, pe liste definitive. Au existat erori scandaloase, nereguli procedurale jenante, disfuncţii de organizare internă care, nu o dată, au frizat ilegalitatea. Funcţionarii de bună intenţie au obosit ori s-au îndrăgostit mai mult decît era cazul de postul lor, iar Colegiul CNSAS a evoluat spasmodic de la derută şi blegeală la ticăloşie. Oameni care, într-o lume normală, ar fi predat istorie judeţeană sau lucru manual în reţeaua unor şcoli elementare de periferie au ajuns mici vedete de conjunctură. Caractere alcătuite din mîzgă şi sulf au ajuns să se ocupe de toaleta morală a naţiei. „Bine“ cu adevărat nu au mers decît complicitatea SRI-CNSAS şi interacţiunea conspirativă dintre feluritele guvernări (şi preşedinţii) şi ramura lingău-conservatoare a Colegiului. Cei aproape patru ani pe care i-am petrecut, cu mici puseuri de naivitate, în această subterană tristă au fost anii cei mai bolnavi ai experienţei mele post-revoluţionare.

Şi totuşi, cînd tapajul steril din jurul acestei instituţii se va stinge şi cînd corifeii ei vor reveni la un legitim statut de inexistenţă, ceva se va alege, cu siguranţă, din activitatea CNSAS. Nu bîrfele jurnaliere, nu ambiţiile şi turpitudinile cîtorva caraghioşi, ci munca discretă, harnică şi preţioasă a unui grup de tineri, despre care nu se vorbeşte şi pe care şefii lor nu dau doi bani. E vorba de departamentul de cercetare, un soi de „comando“ al acribiei şi dedicaţiei profesionale, care a produs deja peste douăsprezece volume compacte de studii şi documente, precum şi o serie de articole de specialitate, apărute în publicaţii de profil. Pentru memorie şi pentru a reechilibra disproporţia dintre prestaţia lor şi nedreapta penumbră în care lucrează, îi voi numi deîndată, în ordine alfabetică: Cristina Anisescu, Florian Banu, Theodor Bărbulescu, Liviu Marius Bejenaru, Clara Cosmineanu Mareş, Iuliu Crăcană, Camelia Duică, Alina Ilinca, Nicoleta Ionescu Gură, Oana Marcu, Mirela Matiu, Silviu B. Moldovan, Elisabeta Neagoe Pleşa, Liviu Pleşa, Liviu Ţăranu. Aflaţi cu toţii în jurul vîrstei de treizeci de ani, ei au pus deja la îndemîna publicului un masiv corp de informaţii, analize şi comentarii, de natură să deconspire cu adevărat, într-o măsură nesperată, nebuloasa teroare întreţinută de Securitate. Cititorul interesat va avea, de-aici înainte, posibilitatea să afle lucruri edificatoare despre o sumedenie de subiecte ţinute, pînă mai ieri, „sub obroc“: mişcarea armată de rezistenţă anticomunistă din România, inventarul membrilor CC al PCR între 1945 şi 1989, raporturile Bisericii Ortodoxe cu dictatura comunistă, dosarele de urmărire şi procesele politice ale unor figuri importante de după război (de la generalul N. Rădescu la Nicu Steinhardt), „primăvara de la Bucureşti“ din 1964, evoluţiile economice ale României din 1936 pînă în perioada Sovrom-ului, structurile, cadrele, obiectivele şi metodele Securităţii etc. Gheorghe Onişoru a prefaţat ornamental unul sau altul din volumele amintite, pentru a beneficia, furtiv, de meritele întreprinderii. Dar Silviu Moldovan, şeful serviciului de cercetare, a fost destituit fără argumente la vedere, iar echipa a fost, o bună bucată de vreme, trimisă la munca de jos: trebuia să care dosare şi să numere file la depozitul din Popeşti-Leordeni, unde SRI-ul a acceptat, de gura lumii, să transfere cîte ceva din măruntaiele sale, într-un ritm care promite să dea satisfacţie abia generaţiilor viitoare. În felul acesta, singurii membri CNSAS care, pe termen lung, pot justifica existenţa unei instituţii altfel eşuate sînt ţinuţi în regim de provizorat, hărţuiţi, penalizaţi, umiliţi. Iar „decidenţii“ precari şi insalubri umplu ziarele cu „realizările“ lor suspecte, cu suficienţa lor „înţeleaptă“.

Peste cîteva luni, mandatul acestor decidenţi expiră. Nu-mi fac iluzii. Cei mai răi vor putea fi păstraţi sau înlocuiţi cu clone convenabile. Onişoru pretinde deja că vizitează frecvent Cotroceniul şi că are sprijinul Partidului Liberal, care, de altfel, e autorul nominalizării lui, cu şase ani în urmă. E posibil. Politica de cadre a liberalilor nu e lipsită, uneori, de gustul surprizei şi al riscului. Cît despre destinul ulterior al CNSAS-ului, el se va decide – vreau să sper – nu în funcţie de sforării şi calcule de circumstanţă, ci în funcţie de efortul cîtorva cercetători care cred în adevăr şi în tenacitatea căutării lui. Restul e carierism mărunt, şmecherie de tîrgoveţ, obrăznicie adaptativă. Adică o adunătură de figuri trecătoare, într-o trecătoare menajerie de epocă...

VOLVO
for life

cu dilema la croitor

Credeţi că scandalurile dintre cele două palate sînt alimentate de serviciile secrete care i-ar hrăni cu informaţii diferite pe preşedintele României şi pe prim-ministru?

Frumoasă întrebare, care îmi aminteşte de un tînăr amic ajuns printr-o întîmplare îngrijitor la un circ ambulant în Italia şi care mi-a povestit că, fiind plătit mizerabil, dijmuia zilnic, pentru uzul propriu, din mîncarea tigrului, o ciozvîrtă de viţel sau un pui congelat, căutînd totodată să păcălească felina cu cîte o supă de os cu zarzavaturi luate de la gura elefantului.

După cîteva săptămîni, nervozitatea patrupedelor a sporit considerabil, chestie care l-a făcut pe naivul dresor să exclame că atît elefantul, cît şi tigrul, care nu mai răspundeau ca pe vremuri la comenzi, au fost deocheaţi de român.

Dacă în zona politicului lucrurile sînt mai complicate ca la circ, dresorii nefiind chiar dresori, şi nici personajele principale nefiind dotate cu prea mulţi fildeşi, gheare sau păr, în schimb ceva e în neregulă cu meniurile servite de SRI, ca şi cu uşurinţa cu care se lasă unii deocheaţi.

Mircea DINESCU

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Somn uşor, minister!

În fiecare an al obositoarei noastre tranziţii, anunţarea subvenţiilor pentru cărţi şi reviste acordate de către Ministerul Culturii a stîrnit discuţii interminabile în lumea culturală. Irelevante, într-o bună măsură, din perspectiva *cititorilor* (pentru care, pe bună dreptate, singurul lucru relevant este dacă citesc o carte sau o revistă bună), aceste discuţii au consumat o mare cantitate de neuroni ai redactorilor şi editorilor: de ce se subvenţionează X şi nu Y, de ce editura cutare a primit mai mult decît editura cutărică etc. În timpul „Guvernului Adrian Năstase“ (parcă asta era formula oficială), spiritul afacerist mărunt şi „ideea de tun“ au pătruns şi în domeniul subvenţiilor pentru cărţi: membrii comisiei au aprobat finanţarea volumelor lor sau ale unor persoane importante din minister, reviste ilizibile ale „prietenilor“ au primit sute de milioane, în timp ce reviste bune au căpătat, de ochii lumii, o nimica toată ş.a.m.d. De-a lungul anilor, subvenţionarea culturii scrise s-a dovedit doar un mod de a împărţi sărăcia: ministerul n-a avut niciodată o strategie sau o politică limpede în acest domeniu. Noi, cei de pe margine, am privit spectacolul an de an, am comentat, iar caravana şi-a văzut de drum.

S-a întîmplat ca anul acesta să fac parte din comisia cu pricina, aşa încît am şi o perspectivă din interior. Nu voi spune cine, ce, cît şi de ce (căci lucrările comisiei sînt confidenţiale), dar nu cred că încalc principiul confidenţialităţii dacă transcriu aici impresii şi dacă exprim opinii despre „spiritul subvenţiei la români“. Un spirit ale cărui „victime colaterale“ sînt, adesea, tocmai cititorii.

În lipsa unor politici culturale coerente, editorii cer subvenţie pentru orice, doar-doar vor împuşca francul de la Stat. De exemplu, au existat cereri de subvenţie pentru cărţi de basme ori pentru poveştile lui Creangă. Or, acestea sînt cărţi care merg bine: dacă un editor nu e în stare să facă rentabilă o carte de poveşti, atunci trebuie să se lase de meserie. S-au cerut subvenţii pentru reeditări ale unor volume care zac cu zecile de exemplare prin anticariate, ceea ce arată cel puţin o necunoaştere a pieţei de către editorii cu pricina. Apoi, sumele solicitate erau uneori lipsite de orice bază şi sugerau „mersul la plesneală“, poate pică ceva: pentru un volumaş de 200 de pagini, unii editori cereau cifre uriaşe, din care se puteau scoate 4-5 cărţi. În sfîrşit, nu mi se par lipsite de relevanţă „stilistica“ şi „protocolul“ solicitărilor. Au existat cereri scrise de mînă, pe o foaie A4, şi semnate indescifrabil, prin care se solicita subvenţionarea unei reviste de cultură, ceea ce mi se pare lipsit de respect: să ai pretenţia că scoţi o revistă culturală, dar să nu fii în stare să prezinţi o cerere scrisă decent e descalificant. Mulţi dintre solicitanţii de subvenţii pentru reviste nu au pus „la dosar“ nici măcar un exemplar din produsul lor publicistic, de parcă ministerul şi comisia ar fi trebuit să ştie tot ce mişcă. (Aici e la mijloc şi o inabilitate a ministerului, care nu le pretinde de la bun început solicitanţilor o variantă-standard de dosar: stăm prost cu formularele, cultivăm inefabilul pînă şi în birocraţie). În fine, au mai existat şi cererile năstruşnice: s-au solicitat subvenţii pentru reviste de epigrame sau chiar de planorism. În postmodernitate, *totul* e cultură...

În schimb, sînt nevoit să anunţ cu regret şi în cunoştinţă de cauză că ediţiile critice sînt pe moarte: nimeni n-a cerut bani pentru aşa ceva. Şi asta într-o cultură în care şi ceea ce s-a făcut pînă acum se datorează mai degrabă unor pasiuni personale decît unor eforturi instituţionale: avem o ediţie Rebreanu pentru că Niculae Gheran s-a „încăpăţînat“ să o facă, avem cîteva volume din ediţia Blaga datorită competenţei profesorului George Gană ş.a.m.d. De editarea critică a lui Iorga nu s-a apucat nimeni, din cîte ştiu, iar despre autorii „de raftul doi“ ce să mai vorbim... *Aici* ar trebui să funcţioneze politicile culturale coerente: în loc să împartă sărăcia în felii subţiri, de subzistenţă, Ministerul Culturii ar trebui să elaboreze o strategie pe cîţiva ani care să stimuleze încheierea ediţiilor critice începute şi iniţierea altora noi, astfel încît, în timp, acest gol ruşinos al patrimoniului nostru cultural să fie umplut. Altminteri, lamentările anuale provocate de subţirimea bugetului culturii sînt sublime, nimic de zis, vorbele patetice („vom ajunge o ţară de analfabeţi“ etc., etc.) sînt şi ele utile întru calmarea nervilor, dar ar fi mult mai folositoare nişte politici culturale clare, cu obiective precise. Mă tem însă că Ministerul Culturii nu e capabil să elaboreze aşa ceva, iar din partea editorilor nu vor fi presiuni în acest sens: lumea culturală românească s-a obişnuit cu „ritualul“ tăierii anuale a tortului bugetar în felii mici, să ajungă la fiecare un pic, măcar

de gust...

Acum, comisia a decis, iar peste zările ample şi luminoase ale culturii se lasă, greu, întunericul bugetului (0,15% din PIB). Ţie, cititorule, nu-ţi rămîne decît să te afunzi în lectura unei cărţi subvenţionate. Dar să ştii că banii aprobaţi de comisie au făcut un drum lung şi greu, presărat cu hîrtii şi semnături, după cum urmează: un consilier – direcţia juridică a Ministerului Culturii – înapoi la consilier – direcţia buget-finanţe (aviz) – Ministerul Finanţelor Publice (aviz) – înapoi la ministrul Culturii (semnătură) – înapoi la direcţia buget-finanţe – iar la consilier – iar la Ministerul Finanţelor Publice – iar la ministrul Culturii (semnătură şi ordin al ministrului) – editorul solicitant de subvenţie. Lectură plăcută, cititorule! Somn uşor, minister!

ţinerea de minte

„Ce s-ar fi făcut generaţia mea de intelectuali, rămaşi fără îndrumători, fără de existenţa unor Tudor Vianu, G. Călinescu, Mihai Ralea? Am fi fost altfel sau n-am fi fost deloc. Cu micile lor compromisuri (unele erau mai măricele), au asigurat, la catedră, procesul de continuitate al culturii române, salvînd, atunci, ceea ce se mai putea salva, dînd generaţiei mele ozonul naşterii, formării şi devenirii. Repet, aici sînt «parte» şi nu un astral observator. De aceea, cred că am dreptate să privesc cu nemulţumire şi chiar indignare pe cei care se opintesc împotriva celor ce mi-au fost nu numai dascăli, ci efectiv factori luminescenţi şi îndrumători în vremuri foarte grele. Şi nu cred că sînt singurul care împărtăşesc astfel de sentimente amare şi îndurerate profund.“

(Z. Ornea, în volumul lui Daniel Cristea-Enache, *Sertarul scriitorului român*, Editura Polirom, 2005)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Apel către bicicliști

Mă urc într-un taxi, șoferul mă recunoaște de la televizor și începe să mă „prelucreze“ cu o idee auzită de la Florin Călinescu: dată fiind aglomerația din București, acolo unde există metrou, să fie desființate autobuzele și tramvaiele. „Nu-i așa că o spuneți la televizor cînd mai apăreți?!“ – mă înțeapă omul cu o privire șireată.

I-am răspuns că eu, ca pieton de ocazie și biciclist de plăcere, cred că ideea sa și a domnului Călinescu e cea mai odioasă chestie pe care am auzit-o în ultima vreme. Că oamenii au treabă sau locuiesc nu numai lîngă stațiile de metrou. Că dacă în locul unui tramvai ar intra șase mașini, asta înseamnă că trebuie să se sacrifice cam 50 de simpli muritori-pietoni pentru ca 6 șoferi să fie fericiți. Că există soluții mai bune: de ce să nu mergem toți cu metroul sau cu tramvaiul prin centru și să punem taxe usturătoare pentru circulația mașinilor în zonele aglomerate, așa cum au făcut la Londra. Ajuns în acest punct, taximetristul meu avea o expresie de genul „bă, tu vrei un cap în gură!“. Nu i-am lăsat bacșiș.

Discuția m-a făcut să mă gîndesc la clasele cu adevărat discriminate ale României: pietonii și bicicliștii. Mersul cu bicicleta e o adevărată aventură – fără benzi speciale, printre șoferi isterici. Cînd era primar, Traian Băsescu a tras două linii pe b-dul Elisabeta și a spus că aia e bandă pentru bicicliști. Cînd trec pe acolo văd mașini parcate de-a curmezișul pe acea bandă.

În Occident poți merge liniștit cu bicicleta prin orașe fără a avea sentimentul că pleci într-o aventură spațială. Parisul are 314 kilometri de alei pentru biciclete, Londra are un Ghid al orașului pe bicicletă, cu 19 trasee. În Milano se găsesc mai mult de 4700 de spații de parcare pentru biciclete, majoritatea în centrul orașului, iar Viena și-a propus ca rețeaua de trasee să depășească 800 de kilometri în 2010 (după www.mybike.ro). Astă-vară m-am plimbat două ore în Budapesta pe malul Dunării și pe lîngă mine treceau cohorte de bicicliști fericiți, pe banda lor.

Cam asta fiind starea de nervi, tocmai văd la Realitatea TV știrea că Primăria Bucureștiului a hotărît interzicerea circulației cu biclete pe mai mult de 20 de bulevarde, practic prin tot orașul. Asta după ce guvernul șoferilor buhăiți din PSD interzisese în 2003 bicicletele pe trotuare și prin parcuri. Directorul din Primărie argumenta decizia spunînd că bicicliștii sînt accidentați de mașini, așa că este spre binele lor. Totul pleca de la ideea destul de răspîndită că o parte dintre plătitorii de impozite sînt cam tîmpiți, așa că trebuie protejați de ei înșiși. Pietonii trebuie protejați de propria prostie, care îi face să ia tramvaiul cînd ar putea merge cu metroul (dacă nu s-au gîndit, nici o problemă, gîndesc șoferii pentru ei!). Bicicliștii trebuie protejați de acest obicei ciudat și periculos (dacă nu s-au gîndit, nici o problemă, se gîndește șoferul de la Primărie!). Nici gînd de ideea unei politici de dezvoltare a transportului sănătos, de limitare a celui auto care ne ucide poluînd, de făcut parcări ca să nu mai apară mașini pe trotuare. Decizia comisiei tehnice de la Primărie a fost simplă: interzicem bicicletele. Aveam eu una și mai simplă: le dăm șoferilor autorizație de vînătoare de bicicliști, că tot sînt mulți și nervoși, poate se mai relaxează (oricum, bicicliștii sînt mai enervanți decît hoții care intră noaptea în casele bogătanilor, ăia trebuie ocrotiți).

Singura parte bună este că acești bicicliști ciudați au reacționat de data asta și au organizat un prim protest (cine este curios poate vedea detalii și poze la http://xbikers.lx.ro/protest.php). Ce surpriză pentru omul de la Primărie! Amărîții ăia gîndesc, instigă televiziunile, apar prin ziare. Ordinul a fost retras și acum noi, bicicliștii, ne-am recîștigat dreptul de a ne strecura timizi pe lîngă șoferi, cînd vor mușchii lor. Sper să nu se termine aici, dacă tot ne-au enervat să facem ceva mai rău, să cerem benzi multe și amenzi pentru cei care parchează pe ele (și dacă nu merge așa, să scriem „Ilegal“ cu un spray permanent pe mașinile respective).

Sper să nu mi se spună că eu mă gîndesc la biciclete cînd românii mor de foame. Dacă gîndiți așa, nu mai citiți *Dilema veche* și căutați-l pe Călinescu să vă oblojească neuronii. M-am săturat să fiu privit ca un extraterestru cînd mă agit pentru probleme ce țin de normalitate. Adică, tu nu vrei mașină!! Parcă românii se împart definitiv în două categorii: cei cu

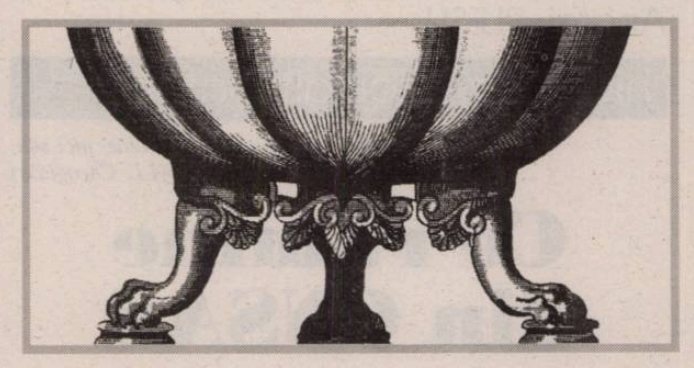

mașină și cei atît de proști încît nu și-au cumpărat mașină. Lumea valorilor postmateriale – cum se numesc ele în literatura sociologică – este încă străină majorității. Partidele ecologiste sînt anemice, dar înfloresc revistele și emisiunile prostuțe despre mașini.

Deci, dragi bicicliști și pietoni, cred că avem nevoie de un grup de interese al nostru. Altfel, șoferii care ne conduc nu doar că nu se gîndesc la noi, dar mai au și idei stupide. Eu am găsit imnul: Queen, cu „Bicycle Race“, care se termină exact așa: „I don't wanna be a candidate / For Vietnam or Watergate / 'Cos all I wanna do is / Bicycle, bicycle, bicycle / I want to ride my bicycle / I want to ride my bike / I want to ride it where I like“. (*„Nu vreau să fiu candidat / Pentru Vietnam și Watergate / Că tot ce vreau e / Bicicletă, bicicletă, bicicletă / Vreau să mă dau cu bicicleta / Vreau să mă dau cu bicla / Pe unde vreau eu.“*)

presa despre...

Un telefon și mulți bolnavi

„A apărut în ultimele zile o nuanțare a concluziilor pe marginea telefonului dat de Tăriceanu procurorului general. Dezbaterea a căpătat accente favorabile premierului. În opinia multora dintre analiști, el a devenit victima ingenuă a unei intransigențe exagerate. *Evenimentul zilei* va continua să considere apelul lui Tăriceanu un abuz (...). Intransigența de care vorbeam e perfect justificată. Nu doar de toleranța zero în fața corupției pe care ne-o cere Uniunea Europeană. Ea este, în primul rînd, intransigența cu care Tăriceanu și colegii săi au cîștigat alegerile.“ (Răzvan Ionescu, *Evenimentul zilei)*

„Asupra lui Nicolăescu s-a prăvălit o avalanșă de proteste, cel mai straniu dintre acestea venind dinspre Mircea Cinteză, coleg de partid și predecesorul său în fruntea Ministerului Sănătății. Înarmat pînă în dinți și echipat ca un cavaler medieval gata pentru cruciadă, Nicolăescu s-ar putea să descopere că nu e decît un crupier aflat în fața unei rulete măsluite. Lovit din toate părțile de feudalii sistemului, Nicolăescu ar putea fi doborît și constrîns să șoptească «les jeux sont faits, rien ne va plus». În mod suspect, Nicolăescu nu mai este invitat în dezbaterile televizate privind reforma Sănătății. Sînt în schimb extrem de mediatizați contestatarii acesteia (...).

Se știe însă că în sistemul medical există multe nemulțumiri mocnite. Mă refer la somități ale medicinei românești ținute la distanță de baronii sistemului. În contextul unei dezbateri publice în desfășurare, refuzul acestora de a intra în dialog reprezintă un gest de o lașitate flagrantă. De reacția publică și tranșantă a acestor personalități deocamdată amuțite depinde în mare măsură succesul reformei lui Nicolăescu. Lăsat singur și privat de susținerea lumii bune a medicinei autohtone, ministrul Nicolăescu s-ar putea trezi că spada lui va ajunge o biată sabie de lemn cu care, în cazul ideal, ar face cîteva victime doar printre morile de vînt.“ (Radu Călin Cristea, *Averea)*

(C. G.)

Lucian MÎNDRUȚĂ

talon de participare

Forma și fundul

Două servicii se bat pe piața formării omului: învățămîntul și chirurgia estetică. Primul vine cu o ofertă complicată, care cere ani de efort și nu garantează în nici un fel banii și gloria. Al doilea rezolvă repede dilema formației (umanistă sau tehnică, artistică sau economică) și propune, pur și simplu, forma irezistibilă. Forma care atrage priviri și aproape că garantează cariere.

Între ele două, învățămîntul e cu mult mai prost plătit și e firesc să fie așa: în epoca multimedia, piața cere de la absolvenți spectacol vizual, pentru care învățămîntul, obișnuit cu mate, bio, fizică și chimie, nu te pregătește în nici un fel. Profesorii nu dețin decît înțelepciunea adunată în ultimii 5.000 de ani de știință. Pe lîngă ea, o coapsă produsă de evoluția naturală în ultimele 2 milioane are cel puțin avantajul vechimii. Poate și de aceea nu există nici un *show* cu profesori de matematică, în schimb sînt o mie la care se fac angajări în corpul de balet. E o chestie de cine a venit primul pe piață.

Din aceste specificități se trage și condiția lucrătorilor în domeniu. Dacă învățămîntul se distinge prin aceea că își pregătește cadrele, în ani de privațiuni, pentru expediții în deșertul Gobi, chirurgia estetică e o meserie suculentă – din care contul în bancă al doctorului își trage o sevă plină de vigoare, cam la fel ca motorul de Porsche 911.

Dar destul cu generalitățile. Să intrăm în subiect: o națiune de chiulangii a sărbătorit săptămîna asta greva profesorilor. Elevii s-au bucurat. Politicienii s-au făcut preocupați. Poporul s-a uitat cu condescendență la dascălii ăștia, care i-au spus că nu e bun de nimic și care, uite, și-au luat pedeapsa cuvenită pentru sinceritate.

De fapt, toată tevatura asta ne duce pe o direcție greșită. Premisa de la care pornim e aceea că e nevoie de școli prin care să treacă toată lumea. Nimic mai eronat: nu doar că nu e nevoie, dar nici nu e recomandabil. Sute de mii de elevi se chinuie să-i păcălească pe profesori că au înțeles ceva, din clasa I pînă într-a XII-a. Profesorii se fac că se lasă țepuiți. Evident, la capătul procesului avem niște oameni obosiți, între care transferul de informație e aproape nul. Loazele se aleg din toată chestia asta cu convingerea că poți să te descurci toată viața înșelînd pe unul și pe altul. Iar profesorii se simt an de an mai inutili. E la fel ca în minerit: cărbunele e scos din mină cheltuind mai multă energie decît va produce el, prin ardere.

De aceea, propunerea mea e simplă: să procedăm la fel ca în industria extractivă. Să închidem școlile falimentare, care scot pe bandă rulantă creiere sterile. Să încurajăm dascălii să se reorienteze profesional, în servicii și industrie. Și să-i lăsăm pe elevii bucuroși de grevă să se bucure la nesfîrșit, sau măcar pînă la pensie. Pe care oricum n-o să aibă cine-o plăti...

Cu banii astfel economisiți am putea încuraja dezvoltarea chirurgiei estetice, inclusiv prin programe naționale. Am putea umfla cu silicon zeci de mii de buze, corecta sute de mii de nasuri strîmbe, subția milioane de burți și re-aranja toți sînii de pe teritoriul țării. Gratuit, pe bune – am făcut eu calculul! Nu doar că am merge cu mai multă plăcere pe stradă vara, dar ar dispărea poate și aerul de disperare pe care îl găsești în privirile fiecărui al doilea trecător. Și care spune, cui stă să-l analizeze, un lucru teribil de simplu: „am învățat 20 de ani și-acum nu-mi pot cumpăra pantofi făcuți de un tăntălău în Italia!“

De fapt, chiar tristețea asta se poate rezolva chirurgical, în lipsă de alte soluții de guvernare. Și anume, printr-un implant de zîmbet, care să țină colțurile gurii în sus și dinții dezveliți perpetuu. Zîmbetul acesta n-ar fi cu nimic mai artificial decît cel al politicienilor noștri și ne-ar aduce, măcar la nivelul aparențelor, la nivelul lor. În plus, nimeni nu poate opri năvala investițiilor străine într-o țară fericită... Așa că să ne vedem cu bine, după anestezie!

P.S. Mulțumesc postului Discovery Science, ale cărui documentare mi-au sugerat această soluție estetico-patriotică.

www.polirom.ro

- Norman Manea **Anii de ucenicie ai lui August Prostul**
- Paul Cernat, Ion Manolescu, Angelo Mitchievici, Ioan Stanomir **Explorări în comunismul românesc (vol. al II-lea)**
- Hari Kunzru **Virusul**
- P.G. Wodehouse **Un Pelican la Castelul Blandings**

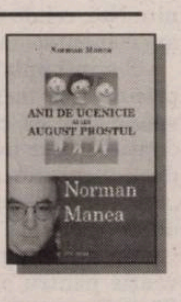

Suplimentul CULTURA

Un săptămînal realizat în colaborare cu *Ziarul de Iași*

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Violenţa de noapte

Poliţia, presa, miniştrii, preşedintele numără maşinile incendiate, răniţii, arestările, victimele: bărbatul omorît în bătaie sub ochii familiei, femeia în fotoliu rulant care nu a putut să fugă suficient de repede din autobuzul incendiat şi a fost internată cu arsuri de gradul doi şi trei. Periferiile Parisului sînt în flăcări, de la Clichy-sous-Bois (unde doi adolescenţi au murit electrocutaţi fugind de ceea ce li s-a părut a fi o razie a poliţiei), dezordinile au cuprins şi alte cartiere din preajma capitalei şi s-au răspîndit şi în provincie: sînt incidente la Toulouse şi Marsilia, la Lyon şi la Nisa. Bandele de tineri vandalizează tot ce întîlnesc în cale, poliţia dă senzaţia că e neputincioasă, că nu poate face faţă violenţei. Sînt nopţi cînd numărul incidentelor scade, pentru ca apoi să urmeze o reluare în forţă a atacurilor împotriva proprietăţii, a însemnelor ordinii de stat şi a oamenilor, civili sau militari, care vor s-o apere. Nu lipsesc profeţii: ei susţin că de fapt asistăm la faza europeană a războiului declanşat de Islam împotriva civilizaţiei creştine.

Pînă la starea de urgenţă, clasa politică e mai preocupată de propriile rivalităţi şi conflicte decît de calmarea situaţiei. Din opoziţie, stînga îi reproşează ministrului de Interne, Nicolas Sarkozy, că a desfiinţat practic poliţia de proximitate, inventată de socialişti pentru prevenirea unor asemenea conflicte. Ar fi putut, dar n-a făcut-o – răspunde Sarkozy care consideră că politica poliţiei de proximitate a fost „angelică şi catastrofală". Pe de altă parte, în propria tabără, relaţiile lui Sarkozy cu preşedintele Chirac sînt tensionate, el e văzut ca un rival al prim-ministrului Villepin, într-o eventuală candidatură a dreptei la preşedinţie.

Privită retrospectiv, criza declanşată de un fapt bun să rămînă în interiorul ziarelor a avut semne premonitorii. În „zonele sensibile" – cartiere populate deja de a treia generaţie de imigranţi – incendierea maşinilor durează de 15 ani. Şomajul şi delincvenţa au cifre mult mai ridicate decît media naţională. Politica franceză de integrare republicană (egalitate în faţa legii, descurajarea oricăror tentative de marcare a deosebirilor religioase sau de altă natură) a ratat în faţa dificultăţilor economice resimţite diferit de membrii colectivităţilor diferite. Bandele de astăzi nu sînt alcătuite majoritar din imigranţi de dată recentă fără acte, ci de copiii şi nepoţii imigranţilor magrebini şi africani din anii '60, produs al unei istorii coloniale şi veniţi în Hexagon cînd economia în expansiune părea că poate absorbi un număr nelimitat de braţe de muncă. Mulţi au dobîndit atunci cetăţenia franceză, altora nu li s-a părut important, dar conform legilor franceze, copiii lor sînt francezi, au făcut şcoală franţuzească, au beneficiat de legile de protecţie socială din Franţa. Acum sînt nemulţumiţi, se consideră victime ale discriminării: „sîntem francezi, dar comparaţi cu francezii, ne simţim străini" – spune fiul unui bărbat din Mali şi al unei franţuzoaice. Revolta declanşată în Franţa nu are un caracter religios: „mulţi dintre băieţii ăştia nu sînt mai musulmani decît sînt creştini francezii" – spune Christophe Bertossi de la Institutul de Relaţii Internaţionale din Paris. Imamii cu autoritate se grăbesc să se desolidarizeze de bandele de delincvenţi, ei cheamă la calm şi la respectarea ordinii, conştienţi că vor fi consideraţi vinovaţi de ceea ce se întîmplă de două săptămîni pe străzi.

Într-un articol apărut la un an după asasinarea în Olanda a lui Theo Van Gogh, Francis Fukuyama avansează ipoteza radicalizării Islamului european, tocmai ca o consecinţă a faptului că tinerii au fost îndepărtaţi de cultura părinţilor lor, dar n-au fost acceptaţi în societatea în care au venit. În timp ce oficialii europeni pledează pentru o identitate post-naţională deschisă şi tolerantă, olandezii, nemţii, francezii sînt din ce în ce mai concentraţi pe necesitatea definirii unei noi identităţi naţionale, inaccesibilă celor veniţi de aiurea, acum sau mai de mult. Reacţia la evenimentele de acum din Franţa se va materializa, probabil, prin creşterea procentelor partidelor extremiste.

Am citit cu atenţie, detaliată pe ore, descrierea incidentelor de la Paris. Seara încep incendiile, noaptea – luptele cu poliţia, după-amiază – reacţia oficială a autorităţilor. Din depărtare, e greu de spus ce se întîmplă ziua.

globul cubic

Contra cronometru

Lupta viciului cu virtutea nu are un învingător clar nici în ţările cu o democraţie consolidată: virtutea are de partea ei statul cu constrîngerile lui legale, viciul se bucură de tradiţie şi de popularitate. În Marea Britanie, Guvernul laburist al lui Tony Blair doreşte să-şi exerseze „influenţa civilizatoare" printr-o lege interzicînd consumul băuturilor alcoolice în mijloacele de transport în comun. Poliţia e bucuroasă că în sfîrşit se face ceva pentru a lichida obiceiul *„binge drinking"* (s-ar putea zice „beţivăneala"), consumul metodic de băutură cu unicul scop de a te îmbăta. Legea îşi propune să lichideze dezordinea provocată de tinerii beţivi, dar penalizează şi majoritatea pasagerilor, pe cei care, călătorind, doresc să-şi însoţească prînzul sau cina cu un pahar de băutură. Opoziţia conservatoare şi liberal-democrată denunţă un guvern obsedat de „dorinţa de a interzice" şi de voinţa de a instaura „statul-doică". Nimeni nu contestă gravitatea problemei. Presa arată feţele urîte ale beţiei de sîmbătă seara: bătăile, imaginile cu tineri şi tinere prăbuşiţi pe trotuare. Fiecare a doua infracţiune penală are drept cauză alcoolul. Noaptea, tot băutura motivează şapte internări în spital din zece. Conform ziarului *Le Monde* (1 noiembrie 2005), 48% dintre bărbaţi şi 31% dintre femei între 19 şi 24 de ani au recunoscut că au fost de cel puţin două ori complet beţi în ultimele douăsprezece luni. Stricăciunile provocate de beţivi se cifrează anual la 30 de miliarde de euro. Poliţia nu a stat doar să se uite: sînt pedepsite cu o amendă de pînă la 115 euro bătaia în public, urinatul în pragul unei case sau voma pe stradă.

Dar viitoarele măsuri restrictive sînt însoţite şi de o relaxare: începînd cu 24 noiembrie, pub-urile, acum obligate să închidă la 11 noaptea, vor putea rămîne deschise 24 de ore din 24. Tony Blair speră ca astfel să pună capăt scandalurilor provocate de „băutura contra cronometru": cînd se apropie ora închiderii, la ultima comandă, oamenii se aprovizionează cu mai mult decît pot duce. Între imaginea englezului cu care operăm noi, a bărbaţilor sobri, cu un umor subtil, stimulat din cînd în cînd de alcool, şi cea cu care luptă autorităţile britanice pare a fi o mare diferenţă. **(M. B.)**

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Ce poate fi România? (II)

O *putere* se exprimă în termeni militari sau economici. Nu există nici o putere politică dacă nu are în spate fie o forţă militară masivă, fie o economie cu impact internaţional. O raţiune simplă ne spune că una presupune pe cealaltă. În fond, lecţia majoră pe care o dă războiul rece în întregul său este că lupta politică a fost cîştigată de acea super-armată care a fost susţinută de o super-economie. O super-armată care stă pe o economie falimentară şi utopică, nu rezistă competiţiei militare. Reagan a avut o intuiţie genială: cursa înarmărilor înseamnă, de fapt, o competiţie economică. Nu armata este principalul purtător de efort într-o cursă a înarmărilor, ci economia. Încrederea totală a lui Reagan în superioritatea capitalismului în faţa economiei planificate l-a făcut să provoace URSS la o cursă despre care multă vreme Moscova a crezut că e militară. Măcar din raţiuni ideologice, sovieticii nu puteau să nu accepte provocarea. Ceea ce ei nu ştiau şi Reagan ştia, desigur, era că la capătul acestei curse a înarmărilor rînjeşte fatal falimentul economiei socialiste. Cursa înarmărilor din anii '80 nu a fost altceva decît o cursă a economiilor. Un sistem de tratate şi o logică naturală de funcţionare a lumii bipolare asigurau, deja, că cei doi mari nu vor apela la arme nucleare unul împotriva celuilalt. În aceste condiţii, dezvoltarea armamentului şi, prin urmare, competitivitatea complexelor militar-industriale din SUA şi URSS deveniseră un scop în sine. Nu are rost să mai insist, e clar pentru toată lumea că economia noastră nu ne poate oferi temeiul asumării rolului de *putere*.

Însă lumea nu arată întotdeauna logic. Există puteri militare care au în spate economii disproporţionat de slabe. Rusia e un exemplu, dar şi India, Iranul sau Egiptul – Coreea de Nord ar fi exemplul extrem. Remarcăm că această categorie este reprezentată de ţări care impresionează demografic, care pot acoperi un eventual deficit de tehnologie militară prin mase impresionante de soldaţi şi tehnică convenţională.

Cu 22 de milioane de locuitori, împărtăşind filozofia militară NATO şi aşezată fiind într-un spaţiu geo-strategic în care există Rusia, Turcia şi Ucraina – e greu de crezut că România poate fi vreodată recunoscută ca o *putere*.

Prin urmare, singura variantă plauzibilă pentru noi este rolul de *nucă tare*. România poate şi trebuie să devină un actor principial, renumit pentru consecvenţa cu care îşi urmăreşte principiile.

Într-un fel, aşa sînt ţările din Europa de Nord. Reacţiile lor, coerenţa lor, seriozitatea lor trebuie să ne fie un model. Veţi spune că nu înseamnă prea mult? Totuşi, statele din nordul continentului şi-au realizat 100% programul politic regional în ultimii 15 ani. Întîi, au întemeiat un tip de parteneriat care întrece cu mult, în profunzime şi eficienţă, orice alte colaborări regionale din lume. Apoi, au dorit Letonia, Lituania şi Estonia în NATO şi UE – un vis nebun pentru mulţi strategi ai anilor '90 şi iată, mai repede decît credea oricine, au adus aceste trei foste republici sovietice în spaţiul de securitate şi democraţie occidental. Acum, nordicii doresc o aşezare pe baze competitive a UE şi, iată, au găsit un partener în Tony Blair. Viziunea nordică – nu am dubii – se va impune în cele din urmă, pentru că o Europă lărgită nu poate funcţiona ca o imensă birocraţie producătoare de protecţie economică şi socială care exercită autoritate asupra unor birocraţii mai mici care produc acelaşi lucru. Cum au ajuns nordicii aici? Devenind o *nucă tare*.

Un asemenea profil se construieşte în timp nu foarte îndelungat (memoria relaţiilor internaţionale contemporane este surprinzător de dispusă la schimbări) şi numai prin urmărirea cu consecvenţă, indiferent de conjuncturi, a unor principii. În relaţiile internaţionale, există o accepţiune largă a termenului „principii". Principii sînt şi cele din Carta ONU, principii sînt şi cele morale, tot principiile stau la baza pragmatismului şi tot din principii sînt alcătuite şi ideologiile. Pe la sfîrşitul anilor '70, cîţiva politruci de la „Ştefan Gheorghiu" s-au întîlnit cu un grup de profesori şi experţi englezi. Ai noştri au abordat tema principiilor de politică externă, la modă pe atunci, şi au enunţat ca pe apă principiile politicii externe a Republicii Socialiste România: pace, neamestecul în treburile interne, autodeterminare ş.c.l., aşteptînd apoi să audă principiile pe care le urmează politica externă a Londrei. Englezii, uşor derutaţi de retorica bogată a reseriştilor, au spus că pentru Marea Britanie există un singur principiu de politică externă: interesul Marii Britanii.

Cînd vorbesc despre principii, mă refer la principii politice pe care să le urmăm cu devoţiunea cu care oamenii cinstiţi urmează principiile morale. Prin asta, principiile politice se

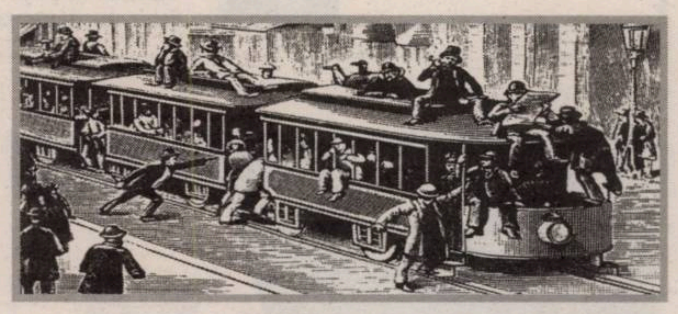

moralizează. De pildă, principiul libertăţii: facem sau nu facem ceva după cum acea acţiune contribuie sau nu la dezvoltarea libertăţii. Sau principiul adevărului: cu puterea noastră de analiză, ne poziţionăm activ şi consecvent de partea adevărului. Sau principiul fidelităţii: ne alegem un model politic (o Uniune Europeană ideală, să zicem) şi nu facem decît ceea ce duce la realizarea acestui model. Oricare dintre aceste principii, care se pot şi combina între ele, sau altele, asumate cu credinţă, pot face din România o prezenţă internaţională cu greutate, cu care se ştie că nu e loc de glumă şi pe care lumea o va respecta. O *nucă tare*.

ready made

„Volumul se poate trimete:
Prin cel mai bătrîn, care ar fi Onciul,
prin cel mai tînăr, care ar fi Pârvan,
prin cel mai bărbos, care aş fi eu,
prin cel mai spîn, care ar fi Lapedatu,
prin cel mai gras, care ar fi Murgoci,
prin cel mai prieten al lui, care eşti tu,
prin cel mai blond, care ar fi Iancu,
prin cel mai departe, care ar fi Bunea,
prin cel mai sfios, care ar fi Sîrbu,
prin cel mai obraznic, care ar fi Tanoviceanu,
prin cel mai chipeş, care ar fi Popovici,
prin cel mai şi mai gras, care ar fi Lugoşianu."

(N. Iorga, în *Scrisori către Ioan Bianu*, vol. II, Editura Minerva, 1975)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Cimilitură

I-atîrnă cîrpe roşii de fiecare
creangă aşijderi unui arbore
de cult.

La gîtu-i de girafă, o ieftină
talangă face, în zori şi la chindii,
tumult...

Poţi s-o dobori cu-o bardă,-n-
tr-o doară, sau cu-o rangă, în
văzu-a toată lumea sau ocult.

Sînt cărţi care te-nvaţă meto-
da,-n limba francă, – nu căuta-n
depozit, ci pe pult.

Poţi să le vezi uitate, din
cînd în cînd, pe-o bancă: au foi
volante ca frunzişul smult.

În rest, dacă eşti clopot, să
nu scoţi nici un dangăt: fii
bronz placid, precaut şi adult.

Gîngăniile strivite-n ceaslovul
lui Ion Creangă, s-au făcut litere
de mult.

De mult.

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Euro-(par)lamentări

Sentimentul neromânesc al *banlieu*-ului

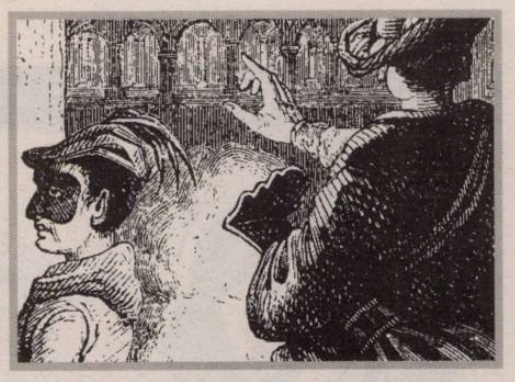

Dle Văcăroiu, recitesc şi nu-mi vine să cred: această a 7-a epistolă pe care v-o trimit din cele străinătăţi riscă să fie cea mai optimistă dintre toate.

Iată dar cum a început totul. Se face că la începutul acestei săptămîni eram într-o sală a Parlamentului European şi, pierdut o clipă în gîndurile-mi repede alergătoare, priveam pe pereţi. Cînd colo, pe pereţi, ce să vezi? Nu stucaturi, briz-brizuri, vitralii, marmură verde şi imaginea mov a dlui Funar – ca în Senatul pe care-l păstoriţi (reiau rugămintea: în caz că..., nu uitaţi să-mi spuneţi etc.). Aici, la Bruxelles, pe toţi pereţii, de jur-împrejur, sînt dispuse cabinele translatorilor (20-30 de cuşti de sticlă). În cele ce lucrează sînt cîte 2-3 tălmaci. Un mini-Turn Babel cu microfoane şi căşti, care le permite celor din sală să vorbească pe limba lor, în speranţa că-s mai convingători. Totdeauna am fost de părere că Babelul începe acolo unde se opreşte înţelegerea fiecăruia – şi uite confirmarea (îmi spuneam eu). Limba română încă n-a prins nici o cuşcă – dar o va face, dacă-i păcălim în 2007. Cum? Nu vă place exprimarea mea? Staţi uşor, nu e ce credeţi! Doream să spun că noi, românii, nici în 2007 nu vom avea nevoie de translator, ştim franceza din tradiţie, engleza de pe *www.*, italiana din fotbal, spaniola de pe Acasă ş.a.m.d.

Şi deodată, cum priveam la vorbăreţii din celulele de sticlă, cum mîngîiam eu exemplarul matinal din *Le Figaro* (ziar ce şi-a schimbat macheta pe la începutul lunii trecute) şi pe cel de amiază din *Le Monde* (care s-a schimbat la faţă odată cu ediţia datată 8 noiembrie), cum priveam eu la titlurile catastrofale de pe primele lor pagini, numai ce m-a izbit un tsunami de optimism. Dle Văcăroiu, fac pariu cu dvs. că vom fi, nu peste multă vreme, martorii celei mai radicale schimbări de imagine pe care România a trăit-o în ultimii 70 de ani. Şi încă una – ţineţi-vă bine de scaun! – în sens pozitiv.

Ca să mă înţelegeţi mai bine, trebuie să vă spun că am întîlnit aici români care fac o treabă excelentă. Ştiu că v-am povestit, tot aici, despre o gitană care-ntinde mîna-n buza Parlamentului UE; din fericire, nu e singura vorbitoare de română din perimetru. Presimt că o vreme problema romilor central-europeni va intra într-un con de umbră; Occidentul tinde să fie foarte încălzit (înţelegeţi ce vreau să spun) de rebeliunea magrebină, aşa că...

Focul aprins de magrebieni, dle Văcăroiu, încălzeşte buzunare româneşti!

Aşadar, am cunoscut la Bruxelles, pur întîmplător, doi zidari, un informatician şi un stomatolog – români. Nu mi-a fost dat, în ultima vreme, să întîlnesc oameni mai zîmbitori şi mai *bine în pielea lor,* cum se spune. Muncesc cu acte şi iau între 40 şi 80% din cît cere un belgian cu calificare similară. Şefii îi simpatizează, colegii mai bombăne, dar îi înţeleg, treaba merge, banii intră în bancă şi o parte ajung în România, familia de-acolo e mulţumită.

Ei bine, dle Văcăroiu, ceea ce ne paşte este acest tip de rescriere a legendei noastre. Cerşetorul, şmanglitorul sau aurolacul români au fost aici (ca imagine) marfă de import numai cît efigiile lor spălăcite n-au pus în pericol slujbele occidentalilor de rînd. Cîtă vreme ne vedeau (cenuşii, bezmetici, îmbătrîniţi prematur, fără dinţi între gingii sau cu punga la gură) pe vreun ecran TV mai era cum mai era. Acum încep să vadă şi altceva: ne văd tineri, comunicativi, repede integrabili, nu foarte pretenţioşi, rentabili la un preţ sub nivelul pieţei, cu viză în paşaport, cu cruce la gît, cu haine şi moravuri europene. Cum s-ar spune, dle Văcăroiu, o parte din această Românie de azi intră în competiţie cu acest Occident, la el acasă. După 2007, acolo unde instalatorul polonez mănîncă o pîine vor mai veni stomatologul român şi inginerul bulgar.

Ce observ eu, grăbit şi nesistematic, este că românii ajunşi aici cu acte nu trăiesc şi nici nu dezvoltă complexele periferiei. În viitorul previzibil ei nu vor arde maşini şi nici nu se vor bate, noaptea, cu *flic*-ii. A nu se înţelege, dle Văcăroiu, că asta ne va face brusc mai iubiţi. Nu. Dacă mîine s-ar face un referendum în Occident cu privire la soarta noastră în UE, fiţi sigur că noi şi bulgarii am mai sta ceva pe margine. Dar nu. Va fi o decizie politică, luată de parlamentele lor. Pînă acum, vreme de zeci (sute?) de ani, occidentalul de rînd, om de treabă, ne-a compătimit. Eram departe unii de alţii. În ochii esticilor, vesticii erau o noţiune şi cam atît – şi reciproca. În curînd, compătimirea va face loc concurenţei.

Acuma, deh, rămîne să ne hotărîm noi dacă reţinerea din teama de concurenţă (pe care o vom cunoaşte) este preferabilă reţinerii din compasiune (pe care am tot cunoscut-o). Eu aş zice că este.

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Bunul-simţ în instanţă (1)

Prin 1996, Anglia a fost încercată de un mic scandal, care a-mpins un subiect juridic pe prima pagină. Un student de la Oxford (Cambridge?) era acuzat că şi-ar fi abuzat sexual o colegă, după o petrecere cu mult *single malt* de producţie scoţiană. Dar iată un rezumat al situaţiei, amuzantă atîta timp cît nu eşti în pielea lui Donellan (dacă-mi amintesc bine). La un colegiu din Oxbridge, studenţii de ambe sexe se-adunaseră la o discuţie, un dans, un pahar. Pe parcurs, priorităţile s-au schimbat şi lumea s-a cam ameţit. După stingere, pe la 3 noaptea, tînăra Fiona a ieşit goală puşcă pe culoare, ţipînd în gura mare că a fost violată de Donellan. Nu ştia cum ajunsese în dormitorul lui, dar se trezise în acelaşi pat cu el, în costumele purtate odinioară de Adam şi Eva. Grav! Junele risca să fie eliminat din facultate, ca să nu mai vorbesc de consecinţele penale. Chiar dacă nu avusese loc un viol, bărbatul era (natural, nu?) vinovat de atentat la pudoare, hărţuire sexuală. Rămînea totuşi portiţa concilierii, pe care tînăra ar fi acceptat-o, dacă era însoţită de un cec de 100.000 de lire. Donellan Senior avea bani.

Neştiindu-se vinovat, juniorul a decis să lupte. În pofida primelor indicii şi a curentului de gîndire ce voia ca Fiona să aibă dreptate cu orice preţ. *Guardian* şi *Independent* au înfierat moravurile decăzute ale tinerilor de azi, depravarea bărbaţilor şi desconsiderarea femeilor cu aspiraţii academice. Feministele jubilau. Se prognoza un „proces al secolului" care va redefini morala civilizaţiei britanice, pe urmele mult mai avansatei corectitudini politice americane. Avocata acuzării îşi comandase deja elicopter.

Numai că ancheta a făcut cîteva descoperiri dezarmante: hainele Fionei fuseseră găsite în alt dormitor, nu la Donellan; în acea seară avusese deja două contacte cu alţi colegi, care recunoscuseră; în ultimele trei luni avusese apropieri similare cu doi profesori; era cunoscută pentru că-şi pierdea capul la băutură; în fine, Donellan avea faima de bleg. Şi altele. Scenariul cel mai plauzibil era că, epuizată de eforturile sexuale şi bahice, Fiona se autocazase nudă la tocilarul cu bani. Argumentele acuzării au căzut, Donellan a răsuflat uşurat, iar judecătorul de la Old Bailey a putut da un verdict generator de jurisprudenţă – chiar dacă ar fi avut loc un act sexual, el nu poate fi considerat viol dacă femeia se oferise goală partenerului. Un precedent exista încă din secolul XIV, dar activiştii stîngii moraliste forţaseră o reevaluare. Corectitudinea politică primise însă un croşeu de dreapta. Reacţia populară a fost că, iată, justiţia britanică acţionează în spiritul bunului-simţ, că aberaţiile americane, care fac ca oamenii să nu se mai poată privi în ochi de teama proceselor, au fost evitate. Reţineţi accentul pus pe bunul-simţ.

Presupun că toţi sperăm ca legile să răspundă bunului-simţ. Că vinovaţii sînt pedepsiţi, că ce-i al tău e doar al tău, că un contract trebuie respectat etc. Anii din urmă au produs şi situaţii unde, prin tăierea artificială a firului în patru, bunul-simţ e pus la-ncercare – clonarea, homosexualitatea, discriminările. La aceste limite, lucrurile sînt încă fluide, se mai discută. Deocamdată, România e departe de ele. Nu pentru că la noi ar domni un imbatabil bun-simţ, ci pentru că, pur şi simplu, noi nu avem un astfel de principiu. Chiar dacă invocăm gena comunistă sau justiţia bazată pe legi prescriptive (şi nu pe jurisdicţie), asta nu ne rezolvă dramele. Multe din ele din domeniul proprietăţii. Sau absurdul proces care continuă să treneze, deşi e cît se poate de contrar bunului-simţ. Un infractor pătrunde prin efracţie într-o casă, e surprins de proprietar şi împuşcat. E simplu? Nu! Spărgătorul are un vast cazier şi în casă ascundea obiecte furate dintr-un anume cartier. Aşa e clar? Nu! Familia mortului vrea bani şi sancţionarea păgubitului, care, în loc să-i ofere hoţului cafea şi fursecuri, i-a întrerupt autoritar cariera. De ce nu sînt inhibate astfel de procese încă din faşă? Unii ar zice că din respect pentru viaţa umană şi din bun-simţ. Eu zic că din lipsa lor.

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Andrei CODRESCU
www.codrescu.com
www.corpse.org

scrisoare din New Orleans

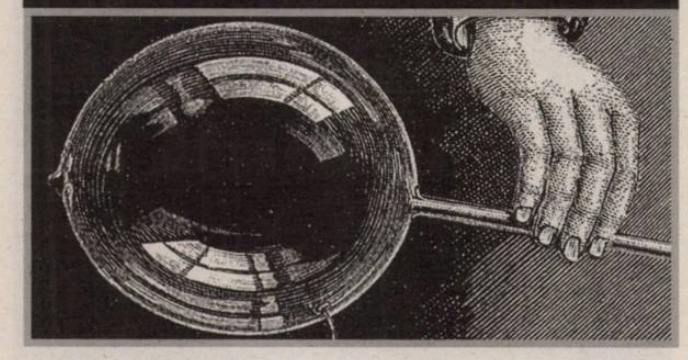

Cum să-ţi găseşti o peşteră pe măsură

Am auzit că unii călugări tibetani meditează în peşteri ani la rînd şi, cînd sînt gata de ducă, încetează să mai mănînce şi se sting în linişte, lăsînd în urmă propriile forme mumificate, în poziţie de lotus. Mie îmi sună bine. Ne-am uitat la peşterile din Arkansas şi Missouri, „statele peşterilor", şi am găsit peşteri restaurante, peşteri cu cinematografe *drive-through*, peşteri vizitabile şi peşteri în care unii aşteaptă ziua de apoi. Proprietăreasa sastisită a unei astfel de peşteri vizitabile de lîngă Mountain Home, din Arkansas, s-a oferit să-mi vîndă peştera ei, aflată în folosinţă de pe vremea indienilor Osage, de dinaintea lui Columb, cu tot cu magazinul de suveniruri, cu satul istoric din jur şi cei doi ghizi: o fostă chelneriţă între două vîrste, care fumează ţigară de la ţigară, şi un indian de o sută de ani, care îşi parchează măgarul la intrarea în peşteră. În istoria ei omenească, ce face doar cît o clipită din istoria ei geologică, peştera a servit ca ascunzătoare soldaţilor Confederaţiei, ca fabrică de rachiu de pufoaică şi drept capelă pentru nunţi. Într-una din încăperi, unul dintre proprietarii anteriori a ridicat un altar din cristal, în spatele căruia s-au rostit jurăminte cutremurătoare. Proprietăreasa mi-a cerut o jumătate de milion de dolari pe toată şandramaua, dar – dacă nu marşam – era gata să mi-o lase şi cu o sută de mii. „Am zece mii de dolari numai în cărţile poştale" – încerca ea să mă convingă. Magazinul de suveniruri este burduşit cu kitsch-uri şi cărţile poştale reprezintă satire locale, precum localnice mestecînd de zor în nişte cazane de rufe aburinde, numite „maşini de spălat din Ozark". Zece mii de dolari în aşa marfă – asta înseamnă o groază de umor, ascultaţi la mine.

În plus faţă de peşterile utilizate în scopuri mercantile, există şi iubitori ai peşterilor, între şase şi nouăzeci de ani, al căror scop în viaţă este să găsească peşteri ascunse. Unele din aceste peşteri folosesc ca adăpost pentru ucenicii profeţilor Apocalipsei, care stivuiesc în munte merinde pentru cît cred ei că i-ar trebui Satanei să-şi facă trebşoara pe pămînt, ceea ce ar putea lua cam o mie de ani. Supe instant Ramen şi şuncă Spam la cutie pentru o mie de ani ocupă o grămadă de loc, dar lumile astea subpămîntene merg adînc în jos, şi se prea poate ca ele să lege America de Nord şi de Sud şi pot trece chiar şi pe sub oceane. Poate există chiar o întreagă naţie de oameni din era glaciară care trăieşte acolo, în adîncuri. Un iubitor de artă îndrăzneţ poate merge de la Mountain Home pînă la Lascaux, în Franţa, şi să facă puntea între pictogramele indienilor şi desenele rupestre din paleolitic.

Mă rog, de ce să ne lansăm în speculaţii cînd singurul lucru de care avem nevoie este o peşteră în care să dispărem şi, poate, ceva acces DSL (un fel de LSD al zilelor noastre) şi lumini de discotecă înainte de a o şterge. Ca un silitor învăţăcel în ale peşterilor trebuie să mă opresc înainte de a da pe afară de atîta învăţătură, veche ca pămîntul şi atotprezentă ca şi carstul. Pasiunea mea pentru peşteri a intrat în remisie cîteva decenii, cît timp lumea de deasupra şi acţiunile de la bursă păreau a merge bine. Dar în timpul din urmă, mintea mea a început din nou să bată peşterile. Lumea de la suprafaţă pare a fi sortită pieirii, bătută şi risipită de vînturi, noroaie, ape, pîrjol şi molimi. Oamenii se simt netrebnici şi ameninţaţi, aşa că e firesc să se gîndească din nou la peşteri. O peşteră, lucrarea a miliarde de ani, este un gînd liniştitor pentru oameni, a căror memorie istorică, ba chiar şi cea genetică, are în ea caverne.

Am inventat arta şi literatura în peşteri, în timp ce copitele cotropitorilor ne treceau pe deasupra capetelor. E mai în firea omului să priveşti lung în foc, să înmoi carnea la jar, să-ţi pictezi cunoştinţele pe un perete şi să mori în poziţie de lotus decît să te uiţi la televizor, să-ţi cumperi hrana de la raionul de produse congelate şi să faci naveta la locul de muncă. Aşa că nu-mi căutaţi pricină că mă postez în avangardă. Eu mi-am găsit peştera şi nu am în ea nici un fel de carte poştală. Şi am să mai predau şi un curs cu ponturi despre cum să-ţi găseşti o peşteră pe măsură cînd NOSI (New Orleans School of Imagination) se va redeschide, săptămîna viitoare, la Gold Mine Saloon.

traducere
de Ioana AVĂDANI

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Supermarket bis

Cînd am cerut prima dată unor masteranzi să facă „observaţie participativă" în cîteva supermarketuri bucureştene, au fost oripilaţi: Ce să căutăm noi „acolo"? Ca şi cum acest spaţiu, acest „acolo", ar fi fost numai pentru „ei", vulgul, o lume de consumatori numai buni de dispreţuit. Pe scurt, un aspect al societăţii nedemn de privirea sociologului. M-am enervat, dar mi-a trecut... Acum însă, după pilula din numărul anterior, am avut surpriza să primesc un comentariu, pe care vi-l transmit dimpreună cu comentariile pe care le-a stîrnit:

– *(Theo, yahoo.com):* Cred că Alex are perfectă dreptate: „Consumaţia, fie ea alimentară sau nu, are ca referent permanent sistemul cultural de categorii, iar raioanele supermarketului sînt creatoare şi perpetuatoare ale acestei ordini." Din acest punct de vedere, apariţia şi dezvoltarea supermarketurilor la noi ne-a creat – cel puţin unora dintre noi – un alt „sistem cultural de categorii", mai occidental. Cred că am devenit mai „europeni" şi prin modul în care ne facem cumpărăturile. Avem, în acest fel, un întreg „sistem de referinţe" comun, într-un supermarket din Bucureşti te simţi şi te comporţi la fel ca un francez la Paris, de pildă.

– *(Iulia, Geneva):* Nu cred că se merge la supermarket peste tot în lume la fel – ceea ce lasă să se înţeleagă textul lui Theo!

– *(Maria, Paris):* Şi una, şi alta – ca să spun aşa. Supermarketurile promovează, evident, o ideologie şi un comportament de consum stereotip, ce implică uniformizare, omogenizarea diferenţelor locale, dar în acelaşi timp sînt mereu apropriate, modelate parţial de propriile valori, orientate pe anumite dimensiuni sociale şi culturale local semnificative. Cel mai cunoscut este cazul McDonald's-urilor din întreaga lume. Ca şi în cazul McDonald's-ului însă, şi în marile spaţii de consum cele două procese se limitează reciproc. Nu cred că trebuie să ne închipuim, cel puţin nu după doar trei-patru ani de la apariţia lor pe piaţa românească, că supermarket-urile pot fi deschise unor schimbări radicale. Scenariile posibile de schimbare/adaptare nu pot fi foarte originale, fiind limitate atît de logica proprie supermarket-ului în general, cît şi de imaginea şi ideologia dezvoltate de fiecare în parte.

Un nivel de lectură este aşadar cel sugerat la început: supermarket-ul ca *non lieu* în care, chiar dacă nu mă simt şi nu mă comport ca un francez la Paris (cred că tot românu' va găsi ceva disfuncţional în supermarket-ul local care-l va face să comenteze, resemnat sau enervat: „Material românesc, domnule!"), pot regăsi cel puţin un loc previzibil, bazat pe un anumit sistem de aşteptări în ce priveşte produsele, serviciile şi comportamentele. Unul dintre „miracolele" lui este a sa capacitate de a fi familiar unor indivizi de culturi diferite deoarece cu toţii cunosc „modul de utilizare".

Un al doilea nivel de lectură poate pune accentul, într-adevăr, pe diferenţe, pe ruperea constantelor transnaţionale în procesul de apropriere locală. Punctual, poate fi vorba de: „românizarea" decorului aflată în strînsă legătură cu fabricarea unor mărci locale, conceperea chioşcurilor/vitrinelor de „obiecte tradiţionale", deplasarea anomică a indivizilor printre raioane şi formarea la fel de anomică a cozilor la casă, funcţia de bodyguard-de-supermarket sau eterna muzică dată foarte tare în perimetrul restaurantelor şi fast-food-urilor din incinta spaţiului comercial mai larg. Amplasarea geografică a supermarket-ului în cadrul oraşului, surprinzător de „în interior" în două cazuri în Bucureşti, este o altă temă foarte interesantă, din care se desprind multe alte subiecte inedite, precum: transformarea oarecum neobişnuită a supermaket-ului într-un magazin de proximitate, de cumpărături cotidiene, sau analiza modurilor de folosire a mijloacelor de transport în mod special înfiinţate pentru a-l face accesibil şi oamenilor din alte zone ale oraşului sau pentru a lega două supermaket-uri concurente. Supermarket-ul nu mai este astfel doar o lume a oamenilor cu maşină, cum este cazul, de regulă, în Occident.

Există însă şi un al treilea mod de abordare, obişnuit privirii practicienilor marketingului: supermarket-ul nu numai ca exponent al unui tip de consum, ci avînd şi o cultură de întreprindere proprie, care promovează anumite valori şi comportamente distincte. El este în principiu accesibil şi destinat oricui, dar numai într-o anumită coerenţă dată de publicul-ţintă vizat şi care e transpusă în practică prin nenumărate semne materiale: de la logo-ul ales şi pînă la formarea vînzătoarelor (sau vînzătorilor, deşi prin România îi vezi mai rar), şi trecînd prin numeroase decizii comerciale precum fixarea unor limite de variaţie a produselor într-o gamă şi a preţurilor aferente, prezentarea produselor, a preţurilor şi a ofertelor, plasarea şi succesiunea raioanelor, alegerea distanţelor dintre raioane şi a căilor de acces în magazin etc. Un supermarket îşi va propune astfel să constrîngă şi să ghideze, într-o anumită măsură mişcările consumatorului, iar un altul îl va lăsa liber să se plimbe; unul va propune o imagine de supermarket dinamic, suplu, rapid, oarecum elitist prin fixarea unei limite de jos a calităţii şi preţului, iar un altul se va îndrepta către familie şi va scoate în evidenţă liniştea şi plăcerea cumpărăturilor şi deschiderea către segmentele de populaţie defavorizate economic; unul va pune accentul pe criteriul utilitar, altul va căuta să provoace un ataşament afectiv al clientului, ş.a.m.d.

– *(Eu):* Altfel spus, poate că nu ar trebui să vorbim de Supermarket, ci de supermarket-uri, aşa cum, prin anii '30, Ruth Benedict spunea că nu mai putem vorbi despre Cultura Primitivă, ci despre culturile primitive. Lanţuri diferite de supermarket deci, formînd împreună cu publicul lor de destinaţie tot atîtea „culturi" diferite. Nu are însă loc astfel, cumva, o reclasificare culturală ce traversează culturile, ceva de genul „cultura Mall", „cultura Carrefour" etc.?

– *(Maria):* Într-un fel, asta e şi intenţia. Pe de altă parte, este posibil ca acelaşi Carrefour, de pildă, să atragă o anumită clientelă la Paris şi să se pomenească cu o altă clientelă la Bucureşti! Să producă deci, fără să vrea, culturi – sau „sub-culturi" – diferite în ţări diferite. Şi atunci, responsabilii lanţului respectiv se vor întreba ce s-a întîmplat?

– *(Eu):* Şi vor chema antropologul să-i lămurească ce-i cu această „sub-cultură"...

Radu Pavel GHEO

mă enervez, deci exist

Critics Reloaded

Cînd deschid o revistă literară şi citesc o cronică de carte, dacă am habar cine e autorul, ştiu cine e criticul şi dacă există vreo legătură – fie şi vagă – între cei doi, în 90% dintre cazuri ştiu dinainte şi cum va fi cronica: pozitivă, entuziastă, negativă, demolatoare, căldicică sau scăldată. Asta e rău.

Dar se poate şi mai rău. Există autori cărora le sînt dedicate automat cronici exclusiv bune, exclusiv proaste sau pur şi simplu scăldate[1]. Există amiciţii mari, există idiosincrasii şi mai mari şi, în general, există o lume literară mică de tot, în care, la un moment dat, toată lumea ştie cîte ceva despre toată lumea. Şi toată lumea asta literară, micuţă cît insula despărţită de uscat de la sfîrşitul *Underground*-ului lui Kusturica, speră că undeva, în „afară", există un public nebun după arta noastră literară, cu care criticii, cablurile de tensiune culturală, încă mai fac legătura.

Numai că dacă am vrea o critică de întîmpinare obiectivă, alertă şi eficientă, ar trebui să-i închidem pe critici în nişte turnuri de fildeş veritabile, nu metaforice. Sau să fim – să fi fost – o cultură mai aşezată şi mai puţin complexată, ca să nu bîjbîim după repere, după fiecare schimbare de paradigmă literară sau de regim politic. Atunci poate nu ne-am fi permis să ne facem de rîs elogiind mediocritatea ori ejaculările necontrolate de cuvinte şi nici ignorînd ori şutuind valori potenţiale şi consacrate.

Marea problemă e însă cea enunţată la început: slaba audienţă a criticii literare. De aici cred că vin şi multe din slăbiciunile ei. În principiu, o cronică literară e o recomandare la lectură (sau la nelectură). Dar la urechile şi sub ochii cîtor oameni ajunge recomandarea criticului, fie ea bine sau rău intenţionată? Şi cu ce efect? Păi, să vedem. Revistele literare, locul predilect al unor astfel de recomandări, au tiraje de cîteva mii de exemplare. „Cîteva" înseamnă că se pot număra pe unul sau două degete de la o mînă. Şi e vorba de tiraje, nu de numărul de cititori, care e şi mai mic. Şi cîţi dintre ei citesc cronicile literare? Iar dintre cei care le citesc, cîţi *nu* au o părere gata formată şi *nu* fac parte din micul falanster literar românesc?

Adresabilitatea redusă e marele handicap al criticii de întîmpinare (de restul domeniilor „literaturii despre literatură" nici nu mai vorbesc). Iar „adresabilitate redusă" nu înseamnă faptul că din 20 de milioane de români, doar vreo 10.000 citesc, ci că din cei 10.000 doar cîteva sute mai lecturează cronici de carte. Mă gîndesc că trebuie să fie foarte frustrant să scrii pentru o mînă de cititori, dintre care mulţi sînt din branşă şi au deja păreri critice formate, greu de schimbat. Cum spunea odată un amic (exagerînd, desigur): ai mai multă audienţă dacă îţi citeşti cronica într-o staţie de autobuz la o oră de vîrf. Pe de altă parte, aşa apare acea ispită aproape diavolească: cînd nu te vede multă lume şi performezi practic acasă e uşor să plăteşti poliţe, să strîngi prietenii sau să reconfirmi amiciţii (literare, desigur). Aşa că adresabilitatea redusă, combinată cu circuitul aproape închis al criticii literare, atrag după ele o *deresponsabilizare a actului critic*. Aşa merg lucrurile. Sau, mai degrabă, aşa stau lucrurile.

Ar fi păcat să nu privim însă puţin şi partea plină a paharului. Partea plină e concurenţa care dinamizează cît de cît lumea literară, naşte polemici şi impune strategii de persuasiune a publicului. Au apărut critici tineri, dornici de afirmare şi convinşi că au ceva de spus, care polemizează, demolează, construiesc. Unii sînt buni, chiar foarte buni. Inevitabil, dinamizarea vieţii literare presupune şi revitalizarea artei critice, iar criticii competenţi din generaţiile mai vechi au devenit mai vizibili (sau iarăşi vizibili), intrînd în noul ritm.

Rămîne problema deschiderii spre marele public, cele cîteva mii (sau, ca să fiu optimist, zeci de mii) de oameni care citesc cărţi, dar nu şi reviste literare[2]. Vorbeam despre revitalizarea discursului critic şi diversificarea vocilor critice. Experimentate în mic, la scara celor cîteva sute de cititori despre care vorbeam, ele ar putea fi folosite ulterior şi pe o scară mai mare, la grupul de cititori activi. Pentru asta cred că ar fi necesare cîteva condiţii; le înşir aici aleatoriu, fiindcă sînt oricum interdependente:

1) *responsabilitatea critică*. Dacă în acvariul nostru literar putem plăti poliţe, ne putem susţine amicii sau ne putem demola inamicii, fără a surprinde pe nimeni şi fără a schimba mare lucru, în faţa unui public larg nu putem să ne facem de rîs.

2) *autoritatea* unui critic, dată de credibilitatea lui. Acceptarea unei recomandări de lectură presupune şi asumarea ei. Cînd un critic îţi recomandă trei cărţi proaste la rînd şi le mai şi cumperi, îi retragi imediat autoritatea prezumată. Dacă o revistă sau o emisiune TV culturală vor bani pentru recenzii direct de la editura sau autorul în cauză (cazul revistei *Cuvîntul* de acum cîţiva ani sau, mai recent, al emisiunii *Parte de carte)*, nu poţi să nu priveşti cu rezerve o asemenea formă de recomandare plătită. Bunul-simţ îţi cere să bănuieşti că nimeni nu plăteşte ca să fie înjurat.

3) *abilităţile de comunicare* pe care şi le dezvoltă critica – sau mai degrabă criticul. Modelul Dan C. Mihăilescu mi se pare relevant. A ştiut să exploateze o ocazie bună pentru

critica literară în general – un comentariu de carte la un post de televiziune cu audienţă – şi şi-a atras un public fidel, păstrînd totuşi ştacheta ridicată (şi, ce-i drept, riscînd relativ puţin în selectarea cărţilor prezentate... dar asta-i altă problemă).

La 4) *competenţă şi intuiţie critică* nici n-are rost să mai insist. Trebuie să existe şi gata.

Aş fi plasat aici şi un 5) *moralitatea* criticului, dar, în cazul respectării celorlalte condiţii, o consider opţională. Responsabilitatea ar trebui să ajungă.

În fine... nu am născocit un mecanism de revitalizare a criticii literare (de întîmpinare). Am încercat doar o redefinire a poziţiei ei faţă de publicul cititor. La urma urmei, critica nu a împiedicat niciodată pe nimeni să scrie prost. Sau bine. Rolul ei este acela de sită pentru valori. Şi sita noastră trebuie cîrpită frumuşel în cîteva locuri.

---

1. Despre „arta necitirii avizate" scrie răutăcios şi atrăgător Dan Petrescu în „Progresele necitirii" *(Deconstrucţii populare*, Editura Polirom, 2002, pp. 22-31) şi *În răspăr* (Editura Nemira, 2000, pp. 436-442).

2. Nu are rost să ne plîngem că un critic literar (ori chiar un scriitor extrem de valoros) nu e cunoscut de cele 20 de milioane de cetăţeni români. 19,9 milioane nu se vor omorî niciodată după cărţile lăudate de critici şi, în general, după nici un fel de carte, aşa că e mai bine să-i scoatem din discuţie, considerîndu-i, din acest punct de vedere, masă inertă.

chestionarul lui Proust

1. Principala mea trăsătură
2. Calitatea pe care doresc să o întîlnesc la un bărbat
3. Calitatea pe care o prefer la o femeie
4. Ce preţuiesc mai mult la prietenii mei
5. Principalul meu defect
6. Îndeletnicirea mea preferată
7. Fericirea pe care mi-o visez
8. Care ar fi pentru mine cea mai mare nenorocire
9. Locul unde aş vrea să trăiesc
10. Culoarea mea preferată
11. Floarea care-mi place
12. Pasărea mea preferată
13. Prozatorii mei preferaţi
14. Poeţii mei preferaţi
15. Eroii mei preferaţi din literatură
16. Eroinele mele preferate din literatură
17. Compozitorii mei preferaţi
18. Pictorii mei preferaţi
19. Eroii mei preferaţi din viaţa reală
20. Ce urăsc cel mai mult
21. Calitatea pe care aş vrea s-o am din naştere
22. Cum aş vrea să mor
23. Greşelile ce-mi inspiră cea mai mare indulgenţă
24. Deviza mea

Carmen MUŞAT

1. Nu-mi plac jumătăţile de măsură.
2. Tandreţe (numai bărbaţii adevăraţi ştiu să fie tandri), simţ al umorului (este esenţial, cei care nu au simţul umorului sînt total insipizi), inteligenţă (în lipsa ei viaţa poate deveni un coşmar) şi forţă psihică (neapărat!).
3. Sinceritatea.
4. Faptul că există şi că pot conta pe ei.
5. Încăpăţînarea şi intransigenţa.
6. Cititul.
7. Să am timp să mă bucur de fericirea de care am deja parte.
8. Să rămîn singură pe lume.
9. Oriunde sînt Laura, Georgia şi George.
10. Albastru.
11. Freziile şi crizantemele.
12. Pescăruşul.
13. Mi-e greu să aleg, sînt mai mulţi, din epoci diferite şi din lumi diferite. Şi totuşi, cu un mare efort: Cervantes, Dostoievski, Nabokov, Emily Brontë, M. Blecher şi încă mulţi alţii, pe care nu-i mai numesc acum, pentru că lista ar deveni prea lungă.
14. Shakespeare, Baudelaire, Emily Dickinson, T.S. Eliot, Rilke, Ted Hughes, Frank O'Hara etc.
15. La 14 ani, mă fascina Rhett Butler, la 16 ani l-am descoperit pe Andrei Bolkonski, pe la 19 ani m-am îndrăgostit iremediabil de Ivan Karamazov... după 20 de ani am devenit din ce în ce mai exigentă şi mi-a fost din ce în ce mai greu să aleg.
16. Cu eroinele e mult mai dificil – în afară de Kathy, din *La răscruce de vînturi*, nu am eroine preferate.
17. Preclasicii, Liszt, Brahms, John Lennon şi Paul McCartney, Leonard Cohen (îl ador), Santana, Jan Garbarek, Astor Piazzolla.
18. Giotto, Van Gogh, Chagall, Pallady, Lucia Dem. Bălăcescu.
19. Soţul meu.
20. Ipocrizia, intoleranţa, aroganţa, prostia fudulă, didacticismul, complexele de superioritate, impostura... cred că e destul.
21. Nici una în plus faţă de cele pe care le am deja, l-aş mînia pe Dumnezeu.
22. În somn.
23. Cele neintenţionate.
24. Gîndeşte întotdeauna cu capul tău!

re: member

„Nu eşti niciînd mai mort decît atunci cînd ajungi în bronz, căci statuile nu fac altceva decît să numească uitarea. Obscuritatea uită oamenii în mod anonim, gloria îi uită prin numele lor." (Alexandre Vialatte, pe soclul statuii sale)

citit auzit

Un dicţionar cu tupeu

În timp ce la noi se vorbeşte despre *Dicţionarul de literatură* scos de Academie (o întreprindere în care monumentalul coabitează fericit cu mediocrul), francezii îşi permit luxul de a publica – *sub semnătura unui singur autor!* – un *Dictionnaire égoïste de la littérature française* de 970 de pagini... Cărţoiul a apărut la Grasset şi este scris de Charles Dantzig, care – potrivit *Le Monde* – „cu cultura şi gusturile sale tranşante, vagabondează în literatura franceză".

„În general – spune recenzia –, Dantzig este mai bun şi destul de surprinzător în intrările lungi *(este vorba de intrările în dicţionar,* n.m.) decît în cele scurte, în apărare decît în atac. Ceea ce este, pînă la urmă, liniştitor, răutatea nefiind niciodată o bună consilieră." Cronica din *Le Monde* nu cruţă volumul lui Dantzig de obiecţii uneori severe: „Autorul are dreptul să fie fără amenitate în legătură cu Rimbaud, Beauvoir sau Genet, Mauriac, Michaux şi chiar Montaigne. De asemenea, nimic nu-l poate împiedica să-i deteste pe Léon Bloy, Paul Claudel, Henry James sau Georges Simenon, dar nu să scrie minciuni: Bloy nu şi-a lăsat copilul să moară; Claudel nu era antisemit; este injurios şi stupid să spui despre Henry James că era *«ce maître d'hotel qui se prend pour le maître de maison»;* şi la fel de ofensator să pretinzi că Simenon «scrie ca un marfar». (...) În schimb, trebuie aplaudate apărările sale hotărîte, în special în privinţa lui Montherlant."

Cîteva din formulele „egoiste" (= subiective) ale lui Charles Dantzig sînt însă memorabile; iată-le, în ordinea intrării: „La sfîrşitul vieţii, Simone de Beauvoir era scoasă din casă ca un idol oriental pentru a-şi da cu părerea despre orice. Din păcate, şi-o dădea."; „În poezie, Cendrars este Alexandre Dumas care s-ar fi apucat să scrie Walt Whitman."; Jarry: „A plecat de la Mallarmé pentru a ajunge la *Le Canard enchaîné*."; „Între două expresii, Montaigne le alege pe amîndouă."; Proust: „romancier austro-ungar care a scris în franceză."

Mă-ntreb cine ar avea panaşul – şi pana – de a scrie, la noi, chestii comparabile... Evident, nu în *Dicţionarul...* dlui Simion!
(a. l. ş.)

Texte şi opinii de: *Cornel BAN (doctorand, Ştiinţe Politice, Universitatea Maryland, SUA) ● Dorin C. DOMUŢA (doctorand, Ştiinţe Politice, Universitatea „Marne La Valée", Paris) ● Liviu IOLU (jurnalist) ● Cristina MĂNIŢĂ (studentă, Facultatea de Limbi Străine, Bucureşti) ● Adina ROSETI ● Bogdan VOICU (sociolog) ● **Coordonatoarea temei:** Stela GIURGEANU*

Încrederea în neîncredere

Pornesc de la o mărturisire: cu toate că termenul de predare al dosarului „Mergem pe încredere?" a fost pe 4 noiembrie, am cerut colaboratorilor mei textele pe 1 noiembrie.
Şi asta în ciuda faptului că niciodată nu am avut parte de vreo experienţă neplăcută: cu o parte dintre ei am mai colaborat şi toţi au predat textele chiar mai devreme decît le-am cerut; despre ceilalţi, cu toate că eram la prima întîlnire, auzisem numai vorbe de bine. Cu toate acestea am devansat termenul-limită. Iar neliniştea asta se răsfrînge în toate; pun mereu la îndoială ştirile de la televizor; citesc întotdeauna termenul de garanţie (vă vînd şi un pont: în magazine, marfa proaspătă stă întotdeauna pe rîndul din spate); mă uit chiorîş la taximetristul care ocoleşte, spunînd că ştie el o scurtătură şi cer mereu factură detaliată la telefon; trăiesc o permanentă îndoială, iar dacă cineva îmi zîmbeşte pe stradă sau îmi face un compliment, îmi e frică să-i întorc zîmbetul sau să-i mulţumesc; prefer să ajung în siguranţa celor patru pereţi de acasă (de a căror trăinicie, ce e drept, am început să mă cam îndoiesc).

*M-am gîndit că poate e doar paranoia mea, apoi am primit textele dosarului; social, politic, sondaje contradictorii, stări de criză luate la „mişto" şi carantine ţinute „aşa-şi-aşa", mai mult de ochii lumii; ţepe la nivel înalt şi ţepe la nivel mic; înşelătorii cu care ne-am obişnuit („restul" dat greşit şi micile găinării cotidiene) sau cele care ne dau afară din casa de o viaţă; un dosar destul de întunecat, luminat, doar pe ici şi colo, de seninătăţi idealiste; o societate din care încrederea se cam duce, luînd cu sine principalul liant al relaţiilor umane; un dosar sceptic şi o întrebare: cu ce să înlocuim încrederea, cînd ea dispare? (**S.G.**)*

Cornel BAN

Putnam şi românii

– un exerciţiu critic –

Teza lui Robert Putnam asupra legăturii cauzale dintre încredere, tendinţe de participare civică şi încrederea în instituţiile statului liberal-democrat a făcut o fulminantă carieră universitară şi jurnalistică. Este o teză cu un ecou destul de larg în presa şi universitatea românească. Argumentul că regimurile lui Dej şi Ceauşescu i-au învăţat pe români că încrederea în alţii e ochiul dracului şi că aceasta a lăsat urme în capacitatea cetăţeanului de a exersa încrederea în forme asociative şi, de aici, de a proiecta încredere asupra guvernanţilor şi asupra instituţiilor populate de aceştia, este un argument de bun-simţ. Bunul-simţ poate fi însă un prost sfătuitor. Scopul acestui articol este de a tenta cititorul *Dilemei vechi* cu o doză de scepticism faţă de utilitatea acestei legături cauzale, printr-un exerciţiu critic faţă de modul în care Putnam şi-a construit teza arătată.

Să încep deci cu o scurtă introducere. În studiul său clasic despre bazele culturale ale instituţiilor democraţiei liberale contemporane în Italia, Putnam începe prin a arăta că reţelele de solidaritate şi încredere de tip orizontal şi egalitar, promovate de republicile medievale ale nordului Italiei, s-au reprodus în timp suficient de bine pentru a pune bazele culturii civice – superioară – a acestei regiuni. Prin contrast, soluţia monarhic-centralizatoare dată anarhiei feudale de Italia meridională a creat structurile ierahice de autoritate (şi neîncredere) care explică inferioritatea acestei regiuni în raport cu nordul Italiei.

După această demonstraţie, Putnam leagă apoi cultura civică de eficienţa instituţiilor democratice italiene, arătînd că „pofta" cetăţenilor de a forma şi a deveni membri în forme asociative inducea cetăţeanului obişnuinţe de a avea încredere în alţi cetăţeni şi de a dezvolta un simţ de responsabilitate faţă de proiecte colective care depăşesc graniţele familiei, prietenilor etc. Putnam foloseşte aici conceptul de capital social, definit ca un ansamblu cuantificabil de „norme sociale, rezerve de încredere reciprocă şi reţele sociale care pot ameliora eficienţa interacţiunii sociale prin capacitatea lor de a facilita coordonare în acţiunile indivizilor". Capitalul social se coagulează, la rîndul lui, în comunităţi civice, adică în reţele sociale şi forme asociative orizontale constituite între cetăţeni (de la relaţii de vecinătate la partide).

© V. Dorolţi

Ceea ce este crucial în argumentul lui Putnam este că în măsura în care individul este obişnuit să proiecteze încredere asupra unor semeni situaţi în afara comunităţii închise, acesta va avea încredere şi în instituţiile statului ori în clasa politică. Prin urmare, într-o societate dată, cetăţenii vor manifesta încredere în clasa politică în proporţie directă cu densitatea acestor reţele de angajare civică.

Susţin că legătura cauzală propusă de Putnam merită problematizată.

Putnam a fost criticat pentru suprapunerea într-o manieră destul de ad-hoc a conceptului de democraţie cu cel de eficienţă a instituţiilor. Este o suprapunere uşor riscantă, ce poate trăda un subtext mai degrabă elitist. David Laitin, unul din critici, ducea această critică pînă la a arăta că argumentul lui Putnam s-ar putea aplica în egală măsură instituţiilor statului italian fascist şi ale celui liberal-democrat, sau, în general, instituţiilor statului liberal şi ale celui stalinist. În acelaşi spirit, colega lui Putnam de la Harvard, Sheri Berman, arăta într-un magistral studiu al republicii de la Weimar, că naţional-socialismul şi-a construit baza socială pentru preluarea puterii *(Machtergreifung)* nu din „elementele" alienate de fenomenele de atomizare create de „societatea de masă" – cum susţineau Hannah Arendt şi William Kornhauser –, ci chiar din densa bază asociativă a societăţii germane a vremii. La fel şi în cazul Europei de Est. Într-un volum recent scos de Editura anglo-americană Routledge, şi îngrijit de Gabriel Bădescu şi Eric Uslaner, cîţiva cercetători arată că activismul etnocentric şi antidemocratic din fostul spaţiu comunist al anilor '90 s-a bazat pe mari rezerve de încredere intra-etnică şi pe dorinţă de asociere remarcabilă.

Relaţia între efectul democraţiei asupra capitalului social şi culturii civice este de asemenea ambiguă. Generaţia socializată în mediul autoritar comunist pare să aibă rezerve de capital social şi încredere în instituţii mai mari decît generaţia formată în perioada democratizării, care apare semnificativ mai predispusă la intoleranţă şi cinism şi suspiciune faţă de semeni şi instituţiile democraţiei. Colaboratori ai lui Bădescu şi Uslaner au găsit o bună corelaţie între încredere interpersonală şi susţinere pentru instituţiile democratice (Putnam este răzbunat aici), însă nu au găsit nici o corelaţie între participare în forme asociative (veriga cauzală cheie la Putnam) şi încredere în instituţiile democraţiei.

Prin urmare, teoriile despre democratizare care accentuează corelaţia pozitivă dintre democratizarea instituţiilor şi capitalul social (concept înrudit cu cel de „societate civilă"), fără a introduce în ecuaţie rolul identificării şi mobilizării etnice, ne apar dintr-o dată dubioase. Ştiu, Putnam s-ar apăra vorbind de cercul vicios al societăţilor cu capital social redus, în care perioade neprecizat de lungi de progres politic şi echitate socială vor crea un cerc virtuos între instituţii şi încrederea acordată de cetăţeni. Însă cît de utilă este o teorie cu un grad de determinare analitică atît de redus?

O altă direcţie de atac ar consta în a scoate în relief insuficienta atenţie dată de Putnam modului în care cultura civică devine un material destul de flexibil în mîna instituţiilor statului. Astfel, Sidney Tarrow, o somitate a politologiei americane, se foloseşte de chiar textul lui Putnam pentru a arăta că slaba calitate a culturii civice din Italia meridională nu este rezultatul sedimentării unor practici culturale derivate instituţional în secolul XII italian – cum zice Putnam – ci consecinţa politicii semicoloniale a nordului Italiei care a distrus legăturile orizontale de solidaritate din sud, înlocuindu-le cu legături ierarhice de dependenţă, exploatare şi clientelism instituţionalizat, clasa politică şi economică din nord menţinînd o poziţie dominantă. Putnam menţionează aceste episoade în trecere şi nu leagă în mod sistematic Evul Mediu de epoci ulterioare, pentru a arăta cum s-au transmis capitalul social şi cultura civică în timp.

O critică similară poate fi formulată faţă de un anumit filon editorialistic din România, care caută explicaţii pentru slaba cultură civică şi, deci, pentru neîncrederea populară în instituţiile democraţiei româneşti, literaturizînd despre „bizantinism", „fanariotism" şi „orientalism" (sic!), fără a arăta care au fost mecanismele de transmitere ale acestor „esenţe" culturale – în măsura în care ele chiar există – în istoria noastră recentă. În lumina criticii lui Tarrow, mai plauzibile mi se par acele argumente care văd în acest fenomen rezultatul modului în care nu numai elitele stalinismului românesc sau ale fellinienei noastre tranziţii, dar şi cele ale regimului liberal-constituţional de dinainte de 1945, au tratat problema statului de drept, a inegalităţilor sociale sau a libertăţilor individuale. La fel de fertilă mi s-ar părea o discuţie analitică sistematică asupra felului în care colectivizarea, industrializarea forţată, condescendenţa deloc „occidentală" a elitelor faţă de „mase", sau ostilitatea noii clase mijlocii româneşti faţă de formele de organizare a angajaţilor au distrus, mai mult sau mai puţin deliberat, acele „norme sociale, rezerve de încredere reciprocă şi reţele sociale", pe care se poate construi, dacă nu încrederea în democraţie, atunci cel puţin obişnuinţele de coordonare socială. Din acest punct de vedere, recentele proiecte sociologice ale lui Katherine Verdery şi Gail Kligman, şi cele de politologie ale lui Gabriel Bădescu sau ale Alinei Mungiu-Pippidi ar putea constitui premise mai serioase de cercetare. Iar dacă perspectiva propusă de Putnam va supravieţui acestui exerciţiu sau nu este un capitol de importanţă cu totul secundară.

(Ne)Încrederea la 30

Laura Popa, *30 de ani, asistent social:* N-am încredere în oamenii din jurul meu... în nici un caz în vînzători sau în prestatorii de servicii... Printre colegi? selectiv; încrederea trebuie cîştigată prin dovezi; în instituţiile statului? Zero!

Răzvan Dobre, *programator:* Încrederea se naşte în timp; din păcate, în România, prefer să mă uit mereu pe unde calc şi să număr întotdeauna restul primit la casă; cred că nivelul de trai condiţionează corectitudinea, implicit încrederea în cei din jur şi în instituţiile statului.

Gabriel Adrian, *28 de ani, informatician:* Am încredere în oamenii rezervaţi; nu cred în cei care pretind că le ştiu pe toate; în oamenii din jurul meu, am, în general, încredere... la piaţă nu-mi întind antenele ca să fiu sigur că nu sînt furat la cîntar... în instituţiile statului? În contextul în care eu cred că România se destramă, încet, dar sigur, nici întrebarea şi nici răspunsul nu-şi mai au locul...

Cosmin Golea, *31 de ani, web designer:* În perioada studenţiei credeam că dacă ai încredere în cineva în privinţa banilor, poţi să te bazezi pe el, în orice altă privinţă; acum lucrurile s-au mai schimbat, viaţa mi-a demonstrat că şi aceia te pot trăda; un om în care aş avea încredere... ar trebui să fie, în primul rînd, serios... apoi să semene cu mine. În cei din jur? Nu, nu am încredere. Dar lucrul ăsta nu mă opreşte să am relaţii; fără încredere însă, calitatea relaţiilor este cu mult diminuată. În instituţiile statului? ...E o întrebare grea, cu un răspuns la fel de greu. Nu cred că voi avea vreodată încredere în ele; poate punctual, în cutare funcţionar. Dar atît. Oamenii în care am încredere sînt mama mea, familia şi foarte puţini dintre prieteni.

Raluca Păun, *35 de ani, avocată:* După ce trece cineva pe lîngă mine, nu mă uit cu coada ochiului să văd dacă nu-mi dă cumva în cap; cînd primesc restul la cumpărături, prefer să bag banii în buzunar, fără să-i număr... din cauza asta am luat multe ţepe, dar totuşi mă încăpăţînez să am încredere; nu vreau să-mi intre în reflex să număr restul sau să-l bănuiesc pe cel de lîngă mine; cum nu m-am născut pentru a fi o frustrată şi o depresivă, pornesc mereu de la premisa că oamenii sînt loiali; acelaşi lucru se întîmplă şi în cazul instituţiilor statului. Nu pot să văd totul în negru, nu pot să nu am încredere.

Adina ROSETI

O foarte mare familie

Fericiţi cei săraci cu duhul

Tanti Puia îşi aranjează uşor părul, odinioară buclat, acum de un roşcat oarecum artificial. Încă mai foloseşte dermatograf şi ruj, cam strident pentru vîrsta ei. „Ce, dragă, dacă sînt pensionară? Întotdeauna mi-a plăcut să fiu o femeie cochetă. Un ruj bun, un dres de mătase... Nu mi-am refuzat niciodată micile plăceri." Îmi zîmbeşte, convinsă de feminitatea ei nemuritoare. În cameră e cald şi bine, motanul toarce şi fetele cu crinoline şi pălărioare îmi zîmbesc candide din goblenurile de pe pereţii pastelaţi.

Cum era pe vremuri la Institut? Oftează cu nostalgie, pătrunsă de amintiri. Ca o mare familie, aşa erau: colegele erau cele mai bune prietene ale ei. Şi colegii? Şi colegii, bineînţeles... Pentru că – dacă e să fim sinceri şi să respectăm adevărul istoric – nu prea se omora nimeni cu munca. „Adică ne făceam treaba – nu zic nu – dar cum să-ţi spun... viaţa era mai uşoară pe atunci. Nu ca nebunia asta de acum." Stăteau la taclale dimineaţa, pe îndelete, cu cîte o cafeluţă „de import" şi o „ţigară bună, străină", perfecţionîndu-şi arta despicării firului în patru, tehnica tăiatului frunzei la cîini. Se bîrfea? „Ei nu, dragă, nu bîrfeam, discutam şi noi, aşa, ca fetele. Mai tocam una-alta, cîte o şefă mai nesuferită. Parcă n-ai ştii..." – îmi zîmbeşte complice. Telenovela e pe cale să înceapă şi pînă şi fetele din goblenuri şi-au întors, visătoare, privirile spre televizor. Doar motanul leneş, uriaş, tărcat în tonuri de gri-verzuliu, nu pare a fi interesat de iubirile şi secretele de pe ecran. Printre comentarii la adresa personajelor („Ia uite, dragă, ce scorpie mai e şi asta!"), tanti Puia îşi reia firul amintirilor: da, aveau încredere una în alta, îşi făceau confidenţe dimineaţa la cafea, mergeau împreună, după program, „la cîte o cîrciumă, la cîte un chef", se acopereau una pe alta în caz de greşeli (profesionale) sau întîrzieri – că aşa e omeneşte, dragă, nu ca acuma, cînd fiecare îşi vede numai interesul lui. Insinuez o întrebare perversă, dacă nu îi era teamă de turnători, de informatori, că pe vremurile alea trebuia să fii cu ochii-n patru şi să n-ai încredere în nimeni, e lucru ştiut că în fiecare birou exista un asemenea „element" care, după chefuri, cafeluţe şi conversaţii nevinovate, îşi scria conştiincios „raporţelul"...

„Dragă, nu ştiu, o fi fost vreuna şi informatoare, da' eu n-am stat să le controlez. Nu poţi trăi aşa, veşnic în neîncredere!" – şi tanti Puia mă săgetează cu privirile ei încondeiate cu dermatograf negru, un pic tremurat la colţurile ochilor din cauza ridurilor, după care îşi reia calmă telenovela. În fond, tanti Puia face parte din acea categorie de oameni care îşi cultivă încrederea necondiţionată în semeni pentru a-şi păstra propriul echilibru sufletesc.

„O toantă!" – o clasifică scurt nea Titi, după aceea, în bucătărioara mică, tixită cu crăticioare, ibricuţe şi tot soiul de recipiente miniaturizate, aşezate în chip de decoraţiuni pe şerveţele brodate. Nea Titi a lucrat într-o „unitate de alimentaţie publică", avînd o îndeletnicire extrem de atractivă şi rîvnită pe vremuri, prozaic numită „aprovizionare".

„Acolo toţi furau: băiatu' de la bar vindea pe sub mînă, chelnerii încărcau notele, gestionaru' făcea matrapazlîcuri cu marfa. Şi şefu'ăl mare fura cel mai mult dintre toţi..." Înainte să mai aduc vorba, de parcă mai era nevoie, nea Titi se confesează: acolo a învăţat el să nu aibă încredere în nimeni. Mai ales în „colegii de unitate" – ferit-a sfîntu'! Fiecare fura pe barba lui, aşa că cel mai bun lucru era să ţii „ciocu' mic" şi să nu comentezi cu nimeni, dacă nu voiai să o sfîrşeşti prost. Ce să mai – încheie el în loc de concluzie – „unde e bani, nu e nici încredere!", rezumînd astfel un adevăr universal valabil şi vechi de cînd lumea, care spune, banal, dar foarte plastic, că „banul e ochiul dracului".

Supravieţuirea la birou

Printre cele cîteva schimbări petrecute în „mediul de lucru" românesc, de la tanti Puia încoace şi pînă în zilele noastre, se pot enumera: cele 8 ore care nu mai sînt suficiente, dispariţia misterioasă a noţiunii de program fix şi apariţia bruscă a conceptului de *team building*.

Cînd colegii de birou realizează că petrec mai mult timp între ei, decît împreună cu familia sau jumătatea, nu au altă şansă decît să se împrietenească şi să dezvolte o oarecare încredere şi solidaritate, măcar în faţa duşmanilor comuni (şefi tiranici, clienţi veşnic nemulţumiţi şi alţi asemenea balauri moderni). Vrei, nu vrei, ajungi să îţi împărtăşeşti secretele cele mai intime la cafeaua de dimineaţă. Să plîngi după program, la o bere/cafea/cico, de consolare, pe umărul unei colege binevoitoare, din cauza „nedreptăţilor" pe care le înduri zilnic la birou şi a „persecuţiilor" la care eşti supus în mod constant.

În caz că toate acestea nu se leagă în mod natural între colegi, cu alte cuvinte nu se încheagă nici în ruptul capului ceea ce atît de frumos şi de nobil se numeşte echipă (noţiune care îmbină tot soiul de chestii înălţătoare, precum comunicare şi încredere), colegii îndărătnici sînt scoşi din mediul lor şi aruncaţi în (mai mult sau mai puţin) necunoscut unde, în mare parte datorită beţiilor prelungite, îşi vor exersa şi îmbunătăţi exact acele abilităţi esenţiale în construirea sus-numitei echipe. După un week-end petrecut la munte sau la mare (sau mai nou, în Delta Dunării – o locaţie din ce în ce mai *trendy* pentru astfel de activităţi), în care ditamai managerii redevin copii, jucîndu-se cot la cot cu subalternii tot soiul de joculeţe tematice (dar şi simpatice), apoi veselindu-se împreună în nesfîrşite chiolhanuri pe banii companiei (ocazie cu care s-au lămurit în sfîrşit şi combinaţiile amoroase dintre fetele de la PR şi băieţii de la Sales), iată că ziua de luni aduce la birou nişte oameni nu doar foarte mahmuri, ci şi mai uniţi şi motivaţi.

Încă două-trei *team building*-uri de-astea şi echipa proaspăt formată se va închega, metamorfozîndu-se apoi într-o „mare familie", în care membrii comunică eficient şi debordează de încredere şi solidaritate. Ceea ce pentru management-ul companiei nu poate fi decît o bucurie, pentru că – spun unii experţi – cică munca în familie ar fi mai productivă. Altfel munceşte omul pentru binele familiei care l-a adoptat şi care îl răsfaţă cu mici atenţii, prime de Crăciun şi week-end-uri în Deltă! Dintr-o entitate enigmatică şi oarecum abstractă, „compania" se transformă astfel într-un spiriduş prietenos şi binefăcător, pe care ajungi să-l iubeşti şi în care poţi avea încredere.

„Păi da!" – ar aproba şi nea Titi, dacă ar şti toate aceste subtilităţi corporatiste... Pînă la urmă, oricum ai da-o, tot tanti Puia – draga de ea, cu părul ei roşcăţiu, cu telenovelele ei siropoase şi motanul ei placid – are dreptate: la serviciu e ca într-o mare familie...

Liviu IOLU

Carantină cu specific românesc

În timp ce găinile din Ceamurlia de Jos îşi dădeau duhul gazate de medicii veterinari, sătenii nu-şi mai găseau locul între hotarele satului izolat într-o carantină fără termen. O parte, cei care fuseseră anunţaţi să-şi numere păsările că se vine şi la ei cu gazatul, au pus de-o răscoală. Alţii dădeau roată satului, cu speranţa că vor descoperi o breşă în zona de vigilenţă a jandarmilor care păzeau graniţa gripei aviare. Jurnaliştii căutau să intre în sat, ţăranii – să iasă. Virusul „ucigaş" nu sperie pe nimeni, şi avertizările care veneau dinspre autorităţi erau privite chiorîş de oameni, luate în rîs fără somaţie şi aruncate în coşul de gunoi al încrederii.

Starea de semi-urgenţă

La cîteva zile după ce Statele Unite ale Americii erau speriate de spectrul unei posibile pandemii declanşate de gripa aviară, autorităţile româneşti decretau: Ceamurlia de Jos, din judeţul Tulcea, intră în carantină totală. Doar că, în cîteva ore româneşti, satul în carantină totală a devenit satul în carantină aşa şi aşa. Nimic din ce a pus în alertă o lume întreagă nu a reuşit să-i sperie pe locuitorii din buza Deltei, obişnuiţi cu alarme false şi cu fumigenele autorităţilor aruncate în bătătura lor, de-a lungul timpului. Starea de urgenţă, dată pe mîna românilor, ajunge să semene cu o stare de semi-urgenţă. Virusul care a înspăimîntat americanii, pentru că din zece contaminări la om cinci sînt mortale, a fost luat în rîs la noi şi negociat pe marginea unei uliţe între jandarmi şi localnici. S-a întîmplat aşa pentru că una li se spunea oamenilor în fiecare dimineaţă în Primărie – să se despartă de păsările „ucigaşe" din ogradă şi să le predea autorităţilor – şi alta vedeau aceştia la televizor cînd Traian Băsescu susţinea că el încă înghite fără noduri carne de pui. Şi atunci în cine să mai creadă oamenii? În „specialiştii" în situaţii de criză care i-au izolat de lume sau în personajele care demonstrau în direct, la televizor, cum gripa găinii naşte pui vii – buni la gust.

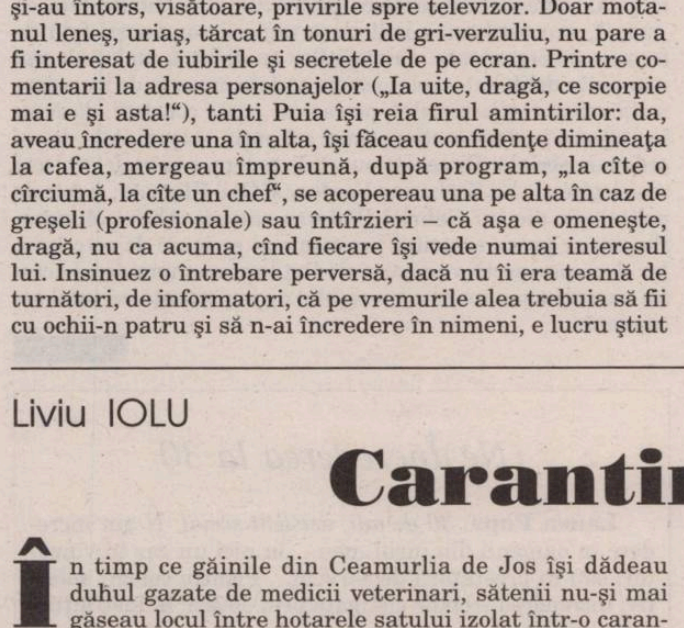
© V. Dorolţi

Nunţile, puterea exemplului

În ameţeala creată, carantina – zonă cu adevărat interzisă în alte părţi – în România a devenit un loc de joacă. Ajutat de un localnic de treabă, puteai păşi uşor pînă în centrul „focarului". Jurnaliştii au făcut cărări prin porumbul satului şi cu o şpagă modestă puteau să iasă din carantină pe uliţe lăturalnice, în timp ce „barajul" de la punctele de control se topea regulat în faţa lacrimilor vărsate de săteni.

O mostră de neîncredere în avertismentul autorităţilor care ameninţau sătenii cu pericolul gripei aviare o reprezintă chefurile care s-au încins în singurele localităţi izolate din România: Ceamurila de Jos şi Maliuc. În ambele, carantina a fost instituită vineri seara la televizor, iar sîmbătă sătenii au petrecut la nunţile programate cu ceva vreme înainte. Veselia din „zona interzisă" ar putea părea suspectă în lume, nu şi în România. Cu riscul de a rămîne între graniţele carantinei, nuntaşii nu au fost nici o clipă înfricoşaţi de epidemii, pandemii sau alte „sperietori" anunţate cu la fel de multă siguranţă ca sosirea personalului în gară. „Sînt şi vaccinat, iar norocul lor e că încă mai am răbdare să stau aici şi să mă rog de poliţişti să mă lase să ies din sat. Dar stai să mi se termine răbdările, că nu ştiu ce fac, poate

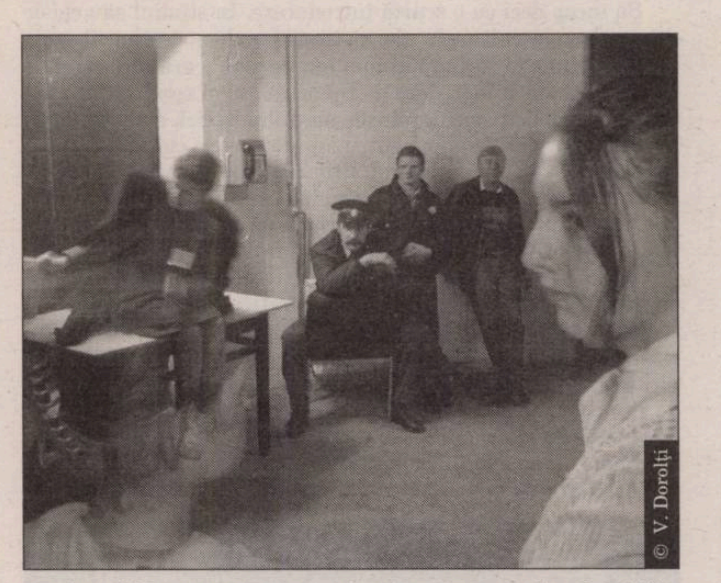
© V. Dorolţi

să vină şi Băsescu că nu mă interesează, eu plec de-aici" – spunea unul dintre petrecăreţii mahmuri, în prima dimineaţă de captivitate.

Prefectul şi încrederea în el însuşi

În Tulcea, Comitetul Judeţean Antiepizootic a dat ordinele privitoare la instituirea carantinei şi a luat măsurile de informare a cetăţenilor în privinţa pericolului reprezentat de gripa aviară. Comitetul a fost condus de prefectul Lefter Chirică încă de la începutul operaţiunilor, cînd nu exista certitudinea existenţei virusului pe teritoriul ţării noastre. În tot acest timp, prefectul le-a cerut sătenilor din Ceamurlia să aibă încredere în ce le spun autorităţile, să se vaccineze, să lase medicii în curţi pentru a le culege păsările bolnave. Într-o duminică după-amiază, după ce un laborator din Londra confirma prezenţa virusului H5N1 în Tulcea, Lefter Chirică aproape moţăia pe scaunul de prefect. Era proaspăt vaccinat, înspăimîntat şi spunea că nici el n-a crezut că e vorba de gripă aviară. Sătenilor le spusese altceva, ca să-i sperie.

LA EST DE NOI

EUROPA CA PROMOTOR AL DEMOCRAȚIEI

supliment editat de **Dilema veche** în colaborare cu **Societatea Academică din România**

În 2005 s-au împlinit 10 ani de la înființarea Societății Academice din România. Apărută ca o organizație alternativă la cultura oficială, formată din foști intelectuali disidenți, SAR a devenit în timp unul dintre cele mai importante *think-tank*-uri din România, contribuind la lansarea și promovarea unor idei dintre care multe au devenit politici efective.

Pentru a marca aceşti 10 ani de activitate, SAR a organizat, cu sprijinul Ministerului Britanic al Afacerilor Externe şi al Ministerului German al Afacerilor Externe, conferința internațională „Europe as a Democracy Promoter" – *Europa ca promotor al democrației.*

Abordînd cazurile mai multor țări, evenimentul a căutat răspunsuri la întrebarea: Cînd funcționează mai eficient Uniunea Europeană? Cînd Europa pare doar un stimulent, ca în cazul Ucrainei, cînd anumite mecanisme de condiționalitate există deja, ca în cazul Croației și Turciei, sau mai degrabă ca în cazul unei țări candidate, care este deja implicată în adoptarea și transpunerea completă a acquis-ului comunitar, precum România și Bulgaria? Cele cinci paneluri ale conferinței au abordat limitele condiționalității europene în fiecare situație: România și Bulgaria, pe de o parte, Croația și Turcia, pe de altă parte, dar și cazul unor țări din Europa extinsă: Ucraina, Moldova, Serbia, Macedonia.

Au participat la dezbateri: președintele României, Traian Băsescu, ambasadorii Marii Britanii și Germaniei la București, șeful delegației Comisiei Europene, Jonathan Scheele, reprezentanți ai principalelor organizații de promovare a democrației, ca National Endowment for Democracy, Freedom House, German Marshall Fund of the United States. În cadrul conferinței a fost lansată *Think Europe Network*, o rețea de *think-tank*-uri interesate de promovarea democrației și a lărgirii europene din Vestul și Estul continentului deopotrivă, care are ca scop promovarea unei viziuni a Europei extinse.

Traian Băsescu și Quinton Quayle

Traian BĂSESCU

Este România în măsură să exporte democrație?

România este un stat care de cîțiva ani buni și-a dobîndit eticheta și aprecierea ca fiind un stat democratic. Întrebarea este cît de rapid se face importul de democrație într-o țară cum este România. Cît de rapid s-au produs schimbările și cît de profunde au fost ele după căderea regimului Ceaușescu? Chiar de a doua zi susțineam tot ce înseamnă democrație de tip european. De la a o afirma pînă la a o avea este o cale lungă, iar eu vă pot spune că România, îndeplinind criteriile de la Copenhaga, fiind fără nici un semn de întrebare definită ca o țară democratică, încă are probleme. Are probleme care n-o afectează profund, dar asta nu înseamnă că odată cu dobîndirea statutului de stat democratic totul funcționează la nivelul unor democrații experimentate.

O să dau și cîteva exemple, pentru că mă obligă poziția să ies din dezbaterea pur teoretică. Avem Parlament ales, Guvern, președinte ales, avem presă liberă, justiție independentă. Problema este: funcționează toate aceste instituții la standarde democratice? Numai dacă ne uităm la justiție constatăm că, deși avem o Constituție, o Curte Constituțională, toată structura justiției moderne, avem legi moderne, satisfacția populației față de justiție este extrem de scăzută.

De regulă, sîntem judecați după conținutul legilor și, dacă vreți, tot pentru exemplificare, aici este și marea problemă pe care România o are cu procesul de integrare. Nu spune nimeni că are legi proaste, din punctul de vedere al justiției, mai trebuie ajustate pe ici-pe colo, dar fondul lor este democratic. „Bătălia" Comisiei Europene cu România este ca justiția să facă ce scrie în lege, de fapt este bătălia societății civile, a omului nemulțumit de justiție, este o manifestare democratică, dar care creează o presiune pe sistem, în așa fel încît el să lucreze în conformitate cu legile democratice pe care statul român le are.

Așa cum sîntem, am parcurs indiscutabil un drum destul de lung în 15 ani, iar statul democratic de azi nu mai are nimic comun cu statul de dinainte de decembrie 1989. S-a produs așezarea de fond a României pe direcția a ceea ce înseamnă democrație de tip european, cu lacunele de diferență dintre realitate și lege, dar ea s-a produs, este profundă, democrația este ireversibilă în România.

Care sînt obligațiile României în calitatea ei de țară europeană în raport cu țările din zonă? Așa cum am fost un importator de democrație în primii ani după revoluție, avem obligația să devenim un exportator de democrație către țările din Balcanii de Vest și către țările din bazinul Mării Negre.

Răspunsul meu categoric este „Da".

România are o frontieră de peste 2.000 km cu spațiul non-european: Moldova, Ucraina, spațiul ex-iugoslav. Avem Marea Neagră, o frontieră cu extraordinar de multe probleme. Este România în măsură să exporte democrație? Răspunsul meu categoric este „Da". Sîntem la stadiul la care, prin participare la organisme regionale specifice sud-estului Europei, prin participare la organisme care reunesc țări din jurul Mării Negre, România a devenit deja un exportator de democrație prin principiile pe care le afirmă și le susține în aceste conferințe.

Am avut discuții cu lideri ai statelor din Balcanii de Vest, tot timpul poziția noastră a fost „nu închideți drumul Balcanilor de Vest către Europa prin blocarea în atitudini și poziții care nu sînt în standarde europene". Dacă Balcanii de vest au un potențial distructiv consumat în război, în crime de război, zona Mării Negre acumulează potențial negativ, fie în nord, în zonele de conflict mai mult sau mai puțin înghețate – Transnistria, Osetia –, fie în relațiile colaterale dintre state. Dacă Balcanii de Vest sînt o zonă în care UE, NATO, OSCE s-au implicat, zona Mării Negre este încă neglijată și acumulează continuu potențial negativ. Singurul mod de a preveni ca pe termen mediu și lung zona Mării Negre să devină o zonă explozivă este exportul de democrație. Fie că-l face UE, fie că-l face NATO, fie că-l face România în relațiile bilaterale, fie că-l fac mai multe state în organizații regionale, fără o puternică împingere a democrației către zona statelor Mării Negre, această zonă va acumula un potențial conflictual care mai devreme sau mai tîrziu va crea probleme regionale, cel puțin.

Vin la un subiect pe care l-am mai abordat și în discuții cu politicienii europeni: Ucraina. Aici, în zona Mării Negre, se produce un al doilea val de democratizare. A fost primul val în Europa de Est la sfîrșitul anilor '80 și zona Mării Negre cunoaște în spațiul ex-sovietic un al doilea val, la peste 10 ani distanță. Georgia, Ucraina, chiar Moldova, se constituie în noi democrații. Problema este: doar îi aplaudăm sau îi și sprijinim? Pentru că, așa cum știm din România, din experiența democrației noastre, una este să cîștigi alegerile democratic și cu totul altceva să cîștigi și puterea. Președintele Iușcenko a cîștigat alegerile, dar are niște structuri ale vechiului regim care numai democratice nu sînt. Dacă ne vom limita la a-l felicita și a-i da flori și nu-l sprijinim efectiv să democratizeze instituțiile statului, vom regreta și noi, și ucrainenii că am avut cîndva o șansă.

(fragmente din discursul rostit de președintele României, Traian Băsescu, la conferința „Europe as a Democracy Promoter", iulie 2005, Constanța)

Quinton QUAYLE

Ce ar crede Ceaușescu despre aderarea la UE?

Ne-am adunat azi ca să vorbim despre Europa ca promotor al democrației. Viitorul Europei este un subiect larg dezbătut în zilele noastre. În ciuda micilor diferențe care pot exista în ceea ce privește resursele financiare în viitor, nu există nici o îndoială că procesul de extindere este un succes. A ajutat la răspîndirea păcii, a prosperității și stabilității pe continetul european. Posibilitatea de a deveni membru al Uniunii Europene acționează ca o incitare la democrație. Atrage ca un magnet viitoarele schimbări. Încurajează reformele. În noile țări democratice, ajută la dezvoltarea societății civile, protejarea drepturilor omului și întărește rădăcinile democrației. Exact asta se întîmplă și în România.

Unde ar fi fost România astăzi dacă nu ar fi bătut la porțile Uniunii Europene? Din punctul meu de vedere, dacă ușile Bruxelles-ului ar fi rămas închise, nu am fi văzut nici măcar jumătate din progresul produs în ultimii șase ani în domeniile protecției drepturilor omului, ale liberalizării economiei și ale luptei împotriva corupției.

Au fost multe progrese și sînt destule motive de optimism. Tînăra generație, cum sînt de exemplu euro-consilierii, au idei pozitive în ce privește schimbarea, dar de cele mai multe ori acești tineri sînt marginalizați de către superiorii lor, cadre cu vechime în instituțiile publice care se opun schimbării și care își urmăresc mai mult propriul interes.

În numeroasele mele călătorii la nivel local am întîlnit oficiali locali și mi-am dat seama că parcă seamănă prea mult cu un club. Vezi primarul, președintele Consiliului Județean și prefectul luînd masa în oraș împreună, adesea însoțiți de diverși oameni de afaceri locali și de proprietari locali de presă. Acești oameni pot forma un cerc în care să-și protejeze reciproc interesele. Presa, atît la nivel local, cît și la nivel central, ar trebui să fie liberă de interferențe politice. Este greșit să permitem cercurilor de interese economice să controleze felul în care presa acoperă evenimentele politice.

Libertatea de exprimare, care a fost atît de discutată în ultimii ani în România, este o temă prioritară pentru președinția britanică a UE. În acest context, apreciem pașii importanți făcuți de Guvernul României în ceea ce privește limitarea publicității plătite de stat în presă.

Mesajul meu de încurajare este următorul: nu uitați cît de departe a ajuns România în acești 16 ani. Imaginați-vă că ați putea să dați timpul înapoi pînă în iulie 1989 și să aveți o conversație cu Ceaușescu despre viitorul României. „Mărite Conducător, România va fi în 2004 în aceeași organizație militară ca și Marea Britanie, Franța și Germania. Și în 2007 sau 2008, România va intra în aceeași organizație economică unde sînt și aceste țări occidentale." Fie ați fi fost scos afară și împușcat, fie Ceaușescu ar fi spus: ei bine, în sfîrșit, Franța, Germania și Marea Britanie s-au luminat și au decis să intre în Pactul de la Varșovia și în CAER.

(fragmente din alocuțiunea Excelenței Sale Ambasadorul Marii Britanii la București, Quinton Quayle, cu ocazia conferinței „Europe as a Democracy Promoter")

Michael EMERSON

Marea Neagră – epicentrul undelor de şoc ale cutremurului din UE

Se întîmplă ca epicentrul – în sensul impactului extern – cutremurului provocat de referendumurile din UE să se afle chiar în mijlocul Mării Negre. În mod paradoxal însă, acest lucru se întîmplă exact atunci cînd această regiune dă semne că îşi poate lua soarta în propriile mîini. Bulgaria, România, Turcia, Ucraina, Moldova şi Georgia au fost primele lovite de aceste trepidaţii, ele ajungînd mai departe în bazinul Dunării pînă la Belgrad, în Caucaz pînă în Armenia şi Azerbaidjan propagîndu-se, nu în ultimul rînd, pînă în Rusia. Pentru statele care nutresc aspiraţii pe termen lung de a deveni membre UE – adică toate cele menţionate mai sus cu excepţia Rusiei – acum este momentul unei verificări în condiţii reale a aşteptărilor lor.

Pentru statele de la Marea Neagră şi cele din Balcani (într-o oarecare măsură) se pune o nouă întrebare de importanţă strategică. Posibilitatea accederii în UE s-a depărtat mult, poate chiar dincolo de orizont. „Pauză" este cuvîntul la ordinea zilei, în contextul în care unitatea de măsură a timpului poate fi şi o decadă. Sînt prejudiciate şansele de consolidare a democraţiei în aceste regiuni?

Paradoxul este că acest cutremur din UE s-a petrecut tocmai cînd statele din regiune au început să colaboreze. În februarie 2005, patru noi membri ai UE (Estonia, Letonia, Lituania şi Polonia) s-au alăturat României şi Bulgariei pentru a forma clubul „noilor prieteni ai Georgiei", pe care l-au numit chiar axa Marea Baltică-Marea Neagră. Saakaşvili şi Iuşcenko au acţionat concertat, astfel încît la întîlnirea GUAM *(Georgia, Ucraina, Azerbaidjan, Moldova* – n.ed.) din mai 2005 de la Chişinău s-au pus bazele unei noi politici şi diplomaţii regionale. Ucraina se evidenţiază ca un centru-cheie al iniţiativei diplomatice, încercînd să completeze un imens set de cercuri de cooperare regională în care este mereu prezentă: vechiul BSEC *(Organizaţia pentru Cooperare Economică la Marea Neagră* – n.ed.), noul GUAM, „4+1" cu ţările de la Vişegrad, trilateralele Ucraina-Moldova-România şi Ucraina-Polonia-Lituania, fără a uita nici vechiul CSI şi noul Spaţiu Economic Unic alături de Rusia, Belarus şi Kazahstan.

Şi România, avînd pe căpitanul Băsescu preşedinte, fiind membră NATO şi viitoare membră a UE, pare atrasă să promoveze cu o mai mare hotărîre ideea cooperării la Marea Neagră. Acesta este doar unul dintre exemplele familiare prin care, odată cu expansiunea UE, noul stat-membru îşi transpune propriile preferinţe de politică externă regională în politica UE.

Este posibil ca noile state reformatoare din regiune să demonstreze un elan democratic suficient de puternic, încît să nu fie subminat de îndepărtarea speranţei de acces în UE? Anul trecut, noi democraţii consolidate au intrat în UE. La acel moment Georgia a decis că a avut destulă democraţie falsă şi a început un episod revoluţionar: Georgia, Ucraina, apoi chiar în Kirghizstan, după care a urmat tragicul masacru din Adijan, în Uzbekistan. Poate vom fi martorii unui alt episod revoluţionar pan-european ca în 1789, 1848, 1989-1991 şi acum 2004-2005.

Cum poate UE să compenseze îndepărtarea aderării

O consecinţă a cutremurului referendumurilor din UE este că trebuie înlăturate iluziile răspîndite de unii lideri regionali. Dar poate oare UE să-şi modifice politica de vecinătate pentru a atenua dezamăgirea îndepărtării perspectivelor de integrare şi să-şi folosească pîrghiile referitoare la condiţionalitatea politică, chiar dacă aceasta trebuie să rămînă sub cea cerută de perspectiva accederii în UE? Răspunsul ar putea fi afirmativ, dacă statele membre şi Comisia o doresc. Instrumentele unei politici puternice există. Uniunea a iniţiat deja un set de modele de asociere, unele avînd un conţinut eficient, printre care modelul deja prezentat Norvegiei al Ariei Economice Europene (EEA) + Schengen.

În esenţă, UE ar trebui să facă o ofertă deschisă permanent pentru a oferi calitatea de „membru funcţional" atunci cînd statul partener este gata. Aceasta ar însemna includerea în anumite politici, iar în unele cazuri în aproape toate politicile Uniunii, însă fără posibilitatea de vot în instituţiile legislative şi decizionale ale UE. Faptul că majoritatea vecinilor UE nu sînt la nivelul de dezvoltare al Norvegiei este evident, însă nu aceasta este problema. Ideea este că UE posedă o varietate de etape de includere funcţională în politicile ei, chiar dacă calitatea de membru deplin devine din ce în ce mai dificil de obţinut. Dacă conţinutul politicii ar fi consolidat serios, UE ar trebui să facă un nou pas simbolic şi să schimbe numele. Termenul de „politică de vecinătate" nu ar fi fost adoptat niciodată dacă statele partenere ar fi fost consultate. Ca alegere de titulatură, s-a dovedit a fi o greşeală categorică, deoarece statele partenere o consideră rece, condescendentă şi exclude, în loc să includă. Alternativa ar putea fi „Politica de integrare europeană", deoarece corespunde termenilor folosiţi în mod curent în propria administraţie a statelor partenere şi propune un mesaj dinamic, hotărît şi care implică ideea de integrare.

Propuneri pentru acţiuni ale României, ca membru UE, pentru Marea Neagră

UE a investit intens în regionalismul de la Marea Baltică şi de la Mediterană, prin iniţiativa „Dimenisunii nordice" şi prin seria de acţiuni hotărîte la conferinţa de la Barcelona. Marea Neagră a fost pînă acum singura regiune naturală a periferiei UE care a fost ignorată. Starea de lucruri începe să se schimbe acum, în perspectiva aderării iminente a Bulgariei şi a României. Grecia, care asigură actuala preşedenţie a BSEC, a încercat să introducă iniţiativa „Dimensiunii Mării Negre", dar se pare că fără succes. Un impuls adiţional pare să se ivească din România, care se inspiră în rolul pe care vrea să-l joace la Marea Neagră din rolul jucat de Finlanda în „Dimensiunea nordică", iar Bulgaria va dori cu siguranţă să se alăture acestei iniţiative. Comisia este la curent cu această dinamică post-extindere UE şi începe să folosească tot mai des cuvintele „Marea Neagră" în documentele UE privind politica de vecinătate.

Cea mai bună variantă este ca România şi Bulgaria să propună UE sponsorizarea unei iniţiative, să zicem „Forumul Mării Negre", cum a făcut Finlanda cu „Dimensiunea nordică".

Cea mai bună variantă este ca România şi Bulgaria, ca noi state membre, să propună UE sponsorizarea unei noi iniţiative care ar putea fi denumită „Forumul Mării Negre", cum a făcut Finlanda cu „Dimensiunea nordică" sau cum a fost „Pactul de stabilitate în Balcani". Bulgaria şi România, ca iniţiatoare ale proiectului, ar forma o alianţă puternică. Ele ar putea coopta şi Grecia, ca singurul membru UE care este şi în BSEC, şi Turcia, ca membru fondator al BSEC şi stat candidat UE, încercînd totodată să cointereseze şi UE în această iniţiativă. Prima acţiune ar fi o conferinţă a Forumului Mării Negre la care România şi Bulgaria, împreună cu UE, ar invita toate statele membre BSEC, secretarul general BSEC şi Statele Unite. UE ar face o ofertă de resurse financiare prin intermediul „Instrumentului de Finanţare a Noii Vecinătăţi" care este finalizat în prezent la Bruxelles şi care este destinat în mod special rezolvării problemelor procedural-birocratice de susţinere a proiectelor care implică state aparţinînd diverselor categorii politice conform criteriilor UE (state membre, state candidate, vecini, etc.).

UE nu îşi va propune să devină membru al BSEC, ci va oferi un forum în care BSEC şi statele membre UE pot avansa proiecte şi idei de interes regional care ar putea face uz de resursele oferite de UE şi SUA. În continuarea primei întîlniri a Forumului Mării Negre, Comisia Europeană ar elabora un „Plan de acţiune pentru Marea Neagră" în cuprinsul politicii sale de vecinătate. Forumul s-ar putea întîlni în mod regulat fără a se instituţionaliza, iar activităţile tehnice în diferite sectoare ar fi discutate în grup de partenerii interesaţi.

Concluzii

Criza provocată de referendumul din UE are implicaţii îngrijorătoare pentru toate statele de la Marea Neagră care au aşteptări, pe termen lung sau scurt, de integrare în UE. Aceasta înseamnă toată regiunea Mării Negre, cu excepţia Rusiei. Se poate discuta dacă, unde şi cît de mult pot aceste rezultate să submineze „europenizarea" unor state din regiune. Aceste riscuri nu trebuie nici exagerate, nici ignorate.

În orice caz, UE ar putea şi ar trebui să-şi adapteze politica de vecinătate pentru a micşora aceste riscuri. Ar trebui început prin înlăturarea denumirii condescendente de „vecinătate", pentru a deveni „politica de integrare europeană".

În plus, a venit timpul pentru o nouă iniţiativă regională a Mării Negre. Problema nu este dacă, ci cum, avînd în vedere binecunoscutele sensibilităţi politice regionale. Cea mai bună variantă ar fi ca Bulgaria şi România, ca viitori membri UE, să preia iniţiativa.

(fragmente din prezentarea susţinută în timpul conferinţei)

Michael Emerson *este Senior Research Fellow specializat pe relaţia cu Rusia şi Ucraina şi securitate europeană, la Centre for European Policy Studies.*

Wilfried GRUBER

Germania a cerut mai multă atenţie pentru Marea Neagră

SAR nu putea să aleagă o modalitatea mai potrivită pentru a sărbători cei 10 ani de activitate decît prin organizarea acestei conferinţe. Aderarea ţărilor din centrul şi sud-estul Europei nu poate fi explicată separat de căderea regimului comunist în 1989-1990. Totuşi, promovarea democraţiei de către Uniunea Europeană nu este o invenţie a epocii de după războiul rece. În 1981 şi 1986, Comunitatea Europeană – aşa cum se numea UE în acel moment – a primit în rîndurile ei trei noi membri care au trecut de la regimuri dictatoriale la democraţie în numai cîţiva ani: Grecia, Spania şi Portugalia. Argumentul principal pentru integrarea acestor state a fost, la momentul respectiv, promovarea şi consolidarea democraţiei. În general, calitatea de membru în Comunitatea Europeană a fost legată de consolidarea democraţiei, precum şi de domnia legii în aceste state. Şi atunci temerile şi rezervele au fost aceleaşi. Scenariile pesimiste arătau că milioane de spanioli, greci şi portughezi săraci vor emigra în ţările mai bogate. Aceste temeri s-au dovedit nerealiste.

Europa are nevoie de experienţa României. Aşa-numita politică de nouă vecinătate a UE creează cadrul unui parteneriat pentru 17 ţări vecine, multe dintre ele aflate în imediata vecinătate a României. Integrarea în UE va creşte rolul României în Balcani şi în regiunea Mării Negre.

Preşedintele Băsescu a luat în considerare acest fapt şi a declarat, în mod constant, că regiunea Mării Negre ar trebui să fie o prioritate a politicii externe româneşti. Un prim pas ar fi încorporarea acestui termen într-un concept european integrat. În viitor Uniunea Europeană va trebui să-şi mărească gradul de cooperare cu statele membre ale Organizaţiei pentru Cooperare Economică din zona Mării Negre. Germania a cerut statelor Uniunii Europene să acorde mai multă atenţie regiunii Mării Negre în cadrul politicii de nouă vecinătate.

Chiar dacă ne place sau nu, este necesar însă să avem o dezbatere în ceea ce priveşte finalitatea politică a Uniunii Europene, dacă dorim să conservăm coeziunea internă. Şi chiar dacă sîntem hotărîţi să limităm procesul de extindere europeană, asta nu înseamnă o limitare a rolului UE ca promotor al democraţiei.

(fragmente din alocuţiunea Excelenţei Sale Ambasadorul Germaniei la Bucureşti, Wilfried Gruber, cu ocazia conferinţei „Europe as a Democracy Promoter")

Societatea Academică din România

Cum putem ajuta Moldova să se ajute pe sine

Republica Moldova s-a confruntat chiar de la apariţia ei cu o problemă de consolidare serioasă, creată prin apariţia teritoriului secesionist autointitulat Republica Transnistreană. Încercarea de a supune prin forţa armelor pe rebeli s-a încheiat cu victoria practică a acestora, care au creat un stat de fapt. Cînd se analizează astăzi perspectivele de reintegrare ale statului moldovenesc în vederea integrării europene, două chestiuni trebuie deosebite clar:

● Problema conflictului, îngheţat într-un punct de echilibru care favorizează pe conducătorii locali transnistreni şi perspectivele unei intervenţii pentru a modifica raportul de forţe, deci a stabili un alt punct de echilibru.

● Problema statalităţii, adică impactul pe care acest teritoriu dizident îl are acum şi îl va avea în viitor asupra existenţei unui stat funcţional şi capabil de eforturile integrării europene.

În prima chestiune au existat unele progrese. Uniunea Europeană, după schimbarea de regim din Ucraina, a reuşit să convingă acest stat să treacă la respectarea embargoului pe frontiera cu Transnistria. Scopul acestuia este de a controla economic teritoriul disident, forţînd pe liderii de acolo să devină mai flexibili la negocieri. Embargoul este important, dar nu echivalează cu o intervenţie, de tipul celor văzute în fosta Iugoslavie. Nimeni nu va bombarda Transnistria ca să vină la masa tratativelor, iar UE şi SUA, insistent ceruţi ca mediatori de partea moldoveană, preferă să acţioneze în continuare prin intermediul OSCE, cu Rusia, Ucraina, Moldova şi Transnistria însăşi – parteneri de negocieri. În acest format numai o înţelegere oarecare cu Rusia poate duce vreodată la o schimbare radicală de regim în Transnistria, dat fiind că numai Rusia are trupe acolo şi sprijină actualmente (doar pe unele canale) regimul transnistrean.

Decizia de a întări frontiera, cu toate limitele ei, este pozitivă. Pentru a avea însă rezultate, e necesar să fie implementată riguros şi să existe un interval de timp suficient ca să înfometeze economia neagră transnistreană. Ea a fost urmată de către avansarea unui plan de pace conceput de Ucraina. A ieşi cu un plan de soluţionare definitivă cînd de abia ai promis că vei aplica un embargo e nepotrivit, rolul embargoului find tocmai acela de a creşte costurile pentru partea necooperantă, ca într-un moment viitor să se ajungă la o soluţie mai echilibrată. Dacă se propune de la început o soluţie e neclar la ce mai serveşte embargoul.

Pentru a înţelege mai bine problema de bază la care Moldova trebuie să răspundă, ar trebui să recapitulăm starea de fapt actuală în jurul acestei regiuni: Moldova depinde de înţelegerea dintre Rusia şi UE referitoare la acest spaţiu; negocierile actuale dintre aceşti doi actori sînt influenţate de preţul mare la combustibil şi de creşterea continuă a dependenţei UE faţă de importurile de combustibil din Rusia; negocierile dintre Moldova şi Transnistria reprezintă, de facto, reflectarea în miniatură a negocierilor dintre Rusia şi UE; Transnistria negociază de pe poziţii de superioritate cu autorităţile de la Chişinău.

Ce poate face România, în acest context nu tocmai favorabil?

România a progresat adoptînd conceptul de „o naţiune, două state“ şi relaţiile dintre cele două state sînt în prezent bune. Asta nu înseamnă că România trebuie să aibă o atitudine complet necritică şi să sprijine automat orice cred autorităţile de la Chişinău că va aduce o rezolvare favorabilă lor, dacă *asta înseamnă practic să agreăm că Moldova nu are nici o perspectivă de consolidare, dezvoltare şi integrare, pînă nu este rezolvată cu prioritate problema transnistreană.* Pentru că asta a fost linia Chişinăului pînă acum.

La un moment dat, păream că ne luptăm mai mult cu OSCE, cu planul lor de federalizare, decît cu transnistrenii.

Dar acesta e un cerc vicios. Această premisă împinge la o rezolvare pe loc a conflictului. Şi cum punctul de echilibru e în favoarea Transnistriei, asemenea rezolvare ar fi proastă pentru Moldova. *A cere o rezolvare azi, în plină criză a preţului petrolului, cînd poziţia Rusiei e foarte puternică, înseamnă a favoriza o formă de rezolvare care să confirme starea de fapt, adică independenţa Transnistriei. Asemenea insistenţe duc la apariţia unor iniţiative precum cea a lui Iuşcenko, foarte greu de demontat, cum a fost greu de demontat şi planul Kozak. În vizita sa la Moscova, Javier Solana a spus că s-a făcut un mare progres, ruşii sînt dispuşi să discute planul Iuşcenko.* Cine urmăreşte poziţia noastră în ultimii ani vede că societatea civilă din Moldova şi aliaţii ei externi au părut că se opun rezolvării conflictului. La un moment dat, păream că ne luptăm mai mult cu OSCE, cu planul lor de federalizare, decît cu transnistreenii. La asta ajungem dacă cerem rezolvări, dar nu avem soluţii pentru a schimba echilibrul de forţe de pe teren.

Avantajul iniţiativei este esenţial în medierea conflictelor. România avea timp să propună ea însăşi un proiect de lucru, eventual în mod discret, oferindu-l Directoratului de politică externă de la Comisia Europeană sau Moldovei, şi oricîte modificări ar fi suferit acesta ulterior, s-ar fi lucrat pe un text de bază românesc. Dar nici acesta nu putea fi radical diferit, din păcate.

Asta înseamnă că nu se poate face nimic?

SAR pune la îndoială conceptul că totul atîrnă de Transnistria. Pînă acum, în majoritatea planurilor de reglementare a conflictului din Transnistria, Chişinăul a evitat din răsputeri să discute situaţia despărţirii de Transnistria. Iar recentul plan de soluţionare a conflictului propus de preşedintele ucrainean Iuşcenko a fost destul de criticat de analiştii de la Chişinău, în special din cauza acestei posibilităţi de separare între cele două entităţi. În mare parte disputa e doar una juridică. Care separare, din moment ce ştim cu toţii că de multă vreme Chişinăul nu mai are nici un control asupra acestui teritoriu, începînd de la faptul că cetăţenii din stînga Nistrului nu participă la alegerile Parlamentului de la Chişinău şi terminînd cu faptul că republica nu colectează nici un impozit din Transnistria? Trebuie să găsim o cale alternativă.

Modelul Ciprului oferă cea mai bună analogie. Există un curent minoritar care susţine viabilitatea comparaţiei cu modelul Ciprului*. Acesta nu s-a bucurat la Chişinău de o mare popularitate, existînd contraargumente din direcţia celor care susţin că situaţia geopolitică a Ciprului e foarte diferită de cea a statului moldovenesc. Totuşi, evoluţia istorică şi datele macroeconomice fac posibilă comparaţia. A durat treizeci de ani ca partea neocupată de Turcia a Ciprului să devină membră UE. Dar astăzi, partea turcească este cea care face eforturi să se reunească cu cea grecească. Pierderile economice suferite de Republica Cipru ca urmare a secesiunii erau comparabile cu cele suportate de statul moldovenesc.

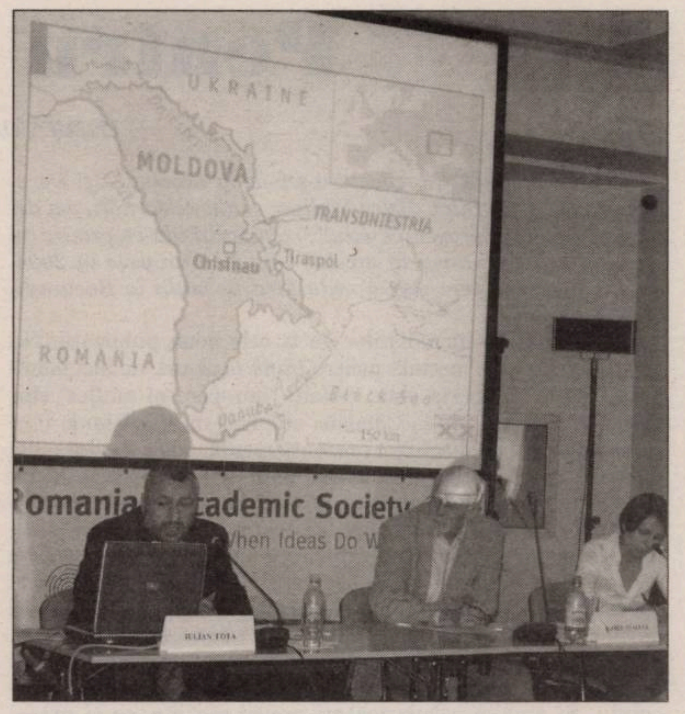

Rămînînd la acest capitol macroeconomic, la Chişinău se vehiculează ideea că ţara este dependentă de conductele de gaz care trec prin Transnistria şi de electricitatea de la Centrala Cuciurgani. Este oare problema atît de gravă, chiar dacă două din cele trei conducte de gaze naturale Rusia-Moldova trec prin Transnistria? Specialiştii arată că, de fapt, deconectarea raioanelor de est poate afecta parţial unele localităţi din raioanele Ştefan-Vodă şi Dubăsari. Sigur, dacă ar fi blocat gazoductul magistral, tot sudul rămîne fără gaze. Or, e greu de crezut acest lucru din partea Gazprom, din moment ce gazoductul magistral are ca scop principal exporturile în statele balcanice. Restul teritoriului are posibilităţi de a se asigura cu gaze naturale prin conductele ce nu trec prin Transnistria. Acum 13 ani, cînd separatiştii au închis robinetul conductelor de gaz de acolo, Chişinăul rămas fără gaz a construit de urgenţă o conductă în zona Rezinei, conectînd centrul Moldovei la magistrala ce traversează nordul republicii venind de la Bogorodiciani (Ucraina).

Experienţa arată că se poate, dacă se vrea, evitarea dependenţei de Transnistria. Mai ales că discuţii au existat pentru necesitatea construirii unei astfel de deviaţii. Un exemplu bun în acest caz îl reprezintă proiectul gazoductului Drochia-Bălţi-Iaşi, care ar permite asigurarea unei mari părţi a Moldovei cu gaze, dar şi a majorării tranzitului de gaze naturale spre România. Moldova nu mai are datorii faţă de furnizorii ruşi din iunie 2004, iar consumul curent de gaz se achită la nivel de 100%. Însă Transnistria, dacă se cumulează dobînzile şi penalităţile de pînă acum, a ajuns la catastrofala datorie de 1 miliard de dolari.

Tot la acest capitol persistă teama importantă de întrerupere a electricităţii ce vine de la Cuciurgani (aflată în Transnistria). Această frică se bazează pe faptul că centrala este vitală pentru economia ţării, ea alimentînd şi Chişinăul, unde este concentrat 60% din potenţialul economic al Moldovei. Însă criza provocată la sfîrşitul lui 2004, bazată pe eternul şantaj de la Tiraspol, a arătat că soluţii sînt. Totul se bloca pînă acum din cauza relaţiilor reci între Bucureşti şi Chişinău, dar odată cu „reorientarea“ lui Voronin şi venirea lui Traian Băsescu la putere, lucrurile, şi în acest domeniu, par a lua o altă direcţie, şi România poate ajuta Transnistria.

Zgomotul făcut de noi pe această temă riscă să facă mai mult rău decît bine.

Soluţia pe termen mediu este deci autonomizarea Moldovei faţă de Transnistria, izolarea acesteia din urmă printr-un embargou susţinut şi pregătirea Moldovei pentru a deveni un stat capabil să stea pe picioarele proprii şi un candidat serios la integrare. Soluţionarea *conflictului* poate redeveni o prioritate după ce România devine membru UE; deocamdată, dat fiind că nici un actor internaţional nu va interveni în Transnistria ca să realizeze un echilibru mai favorabil Moldovei. Asta nu înseamnă că România nu trebuie să rămînă un actor activ în promovarea situaţiei din interiorul Transnistriei, a lipsei de democraţie şi de respect pentru drepturile omului de acolo, tot aşa cum nimeni nu împiedică societatea civilă să pregătească terenul unei eventuale revoluţii democratice în această regiune. Fără intervenţie dinafară, speranţa rămîne într-o revoluţie dinăuntru, dar nici aceasta nu e posibilă fără o lungă pregătire.

* Primul articol pe această temă a fost publicat de către Nicu Popescu, „Lecţia Cipru pentru Moldova“, 10 mai 2004, *Moldova Azi*, www.azi.md.

La conferinţa „Europa ca promotor al democraţiei“ a fost lansată Think Europe Network (TEN), o reţea de organizaţii non-guvernamentale care vor promova integrarea europeană a ţărilor din Balcani şi a celor aflate la Marea Neagră. Principiile de la care porneşte această iniţiativă:

● Europa trebuie să îşi sporească rolul în promovarea democraţiei, fiind un model pentru ţările vecine Uniunii.

● Condiţionalitatea europeană în sine nu este îndeajuns de puternică în ţări cu o tradiţie autoritară, ci trebuie sprijinită prin dezvoltarea societăţii civile, care să joace un rol decisiv în europenizarea şi democratizarea acestor state.

● Ţările care speră să fie integrate în UE, spre deosebire de cele care au fost integrate deja, se confruntă cu probleme profunde şi o moştenire dificilă. Pentru integrarea acestora, Europa trebuie să îşi sporească posibilităţile de a lucra ca o agenţie de dezvoltare şi să susţină transformările economice, politice şi sociale.

TEN va promova campanii de *advocacy*, va organiza consultări şi va elabora studii şi cercetări. Va promova poziţii comune ale reţelei la nivel european, local şi regional, faţă de probleme apărute în aceste spaţii, va înainta recomandări bazate pe bune practici. TEN intenţionează să creeze o punte între ţările care au fost integrate în UE, ţările care urmează să fie integrate şi Bruxelles.

Membru al TEN poate deveni orice *think-tank* care activează în spaţiul promovării democraţiei şi integrării europene. Reţeaua are zece membri fondatori, care sînt şi membri ai consiliului de conducere, secretariatul este asigurat de Societatea Academică din România. Cele zece organizaţii fondatoare sînt: Societatea Academică din România, Institute for Regional and International Studies – IRIS, Bulgaria; Center for Liberal Strategies – CLS, Bulgaria; Institute for Development and Social Initiatives – IDIS, Moldova; Institute for Public Affairs – ISP, Polonia; Center for International Relations – CIR, Polonia; Hellenic Foundation for European and Foreign Policy – ELIAMEP, Grecia; Ukrainian Centre for Economic and Political Studies – UCEPS, Ucraina; Ukrainian Centre for Independent Political Research – UCIPR, Ucraina; Institute for Public Affairs – IVO, Slovacia.

Pentru o viziune a noii Europe

– interviu cu Alina MUNGIU-PIPPIDI, preşedintele SAR –

Un juriu format din redactorii-şefi de la Economist *şi* European Voice, *Carl Bildt, Helen Wallace şi alte celebrităţi, v-a desemnat printre „Europenii anului", nominalizîndu-vă printre cei mai influenţi jurnalişti la nivelul Uniunii Europene în 2004. Asta e o recunoaştere care a nedumerit pe mulţi la Bucureşti. Cum se explică?*

O gentileţe a jurnaliştilor de la cele două publicaţii. Nu există o categorie specială pentru *think-tank*-uri, de aici nominalizarea la categoria asta, ceilalţi „europeni ai anului" sînt manageri, oameni de la Comisie, etc. Dar un *think-tank,* fără să fie un organ media, are o prezenţă media, adică produce idei pentru spaţiul public şi formează opinii. SAR a fost mai activ decît multe *think-tank*-uri vest-europene în 2004, şi mulţumim celor care recunosc acest lucru, şi care, în fond, ajută la difuzarea ideilor noastre, un *think-tank* care nu e promovat de media e mort din start, chiar dacă are cercetare bună şi experţi excepţionali. Iar noi sîntem privilegiaţi, în 2004 am fost citaţi de *Financial Times*, *Economist*, *Herald Tribune*, *FAZ*, *Le Monde*, am produs idei articulate şi le-am promovat cu curaj, fără să ne fie frică de mafioţii care ne vor chema la Procuratură, de exemplu. Şi sîntem recunoscători presei străine, ca şi presei româneşti care au făcut din SAR un *think-tank* european de succes. Pe lîngă asta, eu am publicat mult în Vest anul trecut, cărţi, articole în care Europa şi viitorul ei erau chestiunea de bază. Asta va fi linia noastră şi în viitor. Am mai spus, noi sîntem deja în Europa şi avem ideile noastre despre Europa.

Cu toate astea e multă anxietate la Bucureşti despre România, cînd şi cum va intra în Uniune.

Neîntemeiată. A fost un moment prost, dar deja trecem peste, cu invitaţiile lansate Turciei şi Croaţiei să înceapă negocierile. Dacă în 2007 sau 2008, nu contează, deşi eu cred că va fi 2007. E foarte posibil să existe o întîrziere agreată reciproc, cum a fost şi în primul val, de cîteva luni. Nu e nici o nenorocire, cum nu e nici o nenorocire nici dacă o să fie un an întîrziere. Se calculează foarte superficial la noi că vom avea enorm de pierdut financiar. Nu e aşa. Primul val a fost întîrziat pentru ca ţările să facă economii, pentru că în acele luni nu au avut de plătit contribuţia la bugetul Uniunii, sumă foarte mare, pentru care România, uite, se gîndeşte să crească TVA-ul ca să o poată acoperi (proastă idee). La fel, acei bani de infrastructură ipotetici, pentru care plîngem, trebuie completaţi cu bani de la buget, deci pierdem pe de o parte, dar economisim pe de alta. Riscul e să dăm românilor impresia falsă că va fi o catastrofă dacă e o întîrziere de cîteva luni. Nu va fi nici o catastrofă, noi nu vom fi complet pregătiţi nici în 2007, nici în 2008, dar la fel nu au fost pregătite nici Lituania, Polonia etc. Se va decide între 2007 şi 2008 mai mult prin conjuctura externă decît prin meritele noastre, dar ambii ani sînt cîştigători pînă la urmă.

Noi, în fond, nu am cîştigat o revoluţie contra comuniştilor, ci i-am convins pe aceştia de avantajele europenizării.

Să spunem „mulţumesc" oricînd ne-ar lua?

Nu tocmai. Eu cred că noua Europă e un enorm cîştig pentru Europa, chiar dacă în acest moment undele de şoc sînt percepute mai mult negativ. Europa se aştepta să ne digere adăugînd ceva calorii, dar fără a se schimba. Uite că nu se întîmplă aşa, Europa se transformă datorită extinderii, tot aşa cum noi ne transformăm pentru a putea intra în Europa. Exemplele cele mai frapante sînt în politica fiscală. Conservatorii germani au făcut campanie pe cota unică, conservatorii englezi merg în Estonia să-şi ia notiţe despre fiscalitate într-un regim liberal. Noii membri ai comisiei – poloni, cehi sau maghiari – fac zilnic titluri în ziare cu abordarea lor neconvenţională. Un val de liberalism şi de prospeţime a intrat în Europa cu ţările din Est. Uitaţi-vă cum Polonia instrumentează revoluţii portocalii în Ucraina şi Belarus. Dacă ţările postcomuniste fac un bloc comun în Europa, sînt şanse să poată contribui mult la viziunea unor lideri ca Tony Blair, a unei Europe mai flexibile, mai deschise spre inovaţie şi mai liberale, şi care promovează democraţia activ în ţările vecine.

Dar e România la acelaşi nivel cu noii intraţi? Tot textele dvs. spun că europenizarea noastră e foarte superficială.

Din motive istorice excepţionale, România şi Bulgaria au început să negocieze, au trecut, cu alte cuvinte, la europenizare cînd încă nu încheiaseră tranziţia, de fapt nici revoluţiile lor nu erau terminate. Asta nu a fost la fel în Europa centrală, care era mai avansată. Noi a trebuit să facem deodată revoluţie, europenizare şi reformă, dat fiind că schimbarea la noi a fost generată mai ales de contextul extern, nu de factori domestici, şi de aici haosul şi cacofonia şi efectele relativ modeste. Europenizarea nu e decît un proces de adoptare a unor instituţii europene, a acquis-ului, un proces tehnic şi nerevoluţionar. În plus, a progresat de sus în jos şi de la Bruxelles spre Bucureşti, ca atare impactul e *minim* asupra transformării structurilor statului. *Revoluţia e altceva, e procesul de înlocuire a elitei vechi, formate sub comunism, cu una nouă, formată în Occident sau sub influenţa lui şi care să opereze după reguli occidentale, universaliste, nu personaliste.* Asta va mai dura, poate zeci de ani, şi opinia publică judecă schimbările mai ales după asta, de aici pesimismul şi senzaţia că nu s-a schimbat prea mult. La echilibrul de putere din societatea noastră, în care avansăm doar atît cît ne permite o elită, dominată de vechi mai mult decît de nou, nu era posibilă o viteză mai mare. Noi, în fond, nu am cîştigat o revoluţie contra comuniştilor, ci i-am convins pe aceştia de avantajele europenizării.

Jonathan Scheele, Alina Mungiu-Pippidi şi Emma Nicholson în timpul conferinţei

Există vreun risc să păţim cu Europa ce s-a întîmplat în oarecare măsură cu NATO, adică importanţa ei să scadă după ce intrăm noi?

La Belgrad circulă deja o glumă printre sîrbi, cum că, după ce intră ei, se desfiinţează. Nu cred că ne paşte aşa ceva. Numai că Europa de după 2010 va fi diferită de cum ne-o imaginam în 1993, sau chiar în 2003. Europa se schimbă, şi trebuie să se schimbe chiar mai mult. O anchetă recentă din *Economist* arăta că, dacă Europa nu îşi ridică performanţa în învăţămîntul superior, de exemplu, nu numai că nu îi vom ajunge pe americani, dar vom fi ajunşi din urmă de ţări asiatice ambiţioase. Populaţia europeană se contractă şi, cu toate astea, o politică excesiv de prudentă sufocă economia Balcanilor impunînd vize sîrbilor şi macedonenilor care vor să muncească în Europa.

O să fim ultimii care intră?

Eu sper că nu. Dar nici nu cred că europenizarea va progresa numai pe tipicul recent, o ţară face cerere de intrare, Comisia dă un aviz, şi aşa mai departe, şi se progresează pe bază de promisiuni politice, iar ţări care nu şi-au încheiat tranziţiile se apucă de europenizare, cum am făcut noi. Asta nu cred să se mai repete, pentru că, pur şi simplu, nu merge. Poveştile de succes nu s-au făcut într-o zi, viziunea a existat cu zeci de ani înainte. În arhivele Hoover din Stanford am văzut un talk-show din *1969*, în care un domn austriac spunea că Europa se va reîntregi în pofida Cortinei de Fier, povestind cum Carinthia austriacă şi Slovenia, iugoslavă pe atunci, cooperează economic. Nu vă mai miraţi că Slovenia în 1999 era aproape ca Austria, lucrau la asta de treizeci de ani. Europenizarea de sus în jos e trudnică, ca să reuşească e nevoie de o europenizare prin contiguitate, oamenii de afaceri şi muncitorii care trec frontierele trebuie să preceadă discuţiilor despre acquis, noi trebuie să facem din Moldova un succes economic şi o economie integrată cu a noastră, de exemplu, înainte să-i presăm pe europeni să înceapă negocierile cu Moldova. Apropo, domnul cu viziunea Europei unite prin integrarea vecinităţilor se numea Otto von Habsburg.

Bun, şi cum contribuie România la viziunea asta? Deocamdată nouă ne e mai frică să nu trimitem europarlamentari care să ne facă de rîs.

Mai facem totuşi cîte ceva. O coaliţie de *think-tank*-uri iniţiată de SAR a dus la plantarea într-un document european a monitorizării frontierei cu Ucraina, principala acţiune pe care a ajuns să o facă Europa ca să exercite presiune asupra Transnistriei. E adevărat că, dacă le ceream să trimită paraşutişti în Transnistria, nu aveau de unde, totul e să ceri echilibrat, cu o justificare bine construită şi la momentul bine potrivit. În curînd vom face la Bruxelles un seminar similar, în care exemplul României şi al Bulgariei va fi folosit ca să propunem ridicarea vizelor Schengen pentru Serbia şi Macedonia. Oamenii politici au nevoie de idei de promovat, de bune practici şi de argumente, noi adunăm ideile din întregul spaţiu european şi oferim alternativele. E nevoie de gînditori de calitate, dar şi de lideri care să aprecieze gîndirea de calitate, fără acestea două România nu va avea, ca ţară, nici o contribuţie. O să-i mulţumim doar lui Dumnezeu că ne-a băgat, nu se ştie cum, în Europa, şi fiecare se va integra după potenţialul lui.

interviu de Cristian GHINEA

Dialoguri europene la bilanţ

Societatea Academică din România, în parteneriat cu Asociaţia Studenţilor la Ştiinţe Politice din SNSPA şi cu revista *Dilema veche,* a derulat în perioada februarie-octombrie proiectul „Educaţie pentru Europa" finanţat de PHARE, programul Fondul Europa. În cadrul acestui program au fost realizate 8 dezbateri publice pe teme de interes general privind integrarea europeană („Europa după noi. Relaţiile României cu Moldova şi Ucraina", „Dezvoltare regionale: modalităţi de intervenţie şi rezultate", „Cum integrăm agricultura românească în Uniunea Europeană"; „Reforma administraţiei publice: eficientizare şi responsabilitate", „Factori economici în implementarea aquis-ului în domeniul protecţiei mediului", „Exodul inteligenţei: strategii de diminuare a părăsirii definitive a ţării de către tinerii cu studii superioare", „Politici culturale europene"; „Constituţia Europeană şi România").

Dezbaterile au fost organizate în spaţii universitare: Şcoala Naţională de Studii Politice şi Administrative, Institutul Naţional de Administraţie, Facultatea de Filosofie-Universitatea Bucureşti, Universitatea Româno-Americană, bucurîndu-se de o largă participare a studenţilor. În cadrul proiectului au fost editate în colaborare cu *Dilema veche* 4 suplimente (nr. 61, 18-24 martie, „Europa de după noi"; nr. 67, 29 aprilie – 5 mai, „Integrarea agrară"; nr. 73, 10-16 iunie, „Exodul inteligenţei"; nr. 78, 15-21 iulie, „Constituţia Europeană").

În încercarea de a implica tinerii universitari în aceste dezbateri, fiecare supliment a cuprins pe ultima pagină intervenţii ale studenţilor la temele puse în discuţie. Am primit un număr mare de articole propuse spre publicare, semn al prestigiului de care se bucură *Dilema veche* în rîndul tinerilor. Unele suplimente au urmări neaşteptate, cum este cel privind migraţia inteligenţei, care a dus la dezbateri mai ample pe care revista le va reflecta în viitor. Încheiem acest proiect, cu speranţa unor continuări fericite.

PROGRAM FONDUL EUROPA
La Est de noi,
supliment al revistei *Dilema veche* nr. 95,
11-17 noiembrie 2005
Realizat în colaborare cu SAR
Conţinutul acestui material nu reprezintă în mod necesar poziţia oficială a UE
Coordonatori: Cristian GHINEA *(Dilema veche)*
şi Laura SIMIONESCU *(SAR)*

SAR Romanian Academic Society

UNIUNEA EUROPEANĂ
Proiect finanţat prin Phare

Stela GIURGEANU

Verba volant. La fel şi apartamentul

Două camere, la parter; apartamentul l-a primit în '52, la demolări. Pînă să se mute aici avea o casă cu curte, pe Giuleşti; iniţial, nici ea, nici bărbatu-său nu au vrut să plece; să plece unde? – mă întreabă, spunîndu-mi mai apoi că nici cu repartizările nu era chiar aşa, adică floare la ureche; şi pe atunci, ca şi acum; dacă nu ştiai pe cineva care să pună o vorbă pe undeva, n-aveai nici de unele; văzînd că nu se lasă duşi, că refuză să părăsească „de bunăvoie" casa, le-au tăiat apa; apoi curentul; apoi gazele... nu mai rămînea decît să dărîme casa peste ei.

Doamna Vişan îşi aprinde o ţigară (doar aşa, să se prostească); îşi netezeşte colţurile gurii cu degetul mare şi cu arătătorul; îşi ridică ochelarii mai bine pe nas (lentila stîngă este crăpată de sus pînă jos, de mai bine de două luni) şi îşi continuă, după o gură de cafea, povestirea.

...Au fost nevoiţi să iasă şi ei în stradă, la fel ca ceilalţi, să „prindă" un loc. Dacă au „prins" apartamentul ăsta a fost că au avut noroc; cum stăteau ei în stradă, a trecut maşina cu procurorul general de atunci, pe care bărbatu-său, mecanic de locomotivă, îl ştia din liceu; fuseseră colegi; procurorul l-a văzut, l-a recunoscut şi auzind că „ditamai mecanicul de locomotivă" nu are unde să stea, „după o zi întreagă de muncă în folosul patriei", le-a făcut rost imediat de apartament, printr-un discurs proletar. Şi cu două camere, şi la parter, ceea ce, la vremea aia, era un lux (luxul a fost al lor, timp de 47 de ani „care s-au făcut pe 14 septembrie, de Ziua Crucii").

Doamna Vişan tace brusc; pălmuieşte a lehamite aerul cu mîna dreaptă, încercînd să alunge o umbră trecută peste ochi; îşi reia povestirea.

Au pierdut casa. Cum „cum"? Dintr-o prostie. Adică au avut încredere.

Prima oară au avut încredere în oameni. După revoluţie, soţii Vişan au cunoscut o familie: ea lucra la un Institut, el, inginer la „Semănătoarea". La un moment dat, vine inginerul la ei; se iau cu vorba, de una, de alta, dar mai ales de problemele lor, de bătrîneţea lor, de singurătatea lor, de sărăcia lor; apoi, deodată, brusc, după ce a suspinat şi a căinat îndelung şi la unison cu poveştile celor doi bătrîni, inginerul le propune schimbul. El şi soţia (de lucra la Institut) se leagă să le poarte de grijă pînă la finele vieţii. Să le uşureze aşa, cum or ştii ei mai bine, greutăţile bătrîneţii... să le mai ia din povara singurătăţii şi a sărăciei... Să le plătească facturile, să le plătească întreţinerea şi nu numai (să le cumpere şi mîncare, şi lucruri de uz casnic, etc., etc.); pe scurt, să devină aşa, un fel de familie; să le fie un fel de copii, iar copiii lor, un fel de nepoţi... soţii Vişan, care nu au avut copii, să fie astfel, nesperat, înspre fine, un fel de bunici. Şi, cum în familie totul merge pe încredere, ce rost ar mai fi avut actele? Bineînţeles, în afara actului de donaţie, care era musai, cu celelalte trebuia să se meargă pe încredere; că doar nu poţi constrînge iubirea şi devotamentul printr-un act la notariat. La mijloc era doar cuvîntul de onoare.

Cuvîntul de onoare a ţinut însă pînă la semnarea contractului de donaţie. La scurt timp cei doi au plecat în America, cu contractul casei în buzunar.

„Am avut din nou noroc" – îmi spune doamna Vişan. Casa nu le revine celor doi decît după moartea donatorilor. Altfel, acum, era deja în stradă. Îmi mai spune şi de administratoarea blocului, doamna Dana, care a refuzat să taie chitanţele pe numele „ălora" doi. O fată drăguţă – îmi mai spune doamna Vişan suspinînd – păcat că a fugit cu banii. Trei sute de milioane, banii locatarilor. De trei ani, cu toate că se ştie unde este doamna Dana – „e vînzătoare la un centru de vechituri" –, cu toate că i s-a intentat proces şi că locatarii de pe Constructorilor 23 au rămas fără apă caldă doi ani de zile, nu s-a recuperat nici un ban, iar fosta administratoare o duce bine, dintr-un recurs într-altul.

A doua oară au avut încredere în justiţie; au făcut proces prin care sperau anularea actului de donaţie, pe baza unei clauze stipulate în acest contract: „impozitele şi taxele aferente apartamentului sînt suportate de donatori, pînă la data autentificării, de la care trec în sarcina donatoarei". Au pierdut însă, instanţa găsind insuficientă clauza pentru a anula contractul. Au făcut recurs, au fost respinşi.

Acum, doamna Vişan mai are încredere. Are încredere în puterea presei. Cumva, are ea o presimţire că lucrurile nu pot rămîne aşa şi că încă mai merită osteneala să ai încredere în ceilalţi.

...Altfel devii aşa, că nici nu-ţi mai arde să ieşi din casă.

Încrederea de nevoie

Salvarea ajunge spre dimineaţă la spital, doar cu puţin timp înainte de schimbarea gărzii. Pacientul este înregistrat pe garda de noapte. Se întîmplă să fie consultat de doctoriţa din garda de zi; după consult, aceasta cheamă pe cineva de la etajul de cardiologie... De aici însă vine doctoriţa din schimbul de noapte. La sosirea ei, prima deschide registrul de intrări şi spune că pacientul a fost trecut deja la garda de noapte... Cîtă vreme pacientul şade, între cele două doctoriţe începe o discuţie foarte aprinsă:

Doctoriţa de zi: Să ştii că a venit pe garda ta; eu nici nu ar fi trebuit să-l văd...

Doctoriţa de noapte: Nu mai contează, că oricum trebuie să-l internezi!

Doctoriţa de zi: Dar ştii că nu eu trebuia să-l văd?

Doctoriţa de noapte: OK! Dar ce vrei să faci acum? Are o criză cardiacă puternică, nu poţi să-l scoţi, trebuie internat...

Între timp, bolnavul, care abia mai respiră, îşi duce mîna la piept şi le întreabă pe cele două doctoriţe de ce nu-l lasă durerea... Cele două doamne continuă însă să dezbată problema înregistrării bolnavului.

...Pînă aici – îmi spune – imaginile par a fi luate din scenariul *Moartea domnului Lăzărescu*.

Adina Iancu este proaspătă absolventă de Medicină. În curînd va intra în sistem. „Mica inadvertenţă" a filmului este faptul că pacientul român nu face scandal niciodată; tace şi înghite. Dacă nu, cu siguranţă îşi va pierde şansa de a fi băgat în seamă. Pentru că doctorul ştie întotdeauna ce e mai bine pentru el. Sora are mereu dreptate şi chiar nu are timp să se ocupe de el; nici măcar să-i spună ce se întîmplă; se internează sau nu...

Pacientul este rugat să iasă din cabinet şi să aştepte pe hol. Nu i se spune însă de ce. Nu i se spune ce să aştepte, cît timp sau pe cine. Doar atît, să aştepte. Aşa că, fără un cuvînt, se şi execută. Trebuia, de fapt, să aştepte pe cineva care să-l urce la salon. Fusese deja internat. Dar el habar n-avea. Ştia doar că trebuie să aştepte în hol. La noi – îmi spune viitoarea doctoriţă – pacientul se supune mai mult decît se încrede.

© S. Ivanoschi

„Odată mi-au zis că am zona zoster"; o doamnă care crede că n-o să mai aibă de-a face cu doctorii şi cu spitalele prea curînd îmi povesteşte cum s-a trezit într-o bună dimineaţă cu puternice dureri la ceafă; cum după două zile de frecat cu alifii şi creme tot nu-i trecuse, fiică-sa a convins-o să meargă la doctor; „că aşa e moda dincolo, să se meargă la doctor toată ziua; eu i-am zis, măi, mamă, aici nu e ca acolo... nu te duci pentru o măsea, că-ţi scoate apendicele"; s-a luat însă după insistenţele fiicei; un cabinet particular, un minimum de consult, un maximum de preţ, un diagnostic: zona zoster şi medicamente cu duiumul; după cîteva zile de tratament, cum îi era din ce în ce mai rău, a ajuns direct la urgenţă; aici i s-a infirmat diagnosticul iniţial; cine v-a spus doamnă – au întrebat-o – că aveţi zona zoster? Păi cum aţi putut, doamnă, să băgaţi în dumneavoastră atîtea medicamente, păi se poate, pentru un coş pe spate şi un gît înţepenit?

Doamna a ridicat din umeri; iaca aşa, a avut şi ea încredere, ce să facă? **(S. G.)**

© L. Muntean

Cristina MĂNIŢĂ

(Ne)Încrederea la debut

Măturisesc, de la început, că sînt o idealistă. Sînt studentă în primul an la Facultatea de Limbi Străine. Am ales această facultate pentru a preda mai apoi în şcolile româneşti. Sînt un caz singular printre colegii mei de grupă, care au ales facultatea asta din cu totul alte motive; astăzi „a fi dascăl" a rămas doar opţiunea săracă la „a fi angajatul unei companii multi-internaţionale"; foarte mulţi dintre colegii mei nu înţeleg de ce *cineva* ar mai vrea să devină, în societatea noastră, profesor. „Profesorii sînt muritori de foame" – mi se spune şi-mi sînt aduse, de fiecare dată, argumentele salariilor mici şi desconsiderarea generală, („evazionişti fiscali").

Cu ceva vreme în urmă, ştiind de idealul meu, o doamnă profesoară de limba engleză îmi sugera să fac totuşi, după facultate, un masterat în străinătate; atunci nu mă tenta deloc ideea. Pentru că nu-mi dădeam seama de necesitatea acestor studii în afară.

Nu înţelegeam de ce, de vreme ce învăţ pe rupte în România, mai am nevoie de un masterat în afară. De ce *acel* masterat, şi nu unul în ţara natală, îmi va obţine o slujbă mai bună? De ce o slujbă mai bună înseamnă automat o slujbă în sectorul privat? De ce trebuie să plecăm în străinătate dacă vrem să ni se recunoască munca şi să avem o viaţă decentă? De ce o mare parte din olimpicii internaţionali care ne reprezintă ţara aleg să-şi termine facultatea la Harvard şi mai tîrziu să se stabilească acolo?

Treptat însă, cu cît capeţi mai mult conştiinţa societăţii reale din jur, începi să înţelegi de ce; în primul an de facultate deja capeţi răspunsul la întrebările de clasa a X-a şi aşa începe să te preocupe, şi pe tine, din ce în ce mai mult, varianta obţinerii acelei burse în afară...

...Dar eşti încă la început de drum şi, chiar dacă mult visata viaţă de student nu ţi se mai pare atît de fascinantă (dacă eşti din provincie, pe lîngă „spiritual", învăţătura, te mai preocupă şi „materialul", adică spaţiul locativ... de cele mai multe ori trebuie să-ţi găseşti o gazdă, pentru că în cămine locurile sînt limitate şi de cele mai multe ori „bobocii" nu au acces la ele), chiar dacă ţi se vorbeşte deja de licenţă şi de posibilităţile de după facultate (auzi tot felul de poveşti *horror* de la foştii absolvenţi şi ştiri despre profesori plecaţi în Spania la cules de căpşune); chiar dacă perspectiva de a îngroşa şi tu rîndurile lor, nu ţi se mai pare chiar atît de roz, chiar dacă eşti asaltat de vieţile de succes ale „milionarilor de carton", fără diplomă, dar cu bani, chiar dacă facultatea românească a trecut la modelul european, dar doar din prisma reducerii perioadei studiilor, cu toate acestea continuu să cred, cu încăpăţînare, că dacă îmi „tocesc" coatele pe băncile şcolii româneşti, voi reuşi... în România.

Bogdan VOICU

Un produs de import?

– cioburi din fereastra încrederii –

Doi roboţi. Priveam recent un episod din serialul SF *Andromeda*. Între altele, în episodul respectiv, doi roboţi (două fiinţe cibernetice, cu formă humanoidă, ca să fiu mai exact) încercau să-şi lămurească unul altuia ce este prietenia. Ajungeau imediat la încredere ca bază a prieteniei, a relaţiilor umane în general: ajungeau la concluzia că eşti în general prieten cu cel în care ai încredere, pe care te poţi baza.

La piaţă. Încrederea este ceva important în ziua de azi, un soi de asigurare pe care societăţile, comunităţile şi indivizii o încheie tacit pentru a putea controla nebuloasa încrengătură contemporană a interacţiunii cu ceilalţi. Astăzi oamenii întîlnesc zilnic „străini", indivizi necunoscuţi, care prin comportamentul lor le pot influenţa viaţa, fie că e vorba de funcţionarul de la poştă, de vînzătorul de la supermarket, de medicul care te consultă, de clientul care îţi pune întrebări, uneori sîcîitoare, de vecinul de scaun din autobuzul aglomerat, de şoferul maşinii care staţionează în trafic etc. Fiecare dintre ei poate avea un comportament predictibil sau nu.

Să ne închipuim că mergem la piaţă şi vrem să cumpărăm mere. Vînzătorul le cîntăreşte, cumpărătorul îi dă banii şi aşteaptă apoi restul şi merele. El are încredere că va primi şi restul, şi merele, şi pe baza acesteia îi poate prezice comportamentul. Reciproca este valabilă: uneori cumpărătorul primeşte mai întîi merele, apoi dă banii, în virtutea faptului că vînzătorul are încredere în el că nu va fugi cu marfa, fără să dea banii. Practic, în absenţa încrederii, pe de o parte, în oameni, pe de alta, în instituţia schimbului, schimbul în sine ar fi imposibil.

Gigi, un om gospodar. Să luăm un alt exemplu. Într-un sat, şanţul e plin de gunoi. Zac acolo, laolaltă, PET-uri, cutii goale de bere, ambalaje de *chips*-uri, ziare îngălbenite şi coji de seminţe – pierdute şi ele printre deşeurile ce marchează trecerea civilizaţiei contemporane prin satul respectiv. Gigi, un om gospodar, se întreabă dacă nu ar fi bine să facă ordine, să strîngă gunoiul. Are două dileme: acţiunea sa va fi eficientă? Dar va atrage sprijinul celorlalţi, dincolo de nivelul declarativ?

Eficienţa se transpune în produsul muncii lui Gigi, în cît timp va rămîne şanţul curat. Norma socială oficială zice că nu e bine să arunci gunoi pe stradă. O înveţi la şcoală şi e sancţionată şi prin lege. Dacă Gigi are încredere în oameni, el poate purcede la curăţirea şanţului, putînd prezice că majoritatea celor din jur vor respecta norma formală. În caz contrar, nu mai are rost să-şi bată capul: a doua zi şanţul va fi din nou plin de gunoi.

Sprijinul este legat de încrederea în vecinii săi, garantînd că şi ei vor participa la curăţarea şanţului. Altfel, ei vor fi beneficiarii unei munci destul de grele, pe care o face doar Gigi, în timpul lui liber.

Specialiştii şi încrederea. Să mai luăm un exemplu ipotetic. Să zicem că avem o ţară. Care are guvernanţi, experţi, oameni de ştiinţă, analişti, specialişti, profesionişti, parlamentari şi alţi aleşi ai neamului, între care unul, mai important, tot ales de popor, îşi dă cu părerea zilnic, despre orice, constituindu-se ca autoritate supremă în orice domeniu: de la gripa aviară la modul de construcţie a podurilor. Te întrebi, oare cîtă încredere o fi avînd omul acesta în cei din jur, etichetaţi drept specialişti în domeniile despre care îl informează şi despre care el, alesul, transmite mai departe informaţie, la ore de maximă audienţă? Şi ce mesaj transmite el către concetăţenii săi, cei care l-au ales, cu privire la încrederea în oameni, în capacitatea lor de a se specializa?

Intermezzo (I). Reducînd istoria la o singură idee, la începutul civilizaţiei umane, indivizii erau cu toţii la fel de pricepuţi în a face orice: să vîneze, să se bată, să cultive pămîntul, să crească oile etc. Mai tîrziu, oamenii s-au specializat dezvoltîndu-şi abilităţi distincte: unii erau fermieri, alţii – războinici, alţii – preoţi, alţii – meşteşugari. Controlul social era foarte strict, dat fiind că fiecare îl cunoştea pe fiecare, iar străinii erau atît de rari, încît nici nu contau prea mult în ecuaţia echilibrului social. Nu aveai nevoie de prea multă încredere în oameni. Depindeai doar de cei din jur, pe care îi cunoşteai în mod direct. Ştiai că războinicii chiar se duc la război sau că azi nu e făină fiindcă a născut nevasta morarului. Acum, specializarea este din ce în ce mai îngustă, iar viaţa de zi cu zi, cu maşini şi avioane, cu Internet şi televiziune, te pune mereu faţă în faţă cu alteritatea. Eşti nevoit să crezi că fiecare îşi face treaba, astfel încît societatea să funcţioneze.

Românii (I). Sînt românii mai încrezători decît alţii în semenii lor? Dar în instituţii? Datele statistice spun despre noi că sîntem între cei mai neîncrezători dintre europeni, că preferăm să fim mai degrabă precauţi decît să ne lăsăm în seama altora.

Interacţiunea noastră cu alţii e redusă. Mai mult, am căutat să eliminăm dintre noi pe cei care erau diferiţi: am scăpat uşor-uşor de evrei, de germani (conform legendei în general acceptate contra a cîte 10.000 de dolari de bucată), de greci – cîndva o parte importantă a elitei locale, de bulgari – cînd cu Cadrilaterul, şi, după ultimul război, şi de alţi „venetici", fie ei francezi sau englezi. Am încercat să îi excludem pe greco-catolici, şi ei un pic altfel decît majoritatea. Regimul comunist a căutat egalizarea şi omogenizarea României cu orice preţ, astfel încît „omul nou" să fie identic oriunde ai merge. Nu sînt prea convins că asta a displăcut naţiunii. A apărut o tradiţie a intoleranţei: nu prea ne plac cei altfel. Stilurile de viaţă diferite le considerăm în general bizare, greu de digerat şi prin urmare nu le prea digerăm; mamele singure sînt stigmatizate, odată cu „bastarzii" pe care îi cresc. Alcoolicii sînt lăsaţi să se descurce pe cont propriu, în afara societăţii. Religiile alternative sînt „păcătoase" (îmi amintesc despre ce ne spunea un operator de teren, plecat cu chestionare într-un sat din Moldova şi alergat pe străzi de săteni şi oficialităţi, dată fiind suspiciunea că „străinul" „a venit cu evanghelizarea"). Arabii şi chinezii sînt nişte fiinţe ciudate care mai bine ar pleca. Rockerii trebuie evitaţi, sigur au de-a face cu satanismul. La rîndu-le, mulţi îi detestă pe manelişti, dorindu-le sfîrşitul. Partidele politice se urăsc între ele, nu găsesc căi de mijloc (oare cum ar fi primite la noi soluţii „imorale" ca în Bulgaria sau Germania??).

Am exagerat în exemplele de mai sus. Nu toţi românii sînt la fel, dar ca tendinţe generale, dacă stăm şi judecăm la rece, uitînd că facem parte şi noi din naţia asta, s-ar putea să avem un consens că ar trebui să excludem pe „bizarii" de mai sus. Mă întreb însă, fără a-i aproba sau dezaproba, oare ei nu or fi oameni? Oare nu o fi nimic de învăţat de la ei? Oare, chiar dacă sîntem buricul pămîntului, nu am putea avea puţină încredere că totuşi sînt şi ei ca noi *(Phoenix dixit)*?

Intermezzo (II). Mă gîndesc din nou la ce ar fi putut să discute roboţii de la începutul articolului odată ajunşi la chestiunea cu încrederea: modernitatea a adus cu sine raţionalitatea organizării sociale şi de aici o încredere ridicată în instituţiile democraţiei, ca expresie raţională a unui model optim de organizare. Încrederea se construia şi se construieşte în timp, pe măsură ce oamenii înţeleg ce fac, ce vor şi cum fac instituţiile ceea ce fac, fie că e vorba de Parlament, de Guvern, de Presă, de Justiţie etc...

Românii (II). Am sugerat deja de unde ne vine încrederea mai redusă. România este ceva mai tradiţională decît suratele ei europene, mai orientată către autoritarism, mai puţin dispusă să îşi respecte propriile legi, toate acestea lăsînd mai puţin spaţiu pentru încredere. (Mă întîlnesc în lift cu un tînăr român. Are cam 20 de ani şi fumează. Îi spun că nu ar trebui să o facă în lift, că aşa e regula scrisă pe afişul de sub ochii lui. Îmi replică tandru şi arţăgos, în acelaşi timp, că „d-aia e lege, să fie încălcată". Cum naiba să ai încredere în unul ca el?! Legea zice şi că nu ar trebui să mă omoare. Ce mă fac dacă şi asta o trebui încălcată, mai ales dacă ai muşchi sau Maybach???)

Vestea bună este însă că sîntem în mod cert mai încrezători decît africanii şi majoritatea asiaticilor. În mod cert sîntem destul de europeni, cînd ne comparăm cu arabii din punct de vedere al încrederii. Ne întîlnim mai des prietenii decît roboţii de la începutul articolului. Dacă ne luăm însă după frecvenţa acestor întîlniri, pare că avem, în medie, mai puţini prieteni decît ceilalţi europeni, fie că sînt vestici sau estici.

Post-scriptum. Încrederea este o chestie greu de surprins. Ea nu se plimbă liberă printre oameni şi nici nu ne dă bună ziua. Nu ne ţine de cald şi nici nu ne împuşcă. Mai uşor sînt de surprins fragmente, cioburile, cum am încercat şi eu, deşi încrederea este doar una, invizibilă şi indivizibilă. Pur şi simplu este în noi, parte a unui tot valoric mai larg. O învăţăm în viaţa de zi cu zi, prin interacţiunea cu alţii. Cînd îi cunoaştem pe ceilalţi destul de bine, ştim cum vor reacţiona şi putem avea încredere în ei. Cunoaşterea este, la rîndul ei, raţională, modernă, ridicată de postmoderni la rang de superputere, dimpreună cu încrederea şi cu relaţiile cu prietenii (numite la un loc de către vestici capital social). E de înţeles ca noi să fim mai neîncrezători. Un sociolog polonez, şef al Asociaţiei Internaţionale de Sociologie, spunea că în partea asta de lume, încrederea încă se mai construieşte. E nevoie de transparenţă, de claritatea regulilor, de stabilitatea legilor, de familiarizarea indivizilor cu noua ordine socială. De aceea epilogul acesta nu este nicidecum trist, precum un epitaf: nu cred că încrederea ar fi murit în România. E posibil ca ea să se nască abia acum, iar noi, cei de acum, să fim cei care o moşim şi o naştem, în acelaşi timp. Metaforic, încrederea e ca o fereastră spre lume. Depinde numai de noi dacă e transparentă sau opacă.

Dorin C. DOMUŢA

Mentalitatea populară într-o oglindă instituţională

Instituţiile în care românii au cea mai puţină încredere – partidele politice şi Parlamentul – sînt, paradoxal, cele care, prin însuşi modul de constituire şi componenţa lor, îi reprezintă cel mai bine ca mentalitate. Cei 469 de parlamentari, fără a fi aleşi prin vot uninominal, rămîn totuşi reprezentativi pentru întreg corpul electoral, iar performanţele instituţiilor în discuţie sînt, în egală măsură, rezultante ale mentalităţii societăţii din care provin.

Statisticile* indică faptul că 74% dintre români au încredere puţină, foarte puţină sau deloc în Parlament, procentele de refuz fiind chiar mai ridicate în cazul partidelor politice (80%). Această lipsă de încredere este manifestată de o populaţie care declară, în acelaşi timp, că nu este interesată de viaţa politică din România (74%) şi de lecturi pe teme politice (86%), că nu a participat niciodată la o întîlnire politică, la vreun protest sau demonstraţie politică, nu a semnat nici o petiţie şi nu a contactat vreodată un politician sau vreun alt oficial (circa 90%). Majoritatea calificată a electoratului nu cunoaşte atribuţiile Parlamentului (47% dintre respondenţi cred că Guvernul aprobă legile, iar 21% recunosc că nu ştiu cine le aprobă) şi nu are idee care este pragul minim pe care un partid trebuie să îl atingă, astfel încît să fie reprezentat în această instituţie. Un procent covîrşitor dintre cei chestionaţi (80%) declară că sînt convinşi că nu pot influenţa hotărîrile importante care se iau pentru localitatea din care provin sau pentru ţară, recunoscînd însă, în egală măsură, (75%) că nici nu fac vreun demers în acest sens: nu sînt membri şi nu participă la acţiuni ale vreunei organizaţii, fie ea politică, civică, religioasă sau ecologică.

Neîncrederea, deplin justificată de altfel, este una pasivă; românii nu ştiu şi nu sînt interesaţi să afle cum (sau, mai bine spus, de ce nu) funcţionează Legislativul şi structurile partinice şi nu au dorinţa reală de a întreprinde ceva pentru a le acorda la aşteptările lor.

Sondajele de opinie nu reuşesc – datorită constrîngerilor impuse de metoda interviului structurat – să contureze, într-un mod satisfăcător, „portretul robot" al unui Parlament şi al unor partide politice care să corespundă aspiraţiilor populare. Soluţiile la modă acum – structură unicamerală, vot uninominal sau ridicarea pragului electoral pentru a impune formarea unui sistem bipartit – nu prezintă nici o garanţie de schimbare în bine a situaţiei. Probabil că inserarea în chestionare a unor întrebări – de genul „Credeţi că o instituţie în care nu aveţi încredere nu vă reprezintă?", „Dumneavoastră aţi făcut ceva pentru ca Parlamentul să devină o instituţie în care să aveţi încredere şi care să simţiţi că vă reprezintă?" – ar fi utilă nu doar pentru că ar putea oferi o imagine mai explicită a raportului dintre români şi instituţii – depăşind simpla şi deja comuna enunţare a încrederii în instituţiile de ordine –, ci pentru că l-ar constrînge pe respondent să înţeleagă, măcar în parte, responsabilitatea care îi revine pentru buna funcţionare a instituţiilor statului.

Ar mai fi reprezentative pentru societatea românească Parlamentul şi partidele politice dacă s-ar transforma peste noapte în instituţii demne de încredere? Probabil că nu. Desigur, le-am prefera mai degrabă demne de încredere decît reprezentative, dar este suficient de limpede că nu există o aşteptare realistă de schimbare în bine a acestor instituţii în afara limitelor pe care mentalitatea românească însăşi le impune. Aceste forme instituţionale reflectă fidel fondul românesc şi o bună parte din activitatea lor nesatisfăcătoare se datorează tocmai acestui fond. Susţinătorii teoriei formelor fără fond, precum şi partizanii sincronismului şi ai legilor imitaţiei pot fi în egală măsură contrariaţi. Cei dintîi de adopţia entuziastă şi unanimă a unei forme de import, lipsită de suficient suport cultural autohton, iar cei din urmă de incapacitatea vădită a formei – democraţia, în sens larg – de a-şi crea singură fondul care să-i asigure funcţionarea corespunzătoare.

În cazul nostru, fondul îşi declară făţiş neîncrederea în instituţia hibridă pe care a produs-o adaptarea formei la fond, manifestîndu-şi fără putinţă de tăgadă apetenţa pentru forma originară. Cu alte cuvinte, românii nu se opun Parlamentului, un model instituţional alogen, care funcţionează ireproşabil în Anglia, cu condiţia ca şi parlamentarii noştri să fie de nivelul celor britanici. O asemenea condiţionare nu poate fi decît utopică, în măsura în care populaţia nu conştientizează faptul că, fără un efort propriu de modernizare, oricît s-ar modifica sistemul electoral, legile care guvernează activitatea partidelor sau regulamentele Camerelor Parlamentului, în finalul reformei, acestea vor funcţiona la fel.

Pînă la urmă, avem instituţiile pe care le merităm şi lipsa de încredere în ele ar trebui să oblige la serioase introspecţii.

* Gallup România, *Barometrul de opinie publică*, mai 2005.

„Nu cred că există literaturi intraductibile“

– interviu cu traducătorul Bruno MAZZONI –

La începutul lunii iulie, Asociaţia „Giuseppe Acerbi“ şi Asociaţia Socio-Culturală „Spirit Românesc“, ambele din Italia, i-au acordat lui Mircea Cărtărescu Premiul Internaţional de Literatură „Giuseppe Acerbi“ pentru volumul Nostalgia, *iar Anei Blandiana – un premiu special pentru poezie. Distincţiile vor fi înmînate scriitorilor la Mantova, vineri, 12 noiembrie.*

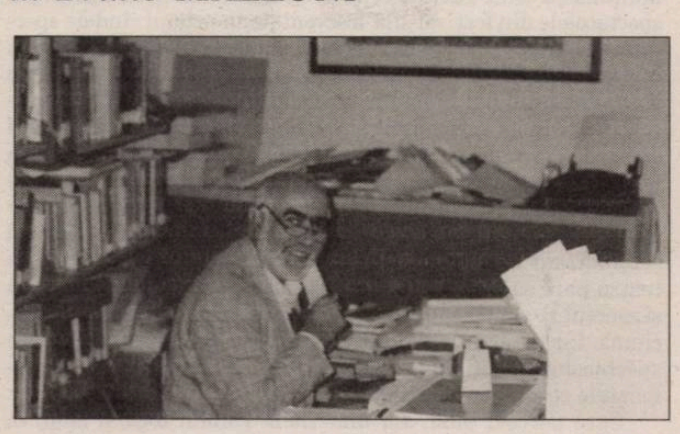

Ce semnificaţie are premiul „Giuseppe Acerbi“?

Acest premiu s-a înfiinţat acum 15 ani şi se acordă, în primul rînd, pentru proză unui scriitor reprezentant al unei ţări, aleasă în prealabil. Anul acesta premiul a fost dedicat României, anul viitor Ungaria va fi ţara aleasă. Premiul „Giuseppe Acerbi“ este un premiu acordat de un juriu popular de 250 de cititori. Au fost nominalizaţi Mircea Cărtărescu cu volumul *Nostalgia*, Răsvan Popescu cu romanul *Prea tîrziu* – tradus în italiană cu titlul nuvelei care a inspirat scenariul: *Fund de sac* – şi *Jurnalul lui Dracula*, romanul lui Marin Mincu publicat iniţial în italiană. Cei trei scriitori au fost bine apreciaţi. La final, Mircea Cărtărescu a ieşit primul, a urmat Răsvan Popescu şi apoi Marin Mincu, deşi tema romanului său părea iniţial mult mai atractivă.

Cum însă literatura română s-a afirmat, în primul rînd, prin poezie, împreună cu Asociaţia Italiană de Românistică, al cărei preşedinte este Lorenzo Renzi, am sugerat că ar fi potrivit să fie premiat şi un poet român. Şi cum în 2004, la o mare editură din Roma, a apărut o antologie de autor a Anei Blandiana, s-a mai acordat un premiu special pentru poezie.

Pe 12 noiembrie, în cadrul unei manifestări la Mantova, vor fi anunţaţi oficial cîştigătorii şi i se va acorda o diplomă pentru activitatea de traducător şi promotor al literaturii române colegului meu de la Torino, Marco Cugno. Săptămîna trecută am participat amîndoi la Colocviul „Cultura română în lume“, organizat de Institutul Cultural Român, iar lui i s-a acordat titlul de Doctor Honoris Causa al Universităţii din Bucureşti.

Promovează premiul de la sine cartea şi autorul?

Acest premiu beneficiază şi de o susţinere ministerială, astfel că se bucură de o atenţie naţională. Cartea Anei Blandiana a cîştigat, acum aproape două luni, Premiul Internaţional de Poezie „Camaiore“ şi imediat a fost invitată la un festival de poezie şi s-a publicat un eseu despre poezia ei. După ce am tradus *Dublu CD,* Mircea Cărtărescu a fost invitat şi el la un festival de poezie la Roma, unde a concurat într-un *slam poetry* cu mai mulţi poeţi europeni şi din State, a fost contactat pentru lansări în librării – publicul adevărat nu se află în sălile universitare –, pentru interviuri şi diverse prelegeri. Lucrurile, aşadar, încep să se mişte.

E Mircea Cărtărescu un autor dificil de tradus?

Învelişul lingvistic al literaturii lui Mircea Cărtărescu are destule fineţuri încît, oricît de netalentat ar fi traducătorul lui, ceva tot se păstrează şi în traducere. Miezul ideologic al lumii pe care o construieşte el e închegat şi, în acelaşi timp, multiform. Cititorul străin îşi dă seama numaidecît că Mircea Cărtărescu nu e autor oarecare, aşa cum un Kafka sau un Joyce au reuşit să facă lumi imaginare care dialoghează cu realitatea concretă. Sigur, traducerea lui a fost o încercare pentru mine, iar acum îmi va fi şi mai greu întrucît m-am apucat să traduc şi *Orbitor*. Sigur, nu cred că un cititor străin va înţelege vreodată cu cine „dialoghează“ Cărtărescu în *Levantul,* dar eu nu sînt de acord cu ideea că există literaturi intraductibile. Însă, citind *Divina Comedie* în italiană, cine o înţelege 100 %!?

Cît de cunoscută e literatura română în Italia?

Majoritatea editurilor italiene, din motive contingente, dar şi economice, nu au fost interesate să investească într-o literatură care nu i-ar fi adus vînzări. Dar, în ultimii ani, Uniunea Europeană a sprijinit prin diverse fonduri traducerea literaturilor mai puţin cunoscute şi aşa s-a finanţat şi traducerea lui Cărtărescu, de pildă. Împreună cu ICR şi alte instituţii româneşti ne gîndim cum am putea pune la cale o promovare deşteaptă şi de bună calitate şi pentru alţi scriitori români mai puţin cunoscuţi în Occident. În ultimul timp, din fericire – nu ştiu cum să explic asta –, aşa cum după '89 a existat o mare curiozitate pentru România, publicul şi critica de la noi au început să se intereseze şi de literatura română.

Cum alegeţi autorul pe care urmează să-l traduceţi?

Unii traducători se gîndeau înainte la opere şi autori semnificativi pentru Balcani, cu un colorit specific, în genul cărţilor lui Panait Istrati sau al *Crailor de Curtea-Veche*. Eu, dimpotrivă, cred că, în loc să ne limităm la acest orizont închis al peisagismului decadent periferic, provincial-balcanic, central-european etc., mai bine să afirmăm nişte valori pur şi simplu europene. De aceea m-am gîndit la Cărtărescu. Aşa cum în cărţile lui Borges e asimilată toată literatura lumii, şi la nivelul intratextual al literaturii lui Cărtărescu găseşti reflectată marea literatură europeană. Sper că după ce vom trezi interesul pentru literatura română, vom putea introduce pe piaţa occidentală şi autori mai specifici.

Dvs. vă ocupaţi de mai mult decît de traducerile în sine; ce strategii ajută o traducere?

E foarte important ca un autor să poată călători des în străinătate, să fie la îndemîna jurnaliştilor pentru interviuri, să vorbească străinilor despre contextul cultural românesc, să participe la lansări, la întîlniri cu cititorii... Apoi, ar fi important ca pe piaţa străină de carte să intre deodată un val de scriitori reprezentativi, şi nu doar din ultima generaţie, pentru a da o fotografie de ansamblu a literaturii române. Aşa cum se întîmplă în acest moment în Franţa cu programul „Les Belles Etrangères“.

Care este cea mai mare satisfacţie a dvs. ca traducător din literatura română?

Graţie traducerilor mele, ministrul italian de Cultură mi-a conferit un premiu naţional de traducere pe anul 2004.

Şi care ar fi cea mai mare frustrare?

Frustrarea ar fi să ştiu că nu izbutesc echivalarea perfectă, că nu păstrez polisemia, că pierd savoarea limbii române... Mă tot întreb de ce o operă în limba originală poate avea o viaţă de cîteva secole, în timp ce o traducere are o viaţă atît de scurtă. *Divina Comedie* o citim şi azi în italiană, dar traducerile ei în alte limbi trebuie reluate la fiecare 30-40 ani. Aşa că nu ştiu ce se va întîmpla cu traducerile mele din Cărtărescu peste 40 de ani.

Dar marea mea frustrare de traducător ar fi ca nici un scriitor român să nu fie nominalizat şi premiat cu Premiul Nobel. E păcat că nu avem un asemenea premiu, care, în fond, nu înseamnă mare lucru – ştim că nu toţi cei premiaţi l-au şi meritat, în timp ce alţii au fost pe nedrept ignoraţi –, dar pe plan mondial acest premiu ar „lumina“ dintr-odată literatura română.

a consemnat Marius CHIVU

mergi pe mîna mea

Şcoala de mucenici

Prima dată am citit în manuscris *Şcoala de mucenici* (Editura Curtea Veche) a lui Călin Torsan acum vreo doi-trei ani. Şi mi s-a părut în mare parte o pastişă după Daniil Harms. Adică apăreau la Călin Torsan scene, replici similare celor din *Mi se spune capucin*. Surpriza a fost să aflu că, de fapt, Torsan ăsta nici nu citise Harms. Şi am zis că aici e ceva suspect. I-am dat să răsfoiască şi, suflător într-o formaţie fiind, mergea la repetiţii cu volumul la subsuoară, le citea tovarăşilor de trupă, ăştia se prăpădeau de rîs şi repetiţia degenera groaznic. Torsan şi Harms semănau fără să se cunoască. Un fel de simultaneitate potenţială, să zicem. Aşa că acela care va pune *Şcoala de mucenici* în siajul lui *Mi se spune capucin* va greşi cumplit. Zicea Călin Torsan, după ce l-a citit pe Harms, că i se pare incredibil de realist. N-am mai auzit la nimeni aşa o afirmaţie, dar noima ei o pătrunzi abia după ce parcurgi textele despre Manuel Scuturel, Frida Castibaldi, Edmond Ştiucă, Nicodim Dămbălău şi alţi cetăţeni cu nume demne de tot respectul. Un real dilatat pînă se face praf. Zicea Torsan pe undeva că e suficient să te uiţi la un om şi să-ţi dai seama că fiecare gest al lui rupt din context, privit cu atenţie maniacală, începe să pară ilogic, tălîmb. Totuşi Călin Torsan greşeşte cu cartea asta în mai multe privinţe. Odată că te face să rîzi ca un iresponsabil. Apoi i se pare totul atît de absurd şi bicisnic în jur că din hăhăială dai în depresie. Şi mai greşeşte pentru că orice formă de publicitate a textelor pe care le produce i se pare degradantă, absurdă. Aşa cum sînt şi personajele născocite de el în volum. În loc să cocoloşească vreo cîţiva critici, el şi-a dăruit cartea prietenilor şi tare mă tem să nu treacă neobservat volumul ăsta atipic scris într-o arhivă degerată de la etajul patru al Muzeului Ţăranului Român. Acolo lucrează Călin Torsan şi scriind la o aşa înălţime şi la temperaturi aşa meschine e foarte clar de ce cresc şansele ca lumea să ţi se pară un balamuc. Sau o şcoală de mucenici.

Sorin STOICA

Paul BREAZU

DJ is a God

Pe 4 octombrie 2005, la ora locală 22, 15 mii de libanezi hiperexcitaţi se călcau în picioare aşteptînd ca domnul Tijs Verwest să-şi facă apariţia pe podiumul amenajat în *Beirut Forum*. Şi-o va face trei ore mai tîrziu, într-o hărmălaie demnă de foşgăiala asfixiantă de la Mecca. Peste exact patru ceasuri, domnul Verwest îşi va fi desăvîrşit misiunea de pionierat – era pentru prima oară acolo – în urale orgasmatice, călare pe faimosul său *deck,* fluturînd cu o emfază aproape prostească un drapel al Libanului, inscripţionat cu cele trei silabe pe care mulţimea adoratorilor le răgea compulsiv: TI-ES-TO. V-aţi prins deja, Tijs Verwest e numele din buletin al celui desemnat trei ani la rînd (2002-2004) cel mai bun DJ al lumii de revista care dă tonul în materie de *turntablism, DJ Magazine* – Tiesto. Un record absolut în lumea *break*-urilor şi a *beat*-urilor. Vi se pare impresionant faptul că un DJ – adică individul care sălăşluieşte mai mult printre perdelele de fum şi aburii de alcool din cluburi – a performat în faţa a 15 mii de oameni? Dacă da, aflaţi că omul nostru are un trecut pe măsură: a fost primul DJ-ul care a prestat pe un stadion, 25 de mii de indivizi dînd buzna pe *Gelredome* din Arnhem pentru a-i urmări live-ul; un *set* de şase ore, susţinut tot în Olanda natală, pe o arenă care gemea de greutatea a 50 de mii de suflete înnebunite după *trance & progressive*-ul mixate de *Mister Number One;* în Belgia, 20 de mii de *clubber*-i au luat drumul stadionului pentru a sălta dănţuitor pe ritmurile pornite din degetele isteţe ale maestrului. Şi lista ar putea continua la nesfîrşit. Dacă scena *electro* avea nevoie de un erou cu morgă şi statură olimpiane, Tiesto era persoana potrivită.

Totul în cariera lui e clădit pe variabile cantitative: *set*-uri interminabile (cîndva, tipul a stat vreo 12 ore, continuu, în faţa platanelor), stadioane stînd să dea pe dinafară, vînzări înfricoşătoare, tone de *mix*-uri & *remix*-uri (a lucrat piese pentru Moby, Kosheen, Dave Matthew's Band, dar i-a şi refuzat pe cei de la U2), invitaţii în toate cotloanele globului etc. Şi pentru că tot vorbeam de proiecţia mitologică în care se scaldă olandezul, o anumită zi a anului 2004 l-a prins mixînd în faţa atleţilor care defilau pe Stadionul Olimpic din Atena. Aţi ghicit, era ceremonia de deschidere a competiţiei învestite cu cel mai mare complex de butaforie mitică – Jocurile Olimpice! Iar Tiesto devenea – evident! – primul DJ chemat să performeze la o astfel de festivitate. Cu patru miliarde de ochi catodici aţintiţi asupra lui. Aparent, Tiesto – sau mitul lui – înseamnă mai mult medalii decît muzică. Conexiunea între cele două extreme ale carierei sale se poate face simplu, într-un algoritm pe care muzica l-a îmbrăţişat încă de la începuturile sale ca industrie: vrei să ai succes la nesfîrşit, serializează! Este exact ce-a făcut olandezul: şi-a clonat perpetuu cele cîteva trucuri care l-au ajutat să răzbească.

The Mission îl aduce a doua oară pe Tiesto la Bucureşti. De data asta la Sala Polivalentă, pe 11 noiembrie, în cadrul turneului conexat cu lansarea celui de-al patrulea volum din seria de *mix*-uri *In Search of Sunrise*. *Warm-up*-ul va fi asigurat de DJ Vania, Le Blanc şi Lucca.

colţul scurt

Sărbătoarea Filmului Francez

● Dacă săptămîna trecută aţi fost nepermis de leneşi, încă mai puteţi merge, pînă pe 13 noiembrie, să vedeţi filmele din Festivalul Filmului Francez – filme noi, de debut, coproducţii, filme de animaţie, integrală Jacques Tati – la cinematografele Elvira Popescu, Europa, Hollywood Multiplex, Union, Movieplex, Studio şi Scala.

● Azi şi mîine puteţi vedea, la Cinemateca Eforie, ultimele două filme ale retrospectivei Andrzej Wajda: *Danton* (1983) şi *Pan Tadeusz* (1999).

● Vineri, de la ora 13, în Club B52, concert *unplugged* ZOB.

● În acest week-end, la H'Art Gallery, expoziţia de fotografie „NonStop Bucureşti 2005“ – Pascal Martinez.

● Duminică, 13 noiembrie, de la ora 20, la Opera Naţională din Bucureşti, Teatrul Maghiar din Timişoara prezintă spectacolul *Don Juan & Faust,* în regia lui Alexander Hausvater cu un text de Christian Dietrich Grabbe.

● Pînă la sfîrşitul lunii, la Muzeul Ţăranului Român, expoziţia multimedia „Peisaj minim garantat – sărăcia extremă“. (**M. C.**)

Alice GEORGESCU

viaţa scenei / scena vieţii

Oamenii din Dublin

Lista mărişoară de ofuri pe care am întocmit-o în articolul de-acum două săptămîni (şi – of – cîte-aş mai avea!) s-a iscat, de fapt, dintr-o împrejurare, în sine, extrem de plăcută: o vizită în Irlanda, la Festivalul Internaţional de Teatru de la Dublin. Nu mai fusesem niciodată acolo şi mă aşteptam să dau peste o vreme rece (mai ales la mijloc de toamnă), un oraş posomorît şi nişte oameni, probabil, politicoşi, dar mohorîţi şi pătimaşi la modul primejdios. Surpriza a fost proporţională cu mulţimea de aşteptări sumbre pe care mi le induseseră, fără nici o îndoială, nu doar plictiselile prilejuite de obţinerea vizei, ci şi starea de lucruri de-acasă (vezi... lista), pe care, în astfel de situaţii, o percepi, vorba lui Caragiale, enorm şi monstruos. Cînd am ajuns – ghem de nervi, tensiune şi oboseală – la Dublin, am dat, încă de la aeroport, peste o lume ciudat de familiară ca zgomote, mirosuri şi culori, dar cît de diferită (of, of) ca dispoziţie sufletească şi tonus moral... Sub cerul însorit-înnorat aproape concomitent cresc, în grădini particulare şi parcuri publice, arţari şi palmieri; pe zidurile de cărămidă înnegrită, o iederă neverosimil de roşie se caţără prietenos spre un copăcel plin de bobiţe stacojii; mase uimitor de numeroase de oameni (oraşul are, cu tot cu suburbii, circa un milion şi jumătate de locuitori, dintre care cam un sfert sînt, la ora actuală, imigranţi) umplu străzile din centru în pas vioi, cu gesturi animate şi rîsete sonore, pe cînd spre periferiile elegante doar doi-trei tineri fac jogging depăşind în pas ritmic vreun gentleman bătrîn care îşi plimbă, grav, cîinele (întristător de puţine patrupede am zărit, totuşi...); sîmbăta şi duminica, grupuri de adolescente îmbrăcate trăsnit (altminteri, liceele au uniforme, foarte drăguţe) se agită zgomotos în jurul pub-urilor de unde răzbat în stradă fum şi muzică – sau urlete triumfătoare ori disperate: Irlanda învinge ori mănîncă bătaie la nu ştiu ce campionat de fotbal); „persoanele de contact“ întîrzie (suportabil) la întîlniri, sînt comunicative şi rezervate într-o combinaţie unică, merg pe stradă aproape alergînd şi au călătorit cam prin toată Europa (mai puţin – fatalitate! – România), văzînd spectacole de teatru la care eu nu pot (of, of, of) decît să visez.

Din fericire, mai prind cîte ceva la Dublin. Directorul festivalului, Don Shipley, a făcut o selecţie „strînsă“, dar suficient de bogată, ca să mulţumească toate gusturile – şi aici e bine să mulţumeşti toate gusturile, pentru că, altfel decît la Bucureşti, spectacolele din festival sînt frecventate în primul rînd de spectatori plătitori, printre care criticii şi alţi specialişti intraţi cu invitaţii se pierd. Desigur, nu la toate reprezentaţiile sălile sînt pline-ochi, dar în fotolii stau alături, indiferent de spectacol, tineri „nonconformişti“ şi doamne vîrstnice, liceeni veniţi direct de la şcoală şi părinţi cu aer de funcţionari, gospodine în floarea vîrstei care sporovăiesc fără întrerupere pînă cînd se stinge lumina (dar atunci se opresc brusc!) şi domni importanţi, în costume închise şi cu ochelari „de firmă“. Şi e bine şi reconfortant să vezi că, pentru toţi aceşti oameni, mersul la teatru pare să facă parte din viaţă în chip la fel de natural ca şi mersul la slujbă sau, poate, la biserică sau, de ce nu?, la cîrciumă. Iar tot acest public atît de divers e interesat nu doar de spectacolul tradiţional, să-i zicem, de teatru, ci şi de evenimentele rezervate, în principiu, elitelor.

Spre norocul meu, am nimerit la Dublin tocmai cînd, în cadrul festivalului, era sărbătorit, pentru a 75-a aniversare, Harold Pinter. Sărbătoarea avea ca punct culminant, chiar în ziua cu pricina, o „lectură“, la Gate Theatre (unde se montase, pentru ocazie, şi una dintre piesele scriitorului, *Betrayal* – Trădare), în prezenţa autorului, a unor poezii şi fragmente de piese din opera acestuia. Pe scenă, într-un semicerc de scaune obişnuite, „civile“, stăteau actorii, îmbrăcaţi, la rîndul lor, „civil“: doamnele, mai elegant, domnii, *informal*, în pantaloni şi pulover ori sacou, fără cravată. Pe rînd, cîte unul sau cîte doi, se ridicau şi veneau la microfon. Simplu, fără nici o regie (în aparenţă, cel puţin), citeau, comunicînd din ochi între ei sau cu sala; printre aceşti „simpli cititori“, Jeremy Irons (îl văzusem, nu demult, la cinema, în *Neguţătorul din Veneţia),* Michael Gambon, Derek Jacobi... Cu siguranţă că prezenţa lor pe afiş era unul dintre motivele pentru care o mulţime de oameni dintre aceia descrişi mai sus umplea sala şi o altă mulţime de oameni asemănători încă se mai înghesuia în faţa intrării, dar aceeaşi năvală era şi la *Betrayal*, cu actori mai puţin celebri. Iar la ora aceea încă nu sosise ştirea că Pinter avea să primească Premiul Nobel pentru Literatură (s-a întîmplat peste două zile). Oamenii veneau la teatru, pur şi simplu, pentru a lua parte la o întîmplare specială din viaţa „cetăţii“, din viaţa oraşului lor, din viaţa lor. Era, pentru mine, punctul cel mai dureros în care ceea ce găseam aici nu semăna deloc cu ceea ce lăsasem acasă.

Invitaţie la pictură

Expoziţia de pictură *Don Quijote soy yo! – Don Quijote sînt eu!*, al cărei vernisaj a avut loc în 19 octombrie la Institutul Cervantes este o declaraţie de entuziasm atît în faţa picturii, cît şi a nemuritorului cavaler redescoperit. O declaraţie a patru tineri artişti: Bogdan Teodorescu şi Silvia Costin – proaspăt absolvenţi ai cursurilor de master ale Universitaţii Naţionale de Artă – Bucureşti, Irina Butuşină – care studiază pictura pe meleaguri cipriote, după doi ani de academie bucureşteană, iar Daniel Marin – mezinul – este încă elev la Liceul de Artă din Galaţi.

Mitul lui Don Quijote este astfel încă o dată tulburat, iar cavalerul însuşi este descoperit în spatele multor chipuri şi împodobit cu încă şi mai multe. Pictura expusă nu este „ilustrativă“ pentru carte, ci se recomandă a fi servită împreună cu aceasta. Adică ea se aşază lîngă carte, precum sateliţii în jurul planetelor.

Contextul artistic contemporan devine din ce în ce mai puţin favorabil atît miturilor – considerate „prăfuite“, cît şi picturii, mai ales celei figurative – privită nu de puţini, din păcate, ca fiind un medium desuet. În aceste condiţii, manifestarea tinerilor artişti (prin excelenţă şi fără dubiu actuală!) se identifică cu o frumoasă pledoarie pentru pictură – pictură bine înţeleasă şi deloc facilă – nici prin subiect, nici prin modul de realizare. Poate de aici *don quijotismul* întregului demers...

Spaţiul expoziţional este, din păcate, unul restrictiv, tablourile respiră unele prin altele. Avem însă ocazia să le vedem de foarte aproape (să le mirosim chiar), ceea ce uneori, şi mai ales în acest caz, este un fapt pozitiv. Vom fi copleşiţi de materia picturală deosebit de preţioasă, de alternarea şi jocul suprapunerii diferitelor materiale şi texturi – uneori din spirit ludic bine direcţionat, alteori dezvăluind un bine întemeiat concept artistic.

Mai multe nu vă spun, aceste rînduri nefiind altceva decît o invitaţie la pictură... La pura contemplare a picturii. Căci ea tot o taină rămîne, iar cea mai bună dezlegare tot în ea însăşi o găsim. Pictura poate spune prin sine mai multe decît toate cîte se spun despre ea.

Pînă la 19 noiembrie!

Alina POPA

Alice POPESCU

bon de lectură

Marcarea spaţiului comunist

Pe măsura trecerii timpului, fiecare din cei cincisprezece ani risipiţi de la teatrul radiofonic-TV al Revoluţiei încoace m-a învăţat că, după cum disidenţa poporului faţă de regim se declara în gînd, la fel şi presupusa evadare din comunism s-a făcut, din 1989 încoace, tot în minţile noastre. Pînă şi invazia – de asemenea radiofonică – a marţienilor lui Wells a fost mai verosimilă. Mă număr printre cei care, cu săpăliga naivităţii în mînă, mai cred că dau, din cînd în cînd, o lovitură decisivă în peretele tunelului personal la capătul căruia, din păcate, atît Luminiţa, cît şi Voichiţa şi Mândiţa s-au plictisit să mai aştepte. Totuşi, asta nu ne împiedică să articulăm un protest hotărît împotriva trecutului, fiindcă – dacă ar fi numai atît – e greu să trăieşti cu un nod în gît toată viaţa.

După *În căutarea comunismului pierdut* (2001, Editura Paralela 45) şi *O lume dispărută* (2004, Editura Polirom), Paul Cernat, Ion Manolescu, Angelo Mitchievici şi Ioan Stanomir revin cu o a treia carte de analiză a spaţiului comunist, *Explorări în comunismul românesc*, volumul I, editată tot în 2004 de Editura Polirom.

Deconcertantă este republicarea în această lucrare şi la distanţă de numai trei ani, a unor texte apărute în 2001. În prefaţă, autorii precizează că proiectul în derulare la Polirom *constă în trei volume de studii şi eseuri, cărora li se adaugă cartea cu caracter autobiografic*, ceea ce presupune că ar fi de aşteptat alte două volume şi reeditarea *lumii dispărute*.

Practic, din cele 16 eseuri, cel puţin 7 sînt rescrieri sau reproduceri mai mult sau mai puţin exacte, sub titluri diferite, a unor texte din *În căutarea comunismului pierdut*. Mai precis, „Lumini şi umbre“, „Lumea de mîine“ şi „Spectrele lui Ceauşescu“ de Ioan Stanomir devin în *Explorări în comunismul românesc*, vol. 1, „Puterea şi Adevărul“, „Facerea lumii“ şi „Un om între oameni“. La fel se întîmplă cu „Iniţierea comunistă a femeii“, „Îmblînzitorul României Socialiste“ şi „În numele lui Eminescu“, de Paul Cernat, care sînt *remake*-uri după „Femei în faţa oglinzii Partidului“, „Un poet pentru casa poporului“, şi „Trebuiau să poarte un nume“. Angelo Mitchievici revine şi el cu „Anatomia eroului ca tînăr ilegalist“ sub titlul „Romanţă pentru tînărul ilegalist“.

Încercarea de a recupera zone ignorate ale culturii comuniste (manuale şcolare, reviste pentru copii, îndreptare turistice, filme poliţiste etc.), considerate la o primă vedere marginale, este meritorie. Demersul celor patru autori se integrează în efortul general, de sfîrşit de secol al culturilor occidentale, prin care produse colaterale ideologiilor şi imaginarului socio-politic sînt asimilate discursului principal. În această categorie intră cîteva eseuri inedite (cu excepţia „Îmblînzitorului României Socialiste“, de Paul Cernat, care este, faptic, la a doua apariţie): „Abecedarele“ – o paraliteratură politică şi „Discursul monografiilor montane“ (Ion Manolescu) ca şi „Moralităţi pentru cutezători“ (Paul Cernat) şi, într-o măsură mai mare sau mai mică, „SF-ul în sprijinul construcţiei socialismului“ (Angelo Mitchievici) şi „Comunismul «la pachet». Aventură şi propagandă în filmele poliţiste“ (Ion Manolescu).

Pornind de la eseul lui Ion Manolescu raportat strict la universul comunist al manualelor de clasa I şi forţînd termenul de „paraliteratură“, aş spune că România, laolaltă cu celelalte foste ţări satelit cedează culturii universale o specie aparte de literatură în afara literaturii: realismul socialist în integralitatea sa sau cel puţin în proză. Personal, înclin să definesc realismul socialist ca pe o formă unică de paraliteratură, creată sub presiunea unei ideologii la putere, adresată maselor şi trăind din beţia succesului impus. Mai mult chiar, este singura paraliteratură care a reuşit să se substituie canonului, desfiinţîndu-l complet, chiar dacă temporar şi în mod abuziv. Deşi oarecum irelevantă în contextul destructurărilor postmoderniste, transgresarea criteriului literarităţii formale de către „operele“ realismului socialist (involuntară, de altfel) poate veni în sprijinul unei astfel de analogii. Dar aceasta este o aserţiune personală.

Întorcîndu-mă la cartea celor patru, aş mai adăuga o notă de lectură. Deşi în ambele prefeţe (atît la *În căutarea comunismului pierdut*, cît şi la volumul I din *Explorări în comunismul românesc)*, autorii îşi asumă *abordarea mai relaxată metodologic, fără pretenţii de sistematizare teoretică*, sau *flexibilitatea construcţiei, un anumit eclectism metodologic* care *rămîn explicabile prin preocuparea de a încadra vocile lumii de ieri într-o ţesătură narativă*, perfect justificabile în contextul unor studii eseistice, o uşoară senzaţie de insatisfacţie teoretică persistă în urma textelor. Ea acompaniază permanent acest *trend* recent, pe care l-aş numi *zapping critic*, în care se înscriu şi autorii de faţă. Lector de modă veche, probabil, prefer consistenţa unei relaţii durabile, întemeiată pe cunoaştere reciprocă şi încredere îndelung demonstrată cu metatextul sau dragostea la prima vedere („Remember defetist“ de Paul Cernat, din *În căutarea comunismului pierdut* şi integrala autobiografică *O lume dispărută)* sinceră şi fără jocuri de seducţie. Cu textul.

Dilema veche vă recomandă

● *România literară* nr. 43 (2-8 noiembrie 2005): „De ce îi scria Brumaru lui Raicu“. Ileana Mălăncioiu, severă şi riguroasă, ne explică de ce poetul înnebunit de „Dosto“ şi Gogol îi trimitea criticului – fără să ceară răspuns – acele scrisori şocante, impudice la suprafaţă, sfînt înfiorate în adînc de geniul literaturii ruse: „Păcătosul Brumaru se *mărturisea*“ singurului critic care îi putea înţelege neruşinările ca pe tot atîtea semne ale fericirii de a fi şi de a citi. Cel mai frumos eseu al săptămînii trecute. (Radu Cosaşu)

● Niciodată nu este prea tîrziu pentru a lăuda; astfel, în *Tabu* pe octombrie – numărul cu Andreea „Madonn“Esca pe copertă –, colaboratorul nostru Dragoş Bucurenci i-a luat un interviu lui Mario Vargas Llosa; din cîte-am citit eu în presa noastră, este cel mai bun. Revista chemîndu-se aşa cum se cheamă, Bucurenci îl întreabă: „Credeţi că iubirea este îmbogăţită de experienţa culturală?“. Răspunde Llosa: „Fără îndoială. Şi mai ales erotismul, care nu ar fi posibil în absenţa unei culturi elaborate şi sofisticate“. Sună... subversiv, nu? (Alex. Leo Şerban)

● „Viaţa îşi urma cursul. De atîtea ori suferisem din cauza evenimentelor străine de voinţele mele din străfunduri, încît mă blindasem contra zguduirilor din jur, închizîndu-mă într-un soi de incintă proprie unde aveam grijă să nu mă ajungă zgomotele străzii. Cu cît mă simţeam mai înconjurată de drame, cu atît mai mare era dorinţa mea de a fugi înainte, concentrîndu-mă asupra muncii care îmi aparţinea.“ Alejo Carpentier, *Ritualul primăverii,* Editura Leda, 2005. (Ruxandra Petrescu)

● Joi, la ora 21, pe TVR 1, *Eternal sunshine of the spotless mind*, cu un Jim Carrey introvertit şi o Kate Winslet zvăpăiată, un *masterpiece* Charlie Kaufman & Michel Gondry despre adăpostul catastrofal al memoriei de după dragoste şi insuportabila supravieţuire în absenţă, dar, mai ales, despre dilema Iubirea (cu I mare) ca predestinare *vs* necesitatea accidentală a iubirii (cu i mic). Iar dacă vă seduce ingenua fantezie narativ-vizuală a lui Gondry, atunci căutaţi neapărat videoclipurile „Bachelorette“ – Björk şi „Everlong“ – Foo Fighters, alese de postul VH-1 în *All Time Top 10 Flipside Videos*. (Marius Chivu)

● Campania „Salvaţi-l pe Costel“, pe site-ul www.pulafashion.com. Priviţi, reflectaţi şi apoi daţi reflecţiei putere de fapte clare. (Dan Stanciu)

Simona SORA

puzzlecturi

Trenul Caritas

Călătoream, săptămîna trecută, spre Ardeal, cu rapidul de Viena. În compartiment, lume civilizată: doi *yuppies* cu ochelari rotunzi şi telefoane mobile de ultimă generaţie, o familie sexagenară şi un tip inclasabil, îmbrăcat lejer, fără bagaj. După o scurtă trecere prin ultimele scandaluri politice, lumea s-a adîncit în lectură. Trenul înainta, telefoanele ţîrîiau, se mai deschidea cîte-o uşă şi un vînzător de chilipiruri depunea diverse mostre pe scaunul liber de lîngă uşă. Trecuserăm bine de Braşov cînd tipul inclasabil întrebă, ca din întîmplare, ridicînd ochii din ziar: „Mai ţineţi minte trenul Caritas?“ Mai încercase, fără succes, să lege o discuţie despre banda care jefuise recent vagonul în care ne aflam sau despre „crima din Primăverii“. Cînd am coborît, cîteva ore mai tîrziu, încă se mai vorbea despre trenul Caritas, denumire populară care nu figurează în analele CFR-ului, dar care numea, la începutul anilor '90, un tren ce unea oraşele din Ardeal cu Clujul: *El Dorado*-ul îmbogăţirii rapide cu 800%. Ce-avea trenul acela atît de memorabil? Avea muzici la alegere, toalete curate, pază proprie şi uşi închise cerşetorilor, colportorilor şi vînzătorilor. Şi mai avea „pachetele“ de care şi-a amintit, cu o spontaneitate nebănuită, unul dintre cei doi tineri oameni de afaceri: „Ţii minte, Căline? Ne dădeau ciocolată, napolitane şi suc...“ Prin '91, cei doi trebuie să fi avut în jur de 10 ani.

Într-o carte celebră din 2000, Malcolm Gladwell face o teorie aplicată despre „cum lucruri mici pot provoca schimbări de proporţii“. Cartea, tradusă recent şi la noi, se numeşte *Punctul critic* şi s-a născut, americăneşte, din ecourile incredibile la un articol publicat de autor în *New Yorker*. Pe scurt, Gladwell susţine, bine documentat, că epidemiile socio-comportamentale au, de cele mai multe ori, cauze neaşteptate, confuze şi obscure. De la moda pantofilor din piele de antilopă şi cu talpă uşoară, de crep *(Hush Puppies)*, la epidemia *Airwalk*, la crimele recurente din metroul newyorkez sau din şcolile americane şi pînă la anumite *best-seller*-uri literare – autorul *Punctului critic* probează un model cu trei reguli: legea minoritarilor carismatici (conectori, experţi, vînzători), factorul de aderenţă şi forţa decisivă a contextului. Schema e seducătoare, însă mai ales prin carnea de pe ea, tonul ironic şi fatalismul plin de umor. Cum s-a rezolvat problema delincvenţei din New York-ul anilor '80? Prin curăţarea obstinată a vagoanelor de metrou de *grafitti* şi coji de seminţe şi prin pedepsirea drastică a celor care nu plăteau biletul de intrare. Cum a început moda buricului gol? Cu o fată-lider-de-opinie care şi-a cumpărat într-o zi un tricou *cool* de la un magazin de jucării. Ce transmite subliminal imaginea unei ferestre sparte? Că nu e un cap de ţară dacă se mai sparg încă vreo cîteva...

În trenul care străbătea Ardealul pe vremea Caritasului nu exista nici un geam spart. Ca dealtfel nici în clădirea oficială, ţinînd de Primărie, în care funcţiona jocul piramidal. Lucrurile erau *nichel* de la plecare, pînă la sosire, unde aştepta, ca un Paznic al Porţii, Ion Stoica. Pe unul îl găzduise, cu altul dăduse mîna. „Nu cerea şi nu băga mîna în traistă...“

În rapidul meu de Viena care fusese jefuit în urmă cu o săptămînă ca în Vestul sălbatic, oamenii îşi aminteau de un tren sigur şi civilizat, bine încălzit şi curat, unde puteau opri muzica, unde nu erau asaltaţi de cerşetori şi vînzători ambulanţi şi unde li se punea – ca la un hotel de lux – o ciocolată pe tetiera proaspăt schimbată. Ce importanţă mai avea că pierduseră averi, că trecuseră prin procese şi că-şi văzuseră idolul în zeghe? Sau că afacerea fusese cocoloşită în incubatoare financiare cu sigle prestigioase şi durase enorm pînă să atingă punctul critic şi să devină un fenomen inubliabil?

Curios era doar că inclasabilul domn care deschisese discuţia nu participase deloc la ea. Cînd poveştile o luau, inevitabil, spre alte cacialmale mai localizate, el pronunţa rotunjindu-şi buzele: *Caritas,* vorbă paradoxală numind şi scumpetea, şi lipsa, şi una dintre virtuţile teologale. Iar nostalgia ordinii se revărsa soporific în întreg compartimentul. Am coborît convinsă că însoţitorul nostru era unul dintre experţii lui Gladwell care prospecta dacă nu aderenţa la dezastru, măcar puterea de orbire a contextului.

Matei FLORIAN

audio şi n-am cuvinte

Antidot la Morcheeba

● **Morcheeba, *The Antidote*, Echo, 2005.**

Pentru că, de cele mai multe ori, se întîmplă ca melodiile să curgă liniştite şi impasibile prin vreo încăpere fără ca cineva să le bage în seamă, n-am reuşit să înţeleg la timp cum de s-a strecurat un ditamai „Alexander The Great“ – Iron Maiden pe cel mai recent album Morcheeba, *The Antidote*. Cert este că, doar pentru o clipă inima mi-a stat în loc, atît cît să mă dumiresc că n-am înnebunit aşa de tare încît să confund nişte londonezi cuminţi cu grozăvia aia de *heavy-metal* depistabilă în toată splendoarea ei eroică de 8 minute şi jumătate pe acel clasic al genului de la mijlocul anilor '80, *Somewhere in Time*. N-are a face că m-am lămurit rapid despre ce e vorba (o oarecare piesă „People Carrier“), fiindcă, ceea ce a contat infinit mai mult, au fost acele secunde de buimăceală în care mi-am adus aminte că pe lume a existat Iron Maiden şi că erau odată nişte vremuri în care mi se părea că „Alexander The Great“ era începutul şi sfîrşitul a tot ce s-a născut pentru a deveni muzică. Trebuie să mai spun în apărarea mea că asta se petrecea cîndva, într-un secol trecut, şi că s-a inventat o vîrstă, hai să-i zicem de 14 ani, în care astfel de teorii sînt binevenite, necesare şi, mai presus de orice, cu desăvîrşire inatacabile. Şi, dacă se află ceva cu adevărat merituos pe acest *The Antidote,* el nu are legătură cu felul în care sînt gîndite noile compoziţii, ci cu efectul ciudat şi miraculos de madlenă proustiană.

În cazul în care Morcheeba ar fi apărut de abia acum, iar *The Antidote* ar fi fost primul lor album, s-ar fi discutat probabil despre un debut matur, chibzuit, pe alocuri interesant, în orice caz, promiţător. Numai că, din nefericire pentru ei, soarta le-a fost potrivnică. Cu părere de rău o spun, Morcheeba a înregistrat *Who Can You Trust?* în 1996, iar întîmplarea face ca acel disc să nu fie doar unul definitoriu pentru istoria muzicii electro, pentru trip-hop în special, ci să traseze nişte standarde ale elegenţei şi ale melancoliei imposibil de atins de atunci încoace. Bijuteriile se numeau „Moog Island“, „Trigger Hippie“ sau „Col“, iar dincolo de rafinamentul orgolios şi impecabil trasat de compoziţiile fraţilor Godfrey (Ross şi Paul), Morcheeba aveau asigurat un loc plăcut în tihna posterităţii prin interpretarea vrăjită şi aromată a acelei zîne bune care s-a sălăşluit în vocea doamnei Skye Edwards. Şi cum, după *Who Can You Trust?* a urmat la doi ani distanţă *Big Calm,* se părea că toată acea infuzie cît se poate de *chill & trendy* de electric, funk şi blues adunate laolaltă va dura, poate nu chiar veşnic, dar, în orice caz, suficient de mult cît să te legi de albumele lor ca de un drog parfumat şi binefăcător. Dacă *Fragments of Freedom* din 2000 a fost un vis urît şi doar „World Looking In“ şi „Rome Wasn't Built in a Day“ au mai atenuat din impactul unui album în primul rînd slab şi în al doilea rînd rupt de realităţile trip-hop ale precedentelor două, *Charango* a venit la timp pentru a înlătura măcar unul dintre cei doi Bau-Bai: Morcheeba devenise într-adevăr pop, dar melodiile îşi păstrau savoarea, inventivitatea şi clarviziunea de odinioară. *The Antidote* însă i-a recuperat pe amîndoi şi, de parcă n-ar fost de ajuns, a mai adăugat unul: Daisy Mortey în locul lui Skye Edwards. O Daisy Mortey ambiţioasă, acceptabilă, dar, oricum, o Daisy Mortey şi nu Skye Edwards. Drogul Morcheeba s-a transformat într-un surogat trenant, plicticos şi banal. Un album care poate să curgă liniştit pînă la un moment cînd „People Carrier“ se transformă în „Alexander the Great“.

Andrei GORZO

dilematograf

Identitate

● ***Trăieşte! / Va, vis et deviens* (Franţa-Israel, 2005), de Radu Mihăileanu.**

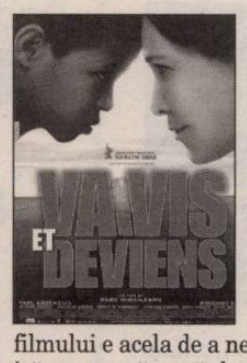

Trăieşte! începe în 1984, cu o vedere asupra unui lagăr de refugiaţi etiopieni din Sudan, unde facem cunoştinţă cu eroul, şi se încheie după aproape două ore şi jumătate, cu o vedere asupra unui lagăr identic, unde eroul s-a întors ca doctor, după 20 de ani. A spune despre filmul lui Radu Mihăileanu că este o epopee e corect, dar insuficient; „epopee“ a ajuns să însemne orice chestie care durează peste două ore şi implică mulţimi. De fapt, unul dintre meritele filmului e acela de a ne reaminti că adevărata anvergură epopeică nu se măsoară după durată şi pompă, ci după distanţa pe care spectatorul simte la final că a străbătut-o alături de erou şi după consistenţa descoperirilor – senzoriale, emoţionale, intelectuale – de care a avut parte pe parcurs.

Ce parcurs! Eroul e un copil etiopian numit Şlomo, unul dintre cei 8.000 de „evrei negri“ sau *falasha,* urmaşi ai regelui Solomon şi ai reginei din Saba, beneficiari ai grandioasei operaţiuni de repatriere (operaţiunea „Moise“) organizate de Israel în 1984. Grandioasă, dar nu pe de-a-ntregul glorioasă: alţi 4.000 de etiopieni au murit pe drum; supravieţuitorii au trebuit să îndure umilinţa unei circumcizii simbolice (erau deja circumcişi, practicau religia mozaică de 3.000 de ani şi se trăgeau din stirpea regelui Solomon, dar nu şi din stirpea unei femei evreice), asta după ce fuseseră interogaţi sever pentru depistarea eventualilor impostori. Unul dintre impostori e micul Şlomo – în realitate, un copil creştin împins (practic îmbrîncit) de mama sa pe singura cale de scăpare din tabăra de refugiaţi, alături de o nouă mamă, o evreică bolnavă care îşi pierduse propriul copil. Abia ajuns pe Pămîntul Sfînt (care pentru el e doar un pămînt străin), Şlomo o pierde şi pe ea. O familie de francezi sefarzi din Tel-Aviv îl primeşte cu braţele deschise – deschise degeaba, căci Şlomo respinge instinctiv naturalizarea, procesul care l-ar transforma într-o fiinţă cu totul diferită de copilul mamei sale. *Trăieşte!,* filmul unui om care cunoaşte din experienţă dezrădăcinarea, reconstituie tot procesul – contorsiunile şi convulsiile identităţii în efortul ei de autoconservare, noile rădăcini care se dezvoltă, vrînd-nevrînd, sub acţiunea timpului şi a nevoii de apartenenţă, fructele magnifice care pot rezulta din această resădire. De-aici durata: e nevoie de timp pentru a reda firescul acestei deveniri, spectaculozitatea ei difuzată în fibrele ţesăturii nespectaculoase a zilelor, a simplei continuităţi. Filmul începe în forţă şi s-ar putea să vă simţiţi uşor înghesuiţi de tragismul feţelor africane şi de vocea tînguitoare de pe coloana sonoră. S-ar putea ca unele dintre ideile dramaturgice ale lui Mihăileanu (de exemplu, faptul că adolescentul Şlomo îşi revarsă sentimentele păstrate pentru adevărata lui mamă, în scrisorile de dragoste pe care le compune în beneficiul unui coleg) să vi se pară prea convenţional-„drăguţe“, iar unele elemente arhitectonice (reîntîlnirea cu doctorul din tabăra de refugiaţi) – cam puse cu mîna. Şi mulţi vor spune că finalul e prea mult. Dar în general, evoluţia lui Şlomo e relevată prin notaţii scurte, judicioase: iniţierea lui în disconfortul diferenţei rasiale se petrece în prima zi de şcoală, cînd o fetiţă încearcă să-i ia vopseaua cu degetele. Cele mai bune momente au un fel de intensitate suspendată – sînt ca nişte climaxuri fără opinteală şi fără repercusiuni bubuitoare: atunci cînd Şlomo e ostracizat de colegi şi de părinţii lor, ca purtător al unei imaginare epidemii africane, mama lui adoptivă (Yael Abecassis, superbă – toate cele trei mame sînt superbe) sare în mijlocul persecutorilor şi, ca să arate cît de inofensive sînt bubiţele de pe faţa lui, le linge ca o leoaică întărîtată; la prima lui oră de Thora, Şlomo, care în zadar a încercat să se ascundă în spatele unui coleg, e întrebat cine e fondatorul religiei sale şi izbucneşte într-o turuială şocantă despre Iisus. Va ajunge să cîştige un concurs de dezbateri pe teme religioase, la care s-a înscris pentru o fată. (După cum a dovedit cu *Trenul vieţii,* Mihăileanu e în relaţii calde cu tradiţiile cinematografului şi ale teatrului popular: ştie exact cît de antipatic trebuie să-l găsim pe principalul concurent al lui Şlomo.) Între timp, copilul s-a transformat într-un adolescent dificil, dar frumos (mai ales atunci cînd dansează: corpul lui răspunde în limbaj african la muzica evreiască). E plăcut să constaţi că relaţiile lui fluctuante cu ţara şi cultura de adopţie, trecerile bruşte de la acceptare la respingere, se mulează acum pe mecanica oricărei adolescenţe normale, pe alternanţa ei de extaze şi căderi: e pe drumul cel bun. Nu trebuie să fii neapărat evreu sau să fi trăit zbuciumul transplantării, ca să recunoşti drumul acesta şi să te bucuri de el; nu-ţi trebuie decît o doză de respect, amestecat cu mirare, pentru aventura – în acelaşi timp prozaică şi fantastică – pe care o reprezintă crearea unei identităţi. Mulţi factori au un cuvînt de spus aici, în bine sau în rău, şi *Trăieşte!* e făcut cu aspiraţia (rară în cinema, care cultivă scara epopeică, dar nu şi răbdarea necesară) de a-i cuprinde pe toţi.

trecerea prin reviste

Ştiu ce vei face la iarnă

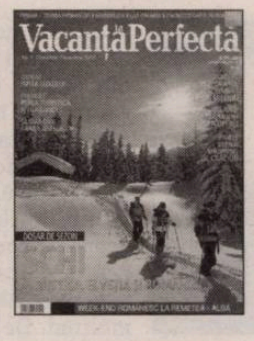

Primul număr din *Vacanţa ta Perfectă* a apărut la sfîrşitul lunii trecute. Este o revistă trimestrială ce apare sub licenţă *Rutas del Mundo,* o revistă de nişă, *up-market*, fără concurenţă directă pe piaţa românească, axată pe călătorii în străinătate în locuri mai puţin cunoscute, destinată *connaisseur*-ilor pentru care un loc exotic sau numai îndepărtat şi necunoscut reprezintă şi un act cultural, o experienţă personală dincolo de relaxarea şi detaşarea banală a concediului. Spune Iuliana Alexa, redactorul-şef, în primul editorial al revistei: „A călători este «o zăbavă de folos», dar şi un mod de a-ţi lărgi orizontul, de a cunoaşte, de a evolua. A călători înseamnă a învăţa să priveşti, să vezi, să respecţi locuri şi oameni noi, care te surprind, îţi contrazic obişnuinţele, te scandalizează, te obosesc, îţi trezesc entuziasmul. Într-o lume care accelerează, rar mai avem timpul necesar şi privilegiul de a descoperi frumuseţile ascunse, destinaţiile fără multă publicitate, locurile din afara rutelor turistice consacrate". În cele o sută de pagini, revista îţi oferă destinaţie după destinaţie, pentru week-end sau pentru vacanţe, de pe continent sau de aiurea, cu prezentări minimale, dar complete, însoţite de multe fotografii şi de informaţii practice, dar, mai ales, cu accent pe amănuntele care dau farmecul locurilor.

În acest prim număr, Austria (cu Tirol, Innsbruck şi Salzburg) şi Elveţia (cu Davos, Les Crosets, Pontresina şi Crans Montana) fac subiectul vacanţei de sezon cu mult ski, curling şi... aruncarea steagului. Lîngă Davos, de pildă, afli că în 1893, Sir Arthur Conan Doyle s-a mutat la Arosa împreună cu soţia sa Louise, bolnavă de tuberculoză. Dacă n-ai la îndemînă decît un week-end, poţi trage o fugă pînă la Remetea (în Alba), un sat de la poalele Colţilor Trascăului unde sătenii cresc bivoliţe şi care, acum cîteva secole, a fost reşedinţa familiei aristocratice Thorotzkay (se pare că autorul *Cireşarilor,* Constantin Chiriţă, şi-a imaginat Castelul fetei în alb inspirat de cetatea acestei familii de nobili maghiari) sau poţi zbura pînă la Hamburg, oraşul unde au debutat Beatles-ii, unde s-a inventat, evident, hamburgerul şi unde se află Rathaus, palatul neorenascentist care are cu patru camere mai mult (adică 647) decît palatul Buckingham, fiecare decorată altfel. Mie mi-a rămas gîndul la un fel de mîncare popular în restaurantele hamburgeze cu „fasole verde, pere şi şuncă", aşa cum bucătăria thailandeză – asta dacă ajungi la Phuket – îţi oferă „carcasă de crab moale, friptă cu gem de ardei şi usturoi". Fez el Bali este un oraş-labirint din Maroc în care, în ultimul secol, a fost interzisă orice construcţie nouă şi prin care nu te poţi deplasa decît cu măgarii: „un elogiu adus încetinelii". Din păcate, revista nu ne spune ce putem mînca aici. În Slovacia, în castelul Cachtice a locuit celebra Elisabeta Bathory, menţionată în *Cartea Recordurilor* pentru a fi ucis vreo 600 de fete numai bune pentru prevenirea ridurilor şi întinerirea pielii. („Despre nimeni nu s-a scris atîta literatură bună şi proastă ca despre bogata şi sîngeroasa contesă Bathory" – remarcă subtil textul.) În Pirineii spanioli are loc *Pirena* – un concurs internaţional de sănii trase de cîini: cursa durează două săptămîni şi adună peste 700 de cîini husky; în Dubai, la Nad Al Sheba, se desfăşoară cea mai bogată cursă de cai din lume susţinută de către Derby-ul Emiratelor Arabe şi de Fundaţia Arabă Kahalya pentru Creşterea Cailor Pursînge. În Las Palmas, Insulele Canare, te poţi înfrupta din peştele dorada, cu garnitură de cartofi copţi şi mujdei de la ei...

Altfel, revista ne mai vorbeşte despre Paris, Milano, Viena, Herculane, dar eu tot mă întreb oare ce mîncăruri poţi gusta în Fez el Bali? Să mă duc!? (**M. C.**)

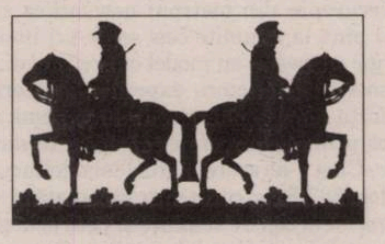

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Calvarul clovnului Calvero

La reluarea pe TVR Cultural a unui ciclu Chaplin şi la ora cînd un băieţel de 4 ani, din Bucureşti, ştie pe dinafară *Goana după aur*

Trebuie să fii cît de cît, puţintel, clovnul Calvero – şi de ce nu am fi dacă toţi sîntem autobiografici? – pentru a-l înţelege pe Chaplinul din *Luminile rampei,* penultimul său film.* Precum Calvero al său, Chaplin e obsedat, în 1952, de pierderea inspiraţiei, de lipsa lui de haz, de boli, îmbătrînire şi moarte. Lumea îl ocoleşte. McCarthy îl suspectează de comunism şi-l urmăreşte, esteticienii îl pîndesc rău, umaniştii – etern persecutaţi pentru sistematicele lor eşecuri – nu-l mai revendică. Un crunt război rece se duce înăuntrul şi în afara lui.

Luminile rampei e filmul în care Chaplin se zbate, plînge şi, îndeosebi, vorbeşte mai mult ca oriunde. Nici o teamă de vorbe. Nici o căutare a mijloacelor. Nici o grijă dacă face cinema, teatru, dramă sau melodramă, filosofie sau cabotinism, politică sau morală, cîntecel sau simfonie. Omul e în mare pericol. Un frison intens al fiinţei morale şi artiste străbate întregul film în care Chaplin se demachiază febril, nervos, isteric, intrînd într-un delir vital. De aici poezia – nu atît a imaginii, ci a gestului scurt şi a frazei ceva mai lungi. Tăcutul declamă, cîntă, joacă şi murmură cele mai naturale şi mai desfrînate poeme într-un vers din cîte a strîns vreodată un scenariu de cinema:

Viaţa e minunată chiar pentru o meduză.
Capul este cea mai grozavă jucărie.
Viaţa fără de speranţă e bună şi ea.
Muştele sînt şi ele romantice – zburînd din grajd îşi dau întîlnire cu untul de pe masă.
Aş vrea să fiu o sardea mică.
Peştii afumaţi sînt superbi, iubito!
Viermele surîde.
Cîrtiţele se tîrăsc din dragoste.
Viermii se zvîrcolesc tot din dragoste.
Soarele e adevărat – omul e o fantezie.
Numai durerile contează – restul e fantezie.
Doar cînd beau, am haz.
Tu eşti bolnavă fiindcă nu te gîndeşti decît la moarte.
Mai inevitabilă decît moartea e viaţa, deci nu te teme de ea.
Peştii afumaţi sînt superbi, iubito, şi mă pot face trandafir, mă pot face copac japonez, mă pot face rocă.
Şi pot îmblînzi puricii, pot vorbi cu ei (îmblînzirea puricelui e unul din scheciurile de geniu, după cum nicăieri ca în această confesiune elanul lui de integrare în natură, văzută pînă la infinitul mic al unei sardele, nu a atins un asemenea grad de cutremur).
Oh, puţini oameni sînt sensibili fiindcă celor mai mulţi le-a lipsit prilejul.
În anii care mi-au rămas, nu cer decît adevărul.
Şi puţină demnitate.
Şi nu ne ajunge timpul pentru a fi altceva decît amatori.
Dar nimeni nu vrea să se maturizeze.
Nu pot să văd sînge şi totuşi trăiesc cu el în vinele mele.

Scena cea mare – de o grandoare a stîngăciei patetice pe măsura lui Tolstoi cel bătrîn căruia nu-i mai păsa de artă, doar de suflet – e aceea din culise cînd, după ce-i trăsneşte o pereche de palme balerinei nebune, convinsă că nu mai poate dansa, urlîndu-i că „doar de tine depinde izbînda ta", Calvero cade în genunchi şi, în timp ce ea triumfă pe scenă, el se roagă fierbinte.

– Ce faci aici? – zbiară un regizor.

– Caut un nasture... – scînceşte clovnesc mutul cel sfînt.

Trebuie să nu fii om ca să te mai întrebi dacă asta-i dramă sau melodramă.

Nu o dată mi-am judecat semenul după cum îl priveşte şi-l vorbeşte pe Chaplin. De cîte ori constat că măcar unul din jurul meu îl mai iubeşte – nu zic să-i preamărească geniul, dar nici să nu aud de vreo incompatibilitate între el şi Malec, semn de falsă competenţă... – de fiecare dată simt că se mai poate negocia ceva cu puterea totalitară a dezabuzării, cu tirania insensibilităţii moderne.

Chaplin, cu vremea, nu mai e cinema, a devenit un barometru al bunătăţii şi răutăţii din univers, o măsurătoare a rezistenţei umane, a fibrei noastre morale. Dacă – precum vrea Roland Barthes – scrisul şi capodoperele lui sînt „expresia unei crize a bunătăţii", atunci Chaplin este unul din cei mai cuprinzători crizişti ai acestei vremi în care, din ce în ce mai clar, nu răul, ci binele e inimaginabil.

---

* Mîine, sîmbătă, la ora 13,55, pe TVR Cultural.

Eugen ISTODOR

auto-jurnal

Dar la volan, unde se bagă mîinile?

Stai ca boul ore-n şir la stopuri, pe străzi înguste, pe zone în reparaţii azi care vor fi şi la anul tot în reparaţii, dar reparate de alte firme, stai ca boul. Stai ca boul la podul ăla cretin şi idiot de la ieşirea din Bucureşti şi te beleşti la ţiganii care măsoară podul cu lopata. Stai ca boul şi te beleşti la neputinţa poliţistului din mijlocul străzii. Stai ca boul peste tot, nu cred că e vreun limbric de stradă pe unde să alergi în voie. Stai ca boul şi te uiţi la celălalt, din sens opus. Şi ce vezi? Mîinile saltă voios de pe volan, absolut inutil, şi intră cu voluptate în nas. Graşi cu deşte de un kil scormonesc nările, gagicuţe cu decolteuri cotrobăie nările, ghiulurile lovesc pînă la rană găuri înguste. Ce drac să faci? Aşteptările astea răscolesc în tine vidul personal, biografia ta de tot ascunsul. Statul degeaba ne aruncă în cele mai mari vaguri posibile, oricît de puternic eşti la birouţ, oricît de leu te arăţi în jeepuleţul tău, deştul vine de la mă-ta şi se aşază sistematic în nară, ca-ntr-un loc liniştitor, unde nu e stop, e numai plăcere, unde frustrarea e abolită, fiindcă e pur şi simplu umed, lipicios şi bine. Şi dacă gaura aceea nu te mulţumeşte, rămîne pînda unui loc unde să-ţi pui mucii. Sub scaunul tău de şofer şi acolo unde aşterni unii noi, dai cu un gest regesc la o parte pe cei vechi. Vai, ce voluptate! Dar mucii, mucii prietenii sînt puri, vin dintr-o lume frămîntată, dar mucii cresc şi vin la liman, precum delfinii, să arunce un ochi spre prietenia cu omul, să arate că se pot juca cu propriul destin, mucii, blînzii! Dar ce facem cu femeia bună şi tandră ce la stopuri fără număr de minute începe să stoarcă coşurile vulcanicilor parteneri de trafic. Şi trag de un coş cu deştele lor unghioase, încît viaţa nu mai are decît farmecul durerii şi lichidului ce iese voios uneori, scremut alteori, la suprafaţă. Şi dacă cu un coş nu se face primăvară, urmează femeile care se rujează, bărbaţii care se pupă cu păsările lor de pe locul mortului, cititul *Libertăţii* la volan, mîncatul de sandwich-uri şi băutul de iaurturi, scrisul, pieptănatul, exersatul vreunui discurs important. Era unul care se strîmba fără *wireless* în maşina lui 4x4. Părea ambasador cu numărul lui de corp diplomatic şi se strîmba şi beştelea pe cineva. Frustrări de pe la serviciu sau pregătirea unui discurs fulminant în faţa femeii de serviciu. Unul chiar a făcut pipi într-o sticlă şi se relaxase brusc. Dar certurile în drum spre birou? Dar cum să te dai mare la o proastă, o găină de-a dreapta ta, cum e? Toate astea se văd pe geam. Am avut şi scurte conversaţii pe geam. M-am văzut cu oameni pe care nu am apucat să-i sun de ani de zile. Unii de Mercedes au agăţat două gagici de Dacie şi le-au tras pe dreapta. Dar mergeţi vineri către amurg să vedeţi ce grandomani de doi lei se revarsă spre oraş. Să vedeţi cum trei turturei cu ultimul tip de celular se avîntă spre oraş, să-l cucerească. Mie îmi place tabloul acesta: şofer tînăr şi umflat cu brăţară groasă, inel, pe locul mortului un slăbănog ce dă telefoane în disperare să se dea mare în faţa grasului şi o piticanie pe locurile din spate ce nu-şi găseşte locul decît între locurile din faţă. Stă lipici acolo şi aprobă ce spune mortul, ce spune şoferul. Treapta a doua de lingău. Lingău al lingăului. Şi taie şoseaua, îţi taie faţa şi îţi dă muie. Mai ales lingăul de mîna a doua. Iar dacă te ciocnesc, ţi-o dau printre gingii din demaraj.

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Giubele și cadriluri

Balurile de la 1800 au impus și necesitatea adoptării unor costume potrivite. La 1788, boieri și boieroaice se îmbracă încă după moda de la Constantinopol. Giubele, anterie, işlice, calpace, șalvari, ghiordii, rochii de ghermeșut și hatai, de sarasir și atlaz, iminei și cintieni, șaluri și paftale domină vestimentația aristocrației românești. Firele de aur și argint, zecile de diamante, rubine, smaralde, mărgăritare împodobesc aceste haine, iar blănurile de nurcă, hermină, jder sînt arucate pe poale, la gît, pe mîneci. Constantinopolul dă tonul la Iași și București, impunînd mode, coafuri, culori, maniere. La această dată, de exemplu, galbenul – culoarea preferată a sultanelor – devenise la Iași „culoarea tuturor femeilor" – ne spune prințul Charles-Joseph de Ligne. Lucrurile nu întîrzie însă să se schimbe, căci perindarea diferiților consuli, diplomați, secretari și profesori francezi, germani, italieni – pe scurt, „europeni" – la Iași și București, cu familii și servitori, apoi numeroasele războaie cu ocupațiile lor, înființarea de consulate sînt tot atîtea ocazii de a vedea, dori, imita.

Femeile dezbracă primele hainele orientale și se grăbesc să-și comande rochii la Viena și Paris, să-și aducă evantaie și pantofi de la Veneția sau Londra. Aceeași ocupație militară rusă din anii 1806-1812 este definitorie în această direcție. Contele Langeron, general în armata rusă și prezent în Principatele române, observă cu acurateță aceste schimbări: „în 1806, am întîlnit încă multe femei purtînd îmbrăcămintea orientală, trăind în case fără mobilă și cu bărbați geloși nevoie mare. Însă revoluția care s-a petrecut atunci la Iași și București și în provincie, a fost pe cît de rapidă pe tot atît de completă: după un an, toate femeile din Moldova și din Țara Românească au luat portul european. De pretutindeni, au sosit, în cele două capitale, negustori de mode, croitorese, croitori, iar prăvăliile de la Viena și Paris au scăpat de toate vechiturile care, la Iași, au părut nounouțe și au fost plătite foarte scump. Trăsurile care, mai înainte, arătau ca niște birje vechi din Viena, au fost înlocuite cu trăsuri și caleşti elegante. Casele s-au umplut de servitori străini, de bucătari francezi și, prin saloane și iatacuri, nu s-a mai vorbit decît franțuzește... Cîțiva tineri au început să poarte frac; însă bătrînii și bărbații cu slujbe și-au purtat mai departe barba și anteriul lung pînă la glezne".

Femeile, „progresiste" și „novatoare", aruncă cît colo sarica și calpacul, descoperindu-și zulufii, mai apoi umerii, purtîndu-și cu mîndrie trupurile în trăsuri deschise. Repede, repede, neguțătoresele și mahalagioaicele „să ambiționează să imite în lux și costume, pe cucoanele cele mari", stîrnind furia și vehemența unui biet dascăl din mahalaua Batiștei care se grăbește să înfiereze „muierile" ce se preumblă „cu capetele goale și tunse, dezgolite pînă la brîu".

Diferențele dintre cele două lumi încep să devină din ce în ce mai evidente: femei elegante și cochete mișcîndu-se cu ușurință în ritmuri de vals, cu aparențe de occidentalizare clare, bărbați împiedicîndu-se cu „grație" în colțurile anteriilor, transpirînd din abundență sub calpace, dar decișI să se lase prinși mai degrabă de lumea ideilor europene. Tinerii adoptă calea de mijloc, și frac și idei, iar la baluri vin cu două rînduri de haine: cel oriental pentru paradă, cel european, mai ușor și mai comod, pentru dansuri.

Drumul este deja trasat și Europa devine din ce în ce mai aproape, chiar dacă împrejurările nefavorabile îi obligă și pe unii, și pe alții să mai facă din cînd în cînd un pas înapoi. Astfel, hainele „sfrantuzești" și nemțești sînt repede abandonate cînd turcii revin la București sau la Iași, iar jobenul este înlocuit de calpac. Dacă bărbații acceptă să scoată de prin cufere vechile anterie și giubele pentru a se prezenta în fața pașalelor otomane, femeile nu se lasă intimidate de armata turcă și cu perseverență se îndreaptă spre civilizație, încercînd să scape de sub tutela masculină. Cu haine europene și în pași de dans se abandonează în aventurile inimii, iar amorul prelucrează și smintește multe suflete.

(va urma)

© S. Ivanoschi

libertatea de impresie

Consum industrial

Una din marile *cuceriri* postrevoluționare ale românilor pare a fi hipermarket-ul. Atît de mare, încît, aparent, în ea se concentrează esența capitalismului mult visat în timpul cozilor la unt și hîrtie igienică sau în nopțile friguroase cu frigiderul gol, din vremea comunismului. Să mergi printre rafturi cu ditamai căruciorul, pe care să-l poți umple cu tot felul de produse, pe care să le deșerți apoi în portbagajul mașinii, pare tot ce poate fi mai dulce pentru o populație frustrată zeci de ani de șansa unui consum normal. Pionierul *Metro,* primul loc de acest fel, aproape că s-a pierdut în mulțimea de alte asemenea uriașe hale de desfacere și satisfacere a *nesățiosului* consumator. Firmele occidentale care-și deschid asemenea magazine în București și în alte locuri, fac afaceri uriașe și nu contenesc să se mire de mina de aur peste care au dat. La fel se întîmplă la Budapesta sau la Praga. Toate statisticile privind puterea mică de cumpărare a est-europenilor sînt date peste cap de realitatea vînzărilor. Și mai e loc pe piață. N-a venit încă Tesco, n-a venit Ikea... Dar se adaugă mall-urile. *Circurile foamei* ale lui Ceaușescu se transformă, rînd pe rînd, în centre comerciale forfotind de cumpărători. Și mi-aduc aminte cum în urmă cu doar cîțiva ani, am văzut un om care îngropa un cal mort între ruinele unei asemenea construcții, în vreme ce cîțiva aurolaci se fugăreau pe platformele de beton care se voiau a fi etajele superioare. Cu așa o istorie în spate, e greu de înțeles mirarea vest-europenilor în fața acestui fenomen. Deși ideea și mărcile de hipermarket-uri vin din Occident, acolo lucrurile sînt total diferite. Sistemul are succes în zonele rurale, nu în marile capitale. Cu alte cuvinte, pe acolo doar țăranii cumpără de la hipermarket. Aproximativ aceeași idee se poate aplica și în America. Un exemplu, Billa (care la noi nu e considerat chiar hipermarket) există și în Viena sub forma unei vaste rețele, dar nu e vorba de hale, ci de mici magazine alimentare. Halele au fost făcute în țările din estul Europei. Standardul cartierelor din jurul unui astfel de magazin crește. Prețul apartamentelor din blocurile cenușii din împrejurimi se mărește. Locatarii se mîndresc cu apropierea de marele centru comercial. Occidentalii se miră. Și observă că nouă, bucureștenilor, ne lipsește ceva: magazinele mai mici, mai dese, mai plăcute, mai specializate... Mai ales în cartiere. Știm cum arăta perioada „chioșcariadei" și că s-a încheiat cu buldozere. În loc, au venit halele. Dar „moda" magazinelor normale, a buticurilor, în sensul original, sau a micilor prăvălii ticsite cu de toate, se lasă așteptată. Ce-i drept, nu există nici infrastructură potrivită pentru asta. Cum să faci magazine printre blocurile noastre, altfel decît în chioșcuri? Cu timpul, neîndoielnic, se vor găsi soluții, va veni și asta, și atunci probabil că moda *dragelor noastre* hipermarket-uri va apune. Poate că momentul nici nu e așa departe și poate că nu se va mai apela la ciclicul buldozer. Îmi închipui însă că atunci, în actualele hale s-ar putea juca fotbal sau popice.

Andrei MANOLESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

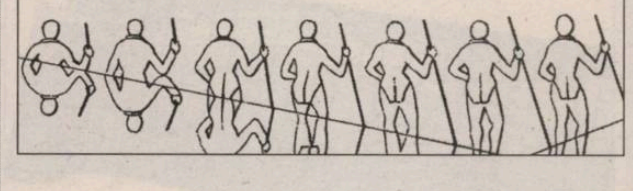

Pe cont propriu

Casa din Lahovary a devenit, cu timpul, teatrul unor evenimente neplăcute. Ca atare, ordinea afectivă și controlată ce o stăpînise pînă atunci s-a transformat în dezordine haotică. Ce fusese plăcut și pitoresc înainte a devenit apăsător și – eufemistic spus – ineficient. Acum casa din Lahovary, după mulți ani, a fost restaurată și arată ca o locuință de lux, păstrînd cîteva accente afective.

Eu nu mai locuiesc de mult acolo. Prima mea încercare de a mă muta pe cont propriu a fost la doamna Popescu, într-un demisol în zona Sf. Ștefan. Era o singură camera, cu un pat imens și puțin loc pe lîngă. Totul se desfășura vertical, pereții doamnei Popescu devenind locul de memorie personală afectivă. Obiecte pînă atunci neînsemnate, căci se mișcau în cadrul lor firesc – precum fotografiile de familie, cîteva felicitări din colecția din copilărie, vreo două cruci și icoane și cîțiva blănoși – au căpătat, brusc, statutul de idoli personali cvasioficiali. La doamna Popescu am trăit o poveste de dragoste de studenție, plus revoluția și primii fiori ai luptei politice postrevoluționare: de acolo am plecat, atît cît am fost, în seara de 21 decembrie în Piața Universității; de acolo m-am dus și mai departe, în următoarea Piață a Universității, în calitate de golan. Ușa WC-ului de pe culoarul doamnei Popescu a fost teatrul unui război pentru supremația partidelor politice de atunci: eu lipeam abțibilduri cu „Votați Ion Rațiu!", vecinul meu, fost elev la „Ștefan Gheorghiu", băiat de la țară venit în București să ajungă prim-secretar, ce asculta, din ordine de la facultate – zice-se – în fiecare seară Europa liberă în timp ce bea din vinul-producție proprie (așa am auzit eu, prin perete, ce s-a întîmplat la Timișoara) – le dezlipea.

S-a terminat, brusc, și cu madame Popescu: am găsit o casă mai mare, de astă dată o garsonieră dublă. De fapt, trecuse vîrsta la care nu conta nimic, decît trăirea intensă. Acum venise cea a așezării pe cont propriu.

Casa din Armenească, cea despre care vorbeam, nu era nouă: locuise în ea o doamnă pe care o cunoscusem cînd fusesem mică, care plecase în străinătate și murise acolo. Lucrurile ei rămăseseră în mare măsură acolo: era o mobilă veche nepretențioasă, dar trainică, de clasă mijlocie din altă epocă. N-am schimbat prea multe acolo, se potriviseră toate ca un dar divin, căci oricum nu prea aveam multe piese de mobilier personale. Casa din Armenească, deși eram intruși, ne-a tolerat. Am dus acolo o existență de rutină, în viața mea de proaspăt căsătorită, cam ca cea pe care Beigbedder ar defini-o ca perioada anilor 2 și 3 dintr-o relație împreună. Viața de familie a intrat pe un făgaș pe care mulți l-ar numi normal, adică cel care include, pe lîngă relația de cuplu, și socializare și – să-i zicem – pragmatizare. Cea dintîi presupunea, evident, contactele cu alții, nicidecum prea strălucite (poate în lumina ceva mai mizantropă de acum), ci pur și simplu firești; cel de-al doilea mai ciudat termen se referea la apariția primelor semne ale bunăstării și adaptării la lupta pentru existență, care, în perioada doamnei Popescu, nu prea contase: atunci statutul de studenți ne permitea să mîncăm din sufertașele de la bunica mea sau din cartofii fierți rătăciți prin cămară. Acum, statutul de om al muncii (eram proaspăt angajați) implica și un mai mare grad de responsabilitate: trebuia să cîștigăm mai mult și să ne permitem, în afară de mersul zilnic la film și hamburgerul din oraș, și o mașină de spălat, un televizor, un aspirator... Mai ales că tocmai atunci aceste prime semne ale consumului de masă își făcuseră simțită apariția pe piața românească pînă atunci virgină. Pe atunci, singurele atracții consumiste ale mele erau magazinele de noapte, de la care visam să am destui bani să-mi cumpăr produse frumos și colorat ambalate.

Teodor BACONSKY

turn înclinat

India...

...e copleşitoare. Un creuzet subcontinental (de vreo 14 ori mai mare decît România) unde s-au concentrat, prin juxtapunere sau sinteză, o multitudine de religii, etnii şi tradiţii spirituale. Un alt fel de univers, diferit de tot restul lumii, cu care însă comunică dintotdeauna. Din păcate – şi în pofida unui front indianistic mai curînd prestigios – India ne scapă. Ne-o reprezentăm prin clişee – de la *Cartea Junglei* şi „Eliade la Calcutta", pînă la bomba atomică asortată cu miriadele sărăciei extreme – fără să avem prea des şansa interacţiunii directe, din care se nasc opinii proaspete.

Ţara e atît de vastă şi de dramatic suprapopulată încît contrastele indigene se hiperbolizează dincolo de ceea ce poate îndeobşte „concepe" mintea europeanului. Peste 300 de milioane vieţuiesc într-o sărăcie care aboleşte timpul: nu e nici măcar preistorie. La capătul celălalt, există milioane de... milionari şi „doar" 9 miliardari. Găseşti acolo orice, însumînd aşteptarea (oricît de fantastă) şi surpriza (oricît de violentă). Sistemul castelor supravieţuieşte oficios şi eficient. Unii – precum Maharaja-ul de Jaipur – trăiesc printre mobile din argint masiv şi uriaşe mese Lalique, comandate în anii '30. Alţii fraternizează cu maimuţele, în căutarea vreunui fruct stricat, capabil să întruchipeze o cină de supravieţuire. Majoritatea populaţiei este adepta hinduismului şi se consolează cu ideea metempsihozei, sperînd ca viitorul loz existenţial să fie ceva mai norocos. Dar există şi musulmani – orgolioşi descendenţi ai Indiei Mogulilor. Ceva budişti (curios de puţini în patria acestei religii). Creştini catolici şi protestanţi. 22 de milioane au îmbrăţişat sikismul, un sincretism monoteist forjat în secolul al XVI-lea, care a produs nu doar gărzile de corp ale premierilor indieni, ci şi „icoana" (aproape turistică) a indianului „tipic": barbă (şi plete ascunse sub turban), pieptene, pumnal, brăţară de argint...

Traficul indian e un spectacol fabulos, care sfidează impenitent legile fizicii. Se circulă pe dreapta, în manieră britanică. Iar pe stradă baletează, într-o invizibilă suprapunere de traiectorii orbitale, rişca, maşina de teren, elefantul, măgăruşul, motoreta fumigenă, bicicleta cu ataş, camionul greu, burduşit cu salate organizate fractalic... Toţi atomii acestei mişcări browniene caută o soluţie pentru a trăi *şi mîine:* comerţ, alergătura spre locul recrutării ziliere, frasă de materii prime, turism şi servicii. Pe acest fond haotic, Sheratonul răsare din praf, sînge uscat şi resturi vegetale descompuse, ca un luxos ghetou iluzoriu. Acolo stau „occidentalii", care s-au lepădat de credinţe şi divinităţi, pentru a-şi putea cheltui dolarii în cîrca acestei lumi de artizani sclavizaţi şi de copii duşi la cîmp. Privind pe geam, dintre sofale prospere, nu poţi scăpa de sentimentul ruşinii de a fi – oricum – atît de „bogat"... E aici o mare lecţie: umanitatea lor suferă kenotic şi îşi asumă spiritual destinul, în vreme ce umanitatea ta se nedumireşte (cu eventuale accente metafizice), admirîndu-se otrăvit sau detaşîndu-se apatic...

Nu putem şti ce va urma în aceste puteri emergente. China e mai în faţă, puternic occidentalizată (prin loan şi desant investiţional). India a rămas deocamdată la doctrina autosuficienţei economice (produsă în anii '60, după independenţă), dar se trezeşte treptat. Dispune de nanotehnologii şi de o diasporă supercalificată, care ocupă deja locuri strategice în Silicon Valley şi în Congresul american. *À propos:* ultimele semnale ne arată că SUA au ales INDIA ca partener democratic în Asia secolului XXI. Asta înseamnă mult, peste puţină vreme...

Oricum, mergeţi. Aveţi ce vedea, ce înţelege, ce cumpăra, ce primi ca dar de superioară ospitalitate, ca exemplu de coexistenţă, prin democraţie, a unor diferenţe teoretic ireductibile. India patrimonială, comercială, industrială. India high-tech, India de mirodenii şi culori, de vibraţii şi percuţii, de tămîie şi sitar: de oriunde ai pleca, ajungi la ea, ca la o sursă de lapte matern.

Mihail NEAMŢU

Epiderma minciunii

L'essentiel est invisible pour les yeux.
St. Exupéry, *Le Petit Prince*

Traficul de valori culturale ale timpului nostru a blocat căsătoria creştină într-un sens giratoriu. Rutele colaterale sînt pichetate masiv. Jur-împrejur, poţi identifica grupuri de interese sau chiar grupuri de *comando*. Pentru adepţii pragmatismului economic, familia este o inerţie culturală desuetă. Romanticilor bovarici, venerabila instituţie nu pare să le pună decît capcane burgheze. Agenţii minorităţilor sexuale văd în căsătorie un periculos construct simbolic. Pentru heterosexualul cinic, gramatica de budoar impune tot mai multe declinări. Extrema pornografică e contrazisă iconoclast de un puritanism de factură fundamentalistă. Toţi sindicaliştii acestor valori subversive – fie seculare, fie religioase – afişează retorica inocenţei şi practică arta inhibiţiei. Unde se află însă ultimii creştini? Cu mintea uneori împărţită şi inima alteori ceţoasă, ucenicii lui Hristos evită totuşi aporetica postmodernităţii. La umbra noului Babel, sfinţii caută ieşirea. Aflaţi mereu cu un pas înainte, cei desăvîrşiţi gonesc către limanul eshatologic. Din păcate, în spatele liniei de retragere, orizontul crepuscular e presărat cu triste naufragii.

De ce oare, între toate instituţiile clasice ale civilizaţiei europene, familia suferă astăzi o neurastenie acută? Cauzele ţin de-o evidenţă crasă, iar rezultatele sînt, incalculabil, vertiginoase. Sub vacarmul iresponsabilităţii, un stil vechi de viaţă aristocratică se întunecă şi dispare. Biografia omului tot mai recent se scurge oricum printre degetele orişicui. Ideologiile progresiste ne asigură, cu searbădă veselie, că viitorul postistoric al umanităţii e totuşi de aur. Etica indoloră a stîngii revoltate ar vrea să descalifice ultima diferenţă ontologică: raportul biunivoc şi complementar între bărbat şi femeie. Pentru astigmaticii moderni, firescul acestei relaţii era perfect vizibil. Pentru misionarii corectitudinii politice însă, noţiunea tradiţională de cununie s-a ofilit. Deşi nu dă rod, metafizica pederastă se vrea astăzi în floare. Împinşi sau nu de la spate, progresiştii cer dizolvarea asimetriei juridice şi teologice dintre conceptul vertical al căsătoriei şi noţiunea orizontală de parteneriat civil. Scribi furaţi de graţiile multiculturalismului, ei forţează imposibilul. În locul dimensiunii sacramentale a nupţialităţii ni se cere acceptarea unei sterilităţi murdare. Campionii noii revoluţii culturale vor să mutileze filialitatea pînă la grotesc şi teroare.

Cîţi dintre cronicarii timpurilor noi nu şi-au oferit, printr-o aparentă dezabuzare, întregul lor consimţămînt? Pentru majoritatea aflată în opoziţie, toate semnele descrise mai sus par nu simptome, ci simple accidente, detalii microscopice ale unui fapt anodin. Între timp, dezorientarea heterosexuală continuă. Tot mai vehemente, priorităţile economice alimentează certitudinile săltăreţe ale noii pandemii amoroase. Concubinajul se poartă la vedere. Decizia căsătoriei e amînată frecvent, într-un calendar cu multe riduri, dar fără termene. Ethosul comunitar acceptă prostituţia drept o profesie legală. Pe bulevardele nesimţirii, nominalismul culturii pop transformă iubirea într-o convenţie de uz şi abuz lingvistic. Idolatria erotică e aprofundată mimetic. Tinerii par tot mai încîntaţi de nerecunoştinţă. Casa de piatră s-a dinamitat şi astfel – cu sau fără rimă – locul cununiei e scurtcircuitat. Riturile religioase rămase în funcţiune nu consemnează, pentru noul val, decît abisul dezorientării. Eviscerate de sens, slujbele din biserici au ajuns cofraje pentru o simbolistică aleatorie. În pîntecele vîscoase ale Leviathanului urban, gesturile liturgice îşi rătăcesc tot mai mult înţelesul.

Voinţa de putere ca amor precoce vrea să exploreze, prin definiţie, toate gamele divertismentului gregar. Într-o cultură de cazino, familiile se nasc şi mor, fără anticipaţie. Bocetul ultimelor datini e alungat de ventilaţia pasiunilor afrodisiace. Chinestezia libidinală şi scintilaţia narcotică a discotecilor abia mai ascund plictisul şi anxietatea. Copiii lipsiţi de tinereţe încearcă, dionisiac, extazul fără transcendenţă. Sublimul unei muzici scindate îmbată ochiul minţii cu note false şi asurzitoare. Indiscutabil diverse, gusturile par să nu se mai dispute. Degradarea sensibilităţii casnice uşurează recursul tribal la tehnologiile nihiliste ale sexualităţii. Socializarea mediatică a seducţiei antrenează voluptăţile dorinţei de-a poseda şi, mai ales, de-a fi posedat. „Societatea spectacolului" (G. Debord) îşi amînă drenajul. Toate aceste întîmplări mustesc în beţia seacă a deconstrucţiei. Tocmai de aceea, criza familiei – ca toate celelalte eşecuri electorale ale creştinismului – va trebui înţeleasă prin recurs la genealogia nihilismului.

Răsturnarea atributelor fiinţei în zorii modernităţii a compromis idealul etic al statorniciei. Dăruite participativ în economia îndreptării divine, drepturile omului au ales, mai nou, apostazia. Sub jurisdicţia subiectului autonom şi solipsist, ele au sfîrşit prin a încuraja nu compasiunea altruistă, ci bolnăvicioasa îndreptăţire de sine. Extinse astăzi egalitar şi asupra animalelor, drepturile omului s-au livrat paralogismelor unei raţiuni însingurate. În loc să facă gestul irevocabil al jurămîntului, îndreptăţitul îşi cere drepturile. Noţiunea de datorie este înţeleasă, cel mult, în sensul mercantil de taxă restantă. Generalizarea acestei patologii intersubiective a făcut ca, în desfăşurarea eratică a subiectului erotic, *celălalt* să fie perceput drept obstacol, nu ajutor („nu este bine să fie omul singur; să-i facem ajutor potrivit pentru el"). Treptat, rapsodia iubirii unice – *cantica canticorum* – a fost anihilată de sarcasmul tuturor infidelităţilor. Ocurenţa *de facto* a divorţului zdruncină acum posibilitatea *de jure* a unirii matrimoniale.

Am semănat cîndva îndoială, culegem astăzi pustietate. Licenţele insanităţii abundă. Ochiul şi privirea nu mai încap printre lucruri. Debilităţile erosului nud şi flămînd hrănesc capriciile pieţei. Bîrfa de bulevard face disecţii urît mirositoare. Curiozitatea dă raportul de gardă. Poliţia bunului-simţ dezertează la graniţa obscenităţii. Golit de promisiuni secrete, trupul mincinos dobîndeşte statutul şi valoarea unui obiect de schimb. Cosmetizată recursiv, falsitatea trăieşte agonia purei exteriorităţi. Ce etalează corpul monden dacă nu frumuseţea jumulită a unei banale poşete? El nu vibrează decît la aglomerarea grăbită a gesturilor narcisiste. Protocolul şi replica de salon îi ascund rătăcirea. Tăbăcită în sfera privată a fărădelegii, derma erosului furtiv îmbătrîneşte galopant. În pragul morţii, nimic – nici măcar regretul – nu mai năpîrleşte. Fugind o viaţă de exigenţa „terţului inclus" (G. Thibon), sufletele moarte devin acum năluci. Trupurile care au aparţinut tuturor şi, mai ales, nimănui, sînt îngropate, ca orice rest indezirabil, în cimitirul resentimentelor. *Lasciate ogni speranza voi ch'entrate.*

ROMÂNIA LA RAPORT
cu Andreea PORA
Un dialog în FM
în care
întrebările nu rămîn
fără răspuns
ORA 17:00
de Luni pînă Vineri
mesaje la: romanialaraport@infomix.ro
MIXFM
5

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Din balcon la curte

Sătui să privească răsăritul cocoţaţi în balcoane de bloc, românii dau năvală la cumpărat şi, mai ales, la construit case. Banii nu sînt o problemă: băncile dau, riscă, doritorii iau şi riscă deopotrivă. În oraşele mari, mai cu seamă, e ca la concurs, cine găseşte un împrumut mai repede cîştigă dreptul de a spera să se mute în casă nouă pînă de Crăciun. Suprema bucurie pentru întreaga familie, chiar dacă la mutare nu sînt încă toate geamurile puse, nu funcţionează centrala electrică, iar meşterii n-au terminat de montat parchetul decît în living. Sau în sufragerie, mă rog... N-are importanţă. Important, cu adevărat, este că au reuşit să plece din cutia de chibrituri numită apartament cu două camere şi acum pot să ia masa pe terasă cît încă mai e frumos şi nu ninge. E adevărat, de pe terasă nu se vede mai nimic: doar gardul din faţa casei şi, dincolo de gard, un alt perete de casă, al vecinului sau, în cel mai bun caz, garajul lui. Cîteodată, dacă e o casă nouă, construită într-un sat vechi la margine de oraş – unul dintre acele sate în care căsuţele mici sînt îngropate pe zi ce trece de vilele descălecătorilor cu bani, paraşutaţi din balcoanele de bloc –, e foarte posibil ca terasa să dea spre cocina de porci a vecinului sau spre coteţul de găini.

În oraşe nu mai e loc. S-a luat orice palmă de pămînt, indiferent de vecinătate. Ştiu un amic a cărui curte e lipită de morgă şi crematoriu. N-are a face. A ridicat casa şi acum aşteaptă să intrăm în Uniunea Europeană ca să intre şi el în casa cea nouă. A citit, s-a informat, s-a documentat şi e convins că, de la 1 ianuarie 2007, România va fi obligată să închidă crematoriile. Din acel moment, e convins că va demonstra tuturor, inclusiv membrilor familiei care privesc acum cu groază ideea de a pleca din apartamentul de bloc pentru a deveni vecini cu autopsierii, ce idee bună a avut investind banii într-o casă. Fie ea şi lîngă crematoriul şi morga Spitalului judeţean!

S-a construit şi se construieşte peste tot: în parcuri, pe foste gropi de gunoi, în locul spaţiilor verzi dintre blocuri sau, pur şi simplu, între blocuri. Bucuria de a evada dintre betoanele apartamentelor pare să fie suficient de mare încît să-i facă pe unii să ignore faptul că se mută, de fapt, între betoane şi mai mari. Ştiu o casă, lîngă Bucur Obor, din care nu se vede niciodată soarele. E o casă pitită exact între patru mastodonţi cu zece şi treisprezece etaje, din care, colac peste pupăză, se aruncă, în fiecare seară, sticle, cotoare de măr şi de varză, colace de WC sau pamperşi, fix pe acoperiş. Privelişte e dezolantă, proprietarii sînt cu nervii la pămînt.

O plimbare de sfîrşit de săptămînă prin zonele de la marginea Capitalei se poate transforma în ore de uimire: s-a construit ca la balamuc, şi expresia trebuie luată ca atare. N-au fost reguli, nu există în continuare. Cînd plouă, cartierele rezidenţiale din Pipera, în care s-au înscăunat domni ai locurilor îmbogăţiţii tranziţiei, arată ca un tablou în acuarelă uitat în ploaie. Prin vilele

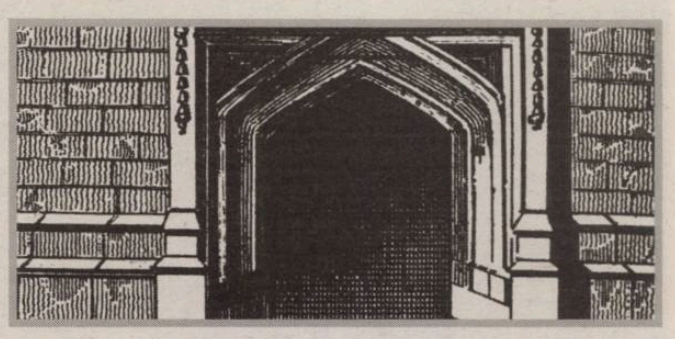

cu două, trei sau patru etaje pătrund puhoaiele din drum şi e deja familiară imaginea unuia din Becali cu pantalonii suflecaţi şi cu găleata în mînă, aruncînd în şanţ viitura pătrunsă în curte. S-au betonat ziduri şi curţi, dar drumurile şi şanţurile au rămas de ţară, ca un semn clar al vremurilor sub care trăim, un timp bizar, cu faţă de clovn, în care un ochi rîde şi altul plînge sau, ca să păstrăm ceva din atmosfera locurilor descrise mai sus, în care se bea whisky la poartă din păhăruţe de plastic. Şi, pentru că nimeni nu ştie prea bine dacă locuieşte la ţară, la oraş sau, măcar, într-un viitor oraş, ţinuta de zi e o combinaţie bizară, dar foarte des întîlnită pe uliţa principală: se poartă treninguri de firmă cu pantofi asortaţi la vipuşcă.

La marginea marilor oraşe sau chiar în pîntecele lor se naşte şi creşte noua Românie. E o Românie urîţică, parvenită şi obraznică, dar n-avem ce face, pentru că e a noastră şi seamănă cu noi.

Cu ochii-n 3,14

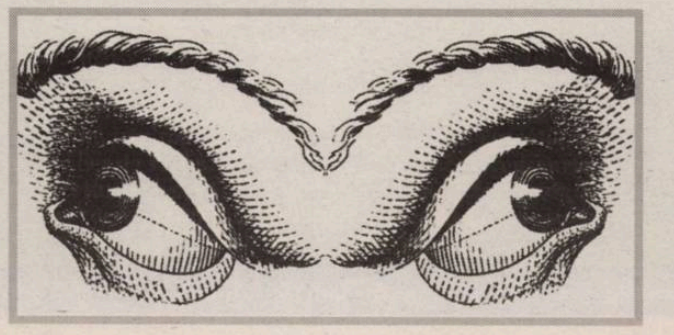

UN GRUP DE SAVANŢI A DESCOPERIT FIORI ÎN SPATELE UNUI VIS ÎMPLINIT, LA UN PAS DE ULTIMUL GÎND MARE

● *Dedicaţie specială pentru Radu Cosaşu:* Stimate domnule Cosaşu, iubite şi preţuite coleg, dragă Relu, cu ocazia ....., dă-mi voie să-ţi aduc la cunoştinţă următoarele: un grup de savanţi a descoperit, recent, că un om de 75 de ani va fi dormit 25 de ani dintre aceştia, va fi muncit 8 şi va fi visat 5! Nu ni se spune ce va fi făcut – şi încă mai face – în restul timpului (după socotelile mele ar mai fi *timp liber* aşa, la fo 32 de ani...), dar lucrul cel mai senzaţional mi se pare acest fapt incalificabil şi inefabil că timpul „alocat" muncii e doar cu 3 ani mai lung decît cel „alocat" visării. A se extrage rădăcina poetică. (**a. l. ş.**)

● Studiile medicalo-statistice îmi dau fiori. Cînd mă aştept mai puţin, din ziare îmi sare în ochi cîte o concluzie îngrijorată. De pildă, luni citesc aşa: „În oraşele supraaglomerate şi foarte poluate se nasc mai multe fete, relevă un studiu realizat de cercetătorii de la Universitatea din São Paolo, Brazilia". Şi apoi că: „Femeile educate, căsătorite sau supraponderale au o viaţă sexuală nesatisfăcătoare, conform unui studiu canadian". Din cîtă statistică socială s-a prins de mine, concluziile astea mi se par baliverne, dacă nu cumva ziariştii care bagă studiile la fapt divers înţeleg aiurea. Oricum, se pare că, deşi vor fi din ce în ce mai multe femei, acestea vor fi şi din ce în ce mai proaste, mai necăsătorite şi mai slabe. Asta chiar că este o veste ambiguă. (**C. G.**)

● În spatele unui bloc, într-o gheretă improvizată, mare afiş mare: „Nu mai trimeteţi copii cu sifoane la umplut". Cu această ocazie, mi-am amintit ce modă a fost odată cu TEC-urile (faimoasele, pe vremea aceea, sucuri la dozator, de diverse culori – verde fosforescent *alias* kiwi şi un fel de roz pe post de zmeură – şi dubioase gusturi) şi cu sifoneriile. Şi mi-am mai amintit că tocmai copiii erau întotdeauna „de serviciu" cu umplutul sifoanelor şi cu distracţia de după – golitul lor, pe drum, cu prietenii. (**R. P.**)

● Primesc de la un prieten al cărui anonimat doresc să-l păstrez, pentru liniştea viitoarelor sale ore de lectură, următoarea constatare de la faţa locului: „Un vis împlinit: în holul Bibliotecii Academiei răsunau ieri vesele manele. Băieţii în uniformă de la poartă îşi utilizau calculatorul din dotare în singurul mod în care ştiau. Ca sculă de cîntat". Drept pentru care consemnez, întru nemurire. (**M. V.**)

● La începutul anilor '60, în Deva erau numai case cochete, vile ungureşti şi săseşti. Două-trei blocuri cubiste, solide şi spaţioase. De pe la mijlocul anilor '70 s-a ras tot şi s-au făcut, ca peste tot, blocuri mizerabile din betoane şi mortar. Aşa a rămas, cu mici excepţii. În prezent, tonul micului orăşel prăfuit e dat de sutele de magazine second-hand presărate pe toate străduţele, într-o intrare cu boltă din centrul vechi, unde pe vremuri se vindeau cele mai bune bomboane cu vişine şi praline *hand made*, la un pas de catedrala catolică, în coasta casei lui Petru Groza. Şi pentru ca toate să poarte un nume, un investitor vizionar le-a zis, tautologic, *Visul imaginaţiei*. (**S. S.**)

● În troleu, pe scaunul din faţa mea, o femeie citeşte pe genunchi o carte pe care, din cînd în cînd, o subliniază cu un pix. Cînd se ridică să coboare, văd autorul şi titlul cărţii: Swami Shivananda, *Ultimul gînd determină următoarea reîncarnare*. (**M. C.**)

● Ministrul Sănătăţii a decis închiderea Spitalului de psihiatrie de la Poiana Mare, pe motiv că nu aduce profit. Are dreptate, atîţia oameni suspecţi sub raportul sănătăţii mintale se ocupă cu mult folos de banii lor şi ai familiilor lor, încît existenţa dezinteresată a internaţilor din judeţul Dolj trebuia curmată. (**M. B.**)

SE PARE ÎNSĂ CĂ, AŞA CUM SE OBIŞNUIEŞTE, AVEM FORME UMFLATE DIN VEAC

● Istoria nescrisă a manelei româneşti înregistrează o lungă serie de *cover*-uri (ca să folosesc un eufemism): de la „importul" turcesc al celor de la L.A. cu „Ochii tăi", pînă la Adi de la Vîlcea cu „Supărat, supărat"/„Umoran" – Jasmin Stavros. Se pare însă că unii o fac constant. Manelostar-ul Costi Ioniţă, de pildă. Dacă „Noapte de noapte", melodia pe care o cînta, acum cîţiva ani, cu fetele de la Elégance, era o variantă debilă la „The love I have for you" a Dinei Vass, mai recenta „Sus paharul", cîntată cu Kosovo, este hitul sîrbesc „Placi zemljo" al Draganei. (Ei bine, da, mă mai pricep la manele! Am trăit 6 ani într-un cămin studenţesc...) (**M. C.**)

● Sîmbătă, 5 noiembrie a fost ziua morţilor. După slujba de la biserică, ne-am dus la cimitir, aşa cum se obişnuieşte. La biserică împărţisem deja pachetele şi aici ne mai rămăsese doar colivă. De cum am coborît din maşină, un cerşetor insistent s-a tot ţinut după noi să-i dăm ceva. Cum tocmai auzisem, recent, de la un cunoscător (tatăl unei colege de-a copilului meu) că nu e bine să dai bani, căci sînt ochiul dracului, i-am oferit insistentului colivă. Nu numai că nu a acceptat, dar a fost foarte ofensat: ne-a spus, cu agresivitate, că aşa ceva se dă numai la porci. (**I .P.**)

● Mutaţie în eterna problemă a formelor fără fond din România? După prestaţia unei foste consiliere prezidenţiale, se poate afirma cu deplină îndreptăţire că avem forme cu fond. Cu fond de ten. (**R. C.**)

● Săptămîna trecută, telefonul meu fix, abonat încă (fără să ştiu de ce) la RomTelecom, începe, de bezmetic, să formeze, de unul singur, în noapte, un număr. Ridic speriată receptorul, îmi scuip în sîn şi aud o conversaţie între o voce feminină şi una masculină; siderată, îmi cer mii de scuze că le întrerup conversaţia, „dar ce dracu' se întîmplă aici?". Mi se spune să părăsesc linia, pentru că se face o verificare. În ceea ce mă priveşte, chiar dacă pînă acum mai aveam dubii, după facturile umflate din ultima vreme, dar mai ales după asemenea verificare, categoric o voi părăsi. Mulţumesc, şi pe această cale, vocii masculine, pentru sfat. (**S. G.**)

● „Telegrame" din veac, la zi: *Şef arbitri fotbal făcut Ceauşescu şef federaţie. Şef federaţie fotbal făcut şef arbitri de rahat şi morţii mă-tii. Microbişti hotărîţi ieşit stradă ptr. revoluţie şi răsturnat tiranul*. (**R. C.**)

NU SE SUFLĂ O VORBĂ DESPRE TRADIŢIONALA TĂCERE ADÎNCĂ

● „La douce France" cîntată de Trenet s-a dus în fum săptămîna trecută, cînd imigranţii, şi fiii, şi nepoţii, şi fraţii, şi cumnaţii, şi verii imigranţilor din nişte comune suburbane ale Parisului au dat foc maşinilor, au atacat forţele de ordine şi au făcut prăpăd. Apoi reprezentanţii comunităţilor, dar şi opoziţia socialistă, s-au plîns că ministrul de Interne, Nicolas Sarkozy, a spus lucrurilor pe nume, numindu-i „derbedei". Se vorbeşte despre eşecul integrării, dar nu se suflă o vorbă despre integrism, despre Mai '68 (şi *atunci*, aşa a-nceput...) şi despre aceste comunităţi venite în număr mare de peste Mediterana, devenite număr şi mai mare în răstimp de o generaţie şi care acum ţipă că n-au de lucru, de parcă le-ar fi chemat cineva la lucru şi nu le-a dat... Unii dintre ei *chiar sînt* derbedei, dar derbedei apăraţi de limba de lemn a corectitudinii politice, drept care tot ei ridică glasul şi acuză „sistemul"! În ce lume trăim?! (**a. l. ş.**)

● Noiembrie 2005. La reşedinţa de lîngă Bruxelles a ambasadorului României la NATO *(E.S.* Bogdan Mazuru), noul ambasador al Franţei la NATO *(E.S.* Richard Duque) răspunde unui toast vorbind despre tradiţionala relaţie specială dintre România şi Franţa, laudă bucătăria gazdelor şi apoi, în glumă, cere scuze ambasadorului britanic la NATO *(E.S.* Peter Ricketts) şi aminteşte convivilor că, la anul, congresul mondial al francofoniei va avea lor la Bucureşti. *Excelenţele lor* ambasadorii Canadei şi Spaniei la NATO îl aplaudă. Recunosc spăsit că sînt unul dintre cei care, în non-excelenţa lor, în noiembrie 1997, se întrebau dacă chiar va mai exista un *val doi* NATO. (**A. C.**)

● Poşta electronică a zilelor noastre mi-a adus, de la un prieten al acestei rubrici (Andrei Covaciu-Pogorilowski), transcrierea unei epistole pe care Alexandr Skriabin o scria Nataliei Valerianovna Sekerina pe 28 iunie 1893, din staţiunea Samara. Cum textul mi s-a părut plin de un haz înalt, mi-am zis că n-ar fi rău să-şi afle locul aici. Dar (fiindcă e cam lunguţ) l-am împărţit în două. Azi, prima parte: „[...] Într-adevăr există şi oameni care aduc puţină variaţie în această existenţă. Îţi voi spune mai întîi despre unul dintre aceştia, o doamnă cu pijamale vărgate... «Lidia cea tărcată». Faţa ei arată ca un semn de întrebare cu un nas foarte proeminent la capătul căruia soarta a dispus existenţa a două alunişe. Destinul impasibil a oferit uneia dintre ele trei firişoare roşii. Doamna îşi concentrează toată forţa morală în aceste firişoare şi de aceea nu şi le tunde niciodată. [...] Tema sa favorită de conversaţie sînt alunişele, care au pus-o în tot felul de situaţii bizare. Iată episodul ei favorit: mişcată pînă la lacrimi în timpul unei şedinţe de lecturi poetice, şi-a scos batista ca să-şi sufle nasul. Accidental şi-a rănit una dintre alunişe, ceea ce a făcut-o să scoată un ţipăt sau un fel de sunet ciudat care a spart tăcerea adîncă a grupului, făcînd-o să apară în ochii celorlalţi ca o persoană lipsită de maniere. Cum buna creştere reprezintă virtutea de căpătîi a acestei doamne, din acea zi s-a decis să-şi distrugă alunişele. Şi le-a cauterizat zilnic, ceea ce nu le-a oprit să crească mai departe. Doar şi-au schimbat culoarea. Acum este faimoasă în mediile medicale şi meteorologice [...]. Alunişele ei prevăd schimbările vremii transformîndu-se în albastru închis şi maro dacă plouă sau e frig şi în roşu aprins dacă e senin şi cald. Doctorii i-au prescris kumîz, pe care va trebui să-l bea pînă va deveni frumoasă!" *(continuarea istoriei doamnei cu alunişe în numărul viitor)* (**D. S.**)

COLECȚIA PROZĂ DEBUT LA HUMANITAS

MIHNEA RUDOIU
A TOI CUANDO
TU NO ESTAS

Mihnea Rudoiu (n. 1978, Târgoviște)
Există personaje de carte care adună în ele frustrările, ambițiile, iubirile și eșecurile tuturor. Există protagoniști umpluți cu pasta multicoloră a trăirilor noastre zilnice. Cam așa arată eroul din **A toi cuando tu no estas**, romanul de debut al lui **Mihnea Rudoiu**.
O carte prin care defilează fantasme, spaime, bucurii și deznădejdi care ni s-au așternut multora la drum.

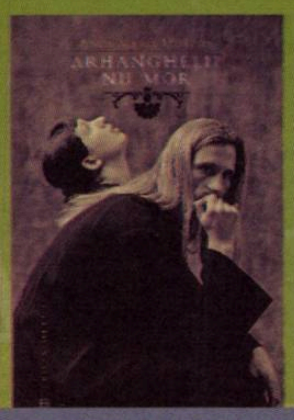

ANCA MARIA MOSORA
ARHANGHELII
NU MOR

Anca Maria Mosora (n. 1978, Brașov)
Romanul **Arhanghelii nu mor** este debutul ei literar absolut, un debut stampilat de un paradox deslușibil încă de la prima frază: o autoare foarte tânără scrie extrem de matur, cu un control al frazei la care mulți consacrați ajung după ce rup maculatoare întregi. Universul ei este unul parfumat și misterios, în care amintirile se strâng într-un ochi de geam, iar fluxul nostalgic îngroapă lespezile crăpate din fața unei case de demult.

ALAIN GAVRILUȚIU
NU TOATĂ IARBA
E LA FEL

Alain Gavriluțiu (n. 1977, Ploiești)
Nu toată iarba e la fel e un plonjon într-o mlaștină cerebrală cu poteci labirintice și cu soluții mincinoase. E o carte care păcălește ușor și care îți arde degetele, nu numai de nerăbdarea de a o duce până la capăt, ci și pentru că pe alocuri povara unei conștiințe încărcate (a cititorului, atenție!) devine insuportabilă. Autorul reconstruiește experiențe furate, istorii fragmentare, momente de bâlci contemporan, unde șocul recunoașterii devine miza.

www.humanitas.ro • www.librariilehumanitas.ro • www.humanitasrights.ro • http://autori.humanitas.ro

TVR
CULTURAL

ISTORIA LA PREZENT
Luni, ora 22,00

Moderator: Cătălin Avramescu
Realizatori: Radu Găină și Ion Vorovenci

Din această toamnă TVR Cultural vă aduce « Istoria la prezent »: o emisiune- dezbatere în care principalele probleme ale istoriei sunt supuse unei perspective analitice.

Cătălin Avramescu și invitații săi aduc în conextul actual situații care ne-au marcat evolutia, propunându-vă o rescriere a evenimentelor într-un limbaj contemporan. În fiecare luni, de la ora 22,00, la TVR Cultural istoria este tradusă la timpul prezent.

Ediția din 14 noiembrie are ca subiect antisemitismul din trecut in comparatie cu cel actual, aducandu-i fata in fata, ca parteneri de dezbatere pe Cătălin Avramescu, Andrei Oișteanu și Paul Cernat.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul II, nr. 96 ● 18-24 noiembrie 2005 ● 24 pagini ● 2 lei (20.000 lei)
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

Andrei Pleşu
„Note,
stări, zile“

pagina **3**

Constanţa Vintilă-Ghiţulescu
„De la liubov
la hamor“

pagina **17**

Monica Macovei
pe „Divanul
Dilemei vechi“

paginile **20-21**

Colegiul „Noua Europă“

„Odată cu New Europe College s-a născut în România o instituție necesară, care arată cît de îngemănate sînt Europa spiritului și cea a politicii.“

WOLF LEPENIES

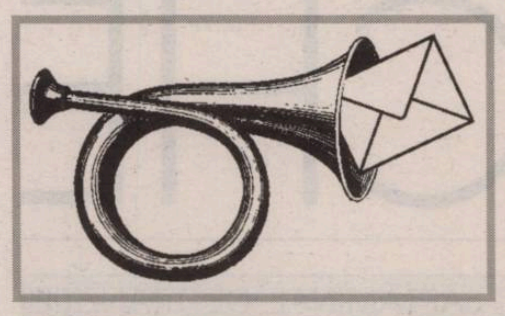

Nr. 93: Articolul lui Cristian Ghinea „Stînga, dreapta şi ardelenii“

Un punct de vedere

Stimate domnule Ghinea,

Ca un maghiar din România, cu 8 ani la activ în Bucureşti, sînt dezamăgit de articolul dvs. Nu doresc să analizez în amănunt articolul, dar nu pot să nu atrag atenţia asupra a două greşeli (nu e exclus să fie şi altele) grave, de judecată şi de informare:

1. Conflictul de la Tîrgu Mureş nu este consecinţa aceloraşi forţe care au aruncat Iugoslavia în război. În timp ce Iugoslavia a fost unită numai de persoana lui Tito, avînd experienţa unei ţări federale, multietenice, în România domnea cel mai crunt naţionalism/comunism exlusivist (în sensul acesta fascist). Motivul declanşării conflictului de la Tîrgu Mureş nu era „virilitatea“ minorităţii maghiare, ci jocul macabru (prin para-serviciile secrete) ale puterii de atunci. Ura maghiarilor direcţionată către Iliescu de aici se trage!

2. Nu ştiu ce afaceri a făcut Tăriceanu, dar asupra premierului Ungariei planează grave acuzaţii (că s-ar fi îmbogăţit pe căi ilicite), care sînt studiate de către o Comisie parlamentară special constituită în acest scop! Nici vorbă că nu a făcut afaceri cu statul!!! Nemaivorbind de faptul că stă într-o vilă confiscată de comunişti (soacra lui fiind Piroska Apro, fiica unui camarad al lui Janos Kadar, Antal Apro)!

De mult am sentimentul că în problematica relaţiei româno-maghiare cel mai mare obstacol (dincolo de sensibilităţile fiecăruia) este tocmai ignoranţa şi superficialitatea în a analiza faptele. Un exemplu în acest sens poate fi impresia analistului (bazat pe experienţa personală/colectivă) că majoritatea românilor cred că singura problemă între unguri şi români este disputa despre istoria Ardealului. Din acest motiv, amintirea acestei problematici, chiar şi într-un context mai informal (ceea ce poate „agravează“ lucrurile), accentuează impresia sus-amintită. Pînă cînd românii nu o să înţeleagă adevăratele probleme ale acestei relaţii (*e.g.* nerespectarea angajamentelor de la Alba Iulia, neacceptarea statului firesc al maghiarilor ca naţiune şi nu ca minoritate – o temă de reflexie – fiindcă, după definiţia dreptului internaţional, ungurii din Transilvania, spre deosebire de ungurii din Bucureşti, nu pot fi trataţi ca minoritate naţională, astfel avînd un alt statut, şi altele) nu poate fi concepută soluţionarea lor, deci reconcilierea reală (decît cea de faţadă – ceea ce vedem). Nici integrarea reală în UE nu se face aşa, dar asta este o altă problemă!

Cu stimă,

Gyula PAL
gpal@algorithmics.com
Viena

Un alt punct de vedere

Domnule Cristian Ghinea,

Stînga, dreapta şi ardelenii... aşa este, cu cîteva obiecţii.

Pînă unde merg cu pretenţiile?

În luna ianuarie 1990, preşedintele Ungariei a ţinut un discurs în care a amestecat, desigur, Trianonul.

Cineaşti unguri au făcut un film cu părerea lor despre Trianon, pe care l-au prezentat în Transilvania, deşi era vădit provocator. Pe Lászlo Tökes l-am văzut în urmă cu două luni, pe un ecran TV la jurnal, urlînd într-o piaţă din Oradea: „Românii ne-au furat Ardealul“ etc., etc.

Ca orator semăna cu Mussolini.

Mă întreb cînd vor înţelege aceste persoane şi conducătorii UDMR că Ungaria a făcut, în anul 1914, o mare greşeală alăturîndu-se acelei puteri europene care a provocat primul război mondial, fiind înfrînţi de o coaliţie.

La sfîrşitul războiului s-au produs multe schimbări în Europa, una fiind dezmembrarea imperiului austro-ungar. Aceeaşi ţară a procedat la fel şi în 1938, cu aceleaşi consecinţe, pe care respectivii se fac a nu le înţelege.

Stăpîniţi de ideea că sînt popor ales (!), au ajuns şovini şicanîndu-şi vecinii cu fel de fel de pretenţii (legitimaţii, autonomii). Vă rog să citiţi articolul „Depărtarea aproapelui“ al dnei Laura Jiga Iliescu din revista *Magazin istoric* – august 2005 – care arată cum înţeleg ei convieţuirea.

Pe arogantul Adrian Năstase l-au gîdilat sub guşă pînă le-a aprobat instalarea unui monument la Arad, care nu are nici o legătură cu românii. Prostia lui Adrian Năstase a fost stigmatizată de dl Octavian Paler în ziarul *Cotidianul* din 27 aprilie 2004, în editorialul intitulat „Reconciliere, dar cu cine?“.

Vă rog să vă gîndiţi cum veţi contribui la reinstalarea statuii regelui Ferdinand la Oradea, statuie distrusă în 1940.

Despre felul cum răspundeau, „nem tudom rumano“, înainte de 1989, cînd cereai pîine sau brînză la Miercurea Ciuc sau Odorhei, să nu mai vorbim. Atît pentru azi.

Stoean TOMA
Bd. Gheorghe Şincai nr. 11 bloc 4 ap. 33
Bucureşti

Răspunsurile lui Cristian Ghinea

Domnule Gyula Pal,

Eu nu am spus că evenimentele de la Tîrgu Mureş se datorează „virilităţii“ minorităţii maghiare (ghilimele ar lăsa să se înţeleagă că citaţi din articolul meu). De fapt, eu nu spun nimic în acel articol despre cauze.

Premierul ungar a reintrat în politică în 2002 (după experienţa la tineretul comunist), fiind deja un om bogat. Dar pot să înţeleg că nu vă e simpatic, mai ales cu aşa o soacră.

Dincolo de ignoranţa şi superficialitatea mea, care au ajuns cel mai mare obstacol în problematica relaţiei româno-maghiare, nu prea înţeleg ce anume vreţi să spuneţi referitor la articol. Pare doar că ţineaţi de mult să ziceţi ceva şi nu găseaţi prilejul. Mă bucur că vi l-am oferit, în sfîrşit.

Domnule Stoean Toma,

Prea mulţi „ei“ în scrisoarea dvs. Asemenea abordări mă fac mereu sceptic cînd mă gîndesc la „noi“. Vă promit să mă gîndesc cum voi contribui la reinstalarea statuii regelui Ferdinand. Mai ales că tocmai citesc volumul apărut la Editura Humanitas – *Ferdinand I, întemeietorul României mari* (Eugen Wolbe). Dar nu mi-aţi spus ce aţi făcut dvs. pentru a pune statuia la loc.

Nu am avut ocazia înainte de 1989, dar am stat anul ăsta cîteva zile la Odorheiu Secuiesc şi vă raportez că am achiziţionat următoarele: ţigări (de trei ori), ziare (româneşti, de două ori), bere, suc şi am închiriat un teren de tenis. În aceste împrejurări am intrat în contact direct cu „conlocuitorii“. Fără excepţie, au vorbit cu mine în română, mai mult sau mai puţin corect, dar, oricum, făcînd efortul. Ba chiar, mi-am uitat telefonul mobil într-un loc public. Obişnuit de-acasă, îmi luasem adio de la el. Dar o „conlocuitoare“ foarte drăguţă de la hotel a dat telefoane pentru mine şi chiar l-a recuperat.

Domnilor, cred că vă răspundeţi minunat unul celuilalt şi ar fi păcat să mai adaug ceva.

Cristian GHINEA

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Nr. 85: *„Legendele olimpicilor“*

„...o lipsă de nebuni cuminţi...“

Ce mă face să scriu aceste rînduri e un sentiment de revoltă legat de impresia comună că elevii olimpici ar fi deosebit de înzestraţi, la asta adăugîndu-se şi fascinaţia – aş zice „naţională“ (sper să nu fiu catalogat invidios pentru că am îndrăznit să mă leg de un mit al românilor) – cu care sînt văzuţi. Excepţionalitatea lor nu e aşa de excepţională pe cît e de timpuriu cultivată de către şcoli şi de către părinţi; viitorii olimpici sînt pregătiţi din timp să devină astfel şi nu li se oferă şansa de a-şi urma înclinaţia firească pentru o materie sau alta; dacă se-ntîmplă să n-aibă apetenţă pentru matematică sau fizică este sigur că o vor dobîndi, pentru că antrenamentul creează invariabil „talentul“ pe care nu l-au avut din naştere. Ce tristă e lipsa quijotismului în oameni, dar mai ales lipsa lui în cei ce vor veni, nici un pic de înflăcărare în acţiunile camarazilor mei, chiar dacă ei aleg să exceleze o fac pe aceeaşi cale bătătorită, fiind siguri că nu vor da greş. E o lipsă de nebuni cuminţi, mai ales acum, cînd ne dezamăgesc cei mai *curajoşi*.

french dairy
french_joe2003@yahoo.com

Replici

Scrisoarea lui Dan Rădulescu (nr. 92)

Încep prin a vă saluta iarăşi de departe (India).

Apoi...

Prin a subscrie/comenta la cele spuse, scrise, publicate de dl Dan Rădulescu drept reacţie la una dintre scrisori, în numărul 92 al *Dilemei vechi*.

Şi continuu prin:

Dilema veche, din cîte am observat eu pînă acum, nu dă clarificări cînd îşi propune să înceapă o temă, nu spune „stînga e aşa“, „dreapta e aşa“. Care ar mai fi farmecul *Dilemei vechi* atunci? Păi, asta i-e menirea. Dacă nu, de ce s-ar mai numi *Dilema veche*?

Nu ştiu dacă sînt de stînga sau de dreapta... Sînt un *„şi-şi“*. Sau, cînd mă întreabă cineva, prefer să dau vina pe vîrstă şi să spun că-s prea tînără să fac politică (deşi, culmea, lucrez la o organizaţie politică).

La şcoala de jurnalistică făcută la Sibiu ne-au dat un test-lucrare unde trebuia să precizăm dacă sîntem de stînga sau de dreapta şi de ce... Mi-a luat mult să completez cele 7 rînduri şi ştiu că se încheiau cu „Sînt de stînga, să trăiţi!“ şi „Sînt de dreapta, domnule!“, în acelaşi timp.

Şi am pus mîna pe o carte şi am ajuns de-am citit şi *Manifestul*, şi *Mein Kampf*, dar şi *Închisoarea noastră cea de toate zilele*. Şi pe rînd am fost comunist, fascist, dar şi prin Gulagul românesc. Şi toate mi-au plăcut... să le citesc însă..., asta e marea diferenţă.

Nici eu nu am apucat comunismul şi nici nu-i duc dorul, nici nu am apucat să fiu pionier şi nici nu-i dor dorul, nici nu am apucat să ies pe stradă să scandez împotriva dictatorului şi nici nu-i duc dorul, nici nu am stat la coadă şi nici nu-i duc dorul, nici nu pretind că pot spune cu certitududine care a fost mai rău sau mai bun, care a făcut mai mult rău sau mai puţin, care a omorît mai mulţi oameni sau nu... şi nici nu ştiu încă dacă sînt de stînga sau de dreapta. Şi nici nu-i duc dorul!

M.-G. SABĂU
mg.sabau@gmail.com

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Elite culturale, elite de afaceri**
- **Ce nu are voie să facă un politician**

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
(redactor-şef adjunct)
Marius CHIVU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU
Cezar PAUL-BĂDESCU
Ruxandra PETRESCU
(secretar de redacţie)
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
&
Adrian CIOROIANU (redactor asociat)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Alexandru CĂLINESCU
Andrei CODRESCU
Mircea DINESCU
Şerban FOARŢĂ
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
Robert TURCESCU
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU
REPORTER:
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ
Redacţia DILEMA VECHE:
str. Constantin Daniel, nr. 11, sector 1, 010631, Bucureşti.
Telefon/fax: 317.23.90
e-mail: dilema@rdsnet.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată de *Dilema veche srl.*
Asociaţi: Mircea Dinescu (60%)
şi membrii redacţiei (40%)

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 12.600 de exemplare

Abonamente la *Dilema veche*

Vă puteţi abona:

- la sediul redacţiei, str. Şcoala Florească nr. 3, sector 1, Bucureşti;
- trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO06RNCB5010000360390001/ROL, deschis la BCR, Filiala sector 1 Bucureşti, titular Dilema veche srl, CUI 16047158, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 84 lei (840.000 lei) pentru 1 an, 44 lei (440.000 lei) pentru 6 luni, 22 lei (220.000 lei) pentru 3 luni.

Relaţii la telefon: 230.51.08; 231.35.00.

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Note, stări, zile

6 septembrie 2004, Budapesta

La şedinţa de azi, întîlnesc un exponent tipic al pozei retorice, o ilustrare aproape caricaturală a acelei categorii de oameni care îşi risipesc viaţa slujindu-şi, halucinaţi, propriul portret. Conştienţi, clipă de clipă, că au un profil avantajos, ei sfîrşesc prin a crede că nasul puternic, barba sapienţială, privirea acută, de care dispun, îi obligă la o anumită atitudine şi la un anumit tip de discurs. Au mereu o problemă (cu efect uneori euforizant, alteori inhibitoriu): să fie la înălţimea înfăţişării lor. Să-şi onoreze carcasa.

2003, primăvara

Odată ce Dumnezeu e definit ca indefinisabil, cunoscut ca incognoscibil, afirmat ca negativitate supra-esenţială, dialogul cu El pare să se blocheze. Nu mai poţi avansa dincolo de misterul „neantului“ Său. Cum arată, în această situaţie, viaţa spiritului? Cum poţi rămîne *viu* în căutarea ta, de vreme ce îi localizezi obiectul *dincolo* de orizont, acolo unde nu e de găsit nimic? Ei bine, ceea ce îţi rămîne e universul infinit al imaginii *reflectate* a lui Dumnezeu: „oglinda şi ghicitura“, *urma* planării Sale peste oameni, împrejurări şi lucruri. Ai de-a face astfel, dintr-o dată, cu inepuizabilul. Urmează să pricepi nu masivitatea inabordabilă a nemijlocirii divine, ci ecoul ei ubicuu, barocul absenţei ei, sau, mai exact, al prezenţei ei indirecte. Atent să identifici în toate Suprema Amprentă, curios să intuieşti modul de a opera şi de a se ascunde al lui Dumnezeu, îţi dai seama că ai de cules o recoltă fără sfîrşit. Foarte aproape şi totuşi indiscernabil, Creatorul (şi creativitatea pe care o provoacă clipă de clipă) devine sensul şi deplinătatea fiecărei zile, miza întregii tale vieţi. După ce ai înţeles că nu poţi vedea *faţa* lui Dumnezeu, abia atunci căutarea ta începe să fie „rezonabilă“ şi fertilă: poţi simţi suflarea Lui, Duhul.

Vineri, 16 ianuarie 1976

Visul de azi-noapte – un adevărat paradis psihanalitic. L-aş trimite, în plic închis, unor seminarii de specialitate, pentru a savura, apoi, jungla interpretărilor. Mă aflam, împreună cu tatăl meu, pe malul unui lac. Alături, aproape de noi, o barcă, iar de cealaltă parte a lacului – un fel de castel (amplasament oniric clasic, „de manual“). Tata pare să fie un fel de paznic al locului. La un moment dat, cineva de pe malul opus strigă după ajutor, cerînd paznicului (tata) să intervină. Privim intens spre locul cu pricina şi vedem cîteva personaje agitate (printre ele, foarte activă, o femeie), care încearcă să izgonească un elefant şi un urs enorm, aproape la fel de mare ca elefantul. Întîrziem să traversăm lacul (lene? spaimă?), iar cînd totuşi o facem, realizăm că totul s-a rezolvat şi că, de fapt, pericolul fusese minor. Se conturează, spontan, ideea de a mînca ursul, care, între timp, nu ştiu cum, fusese ucis. Pînă să fie gătit, fac, de unul singur, o plimbare prin castel. Mi se pare uriaş şi îmi spun, mereu, că e neaşteptat de mare pentru locuinţa unui filosof. E clar că, pentru mine, castelul e reşedinţa lui Jung. Într-un tîrziu, ajung în interiorul unui turn. Una din ferestrele lui, dispusă oblic, are dedesubt o dungă albă care, în interpretarea mea imediată, e un semn că mă aflu în *chilia* proprietarului. Turnul e foarte înalt. Privesc de sus, printre creneluri, spre plaja îndepărtată a lacului şi speculez că unghiul creat de creneluri e anume calculat ca să îngăduie observarea plăjii. Mă întorc la ceilalţi. Între timp, ursul fusese mîncat. Pentru mine nu rămăsese nimic...

August 1969

Cîte unul, după ce că e plin de defecte, mai are şi personalitate!

Rubens e un fel de Don Quijote pe dos. Cel de-al doilea are idealuri pentru care nu are înzestrări, celălalt are înzestrări pentru idealuri pe care nu le are.

În catedrala de la Wawel, un călugăr tînăr, cu ochi grei şi cu un zîmbet uşor absent, mă întreabă de unde vin. Îi spun că din România. „În cazul acesta, vă voi da cîteva explicaţii despre catedrală în latineşte...“

Martie, 1976

Emoţia „documentară“ a imaginilor lui Canaletto dezvăluie una din limitele constitutive ale picturii „tradiţionale“. Ceea ce vezi e viaţa împietrită a unei clipe: clădirile, oamenii, animalele îngheaţă într-un instantaneu înfricoşător, ca Pompeiul sub lava Vezuviului. Privirea pictorului ucide şi conservă deopotrivă. Cu alte cuvinte, ea are efectul devastator al unei catastrofe vulcanice.

VOLVO
for life

cu dilema la croitor

Aţi apela vreodată la Curtea Constituţională dacă, printr-o ironie a sorţii, meseria dumneavoastră ar avea vreo legătură cu domnii ce o compun?

Aşa cum nu-ţi dă inima ghes să traversezi o curte în care moţăie o haită de buldogi, dobermani şi ciobăneşti mioritici, nici în curtea domnilor ce stau cu ceaslovul Constituţiei deschis în speranţa că vor prinde între file vreo muscă de pripas nu-ţi vine să intri şi să ceri un pahar cu apă.

E de ajuns să vezi cum arată „la faţă“ vestalele ce păzesc focul sacru al templului, ca să te vindeci o dată pentru totdeauna de credinţa în zei.

Mircea DINESCU

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Vedi Napoli, poi UE

Prima „pizza modernă“ a fost făcută de Raffaele Esposito din Napoli, în cinstea reginei Margherita, şi transmitea un mesaj patriotic şi naţional: sosul de roşii, mozzarella şi busuiocul reproduceau culorile drapelului italian. De la Majestatea Sa i-a rămas numele folosit pînă astăzi, iar pizza a devenit un produs global cu mult înainte să se vorbească despre globalizare. Napoletanii spun că singura pizza autentică se face în oraşul lor, iar „puriştii“ te pot convinge din doar cîteva vorbe că nu oriunde în oraşul lor, ci doar în cîteva pizzerii tradiţionale. Cînd aud de pizza americană, napoletanii zîmbesc ironic, iar cînd i-am spus unuia că în România există localuri pe care scrie „pizzeria italiana“, iar în meniu apare cuvîntul *topping,* a suferit fizic de-a dreptul. La Napoli, „cea mai bună pizzerie din oraş“ *(ergo,* din lume) este considerată – spun unii – „Pizzeria Lombardi“. Clienţii stau cuminţi la coadă pînă se eliberează o masă: nu e *fast food,* e *fast eating:* mănînci şi pleci, nu mai zăboveşti la o vorbă, iar satisfacţia de a fi vizitat acel „loc mitic“ ţine loc de siestă. Iar chelnerul îmi spune, printre zîmbete şi gesturi studiate, că aici mînca adesea însuşi Benedetto Croce, care locuia vizavi...

La Napoli – spune legenda urbană – a fost atestată în scris meseria de martor ocular: cică pe holurile tribunalelor sînt oameni îmbrăcaţi frumos (ca să stîrnească încredere) care trag cu urechea la ce discută împricinaţii veniţi la procese şi, cînd îl aud pe vreunul că ar mai avea nevoie de un martor, îi strecoară sub nas o carte de vizită pe care scrie, de pildă, „Pasqualino de Santis, testimone oculare“ (martor ocular), plus telefonul şi adresa cuvenite. Tot la Napoli cică s-ar fi inventat, acum vreo zece ani, cînd telefonia mobilă era încă un lux, „celularul public“: în zilele ploioase, vreun adolescent din cartierele sărace se aşeza în faţa unei cabine telefonice din centru, defecta cumva telefonul, iar cînd venea cineva grăbit să telefoneze şi constata că nu poate, îi întindea cu un gest amabil un celular: „Vreţi să telefonaţi? Poftiţi, vă costă cinci mii de lire minutul“. Şi tot la Napoli (dar asta s-a imortalizat şi-n filme...), tinerii bine făcuţi, bruneţi cu ochii verzi, le strecurau în poşetă americancelor şi suedezelor cărţi de vizită pe care scria „Gennaro *latin lover*“.

Traficul este infernal: maşinile sînt „jupuite“ pe părţile laterale (căci străzile sînt înguste), trecerea pe roşu e ceva obişnuit, prioritatea se dă „din priviri“ (adică nu trebuie să te uiţi la semnele de circulaţie, ci în ochii automobilistului cu care te intersectezi, să vezi ce intenţii are) şi, în general, regulile nescrise sînt mai presus de Codul rutier. Şoferii din restul Peninsulei spun că în Italia ai nevoie de două permise de conducere – unul pentru Italia şi unul pentru Napoli. Oricum, dacă eşti din alt oraş, mai bine vii cu trenul: pe lîngă dificultăţile traficului, ai de înfruntat şi riscul de a rămîne fără maşină – se fură masiv. Mai ales maşinile care n-au număr de Napoli. Dincolo de statistici, care arată, într-adevăr, că acest gen de infracţiuni este mai răspîndit decît în alte oraşe, furtul de maşini a devenit proverbial, e tot un element de specific local. Ca şi ideea că *„i napoletani sono furbi“* (sînt şmecheri), trăiesc cu mentalitatea „descurcatului“: *arrangiarsi* e verbul suprem în modul de viaţă napoletan.

Şi, bineînţeles, la Napoli e *camorra,* despre care se spune că e mai crudă şi mai iute de pistol decît Mafia siciliană. Mai nou, sînt şi mulţi imigranţi, pe care oraşele mai bogate din nordul Italiei „n-au putut să-i mai încapă“. „Dar la noi nu se poate întîmpla ce s-a întîmplat în Franţa“ – îmi spune Armando De Simone, un jurnalist care ştie totul despre istoria şi viaţa oraşului. „La noi imigranţii sînt integraţi“, Napoli a păstrat ceva din spiritul vechi, de cînd era stăpînit de arabi, deci *i magrebini* se simt ca acasă. Şi-apoi, cartierele de imigranţi sînt ţinute sub observaţie nu doar de poliţie, dar şi de membrii clanurilor mafiote, care au tot interesul „să fie linişte“.

Pentru restul italienilor, Napoli „e altceva“, nu e un simplu oraş, e o lume greu de înţeles. Milanezii şi ceilalţi nordici sînt convinşi că oraşul e mai sărac şi cu mai multe probleme sociale, pentru că napoletanii nu muncesc cît trebuie, le place prea mult viaţa, iar investiţiile Statului pentru dezvoltarea zonei s-au „pierdut“, în timp, în buzunarele adînci ale Mafiei. Localnicii sînt şi ei convinşi că există un spirit napoletan, o identitate locală puternică, dar ei o văd pozitiv: pe milanezi îi consideră „obsedaţi de muncă“ şi incapabili să se bucure de viaţă. Iar oraşul e sărac pentru că Statul n-a investit destul şi n-are proiecte de dezvoltare pentru sud. „E destul să te gîndeşti că străzile care leagă Napoli de restul Italiei intră în oraş dinspre est şi dinspre sud“ – îmi mai spune Armando De Simone. „De cînd romanii au con-

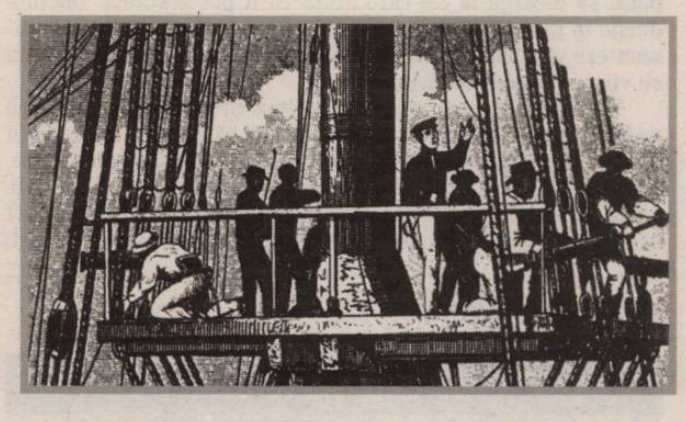

struit Via Appia, nimeni n-a observat că traficul cel mai mare e dinspre nord, deci e ilogic să ocoleşti oraşul ca să intri dinspre sud şi est.“

Pentru „restul lumii“, Napoli trăieşte din cultură, legende, mituri, *latin lover,* Vezuviu, *O, sole mio* şi pizza. Pentru noi, românii, Napoli „e în UE“, e Occident. Sînt şi imigranţi români acolo, a fost şi un scandal anul trecut din cauza cerşetorilor şi hoţilor români. („E adevărat, aşa cum se spune, că 50% din populaţia României e formată din romi?“ – mă întreabă neîncrezător Armando De Simone). Dar sînt integraţi. Se descurcă, la fel ca localnicii. Peste un an şi ceva, o să fim şi noi în UE, ca şi ei. Fiecare cu specificul său local. Ne descurcăm noi...

Napoli, 12 noiembrie

ţinerea de minte

„Nu mai avem păduri atît de întinse, ţara noastră nu mai are destulă verdeaţă, apa noastră e tot mai puţină, iar naţiunea noastră creşte mai rapid ca niciodată. Numai în China se folosesc anual 45 de miliarde de beţişoare de unică folosinţă care înseamnă 1,66 miliarde de metri cubi de lemn, adică 25 milioane de copaci ajunşi la maturitate. Cu cît chinezii sunt mai mulţi, cu atît creşte cererea de case mai mari şi de mobilă mai multă, mai variată, iar ziarele devin tot mai groase... China va trebui să renunţe la beţişoare şi să mănînce cu mîinile“...

(Zou Hanru, comentator la *The China Daily,* citat de Thomas Friedman într-un articol în *The New York Times,* reprodus în *Business Magazin,* 2 noiembrie 2005)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Al cui e bugetul?

Nici nu au apucat bine experţii FMI să trîntească nervoşi uşa, că Guvernul are deja mari probleme să menţină deficitul bugetar pe care şi l-a propus. Sindicatele sînt în stradă şi pare că învăţămîntul e doar începutul.

Executivul a încheiat un acord cu sindicatele profesorilor, promiţînd 5% din PIB. Problema este că, deşi a promis, nu s-a hotărît de unde va scoate banii. Vicepremierul Pogea a reuşit să vorbească cinci minute la televizor fără să răspundă la această întrebare simplă. Dar, deşi domnul Pogea nu a aflat încă, Guvernul va umbla la deficitul bugetar. E drept că şi ministrul de Finanţe să codeşte să recunoască asta deschis. Într-un interviu din *Gândul,* ministrul Vlădescu spune: „deocamdată nu am tăiat din cheltuieli, nu am mărit deficitul. Majorarea acceptată este o valoare care va putea fi cheltuită de Ministerul Educaţiei pentru proiecte de dezvoltare şi restructurare. Nu vom modifica în acest moment parametrii bugetari, deoarece procesul de aprobare a proiectului de buget pe 2006 este într-o fază avansată. Rămînem pe parametrii stabiliţi – respectiv deficit bugetar de 0,5%. Însă le vom da posibilitatea (celor din Educaţie – *n.n.)* să înceapă să tragă cît mai repede (fondurile alocate – *n.n.)*. După care, în momentul în care se ajunge la plafonul de cheltuieli stabilit în acest moment, vom aloca sumele suplimentare necesare printr-o rectificare bugetară".

Dacă nu aţi înţeles nimic, nu vă îngrijoraţi, nici nu trebuia. Din acest răspuns destul de viclean, rezultă că totuşi se va umbla la deficitul bugetar printr-o rectificare. Deşi, s-ar putea ca ministrul de Finanţe să facă un calcul de genul: noi le promitem aceşti bani virtuali, pentru proiecte. Dacă nu vor fi în stare să facă proiecte pentru a-i obţine, rămînem cu ei necheltuiţi şi cu bugetul neafectat. Totul depinde deci de Ministerul Educaţiei, de inspectorate şi de directori. Vor fi în stare să pună pe hîrtie nevoile pe care le au? Ideea nu este proastă: banii să meargă la cei care arată că îi pot gestiona. Iar fondurile în plus au totuşi şansa să schimbe ceva, nu doar să alimenteze veşnicul ciclu inflaţionist, aşa cum se întîmplă mereu cu victoriile sindicatelor.

Dar, oricum ar fi negociat Guvernul, cu banii jos sau pe proiecte, deficitul propus este în aer. Şi să discuţi un buget în Parlament, angajînd deja fondurile de la viitoarea rectificare, nu e un semn tocmai bun. Deocamdată, pare că miniştrilor le e ruşine să recunoască, după ce tocmai se făliseră în faţa FMI că pot menţine şi singuri echilibrul macro-economic. Altfel, ideea că se răsteşte preşedintele Băsescu la Guvern şi miniştrii găsesc brusc 1% din PIB în plus, fără să mărească deficitul, este ridicolă. Dacă se găseşte atît de uşor un 1%, sigur nu ar strica un procent şi la Sănătate sau în alte domenii. Din păcate, nu avem decît o sută de 1%. Dacă domnul ăla de la FMI, care era tare nervos acum două săptămîni, ar mai fi pe aici, ar da cu „sîc" Guvernului.

În pline negocieri, preşedintele Băsescu a tras preşul de sub picioarele miniştrilor. Nu zic că preşedintele nu are dreptatea sa, doar au promis cu toţii în campanie mărirea fondurilor la Educaţie. Şi cum „dascălii" (ce des e folosit acest arhaism în vremuri de grevă!) se bucură mereu de sprijinul din oficiu al presei – cum să nu vrei salarii mai mari pentru dascăli? – Băsescu s-a pus în fruntea poporului, contra Guvernului fără inimă. Preşedintele a devenit un fel de sindicalist-şef, deficitul şi inflaţia nu sînt problema sa, ci exclusiv a Guvernului, că doar de asta avem guvern. Să găsească Guvernul o soluţie!

Cu excepţia faptului că dă peste cap deficitul, acordul cu sindicatele din învăţămînt arată chiar bine. Este prima dată cînd se vorbeşte despre proiecte şi ştim exact pentru ce dăm banii. Guvernul a ţinut cu dinţii de acest principiu, iar proiectele săracului ministru Miclea au şanse să primească şi bani (cel mai important fiind finanţarea Agenţiilor pentru Asigurarea Calităţii în Învăţămînt). Cît despre salarii, acestea vor creşte doar puţin peste rata de inflaţie, spune acordul. Guvernul va putea spune astfel analiştilor economici că o creştere bugetară la Educaţie nu va presa direct pe inflaţie. Însă, sindicaliştii au respins acordul tocmai pentru că vor bani mai mulţi la salariu. O cerere legitimă, doar că pînă atunci sindicaliştii

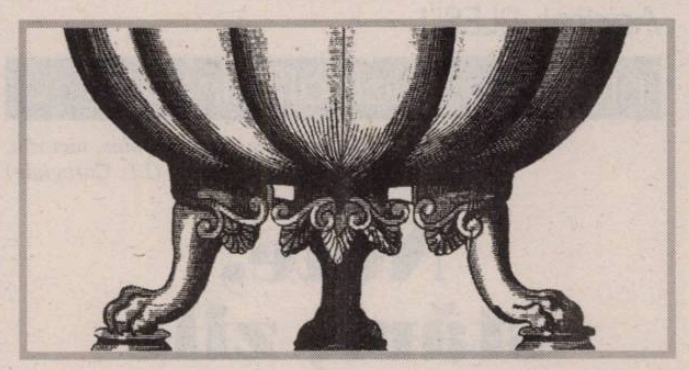

spuneau că nu fac grevă pentru salarii. Ba chiar liderii se enervau pe la dezbateri cînd li se spunea că doar la asta se gîndesc. Guvernul a prins din zbor ideea şi a fost mai şmecher: deci, nu pentru salarii, pentru investiţii. Bun, faceţi proiecte!

Dar, odată acordul încheiat, sindicatele şi-au dat seama că de fapt membrilor lor le pasă mai mult de banii din buzunare decît de calculatoarele din clasă, aşa că votul a fost pentru continuarea grevei. La urma urmei, cît sacrificiu de sine poţi cere de la „dascăli"? Din cînd în cînd, să le permitem să fie doar „profi".

Grevele continuă, se încălzesc minerii şi funcţionarii. Din păcate, actuala putere nu a avut inspiraţia să îi coopteze pe lideri în afaceri bănoase. Ceea ce, e clar, dăunează la deficit.

presa despre...

Realitatea „reală"

„Discursul de stînga ne vorbeşte despre legitimitatea revoltelor, despre sărăcia şi lipsa de viitor a lumii arabe, despre aroganţa provocatoare a opulentei lumi occidentale, singura vinovată de ceea ce se întîmplă. Pentru stîngişti, civilizaţia occidentală globalizată e o ameninţare la adresa celorlalte culturi, cărora nu le este prin nimic superioară (relativismul cultural spune că toate comunităţile umane sînt echivalente, indiferent dacă una l-a produs pe Einstein, iar în alta nu s-a descoperit încă metalul), ba chiar dimpotrivă. Aşa încît «revoluţiile» lumii a treia şi chiar terorismul sînt legitime, fiind doar un răspuns la agresiune. Umanitatea adevărată trebuie căutată printre săracii lumii, iar dacă aceştia folosesc, de pildă, atentatori sinucigaşi sau alte metode violente, e pentru că nu au arme comparabile cu arsenalele occidentale. Răzmeriţele tinerilor maghrebieni din Franţa sînt explicate de discursul de stînga în acest context: vinovaţii adevăraţi sînt francezii înstăriţi care-au lăsat să se dezvolte la periferiile lor *bidonville*-uri sumbre, unde şomajul, sărăcia şi delincvenţa sînt în floare. Provocaţi de poliţie, bieţii tineri n-au avut altă ieşire decît revolta împotriva unui sistem nedrept.

Discursul de dreapta generează o cu totul altă realitate. Pentru el, lumea arabă şi, în general, lumea a treia sînt evident inferioare în privinţa culturii şi civilizaţiei faţă de lumea apuseană, care a dat marea ştiinţă şi marea artă a umanităţii. Coruptă, primitivă, dezorientată, rămasă pe o treaptă depăşită a civilizaţiei, lumea a treia se agaţă de o religie fundamentalistă în încercarea de a distruge o civilizaţie pe care n-o înţelege şi în care nu se poate integra. Cohorte de imigranţi au luat cu asalt, de decenii, Europa şi Statele Unite, citadelele civilizaţiei, doar ca să devină duşmani interni, mai vicleni şi mai periculoşi decît cei din afară.

Între aceste două discursuri, pe care le consider două eşecuri de a înţelege ce se întîmplă, care e de fapt realitatea «reală», neideologizată şi nepărtinitoare?" (Mircea Cărtărescu, *Jurnalul naţional)*

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

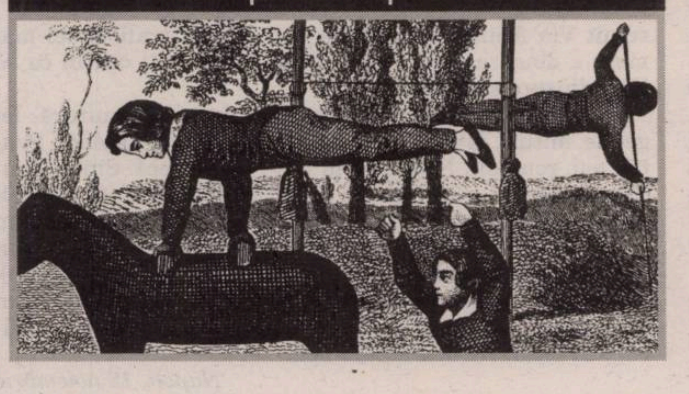

Bancnota, cea mai frumoasă lectură

Cînd cehii au intrat în NATO, americanii s-au grăbit să le paraşuteze un transport umanitar de urgenţă constînd în *vocale*. Prea multe nume de pe harta ţării păreau că au nevoie de ele: Brno, Plzen, Vltava, Zlin... E o glumă de epocă din *The Onion,* o revistă să-i zicem de satiră şi umor, din State. Însă ea are şi un parfum verosimil: chiar te gîndeşti că americanii, atît de bine intenţionaţi, ar putea să facă aşa ceva (mai ales sub administraţia Bush...!).

Cam asta e şi relaţia între oamenii de afaceri şi cultură, dezbătută îndelung săptămîna trecută la New Europe College (în cadrul unui program sponsorizat de Volvo, ca semn că încă nu-s toate drumurile închise între cele două comunităţi). Unii – adică artiştii – vor *recunoaştere* şi primesc (în cel mai bun caz) bani. Ceilalţi, oamenii cu avere, vor *respect* şi primesc din partea oamenilor de cultură, cel mai adesea, cîteva oftaturi condescendente. Mesajul din spatele lor e însă clar: „puteam să fiu şi eu ca tine, dar mi-am dedicat viaţa literaturii...!"

Cînd vine vorba de cultură, lumea de afaceri are două reacţii. Una e similară cu cea din faţa ceaiului: *hai să luăm, că e bun pentru copii*. Cealaltă vine din *training*-ul de relaţii publice: *hai să luăm, că e bună pentru imagine!* Artiştii şi literaţii sînt priviţi însă cu spaimă, cînd vine vorba să fie daţi de exemplu în familiile de bogătaşi: „dragă, ăştia n-au nici după ce bea apă!". Evident, e vorba de Evian.

Totuşi, lumile astea se mai întîlnesc cîteodată. Cărtărescu e prezent sub formă de volum în destule budoaruri de designer, unde doar perna e mai scumpă decît tot tirajul volumului *De ce iubim femeile.* Nu e clar dacă e şi citit, însă cu siguranţă e afişat: dă bine să afişezi o anume sofisticare intelectuală. E dealtfel ultimul tip de sofisticare rămas pe piaţă – celelalte, cum erau mai scumpe, s-au vîndut mai de mult.

Dincolo de asta, pe piaţa culturii, la fel ca în cea de bunuri şi servicii, a apărut de cîţiva ani multă marfă din China. Avem cultura rave, cultura IT, cultura machetelor de trenuri şi chiar cultura plantelor exotice de grădină, cu care, fără îndoială, comunitatea de afaceri e suficient de familiarizată. Culturile astea au marele avantaj că sînt uşor de adoptat fără lectură, pot fi înţelese de toată lumea şi îţi dau satisfacţii intelectuale în zece minute, la fel ca fast-food-ul. Nu se ştie de ce le spune şi lor culturi, dar o ipoteză susţine că din cauză că locuitorii lor se simt cu musca pe bibliotecă (de fapt, mai degrabă cu păianjenii).

Observaţi că am adoptat poziţia distantă a dăscălimii umaniste. E firesc – orice semidoct cu complexe de inferioritate are această tendinţă naturală. Chiar şi oamenii de afaceri. Uitaţi-vă la orice eveniment public: nimeni nu mai e în stare să scoată două vorbe fără să construiască propoziţii lungi şi arborescente, care nu vor să spună decît un singur lucru: „pe lîngă competenţa profesională în domeniul fiarelor de călcat, iată că am şi cultură. Chelner, încă o subordonată şi două metafore!".

În materie de cultură, tentaţia cea mai periculoasă e să te întrebi în ce constă ea. Mai grav e să-i dai definiţii – dar am să risc pedeapsa oprobriului public şi-am să-mi încerc şi eu norocul. Dar din tabăra cealaltă, adică a comunităţii de afaceri, care are o plîngere încă de la '48: *la noi, cultura este comunicarea unui sentiment vag sau teribil de complicat, într-un mod de neînţeles fără dicţionar*. Cultura este de asemeni autoreferenţială. Altfel spus, oamenii de cultură umblă în gaşcă şi se felicită unii pe alţii că nu-i înţelege nimeni. Cînd sînt mai mult de 20, se numeşte simpozion. Cînd sînt 100, e festival. Dincolo de 1.000 e, fără îndoială, Cimitirul Bellu. Să recunoaştem: încununarea carierei unui om de cultură nu e volumul de opere complete, ci poziţionarea locului de veci.

Ajuns aici, mărturisesc cu ruşine că mă atrage mai mult lectura bancnotelor. Cum ar spune, dac-ar mai putea, nenea Iancu: „iubesc posteritatea, dar detest să nu mai pot comanda o bere!". Australiana, asta e ultima chestie în cartierul bogaţilor.

www.polirom.ro

- Marin Mincu **Moartea la Tomis** **Jurnalul lui Ovidiu**
- Florin Lăzărescu **Trimisul nostru special**
- Leonard Muha **Un rol pentru Andra**
- Amélie Nothomb **Sabotaj din iubire**

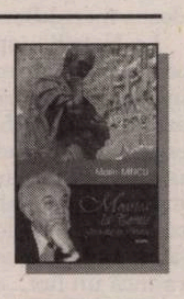

Suplimentul CULTURA

Un săptămînal realizat în colaborare cu *Ziarul de Iaşi*

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Coaliţii

În Germania, după îndelungi tratative, unele secrete, altele la vedere, determinate de rezultatul indecis al alegerilor, experţii Partidului Creştin-Democrat şi cei ai Partidului Socialist au elaborat, în sfîrşit, planul de acţiune al coaliţiei şi şi-au împărţit posturile. Pe 22 noiembrie, Guvernul va fi supus votului parlamentar. „Nimeni nu e obligat să ovaţioneze sau să îndrăgească această mare coaliţie" – spunea Gerhard Schröder, în ultimul său discurs ţinut în calitate de cancelar. În situaţia de criză, o alianţă între partidele opuse pe eşichierul politic este ultima soluţie înainte de cedarea puterii în mîinile extremiştilor, gata să aplice măsuri radicale, de la care nu mai există cale de întoarcere. În Germania, ambele partide au acceptat să introducă reglementări pentru o piaţă a muncii flexibilă (o concesie făcută dreptei), să crească impozitul pe marile cîştiguri (o concesie făcută stîngii), să reducă subvenţiile în toate domeniile unde existenţa lor paralizează modernizarea (o concesie făcută realităţii). Noul cancelar, purtător (purtătoare) de speranţe, doamna Merkel le-a cerut partizanilor ei să dea coaliţiei o şansă. Demisiile succesive ale domnilor Müntefering (social-democrat, nemulţumit de o decizie a colegilor săi) şi Edmund Stoiber (creştin-democrat, nemulţumit de decizia domnului Müntefering) sînt semnele conflictelor ce vor urma. Germania are nevoie de reforme ale căror consecinţe ar lovi segmente numeroase ale populaţiei şi populaţia se va revolta, într-un fel sau altul. Confruntaţi cu frămîntările sociale, liderii coaliţiei vor fi tentaţi să dea vina unul pe altul, măruntind unitatea guvernamentală şi capacitatea ei de acţiune. Alianţele apar ca un remediu în momentele de criză, cînd e nevoie de o acţiune decisă. Or, dintre toate soluţiile politice, coaliţiile sînt cele mai puţin dotate pentru o acţiune reformistă cu adevărat: partidele s-au ales pe alte programe decît cele pe care sînt nevoite să le pună în practică, posturile de conducere se împart între foştii adversari, de obicei într-un mod jignitor pentru toată lumea. Conflictele între persoane devin probleme de principiu, cu ecouri în mişcările de masă. Or, cînd pierd ceea ce au avut, masele sînt întotdeauna gata să se pună în mişcare. Liderii coaliţiei depind, într-o măsură mai mult decît neplăcută, de conducătorii formaţiei cu care s-au aliat de nevoie, „fără să-i ovaţioneze şi fără să-i îndrăgească".

În Israel, Partidul Muncii, de stînga, e într-un guvern de uniune naţională cu dreapta lui Ariel Sharon, uniune necesară jaloanelor unei păci deocamdată improbabile. Într-o reuniune internă, Partidul Muncii l-a ales ca şef pe Amir Peretz, în locul fostului prim-ministru Shimon Perez. Sindicalist de stînga, el va milita pentru revenirea la programele sociale, ceea ce-i va asigura susţinerea claselor defavorizate, dar tocmai acestea nu sînt dispuse să adere la apelul lui pacifist, la reluarea negocierilor cu liderii palestinieni. El a şi anunţat că va rupe protocolul cu partidul lui Sharon, Likud, se va ajunge la alegeri anticipate şi probabil chiar la şubrezirea poziţiei lui Sharon în propriul partid. Coaliţia – singura capabilă să obţină un sprijin majoritar pentru paşii necesari păcii – e aruncată în aer, în favoarea unui program acceptat doar de o minoritate.

Parcă ferindu-se de viitoarele conflicte, în Polonia, partidele cîştigătoare s-au ferit de coaliţie: Partidul Dreptate şi Justiţie, condus de fraţii Kaczynski, e conservator, tradiţionalist, purtător de cuvînt al victimelor tranziţiei; Platforma Civică e liberală atît în programele economice, cît şi în principiile morale. Pentru a evita o alianţă de la început conflictuală, Partidul Dreptate şi Justiţie (singur e minoritar în Parlament) s-a aliat cu Samooborona, cu Tinerii pentru Marea Polonie, cu Liga Familiilor, ceea ce împinge formaţiunea spre extrema dreaptă. Urmaşi ai partidelor „xenofobe, antisemite, fără sensibilitate socială" (Karol Modzelewski), membrii noii alianţe jură că nu vor contesta integrarea europeană şi vor accepta reformele necesare modernizării ţării. Dar au obţinut voturi tocmai opunîndu-se lor.

Coaliţiile sînt minunate pe hîrtie. Din păcate, în viaţă, ele funcţionează cu oameni. E ca şi cum trenurile şi robinetele din problemele de aritmetică s-ar porni dintr-o dată să circule şi să curgă: inundaţii şi catastrofe feroviare.

globul cubic

Telefoane ascultate

Pe 4 martie 1993, ziarul francez *Libération* a publicat 16 transcrieri ale conversaţiilor telefonice ale lui Edwy Plenel (jurnalist la *Le Monde),* ascultări efectuate în 1985 şi 1986. Peste patru zile, gazetarul a intentat proces, iar pe 19 martie parchetul a deschis o informaţie judiciară. Pe 9 decembrie 1994, a fost pus sub acuzare Gilles Ménage, fostul şef de cabinet al preşedintelui François Mitterrand împreună cu alţi membrii ai personalului de la Elysée, palatul prezidenţial. Grupul se numea, de altfel, „celula de la Elysée" şi asculta şi înregistra convorbirilor telefonice ale persoanelor pe care preşedintele le bănuia de nesinceritate sau de alte atitudini ostile faţă de persoana sa. Faţă de persoana sa, întrucît „celula" a fost instituită pe ascuns faţă de şefii serviciilor secrete „legale"; aceştia dau socoteală pentru activitatea lor şi nu se ocupă de persoanele ostile preşedintelui, ci de persoanele ostile statului.

Cercetarea şi procesul au durat peste 12 ani: a reieşit că au fost ascultate convorbirile a peste 150 de persoane, iar principalul responsabil a fost preşedintele: „el personal a fost la originea creaţiei celulei de la Elysée, el a fost cel mai înalt responsabil politic, cel mai bine informat în legătură cu activitatea acestei celule, iar deciziile şefului de stat au fost preluate fără nici o reticenţă sau rezervă de către Guvern, pe deplin conştienţi de caracterul ilegal al acestor ascultări.

Tribunalul arată că diverşi factori responsabili sau de execuţie au avut „surprinzătoare" pierderi de memorie, iar alţii „au minţit sub jurămînt, fie direct, fie prin omisiune, cu un aplomb deconcertant pentru persoane aparţinînd elitei". Tot în verdict se arată că supunerea faţă de voinţa prezidenţială nu exonerează propria responsabilitate. Foarte severi în termeni, tribunalul corecţional a dat totuşi sentinţe modeste, cu suspendare, majoritatea intră în amnistie. Mitterrand a murit, dar nu şi un anume fel de a concepe puterea, relaţia ei specială cu secretele. Majoritatea ascultărilor nu a avut drept obiect conversaţiile unor adversari, ci ale unor oameni apropiaţi ideologic, dar apreciaţi ca nesiguri în anumite împrejurări. Nu a lipsit nici curiozitatea meschină de a şti ce se vede pe gaura cheii. Indiscreţia, dorinţa de a şti ce face celălalt cînd nu e supravgheat, este, probabil, unul din motivele care îi determină pe oamenii, altfel normali şi inteligenţi, unii dintre ei chiar bine crescuţi, să vrea puterea. **(M. B.)**

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Coposu

Encomioane, regrete adînci, lacrimi politice abia stăpînite – peste toate rămîne un fapt: nu înţelegem nici azi sensul lecţiei politice pe care ne-a dat-o Corneliu Coposu. Să văd cum oameni, care îl înjurau în timpul vieţii sale, îl elogiază grav-patriotic acum nu mi se pare, ca altora, greţos. Nici nu găsesc că e de neprivit spectacolul celor care, pînă în 1995, îl judecau cu relativitate subţire şi acum varsă patetic o lacrimă, ca pentru o valoare absolută care s-a dus. În fond, dacă după 10 ani de la moartea sa, sincer sau ipocrit, poate chiar mînat de o *mauvaise conscience,* criticul său de ieri pleacă capul, victoria lui Corneliu Coposu e cu atît mai mare. Dar tocmai aceste piruete (ne)vinovate ne opresc reflecţia lucidă despre însemnătatea prezenţei atît de pregnante a lui Corneliu Coposu în viaţa politică postdecembristă.

În privinţa lui Corneliu Coposu, cred că întrebarea amară despre urmaşii săi politici nu trebuie să se pună, aşa cum întrebarea „de ce nu am avut un Havel?" nu mai ajută la nimic. Corneliu Coposu nu era un guru şi nu era nici un „antrenor" de oameni politici. Dacă bine îl înţeleg eu, sensul destinului politic al lui Corneliu Coposu a avut o cu totul altă miză.

Am citit puzderie de interviuri cu el, l-am urmărit atent în viaţa publică, citesc, acum, evocări şi ascult oameni care i-au fost aproape mărturisind, privat, despre Senior. Din toate aceste surse, nu am putut identifica nici măcar o vorbă memorabilă a lui. Discursul său nu era atrăgător, nu spunea lucruri uimitoare şi nu avea deloc talentul retoricii inubliabile. Forţa lui politică avea o altă sursă: amestecul paradoxal de intransigenţă şi flexibilitate, de principialitate încăpăţînată şi iertare serenă. Corneliu Coposu este unic în această privinţă. Nu cunosc anticomunist mai intransigent şi, în acelaşi timp, politician mai subtil. El este cel care a refuzat orice compromis cu partidul dlui Iliescu, dar şi cel care a făcut funcţională şi, pînă la urmă, victorioasă o alianţă politică uimitor de largă. Avea un dialog normal cu şeful de atunci al SRI, dar nu discuta cu Ion Iliescu. Răspundea unor chemări de protocol ale dlui Iliescu, dar marca foarte clar distanţa. Apariţia lui, în public, alături de Ion Iliescu sau de Petre Roman, nu putea, în nici un fel, fi interpretată drept dovadă a unei relaţii ocult cu aceştia. Nu acelaşi lucru se putea spune, de pildă, despre omologul său liberal din acei ani. Deşi trecut şi el prin infernul Gulagului românesc, deşi era şi el un anticomunist convins, asupra dlui Cîmpeanu planau mereu suspiciuni de pactizare cu „criptocomuniştii". Corneliu Coposu a rămas un fel de busolă morală *făcînd politică* şi nu preoţie sau filozofie. În termenii eticii din *Minima moralia* dlui Pleşu, Corneliu Coposu avea *talent moral.*

În anii '90, România nu a cunoscut o confrutare de ideologii, doctrine sau programe, ci o confruntare de biografii. De-o parte, Ion Iliescu, comunistul cu „faţa umană", aparatcikul, anticeauşistul. De partea cealaltă, Corneliu Coposu, anticomunistul cu 17 ani de temniţă, adversarul radical al sistemului. Dl Iliescu nu putea oferi altceva decît o împăcare cu trecutul. Corneliu Coposu oferea o rupere cu trecutul. În anii '90 nu existau opţiuni politice, ci opţiuni morale: fie Iliescu, fie Coposu, fie alfa, fie omega, căci *totul* îi despărţea pe cei doi. În 1990 şi 1992, românii l-au ales pe primul. În 1996, l-au ales pe cel de-al doilea. Deşi murise de un an, Corneliu Coposu a fost cel care a cîştigat alegerile în 1996. Moartea sa a fost un şoc emoţional cu impact electoral major.

Era noiembrie 1995 şi Corneliu Coposu îşi trăia la Spitalul Universitar ultimele zile. Dimineaţa, călătoream într-un autobuz spre piaţa Romană. Prin difuzoare chioare încastrate în tavan, se auzea cu greutate un post oarecare de radio. Lumea vorbea în autobuz, fără să dea vreo atenţie emisiunii de la radio – conversaţia întîmplătoare acoperea cu rumoare volumul discret din difuzoare. La ora fixă, la radio au început ştirile. Prezentatoarea a anunţat că dă legătura la Spitalul Universitar, unde echipa de doctori care îl îngrijea pe Corneliu Coposu susţinea o conferinţă de presă despre starea ilustrului pacient. Absolut orice zgomot din autobuz a încetat. Interpretînd tăcerea bruscă a călătorilor ca pe o solicitare, şoferul a dat un pic mai tare radioul. Într-o linişte neverosimilă, toţi călătorii au ascultat comunicatul echipei de medici. După ce doctorii au terminat ce au avut de spus – situaţia se înrăutăţise – lumea din autobuzul care se clătina pe bulevardul Dorobanţi, a mai stat aşa, preţ de o secundă, atîrnată de o linişte pansivă, apoi, de-odată, la fel de brusc ca liniştea care venise cu cîteva minute înainte, rumoarea a cuprins din nou autobuzul şi postul de radio s-a pierdut cu totul. Am înţeles, atunci, că Ion Iliescu era condamnat să piardă. De pe patul de moarte, Corneliu Coposu cucerise inimile românilor. Şi astăzi consider că acea emoţie colectivă a fost decisivă în opţiunea pe care electoratul a exprimat-o un an mai tîrziu.

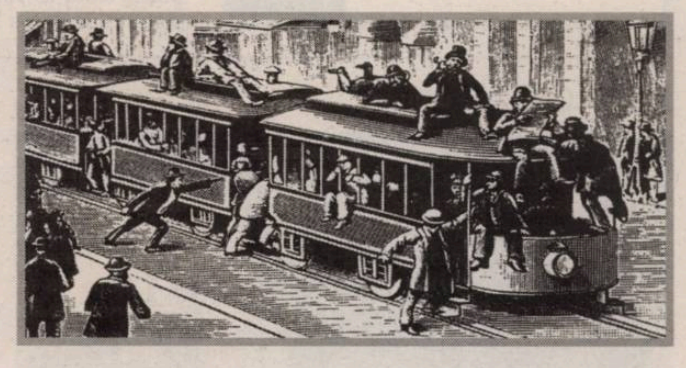

Astfel privit, destinul lui Corneliu Coposu nu poate fi exemplar – cine ar mai putea repeta performanţa sa? Destinul lui Corneliu Coposu este, numai, o lecţie, pe cît de mare, pe atît de simplă: pînă şi în politică, adică acolo unde te-ai aştepta mai puţin, adevărul învinge pînă la urmă.

ready made

„Pentrucă avem curte mică şi pentrucă mama, deşi iubeşte animalele, zice că ele aduc boale, noi nu ţinem nici câini, nici pisici. De aceea, încă de când eram mici, eu de patru şi fratele meu de trei ani, ne-am împrietenit cu alte vieţuitoare din curtea noastră: furnici, păsărele, păianjeni.

Mai de mult, nici râmele nu le dispreţuiam. După ploaie, adunam de prin lacuri mai multe râme, pe care le aşezam pe trotuar să se usuce şi, ca să fie mai frumoase, le vopseam cu acuarele."

(Ilioasa Elena, cl. IV-a Şc. primară Nr. 15 fete, Bucureşti, în *Muguraşul,* revista elevilor de curs primar, Anul III, Nr. 12, Decembrie 1936)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Ré-ponse

Cu materialul rimic
al dnei Ioana Pârvulescu

Crema Pond's
e pentru după (d)epilat, –
n-are, cu ea, ce face Ponce
Pilat.

Poate,-i rîvneşte luciul
vărul Pons, –
cînd i-s ca tuciul
jucăriile de bronz.

Dar, întorcîndu-ne la Ponce
Pilat, – ideea
e să-i aducem o *pierre ponce*
de prin Iudeea,

să-şi frece mîinile,-n abscons
palat,
irespons-
abil şi necons-
olat,
o veşnicie, Musiu Ponce
PILAT.

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Euro-(par)lamentări

Licori verzi şi băbuţe roşii la Strasbourg

A 8-a scrisoare, cu grapefruit, către preşedintele Senatului

Dle preşedinte, îmi permiteţi un sfat: eu cred că e bine să beţi – aşa, ca mine –, să beţi – că toamna tot se desparte de noi, încercănată şi-atît de frumoasă pînă la ultimul ei rid de ceaţă –, e bine să beţi – atunci cînd simţiţi mîinile reci, după o zi de nervi, cînd ochii vă fug peste titlurile dintr-un ziar, iar din TV nu se aude nimic interesant –, e bine să beţi, deci – cu ochii întredeschişi, cu palmele prinse în jurul cănii, cu nările larg deschise, cu înghiţituri rare, pentru a simţi aroma şi tăria prinse fără scăpare în lichidul ce tremură calm –, e bine să beţi, spuneam, în fiecare zi cel puţin cîte un ceai verde! O ceaşcă, şi mintea, relaxată, lasă în urmă zaţul zilei! Băut cît e fierbinte, şi simţi cum din papuci şi pînă-n firul de păr coboară şi urcă ceva ca un curent de joasă frecvenţă – mic şi bîzîitor, insesizabil şi totuşi prezent, cam cum era leul la negru în raport cu dolarul, pe vremea în care îl păstoreaţi dvs. la CSP.

Şi iată-mă, dle preşedinte, în seara de luni, 14 noiembrie trecute fix, în timp ce beam ultimele guri dintr-o ceaşcă de ceai verde cu grapefruit; bătuse de orele 20 la Strasbourg şi Jacques Chirac a apărut pe ecranul mic al televizorului din camera de hotel pentru a spune că trecem (adică ei...) printr-o perioadă dificilă (aici am mai luat o gură de ceai), că toţi tinerii din „cartierele dificile" (niciodată n-a spus „periferie" sau „banlieue") sînt fiii şi fiicele Republicii (colţ cu Timpuri Noi, mi-a venit să-i spun şi eu), că dincolo de orice probleme e de reţinut că facem (adică ei...) parte dintr-o mare naţiune etc. – fază la care am golit ceaşca şi, calmat de savoare, mi-am spus, a cîta oară, că mie Chirac mi-e simpatic. În acea seară a vorbit grav şi sfătos, calm şi totuşi ferm – dacă mai şi zîmbea puţin, chiar că parcă era Mitică Popescu în emisiunea lui de pe TVR 2, cînd răspunde scrisorilor telespectatorilor abuzaţi din comuna Hîrnogi, judeţul Giurgiu (zic şi eu la nimereală, doar şi noi avem fii şi fiice ale Republicii cît cuprinde, pe-unde întorci ochii).

Chiar în acel moment mi-a bătut în uşă senatorul Morţun – alt *observator,* îl ştiţi, de Mehedinţă, ochios, sprîncenat şi aprig tribun –, care în acelaşi timp vorbea şi la telefon, cu vreun alt fiu al Republicii, presupun, căruia-i spunea că da, la ora 21 vine ministra Monica Macovei la Parlamentul European, corpul cutare, sala cutare, întîlnire la Comisia de Politică Externă etc. Aşa şi era. Am ieşit din hotel şi în cîteva minute eram într-un tramvai – care peste nouă staţii şi 13 minute avea să ne lase exact în spatele Parlamentului European. Dacă vă mai spun şi ce-am văzut în tramvai, veţi zice că inventez: una că-n momentul urcării noastre în tot tram-ul era doar un singur pasager (eu am zis că e minoritar şi Morţun a zis că bine că e slăbuţ, că s-ar vedea dac-ar avea ceva în jurul brîului), omul priveşte prin noi ca prin sticlă, are în mîini revista *Femme actuelle,* care probabil că-l inspiră enorm din moment ce el cîntă de mama focului! Să tot fie 20,30, Strasbourgul pustiu, magazine închise, obloanele trase, traversăm un cartier cu blocuri cam ca-n Drumul Taberei – dar fără non-stop-urile de-acolo –, slăbuţul cîntă în continuare, hop, la a treia staţie urcă şi o mamaie îmbrăcată într-un palton roşu, după cum se uită e cam tralala, dar are pesemne un instinct ludic nealterat, ce-o mînă către doi liceeni care apăruseră cu o staţie înainte şi unde nu ziceţi că cei doi intră cu ea în vorbă, cine ştie ce maravilioze aiureli le spune băbuţa, că ei rîd de se strică, ba încă unul scoate mobilul şi-o trage în poză pe femeie, slăbuţul cîntă mai departe, tram-ul înaintează... Boierie: dac-aşa-i în Europa, au dreptate protocroniştii, noi sîntem acolo înaintea lor!

În Parlamentul European, în ciuda orei tîrzii, încă se mai lucrează; nu bătuse de ora 21 şi mai am timp să-mi arunc ochii pe editorialele din *Figaro* – şi ce văd: potrivit unui sondaj recent, pentru 61% dintre francezi *le capitalisme évoque quelque chose de négatif,* în timp ce 51% percep socialismul într-o manieră pozitivă; mai mult, pentru 38% dintre votanţii UDF şi UMP (ai dreptei, deci) capitalismul are o conotaţie negativă. Conchide autorul: sîntem o ţară (adică ei...) „care a comis teribila eroare de a lăsa o generaţie de profesori marxişti să predea economia unor promoţii întregi de elevi care acum păstrează în privinţa capitalismului o suspiciune excesivă".

Ei bine, dle Văcăroiu, şi tocmai ce gîndeam *păpa-v-aş cocoşii voştri, v-ar fi aranjat vreo 30 de ani de stalinism adevărat, să vă vindecaţi de fantasme,* şi tocmai îmi promiteam că, întors la hotel, o să-mi pun de un ceai verde cu grapefruit şi-o să recitesc articolul, să scriu despre el în *Dilema veche,* cînd deodată a apărut dna Macovei. Şi imediat am şi aflat – Curtea Constituţională, chestii, trestii – că aţi scăpat.

De-asta vă şi spuneam: haideţi să bem un ceai verde! Eu, în timp ce vă scriu, dvs. în timp ce mă citiţi – pe mai departe!

(va şi veţi urma)

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Bunul-simţ în instanţă (2)

Întîlnirea neplanificată dintre proprietar şi hoţ a fost, de multe ori, pretext literar. Mi-aduc aminte de o scenetă a lui Eduardo de Filippo, de o povestire din culegerile lui Hitchcock sau de o schiţă sadovenianã. În toate cazurile, stăpînul casei îl duce cu vorba pe infractor şi-l îndreaptă spornic spre pocăinţă sau poliţie. Realitatea nu a fost însă niciodată cordială, iar cea recentă arată că nimeni nu e dispus să se lase jefuit. Cu un an în urmă am văzut la ştiri o septuagenară furioasă, care-şi apărase sărăcia muşcîndu-l pe tîlhar. Mai mult, proprietarii au acum la îndemînă nu numai instrumente de capitalizare, ci şi de apărare. *Boom*-ul spargerilor, al violurilor şi crimelor a creat o psihoză. Unul are lîngă pat o bîtă de baseball, alţii – sisteme electronice. O realizatoare TV i-a fugărit pe hoţi cu pistolul. Dl Iovan are puşcă.

Bogdan Iancu s-a condamnat singur la moarte. Pentru cei ca el, moartea era un risc colateral. Se putea întîmpla doar altora şi numai în circumstanţe hilare – vreun disperat care pune mîna pe maşina de tocat sau aruncă cu vitrion englezesc. Poate că într-un ungher al minţii sale (înverşunate? complexate? disperate?), Bogdan Iancu era conştient de această posibilitate. Totuşi, şi-a văzut de treabă, ca-ntr-o tragedie greacă răsturnată, în care destinul lucrează implacabil. (Comparaţia nu e chiar ironică, la urma urmei, ce poate fi mai general uman decît furtul, care nu ştie de nici o discriminare?) Bogdan Iancu a sărit gardul, a deschis uşa şi, pentru o secundă, şi-a văzut destinul printr-o lunetă tip Winchester. După care, luminiţa de la capătul tunelului s-a apropiat fulgerător. Acesta a fost sfîrşitul unui spărgător bucureştean. Un specialist creat în şcoala (?) de corecţie a căzut la program.

E momentul unui truism. Moartea oricărui om e tragică. Pentru că e ireversibilă. Sau pentru că viaţa cuiva ajunge să fie anulată de altcineva decît cel (Cel?) care a creat-o. Desigur, există şi opinii mai nuanţate. Doctorii sau militarii au o relaţie mai specială cu moartea – observaţi dezbaterile despre euthanasia voluntară sau pierderile colaterale (pe front). Istoria recentă a oferit multe situaţii în care sacra viaţă umană a ajuns monedă de schimb, obiect de sacrificiu sanitar sau ambalaj nerecuperabil. Rudele lui Bogdan Iancu cred însă că moartea sa e o asigurare de viaţă. Teoria lor aşteaptă acum verdictul justiţiei.

Să invocăm jurisprudenţa thailandeză – un naiv şi-a băgat mîna în cuşca tigrului şi n-a mai avut ce să scoată. A cerut daune, dar a fost condamnat pentru că acţionat prosteşte (adică împotriva bunului-simţ). A trebuit să plătească el însuşi daune grădinii zoologice, care pierduse clienţi. Sau poate ar fi mai utilă experienţa americană, căci justiţia SUA nu se mulţumeşte să examineze moartea, ci uneori o şi administrează. Ciudat, americanii nu i-ar trimite pe *death row* nici pe Iancu, nici pe Iovan, şi nici n-ar face mare caz de tragedia din Primăverii. Bunul-simţ şi circumstanţele atenuante au acolo tradiţii bine înrădăcinate. La noi, fiind primul incident de acest fel, excitarea justiţiară e oarecum normală. Dar ce se întîmpla dacă – să zic – Bogdan Iancu era înjunghiat de ciobanul peste care ar fi intrat ca să-i salte chimirul? Precis că ecourile nu supravieţuiau înmormîntării.

Dar dacă – să zic – Romaniţa nu s-ar fi dus la parchet arborînd acea băsmăluţă de adolescentă trecută, care se grăbeşte la un picnic? Dar dacă nu lăcrima de sub o coafură tip „palmier", de parcă aştepta carnavalul din Rio? Dar dacă nu organiza imediat „după", o mică paranghelie, cu modele şi şampanie? Ipoteze absurde, fără-ndoială! Dar în ochii populişti ai mass-media, aceste mofturi au întunecat analiza raţională a faptelor din Primăverii. Pentru mulţi, soţii Iovan au devenit, din victime ale circumstanţelor (ceea ce sînt) nişte bogătani nesimţiţi. Şi vinovaţi (ceea ce nu sînt)! Dintr-o carenţă de bunsimţ, dna Iovan şi-a făcut mai mult rău decît încercase defunctul. Şi, cît ar părea de exagerat, gîndul mi-a zburat imediat la motivele pentru care eterna Franţă e mai luminoasă ca de obicei.

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Andrei CODRESCU
www.codrescu.com
www.corpse.org

scrisoare din New Orleans

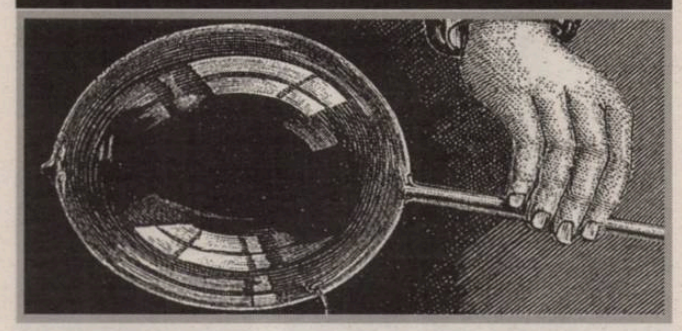

Rozătorul

Un guzgan îmi tot roade inima. Este un bau-bau de guzgan colat din articole de ziar, frînturi de interviuri de la televizor, citate din blogosferă şi nisipuri mişcătoare existenţiale. Ştiu foarte bine guzganul ăsta, pentru că eu l-am creat, la masa mea de lucru, din îndoieli şi confuzie. Masa însăşi şi construcţia ei au o poveste foarte interesantă, dar nu vom intra acum în detalii, căci tu, cetitorule, nu eşti psihiatrul meu, iar eu nu-ţi sînt pacient. Să spunem doar că masa de confuzie şi îndoială, care stă hîţînîndu-se pe nisipurile mişcătoare ale psihologiei primei copilării, e acolo, tot atît de solidă ca mine şi ca tine. Ce alegi să pui pe ea e o altă chestiune. Unii preferă să-şi sprijine coatele pe masa de îndoieli şi confuzie şi să privească aşa, la lume, prin ferestruica televizorului sau prin niscai găuri tăiate în paginile ziarelor. Au trudit toată ziua şi sînt obosiţi. Acum, dacă pizza aia ar apărea la timp sau copiii sau bărbatul sau nevasta sau cecul ăla trimis prin poştă şi dacă nu s-ar lua lumina, curentul sau gazul, dacă n-ar fi vreme rea timp de o săptămînă, totul ar fi aproape perfect în lumea asta. Urzeala scandalurilor şi a mini-dezastrelor care ţin Republica în mişcare ar putea fi mărginită la ferestruica televizorului şi ar putea deveni chiar suportabilă, privită prin găurelele din ziar. Din nefericire, utilităţile, consoarta, copiii şi pizza eşuează lamentabil şi toţi deodată, iar motorul naţiei se îneacă, tuşeşte, scuipă şi rămîne fără gaz. Ferestruica televizorului devine tot mai mare, ziarul se face ferfeniţă în vînt, zidurile se prăbuşesc şi n-ai cum să treci cu vederea faptul că stai acolo, cu coatele pe masa de îndoială şi confuzie, fără a putea face nimic din ea. Unii oameni au o altă abordare şi-şi folosesc masa de îndoieli şi confuzii pentru a construi ceva, un weblog, o rază a morţii, o scrisoare către redacţie, un plan de evadare, o schemă de îmbogăţire rapidă sau niscai mobilă pentru peşteră. Unii îşi îmbucăţesc credinţele şi principiile ca pe nişte ceasuri şi încearcă apoi să le facă la loc, încorporînd şi ce au învăţat din dezastre şi dezamăgiri. Grea treabă, căci nimic nu se mai potriveşte la locul lui. Alţii îşi prind capetele în mîini şi refuză să se uite la televizor, să asculte radioul şi să citească ştirile. Parte din ei merg încă şi mai departe şi se dau cu capul de tăblia mesei, ca să alunge ştirile pe care le vor fi auzit în trecut. Dacă sînt lovite suficient, capetele lor se vor desprinde de lumea aceasta, precum nisipul prins în pă-

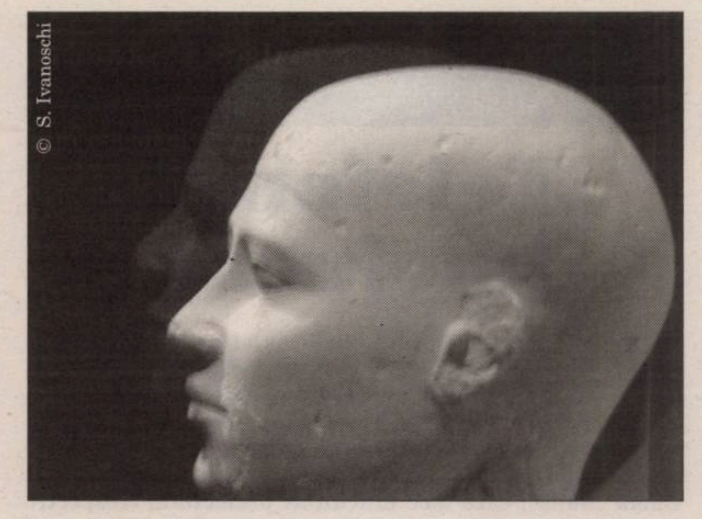
© S. Ivanoschi

ru-le. Mai sînt şi ăia ciudaţi: se caţără pe masa de îndoieli şi confuzii, se fac ghem şi se rostogolesc în ferestruica televizorului sau se culcuşesc între două propoziţii dintr-o ştire sau se împlîntă ca spanacul între două replici la radio. Aceşti oameni speră că vor găsi libertatea între clişeele realităţii noastre mediatice şi îşi lasă în urmă scaunul şi masa de îndoieli şi confuzii. Eu nu sînt unul dintre aceştia: eu sînt un artist. Am făcut din masa asta un guzgan şi i-am dat drumul să zburde în pieptul meu, unde îmi ronţăie inima. Ronţ, ronţ, asta-i lumea, n-ai ce-i face.

traducere de Ioana AVĂDANI

Vintilă MIHĂILESCU
...@hai-hui.ro

Post-modernitatea s-a născut la sat

Nimeni nu e profet în ţara sa, se spune. Antropologia a reformulat această înţelepciune, vorbind, prin gura lui Lévi-Strauss, despre necesitatea „privirii în-depărtate". A trebuit aşadar să mă îndepărtez, să ascult la Budapesta comunicările lui Balázs Trencsénzi, Levente Szabó şi ale altora din excelentul grup de istorici balcanici „We, the People", pentru a privi altfel, poate mai înţelegător, propria mea casă instituţională, Muzeul Ţăranului Român. Mai exact, cadrul comparativ şi traiectoriile istorice nuanţate m-au făcut să privesc altfel ceea ce vedeam de mult timp. În primul rînd, mi-au aşezat puţin în altă perspectivă semnificaţia gestului fondator al lui Horia Bernea în contextul cultural actual.

Semnificaţia sa vizibilă şi imediată a fost aceea a unei rupturi triumfale faţă de „etnografie", în sensul emblematic al termenului. Să pornim deci de aici.

„Exista un element comun în toate aceste formulări (din a doua jumătate a secolului al XIX-lea) ale caracterului naţional în termeni de tradiţie populară: anume, «dubla legătură» a definirii folclorului ca sursă de cunoaştere, dar şi ca ceva care trebuie să fie cultivat şi aşezat într-un canon" (Balázs). Etnografia (sau, poate mai corect, „etnologia naţională") se naşte astfel ca o combinaţie de romantism epistemologic şi pozitivism metodologic. După ce o viziune mai largă, ce ţinea de romantismul politic al construcţiilor naţionale, a creat obiectul necesar al acestei noi discipline (definirea *faptelor sociale* ca *fapte tradiţionale* şi studierea ca atare a acestora), exigenţele ştiinţifice ale pozitivismului din epocă i-au determinat pe proaspeţii etnografi şi folclorişti să documenteze riguros şi cu profundă onestitate această realitate „evidentă" a vieţii ţărăneşti ca esenţă naţională: *tradiţia*. Peste timp, majoritatea s-au transformat însă din apostoli ai tradiţiei în funcţionari ai patrimoniului. Şi vremurile se schimbaseră însă, iar miza strategică a tradiţiei în construcţia naţională nu mai era aceeaşi. Ea a devenit astfel tot mai mult un soi de etalon în aur al adevărului identitar, păstrat cu gelozie în străfundurile unui muzeu sau ale unei arhive, unde „etnografii" coborau pentru a o iscodi, temători: *oglindă oglinjoară, cine e cel mai etnograf din ţară?*

De această sechestrare pozitivist-birocratică a „adevărului identitar" se desprinde Bernea. Gestul său are măreţia uşor romantică a unui erou pe calul său alb, eliberînd obiectele de contingentul lor social şi istoric (jos cu notele explicative de pe vitrine!), în care le ţinea închise pozitivismul etnografic, pentru a le permite să se mişte din nou, libere, în spaţiul estetic al unei spiritualităţi eterne. Prin acest gest, Bernea se ridică astfel *deasupra* tuturor luptelor de putere pe care le duc „etnografii" (dar şi *împotriva* tuturor care practicau şi credeau în legitimitatea acestor lupte!), deplasînd pur şi simplu miza demersului: *adevărul* despre societatea românească îl constituie *frumuseţea* culturii sale, plasată în Spiritul etern al „Ţăranului Român". Este legitimată astfel, totodată, menirea MŢR ca *muzeu de artă* şi nu *muzeu de societate*. Din această perspectivă, „restauraţia Giurescu" a fost – dincolo de „cazuistică" – o repunere în drepturi a pozitivismului patrimonial.

Pentru a înţelege semnificaţia gestului lui Bernea, dincolo de acest prim nivel, şi fascinaţia pe care a exercitat-o şi o mai exercită încă, trebuie să îl aşezăm însă într-o *longue durée* a elitelor culturale române. Din acest punct de vedere, Bernea se înscrie *sui generis* într-o genealogie care îl leagă de *romantismul* unui Alecsandri şi, mai aproape, de *naţionalismul metafizic* al unui Mircea Eliade.

În 1862, Pál Gyulai mărturisea în prefaţa la *Contribuţii la poveştile noastre populare* cum s-a străduit să alcătuiască, din *fragmentele* pe care i le ofereau ţăranii, texte „mai complete, mai frumoase şi mai poetice": „am făcut tot posibilul pentru a obţine povestea în *întregimea* ei" *(apud* Levente). Este ceea ce se străduia să facă şi Alecsandri, propunînd – şi sfîrşind prin a impune – varianta „integrală" a *Mioriţei* – adică propria sa variantă, care avea să ne reprezinte în faţa lumii occidentale. Acest *patriotism estetic* al vremii făcea astfel ca valoarea normativă a folclorului să-şi găsească adevărata expresie doar prin intermedierea unei prelucrări intelectuale – ceea ce, la rîndul său, legitima şi accentua rolul elitelor intelectuale în construcţia identităţii naţionale. Din acest punct de vedere, discursul muzeografic al lui Bernea ar putea fi considerat ca un fel de „Mioriţă" a Românului născut artizan, în loc de poet, oferind un (nou) canon al „adevăratei" valori a culturii noastre populare. Este însă mult mai mult – sau, în orice caz, şi esenţialmente altceva.

În perioada interbelică, nevoia complexă de redefinire a raportării la trecut şi la rolul său normativ în proiectul de societate, l-a dus pe un Eliade, de pildă, să afirme că problema „sufletului românesc este mai degrabă de natură *ontologică* decît *istorică*" (subl. mea). „Nu *continuitatea* normativă (ca la generaţiile anterioare, *n.n.),* ci *structura naturală* este cea care creează destinul (naţiunii, *n.n.* – Balázs). Nu istoria a creat psihologia poporului român, ci aceasta a determinat – ca „structură naturală", am putea spune – întregul destin istoric al românilor, va susţine Cioran. Acest *naţionalism metafizic* aşază aşadar valoarea culturii populare într-un registru de acum ontologic, de unde nu-i rămîne decît să „rodească" – cum îi plăcea lui Eliade să spună – în funcţie de condiţiile şi oportunităţile istorice. Magia consfinţită de gestul Bernea constă tocmai în transfigurarea, printr-un gest romantic de creaţie, a acestui naţionalism metafizic interbelic, de care majoritatea elitelor noastre culturale actuale se simt încă tainic şi profund ataşate, într-o expresie estetică actuală (chiar post-modernă!) a ontologiei naţionale şi plasarea ei *sub speciae aeternitatis**. A transforma o sensibilitate *colectivă* profund *naţională* şi *anti-modernă* (în sensul de critică internă a modernităţii, nu de a-modern) într-un exerciţiu *individual* de creaţie, (aparent) *deasupra naţionalului* şi *critic* faţă de canoanele moderni-

tăţii dominante, rămînînd totodată fidel tuturor ingredientelor iniţiale, iată ceea ce poate fascina cu adevărat!

E fascinant! – îmi mărturisea acum cîteva săptămîni un antropolog italian, vizitînd muzeul. *Îmi aduce însă aminte de Mussolini...*

Se naşte astfel întrebarea: expresie a unei totalităţi eterne (a spiritului etnic), poate un asemenea muzeu evita să devină un totalitarism (al spiritului)? În plan pragmatic: cum poate funcţiona un muzeu *sub speciae aeternitatis?* Atenţie: este o întrebare legitimă şi – aviz amatorilor – onestă!

* Este edificatoare, în acest sens, ultima întîlnire pe care am avut-o cu Horia Bernea în cadrul unei dezbateri televizate, în care acesta urmărea elegant-plictisit încercările mele şi ale Speranţei Rădulescu de a contextualiza şi relativiza ideea de „autentic": Bernea vedea, pur şi simplu, ce e a fost, este şi va fi autentic, şi ce nu!

Adrian MIHALACHE

e-cultura

Telefonul buclucaş

Povestea telefonului buclucaş al prim-ministrului către procurorul general ţine, pe de o parte, de cultura teatrală şi, pe de altă parte, de cultura virtuală. Scenariul repetă *O scrisoare pierdută,* cu tehnologia adusă la zi: nu mai e vorba de o scrisoare înmînată direct sau prin poştă, ci de un apel telefonic în reţeaua GSM. Dama „bună", care face dificultăţi prefectului (respectiv preşedintelui), apare în ambele variante. Şi în viaţă, ca şi pe scenă, preşedintele progresist, chiar liber-schimbist, al unei societăţi „cioclopedico-cooperative", este închis pentru o zi.

Disputa referitoare la corectitudinea gestului premierului se învîrte în jurul principiului separaţiei puterilor în stat. Executivul nu trebuie să se implice, nici în legislaţie, nici în justiţie. De aici, nu rezultă însă că puterile respective ar fi obligate să se izoleze etanş, să nu comunice deloc între ele. Argumentul lui Tăriceanu – care susţine, sus şi tare că, dacă n-are voie să influenţeze, este chiar dator să se informeze – pare de bun-simţ. Puţini văd de unde se naşte confuzia: nu despre comunicare este vorba, ci despre canalul prin care se efectuează ea.

Canalul prin care se comunică nu este neutru în raport cu conţinutul comunicării. Faptul este cunoscut încă din vremea lui Marshall McLuhan, care ne-a învăţat că „mediul este mesajul". În româneşte, cuvîntul *mediu* este ambiguu, el desemnînd atît intervalul dintre emiţător şi receptor, adică distanţa prin care canalul de transmisie pătrunde, cît şi ambianţa, „mediul" înconjurător, în care procesul de comunicare se desfăşoară. Faptul că noi nu avem distincţia dintre *medium* şi *environment* ne împiedică să sesizăm esenţa şi amploarea problemei. Contează *prin ce* comunici, mai mult decît *ceea ce* comunici. Între puteri distincte, comunicarea nu este doar posibilă, ci chiar dezirabilă, depinde însă de canalul adoptat. Separarea *de jure* a ariilor Puterii implică protocoale precise, iar comunicarea *de facto* dintre diversele domenii ale Puterii poate fi realizată doar în conformitate cu aceste protocoale.

Cuvîntul *protocol* este, şi el, ambiguu, ţinînd atît de normele interacţiunilor sociale, cît şi de constrîngerile impuse de tehnologie. Vorbim de TCP-IP, modalitatea de a lua contact cu un sit *web,* ca despre un protocol, la fel cum vorbim despre cerinţa de a da un răspuns prompt unei invitaţii, indiferent pe ce cale ar sosi ea, sau despre datoria de a mulţumi gazdei, a doua zi după un *party*. Protocolul comunicării între puteri distincte presupune anumite mijloace, care nu sînt neutre din punctul de vedere al conţinutului acestei comunicări. Problema nu este dacă un caz te interesează, ci modalitatea pe care o alegi pentru a te informa asupra lui. A telefona, îndeosebi în reţeaua GSM, este comod, dar inoportun, pentru că ţine de viaţa privată, nu de cea publică. Apelul telefonic este, cel puţin teoretic, confidenţial; scrisorile, faxurile şi *e-mail*-urile aparţin domeniului public, deoarece lasă urme. Călin putea telefona oricui, pentru a se interesa de situaţia unui prieten; premierul Tăriceanu avea la dispoziţie un sistem de comunicare oficial, la care ar fi trebuit să recurgă. Putea trimite o scrisoare cu număr de înregistrare, un fax onest, un *e-mail* regăsibil pe server. N-a făcut-o, nu neapărat din dorinţa de a se ascunde, cît din ignorarea specificului diverselor mijloace de comunicare. De ce nu l-ar fi *e-mail*-at prim-ministrului pe procurorul general? Pentru că nu ştia că diferenţa dintre un *e-mail* şi un telefon face diferenţa dintre public şi privat. Telefonul este pentru intimitate, *e-mail*-ul este pentru publicitate. Nici chiar *Patriot's Act*, adoptat de Congresul american după 11 septembrie 2001, nu prevede urmărirea conţinutului convorbirilor telefonice, ci doar, în cazul suspecţilor, a adreselor destinatarilor şi ale expeditorilor. Scrisoarea electronică rămîne însă undeva, ea poate fi citită de toţi cei interesaţi, confidenţialitatea ei nu e de nimeni garantată, ea funcţionează ca „scrisoare deschisă", iar, în cazul de faţă, este tratată ca o „scrisoare pierdută".

Napoleon avea obiceiul să spună despre una dintre marile sale gafe: „este mai mult decît o crimă, este o greşeală". Prim-ministrul n-a greşit încălcînd Constituţia, nici îngrădind Parchetul. A greşit, cînd n-a utilizat, pentru a-şi transmite mesajul, canalul potrivit.

chestionarul lui Proust

1. Principala mea trăsătură
2. Calitatea pe care doresc să o întîlnesc la un bărbat
3. Calitatea pe care o prefer la o femeie
4. Ce preţuiesc mai mult la prietenii mei
5. Principalul meu defect
6. Îndeletnicirea mea preferată
7. Fericirea pe care mi-o visez
8. Care ar fi pentru mine cea mai mare nenorocire
9. Locul unde aş vrea să trăiesc
10. Culoarea mea preferată
11. Floarea care-mi place
12. Pasărea mea preferată
13. Prozatorii mei preferaţi
14. Poeţii mei preferaţi
15. Eroii mei preferaţi din literatură
16. Eroinele mele preferate din literatură
17. Compozitorii mei preferaţi
18. Pictorii mei preferaţi
19. Eroii mei preferaţi din viaţa reală
20. Ce urăsc cel mai mult
21. Calitatea pe care aş vrea s-o am din naştere
22. Cum aş vrea să mor
23. Greşelile ce-mi inspiră cea mai mare indulgenţă
24. Deviza mea

Mirel BĂNICĂ

1. Dorinţa constantă de a fi un om liber, fără a putea însă să definesc exact în ce constă starea de „libertate".
2. În ochii celor care nu ne plac, să avem aceleaşi defecte.
3. Să nu fie ţoapă şi să nu gîndească binar.
4. Micile slăbiciuni şi vanităţi care îi fac frecventabili.
5. Incapabil de „socializare" forţată, tocmai atunci cînd împrejurările o cer mai mult...
6. Să citesc şi să visez cu ochii deschişi aşezat pe iarba verde dintr-un parc. Îndeletnicire imposibil de practicat în România: parcurile în general nu au iarba care să te îmbie la visare, iar acolo unde totuşi există, ea este păzită, cu bastonul de gumă, de cohorte de gardieni publici.
7. Ca măcar în anumite locuri din România anului 2027, la douăzeci de ani după marea intrare fără putinţă de ieşire, porcul de Crăciun să fie tăiat şi pregătit aşa cum cere datina şi nu acceptă normele UE.
8. Desfiinţarea Pieţei Obor din Bucureşti şi construirea pe acelaşi amplasament a unui HYPER-market (care se va dori a fi *cel mai mare din România,* evident...). Plus dispariţia hazului de necaz.
9. Secret, nu spun. Încă îl mai caut.
10. Violet, o culoare pe care „totalitarismele" de orice nuanţă nu o acceptă în vocabular.
11. Sînt, de fapt, florile de cîmp, umile, care abia atunci cînd sînt adunate în buchet îşi arată frumuseţea întreagă.
12. Cele care, odată ajunse în colivie, preferă să se sinucidă.
13. Varlaam Chalamov, Nicolas Bouvier, Zola, marele Dostoievski. Ordine întîmplătoare, desigur. Toţi cei cărora mi-e şi teamă să le scriu numele.
14. Nichita Stănescu – sau nefericirea de a scrie într-o limbă minoră. Cioran – metecul. Şi „poeţii bărăganelor": Fănuş Neagu (cel din tinereţe), Panait Istrati.
15. Cei care cîştigă pierzînd ceva fundamental.
16. *Matriona* lui Soljeniţîn.
17. Se vede că acest „chestionar" a fost redactat într-o lume în care nu existau încă posturile de radio FM. Bach, Debussy, Fasch şi Vivaldi, atunci cînd nu sînt difuzaţi prin ascensoare sau în supermarket.
18. Toţi cei care îmi trezesc în liniştea muzeului dorinţa egoistă de a-i avea într-o pinacotecă secretă.
19. În nici un caz pompierii din New York. Şi nici practicanţii de sporturi extrem-(e) de imbecile.
20. Mitocănia balcanică, cea atît de greu de definit, dar atît de prezentă – cel puţin în oraşul Bucureşti –, cea care ne otrăveşte pe zi ce trece viaţa cotidiană. Uneori la modul propriu.
21. Cedez dreptul de a răspunde la această întrebare celor pe care am reuşit să-i enervez suficient de mult.
22. Ştiu doar cum NU aş vrea să mor: cu temele nepregătite în faţa marelui examen care ne aşteaptă pe fiecare dintre noi.
23. Cele făcute dintr-un exces de dragoste.
24. Pe vremea cînd eram inginer: „Desfac tot ce este în şuruburi". Acum, după ce m-am reciclat: „Prost, prost, dar perseverent".

Carmen MEZINCESCU

de ce e *cool*...

Festivalul Filmului Britanic

De 10 ani încoace, m-am obişnuit cu Festivalul Filmului Britanic în prag de noiembrie, ca alternativă la marile ecrane ale Capitalei şi, deopotrivă, ca panoramă, întotdeauna provocatoare şi diversificată ca ofertă, a ultimelor producţii *made in UK*. Şi nu m-a dezamăgit nici anul acesta. Am avut parte de un program de animaţii (din care m-a marcat una, *Metalstasis,* amuzantă/atroce despre degradarea unui robot printre circuitele căruia se aciuează şobolanii) şi unul de scurtmetraje pe tema identităţii social-culturale. Şi, bineînţeles, de filme. Profitînd de tirania gustului, am ales din selecţia făcută, ca de obicei, de criticul Mihai Chirilov, acele cîteva momente care mi se par cu adevărat memorabile.

În primul rînd, cameleonicul Michael Winterbottom, un obişnuit al festivalului (în ediţiile precedente s-au văzut *I Want You* şi *In This World),* nu s-a dezminţit: de data asta cu un *(science) fiction* distopic (undeva între Huxley şi *Gattaca), Code 46,* în care settingul e mai mult un pretext pentru o poveste de dragoste împotriva tuturor opreliştilor, cu parfum de *Lost in Translation,* a cărei lentoare senzuală mi-a amintit de *In the Mood for Love* şi care, dincolo de mondializare şi uniformizare, vorbeşte mai ales despre memorie cu o melancolie demnă de (din nou) Wong Kar-wai. Superb jucat de strania Samantha Morton şi Tim Robbins, poate cel mai improbabil cuplu văzut pe ecran anul acesta.

Apoi, *Blind Fight* (regia John Furse), claustrofobic şi emoţionant *huis clos* (bazat pe evenimente reale) despre doi oameni iniţial opuşi (un jurnalist englez şi un militant irlandez), pe care captivitatea prelungită la mîna unei grupări cvasi-teroriste arabe îi apropie, prietenia şi comunicarea ajutîndu-i să supravieţuiască întregi şi, mai ales, umani, alternării aleatorii de amiciţie şi cruzime la care îi supun „păzitorii lor". Departe de judecăţi simpl(ist)e, încercînd să pătrundă lumea islamică şi problemele acesteia care au dus la astfel de acţiuni, fără să demonizeze/sanctifice, străduindu-se să înţeleagă şi să arate psihologia tuturor părţilor. Pe scurt, o raritate.

Tot un debut a fost şi *Frozen* (regia Juliet McKoen), titlu cum nu se poate mai potrivit pentru un perfect stăpînit şi glacial (!) *thriller* obsesiv, morbid şi cu foarte bine găsite reminiscenţe/citate din *Don't Look Now* – de la haina roşie a surorii dispărute, la dorinţa aproape psihotică de lămurire a unui mister şi pînă la *twist*-ul final.

Pe Shane Meadows îl ştiam (şi nu prea plăceam) de la dramele sale rurale precedente, dar *Dead Man's Shoes* e o revelaţie – poveste lentă şi angoasantă de răzbunare în vîna clasicului *Get Carter,* dar plasată în universul tipic (locşor uitat de lume) al regizorului, cu un protagonist (excelentul Paddy Considine), în egală măsură odios şi ataşant, şi un final care poate părea înălţător dacă, neatent, nu-i vezi sinistra urmare/miză (care te-ngheaţă mai tare decît toate torturile servite pînă atunci).

Dincolo de tipicele comedii *(Man About Dog, Fakers),* poveşti de-amor necanonice *(My Summer of Love* – un sub-*Heavenly Creatures* altminteri poetic şi frumos –, *Ladies in Lavender)* sau *horror*-ul de rigoare *(Creep),* mai merită o menţiune ultima realizare cinematografică a venerabilului Sir Richard Eyre, *Stage Beauty,* care dincolo de volane, retorică şi anatomia (oricum fascinantă) a teatrului de epocă (Shakespeare!) spune o istorie mult mai problematică şi nuanţată despre căutarea identităţii (sexuale/de gen/profesionale), rivalităţi de scenă, aparenţe. Plus că îi prilejuieşte superbului Billy Crudup *(Almost Famous, The Hi-Lo Country)* un formidabil recital actoricesc. Pe scurt, destul cît să te ţină pînă la următoarea ediţie.

Texte şi opinii de: *Timothy Garton ASH (istoric şi politolog, Oxford University) ● Ioana BOT (conferenţiar univ., Universitatea „Babeş-Bolyai", Cluj) ● Wolf LEPENIES (rector al Wissenschaftskolleg, Berlin) ● Anca MANOLESCU ● Silvia MARTON (asistentă, Facultatea de Ştiinţe Politice, Bucureşti) ● Irina NICOLAU (etnolog) ● Andrei PLEŞU (rector al Colegiului Noua Europă) Cristian PREDA (conferenţiar univ., Facultatea de Ştiinţe Politice, Bucureşti) ● **Coordonatoarea temei:** Simona SORA*

DILEMA VECHE

Colegiul „Noua Europă"

NEC

Anul acesta, la mai bine de zece ani de la înfiinţare, Colegiul „Noua Europă" a sărbătorit şi vîrsta rotundă, şi un prestigios bilanţ academic. Staff-ul colegiului, foştii şi actualii bursieri şi alumni, lumea culturală şi universitară s-au adunat, în mai, la NEC, pentru a marca cei zece ani de existenţă. Ca la majoritatea evenimentelor publice organizate în strada Plantelor 21, spaţiul a fost insuficient, iar atmosfera, deşi cu ştaif, ţinea de o zonă a colocvialului riguros, probabil marca locului.

Dacă ar fi să facem puţină istorie, ar trebui să spunem că NEC-ul este „primul institut independent de studii avansate în domeniul disciplinelor umaniste şi sociale din România, fiind întemeiat de Andrei Pleşu în 1994 în cadrul Fundaţiei Noua Europă. Punctul de plecare l-a constituit New Europe Prize for Higher Education and Research, acordat profesorului Pleşu în 1993 de către şase institute de studii avansate (Center for Advanced Study in the Behavioral Sciences, Stanford; Institute for Advanced Study, Princeton; National Humanities Center, Research Triangle Park; Netherlands Institute for Advanced Study in Humanities and Social Sciences, Wassenaar; Swedish Collegium for Advanced Study in the Social Sciences, Uppsala şi Wissenschaftskolleg zu Berlin)". N-ar trebui să uităm nici primirea în 1998 a premiului „Hannah Arendt", instituit pentru a încuraja realizările de excepţie în domeniul învăţămîntului superior şi al cercetării. Şi-ar trebui musai să enumerăm bursele şi programele, proiectele de anvergură (printre care traducerea Septuagintei*) sau înfiinţarea, din 2001, a Institutului „Ludwig Boltzmann" pentru studiul problematicii religioase a integrării europene.*

*De fapt însă, de cîte ori vine vorba despre Colegiul „Noua Europă" se invocă „sufletul locului" şi rigoarea paradoxală a interdisciplinarităţii. Într-un Bucureşti din ce în ce mai tranzitoriu, NEC-ul e un reper stabil şi mereu împrospătat de seriozitate jovială şi dialog veritabil. O instituţie-lebădă – cum o numea Irina Nicolau într-o carte – sau doar o instituţie necesară care, după Wolf Lepenies, arată „cît de îngemănate sînt Europa spiritului şi cea a politicii". (**S. S.**)*

P.S. Le mulţumesc doamnelor Marina Hasnaş, Anca Oroveanu şi Lelia Ciobotariu, fără ajutorul cărora acest număr nu ar fi fost posibil. Şi, desigur, domnului Andrei Pleşu, care a acceptat, în final, ca NEC-ul să devină o dilemă.

NEC *plus ultra*

Cristian PREDA

Dificultăţile şi deliciile libertăţii

Fondat de Andrei Pleşu, Colegiul „Noua Europă" a reprezentat o a doua oază de libertate intelectuală şi de decenţă instituţională de care am avut parte la Bucureşti. Situat iniţial într-un mic apartament din Piaţa Amzei, vizavi de biblioteca „Sadoveanu", NEC m-a acceptat ca bursier în 1996-1997. Mă aflam în perioada în care îmi scriam teza. La şedinţele săptămînale ale Colegiului, mă întîlneam cu Ştefan Borbelyi, Ioan Ică jr., Mihai Rădulescu, Mircea Cărtărescu, Ion Manolescu, Cătălin Partenie, Valentina Sandu-Dediu, Cristina Codarcea şi Felicia Dumas. Dacă nu mă înşeală memoria, i-am menţionat chiar în ordinea în care erau aşezaţi în jurul mesei. Eu stăteam întotdeauna între Ică şi Rădulescu. De-a lungul anului, au participat la reuniuni, ca seniori, Neagu Djuvara şi Andrei Scrima, de multe ori distanţi, în rare ocazii integraţi în spiritul NEC-ului. Cel puţin aşa mi s-a părut mie. Rectorul Colegiului era nelipsit. Afabil, Pleşu juca rolul unui moderator care stimula în chip miraculos dialogul, dar care nu-şi cruţa totuşi interlocutorii. În fiecare săptămînă, unul dintre cei zece bursieri prezenta o parte din reflecţia consacrată proiectului acceptat de NEC: Borbelyi ne-a vorbit despre psiho-istorie, Ică – despre destinul spiritual al Europei, Rădulescu – despre genealogiile familiilor interbelice, Cărtărescu şi Manolescu – despre postmodernism, Partenie – despre platonism şi neoplatonism, Valentina Dediu – despre retorici muzicale, Codarcea – despre domnii valahi, iar Felicia Dumas – despre ritualul din Biserica Ortodoxă. Eu alesesem teoria regimurilor. Provocarea era serioasă. Trebuia să vorbesc nu unor studenţi, ci unor minţi deja formate, pe o temă care nu îi interesa în mod special. Efortul a meritat. Replicile pe care mi le-au dat au fost tot atîtea ocazii de a reveni asupra propriului meu discurs, asupra orizontului în care plasam reflecţia de filosofie politică. Îmi amintesc cu plăcere de decizia luată la un moment dat de a opri şirul prezentărilor individuale, pentru a trata chestiunea transdisciplinarităţii. Pe vremea aceea, discuţiile se înregistrau şi mult mi-ar plăcea să ascult ce şi cum vorbeam noi în toamna lui 1996 şi în primele luni din anul următor. Memoria acelor vremuri e încă proaspătă. Îmi amintesc chiar şi mici detalii: fumatul pe balcon cu Ică şi cu Irina Nicolau (care trecea destul de des pe la Colegiu) sau înghesuiala din sală de la întîlnirile cu Michnik sau cu Wolf Lepenies.

Ioana BOT

Bibliotecile în care-am locuit

În anul meu de bursă NEC, în schimb, am avut privilegiul de a locui o bibliotecă, asistînd totodată la facerea ei. E o experienţă aparte, uneori mi se pare că e însăşi Facerea, un fel de creaţie secundă, în care fiecare enciclopedie rară mai adaugă spiritelor noastre realitatea unui continent de istorii, a unei constelaţii de idei... Ca un făcut, şi aceasta se aşeza în camerele unei case în care – la propriu, acum – locuiam: sediul din Plantelor. Am învăţat-o cameră de cameră şi uneori mă prindeau zorile pe jos, dinaintea rafturilor cu colecţii de *Times Literary Supplement* sau cu *Esprit*-urile viselor mele sau cu cine ştie ce alte atracţii care îmi ieşeau în cale (cataloage de licitiaţii de artă, reviste de psihologie şi psihiatrie). Citeam ca o cufundare într-un primordial ocean (nu ştiu să înot); la sfîrşit de săptămînă, clădirea se golea de membrii staff-ului, rămîneam chiar singură şi îmi puteam da bioritmul peste cap, pe fundalul muzicilor baroce ale unei fonoteci interioare şi fericite. Era mai mult decît o lectură, era o construire de mine însămi, era o recuperare (cu accente disperate, poate) a domeniilor pentru care nu optasem cîndva şi pe care le mai regretam încă. Îmi amintesc bucuria de a deschide cutii venite de pe Amazon.com, primele din viaţa mea (şi-mi place chiar şi faptul că această postmodernă cale a cărţilor lumii poartă numele fluviului pe jumătate legendar, despre care se zice că vine din Rai), ca şi nebunia lecturii neîngrădite şi toate proiectele pe care am început să le construiesc atunci. Îmi amintesc întrebarea „lor", lunea, în aroma cafelei de dimineaţă: ce mai descoperisem? Ce mai citisem? Ce nu găseam şi-aş fi visat? De ce? Şi cărţile veneau de pe Amazon încărcate-n corăbii, aveam libertatea de a cere şi mi se dădea. Şi aveam, spre primăvara şederii în casa de pe Matei Voievod, Internetul, diabolic, borgesian, care mă scotea în alte lumi, în alte rafturi de biblioteci, „descărcîndu-mă" pe mine, mai degrabă, acolo, în virtual, decît pe ele în ecranul dinaintea mea. Între timp, şi această bibliotecă a intrat, eficient, în calculatoare; eu prefer să o străbat în continuare, în noul ei spaţiu, răsfoind-o, să elimin interfaţa electronică dintre noi, să ştiu că Iser se află „în sala a doua, după scări, imediat la stînga", să uit de mine pe un pervaz însorit, citind despre magia numerelor şi ordinea cosmosului. Să dansez o seară cu Paul de Man (prefer ambiguitatea aproape greşită a englezei, *Dancing Paul de Man),* pentru că nu se poate numi, simplu, „lectură", această fericită locuire a cărţilor. Pentru noii ei beneficiari, îmi dau seama, e semnul clar că eu sînt „din vremurile celelalte", ale „vechiului NEC". Şi mă simt, dinaintea mirării lor condescendente, bătrînă, liberă, naivă posedată de acest unic viciu nepedepsit: lectura. Desigur, peste prima mea locuire a NEC-ului, au mai trecut ani şi biblioteci străine. Nici una nu avea savoarea paradisiacă a bibliotecii lui, chiar dacă erau admirabile prin eficienţă. La „noul" NEC, dacă vin, încă mă mai închid în cameră cu teancuri de cărţi (în care logica studiului la temă se luptă cu logica pasiunii) şi revin la un bioritm fericit, singular şi singuratic, nevorbitor, cu fundal muzical baroc, ieşind în lume năucă. Cei „vechi" înţeleg.

Anca MANOLESCU

Instituţiile admiraţiei şi mareea birocraţiei

Mă socotesc, la fel cu mulţi alţii din generaţia mea, un om norocos, favorabil plasat în spectacolul istoriei lumii. La treizeci şi şase de ani, am sfîrşit de înghiţit experienţa, conştientizată pînă la isterie, a ceea ce înseamnă comunism. În cîteva zile am putut trece la un regim al libertăţii care rămînea să fie construită, a cărui construcţie problematică e de reluat în fiecare clipă. Spre deosebire de cei mai tineri decît mine, eu am avut, ca şi apropiaţii mei de generaţie, un plus de elan: acel potenţial de proiecte imposibile ce se acumulaseră în noi pînă în decembrie 1989. O masivă *virtualitate,* condamnată la reverie de regimul totalitar, aparent de neclintit, a devenit, brusc, *posibilitate actualizabilă*. „În generaţia noastră, fiecare e suma a ceea ce i s-a interzis să fie" – spunea Andrei Pleşu în *Jurnalul de la Tescani*.

În mîlul disfuncţiilor – grijuliu cultivate de beneficiarii fostului regim – ale tranziţiei noastre tîrşîite, în vacarmul ei de două ori mineresc-sîngeros, am trăit totuşi anii 1990-1994 ca pe un miracol: eram cercetător la Muzeul Ţăranului Român, colaboram la revista *Dilema,* două instituţii ale admiraţiei, unde se inventa un nou mod de a lucra, de a fi în spaţiul public, pe cale, el însuşi, de a fi inventat. Din 1994, miracolul acesta a intrat în regim curent, nu mi s-a mai părut un episod care e prea frumos ca să dureze. Posibilul lui, care la început părea nelimitat, a căpătat dimensiuni mai normale, marcate de inerente dificultăţi, fără ca totuşi senzaţia globală de minune să dispară. Atunci a fost fondat New Europe College. Institut de Studii Avansate, cea mai recentă dintre instituţiile admiraţiei cunoscute mie.

Ce înţeleg printr-o instituţie a admiraţiei? În primul rînd, o instituţie întemeiată pe personalitatea unui om care îi dă, evident, proiectul de ansamblu, dar mai ales *stilul:* stilul de lucru care, la rîndul lui, selectează, destul de drastic, tipul de oameni adunaţi să lucreze în acea instituţie. Iar stilul, foarte aparte, al unei asemenea instituţii e definit tocmai de *admiraţie*. Autoritatea şefului instituţiei nu e decît secundar instituţională. Angajaţii nu sînt angajaţi atît pe nişte posturi, cît într-o aventură comună, centrată pe admiraţia faţă de un om şi de proiectul lui, care naşte una dintre cele mai nobile solidarităţi: colegialitatea. Neasigurată decît secundar prin legi, nemanifestată decît secundar prin măsuri şi dispoziţii, autoritatea şefului instituţiei e o autoritate de tip inefabil şi totodată de necontestat: însăşi valoarea omului în cauză, a proiectelor sale, *forţează* admiraţia. În jurul lui se adună, organic, oameni capabili de admiraţie în genere, capabili de admiraţie pentru tipul lui de proiect în special.

Silvia MARTON

Răsfăţ intelectual şi prostii inteligente

În opinia mea, NEC-ul reprezintă, înainte de toate, un cadru de răsfăţ intelectual. Din mai multe motive.

Mai întîi prin faptul că seminariile (în special cele de miercuri) şi, în general, dezbaterile de orice fel organizate la NEC încurajează un mod de gîndire aparte în comparaţie cu alte cercuri intelectuale româneşti. Un mod de gîndire care se sperie atunci cînd aude platitudini, care nu suportă plictiseala şi care este convins că umorul şi mai ales autoironia reprezintă ingrediente indispensabile vieţii. Se acceptă pînă şi prostiile. Dar cu condiţia să fie... inteligente. În deplină libertate, fără constrîngeri, în contrast cu un mediu social în care mecanismul care ghidează cel mai adesea reflecţia şi relaţiile sociale este deferenţa, în detrimentul libertăţii, al creativităţii, al originalităţii, al eficienţei.

În al doilea rînd, NEC-ul reprezintă un răsfăţ intelectual, deoarece refuză catalogările şi judecăţile în alb-negru. Mediile politice şi intelectuale de după 1989 au încurajat o tendinţă relativ răspîndită de definire a identităţilor şi a poziţiilor publice prin negativ. O gîndire care a încurajat definirea prin poziţionarea împotriva. Un demers relativ uşor, în orice caz confortabil. Este mult mai greu să propui alternative, soluţii diferite, identificări diferite în raport cu ceva pozitiv, constructiv, coagulator. Este mult mai uşor să tranşăm împotriva, împotriva a ceva care există. NEC-ul este un cadru pentru o erudiţie, căreia îi place să ridice probleme şi întrebări, nefiind pasionată de găsirea soluţiilor şi cu atît mai puţin de identificarea unor „inamici". În acelaşi timp, exerciţiile intelectuale, pe care le propune NEC-ul în diferite variante, reuşesc să evite cultivarea deliberată a cenuşiului, tern şi castrator – în acest lucru constă performanţa intelectuală majoră a NEC-ului. Cum? Este o experienţă care trebuie încercată pe propria piele, cum se spune...

(fragmente din volumul *10 ani din viaţa mea*, coord. Cristian Preda, în curs de apariţie)

DILEMA VECHE
Colegiul „Noua Europă“

Noua şi vechea Europă

– o convorbire între Timothy Garton ASH şi Wolf LEPENIES

la 10 ani de la înfiinţarea Colegiului „Noua Europă“ –

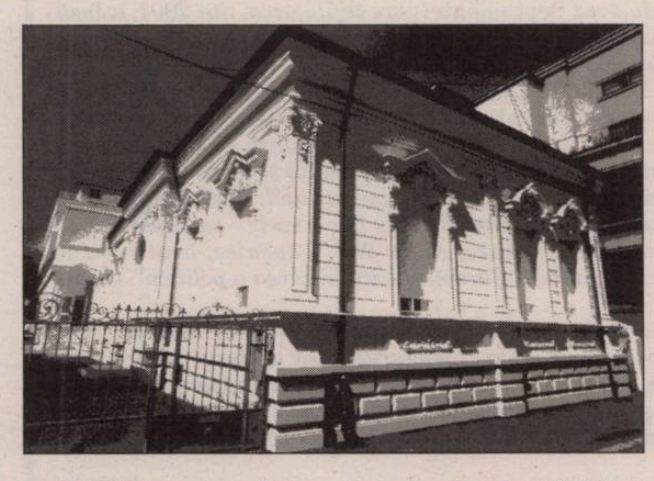

Wolf Lepenies: Aş vrea, în primul rînd, să îl felicit pe Andrei Pleşu cu ocazia acestei aniversări, un moment extrem de important şi emoţionant pentru mine. Trebuie să vă spun că, în urmă cu zece ani, nici nu îndrăzneam să ne gîndim la asemenea lucruri. Cei zece ani la care ne referim pot fi descrişi atît ca cei mai frumoşi, cît şi ca cei mai grei ani, dar, oricum ar fi ei, aş vrea să-i spun lui Andrei Pleşu, citînd o frază celebră: „Stimate domn, mi-a făcut o mare plăcere să trăiesc în aceeaşi decadă cu dvs.!“

Permiteţi-mi să vă vorbesc în continuare despre zona din care vin, Berlinul de Vest, un loc foarte special pe care mulţi l-au considerat al treilea stat german, o entitate puternică, din punct de vedere politic, şi inedită cultural. Multe din lucrurile pe care le-am realizat de-a lungul timpului au ceva în comun cu acest loc minunat. Zidul Berlinului a fost graniţa dintre Est şi Vest, oamenii fiind convinşi de faptul că aceste două blocuri separate nu aveau să se reîntîlnească niciodată. Pentru a vă da seama de ceea ce a însemnat acest oraş înainte şi imediat după 1989, am să vă povestesc două lucruri. În anul 1981 a fost o iarnă foarte grea, iar trenul care făcea legătura între Paris, Berlin şi Moscova a avut întîrziere. Am văzut în gară o plăcuţă pe care cineva scrisese cu cretă: „Trenul de ieri va pleca mîine“ – asta se întîmpla înainte de 1989.

Doi ani mai tîrziu, a fost organizată o întrunire în cadrul căreia urma să se discute viitorul Germaniei, mulţi sperînd la o unire a celor două blocuri, de Est şi de Vest. Participanţii, printre care şi directorii unor bănci importante din Germania, specialişti francezi şi englezi, au încercat atunci să stabilească cît va dura pînă cînd Estul Germaniei va ajunge la nivelul Vestului. Unii participanţi, pe care noi i-am numit pesimişti, au spus că vor trece cel puţin patru ani pînă cînd se va întîmpla acest lucru, în timp ce restul grupului a optat pentru un interval de doi ani. Ceea ce vreau să vă spun este că perioada de dinainte de 1989 a fost o perioadă destul de optimistă, în timp ce anii care au urmat au adus cu ei şi o anumită doză de pesimism. Fiecare dintre noi ar trebui să aibă în minte această combinaţie de sentimente, cînd se gîndeşte la ceea ce s-a făcut în ultimul deceniu.

Pentru tot ceea ce am făcut în centrul şi estul Europei, nu am avut şi nu ne-am dorit să avem vreo reţetă specială. Am învăţat însă extrem de multe lucruri. Unele dintre cele mai valoroase prelegeri la care am asistat au fost cele susţinute de Andrei Pleşu, unul dintre primii doi laureaţi ai premiului european acordat de şase Institute de Studii Avansate, printre care Institutul Olandez, Princeton sau Stanford. Acest premiu consta într-o sumă de bani care urma să fie investită în instituţii de învăţămînt. Andrei Pleşu a ţinut atunci o cuvîntare, iar noi toţi ne aşteptam să ne mulţumească pentru că i-am acordat acest premiu şi nişte bani, lucru pe care cred că l-a făcut, dar nu-mi mai aduc bine aminte! Ceea ce îmi amintesc însă perfect este faptul că ne-a criticat vehement pentru alegerea numelui „Noua Europă“, argumentînd că „nou“ era adjectivul preferat al dictatorilor! Atunci ne-am dat seama că atît el, cît şi colegii lui tînjeau, de fapt, după o Europă antică, şi nu după una nouă! Îţi sîntem totuşi recunoscători, Andrei, pentru că ai acceptat denumirea Colegiul „Noua Europă“!

În decembrie 1989 urma să sărbătorim o sută de ani de la naşterea omului de ştiinţă Hans Breuder, iar Willy Brandt trebuia să ţină o cuvîntare cu această ocazie. În luna mai am plecat în capitala Germaniei pentru a stabili cu el despre ce avea să vorbească. După ce ne-am întîlnit şi i-am explicat motivul vizitei mele, el a stat puţin pe gînduri, după care mi-a spus că ar trebui, poate, să vorbească despre reacţiile la schimbările istorice neprevăzute, lucru care s-a şi întîmplat. După ce şi-a terminat cuvîntarea, în decembrie 1989, audienţa a avut o reacţie de genul: „Interesant!“. Atîta doar că Willy Brandt se gîndise la acest lucru cu cel puţin şase luni înaintea lor! Lecţia pe care am învăţat-o cu toţii este că nu ar trebui să ne încredem nici în schimbare, nici în stabilitate. Nu este o idee foarte confortabilă, dar este, cu siguranţă, una utilă şi necesară. Ar trebui să ne reamintim mereu de ceea ce a spus un politician american, cîţiva ani după 1989, referitor la evenimentele din Europa Centrală şi de Est, şi anume: „Schimbările recente sînt ireversibile, dar prezentul se poate schimba în orice moment“!

Timothy Garton Ash: Încep prin a spune că este o onoare să fiu astăzi aici, la aniversarea celor zece ani de la înfiinţarea Colegiului „Noua Europă“, o realizare fantastică atît pentru noi toţi, cît şi pentru „familia“ Institutelor de Studii Avansate! Nimic nu este mai frumos decît să ai zece ani! Am o prietenă care s-a născut pe 29 februarie şi care, atunci cînd a împlinit 40 de ani, ne-a invitat la o petrecere pentru a sărbători împreună aniversarea frumoasei vîrste de... 10 ani! Colegiul „Noua Europă“ îmi aminteşte acum de această prietenă! Zece ani! Ar trebui să vorbesc, aşadar, şi despre zece ani din viaţa mea, dar, pentru că prea sună a film de Woody Allen, nu o voi face!

Aş vrea însă să vă vorbesc în continuare despre rolul intelectualului în societate şi, legat de acest aspect, de două frontiere: aceea dintre intelectuali şi politicieni, iar cea de-a doua, frontiera dintre mediul academic şi mass-media, dintre universităţi şi jurnalişti. Personal, am văzut în ce constă legătura dintre intelectuali şi politică, drept pentru care nu pot decît să fiu de acord cu Emmanuel Kant care, într-un celebru eseu în care trata problema libertăţii, spunea că nu ar trebui nici să ne aşteptăm, nici să ne dorim ca regii să fie filozofi şi viceversa. El a argumentat această afirmaţie spunînd că cel care deţine puterea este, în mod inevitabil, un om corupt. În mare parte îi dau dreptate şi cred că ceea ce a spus el este valabil şi în ziua de azi.

Rolul intelectualului şi cel al politicianului sînt două lucruri total diferite, iar o legătură între cei doi creează, în mod inevitabil, o tensiune care nu poate duce la nimic bun. Rolul intelectualului este să caute adevărul şi să îl spună lumii cît mai elegant, interesant, subtil şi cinstit posibil. Într-un stat democratic, misiunea politicianului pare a fi aceea de a lucra cu jumătăţi de măsură sau, mai bine spus, cu jumătăţi de adevăr. Guvernul spune o jumătate, opoziţia – cealaltă jumătate. Este doar o formă diferită de a folosi limbajul şi de a aborda diversele probleme. Asta nu înseamnă însă că un politician nu poate fi intelectual, şi invers, lucru care ne-a fost demonstrat chiar de gazda noastră de astăzi. Andrei Pleşu a spus că a fost o mare bucurie să părăsească funcţia politică pe care o deţinea, ceea ce demonstrează că este un intelectual adevărat. Dacă cineva poate simţi bucurie în asemenea momente, acela este un intelectual.

Există şi persoane pe care le încearcă alt gen de sentimente: regret, tristeţe, invidie şi o mare dorinţă de a se reîntoarce la „Casa Albă“! Sînt şi intelectuali, şi academicieni din diverse medii care îşi doresc nespus de mult să se întoarcă în viaţa politică! Sincer să fiu, cred că aceasta este o boală, altfel cum şi-ar putea dori cineva să intre într-un mediu care – se ştie – îl va corupe ca intelectual? Trebuie să-ţi fie foarte clar ce vrei să faci şi care este rolul tău, fiindcă e o iluzie să crezi că le poţi face pe amîndouă foarte bine. Le poţi face, dar rezultatele nu sînt satisfăcătoare de ambele părţi.

În concluzie, pot spune că legătura dintre intelectuali şi politică este una periculoasă! Cît despre limita dintre mediul academic şi presă, ştiu în mod direct ce înseamnă acest lucru. Sînt profesor la Oxford – un fel de Colegiu „Vechea Europă“! – şi am o rubrică săptămînală în *The Guardian*. Pot, aşadar, să spun că această graniţă este o zonă tensionată, de conflict, un fel de cîmp minat, în care, la orice pas, te pîndeşte un lunetist! Cel mai greşit lucru pe care îl poate spune un posibil student despre un profesor universitar este că, în ceea ce spune sau face, se simte un uşor stil jurnalistic! În acel moment, candidatul este ca şi respins, ca să nu spun mort! De asemenea, dacă un jurnalist propune unui ziar un articol şi este respins pe motiv că e un pic cam academic, acesta este un motiv clar de conflict, exact ca şi în cazul studentului!

Iritat de insistenţele unui jurnalist, Charles de Gaulle i-a spus acestuia: „Jurnalistul ăsta de la Sorbona..., academicianul ăsta de la *Le Figaro!*“. În fine, nu vreau să insist prea mult, ci doar să vă spun că este o limită pe care trebuie să o depăşim. Trebuie să fim conştienţi de faptul că profesorii universitari nu sînt doar nişte simpli profesori, ci fac parte din viaţa publică. La ora actuală, ne confruntăm cu ceea ce eu aş numi criza universităţilor europene. Marea

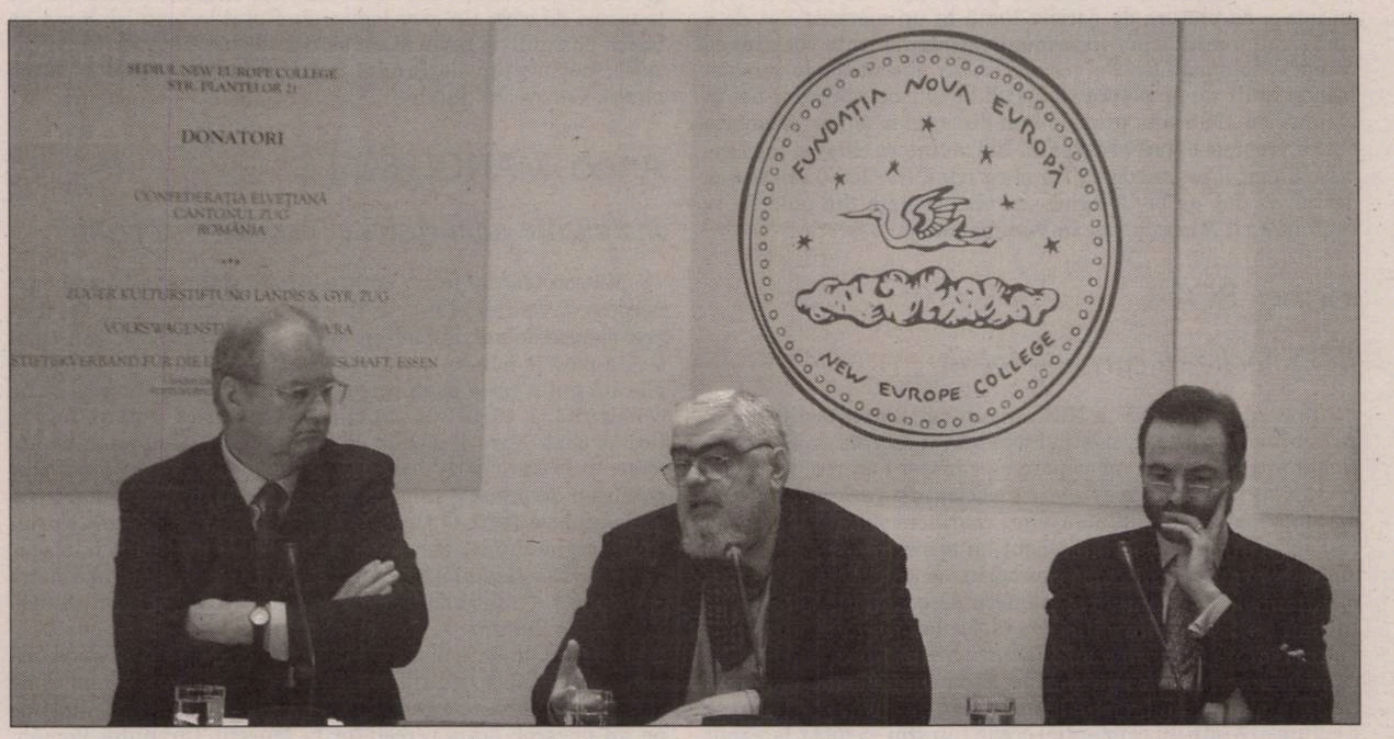

Wolf Lepenies, Andrei Pleşu, Timothy Garton Ash

majoritate sînt supraaglomerate, fondurile de finanţare sînt extrem de sărace, iar profesorii sînt din ce în ce mai presaţi de stat să scoată studenţi pe bandă rulantă. Mediul academic a devenit un fel de industrie de producţie în masă! Acelaşi lucru se întîmplă şi în mass-media. Extrem de multe ziare europene trec printr-o perioadă de criză din cauza fluxului mare de informaţii şi a altor surse adiacente de informaţie. De ce ar mai cumpăra, de exemplu, un adolescent, o revistă sau un ziar în format clasic, din moment ce le poate lua oricînd de pe Internet?!

Este foarte clar că atît mediul academic, cît şi cel jurnalistic trec printr-o perioadă de criză. Singurul mod în care putem contribui la remedierea acestei situaţii este să ocupăm spaţiul dintre cele două domenii, să depăşim limita despre care vorbeam. Acesta este, în mare parte, şi scopul Institutelor de Studii Avansate.

În continuare, aş vrea să vă vorbesc de noua Europă! De fapt, *Noua Europă* era titlul unei gazete din timpul primului război mondial şi am ales să dăm acest nume Colegiului, în care ne aflăm, pentru că era un nume foarte popular la sfîrşitul secolului XX. Încerc acum să mă gîndesc cum era noua Europă în 1995, anul în care s-a înfiinţat acest Colegiu, şi vă pot spune că, din păcate, era într-o formă dramatică. În 1995, barbarismul european a atins cele mai violente forme prin masacrul comis de sîrbi la Srebenica. Am călătorit mult în fosta Iugoslavie, acolo unde s-a întîmplat genocidul despre care vă vorbesc, şi vă pot spune că Uniunea Europeană a eşuat atunci într-un mod lamentabil – încălcîndu-şi unul din principiile de bază, acela al asigurării protecţiei. Europenii au ucis europeni. Raportorii Uniunii Europene, deveniţi în acel moment un fel de simbol al eşecului, purtau nişte uniforme albe, asemenea jucătorilor englezi de cricket, şi erau numiţi, cu dispreţ, vînzătorii de îngheţată.

Acum, după zece ani, cred şi sper că sîntem mult mai mîndri de această nouă Europă. Uniunea Europeană face cu adevărat eforturi pentru a menţine pacea – în Macedonia s-a evitat un conflict de proporţii, în Bosnia şi Kosovo lucrurile s-au mai detensionat, deci pot să spun că este mai bine. În prezent, Uniunea Europeană este un adevărat motor de promovare a democraţiei, a libertăţii şi a respectării drepturilor omului, un instrument eficient de schimbare, pe cale paşnică, a regimurilor. În decembrie anul trecut, am fost extrem de impresionat să văd în piaţa mare din centrul Kievului steagurile ţărilor membre UE aşezate lîngă cel naţional! Ciudat însă – nici o dungă şi nici vorbă de stele! În ciuda sprijinului oferit de Statele Unite ale Americii opoziţiei democratice, faimosul steag cu dungi şi stele nu flutura pe nicăieri în Kiev! Mi s-a părut extrem de straniu! Şi apropo de lucruri stranii, am văzut acum cîteva zile în *Heralds Tribune* o poză cu membrii Parlamentului European votînd aderarea României şi a Bulgariei la Uniunea Europeană. Din cele cincisprezece persoane din fotografie, două-trei scriau scrisori, două-trei citeau ziarul, două-trei moţăiau ţinînd mîinile ridicate pentru a lua o decizie atît de importantă! Vă daţi seama?! Era un moment istoric pentru cele două ţări, România şi Bulgaria, şi singurul lucru pe care membrii Parlamentului European îl puteau face era... să moţăie – o imagine emblematică pentru acest paradox numit Uniunea Europeană!

Revenind acum la steagurile din Kiev, un prieten care locuieşte în acest oraş mi-a povestit cu cît entuziasm au reacţionat oamenii la plasarea lor în Piaţa Centrală. La un moment dat s-a oprit, după care mi-a spus: „Să nu-ţi imaginezi că ele au fost aduse de membrii Parlamentului! Nici vorbă! Au fost aduse de oameni!".

Colegul meu, Wolf Lepenies, vorbea de Donald Rumsfeld şi de noua sa Europă. Trebuie să vă spun că nici eu nu sînt de acord cu alăturarea dintre noua noastră Europă şi noua sa Europă. Sînt două lucruri diferite. Noi vrem să ne spunem propria poveste, vrem să ne organizăm propriile dezbateri, ceea ce este cu adevărat o provocare! Vrem să vorbim despre dezvoltarea Europei, despre istoria pe care, din păcate, părem că o uităm mult prea repede. Vrem să spunem de unde venim şi încotro ne îndreptăm, ne dorim să vorbim despre trecut şi despre viitor!

Aş vrea să închei gîndindu-mă la acest Colegiu peste următorii zece ani. Sînt foarte curios cum vor arăta noua Europă şi Uniunea Europeană din care – sînt convins – vor face parte şi România, şi Bulgaria. Eu, unul, îmi doresc două lucruri: în primul rînd, să existe o politică europeană pentru toate ţările care nu vor deveni membre ale Uniunii în viitorul apropiat. Ar fi foarte bine ca la baza acestei politici să se afle cele trei lucruri de care am mai amintit: libertate, respect pentru demnitate şi pentru drepturile omului, şi democraţie. Îmi doresc, de asemenea, să avem, peste zece ani, o definiţie exactă a ceea ce înseamnă să fii european. Acest lucru va fi o adevărată provocare atît pentru intelectuali, cît şi pentru politicieni, iar pentru mine va fi, dragă Andrei, o deosebită onoare şi o mare plăcere să fiu alături de tine la aniversarea celor douăzeci de ani de la înfiinţarea Colegiului „Noua Europă"!

Wolf Lepenies: Este foarte greu să mai spui ceva fără să te repeţi, atunci cînd eşti de acord cu tot ceea ce s-a spus! Pentru că tot ai amintit, Andrei, de faptul că în România lucrurile bune se întîmplă cu o oarecare întîrziere, aş vrea să vă povestesc ce s-a întîmplat ieri, cînd am ajuns la aeroport! Am crezut că am aterizat pe un aeroport greşit pentru că nimeni nu a mai pronunţat numele Otopeni! După aceea mi s-a spus că s-a schimbat denumirea! Nu ştiam! Cînd am ajuns la vamă, am văzut un semn pe care scria „Uniunea Europeană". O persoană a cărei naţionalitate nu aş vrea să o dezvălui, a vrut să o ia în direcţia indicată de acel semn, dar a fost oprită de un vameş care i-a explicat respectuos că nu are voie să meargă în acea direcţie. Pasagerul a insistat însă, spunîndu-i vameşului că pe semn scrie exact ce scrie şi pe paşaportul lui, Uniunea Europeană, iar cînd vameşul s-a apropiat de persoana în cauză pentru a-i verifica actele, a zis, ridicîndu-şi ochii spre semnul cu pricina: „Cineva trebuie să fi făcut o glumă!". Exact aşa ar trebui să facem şi noi. Să luăm această întîmplare ca pe o glumă, şi nu ca pe un semn rău!

Aş vrea să mai adaug un singur cuvînt la toată această discuţie despre intelectuali. Nu e un cuvînt grav, dar e unul extrem de important pentru mine – instituţii! Este singurul mod în care putem conferi stabilitate tuturor lucrurilor care au fost extrem de instabile pînă în acest moment. Totodată, trebuie să vedem cu exactitate ce anume înseamnă a fi european. Aceasta este misiunea intelectualilor!

Bucureşti, mai 2005

Irina NICOLAU

Oul de lebădă

Cine se uită la sigla Colegiului „Noua Europă" vede o lebădă care zboară peste nori. Habar n-am în ce fel este interpretată imaginea în mod obişnuit, dar, pentru mine, care am desenat-o, compilînd cu Marina dintr-o enciclopedie de heraldică, sigla încifrează următoarea poveste: Europa este undeva sub nori, nu se vede. Norii sînt nori, în cazul nostru sugerează că lebăda are unele dificultăţi cînd priveşte Europa printre ei. Trebuie să cerceteze, să se silească. Pasărea reprezintă un anumit tip de instituţie, poţi să te gîndeşti la Wissenschaftskolleg, poţi să-i zici Princeton sau Stanford. Despre stelele de deasupra e greu să formulezi ceva precis, or fi ale Uniunii Europene, or fi, pur şi simplu, nişte surse de lumină!? Lebăda se află în zbor de croazieră, e limpede că n-are treabă. Din cînd în cînd, scapă peste Europa un ou din care, atunci cînd îl prinde cine trebuie şi îl clocheşte bine, se naşte o altă lebădă-instituţie care nu-mi dau seama pe unde zboară pentru că n-o văd în imagine.

Consult, ca să mă aflu în treabă, un dicţionar de simboluri accesibil românului – Jean Chevalier şi Alain Gheerbrant. L-am citit pentru a afla amănunte despre cifra 9. Acum, mă uit în el să văd ce scrie despre lebădă. Rezum. Cică albul şi graţia au consacrat-o ca epifanie a luminii, o lumină solară, masculină, fecundatoare. Grecii antici puneau lebăda în relaţie cu Apollo. De altfel, însuşi Zeus s-a preschimbat în lebădă pentru a se apropia de Leda, metamorfozată şi ea în gîscă. Jung asociază radicalul *sven* cuvîntului sanscrit *svan*, care înseamnă freamăt, şi consideră că lebăda, care cîntă în pragul morţii, exprimă în planul mitului izomorfismul etimologic între lumină şi cuvînt. La celţi, lebedele sînt figurate cîte două, fiecare ţinînd de un capăt barca în care soarele călătoreşte pe cer. În alchimie, este emblema mercurului şi simbolizează centrul mistic şi unirea contrariilor. Pentru virtuţile sale deosebite, lebăda nu se mănîncă... Ei bine, tot din dicţionar aflu că lebăda naşte şi clocheşte oul lumii. Nu mă uit ce scrie la *ou* pentru că lucrurile sînt prea ştiute.

(fragment din volumul *Oul de lebădă*,
în curs de apariţie)

Andrei PLEŞU

Cortina de oboseală

Între 1824 şi 1826, un boier din protipendada valahă întreprinde o lungă călătorie europeană şi ia note amănunţite pe tot parcursul ei, de la Budapesta la Veneţia şi Milano, din Germania pînă în Elveţia. La Viena, unde e fermecat de „obştească vieţuire veselă şi fericită“ a localnicilor şi unde nu găseşte supărător decît praful stîrnit de prea intensul trafic al caleştilor, călătorul român are curioasa dorinţă de a vizita un spital de nebuni. Dorinţa nu i se poate însă îndeplini. Cerîndu-şi iertare, directorul spitalului îl roagă să renunţe: pacienţii săi ar fi riscat o drastică înrăutăţire a condiţiei lor mentale – şi aşa precare – dacă ar fi fost confruntaţi cu insolitul vizitator, îmbrăcat după moda orientală a ţării din care venea. Împrejurarea are, dincolo de hazul ei benign, o valoare emblematică. Aflat în Occident, drumeţul est-european are, înainte de toate, probleme de ambalaj... Pînă să-şi dezvăluie identitatea reală şi eventuala normalitate, el face, mai întîi, o figură de extraterestru, de *unidentified travelling object* stîrnind, în cel mai bun caz, stupoarea gazdelor. De la începutul veacului al XIX-lea s-au făcut – e drept – unele progrese, cu efortul conjugat al ambelor părţi. Apusul a devenit mai răbdător cu exotismele răsăritene, iar răsăritul a abandonat straiele vechi, adoptînd moda nemţească sau franţuzească. În 1851, un alt scriitor român vorbea despre uriaşa „înrîurire morală a pantalonului“: faldurile moi ale vestmîntului oriental se pretau la servilism, ipocrizie şi delăsare. Pantalonul şi fracul corectează ţinuta şi restaurează moravurile. Evident, discriminarea aceasta e excesivă. De isprăvi onorabile erau capabili şi vechii boieri, cei care, cu hainele lor ciudate, i-ar fi smintit pe smintiţii azilurilor vieneze. Întors în ţară, personajul pe care l-am invocat la început s-a străduit să declanşeze o adevărată reformă intelectuală: a înfiinţat şcoli, a editat periodice şi manuale, a întemeiat o influentă „Societate literară“, un fel de „centru de excelenţă“ la nivelul epocii şi al locului. Ceva se punea astfel în mişcare, ceva de natură să aducă Europa mai aproape. Dar problema ambalajului a rămas multă vreme fără soluţie. „Cortina de fier“ a redeschis criza şi a adîncit-o: în mediul occidental, esticul şi-a păstrat alura de intrus, imediat recognoscibil după pantofi, după costum, după purtare. Şi nu e de mirare că, astăzi încă – spre exasperarea unei autoare ca Eva Hahn, născută la Praga – se vorbeşte, în Brockhaus, despre rasa distinctă a europenilor din est *(Osteuropiden)*. Avem nevoie, aşadar, de ajutor urgent şi masiv pentru a depăşi impasul – deja cronic – al ambalajului. Ambalajul nu e doar ambalaj. Nu e doar o aparenţă, un ornament. Ambalajul e prima treaptă a comunicării, e ritualul inaugural al oricărui schimb, al oricărui dialog. Prost ambalată, marfa cea mai sofisticată devine simplă materie primă şi sfîrşeşte prin a se degrada. Excelenţa intelectuală care nu e grădinărită, protejată, stimulată în chip organizat, devine, curînd, o virtute perisabilă. Mi se va spune că excelenţa neinstituţionalizată, excelenţa fără „centre de excelenţă“ e preferabilă ambalajului vid, „centrului de excelenţă“ din care excelenţa lipseşte. Voi răspunde că pentru noi, cei din est, farmecul excelenţei clandestine, strecurîndu-se, furtiv, în interstiţiile dintre instituţii, farmecul excelenţei care proliferează arbitrar, haotic, stimulată, paradoxal, de *absenţa* mijloacelor mai curînd decît de perfecţiunea lor, farmecul acesta a încetat, de mult, să ne mai farmece. Avem nevoie de o minimă îmburghezire... Avem nevoie de normalitate, adică de beneficiul unor minime norme de existenţă şi cercetare; fără ele, performanţa noastră va rămîne un accident excentric, o specie de creativitate barbară, fără consecinţe. În secolul al XVIII-lea, era celebru, în Anglia, un „arhitect de peisaj“, un desenator de grădini, poreclit *Capability Brown*. Porecla se născuse datorită obiceiului lui de a întîmpina orice colţ de natură nedomesticită, cu propoziţia: „locul acesta e plin de posibilităţi“ *(full of capabilities)*. Avem nevoie de un asemenea arhitect. Europa de Est merită, cu siguranţă, o investiţie. E un spaţiu plin de posibilităţi... [...] Dincolo de „cortina de oboseală“ care tinde, uneori, să înlocuiască vechea „Cortină de fier“, se află orizontul unei reîntîlniri pline de promisiuni.

În fond, ceea ce avem de învăţat, de reînvăţat, este *să fim împreună*. [...] Falia est-vest e o realitate tîrzie şi inconsistentă, incapabilă să anuleze omogenitatea de substrat a continentului. Edmund Burke o ştia deja, în 1797, cînd declara că *no European can be a complete exile in any part of Europe*. La fel gîndeşte Denis de Rougemont în 1965: „Există ceva, în tot ce ai, care să nu fi fost căpătat? – ar putea spune cultura europeană fiecăruia din Statele-Naţiuni care şi-au împărţit între ele, sfîşiindu-se vreme îndelungată, Europa“. Unitatea Europeană nu e ceva care trebuie *inventat*. E mai curînd ceva care trebuie *redescoperit*. Au existat momente în care vechea Europă era mai uşor de perceput în continuitatea ei intelectuală decît azi, cînd un avion o poate survola în cîteva ceasuri. Observaţia aparţine lui Ernst Jünger. Iată un pasaj semnificativ din *Tratat despre clepsidră:* „Cînd Erasmus sau Montaigne îşi scoteau calul din grajd şi porneau, în etape scurte, din castel în castel, din tîrg în tîrg, spre universităţile sau capitalele altor ţări, ei rămîneau mereu în acelaşi climat spiritual, în aceeaşi patrie. [...] Dacă urmărim traseul lui Erasmus, care mergea de la Paris, la Londra, Oxford, Orléans, Louvain, Cambridge, Basel, Fribourg şi Varşovia, rămînînd în fiecare oraş cîteva zile sau cîţiva ani, fără a-şi întrerupe lucrul, chiar dacă uneori accepta, în plus, vreo slujbă oarecare, ne dăm seama că spaţiul era, pe atunci, dominat de spirit. [...] Europa n-a recuperat niciodată unitatea pe care o avea în acele vremuri“.

Am început prin a evoca diferenţa de „ambalaj“ dintre răsăritul european şi vestul european. [...] Putem spera însă ca Europa să descopere, în această diferenţă, *un alt mod de a fi al propriei sale excelenţe*. Nu avem răgazul, acum, să desenăm conturul precis al acestui „alt mod de a fi“. Ne vom mărgini la evocarea rapidă a două din elementele sale constitutive: *valorificarea negativului şi preeminenţa posibilului asupra realului*.

Într-o lume care şi-a făcut un program din a-şi *depăşi* limitele, Europa de Est a fost pusă în situaţia de a le *valorifica*. Nu reflectăm îndeajuns asupra faptului că toate reuşitele spirituale ale estului european s-au născut, în ultimii cincizeci de ani, pe un fond de severă precaritate. Muzica şi filmul sovietelor, Ahmatova, Pasternak, Grossmann sau Platonov, filmul ceh din anii '60 şi cel maghiar de la sfîrşitul anilor '70, Polanski, Wajda şi Forman, matematicile poloneze şi româneşti şi o mulţime de alte performanţe de acest tip au prins corp într-o ambianţă dominată de sărăcie, izolare, cenzură, frică. A învăţa să te restrîngi, a obţine rezultate cu mijloace minimale, a te împlini *în ciuda* împrejurărilor şi nu cu *concursul* lor – aceasta a fost strategia elitelor din fostele ţări comuniste. O întreagă filozofie a „limitaţiilor ce nu limitează“, a „închiderii care se deschide“, a negativului care devine fecund, a putut fi formulată şi practicată în aceste ţări, care au avut nevoie de mari resurse de răbdare şi de umor pentru a supravieţui. Marile virtuţi erau, de multe ori, *virtuţi negative*. A *nu* te angaja politic, cîtă vreme angajarea era obligatorie şi monocoloră, a *nu* face carieră academică cu orice preţ, a-ţi cultiva *marginalitatea*, eventual chiar anonimatul – erau fapte *pozitive*, expresii ale curajului şi ale temperamentului ofensiv. A fi în ofensivă echivala – cam ca în cazul pustnicilor – cu a te abţine... [...] Pornind de aici, experienţa Estului poate deveni premisa unei noi politici a resurselor chiar pentru cei din vest. E limpede că umanitatea nu se îndreaptă spre un orizont de supra-abundenţă. Se vorbeşte des despre recesiune, despre epuizarea fondului energetic al planetei, despre o necesară austeritate. Materia primă a viitorului va fi indigenţa. Iar competenţa managerială a viitorului va fi virtuozitatea de a o exploata. E un domeniu în care estul a acumulat mari dexterităţi experimentale... Învăţaţi-ne, deci, cum să fim un pic mai bogaţi (fără a pierde gustul sobrietăţii) şi vă vom învăţa, la rîndul nostru, cum să fiţi un pic mai săraci (fără a pierde bucuria de a trăi). Wolf Lepenies citează undeva textul unui sociolog din Benin (Albert Tévoédjré), intitulat *La pauvreté, richesse des peuples*. N-am avut acest text în mînă. Dar titlul îmi e, deocamdată, de ajuns pentru a reflecta la un dialog echitabil şi instructiv între lumi pe care totul pare să le despartă. Oxymoronul este – s-ar zice – „figura“ optimă a tuturor mesajelor emise de fostele ţări comuniste. După „puterea celor fără de putere“, iată-ne vorbind, astăzi, despre „averea celor fără de avere“. Cei „fără putere“ au ajuns, între timp, preşedinţi şi miniştri. Cei fără avere mai au încă de aşteptat. Ca şi înzestrările excepţionale cărora le lipsesc „centrele de excelenţă“.

Alături de valorificarea negativului, am menţionat – drept componentă caracteristică a spaţiului est-european – *preeminenţa posibilului asupra realului*. Un filozof român interbelic, un fel de Patocka autohton, a dezvoltat arborescent tema aceasta, mai ales pe latura ei metafizică. Dar dincolo sau, mai exact, dincoace de metafizică, există istoria însăşi. Ne-am deprins, în această parte a lumii, să compensăm puţinătatea realului, *die Dürftikgeit der Zeit*, prin complicate transferuri în posibil. Altfel spus, posibilul a devenit, adesea, pentru noi, singura realitate frecventabilă. Din punctul de vedere care ne interesează acum, asta înseamnă un bun comerţ cu imaginaţia, o intensificare a experienţei interioare şi o intuiţie a *relativului*, de natură să pună între paranteze rigoarea obstacolelor „obiective“. Există, evident, şi o „patologie“ a acestor caracteristici: spiritul utopic, înclinaţia spre evaziune, atenuarea spiritului de iniţiativă şi a simţului pentru real. Cînd stai prost cu „realizările“, te epuizezi în *proiecte*. Îmi amintesc cîtă energie mentală s-a cheltuit în răsăritul european, mai ales înainte de 1989, pentru a face proiecte, adică pentru a organiza posibilul. Avem cu siguranţă nevoie de un stimulent puternic pentru a ieşi din inerţia unei asemenea mentalităţi. Şi, oricum, după atîta abuz al posibilului, avem nevoie de un *salt în real*. Fără a pierde totuşi – dacă se poate – achiziţiile întîrzierii noastre în posibil. Cercetarea apuseană ar găsi, fără îndoială, un interesant material de reflecţie în tribulaţiile cercetării din est, atîta cîtă e. Ar redescoperi, de pildă, gustul riscului intelectual, al imprevizibilului, al unei angajări ştiinţifice care să mizeze nu atît pe calcul pragmatic şi evaluare de conjunctură, cît pe imaginaţie şi curaj. Mai puţin „realism“, mai puţin conformism faţă de *trend*-ul la modă – iată eventualul aport al unor centre de excelenţă est-europene, născute la capătul unui lung ocol prin teritoriul posibilului. Nu vreau să spun că avem de dat lecţii. Nu cred că, în cazul nostru, fraza pe care Léon Bloy o propunea pentru frontispiciul oricărei şcoli („Nu se ştie cine dă şi cine primeşte!“) e valabilă. *Noi* sîntem aceia care avem mai mult de primit. Ceea ce vreau să spun e că cel care dă nu e în pierdere. În felul lui, primitorul e solvabil...

Ani de-a rîndul, ţările din est au fost ţări din care mai toţi visau să plece. E momentul ca ele să devină ţări în care te poţi întoarce şi în care orice european poate călători cu folos. E momentul să redescoperim că sîntem vecini, într-o lume mai mică decît credem, şi că diferenţele se desenează pe un vechi substrat de asemănare.

Un umorist englez de origine maghiară, George Mikes, povesteşte, într-o carte cu titlul *Switzerland for beginners*, despre disperarea unei doamne din Schaffhausen al cărei fiu se căsătorise cu o fată din Wintertur, la douăzeci de kilometri distanţă. „Fata nu e de-a noastră“ – declara doamna cu pricina, adăugînd că „aceste căsătorii mixte nu duc la nimic bun“. La capătul acestui discurs, mă simt ca un băiat din Schaffhausen care cere mîna unei fete din Wintertur. Şi care crede că nu toate căsătoriile mixte se termină prost.

(Budapesta, 1996)

© S. Ivanoschi

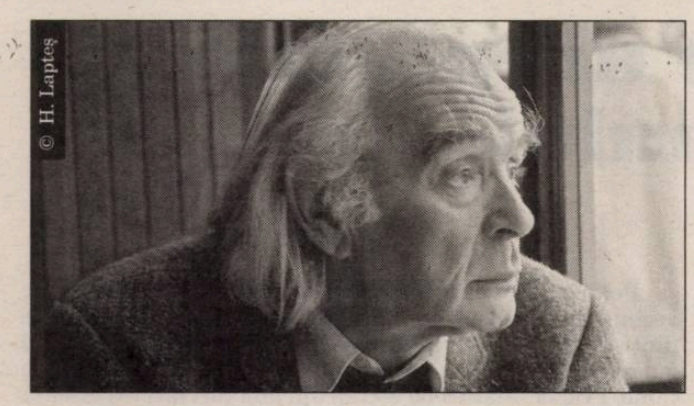
© H. Lapteş

„Pe cărţile mele oamenii au făcut dragoste...“

– interviu cu Emil BRUMARU –

Recent relansata editură Cartea Românească a iniţiat o colecţie de cărţi de poezie însoţite de un CD pe care autorii citesc o parte dintre poeme. Printre primii poeţi tineri ai colecţiei – Răzvan Ţupa, Elena Vlădăreanu, Dan Sociu şi Claudiu Komartin – şi un old timer: *Emil Brumaru; cartea se numeşte* Submarinul erotic. *În plus, de pe site-ul www.liternet.ro, puteţi descărca acum gratuit volumul* Commedia dell' arte, *o selecţie din poeziile mai vechi şi mai puţin cunoscute, în timp ce Editura Cartier a editat, în trei volume,* Opera Poetică, *integrala poeziei lui Emil Brumaru.*

Tocmai v-a apărut primul audio-book. *Cum a fost experienţa înregistrării poeziilor?*

Poeziile din *Submarinul erotic* au apărut iniţial în rubrica „Cerşetorul de cafea“ din *România literară*, rubrică pe care o ţin încă din 1992. Despre înregistrare, ce să spun, a fost chinuitoare. Mie nu-mi place să citesc poezii – nu am dicţie şi mă şi plictiseşte –, or a trebuit să citesc mai multe pentru ca ei să aibă apoi de unde alege. Pe parcurs însă, am început să mă obişnuiesc şi să citesc poeziile normal, cu un anume afect chiar.

Infernala comedie, Submarinul erotic... *Ca şi Nora Iuga, pe măsură ce îmbătrîniţi, scrieţi tot mai erotic.*

Sonetele din *Infernala comedie* sînt scrise, de fapt, în 1978, într-o perioadă de mare disperare. Nu mai puteam scrie – ritm mai aveam în mine, dar parcă mă consumasem – şi atunci am încercat să mă salvez cumva, folosind cuvintele nefolosite. Aşa că perioada mea, declarat erotică, a fost cu adevărat în 1978. Cea latent erotică a fost tot timpul.

Nu v-a creat frustrări să ştiţi că nu puteaţi publica acele sonete?

Tocmai pentru că ştiam că scriu pentru sertar îmi luasem o libertate deplină şi puneam pe hîrtie absolut tot ce-mi trecea prin cap. Nu mai exista nici o cenzură şi simţeam o plăcere extraordinară – plăcerea de a şti că nu poţi fi publicat –, o plăcere bizară să ştiu că scriu numai şi numai pentru mine. Unele sonete au rămas şi neterminate, dar nu le-am continuat. Vremea lor trecuse, nu mai eram în acea stare. Şi, oricum, nici nu le-am transcris pe toate, cred că mai sînt cîteva, pe undeva.

V-aţi folosit vreodată de propria poezie pentru a cuceri o femeie?

Da, dar nu am reuşit să cuceresc pe nimeni. Mă mai întîlneam cu cineva care îmi spunea că *Detectivul Arthur* – carte pe care am scris-o pentru o actriţă – l-a ajutat să cucerească nu ştiu ce femeie şi că apoi s-a şi căsătorit cu ea. Cu alte cuvinte, unii chiar făceau dragoste pe cărţile mele. Însă eu, pe bune, numai pe Tamara am cucerit-o cu poezia: era foarte tînără, avea 16-17 ani şi era elevă... Dar, de fapt, eu nu scriam să cuceresc femei; poezia n-o scrii ca să cucereşti femei! Ce, tu scrii texte ca să cucereşti femei?

Nu scrii cu gîndul ăsta, dar se mai întîmplă. Cine a spus că scriitorii sînt nişte bărbaţi tulburaţi de femei!?

Am trimis odată, Valeriei Seciu, nişte poezii pe care i le-am şi dedicat în volum; am scris şi pentru Maia Morgenstern, însă nu le-am cucerit. La Valeria Seciu am ţinut foarte mult. Îmi aduc aminte că după foarte mulţi ani ne-am întîlnit la Iaşi, ea venise cu un spectacol în care recita împreună cu Ion Caramitru poezii de Eminescu şi, după spectacol, m-am dus la ea în cabină. Stătea acolo foarte sfioasă şi tot frumoasă era, iar eu i-am spus: „Ştii, Valeria, eu chiar te-am iubit! Nu am scris pentru tine doar aşa, de florile mărului...“ Dar ea, atunci, mi-a zis pe un ton ridicat: „Da, dar lu' aia de ce i-ai dedicat şi ei poezii?“. Făcea pe geloasa...

Dacă tot am ajuns cu discuţia aici, ce apreciaţi cel mai mult la o femeie?

La o femeie se poate aprecia absolut totul. Absolut totul: şi sufletul, şi trupul, şi mintea...

Atunci, e ceva ce nu puteţi suporta la o femeie?

Dacă-mi place, suport totul.

Citind cronicile scrise în timp la cărţile dvs., am observat că se concurează două interpretări: unii critici vorbesc despre melancolia singurătăţii, de o poezie a evaziunii, alţi critici spun că e vorba despre joc, că poezia dvs. e, fundamental, ludică şi senină.

Eu, cînd am fost fericit, atunci am scris cu adevărat poezie. Locuiam la Dolhasca şi, pe vremea aceea, eram extrem de bucuros: ţopăiam prin casă şi îmi cîntam singur versurile. Toţi scriau despre tristeţi, toţi erau abisali, era atunci un rîsu'-plînsu' în poeţi... Dar eu am scris pe fericire şi poezia mă făcea şi mai fericit. Munceam mult la poeziile mele, le scriam şi de cîte zece ori, apoi mi le citeam cu glas tare să văd cum sună...

Cum adică „cînd scriam cu adevărat“?

Cînd scriam nechinuit, ca după dictare. Scriam atunci într-un fel de inspiraţie de moment: dacă nu notam imediat, pînă dimineaţa uitam. Şi scriam într-o goană toate versurile care-mi treceau prin cap. Parcă poezia se scria singură! Lucram apoi la ea mult timp, aşteptam cîte un cuvînt trei luni, poate chiar şi o jumătate de an. Dar aveam timp atunci, ştiam şi că nu pot publica... Am publicat primul meu volum de poezie la 31 de ani şi nu pentru că nu am vrut. Nu se putea.

Care e cea mai mare satisfacţie pe care aţi avut-o ca scriitor?

Asta a fost cea mai mare satisfacţie: că puteam scrie.

Dacă acum scrisul vă chinuie, de ce o mai faceţi?

Păi, de fapt, nu mai scriu. Chiar dacă scriu săptămînal, acelea nu sînt poezii noi. Mai găsesc cîte o poezie prin casă, mereu dau peste poezii scrise cine ştie cînd şi le mai îndrept, le mai schimb un cuvînt...

Aţi obosit?

Da, am obosit.

Atunci ce altceva aţi putea face?

Aş putea să citesc, dar, ştii, e foarte greu să te opreşti din scris! Deşi e foarte bine să te opreşti cînd vezi că nu mai eşti cel care erai odată. Trebuie să renunţi, trebuie să-ţi spui „gata!“ într-o zi. Dar, apoi, ce să fac, ce să mai aştept!? Să scrii e un mod de a trăi şi e greu să pui punct. Şi apoi, se întîmplă ceva: dacă ai cîteva poezii foarte bune, ele luminează şi restul. Pentru că nu poţi scrie bine tot timpul. Ar fi monoton. Cum mi-a atras mie atenţia cineva demult că la Eminescu plac şi poeziile cele mai slabe.

Am avut o perioadă cînd nici n-am mai citit, iar acum sînt foarte multe cărţi bune şi nu ştii ce să citeşti mai întîi. Asta e drama celor în vîrstă: înainte n-au putut citi anumite cărţi, iar acum au apărut toate deodată. E ca şi cum ai primi la acelaşi telefon mai multe apeluri în acelaşi timp: sună ocupat. Aşa şi cu cărţile. Mereu îmi propun să citesc nişte autori vechi foarte buni, să-i citesc numai pe ei, dar ce mă fac cu scriitorii noi care, şi ei, sînt foarte buni. Mi-ar trebui o selecţie.

Sînteţi apropiat de poeţii tineri, dar şi ei vă simpatizează, deşi între poezia dvs. şi poezia lor nu există nici o legătură.

Poate avem în comun latura erotică a limbajului, poate pentru că ţin eu la dînşii şi ţin şi ei la mine, nu ştiu... Oricum, simpatia lor mă obligă să mă ţin tare în continuare. Sînt cîţiva poeţi tineri care îmi plac foarte mult şi spun asta mereu. Îmi place Ruxandra Novac – îmi place şi că arată mişto, dar îmi place şi cum scrie – şi îmi place şi Acosmei, care e totuşi bărbat, deci nu se poate spune că sînt îndrăgostit de el. Scrie puţin, are o singură carte de poezie. Poate o reeditează chiar Cartea Românească.

Sînteţi simpatizat de mai toată lumea şi vi se acordă multă atenţie. Ca poet, aveţi mai multe satisfacţii acum decît înainte de '89?

Indiscutabil. Cu toate că atunci s-a scris mai mult despre mine. Poate şi pentru că eu eram o ciudăţenie. La cartea mea de debut s-au scris cam 40 de cronici şi toate elogioase. Încă de atunci am fost băgat în seria poeţilor serioşi: Leonid Dimov, Şerban Foarţă, Mircea Ivănescu. Numai lui Marin Mincu nu i-a plăcut şi, cînd m-am întîlnit acum cu el, i-am spus că a fost cel mai tare dintre toţi, pentru că şi eu mă plictisesc cu poeziile mele. El zice însă că n-a scris. A scris şi a avut dreptate.

Şi acum se scrie despre mine – nu sufăr din cauza asta –, deşi doar tu şi Ion Bogdan Lefter aţi apreciat sonetele *Infernalei comedii*. M-ai întrebat de frustrările mele de autor, uite: Simona Sora e singura mea frustrare, ea n-a scris niciodată despre cărţile mele. Crezi că e supărată cumva pe mine?

a consemnat Marius CHIVU

Mădălina GEORGESCU

Popor pauper

La Muzeul Ţăranului Român a avut loc săptămîna trecută vernisajul unei expoziţii de fotografie, şi nu numai, intitulate „Peisaj Minim Garantat – Sărăcia extremă“. Fotograful, Cătălin Berescu, activează într-un proiect mai amplu, un „Peisaj Minim Garantat“ de Universitatea de Arhitectură şi Urbanism „Ion Mincu“ din Bucureşti şi de Ministerul Transporturilor, Construcţiilor şi Turismului. Alţi membri ai proiectului sînt Mariana Celac, Oana Ciobanu, Simona Ilie şi Cosmin Manolache.

Proiectul îşi propune să cerceteze/studieze şi să provoace opinia publică la o soluţionare „pe bune“ a stării în care se află locuinţele rromilor. Un fel de *şi casa îl face pe om,* pentru că – spun autorii proiectului – „sărăcia etnicizată face din rrom străinul prin excelenţă, ţinut la distanţă – privit cu o distanţare prudentă“. Fotografiile lui Cătălin Berescu şochează; sînt sinistre, dar ce mişto! Îţi dai seama cît de bine e prins contrastul ligheanului roşu (ca „piesă de mobilier“ nelipsită din peisaj) pe zugrăveala verde crud & tocăria albastră, cum arată o casă cu faţadă de linoleum sau o cameră tapetată cu cartoane şi cutii de carton. Cadrele în care apar în toată splendoarea casele rromilor pe fundalul măreţelor blocuri, fabrici şi uzine, surprinderea kitsch-ului şi, deopotrivă, a sărăciei extreme fac tot atîtea „imagini frumoase despre o situaţie de criză“. Senzaţia e ca şi cum te-ai uita la *Charlie and the Chocolate Factory*, iar casa prin (nu din) care vezi cum fumul din horn se duce spre cer ar fi *right across the street* sau, cel puţin, ai percepe-o ca pe ceva foarte real, doar că pe undeva mai spre marginea oraşului. Asta dacă nu ţi-ar trece prin minte că ce ai văzut în *City of Gods* se poate întîmpla, de fapt, chiar în spatele blocului tău, hai, la vreo două străzi mai departe. Privind fotografiile expoziţiei încerci să te convingi că oamenii din cadru nu au fost chemaţi pentru figuraţie şi că, pur şi simplu, acolo trăiesc ei. Vedem enorm şi simţim – garantat – monstruos.

© C. Berescu

Dar asta dacă sîntem disponibili să „vedem“ şi să „simţim“. Duminica trecută, orele 13 trecute fix, cînd m-am înfăţişat la muzeu să-mi revendic partea minimă (garantată) de sărăcie vizuală, expoziţia era, din păcate, goală-goluţă. Cu excepţia mea, a unui prieten pe care l-am cărat prin ploaie, a doamnei pe care am aşteptat-o vreo 10 minute să ne descuie uşa (semn că nu prea fuseseră vizitatori înaintea noastră) şi a cutiilor de carton de la diverse fructe şi legume, adunate şi presărate peste tot, şi pe care erau fotografiile „în mic“ ale expoziţiei, aşadar, în acest peisaj minim au mai apărut doi copii. Care au început să se joace „de-a prinselea“ printre respectivele cutii, sub privirile nu tocmai îngăduitoare ale doamnei mai sus-amintite. Motto-ul expoziţiei, constînd în replici de film, fotografiate şi ele şi depuse pe masa de la intrare – unde găsim din nou multe alte fotografii, de dimensiuni mici, dar şi un studiu asupra zonelor defavorizate locuite de rromi – surprinde exact starea lucrurilor:

„– Uitaţi-vă şi voi la clădirile astea abandonate! Cum să fii mîndru de tine cu toate rahaturile astea care sînt chiar sub nasul tău?

– Şi oraşul face ceva cu ele?

– Nu, au cazinouri de făcut...“

Basm

Pentru Valeria Seciu

Copil al blîndului Soare Apune,
Veneam spre tine ca o rugăciune.

Mă aşteptai. Erai femeia dulce
Ce trebuia alături să se culce,

Nu în pămînt, ci-n aer, mult deasupra
Crinilor care-şi înclinau, grei, cupa

În semn de despărţire şi plecare
De lîngă mierea albelor izvoare.

Căci hărăzit ţi-am fost. Şi-anume,
Copil al blîndului Soare Apune,
Veneam spre tine ca o rugăciune...

Imaginaţia este unul dintre drepturile fundamentale ale omului

– interviu cu Iso CAMARTIN –

Spuneţi, în Reflecţiile de la Sils-Maria, „Border is privilege“, *răspunzîndu-i lui Kästner pentru care* „Border is fate“. *Ce fel de privilegiu poate fi o frontieră îndepărtată?*

Privilegiul pe care îl poate da o frontieră îndepărtată este cel al diversităţii, lucru fundamental pentru mine. Cînd eram copil am simţit asta cu mai multă acuitate, printr-o nevoie de a auzi oamenii din jurul meu vorbind în feluri cît mai diferite. Dacă locuiesc lîngă un munte, iar de partea cealaltă a muntelui se vorbeşte o altă limbă, acest lucru mi se pare deja un privilegiu enorm. Nu este neapărat o explicaţie a complexităţii necunoscutului, a paşilor pe care trebuie să-i faci pentru domesticirea lui. Eu văd graniţa, frontiera, limita, într-o perspectivă culturală, iar această perspectivă o simt ca fiind un avantaj.

Aţi vorbit, în cursul festiv pe care l-aţi ţinut în faţa bursierilor NEC, la 10 ani de la înfiinţarea Colegiului, despre cei doi versanţi ai educaţiei obligatorii azi în lumea civilizată: cel ştiinţific şi cel umanist. Ce este, în fond, „the other kind of education“?

Este, de fapt, un răspuns la presiunile lumii noastre, dar implicit şi la preocupările noastre actuale care vin din amîndouă părţile. Există răspunsuri care vin mai degrabă dinspre ştiinţele umane, şi celelalte, care nu îşi găsesc rezolvarea satisfăcătoare în această zonă, iar pentru a le elucida trebuie să avem acces la domeniul ştiinţific. Trebuie să putem înţelege, de pildă, ştiinţele naturii, pentru a da o explicaţie cît mai completă condiţiei umane, condiţiilor noastre de viaţă. Cred că, în zilele noastre, ştiinţele sînt, în bună măsură, ghidate de întrebările fundamentale: de unde venim?, spre ce ne îndreptăm?, de ce timpul vieţii noastre este limitat?. Toate aceste interogaţii au primit răspunsuri filozofice, putem să căutăm în această direcţie, dar există şi o serie de abordări ştiinţifice şi este cu totul pasionant să vedem elementele care răspund de această parte. Pentru a putea fi considerat o persoană civilizată, în vremea noastră, este necesar să fii deschis sau măcar curios să cunoşti ambele părţi.

Poeţii, vizionarii au totuşi un alt tip de contact cu misterul...

Desigur. Cred că există diferite răspunsuri ştiinţifice care sînt interesante, dar nu suficiente. Ele trebuie prelungite, continuate, într-un fel. Dacă citesc un text de ficţiune, un roman, de pildă, şi încerc să reconstitui, aproape cinematografic, o scenă din el, la recitirea textului îmi dau seama că s-a pierdut o lume întreagă care rămîne neexplicată, obscură, şi în care fantezia sau imaginaţia îşi au drepturile şi legile lor de explorare. Am făcut această experienţă cu *Doamna Bovary*. Dreptul imaginaţiei de a explora este unul dintre drepturile fundamentale ale omului.

În articolul dvs. publicat în numărul din Secolul 21 *dedicat Elveţiei, descrieţi un fel de „radicalitate“ a artistului în descrierea lumii. E o radicalitate a viziunii, o „epuizare a posibilităţilor realului“ – cum zicea Valéry?*

E vorba de o radicalitate mai degrabă filozofică. În societate, noi trăim într-un fel de *continuum* şi multe dintre nevoile noastre sînt create prin intermediul acestei colectivităţi pe care o împărtăşim. Avem, prin asta, o tendinţă de a ne minimaliza ca subiecţi. Artiştii, scriitorii adevăraţi sînt dotaţi cu acest simţ al radicalităţii care înseamnă, pentru mine, a reuşi să dai o formă propriei individualităţi, şi o lumină. Arta este o punere în lumină a acelor lucruri pe care cotidianul şi colectivitatea le ocultează sau, pur şi simplu, le ignoră. Arta este un spaţiu ulterior, necesar omului, un loc dat, luminat prin forţa artistului şi a muncii sale. Au fost destule voci care s-au întrebat, de-a lungul timpului, unde este artistul cu adevărat necesar. Nu cred că locul lui e în zona comentariilor sociale, politice. Rolul lui este acela de a descoperi alternative, deschideri spre alte posibilităţi decît cele pe care le vedem. Artiştii garantează, într-un fel sau altul, o bogăţie care nu este încă imaginabilă fără ei.

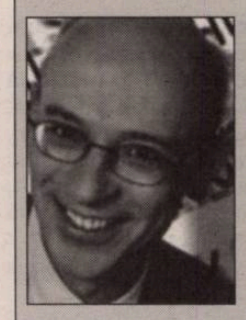

Iso Camartin, scriitor elveţian, originar din Elveţia Romandă, a fost titularul Catedrei de Literatură şi Cultură Retoromană de la Universitatea din Zürich şi directorul Televiziunii Romande (TSR). Este o autoritate în problema minorităţilor culturale şi lingvistice, autorul volumelor *Numai cuvinte? Pledoarie pentru limbile mici; Biblioteca din Pila; Reflecţii de la Sils-Maria. O privire de pe acoperişul Europei.* Este membru în consiliul director al Colegiului „Noua Europă“, unde a fost adesea invitat să susţină cursuri şi seminarii. Interviul a fost realizat cu prilejul aniversării a 10 ani de la înfiinţarea Colegiului „Noua Europă“.

Mi-a plăcut mult metafora „băncii de citit“ (banc da leger, *cum îi spuneţi în retoromană) pe care o folosiţi undeva. Cum citiţi, aveţi cu dvs. mereu buna aşezare pentru citit?*

În Sils-Maria din Engadina superioară există realmente un loc de citit, o „banc da leger“, în faţa căreia se deschide o perspectivă minunată spre lacul Silser. Analogia la care mă gîndeam era, într-adevăr, cea a locului bun pentru citit. Fiecare are locul lui pentru o bună lectură. Cititul este, pentru mine, forma laică a rugăciunii, un moment de reculegere, de intrare într-un teritoriu, într-un regat creat unde trebuie să te simţi bine. Trebuie să fii bine aşezat, liniştit, poate trebuie să ai în faţa ochilor ceva agreabil. Ca să citeşti şi să înţelegi bine ceea ce citeşti, trebuie să fie îndeplinite nu doar o serie de condiţii interioare, ci şi unele exterioare. „Banc da leger“ asta înseamnă: a acorda atenţie nevoii de a fi deschis lumii care se va arăta prin lectură. E locul ales, pe care apoi îl poţi transporta, interior, peste tot. Dar mai întîi trebuie să-l găseşti.

„Viaţa este lucrul cel mai important în cultură“ – spuneaţi într-o conferinţă adresată studenţilor americani din San Antonio. De ce viaţa şi nu biblioteca, ţara, tradiţia?

Cred că tot ceea ce ne face să fim vii este important, şi biblioteca, şi ţara, şi tradiţiile. Sensul tuturor acestor lucruri este să ne facă receptivi, vii, fericiţi că sîntem în viaţă, că sîntem martorii acestei lumi, că ne putem bucura de lumina primăverii, de frumuseţea unui oraş pe care îl revedem, de prietenii pe care îi vedem. Acestea mi se par calităţile cele mai importante ale vieţii, mai importante decît a fi elveţian romand sau altceva. Noi avem, cu toţii, determinările noastre concrete, în care ne trăim experienţele: sîntem parte dintr-o comunitate lingvistică, în mod normal aparţinem unei comunităţi religioase cu care avem contacte privilegiate, dar lucrul cel mai important, care i se poate întîmpla cuiva, este să înţeleagă ce bucurie extraordinară este faptul de a vedea, a simţi... Toate calităţile senzuale ale vieţii sînt importante, la fel precum cele spirituale.

La noi există un obicei de a privi mai degrabă spre Occident, punînd între paranteze vecinii din Est. În articolul „Principiul vecinătăţii“ vorbiţi de participare şi de experienţa împărtăşită ca despre componentele unui diagnostic factual şi etic autorizat. Care este, pentru dvs., sensul vecinătăţii?

Pentru mine e important să-mi pot spune: îmi cunosc vecinii, sînt oameni de încredere. E ca şi cum aş fi parte dintr-o comunitate vitală care îmi garantează într-un fel supravieţuirea, dar care rămîne esenţialmente diferită de mine. Practic, alături de vecinii din alte ţări faci experienţa bogăţiei omeneşti: ei sînt fiinţe apropiate care rămîn totuşi diferite. Această diferenţă este, totodată, garanţia faptului că poţi iubi ceea ce îţi este propriu, că nu îţi radicalizezi „însuşirile“ proprii, cum o face rasismul radical. Rasismul constă, de fapt, în a insista nemăsurat pe propria superioritate, fie că e una naţională, religioasă sau de alt tip. Rasismul înseamnă, la urma urmelor, a insista pe propriile priorităţi. Dar nu există priorităţi proprii, există numai diversităţi, îmbogăţire personală prin experienţa diversităţii. Eu cred că doar făcînd această experienţă, ne putem cunoaşte propriile valori, pe care începem să le apreciem prin intermediul diferenţelor. Mai cred că principiul de bază al unei bune vecinătăţi este armonia, pacificarea, antidotul perfect împotriva unei culturi războinice, de fapt o anti-cultură predominant reactivă, după care celălalt este periculos, celălalt trebuie eliminat. Toate acele ideologii trebuie corectate prin experienţa bunei vecinătăţi. E o utopie, de fapt, pentru că lucrurile nu funcţionează, din păcate, deloc aşa.

Condamnaţi undeva pretenţia de puritate lingvistică, în general, şi a limbii materne, în special, iar conceptul de „identitate lingvistică“ vi se pare cumva suspect. Credeţi că purismul e o reminiscenţă ideologică?

Pentru mine, pretenţia de puritatea lingvistică este cu totul nejustificată chiar şi din punct de vedere istoric. Limbile s-au dezvoltat, de la început, prin contact, prin interferenţe între vecini. Dacă vedem cîte elemente străine există într-o limbă, trebuie să fim de acord că limba este un rezervor al diversităţii. A face din acest rezervor atît de bogat un document al superiorităţii este cu totul absurd...

Am citit encomionul pe care i l-aţi făcut lui Andrei Pleşu, rectorul Colegiului „Noua Europă“, la o aniversare, proiectîndu-l în Paradisul lui Dante. Totuşi, aici, pe pămînt, ce relaţie aveţi cu bursierii Colegiului, cu proiectele lor interdisciplinare?

Colegiul „Noua Europă“ este una dintre cele mai frumoase experienţe pe care le-am trăit în ultimii ani. Am văzut, cu ochii mei, cum o idee a prins viaţă, cum o speranţă a devenit realitate. Cum spuneam la începutul cursului festiv, începi să devii optimist văzînd cum s-au desfăşurat lucrurile aici, la NEC: oameni din toate colţurile României care se întîlnesc periodic între ei şi cu alţi oameni din întreaga lume... E un loc de întîlnire privilegiat, o experienţă la care am participat chiar de la început, şi o instituţie pe care o consider o veritabilă reuşită europeană. Esenţial mi se pare că oamenii care vin aici ca bursieri pentru un an păstrează apoi legătura cu NEC-ul, e o legătură care nu se rupe, munca lor nu rămîne între zidurile casei, e o relaţie vie care depăşeşte cercul iniţial şi care are o enormă importanţă ca viziune de dezbatere, de contact în societatea noastră modernă.

interviu realizat de Simona SORA

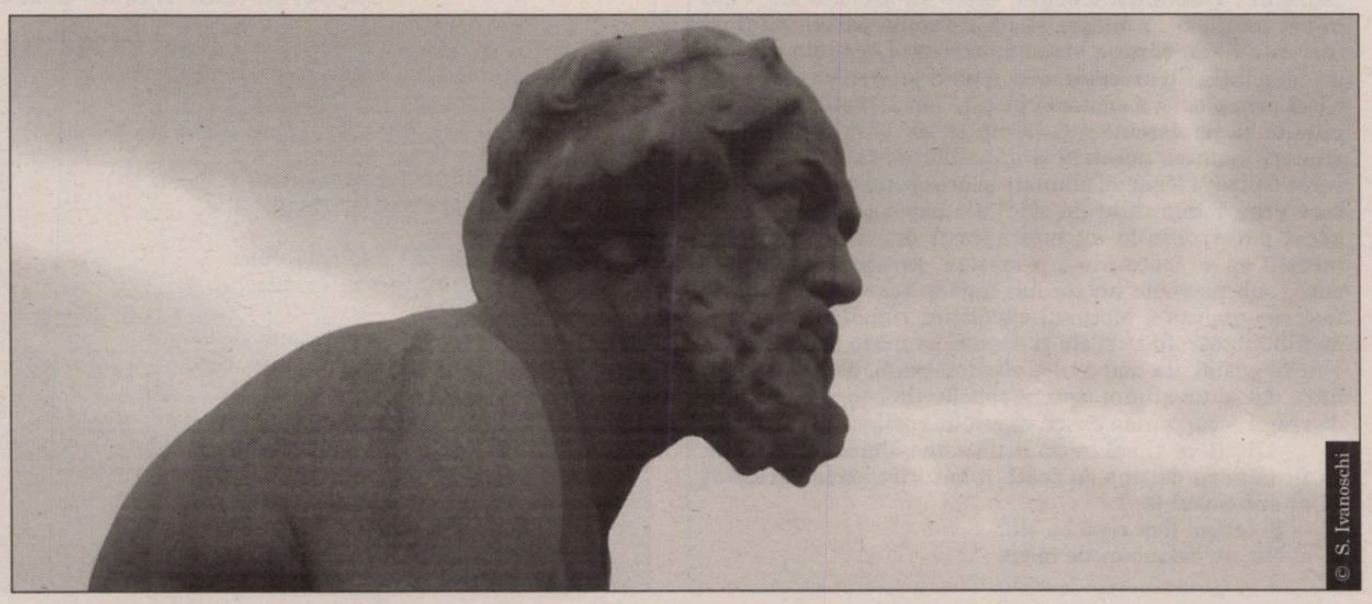

© S. Ivanoschi

Dilema veche vă recomandă

● Emisiunea Irinei Păcurariu de pe TVR 1, *Cealaltă Românie,* un colaj realist şi nostalgic despre românii plecaţi, întorşi, între drumuri, şi ei cu eroii lor, cu faliţii lor şi cu grupurile lor de presiune. De urmărit în fiecare duminică seara. (Simona Sora)

● Raymond Carver, *Despre ce vorbim cînd vorbim despre iubire* (Editura Polirom, 2005, traducere de Liviu Bleoca). Eu, unul, aş vorbi cu iubire despre arta lui Carver de a găsi pentru toate banalităţile unui amor – elanul, candoarea, plictisul, minciuna, remuşcarea, indiferenţa – cuvîntul exact care le dă puterea mereu proaspătă a tristeţii. (Radu Cosaşu)

● „Salvaţi-l pe Costel!“ – intrînd pe www.pulafashion.com. Cea mai irezistibilă chemare la activism cultural-social, ruptă „parker“ din *South Park* (vezi „3,14“)! Da, vom face totul: chiar merită salvat Costel. Iar dacă nu, vom trage apa după el. (Alex. Leo Şerban)

● Romanul lui Evgheni Zamiatin, *Noi* (trad. Cornelia Topală, Editura Leda – Grupul Editorial Corint), *best-seller* în Anglia şi SUA încă din 1924, interzis în Rusia pînă în 1989, o distopie căreia George Orwell îi datorează atît de mult: „E atît de plăcut să simţi că ochiul vigilent al cuiva te păzeşte cu dragoste de cea mai mică greşeală, de cel mai mic pas şovăitor...“ (Marius Chivu)

Matei FLORIAN

Lansarea în bucate

S-ar putea ca poezia să nu mai fie duduia aia fardată din greu cu metafore, bosumflată şi inaccesibilă, care catadicsea să apară într-un tîrziu (ca un înger suav printre ţigările fără filtru şi paharele cu vodcă) la invocaţiile prelungi ale unor tarabostes cu barbă. E posibil să i se fi aplecat de la hergheliile de cai, pietre şi necuvinte, cum la fel de plauzibil este ca ficatul ei de muză translucidă să fi cedat totuşi în timp de la atîtea vizite obositoare prin bombe, localuri, bodegi sau manuale de română. O ştire de dată mai recentă, neconfirmată încă de televiziunile noastre, vorbeşte de o cîrdăşie, cel puţin suspectă în opinia mea, între fosta duduie şi cartierele de blocuri. S-ar părea că la mijloc se află o gaşcă de tineri şi tinere lipsiţi de orice fel de scrupule care au găsit de cuviinţă (ca o diversiune, cică, la o realitate prea puţin metafizică) să o sechestreze pe duduia în cauză şi s-o supună la tot felul de perversiuni. Se zvoneşte chiar că au fost publicate cîteva pictoriale în care limba română frecventa poezia în cîteva ipostaze nu tocmai decente pentru o doamnă în pedigriul căreia figurează atîtea personalităţi de seamă ca Ienăchiţă Văcărescu, Dimitrie Bolintineanu sau Aron Cotruş.

Sub ciclul „iarna nu-i ca vara, iar octombrie nu-i noiembrie“, cred că unii dintre dvs. aţi pierdut ocazia ca pe 27 octombrie în Club A, odată cu lansarea volumelor de poezie *Submarinul erotic* – Emil Brumaru, *europa. zece cîntece funerare* – Elena Vlădăreanu, *cîntece eXcesive* – Dan Sociu, *circul domestic* – Claudiu Komartin, *corpuri româneşti* – Răzvan Ţupa, şi totodată cu relansarea Editurii Cartea Românească, să verificaţi dacă toate vorbele grele privind implicarea – să spunem – a unei anumite părţi a poeziei în tot felul de activităţi subversive soldate cu dinamitarea unor socluri sfinte, efigii sacre sau transhumanţe milenare, îşi au sau nu rostul. Din punctul meu de vedere, dacă acuzaţiile ar fi avut temei, mă aşteptam la o descindere inopinată a forţelor de ordine. N-a fost să fie. Din două, una: ori serviciile secrete s-au scrîntit la cap, ori toată manifestarea, cu mici excepţii, a ţinut să păstreze imaginea unei normalităţi ideale în care poezia, filmul, muzica şi *performance*-ul chiar împart nişte chestii împreună, comunică într-un fel sau altul sau se completează reciproc. În fond, pentru toţi cei care susţin teoria ilegalităţii, alegerea unei locaţii celebre şi centrale, chiar *underground* şi pe strada Blănari – cum e Club A – trebuie să fi însemnat o grea lovitură. Nici măcar supoziţiile privind clandestinitatea acţiunii nu stau în picioare, atît timp cît orice individ cu treabă sau fără, în măsura în care a mai găsit vreun loc liber (şi e demn de spus că nu prea s-au mai găsit), a putut să intre ca să se lămurească despre cum mai stau lucrurile. Iar lucrurile, în fond, e treaba lor de lucruri, nu mai stau chiar aşa cum ne-au obişnuit. Asta şi pentru că regizorul Robert Bălan a ţinut musai ca seara să nu aibă vreo şansă de a se transforma într-un frumos & duios moment artistic. Duduia aceea sacră a părut să fie mai accesibilă ca niciodată, a acceptat să fie luată în băşcălie, a dat semne că nu prea pare să o deranjeze ce i se întîmplă, s-a lăsat transformată a) din Emil Brumaru într-o melodie hip hop interpretată de (încă) prea puţin celebrii Papa Nashu & Mento San, b) din Elena Vlădăreanu în pantomimă, c) din Dan Sociu într-un *playback* recitativ (anunţ pentru melomani: volumele de poezie sînt însoţite de CD-uri), d) şi e) din Claudiu Komartin şi Răzvan Ţupa într-o lectură poticnită, răsuflată şi savuroasă a unor şcolari emoţionaţi, altminteri tinerii actori Carmen Florescu şi Virgil Aioanei (apăruţi mai întîi în faţa publicului într-o manieră cu totul neconvenţională de spectatori-scandalagii-aşteptînd-taxiul-sau-concertul-trupei-Paraziţii).

Pentru cei prea puţin interesaţi de versurile şi stările poeziei s-a găsit şi formula prin care (în calitatea mea de chiriaş bilunar al rubricii „Audio şi n-am cuvinte“ pot să depun mărturie) muzica, şi nu orice fel de muzică, ci ditamai acidjazz-ul, triphop-ul, chill-out-ul sau rave-ul poate fi mixată cu vocile poeţilor, *în vederea unui randament şi a unei eficienţe superioare în actul receptării* (spicuit din codul muncii, fabrica I.C.I.L., Caransebeş, 1984). Această compilaţie (de-alde Tiesto şi Oakenfold pot fi consideraţi mici copii), denumită *Future Sound of Poetry* (a nu se confunda cu chestiunea aceea denumită Future Sound of London), poate avea şansa să impună definitiv în urechile fanilor de la noi un timbru de excepţie cum e cel, bunăoară, al lui Emil Brumaru. Cinefilii, în schimb, au avut o seară proastă în Club A. Mai întîi, pentru că dintre cele două filme experimentale propuse, cel suprarealist a fost mult prea lung şi a adus cu un fel de nucă în peretele lansării, iar cel de-al doilea, anunţat ca fiind despre generaţia beat, a cedat presiunii momentului şi a refuzat să se lase auzit (& ulterior şi logic, văzut). Dacă a fost sau nu un act de sabotaj al posterităţii, minuţios pregătit de forţe oculte, momentan nenumite, rămîne de discutat.

Cert este că poezia, aşa cum s-a auzit (şi văzut) citită, interpretată şi jucată, a semănat destul de mult cu o domnişoară cochetă, ludică şi pusă pe flirt, care în pantofii ei – să fi fost cu toc? – a părut să se simtă foarte bine. Dacă aşa, şi nu altfel, arată acum lucrurile, nu vă rămîne decît să aflaţi. S-ar putea chiar ca duduia, domnişoara sau ce-o mai fi fiind între timp să vă facă hatîrul şi să se lase citită.

Institutul Polonez din Bucureşti
mnac Muzeul Naţional de Artă Contemporană
vă invită la
vernisajul expoziţiei artiştilor polonezi
Paweł Łubowski şi Wojciech Müller
APARENŢĂ
Curatorul expoziţiei: Marta Smolińska-Byczuk
joi, 17 noiembrie 2005, ora 18.00
La ora 19.00 va avea loc prezentarea revistei ARTeon,
urmată de o expunere pe tema artei poloneze contemporane.
Galeria Etaj 3/4
Teatrul Naţional
Bd. Nicolae Bălcescu nr. 2
Bucureşti
artLine.ro
revista 22
Radio România Cultural 101,3 fm
SAPTESERI
Observator Cultural
DILEMAVECHE

Andrei GORZO

dilematograf

Porcoşenii dulci

● ***Virgin la 40 de ani / The 40 Year-Old Virgin*** **(SUA, 2005), de Judd Apatow.**

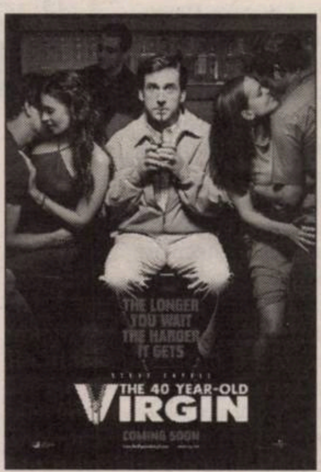

Contez pe cititorul perspicace să nu fie prea surprins cînd îi voi spune că în *Virgin la 40 de ani* e vorba despre un tip care e virgin şi are 40 de ani. Şi contez pe cititorul bine crescut să nu simtă nici un strop de curiozitate promiscuă pentru acest personaj, să răspundă cu răceală: „Şi ce mare brînză?“ la vino-ncoacele titlului. Glumeam. Într-adevăr, o fi existat o vreme cînd virginitatea la 40 de ani nu era aşa o mare brînză – nimic care să sară în ochi şi să strige la cer, o opţiune discretă şi onorabilă, nu un beteşug ruşinos şi exotic –, dar asta era pe vremea lui Henry James, înainte ca modernitatea să decreteze (nu chiar fără motiv) că sexul nu numai că e mare brînză, e *singura* brînză valabilă din magazinul ăsta nenorocit. Deci regizorul Judd Apatow şi co-scenaristul său, Steve Carell, care este şi starul filmului, au avut dreptate atunci cînd au presupus că ne vom îmbulzi să vedem cu ochii noştri o ciudăţenie a naturii precum cea anunţată în titlu.

Şi ce vedem? Pentru început, o erecţie matinală (ţinută la respect de pantalonul de pijama). Apoi, nasul – linia lui îndrăzneaţă, simpatică, e oarecum paralelă cu erecţia. Ochii sînt calzi, atrăgători. Pe de altă parte, freza e o problemă. (Ştiu asta pentru că am avut şi eu una identică la liceu şi, ca un făcut, pînă n-am schimbat-o n-am avut parte de sex.) Corp vînos, prea încordat. Cam mult păr pe piept, dar, la urma urmei, acelaşi lucru s-ar putea spune şi despre James Bond-ul lui Sean Connery, care, dacă-mi amintesc corect, nu era chiar virgin. Una peste alta, un tip normal. Deci ce s-a întîmplat cu el? După cum o spune el însuşi, s-a întîmplat că „pur şi simplu nu s-a întîmplat“. Ei bine, colegii lui de serviciu (lucrează la un magazin de aparatură electronică) hotărăsc că e de datoria lor să facă ceva pentru el – cu alte cuvinte (poate nu cele mai fericite), să-l facă să-şi dea drumul. Mai întîi la gură: nici în recentul film biografic despre sexologul Kinsey nu se vorbea atît de mult – şi atît de bine – despre sex. Virginul se dă în vileag atunci cînd se lasă atras, cu ocazia unei partide de cărţi, într-un schimb colegial de experienţă: atunci cînd cineva evocă – magistral – „două ţîţe ţuguiate ca în Braille“, el nu e în stare să ofere la schimb decît „două ţîţe ca nişte saci de nisip“. Una dintre plăcerile dialogurilor golăneşti din acest film este că experţii sînt la fel de comici ca virginul; în pofida titlului, principala sursă de comedie nu e ignoranţa eroului în materie de sex, ci însuşi sexul – cunoaşterea care în acest caz nu se identifică neam cu înţelepciunea, căderile masive de IQ pe care pare să le producă, vacarmul care se face în jurul lui – cu alte cuvinte (poate nu cele mai fericite) proeminenţa lui posibil meritată, dar cu siguranţă caraghioasă, în minţile noastre. (Atunci cînd unul dintre amicii eroului cheamă toată gaşca să-i admire pe un ecran fiul încă nenăscut, filmat în burta mamei sale, care credeţi că e partea anatomică pe care le cere s-o cerceteze cu admiraţie deosebită?) În pofida energiei cu care-i sabotează campania de dezvirginare, realizatorii nu sînt cruzi cu protagonistul lor. În unele momente, Steve Carell ne face conştienţi de proporţiile refulării lui şi, implicit, ale primejdiei de a se umili; ceea ce, ţinînd cont de faptul că în momentele respective sîntem conştienţi *şi* de eforturile tipului de a-şi trage un prezervativ peste testicule, e o performanţă actoricească remarcabilă. Pînă la urmă, soluţia marii probleme se dovedeşte a fi dragostea romantică. Poate că vi se pare o soluţie convenţională, dar funcţionează, iar faptul că reuşeşte să funcţioneze într-un context în care singurul element de *mood* wong-kar-wai-an părea să fie replica nostalgică a unuia dintre amici: „Eu şi Amy ne uitam adesea la *Păsărici păroase*“, e, iarăşi, o performanţă. O parte din merit îi revine actriţei Catherine Keener, care a jucat în *Being John Malkovich* şi, mai recent, în *Traducătoarea* al lui Sydney Pollack, şi al cărei armament de seducţie-la-o-anumită-vîrstă se apropie de calibrul Charlotte Rampling: aici joacă rolul unei bunici. „Sînt virgin“, i se mărturiseşte eroul în cele mai bune secunde de comedie romantică pe care le-am văzut anul acesta. Şi apoi adaugă, magnific: „Am fost întotdeauna.“

trecerea prin reviste

See you

LE TRE

Miercuri, 16 noiembrie, la Librăria Cărtureşti, a avut loc lansarea publicaţiei *Lettre Internationale,* ediţia română/toamna 2005, o revistă „interesată de tot ce se dovedeşte relevant în lumea faptelor, a ideilor, a creaţiei".

Dincolo de eveniment – Reportajul „Industria umanitară" aduce în discuţie situaţia organizaţiilor internaţionale de caritate, mai preocupate, se pare, să-şi demonstreze utilitatea şi să obţină sprijinul material necesar acţiunilor filantropice, decît de ajutorul propriu-zis. Linda Polman, semnatara acestui reportaj, este de părere că falsa impresie referitoare la acest gen de organizaţii este creionată, în mare măsură, şi de jurnalişti care „nu văd nimic rău în această simbioză cu lucrătorii umanitari, căci, firește, cum Dumnezeu, ar putea un scop bun să se dovedească necinstit? Organizaţiile umanitare funcţionează însă ca şi societăţile comerciale, adică depinzînd de cererea şi de oferta de pe piaţa caritativă supusă concurenţei. Să ofere cît mai mult ajutor posibil poate să servească intereselor (antreprizei) lor, însă nu neapărat şi celor ale victimelor. Pe deasupra, datorită unui jurnalism care vede totul prin ochii lucrătorilor umanitari, ni se prezintă astfel doar o faţetă a realităţii".

Cultura cardiograme – *Post-scriptum*-ul volumului *Portretul lui M* (Matei Călinescu, Editura Polirom, 2003), publicat în acest număr, exprimă, după cum explică B. Elvin în editorialul său, dorinţa disperată a autorului de a fi mereu aproape de fiul său răpus de o cumplită maladie la numai 26 de ani, de a reînvia „atitudini, cuvinte, reacţii". „... M – spune Matei Călinescu – supravieţuieşte în memoria mea nu din cauza crizelor lui atît de sfîşietoare şi, în cele din urmă, fatale, ci pentru că avea sindromul Asperger, pentru că aparţinea acelei ciudate lumi a autismului, cu totul străină nouă, dar în acelaşi timp, în aparenta sa inaccesibilitate sau «alteritate», cerînd tacit, uneori cu disperare, să fie înţeleasă conform propriilor ei repere..."

Biblioteca «Lettre Internationale» – Ian McEwan, *Sîmbătă:* „În ciuda trupelor concentrate în Irak, a tancurilor care defilau joi la Heathrow, raidul poliţiei la moscheea din Finsbury Park, rapoartele celulelor de criză de pe tot parcursul ţării şi promisiunea lui Bin Laden, înregistrată pe caseta dată publicităţii, că vor avea loc «atacuri martirice» asupra Londrei, Perowne – personajul principal – a rămas, pentru o vreme, credincios ideii că totul nu era decît o aberaţie, că lumea se va linişti şi va fi, în curînd, alfel..."

– Herta Müller, *Ţinuturile de jos:* „Pe urmă venea somnul. Cădeam într-o călimară mare. Numai în Pădurea Neagră trebuie că era atît de întuneric. Afară orăcăiau broaştele lor germane. Şi mama adusese din Rusia o broască cu ea. Şi auzeam broasca germană a mamei pînă în spatele somnului meu."

– Philip Roth, *Complotul împotriva Americii,* un roman în curs de apariţie la Editura Polirom, în traducerea Fragăi Cusin: „Pe trotuar, în lungile luni de vacanţă, jucam un joc nou, pe care-l botezasem «Declar război», folosindu-ne de o minge ieftină de cauciuc şi de o bucată de cretă... Deşi nevinovat, jocul le scotea din minţi pe mamele noastre, care ne auzeau vrînd-nevrînd, ore în şir prin ferestrele deschise. «Nu puteţi, măi copii, să faceţi şi altceva? Nu puteţi găsi alt joc?» Însă noi nu puteam – nu ne puteam gîndi la nimic altceva decît la declaraţii de război."

– Elfriede Jelinek, *Excluşii,* roman în pregătire la Editura Polirom, traducere de Maria Irod: „Răul se aciuează însă, de preferinţă, în locurile ferite de vînt, adolescenţii palizi şi moleşiţi caută mai degrabă spaţiul închis al barurilor de la subsol; afară, la lumina zilei, te apucă dorinţa de a ajuta orbii să treacă strada sau de-a mîngîia un căţeluş."

Odată cu prezentarea ultimului număr, a fost lansat şi pachetul promoţional – oferit în servieta cadou „See you LETTRE!" – conţinînd cele patru numere din acest an ale trimestrialului *Lettre Internationale.* (**R. P.**)

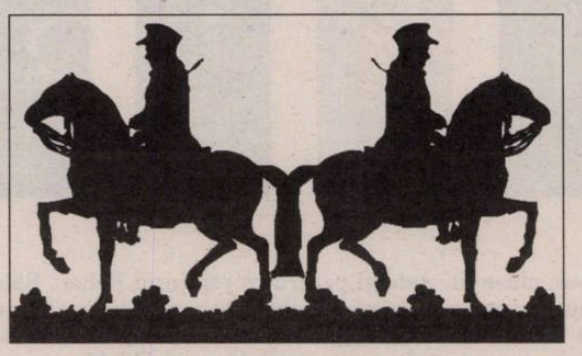

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Malaparte şi Maiakovski, într-o noapte, la Moscova

Exact în zilele cînd la Moscova apărea un volum de documente privitoare la „misterul sinuciderii lui Maiakovski" în urmă cu 75 de ani, la 14 aprilie 1930, ora 10,17 a.m., poetul genial care se convertise de la modernism la acel realism din versurile „Priviţi-mă, invidiaţi-mă, sînt cetăţean al Uniunii Sovietice!", ca peste un timp să-şi tragă un glonţ în gură,

exact în aceste zile de noiembrie 2005, Serviciul Mondial de Organizare a Coincidenţelor (secţia lecturi) mi-a pus în mînă o carte apărută la Paris: *Bal la Kremlin* (Ed. Denoël, 2005), semnată de nu mai puţin celebrul Curzio Malaparte. E o scriere începută în anii 1946-1947 – neterminată –, avînd ca obsesie o descoperire a călătoriei sale din anul 1929, acolo, în ţara revoluţiei proletare victorioase, şi anume: aristocratizarea violentă şi vulgară a nomenclaturii bolşevice. În stilul acela inimitabil de eseu-reportaj, cu o truculenţă care îi dă imaginaţiei dreptul de a inventa perfect verosimil, Malaparte ajunge la Maiakovski, cu care discută o noapte întreagă pe străzile Moscovei. Iată fragmentele esenţiale.

„...«Nu cred că sfinţii pot să ne ajute. Nimeni nu poate ajuta pe nimeni. Să te rogi pentru alţii, să suferi pentru alţii, să mori pentru aproapele tău, totul e inutil, nu serveşte la nimic.» El se opri fixîndu-mă cu o privire arzătoare. «Îţi poţi închipui că am obosit suferind pentru alţii? Pentru aproapele meu, pentru omenire... Crezi că omenirea ar cîştiga ceva dacă aş muri pentru ea? Crezi că mi-ar plăcea să mor pentru omenire? Ţie ţi-ar plăcea să mori pentru omenire?», strigă, agăţîndu-mi-se de braţ. «Nu, nu mi-ar plăcea să mor pentru alţii», i-am răspuns. «Ha, ha, ha! Nici ţie nu ţi-ar plăcea să mori pentru cineva, pentru ceva...», strigă, strîngîndu-mă de braţ. «Tu crezi – i-am spus – că în Europa oamenii nu-şi pun problema dacă e just sau nu să mori pentru alţii?» *«Sînteţi o grămadă de creştini nenorociţi.»* (subl. în text – *n.mea)* «Şi noi – i-am zis – sîntem obosiţi să fim o grămadă de creştini nenorociţi. Şi noi sîntem obosiţi să suferim pentru alţii, să murim pentru alţii, pentru omenire, pentru patrie, revoluţie, proletariat, democraţie, libertate, să suferim şi să murim pentru o grămadă de cauze nobile şi sfinte.» «Şi voi, nu-i aşa...?», urlă Maiakovski. Şi atunci de ce nu încercaţi să muriţi pentru nimic? Vă e frică să muriţi pentru nimic, ăsta-i adevărul! Vă e frică, creştini nenorociţi!

...În pragul hotelului, Maiakovski îmi întinse mîna şi-mi spuse, surîzînd, cu o voce scăzută: «Blestemaţi să fie cu toţii». I-am zis la rîndul meu: «Cu toţii!».

L-am urmărit îndelung cum se îndepărta încet, înalt, elegant, bălăngănindu-şi braţele şi am murmurat pentru mine: «Blestemat să fii şi tu!». Îl priveam cum se duce, m-am abţinut să-l chem, să-i strig să se oprească... aş fi vrut să alerg după el, să-i pun o mînă pe umăr, să-i şoptesc afectuos: «Blestemat să fii şi tu, Maiakovski!».

Cîteva zile mai tîrziu, Marica (interpreta şi însoţitoarea lui Malaparte din partea autorităţilor sovietice – *n.mea)* mă anunţă că în zori, în camera lui, Maiakovski şi-a tras un glonţ în gură*.

I-am zis:

– A suferit destul pentru alţii...

– Nu, îmi răspunse Marica, s-a sinucis fiindcă nu se simţea demn să sufere pentru revoluţia comunistă...

– Marica, nu spune prostii...

– Maiakovski n-a fost decît un burjui murdar...

– Nu spune prostii, Marica...

– *You pig* (în engleză – *n. mea),* Maiakovski nu avea dreptul să se împuşte.

– Ai dreptate, Marica – în Rusia este interzis să te omori pentru nimic.

– Cuvîntul «nimic» nu există în Rusia lui Lenin.

– Probabil că s-a sinucis tocmai pentru că în Rusia nu există cuvîntul «nimic».

– *You pig, you dirty pig...* – îmi spuse Marica."

E necesară o precizare: în 1930, cînd s-a sinucis Maiakovski, Malaparte nu a fost la Moscova. El inventează. Dar dacă totul s-a întîmplat aşa precum „minte" – de cînd lumea – scriitorul adevărat?

---

* O vorbă – necunoscută lui Malaparte –, de un humor atroce, zice că în clipa aceea poetul ar fi strigat: „Nu trageţi, tovarăşi!". *(n. R. C.)*

Eugen ISTODOR

auto-jurnal

B 35 FTL în ms

Bă, băieţi şi ocupanţi ai locurilor de mort din autoturisme, au început bătăile de stradă. Au început şoferii să se bată pe stradă, dar ştiţi cum, cît durează un roşu. Două astfel de K-unuri au avut loc sub ochii mei, să moară mama, şi ştiţi că am participat? Urlam: dă-i, loveşte-l!

Episodul 1

La Cimitirul Eroilor, aproape de Bellu

Stăm ca nişte cîrnaţi la împuţitul ăla de stop ce urcă spre Pieptănari. Beznă de-ţi bagi deştele în ochi şi beznă ce produce codoiul ăsta nenorocit spre Berceniul ăla scîrbos şi Giurgiului jegoşit de Ferentariul cuţitarilor. Stai ca şobolanul la coadă şi înaintezi ca un purece şi te beleşti la fălosul City-mall şi zici că, de treci de el, gata, ai scăpat de cîrnăţăraia asta. Şi stai şi te enervezi că nişte idioţi se bagă pe linia de tramvai şi înjuri pe nişte şmecheri ce-ţi taie calea şi înjuri şi orele serii de pe Radioactualităţi, bă, dar chiar ăştia nu au văzut că a apărut pe lume Europa FM? Şi, deodată, cascadă de lumini, tată, artificii, un jipanman iese din maşina lui şi se repede spre o Dacie de amărît. Jipanman-ul îi trage un pumn daciometrului şi daciometrul îi urcă o carabă de-l zdruncină. Atunci descoperi că daciometrul e tînăr rău şi jipanmanul e un cărunt. Bă, şi încep pumnii. Dă-i, tată, dă-i. Că tot nu ştii cui să iei apărarea. Se înjură şi deschizi geamul ca să te delectezi, ca să ai un 3D perfect, adică: dumicaţii mă-sii-dumdum în ochi şi dragi-mi-s bătăile noastre româneşti. Daciometrul ţine ritmul, jipanman-ul slăbeşte, dar, întărîtat, îi arde un şut în picior. Asta nu-l descumpăneşte pe daciometru, aşa se explică cum un pumn în ochi îi zboară preabunului jipanman. Oamenii se bolesc cu toţii, nimeni nu intervine, toţi vor să vadă ca să treacă stopul. Şi judec eu că e de vină daciometrul. De ce? Din cercetarea mea, îmi dau seama că i-a tăiat calea jipanului, pur şi simplu. Aşa stătea puturoasa aia de Dacie... era ruginită ca o babă fără voinţă în ea. Dar cum să vă spun, parcă ăia doi au simţit. Pe un galben simţit cu ceafa de daciometru şi cu ochiul belit de pumn de către jipanman, daciometrul îl umple de flegmă pe jipanman. Un scuipat mic porneşte spre daciometru. Jipanman-ul pierduse. Scuipatul lui nu putea relansa istoria. Istoria se scrisese. Dacia a fugit ruptă la oase pe primul loc şi a prins verde plin. Jipanul a trecut pe un nou galben. Neputincios.

Episodul 2

FTL în faţă la Poşta Puişor

Doamnelor şi domnilor, onoraţi prostovani ce citiţi frecţiile rutiere de faţă, uite, asta vă merită atenţia: era verde de pietoni la Poşta Puişor. Şi faci dreapta să te bagi pe străduţele din spatele Puişorului şi trec o babă şi un tip, gen zidar. B 35 FTL trece razant pe lîngă picioarele pietonului. Bă, pietonul avea dreptate din toate punctele de vedere şi, firesc, a reacţionat. Ce crezi, şoferul din FTL vrea să iasă din maşină ca un împuţit ce era. Pietonul se grăbeşte să-i ţină uşa, să nu iasă boul pe uşă, la încăierare. Dar furia idiotului e de nestăvilit şi pietonul cedează. Îl aşteaptă în mijlocul intersecţiei şi îi arde o carabă, dar, tată, carabă. FTL reia asaltul. Şi îi trage o anemică zebristului şi zebristul sare ca ars din nou şi iar îi trage lui FTL una în colţi. Marele şofer al penei mele de cauciuc se mai dezmeticeşte şi parcă ar da în retragere. Bine, şoferii l-au salvat, că s-au plictisit de privit. Boul degeaba avea maşină, o lua pe coajă.

Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU

ceaslov story

De la liubov la hamor...

Şi a venit rîndul amorului.....

De pe la 1780 şi pînă tîrziu către 1834, femeile s-au bucurat cu entuziasm de fiecare ocupaţie militară, mai ales cînd noi ocupanţi veneau din Vest sau din Est şi aduceau cu ei maniere, uniforme, ceaiuri, pasiuni, versuri, dansuri, muzici. Liubovul devine amor, hamor sau amoraş. Cu tenacitate şi repeziciune, acest „vrăjmaş de amorez“ se infiltrează în palatele domneşti, conacele boiereşti, prăvăliile negustoreşti, în curţile meşteşugarilor şi pe prispele ţăranilor.

Mahalagioaicele s-au grăbit primele să îmbrăţişeze arta iubirii şi să se smintească în braţele soldaţilor şi ofiţerilor ruşi, austrieci, francezi, suedezi, nemţi, chiar şi turci. Fără să stea prea mult pe gînduri, fără să reflecteze la consecinţe sau suferinţe, romăncele îşi părăsesc casele, soţii, copiii şi se perindă prin taberele militare, pe la conacele ofiţerilor, prin bordeluri şi cîrciumi, prin pivniţe şi poduri. Maria lui Chiţu Zidaru din mahalaua Popa Cosma, „în zilele nemţilor“ (1787-1792) se apucă de „fapte netrebnice“, fugind în lume, abandonîndu-şi soţul şi cele două copile. Reîntoarsă după nouă luni de aventură, Maria fuge iarăşi cu unul Mihai poştaşul „la Giurgiu, luîndu-i «soţului» şi taleri 170 şi alte lucruri ce au mai avut în casă“. Anuţa din mahalaua Podul de Pămînt nu se sfieşte să se aventureze în patimile inimii cu fiecare soldat şi fără să ţină cont de culoarea uniformei militare, speriindu-l pe Marco dulgherul şi îngrozindu-i pe vecini. La începutul „răzmeriţei“ (1787), cînd „s-au pornit ascherlii a trece pe aici prin Bucureşti, numita Anuţa au fugit la turci, fiind bărbată-său dus afară la ţară“. După trei luni de iubire, turcii părăsind Bucureştiul, Anuţa revine acasă, dar nu pentru mult timp, căci odată „viind armiia nemţească în Bucureşti au mai şăzut numita ca trei luni de zile cu bărbată-său şi încîrdoşindu-se şi cu nemţii au avut întîlnire cu dînşii în cîtă vreme au fost nemţii aici“. Iar „la ridicarea nemţilor, vînzîndu-i tot din casă, au fugit cu dînşii“. Floarea, Lina, Marghioala, Zamfira sau Trandafira se lasă cucerite de noua pasiune: iubirea. Pînă la 1834, se tot reaminteşte că muierea cutărui mahalagiu „au fugit cu muscalii încă din răzmeriţa trecută“ sau că o alta „s-au încîrdoşit cu turcii“ sau „în zilele nemţilor, apucîndu-se ia de fapte netrebnice încă au şi fugit cu nemţii“.

Boieroaicele nu se lasă mai prejos şi cochetează de pe divanuri cu armata de ocupaţie, stîrnind gelozia soţilor sau ajutîndu-i, cu farmecele lor, să mai ţeasă o intrigă, să mai obţină o dregătorie sau o poziţie politică. Ocupaţia rusă din 1806-1812 este cunoscută prin rivalitatea boierilor români care încearcă să cîştige bunăvoinţa puterii ruseşti, folosindu-se de graţiile femeilor şi exploatînd slăbiciunea bătrînilor generali. Amoruri celebre influenţează deciziile şi viaţa politică. Marele boier Constantin Filipescu îşi aruncă în joc propria fiică pe care o oferă generalului Miloradovici. Căzut cu totul în patima amorului, generalul lasă întreaga administraţie în mîinile tatălui, interesat aşadar „să întreţină această pasiune“. La scurtă vreme, generalul Miloradovici cedează locul unui alt bătrîn general, Kutuzov, care preia odată cu funcţia şi obiceiurile, iar prima grijă, cînd ajunge la Bucureşti, este să-şi găsească o amantă. Nici nu îi este prea greu, căci rivalul boierului Filipescu, Constantin Varlaam, i-o prezintă pe nepoata sa, Lucsandra Bărcănescu, soţia logofătului Nicolae Guliano. Bătrînul de 70 de ani îşi poartă „Dulcineea“ de 14 ani la toate seratele, balurile, jocurile de cărţi şi, mai ales, o lasă să se amestece în viaţa politică.

În timpul ocupaţiei ruse din 1828-1834, lucrurile se reproduc, iar amorul face din nou parte din construcţia politică a Valahiei. Catinca Ghica, soţia lui Mihalache Ghica şi cumnata domnului Alexandru vodă Ghica, „s-a amorezat“ mai întîi de generalul Kiseleff pentru a trece apoi în braţele baronului Uxküll, căpitan de husari în armata rusă şi căsătorit cu Anica Văcărescu. Baronul Rückman, numit consul la Bucureşti, hotărît să impună politica Rusiei, devine în scurtă vreme din „leu neîmpăcat“, „miel“, datorită farmecelor exercitate de Mimica Bălăceanu, soţia lui Constantin Glogoveanu. „Diplomaţia cea naivă, dar energică a românilor“ – după cum o califică colonelul Lăcusteanu – se aplică şi asupra consulului Titov, iar artileria grea, formată din „adjutanţi şi curtezani“, este asmuţită asupra doamnei Titov „cu scop de a se amoreza de vreunul“. Speriat, „bietul Titov“ cere să plece oriunde, dar nu în Valahia unde ar risca să-şi piardă nevasta.

Iubirea şi politica au făcut întotdeauna casă bună, la 1800, ca şi în 2005, iar adevăratele jocuri s-au ţesut mai degrabă în pat decît la masa tratativelor.

P.S. Am aflat, din presă, că mă număr printre premianţii Uniunii Scriitorilor din România. Cartea mea, *În şalvari şi cu işlic*, a primit premiul pentru debut. Mulţumesc juriului atît pentru nominalizare, cît şi pentru premiul oferit. M-aş fi bucurat tare mult să particip la festivitatea decernării acestor premii şi ar fi fost o onoare să adresez mulţumirile mele de la tribuna acestei instituţii, dar din păcate invitaţia s-a rătăcit undeva între Uniunea Scriitorilor şi Calea 13 Septembrie (acolo unde locuiesc), asta în cazul în care ea a fost vreodată scrisă şi trimisă.

libertatea de impresie

Hai să ne sufocăm!

În numărul trecut, Cristian Ghinea a descris nemulţumirile pietonilor şi ale bicicliştilor faţă de şoferi şi discriminările care se încearcă împotriva primelor două categorii. Perfect de acord, despre aventura de a merge pe bicicletă, prin centrul Bucureştiului, am scris şi eu. Dar ca unul care am şi maşină, aş adăuga că şi şofatul a devenit o aventură prin Bucureşti, aproape la orice oră din zi şi din noapte. Nu mai există străduţă, cît de mică, să nu fie circulată întruna de automobile. Dacă numărul gropilor e mai mic, în schimb oraşul s-a umplut de semafoare necorelate, dintre care unele sînt perfect inutile. În loc să regleze circulaţia, o împiedică. S-ar putea chiar ca pentru unele dintre amplasările astea tîmpite să existe motive serioase, şi anume interesele unor firme. Fostul primar al Bacăului, Dumitru Sechelariu, a fost acuzat că ar fi favorizat firma unui apropiat să „comită“ exces de stopuri în oraş. E posibil să fi existat şi prin Bucureşti astfel de procedee. Altfel, unele stopuri, ca acela de pe Titulescu, de exemplu, n-ar putea fi explicate decît prin simplă prostie. Or, la noi prostia e de obicei sofisticată, şi pe bani. În sfîrşit, că tot am pomenit de Bacău, circulaţia de prin provincie pare-se că e totuşi departe de grozăvia din Bucureşti. Se vede şi după maşinile cu număr de provincie care rătăcesc prin Capitală. Şoferii lor par total depăşiţi de ce li se întîmplă, pierduţi într-un haos automobilistic fără sfîrşit. Parcă nu le vine a crede pe unde poate încăpea un automobil şi că trebuie să se asigure de două ori chiar şi la cele mai mici intersecţii. De fapt, cred că reflexele lor sînt mult mai normale decît smucelile noastre de şoferi bucureşteni. Primăria vorbeşte despre investiţii uriaşe în următorii ani, despre parcări şi pasaje „sub şi supraterane“ (ar fi nevoie de vreo 6 miliarde de euro). Pînă acum însă, în 15 ani, nu s-a făcut nimic. Şi asta era treaba Primăriei. Nimeni n-a dat semne că ar fi luat serios în calcul creşterea numărului de maşini, iar situaţia din oraş seamănă deja cu un fel de pat pe tabla de şah. Majoritatea maşinilor nu merg pe străzi, ci stau cu motorul pornit, una în spatele celeilalte. De la 7 dimineaţa, pînă la 9 seara. Spre folosul FM-urilor, a căror ascultare e singura activitate posibilă. Nici măcar înjuratul nu mai e cum era. Una din soluţiile *normale* ar fi mărirea numărului de autobuze şi tramvaie care să circule fără reproş. Aşa se întîmplă în marile capitale, în Europa cel puţin. În condiţiile unui transport în comun civilizat, oamenii preferă să renunţe la maşină în oraş, scăpînd şi de veşnica problemă a parcării. În autobuz sau metrou mai poţi şi citi. Numai că la noi s-ar putea să nu funcţioneze nici această soluţie. Pentru că maşina, cum ştim, are încă în ochii multora valoare de prestigiu, nu este văzută ca o simplă necesitate. „Cum adică, să ne întoarcem iar la mersul cu autobuzul?“, ar spune mulţi din cei coborîţi recent din blocurile cenuşii direct în automobilele lor strălucitoare. „Să mirosim transpiraţia altora, să riscăm să ne bage cineva mîna în buzunar sau în poşetă?“ Pînă la urmă, fiecare cu dreptatea lui, dar dacă mai continuăm aşa, riscăm să rămînem doar cu dreptatea, sufocaţi cu toţii de gazele de eşapament.

Andrei MANOLESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

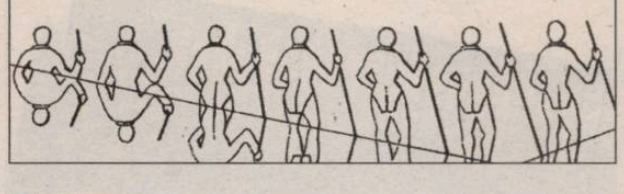

Moscova nu crede în lacrimi

Nu mi-am terminat seria de case, dar, pentru că am depăşit jumătatea şi se pregăteşte, oricum, partea mai *hard* şi mai actuală, am decis să fac o pauză. Mai ales că mi s-a întîmplat un lucru destul de incredibil: am găsit, în locul de unde închiriem filme de obicei *(Music Box)*, un film care a marcat o epocă: *Moscova nu crede în lacrimi*, în regia lui Vladimir Menshov, cu Vera Alentova şi Alexei Batalov. Cîţi am prins vremurile de atunci ne aducem aminte că filmul respectiv, prin anii '80, a fost un *boom* de casă.

Nu valoarea artistică a producţiei, care – pare-mi-se – a şi luat Oscarul pentru cel mai bun film străin, este, aici, obiect de interes. Ci semnele unei lumi pe care am trăit-o, parţial, şi care a dispărut, cel puţin în manifestările ei exterioare. Filmul începe în Moscova anului 1958, la „Căminul pentru muncitori“. De fapt – „pentru muncitoare“, căci cele trei eroine ale filmului, toate fete ale muncii, într-un asemenea stabiliment locuiesc. Realismul-socialist sau – să zicem – faţa lui mai tîrzie şi mai umană capătă, după atîta timp, nuanţe romantice şi, evident, nostalgice. Ca şi în cazul filmelor româneşti ca, de pildă, *Liceenii* (a fost primul care mi-a venit în minte pentru că şi acolo erau nişte scene la cămin) sau *Declaraţie de dragoste* care, în perioada respectivă, ni se păreau stupide, timpul neutralizează prejudecăţile epocii, ba chiar le idealizează.

La modul concret: dacă în copilăria mea (e drept, cu mult mai tîrzie), rochiile înflorate, pe talie, capoatele, părul permanent sau vitrinele erau considerate, în cercurile *trendy*, de prost-gust şi *low-class* (deşi pe atunci, teoretic, nu existau clase sociale), în *Moscova nu crede în lacrimi*, privite din alt timp, mi s-au părut înduioşătoare. Brusc, le-am simţit în legătură cu copilăria mea şi le-am pus asociat cu rochiile, oarecum asemănătoare, ale bunicii (care, de fapt, erau din alt film şi se încadrau mai curînd în direcţia *middle-class)*, cu permanentul mamei prietenei mele celei mai bune, soţie de prim-secretar şi tehniciană la Întreprinderea „Jilava“; precum şi, mai ales, cu vitrinele înţesate de bibelouri din sufrageriile colegilor mei de clasă, pe care eu nu le-am avut şi am suferit pentru asta.

Desigur, toate acestea sînt amintiri mult mai tîrzii, prin anii '70, cînd deja lucrurile erau mai amestecate şi curentul mai frust al modei, de care vorbeam, se mai dusese. Rămîne totuşi un ce comun al epocilor comuniste, care se poate traduce în diverse elemente de viaţă cotidiană: le-am apreciat, probabil, cu atît mai mult în *Moscova nu crede în lacrimi*, pentru că în realitatea românească a multor posibilităţi din anii '70-'80 le-am trăit atenuate. S-o luăm pe rînd: nu am trăit viaţa de cămin şi, deşi prietenii mei care trăiau acolo mă informau despre adevărata faţă, crudă, a lucrurilor, pentru mine, viaţa în acest tip de colectivitate părea idilică, o chintesenţă a socializării şi împărtăşirii, pe care eu le ratasem. De aceea, scenele în care Katia şi prietenele ei împart telefonul, băile de pe culoare şi camera cu trei paturi, în capoate înflorate, şosete albe şi mărturisindu-şi vieţile personale, mi s-au părut înduioşătoare.

De asemenea, respectul protagonistelor pentru intelectuali şi viaţa intelectuală (sau măcar pentru aparenţele ei), într-o perioadă, probabil, în care respectiva „pătură socială“ (aşa o învăţam la istorie) beneficia de o imagine tot mai bună, este înduioşător. Cele mai „tari“ scene din film sînt cele în care – după părerea mea – Liudmila, prietena snoabă a Katiei, de fapt muncitoare la o fabrică de pîine, se travesteşte în studentă (bluze primenite, fuste mai sobre şi inevitabila mapă) şi merge să agaţe intelectuali la bibliotecă. Impostura se pedepseşte, în final prietena Katiei fiind sancţionată printr-o căsnicie nefericită, în timp ce eroina însăşi, respectînd toate standardele morale şi intelectuale, „se realizează“, atît profesional, cît şi sentimental. Indiferent de clişee, de care nici o epocă nu poate scăpa, filmul ne oferă o viziune – să-i zicem romantic-intelectual-socialistă – care, o spun cu înduioşare, rezistă.

Teodor BACONSKY

turn înclinat

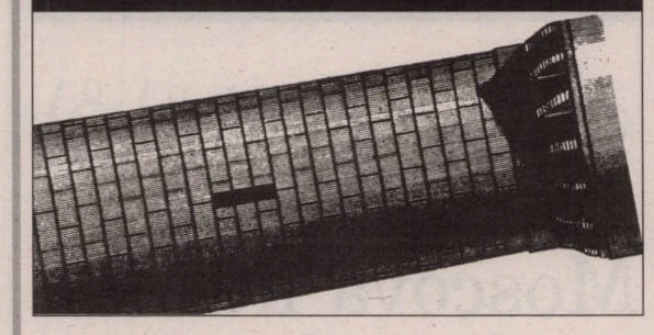

Ofuri

Mă doare inima cînd văd imaginea BOR în presa românească. Scandaluri cu pseudo-monahi sadici, trecuţi de pragul crimei. Fotografii cu hidoase „hoteluri“ unde prostul gust se îmbină armonios cu nerușinarea de a folosi evanghelicul „ban al văduvei“ pentru scopuri francamente lucrative. Numeroase cazuri de simonie măsoară (smintitor) iubirea de arginţi „de la vlădică la opincă“: se vînd parohii, posturi în cancelarii sau titluri doctorale. Exemple de penibilă politizare, bazate pe osanale, peşcheşuri, aranjamente de sprijin electoral şi găzduiri sardanapalice. Nici pînă azi nu s-au clarificat „participările“ confesionale din pompos-numita Bancă Internaţională a Religiilor care a dispărut de pe radare dimpreună cu amplul său cortegiu de operaţiuni dubioase. Cutare ierarh e persiflat pe teme „pidosnice“, iar împricinatul tace mîlc, arătîndu-şi nesfîrşita smerenie... Altuia i se numără copiii sau măcar apucăturile excesiv de virile. Avem cazuri de oameni care acaparează funcţii, căutînd cu forţa un prestigiu pe care simpla posesiune a harului nu li-l poate, după ei, garanta. Periodic sînt scoase din dulapul memoriei colective diferite schelete din vremea comunismului, cînd X făcea, pe cînd Y desfăcea... Nici dinspre CNSAS n-au lipsit dezvăluirile cu jumătate de gură, şoaptele infamante ori acuzaţiile „prelinse“, terifiant, pe hîrtia de ziar. Pe scurt, numai rele.

Tabăra pioasă îmi va aminti că presa culege numai seminţele de scandal, pe care le seamănă furtunos, pînă cînd clocotesc de veninul excepţiei uşor generalizabile. Acelaşi lucru se poate spune şi despre alte tagme stimabile, precum aceea a medicilor, care pătimesc similar, săracii, de pe urma supramediatizării unor derapaje izolate. Sînt de acord că presa, căutătoare de audienţă, preferă să expună nu atît piscurile duhovniceşti sau reuşitele laborioase, cît defecţiunile savuroase, anomaliile de bîlci, stările conflictuale şi prăbuşirile în derizoriu. Dar nici faptele pe care le-am inventariat nu pot fi şterse cu buretele indulgenţei. Ele există, se acumulează, generează clişee greu demontabile şi repulsii cu efect laicizant. Cine are dreptate?

Cred o dată mai mult că adevărul trebuie căutat undeva la mijlocul distanţei dintre angelism şi demonizare. Biserica (dacă prin ea înţelegem, reducţionist, corpul sinodal) a progresat pe partea de comunicare şi relaţii publice, dar nu atît cît să poată preveni, printr-o informare timpurie, răstălmăcirile din media. Luaţi de pildă ultimul „caz“ clamoros: bătălia pentru succesiunea lui Antonie Plămădeală. În loc să umple un gol adîncit prin îndelungata maladie a defunctului, BOR a reuşit să facă iarăşi „pagina 1“ a cotidienelor, inspirînd ştiri & comentarii despre divizarea Mitropoliei Ardealului, despre manerele „bizantine“ petrecute în culise şi despre mutările de şahist pe care pretendenţii la tronul patriarhal le vor fi provocat spre a se apropia (prin promovarea celui mai slab candidat) de obsedantul lor obiectiv. Ce i-ar fi costat pe actorii acestei noi psihodrame bisericeşti să comunice din vreme cu presa, pentru a-şi explica în detaliu mizele, intenţiile şi propunerile, fie acestea cuminţi sau neobişnuite? Contratimpul a iscat iarăşi neînţelegeri, iar opinia publică a rămas cu impresia că asistă la o gherilă ecleziastică lipsită de orice bun-simţ.

E drept şi altceva: nu avem jurnalişti specializaţi în chestiuni religioase decît dacă-i numărăm pe degetele unei singure mîini. Şi nici măcar puţinii „chemaţi“ nu sînt întotdeauna imparţiali: unii atacă Biserica majoritară pe o agendă heterodoxă, în timp ce alţii se documentează precar, bazîndu-se pe „acumulări“ de mult anacronice.

În faţa restului (format din sutele de ageamii care-şi dau cu părerea), nu poţi decît dispera cînd îi observi bîlbîiala terminologică, aproximaţiile doctrinare şi tonul peremptoriu pe care numai ignoranţa desăvîrşită îl poate modula.

Multe ne mai iartă Dumnezeu!

TVR caută filmele de televiziune ale timpului nostru

Televiziunea Română lansează un concurs de proiecte ce marchează începutul procesului de susţinere a producţiei de film de televiziune. Proiectele desemnate cîştigătoare au şansa de a intra în planul de producţie şi de a fi difuzate ulterior pe canalele TVR.

Concursul este deschis profesioniştilor independenţi, companiilor de producţie de film, studenţilor, dar şi angajaţilor proprii, capabili să propună sinopsisuri sau scenarii originale care să reflecte viaţa de zi cu zi a românilor şi în special a tinerilor şi care să acopere totodată o cît mai largă audienţă.

Următorul termen pentru depunerea proiectelor este 11 iunie 2006.

Concursul organizat de TVR este deschis următoarelor genuri: film artistic (durată între 52 şi 90 de minute), serial (între 3 şi 13 episoade), soap-opera (serial melodramatic cu difuzare zilnică – aproximativ 52 de episoade) şi sitcom (serial de comedie – o primă serie de 13 episoade).

Persoanele sau companiile interesate pot concura depunînd la Registratura Televiziunii Române un sinopsis de maximum 3 pagini şi/sau un scenariu, în 5 exemplare în plic închis, şi o biografie personală sau a companiei, în cazul în care reprezintă o firmă de producţie de film, toate în limba română.

Termenul limită pentru depunerea dosarelor este 2 decembrie 2005. Acestea vor fi depuse la Registratura Televiziunii Române sau trimise la adresa de e-mail concursproiecte@tvr.ro .

Regulamentul de concurs şi alte informaţii legate de condiţiile de participare se găsesc pe site-ul TVR, la adresa www.tvr.ro, pe teletext sau se pot obţine la adresa de email office@tvr.ro sau la Departamentul de Comunicare şi Reprezentare, la telefon 021-319.90.08.

radio delta rfi 93.5fm

Tranzit

mari oraşe şi sute de evenimente
asculţi şi înveţi să le priveşti cu alţi ochi

de luni până joi de la 13:15
cu Mihai Dinu

iaşi 97.9fm craiova 94fm cluj 91.7fm

DEUTSCHE WELLE

Un radio din inima Europei!

88,5 FM – BUCUREŞTI

Programul DW în limba română:
13:00 -15:00 - Miezul zilei în actualitate (zilnic)
Ştiri la 10:00, 12:00, 16:00 (luni – vineri)
Ştiri în germană şi engleză – zilnic din oră-n oră!
Şi muzică bună – pop, clasic, jazz!

Deutsche Welle
53113 Bonn/Germany
www.dw-world.de

DW

Studentul Anului Editia a V-a

Economie Jurnalism Arhitectura

Premiem studentul care demonstreaza ca este implicat in societate, multilateral dezvoltat si inovativ. Oferim bonus pentru curajul sau, perseverenta sa si simtul umorului.

Premiu 1000 EURO/sectiune si premii in carti

Deadline de aplicare: 20 noiembrie

www.studentulanului.com

STUDENTUL ANULUI
economie
arhitectura
jurnalism

Parteneri principali
SIVECO ROMANIA SA · CARPATCEMENT HEIDELBERGCEMENT Group · Bancpost · libraria noi

Parteneri media
DILEMA VECHE · COMUNICATE DE PRESA · TVR · 9AM · WALL-STREET · eJOBS · PONT WEB

Un proiect Voluntari pentru Idei si Proiecte VIP

H

LANSĂRI HUMANITAS LA GAUDEAMUS

STEJĂREL OLARU
GEORG HERBSTRITT
Stasi şi Securitatea

VINERI, 25 noiembrie, ora 16.30 la standul HUMANITAS

Autorii acestei cărţi abordează mai multe aspecte ale colaborării dintre Securitate şi Stasi, colaborare care a debutat în perioada anilor '50, când majoritatea acţiunilor au vizat anihilarea sau răpirea românilor aflaţi în exil, care criticau în mod activ regimul comunist de la Bucureşti.

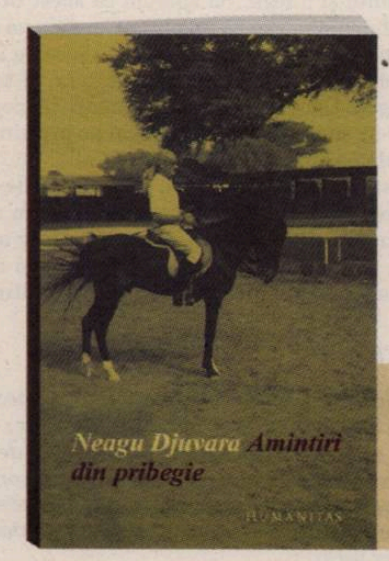

SÂMBĂTĂ, 26 noiembrie, ora 15.00 la standul HUMANITAS

NEAGU DJUVARA
Amintiri din pribegie

Despre această carte, NEAGU DJUVARA spune: Nu sunt «Memorii» construite, chibzuite, cizelate, logic organizate, ci doar amintiri răzlețe, impresii fugare, mărturii și mărturisiri."

SÂMBĂTĂ, 26 noiembrie, ora 13.30 la standul HUMANITAS

IOANA PÂRVULESCU
În intimitatea secolului 19

Citind cartea IOANEI PÂRVULESCU, veți avea senzația că trăiți acolo, în Bucureștiul în care lumina electrică e o noutate, telefonul tocmai s-a inventat, iar în Cișmigiu doamne în rochii lungi și bărbați cu pălărie tare patinează pe lacul înghețat.

www.humanitas.ro • www.librariilehumanitas.ro • www.humanitasrights.ro • http://autori.humanitas.ro

Ideea de a o invita pe doamna ***Monica Macovei*** *la un dialog a fost acceptată de membrii redacţiei în unanimitate (nu ni se întîmplă prea des – de-aia sîntem dilematici), predominînd probabil senzaţia că actualul ministru al Justiţiei aparţine mai curînd spiritului revistei noastre decît Guvernului. Nu ne-am aşteptat la cine ştie ce revelaţii, indiscreţii, revolte înăbuşite. Am vrut o conversaţie detensionată, pe acele probleme care introduc cele mai ireductibile dezbateri în viaţa publică românească. Şi am obţinut, în plus faţă de ce ne-am dorit, contactul cu un om cald, plăcut cînd tace, precis cînd vorbeşte, fermecător cînd zîmbeşte. Am avut pe parcursul discuţiei, din cînd în cînd, imaginea noroiului din care va trebui să apară floarea gingaşă a dreptăţii. Important e că actualul ministru reuşeşte să rămînă curat în timp ce răscoleşte noroiul.*

Justiţia e pentru oameni, nu pentru dosare

Magdalena Boiangiu: *În ultimul timp aţi apărut destul de des în emisiuni televizate, împreună cu alţi factori de decizie din justiţia independentă. Păreau ostili. Aveţi şi oameni pe care vă puteţi baza?*

Da, îi simt pe cei ostili, dar senzaţia nu trece dincolo de mine, rămîne înlăuntrul meu. Cei pe care mă pot baza nu sîntem în număr foarte mare, sîntem un grup de 20-30 de persoane, şi e bine, e un grup cu care lucrez zilnic. În minister sînt 350 de persoane. Pentru ceilalţi încerc să ţin în mînă tot ceea ce fac şi să urmăresc să respecte termenele... asta e o problemă. Cer să se facă ceva pînă vineri, dar vineri nu se întîmplă nimic... sînt mereu cu lista la mine.

Andrei Pleşu: *Cele 20-30 de persoane sînt aduse de dvs.?*

Cei mai mulţi, da, dar nu toţi. Sînt şi cei găsiţi acolo sau convertiţi. Deşi sînt de ani de zile acolo, au spus că atunci cînd plec eu, pleacă odată cu mine. Părăsesc administraţia.

Magdalena Boiangiu: *Dar nu funcţionează reflexul obişnuit? Cînd vine un şef nou, funcţionarii spun „hai să facem cum zice el, să ne iubească, să ne dea bani, să ne dea posturi...“ E un reflex oportunist care încă funcţionează.*

Doctoriţele din penitenciare

Da, dar nu sînt capabili să-i facă faţă, nu au capacitatea să se modifice. Fie şi ipocrit. Pentru că, ani de zile, nu au făcut nimic şi ceea ce au făcut era prost, atîta au putut şi atît i-a dus capul şi atît li s-a cerut. Să vă dau un exemplu: există un corp de inspecţie pentru penitenciare, alcătuit din executori judecătoreşti şi notari. Ei nu prea înţeleg ce li se cere. Mi-am dat seama că, oricît le-aş spune că vreau altceva, ei tot nu înţeleg. Trimitem 2-3 inspectori ai ministerului, deci pe bani publici, într-un penitenciar, şi constatarea lor de acolo, pe multe pagini, este că deţinutul X se bărbiereşte şi face duş înainte de a merge la cabinetul medical, unde stă între 18,15 şi 19,35, şi că se duce prea des la cabinetul medical, şi că doctoriţa – este o doctoriţă!!! – îl cheamă prea des pe deţinutul X la cabinet... cinci pagini despre această poveste, şi în final se recomandă ca ea să fie mutată în alt penitenciar, şi el, la fel. Nu asta ne interesează, ci cu totul altceva... dar ei nu înţeleg.

Cristian Ghinea: *Cei 20-30 de oameni de unde i-aţi adus? Unde i-aţi găsit?*

O parte din sectorul privat, cum e Laura Ştefan, care are 29 de ani şi este directoarea Direcţiei de Relaţii cu Ministerul Public, direcţie care elaborează strategiile anticorupţie, şi care ţine în mînă toate instituţiile implicate în lupta anticorupţie. Noi nu facem dosare. Dar sînt multe instituţii implicate în prevenirea şi combaterea corupţiei şi cineva trebuie să vorbească cu ele, să le aducă la o masă şi să lucreze împreună. Să le certe, să le dea termene, să le întrebe ce au făcut... Asta face Laura, la 29 de ani ai ei, şi face foarte bine. Mai sînt cîţiva veniţi din afară, în rest, de acolo. Lucrez cu organizaţii neguvernamentale, cu Transparency International, destul de mult, pe care le rog să ne ajute în redactarea proiectelor de legi. Am adus procurori şi judecători detaşaţi care lucrează în minister pe proiecte de legi, ceea ce nu s-a mai întîmplat pînă acum. Înainte, lucrau cei de la Direcţia de Elaborare Acte normative – funcţionari. Numărul e mic, iar eu lucrez efectiv, adică scriu singură şi tot ce e pe Integrare, adică zilnic raportări, mail-uri, corespondenţă, ţin să treacă totul pe la mine pentru că este foarte important.

Marius Chivu: *Aţi urmărit în urmă cu cîţiva ani serialul* Caracatiţa?

Da.

Iaromira Popovici: *Primiţi ameninţări?*

Nu, nu primesc. Cred că există multă lume care nu moare de dragul meu, dar n-am primit şi n-am simţit ameninţări fizice, dacă la asta vă referiţi. Mi-a trecut aşa ceva azi prin minte, în momentul cînd am terminat ultima întîlnire cu entităţile care raportează prespălarea banilor. Toată lumea trebuie să raporteze tranzacţiile mai mari de 10.000 de euro, ca să le poţi urmări apoi, să vezi dacă spală bani şi care au fost tranzacţiile suspecte. Şi pentru că în decembrie avem o misiune de monitorizare de o săptămînă, pe tema spălării de bani, am început să o pregătesc. Am adus la masă instituţiile publice – Finanţe, Garda Financiară, Oficiul pentru Prevenirea Spălării Banilor, Parchet – să ne pregătim. Şi entităţile raportoare, adică cei din domeniul privat – băncile – trebuie să raporteze. Cazinourile raportează de cîteva luni, de cînd au fost controale. Dar înainte nu raportau niciodată, deşi legea există de o vreme. Se raportează doar cîteva tranzacţii, iar din astea, nici una posibil suspectă. Se susţine că în România nu se spală bani prin cazinouri şi nu se face nici o tranzacţie suspectă. Eu nu cred şi este ridicol să crezi că altcineva o să creadă... Şi văzînd că nu pot să-i conving cu argumente să raporteze adevărul, deşi îi obligă legea, am zis – dacă nu raportaţi, ies pe TVR1 la 8 seara şi am să arăt cu degetul la cazinourile care nu raportează... Pe urmă de-abia, m-am gîndit că mă ating cu inconştienţă de interese financiare foarte mari şi poate că...

Cristian Ghinea: *Şi care a fost reacţia lor la ameninţarea cu televiziunea?*

„Noi am venit aici cu inima deschisă şi curată, şi cu bunăcredinţă... şi să ştiţi că o să luăm toate măsurile şi o să raportăm!“

Memoriile anonime

Magdalena Boiangiu: *Nu vi se ţine discursul atît de des auzit în România: „ce te agiţi, cucoană, nu se poate schimba nimic, aşa e omul, aşa e românul“?*

Nu-l aud foarte des şi asta pentru că drumurile şi întîlnirile mele sînt foarte limitate. În minister poate mulţi gîndesc aşa, dar nu-mi spune nimeni asta. Cei 20-30 de care pomeneam înainte, împreună cu mine avem gradul de nebunie, de curaj să credem că prin agitaţia noastră putem schimba ceva în limitele puterii, putere care este foarte limitată, dacă vă referiţi la Justiţie. Eu nu am cum să îndrept soluţiile date de tribunale, dacă treaba nu merge bine. Primesc sute de mii de memorii, nu am cum să le rezolv, nu am cum interveni în soluţiile instanţelor sau ale parchetelor. Şi primesc multe memorii, cele mai multe nesemnate sau, cel mult, semnate „un grup de procurori sau judecători din oraşul X“, care povestesc ce porcării se întîmplă în instanţa respectivă, ce face şeful, încrengăturile, aranjamentele... Sigur, poate că vin din altă parte, nu din sistem, dar faţă de detaliile oferite, chiar vin din sistem, e clar asta. E dureros pentru sistem că îi scrii ministrului Justiţiei şi îţi este frică să-ţi dai numele. Înseamnă că ştii că nici ministrul nu te poate proteja.

Cristian Ghinea: *Cum semnează? „Un grup de procurori patrioţi!“?*

Nu. „Un grup de procurori din oraşul X.“ Nu spun oraşul, pentru că procurorul-şef de acolo o să-şi ia oamenii la rost.

Cristian Ghinea: *Pe vremuri, APADOR-CH critica acel Corp de judecători-inspectori care erau trimişi de minister să verifice diverse soluţii, considerînd că sînt un fel de instrument de presiune pe judecători. Vă pare rău că nu mai există „dulăii“ ministerului pe care să îi puteţi asmuţi pe diverşi oameni care nu vor să schimbe sistemul?*

Regulile sînt bune, realitatea e proastă

Ei au fost desfiinţaţi prin legile care au intrat în vigoare în toamna lui 2004, iar acum am avansat şi mai mult pe această cale. Am desfiinţat şi procurorii-judecători-inspectori de la nivelul instanţelor, care nu erau la minister, erau la nivelul instanţelor. Sigur că treaba nu merge bine, dar am stabilit ca această competenţă de cercetare să fie atribuită Consiliului Superior al Magistraturii. Adică principiul e bun, regula e bună. Dar, avînd în vedere cum e Consiliul, treaba nu merge foarte bine. Nu cred că trebuie să adoptăm reguli în funcţie de realitatea proastă de azi şi această realitatea să determine schimbarea principiului şi a legii. Să sperăm că acest Consiliu treptat-treptat va funcţiona sau că un viitor Consiliu va merge bine. De multe ori mi se pune întrebarea asta – de ce nu foloseşti fostul SIPA împotriva magistraţilor sau a altora, şi te limitezi la cît îţi spune legea. Dacă aş avea în continuare inspectori în subordonare, nu i-aş şantaja pe judecători şi pe procurori, ci aş declanşa controale pe bune. Trebuie să ne gîndim tot timpul că eu o să plec şi o să vină altcineva şi ca atare puterile ministrului trebuie să rămînă limitate pentru totdeauna. Am momente în care mi-aş dori mai multă putere, dar mă gîndesc tot timpul că vine altcineva după mine şi îi las puterea asta şi mai bine nu i-o las. Mai bine nu o am nici eu, decît să o las altuia.

Şi la concursuri se fac porcării

Andrei Pleşu: *Mă gîndesc la cele trei trepte necesare: 1) reforma legistativă, adică legi bune şi adecvate; 2) reforma instituţională, structuri instituţionale; 3) reforma de cadre. Este aceasta posibil, îi poţi schimba pe oameni? Aici e vorba fie de cei vechi care au reflexele, deprinderile şi inerţiile pe care le ştim, fie unii noi, dintre care cîţiva sînt buni, remarcabili, dar alţii au ca model tot pe ăia vechi.*

Trebuie să le facem pe toate. Legile le-am schimbat, e bine. Cum spune şi Raportul european, instituţiile în justiţie sînt în regulă. Problema este cine le populează. Am impus prin lege concursul, o modalitate obiectivă de selecţie. Aud că se întîmplă porcării la concursuri, primesc tot felul de sesizări, de informaţii. Nu a existat o politică de resurse umane în justiţie, nu avem nişte criterii aplicabile: să ştim pe cine aducem să fie judecător şi procuror. Cu excepţia faptului că cei tineri trec prin masterat, cei doi ani de facultate de Drept şi de practică ar mai putea fi un filtru, dar în rest – nimic. Ar trebui să veniţi la interviurile organizate de plenul Consiliului magistraturii... să vedeţi cum are loc un interviu pentru o promovare, cum are loc un interviu ca să ajungi judecător la Înalta Curte. Cînd am zis să aşteptăm pînă elaborăm criterii de selecţie, să se amîne concursul pentru că nu are rost să fie intervievaţi azi 50 de oameni, fără criterii, ei nu au vrut să amîne. Plus că cei din CSM nu au învăţat tehnica interviului de angajare şi, ca atare, nici nu ştiu să ia un interviu. Nu se face oricum, trebuie să te pregăteşti pentru un interviu. Şi olandezii fac interviuri ca să-i angajeze pe judecători şi, deşi sînt cam aceleaşi comisii în fiecare an, cei care intervievează sînt pregătiţi, la rîndul lor, intensiv, timp de două zile. La noi, se pun întrebări de genul – care sînt competenţele secţiei civile de la Înalta Curte. Păi, asta scrie în lege... Ăsta nu este un interviu, nu spune nimic despre candidat.

Andrei Pleşu: *E bună acum Şcoala noastră de Drept, avem mari profesori de Drept, o tradiţie? Tinerii care intră acum la Drept intră într-o şcoală aşezată?*

Sînt cîţiva profesori, pe care i-am avut şi eu şi nu aş vrea să-i mai văd. Au venit mulţi alţii, tineri, buni. Cred că şcolii îi lipseşte acea parte care formează atitudinile şi psihologia judecătorului, a procurorului sau a avocatului. Şcoala te învaţă drept civil, procedură civilă şi penală şi materiile aferente. Într-o măsură mai mică îţi dă îndemînările. Am putea discuta dacă la intrare ar trebui să existe o verificare, un test psihologic. Deşi nu se poate şti de la început: cineva vrea să facă Facultatea de Drept şi, în cele din urmă, nu va profesa, dar nu are dreptul nimeni să-l oprească să facă Dreptul. Ar fi totuşi necesare nişte teste psihologice, dar şi alte teste, deoarece poţi fi un bun procuror sau avocat, dar să nu fii potrivit să fii judecător.

Fetele cu măsuri perfecte

Alex. Leo Şerban: *Eu ştiu foarte multe fete cu măsuri perfecte care sînt studente la Drept. Ce le atrage spre Drept, unde se duc fetele astea? Dreptul este „noul ASE“?*

Nu vă pot răspunde la întrebarea asta. După '90 s-a creat o piaţă destul de mare în domeniul privat, unde este nevoie de cunoştinţe juridice. Cred că visul acestor persoane este să ajungă avocat la o mare casă de avocatură, unde se cîştigă foarte bine.

Alex. Leo Şerban: *Unde se intră pe bază de CV sau de măsuri...*

Eu nu cred că o mare casă de avocatură are interesul să îşi aducă oameni care nu sînt foarte buni şi nu produc bani. Iar, în instanţa de judecată, banii nu sînt aduşi de o fustă scurtă. Poate că aceste persoane se duc şi în alte domenii. La casele mari de avocatură este un filtru extrem de serios, cunosc avocaţi foarte buni care nu reuşesc să intre. Nici nu vor să-i mai primească, dacă au vechime cinci ani în profesie, vor să îi formeze de la început. În România, nu s-a făcut niciodată o evaluare numerică a profesioniştilor Dreptului. De cîţi judecători, procurori, avocaţi, consilieri juridici este nevoie în următorii 5 ani, 10 ani... S-ar putea face o prognoză pe termen mediu şi lung, cîte facultăţi de Drept sînt, cu cîţi studenţi, etapizat, cînd termină. E clar că trebuie o astfel de analiză ca să spui că facultăţile trebuie să aibă atîtea locuri, iar cu restul nu au ce să facă.

Magdalena Boiangiu: *Cum de privaţii au reuşit să-şi facă*

un filtru în angajări şi sistemul de stat nu reuşeşte?

Un motiv sînt salariile. În Ministerul Justiţiei sînt mici. Sînt mai mari pentru cei care au studii juridice, pentru că sînt asimilaţi magistraţilor, dar dacă vreau să aduc un psiholog, un economist, un ziarist, un specialist în orice altceva decît Drept, salariul este foarte mic.

Absolvenţii de la Băneasa vor deveni judecători, procurori...

Andrei Pleşu: *Europa stă pe pilonul Dreptului. Marii noştri avocaţi dinainte de război erau mari oameni de cultură. Înainte de '89 era meseria securiştilor, toţi securiştii făceau Dreptul...*

Înainte de '89, potrivit legii, poliţiştii şi toţi cei care terminau Şcoala de la Băneasa puteau să mai facă la fără frecvenţă 2-3 ani şi se echivala. După '90, în loc să eliminăm total această posibilitate... li s-a uşurat viaţa. Cînd termină Academia de Poliţie sau SRI, pe diploma de la Academia de Poliţie scrie şi Facultatea de Drept, adică nici nu se mai chinuiesc să facă cei 2 ani la fără frecvenţă. Deci cei care termină la Băneasa sînt consideraţi şi absolvenţi de Drept, ceea ce este inadmisibil. Dacă vrei să devii poliţist, nici nu e nevoie să înveţi 4 ani, pentru asta, faci 3, 6 luni, depinde pe ce domeniu. Aşa, vom avea şi în continuare absolvenţi de la Băneasa, care vor deveni judecători şi procurori, şi desigur, îi avem pe cei care au făcut cei 2 ani la fără frecvenţă în trecut, şi care sînt în sistem. În sistem sînt toţi pacepiştii, ofiţerii de securitate... Acest amestec arată lipsa de respect, modul cum e privită profesia de avocat sau de judecător, considerată inferioară celei de poliţist... Ca să răspund la întrebare: nu există cultura, conştiinţa, gîndirea necesară unui filtru...

Cristian Ghinea: *Ştiu că aţi fost în Bosnia, poate ne spuneţi ce aţi făcut acolo şi unde v-a fost mai greu?*

Acum, aici!

Ori la tribunal, ori la „cremenal"...

Alex. Leo Şerban: *Avînd în vedere predecesoarea, orice aţi face, job-ul pare uşor...*

Asta dacă s-ar ţine seama doar de imaginea publică!

Alex. Leo Şerban: *Nu există o limită, oricine poate da în judecată pe oricine pentru orice?*

Este o decizie personală. Iar replica „te dau în judecată" se foloseşte în cazurile de insultă şi mai ales de calomnie. „O să te dau în judecată pentru că nu-i adevărat ce spui tu despre mine." Dă bine la public, practic nu se ştie dacă îl mai dă sau nu în judecată, dar afirmaţia arată că adversarul a minţit, „ne vedem la tribunal"... Există, de fapt, nişte prevederi legale, nu se poate da pentru orice în judecată, dar limitele sînt destul de largi. Nu cred că legea e problema, ci comportamentul. Am propus eliminarea calomniei din Codul Penal. Proiectul este acum în Comisia Juridică a Senatului. Aproape toată lumea se opune, cu excepţia UDMR-ului – cred, nimeni nu vrea eliminarea acestei infracţiuni. Au fost invitaţi şi marii profesori de Drept Penal să-şi spună părerea şi au obiectat că delictul de calomnie nu se aplică numai în cazul ziariştilor, ci se aplică tuturor. Deci, dacă Nea Ion cu Nea Vasile de peste gard s-au înjurat, să se poată duce la tribunal. Am zis că e foarte bine că nu se vor mai putea duce la tribunal, e o chestie de educaţie, să se împace. Procesele costă, se înmulţesc dosarele. Replica marilor profesori a fost: „Nu, oamenii s-ar omorî dacă nu ar putea să se ducă la tribunal".

Mircea Vasilescu: *Se vorbeşte, de cîţiva ani, de structuri mafiote. În ce măsură se poate vorbi la noi de mafie şi de crimă organizată românească şi în ce măsură un program de protecţie a martorilor poate rezolva problema, cum s-a întîmplat în Italia?*

În România crimă organizată există. Nu ştiu detalii din dosare, dar e clar că există: trafic de droguri, de fiinţe umane, spălare de bani. Există legislaţie pentru protecţia martorilor, dar, ca multe alte legi, nu se aplică în totalitate, deci oamenii nu sînt protejaţi. Adică unii sînt, alţii – nu, iar în clipa în care apar şi excepţii de la protecţie, evident că tuturor le este frică. Avem o astfel de legislaţie pentru protecţia martorilor, inclusiv cu schimbare de nume, domiciliu, şi există şi reducerea pedepselor pentru cei care dau informaţii. Este o practică folosită în toată lumea, pentru că informaţia nu poate fi obţinută decît din interiorul grupului infracţional. Trebuie să fim pragmatici.

Procesul comunismului

Radu Cosaşu: *Ce părere aveţi despre problema procesului comunismului? Există precedentul spaniol, amnezie şi amnistie, cel sud-african, amnistie fără amnezie, în general toate societăţile ieşite dintr-o dictatură au a se confrunta cu dilema născută din nevoia de a judeca trecutul şi imposibilitatea de a-i identifica pe adevăraţii vinovaţi care, ca generalul Pleşiţă, se ascund după formula, „noi am fost patrioţi, am apărat Patria, conform legilor existente atunci". Mai este astăzi posibil, în România, procesul comunismului? Legea lustraţiei, la care lucrează şi colegul nostru Adrian Cioroianu, poate rezolva problema?*

Proiectul de lege a lustraţiei prevede că anumite persoane din anumite categorii profesionale numite în lege nu-şi vor mai putea practica profesia, dacă au colaborat cu Securitatea. Legea prevede nu doar dreptul de a şti că X a colaborat, şi după aia decid eu dacă îl mai votez sau nu. Se instituţionalizează o interdicţie. Asta nu echivalează cu procesul comunismului. Eu, prin procesul comunismului, văd mult mai mult decît atît.

Mi-aş dori să-l facem, cu toate că e tîrziu. Chiar şi aşa, juridic trebuie să găseşti persoana X, fapta şi probaţiunea. Nu putem face, în general, pe un grup, o învinuire.

Procurori securişti, campioni ai democraţiei

Magdalena Boiangiu: *Dar există un caz în care există proba, fapta, mortul... Gheorghe Ursu, unde nu se întîmplă nimic...*

Au fost condamnaţi cei doi, la pedepse mari. În cazul Gheorghe Ursu a acţionat Picioruş, procurorul care l-a trimis în judecată pe Gheorghe Ursu, mort fiind, şi care susţine că a făcut acel dosar fără să ştie că vine de la Securitate. Nu se putea să nu ştie deoarece, cînd s-a trimis dosarul la Parchet, pe el figura adresa Securităţii. A fost secretar general adjunct la CSM pînă acum 2-3 săptămîni, a plecat, s-a reîntors procuror în Parchetul General. Ştiţi că presa a scris despre el de ani de zile, nu este implicat numai în cazul Gheorghe Ursu, ci şi în cel al procurorul Panait, al cărui şef a fost. Săptămîna trecută au fost alegeri în Parchetul General pentru membrii în colegiul de conducere al Parchetului General – un nou organism colectiv de conducere. Şi cine credeţi că a ieşit, printre alţi participanţi? Picioruş! A fost ales de colegii lui. Nu văd aici decît un singur mesaj îndreptat împotriva mea: ţip împotriva lui Picioruş de 10 luni, de cînd sînt ministru, şi am ţipat de ani de zile. Mesajul e împotriva ideii de reformă în sine: nu poţi face reformă cu Picioruş.

Cristian Ghinea: *Dar care este explicaţia? Oamenii care l-au ales nu sînt procurori tineri, crescuţi după?*

Şi, şi. Mi se pare incredibilă reacţia lor, şi asta mă îngrijorează foarte tare. Nu numai că nu o să facă reforma cu bunăcredinţă şi repede, dar chiar o să se opună.

Magdalena Boiangiu: *Asta înseamnă că totuşi vor să vă demonstreze că sînteţi singură.*

Unii, da. Cei din Parchetul General, da. Şi în ţară, şi în Bucureşti sînt destul de mulţi tineri de la care primesc mesaje, dar le e frică să iasă în public, să se organizeze, să aibă o voce. Le e frică.

Binele nu învinge de la sine

Marius Chivu: *Nu îi puteţi ajuta în nici un fel?*

Eu îi ajut dacă ei acceptă şi se conving că nu o să păţească nimic, atîta timp cît pot atrage atenţia şi să-şi susţină cauza. Dar eu nu pot să-i organizez pe ei ca să susţină reforma şi pe mine. Ei trebuie să se organizeze, au şi început – o singură organizaţie neguvernamentală *So Just* – dar cei mai mulţi încă stau deoparte. Aşteaptă să vadă ce se întîmplă.

Alex. Leo Şerban: *Acest refuz al reformelor şi al înaintării...*

Ei cred că, în libertate, lucrurile se reglează de la sine, se va produce o selecţie naturală, cei buni vor ieşi în faţă, cei pe care ei îl respectă cel mai mult vor intra în acest colegiu de conducere. Crezînd că facem concursuri, premisa este că cel mai bun cîştigă concursul. E clar că, pentru funcţiile de conducere, această premisă e insuficientă,

Magdalena Boiangiu: *Sînteţi de acord că reforma în Justiţie va începe în momentul în care se va rezolva cazul Gheorghe Ursu?*

Nu ştiu ce să spun... Acest caz este unul emblematic. Aş spune mai mult decît atît. Şi mineriadele, şi revoluţiile, şi Panait....

Mircea Vasilescu: *Totuşi, nu este un caz atît de complicat ca o mineriadă, unde au fost mii de oameni şi nu e clar cine ce a făcut...*

Marius Chivu: *I se poate retrage licenţa unui procuror, dacă a avut o activitate dubioasă. Există o evaluare periodică?*

Există o evaluare la 3 ani de zile. Licenţa se retrage, se revocă persoana din funcţie de către Consiliul Superior al Magistraturii, ca urmare a unei proceduri disciplinare şi a unei sancţiuni disciplinare care trebuie să fie revocarea.

Alex. Leo Şerban: *Dar cine are dreptul, cine o dă?*

Consiliul Superior al Magistraturii are un corp de inspecţie. În urma unei sesizări din presă sau a oricărei alte persoane. La CSM au trecut acei inspectori care erau la minister – şi tare mă tem că CSM s-a transformat într-un minister, mai rău decît cel care a fost – ei fac verificări, iar decizia se ia în secţiile CSM, de către judecători, respectiv de către procurori. Ei s-au sesizat în cazurile mediatizate – în cazul Tanacu, CSM s-a sesizat să verifice de ce nu şi-a motivat hotărîrea, că e obligaţie. Dar nu s-a mai întîmplat nimic, au trecut cîteva luni. Dacă acest mecanism ar funcţiona eficient, s-ar fi produs o sancţiune. Sau procesul de la Timişoara, cu cei de la „Electrica", puşi în libertate de Curtea de Apel Timişoara, pentru că cei de la Tribunalul Timişoara nu au redactat o minută pentru arestare. Iar cei din tribunal spun că ei nu redactează minute cînd arestează.

Insomniile judecătorilor

Magdalena Boiangiu: *Erori judiciare se petrec peste tot în lume. La noi, cazul Ţundrea: un om care a stat în puşcărie 12 ani pentru o crimă care s-a petrecut într-un loc în care el nu a fost. Există posibilitatea de a reduce numărul acestor erori, de a concepe căi de atac, pentru a-i dezvinovăţi pe aceşti oameni?*

Căi de atac au fost foarte multe şi mai sînt. Dacă sistemul merge bine, se întîmplă foarte rar, nu se pot evita cu totul. Dar cred că, în general, a existat o doză de superficialitate, că la un anumit moment judecătorii şi procurorii nu mai realizează exact că în mîinile lor e viaţa unui om. Tratează doar cazul, nu omul.

Mircea Vasilescu: *Doamnă ministru, aveţi timp liber?*

Acum, aici, cu dvs.

Andrei Pleşu: *Ce vă ţine în această luptă pentru reformă?*

Cred că disperarea.

Andrei Pleşu: *Simţiţi un suport popular, simţiţi că naţiunea aşteaptă schimbarea?*

Eu nu simt asta. În tot ceea ce fac, nu mă gîndesc dacă am sau n-am sprijin popular, fac şi gata, dar mi se pare evident că populaţia vrea o schimbare în justiţie.

Magdalena Boiangiu: Cînd eraţi studentă la Drept v-aţi gîndit că o să fiţi ministru?

Nu m-am gîndit niciodată.

Iaromira Popovici: Aţi operat schimbări de imagine, de cînd aţi devenit ministru, şi care?

Nu, chiar nu mă gîndesc la asta, credeţi-mă...

Cristian Ghinea: *Nu v-am văzut la nici o emisiune TV cu familia, cu copilul... A spus Rodica Stănoiu în Parlament că sînteţi agresivă şi indiferentă afectiv. La cine ţineţi dvs.?*

O voce din redacţie: La Rodica Stănoiu.

Aş vrea să fi dat eu răspunsul ăsta. Da. La Rodica Stănoiu.

Iaromira Popovici: *Persoanele cu care lucraţi v-au comparat cu Rodica Stănoiu?*

Da, oamenii din compartimentul de inspecţie. Există o legislaţie prin care nu poţi să termini o relaţie de muncă decît în anumite condiţii, foarte complicate. Eu nu mi-am propus nici o clipă să chem pe cineva şi să-i spun: pleacă! Şi am avut o astfel de discuţie cu inspectorii de penitenciar. Eu nu le-am spus să plece, dar le dădeam de înţeles şi ei îmi spuneau cu reproş: „păi, doamna Stănoiu cînd nu mai vroia să lucreze cu cineva, îl chema şi îi spunea «nu mai pot să lucrez cu tine, nu-mi place de tine, pleacă»". Şi se rezolva. Iar cu inspectorii ăştia e foarte greu de lucrat. În afară de ce v-am povestit la început despre deţinutul care se bărbierea înainte de a merge la doctoriţă, au găsit într-o celulă foarte multe cărţi. În celule nu există rafturi, doar pereţii goi, podeaua şi paturile. Deţinutul şi-a făcut teancuri de cărţi şi le-a pus pe jos. Inspecţia Ministerului Justiţiei a zis: „este dezordine!". A luat cărţile, le-a scos din cameră ca să rămînă pereţii albi şi podeaua goală... Asta e prostie.

Marius Chivu: *V-ar plăcea şi un al doilea mandat?*

Nu. Acum simt şi eu că se mai întîmplă lucruri, că se mai mişcă ceva. Dar acum se distruge, ici şi colo, ce e rău. Asta nu e greu, dar trebuie pus la loc. Şi pusul la loc revine în principal celor din instanţe şi parchet. Ei trebuie să se uite la omul din sala de şedinţe, să nu doarmă noaptea de dinaintea dării soluţiei. Există şi din ăştia, dar nu ştiu cît de mulţi.

Cristian Ghinea: *Ce veţi face la terminarea mandatului?*

Nu ştiu, este un perete negru, nu văd nimic. Nici nu mă gîndesc şi nici nu văd nimic după terminarea mandatului.

DUPĂ VILE, DUPĂ BLOCURI, SÎNTEM NOI

*Bucureştiul e considerat metropolă, capitală, nucleu al investiţiilor străine, al vieţii culturale şi al distracţiilor. Numai că Bucureştiul e departe de a fi un tot unitar: nu există numai diferenţe evidente între centru şi margine, ci şi între diversele cartiere. Inaugurăm o posibilă serie cu două districte bucureştene diferite ca structură şi percepţie. (**I. P.**)*

Adina ROSETTI

Fetiţe dulci ca-n Dorobanţi...

Dacă, din motive ce ţin mai mult sau mai puţin de voinţa proprie, ajungi să treci sau să te plimbi, zi de zi, prin Dorobanţi, începi în cele din urmă să ai o percepţie modificată asupra lumii înconjurătoare – sau societăţii bucureştene, cum vreţi să o numiţi –, ca şi cum ai vedea-o prin nişte ochelari cu dioptrii greşite. Unul din primele semne ale alterării temporare a simţului realităţii este că ajungi să crezi că a avea jeep este ceva absolut natural şi la îndemîna oricui, iar parcatul acestuia pe trotuar – o chestie de bonton. Al doilea semn este că începi să fii convins că a pierde vremea prin cafenele scumpe ziua-n amiaza mare şi a face shopping *de plictiseală la Mario Plaza sînt îndeletniciri obişnuite şi chiar obligatorii în viaţa oricărui cetăţean. Viaţa pare simplă şi dulce în Dorobanţi, ceea ce, pînă la urmă, nu e un păcat chiar atît de mare.*

La piaţă cu jeepu'

Totul începe de dimineaţă, cînd băncile şi bancomatele sînt luate cu asalt (cam toate băncile mari au sucursale pe Dorobanţi, recunoscînd potenţialul financiar al zonei), pentru a realimenta proviziile zilnice de *cash* şi pentru diverse chestiuni de afaceri. Apar domnişoarele blonde, cu pielea puternic caramelizată pe la „studiouri de bronzare", cu sandale înalte şi rochii de firmă, apar domnii cu cămăşi albe şi costume *casual* din in, învîrtind agale cheile maşinii, apar puştii „de cartier" cu blugi de *rapper* şi şepci şmechere, îndreptîndu-se spre liceul „Caragiale". Toţi vorbesc la celulare mici, mai mici, din ce în ce mai mici, minuscule, aproape invizibile: da, iubi, acum mă duc la coafor şi mai încolo trec prin mall să văd ce au mai băgat ăştia la Mango, mi-aş lua nişte pantofi, eşti nebun frate, maşina e beton şi numa' treij' de mii e super-bine, are cutie automată? fată, vii la mate, că io nu mi-am făcut tema şi am patru-n teză, bună ziua, aş dori să-mi verificaţi soldul, vă rog, s-au executat OP-urile de ieri? a ajuns marfa-n vamă, vorbiţi cu secretara, nu sînt la birou, sînt la bancă, hai dragă, normal că a lăsat-o, că era o ţoapă, se-mbrăca numai de la reduceri, OK, vorbim, ne auzim „la un telefon", te pupic, hai pa!

După bănci, încep să se populeze cafenelele şi restaurantele cu nume chic *(La Belle Époque),* cu rezonanţă literară *(Boccaccio)* sau, pur şi simplu, cu denumiri mondene *(High Heels Café);* aceleaşi discuţii, aceleaşi afaceri, uneori sentimentale, aceiaşi domni cu freză îndelung gelată şi ceasuri de firmă, aceleaşi blonde la modă, cu poşetuţe colorate, ochelari de soare şi rujuri strălucitoare.

Nu toată lumea stă la taclale şi cafele, unii, mai gospodari din fire, se duc şi la piaţă pentru „coşul zilnic", care conţine, după cum urmează: niscaiva somon *fumé,* nuţică brînză Roquefort, Brie sau Camembert (după gust), o ţîră de *mousse de canard* (din raţă adevărată, doamnă!), oleacă de *prosciutto* (de la mama lui din Italia), piersici la suprapreţ, struguri (foarte dulci şi zemoşi) din Spania, ardei graşi (uriaşi, nu alta!) din Turcia, fructe exotice aduse tocmai din ţările calde.

„Da, doamnă, se vînd, că aicea are lumea bani! E cartier de oameni bogaţi, aşa a fost, aşa a rămas! Toţi ştabii din Primăverii..." – îmi explică vînzătoarea de la mezeluri.

Pe lîngă „toţi ştabii ăia", mai sînt totuşi şi pensionari, rămaşi de pe vremuri în apartamentele lor, rătăciţi într-o oază de mondenitate, stingheri în cartierul cu cele mai multe jeep-uri pe metru pătrat, negăsindu-şi locul în lumea strălucitoare care-i înconjoară. Pentru cumpărături, pensionarii merg agale către piaţa din Floreasca, pentru că – îmi explică o bătrînică, cu reproş în glas – „aicea-n Dorobanţi nu poţi să te atingi de nimica, duduie, e cea mai scumpă piaţă din Bucureşti".

Parcul şi Războinicul Luminii

În parcul Floreasca (proaspăt refăcut, foarte îngrijit şi perfect utilat pentru copii, bunici şi căţei, graţie nu ştiucărui-primar de sector, care nu a lăsat în urmă nici o plăcuţă comemorativă, pentru a-i adresa laude şi mulţumiri), se întîlnesc trei categorii de „consumatori" de plimbări în aer liber: bunicuţele şi mămicile împingînd cărucioare de diverse forme, mărimi şi culori, posesorii de căţei şi „găştile" de pensionari. Uneori vin şi elevi de liceu, pentru a se pupa pe bănci, la adăpostul arborilor umbroşi, dar sînt din ce în ce mai puţini – o specie pe ducă – pare-se – pentru că – nu-i aşa? – tineretul de azi nu mai e ca pe vremea noastră, nu se mai „vrăjeşte" în aer liber, ci prin baruri, mall-uri, cluburi şi alte aşezăminte culturale.

Un caz special: doi tineri pletoşi, cu un aer chinuit şi neînţeles, dezbătînd cu patimă probleme de filozofie, din care vîntul mi-a adus la urechi doar cîteva frînturi de frază: „cum zice şi Nietzsche, frate!", „deci, care-i faza cu sufletu'?" şi „io chiar am iubit-o, mă!".

Mămicile se reunesc pe bănci, în jurul cărucioarelor, parcate întotdeauna la umbră, formînd un fel de focus-grupuri spontane: dragă, io nu mai cumpăr niciodată Johnson, că al meu se iritä pe funduleţ, tu ce iei, eu folosesc numai pampers şi n-am avut niciodată probleme cu al meu, şi cum e, cînd faceţi botezul, Doamne, n-am mai dormit de trei nopţi, că asta mică plînge-ncontinuu, cre' că are colici sau ceva, Mihăiţă, treci imediat încoace şi nu mai bate fetiţa, hai mamă, las' că trece, dacă nu laşi bicicleta aia, îţi dau nana, hai acasă să facem nani sau vrei să facem papi, ce-are mama bun, mmmm, piure de morcovi?

„Grupul pensionarilor care nu îşi plimbă nepoţii" are locul său bine rezervat, un pîlc de băncuţe ceva mai departe de iureşul locului de joacă pentru copii. Vin cupluri de bătrînei, ţinîndu-se înduioşător de mînă sau de braţ, mai mult pentru a se sprijini unul de celălalt decît ca gest social sau drăgăstos, vin doamne două cîte două, afişînd o eleganţă desuetă, cu pălărioarele lor demodate şi rujurile în culori palide, vin domni purtînd şi ei pălărioare, contra soarelui, pantofi cu găurele, contra căldurii, şi tricouri pastelate, stil anii '60. Rareori joacă table, preferînd să dezbată împreună cu doamnele problema pensiilor (nu le mai măresc ăştia, că aşa au promis în campanie), a preţurilor

© S. Ivanoschi

(au crescut ceva de speriat), a eternei dileme dacă era mai bine înainte (măcar eram cu toţii săraci!) sau acum (uite că totuşi se găsesc de toate); uneori deapănă amintiri şi cîteodată domnii fac un soi de „mişto" inofensiv şi cavaleresc de doamne.

La una din ieşirile din parc, a apărut de ceva vreme terasa „Ambiance Café", amenajată într-un fost WC public abandonat. Terasa este un loc cel puţin contrastant cu atmosfera paşnică şi tihnită din jur, fiind frecventată de o lume pestriţă, compusă din fotbalişti, reprezentanţi ai lumii interlope (judecînd după grosimea lanţurilor de aur), precum şi alte specimene dubioase.

De cum treci prin faţă, te izbeşte mulţimea de „supermaşini" parcate, iar dintre ele răsare cîteodată, glorios şi nepăsător de parcă toată lumea ar fi a lui, un Maybach negru. Dacă ai curiozitatea de a te aşeza la o masă (precum şi disponibilitatea financiară de a plăti o apă plată cu lămîie triplu decît pe la alte terase) poţi auzi – pe gratis – cîteva perle de înţelepciune din colecţia personală a posesorului de Maybach, pe care o împărtăşeşte cu generozitate discipolilor adunaţi în jurul său. N-am reţinut nici una în mod special, dar pot să jur că toate începeau cu „Băi, băi... "

Ionela GAVRILIU

Ceapă prăjită şi burice la vedere

Colentina. Locul de unde încep să se zărească blocurile care anunţă Capitala, cum vii dinspre Urziceni. Blocuri cu feţe urîte, de altfel, cu cîte zece-unsprezece etaje, majoritatea lipsite de geamuri. Locul de la capătul troleului 66 şi al tramvaiului 21.

Coconete cu ochelari de soare se urcă în autobuzele care gîfîie ducînd povara în satele din jur. La intersecţia cu Şoseaua Fundeni, o mamaie, sigură pe ea, îşi leagă baticul la ceafă, îşi netezeşte şorţul cu buline şi porneşte spre centru cu hotărîre, tîrînd după ea o traistă de rafie. Mulţi muncitori certaţi cu lama de ras, mirosind a tutun şi a băutură, se îndreaptă spre casă sau poate spre cîrciumile cu mese de plastic, bere ieftină şi muzică de inimă albastră. „Nu e un cartier în care să stai prea mult. Mi se pare infect, chinezi şi ţigani" – spune cu năduf o tînără mămică, ţinîndu-şi băieţelul de mînă şi fetiţa, de nici un an, în braţe. Cel mai bun lucru pentru Mariana, în cartierul Colentina, sînt mijloacele de transport care duc spre centru.

Să nu vă imaginaţi că nu există o protipendadă a Colentinei adecvată locului: bărboşi cu lanţuri grele, fetiţe în colanţi şi haine albe care le lasă buricele la vedere, doamne cu permanent creţ-creţ, domniţe pe tocuri-cui în miezul zilei. Maria este o adolescentă de 19 ani, la modă, cu tricou roz şi faţă de şoricel. Pentru ea, Colentina e frumoasă, dar a avut probleme chiar cu o seară înainte: „M-au alergat nişte băieţi, dar am intrat într-un magazin şi aşa am scăpat de ei. Nu le-am spus nici părinţilor, nici Poliţiei ce-am păţit" – povesteşte emoţionată.

Mergi printre clădirile uriaşe ca prin albia unui rîu cenuşiu, nediferenţiat. Rapid peste Steaua peste Dinamo pe blocuri în mîzgăleli care se vor a fi *grafitti.* Din cînd în cînd, cam pe la ora mesei, zăngăne oalele şi miroase a ceapă prăjită, a prăjeală în general, şi în autobuz sau troleu descoperi acelaşi damf în hainele şi în părul călătorilor. O doamnă la vreo 60 de ani din ciclul femeia-română-cu-sacoşa-în-mînă se duce spre casă în zona Doamna Ghica. E revoltată peste poate că în faţa blocului ei tinerii încing în fiecare seară chefuri peste chefuri: „Numai golănie, în fiecare zi stau pînă la 2-3 noaptea, beau şi vorbesc urît". Le-a zis cu frumosul s-o lase să doarmă, a chemat şi Poliţia. „Poliţiştii mi-au zis că nu au ce să le facă, decît dacă îi prind cu droguri. M-am îmbolnăvit din cauza lor" – zice doamna cu păr alb şi cercei mari, care nu-şi dă numele că îi e frică de „ei". În rest, numai de bine despre Colentina: „Stau aici de treizeci de ani, mă simt bine, am piaţa aproape".

În piaţa Colentina, pe la ora două după-amiaza, e linişte şi pace. Rarii clienţi dau tîrcoale preţurilor cam piperate. Un vînzător cu ochi de peşte şi strungăreaţă la dinţii de jos, explică cum stă treaba: „Nu prea e vînzare. Lumea n-are bani, mai încearcă să negocieze şi, de nevoie, mai lăsăm la preţ". Ilie Ţene spune că pînă acum nu s-a legat nimeni de cei din piaţă, nu au avut probleme. E linişte, dar nu e vînzare.

Educaţie? Cîtă vrei. O tanti cu faţa muncită vinde pepeni la colţul străzii cu fiul ei de vreo zece ani, pe care îl instruieşte cum să atragă clienţii. O altă mamă îşi articulează plodul peste şapca albastră pentru că urlă a disperare, nefiind lăsat să se plimbe cu tricicleta. Un tată, de data aceasta, şofer de Dacie cu abţibilduri de bolid, admonestează fără jenă şoferul unui 182 cu verbul introducerii *ab origine.* După care rîde la fii-su din dreapta şi îi dă prietenește o palmă după cap.

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Pre-lansare

Aţi fost vreodată la o lansare de carte? Dacă n-aţi nimerit niciodată măcar în preajma unui asemenea eveniment, vă sfătuiesc s-o faceţi negreşit, fie şi numai de dragul comicului nebun sub care se derulează întreaga manifestare! Şi ca să înţelegeţi de unde atîta distracţie, permiteţi-mi să vă ofer cîteva ponturi.

Nu vă aşezaţi în primele rînduri! Staţi undeva, într-un colţ al sălii dacă se poate, de unde să puteţi vedea şi autorul, şi vorbitorii, dar şi audienţa. Autorul are emoţii şi îl încearcă, de fiecare dată, o stare bizară, nemaiîntîlnită, de fîstîceală combinată cu sfială şi uimire. Se foieşte, rîde strîmb sau se încruntă privind în gol, încercînd să scape de zecile de perechi de ochi care par să-i supravegheze fiece mişcare. Fiţi siguri că nu aude mai nimic din cuvîntările celor veniţi să-i prezinte cartea! Cînd zîmbeşte chinuit s-ar putea să fie mai degrabă din cauza costumului în care nu se simte deloc bine, ori din cauza nodului de la cravată, mult prea strîns pentru căldura din spaţiul de lansare. Pentru că, să fie clar: la toate lansările de carte, indiferent de anotimpul în care au loc, e foarte cald, se strică instalaţia de aer condiţionat sau e spaţiul prea mic. În astfel de condiţii prima manifestare de simpatie, a celor prezenţi, faţă de volumul proaspăt ieşit de sub tipar este în strînsă legătură cu eficienţa lui pe post de substitut al unui evantai.

Urmăriţi cu atenţie grimasele autorului în timpul discursurilor de prezentare! Veţi avea ocazia să constataţi că, de cele mai multe ori, şi el este uimit de sensurile şi interpretările pe care le-au descoperit primii lui cititori în sau printre rîndurile din carte. Cîteodată, mai ales dacă este vorba de un debut, orice laudă sau încurajare uşor exagerată are ca rezultat final o foială pe măsură a celui vizat care, probabil, ar da orice să se termine cît mai repede. Dar nu, în nici un caz! O lansare de carte durează, pentru că, la orice lansare de carte, invitaţii se simt obligaţi să depăşească şi timpul rezervat, şi tema de discuţie. Orice lansare de carte din România zilelor noastre este o bună ocazie pentru cei nevorbiţi să vorbească, iar pentru cei neîntrebaţi să întrebe. De multe ori, mai ales dacă este vorba de un personaj politic, se ajunge, invariabil, la pensii. Altfel, punctul de maxim l-am văzut atins la relansarea unei colecţii SF, în care discursul de prezentare a fost, de fapt, un *laudatio* al perioadei comuniste, în care „cartea de ficţiune a avut locul pe care-l merită, bla-bla, bla-bla, bla-bla...".

Priviţi atent spre cei veniţi la lansare! Există, cu siguranţă, un colţ al rudelor şi al prietenilor. Părinţii, de obicei, sînt cel mai uşor de recunoscut. Au lacrimi în ochi şi li se pare că asistă la un moment înălţător, chiar dacă sînt singurii participanţi la debutul odraslei lor. Dacă nu se întîmplă aşa şi e vorba de un autor de succes sau de vreo vedetă de televiziune, veţi vedea negreşit zona admiratorilor. Oameni la patru ace, domnişoare aranjate ca pentru cununia civilă, toţi înarmaţi cu unul sau două volume, aşteptînd momentul zero, momentul autografelor. E momentul pentru care trebuie să faceţi efortul de a vă apropia

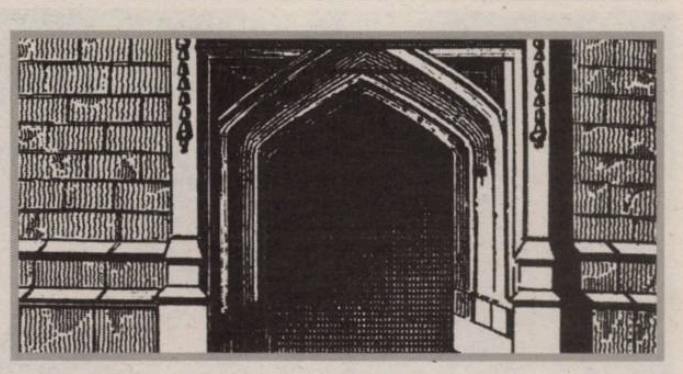

de autor. Merită! Pentru că, indiferent despre ce fel de autor este vorba, unul cu imaginaţie bogată sau doar un biet scriitoraş, autografele sînt piatra de încercare. Proba de rezistenţă şi cea mai pură dovadă a eşuării în formule calculate şi limbaj de lemn. De la clasicele „cu prietenie", „cu sinceritate" sau „pentru X, în amintirea ori cu speranţa", pînă la micuţele texte pritocite cu zile întregi înainte de lansarea propriu-zisă, toate autografele scrise la repezeală nu fac nici cît o ceapă degerată. Sînt însă de un comic nebun, mai ales cînd se găsesc cîteva zeci de persoane care trec, brusc, printr-o simplă semnătură şi cîteva cuvinte, din categoria cititorilor, în categoria „prietenilor de suflet ai autorului".

Sîmbăta viitoare voi lansa un nou volum de publicistică. Altfel spus, mi-am făcut-o cu mîna mea!

PIERDUT ÎN DETALII, CINEVA A LIMPEZIT, PÎNĂ LA CAPĂT, ÎN ÎNTUNERICUL ALĂTURAT, STRATURILE UNUI AMĂNUNT

● *(urmare din numărul trecut)* „[...] Mai e un personaj aici care este cel mai interesant. Un artist pierdut în detalii. [...] Am să-ţi povestesc un episod care îi caracterizează personalitatea, dar pentru aceasta trebuie să mă întorc la doamna cu pijamale vărgate care mărturisea că ar dori să i se facă un portret în ulei. Auzind aceasta, faţa artistului s-a luminat, ochii i s-au aprins, iar din gură i-a scăpat un cuvînt aprobator. Iată aici ceva care i-ar putea mijloci o etalare briliantă a talentului său. Şedinţele au început. După cea de a patra, artistul a adăugat portretului ultimele tuşe de «detaliu», iar în ziua următoare, cu o privire triumfătoare, a supus tabloul criticii tuturor rezidenţilor de aici. Portretul era magnific! E adevărat că faţa era mai degrabă voalată şi că nu semăna cu originalul, dar toate detaliile şi ornamentele ieşeau în relief şi se impuneau vederii. În primul rînd cele două aluniţe purpurii ca nişte mingi de foc: pe una dintre ele artistul pictase trei fire de păr uriaşe, iar pe cealaltă plasase o muscă. [...] Nu există limbă pe Pămînt cu un vocabular îndeajuns de bogat ca să descrie furia doamnei atunci cînd a văzut modul scandalos în care fusese portretizată. A înşfăcat primul cuţit care i s-a nimerit sub priviri şi l-a înfipt în ochii propriului portret pe care apoi l-a tăiat şi l-a aruncat peste terasă. De acolo l-au preluat cîţiva vagabonzi care au adăugat insulte ofensei legînd o broască moartă de tablou. În fine, l-au atîrnat de un stîlp în faţa sanatoriului din care Lidia plecase pentru încă o porţie de kumîz." (**D. S.**)

● La Biblioteca Judeţeană din Deva existau, încă înainte de 1989, cîteva colecţii de reviste culturale de la începutul secolului trecut şi mai multe almanahuri interbelice. Între timp, din lipsă de spaţiu, ele au fost date la casat. La fel cum se casează în bibliotecile de cartier din Bucureşti cărţile care nu sînt cerute un timp îndelungat. Pesemne cineva din Ministerul Culturii a limpezit, pînă la capăt, problema spaţiului (lipsă) şi a timpului (îndelungat). (**S. S.**)

● Sînt fericit că, în sfîrşit, în timpul spectacolelor de teatru nu mă mai deranjează stridentele sonerii de mobil. Acum pot asculta, în întunericul sălii, noile sonerii polifonice. (**M. C.**)

● În Piaţa Gemeni, fostă Galaţi, a a apărut un părculeţ cu bănci şi cu o fîntînă arteziană în mijloc. Pe un panou alăturat scrie: „Lucrare executată de Primăria sector 2. Primar Neculai Onţanu". Care va să zică, locuitorii din zonă pot vedea acum, în fiecare zi, execuţia primarului Onţanu. (**A. M.**)

● Un mod de a fi dilematic s-a răspîndit prin toate straturile populaţiei. Altfel nu-mi explic apariţia pe vitrina unui mare magazin a afişului: „Sfaturi pentru cumpărătorii dilematici". Dacă la magazin nu obţineţi satisfacţie, încercaţi cu revista! (**M. B.**)

Cu ochii-n 3,14

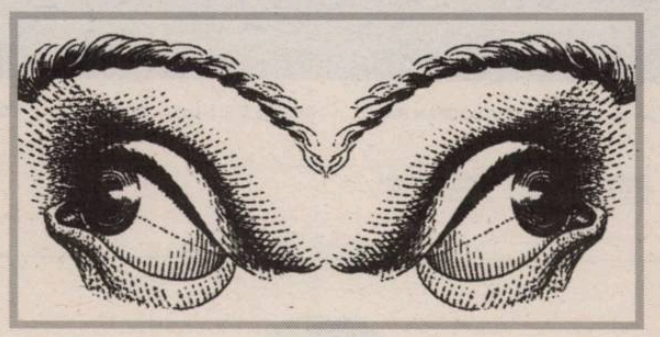

● Varianta românească de Monopoly, intitulată Metropoly şi produsă de Noriel, e aproape identică cu cea originală, englezească. Singura diferenţă este că, atunci cînd devii proprietarul unui cartier, nu-ţi mai construieşti case, ci magazine şi supermarket-uri. Psihosociologii locali ar interpreta, probabil, acest amănunt în spiritul excesivei plăceri consumiste a clasei mijlocii neaoşe în formare. (**I. P.**)

APARE, ÎN FUNDAL, O ROTUNJIME DIN GIULEŞTI, DEŢINĂTOARE A PUTERII COSMETICE

● Văzînd clipul „Incomplete" al celor de la Backstreet Boys – în care apare, în fundal, o maşină în flăcări –, nu pot să nu mă gîndesc la descreieraţii ăia din Franţa! Actualitatea politică îmi strică bucuria estetică. Scuzaţi rima. (**a. l. ş.**)

● Fostă sală de şedinţe a Comitetului Central al PCR pînă în '89, fostă sală a Senatului după Revoluţie, Sala „Omnia" a fost consacrată, prin decret, ca sediu al Teatrului de Operetă. Atîta rotunjime în destinul unui loc farmecă, atîta rezonabilitate zguduie. (**R. C.**)

● Două bătrînele din Giuleşti discutînd la coadă la plata întreţinerii: „Ai văzut la televizor? Zici că a venit Sfîrşitul Lumii". „Păi, nu vezi că unii zic că teroriştii sînt de vină, alţii că imigranţii şi forţele oculte, alţii că extratereştrii..." Unde eşti tu, Baudrillard!? (**M. C.**)

● Fiind în tramvaiul 41 şi neavînd nimic de făcut pînă la destinaţie, îmi arunc ochii peste umărul unei dudui şi în ziarul acesteia, în pagina de anunţuri publicitare. Pe lîngă fete dornice de conversaţii cu domni generoşi, zăresc şi poza măicuţei Laura, „deţinătoare a puterii supranaturale, atestată de mai-marii bisericii şi binecuvîntată de sfîntul duh" şi care „ajută lumea la necaz şi oamenii ajunşi în pragul disperării. Cei care au astfel de probleme pot suna la numărul de telefon: 0720...". Numai religia nu devenise afacere profitabilă! (**R. P.**)

● După mostrele gratuite pe care le primeşti la cosmetice, băuturi sau mîncăruri, a venit şi vremea mostrelor pentru periuţele de dinţi; dar, pe cînd pe primele le poţi lua şi consuma (sau arunca), pe acestea trebuie să le testezi la faţa locului, fiind ataşate direct pe ambalaj; vestea bună e că, dacă nu-ţi place testul, nu trebuie să cumperi şi periuţa; o pui înapoi în raft, laolaltă cu mostra, deja încercată. Poate place altcuiva... (**S. G.**)

DE CE PLÎNGI? NU E DECÎT UN TIMP ANIMAT ÎNTR-O VITRINĂ

● Sentiment-eveniment sîmbătă, în Bucureşti, după ce a apărut *The End*-ul la *Luminile rampei*. Un băieţel îi spunea bărbatului de lîngă el: „Tati, de ce plîngi? Nu e decît un film!". (**R. C.**)

● Acum cîtva timp, mă întrebam cum se va traduce în româneşte *Harry Potter and the Half-Blooded Prince*. Ei bine, s-a tradus (am văzut o reclamă la PRO TV). Versiunea românească se numeşte *Harry Potter şi Prinţul Semipur*. Ce să mai zic, rimează cu Ambipur... Dar, mă rog, aventurile continuă... (**M. V.**)

● Din *Suplimentul de cultură* aflu (mulţumesc, Casiana Ioniţă!) cum au fost botezaţi Trey Parker şi Matt Stone, cei doi realizatori ai serialului animat „politically incorrect" *South Park:* „South Park Conservatives". Ca membru fondator al PSP (Partidul South Park), activ în redactarea unei petiţiuni către CNA pentru reinstalarea serialului pe micul ecran (din păcate, neîncununate de succes...), nu pot decît să mă solidarizez cu Parker & Stone („Park" & „South"?) atunci cînd spun – nu doar în imagini – „Ne-am săturat de ideea că ori îţi place Michael Moore, ori vrei să împuşti irakieni. Ideea că nu poate exista o cale de mijloc. Găsim la fel de multe lucruri de care să rîdem şi la cei de stînga, şi la cei de dreapta." Bravo, băieţi, asta-i ideea! (**a. l. ş.**)

● Am găsit afişul de mai jos într-o vitrină, cu explicaţia: „Două luni în care te poţi hotărî dacă mergi pe credit sau plăteşti produsul integral". Victorie, am luptat şi am cîştigat: nici în industria bancară nu se mai poate fără dileme. (**C. G.**) P.S. Aceasta nu este o reclamă.

CREDISSON OPERĂ
CREDITUL DILEMA
pentru
CLIENŢI NEMOTĂRÂŢI

VOLVO OCEAN RACE EDITION

VOLVO
for life

Experimentează aventura pe care ei o trăiesc în fiecare an atunci când înfruntă oceanul pentru a câștiga **VOLVO OCEAN RACE**. Trăiește și tu plăcerea de a conduce un **VOLVO OCEAN RACE EDITION***!

* Pachetul Ocean Race este disponibil pentru modelele VOLVO XC70 și VOLVO XC90.

EIT-FORUM AUTO SRL Șos. București-Ploiești 165-169 Tel: +40 21 319 06 42; Fax:+40 21 319 06 45 office@eit.ro, www.volvocars.ro

PREMIUM AUTO Constanta Str. Baba Novac nr. 78 tel. 0241-694.222

PREMIUM MOTORS Brasov Str Soarelui nr 6A tel. 0268-311.844

X-CAR Cluj Str. Observatorului nr. 109 tel. 0284-453.204

YUCAIPA SRL Timișoara Calea Aradului nr. 14A tel. 0256-101,516

TVR
CULTURAL

SUPRAOMUL

Realizator: Radu Găină

Pe 24 noiembrie si 1 decembrie TVR Cultural va difuza două docu-drame după Dostoievski și Nietsche având ca temă supraomul.

Comentariul aparține domnului Ion Ianoși, membru de onoare al Academiei Române, profesor universitar doctor la Facultatea de Filosofie București, cel mai important exeget al operei lui Dostoievski.

Reconstituirile sunt realizate cu sprijinul unor actori tineri și extrem de talentați: Mihai Baranga, Cristian Toma, Radu Zetu, Mihaela Grigore, Radu Găină.

Sunt folosite materiale și stampe aduse de la St. Petersburg.

Aceste două episoade fac parte dintr-o serie de docu-drame despre opera lui Dostoievski realizată de Radu Găină : Câte ceva despre mistica rusă, Mistica sacrificiului la femeia rusă, Răzvrătirea, Vedenia.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul II, nr. 97 ● 25 nov. – 1 dec. 2005 ● 24 pagini ● 2 lei (20.000 lei)
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

Andrei Pleşu
„Multiculturalism“
pagina **3**

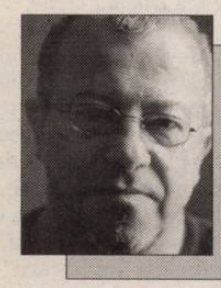

Andrei Codrescu
„Tortura
se întoarce acasă“
pagina **7**

Iaromira Popovici
„Horezu:
carte de identitate“
pagina **22**

Cultura şi afacerile

– primul forum Volvo-Dilema veche –

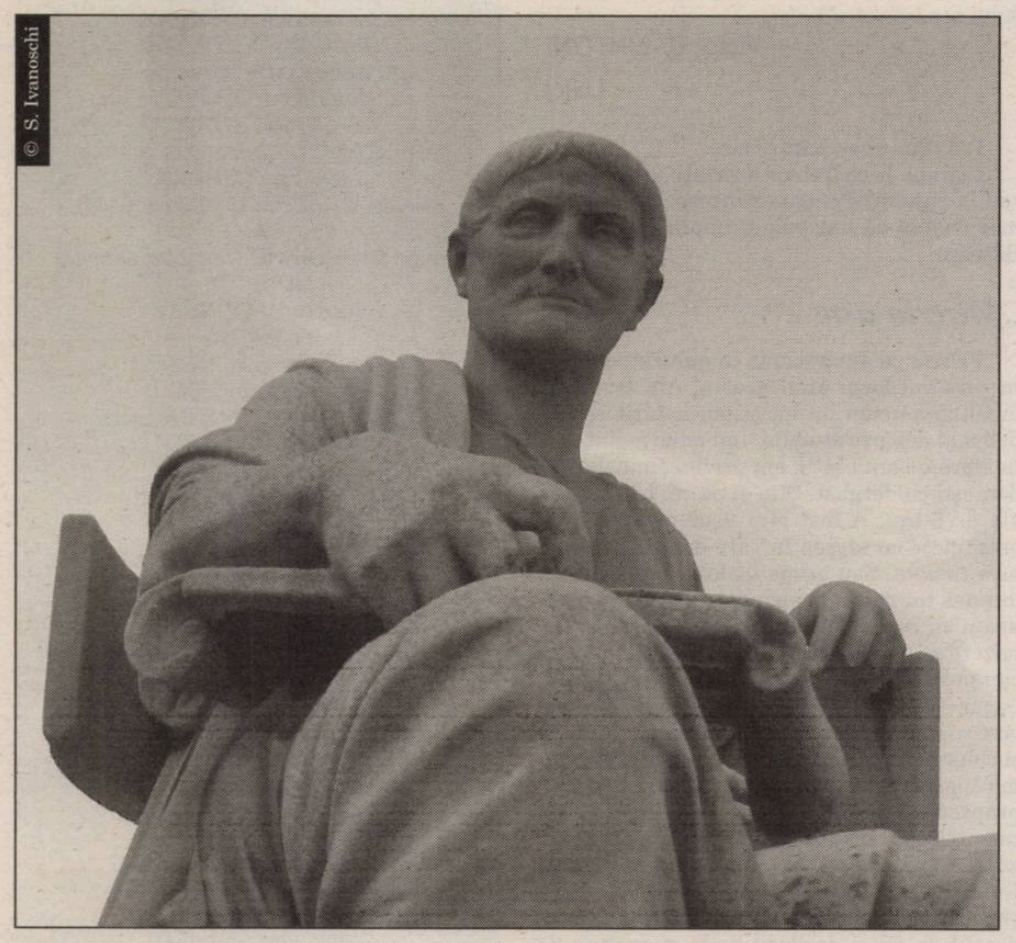

„Profitul este etic.“

MILTON FRIEDMAN

„Cetățenii au obligația să contribuie,
prin impozite și prin taxe, la cheltuielile publice.“

CONSTITUȚIA ROMÂNIEI

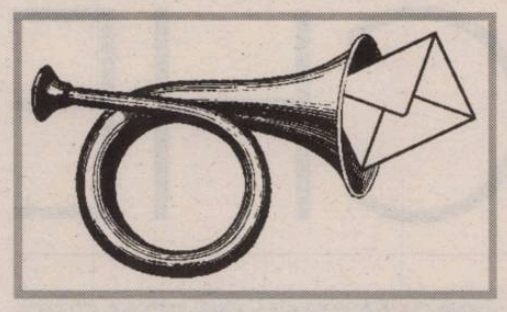

Nr. 95: Articolul lui Andrei Pleşu „Ce rămîne din CNSAS“

Drept la replică

Am citit cu toţii, unii cu stupefacţie, alţii cu indignare, articolul publicat de domnul Pleşu în *Dilema veche*, nr. 95/11-17.11.2005. Intenţia autorului de a lua apărarea grupului de cercetători este întru totul lăudabilă, însă nu înţelegem uşurinţa cu care trece peste aspectele esenţiale ale (ne)funcţionării CNSAS. Pentru un om al nuanţelor, aşa cum s-a recomandat domnul Pleşu prin scrierile sale, dihotomia simplistă Cercetare – restul CNSAS ne surprinde şi ne întristează. Sîntem convinşi că la dispoziţia domniei sale ar fi putut exista şi alte căi de obţinere a unui contrast, dacă asta a fost intenţia, decît cea care ne aşază la grămadă, public şi nemeritat, „într-o trecătoare menajerie de epocă“.

Pentru că nu reuşim să ne regăsim în nici una dintre categoriile inventariate de autor, îndrăznim să-i reamintim, cu riscul de a apărea lipsiţi de modestie, cu ce ne-am ocupat noi, „restul“, în cei patru ani de „subterană tristă“. Un bilanţ sumar arată că au fost ajutaţi peste 3.000 de oameni să-şi vadă dosarele, au fost pregătite pentru ei mai mult de 250.000 de file de còpii, au fost deconspiraţi, fără sprijinul unei cartoteci, cîteva sute de informatori şi, cu voia dumneavoastră, domnule Pleşu, s-a pregătit documentaţia probatorie pentru 4.200 de persoane discutate în şedinţele de Colegiu, inclusiv cîteva sute de ofiţeri de Securitate. Toate astea lucrînd cu mai puţin de 1% din arhiva fostei poliţii politice. Fiind conştienţi că de la CNSAS lumea aşteaptă altceva decît liste de publicaţii, totuşi, printre picături, unii dintre noi au găsit timp să mai şi scrie articole sau cărţi.

Au trecut cîteva săptămîni de cînd descărcăm, numărăm şi preluăm arhiva de la Popeşti. Spre deosebire de alţi colegi, rămaşi între timp la sediu, nu ni s-a părut că un ordin al CSAT e negociabil, şi nici că ne umileşte genul acesta de muncă, deşi avem cu toţii studii superioare.

Ce a omis (cu bună ştiinţă?!) domnul Pleşu este că nu cercetătorii au ingrata sarcină de a deveni „vidanjorii moralei publice“. Rolul CNSAS este de a proba activitatea de poliţie politică din cîteva foi disparate, scăpate de sub monopolul SRI. Ceea ce nu au reuşit reprezentanţii societăţii civile, partidele politice, prin declaraţii solemne de condamnare a Securităţii şi, de ce nu, însuşi Colegiul CNSAS, a fost lăsat, discret şi comod, în seama „necercetătorilor“.

Erorile „scandaloase, neregulile procedurale jenante, disfuncţiile de organizare internă care, nu o dată, au frizat ilegalitatea“, blamate pe bună dreptate de domnul Pleşu, nu pot aparţine decît celor care au, prin lege, puterea de decizie. Pe materialele întocmite de „acarul Păun“ nu s-a pierdut încă nici un proces...

Putem lucra în continuare şi fără mulţumiri publice – probabil că nu le meritäm. Sîntem însă convinşi că nu meritäm nici insulte. Nici pentru noi cei patru ani nu au trecut uşor. Am simţit pe pielea noastră ce înseamnă grosolănia, ticăloşia, umorile şi războaiele succesive între simpatiile şi antipatiile şefilor. După toate astea putem trage o concluzie: vai de instituţia a cărei muncă e dispreţuită chiar de şefii ei!

Ai dumneavoastră (tot în ordine alfabetică),

Mihai Cătălin ALBU, Carmen CHIVU, Daniela IAMANDI, Raluca Elena VASILESCU, Meda GAVRILUŢ, Marian Alin ILIE, Iuliana MĂGIRESCU, Cristina MIHAI, Remus Constantin MURZEA, Petre NIŢU, Loredana POPA, Răzvan POPA, Alexandrina UNGUREANU

Răspunsul lui Andrei Pleşu

Articolul meu despre publicaţiile CNSAS n-a vrut decît să-i laude pe cercetătorii care au produs acele publicaţii şi să semnaleze, prin contrast, funcţionarea şchioapă a instituţiei, datorată unui Colegiu de conducere fisurat şi unui preşedinte fără oase. Faptul că unii reprezentanţi ai secţiei de „investigaţii“ s-au simţit vizaţi e psihanalizabil. Frustrări, complexe şi gelozii de care nu aveam cunoştinţă i-au determinat pe semnatari să iasă la rampă cu un patos deplasat şi să-mi atribuie judecăţi nedrepte şi ofensatoare. N-am spus nicăieri că, în afară de duzina de inşi de la cercetare, n-ar exista, în CNSAS, şi alţi oameni harnici şi competenţi, care şi-au văzut onorabil de treabă. Am lăsat doar să se înţeleagă că activitatea lor n-a putut da rezultate depline, din cauza unor nereguli, complicităţi şi confuzii de care *nu ei* sînt vinovaţi. *Şefii* lor poartă răspunderea răului, *ei* sînt „menajeria“ la care mă refer, *ei* sînt „subterana tristă“ în care am fost captiv cîţiva ani. Orice altă interpretare a textului meu indică umori nevrotice. Provocat, nu mă voi abţine totuşi de la trei comentarii: 1) Salut ca pe un eveniment pozitiv *prima* manifestare publică a unei nemulţumiri colective în cadrul CNSAS. Toate nefăcutele la care semnatarii replicii au fost martori în toţi aceşti ani i-au lăsat reci. Au suferit *în tăcere* datorită „războaielor şefilor“. Acum, în ceasul al doisprezecelea, au descoperit afecte noi (stupoarea, indignarea, tristeţea) şi, în persoana mea, pe adevăratul lor duşman. E o trezire civică şi sindicală pe care o aşteptam de mult; nu mai contează că sînt prima ei victimă. 2) Observ o discretă onişorizare a discursului instituţional: se raportează succese şi se etalează munca modestă şi cinstită, precum şi respectul pentru instituţiile statului (CSAT). Bravo! Rămîn totuşi la părerea că CNSAS-ul şi-a ratat ţinta, în ciuda agitaţiei din măruntaiele lui şi în ciuda unor succese „colaterale“. 3) Departamentul „investigaţii“ datorează opiniei publice o explicaţie în legătură cu spălarea lui Vadim Tudor. Pe mine, această „hărnicie“ m-a costat o demisie. Să fiu stupefiat? Indignat? Trist?

Două melancolii finale: A) Vai de instituţia în care unii angajaţi îi dispreţuiesc, colegial, pe ceilalţi. B) Ce caută Meda Gavriluţ printre semnatari? E unul din cele mai umane portrete ale instituţiei. Îi port o simpatie durabilă. Cine i-a explicat (şi de ce?) că articolul meu o priveşte?

Andrei PLEŞU

Abonamente la *Dilema veche*

Vă puteţi abona:

● la sediul redacţiei, str. Şcoala Floreasca nr. 3, sector 1, Bucureşti;

● trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO06RNCB5010000360390001/ROL, deschis la BCR, Filiala sector 1 Bucureşti, titular Dilema veche srl, CUI 16047158, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 84 lei (840.000 lei) pentru 1 an, 44 lei (440.000 lei) pentru 6 luni, 22 lei (220.000 lei) pentru 3 luni.

Relaţii la telefon: 230.51.08; 231.35.00.

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Actualităţi

„Nu e bine să citeşti!“

Dragă *Dilema veche*,

...Adevăru-i (făcînd abstracţie de cărţile bune) că mă cam iritaţi/umiliţi cu îndemnul „mai pune mîna pe o carte!“. În fiecare zi pun mîna pe una din biblioteca-mi, căci am impresia că neglijaţi cît costă una. E drept, nu e din vina ta, nene Anghelache. Dar cum ştiu de la dl Gelu Negrea că pe tine te bătea gîndul să-ţi bagi mîna în seiful băncii, ce-ar fi să mă apuc de furat cărţi din librării?

Am, ca să zic aşa, acceptul a doi critici; nu le dau numele, unul e român şi altul neamţ.

Căci: Jean Valjean, de foame, furînd o pîine, a ajuns vestit; o fată de pe centură, de care s-a îndrăgostit un scîrţa-scîrţa-pe-hîrtie, a ajuns damă cu camelii; eu, furînd cărţi, de ce nu aş ajunge un... puşcăriaş despre care să se scrie un roman?

Ăsta, gîndind la cărţi, a luat-o razna, veţi zice.

Mă consolez că nu sînt singurul.

Şi totuşi, nu e bine să citeşti. Mă explic doar cu unul din miile de exemple ce stau în mina pixului.

Şcolar fiind, repetam mîndru „lapte acru şi bătut / se numeşte atribut“. Peste ani, aflu că poetul Brumaru, cerşetor de cafea azi, repeta şi el, şcolit fiind, două versuri: „o rochiţă fără tiv / se numeşte adjectiv“. Acum, sincer, doar gîndul că, fără tiv fiind, o poţi deşira / aduna ghem, m-a umilit amintindu-mi de iaurtul meu.

Nu citiţi! Uitaţi-vă la TV; vă garantez că, de nu vă veţi pune întrebările de mai sus („cum pot unii...“), vă veţi simţi bine (ultima dată am citit pe burtieră „apa mării Atlanticului n-a scăzut...“).

Victor BALINTONI

Lugoj

P.S. Pun şi eu o întrebare.

Ciorapii la ce trebuie asortaţi: la pantaloni sau la pantofi? Pentru că începe să-mi fie tot mai ruşine că am pus ştampila pe Traian Băsescu.

„Mizeria asta...“

Privesc cu amărăciune căminul studenţesc în care voi locui anul acesta. Am terminat facultatea acum un an şi am hotărît să îmi duc mai departe studiile. Îmi aduc aminte că, în afară de anul întîi, am privit căminele studenţeşti cu dezgust. Ştiu şi de ce. Locuiesc în ele de 6 ani. A fost mai uşor parcă să mă obişnuiesc cu starea în care am găsit prima mea cameră. Sau prima toaletă. Am strîmbat din nas tot mai rar, apoi deloc, cînd mă întîlneam cu interioarele caminelor dărăpănate, mizere sau vandalizate. Văd că administraţia campusului a început să facă investiţii. Mă bucur – cei care vor sta aici n-au să mai povestească despre toalete fără lumină, fără uşi şi chiar pereţi despărţitori. E însă altceva care mă îngrijorează. Aproape în fiecare zi văd o prăpastie crescîndă între mine şi tinerii lîngă care trăiesc. Imaginaţi-vă că ajungeţi seara acasă după cursuri sau după un film în oraş. Cum ai pus piciorul în campus, te izbesc zarva şi mulţimea oamenilor (nu sînt numai studenţii), la fel şi decibelii de la geamurile de cămin unde răsună, cu aceleaşi teme sinistre, celebrii Copilul Minune, Vijelie etc. Nişte prieteni cu cîţiva ani mai mari mă întreabă: „Aici stau studenţi?“. Confirm fără nici o plăcere. „Aoleu!“ – e reacţia spontană ce o aud.

Ajung în cameră. În seara asta pe hol e linişte. Nu ascultă nimeni manele cu volumul dat la maxim şi uşile deschise. În schimb, clubul de la parter mă ţine treaz pînă la ora 2 după miezul nopţii. După două săptămîni, mă obişnuiesc şi adorm mai repede, cu toate că basul puternic îmi zguduie fereastra.

Vorbesc cu colegi care au studiat în străinătate cu burse şi-mi spun că nu au găsit nicăieri amestecul ăsta de campus şi parc de distracţii. Mă-ntreb ce s-ar putea face. „Dă-le foc!“ – rîde unul dintre amicii mei.

Stau şi număr cluburile şi barurile din campus. Erau mai multe decît degetele de la două mîini. Două s-au desfiinţat. Dar celelalte o duc bine. Mă întreb cîţi dintre tinerii care termină un liceu, undeva în ţară, şi se mută aici într-un cămin, vor trebui să înghită mizeria asta? Sau oare cîţi dintre ei vor considera această stare de fapt drept normalitate?

Cesar BANU
bcesar16@yahoo.com
Campusul Regie, Bucureşti

Propuneri de *Dilema vechi* pentru viitor:

- **Manual de bună purtare pentru miniştri**
- **Generaţiile bunicilor**

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
(redactor-şef adjunct)
Marius CHIVU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU
Cezar PAUL-BĂDESCU
Ruxandra PETRESCU
(secretar de redacţie)
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
&
Adrian CIOROIANU (redactor asociat)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Alexandru CĂLINESCU
Andrei CODRESCU
Claudiu CONSTANTINESCU
Mircea DINESCU
Şerban FOARŢĂ
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
Robert TURCESCU
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU
REPORTER:
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ
Redacţia DILEMA VECHE:
str. Şcoala Floreasca nr. 3, sector 1,
011641 Bucureşti.
Telefon/fax: 231.35.00
e-mail: dilema@rdsnet.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată de *Dilema veche srl.*
Asociaţi: Mircea Dinescu (60%)
şi membrii redacţiei (40%)

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 13.300 de exemplare

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Multiculturalism

Într-o conferință rostită la NEC săptămîna trecută, profesorul Elie Barnavi, de la Universitatea din Tel-Aviv, a riscat un (grațios, dar ferm) atac la adresa „multiculturalismului“. O parte a publicului a fost contrariată. Multiculturalismul face parte dintr-un inventar de concepte tabu, pe care nu le poți pune în discuție fără să fii calificat drept reacționar, extremist, naționalist și antidemocrat. Observațiile critice formulate de dl Barnavi sunau cu atît mai neverosimil în gura unui universitar israelit, fost ambasador (pînă acum trei ani) al țării sale la Paris, om de stînga, om de bine, om de lume. „Cum adică?!“ – suspina auditoriul. Nu trebuie să luptăm pentru o deschidere culturală totală? Nu trebuie să stimulăm și să protejăm dreptul la diferență? Păstrarea propriei identități culturale, cu toate particularitățile ei, nu face parte din drepturile inalienabile ale omului? Ba da – răspundea vorbitorul. Dar nu există comunitate funcțională fără un contract prealabil, care să stabilească regulile minime, unanim acceptate, ale convețuirii. Orice nou-venit trebuie să aibă libertatea de a opta. Dacă va accepta regula generală, va fi integrat, fără discriminare și fără diluarea culorii sale specifice, în comunitatea gazdă. Dacă nu, va trăi izolat, nefericit și nefericindu-i pe cei din jur. Multiculturalismul crede că simpla juxtapunere a unor mentalități diferite într-un spațiu comun e producătoare de solidaritate socială și de extaz frățesc. Experiența dovedește însă că un corp social, alcătuit dintr-o sumă de ghetouri care nu comunică între ele, e un corp social minat de incomprehensiune și resentiment. Principiul setului minim de reguli valabile *pentru toți* nu anulează diferențele, ci, dimpotrivă, le protejează, le pune în contact, le distribuie simfonic. Deosebirea dintre multiculturalism și integrare flexibilă e deosebirea dintre împestrițare stridentă și armonie. Într-o societate în care regula e să umbli îmbrăcat, nu se poate accepta nudismul stradal, invocînd drepturile omului și farmecul alterității. „Bine, dar ce ne mai separă atunci de Le Pen și de Haider?“ – întreabă nelinițtit multiculturalistul militant. „Ne separă totul!“ – sună răspunsul analistului calm, care nu se sperie de judecata suspicioasă. Naționalismul de extremă predică *excluderea* alogenilor, în vreme ce noi vorbim despre *includerea* lor. Numai că includerea implică negocieri prealabile și „pogoraminte“ de ambele părți, așa încît nimeni să nu stinghereasc pe nimeni, în practica zilnică. Sigur că nu e ușor să trasezi frontiere clare și definitive între strictul necesar *acceptabil* și reglementările *lezante,* între lucrurile asupra cărora se poate cădea la învoială și cele care nu sînt negociabile decît cu prețul desfigurării. E clar că dacă vrei cetățenie austriacă, trebuie să faci dovada unor cunoștințe de limbă, fără de care nu te vei putea acomoda. E clar, de asemenea, că trebuie să respecți legile țării de adopție. Nu mai e la fel de clar dacă e convenabil (și esențial) să frecventezi un liceu parizian purtînd turban sau să pretinzi desființarea claselor mixte. Aducerea unei puzderii de diferențe în același manej pune probleme foarte complicate, care nu se pot rezolva cu lozinci corecte politic și cu politicianisme de conjunctură.

Aș fi vrut să stau mai mult de vorbă cu dl Barnavi. Aș fi semnalat – și sînt sigur că am fi căzut de acord – o anumită ipocrizie a multiculturaliștilor de profesie. Mai întîi, ei nu par să observe și să se simtă atinși în purismul lor propagandistic de faptul că există un curios contratimp între ideologia „multiculti“ și monolingvismul generalizat. Vorbim cu toții de splendoarea vitală a diversității, dar o facem pe englezește. Bogăția vestimentației pe care o afișează clienții aeroporturilor e hipermulticulturală. Dar rumoarea sonoră e strict britanică. Nu mai avem dreptul să *nu* știm limba engleză sau, altfel spus, dacă o știm, ne putem dispensa de toate celelalte, continuînd, firește, să sporovăim cu antren despre multiculturalism.

O a doua formă de ipocrizie e încă și mai dramatică. Discursul privind beneficiile multiculturalismului e dublat, mai întotdeauna, de un discurs privind beneficiile democrației liberale. Toți oamenii cu scaun la cap cad de acord că democrația liberală e sistemul optim de organizare socială, găselnița cea mai inteligentă a speciei, cînd e vorba de drepturi, libertăți și valori. Care va să zică, multiculturalismul nu se aplică în plan politic. Vrem un Afganistan democratic, un Irak democratic, o Rhodesie democratică. Vrem un mapamond democratic și anglofon, adică o combinație între *teoria* multiculturalismului și *practica* omogenizării globale. E ceva prea „dialectic“ pentru înțelegerea mea de-acum. Voi mai reflecta. Aștept lămuriri de la societatea civilă.

VOLVO
for life

cu dilema la croitor

Un institut britanic a făcut un studiu despre condițiile de igienă din diverse țări și a ajuns la concluzia că în România (ca și în Rusia, Turcia și Maroc) sînt prea puține toalete. Cum comentați?

Aș fi tentat să răspund că, la cît rahat se mănîncă încă prin părțile noastre răsăritene, nu-i bai că-s atît de puține lăcașe de reculegere și autoîndemn.

Pe de altă parte, chestia asta mai poate demonstra că sîntem în continuare un popor deloc introvertit, capabil să comunice cu natura, din toate pozițiile. Cum frumos grăiește, de altfel, acel cîntec de dor și jele: „mă defecai în dosul curții, galben ca lămîia...“.

Mircea DINESCU

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Impasul educației

Greva profesorilor riscă să se transforme într-un eveniment din care toată lumea va avea de pierdut: profesorii nu vor obține cine știe ce creșteri salariale, elevii au pierdut deja cîteva săptămîni de școală și vor recupera materia superficial, Guvernul va rata ocazia de a ieși onorabil dintr-un conflict de muncă diferit, în substanță, de cel cu minerii. Iar societatea în ansamblu va mai pierde o ocazie de a-și pune întrebări în legătură cu propriul viitor.

La începutul tranziției, ne-am îmbătat adesea cu ideea că „la noi totuși se face carte“, că nici comunismul n-a reușit să distrugă sistemul de învățămînt, iar drept argument aduceam capacitatea rapidă de adaptare și performanțele tinerilor noștri care mergeau să-și completeze studiile în Occident: dacă ei reușesc să fie acolo studenți buni se cheamă că învățămîntul nostru e performant. Cantitatea de informații vîrîte în capetele elevilor ni s-a părut criteriul suprem, mai ales în comparație cu „ce se face în Vest“, unde elevii de-a patra nu se ocupă, ce-i drept, de teoria mulțimilor. În rest, în legătură cu școala a predominat, în mentalitățile noastre postcomuniste, o retorică de secol XIX, conform căreia dascălii trebuie să fie un fel de apostoli care ridică poporul către luminile științei și culturii. Toate guvernele s-au purtat mai mult decît cinic cu profesorii: pentru că ei nu reprezentau o sursă de tulburări sociale și de expediții în masă în Piața Victoriei, precum minerii, au rămas „beneficiarii“ unor salarii mizerabile. Imaginea publică a învățămîntului s-a degradat, pentru că tranziția a indus în mase ideea că succesul social e posibil și fără prea multă carte: fotbaliștii care defilează în mașini scumpe, junele vedete feminine care vorbesc dezinhibat și agramat despre ultimul model de silicon ori Gigi Becali care flutură teancul de dolari în fața camerelor TV, au devenit, pentru mulți tineri, modele de invidiat și de urmat. Școlile și universitățile au căpătat, în mintea multor elevi și părinți, rolul de „ghișee de dat diplome“: totul e să te vezi cu patalamaua în mînă, că pe urmă te descurci tu cumva... Iar potopul de universități private cu care ne-am trezit pe cap n-a făcut decît să întărească această senzație: dai banu', iei diploma.

În ordine instituțională, deși s-a vorbit enorm despre reformă, sistemul de învățămînt a avut parte mai mult de experimente și cîrpeli, lipsite de viziune pe termen lung. Și, inutil să o spun, în materie de reformă educațională *chiar e necesară* o gîndire pe termen lung, căci efectele schimbării se văd cu adevărat abia după ce măcar o promoție a parcurs tot traseul „reformat“, de la clasele primare pînă la universitate. Schimbarea manualelor, de exemplu, a fost o veșnică sursă de scandaluri ideologice (să ne amintim cum au fost puse la zid manualele de istorie și de literatură considerate „neconforme“ de apărătorii „duhului național“) și de tunuri economico-politice: în guvernarea trecută, a fost favorizată o editură care, culmea coincidenței, tipărise afișele electorale ale partidului de guvernămînt. Din cauza excesivei vizibilități a scandalului manualelor, lumea a rămas cu impresia că *în asta* constă toată reforma: să-i pui elevului pe bancă alt fel de cărți. Celelalte aspecte ale schimbării au fost, de aceea, mult mai puțin dezbătute.

Logistic și material, sistemul școlar este o amestecătură de lumi și epoci. La sate sînt școli rămase în alt secol, fără apă curentă și încălzite cu lemne aduse de copii de-acasă, în timp ce în București primarul Vanghelie se mîndrea, mai an, la televizor, cu termopanele unui liceu renovat sub ocîrmuirea sa. Există un proiect de conectare a școlilor la Internet, dar în multe locuri din țară elevii merg kilometri buni pe jos pentru a frecventa cursurile.

Din punctul de vedere al resurselor umane, educația a suferit pierderi considerabile: foarte mulți profesori buni au plecat din sistem, în căutarea unor slujbe mai bine plătite; absolvenții de facultate intră în învățămînt doar în lipsă de altceva; în mediul rural încă sînt multe posturi suplinite de personal necalificat; nivelul general de pregătire a profesorilor e în scădere, iar cariera didactică este nu doar neatractivă, dar și presărată cu un parcurs birocratic (definitivat, grade didactice etc.) mai degrabă formal decît stimulativ pentru obținerea performanței.

Pe scurt, sistemul educațional este într-un grav impas. Și, spre deosebire de finanțe, industrie ori mediu înconjurător, în materie de învățămînt nici UE nu ne salvează: criteriile comunitare țin mai degrabă de managementul general al învățămîntului, nu de conținuturile sale. Pe de altă parte, și în țările occidentale sistemele școlare trec printr-o perioadă de dezorientare: din dorința de a fi mai adaptate la piața muncii, și-au pierdut în bună parte capacitatea de a oferi o formație generală consistentă, elevii ies din școală „tot mai inculți“, educația morală se face mai mult cu televizorul, părinții cu dare de mînă preferă școlile private, profesorii francezi sau italieni se plîng și ei de salariile mici în comparație cu alte domenii de activitate ș.a.m.d. Edgar Morin spunea într-un interviu că recentele tulburări din Franța își au explicația și în slăbiciunile sistemului educațional, care nu reușește să le transmită copiilor de imigranți (dar, în bună măsură, nici francezilor get-beget) valorile fundamentale ale societății și sentimentul apartenenței la o anume civilizație.

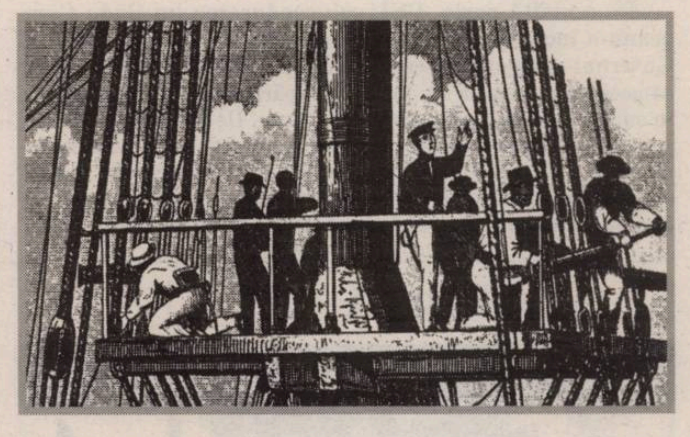

Expresie a disperării, greva profesorilor nu va duce, așadar, la nimic. Eventuala obținere a unor creșteri salariale nu va face decît să repare cît de cît comportamentul cinic față de profesori al tuturor guvernelor de pînă acum. Pe termen mediu și lung însă, problemele rămîn aceleași.

ținerea de minte

„Jurnalele abundă în notații piezișe, sarcastice, otrăvite, la adresa confraților. Citindu-le, ajungem la concluzia că participăm la o civilizație culturală formată nu din lumină, ci din penumbre gregare. (...) Fire nevrotică, frustrată, cu priviri piezișe, scriitorul român are o imensă plăcere de a da cu confrații săi de pămînt, pentru a privi apoi cinic cum ei se ridică și merg mai departe. Nicăieri o laudă, un cuvînt încurajator, o admirație: peste tot numai otrăvuri, denunțuri făcute posterității, rugină.“

(Ștefan Borbely în *Apostrof,* nr. 6/2005, despre memorialistica unor scriitori români)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Adevărata dilemă a PNL

În următorii ani vom avea trei categorii de partide: cele anti-Băsescu, cele pro-Băsescu şi partidele de mîna a doua. Unde se va situa PNL?

Ipoteza de la care plec este că scena politică din România, cu toate schimbările sale, a avut la bază o logică bipolară de organizare. Adică au existat doi poli mari care au captat interesul şi majoritatea scaunelor parlamentare, iar celelalte formaţiuni şi curente, care nu se supuneau acestui bipolarism, au pierdut. Regula se aplică alegerilor constituţionale, cu excepţia celor din 2000, cînd spargerea polului de dreapta a dus la un monopol de facto al PSD şi la creşterea extremiştilor din PRM. În rest, în 1992, 1996 şi 2004, primele două formaţiuni au luat împreună mereu peste 67% din locurile în Cameră, adjudecate de partidele româneşti (eliminînd deci UDMR şi minorităţile, procentele exacte sînt 67,5% în 1992, 71% în 1996 şi 83% în 2004, creştere datorată ridicării pragului electoral). În ciuda unui sistem electoral proporţional, care permite şi partidelor mici accesul în Parlament, în realitate primele două forţe au dominat scena şi au permis doar apariţia unor actori de mîna a doua, de obicei efemeri. Spre comparaţie, sistemul electoral britanic, croit pentru a-i avantaja pe primii doi clasaţi, a dus la alegerile din acest an la un procent adunat laburişti + conservatori de 85%.

Între 1990 şi 1996, Ion Iliescu a fost pivotul. Partidele s-au împărţit în alianţe pro şi anti-Iliescu. Gruparea din FSN, care a rămas lîngă el, a ajuns cel mai mare partid al tranziţiei. CDR a adunat apoi forţele anti-Iliescu, personalizîndu-se la rîndul său sub aura lui Corneliu Coposu. Cine a încercat să iasă de sub aripa acestor lideri a pierdut. Cazuri sînt foarte multe. FSN-ul rămas cu Roman a ajuns actor secundar, a fost aproape de dispariţie după 2000 şi a revenit doar graţie unei schimbări fundamentale a scenei în 2004. ApR a încercat de asemenea să rupă logica bipolară venind cu o a treia cale, dar a clacat la primul exerciţiu electoral parlamentar.

De cealaltă parte, PNL sub conducerea lui Radu Câmpeanu a încercat o punte între cele două tabere. A intrat în Guvernul Stolojan în ideea de a asigura stabilitate ţării. Doar că această motivaţie s-a lovit de împărţirea clară a publicului în suporteri şi contestatari ai lui Iliescu. De fapt, lecţia dură şi poate nedreaptă a acelui moment spune că publicul funcţionează pro şi contra unui actor central, iar nuanţele, oricum argumentate, pierd la alegeri. Aşa au pierdut şi multe alte încercări de pe partea dreaptă (partiduleţele liberale, PAC, UFD).

Băsescu – noul pivot

Se tot spune că PNL riscă să repete experienţa PNŢCD. Din multe motive este o idee falsă (măcar pentru că nu poţi învinovăţi PD pentru prostia PNŢCD, care a ridicat pragul electoral şi a picat sub el). Dar PNL riscă să repete experienţa PNL din 1992, cînd a picat sub 3%, după ce în 1990 fusese al doilea partid (cu excepţia UDMR). Şi asta pentru că publicul era împărţit bipolar şi nu accepta al treilea actor, care acţiona după altă logică decît cea centrală atunci: anticomunişti / postcomunişti sau pro-Iliescu / anti-Iliescu.

Debalansarea de după 2000 a fost posibilă prin stricarea echilibrului, nu au mai fost două tabere, ci una singură şi rămăşiţe din cealaltă. Alianţa D.A. a reechilibrat spectrul. Traian Băsescu a fost cel care a recuperat în turul doi ceea ce PD şi PNL ca partide nu au reuşit în primul tur. Bipolaritatea este reinstalată, PRM a revenit la dimensiunile sale normale.

De o parte este PSD, care a ieşit oarecum din mirajul personalist al lui Iliescu, dar rămîne constant în jur de 30% datorită formidabilei maşinării administrative de care dispune. Cine e de cealaltă parte? Alianţa D.A.? PD şi PNL? Aceasta este întrebarea-cheie a viitoarelor alegeri.

Propun însă un răspuns determinat de experienţele personaliste care au avut pînă acum un rol-cheie (Iliescu, Coposu): de cealaltă parte se află Traian Băsescu şi partidele care îl susţin sau îl vor susţine. Mi se va spune că nu poţi să compari partide cu oameni. E adevărat, dar de multe ori partidele sînt mijloace prin care lideri forte îşi strîng suporterii.

E de ajuns să ne uităm în sondaje. Traian Băsescu conduce detaşat la personalităţi (nivel de încredere dublu faţă de urmăritori, cu excepţia lui Stolojan) şi este mult peste Alianţa D.A. PD începe să ia avans faţă de PNL nu pentru că ar fi mai performant la guvernare sau pentru că ar avea strategii mai

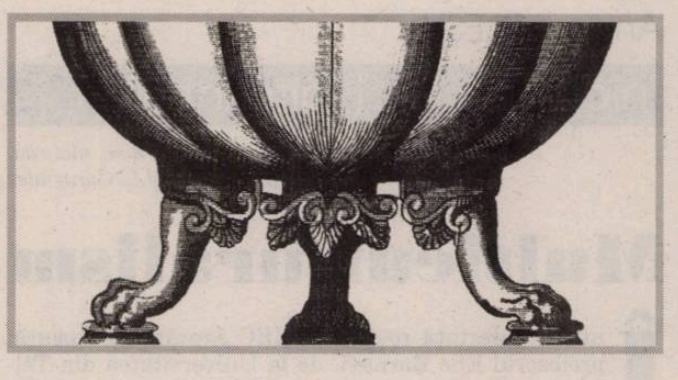

bune, ci doar pentru că este perceput ca partidul lui Băsescu. Şi mai îngrijorător pentru liberali este că dintre votanţii Alianţei, două treimi ar vota cu PD, dacă ar merge separat, şi procentul creşte. Poate că pare nedrept, tocmai acum cînd, în sfîrşit, PNL ajunsese „cel mai important partid de la guvernare“ să rămînă în remorca unui lider care nu e liberal, deşi a adus partidul la putere? Asta este, logica electorală poate fi uneori perversă şi nedreaptă. Important este dacă te supui ei sau încerci să o schimbi, ceea ce nu prea reuşeşte.

Adevărata dilemă a PNL înseamnă de fapt o criză existenţială: facem ciocu' mic şi cîştigăm cu Băsescu sau jucăm de capul nostru şi foarte probabil vom redeveni jucător de mîna a doua sau chiar nu vom intra în Parlament? E o alegere ingrată, care ciufuleşte orgoliul liberal, dar cine iese din logica bipolară pierde. Dacă nu cred asta, liberalii îi pot întreba pe Petre Roman, pe aperişti sau pe colegul Radu Câmpeanu.

presa despre...

Educaţia dinspre Finanţe

„Guvernul şi-a bătut joc de profesori pentru ca, ulterior, să-i mintă în faţă. De la bun început, promisiunile făcute, de creştere a bugetului Educaţiei cu peste 1,1% din PIB, au părut un miraj (...). Este pentru prima oară, în ultimii 5-6 ani, cînd fondurile pentru Educaţie nu ating nici măcar 4% din PIB. Fără o finanţare adecvată nici un proiect pentru dezvoltarea educaţiei româneşti nu poate fi susţinut în mod coerent şi eficient.

Orice soluţie adoptăm pentru economia românească, obiectivul trebuie să fie unul singur: dezvoltarea societăţii româneşti. Pentru a atinge acest obiectiv trebuie stabilite priorităţi: Educaţia, Cercetarea şi Infrastructura.“ (Mihai Tănăsescu, fost ministru de Finanţe, PSD, în *Jurnalul naţional)*

„Guvernul a negociat corect: creşterile salariale din 2006 vor totaliza 8%. După ce, în 2004 şi 2005, creşterile salariale în domeniul educaţiei au totalizat 50 de procente, într-o perioadă cînd inflaţia anuală se scrie cu o singură cifră. Propunerea Guvernului pune în dificultate sindicatele, pentru că oferta înseamnă, de departe, cel mai mare buget alocat educaţiei după 1990 (...). Dar nu s-a discutat nimic despre norma didactică. Aceasta este una dintre cele mai mici din Europa. Apoi, atîta timp cît profesorii capabili, cu rezultate, nu vor putea primi salarii de 4-5 ori mai mari decît ceilalţi, nu se va putea vorbi de o reformă adevărată în învăţămînt (...). Acordul propus de Guvern arată cît de lipsite de sens sînt solicitările de genul X procente din PIB. De regulă, aceste solicitări nu reprezintă decît o formă mai elegantă de creşteri salariale.“ (Ionuţ Popescu, fost ministru de Finanţe, PNL, în *Capital).* **(C. G.)**

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

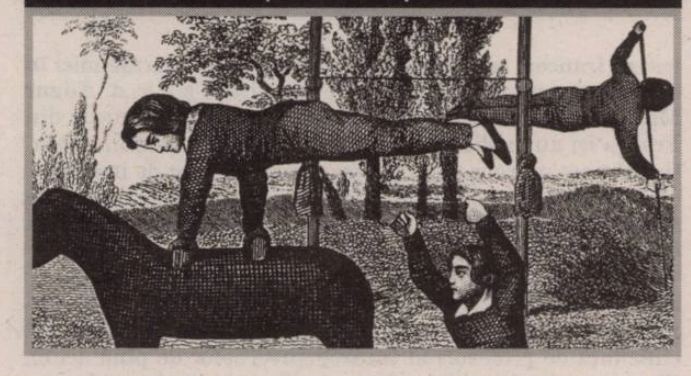

Versuri şi proză, uniţi-vă!

Se vorbeşte mult despre ipocrizie în viaţa noastră publică. Politicienii sînt arătaţi cu condeiul însîngerat al marilor analişti. Poporului i se atrage atenţia asupra ticăloşiei de a spune una în discursuri şi alta în particular. Nu mai vorbesc aici de fapte – terenul e prea mare şi deja prea bine exploatat literar ca să mai încerc un cadastru de amator...

Ei bine, cu toate că am stabilit cu certitudine că e naşpa să spui una şi să faci alta, toată lumea acceptă fredonînd acelaşi gen de comportament din partea vedetelor pop. Ele sînt adulate pentru exact acelaşi lucru pentru care politicienii sînt detestaţi. Cum e posibil? Şi pînă cînd mai răbdăm?

Să vă explic, în caz că n-aţi înţeles. Vedetele de muzică (să-i zicem) uşoară cîştigă bani cîntînd următoarele cuvinte-cheie: *vînt, pămînt, dor, ador, vise, stele, ele, mele, copaci, frunze, cer, abur, uşor, acelaşi dor, iubire, amintire* şi, la cererea publicului, *rătăcire*. Aceste vorbe au un rol important: să-i dea sentimentul publicului că autorul/cîntăreţul trăieşte într-o dimensiune lirică incompatibilă cu lumea asta. Cîntăreţii suferă, suspină, îşi aduc aminte, sînt consumaţi de vinovăţie, îşi revin, sînt consumaţi din nou. Cîntecele lor descriu viaţa (presupunem că tot a lor) ca pe o succesiune de trăiri pasionale gard în gard cu sublimul şi peste drum de Templul Marii Drame Sentimentale. Ei regretă despărţirile şi îşi petrec restul vieţii cu gîndul la Ea. Ele sînt distruse de gestul Lui şi promit să-l uite, dar – fatalitate! – nu reuşesc. Toate aceste frămîntări sînt exprimate în cuvinte polizate cu grijă, să nu cumva să prindă, cu vreo muchie, vreun colţ de realism.

Ei bine, deschideţi orice revistă mondenă şi veţi constata un lucru tragic: oamenii ăştia una cîntă şi alta vorbesc. Cuvintele frumoase, poetice, aspiraţionale dispar complet din discursul intervievaţilor. Fetele care aspiră la veşnicie în refren se mulţumesc în proză cu un inel cu diamante, o maşină fără acoperiş sau o excursie într-o ţară îndepărtată, însă reală. Băieţii care suspină în strofele 2,3 şi 4 îşi petrec de fapt dimineţile între 9 şi 12 la sala de fitness, unde ridică greutăţi de oţel, nu volume de versuri. Mai grav, timpul de înjumătăţire a iubirii lor pentru celălalt nu e infinitul, aşa cum sugerează ultimul CD, ci aproximativ două luni jumate. După care o altă revistă va publica poza revelatoare din care aflăm că, acum, e cu altcineva. Ruptura, de neconceput în opera muzicală, e un fapt de viaţă în cea reală, tratat cu mai puţină atenţie decît schimbarea maşinii.

De ce acceptăm asemenea dovadă de schizofrenie publică? De ce iubim ipocrizia de pe canalul de muzică şi-o detestăm pe cea de la ştiri? Ce diferenţă e între ele, în afară de un centimetru, cît e între butoanele de la telecomandă? De ce lumea (mă rog, 88% din ea) rîde de Vadim şi cumpără CD-uri cu Zexy sau Mexy sau cum s-o numi?

Există o explicaţie: ne place să fim minţiţi. Numai că ăştia care cîntă se îmbogăţesc cu ştirea şi acordul nostru, în vreme ce ăilalţi care doar vorbesc, o fac pe şest. Or tocmai caracterul subversiv e cel care ne enervează. Un solist are tăria să recunoască faptul că primul CD i-a adus 100 de mii de dolari. În schimb n-ai să vezi un politician să-şi aducă aminte de primul album în cuvinte firești: „Ah, da, în mandatul ăla am dat tunul cu francezii, da, am scos 21 de milioane de dolari – şi i-am făcut jumate-jumate cu partidul. Ce vremuri! Eram la început de carieră!“. Ori tocmai lipsa acestei sincerităţi îl plasează pe politician într-o realitate paralelă, de care nu ne putem apropia cu înţelegere...

E o problemă de imagine la care Italia, sora noastră de gintă latină şi obiceiuri orientale, a găsit, în anii mandatului Berlusconi, o soluţie simplă: decriminalizarea ţepei. Simplu şi eficace, la fel ca un refren: orice ilegalitate poate fi ştearsă cu buretele prin desfiinţarea legii care te bagă în bucluc.

Dar, cum deocamdată pare că nu mai e cazul şi la noi, să zicem că n-am mai rămas decît cu problema ipocriziei în versuri. Pe care o semnalez şi eu mai departe, poate se iau măsuri!

www.polirom.ro

- Adrian Marino
  Libertate şi cenzură în România
  Începuturi
- Robert Turcescu
  Fiare vechi
  Dileme cotidiene
- Vasile Paraschiv
  Lupta mea pentru sindicate libere în România
- Elfriede Jelinek
  Excluşii

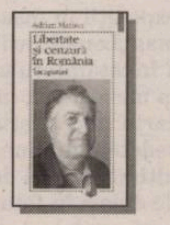

Suplimentul CULTURA
Un săptămînal realizat în colaborare cu *Ziarul de Iaşi*

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

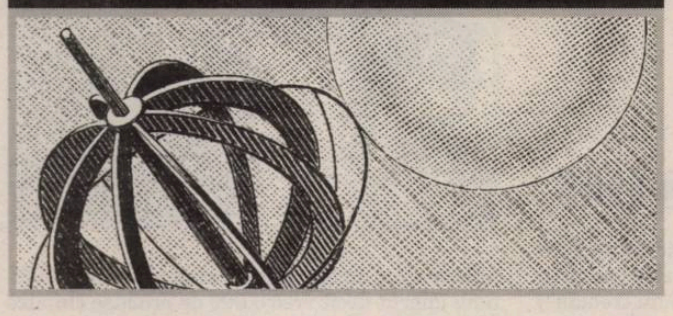

Urmaşii lui Putin

Mai e ceva timp pînă în 2008, cînd vor avea loc alegerile prezidenţiale din Rusia, dar iată că Vladimir Putin a început să le pregătească. S-a spus că va face o manevră prin care să modifice Constituţia în aşa fel încît să i se permită o a treia candidatură. Dacă se va produce, nimeni nu-şi pune probleme în legătură cu reuşita ei. Vladimir Putin a negat în nenumărate rînduri această intenţie şi recentele mişcări par să dovedească fie că e decis să-şi pregătească un urmaş, fie că vrea să dovedească prin fapte că nimeni nu e demn să fie urmaşul lui. Cert e că doi oameni apropiaţi de şeful statului, ambii din Sankt-Petersburg (oraş unde şi-a început cariera şi Putin şi unde are legături demne de încredere, în măsura în care un şef de stat poate avea încredere în vreunul dintre potenţialii săi rivali), au fost avansaţi în posturi-cheie. Şeful administraţiei prezidenţiale, Dmitri Medvedev, jurist, 40 de ani, a fost numit viceprim-ministru însărcinat cu domeniile politic şi social, iar ministrul Apărării, Serghei Ivanov, 53 de ani, venit din KGB, a fost înaintat la rangul de viceprim-ministru, păstrîndu-şi şi portofoliul anterior. Ar mai fi de adăugat că Medvedev e responsabil pentru 51% din acţiunile Gazprom, deţinute de către stat. Serghei Ivanov a fost expulzat în 1982 din Marea Britanie pentru acţiuni neconforme cu statutul diplomatic deţinut.

Au mai fost şi alte numiri în acea zi de luni 14 noiembrie: cadre aduse din provincie au fost propulsate în organisme centrale, continuînd într-un fel sistemul de avansări-retrogradări elaborat pe vremea nomenclaturii sovietice: aşa cum scria Vozlenski *(Nomenklatura* – 1980) candidatul pentru un post de conducere trebuie să dea dovadă de mari disponibilităţi. Nu de competenţă sau de capacităţi administrative, ci să arate că „e gata să facă orice pentru a fi demn să urce în ierarhia cadrelor". Carierismul este principala calitate prin care ajungi şi te menţii în cercul restrîns al celor de luat în seamă pentru o avansare, pentru o mişcare în sus sau pentru una laterală cu mai multă putere. De unul singur nu se poate face carieră în partid: trebuie să ştii să-ţi selectezi relaţiile, în funcţie de perspectivele lor de viitor, să n-ai de-a face decît cu oameni utili, şi ei pe lista „rezervei de cadre" cu perspective. Nu e adevărat că nu e nevoie de nici o calitate pentru a obţine victoria într-un asemenea sistem: sînt necesare tenacitatea, ştiinţa de a calcula cîteva mişcări înainte şi un anume talent actoricesc pentru a fi pe placul celor care au deja posturi mari. Stalin, cu fanteziile sale represive, introducea elemente de surpriză în aceste jocuri atît de bine reglate. E de sperat că Putin, mai lipsit de imaginaţie, va juca după reguli, deşi absenţa transparenţei în procesul de numire şi de demitere a cadrelor de conducere dovedeşte aceeaşi domnie a bunului plac. Desigur, în acest sistem, candidaţii la posturile înalte trebuie să aibă şi personalitate, să se deosebească de turmă: ei trebuie să ştie să mintă privind în ochi, să nege cu convingere şi indignare ceea ce au afirmat cu ingenuitate, cu cîtva timp înainte, să ştie să-şi folosească relaţiile informale pentru a-şi construi imaginea personalităţii incoruptibile, persecutate de oamenii rivalilor care vor să-i ia jucăria puterii. Mai toţi ratează momentul cînd şeful suprem s-a plictisit de hazul lor.

Un comentator rus, Alexei Venediktov, scrie în *Moskovskie Novosti* că, schimbînd atît de timpuriu cadrele, în raport cu data alegerilor, ar fi o dovadă că Putin se teme de o eventuală mişcare „portocalie": el trebuie să scape de persoanele imprevizibile în momentele de cumpănă. Dar nici nomenclatura sovietică, nici puterea postsovietică nu a educat caractere. Cea din urmă a adăugat la deliciile puterii sovietice – bagi pe cine vrei în puşărie, îi umileşti pe cei superiori ţie – pe cele ale satisfacţiilor date de bani, de relaţiile cu lumea bună occidentală. Pînă în '90 erau personaje din Şolohov, acum se pregătesc personaje din Lev Tolstoi, combinate cu cele din Ilf şi Petrov. Teamă mi-e că, în pofida tuturor precauţiilor, va apărea un diavol meschin faţă de care pînă şi geniala literatură rusă e neputincioasă.

globul cubic

Pensia dansatorilor

Exemple proaste pot fi adunate de pretutindeni. Astfel, ziarele italiene, dar nu numai, anunţă cu îngrijorare intenţiile Guvernului Berlusconi de a limita subvenţiile acordate unor celebre instituţii culturale. În ceea ce-l priveşte pe Berlusconi, spaţiul dintre intenţii şi realitate se parcurge într-un timp record. „În 2006, subvenţiile s-ar putea reduce de la 464 de milioane de euro la 300 de milioane. E vorba despre Scala din Milano, dar şi de Festivalul Cinematografic de la Veneţia. Se prevede un program de economie generală de 20 de miliarde de euro, Fondul Unic de Spectacole va fi redus de la 464 de milioane de euro la 300 de milioane în 2006."

„La Scala muncesc mii de persoane, în timp ce 400 ar fi arhisuficiente" – e citat prim-ministrul de către diferite ziare. „Inexact – a răspuns Stéphane Lissner, directorul teatrului: avem 800 de angajaţi, conform decretului ministerial, aprobat în 1998. Mai mult de jumătate sînt corp artistic: orchestră, cor, balet, dirijori, regizori, personal regizoral." Şeful Guvernului, priceput la tot ce mişcă, asemeni omologilor săi din lumea întreagă, apreciază că dansatorii muncesc prea puţin: „un dansator lucrează pînă la 40 de ani, dar e plătit pînă la 65". Directorul teatrului a propus un nou proiect de lege pentru modificarea vîrstei de pensionare, 42 de ani pentru femei (acum e de 47 de ani pentru femei şi 52 pentru bărbaţi), pentru a se alinia normelor europene.

În cotidianul *La Repubblica,* Roberto Bolle, dansator vedetă la Teatrul Scala, l-a sfătuit pe Berlusconi să discute problema şi cu „ginerele" lui, Maurizio Vanadia, fost dansator la teatrul milanez, acum asistent al directorului şcolii de dans de la Scala. Vanadia are 43 de ani şi nu e tocmai ginere, e mai mult şi mai puţin de atît, e „companionul" şi tatăl celor doi copii ai Marinei Berlusconi, fiica prim-ministrului italian cu acelaşi nume.

Oricine, mai ales cînd eşti prim-ministru, are dreptul să decidă domeniile în care vrea să facă economii, dar Teatrul Scala a trecut printr-o perioadă de criză şi numirea domnului Stéphane Lissner, ca director general şi director artistic, a avut ca scop tocmai refacerea prestigiului celebrei scene milaneze. Dirijorul Riccardo Muti, director muzical, a demisionat în aprilie şi nu i s-a găsit încă un înlocuitor.

Domnul Berlusconi, persoană familiară cu articulaţiile relaţiei prestigiu-bani, ar trebui să ştie că prelungirea vîrstei de pensionare a dansatorilor i-ar putea aduce necazuri nu numai pe plan naţional, ci şi în propria familie. (**M.B.**)

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Despre răsucire

În *Republica*, Socrate îi vorbeşte lui Glaucon despre „arta răsucirii" (518 c-d). Iată: „...după cum ochiul nu e în stare să se întoarcă spre strălucire dinspre întuneric, decît laolaltă cu întreg corpul, la fel această capacitate prezentă în sufletul fiecăruia, ca şi organul prin care fiecare cunoaşte, trebuie să se răsucească împreună cu întreg sufletul dinspre tărîmul devenirii, pînă ce ar ajunge să privească la ceea-ce-este şi la măreaţa lui strălucire". Şi mai apoi, poate mai clar: „Se pune problema în ce fel se obţine transformarea cea mai rapidă şi mai eficace a sufletului. Nu-i vorba de a-i sădi simţul *văzului,* ci de a-l face să *vadă* pe cel care are acest simţ, dar nu a fost crescut cum trebuie şi nici nu priveşte unde ar trebui"*.

Să te îndrepţi spre „strălucire", adică spre cunoaştere, spre o stare superioară de înţelegere şi, prin urmare, de existenţă, presupune un efort care nu este, cum se mai crede încă, o acumulare cantitativă de informaţii sau o sinteză inteligentă a informaţiilor. Cunoaşterea cere un efort integral al fiinţei, un salt al întregului şi nu doar al minţii. Mai mult, *răsucirea* presupune şi un abandon – fără îndoială dureros –, o desprindere de o stare anterioară, un refuz al *situaţiei*. Lipsa acestei *răsuciri* este cauza adîncă a rămînerii în mediocritate a trei categorii importante de oameni din societatea noastră: omul politic, omul de afaceri şi jurnalistul.

Omul politic român are, încă, un mare handicap în contactul cu partenerii săi occidentali. Handicapul nu vine din faptul că reprezintă o ţară cu un PIB de nu ştiu cîte ori mai scăzut decît ţările omologilor şi nici din diferenţa de cultură democratică. Problema este că omul politic român nu a făcut, încă, *răsucirea,* nu a asumat, încă, efortul integral al cunoaşterii. La 16 ani de la ieşirea din izolarea comunistă, omul politic român are informaţiile necesare unui dialog internaţional şi ştie cu o aproximaţie rezonabilă unde trebuie să fie locul României în lume. El aparţine însă, pe mai departe, unei categorii provinciale, de colonie. Cauza este aceea că *răsucirea* sa nu s-a produs. Reminiscenţe naţionaliste şi infatuări caraghioase sau slugărnicii jenante şi obedienţe, prost deghizate în ospitalitate, îl fac, pe mai departe, să ştie degeaba ceea ce ştie. Dintre oamenii politici români, o problemă aparte o au diplomaţii. Un proces de selecţie aproape anume făcut pentru contraperformanţă, condus cu brio în toate administraţiile adăpostite de pulpana dlui Iliescu, a făcut ca diplomaţii români să fie, în marea lor majoritate, asociali, să fie lipsiţi de minimul interes de a se amesteca cu mediile internaţionale şi să simtă că rostul real al misiunii lor este să buchisească cenţii unui salariu mediocru sub un ocean de limbaj convenţional şi inexpresiv.

Omul de afaceri român nu a făcut, nici el, *răsucirea*. Marea nenorocire pe care au adus-o şcolile de business capitalismului contemporan este că au dat orientării spre profit fundament ştiinţific şi, pe cale de consecinţă, cel mai înalt prestigiu intelectual celei mai mari banalităţi: profitul contează în cele din urmă. Pentru capitalistul cu MBA, profitul a devenit mai mult decît o preocupare, a devenit criteriul, obsesia, *la raison d'être*. Există o gîndire ceva mai subtilă, care spune că preocuparea de căpătîi a capitalistului trebuie să fie satisfacţia clientului şi că profitul decurge natural din asta. Urmărind profitul, capacitatea de a satisface clientul scade şi profitul însuşi este mai greu de obţinut. Mai mult, apreciind satisfacţia clientului numai în limitele dictate de calculul profitului, scopul atins va fi tocmai un profit minim şi nu unul maxim. Dimpotrivă, urmărind satisfacţia clientului, profitul creşte.

Capitalistul român este un spoliator egoist. El cunoaşte capitalismul, dar nu s-a *răsucit*, încă, spre capitalism. Se tot citează, după Marx, „vîrsta acumulării primitive de capital", ca prima vîrstă a capitalismului şi, prin urmare, ca vîrstă firească a capitalismului nostru de acum. Dar capitalismul nu are – cum ar crede dnii Iliescu şi Brucan – o vîrstă pentru fiecare ţară. În economia globală, capitalismul are o singură vîrstă care, evident, nu mai e cea a jumătăţii secolului al XVIII-lea. În plus, nu ştiu de ce se spune că acumularea primitivă de capital este un pasaj obligatoriu pentru orice capitalism. Pentru că nu e aşa. E ca şi cum ai spune că România trebuie să treacă obligatoriu prin marea criză a anilor '30 ca să ajungă la capitalismul contemporan, ceea ce este, fără îndoială, o aberaţie. Omul de afaceri român a rămas un fel de jupîn sau de prim-secretar PCR, chiar dacă călătoreşte la Londra să-şi cumpere cămăşi

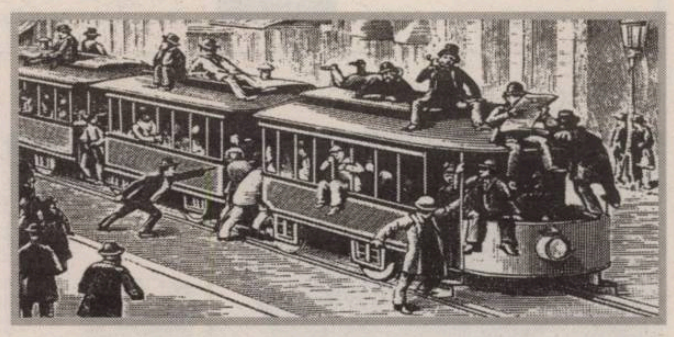

de 700 de euro bucata şi are laptop cu conexiune *wireless* la Internet. El se descurcă cu bursa şi manevrează din ce în ce mai bine tehnicile de marketing, dar *răsucirea,* schimbarea capitalistă a fiinţei sale, nu s-a produs încă.

În fine, jurnalistul român, în general, e faimos în mediile politice, economice şi culturale autohtone prin faptul că nu pricepe mai nimic. Tu spui una, el zice cu totul şi cu totul altceva. După cunoştinţele lui aproximative, el decide ce e interesant pentru public şi el decide ceea ce tu spui. În timp, jurnaliştii noştri sînt din ce în ce mai bine informaţi, puterea lor de comprehensiune a crescut simţitor în ultimii ani, fără să putem constata însă şi o ameliorare a calităţii scrisului şi a vorbirii sale. Aceasta e cea mai bună dovadă că nici el nu a făcut *răsucirea*.

* Am folosit traducerea lui Andrei Cornea, din ediţia dialogului platonician apărută în 1986, la Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.

ready made

„Supă cu găluşicele de raci. Să fierbi grăsime de rărunchi puhav, pui un ou, puţin posmag, puţin petrinjel verde hăcuiţi mărunţel, sare şi piperiu, codiţe de raci, hăcuite mărunţel, şi făină cît poate ţine în trei degete. Frecînd toate la un loc, le faci găluşicele şi să le fierbi în supă."

(Mihail Kogălniceanu şi Costache Negruzzi,
200 reţete cercate de bucate, prăjituri şi alte trebi gospodăreşti, Editura Dacia, 1973)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Chanson sans paroles

Ca Paul Verlaine, – vă zic
şi eu „Dansons la gigue!“ –
ceea ce va să zică
„Hai să dansăm o gigă!“

Dar nu cea în doi timpi,
la care, cînd te uiţi,
la bal, stai ca pe ghimpi
şi-ai vrea şi tu să uiţi
de tine,-n vechiul dans
brusc şi neechivoc,
dansabil nu-n balans,
ci ţopăind pe loc,
şi nu cu vreo gagică,
dar solo,-n pas de gigă...

E iarnă şi, pe-aleea
cea dintre blocuri, hai
să o dansăm pe-aceea
ce, pînă-n luna mai
ne dă fiori, ba, cică,
şi o euforie
a numerelor mari...
Sub buxuşii amari,
hai să dansăm o gigă,
o gigacalorie.

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Euro-(par)lamentări

Un vin pentru Elena Ceauşescu

Dle Văcăroiu, am o rugăminte la dvs. Sau mai bine încep cu o întrebare: dvs. v-a plăcut Chimia cînd eraţi mic, la generală? Aşa, în pauzele dintre muncile agricole de toamnă şi cele de primăvară la care, ca elevi, ne trimitea sistemul, între lanurile de porumb şi rîndurile de vie prin care cochetam tactil cu colegele noastre Maricela sau Marinela (ei, haideţi, nu roşiţi, imposibil să nu fi avut o colegă pe nume Maricela sau Marinela!), între orele de învăţămînt politic prin care regimul se spăla pe mîini de crize şi şedinţele de *cult al şefului* prin care şcoala ne spăla cu blîndeţe creieraşul, nu vă fascina această ştiinţă de un suprem apolitism? Căci, dle preşedinte, ce era, de fapt, această Chimie a orarelor noastre? Într-o lume a înaintării spre *viitorul de aur,* numai ea rămînea la datele din supa primordială a originilor! Într-o perioadă în care Pătrăşcanu era spion titoist pe cînd intraţi dvs. la şcoală şi era erou pe cînd îmi puneau mie cravata roşie, într-o lume în care Stalin spunea azi că limba are caracter de clasă, iar mîine Brejnev dovedea că limba e total lipsită de caracter, într-o lume în care între Jdanov-ul generaţiei dvs. şi *Pif*-ul generaţiei mele exista un fir roşu, ei bine, numai Chimia rămînea egală cu sine, atestînd că în vremea lui Rasputin sau în cea a lui Iuri Gagarin, în jungla lui Bokassa, pe plajele lui Castro sau în laboratoarele CIA-ului, dacă amesteci *Na* şi *Cl* îţi dă tot sare, iar dacă desparţi apa rămîi tot cu o porţie de *O* şi cu alta, dublă, de *H* (detalii puteţi obţine de la colegul meu *observator,* dl Severin Adrian).

Ei bine, dle Văcăroiu, la această frumoasă consecvenţă a Chimiei mă gîndeam eu în dimineaţa zilei de joi, 17 noiembrie a.c., în băncile *hemiciclului* din euro-parlamentul din Strasbourg, privind cum sute de oameni îşi băteau capul cu problema numită REACH; în lipsa dreptului de vot, românii şi bulgarii nu-şi băteau capul – cum de altfel n-o prea fac ei în genere. (Cum? Iar am spus ceva ce nu trebuia?) Iată despre ce-i vorba.

În grija lor pentru sănătatea contribuabilului european, dirigenţii Europei au propus, acum opt ani, o monitorizare exhaustivă a tuturor compuşilor chimici ce ne umplu viaţa de zi cu zi. Aşa s-a născut programul *Registration, Evaluation and Authorisation of Chemicals* (REACH). Plasticul din jucării şi ignifuganţii din calculatoare, impermeabilizatorii din trenciul dvs. şi spumele fosforice de la gura dlui Vadim etc. – totul pe lume e produs chimic.

A 9-a scrisoare, polimerizată, către preşedintele Senatului

Şi, dle Văcăroiu, în timp s-a adunat un raport de 1.000 de pagini, cu 137 de articole împănate cu vreo 6.000 de amendamente. Cunoscătorii spun că ar fi cea mai importantă lege europeană a ultimelor decenii: 30.000 de substanţe chimice (din cele 100.000 existente), a căror comercializare depăşeşte o tonă, ar urma să fie recenzate, evaluate şi înregistrate, în vederea căpătării unei autorizaţii. Criteriul autorizării unei substanţe ar fi gradul de toxicitate – vezi cazul produselor *bio-acumulative şi persistente* sau cele cu *molecule cancerigene sau mutagene* etc. ce agită apele în Occidentul european. Costurile estimate ale proiectului bat la 3 miliarde de euro (alţii vorbesc de 12!), la capătul cărora, dle preşedinte, viaţa noastră ar fi mai *safe*.

Revin: şi, cum stăteam eu acolo, în hemiciclu, numai ce aud un detaliu – cică n-ar fi vorba neapărat de compuşi de ultimă oră; după 1981 n-au apărut decît vreo 3.000 de produse chimice noi! Ei bine, dle Văcăroiu, ajuns în acest punct al tramei, m-am blocat. 1981! Eu doar ce intram la liceu! Ruşii, doar ce intraseră în Afganistan! Dvs. intraţi zi de zi la *CSP!* Iar-Elena-Ceauşescu-intra-în-istoria-chimiei-românești-cu-vastul-ei-proiect-de-cercetare-dedicat-polimerizării-stereospecifice-a-izoprenului!

Dle Văcăroiu, asta doream să vă rog: interesaţi-vă ce mai face izoprenul! S-a mai polimerizat? Dacă nu, de ce? Dacă da, a făcut-o el stereospecific? Aceste cuvinte-fetiş ale adolescenţei mele – *polimerizarea-stereospecifică-a-izoprenului!* – ar căpăta, în fine, un sens! Vă rog, nu mă lăsaţi în dubiu! E în joc liniştea mea, onoarea ţării, toxicitatea Europei şi poate chiar viitorul omului ca specie!

...Şi astfel, dle preşedinte, joia trecută, seara tîrziu, în avion spre Bucureşti, cu un pahar de vin în mînă (era chiar noua producţie de Beaujolais, lansată în acea zi de 17 noiembrie), mă gîndeam la Elena Ceauşescu. Şi să vedeţi cum de se leagă totul: numai ce-am vrut să vărs un strop în amintirea ei, Dumnezeu s-o ierte, cînd ochiul vigilent al stewardesei mi-a intuit gestul şi l-a împiedicat scurt, întrebîndu-mă *mai vreţi o sticluţă?* Am surprins în privirea ei că împărtăşeam un secret: ştia despre REACH! Un strop de vin tînăr şi roşu vărsat pe o mochetă de plastic într-un avion oţelit aflat sus la 7.000 de metri la o viteză *x* şi la o presiune *y* – mai ştiţi cum se *mutagena* cel de-al 3.001-lea produs al istoriei recente, pe care noi, inconştienţi, l-am fi adus în ţară, spre groaza *puilor-santinelă* din Deltă şi spre surpriza dlui Puiu Haşotti, care ne-aştepta să votăm bugetu'?

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Bomba cu mere stricate

La douce France a fost înlocuită de o Franţă care imită, pe micul ecran, Irakul. Flăcări veninoase înghiţind maşini şi buticuri. Pompieri agili, poliţişti timoraţi. Şi multe siluete cu glugă, furişîndu-se pe sub zidurile cu graffiti. Probabil însetate, căci duceau sticle! Sarkozy a-nfierat pegra din *banlieues,* Chirac a fost mut ca o lebădă. Agenţii de asigurări evaluează pagube, iar sociologii descoperă că minorităţile maghrebino-islamice trăiesc în spatele unei subtile linii Maginot (ca să dau o notă locală). Construită, în colaborare, de adversarii de azi.

Unii invocă turbulentul mai '68. Cam hazardat. Dacă aceea era o revoltă pseudo-ideologică, incendiile de-acum se sprijină pe etno-sărăcie. Dar nu numai. Se mai sprijină şi pe o iluzie (vag contrazisă oficial): că se poate trăi stînd degeaba. Iluzia statului-doică *(nanny state,* vorba englezului) care dă lapte, dragoste şi bani de buzunar, dar nu cere nimic. Parisul a-ncurajat afluxul de meteci în urma prăbuşirii sistemului său colonial din Indochina şi Africa. Metropola voia să pară mamă drăgăstoasă pentru copiii ei din foste colonii şi actuale domtom-uri (departamente şi teritorii *d'outre-mer).* Lucru rostit rareori şi cu sfiiciune, o bună parte a nou-veniţilor a-nţeles că sărăcia de-acasă va fi tămăduită de miracolul asigurărilor sociale. Erau ele mici, dar tot era mai bine! În plus, trăiau la un pas de Luvru! Statul s-a amăgit că nu trebuie să mai învîrtă polonicul în oala socială. Numai că, în locul unei fierturi omogene, s-a trezit cu nişte cocoloaşe care s-au depus la fund. La cea mai înaltă temperatură!

Primii veniţi se comparau cu viaţa din Maroc, copiii lor se compară cu parizienii! Totuşi, rămîn la ajutorul de şomaj! (Apropo, mitul lipsei de locuri de muncă e contrazis copios de activa imigraţie din „noua Europă“, care dovedeşte că de lucru este, slavă Domnului, şi pentru instalatorul polonez, şi pentru inginerul român! N-am auzit să se fi făcut caz de „zidarul algerian“!) Sindromul pasivităţii asistate a născut omul nou care luni îşi încasează cecul, iar în restul săptămînii dispreţuieşte Occidentul. Sau devine masă de manevră pentru extremişti (Zarkawi, Le Pen etc.). Adăugaţi resentimentele războaielor coloniale şi modelul terorismului islamic. Şi, pentru că acest cocktail trebuia să poarte un nume, i s-a spus Molotov.

Paralizia postcolonială nu e doar a Franţei. Şi Marea Britanie a cunoscut luptele de stradă (Brixton, Bradford, Birmingham). Totuşi, la scară ceva mai redusă. Poate pentru că premierul Atlee s-a despărţit mai amiabil de colonii. Pentru că indo-pakistanezii au spart rapid bariera integrării, nuanţînd exemplar piaţa muncii. Sau pentru că Anglia avea încă din secolul al XIX-lea evrei în Camera Lorzilor sau în fruntea Guvernului? Sau pentru că, după război, britanicii au descoperit pe pielea lor exodul în căutare de lucru. (Fondurile Planului Marshall pentru Germania erau atît de mari, încît zeci de mii de dulgheri, chimişti sau necalificaţi au plecat să refacă ţara înfrîntă. Acasă, pîinea era pe raţie! Serialul *Auf Wiedersehen, Pet* a detaliat dulce-amar această migraţie. Ce căutau Beatlesii la München? Acolo erau banii!) Nu ţin să forţez o comparaţie favorabilă Albionului. Astă-vară, metroul din Londonistan a devenit cavou. Al-Qaeda înţepase demonstrativ *the underbelly,* ţesutul moale, colcăitor şi vindicativ al societăţii prea multicultural dezvoltate.

Pe idealista tablă de şah a UE, nebunii (skinheads sau islamişti) sar peste alb şi negru, producînd scîntei. Deocamdată minore. În fond, Belgia sau Germania n-au fost mari puteri coloniale. Spania şi Portugalia – da!, însă n-au atras imigraţii masive, fiind cam sărace. Olanda e pe la mijloc (dovadă cazul Van Gogh). Şi totuşi! Exploziile sociale nu seamănă cu bomba atomică (n-au nevoie de masă critică), ci mai degrabă cu infecţiile (ajung cîteva mere stricate). În istoria Occidentului, colonialismul a produs dezvoltare. Azi e inacceptabil. Dar corectarea lui (grăbită, moralistă, ideologizată) pare făcută de acel pensionar care, după decenii de melancolie, a luat deodată 20 de pastile de Viagra.

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Andrei CODRESCU
www.codrescu.com
www.corpse.org

scrisoare din New Orleans

Tortura se întoarce acasă, mulţumim, domnule preşedinte!

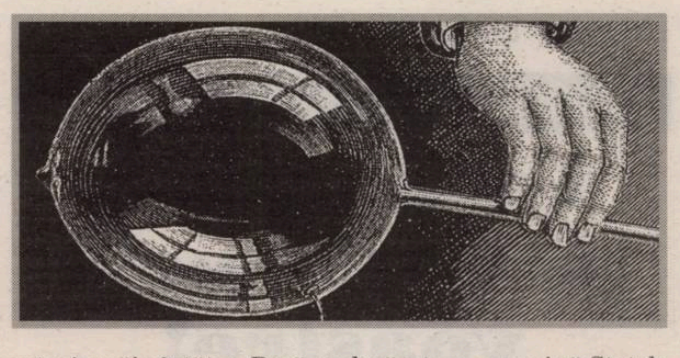

Cînd Statele Unite aveau o politică externă care înglo-ba drepturile omului, toată lumea ne iubea. Eram iubiţi peste tot în Europa de Est, unde disidenţii politici erau băgaţi la puşcărie şi torturaţi de poliţiile politice comuniste. Modul în care noi am apărat drepturile omului în Europa de Est a determinat căderea „imperiului răului", nu cursa înarmărilor lansată de Ronald Reagan împotriva URSS. Fieful comunist s-a prăbuşit în sine din cauza modului înfiorător în care guvernele îşi tratau cetăţenii. Noi le-am dat acestor oameni speranţa în eliberarea de sub opresiune şi ei ne-au crezut.

Cînd Bill Clinton a „decuplat" oficial politica externă de drepturile omului, a spus lumii întregi că China şi Arabia Saudită îşi pot vedea liniştite de treabă, să-şi bage cetăţenii la închisoare şi să-i tortureze, că noi nu ne băgăm. A da prioritate, în mod oficial, afacerilor, în faţa drepturilor omului, a fost primul pas pe calea trădării idealurilor americane pentru care oamenii ne iubeau cîndva.

Cei din Europa de Est au continuat să ne iubească şi după căderea Zidului Berlinului, pentru că încă vedeau în noi apărătorii drepturilor fundamentale ale omului. România, de exemplu, este unul dintre cei mai buni prieteni ai Americii, de la 1989 încoace; a fost alături de noi în Irak, în ciuda dezacordului unora dintre vecinii şi aliaţii ei europeni. În fostele republici sovietice, în special în Ucraina, Statele Unite sînt sprijinite şi admirate din cauza trecutului lor de cavaleri ai drepturilor omului. Nimeni din Europa răsăriteană sau din fosta URSS nu pare să fi auzit că politica externă americană a fost „detaşată" de drepturile omului. Dar cînd George W. Bush a ridicat în slăvi ceea ce el a numit „noua Europă", el n-a lăudat ţările de curînd eliberate de sub „imperiul răului" pentru Constituţiile lor liberale şi legile care pedepsesc abuzul împotriva drepturilor omului (care au avut ca model, întîmplător, legislaţia americană), ci pentru sprijinul lor în aventura irakiană. Le-a lăudat pentru că au crezut în ceea ce s-a dovedit a fi o mare minciună.

Şi iată că vine darea în vileag – Noua Scurgere de informaţii! – cum că Statele Unite ar fi creat în Europa de Est lagăre de tortură pentru teroriştii capturaţi. Dacă e adevărat e înspăimîntător. Dacă e adevărat, nu numai că Statele Unite nu mai au nici un interes pentru drepturile omului în afara graniţelor lor, dar ne şi violăm, cu bună ştiinţă, propriile principii privind demnitatea umană, chiar în locurile unde acestea au însemnat cel mai mult. Să-şi fi plasat gaşca lui Bush lagărele de tortură în Europa de Est ca să le dea o slujbă torţionarilor fostei poliţii secrete a comuniştilor? Ăia vedeau meserie, tătucu', şi mai rămăseseră şi şomeri. Pentru tot restul lumii, gaşca la putere pare a fi hotărîtă să ducă de rîpă şi ultima fărîmiţă din capitalul de bună-credinţă dobîndit de la sfîrşitul războiului rece, un capital care ţine deja de trecut, ca şi excedentele bugetare din anii '90. Cînd nimeni nu ne va mai iubi, ne vom mai reaminti, măcar noi înşine, principiile dintru început ale Americii? Sau o să le punem la păstrat, dimpreună cu tortura, numai în amintirile est-europenilor?

traducere de Ioana AVĂDANI

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Cui îi e frică de *Celălalt?*

S-au încins din nou spiritele pe yahoo-group-ul nostru antropologic. De data aceasta în legătură cu cele întîmplate în Franţa – mai ales cu cele scrise de unii şi de alţii despre aceste evenimente. Ce-i drept, cînd auzi un leader de opinie de la noi tratînd populaţia „cartierelor dificile" drept „băieţi musulmani care îşi arată curajul mai ales omorîndu-şi surorile în bătaie, dacă nu se poartă cum vor ei" şi care „nu s-au mai dus la şcoală de ani de zile, deşi au metrou", parcă îţi vine să-l tragi de mînecă şi să-i spui de la obraz că „democraţiile liberale avansate" nu sînt o plantaţie personală de bumbac! Pe de altă parte, te gîndeşti şi că fericiţi sînt cei săraci cu duhul, căci a lor va fi împărăţia ideologiilor de salon...

Dincolo de asemenea excese salonarde, sentimentul difuz care pare să se ascundă în spatele comentariilor de toate soiurile este însă, am impresia, cel de frică. Frica de *Celălalt,* un străin care a (re)devenit straniu, adică necunoscut, imprevizibil şi astfel ameninţător. Complementar, eforturile de a-l *numi* pe *Celălalt* (expresie perenă a ameninţărilor), punîndu-l la „locul său", (re)devine mijlocul privilegiat de a ne stabili şi legitima propriul loc. De fapt, ne gestionăm propria insecuritate, încercînd să facem ordine într-o existenţă care ne sperie şi să ne aşezăm astfel într-o poziţie de confort psihologic pe care l-am pierdut.

Cea mai simplă – şi tot mai evident simplist-confortabilă – soluţie este propria încadrare într-o poziţie „de dreapta" sau „de stînga". A-i numi pe *Ei* „racaille" sau, dimpotrivă, „nos frères", rămîne mai mult o afirmaţie de sine: *Noi* ştim ce trebuie să facem cu *Celălalt* şi, în consecinţă, nu trebuie să ne mai batem capul pentru a afla cine este, de fapt, acest *Celălalt* şi care sînt cu adevărat problemele sale! Problema este soluţionată astfel în forţă prin ignorarea ei. *Ei* nu vor să se integreze în lumea *Noastră,* aşa că „Europa va trebui să reglementeze problema imigrării într-o manieră radicală" (acasă cu Ei!...) – susţine, de pildă, András Sztankóczy în cotidianul maghiar „de stînga" *Magyar Hírlap* (nici stînga nu mai este ce a fost...).

Această etichetare a *Celuilalt* – amestecul difuz şi exploziv al „mahalalelor" – este, adesea, evident partizană şi nu face decît să clameze propria dreptate: v-am spus *Noi* că aşa stau lucrurile! „Paris, Londra şi Amsterdam ne arată astăzi că periferiile şi cartierele tuturor metropolelor europene au devenit locurile de unde se hrăneşte radicalismul şi terorismul islamist" – conchide Sever Plocker în jurnalul *Zediot Aharonot* din Tel-Aviv. „O simplă comparaţie între nivelul de viaţă al francezilor albi şi negri arată că francezii albi sînt rasişti şi îi consideră pe concetăţenii lor ca pe nişte sclavi" – afirmă, pe de altă parte, editorialistul de la *Tehran Times*. Din nou, problema *Celuilalt* se rezumă la dreptatea *noastră*.

În numeroase cazuri comentariile sînt însă mult mai nuanţate şi mai puţin părtinitoare. Evenimentele din Franţa „ne vizează pe toţi" – conchide, de pildă, Trevor Phillips în *The Observer*. Ne vizează şi pe noi, care încă nu vrem să acceptăm că avem o problemă cu cartierele de ţigani şi nu realizăm că am devenit, la rîndul nostru, ţară de imigraţie.

Dar ce se întîmplă, de fapt? Cei care nu se grăbesc să aibă răspunsuri gata făcute, se află în dificultate să găsească un răspuns. Desigur, o serie de „ingrediente" sînt mai mult sau mai puţin evidente: fenomenele de excluziune sînt o realitate, violenţa urbană legată de ghetoizare este generală, iar marile interese ale speculaţiilor imobiliare scurtcircuitează politicile urbane chiar şi atunci cînd acestea sînt grijulii cu „categoriile populare", reintroducînd astfel pe uşa din dos „gentrificarea" şi ghetoizarea, politicile de imigrare sînt ambigue şi adesea duplicitare, sărăcia se autoreproduce şi, demografic, se extinde etc. Şi totuşi, nimeni nu pare convins că a spus – sau poate spune – integral şi comprehensiv despre ce este vorba de fapt. Toţi aceşti factori, care nu sînt chiar recenţi, par a nu mai fi în măsură să ofere o explicaţie satisfăcătoare despre „revolta mahalalelor" – pentru a prelua modul în care revista *22* a titrat evenimentele. Explicaţiile clasice, apelînd la cauze economice, sociale şi politice, fără a fi cîtuşi de puţin depăşite, par însă a nu mai fi şi suficiente. „Problema este gestiunea simbolurilor" – presupune Joseph Hanimann în *Frankfurter Allgemeine Zeitung*. „Noutatea ultimilor ani este radicalizarea căutărilor identitare ale cetăţenilor din ghetouri" – este de părere, la rîndul său, Sorin Antohi în *22*. „Încetaţi să ne mai tutuiţi!" – exclamă, violent, mulţi dintre aceşti incomprehensibili revoltaţi, exprimînd o nemulţumire confuză, greu de rînduit în categoriile socio-economice obişnuite. Ne aflăm astfel cu toţii, dacă sîntem oneşti, în dificultatea – dacă nu chiar imposibilitatea – de a numi acest *Celălalt intern* al aşa-numitelor „cartiere dificile".

Sorin Antohi merge pînă la a lansa ipoteza că, în prezent, „se încheie un lung proces al civilizări", în sensul lui Norbert Elias. Ideea plasează problema la un nivel structural şi nu doar conjunctural şi merită toată atenţia. Acest proces european al civilizării a început, într-un fel, după descoperirea Americii şi marea problemă pe care a pus-o administrarea acestui *Celălalt* îndepărtat care era „indianul". Întrebarea politico-administrativă stringentă era *Ce facem cu Celălalt?* Iar răspunsul era legat de rezolvarea întrebării complementare: *Cine este Celălalt?* Mai exact, este el Om (ca şi noi) sau doar „sălbatic"? A trebuit multă vreme pentru a accepta că şi *Celălalt* este Om şi încă mai multă vreme pentru a cădea de acord ce facem cu acest *Celălalt* care este om (mai mult sau mai puţin) ca şi noi. Răspunsul a mers, cu variaţiunile istorice inevitabile, pe o linie relativ continuă, de la creştinare la civilizare şi apoi democratizare. „Primitiv", apoi „sub-dezvoltat" şi „ne-democratic", *Celălalt* era numit şi aşezat la locul lui, *Noi* cunoscîndu-ne şi legitimîndu-ne astfel propriul nostru loc. Acest lucru era însă posibil în măsura în care acest *Celălalt* rămînea distant şi (relativ) neamestecat cu *Noi* – sau, în orice caz, se amesteca într-o măsură şi un mod controlate şi controlabile de către *Noi*. În ultimele decenii însă, *Celălalt* se află nu numai *printre Noi,* ci provine şi *dintre Noi:* dacă nu avem grijă, putem deveni noi înşine *Celălaltul* vecinilor noştri... S-a schimbat astfel natura însăşi a statutului de *Celălalt* – ceea ce interpelează, fie şi inconştient, natura, legitimitatea şi stabilitatea propriului nostru statut. Ne e frică astfel, tuturor, de *Celălalt* pentru că nu mai ştim, de fapt, cine este *El* – şi în consecinţă nici cine sîntem *Noi*. Încercările grăbite de a-l numi aşa cum am fost obişnuiţi să o facem şi de a-l pune astfel înapoi „la locul său" sînt, în mare măsură, paleative ale acestei frici. Soluţia „civilizării" pare a fi ajuns la un sfîrşit istoric (nu al „istoriei"), iar aceea a dreptului *(Lor)* la diferenţă este, deocamdată, mai mult o găselniţă a dreptului *(Nostru)* la indiferenţă, prin care încercăm să reproducem un *statu quo* confortabil.

Şi dacă însăşi **problema** *Celuilalt* a devenit una fundamental diferită?

Întrebat în *Les Temps Modernes* cum îşi imaginează evoluţia antropologiei, Claude Lévi-Strauss a răspuns: „O disciplină se va forma care se va ocupa cu aceste noi diferenţe ce apar ici şi colo şi asta e foarte bine, dar nu mai este problema mea". Rămîne însă problema noastră...

DILEMATECA

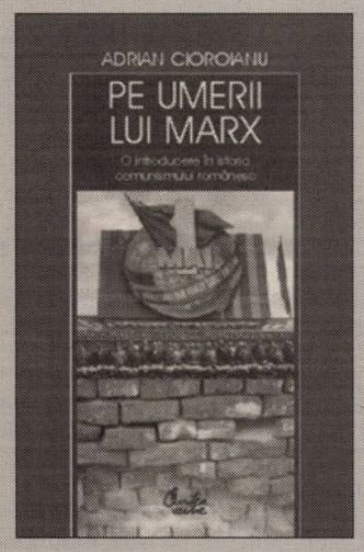

Adrian Cioroianu
Pe umerii lui Marx.
O introducere în istoria comunismului românesc
Editura Curtea Veche, 2005

(volumul va fi lansat sîmbătă, 26 noiembrie, la ora 12, în cadrul Tîrgului de Carte „Gaudeamus")

Dragoş BUCURENCI

pîine prăjită

Am să scuip pe reclamele voastre!

Bucureştiul s-a umplut de meduze. De mărci lipicioase care acoperă faţade şi calcanuri. Au invadat mai întîi hidoasele blocuri din cartierele periferice, dar au avansat tenace spre centrul oraşului. Clădirile istorice au devenit *medium*-ul predilect al publicităţii stradale. Arhitectura frumoasă a oraşului mai înseamnă azi doar un profil în *contre-jour* şi un număr de reflectoare sub care se lăfăie biscuiţii-meduză, imprimanta-meduză, creditul-meduză, ţigara-meduză, maşina-meduză, radioul-meduză, supermarketul-meduză şi blugii-meduză. Bucureştiul arată ca un oraş cucerit. După ce ne-am amanetat sufletul cu o dobîndă anuală de numai 6,5%, privim neputincioşi cum invadatorul ne cumpără oraşul la preţ de *dumping*. În fiecare zi mai scoatem o faţadă la produs. Cine ştie, poate se găseşte un client şi scăpăm de întreţinere peste iarnă. Ia zi, băiatu', îţi dau o faţadă frumoasă? Faţadă de faţadă, cu balcoane şi tot tacîmul. Ţi-o dau şi la scurt, dacă vrei... Ia zi, cumperi, că mai am şi alţi clienţi?

Asemenea părinţilor abuzivi, comercianţii autohtoni nu se sfiesc să-şi bată joc de oraşul lor, pentru că nimeni nu-i împiedică să acopere faţadele lipsite de termopan cu gigantice cearşafuri imprimate. Fragmentele din Bucureştiul vechi şi frumos dispar pe zi ce trece, pradă procedeului de prost gust al gherţoilor care-şi acoperă mobila stil cumpărată ieftin cu macrameuri de plastic. Iar alogenii care conduc destinele de marketing ale marilor companii se coboară la practicile românului întreprinzător şi nu le pasă că urîţesc oraşul în care locuiesc, atîta vreme cît oraşele unde-şi vor petrece concediile îşi păstrează clădirile intacte. Pentru că aici nu le cere nimeni socoteală în termenii responsabilităţii sociale a corporaţiilor – un concept vag de care directorii de marketing din România îşi aduc aminte ca de un curs plictisitor cu care au fost îndopaţi înainte de-a fi trimişi aici, la porţile Orientului, unde totul se vinde cu uşurinţă.

Dar invazia meduzelor nu e doar meritul celor care şi-au închinat viaţa creşterii cifrei de vînzări. La terfelirea oraşului pun voios umărul cei care aprobă amplasamentele aberante ale reclamelor, arhitecţii-şefi ai Capitalei care-şi vînd ieftin semnătura în schimbul unor „comisioane de consultanţă" plătite din bugetul de „protocol" al companiilor. Siluirea e pusă în practică de publicitari cu studii de *belle-arte* care-şi îneacă în cocktail-uri fiţoase frustrarea de a nu fi în stare să-i spună clientului că există metode de promovare mai eficiente şi mai puţin distructive decît publicitatea stradală pe clădiri istorice. Şi nu vreau să-i uit nici pe cei care fac posibilă această abjecţie: locatarii clădirilor scoase la produs, adevăraţii proxeneţi ai Bucureştiului, care nu şi-ar vinde niciodată ţara în sondaje, dar care sînt oricînd dispuşi să o închirieze cu ziua celui care dă mai mult.

Deocamdată n-am să redau aici numele mărcilor care mi-au infectat oraşul. Pentru că eficienţa acestei antireclame ar fi minimă. Dar nici n-o să mă mulţumesc doar cu refuzul de a le consuma produsele. Pentru că asta ar fi metoda de luptă a consumatorului într-o economie de piaţă civilizată. Iar ceea ce fac aceste mărci oraşului meu este o barbarie. O să mai găsesc, în schimb, cîţiva tineri scoşi din minţi de invazia meduzelor, o să organizăm un *brainstorming*, o să punem la punct o strategie şi o să facem o adevărată campanie. O să vă luăm la şuturi cu armele voastre. Şi-o să vă aducem înapoi acolo unde vă e locul: la parterul clădirilor pe care le-aţi invadat şi la mezaninul piramidei lui Maslow, acolo unde viermuiala voastră în lupta pentru îndestularea consumatorului e mai puţin vizibilă şi mai puţin fetidă.

DEUTSCHE WELLE
Un radio din inima Europei!

88,5 FM – BUCUREŞTI
Programul DW în limba română:
13:00 -15:00 - Miezul zilei în actualitate (zilnic)
Ştiri la 10:00, 12:00, 16:00 (luni – vineri)
Ştiri în germană şi engleză – zilnic din oră-n oră!
Şi muzică bună – pop, clasic, jazz!
Deutsche Welle
53113 Bonn/Germany
www.dw-world.de
DW

chestionarul lui Proust

1. Principala mea trăsătură
2. Calitatea pe care doresc să o întîlnesc la un bărbat
3. Calitatea pe care o prefer la o femeie
4. Ce preţuiesc mai mult la prietenii mei
5. Principalul meu defect
6. Îndeletnicirea mea preferată
7. Fericirea pe care mi-o visez
8. Care ar fi pentru mine cea mai mare nenorocire
9. Locul unde aş vrea să trăiesc
10. Culoarea mea preferată
11. Floarea care-mi place
12. Pasărea mea preferată
13. Prozatorii mei preferaţi
14. Poeţii mei preferaţi
15. Eroii mei preferaţi din literatură
16. Eroinele mele preferate din literatură
17. Compozitorii mei preferaţi
18. Pictorii mei preferaţi
19. Eroii mei preferaţi din viaţa reală
20. Ce urăsc cel mai mult
21. Calitatea pe care aş vrea s-o am din naştere
22. Cum aş vrea să mor
23. Greşelile ce-mi inspiră cea mai mare indulgenţă
24. Deviza mea

Simona TACHE

1. Spontaneitatea.
2. Umorul inteligent, onestitatea, gentileţea, forţa.
3. Inteligenţa, subtilitatea şi deschiderea.
4. Devotamentul, bunătatea, onestitatea şi umorul.
5. Impulsivitatea.
6. Rîsul.
7. Renault-ul lui Dragoş Bucurenci.
8. Boala. Boala, nenorocirile sau dispariţia celor dragi.
9. Într-o lume în care, dacă tot nu pot să ocolească răul, oamenii aleg măcar să-l facă pe cel mai mic.
10. Cărămiziu, kaki.
11. Florile de toamnă, freziile, floarea-soarelui.
12. Papagalul meu, Martin, pe care l-am încredinţat spre îngrijire şi distracţie părinţilor mei.
13. Dostoievski, Hesse, Márquez, Kundera, Rushdie, Aitmatov, Urmuz.
14. Virgil Mazilescu, Geo Dumitrescu, Bacovia, Arghezi, Villon, Vítezlav Nezval.
15. Narcis şi Gură de Aur.
16. Geamilia lui Aitmatov.
17. Chopin, Mozart.
18. Chagall, Klimt.
19. Oamenii mei.
20. Răutatea cinică.
21. Să ştiu să cînt.
22. Liniştită, împăcată şi iubită.
23. Cele involuntare şi cele cu adevărat regretate.
24. Dreptatea este de partea celor buni!

mintea de pe urmă

„Ca şi"

Se dedică dlui Claudiu Sfinţescu

„Tehnic, este un mister. Logic, este un nonsens. Genealogic, se pierde în negura ultimilor ani ai tranziţiei. Geografic, se pare că vine din Ardeal – dar este o simplă presupunere (grevată de rasism). Cert – şi empiric – este doar că cei care uzează & abuzează de „ca şi" în loc de „ca" există, sînt printre noi, oameni ca (şi?) oricare, n-au nimic deosebit.

Alibiul lor este că cacofoniile există şi ele, şi sînt ceva nasol. Ei bine, uite o veste naşpa pentru ei: cacofoniile pot fi nasoale, dar şi mai nasoale sînt încercările de a le evita cînd ele nu sînt! Ca să spui „ca şi om", trebuie să ai o părere într-adevăr foarte proastă despre omenire, în general, şi omul care eşti, în particular – sau să-l/să-i confunzi cu ceea ce, în jargonul internetic, urmează inevitabil după yahoo., hotmail., pcnet., fx. etc.

Ca „şi" spaţiu, Internetul suportă multe – dovadă şi transformarea lui „ca" în „k". Ca „şi" obiect, şi computerul suportă orice – nu degeaba scriu acum ceea ce scriu. Dar ca şi omul (sau Omul) să suporte ceea ce pare să fi devenit noul tic lexical („deci" e deja fumat...) al românului recent, este totuşi prea mult. Nu de alta, dar mîine-poimîine s-ar putea să ne trezim cu „biserica şi catolică", „Ion Luca şi Caragiale" ş.a.m.d.

Ce se ascunde – căci nimic nu este întîmplător în limbaj – în spatele acestei „caşialmale"? La un nivel de suprafaţă, acelaşi impuls care-i face pe unii să ţină mîna căuş peste gură cînd se scobesc între dinţi şi pe unele să spună „plovăr" în loc de „pulover": o căutare (acolo unde nu e) a „eleganţei". La un nivel mai profund – probabil –, un prost raport cu fecalitatea: o „miroşi" peste tot şi, terifiat de gîndul că aceasta ar putea deborda de oriunde, încerci s-o conţii... „Ca şi"-ul este totalitarismul autoamăgitor de extracţie freudiană. Este semnul revelator al unei refulări exprimate prin viol lexical. Este cenzura care te dă de gol: vorbeşti „cu perdea", numai că perdeaua este transparentă. Nu văd decît o soluţie: repetarea, pînă la saţietate, a propoziţiei „caca is cool". Iar cînd nu va mai fi *cool*, va rămîne ce-a fost, şi chiar mai mult decît atît – profund necesară. (în *Dilema veche* nr. 1) **(a.l.ş.)**

citit auzit

Ce părere au vedetele hollywoodiene despre Paradis? Iată cîteva răspunsuri, adunate de revista *People*: Denzel Washington: „Fără copii. Fără zgomot. Nu vreau decît să văd porţile alea închizîndu-se în spatele meu."; Scarlett Johansson: „Hawaii. Te culci cu sunetul oceanului şi te trezeşti cu vafe şi clătite."; Billy Bob Thornton: „Să trăiesc alături de copiii mei, înconjuraţi de toate torturile cu ciocolată pe care le-am putea mînca."; Sandra Bullock: „Fără drame – şi cu o doză de (îngheţată) Häagen-Dazs."; Kate Winslet: „Dumnezeu te-ar întreba: Nu vrei o cupă de şampanie?"; Matthew Broderick: „Daţi-mi harfa, togele albe şi toate chestiile alea."; Dennis Quaid: „E-n Texas."; Bette Midler: „Raiul ar fi un loc în care oamenii n-ar mai vorbi despre greutate şi despre cum arată fiecare."; Bill Maher: „Cam 1,75, blondă şi cu piept abundent."

deltafi
bucureşti 93.5fm
iaşi 97.9fm
craiova 94fm
Actualitatea Altfel
un dialog între Luca Niculescu
şi un invitat, personalitate a vieţii
culturale, politice sau sociale româneşti.
de luni până joi
între 17:10 şi 18:00

Texte şi opinii de: ● *Costin BORC (senior manager, Lafarge)* ● *Daniel DĂIANU (profesor univ., Academia de Ştiinţe Economice)* ● *Radu GOLOGAN (profesor univ., Universitatea „Politehnica", Bucureşti)* ● *Lavinia HUIDAN (CEO Forum Auto)* ● *Gilda LAZĂR (Corporate Affairs Director, JTI Romania)* ● *Gabriel LIICEANU (filozof, directorul Editurii Humanitas)* ● *Mihai OROVEANU (directorul Muzeului Naţional de Artă Contemporană)* ● *Dan PASCARIU (preşedintele HVB Bank Romania)* ● *H.-R. PATAPIEVICI (eseist, preşedintele Institutului Cultural Român)* ● *Răzvan PENESCU (redactor LiterNet.ro)* ● *Andrei PLEŞU* ● *Florin POGONARU (preşedintele Asociaţiei Oamenilor de Afaceri)* ● *Emilian RADU (Partner, Pricewaterhouse Coopers)* ● *Heinz-Rudi SPIEGEL (director de programe, Stifterverband für Deutsche Wissenschaft, Essen)* ● ***Coordonatorul temei:*** *Mircea VASILESCU*

EIT Forum Auto – importator Volvo în România şi Dilema veche *au organizat, pe 10 noiembrie, la „New Europe College", o dezbatere cu tema „Cultura şi afacerile – interese diferite sau valori comune?".*

În ciuda aparenţelor, un astfel de dialog este plin de dileme şi de întrebări. Oamenii de afaceri şi elitele culturale au interese diferite? Unii „fac bani", ceilalţi „cer bani" pentru creaţie? Dincolo de simpla sponsorizare, ce valori pot pune în legătură cele două comunităţi – a afacerilor şi a culturii? O societate bazată pe reguli şi relaţii contractuale? Creativitatea, deschiderea intelectuală? Cultura instituţională? Responsabilitatea socială? Cum se percep reciproc cele două comunităţi? Care sînt prejudecăţile şi stereotipiile curente? Şi în afaceri, şi în cultură, iniţiativa şi performanţa sînt în primul rînd individuale. Cum se raportează cele două comunităţi la societate şi la Stat? Cum pot comunica mai bine? Cum pot contribui la diseminarea unor valori stabile în ansamblul societăţii româneşti şi la modificarea mentalităţilor?

Forumurile Volvo-Dilema veche

Paginile următoare sînt o sinteză a dezbaterii. Desigur, nu toate întrebările şi-au găsit răspuns. Dar în prima parte a anului viitor vor urma alte forumuri, ale căror teme le facem publice de pe acum (şi pentru a descuraja concurenţa, dar şi pentru că aşteptăm sugestii şi opinii de la cititorii dilematici):

Cultura corporatistă – examenul de maturitate al capitalismului românesc;

Modele de succes în România de azi;

Elitele României de mîine.

Din cîte ştim, este prima încercare sistematică, *în România, de a pune în dialog reprezentanţii mediului de afaceri şi reprezentanţii elitelor culturale. Iniţiatorii îşi exprimă convingerea că aceste dezbateri vor contribui la consolidarea elitelor din România şi la crearea, în cercuri tot mai largi ale societăţii româneşti, a unui curent de opinie favorabil valorilor sigure, succesului de durată. (**M. V.**)*

Mircea VASILESCU

Capitalism, Stat şi cultură

S-o recunoaştem: în 1990, ideea că vreo manifestare de „cultură naţională" ar putea fi sponsorizată de o firmă străină ar fi generat ample strigăte de „trădare!" în cel puţin jumătate din presa română liberă. Cu pleoapele încă împleticite în amintirea imaginilor de pe stadioanele unde „Cîntarea României" aducea omagii Conducătorului, cei mai mulţi dintre noi eram incapabili să ne închipuim, de exemplu, că un festival naţional de teatru ori de film, un tîrg de carte ori măcar un spectacol pentru copii ar putea fi sponsorizate de Coca-Cola sau de McDonald's. Cînd George Soros a deschis în România (ca şi în celelalte ţări din Est) Fundaţia pentru o Societate Deschisă, iar una dintre primele sale activităţi a fost finanţarea călătoriilor în Occident ale unor artişti, scriitori sau universitari români, nu numai că finanţatorul a avut parte de reacţii publice ostile (pentru curentul „naţional" de opinie dominant atunci, el era cum nu se poate mai „prost plasat": şi maghiar, şi evreu, şi american, şi capitalist...), dar nici beneficiarii sponsorizării n-au scăpat: cine lua „bursă Soros" devenea instantaneu, în presa patriotică, „vîndut Occidentului", mason, trădător de ţară şi de neam.

De aici am plecat. Astăzi, „ideea de sponsorizare" a pătruns adînc în reflexele mai tuturor celor care se ocupă de educaţie, cultură, ştiinţă ori proiecte sociale. E banal ca un spectacol, o expoziţie, un concert sau o carte să aibă un sponsor. Pînă şi o serbare şcolară de Moş Crăciun are drept fundal bannere ale marilor companii de dulciuri, de pastă de dinţi ori de electronice. Sau măcar ale unor firme locale, patronate de părinţi care – deh! – au şi ei copii la şcoală. S-ar zice că românul s-a născut poet, dar de la o vreme n-a mai avut încotro şi a trebuit să-şi caute un sponsor...

Cam pe-aici am ajuns. E o distanţă enormă, faţă de acum 15 ani, dar drumul adevărat de-abia acum începe. Aparent, cultura şi afacerile ţin de două lumi cu totul diferite. În opinia curentă, oamenii de cultură sînt asociaţi creativităţii „pure", actului gratuit, contemplării şi – eventual – spiritului boem. În schimb, oamenii de afaceri sînt văzuţi ca un fel de fabrici de bani, uneori dubioşi, care „n-au mamă, n-au tată", vor doar profitul, pe care îl „bagă" apoi în maşini scumpe, iahturi, vacanţe în insule tropicale, mofturi şi lux inutil, dar invidiabil. Ambele imagini sînt bazate pe stereotipii primitive, dar destul de puternic fixate în conştiinţa publică.

În fapt, dacă ne dorim o societate sănătoasă, ar trebui să acceptăm că, dincolo de caracterizări precum „sălbatic" sau „de cumetrie", capitalismul românesc a creat totuşi o clasă managerială, companii care se respectă şi care sînt preocupate de viitor. Mediile culturale, în ciuda veşnicelor lamentări privind moartea culturii, au evoluat, şi-au reaşezat ierarhiile, s-au adaptat într-o oarecare măsură la economia de piaţă. Şi în afaceri, şi în cultură se construiesc elite; ar fi momentul ca acestea să se cunoască mai bine şi să depăşească stereotipiile curente. Cu atît mai mult, cu cît amîndouă au nevoie de clasa de mijloc – nu doar pentru consumuri, ci şi pentru că membrii clasei de mijloc îşi asumă şi conservă valorile esenţiale care asigură echilibrul în societate. Probabil că terenul cel mai bun de dialog între mediile de afaceri şi cultură îl constituie valorile sigure, capabile să impună mentalităţi noi, gîndire pe termen lung, responsabilitate socială.

Cînd vine vorba despre soarta educaţiei, a ştiinţei şi culturii, intelectualii au reflexul de a privi mai întîi către Stat. Pe potenţialii sponsori privaţi îi văd doar ca pe nişte oameni *generoşi,* care, dintr-un capriciu ori dintr-o pasiune a vreunui manager ori patron, dau din cînd în cînd bani pentru cultură. Or, generozitatea este admirabilă, dar insuficientă: o construcţie solidă şi rezistentă are nevoie de un sistem stabil şi coerent prin care surplusul de bani să fie cheltuit cu folos în proiecte cu efecte benefice pentru ansamblul societăţii. La rîndul lor, reprezentanţii capitalismului autohton au nevoie, dacă vor să construiască durabil, de o legitimare socială prin asocierea cu proiecte culturale şi sociale, astfel încît opinia publică generală să nu-i mai perceapă doar ca pe nişte individualişti plini de bani, „exploatatori" ai conjuncturilor tranziţiei. Companiile străine au venit în România cu „pachetul complet": nu doar investiţii, tehnologie şi *know-how,* dar şi o anume cultură corporatistă. După exemplul lor, destule companii româneşti au început să-şi forjeze o viziune proprie asupra necesităţii de a se implica în societate. Dar pentru ca lucrurile să înceapă să funcţioneze, e nevoie de o mai bună cunoaştere a intereselor. Şi, mai ales, de o acceptare ceva mai senină a ideii că *interesele* nu sînt, *în sine*, ceva impur: fac parte din firescul convieţuirii sociale.

În orice caz, fondurile publice nu sînt suficiente pentru susţinerea educaţiei şi a culturii, iar Statul şi-a dovedit adesea slaba capacitate administrativă. E limpede că fondurile private sînt mai mult decît necesare. Şi mult mai eficiente. O mie de euro – să zicem – plătită ca impozit la Stat de către un întreprinzător e mult mai ineficientă în plan cultural ori social decît aceeaşi mie de euro donată direct, ca sponsorizare, unei instituţii culturale sau educaţionale. Pentru a repartiza mia de euro, Statul cheltuieşte (pe salariile funcţionarilor care se ocupă de asta), iar drumul banilor spre beneficiar e mult mai lung, presărat cu hîrtii, avize, aprobări etc. Deci mia „se subţiază" pe parcurs. În relaţia directă, timpul e mai scurt, controlul asupra cheltuirii eficiente a banilor e mai sigur. Dar pentru ca acest mecanism să funcţioneze e nevoie de un sistem social bazat pe încredere. Or, legea sponsorizării e proastă şi nefavorabilă investiţiilor private în cultură tocmai pentru că este întemeiată pe neîncrederea Statului post-totalitar, cu reflexe încă autoritare, în buna-credinţă şi bunele intenţii ale cetăţenilor săi, care vor să contribuie financiar la binele comun: autorităţile vor să controleze cît mai mult din „circuitul banilor în societate". E adevărat că la adăpostul sponsorizării se pot ascunde şi mişcări financiare dubioase, dar nu e cazul ca, de teama lor, să descurajăm iniţiativele cinstite.

Desigur, nu înseamnă că Statul trebuie să se retragă de tot din finanţarea culturii: aşa ceva este imposibil. Modelul american – în care muzee, biblioteci ori centre culturale întregi sînt susţinute exclusiv de fundaţii private – e prea îndepărtat de mentalitatea noastră. Dar ar trebui găsite proporţiile corecte între finanţarea publică şi cea privată, în folosul societăţii. În Europa există suficiente modele care se pot aplica şi la noi: Germania alocă şi importante fonduri publice, federale sau locale, pentru finanţarea culturii, dar se bazează şi pe puternice fundaţii private de veche tradiţie. Ideea de responsabilitate socială a companiilor – dincolo de diferitele perspective asupra ei, expuse în dezbaterea din paginile următoare – este o trăsătură a societăţilor moderne. La acest capitol, România se află încă într-un stadiu de „submodernizare": a copiat superficial cîteva modele străine, dar fără să le asimileze şi fără să le extindă organic la nivelul întregii societăţi.

Dar pentru ca toate acestea – şi multe altele – să funcţioneze este nevoie, înainte de toate, de o evaluare a necesităţilor şi a resurselor. Iar acest proces nu are doar un aspect tehnic sau contabil: nu este suficient simplul calcul al fondurilor. Dezvoltarea ştiinţei, a culturii şi a educaţiei presupune gîndire pe termen lung. Or, aceasta nu este posibilă decît dacă cei implicaţi – elitele culturale şi de afaceri, clasa de mijloc, administraţia statală – cad de acord asupra unor *valori* esenţiale pe care poate fi construită societatea românească. Şi, nu în ultimul rînd, pentru a depăşi prejudecăţile şi stereotipiile curente este nevoie de o gîndire pozitivă care să limiteze efectele retoricii fataliste care domină în tranziţia românească („moare cultura!"...).

În Europa se vorbeşte despre „economia bazată pe cunoaştere" şi de recuperarea decalajului faţă de SUA. Noi încă mai avem de luptat cu „submodernitatea" noastră. Pînă la urmă, totul devine o problemă identitară: ar trebui să ne fie mai clar „cine sîntem şi ce vrem". Şi nu ne putem clarifica pînă nu ieşim din provincialism, din stereotipii şi din narcisismul retoric care ne împiedică, adesea, să ne identificăm şi să ne înţelegem interlocutorii.

Lavinia HUIDAN

Despre valori

Iniţiativa acestui forum a avut ca punct de plecare filozofia Volvo, valorile Volvo – siguranţa, calitatea şi grija pentru mediul înconjurător. Sînt valorile unei mărci care a construit o tradiţie de 90 de ani.

În aceşti 15 ani de tranziţie, am înaintat cu destulă prudenţă într-un spaţiu social plin de stridenţe. Dar acum ne-am gîndit că este momentul să încercăm un dialog, un club de dezbateri prin intermediul căruia elitele din afaceri şi elitele culturale să impună în societate anumite valori şi să participe, împreună, la definirea unei noi identităţi a societăţii româneşti.

Este o bucurie să constat că nu a fost doar o utopie a mea să încerc să promovez ceea ce simt că se petrece totuşi ca o respiraţie numită coeziune socială. Cred că elitele din afaceri şi elitele culturale au stat prea mult în tabere diferite, privindu-se adesea mai degrabă cu neîncredere şi punînd accentul pe *diferenţe,* şi nu pe ceea ce ar putea avea în comun. Societatea românească a dobîndit un grad de maturitate suficient pentru a favoriza o comunicare eficientă între cele două elite. Dar pentru a o face posibilă, este necesară în primul rînd o schimbare de atitudine. Philip Kottler vorbea încă din anii '70 despre responsabilitate socială şi despre *social marketing.* De ce nu am discuta şi noi, astăzi, despre responsabilitatea socială a corporaţiilor româneşti? Chiar Europa ne obligă să discutăm astfel de teme, iar integrarea în Uniunea Europeană va trebui să ne găsească pregătiţi pentru a participa la dezbaterea publică din întregul spaţiu european.

În 15 ani, am trecut de la *ownership,* de la simţul mărunt al proprietăţii, la cultura corporatistă. Astăzi, trebuie să ne pregătim pentru *knowledge economy,* pentru economia bazată pe cunoaştere. Nu cred că, în aceste condiţii, mai are rost să vorbim despre ierarhii diferite de valori în mediul de afaceri şi în mediul cultural, pentru că amîndouă ne conduc spre acelaşi concept: *cultura.* Sînt convinsă că, inaugurînd aceste dezbateri împreună cu *Dilema veche* şi „New Europe College", vom reuşi să construim nu numai un spaţiu al dialogului între elitele din afaceri şi elitele culturale, dar şi o serie de repere durabile pentru societatea românească.

Etică şi prejudecăţi, profit şi responsabilitate socială

– Cultura şi afacerile – interese diferite sau valori comune? –

*Pe 10 noiembrie a avut loc, la Colegiul „Noua Europă", primul Forum Volvo-*Dilema veche, *prin care încercăm, alături de EIT Forum Auto, importator Volvo în România, să punem în contact, într-un mod mai sistematic, mediul de afaceri şi elitele culturale. Dincolo de simpla sponsorizare, cele două „lumi", aparent foarte îndepărtate, sînt legate de valori comune. În primul rînd, în ambele medii se creează, prin performanţă, identitatea României de mîine. Dar, pentru ca valorile să fie transmise către restul societăţii şi să devină repere ale vieţii publice, este necesară în primul rînd o mai bună cunoaştere reciprocă a celor două elite. Paginile de faţă cuprind transcrierea celor mai semnificative fragmente ale dezbaterii.*

Andrei Pleşu: În general, se socoteşte că lumea afacerilor este o lume pragmatică, eficientă, lucrativă şi utilă, în vreme ce lumea culturii este un ornament, o anexă, un lucru care trebuie avut în casă la rubrica „decor", care trebuie frecventată din cînd în cînd, dar care în general cere bani, în loc să-i producă. Există o prejudecată din ce în ce mai solidă, şi anume că un om de cultură, care arată şi unele deprinderi manageriale, e suspect: dacă începe să se priceapă cît de cît la afaceri înseamnă că activitatea culturală i s-a terminat şi acum se mută într-un domeniu în care îşi schimbă valorile, accentele, preocupările. Ideea curentă este că un om de cultură adevărat trebuie să fie, din punct de vedere managerial, idiot: trebuie să fie inapt să gîndească pragmatic o temă sau alta. De asemenea, există prejudecata că un om de afaceri trebuie să fie culturalmente precar. Eu cred că aceste lucruri nu sînt adevărate. Ştiu cît suferă prietenul meu Gabriel Liiceanu cînd este tratat ca un simplu editor sau ca un om de afaceri, cînd el are totuşi unele contacte şi cu lumea culturală... Ştiu, de asemenea, că sînt mulţi oameni de afaceri care nu au doar un interes pentru cultură – căci nimeni nu îndrăzneşte să spună că n-are – ci au o deschidere autentică şi competentă spre această zonă. Dar asta nu înseamnă că totul este rezolvat: de aceea facem aceste dezbateri. Unii oameni de afaceri încă n-au aflat în ce măsură poate fi cultura rentabilă, iar oamenii de cultură n-au aflat încă în ce măsură poate fi cultura administrată.

Problematica acestei dezbateri este enormă: de la „dezordinile" din lumea breslelor culturale şi eventualele soluţii pentru rezolvarea lor, pînă la educarea unui anumit gust pentru artă în societatea românească şi pînă la detaliile tehnice: am putea vorbi despre legea sponsorizării, care este prost făcută şi nu îi încurajează pe oamenii cu bani să investească în obiectul de artă; am putea vorbi despre mentalitatea generală a finanţatorilor – ce preferă să finanţeze şi ce nu – sau despre diferenţele de mentalitate dintre Est şi Vest, pentru că în Vest există uneori cu totul alt tip de criterii, decît la noi, pentru a decide utilitatea unei finanţări; am putea vorbi despre ce înseamnă o investiţie sigură şi o investiţie riscantă şi despre faptul că, oricum ar fi – sigură sau riscantă –, în general investiţia în cultură este ieftină. Şi e cu atît mai trist că ea rămîne precară. În general, există mentalitatea că educaţia şi cultura sînt treburi ale Statului şi că, prin urmare, noi n-am avea de ce să ne ocupăm de ele: este una dintre problemele cu care ne confruntăm zilnic.

Etica afacerilor

Gabriel Liiceanu: Dacă întîlnirea noastră de astăzi se numeşte „Cultura şi afacerile", cred că primul lucru care ar trebui discutat este *etica afacerilor*. Cred că acest subiect ţine de *cultura* afacerilor şi de aceea am ţinut să vorbesc despre aşa ceva. Nu am citit o bibliografie bogată pentru a vă vorbi astăzi; ceea ce vreau să spun provine din experienţa mea, din durerile pe care le-am simţit străbătînd climatul afacerilor de la nivelul unui om de cultură care a pus pe picioare o afacere culturală.

Discuţiile privind etica afacerilor se poartă, astăzi, în Occident, în direcţia următoare: se poate reduce comportamentul etic la raţionalitatea economică? În 1970, a apărut un articol celebru al lui Milton Friedman, care se numea „The Social Responsibility of Business is Increase Its Profits" („Responsabilitatea socială a afacerilor este să-şi sporească profiturile"). Milton Friedman, care avea o autoritate uriaşă, a încercat să convingă lumea că, în mod spontan, orice om de afaceri, care îşi urmăreşte profitul, acţionează spre binele societăţii, şi că simpla urmărire a profitului propriu se confundă, în cazul afacerilor, cu o reuşită socială globală. Poate fi această propoziţie a lui Friedman – *the profit is ethical* – luată ca atare în prezent? Poate fi realizat binele comun prin simpla urmărire de către un întreprinzător a profitului său? Iar lucrurile se discută pe larg, se dau exemple, se corijează, se pune întrebarea dacă o întreprindere de tutun, urmărindu-şi profitul, realizează un bine pentru societate, şi discuţiile sînt extrem de subtile. Pesemne, vom ajunge şi noi cîndva să discutăm în această sferă. Eu însă mi-am notat, deocamdată, într-un moment de meditaţie pe această temă, reflectînd la ceea ce mi s-a întîmplat în ultimii 15 ani, cîteva gînduri. Primul – prin deformaţie teoretică – ar fi: de unde începe etica sau, mai bine zis, unde începează cadrul juridic în afaceri? Există un cadru al afacerilor, care este creat de Stat – de ministere, de oficiul concurenţei ş.a.m.d. –, iar acest cadru legal creat de instituţiile statale devine o regulă obligatorie de comportament pentru toţi participanţii la afaceri. Cu alte cuvinte, este vorba despre un „macro-management" care creează regulile de joc pentru absolut toţi jucătorii. Etica nu apare la acest nivel – sîntem într-un spaţiu strict legislativ, strict juridic, care prevede obligaţiile comportamentale pentru toţi jucătorii şi sancţiunile în eventualitatea în care aceste obligaţii nu sînt respectate. Etica afacerilor survine din clipa în care jucătorii decid asupra felului în care vor juca jocul; în speţă, din clipa în care ei se raportează, într-un fel sau altul, la regulile impuse de Stat pentru joc. Dacă jucătorii joacă acelaşi joc, dar ignoră regulile sau creează altele pentru ei, atunci avem de-a face cu lipsa unei economii liber-concurenţiale. Prima mea senzaţie – cel puţin pînă acum – a fost că în România nu există cu adevărat o economie liber-concurenţială, atîta timp cît o parte din jucătorii domeniului în care mă mişc eu respectă aceste reguli (fiscale, în principal), iar altă parte nu le respectă. Din acest motiv, nu se naşte o economie liber-concurenţială, iar la rampa societăţii cîştigătorii sînt cei frauduloşi, iar perdanţii sînt cei mai înzestraţi şi mai cinstiţi dintre jucători. Atîta timp cît îi scoate la suprafaţă pe cei care încalcă regulile, o întreagă economie se bazează pe fraudă.

Etica afacerilor la noi nu priveşte numai felul în care jucătorii se raportează la regulile de joc. Lucrurile se complică în momentul în care Statul devine un agent fraudulos, intervine ca arbitru în joc, păgubindu-i pe unii şi favorizîndu-i pe alţii. Un stat care face asta este un stat mafiot: se identifică cu unii jucători pentru că interesele lor sînt şi interesele celor care reprezintă Statul. În acest caz, nu doar jucătorii încalcă regulile, ci şi arbitrul, care îi sancţionează foarte sever pe unii, invocînd regulamentul, şi închide ochii faţă de alţii. Statul corupt este principalul agent al comportamentului ne-etic.

Încălcarea eticii afacerilor apare şi datorită unui factor psihologic, care presupune o anumită evaluare a segmentelor de timp. Dacă cel care intră în lumea afacerilor merge pe ideea că o afacere trebuie să dea rezultate spectaculoase rapid, dacă etica sa ţinteşte termenul scurt, rezultatul va fi, automat, un comportament ne-etic: asta se numeşte, în general, a da un tun, a da o lovitură. Agenţii economici de la noi – cel puţin în primii ani de după 1990 – au pornit de la ideea că lucrurile trebuie făcute rapid, eficace şi cu rezultate spectaculoase pe termen scurt; or, o adevărată etică a afacerilor presupune o construcţie care merge pe termene lungi.

Se pune întrebarea dacă e rentabil să fii ne-etic. Aş spune că, pe termen lung, este total nerentabil. Momentul meu de revelaţie a fost cînd mi-am pus problema dacă eu pot continua într-o logică a afacerilor în care eu joc conform regulilor, iar unii colegi de breaslă le încalcă. Şi mi-am spus că energia pe care o investeşte un concurent în a fura este mai mare şi, pe termen lung, cu rezultate mai proaste – deci nerentabilă – decît energia pe care trebuie să o investesc eu în creativitatea construcţiei. Cu alte cuvinte, este mai bine ca energia pierdută în furt să fie investită în căi de dezvoltare. În clipa în care am descoperit acest lucru, mi-am spus că ceilalţi vor pierde pe termen lung, chiar dacă în imediat eu voi face figură de naiv. Şi apoi, într-un asemenea stat, care funcţionează ca un agent corupt şi, arbitrînd lumea afacerilor, îi avantajează pe unii şi îi deprimă pe alţii, unde mai am eu recurs pentru a putea restabili regulile? Şi mi-am imaginat că se poate crea o etică a breslelor, în speţă o urmărire a standardelor de comportament al oamenilor de afaceri, de către asociaţiile profesionale. Aşa cum breslele medievale nu le îngăduiau celor care jucau pe acelaşi teren acelaşi joc să aplice reguli diferite, în cazul nostru poate ar fi interesant, pentru a re-crea etica afacerilor, să constituim asociaţii profesionale care să poată urmări jocurile necinstite ale celor care fac parte din breasla respectivă. Adică un fel de „micro-management", în care lucrurile s-ar putea îndrepta. Ca preşedinte al Asociaţiei Editorilor, mi-am invitat colegii să spună care sînt cele mai importante tiraje ale cărţilor pe care le-au publicat. În afară de Humanitas, nimeni nu a făcut public tirajul vreunui autor. Recent, unul dintre editori a cerut la televizor ca, dacă am făcut această imprudenţă, să suport şi consecinţele: ar fi bine ca Garda Financiară să mă viziteze pentru a constata ce s-a întîmplat cu impozitele care trebuiau plătite pe tiraje atît de mari. Cu alte cuvinte, această lipsă de transparenţă a lumii în care mă mişc pune mereu această întrebare: există o etică a afacerilor în România? Din perspectiva mea, răspunsul este nu.

Opera de artă – o valoare comercială

Mihai Oroveanu: Cînd dl Gabriel Liiceanu vorbea despre etica breslelor, mă gîndeam la ce se întîmplă la noi cu o breaslă, Uniunea Artiştilor Plastici, obligatorie pentru a-ţi putea menţine statutul profesional: în ea, profesioniştii mai degrabă *au fost adunaţi,* decît s-au adunat. Acum reprezintă cel mai conservator şi cel mai reacţionar organism, care prin structura piramidală şi prin deznădejdea cu care se luptă împotriva unei pieţe de artă, prin obstinaţia cu care se luptă împotriva drepturilor individuale ale artiştilor, a făcut ca meseriile de artă să fie de-a dreptul evitate ca situaţie socială. UAP nu recunoaşte piaţa de artă, recunoaşte doar *valorificarea* operei de artă, nu recunoaşte obiectul de artă ca avînd o valoare de piaţă, ci o interesează mai mult activitatea culturală, nu o interesează să personalizeze galeriile, astfel încît să existe o minimă concurenţă, ci o interesează să păstreze superstiţiile şi ierarhiile stabilite de 40-50 de ani. Intraţi într-o librărie de artă din Bucureşti şi intraţi în orice librărie de muzeu din străinătate: la noi nu veţi găsi nici 1% din cărţile şi albumele de artă contemporană care circulă acum în Occident. Nimic din acest fenomen extraordinar de interesant care s-a întîmplat după apariţia computerului, cu consecinţele care au decurs de aici – evoluţia editării de albume, de fotografie, de grafică cu totul şi cu totul deosebită, de tehnicitate maximă în prezentarea cărţii-obiect – nu apare în preocupările editorilor, dar nici ale importatorilor de carte din România. Şi atunci, de ce să ne mai mirăm că intelectualul român este format de slova scrisă şi nu de imagine, de ce să ne mirăm că din punctul de vedere al artelor vizuale ne găsim într-un dezastru de nenumit?

Astăzi, cu toate încercările noastre de a induce obiectul de artă ca valoare comercială, ajungem la concluzii foarte stranii. A fost imposibil să obţinem de la Ministerul Finanţelor ca drepturile de succesiune să poată fi plătite în opere de artă. În alte ţări s-au făcut muzee întregi în acest fel. Achiziţiile sînt rezervate, prin amploarea lor şi printr-o anumită succesiune în timp, Ministerului Culturii, ceea ce este aberant. Ministerul Culturii a propus iniţiative legislative care, de fapt, interzic orice comerţ de artă: prin lege, acesta este monopolul Uniunii Artiştilor Plastici. Un galerist străin nu poate să cumpere *direct* o operă de artă din România şi nu poate să o scoată din ţară decît plătind o taxă Uniunii Artiştilor Plastici; nu cred că mai există în Europa o astfel de impunere. La fel, cea mai mare taxă de intrare a operelor de artă în ţară este în România: 42%. Toate aceste aberaţii se menţin pentru că intelectualul român este educat de slova scrisă şi nu pare a-i fi necesară imaginea. Educaţia prin imagine este mai mult decît sumară.

Cinism, ruşine, vinovăţie?

Costin Borc: Aş vrea să readuc în discuţie afirmaţia lui Milton Friedman că datoria unui om de afaceri este să facă profit. Dezbaterea despre relaţia dintre *corporate social responsibility* şi profitul în afaceri a continuat douăzeci-treizeci de ani după articolul pe care l-a citat dl Liiceanu. Milton Friedman contrazice ideea de *corporate social responsibility*, spunînd că nu este decît un cinism al oamenilor de afaceri: cînd o companie spune „5% din veniturile noastre sînt donate în cutare scop cultural sau social", îşi face de fapt reclamă şi, astfel, îşi sporeşte profitul. Este un demers calculat, care le aduce foarte mult oamenilor de afaceri. Sincer, eu nu ştiu să dau un răspuns la această problemă: firmele care susţin proiecte culturale sau sociale o fac dezinteresat sau dintr-un enorm cinism? Cred că este o întrebare la care trebuie să răspundem cu foarte multă luciditate: sprijinul culturii se face dintr-o dorinţă dezinteresată de a fi buni cetăţeni şi de a susţine Statul pe termen lung (şi nu uitaţi ce spune Keynes, că pe termen lung sîntem toţi morţi...) sau este doar o promovare a intereselor imediate?

H.-R. Patapievici: Problema nu este să fii dezinteresat sau cinic, ci dacă ai un interes. Remarca lui Milton Friedman – „singura etică este profitul" – este un ecou tîrziu la o teză care a stîrnit scandal la vremea respectivă: este vorba despre o carte apărută pe la 1790 a lui Bernard De Mandelville, *Fabula albinelor*, care argumentează faptul că viciile private pot fi convertite, în condiţii de libertate – adică de piaţă liberă –, în beneficii publice. Prin urmare, un medic nu deschide un cabinet medical din altruism, ci pentru că doreşte să trăiască, şi face asta pe seama celor care vin la consultaţie. El nu e altruist cînd consultă, dar nu este nici cinic: dacă îţi urmăreşti interesul propriu nu înseamnă că eşti cinic. Volvo, de pildă, este o companie cu o mare implicare socială, însă înainte de toate îşi urmăreşte interesul privat. Dar interesul privat pe care şi-l urmăreşte, potrivit unei etici a afacerilor, are beneficii publice. Gabriel Liiceanu a ridicat o problemă importantă folosind metafora arbitrului şi a jucătorilor. Problema eticii, în momentul cînd există un arbitru, este că regulile pe care le stabileşte nu trebuie să-l penalizeze pe cel care este cinstit şi să-l premieze pe cel care este necinstit. Din acest punct de vedere, inflaţia este ceva profund imoral, pentru că îl penalizează pe cel care economiseşte şi îl premiază pe cel care risipeşte. Problema la noi este că e profitabil să fraudezi: un sistem etic ar fi acela în care să fie neprofitabil să fraudezi. Cum se ajunge la asta? Acolo unde există libertate, există şi o posibilitate de îmbunătăţire graduală. Mă gîndesc la faptul că, la începutul anilor '90, cînd a apărut competiţia în domeniul editorial,

cărţile apăreau într-o formă care le face astăzi nefrecventabile: pe hîrtie proastă, cu tipar prost ş.a.m.d. Între timp, Humanitas a impus nişte standarde de calitate pe care le-au adoptat ulterior şi alţii (unii dintre ei, poate, fraduloşi). Peisajul editorial de astăzi nu este doar rezultatul faptului că unii au respectat regulile şi alţii le-au adoptat, dar şi al concurenţei libere. În acest fel, şi arbitrul a fost constrîns să fie mai puţin fraudulos decît era la începutul anilor '90.

Am o scurtă intervenţie şi în legătură cu arta contemporană. Cred că mediul de afaceri ar finanţa mai degrabă artele vizuale decît cultura scrisă – deşi admit, împreună cu Mihai Oroveanu, că în România cultura scrisă are o anumită preeminenţă şi cineva care îşi dovedeşte excelenţa în scris ajunge cunoscut mai degrabă decît cineva care îşi dovedeşte excelenţa în zona vizualului. Însă eu am o problemă cu arta contemporană: nu ştiu ce cumpăr. Ce înseamnă „artă contemporană"? O instalaţie video? „Ţeapa" din Piaţa Revoluţiei?...

Mihai Oroveanu: Aceea nu e artă contemporană. Găseşti aşa ceva pe drumul spre Paris, la km 30, Marne-la-Vallée, ca semn pentru Carrefour. Tot ce oferă cadou preşedinţii României ca obiect de sticlă se găseşte cu 10 yuani în China, pe la tîrguri.

H.-R. Patapievici: Oamenii de afaceri sînt în mod natural interesaţi de finanţarea zonei culturale, pentru că în acest fel îşi promovează afacerea. Este ceva cu totul legitim, nu e nimic imoral în asta. Însă am o mică rezervă cu privire la educaţia vizuală: eu nu vreau să mă educ vizual cu instalaţii video – nu-mi plac, pur şi simplu. Nu vreau să mă educ vizual cu cineva care face un *happening* în care se preface că e umbra mea, mă însoţeşte peste tot şi crede că a făcut ceva grozav. Iar uneori astfel de activităţi sînt finanţate masiv, în timp ce oameni care lucrează la şevalet nu primesc comenzi. Dar dacă este finanţat un pavilion gol, asta nu este educaţie vizuală.

Daniel Dăianu: Aş vrea să încerc să răspund la o întrebare care mi se pare tulburătoare: de ce reputaţia nu contează? În fond, reputaţia este o problemă de capital individual, care trebuie să se şi socializeze în măsura în care o prestaţie notabilă include în ea repere care pot fi valabile şi pentru ceilalţi. De ce nu se întîmplă ca în societate reputaţia să se impună? De ce poţi să mori cu cinstea şi corectitudinea de gît, în timp ce toţi ceilalţi îşi văd de viaţa lor? Cred că, din păcate, standardele de reputaţie diferă foarte mult într-o geografie globală – avem standarde generale, despre care vorbim, în timp ce standardele reale, locale sînt altele. Asta explică şi de ce corupţia poate deveni endemică, şi de ce marea masă a oamenilor de afaceri este certată cu legea, deşi cadrul normativ există. Lucrurile nu se schimbă pentru că totul funcţionează conform unei coaliţii informale – oamenii nu se adună şi nu decid în urma unei convenţii, ci există o textură socială, există complicităţi şi interese care conduc la perpetuarea acestui comportament. Aşa încît societatea noastră are nevoie de nişte impulsuri din afară pentru a reveni la un comportament corect şi normal. Intrarea noastră în Uniunea Europeană reprezintă un astfel de impuls.

Mai intervine ceva: mulţi dintre cei care au un comportament condamnabil nu cred că au nopţi nedormite. Ceea ce unii cercetători numesc *shame and guilty* nu există, nu se manifestă. Ştiu un caz în care cineva a fost condamnat pe nedrept de plagiat şi a sfîrşit prin a-şi lua zilele. Dar în afaceri – şi, în general, la nivelul societăţii – sentimentele de ruşine şi vinovăţie nu operează; iar dacă nu operează înseamnă că avem o mare problemă, înseamnă că oamenii se pot preta la orice: nici legea nu-i condamnă, nici nu au sentimente care să le cenzureze comportamentele reprobabile.

Cred că, oricît am lăuda cultura noastră şi europenitatea noastră, de fapt trăim într-o societate subdezvoltată. Iar într-o astfel de societate, Statul poate face mult mai puţin pentru cultură, decît îşi doreşte. Dar nu trebuie să aşteptăm totul de la Stat, e necesar şi sprijinul comunităţilor locale, mai ales cînd se produce o descentralizare, o devoluţiune a atribuţiilor şi a prerogativelor către administraţia locală. Şi mai este vorba şi despre apetitul oamenilor pentru cultură: cîţi sînt dispuşi să-şi orienteze o parte a bugetului personal către consumurile culturale? Această distribuţie a bugetului depinde, desigur, de venituri, dar există oameni cu venituri mari pentru care cheltuielile culturale sînt zero, după cum există şi oameni cu venituri mici care consumă multă cultură. Sectorul privat este primitiv din punct de vedere cultural şi nu cred că trebuie să ne aşteptăm la o schimbare radicală de atitudine.

Friedman a spus un lucru foarte simplu: el este un adept al „mîinii invizibile" care să conducă la maximizarea vînzărilor. Varianta dusă la extrema simplificare a acestei teorii transformă societatea într-o serie de interacţiuni între indivizi care sînt producători şi consumatori de bunuri şi servicii. Dar o asemenea viziune nu ţine cont că în viaţa oamenilor există foarte multe externalităţi care, dacă nu sînt internalizate, pot conduce la o realitate foarte precară. Apoi, teza lui Friedman face abstracţie de faptul că societatea are un anumit nivel al conştiinţei de sine, ceea ce în afaceri se exprimă prin diferenţa dintre *share holders* şi *stake holders:* una este să fii un acţionar preocupat exclusiv de maximizarea profitului, şi alta este să te intereseze ca localitatea în care firma ta îşi are sediul să aibă străzi curate, să aibă şcoli bune, un teatru sau o sală de operă ş.a.m.d. Viaţa omului nu poate fi redusă la cîţi bani are în buzunar – este o viziune foarte primitivă a economiei. Din acest punct de vedere, Friedman nu trebuie luat ca reper.

Locul culturii în ecuaţia capitalistă

Florin Pogonaru: Mediul de afaceri din România e într-un proces de schimbare. Există un vîrf al aisbergului care a început să gîndească pe termen mediu şi lung şi doreşte să mizeze pe reputaţie: unii încearcă să-şi construiască reputaţia, alţii s-o cumpere, alţii s-o transfere. Din acest punct de vedere, cred că omul de cultură are datoria de a fi foarte atent la transferul de reputaţie care se poate face rapid şi în sens invers, către „cumpărătorii" de reputaţie: a transfera reputaţia este un lucru bun, dar oamenii de cultură trebuie să fie atenţi cu cine negociază.

În al doilea rînd aş vrea să mă refer la Friedman şi România. În context românesc, cred că Friedman are foarte multă dreptate: trăim într-o societate derutată, care are deja ideea legării „mîinii invizibile" la spate, o societate în care firmele şi întreprinderile sînt percepute mai ales ca o formă de asistenţă socială, iar dacă vii pe acest fundal şi amesteci criteriile, suprapunînd competitivitatea şi eficienţa peste un mediu plin de confuzii, este destul de riscant. În acest context, ar trebui să fim tentaţi să-i dăm dreptate lui Friedman.

Nu cred însă că membrii mediului de afaceri trebuie priviţi nediferenţiat, aşa cum au fost priviţi pînă acum, în lipsa unor criterii morale. După părerea mea, cel mai mare salt în mediul de afaceri românesc este trecerea de la tipul de întreprindere *one man show* la întreprinderea care îşi angajează manageri profesionişti, lăsînd proprietarului sau acţionarului rolul de a construi viziunea pe termen lung. Probabil că mediul de afaceri – vorbesc despre cel bun, care vrea să se îmbibe de o anume reputaţie – ar avea nevoie de manageri culturali care să le ofere garanţiile că eventualele investiţii în cultură chiar merg acolo unde trebuie şi au urmări pozitive.

Adrian Vasilescu: Cînd am primit invitaţia şi am aflat tema dezbaterii („Cultura şi afacerile"), mi s-a părut foarte interesantă. Acum cîteva minute însă, m-am gîndit dacă nu cumva iniţiatorii temei au făcut o legătură imposibilă. S-ar putea să fie imposibilă, deocamdată, dar cu siguranţă este o legătură necesară. Pentru că s-a discutat despre Friedman, aş aminti şi eu cîteva consideraţii de ale sale. Friedman spunea că niciodată schimbul liber, singur, nu aduce bogăţie; el enumeră cîteva elemente care sînt aducătoare de bogăţie: spiritul de iniţiativă, legea, ordinea şi munca. Toate sînt valabile, dar cred că lipseşte ceva din acest „tabel al lui Friedman": cultura. De aici, lucrurile se complică, pentru că e greu să plasezi cultura alături de celelalte patru elemente. În anii '70, l-am auzit pe Grigore Moisil spunînd un lucru foarte important. El pleca de la ideea că, demult, cîndva, nu se putea vorbi despre cultură fără a vorbi despre limba latină. Iar Moisil credea că „limba latină a viitorului" va fi matematica. Viitorul acesta a devenit deja trecut. L-aş parafraza pe Moisil, spunînd că latina viitorului – sau chiar a prezentului – este banca. Acum, nu mai putem vorbi despre cultură fără a vorbi despre cultura creditului, a dobînzilor, despre o cultură a banilor şi a afacerilor. Dacă lucrurile stau aşa, nu ştiu cum să plasez cultura în această ecuaţie, dar prima lecţie despre credite am luat-o în 1994, la Tokio, de la un şofer al Ministerului de Externe al Japoniei. El mi-a spus cam aşa: „cînd s-a dat drumul la credite, am simţit că trăim". În alte locuri ale planetei, s-a considerat că trebuie schimbată filozofia de viaţă. Înainte se pleca de la ideea că o tînără familie pornea „de la lingură", ajungînd pînă la pensie să-şi facă o casă şi ce-i mai trebuia. Acum, o tînără familie porneşte de la tot – casă, maşină, mobilă etc. –, dar nimic nu e al familiei, totul e al băncii, pentru că e luat pe credit. Deci totul este legat de o slujbă şi de un venit, care trebuie să fie cît mai mare, pentru a putea plăti ratele. Căci, cum se spune, bancherul îţi dă umbrela cînd e soare şi ţi-o ia cînd plouă – adică atunci cînd ţi-ai pierdut slujba.

Mă gîndesc dacă nu cumva în aceste probleme ar fi nevoie de o prezenţa mai activă a societăţii civile, care în România este prea mult preocupată de politică. Eu înţeleg că e nevoie de un Parlament curat, dar e nevoie şi de o economie curată. Pentru asta, e nevoie şi de cultură. Dar nu ştiu exact unde ar trebui plasată în această ecuaţie.

Răzvan Penescu: Eu sînt un fel de dr. Jekyll şi Mr. Hyde, pentru că ziua lucrez la o firmă de consultanţă financiară, iar seara mă ocup de site-ul liternet.ro, aşa încît aş putea să comentez cele două lumi între care mă mişc. Cred că oamenii de cultură sînt un pic cam trişti, iar oamenii de afaceri sînt un pic cam obosiţi. Cînd oamenii de cultură îşi plasează tristeţea peste oboseala oamenilor de afaceri, apare o reacţie de respingere. Problema este că oamenii de cultură ar trebui să-şi înţeleagă mai bine „consumatorii", să se deschidă către ei, să le înţeleagă nevoile şi timpul, să nu propună opere care să fie prezentate doar în cerc restrîns sau cu uşile închise şi, în principiu, să încerce să comunice mai bine şi cu publicul, şi cu oamenii de afaceri care ar putea finanţa proiectele culturale. Experienţa dobîndită la LiterNet.ro mi-a arătat că trebuie ca oamenii de cultură să fie interesaţi de ceea ce vrea consumatorul, să nu-l victimizeze pentru că nu le cumpără produsul, să nu-l invadeze cu tristeţea lor. Şi apoi, dacă oamenii de cultură le pretind celor din mediul de afaceri să fie preocupaţi de zona culturală, atunci şi ei, la rîndul lor, ar trebui să încerce să înţeleagă limbajul şi preocupările oamenilor de afaceri, astfel încît, atunci cînd le solicită colaborarea sau finanţarea, să poată comunica mai eficient.

Andrei Pleşu: Am observat, în ultimii 15 ani, că tot ce nu funcţionează se transferă societăţii civile. Dar să nu uităm că şi societatea civilă are toate păcatele societăţii „necivile" în care trăim. Mi se pare important – şi acesta este scopul forumurilor noastre – să facem contacte, să încercăm să vedem pe ce poziţii ne aflăm. Astăzi s-au spus lucruri-foarte interesante, chiar dacă e greu să obţii rezultate imediate adunînd la un loc „obosiţi" şi „trişti", făcînd un melanj din aceste două categorii melancolice. Cred totuşi că e important ca fiecare dintre noi să creadă că celălalt există, că e un partener posibil, că e o valoare utilă. Dacă facem, de ambele părţi, acest pas, vom putea începe un tip de evoluţie care să fie în beneficiul tuturor. Aş avea, în final, o observaţie despre relaţia dintre ruşine şi vinovăţie. Dacă ar fi să facem un colocviu pe această temă în ambianţa culturală curentă am afla, printre altele, că acestea sînt două concepte masiv marcate cultural: sînt lucruri care au fost sădite în atmosfera dezbaterii interioare a fiecăruia dintre noi printr-o anumită evoluţie culturală. Despre ruşine şi vinovăţie afli, citind Dostoievski, ceva la fel de interesant ca atunci cînd citeşti Friedman, care a fost vedeta discretă a acestei dezbateri. Experienţa mea concretă în România arată că ceea ce lipseşte deocamdată este iniţiativa generoasă, disponibilă, promptă, a lumii de afaceri către lumea culturii. Mai curînd se întîmplă ca lumea culturii să ceară, decît lumea afacerilor să ofere. Am vrea să primim şi fără să cerem. Acesta ar fi rezultatul optim.

Gabriel Liiceanu, Heinz-Rudi Spiegel, Lavinia Huidan, Andrei Pleşu, Mihai Oroveanu, H.-R. Patapievici

Radu GOLOGAN

Reconstrucţia

Din momentul în care am aflat tema acestei dezbateri, ideea unei sistematizări a relaţiei afaceri–cultură m-a preocupat aproape zilnic. Nu reuşesc să construiesc un model relaţional suficient de interesant, dar nici măcar să înţeleg cum o societate ideală din toate punctele de vedere ar gestiona o astfel de minunată, dar aparent nefirească relaţie.

Am reuşit doar să adun cîteva gînduri în ideea unui început teoretic şi să formulez cu justificări o propunere cu şanse de realizare în societatea românească.

Dacă ar fi să caracterizăm legăturile existente între lumea afacerilor şi cultură, putem probabil răspunde mai întîi şcolăreşte: acestea sînt de două feluri. Primul tip este cel instituţional, de la afaceri spre cultură, indirect, prin bugetele naţionale sau locale. A doua cale, directă, mai flexibilă şi de multe ori ducînd la finalităţi mai valoroase decît în primul caz, este realizată prin relaţiile dintre instituţiile sau indivizii reprezentînd cele două părţi. Primul tip de legătură poate avea deseori puternice conotaţii politice. Relativa independenţă a celei de-a doua căi este un prim argument pentru a-i acorda mai multă atenţie. Aici dispar intermediarii şi se pot finaliza exact proiectele cu care cele două părţi cad de acord. În societăţile cu tradiţii financiare se întîmplă adesea ca reprezentanţi ai ambelor părţi să aibă serioase afinităţi şi chiar legături în partea cealaltă. Desigur că legislaţia îşi pune amprenta asupra ponderii acestei acţiuni dinspre afaceri spre cultură, deci şi în acest caz factorul politic poate fi influent.

Pe de altă parte, istoria a dovedit că acest tip de implicare a părţii din societate, ce deţine valorile materiale, în susţinerea creaţiei culturale de orice natură, a lăsat valori probabil la fel de mari ca şi implicarea instituţională. Fără a face un exces de memorie asupra timpurilor antice sau ale Renaşterii italiene în cetăţile peninsulei, mă gîndesc imediat la geniul matematic al lui Euler ca mentor la Academia de Ştiinţe de la Sankt Petersburg, adus pe o poziţie fondată de Ecaterina I spre a dovedi Europei totala implicare a Imperiului Rus în modernizarea generată de mişcările iluministe. Îmi trec prin memorie originea premiului Nobel sau valorile de artă cuprinse într-unul dintre cele mai însemnate muzee ale lumii – Art Institute din Chicago, o fundaţie susţinută de aproape un secol de familii americane bogate. Premiile Institutului „Clay" din SUA, o fundaţie caritabilă cu fonduri imense îndreptate în întregime spre ştiinţă, vor fi oferite pentru rezolvarea oricăreia dintre cele şapte mari conjecturi ale matematicii (aşa-numitele „Millenium Problems"). Acestea valorează fiecare un milion de dolari. Lista poate continua, căci fiecare domeniu al culturii poate aduce multe alte exemple de acest fel.

Ar fi minunat dacă în mediul financiar-economic autohton ar apărea un astfel de curent de implicare în cultură, ca totalitatea exprimărilor intelectuale ce aduc nou autentic, ideal sau material. Totul de fapt înseamnă oameni, oameni cu bani, laolaltă cu o legislaţie încurajatoare a fenomenului.

Nu văd ca în viitorul apropiat aşa ceva să poată deveni realitate în România. Spaţiul nostru este incipient capitalist, cu forme adesea rapace de acumulări şi cu reprezentanţi pentru care ideea de cultură, dacă eventual depăşeşte nivelul muzicii cu conotaţii de mahala orientală, este la nivelul mecenatului de tip *Surprize...* De fapt, cu unele excepţii, celebrele clasamente ale averilor româneşti nu conţin numele unor persoane interesate măcar de un singur domeniu al culturii naţionale serioase, chiar dacă la concertele importante de la Ateneu e greu să mai găseşti un loc printre toaletele de mii de dolari. În fapt, nu văd nici pentru viitorul mai îndepărtat o funcţionare cît de cît normală a sprijinului financiar al culturii de către deţinătorii valorilor lichide.

Există însă forme mai uşor de realizat şi care au avantajul că sînt deja cunoscute în istoria românească: multă vreme au constituit sursa principală de formare a unei elite culturale. Mulţi dintre intelectualii creatori ai celei de-a doua părţi a secolului al XIX-lea proveneau din familii simple, ţărani în majoritate, descoperiţi în copilărie cu aptitudini deosebite, de către învăţător sau preot. Familiile potentate cu proprietăţi în zonă au înţeles rolul de mecena şi i-au sprijinit financiar în studii, uneori şi în străinătate. Însuşi regimul comunist, distrugător în mare parte al culturii, poate avea parte de un semn de indulgenţă că în nebunia unor lozinci ieftine a produs intelectuali, uneori autentici, proveniţi din medii defavorizate.

Lumea afacerilor româneşti poate fi sensibilizată spre a relua această tradiţie, spre a contribui la împrospătarea intelectualităţii româneşti şi, implicit, a culturii. Statistic, o sursă mare de potenţial intelectual de vîrf se pierde în sărăcia locurilor uitate şi în nevoile imediate de supravieţuire. Am sentimentul că o societate fără intelectuali la prima generaţie nu are şanse să creeze nou în cultură; sînt multe exemple în sprijinul acestei teze. Uneori mă hazardez spre o explicaţie de natură biologică: posibilitatea unor originale conexiuni neuronale apare îndeobşte în materiile cenuşii nealterate prin generaţii. Aşadar, stimaţi potentaţi financiari, vorbim mereu de reconstrucţie: e cel puţin la fel de important de a reconstrui valori umane excepţionale.

Întrebări pentru manageri

1) Ce valori comune au/pot avea elitele din afaceri şi elitele culturale?

2) În ce măsură este preocupată comunitatea oamenilor de afaceri din România de „cultura corporatistă"?

Gilda LAZĂR

1. Cred că există valori specifice şi valori comune. Una dintre aceste valori comune ar trebui să fie excelenţa. Ar mai fi apoi exigenţa sau, mai degrabă, autoexigenţa. Calitatea, căutarea sinergiilor, implicarea, empatia, generozitatea sînt, de asemenea – sau ar trebui să fie – valori comune elitelor, fie ele culturale sau de afaceri. Ceea ce n-ar trebui să cultive elitele este tocmai elitismul, ca formă a snobismului. Se spune că snobismul apare cînd cultura depăşeşte inteligenţa. După părerea mea, definiţia e valabilă şi în cazul averii.

2. Nu pot vorbi în numele unei comunităţi, ci doar în numele companiei pe care o reprezint, JTI, şi care se numără printre pionierii promovării conceptului de responsabilitate socială corporatistă în România. La JTI există un set de valori etice, o viziune asupra afacerii şi o filozofie de sorginte japoneză, ca şi compania-mamă. Conform acestei filozofii, „a face afaceri înseamnă a avea o serie de întîlniri: cu oamenii, cu natura, cu arta". De la acest concept am pornit cînd, în 2000, am creat „Întîlnirile JTI" („JTI Encounters"), un eveniment anual sponsorizat de companie, în cadrul căruia spectatorii români se pot întîlni cu elitele dansului şi ale muzicii clasice. Am început cu Béjart Ballet Lausanne, iar anul acesta invităm elitele (şi nu numai) la Cullberg Ballet.

Emilian RADU

1. În mod evident, într-o măsură mai mare sau mai mică fiecare individ, fiecare comunitate reprezintă o piaţă pentru cealaltă comunitate. Supravieţuirea şi dezvoltarea comunităţii oamenilor de cultură în afara satisfacerii unor nevoi minime materiale – vulgare, cum poate ar spune ei – este aproape imposibilă. În aceeaşi măsură, condamnarea la foamete a sufletului şi a spiritului oamenilor de afaceri, prin blocarea accesului la cultură, nu poate decît să aibă efecte nefaste asupra individului, indiferent de abilităţile sale în ale business-ului.

Respectul reciproc, onestitatea, integritatea şi calitatea produselor sau serviciilor pe care şi le oferă reciproc sînt un factor esenţial al succesului unei societăţi economico-culturale.

2. Supravieţuirea unei corporaţii, fie ea mare sau mică, pe termen lung, este, aş zice, imposibilă în lipsa asumării unei anumite culturi corporatiste specifice. Ea, cultura corporatistă, poate fi conştientizată sau nu de management sau acţionari, dar într-un fel sau altul există, fiind rezultatul unei experienţe istorice, al calităţii oamenilor care decid destinele corporaţiei, dar şi al nivelului de dezvoltare culturală şi corporatistă al societăţii, al pieţei în care acţionează.

Un domeniu clar de competiţie între corporaţii devine din ce în ce mai mult cultura corporatistă, măsura în care ea potenţează energiile umane ale corporaţiei, oferă încredere şi atrage respectul clienţilor.

Dan PASCARIU

1. În primul rînd, excelenţa. Ar trebui să mai aibă ca valori comune bunul-simţ, educaţia, onestitatea, moralitatea. Asta nu înseamnă că le şi au.

2. Preocuparea pentru cultura corporatistă depinde de tipul de om de afaceri şi cui îi este el afiliat. Pentru multinaţionale, apartenenţa omului de afaceri la cultura corporatistă este evidentă. Pentru ceilalţi, nu neapărat. Unii încearcă însă să construiască o cultură corporatistă, alţii rămîn la profitabilitate ca unic obiectiv.

Heinz-Rudi SPIEGEL

Uniunea Fundaţiilor pentru Ştiinţa Germană

Este o deosebită bucurie şi onoare să particip la această conferinţă, să aflu mai multe despre programele private de cercetare şi educaţie desfăşurate de „New Europe College" în context internaţional şi să vă prezint Uniunea Fundaţiilor pentru Ştiinţa Germană şi modul ei de administrare în contextul actualelor discuţii din Germania despre *corporate social responsibility*.

Instituţia a luat fiinţă în urmă cu 85 de ani pentru a sprijini ştiinţa şi educaţia în Germania. Ea este susţinută prin donaţiile voluntare a peste 3.000 de întreprinderi şi uniuni economice germane. Prin aceasta, mediul ecoomic german în ansamblu semnalează asumarea unei răspunderi comune pentru performanţa cercetării, a studiilor superioare şi a educaţiei din ţara noastră. Independent de susţinerea Uniunii, economia se implică suplimentar şi prin nenumărate contacte individuale cu instituţii de cercetare, universităţi sau alţi susţinători ai iniţiativelor educaţionale.

Sub acoperişul Uniunii Fundaţiilor se adăpostesc peste 360 de fundaţii mai mici sau medii. Acestea se angajează în mod voluntar pentru cercetare şi învăţămînt, pentru formare şi educaţie, pentru artă şi cultură. Ele au fost înfiinţate de întreprinderi – aş enumera aici Deutsche Bank, DaimlerChrysler AG, Dresdner Bank, Commerzbank, E.ON şi E.ON Ruhrgas, IBM şi multe altele – sau din averi private, precum Fundaţia Marga und Kurt Moellgaard, un alt susţinător al NEC.

Toate aceste fundaţii din cadrul Uniunii însumează 1,8 miliarde de euro. În total, Uniunea poate pune la dispoziţia beneficiarilor ei sume de 120 milioane de euro provenite din donaţiile membrilor şi susţinătorilor, din beneficii provenite din administrarea averilor proprii, completate de subvenţii publice pentru ştiinţă şi cercetare, şi de finanţările economiei pentru cercetări de întreprindere.

Aceasta se întîmplă astfel încît finanţatorii – întreprinderi şi fundaţii – să nu aştepte în mod nemijlocit nici un „return of investment", ele acţionează în beneficiul comunitar, deci ca agenţi „non profit", care se bucură de anumite privilegii la impozitare.

În Germania organizăm o dezbatere amplă exact pe tema celei iniţiate de *Dilema veche:* „Corporate Social Responsibility (CSR)". La mai toate întreprinderile din Germania ideea că ele au o anumită responsabilitate faţă de societatea în care activează – o responsabilitate care merge dincolo de responsabilitatea acţionarilor – este prezentă. Evident, scopul întreprinderilor este succesul economic. Dar întreprinderile nu trăiesc doar în propria lor lume. Ele trăiesc în mijlocul societăţii cărora li se adresează. Prin existenţa lor, prin mijloacele de producţie şi prin produsele finite pe care le pun în circulaţie, ele formează şi modifică mediul şi lumea în care trăim. Companiile au recunoscut că pentru a avea succes economic pe termen lung ele trebuie să conviețuiască în această societate.

„Beeing a Good Citizen", „Corporate Citizenship" sau *„Corporate Volunteering"* sînt în multe întreprinderi termeni foarte actuali. Ei sînt o mărturie a faptului că asumarea responsabilităţii este luată foarte în serios.

Există însă şi raţiuni economice pentru implicarea întreprinderilor. Josef Ackermann, purtătorul de cuvînt al Deutsche Bank, a spus-o foarte clar: „la cotarea companiei mele de către agenţiile de rating, responsabilitatea socială joacă un rol important. Deci ea este relevantă din punct de vedere economic". Angajamentul social şi acţiunea economică nu sînt, prin urmare, antonime.

Pentru finanţarea NEC s-a întrunit la Bucureşti un consorţiu de fundaţii din Elveţia, Austria şi din Germania. Acesta va susţine întoarcerea României în Europa cu mijloace private. Asta arată că responsabilitatea socială merge dincolo de uşa casei sau de graniţele naţionale. Fundaţiile moderne gîndesc în termeni internaţionali şi finanţează pe termen lung.

Faptul că, în ceea ce priveşte NEC, finanţarea include şi fonduri publice din Austria, Elveţia şi Germania este un bun exemplu de parteneriat public/privat. El arată că statul şi privaţii au responsabilităţi comune, că vor să îşi asume în mod comun această responsabilitate şi chiar o fac.

Ar fi foarte interesant ca discuţia despre „Cultură şi afaceri", care include întrebarea despre participarea privaţilor la dezvoltarea societăţii, să devină un dialog internaţional, şi aceasta, în cadrul lărgirii Europei.

traducere de Matei MARTIN

„Îmi doresc să nu ajung să mă joc pe mine“

– interviu cu Tudor CHIRILĂ –

La începutul acestei luni, la Teatrul de Comedie, a avut loc premiera spectacolului Ferdinand al VIII-lea Regele Spaniei *după* Însemnările unui nebun *de N.V. Gogol, regia şi adaptarea Iarina Demian, cu Tudor Chirilă, Adina Andrei, Alina Grigore ş.a., decoruri şi costume Ştefania Cenean, ilustraţia muzicală Tudor Chirilă. Tudor Giurgiu a terminat filmările la* Legături bolnăvicioase*; săptămîna trecută, la Sala Palatului, Vama Veche a cîntat în concert piese de pe noul album ce va apărea în primăvara anului viitor; iar pe 28 noiembrie, la Ateneul Român, va avea loc prima ediţie a premiilor „Ioan Chirilă“. Toate acestea îl au în comun pe Tudor Chirilă.*

Cum îţi place să lucrezi împreună cu Iarina Demian, mama ta?

Pînă acum, am lucrat împreună la trei spectacole şi a fost din ce în ce mai bine. Între timp, fiecare ne-am stilizat metoda de lucru. Spectacolele lucrate împreună au fost foarte diferite: de la umorul negru din *O, tată, sărmane tată...*, la *A fost odată în Brooklyn*, comedia realistă a lui Neil Simon, apoi la *Chiriţa ot Bîrzoieni*, musical-ul adaptat după Alecsandri... Cred că pînă la *Ferdinand...*, *O, tată, sărmane tată...* este cel mai complex spectacol al mamei mele. Odată cu *Ferdinand...* însă, viziunea regizorală şi modul de lucru cu actorul s-au îmbogăţit şi au căpătat noi valenţe care fac din Iarina un regizor excepţional.

Preferi să dai replici sau să faci one man show?

Cred că teatrul este mai mult relaţie decît monolog. Am ţinut să fac monologul din *Ferdinand...* din mai multe motive, însă orgoliul de a face *one man show* nu este unul dintre ele. E mai bine să joci în relaţie cu cineva şi, oricum, nu sînt multe texte care să-ţi creeze premisele unui *one man show* reuşit şi care să nu fie *stand up comedy*. Textul lui Gogol este ofertant; altfel, să stai singur pe scenă, asta presupune un risc foarte mare. Şi mi se pare plictisitor. Iarina nu a gîndit spectacolul ca pe un monolog şi, chiar dacă nu avem replici directe, există relaţii de joc între mine şi celelalte personaje. Se creează, astfel, puncte de referinţă pe scenă pentru actor. Or acesta e meritul Iarinei.

Nu ţi-ar plăcea să joci şi altceva decît comedie?

Cînd eram în facultate aveam complexul că nu pot juca comedie. Mi se părea că sînt genul de băiat frumuşel care nu poate face lumea să rîdă. Nu mi-ar plăcea să joc un realism psihologic profund, îmi place tragi-comedia, este exact combinaţia *the best an actor can get*. Ştiu sigur ce vreau: să nu fiu eu, să creez personaje. Îmi doresc să nu ajung să mă joc pe mine. După rolul homosexualului din piesa lui Labiche, l-am făcut pe Malvolio, apoi pe Charles în *Chiriţa* şi acum pe Axenti Ivanovici. Altfel, sigur, mi-ar plăcea să colaborez şi cu alte teatre. Chiar mă gîndesc serios la asta.

Ai filmat recent cu Tudor Giurgiu.

Da, tocmai am terminat filmul *Legături bolnăvicioase,* după cartea Ceciliei Ştefănescu, unde joc un personaj destul de ciudat, un tip care este blocat într-o relaţie de iubire cu sora lui. Iniţial, mi-a fost greu să accept. Trebuie să-ţi motivezi opţiunea, trebuie să ştii ce te mînă în orice demers artistic. Or mie mi se părea un personaj şocant, ale cărui date psihologice trebuia să mi le asum şi să le justific într-un fel tocmai pentru a putea accepta rolul. Fiind însă atît de diferit de mine, mi s-a părut o provocare. Teatrul este despre a te transpune, a întruchipa, iar eu nu sînt fanul actorilor care se joacă pe sine. Una dintre cele mai mari creaţii pe care le-am văzut este *Once upon a time in America,* unde Robert de Niro joacă trei vîrste. Sper să am ocazia să joc mai mult în filme.

Chiar şi în telenovele?

Cred că aceste producţii ar trebui făcute numai cu actori. Mă refer la rolurile principale. Cred că un amator deţine mijloace de expresie limitate la noţiunea de „a te juca pe tine“ sau „a fi firesc“, or asta nu e suficient, după părerea mea. Dar, dacă ar exista un scenariu bun de *sitcom,* de tip *Seinfeld*... Eu am văzut scenariile lor: nu sînt motivante, nu e nimic acolo, trebuie să te joci tot pe tine. Situaţiile sînt puerile. De fapt, nici nu cred că se caută altceva. Doar nu deschide televiziunea orizontul cultural al filmului românesc! Sigur, banii sînt importanţi, dar nu cred că avem timp în viaţă să ne pierdem în compromisuri atît de mari.

Repet însă, dacă ar exista un scenariu foarte bun şi, mai ales, timp, nu un episod filmat în 12 ore şi doar cu 3 camere... Ai să rîzi, dar şi ei au evoluat. *Lacrimi de iubire* e mai bună decît *Numai iubirea*. La nivelul lor de producţie. Cine ştie, poate că aceste telenovele sînt pasul înspre seriale gen *NYPD Blue* sau *Sopranos*. Nu aş refuza să joc în *Sopranos*.

În Vama Veche te joci pe tine?

E greu să apari pe scenă ca un cocoşat şi să cînţi rock. *(Rîde.)* Noi transmitem un mesaj social şi sentimental pornit chiar din stările noastre şi e normal să fiu mai aproape de mine în Vama Veche. Dar Vama Veche nu e debuşeul exprimării mele sau al prezentării omului Tudor Chirilă. Cred că omul Tudor Chirilă s-a pierdut undeva pe drum, între Vama Veche şi teatru, şi nu cred că mai e cineva dispus să-l descopere şi nici nu cred că mai interesează pe cineva cine e acest om.

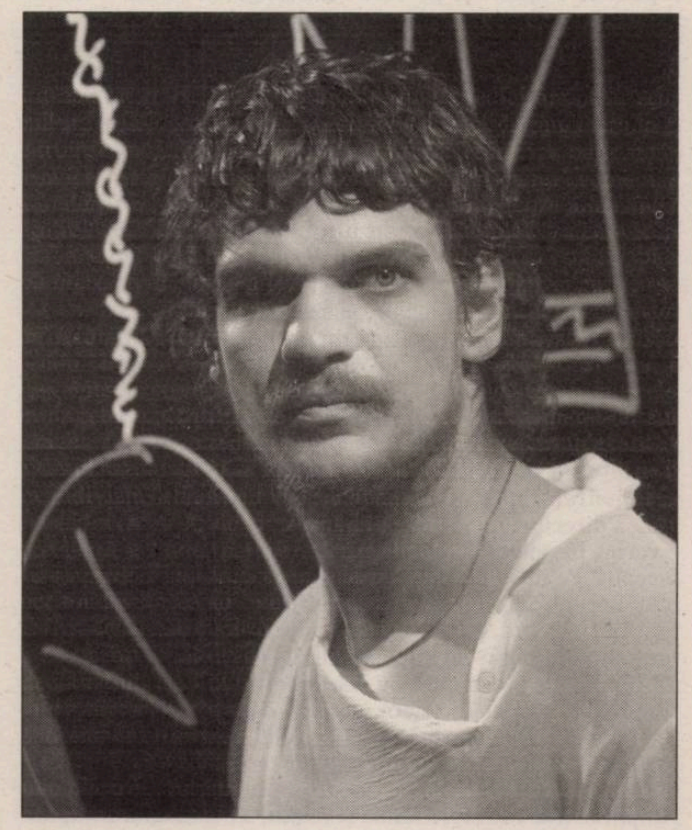

Te frustrează?

Da. Mă frustrează uşurinţa cu care oamenii sînt dispuşi să te judece în funcţie de ce primesc.

Dar tu ce ţi-ai închipuit?

Cînd începi nu vrei decît să ajungi, nu-ţi mai pui problema cum va fi produsul şi dacă va fi OK. Nu mi-am închipuit totuşi că oameni apropiaţi ţie şi care lucrează cu tine nu vor mai fi în stare să vadă dincolo de Malvolio, Ferdinand şi Vama Veche, să te vadă pe tine, cel care te speli pe dinţi seara înainte de culcare. Este frustrant.

Ce s-a întîmplat la Stufstock?

Lumea chiar nu a înţeles reacţia mea de atunci. Eu am spus că acolo a cîştigat sistemul. Atîta vreme cît am luptat pentru prezervarea unui loc în spiritul unei idei, iar acolo prevalează agentul economic, atunci înseamnă că sistemul a cîştigat în acest mic sătuc. Eu sînt împotriva acestui sistem, iar acum tot ce mi-a mai rămas e marea. Nu vreau însă să mai creez o polemică.

Dar sistemul s-a folosit chiar de voi pentru a pătrunde în Vama Veche.

Tu crezi că trupele Chicago sau Boston au distrus oraşele alea!? A scoate un loc în prim plan nu atrage după sine distrugerea lui. Problema e că nu avem respectul cuvenit faţă de un astfel de loc. Sînt eu vinovat de faptul că nu am prevăzut că sîntem nişte barbari şi că vom face praf un paradis!? Eu nu mă simt deloc vinovat faţă de ceea ce se întîmplă acolo.

Succesul trupei nu vă impune o reţetă?

Dimpotrivă, lumea ne acuză că nu mai sîntem cei de altădată. Dar Vama Veche trebuie să caute, să experimenteze. Şi apoi, dacă faci trei hituri comerciale, pe restul discului poţi experimenta. „Copilul şi durerea“ e o piesă complet necomercială. Cu „Am să mă întorc bărbat“ noi am spart reţeta: am fost primii care au avut curajul unei opere rock şi am scos un produs cu care publicul de la noi nu era obişnuit. „Vino să visezi sub apă“ a părut o piesă complicată doar pentru că acolo a fost o măsură în plus; ne-am gîndit că n-o să meargă, dar a prins.

Discul nou e foarte schimbat, e mult mai alternativ, o să fie şi multe chitări... La un moment dat cîntăm şi *boogie*. Stilul nostru e să nu ne cantonăm într-un singur stil. Afară se cîntă foarte clasic. Maroon 5 cîntă un funk rock; se caută ritmuri melodice noi, structuri de ritm amestecate, s-a renunţat la sunete şi se merge mai mult pe compoziţie. Uite, Keane, cîntă cum o făceam noi la început: fără chitări.

Ce faci cînd nu faci muzică şi teatru?

Muzică şi teatru. Sînt un prost manager al timpului liber. M-aş duce la ski, aş înota mai mult, aş juca fotbal... Foarte puţini actori din generaţia mea acordă atenţie sportului şi mişcării. În orice oraş merg cu trupa, eu întreb, mai întîi, de piscină.

Vorbeşte-ne despre premiile „Ioan Chirilă“.

Premiile sînt un demers al Iarinei şi al Fundaţiei ArtEst şi au rostul de a premia pe cei care se apropie de stilul şi de spiritul personalităţii tatălui meu. Sînt şapte premii şi ele înseamnă şi bani: 3.000 de euro este premiul cel mare pentru Jurnalistul sportiv al anului, 1.000 de euro celelalte. Ne-am dori ca aceste premii să schimbe felul în care se face presă sportivă, să nu mai conteze senzaţionalul şi scandalul, să ajungi să-ţi cumperi ziarul pentru o semnătură, aşa cum se întîmpla odată cînd, lunea, scria tatăl meu. Juriul este alcătuit din personalităţi din afara sportului, obiective şi care dau greutate distincţiei: Radu Cosaşu, Dan C. Mihăilescu, Ioan Groşan, Robert Turcescu, Alex. Ştefănescu...

Presa sportivă are probleme?

Grave, stilistic şi de discurs. Cu cîteva excepţii, la noi se face presă foarte rău. Se scrie monoton, anost... Tata făcea dintr-un şut la poartă o arie, spunea o poveste din fiecare pasă şi reuşea să extragă o idee mai presus de meciul care se jucase în acea zi. Astăzi, în presa sportivă nu găseşti decît consemnare şi consemnare. Dar, să nu ne amăgim, asta e o problemă a presei în general.

Copiii tăi vor face sport?

Toţi copiii trebuie să facă sport. E imperios necesar. Cred însă că sportul de performanţă te îndepărtează de şcoala şi de asimilarea culturii generale. Nu sînt vorbe în vînt că cei care au făcut sport de performanţă au avut nişte copilării ratate. Nu ştiu dacă aş vrea să am un copil care să cîştige Roland Garros-ul, dar care la 30 de ani să aibă o criză de identitate. Ion Ţiriac e un caz fericit pentru că, după ce a terminat cu sportul, s-a orientat perfect în afaceri. Copiii mei? Eu mi-aş dori să nu experimenteze şocul terminării unei profesii – sportul chiar e o profesie – şi apoi, brusc, să se afle la început de drum fără alte cunoştinţe.

Tatăl tău era mulţumit de alegerea ta?

A fost fericit pentru că nu cred că şi-ar fi dorit să fac sport. El mi-a pus în mînă clasicii ruşi, m-a trimis la meditaţii de engleză şi m-a încurajat să merg la şcoala de muzică. El însuşi cînta la pian şi la vioară. Era fericit că mă orientasem spre cultură şi sper să nu îl dezamăgesc.

a consemnat Marius CHIVU

Aron BIRO

Metalul corect politic

Pe intervalul sensibil al ultimilor ani, curba utilităţii marginale în consumul de muzică rock s-a abruptizat în aşa hal, încît era cît pe ce să nu aflu de concertul Clawfinger din cadrul Festivalului *Rock Your Mind*, pe 25 noiembrie, la Sala Polivalentă. Aş fi trecut în ignoranţă pe lîngă afişul cu pricina, dacă nu mi-ar fi atras atenţia cuplul de adolescenţi cu *piercing*, care discutau pe marginea lui. *Cum, dragă, cum adică cine or mai fi şi Clawfinger ăştia?* Linişte... *Ia vezi, ce scrie pe tricoul meu? Sîntem de două luni împreună şi tu încă n-ai remarcat ce trupă am pe tricou?* Fata dă ochii peste cap, cuplul se îndepărtează şi mai apuc să aud cum Clawfinger cîntă de prin ’93, deci nu se cade.

Clawfinger lasă, cu fiecare album, impresia că s-a înfiinţat recent şi că va avea o carieră scurtă. Impresia durează însă de 12 ani. Fiecare nou album surprinde prin umor, îndrăzneală şi vigoare, apoi iese din calea radarului public prin diluarea trupei în context. Ar fi de dezbătut cum poate rămîne irelevantă (istoric) o trupă care, tehnic vorbind, a pus bazele curentului nu-metal ce dă forma contemporană a rebeliunii adolescentine. Se confirmă teoria că orice lucru s-a inventat de mai multe ori, în mai multe locuri, dar nu toţi inventatorii au ştiut la ce folosea invenţia. Iar Suedia, de unde vine trupa, a tratat cu nedumerire, apoi cu un *Grammy* local (justificat de succesul european), un hit single intitulat „Nigger“. Trupa propune dintotdeauna un mesaj social bine aşezat în muzică şi versuri, însă imprecis formulat. Problemele pentru care Clawfinger propune soluţii nu sînt tipic adolescentine: femei violate („Right to Rape“), femei grase („Bitch“), minorităţi de culoare („Nigger“) sau sexuale („Faggot in you“). Titluri scandaloase? Tocmai aici e şmecheria, poziţia trupei în toate problemele este prosocială, concluziile pieselor susţin principiul profund uman: *Intolerrance will not be tolerrated*. În concert însă, lumea nu cîntă concluzii, ci refrene. Nici unul din titlurile pomenite (şi refrenele aferente) nu emană conotaţii pozitive şi nu ştiu cîţi dintre cei care vor ridica pumnii pe piesa „Faggot in you“ vor fi absorbiţi în mesajul prouman al poveştii cîntecului, mesaj care pare plasat acolo pentru eschivarea acuzaţiilor de instigare. Odată dezvăluită metodologia, fan-ul de termen lung şi mediu se trezeşte cu imboldul frînat şi atitudinea nedefinită, astfel actualitatea trupei se manifestă în puseuri. Festivalul amintit are ideea isteaţă de a exploata un astfel de puseu, concertul fiind încadrat în turneul de promovare a recentului album de atitudine *Hate yourself with style*, ceea ce poate transforma evenimentul într-o aventură de o noapte satisfăcătoare de ambele părţi, ocazie pentru taţi să bea prima bere de conciliere, ca între bărbaţi, cu fiii lor, pe o muzică antrenantă prin excelenţă.

Alice GEORGESCU

viaţa scenei / scena vieţii

Protocronismul ăsta

În mijlocul Festivalului Naţional de Teatru (care, veţi fi aflat din „bannere“, afişe şi „promouri“, s-a desfăşurat în capitala ţării noastre în a doua săptămînă a lunii noiembrie), o veste uluitoare a început să circule, mai întîi timid şi şoptit, apoi insistent şi însoţită de felurite interjecţii, printre oamenii de teatru: „E Szajna la Bucureşti!“, „Szajna e la Bucureşti!“, „La Bucureşti e Szajna!“. Dacă exclamaţiile acestea nu vă spun prea multe sau nu vă spun chiar nimic, nu e cazul să vă neliniştiţi. Vorba unui tînăr şi doct(orand) critic de specialitate (puneţi substantivele şi adjectivele la feminin, căci masculin nici nu prea mai există în domeniu): „Cine-i Szajna ăsta?“. Nu cu sensul „Cine mai e şi Szajna ăsta ca să ne emoţionăm noi aşa?“, ci, pur şi simplu, „Cine oare să fie Szajna ăsta?“. Szajna ăsta e un artist, pe numele lui întreg Józef Szajna, care s-a născut acum 83 de ani într-un orăşel polonez, a petrecut şase ani (1939-1945) în două mici localităţi numite Auschwitz şi Buchenwald, datorită activităţii sale antinaziste (nu, nu ştiu dacă e evreu sau nu, pare-se că omul evită, în orice manifestare publică, să precizeze acest detaliu – nu-i aşa? – crucial), a devenit profesor la Academia de Arte Frumoase din Cracovia şi, foarte curînd, a ajuns să se ocupe de teatru; în toate felurile: ca dramaturg, ca regizor, ca scenograf, ca teoretician, ca director de trupă, mai făcînd, pe deasupra, şi pictură, sculptură şi grafică, plus, la ocazii, cîte-un scenariu de film. Are o pagină întreagă de premii, ordine şi medalii şi după ce, la un moment dat, se retrăsese din activitate, a început – declară chiar el – să se plictisească şi s-a apucat din nou de treabă: a montat, într-un mic teatru din Rzeszow, oraşul său natal, Teatrul Dramatic „Wanda Siemaszkowa“, un spectacol intitulat (în traducere franţuzească) *Déballage* şi zis pe româneşte *Descătuşare* şi a început să umble cu el prin ţară şi prin lume. Aşa a ajuns şi la Bucureşti – unde, în treacăt fie zis, deosebit de activul Institut Cultural Polonez organizează „evenimente“ extraordinare: de pildă, a avut loc, tot în noiembrie, o retrospectivă Wajda (paranteză pentru uzul vreunui tînăr critic: Wajda ăsta e un regizor de film – şi de teatru – întrucîtva genial), numai că, fir-ar să fie, nu-i uşor să afli de ele.

Aşadar, Szajna a venit la Bucureşti, unde a susţinut o conferinţă de presă (dar cine a ştiut de ea?), a avut o întîlnire cu studenţii institutelor de teatru bucureştene (or fi ştiut şi ei asta?) şi a asistat la cele două reprezentaţii ale spectacolului mai sus-pomenit. Toate acestea s-au petrecut în clădirea proaspăt obţinută şi renovată de Teatrul „Masca“, undeva în fundul cartierului Militari, pentru că Teatrul „Masca“ (director: Mihai Mălaimare) a pus la cale „un nou program cultural“ pe care l-a botezat „Măşti europene la Masca“ şi pe care l-a inaugurat acum. Teatrul „Masca“ e o instituţie de spectacole care, pe lîngă „programe“, face, adeseori, spectacole foarte bune, numai că, fir-ar să fie, are foarte prostul obicei să nu spună nimănui nimic despre asta, preferînd să adopte, în raport cu ceea ce se presupune a fi *establishment*-ul teatral, o atitudine retrasă şi „mîndră“ – spre, desigur, răul tuturor. Acesta este însă un subiect meritînd comentarii separate.

Am ajuns, după o serie de aventuri prin traficul (greu!) bucureştean, la „Masca“ în ultima clipă. Am apucat să-l zăresc pe Szajna – ca să fiu foarte sinceră, nu ştiam, în momentul acela, nici cum arată, nici cîţi ani are exact, deşi nu sînt doctor(and) – în foaier, aşezat la o măsuţă: un domn cărunt şi serios, cu trăsături fine, cu ochelari, într-un costum închis, vag demodat, cu cămaşă albă şi cravată neagră. Muream de curiozitate să văd spectacolul.

Sala (foarte frumos reconstruită – probabil, la ora actuală, cea mai modernă din Bucureşti) era aproape plină; în zdrobitoare majoritate, cu oameni de teatru. S-au cîntat (înregistrate) imnurile Poloniei şi României – o idee originală a directorului „Măştii“. Ni s-a comunicat că spectacolul e vorbit în polonă şi că, din păcate, nu există traducere. A început. Pe mica platformă, trei actori şi trei actriţe, costumaţi şocant, în piese de vestimentaţie disparate cu grijă şi machiaţi violent, ca nişte clovni suprarealişti, intră sfîşiind fundalul din hîrtie de împachetat, de după care se iveşte un alt fundal, de pînză albă, cu deschideri ici şi colo; prin scenă trec roabe, roţi de bicicletă, proteze de invalid; din umărul unei femei creşte o aripă plină de fulgi, alta, cu sînii goi, îşi extrage din gură o nesfîrşită panglică roşie, unul dintre bărbaţi poartă ochelari negri, de orb, altul, o tichie de bufon. Nu pare să se întîmple nimic şi mişcarea e, în aparenţă, dezordonată. Nu înţeleg, fireşte, o iotă din ce se spune (doar, cînd şi cînd, vreun substantiv de provenienţă latină şi: Kant, Nietzsche...), dar, nu ştiu nici eu cînd şi cum, încep să zîmbesc, să mă încrunt, să rîd, să rîd, să rîd şi, deodată, să simt lacrimi în ochi. „Este un spectacol despre degradarea lucrurilor care se petrec în individ, inclusiv prin pasivitatea acestuia“, spune autorul în broşura-program. Probabil. Este un spectacol. Este teatru. E artă.

„Nu-mi vine să cred că am bătut drumul pînă aici pentru aşa ceva. Păi la noi se fac chestii de-astea de ani de zile!“, exclamă cineva (din „breaslă“) la ieşire. Aşa e. De zece-cincisprezece ani încoace, regizori de-ai noştri din categoria lux şi debutanţi rebeli fac teatru „de imagine“, „corporal“, „alternativ“ – care seamănă foarte mult cu ce am văzut acum. Ba, uneori, e chiar mai „frumos“. Numai că Szajna ăsta, care face teatru *aşa* de aproape cincizeci de ani, are ceva de spus.

Matei FLORIAN

audio şi n-am cuvinte

Spovedania unui convins

● **Depeche Mode, *Playing the Angel*, Mute, 2005.**

La fel cum iubirea pentru Dinamo nu are temei fără o duşmănie cruntă împotriva clubului Steaua, erau nişte vremuri, pe la începutul anilor '90, cînd pentru a fi declarat rocker trebuia să-i urăşti de moarte pe cei de la Depeche Mode. Mecanismul era relativ simplu: dacă rockerii nu concepeau ceva mai sfînt în muzică în afara relaţiei clasice – chitară electrică, chitară bas, tobe, depecherii (depecharii, depechiştii) găseau de cuviinţă să dea cu tifla aşezămintelor sacre şi să se prosterneze în faţa unei zeităţi mai cochete şi mai îngăduitoare – sintetizatorul. Că definiţiile erau simpliste, iar nuanţele lipseau cu desăvîrşire, băşca faptul că doar patru oameni – Martin Gore, David Gahan, Andrew Fletcher şi Alan Wilder – luptau, fără să aibă habar de asta, împotriva unui întreg curent şi a unor milioane de formaţii (unele dintre ele destul de asemănătoare cu ceea ce cînta Depeche Mode), nu părea să intereseze pe nimeni. Taberele erau formate: de o parte, războinicii pletoşi blindaţi cu bocanci şi haine de piele cu ţinte, iar de cealaltă, luptătorii cu freze complicate, dependenţi de gel, cu pantofi tip bărcuţe şi pantaloni bufanţi. Confruntările, altminteri haioase, dacă în loc de bocanci şi pantofi bărcuţe s-ar fi folosit şlapi şi sandale, s-au întins pe durata mai multor ani fără vreun deznodămînt spectaculos. Nu-mi rămîne decît să suspectez că, în lipsa vreunui tratat de pace de care să fi aflat şi eu, o mare importanţă în stingerea conflictului a avut un oarecare videoclip de pe *Songs of Faith and Devotion* din 1993 („I Feel You“, în cazul în care mai era nevoie să precizez) care, pe lîngă faptul că suna extrem de agresiv şi aproape *grunge*, avea meritul să debusoleze o întreagă mişcare, fie ea rock sau electro, printr-un amănunt cel puţin tulburător: David Gahan, *frontman*-ul Depeche, băieţelul cuminte şi simpatic de odinioară, se metamorfozase într-un rocker cumplit, pletos şi cu cioc. E posibil ca la mijloc să se fi insinuat şi puţină cultură muzicală care spunea că rockul, odată cu Nirvana, Rage Against the Machine sau Nine Inch Nails, nu mai poate să se cramponeze la nesfîrşit în acea imagine metalistă cu plete, haine de piele şi bocanci. În orice caz, asta ar putea să explice de ce războinicii cu plete n-au luat gestul lui Gahan drept dovada supremă a unei victorii nesperate. La fel de plauzibil este ca ceva din *Pretty Hate Machine*, Nine Inch Nails, să le fi sunat multora ca un fel de tribut rock adus celor de la Depeche Mode. Iar dacă lucrurile au degenerat pînă aici e de presupus că şi o tabără, şi cealaltă au fost nevoite să facă pace.

Exceptînd faptul că toată această poveste se petrecea în România, este foarte greu să-ţi dai seama cum au putut ajunge Gore, Gahan, Fletcher şi Wilder imaginea apocalipsei pentru stilul rock. Lăsînd la o parte amănuntul acela legat de sintetizatoare, lipsit astăzi de orice relevanţă, scoţînd din context chiar şi albumul *Violator* care i-a propulsat din zona unui *underground* de succes pînă spre stratosfera unor superstaruri mondiale, Depeche Mode a rămas întotdeauna o trupă complicată şi fantezistă care, la adăpostul unor refrene pop impecabile, a ştiut să promoveze o muzică bizară şi adeseori nonconformistă. Imaginea lor întunecată, densitatea sonoră, refuzul unor compoziţii de suprafaţă, forţa de a impune drept hituri piese, altminteri greu încadrabile într-un gen anume, în fine, sunetul distinct, excentric şi melodios contribuie mult mai mult la acea aură de rock autentic decît au făcut-o vreodată cei de la Poison, bunăoară. Pentru toate astea, depun mărturie în calitatea mea de fost războinic pletos. Dacă nu sînteţi convinşi, ascultaţi, vă rog, „Playing the Angel“. Mai clasic decît atît, nu se poate.

Claudiu CONSTANTINESCU

pe de altă carte

● **David Malouf, *Amintirea Babilonului*, traducere din engleză de Cornelia Bucur, Colecţia „Raftul întîi“, Editura Humanitas, 2005.**

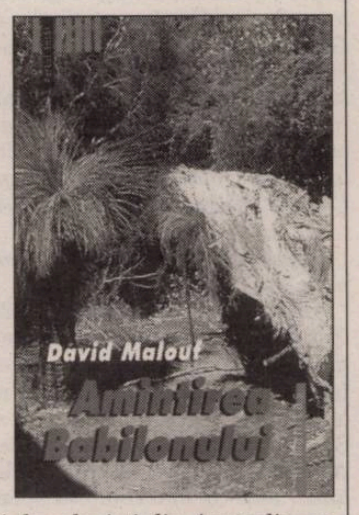

Proza australianului David Malouf – aproape sexagenar în momentul publicării acestui roman (1993) – este un fel de mulaj al unui miez de aer, bandajul în care înfăşori omul invizibil pentru a-l putea intui. E o ecuaţie de cuvinte, multe şi expresive, în care nu ai de „rezolvat“ o necunoscută, ci un indicibil, o realitate complexă şi delicată pentru care nu s-a inventat încă un termen precis.

Indicibilul acesta este o stare, şi ea va fi personajul principal al romanului. E starea unei mici comunităţi de colonişti din Australia, cu un picior la marginea unei mlaştini, iar cu celălalt în a doua jumătate a veacului al XIX-lea, debusolaţi, năuci, greu încercaţi de noua viaţă, roşi de amintiri şi chinuiţi de tulburi pariuri cu viitorul. Oameni care, pentru a rezista în lumea în care au ajuns, încearcă să-şi construiască o lume a lor...

Apariţia neaşteptată a lui Gemmy Fairley – un soi de Zobie britanic pe jumătate aborigenizat după cei şaisprezece ani petrecuţi printre băştinaşi – va tulbura şi mai mult apele, stîrnind în rîndul comunităţii aprige introspecţii şi sumedenie de neînţelegeri revelatoare. Căci, pentru aceşti oameni, Gemmy Fairley este un amestec neliniştitor de „mostruoasă ciudăţenie şi asemănare nedorită“.

Ştiam cît de surprinzători pot fi autorii australieni. Îmi amintesc, de pildă, că un film de pe acest continent – un film de dragoste, pe deasupra – începea cu o tînără care murea pe gazonul din faţa casei, strivită de un frigider căzut din cer (mă rog, dintr-un avion). La David Malouf, surpriza e însă mult mai artistică şi stă inclusiv în calitatea frazei – o frază care-ţi cere ceva mai mult timp, dar care te răsplăteşte adeseori cărtărescian.

Dilema veche vă recomandă

● Duminică, 27 noiembrie, la ora 23,30, pe TVR 1 – *Garantat 100%*. Fie şi la această oră ingrată, pe care nimeni nu se decide s-o schimbe (exact ca-n cazul *Profesioniştilor* Eugeniei Vodă, singura cu care rivalizează în calitate), emisiunea lui Cătălin Ştefănescu este, pentru mine, exemplară în inteligenţa, decenţa şi eleganţa dialogului. Poate că măcar la sfîrşit de an, ca o fantezie, Eugenia Vodă ar trebui să vină la *Garantat 100%*, iar Cătălin Ştefănescu la *Profesioniştii*, spre bucuria noastră, a fanilor taciturni. Am merita-o şi noi, ar merita-o şi ei. (Radu Cosaşu)

● *Playing the angel*, noul album Depeche Mode, *bien rétro*, care nu va avea *single*-urile de succes de pe precedentele *Ultra* sau *Exciter* (deşi „Lilian“, „Suffer well“ sau „Macro“ par desprinse de acolo), însă un album marca DM, fără compromisuri comerciale, compus parcă exclusiv pentru depeşarii încercaţi de timp, cei care ascultînd „Damaged for the people“, „The sinner in me“ sau „Nothing's impossible“ vor deveni nostalgici după *Music for the masses* sau *Black Celebration*. (Marius Chivu)

● Pentru gurmeţii literari, două delicatese la pachet: micro-romanele *Clubul îngerilor* şi *Borges şi urangutanii eterni* de Luis Fernando Verissimo, ambele apărute la Editura Curtea Veche în traducerea impecabilă a Micaelei Ghiţescu. Cele două prenume trimit la Céline, numele – la numele tatălui (celebrul Erico V.), iar restul – la Borges, care apare, chiar, ca personaj în cartea cu numele său în titlu... Ce de savori! (Alex. Leo Şerban)

● Toate eseurile lui Sorin Lavric din *România literară*, de la cel despre Malcolm Gladwell, la proza de un bun patetism *Iubita mea...*, şi pînă la (în ultimul număr) pseudocronica la *Teoria relativităţii pe înţelesul tuturor* de Albert Einstein, din care nu mă pot opri să citez finalul: „Dumnezeu, ca o astfel de «moluscă de referinţă», nu poate avea o judecată infailibilă, pentru simplul motiv că verdictul lui, la Judecata de Apoi, va depinde de condiţiile în care va avea loc această judecată. E trist s-o spunem, dar Judecata de Apoi va fi una foarte relativă, neavînd nimic din tăişul definitiv al unei sancţiuni sau recompense implacabile. Şi atunci, să recunoaştem: odioasă este teoria lui Einstein, odioasă“. (Simona Sora)

Simona SORA

puzzlecturi

Corpul interior

Se spune despre corp că este „neîndoielnic", obiectiv, evident. Că avem sau sîntem un corp cu senzaţii, afecte, pasiuni şi gînduri. Că nu putem trăi (continuu) în afara propriului corp, bun sau rău, frumos sau urît, excesiv sau inconsistent. Că ştim sau ar trebui să ştim cum stau lucrurile dincoace şi dincolo de el, adică de noi. Cu toate astea, puţine subiecte se bagatelizează mai repede, de îndată ce ies din domeniul arondat. Cînd îl scoatem din anatomie şi fiziologie, din erotica mai mult sau mai puţin literară, din zona alunecoasă a studiilor de gen – „corpul neîndoielnic", cum îl numea Barthes, pare a se pierde în reprezentări, metafore şi interpretări străine de substanţa lui. Corpul pictat, fotografiat sau scris nu este nici corpul fizic obiectiv, nici „corpul trăit", ci mai degrabă un corp instituit simbolic şi cultural, determinat şi dresat în funcţie de mode şi modele, de curente şi tendinţe dominante. Corpul ar fi astfel locul comun, dar şi punctul de tensiune de la care se porneşte şi la care se ajunge, ca la unica realitate indiscutabilă.

Războindu-se cu o întreagă tradiţie dualistă, pentru care „corpul de pămînt" e doar adăpostul temporar şi imperfect al sufletului nemuritor şi al raţiunii pure, cartea neurologului american Antonio R. Damasio, *Eroarea lui Descartes* (tradusă recent de Irina Tănăsescu, la Editura Humanitas) analizează de-a dreptul clinic chestiunea corporalităţii. Cam darwinist după gustul unora, cam monist după gustul altora şi cam materialist după gustul celor mai mulţi, şeful Departamentului de Neurologie al Universităţii din Iowa scrie despre „organismul interior" (Hortensia Papadat-Bengescu îl numea „trup sufletesc") şi corpul ca teatru al emoţiilor. El respinge, de pe poziţii bio-neurologice, separaţia descartiană „dintre corp şi minte, dintre substanţa corpului, măsurabilă, avînd dimensiune, acţionată mecanic, divizibilă la infinit, pe o parte, şi substanţa minţii, nemăsurabilă, fără dimensiune, imposibil de acţionat mecanic, indivizibilă, pe de altă parte". Cu alte cuvinte, combate „sugerarea faptului că raţiunea, judecata morală şi suferinţa provocată de durerea fizică sau exaltarea emoţională ar putea exista separat de corp". Corpul de carne şi sînge care *este* sufletul eterat – iată o idee deloc nouă şi deloc unanimă. Într-o istorie simbolică a corpului viu încarnat, Marc Richir împleteşte concepţiile idealiste cu cele materialiste de la Platon pînă la Merleau-Ponty, fără să încline de-o parte sau de alta. Pe rînd, e vorba despre corp şi proteză sau despre suflet şi carcasă.

Ce se poate însă face cu trupul, atunci cînd – după luarea lui în posesie de către medicină, erotică, feminism sau filozofie – cade în lume cu tot atîta obiectivitate şi evidenţă ca la început? Există – cum susţin istoriile vieţii private – un corp medieval, altul renascentist, unul modern şi altul postmodern? Sau avem de-a face cu reprezentări ale conştiinţei corpului în diferite timpuri istorice şi spaţii culturale? Ce legătură eternă ar putea fi între cititoarele revistei *Elle* şi publicul-ţintă al Metrodorei din Bizanţ care, pe lîngă o întreagă farmacopee tradiţională, dădea sfaturi pentru întreţinerea sînilor sau pentru păstrarea unui ten alb şi strălucitor? Desigur, unul de interes... corporativ.

Nu întîmplător cele mai semnificative cărţi scrise la noi în ultimele decenii au, ca metaforă centrală, corpul şi avatarurile lui. Şi nu mă gîndesc la literatura erotizantă, bună sau proastă, care şi-a ocupat, în ultimii ani, nişa. Mă gîndesc la cărţi precum *Femeia în roşu* de Adriana Babeţi, Mircea Nedelciu şi Mircea Mihăieş; la *Orbitor* de Mircea Cărtărescu; la *Coaja lucrurilor* de Adrian Oţoiu; la *Bietele corpuri* de Sonia Larian; la *Pupa russa* de Gheorghe Crăciun; la *Exuvii* de Simona Popescu; la *Sexagenara şi tînărul* de Nora Iuga; la *Fric* de Ştefan Agopian ş.a. E vorba despre o literatură de prim rang (european) ce nu poate fi discutată în afara istoriei simbolice şi reprezentative a corpului. O literatură care comunică subteran cu regăsirea interbelică a intimităţii şi care se referă – atunci cînd spune *corp* – la mai multe lucruri care şi-au pierdut între timp, ca în Macondo-ul lui Márquez, dreptul de a fi univoc numite.

Alexandru MATEI

Unde sînt spinii lui Prîslea?

La 22 de ani, Claudiu Komartin este mezinul desantului prin care Editura Polirom încearcă să împuşte doi iepuri deodată: *rebrand*-uirea unei edituri de top pe vremuri – Cartea Românească – şi lansarea pe piaţă a unui nou produs literar (nou pentru piaţă): poezia. Primul gest mediatic al campaniei este alăturarea unui CD fiecăruia dintre cele cinci volume de poezie proaspăt lansate: pentru că poezia nu este numai literă, cod, ci şi (ar trebui, se presupune) expresie sensibilă a poetului, ecorşeu, ectoplasmă, imediatiteţe. Sau, mai direct, pentru că poezia pe hîrtie nu se vinde neam.

Acestea fiind spuse, să revenim la volumul lui Claudiu Komartin. Tînăr, poetul nu se află totuşi la debut. *Păpuşarul şi alte insomnii,* volum publicat la Editura Vinea în 2003, a provocat reacţii critice energice, sentenţioase („Dacă poezia română va avea un viitor, îl va avea prin Claudiu Komartin şi prin Dan Coman", *dixit* Al. Cistelecan, cel mai fidel, inteligent şi narcisic critic român de poezie). Poetul a fost premiat, s-a dovedit curînd un spirit analitic în stare să teoretizeze mult mai plauzibil decît tovarăşii lui de generaţie – generaţia 2000 – şi un critic virtual cu o cuprindere culturală remarcabilă.

Născut însă prea devreme, Claudiu Komartin s-a trezit curînd în situaţia, dacă nu pe de-a-ntregul reală, atunci măcar simulată, dată fiindu-i vîrsta, de a avea de ales şi, cum se întîmplă la început, de a se fi lăsat ales. Pentru că vocaţia lui literară oscilează între sensibilitatea poetului, calofilia cititorului asiduu de literatură, apetitul raţional al intelectualului şi estetismul elitist al mondenului *fin-de-siècle*.

Astfel că, lansîndu-şi destul de repede un al doilea volum, Claudiu Komartin se propune ca poet fără să se fi ales ca atare. După cum declara în *Suplimentul de cultură,* cu modestia pe jumătate jucată a premiantului conştient de doza de „impurităţi" din criteriile care stau la baza decernării lui, *Circul domestic* e un volum inegal; o panoramă a unor încercări de formulă poetică avînd drept unic invariant personalitatea poetului: depresiv şi deci narcisic, nesigur şi deci ubicuu în versuri, într-o febrilă căutare de sine şi într-un permanent efort de autocircumscriere prin luare de distanţe faţă de congeneri. Nevoia poetului de înrădăcinare se vădeşte imediat: în primul rînd, prin fidelitatea faţă de limbajul poetic modern – adică tradiţional, dacă admitem că modernitatea are şi ea o tradiţie. În al doilea rînd, prin fidelitatea faţă de „eu", punctul de fugă al tuturor tablourilor sale de/în versuri. Satisfacerii acestor două exigenţe estetice – dar poate chiar, din perspectiva poetului, morale şi psihologice –, li se adaugă efectele retorice ale propriului narcisism: ritmul lent al versurilor şi dramatizarea lor (de exemplu, atenţia acordată finalului) traduc aceeaşi nevoie de identificare a eului *în* limbaj; patetismul, atenuat prin recursul timid la factologie, este alt mijloc de identificare a eului ca fiinţă „gravă" şi deci capabilă, în manifestările ei stilizate poetic, să suscite adeziunea; o altfel de adeziune decît aceea involuntară provocată de alte poetici care mizează pe şoc.

Aşa sînt poemele din ultimul ciclu al volumului, „supradoză. valse triste". Iată două fraze foarte houellebecquiene: „O vreme, între noi nemişcarea va copleşi spaţiul, apoi atom de atom se va despărţi şi universul îşi va recăpăta cursul firesc. Lumea nu va mai fi tripou sau bazar, iar eu nu voi mai fi laş, pipernicit sau patetic". Dar, spre deosebire de scriitorul francez care a debutat ca poet, Komartin nu e cinic şi nu-şi poate contracara pulsiunea patetică prin umor. Cel mult îi reuşeşte, arareori, antifraza, şi asta tot în ultima secţiune.

Prima secţiune asistă la exacerbarea eului cu efecte estetice modeste: „Şi mă întreb, ce îmi veţi smulge din craniu: un harpon sau un lujer?". Aş remarca totuşi poemul de deschidere, „Irina", suav şi fragil poem de dragoste precum imaginea corpului Irinei, „prăbuşit printre scaieţi, gîngăni şi tufe de cişmir – şi lumea, încetinind lent". Secţiunea secundă, „Circul domestic", incorporează mai multă biografie pe care o tratează uneori polemic: „e la modă să fii inflamat şi obraznic/de cînd mă ştiu am fost curajos ca un iepure"; „nu mi-e frică să devin sentimental/nu mi-e frică să povestesc în poem (...) nu mi-e frică să dau cu mine de pămînt/dacă voi începe să bat cîmpii/ca ianuş/căruia nu-i mai tace gura/deşi e elocvent ca un rinocer" (observaţi apostila din final, dovadă limpede, dar nu în registru estetic, de narcisism auctorial: poetul este cel care îi concede lui Marius Ianuş elocvenţa, nu i-o recunoaşte); „psihiatrul ovidiu îmi prescrisese odihnă şi prozac", etc. Calitatea poemelor creşte odată cu concreteţea şi tranzitivitatea versurilor. Tot aici avem cîteva poeme „mărturie" a unor „cazuri" pe care poetul le mediatizează ca-ntr-o emisiune TV de gen. „Scrum", secţiunea a treia, rămîne interesantă tot prin autenticitatea biografismului (vezi *Tratat despre frică);* dar şi prin eleganţa limbajului mult mai clar, de pildă, decît în multe dintre poemele lui Răzvan Ţupa. Sinceritatea poetului înduioşează cititorul în versul „numai în singurătate mă pot adula", deşi poetul o ascunde cel mai adesea în spatele unor regii de bună calitate, dar ce folos! Ultima secţiune, cea mai bună, spuneam, reuşeşte doar să indice o direcţie, să aducă în faţa cititorului un poet pe jumătate eliberat, ajuns în preajma lucidităţii şi deci a lui însuşi. Din circul domestic Claudiu Komartin poate ieşi leu dresat, protagonist sau om-spectator: poet sau critic?

Andrei GORZO

dilematograf

Priviri ucigătoare

● ***Culmea furiei* / *The Upside of Anger* (SUA, 2005), de Mike Bender.**

Dacă privirile ar putea ucide, marea actriţă Joan Allen s-ar plasa în fruntea listei celor mai căutaţi criminali. Atunci cînd ochii personajului ei din *Culmea furiei,* Terry, se aţintesc asupra unui păcătos bătrîn care i-a corupt una dintre cele patru fiice, şi pleoapele ei se încordează în efortul de a ochi mai bine, ne temem pentru bietul nenorocit: dacă în secunda următoare o să facă bum şi o să se împrăştie pe masa din sufragerie? (Asta se şi întîmplă – doar în imaginaţia lui Terry, dar, oricum, rămînem cu impresia că tipul a scăpat ca prin urechile acului.) Iar atunci cînd Terry sună la un vecin, trezindu-l din somn, şi se autoinvită, pe un ton imperios, la o partidă de sex, ne temem şi pentru el; el însuşi preferă să se ascundă în curte şi să aştepte trecerea urgiei.

Terry e furioasă pentru că bărbatul ei tocmai a dispărut în noapte, însoţit, se pare, de secretara lui suedeză. „Nu pot să le sufăr pe muierile alea părăsite care se smiorcăie prin filme", spune ea şi, într-adevăr, e hotărîtă să nu se complacă în autocompătimire, să facă faţă durerii şi umilirii cultivînd un stil tăios, păţit, la fel de sec ca ginurile care-l inspiră. Problema e că începe să se complacă în stilul *ăsta* – în asprimea cu care amendează iluziile fetelor ei, în postura ei de femeie afurisită. Nu ne temem prea tare pentru fete: toate patru (cea mai mică are 15 ani, cea mai mare – douăzeci şi ceva) par suficient de solide. Ce-i drept, atunci cînd una dintre ele se îmbolnăveşte, ne amintim, cu nelinişte, că filmul s-a deschis cu o înmormîntare (restul derulîndu-se în *flashback),* dar adevărata lovitură va veni din altă parte şi nu va face filmul mai melodramatic, ci dimpotrivă. Chiar nu e un film spectaculos şi *design*-ul lui lax s-ar putea să-i plictisească pe spectatorii obişnuiţi cu o dramaturgie mai strîns articulată, dar problema lui Terry, studiată cu neobişnuită empatie şi aplicaţie de regizorul-scenarist Mike Binder (un adevărat feminist: el îl joacă pe păcătosul bătrîn, amator de puştoaice, care face bum sub privirea eroinei), e interesantă pentru oricine a cunoscut vreodată furia îndreptăţită, statornică, de durată, şi teama că aceasta i-ar putea modela caracterul în forme nedorite. Sărită de 45 de ani, înaltă, osoasă, cu gura aspră, ridată la colţuri şi ochii aceia care pot să despice ţeste, Joan Allen arată fabulos în rolul lui Terry, şi publicul cu care am văzut filmul s-a arătat neobişnuit de alert – intrigat şi incitat în permanenţă de stările şi ieşirile acestei femei hachiţoase şi date dracului.

Apoi mai e şi Kevin Costner: el îl joacă pe viteazul care, trezit din somn de Terry cu o ofertă carnală, se ascunde după casă (după care, ce-i drept, reconsideră). Nu credeam că o să mă mai pot uita cu plăcere la Costner, ai cărui ultimi zece ani de carieră au arătat, în ansamblu, ca o nesfîrşită cădere în cap, dar iată că recent a jucat într-un western, *Luptă în cîmp deschis,* pe care l-a şi regizat şi care, în felul lui non-asertiv şi uşor mocăit, s-a dovedit a fi unul dintre cele mai frumoase filme distribuite la noi anul trecut. Şi iată-l aici, în rolul unui fost star de baseball, cu părul rărit şi burtă de bere, dar relaxat aşa cum n-a fost niciodată în zilele lui de june prim, relaxat de parcă filmul n-ar fi altceva decît una dintre cîrciumile lui preferate. Pe tonul ei cel mai semeţ, Terry îl asigură că propunerea ei n-o să se mai repete („E ca şi cometa Halley: nu se va mai întoarce decît peste 57 de ani"), dar, în pofida aerului lui de găligan leneş care nu merită luat în serios, el ştie să-şi facă loc, cu tact, cu berea în mînă, cu vocea domoală reglată pentru maximum de eficienţă în neutralizarea furiei, în viaţa lui Terry. Primul lucru pe care-l spune ea după sex este: „Oh, Doamne, asta chiar c-a fost o greşeală!"; el răspunde ca la un compliment. Sînt un cuplu simpatic şi, în timp ce urmărim comedia naturală a relaţiei lor, abia dacă ne dăm seama că asistăm la spectacolul unei regenerări. E meritul stilului destins al lui Binder că aceasta nu pare să se întîmple pentru că era programată în scenariu, ci pentru că era înscrisă în codul vieţii care curge pe ecran.

trecerea prin reviste

Unde se adună granzii Europei

Europe's World
THE ONLY EUROPE-WIDE POLICY JOURNAL

În octombrie a fost lansat primul număr al revistei *Europe's World,* editat în principal de organizaţia „Friends of Europe" (un *think-tank* din Bruxelles care îşi propune să convingă lumea că ce se întîmlă acolo are totuşi o logică), dar şi de alte 45 de organizaţii de pe tot continentul. Dacă nu sînteţi printre cei 20.000 de fericiţi care primesc o copie tipărită, puteţi citi toată revista, gratis, la www.europesworld.org. Dacă vă întrebaţi cum trăieşte o revistă ce îşi fagocitează singură piaţa punîndu-se gratis la dispoziţia tuturor, vă spun că primul număr este plin de reclamă. Şi mai ales de reclamă deşteaptă, de la mari concerne care vor să apară acolo unde granzii Europei (oficiali, intelectuali, activişti) îşi dau cu părerea.

Cele aproape 200 de pagini sînt diverse, inegale, cu o multitudine de puncte de vedere şi au ambiţia de a acoperi dezbaterile, ideile, fricile la ordinea zilei pe agenda europeanului educat şi preocupat de problemele continentului (la drept vorbind, o pătură destul de subţire, dar dacă aduni păturile astea din o mulţime de ţări faci de un public cu preocupări şi limbă comune – engleza).

Aşa că întîlnim în numărul de debut oameni preocupaţi de China – vine, vine, calcă totul în picioare – şi de ce poate face săraca bătrînă Europă în faţa tăvălugului. Un altul (Bronislaw Geremek, în acest caz – în prezent europarlamentar) se întreabă de ce nu are UE o politică pentru Rusia şi cînd va deconta această lipsă. Cîteva articole analizează şocul referendumurilor care au pus cruce Constituţiei Europene. Şi aici sentimentele sînt amestecate. Dacă un vicepreşedinte al Parlamentului spaniol deplînge faptul că popoarele au trîntit un proiect care lărgea democraţia şi participarea populară, o stîngistă franceză exultă că proiectul Constituţiei a fost trimis la gunoi de popor (ce aiurea sună chestia asta cu stînga anti-Constituţie!). Doamna respectivă fixează o nouă ţintă în războiul popular cu capitalismul: să scăpăm de directiva Bolkestein.

Un alt european, aflat cu treabă prin Istanbul, meditează la cît de occidentală este Turcia şi ajunge la o concluzie mai degrabă amară: Turcia a fost destul de occidentală cît să lupte în războiul din Coreea, cît să intre în NATO cînd era nevoie de ea acolo – cînd cu războiul rece, cît să lupte cot la cot cu occidentalii în Somalia şi Afganistan (şi Bosnia, aş adăuga eu). Cu toate astea, spune David Tonge – fost corespondent al *Financial Times,* acum rezident la Istanbul – occidentalii par că au rămas blocaţi în stereotipul mustăcioşilor care au asediat Viena şi apoi au omorît mulţi greci (lordul Byron le-a lipit pe veci eticheta asta pe frunte).

M-aş mai opri la secţiunea „Views from the capital". Bucureştiul lipseşte, dar e acolo o bulgăroaică ce compensează această lipsă. Antoinette Primatarova zice că „Inevitabil, tranziţia Bulgariei a fost liberală şi orientată spre economia de piaţă. Dar pentru mulţi bulgari, finalul dezirabil al acestei tranziţii liberale pare a fi o formă a «Europei sociale». Pentru bulgari, UE este un proiect politic care merge mult mai departe decît o arie de comerţ liber". Adică, de la statul protecţionist la Moş Crăciun-Europa, o imagine care mi se pare familiară. (**C. G.**)

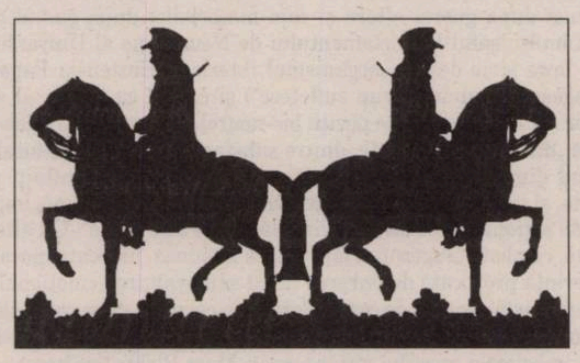

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Notă informativă şi cît de cît explicativă

Nu cer unui megaloman să-mi explice de ce e megaloman.

Nu cer explicaţii unuia care, de cum deschide gura, emite că „toţi sînt ticăloşi".

Nu mă interesează de ce unul poate spune răspicat că „mie nu-mi place Cehov".

Nu cer explicaţii celor care discută numai despre mîncare şi obiecte.

Nu pretind celui care, de cum mă vede, zice, prompt, că mă admiră, să mă lămurească de unde-i vine graba asta.

Nu deschid gura cînd unul mă bate sănătos pe umăr şi mă asigură că nu m-am schimbat deloc.

Nu-l întreb pe un orgolios de ce nu e şi inteligent.

Nu cer explicaţii celui inflexibil în ideea conform căreia „totul e un rahat".

Nu solicit o clarificare din partea celui care alternează sistematic indignarea cu lamentaţia.

Nu voi întreba niciodată o femeie de ce mă face de egoist, de insuportabil, de caraghios, de idealist, de comod, de-dus-la-balamuc şi – mai ales – de drăguţ.

De asemenea:

Nu-i voi cere tipului care o ţine una şi bună că evreii, cu banii lor şi cu doi de i, conduc lumea, să-mi explice de unde a scos el asta, cînd eu, ca să spun aşa...

Nu cer nici unui pesimist sau optimist să-mi explice pe ce se bazează.

Nu-i voi cere nici unui prieten, dacă îmi este prieten, să-mi spună pentru ce a făcut, ieri, o lungă insomnie.

Nu-i voi cere niciodată unui om care plînge amănunte.

Nu voi fi nicicum tranşant cu vecinul ăsta, să-l întreb, măcar în lift: „De ce nu-mi răspunzi, bre, la bună ziua?".

La rîndul meu, nu suport să mi se ceară explicaţii la:

Cum de-ai putut să cînţi „Internaţionala"?

Cum de ţi-au plăcut, de mic copil, idioţii ăia de Stan şi Bran?

Cum de n-ai văzut în viaţa ta Parisul? Şi nici Londra!? Şi nici Berlinul...!? (Răspund scurt: „...şi nici Rejkjavik-ul!"

Cum de nu poţi deschide niciodată gura în favoarea ta?

Cum de poţi fi atît de laş, încît n-ai trîntit în viaţa ta o uşă în nasul cuiva?

De ce nu apari la televiziune?

De ce nu dai interviuri?

De ce eşti permanent amabil?

De ce nu te plictiseşte politeţea ta mic-burgheză?

De ce – în orice analiză a unei evidente porcării – nu renunţi la acest inadmisibil „totodată", la aceste „pe de o parte şi pe de altă parte"...?

De ce îi enervezi pe toţi cei care urlă: „Asta nu se poate!", cu calmul tău: „Ba se poate!"?

De ce ai atîta încredere orgolioasă în litotă şi concizie?

De ce, cînd ţi se spune: „eşti drăguţ!", nu răcneşti precum simţi?

Peste toate, nu suport să explic o ironie. Alaltăieri m-a scos din sărite (dar am tăcut...) unul care-mi cerea să-l lămuresc cum vine aia „o antipatie liniştită" despre care scria Philip Roth. Ieri a fost şi mai şi: într-un elan nenorocit, i-am citit unei persoane – la telefon, am această „boală"... – un pasaj dintr-o nuvelă care-mi plăcuse foarte mult, *Despre ce vorbim cînd vorbim despre iubire,* a lui Raymond Carver: „Laura este secretară într-un cabinet de avocatură. Ne-am cunoscut într-un context profesional. Nu după mult timp, o curtam. Are 35 de ani, cu trei ani mai mult decît mine". („Şi acum, fii atentă", i-am precizat.) „Pe lîngă faptul că ne iubim, ne plăcem şi ne simţim bine împreună. E o prezenţă comodă". Persoana mi-a zis imediat şi mohorît: „N-am înţeles nimic. Mai citeşte-mi o dată..." M-am executat; persoana a devenit agresivă – adică „dacă nu-mi explici, închid telefonul!". I-am răspuns cum o ştiam încă de la Sebastian: „Nimic nu-i mai greu decît să explici o ironie... Mai uşor desfaci un atom sau îţi faci o valiză..." La care mi s-a închis telefonul, ca o uşă trîntită în nas.

Rămîn la opinia că foamea de explicaţii vine dintr-o gîndire leneşă în înţelesuri şi lacomă de deşteptăciune.

Eugen ISTODOR

auto-jurnal

Fund în fund

Ce vor, de fapt, ăştia cu maşinile lor, ce stau în spatele maşinii tale la cinci centimetri distanţă? Pe bune, uite, e simplu. Aminteşte-ţi că eu o fac pe loc. Primul meu accident a fost din cauza unui tîmpit din ăsta cu jeep. Eram începător rău, era sîmbătă, mi-era frică şi de umbra mea şi boul dracului a stat în fundul meu, de la Piaţa Rosetti pînă în Udriste. Aproape şi de frica lui, să scap de el, am tras de volan şi m-am ciocnit de un bezmetic, dar circulînd regulamentar. Bă, tremuram de frică, ţin minte ca acum, aveam un tremur nervos. Noroc cu bezmeticul: băiete, uite, mutăm accidentul, că altfel îţi ia carnetul pentru că nu ai acordat prioritate. Şi aşa a făcut omul ăsta. L-am sunat pe accidentatul ăla şi de Crăciun, şi de Anul Nou. Om, nene, om! Dar pe ăştia care te rad din spate nu-i iert. Apar cînd nu te aştepţi, ca musca pe ficatul lăsat neînvelit. Care-i gîndul lor? Tu eşti prostul, el, deşteptul, şi atunci stă lipit de tine să te depăşească, să te grăbească. Mai ales Tico am observat că are obsesia asta, şi mai ales ghiulurii cu maşini scumpe. Bă, băiete, să vezi în oglindă măgăoaia, simţi că te ţine un nod, că ţi se ia răsuflarea. Cum ar intra nenorocitul în

casa ta să te violeze, sau, nu, aşa, să-ţi ia ceva, un oarecare obiect, orice! Nu au idei geniale ăştia, au doar o manieră de a te strica la relaxare. Unii şoferi au, aşa, de bîlci, un abţibild cu *stai departe de mine, merg încet,* dar chestiile alea sînt la mişto, să vezi cum tocmai abţibilditii te fredonează la spinare. Îţi vine să spui: ce faci, bă, laşule, mi-o tragi să zac pe unde sînt sensibil? Dar nu e aşa, ei nu sînt laşi, îşi văd scopul gol al grabei, scopul plin al performanţei personale. Uneori, mă enervez şi mă joc cu ei, adică frînez, încetinesc, dar după aia îmi dau seama că ei nu mă iau în seamă, mă depăşesc. Rămîn de fraier cu capcanele mele din cap. Adică, mă dovedesc un tip rău, răzbunător. Bă, dar e vorba despre ăla, nu despre mine, de ce trebuie mereu să mă fac eu de două parale cu maşina şi ei să scape, fiindcă nu le iau numărul, fiindcă nu le pasă. Uneori mă gîndesc că ei împing societatea înainte, păi, ce ritm am eu? De melc? Ce rost am? Ei înconjoară universul, în timp ce eu abia prind un verde. Păi, de ce stau la galben e una din obsesiile lor. Te claxonează de nu te vezi, de stai la galben. Şi mi se mai întîmplă şi mie să stau la galben. Oricum, filmul *Duel pe autostradă* mi-a plăcut, chiar l-aş revedea, care ai filmul? Îl trag şi eu şi-l dau înapoi.

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

BOR, între evlavie şi sminteală

– apropo de ofurile domnului Teodor Baconsky –

Biserica Ortodoxă Română a avut întotdeauna o imagine ambiguă plasată între evlavie şi sminteală, imagine pe care nu s-a străduit în nici un fel s-o schimbe, complăcîndu-se în letargia bizantină şi bazîndu-se, de fapt, pe necesitatea umană de a crede în ceva. La 1800, fidelul are ca principale puncte de reper Biserica şi valorile creştine, ele sînt însă modelate în funcţie de umori şi vremuri. Românul nu este în nici un caz un habotnic: aleargă la biserică cînd dă necazul peste el, nu se sfieşte să apeleze la vraci şi vrăjitoare, la moaşe şi doftorese, să alunge sau să invoce strigoii, să celebreze cultul morţilor, să invoce ploaia, să creadă în puterile miraculoase ale icoanelor, ale crucilor sau statuilor. Iar preotul îi este alături. În absenţa unor seminarii teologice şi deci a unei educaţii sau vocaţii, preotul este mult mai legat de lumea din care face parte, decît de discursul oficial al mai marilor Bisericii (absent de cele mai multe ori). Astfel, în sat sau mahala, preotul se pune în fruntea ţăranilor ce nu mai vor să plătească birul, tot el le concepe, redactează, citeşte jalbele, scrisorile, testamentele, foile de zestre, le mediază conflictele şi disputele, le oferă ajutor la nevoie, acordă protecţie femeilor singure, oficiază slujbe de alungare sau exorcizare a demonilor, le botează copiii şi le îngroapă morţii. Nici nu este nevoie să ştie prea multă carte: decenţa, bunătatea, cinstea, abilitatea de a comunica îi sînt suficiente pentru a-l proiecta în notabilitatea-cheie a unei comunităţi de care însăşi puterea ajunge să se teamă.

Nu lipsesc însă imaginile negative la fel de des întîlnite, deoarece clerul se lasă molipsit nu numai de cele bune, ci şi de cele rele ale societăţii din care este parte integrantă. Beţiv sau mincinos, plagiator sau falsificator, ucigaş sau tîlhar, desfrînat sau homosexual, preotul populează cîrciuma, cafeneaua, uliţele mahalalelor şi satelor, tîrgurile, închisorile. Faptele lui capătă o mai mare vizibilitate decît cele ale unui creştin ordinar, datorită importanţei slujbei deţinute. Pe de altă parte, un călugăr în sutană, cu barbă şi plete, este mult mai uşor reperabil în mulţimea de cheflii de pe Podul Mogoşoaiei; un preot stîrneşte rumoarea întregii comunităţi, cînd este surprins în miez de noapte ieşind din casa unei văduve sau un altul care, chemat să spovedească o babă pe moarte, are timp şi de o partidă de sex cu nora muribundei (caz real reţinut de condicile Mitropoliei).

Eforturile Bisericii, susţinute şi iniţiate de către puterea laică, de a aduce pe calea cea bună turma şi păstorii ei, sînt inegale şi ineficiente. Principala problemă o reprezenta absenteismul: preoţi şi enoriaşi nu vin la biserică şi cînd sînt totuşi prezenţi, publicitatea actului depăşeşte evlavia gestului. Îngrijorat, Alexandru Ipsilanti hotărăşte, printr-un pitac de la 5 iulie 1775, că „cine nu va merge să asculte sfînta liturghie... să-l puie şi în jug“, amplasat, bineînţeles, în faţa bisericii. Problema persistă şi alte cărţi şi pitace domneşti încearcă să adune turma şi păstorii la liturghie şi mai ales să-i oblige să-şi ia în serios calitatea de creştini, prin practicarea spovedaniei şi a împărtăşaniei nu numai în momente critice (boală, moarte) sau cu ocazia celor două mari sărbători de peste an, Paşte şi Crăciun. Eforturile disperate ale domnului Nicolae Mavrogheni (1786-1790) de a „ordona“ această lume transpar nu numai din acte domneşti, ci şi din cronicile vremurilor, dar mai ales din folclorul ce a reţinut superficialitatea cu care societatea a reuşit totuşi să se strecoare prin labirintul măsurilor, fie ele bune sau rele. Dionisie Eclisiarhul îi căinează pe bieţii preoţi obligaţi să rămînă zi-lumină în biserică, gata să răspundă cerinţelor creştinului: „Poruncisă a fi pururi la toate besericile uşile deşchisă; zioa şi noaptea, şi preotul cel de rînd să să afle nelipsit în beserică, peste toată vremea, cu cuvînt ca oricine va trece pe lîngă beserică să între să să închine sau să-ş facă paraclis… iar la zile de sărbătoari, cu mic cu mare, toţi să vie la beserică, că cel ce nu va merge la beserică să va bate rău, fără milă“. Dar acelaşi Dionisie Eclisiarhul recunoaşte că o astfel de măsură, deşi supravegheată de domnul deghizat în popă ce colindă mahalalele, nu creează decît conformisme imediate: „Şi aşa să umplea besericile de oameni de frica poruncii, iar nu pentru dragostea lui Dumnezeu“. Românii au avut şi au încă o mare „calitate“: au ştiut întotdeauna să păcălească pe toţi, neştiind de fapt că nu fac decît să se păcălească pe ei înşişi.

Şi totuşi nu pot să nu-l invoc pe mitropolitul Antim Ivireanul care incriminează nu numai tagma, ci şi societatea la fel de păcătoasă şi bolnavă: „aceste greşale, ce ziceţi că au preoţii, oare din copilărie le-au avut, au le-au cîştigat după ce au luat preoţiile?... Iar de le-au cîştigat pre urmă, iară de la miréni le-au luat şi de la dînşii au învăţat răutatea că ei n-au născut preoţi, ci miréni“.

libertatea de impresie

Deservicii

Într-o seară, după o zi grea, m-am aşezat în faţa televizorului. Pe un canal era un film cu Al Pacino şi Robert De Niro. Exact ceea ce-mi doream: deliciile televiziunii capitaliste, alături de un pahar de whisky cu gheaţă, din acelaşi registru capitalist occidental. Numai că, după vreo 20 de minute, adică exact cînd filmul începuse să mă prindă, „a căzut cablul“, cum se spune. Ştiu să înjur încă de pe vremea comunismului. Şi printre urări, mi-am adus aminte cum trebuie plătite serviciile de televiziune prin cablu în avans şi cum, dacă întîrzii plata cu cîteva zile (ceea ce nu era cazul în acel moment), te trezeşti că ţi „se taie cablul“ pe neanunţate şi eşti taxat apoi şi pentru reinstalare. Gîndul m-a dus mai departe, la celelalte multe drumuri pe care trebuie să le facem lunar la diverse oficii şi ghişee pentru a plăti toate serviciile monopoliste, fie ele bune sau proaste (de obicei proaste): la Romtelecom-ul cel de toate lunile, cu facturile lui nesimţite, pentru plata cărora trebuie să pierzi vremea la cozi lungi (într-o zi am aflat din desfăşurător că vorbisem cu cineva – fără nici o glumă – din insulele Sao Tome şi Principe, despre care nici măcar nu ştiu unde se află pe harta lumii); la ghişeele de plată a telefonului mobil; la administratorul blocului care ţîţîie de fiecare dată că nu îi dai destul pentru fondul de rulment (cu toate că vecinii au descoperit că din taxele suplimentare a cumpărat, chipurile, cîte 20 de mături pe lună); la Electrica, singurul drum pe care l-ai putea evita dacă ai fi acasă cînd vine agentul să încaseze banii (dar nu eşti niciodată); la administraţia financiară, de unde vin somaţii pentru amenzi de circulaţie, vechi de ani de zile, pe care de altfel le-ai mai plătit o dată; la Distrigaz, dacă ai norocul să stai la casă; la agenţii de asigurări, dacă ai norocul să ai şi asigurări private; în sfîrşit, la marele capitalist distribuitor de servicii prin cablu. Numai că în ţările-mamă ale capitalismului, nimeni nu mai face drumurile astea. Funcţionează aşa numitul *debit direct,* prin care banca unde ţi se varsă salariul, îţi plăteşte toate aceste taxe lunar. Nici nu ştii şi nici nu te interesează unde şi cînd s-au plătit toate astea (care reprezintă şi un procent mult mai mic din salariul mediu decît la noi şi care, de multe ori, sînt chiar mai ieftine în cifre absolute decît în România). Aici am şi o informaţie pe care nici mie nu-mi vine să o cred, cum că americanii au salariile plătite pe card încă din anii ’70. Există şi la noi conceptul de *debit direct*. Încearcă numai să-l foloseşti însă, dacă nu-ţi ajunge cîte drumuri ai de făcut. Vei afla că banii pentru asigurări nu ţi-au fost transferaţi la timp, că factura de telefon s-a rătăcit sau că banca ta şi serviciile de cablu sînt ca apa şi uleiul, imiscibile financiar. Vei plăti comisioane cît nu face, chiar şi pentru prostiile băncii, ale căror operaţii cu banii tăi costă, chiar dacă sînt greşite. Vei umbla cu cereri şi reclamaţii. Apropo, în ultimele luni se constată că numărul băncilor (cel puţin în Bucureşti) s-a înmulţit vizibil. Au fost închise pînă şi magazine alimentare, pentru a se instala în locul lor sedii de bănci. De obicei, în lume, ăsta e un semn de dezvoltare economică. E nevoie ca banii să circule mult şi repede. Tot de obicei însă, la noi, ăsta e un semn că iar sîntem luaţi de fraieri. Serviciile nu ne copleşesc, dar funcţionarii da.

Andrei MANOLESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

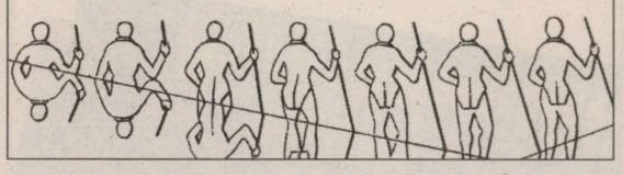

Alţi Fram, altă feerie

Castelul de cleştar, spectacolul ce se joacă în momentul de faţă la Circul Globus, poate intra cu uşurinţă în categoria „feerie pe gheaţă“: se desfăşoară pe gheaţă, are costume strălucitoare, muzică şi artişti ai Circului Mare din Moscova. Doar că acesta, chiar spre propria mea surprindere, nu a avut nici pe departe efectul soporific al show-urilor de la televizor-de altădat’ – e drept că şi desfăşurarea pe scenă, cu implicare directă, a contat. Pur şi simplu, mi-a plăcut: l-am considerat un spectacol unitar şi modern, făcut cu gust, în care costumele şi muzica joacă un rol important. Doza de senzaţional cu care ne-am obişnuit, în tradiţia clasică a circului, există şi în acest spectacol, dar cumva în plan secund: nu că nu ar fi momente în care publicul stă cu sufletul la gură, dar parcă accentul nu se pune pe ele, ci pe estetica numerelor. Care nu mai sînt disparate, aşa cum ne-am obişnuit, ci legate între ele nu doar prin scenariul comun, contribuţia părţii româneşti, ci prin însuşi modul în care este conceput spectacolul: artiştii moscoviţi exploatează la maximum micul spaţiu îngheţat pe care se desfăşoară reprezentaţia, brodînd pe seama lui asociaţii vizuale şi kinetice.

Mai întîi, patinatorii se îmbracă în culorile gheţii, nuanţe de argintiu; prea evidenta asociere este depăşită prin accentele *hard* şi *punk* ale costumelor, bărbaţii avînd un soi de peruci ţepoase, tot argintii, şi ceva asemănător coarnelor, de-a lungul pantalonilor; treptat, argintiului i se adaugă spirale sclipitoare, mov sau verzi, care creează diverse efecte în lumina ca de discotecă. Ideea de cerc, de vîrtej îşi are, şi ea, subcategoriile ei: de la roata pe care este adusă chiar prima acrobată, trecînd prin cercurile pe care o alta le balansează în jurul propriului trup (ajungîndu-se chiar la unul de foc), butoaiele, pline cu lichid, şi ele oarecum rotunde, în care un soi de sălbatici bat de zor, pînă la roţile de la bicicletele acrobatice şi cele, mai spectaculoase şi uriaşe, pe care le mişcă, din interior, alţi acrobaţi. Chiar trupurile acrobaţilor, la un moment dat, par să devină piese într-un mecanism bine uns, care se învîrte oriunde, pe sol sau la înălţime, singur sau în perechi.

Şi costumele conţin franjuri, panglici, mantii sau alte accesorii capabile să păstreze senzaţia de imponderabilitate. Cel mai mult mi-a plăcut cînd, după un număr în care un cuplu de patinatori erau legaţi prin panglici colorate, a urmat un altul în care panglicile se transformă într-un uriaş cearşaf alb, „protagonistul“ numărului următor.

Chiar şi urşii polari, atracţia spectacolului, intră în scenă pe patine. Yulia Denisenko, dresoarea, este fiica celor care l-au antrenat pe Fram, ursul polar (care era, de fapt, o ursoaică).

Numerele comice ale spectacolului sînt şi ele novatoare: au ceva din filonul celor din copilăria noastră, dar există totuşi multe breşe în tradiţie: în primul rînd, clownii sînt, de fapt, clowniţe, tinere şi prezentabile. Apoi, deşi numerele au o parte fizică (una dintre ele aşezîndu-se, la un moment dat, la propriu, într-un lighean plin cu apă, şi altele stropindu-se, şi pe ele, şi spectatorii, efectiv, cu apă din nişte găleţi), totuşi sînt mai rafinate decît pe vremuri: costumele, la început numai din combinaţii de alb şi negru, sînt mai discrete, la fel şi sunetele pe care le emit, iar poantele mai puţin grosiere.

Noul tip de spectacol de circ, despre care dna Brînduşa Novac spune că este un *trend* în întreaga lume, se apropie mai mult de ceea ce noi cunoşteam, altădată, drept show de varietăţi. Nu resping nici vechiul tip de circ, mai aproape de bîlci şi cu accentul pe senzaţional, vizibil încă la trupele ambulante de la mare sau de prin cartiere. Cred însă că tendinţa universală de evoluţie e binevenită într-o lume care se vrea mai tolerantă şi care pune mai mare preţ pe viaţa umană.

Teodor BACONSKY

turn înclinat

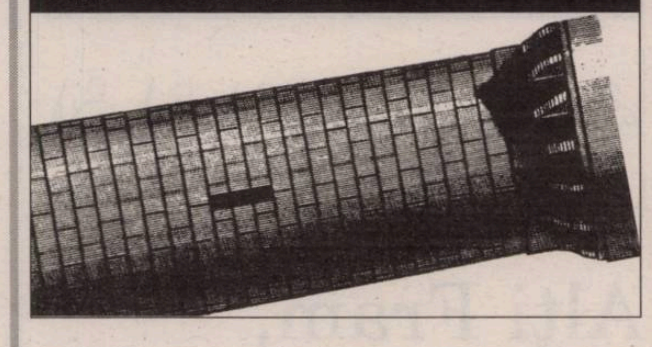

Cifre

Cotidianul a publicat, pe 10 noiembrie, datele unui sondaj de opinie adresat tinerilor şi focusat pe „valorile“ acestora. Salut ideea, mirîndu-mă totodată că noi, popor carevasăzică latin, nu folosim mai des asemenea instrumente de autoscopie colectivă. Italienii, francezii, portughezii etc. sînt cei mai gurmanzi la capitol: neamuri narcisice, mai înclinate spre analiză decît spre sinteză, ei vor *ziua-şi-sondajul,* pentru a-şi exercita, alternativ, narcisismul şi pornirile masochiste. Oricum, sondajele concentrate pe *bunurile intangibile* au o putere de sugestie suficient de mare pentru a-şi răscumpăra, astfel, relativa imprecizie. Ele desenează harta mentală a unor categorii sociale şi pot, la rigoare, inspira politici aferente ceva mai adecvate.

Recunosc acum că interpretarea datelor unui sondaj rămîne subiectivă. Dar mai întîi, ce spune sondajul de la care pornesc? Cu excepţia stării de pace (50%), principala valoare a junimii este, deşi nu ne-am aştepta, *credinţa în Dumnezeu,* care îi defineşte pe 45% dintre participanţi. Abia apoi urmează, cu decalaje semnificative, „democraţia“ (35%), „libertatea individuală“ (25%), „toleranţa“ (24%), „respectul pentru cultura altor popoare“ (19%) şi „respectarea legii“ (20%). În josul clasamentului se situează, iarăşi surprinzător, valori majore: realizarea de sine şi solidaritatea (doar 15%). La fel de slab stau tinerii cu „respectul faţă de ceilalţi“ (13%), „încrederea în semeni“ fiind cotată şi mai modest, cu numai 9%.

Rezultă, cu destulă claritate, că religiozitatea tinerilor (raportată la Dumnezeu şi nu la instituţiile ecleziale) îi caracterizează pe mai puţin de jumătate dintre ei, ceea ce nu mi se pare deloc a fi expresia unui succes misionar: am simţit de mult că Biserica „îi pierde“ treptat pe tineri, pentru că nu le vorbeşte „limba“ şi nu a reuşit să le acomodeze aspiraţiile. Adolescenţii (dintre care o treime tot mai visează să plece cît mai repede din ţară, poate chiar cu titlu definitiv) au încredere în divinitate ca într-un rezervor al destinului propriu. Dar se relaţionează – aş spune – catastrofal, cu restul comunităţii din care fac (încă) parte. În principiu, experienţa religioasă şi cultura spirituală consolidează inserţia obştească. În realitate însă, cei 45% de „credincioşi“ sînt – ca să zic aşa – departe de aproapele lor. E greu să nu deplîngi aici rezultatul a 15 ani de subfinanţare a educaţiei, de recul civic şi de „pragmatism“ ofensiv, în detrimentul bunului-simţ (odinioară predominant). Mediocritatea relaţiei dintre elitele intelectuale şi cler, persistenţa contrastului dintre principiile (mereu proclamate) şi acţiunile (niciodată sancţionate) sau autismul generaţional (din familie şi viaţa politică) sînt numai cîteva dintre efectele secundare, inclusiv religioase, ale „tranziţiei“ care ne oferă, iată, tristul tablou al paraginei comunitare în care am eşuat.

Imaginea de ansamblu se poate descifra şi în termeni mai puţin sumbri. Poate că 55% dintre tineri nu sînt neapărat „pierduţi“ pentru Biserică şi viziunea creştină asupra existenţei. Ei s-au repliat doar în zona deja secularizată a societăţii româneşti. Dumnezeul lor e un *Deus absconditus*, care se va manifesta negreşit în situaţiile-limită sau odată cu inevitabila destrămare a iluziilor deloc sapienţiale cu care ne facem îndeobşte debutul în viaţa adultă. M-aş bucura ca tinerii să depăşească faza consumistă (ilustrată prin ceea ce s-ar putea numi „teologia lui Moş Crăciun“) pentru a redeveni sensibili la potenţialul personal & comunitar al unei opţiuni religioase mature, libere, consecvente şi proactive. Pentru ca noile generaţii de români să-l regăsească pe Dumnezeu va fi însă nevoie să se regăsească mai întîi pe ele însele, într-o ţară cu mai puţin cinism, cu politicieni respectabili, cu mari corupţi condamnaţi şi cu un parcurs european bine finalizat. Nu mai e chiar atît de mult pînă acolo sau cel puţin sper asta.

Anca MANOLESCU

Libertate în vremuri barbare

Există spirituali de tip „natural“, în sensul că nu sînt cultivaţi şi încadraţi de o tradiţie religioasă anume şi ei pot fi tot atît de autentici ca cei disciplinaţi de o cale canonică. Dacă nu au ajuns la libertatea intimităţii cu Dumnezeu pe drumul unei religii, ei au, în schimb, candoarea, creativitatea, riscurile căutării de unul singur a Celui singur. Asemenea naturi se aprind mai ales în vremuri de criză, în vremuri sumbre. Un asemenea caz a fost Etty Hillesum, tînără evreică olandeză pentru care timpul experienţei mistice s-a plasat în anii 1941-1943. În mediul intelectual din Amsterdam, ea făcea parte dintre acei evrei pentru care cultura modernă, foarte viu asimilată, se îmbina cu distanţarea faţă de o tradiţie iudaică percepută drept un dat comunitar respectabil, dar prea convenţional trăit şi cercetat. Interesată de orice filon contemporan care i-ar putea hrăni traseul interior, îi citeşte pătimaş şi îi „aplică existenţial“ pe Dostoiewski şi pe Rilke, are un mentor de filiaţie jungiană, respiră într-o atmosferă mai degrabă creştină, dar fără nici un fel de atenţie pentru încadrări confesionale, dogmatice sau instituţionale. În ultimii trei ani de viaţă, Etty Hillesum ţine un jurnal care, alături de scrisorile către numeroşii ei prieteni, a fost publicat în 1986 în Olanda, iar apoi în traduceri, printre care cea franceză în 1995, la Seuil: *Une vie boulversée*, suivi de *Lettres de Westerbork*.

Jurnalul notează mai ales exigenţele, dibuirile şi evenimentele interioare, dar păstrează constant o privire limpede – ca un apus de soare toamna – asupra situaţiei tot mai deteriorate a evreilor din Olanda şi a etapelor deportării lor. Etty a fost o vreme funcţionar al Consiliului evreiesc în lagărul de la Westerbork. Din 1939, autorităţile olandeze grupaseră acolo pe refugiaţii evrei din Germania, în aşteptarea plecării lor, spre Palestina mai ales. În 1942, el a fost transformat de nazişti în spaţiu de concentrare pentru evreii olandezi şi de formare a convoaielor care, săptămînal, plecau spre lagărele de exterminare din centrul Europei – cei rămaşi la Westerbork, spune Etty, nu puteau evita să se întrebe pentru ce nu mai primeau nici o veste de acolo.

Cu o populaţie care se înmulţise de zece ori în cîteva luni, Westerbork nu era un loc al ororii explozive. Nu existau decît rareori brutalităţi fizice, hrana era săracă, dar tolerabilă, persista umbra unor servicii comunitare, mai erau posibile ceva relaţii cu exteriorul. Westerbork era doar o lume-pentru-moarte, din ce în ce mai densă, ritmată de selecţia şi plecarea trenurilor săptămînale. Pînă aproape în momentul bruştei ei deportări la Auschwitz, Etty Hillesum, ca funcţionar al comunităţii evreieşti (dădea asistenţă medicală şi mai ales umană, se ocupa de bibliotecă), a putut ieşi din lagăr pentru scurte şederi la Amsterdam. Westerbork era o lume-pentru-moarte, dar era totuşi o lume, o lume îngrămădită, pestriţă, pusă sub semnul provizoratului intensificat: o replică răsturnată a arcei lui Noe. Etty Hillesum spune undeva că se putea „citi acolo scheletul nud al vieţii“ şi că ar fi trebuit un foarte mare poet pentru a descrie această lume în care pulsiunile cele mai fireşti, ca şi demnitatea omului erau supuse unei tensiuni ucigătoare. Ea, care îşi simţea şi-şi chestiona cu insistenţă talentul literar, a dat cîteva schiţe ale acestei lumi: personalităţi publice, despuiate de coaja protectoare a prestigiului social; torturaţi, aduşi pentru scurtă vreme la Westerbork; bătrîni smulşi din modesta şi aşezata lor viaţă (trimişi repede spre Est de auxiliarul evreu al conducerii lagărului, cel care decidea componenţa convoaielor) pentru care cei rămaşi se mobilizau ca să-i înzestreze cu ceva pături; febra obţinerii unui loc pe „listele de excepţii“, prin care majoritatea se agăţau de o improbabilă, dar irepresibilă speranţă de scăpare; farmecul malefic al comandantului nazist; puterea brută, discreţionară a asistentului său evreu; apoi oameni care se mai puteau îngrijora pentru soarta celorlalţi, oameni care mai puteau citi, discuta, scrie; oameni care se pregăteau pentru moarte şi oameni care încercau să uite de ea, pregătind un spectacol de revistă. Toate acestea ritmate de selecţia pentru săpămînalul convoi – un paznic olandez al lagărului îi spune, la un moment dat, că fiecare dintre ele îl îmbătrîneşte cu zece ani.

Etty Hillesum nu se tînguie, nu se revoltă, nu încearcă să se salveze, nu este cotropită de ura reactivă a victimelor faţă de ucigaşi. Descrie pur şi simplu, cu o privire din ce în ce mai calmă faţă de soarta proprie, mai ascuţită faţă de nenorocirea unanimă. „Mă simt ca un dig de care se izbeşte toată suferinţa lumii“, spune undeva. Ea face parte dintre acei „mistici ai atenţiei“, pentru care orice situaţie, mai cu seamă situaţiile-limită, mai cu seamă mizeria şi nenorocirea ultimă, fără speranţă sînt suprem utile, sînt de citit drept cuvintele unui dialog, din ce în ce mai direct, cu divinul – prin care el „ne mănîncă“, au putut spune alţi mistici, ne asimilează. „De îndată ce accept încercările, ele se preschimbă pentru mine în frumuseţe – o frumuseţe mai masivă, mai copleşitoare decît încercările însele.“ Nu este vorba aici despre fantazare, despre evaziune din real, despre interpretări consolatoare. E vorba, dimpotrivă, despre un acces la structurile tari, dezgolite, reale ale realului. E vorba despre judecată şi consimţire. Absenţa urii este dată de *distanţa* cu care priveşte aceste structuri, din punctul în care perceperea intensificată a durităţii şi a frumuseţii lor este aceeaşi. Ceea ce nu exclude, dimpotrivă, „o elementară indignare morală“ faţă de cei care stîrnesc şi pun în operă nenorocirea.

Acest tip de atenţie este foarte sensibil la libertatea umană care, în condiţiile constrîngerii extreme şi fără fisură, poate găsi soluţii, făcîndu-şi astfel cea mai convingătoare dovadă. Există cel puţin două asemenea acte de libertate în „relatarea subiectivă“ a vieţii de la Westerbork. Primul îl priveşte pe un călugăr, din grupul evreilor catolici arestaţi în mijlocul slujbei, care ieşise astfel, întîia oară după cincisprezece ani, din nou „în lume“. Recapitulînd cu privirea grozăviile condensate ale lagărului, Etty îl întreabă: „Ei bine, cum vi se pare lumea?“. „Privirea lui rămîne fermă, binevoitoare, lipsită de emoţie, ca şi cum tot ceea ce îl înconjoară i-ar fi bine cunoscut şi familiar încă de multă vreme.“ Printre barăci, noroi şi sîrmă ghimpată, grupul de călugări îşi face de altfel preumblările orante cu aceeaşi linişte concentrată ca sub bolţile abaţiei din care fuseseră luaţi. Etty se simte colegă cu aceşti oameni, ea care cerea ca rugăciunea să nu-i înceteze niciodată. Dar poate şi mai expresiv este gestul unui om izolat, care nu avea probabil acelaşi antrenament riguros pentru *aequanimitas*. El se înscrie singur pe lista convoiului spre lagărele de exterminare. Refuză *să se supună constrîngerii, să fie trimis* la moarte; preferă să meargă spre ea, cu acea libertate de care nimeni nu te poate priva. Grila celei mai implacabile opresiuni poate fi deschisă astfel spre spaţiul libertăţii ultime. Dar e nevoie, desigur, de un curaj nebanal.

Însă tocmai asta a făcut nazismul, asta au făcut totalitarismele în genere: cu intensităţi diferite de cruzime, au pus imense mase de „oameni banali“ sub o constrîngere cvasiabsolută. Asta încearcă azi terorismul de slogan religios: să creeze o lume a opresiunii şi a arbitrarului, o lume-pentru-moarte. În faţa acestui tip de realitate, e bine să avem ştiinţă, alături de exemplul socratic, alături de modelele din textele religioase, şi de soluţii pe care le-au trăit oameni mai vecini cu noi: cum poţi trata liber, eliberat inclusiv de ură, constrîngerea extremă. Actul eficace împotriva barbariilor totalitare trebuie să ţină, cred, seama de această atitudine.

DILEMATECA

Robert Turcescu
Fiare vechi. Dileme cotidiene
Editura Polirom, 2005

(volumul va fi lansat sîmbătă, 26 noiembrie, la ora 12,30, în cadrul Tîrgului de Carte „Gaudeamus“)

ROMÂNIA LA RAPORT
cu Andreea PORA
Un dialog în FM în care întrebările nu rămîn fără răspuns
ORA 17:00
de Luni pînă Vineri
mesaje la: romanialaraport@infomix.ro

Mirel BĂNICĂ

„S-a spart sistemul“: poveste de noapte

– pești, combinatori, fete –

Echipa responsabilă de programul „Seară de seară“ utilizează un vehicul alb, tip van, transformat ad-hoc în ambulanţă. În exterior, o prezenţă mai degrabă discretă, inscripţia portocalie „Seviciul Social“ atrage şi intrigă, concomitent. În interiorul ambulanţei, spaţiul este organizat impecabil. Frigider portabil pentru păstrarea vaccinurilor, banchetă pentru pacienţi, o masă mică şi două scaune, sertare nichelate, chiuvetă cu apă curentă. Pliante informative despre riscurile contaminării cu SIDA, în spiritul conceptului de *harm reduction*. Totul lasă o impresie de curat şi funcţional. Evoluţia programului a fost spectaculoasă. Cînd a debutat programul de lucru cu „lucrătorii care practică sexul comercial“ *(Comercial Sex Worker)* – atenţie, aici nu este vorba de o denumire politic corectă! – se lucra cu un simplu rucsac purtat în spate pe teren. S-a trecut la Dacie, apoi la ambulanţă. Echipe de genul celei pe care o voi însoţi pe teren în această seară sînt în număr de 10, răspîndite în principalele oraşe din România. Nu toate sînt însă la fel de bine echipate. A fost foarte greu pentru ei să-şi cîştige un loc în lumea extrem de dură a străzii, o prezenţă publică, pentru care continuă însă să se bată din greu. În faţa amplorii fenomenului, autorităţile locale au o atitudine din ce în ce mai pozitivă, mai deschisă. Relaţiile cu Poliţia rămîn extrem de complexe. „Depinde de la caz la caz“, răspunde diplomatic curiozităţii mele unul din membrii echipei.

Puţină etimologie: *prostituere* (lat.): expunere în public. CSW, *comercial sex worker,* în documentele de lucru. „Fetele“, în limbajul curent al celor din echipă, cuvînt rostit fără nici o urmă de nuanţă peiorativă. Nu există un răspuns universal valabil la întrebarea „cum se ajunge la prostituţie“. În schimb, este pomenită de mai multe ori una dintre metodele cele mai întîlnite de a schimba radical viaţa cuiva: fete seduse, violate, bătute, drogate cu forţa, apoi introduse în reţeaua de prostituţie. Pentru omul obişnuit, fetele dau impresia de femei „puternice“. Acasă, fata este o victimă, pe stradă, ea devine agresor în faţa celor în căutare de plăcere. Clientul este un zero sentimental în ochii fetelor, nimic altceva decît o sursă de bani uşor de cîştigat. Cei cu virilitate peste medie le obosesc, le agasează, pentru că le fac să piardă un timp preţios. Natura relativă a verbului „a înşela“ în mediul în care trăiesc acestea. Se înşeală doar cu inima. Meseria şi dragostea sînt două lucruri total diferite pe stradă. Toate acestea mi le spune cu un ton profesional şi detaşat psihologul echipei.

Vocabularul reţelei: proxenet, peşte, combinator, furnizor, client. Prin *centaur* este desemnat clientul „la mai mult de 60 de euro“, exhibînd semnele exterioare ale unei situaţii financiare înfloritoare. Sau – după cum spune şeful echipei pe care o voi însoţi în seara aceasta pe teren – „cetăţeni de noapte cu care te întîlneşti şi ziua“, făcînd referinţă la mirarea pe care (încă) o mai resimte cînd recunoaşte pe stradă, la lumina zilei, unele chipuri de „clienţi“. Tot el îmi vorbeşte de plăcerea mateină pe care o au unii oameni bogaţi, foarte bogaţi chiar, din acest oraş oriental, de a fi „satisfăcuţi“ de fetele de la centura oraşului, unele dintre ele plasate foarte „jos“ în ierarhia profesiunii. „Legenda urbană“ a lumii în care lucrează: fetele care, odată urcate în maşina *centaurului,* îl roagă pe acesta să le lase la poarta unei mînăstiri oarecare. Acesta se execută. Maria Magdalena *reloaded*. Nu ştiu de ce înclin să cred că este adevărat.

Echipa are în componenţă şi un medic care se ocupă de vaccinare, asistenţă de urgenţă, sfaturi medicale, consilière SIDA etc. Îl întreb ce l-a determinat să se alăture echipei de la „Serviciul Social“. Priveşte totul ca pe o provocare, ca pe o schimbare în viaţa bine ordonată a unui medic de familie, specializarea sa de bază. Îmi arată un registru în care ţine evidenţa celor care au fost vaccinaţi împotriva hepatitei. În marea majoritate a rubricilor este trecut CSW, dar din loc în loc apare şi un MSM *(Man who have Sex with Man)*.

Există *recunoştinţa* din partea celor cărora le sînt furnizate aceste servicii gratuite şi anonime? De data aceasta, reacţia echipei este unanimă. Îmi vorbesc cu plăcere despre „deschiderea“ progresivă spre dialog a celor cu care lucrează, fiinţe hăituite, obişnuite să nu aibă încredere în nimeni. De relaţia nevăzută, pe care ar putea să o numească chiar prietenie, cu o parte dintre aceştia. Respectul pe care le-o arată o lume în care gramatica de bază a comportamentului uman este total diferită de cea cu care sîntem noi obişnuiţi.

La fel ca şi cealaltă echipă ARAS, pe care am însoţit-o, cea care se ocupă de consumatorii de droguri tari, nici cea de acum nu dă semne că ar dori să aibă parte în mod expres de valuri de recunoştinţă. „Ne mulţumim cu rolul de mediatori între lumea bună şi *underground*-ul din Bucureşti“ – îmi spune unul dintre ei. Ca adevăraţi profesionişti, nu le place să vorbească prea mult despre propria lor activitate sau despre meritele lor. La cealaltă extremă comportamentală, există chiar şi un *cod zero*, care îi obligă pe toţi membrii echipei să părăsească zona, să se urce în vehicul şi să plece, cînd situaţia scapă de sub control.

Plecăm la lăsarea serii. Ochiul „format“ al celor din echipă depistează imediat locurile unde există fete şi prostituţie. Multe dintre acestea fac parte din cotidianul nostru urban, din harta mentală a oraşului Bucureşti, acolo unde nu te aştepţi să găseşti aşa ceva. Primul popas are loc pe o stradă din Bucureşti cunoscută pentru prostituţie. Ambulanţa „Serviciul Social“ este parcată la marginea trotuarului, cei din echipă sînt deja cunoscuţi de către locuitorii din zonă. Pe zidul lepros al casei alăturate, o mulţime de inscripţii. „Gigi şi Maria = love şi iubire.“ „Oana şi Marcel se căsătoresc.“ Pe zidul casei de vizavi se găseşte firma unei importante edituri de carte şcolară. Ironie a soartei?

Activitatea din această seară pare a fi foarte slabă, după spusele celor din echipă. Stăm totuşi de vorbă cu cîţiva locuitori ai zonei. Totul are aerul unei discuţii de familie. Gina a plecat în Spania, Lavinia este în Italia. Tonul prietenos al discuţiei se schimbă, de îndată ce trece un potenţial client, care este abordat agresiv cu „Şefu', vrei o fată?“. Psihologul echipei se retrage în interiorul maşinii, împreună cu două persoane care doresc să-i vorbească. Nu sînt prostituate, ci două fete simple care locuiesc în această zonă. Au reuşit să supravieţuiască pînă acum imediatei vecinătăţi a viciului şi prostituţiei. La coborîrea din maşină, una dintre ele are ochii în lacrimi. Unii din membrii echipei fumează în tăcere, alţii se prefac că nu observă nimic.

Plecăm, ne deplasăm rapid spre o altă zonă. Pe cablul electric ce străbate mica piaţă a cartierului pe care îl parcurgem în acest moment, stau suspendate deasupra şoselei zeci de perechi de încălţăminte. „Copiii din cartier“ – îmi spune şoferiţa-psiholog, care se bucură sincer că mi-a putut arăta această veritabilă formă de artă brută, floare rară a periferiei. Îmi aminteşte de o imagine asemănătoare văzută acum ceva vreme la Paris: o imensă plasă anti-porumbei întinsă între două clădiri haussmanniene, delabrate, împodobită cu zeci de umeraşe de diverse forme şi culori, aruncate haotic pe suprafaţa sa. Semănăm cu Parisul doar în periferie. Ambulanţa frînează brusc. Am ajuns la cel de-al doilea loc pe care trebuie să-l vizităm în seara aceasta.

Un cîine imens ne sare în întîmpinare. Mediul se schimbă total. Proxeneţi în geacă de piele neagră, aer preocupat şi nu tocmai vorbăreţi. Echipa intră în alt ritm, profesionist, dispare aerul de „familie“ de acum o jumătate de oră. Din gangul învecinat apar şi două fete. Prima dintre ele, înaltă, brunetă, frumoasă, schimbă cîteva vorbe cu noi, apoi dispare grăbită cu o cutie de prezervative. Cea de-a doua este „nouă în meserie“ – cel puţin aşa ne-a spus apoi şeful echipei noastre. Extrem de fină şi de delicată, dezgolită parcă şi mai mult de lumina crudă a sursei cu halogen din interiorul ambulanţei. Medicul echipei o vaccinează împotriva hepatitei A şi B. **Pentru Hepatita C nu există încă un vaccin.** Chiar dacă am jurat că nu voi fi influenţat în seara aceasta de „intelectualisme“ ieftine, nu mă pot opri să nu remarc faptul că seamănă cu un personaj feminin, o contesă rusă, pe care am văzut-o în filmul *Arca rusă* a lui Sokurov. După ce este vaccinată, contesa de cartier este înghiţită de întunericul gangului de unde şi-a făcut apariţia, sub ochii atenţi ai proxenetului, cel ce are drept de viaţă şi de moarte asupra ei.

Revenim iarăşi în oraş. Nu există un traseu bine stabilit, nici un orar strict, activitatea se poate termina la miezul nopţii sau la ora 5 dimineaţa, în funcţie de „activitatea“ desfăşurată pe stradă. Ritmul se stabileşte după un algoritm dificil de cuantificat: raiduri ale Poliţiei, week-endul, meteo, sărbători religioase etc. Ne aflăm într-o regiune aproape centrală, bine delimitată şi ea pe harta prostituţiei din Bucureşti. Aici sîntem înconjuraţi într-o clipită de o lume extrem de amestecată: peşti, combinatori, fete. Nu sînt, în schimb, gură-cască, din cauza orei înaintate sau poate datorită faptului că cetăţenii „oneşti“ îi evită instinctiv pe aceşti administratori ai viciului.

Tînăra psiholog a echipei este în dialog cu un „combinator“ abia ieşit din adolescenţă. Poartă atîrnat de gît un player MP3 sofisticat de care este extrem de mîndru, aşa cum indienii Jivaros, în căutare de prestigiu, exhibă capetele miniaturale ale duşmanilor ucişi, agăţate de centură. În mod evident este atras de către specialistă, care încearcă răbdătoare să dialogheze cu el. Îl întreabă ce ascultă în acel moment, iar răspunsul nu se lasă aşteptat: „Guţă, volumul 24. *S-a spart sistemul“* – repetă apoi omul cu o satisfacţie a cărei nuanţă mi-e greu să o prind. Proxeneţii discută deschis, sincer şi direct cu doctorul echipei. Unul dintre ei are fete care sînt bolnave şi suferă sincer din această cauză. Chiar suferă. „Fata“ este un instrument de producţie, se pierd bani dacă zace. Nu le aduce la ambulanţă de teama Poliţiei, aşa cum nu poate merge nici în spitalele obişnuite. Iar dacă o va face, acest lucru îl va costa o mulţime de bani, după propria sa mărturisire. Păstrarea anonimatului costă scump. Sînt distribuite prezervative şi sfaturi medicale. Vin

© L. Geabelea

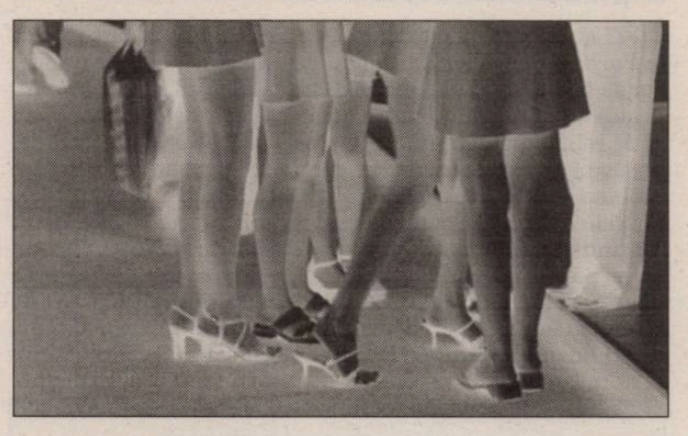

şi cîteva fete, care sînt în zonă, mai mult ca să dea bună seara membrilor echipei.

Îi observ pe toţi de la distanţă şi nu mă pot împiedica să nu remarc *firescul* viciului, care şi-a pus amprenta pe modul lor de a vorbi, de a se purta, de a se mişca. Expresia *lumea interlopă* este prea săracă şi uzată pentru a fi utilizată în aceste cazuri. Tocmai în acest mediu, membrii echipei se mişcă eficient, profesionist, calm. Ba mai fac şi umor de calitate. Dacă aş putea, i-aş decora acolo, pe loc, cu medalia „Meritul Civil“. Şi sînt sigur că şi cei care ne înconjoară în acest moment ar aproba gestul, tocmai ei, cei care *sparg sistemul* în fiecare seară, normalitatea în care trăim, aşa imperfectă cum este ea...

Mergem într-un alt loc cunoscut al prostituţiei bucureştene. De îndată ce oprim, de noi se apropie un cuplu, un *el şi o ea,* aşa cum poţi întîlni cu sutele pe străzile marelui oraş. Numai că el o *vinde* pe ea. Ne povestesc rapid mica lor istorie: ea a fost în Italia, el a rămas în România. Ruşinat şi cu privirea în pămînt, ne mărturiseşte că „a călcat alături, ca orice bărbat“, cînd a rămas singur. Ar dori adresa unui cabinet care efectuează testul SIDA. Ea cere şi obţine un vaccin antihepatic. Urcă rapid în ambulanţă, se vede mulţumirea ce-i înfloreşte pe faţă. În mare viteză se apropie şi o prostituată pe care echipa o cunoaşte de multă vreme: are nevoie de prezervative. În semn de mulţumire, ne împarte fiecăruia dintre noi seminţe prăjite din punga pe care o ţine în mînă, apoi ne părăseşte. Se grăbeşte, este în timpul orelor de lucru. Îl însoţesc pe unul dintre membrii echipei în micul parc din zonă. Îl întîlnim aici pe unul din cele-brii transexuali ai Bucureştilor, care ne spune că ar veni să ne facă o vizită chiar şi la maşină, dar a băut şi este jenat(ă). Aşa că îi oferim noi înşine prezervative şi lubrifiantul de care are nevoie pentru acea seară. Surîde sincer recunoscător şi ne face în glumă o propunere vulgaro-poetică pe care paginile acestei reviste nu ar accepta-o însă transcrisă. Oraşul devine din ce în ce mai calm, noaptea îşi intră în drepturi.

Mărturisesc că nu ştiu cum să închei aceste rînduri. Caut disperat un final convenabil pentru toată lumea şi nu îl găsesc. „Singura fotografie pe care nu am reuşit să o realizez în viaţă a fost a cea a actului sexual“ – mărturisea într-unul din ultimele sale interviuri *ochiul secolului,* fotograful Henry-Cartier Bresson. Impresia că acest oraş naşte două lumi diferite, una de zi, iar alta de noapte, care interacţionează în permanenţă, ipocrit. Imposibilitatea de a defini normalitatea şi comportamentul deviant. Că inversiunea valorilor morale nu duce neapărat şi la alterarea celor spirituale, iar florile de mucegai chiar există. Că „eroii“ propuşi de mass-media ca model sînt oameni care, în marea lor majoritate, se înmoaie la prima ploaie politică. Adevăraţii eroi se găsesc în acest moment (şi) în ambulanţa „Serviciul Social“, pe centura oraşului Bucureşti. Hotărît lucru, chiar nu ştiu cum să pun capăt acestei poveşti de noapte...

Mulţumesc sincer Asociaţiei Române Anti-SIDA (ARAS) pentru a-mi fi permis, fie şi măcar pentru o seară, să fiu prezent la faţa locului.

Săraci, coloraţi, devotaţi lui Alah...

Recentele evenimente din Franţa – revolta tinerilor din cartierele mărginaşe ale Parisului şi ale altor mari oraşe – au pus pe tapet problema integrării în ţările europene a celor de altă religie decît cea majoritară. Nu e atît vorba despre emigranţii descrişi cu atîta dispreţ de gazetarii din România, ba că sînt produsul profesorilor de stînga (adolescenţii cu cocktailuri Molotov citesc toată ziua Derrida), ba că să se ducă de unde au venit că nu i-a chemat nimeni în Europa. Argumentul cu chematul se poate întoarce uşor şi împotriva celor care n-au (dez)avantajul istoric de a se trage din cetăţenii Imperiului. E vorba despre cetăţenii francezi proveniţi din Maghreb, din Africa, chemaţi în anii '60, anii expansiunii economice, ca să ocupe locurile de muncă considerate nedemne pentru un francez catolic sau protestant. Pe vremea aceea, instalatorul polonez nu era încă o primejdie.

O problemă rasială

Ei au venit, s-au stabilizat, au fost fericiţi că sînt portari la Paris şi nu şomeri la Rabat, dar fiii şi nepoţii lor nu mai vor să fie portari. Or, se dovedeşte că accesul la învăţămînt, la slujbe, este condiţionat – în mod tacit – de culoarea pielii şi de religia postulantului. E *„cool"* să fii rasist. „A fost demascată ficţiunea conform căreia în Europa nu există o problemă rasială" – afirmă Trevor Phillips, preşedintele Comisiei pentru Egalitate rasială din Marea Britanie. Şi continuă: „Trebuie să existe un model care să permită tuturor popoarelor care ocupă spaţiul european să trăiască împreună şi nu doar alături. Trebuie să găsim un punct de echilibru între două modele extreme. Pe de o parte, tradiţia republicană franceză impune asimilarea şi îi cere emigrantului să-şi uite trecutul, să-şi părăsească bagajul cultural la graniţă şi îl incită să vorbească o franceză frumoasă, cam aşa cum vorbeşte Giscard. Pe de altă parte, există modelul american, care a început să se răspîndească şi în Marea Britanie, cu ghetourile sale etnice şi religioase. (...) În Franţa, integrarea înseamnă asimilare. Esenţa identităţii franceze este constrîngătoare, zdrobitoare. Francezii ar putea împrumuta ceva din pragmatismul anglo-saxon. Tradiţia britanică lasă nou-veniţilor spaţiu şi supleţe: acestea le permit să-şi adapteze identitatea lor istorică la modul de viaţă din regat. De exemplu: eu sînt un negru britanic. Fără îndoială, sînt negru. Dar în Caraibe, de unde se trage familia mea, nimănui n-o să-i treacă prin cap să mă considere britanic: stau cuminte la coadă, pe stradă merg repede (antilezii se mişcă mult mai încet), vorbesc într-un anume fel. De-a lungul valurilor de emigraţie, «britanitatea» mea a încorporat noi cuvinte, alimente noi, veşminte noi, venite cine ştie de pe unde. Integrarea s-a făcut în ambele sensuri. În Franţa, ea este unilaterală. A face din portul unei bucăţi de pînză o problemă de loialitate naţională, cum s-a întîmplat cu fularul islamic, este, după părerea mea, nu doar ridicol, ci şi opresiv". *(Le Monde,* 17 noiembrie, 2005)

Identitate europeană

„...Pentru a fi european este necesară dobîndirea unei identităţi civice absolute, care să le permită imigranţilor şi descendenţilor lor să se simtă pe acest continent la ei acasă. De fapt, în teorie, ar trebui să fie mai uşor să te simţi turc-euopean, algerian-european sau marocan-european, decît turc-german, algerian-francez sau marocan-spaniol, deoarece calitatea de european dă, prin definiţie, o identitate mai largă, mai generală. Într-o anume manieră, europenitatea nu funcţionează aşa. Europenii din naştere se pot simţi francezi-europeni, germani-europeni sau spanioli-europeni. Unii, cei fericiţi şi puţini, pot să se simtă chiar britanici-europeni. Şi putem întîlni persoane care în străfundul sufletului lor se simt – să zicem – pakistanezo-britanici sau tunisieni-francezi. Dar tratatul Uniunii Europene nu prea funcţionează în acest fel. Pentru a rezolva cea mai gravă problemă a continentului nostru, nu doar a Franţei, ar trebui să redefinim ce înseamnă să fii european..."

Timothy Garton Ash, *The Guardian*

S-a sperat că vor pleca...

Modelul germano-austriac e mai apropiat de opiniile şi dorinţele analiştilor din presa românească. Politica muncitorilor temporari „oaspeţi" se baza pe ideea că, după ce vor presta misiunile lor vremelnice, muncitorii se vor duce la ei acasă. Dar ei nu s-au dus acasă şi copiii lor, născuţi în Europa, au început să ceară cetăţenie şi drepturi egale. Recent, Germania a acceptat cîteva mişcări care au dus la o integrare sporită: deşi e încă foarte dificil să obţii cetăţenia germană, în anii recenţi s-a petrecut un val de naturalizări, iar copiii născuţi în ţară din părinţi străini au primit cetăţenia la naştere. Cîteva sute de mii de turci germani au votat în recentele alegeri prezidenţiale. *(International Herald Tribune,* 4 noiembrie 2005)

Spania este şi ea confruntată cu problemele create de numărul mare de nou-veniţi, fenomen inedit pentru o ţară care, pînă nu de mult, era un loc de unde se pleca. Conform ziarului *Le Monde,* în anul 2000, în Spania figurau 900.000 de străini cu forme legale, adică 2,21% din populaţie. Astăzi cifra celor înregistraţi este de 3,69 milioane, adică 8,4% din populaţie. Atraşi de indicele înalt al ritmului de dezvoltare, străinii ocupă un loc important pe piaţa muncii, angajîndu-se în slujbele refuzate de spanioli, în construcţii, agricultură şi servicii. Ministrul însărcinat cu problemele emigraţiei (Lucia Figar) crede că situaţia economică diferită a Spaniei nu va da naştere unor evenimente asemănătoare celor de la Paris. Emigraţia e mai curînd hispanofonă decît africană, legislaţia spaniolă în materie de delincvenţă juvenilă e extrem de riguroasă, iar planurile de urbanism încearcă să evite formarea ghetourilor.

„Geografia imigranţilor la Madrid şi în regiune expune o mare dispersare a locurilor de rezidenţă pentru emigranţi. În capitală, în iulie 2000 erau 156.000 de persoane străine şi în iulie 2005 sînt 513.000, adică 15,9% din populaţie."

...dar ei îşi aşteaptă copiii

Mulţi dintre nou-veniţi recurg la ceea ce spaniolii numesc infra-locuire: se înghesuie în apartamente mici, insalubre şi scumpe, în centrul Capitalei. Numărul cel mai mare de imigranţi e în inima Madridului. Cei care izbutesc, de bine, de rău, să-şi regularizeze situaţia sînt tentaţi să se stabilească în cartierele cu veche tradiţie muncitorească, mai departe de centru, unde chiria e mai ieftină, şi acolo îşi aşteaptă copiii. În aceste zone, poliţia e neliniştită din cauza apariţiei unor bande de tineri cu comportament violent, cum sînt Latin Kings şi Netas, importate din America. Compuse în principal din tineri cu origini latino-americane, aceste grupe sînt într-o rivalitate violentă, terminată cu bătăi groaznice. Ei sînt la originea a trei asasinate petrecute în 2005, cel din urmă pe 5 noiembrie. Aleşii din oraşele care au răsărit ca ciupercile lîngă Madrid stau la pîndă. În oraşelul Getfe, David Lucas explică în ce modalităţi comuna lui face eforturi să împiedice „constituirea unor zone de marginalitate şi de excludere".

Există totuşi o soluţie pentru eludarea problemei imigranţilor, de alte culori, de alte religii, cu alte obiceiuri: cu cît o ţară e mai săracă, cu atît e mai mic riscul de a-i atrage pe săracii lumii.

Suspect din principiu

„Partea cea mai rea a persecuţiei e alcătuită din amănunte. O să povestesc deci, poate prea minuţios, ultima arestare. Gérard, însoţit de amicul lui Kemal (născut în Franţa, francez deci, dintr-o familie de turci) stăteau, cam pe la ora 16,30, în faţa unui liceu privat, frecventat de fete). În timp ce Gérard făcea curte uneia dintre ele, Kemal trata cu un elev, de la alt liceu din vecinătate, achiziţia unei biciclete. Cerea 20 de euro, o afacere! Cam suspectă. Să notăm totuşi că Kemal avea nişte euro, nu prea mulţi, el lucrează, e ajutor de bucătar într-un chioşc unde se vînd clătite proaspete. Trei «tineri» vin în întîmpinarea lor. Unul dintre ei pare descumpănit. «Bicicleta asta e a mea, mi-a luat-o un băiat mai mare, acum vreo o oră şi jumătate şi nu mi-a dat-o înapoi.» Deci vînzătorul o «împrumutase». Gérard nu vede decît o soluţie: să înapoieze bicicleta celui care spune că e proprietar. Un bun dobîndit în mod necinstit nu poate bucura pe nimeni. Kemal se resemnează. «Tinerii» pleacă şi iau obiectul cu ei. În scîrţîit de frîne se parchează lîngă trotuar o maşină a poliţiei. Doi dintre ei sar din vehicul, îi pun pe Gérard şi pe Kemal la pămînt, mîinile sînt prinse în cătuşe la spate, apoi sînt aliniaţi la perete. Insulte şi ameninţări: «Nenorociţilor!», «O să vedeţi voi!». «Dar ce-am făcut?» – întreabă cei doi. «Ştiţi foarte bine! Întoarceţi-vă cu faţa la lume, să vadă toţi cine sînteţi şi ce faceţi!». Se reface astfel, în condiţii moderne, stîlpul infamiei, aşa cum funcţiona în Evul Mediu (au fost expuşi cam o jumătate de oră), dar înainte de orice judecată sau acuzaţie. Apare furgonul: «Să vedeţi cum o s-o luaţi peste mutră, cînd n-o să vadă nimeni». «Vă plac cîinii?» «La comisariat n-o să vă ţină nimeni partea.» Tinerii albi spun că totul e în regulă, bicicleta le-a fost înapoiată. N-are importanţă, sînt luaţi cu toţii – Gérard, Kemal, cei trei şi bicicleta. Bicicleta e vinovată şi ea? La comisariat, Gérard şi Kemal sînt separaţi de cei trei tineri cu bicicleta, cei trei «albi» pleacă liberi. Negrul şi turcul sînt altceva. Acum – spun ei – au început momentele cele mai grele. Legaţi cu cătuşe de bancă, de cîte ori un poliţist trecea pe lîngă ei le ardea una cu piciorul în tibie, spunîndu-i lui Gérard că e «un porc gras» şi altele. Au urcat şi au coborît prin diverse birouri, o oră şi jumătate n-au ştiut ce acuzaţie li se aduce. În cele din urmă sînt anunţaţi că sînt în stare de arest din cauza unei agresiuni comise, probabil cu 15 zile în urmă. Semnează că au luat la cunoştinţă, sînt percheziţionaţi, ajung într-o celulă. E ora zece seara. Acasă, eu îmi aştept fiul. Peste două ore şi jumătate primesc un telefon: «Fiul dvs. e arestat pentru că probabil a comis violenţe în grup». La comisariat nimeni nu-l recunoaşte. Uşor plictisit, un poliţist îl eliberează, cu un fel de scuze."

Alain Badiou, *profesor emerit la Şcoala Normală Superioară, dramaturg şi romancier. Fiul său adoptiv e negru. (după* Le Monde, *16 noiembrie 2005)*

Ce rol a avut Islamul?

„...Violenţa din Franţa ne aduce aminte cu brutalitate că Europa trebuie să găsească un compromis cu Islamul. Este una dintre problemele cel mai presante cu care se confruntă continentul. Scăderea natalităţii şi poziţia geografică a Europei vor face să crească numărul cetăţenilor de origine musulmană. Se estimează că la ora de faţă ar reprezenta 5% sau chiar ceva mai mult din populaţia Franţei, a Olandei şi a Regatului Unit, acolo unde sînt concentraţi în oraşe şi la periferii. Violenţa din aceste ultime zile nu a avut nimic musulman: se pare că grupurile islamice nu au jucat nici un rol în declanşarea tulburărilor şi prea puţini dintre cei revoltaţi au invocat Islamul pentru a se justifica. Dimpotrivă, numeroase grupuri islamice ne asigură că au încercat şi încearcă în continuare să calmeze jocul. Dar blocurile de locuinţe, clădiri sumbre, care fac o centură în jurul Parisului şi ale altor oraşe mari din Franţa, au fost întotdeauna un teren fertil pentru islamiştii care predică un fundamentalism potrivnic tradiţiilor pluraliste ale societăţilor europene..."

John Carreyrou, *The Wall Street Journal*

pagină realizată de Magdalena BOIANGIU

Facultatea de Ştiinţe Politice
Universitatea Bucureşti

Intelectualii şi fascismul în Europa Centrală şi de Sud-Est. Istorie şi memorie

Masă rotundă, 24-25.11.2005,
Goethe-Institut Bukarest
str. Henri Coandă nr. 22

Partener: Facultatea de Ştiinţe Politice – Universitatea Bucureşti

Cu sprijinul: Pactului de Stabilitate în Europa de Sud-Est,
promovat prin Ministerul de Externe al Republicii Federale a Germaniei

„Măcar să se debaraseze de crimele de pe hîrtie!“

– interviu cu Herta MÜLLER –

În a treia zi a Tîrgului de Carte de la Frankfurt, Herta Müller (scriitoarea născută în România, care se bucură de un mare succes în Germania) a avut la standul românesc o lectură din recenta sa carte de poeme-colaj apărută la Polirom, Este sau nu este Ion, *iar apoi a participat la o masă rotundă, împreună cu Horia-Roman Patapievici, pe tema Securității române. Am profitat de ocazie pentru a-i pune cîteva întrebări.*

Ați avut mult de-a face cu Securitatea, înainte să plecați din România și, de altfel, acest subiect este recurent în cărțile dvs. Ce a însemnat Securitatea pentru dvs.?

Securitatea nu numai că mi-a influențat viața, dar aproape pot spune că mi-a făcut viața pentru o bună perioadă de timp. În ultimii ani cît am stat în România, acest organism mi-a însoțit existența ceas de ceas – pe stradă, la serviciu sau în viața particulară. Uneori veneau chiar în locuința mea, cînd nu eram acasă, și, dacă aveau chef, lăsau semne ale trecerii lor pe-acolo. Și „convietuirea“ cu Securitatea a continuat și după ce am plecat din țară, pentru că am primit mult timp aici, în Germania, amenințări din partea ei.

Cum reacționați la presiunile lor? Reușeau să vă intimideze?

Cînd am fost dată afară din fabrică, în România, m-am dus la partid și la sindicat să-mi cer drepturile. Știam că nu sînt instituții serioase, care să apere drepturile individului, dar m-am făcut că nu știu asta și am vrut să-i provoc. Eu plăteam cotizația la sindicat și ar fi fost normal să fiu ajutată de el dacă am fost dată afară dintr-o întreprindere. Numai că normalitatea în România acelei vremi era cu semn schimbat. Un lucru normal era perceput ca o provocare, pentru că nimeni nu mai era obișnuit cu normalitatea. Bineînțeles că toți m-au dat afară, cu scandal. Dar, dacă tot mă cicăleau, am vrut să-i cicălesc și eu. Cînd am fost la interogatoriu, securistul care s-a „ocupat“ de mine îmi zicea că eu tot sînt „naționalitate conlocuitoare“ și, dacă nu îmi place în România și de poporul român, să mă duc la capitaliștii și la naziștii mei. Atunci eu i-am spus: „Bine, eu sînt «conlocuitoare», dar dvs. sînteți român. Nu vă doare să vedeți ce se întîmplă în jurul dvs., cîtă nenorocire și suferință există în România? Cît timp va mai sluji Securitatea un regim criminal?“. Omul a rămas la început fără grai, apoi a început să urle că eu trebuie să fiu nebună dacă spun lucrurile acelea.

În România încă se mai discută dacă trebuie să fie deconspirați cei care au colaborat cu Securitatea și există voci (chiar nume cunoscute) care spun că mai bine să-i lăsăm în pace, că sînt oameni bătrîni...

Da, săracii!... Și noi îmbătrînim, nu numai cei care au lucrat pentru Securitate. De cîte ori am fost anchetată, îmi tratam disperarea cu gîndul că și securistul din fața mea o să moară la un moment dat; încercam deci să-l aduc la același nivel cu mine. Firește că sînt bătrîni, dar acum să-i compătimesc pentru asta? Nimeni n-o să-i ancheteze pentru ce au făcut, cum ar fi procedat ei, dar e necesar să se știe adevărul.

Dvs. v-ați văzut dosarul?

La început, de la CNSAS (că mi-e și greu să-i pronunț numele; românii, care au nume faine pentru tot ce le place, nu au găsit un nume popular pentru această instituție – și asta spune deja destul...), mi s-a zis că nu există nimic. Apoi, după ce am făcut puțin scandal, mi-au scris că au ceva. Apoi iar că nu se mai găsește nimic. Cînd am fost anul trecut la București, am vrut să obțin o audiență la Onișoru. Am ajuns acolo, iar el a scos nasul pe ușă și a zis „să vină mîine“. A doua zi am primit un telefon în care mi se spunea să nu mai vin, că domnul Onișoru trebuie să plece în provincie. Pentru mine, era un *déjà vu*. Parcă trăiam o copie ridicolă a unei situații pe care o știam foarte bine din vremea lui Ceaușescu. Oamenii ăștia nici nu-și dau seama cît de puțin diferă față de ceea ce au fost și față de ceea ce zic că nu mai vor să fie... Citeam recent un interviu cu el în care zicea că situația de la CNSAS merge bine, că au primit nu știu cîți kilometri de acte, că iau foaie cu foaie.... Pentru mine e un scandal că SRI-ul e cel care impune condițiile. Și Onișoru joacă după cum cîntă ei. În fine, după ceva vreme, mi-au trimis 33 de pagini, chipurile din dosarul meu. Erau numai rapoarte generale pe care Securitatea din Timișoara le-a trimis la București, despre viața culturală timișoreană. Din cînd în cînd, mai apare și numele meu pe-acolo. E clar că acela nu era dosarul meu și mi se pare o jignire să-mi trimită astfel de hîrtii, măturate nu știu de pe unde.

Ați primit vreo explicație de ce v-au dat atît de puțin?

Da, de unde? Scrisorile din partea CNSAS, care erau atașate de aceste acte, erau absolut birocratice și nu spuneau de fapt nimic. Desigur, domnul Onișoru nu a găsit de cuviință că trebuia să-mi scrie „îmi pare rău că vă trimitem doar atît, dar asta am obținut“. Macar atît aș aștepta de la el, în funcția în care este. Măcar undeva să simt că el este de partea mea, de partea victimelor... Am fost tratată, pur și simplu, cu impertinență. De altfel, impertinența este trăsătura generală cu care SRI-ul abordează tema Securității. Nu ține cont de lege, de justiție, de Parlament, de organizațiile civice, de nimic. Am înțeles că au dat acei kilometri de dosare, dar cartotecile au rămas tot la ei. Asta mi se pare o bătaie de joc. Cum să te descurci cu atîtea hîrțoage, fără cartoteci? Și apoi, ce mai fac ei cu acele cartoteci?... Dacă vor să fie într-adevăr un serviciu al unei țări democratice, trebuie să se decidă să termine odată cu asta! Este și așa destul de straniu că un serviciu secret a fost preluat de celălalt și că nu știu cîte persoane au rămas pe fostele lor poziții. Acum măcar să se debaraseze de crimele care sînt pe hîrtie!...

a consemnat
Cezar PAUL-BĂDESCU

Rodica BINDER

O revistă care incită

– Lettre internationale *nr. 70, ediția germană* –

Ediția de toamnă în limba germană a revistei europene de cultură *Lettre internationale* oferă din nou prin textele publicate, semnate de scriitori, filozofi, politologi și jurnaliști europeni și americani, un fertil cîmp de dezbateri și deloc neglijabilă șansă de a înfrunta problemele spinoase ale actualității cu un supliment de informații fiabile și de opinii convingătoare. Majoritatea eseurilor și reportajelor iau pulsul punctelor fierbinți de pe glob. Boris Cosic descinde în vecini – în ex-Iugoslavia – sub falsul pretext al unei „misiuni diplomatice“ cum se intitulează impresiile revenirii sale într-o „țară sfîșiată“, cu popasuri la Zagreb, Sarajevo și Belgrad.

Secțiunea cea mai densă și incitantă a revistei este alcătuită din articolele semnate de Tony Judt, Jon Lee Anderson, Mark Danner și Chalmers Johnson, grupate sub formula „Aroganta Imperiala“. Textele iau în vizor politica americană și realitatea din Afganistan și Irak.

Jon Lee Anderson și-a creat un renume internațional prin reportajele publicate în *Time Magazine* sau *New Yorker,* însemnări de pe frontul unor războaie civile din America de Sud sau Africa. În ediția de față a revistei *Lettre internationale* el înlătură „burka“ de pe chipul țării din munții Hindûkus, afirmînd, în subtitlurile reportajului, că afganii „iubesc florile“, sînt „sexy“, „fotogeni“, „iubesc muzica“, sînt „mîndri“, „rîd cu plăcere“, sînt „ospitalieri“ – enunțuri pe care realitatea descrisă de reporter le transformă pe alocuri tocmai în negativul unui clișeu fotografic, înainte de developare.

Eseul „Un război interminabil“ de Mark Danner, profesor de jurnalism la Universitatea Berkley, publicist la *New Yorker*, autor de cărți despre războiul din Golf, despre închisoarea de la Abu Ghraib, devine pentru adepții necondiționați ai războiului din Irak, deja la lectura subtitlurilor amplului text, o provocare redutabilă: la patru ani după începerea războiului în Irak, puterea americană și-ar dezvălui limitele, rezultă din subtitlu. Danner face o disecție pe viu a terorismului islamic și a politicii americane, citînd cele mai variate diagnostice formulate despre starea de sănătate a binelui și a răului. Un singur exemplu: în urmă cu doi ani, într-un memorandum secret, Donald Rumsfeldt formula, nu fără îngrijorare, o întrebare esențială vizînd războiul împotriva terorismului și anume dacă este posibil ca în fiecare zi numărul teroriștilor capturați, omorîți sau descurajați să fie mai mare decît numărul celor pe care școlile coranice sau șefii spirituali islamiști reușesc să-i recruteze, să-i instruiască și să-i asmută împotriva „noastră“. Jurnalistul american crede că răspunsul indubitabil ar fi NU.

După referendumul din Irak asupra Constituției, acest răspuns ar fi suportat unele nuanțări. Dar – un alt citat – aparținînd expertului în combaterea terorismului, John Arquilla, este de natură să ne dea din nou de gîndit. Căci ofensiva în Irak ar fi – în opinia lui – comparabilă cu lovitura de ciocan dată unei bile de mercur. Al-Qaida a devenit o ideologie ai cărei adepți s-au transformat în atentatori amatori care acționează autonom și – conform opiniei unui specialist psihiatru agent CIA, Marc Sageman – rețeaua teroristă s-a descentralizat, autoorganizîndu-se de jos în sus și devenind astfel extrem de robustă. Concluzia lui Mark Danner este că în această „lume nouă“ în care, pentru a comite un atac nu este nevoie nici de instrucție, nici de armată și nici măcar de tehnologie, ci doar de dorință și de convingerea politică necesare pentru a comite răul, felul în care a fost purtat războiul din Irak nu a făcut decît să alimenteze masiv exact acest complex de însușiri.

Tony Judt – cunoscut cititorilor români și prin eseul intitulat „România la fundul grămezii“ – analizează de astă dată în paginile revistei *Lettre,* „Noua ordine mondială“. Eseul, subintitulat interogativ „este oare nevoie ca o republică să moară pentru ca un imperiu să se poată naște“, relevă fragilizarea valorilor democrației americane în noul context al războiului din Irak și al luptei împotriva terorismului. Îngrijorătoare i se pare profesorului american pentru studii europene la New York University atît neputința ONU, cît și militarizarea „terapeutică“ a societății americane. Andrew Bacevich, care conduce azi Institutul pentru Relații Internaționale la Universitatea din Boston, crede că America își vede garantată adevărata ei supremație. Incontestabil, Statele Unite ale Americii rămîn singura putere aptă să sprijine intervențiile militare internaționale sau să le efectueze – scrie Tony Judt, criticînd însă din interior deteriorarea democrației americane cu toate valorile ei. El atrage concomitent atenția că o Americă slăbită devine un motiv de îngrijorare pentru întreaga lume. La ora actuală și în viitorul apropiat nu există o putere care să-și poată asuma și îndeplini misiunile pe care Statele Unite au fost apte să le îndeplinească. Decît că, la ora actuală, renumele și respectul de care are America parte în lume sînt la cel mai scăzut nivel din întreaga ei istorie. Nu este exclus ca, după încheierea războiului rece și după spulberarea speranțelor care au înflorit între timp, să se reinstaureze o anarhie internațională. Deși președintele Bush întrevede înaintarea victorioasă a „libertății în lume“, Tony Judt vede la orizont nori negri.

Bande de jefuitori în „Babylon“, vestigii istorice distruse – sînt doar cîteva din consecintele războiului din Irak asupra cărora se oprește profesorul de politologie, fost consilier CIA, Chalmers Johnson, membru al Academiei Americane de Arte și Știință, în cuprinsul unui eseu care incriminează modul în care a fost purtat războiul și nu legitimitatea lui. Citez: „Adepții președintelui Bush vorbesc neîncetat despre războiul global împotriva terorismului ca despre o coliziune a culturilor. Însă patrimoniul cultural care este distrus în Irak este parte a propriei noastre moșteniri culturale și parte a tezaurului de cultură al întregii lumi“.

A doua secțiune a revistei *Lettre internationale* cuprinde textele celor șapte finaliști ai concursului de reportaje Lettre Ulysses Award 2005. Am reținut – tocmai din perspectiva stringenței subiectelor – textul lui Ricardo Uceda despre metodele de interogare în Anzi și „cum se moare pentru revoluție“ și un reportaj zguduitor din Falludja, semnat anonim Riverbend, intitulat „11/09/04“, publicat în *The Feminist Press,* New York 2005. Alexandra Fuller descinde în infernul războaielor din Africa, Carolin Emke descrie soarta populației civile din Columbia între guerilleros, paramilitari și mafia drogurilor.

A tematiza în această actualitate atît de tulbure relația dintre existență și scris ar putea părea multora indiciul unei indiferențe cinice. Impresia este cu totul contrazisă de dialogul susținut de Jean Luc Nancy și Sergio Benvenuto, porniți pe urmele regretatului Derrida, a cărui teorie a deconstructivismului pare a fi empiric confirmată de prezentul imediat. O extrem de sensibilă și dureroasă analiză a repsonsabilității morale a celor îndrituiți să decidă asupra vieții celor bătrîni, bolnavi și muribunzi – semnată de scriitorul suedez Göran Rosenberg – își află un ecou încă și mai cutremurător în textul scriitorului și dramaturgului Istvan Eörsi. Cu tandrețe și cruzime, scriitorul ungar își descrie necruțătoarea boală denumind-o și personificînd-o („Madmoiselle Leucemia“), (care de altfel i-a și pus capăt zilelor, la jumătatea lunii octombrie). „Scrisorile“ și „Comentariile“, precum și corespondențele, readuc în cuprinsul revistei o epistolă de la Sofia semnată de Ivaylo Ditschev despre expansiunea extremei drepte în Bulgaria, o alta de la Moscova în care Michail Ryklin acuză „teologizarea culturii“ și din nou o contribuție a lui Sergio Benvenuto. Profesorul de Sociologie și Psihologie, cercetător la Institutul de Tehnologie și Științe Cognitive din Roma, pune un diagnostic, pe cît de sever pe atît de real, stadiului actual al democrației. Citez: „A sosit vremea politicienilor mediocrați și întreprinzători. De ce tocmai acum?“ – se întreabă Benvenuto, oferind un răspuns aflat pe cont propriu și conform anticului adagiu „pîine și circ“. „Pîinea“ se livrează sub forma prestațiilor statului social, „circul“ îl furnizează mass-media de toate felurile, dar mai ales televiziunea. În Occident, încrederea cetățenilor în adevărații specialiști supercalificați scade, virînd spre producătorii de divertisment. Starurile mediatice și „mediocrații mediocrii“ sînt cei cărora accesul la putere le este cel mai lesnicios. Din acest motiv, Benvenuto întrevede în Europa și aiurea (după model italian) formarea unor vesele „forțe berlusconiene“, apte să frîngă consensul politic al maselor de alegători uituci, zăpăciți și consternați.

***Rodica Binder** este jurnalistă la Deutsche Welle.*

Iaromira POPOVICI

Horezu: carte de identitate

Turism şi tradiţie

„Cocoşul – a fost ceasul lor deşteptător, atuncea n-aveau ceasuri; se sculau, dădeau mîncare la boi, şi-o luau şi pe a lor la traistă şi plecau la pădure, la lemne. Cum e tradiţional să fie? Mai arţăgos, ca să semene a cocoş adevărat. Maro, negru, cu tot felul de picături.“ Aşa explică doamna **Eufrosina Vicşoreanu,** olăriţă, fiică de olar şi soţie de olar, cum e cu celebrul cocoş de Horezu, simbolul localităţii şi una din cele mai cunoscute atracţii turistice.

„Programul: la 6 şi jumătate este deşteptarea. La 7 începe slujba, care se termină în jur de 9,30. Micul dejun: lapte, pentru că avem vacile noastre. Pe lîngă lapte, cîte un ou fiert. Cafea nu se dă. Seara brînză, mămăliga nu lipseşte la noi de lîngă lapte. În zilele de post – dimineaţa – gem sau cartofi fierţi. Masa de prînz: două feluri, ciorbă, felul 2 – cartofii făcuţi diferit. În zile de dulce, carne sau peşte prăjit, cu garnitura respectivă. După prînz, cine simte nevoia se poate odihni. La vecernie nu participă toate maicile. În ceasurile acelea, îmi place să citesc din scrierile religioase. Urmează pauza de masă. Utrenia. Apoi – fiecare la chilia lui este liber să facă un canon, să citească ceva. Eu sînt aici de la 28 de ani. Indicat este să vii după 20“ – spune **Maica Ecaterina,** ghid la Mînăstirii Horezu, cea de-a doua emblemă a oraşului.

Căci Horezu – spune însuşi primarul său, dl **Gheorghe Niţă,** liberal – are mult potenţial: „peste 9 mînăstiri şi peste 20 de schituri prinse în cataloagele astea de monumente istorice. Turismul este o mare şansă pentru noi: de asta ne-am şi luptat, am făcut documentaţia şi în 18 august a apărut Hotărîrea de Guvern prin care am fost declaraţi staţiune turistică de interes local. Aceasta deschide porţile pentru acele fonduri externe destinate numai staţiunilor“.

Dar nu doar monumentele istorice reprezintă dota localităţii, ci şi olăritul – de care am mai vorbit – centrul vechi şi peisajul. Împreună cu FPDL-ul (Fundaţia Parteneri pentru Dezvoltare Locală care, în colaborare cu Centrul Naţiunilor Unite UN Habitat, se ocupă de instruirea administraţiei locale din întreaga lume, cu precădere în estul şi centrul Europei) – ne explică **Ancuţa Vameşu,** coordonator de proiecte în cadrul fundaţiei – Primăria Horezu a stabilit patru mari direcţii de dezvoltare în domeniul turismului: Urbanismul, Spaţiile de campare, Traseele montane, Centrul de informare.

Toate acestea au fost discutate la Şcoala de vară „De vorbă cu actorii locali“, organizată de FPDL, în colaborare cu Universitatea de Arhitectură şi Urbanism şi Facultatea de Sociologie din Bucureşti, în august 2005. Consecinţa Şcolii de vară a fost un proiect PHARE, pe care Primăria Horezu l-a identificat, privind infrastructura regională pentru turism. „Cu ajutorul proiectului schimbăm puţin faţa oraşului“ – adaugă primarul Niţă: „de pildă, în centru va apărea o parcare mare, de vreo 30-40 de maşini, iar acesta va căpăta o tentă medievală: dispar reţelele electrice, dispare asfaltul, vor fi dale, cu spaţiu verde pe mijloc, se refac faţadele la case, se pun lampadare... În faţa sălii de sport, apare un punct de informare turistică şi un mic muzeu cu cîteva elemente de olărit în el.“

„Un pic de activitate economică“

Tot primarul conchide: „Dar nu numai turismul rezolvă problema. Nu se poate fără un pic de activitate economică“. De altfel, în Programul de dezvoltare economică locală a oraşului Horezu, realizat tot de FPDL, printre cele patru mari direcţii de acţiune menţionate se numără şi „creşterea valorii adăugate în exploatarea resurselor agricole, forestiere, activitatea meşteşugărească şi mica industrie“. Aceasta implică, printre altele, promovarea produselor tradiţionale de calitate, mai multe şi mai diverse decît în alte zone (brînzeturi, ţuică, miere, fructe uscate şi proaspete, ceramică, împletituri, artizanat, lînă), creşterea eficienţei activităţilor agricole, dar şi crearea unui Centru de afaceri pentru mica industrie şi meşteşugurile din zonă.

În final, FPDL-ul îşi propune strategii de dezvoltare locală pentru toate aceste localităţi, mici proiecte-pilot, activităţi de colaborare şi de promovare a performanţei prin concursuri de idei de afaceri la tineri, concursuri între agenţii economici de turism, între producătorii agricoli, şi, posibil, o strategie de dezvoltare la nivelul micro-regiunii. În acelaşi program s-au înscris şi cursurile de calificare pentru administratorii de pensiuni, care au avut loc în octombrie, apoi cursurile pentru producătorii agricoli; cursuri de antreprenoriat pentru tineri – în două licee şi două şcoli din zonă.

Toate acestea – speră şi primarul Niţă – vor reabilita situaţia economică a unei zone în care oamenii au gospodării destul de înstărite, dar nu mai au locuri de muncă în industrie, ca altădată.

© L. Ciocîrlan

Lapte pentru toţi

„Zona a venit din negurile istoriei, fiecare crescînd animale, culegînd prune, căpşuni, ţesînd, făcînd mături, mobilă – că era şi o făbricuţă de mobilă.

În momentul în care a apărut bulgărele de cărbune a fost o explozie în zonă: acesta a adus şi constructorul, şi minerul cu el. Foarte mulţi din localnici s-au angajat în mineritul ăsta; erau familii unde erau 3-4 angajaţi: aici, ca şi în construcţii, se cîştiga bine înainte. Lucru care, de altfel, s-a şi văzut în toată zona. Mineritul i-a dat o altă deschidere – au apărut case noi, o altă mentalitate. La un moment dat, erau 11.000 de salariaţi. Carierele erau în jur, cu peste 2.000 de constructori.

Acum, cînd stăm de vorbă, sînt sub 1.000 de mineri şi sub 200 de construcţii. Mai există o fabrică de stofe de mobilă, care adună 7-800 de salariaţi. Azi nu mai are nici unul, fabrica s-a vîndut: acuma e la a treia, a patra mînă şi n-a mai rămas nimic din ea. Una de mobilă, cu 4-500 de salariaţi: a murit. Una de prelucrare a laptelui, de caşcaval: a murit şi ea.“

Situaţia zonei nu pare prea veselă. Totuşi, din fericire, a venit cineva şi a investit în fabrica de lapte care începe să intre în probe: un modul de 10.000 litri pe zi. „Dacă treaba merge bine – explică primarul – pe lîngă modulul ăsta mai pot pune unul, şi încă unul. Oamenii au, acum, desfacerea laptelui, pentru că ani întregi l-au dat la porci. Era o supraproducţie în zonă, oferta mai mare decît cererea. Dacă le convine preţul, horezenii vor ţine, de la anul, în loc de o vacă, două, mai multe“.

Aşa vor ajunge, probabil, la fel cum i-a cunoscut primarul Niţă la început: „de o calitate deosebită – poate pentru că aici nu a fost colectiv, şi oamenii au fost mai înstăriţi. Au avut fiecare proprietatea lor, şi-au văzut de treburile lor. Nu prea au avut timp să se uite în curtea vecinului“.

© L. Ciocîrlan

Noua generaţie

Nu toţi locuitorii din Horezu sînt la fel de tradiţionali ca doamna Vicşoreanu sau maica Ecaterina. **Ionică Paloş,** meşter olar, recunoaşte, deschis, că trăieşte din ceramică, care este o afacere profitabilă: „Nu mai sînt în faza în care să tai lemne sau să-mi pregătesc lutul sau culorile. Timpul meu, în faza asta e scump. Am oameni care fac asta, vin cu ziua şi-i plătesc. În timp, mi-am dezvoltat trei stiluri de ceramică numai ale mele. Împreună cu soţia, Mihaela, şi ea ceramistă şi din familie de olari, am o reţea de magazine la Timişoara, Iaşi, Bucureşti. De profit nu mă pot plînge, ba din contră“.

O nuntă

Nu toţi tinerii sînt olari. Şi nu toţi rămîn în Horezu, mai ales dacă locuiesc în unele din satele incluse în localitate. De pildă, Tănăseştiul. Acolo dăm, întîmplător, de o nuntă, unde mă bucur să văd că tradiţiile se respectă. Mireasa, în rochie tradiţională, dă să bea oaspeţilor vin dintr-o ploscă rustică. Acesta e unul dintre destulele obiceiuri care se păstrează pe aici. Iată relatarea miresei, **Camelia Brener:** „Se cheamă sîmbătă seara înainte de nuntă, fetele în sat la fete, băieţii în sat la băieţi, cu lăutari, în fiecare casă. Merg doi cu acordeon. Se face bradul: cu hîrtie creponată, cu flori, cu aţă roşie. Se duce la biserică, a doua zi la cununie. Tot a doua zi dimineaţa merge mireasa la apă: trebuie să meargă la trei fîntîni care sînt în stradă; ia apă şi stropeşte, cu busuioc, invitaţii. Ginerele, cînd vine să ia mireasa, vine cu naşa. Naşa îmbracă mireasa, îi pune voalul. Apoi merg la biserică. Se face cadou la naş. Se cunună. Merg acasă la ginere. Socrul mare îi ia de gît cu prosopul ginerelui, de artizanat, îi bagă-n casă, apoi urmează petrecerea. Aceasta poate fi cu lăutari sau cu muzică pe calculator. Se mai joacă sîrbe şi învîrtite“. La prima vedere, o nuntă cît se poate de tradiţională: dar, de fapt, mirele şi mireasa trăiesc în Bucureşti, unde au deja un copil. Majoritatea tinerilor din Tănăseşti, de fapt, le-au urmat exemplul şi au cam plecat din localitatea fără perspective.

La bar

Din cîţi au mai rămas, o parte se duc la barul lui Lucian din Tănăseşti. Acolo pot bea bere Alutus, juca popice, ping-pong şi asculta muzică românească mai veche, gen Holograf. Oricum, altceva decît manele. Asta-i ambiţia patronului, care şi-a deschis un magazin mixt şi un bar în casa socrilor, cînd a rămas fără servici de la Nova S.A. Horezu, în '95. O altă ambiţie a lui este să-şi mai facă şi terasă, unde să stea permanent masa de ping-pong, dar deocamdată nu are bani.

La el ne-a dus **Laurenţiu Ciocîrlan,** preşedintele unei asociaţii de tineret din Horezu. Laurenţiu îşi deapănă povestea: „Am început ca o adunare de tineri care voiau să schimbe ceva în oraşul ăsta.

Prima acţiune a fost să strîngem fonduri pentru un coleg de la liceu care era bolnav de leucemie. Am luat chiar un premiu la „Inimi de român“. După care au urmat acţiuni ecologice, plecări pe munte, marcări de trasee: aici au făcut vetre, campinguri pentru turişti, au strîns gunoaie, au încercat să-i educe prin pliante. Au mai făcut o trupă de teatru, cu care au pus în scenă *Gaiţele* şi *O scrisoare pierdută*...

Cel mai important proiect a fost însă site-ul oraşului Horezu. Laurenţiu povesteşte: „Am cumpărat domeniul, am pus un forum, un mail: www.horezuonline.ro. Am făcut galerie foto, am vorbit despre mînăstiri, cule. La ora actuală sîntem un portal. De acolo se poate intra pe site-urile ceramiştilor sau ale pensiunilor. În momentul de faţă, o parte importantă a site-ului este Primăria“.

Site-ul Horezu a luat premiul 3 al Asociaţiei Naţionale a Informaticienilor din Administraţia Publică. Membrii au planuri mari în continuare şi destul entuziasm.

© L. Ciocîrlan

© L. Ciocîrlan

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

România, mereu surprinzătoare

Cum să nu-ţi placă să trăieşti în România?! E o ţară frumoasă cu holde mănoase, cu mare şi munte, cu oameni primitori şi cu profesori într-o grevă nesfîrşită chiar şi atunci cînd îşi ţin orele în clasă. Ce n-are România?! Are de toate! Îl are pe Mircea Sandu preşedinte la FRF, îl are pe Ion Iliescu în viaţa politică şi pe Miki Şpagă parlamentar. Cum se trăieşte în România? Se trăieşte bine, nu vă luaţi după numărul cerşetorilor din intersecţii şi nici după lista cu restanţieri afişată la parterul blocurilor! Priviţi mai bine defilarea de limuzine de pe străzile oraşelor, vilele vameşilor sau conturile elveţiene de tip Iacobov şi-o să înţelegeţi cîtă înţelepciune populară stă în expresia „amărît, da' o duc bine", cu care românaşul şmecher a învăţat să răspundă cînd e întrebat de-ale traiului zilnic.

În această minunată ţară se întîmplă cele mai spectaculoase scene politice. E o ceartă nesfîrşită între palate şi paliere. Băsescu dă în Tăriceanu, liberalii din eşalonul doi se răfuiesc cu liberalii din eşalonul unu, iar oamenii simpli stau şi sparg seminţe şi pahare în faţa micului ecran, hipnotizaţi de serialul nesfîrşit al „crimei din Primăverii".

În România nu prea mai munceşte nimeni, aşa că traiul e de două ori mai plăcut. Găinile cresc singure pînă le loveşte gripa aviară, fotbalul se joacă în talk-show-uri şi prin ziare, copilul zace aruncat în faţa televizorului sau a ecanului de computer, ca un sac de cartofi uitat în pivniţă. Părinţii lui sînt întotdeauna supăraţi pe Vacanţa Mare şi pe Ştirile de la ora cinci dacă, peste ani, se întîmplă să le răsară în bătătură, în locul lui Gigel-cel-cuminte, un neam prost sau un criminal cu sînge rece.

România mai are puţin şi s-ar putea să intre în UE. E un vis frumos cu care se răsfaţă, în fiecare noapte, parlamentarii şi miniştrii, preşedintele şi consilierii lui. La Petroşani, visele foştilor mineri n-au nici o legătură cu integrarea europeană. Şomerul zgîlţîit de foame din Valea Morţii, numită cîndva şi Valea Jiului, visează fier vechi, mult fier vechi şi puncte de colectare. Zîmbetul lui se lăţeşte în somn, ori de cîte ori vede cu ochii minţii bancnote de cincizeci de mii şi haine *second-hand*.

Dar, chiar şi aşa, cum să nu-ţi placă să trăieşti în România?! Ţara în care există Vadim Tudor, Gheorghe Funar, Antonie Iorgovan, Mihai Constantinescu-cîntăreţul, Gheorghe Zamfir-naistul şi nea Beni Sinulescu? Cu aşa oameni de ispravă, e imposibil să te plictiseşti, n-ai cum să adormi şi rămîi treaz, de veghe în lanul de secară, ca un ultim străjer al patriei, al poporului şi al limbii strămoşeşti, adulmecînd mirosul plăcut al războinării ce va să vină, cînd, în douăzeci şi patru de ore, toţi hoţii şi nenorociţii care au jefuit ţara vor fi aruncaţi în puşcărie, aşa să ne ajute Dumnezeu, sus patria, jos mafia! Ce n-aţi înţeles? E simplu, România e ţara în care nu contează *ce* spui, contează *cum* spui. Dacă te ţin plămînii să rosteşti tare şi înfocat cuvinte mari şi tari despre înaintaşi, limbă strămoşească, unguri cotropitori şi/sau capitalişti veroşi, puşi pe jaf şi corupţi pînă-n măduva oaselor, ai succesul asigurat. Uite, şi de-aia e frumoasă România!

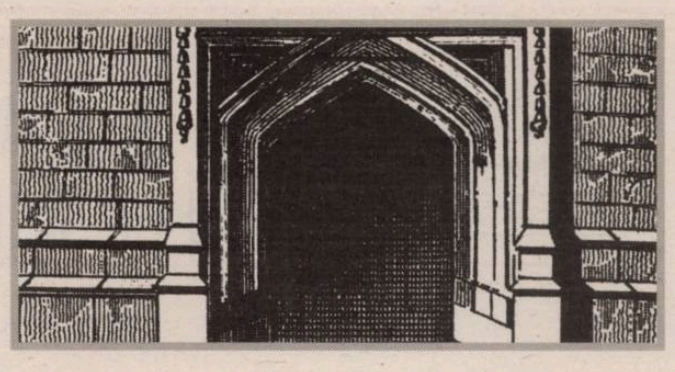

Aşa că, vin din nou şi zic: cum să nu-ţi placă să trăieşti în ţara asta? Ce mai contează o pensie mică dacă avem „Top 300 – Cei mai bogaţi români"? Cui îi mai pasă de reţete compensate dacă parlamentarii, magistraţii, transportatorii, militarii şi poliţiştii au propria lor Casă de Asigurări de Sănătate? Cine să mai bage în seamă moartea din unele oraşe cînd în altele se trăieşte atît de bine? Şi, la urma urmelor, cine să mai bage în seamă România mizerabilă şi mizeră, tocmai acum, în prag de iarnă, cînd se aprind beculeţele colorate şi se umplu mall-urile bucureştene de madame atinse de febra shopping-ului?

Peste cîteva zile sîntem în luna cadourilor. Dacă nu-ţi place asta, ia-ţi altă ţară şi întinde-o!

CEA MAI FIABILĂ UNITATE DE TIMP RĂMÎNE LÎNA, DE VREO DOUĂZECI DE ORI MAI AGRICOLĂ CA O FRÎNĂ

● Preşedintele Federaţiei Române de Fotbal a fost reales pentru o perioadă de încă patru ani. Cu cei cincisprezece de pînă acum, ar face nouăsprezece. Nu e de-ajuns. Cea mai fiabilă unitate de timp – din întreaga experienţă a lumii – rămîne cea de patruzeci de ani, cît a fost necesar pentru a străbate, cu pasul, un deşert. (**R. C.**)

● Am primit pe mail o listă de dileme nu chiar fundamentale, dar oricum importante. Iată-le: „de ce lumea comandă un *cheeseburger* dublu, o porţie mare de cartofi prăjiţi şi o *cola light?;* de ce cuvîntul «abreviere» este atît de lung?; de ce, pentru a închide programul Windows, trebuie apăsat mai întîi pe «Start»?; de ce se sterilizează acul seringii înainte de eutanasie?; fiecare avion este dotat cu două cutii negre, indestructibile – de ce nu se construiesc avioanele în întregime din acest material?; de ce, dacă zborul avioanelor este din ce în ce mai sigur, aeroportul se numeşte «terminal»?; de ce apăsăm mai puternic pe tastatura telecomenzii atunci cînd bateriile sînt pe sfîrşite?; de ce se spală prosoapele, dacă e de presupus că atunci cînd ne ştergem ar trebui să fim curaţi?; de ce piloţii kamikaze purtau cască de protecţie?; cum ajung să fie puse panourile cu inscripţia «interzis a călca iarba» în mijlocul peluzei?; cînd omul a descoperit că vaca dă lapte, ce căuta el, de fapt, în acel moment?; dacă un cuvînt este scris greşit într-un dicţionar, cum ne dăm seama?; de ce deşteptul ăla de Noe nu a strivit cei doi ţînţari?; oare lucrătorii de la fabrica de ceaiuri Lipton au pauză de cafea?; de ce oile nu intră la apă cînd plouă, şi lîna, da?; de ce magazinele deschise non-stop au încuietori?". (**C. G.**)

● Am văzut acum cîteva zile, pe Telesport, lupte în noroi între femei (vorba vine noroi, parcă era jeleu de caise moale). Nu ştiu dacă indivizii macho se bucură văzînd aşa un spectacol sau dacă-i dau măcar vreo importanţă. Nu ştiu dacă feministele nu sînt cumva revoltate de aşa o decădere a femeii... în noroi. Cert e că arbitrii nu iau în considerare doar numărul de reuşite tehnice ale unei competitoare împotriva celeilalte, ci şi „prestaţia artistică". Aşa se face că o „bestie", care a pus-o la pămînt de vreo douăzeci de ori pe adversara ei, a fost depunctată şi „învinsă" de arbitri în favoarea mai graţioasei oponente, care se lăsa mereu culcată pe spate. (**A. M.**)

● Protest deschis împotriva şoferilor care parchează în locuri nepermise sub pretext că staţionează „numa' două minute, dom'le" şi se scuză, după două ORE: „s-a prelungit puţin, şefu'". Staţia de autobuz I.L. Caragiale (vezi poşta de pe Dorobanţi, autobuzele 301, 330, 331, 335 etc., direcţia Casa Presei) este, de cele mai multe ori, impracticabilă: ca să urci într-unul din mijloacele de transport menţionate mai sus, trebuie să faci un slalom uriaş prin autoturismele celor care vin pentru „doar două minuţele, să trăiţi, dau şi eu de-o bere" şi uită să mai plece. (**R. P.**)

● Într-o zi, cum treceam pe lîngă nişte tineri citadini cu bomboana agricolă lipită de buză, am fost atenţionată cu privire la faţa mea: „Uite-o, bă, şi pe-asta, ce faţă de Andreea Marin are!"... Hm, o fi de bine, o fi de rău? (**S. G.**)

Cu ochii-n 3,14

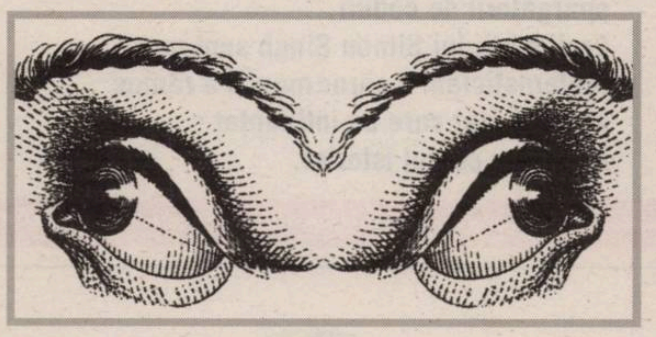

● După atîtea zboruri du-te-vino Beijing-Shanghai şi Shanghai-Beijing, vă pot spune cu precizie un lucru: orientalii mănîncă pîinea folosind cuţitul şi furculiţa! Iau, aşadar, chifla aeropurtată cu furculiţa (foarte simandicoşi), apoi – după caz – o taie tacticos cu cuţitul sau, pur şi simplu, muşcă din ea... Şi, neapărat, nu o mănîncă *alături* de altceva, ci singură, ca pe-o delicatesă. Ceea ce, dacă te gîndeşti un pic, pentru ei chiar este. (**a. l. ş.**)

● În troleul 68, la o frînă mai bruscă, îmi simt piciorul luat în braţe. Mă uit în jos şi văd un băieţel ce-şi încolăcise braţele după genunchiul meu. Niciodată nu m-am simţit, într-o asemenea combinaţie, mai util şi mai protector. (**M. C.**)

ÎNTR-UN LOC SECRET, NOUL ÎNAPOI DEPUNE ELEGANT OBIECTE PE DOUĂ ROŢI, CU UN GUST AMAR

● Pe la radio şi televiziune am auzit ştirea că examenul de rezidenţiat s-a desfăşurat în condiţii „de maximă securitate": autorii subiectelor au fost ţinuţi într-un loc secret, biletele de examen au fost transportate sub paza jandarmilor etc. Reprezentanţii ministerului zîmbeau bucuroşi şi aveau o oarecare mîndrie în glas cînd raportau camerelor de luat vederi că n-au fost probleme deosebite, ca în anii trecuţi, cînd au existat fraude. Eu, unul, ca simplu pacient deocamdată sănătos, cred că dacă am ajuns să ne păzim doctorii cu jandarii, să nu fure la examenul care trebuie să le dea dreptul de a-şi practica meseria, se cheamă că sîntem o ţară cu mari dureri de cap, de care nu vom scăpa prea uşor... (**M. V.**)

● Daniel Craig, actor britanic, noul interpret al personajului James Bond, declară (în *The Daily Telegraph)* că „urăşte pistoalele. Pistoalele ucid oameni. Gloanţele au prostul obicei să-şi nimerească ţinta şi mie mi-e frică". E o bună premisă pentru un alt fel de James Bond, dar actorii au prostul obicei de a juca ceea ce li se cere, nu ceea ce simt. (**M. B.**)

● Filmul Disney *Chicken Little* (în regia lui Mark Dindal), actualmente pe ecrane, reuşeşte să soluţioneze conflictul extratereştrilor cu pămîntenii şi să justifice invazia acestora din *Războiul lumilor:* alienii îşi uitaseră, pe Pămînt, un copil şi se întorseseră să-l ia înapoi. (**I. P.**)

● La mica publicitate apar uneori enigme. Iată una peste care am dat în *Jurnalul naţional* de miercuri, 9 noiembrie 2005: „Intimata Bain Floarea, cu ultimul domiciliu cunoscut în Timişoara, Str. Perlei nr. 18, bl. 235, ap. 2, în prezent cu domiciliul necunoscut, este citată cu menţiunea de a depune întîmpinare, la Tribunalul Timiş, cu sediul în Timişoara, Piaţa Ţepeş Vodă nr. 2A, pentru termenul de judecată din data de 28.11.2005, sala 31, în proces cu reclamanta Savin Carmen, avînd ca obiect – obligaţia a face –". A face ce? Mister. (**D. S.**)

● Duminica trecută, *Sweet November* pe Acasă TV, cu titlul tradus *Idilă de noiembrie*. Deschid totuşi dicţionarul şi citesc la *idilă:* „mică aventură amoroasă şi naivă". Trebuie să fii mult prea inadecvat emoţional (ca să apelez elegant la eufemism) pentru a vedea în povestea de dragoste dintre Sara (Charlize Theron) şi Nelson (Keanu Reeves) frivolitate sentimentală. Pentru cei de la Acasă TV însă, totul e telenovelă. (**M. C.**)

● Cu bine cunoscuta lor seriozitate, autorităţile japoneze au acordat licenţă unui număr de 49 de terapeuţi specializaţi în tratamentul depresiilor prin rîs; s-a precizat că ei nu trebuie asimilaţi cu comedienii, nici cu clovnii şi că „n-au nevoie de obiecte sau de monologuri amuzante pentru a-i binedispune pe pacienţi"... Şi atunci cum? Presupun (cu bine cunoscuta noastră neseriozitate) că va fi dur. (**R. C.**)

● N-am reuşit să număr toate cele „9 milioane de biciclete" din Beijing – aşa cum promisesem într-o recomandare la clipul lui Katie Melua –, dar am văzut cum se descurcă bicicliştii într-un oraş de 14 milioane de locuitori: traficul fiind imposibil, zeci de pietoni-pe-două-roţi stau cuminţi la stop ca să traverseze! Chiar nu-mi pot închipui cum ar fi să stea *toate* cele 9 milioane de biciclete la stop în acelaşi timp... (**a. l. ş.**)

● La emisiunea *Zece pentru România,* de pe Realitatea TV, s-a făcut un amplu sondaj pe criterii sociologice despre personalităţile politice, culturale, din lumea de afaceri. Din cele 11 categorii luate în discuţie, una a trebuit să fie eliminată la sfîrşit pentru că „inconştientul colectiv" nu a selectat nici un reprezentant din această zonă. Ei bine, da, Zona era cea a scriitorilor, iar cei întrebaţi se presupune că reprezentau zona cititorilor. Pot să înţeleg că mentalul colectiv n-a auzit nici de Mircea Cărtărescu, nici de Gheorghe Crăciun şi nici de Vlad Zografi. Dar trebuie musai să fi auzit, atunci cînd lua cărţi la pachet şi folosea romane pe post de ciubuc hard, de Marin Preda, Augustin Buzura sau Gabriela Adameşteanu. Ce mă întreb, cu un gust destul de amar, e cînd i-o fi uitat (inconştientul) şi pe cine-a pus în loc, acolo, între Nicoleta Luciu şi Vali Vijelie. (**S. S.**)

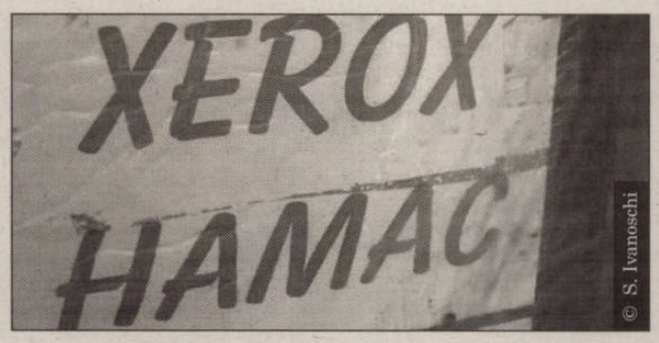

LANSĂRI HUMANITAS LA GAUDEAMUS

ANDREI CORNEA
Când Socrate nu are dreptate

Ce zei au fost jigniți odinioară de filozofia socratică, zei care s-au răzbunat între timp pe ea, dar îmi pare că și pe omul în deplinătatea sa omenească? Numai căutând un răspuns la întrebarea aceasta am mai putea înțelege că Socrate, chiar așa agasant cum era cu dreptatea lui la prima vedere fără reproș – în fapt destul de fisurată –, totuși nu a murit în zadar.

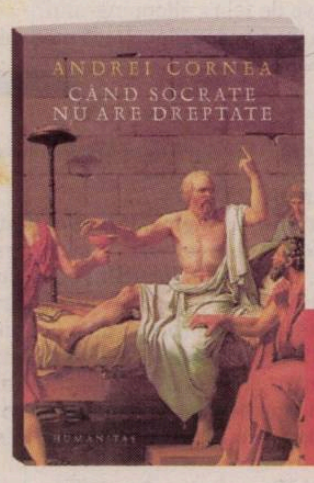

JOI, 24 noiembrie, ora 16.00 la standul HUMANITAS

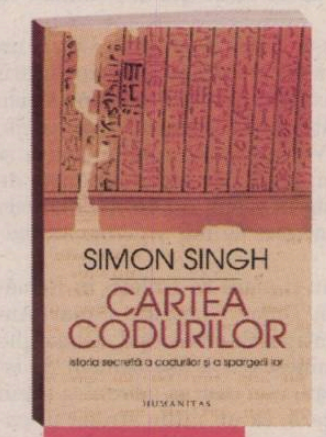

Duminică, 27 noiembrie, ora 12.00 la standul HUMANITAS

SIMON SINGH
Cartea codurilor
Istoria secretă a codurilor și a spargerii lor

***Cartea codurilor* spune povestea luptei permanente între cei care vor să păstreze secrete informațiile și cei care vor să le descopere, între creatorii și spărgătorii de coduri.**
Eroii cărții lui Simon Singh sunt mari matematicieni a căror muncă a rămas secretă, dar care au influențat hotărâtor cursul istoriei.

JAMES FINN GARNER
Povești corecte politic de adormit copiii

Vineri, 25 noiembrie, ora 17.30 la standul HUMANITAS

De ani buni, un virus circulă liber prin lume.
Se numește corectitudine politică și cutreieră planeta brat la brat cu o bună prietenă: noua limbă de lemn a ONG-urilor. Împreună, cele două alcătuiri fac ravagii în saloanele înaltei societăți și rescriu dicționarele. Avem ocazia să aflăm, de pildă, că Alba ca Zăpada provenea dintr-o familie monoparentală, că piticii aveau dizabilități de verticalizare și că Scufița Roșie pregătea întâlnirile cu lupul prin ședințe de evaluare a necesităților.

www.humanitas.ro • www.librariilehumanitas.ro • www.humanitasrights.ro • http://autori.humanitas.ro

TVR CULTURAL

SUPRAOMUL

Realizator: Radu Găină

Pe 24 noiembrie si 1 decembrie TVR Cultural va difuza două docu-drame după Dostoievski și Nietsche având ca temă supraomul.

Comentariul aparține domnului Ion Ianoși, membru de onoare al Academiei Române, profesor universitar doctor la Facultatea de Filosofie București, cel mai important exeget al operei lui Dostoievski.

Reconstituirile sunt realizate cu sprijinul unor actori tineri și extrem de talentați: Mihai Baranga, Cristian Toma, Radu Zetu, Mihaela Grigore, Radu Găină.

Sunt folosite materiale și stampe aduse de la St. Petersburg.

Aceste două episoade fac parte dintr-o serie de docu-drame despre opera lui Dostoievski realizată de Radu Găină : Câte ceva despre mistica rusă, Mistica sacrificiului la femeia rusă, Răzvrătirea, Vedenia.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul II, nr. **98** ● 2-8 decembrie 2005 ● 24 pagini ● 2 lei (20.000 lei)
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

Andrei Pleşu
„Dreptul de a vorbi“
pagina **3**

Cristian Ghinea
„Un an de la promisiunile electorale“
pagina **4**

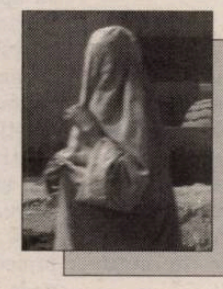

Alegeri + opium = democraţie
– corespondenţă din Afganistan –
pagina **21**

Manual de bună purtare pentru miniştri

„E necesar să fie foarte clar modul în care un ministru trebuie să răspundă și să fie tras la răspundere de către Parlament și de către public.“

TONY BLAIR, în Cuvîntul înainte la „Codul ministerial“, iulie 2005

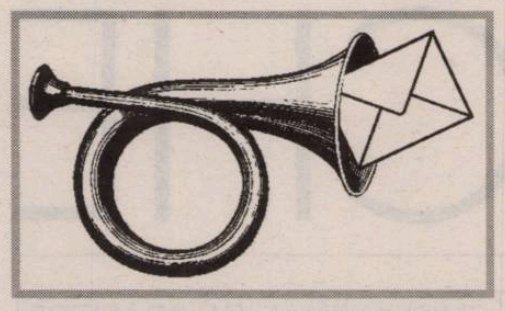

Actualităţi

Noroiul celor mulţi

„Tu m'as donné ta boue et j'en ai fait de l'or"
Charles Baudelaire

Greva profesorilor. Subiect cald al ştirilor, tema principală pentru articolele din ziare, moment prielnic pentru reprezentanţii sindicaliştilor de a-şi arăta săbiile, manipulare, strategie politică, neliniştea părinţilor, bucuria elevilor. „Greva profesorilor" e cîte puţin din toate acestea.

Dar el, *Profesorul,* revoltatul principal în această acţiune, are el ceva de spus?

Da! Este prost remunerat! E o realitate! Ar avea nevoie de mult mai mult pentru a-şi întreţine decent familia! În acelaşi timp, e conştient că sînt salariaţi mult mai prost plătiţi, dar şi bugetari cu venituri duble care... fac greva! Dacă e să intrăm în Uniunea Europeană, să echilibrăm şi salariile profesorilor! Dar enunţăm această solicitare într-un moment extrem de critic pentru un guvern care trebuie să gospodărească într-o ţară devalizată de alţii, pradă unor probleme sociale acute. Situaţia nedreptăţii salariale a dascălilor e o realitate de mulţi ani, ea nu a apărut în 2005!!! Dacă adăugăm şi jocul de domino al greviştilor din alte sectoare, vedem născîndu-se teza unor „greve comandate". Iată de ce cred şi în latura politică a mişcării sindicale din învăţămînt. Pe de altă parte, nu pot orbi în faţa atitudinii infatuate a celor pe care – recunosc – i-am votat! Am fi meritat un mesaj mult mai elegant! „Să dai împăcare" pregătind pumnalul „instanţei", în acelaşi timp, e o alegere care îi costă pe guvernanţi continuarea unei greve puse la punct, în acest an, prompt, ferm, virulent. Şi întîlnirea cu profesorii îmbracă aspecte contradictorii... Preşedintele vine spre dialog, doreşte comunicarea, soluţionarea, iar Guvernul ne trimite în instanţă. Iată cum sînt puşi la punct dascălii. Pe lîngă nepăsarea fostei guvernări, salarizarea precară şi „vuietul mulţimii", ne vedem aşezaţi în boxa acuzaţilor. Oare acolo ne este locul? Oare asta merită profesorul român? Măcar, domnilor guvernanţi, un minim respect pentru anii de apostolat sacrificaţi pe altarul învăţămîntului, de cei cărunţi, pentru neîmplinirile celor tineri, hotărîţi să vegheze calitatea procesului educativ.

Nici guvernanţi responsabili şi probi, nici miniştri puternici... Salarizare insuficentă, dialog ratat, acuzaţii, marasm, obidă, „noroiul" din care dascălii trebuie *să lumineze!!!*

Reverenţios,

profesor Maria LUCA
Galaţi

P.S. Chiar trăim bine, domnule preşedinte?

Nr. 95: Articolul lui Cristian Ghinea, „Apel către bicicliştii"

O specie extraterestră: bicicliştii

Mulţumesc mult lui Cristian Ghinea pentru articolul din numărul trecut legat de situaţia bicicliştilor aici, în ţară. Este foarte trist să vezi cum în alte capitale din lume se închide circulaţia o zi întreagă pentru a se merge pe jos sau pe bicicletă şi nouă ni se interzice mersul pe bicicletă. E la fel de absurd ca şi cînd s-ar sancţiona mersul pe jos. Simplul fapt că s-a închis circulaţia pe două roţi, pentru şase luni, în Bucureşti, spune foarte multe despre atmosfera de aici. Strategiile pe termen lung nu par a avea ecou în oraşul ăsta şi ideea de a încuraja mersul pe bicicletă, pentru decongestionarea traficului, în spiritul unei atitudini ecologice, este deja absurdă.

În ciuda acestor nemulţumiri, mi-am pus de mai multe ori problema, mergînd prin Bucureşti cu bicicleta, în ce măsură se pot satisface nevoile bicicliştilor, concret, o reţea bună de trasee de ciclism în oraş, în condiţiile în care, în capitală, chiar şi conducerea unui automobil devine o adevărată aventură. Din cîte ştiu eu, există un plan nou de circulaţie pentru Bucureşti, care aşteaptă de ceva timp să fie pus în aplicare şi probabil multă lume deja începe să-şi pună întrebări DACĂ mai e cazul să sperăm la înfăptuirea lui. Deşi nu ştiu foarte multe despre acesta, nu cred că rezolvă problema circulaţiei pe două roţi, avînd în vedere că de-abia de curînd s-a observat prezenţa acestei specii extraterestre numite bicilişti. Presupunînd, prin absurd, că lucrările pentru această nouă reţea urbană ar începe... ieri şi ar avea deja toate traseele cicliste incluse, problema ar fi rezolvată... cîndva. O a doua situaţie fericită şi mai realistă ar fi ca proiectul să fie revizuit şi să fie pus cît mai repede în practică. Dar ce facem pînă atunci? Şi cum va arăta oraşul în timpul lucrărilor?

Băieţii din Cluj, din Organizaţia „Cicloturism" (care, de curînd, are şi o filieră bucureşteană, „Bate Şeaua") luptă de zece ani pentru drepturile bicicliştilor şi au elaborat proiecte foarte detaliate legate de traseele de bicicletă intra- şi extraurbane. Un proiect, în care sînt comparate noul cod rutier şi legislaţia europeană pentru circulaţia pe bicicletă, zace de aproape un an la Ministerul Transportului.

Oare o să ajungem undeva cu toate astea? Este o dilemă încă pentru mine, asta însă nu înseamnă ca o să renunţ la această luptă.

Salutări,

Catinca
cat1986@email.com

(dacă se permite şi un) P.S. Problemele legate de imaginea oraşului, proiectele de arhitectură şi urbanism existente (ca, de exemplu, rezultatele concursului „Bucureşti 2000" organizat de UAUIM) şi relaţia acestora cu intenţiile celor care ar trebui să le pună în practică şi, mai ales, noutăţile din domeniul artelor plastice sînt temele care îmi lipsesc în *Dilema veche.* Deşi o citesc cu mare plăcere, se simte nevoia şi unor astfel de articole, care să deschidă aceste domenii (care în ultimul timp tind să se închidă în sine) publicului de „ne-specialitate".

Şi eu am bicicletă

Şi eu vreau benzi şi parcări şi respect pentru bicilişti.

De vreo două săptămîni se tot vorbeşte despre subiectul ăsta. Hai să nu lăsăm momentul să treacă.

Cunosc mai mulţi oameni cu biciclete în Bucureşti. Unii din ei sînt activi pe www.bikexcs.ro, www.mybike.ro sau www.bikeworld.online.ro. Alţii au chiar magazine sau ateliere.

Pe bikexcs încercăm să devenim un club. Eu mă mai gîndeam şi la o „socială" pro-bike. Pentru că fac publicitate şi aş putea să mă ocup de asta (presupunînd că o să găsim şi banii).

Hai într-o zi la o întîlnire de club (de fapt o bere care se întîmplă o dată la cîteva luni) şi vorbim despre asta.

Ce zici?

Irina CODREANU
irina.codreanu@grey.ro

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune..."

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE"

Nr. 85: *„Legendele olimpicilor"*

Dezrădăcinarea încrederii

Sîntem o generaţie de complexaţi. Cine sîntem? Sîntem „plecaţii în afară", celebrii „olimpici", care au devenit deja mîndrie naţională, curajoşii care studiază în ţări străine, plecaţi cu burse de studiu, la practică sau de capul lor, dezgustaţi de învăţămîntul românesc, înspăimîntaţi de sărăcie, dar mai ales îngroziţi de gîndul eşecului. Sîntem împrăştiaţi prin toată lumea, trăim dramele tinerilor din toate timpurile, dar ducem cu noi şi inevitabile „complexe ale dezrădăcinaţilor". Pentru că în momentul în care ne rupem de casă, acceptăm de bunăvoie situaţia emigrantului într-o ţară străină, nu ne mai permitem să ne întoarcem fără să fi îndeplinit aşteptările părinţilor, foştilor profesori, în fine, ale unei întregi societăţi de mătuşi, bunicuţe, prieteni de familie şi colegi de serviciu, exponenţi ai generaţiei crescute şi educate în comunism, care îşi trăieşte, paralel cu noi şi întîrziat, dezamăgirea de a nu se fi adaptat la un regim care cere, nu dă. Noi trebuie să le purtăm complexul narcisist, să împlinim ceea ce ei nu au putut. Să fim eroii de care ei sînt mîndri, cu care se laudă: „Ei, n-am făcut noi mare lucru, dar măcar tu să ajungi ceva!". Şi atunci intrăm într-o lume alterată, purtăm cu noi frici inexplicabile, obsesii ascunse, sîntem nesiguri, plini de ambiţii străine pe care ni le însuşim artificial, devenim neîncrezători sau introvertiţi, pătimaşi, inadaptaţi, dar, mai presus de toate, singuri. NU, nu sîntem nişte sălbatici, sîntem sociali, deschişi către nou, avem putere de muncă şi sînge destul de fierbinte încît să putem iubi. Dar am fost educaţi în ideea că nu putem fi iubiţi decît dacă ne învăluim în succese, dacă îndeplinim aşteptările celor care ne sînt aproape. De aici se nasc toate complexele care ne dictează comportamentul: Marius pare perfect independent, este încrezător şi are succes pe plan social. Dar în relaţii este un tiran de catifea, îşi împiedică iubitele în dezvoltare, nu acceptă concurenţă sau independenţă din partea lor – pentru că se teme să nu fie părăsit într-o lume care nu este a lui. Paula este una dintre cele mai puternice femei pe care le cunosc: un mic geniu jurnalistic, o prietenă caldă şi atentă, o tînără simpatică de o frumuseţe blîndă, surprinzătoare. Dar seara, cînd îşi invită sufletul la un ceai, este măcinată de teama de a nu se ridica la exigenţele carierei şi de invidia celor de acasă, ale căror cuvinte le repetă des cu amărăciune: „Vai, dragă, ce noroc ai avut!". Unii se închid după un zid de aroganţă ca să ascundă lipsa încrederii în sine, alţii afirmă că „românii sînt priviţi peste tot ca nişte hoţi" şi se ascund după prejudecăţi ca să nu fie siliţi să îşi recunoască propriile complexe. Sîntem sfîşiaţi între dorinţa de adaptare socială şi lipsa timpului pentru prieteni, pentru că trebuie să învăţăm, învăţăm, învăţăm. Noi sîntem „elitele".

Iar cînd venim acasă, trebuie să fim puternici şi să prezentăm ca la examen succesele noastre, pentru că, nu-i aşa, sîntem viitorul şi speranţa României! Pasiunile noastre devin obligaţii, timpul liber – o competiţie continuă, complexele – un mod de viaţă; sîntem adaptabili. Din cînd în cînd mai ieşim la un ceai cu propriul suflet şi mai îndrăznim un gînd: dacă dragoste nu e...

Anca PAVEL
Saarbrücken

P.S. Cu această ocazie vă propun o rubrică permanentă de dialog cu tinerii de peste hotare. Sînt sigură că foarte mulţi dintre ei ar fi încîntaţi să participe cu dilemele lor la dezvoltarea unei asemenea rubrici, dar nu au curajul să vă scrie. (Mie mi-a trebuit un an...) Rămîn a dvs. cititoare pasionată.

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Generaţiile bunicilor**
- **Sfîrşitul lumii**

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
(redactor-şef adjunct)
Marius CHIVU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU
Cezar PAUL-BĂDESCU
Ruxandra PETRESCU
(secretar de redacţie)
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
&
Adrian CIOROIANU (redactor asociat)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Alexandru CĂLINESCU
Andrei CODRESCU
Claudiu CONSTANTINESCU
Mircea DINESCU
Şerban FOARŢĂ
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
Robert TURCESCU
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU
REPORTER:
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ
Redacţia DILEMA VECHE:
str. Şcoala Florească nr. 3, sector 1,
011641 Bucureşti.
Telefon/fax: 231.35.00
e-mail: dilema@rdsnet.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată de *Dilema veche srl.*
Asociaţi: Mircea Dinescu (60%)
şi membrii redacţiei (40%)

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 12.600 de exemplare

Abonamente la *Dilema veche*

Vă puteţi abona:

- la sediul redacţiei, str. Şcoala Florească nr. 3, sector 1, Bucureşti;
- trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO08BRDE445SV50236294450, deschis la BRD, Filiala sector 1 Bucureşti, titular Dilema veche srl, CUI 16047158, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 91 lei (910.000 lei) pentru 1 an, 45 lei (450.000 lei) pentru 6 luni, 23 lei (230.000 lei) pentru 3 luni.

Relaţii la telefon: 230.51.08; 231.35.00.

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Dreptul de a vorbi

La Institutul de Studii Avansate din Berlin, ai cărui membri – mereu alţii în fiecare an – reprezintă elita cercetării internaţionale pe un teritoriu practic fără graniţe (de la genetică, economie şi muzică, la ştiinţe politice şi teologie), a avut loc de curînd o dezbatere foarte curioasă, de natură să dovedească naivitatea, adeseori riscantă, a marilor vedete intelectuale. O naivitate care nu poate fi inocentă, de vreme ce se exprimă radical şi militant. Rectorul Institutului a fost de acord să-l invite la Berlin, pentru o conferinţă, pe fostul preşedinte iranian Mohammad Khatami. Atmosfera, destinsă altfel, a întîlnirilor dintre bursieri, s-a inflamat brusc. Institutul a devenit un soi de parlament isteric, cu confruntări severe între cei care erau de acord cu apariţia domnului Khatami şi cei care erau nu doar nemulţumiţi, ci pur şi simplu ofensaţi de o asemenea iniţiativă. Tabăra *contra* avea următoarele argumente: Iranul provoacă, în acest moment, o adevărată criză internaţională, datorită cercetărilor sale nucleare, socotite – mai cu seamă în Statele Unite – suspecte. În plus, actualul preşedinte al ţării, dl Mahmoud Ahmadinejad, a făcut, de curînd (în octombrie), o declaraţie inadmisibilă. Din punctul lui de vedere (acelaşi cu al fostului ayatollah Khomeini), Israelul e un stat nelegitim, care „trebuie şters de pe hartă“. Cum era şi firesc, Ariel Sharon a cerut imediat excluderea Iranului din Organizaţia Naţiunilor Unite, iar Parlamentul European a condamnat aspru nestăpînita declaraţie din octombrie. Aşa stînd lucrurile, e oare bine ales momentul pentru a aduce la Institutul din Berlin un iranian, şi încă unul care, pînă mai ieri, a fost preşedinte? Cum ar fi dacă un înalt reprezentant al unui stat, care, prin conducătorul său, ar fi cerut ştergerea de pe hartă a Germaniei, ar fi fost invitat să conferenţieze într-o altă ţară occidentală?

Tabăra *pro,* în care se situa, cu oarecare timiditate, chiar un bursier iranian (specialist în lirică persană), încerca să se justifice: mai întîi, dl Khatami nu mai e preşedinte. Mai mult: el a fost – lucru recunoscut de toată comunitatea internaţională – cel mai reformator preşedinte iranian, un intelectual versat, cu o licenţă în filosofie europeană, fost director al Bibliotecii Naţionale a Iranului, fost, în două rînduri, ministru al Culturii. La sugestia sa, Organizaţia Naţiunilor Unite a proclamat anul 2001 drept „an al dialogului între civilizaţii“. Declaraţiile sale mergeau în cu totul altă direcţie decît cele ale urmaşului său. A avut curajul să pretindă ca moralitatea, cultura şi arta să prevaleze asupra politicii, a cerut poporului său mai mult spirit critic faţă de exponenţii puterii lumeşti şi şi-a reînnoit mandatul în 2001, cu votul preponderent al femeilor şi tineretului. S-a vorbit mult şi despre întîlnirea lui (întîmplătoare?) cu preşedintele israelian Moshe Katsav, la funeraliile lui Ioan Paul al II-lea, într-o perioadă cînd relaţiile diplomatice dintre cele două ţări erau suspendate. Se poate interzice unui asemenea personaj dreptul de a vorbi oriunde în lume, mai ales cînd tema anunţată este „Pluralism şi religie“?

În principiu, dreptul oricui de a se exprima ar trebui să fie inviolabil. Admit, pe de altă parte, că chestionarea moralităţii, respectiv a legitimităţii vorbitorului, este un reflex firesc şi sănătos. Trebuie *să ştii* pe cine inviţi la cuvînt, s-o faci în cunoştinţă de cauză, asumînd eventualele consecinţe nefaste. Şi, mai ales, trebuie să te asiguri că invitatul e dispus să accepte dialogul, replica, judecata publică. Nu se poate sta de vorbă cu tembeli, fanatici şi imbecili. Ceea ce însă m-a tulburat, de-a lungul dezbaterii de la Berlin, era intransigenţa „monooculară“ a răzvrătiţilor. În aceeaşi instituţie, asistasem, în 1992, la o conferinţă a unui colonel STASI, invitat să se explice. Omul avea un tupeu caracteristic şi se enerva ori de cîte ori i se puneau întrebări incomode („Credeam că sînt într-un mediu elevat, nu la tribunal!“). Cei doi-trei est-europeni din sală erau sideraţi. Cum să-l inviţi pe Pleşiţă la Academia Brandemburgică de Ştiinţe? Nici un occidental nu socotea însă împrejurarea drept scandaloasă. Nici un occidental „de bine“ n-a protestat vreodată cînd liderii comunişti invadau lumea cu vizite de stat şi discursuri despre victoria comunismului. Portretul tîmp al lui Ceauşescu la ceremoniile reginei britanice, pantoful lui Hruşciov la Adunarea Generală ONU, pupăturile distribuite de Brejnev pe toate cinstitele feţe ale „colegilor“ capitalişti, toate astea n-au enervat pe nimeni, în afară de cei care erau victimele „istorice“ ale acestor conducători, criminali dovediţi în plan domestic. Sînt sigur că dacă rectorul Institutului de la Berlin l-ar fi invitat să conferenţieze, într-o bună zi, pe Fidel Castro, n-am fi auzit nici o obiecţiune. Ba dimpotrivă.

A amenda fără drept de apel un lider local care cere ştergerea de pe hartă a unui stat recunoscut de forurile internaţionale este nu doar o necesitate politică. Este o datorie morală, un act de elementară umanitate şi un principiu de drept. Dar e destul de ciudat că toate aceste criterii intră în adormire cînd e vorba de inşi care s-au străduit să şteargă de pe harta lumii propriile lor ţări.

VOLVO
for life

cu dilema la croitor

Ce părere aveţi despre gestul congresmanului republican Randy Cunningham care, cu lacrimi în ochi, a anunţat că a luat mită şi şi-a făcut funcţia de ruşine?

Gestul domnului Cunningham îmi confirmă o mai veche bănuială: şpăgarii nu sînt cîtuşi de puţin nişte brute, ci-s de-a dreptul oameni-violoncel, al căror arcuş extrem de sensibil trebuie uns pe îndelete cu sacîz la cîteva zile o dată.

Frumos ar fi ca, în urma recitalului lacrimogen al solistului american, să izbucnească în hohote de plîns şi orchestra de cameră a deputaţilor, precum şi corul senatorilor României de sub bagheta dirijorului Micky Şpagă. Cu siguranţă vom intra în *Cartea recordurilor,* pentru că şcoala de plîns a mărturisitorilor de şpagă dîmboviţeană ar concura şcoala de mambo a Braziliei.

Mircea DINESCU

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Etichete şi păcăleli

Cîteodată, am impresia că aderarea la Uniunea Europeană este privită – mai ales de către politicieni, dar şi de opinia publică în general – doar ca o chestiune de imagine. Pe de o parte, data de 1 ianuarie 2007 alimentează speranţele tuturor că, în sfîrşit, vom intra în rîndul lumii şi, în consecinţă, imaginea României în Occident va deveni automat mai bună. Pe de altă parte, cele 13 luni rămase pînă atunci scot din lada de vechituri reflexul de a „raporta cifre de plan“ umflate: să-i convingem pe europeni că stăm bine, că am „bifat“ ce ne cer, pe urmă mai vedem noi.

Dacă aderăm la 1 ianuarie 2007, vom avea, e adevărat, unele beneficii de imagine: ne vom „schimba“ poziţia pe hartă şi pe tot felul de tabele statistice (de la „ţări non-UE“ la „ţări UE“), parlamentarii noştri vor avea un rol activ în dezbaterile politice europene (nu ştiu dacă asta e de bine sau de rău, dar, mă rog...), vom putea trece frontierele prin porţile pe care scrie „EU countries“, investitorii şi agenţiile de rating ne vor privi cu ochi mai buni, şi alte asemenea detalii care, luate la un loc, nu sînt de lepădat. Vom avea, cu siguranţă, efecte pozitive în imaginea despre noi înşine: ne vom simţi mai aproape de buricul lumii, ne vom mai alina complexul de perdanţi ai istoriei, uitaţi la marginea lumii bune, ne vom simţi occidentali cu acte-n regulă. Dar în mass-media şi în opinia publică a ţărilor occidentale, modificările de percepţie vor veni mult mai greu, pentru că în „marele public“ avem nu atît probleme de imagine, cît de *cunoaştere:* se ştiu prea puţine lucruri despre România. Şi apoi, să nu uităm că, şi printre ţările UE, există unele cu o imagine bună şi altele cu o imagine proastă: Italia, de pildă, a fost asociată cu Mafia, cu instabilitatea politică şi cu terorismul de stînga în anii '70, în anii '90 cu procesele de corupţie, iar astăzi e singurul stat din Europa Occidentală cu presă „parţial liberă“, din raportul Freedom House. În conştiinţa „europeanului de rînd“ însă, Italia este, dintotdeauna, ţara capodoperelor artistice, a rafinamentului gastronomic, a plăcerii de a trăi şi a vacanţelor de neuitat. Imaginea pozitivă creată în timp n-a putut fi tulburată nici de frecventele căderi de guvern, nici de veşnicele lupte cu Mafia. Mi se pare important să înţelegem că intrăm în Europa cu toate ale noastre, şi bune, şi rele. Beneficiile de imagine vor exista, dar vor fi extrem de subţiri în absenţa unei cunoaşteri mai bune. Iar pentru a ne face cunoscuţi mai bine, e nevoie de timp.

Deocamdată, eticheta de ţară coruptă este, probabil, cel mai greu de contracarat. În orice caz, problema corupţiei este semnalată în termeni clari în toate rapoartele Comisiei Europene, în declaraţiile mai tuturor politicienilor europeni ş.a.m.d. Raportul lui Pierre Moscovici, aprobat săptămîna trecută de Comisia pentru Afaceri Externe a Parlamentului European, a reluat-o în termenii cunoscuţi deja de ani întregi. E inutil să ne imaginăm că vom scăpa de această etichetă exportînd mai multă cultură sau organizînd degustări de vinuri româneşti la ambasadele din Bruxelles sau Londra. Oficialii europeni au ajuns să ceară, în termeni direcţi şi deloc diplomatici, să prezentăm cîteva mari cazuri de corupţie rezolvate. Mă tem însă că oficialii români nu „traduc“ tocmai exact acest mesaj. Noi credem că dacă „dăm legaţi“ vreo cîţiva parlamentari şi înalţi funcţionari publici, „ne-am scos“. Drept pentru care în ultima vreme aflăm de la ştiri despre cîte un deputat necunoscut urmărit penal pentru vreo găinărie cu un teren sau cu un butic. Nu spun că astfel de cazuri n-ar trebui rezolvate, dar marile tunuri tind să se piardă în neantul istoriei, ca şi soarta conturilor lui Ceauşescu şi multe alte mistere ale tranziţiei. Şi, mai ales, nu se simte impulsul de a demonta *sistemul* corupţiei, cu ramificaţiile sale politico-economice. Există doar tendinţa de a livra, rapid, un inventar de cazuri cît de cît spectaculoase, pentru a crea senzaţia că bolovanul anticorupţiei s-a pus în mişcare. Cred însă că simpla „umflare“ a raportărilor nu rezolvă mare lucru: ne furăm căciula, aşa cum făceau şefii de CAP-uri şi responsabilii de partid judeţeni cînd raportau „sus“ cantităţi enorme de grîu la hectar, să fie pe placul lui Ceauşescu. De fapt, oficialii UE cer o schimbare de *atitudine* generală faţă de corupţie: ceea ce e greu de înţeles pentru cetăţenii unei ţări occidentale, în care statul de drept chiar funcţionează, este pasivitatea, convieţuirea noastră fatalistă cu problema corupţiei generalizate, felul în care ne ascundem după deget şi găsim justificări. S-a creat impresia că „UE ne cere corupţi pe tavă“. Or, adevărata problemă este că noi – politicieni, magistraţi, răzeşi, tîrgoveţi, popor – nu numai că nu sîntem suficient de insistenţi în a demonta corupţia, dar ne-am şi obişnuit cu ea, o luăm ca pe un dat. Şi, în sinea noastră, abia aşteptăm să-i fentăm pe occidentali, ca să ne vedem cu biletul de intrare în UE în buzunar.

În acest context, declaraţia preşedintelui Traian Băsescu (şi încă făcută în străinătate), cum că România nu va mai accepta să fie etichetată drept ţară coruptă, este înduioşătoare ca încercare de a mai drege busuiocul demnităţii naţionale, dar total inadecvată; să presupunem că mîine dimineaţă domnii José Manuel Baroso, Pierre Moscovici, Olli Rehn şi Jonathan Scheele ar declara solemn, în cor, că nu vor mai vorbi despre corupţia din România: s-ar rezolva ceva prin asta? Evident, nu. Dar mă tem că mulţi dintre noi ar fi tentaţi să-şi şoptească, în barbă, „hai că i-am păcălit; spre UE, cu toată viteza înainte“...

ţinerea de minte

„Ce-ar fi dacă vi s-ar spune: umbra dumneavoastră vă vede, vă vede tot timpul. Înţelegeţi? Sau dacă aţi simţi deodată senzaţia stranie că mîinile vă sînt străine, vă încurcă şi v-aţi surprinde dînd din ele într-un mod ridicol, în contratimp cu paşii? Ori să aveţi brusc dorinţa de a vă uita neapărat înapoi, dar să vă fie imposibil să faceţi asta, absolut imposibil, pentru că gîtul vă este bătut în cuie? Alerg, alerg din ce în ce mai repede şi simt în spatele meu: umbra îşi zoreşte paşii şi ea odată cu mine şi nu pot să scap de ea nicăieri, nicăieri...“

(Evgheni Zamiatin, *Noi,* roman scris în 1920, Editura Corint, 2005, traducere de Cornelia Topală)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Un an de la promisiunile electorale

A trecut un an de la alegerile parlamentare. Atunci, *Dilema veche* a evaluat ofertele electorale ale celor două principale forţe politice. Suplimentul „Eu pentru ce votez?“ (nr. 41) a produs ceva vîlvă, arătînd că măcar există nişte oameni care citesc promisiunile şi le ţin minte.

Este cazul să ne punem memoria în funcţiune: ce au făcut din ce au promis. Trebuie precizat că proiectele Alianţei D.A. nu aveau termenul limită la un an, dar poate fi relevant dacă s-a mişcat ceva în acest an, dacă Guvernul şi-a stabilit agenda viitoare, în funcţie de programul propus, sau dacă a adoptat alte soluţii decît cele propuse.

Raportînd promisiunile la faptele de pînă acum, aş remarca două mari bile albe şi două rateuri spectaculoase. Bilele albe: taxa unică şi recalcularea pensiilor. Ambele politici au şi susţinere teoretică (un stat neutru faţă de diferite categorii de contribuabili) şi ambele îndreaptă aberaţii ale tranziţiei: impozitarea excesivă a clasei de mijloc, respectiv pensii diferite în funcţie de anul pensionării. În plus, ambele au presupus curaj politic. Cota unică, pentru că a avut de înfruntat neprofesionalismul presei, care nici acum nu a înţeles mare lucru din ea, dar a transformat-o în ţapul ispăşitor pentru alte eşecuri ale guvernării. Recalcularea s-a făcut după ce ani de-a rîndul birocraţii din sistem le-au spus politicienilor că este tehnic imposibilă. A fost nevoie de angajarea cîtorva mii de persoane şi de un volum uriaş de muncă, dar operaţiunea este acum înaintată. O dovadă că politicienii ar trebui să fie mai sceptici faţă de birocraţii comozi care le spun de la început: „nţ“. Altfel îi putem lăsa pe birocraţi să se voteze ei între ei.

Ajung, în fine, şi la cele două mari bile negre: criza medicamentelor şi salarizarea profesorilor. Cele mai spectaculoase rateuri dacă ne uităm pe ce au promis. Experţii consultaţi de noi au remarcat anul trecut o adevărată cursă a promisiunilor între PSD şi D.A. şi se pare că sănătatea şi educaţia au fost principalele victime. Dar asta nu scuză actuala putere, care promitea ingenuu „dublarea în echivalent euro a salariilor personalului din educaţie, luînd în consideraţie necesităţile legitime ale slujitorilor şcolii“. Sînt de acord cu acele voci care spun că prin presă şi prin spaţiul public au fost atinse cote alarmante ale populismului cu ocazia grevei profesorilor. În acelaşi timp, nu cred că am asistat la o conspiraţie sindicalo-pesedistă, vehemenţa profesorilor a fost determinată de înşelări aşteptate. Salariile în învăţămînt au crescut substanţial peste rata de inflaţie în fiecare dintre ultimii trei ani. Aceasta fiind situaţia, profesorii au primit asigurări de la candidaţii Alianţei D.A. privind dublarea salariilor (fără termen, dar putea fi cel tîrziu 2008), date fiind „necesităţile lor legitime“. Ca pămîntul care după secetă absoarbe apa şi se usucă prea repede, creşterile succesive au creat aşteptări pe măsură, iar promisiunile învingătorilor au ridicat şi mai mult miza. Anul 2005 a confirmat speranţele pentru că şi în acest an au crescut salariile, pe bugetul croit de PSD şi preluat de actuala guvernare.

Aceasta fiind situaţia, în primul buget făcut de la cap la coadă de acest Guvern, profesorii primeau o creştere sub rata de inflaţie. Aşteptînd dublarea pînă în 2008, primeau în 2006 o scădere reală a puterii lor de cumpărare. Cînd au greşit guvernanţii? Atunci cînd au promis, evident. Programul Alianţei a primit anul trecut doar nota 6 în evaluarea experţilor consultaţi de noi, în mare parte din cauza promisiunilor hazardate. Alianţa s-a vrut un fel de Moş Crăciun: taie generos din impozite şi, în acelaşi timp, creşte spectaculos cheltuielile în domenii sensibile. Ca întotdeauna, politicienii au crezut că în opoziţie poţi fi iresponsabil. Ajunşi la putere, au realizat că au o ţintă de inflaţie şi au făcut concesii mici, în ciuda formidabilei presiuni mediatice din ultimele săptămîni.

A doua bilă neagră este incapacitatea de a rezolva criza medicamentelor. Promisiunile sunau frumos: „Întregul cost al medicamentelor esenţiale va fi acoperit din fondul asigurărilor sociale, fiecare pacient urmînd a achita doar o contribuţie fixă minimală pentru fiecare reţetă eliberată (...). Vor fi luate măsuri pentru diminuarea birocraţiei excesive care grevează accesul populaţiei la medicamentele gratuite şi compensate“.

Aici nu a fost vorba de populism ieftin, ca în exemplul de mai sus. Ba exista chiar o doză bună de onestitate: statul se recunoştea incapabil să îşi atingă ţintele propuse (adică bolnavii nu găseau în realitate medicamentele teoretic compensate) şi

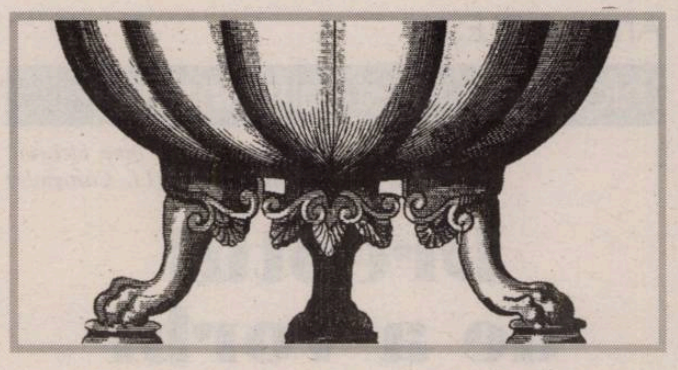

propunea pacienţilor să suporte o cotă fixă, cu promisiunea implicită că astfel vor primi ce li se promite. În mod uimitor, nici ministrul Cinteză, nici ministrul Nicolăescu nu au mai spus nimic despre ideea plăţii unice pe reţetă. Nu a fost o idee bună? Atunci cine a pus-o în program? Cît despre debirocratizarea sistemului, reforma Cinteză a fost exact contrară şi s-a bazat pe un calcul cinic: trimitem omul după diferite ştampile, poate nenorocitul renunţă să mai ceară şi bagă mîna în buzunar.

Dincolo de aceste mari bile albe şi negre stau o serie de promisiuni îndeplinite, altele ocolite, altele care meritau să fie lăsate baltă (pentru că erau idei proaste, vezi preţul minim garantat la produsele agricole) şi altele pur şi simplu uitate. Despre acestea în articolul de săptămîna viitoare, cînd voi continua acest bilanţ.

P.S. Le mulţumesc încă o dată experţilor care au contribuit la suplimentul de anul trecut şi care m-au ajutat şi acum în documentarea acestor articole. Opiniile exprimate aici nu îi implică însă în nici un fel.

presa despre...

Duelul preşedinţilor

„Cît de implicate sînt, de fapt, «serviciile» pe scena politică? În ce măsură determină, influenţează şi controlează evenimentele şi deciziile puterii? Tot întrebîndu-se, fostul preşedinte, Emil Constantinescu, capitulase public într-un fel de război nedefinit cu «foştii», rostind celebrul «m-au învins». Acum, mă îndoiesc că s-ar fi luptat vreodată «pe bune» cu ei. Mai degrabă cred că a început să-i admire pe tăcute. Sindromul victimei care se îndrăgosteşte de călău. (...) Duhul Securităţii pluteşte încă peste România şi avem tot dreptul să fim paranoici. Umbra lui s-a întins în afaceri, în politică şi în mass-media. De cîte ori n-aţi răbufnit: Tot «ei» sînt la putere!“ (Dan Tapalagă, *România liberă)*

„Preşedintele nu a reuşit să inspire o coaliţie pentru reformă, care să nu se limiteze la partidele cu bază îngustă care s-a întîmplat să cîştige alegerile din noiembrie 2004. El se luptă cu o multitudine de instincte contradictorii, care îşi au originea în faptul că şi-a început cariera de politician ca unul dintre reprezentanţii oligarhiei postcomuniste. În anii din urmă, a evadat într-o direcţie nouă, dar actualmente rătăceşte în pădure, în genunchi, căutînd busola după care s-a orientat pînă acum.

Să sperăm că o va găsi în curînd, şi că va transforma în realitate cuvintele prin care i-a inspirat pe alegători în campania electorală de anul trecut. Dacă se va dovedi că nu este capabil decît de acest carnaval al ezitărilor şi erorilor care i-a marcat şederea la Cotroceni încă de la eliberarea ostaticilor din Irak, atunci locul său în Istorie va fi mult mai prost decît cel de care se bucură în prezent Emil Constantinescu.“ (Tom Gallagher, *Averea)* **(C. G.)**

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

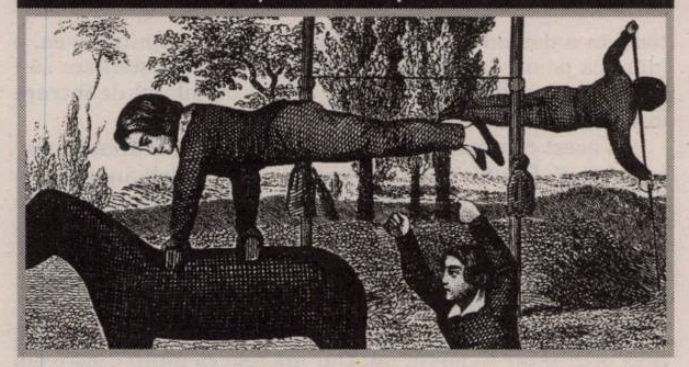

Baba şi elicopterul

– tentativă de reportaj de Ziua naţională –

La al treilea elicopter, băbuţa din staţia de tramvai şi-a făcut cruce. La al cincilea, maxilarul de jos a început să-i coboare încet, ca un lift scump într-o clădire de birouri. La al zecelea elicopter care a trecut pe deasupra capului ei, la exact 100 de metri înălţime, credinţa ei în Dumnezeu avea deja o bază de imagini pentru sfîrşitul lumii. După care, s-a făcut linişte şi femeia şi-a luat ochii de la cer (pe care oricum îl mai văzuse o dată acum cîţiva ani) şi i-a îndreptat spre intersecţia cea mai îndepărtată, acolo de unde aştepta să vină tramvaiul. Acesta chiar a venit, iar ea s-a dus acasă, fără să ştie nici o clipă ce se întîmplase: fusese martoră la pregătirile pentru parada de 1 Decembrie.

De fapt, dacă stai să te gîndeşti, elicopterele veniseră special pentru băbuţa mea din staţia de tramvai. Ca şi pentru alte milioane de români care sărbătoresc ziua patriei. Ele au defilat ca să ne simţim mîndri ca popor că sîntem în stare să înfrîngem legile fizicii, care spun că un obiect mai greu decît aerul va cădea. Şi bineînţeles, pentru că au primit ordin – chestie care iarăşi ar trebui să ne bucure: uite nişte oameni care fac ce li se spune!

Vă spun cinstit, am încercat să mă bucur de 1 Decembrie. Cu sistemă, nu accidental şi dezorganizat. Pentru asta am făcut un inventar al lucrurilor de care mă simt mîndru. De la clădirile cele noi ale mall-urilor şi pînă la exportul de maşini, de la elicopterele de la paradă şi pînă la pantofii publicului de dedesubt, de la bomboanele cu nume românesc pe care le-am dus acasă şi pînă la şerveţelul cu care m-am şters la gură după hamburgherul cu pui picant – toate m-au dus la o concluzie bizară: *specificul nostru naţional e importul*.

Nu e o critică aici, ci chiar un început de *branding* de naţiune. Şi asta pentru că, spre deosebire de alţii, importăm temeinic şi aplicăm cu inima obiceiurile şi chiar cultura altora, care se pot simţi astfel ca acasă aici...

Dar vă spuneam de ziua naţională. Ziua în care românii mici vorbesc despre românii mari. La televizor, în presă, în colocvii şi simpozioane – dar niciodată la mobil, la o bere sau şuetă în colţul holului de la slujbă. Respectul pentru înaintaşi e mai degrabă un ritual mediatic, în care noi ăştia cu puls la mînă ne umilim în faţa diverşilor decedaţi, care probabil s-ar ruşina teribil să vadă cu ce posteritate s-au ales... Ori poate chiar şi-ăsta e un clişeu, iar românii care au făcut naţiunea, alde Ştefan, Mihai, Carol sau Iorga, au fost şi ei nişte oameni ca toţi ceilalţi, cu afaceri, acareturi, umori şi gusturi îndoielnice?

Istoricii sinceri cam aşa zic, însă pe de altă parte tot ei sînt ţinuţi la depărtare de manuale. Acolo au loc doar gesturile mari, doar domnitorii spălaţi pe mîini şi curaţi în urechi, care vorbesc frumos şi nu se gîndesc niciodată la ei. Din educaţia asta apar apoi expresii precum: „Un salut românesc vă trimit din Ottawa! Vă rog să încetaţi să vă mai bateţi joc de naţiunea noastră, de sfîntul suflet românesc! Cînd vorbim de ţară, trebuie să ne ridicăm în picioare!“. E pe bune, de pe un forum.

De 1 Ddecembrie sîntem învăţaţi să ne bucurăm că sîntem împreună. Eu aş propune să încercăm şi invers: să ne bucurăm că sîntem separaţi. Deosebiţi. La mare distanţă unul de celălalt, poate chiar singuri. Să nu ne mai căutăm fericirea ca naţiune, ci ca indivizi. Să ne bucurăm de egoism, să sărbătorim interesul personal, să punem o pancartă la Otopeni Plecări pe care să scrie, sincer: *Ţara e acolo unde e bine*.

Unul dintre marii români (şi el menţionat anual în decembrie, de mulţi oameni care, la fel ca şi mine, nu l-au citit) se minuna în faţa babei pioase din biserică. Baba-chintesenţă a românismului, care nu înţelege, dar crede fierbinte. Am să cred că ideologia asta mai are o şansă cînd următorul mare român o va duce pe baba noastră ancestrală la Internet Café. Unde s-o facă să se uite pe gaura cheii virtuale la lumea teribil de mare care n-a auzit de noi...

www.polirom.ro

- Mircea Mihăieş **Cărţile crude** **Jurnalul intim şi sinuciderea**
- Alex Tocilescu **Eu at al.**
- Dino Buzzati **Monstrul Colombre** **şi alte cincizeci de povestiri**
- José Saramago **Peştera**

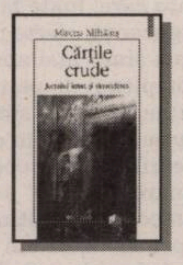

Suplimentul CULTURA

Un săptămînal realizat în colaborare cu *Ziarul de Iaşi*

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

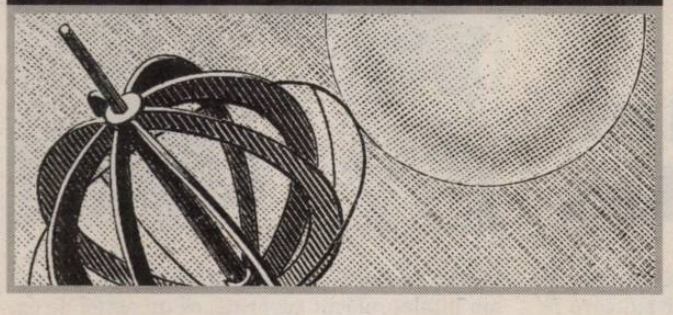

Normalitate

Smulse în urmă cu zece ani, sub presiunea diplomaţiei internaţionale, acordurile de pace de la Dayton, semnate de sîrbii, croaţii şi bosniacii din Bosnia-Herzegovina, prelungesc, de fapt, realităţile create de război. A fost impus un foarte costisitor sistem de guvernare împărţind ţara între sîrbi (Republika Srpska), Federaţia croato-musulmană, fiecare cu propriul său guvern şi un district autonom care nu aparţine nimănui. Oficiul Înaltului Reprezentant, deşi s-a dorit un fel de observator independent şi obiectiv, a fost pînă acum un partener de categorie grea, cum recunoaşte chiar lordul Paddy Ashdown, deţinătorul acestei funcţii în ultimii trei ani şi ceva. Trei preşedinţi, trei guverne, sute de miniştri, cum scrie ziarul *Le Monde* (23 noiembrie 2005), într-o „acerbă competiţie a incompetenţei şi corupţiei", ar fi trebuit să facă mai mult decît o administraţie obişnuită: ridicarea nivelului de trai, diminuarea şomajului (40%), echitatea sistemului de pensii şi ajutoare sociale, eficienţa sistemului educativ. Se aştepta de la ei toţi restabilirea echilibrului delicat al încrederii între oamenii care, în urmă cu zece ani, au participat la jafuri şi masacre, la umilirea şi izgonirea vecinului.

Înainte de război, populaţia Bosniei era de 4,4 milioane de oameni. În timpul războiului au fugit sau au fost izgoniţi cam 2,2 milioane. Se presupune că 1,2 milioane au plecat în străinătate, vreo sută de mii au murit. În absenţa unui recensămînt, toate datele sînt aproximative, dar se bănuieşte că vreo 300.000 de bosniaci au emigrat. Conform Agenţiei ONU pentru refugiaţi, aproape un milion de oameni s-au întors, dar minoritarii s-au dus la vechile locuri de reşedinţă doar pentru a vinde ce a mai rămas din avutul lor şi s-au regrupat în colectivităţi monoetnice şi religioase. Acordurile de pace au desăvîrşit ceea ce începuse războiul. În cifre, totul poate părea suportabil, la nivelul indivizilor, viaţa în unităţile teritoriale create de acordurile de pace are gustul amar al provizoratului prevestitor de rele aranjamente definitive. Tot ceea ce ţine de formă se îndeplineşte: la Omarska – o fostă mină de fier folosită în timpul războiului ca închisoare şi lagăr de concentrare, unde s-a torturat şi ucis într-o beţie a sîngelui – s-a inaugurat un memorial dedicat victimelor şi e primul monument unde au lucrat împreună sîrbii, croaţii şi musulmanii. Mulţi dintre cei consideraţi a fi călăii lagărului sînt în puşcărie, fostul primar al oraşului, care a organizat centrul de detenţie, a fost condamnat la închisoare pe viaţă. Se consideră a fi un semn bun. Un raport al Organizaţiei pentru Securitate şi Cooperare în Europa arată că în multe localităţi continuă să existe două şcoli sub acelaşi acoperiş: în funcţie de naţionalitate sau religie, elevii intră în şcoală pe uşi diferite, recreaţiile se iau la ore diferite, iar profesorii nu folosesc aceleaşi cancelarii. E de la sine înţeles că manualele şi programa de istorie şi geografie în aceste clase nu se referă la aceleaşi evenimente, la aceleaşi victime şi la aceiaşi vinovaţi. Existenţa acestor şcoli se consideră a fi un semn rău. În felul acesta paşnic, „tensiunile etnice sînt mai acute decît înainte de război" *(Newsweek,* 29 noiembrie 2005).

Organizaţiile internaţionale care au elaborat sistemul au pus capăt războiului, dar n-au construit pacea, diviziunile etnice s-au instituţionalizat şi naţionalismul este ideologia dominantă. Nici o organizaţie internaţională nu poate influenţa această situaţie, dacă oamenii nu se simt solidari în urmărirea intereselor lor politice şi economice. De fapt, economice şi politice. Organizaţiile internaţionale nu pot crea conştiinţă cetăţenească şi toleranţa nu se poate institui prin decret. Liderii politici, susţinuţi de accesele hormonale ale intelectualilor patrioţi, întreţin temperatura tensiunilor. Serbia ar putea fi motorul schimbărilor reale în acest spaţiu, dar ea se zbate în labirinturile unei economii muribunde şi naţionalismul ţine locul ritmurilor de dezvoltare.

Nu de mult, Cedomir Jovanovici a înfiinţat Partidul Liberal Democrat. Despre Jovanovici se spune că e cel mai bine păzit cetăţean din Belgrad: obligat să renunţe la politică, acest fost colaborator al lui Djindjici a scăpat din cîteva tentative de asasinat, iar mesajul său realist, cerîndu-le sîrbilor să se împace cu pierderea regiunii Kosovo şi să-şi accepte vinovăţiile din conflictul încheiat în urmă cu zece ani, e popular printre tineri. Acuzaţiilor de extremism el le răspunde că în Serbia de astăzi „extremism înseamnă să susţii o viaţă normală". Rămîne de văzut cum se poate redobîndi normalitatea după ce s-a ucis şi crima a fost prezentată ca o raţionalitate a nevoii de supravieţuire apărată de cei care dispreţuiesc raţiunea.

globul cubic

O expoziţie la Strasbourg

Departe de a fi o simplă formulă birocratică, integrarea europeană presupune într-adevăr o rediscutare a mentalităţilor dominante: nu se pune problema adoptării, de către ţările recent primite, a unor moravuri şi principii străine de tradiţiile lor, ci, pur şi simplu, de a lua la cunoştinţă că există şi alt fel de moravuri şi tradiţii decît cele preponderente într-o anume ţară, într-o anume epocă. Nu cred că se pregăteşte pe undeva vreo reglementare prin care toţi polonezii să fie obligaţi să devină homosexuali sau care să oblige femeile însărcinate din această ţară să facă avorturi. Uniunea Europeană este alcătuită din ţări unde atitudinile faţă de aceste probleme sînt diferite de cele ale unor partide poloneze şi acest lucru ar trebui acceptat. N-a fost.

Liga Familiilor, formaţiune integristă, de susţinerea căreia depinde supravieţuirea Guvernului minoritar polonez, a creat la Strasbourg un incident inedit. Conform ziarului *Le Monde* (18 noiembrie 2005), reprezentanţii săi au organizat o expoziţie de fotografii considerată scandaloasă: una dintre poze reprezenta copii închişi în spatele sîrmelor ghimpate într-un lagăr nazist. Explicaţia: „Dacă o mamă e dispusă să-şi omoare propriul copil, cum se poate evita ca bărbaţii să se ucidă între ei?". Fraza a fost rostită de maica Tereza şi a fost citată de papa Ioan Paul al II-lea. Un deputat socialist a protestat în şedinţă plenară. Alţii au încercat să scoată panoul respectiv: „Comparaţia avortului cu Shoah este scandaloasă! De data asta, la Parlamentul european, a fost depăşită o anumită barieră şi asistăm, odată cu accesul noilor ţări, la apariţia unei generaţii de integrişti". S-au rostit cuvintele „fanatic" şi „nazist". Doamna de Keyser, deputată socialist din Belgia, autoarea acestei declaraţii, împreună cu colega ei, Ana Gomes, au cerut preşedintelui Parlamentului European, Joseph Borell, să-i sancţioneze pe organizatorii expoziţiei. Doamna Genowefa Grabowska, socialistă poloneză, care a aprobat deschiderea expoziţiei, a declarat că s-a lăsat înşelată de titlul benign: „Viaţa şi copiii în Europa". Preşedintele delegaţiei partidului Liga Familiilor se consideră victima cenzurii şi este susţinut de deputatul partidului Dreptate şi Justiţie şi de însuşi preşedintele Poloniei, Lech Kaczynski.

S-ar putea emite ipoteza că adevărata integrare începe odată cu intrarea în organismele europene şi nu în timpul negocierilor politicoase între diplomaţi şi experţi. (**M. B.**)

Sever VOINESCU

axa dus-întors

În chestiunea multiculturalismului

Asum provocarea lansată de dl Andrei Pleşu în numărul trecut al *Dilemei vechi*. Fac parte din „societatea civilă", nu cred că pot lămuri subiectul, aşa că mă exprim.

Şarjînd cu elocvenţă, inteligenţă şi bun-simţ teoria multiculturalismului, practicată, mai degrabă, ca ideologie, dl Pleşu identifică două ipocrizii de partea celor care propovăduiesc, în ton cu acest spirit al timpului, multiculturalismul. Prima este de ordin lingvistic: se propagă multiculturalismul într-o singură limbă, engleza. S-ar zice că multiculturalismul se pretează unui singur idiom. Nu o să mă opresc asupra acestei ipocrizii, deşi e incitantă. Să ne gîndim numai la faptul că orice limbă poartă cu ea o viziune asupra lumii, un spirit adînc, o *aşezare* ontologică. Victoria globală a limbii engleze, inclusiv asumarea ei ca limbă „oficială" a multiculturalismului, oferă motive pentru frumoase speculaţii. Nu e de neocolit faptul că ideile lumii globale, precum multiculturalismul însuşi, sînt servite şi consumate în engleză sau, ca să fiu mai precis, într-o engleză americană globalizată – ceea ce nu mai e chiar engleză. Aceeaşi limbă engleză care s-a instalat şi ca limbă „oficială" a relaţiilor internaţionale, detronînd, după al doilea război mondial, franceza, care era, pînă atunci, *lingua franca*. Această schimbare de idiom nu a fost întîmplătoare, pentru că ea a coincis cu o schimbare în proceduri, maniere, abordări şi, în adînc, cu o schimbare de *Weltanschauung*. Globalizarea limbii engleze semnifică victoria unei anumite viziuni asupra lumii. Ceea ce mă reţine să mă opresc mai mult asupra primei ipocrizii este că a doua ipocrizie identificată de dl Pleşu mi se pare încă mai provocatoare.

Cum nimeni nu poate exprima ideea mai bine decît dl Pleşu însuşi, citez chiar din articolul Domniei Sale: „Discursul privind beneficiile multiculturalismului e dublat, mai întotdeauna, de un discurs privind beneficiile democraţiei liberale. Toţi oamenii cu scaun la cap cad de acord că democraţia liberală e sistemul optim de organizare social-politică, găselniţa cea mai inteligentă a speciei, cînd e vorba de drepturi, libertăţi şi valori. Care va să zică, multiculturalismul nu se aplică în plan politic. Vrem un Afganistan democratic, un Irak democratic, o Rhodesie democratică. Vrem un mapamond democratic...".

Prima reacţie, care vine natural, este să replici că multiculturalismul nu poate exista ca realitate socială **decît** în cadrul democraţiei liberale. Nu doar că nu există o contradicţie între democraţia liberală şi multiculturalism (democraţia liberală e singura formă de organizare care nu masifică, care nu agresează determinaţiile individualului, care nu omogenizează socialul), dar multiculturalismul nici nu poate exista în alt context politic. Mă grăbesc să precizez că realitatea Occidentului de astăzi, în care se pot cita sute de exemple de anihilare a diferenţei, a specificului, fie al unui grup, fie al unui individ, nu subminează teza mea. Asemenea efecte, nedorite în paradigma democraţiei liberale, apar din aproximări nefericite ale idealului. Dacă însă undeva se urmăreşte programatic suprimarea individualităţii culturale, acolo sigur nu sîntem în spaţiul democraţiei liberale.

Dar, dincolo de această replică, cred că sînt necesare două precizări prealabile oricărui discurs despre multiculturalism. Prima este că, dincolo de a fi un aranjament social adecvat democraţiei liberale, multiculturalismul este o necesitate a funcţionării lumii „omului recent". Multiculturalismul nu mai este o opţiune între altele, este o realitate sau, mai precis, este unicul mod de administrare decentă a *acestei* realităţi.

Cu toate că se poate lesne constata o tendinţă mondială de înăsprire a legislaţiei emigraţiei, cu toate că politicile de tip Sarkozy fac vogă printre liderii lumii, oamenii se mişcă din ce în ce mai mult, din ce în ce mai mulţi se duc în alte ţări, experienţa călătoriei îndelungate cu scop non-turistic, a studiilor şi a muncii în altă ţară, a emigraţiei, în cele din urmă, devine globală. Pe lîngă creşterea cantitativă a fenomenului migraţionist, sînt tot mai mulţi cei care emigrează de mai multe ori într-o viaţă, mai ales în lumea tot mai largă a multinaţionalelor şi a organizaţiilor internaţionale de tot felul. Ştiu americani care au stat în Europa 10 ani, apoi au lucrat succesiv în Australia, Japonia şi Rusia. Unul dintre prietenii mei, român de origine, a emigrat la Paris unde a stat ceva mai mult de perioada necesară unui doctorat, apoi a lucrat în Canada, apoi în Statele Unite, la început în California, apoi la Chicago – ceea ce face cît o mică emigrare – şi acum a acceptat o catedră prestigioasă la Madrid. Ultima mea cunoştinţă, profesor de relaţii internaţionale în Texas, a studiat în Suedia, după care a lucrat

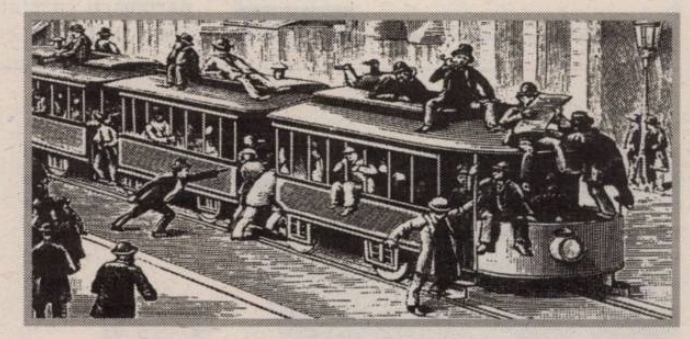

în Anglia. Această dinamică este gestionabilă la scară umană numai sub condiţia păstrării identităţii culturale. Altfel, se vor plimba prin lume nişte zombii zăpăcite de fusul orar al culturilor în cadrul cărora schimbă avioanele. Astfel, multiculturalismul ca mentalitate, politică şi, în cele din urmă, mod de viaţă, devine obligatoriu.

A doua precizare necesară este că orice discurs despre dificultăţile multiculturalismului, inclusiv despre limitele reieşite din practicarea sa, pleacă de la prezumţia că orice contact între culturi este, în realitate, o confruntare între culturi.

Intoleranţa trebuie înţeleasă, astăzi, ca un aspect, poate cel mai radical, al unei asemenea confruntări. Există în orice cultură o tendinţă spre universal şi, prin urmare, în orice purtător al unei culturi există pretenţia superiorităţii. În fond, contactul confruntaţional între culturi este un contact confruntaţional între oamenii care poartă cultura. Intervine deci şi psihologia, cu întregul ei cortegiu de ambiguităţi şi complicaţii. Revin săptămîna viitoare.

ready made

„Azi, mîne oi depune la bolta de cărţi a lui Thiri 54 de exemplare din tom. III-le a *Icoanei pămîntului,* spre a se trimite domniei-tale. Întră care exemplare se află 5 exemplare pe velină şi 49 exem. pe de rînd. Colorul copertelor nu se va putea ţinea cum ţi-am trimes din tom. II, că au murit acurateţa."

(Nicolae Maniu către George Bariţ, în *George Bariţ şi contemporanii săi,* vol. III, Editura Minerva, 1976)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Tizană

grozavă grozamă
ziceai
grozamă grozavă
ziceam
uite-o-n grădină
ziceai
este-ngrădită
ziceam
să-i sărim gardul
ziceai
¿dar *body-guard*-ul?
ziceam
lui o să-i fierbem
un ceai
¿la ce să i-l fierbem?
ziceam
la flacăra spadei
ziceai
¿a propriei lui spade?
ziceam
iar tu ziceai: sigur
(tăceam
apoi:) fă-i-l singur
ziceam
un ceai de grozamă
ziceai
¿crezi că-i grozavă?
ziceam
cred că din contra
ziceai
eu nu te mai contra-
ziceam

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Euro-(par)lamentări

Trei crai de-ai noştri şi cubica de Bruxelles

Ei bine, ajuns aici, la cea de-a zecea epistolă – nu ştiu cînd a trecut timpul, zău aşa! –, care mai şi pică fix după Ziua naţională, începp, dle Văcăroiu, prin a vă face ţăndări un clişeu: aflaţi aşadar că în ciuda a ceea ce poate v-au susurat în ureche diverşi politicieni de-ai noştri – maliţioşi, sexişti şi incorecţi-politic –, în Belgia, pe lîngă nişte cartofi prăjiţi de legendă (poate mai vorbim despre ei), pe lîngă cîteva sute de sortimente de bere (poate le vom gusta odată), pe lîngă cîteva zeci de soiuri de brînză *produit maison* (care mai şi merg cu berile de mai sus!), pe lîngă benzile desenate care-s ele însele obiecte de patrimoniu naţional (dacă n-aţi auzit de Hergé şi de *Tintin,* daţi repede un telefon la Craiova la numiţii Viorel Pârligras şi Dodo Niţă), ei da, pe lîngă toate acestea, aflaţi că mai există şi un număr deocamdată secret de belgience care arată bine! Şi culmea e că 78,72% dintre ele (estimare rapidă) fumează de rup – da' nu se joacă, ci fumează serios, *à la française,* care pe-o stradelă, care într-o staţie de tramvai, care în uşa vreunui birou, care la fereastra unui apartament! N-apuci să te uiţi cum calcă o cuconiţă mai arătoasă, şi pşiiit!, o şi vezi că tocmai a aruncat chiştocul – fix între picioarele tale, pe caldarîm.

Ei, şi tocmai aici doream să vă aduc: n-oţi fi dvs. şi cu mine cei mai umblaţi dintre români, dar aflaţi că eu unul nu am văzut în calea căilor mele un oraş care să aibă atîta piatră cubică precum Bruxelles-ul! Vezi şi bitum, vezi şi ciment, vezi şi gazon – dar vezi mai ales piatră cubică! Pe străduţe, bulevarde şi piaţete, cubica e peste tot, martoră a unor secole în care urbanitatea prindea contur pe-aici cu viteza pardosirii cu piatră. Asta e Europa catedralelor: piatră cît cuprinde! Şi imaginaţi-vă: în orice crăpătură între pietre, pşiiit! un muc de ţigară. Nu ştiu alţii cum sînt, dar eu, care în acest noiembrie tocmai am făcut un an de cînd am lăsat ţigareta *bye-bye,* aş zice că mă simt puţin ofensat!

Dar parcă îmi mai trece atunci cînd mă gîndesc că acest caldarîm de piatră este călcat de cîţiva români foarte interesanţi (îi iau în ordinea inversă a vîrstei, ciuliţi vă rog urechile, se lasă cu dezvăluiri!).

A 10-a scrisoare deschisă către preşedintele Senatului

Unul dintre ei este dl Lazăr Comănescu, şeful Misiunii româneşti pe lîngă UE de la Bruxelles. Genul de om care nu se lasă pînă n-o duce la capăt, dl Comănescu este cu siguranţă unul dintre cei mai experimentaţi români din perimetru. Nu ştiu pe unde a văzut lumina zorilor, dar aş paria că e oltean – şi, venind de la mine, acest detaliu echivalează cu un compliment. Nu ştiu dacă există prin zonă individ sau instituţie pe care să nu-i cunoască. Gurile rele spun că este cumva la originea noului orar al curselor TAROM spre Belgia – care decolează din Bucureşti dimineaţa la 6,15 şi aterizează la Bruxelles la ora locală 8, ceea ce prilejuieşte oricărui român intrarea în Parlamentul European înaintea femeilor de serviciu de-acolo –, dar se prea poate să fie o exagerare. Calm şi avizat în toate, dl Comănescu este imaginea unei Românii tenace, coapte şi fără mari surprize – ceea ce unii dintre europeni tocmai aşteaptă să vadă!

Altul este dl Bogdan Mazuru, ambasadorul nostru pe lîngă NATO. L-am văzut la lucru şi am înţeles, plăcut surprins, că un astfel de om ar putea servi la fel de bine ţări precum Spania, Franţa, Anglia sau Canada. Ce vrei mai mult de la un român? La un *per tu* superpoliticos cu unii dintre cei mai importanţi ambasadori ai marilor puteri nord-atlantice, diplomat şi inteligent, foarte bine secondat de soţie, dl Mazuru este – înclin să cred – peste media a ceea ce Alianţa aştepta de la o ţară precum a noastră. Ferm, dibaci şi ofensiv atunci cînd e cazul, dl Mazuru este poza ideală a unei Românii de care NATO, şi să vrea de-acum încolo, nu va mai putea face abstacţie.

Ultimul – dar nu cel din urmă –, aparent mai tinerel (dar tată al unei mîndreţe de domnişoare), este Ionuţ Jinga, ambasadorul României în Belgia. La prima vedere, ai zice că e un poet elegiac, deprins a cînta despărţiri pe malul mării; deloc incredibil că de la acest om au venit spre Bucureşti, în ultimii ani, unele dintre cele mai bune veşti europene cu privire la România! Francofon cu dedicaţie într-o capitală în care francofonia rămîne totuşi o inconturnabilă calitate, nedispus să bavardeze mai mult decît i-o cere rangul, dl Jinga este imaginea acelei Românii etern nedesluşite integral, meditative şi totuşi pline de umor, îngăduitoare cu visele şi totuşi pragmatică. Mai adăugaţi şi că dna Jinga este absolventă de facultate de Istorie – cine-a spus că românii nu ştiu s-aleagă?!

Ei bine, dle Văcăroiu, şi imaginaţi-vi-l pe dl Jinga, pe 18 octombrie a.c., organizînd la reşedinţa sa o dezbatere despre imaginea României printre belgieni. Care belgieni oare ce credeţi că spuneau ei?

(va urma)

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Să nu uit!

Jucătorii de Counterstrike de la Internet-Café-ul de unde-mi trimit articolele. Afară se aude o buşitură, urmată imediat de agitaţie, ţipete, jelanii, claxoane. Cîţiva ies repede să vadă accidentul, alţii rămîn pe poziţii. După o vreme, curioşii revin. Ceilalţi întreabă: *„a fost nasol, bă"?*. Martorii îi liniştesc: *„aiurea, l-au turtit pe unu', da' a venit Salvarea şi l-a resetat".*

Autorul pseudonim (regula casei, de!) din *Academia Caţavencu,* care a calculat cît mai costă kilogramul de carne de om. A pornit de la daunele stabilite prin hotărîre judecătorească în cazul masacrului rutier provocat de Carmen Păunescu. Au rezultat 649 de mii ROL/kg! Îmi pare rău, calculul e greşit! Din valoarea totală trebuia scăzută mai întîi valoarea maşinii în care se aflaseră cei trei decedaţi. Refăcut, calculul arată că oamenii nu costă nimic. Normal, n-aveau cum să fie aşa de scumpi!

Studentul american clarvăzător pe care nu l-am cunoscut, dar care venise prin '93 în Anglia, în vizită la Dorian. Era la începutul unui tur prin Europa. Dorian l-a sfătuit să schimbe din start o sumă modică în monedele ţărilor pe care urma să le vadă, la Londra cursul fiind mai bun. Acela a rămas cu gura căscată. *„Cum, iar să schimb, ce, în Belgia sînt alţi bani, nu-i tot Europa?"*

Mihai Tatulici şi Cristina Stihi (World Vision) încearcă să evalueze, la Realitatea TV, rezultatele campaniei de ajutorare a sinistraţilor. O bătrînă care rămăsese pe drumuri are acum o casă relativ bună. S-a şi mutat deja acolo, renunţînd la cortul de tranziţie, dar nu e mulţumită. Ea avusese, de fapt, două case de chirpici luate de ape. De ce nu i s-au refăcut amîndouă?

Cristian Tudor Popescu, tot la Realitatea, în cadrul dialogului autobiografic bisăptămînal cu perfidul Emil Hurezeanu: *„În aceşti 15 ani, noi cei care am luat decizii, noi cei care am format această ţară...".*

Şoferul de taxi care mă recunoaşte după ce m-a mai dus o dată, acum vreun an. E practicantul unei sociologii nostalgice. *„Nici copiii nu mai sînt ca pe vremea noastră, nu credeţi? Pe vremuri, cînd într-o gaşcă era unul mai gras, i se zicea «grasul». Dacă era foarte gras, era poreclit «grasomega». Acuma, i se zice «porcul»!"*

Reporterul BBC Chris Moore meditează la destinul marilor imperii. *„Chinezii au făcut Marele Zid. Hadrian şi Traian au ridicat, la vremea lor, ziduri în Anglia şi în România de azi. Mai tîrziu, Moscova a construit Zidul Berlinului. Primii voiau să ţină barbarii afară, ruşii voiau să-şi ţină prizonierii înăuntru."*

PRO TV-ul a difuzat (discret) *Ilustrate cu flori de cîmp* al lui Blaier, excelent film de pe la sfîrşitul anilor '70. Moarte *vs* nuntă, carnaval *vs* tragedie, o frescă a nesiguranţei. Nefiresc de multe şopîrle şi un final negru, mult sub exigenţele cenzurii. Noroc cu vigilentul miliţian (jucat de Dumitru Chesa) care o mustră pe Niculina (extraordinara Eliza Petrăchescu): *„De ce o lăsaţi să umble pe stradă aşa, singură, şi, mă rog, fără un scop în viaţă?".*

Saparmurad Niyazov, preşedintele Turkmenistanului, acordă o (foarte rară) conferinţă de presă. Un corespondent străin îl întreabă ce părere are despre articolele apărute în presa de ieri. (Erau dovezi că spitalele ascunseseră datele privind izbucnirea unei epidemii de ciumă bubonică.) Turkmenbashi (adică părintele turkmenilor, titlul oficial al dictatorului) se luminează: *„M-au bucurat foarte mult cronicile elogioase la adresa ultimului meu volum de poezie!".*

Ion Iliescu şi-a lansat cea de-a 20-a carte! Este cel mai prolific scriitor român! Şi nu numai! Harry Potter de-abia a ajuns la volumul şase! (Primarul Potteraşu „de la şase" a evitat ambele lansări!) Dar, vorba lui Chişu, să ne imaginăm ce era dacă Nea N. ar fi scris *De ce iubim femeile!.*

„Transilvania Insolit", un excepţional documentar văzut cu ceva timp în urmă la TVR 2. Claude Karnoouh vorbeşte, cu energia exploratorului şi relaxarea expertului, despre aristocraţia ţăranului maramureşean. Ion a' lu' Gheorghe a' lu' Ion, om cu clop, zice din off: *„Ei, meseria asta, meseria de ţăran, e cam gré".*

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Andrei CODRESCU
www.codrescu.com
www.corpse.org

scrisoare din New Orleans

Operaţiunea toate cele

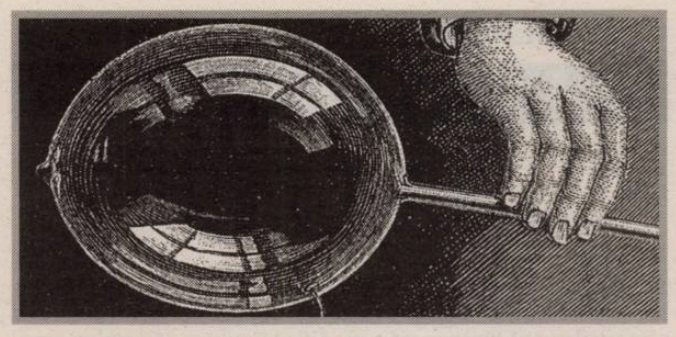

„Uite ce s-a-ntîmplat“, îmi spuse mama, arătînd cu degetul către CNN. Îmi ridicai privirea din ziarul pe care îl citeam la insistenţele ei, căci a ţinut morţiş să citesc glumele din organul de presă al comunităţii de pensionari în care trăieşte. Atentatorii sinucigaşi de pe CNN s-au amestecat oarecum cu poanta unui banc cu Britney Spears care suna cam aşa: „Cred că mariajul homosexual ar trebui să aibă loc între un bărbat şi o femeie“. Mă surprinde faptul că oamenii de pe acolo aveau habar cine e Britney Spears. Cu o seară înainte mă uitasem cu mama la *The Honeymooners*. Carnagiul este urmat pe CNN de preşedintele Bush, care jură ferm că va continua războiul în Irak. În prezent, se află în Mongolia. Mă duceam de la New York în Florida şi m-am oprit pe drum s-o vizitez pe mama de Thanksgiving, ca un fiu iubitor ce sînt. Hainele mi se răsucesc în maşina de spălat de pe etajul complexului unde locuieşte mama. Azi-dimineaţă am ieşit la plimbare să ne uităm la copacii dărîmaţi de ultima furtună. Mama mi-a mai arătat şi piscinele goale şi cum sînt ele curăţate de noroi şi crengi rupte. Au aici şi cinematograf, şi săli de sport, cursuri de spaniolă şi sculptură. Nimic din acestea nu îi stîrneşte interesul mamei, care preferă să se plîngă de lumea în care trăim. Primeşte în asta un ajutor de nepreţuit din partea televizorului. Acesta pune paie pe foc cînd para jignirilor, pe care i le aducea lumea largă, pare a se stinge. Mă rog, ăsta este privilegiul vîrstei: poţi găsi cusururi în toate cele, şi toate cele, credeţi-mă, au cusururi. CNN ni-l arată pe Bush în Mongolia, în faţa unui perete roşu, ornat cu ceva ce pare a fi miliarde de mici seceri şi ciocane, iar mama aduce nişte prăjiturele fără zahăr din care trebuie neapărat să gust „pentru că sînt din cele bune“. Le mănînc. Mama e democrată. Aseară ne-am uitat la *Fahrenheit 911,* filmul lui Michael Moore, şi ea a plîns. Azi, CNN pare a fi doar o urmare la filmul lui Moore. De fapt, fiecare zi de la realegerea lui Bush este o urmare la filmul lui Moore. Mai avem şi un nou uragan cu nume de literă grecească în Caraibe, aşa că şi ăsta pare o urmare. Dacă termină şi literele alfabetului grecesc, o să înceapă cu cel chirilic. Apoi cu cel chinez. Slavă Domnului, alfabete avem! Ce nu avem este răbdarea şi puterea de a trece prin atîtea uragane şi prin încă trei ani de mandat ai lui Bush. Mama a trăit în timpul celui de-al doilea război mondial în România, dar aia era atunci, şi asta-i acum. Încă o mai supără uciderea civililor, chiar dacă de data asta nu mai e vorba de rudele noastre. Sînt rudele altora. Dar furtuna o ia foarte personal. Mai ales de cînd gaşca lui Bush pare hotărîtă să nege încălzirea globală şi degradarea mediului. Mama sare de pe scaun şi se repede să-mi pună hainele în uscător. Se întoarce foarte agitată: „Am ajuns la ţanc. Un moşotei voia să se-nstăpînească pe uscătoare“. Moşi. Timp. La timp. Lumea. Totul este aici, iar eu scriu lucrurile pe măsură ce se întîmplă.

traducere de Ioana AVĂDANI

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Mută mortu' pe Academiei!

Lîngă casa mea a început zilele acestea construcţia unui bloc de apartamente de lux. Era o casă veche de mahala unde, după moartea bătrînilor ei locatari, se instalaseră nişte ţigani, care au adus după ei alţi ţigani. Trăiau, din cîte se părea, din „reciclarea“ gunoaielor, aşa încît curtea spre care dădea fereastra biroului meu era mereu plină de gunoaie. Din cînd în cînd se ardeau resturile lor şi un fum gros şi pestilenţial umplea cartierul. Drept closet aveau o gaură în pămînt, sub cerul liber, aşa încît adesea, cînd mă uitam şi eu pe fereastră, un ţigănuş pe vine îmi făcea amical cu mîna. Vara devenise un adevărat pericol, roiuri de muşte intrau pe ferestre, mirosul era insuportabil, focarul de infecţii era la cîţiva metri de noi. Toţi vecinii erau furioşi, dar nimeni nu îndrăznea să cheme Poliţia şi Sanepidul. Unul a făcut-o totuşi, în numele nostru, al tuturor. Nu a venit nimeni. După o vreme a venit însă un antreprenor, care a cumpărat terenul de la nişte moştenitori pierduţi prin ţară şi le-a dat bani ţiganilor ca să se mute. Pentru a fi mai convingător, i-a lăsat pe bărbaţi să recupereze cărămizile din demolare, iar pe „şeful“ lor l-a angajat ca portar pe perioada lucrărilor. Restul au plecat undeva, într-un sat, unde aflaseră că ar fi ceva locuri libere. Am fost fericiţi cu toţii.

Această situaţie mi-a adus însă aminte de vechiul banc cu cei doi miliţieni care găsesc un cadavru pe strada Edgar Quinet şi, pentru că le era prea greu să treacă acest nume în procesul-verbal, hotărăsc să „mute mortu' pe Academiei“. Cam aşa am scăpat şi noi de ţigani, mutîndu-i la alţii. Noi ne-am rezolvat problema noastră, alimentînd însă o *problemă socială* a întregii societăţi: mahalaua noastră tihnită se gentrifică şi va deveni în curînd un spaţiu rezidenţial rezervat. Iar ţiganii şi săracii cartierului sînt împinşi într-un neo-nomadism cronic. Mecanismul este banal prin generalitatea lui.

Exact despre această problemă ca ***problemă socială*** ne vorbeşte o expoziţie-atelier deschisă luna aceasta la Muzeul Ţăranului Român şi intitulată, sugestiv, „Peisaj minim garantat“. Este vorba, de fapt, despre peisajul sărăciei extreme din România, care priveşte peste un milion de persoane din populaţia ţării. Majoritatea ţigani, dar nu numai, căci sărăcia extremă diluează etnicitatea pretutindeni în lume. Un singur reper statistic: din punct de vedere locativ, sărăcia extremă înseamnă cam 3 m² de persoană, adică ceva mai puţin decît am eu acum stînd la biroul la care scriu aceste rînduri şi întinzînd mîna după o carte din bibliotecă.

Expoziţia este partea vizibilă a unui studiu de doi ani, realizat de o echipă mixtă de urbanişti, arhitecţi, sociologi şi etnologi, sub egida Universităţii de Arhitectură şi Urbanism „Ion Mincu“ din Bucureşti. Rostul ei este de a pune în scenă şi a impune vizibilitatea unei probleme sociale considerată: a) **mare** – căci atinge peste un milion de români, indiferent de etnia lor; b) **gravă –** deoarece ne afectează pe toţi şi nu poate fi rezolvată decît prin angajarea activă a întregii societăţi şi mai ales a autorităţilor; c) **larg răspîndită –** adică ea atinge toată ţara, atît satele, cît şi oraşele; d) **aproape deloc vizibilă** – aceşti oameni nefiind încă reprezentaţi, nici politic şi nici spaţial. Ignoraţi în continuare, aceşti oameni, al căror număr sporeşte, pot constitui o ameninţare şi o boală gravă a societăţii româneşti; e) **diversă** – adică, din nefericire pentru autorităţi, soluţiile nu pot fi unice şi generale, ci trebuie să fie bine cîntărite şi adaptate condiţiilor concrete ale fiecărui context în parte.

Bine, veţi spune, ştim toate acestea. Oare chiar aşa să fie?

Cred că ceea ce refuzăm sau nu sîntem capabili încă să ştim se află undeva în amonte, la nivelul cunoaşterii şi recunoaşterii unei „probleme sociale“ ca atare. Tendinţa – firească, psihologic, dar păguboasă, social şi politic – este să mutăm problema pe Academiei. În primul rînd, problema socială nu este considerată a fi şi a noastră decît dacă şi cînd ne afectează direct şi personal. Apoi, dat fiind că nu este a noastră, această problemă socială va fi ori negată sau bagatelizată, ori considerată inevitabil a altcuiva.

A statului, de pildă, care trebuie să o rezolve, că de-aia e stat, ca să facă ordine. O ordine pentru liniştea noastră, cetăţenii lui adevăraţi şi legitimi. Cum? Nu e treaba noastră, atîta vreme cît problema este scoasă din orizontul nostru de preocupări şi îngrijorări – adică un fel de *Du-i, Doamne, la Ploieşti!*

Sau este problema *Lor*, a celor care sînt o problemă. A ţiganilor, în speţă. *De ce nu vreţi să evoluaţi?* Această întrebare senină a unui reporter român, cînd cu scandalul nunţii fetei lui Cioabă, este ilustrarea perfectă a acestei „soluţii“. Din această perspectivă, problema constă în faptul că *Ei* nu vor să evolueze, nu vor să se integreze, nu vor să studieze, nu vor să fie civilizaţi ca noi etc. Pe scurt, problema constă în reaua voinţă sau inferioritatea congenitală a titularilor problemei sociale. Altfel spus, este o problemă *psihologică* a unora, care fie nu vor – şi atunci trebuie obligaţi –, fie nu pot – şi atunci trebuie să fie îndepărtaţi.

Problema este, în toate aceste cazuri, că, astfel definită, o problemă socială nu va fi niciodată rezolvată şi, mai devreme sau mai tîrziu, vom suferi cu toţii consecinţele, chiar dacă personal nu avem nici o vină. Şi ne vom certa, inutil, despre cine a fost vinovatul. O problemă socială trebuie să înceapă astfel prin a fi *recunoscută* ca atare: avem o problemă, ea există ca problemă şi este a societăţii noastre – deci şi a noastră. Din acest punct de vedere, problema ţigănească este profund ne-recunoscută ca problemă a societăţii româneşti. Eventual fluturată ca problemă electorală. Apoi, odată recunoscută ca problemă, ea trebuie să înceapă să fie şi *cunoscută* în particularităţile şi mecanismele care o fac o problemă socială. Din nou, problema ţigănească nu prea este cunoscută – căci stereotipurile etnice şi vicisitudinile personale nu sînt o cunoaştere socială. Ne grăbim astfel, adesea, cu soluţii gata făcute înainte de a fi formulat corect problemele. Iar aceste soluţii se negociază, de cele mai multe ori între cei care cer bani şi cei care dau bani. Dar problema ţigănească nu este (doar) o chestiune de bani! *E nevoie de a gîndi locuirea, nu de a li se oferi locuinţe!* – avertizează studiul amintit. Mai mult, e nevoie de gîndire pe termen lung, căci altminteri ceea ce cîrpeşti azi într-un loc se rupe mîine în altul.

În sfîrşit, o dată recunoscută şi cunoscută, o problemă socială trebuie rezolvată, adică scoasă din sfera de pericol societal. Măcar din raţiuni pur pragmatice, căci altminteri costurile sociale ar fi insuportabile pentru toţi. Şi este total contra-productiv să te întrebi, atunci cînd este prea tîrziu, cine a mutat mortu' pe Academiei?

Cristi NEAGOE

artivisme

„Vidanj“

● Un comando de tineri, membri ai unei grupări denumite „Billboard Poets“, care se ocupă cu vandalizarea panourilor publicitare prin modificări aduse afişajelor acestora, a reuşit piratarea singurului billboard electronic din Bucureşti. Tinerii, înarmaţi cu pistoale de jucărie, au pătruns sîmbătă, 19 noiembrie 2005, în birourile companiei care administrează softul billboard-ului electronic din Piaţa Unirii şi i-au forţat pe tehnicienii acesteia să difuzeze următorul mesaj: „într-o seară am cărat cu nevastă-mea / zece găleţi cu căcat / cred că din 98 nu ne-am mai simţit / unul lîngă altul atît de bine / vomam şi rîdeam rîdeam şi vomam / am jurat atunci / să nu mai mîncăm niciodată / printre cîinii înnebuniţi de duhoare / printre bibilici în bezna de sub zarzării înfloriţi / lumina lanternelor tăia picioarele ei / grosolane în uriaşii pantaloni de trening / ai lui socru-miu şi cu adevărat picioarele ei coborau / ca-n pildele lui Solomon / direct pînă-n moarte // apoi pe nespălate cum se şi face / după zdrobitul strugurilor după înmormîntări / sau după lucrările cu vidanja / pe nespălate am făcut dragoste-n draci // şi din întuneric ne fixau ochii albaştri / ai fetiţei noastre // drumul spre casă n-a fost niciodată drumul spre casă“.

Mesajul a rulat de-a lungul întregii după-amieze de sîmbătă, stîrnind nedumerire în rîndul trecătorilor şi al vînzătorilor de discuri-pirat din zona restaurantelor McDonald's şi KFC. Angajaţii celor două unităţi comerciale au raportat o scădere semnificativă a vînzărilor pe perioada deturnării panoului electronic. Armele de jucărie au fost găsite în posesia cîtorva copii ai străzii din zona Pieţei Unirii, care au declarat că le-au fost făcute cadou de doi bărbaţi şi o femeie îmbrăcaţi în cămăşi înflorate. Nu s-au înregistrat victime şi nici alte pagube materiale.

Printr-un comunicat oficial transmis a doua zi, Serviciul Român de Informaţii a precizat că, deşi vinovaţii nu au fost încă prinşi, s-a reuşit în schimb identificarea textului. Acesta face parte dintr-un volum de poezie apărut recent la Editura Cartea Românească, intitulat *cîntece eXcesive*. Chemat pentru interogatoriu, autorul volumului, poetul Dan Sociu, a negat orice implicare în această acţiune. Un oficial din cadrul Direcţiei Generale de Combatere a Crimei Organizate ne-a informat însă că poetul a fost pus sub urmărire preventivă şi că Poliţia a început să monitorizeze şi celelalte apariţii din colecţiile de poezie ale editurilor Cartea Românească şi Vinea.

● Peisajul artistic contemporan a fost zdruncinat de curînd de o descoperire pe care criticii de artă din întreaga lume o consideră epocală. Achiziţionînd o casă în Neuilly-sur-Seine, unul dintre directorii executivi ai Companiei Coca-Cola Franţa (care a preferat să-şi păstreze anonimatul) a găsit în garajul acesteia o cale de acces spre un nivel subteran. În spaţiul respectiv, directorul a dat peste o vidanjă de dimensiuni medii care purta pe aripa stîngă-spate inscripţia *R. Mutt 1968,* scris de mînă cu vopsea albă. Mare amator de artă şi un important colecţionar, autorul descoperirii a făcut imediat legătura cu *ready-made*-ul din 1917 al lui Marcel Duchamp. Intitulat *Fîntînă,* acesta este un pisoar purtînd aceeaşi semnătură, votat în decembrie 2004 drept cea mai influentă operă de artă a secolului XX, de către cinci sute dintre cei mai cunoscuţi critici de artă britanici. După examinarea substanţei folosite pentru inscripţionarea caroseriei vidanjei şi după proba grafologică, experţii francezi au confirmat autenticitatea *ready-made*-ului. „Vidanja este, într-adevăr, ultima operă majoră a lui Marcel Duchamp“ – spune Dierry de Thuve, istoric şi teoretician al artei. Vidanja, botezată de critici *Fîntînă 2,* a fost expusă temporar într-un spaţiu special amenajat din parcarea Centrului „Georges Pompidou“ din Paris.

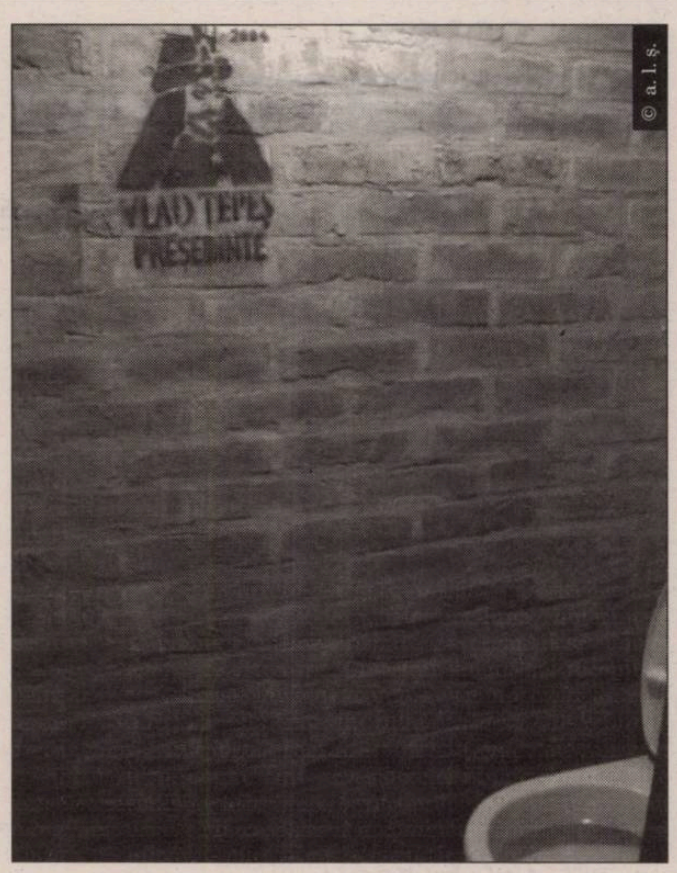

chestionarul lui Proust

Adina ROSETTI

1. Principala mea trăsătură
2. Calitatea pe care doresc să o întîlnesc la un bărbat
3. Calitatea pe care o prefer la o femeie
4. Ce preţuiesc mai mult la prietenii mei
5. Principalul meu defect
6. Îndeletnicirea mea preferată
7. Fericirea pe care mi-o visez
8. Care ar fi pentru mine cea mai mare nenorocire
9. Locul unde aş vrea să trăiesc
10. Culoarea mea preferată
11. Floarea care-mi place
12. Pasărea mea preferată
13. Prozatorii mei preferaţi
14. Poeţii mei preferaţi
15. Eroii mei preferaţi din literatură
16. Eroinele mele preferate din literatură
17. Compozitorii mei preferaţi
18. Pictorii mei preferaţi
19. Eroii mei preferaţi din viaţa reală
20. Ce urăsc cel mai mult
21. Calitatea pe care aş vrea s-o am din naştere
22. Cum aş vrea să mor
23. Greşelile ce-mi inspiră cea mai mare indulgenţă
24. Deviza mea

1. Sensibilitatea
2. Umorul tandru.
3. Eleganţa înnăscută.
4. Prietenia şi, uneori, copilăria.
5. Mă enervez repede.
6. Toamna asta: să mă plimb cu Clara în parc, să stau pe o bancă la soare şi să citesc.
7. Tinereţe fără bătrîneţe.
8. Să fiu grasă, urîtă şi să nu mă iubească nimeni.
9. Pe o insulă mereu caldă.
10. Verde.
11. Florile de primăvară.
12. Porumbelul şi porumbiţa.
13. Balzac, Eco, Llosa, Márquez, Nabokov, Rushdie, Saramago. Mircea Eliade (prima iubire) şi Mircea Cărtărescu.
14. Nichita Stănescu, Tudor Arghezi şi încă mai descopăr.
15. Adolescentul miop.
16. Isolda, Blimunda, Zenobia, Ada, Vina, Anna Karenina, Doamna T, Maitreyi, Emma Bovary şi alte îndrăgostite eterne. Plus Scarlett O'Hara.
17. Ceaikovski, Mozart, Vivaldi, Strauss.
18. Impresionistii, Picasso, Klimt, Modigliani.
19. Nu am.
20. Aglomeraţia.
21. Blîndeţe, răbdare şi înţelepciune (dar sper că vor veni odată cu vîrsta).
22. Fulgerător şi totuşi conştient.
23. Năzbîtiile copiilor.
24. Nu mai am, pentru că nu mă ţin de ele.

Cătălin MOISE

de ce e *cool*...

Mon Tati

„J'avoue que je suis assez satisfait de voir – comme un peintre avec ses toiles –, trente ans après, une autre génération aller voir *Jour de fête* et rire, de la voir découvrir un *Play Time,* encore que les gens ne soient pas encore complètement pris par ce genre de films.“ Aşa spunea Jacques Tati în unul dintre ultimele lui interviuri, cu ocazia reeditării ultimului său film, *Parade*. Regizorul care se declara un om simplu şi non-intelectual, a ajuns, paradoxal, să fie subiectul unor ample şi foarte intelectuale examinări critice. Şi e cu atît mai impresionant, cu cît a făcut doar o şcoală de arte şi meserii, a jucat rugby, a făcut *sketch*-uri pentru teatrul de revistă, pe care le-a adaptat ulterior pentru filmele lui. Filme care s-au văzut de curînd cu ocazia integralei Tati din cadrul *Sărbătorii Filmului Francez:* trei scurtmetraje şi şase lungmetraje, ceea ce e infim pentru amprenta lăsată de el asupra cinematografiei.

L'École des facteurs (1947) e un fel de pilot de 20 de minute pentru primul lui lungmetraj. În *Jour de fête* (1949), un sat monoton şi adormit e vizitat de bîlciul plin de culori care explodează în piaţa centrală şi-l revitalizează. Incidental, pe-acolo e şi un cinema care arată metodele americane rapide de distribuţie a scrisorilor (ce includ elicoptere, avioane, paraşute etc.), aşa că toată lumea îl tachinează pe François (poştaşul) cu bicicleta lui. El ia măsuri. *„Rapidité!“* Lansat întîi în alb-negru, filmul a fost restaurat în varianta color (concepută de Tati iniţial) de Sophie Tatischeff, fiica regizorului. *Jour de fête* are o energie teribilă, agitaţie continuă, exact atmosfera de bîlci, dar Tati era la debut (şi ce subiect ideal pentru asta!), entuziast şi euforic. François e un copil mic care se joacă, iar noi ne uităm la el cum se desfăşoară, cu zîmbetul pe buze. Nu e la fel de bine definit ca Monsieur Hulot, eroul următoarelor patru filme, dar cui îi pasă? În 1953, în *Les Vacances de Monsieur Hulot,* îl vedem prima oară pe Hulot – un gentleman umil şi naiv, cu un aspect devenit la fel de emblematic pentru istoria cinema-ului ca şi Charlot-ul lui Chaplin: şosete multicolore, pantaloni mereu prea scurţi, pardesiu şi o umbrelă folosită în general la declanşarea haosului. În *Les Vacances...,* el pleacă în concediu undeva la malul mării, unde, în ciuda faptului că el îşi savurează vacanţa, dezlănţuie o neliniste generală – ca să nu spun debandadă – şi strică distracţia celorlalţi. Toate obiectele din jur par să se extazieze în simpla lui prezenţă: vopseaua fuge, carpeta din piele de vulpe i se lipeşte de pantof, artificiile explodează, bărcile vorbesc, şi multe altele. Filmul în sine este vacanţă, relaxare şi rîsete alături de M. Hulot. La sfîrşit pleacă, la fel ca în absolut toate filmele lui. Niciodată nu ştim unde. Dar pleacă. E în continuă mişcare. *Mon oncle* (1958) nu mai e relaxare. Pentru că aici critică. Dă de pămînt cu familiile din suburbiile *chic* (doar amuzîndu-se, ceea ce-l face şi mai dur), cu gospodinele superficiale dotate cu *gadget*-urile *hi-tech* tîmpite şi inutile, doar ca să fie la modă. La un moment dat musafirii zic „totul e atît de spaţios“, iar gazda – „ăsta e viitorul“. Pe de altă parte, Hulot e la fel de vesel-fericit ca întotdeauna, acum în rol de unchi cu un simţ al umorului dezvoltat, care-şi învaţă nepotul lucruri de o moralitate discutabilă. Trece prin film foarte calm, apoi pleacă din nou, de data asta cu avionul, şi ajunge în *Play Time* (1967), într-un Paris futuristic, de fapt Tativille, oraş din sticlă şi beton. După *Mon Oncle* care a primit un Oscar, Tati a fost destul de puternic finanţat (Tativille-ul a fost construit în 7 luni, de vreo 100 de muncitori), aşa că a făcut filmul exact cum a vrut el. Farmecul constă în faptul că în fiecare cadru se întîmplă o mie de lucruri, trebuie doar să fii foarte atent să observi că tot timpul cineva face cîte ceva, de cele mai multe ori undeva în plan secund. E aproape imposibil să prinzi totul. Mişcările au o coregrafie incredibilă, iar dacă la început filmul era dominat de clădirile uriaşe şi de arhitectura contemporană, la sfîrşit atmosfera e una caldă şi umană, clădirile mamut au dispărut, rămînînd doar oamenii. Finalul e claustrofobic, cu multe maşini care se învîrt, aparent fără ieşire, într-un sens giratoriu. De-a dreptul înfricoşător. Deşi incontestabil capodopera lui, n-a fost deloc bine primit de public (şi nici de majoritatea criticii) şi l-a ruinat; acest eşec a făcut mult mai dificilă găsirea finanţării pentru viitoarele proiecte Tati. În *Trafic* (1971) sînt numai maşini. În (acest) ultim film cu M. Hulot, el trebuie să ducă o maşină din Paris la Amsterdam, pentru o expoziţie auto. Drumul e, evident, presărat cu întîmplări şi accidente. De fapt, toate accidentele posibile şi imaginabile. În stilul *Les Vacances...*, este relaxat şi relaxant, reliefînd ocazional diversele obiceiuri stranii pe care şoferii şi le permit în intimitatea automobilelor proprii. E un film pur şi simplu vesel de la început, pînă la sfîrşitul în care Hulot pleacă sub aceeaşi umbrelă cu o anumită domnişoară, cea mai tandră ipostază în care s-a imortalizat. Şi, nedorit de repede, ajungem la *Parade* (1974), ultimul lui film, care aparent nu are legătură cu nimic din ce-a făcut înainte. E un spectacol. Un spectacol de circ. Un colaj foarte bine făcut al tuturor glumiţelor din filmele lui (asta nu înseamnă că au fost reciclate!), dar atmosfera e apăsătoare. În ciuda umorului, mi s-a părut îngrozitor de trist. Tati e deja bătrîn aici. Acum, nu ştiu dacă e doar pentru că circul în sine e trist, dar pare un „la revedere“ morbid, spus în aşa fel încît să nu îngrijoreze pe nimeni, o adunare familială la care un muribund face poante pentru a detensiona situaţia. Sfîrşitul? La final rămîne o scenă goală. Tati a mai făcut un film după *Parade*, *Forza Bastia!*, scurtmetraj recuperat relativ recent, început de fapt de el şi finisat de fiica lui. După care s-a terminat. *Voilà*...

***Cătălin Moise** este elev şi are 14 ani.*

Texte și opinii de: *Cătălin AVRAMESCU (lector univ., Facultatea de Științe Politice, Universitatea București) ● Iulian CHIFU (conferențiar univ., SNSPA) ● Miron DAMIAN ● Georgiana IORGULESCU (directoare, Centrul de Resurse Juridice) ● Mihaela MIROIU (profesor, SNSPA) ● Adrian MORARU (Institutul de Politici Publice) ● Ciprian NICOLAE (consultant, Institutul Român de Training) ● Radu NICOLAE (Centrul de Resurse Juridice) ● Liana PĂTRAȘ (jurnalist, Realitatea TV) ● Cristian PÎRVULESCU (președintele Asociației Pro-Democrația) ● Codru VRABIE (consultant, Institutul Român de Training) ●* ***Coordonatorul temei:*** *Cristian GHINEA*

E grav dacă un principiu democratic nu este înțeles. Este însă și mai grav dacă este prost înțeles și prost aplicat. De exemplu, prezumția de nevinovăție. Acest principiu fundamental spune că orice om trebuie considerat nevinovat, pînă cînd, printr-un proces formal, se stabilește contrariul. Această ultimă condiție, definitorie pentru principiu, impune și limitele aplicării lui. Persoanele ale căror acte nu pot fi judecate – spre exemplu judecătorii BEC sau ai Curții Constituționale – nu pot invoca prezumția de nevinovăție pentru a-și apăra o conduită suspectă. Din contră, aceeași normă democratică impune acestora să se afle nu doar deasupra oricărei vinovății, ci deasupra oricărei suspiciuni.

Și principiul legalității este fundamental pentru un Stat de drept. Acest principiu spune că un act nu poate fi incriminat dacă nu există în prealabil o lege clară care să-l interzică. Sau, în altă formulare, ceea ce nu e explicit interzis este implicit permis. Se aplică acest principiu și demnitarilor? Să analizăm următorul exemplu ipotetic. Guvernul emite o ordonanță care scutește de taxe vamale un anumit produs. Un comerciant, avizat în prealabil, importă rapid o cantitate mare a produsului respectiv, beneficiind din plin de mărinimia guvernamentală. Apoi ordonanța este retrasă, înainte să apuce și concurența să profite de ea. Cred că e evident pentru oricine că avem aici o problemă și că miniștrii care au semnat ordonanța au procedat incorect. Dar incorect nu înseamnă neapărat și ilegal. Mai mult, în cazul acesta

Dacă legea nu poate fi ilegală...

ilegalitatea este exclusă, căci o ordonanță are valoarea unei legi, iar o lege nu poate fi ilegală. Exemplul demonstrează un adevăr simplu: dacă aplicăm principiul „tot ce nu este explicit interzis este implicit permis" acelor persoane care stabilesc ce este explicit interzis, atunci acestora le este implicit permis orice. Iar asta nu e singura problemă. Să presupunem, de dragul argumentului, că putem folosi legea pentru a trata acest caz. Ce facem? Simplu. Declarăm ilegală scutirea respectivă, impunem daune și punem vinovații sub acuzare. Simplu, dar greșit. Principiul legalității spune că, pentru a putea fi aplicată, legea trebuie să preceadă actul. Implicația acestui fapt este că o lege trebuie să fie generică și bine determinată. Trebuie să definească, în mod clar și general, acele acte pe care le interzice; nu să incrimineze, post factum, *un caz specific. În aceste condiții, ce putem face? Ce ar trebui să interzicem prin lege? Acordarea de scutiri? Sau, poate, retragerea lor? Legiferarea, în general? Nu, e clar că această cale este greșită. Ar trebui să extindem interdicțiile legale pînă la punctul în care guvernarea în sine ar deveni imposibilă.*

De fapt, aici e cheia problemei. Actul guvernării presupune acordarea unei libertăți de decizie semnificative persoanelor care îndeplinesc înalte demnități în Stat (prin definiție, puterea politică). Pentru a nu fi folosită incorect, această libertate trebuie echilibrată pe baza unui control. Controlul legal este necesar, desigur, și în acest caz, dar este departe de a fi suficient. Normele democratice obligă acest control să fie limitat și rigid, pentru a proteja individul obișnuit de abuzurile Statului. Iar asta îl face insuficient cînd vine vorba de actele celor care conduc Statul. Avem nevoie de un tip de control specific pentru acest domeniu, mai flexibil și mai eficace. Acesta este controlul politic. Acum, și acest concept este, din nefericire, prost înțeles. Ca orice altă expresie care conține termenul „politic" este privită cu ostilitate și tratată ca sursă de probleme. Ceea ce nu e doar incorect, ci și paradoxal, de vreme ce problemele apar mai degrabă ca urmare a absenței acestui control. Căci acesta presupune existența unor norme și a unor mecanisme care să le impună respectarea. E meritul dlui Tăriceanu că a lămurit, din nou, situația în care ne aflăm. Premierul a susținut că intervenția sa secretă pe lîngă procurorul general, pentru un scop de interes privat, este normală. Reprezentanții noștri în Parlament i-au tratat declarația apatic sau aprobator. Ceea ce demonstrează că, la ora actuală, aceste mecanisme specifice sînt inexistente sau nefuncționale, iar normele sînt, în cel mai bun caz, neclare. Dilema veche *își propune, în acest număr, să le clarifice.* ***(Miron Damian)***

P.S. Miron Damian este un cetățean care comentează politica pe Internet sub pseudonimul „Doc", scrie scrisori la *Cotidianul,* fiind un abonat permanent la spațiul de sîmbătă pentru cititori, scrie primarului din Sibiu să îi facă pistă pentru biciclete și uneori îmi scrie mie mesaje în care spune că îmi cam lipsește logica. Între noi, dilematicii, fie vorba, comentează mai aplicat și mai rațional politica decît 90% dintre colegii mei de la facultatea de atotștiutori în materie. Discutînd despre acest „Manual pentru miniștri", la care și-a adus contribuția voluntară, mi-a trimis o serie de argumente pentru a înțelege de ce e bine să existe așa ceva. Era și timpul ca un dilematic din afara celor din redacție să scrie un „Argument". Așa încît i-am cedat acest loc. **(C. G.)**

Cristian PÎRVULESCU

Responsabilitate și guvernare

Cînd s-a trecut de la responsabilitatea penală la responsabilitatea politică a miniștrilor, în 1742, atunci cînd Walpole a fost obligat să demisioneze, un moment-cheie în stabilizarea parlamentarismului clasic era depășit. Cînd Camera Comunelor, în care se realizase o alianță *ad hoc* între whigs (Wiliam Pitt) și torys, a amenințat cu inițierea *impeachment*-ului, Walpole a preferat să demisioneze. La fel a procedat, două secole mai tîrziu, în 1974, și Richard Nixon după scandalul Watergate. Pornind de la precedentul constituit de atitudinea lui Walpole, responsabilitatea penală a miniștrilor, care dusese la nenumărate procese politice, s-a transformat în responsabilitate politică în fața Parlamentului. Astfel, în sensul restrîns al termenului, responsabilitatea politică desemnează obligația Guvernului de a demisiona cînd pierde încrederea legislativului. Dar astăzi, cînd sensibilitatea democratică s-a impus, responsabilitatea politică presupune mai degrabă răspunderea în fața alegătorilor. Și cum procedurile, politice sau juridice, se dovedesc, dacă nu depășite, cel puțin insuficiente, alegătorii vor garanții mult mai sigure în ce privește comportamentul guvernanților.

Conștiente de importanța menținerii reputației, într-o epocă în care încrederea în instituții și politicieni scade, elitele politice au acceptat, mai întîi în zona anglo-saxonă, apoi și în alte părți, introducerea unor legi mai clare (reglementarea riguroasă a finanțării partidelor și campaniilor, de exemplu) și impunerea unor coduri deontologice. Aceste coduri stabilesc cadrul etic al acțiunii guvernamentale pe baza unor principii clare. Regulile enunțate nu au ca obiectiv reglementarea exactă a activităților, cît mai ales formularea în termeni generali, ce pot fi adaptați unor situații concrete, făcînd apel la discernămîntul și responsabilitatea fiecărui politician. Astfel se creează un mediu în care responsabilitatea politică poate fi relansată fără a risca transformarea sa, în condițiile confruntării de tip antagonist-majoritarist, în răzbunare juridică.

Cristian Pîrvulescu *este președinte al Asociației Pro-Democrația.*

De ce?

● Pentru că Nicolae Văcăroiu a fost o vreme și șef de Senat și președinte de bancă, dar nu era o problemă, pentru că era un Hagi al finanțelor.

● Pentru că Ministerul Educației anunța acum cîteva zile că a încheiat un contract cu o firmă de avocatură pentru reprezentarea în instanță contra greviștilor, dar contractul este secret.

● Pentru că judecătoarea Huza ne rîde în nas din CSM după ce a luat o casă pentru tineri căsătoriți. Și tot din CSM i-a rîs în nas și procurorului care o anchetează și asupra căruia are putere de decizie.

● Pentru că Mircea Cinteză obișnuia să călătorească la congrese pe banii firmelor de medicamente și apoi a devenit ministru fără să ne anunțe de sponsorii respectivi. Poate că ne face plăcere să plătim mult pentru medicamente dacă ne alegem în schimb cu un ministru mai umblat prin lume, dar oricum era bine să știm.

● Pentru că doamna Puwak era indignată: adică cum, familia mea nu are voie să ia fonduri europene?!. Pentru că răspunsul corect este: „NU, pentru Dumnezeu, clar că nu, pricepe odată!".

● Pentru că juniorul Țiriac face afaceri cu juniorul Năstase, care are o parte dintr-un bloc construit pe un teren luat de la Bivolaru, protejat de seniorul Năstase. Care junior Țiriac a fost acuzat de consum de droguri, noroc cu seniorul Țiriac care a sunat peste tot, de la „Atlantic la Urali și pînă la Dumnezeu". Dar la telefon a răspuns seniorul Iliescu care a sunat la Botoș, care a înțeles că trebuie să aplice legea. Și s-a aplicat legea, martorii au fost deconspirați, probele pierdute și juniorul Țiriac, care făcea afaceri cinstite cu juniorul Năstase, nu a mai consumat droguri, pentru că justiția este independentă și seniorul Năstase a pus pariu cu seniorul Țiriac că ne face săli de sport și l-a cîștigat în campanie și seniorul Țiriac spune că nu a luat comision în contractul EADS, a muncit pe gratis. Ce voiam să spun?

● Pentru că premierul Tăriceanu nu înțelege care e problema dacă a sunat să ceară informații despre cazul Patriciu, care e prieten și coleg de partid cu Călin Popescu Tăriceanu, deși nu a mai sunat și pentru altcineva și nici nu ne-a anunțat că s-a interesat de cazul prietenului și colegului domnului Tăriceanu. Că poate aveam și noi prieteni sau colegi abuzați de procurori și îl rugam să se intereseze.

● Și pentru că premierul Tăriceanu nu și-a cerut scuze că nu s-a putut abține, ba chiar zice că ar face și mîine la fel.

● Pentru că primarul Băsescu și-a dat singur casă, că nu avea săracul, pentru că o dăduse fetei.

● Pentru că Dan Iosif făcea acte caritabile sunînd de la Președinție diverși oameni de afaceri și ajuta astfel oamenii sărmani, iar oamenii de afaceri nu doreau nimic de la el, și ce, bă, adică, ce rău făcea?!

● Pentru că seniorul Iliescu nu vedea ce era rău în ce făcea Dan Iosif.

● Pentru că Micky Șpagă nu este o poreclă, este un alint de partid.

● Pentru că etc.

● Și ca să nu le mai explicăm de fiecare dată, să nu spună că n-au știut.

● Era să uit: și pentru că premierul Tăriceanu a spus în Parlament: „Propun ca în CSAT să elaborăm în cel mai scurt timp un cod de conduită referitor la procedurile pe care reprezentanții Puterii și responsabilii instituțiilor centrale ale statului le vor respecta în situații critice, confuze, conflictuale sau de criză". Și atunci mi-a venit ideea: de ce CSAT, dar noi ce avem? Și le-am luat fața, în cel mai scurt timp. **(C. G.)**

La părăsirea postului, miniștrii trebuie să ceară consiliere de la The Advisory Committee on Business Appointments *(am preferat să nu traducem denumirea – este vorba despre un comitet independent care îl consiliază pe prim-ministru în legătură cu cererile membrilor executivului, ale altor demnitari, ale diplomaților, militarilor, parlamentarilor și funcționarilor superiori care doresc să ocupe diverse poziții în afaceri după ce ies din serviciul public. Comitetul este format din persoane respectate care au servit Coroana, numite de prim-ministru, neplătite, și face un raport anual către premier. La adresa www.acoba.gov.uk pot fi găsite detalii, inclusiv o listă a persoanelor, a funcțiilor dorite în diverse companii și a deciziilor comitetului pentru fiecare* – n.r.) asupra oricărei intenții de a ocupa un post, în limita a doi ani. Procedura nu este necesară pentru posturi neplătite în organizații noncomerciale sau pentru numiri făcute de Guvern, cum ar fi posturile de reprezentare la organizații internaționale. Deși este în interesul public ca foștii miniștri să intre în afaceri sau în alte domenii ale vieții publice, este la fel de important să nu existe nici o suspiciune. Comitetul poate recomanda o amînare de doi ani pînă la preluarea respectivei poziții dacă această preluare ar putea ridica temerea că declarațiile și deciziile ministrului, în timpul mandatului, au fost influențate de speranța de a primi în viitor acea funcție sau dacă angajatorul ar putea utiliza necorespunzător informațiile oficiale la care fostul ministru a avut acces. *(din „Ministerial Code", Marea Britanie, 2005)*

Relațiile cu grupurile de interese

Adrian MORARU

Ce prieteni mai are un ministru

– Completarea declarației de avere este doar un prim pas în deplina transparență în privința posibilelor interese. Miniștrii trebuie să își prezinte în CV toate activitățile anterioare și să răspundă oricăror suspiciuni, exprimate public legate de conexiunile din trecut cu persoane sau entități comerciale.

– Dacă miniștrii urmează să ia decizii care implică susținerea unor cauze ce afectează în mod distinct entități din circumscripția în care sînt parlamentari, aceștia trebuie să evite posibilele conflicte de interese.

– Toate întîlnirile cu potențiali beneficiari ai deciziilor miniștrilor trebuie ținute de aceștia numai într-un cadru oficial. Lista acestor întîlniri trebuie să fie accesibilă publicului, ca și concluziile întîlnirilor, prin comunicate de presă sau stenograme.

– Miniștrii trebuie să se abțină să aibă contacte neoficiale cu posibile persoane care pot fi sau sînt beneficiari direcți ai deciziilor acestora. Acest lucru ar trebui limitat chiar și în cazul unor relații lungi de prietenie sau de rudenie, dacă se poate considera că există un potențial de influențare a deciziilor, dublat de un interes direct material sau nematerial.

– La părăsirea postului, miniștrii trebuie să se abțină să colaboreze cu foști parteneri privați. De asemenea, nu trebuie să facă uz de informațiile confidențiale sau clasificate, la care au avut acces în perioada cît au deținut funcția, în scopul obținerii unor avantaje materiale.

Finanțarea activității politice

– Folosirea resurselor publice (bani, bunuri, servicii, logistică, resurse umane) în interese politice, altele decît cele strict legate direct de activitatea din fișa postului, este un lucru imoral, chiar și în cazurile în care nu este ilegal.

– Miniștrii trebuie să țină seama de faptul că salariul primit trebuie acoperit de un număr rezonabil de ore dedicate poziției pe care o ocupă. Prin urmare, desfășurarea pe perioade lungi a unor activități ce au caracter politic, în afara aceleia de parlamentar, trebuie limitată.

– Miniștrii nu trebuie să transforme postul ocupat și ministerul condus într-un avanpost al partidului căruia îi aparțin. Trebuie prevenită asocierea, afișarea sau sugerarea oricăror însemne, culori, logo-uri ale partidului în simbolistica activității ministerelor.

– Miniștrii nu trebuie să folosească postul pe care îl ocupă pentru a crea avantaje donatorilor curenți sau potențiali ai partidului căruia îi aparțin, nici să defavorizeze pe cei ai adversarilor politici.

– Miniștrii nu trebuie să angajeze personal care să lucreze în mod clar pentru susținerea propriei imagini sau pentru sprijinirea partidului.

– Miniștrii nu trebuie să promoveze, să sprijine sau să tolereze practica solicitării de cotizații sau donații substanțiale din partea persoanelor pe care le numesc în diverse funcții sau demnități, proporționale cu salariile obținute.

Adrian Moraru *este director „Programe partide politice și alegeri" la Institutul de Politici Publice.*

Relațiile cu Justiția

Georgiana IORGULESCU

Imparțial cu imparțialii

– Un ministru nu trebuie să intervină, direct sau indirect, într-un dosar aflat în soluționarea instanței ori într-o cauză aflată în cercetarea organelor de urmărire penală, pentru a obține o soluție favorabilă sie ori unei terțe persoane.

– Un ministru nu trebuie să se intereseze de un dosar aflat pe rolul unei instanțe judecătorești sau la organele de urmărire penală.

– Un membru al Cabinetului, interesat de activitatea generală a parchetelor, se poate informa asupra acestui aspect numai prin intermediul ministrului Justiției; acesta din urmă poate să ceară procurorului general sau procurorului-șef al Departamentului Național Anticorupție informări scrise pe această temă.

– Un ministru interesat de activitatea generală a instanțelor de judecată se poate informa în scris asupra acestui aspect adresînd o solicitare Consiliului Superior al Magistraturii (CSM) sau adresîndu-se ministrului Justiției, în virtutea dublei calități a acestuia din urmă, de membru în Cabinet și membru de drept al CSM.

– Ministrul Justiției, sub autoritatea căruia își desfășoară activitatea procurorii, odată cu primirea unei sesizări legate de activitatea unui procuror în faza de urmărire penală, trebuie să îndrepte cererea, fără nici un fel de interferență, procurorului general ori procurorului-șef al Departamentului Național Anticorupție.

– Ministrul Justiției, cînd face propunerile de numire a procurorului general, prim-adjunctului și a adjunctului acestuia, procurorului-șef al DNA, a adjuncților acestuia, precum și a procurorului-șef al Direcției de Investigare a Infracțiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism și a adjuncților acestuia, către președintele României, trebuie să aibă în vedere, în mod exclusiv, criterii de competență profesională și conduită morală recunoscute.

– Un ministru sesizat de către un cetățean în legătură cu un anumit dosar aflat în instrumentare, trebuie să îndrepte acel justițiabil către Consiliul Superior al Magistraturii.

– Un ministru este dator să explice cetățenilor că sesizările privind dosarele instrumentate de instanțe și parchete trebuie adresate organelor competente.

În acest fel, executivul va respecta independența și imparțialitatea magistraților.

Georgiana Iorgulescu *este directoare executivă a Centrului de Resurse Juridice.*

Averea personală și conflictele de interese

Radu NICOLAE

Poporul primește cadouri prin reprezentanții săi

– Un ministru ar trebui să declare, odată cu propria sa declarație de interese, și interesele de care are cunoștință ale rudelor sale de gradul I. Astfel, respectarea obligației legale a unui ministru, de a nu emite un act administrativ sau de a nu încheia un act juridic ori de a nu lua sau a nu participa la luarea unei decizii în exercitarea funcției publice de autoritate, care produce un folos material pentru sine, pentru soțul sau rudele sale de gradul I, va putea fi verificată de orice cetățean.

– Printre interesele private care ar putea afecta/compromite exercitarea imparțială și obiectivă a funcției de demnitate publică, se numără și interesele apropiaților demnitarului – prieteni, colegi politici, foști sau actuali parteneri de afaceri. Miniștrii ar trebui să se abțină să ia decizii sau să emită acte de care ar putea beneficia apropiații săi.

– Miniștrii trebuie să evite apariția unui conflict între îndatoririle lor publice și interesele lor private. Dacă astfel de situații apar, miniștrii ar trebui, pe lîngă abținerea de la decizie, să și prezinte în scris prim-ministrului sau/și publicului, circumstanțele în care a apărut situația de conflict de interese și modul în care au acționat.

– Miniștrii nu trebuie să folosească bunuri aparținînd Guvernului/ministerelor, pentru activități de partid sau în interes personal.

– Miniștrii nu ar trebui să-și folosească autoritatea simbolică și respectul de care beneficiază ca urmare a exercitării funcției, pentru a influența deciziile altor instituții/autorități publice în chestiuni care îl vizează personal sau care vizează familia, prietenii, colegii, partenerii lor.

– Miniștrii ar trebui să se abțină să folosească sau să comunice informații nepublice, dobîndite în exercitarea funcției, care sînt de natură să aducă beneficii sau să evite pierderi persoanei care le primește.

Declararea averii, cadourile

– Miniștrii trebuie să completeze riguros toate cîmpurile declarației de avere și să o actualizeze periodic, oferind aparatului administrativ un exemplu de bună practică. Chiar dacă completarea riguroasă a unor rubrici din declarația de avere necesită consultarea anumitor documente sau solicitarea anumitor informații de la direcțiile finanțelor publice, miniștrii ar trebui să aleagă această variantă decît să completeze declarația cu valori aproximative.

– Miniștrii nu ar trebui să încurajeze primirea de cadouri substanțiale ci, cel mult, simbolice, în exercitarea funcției publice.

– Miniștrii și familiile acestora nu ar trebui să accepte cadouri care îi obligă sau care par că îi pot obliga.

– Miniștrii ar trebui să evite primirea de cadouri substanțiale, chiar și la aniversări private, de la persoane care au beneficiat sau se poate estima că vor beneficia de o dispoziție emisă de ministru în exercitarea funcției publice. Orice cadou care depășește valoarea de 300 de euro, indiferent dacă este primit în calitatea privată sau cea publică a ministrului, se va declara la registratura instituției pe care o conduce. Este recomandabil ca ministrul să doneze instituției pe care o conduce orice cadou primit în exercitarea funcției publice, dacă valoarea acestuia depășește suma de 300 de euro. Dacă totuși dorește să beneficieze, după terminarea mandatului, de cadourile primite în exercitarea funcției, ministrul le poate achiziționa, plătind instituției din banii personali valoarea de piață a obiectului.

– Cînd există acuzații publice documentate la adresa lor privind modul în care și-au dobîndit averea, miniștrii trebuie să se pună la dispoziția Comisiei speciale de cercetare a averii de pe lîngă Înalta Curte de Casație și Justiție.

Radu Nicolae *este coordonatorul programului de Integritate Publică din cadrul Centrului de Resurse Juridice.*

Relațiile cu subordonații

Ciprian NICOLAE

Ființe efemere

Miniștrii trebuie să trateze instituțiile din subordine plecînd de la ideea că sînt doar deținători temporari ai unei funcții, că răspund și vor răspunde pentru modul în care își exercită autoritatea, că activitatea lor de a coordona elaborarea și implementarea politicilor publice trebuie să poată fi argumentată rațional, pe baza intereselor publice, acum sau mai tîrziu. De la aceste premise se dezvoltă și relația cu administrația subordonată.

Miniștrii trebuie:

– Să stabilească politica și viziunea autorității pe care o conduc și să o comunice angajaților.

– Să stabilească relații profesionale cu funcționarii publici din subordine.

– Să comunice ordine în scris, astfel încît orice *audit* ulterior să poată stabili care au fost ordinele exacte comunicate funcționarilor, precum și modul în care au fost îndeplinite.

– Să asigure cadrul unei comunicări transparente cu toți factorii interesați și în primul rînd cu cetățenii.

Principiile de bază pe care trebuie să le respecte miniștrii în relația lor cu angajații din administrația publică, fie ei funcționari publici sau alte categorii, sînt:

– **respectarea legii:** să nu ceară acestora efectuarea de activități care presupun încălcarea legii.

– **imparțialitatea:** să nu ceară acestora să se subordoneze unor interese politice sau de altă natură, în exercitarea atribuțiilor conferite de lege; să nu le ceară să se angajeze în activități care le-ar pune la îndoială imparțialitatea politică; să se asigure că nu se exercită presiuni și influențe asupra angajaților din administrația publică.

– **transparența:** să ceară angajaților din instituțiile pe care le conduc să sprijine accesul cetățenilor atît la informațiile de interes public de care au nevoie, cît și la procesul de luare a deciziilor.

– **eficiența și eficacitatea:** să asigure mijloacele cele mai adecvate pentru promovarea profesionalismului; să asigure o cît mai bună și transparentă valorificare a competențelor, cunoștințelor și aptitudinilor angajaților; să se asigure de cea mai bună utilizare a resurselor disponibile.

– **responsabilitatea și responsabilizarea:** să nu se disocieze de angajații din subordine cînd lucrurile nu ies bine, ci să-și asume responsabilitatea pentru rezultate; să delege rezonabil sarcinile și responsabilitățile către subordonați.

– **tratamentul egal:** să asigure egalitatea de tratament între angajați și nediscriminarea pe motive de gen, rasă, religie, sex.

– **obiectivitatea:** în evaluarea activităților, să caute în primul rînd soluții, iar nu greșeli și vinovați.

Ciprian Nicolae *a fost funcționar public în cadrul Unității Centrale pentru Reforma Administrației Publice – MAI, și la Institutul Național de Administrație. În prezent este consultant la Institutul Român de Training.*

Miniștrii se întîlnesc cu reprezentanți ai multor grupuri de interese, în scopul de a-i consulta pentru elaborarea politicilor guvernamentale. Simplul fapt al întîlnirii formale dintre miniștri și grupuri de interese trebuie înregistrat, trebuie evidențiate motivația întîlnirii, numele celor care au participat și interesele reprezentate. *(din „Ministerial Code", Marea Britanie, 2005)*

Primirea de cadouri trebuie semnalată către Secretariatul permanent. Cadourile de valoare mică (în momentul de față limita este stabilită la 140 de lire) pot fi păstrate. Cadourile de valoare mai mare trebuie predate instituției, exceptînd cazurile cînd: primitorul cumpără cadoul (scăzînd din valoare 140 de lire); dacă predarea cadoului ar putea cauza o ofensă sau se consideră potrivit ca primitorul să folosească sau să afișeze cadoul în anumite situații viitoare ca dovadă de politețe, atunci cadoul trebuie să rămînă la dispoziție pentru o perioadă de pînă la cinci ani. Guvernul publică anual o listă a cadourilor primite de miniștri, care valorează mai mult de 140 de lire. Lista include detalii asupra valorii și precizează dacă a rămas la instituție sau a fost cumpărat de ministru. Ministerele trebuie să se asigure că țin evidența acestor cadouri. *(din „Ministerial Code", Marea Britanie, 2005)*

Relaţiile cu presa

Liana PĂTRAŞ

Să bine-cuvînteze

Miniştrii trebuie să păstreze graniţa oficială între instituţia pe care o reprezintă şi presă. Pentru aceasta, un ministru trebuie:

– să pună la punct un Birou de Presă cu tot suportul logistic şi uman necesar pentru a comunica în timp util, coerent şi într-un limbaj inteligibil, informaţiile de interes public. De cele mai multe ori, birourile de presă produc comunicate scrise într-un limbaj de lemn, iar intervenţiile ofiţerilor de presă sînt ridicole lecturări şcolăreşti ale acestor comunicate.

Cum el nu poate avea tot timpul cuvinte la purtător, ministrul ar trebui:

– să angajeze un purtător de cuvînt. Deşi organigramele ministerelor au prevăzută această funcţie, mulţi miniştri încă nu au un purtător de cuvînt pentru că, de fapt, nici nu simt nevoia. Politicienii sînt obişnuiţi să-şi poarte singuri vorbele, precum îşi poartă sîmbetele, numai că riscă astfel să piară pe propria limbă. Ioan Mircea Paşcu a avut astfel un exces de tandreţe retorică faţă de ziarişti cînd a semnat un fax în care cuvînta filosofic că „viaţa e scurtă, iar sănătatea preţioasă".

Pentru o şi mai bună relaţie cu presa, un ministru trebuie:

– să aibă un purtător de cuvînt care ştie să cuvînteze cum se cuvine. Că „românii au ţara pe care şi-o merită" o ştim cu toţii, tot la fel precum ştim, de pildă, bancuri cu politicieni şi purtătorii lor de cuvînt. Nu le vehiculăm însă în public şi nici de la tribune instituţionale. Sulfina Barbu a înţeles acest lucru abia după ce purtătorul său de cuvînt avea să ne binecuvînteze cu vorbele de mai sus. În încheierea cuvîntării, s-a ales cu o destituire. Deci, un ministru trebuie:

– să destituie un purtător de cuvînt din lumea celor care nu bine-cuvîntă.

Cum purtătorul de cuvînt nu poate fi tot timpul la purtător, e nevoie ca însuşi ministrul:

– să fie atent cu propriile cuvinte. Ziariştii vor fi astfel scutiţi de a se simţi deosebit de „inteligenţi" (Traian Băsescu), după un mandat în care se vor fi dovedit îndărătnici ca nişte „măgari" (Ion Iliescu).

Ca să nu suferim debusolările din plină criză aviară, cînd ministrul de la Agricultură ne prezenta gravitatea situaţiei, iar celălalt, de la Sănătate, ne îndemna să NU ne panicăm, dar ei înşişi organizau cinci conferinţe de presă în aceeaşi zi, un ministru trebuie:

– să convină şi cu ceilalţi colegi de Cabinet asupra subiectelor comune.

Dacă un ministru are nemulţumiri

– nu trebuie să telefoneze nici jurnalistului semnatar, nici redactorului-şef. Telefonul poate fi o formă de presiune. **Ministrul trebuie să ceară un drept la replică, prin intermediul Biroului său de Presă.** Acest birou nu va putea ameninţa „să taie publicitatea" sau „să dea foc ziarelor", cum au făcut domnii Dan Matei Agathon sau Aurel Pană.

– ministrul poate oferi cadouri jurnaliştilor, cu o valoare cel mult simbolică şi dacă protocolul o cere. O ziaristă nu poate astfel refuza trandafirii lui Adrian Năstase de 8 martie, dar în mod cert va refuza plicurile bănoase ale Rodicăi Stănoiu.

***Liana Pătraş** este jurnalistă la Realitatea TV.*

© V. Dorolţi

Relaţiile externe

Iulian CHIFU

Să asculte ce i se spune

– Cunoaşterea limbilor străine

Prima regulă intervine chiar din momentul nominalizării şi se referă la cunoaşterea limbilor străine. Dacă un ministru nu cunoaşte o limbă străină, ar trebui să refuze nominalizarea. Dacă nu cunoaşte limba engleză, trebuie să se apuce urgent de ea. În cazul ministrului de Externe, dacă nu cunoaşte două limbi străine (obligatoriu engleza), ar trebui să se lase de politică externă (nu poate să o facă decît la nivel de diletant dacă nu poate citi analize şi documente în limba în care au fost redactate).

– Normalitate

Un ministru trebuie să se comporte normal, fără excese. Să discute deschis şi credibil. Nu trebuie să fie centrul atenţiei nicăieri, e mai important să devină relevant cînd deschide gura şi propune soluţii şi idei.

– Respect

Un ministru trebuie să asculte pînă la capăt ceea ce i se spune, chiar dacă nu este de acord cu cele auzite, şi să-şi expună clar poziţia acolo unde nu este de acord.

– Responsabilitate

Un ministru nu trebuie să angajeze România în nici un punct fără mandat sau înainte să se fi consultat cu colegii săi, în special premierul şi ministrul de Externe. Să nu îşi spună părerea în chestiuni pe care nu le cunoaşte. Să respecte cu precizie obiectivele vizitei şi mandatul, pus la punct cu premierul şi ministrul de Externe. Să nu-şi ia angajamente pe chestiuni de care nu e sigur. Să nu se angajeze la lucruri pe care nu le poate respecta. Să realizeze cu bună-credinţă tot ce a promis.

Nu orice ministru face politica externă a unui stat. Mai mult, pentru că sistemul românesc atribuie responsabilităţi şi instituţiei prezidenţiale, ministrul de Externe trebuie să se pună de acord cu preşedintele şi să respecte sarcinile trasate de premier în realizarea politicii externe, aşa cum a fost ea prezentată şi susţinută în programul votat de Parlament la validarea Cabinetului.

– Coerenţa şi un dezvoltat simţ al ridicolului

Un ministru – oricare ar fi domeniul său de activitate – trebuie să ceară totdeauna consultaţii de la Ministerul de Externe, înaintea unei vizite în străinătate, şi să se pună de acord cu premierul privind spaţiul său de manevră. Astfel va evita un turneu de fotbal într-o ţară unde sînt suspiciuni de proliferare nucleară şi nu va încerca să vîndă frigidere în Groenlanda. Bunul-simţ, simţul umorului şi un dezvoltat simţ al ridicolului pot să modeleze orice intervenţie externă a unui ministru.

– Evitarea tensiunilor

Un ministru nu trebuie să devină sursă primară de conflict prin modul în care arată, prin ceea ce face sau spune. În afară de tenacitatea şi hotărîrea cu care trebuie să susţină propriile poziţii în limitele mandatului sau să ştie cînd e nevoie să ajungă la un compromis acceptabil în favoarea României, e relevant să nu fie habotnic în apărarea unor poziţii, să evite agresivitatea şi ridicarea tonului şi, mai ales, să evite să escaladeze atmosfera unor negocieri mai strînse într-o zonă conflictuală.

***Iulian Chifu** este conf. univ. dr., secretar ştiinţific al Departamentului Relaţii Internaţionale şi Integrare Europeană al SNSPA.*

Relaţiile cu adevărul

Mihaela MIROIU

Minciuna împotriva binelui public

Democraţia presupune consimţămîntul informat al cetăţenilor în privinţa viitorului guvernării. Informarea se realizează în campanii electorale, prin programe sau mesaje politice. Noi alegem prestatori de servicii de guvernare. Consimţămîntul se realizează prin vot. Consecinţa minciunii, a înşelăciunii sistematice în politică este prăbuşirea în trepte a încrederii publice: întîi într-un partid, apoi în altele, iar în condiţii de minciună endemică, chiar încrederea în democraţie. Politicienii sînt ispitiţi să confişte statul pentru ei înşişi.

În faţa falsităţii politice cronice şi a lipsei de control transparent asupra bugetului public, oamenii încep să creadă îndreptăţit că statul nu le mai aparţine. Mai speră o vreme, sub lozinca generică, adresată guvernanţilor: *„Daţi-ne statul înapoi!"*, dar apoi tind să se revolte în moduri imprevizibile şi adesea anarhiste.

Prima poruncă a eticii în politică este:

– Nu te folosi de cetăţeni ca de simple mijloace pentru interesele tale şi ale grupului tău!

Iar cea de-a doua poruncă, derivată din prima, este:

– Să nu faci promisiuni mincinoase!

Promisiunea mincinoasă nu este totuna cu „minciuna albă", cea flatantă, diplomatică, de tipul: „Cetăţenii minunaţi ai acestei ţări merită tot ce e mai bun!" sau: „Viaţa mea aparţine poporului român!". Promisiunea politică: „Va creşte bugetul educaţiei la 6%" determină oamenii să facă alegeri: să rămînă la studii în România, să dorească o carieră didactică fiindcă se poate trăi din ea, să creadă că vor avea studii de calitate şi vor fi căutaţi pe piaţa europeană şi pentru altceva decît pentru căpşunărit, menaj, construcţii, ciobănie şi prostituţie, sau măcar să creadă că nu le mai cad copiii în privata insalubră şi fără uşi, din fundul curţii şcolii.

Pentru spirite mai sofisticate, liberalismul şi social-democraţia sînt doctrine care se asociază obligatoriu cu politici de investiţie în educaţie, căci de aceasta depinde capacitatea indivizilor de a intra în competiţie. Cînd aud de politici antieducaţie, refuză să creadă că statul are guvernămînt liberal sau/şi social-democrat. Tot aşa, ei refuză să creadă că este vorba de social-democraţie cînd un partid autointitulat astfel (cazul PSD), odată aflat la guvernare, face politici care conduc la polarizare socială între cei „putred de bogaţi" şi cei „putred de săraci" (M. Cărtărescu).

Despre caracterul „criptic" al conţinutului integrării europene se spune că este o **minciună prin omisiune, în interesul binelui public.** Dacă oamenii ar şti ce-i aşteaptă prin intrarea în competiţie transnaţională – susţin politicienii paternalişti –, s-ar speria şi n-ar mai dori integrarea. Cei tineri vor beneficia de pe urma faptului că nu a existat un consimţămînt informat. Cazul nu este scuzabil etic. ***Experimentele pe cetăţeni nu sînt permise!*** Deci:

– Informează cetăţenii corect, inteligibil şi din timp, asupra schimbărilor majore care îi privesc!

Dincolo de acest caz, domină însă **înşelăciunea împotriva binelui public: deturnarea statului de drept, capturarea statului de către grupuri private de interese.** Cetăţenii nu îşi pot pune interesele pe agenda politică şi pierd controlul banilor publici. Păcatul capital al politicienilor este capturarea statului. Cum adesea capturarea o fac sub acoperire legală, odată ce ei fac legile, nu mai pot să fie pedepsiţi decît moral, prin excludere din politică.

***Mihaela Miroiu** predă Etică politică la SNSPA.*

● Este responsabilitatea personală a fiecărui ministru să decidă dacă şi ce acţiune este necesară pentru a evita un conflict de interese sau percepţia unui conflict de interese şi să justifice respectiva acţiune, dacă este cazul, în Parlament. Cînd decizia este dificilă sau dacă există dubii, chestiunea poate fi adusă în atenţia premierului. Dar în ultimă instanţă, este responsabilitatea individuală a fiecărui ministru să îşi organizeze viaţa privată de o asemenea manieră încît să evite criticile, iar decizia finală le aparţine.

● Miniştrii nu trebuie să ceară funcţionarilor publici să participe sau să ia parte la conferinţe de partid sau la alte întîlniri politice ale oricărui partid. În calitatea lor oficială, funcţionarii nu trebuie să accepte invitaţii la evenimente organizate de partide, cu excepţia cazului în care prezenţa lor e necesară pentru a duce la îndeplinire îndatoriri oficiale care n-au legătură cu obiectul evenimentului. Excepţie de la această regulă pot face consilierii speciali care, în condiţiile prevăzute de contractele de muncă, pot participa la întîlniri de partid, inclusiv conferinţele anuale ale partidelor (dar nu pot ţine discursuri la aceste conferinţe) şi trebuie să menţină legătura cu membrii de partid.

● Miniştrii ar trebui să aibă grijă să nu fie asociaţi cu organizaţii non-publice ale căror obiective ar putea, în orice măsură, să intre în conflict cu politicile guvernamentale şi ar putea da naştere unui conflict de interese. De aceea, în mod normal, nu ar trebui să accepte invitaţii de a patrona sau de a susţine orice fel grupuri de presiune sau organizaţii dependente total sau parţial de fonduri guvernamentale. În mod normal, aceste obiecţii nu se aplică pentru implicarea unui ministru în acte de caritate, dar miniştrii ar trebui să aibă grijă ca în orice activitate de strîngere de fonduri să nu se plaseze, sau să nu pară că s-ar plasa, într-o situaţie de obligaţie faţă de cei la care fac apel (de aceea, nu ar trebui în mod normal să abordeze direct persoane sau companii în acest scop). Cînd există ezitări, prim-ministrul trebuie consultat înainte ca un ministru să accepte asocierea cu asemenea organizaţii.

(din „Ministerial Code", Marea Britanie, 2005)

Concluzia pesimistă

Cătălin AVRAMESCU

Un deficit de omenie

Prizonier pe insula doctorului Moreau, imaginată de H.G. Wells, un naufragiat din lumea normală asistă la „cea mai nebunească ceremonie" pe care şi-o poate imagina. Un grup de monştri, obţinuţi prin vivisecţie, recită un şir de „formule idioate" care compun Constituţia ce aspira să îi ridice la nivelul umanităţii:

Să nu mergi în patru labe. Asta e Legea!
Să nu bei apă lipăind. Asta e Legea!
Să nu zgîrmi coaja copacilor. Asta e Legea!
Să nu vînezi alţi oameni. Asta e Legea!

Înţelepte prevederi. Aş fi mulţumit dacă clasa politică ar lua aminte măcar la aceste cîteva principii. Judecînd însă după dosarele penale pe care le au la Parchet şi după spectacolul pe care îl dau pe canalele de televiziune, cînd se lasă seara, politicienii noştri sînt o specie mai refractară la progres decît specimenele doctorului nebun.

Cu asta, am ajuns la problema regulilor. E bine să avem reguli clare, precise, care să-i spună unui funcţionar public ce îi e permis şi ce îi e interzis să facă. Dar acestea nu sînt de ajuns. Pe insula doctorului Moreau, mutanţii descoperă „portiţele" din sistem. Experienţa ne arată că politicienii şi funcţionarii noştri, similar, învaţă, gradual, să ocolească prevederile oricărui cod de conduită. Priviţi doar la ce au făcut cu legile privitoare la controlul averilor. Peste noapte, bunicile miniştrilor au devenit posesoare de maşini sport, iar afaceri cu chioşcuri de tablă s-au dovedit a fi generat profit de zeci de milioane de dolari.

O concluzie: *Legile nu sînt de ajuns*. Ce le lipseşte politicienilor noştri nu e ceva care să poată fi suplinit doar cu mijloace juridice. Politicienii noştri au, înainte de orice, un defect de caracter. Iar acesta va răbufni de fiecare dată cînd ei vor avea ocazia să abuzeze. De legi, de regulamente, de acte, de instituţii şi de contribuabili.

Ceea ce m-a minunat de cincisprezece ani încoace, la cei care ne conduc, e lipsa lor fundamentală de sensibilitate omenească. Încercaţi să vă puneţi în situaţia prim-ministrului, spre exemplu, sau a unuia dintre preşedinţii Camerelor. Să vă ridicaţi salariile fabuloase de la casierie, să vă urcaţi în Mercedes şi să vă duceţi la vila din Primăverii, în timp ce nişte miliţieni reciclaţi opresc circulaţia, ca şoferii de rînd să nu vă deranjeze cu insistenţa lor de a ajunge şi ei la casele lor. Asta în timp ce pe trotuare se etalează mizeria şi ilegalităţile cotidiene. Nu ştiu alţii cum sînt, dar mie mi-ar fi ruşine. Mi-ar fi ruşine, ca om, să îi ţin pe alţii la stop, ca să trec eu. Mi-ar fi ruşine ca un consilier de-al meu să aibă un salariu de zece ori mai mare decît acela al unui profesor de română. N-aş avea inima să trec pe lîngă copiii aceia dezbrăcaţi, care cerşesc în frig la semafor, fără să pun mîna pe telefon, să îl sun pe ministrul de Interne, să îi cer o explicaţie. Acesta e telefonul pe care trebuia să îl daţi, domnule prim-ministru, nu acela în beneficiul miliardarului de la Rompetrol.

Aşa cum ştiau cei din vechime, legile şi normele sînt utile doar în măsura în care există şi moravurile potrivite. De aceea, opera unui mare legislator era, totodată, şi aceea a unui reformator al apucăturilor şi înclinaţiilor celor pe care îi conduce. Un lider cu adevărat mare era, înainte de toate, un mare exemplu de conduită. Nu în toate privinţele, desigur, dar întotdeauna era ceva în profilul său moral, o mare virtute, o neobişnuită bunătate, care îi schimba pe cei din jur.

Politicienii noştri au înţeles însă din actul guvernării că trebuie doar să producă vorbe pe hîrtie. Atîţia metri de legi, atîtea kilograme de ordonanţe. Asta am primit noi de la ei, în schimbul impozitelor şi taxelor cu care ne-au împovărat. Vă întreb: e mai bună societatea noastră acum decît era în urmă cu – să spunem – zece ani?

Dacă nu, atunci cine e responsabil?

Adevărul este că responsabili sîntem şi noi. Noi, cei care îi finanţăm; noi, cei care îi suportăm; noi, cei care, din cînd în cînd, mai şi votăm fiinţe de acest gen, ca şi cum nu am fi suficient de edificaţi asupra naturii lor.

Nici un cod de conduită nu va produce efecte reale asupra comportării politicienilor, atîta vreme cît noi vom fi conduşi de ne-oameni. Iar noi vom fi conduşi de ne-oameni atîta vreme cît noi nu vom înţelege că, înainte de orice norme caracterul celor care le aplică este acela care contează. Înainte de a fi o chestiune de coduri, politica trebuie să fie o chestiune de moralitate. A fiecăruia dintre noi.

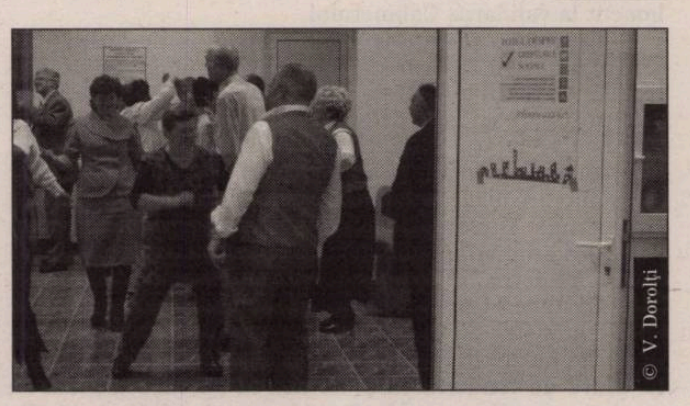
© V. Dorolţi

Ce ne enervează la miniştri

● În doze mici, aroganţa poate fi chiar elegantă. Cînd însă se buluceşte în cantităţi industriale şi se combină, eventual, cu un sacou care plesneşte peste burtă (pentru că mulţi domni politicieni nu înţeleg de ce este necesar să-şi deschidă haina cînd stau jos), sau cu un permanent roşu sau/şi machiaj puternic (pentru că multe doamne politiciene nu înţeleg de ce un machiaj de 20 nu se mai potriveşte unei feţe de 50), aroganţa devine apanajul mitocăniei. Caracterul ar fi singurul care ar putea eclipsa neajunsurile codului vestimentar. **(S. G.)**

● De îndată ce sînt numiţi – şi niciodată nu e clar de ce ei şi nu alţii – se cred născuţi pentru acest post, ceea ce le conferă un plus de guşă şi de mister. Cînd nu mai sînt miniştri au aerul unor copii nevolnici cărora li s-a luat jucăria preferată şi nu sînt capabili să-şi găsească alt obiect care să-i facă invidiaţi de alţi copii. Misterul dispare, rămîne guşa. **(M. B.)**

● Politicienii noştri vorbesc prost: au un lexic sumar, fac dezacorduri, se exprimă lemnos, introduc termeni familiari sau populari într-o conversaţie care se vrea „cultă", nu sînt mai niciodată adecvaţi interlocutorului şi auditoriului. Şi fac toate astea cu *nepăsare* şi cu aerul că au „alte priorităţi". Naţionale, desigur. Poate că sînt subiectiv, dar cred că atunci cînd le va păsa mai mult de felul cum comunică şi cum se exprimă în limba română, vor dovedi că se respectă şi, astfel, vor căpăta mai mult respect şi din partea noastră. Iar priorităţile naţionale vor fi pe mîini mai bune. **(M. V.)**

● Tragerea de şireturi cu presa. Chiar dacă şireturile sînt întinse de o parte a presei (uneori) neprofesionistă, infantilă, în criză de subiect, politicianul care se respectă trebuie să ştie că presa e doar (sau chiar) intermediarul între el şi alegători. Iar tragerea de şireturi (fie şi elastice) cu alegătorii se termină clasic, cu fractură sau praştie. **(S. S.)**

Aduse cu poşta

Politicienii nu au voie să deschidă singuri uşa de la maşina cu care călătoresc, să îşi ţină singuri umbrela, să se şteargă pe tălpi cînd intră într-o încăpere, să mestece gumă (să facă balonaşe), să se scobească în nas, să stea pe malul mării ca vamaiotul, să îşi sărute cu foc iubita/iubitul. Habar nu am dacă politicienii merg la toaletă sau dacă mănîncă vreodată E-uri, nu ştiu nici ce discută doi şefi de stat cînd stau zîmbitori pe scaune alăturate, dar mereu cred că vorbesc despre vreme. Politicienii ăştia care nu miros a transpiraţie parcă sînt nişte supereroi ce nu suferă de prostată şi nu se joacă pe calculator, care nu se uită la TV pentru că ei sînt mereu la TV. Oamenii care fac politica ţării nu au voie să fie ca cei mulţi. Punct. (...) **(Cătălin Bălan)**

Concluzia optimistă

Codru VRABIE

Să-şi exerseze bunul-simţ

În urmă cu aproape 3 ani, în cadrul unei conferinţe cu participare internaţională, am scandalizat o sală de aproape 200 de funcţionari publici cu atribuţii în aplicarea procedurilor de achiziţii publice, începîndu-mi scurta intervenţie cu o constatare – semnal de alarmă: Dacă toată lumea ar respecta porunca biblică „să nu furi", n-am avea nevoie de o legislaţie specială pentru derularea achiziţiilor publice! Nu vreau să scandalizez pe nimeni, dar este evident că, dacă miniştrii noştri ar fi respectat principiile impuse de funcţia lor, n-am fi avut nevoie de acest demers, la graniţa dintre jurnalismul de informare şi formularea de politici publice.

Înseamnă că avem o lege (în sensul larg al cuvîntului), dar ea nu este nici respectată, nici aplicată şi atunci ar trebui găsită şi promovată o soluţie. Colegii mei n-au făcut altceva decît să traducă în limbaj comun, accesibil, prevederile legislaţiei în vigoare, principiile pe care ar trebui să le respecte orice demnitar şi învăţămintele pe care aceştia ar trebui să le extragă din experienţa altor demnitari, de pe alte meleaguri. Dar a(ve)m o problemă foarte greu de rezolvat – aşa cum îmi spunea, în urmă cu doi ani, Howard Whitton, expert OECD/SIGMA în problemele eticii profesionale din sectorul public: Cînd o regulă nescrisă nu e respectată, toată lumea simte nevoia s-o pună pe hîrtie, în speranţa că autoritatea şi formalismul hîrtiei scrise vor conduce la respectarea acelei reguli. Cu toate acestea, dacă regula ajunge să fie chiar internalizată (adică respectată *a priori)*, acea hîrtie oficială devine desuetă/inutilă.

Prin urmare, la ce bun întregul nostru demers?! Tragem un semnal de alarmă, solicitîndu-le miniştrilor – azi, celorlalţi demnitari – mîine, să înţeleagă un adevăr simplu: Imaginea lor publică este intrinsec legată de succesul politicilor publice, de atingerea obiectivelor, de îndeplinirea promisiunilor pe care le-au făcut electoratului. Dacă imaginea lor publică este negativă, nu se bucură nici de sprijin popular pentru reformele pe care le propun, nici de o atitudine cooperantă din partea funcţionarilor care ar trebui să-i ajute în aplicarea măsurilor pe care le clamează. Înţelepciunea populară a transpus aceste poveţe în două proverbe spectaculos de relevante pentru succesul în carieră: „omul sfinţeşte locul" şi „peştele de la cap se-mpute".

Cînd deleagă o sarcină, trebuie să se gîndească şi să verifice dacă nu cumva îşi pune colegul subordonat într-o situaţie de conflict de interese. Cînd are de îndeplinit o sarcină ori de luat o decizie, are obligaţia să se gîndească şi să verifice dacă nu cumva utilizează proceduri opace ori criterii subiective. Trebuie permanent să-şi verifice măsura în care utilizează, de o manieră discreţionară, puterile care i-au fost încredinţate. Dacă există sau poate apărea suspiciunea că induce un dublu standard – tratamente preferenţiale sau discriminatorii. Dacă respectă legea, principiile utilizării eficiente, eficace şi economicoase a resurselor publice. Nu în ultimul rînd, are obligaţia de prudenţă şi diligenţa de a prevedea că orice măsură, oricît de bună, va afecta pe cineva în mod negativ – şi să le ofere şi celor din urmă o plasă de siguranţă, nişte măsuri compensatorii.

N-am să vă plictisesc aici cu înşirarea tuturor legilor, a ordonanţelor, a hotărîrilor de guvern ori a ordinelor de ministru care reflectă aceste minime dorinţe – sînt convins că miniştrii noştri le cunosc, că au şefi de cabinet care le pot găsi, citi şi conspecta, în beneficiul carierei politice a demnitarului pe care-l ajută în îndeplinirea atribuţiilor, respectiv că înţeleg foarte bine, cu toţii, motivele pentru care trebuie să le şi respecte, atîta vreme cît doresc să ne servească interesele, punîndu-şi mintea şi priceperea în conducerea treburilor publice, în slujba mea şi a dumitale, cititorule. Astfel, în dubla mea calitate, de alegător şi contribuabil, voi insista doar asupra faptului că este de datoria oricărui demnitar şi a oricărui funcţionar din sectorul public să demonstreze – în orice moment al carierei sale publice, în orice situaţie s-ar afla – că a internalizat şi că se gîndeşte necontenit la înţelesurile politice şi administrative ale celor două proverbe, respectiv că respectă *a priori* porunca biblică, la care am făcut referire mai sus. Şi mă aştept, din partea politicienilor, să-şi exerseze bunul-simţ, pentru că nu mai sînt decît două săptămîni pînă cînd vine Moş Nicolae!

***Codru Vrabie** este consultant pe probleme de bună administraţie la Institutul Român de Training.*

O fi bine, o fi rău?

Ziarul polonez Metro *a dezvăluit că nou-alesul preşedinte al Poloniei, Lech Kaczynski, a copiat pasaje întregi din „Codul Ministerial" al lui Tony Blair* (cel citat în acest număr – n. ed.) *în cadrul „Ghidului de proceduri pentru miniştri" pe care l-a propus în campania electorală.* (după AFP, noiembrie 2005)

Alina ALEXANDRESCU

Bucureştiul interbelic: oraşul şi fotografia

Societatea în care trăim nu conteneşte să ne surprindă prin tenacitatea cu care caută să-şi definească valorile, identitatea şi o ordine structurală proprie, cu toate că postmodernă, în raport cu alte perioade culturale şi temporale. Un astfel de reper istoric, mereu surprinzător prin metamorfozele sale, este şi cel interbelic, al unei modernităţi eclectice, pline pînă la urmă de „franjurii" spectaculoşi ai noului şi ai vechiului.

O astfel de curiozitate a stat şi la baza unui demers internaţional de cercetare academică, destinat publicului larg, la care a participat, din România, Centrul de Excelenţă în Studiul Imaginii, care a organizat, în zilele de 15 şi 16 noiembrie, deschiderea expoziţiei internaţionale itinerante „Nicolae Ionescu (1903-1975) – România şi AGFA Gevaert – Belgia" şi colocviul cu titlul „Bucureştiul interbelic: oraşul şi fotografia". Ambele manifestări culturale au urmărit să (re)interogheze modernitatea europeană dintre cele două războaie mondiale, mai ales prin filtrul imaginilor vizuale ale epocii. Cercetările au fost posibile datorită Proiectului Internaţional PHOTHEREL (PHOTographic HERitage Elearning www.photherel.net), realizat de Centru în colaborare cu instituţii de cultură şi educaţie din Belgia şi Franţa: Maerlant Centrum (Katholieke Universiteit, Leuven, Belgia), Centre de Formation et de Recherche Continue (Université Toulouse 2 Le Mirail, Franţa), Museum voor Photograhie din Antwerpen. Participanţii la proiect au lucrat, timp de un an de zile, la pregătirea şi mediatizarea mijloacelor de conservare şi cunoaştere a patrimoniului fotografic prin intermediul digitizării. Concluzia şi aplicaţiile propuse se bazează pe faptul că mediul electronic reprezintă o soluţie posibilă pentru stocarea informaţiei înregistrate pe suporturi fragile şi perisabile, cum este cel al fotografiei.

Acest fapt a fost demonstrat chiar la deschiderea expoziţiei, din 15 noiembrie, în Sala de Expoziţii a Universităţii de Arhitectură şi Urbanism „Ion Mincu", de către cercetătorii români Marius Purice şi Magda Predescu, prin prezentarea procedurilor de lucru pentru crearea unui ghid de transpunere a imaginilor din format analogic în format digital, destinat unui site comun. Ghidul cuprinde un manual de digitizare, unul de tehnici de analiză a fotografiei şi două expoziţii on-line cu material fotografic din Belgia şi România, accesibile la adresa de web www.photherel.net/exhibitions.

Cu aceeaşi ocazie, colaborarea dintre instituţiile româneşti a fost prezentată, cu detalii relevante pentru istoria proiectului, de către Sorin Alexandrescu, director al Centrului şi coordonator al cercetării româneşti, Cătălina Macovei, director al Cabinetului de Stampe al Bibliotecii Academiei Române (unde se află colecţia fotografică procesată), ca şi de Emil Barbu Popescu, rectorul Universităţii de Arhitectură, din partea gazdelor. Expoziţia, aflată pe traseul Leuven-Bucureşti-Toulouse-Antwerpen, rămîne deschisă pînă pe 15 decembrie 2005, de luni pînă vineri, între orele 10,00-18,00.

Imaginile româneşti aparţin fotografului Nicolae Ionescu (1903-1975), a cărui carieră a fost marcată de două episoade importante: experienţa de operator la studiourile Lumière din Lyon şi întîlnirea cu Nathan Pathé. De formaţie tipograf, un adevărat autodidact în domeniul fotografiei, el i-a dedicat lumii interbelice, cu o pasiune admirabilă, atît timpul, cît şi resursele sale financiare. După război, în plină perioadă comunistă, Nicolae Ionescu a fost declarat *persona non grata*. Neputînd să-şi continue activitatea profesională, a fost nevoit să-şi vîndă colecţia de fotografii pentru a se întreţine.

Ionescu are vocaţie de documentarist, asemenea lui Charles Marville, Hermann Ruckwardt sau Albert Schultz. Fotograf-cronicar al timpului său, şi-a dorit să ofere publicului mărturii despre „prezentul" interbelic, prin documente vizuale, gîndite special pentru a fi introduse în muzee. Lumea sa nu este una omogenă şi tocmai de aceea fotografiile ilustrează atît modernitatea unui peisaj urban în plină metamorfoză – Bucureştiul, cu ţesutul său arhitectonic –, cît şi pe cea a unei fresce umane, surprinse sub aspectele ei cele mai pitoreşti. Lentila aparatului de fotografiat se opreşte adesea asupra marginalului şi a alterităţii (etnice sau sociale), plasate în zonele periferice, de tranzit, dar şi de interacţiune a diverselor arii culturale. Piaţa, tîrgul, strada, magazinele sînt zone ce compun spaţiul captat cu predilecţie de imagini. Multe dintre acestea au valoare antropologică şi documentară, datorită faptului că prezintă tipologii umane, meserii şi practici aproape dispărute din viaţa contemporană: vînzătorul de pîlnii, saleparul, stelarul sînt doar cîteva ilustrări ale interesului arătat de fotograf pentru dimensiunea exotică, pentru „senzaţionalul" existenţei cotidiene.

Spre deosebire de insolitul lumii lui Ionescu, partea belgiană a expoziţiei conţine imagini publicitare realizate în perioada interbelică de firma AGFA Gevaert şi care au ca subiect scene de viaţă privată, portrete şi peisaje urbane standard, destinate unui public mediu burghez. O temă importantă a fotografiilor belgiene o constituie ilustrarea modului de petrecere a timpului liber, corelat statutului social al individului. Alte serii de lucrări sînt constituite din portrete – imagini clasice pentru fotografia interbelică – şi din peisaje, urbane şi naturale, adevărate invitaţii la turism şi călătorie de plăcere.

Noile cercetări asupra operei lui Nicolae Ionescu au prilejuit şi organizarea, pe 16 noiembrie, a unui colocviu ştiinţific interdisciplinar, cu tema „Bucureştiul interbelic: oraşul şi fotografia", la care au fost prezenţi specialişti din diverse domenii: arhitectură, artă fotografică şi filmică, literatură, sociologie, istorie şi chiar publicitate. Dezbaterile s-au intersectat în special pe terenul fotografiei documentare şi de artă. Spre exemplu, arhitectura modernistă a Bucureştiului ne apare ca un insert într-un oraş încă medieval în secolul al XIX-lea, construit după „model" balcanic, aşa cum a demonstrat Anca Brătuleanu, în intervenţia sa. Abia dezvoltarea tîrzie a burgheziei orăşeneşti, către începutul veacului următor, va duce la schimbarea imaginii identitare a oraşului. O altă perspectivă asupra fenomenului arhitectonic interbelic, datorată Mihaelei Criticos, a propus fenomenul local al *decorativismului* ca expresie a dinamicii societăţii bucureştene orientate către integrarea în curentul major european.

Arhitectura şi urbanismul, redate de fotograf ca elemente de noutate ale oraşului, au fost discutate, în relaţie cu mentalitatea lumii interbelice, de diverşi istorici ai perioadei, printre care Sorin Alexandrescu, Adrian Silvan Ionescu, Mihai Sorin Rădulescu. Analizele au plecat de la fotografii de epocă, mărturii absolut elocvente ale caracterului cosmopolit atît al aristocraţiei româneşti, cît şi al peisajului urban.

Dimensiunea literară şi filosofică a artei vizuale interbelice a interesat discursul Ioanei Pârvulescu, prin studierea raportului dintre textul literar şi imaginea plastică sau fotografică, în timp ce Radu Toma a propus o abordare filosofică a relaţiei dintre Timp şi fotografie, surprinse în „încercarea" acesteia de a capta pe peliculă devenirea şi totodată ireversibilul.

În după-amiaza colocviului, Ioana Popescu, Francisc Mraz, Victor Velculescu s-au oprit asupra anumitor dimensiuni particulare ale construcţiei imaginii, ale structurii fotografiei sau ale problemei „viziunii de autor". De asemenea, alocuţiunile Ioanei Tudora, Emanuel Bădescu, precum şi ale unor tineri cercetători, printre care Magda Predescu şi Laura Sima, au prilejuit abordarea unor subiecte diverse ale culturii vizuale interbelice, precum peisagistica, sociologia spaţiului şi chiar publicitate românească.

În perioada 1850-1950, Bucureştiul trece printr-un val de schimbări foarte importante pentru istoria sa, în parte determinate de competiţia mai multor modele sociale, culturale, estetice sau economice, fiecare căutînd să-şi impună supremaţia în procesul de modernizare, sub influenţă occidentală. În acest timp, înfruntarea nu mai are loc între *ce e nou* şi *ce e vechi*, ci între „noul", devenit foarte repede „vechi", şi capacitatea de rezistenţă a elementelor tradiţionale.

Fotografiile au fost preluate de pe site-ul www.photherel.net/exhibitions.

Portalul cultural LiterNet
(http://www.liternet.ro)
are plăcerea să vă anunţe apariţia
unei noi *e-cărţi* editate de LiterNet:

Emil Brumaru, *Commedia dell' arte*

Toate cărţile apărute la Editura LiterNet pot fi descărcate gratuit în format Acrobat Reader (pdf) din site-ul LiterNet, de la adresa *http://editura.liternet.ro*

mergi pe mîna mea

Fix Alert

De ce „Fix", de ce „Alert"? Însă, pînă la urmă, de ce atîtea întrebări. Păi, da, întrebările nu pot fi evitate în cazul filmului lui Florin Piersic jr., căci acesta e scopul său – să ne facă să ne punem întrebări. Multe, dense, complicate. A fost prima oară cînd, ieşind de la cinema, am început să mă autointeroghez şi am ţinut-o aşa vreo trei zile. Nu e vorba că nu înţelegi; provocarea constă în altceva – ţi se dau nişte piese de puzzle, tu trebuie să le ansamblezi şi să obţii povestea cap-coadă. Abia apoi vin şi întrebările. Care majoritatea se susţin pe un *de ce* obsesiv. Intriga e paradoxală; pe cît de simplă, pe atît de complexă. Relaţiile dintre personaje par absconse şi duplicitare, dar, de fapt, nu fac decît să oglindească încîlcita reţea care leagă oamenii. Fie oameni decupaţi din cotidianul banal, fie inventaţi artistic la cerinţele ficţiunii. În centrul acestui *puzzle* stă un băiat a cărui biografie sîntem invitaţi să o alcătuim după vizionarea filmului. Informaţiile primite şi datele procesate ne ajută să înţelegem că el trăieşte în fisură cu sine şi că e victima hazardului pe toată linia. Un destin abrupt, o viaţă la mîna întîmplării, un deznodămînt amar. Dar, în nici un caz, patetic. Foarte fină dezvelirea unei tragedii care s-ar putea petrece chiar sub ochii noştri. Problema e că ea trece neobservată pentru că marile dureri sînt, de obicei, discrete. Stridenţa rămîne apanajul celor frustraţi, meschini, neputincioşi, mîrşavi sau limitaţi. Perspectiva din care este urmărită acţiunea aparţine elementelor din decorul diurn: o oglindă, un aparat de radio, o consolă de jocuri mecanice etc. (La urmă te întrebi: oare aşa ne văd pe noi obiectele neînsufleţite?) Fiind un film extrem de modern, aproape criptic în modernismul său, *Fix Alert* conţine ceva din *pattern*-ul tragediei antice. Personajul central, şters şi anonim, are ceva din aura eroilor arhetipali, dar de acest lucru îţi dai seama abia cînd ai ajuns la capătul întrebărilor. Pe care merită să vi le puneţi, măcar de dragul unui sensibil exerciţiu intelectual, dacă nu de altceva.

Teodora HERGHELEGIU

Cristina FOARFĂ

Week-end la tîrg

– reportaj subiectiv –

În primul rînd nu ai cum să nu remarci înghesuiala. La început doar o întrevezi, străbătînd lungul drum de la intrare la pavilionul Romexpo dedicat Tîrgului Gaudeamus (cineva glumea că e drum iniţiatic, pelerinaj), prin fumul de la micii şi frigăruile de pe margini, încadrat cuminte în marea de oameni care îţi aminteşte de concertele rock. De la un punct încolo te atacă fluturaşi, pliante, invitaţii! Primeşti o grămadă, te invită la lansări din ce în ce mai dubioase, de la cum să-ţi trezeşti chakrele pînă la ghiduri de călătorie către feţele nevăzute ale oraşelor sau, preferatele mele, cum să cîştigi mulţi bani în scurt timp, fără să munceşti prea tare, plus oferte la pachet de genul „cumperi una, primeşti trei". Datorită joburilor, majoritatea vizitatorilor vin în week-end, de aceea programul tîrgului se aglomerează.

De cum intri în tîrg, începi să simţi înghesuiala fix pe pielea ta. Deşi spaţiul este mult mai generos decît cel de la Bookarest-ul din TNB, este greu să-ţi faci loc, mai ales cînd vrei să vezi vreo carte de la o editură mare. Parafrazînd o reclamă, se poate spune că la tîrg, plasele spun totul despre tine. Mai mici, mai mari, pline cu cărţi sau purtînd doar una singură, plasele branduite sînt purtate cu sigla în afară, completînd identitatea posesorului şi constituind un indiciu asupra lecturilor sale, deşi înşelător, de multe ori, ţinînd cont de paleta din ce în ce mai extinsă de titluri a fiecărei edituri.

Trebuie să recunosc: primul lucru achiziţionat de la tîrg nu a fost o carte, ci tricouri simpatice şi subversive, aşa cum de altfel ne şi aşteptam de la *Celebrul animal* (cu această ocazie, vreau să-mi fac *mea culpa* pentru o eroare ce a apărut în articolul despre el: profesorul Pîrvu nu este, într-adevăr, omorît, ci doar bătut bine) de la Editura Hartmann. „Tricourile inteligente", cum sînt denumite, aduc cîţiva scriitori în ipostaze... mai puţin obişnuite: Dostoievski fm este un radio unde „se ascultă cu atenţie", DJ Salinger face „mix cu dragoste şi abjecţie" iar Noika is „collecting people"... Tot aici a apărut şi o carte de dialoguri între Robert Lazu şi Andrei Codrescu, numită *Miracol şi catastrofă*. Dacă tot a venit vorba de tricouri, la lansarea volumului *DEX-ul şi sexul*, Radu Pavel Gheo, nonconformist cum îl ştim din scris, avea unul foarte haios, pe care scria *Che GHEOvara* şi avea poza sa pe post de *el comandante*.

Alergătura prin tîrg implică un traseu despre care niciodată nu ştii unde te va duce. De exemplu, dacă tu ştii că o lansare e în *sala de conferinţe 2*, ţi se spune că se află în *spaţiul de lansări 1,* unde, după ce îţi faci nişte calcule geografico-matematice şi identifici locaţia, nu găseşti decît nişte scări şi nişte stîlpi... şi pînă ajungi la stand, unde se petrece de fapt evenimentul, surprize-surprize (că tot a venit Andreea Marin la tîrg) – s-a terminat! Totul urmînd românescul principiu că *„socoteala din tîrg nu se potriveşte niciodată cu cea de acasă"*. Atît cea legată de program, cît şi cea legată de finanţe, fiind greu să rezişti omniprezentelor reduceri, care te bombardează, la propriu, la tot pasul. Reduceri care încep de la 10-20% şi se termină în coşurile cu *totul la 5, 10, 20 de mii* sau chiar la cărţile primite cadou. Cu mici excepţii, organizarea standurilor editurilor nu deborda de originalitate, nu punea în evidenţă titlurile sau personalitatea editurii.

Lansările, ca de obicei, sînt o formalitate şi arată cam toate la fel: vorbitorii sînt fie grăbiţi, fără chef, fie ţin cu tot dinadinsul să povestească tot ce ştiu, într-o lecţie interminabilă de cultură, fără prea mare legătură cu cartea în cauză sau se lansează în epitete care mai de care mai pompoase, vizînd geniul scriitorului sau chiar a celuilalt vorbitor. Scopul unei lansări este, cred, să spună ceva real şi semnificativ despre carte, ceva care să te îndemne să o citeşti, chiar fără *discount* sau vedetă la pachet. Lansările nu sînt, aşa cum ne-am aştepta, evenimente editoriale în sensul creării unui cadru potrivit, a unui mic *happening* care să scoată privitorul din inerţie, să-l amuze sau să-l pună pe gînduri.

Lansarea cărţii *În intimitatea secolului 19* de Ioana Pârvulescu, despre care Gabriel Liiceanu spunea că „Îi tare bună!", publicată la Editura Humanitas, a adus la tîrg atmosfera anilor 1800, atît autoarea, cît şi Pavel Suşară purtînd încîntătoare costume de epocă. Cartea a fost aleasă prin Votul Presei drept cel mai rîvnit titlu de la Gaudeamus. Tot la Humanitas s-a lansat şi o colecţie de tineri debutanţi, necunoscuţi încă, cu trei titluri interesante: *Arhanghelii nu mor* – Anca Maria Mosora, *A toi cuando tu no estas* – Mihnea Rudoi şi Alain Gavriluţiu – *Nu toată iarba e la fel*. Şi tot la standul aceleiaşi edituri, cineva căuta *Enciclopedia zeilor*...

Din păcate nu am reuşit să ajung la lansarea volumului de versuri *Literatură potenţială 01,* antologia Programului de Creative Writing Rîşca – un proiect ce pare interesant; deoarece ora din programul afişat pe Internet nu a coincis deloc cu ora lansării. La Polirom s-a lansat volumul al doilea din *Explorări în comunismul românesc,* de Paul Cernat, Ion Manolescu, Angelo Mitchievici şi Ioan Stanomir, care anunţă că nu se erijează în procurori ai odiosului regim, ci este vorba de un exerciţiu de memorie care recuperează perioada prin detalii. La surioara mai mică a Poliromului, relansata Carte Românească, a avut loc un eveniment mai deosebit, prin promovarea colecţiei de poezie. Elena Vlădăreanu, Claudiu Komartin, Dan Sociu şi Răzvan Ţupa au creat un covor de hîrtie pe culoarul din faţa editurii, pe care era desenat motanul Matei, care te invita la lectură, şi erau scrise citate din cărţile promovate, mulţumiri către persoane care i-au influenţat (de la Rimbaud, Angela Marinescu la Lars von Trier sau Domnul Lăzărescu), fiind invitat şi publicul să participe la această „scriere colectivă".

Pînă la urmă, am identificat de unde veneau cîntecele şi bătăile din palme, nu de la vreo lansare mai cu haz, ci de la grupuri de copii, aflaţi sub atenta supraveghere a unui clown. Spaţiile destinate copiilor au fost diverse, de la locuri de joacă, la experimente multimedia de *e-learning* (la Softwin), care propun o altă abordare a modului în care învaţă elevii, mult mai interactivă şi mai apropiată de vîrsta lor: ecrane mari, în care copiii combinau jocurile de strategie cu care sînt atît de obişnuiţi cu învăţarea comportamentului animalelor sălbatice, de exemplu. De asemenea, a existat un concurs de lectură pentru liceeni, numit „Mircea Nedelciu".

Pulp-fiction-ul a fost şi de această dată omniprezent, de la cărţi care te învăţau cum să-ţi controlezi şeful într-o săptămînă, cum să îţi îngrijeşti tenul sau cum să îţi foloseşti energiile, la multe titluri conspiraţioniste, istorii secrete, cum să intri în comuniune cu Cosmosul... Plus un stand unde puteai să îţi faci gratuit astrograma, eventual să vezi cam ce fel de cărţi ţi s-ar potrivi mai bine, în funcţie de planete.

Dacă tîrgul a fost deschis de Călin Popescu Tăriceanu şi de Jonathan Scheele, la închidere premierul a fost înlocuit de ministrul Culturii, Adrian Iorgulescu. La închidere s-au acordat mai multe premii, printre care şi Miss Lectura, dezamăgindu-i pe cei care chiar se aşteptau la un spectacol cu această temă! Nu ştiu dacă Jonathan Scheele, preşedintele onorific al tîrgului, are dreptate cînd spune că în România există un public avizat, mare consumator de carte de calitate. Cele mai vîndute cărţi sînt fie cele de consum, populare, fie titlurile la modă (doar cea mai dorită carte a fost *Codul lui Da Vinci!* De fapt, Da Vinci era prezent la multe edituri, tot felul de titluri legîndu-se, polemic sau nu, de respectivul *brand),* care dau bine într-o bibliotecă. Ceea ce este însă vizibil, la acest tîrg mai mult ca la celelalte, judecînd după amploarea vînzărilor, este că există o puternică piaţă de carte în România, că este un domeniu în care merită investit şi care, în mod cert, merită o atenţie deosebită. Chiar dacă este departe de imaginea pe care ne-o dorim despre un asemenea eveniment, tîrgul este probabil un bun prilej de a lua pulsul obiceiurilor de consum editorial, de a face cunoscute anumite titluri şi de a stabili noi direcţii şi strategii, chiar şi în sensul unei „educări" a cititorului.

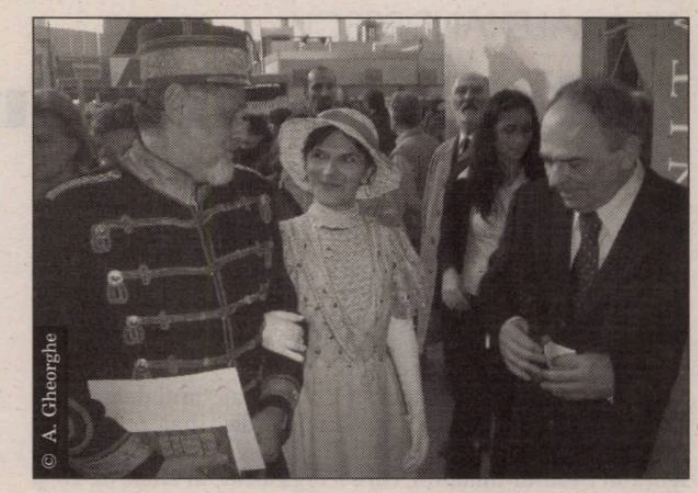
© A. Gheorghe

● ***Trofeele Gaudeamus acordate expozanţilor prin Votul Publicului.***

Edituri care au publicat peste 100 de titluri în anul 2004:

● locul 3 – Editurile ALL; ● locul 2 – Grupul Editorial RAO; ● locul 1 – Editura Humanitas.

Premiile constau în standuri gratuite cu suprafaţa de 12, 9 şi respectiv 6 mp, acordate la ediţia viitoare.

Edituri care au publicat între 50 şi 100 de titluri în anul 2004:

● Editura Teora; premiul constă într-un stand gratuit cu suprafaţa de 9 mp, acordat la ediţia 2006.

Edituri care au publicat mai puţin de 50 de titluri în anul 2004:

● Editura Fortuna; premiul constă într-un stand gratuit cu suprafaţa de 9 mp, acordat la ediţia viitoare.

Cea mai rîvnită carte a tîrgului a fost desemnat volumul *Codul lui Da Vinci* de Dan Brown publicat de Grupul Editorial RAO.

● ***Trofee acordate expozanţilor prin Votul Presei***

Trofeul Gaudeamus: Grupul Editorial RAO.

Cea mai rîvnită carte a tîrgului: *În intimitatea secolului 19* de Ioana Pârvulescu, publicată de Editura Humanitas.

Trofeul Presei acordat pentru secţiunile publicaţii, radio şi TV prin Votul Publicului

– Secţiunea publicaţii: *Evenimentul zilei*
– Secţiunea radio: Radio Romantic
– Secţiunea TV: TVR Cultural
– Secţiunea agenţii de presă: Rompres (trofeu decernat pe baza dosarelor de presă).

Premiul de excelenţă acordat de către Societatea Română de Radiodifuziune a revenit Editurii Polirom, pentru relansarea Editurii Cartea Românească.

Premiul Educaţia, acordat de către organizatori, a fost cîştigat de Universitatea Bucureşti: Editura Credis.

Claudiu CONSTANTINESCU

pe de altă carte

● **Amélie Nothomb, *Sabotaj din iubire,* traducere de Mihai Elin, Colecţia „Biblioteca Polirom", Editura Polirom, 2005.**

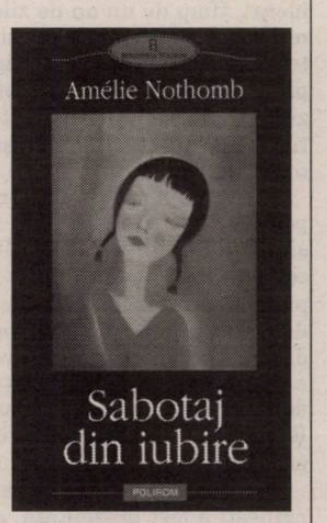

Amélie Nothomb e o Amélie Poulain deprinsă cu scrisul. Ea îşi publică romanele cu ritmicitatea almanahurilor – unul pe an, toamna –, iar asta începînd cu 1992. Nu sînt cărţi mari, doar admirabile. Nişte cărţi de-o zi, scrise parcă în joacă, însă cu deplina conştiinţă a faptului că ingenuitatea este de ceva vreme o chestiune de ingeniozitate.

Sabotaj din iubire (1993), al doilea roman în bibliografia autoarei şi al şaptelea în seria traducerilor „Amélie Nothomb" publicate la Polirom, nu ţine să facă rabat de la linia consacrată, ci doar cîteva minunăţii. E vorba, firește, tot de o autoficţiune, tot de o literatură a brodatului, glosatului şi imaginatului în marginea unor amintiri din copilărie, adică – parafrazînd parafraza lui Beigbeder – tot de plimbatul unei oglinzi grațios deformante în jurul propriului buric, doar că, de data asta, sîntem în China. În China anilor '72-'75, ţară a ventilatoarelor, ca toate ţările comuniste, ţară a urîţeniei din beton şi a interdicţiilor stricte, unde eroina, fetiţa unui diplomat belgian, avea să trăiască vreme de trei ani (aidoma autoarei) în ghetoul Sanlitun din Beijing, rezervat străinilor.

Nu se întîmplă prea des ca Amélie Nothomb să „discute" politică, în romanele ei cu copile şi adolescente. Iar faptul că aici o face, reuşind să păstreze acelaşi amestec de candori şi perversităţi, de cruzimi senine şi încruntări înduioşător de simpatice, mi se pare o minunată performanţă.

Atît de minunată, încît stau uneori şi mă întreb cum arată această scriitoare. Îmi pare rău că habar n-am, dar merg pe mîna lui Frédéric Beigbeder, care opinează, ca un îndrăgostit, în jurnalul său: „Amélie Nothomb nu-i chiar aşa de nasoală. Are ochii verzui-cenuşii şi nişte mîini albe, foarte frumoase, cu degete lungi şi fine. Sînt de-a dreptul fascinat, mut de stupefacţie în faţa molcomei sale mitomanii. Cînd îi spun că seamănă cu Christina Ricci, zice: «ştiu». Cînd o întreb ce mai face, răspunde: «nu ştiu». Şi, atunci, devine nespus de frumoasă".

DEUTSCHE WELLE
Un radio din inima Europei!

88,5 FM – BUCUREŞTI
Programul DW în limba română:
13:00 -15:00 - Miezul zilei în actualitate (zilnic)
Ştiri la 10:00, 12:00, 16:00 (luni – vineri)
Ştiri în germană şi engleză – zilnic din oră-n oră!
Şi muzică bună – pop, clasic, jazz!
Deutsche Welle
53113 Bonn/Germany
www.dw-world.de
DW

Simona SORA

puzzlecturi

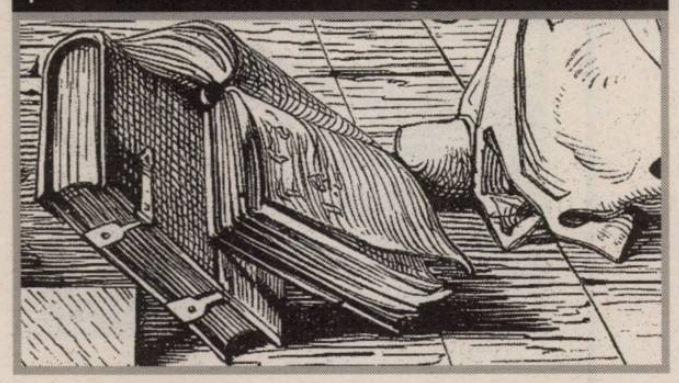

O epopee eroi-mistico-satirică

● **Florina Ilis, *Cruciada copiilor*, Editura Cartea Românească, 2005.**

De cîte ori am prezentat o carte la vreunul dintre cele două tîrguri consacrate, m-am simţit apoi obligată să scriu despre ea. Mai ales cînd era vorba despre o clasică bifare de-a-n picioarelea, cu microfonul într-o mînă şi cu cartea la piept, printre ţignale şi invitaţii la ceaiuri şi produse naturiste, în faţa unor trecători cu alte interese sau, dimpotrivă, a unui public captiv în ritualul „lansării". Ce poţi să spui într-o asemenea menghină, dacă n-ai fost, în altă viaţă, actor sau strateg al mecanismelor de seducţie în masă? Recunosc, am avut un moment de laşitate vinerea trecută, cînd, îndreptîndu-mă spre standul Cărţii Româneşti, am auzit la megafon invitaţia la lansarea noului volum al Florinei *Ilies*. Ce urma să spun, rîrîită şi repezită cum sînt, despre Florina Ilis, căreia, de la un microfon oficial, nu i se putea pronunţa nici măcar corect numele? Mi-am amintit, compensatoriu, că anul trecut, de la acelaşi microfon, numele lui Eugen Negrici era pronunţat italieneşte, cu ultimul i accentuat. Iar de Eugen Negrici trebuie să fi auzit – măcar de la televizor – pînă şi organizatorii Tîrgului Internaţional de Carte Gaudeamus.

De Florina Ilis ar trebui să audă simultan critica literară nemulţumită de lipsa de profunzime a prozei mai noi, managerii culturali în criză de autori pentru export şi cititorii care se încăpăţînează să mai caute într-o carte povestea bine scrisă. *Cruciada copiilor*, romanul lansat la Cartea Românească, este cel de-al treilea roman al său, după *Coborîrea de pe cruce* (2001) şi *Chemarea lui Matei* (2002). Critica universitară clujeană (Adrian Marino, Irina Petraş, Sanda Cordoş) a receptat cum se cuvine primele părţi ale acestei trilogii despre căderea în lume şi în derizoriul acesteia. Mai la sud însă, proza Florinei Ilis a fost eclipsată – pe nedrept, cred – de o zonă mai experimentală a „generaţiei intermediare", pentru care accentul în roman nu este narativ, ci combinatoriu, iar deschiderea metafizică e sacrificată întotdeauna în favoarea celei fractalice. Astfel încît, în topuri şi clasificări „la centru", numele acestei prozatoare adevărate este doar întîmplător pomenit, ca şi ale altor cîtorva scriitori tineri, pentru care vocaţia literară nu înseamnă doar PR sau lobby.

Cruciada copiilor este o poveste despre pierderea inocenţei, fatala, negreşita, matematica pierdere în lume. O epopee eroi-mistico-satirică, tratată simultan cu armele utopiei şi cu cele ale reportajului înalt, ce pare legată – paradoxal – şi de tradiţia *Ţiganiadei* sau a „poienii lui Iocan", dar şi de postmodernismul metatextual al lui Andrei Codrescu din *Mesi@*. Subiectul, pur utopic, pare însă desprins din cea mai fierbinte şi mai aberantă actualitate jurnalistică: un tren special de vacanţă, plin de copii, pleacă din Cluj spre Năvodari, unde nu mai ajunge niciodată. Printr-o conspiraţie a întregului univers (romanesc/românesc), trenul este cucerit de copiii de şcoală, fiecare cu drama lui, conduşi de un copil al străzii, nepotul „ultimei vrăjitoare" din Ferentari. Urmează, ca la carte, într-o unitate de timp şi spaţiu clasică, deturnarea, canonada de la Posada (unde altundeva?), strîngerea rîndurilor şi apoi previzibilul eşec, reintrarea în circuitul realist al ierarhiilor şi abuzurilor.

Performanţa Florinei Ilis din *Cruciada copiilor* ţine, în primul rînd, de jonglarea registrelor. În cel mai curat realism psihologic, fantasticul, religiosul şi ordinea magică îşi instaurează legile proprii, cucerind cu necesitate povestea şi cititorul. Trenul de copii, autarhic şi autist, depăşeşte la un moment dat rapidul de Bucureşti (trenul adulţilor), în care se află cel mai important jurnalist al momentului, alături de o frumoasă emigrantă şi de o femeie care îşi caută trecutul. Ei par aduşi la locul conflictului printr-un mecanism fatal, ca de altfel toţi copiii străzii plecaţi „la cruciadă", dimpreună cu un cap al mafiei ţigăneşti transportînd arme sau cu serafica Irina din Moineşti, personaj generic şi simbolic care vine să moară în trenul condamnat. Fiecare dintre protagonişti este un puzzle-personaj refăcînd linear, prin joncţiune, o lume derizorie şi mecanică, ce nu poate fi, de fapt, schimbată.

Ca în *Mesi@* lui Codrescu, întreaga lume este conţinută în cele două trenuri care se întrec şi se transformă, în final, unul în celălalt, dînd modelul virtual şi internautic al unei lumi alternative, pe care un programator cu nume ascetic o şi proiectează hipertextual. Romanul Florinei Ilis nu e dihotomic, deşi ispita de a separa „oastea de jos" de „oastea de sus" e mare. În inocenţa copiilor regăsim, înmugurite şi promiţătoare, mizeriile vîrstei adulte – minciuna, vanitatea, indiferenţa; în sufletele dezgolite de aberaţia situaţiei, adulţii regresează, se copilăresc, se îndrăgostesc, pierzîndu-şi logica şi invocînd o memorie îngropată şi actualizată de oglinda infantilă. Iar dacă de performanţe e vorba, erotismul din *Cruciada copiilor* este o zonă care o îndepărtează radical pe Florina Ilis de proza la zi. Fără a fi subliniat sau strident, erotismul romanului e necesar şi veridic, lucru deloc uşor în plină epopee carnavalescă. Dacă obsesiile maturilor (regresie, virginitate sau troc fornicatoriu, după caz) sînt destul de previzibile, amorul fizic între un copil (magic) din canale şi o fetiţă cu suflet rusesc este un episod absolut antologic.

Florina Ilis nu e doar o excelentă povestitoare, iar romanul său – de un extraordinar potenţial filmic – nu e doar cronica utopică a regăsirii inocenţei pierdute. Ea este unul dintre puţinii scriitori tineri pentru care scrisul este, din nou, aşa cum ar trebui să fie, o vocaţie profundă şi uimitoare. O speranţă de continuitate.

DILEMATECA

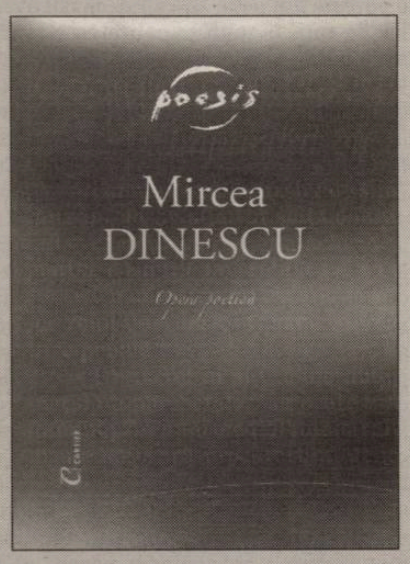

Mircea Dinescu
Opera poetică
Editura Cartier, 2005

Dilema veche vă recomandă

● Ştefan Iureş, *Vecia abreviată* (Editura Hasefer, 2005). Zece povestiri inspirate de evenimente celebre, prea celebre, din istoria universală, prea universală. Fiecare poveste aparţine unui personaj obscur, secundar – de pildă, un grefier din procesul Ioanei d'Arc sau soţia lui Abraham Lincoln –, care fertilizează prea bine ştiutul cu un punct de vedere particular, întru totul neprevăzut. Cum ar fi zis G. Călinescu, „particularul gravid de universal". Într-un stil lucrat îndelung, e cartea cea mai originală a anului literar 2005, după gustul şi cunoştinţele mele. (Radu Cosaşu)

● http://atelier.liternet.ro/articol.php?art=2952 (Alex. Leo Şerban)

● Cartea coordonată de Adrian Majuru, *Bucureştiul subteran* (Editura Paralela 45, 2005), o incursiune bine documentată în meandrele nocturne ale cerşetoriei, delincvenţei şi vagabondajului din Bucureştii eterni. Mai ales capitolele, semnate de M. Socianu, despre taverne, femei de varieteu şi ciorba de burtă... (Simona Sora)

Andrei GORZO

dilematograf

Prometeul

● ***Femeia visurilor*** **(România, 2005), de Dan Piţa.**

Protagonistul noului film al lui Dan Piţa, *Femeia visurilor*, se numeşte Thomas şi este de profesie regizor vizionar. Principala trăsătură prin care se remarcă viziunea regizorală a lui Thomas este nulitatea ei desăvîrşită: în această viziune – deopotrivă şarlatanească şi jalnic de naivă –, rafinamentul unui film ţine de cantitatea de lucruri rafinate (tablouri, vitralii, oglinzi aburite, pistoale de epocă) expuse pe ecran, iar statutul de operă de artă e asigurat de anumite ingrediente (sex sub crucifix, rîsete demenţiale, femeie rea muşcînd din măr, femeie rea prefăcîndu-se în femeie gonflabilă) care nu pot fi decît artistice – nu-i aşa? – din moment ce tind să lipsească din filmele normale. Pe lîngă faptul că e un impostor, Thomas (Dan Condurache) mai e şi neruşinat. Atunci cînd vedeta feminină (Irina Movilă) a noului său film autobiografic îl roagă omeneşte să-i explice ce-a făcut personajul ei de este atît de detestat de cei doi bărbaţi din film – amantul (adică *alter ego*-ul lui Thomas) şi soţul încornorat –, singura idee care-i vine lui Thomas (care e beat sau mahmur) este să-i bage mîna sub fustă. Atunci cînd actorul care-l joacă pe el (Marius Bodochi) i se înfăţişează la rîndul lui, timid, dezorientat (aşa cum are tot dreptul să fie) şi dornic de indicaţii regizorale (la care, iarăşi, în principiu ar avea tot dreptul), marele om (care e mahmur sau beat) îl tratează cu sictir. Iar atunci cînd producătorul (Răzvan Vasilescu), omul care plăteşte din buzunarul lui porcăriile lui Thomas, se strofoacă să spună ceva pozitiv despre materialul filmat („E un film despre o anumită sensibilitate..."), Thomas rînjeşte dispreţuitor. Bref, Thomas e atît de inept şi atît de lipsit de farmec în impostura lui (arată ca un Coelho cu mai mult păr şi fără bonomie), încît poţi fi tentat să crezi că aşa-l văd şi creatorii lui – Piţa şi scenaristul Răsvan Popescu. Dar asta înseamnă să uiţi cu cine ai de-a face. Cîteva ceasuri de comuniune cu imaginaţia şi sensibilitatea lui Popescu – aşa cum ni se dezvăluie ele în romanul *Femeia visurilor* (Editura Du Style, 2004), bazat pe propriul scenariu – îţi vor împrospăta memoria. Dezavantajul este că-ţi vor întoarce stomacul pe jos.

Din introducerea lui Piţa reiese clar că, departe de-a fi agariciul pe care-l vedem în film, Thomas este un erou tragic, o „personalitate complexă şi complicată" care „simte că mai are ceva de spus (...), o mică sau mare poveste de dragoste pe care vrea să o relateze, făcîndu-şi cu ocazia asta (...) un mic inventar de imagini care obsedează, de care se simte legat cu nişte sfori invizibile pe care destinul le-a ţesut cu multă dibăcie, ţintuindu-l pe erou precum Prometeu din mitologia greacă". (Din aceeaşi introducere reiese că pe Răsvan Popescu îl cheamă „Răzvan" Popescu.) Pentru Popescu, Thomas e „un iluminat radical şi fanatic". Fără el, producătorul – „un tip limitat", „un cerşetor prea insistent" – s-ar „întoarce să îngraşe porci". Actorul neglijat de Thomas e un „bou arătos" – Thomas l-a ales ca *alter ego* aşa cum s-ar fi „pălmuit în oglindă". Actriţa care nu înţelege ce-are autorul împotriva personajului ei e genul „starletei de serie B" şi se exprimă „cel mai bine cu picioarele ei lungi, bronzate artificial" (lui Thomas „îi place ideea masochistă a unui om superior care face o pasiune pentru nişte picioare"). Dar pînă şi ea, atît cît o duce „capul ei blond", recunoaşte că „Thomas are cu ce, a regulat vreo zece filme şi nu ştiu cîte premii" (spre deosebire de „aceşti impotenţi", criticii, al căror reprezentant este Cratofil sau, pe numele lui întreg, „nevertebratul" şi „fosila de Cratofil"). În pat cu „femeia visurilor", Thomas „îi face teoria luminii la marii vizionari". Ea „nu se poate ţine după el" (normal, ce pretenţii poţi să ai de la o femeie?), dar măcar „îi contemplă satisfăcută penisul, în sfîrşit în repaos". *„În sfîrşit":* ah, bărbaţii ăştia superiori, care au cu ce! Ah, femeile astea nevrednice de privirea dătătoare de viaţă fără de moarte („ochii lui Jude Law") pe care bărbatul superior se îndură totuşi s-o plece asupra lor! Ah, producătorii ăştia care se dau duri, dar care nu sînt decît nişte cerşetori la picioarele geniului – să zică bogdaproste că, deşi sînt nişte tipi limitaţi, li se acceptă banii şi că din cînd în cînd le mai pică şi lor cîte o starletă, din penisul, „în sfîrşit în repaos", al omului superior! Ah, criticii ăştia care, ca să-şi scrie bazaconiile elogioase, sînt plătiţi *în femei!* (Şi pe mine de ce nu m-a anunţat nimeni?) Şi Piţa susţine, în introducerea sa, că Popescu „pătrunde în lumea filmului cu dezinvoltura unui cunoscător". Ba nu pătrunde decît în băiţa lui personală de vise de potenţă şi mărire, unde şi el, şi Piţa (care intră după el) evoluează atît de prost, de atehnic, de inestetic, şi totul e atît de ruşinos de transparent, încît nu ştii cum să-ţi mai fereşti privirea. Singura alinare vine la sfîrşit, de la mama lui Thomas (Olga Tudorache), despre care Popescu ţine să precizeze (oarecum inutil, fiind vorba despre o femeie) că „n-a înţeles niciodată nimic". Dar ce-i spune ea prometeului dovedeşte că a înţeles prea bine: îi spune că mai bine se făcea farmacist.

trecerea prin reviste

Cosmo: reţete pentru femeile independente

Că revistele pentru femei prezintă reţete e un lucru de mult ştiut, despre care, pe vremuri, scriam critic. Cu timpul, mi-am dat seama că n-am de ce să mă inflamez: în primul rînd, nu mă obligă nimeni să le citesc, şi, în al doilea, fiecare e liber să-şi aleagă reţeta care i se potriveşte. Dacă romanele gen Barbra Cartland sau Sandra Brown oferă varianta ficţională, în care n-ai decît să exersezi zeci de combinaţii amoroase ale aceleiaşi eroine frumoase şi, la necaz, care iese, pînă la urmă, deasupra nevoii, datorită unui erou puternic, după o înfruntare sexualo-psihologică, revistele pentru doamne şi domnişoare ne prezintă versiuni *non-fiction;* un soi de psihologie aplicată, cu exemple concrete, calată pe situaţiile cu care cele mai multe dintre noi ne întîlnim zilnic, şi anume relaţiile, la fel de controversate, cu sexul opus, cu locul de muncă şi propriul nostru eu. Diferă doar *target*ul, adică vîrsta, statutul marital şi studiile persoanelor cărora le sînt adresate.

Recunosc că, dintre multele reviste, *Cosmopolitan* îmi oferă reţetele cele mai apropiate de propriile mele şabloane: îmi plac scenariile în care o Ea, în jur de 30 de ani, are frămîntări psihologice şi complicaţii sentimentale cu un El, care, de fapt, n-o merită; după ce suferă pe parcursul a vreo 2.000 de semne, dar pe un ton ironic şi detaşat, pînă la sfîrşitul – să zicem – al celor 4.000 de semne, realizează ce se întîmplă cu Ea, o termină cu nerodul şi trage şi cîteva învăţăminte, *cool,* super şi morale, din ceea ce i s-a întîmplat.

Dar să dăm cîteva exemple concrete, din *Cosmo* apărut în noiembrie, a.c.: Andreea Niculae, de pildă (o fată drăguţă şi sexy, după poza adiacentă) povesteşte cum un iubit de-al ei i-a dat papucii, pe motivul că era prea bună pentru el; de fapt, el se pregătea pentru o altă relaţie, cu o fată, care, la rîndul ei, i-a dat ea papucii individului abject, răzbunînd-o pe cea dintîi. Finalul articolului, cel în care autoarea trage concluziile şi morala, e cel care ne unge la suflet pe noi, toate cititoarele femei, şi orgolioase, care am avut de-a face cu şmecheri incapabili să ne aprecieze: „Povestea pîslarilor nefericiţi şi a papucilor şi mai nefericiţi se termină aici. El a regretat, eu am iertat şi... nu, nu ne-am împăcat. Vă aşteptaţi la vreun *happy-end* de telenovelă? Poate vă întrebaţi ce face el acum... Citeşte articole din *Cosmo* ca să înţeleagă femeile şi-şi dă în cărţi ca să-şi afle destinul. (Faza cu cărţile e inventată de mine, aşa, ca să-l fac de rîs)".

Citatul de mai sus are tot ce-i trebuie, totul la nivelul de popularizare de care „fetele" au nevoie ca să se simtă bine şi să fi învăţat ceva: partea de poveste care, cu adaosul necesar de papuci, sună cumva a *1001 de nopţi;* referinţa doctă la telenovele, care ne arată clar că cititoarele *Cosmo* nu sînt dudui din acelea, siropoase şi iraţionale; partea de metatext, în care iubitul jalnic citeşte *Cosmo* pentru a înţelege femeile; şi, în sfîrşit, contribuţia feministă, care-i pune în cîrcă aceluiaşi detestabil personaj masculin o activitate specific feminină, şi anume datul în cărţi, pentru a-l discredita şi mai tare.

Numărul din noiembrie al revistei are, pe lîngă acest articol, încă multe calate pe aceeaşi ideologie: fie că sînt sfaturi practice, teste de autocunoaştere, introspecţii, perspective masculine asupra femeilor, consilieri în privinţa dietei, a menstruaţiei şi *job*-ului, toate ne comunică, într-un limbaj între personal şi tehnic, faptul că sîntem femei independente şi cu soluţii de supravieţuire, dacă nu fericită, măcar optimistă. Dacă recunoaştem şabloanele, dar şi utilitatea lor, măcar la nevoie, n-avem decît să le consumăm (cu doza de detaşare necesară). **(I. P.)**

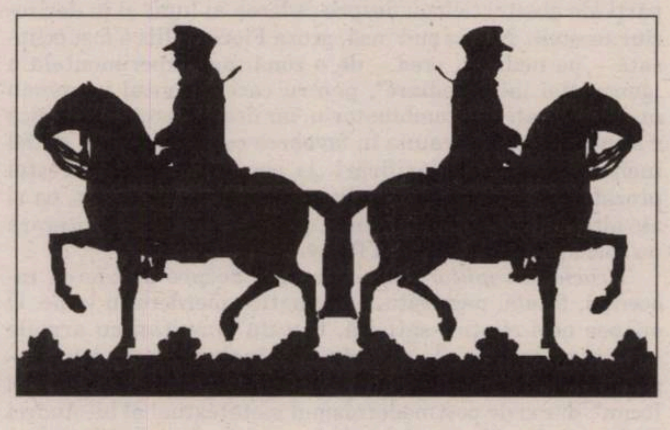

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Primul atac de megalomanie

Nu-mi pot aduce aminte absolut nimic coerent, cît de cît edificator asupra acelei zile din '48, parcă din iunie '48, căci meciul cu Albania îl pierdusem cu 0-1 pe 2 mai, în Giuleşti, şi în aceasta constase „teza" pentru examenul de ziarişti sportivi: „Comentaţi meciul România-Albania 0-1",

nimic nu-mi dă o lămurire de ce, după ce trecusem de teză şi din 150 de candidaţi rămăseserăm 10 pentru „oral" la redacţia *Sportului popular* (Brezoianu colţ cu Sărindar – asta-i precis!),

de ce nu m-am dus la acel oral pe care dacă-l treceam – şi de ce nu l-aş fi trecut? – aş fi devenit ziarist sportiv şi nu acest personaj care nu ştie să înceapă o schiţă literară, tremurînd dacă va fi bună sau nu, convins că nu va atinge forţa unei nuvele intitulate „Moartea lui Ivan Ilici".

De ce nu m-am dus să dau oralul la *Sportul popular,* să fi devenit un ziarist de fotbal, liber de orice altă angoasă decît aceea a unui penalti?

Cred că am avut un atac de megalomanie, primul, la 18 ani, fiindcă în loc să mă duc spre redacţia ziarului de specialitate, mi-am luat o delegaţie de la *Revista elevilor* şi am plecat la Rîmnicu-Sărat, să scriu despre o expoziţie a gazetelor de perete din şcolile acelui orăşel.

Ştiu că am ajuns la gară, dar (repet) de ce? – nu găsesc nici un punct de reper. Probabil că megalomania nu se ocupă cu detaliile.

Nici impostura. Dar nici destinul? Bîjbîi ca un cititor de romane poliţiste căutînd asasinul.

Îl ador pe Flaubert, „mor" după *Roşu şi negru,* urlu fără jenă că nu am scris eu *Învierea* – zece ani a stat bătrînul ca să-i găsească începutul acela cu indiferenţa lumii la venirea primăverii –

mi-aş fi dat mîna asta cu pix între degete ca eu să fi fost autorul *Speranţei* lui Malraux (sau al *Înfrîngerii* lui Fadeev),

îi admir pe Montherlant şi Isaac Babel, deşi operele lor se bat cap în cap,

tremur şi azi ştiind că lui Marin Preda i-au plăcut cîteva nuvele de-ale mele,

îmi zic că, la urma urmei, şi Maiakovski turba la gîndul că nu el a inventat trandafirul,

dar toate acestea sînt păcătoşeniile unei megalomanii pentru care voi plăti toată viaţa; şi nu-mi pot da seama cum a apărut acel acces de nebunie care m-a făcut să urc în trenul spre Rîmnicu-Sărat, în loc să iau un tramvai şi să mă prezint la comisia aceea de oameni normali care căuta tineri normali, dotaţi să descrie şuturi, pase, driblinguri...

Da, m-am băgat ca un bou în cea mai neagră gură a unui lup nemilos...

Ce putea fi mai liniştitor pentru un om decît să povestească – obsedat de litere, dar şi de adevăr... – cum s-a stabilit un scor? Nici chiar viciat de cel mai „bandit" arbitru, rezultatul unui meci nu poate fi modificat, chiar dacă se ajunge la Scorniceştii acelui 18-0. Exactitatea, adevărul unui scor – ce poate fi mai bine bătut în piatră, în memoria popoarelor oricît de analfabete?

Mă uit ca la un vis cum ar fi arătat ziua cînd aş fi văzut, ca tot omul, *Hamlet,* fără să doresc a mă întrece cu Shakespeare. Fiindcă luînd trenul spre Rîmnicu-Sărat, la această paranoia m-am înhămat – să rivalizez cu Shakespeare şi să mă tot frîng sub povarea neputinţei de a scrie ceva care să stea lîngă „Hagi Murad". Altfel – cum ar întreba, în rusa lui, Mîşkin, „idiotul" – *za cem?,* la ce bun? La ce bun zăcem? – cum ar suna în românească lui Camil Petrescu, singurul nostru scriitor care a dorit ardent să scoată un săptămînal de sport; a ratat (şi) ideea asta. Poate că alta ar fi fost viaţa mea dacă mă angaja Camil Petrescu la ziarul său de sport *Jocul curat*... E o traumă din care, iată, chiar cu a „patra" în auz, nu-mi revin.

Hai, gata cu freudismele. Eşti matur (Dan C. Mihăilescu, în *Dicţionarul* Academiei, te scrie cu literă mare „Personaj") şi faci parte din juriul care conferă premiile „Ioan Chirilă" pentru cei mai buni gazetari sportivi ai anului 2005. Sînt ironiile sorţii. Omul se măsoară după liniştea cu care le îndură.

Eugen ISTODOR

auto-jurnal

Şapca

Era pe seară şi am descoperit că mi-a dispărut şapca. Da, şapca mea asta de acum, uşor îmblănită, uşor cu fîş. Ceea ce mă enervează este că o port de patru zile mereu, ca un semn de apărare. Da, mereu, în casă, în maşină. Chiar, în maşină? Frigul, voi spune. Da, frigul. Păi, ce-mi dă maşina? Pînă se încălzeşte, deja mă dau jos din ea. Aşa că e şapca asta. Mă apără. Acum două zile stăteam cu doi prieteni la „Red Lions" şi tot cu şapca în cap eram. Habar nu am, mi s-a părut că luam decizii importante şi, brusc, mi s-a strecurat pe la picioare fiorul ăla de iarnă şi de frică de viitor. Apoi, spun că nu ştiu unde e şapca şi mi se spune: bă, parcă te văd că scrii de şapcă în *Dilema veche,* apropo, fii şi tu mai reflexiv acolo. Şi nu înţeleg ce-mi spune, fiindcă nu ştiu unde e şapca. Habar nu am cu şapca asta cum poţi fi reflexiv. Adică, ce să mai inventezi despre tine şi maşini, cînd fără şapcă eşti ca o maşinărie stricată? Te udă ploaia, te bate frigul peste vîrful capului. Ce vrei de la şapca ta? S-au scris toate şmecheriile posibile, s-au inventat toate discursurile, ce să mai scriu? Senzaţia aia că stai, şi după ce maşina se încălzeşte, cu şapca în cap nu o alungă nimeni. Despre ea nu pot să scriu altfel decît ca despre o stare tembelă, o blegeală, o neputinţă a trupului meu de a se adapta la iarnă. O stare de bibelou. Şapca asta e constatarea îngrozitoare că s-a făcut iarnă, că nu

mai am scăpare, că s-au năruit cerurile, s-au închis drumurile, că mă va durea gerul, că nu am cauciucuri de iarnă. Dumnezeule, eram cu şapca pe cap, gata de plecare, într-una din zilele trecute, şi ce descopăr? Copilul meu întreabă: „Tată, noi cînd ne punem cauciucuri de iarnă?". Şi eu, în loc să-i fac o poveste din asta, să-i spun că noi avem schiuri în loc de roţi, îi spun banalitatea clasică: „Cînd om avea bani". Chiar aşa, şapca asta a mea, pe care o voi căuta tot timpul articolului de faţă, e una de două parale, luată la o promoţie, fiindcă nu am avut bani cînd am căutat şepci sau căciuli, iar cînd am avut bani, mi-a fost lene să caut. Cauciucurile? Păi, la fel. Mi s-au dus dracului vreo patru odată şi abia atunci am fost nevoit să schimb macazul, să cumpăr altele. Ciupeala asta mă îngrozeşte. Asta sînt eu? Da. Aştept mica ciupeală şi cu maşina. De ce? Simplu, nu mi-o pot permite. Chiar aşa. Maşină românească aş putea duce? Cred că nici pe asta. După mine sînt vraişte. Am maşină străină, pe care n-aş schimba-o niciodată, fiindcă îmi place cum arată, dar eu niciodată nu mi-o pot permite. Dacă nu era *Academia Caţavencu,* nu aveam nici o şansă s-o iau. Aşa că la ce folosesc eu? Un sac înfrigurat cu o aspiraţie împlinită, dar ce folos? Am şapcă. Da, mediocră. Şi culmea, treceam pe lîngă un magazin pentru schiori şi, fără şapcă în cap, mi-am dorit o chiciopterie, neagră căciulă cu căptuşeală albă şi un semn pe frunte. Dar plimbîndu-mă năuc pe străzi după căciulă, iată-mă întors în maşină. Şapca mi-am găsit-o. O aruncasem într-un colţ, pe parbriz. Şi n-o mai luasem de acolo. De ce? O clipă am avut curajul: am ieşit din maşină fără şapcă.

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Cu pușca prin mahala...

De la o vreme, popa Tatu și vecina Păuna sînt dușmani de moarte. La început s-au certat din nimic, un copil al lui ținuse drumul unui copil al ei și s-au înghiontit la joacă pînă cînd și-au spart capetele. Apoi s-au luat la ceartă pentru o palmă de loc ce au la cîmp: el că are mai mult, ea că de ce cu de la sine putere popa a schimbat hotarele și-a tăiat cireșul ce din strămoși le ținuse umbră vara la culesul grîului. De atunci, au prins urîciune unul asupra altuia, nici să se vază în ochi. Cum se zăreau printre uluci, cum se ponosluiau și se categoriseau cu vorbe proaste și cu ponosuri, de se mirau mahalagiii de atîta necinste. Doar ieșea Păuna din casă, că popa Tatu din curte începea să-i strige: „Ovreico!“, „Curvo!“, „Foarță de muiere ce ești!“, „De bețivă ce ești, te lasă bărbatul“. Iute la fire, Păuna îi răspundea pe dată, făcîndu-l „paciaură“, „bețiv“ și „pezevenghi“. La auzul acestora, popa se supără și mai tare și se lăudă că el îi știe pe toți și are bani și oricînd poate chema straja s-o ridice și s-o bage la gros, s-o bată la scară. Dar în ziua aceea, cearta s-a stins aici și fiecare și-a văzut de ale sale, bombănind pe înserat în propriile curți. A doua zi însă, cînd popa Tatu se întorcea de la ale sale treburi, a zărit-o pe Păuna printre vecinele din mijlocul uliței, clevetind de una, de alta. Deodată i s-a urcat sîngele la cap, s-a înroșit, s-a înfuriat și gîlceava a reînceput. S-a repezit în ea și a început să-i care la pumni și s-o înjure și s-o ocărască. Vecinele speriate au început să strige de pe margine: „Las-o părinte, că nu-i vinovată nimic“, „Mai încet, părinte, c-o omori și-i păcat“. Doar Tița și fii-sa s-au repezit în chica părintelui, sperînd să-i potolească furia. Popa și-a abandonat victima și, cu pumni și picioare le-a rupt hainele, le-a învinețit brațele, ochii, obrajii. Au sărit vecinii de prin curți, cîrciumarul din cîrciumă, Ghiță negustorul din prăvălie, de le-a scos pe bietele femei din mîinile lui.

Licsandru a încercat să medieze conflictul dintre popă și nevastă, cerînd și unuia, și altuia să se poarte cuviincios că sînt vecini mahalagii și rîde lumea, dar cînd popa i-a strigat și lui „ovreiule!“, s-a iuțit repede și mai-mai să sară gardul și să se ia la bătaie. Popa nu s-a lăsat și s-a apucat să semene dihonii, înșirîndu-i bărbatului toate grozăviile, pe care Păuna le-ar face în lipsa lui, și bețiile ce se încing în curtea lor, de l-a scos pe săracul om din minți.

O săptămînă, două, ai fi avut impresia că gîlceava s-a mai potolit și că Tatu și Păuna s-au împăcat cu gîndul neunirii dintre ei. Pînă într-o zi cînd, zărind-o pe copilă pe uliță, prin dreptul porții lui, întorcîndu-se de la fîntînă cu cofa plină cu apă, popa Tatu luă repede pușca din cui, ieși în uliță și se puse „să împresoare fata“, strigîndu-i că-i „foarță ca și mă-sa și pezevenghi“ și alte înjurături „scîrnave și de rușine“, amenințînd-o că trage și-o împușcă. Înfricoșată, copila alergă în casă și cu mare plîngere spuse toate cele petrecute. Altă ceartă se încinse, alte înjurături, alt scandal în uliță. Cum cu popa nu se putea ajunge la nimic, Păuna și Licsandru porniră jalbă la Prea Sfinția Sa Părintele Mitropolit, să le facă dreptate pentru netraiul ce li-l pricinuiește popa.

Banii și cunoștințele invocate în toate certurile se dovediră a fi laude, căci, ridicat pe sus, popa Tatu se trezi direct la închisoarea protopopilor. După trei zile ieși în fața soborului care îl amenință cu pedeapsă grea, cu bătaie și caterisire, de nu se potolește și nu-și cinstește vecinii și mahalagiii. Umil, speriat, fără grai, popa ceru iertare și-și recunoscu toate faptele lui și promise „să facă părăsire de toate, să-i cinstesc, să-i iubesc ca pe niște mahalagii, să mă port cu blîndețe și cu evlavie către toți, să fiu blînd cu liniște și cu cuvînt dulce, după cinstea darului preoției“. Da' nici ei să nu-l mai batjocorească, îndrăzni să ceară, că cearta s-a pornit și de la ei. La fel de vinovați, Păuna și Licsandru se prind că-l iartă pe popă și că-i vor da toată cinstirea și nu se vor mai gîlcevi.

La 1800 oamenii se aprind repede, se iau la ceartă, se înjură, după care se trece și mai repede la palme și pumni. Pacea este mai mult impusă decît dorită, astfel încît este de ajuns un cuvînt sau un simplu gest, pentru a reaprinde furia, arțagul, gîlceava.

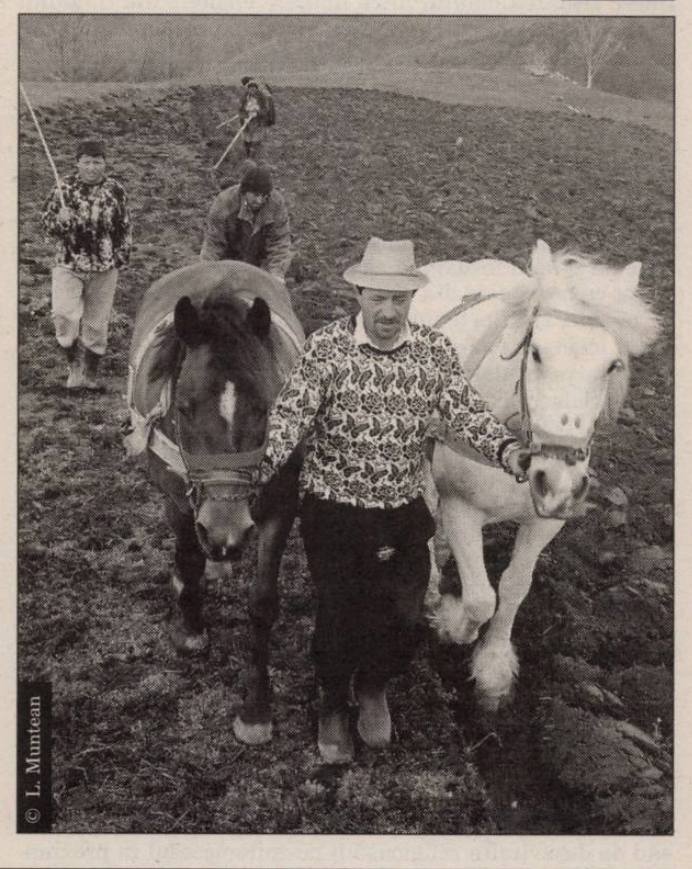

© L. Muntean

libertatea de impresie

Dintr-o extremă în alta

După decenii de represiune și ani de sărăcie și experimente „de tranziție“, românii au privit cu mare speranță venirea în țară a unor mari companii internaționale. Au priceput chiar prea bine lecția de la „Semănătoarea“, cînd sindicaliștii i-au alungat cu pietre pe investitorii străini. Au înțeles că de la aceste companii pot veni locuri de muncă, bani, civilizație și prosperitate. Și le-au primit cu brațele deschise. Dar, într-un fel, și cu garda jos. La cîteva luni după privatizarea IMGB-ului, am vorbit cu un lider sindical. Era total derutat de faptul că noul manager, un suedez, avea aproape aceleași „texte amețitoare“, ca vechiul director român (care de altfel îi era consultant). A fost un prim semn ciudat. Mai tîrziu, am auzit de o femeie care lucra la o fabrică de jucării a unei companii multinaționale. Muncea 12 ore pe zi și primea un salariu de mizerie. Era fericită că are un loc de muncă. Încetul cu încetul, sistemul s-a extins. Managementul de import, cu adaptări locale benefice pentru investitori, a început să funcționeze la maximum. Adevărate uzine de eficiență au pornit a folosi o organizare aproape perfectă a muncii. Sînt deja foarte multe locuri în care românii lucrează ca în Occident. Mai exact, ca *românii* din Occident, și nu ca occidentalii. Adică fără să răsufle și fără pretenții, sub coordonarea matematică a patronatului străin. Alternativa e de obicei cîte o nemernicie autohtonă. Cu alte cuvinte, lucrătorul are de ales între o exploatare bine reglementată și una haotică. Între o turație constantă, la limita suportabilului, și o funcționare cu sincope și explozii la fel de obositoare. Între metodicul manager occidental (dintre care unii au învățat că se poate și fără carte de muncă) și abilul patron băștinaș. Ambii, deja buni cunoscători ai cadrului și a tehnicilor prin care angajatul poate fi supus și stors la maximum. În timpul ăsta, sindicatele au abandonat parcă orice fel de activitate în complicatul sector privat și s-au retras în nenorocitul sector de stat, atîta cît mai există. Acolo organizează greve și proteste, susținînd drepturile apaticei categorii de angajați de stat. Deși, bine se știe că aceștia nu de proteste ar avea nevoie, ci de mișcare și aerisire. Adică de o optimizare a muncii. Așa au apărut două Românii: una hiperocupată, alta hiperapatică. Una în care se muncește fără crîcnire pînă la epuizare, alta în care se stă... cu capsa pusă. Excepțiile sînt rare. Echilibrul e o excepție. Amara constatare că marile companii străine sînt în fond și ele în stare de orice și că în țările „în curs de dezvoltare“ își permit mult mai multe, decît la ele acasă, ne e totuși specifică. Lipsa de experiență, credulitatea și predarea noastră necondiționată nu sînt vina lor.

Andrei MANOLESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

Musafirul de la ora 5

La Muzeul „Grigore Antipa“ – am scris mai de mult – se desfășoară, o dată pe lună, conferințe adresate copiilor, urmate de discuții și teme pentru acasă. Acestea însă, nu sînt singurele: începînd din 26 noiembrie, muzeul a inaugurat un ciclu de conferințe adresate adulților, intitulat *Musafirul de la ora 5*.

În cadrul programelor tradiționale ale muzeului, conferințele nu sînt ceva nou: cei implicați au vrut doar să schimbe atmosfera oarecum formală de pînă atunci, clasica audiere pasivă a conferinței, într-una nonconformistă, atipică și, în același timp, caldă, familială: o dezbatere la care conferențiarul și auditoriul să comunice, activ, în fața unei cești de ceai. Publicul vizat sînt persoanele cu vîrste cuprinse între 40 și 60 de ani, un nou „grup-țintă“ pe care muzeul dorește să și-l apropie, alcătuit, în mare parte, din ceea ce organizatorii numesc „cercetătorii și hobby-iștii“ din anumite domenii. Scopul muzeului este creșterea numărului de vizitatori, dar și afirmarea sa ca organizator de evenimente culturale interactive desfășurate într-un cadru inedit.

Așa sună partea oficială a lucrurilor, conformă cu descrierea proiectului, pe care dr. Aurora Stănescu, șefa secției Relații Publice și Programe Educative a muzeului, ni l-a prezentat. Mai puțin oficial, acest tip de prelegeri își propune, o dată, să contribuie la schimbarea rolului acestui tip de instituție în viața culturală bucureșteană, și, apoi, la oferirea unui cadru de manifestare unora dintre părinții și bunicii care se trezeau vorbind în locul copiilor, la conferințele destinate acestora, pasionați de diverse subiecte științifice, dar despre care nu au ocazia să vorbească.

Actualul ciclu de conferințe se numește *Expediționari și expediții* și își propune, așa cum se vede din titlu, să prezinte diverse destinații exotice de la fața locului (printre care Insula Paștelui, Groenlanda, cele mai înalte vîrfuri, ruinele dintre Tomis și Troia).

Vizionarea programului m-a făcut să îmi amintesc de scenele cu asemenea conferințe din ecranizări după Agatha Christie, Conan Doyle sau chiar din filme, precum *Frankenstein, Dr. Jekyll și Mr. Hyde, Biografia lui H.G. Wells*, în care o sală entuziastă de persoane mînate de curiozități științifice sau, pur și simplu, de interesul pentru noutăți în lume, discută animat, pe un ton între dezbatere și bîrfă, despre lucrurile care schimbă fața lumii.

Nu că bîrfa ar avea vreo legătură cu prima conferință pe care am audiat-o, în cadrul programului prezentat: „Imagini și impresii din Insula Paștelui“, conferențiar Florin Andreescu, un fotograf care a călătorit prin multe locuri neobișnuite din lume: între expedițiile menționate în prezentare, se numără Madagascar, Kenya, Tanzania, Namibia, deșertul Atacama.

Ci doar că, singurul spirit nepompos și formal în care un neavizat ca mine poate comenta conferințele este cel sus-menționat: ca și cum aș împărtăși vești de la ultima mea vizită în Insula Paștelui. De acolo am aflat că statuile enigmatice de care sîntem fascinați, Moaii, cele mai renumite vestigii din insulă, au fețe prelungi, rectangulare, abdomen proeminent și... urechi alungite. Acest amănunt mi i-a făcut brusc simpatici, mai ales cînd am aflat că pe cap poartă o pălărie cilindrică, dintr-o rocă vulcanică roșie, care se numește Pukao. În fața acestor Moai – ne explică fotograful – atît băștinașii (puțini la număr, 3.800), cît și turiștii (vreo 20.000) stau în fața lor și, pur și simplu și se gîndesc. În Insula Paștelui nu există atracții turistice, terase, pub-uri sau alte distracții: turiștii de aici sînt mai speciali și pot fi numiți chiar expediționari, precum în titulatura conferințelor.

Prelegerea domnului Andreescu a fost – cum e de imaginat – mult mai complexă și însoțită de imagini elocvente. Numai faptul că am aflat de existența Moai-lor, că știu, mai exact unde se află Insula Paștelui și care este istoria ei (pînă acum era doar un nume de destinație exotică incertă) cred că e un cîștig suficient chiar și pentru un neavenit, în urma conferinței.

Teodor BACONSKY

turn înclinat

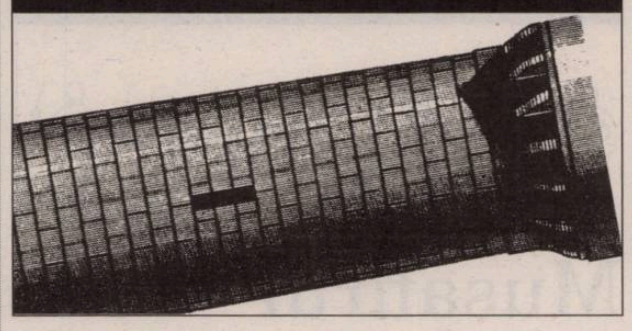

Transformări

Istoria mentalităţilor şi-a cîştigat drept de cetate încă din anii '30. I-au trebuit circa 50 pentru a se răspîndi, prin timide traduceri, în România comunismului terminal, cînd fazele marxizante ale unora dintre corifeii *Analelor* şi fixarea publicului „larg" pe alte ţinte (legate de supravieţuire) au îndulcit cumva gustul cenzurii faţă de această „erezie" intelectuală. Vîndută ca noutate (deşi Occidentul începea să investigheze şi alte feluri de a scrie istoria), literatura de acest soi a deschis *era accesului democratic* la un trecut panoramat, livrat în secţiune tematică, ornat cu iconografie abundentă (deci atractivă pentru cititorii mai puţin imaginativi) şi bazată pe sursele secundare, de la actele notariale, arhivele parohiale şi colecţiile de presă, pînă la corespondenţa personală şi genurile de frontieră, precum jurnalul sau memoriile.

Tezistă, căci nu zadarnic botezată după numele unei *reviste*, Şcoala Analelor ne-a adus sub simţuri o colecţie de micro-istorii seriale, puternic decorate şi insidios antropocentrice, în care subiectul uman „face" propria cronică, pornind dinspre eveniment către intimitatea care-l prepară şi îl prelungeşte.

Viclenia epistemologică a respectivei maniere de a reconstitui trecutul constă mai ales în aplatizarea deliberată a motivaţiilor, resurselor şi efectelor de scenă pe care energiile umane, glorificate independent de *orientarea* lor (spre tragic, mistic, satiric, oniric sau revoluţionar), le produc neîncetat, ca într-o perpetuă – şi gratuită – industrie simbolică. Orice judecată morală, orice discriminare ierarhizantă şi orice imperativ aprioric au dispărut deja dintr-un asemenea *theatrum mundi* unde omul îşi joacă rolul solitar de actor narcisic sau, dacă vrem, smintita partitură de fiinţă-fără-martori (metafizici).

Urmele acestei mutaţii persistă cu ajutorul suportului digital, al cărţii pe CD-ROM, care preia, într-o formă încă şi mai accesibilă şi sub puternicul miraj al interactivităţii, neo-enciclopedismul *Analelor*. Că excesele tematismului au frizat adeseori ridicolul (cum să scrii, bunăoară, o istorie – academic angajată – a *bideului?)* e cît se poate de limpede. În acelaşi timp, Le Goff şi prietenii săi ne-au schimbat ireversibil percepţia asupra Istoriei ca sursă a Politicului. Acceptăm astăzi că hazardul (inclusiv fiziologic) este una dintre funcţiunile organizării sociale. Admitem că imaginarul colectiv e mai puternic decît eroii aparent providenţiali chemaţi să conducă mulţimile furioase, armate disciplinate sau imperiile decadente. Recunoaştem că noutatea este doar expresia vechii revolte adamice, transpuse în monotonia ciclică a recuperărilor cu pretenţii iconoclaste. Ne-am eliberat de sub tirania cronologiilor oficiale, a *gestelor* cezarice. Ne-am învăţat să demontăm mitologia fondatoare a naţionalismelor, lecturile *epocale* şi (pînă acum) fascinanta butaforie a Arcului de Triumf. E aici un cîştig de nuanţă, aşa cum un cîştig a fost, între proporţiile Renaşterii şi raţionalismul exasperat al Barocului, penumbra subiectivă a Manierismului.

Dar există şi un „dar". Acela care invalidează proiectul, ambiţia de a mai cuceri un stil distinct şi de a remodela umanitatea în acord cu dogmele, iluziile sau tehnicile unui Timp exemplar. Nici liniaritatea ascendentă a superstiţiei evoluţioniste, nici orgoliul Utopiei realizate ori nostalgia Vîrstei de Aur nu ne mai animă, de acum, comerţul cu propria istoricitate. Ştim deja că opţiunile noastre, cu totul relative, sînt simple contribuţii stratigrafice la desenul infinit (şi inutil) al unei specii trăitoare la graniţa permeabilă dintre frumuseţe şi extincţie. Atît în varianta ei tare (bazată pe primatul economicului), cît şi în varianta ei slabă (inspirată de puterea supra-eului), istoria de tip „analitic" ne refuză un *suflet* oferindu-ne, în compensaţie, mîngîierile scepticismului. Totul e pus la îndoială, în vreme ce conştiinţa întregului se descompune în metale rare, viruşi şi prejudecăţi trecătoare... Ce vremuri! Şi mai ales ce mentalităţi!

Silviu LUPAŞCU

Dacă oamenii politici l-ar citi pe Ibn 'Abbad...

Ce a mai rămas din Dumnezeu şi din oameni, în primul deceniu al secolului XXI? Conflictul iraţional între două idealuri teocratice. Mii de victime omeneşti, sacrificate în numele unui ideal politic abstract, uşor convertibil în ideal politic absurd. Cruzime, ură, nesiguranţă, orbire, distrugeri apocaliptice, răzbunare, rătăcirea fiinţelor adamice pe căile iluzorii ale patimilor lumeşti. Lipsă de înţelegere, nevoie cronică, neîmplinită, nemîntuită, de înţelegere, iubire şi pace. Deşertăciune marţială, orgolii imperiale, insanitate prea-omenească, opulenţă, indiferenţă, mizerie, inocenţa neconvingătoare a substituirii lui „a fi" prin „a avea". Bunul Dumnezeu abrahamic S-a ocultat, se pare, în infinitul îndepărtării celeste, într-un cer inaccesibil, unde strigătele de suferinţă, rugăciunile şi miresmele liturgice nu mai ajung, în timp ce tronul Său a fost uzurpat de Demiurgul cel rău, cuprins de furia-nebunia-beţia trupurilor sfîşiate.

Desigur, preocupaţi de chivernisirea conturilor de milioane de dolari, de curtarea femeilor frumoase, eternele preotese-curtezane ale spaţiului politic, de administrarea vilelor şi *jeep*-urilor, cu sîngele infestat de drogul oligarhic şi sufletul invadat de demonii puterilor lumeşti, oamenii politici nu vor avea niciodată răgazul de a-l citi pe Sayyidi Abu Abdallah Ibn 'Abbad din Ronda (1332-1390)[1] şi a rememora adevărurile simple, profunde, atemporale, care definesc situarea omului între limitele efemere ale timpului istoric, în raport cu Dumnezeu şi cu ceilalţi oameni. Vom arunca dinaintea politicienilor, cu magnanimitate bibliofilă, cîteva din nestematele nepreţuite ale înţelepciunii Sufi...

Faţă de întregul absolut, omniprezent şi omnipotent, al Fiinţei Divine, fiinţa omenească se defineşte prin conştientizarea propriei aneantizări. O corespondenţă de ordin teologic există, încă din momentul plămădirii omului din ţărînă şi Duh, între atributele Stăpînului teocratic şi atributele slujitorilor umani: „A fi supus faţă de titlurile Sale de Stăpîn înseamnă să vezi, în propria ta existenţă şi în tot ce face parte din ea, ceva ce nu este al tău şi nu este de la tine, ci îţi este doar împrumutat. Prin urmare, acest lucru înseamnă să-ţi vezi fiinţa ca dar al Fiinţei Sale, subzistenţa ta ca dar al Subzistenţei Sale, forţa ta ca dar al Forţei Sale, puterea ta ca dar al Puterii Sale, iar bogăţia ta ca dar al bogăţiei Sale. Acest lucru nu este posibil decît prin afirmarea titlurilor tale de slujitor, neantul, nimicnicia, umilinţa şi neputinţa."[2]

În consecinţă, orice acţiune prin care fiinţa omenească ar încerca să-şi afirme autonomia faţă de planul imuabil al predestinării divine este lipsită de sens. Deoarece fiinţa omenească este un dar al Fiinţei Divine, orice tentativă de acţiune autonomă din partea fiinţei create se vădeşte, în context Sufi, drept o revoltă împotriva Creatorului, care deţine prerogativele absolute ale puterii de a acţiona la nivel teocratic. Din perspectiva omnipotenţei divine, acţiunile eului omenesc nu sînt învestite cu realitate şi eficienţă, deoarece numai Eul Divin există şi acţionează cu adevărat, în calitate de *Al-Haqq* („Cel Adevărat", „Cel Real"), iar omul nu se poate *real*iza decît în calitate de călător spre Dumnezeu sau căutător de Dumnezeu, în măsura în care efortul său de desăvîrşire religioasă îi permite accesul în proximitatea Fiinţei Divine. Imersiunea în această proximitate este însă, concomitent, o lepădare de sine, de propriul ego, de orice urmă de identitate, libertate sau apropriere, este o aneantizare contemplativă, în concordanţă cu simbolul picăturii de apă care se dezintegrează în ocean.[3]

Înstrăinat, însingurat, lipsit de putinţa de a interveni în mod nemijlocit în destinul comunităţilor omeneşti circumscrise de timpul istoric, misticul Sufi îşi afirmă încrederea în omnipotenţa Monarhului Divin. Singurele sale acţiuni, ratificate prin consimţămîntul divinităţii, sînt acţiunile determinate de primirea graţiei şi a harismei divine. Aceste acţiuni declanşează bucuria spirituală *(halawa)* a sfinţeniei ca experienţă a întîlnirii dintre om şi Dumnezeu şi sînt învestite cu valoare religioasă, din perspectiva eternităţii.[4]

Dacă oamenii politici l-ar citi pe Ibn 'Abbad, exigenţele predestinării teocratice i-ar constrînge să pună în practică, să *real*izeze preceptele teologice enunţate de Ibn 'Abbad. Sanctificaţi în mod miraculos, ei ar înţelege că menirea conducătorului de suflete nu este nici încurajarea risipirii fiinţelor omeneşti pe calea absurdă a deşertăciunii războinice, nici distrugerea impenitentă a spaţiilor urbane orientale-occidentale, nici desfrîul banilor şi puterii politice, nici tiranizarea săracilor debusolaţi din teritoriile incerte ale neînţelegerii est-europene.

Absurdul aprioric întrupat în fiecare fiinţă omenească ar trebui să descurajeze orice tentativă de a distruge aceste fiinţe singure, înstrăinate. La ce bun obsesia de a distruge prin acte violente, sîngeroase, amalgamul incomprehensibil al formelor lungi şi al formelor rotunde care alcătuiesc fiecare fiinţă omenească? La ce foloseşte aneantizarea profană, marţială, a labirintului adamic irepetabil, arhetipal, constituit prin armonia desăvîrşită şi complementaritatea necesară a liniilor drepte şi curbiliniarităţilor umede care tind, în mod irevocabil, spre infinit?

La nivel teologic, aneantizarea sufletească şi aneantizarea trupească trebuie înţelese şi experimentate numai în cadrul teandric al recuceririi omului de către prezenţa inefabilă a divinităţii. Această dublă purificare este determinată de idealul „războiului spiritual", îndreptat împotriva tiraniei exercitate de ego-ul omenesc. Într-o lucrare intitulată *Shifa as-sa'il li-tahdib al-masa'il*, 'Abd-er Rahman Ibn Haldun (1332 – 1406)[5] discută problema magisteriului şi calea desăvîrşirii spirituale în sufism din perspectiva „*jihad*-ului spiritual", numit şi „marele *jihad*" sau „*al-jihad al-akbar*". Viaţa mistică se defineşte drept o luptă spirituală *(mujahada)* purtată pe trei nivele. „Lupta pentru pietate" *(jihad at-taqwa)* urmăreşte dobîndirea unui comportament interior şi exterior care este pe placul lui Dumnezeu. În cadrul acestei etape, supunerea faţă de preceptele divine şi vigilenţa asupra mişcărilor sufleteşti au drept scop dobîndirea mîntuirii veşnice. „Lupta pentru rectitudine" *(mujahadat al-istiqama)* reprezintă procesul prin care inima credinciosului se străduieşte să recunoască în toate lucrurile calea de mijloc şi să primească virtuţile qur'anice prin care va deveni asemănătoare profeţilor, dreptţilor, martirilor şi sfinţilor, aureolaţi de glorie eternă în „împărăţia nevăzutului", în proximitatea Fiinţei Divine. În cele din urmă, „lupta pentru extaz" *(mujahadat al-kashf)* constă din extincţia tuturor puterilor naturale, chiar şi a gîndurilor, astfel încît fiinţa omenească îşi îndreaptă întreaga forţă a inteligenţei spre scopul de a intra, încă din timpul vieţii pămînteşti, în Prezenţa lui Dumnezeu. Încununarea acestei traiectorii ascensionale şi lăuntrice deopotrivă este desemnată drept „sfîşiere a voalului" şi contemplare a luminilor celeste. Atingerea extazului în lumea terestră devine astfel o cale de acces spre contemplarea Fiinţei Divine, în „împărăţia nevăzutului". Ibn Haldun defineşte starea de lepădare absolută de orice urmă de dorinţă şi asceza extremă care caracterizează „lupta pentru extaz" drept „moarte artificială" *(mawt sina'i)* sau „monahism" *(rahbaniya)* de tip creştin.[6]

Peisajul mediatic sugrumat de priveliştea distrugerilor şi trupurilor însîngerate mărturiseşte despre căderea nerăscumpărată a fiinţelor omeneşti, despre ratarea fericirii arhetipale a fiinţării omului, drept chip şi asemănare a Dumnezeului Viu. Din păcate, la începutul secolului XXI, lumea nu mai este o teocraţie, ci un joc infernal al haosului politic, guvernat de dezechilibre şi megalomanii imperiale, de confruntări absurde între regimuri democratice, pseudodemocratice sau tiranice. În calitate de sacerdoţi alienaţi, arhonţii politici propovăduiesc idealuri politice incongruente, incomprehensibile, veghează imersiunea a milioane de oameni în spaţiul nevăzut, infinit, aflat dincolo de pragul tanatic, îşi împart cu aviditate iraţională bogăţiile lumii şi uzurpă dreptul absolut de proprietate al Creatorului asupra creaţiei Sale. Cei săraci şi mulţi, cei dezmoşteniţi îşi îndură vieţile, în loc de a se bucura de viaţă, le îngăduie, cu seninătate, medicilor politici nevindecaţi să le administreze otrava speranţei.

Cu toate acestea, singura cale pe care oamenii preerilor, zgîrie-norilor şi oamenii deşertului pot păşi împreună este calea respectului reciproc şi a solidarităţii omeneşti, calea comprehensiunii faţă de table de valori diferite şi a supunerii faţă de mesajele revelate ale Dumnezeului abrahamic. Pacea se redefineşte, în acest context, ca „război spiritual", ca triumf al omului îndumnezeit asupra răului lumesc şi nostalgie a reîntoarcerii în grădina Edenului. Pînă cînd această victorie va fi la fel de esenţială ca şi oxigenul pentru existenţa fiinţelor omeneşti în realitatea cotidiană, lumea rămîne un spaţiu montan îndepărtat, pietrificat şi rece, unde „cei săraci" *(ebionim)* aşteaptă acţiunile salvatoare şi cuvintele binefăcătoare ale Mîntuitorului.

---

1. Magistru Sufi marocan din secolul al XIV-lea, predicator şi mistic, autor al scrierilor intitulate *At-Tanbih*, *Rasail al-Kubra* şi *Rasail as-Sugra*.

2. *Cf.* Paul Nwyia, *Ibn 'Abbad de Ronda (1332-1390)*, Beyrouth: Imprimerie Catholique, 1961, p. 112.

3. *Cf.* Nwyia, *op. cit.*, p. 113.

4. *Cf.* Nwyia, *op. cit.*, pp. 118-119.

5. Istoric şi filosof arab, autor al *Cronicii universale*. În introducerea acestei lucrări de mari dimensiuni, Ibn Haldun îşi expune principiile de filosofie a istoriei.

6. *Cf.* Nwyia, *op. cit.*, pp. L-LII.

România compozitorului german

– interviu cu Thomas BEIMEL –

***Thomas Beimel** este, la Bucureşti, unul dintre cei mai cîntaţi compozitori germani în viaţă. Asta pentru că legătura lui cu România este una specială.*

Eşti foarte apropiat de România. De ce România, şi nu orice altă ţară?

Totul a început cînd am ascultat la Berlin, în 1991, Concertul pentru saxofon şi orchestră de Myriam Marbe şi am fost foarte impresionat de acea muzică. Pe atunci eram doar interpret. Ştiam deci toate ingredientele muzicii, sunetele şi tehnicile, numai că esenţa muzicii îmi scăpa. Am avut norocul, după aceea, să ajung să studiez compoziţia cu Myriam Marbe, în particular. La început, ea a refuzat să vorbească numai despre muzica ei, ci a preferat să o prezinte în contextul muzical românesc. Atunci am aflat despre Anatol Vieru, Ştefan Niculescu, Dan Constantinescu, Aurel Stroe, Tiberiu Olah – ca să enumăr doar cîţiva. Am fost pentru prima dată în România în 1993, să mă documentez pentru o monografie *Myriam Marbe*. După aceea, am avut şansa să lucrez în Germania cu cîţiva muzicieni români care locuiesc aici. De exemplu, cu Mircea Florian – cîndva cunoscut în România sub numele Florian din Transilvania. Împreună cu el am organizat Festivalul culturii (nu numai al muzicii) contemporane româneşti în Wuppertal. Eu am fost implicat în organizarea a două ediţii. Şi aşa am putut să intru în contact cu ceea ce numim „popular music" – aceasta este pentru mine foarte importantă şi, de exemplu, pot să apreciez şi o formaţie ca Sarmalele Reci. Desigur, atenţia îmi este concentrată în primul rînd asupra muzicii culte, căci cu ea lucrez, dar sînt interesat să observ şi ce se întîmplă în zona „popular music". Apoi, am cunoscut-o, acum cîţiva ani, pe Speranţa Rădulescu de la Muzeul Ţăranului Român şi am avut şansa să o însoţesc în două rînduri să facem înregistrări prin sate. Şi mai ales acestea m-au ajutat enorm să înţeleg muzica românească contemporană.

Nevoia de argumente pentru cenzură

Da, ai devenit între timp un specialist în muzica contemporană românească şi, pe lîngă compoziţie, ai publicate şi cîteva cărţi de muzicologie. Pentru că tu ai avantajul unei perspective din afară, spune-mi care e părerea ta despre ce s-a făcut la noi în acest domeniu?

În primul rînd, trebuie să spun că sînt un admirator al primei generaţii de compozitori români de după cel de-al doilea război mondial. Ei au făcut un pas important şi au compus o muzică foarte inovativă – exact în vremea cînd doctrina lui Jdanov a fost adoptată în România (şi deci era practic interzis drumul pe care mergeau ei). În anii '60, a fost o foarte interesantă perioadă din acest punct de vedere. A trebuit ca acei compozitori să-şi inventeze argumente în faţa cenzurii pentru a crea o nouă muzică. Astfel, au fost forţaţi să dovedească o continuitate faţă de muzica lui Enescu, chiar dacă făceau lucruri foarte experimentale şi inovative. Spuneau ceva de genul „dacă Enescu, compozitorul român prin excelenţă, a gîndit aşa, atunci noi putem să gîndim la fel ca el". Apoi, e foarte interesant că, deşi cei mai mulţi compozitori din această generaţie nu au crescut cu ceea ce se numeşte muzica tradiţională românească (pentru că s-au născut şi au fost educaţi în oraşe), şi-au canalizat atenţia către aceasta. De fapt, această atracţie a compozitorilor din acea vreme pentru muzica tradiţională românească a fost mai mult artificială şi s-a datorat nevoii de a găsi argumente pentru a susţine tehnicile noi pe care le promovau (mă gîndesc la tehnicile eterofoniei din muzica lui Ştefan Niculescu – pentru a da doar un singur exemplu). Legătura cu tradiţia naţională a avut mai degrabă rolul de a oferi argumente în faţa cenzorilor.

„E aproape imposibil să intri în sistemul german, ca german; dacă vii din România, îţi este mult mai simplu."

Da, dar Statul nu era doar cel care îi aducea pe toţi „la ordine", ci şi cel care îi răsplătea pe cei care făceau frumos.

Administraţia statală i-a ajutat foarte mult în vremea comunistă pe compozitorii români. Dacă erai membru al Uniunii Compozitorilor, erai susţinut foarte mult şi aveai tot felul de avantaje. După ce am fost prima dată în România, mi-a luat mulţi ani să înţeleg ce a însemnat acest ajutor pentru ei. Pentru mine, venit din Vest, era de neimaginat un sistem naţional ca acesta, prin care se acordau ajutoare în mod oficial. Nu poţi fi cu adevărat creator ca parte a sistemului – şi dacă intri, devii compozitor de stat. După aceea mi-am dat seama că situaţia era cu totul specială: făceau parte din sistem, dar scriau pînă la urmă ce voiau. Şi acest lucru există şi acum. Poţi să compui ce vrei, apoi prezinţi compoziţia în faţa unei comisii, care-şi dă acceptul, şi primeşti pentru piesa respectivă bani de la stat. Desigur, suma nu este mare, dar este foarte bine că poţi fi publicat.

Avantajele şi dezavantajele „pieţei libere"

În Germania care-i situaţia?

Deşi compozitorii din România se plîng de condiţiile de acolo (şi de multe ori se plîng pe bună dreptate), situaţia din România este, din punctul acesta de vedere, mult mai bună, mai favorabilă, decît cea din Vest. Acolo, după ce ţi-ai depus piesa la Uniunea Compozitorilor, aceasta urmează să fie publicată. Aceste facilităţi nu există în Germania. Mulţi editori de aici nu-şi fac treaba cum trebuie şi, dacă eşti un tînăr compozitor, trebuie să te gîndeşti de două ori înainte să te duci cu lucrarea ta la un editor. Eşti, de fapt, singur cu lucrarea ta şi nu eşti ajutat de nimeni. Şi acelaşi lucru se întîmplă şi în cazul caselor de discuri. Desigur, avem cîteva care sînt specializate pe muzica contemporană şi au şi distribuţie internaţională, dar multe dintre ele nu au aşa ceva. Acum, e adevărat, noi avem o serie de festivaluri foarte importante şi trebuie să recunoaştem că Germania este un loc excelent pentru promovarea muzicii contemporane. Numai că aici este mult mai uşor să reuşeşti dacă vii din străinătate, decît dacă eşti compozitor german. De exemplu, toţi compozitorii din Argentina sau Uruguay, pe care-i cunosc, sînt cîntaţi aici fără nici o problemă, cîştigă bani aici şi le sînt difuzate piesele la radio. În schimb, formaţia mea de muzică contemporană din Wuppertal, care există de 16 ani, Partita Radicale, deşi are o activitate susţinută în Germania şi în toată Europa şi are mai multe CD-uri, n-a fost difuzată la vreun post de radio german nici măcar un minut. E aproape imposibil să intri în sistemul german, ca german, pentru că aici densitatea de compozitori şi muzicieni este foarte mare. Dacă vii din România îţi este mult mai simplu. Ceea ce-mi place însă foarte mult în Germania este că viaţa muzicală nu este centralizată, ca în România, şi că poţi găsi chiar şi în oraşele mici festivaluri foarte interesante, cu o foarte bună audienţă. Şi de aceea aici este o atmosferă foarte stimulativă în viaţa culturală.

Deschideri şi anacronisme

Cum vezi situaţia de acum din România, în ceea ce priveşte viaţa muzicală?

Dacă vorbim despre ce s-a întîmplat în ultimii zece ani în România, cred că există multe direcţii periculoase în muzică, periculoase din punctul de vedere al perspectivelor de viitor.

„Cu cîteva excepţii, compozitorii români se comportă şi gîndesc într-un mod foarte anacronic, concepţia lor despre cultură este tributară modelului culturii burgheze."

Periculoase pentru cine?

Fireşte, pentru compozitori, nu pentru ceilalţi. Înainte de '89, în România a existat un punct clar de referinţă – dictatura – şi totul s-a cristalizat împotriva acesteia. După '89, a fost foarte dificil să se găsească o poziţie clară din punct de vedere cultural, politic, ideologic. Acum nu există un punct de referinţă şi totul se petrece la voia întîmplării. Aproape toţi compozitorii vor să iasă din sistemul închis în care au fost ţinuţi şi se ocupă de ceea ce ei consideră că este interesant pentru Vest. Pînă la urmă, nu-ţi poţi da seama dacă e într-adevăr o nevoie estetică sau interesul lor pentru a se face plăcuţi în afară. Există o anume dorinţă de exotism, pe care o înţeleg, şi care se datorează de bună seamă izolării de dinainte şi a faptului că lumea e sătulă de modelele româneşti şi caută experienţe noi, în afară. Or, aici e problema: dacă produci mai mult pentru afară, legăturile culturale de dinăuntru devin tot mai slabe. De asemenea, dispar legăturile dintre muzicieni, care se văd mai degrabă într-o competiţie, decît în aceeaşi echipă. De aceea e foarte dificil să se păstreze spiritul de solidaritate şi de colegialitate între ei. O altă problemă, la care vreau să mă refer, ţine mai mult de un punct de vedere ideologic, decît de unul estetic. Cu cîteva excepţii, compozitorii români se comportă şi gîndesc într-un mod foarte anacronic, concepţia lor despre cultură este tributară modelului culturii burgheze. Şi sînt chiar mîndri de asta. Prin urmare, menţin şi promovează numai aceste modele: marile orchestre simfonice, muzica de cameră etc.

Dar există şi muzică experimentală în România...

Sigur, însă aproape nimeni nu ştie de ea, are o problemă cu audienţa. Cei mai mulţi compozitori români au un soi de aroganţă: „Eu sînt compozitor de muzică înaltă şi sînt membru al Uniunii Compozitorilor... Şi nu mă interesează dacă publicul vine la concertele mele...". Dacă gîndeşti aşa în Europa de Vest, nimeni nu-ţi va cînta compoziţiile, nu vei avea niciodată vreun concert. Noi aici trebuie permanent să ne reinventăm audienţa, publicul. Şi – ceea ce-mi place la muzica de acum din Germania – graniţele dintre genurile muzicale a trebuit să fie practic desfiinţate şi astfel sînt acum multe festivaluri *fusion*. În ziua de astăzi, există noi posibilităţi de a performa muzica, de care compozitorii români nu ţin cont. Desigur, la Bucureşti este şi o generaţie nouă de compozitori, deschişi la minte, care experimentează, dar care încă nu ştiu să-şi atragă audienţa. Nici eu, dacă aş fi un tînăr, nu m-aş duce la vreun concert la Sala Radio sau la Ateneu. Ceea ce fac compozitorii români nu prea are legătură cu ceea ce se întîmplă în România la nivel social şi există la ei o rezistenţă la schimbările de acum din societate...

Muzica independentă în UE

Pînă la urmă, văd că te încîntă situaţia muzicii din Europa de Vest.

Numai dintr-un anumit punct de vedere. Altfel, aici sînt probleme mari şi e greu să trăieşti ca muzician. Şi asta mai ales după ce Uniunea Europeană a devenit, în ultimii ani, funcţională. Banii pe care-i poţi cîştiga ca muzician sînt din ce în ce mai puţini.

„Cred că muzicienii români care se ocupă de muzică «înaltă» trebuie să iasă din coliviile lor şi să renunţe la ideea superiorităţii lor."

Care-i explicaţia?

În primul rînd, e vorba de criza sistemului financiar al Comunităţii. Apoi, foarte multe iniţiative din domeniul experimental au fost suportate de administraţiile locale. Dar în 1994 a fost prima mare criză a acestor administraţii locale şi apoi au urmat altele (de exemplu, acum, Wuppertalul este aproape falit, la nivelul fondurilor locale). Deci e foarte dificil să mai găseşti fonduri pentru proiecte culturale. Noi, ca artişti *freelancers,* trebuie să concurăm acum cu instituţiile oficiale (cu marile muzee sau cu marile teatre) pentru a obţine bani. Lasă că şi aceste instituţii oficiale au nevoie, de fiecare dată, ele însele de sponsorizări private pentru a-şi completa necesităţile. Acum, pentru că se lucrează la scară largă, aproape că e mai uşor să obţii 10.000 de euro, decît 1.000 de euro. În plus, în unele landuri din Germania, banii Statului Federal, care altădată erau destinaţi proiectelor culturale independente, experimentale, au fost acum repartizaţi proiectelor culturale sociale (cele mai multe care au în vedere contextele multi-culturale, care combină subculturile diferitelor grupuri co-existente în Germania). Eu nu mi-am dorit niciodată să lucrez într-o instituţie şi am vrut să fiu *freelancer.* Pot să exist ca *freelancer,* dar a trebuit să fiu, printre altele, şi chelner sau model pentru pictori ca să-mi cîştig existenţa. Acum, de exemplu, pe lîngă activitatea muzicală, predau în şcoli şi am emisiuni la radio.

Trebuie să recunoaştem că nu întîlneşti la compozitorii români o asemenea mobilitate, o asemenea disponibilitate de a face şi lucruri mai puţin „înalte"...

Cred că muzicienii români trebuie să-şi depăşească mai întîi prejudecăţile. Şi există o groază de prejudecăţi în România. De exemplu, ştiu că toată lumea „bună" de acolo urăşte manelele. Dacă iau figura emblematică a cîntăreţilor de manele – Adrian Minune – pot să spun că muzica lui nu e rea. Desigur, nu este consistentă, dar ca muzică pop, ca muzică pe care să o asculţi la un *barbecue,* nu e deloc rea. Tot aşa, cînd am fost ultima dată în Bucureşti, acum vreo două luni, am ascultat Şucar Collective – mi s-a părut o muzică extraordinară, foarte inovativă şi foarte experimentală. Cred că muzicienii români care se ocupă de muzică „înaltă" trebuie să iasă din coliviile lor şi să renunţe la ideea superiorităţii lor. Şi, de asemenea, să nu se lase încorsetaţi de barierele dintre genurile muzicale sau de cele dintre genurile artistice, în general.

a consemnat
Cezar PAUL-BĂDESCU

Daniela-Ecaterina CUTAȘ

Cîteva mituri despre clonarea umană

Clonarea este fără îndoială una din cele mai controversate teme ale geneticii contemporane. În acelaşi timp, este şi premianta incontestabilă a distanţei dintre ceea ce poate să facă tehnologia într-un viitor previzibil şi felul în care este percepută public. Pentru mulţi dintre noi, termenul evocă una sau alta dintre producţiile science-fiction (horror?) de referinţă, cu staruri multiplicate identic la infinit, hale imense cu incubatoare în care cresc organisme tîmpe şi puternice, armate perfect sincronizate, cercetători nebuni, setoşi de nemurire, care hohotesc frenetic, în timp ce nenumăratele copii ale lor îşi dezmorţesc corpurile nou-nouţe, şi aşa mai departe. Pentru alţii dintre noi, clonarea nu este decît o tehnologie cu ajutorul căreia poţi obţine organisme noi. Dacă sîntem horticultori, termenul denotă înmulţirea prin butaşi. Dacă sîntem geneticieni, termenul denotă o tehnologie care produce foarte multe eşecuri.

Foarte pe scurt, clonarea, aşa cum a fost cercetată pînă acum, se poate realiza prin două proceduri. Ambele necesită un laborator specializat şi cel puţin un ovul. Prima procedură, *clonarea embrionară,* mai necesită şi un spermatozoid, şi realizarea concepţiei, pentru ca embrionul obţinut *in vitro* să fie stimulat să se dividă – adică să facă ceea ce face un embrion cînd devine doi embrioni care poartă numele de monozigoţi (adică ceea ce în mod comun numim gemeni identici). Există aşadar multe clone umane printre noi. Cea de-a doua procedură, *prin transfer nuclear* – după cîte se pare mai de succes (care a dus şi la obţinerea oiţei Dolly) –, de asemenea necesită un ovul, dar nu mai e necesar şi un spermatozoid. În schimb, în ovul este injectată o moştră de ţesut care conţine ADN, iar apoi acesta este stimulat să îşi înceapă diviziunea, aşa cum s-ar fi întîmplat prin reproducere naturală. ADN-ul introdus va determina o parte foarte mare din structura genetică a organismului rezultat ducînd, dacă se reuşeşte obţinerea unui embrion şi dacă embrionul este implantat, la obţinerea unui geamăn al persoanei de la care a fost prelevat ţesutul ADN. Dacă embrionul nu este implantat, din el se pot extrage celulele stem compatibile cu organismul din care a fost prelevat ţesutul ADN, urmînd ca acestea să fie utilizate, se speră, în tratarea multor boli.

Mitul nr. 1: Îţi poţi face o clonă adultă.

Dacă, de exemplu, o persoană în vîrstă de 40 de ani decide să se cloneze prin a doua metodă (prin prima metodă, desigur, ar fi mult prea tîrziu), ceea ce poate obţine este o sarcină în urma căreia se naşte un bebeluş. Care bebeluş, ca orice bebeluş, nu vorbeşte, nu conduce maşina, nu fumează etc. Astfel încît, dacă persoana de 40 de ani îşi dorea o sosie, clonarea în nici un caz nu i-o poate oferi. Tot ce îi poate oferi, în cel mai fericit caz, este un copil care va creşte în alt timp şi în alte condiţii decît „geamănul" său, va avea alte experienţe şi alte preferinţe însă care, din punct de vedere genetic, îi va semăna foarte mult.

Banal. Şi totuşi, clonarea umană aprinde imaginaţia oamenilor, fie ei producători de film, scriitori, decidenţi politici, spectatori, şi aşa mai departe. Se vorbeşte despre armate de clone, despre nemurire, despre „sărăcirea" patrimoniului genetic sau despre previzibilele probleme de identitate ale clonei.

Prima dintre aceste îngrijorări pare să se fi aflat şi printre preocupările decidenţilor români cînd au formulat prevederea referitoare la clonarea umană din codul penal. Astfel, reprezentanta Ministerului Justiţiei în faţa Parlamentului României, prezentînd noile prevederi în şedinţă publică, le explică pe cele referitoare la clonare ca incriminînd „crearea de serii umane identice, prin clonare sau prin alte procedee, care au ca scop realizarea unei selecţii a raselor". (Rodica Constantinovici, în şedinţa Senatului din 8 iunie 2004 – www.cdep.ro).

Mitul nr. 2: Poţi crea o armată de clone.

Totuşi, dacă eşti un dictator în căutare de armată, s-ar putea să preferi alte opţiuni celei a unei armate de clone. Întîi, foarte probabil procedura va continua să fie foarte nesigură într-un viitor previzibil, deci este de aşteptat să existe multe eşecuri. Apoi, trebuie încropită o armată de femei care să poarte sarcinile. Odată clonele născute, trebuie să aştepte să crească. Odată crescute, vor prezenta desigur aceleaşi neajunsuri fizice (chiar dacă „modelul" este ales pe sprînceană, ceva slăbiciuni tot trebuie să aibă, aşa cum bine ştim din filme) şi vai de dictator, cînd află „duşmanul" care sînt acestea. Şi aşa mai departe. Nu ar fi mai simplu, mai ieftin şi mult mai rapid să antreneze soldaţi deja maturi?

Mitul nr. 3: Prin clonare, poţi să devii nemuritor.

Dacă mă clonez în numele nemuririi, voi muri la fel cum aş fi murit dacă aveam copii obţinuţi în mod tradiţional. Singura diferenţă ar fi că după mine ar trăi cineva cu o structură genetică (aproape) identică. Să cred că asta înseamnă nemurire, înseamnă să cred că eu sînt structura mea genetică. Narcisişti sau lipsiţi de apreciere de sine, tindem să credem că sîntem mai mult sau măcar că sîntem şi altceva decît corpurile noastre. Clonarea nu ne face nemuritori. Analog, clona unui adult nu împărtăşeşte cu acesta decît (o mare parte din) structura genetică: clonarea urmează să ducă la o persoană supusă, în mult mai mare măsură, la condiţii de viaţă diferite decît cele ale clonelor naturale (gemenii monozigoţi). Şi nu părem să fim foarte convinşi de drama identitară pe care o trăiesc gemenii identici – cu atît mai mult cu cît aceştia din urmă trăiesc în acelaşi timp, beneficiază de aceeaşi educaţie sau chiar sînt îmbrăcaţi la fel şi răspund la (aproape acelaşi sau chiar la) acelaşi nume.

Mitul nr. 4: Clonarea ne va face pe toţi la fel.

Dar diversitatea genetică? Dacă dăm drumul la clonare şi toată lumea se clonează (?!), ce o să se aleagă de diversitatea genetică? Eroarea din fundalul acestei temeri se găseşte fie în neînţelegerea faptului că prin clonare diversitatea nu se reduce, ci doar nu se realizează combinaţii noi, fie în temerea că unii s-ar clona „mai mult" sau că ar opera modificări genetice malefice sau cel puţin standardizante. Ne-am amînti cu groază că am citit sau am auzit de romanul lui Huxley *(Brave New World)* sau de cartea lui Fukuyama *(Our Posthuman Future)* *. Experienţa celor care au avut nevoie de şi au apelat la serviciile de reproducere asistată medical este însă de natură să ne releve costurile şi neplăcerile pe care procedurile de această natură le presupun. De asemenea, perspectiva cozilor din faţa laboratoarelor unde s-ar realiza clonarea, ne împiedică să înţelegem cît de mult s-ar înşela vînătorii de nemurire şi de dominaţie. Şi apoi, ce măsuri obişnuim să luăm dacă aflăm despre cineva că a procreat numai şi numai pentru a perpetua genele familiei sau pentru a-şi revedea chipul tînăr? Dacă nu considerăm necesar să luăm măsuri preventive şi punitive în această din urmă situaţie, de ce am face-o în cazul clonării?

Şi totuşi, mai bine nu...

Această ultimă chestiune indică o alta din problemele asociate cu tehnologia clonării. Mulţi dintre apărătorii clonării, ca tehnologie reproductivă, argumentează că aceasta este unica modalitate prin care unii oameni pot avea copii înrudiţi genetic. Dacă, de exemplu, un cuplu heterosexual (favoritul politicilor în domeniul reproducerii), în care ea este fertilă, dar el nu, ar putea obţine cu ajutorul clonării un copil genetic înrudit cu el (donatorul de ADN) şi cu ea (donatoarea de ovul şi purtătoarea sarcinii). În felul acesta, nu este adus material genetic din afară (prin donarea de gameţi masculini sau prin adopţie) şi ambii părinţi au o legătură puternică cu copilul lor. Se apreciază că acesta este cel mai serios argument în favoarea clonării reproductive. Însă de peste Ocean se atrage atenţia că acesta ar fi, dimpotrivă, un argument în defavoarea clonării, în principal pentru că ar întări nefericita prejudecată pe care o avem în privinţa importanţei legăturii genetice cu copiii noştri. O astfel de prejudecată a dus la suferinţa atîtor familii constituite prin adopţie şi, în egală măsură, la tradiţionala percepţie a copiilor „proprii" ca pe nişte proprietăţi. Desigur însă, dacă acesta este argumentul cel mai serios împotriva clonării nu este cinic să îi pedepsim, pentru dorinţa lor, numai pe cei infertili, noi însă bucurîndu-ne în a ne recunoaşte trăsăturile în progenituri? Obiecţia însă are altă ţintă: dacă reuşeşte să arate că nu există un interes legitim puternic care să justifice continuarea cercetărilor, atunci şi-a atins scopul (cel puţin, de exemplu, în SUA, unde neacordarea de finanţare federală echivalează aproape cu interdicţia). Obiecţia însă nu afectează alte tipuri de cazuri în care clonarea reproductivă ar fi solicitată: cum ar fi acela în care părinţii unui copil, care are nevoie de transplant de măduvă, doresc să recurgă la clonare, în loc de a procrea pe cale naturală (eliminînd adică riscul de a nu exista compatibilitate între copii), pentru ca, în loc să-şi piardă copilul, să cîştige doi copii.

O altă problemă constă în riscurile care sînt deocamdată asociate cu tehnologia clonării. Una din îngrijorările cercetătorilor este că vîrsta ţesutului care conţine ADN nu poate fi întoarsă la 0, ceea ce înseamnă că orice clonă, pe care persoana de 40 de ani decide să o realizeze din sine, va porni din start cu vîrsta biologică de 40 de ani (se apreciază că moartea prematură a oiţei Dolly este o dovadă în acest sens) şi, în consecinţă, cînd, la rîndul său, va ajunge la vîrsta de 40 de ani, organismul său va fi îmbătrînit îndoit. Sigur, în acest caz s-ar putea limita folosirea tehnologiei la cazurile în care donatorii de ţesut sînt foarte tineri. Însă gradul de eşec este mult prea mare pentru a putea fi tolerat de cei care consideră că embrionii şi fetuşii umani au fie şi o minimă valoare morală. Şi apoi, dacă obţinem (pînă la perfecţionarea tehnologiei, dar desigur tehnologia nu poate fi perfecţionată dacă nu o aplicăm) născuţi viabili, dar îngreunaţi de malformaţii îngrozitoare? S-ar putea răspunde că şi reproducerea naturală are o rată de eşec foarte ridicată şi, în unele cazuri, produce malformaţii îngrozitoare. Situaţia este însă diferită. Dacă, să spunem, s-ar dovedi că procentul este similar în cele două cazuri (clonare reproductivă/reproducere naturală) sau chiar că dificultăţile asociate cu reproducerea naturală ar fi mai mari decît cele asociate cu clonarea, în primul caz este vorba despre probleme pe care nu am putut să le prevenim, în schimb în cel de-al doilea caz este vorba despre probleme pe care noi le-am creat. Aşadar este vorba despre distincţia dintre acţiuni şi omisiuni: sîntem responsabili pentru problemele pe care le creăm, dar nu şi pentru cele pe care nu le-am prevenit, cu atît mai mult cu cît, în astfel de cazuri, de multe ori prevenirea ar fi însemnat însăşi suprimarea vieţii.

Dar dacă, într-o zi...

În ultimii ani nu au fost puţine anunţurile prin care ni se aducea la cunoştinţă realizarea de clone umane bine ascunse. Anunţurile nu au fost însoţite şi de dovezi incontestabile, pînă acum. Dar progresele clonării de animale ne atenţionează că s-ar putea ca momentul să nu fie departe. Aceasta ar fi, cred, adevărata problemă a clonării umane: avînd în vedere demonizarea publică a clonării din majoritatea societăţilor contemporane, cum urmează să procedăm în faţa faptului împlinit? Unii eticieni spun că totul s-ar petrece exact la fel cum s-a petrecut în urmă cu douăzeci şi ceva de ani, cînd s-a născut primul copil obţinut *in vitro*. Mijloacele media ar exploda, ar exista voci vehemente pro şi contra, oamenii ar fi şocaţi, consternaţi, neîncrezători, curioşi şi, în cele din urmă, plictisiţi. Alţi autori se tem că frenezia imaginaţiei care însoţeşte tema clonării, ar putea duce la acte violente împotriva creatorilor clonei sau că acesteia i s-ar refuza statutul de fiinţă umană deplină. Oricum ar fi, este limpede că dezbaterea trebuie să continue şi că dialogul dintre ştiinţă şi societate, în astfel de chestiuni, trebuie să îl domine pe cel dintre industria filmelor *horror* şi societate.

Daniela-Ecaterina Cutaş *(danielacutas@gmail.com), absolventă a masteratului de Etica şi Dreptul Îngrijirii Medicale (Universitatea din Manchester, Marea Britanie), este doctorandă la SNSPA.*

* Ambele traduse în română. Vezi versiunile cele mai recent publicate – Aldous Huxley, *Minunata lume nouă. Reîntoarcere în minunata lume nouă*, Editura Polirom, 2003 şi Francis Fukuyama, *Viitorul nostru postuman: consecinţele revoluţiei biotehnologice*, Editura Humanitas, 2004.

ROMÂNIA LA RAPORT
cu Andreea PORA
MIXFM Radio, pur şi simplu
Un dialog în FM
în care
întrebările nu rămîn
fără răspuns
5
ORA 17:00
de Luni pînă Vineri
mesaje la: romanialaraport@infomix.ro

Ștefan COMAN

Alegeri libere + Opium = Democraţie

– o ecuație afgană cu prea multe necunoscute –

Afganistanul este un experiment social. Miliardele de dolari investite în această ţară nu au reuşit pînă acum decît să creeze mai multă confuzie şi poate ceva speranţe pentru cele 28 de milioane de locuitori.

Am ajuns în Afganistan pentru prima oară în octombrie 2004, la două zile după desfăşurarea primelor alegeri democratice din această ţară. Venind din Pakistan, unde am făcut parte din echipa IOM (Organizaţia Internaţională pentru Migraţie), care a organizat alegerile pentru refugiaţii afgani din Pakistan şi Iran, şocul cultural nu a fost prea sever. Dimpotrivă, Kabulul pare un oraş mult mai liberal decît multe alte zone din Pakistan. Burka (un fel de pelerină, de obicei de culoare bleu, care acoperă femeile din cap pînă în picioare), instrumentul de tortură psihologică a femeilor din această parte a lumii, este omniprezent în majoritatea oraşelor din nord-vestul Pakistanului, o zonă tribală cu largă autonomie teritorială şi administrativă. Este zona unde talibanii s-au retras după alungarea regimului din Afganistan de către Coaliţia Internaţională. Anul trecut am fost chiar surprins că pe străzile Kabulului întîlneşti multe femei îmbrăcate elegant, alături de fantomele în burka.

Am ajuns în Kabul din nou anul acesta, în mai, pentru organizarea primelor alegeri parlamentare din istoria acestei ţări. De fapt, Afganistanul a mai avut alegeri în anii '60, cînd forma de stat era monarhia şi femeile purtau fuste mini, însă cît de libere şi democratice au fost acele alegeri rămîne de discutat.

Această puzderie de generali şi colonei îşi construieşte acum vile şi complexe comerciale într-un ritm ameţitor.

În regiunea Kabul, unde am lucrat, au fost nu mai puţin de 620 de candidaţi pentru Adunarea Naţională şi Consiliul Provincial. Am participat la cîteva întîlniri cu potenţialii candidaţi şi consiliile locale (Shura). Aceste consilii nu sînt alese, ci numite *ad-hoc,* membrii lor provenind în special din rîndul structurilor sociale tradiţionale, cu „oamenii înţelepţi" (a se citi „liderii religioşi") în centru. Este fascinant să observi impactul tehnologiei şi expansiunea civilizaţiei occidentale în acest colţ uitat de lume. Oameni de afaceri, politicieni locali, factori de răspundere beneficiază de infuzia de capital. Telefoane mobile sofisticate, maşini de teren, laptop-uri asortate cu şalvari, bărbi de un cot şi discursuri asamblate pe loc, toate spun cît de dorită este democraţia pe aceste meleaguri. În casele şi familiile lor însă, nimic nu s-a schimbat după „revoluţie". Femeile sînt la fel de nedreptăţite, maltratate, bătute, violate, vîndute, fiicele sînt doar un alt fel de bunuri materiale, iar democraţia, atîta cîtă este, sfîrşeşte în pragul caselor. Unul dintre liderii locali îmi spunea că el admiră democraţia occidentală şi că şi-ar dori să trăiască într-o astfel de societate. Întrebat însă de ce nu sprijină introducerea acestor valori şi în Afganistan, mi-a răspuns că familia (care poate ajunge la zeci şi sute de membri) şi comunitatea l-ar renega imediat. Aşa că, atîta timp cît bărbatul este un fel de semizeu în fiecare familie, de ce să ne consumăm?

Ca în orice ţară islamică, alcoolul este un tabu. În Kabul însă, graţie prezenţei lucrătorilor internaţionali, restaurantele, barurile şi bordelurile se înmulţesc exponenţial. Cetăţenii afgani nu au acces, prin lege, în incintele unde se comercializează alcool. Numai că legea este aplicată, şi ea, de cineva, nu? Şi aici apare Poliţia. Cadrele de conducere provin, în marea lor majoritate, din rîndurile structurilor paramilitare care au luptat împotriva talibanilor. Această puzderie de generali şi colonei îşi construieşte acum vile şi complexe comerciale într-un ritm ameţitor. Proveniența fondurilor este îndoielnică. Nu şi dacă ţinem cont de faptul că Afganistanul produce peste 80% din producţia globală de heroină, şi este lider absolut în producţia de opium.

Kabulul se transformă în fiecare zi. Banii adunaţi din comerţul cu droguri în special, dar şi din alte forme de contrabandă, sînt pompaţi în imobile şi centre comerciale care sfidează omul de rînd. Cîţiva monştri de beton şi sticlă au apărut în mijlocul oraşului. Aceste clădiri adăpostesc în mare parte mici buticuri, iar cifra lor de afaceri, datorită preţurilor practicate, nu poate să acopere nici o fracţiune din fondurile investite. În spatele acestor clădiri noi se întinde, ca o boală cronică, sărăcia. Kabulul nu beneficiază de un sistem de canalizare, iar apa, atît cea din fîntîni, cît şi cea provenind din sistemul de alimentare a oraşului, este infestată cu materii fecale şi alte reziduuri menajere. Curentul electric este încă un lux, oraşul beneficiind doar de cîteva ore de alimentare zilnic. Condiţiile de păstrare a alimentelor amintesc de Evul Mediu. Animalele sînt sacrificate în stradă şi apoi atîrnate în faţa „magazinelor" *(vezi foto)*. Dacă cineva vrea să devină vegetarian din convingere, atunci îi recomand o vizită în Afganistan. Dificultăţile legate de lipsa de planificare urbană şi a infrastructurii municipale l-au determinat pe consilierul pe probleme economice al preşedintelui Karzai să recomande construirea unei noi capitale, într-o vale din apropierea Kabulului. Proiectul a fost salutat de protipendada economică şi de către afganii reîntorşi din exil, însă i-a pus pe gînduri pe cei 4 milioane de locuitori ai actualului oraş.

În cartierul în care locuiesc acum, numit Qala-i-Fatulah, locuitorii sînt *hazara,* o minoritate importantă în Afganistan. Populaţia hazara a fost şi încă este defavorizată, membrii săi fiind priviţi ca un fel de intruşi de către ceilalţi afgani, din cauza înfăţişării lor asiatice. Hazara sînt tot musulmani şi vorbesc *dari,* limba cea mai des folosită în Kabul şi foarte apropiată de *farsi.* Casele lor sînt din chirpici, iar condiţiile sanitare precare. Deşi au fost defavorizaţi şi persecutaţi de-a lungul istoriei, chiar masacraţi de talibani, chiar şi astăzi ei sînt descrişi de către restul afganilor ca „oameni cruzi, primitivi şi fără caracter". Contrazicînd aceste afirmaţii rasiste, minoritatea hazara demonstrează că este poate cea mai pregătită minoritate pentru democraţie de tip occidental. Ei au o atitudine mult mai tolerantă şi liberală, acceptă educaţia ca pe o necesitate şi apreciază prezenţa internaţională în Afganistan.

O altă minoritate importantă este *kuchi,* o populaţie nomadă care transhumează din sudul Afganistanului către nord, în funcţie de anotimp. Principala lor ocupaţie este creşterea animalelor, în special oi şi capre, dar şi cămile, şi măgari. Trăiesc în corturi la marginea comunităţilor sedentare şi au o structură socială separată. Tradiţiile lor sînt păstrate cu sfinţenie şi nu de puţine ori diferitele regimuri aflate la putere au renunţat să se confrunte cu ei, datorită faimei lor de luptători. Anul acesta, kuchi şi-au ales proprii reprezentanţi în Adunarea Naţională, ei beneficiind pentru prima oară în istoria lor de alegeri separate, organizate chiar de statul afgan.

Voturi în deşert

Am participat la o întîlnire cu membri kuchi, cu ocazia organizării procesului de înregistrare a votanţilor. La doar 10 km de Kabul, într-un peisaj dezolant, unde apa este mai importantă decît orice altceva, sute de corturi se întind pe o suprafaţă de zeci de kilometri pătraţi. I-am întrebat pe kuchi de ce au corturile aşa de departe unii de alţii, deşi ei sînt o comunitate foarte unită. Mi-au răspuns că ei sînt ca păsările cerului, au nevoie de mult spaţiu pentru a se simţi liberi. În ciuda felului lor de viaţă, aceşti oameni sînt extraordinar de primitori şi bucuroşi să împartă puţinul lor cu orice străin. Sînt îmbrăcaţi în costume tradiţionale şi îşi cultivă cu sfinţenie limba şi tradiţiile. Au o înfăţişare plăcută, cu trăsături fine. În ciuda greutăţilor, nu vor să renunţe la viaţa nomadă. Nu sînt săraci, mulţi dintre ei au proprietăţi şi case, pe care însă le folosesc doar cîteva săptămîni pe an. Este absolut normal ca în faţa corturilor să vezi, alături de cămile, oi, capre, măgari şi cai, maşini de teren Toyota, Nissan sau chiar Mercedes. Kuchi au fost cea mai entuziastă minoritate care a participat la recentele alegeri. Femeile, deşi ocupă o poziţie inferioară în familiile lor, s-au prezentat la urne în număr mai mare decît bărbaţii. Multe din centrele de votare au fost plasate în mijlocul deşertului, pe unde trece traseul migrator, de aproape două mii de kilometri, al populaţiilor kuchi.

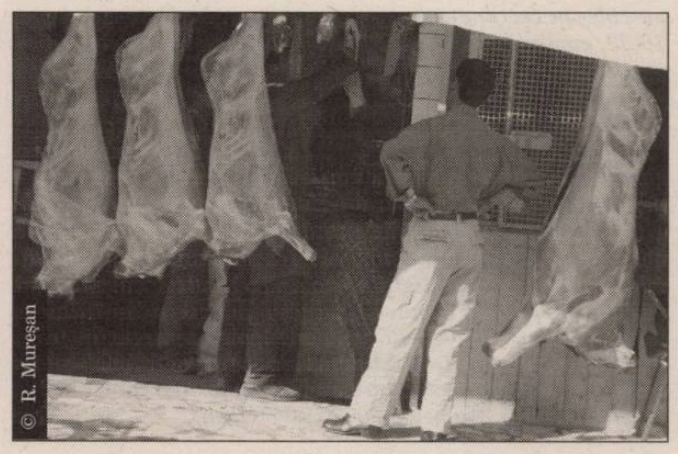
© R. Mureşan

Alegerile s-au dovedit a fi nu doar un imens exerciţiu logistic şi de organizare, ci şi o cutie a Pandorei care, odată deschisă, poate aduce surprize neplăcute. Structurile de putere sînt organizate în majoritate în jurul foştilor comandanţi ai miliţiilor locale. Tot ei sînt actorii conflictului care a sfîşiat Afganistanul timp de 30 de ani. Faptul că majoritatea lor a devenit acum membri ai Parlamentului, legitimează trecutul şi poziţia lor. Speranţele de schimbare, pe care afganii le invocă constant, au fost astfel serios afectate. În Kabul, din cauza influenţei lor financiare şi chiar militare (mulţi dintre aceşti foşti comandanţi au încă la dispoziţie miliţii care au fost formal încorporate în structurile Ministerului afgan de Interne), credibilitatea procesului electoral a fost subminată. Participarea la vot a fost foarte scăzută, numai 34% în Kabul.

Saltul de la Evul Mediu la era digitală produce inevitabil confuzie şi conflicte sociale.

Afganii sînt însă mulţumiţi. Pacea fragilă, asigurată de regimul lui Karzai, este preferabilă lungilor ani de război şi mizerie. Chiar dacă numai o mică parte din populaţie beneficiază direct de investiţiile comunităţii internaţionale, efectele se resimt la toate nivelurile sociale. Infrastructura se îmbunătăţeşte vizibil, deşi saltul de la Evul Mediu la era digitală produce inevitabil confuzie şi conflicte sociale. De cîteva săptămîni, telefoanele publice au apărut la colţurile străzilor, deşi telefoanele mobile sînt omniprezente. Municipalitatea a reinstalat şi semafoare în cele mai importante intersecţii, dar pînă acum par a fi doar pentru decor. Autostrada care va traversa oraşul de la nord la sud se construieşte în ritm alert, iar noi cartiere apar peste noapte. Oraşul este cuprins de o febră a construcţiilor şi de o activitate comercială remarcabilă. Cerul este acoperit de zmee, luptele dintre acestea fiind o obsesie naţională care întrece orice altă formă de sport practicată în Afganistan.

Următoarele alegeri (locale) vor fi organizate de către afgani, iar comunitatea internaţională va participa doar cu consilieri şi, bineînţeles, cu fonduri. Alegerile locale vor avea loc probabil peste doi ani, decizia urmînd a fi luată de către Guvernul afgan. Democraţia se apropie cu încă un pas de redutele societăţii afgane. Să sperăm că în curînd o să pătrundă şi în casele oamenilor, unde femeile o văd doar la televizor, dacă bărbaţii le îngăduie să se uite...

© R. Mureşan

Ştefan Coman *face parte din Misiunea ONU de organizare a alegerilor parlamentare din Afganistan, ca Senior Operations Officer in Kabul. A participat la organizarea alegerilor în Bosnia, Kosovo, Pakistan, Afganistan şi Irak. A lucrat ca diplomat la Ministerul Afacerilor Externe şi a fost corespondent* free-lance *pentru secţiunea română a posturilor de radio Europa Liberă şi BBC. Este licenţiat în Drept la Universitatea Carolina din Praga şi a obţinut Masteratul în Studii Politice Internaţionale la Institutul de Studii Internaţionale din Monterey, California.*

Fotografiile au fost realizate de ***Raul Mureşan,*** *şi el membru al misiunii ONU de organizare a alegerilor, şi fotograf împătimit.*

Adina POPESCU

Televiziunea, dragostea mea!

Conform unor recente evaluări, în ultimii trei ani, toate marile posturi de televiziune şi-au pierdut din telespectatori, mai ales pe cei din mediul urban, în special pe intervalul orar 19-23, cunoscut sub denumirea de prime-time. *PRO TV-ul, deşi conduce în topul audienţelor din luna octombrie, a fost abandonat în anul 2004 de către 76.000 de telespectatori, TVR-ul pare acum mult mai interesat de* rebranding *decît de cei 182.000 de oameni care nu-l mai plac; Prima TV se află în cădere liberă în ceea ce priveşte* rating*-ul emisiunilor sale. Surprinzător, dar telespectatorii care refuză să se mai uite la posturile mari, nu s-au refugiat în posturi „de nişă" – cum ar fi Discovery Channel sau Animal Planet – care, deşi par foarte* trendy*, îşi păstrează audienţe constante, deloc spectaculoase. Se pare că, pînă la urmă, avem de a face cu adevărate „scurgeri" de* rating*, cîteva sute de mii de oameni refuzînd, pur şi simplu, să-şi mai deschidă televizoarele, să-şi mai asume statutul de „telespectator" sau redescoperindu-şi subit alte pasiuni. Cel puţin aşa ne-ar plăcea să credem...*

„Hai s-o ardem la mufă!"

E adevărat, o televiziune se poate înjgheba peste noapte! Dacă ai licenţă, cumperi un apartament de bloc ceva mai spaţios, două camere de filmat second-hand şi cîteva becuri de 500 de waţi, un computer performant, instalezi un soft de montaj piratat pe care ţi l-a dat pe gratis un prieten cumsecade, apoi angajezi oameni. Foştii şoferi de la Antena 1 şi PRO TV îţi devin operatori pe lefuri mici (doar se ştie că orice şofer care lucrează la un post TV cunoscut se visează cu camera în mînă!), instruieşti doi absolvenţi de ASE ca să-ţi fie şefi de producţie, căci doar au calităţi de manageri, iar reporteri găseşti cu ghiotura, dornici să apară pe sticlă, chiar şi fără pretenţii materiale, dacă lipeşti afişe pe la facultăţile de profil. Mai cumperi cîteva zeci de filme „expirate", la kilogram, cîteva documentare vechi, dar educative, reciclezi vreo trei „vedete" căzute în dizgraţia publicului, care îţi vor păpa cea mai mare parte din buget, şi uite aşa, vei avea cea mai tare televiziune de pe scara ta de bloc! Curînd, dacă eşti perseverent, dacă îţi convingi oamenii să nu plece, căci fac parte dintr-o „mare familie", dacă nu-ţi „crapă" computerul, iar operatorii nu-ţi buşesc camerele, vei fi încurajat de audienţe sub o mie de telespectatori pe minut, semn că ai găsit deja cîţiva blambeci care să se uite la tine.

Locul de fumat este undeva pe o scară de serviciu a blocului, cu o uşă care se închide etanş, ca să nu miroasă „dincolo", şi cu un geam deschis. Zece oameni se înghesuie pe cei trei metri pătraţi, sorbind din ceştile cu „3 în 1" (fiecare îşi aduce pliculeţul de acasă, iar filtrul „din dotare" e folosit doar pentru încălzirea apei), aprinzîndu-şi ţigară de la ţigară, nervoşi, preocupaţi. Oameni de televiziune. Este locul unde devii un *insider*. „La ce emisie lucrezi?", „Cînd intră pe post?", „Eşti angajat aici sau doar colaborator?", „Aha! *Freelancer!* Asta înseamnă că eşti colaborator, nu-i aşa?", „Aha! Operator! Şi ce-ai mai operat în ultimul timp?", „Director de imagine?! Mai avem şi noi cîţiva directori p'aici!". Într-adevăr, apare şi „directorul tehnic" care pare copleşit de probleme. „Mi s-a blocat calculatorul şi cred că o să mi se strice emisia. Ce pot să fac?" Te bate pe umăr cu un aer de înţelept: „Nu poţi face nimic! Emisia ţi se va strica, se va împuţi pînă a doua zi dimineaţă, ca peştele din hala Obor, pen'că la noi softurile îs crăcuite, se blochează tot timpul! Tu n-ai auzit de Save? Măr plus «s», mai exact..."

– zice cineva care a păţit-o de două ori. Paişpe ore de montaj s-au dus dracului! Vine şi realizátorul. Nu fumează, dar îi place să socializeze şi să se creadă ghiduş. „În viaţă dacă nu dai cu puţa nu are nici un farmec!" Două fete grase rîd. Realizatorul devine brusc serios. „La mine în emisiune, aş vrea un leit-motiv din ăsta vizual! Cum e calul ăla care tot apare în filmele lui Tarkovski. Ştii la ce mă refer, nu? Vezi un cadru din ăla fooarte lung şi undeva, pe fundal, trece calul! Îmi place de mor calul ăla!"

Mergem la Sibiu ca să filmăm „emisiunea vieţii". Foaie de deplasare, semnătură pentru scule, diurnă, tot. Fără şofer, cu maşina realizatorului. Operatorul ne aşteaptă acolo, e băştinaş, *freelancer,* colaborator sau ce-o fi! Pe drum, realizatorul conduce fără să-ţi dea emoţii şi vorbeşte non-stop. Ce i-a venit lui să-şi facă emisiune? Nu că ar vrea să se vadă pe sticlă, pe el nu-l interesează *să se vadă,* deşi fetele spun că-i frumos, că seamănă puţin cu Banderas şi a fost invitat şi la emisiunea lui Măruţă, dă bine la teve, ce mai! Doar că trebuie filmat dintr-un anume unghi, ca Steven Segal, ca să nu i se vadă guşa. Dar nu asta e important! Simte de la un timp nevoia să se emancipeze, să se „extindă". S-a plictisit de muzică? Vrea să facă o emisiune de calitate, să fie respectat. Şi în fond toată lumea îl cunoaşte, puştoaicele îi fredonează piesele, a fost invitat şi la Mihaela Rădulescu. Dar el nu se consideră vedetă! E un ins modest şi vrea să promoveze muzica de calitate. Urăşte kitsch-ul. Şi proştii! „Mama proştilor e veşnic gravidă. Asta e din Pleşu, ha, ha!" L-ar asculta pe Pleşu douăj' patru din douăj' patru. „Dar, hai s-o ardem la mufă că trebe să ajungem la Sibiu pînă-n două!" – mai zise el, apăsînd pe acceleraţie. Regula numărul 1: artistu' nu trebuie niciodată lăsat să aştepte!

Operatorul ne aşteaptă la club. Are la activ reportaje, filme de prezentare şi probabil o căruţă de nunţi şi de botezuri pe care nu le menţionează. Se uită la „scule" şi se scarpină în cap. „Hai să punem lumina!" După vreo oră de cazne şi umbre peste tot, gusa realizatorului e triplă pe perete, artistu' care trebuie filmat e din ce în ce mai nerăbdător, rockerii din club se înfierbîntă, căci se lasă cu concert. „Hai să facem odată filmarea vieţii!" – strigă realizatorul epuizat nervos şi o facem pe brînci.

După filmare, operatorul mărturiseşte, pe ocolite, cît ne invidiază că lucrăm pentru un post TV, chiar şi fără pretenţii. Ar vrea şi el. Are şi cîteva „reportaje-unicat" pe care le ţine în sertar. Nu i le cumpără nimeni. Tradiţii ardeleneşti, festivalul ţuicii, ciobanii şi brînza lor. Uite cartea lui de vizită! Provincia e moartă, fără speranţă, fără şanse. Nu-i bagă nimeni în seamă. Nu se pot remarca. N-au bani. Noroc cu nunţile!

Din nou la locul de fumat. Se leagă prieteşuguri, se fac schimburi de shootere şi de questuri. S-a băgat „3 în 1 *Strong*" la butic. Cineva din tura de dimineaţă de la montaj, invidios pe *freelancer*-i pen' că se cred şmecheri şi cîştigă mulţi bani, ne-a şters *autosave*-urile. Emisia care se vroia documentar cu aere de VH1 e dezlînată, şuie, furăm arhivă de la TVR că tot au prea multă, cîrpim. Realizatorul vieţii e dezamăgit; nu aşa îşi închipuia el cariera sa în televiziune. Ne reproşează „că o ardem la mufă!"; nu ne mai dăm seama dacă e de bine sau de rău. E deja 1 noaptea, chemăm un taxi, dar cei de la „Cobălcescu" nu ştiu „pe unde vine televiziunea asta!". „Păi, blocul 15 A, scara 2... vizavi de trecerea de pietoni!" Trecerea de pietoni o ştiu... de ce n-am spus aşa de la început? Totul devine lipsit de sens.

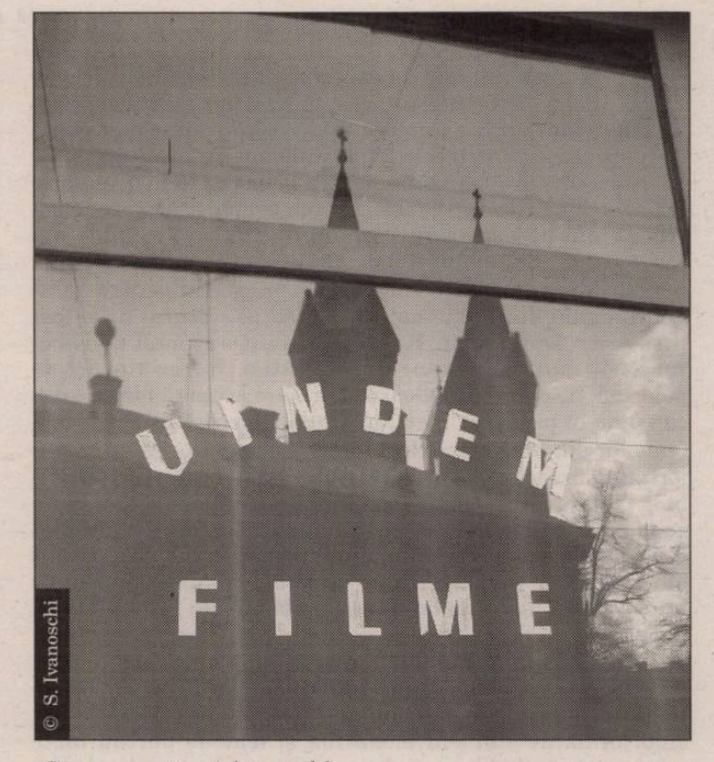

Cum e să ai brand!

Ar trebui ca totul să meargă ca pe roate, să fie „profi", producătorii să nu se mai bată cap în cap, să nu mai existe favoritisme, nepoata nu-ştiu-cui să nu mai înveţe să monteze pe un salariu decent şi pe nervii altora, din nou şoferii să nu-şi mai dorească să (se) filmeze, să existe din cînd în cînd bani pentru motorină şi fără să faci cerere, să nu se mai bîrfească, căci nu e constructiv. Să nu fie o atmosferă corporatistă sau de adunare a sectanţilor, sufocantă din cauza prezenţei a prea multor PR care se calcă pe bătături, pentru a apăra imaginea postului, dar mai ales a „vedetelor" postului. Să nu existe cenzură, dar mai ales autocenzură. Şi multe altele.

Cum observi că eşti *brand*-uit din cap pînă în picioare? În momentul în care dai un telefon din redacţie, spui de unde eşti şi „domn director", care era plecat în delegaţie, îşi face subit apariţia în mai puţin de un sfert de oră, primarului din Fîntînele îi tremură uşor vocea, funcţionarii de la drumuri şi poduri învaţă să-şi facă căsuţe de mail ca să-ţi trimită ţie materiale, VIP-urile renunţă la fiţe şi îţi vorbesc pe un ton cald, aproape uman. În momentul în care poţi forţa Ministerul Sănătăţii să trimită medicamente într-un sat din vîrful muntelui şi poţi schimba şeful de post al poliţiei dintr-un alt sat terorizat de hoţi, însă şi aceste mici satisfacţii profesionale nu sînt decît nişte aparenţe.

În momentul în care mergi să filmezi un miting al Asociaţiei Păgubiţilor de Autoturisme, iar pe cameră e lipit un abţibild cu o siglă. Iar păgubiţii uită de autoturismele lor, pentru care au depus banii la CEC înainte de '89, şi redevin simpli cetăţeni, puternic ancoraţi în realitate. „Dom'le, io stau în Militari şi avem o mare problemă cu preşedintele de bloc, în cîrdăşie cu administratorul care nici măcar nu face parte din asociaţia de proprietari, că locuieşte la blocul 114... şi de două luni subsolul e inundat şi nimeni nu face nimica, iar preşedintele spune că s-a epuizat fondu' de rulment... am făcut petiţie la Primărie şi n-am primit nici un răspuns... nu puteţi să veniţi să filmaţi situaţia, că nu mai ştim ce să ne facem? Notaţi adresa: Roşia Montană..." „Io am fost operată de ulcer în 1994 şi cred că îs victima unui caz de malpraxis cu doctoriţa Dumitrescu de la «Municipal» căreia nu i-am dat decît cinci sute de lei, banii de atuncea... Nu puteţi să faceţi ceva?" „Poate veniţi să filmaţi şi la noi pe stradă în Colentina unde e săpat de două luni şi nimeni nu mai acoperă gropile alea şi mai sîntem şi în proces cu RADET-ul..." Eşti încercuit. Dacă nu promiţi că vei veni să filmezi, oamenii devin agresivi. Se postează în faţa camerei urlînd la ea, deşi e în *stand by,* îţi smulg microfonul, scot hîrtiuţe mototolite de prin buzunare cu cererile, petiţiile, sesizările la care nu au primit nici un răspuns. Tu eşti ultima lor speranţă. Marea televiziune care nu e nici BBC-ul, nici CNN-ul, ci, de regulă, slujeşte strict anumite interese, postul care îi face să rîdă şi să plîngă, în fiecare seară, reprezintă acea divinitate la care încă nu s-au rugat, dar care, mai mult ca sigur că le va rezolva, în sfîrşit, problemele, aşa cum doctorul Andrei alină sufletele şi Teo bucură gospodinele. Şi dacă stai să te gîndeşti mai bine, înţelegi de ce *Numai iubirea* a fost catalogată drept „telenovela-fenomen" şi că sîntem o naţie de telespectatori patetici. În afară de acei enigmatici, în număr de cîteva sute de mii care, în ultimii trei ani, au fugit în munţi, au emigrat sau au dispărut, pur şi simplu.

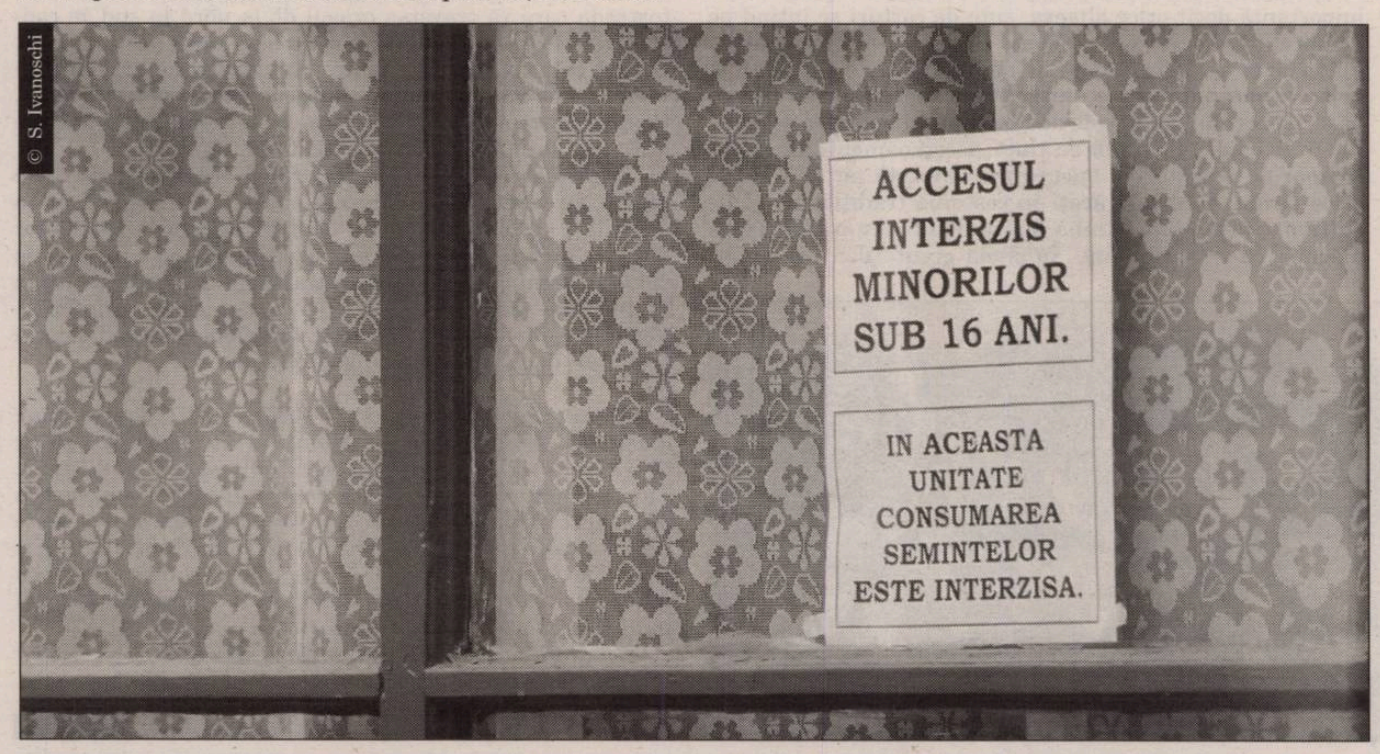

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Şcoala cailor verzi pe pereţi

După trei săptămîni de grevă generală, profesorii din sistemul de învăţămînt existent în România anului 2005 au revenit la catedră. Deşi au cerut, iniţial, o dublare a salariilor, în cele din urmă, au fost de acord cu o majorare de aproape 12% propusă de Guvern.

Şi gata. Aşa va arăta, probabil, scrisă într-o istorie cronologică a anilor de tranziţie românească, greva cadrelor didactice din această toamnă. Trei-patru rînduri, cel mult. Şi cronologia va merge mai departe, la alte evenimente, cum ar fi noile declaraţii ale lui Theodor Stolojan despre soarta PNL sau războiul dus de preşedintele Traian Băsescu împotriva grupurilor mafiote. Dacă presupunem că aceste evenimente vor fi consemnate la pagina 36, în primele douăzeci de rînduri, atunci nu este nici o exagerare să ne închipuim că despre problemele învăţămîntului va mai veni vorba, în cel mai bun caz, peste alte cîteva sute de pagini şi, desigur, abia în cronologia anului următor. Pentru că, într-o ţară ca România, subiectul învăţămînt nu „arde“ decît o dată pe an, cînd fac grevă profesorii cerînd salarii mai mari.

De acum şi pînă la viitoarea grevă e lesne de anticipat ce va să fie. Profesorii n-au nici un chef să-şi bată prea mult capul cu reformarea şcolii româneşti. 12% a dat Guvernul? De cel mult 12% se vor strădui şi ei mai tare! Dacă mai punem la socoteală inflaţia de anul viitor şi porcul necumpărat de Crăciunul ăsta, iese chiar o strădanie cu mult sub zece procente. Pînă la viitoarea criză din învăţămînt, cînd se va lăsa cu alte ameninţări şi cu alte promisiuni, n-o să mai zică nimeni mare lucru despre reformă curriculară, computere la şcoala din Cucuieţi sau stimularea financiară a tinerilor care vor să devină profesori la ţară. Ministrul Învăţămîntului va deşerta un hîrdău de scuze, ori de cîte ori i se va aduce aminte de promisiunile făcute, în timp ce maimarii de la Palate se vor repezi la citit statistici. Şi gata, au mai bifat una!

De fapt, şcoala românească nu suferă numai de o criză financiară. La fel ca întreaga Românie, se zbate şi ea între cîrpelile făcute la repezeală azi, să dureze măcar pînă mîine. Şi cînd vine vorba despre salariile dascălilor sau despre dezamorsarea grevelor din învăţămînt, se acţionează la fel ca la inundaţii: se dau declaraţii, apar vinovaţi şi scuze, se vorbeşte mult, repede şi tare în faţa camerelor de luat vederi, se prezintă rapoarte, se dau asigurări şi, cîteodată, demisii, se trezeşte Opoziţia, se dă vina pe alţii sau se blestemă sistemul comunist care ne-a adus unde ne-a adus, se fac planuri şi promisiuni şi apoi se aşterne tăcerea. România trăieşte de pe-o zi pe alta, de la un eveniment la altul. Nu există nici măcar într-un singur domeniu, măcar unul singur, un plan de viitor întins pe o perioadă mai mare de doi-trei ani. Cu alte cuvinte, deşi s-ar putea să sune dur şi, în consecinţă, neplăcut, cînd vine vorba de planuri de viitor, n-avem a ne îngădui declaraţii mai optimiste decît ar

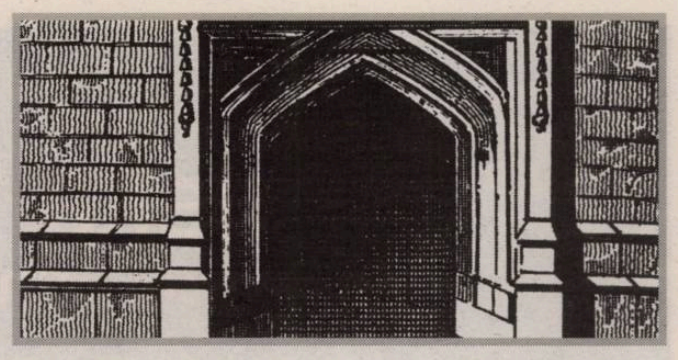

putea face o musculiţă de oţet.

Şcoala românească nu există. Există nişte clădiri mari cu bănci şi catedre. În bănci se aşază, zilnic, milioane de viitori şomeri ai României, la catedre iau loc cîteva sute de mii de indivizi obosiţi şi acriţi de viaţă, care se prefac că iubesc meseria de dascăl. În şcoala românească nu se învaţă. Se predă materia şi se dau extemporale. Profesorii n-au chef, elevii n-au chef, nici ei, părinţii, asemenea. Dar trebuie. Profesorii trebuie să se ducă la şcoală pentru că altceva nu ştiu sau nu vor să facă, elevii trebuie să ajungă la şcoală pentru că altfel iau absenţe, părinţii trebuie să-şi împace conştiinţa cu gîndul că au făcut tot ce le-a stat în putinţă ca odrasla lor să ajungă la şcoală.

Şcoala românească e depăşită ca un televizor alb-negru. O dată pe an, cînd fac grevă profesorii, se discută şi despre reforma învăţămîntului, apoi toată lumea doarme liniştită: elevii în bănci, profesorii la catedră, iar părinţii dorm, şi ei, visînd cai verzi pe pereţi şi avînd coşmaruri cu bani de meditaţii.

CU ATÎTEA CATASTROFE ÎN JURUL NOSTRU, PENTRU CE N-AM VĂZUT PE NIMENI SĂ VORBEASCĂ ACOLO SUS, ÎN SPATELE ZIDULUI COMPACT DE „FOARTE BINE“?

● Săptămîna trecută, emisiunea *Miezul problemei,* Naţional TV, invitat – prezicătorul Istrate. Se preziceau catastrofe după catastrofe; catastrofe viitoare, dar şi catastrofe trecute. În toată negura de boli, cutremure şi războaie mondiale, un *SMS* timişorean: „Cu atîtea catastrofe în jurul nostru, pentru ce ne mai agităm să intrăm în UE?“. Acum, pe bune, chiar, pentru ce? (**S. G.**)

● Ce comice sînt aplicaţiile astea practice din avion, înainte de decolare, despre „Cum să te salvezi“ în caz de accidente... Eu, unul, n-am văzut pe nimeni să se salveze urmînd instrucţiunile însoţitoarelor de bord – decît în filme! Şi-apoi, ce rost are – cum am văzut, în micul avion care mă aducea de la Salonic – să ţi se arate cum să umfli colacul de salvare „în caz de aterizare forţată pe apă“: *care* „apă“, din Grecia în România?! Cum îi ziceam vecinului de scaun – ar fi tare să reuşească chestia asta: o aterizare forţată *chiar în mijlocul* Dunării, pleosc! Ştire: „Toţi pasagerii aflaţi la bord s-au salvat suflînd în colace în raza localităţii Calafat“. (**a. l. ş.**)

● La un post de televiziune, se pregătea un interviu în direct de la Camera Deputaţilor. Reporteriţa a apărut în faţa camerei, moment în care preşedintele de şedinţă i-a spus de la microfon că nu are voie să deranjeze lucrările, care tocmai începeau. Reporteriţa a spus telespectatorilor că nu i se dă voie, „dar totuşi noi vom continua“. N-a putut „totuşi“ să continue, pentru că politicianul de intervievat, care aştepta alături, Crin Antonescu (avînd încă busola la el), a spus în direct că nu mai e cazul să vorbească în asemenea condiţii. (**A. M.**)

● Din ciclul „Cineva acolo sus m-a auzit“, daţi-mi voie să vă mai povestesc ceva referitor la staţiile de autobuz impracticabile. Aflîndu-mă ieri tot în staţia I.L. Caragiale, direcţia Piaţa Romană, şi aruncînd priviri pline de reproş unui şofer care parcase, desigur, cum nu se poate mai nepotrivit, numai ce văd un agent de circulaţie care îi bate în geam şi îi spune (a nu se uita intonaţia specifică): „Agent Niculescu de la Brigadă. Actele dvs. la control, vă rog. Nu aţi sesizat că aici este un spaţiu rezervat transportului în comun? Nu aveţi voie să parcaţi“. Sorbind fiecare cuvîntel al domnului „agent de la Brigadă“, gîndesc cu satisfacţie: „Na-ţi-o frîntă, că ţi-am dres-o!“. (**R. P.**)

● Deşi descurajată sistematic, fiică-mea, la cei 8 ani ai ei, vrea să-şi cumpere toate noile apariţii de la Editura Egmont. Anul ăsta a trebuit să aştepte nerăbdătoare vreun sfert de oră în spatele zidului compact format de două june colaboratoare ale Tîrgului Gaudeamus cu legitimaţia la brîu, care nihăiau profesionist: „Uite, fată, marfă, ăstea cărţi...“. Am încercat să străpung zidul micului stand. Mi s-a răspuns, cum vă veţi fi imaginat, „Ce, cucoană, eşti la piaţă?“. Am şi eu două curiozităţi: cum îşi alege domnul Epstein colaboratorii? Şi cine a luat Trofeul Tîrgului la mitocănie? (**S. S.**)

Cu ochii-n 3,14

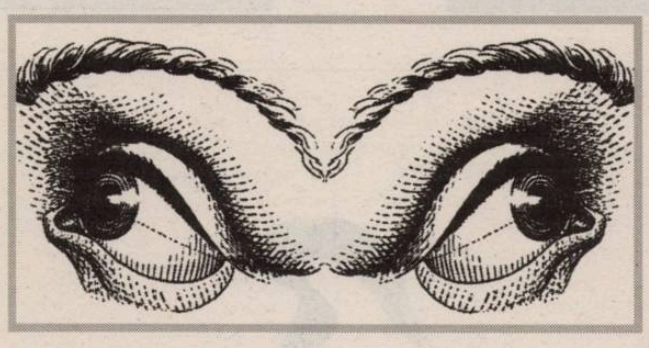

● Pensionarii de la azilurile de bătrîni din Milano au solicitat autorităţilor locale Viagra la preţ subvenţionat. Consiliera pe probleme de sănătate a Primăriei, Tiziana Maiolo, a fost de acord („cînd vizitez azilurile, mă întîlnesc cu oameni care, deşi au peste 70 de ani, arată foarte bine şi sînt plini de viaţă“, a spus ea), astfel încît a inclus în bugetul pe anul viitor 500.000 de euro destinaţi subvenţionării pilulelor albastre pentru bătrîni. Majoritatea partidelor – şi de stînga, şi de dreapta – din Consiliul Local au promis că vor sprijini iniţiativa consilierei. Încă o dovadă că mai există, pe lume, lucruri care n-au conotaţii ideologice. (**M. V.**)

CEI GREI (DINTRE CARE UNII LUMINEAZĂ) RĂSPUND, FĂRĂ EZITARE: „PAGINA SCRISĂ ERA, FIREŞTE, O FEMEIE“

● Dacă mergi mai mult de cinci minute pe jos e imposibil să nu realizezi că a crescut în mod semnificativ vîrsta medie a cerşetorilor. În sfîrşit, Matusalem stă unde îi e locul: la colţul străzii, lîngă uşa magazinului, nu la urna de vot unde nu face decît să-i irite pe cei care ştiu cum să aleagă. Altfel, ar cerşi şi ei. (**M. B.**)

● Saddam Hussein are avocaţi grei, între care şi un fost secretar american al Justiţiei. Cum ar fi să fie declarat nevinovat? „Domnu' Saddam, scuze de inoportunare, sînteţi liber. Unde vreţi să mergeţi? Vă dăm o gardă de puşcaşi marini, ştiţi, sînt vremuri cam tulburi.“ (**C. G.**)

● Industria de Crăciun a început, cu certitudine, mult mai devreme anul acesta decît în alţi ani. Există mai mulţi îngeri, reni (dintre care unii luminează şi dau din cap), ba chiar şi adevărata (vorba vine) poveste a lui Moş Crăciun: *Autobiografia lui Moş Crăciun,* povestită lui Jeff Guinn, traducere de Marina Radu, Editura Nemira, 2005. Miturile lapone sînt deja aruncate în aer de începutul cărţii: „M-am născut într-o ţară care se numea, pe atunci, Licia, şi care astăzi face parte din Turcia“. (**I. P.**)

● După răvăşitoarele *Scene din viaţa conjugală,* de o violenţă a adevărurilor nicicînd atinsă în cinema (sîmbăta trecută, pe TVR Cultural), la întrebarea: „Vă place Bergman?“, răspund, fără ezitare: „Cît Brahms“. (**R. C.**)

● O telereporteră la Tîrgul de Carte Gaudeamus s-a vrut spirituală şi a asimilat dificultatea unei lecturi cu greutatea (măsurată în grame şi kilograme) volumului. A primit replici spontane la fel de inteligente: „Mi-am luat cărţi cam de cinci kile...“; „Am cheltuit cam un milion pe kil“. În cronica TV cea mai upercutantă, Radu Paraschivescu, în *Evenimentul zilei,* a fost neiertător: „Urgisită ani în şir de inşi pentru care pagina scrisă era o ofensă impardonabilă, cartea a redevenit obiect de glumiţe inepte“. (**R. C.**)

● Ca de fiecare dată, în Grecia, mă amuz şi mă minunez de unele din cuvintele lor – majoritatea, firește, însemnînd cu totul altceva... De pildă, „exodos“ înseamnă, pur şi simplu, „ieşire“, „atoma“ înseamnă „persoane“, iar „trapeza“ – bancă! De unde posibila construcţie: „exodul atomilor din trapez“. (**a. l. ş.**)

● Acum vreo şaizeci de ani, în ziarul *Le Suractuel* (nr. 1) a apărut, semnată cu iniţialele R.M., următoarea ştire: „Azi după-amiază am văzut o femeie tînără care aştepta tramvaiul, la soare, în compania propriului ei trup“. R.M. era René Magritte. (**D. S.**)

radio delta rfi 93.5fm

Tranzit

mari oraşe şi sute de evenimente
asculți și înveți să le privești cu alți ochi

de luni până joi de la 13:15
cu Mihai Dinu

iaşi 97.9fm craiova 94fm cluj 91.7fm

TVR CULTURAL

TVR Cultural, duminica 4 decembrie, ora 18,15

CULTURA IN BUCATE
Moderator Florin Iaru
Realizator Oltea Gârțoman

Episodul 5 – Mâncăruri mănăstirești

La TVR Cultural descoperiți fiecare bob de cultură pe care îl ascund bucatele românești. Florin Iaru vă invită în această duminică după-amiază să gustați din cultura mâncărurilor mănăstirești. Mâncarea de post este, de cele mai multe ori, asociată cu penitența. De asemenea, devine piatră de încercare, pentru gospodina de rând, să respecte rigorile religioase și, în același timp, să ofere familiei o masă gustoasă. Care este secretul mâncărurilor de post vom afla de la măicuța Meletia, de la Mănăstirea Bistrița de Vâlcea, alături de invitatul emisiunii Dan C. Mihăilescu.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul II, nr. 99 ● 9-15 decembrie 2005 ● 24 pagini ● 2 lei (20.000 lei)
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

Andrei Pleşu
„Ideologiile şi viaţa cotidiană“
pagina **3**

Alex. Leo Şerban
despre Festivalul de Film de la Salonic
pagina **8**

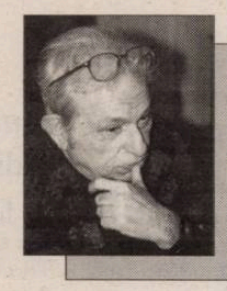

Radu Cosaşu
„De Sfîntul Nicolae, despre bunică-mea“
pagina **16**

BUNICII

„Aflu cu plăcere că sunteți tată-mare, simțiment pe care nu-l cunosc, dar pe care mi-l închipuiesc foarte cald şi mai senin decît al tatălui pentru copiii direcți, prin aceea că vîrstele sunt mai depărtate și... grijile de asemeni.“

DUILIU ZAMFIRESCU

(către Titu Maiorescu, într-o scrisoare din 1895)

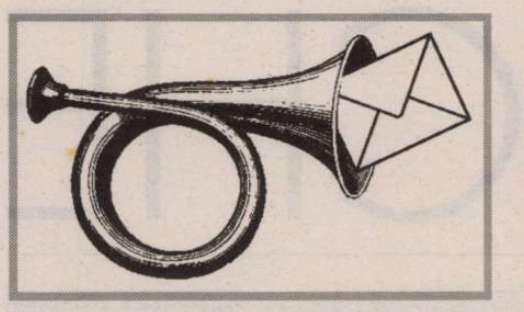

Actualităţi

Gîfiiala punctului meu de vedere...

7 noiembrie 2005 (zi de grevă)

Bucuria imensă – se întîmpla acum mulţi ani – de a întîlni revista *Dilema* şi apoi *Dilema veche,* revistă cu o focalizare pe subiecte generoase, omeneşti (chiar domestice), mă face să mă simt un fel de cursant permanent, cu regenerările culturale de rigoare. Prietenilor le spun că *Dilema veche* este o revistă perenă pe care o poţi citi şi dacă trece săptămîna respectivă (cu excepţia poate a articolelor politice). De ce vă scriu? Să mă destăinui: sînt deficitar la a avea un punct de vedere. În general vorbind. Asta să însemne că sînt un dilematic cuminte sau pur şi simplu un dilematic? Sînt profesor de matematică de structură umanistă (ţin jurnal, scriu poezioare) şi funcţionez într-un liceu de muzică. Uneori îmi place să mă consider „singur printre artişti" (parafrazînd pe regretatul Marin Sorescu). Mi-ar plăcea să se vorbească mai mult despre drama intelectualului de provincie, de absenţa contactelor culturale pe care o resimţim aici unde „se agaţă harta în cui". Îmi aduc aminte de despărţirea de Iaşi, unde pulsa cultură peste tot, şi apoi „înglodarea" în noroiul de la ţară, unde nimeni nu mai are timp să viseze. În fiecare zi încerc totuşi să dilat timpul pentru citit. Despre *Dilema veche* pot spune că n-o ratez, dar, cînd n-o pot citi complet, o stivuiesc în podul casei gîndindu-mă la ce ani de pensie interesanţi voi petrece.

„Viaţa orizontală" să fie oare ceva intrinsec vieţii de provincie, „locul unde nu se întîmplă nimic"? (retorism)

Florin NECHITI
str. Livezile 507
Bistriţa-Năsăud

Actorii din Braşov

Dragi prieteni,

Mai întîi doresc să vă spun că nu pot trăi fără teatru. Nu sînt un fidel, dar cînd viaţa mă încearcă în felul ei, teatrul este familia, învăţătorul şi prietenul meu. Vă scriu de fapt pentru a vă spune că eu şi încă mulţi alţii ne iubim foarte mult actorii. Atît de mult, încît în faţa lor ne pierdem ca nişte îndrăgostiţi, nefiind în stare să articulăm cîteva cuvinte.

Sîntem norocoşi într-adevăr că la Braşov avem cei mai buni actori şi preţuim acest lucru mergînd la serviciile noastre pentru care plătim impozite, deşi sîntem nemulţumiţi că la Cultură merge atît de puţin. Dacă ar fi să aleg cu adevărat unde să meargă aceşti bani, atunci categoric în teatru şi edituri. Încă nu s-a înţeles o chestiune atît de simplă.

Revin la actorii din Braşov cărora acum le putem oferi doar aplauze şi lacrimi, poate uneori o floare, dar în inima mea ei vor fi mereu. Poate că încă nu am găsit o cale directă de a comunica, dar mesajele din spectacole sînt asimilate la fel cum fiecare personaj interpretat nu moare la lăsarea cortinei, ci vine cu noi acasă şi ne însoţeşte în visele şi speranţele noastre de a fi liberi. Am un mare respect pentru această muncă şi dacă mi-ar sta în puteri sau dacă aş avea inelul de la PRO TV, primul lucru ar fi transformarea tuturor teatrelor în oaze de gîndire în care să poposească toţi locuitorii, apoi să schimb condiţiile de muncă şi de trai ale actorilor. *(N.red.:* Nu vă va fi uşor...)

Tinerii sînt doritori de cultură, dar ţara încă este guvernată de personaje obosite şi „jucate" prost, care se tem. Va fi o zi cînd la fiecare spectacol scena se va umple de flori, iar cei care vin la teatru nu o vor face doar ca să fie „văzuţi" sau pentru că dă bine la TV. Încă mai visez la ziua cînd publicul se va certa pe locurile din sală că nu sînt suficiente. Şi pentru că standardele au fost ridicate, actorii tineri oferă spectacole care vor menţine permanentă nevoia noastră de teatru.

Închei cu cele mai alese plecăciuni faţă de toţi cei care prin ceva, orice, au sprijinit existenţa Teatrului „Sică Alexandrescu" din Braşov.

Cu bucurie,

Marius ROŞU
str. Sitarului 35
numauita@zappmobile.ro

Automobil Club Regal Român redivivus

În numărul 175 al *Dilemei* anului 1996, am făcut, determinat de dialogul regretatei Tita Chiper cu unul din membrii comitetului director al ACR-ului actual, anumite precizări referitoare la o aşa-zisă descendenţă a acestei organizaţii din Automobil Clubul Român de la începutul secolului, descendenţă frecvent evocată de către mai-marii acestei asociaţii, care în perioada următoare creării sale, a avut şi are încă incontestabile calităţi şi merite în lumea conducătorilor auto de toate gradele.

Oficializarea Automobil Clubului Regal Român, prin recunoaşterea sa ca persoană juridică, prin hotărîrea Tribunalului Bucureşti din toamna acestui an, ne obligă însă la anumite precizări succinte privind istoria sa centenară, prin care să se risipească eventualele confuzii generate de omofonia intenţionat creată de către conducerea sus-menţionatei asociaţii cu scopul inducerii ideii de filiaţie, deci de continuitate, total nefondată însă.

Automobil Club Român – (A.C.R.), aceasta fiind denumirea sa originară – sintagmă preluată de la omologul său francez – Automobile Club de France –, a fost creat în anul 1904 de către prinţul George Valentin Bibescu, determinat de dorinţa de emancipare a societăţii civile şi de creare a unui spaţiu de asociere şi comunicare pentru numărul în creştere de automobilişti, apropiat organizatoric cluburilor englezeşti „închise".

Evoluţia acestui club a fost constantă, marcată de creşterea numărului de membri, printre care titulari onorifici, cuprinzînd membri ai Casei Regale şi politicieni notorii prin calitatea prestaţiilor lor, şi în mod preponderent personalităţi ale societăţii civile, ca membri societari. În 1914, odată cu suirea pe tronul României a regelui Ferdinand şi a reginei Maria, clubul creat în 1904, intercalează acronimului existent, pentru a onora evenimentul, consoana R a Regalităţii României, devenind Automobil Club Regal Român.

Tradiţia sa îndelungată şi vocaţia respectării scrupuloase a statutului şi a regulamentelor interne, asociate seriozităţii şi onestităţii desăvîrşite a celor ce l-au gestionat, memorabile fiind numele distinşilor Ion Cămărăşescu şi Ion Mitilineu, ultimul preşedinte al clubului, au contribuit la consacrarea Automobil Clubului..., ca adevărată pepinieră de caractere şi personalităţi, atît de necesară mediului românesc din toate timpurile.

Momentul 23 August 1944, oportun evitării unei invazii militare sovietice şi eliminării unor discriminări condamnabile, s-a dovedit ulterior nefast pentru structurile sănătoase ale României. Într-o asemenea conjunctură istorică, marcată de intensificarea luptei de clasă, o atare instituţie nu putea exista, fiind abuziv desfiinţată în anul 1947. Situaţia creată a durat aproape 60 de ani, mai exact pînă la 2 septembrie 2005, data emiterii Sentinţei civile a Tribunalului Bucureşti, Decizia 1283 R, de recunoaştere ca persoană juridică a Automobil Clubului Regal Român, avînd ca efect imediat eliberarea, de către Arhivele Naţionale, a documentelor de proprietate privind imobilul din strada Ştirbei Vodă 24 (imobil cumpărat în anul 1939, şi construit în jurul anului 1880 de către serdarul doctor Ioan Rasty, amplasat pe o suprafaţă de cca 3.000 m²). Solicitarea aparent tardivă privind reînfiinţarea fostului Club..., în raport cu evenimentele din Decembrie '89, se justifică prin oportunitatea oferită unui asemenea demers de o guvernare deschisă recuperărilor legale şi justificate de bunuri imobiliare. Motivaţia celor şase fondatori, descendenţi ai foştilor membri ACRR, de a se angaja moral, material, în raporturile cu justiţia şi alte instituţii ale statului, a fost, printre altele, promovarea intereselor justificate ale automobiliştilor amatori şi stimularea comunicării interpersonale a acestora, pe baza afinităţilor socio-profesionale.

De asemenea, ca expresie a emancipării în raport cu conservatorismul vetust al altor cluburi considerate „închise", este statuat, ca noutate, accesul persoanelor de sex feminin în condiţii similare celor impuse membrilor societari de sex opus.

Pe fondul celor relatate, este evident că orice tentativă de revendicare a unei filiaţii directe cu ACRR, continuator unic al ACR-ului 1906, devine lipsită de *fair-play* şi grotescă.

Dan C. BASILIADE

Anul Enescu

Satul Liveni de pe malul Prutului, din apropierea Săvenilor şi la cam 40 km de Dorohoi, este pe nedrept socotit a fi locul de naştere a lui George Enescu. În realitate, este vorba de micul sat Livenii-Vârnav, azi numit „George Enescu", unde, în partea nordică, se află casa memorială cu un bust pe care stă scris: „Mi-am servit ţara cu armele mele: pana, arcuşul, bagheta!".

Un material pe Internet prezintă comuna omonimă, fără a pomeni numele satului Liveni-Vârnav, deşi noul nume s-a dat după moartea muzicianului... Or, consătean nu te poţi face cu toată comuna! Dar oamenii fug după glorie, pe orice cale.

Bisericuţa satului, clădită de un spătar Costachi Ruset şi un Vasile Vârnav (probabil boierul local la 1833), cu o inscripţie în piatră deasupra uşii de la intrare, este singura dovadă că acesta a fost numele satului. În inscripţie apare „Vârnav"... Pînă în primăvara 1945 a existat în satul vecin Cracalia curtea în care au trăit Eneştii din 1874 pînă în 1882, cînd s-au mutat în Dorohoi, lîngă gară.

Am notat acestea pentru a respecta adevărul şi a contribui cu ceva la memoria unui om mare în anul închinat lui.

Un fiu al satului, *Verenciuc Stelian,* ajuns în Bucureşti după 1945

> *„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.*
> *– Unde ai citit asta?*
> *– În toate cărţile bune..."*
>
> *WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE"*

Precizare

Vă aduc la cunoştinţă următoarele:

În data de 25 nov. 2005 în paginile revistei am fost menţionat în mod eronat printre semnatarii „Dreptului la replică" la articolul „Ce rămîne din CNSAS" al dlui Andrei Pleşu.

Vă adresez respectuos rugămintea de a se face cuvenita precizare în numărul viitor al revistei dvs., întrucît nu am semnat textul amintit.

Petre Liviu NIŢU

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Sfîrşitul lumii**

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
(redactor-şef adjunct)
Marius CHIVU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU
Cezar PAUL-BĂDESCU
Ruxandra PETRESCU
(secretar de redacţie)
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
&
Adrian CIOROIANU (redactor asociat)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Andrei CODRESCU
Claudiu CONSTANTINESCU
Mircea DINESCU
Matei FLORIAN
Şerban FOARŢĂ
Alice GEORGESCU
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
Robert TURCESCU
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU
REPORTER:
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ
Redacţia DILEMA VECHE:
str. Şcoala Florească nr. 3, sector 1,
011641 Bucureşti.
Telefon: 231.35.00. **Fax:** 230.51.07
e-mail: dilema@rdsnet.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată de *Dilema veche srl.*
Asociaţi: Mircea Dinescu (60%)
şi membrii redacţiei (40%)

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 12.600 de exemplare

Abonamente la *Dilema veche*

Vă puteţi abona:

- la sediul redacţiei, str. Şcoala Florească nr. 3, sector 1, Bucureşti;
- trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO08BRDE445SV50236294450, deschis la BRD, Filiala sector 1 Bucureşti, titular Dilema veche srl, CUI 16047158, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 91 lei (910.000 lei) pentru 1 an, 45 lei (450.000 lei) pentru 6 luni, 23 lei (230.000 lei) pentru 3 luni.

Relaţii la telefon: 230.51.08; 231.35.00.

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Ideologiile și viața cotidiană

Ideologiile sînt invazive. Tendința lor „naturală“ e de a acoperi *toate* compartimentele vieții și mai ales pe cele care, în mod normal, sînt rezervate libertății individuale. Un efect caracteristic al ubicuității ideologice este suspendarea oricărei diferențe între public și privat. Realitățile *specifice* sînt obligate să se alinieze unor realități *generice*. În orice loc și în orice situație, ești însoțit de un cod impus: nu ești niciodată de capul tău, nu ești niciodată singur. Chiar și domenii care, prin ele însele, nu se pretează la manipulare ideologică, sfîrșesc prin a se conforma. Cel mai rece și mai plat calcul aritmetic poate fi adus, cu puțin efort, în perimetrul unui program „educativ“, înregimentat politic. Pînă și teritoriul atît de delicat și atît de intim al iubirii poate fi reglat printr-un indiscret nimb ideologic. Literatura realist-socialistă transferă fără ezitare dialogul amoros într-un comentariu pe marginea planului cincinal. Pentru a-și seduce logodnica, un tînăr îi propune să-l însoțească la o uzină nouă din îndepărtata Siberie. Numărul de copii ai unei familii se stabilește prin decret guvernamental. Prescrise sînt și detalii de coafură și vestimentație. Barba și părul lung indispun, la fel ca blue-jeanșii sau *rock and roll*-ul. Erotismul trebuie și el revizuit, pe baza noii concepții științifice despre lume și viață. Ornamentica micburgheză a sexualității trebuie abandonată. În realitate, nu e vorba decît de o nevoie fiziologică banală, care trebuie rezolvată prompt, așa cum rezolvi toate celelalte nevoi fiziologice. André Makine își amintește, într-unul din romanele sale, de „teoria paharului cu apă“ elaborată de o faimoasă prietenă a lui Lenin, Alexandra Kolontai. Potrivit acestei teorii, actul carnal nu e diferit, în esența lui, de golirea unui pahar cu apă atunci cînd ți-e sete. Complicațiile sentimentale nu fac decît să ia din timpul pentru producție și să moleșească vigilența ideologică. Foarte curînd după 1917, au apărut proiecte de cabine special amenajate, care să fie amplasate pe străzile Moscovei pentru satisfacerea „din mers“ a nevoii de acuplare. Pînă și Lenin a simțit nevoia să-și ia oarecare distanță față de asemenea – prea radicale – soluții. „Chiar dacă ți-e sete – ar fi spus el – nu te apuci să bei dintr-o mlaștină dubioasă.“ Prin urmare, nu procedeul în sine îl deranja, cît pripa selecției, cu riscurile adiacente...

Tipul de locuință propus cetățenilor sovietici, precum și programul fiecărei zile trebuia, de asemenea, să exprime o incoruptibilă corectitudine ideologică. (A se consulta cartea lui Anatole Kopp, *Ville et révolution*, ed. Anthropos, 1972. Îi mulțumesc Ancăi Oroveanu pentru a mi-o fi semnalat.) Principiile conducătoare sînt eficiența și organizarea. Timpul privat e redus la maximum, *loisir*-ul e colectiv și dirijat. Arhitecții elaborează proiecte de case comune, cu celule individuale între șase și nouă metri pătrați. Copiii dorm separați pe grupe de vîrstă, iar adulții, cîte șase, separați pe sexe. Alternativ, există programe pentru cupluri, dar familia în sens tradițional e suspendată. Orele libere nu pot fi petrecute decît la club, incluzînd programe cultural-educative și gimnastică. Dimineața și seara se menajează cca zece minute pentru duș, cu precizarea că e vorba de o îndeletnicire facultativă. Firește, acest draconic grafic de viață n-a putut fi pus niciodată în aplicare pînă la capăt. El vorbește însă despre utopia isterică la care visează orice ideologie și despre tendința ei spontană de a «coloniza» existența umană în întregul ei. A trăi sub un imperativ ideologic echivalează cu a trăi neîncetat cu toate luminile aprinse, fără nici o clipă de singurătate, fără nici un dubiu, fără mister. Ești subiectul dezarmat al unei invazii. Încet-încet, ajungi să crezi că șansa de a te sustrage, pentru a regăsi normalitatea, e nulă. Și că, de fapt, „normalitatea“ nu e ea însăși decît o construcție ideologică. Să nu uităm să amintim, fie și în treacăt, că metodele bolșevice au exercitat o semnificativă atracție asupra național-socialismului german. Iată ce-i spune Hitler lui Hermann Rauschning: „Ceea ce m-a interesat la marxiști și am învățat de la ei sînt metodele lor (...). Tot național-socialismul e conținut în ele (...). Societățile muncitorești de gimnastică, celulele de întreprindere, cortegiile masive, broșurile de propagandă scrise special pentru a fi înțelese de mase, toate aceste noi mijloace ale luptei politice au fost aproape integral inventate de marxiști. Eu nu am avut decît să mi le însușesc și să le dezvolt, procurîndu-mi astfel instrumentul de care aveam nevoie“.

VOLVO
for life

cu dilema la croitor

Care a fost reacția dumneavoastră auzind strigătul de bucurie al ministrului de Externe român: „Vin americanii!“?

Fără să vreau, în clipa aceea m-am gîndit la Joschka Fischer. Diferența dintre fostul ministru german de Externe și actualul ministru român e că, în vreme ce primul a făcut o frumoasă carieră politică protestînd încă din vremea studenției pe lîngă sîrma ghimpată din jurul cazărmilor, aruncînd cu ouă în coloanele de blindate și dînd foc steagului american, Răzvan Ungureanu pare să nu se fi născut cu alt scop decît acela de a fi călcat de un avion Phantom pe o pistă din Babadag, ca să se scuture apoi de plăcere întocmai găinii ce a simțit pentru prima oară greutatea cucoșului.

Mircea DINESCU

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Motorul gripat

Semestrul președinției britanice a Uniunii Europene se va încheia în curînd. Conform sistemului de conducere „prin rotație“ (cîte șase luni fiecare stat membru), Marea Britanie va mai ajunge să asigure președinția UE în 2018 (punînd la socoteală actualele 25 de țări). Cum între timp vor adera România și Bulgaria, urmașilor lui Tony Blair le va veni rîndul în 2019. Dacă între timp vor adera Croația, Turcia, Ucraina, Serbia-Muntenegru (sau Serbia *și* Muntenegru), Macedonia, Albania, Bosnia-Herțegovina – următoarea președinție britanică va fi prin 2023-2024. Iar dacă, în acest răstimp, se vor răzgîndi Elveția și Norvegia, care pînă acum au respins prin referendumuri ideea aderării la UE, în 2025 la Londra se va pune un banner mare, albastru cu steluțe galbene, în fața Catedralei Westminster: *„Twenty years after*: *UK rules again“*.

Micul meu scenariu poate părea cusut cu ață albă, dar n-am vrut decît să atrag atenția asupra situațiunii cam ridicole: sistemul președinției prin rotație, care era un semn de supremă democrație într-o Uniune restrînsă, este astăzi un fel de joc de societate și semnifică neputința Europei de a se reforma. Acum doar zece ani, mă aflam în Italia cînd celor 12 state membre li s-au alăturat Austria, Finlanda și Suedia. Îmi amintesc că unii comentatori n-au ezitat să vorbească despre „șocul aderării“, deși era vorba despre numai trei țări, toate cu o democrație evoluată și perfect compatibile economic cu vechile state comunitare. În 2004 au aderat zece țări, dintre care opt proveneau din fostul lagăr socialist, cu tot ce decurge de aici: economii mai puțin performante, nivel de trai mai scăzut, mici întîrzieri în reformele politice. Între satisfacția de a fi văzut Uniunea trecînd peste Cortina de Fier și teama de „instalatorul polonez“, între bucuria că în fostele state comuniste a triumfat democrația și necesitatea de a reconfigura bugetul comunitar, Europa Unită s-a trezit în fața unei diversități (economice, culturale, politice) tot mai greu de gestionat după criteriile vechiului „club“ de pe vremea războiului rece.

Uniunea Europeană e, de fapt, în impas. Semestrul președinției britanice se va încheia cu *summit*-ul din 15-16 decembrie, cînd problema principală pe ordinea de zi va fi încercarea de a găsi un acord asupra bugetului comunitar. În vară, la încheierea președinției luxemburgheze, tentativa a eșuat și au ieșit la iveală contradicțiile între interesele *naționale:* Franța n-a acceptat o reducere a subvențiilor agricole (de care beneficiază în cel mai înalt grad), iar Tony Blair a propus o reducere a contribuțiilor naționale și o reorientare a unor fonduri spre cercetare-dezvoltare. Săptămîna trecută, premierul britanic a încercat să obțină susținerea cîtorva țări din Europa Centrală: n-a reușit. După șase luni, problema rămîne aceeași. Dar, dincolo de calcule și procente, persistența acestei teme pe agenda UE lasă impresia că Uniunea a devenit un fel de mare companie, al cărei „consiliu de administrație“ nu e în stare să voteze planul de investiții și nu ajunge la un acord privind împărțirea profitului între acționari. Despre Constituția Europeană, după respingerea ei prin referendum în Franța și Olanda, nu mai vorbesc decît comentatorii și editorialiștii. Politicienii au făcut un pas înapoi și și-au întors privirile către alegătorii lor *naționali,* ale căror dorințe încearcă să le satisfacă. Ceea ce devine tot mai complicat: tulburările din Franța arată o anume criză identitară, rezultatele incerte ale alegerilor din Germania au dus la o mare coaliție, cu totul neobișnuită într-un sistem stabil de decenii întregi, în care rolul fiecăruia dintre cei doi mari actori politici (creștin-democrații și social-democrații) era cunoscut și previzibil. „Motorul franco-german“ trebuie să se adapteze la această nouă realitate, dar situația se complică și din cauza funcționării, nu tocmai bune, a celor două economii: astăzi, creșterea economică s-a mutat în Est, noile state membre par adevărați „tigri economici“, tot mai dornici – și capabili – să înghită finanțări europene pentru a prinde din urmă vechea Europă.

În asemenea condiții, aderarea României și Bulgariei (ca și orice altă schimbare majoră în organismul european) depinde de capacitatea politicienilor din Vest de a-și reconfigura relația cu propriii cetățeni, deveniți tot mai surprinzători, nehotărîți și nemulțumiți. Așa cum au respins Constituția, ei pot respinge – într-o țară sau alta – și aderarea României și Bulgariei. Probabil că acest lucru nu se va întîmpla, dar problema de identitate a Uniunii rămîne: vechile rituri politice și birocratice nu mai țin pasul cu viața, președinția semestrială e o simplă formalitate, marile concepte care dădeau substanță și farmec intelectual dezbaterii publice în anii trecuți („Europa națiunilor“, „Europa federală“, „Europa cetățenilor“) n-au reușit să capete un sens ceva mai concret și aplicabil. Europa și-a pierdut suflul, iar liderii ei, cufundați în contradicții pe procente bugetare, și speriați de felul în care electoratele naționale le sancționează stagnarea și nehotărîrea politică, nu mai pot apela la „patriotismul european“ și nu mai pot afișa un vizionarism retoric.

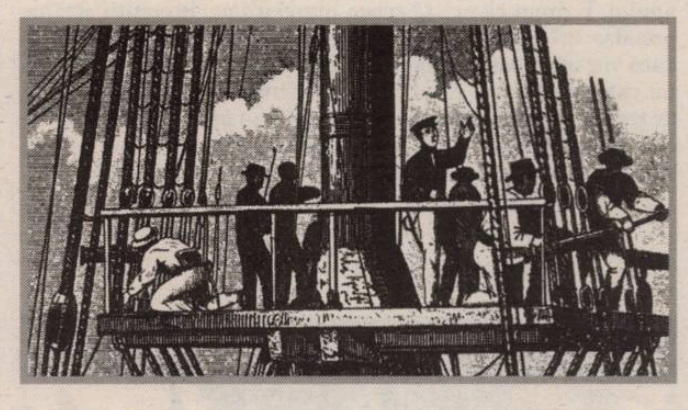

Ar trebui să începem să ne întrebăm serios, profitînd și de experiența celorlalte state ex-comuniste, „în ce fel de Uniune ne integrăm?“. Dar deocamdată sîntem prea ocupați cu disputele de vorbe între palate și cabinete, prea atenți la ce spun liderii politici și prea convinși că devenim „occidentali“ dacă avem supermarketuri și blocuri de sticlă „ca la ei“. În plus, stăm cu ochii pe data de 1 ianuarie 2007 ca pe Porțile Paradisului. Cînd le vom deschide, s-ar putea să găsim înăuntru doar niște îngeri transpirați care trag din greu la șaibă să repare un motor gripat.

ținerea de minte

„Trezit în fiecare zi cu cinci minute înainte de ora cinci de către valetul său Lampe, se așeza la masa de lucru la ora cinci fix, bea una sau două cești de ceai, fuma o pipă, își pregătea cursurile pe care le ținea de dimineață pînă la ora unu fără un sfert. Atunci sorbea un pahar de vin unguresc și lua masa la ora treisprezece. După ce prînzea, mergea pînă la fortăreața din Friedrichsburg urmînd mereu același drum, botezat de localnici «drumul filozofului». Ei nu mai aveau nevoie de bătaia clopotului pentru a ști ora exactă: trecea filozoful...“

(Jean-Baptiste Botul, *Viața sexuală a lui Immanuel Kant,* traducere din franceză de Valentin Dumitrescu, Editura Humanitas, 2002)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Un an de la promisiunile electorale (II)

Continui acum bilanţul început săptămîna trecută privind stadiul realizării promisiunilor electorale. Unele puncte din programul economic se băteau cap în cap cu cota unică. Filosofia acestei politici este tocmai egalizarea impozitării tuturor banilor care intră în buzunarele contribuabililor. Or, se ştie că de ani buni plata prin microîntreprinderi a devenit o formă răspîndită de ocolire a impozitului pe salariu şi a contribuţiilor sociale. Ar fi fost normal ca aceia care propun cota unică să închidă şi această portiţă legală. Au promis exact pe dos: menţinerea regimului microîntreprinderilor (impozit pe cifra de afaceri, nu pe profit). Au continuat sistemul, dar au ridicat nivelul de la 1,5% la 3%. Diferenţa nu este mare şi măsura pare a fi fost luată mai degrabă pentru a umple din goluri decît ca urmare a aplicării unei filozofii generale bune. S-a şi încercat descurajarea microîntreprinderilor prin creşterea numărului obligatoriu de angajaţi, dar cred că nu este suficient şi este absurd să sabotezi o politică bună păstrînd în continuare sistemul şvaiţăr (plin de găuri). Nu mi-e clar dacă guvernanţii merită o bilă albă sau nu în acest punct: au făcut o promisiune proastă şi s-au ţinut de ea, însă făcînd în direcţia logică jumătăţi de paşi nepromise. Un comentariu asemănător merită impozitul pe dividende. Din nou, promisiunea era contrară ideii de cotă unică, vorbind de impozit pe dividende de 5% (pentru persoane fizice). După multe bîlbe, l-au ridicat la 10% în 2005 şi, în sfîrşit, se va ajunge la nivelul „unic“ de 16% în 2006. Şi-au încălcat o promisiune proastă şi merită o bilă gri.

Din capitolul de indicatori macroeconomici au ratat aproape tot. Au promis inflaţie de sub 3% în 2008, fără detalii de parcurs. Ulterior, după formarea Guvernului, şi-au propus 7% pentru 2005. Ultima cifră este de 8,3%. Creşterea PIB promisă a fost de 6,8% anual; este 4,9% în prima jumătate a anului. E drept că există scuza inundaţiilor. Investiţii străine promise: 2,7 miliarde/an. Ar putea atinge această cifră în 2005 dacă vor intra banii de la BCR pînă la revelion. Concluzie: deşi nu catrastrofal, au ratat ţintele macroeconomice. Politicienii ar trebui să înveţe de aici că economia nu este un laborator de chimie, e riscant să promiţi cifre fixe. În plus, ar trebui să ţină seama de efectele unora dintre schimbările propuse chiar de ei. De exemplu, mai mulţi bani în buzunarele populaţiei înseamnă o creştere măcar temporară a inflaţiei, aşa că nu trebuia să fi coborît atît de jos pragul-ţintă.

La capitolul definit de noi anul trecut drept „politici anticorupţie“, a apărut un efect cu totul paradoxal: s-au făcut lucruri bune pe care guvernanţii nu le promiseseră. Explicaţia este simplă: Monica Macovei nu a participat la acea campanie electorală şi a venit ulterior cu propria agendă. Dintre cele promise totuşi, s-au realizat incriminarea penală a evaziunii, publicarea criteriilor de alocare a ajutoarelor de stat (era şi o cerinţă UE), un regim draconic şi transparent pentru contractele de publicitate de stat. Nu am mai auzit nimic despre o lege a lobby-ului şi despre registrul activităţilor de lobby. Nu mi-e clar cum ar fi funcţionat, dar măcar am merita o explicaţie: nu mai place ideea? Concluzia: promisiunile electorale sînt mai degrabă nerelevante la acest capitol.

Am scris săptămîna trecută despre salariile profesorilor – cel mai spectaculos eşec cînd se compară promisiunile cu rezultatele. Ar mai fi la educaţie o promisiune de care nu s-a mai vorbit: sistemul de burse prin credite garantate de stat. S-a îndeplinit în schimb promisiunea privind proiectele de reabilitare a şcolilor (continuînd ceva pornit de fostul Guvern, ca să fim corecţi). Reforma de profunzime a educaţiei, promisă în program, a fost începută de ministrul Miclea (autonomia, implicarea părinţilor şi a autorităţilor locale în decizii, asigurarea calităţii), dar este faultată de Parlament şi de sindicate. Rămîne de văzut dacă noul ministru va continua politica celui precedent sau se va mulţumi să fie şef şi să nu supere pe nimeni (pe model Andronescu – Athanasiu).

În agricultură, nivelul de subvenţii a fost ridicat conform promisiunilor. Politica rentelor viagere a fost legiferată şi va fi aplicată din 2006, avînd deja fonduri asigurate. Filosofia generală de a pune accentul pe ferme mijlocii, remarcată anul trecut în „Supliment“ ca o schimbare majoră, este vizibilă în unele măsuri. Nereuşitele pot fi din nou puse pe seama promisiunilor rău gîndite. S-a promis finanţarea fermelor pentru tineri cu 15.000 de euro. Aici este ca în bancul cu „nu era Volga, era bicicletă“: promisiunea a fost înglobată în programul „Fermierul“, unde nu doar tinerii, ci toţi fermierii pot primi cu împrumut sume chiar mai mari de 15.000 de euro, pe bază de proiecte. O promisiune total ignorată a fost preţul minim garantat la produse. Dar era o idee atît de proastă, încît e bine că nu a mai fost pusă în discuţie.

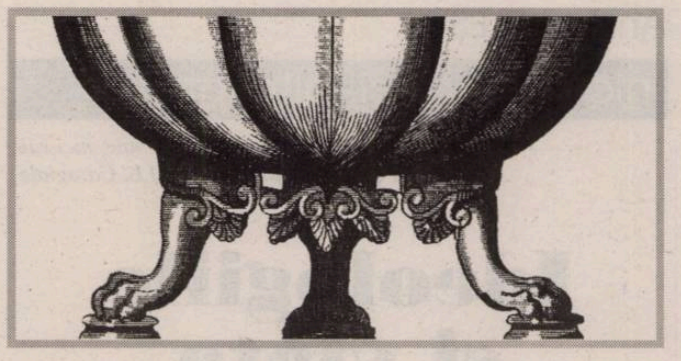

E greu să acoperi un program de 200 de pagini şi un an de activitate în doar două articole. Au rămas multe lucruri nespuse. Este trist că discutăm pe la emisiuni şi prin editoriale despre un an de la alegeri şi facem bilanţuri legate doar de certuri şi scandaluri politice. Un moderator îmi spunea că sînt singurul fraier care citeşte programele electorale. Important e să mai existe şi fraieri care le aplică.

presa despre...

În loc de pîine şi sare

„Ambasador Taubman, nu mă îndoiesc de faptul că vă veţi bucura de mandatul dumneavoastră. Aici există o reală căldură faţă de Statele Unite, care din nefericire lipseşte din alte părţi ale lumii în această perioadă. Cu siguranţă nu veţi găsi aici acel gen de antiamericanism automat, care trece drept dezbatere politică în multe din capitalele europene. Ambasador Taubman şi dr. Rice, probabil veţi observa blocajele rutiere teribile din Bucureşti. Acestea există datorită slabelor investiţii în infrastructură, însă şi datorită faptului că există o creştere economică. Oamenii îşi cumpără case în suburbii şi maşini ca să poată veni la muncă în centru. Ţara freamătă în acest moment. Din ce în ce mai mulţi oameni o duc bine şi nu se tem să o arate. Bineînţeles, toate acestea sînt veşti bune care nu înseamnă că România duce lipsă de probleme. Cred că corupţia este în scădere, însă reprezintă încă o pată întunecată pe sufletul acestei ţări. Corupţia distruge iniţiativele şi impiedică investiţiile. Aţi declarat că veţi aborda subiectul corupţiei în întîlnirile cu autorităţile române şi veţi încerca să promovaţi o schimbare. Dacă veţi reuşi, vă vor mulţumi românii de pretutindeni.

Ambasador Taubman şi dr. Rice, aţi mai declarat că veţi face presiuni pentru redeschiderea adopţiilor internaţionale. Aşa ceva ar constitui o greşeală, în cazul în care vorbiţi serios de combaterea corupţiei în România. Adopţiile internaţionale au constituit una din principalele surse de corupţie în oraşele României (...). Ştiu că probabil aţi auzit multe relatări ale eventualilor părinţi adoptivi, care susţin că în cazul lor adopţia fusese aproape perfectată. Nici unul din aceste cazuri nu a fost demarat înainte de introducerea noii legislaţii. Cu alte cuvinte, cuplurile şi agenţiile de adopţii şi-au depus cererile de adopţie după ce această practică fusese interzisă. Poveştile lor pot fi emoţionante, însă ei cer ca România să-şi încalce propriile legi.“ (Phelim McAleer, jurnalist irlandez, în *Ziua)* **(C. G.)**

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

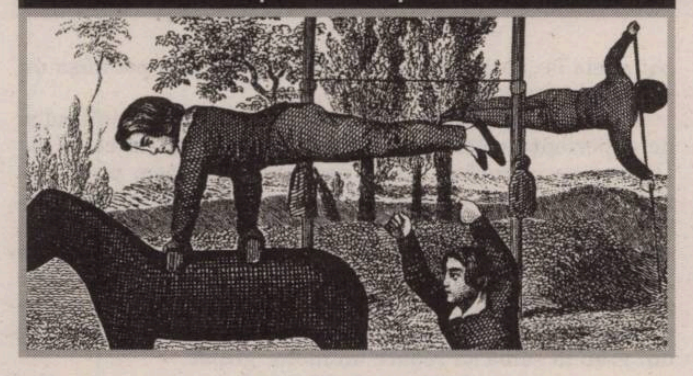

Kilu' de literatură

– de ce, într-o lume fără repere,

standardele fizice ar trebui puse la treabă –

Nu trageţi în reporter! Mă predau şi spun tot: eu am fost cu ideea de a cîntări cărţile, criticată în *Dilema veche* trecută. Dacă vă mai aduceţi aminte, reporterul de la *Observator* a făcut un experiment simplu: a stabilit, cu oarecare certitudine, cît costă kilul de carte luat de la tîrg. Ideea era simplă şi (hai că mă laud!) postmodernă: să dăm figuranţilor cu bani, băieţi de Dorobanţi, un reper financiar, în lipsa oricărui altul. Unul pe care pot să-l înţeleagă. Unul care îi poate face să iubească literatura, din acelaşi motiv pentru care iubesc gipanul: pentru că e scumpă.

Probabil că ironia a scăpat multora. Poate şi pentru că ne place să ne închipuim că ştiri la televizor fac doar idioţii, în vreme ce oamenii... mă înţelegi, inteligenţi, se ocupă cu chestii mai serioase şi mai cu ştaif. Totuşi am decis să nu pun la suflet şi să merg mai departe cu aplicaţiile sistemului metric, în nădejdea că le voi şi putea patenta într-o bună zi. Iată şi primele propuneri:

Metru' de poezie. Ştim cu toţii că poezia nu se vinde neam, în schimb berea la metru de la Becker Brau are fanii ei de fiecare seară. Metrul de poezie ar urma să se comercializeze în magazinele de electrice şi obiecte de uz casnic, în genul Bricostore. Pentru început n-aş face diferenţe între autori şi aş propune un preţ fix, neapărat cu mulţi 9 în coadă. Evident, poezia asta ar urma să fie imprimată pe ceva util, cum ar fi cablul TV (de la priză pînă la aparat) sau mocheta de pe hol (de la toaletă la bucătărie). Artiştii sînt liberi să se adapteze, în creaţia lor, suportului fizic, inclusiv culorii lui. Arta trebuie să aibă totuşi o bază în viaţă, ce mama naibii!

Joule-ul de emoţie. OK, emoţia nu se măsoară în jouli, dar n-am găsit nimic apropiat. Aş folosi această unitate de măsură pentru cinematografia românească, aflată în acest moment în căutarea unui motiv serios pentru care să rezistăm în sală după ce se termină floricelele. Joule-ul de emoţie ar trebui să se vîndă la pachet cu gigacaloria, la aceleaşi unităţi ale RADET şi să se livreze la calorifer – pentru că la televizor am încercat şi nu merge! Iar restanţierii la plata lui ar trebui pedepsiţi cu filme americane în fiecare seară, pînă vin cu dovada emoţiei de acasă.

Mili-watt-ul de interes. Această unitate de măsură e rezervată emisiunilor culturale şi se declină de asemenea în microwatt şi nano-watt. Ea măsoară cu sinceritate (inutilă altminteri) efectul public pe care îl are prezentarea unui eveniment cultural în media. De fapt, în acea media lipsită de noroc, al cărei şef răspunde la telefon cînd sună un prieten din liceu şi îl roagă să trimită o cameră să-i filmeze vernisajul.

Secunda de lectură. E o unitate de măsură tinerească, hip, cool, ultra. Ea măsoară timpul tot mai scurt petrecut cu o foaie tipărită în mînă, în intervalul în care nu sună nimeni şi nu vine nici un mesaj pe messenger...

Dar să mă întorc la tîrgul de carte. Cam 85% din publicul lui a fost şi anul trecut. Şi-o să vină şi la anul – pentru că deja literatura s-a retras într-o societate simbiotică *autori-cititori,* suficientă sieşi. Cum s-ar zice, ne citim şi ne scriem între noi, tot aşa cum se înmulţesc eschimoşii. Asta duce la probleme genetice: cărţile ies tot mai firave la tiraj şi mai greu de înţeles din afara comunităţii... Alternativa e însă şi mai tristă: ce să cerem în librării, realism capitalist? Sau Colecţia de Locuri Comune 2006, de efect garantat în viaţa publică şi la televizor?

De fapt, cărţile sînt teritorii întinse, pe care haita cititorilor aleargă disciplinată în faţa Masculului Alfa, Autorul. Din cînd în cînd el se întoarce şi-i miroase. Îi latră, îi muşcă în joacă, îi face să creadă că se gîndeşte la ei şi la prada cu care să le umple burţile. Adevărul ţine însă de condiţia noastră de mamifere: cineva trebuie să domine, altcineva să se supună. Scriu, deci stăpînesc. Nu pot să scriu şi scot cartea de credit. *Sau camera de filmat,* îmi şopteşte cineva din redacţie. Uite, ştii ce? Bine că sînteţi voi deştepţi...

www.polirom.ro

- Robert Turcescu **Fiare vechi** **Dileme cotidiene**
- Alexandru Ecovoiu **Sigma**
- Elfriede Jelinek **Excluşii**
- Arturo Pérez-Reverte **Harta sferică**

Suplimentul CULTURA

Un săptămînal realizat în colaborare cu *Ziarul de Iaşi*

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Ştirile zilei

Emarţi, 6 decembrie 2005. Nici o mare catastrofă nu ocupă prima pagină a celor mai importante ziare din lume. Marile catastrofe, masacrele din Sudan, alegerile trucate îşi continuă cursul, în timp ce presa le înregistrează avansurile. La BBC World Service ştirea principală se referă la Gordon Brown, cancelarul Marii Britanii (ministrul de Finanţe) care estimează că previziunile de creştere economică ar trebui reduse la jumătate. Un organism de control britanic, Public Accounts Committee, a constatat că Guvernul a risipit miliarde de dolari pentru susţinerea şi buna funcţionare a serviciilor publice. Ele nu funcţionează mai bine decît înainte de a fi cheltuite aceste sume. Nu e catastrofă, dar nici nu e veste bună. Planul lui Tony Blair de reducere a bugetului european, pentru acceptarea căruia îşi pune tot farmecul la bătaie, nu prea are succes. Partidul Conservator şi-a ales un nou lider în persoana lui David Cameron, se speră că el va deveni un Blair al celor care îşi aşteaptă rîndul la putere.

Se pare că Japonia iese într-adevăr din criza economică, handicap definitoriu pentru evoluţia sa din ultimul deceniu, iar Franţa e pe cale de a încheia un contract de vînzare a 150 de avioane Airbus (circa zece miliarde de dolari). Au mai fost semnate şi alte contracte avantajoase presupunînd transfer de înaltă tehnologie, pe de o parte, şi bani mulţi, pe de altă parte. Comerţul e comerţ şi nu s-a discutat în acest context despre felul cum China respectă drepturile omului. Bine că o să aibă avioane mari.

În Borneo a fost descoperit un mamifer necunoscut pînă acum.

Continuă la Bagdad procesul lui Saddam Hussein; a fost ascultată mărturia unui bărbat, la data producerii întîmplărilor avea 15 ani: el a văzut cum fratele său a fost torturat şi ucis, deşi acesta era elev de liceu şi nu avea nici o legătură cu tentativa de asasinat, justificarea acestor cercetări încheiate cu 150 de morţi. Saddam şi avocaţii săi nu recunosc tribunalului de la Bagdad dreptul de a-l judeca.

În Europa, Condoleezza Rice, secretar de stat al SUA, se străduieşte să explice că ţara ei nu a călcat şi nu va călca legea, dar e obligată să se apere şi să prevină acţiunile unor oameni care nu recunosc nici o lege. O comisie bipartizană a Congresului american, după ce a analizat cauzele şi consecinţele evenimentelor de la 11 septembrie, a ajuns la concluzia că a „fost neglijată în mod periculos politica de apărare în războiul împotriva terorii".

Fiica doamnei Margaret Thatcher, Carol Thatcher, gazetar, 52 de ani, a primit premiul acordat de o emisiune Reality Show pentru felul cum a supravieţuit în junglă. În Israel a avut loc un atentat la un magazin din Netanya, soldat cu 5 morţi; experţii internaţionali susţin că în Kazahstan alegerile au fost trucate (actualul preşedinte, Nursultan Nazarbaev, a obţinut un procent de 91% din voturile exprimate). În Malaiezia alegerile locale par a dovedi preferinţa populaţiei pentru guvernarea fidelă legii islamice. Turner Prize, un premiu în valoare de 25.000 de lire acordat pentru modul în care un artist izbuteşte să reformuleze forma unui obiect, în aşa fel încît el să devină cu totul altul, i-a fost atribuit lui Simon Sterling.

În Pakistan, o femeie îşi susţine fata şi nepoatele în demersul lor de a nu se căsători cu un bărbat care, pentru a scăpa de pedeapsa cuvenită pentru o crimă (şi-a omorît vărul), le-a acceptat ca viitoare neveste pe fetele victimei, pe atunci în vîrstă de vreo 4-5 ani. Decizia tribunalului va avea o mare importanţă pentru toate persoanele aflate în situaţii asemănătoare, lipsite de curajul de a se opune făţiş tradiţiei. Pe site-ul BBC mai poate fi citit un reportaj despre viaţa de azi în oraşul unde a fost experimentată prima bombă atomică sovietică (un fel de Hiroshima împotriva propriului popor) şi povestea unei femei înjunghiate de partenerul ei, în faţa propriilor băieţi.

În Franţa se discută noile reglementări cu privire la emigraţie, iar despre oazele din Sahara se spune că sînt ameninţate de seceta care o să vină. Şi cine ştie ce o să mai vină.

globul cubic

Un narcotraficant burghez

Filmele unde narcotraficanţii proptesc pistolul de tîmpla datornicilor şi maşinile explodează la răsucirea cheii de contact, toată mitologia acestei lumi paralele o să rămînă doar deliciul amatorilor de filme vechi. Narcotraficanţii de tip nou s-au îmburghezit, duc o existenţă cucernică şi doar cîte o arestare intempestivă mai vine să tulbure ritmul unei vieţi calme. Ricardo Garcia Urquiza dirija, în Mexic, operaţiunile „cartelului Juarez". Locuia în Ciudad Juarez, capitala statului Chihuahua, în Nordul Mexicului. Procurorul general al Mexicului susţine că Urquiza reprezintă „un nou tip de narcotraficant: antrenat, profesionist, nu figurează în nici un fişier al poliţiei, se deplasează liber pe tot teritoriul, duce un trai îmbelşugat asemeni tuturor prietenilor săi şi posedă mentalitatea unui antreprenor". Supranumit „doctorul" – deoarece făcuse studii de medicină – locuia într-o rezidenţă burgheză împreună cu soţia lui şi cei patru copii pe care el însuşi îi ducea la şcoală. Nu avea nimic din megalomania bătătoare la ochi a colegilor celebri pentru implicarea lor în asemenea afaceri şi probabil că temperamentul său, înclinat spre ordine, l-a ajutat să creeze o bază raţională unei activităţi criminale. Un domn BCBG cum prescurtează francezii – *bon chic, bon genre – cool,* cum l-ar considera amicii săi mai anglofoni.

Conform experţilor, cartelul lui Urquiza era o structură piramidală, perfect organizată, fiecare ramură acţionînd perfect independent. Metodelor brutale, el le prefera tehnologia şi organizarea unei reţele sigure de complicităţi. A scăzut numărul morţilor, a crescut numărul milioanelor de dolari. Totuşi nimeni nu e pe deplin stăpîn pe o asemenea reţea, undeva, ceva s-a gripat, şi săptămîna trecută Urquiza a fost arestat: „Este pentru prima oară cînd Guvernul preşedintelui Vicente Fox arestează un adevărat operator şi ia cunoştinţă într-o manieră precisă de felul cum se desfăşoară lucrurile. Înainte erau arestaţi şefii cunoscuţi de toată lumea, dar nimeni nu se atingea de realitatea acestui comerţ" – spune expertul Jean-François Boyer în ziarul *Le Monde,* din 30 noiembrie 2005. Acea ordine a lumii, în care oamenii bine discută pe teme înalte şi golanii fură, e pe cale de a se dezmembra. **(M. B.)**

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Critica criticii multiculturalismului

Din cîte îmi dau seama, există două direcţii de critică a felului în care se practică, astăzi, multiculturalismul. Prima, de la „stînga", deplînge distrugerea culturilor mici, fragile, care, expuse fiind competiţiei brutale cu produsele unei culturi mari, susţinută de o puternică civilizaţie a consumului, pier fără şansă. A doua critică, de la „dreapta", reclamă alterarea culturii mari, împinsă de regulile multiculturalismului să plătească preţul acceptării aculturaţiei care, în absenţa multiculturalismului, nu ar fi existat. Slăbirea evidentă a mesajului religios creştin în instituţiile de învăţămînt europene şi americane, în a doua jumătate a secolului trecut, pentru a face loc şi unor opţiuni aparţinătoare altor culturi, aspect denunţat ca foarte grav de multe voci în spaţiul cultural atlantic, este numai un exemplu.

Spuneam săptămîna trecută că, în critica multiculturalismului, se prezumă caracterul confruntaţional al oricărui contact între două culturi. Exemplul cel mai evident, poate, al acestei gîndiri este epoca marilor descoperiri geografice şi ceea ce a urmat imediat după aceea. Lumea ca scenă a luptelor de putere şi, în general, decodarea oricărei activităţi umane ca manifestare a unui raport de putere este o idee cu glorioasă tradiţie intelectuală. De la interlocutorii lui Socrate în anumite dialoguri platonice, pînă la Foucault, trecînd prin Darwin sau Hobbes, ideea că viaţa se reduce, în esenţă, la o confruntare în care cei puternici învinge şi au dreptate să învingă, a fost rafinată şi dusă la subtilităţi de care – cred – nici o altă idee în istorie nu a avut parte. Ideea că cei puternici învinge şi că aşa e natural, bine şi just, are un prestigiu egalat, poate, numai de ideea egalităţii între oameni. În timp, conţinutul însuşi al conceptului de „putere" s-a schimbat şi substanţa „raportului de putere" odată cu ea – în contemporaneitatea civilizată „putere" înseamnă educaţie şi informaţie, *know-how* şi tehnologie, bani şi elocinţă.

Mulţi dintre criticii globalizării sînt şi adepţii multiculturalismului. Pentru ei, globalizarea înseamnă uniformizarea culturală a lumii pentru că globalizarea înseamnă liberalizarea competiţiei, ceea ce va duce, ca într-un campionat de fotbal, la o singură campioană mondială. Pentru aceşti critici, lumea multiculturală trebuie să fie un muzeu de culturi, în care fiecare cultură, apărută sub soare, are un loc al ei şi privitorii nu au voie să atingă exponatele. Aceasta este însă o lume moartă. Lumea reală, vie, este o lume în al cărei cimitir cultural zac mii de culturi, ştiute şi neştiute. Din păcate, *viul* devorează, se hrăneşte cu ceva. Coca-Cola şi Hollywood-ul sînt, deja, simbolul acelui globalism deşertic pe care îl acuză, apocaliptic, adepţii multiculturalismului. Coca-Cola a scos de pe piaţă, deja, sute de băuturi răcoritoare autohtone şi, cu excepţia cinematografiei indiene, Hollywood-ul aruncă în agonie orice altă cinematografie. Dar tare mi-e teamă că toate acestea sînt clişee.

O minimă experienţă de călătorie indică contrariul: Coca-Cola nu e aceeaşi peste tot. Coca-Cola din Bucureşti e diferită de cea din Roma care, la rîndu-i, are alt gust decît cea din Los Angeles. Coca-Cola adaptează reţeta de fabricaţie după studii de piaţă locală. De pildă, pentru că românilor le plac băuturile cu bulă de borviz, care iese pe nas, Coca-Cola românească e mai acidulată decît cea din India, care e leşioasă şi aromată cu mirodenii, şi decît cea din America, acolo unde teama excesivă de cofeină, de pildă, a făcut să apară Coca şi fără zahăr („light") şi fără cofeină („decaf"). La fel şi în cinematografie, e exagerat să spui că fiecare încordare de muşchi shwartzenegerian ucide cîte un Goddard. Cineaşti europeni uriaşi, precum Forman, au produs capodopere foarte „europene" la Hollywood, cînd ţara lor europeană i-a alungat, iar un geniu absolut precum Fellini, legat ombilical de lumina naturală de la Cinecittà, nu a mers niciodată la Hollywood, deşi a avut oferte imense.

Presate de culturile mari (cultura americană e numai una, dar şi cultura franceză şi cea hispanică se află în ofensivă, iar cultura arabă trăieşte, probabil, cel mai expansionist moment al ei – iată deci o pluralitate de ofensive, ceea ce ar trebui să anihileze, logic, spaima unicului dominator), culturile locale devin mai vii, reacţionează mai acut, se manifestă mai pregnant.

Globalizarea nu înseamnă uciderea diferenţei, cu o singură condiţie: să fie o globalizare condusă în cadrul democraţiei liberale. O globalizare imperialistă, coşmarul stîngii, sau oprirea procesului de globalizare, visul izolaţioniştilor de dreapta, trebuie să devină, în aceeaşi măsură, imposibile.

Lumea globală – e adevărat – a adus culturile mai aproape una de cealaltă, le-a pus în contact, le-a amestecat într-o oarecare măsură. Decît să ne revoltăm împotriva lumii, mai bine să asumăm, românește, că „aşa a fost să fie" şi să vedem ce putem scoate

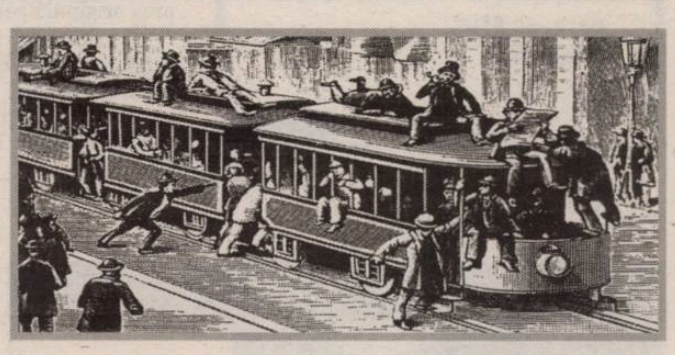

de aici. În fond, lumea globală este şi o oportunitate, pentru culturile mici, de a creşte. Islamul, de pildă, este o cultură care ar trebui să fie infinit recunoscătoare globalizării pentru ritmul ei de creştere şi pentru vigoarea ei. La fel, budismul tibetan a devenit un caz mondial datorită mentalităţilor globaliste, altfel ar fi rămas, vai!, o problemă internă a statului chinez. În plus, istoria ne arată multe exemple în care cuceririle economice, militare sau politice au avut, în plan cultural, un sens cu totul opus. Cucerirea romană a Greciei antice care a dus, în cele din urmă, la cucerirea Romei de către cultura greacă. Dacă te uiţi astăzi pe străzile Londrei, New York-ului sau Parisului, zău că nu ştii să spui prea bine cine pe cine cucereşte în acest vîrtej globalist.

ready made

„Alte părţi compacte (îndesite) a trupului sînt: carnea, care să alcătuiească din fibre ţăsute cu nerve şi vine şi formează pretutindene muşchi iritători.

Părţile mai compacte sînt zgîrciurile, tindelile şi intestinele sau măruntaiele. Părţile vîrtoase sînt oasele, din care unele sînt cu măduvă şi altele fără măduvă. Intestinele să află în trii deşerturi mari. În deşertul crierilor să află crierii, formîndu-să din măduva spinării, carii slobod multe nerve. În deşertul pieptului să află plămînile, ce sînt organile răsuflării şi inima, care este chentrul ţirculaţiei sîngelui. În deşertul pîntecului să află organile mistuirei, adecă stomahul, maţile, splina, ficatul cu băşica fierii, rărunchii şi organile gheneraţiei."

(Iacob Cihac, *Istoria naturală, întîia oară în limba românească, compusă de doctorul mediţinei şi cavaler Cihac – apud* Paul Cornea, Mihai Zamfir, *Gîndirea românească în epoca paşoptistă,* I, Editura pentru Literatură, 1969)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Mr. Clippit se întoarce

Mr. Clippit ne ţine
în clinci
cu-aceleaşi, puţine,
lozinci:
aceea din recea
zi de 17-a X-a
2005
e-aceeaşi cu-aceea
din 19-a III-a,
tot 2005:

Cămăşile în carouri
şi pantalonii dungaţi
rareori impun o modă.

Or, un singur reproş e
de făcut, – iar geometrii,
la o adică,
i-l fac, bietei lozinci:
cum că ea nu indică
lăţimea (în inci
sau în centimetri)
a dungilor lungi,
nici cromatica lor:
verde, galbenă, roşie
sau cenuşie
ca a multelor dungi
din covorul lui Clippit,
care, se ştie,
e bicolor.

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Euro-(par)lamentări

Marea şansă a de-*folclorizării* României

Şi cum vă spuneam, dle Văcăroiu, numai imaginaţi-vi-l pe dl Jinga, ambasadorul nostru la Bruxelles, organizînd pe 19 octombrie a.c., la reşedinţa sa, o dezbatere despre imaginea României printre belgieni. Jumătate din mărita adunare erau universitari, politicieni şi ziarişti belgieni, iar jumătate erau suflete vibrînd tricolor – români trăitori în Belgia de decenii şi euro-observatori tocmai ajunşi, plus cel ce vă scrie, care încă mai vibram bicolor şi bidimensional (abia vizitasem *Centrul belgian de benzi desenate,* o minunăţie de muzeu!).

Repede vărsători de bere şi aprigi mîncători de scoici înăbuşite-n zeamă, belgienii sînt poate cea mai dez-unită naţie din Europa de azi (despre fantasmele flamande şi valone ar fi multe de spus); cu atît mai interesant, deci, modul în care ei (sau unii dintre ei, mai precis) îi văd pe latinii de la celălalt capăt al continentului – adică pe noi.

Vă imaginaţi: imaginea României printre belgieni nu e una strălucită. Mai întîi, pentru că şi în Belgia, acum aproape 20 de ani, pe fondul preocupării europene pentru ce trăsnăi mai făcea la Bucureşti cuplul decrepit şi demolator Nicolae & Elena, prinsese un serios avînt o mişcare dedicată salvării satului românesc – *Opération Villages roumains,* pe numele ei. Presa vorbea mult despre ea; mulţi intelectuali belgieni erau parte; imaginaţi-vă bucuria lor la sfîrşit de decembrie '89 cînd, în fine, dictatorii carpatini dispăreau; şi, mai apoi, imaginaţi-vă dezamăgirea aceloraşi, prin iunie '90, cînd, în zornăit de bîte minereşti, democraţia românească dădea semne că e mult prea originală pentru a fi luată în serios.

Ca peste tot în Europa, entuziasmul decembrist cu privire la România a fost înlocuit de o mare sastiseală. Nu c-ar fi avut cineva ceva cu noi; doar că nu păream de-ncredere; doar că noi, din varii motive, am dezamăgit repetat în chestii mărunte şi punctuale, dîndu-le cititorilor occidentali de ziare ocazia să-şi mute speranţele şi simpatiile către alte zări. Spuneţi-i unui belgian că prima noastră Constituţie adevărată, cea din 1866, este inspirată dintr-una a lor; va fi mirat şi oleacă plăcut surprins, dar în subtextul mirării sale veţi putea citi gîndul tainic *Ah, oui? Şi la ce v-o fi folosit?*

A 11-a epistolă, cea cu* La mulţi ani!, *către preşedintele Senatului

Şi-adevărul e că, şi român fiind, în vreo zi mai ploioasă (iarna la Bruxelles se lasă cu ploi gri şi vîntoase), mergînd prin oraş, simţind curentul în încheieturi, la cîte un colţ de stradă, hop!, vezi o ţigăncuşă prosternată în calea milei, cu un copil în braţe la care se răsteşte într-o mult e dulce şi frumoasă limbă pe care-o recunoşti imediat, iar mai faci cîţiva paşi, iar te plouă, iar simţi vîntul în oase şi, după alt colţ, iar vezi o amărîtă tînguindu-se într-o limbă ca un fagure de miere etc.; ei bine, atunci te-ntrebi şi tu *la ce Dumnezeu o fi folosit Constituţia din 1866, dacă tot aici am ajuns?*

O veste nu tocmai bună, dle Văcăroiu: bruxellezii (oameni cu familii, cu locuri de muncă şi mai ales cu timp limitat) au şi ei tendinţa lor spre stereotipare: e de bănuit că o bună parte dintre oamenii locului îşi închipuie că cea mai mare parte dintre români trebuie să fie precum cei care mişună – mai curînd dătători de frisoare decît de speranţe – prin preajmă pe la *Gare de Midi* (nu cea mai curată, mă-nţelegeţi, parte a oraşului).

Şi totuşi, o concluzie optimistă tot a reieşit din dezbatere: marea şansă a României, în viitorul apropiat, este evadarea din clişeele folcloristice de doi bani care – inundînd orice imaginar propus exteriorului – păreau eterne. Le-am văzut cu toţii: fotografii retuşate (vederi, afişe, albume etc.) cu copilaşi, fetişcane îmbujorate sau flăcăi zîmbitori în straie naţionale, scoşi cu forcepsul propagandei învechite dintr-o realitate în care, la drept vorbind, nici un român nu se mai regăseşte. Cu cît vom părăsi mai repede aceste aiureli, cu atît mai bine. *De-folclorizarea* României – dacă *folclor* înseamnă această imagistică îmbîcsită şi necredibilă despre nişte *noi* care nu existăm în fapt – poate fi marea noastră scăpare. Într-o vreme în care, la Bucureşti, imnul naţional e manelizat la bătaie de joc în numele unui divertisment stupid – reverenţă făcută agramaţilor şi starletelor –, într-un timp în care nouă din zece români n-ar recunoaşte nimic din *La blouse roumaine* a lui Matisse, în schimb *se rîd* la porcărelele de şantan, cu care folcloriste cu discurs de matroane *contraatacă* bunul-simţ la TV, măcar să ne băgăm minţile-n cap şi să propunem Occidentului – aşa cum făcură polonezii, cu inspiratul lor poster pe care un instalator şarmant spune *Veniţi voi aici, că eu rămîn acasă!* –, să propunem, ziceam, imaginea unei Românii muncitoare şi dinamice, bună să strîngă căpşuni, dar şi să facă *soft*-uri, bună să dea o zugrăveală, dar şi să pună o plombă între dinţi.

Iată de ce cred că, una peste alta, cu cît vom fugi mai repede de acest stereotip al iilor, al cojocelelor şi al iţarilor ascunzînd, toate, o mare ipocrizie, cu atît mai bine – şi pentru noi, şi pentru cei care vor avea vreodată nevoie de noi.

Ei bine, şi pentru că săptămîna asta au fost şi aniversarea şi onomastica dvs., dle Văcăroiu (sus paharul, *La mulţi ani!),* să vă mai spun că...

(va urma)

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Un Phantom cutreieră Europa

Intervievată de Brânduşa Armanca pe B1 TV, Nina Cassian şi-a asumat cariera, recunoscînd totul şi nimic. Am observat, din nou, locul comun al meditaţiilor semnate de elevii Kremlinului. „Comunismul a fost compromis de partide, de dictatori, de circumstanţe. Însă ideea comunistă rămîne. N-a fost înfrîntă principial, ci doar local." Poeta e în bună companie, vezi sfîşietoarea lamentaţie a lui Ion Iliescu despre „întinarea idealurilor comunismului" de către Ceauşescu. (De parcă gloata de slugi cu pistoale, stilouri şi studii pe puncte n-ar fi avut nici un rol!) Deci materialul era bun, doar croiala proastă!

Dar ce rost ar mai avea istoria, dacă nu acela de a se repeta? Acum, un alt concept, multiculturalismul, se strecoară şerpuit pe coridoarele Utopiei! El a fost pregătit de marile descoperiri geografice (şi culturale). N-a fost botezat de la-nceput – Biserica era ocupată cu cruciadele şi politica! A avut o copilărie ofensivă: războaie de dominaţie, exterminări de populaţii incomode, comerţ cu sclavi, jocul de-a graniţele, „importuri", etc. Scriam recent că, după 1945, marile puteri coloniale s-au despărţit, fiecare cum a putut, de această moştenire complicată. Unele mai bine, altele mai rău. Dar cu similarul complex că se ridicaseră în fruntea Occidentului pe seama unor naţiuni slabe sau tinere. Cărora le făcuseră cadou doar cîteva instituţii (e drept, fundamentale). Au urmat recunoaşterea independenţei naţionale, imigraţia în metropolă, acordarea generoasă a cetăţeniei şi alte măsuri menite să repare ceea ce, de fapt, nu putea fi decît depăşit!

Aş zice că toată această etapă aparţine istoriei naturale, cu mersul ei greoi, dar tenace. De aici încolo însă, agenda multiculturală a fost înhăţată de activiştii ce vor s-o grăbească pe bătrîna domnişoară. În acest domeniu, istoria nu mai e făcută de politicieni, ci de militanţii stîngii extrem-lacrimogene. Ahtiaţi să compenseze voturile pierdute în altă parte, ei presează (nu fără succes) în direcţia alterării valorilor. Cu metode cominterniste: un principiu corect (egalitatea între oameni) e manipulat în direcţia contrariului său (primatul minorităţii). Drept care, necesara meritocraţie e sufocată de cotele etnice! Instituţia care n-are cota obligatorie de gay, etnici sau femei e suspectă! Dar ajunge cu teoria, iată cîteva instantanee recente din peisajul multiculturalismului excesiv.

1) La Londra a-nceput sezonul cumpărăturilor de Crăciun. Un mare magazin oferă o sticlă de whisky oricui depăşeşte limita de 50 de lire. Un cumpărător musulman dă în judecată magazinul, căci a fost jignit de rasista ofertă. Juriştii spun că are şanse la despăgubirile cerute – 500.000 de lire! 2) Opt primării din Anglia au renunţat la tradiţionala pavoazare cu Moş Crăciun, magii sau ieslea cristică. Minorităţile s-ar putea simţi ofensate (deşi primesc subvenţii publice pentru sărbătorile lor)! 3) Marile companii au, de cîţiva ani, locuri de rugăciune pentru musulmani, unde aceştia se pot retrage din cînd în cînd. Adepţii hinduismului, nu! Dar ei nu protestează, nici ortodocşii sau evreii! 4) Am zburat cu firma Virgin, care avea şi ea astfel de locuri. Pînă în Florida, televiziunea internă şi serviciile de bord au fost suspendate de patru ori pentru a nu deranja rugăciunile către Allah, lăudat fie numele său! 5) Încercaţi să evaluaţi proporţia americanilor de culoare, judecînd doar după personajele din filme. Aţi greşit, nu sînt decît 12%! 6) Încercaţi acelaşi exerciţiu la BBC (World sau Prime). Iar aţi greşit – populaţia britanică non-europeană e sub 3%! 7) Apropo, activiştii menţionaţi au reuşit un pas important. Oficial nu mai există pakistanezi, saudiţi sau irakieni, ci doar „British Muslims"! Identitatea naţională e sacrificată în favoarea formării unei mase mai uşor de atras electoral spre stînga. 8) Strategia UE de prevenire a atentatelor comise de cei care se aruncă în aer cu neveste şi copii se lasă aşteptată. Prioritară e comedia avioanelor CIA!

Multiculturalismul nu e decît o faţetă a lumii globale. E obligatoriu şi inexorabil, dar administrarea lui ar trebui lăsată pe mîna homeopaţilor.

BARBURISME

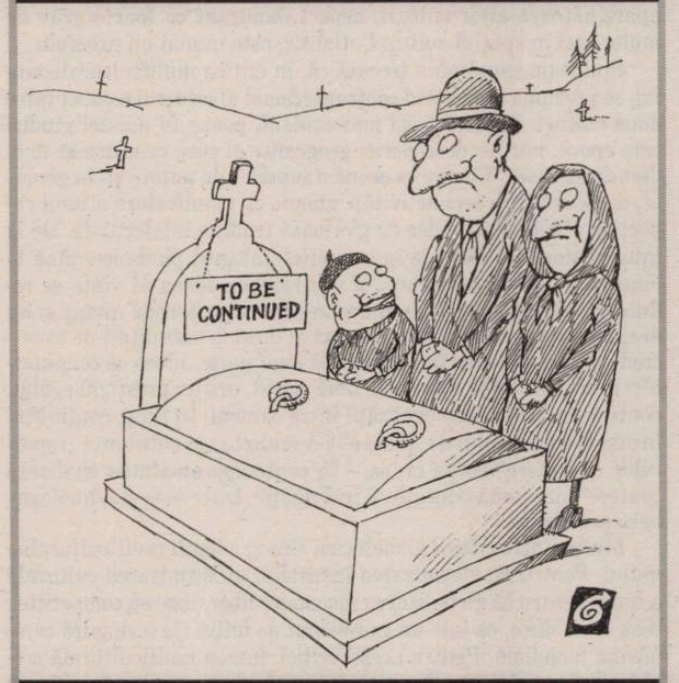

Desen de Ion BARBU

Andrei CODRESCU
www.codrescu.com
www.corpse.org

scrisoare din New Orleans

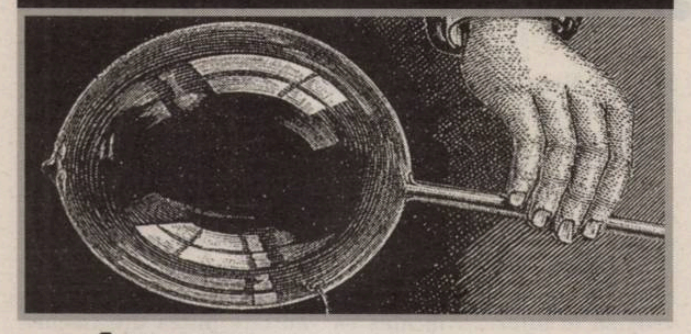

Îmi datorezi nişte bani

M-am apucat să fac o listă cu cei care-mi datorează bani şi ce să vezi? Erai şi tu pe listă. Glumesc. Oarecum. Am trecut repede peste lucrurile evidente: Guvernul îmi e dator pentru cei patruzeci de ani de simţăminte proamericane, dar ia încearcă să recuperezi datoria asta! OK, nu-mi pasă, doar să facă nişte drumuri ca lumea şi să se retragă din Irak. Şi alte ţări îmi datorează bani, pentru că le-am făcut presă bună şi pentru drepturile de traducere. Cap de listă sînt România, Franţa, Japonia şi Croaţia. E-n regulă: să folosească opera mea pentru a cumpăra nişte pîine moale pentru cei făr' de dinţi. Printre industriile care-mi datorează bani se numără: Companiile Petroliere, Imobiliarele, Transportatorii de Internet, Advertiserii de pe Madison Avenue, Hollywood-ul, Birourile de Turism din 200 de oraşe şi cincizeci de state şi Mass-media, inclusiv Editurile. Fiecare dintre acestea îmi datorează cam un milion pentru facturile prea mari, pentru facturile încărcate, pentru că m-au plătit prea puţin sau pentru că nu m-au plătit deloc, pentru că mi-au furat ideile de produse sau de marketing. Desigur, şi tu poţi spune acelaşi lucru, ba chiar oi fi şi spus-o deja, dar diferenţa e că eu vorbesc serios şi sînt hotărît să-mi capăt banii înapoi de îndată ce termin de făcut lista fără de sfîrşit. Întocmirea unei astfel de liste se poate dovedi la fel de dificilă ca şi facerea de bani, deşi banii pe care i-aş putea face nu vor fi niciodată atît de mulţi ca banii pe care mi-i datorează oamenii ăştia de pe listă. În această diferenţă zac atît tragicul condiţiei umane, cît şi soarta economiei mondiale. Banii pe care ştiu că mi-i datorează reprezintă exact 0000,1% din banii pe care i-aş putea face dacă mi-aş petrece timpul vînzînd ceva, în loc să stau aici şi să fac lista asta fără sfîrşit. La Hollywood, suma asta se numeşte „un punct" şi o folosesc în contracte, dar nimeni nu a văzut cum arată un astfel de „punct", chiar dacă a apucat să vadă cam cît valorează contribuţia unei anume persoane la facerea unui film, chestie oricum nicicînd văzută. Aici se aplică o altă ecuaţie: suma de bani cîştigată de cineva care nu face nimic este de un milion de ori mai mare decît cea obţinută de cel care munceşte cel mai abitir. Asta este un truism atît de evident, încît nici că mai are nevoie de demonstraţie. Dacă ai o grămadă de bani şi nu faci nimic, banii se vor înmulţi proporţional cu lenevia. Tot ce faci ţi se va scădea din bani. Dacă nu ai bani purcoi, sîrgul te va duce la groapă, unde se termină cu banii. Dacă nu ai bani, poţi începe să agoniseşti cîte ceva nefăcînd nimic. Cea mai bună opţiune este să nu ai bani şi să intri în parteneriat cu cineva care are, dar care, la rîndul lui, nu

© L. Munteanu

face nimic. Amîndoi puteţi sta degeaba împreună şi s-o duceţi binişor. Dar să revin la lista mea: unul dintre cei care îmi datorează bani eşti tu, cetitorule, geamănul meu ipocrit, fîrtatele meu. Te-am amuzat cu scrierile mele şi asta fără ca tu să trebuiască să mişti un deget, ceea ce te-a ajutat să economiseşti ceva bănuţi. Vreau jumate din ei. Între timp, lista merge mai departe şi, cînd am zis că e fără de sfîrşit, chiar asta am vrut să spun: că nu se va sfîrşi niciodată, că va rămîne tot timpul actuală şi că va trăi mai mult decît mine, răspîndindu-se ca un văl din mormîntu-mi pînă la poarta casei tale.

traducere de
Ioana AVĂDANI

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Oul de struţ

Tîrg. Lume multă. Îmbulzeală. Muzică, sarmale (de post) şi ţuică fiartă. Cîteva sute de „artizani", care vînd cele mai diverse produse. Se cumpără mult şi de toate. A început sezonul sărbătorilor de iarnă şi, odată cu el, şi „luna cadourilor".

E destul de pestriţ. Majoritatea sînt comerciale, dar mai găseşti şi cîte ceva tradiţional – comentează, condescendent, un domn bine. Îşi ia soţia de braţ şi merg mai departe printre standuri.

Îi urmăresc cu privirea, apoi mă iau după ei. M-au făcut curios. Se opresc în faţa unei fete care vinde ouă încondeiate.

– Sînt frumoase – comentează domnul, la fel de condescendent. Apoi o întreabă pe fată de unde e.

– Din Bucovina – răspunde aceasta, evident mîndră.

Nici nu se putea altfel, îmi zic eu în sinea mea. Nu un sat oarecare, ci Bucovina. Ouă încondeiate din Bucovina, cum altfel?

– Hai să luăm şi noi unul, să-l ducem lui X în Germania – intervine doamna.

– Bună idee! – consimte domnul şi ia un ou de struţ încondeiat. Îl plăteşte, îl pune într-o pungă şi pleacă mulţumit mai departe.

Eu mă opresc aici. Bine că a găsit ceva tradiţional! – nu mă pot eu împiedica să zîmbesc în sinea mea. Oul de struţ încondeiat din Bucovina, artizanat tradiţional din România pentru persoane iubitoare de autentic din Germania. Îmi aduc aminte că un prieten de la Externe îmi spunea că „oul de struţ" a devenit un cadou preţuit al diplomaţiei noastre cînd trebuie să dea un cadou de protocol unor colegi din străinătate. Un viitor *brand* de ţară? De ce nu, oul chiar era frumos! Fata cu pricina nu era însă o ţărăncuţă din Bucovina, cum s-a prezentat, ci studentă la arte plastice în Bucureşti...

Îmi revine în minte remarca iniţială: *majoritatea sînt comerciale, dar mai găseşti şi cîte ceva tradiţional. Tradiţional* versus *comercial,* iată o opoziţie care pare să fie foarte clară în mintea tuturor, dar care pe mine nu încetează să mă intrige. Mai ales în cazul unui tîrg, căci la un tîrg, fie el şi „tradiţional", de acum cîteva secole, să zicem, lumea venea să vîndă şi să cumpere. Adică făceau comerţ. Ce altceva decît comerţ ar putea – şi ar trebui – să facă meşteşugarii la un tîrg actual?

Pus în opoziţie cu „tradiţional", „comercial" sugerează, de fapt, un tradiţional alterat, degradat, care se prostituează pe bani – ca şi cum meşteşugarii din bătrîni ar fi lucrat doar de amorul artei şi din dragostea de frumos neaoş! Altfel spus, artizanatul comercial este un fals şi un kitsch, făcut de falşi artizani. Şi în orice caz, nu este „autentic"! Ar exista deci un „canon" al obiectelor tradiţionale, care pot fi recunoscute şi plăcute ca autentice, şi o înşelătorie – sau în orice caz o degradare – comercială care, pentru bani, produce falsuri şi erzaţuri.

Cum rămîne însă atunci cu oul de struţ încondeiat? Ar fi cam greu să considerăm struţul un animal tradiţional din bătătura ţăranului român. Pe de altă parte, „artizanul" acestor ouă încondeiate tradiţionale nici nu ştiu dacă a fost vreodată prin Bucovina, fiind, probabil, o bucureşteancă get-beget, şcolită şi artistă. Deci un fals obiect şi un fals meşter popular dau unul dintre cele mai „autentice" produse de artizanat românesc, pe care le poţi găsi la toate tîrgurile, de la Paşte la Crăciun şi iarăşi la Paşte. De ce tocmai ouăle încondeiate? Pentru că etnografii şi alţi specialişti le-au spus atît ţăranilor, cît şi publicului, că acestea sînt printre cele mai frumoase şi mai specifice obiecte „tradiţionale" româneşti şi pentru că, astfel, ţăranii au început să producă, iar publicul a început să cumpere ouă încondeiate. Iar de la ţărani a trecut şi la alţi „artizani", iar de la cunoscători a trecut la publicul larg. Şi, ca în orice proces viu de creaţie, au început să apară şi alte motive, şi alte tehnici, care numai „tradiţionale" nu sînt. Sau poate că au început să fie?

În orice caz, mi-aş dori foarte mult ca cineva să lămurească problema asta cu *artizanatul tradiţional* versus *artizanatul comercial*, căci soluţia cu diplome şi alte atestate de „meşter tradiţional" şi „artizanat autentic", care se dau prin tîrgurile „acreditate", mi se pare cam arbitrară cîtă vreme nu ştiu şi criteriile indiscutabile care au stat la baza acestei departajări între tradiţional şi netradiţional. Iar eu unul chiar nu ştiu ce răspuns competent ar trebui să dau la o întrebare de genul următor: *Aş vrea să cumpăr ceva autentic românesc pentru prietenul meu din Germania. Ce ziceţi de acest ou de struţ, ar merge?*

© L. Munteanu

Alex. Leo ŞERBAN

Tot ce (n-)am ratat la Salonic...

● N-am ratat ediţia a 46-a (18-27 noiembrie), ci doar primele 6 zile...

● Am ratat şi ceremonia de închidere, cu decernarea premiilor cu tot: eram deja în avion...

● Am ratat cele cîteva festivităţi babane programate în zilele cînd încă mai eram acolo, dintre care cea mai tare: întîlnirea cu clanul Coppola (tata Francis Ford, fiica Sophia, fiul Roman), cu ocazia primirii de către FFC a unui „Alexandru de aur" pentru întreaga carieră; pe FFC îl cunoscusem la Bucureşti, chiar în seara cînd a aterizat în România, fiica Sophia, de cînd nu mai e căsătorită cu Spike Jonze, nu mă mai interesează (deşi recunosc că e-n continuare sexy), iar fiului Roman i-am văzut un film, la Cannes, după care am tras concluzia că singura legătură dintre el şi tatăl său este una de nume...

● Am ratat, de lene şi pentru că ora mea de culcare este 23, mega-party-ul „independenţilor" din cea mai *trendy* discotecă din Salonic...

● Am ratat şi concertul de bossanove al Victoriei Abril, la care încă se mai găseau bilete gratuite în aceeaşi după-amiază...

● N-am ratat, în schimb (dar a fost o decizie de ultim minut!), recepţia de la reşedinţa guvernatorului – fostul palat de vară al regelui Greciei –, unde am putut să ascult acelaşi discurs lemnos ce pare copiat/lipit de la o sindrofie la alta, şi să observ mondenitatea greacă în acţiune: cucoane majoritar blonde, în rochii majoritar negre, cu despicături opţionale şi blănuţe aşijderea (un „evantai" de stiluri variind între Elena Udrea şi Elena Udrea peste 20 de ani) şi domni cu alură de politicieni sau businessmani, folosindu-şi burţile pe post de passe-partout, scobitoarea ca salut şi-aproape zornăindu-şi cheile de la maşini, prinse-n pioase brelocuri ortodoxe... În ce mă priveşte, am avut trei întîlniri astrale: 1) cu grupul de criticărese balcanice (o grecoaică, o turcoaică şi-o bulgăroaică) vorbitoare-de-franceză-*only*, care, întrebîndu-mă „De quelle origine êtes-vous?", şi-au primit răspunsul meritat: „D'origine controlée...", 2) cu Mark O'Halloran, actorul irlandez din filmul *Adam and Paul,* dublu-premiat (pentru regie şi interpretare) la festivalul „Anonimul" – care se pregăteşte, acum, de un film cu o poveste ce pare (i-am şi spus-o) un fel de „reabilitare a lui Jacko" („este vorba – explica Mark O într-un interviu – despre un bărbat cam retardat care se împrieteneşte cu un băiat de 15 ani, cu care lucrează la un garaj. Cum au aceeaşi vîrstă mentală, îl invită pe băiat la el acasă să se uite amîndoi la un film porno, la o bere, ca nişte puşti adolescenţi... Dar băiatul îi spune maică-sii, aşa că vedem cum este distrusă viaţa acestui om, pornind de la o întîmplare."), şi 3) cu o irlandeză guralivă şi grăsuţă, lucrînd în turism, rezidentă la Salonic de mai bine de 15 ani – atît de beată încît nu sînt sigur că nu m-a confundat cu vreun actor/regizor al vreunui film danez, căci era seara daneză şi irlandeză şi cred că şi-ar fi dat seama totuşi, oricît de ameţită ar fi fost, că nu-i sînt compatriot... Oricum, mi-a dat cartea ei de vizită, aşa că, dacă aveţi nevoie de o acomodare costisitoare cînd mergeţi la Salonic, vă pot da nr. ei de telefon, sau e-mailul, sau amîndouă.

● N-am ratat, ca-n nici un an, un drum (anevoios, dar care merită osteneala) pînă-n vîrf, la Cetate, prin străduţele-n pantă înguste şi încolăcite, de unde ai o panoramă asupra oraşului ce-ţi taie respiraţia – şi unde am făcut plajă pe o bancă...

Afişul Festivalului de Film

● N-am ratat un dejun la „Le Pen" – restaurantul din Piaţa Aristotel, semi-pensiune familială, semi-local şic, într-un patio cu plante şi pisici –, numit aşa pentru că se află în clădirea ce adăposteşte sediul partidului de extremă dreaptă... Ultima oară: se pare că porecla – dată de Magda Mihăilescu şi de mine la prima ediţie la care am fost împreună, în 2000 – a prins, grecii de la festival numind astăzi locul taman „Le Pen"!

● N-am ratat nici semnalele – mari cît gloria lui Alexandru Macedon, patronul oraşului şi efigia trofeului festivalului – cum că festivalul merge mai departe, cu şi mai mult aplomb şi panaş, după schimbarea directorului Michel Demopoulos, respectiv a preşedintelui onorific Theo Angelopoulos... Într-adevăr, se pare că nimeni nu este de neînlocuit: ediţia 46 a fost – sub noul directorat al energicei producătoare Despina Mouzaki şi sub preşedinţia charismaticului Georges Corraface, actor trăitor în Franţa – un eveniment cinefilo-monden cît se putea de strălucitor, iar asta încă de la intrarea în aeroport cînd, pentru prima oară de cînd „fac" Salonicul (adică de 6 ediţii), „Welcome to Thessaloniki International Film Festival" scria mare, cu litere majuscule şi electrice, pe toată faţada aeroportului! La asta se adaugă, desigur, prezenţa celor amintiţi mai sus şi a multor altora: regizori precum britanicul Michael Winterbottom, francezul Patrice Chéreau, sud-coreeanul Park Chan-wook, japonezul Seijun Suzuki, taiwanezul Hou Hsiao-hsien, Danis Tanovic *(wonderboy*-ul bosniac, autor al oscarizatului *No Man's Land,* care a deschis festivalul de la Salonic cu cel mai recent titlu al său, *Hell),* scenarişti celebri precum Guillermo Arriaga *(21 de grame)* şi Carlos Cuaron *(Y tu mama tambien),* şi, în fine, marele director de imagine Vittorio Storaro (care a lucrat cu Coppola la *Apocalypse Now* şi cu Bertolucci la *1900, Conformistul, Ultimul tango la Paris, Ultimul împărat* etc.) în calitate de preşedinte al juriului – ca şi la Mostra de la Veneţia; apoi retrospective peste retrospective, întîlniri peste întîlniri şi un program doldora de filme – o bulimie de oferte ce nu poate fi pusă decît pe seama isteriei (cuvînt grecesc!) de a demonstra că TIFF-ul de la Salonic, „Thessaloniki International Film Festival", odinioară cel mai important festival din sud-estul Europei, a-ncăput pe mîini bune... *mai* bune! „Cele mai bune"?

● Am ratat, în schimb, întîmplător sau sistematic (în momentul în care întîmplarea devine regulă, e cît se poate de „sistematică"), mare parte din oferta de anul acesta: în numai patru zile, sincer, e greu să vezi prea mult – mai ales în condiţiile în care unele titluri, pe care aş fi vrut să le bifez, se suprapuneau cu altele, pe care de asemenea aş fi vrut să le bifez... Am ales să văd cîte puţin din fiecare secţiune – renunţînd din capul locului, de pildă, să revăd (ce lux!) filme de la Cannes *(Caché* al lui Haneke m-ar fi tentat) sau Veneţia *(Sympathy for Lady Vengeance* al lui Park); aşa se face că, din competiţia oficială, m-am ales cu *Pavee Lackeen – The Traveller Girl,* al irlandezului Perry Ogden (pe care mi l-a lăudat Mark O), care nu este decît o sub-*Rosetta* (titlul palmdorizat al fraţilor Dardenne), total neinteresant din pdv cinematografic, dar interesant din pdv antropologic, căci zoomează pe o comunitate de ţigani irlandezi avînd, se pare, o altă origine (probabil, „necontrolată") decît rromii noştri... N-am ratat nici ciudăţenia gay-bosniaco-herzegovino-croată *Go West,* co-produs de Jeanne Moreau şi Rade Serbedzija (care şi joacă în film), povestea unui cuplu de homosexuali din Sarajevo – „el" ortodox, „ea" musulman(ă) – care fug din oraş în 1992 şi-şi găsesc refugiu în satul „lui", cu partenerul musulman deghizat în femeie; ceva de o trivialitate şi o naivitate bine-intenţionată care desfid imaginaţia! După cum n-am ratat chilianul *En la cama,* de Matias Bize, despre care-mi vorbise de bine Magda M (ea îl văzuse la Valladolid): un film „de cameră" – la propriu, pentru că se petrece într-o cameră de motel, şi mai precis în pat (asta înseamnă „en la cama") – cu un El şi o Ea care se cunosc, fac sex, vorbesc, iar fac sex, iar se mai cunosc, iar mai vorbesc, şi tot aşa... La un moment dat, El îi spune Ei că oamenii se pot defini după lista de filme pe care-o poartă cu ei, un fel de „Spune ce filme-ţi plac ca să-ţi spun cine eşti...". Şi-i povesteşte cazul unei fete pe care o cunoscuse, mare amatoare de filme cu Schwarzenegger şi Stallone; la un moment dat, el o invită la film, ea ezită, apoi acceptă – şi alege filmul: *Vivre sa vie,* de Godard! El rămîne interzis, dar află, apoi, adevărul: fata se întorsese, între timp, la primul ei iubit... Am mai văzut *Como pasan las horas,* film argentinian semnat de o femeie, Inés de Oliveira Cézar: teribil de deprimant (ca să nu spun morbid: actriţa care o joacă pe mama eroinei, bolnavă de cancer în film, a murit – de cancer! – la 15 zile după sfîrşitul filmului), dar totuşi învăluitor (cinematografic vorbind), sugestiv, cu o bună ştiinţă a cadrelor şi atmosferei: ca o linguriţă de zahăr dizolvîndu-se într-un pahar de cerneală...

● N-am ratat nici *Ryna,* al Ruxandrei Zenide – deşi ceva tot am ratat din el: ultimele 5 minute, căci a trebuit să alerg la altă proiecţie. *Ryna* rula împreună cu scurtmetrajul *Canton,* al lui Constantin Popescu jr., în secţiunea „Balkan Survey", şi trebuie să recunosc că lungmetrajul româno-helvet e mai puţin rău decît mă aşteptam, după ce văzusem scurtmetrajul *Stejarii verzi,* al aceleiaşi Zenide; adică este impregnat, la nivelul scenariului, de aceeaşi falsitate (de unde pînă unde prenumele ăsta, „Ryna"!?), dar în rest este un film curăţel, corect filmat, mai bine jucat (Doroteea Petre are, categoric, „star power"!), cu cîteva viniete care se reţin (vezi dansul pensionarilor pe chei) şi o imagine asupra Sulinei (şi deci a României) pitorească precum o carte poştală...

● N-am ratat nici un număr din cotidianul festivalului – şi asta pentru că, deşi ziarul e în greceşte, ultimele două pagini sînt redactate, într-o engleză plină de *punch* şi umor, de vechea mea „cunoştinţă" (n-am cunoscut-o, de fapt, niciodată, deşi aş fi putut) Angelike Contis... Şi aşa se face că, deşi am ratat conferinţa de presă a lui Park Chan-wook (care plecase cu o zi înaintea sosirii mele), am putut afla – c/o Angelike – ce părere are acest fost critic de film (devenit star al cinematografului asiatic după numai patru filme regizate şi care aşteaptă, acum, remake-urile hollywoodiene a două dintre titlurile sale) despre Răzbunare – tema trilogiei sale „mega-sîngeroase" *Sympathy for Mr Vengeance, Oldboy, Sympathy for Lady Vengeance*: „Cred că violenţa din filmele mele e simbolică. Chiar nu cred că oamenii obişnuiţi se vor răzbuna aşa cum au văzut în filmele mele, dar cred totodată că doresc să se răzbune. Personal, nu m-am răzbunat niciodată pe cineva, dar am visat de multe ori să o fac! Chiar şi pe cei care n-au făcut decît greşeli minore... Şi cred că asta e foarte sănătos. Dacă, de pildă, înainte să te culci, stai în pat şi te gîndeşti să te răzbuni pe cineva care ţi-a făcut un rău, imaginîndu-ţi că-i vei distruge viaţa, chestia asta te face să te simţi mai bine şi să dormi liniştit. Deci, e ceva sănătos". Critic la critic nu scoate ochii – ce să mai zic?! La cîte astfel de gînduri am avut – dormind, apoi, un somn lin şi liniştit, „ratînd elegant" insomniile –, vorbele dlui Park m-au uns pe suflet... Şi, da, nu mi-e ruşine s-o spun: mă simt răzbunat. Şampanie!

Secvenţă din filmul grecesc ***Kinetta***

Texte şi opinii de: *Victor CHIVU (bunic) ● Stela GIURGEANU ● Aurora LIICEANU (psiholog) ● Ruxandra MIHĂILĂ ● Alexandru OFRIM (istoric) ● Irina PETRAŞ (critic şi istoric literar) ● Zoltán ROSTÁS (sociolog) ●* ***Coordonatorul temei:*** *Marius CHIVU*

Cîte ceva despre bunici

– bunicii au casă cu cerdac la ţară, ogradă cu animale şi grădini cu cireşi şi meri, bunicii poartă baston, se bărbieresc cu briciul şi se dau cu ulei pe păr, bunicile au rame cu fotografii vechi, macraméuri, *casete cu bijuterii, fote, cămăşi de ie şi rochii demodate cu broşe în piept, atîrnînd în dulapuri cu miros închis;*

– bunicii te învaţă să dai cu coasa punîndu-ţi pălăria sub braţ (care nu trebuie să cadă), îţi arată cum să dai cu sapa fără să tai cartofii, cum să pui hamul pe cal, cum să dai cu parafină pe tălpile saniei, cum să schimbi ventilul la bicicletă, bunicile te învaţă cum să ţii mîinile cînd te rogi, cum să bagi aţa prin urechile acului, cum să stropeşti cu puţină apă zahărul presărat pe felia de pîine uscată;

– bunicii ştiu că va ploua dacă rîndunicile zboară jos cu pămîntul, bunicii îşi înnoadă întîi şireturile de la gheata dreaptă, bunicile aruncă în foc părul rămas în piaptăn să nu calce cineva pe el şi să le doară capul;

– bunicii te-au învăţat Înger-Îngeraşul meu, Un pitic atît de mic, Mama lui Ştefan cel Mare şi Treceţi batalioane române Carpaţii;

– bunicii beau ţuică direct de la ţeava cazanului (iarna o fierb cu puţin piper), au mereu în buzunarul hainei un coltuc de pîine şi înjură de Cristos, Cruce şi Paşte, bunicile fac colivă cu bomboane mici şi colorate pe care le aşază în formă de cruce, bunicile poartă iconiţe mici la gît, se închină repede şi des şi îşi pun mîna la gură cînd se miră;

– bunicii au murit pe front sau au un picior şchiop, bunicii au fost legionari, au făcut închisoare, le-a luat CAP-ul caii, bunicile mulg vaca cu ambele mîini, ţes preşuri, fac ciorapi din lînă şi gătesc ciorbă de măcriş, de lobodă, urzici şi praz;

– bunicii ştiu să cînte din frunză şi din solz de peşte, şi-au făcut coşciug şi îl ţin în podul casei plin cu fasole, bunicile poartă basmale şi papuci de cauciuc cu găuri în tălpi;

– bunicii strîmbă din nas cînd te văd cu blugii rupţi, tricouri cu cranii şi cercel în nas, bunicii îţi trimit la cămin borcane cu miere, dulceaţă de nuci verzi şi plăcintă cu dovleac, bunicii n-au bani de medicamente, bunicii îţi dau din pensia lor să mergi la discotecă şi te întreabă cîţi ani o să mai faci facultate;

– bunicii sînt înţelepţi, bunicii sînt pisălogi, bunicii ştiu întîmplări cu moroi şi comori ascunse prin rîpi şi, în general, sînt plini de poveşti pe care le-ai mai ascultat de sute de ori, dar îţi plac la fel de mult;

– bunicii îi băteau pe părinţii noştri cînd erau mici şi făceau boroboaţe, bunicii au mîini noduroase, bunicile au pielea de hîrtie creponată, bunicii cred că placa de surf are motor sub apă, trimit plicuri cu etichete la promoţii, bunicii votează cu Iliescu;

– bunicii sînt cele mai ciudate şi mai iubite rude ale noastre! ***(M. C.)***

Alexandru OFRIM

O istorie a bunicilor

Avem deseori tendinţa să considerăm că anumite lucruri sînt vechi de cînd lumea, atemporale şi de la sine înţelese. Obişnuim să proiectăm asupra trecutului propriile noastre valori sau cele ale societăţii în care trăim. Bunăoară, am putea crede că portretele bunicului sau ale bunicii sînt aceleaşi dintotdeauna, că mereu au existat bunici blajini şi sfătoşi, cu nepoţeii pe genunchi, sau bunice gata să satisfacă orice capriciu al micilor tirani. Nimic mai fals, bunicul şi bunica, figuri esenţiale ale universului nostru infantil, n-au existat dintotdeauna, mai exact, n-au avut aceleaşi roluri şi acelaşi statut în interiorul familiei. Reprezentările actuale ale bunicilor sînt rezultatul unei evoluţii istorice, sînt construcţii sociale şi culturale.

Bunicii au şi ei o istorie, înscrisă în multe alte istorii – în cea a familiei, a bătrîneţii, a copilăriei, a vieţii private. În ultimele decenii, toate aceste aspecte particulare au intrat în atenţia „noii istorii", a istoriei mentalităţilor (sau a reprezentărilor colective), o istorie ambiţioasă, interesată să surprindă mentalităţi, reprezentări, atitudini şi sensibilităţi ale oamenilor din societăţile de altădată.

Modul de a trăi vîrsta a treia, valorile ataşate acesteia, reprezentările bătrîneţii nu sînt constante istorice şi culturale.

Bătrîneţea ca etapă a vieţii are semnificaţii diferite de la o societate la alta, de la un timp istoric la altul. Modul de a trăi vîrsta a treia, valorile ataşate acesteia, reprezentările bătrîneţii nu sînt constante istorice şi culturale. Acest fapt a fost remarcat de istorici francezi precum Jean-Pierre Gutton *(Naissance du vieillard,* 1988) sau Georges Minois *(Histoire de la vieillesse,* 1987). În societatea europeană premodernă, reprezentările bătrîneţii aveau un caracter contradictoriu şi ambivalent. Stereotipiile senectuţii sînt antitetice: avem, pe de o parte, imaginea patriarhului autoritar, a bătrînului încă în putere, şef al clanului familial, despot căruia trebuia să i se dea ascultare (în Italia secolului al XVI-lea, şeful familiei putea să ceară întemniţarea nepotului neascultător, să stabilească zestrea nepoatelor). Pe de altă parte, avem imaginea bătrînului abandonat, bolnav, în aşteptarea sfîrşitului, senil, ridicol, luat în derîdere de tineri. De fapt, în toate societăţile, atitudinea faţă de bătrîni este ambivalentă: pe lîngă imaginea bătrînului înţelept, avem şi imaginea bătrînului decrepit, povară pentru familie („Omul la bătrîneţe ajunge la mintea copiilor", „Omul bătrîn şi nebun, leagă-l de gard şi dă-i fîn", „Cine n-are bătrîni să-şi cumpere" – spun cîteva proverbe româneşti). Ambele reprezentări – ale patriarhului autoritar şi ale bătrînului decăzut biologic – au ceva în comun: distanţa faţă de membrii familiei şi lipsa legăturilor afective.

Istoricul francez Vincent Gourdon *(Histoire des grands-parents,* 2001) constată că studiile de istorie a bătrîneţii s-au interesat de bătrîni ca aparţinînd unei clase de vîrstă şi mai puţin de rolul lor în familiile de altădată. Utilizînd surse foarte diverse (demografice, literare, iconografice, juridice, memorialistice), Gourdon ajunge la o concluzie care poate părea surprinzătoare: bunicii sînt o „invenţie" modernă, datînd din secolul al XVIII-lea, iar apariţia lor nu se atribuie atît factorilor demografici (creşterea speranţei de viaţă), cît unor motivaţii sociale, culturale şi ideologice. Bunicii sînt o creaţie a epocii Luminilor, moment de turnură în reprezentările bătrîneţii. Laicizarea progresivă a sensibilităţilor a dus la declinul bătrîneţii „augustiniene" – modelul promovat de literatura religioasă pentru care „bătrîneţea bună" însemna retragerea din familie, izolarea, preocuparea pentru mîntuirea sufletului. Rugăciunea şi meditaţia presupuneau îndepărtarea copiilor, fiinţe gălăgioase şi perturbatoare. Iluminismul promovează o nouă concepţie: participarea la viaţa familiei şi comunicarea cotidiană cu nepoţii fiind văzute drept cele mai frumoase forme de consolare a ultimilor ani ai vieţii.

Apariţia bunicilor este concomitentă cu alte mutaţii intervenite în structura familiei, în rolurile tatălui şi în reprezentările copilăriei. Iluminiştii definesc un nou model al tatălui (Diderot, *Le père de famille,* 1761), care nu mai trebuie să fie un tiran, ci un educator, un părinte atent faţă de personalitatea copiilor săi, dispus la dialog. Noul model de bunic, afectuos şi tandru, reprezintă o consecinţă firească a acestei noi paternalităţi liberale.

Philippe Ariès, într-o controversată carte *(L'enfant et la vie familiale sous l'Ancien Régime,* 1960), susţinea că statutul social al copilului s-a modificat profund începînd cu secolul al XVII-lea. În Evul Mediu, copilul ocupa un loc marginal în familie şi era lipsit de afecţiunea părintească. Mortalitatea infantilă ridicată i-ar fi făcut pe părinţi să fie incapabili să se ataşeze emoţional de copiii mici (marele umanist Montaigne spunea că „am pierdut doi sau trei copii pe cînd erau la doică, nu fără regrete, dar fără mîhnire" – cuvinte care pot şoca sensibilităţile noastre de astăzi). Copiii erau consideraţi, din punct de vedere social şi psihic, nişte adulţi în miniatură, capabili să muncească şi să îşi poarte singuri de grijă. Secolul al XVIII-lea a impus definitiv copilul în centrul vieţii afective a familiei (deşi inegal, pentru că Stendhal, născut în 1783, spunea despre tatăl lui: „Nu mă iubea ca pe o persoană, ci ca pe un fiu continuator al neamului său"). Abia societăţile occidentale au admis că pruncia este o etapă distinctă în viaţa unui om, individualizată, că micuţii au nevoie de tandreţe părintească. Acum apare şi un nou model de familie, în care există puternice legături emoţionale între generaţiile care o alcătuiesc. Înainte de secolul al XVIII-lea sînt extrem de rare textele care să abordeze subiectul relaţiei bunici-nepoţi, după cum la fel de rare erau reprezentările picturale care să reunească mai mult de două generaţii.

În secolul Luminilor îşi fac apariţia „bunicii de zahăr" („grands-parents gâteux" – cum sînt denumiţi în literatura epocii), bunici care îşi răsfaţă nepoţii. În comparaţie cu predecesorii lor, autoritari sau indiferenţi, noii bunici sînt dispuşi să se joace cu nepoţii, să le ofere afecţiune, indulgenţă, să medieze conflictele cu părinţii şi să obţină îndulcirea pedepselor, să se substituie părinţilor, în caz de deces sau de divorţ, să ofere cadouri şi ajutor financiar nepoţilor. Puţin cîte puţin, bunicii dobîndesc o importantă funcţie de socializare a celor mici, se creează o sociabilitate cotidiană cu nepoţii lor. Tratatele de pedagogie încep să vorbească despre rolul benefic al bunicilor în educarea nepoţilor. Tot acum apare moda mersului în vacanţă la bunicii de la ţară.

Apariţia noilor bunici este în strînsă legătură cu noile valori ale familiei burgheze, centrate mai mult pe afecţiunea inter-generaţională decît pe principiul ierarhiei şi autorităţii. Mediile burgheze doreau să promoveze egalitarismul familial şi respectarea aspiraţiilor fiecărei generaţii. Acest model se opunea modelului aristocratic al familiei, rece din punct de vedere emoţional, cu o slabă afecţiune intra-familială, întemeiată pe autoritarism şi ignorînd aspiraţiile personale ale descendenţilor. Portretul noului bunic se opunea şi modelului familial existent în mediile populare, unde deseori bătrînii, epuizaţi după o viaţă de muncă, erau maltrataţi, dispreţuiţi, neglijaţi sau trimişi la azil de către descendenţii lipsiţi de scrupule.

Bunicii sînt o „invenţie" modernă, datînd din secolul al XVIII-lea, iar apariţia lor nu se atribuie atît factorilor demografici (creşterea speranţei de viaţă), cît unor motivaţii sociale, culturale şi ideologice.

Adecvarea acestei noi modalităţi de a fi bunic la spiritul burghez poate fi foarte bine sesizată în ghidurile de bune maniere care propuneau modele de comportament cititorilor lor. Acestea descriu ritualurile familiale burgheze, acordînd bunicilor un loc central în ceremoniile prilejuite de aniversări, căsătorii, sărbători, nunta de argint sau de aur. Însă bunicii nu mai apar ca nişte patriarhi cu apucături dictatoriale, ci drept personaje afectuoase şi binevoitoare care ştiu să respecte egalitarismul familial. De exemplu, eticheta burgheză permitea copiilor mici să-şi tutuiască bunicii, permitea ca bunicii să poarte doliu după moartea unui nepot, comportamente de neconceput pentru familiile aristocrate, ierarhice şi autoritare.

Secolul al XIX-lea şi mai ales cel următor vor amplifica aceste reprezentări, constituindu-se un întreg imaginar al bunicilor. Idealizarea bunicilor, fiinţe aproape mitice, este prezentă în scrierile autobiografice, în literatură, acest fapt avînd repercusiuni asupra sensibilităţilor colective, modelînd comportamente şi atitudini. „Bunicii de zahăr" au fost o temă literară importantă în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea, cea mai bună ilustrare fiind *L'art d'être grand-père* (1877) a lui Victor Hugo, carte care s-a bucurat de un mare succes („Vino George al meu. Ah, copiii copiilor noştri ne încîntă / Sînt tinere voci matinale care cîntă / Ei sînt reîntoarcerea în casele noastre lugubre / A trandafirilor, a primăverii, a vieţii şi a zilei").

Nu putem încheia această scurtă incursiune în istoria bunicilor fără a observa faptul că astăzi se conturează noi reprezentări ale bunicilor în societatea occidentală. „Tineri", sportivi, dinamici, hiperactivi şi hedonişti, bunicii de modă nouă dispun de o mai mare marjă de manevră. Autonomi din punct de vedere rezidenţial şi financiar, mulţi bunici nu mai interferează atît de mult în educaţia nepoţilor, care rămîne responsabilitatea părinţilor. Mai mult, unii refuză să mai facă *baby-sitting* şi preferă să fie bunici de duminică. Mari excursionişti, au întotdeauna altceva mai bun de făcut decît să schimbe scutece, să povestească basme nepoţilor sau să pună borcane cu dulceaţă. Astăzi nici bunicii nu mai sînt ce-au fost!

Aurora LIICEANU

Între copii-adulţi şi nepoţi

La noi există Ziua Femeii. Nu avem Ziua Mamei, ca la francezi, nici Ziua Tatălui, ca la americani. La iniţiativa lui Jimmy Carter, începînd cu 1978, americanii au şi Ziua Bunicilor, serbată în prima duminică după Ziua Muncii. Bunicii, această categorie socială, nu sînt însă ceva de neglijat, nicăieri. Felul în care îi priveşte societatea, la noi, este mai ales legat de vîrstă. Ei sînt pensionarii, care apar şi dispar din discursul guvernanţilor, în funcţie de sensibilitatea lor, limitată, de altfel, faţă de situaţia financiară precară a vîrstnicilor.

În comunism, dar încă şi astăzi, mulţi copii dădeau ochii cu oraşul cînd venea vremea şcolii. Pînă la intrarea în şcoală, ei erau crescuţi la bunici, părinţii vizitîndu-i şi luîndu-i în concediu, la mare sau la munte. Casa lor era la bunici. Ei ştiau că au părinţi care stăteau în altă parte, dar nu cred că-şi puneau probleme de tipul de ce nu stau împreună. Aşa era, pur şi simplu. Deschideau ochii în casa bunicilor şi li se părea firesc să fie aşa. Pentru părinţi era comod şi avantajos. Bifau parentalitatea, dar n-o practicau. Furnizau bunicilor unele bunuri necesare copilului şi adesea se întorceau acasă la ei cu alte bunuri, alimentare, de la ţară – carne de porc, ceapă, varză etc. Erau vremuri grele şi orăşenii care nu aveau părinţi sau rude la ţară aveau ce regreta. Cînd nepoţii erau luaţi acasă la părinţi, pentru a merge la şcoală, nu mai reveneau la bunici decît în vacanţe. Contactul cu oraşul, blocul şi şcoala îi schimba. Ruptura instalată de noile deprinderi, relaţii, noua familiaritate – părinţi, şcoală, colegi – făcea dificilă întoarcerea. Am cunoscut bunici care nu-şi mai înţelegeau nepoţii, pe care-i crescuseră şase ani, deveniţi brusc imuni la ademenirile vieţii de ţară.

Ca şi în familie, unde mama este cea care se ocupă de copii, bunica este cea care se implică mai mult în creşterea nepoţilor. În parcuri, bunicile sînt majoritare. Cînd copiii sînt încă mici, bunicile, dacă sînt în bună formă fizică, fac naveta, stînd cu nepoţelul pînă vin părinţii de la slujbele lor. Unii copii-adulţi iau bunica de acasă cu maşina şi o duc acasă la ei, iar după-masă o readuc acasă la ea.

Există, în prezent, o categorie de bunici ai căror copii-adulţi sînt fie „multinaţionali" – lucrînd în firme, companii –, fie slujbaşi bine plătiţi, locuind în străinătate. Unii schimbă ţările, au născut copii în străinătate – avantaj de cetăţenie –, iar bunicii, de ambele părţi, îi urmează. Companiile aeriene ar trebui să calculeze cîţi bani se cîştigă din această mobilitate, cred că prezentă în mai toate ţările postcomuniste. Părinţii ei, ai mamei, vin trei luni, urmează părinţii lui, ai tatălui, tot trei luni, apoi o iau de la capăt. „Bunicia" se face cu schimbul. Cînd stau acasă, în ţară, sînt ajutaţi de copii, pensiile fiind mici. Copiii îi răsfaţă recunoscători pentru economia la buget şi confortul emoţional pe măsură. Aceşti bunici, *baby-sitteri* cu normă întreagă, le găsesc scuze: nu există grădiniţe sau sînt departe de casă, copilul se îmbolnăveşte şi nu este primit la grădiniţă, părinţii muncesc mult etc. Dislocaţi din mediul lor, dar empatici şi mîndri de nepoţii lor internaţionali, posesori ai unui număr mare de albume de fotografii, făcute cu ei sau în lipsă, bunicii sînt ca nişte congresişti serioşi. Cunosc aeroportul şi văd puţin unde se duc. Unii cunosc ţara în care se duc doar în plimbarea iniţiatică pe care copiii lor, ce urmează să-i folosească, le-o oferă. Se mai întîmplă să-i ducă să vadă şi alte ţări, cînd ei au vacanţă. Evident, cu nepoţii care răspund celor două nivele de autoritate: bunicii şi părinţii. Încolo, sînt absolut confiscaţi la domiciliu, ştiu cîteva drumuri, pe lîngă casă, eventual un parc şi magazinele din preajmă. Nu ştiu limbi străine şi nu au interes pentru aculturaţie. Ei ştiu că trăiesc acolo temporar pînă se fac mari nepoţii. Copiii lor, adulţi, muncesc cu sîrg şi adună bani, liniştiţi. Cei mici sînt pe mîini bune. Bunicii fac şi ei economii, odată ce pensia este capitalizată. Avionul este plătit de copii şi biletul vine acasă. În general, copiii-adulţi din această categorie ar duce-o bine şi în ţară, dar parcă tot mai bine este să stea prin străinătate.

Alţi copii-adulţi o duc greu şi pleacă în străinătate de sărăcie. Ei sînt emigranţii săraci: căpşunari, menajere, faianţari etc. Servitoare şi muncitori, la negru sau nu, adică cei care muncesc, nu interlopi sau prostituate. Şi aceştia îşi lasă acasă copiii. Şi, aşa, bunicii redevin părinţi, cu toate necazurile de rigoare, iar nepoţii ştiu că părinţii sînt undeva în străinătate, visează la ei, dar nu pot pleca să-i vadă. Ei au o şcolaritate proastă, sînt greu de stăpînit de către bunici – mai ales cînd este o bunică singură – şi, în general, nu-şi cunosc prea bine părinţii şi nici părinţii pe ei.

Fenomenul postcomunist al migraţiei forţei de muncă feminină – exodul feminin legal şi nelegal – duce la descompunerea familiei şi, cum bărbaţii nu au practica parentală prin tradiţie, bunica, mama mamei sau chiar şi cea a tatălui, preia copiii cu tot tacîmul. Foarte adesea, partea feminină – mamă migratoare şi bunică sedentară –, plină de înţelegere, asistă la noile relaţii ale tatălui – doar e bărbat şi are nevoi! –, motiv pentru care nepoţii naufragiază la bunici. Familia nu mai intră în nici o tipologie.

Reinventarea bunicilor

Gary North este un american care a scris ceva intitulat *Abolirea bunicilor*. N-aş menţiona numele lui, dacă el nu ar fi construit o pledoarie pentru profesionalizarea bunicilor. El a refăcut o istorie a statutului social al bunicilor şi a tras concluzia că mobilitatea este cea care distruge legăturile de familie, continuitatea şi memoria familiei. Dar el face referiri şi la comunism, susţinînd că bunicile au fost, în acel timp, factorul social major care a împiedicat, în ţările comuniste, naşterea omului nou, mai ales în Uniunea Sovietică, unde bunicii locuiau cu nepoţii. Nepoţii mergeau la şcoală, dar acasă îi aşteptau bunicile care le spuneau poveşti, „transferîndu-le cultura prerevoluţionară". Nesepararea bunicilor de nepoţi, o consecinţă nedorită de sistem, dar determinată de sărăcie, făcea ca îndoctrinarea de la şcoală şi efectele ei să fie diminuate, prin conservatorismul bunicilor. Continuitatea culturală dispare cînd bunicii nu sînt prezenţi în viaţa nepoţilor. După acest autor, mobilitatea, migraţia distrug legăturile între generaţii şi anulează spiritul de familie. Familia modernă, cu alte cuvinte, nu mai este o familie.

Critica adusă de Gary North este următoarea: societatea modernă, cu birocraţia ei cu tot, a preluat funcţia socială a păstrării legăturii societăţii cu trecutul. Perdanţii sînt bunicii – absenţi din viaţa nepoţilor – şi nepoţii. Copiii de astăzi sînt formaţi, modelaţi, de şcoală şi televiziune. Influenţa părinţilor dispare încet-încet, iar bunicii nu mai există: „Şcoala îi învaţă pe copii să fie supuşi, iar televiziunea, să cheltuie bani; nimeni nu-i mai învaţă să producă, să aibă bucuria muncii". Totul pare normal, numai că el consideră a fi o bună afacere „serviciile de bunici profesionişti". Cu calcule cu tot, din care reiese cîte economii ar face părinţii şi cît ar cîştiga „noii bunici".

Mai întîi, bunicii sînt necesari din raţiuni de supravieţuire. Fie părinţii nu se mai descurcă cu timpul şi banii, fie ei sînt indivizi „rataţi" sau absenţi – şomeri, alcoolici, bolnavi psihic, handicapaţi etc., bunicii devin o soluţie pentru copii. În unele ţări există organizaţii ale bunicilor, cursuri de formare, servicii sociale de ajutorare, asistenţă juridică, educaţională. A fi bunic este complicat în lumea de astăzi, aşa cum şi a fi părinte pare să nu mai fie un lucru simplu. Apoi, bunicii sînt necesari pentru că ei sînt o verigă importantă a „lanţului trofic" al copilului şi al istoriei familiei, cu memoria şi nevoia de rădăcini. Cercetările psihologice pun în evidenţă complicaţiile identitare şi relaţionale care apar cînd bunicii îşi asumă rolul de părinte. Nepoţii preferă – s-a constatat – ca bunicii să rămînă bunici. Copiii renunţă cu greu sau niciodată să-i aibă prezenţi în minte pe părinţi. Indiferent de cît de buni sînt bunicii, ei îşi doresc părinţii. Aspectul critic este dat de nevoia de stabilitate şi continuitate. Acea nevoie la care se referea Françoise Dolto, cînd botezase părinţii divorţaţi „părinte continuu" şi „părinte discontinuu".

Dincolo de „magia" relaţiei cu bunicii – răsfăţ, joacă, complicitate –, copiii au nevoie de autoritate şi de reguli. Instanţa parentală trebuie separată de cea a bunicilor. Responsabilităţile sînt diferite, mai ales ca intensitate. Adesea magia dispare cînd bunicii intră în rolul de părinte. Există o uzurpare a parentalităţii, inconştientă, care se joacă în domeniul iubirii. Competiţia emoţională între bunici şi părinţi duce de multe ori la frustrări şi conflicte, mai mult sau mai puţin manifeste.

Irina PETRAŞ

Bunicii din cărţi

Etimologic, *bunătatea* se aşază definitiv pe fruntea bunicilor scrişi şi ne-scrişi. Limba română nu reţine decît arareori autoritatea şi bătrîneţea. În engleză, germană şi franceză, de pildă, are putere autoritatea, de îmblînzit, eventual, cu diminutive. În română, *Bunul* şi *Buna*, cu diminutivele asumate *Bunicul* şi *Bunica*, nu sînt concuraţi de tata ori mama *mare*, nici de tata ăl *bătrîn* şi mama a *bătrînă*. Calitatea esenţială e bunătatea, cu înţelegerea şi îngăduinţa alături şi de ambele părţi – înţeleaptă, din partea bătrînului, condescendentă, din partea tînărului. O femeie bătrînă oarecare e *babă*, dacă nimic bun nu se numără în apariţia ei, dar e o *bunicuţă*, dacă are atributele îngăduinţei ocrotitoare.

Bunicii din cărţi, dar şi din viaţă, sînt legaţi de un loc („un pămînt, un vînt sau o uscăciune, o apă sau o lumină", în care, cum ar spune Bachelard, căutăm „culoarea noastră fundamentală"), locul natal, cel spre care te îndrepţi cu amintirea sau aievea (verbul e aici foarte propriu, întoarcerea spre/la bunici aduce îndreptarea, fie şi părelnică, a relelor dinăuntru şi din afară). Un loc care nu se schimbă şi care împrumută desenul „casei onirice". E mic, cald, ocrotitor, mîngîiat de o adiere, de o boare, miroase a flori şi a cer albastru. E vechi şi veşnic, chiar şi atunci cînd *Bunica se pregăteşte să moară:* „Aici lucrurile rămîn înţepenite cu anii" – constată împăcat Anton Holban. Bunicii sînt cei care, asemeni moşului Simion al lui Lucian Blaga, au pus „temeiurile largi şi simple". De altminteri, *moşul* este originar şi întemeietor. Strămoş, bunic, bătrîn înţelept şi statornic, veghează şi dăruieşte (vezi ipostaza instituţionalizată de *Moş* Crăciun). Cîteodată, locul şi bunicii sînt totuna, ca la Ionel Teodoreanu: „Şi uliţa, şi bunicul erau bunicii unui rîs de copil". La Delavrancea, „bunicul stă pe prispă şi numără florile scuturate de adiere". Bunicii par să aibă rezerve inepuizabile de răbdare, deşi timpul îi numără şi pe ei: „Bunica îşi înfigea furca cu caierul de in în brîu şi începea să tragă şi să răsucească un fir lung şi subţire. Glasul ei dulce mă legăna... Era aşa de cald, aşa de bine în poala bunichii... O adiere încetinică îmi răcorea fruntea... Norii albi, alunecînd pe cerul albastru... Avea o poală fermecată, şi un glas şi un fus cari mă furau pe nesimţite şi adormeam fericit sub privirile şi zîmbetul ei". La Sadoveanu, „bunicuţa era o fiinţă mititică şi blîndă, cum trebuia să fie o bunică", iar bunicul – „un bătrîn voinic, roşu la obraz, cu plete albe". Bunicii Lizucăi răsar din poveste, din vis, ei sînt *limanul*. Toate relele au trecut odată cu noaptea rătăcirii: „Era în căsuţa bunicilor ei... Pe fereastra deschisă năvălea soarele. Perdeluţele de borangic fîlfîiau uşor şi boarea dimineţii mîna pînă la copilă murmurul prisăcii şi miresme de mătăcină şi isop". La Vlahuţă, un fel de bunică e mama Ilinca, „aceeaşi bătrînică, sprintenă şi veselă, dulce la vorbă". La Dimitrie Anghel, „trişti şi buni, privesc ochii bunicilor", iar „gura bătrînă" citeşte sau spune poveşti cu „un zîmbet duios, ca o geană de zi". La Ion Creangă, bunicul David din Pipirig, cel care face elogiul cărţii şi al învăţăturii, „era aşezat la mintea lui, îşi căuta de trebi cum ştia el şi lăsa pe bunica într-ale sale, ca un cap de femeie ce se găsea". Bunica era „miloasă din cale-afară", lăcrima sau plîngea din te miri ce, însă ea e cea care-i scapă de rîie.

© L. Muntean

Tata mare şi Mama mare evocă ideea de autoritate. Dacă familia, cu ale ei mai multe generaţii, locuieşte în aceeaşi casă, *bunicul* pare să nu încapă. *Tata mare,* stăpînul suprem, ori *moşul*, stăpînul de fundal etern, îi iau locul. Literatura noastră are, prin Caragiale, o Mam' mare celebră şi atipică. Lumea de tocmeală în care se învîrte o hotărăşte nu atît bună, cît laxă şi ridicolă. Gesturile ei nu (mai) sînt vechi şi întemeietoare, ci noi şi pestriţe: „Mam' mare îl sărută pe nepoţel... Apoi îşi potriveşte pălăria" şi iar „îl sărută pe nepoţel", apoi „îşi face cruce şi aprinde o ţigară". În fine, „mam' mare doarme în fundul cupeului cu puişorul în braţe", amîndoi retraşi într-o mică şi vinovată cîrdăşie, dar nu buni prieteni, legaţi unul de altul, precum bunica şi nepotul lui Holban: „Ţin în mînă mîna ei, bătrînă, dar caldă, fremătătoare, scumpă".

Amintirea bunicilor e un ritual în singurătate şi nu respectă reguli străine. Nu poţi spune „hai să ne amintim." Întrebi, cel mult, „îţi aminteşti?". O faci sperînd că întîmplarea cu pricina are măcar cîteva puncte comune, cîteva „atingeri" cu întîmplările celorlalţi, căci nu-i de neglijat componenta corporală, de indefinibilă senzualitate, a rememorării. Bunicii ţin de poveste, de pofta de a spune şi de a asculta poveşti amăgitoare. Leac bun *(bunic?)* cînd lucrurile (par că) nu se mai aşază.

Zoltán ROSTÁS

Tînăr student caut bunic

De ani de zile le solicit studenţilor mei jurnalişti să înregistreze interviuri de istorie de viaţă cu vîrstnici. Pretenţia mea provoacă de fiecare dată stupoare. „De unde să găsim bătrîni?“ „Ce să-i întrebăm?“ „Vor sta ei de vorbă cu noi?“ „Cum să verificăm dacă spun adevărul?“ „Îşi mai aduc oare aminte de lucrurile importante?“ „Şi, la urma urmei, pe cine mai interesează părerea lor?“ Şi întrebările curg şuvoi.

A trecut o bună bucată de vreme pînă am reuşit să mă dumiresc că uimirea studenţilor mei nu îşi are sursa doar în înţelegerea mult prea restrînsă a investigaţiei jurnalistice propriu-zise, ci şi în motive mult mai profunde ţinînd de schimbarea radicală a statutului şi a funcţiei „bunicului“ în societatea românească. Altfel spus, familia mare s-a fragmentat, şi dacă ea nu mai reprezintă o unitate economică, nu se mai păstrează nici valenţele sale educative. În acelaşi timp, scăderea prestigiului generaţiilor vîrstnice în ochii tinerilor s-a datorat şi diluării comunităţii tradiţionale. În obştea rurală veche, vîrstnicii aveau rosturi sociale dintre cele mai importante. Bunăoară, în satul devălmaş românesc, toate regulile vieţii sociale rurale au fost conservate, transmise şi impuse de sfatul bătrînilor. Totodată, dincolo de întîmplările şi situaţiile vechi, prin compunerea povestirilor de viaţă, bunicii participau efectiv la socializarea nepoţilor pentru viaţa rurală. Memoria şi povestirile bătrînilor au funcţionat, în bună măsură, ca factori de transmitere a normelor şi valorilor sociale tradiţionale, dar şi ca arhivă orală a istoriei comunităţii. Asemenea bătrîni puteau întîlni studenţii monografişti ai lui Dimitrie Gusti în toate regiunile ţării, descoperind că, dincolo de istoria oficială, de Marea Istorie, există o multitudine de Istorii Mici la fel de legitime.

Nedumerirea studentului de astăzi este de înţeles. A crescut într-o lume în care grupul său de vîrstă – gaşca – a avut un prestigiu mult mai mare decît generaţia părinţilor, o lume în care bunicul pensionar este adesea tratat ca „o povară pentru populaţia activă“, şi care, culmea, „ocupă locurile în autobuze, în loc să stea acasă“. Şi, cine ştie, poate a fost şi comunist... În căutare de subiecţi, cel mai adesea studenţii identifică un om în vîrstă pentru care povestirea vieţii nu este o practică firească, ci o aventură, un experiment provocat de intervievator. Nu înseamnă că azi nu ar mai exista ocazii în care se deapănă amintiri, mai ales între congeneri. Dar în cazul întîlnirii dintre omul în vîrstă şi student aceste aduceri aminte au o cu totul altă funcţie. Avem de-a face cu un proces de (re)construire a propriei identităţi a subiectului, care se bazează pe întîmplări trăite, auzite, povestirea sa fiind însă semnificativ influenţată de personalitatea tînărului interlocutor. Textul povestirii de viaţă devine *volens-nolens* un produs comun al cuplului bunic-student.

Este evident că aici nu se mai pune problema transmiterii spontane de la o generaţie la alta a istoriei, într-o manieră tradiţională. Ceea ce se transmite astăzi sînt interpretări care variază de la un interlocutor la altul, de la o perioadă la alta. Aceasta nu înseamnă, evident, că acest fel de memorie şi acest depozit oral de istorie ar fi mai puţin importante. Dar trebuie să fim conştienţi de faptul că un informator în vîrstă, cu cît este mai şcolit, cu cît a avut un statut social mai avansat, cu atît mai atent îşi selectează şi recompune amintirile. Astfel, nu este surprinzător numărul atît de mare de disidenţi apăruţi după 1989. Şi este la fel de firesc că ţăranii şi muncitorii îşi modifică discursul mult mai greu: ei nu ştiu ce statut, ce trecut „se poartă“.

Studentul aflat în căutare de „bunic“ suferă şi un al doilea şoc. Observă că oamenii în vîrstă vorbesc detaliat de evenimente despre care el a întîlnit doar scurte notaţii în manualul de istorie: reprimarea carlistă a legionarilor, crime niciodată rezolvate, lagăre de prizonieri, retragerea din Rusia, dezertări, calamităţi uitate, chiaburizare, cote, colectivizare, vizite regale, de mareşal şi de „conducători iubiţi“, amnistierea deţinuţilor politici, frica femeilor de sarcini nedorite, şi – foarte des – de „dosare“. Cîte istorii de viaţă, atîtea strategii de supravieţuire. Pentru studentul bine pus la punct cu istoria socialismului, constituie o surpriză la fel de mare şi faptul că în epoca respectivă oamenii aveau şi clipe de fericire, că se îndrăgosteau, făceau nunţi şi botezuri, mergeau în concedii etc. Nu este mai puţin important pentru tînărul – bine omogenizat în liceu – faptul că, transcriind textul convorbirii, identifică maniere, culturi de exprimare, de argumentare cu particularităţi sociale, regionale, profesionale. Iată de ce mi s-a părut firesc ca aceste înregistrări să fie strînse şi păstrate, iar textele cele mai autentice să fie publicate în volumul coordonat împreună cu Sorin Stoica, *Istorie la firul ierbii* (Editura Tritonic, 2003).

Mi se pare semnificativ faptul că, pînă la urmă, majoritatea studenţilor mei se bucură de aventura impusă a căutării unui bunic, ba mai mult, că înregistrarea interviului de istorie de viaţă le face plăcere. Asta înseamnă, în primul rînd, că memoria bunicilor, transmiterea modelelor şi a informaţiilor înmagazinate continuă să funcţioneze, chiar dacă cu rol şi motivaţie schimbate. Este la fel de evident că, pentru a înţelege prezentul, nu este suficientă cunoaşterea istoriei politicii mari a ultimilor 60 de ani, fiind neapărată nevoie de perspectiva socială profundă, oferită şi de abordarea antropologică. Istoria recentă este acceptată de tineri chiar în forma aceasta foarte subiectivă, lipsită de măreţie. Sau poate tocmai din acest motiv.

„Aşa erau vremurile pe vremea mea“

– interviu cu bunicul Victor CHIVU –

După atîtea interviuri cu străini celebri, m-am gîndit – dată fiind tema – la o discuţie cu un anonim din familie. Convorbirea noastră nu este, aşadar, un simplu studiu de caz, ci şi o experienţă personală. Publică, de data aceasta, căci la astfel de taclale am stat cu bunicul de nenumărate ori. Bunicul meu a făcut şapte clase, a fost cioban la munte, apoi căruţaş la el în sat, în Rugetu – Vîlcea. Are 82 de ani şi nu a făcut războiul pentru că are un picior mai scurt.

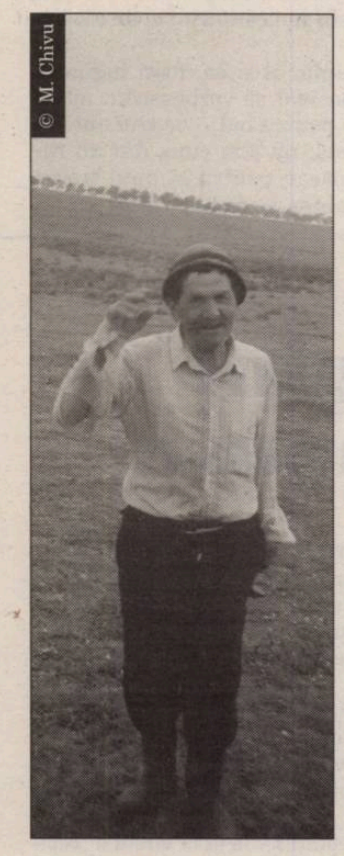

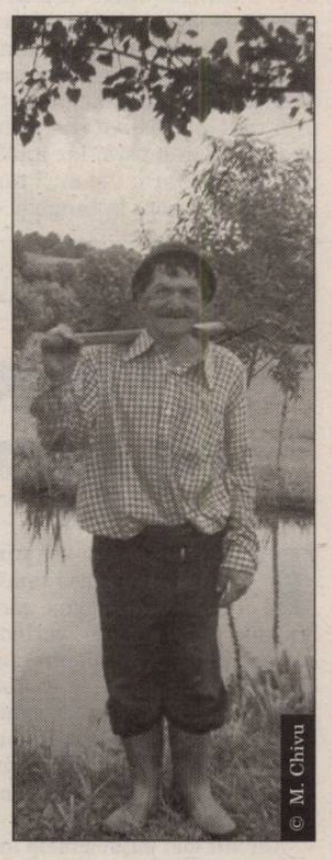

De ceva vreme mă tot întrebi cînd mă însor; la ce vîrstă e bine să se însoare un băiat?

Păi, pe la 25-28 de ani, că la 30 e cam tîrziu, e jumatea vieţii! Apoi, nu trebuie să faci şi tu copii, păi cînd îi mai faci!? Dacă stai şi te gîndeşti, la 30 de ani eşti deja bătrîn...

Dar şcoala, cîtă şcoală e bine să faci?

Şcoală să facă fiecare cît poate, da' şapte clase obligatoriu! Eu zic că e bine să înveţe omu' în şcoli pînă pe la 18-19 ani, că după aia e prea multă cartea şi dă în prostie. Tu eşti deştept – lasă că te-am văzut io –, dar nu e bine să facă toţi atîta carte!

Cum să aleg eu o fată bună cu care să mă însor?

Mă, tataie – ce să zic –, bărbatu', cînd vrea să se-nsoare şi să şadă şi el la casa lui, în rînd cu lumea, trebuie să vadă un timp de vreme cum e firea femeii: dacă-i blîndă sau dacă e caţă, dacă să-ncuruie la treburi sau dacă e bărbată... Şi numa' dup-aia s-o ia, dacă e de luat! Trebuie să iei sama bine dacă fata are respect, dacă dă bineaţă la lume şi să fii cu băgare de samă cum să uită la părinţii tăi: cu bucurie sau cu *„Fir-aţ-ai cutăruia de boştorogi!“*. E bine să alegi fata care are părinţi de omenie, care au crescut-o bine... Nu e bine s-o iei dacă neamul e rău!

Şi îţi mai spun ceva: bărbatu' să aibă înainte de-nsurătoare o experienţă mai acătării. Că, deh, aşa e bine, pînă să-nsoară să umble cu mai multe femei! Că dacă nu poate, îi zic femeile prost, da' dacă le dovedeşte, îi zic hoţ, şi mai bine să-i zică hoţ decît prost.

Şi cît timp să stau cu ea pînă o iau de soţie?

Păi, aşa, cam o jumate de an. Dar nici ca probă să o iei şi dup-aia să îi faci vînt dacă nu-ţi place, nici aşa nu e bine...

Matale după cît timp ai luat-o pe bunica?

Eu cu mumă-ta mare ne-am luat după două săptămîni, dar noi ne cunoşteam că stătusem amîndoi în bancă la şcoală. Sîntem amîndoi de acelaşi leat, da' io sînt mai mare decît ea cu două săptămîni. Taica a ales-o, dar nu că m-a obligat, aşa a zis el că e fată bună şi io aşa am făcut. Şi a fost fată bună, că, dacă nu era bună, nu stătea ea cu mine! *(Rîde.)*

Cîţi copii e bine să faci?

Doi, un copil şi o fată, dar şi dacă o fi mai mulţi, apăi „norocul“ bărbatului: munceşte mai mult! Da' mai bine mai mulţi decît unul singur, că nu ştii ce se întîmplă în viaţă. Se duc în lume şi e bine să aibă cine veni pe acasă că îţi pare rău că i-ai crescut şi la bătrîneţe nu are cine să-ţi deschidă uşa.

E bine să-şi bată bărbatul nevasta?

Apăi, dacă muierea greşeşte, nu strică să îi mai şi dea una-două pe spinare, dar nu s-o omoare cu bătaia! Atîta cît să ştie o ţîră de frică, că altfel o scapi din mînă şi femeia are o coastă de diavol în ea şi iute te bagă la necaz. Ori nu are grijă de orătănii, ori dă la alţii din casă, ori e colţată şi îl beşteleaşte, ori fuge cu altu' cînd ţi-e lumea mai dragă!

Cine e bine să conducă în casă?

Bărbatul conduce. Aşa a dat Dumnezeu! Se zice din bătrîni că femeia e egală cu bărbatu' doar cînd se odihnesc... Dar e bine hotărîrile să le ia amîndoi, bărbatu' trage-n draci şi muierea-n diavoli, dacă unu' zice hăis şi ălălalt cea...

Şi banii e bine să-i ţină împreună, nu contează cine cîştigă mai mult. De-ar mînca cu o lingură amîndoi, dar să stea împreună şi să chibzuiască amîndoi, că femeia munceşte mai mult decît el – ea are grijă şi de copii, şi de gospodărie – şi poate că e mai chibzuită cîteodată... Şi să nu se uite unu' în spinarea celuilalt, să tragă amîndoi în jug, că de-aia i-a împreunat Dumnezeu!

Şi dacă bărbatul o înşală?

E, tataie, bărbatul e bărbat! Îi pică căciula din cap, o ridică de jos, o scuturã şi pleacă mai departe... Dar dacă femeia calcă strîmb, parcă – vorba aia – rămîne în curu' gol! Prima dată, cînd o prinzi – ce să-i faci!? – îi dai cîteva pe spinare, dar, dacă o prinzi şi a doua oară, atuncea o trimiţi acasă că înseamnă că nu e bună.

De la bărbat femeia vrea o dragoste, o înţelegere, s-o sprijine şi s-o... „respecte“ mereu cum trebuie. Dacă omu' nu e „bărbat“, femeia pleacă, nu stă cu el şi e rău dacă se lasă unul pe altul şi se dau bașca. De-aia bărbatu' şi femeia să caşte bine ochii cînd s-aleg, să n-ajungă dup-aia de rîsu' lumii şi copiii să se-mpartă.

Dacă bărbatul şi femeia sînt de religii diferite?

Să ştii de la mine că, dacă se iubesc şi se uită unu' la altu' cu bucurie nu e păcat. Păcat e dacă plîng. Că corpul nu ştie de religie, numai mintea şi capul... Păcat e să se lase de credinţa strămoşilor, să se pocăiască după ce s-au luat! Şi dacă nu-s bisericoşi, dar să ţină ei de credinţa lor. Aicea e mai mult treaba muierii, că ea ştie la biserică cum vin toate.

Bărbatul e bine să facă politică?

Nu. Că nu ştie cu cine are de-a face... Nu vezi, Iliescu, toţi îl critică că a fost comunist, pe Constantinescu că avea barbă de ţap, că Băsescu a vîndut vapoarele ţării... Nu ştii cu cine să ţii, nu ştii care e mai bun. În politică trebuie să fii cinstit şi nu să faci averi peste averi.

Crezi matale că tot ce-mi spuseşi e bine şi pentru mine? Nu vezi că vremurile s-au schimbat?

Tataie, aşa fu părerea mea! Aşa erau vremurile pe vremea mea, io aşa am crescut, şi taica a făcut la fel şi tot aşa şi io. Nu ştiu cum e la alţii, să chibzuiesc şi să-ţi spun cum e mai bine la tot ce mă-ntrebaşi...

a consemnat
Marius CHIVU

Stela GIURGEANU

Pensionarii, în nuanţe de bunici

Căutaţi să aflaţi cum arată de fapt un bunic sau o bunică? Să-i delimitaţi de statutul de „pensionar“? Să-i descoperiţi dincolo de etichete? Veniţi, atunci, avem aici din toate categoriile şi pentru toate gusturile... e imposibil să nu găsiţi nuanţa potrivită... avem intelectuali cu păreri categorice despre viaţă şi politică, non-intelectuali, dar cu bunul-simţ al vieţii înţelese pînă la capăt; avem şi visători care zîmbesc şi se bucură, aşa, ca nişte copii; avem şi din cei pe care realitatea i-a desenat în linii prea ferme, ca să le mai permită să nu stea ca oamenii mari şi resemnaţi la masă; unii se uită încă la spectacol cu luminiţe în ochi, alţii – încruntaţi şi trişti, uneori chiar mînioşi, de nu ştii cînd vor exploda... alţii au o bucurie de Crăciun; după cum v-am zis, avem din toţi... Graşi?... eh, din aceştia, într-adevăr, nu prea avem... majoritatea sînt, aşa, mai... supli... nu, nu... ei nu fac sport... dar ştiţi, pensia e de aşa manieră... de-abia dacă le ajunge pentru... Dar, vă rog, poftiţi, nu mai staţi afară, este destul de frig... intraţi, să-i vedeţi mai îndeaproape, cu ochii dumneavoastră...

Săptămîna bunicilor

...Dacă apăsaţi clanţa îndeajuns de ferm, uşa arămită de timp, cu sigla Pro Familia într-o parte, se deschide pe jumătate şi vă puteţi strecura fără nici o problemă într-un hol de un auriu închis şi rece; hărmălaia Săptămînii bunicilor din sală umbreşte însă întunericul de pe hol; a început de pe la jumătatea bulevardului Lipscani şi a ţinut-o tot aşa, într-un chiot şi o bucurie, pînă pe 29 noiembrie, cînd s-a mutat cu tot fastul şi eleganţa într-un club bucureştean, pentru a culmina cu un bal în toată regula.

Săptămîna bunicilor se află la a patra ediţie. Primul bunic întîlnit aici s-a întîmplat să fie chiar domnul **Ştefan Dumitrescu,** preşedintele Asociaţiei Pensionarilor din România. La costum şi cu cravată, domnul Dumitrescu îmi spune, într-un colţ al holului, încercînd să-şi adăpostească pe cît posibil înţelesul cuvintelor de decibelii muzicii şi a voiei bune dinăuntru, despre pensiile mizere. Nu vrea însă să insiste pe lucrul ăsta, nu era nici locul, nici timpul pentru a fi revoltat sau trist; era doar o cauză a întîmplării acestei săptămîni... pensionarii de-abia ajung să-şi asigure supravieţuirea – îmi spune – iar viaţa lor socială rămîne doar la nivel de televizor. Poate, cînd şi cînd, o tablă în parc (dar de cînd cu frigul ăsta, mai rar) sau un mers pe la un coafor de cartier, pentru doamne (dar asta şi mai rar decît din an în Paşti); aşa că, în colaborare cu mai mulţi, s-a stabilit ca în fiecare an să se desfăşoare această Săptămînă a bunicilor. Însă, taman cînd să-l întreb despre ce evenimente... domnul Dumitrescu a fost chemat pe scenă, să ţină discursul inaugural...

Am păşit, aşadar, laolaltă cu domnia sa, în sala de festivităţi; o scenă, scaune şi mese de plastic şi multe, foarte multe destine aproape trăite; unele, care încinseseră pînă atunci o horă în mijlocul sălii, se refugiaseră acum îmbujorate şi gîfîind pe scaune; altele, mai rezervate, părăsiseră scaunele doar cu privirea.

La intrare, chiar în timpul discursului inaugural, o doamnă mărunţică şi uscată se ceartă cu o domnişoară înaltă şi suplă, cu o pălărie şi o uniformă de soldat roşior, cu fustă mini. Domnişoara era pe post de *hostess* şi „rupea“ invitaţiile; doamna era pe post de pensionară şi nu avea ce da la „rupt“. Domnişoara n-avea ce să-i facă doamnei, doamna vroia măcar să stea şi ea la spectacol, nu neapărat să şi mănînce din trataţie, domnişoara a ridicat din umeri, doamna a plecat la plimbare.

„Invitaţiile au fost distribuite prin Asociaţia Pensionarilor sau date pe stradă, prin pieţe, parcuri, prin locuri deastea unde se fiţîie pensionarii“ – mă ia deoparte unul dintre organizatori, domnul **Mihai Apolozan.** „Unii sînt înţelegători, alţii devin recalcitranţi pentru că nu înţeleg că nu mai avem invitaţii.“

Trataţia e preţ de o bere, o cafea, un pateu şi un iaurt. Unii bunici le iau pe toate deodată, de frică să nu rămînă fără; şi traversează aşa, toată sala, cu braţele pline de trataţie gratuită, paharul de bere şi cafeaua într-o mînă, pateul şi iaurtul în cealaltă. Domnul Apolozan îmi spune cîtă cafea s-a dat pe jos din cauza acestei disperări.

Mulţi au aşteptat de la 9 dimineaţa; au stat în frig, în faţa sediului, ca odinioară la carne. Spectacolul a început la 12. Unii au prins loc mai în faţă, că, deh, dacă stai, prinzi un loc mai bun. Alţii n-au prins nici de leac, dar s-au aliniat ciorchine pe la tocul uşii. La fel ca jindul unei doamne care tot spera într-o minune de „măcar cinci minuţele“, pe unul dintre scaunele de plastic; nu de trataţie îi era ei, ci să stea şi ea să se uite la spectacol (pe scenă cînta, de mama focului, ansamblul „Armonia“).

Spre ieşire, dau peste un cuplu; el şi ea, foşti ingineri; s-au tot uitat pe afişe, au tot încercat să vorbească... adică ar fi vrut şi ei o invitaţie, măcar pentru bal... de trei ani vin la sărbătoarea asta, iar anul ăsta, nu ştiu cum, dar au rămas pe dinafară... şi ar fi tare păcat, pentru că anul trecut au fost campioni la tango şi doamna se îmbujorează, ca un etern feminin cînd îi spun că e tare drăguţă şi cochetă... şi-şi aprinde luminiţe tinere în ochi şi-şi aranjează încă puţin marginile pălăriuţei verzi... *eh, vechitura asta!*

Parcul bunicilor

...Dacă totuşi, în aglomeraţia dinăuntru, cu muzica tare şi nervii roşioarelor mini, n-aţi reuşit să prindeţi nuanţa de bunic (vi se pare chiar că aţi dat iar peste nişte pensionari furioşi), părăsiţi Săptămîna organizată la sediul Pro Familia şi, prescurtînd Lipscaniul prin străduţele sale lăturalnice, ieşiţi taman bine în apropierea Cercului Militar. De acolo o ţineţi drept, preţ de cinci minute, pînă ajungeţi în Cişmigiu. .

Aici vă garantez; departe de înghesuiala din autobuze (unde sînt bombăniţi că mai bine ar sta pe-acasă), departe şi de îmbrînceala pentru supravieţuire din farmacii sau produse ieftine – în parc, pe băncuţe, profitînd de ultimul soare de noiembrie sau şerpuind laolaltă cu aleile centrale ale parcului, îi puteţi admira în stare pură, în toate nuanţele lor de bunici.

De la romantici la realişti, toţi cochetează încă la amintirile de o viaţă; realişti sau romantici, toţi îţi vor spune la unison şi oftînd, totodată, că, la fel cum ei nu mai sînt ce-au fost pe vremuri, nici Cişmigiul nu mai e ce-a fost odată; la „buturugă“, de exemplu, păi acolo era o terasă din aia „trendy“, de o ştiau toţi... luau acolo un suc şi un pateu din banii de buzunar adolescentin... ei, acum peste amintirile lor fantomatice s-au construit toalete ecologice...; dar ei ştiu că, pe vremuri, pe lac erau lebede... şi se auzea şi flaşneta şi mîncai şi castane coapte. În Cişmigiu, bunicii preferă – dacă stai de vorbă cu ei – preferă să-ţi povestească; şi să-ţi dea sfaturi; deja au obosit să se plîngă de pensii; asta o fac în afară, dar nu şi aici.

Pe lîngă rotunda scriitorilor, un domn cu o căciulă înaltă de blană şi toiag vechi de lemn prins de încheietura mîinii drepte cu o sfoară, declară, hîtru şi spre amuzamentul publicului său bancar, că pe vremuri era aşa un holtei, nimeni nu-i scăpa... pînă s-a luat cu unguroaica, Dumnezeu s-o ierte...

Mai departe, pe lîngă izvorul lui Eminescu, o doamnă mărunţică, în drum spre farmacie, face o pauză, şi-mi dă un sfat : „să nu care cumva să te măriţi cu el!“ (asta după ce mă întreabă dacă am şi eu un băiat); cel mai prost lucru pe care poate să-l facă o fată în zilele noastre e să se mărite. Acum, de vreme ce nu mai e chiar aşa o ruşine, dacă vrei să te iubeşti cu băiatul tău, poţi s-o faci şi fără acte la primărie; că actele alea îţi mănîncă sufletul! Că aşa sînt bărbaţii... odată te prind cu verigheta pe deget şi te bagă în bucătărie şi nu mai ştiu de tine; pleacă după alta şi zîmbiţi, dumneavoastră, zîmbiţi pentru că sînteţi încă tînără şi nu ştiţi ce vă aşteaptă, dar vă spun eu că aşa e...

...În Cişmigiu, bunicul nu mai are ce face. La orice oră, în orice colţişor, dacă îi dai bineţe sau dacă-i zîmbeşti, îşi recapătă nuanţa originală. Şi redevine bunic.

Ruxandra MIHĂILĂ

Imagini suprapuse

Tot ce purtăm cu noi prin vremi, legat de imaginea luminoasă a bunicilor – imagine care se suprapune, vom descoperi curînd, cu bucuroasă şi încîntată uimire, peste cea din primele lecturi – se asociază cu o lume percepută mai ales senzorial, o lume a miresmelor şi a parfumurilor de tot felul, a aromelor şi a mirosurilor impregnate, pentru totdeauna, în epiderma lăuntrului nostru.

Cu atît mai puţin sîntem îndreptăţiţi – la acea vîrstă a „copilăriei copilului universal“ – să facem judecăţi de valoare, să cîntărim şi să înţelegem situaţii care contravin – cel puţin aparent – acelui univers mirific străjuit de imaginea bunicilor-patriarhi.

Mult timp mi-a fost cu neputinţă să dezleg „misterul“ de nepătruns din comportamentul bunicii mele de la ţară, la auzul veştii că „Vin! Vin *ei!* Grăbiţi-vă! Or ajuns la troiţă! Acuş' ajung la pod!“.

Multe urgii – aveam să aflu mai tîrziu – trecuseră peste lumea aparent egală cu sine, a Ardealului. Dar despre cum veneau *„ei!“*, în acele clipe de disperare şi dezastru, n-aveam să înţeleg decît mult mai tîrziu. Explicaţiile celor din juru-mi cu greu au reuşit să-mi corecteze imaginea confuză, contrariată şi „mişcată“ a bunicii mele, pe care o purtam în suflet.

Ce se întîmpla? De ce cînd veneau *„ei“*, bunica începea să alerge, cu o uimitoare mobilitate juvenilă, de colo-colo prin curtea imensă, de la grajd la staul, apoi la coteţul de găini, şi înapoi la poarta mare de la şură, şi mai încolo, în fundul curţii, la portiţa dinspre grădină, cu mişcări tot mai repezi, dar în acelaşi timp mereu mai sacadate, verificînd, închizînd, încuind toate uşile şi porţile din jur. Într-o grabă tot mai susţinută, totul era zăvorît într-o clipită.

Şi asta, în timp ce, pe un ton tot mai răstit, ne alunga pe noi, cei mici, în uliţă. Cu strigăte tot mai poruncitoare, cu ameninţări, ba chiar cu şfichiuiri tot mai iuţi ale vreunui bici ce ridica colbul în rotocoale mici, cu care puncta, în gesturi disperate, alungarea din „incintă“: „Du-te, copilă, că nu-ş' ce-ţi fac! Ai înţeles?! Pleacă odată! Piei din ochii-mi, într-un bob zăbavă!“.

Şi fugeam, fugeam în sus pe uliţă, nepricepînd de ce bunica mea devenea dintr-odată zbir, de ce ne alunga aprigă din lumea aceea mirifică, care ne aparţinea de drept...

Şi de ce, în urma noastră, se auzea scrîşnetul lugubru al porţilor. Porţile uriaşe, din lemn masiv... ultimul bastion ce trebuia apărat... Poarta cea mare, dinspre uliţă... ultimul punct strategic ce trebuia fortificat. Sunetul strident al ciocanelor care loveau ritmic piroanele înfipte în lemnul masiv era zgomotul care răzbătea din toată aşezarea.

Şi apoi... apoi veneau *„ei“*. În căruţe-lanţ, ticsite, din care se zăreau „ustensilele“ – uneltele de cîmp: furci, greble, coase; dar şi răngi, topoare, bîte. Căruţele astfel „dotate“ erau masate la pod, în mijlocul satului, iar *„ei“* declanşau asaltul. Şi începea dansul... dansul macabru al porţilor bătute în cuie, pe care le forţau cu răngile, le izbeau cu topoarele... Şi acolo, în locurile unde ele cedau..., *„ei“* năvăleau în ogradă, încărcau în viteză tot pe ce puneau mîna – vite, orătănii, acareturi –, în timp ce proprietarii, astfel de-proprietăriţi, erau luaţi la pumni şi la trîntă, într-o încăierare de strigăte, sudălmi, buşituri...

Apoi căruţele demarau în trombă...

De după dealuri, mai răzbătea, încă, răpăitul puştilor...

Bunica murmura şoptit spre cei mari: „Tare aş vrea s-apuc să văz ce s-o alege de «domnii ăştia», arză-i-ar focu' şi stinge-i-ar vîntu'“.

A doua zi, pe uliţă, alţi copii spuneau că le fuseseră „duşi“ bunicii. Nici ei nu înţelegeau de ce...

Erau anii '50, faimoşii ani ai colectivizării...

P.S. „Încheierea cu succes“ a colectivizării în satul Grid – judeţul Braşov a fost raportată în anul 1962.

Cristina FOARFĂ

Cînd taurul violet vine la palat

Artistul timişorean Gheorghe Fikl vine pentru a doua oară în Bucureşti, după ce, în februarie anul acesta, a avut o expoziţie numită „Boi şi candelabre" la Galeria Posibilă. Noul proiect se numeşte XL, *este organizat tot de Galeria Posibilă – de data aceasta în colaborare cu Librăria Cărtureşti – şi poate fi vizitat pînă în 20 decembrie.*

În ceainăria de la Cărtureşti, cinci tablouri imense domină peisajul şi, împreună cu aromele sofisticate ale ceaiurilor şi cu muzica lentă, compun o lume aproape poetică. Ce puteam să fac într-o dimineaţă de sîmbătă decît să mă aşez cuminte la o masă, să beau un ceai cu ghimbir, cardamon şi lapte şi să mă uit, la propriu, pe pereţi. Cu această ocazie aş vrea să subliniez, în dezacordul oamenilor cu picioarele pe pămînt, că uitatul pe pereţi poate fi o activitate complexă, revelatorie chiar, în nici un caz inutilă, şi care implică un efort mai mare decît ne-am aştepta. Depinde doar de pereţi. Căci, pe pereţii unde mă uitam eu, se aflau cinci tablouri ce te trimiteau în lumea asocierilor stranii sau a unei „iraţionalităţi concrete", cum ar spune Dalí.

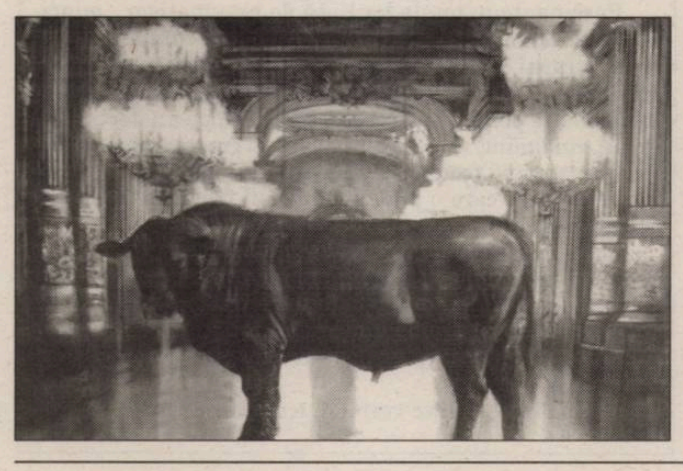

Tablourile cu pricina se numeau: „Taur violet", „Taur negru", „Femeia cu dantelă", „Cîine cu aripă" şi „Taur XL" şi aparţineau pictorului suprarealist Gheorghe Fikl.

În al doilea manifest suprarealist, André Breton vorbeşte de punctul unde contrariile se întîlnesc şi se reconciliază. Tablourile lui Fikl sînt juxtapunerea unor lumi diferite, un colaj al contrariilor care se conciliază şi unde ansamblul iraţional, de factură onirică, este dat tocmai de această suprapunere de lucruri aparţinînd unor regimuri diferite. Ele tratează realitatea după o logică a visului, creînd o coerenţă aparentă, a cărei stranietate vine tocmai din provocarea realului şi împingerea sa către limită. Asocierile contrastante între decorurile somptuoase şi vitalismul lumii animale creează exact spaţiul intermediar unde opoziţiile se anulează. Impresia de grandios, de lux, de dominare estetică şi de eleganţă impunătoare este dată atît de dimensiunile tablourilor, cît şi de aparenta lor clasicitate, prin tonurile închise şi puternice şi prin reprezentarea unor fiinţe (tauri, cîine, femeie) care, în context, devin fabuloase. Tensiunea generată de alăturarea subiectivă a unui taur violet cu un decor fastuos de palat sau a unui cîine cu o aripă plutind neverosimil în faţa sa revelează o dimensiune necunoscută a ceea ce percepem ca fiind real.

Interesantă este şi metoda folosită de Gheorghe Fikl pentru a realiza tablourile. Schiţele sînt create iniţial pe computer, acolo unde se nasc asocierile, ideile, formele transpuse ulterior în pictură. Negăsind un catalog al expoziţiei, o broşură sau un pliant cu informaţii, am citit într-un elegant caiet mov, scrise cu pix alb, cîteva dintre părerile privitorilor. Sper că mi se va ierta indiscreţia de a cita, în încheiere, două dintre ele: „Dacă efectul trebuia să fie izbitor, atunci reuşita e maximă, dacă efectul trebuia să fie forţa, din nou reuşita este maximă". Peisaje care amintesc – scrie altcineva în caietul mov –, de *Toamna patriarhului*, cînd animalele cuceresc palatul...

mergi pe mîna mea

Chipul tău, mîine

Chipul tău, mîine. 1. Febră şi lance de Javier Marías (Editura Polirom, traducere Andrei Ionescu) – o carte despre încredere, despre cunoaştere şi înţelegere, despre preştiinţă şi capacitatea de a descifra, dintr-o singură privire, ce se ascunde dincolo de un chip, dincolo de o întîmplare sau de o poveste şi de a merge pe urmă cu înţelegerea şi mai departe, mai adînc, de partea cealaltă a ecranului negru care apare ca epuizare a tuturor înţelesurilor; un roman nu atît de dragoste, cît de singurătate şi aşteptare şi îngrijorare; o poveste despre ispita de a vorbi, despre esenţialul comunicării şi despre fleacurile vorbite întruna, despre apăsarea tăcerii impuse, despre spioni, despre descifrarea trecutului (înaintînd pe urme lăsate în *Who's Who,* în romanele lui Ian Fleming, în ecranizarea unuia dintre ele, *Din Rusia, cu dragoste),* despre dramele războiului civil din Spania şi despre un misterios serviciu secret britanic înfiinţat în timpul celui de-al doilea război mondial; o carte despre timp şi capacitatea de a străbate dincolo de el, despre înstrăinare, despre moarte, despre suspiciune, despre vinovăţie şi groază, despre cum se poate construi, în literatură, spaima, terifiantul, misterul; un roman despre măşti, nu doar ale oamenilor, ci şi ale cuvintelor, despre infinitezimalele nuanţe ale traducerii dintr-o limbă în alta (în cazul de faţă, din spaniolă în engleză şi invers, cu punerea în abis de rigoare la transpunerea în româneşte), un roman fastuos, dens ca răşina, fluid ca untdelemnul, tare ca un brandy Lepanto, cu sintaxă barocă, nu doar lingvistică, dar, mai ales, narativă, căci Javier Marías este un maestru al parantezelor şi al digresiunilor (abilitate deprinsă, poate, în timp ce traducea în spaniolă *Viaţa şi opiniunile lui Tristram Shandy)* şi al suspansului delicat, făcut parcă din fleacuri, cum este şi cel din final, cînd o femeie sună la interfon, spune „Sînt eu" şi urmează, probabil, să intre în următorul volum – *Chipul tău, mîine. 2. Dans şi vis.*

T.O. BOBE

Raluca MIRESCU

Zece peisaje în 50 de minute

Landscape – *1. imagine reprezentînd o secţiune dintr-un decor natural, precum o preerie, pădure, munţi; 2. ramură a picturii, fotografiei etc. care se ocupă de asemenea imagini; 3. o zonă întinsă dintr-un décor natural, văzut dintr-o singură privire.* (Webster's New World College Dictionary)

Mai întîi este un ecran alb. Trec cîteva secunde bune, iar lumina din lampa proiectorului continuă să dezvăluie fotograme în alb. Undeva în faţă, pe podea, se văd cifrele verzi de pe *display*-ul proiectorului. Arată că au trecut doar vreo şase secunde, care continuă să se înmulţească măsurînd „durata" unui ecran alb. În sfîrşit, în partea de jos apar cîteva pete colorate. În retragerea lentă a camerei se conturează vîrfurile unor brazi. Aproape că nu contează în raport cu albul care îi înconjoară. Camera este cu punct de staţie fix. Cadrul se deplasează optic, într-un *zoom* de retragere. După patru minute imaginea este completă. Este peisajul unui lac îngheţat înconjurat de pădure. Dar cu un contrapunct neaşteptat, dezvăluit în ultimele secunde ale filmului. Un perimetru dreptunghiular, plasat într-un colţ al imaginii, neverosimil de mic raportat la dimensiunea întregului peisaj, pe care se văd siluetele aproape punctiforme ale unor patinatori. În primele secunde din film, albul imaginii este de fapt miezul peisajului care se dezvăluie treptat în faţa aparatului de filmat. Peisajul este descoperit în timp, iar durata descoperirii lui este resimţită ca timp real.

Filmul se numeşte *Algonquin Park, Early March* (2002) şi face parte din cele zece lucrări video realizate de Mark Lewis, prezente în expoziţia „Landscapes" de la Muzeul Naţional de Artă Contemporană. Colecţia cuprinde cele mai recente lucrări (2001-2005) ale artistului canadian şi plasează muzeul din Bucureşti pe un itinerariu care parcurge galerii şi centre culturale din întreaga lume. Mark Lewis s-a născut în 1957 în Hamilton, Canada, iar în prezent locuieşte în Londra, unde este şi co-editor al revistei de artă contemporană *Afterall*. A început să se ocupe de film în urmă cu zece ani, realizînd lucrări pe care le descrie ca fiind *part cinema*.

Cine se încumetă să parcurgă drumul pînă la muzeu (intrarea e liberă) va descoperi că peisajele lui Mark Lewis sînt veritabile filme într-un singur cadru, realizate în cea mai „curată" tradiţie cinematografică: cu peliculă, actori, aparatură şi figuraţie. Acesta este de altfel modul de realizare a tuturor filmelor lui Lewis, care îşi propune să utilizeze invenţiile formale ale cinema-ului pentru a studia anumite elemente dintr-un mediu dat. În *Children's Games, Heygate Estate* (2002), aparatul de filmat se mişcă într-un *travelling* de înaintare pe o pasarelă sprijinită pe piloni. Urmărind traseul pistei de beton, aparatul străbate Heygate Estate, un cartier de locuinţe din Anglia, construit la începutul anilor '60, considerat odinioară un model de urbanism modern, acum propus pentru demolare. Vedem un peisaj urban, monoton şi egal cu sine, decupat precis între liniile clădirilor, unde oamenii sînt nişte siluete în mişcare care traversează cadrul undeva în margine. Şi totuşi ochiul fuge spre ei, la fiecare apariţie, pentru că tocmai această puţinătate transformă „viul" în personaj principal. Dintr-un *travelling* de şapte minute, memoria reţine un şir de clădiri şi un grup de copii care se joacă cu mingea undeva în marginea cadrului, alergînd paralel cu traseul aparatului.

În fiecare film-cadru din „Peisaje", Mark Lewis propune o utilizare inedită a limbajului cinematografic, reuşind să surprindă exact acolo unde, conform deprinderilor vizuale din epoca modernă, nu ne (mai) aşteptăm la nimic. Expoziţia este deschisă la Muzeul Naţional de Artă Contemporană pînă în februarie anul viitor.

colţul scurt

Concerte şi tîrguri

● Vineri, 9 decembrie, Institutul Cervantes organizează, de la ora 12, la Aula 313 a Facultăţii de Limbi şi Literaturi Străine, o întîlnire cu scriitorul spaniol Miguel Sánchez Ostiz.

● Tot vineri, în Club A, de la ora 19, concert Ţapinarii (lansarea noului album *Un rege fără regat);* iar la Sala ArCub, de la ora 19,30, concert aniversar A.G. Weinberger; sîmbătă, la Club B52, de la ora 15, concert *unplugged* Luna Amară; iar la Sala Polivalentă, de la ora 19, concert Iris; miercuri, la Green Hours, de la ora 21, concert Blazzaj; iar vineri, 16 decembrie, la Sala Thalia din Sibiu, de la ora 19, concert de Crăciun al sopranei Tarja Turunen.

● Sîmbătă, la Sala Mare a T.N.B., de la ora 19, spectacolul de dans contemporan „La Cité Radieuse", susţinut de Baletul Naţional din Marseille, coregrafia Frédéric Flamand.

● În acest week-end, Tîrgul de Carte pentru Copii, la Sala Amzei a Teatrului „Ion Creangă", iar „Kidex" – Tîrgul pentru Copii şi Expoziţia internaţională de cadouri şi suveniruri, la ROMEXPO.

● Pînă în 11 decembrie, Festivalul Internaţional de Scurtmetraj „Unde e iubirea?", retrospectiva 2004-2005, la Cinemateca Română, Sala Union (intrarea liberă).

● La Galeria Fundaţiei/Baku Art Gallery, pînă la sfîrşitul anului, expoziţia de tapiserie şi grafică Mihaela Mirela Grigore – „Despre femei". (**M. C.**)

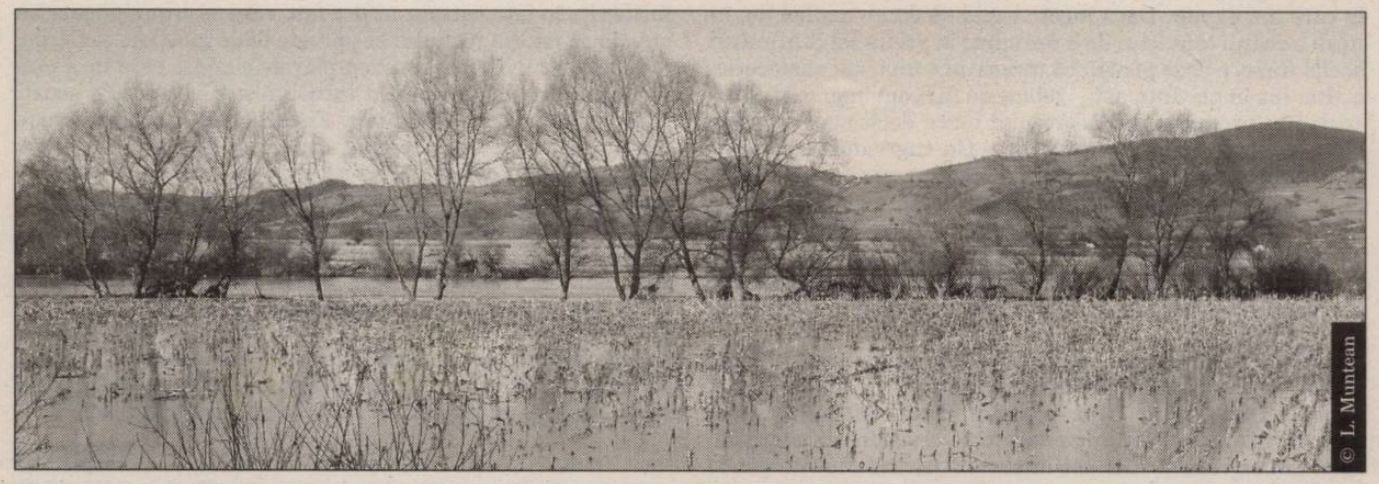

Alice GEORGESCU

viaţa scenei / scena vieţii

Să batem cîmpii!

Necazul, cînd „deţii“ o rubrică, este că, o dată, de două sau de patru ori pe lună, după cum devine cazul, eşti obligat să fii deştept. Nu precum Coana Efimiţa („Leonido, deşteaptă sînt eu acuma?“), ci precum... mă rog, nu spui cine, persoană însemnată (şi becher, de!). Ai-n-ai idei, ai-n-ai despre ce scrie, trebuie să „produci“. Cînd e o rubrică de cronică, mai merge: scrii despre alţii şi pînă la urmă tot iese ceva – cum ar veni, eşti inteligent pe spinarea lor; cînd însă e o rubrică „de autor“... şi autorul e în pană de inspiraţie ori, pur şi simplu, în pană de subiecte... Ca mine, acum...

După matură chibzuinţă şi inspirîndu-mă (declarat!) dintr-o carte care, chiar dacă nu-mi stă la căpătîi, îmi stă foarte tare la suflet – *Joia dulce* a lui Steinbeck, pe care o recitesc ori de cîte ori mi se îneacă o parte din corăbii, ceea ce, în ultimii douăzeci de ani, s-a întîmplat de vreo 30-40 de ori –, am găsit soluţia: Să batem cîmpii! La el se intitulează aşa nişte capitole introduse, cum ni se spune în prolog, pentru a-i permite autorului să se abată de la poveste şi să divagheze fără a-şi plictisi cititorii care, dacă n-au chef de divagaţiile lui, pot sări peste acele capitole (dacă vă cade cartea în mînă, să nu le săriţi – sînt delicioase). Vă propun şi eu, prin urmare, să ne abatem un pic de la consideraţiile sobre şi pertinente pe tema vieţii, a scenei, a vieţii scenei şi a scenei vieţii şi, rămînînd în grădina teatrului, să o luăm razna după cum ni (adică, mi) se năzare.

● Am observat că marea majoritate a practicienilor scenei care nu sînt căsătoriţi „în breaslă“ sau cu persoane din zona artei, în general (scriitori, muzicieni, pictori) – aceasta fiind, de fapt, regula –, au ca parteneri de viaţă medici. Doctori sau doctoriţe. De felurite specialităţi. Mă întreb care poate fi explicaţia. Sînt actorii şi regizorii fiinţe mai fragile decît restul lumii? Au mai puţin timp decît alţii şi, neputîndu-şi permite să-l piardă prin policlinici şi spitale, aduc policlinica, fie şi parţial, acasă? Sau o făptură care îşi petrece viaţa încercînd să fie mereu altcineva, în fiecare zi altcineva, uneori cineva dimineaţa şi (alt) altcineva seara, nu poate fi suportată, pe termen lung, decît de un om care şi-a consacrat propria viaţă, prin jurămînt, altor – multor – oameni?

● În intervalul a numai doi-trei ani, la puţină vreme după 1989, scena românească, atît cea bucureşteană, cît şi cea (cele) din restul ţării, a pierdut mai mulţi „slujitori“, în favoarea Bisericii. Femei şi bărbaţi. Au intrat în mănăstiri, s-au făcut preoţi, au devenit credincioşi practicanţi. Nu erau printre cei de duzină; dimpotrivă. Nici nu „duceau tava“. Toţi au avut, după cîtva timp, recidive mai lungi sau mai scurte – au revenit în teatru, au jucat –, apoi a urmat retragerea definitivă. Să fi fost la mijloc o căinţă tîrzie pentru „pactul cu diavolul“ (primii teologi creştini – Sfîntul Ciprian, de pildă – condamnau teatrul ca pe un loc al viciului şi al desfrînării), să fi fost teama pentru cariera în veşnicie, vorba lui G. Călinescu, a sufletului care, pe Pămînt, s-a lăsat „locuit“ de atîtea alte suflete, să fi fost, nici mai mult, nici mai puţin, atracţia faţă de un nou rol?

● Mă sună cineva de la pagina culturală a unui cotidian, ca să-mi dau cu părerea în chestiunea acuzei de „blasfemie“ aduse, în frumoasă unitate de gînd şi simţire, de către întîi-stătătorii bisericilor ortodoxă şi romano-catolică (din România, firește) piesei *Evangheliştii* de Alina Mungiu, care s-a montat, pare-se, la Iaşi. Cele două instanţe morale şi spirituale au epuizat – s-ar zice – ocaziile în care îşi puteau dovedi utilitatea şi forţa – au eradicat sărăcia, au îmblînzit moravurile, au alungat pornografia care ne invadează pe toate căile şi canalele, zilnic, au adus alinare tuturor celor în suferinţă, în mizerie şi în durere, nemaivorbind de curăţenia făcută în ograda proprie –, aşa că au ajuns şi la teatru. În fine, chestie de priorităţi. Hazul este că, punîndu-mă succint în temă cu „problema“, tînăra reporteriţă îl botează, din greşeală, pe unul dintre cei doi înalţi prelaţi cu prenumele unui actor recent lansat prin serialele comice de televiziune. Gura păcătosului...

● Dau, la televizor, peste o emisiune unde (nu m-am uitat decît vreo trei minute, aşa că nu am prins chiar toate amănuntele) doi actori, o doamnă şi un tînăr domn, fac, provocaţi de un „moderator“, un fel de analiză a prestaţiilor unor colegi. Colegi, dacă nu de meserie, oricum de ocupaţie, pentru că – mă dumiresc la un moment dat, după ce aud rostindu-se nume care, personal, nu-mi spun nimic – este vorba despre o telenovelă (sau nişte telenovele) de producţie autohtonă unde „prestaseră“ şi tînărul domn, şi doamna în chestiune. (Altminteri, actori dintre cei mai talentaţi.) Se discută despre performanţa unei interprete care (citez din memorie) stătea pe spate, dădea din mîini şi din picioare şi emitea felurite chiţcăieli amuzante. Domnul e entuziasmat, doamna are unele rezerve. „Ei, să te văd eu stînd aşa şi făcînd aşa!“ – atacă domnul. „Eu sînt mult mai cerebrală!“ – taie scurt doamna. Rezon!

Claudiu CONSTANTINESCU

pe de altă carte

● **Ludmila Ulițkaia, *Minciunile femeilor*, traducere din rusă de Gabriela Russo, Colecţia „Cartea de pe noptieră“, Editura Humanitas, 2005.**

E adevărat, gratuitatea minciunilor din această carte te şochează. Cînd femeile de aici mint, o fac fără a vrea să înşele şi să tragă apoi din asta un oarece folos. Ele mint altfel. Nu pentru a-şi crea o situaţie avantajoasă, ci pentru a se crea pe sine.

De fapt, ele mint sincer, adică fabulează. Minciunile lor sînt, în raport cu adevărul, ceea ce sînt invenţiile în raport cu descoperirile. Nu trucheză realitatea, ci o îmbogăţesc, o rotunjesc, îndemnînd-o să împrumute un sens de moment. Plus că, uneori, chiar e nevoie de cîte o invenţie pentru a putea merge mai departe cu descoperirile.

Fascinante în totala lor lipsă de pragmatism, „mincinoasele“ Ludmilei Ulițkaia născocesc aşa cum ai născoci roata, numai că nu o roată a carului, ci o roată a propriului noroc. Ele sînt, în fond, nişte trăiriste care au nevoie de fabulaţie pentru a-şi răscroi soarta ca pe un destin. De aceea, cînd mint, nu le creşte nasul, ci creşte inima în ele. Fiindcă simt că trăiesc cu adevărat. Şi, mai ales, cu acea intensitate pe care o pîndesc şi fiorul tragic, şi suspinul telenovelistic.

Mi-a mai plăcut, apoi, că *Minciunile femeilor,* deşi arată ca un volum de povestiri, e totuşi un roman. Un roman al „victimei“ respectivelor născociri, cu o biografie discret dispersată în jurul acestora. Ideea unei vieţi ca sumă a minciunilor celorlalţi – trebuie să recunoaşteţi – nu e chiar de colea.

Cu toate că, politic vorbind, e de colea rău.

Dilema veche vă recomandă

● Azi, vineri, 9 decembrie, la ora 21,15, în direct pe TVR 1, a nu se rata cel mai cumplit exerciţiu de masochism pentru cîteva milioane de români: tragerea la sorţi a grupelor pentru Campionatul Mondial de Fotbal din 2006. (Radu Cosaşu)

● Nu rataţi *Dumnezeu la saxofon, dracu' la vioară* (de Alexandra Gulea, 2004) şi *Graţian* (de Thomas Ciulei, 1995) – două foarte premiate (şi foarte diferite) documentare româneşti –, în reluare astăzi şi mîine la Institutul Francez. (Alex. Leo Şerban)

● Premiul „Ioan Chirilă“ pentru Cea mai bună carte a fost acordat volumului lui Radu Paraschivescu *Fanionul roşu* (Editura Humanitas). „De ce să se antologheze doar recordurile, nu şi derapajele de la poziţia bipedă? De ce să preamărim necondiţionat, trecînd sub tăcere, rătăcirile idolilor de ieri şi de azi?“ sînt premisele acestei scurte monografii a „furăciunii“ sportive, în care nouă gesturi reprobabile celebre din istoria sportului *(starring:* Maradona, Tonya Harding, Myke Tyson, Ben Johnson ş.a.) sînt povestite cu vervă şi talent de unul dintre cei mai buni autori de proză scurtă pe care îi avem. (Marius Chivu)

● Dacă mai rulează la mall (cel vechi, din Vitan), daţi repede o fugă să vedeţi *Desculţ, nebun şi-ndrăgostit* („Barfuss“ în original) – un fel de replică germană la *Amélie,* care te lasă mască şi îţi face ziua bună. Un final care merită aşteptat, dar nu vi-l spun. Şi, ce este şi mai bine, cînd începe filmul ăsta la mall nu rişti să fie coadă la popcorn şi sala este aproape goală. Un deliciu. (Cristian Ghinea)

DEUTSCHE WELLE
Un radio din inima Europei!

88,5 FM – BUCUREŞTI
Programul DW în limba română:
13:00 -15:00 - Miezul zilei în actualitate (zilnic)
Ştiri la 10:00, 12:00, 16:00 (luni – vineri)
Ştiri în germană şi engleză – zilnic din oră-n oră!
Şi muzică bună – pop, clasic, jazz!
Deutsche Welle
53113 Bonn/Germany
www.dw-world.de
DW

Matei FLORIAN

audio şi n-am cuvinte

Pentru patrie şi popor

● **E.M.I.L., *Rom, fum şi vanilie*, Zone Records, 2005.**

Declar sub jurămînt că sînt gata să încasez toate oalele pe care veţi binevoi să le spargeţi în capul meu. Vă asigur că la mijloc nu se află un simplu act de bravadă, în sensul în care s-ar fi inventat peste noapte o balcaniadă a masochiştilor la care aş fi ţinut musai să particip, ci doar conştiinţa faptului că o frază ca „nu are importanţă dacă nu vă plac E.M.I.L.“ nu poate decît să enerveze. Pe mine, unul, m-ar enerva cumplit. Cum adică să nu aibă importanţă dacă îmi place sau nu ceva? Şi de cînd a devenit E.M.I.L. o trupă atît de grandioasă, încît să se ridice deasupra oricăror critici negative? Vedeţi, sînt pe deplin conştient de riscurile la care mă supun. Dacă încerc timid să dau o explicaţie, în lipsa oricărei tentative de a dezminţi în vreun fel conţinutul acelei fraze, e doar pentru că încasatul e una, iar neplăcerea e alta. Iar în privinţa asta trebuie să fiţi convinşi: puţine lucruri îmi produc o neplăcere mai mare decît spartul unor oale, fie ele şi tigăi, în capul meu. Cu rugămintea de a înlătura orice legătură clandestină între persoana mea fizică şi juridică şi trupa E.M.I.L., nu-mi rămîne decît să duc ideea pînă la capăt, în speranţa că lucrurile se vor lămuri cît de cît şi voi reuşi să evit, măcar la mustaţă, dacă nu clar şi frumos, pocinogul acela care planează întocmai ca o sabie deasupra creştetului meu, pînă mai ieri lipsit de griji şi aproape senin.

Faima celor de la E.M.I.L. (aşa cum se prezintă ei, fără nume, ci doar cu prenume, sau, mă rog, în unele cazuri porecle: Sorin – voce, Stoi – chitară, Gabi – chitară, Barbu – bas, Piti – tobe) este una care ţine, momentan, strict de zona *underground.* Aici pot interveni oricînd diferite grade ale nuanţării, cărora, dacă le-am de crezare, ar spune că nu e vorba de orice fel de *underground,* ci de unul care se găseşte în strînsă cîrdăşie cu doar cîteva cluburi bucureştene: Fire Club, Expirat, Underworld, B 52. Aparent, raportată la o masă de mii şi mii de alte locaţii şi locante de pe necuprinsul patriei noastre, această faimă nu pare să însemne mare lucru. Dincolo de aparenţe însă, se află o masă compactă de oameni, cît se poate de vii, de tineri şi de zbuciumaţi care nu numai că ştiu versurile de pe albumul *Rom, fum şi vanilie* pe dinafară (başca de la alte 10, 15 melodii care nu apar aici), dar chiar plătesc bilet şi umplu pînă la refuz orice sală în care se anunţă vreun concert E.M.I.L. Iar asta se întîmplă de cîţiva ani buni, ani în care formaţia s-a zbătut în zadar să mai scoată vreun material discografic care să-i urmeze e.p.-ului *Cocktail verde*. În lipsa oricărei tentative de mediatizare, fără suportul vreunui videoclip (cu excepţia celui de la „Copacii înfloriţi“, mult prea puţin recent şi difuzat ca să aibă vreo relevanţă), ceea ce s-a întîmplat cu această trupă are toate datele pentru a fi omologat în analele istoriei muzicale postdecembriste la capitolul „Aşa da“ sau „Despre noţiunea de celebritate în România. Nuanţări“. Succesul ar putea părea inexplicabil dacă acea masă compactă de oameni n-ar fi fost una cît se poate de şcolită, autentică şi la zi cu tendinţele, gusturile şi aplecăciunile care bîntuie prin Occident. (Tocmai din această cauză, am să comit o altă impietate majoră şi am să le acord întîietate în faţa tuturor acelor fani care se cramponează să creadă că istoria rockului se opreşte la de alde Iris şi Cargo. Ca să nu mai vorbesc de exemplarele ciudate care încă mai fac săli pline la concertele lui Cătălin Crişan.) Pe scurt: E.M.I.L. nu inventează nimic. Ei cîntă un punk-rock foarte prizat afară, cu tente reggae şi pop care-l duc într-o zonă foarte plăcută de ska. O muzică perfectă pentru sporturi extreme şi pogo. O muzică dezinhibată, colorată, accesibilă, simpatică, relaxată, pozitivă. (A se lua drept exemplu versurile, evident mistocare, „afară-i cald, / totul e minunat, / mă uit la ei, / zîmbeşte sub copac“.) Că această muzică e privită pe meleagurile noastre ca un fel de OZN ciudat nu poate decît să arate gradul de înapoiere sonoră în care ne aflăm. Ceea ce nu e tocmai bine. De aceea, trebuie să declar răspicat: nu are importanţă dacă nu vă plac E.M.I.L. Ţara are nevoie de ei, iar cu interesele ţării nu te poţi juca.

Simona SORA

puzzlecturi

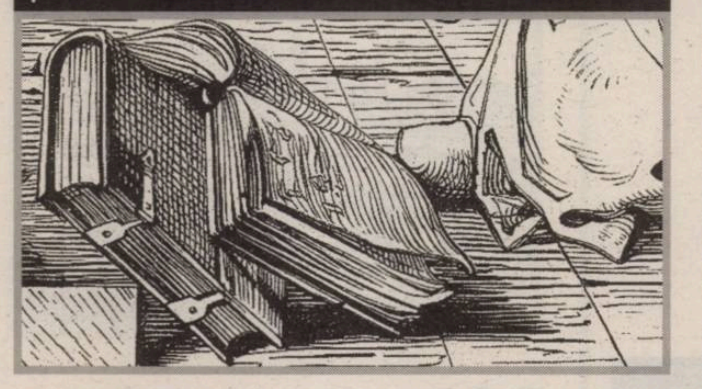

Sufletul – închisoarea corpului

● Mircea Nedelciu, Adriana Babeţi, Mircea Mihăieş, *Femeia în roşu*, prefaţă de Mircea Cărtărescu, postfaţă de Martin Adams Mooreville, ediţia a treia, Editura Polirom, 2003.

Peste o sută de ani, cînd cineva se va apuca să scrie istoria operelor literare româneşti cu mai mulţi autori, *Femeia în roşu* va fi reluată încetişor, folosind armele şi muniţiile etalate în text, dar şi dubla perspectivă pe care romanul o închide: cea spre trecutul unei literaturi agonizante şi cea spre viitorul altei literaturi, recalibrate. Căci acest roman, publicat pentru prima dată în 1989 şi recent reeditat a doua oară, cu o prefaţă antologică şi o postfaţă fantasmagorică, este însăşi graniţa pe care literatura română optzecistă – textualistă, autoreferenţială şi autocriogenizată (după unii critici) – şi-a făcut bilanţul. Iar pentru cine mai are răbdare, acest bilanţ – deopotrivă nostalgic şi ironic – este unul optimist. E un bilanţ de etapă în care şi romanul scriiturii, şi defamiliarizarea textualistă, şi autoscopia, şi jocul intertextual sînt deopotrivă legitime şi legitimatoare. Un roman „senzaţional" care joacă pe muchia textual-corporală şi care-l implică pînă la urmă pe cititor, cu toate ingenuităţile lui de lectură, cu toată lenea lui narativă şi cu toate pretenţiile îndreptăţite de plătitor al propriei plăceri nesocotite.

De cîţiva ani încoace, cărţile cu mai mulţi autori au început să contureze la noi o adevărată modă. Şi nu la colecţiile de studii mă gîndesc, ci la opere literare, precum autobiografiile celor patru (Cernat, Manolescu, Mitchievici şi Stanomir) plecaţi *În căutarea comunismului pierdut, Povestirile mici şi mijlocii* ale celorlalţi patru (Torsan, Stoica, Manolache şi Voicilă), romanul *Războiul fluturilor* de Paul Cernat şi Andrei Ungureanu... Sau la romanele colective scrise, la Braşov, sub bagheta magică a lui Alexandru Muşina, cum se pare că au fost *Sufletelul Iustinei* de Jolán Benedek ori foarte recenta *Filo, meserie!* de Oana Tănase (scrisă de opt tineri autori, cărora „autoarea" le mulţumeşte în final). Nu-mi dau seama în ce fel experimentul literar în trei din *Femeia în roşu* a reuşit să exorcizeze – cum îşi propunea – „complexe foarte vechi ale scriitorului român", cel demiurgic în primul rînd. Cert e însă că riguroasa autopsie pe corpul literaturii optzeciste (şi nu numai) din acest roman, practicată de trei *insideri,* rămîne poate cel mai solid reper de înţelegere contextuală a literaturii anilor '80. Cine vrea să înţeleagă mecanismul a zeci de romane de cea mai bună calitate din acea perioadă trebuie să înceapă cu *Femeia în roşu,* demonstraţie teoretică şi practică de virtuozitate, o etalare de forţă exact în momentul în care viaţa se pregătea să-şi ia revanşa asupra artificiului, adică atunci cînd memoriile, autoficţiunea, jurnalele şi dezlănţuirile amoroase dădeau să ecluzeze manierata, stilata, rafinata „doamnă" optzecistă.

Poate tocmai de aceea antimetafora romanului este autopsia, iar structura de dicţionar juridico-penal a cărţii este un demers cognitiv de aflare a „adevărurilor" în care s-a pulverizat Adevărul de odinioară. Avem, aşadar, în acest roman cu multe chei, pe de o parte, trupul fără viaţă al Anei Cumpănaş-Sage (o bănăţeancă, navetistă transatlantică, ce ajunge la Chicago în anturajul gangsterului Dillinger) autopsiat de legistul Tit-Liviu pe 20 aprilie 1947, şi avem, pe de altă parte, trupul anesteziat al literaturii române (în 1987, cînd a fost încheiată cartea), pregătit pentru disecţie – pe vîrste, genuri, stiluri şi registre – de trei teoreticieni optzecişti cu vocaţie romanescă. Două trupuri şi patru „legişti" care caută nimic altceva decît sensul unei vieţi şi al unei literaturi, un sens derivat însă etimologic (de către personajul A.) din senzaţionalul literar şi din senzaţiile trupului. Un sens „care-i mult mai mult decît s-ar fi putut crede: simţire, sensibilitate, simţ, conştiinţă, sentiment, fel de a gîndi, pricepere, inteligenţă, idee... propoziţie, frază...". Un *sensum* ambivalent şi dilematic, care contaminează pînă şi termenii juridici ce dau titlurile capitolelor *Femeii în roşu,* de la *iter spectrorum* (sau *iter criminis)* la *animus narrandi,* punîndu-i pe cei trei scriitori în mai multe conflicte de competenţă.

În conflict de competenţă se simte şi legistul Tit-Liviu, depozitarul retractil al inocenţei protagonistei. Halucinat de preistoria candidă a viitoarei matroane de bordel, medicul caută de fapt, în autopsia riguroasă a Anei Cumpănaş, un adevăr amoros pe care nu îl poate găsi în trup. Iar dacă mîna analitică şi-o face în disecarea (la propriu şi la figurat) a unui alt personaj, desprins parcă din *Marile speranţe,* autoanaliza pe divanul vienez al unui Freud plecat la băi este antologică în ironia, disperarea şi neputinţa ei.

„Sufletul – închisoare a corpului": iată concluzia de o uimitoare modernitate a legistului Tit-Liviu, laolaltă cu Foucault, reluat de cei trei „legişti" postmoderni ai literaturii. Iar dacă Foucault a avut nevoie de o analiză istorico-socială a corpului supus şi a sufletului supravegheat, adevărul propriu i s-a revelat seminaristului ardelean înainte de a intra în cabinetul gol al lui Freud din Viena: lupta lui se situează definitiv pe tărîmul cărnii. Şezînd şi cugetînd în faţa măcelăriei Kornmehl de lîngă celebra casă, Tit-Liviu nu-şi sondează, ca atîţia alţii în situaţia lui, inconştientul, ci se trezeşte gîndind pragmatic: „într-un fel tai cînd vrei să cunoşti adevărul, şi altfel cînd trebuie să le dai oamenilor de mîncare". S-o recunoaştem, e valabil şi pentru literatură.

Luni, 12 decembrie, ora 17, la librăria Cărtureşti (str. Pictor Verona nr. 13, lîngă cinematograful „Patria") Iaromira Popovici şi Editura Curtea Veche vă invită, părinţi şi copii, la lansarea cărţii

De-ale prinţeselor şi patrupezilor

Vor descifra din tainele poveştilor Dan C. Mihăilescu, critic literar, Mircea Vasilescu, redactor-şef la *Dilema veche,* şi Laura Muşat, elevă.

Andrei GORZO

dilematograf

Superdotaţii

● *Umbrele trecutului* / *A History of Violence* (SUA, 2005), de David Cronenberg.

Tom (Viggo Mortensen), protagonistul noului film al lui David Cronenberg, *Umbrele trecutului,* are toate datele unui erou american după modelul lui Gary Cooper. Îl cunoaşteţi: înalt, liniştit, modest, aspiraţii normale (o soţie, nişte copii, un salariu), trăsături sculptate, vorbă domoală şi talentul acela – de la sine înţeles – pentru violenţă. De la sine înţeles? De la sine înţeles – una dintre primele şi cele mai durabile satisfacţii ale cinefilului (cel puţin la masculul speciei) a fost dintotdeauna aceea de a aplauda, cu conştiinţa împăcată, talentele de ucigaş demonstrate de un om de treabă. Aşa se face că, atunci cînd Tom ucide doi oameni răi, intraţi într-o seară în orăşelul în care locuieşte şi în *diner*-ul în care serveşte, poţi să fii prea ocupat cu aplaudatul ca să observi din prima că e ceva în neregulă cu talentul lui Tom: e *prea mult* pentru un om de treabă.

De unde-i vine? Dintr-un trecut de ucigaş profesionist, pe care îl ţine ascuns? Aşa susţine înfiorătorul gangster din Philadelphia (Ed Harris) care se înfiinţează în orăşel imediat cum îl recunoaşte (sau îl confundă) pe Tom (sau Joey, cum îi spune el) la televizor. Sau e ceva ce-a zăcut dintotdeauna în el, neştiut şi nefolosit? La urma urmei, ceva asemănător pare să se ascundă şi în fiul lui adolescent, care se comportă neobişnuit de paşnic şi de matur pînă în momentul în care bagă în spital trei bătăuşi entuziaşti de la el de la şcoală. *El* unde şi-a format reflexele de ucigaş? Pe de altă parte, coregrafia de expert a lui Cronenberg ne face conştienţi de diferenţele dintre cele două performanţe sîngeroase: mişcările fiului sînt şocant de eficiente pentru un începător, dar *sînt* mişcări de începător, repezite şi înfierbîntate, în timp ce ale tatălui sînt un model de viteză fără precipitare şi de judecată rece în focul acţiunii – de *stil;* el pare profesionalizat, fiul – doar superdotat. Poţi să pari atît de profesionalizat şi să fii inocent? Poţi să ai un tătic inocent şi totuşi să ieşi superdotat pentru violenţă? Şi, dacă da – dacă oricine se poate naşte cu un asemenea talent –, ăsta e un motiv de a te simţi mai bine sau mai rău? În fine, cît de serios merită tratate implicaţiile neliniştitoare ale acestei poveşti? De exemplu, părerile vor fi împărţite (şi e sănătos să fie) în ceea ce priveşte adevărul psihologic al secvenţei în care soţia lui Tom (Maria Bello) îşi pierde şi ultima rămăşiţă de încredere în omul pe care îl considerase „cel mai bun din lume" – pierdere care o sfîşie, dar care o eliberează pe femela din ea preţ de un minut sau două de împerechere brutală, pe scara interioară a casei lor. Pe de altă parte, fără sugestiile astea deranjante, universal-incriminatoare, şi fără forţa insidioasă pe care o are, aici, detaliul violent (fiţi atenţi la gestul unuia dintre cei doi „oameni răi" care intră la început în *diner*-ul lui Tom: acoperă cu mîna gura unei fete ca să-i înăbuşe ţipătul şi apoi se şterge pe bluza ei), *Umbrele trecutului* s-ar apropia, pe alocuri periculos de mult, de oferta standard a genului. Este oare mai mult decît un film de gen prevăzut cu cîteva butoane strategice, declanşatoare de controversă, dar, în esenţă, nu foarte diferit de atîtea filme făcute la comandă? Chiar *a fost* făcut la comandă. La fel ca *Drumul spre pierzanie* şi *Sin City,* se trage dintr-un roman grafic (i. e. de benzi desenate) şi, mergînd şi mai mult în urmă, din filmul *noir;* titlul ales de distribuitorul român i s-ar potrivi aproape oricăruia dintre *noir*-urile clasice, al căror interes pentru umbrele trecutului, sortite să invadeze, cu formele lor monstruoase, orice proiect de renaştere morală, este reversul frumoasei promisiuni hollywoodiene şi, în general, americane (poate chiar unul dintre motivele pentru care imaginile cinematografice, cu nesfîrşitele lor promisiuni de metamorfoză, şi-au găsit în America o patrie ideală), că omul se poate reinventa pe sine. Iniţial, Cronenberg (care e canadian) pare a se mulţumi să respecte linia pesimismului *noir*. Respectă şi indicatoarele clasice: trece de la uciderea unui copil (de către cei doi „oameni răi") la trezirea altui copil – fetiţa lui Tom – dintr-un vis cu monştri. „Nu există monştri", îi spune Tom, care, nu peste mult timp, ne va da motive să bănuim că el însuşi e unul. Dar, în tot acest timp, Cronenberg se pregăteşte pentru o abatere de la linia asta melodramatică, familiară şi deci reconfortantă în pesimismul ei: sugestia că, şi dacă eroul american ar fi fost într-adevăr, într-o altă viaţă, un ucigaş fioros, vechea lui identitate nu trebuie neapărat să fie ca o umbră monstruoasă, sortită să-i invadeze şi să-i distrugă prezentul. De ce n-ar fi, mai curînd, ca un costum vechi în care încă mai poate intra la cîte o ocazie specială (pentru a omorî doi „oameni răi"; sau trei; sau cinci) şi din care poate ieşi la fel de uşor odată ce ocazia s-a consumat, rămînînd un „erou american", un campion al violenţei „pozitive", „aplaudabile", poate chiar „cel mai bun om din lume"? Asta nu e doar o bombiţă cu controversă asigurată, plantată într-un film de gen. E o revizuire imaginativă, subtilă, dar radicală. E o adevărată provocare.

trecerea prin reviste

GEO – fascinaţia mapamondului

Cu plăcută surprindere am găsit la chioşcurile de ziare ediţia în limba română a publicaţiei *GEO,* revista „verde" pe care, elevă fiind, îmi exersam împreună cu colegii de clasă „talentul" de traducător. Îi felicit pe membrii redacţiei pentru această iniţiativă!

Articolul de fond al numărului din decembrie referitor la naşterea Terrei este anunţat încă din editorialul Ancăi Liana Vasas, redactorul-şef al revistei: „Cum a putut oare ceva atît de delicat, precum viaţa, să se nască pe planeta noastră? Prin ce mister a apărut ea pe Terra şi nu în altă parte?". Răspunsurile la aceste întrebări se regăsesc într-un articol semnat de Gregor Markl şi intitulat „Miracolul Terra". „Pămîntul nostru nu este altceva decît un fir de praf în Cosmos, căci fiecare dintre miliardele de galaxii din univers are, la rîndul său, miliarde de sori şi mulţi dintre aceşti sori sînt înconjuraţi de planete. (...) pentru apariţia unor forme superioare de viaţă sînt necesare numeroase condiţii astfel încît ceea ce s-a petrecut pe planeta noastră mamă cu mai bine de 4,5 miliarde de ani în urmă poate fi comparat cu un miracol."

Deşi nimeni nu poate spune cu siguranţă ce se va întîmpla ulterior cu Terra, două posibile scenarii sînt prezentate în „Destinul planetei albastre", un articol semnat de Claus Peter Simon: „Soarele va devora Pămîntul şi va conduce la evaporarea acestuia. Vechea planetă albastră se va topi aproape fără urmă, iar masa sa va contribui la o creştere de numai 0,01 procente a elementelor care constituie învelişul exterior al Soarelui. În al doilea scenariu, Terra va supravieţui influenţei nefaste exercitate de Soare, însă atmosfera, crusta şi învelişul său vor fi distruse."

Propun să lăsăm deoparte, deocamdată, gîndurile şi perspectivele „negre" legate de sfîrşitul planetei albastre şi să-l însoţim pe Michael Stührenberg într-o fascinantă călătorie în nordestul Boliviei. Destinaţia? Un sat pierdut în jungla amzoniană, cu o populaţie de 3000 de locuitori, în marea lor majoritate indieni guarayo, cu o tradiţie de secole în... muzica barocă. „Un sat încîntător, Urubichà. Aici există nenumărate instrumente muzicale, un singur telefon, o singură maşină şi o centrală electrică cu probleme. Iar cînd aceasta refuză să pornească, tinerii indieni guarayo repetă Bach şi Vivaldi la lumina lămpilor cu petrol. Iubesc muzica, trăiesc pentru ea."

Călătoria prin lume se opreşte, cel puţin în numărul din decembrie, la ţinuturile sălbatice ale Saharei, mai precis în nord-estul statului Ciad. După îndelungi pregătiri, o echipă *GEO* a reuşit să ajungă într-una din ultimele regiuni neexplorate din lume. După cum povesteşte semnatarul textului, Uwe George, scopul acestei călătorii „a fost acela de a studia în Munţii Ennedi schimbările climatice şi culturale dramatice prin care a trecut continentul african".

Periplul prin statul Ciad va continua însă în numărul următor al revistei, cînd echipa *GEO* va încearca, în această ţară care nu beneficiază de o reţea modernă de drumuri, să ajungă la un impresionant punct geologic: „lacurile din adîncuri, aflate în mijlocul unui deşert neîndurător". Şi dacă preferaţi destinaţiile ceva mai luxuriante, tot în numărul următor veţi putea face o călătorie în „ţara lui mîine", în Dubai, oraşul care „se inventează continuu prin proiectele sale luxoase, care îţi taie respiraţia. Bănci, complexuri hoteliere grandioase, parcuri de distracţii şi apartamente superscumpe fură ochii vizitatorilor".

Pînă atunci însă, fiţi cu ochii pe *GEO!* **(R. P.)**

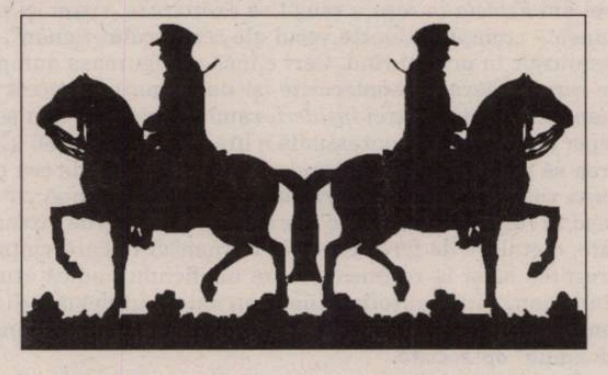

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

De Sfîntul Nicolae, despre bunică-mea

După unele calcule imperfecte, bunică-mea din partea mamei ar fi împlinit, răsalaltăieri, de Sfîntul Nicolae, 120 de ani; ţinea oarecum de un neam în care e curentă felicitarea „să trăieşti 120 de ani!". Deloc bigotă, atee discretă, dar tenace, bunică-mea, numită şi Maia, s-a stins cam pe la 90, ceea ce ar dovedi realismul cu care ştia să negocieze şi să se tocmească aprig; nu se plîngea de sănătate (o singură dată a leşinat lîngă mine, la teatru, la *Noaptea regilor,* dar şi-a revenit repede, cu puţin parfum pe la nas), nu-şi lua tensiunea, nu ţinea să fie disperată, ţinea însă enorm la preţ, la ban, nu se juca în problemele astea. Soţul ei murise prea repede, lăsînd-o văduvă tînără cu 3 fete, ca ea să-şi permită a fi nonşalantă în această chestiune de bază a naturii umane. (Natura propriu-zisă o lăsa rece.) Pînă i s-a prăpădit bărbatul, avusese cu el un atelier pentru pălării în Bucureşti – „Oscarola". Sadoveanu – se lăuda ea, decent – îşi comanda la ei borsalinele sale celebre, cu borul larg şi umbros; îi luase măsura capului nu o dată; nu-mi ceruse vreodată să ajung „un Sadoveanu", dar, dacă mă făcusem ziarist, îmi imputa apăsat de ce nu urc în tramvai prin faţă şi nu am abonament pe CFR, ca jurnaliştii de pe vremea ei; îi plăceau orice gratuităţi, cu excepţia actelor gratuite.

Cu „comuniştii voştri" nu se înţelegea, însă nu ridica pe faţă obiecţii dramatice (tot aşa cum nu intra în discuţii cu habotnicii religioşi, lucra aici o intuiţie...); îi numea tot timpul „ei", „ăia", ceea ce socotea suficient pentru a o defini politiceşte; avea un anume geniu al pronumelui personal: „fetele mele", „copiii noştri" (adică nepoţii ei) marcau limpede proprietăţile ei inalienabile, inatacabile. De asemenea „supele mele", „ciorbele mele", „tocăniţele mele", „şniţelele mele" nu aveau rival; gătea cu mult pătrunjel, cu mult leuştean, era o maestră a zarzavaturilor în mîncare. Indiferentă la micile mondenităţi, era ahtiată după evenimentele serioase; ea m-a luat de mînă şi m-a dus, pe bulevard, la funeraliile reginei Maria, într-un Bucureşti îmbrăcat în mov. Ca lecturi nu depăşea *Universul,* pasionată de ferpare, de crime şi furturi. Hoţii o obsedau – nu plecam de acasă fără să mă atenţioneze (nu ştia acest verb...) că pun greşit portvizitul în buzunarul de la spate al pantalonilor: „Acolo se fură!".

Maia mai avea o idee fixă: strălucirea pantofilor, higiena încălţămintei; măsura omul de jos în sus şi îl accepta dacă purta şoşoni iarna, galoşi toamna, pe ploaie, dacă nu lăsa urme pe covor şi „ştia ce-i aia un preş la intrare". În caz de nesimţire, arunca priviri cumplite, prea elocvente. Antipatiile ei erau de o transparenţă inadmisibilă. Din cultul pantofilor curaţi se născuse, probabil, şi hărnicia ei în cusutul ciorapilor; avară, nu admitea să se arunce ceva (mai ales pîinea...) la gunoi; ca atare, un ciorap uşor rărit cu o găurică la călcîi era pus pe ciupercă pentru a suporta o cusătură; fredona atunci valsuri de Franz Lehar. Muzical nu era cultă, dar, cum ţinea să precizeze, „nu se dădea în vînt după romanţe". Chiar şi în domeniul cămăşilor şi hainelor, avea o severitate dogmatică: „Totul e să ştii să le porţi!". Se bucura vădit cînd i se spunea: „Să porţi sănătoasă rochia... e nouă, de unde ai cumpărat-o?" şi răspundea concis: „O am de nu ştiu cîţi ani!". Ştia întotdeauna de cîţi, după cum la fel de precis nu pleca de acasă (pleca rar, plăcîndu-i să i se zică şi „bătrîna castelană") fără să se parfumeze.

Nu am avut cu ea niciodată polemici politice violente. O singură dată, straniu de avizată, mi-a şoptit să nu scriu pe undeva că am avut o bunică proprietăreasă... „Ce pot să-ţi facă dacă află? Să-ţi ia caii de la bicicletă!" Nu i-am replicat, dar cred – nu am cum verifica în dosarele mele de la cadre... – că am ascultat-o dintr-un instinct uşor contrarevoluţionar. Nu mi se pare curios că nu am întrebat-o niciodată dacă m-a citit în *Revista elevilor,* în *Tînărul muncitor*... Aveam orgoliul orb printre atîtea miopii: „Nu scriu pentru bunică-mea...". În general, nu mă lăudam cu ea, nu era „pe linie", corectă politic, adică. Ea ştia şi asta, nu dădea semn că ar suferi, dar cînd a emigrat legal în Israel, prin '60, mi-a dat, fără vorbe, o lecţie pe cît de dură, pe atît de meloduioasă: a plecat de acasă, din Popa Nan, la Gara de Nord, purtînd în mînă un trandafir! Nimeni nu pleca atunci arborînd o floare. Era un gest perfect ambiguu: semnaliza că a scăpat de România sau o omagia? Era sarcastică sau patetică? Se gîndea cumva la mine, să-mi facă un bine, ştiind că de ani de zile eram şomer...? Voia să se ştie că bunica mea pleca fără ură faţă de o ţară în care nepotu-său rămăsese „fără un ban la el, fiindcă se pusese rău cu regimul"? (Explicaţie, la telefon, către o verişoară din Obor, auzită de mine, trăgînd cu urechea...)

Răspunsul ei a venit tîrziu, într-un cimitir de lîngă Tel Aviv. Pe piatra sa funerară ceruse să se scrie, fie şi în litere ebraice, lîngă numele ei: „născută în Bucureşti". Egoistă autentică şi austeră, se gîndise desigur la ea.

Eugen ISTODOR

auto-jurnal

Moarte lui Spirache de la AGIP!

Uite, pun benzină de la AGIP. Cine dracu' mă pune? Am întîlnire în zonă cu un PR de TV şi ascult cîntecul computerului de bord „FUEL LEVEL LOW". Groaznic cîntec! Şi mă pune dracu' să bag benzină de la AGIP, deşi mi s-a spus de la atelierul mecanic al maşinii să nu marc de acolo nici o picătură. Cică e proastă benzina şi înăbuşă orice libertate. Dar ce, mă iau eu după orice frînar? Merg, bre, la AGIP şi pun benzină, şi pun benzină, şi pun benzină. Pun benzină să nu-mi mai aud maşina scîncind. Şi plec să plătesc, idee absolut tîmpită! Stau la coadă de patru persoane la un casier. Şi mai apare unul. Cu ţăcălie, tînăr nevoie mare, palpita viaţa în el şi de asta am crezut că se uită prin mine. Domnule, tată, mamă, întind banii să mi-i ia şi el mi-i ia. Dar tot peste capul meu se uită. Zic: o fi privire profy, o fi profy cool! Şi iert chestia asta fiindcă mă scapă de coadă şi plec repede. Dar nu, după ce-mi ia banii, mi-i lasă pe tejghea, lîngă casa lui de marcat şi dispare. Pur şi simplu! Mă gîndesc că omul o fi vrut să sal-

veze vreo pompă de la înec. Dar nu auzisem spre mine nici un: „Mă scuzaţi, aşteptaţi puţin!". Nimic! Număr secundele şi secundele sînt minute. Stau ca boul şi fierb. Între timp, iau banii şi merg la coadă. Plătesc şi ies pe uşă. Băi, tată, băi, ce tablou de tot AGIP-ul văd? Omul meu, palpitînd de energie, dădea limbi unui Lexus. Omule, nenorocitul, jigodia, viermele dădea limbi la un Lexus. Era urcat pe el şi îi freca puntea cu o slugărnicie rînjitoare. Îl strig, dar nu mă aude şi mi se face lehamite de mine, de cît de anemic sînt. Plec cu maşina la piarii mei. După vreo trei zile, nu e de-ajuns ce umilinţă mi-am luat, trec pe la AGIP să iau o apă şi spun casierului că vreau una la temperatura camerei. Casierul se scuză că nu poate pleca de la casă fiindcă e singur şi dă o strigare cît toată benzinăria: „Spiiiiiiiraaaaaaaaaaaaaaaaaaaaccccccccccccccccchhhhhhhhhhhhe!". Cine credeţi că e Spirache? Lingătorul de parbrize! Mocofanul! Janghina! Papagalul! Ăsta era Spirache! Ce mi-a spus Spirache? Vă daţi seama? Nu are! Aşa, din vîrful ciocului lui tîmpit! Bă, Spirache! Bă, neomule, să-ţi cadă limba aia cu care te-ai spînzurat de Lexus!

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Marin sau Maria?

– despre ginerele muiere –

Cînd tată-său, Lazăr slujitor agiesc, a hotărît s-o mărite după unul Petre Olteanul, birnic tot de la ei din Herăstrău, Maria n-a zis nimic, s-a supus şi, după învoială şi nuntă, s-a mutat în casa bărbatului. La un an a venit şi copilul, dar n-a trăit nici măcar o săptămînă că l-a luat Dumnezeu. Apoi la scurt timp a murit şi Petre, lăsînd-o văduvă de tînără. Tac'su a pornit vorbă în stînga şi-n dreapta să-i găsească alt bărbat, că şi la el în casă ce să facă, cu ce să mai hrănească ş-altă gură. Nici nu trecu bine anul de doliu că se pomeni cu Stancu, nălbitor de pînze tot din sat, care veni s-o ceară. Din nou se supuse, din nou ascultă de tată-său, din nou îşi luă cele cîteva zdrenţe de zestre şi plecă în casa bărbatului. Dar vai şi-amar de viaţă, că Stancu se dovedi om aspru şi înrăutăţit; zi şi noapte o căznea şi-o bătea şi-o ocăra. Săreau vecinii s-o scoată din mîinile lui, iar cînd o încuia cu săptămînile în casă fără apă, fără mîncare, doar tată-său avea curajul să spargă lacătul şi s-o hrănească. La ultima bătaie n-a mai rezistat, numai în cămaşă a fugit în miez de noapte pe cîmpuri pînă s-a făcut ziuă şi s-a trezit în faţa porţilor oraşului.

„Hai, femeie ce faci? Stai ca proasta-n drum, nu vezi că aşteaptă lume? Intri sau ieşi?" s-a oţărît straja la ea. Şi-a intrat în oraşul pe care nu-l văzuse niciodată pînă atunci. A privit speriată la şirul de căruţe, de cai şi călăreţi, la trecătorii cu bocceluţele pe umeri şi s-a întrebat ce-o să se facă acum, singură aici în atîta pustietate de lume. Poate i-ar fi mai uşor dacă şi-ar pune izmene şi cămăşoaie, opinci şi căciulă, şi-ar tăia părul, şi-ar ascunde sînii. În cîteva zile colinda cîrciumile în căutare de slujbă, ea, Marin, băiat cuminte şi muncitor venit de la ţară să intre la stăpîn. Postelnicul Iacovache îl plăcu pe „băiat" şi-l luă în casă gîndind că are nevoie d-un argat la grajduri. 20 de ani sluji Marin în curtea stăpînului făcînd de toate: rîni la cai, munci la cîmp, tăie lemne, plimbă caii, fu şi vizitiu şi fierar şi vier şi porcar, ca în sfîrşit să se pripăşească pe lîngă casă şi să tragă mai puţin, ba chelar pe la pivniţi, ba prin bucătărie, ba să-i ţină haina stăpînului, ba să-i ţină de urît în miez de noapte. Azi aşa, mîine aşa, Maria, fiica postelnicului, prinse drag de „băiatul" isteţ pe care-l întîlnea mai peste tot: în cămară, în bucătărie, pe prispă, la tată-su, pe capra trăsurii. Marin intră în jocul coconiţei gîndind că nimic rău nu putea ieşi din astea. Se lăsă prins(ă) în jocul glumelor, îi cînta pe înserat cîntecele lăutarilor cu „ochi dulci" şi „inimă arsă", îi arunca priviri galeşe cînd se întîlneau în curte, ea să dea la găini, „el" să aducă cine ştie ce din hambar, îi ţinea calea cînd ea ieşea la plimbare în grădină. Stanca ţiganca, bătrîna bucătăreasă, i-a strigat de cîteva ori să se potolească c-o să dea de dracu' „şi-l jupoaie de viu" stăpînul, dacă află că-şi ascunde ţîţele în haine bărbăteşti. Începuse însă să-i placă şi n-ascultă, iar „liubovul dragostei" îi dădea fiori. Pînă într-o zi cînd se trezi că-l ia de chică Iacovache ce-i strigă cu năduf: „Ce credeai mişelule, că nu voi afla că umbli după Maria mea. Ori o iei, ori la gros cu tine. Că io nu vreau să mă fac de rîsu' lumii". Cum să spună că de fapt e şi el tot o Maria? Nu l-ar omorî stăpîn-su în bătaie? Nu s-ar face de rîs în faţa celorlalte slugi? Doar Stanca bucătăreasa îi striga de zor să fugă, că nu ştie cum va să iasă din aşa încurcătură. Dar unde să fugă, iar la Herăstrău? Să dea de bărbată-său şi de bătaie? Nici gînd, mai bine să se însoare. Găsi pe una Niţa mardagioaica care se oferi să le fie naşă şi duminică puseră de nuntă cu lăutari. Trecură mai întîi pe la biserică unde popa le cîntă slujba şi le binecuvîntă unirea, urîndu-le belşug şi copii cît mai mulţi şi sănătoşi; apoi petrecură pînă dimineaţa în curtea postelnicului, jucînd, bînd şi veselindu-se. Dar cînd să se retragă în odaia lor, Marin se trezi spunînd că de, acu dacă s-a întîmplat, s-a întîmplat, dar „el" nu poate să-şi urmeze soţia că-i femeie ca şi ea. Paharele rămăseseră suspendate în aer, vorbele – în gît, socru' mic, se înecă cu ultima înghiţitură, ochii ieşiră din orbite, mireasa începu să plîngă, iar Stanca ţiganca începu din nou să ţipe: „acu să te văd mişelule pe unde ai să scoţi cămaşa". „Pune-ţi mîna pe el; pe ea..." – strigă postelnicu. „Să-mi facă mie o astfel de ruşine."

La Agie, judecătorii ascultară pricina, priviră cu curiozitate pe „Marin", apoi pe postelnic, apoi pe Maria şi se cruciră. De aşa ceva nu prea auziră, căutară la Sfînta Pravilă, apoi la pravila politicească da' nici acolo „nu s-a putut afla nici o închipuire de vreo urmare ca aceasta, adică a se cununa muiere cu muiere". Şi hotărîră: Marin, adică Maria, să fie pedepsit/ă cu straşnică bătaie şi trimis/ă de îndată la schit la Viforîta să-şi plîngă păcatele faptelor sale.

Iar fata lui Iacovache rămase în gura lumii, că de, aşa-i cînd inima tresalte nerăbdătoare luînd-o înaintea judecăţii.

libertatea de impresie

Negocierea şi banul

Cuvîntul „negociere" a făcut mare carieră în România după 1990. Se negociază orice, de la preţuri şi salarii, pînă la poziţia în societate sau în familie. În nume personal sau colectiv, orice şi cu oricine. Nu poţi spune că „te tîrguieşti" pentru că e prea vulgar şi, pe de altă parte, dacă *negociator* e şi lordul Owen sau alţii ca el înseamnă că *a negocia* este ceva nobil. Mi-aduc aminte ce mîndri erau nişte sindicalişti cînd, pe la începutul anilor '90, au primit un ajutor de la „fraţii" din străinătate, pentru a înfiinţa, pe lîngă organizaţia lor, primul „institut de negociere" din ţară. Dar expansiunea acestui cuvînt, destul de urît de altfel, nu e o simplă modă. Ea are un fundament real. Cuvîntul exprimă un fenomen care se petrece întruna în societatea noastră şi de aceea nici nu poate fi ocolit. Un amic mi-a povestit cum o femeie, educată şi cu studii înalte, căreia îi făcea o curte destul de elegantă, a ajuns în final să-l întrebe direct: „Dar, pînă la urmă, mie ce-mi iese la faza asta?". Concluzia lui e că, astăzi la noi, cu o persoană de sex opus nu trebuie să mai încerci tot felul de clasice *apropieri,* ci de-a dreptul *negocieri*.

Ne închipuim că acest materialism profund (n-am găsit alt cuvînt) ar fi specific capitalismului şi tipului de viaţă occidental, pe care ni l-am dorit cu atîta ardoare. Auzeam pe vremea comunismului că în Occident *banul* face legea. Iar acum, după ce am scăpat, *banul* a devenit, alături de *negociere,* un alt fenomen lingvistic. Mă refer la folosirea tot mai frecventă a formei „ban", în loc de pluralul „bani" („scoate banu', marcă banu', iese banu"). Adică, n-ar mai fi vorba de nişte simple bancnote sau monede, ci de însuşi marele şi unic „Ban", zeul care guvernează totul.

Un alt amic, care a trăit mult în Africa aşa-zis „neagră", mi-a spus că acolo femeile sînt considerate şi se consideră chiar ele însele un fel de marfă, în vreme ce orice om alb e un posibil client cu bani. Că *banul* pe care-l cîştigă din asta e pentru ele extrem de important. Acelaşi cult al banului duce, evident, şi la tolerarea corupţiei. Care va să zică, problema noastră seamănă mai degrabă cu a ţărilor sărace, unde „banul" e o lipsă cronică. În Occident am constatat că lumea nu se preocupă aşa mult de bani, probabil şi pentru că are destui. Pe noi însă, cam acelaşi tip de gîndire, descris mai sus, ne face să spunem că americanii au invadat Irakul pentru petrol (ceea ce e ca şi cum ai spune că te însori ca să faci sex pe gratis). N-avem problemele Africii, dar sîntem o ţară plină de speranţe, care abia am ieşit de sub iluzia materialismului dialectic. Şi am intrat sub iluzia materialismului brut. Nu vreau să spun că banii n-aduc fericirea, ci că lipsa banilor aduce nefericirea obsesiei negocierilor.

Andrei MANOLESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

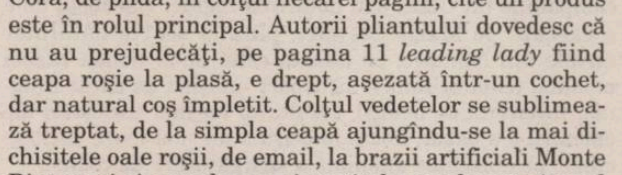

De Crăciun: trecere prin pliante

Adevărat, am mai scris despre pliantele frumos colorate pe care marile magazine ni le îndeasă în cutiile de scrisori; dar, atunci, erau la începuturi şi ne uimeau prin simpla lor prezenţă. Cora şi Carrefour au fost pioniere în domeniu, şi-mi aduc aminte cît am fost de uimită cam anul trecut, la aceeaşi vreme, de puii grill care pozau cochet şi uşor indecent printre frunze de salată, expunîndu-şi reducerile. Astăzi, nu ne mai impresionează: au devenit ceva obişnuit, iar magazinele se întrec în a le face cît mai atrăgătoare şi pe gustul potenţialilor clienţi.

Dar s-o luăm pe rînd: în pliantul de la Cora, puiul grill a rămas vedetă şi îşi etalează, în continuare, farmecele fruste pe un tocător, însoţit de o roşie şi de un ardei verde. Dar nu mai e, nici pe departe, singurul. Oferta s-a divesificat şi rafinat simţitor: felurile de carne, aşezate pe acelaşi tocător, diferă considerabil, printre ele numărîndu-se vrăbioară de vită, şniţel de viţel cu lapte, chipolatas (?), tobă ţărănească Diana, dar şi produse *high-class,* precum medalioane de somon, somn african Clarias (cu nişte mustăţi impresionante). De asemenea, s-au dus vremurile în care doar carnea îşi permitea să iasă în faţă: în pliantul Cora, de pildă, în colţul fiecărei pagini, cîte un produs este în rolul principal. Autorii pliantului dovedesc că nu au prejudecăţi, pe pagina 11 *leading lady* fiind ceapa roşie la plasă, e drept, aşezată într-un cochet, dar natural coş împletit. Colţul vedetelor se sublimează treptat, de la simpla ceapă ajungîndu-se la mai dichisitele oale roşii, de email, la brazii artificiali Monte Bianco, şi ei pereche, ca şi cratiţele, unul roşu şi unul albastru, la aspiratorul Panasonic de 1.400 de waţi, şi, aproape de final, la camera video Canon (CCD 800.000 de pixeli).

Carrefour, în pliantele sale, a găsit o altă soluţie de scoatere în evidenţă a produselor: cele mai bune oferte de pe pagină sînt scoase în evidenţă într-un medalion roşu, însoţite de nişte mănuşi de box roşii. Printre acestea se găsesc: un coş cu mai multe pungi de detergent Rex automat, la numai 28,02 lei noi; un „set de hîrite Zewa, gratuit 3 plus 1", la numai 9,49 lei noi, un set de beri Carlsberg, la care se oferă cadou un fular, dar şi un lapte Brenac, la numai 2,25 lei noi, nelipsitul pui Grill, dar şi o pungă de mazăre verde, fină şi congelată. Există şi grupaje, în genul celor expuse la muzee, în care tabloul central cuprinde mai multe produse, fiecare din ele îngrijit numerotate: 1. reprezintă batogul marinat, 2. pastrama de crap, 3. batogul hering – toate sub titulatura Peştişorul de aur.

Pliantul Angst face apel la alt tip de valori: cele de firmă cu tradiţie şi greutate, care garantează pentru calitatea produselor: pe prima pagină este publicat blazonul Angst, care cuprinde 5 stele roşii (la propriu), un obelisc planînd deasupra unei Elveţii destul de feerice (locul de origine al firmei-mamă), anul de început al afacerii (1910), precum şi sloganul: „Excelenţa face diferenţa". Alături de acesta este un citat din, probabil, patronul firmei, care are un nume predestinat business-ului său – Urs Angst, care glăsuieşte după cum urmează: „Cînd am început, am vrut să fim numărul 1 în România, dar nu numărul 1 în cantitate, ci numărul 1 în calitate. Cred că am reuşit acest lucru".

După această filozofie a învingătorului, urmează prezentarea propriu-zisă a produselor: Angst foloseşte clopoţeii, drept însemn, şi nu se dă înapoi de la a face floricele din legume, pentru a înfrumuseţa cărnurile.

Univers'all, supermarket-ul mai nou deschis, din zona Unirii, ne pune faţă în faţă cu un alt tip de campanie: ei bat darabana pe ideea de „mîndrie naţională". Dar despre asta într-un număr viitor.

Teodor BACONSKY

turn înclinat

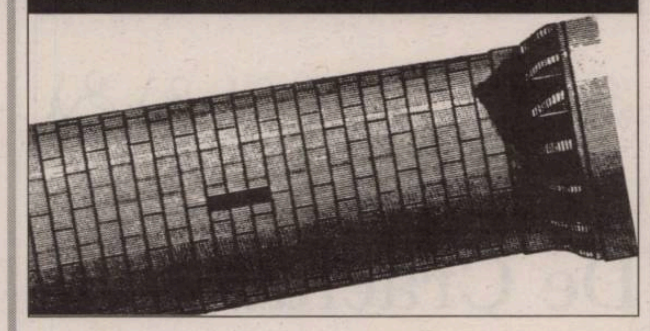

Cifru

Cred că, dacă n-aş fi primit-o cadou, nu mi-aş fi cumpărat neapărat *Cartea codurilor. Istoria secretă a codurilor şi a spargerii lor* datorată lui Simon Singh (Editura Humanitas, 2005) şi aflată într-o prea distantă relaţie de rudenie cu încercarea lui Northrop Frye de a privi Biblia însăşi ca pe *Marele Cod* al umanităţii. Una e hermeneutica sacră în cheie numerologică – mă gîndesc, bunăoară, la Raymond Abellio – şi cu totul altceva această istorie a spionajului textual ca armă aflată, timp de milenii, la îndemîna exclusivă a statelor & armatelor lumii. Numai că treaba întreprinsă de Singh – un fizician de la Cambridge doldora de succese în vulgarizarea ştiinţei – merită întreaga noastră admiraţie: cartea nu e ruda săracă a nimănui, prezentîndu-se publicului ca sinteză originală de roman poliţist, matematică aplicată şi cronică politico-militară. O citeşti pe nerăsuflate, dar mai ales te instruieşti pe măsură ce trăieşti, alături de autor, emoţia reconstituirilor şi plăcerea de a pătrunde în cele mai bine păzite culise.

Expunerea e cronologică şi porneşte din antichitatea războinică a Mediteranei, arătîndu-ne felul în care criptografia (încifrarea unui mesaj) şi criptanaliza (descifrarea lui) au însoţit, ca indispensabile auxilii tehnice, conflictele armate, conspiraţiile politice, tranzacţiile comerciale, vînătoarea de comori sau numai pasiunile amoroase: de la campaniile lui Cezar sau hotărîrea reginei Elisabeta de a o executa pe Maria Stewart, pînă la soarta bătăliilor navale din Atlantic, pe durata celui de-al doilea război mondial (cînd britanicii au „spart" maşina de cifrat Enigma, inventată de nemţi), rezultatul marilor încleştări ale omenirii s-a bazat, într-o măsură mult mai mare decît se crede, pe abilitatea anonimă a spărgătorilor de coduri.

Eroi necunoscuţi, obligaţi la păstrarea secretului, criptanaliştii au fost tradiţional recrutaţi mai ales printre lingvişti. De două secole, ei provin cu precădere dintre matematicieni, întrucît cifrarea clasică (axată pe aşa-numita substituţie mono sau polialfabetică şi descifrabilă prin „analiza frecvenţei") a făcut loc unor algoritmi de criptare mult mai sofisticaţi, care presupun, de pildă, operaţiuni de aritmetică modulară. Fascinantă e aici nu doar gimnastica mentală sau interconexiunea dintre criptanaliză şi progresul ştiinţific (prima a grăbit, de exemplu, intrarea în era digitală), cît permanenta obsesie a omului de a penetra misterul, fie acesta provocare intelectuală sau soluţie de supravieţuire.

A propos de era digitală. Odată cu ea (respectiv cu trecerea masivă la e-commerce, e-government sau doar e-mail) bătălia dintre criptografi şi criptanalişti s-a mutat pe terenul etico-deontologic al confruntării dintre dreptul democratic la intimitate personală şi interesul statelor de a controla reţelele crimei organizate sau ale terorismului. Phil Zimmermann, cel care a difuzat gratuit, prin Internet, programul său „popular" de criptare, intitulat PGP *(Pretty Good Privacy),* i-a înspăimîntat pe agenţii federali, a fost antrenat într-un proces supermediatic şi, pînă la urmă, reabilitat... Deocamdată nimeni nu a stabilit o ierarhie oficială între frica de abuzurile statului – care rezistă cu greu ispitei de a-şi controla cetăţenii, inclusiv cu scopul de a-i putea şantaja – şi frica de reţele teroriste, care ar putea opera nestingherite, la adăpostul unor coduri indestructibile. E însă limpede că epoca post-11 septembrie nu prevesteşte cîştigul de cauză al „civililor", chiar dacă ei speră ca Echelon (principalul mecanism de violare a vieţii noastre private) să fie juridic anihilat.

După ce a gustat din fructul oprit, Adam a crezut că se poate ascunde de Creatorul său, care a vădit pornirea ludică de a-l întreba unde se află, *de parcă n-ar fi ştiut*. Iată începuturile jocului etern dintre ocultare şi manifestare, pe care epopeea criptanalizei o transcrie într-un registru aparent profan... Mai ţineţi minte filmul în care Robert De Niro, interpretîndu-l pe diavol, se prezintă sub numele de *Louis Cyphre?* Chiar dacă nu l-aţi văzut, fiţi siguri că rulează în continuare.

Seria de autor „André Scrima" la Editura Humanitas

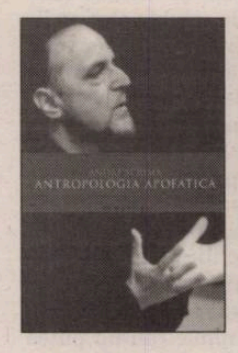

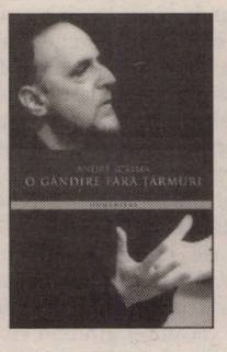

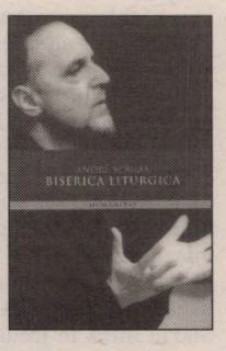

Anca Manolescu: Seria proiectată de Editura Humanitas va cuprinde, în şapte pînă la nouă volume, ansamblul textelor păstrate de „Fondul André Scrima" de la Colegiul „Noua Europă". Cînd grupul de editare, format din apropiaţi ai părintelui, s-a reunit la Colegiu, eu am propus o organizare tematică a ediţiei. Vlad Alexandrescu a ţinut să publice totuşi, în volum, scrierile din perioada de tinereţe bucureşteană a autorului. Parcurgînd acest prim volum, *Antropologia apofatică,* mi-am dat seama că, într-adevăr, în textele de tinereţe, André Scrima e deja, *in nuce,* întreg – aşa cum stă bine unui spiritual autentic –, prezent deja cu toate temele lui dominante, cu libertatea lui, cu pasiunea de a merge pe traseele tari ale cunoaşterii. A accede la mister – spune el acolo – nu înseamnă să ajungi undeva; înseamnă să intri în nemărginirea ţintei, să devii călător pe un drum infinit. Iată programul pe care l-a desfăşurat de-a lungul vieţii lui.

În ce mă priveşte, am îngrijit un volum legat de una dintre temele-cheie ale lui André Scrima, o temă pe care el o considera definitorie pentru tipul de spiritualitate răsăriteană, sintetizîndu-i întrucîtva geniul, anume liturgica. Volumul, pe care l-am intitulat *Biserica liturgică,* cuprinde texte inedite: cursurile pe care, între 1970 şi 1974, el le-a dedicat, la Institutul superior de liturghie al unei universităţi din Liban, marilor cicluri liturgice bizantine. Interpretarea lui André Scrima îndreaptă înţelegerea spre ceea ce face caracterul specific al liturgicii: anume faptul că ea este cadrul, îndelung construit şi rafinat, pentru o experienţă de cunoaştere a Celui celebrat, de înaintare spre el, de unire cu el. Iar André Scrima îşi construieşte propriul comentariu ca pe un *spaţiu* capabil să dea loc sensurilor traseului liturgic. Cititorul este îndemnat să intre în spaţiul liturgicului, să-i perceapă articulaţiile, să înainteze în sensurile expuse de comentator pe temeiul datelor tradiţiei. Textele liturgice, bogat citate, puse ca repere ale acestui traseu, îşi exală astfel frumuseţea, consistenţa teologică, savoarea contemplativă.

Al treilea volum lansat la Tîrgul de Carte, se numeşte *O gîndire fără ţărmuri* şi reuneşte lucrările colocviului dedicat lui André Scrima de către New Europe College în ianuarie 2004. Prieteni ai părintelui, veniţi din Franţa, Germania sau Taiwan, alături de cei din România, teologi şi filozofi, istorici ai religiilor şi ideilor, antropologi au făcut comunicări pe teme ce îi erau specifice ori apropiate părintelui, au vorbit despre stilul lui de interpretare şi de discurs, s-au reunit împrejurul lui şi, aş spune, *în prezenţa lui,* o prezenţă care e tot atît de vie după ce a trecut.

Vlad Alexandrescu: Iniţial, proiectul meu a fost unul de arheologia ideilor, de a vedea anume ce luase cu el în valiză André Scrima, în 1956, cînd pleca din România – care era formaţia lui, care erau gîndurile lui, temele lui. Am fost surprins să descopăr sute de pagini scrise compact, cu straturi succesive de intervenţii, care documentau preocuparea sistematică de a elabora o antropologie apofatică, o lucrare de filosofie creştină scrisă dintr-o perspectivă răsăriteană, ortodoxă, care să depăşească cumva marile sinteze filosofico-teologice pe care le-au propus diverşi mari gînditori ai Apusului. El îi citează de pildă pe Toma din Aquino, pe Descartes şi Pascal. Mi-am dat repede seama cît de mari erau, încă de la început, exigenţele intelectuale ale lui André Scrima, care încheiase deja la acea dată un ciclu complet de studii în filosofie.

Proiectul antropologiei apofatice a rămas neterminat. Manuscrisul este neterminat, dar unele din capitolele sale sînt încheiate. I se adaugă, în volumul de faţă, un jurnal de idei, care cuprinde gîndurile, notaţiile, reflecţiile lui Scrima din anii săi din România. Pe loc, mi s-a impus asemănarea între aceste cugetări şi cele, celebre, ale filosofului francez Blaise Pascal, rămase neterminate. Şi mi-am dat seama că în fond proiectul lui Scrima era un proiect esenţialmente pascalian, acela de a alcătui un discurs despre om, dintr-o perspectivă creştină. Spre deosebire însă de marele gînditor francez, care adoptase poziţiile dogmatice statornicite de grupul de la Port-Royal, situîndu-se într-o descendenţă de sorginte augustiniană, Scrima încerca să elaboreze o antropologie creştină pe bazele gîndirii ortodoxe. Efortul omului de a se gîndi pe sine nu duce ca la Pascal la o identificare cu suferinţa lui Iisus Hristos, ci mai departe, la o încercare de îndumnezeire, de *theosis,* în care conceptul principal este acela de Întrupare şi face posibilă gîndirea omului ca aflat înlăuntrul Divinităţii. Omul devine, în cuvintele lui Scrima, „punctul fizic şi metafizic de articulare a creatului cu Increatul", singura creatură purtătoare a Chipului lui Dumnezeu, a cărui interioritate de taină alcătuieşte astfel unitatea sa transcendentă naturii. Din perspectiva riguroasă pe care o adoptă Scrima, hrănită din marile izvoare ale gîndirii răsăritene, de la Grigore de Nyssa la Maxim Mărturisitorul, întreaga filosofie este conţinută ca un capitol al cristologiei. În legătură cu persoana Mîntuitorului, socotea el, au fost puse toate problemele naturii şi gîndirii umane. Teandria cristică este paradigma teandriei oricărei persoane create. Cele două firi în care, potrivit sinodului de la Calcedon, este cunoscut Hristos, „în chip neamestecat, neschimbat, neîmpărţit, nedespărţit", figurează totodată întîlnirea harului necreat şi al naturii în adîncurile fiinţei îndumnezeite.

Dincolo de rigoarea surselor, am constatat de asemenea cît de adînc a legat André Scrima această încercare de antropologie apofatică de provocarea lumii moderne. Reflectînd asupra teocentrismului ontologic pe care îl socotea singura atitudine filosofică capabilă să restituie omului elementul dinamic, fecund, al misterului, să-l înscrie în tensiunea anagogică a cunoaşterii profunde, să-l readucă *in patria,* el socotea că ignorarea acestuia duce la tragedia „pierderii" chipului, sfîrşind în „despicarea unităţii paradoxale esenţiale făpturii". Efortul lui, extrem de ambiţios, dă măsura preocupărilor unui grup care este cunoscut astăzi sub numele de grupul de la Antim. Acei intelectuali ataşaţi Bisericii, reflecţiei religioase, credeau, în anii 1944-1956, că există în România un teren extraordinar de viu, de bogat, de plin de resurse spirituale şi intelectuale. Se va vedea în cel de-al doilea volum, aflat sub tipar la Editura Humanitas, *Ortodoxia şi încercarea comunismului,* că André Scrima a rămas întotdeauna credincios acestei convingeri şi grupului din care a plecat, ideilor acestuia, pe care a încercat să le ducă mai departe şi să le facă cunoscute în lume.

Textele de faţă transcriu prezentările făcute cu ocazia lansării seriei „André Scrima" la Tîrgul Gaudeamus. Săptămîna viitoare vom publica intervenţia lui H.-R. Patapievici.

Editura Polirom şi Librăria Cărtureşti
vă invită la o întîlnire cu binecunoscutul
jurnalist Robert Turcescu şi un dialog pe tema
„România de azi". Evenimentul va avea
loc sîmbătă, 10 decembrie, ora 16,00,
la Librăria Cărtureşti (str. Pictor Verona
nr. 13). Cu această ocazie va fi lansat volumul

Fiare vechi. Dileme cotidiene,
apărut de curînd în colecţia „Ego. Publicistică"
de la Polirom.

GERMANIA: IGIENA ALIANŢELOR

Petre IANCU

Respectul mutual şi respectul de sine

Deşi eveniment la care neam de neamul neamţului n-a mai asistat vreodată, prima declaraţie guvernamentală a unei femei care a trecut vreodată la cîrma Germaniei, s-a consumat mai degrabă nepalpitant. Discursul ei sobru, la obiect, corect şi lipsit de farafastîcuri, a invocat totuşi supriza – ba chiar „surpriza vieţii" acestei est-germane devenite cancelar (căderea Zidului berlinez), fără să işte valuri spectaculoase, fără să ridice tribunele în picioare, fără să provoace mai mult decît ovaţii politicoase din partea partenerilor de guvernare social-democraţi ai conservatoarei Angela Merkel. Alocuţiunea ei inaugurală, aşteptată poate cu mai multă nerăbdare decît cele ale unui Brandt, Schmidt, Kohl sau Schroeder, dată fiind precaritatea situaţiei în care se găseşte, economic şi social, Germania, a lansat, spus rapid, două semnale. Primul a indicat direcţia generală în care are de gînd Merkel să-şi conducă ţara, întrucît le-a cerut compatrioţilor ei să-şi amintească de valorea extraordinară a libertăţii obţinute prin răsturnarea sistemului comunist. Ţinînd cont de enorma dificultate a demolării Cortinei de Fier, reformarea complicatului şi costisitorului sistem german al economiei sociale de piaţă poate fi – potrivit ei – abordată cu un optimism consistent, de vreme ce această din urmă operaţiune arată, prin comparaţie cu prima, precum o plimbare de sănătate.

Cel de-al doilea (semnal) clarifică modul în care noua şefă de Guvern intenţionează să se apuce de treabă: printr-o sumedenie de paşi mărunţi şi demersuri la obiect şi prin evitarea oricărui salt acrobatic.

Nimic nu ilustrează mai pregnant modul în care Germania a ajuns principala putere europeană, decît această opţiune *terre-à-terre,* tipică pentru maniera de lucru a executivelor berlineze. De cînd se ştie, Republica Federală a fost guvernată multicolor, în speţă de coaliţii, cu participarea uneia din marile formaţiuni. Au guvernat, rînd pe rînd, conservatoarea CDU, iar apoi social-democraţii cu liberalii, iar în cazul executivului de stînga al lui Schroeder, SPD s-a aliat cu ecologiştii. Din varii motive, această aritmetică a încetat să funcţioneze în două rînduri: la finele anilor '60, precum şi după alegerile din septembrie curent. Alianţele naturale s-au spart, dar necesitatea guvernării responsabile a ţării a determinat diversele grupări să-şi depăşească antagonismele şi să găsească o formulă, chiar dacă nu întotdeauna fericită, de alăturare cromatică. Din perspectiva românească, e uimitoare această capacitate a germanilor de a trece peste idiosincrazii profunde şi de a căuta cu maximă perseverenţă, în ceea ce majoritatea percepe drept interes naţional, numitorul comun apt să se transforme în baza unei cooperări între partide cu profiluri cum nu se poate mai diferite. Evident, reţeta acestei reuşite se compune din ingrediente pe cît de numeroase, pe atît de variate. Unul din ele e chiar interesul personal al membrilor formaţiunilor democratice, care-i determină să-şi asume, fără exces de vanităţi, datoria faţă de electorat şi faţă de democraţie, spre a-şi asigura succesul la un viitor scrutin. De aceleaşi conotaţii se leagă înţelegerea valorii esenţiale a credibilităţii generale a clasei politice, precum şi a credibilităţii personale a celor care o compun. Spus altfel, a revoca decizii anunţate ca irevocabile e o dovadă de prost-gust, dacă nu chiar de turpitudine, şi e taxată fără milă mai întîi de opoziţie, iar apoi de alegători. Iar „a te da rotund" – în momentul în care naţiunea aşteaptă de la tine dacă nu s-o salvezi, cel puţin să-i conferi o minimă orientare – echivalează, în Germania, cu a-ţi semna demisia din cariera ta de om politic. Nu întîmplător, campania electorală a lui Merkel s-a distins printr-o constantă: reiterata evocare a nefericitei promisiuni a lui Schroeder, care subliniase că nu merită să fie reales dacă nu reuşeşte să reducă substanţial şomajul. Exerciţiul cel mai firesc al jocului politic într-o democraţie ţine de luarea în serios a mesajului transmis de electorat prin alegeri. Spre deosebire de mesajul scrutinului românesc care l-a propulsat pe Băsescu în fruntea statului şi a trimis partidul-stat la plimbare, cerînd reluarea confiscatei revoluţii, tîlcul rezultatului alegerilor germane aparent abscons e în fond cît se poate de clar. Majoritatea a admis necesitatea reformei, dar a respins ideea unei revoluţii neoliberale de natură să anuleze sistemul social. Aşa se face, de pildă, că, în răspăr faţă de propriul lor program, cerînd oprirea reformei introduse de Schroeder, social-democraţii au înţeles să voteze în Bundestag nu doar în favoarea lui Merkel, ci şi să opteze, în negocierile de formare a alianţei, pentru controversata idee creştin-democrată reclamînd asanarea bugetului prin majorarea TVA. Invers, creştin-democraţii au înghiţit în sec, dar au sfîrşit prin a accepta sporirea socialistă a taxelor percepute pentru veniturile mari şi tăierea de subvenţii de care beneficiase clasa de mijloc. În mod vădit, aceste concesii mutuale nu sînt considerate de nimeni, în Germania, ca dizolvante ale identităţii partidelor în chestiune. Dimpotrivă, se admite de toată lumea că ele ţin de arta compromisului, semnalizînd concomitent competenţa şi flexibilitatea necesare oricărui actor politic situat în poziţii complexe, dar, în egală măsură, şi disciplina, seriozitatea şi tenacitatea ineluctabile în procesul riguroasei traduceri în fapt a mesajului transmis prin vot. Altfel spus, temeiul acordurilor dintre partenerii de alianţă e interpretarea cît mai calificată, cît mai apropiată de realitate şi, ca atare, cît mai democratică a imputernicirii obţinute de la popor. Judecînd după istoria alianţelor germane, e neplauzibilă orice prognoză potrivit căreia, în absenţa vreunui dezastru de proporţii, se va clinti, în următorii patru ani, fie şi un fir din părul perucii aşezate prin aceste înţelegeri creştin-social-democrate pe capul sistemului german. Cît de utilă va fi ceea ce liberalii consideră a fi tichia de mărgăritar pe scăfîrlia chelului – în speţă perpetuarea vechiului înveliş semisocialist al economiei de piaţă germane asediate de globalizare – rămîne de văzut. Important de subliniat e însă că acest aspect, prioritar dintr-un unghi utilitar, e secundar în raport cu importanţa menţinerii igienei unui sistem care ar sucomba subit, spre paguba tuturor, dacă n-ar şti să-i perpetueze virtutea cardinală. E vorba, în speţă, de respectul de sine oglindit în respectul faţă de celălalt, oricine ar fi el, şi cu atît mai mult în respectul faţă de partenerul de alianţă. Fiindcă şi în politică funcţionează neştirbit adagiul „ce ţie nu-ţi place altuia nu-i face". Formulat mai prestigios, nu există viaţă politică democratică, în care să fie posibil să nu-ţi iubeşti aproapele (determinat electoral) ca pe tine însuţi. Violarea acestui comandament are un efect unic, invariabil şi inevitabil: prăbuşirea la viitoarele alegeri.

***Petre Iancu** este jurnalist la Deutsche Welle, Bonn.*

Rodica BINDER

M.M. sau Miracolul Merkel

Angela Merkel îşi pune în dificultate nu doar rivalii şi partenerii, admiratorii şi detractorii, ci îi provoacă pînă şi pe politologi, strategi şi publicişti să-şi bată capul acum cu „fizica puterii" şi cu „chimia succesului", creînd dileme şi lingviştilor, nu atît la ea acasă, cît în unele ţări europene.

O fetiţă din estul Germaniei, crescută la umbra marelui ex-cancelar Kohl, se emancipează de sub tutela acestuia. Face o ascensiune fulminantă, ajunge în fruntea Partidului Creştin-Democrat, prin excelenţă masculin şi conservator şi, fără a uza de recuzita farmecelor sau a puterii de seducţie specific „feminine", rămînînd invulnerabilă la atacurile de orice fel, reuşeşte să-şi îndepărteze şi să-şi reducă la tăcere rivalii. La 22 noiembrie, devine prima femeie *cancelar* a Germaniei şi, pe deasupra, şi „cel mai tînăr şef de Guvern" din istoria Republicii Federale.

Limba română a recurs – după cum se vede – la apelative „masculine" pentru a desemna funcţia Angelei Merkel. Cînd a afirmat ironic într-un interviu: „Faptul că sînt femeie nu poate fi trecut cu vederea", Angela Merkel pare a fi făcut aluzie şi la o „incompatibilitate" – adînc înfiptă în mentalitatea colectivă şi întreţinută prin prejudecăţi – între identitatea feminină şi prerogativele puterii politice. Dacă Platon alunga poetul din cetate, religia şi uzanţele politicului au îndepărtat, pînă nu de mult, aproape complet femeia din cetate. Radicalismul şi violenţa islamismului sînt în parte şi o consecinţă a acestei excluziuni. Iar dincolo de geografie şi mentalităţi, limbajul poartă urmele discriminării.

Suportă sau nu suportă funcţia de cancelar genul feminin?

Francezii, mai temerari, printr-o perfectă *adecvatio rei,* au aflat pe dată cuvîntul potrivit: „la chancelière", după ce mai întîi o porecliseră pe Angela Merkel „Madame Allemagne". Germanii, în pofida unor vechi tradiţii şi prejudecăţi care reduceau condiţia feminină la formula celor trei „K" – Kinder (copii), Küche (bucătărie), Kirche (biserică) – au catapultat în actualitate un al patrulea „K" (care le-a eclipsat, în momentul de faţă, complet, pe celelalte trei) – „Kanzleramt" (cancelaria).

Vorbitorii de limbă română au, măcar unii dintre ei, conştiinţa acută şi mărturisită de a comite „licenţe" de limbaj, cînd recurg, după îndelungi ezitări, la apelativele „cancelăreasă", „cancelăriţă" şi „cancelară", termeni faţă de care „gradul zero", neutru, alb, al discursului public şi politic pare a produce încă anticorpi. Dilemele lingvistice rămîn deocamdată nesoluţionate. (Ele stîrnesc însă vagi amintiri legate de cearta universaliilor din filozofia scolastică, de disputele dintre nominalişti şi realişti. Cazul Angelei Merkel pare a le da dreptate „realiştilor", deşi formula „femeia sau doamna cancelar" consolidează poziţia nominaliştilor *nomina ante res* – cel puţin în politică).

Las pe seama lingviştilor de profesie desluşirea dilemei terminologice, pentru a reveni la ceea ce s-ar putea numi „miracolul Merkel", chiar dacă de acum înainte deţinătoarea conducerii noului Guvern german va avea de înfruntat cel puţin două dificultăţi majore: cea în care se află Germania şi cea în care se află ea însăşi, ca femeie, într-o lume în care apanajul puterii politice aparţine, cu minime excepţii, bărbaţilor. Cea de-a doua dificultate s-ar putea să primejduiască şi mai serios cariera Angelei Merkel, decît eşecul scoaterii Germaniei din impas. Fiindcă, în pofida aparenţelor, în Germania mai dăinuie puternic, tocmai în clasa politică, tradiţia confreriilor masculine, despre care a scris şi Carl Schmitt. Că aşa stau lucrurile o dovedeşte aşa-numitul Pacto Andino, un fel de alianţă secretă a unor lupi, mai mult sau mai puţin tineri, dar cu toţii foarte puternici, cu funcţii înalte, din propriul partid al Angelei Merkel. Ei o aşteaptă deja „la cotitură" pe proaspăta „cancelară", în timp ce, în tabăra puterii, s-a creat un invizibil zid despărţitor între aşa-numitul *boy group* şi *girls camp*. Deocamdată, principiul loialităţii faţă de Merkel a funcţionat impecabil. Prezenţa foştilor rivali politici ai creştin-democraţilor şi creştin-socialilor în noul Guvern ar putea facilita, teoretic cel puţin, o răsturnare a Angelei Merkel, printr-o revoluţie de palat. Dar deja tenacitatea calmă cu care „fetiţa din Est" şi-a croit drumul spre cancelaria federală, reuşind, în pofida tuturor prognozelor negative, să ia locul lui Gerhard Schröder, scoţîndu-l din fire într-un prim moment, dar determinîndu-l ulterior să-i ofere un buchet de flori şi un zîmbet cald, după ce fusese învestită în funcţia de cancelar, face foarte puţin probabilă ipoteza unui eşec. Angela Merkel ştie că puterea este şi un factor fizic. În laboratorul de fizică, în faţa experimentului, fetele şi băieţii au un comportament diferit – mărturisea ea într-un interviu. Fetele studiază mai întîi condiţiile experimentului, cunosc regulile şi abia apoi trec la treabă. Băieţii, ca şi bărbaţii, se reped şi „acţionează". Despre Angela Merkel se spune că ar avea nu doar ştiinţa, ci şi instinctul puterii.

P.S. *Fizica puterii – strategiile de conducere ale Angelei Merkel* este titlul tezei de doctorat pe care o elaborează reputatul publicist politic german Hajo Schumacher.

***Rodica Binder** este jurnalistă la Deutsche Welle, Bonn.*

Victor-Iulian TUCĂ

Apusul Occidentului a sosit (din nou!)

– legende urbane despre Uniunea Europeană –

Europa este în agonie. Apusul Occidentului a sosit (din nou!). Europenii sînt epuizaţi biologic, bande înarmate de musulmani au ajuns la hotarele fortăreţei, iar cei dinăuntru aşteaptă cu ochii pe ceas momentul arborării semilunei pe acoperişul UE. Cultura europeană s-a sinucis...

Cam aşa arată discursul eurosceptic care ar părea la prima vedere să exprime îngrijorări justificate. Dacă te uiţi însă la naţionalismul din unele state europene, îmbibat cîteodată cu porţii bune de rasism, teza cu europenii loviţi de oboseli tomnatice, cu aspect terminal, pare marcată de un parfum desuet. Să rememorăm doar afirmaţia danezei cu păr blond şi ochi albaştri, preşedinte de partid parlamentar (12%), Pia Kjaersgaard – *ori de cîte ori mă întîlnesc pe stradă cu un musulman trec pe celălalt trotuar!* Dar ce ne facem dacă respectivii sînt români, n-ar fi exclus, avînd în vedere cîteva detalii fizico-vestimentare sau apucături curat orientale ale unora dintre conaţionali? Monsieur Sarko discuta şi el despre *gunoaiele* periferiilor franceze, fără să se gîndească şi la stomacul derbedeilor care ard maşini, ajuns între timp, după aplicarea modelului social apărat exemplar de Jacques Chirac, lipit de spinare. Ce să mai vorbim de partidul extremist din Belgia, Vlaams Blok, rebotezat între timp Vlaams Belang, ai cărui membri se laudă cu tactica aplicată musulmanilor din Anvers sau Bruxelles: bătăi intense şi cît mai des cu putinţă!

O teorie şarmantă, dar falsă

Tabăra eurosceptică de provenienţă est-europeană susţine că UE ar fi un proiect minor, marcat de mediocritatea ideilor unui singur personaj, Jean Monnet, un negustor de *„lichioruri, coniac şi alte băuturi fine“* (vezi articolul „O fantomă bîntuie Europa: Europa“, semnat de Traian Ungureanu în numărul din aprilie al revistei *Idei în dialog*). Monnet ar fi un reprezentant al traumei care s-ar numi frica de istorie şi care ar fi prosperat *„în interiorul unui continent pe care nu l-a înţeles niciodată“*, că ar fi urît din răsputeri democraţiile naţionale şi ar fi preferat o tehnică de evitare, amînare şi cooperare, *„în care promisiunea progresului funcţionează ca mijloc de presiune, paralizează opinia critică şi promovează idei riscante“*. Ca atare, Monnet ar fi reuşit, la 9 mai 1950, să-şi impună planul de federalizare a Europei, ascuns în spatele pretextelor economice şi pacifiste. În primul rînd, Jean Monnet nu a construit pe considerente federaliste, planul său fiind în realitate o aplicare restrînsă a teoriei economistului David Mitrany, care susţinea crearea unei unificări economice a statelor, la nivel mondial. Ideea era că unificarea unui segment economic va atrage, într-un proces de domino, unificarea unui alt sector, pînă cînd se va ajunge la un ansamblu economic deplin (Mitrany David, *A Working Peace System,* Quadragle Book, Chicago, 1966). Monnet nu a făcut decît să aplice această teorie la nivelul celor 6 state care au format prima comunitate europeană (aprilie 1951). Nu se poate vorbi de Monnet ca fiind federalist, odată ce planul său conferea un rol decisiv întîlnirilor interguvernamentale între diverse delegaţii naţionale, dublate de întîlniri bianuale între şefii statelor membre (actualul Consiliu European). Crearea unei Comisii independente de statele membre, care să cuprindă, pe baze colegiale, reprezentanţii partenerilor comunitari (Comisia Europeană) şi care să se ocupe cu unificarea industriilor, a însemnat actul de naştere a proiectului european, bazat pe o cu totul altă filozofie decît cea federală. Abordarea interguvernamentală s-a impus în mod natural celei federaliste, fapt deplîns de Altero Spinelli care a atacat, în realitate, viziunea neo-funcţionalistă a lui Jean Monnet. Spinelli, un federalist convins, este denunţat de aceiaşi analişti cu parfum provincial drept *un veteran comunist italian*. Ce păcat că europenii au botezat corpul principal al Parlamentului European de la Bruxelles „Altero Spinelli“!

UE nu este o creaţie a stîngii

Un alt loc comun al euroscepticilor este sugestia că modelul european a fost rodul unei viziuni stîngiste, confundîndu-se excelenţa europeană în materie de protecţie socială cu comunismul din Est! Ne aflăm în faţa unei duble ficţiuni, fiindcă modelul social-european a fost susţinut şi de creştin-democraţi. De pildă, Robert Schuman, Konrad Adenauer *(„sînt german, dar în acelaşi timp sînt şi m-am simţit întotdeauna european“, Mémoires, 1945-1953*) sau Fernand Dehousse (politicianul belgian pledînd chiar pentru un federalism integral) rămîn cele mai cunoscute. Opinia că planul „federal“ al lui Monnet ar fi fost ascuns majorităţii europenilor de chiar autorul său, în condiţiile în care toată lumea vorbea, analiza sau, pur şi simplu, bătea cîmpii despre federalizarea Europei, încă din 1920 (de exemplu, Codenhove-Kalergi Richard N, *Pan-Europe,* Knopf, New York, 1926) este o altă perspectivă falsă. Pe de altă parte, se pare

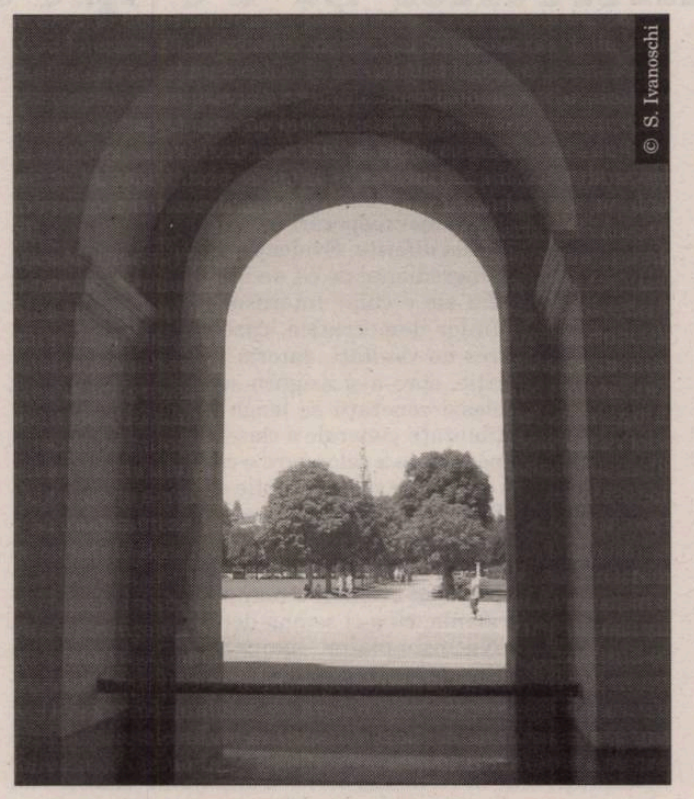

că modelul european, bazat pe idei creştin-democrate şi socialiste, îi supără foarte tare pe euroscepticii est-europeni!

Opţiunile populare sînt respectate în Uniune

Proiectul european ar fi nedemocratic prin definiţie deoarece – susţin euroscepticii – indiferent de un eventual refuz al populaţiei, acelaşi referendum s-ar repeta pînă cînd s-ar obţine un răspuns pozitiv. Judecăţile maniheiste, punctele de vedere lipsite de orice nuanţe, judecata parohială cu iz de fundamentalism radical, aplicate unor zone care se pretează la dialog şi compromis, sînt parte a acestui rechizitoriu. Exemplul ţărilor scandinave este edificator. A fost Danemarca forţată să adere la UE? Da, susţin euroscepticii, neavînd habar despre ceea ce presupune spiritul unei democraţii nordice. În realitate, condiţiile aderării au respectat cu exactitate voinţa danezilor, anume păstrarea independenţei în patru domenii fundamentale: uniunea monetară (este păstrată moneda naţională, coroana), Danemarca nu va participa la viitoarea armată europeană, nici la cetăţenia unică şi nici nu va contribui la un corp de poliţie comun.

Cazul Norvegiei este şi mai elocvent pentru respectul opţiunii democratice a statelor europene. Deşi Guvernul norvegian a semnat de două ori tratate de aderare cu UE, la referendumurile naţionale s-a spus „Nu“ şi aşa a rămas pînă astăzi. Apoi, Suedia a refuzat, tot prin referendum, adoptarea monedei euro şi nimeni din Uniune nu a interzis coroanele regelui Gustav. Deficitul de democraţie nu se localizează în această zonă, ci în modul de luare a deciziilor în Consiliul European, de către şefii de state, pe baza negocierilor cu uşile închise din comitetele Consiliului de miniştri (Moravcsik A., *The Choice for Europe, Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht,* Ithaca/NY: Cornell University Press, 1998). Cea mai mare problemă în termenii de deficit democratic a Uniunii Europene este preeminenţa Consiliului asupra Comisiei şi Parlamentului European.

Joncţiunea cu musulmanii via Bulgaria şi România

Un alt segment al euroscepticismului est-european susţine că Uniunea Europeană ar avea o populaţie decimată de un indice de natalitate dezastruos (deşi statisticile realizate în statele scandinave, cele care ar fi tras în jos UE, arată o natalitate de 1,8-2%), ar fi copleşită de emigraţia arabo-africană pe care nu o mai poate opri sau refuza sau şi-ar trăi epuizarea biologică finală. Se condamnă aici valorile tolerante ale europenilor şi deschiderea lor spre alte culturi. Interesant de reţinut ar fi că România a semnat Tratatul de aderare la Uniunea Europeană şi datorită spiritului multicultural european. Dacă s-ar fi invocat europenitatea din prezent a majorităţii românilor, pesemne am fraterniza mai degrabă cu aşa-zisul bloc musulman (deşi nu se poate vorbi de aşa ceva, ţările arabe fiind, tradiţional, extrem de divizate) decît cu Uniunea Europeană.

De altfel, bavarezii lui Edmund Stoiber au observat contradicţia şi au devenit mai atenţi la joncţiunea cu mentalităţile vădit musulmane... din România şi Bulgaria, aşa încît vorbesc pe toate drumurile de necesitatea amînării *sine die* a aderării celor două ţări. Poate nemţii parlamentarului Elmar Brok – unul dintre cei mai pesimişti parlamentari creştini-democraţi – au dreptate: ce să căutăm noi în acest spaţiu, dacă tot îl considerăm muribund? Doar pentru arginţii Uniunii Europene? Ar fi o soluţie imorală. Dar dacă ne resping înseamnă că sînt mai puţini muribunzi? Inapetenţa faţă de abordarea multiculturală are o explicaţie simplă şi este extrem de vizibilă la Bruxelles: izolarea din vremea comunismului şi supravieţuirea într-o comunitate extrem de compactă, din punct de vedere etnic, a majorităţii românilor, duc uneori, în momentul pierderii acestui spaţiu de siguranţă plată, la comportamente de respingere a diversităţii culturale şi religioase neîntîlnite în locurile natale.

Ce să căutăm noi în acest spaţiu, dacă tot îl considerăm muribund? Dar dacă ne resping înseamnă că sînt mai puţini muribunzi?

În realitate, nu musulmanii (problemele cele mai mari în Europa sînt create de marocani şi algerieni din cauza proastei educaţii sau a absenţei ei, nu pentru că sînt musulmani) ameninţă Europa (cum susţine Traian Ungureanu în articolul „Eurointifada“, publicat în *Cotidianul* din 7 octombrie 2005), ci regresul economic produs şi de încremenirea în naţionalismul statelor membre. Recentele revolte de la Paris, propagate rapid în toate marile oraşe, au dezvăluit nu ciocnirea dintre civilizaţia musulmană şi cea occidentală, ci o neputinţă malignă de a rezolva problemele sociale ale maghrebianilor (şi ale somalezilor) care nu mai aparţin nici spaţiului valorilor tradiţional musulmane şi nici nu s-au integrat în civilizaţia europeană. Musulmanii, transformaţi de către unii analişti în călăii Occidentului, nu s-ar fi revoltat, dacă ar fi beneficiat, aşa cum se întîmplă în alte ţări (de exemplu în Belgia), de politici de integrare, reprezentare şi, mai ales, nediscriminare rasială. Nu rezolvăm nimic dacă musulmanii vor fi hărţuiţi de spiritul rasist şi transformaţi peste noapte în noii evrei ai manipulărilor contemporane.

Proiectul Jean Monnet

Ce se află în spatele euroscepticismului? Cornel Ban făcea (în *Dilema veche*, nr. 94, articolul „Estul la vremea zaverei“) o observaţie care nu are nevoie de nici un comentariu: *„azi, în fosta «Europă răpită» a lui Kundera, de pe urma vehemenţei anti-UE se cîştigă capital politic şi prestigiu mediatic“*.

Un scurt apel la memorie poate demonta adevăratele legende propagate de curentul eurosceptic. Să ne reamintim cum arăta Europa sfîrşitului anilor '40 cînd Monnet îşi începea proiectul său de pacificare a continentului? Iată descrierea lui Wiston Churchill: Europa era *o „grămadă de moloz, o capelă mortuară şi un pămînt duhnind pestilenţial a ură! (a rubble heap, a charnel hause, a breeding ground for pestilence and hate“)*. Nu aş zice că Europa de azi este în plină decadenţă, bîntuită de fantoma unui plan malefic ce a creat UE.

Victor-Iulian Tucă *este corespondent la Bruxelles al* Dilemei vechi.

ROMÂNIA LA RAPORT
cu Andreea PORA
MIX FM
Un dialog în FM
în care
întrebările nu rămîn
fără răspuns
ORA 17:00
de Luni pînă Vineri
mesaje la: romanialaraport@infomix.ro

Cristian LUPȘA

Toamna elefanților

– Partidul Republican înfruntă furtuna perfectă –

Americanii au o vorbă: *when it rains, it pours,* care se traduce mai mult sau mai puțin așa: „cînd plouă, curge". De vreo trei luni administrația americană e ca personajele din desene animate care aleargă cu norul negru deasupra capului. Oriunde s-ar ascunde, tunetele și fulgerele le descoperă și dansul ploii reîncepe mai furios ca înainte.

Un război care divizează electoratul, acuzații de corupție și bîlbîieli birocratice au pus administrația lui George W. Bush în corzi. Blestemul celui de-al doilea mandat nu l-a ocolit pe Bush, care a luat-o cu viteză la vale în sondaje. Presa, în general timidă cînd vine vorba de criticat Partidul Republican și președintele, a început să prindă aripi și să declare dezastrele politice recente ca fiind începutul furtunii perfecte care poate readuce democrații la putere, în parlamentarele din 2006.

De vreo trei luni administrația americană e ca personajele din desene animate care aleargă cu norul negru deasupra capului.

Nenorocirile au debutat cu uraganul Katrina, care a făcut bucăți coasta de sud-est a Americii. După aceea, Lewis „Scooter" Libby, mîna dreaptă a vicepreședintelui Dick Cheney, s-a ales cu cinci capete de acuzare pentru sperjur și obstrucționarea justiției. Libby a fost acuzat în urma unei investigații ce a încercat să stabilească dacă membrii administrației au demascat intenționat un agent CIA sub acoperire. Valerie Plame, agentul în cauză, a fost demascată într-un editorial din vara lui 2003. Manevra a fost considerată o răzbunare contra soțului ei, Joseph Wilson, care anchetase posibilitatea că Saddam Hussein ar fi deținut uraniu pentru bombele cu care avea să lovească America. Wilson s-a aruncat la gîtul administrației, la acea vreme, spunînd că motivele invocate pentru invazia Irakului sînt false – nici vorbă de bombe. Timp de doi ani, un procuror special a investigat dacă oamenii lui Bush au deconspirat-o pe Plame pentru a-i ataca credibilitatea lui Wilson. Căderea lui Libby a scos încă o scîndură din fundația pe care administrația și-a construit războiul. Cheney nu arată nici el bine, iar Karl Rove, omul din umbra președintelui, se poate aștepta la o soartă similară.

Într-un sondaj realizat recent de *Washington Post* și *ABC*, 55% din americani vedeau acuzațiile contra lui Libby ca fiind reprezentative pentru modul în care administrația își face treaba. Doar 39% dintre ei aprobau prestația lui Bush ca președinte, cea mai mică cifră în cinci ani. 7 americani din 10 spuneau că țara merge în direcția greșită.

Democrații, deși lipsiți de idei geniale, par pe val, după ce republicanii și-au dat cu stîngul în dreptul. Uraganul Katrina a demonstrat că America e nepregătită pentru un dezastru. Impotența birocratică l-a scos la lumină pe Michael Brown, directorul agenției federale însărcinate cu dezastrele, care avea un *curriculum vitae* plin cu adevăruri parțiale, și care în trecut fusese concediat de la o asociație de crescători de cai.

Nici nu se potoliseră bine apele, că Tom DeLay, zis „Ciocanul" – liderul majorității republicane în Camera reprezentanților – a fost acuzat de un juriu din Texas că ar fi încercat să interpreteze foarte larg legile de finanțare a campaniilor electorale. Cîteva zile mai tîrziu, procurorul a mai adăugat un cap de acuzare – spălare de bani. DeLay s-a retras momentan din poziția de forță pe care o ocupa în congres și așteaptă procesul.

Cam tot pe atunci, alt republican, președintele Senatului, Bill Frist, a fost pus sub investigație pentru că a scăpat de niște acțiuni ale unei companii spitaliere, știind că vor urma zile negre pentru aceasta. Frist declarase inițial că are brokeri ce se ocupă de acțiunile lui, iar el nu cunoaște motivele vînzărilor și cumpărărilor. Investigația arată că Frist, unul din potențialii prezidențiali în 2008, știa foarte bine că acțiunile se devalorizau.

Bush a încercat să readucă opinia publică de partea sa, propunînd o nouă candidată pentru locul rămas liber la Curtea Supremă. Harriet Miers a fost una din cele mai nereușite mișcări ale președintelui, care și-a justificat alegerea spunînd că o cunoaște bine (doar i-a fost avocată) și că are un suflet și o inimă mare. Sufletul și inima nu erau calitățile dorite de suporteri și, la nici 24 de ore de la anunț, Bush s-a văzut criticat de oamenii de dreapta care îi cîntaseră în strună timp de patru ani. Rapid, Miers a fost descrisă ca un candidat fără experiență juridică de politicienii și liderii de opinie de dreapta, și ca un nou exemplu de nepotism la Casa Albă, de cei de stînga.

Miers nu a rezistat presiunii și și-a retras candidatura. Între timp, ca și cum nu era destul, numărul soldaților americani morți în Irak a depășit 2.000. John Murtha, un senator democrat renumit pentru suportul acordat mereu armatei, a cerut retragerea trupelor din Irak, un moment politic ce pune președintele și Pentagonul în defensivă. Discursurile lui Bush, justificînd nevoia de a rămîne pe poziție pînă cînd irakienii vor fi capabili să se apere singuri, au început să sune fals în urechile americanilor. Tot pe fondul războiului, *Washington Post* a scris despre închisorile clandestine organizate de CIA în țări din Europa de Est, printre care și România. Revelația a pus din plin paie pe focul dezbaterii asupra nevoii de a tortura prizoneri în „războiul contra terorii."

E devreme pentru a spune că seria neagră din toamna lui 2005 va zgudui alegerile de anul viitor. Republicanii au o majoritate solidă pe care o construiesc din 1994, iar democrații refuză să vină cu ceva nou. Cu toate astea, ultimele luni au demonstrat că o serie de politicieni republicani sînt dispuși să se ridice împotriva administrației. Nu de alta, dar timpul lui Bush la Casa Albă e oricum limitat de Constituție, pe cînd locul în Senat e al tău atîta timp cît știi ce trebuie făcut ca să fii reales. Astăzi, pare-se că trebuie să nu neglijezi sondajele și să critici puțin și înspre dreapta – doar nu vrei să spună alegătorul că ești ipocrit.

Cristian Lupșa *este jurnalist, locuiește în Washington D.C., unde lucrează la „Proiectul pentru Excelență în Jurnalism".*

o perspectivă transatlantică

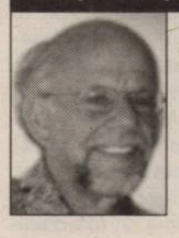

Melvyn KRAUSS

Trichet preia controlul la Banca Centrală Europeană

Anunțul preliminar făcut de președintele Băncii Centrale Europene (BCE), Jean-Claude Trichet, referitor la creșterea ratelor dobînzilor la 1 decembrie, cu ocazia întîlnirii Consiliului băncii, a fost un moment definitoriu pentru mandatul său.

Prin anunțarea în avans a creșterii ratelor dobînzilor, definită de oficialii băncii ca un pas spre o mai mare transparență, Trichet își demonstrează de fapt poziția de șef în Consiliu. Informațiile scurse în presă, provenite de la membri dizidenți ai Consiliului, au creat confuzie în rîndul populației, cu privire la preocupările și intențiile băncii.

Deși Consiliul luase decizia de a crește ratele dobînzilor începînd cu luna decembrie, cîțiva obstrucționiști din interior – unii cu o agendă proprie – au furnizat presei informații înșelătoare, unele în mod cert false, într-o încercare zadarnică de a stopa creșterea.

Printr-o informație anonimă furnizată unei importante agenții de știri financiare, un oficial al BCE a susținut în mod fals că este nevoie de unanimitate pentru o creștere a ratelor dobînzilor, insinuînd că un singur vot ar putea-o împiedica. Înfuriat de astfel de acțiuni, pe care le-a considerat tactici de gherilă, Trichet i-a redus la tăcere pe acești intriganți, printr-o mișcare îndrăzneață de anunțare în avans a creșterii ratelor dobînzilor, cu două săptămîni înainte de întrunire.

Nu este prima dată cînd comunicarea reprezintă o problemă pentru BCE. De mai multe ori, atît sub conducerea lui Trichet, cît și a fostului președinte Wim Duisenberg, scurgerile de informații către presă și răspunsurile induse au făcut din Consiliu mai degrabă o hărmălaie de voci disonante decît un for consultativ serios.

Acum, spre meritul lui, Trichet a făcut ceva în legătură cu această problemă, deși nu fără să scuture niște fulgi. Porumbeii sînt furioși în legătură cu pre-anunțul și anumiți șoimi – nostalgici probabil după stilul mult mai colegial al lui Wim Duisenberg – privesc mișcarea lui Trichet ca pe o împăunare, în ideea de a arăta cine e șeful. Un important ziar financiar olandez a atacat pre-anunțul, considerîndu-l mai degrabă un semn de slăbiciune al lui Trichet, decît unul de forță, insinuînd că a pierdut controlul asupra Consiliului.

Nu este corect. Încăpățînarea dizidenților – o provocare la adresa conducerii asigurate de Trichet – nu prea i-a oferit alternativă președintelui BCE. Ce trebuia să facă? Să-i lase pe dizidenți să îi submineze credibilitatea, a sa și pe cea a băncii?

Intenția minorității frustrate de a nu accepta deciziile poate duce la necesitatea ca președintele BCE să aibă un mai mare control asupra Consiliului decît pînă acum. Mai mult decît atît, controversa pre-anunțului demonstrează că sentimentul de colegialitate dintre membrii Consiliului este mai mult decît necesar.

Pre-anunțul lui Trichet, referitor la o creștere moderată a ratelor dobînzilor, arată o strategie de creșteri mici pe o perioadă lungă de timp. Aceasta ar putea aminti de strategiile Rezervei Federale a SUA (Fed), dar președintele BCE și-a anunțat tot atunci intenția de a nu urma pașii făcuți de președintele Fed, Alan Greenspan. Într-adevăr, odată cu viitoarea conducere a Fed, de la care se așteaptă să adopte stilul european de „țintire a inflației", se pare că vom intra într-o perioadă în care Rezerva Federală va urma exemplul Băncii Centrale Europene, nu invers.

„Țintirea inflației" înseamnă că o bancă centrală face din stabilitatea prețurilor un obiectiv prioritar. Este exact ceea ce face BCE – și ceea ce Rezerva Federală a lui Alan Greenspan nu face. „Țintirea inflației" ar însemna de asemenea ca banca centrală să respecte anumite reguli specifice. Din nou, este ceea ce face BCE, iar Greenspan nu.

În mod ironic, „țintirea inflației", încurajată de succesorul lui Greenspan, Ben Bernanke, se bazează mai degrabă pe politica monetară a BCE decît pe activismul discreționar pe care Rezerva Federală l-a practicat în timpul îndelungului mandat al lui Greenspan.

Melvyn Krauss *este senior fellow la Hoover Institution, Stanford University.*

Copyright: Project Syndicate, 2005.
www.project-syndicate.org

traducere de Cristian GHINEA

Iaromira POPOVICI

La Novaci: poveşti cu păstori şi generali

Fermieri şi turişti

Aproape de Horezu, Novaciul e un oraş de păstori. La stînga rîului local, Gilort, sînt novăcenii pe care primarul ***Ion Chiriac,*** profesor de matematică şi membru PSD, îi numeşte „străini", veniţi în general dinspre Mărginimea Sibiului, peste munte, pe la 1780, datorită represiunilor din Transilvania: aceştia erau proprietari de pînă la 1.000 de oi. Acum, numărul de oi aparţinînd oamenilor locului este în scădere; mai sînt doar vreo 30.000 de oi. Cauzele sînt împărţirea pămînturilor IAS-urilor şi CAP-urilor, unde erau duse, înainte, oile la păscut, şi faptul că produsele agroalimentare nu se mai caută: lîna, de pildă, e foarte prost plătită, în jur de 15-20 de lei kg. (Înainte de '89 era 30 de lei, ceea ce pe atunci era mult.) Totuşi, tradiţia păstoritului nu s-a pierdut, oamenii, mai ales cei tineri, înlocuind oile cu vacile, din care multe familii au peste 15. Este în zonă şi o fabrică de lapte; oficial, laptele se plăteşte destul de prost, 4-5.000 de lei, 6.000 de lei cu subvenţia de la stat. Doar pe piaţa liberă preţul e mai mare, între 10 şi 12.000 de lei kg.

La vaci: modelul francez

Ceea ce nu e suficient, spune primarul Chiriac, care a fost în Franţa şi a văzut ce trebuie făcut pentru a căpăta statutul de fermieri: trebuie o suprafaţă mult mai mare de teren decît cele 3-4 ha pe care le au oamenii din oraş, plus utilajele necesare, care să te ajute să hrăneşti şi să îngrijeşti eficient animalele, la care se adaugă tancuri de răcire a laptelui, mulgător... În Franţa, la o fermă cu 60 de ha şi 35 de vaci, 20 de tauri şi 30 de viţei, nu erau decît doi oameni, dar totul era mecanizat, şi în 10 minute le dădeau de mîncare, ele se autoserveau, iar dejecţiile lor mergeau într-o groapă specială, fiind folosite apoi drept îngrăşăminte. „Proprietarii fermei, deşi făceau singuri toată munca, aveau timp şi de o cafea, şi de un televizor, chiar am purtat discuţii intelectuale cu ei. Însă îşi puneau şi ei problema dacă vor mai rezista cu ceea ce ei numeau o fermă micuţă: cînd le-am dat ideea să mai angajeze doi oameni care să-i ajute, mi-au spus că aşa nu le-ar fi convenabil, ar ieşi în pierdere" – povesteşte primarul. Crescătorii novăceni sînt interesaţi de asemenea ferme, mai ales că statul îi finanţează, dacă îndeplinesc condiţiile cerute, cu 60% din costuri. Dar mai e pînă atunci: vin la Primărie să afle despre diverse proiecte, însă documentaţia este stufoasă.

Produsele obţinute din toate aceste combinaţii ar putea contribui la dezvoltarea agroturistică a zonei. „Străinii caută agroturismul, vor plăti mult pentru sejururi aici" – consideră dl Chiriac. „Unii din francezi au spus că n-au ştiut ce înseamnă un gust bun al mîncării, pînă nu au venit aici." Novăcenii însă au mîndria lor: ei îşi ţin camerele bune în continuare nelocuite, doar pentru a se întrece cu vecinii.

De partea dreaptă a Gilortului sînt novăcenii get-beget, băştinaşi care, în general, se ocupau cu tăierea şi prelucrarea lemnului. Şi în domeniul acesta, evoluţia lucrurilor a mers în aceeaşi direcţie: exista o fabrică de lemne, unde lucrau peste 400 de oameni, care, în '89, a fost cumpărată de unii din întreprinzătorii-fantomă şi dusă la faliment, ba chiar a ars.

Rînca şi magnaţii

În rest, povestea localităţii împărţită de un rîu cu nume ciudat merge pe făgaşul cunoscut: primarul declară că se bate pentru a-i obţine statutul de staţiune turistică pentru Novaci, mai ales că se pot lăuda cu munţii, de altitudini mari (5-6.000 m) şi cu celebra staţiune Rînca, unde deja s-au construit o serie de hoteluri şi vile ale magnaţilor locali. Iată cum îşi descrie primarul teritoriul din subordine:

© C. Lucaci

© C. Lucaci

„Localitatea cea mai înaltă din România, cu un domeniu schiabil foarte valoros, nepus deocamdată în evidenţă, deşi avem 2 teleschiuri. Prin proiectul nostru, care acum e în faza de aprobare naţională, vrem să deschidem 4 pîrtii mari de schi, pînă la 2 km, un telescaun şi să lucrăm la canalizarea zonei. Alimentarea cu apă deja s-a făcut, plus că, în Rînca, s-a construit enorm în ultimii ani: sînt 5 hoteluri, dintre care unul de 3 stele, unul al Rompetrolului, altul al minerilor; unul cu 5 nivele şi saună. Dacă se vor face şi drumurile (spre Săcelu şi Tismana) şi vor apărea mijloace de transport locale, zona va putea asigura turiştilor un sejur de două săptămîni, în care să şi viziteze, să se şi odihnească, să simtă aerul de munte, să facă şi baie de nămol, să aibă şi-un pescuit, şi-un schi, «un complex»" – conchide, optimist, primarul.

Un muzeu neoficial

Principala atracţie a Novaciului mi s-a părut însă muzeul neoficial al localităţii, situat în casa neobositului său fondator, inginerul ***Grigore Cuţuliga***. Şeful – timp de 40 de ani – al uzinei electrice din zonă, la cei 80 de ani ai săi dl Cuţuliga este întruparea istoriei orale a Novaciului. Pe care o debitează calm, cu lux de amănunte, neomiţînd să ofere justificări naturale şi niciodată răutăcioase, poveştilor relatate, cu un optimism şi entuziasm incredibile.

În propria lui casă, inginerul Cuţuliga a strîns cărţi poştale, cărţi de istorie, medalii, insigne, fotografii legate de viaţa celor două mari personalităţi ale Novaciului – Dimitrie Brezulescu şi Virgil Răduţescu – ale căror vieţi le ştie pe dinafară, aproape la fel de bine cît propria lui biografie. De altfel, muzeul a debutat astfel: după şcoli şi război, întorcîndu-se acasă, Cuţuliga a găsit toate cărţile poştale pe care le trimisese; mama lui le păstrase. Plus că generalul Răduţescu, a doua mare personalitate a Novaciului, de care muzeograful nostru neoficial povesteşte cu adoraţie, i-a lăsat tot ce-a avut: „Nu avere, ci nişte lucruri extraordinare: aceste albume care reprezintă istoria primului război mondial, primite de la regina Maria, al cărui medic curant a fost. Mi-a lăsat şi decoraţiile pe care le-a primit de-a lungul celor trei campanii la care a participat: 1913, 1916-1918 şi în cel de-al doilea război mondial".

Băiat de trupă la regiment

Dimitrie Brezulescu, al cărui bust se află în centrul Novaciului, născut în 1880, crescut de familia Răduţescu pentru că a rămas orfan de mic, este fondatorul primei bănci populare din localitate, Banca Populară Gilort. Aceasta era de obşte şi i-a ajutat pe membrii ei să-şi dezvolte gospodăriile, i-a împroprietărit pe cei veniţi de peste munţi, ba chiar a reuşit să cumpere moşiile pe care era aşezat Novaciul.

Viaţa lui Virgil Răduţescu este povestea preferată a muzeografului, mai ales că e în strînsă legătură cu propria lui poveste: „Fiind copii de ţărani, eu şi fratele meu nu am avut posibilitatea să mergem la şcoală. Tatăl meu ducea lemne familiei Răduţescu. El i-a spus bătrînului Răduţescu: «Am o rugăminte. Cînd vine băiatul dvs., am şi eu doi copii, n-aş vrea să se chinuie şi ei cum m-am chinuit eu». La Paştele din 1935, vine locotent-colonelul Răduţescu, care era medicul-şef al Diviziei de gardă regală. A trimis vorbă să ne aducă şi pe noi acolo. Terminasem clasa a patra: n-aş putea să vă descriu ce am simţit, că nu mai simţeam nimic. La un moment dat, iată ce a spus locotent-colonelul: «Tată, pe ăsta micu' vreau să-l dau la Marină. Pe cel mare, mai slăbuţ, îl dau la Aviaţie». Peste două săptămîni, zice «Să-i dăm pe amîndoi la Aviaţie»".

Cam aşa sună poveştile inginerului de uzină electrică – spontane, sentimentale, directe. Biografia lui, ca şi cea a lui Răduţescu, se brodează perfect pe canavaua epocii: Răduţescu a fost medic-şef al Batalionului 15 Războieni, în timpul primului război mondial; apoi, în zona Segarcea, unde izbucnise o epidemie de holeră în care mureau sute de oameni pe zi, el a organizat un lazaret în zona calamitată, pentru care a primit, de la regele Carol, Meritul sanitar Clasa a treia; în sfîrşit, la examenul de licenţă, în care juriul a fost prezidat de celebrul (pe atunci) chirurg Toma Ionescu, fratele lui Take Ionescu, a obţinut titlul „Magna cum laude".

Cuţuliga însuşi, la 12 ani a devenit copil de trupă al Regimentului de gardă „Regina Elisabeta" (prin 1934-1935): „M-am trezit îmbrăcat militar. Am intrat în această viaţă de cazarmă, sculat la ora 5, culcat la ora 9, cu goarnă tot timpul. Picînd, primul an, la Şcoala de Aviaţie din Mediaş, m-am dus la şcoala primară din comuna Militari să fac clasa a cincea. Plecam dimineaţa de la regiment, mîncam şi eu cîte un colţ de pîine acolo şi mă duceam la şcoală. Acolo, copiii mîncau şi eu stăteam mai departe. Într-o zi, mă cheamă directorul şcolii în cancelarie. Mai era acolo o doamnă. Mă întreabă ce mănînc. Eu spun. Mă întreabă cu cine stau în bancă. Eu zic: Cu «Piroşanu Victor». Şi directorul zice: «De astăzi înainte, în fiecare zi la ora 10, te duci cu Piroşanu şi staţi la un loc amîndoi, că aveţi de la doamna (care era mama lui Piroşanu) porţiile voastre de mîncare». Şi aşa am făcut un an de zile şcoala".

40 de ani pe scaunul lui Tătărescu

Dl Cuţuliga a făcut gimnaziul industrial la Novaci, care s-a asimilat cu liceul. După aceea şi-a văzut visul cu ochii şi a intrat, în cele din urmă, la Şcoala de Aviaţie de la Mediaş. Fratele lui a murit de tuberculoză în '42. În '45 a terminat şcoala, a fost – nu pentru mult timp – în Cehoslovacia. Deşi avea contract cu armata pe 9 ani, a reuşit să iasă de acolo, prin intervenţii, şi să intre la facultate, unde a făcut Electromecanică, la Politehnică. După care, s-a întors în satul lui, unde a devenit şeful uzinei electrice din zonă: „40 de ani am stat pe acest fotoliu, care este al lui Gh. Tătărescu, fostul prim-ministru al României" – precizează dl Cuţuliga.

Pasiunea dlui Cuţuliga rămîne trecutul Novaciului şi al familiei sale, pe care-l păstrează cu sfinţenie în mintea sa şi în muzeul care, poate, cîndva, va deveni muzeul oficial al localităţii. Felul în care inginerul uzinei electrice păstrează istoria este unul pe care atît istoricii antici, cît şi susţinătorii corectitudinii politice l-ar aprecia: fără ură, părtinire şi cu o înţelegere bonomă a evenimentelor şi personalităţilor – de pildă, la Şcoala de Aviaţie de la Mediaş – unde a studiat Cuţuliga – a fost elev şi regele Mihai: „Pe tabla de onoare, promoţia 1937, era scris Mihail I, mare voievod de Alba Iulia, ca şef de promoţie. Dar lîngă el era scris şi adevăratul şef de promoţie, un copil din Ialomiţa, unul Mina Vasile, care era de 10 ori mai deştept decît el. Mihai nu-nvăţa că nu avea nevoie".

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Închisori şi avioane

„Le-am auzit eu, dom'le, le-am auzit eu noaptea, ştiţi, eu adorm mai tîrziu, mult după miezul nopţii, şi le-am auzit eu într-o noapte!“ Mie însă mi se pare că n-aud bine, aşa că fac ochii mari în faţa microfonului şi întreb: „Mă tem că nu înţeleg... Ce-aţi auzit?!“. „Avioanele, dom'le, le-am auzit motoarele, mata eşti tînăr, n-ai de unde să ştii, da' eu le-am recunoscut imediat, erau motoare de avioane grele, ca alea din timpul războiului!“ „Staţi, staţi, faceţi-mă să înţeleg, adică dumneavoastră sînteţi convins că au existat închisori secrete ale CIA pe teritoriul României şi asta pentru că, într-o noapte, aţi auzit zgomot de motoare grele?! Nu numai într-o noapte, dom'le, în mai multe nopţi!“ N-am replică. Nici nu ştiu dacă să rîd sau să tac dracului din gură. Într-o fracţiune de secundă mă străbate gîndul să-mi trag doi pumni în cap pentru ideea avută: am vrut să aud ce cred românii despre scandalul închisorilor secrete ale CIA, despre care se spune că au existat şi în România? Am vrut! Ei, acum e momentul să aflu. Aşa că, dacă nea Ion îşi dă cu părerea spunînd că americanii au schingiuit prizonieri în închisori secrete amplasate în România, fiind convins de acest lucru pentru că a auzit el noaptea cum zburau avioane grele pe deasupra ţărişoarei, e semn că ţara e liberă şi că, prin ricoşeu, există libertate de opinie. De fapt, nu-i nimic de rîs. Măcar nea Ion invocă zgomote de motoare grele, cu alte cuvinte se bazează pe o presupusă experienţă personală. Iar nea Ion este un personaj din România reală, dar, din fericire, fără autoritate publică, şi e greu de crezut că experienţa zgomotelor auzite de el prin norii patriei va putea fi luată ca argument serios în sprijinul teoriei cu închisorile secrete CIA din România. Ce ne facem însă cu alde Corneliu Vadim Tudor, care a declarat, senin, în faţa unor oficiali europeni, cum că „ştie el sigur, de la ofiţeri din serviciile de informaţii româneşti, că în ţara noastră au existat asemenea lagăre de tortură“?! Pe Vadim Tudor, din nefericire, se găsesc vreo 12% din români gata oricînd să-l creadă. Şi, uite-aşa, se naşte dilema: dacă totuşi au existat închisorile?

Nu zic că n-ar fi bună opinia publică. Este necesară şi, adeseori, a avut un rol benefic. În acelaşi timp însă, părerea lui nea Ion şi cea a altora ca el, care merg în siajul unor declaraţii zbanghii făcute de cîte un politician sau comentator care invocă surse misterioase sau servicii secrete, ar trebui să ne pună mari semne de întrebare despre cît de utilă este consultarea populară pe teme sensibile din categoria „închisorilor CIA“. O emisiune precum *România în direct* n-are, e adevărat, greutatea unui referendum şi nici nu poate sta pe acelaşi palier cu o cercetare sociologică. Dar, chiar şi aşa, e un exemplu de luat în seamă, atunci cînd ne punem întrebări în legătură cu opinia publică şi felul în care este aceasta măsurată. Mă trec fiorii gîndindu-mă că, printr-o pură întîmplare, să zicem, la un referendum sau sondaj de opinie avînd o temă legată de închisorile CIA, s-ar putea întîmpla să participe foarte mulţi dintre cei care şi-au format o opinie despre acest scandal luînd de bune mo-

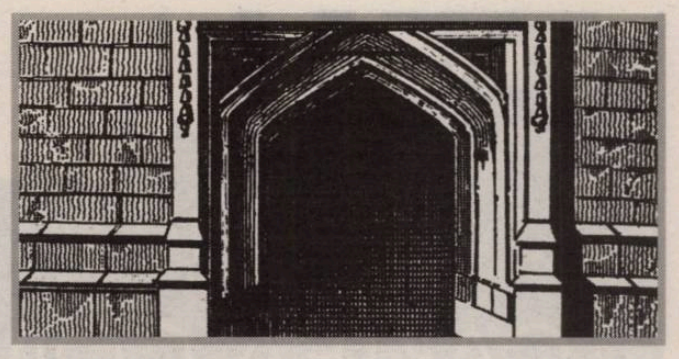

toarele lui nea Ion sau declaraţiile lui Vadim Tudor.

Dintr-o astfel de perspectivă, referendumurile şi alte asemenea consultări populare invocate pînă şi de Traian Băsescu atunci cînd vrea să arate nuieluşa adversarilor politici sau cînd pozează în democrat absolut, merită să fie privite cu serioase rezerve. Nu orice trăitor în democraţie îmbrăţişează valorile democratice, după cum nu orice conducător auto e pregătit să răspundă la întrebări legate de modul în care funcţionează un motor sau o cutie de viteze. Există domenii, şi nu puţine, ale vieţii sociale în care ar trebui să manifestăm măcar prudenţă, dacă nu chiar o doză mai mare de bun-simţ, atunci cînd ni se cere să ne spunem părerea. Din păcate, după cum o arată şi rubricile nu ştiu/nu răspund din graficele sondajelor de opinie, pînă la a afla diferenţa dintre a avea o opinie şi a-ţi da cu părerea, e distanţă mare de parcurs. Cam pînă la norii în care zboară noaptea avioanele grele din mintea lui nea Ion.

ÎN CEA MAI STRICTĂ INTIMITATE, TRANSMUZICA ÎŢI POATE SCHIMBA VIITORUL ÎNTR-UN TRANSPARADIS CU FORME GEOMETRICE

● Cea mai valabilă ciocănitoare Woody pentru adulţi – aşa-numitul Woody Allen – a împlinit 70 de ani, sărbătorindu-i în cea mai strictă intimitate, ca orice om inteligent. Din redacţia *Dilemei vechi,* unde sîntem cîţiva care ne rugăm periodic pentru sănătatea şi excelenţa nevrozelor sale, îi trimit următoarea telegramă: „Eternitatea e mai lungă către sfîrşit“. O ştiu chiar de la el, o ţin pe perete între Malraux şi Mugur. (**R. C.**)

● Pe un vehicul, numele dulce al unei firme din Satu Mare: TRANSCRENGUŢA SRL. (**D. S.**)

● La fel ca Gregor Samsa, imnul naţional al României s-a trezit într-o bună dimineaţă (1 decembrie a.c.) metamorfozat într-o gînganie înspăimîntătoare; vorbele şi gîndurile îi rămăseseră aceleaşi, dar cînd încerca să le transmită naţiunii române, din gîtlej îi ieşeau doar gîjîituri strofocate de manele, black-beat, R&B, pop şi heavy metal. Să fi fost oare o manevră disperată de trezire? Unde muzica dulce a lui Anton Pann n-a reuşit, poate reuşeşte cea a maneliştilor, black-beat-iştilor, pop-iştilor sau a heavymetal-iştilor? Propun, atunci, mai bine, să dormim în continuare, dar legănaţi de muzica originală. (**S. G.**)

● O mare reclamă la metrou zice că „O limbă străină îţi poate schimba viitorul“. Ceea ce demonstrează aptitudinile de futurologi ale publicitarilor. *Viitorul sună bine*. (**A. M.**)

● Un juriu format din 500 de personalităţi mondiale ale gastronomiei a decretat drept cel mai bun restaurant din lume pe 2005 un local (ţineţi-vă bine) *britanic:* se numeşte „Fat Duck“ şi se află în localitatea Bray, la 50 de minute de Londra. Pentru o rezervare trebuie să sunaţi cu vreo şase săptămîni înainte şi, chiar şi aşa, aveţi şansa să mai prindeţi o masă doar la prînz şi doar în mijlocul săptămînii. Am aflat toate astea din *Le Figaro*, care constată că din numitul restaurant („bun, adesea chiar foarte“) se degajă „o poetică dezarmantă, oscilînd între Mary Poppins şi Alain Chappel“. Franţa? „Rămîne un paradis gastronomic“, dar „cu o nouă generaţie de *chefs* cam timorată“ şi cu un public „cam stricat de tradiţie“. „Începe o epocă nouă în gastronomie“, glosează *Le Figaro*. (**M. V.**)

© S. Ivanoschi

Cu ochii-n 3,14

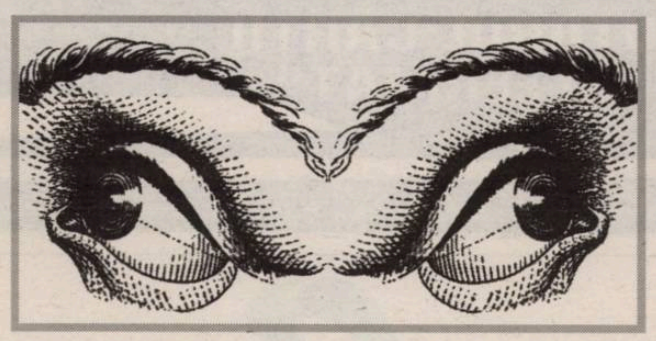

● Ultimele invenţii în materie de bomboane: un mic WC din plastic, ce conţine, printre altele, oase de peşte, cu cap, oase de pui, antricoate, pizza, toate numai bune de supt, la fabuloasa sumă de 10.000 de lei, accesibile la bufetul Şcolii generale nr. 79. La concurenţă cu o serie de tomberoane, pline cu forme geometrice, tot de zahăr candel, care deja s-au epuizat, la acelaşi bufet. (**I. P.**)

O TRANSVARZĂ ASORTATĂ LA VÎRSTĂ ARE NEVOIE, PE UNDEVA, DE TRANSMĂREŢIE

● Primul automobil ecologic pe bază de zarzavat a staţionat în Giuleşti, în faţa blocului meu. De sub capota unei Skode şaizeciste recondiţionate de meşterul vărzar anonim, poţi „servi“, la preţul sezonului, o varză asortată la caroserie. (**M. C.**)

● În maşină, duminica trecută, prind pe Radio Bucureşti o emisiune dementială la propriu, numită *Întîlnire de gradul trei*. Un el şi-o ea care se prezintă cu amănunte de-a dreptul fiziologice (vîrstă, greutate, înălţime) şi-apoi fixează un *rendez-vous* în studio sub atenta supraveghere a moderatoarei cu glas de analistă directivă. Ele sînt întotdeauna agresiv-şturlubatice, ei – retractili, cu voce dreasă. Dar cu toţii înţelegători, să-i pui pe rană, romantici şi neînţeleşi. N-au nici o hibă, te şi miri că trebuie să-şi caute perechea pe la radio. Vorba lui Cioran, „singurătate şi destin“. (**S. S.**)

● Am primit o variantă a scrisorii nigeriene. De data asta, un afacerist care a condus Texaco, filiala din Togo, a plecat cu familia în Iran, unde i-a prins cutremurul şi de atunci bunul avocat care îmi scrie mie nu a mai auzit de ei. Dar tipul depusese 11 milioane de dolari într-un cont şi, cum avocatul nu dă de el sau de rude, are nevoie de mine ca să pretind că sînt rudă că afaceristul, pentru a scoate banii din Togo. Eu trimit datele mele bancare şi mă aleg cu 40% din sumă (am aflat, de curînd, că există persoane care chiar cad în plasă, ceea ce mi se pare uimitor). Oricum, partea haioasă e următoarea: pe afaceristul de la Texaco îl cheamă William Ghinea. Ăsta zic şi eu serviciu personalizat. (**C. G.**)

● Trăiesc în fascinanta capitală a României de 25 de ani, dar habar nu am avut că, pe undeva pe lîngă magazinul „cu multe produse de o calitate îndoielnică“, pe scurt, IDM, există un Liceu Tehnic de Material Circular pentru Construcţiile Feroviare. (**R. P.**)

● Monarhul saudit, Abdalah Ben Abdel Aziz, a declarat în ziarul *Al-Hayat* de la Londra, că omul la care se referă poate fi definit prin „măreţie, valorile sale morale, cinste şi sensul onoarei. Jacques Chirac se comportă ca un adevărat arab“. Nu cred că persoana vizată a luat această laudă drept un compliment. (**M. B.**)

TRANSDETALIUL STRĂBATE ABIA ACUM TRANSDELICATEŢEA ZILEI

● La cît s-a scris în această rubrică despre Săgeata Albastră, probabil că s-a tocit de tot... Şi totuşi, în Săgeata *mea* Albastră, pe distanţa Bucureşti-Iaşi, pe data de 29.11. a.c., pe lîngă lucrurile ştiute (frig; dacă aş fi avut valiză, şi nu rucsac, n-ar fi încăput nicicum pe raftul de bagaje; nici un coş de gunoi (mi-am strîns cojile de mandarină într-o pungă de plastic pe care am aruncat-o la coborîre); automatul cu cafea funcţiona pe bază de fise (şi de unde fise?); muzica atroce (din fericire, mi-am pus mp3-urile şi n-am mai auzit-o), am avut parte şi de un element de noutate (?): tipu' din faţa mea – masiv, spătos, carură de luptător la costum & ceafă proaspăt rasă – şi-a scos, la un moment dat, haina şi laptop-ul şi a vizionat, „10 ans après“, *Zorro*-ul cu Banderas şi Zeta Jones... Detaliul care ucide: cînd şi-a dat jos haina avea la brîu, în partea dreaptă, portarma cu un pistol înăuntru! Dar nu l-a folosit, pentru că – probabil – avea şi fise. (**a. l. ş.**)

● Pe un autobuz, o urare nouă străbate oraşul: „Leasing plăcut!“. (**D. S.**)

● La întoarcerea de la Iaşi, găsesc următorul mesaj pe robotul telefonului fix: „Dle Şerban, mîine şi poimîine nu se fac ore, să ştiţi. Decanatul Film“. Exclud orice „greşeală de număr“ (din motive de „dle Şerban“ şi „decanat Film“) şi nu am decît o explicaţie plauzibilă: acest mesaj s-a rătăcit prin spaţiu, timp de cel puţin 1.825 de zile, şi a ajuns în telefonul meu abia acum! Eu nu mai predau la UNATC de prin 2000... (**a. l. ş.**)

● Săptămîna trecută, la emisiunea *Cap şi pajură,* domnul Emil Hurezeanu a susţinut îndelung că faimosul vers al lui Rimbaud ar suna: „Par délicatesse, j'ai *gâché* ma vie...“, iar domnul Cristian Tudor Popescu s-a împotrivit dîrz: „...j'ai *perdu* ma vie“. De mult în posesia adevărului, nu pot totuşi să nu salut, cu toată delicateţea, cea mai neaşteptată controversă intelectuală din istoria talk-show-urilor noastre. (**R. C.**)

● Biroul Central al Serviciului Internaţional al Rotaţiei Terestre (da, există!) tocmai a anunţat că zilei de 31 decembrie îi va fi adăugată o secundă în plus pentru a compensa „decalajul între timpul universal şi durata reală a zilelor solare“. Se pare că mişcarea terestră de rotaţie nu este ea tocmai precisă din cauza vînturilor, a Lunii şi a Soarelui. Astfel că, din 1972 încoace, au fost adăugate în total 22 de secunde pentru sincronizarea timpului. Mă întreb însă, prea puţin visător, de unde nevoia de atîta exactitate cosmică!? Ce, ne grăbim undeva şi întîrziem!? (**M. C.**)

HUMANITAS
citim de 15 ani împreună

SIMON SINGH

CARTEA CODURILOR

istoria secretă a codurilor și a spargerii lor

1586 – Corespondența Mariei Stuart este decodificată și ca urmare regina Scoției este condamnată la moarte pentru complot.

1917 – O scrisoare a ministrului de Externe german este decriptată, iar consecința este intrarea Americii în război alături de aliați.

1941 – Englezii sparg codurile mașinii germane de decriptat Enigma, fapt care schimbă cursul istoriei.

SIMON SINGH ESTE AUTORUL CĂRȚII „MAREA TEOREMĂ A LUI FERMAT“

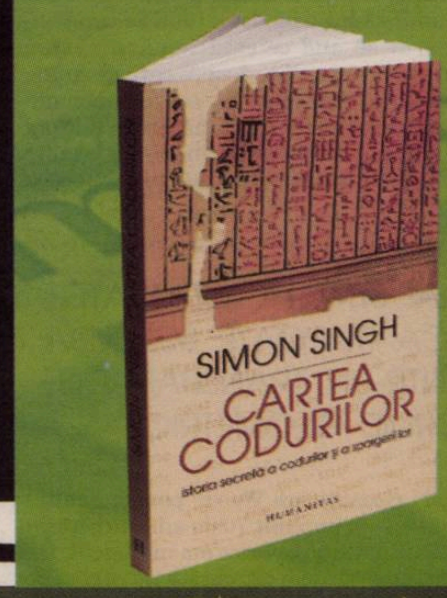

29 RON
376 PAG.

www.humanitas.ro • www.librariilehumanitas.ro • cpp@humanitas.ro

TVR CULTURAL

TVR Cultural, sâmbătă 10 decembrie, ora 22.00

Zelig (SUA, 1983)
Regia: Woody Allen
Cu: Woody Allen, Mia Farrow, John Buckwalter
Comedie

TVR Cultural vă invită, sâmbătă seară, la o întâlnire cu Woody Allen, într-o triplă ipostază - actor, regizor, scenarist. „Zelig" este o poveste ancorată în anii '20: Leonard Zelig, un personaj fascinant, este un adevărat om-cameleon, capabil să ia chipul și asemănarea oricui. Punctul central al acestui pseudo-documentar filmat în alb-negru este povestea de dragoste dintre Zelig și doctorița sa, Eudora Fletcher.

Filmul oferit de TVR Cultural a fost recompensat cu numeroase premii, printre care Premiul David di Donatello (1984) pentru cel mai bun actor străin (Woody Allen) și Premiul Pasinetti pentru cel mai bun film la Festivalul Filmului de la Veneția (1983). A câștigat cinci premii și a fost nominalizat la nouă festivaluri, printre care Premiile Oscar, Globul de Aur și BAFTA.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul II, nr. 100 ● 16-22 decembrie 2005 ● 24 pagini ● 2 lei (20.000 lei)
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

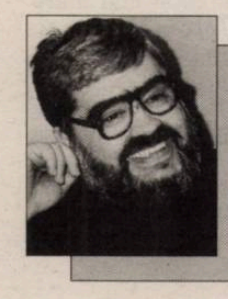

Andrei Pleşu
„Note, stări, zile“
pagina **3**

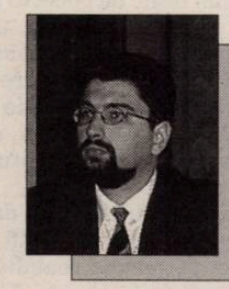

Sever Voinescu
„Ceva istorie
în buza Crăciunului“
pagina **5**

H.-R. Patapievici
„André Scrima,
străinul-peregrin“
pagina **18**

Sfîrşitul lumii

„Noi trăim în timp real sfîrșitul lumii.“

PAUL VIRILIO

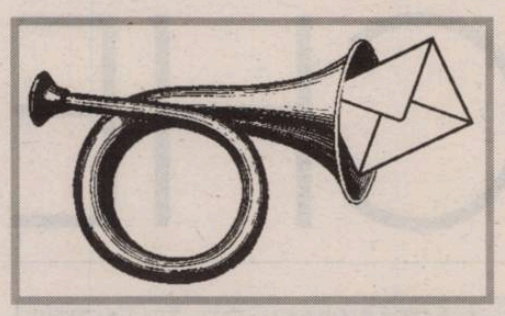

Replici

Articolul „Tortura se întoarce acasă“ (nr. 97)

Stimată redacţie a *Dilemei vechi,*

Sînt un cititor permanent al revistei *Dilema,* odată cu apariţia acesteia în peisajul mediatic al ţării noastre şi recitesc cu plăcere numerele mai vechi, pe care le păstrez sub formă de colecţie. Nu am luat pînă acum legătura cu redacţia dvs., preferînd să-mi savurez plăcerile de cititor fie de unul singur, fie prin comentarii în cercul de prieteni. Am hotărît să rup această tăcere în momentul în care am remarcat o schimbare în rău a ţinutei revistei mele preferate. Mă refer la apariţia articolului „Tortura se întoarce acasă“, din nr. 97/2005, articol semnalat de redacţie pe chiar prima pagină a revistei, în scopul măririi audienţei acestei opere „remarcabile“.

În legătură cu conţinutul de idei al acestui articol aş dori să menţionez următoarele aspecte: Totul porneşte de la un caz clasic de intoxicare a opiniei publice, iar autorii acestei „găselniţe“ se află în continuare în deplină obscuritate. Mă refer la comunicatul de presă privind centrele de detenţie CIA aflate în România şi Polonia. Cred că acestui comunicat i se poate aplica perfect mult uzatul slogan al Ministerului Propagandei celui de al 3-lea Reich, respectiv: „Cu cît o minciună este mai gogonată, cu atît ea are o mai mare şansă de a fi crezută“.

Consider că este evident pentru orice om normal ca, după atacul din 11 septembrie, care a urmărit distrugerea centrelor de putere economică, militară şi politică ale SUA, această ţară este absolut îndreptăţită să ducă un război total împotriva terorismului şi a ţărilor care-l sprijină.

Pe de altă parte, datorită metodelor utilizate de acestea, organizaţiile teroriste mondiale s-au scos în afara legii, singura soluţie în acest război fiind distrugerea totală a efectivelor şi dotărilor acestor forţe. Nu cred că se poate vorbi despre drepturile omului în cazul unor organizaţii teroriste, care omoară la întîmplare zeci de mii de civili.

Din textul articolului incriminat rezultă că autorul cunoaşte situaţia din România tot atît de bine cît cunoaşte şi limba română, textele trimise de autor spre publicare trebuind a fi traduse în prealabil în româneşte.

Mai sînt şi alte aspecte ale acestui articol scris de un cetăţean american cu un nume atît de românesc şi care are o atitudine antiamericană şi antiromânească. Dar las la aprecierea dvs. toate aceste amănunte. *(N. red.:* Nu vă împărtăşim părerea...)

Vă mulţumesc pentru ţinuta generală a revistei *Dilema veche,* care-mi oferă în continuare deosebite satisfacţii intelectuale. Totuşi, dacă redacţia revistei va continua linia editorială începută cu acest articol, mă voi simţi obligat să renunţ la a mă informa pe această cale. M-ar bucura să nu fie cazul unor asemenea atitudini radicale din partea mea.

Transmit redacţiei revistei *Dilema veche* cele mai sincere urări de Sărbători fericite, dorindu-vă un An Nou 2006 cît mai bun.

Cu deosebită stimă,

Vasile DUMITRESCU
Bucureşti

N.red.: În „ţinuta generală a revistei care vă oferă deosebite satisfacţii intelectuale“ se înscrie şi posibilitatea ca unele articole să contrarieze unii cititori. Ne-ar părea rău să pierdem un cititor din cauza unui text cu care nu a fost de acord. Nu ar fi mai bine să ne citiţi mai departe şi să vă exprimaţi – cînd e cazul – dezacordul?

Nr. 98: Articolul lui V. Mihăilescu „Sociologia fînului“

Am *citit* s-o văd şi pe-asta! Pentru că citesc *Dilema* de la începuturi şi o fac cu graba celui ce n-aşteaptă s-o scoată, boţită, din cutia poştală. Nu m-aş fi aşteptat la astaaa!... Auziţi dvs., să publice *Dilema veche* un fel de studiu despre „făcutul“ fînului. Şi asta, cînd? În anul cînd nu s-au mai copt murele şi nici fînul n-a avut o soartă prea bună (se-ntorceau vitele de la munte şi fînul n-ajunsese la scuteală), domnul profesor Vintilă Mihăilescu, în *Sociologia fînului* (nr. 98) dă cuvîntul unei inimoase studente aflată în practică prin fineţele patriei! Minunat! Mi-au revenit cu bruscheţe în nări, aroma fînului proaspăt cosit, a celui feştelit de ploaia zgomotoasă de iulie, a celui uscat, peste care mă tolăneam în vîrful carului, în drum spre claia mare ori spre fînarul de deasupra grajdului unde locuieşte consumatorul acestui produs, în care omul nu investeşte nimic...

Păi cum să nu mă bucure, în uimirea mea, fiindcă am „făcut“ fînul ani mulţi de tot, deşi nu l-am vegheat de aproape în ridicarea spre ultimul lui act, în care, ca şi pe noi, îl aşteaptă cineva cu coasa... Am venit şi eu la el de departe, dintr-un oraş românesc (alte vremuri!), în fiecare vară, să-l fac. Concediile mele au avut, toate, această componentă: *facerea* fînului. Pînă cînd a dispărut... destinatarul acestuia şi totul s-a transformat apoi, în *coşmarul* fînului.

Are dreptate Cătălina cînd spune că *„e o nebunie totală cu fînul ăsta“*. „Nebunia“ începe cînd îi vine sorocul, cositul adică, fiindcă după urcarea la munte – pe la Sfinţii Constantin şi Elena – a oilor care au păscut primăvara pe locurile rezervate fineţelor (îngrăşare naturală şi necostisitoare!), nimeni nu se mai atinge de locurile acelea. E o nebunie şi pentru că reuşita acestei munci depinde aproape total de cît de mult timp este cerul liber de nori.

Perioada asta a fînului are şi destule momente plăcute, unele chiar romantice. Nu se poate să nu vă placă măcar drumul spre locurile cu fineţe, prin poteci străjuite de fînul încă necosit, să fii însoţit de... vacarmul insectelor, la amiază, în momentele lor de maximă activitate, de zborul planat al albinelor cu „şoşonii“ galbeni de polen sau al libelulelor făcînd „punct fix“ deasupra florilor cu tulpini mai înalte, să fii mîngîiat de adierea uşoară, călduţă şi parfumată a vîntului, să-ţi bucuri mintea cu acel covor multicolor în permanentă şi leneşă mişcare unduitoare... Nu se poate, nu-i aşa? De-aia s-or fi întorcînd, „la izvoare“, pentru această perioadă arzătoare a verii, şi tinerii truditori pe meleaguri străine, poate mai puţin romantice...

Fînul e matur cînd s-a copt în el măselariţa, al cărei foşnet, la atingerea interesată a stăpînului venit la cules de sunătoare, se ia la întrecere cu ţîrîitul lăcustelor. Nu întîrzia după asta – spun bătrînii – că vei duce acasă paie fără miez de se uită vitele cu „ăi albi“ la ele în toiul iernii, pufăind mofturoase.

La vremea cositului, cei harnici se urnesc din viul nopţii, aşa ca pe la 4 să-nfigă deja coasa în el, cînd roua îl frăgezeşte, îl face mai lesne de doborît. Se zice în popor că fînul n-are sărbătoare, pentru că vremea recoltării lui e şi cea mai furtunoasă a anului, cînd trebuie să ai urechea la „meteo“ şi ochii pe nori. Îl poţi tăia şi pe ploaie dacă afli că vine vreme bună, dar dacă îl prinde ploaia aproape uscat, atunci încep necazurile.

La strînsul fînului, dacă vremea-i fără nori, pe la 10 se zvîntă roua şi poţi să-l întorci pe partea cealaltă. Peste două-trei ceasuri îl faci péle (un fel de căpiţe nu mai înalte de un metru), împrăştiate pe întreg locul, să-l zvînte, din părţi, vîntul. Ăsta e momentul decisiv, cînd i se răpeşte ultima urmă de umezeală şi-l face bun de strîns, fără teama de a se „întoarce“ (se zice aşa cînd fînul, aparent uscat, revine la o stare în care se re-umezeşte în fînar, urmînd inevitabil mucegaiul). Este unul din necazurile mari. Dar cel mai mare dintre ele a devenit, de-o vreme, însăşi existenţa fînului. Dezinteresul pentru creşterea animalelor, mai ales în sate unde s-a insinuat vreo urmă de activitate industrială, a transformat, din an în an, în pîrloagă, terenuri altădată mănoase. În astfel de locuri, dacă doreşti, nu doar „să nu rămîi de rîsul satului“, ci să nu-ţi baţi joc de pămînt şi vrei totuşi să faci fînul, îl poţi vinde doar dacă ai în preajmă aşezări mănăstireşti... Anul ăsta, cînd ploile au putrezit ceapa şi cartofii, ai mei au oferit, gratuit, fînul dintr-o ogradă mare, unui ţăran care avea cal şi căruţă, plătindu-i şi cositorii. Atît s-a mai mirat omu' nostru că nu i-a mai rămas timp şi pentru cosit!... Tîrziu, în toamnă, au plătit alţi cositori şi, după strîngere, au dat foc fînului, trecut de mult de maturitatea măselariţei...

Aşa este, „această utilitate economică“ este în mare declin. Poate doar „aderarea“ să-i readucă pe îndrăzneţi – proveniţi, să zicem, din disponibilizări cu lefuri compensatorii – la respectul pentru pămînt şi să înfiinţeze, şi pe dealuri, cu fonduri SAPARD, ferme de creştere a bovinelor şi bubalinelor (fie şi cu bivoliţa bulgărească, recomandată pe lista UE!). Dilema multor săteni din zone apropiate muntelui este, acum, dacă e bine să devină investitori curajoşi ori să-şi are dealurile şi să cultive cartofi...

Cu mult respect,

Ion CONSTANTINESCU
ion.constant@gmail.com

P.S. Fără vreo legătură cu fînul ăsta. La nici o săptămînă de la vinerea cînd aţi avut bunăvoinţa să-mi publicaţi (în nr. 82) ceva despre viaţa de pe trotuarul meu, a dispărut din mijlocul acestuia Dacia în care doi oameni în negru citeau indiferent ziare colorate. Să se fi apucat bodigarzii să lectureze *Dilema veche,* să se fi mutat sediul firmei, să nu mai fie nevoie în România de atîţia paznici în negru, să fie doar o coincidenţă?... Nu m-aş fi aşteptat la astaaa!... Oricum, trebuie să vă mulţumesc. În schimb, fumătorii de ambele sexe, cu şi mai mare patimă, fac trotuarul... Într-o dimineaţă friguroasă, o jumătate din mîna unui vînzător de butic fumega dintr-o ţigară deasupra trotuarului, mîna asta stînd într-o poziţie mai puţin obişnuită: aproape strivită de uşa pe care stăpînul mîinii se străduia s-o ţină cît mai închisă. Să fie legea asta (349), cu interzicerea fumatului în interioare, printre puţinele respectate?!

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Există Moş Crăciun?**

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
(redactor-şef adjunct)
Marius CHIVU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU
Cezar PAUL-BĂDESCU
Ruxandra PETRESCU
(secretar de redacţie)
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
&
Adrian CIOROIANU (redactor asociat)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Andrei CODRESCU
Claudiu CONSTANTINESCU
Mircea DINESCU
Matei FLORIAN
Şerban FOARŢĂ
Alice GEORGESCU
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
Robert TURCESCU
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU
REPORTER:
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ
Redacţia DILEMA VECHE:
str. Şcoala Floreasca nr. 3, sector 1,
011641 Bucureşti.
Telefon: 231.35.00. **Fax:** 230.51.07
e-mail: dilema@satiricon.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată sub licenţă de Satiricon srl

satiricon

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 12.500 de exemplare

Abonamente la *Dilema veche* (preţuri noi)

Vă puteţi abona:

- la sediul redacţiei, str. Şcoala Floreasca nr. 3, sector 1, Bucureşti;
- trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO08BRDE445SV50236294450 RON, deschis la BRD, Sucursala Dorobanţi Bucureşti, titular Satiricon srl, CUI 18006758, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 91 lei (910.000 lei) pentru 1 an, 45 lei (450.000 lei) pentru 6 luni, 23 lei (230.000 lei) pentru 3 luni. Abonamentul extern costă 100 de euro pentru 1 an, 52 de euro pentru 6 luni şi 28 de euro pentru 3 luni, cont: RO93BRDE445SV50236534450 euro.

Relaţii la telefon: 230.51.08; 231.35.00 (interior 217).

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?" (I.L. Caragiale)

Note, stări, zile

Cetate, 18 ianuarie 2000

Un călugăr dominican ia decizia curajoasă (și, pînă la un punct, utilă) de a „rezista" filosofiei analitice cu propriile ei arme. El încearcă să circumscrie tematica „religiosului", recurgînd la limbajul, reflexele și manevrele intelectuale ale sectei anglo-saxone, cu rezultatul că trece tangent *pe lîngă* protocolul specific al problemei de care se ocupă. (Cf. Brian Davies, *Introducere în filosofia religiei,* Editura Humanitas, 1997).

Cîteva observații: problema „în ce măsură o anumită credință religioasă poate fi întemeiată rațional" *nu* este o problemă a credinței, respectiv a religiei în genere. E o problemă de logică, eventual o problemă de filosofie speculativă. Ca atare, ea nu are nici o legătură cu *experiența* religioasă, cu metabolismul nevoii de Dumnezeu și cu treptele căutării Lui. Cînd logicianul, teoreticianul limbajului sau filosoful analitic se întreabă asupra sensului pe care îl poate avea (mai degrabă nu) afirmarea existenței lui Dumnezeu, el trebuie să știe că întrebarea aceasta nu survine niciodată în spațiul credinței și nu poate căpăta un răspuns în perimetrul religiosului. De fapt, pentru campionii Cercului de la Viena (cu excepția – complicată – a lui Wittgenstein), problema credinței sau măcar a sacrului nu se pune. Sfera religiei e un prilej – *între altele* – de punere la încercare a mecanismelor logice. Pentru ei, a testa logic consistența afirmației „Dumnezeu există" e un exercițiu din aceeași clasă cu a testa logic sensul afirmației „Ființa este" sau „Pisicile sînt muritoare". Nici o nuanță metafizică nu e îngăduită, nici un dram de participare, nici o neliniște. De teama căderii în afara pozitivismului logic, toți termenii utilizați sînt anesteziați, castrați, aduși *sub* nivelul semnificației lor depline. Cel mai acut suferă termenul însuși de „sens" (care e curățat de orice conotație de vectorialitate, tatonare, orientare, *non-sens* latent și germinativ). Dar nici „adevărul" (opus, strict, falsului) nu e mai avantajat sau „experiența" (redusă la senzoriu) sau „existența" sau „faptul". Mi se va spune că reproșez filosofiei analitice exact ceea ce ea asumă în mod programatic. Dar care e întemeierea și, mai ales, care e *rezultatul* programului ei? În definitiv, totul se reduce la a spune că „un enunț are sens, dacă experiența senzorială poate să îl confirme într-o anumită măsură" (versiunea „slabă" a „principiului verificării"). Cu alte cuvinte, „toate aserțiunile metafizice (inclusiv cele religioase) sînt lipsite de sens".

De fapt, filosofia analitică nu vrea să dezbată nimic. Nu vrea să discute despre nimic. Ea se mobilizează, laborios, pentru a furniza argumentele necesare unei suspendări legitime a oricărei discuții. Nu e vorba de a nega existența lui Dumnezeu, ci a de a evacua problema aceasta din teritoriul reflecției: e vorba de a neantifica problema existenței lui Dumnezeu.

Brian Davies se străduiește să conteste procedura analitică: principiul verificării (în varianta lui „slabă") nu ține. „Ce experiență *senzorială* ne va dovedi că numai un enunț confirmat *senzorial* e calificabil drept factual sau rațional?" Tezei vieneze (existența lui Dumnezeu nu poate fi nici demonstrată, nici infirmată, *ergo* enunțarea ei e lipsită de sens) i se opune o teză cuviincioasă, dar care, din unghi religios, e tautologică: „se poate vorbi cu sens despre Dumnezeu"! Nu pot arăta – senzorial – că Dumnezeu există. Nu pot arăta – senzorial – nici că nu există. Asta nu înseamnă însă, neapărat, că sînt în minus-sens. Pot fi în contra-sens sau în „supra-sens". Sau în non-sensul fertil al unui *început* de reflecție.

Distanța dintre un text patristic și fineturile de mai sus măsoară întreg intervalul dintre viața reală a spiritului și febrilitatea comatoasă a inteligenței.

București, 2004, vara

Primul verset din *Isha Upanishad*: „Află că tot ce se mișcă în această lume mișcătoare e învelit în Dumnezeu *(îshāvāsyam),* îmbibat de El. Caută-ți deci bucuria în renunțare (...)". O suită imprevizibilă: ubicuitate divină – renunțare – bucurie. Renunți pentru că: 1) oricum *nu ai nimic*, nimic nu-ți aparține cu adevărat. Totul e „proprietate" divină. Statutul ontologic al lumii suspendă, prin el însuși, temeiul lui „a avea". A renunța e a pricepe că „averea" omenească e un aspect secund al „ființei" divine. 2) oricum *ai totul:* prezența divină conferă preț și prestigiu chiar și celei mai precare posesiuni. A renunța e a resimți prea-plinul dumnezeiesc al fiecărei clipe, al fiecărui fir de ață. Diferența dintre puțin și mult e caducă. În cele ce sînt, Dumnezeu nu e nici mult, nici puțin: e tot. Esențial este însă ca afectul corelativ al renunțării să fie bucuria. Renunțarea posomorîtă e încă o confirmare, ultima, a pasiunii de a avea.

Patologia supremă a lui „a avea" se vădește în conștiința posesiunii de sine. Ideea că *îți aparții*, că *ai* un „eu", o voință, un corp, un gînd – e apogeul erorii. La *aceste* posesiuni trebuie să renunți mai întîi. Cu alte cuvinte, figura paradigmatică a renunțării este renunțarea la sine. A anihila apetitul achizitiv, atașamentul față de lucruri, dar mai ales atașamentul față de sine – iată imperativul vieții religioase. El e justificat și răsplătit prin faptul că lumea e „muiată" în Dumnezeu, impregnată de El: *Īshāvāsyam*. Dumnezeu stă în materia lumii ca siropul într-o cosmică baclava.

VOLVO
for life

cu dilema la croitor

Credeți că ministrul Sănătății a tăiat, în sfîrșit, nodul gordian?

Pentru că spitalele sînt mai bolnăvioare decît pacienții, românii s-au obișnuit de mult cu ideea că trebuie să-și aducă de acasă papucii, algocalminul, cana de ceai, spirtul medicinal, vata, lingura și borcanul cu supă cu găluști. Normal ar fi ca, în clipa internării, fiecare să aibă deja în dotare un doctor personal, o soră medicală și o agreabilă femeie de serviciu. Iar cînd, grație ministrului Nicolăescu, ne vom permite să ne aducem și cîte un director de spital, pe care la plecare să-l luăm cu noi acasă, putem pentru ca să zicem că am atins idealul.

Mircea DINESCU

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Paraintelectualii

Cititorii dilematici vor fi observat, probabil, că din cînd în cînd revista noastră este onorată de colaborarea lui Wolf Lepenies, o mare personalitate a lumii intelectuale germane. Profesor de sociologie la Universitatea Liberă din Berlin, fost rector al Institutului de Studii Avansate *Wissenschaftskolleg zu Berlin,* fost profesor la Collège de France și invitat, în mai multe rînduri, să țină cursuri la Universitatea Princeton, Wolf Lepenies este și un publicist activ: comentariile, convorbirile cu mari personalități ale lumii ori impresiile sale de călătorie au fost găzduite de ziare prestigioase precum *Süddeutsche Zeitung* și, de curînd, *Die Welt*. Recent, la Editura Casa Cărții de Știință din Cluj a apărut una dintre cărțile sale, *Ascensiunea și declinul intelectualilor în Europa*, tradusă (excelent!) de Ioana Bot și Anca Neamțu. În viziunea lui Lepenies, *intelectualul* – în accepția pe care încă o mai folosim – a apărut odată cu „Afacerea Dreyfus" și, în zilele noastre, e pe cale de a-și da obștescul sfîrșit. Trăim în postistorie, distincția dintre bine și rău se topește treptat, „estetizarea universală este urmarea de-moralizării universale", așadar arta va lua locul răului, într-o lume „în care nu mai este nimic bun de făcut". Intelectualii „de tip Vaclav Havel", care construiesc *ideea* unei lumi mai bune și apelează la marile principii morale, nu mai au nici un viitor. Aceasta ar fi, în „traducerea" mea simplistă și brutală, concluzia lui Wolf Lepenies, care își susține teza cu o demonstrație captivantă și care invită la dezbatere.

Cartea a apărut (mai întîi în italiană) în 1992 și este inspirată de rolul pe care l-au avut intelectualii în schimbările petrecute în Europa Centrală și de Est și, în general, în proiectul Europei Unite. Ceea ce s-a întîmplat din 1992 încoace pare să-i dea dreptate lui Lepenies – figuri precum Vaclav Havel ori Arpad Göncz au „ieșit din scenă" după îndeplinirea rolului, Bronislaw Geremek a „intrat în sistem" ca euro-parlamentar etc. Mă gîndesc totuși că „ideea de intelectual" n-are cum să dispară, ci se modifică, sub presiunea contextului construit de „postistorie". Iar ipostaza care îmi vine în minte mă îndeamnă să construiesc termenul de *paraintelectuali,* pornind de la *paramedici* (constat, fără comentarii, intrarea în uzul limbii române a acestui cuvînt provenit din *paramedics).* Paramedicii sînt, desigur, medici, dar acțiunea lor e limitată, urgentă și tranzitorie. Ei au la îndemînă *proceduri* și *instrumente* cu care intervin rapid, cît să țină în viață pacientul, pe care îl predau apoi altor medici, și abia aceștia pun diagnosticul, prescriu tratamentul pe termen lung, aplică în actul medical teorii și cunoștințe complexe și, adeseori, au dileme morale: ce e *mai bine* pentru a salva viața pacientului, ce *efecte secundare* sînt acceptabile, ce atitudine *umană* trebuie adoptată? Și paramedicii au cunoștințe teoretice și o formație științifică solidă; dar relevante sînt abilitățile lor „tehnice" și capacitatea de a acționa: sînt priviți ca niște eroi nu pentru pregătirea lor generală, ci pentru că reușesc să prelungească o viață de om timp de o jumătate de oră, pînă cînd pacientul ajunge la spital.

Paraintelectualii sînt ceva asemănător. Au o formație intelectuală solidă, dar recurg la ea pentru a rezolva, rapid și punctual, o problemă a societății, a „cetății". Din cunoștințele și teoriile pe care le-au învățat preiau, în formă concisă, numai „procedurile" și „instrumentele" aplicabile la o situație dată, cerute de necesitățile de moment ale „pacientului" (care în acest caz e societatea în ansamblu). Nu au timp să contemple și să dezbată, pentru că publicul așteaptă de la ei o „idee de mai bine" aplicabilă imediat. Nu-și mai pot permite să fie „luminători ai neamului" în abstract și pe termen lung, căci „neamul" le cere să aprindă, rapid, „luminița de la capătul tunelului". De aceea, ei construiesc un discurs public menit să ofere *soluții* la probleme contextuale, nu să dea *răspunsuri* la Marile Întrebări.

Există, cred, două surse principale ale discursului public de acest tip: ONG-urile și mass-media. Organizațiile societății civile au în spate, cu siguranță, o filozofie, o morală, au *Weltanschauung*. Dar toate acestea nu mai sînt vizibile în discursul public: „nu mai e timp" de ele. Așa încît ONG-urile produc un discurs conform căruia un ministru trebuie să dea dovadă de transparență cînd manevrează banii publici nu în numele poruncii „Să nu furi!" sau al unui mare principiu moral ori filozofic, ci în numele articolului *x* paragraful *y* din legea *z*. Originile morale și filozofice ale respectivului paragraf stau, desigur, în niște Mari Principii pe care paraintelectualii le cunosc, dar pentru astfel de Principii „nu e cerere pe piață". Marele public nu e nici sensibilizat, nici satisfăcut de o dezbatere morală în jurul faptului că un demnitar a furat, ci de prinderea cu mîța-n sac a politicianului cutare pe baza legii transparenței. Mass-media construiește o realitate și are nevoie de comentatori care să furnizeze cugetări pe marginea acestei realități. Și atunci, invită în *talk-show*-uri intelectuali capabili să *construiască un discurs*, să explice pe-nțeles ce e bine și ce e rău, să facă operă de vulgarizare și să nu strice audiența. Nu-i nimic rău în asta, evident; dar publicul va sfîrși prin a crede că „intelectualul mediatic" e singurul tip valabil de intelectual, că valoarea e totuna cu succesul, iar cine nu e în stare să-l „traducă" pe Platon pe înțelesul poporului nu e un intelectual adevărat, e doar un tip care vorbește complicat și scrie, pe bani publici, cărți „pe care nu le înțelege nimeni".

Paraintelectualii sînt, desigur, tot intelectuali. Dar „eroizarea" lor de către public se face în paralel cu „ieșirea din istorie" a Intelectualilor. Mutată în zilele noastre, „Afacerea Dreyfuss" ar avea parte de reacția energică a ONG-urilor care apără drepturile omului, de implicarea editorialiștilor și a „liderilor de opinie", în timp ce intelectualii întru totul asemănători celor care s-au angajat atunci ar dezbate chestiunea în reviste prestigioase, dar cu tiraje mici...

ținerea de minte

Continuarea citatului din numărul trecut

„...La ora șase, după ce citea ziarele, se reîntorcea la lucru în biroul său, unde temperatura era menținută constant la cincisprezece grade, așezîndu-se în așa fel încît să aibă în față turnurile vechiului castel. Meditația i-a fost tulburată cînd, odată cu creșterea arborilor, nu s-a mai bucurat de această priveliște. La un sfert de oră după, își încheia cugetarea, respectiv către orele zece, se ducea să se culce în camera sa, ale cărei ferestre stăteau închise tot timpul anului, se dezbrăca și, urmînd același ritual care-i îngăduia să rămînă peste noapte perfect acoperit, se pregătea pentru somn. Cînd necesitățile fiziologice îl obligau să se trezească, se ghida cu ajutorul unui cordon, pe care îl instalase între patul său și latrină, ca să nu se poticnească pe întuneric."

(Jean-Baptiste Botul, *Viața sexuală a lui Immanuel Kant,* traducere din franceză de Valentin Dumitrescu, Editura Humanitas, 2002)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

O săptămînă mai proastă pentru presă

Piesa Alinei Mungiu-Pippidi este un truc de marketing de Crăciun, poeziile îndrăzneţe jignesc Europa, iar maneliştii nu au dreptul la imn. Apropo, unguroaica aia a fost violată sau nu? Poporul are dreptul să ştie.

Din ce se spune la televiziune ar rezulta că *Evangheliştii* e un pretext pentru ca nişte tipi să facă sex pe scenă. Nu am văzut dramatizarea de la Iaşi, dar am citit piesa. Nici pe departe pornografică, îndrăzneaţă, dar nu blasfemiatoare – mă despart aici de Teodor Baconsky (v. p. 18) – o creaţie cultă care ridică probleme teologice. Isus al Alinei Mungiu este un personaj care vrea să schimbe lumea prin ideile sale, dar cum nu produce minuni pe bandă, e pe cale să-şi rateze scopul. Pînă cînd intervine Pavel. Mai degrabă fanatic decît credincios, el crede că lumea nu se poate schimba prin idei, ci prin sabie şi minuni, fie aceste minuni şi inventate. De unde succesul creştinismului? Iubirea sau pîinea şi peştele? S-ar fi zis că, după ce Dostoievski L-a dus pe Isus la Sevilla, unde Marele Inchizitor I-a spus că Biserica şi lumea nu mai au nevoie de El, lumea s-au obişnuit cu acest gen de interogaţie a ideilor mari, fie ele şi cele din cărţile sfinte. (Venind vorba de umanitatea divinităţii şi banalitatea acestui exerciţiu critic, îmi vine acum în minte simpatica melodie lui Joan Osborne – „One of us" – ajunsă prin topuri la MTV: „Dacă Dumnezeu ar fi unul dintre noi / Doar un oarecare dintre noi / Doar un străin din autobuz / Încercînd să ajungă acasă".)

Piesa *Sister Mary Ignatius Explains It All For You* a lui Christopher Durang este un atac la adresa Bisericii Catolice şi a educaţiei religioase. Satira de acolo face din *Evangheliştii* o lucrare cuminte. A fost premiată şi jucată ani la rînd în multe teatre din SUA, în ciuda protestelor permanente ale Bisericii. *Evangheliştii* a fost premiată de UNITER în 1992, dar niciodată jucată în România. Pînă cînd regizorul francez, o fire mai excentrică, s-a făcut că nu înţelege cum stau lucrurile pe aici. Parte din actorii iniţiali s-au retras, aşa că se joacă cu studenţi. Bisericile protestează energic, dar nu asta e de mirare. Cam acesta este *job description*-ul Bisericii. Problema apare cînd ziariştii linşează mediatic un act artistic, cuprinşi brusc de o sfială altfel ciudată la oameni care prezintă toată ziua crime şi sex la ştiri. Cel mai ridicol a fost primarul Iaşului, care a spus despre regizorul-director: „Ateneul este în România, şi nu în Franţa. Nu trebuie să ajungem la lupte de stradă ca în Franţa". Ce poţi să-i spui unui asemenea primar? Eu zic să nu mai intrăm în UE că şi Franţa e acolo şi uite că au lupte de stradă. Regia locală de transport a rămas fără curent electric din cauza datoriilor. Dar asta nu e problema primarului, el apără puritatea spirituală a Iaşiului.

Reacţiile pripite la *Evangheliştii* nu sînt ceva singular. Atmosfera publică a tranziţiei se găseşte de multe ori suspendată între Tanacu şi „Cîntarea României". De pildă, Vasile Puşcaş, fost negociator cu UE, persoană apreciată de toate taberele politice. Cum are mai mult timp liber acum, deputatul Puşcaş s-a luat la trîntă cu literatura. Nicoleta Esinencu, o poetă din Republica Moldova, apărea în prezentarea României la Bienala de la Veneţia cu poezia „Fuck you, Eu.ro.pa!". Un strigăt de frustrare dinspre acea parte a Europei uitată de Bruxelles. Domnul Puşcaş arătă că a înţeles acquis-ul şi directivele, dar că a ratat tocmai spiritul european, aşa că a făcut o interpelare parlamentară pe subiect: „Rugăm să ni se prezinte cine a patronat nu doar instituţional, ci nominal, asemenea manifestări, pentru a putea şti cui să cerem să prezinte scuze poporului român pentru modul în care România s-a prezentat în faţa Europei". Guvernul a replicat, corect, că răspunderea revine curatorului, că prezenţa României cuprinde şi multe alte puncte de vedere şi că a fost apreciată de vizitatori. Apoi adaugă, greşit, că a stat de vorbă cu ministrul Culturii „cu privire la participarea României la diversele manifestări culturale". Acest „stat de vorbă" lasă să se vadă oficiali timoraţi exportînd în viitor doar folcloriste galeşe să reprezinte România în faţa Europei. Adio curatori cu personalitate, Europa şi euro-observatorul Puşcaş nu vă vor.

Faptul că am insistat pe calităţile artistice şi intelectuale ale *Evangheliştilor* a fost doar reacţia unui cititor plăcut surprins şi revoltat de prezentările din presă. De fapt, calitatea artistică este un argument de mică importanţă în discuţie. E

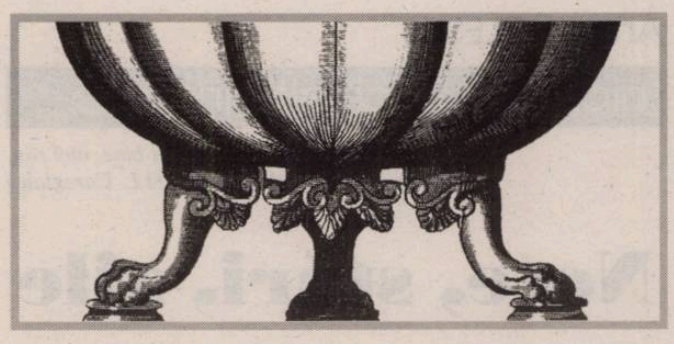

trist că o bună parte din intelectualitate şi-a găsit un scop temporar în viaţă cerînd CNA să sancţioneze PRO TV pentru imnul cîntat în variantă manelistă. Libertate de expresie să fie, dar nu şi pentru manelişti. Brusc, oameni la care nu te aştepţi cer amenzi şi Cod Penal pentru nerespectarea imnului, care ar trebui cîntat doar în poziţie de drepţi.

Ziariştii atît de grijulii şi cu sentimentul naţional, şi cu sentimentul religios al naţiei, s-au sinchisit mai puţin de sentimentele (pur şi simplu) lui Eszter Marko, scriind că a fost violată, ba chiar ridicînd chestiunea că de ce există semne de întrebare şi de ce nu ne spune poliţia precis, doar este dreptul nostru naţional să ştim.

Antena 1 a făcut mare caz că a prins un urmărit general şi l-a prezentat ca mare act jurnalistic. Cînd un alt urmărit va agresa un jurnalist pentru că ştie el bine că ăştia vin cu poliţia după ei, sper ca Antena 1 să facă şi atunci mare caz.

Nu ştiu de ce, o fi fost ceva în aer, dar presa din România a avut o săptămînă tare proastă.

presa despre...

Mazilirile din Sănătate

„Eugen Nicolăescu este primul ministru al sănătăţii după Marea Confiscare din decembrie '89 care taie în carne vie. Cît de bine sau rău o face vom afla abia după operaţie. Cel mai probabil, pe la începutul anului viitor. Atunci vom privi atent la cel mai bolnav pacient al societăţii româneşti şi vom putea spune din două una: ori sistemul sanitar dă semne că-şi revine, ori operaţia n-a reuşit şi e pe ducă.

Deocamdată, el se află încă sub bisturiu. Demiterea a 15 directori de spitale este cea mai dureroasă măsură luată vreodată de vreun ministru al Sănătăţii. Operaţie dureroasă, dar în acelaşi timp foarte populară. Telefoanele primite la redacţie şi mesajele de pe forumul de Internet al *Evenimentului zilei* sînt doar un mic indiciu despre cum salută lumea îndrăzneala lui Nicolăescu. Reacţie firească după mai bine de 15 ani în care pacientul de rînd a simţit pe pielea şi pe buzunarul lui ce dramă este să te îmbolnăveşti în România. Inevitabil, bolnavii au asimilat corupţia din spitale cu numele directorilor." (Laurenţiu Ciocăzanu, *Evenimentul zilei)*

„Directorii demişi spun că spitalele vor funcţiona mai prost cu alţi manageri şi că schimbarea e politică, noua Putere vrînd să abată atenţia de la epidemia de pojar. Probabil, pentru cei mai mulţi doctori, dorinţa de a conduce ţine de educaţie: cel mai bun profesional era pe timpuri şi directorul spitalului. Adică, eu, o somitate, să fiu condus de un nimeni, doar pentru că ăla ştie management, se vor întreba? Şi pentru că ei nu ştiu, fac greşeli, iar legea îi pune în aceeaşi oală cu cei care au făcut «greşeli» cu bună ştiinţă (...). Va ieşi ceva bun şi pentru public? Greu de spus, în acest moment. Un sistem în care principalii actori colaborează de ani de zile, legaţi prin mii de fire şi interese, va bloca orice tentativă de schimbare, în bine sau în rău. Dinamitarea reţelei care conduce, din spitale, din Parlament şi de la Colegiu, Sănătatea, e doar o măsură care uşurează sarcina politicienilor. Rămîne de văzut ce vor pune ei în loc." (Val Vîlcu, *Adevărul)* **(C. G.)**

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

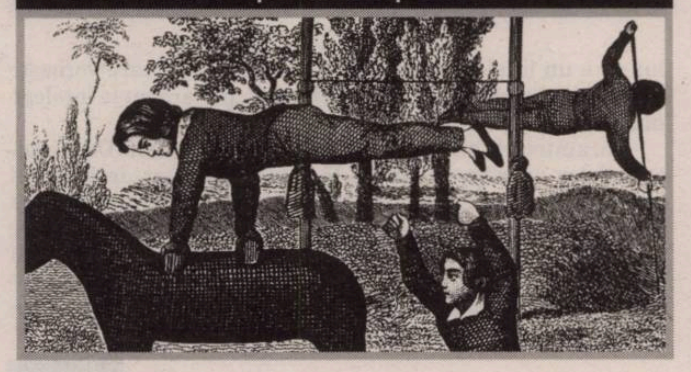

Am primit Doina Cornea de Crăciun

Şi asta un talent, să ai dreptate cu mult prea devreme. Dar măcar e un talent care se păstrează cu înaintarea în vîrstă. Am văzut-o săptămîna asta din nou pe Doina Cornea avînd dreptate înaintea a 99% dintre români. Am văzut-o din nou pe Doina Cornea spunînd ce n-a avut curaj nici un politician. Nici o vedetă. Nici un cîntăreţ de manele. Nici un jurnalist. Nici un prost, nici un geniu, nici un jucător de fotbal. Doar Doina Cornea a putut spune o propoziţie simplă şi teribil de adevărată: „Anul ăsta trebuie să facem un efort şi să îndeplinim cererile UE, iar noi ieşim în stradă să cerem salarii mai mari".

Doina Cornea n-are cămara plină. Şi nici o pensie de ilegalist, miliţian sau militar, deşi între noi toţi, ea e singura care chiar a luptat în ilegalitate. Trăieşte dintr-o pensie mică, din care trebuie să strîngă bani vara, ca să poată plăti gazul iarna. Aşa că are toată îndreptăţirea şi toată înălţimea morală să arate cu degetul spre burţile care se revarsă din pantaloni, la mitingurile „disperării şi foamei". Are toată dreptatea să ne replice cînd îi spunem că poporul suferă şi nu mai poate răbda salarii mici cu un foarte simplu „şi eu sufăr".

Doina Cornea n-a profitat cu nimic de pe urma Revoluţiei ei de acum 15 ani. Şi nu va profita nici de pe urma intrării în Europa. Cu toate astea, ea şi-o doreşte dintr-un motiv simplu, incredibil şi neaşteptat: e patrioată. Mi-a venit greu să-i pun diagnosticul ăsta pentru că pur şi simplu n-am repere, în afară de cele din cartea de istorie, în care oricum n-am mare încredere. E greu de acceptat, însă ea pare singura care se înscrie în momentul ăsta în definiţia cea mai simplă a patriotului: unul care crede că interesele ţării sînt mai importante decît ale lui. Şi nu doar crede, dar şi acţionează în consecinţă. Adică strînge din dinţi în faţa greutăţilor, însă le acceptă, în numele binelui general. „Eu" e mai puţin important decît „noi" pentru Doina Cornea. Care, apropos, n-are nici un plan de Crăciun, pentru că n-are nici un ban.

Mărturisesc că imaginea ei, cîteva secunde, la un program de ştiri, îmi pare cel mai frumos cadou pe care l-aş fi putut primi de Crăciun. Ea mi-a arătat că o idee poate avea mai multă forţă decît înjghebarea de carne şi oase pe care o plimbăm de colo-colo pe la simpozioane, recepţii, sindrofii şi supermarketuri. Ea mi-a adus aminte de unde am plecat, noi toţi, acum 15 ani: de la ideea de a trăi în libertate.

Sună aiurea, nu? Nu poţi pune textul ăsta pe un raft în mall cu un preţ pe el. Nu-l poţi ştanţa pe un tricou sau pe o maşină pe care s-o dai drept premiu la un concurs de imbecilitate. Nu poţi vinde asta decît în sens ironic, post-ironic, punk sau la mişto. Libertatea – se ştie – ţi-o aduce doar opţiunea *hard-top*-ului din trei bucăţi, disponibil pe noua decapotabilă Cutare. Libertatea Doinei Cornea, aceea a sărăciei în care omul continuă să gîndească, aceea a demnităţii fără girofar, aceea a adevărului spus fără calcule de PR – pur şi simplu nu mai există. Nu e pe inventar nici la Cotroceni, nici la Palatul Victoria şi nici la Palatul lui Nelu Descurcăreţu din Strehaia. Libertatea pentru care a luptat ea – şi să zicem că am învins noi – îi rămîne în folosinţă exclusivă. Pînă la urmă, ea e singura eliberată. Noi, restul, avem copii de crescut, sacoşe de umplut, rate de plătit şi *dead-line*-uri de respectat la multinaţională.

Sigur, nu mai trebuie s-o auzim la Europa Liberă, ca acum 15 ani. Însă progresul se opreşte aici. Doina Cornea nu poate fi nici acum urmată. Şi nici nu mai avem scuza aia cu „Securitatea stă cu ochii pe noi, să nu facem ceva necugetat". Pur şi simplu n-avem putere, cum n-am avut nici atunci. Iar ea ne aduce aminte mereu de asta. Poate că şi de aceea nu e invitată permanentă la televizor, politicienii nu-i cer sfaturi, producătorii de ulei sau de detergent n-o caută s-o distribuie în reclame. N-are statuie, fan-club, loc onorific în Senat.

Ar fi putut fi modelul nostru. Dar avem deja destule: chiar şi cea mai mică agenţie de modele din Bucureşti are vreo sută în baza de date... Şi înscrierile continuă, doamnă Cornea. Iertaţi-ne...

www.polirom.ro

- Ioan Petru Culianu **Arborele Gnozei**
- Mircea Mihăieş **Viaţa, patimile şi cîntecele lui Leonard Cohen**
- Mariana Gorczyca **Cheful nu se organizează, vine de la sine**
- Jeffrey Eugenides **Sinuciderea fecioarelor**

Suplimentul CULTURA
Un săptămînal realizat în colaborare cu *Ziarul de Iaşi*

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

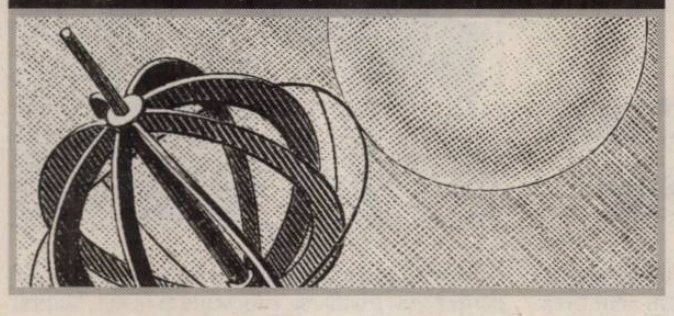

Arestarea generalului

Fostul general croat, Ante Gotovina, a fugit timp de cincizeci şi două luni, ceea ce înseamnă aproximativ patru ani şi jumătate, şi a fost prins în cele din urmă în arhipelagul spaniol din insulele Canare, într-un hotel din Tenerife, apoi a fost dus la un comisariat din Santa-Cruz şi transferat în cele din urmă la Madrid. Generalul fusese caporal în Legiunea străină franceză, unde era apreciat pentru felul cum ştia să-şi antreneze subordonaţii. Probabil pentru valorificarea acestei calităţi a fost şi chemat să instruiască echipele paramilitare din Argentina şi Guatemala (ele nu au reputaţie prea bună printre organizaţiile preocupate de apărarea drepturilor omului).

Agenţii de poliţie ştiau cine e şi au aşteptat în linişte ca generalul să-şi consume cina şi să-şi bea tot vinul comandat. El nu era un om lipsit de resurse: avea mai multe paşapoarte pe diverse nume, ştampilate în Tahiti, Argentina, China, Chile, Rusia, Republica Cehă. Ultima ştampilă (ca dată) era pusă în insula Mauritius din Oceanul Indian. Un om călătorit.

După cină i s-au pus cătuşele. Apoi a compărut în faţa Înaltei Curţi de Justiţie de la Madrid, de unde a fost transferat în Olanda, La Haga, la Tribunalul pentru fosta Iugoslavie. Anunţul a fost făcut joi, 8 decembrie, de către Carla Del Ponte, procuror la acest Tribunal. Ante Gotovina, fost caporal în Legiunea străină franceză, avea un paşaport fals, el nu are nici o posibilitate de a face recurs în justiţia spaniolă, iar la Haga va trebui să răspundă pentru crimele împotriva umanităţii, pentru violarea legilor războiului în timpul operaţiei „Furtuna", desfăşurată între 4 şi 6 august 1995, de către armata croată, pentru a recuceri teritoriul Krajna, deţinut atunci de sîrbi. Au fost goniţi (expulzaţi, se spune în termeni legali) 200.000 de locuitori sîrbi şi au fost ucişi aproximativ 150 de civili, în special bătrîni: cine să stea să-i numere ca să dea cifra exactă a oamenilor în vîrstă ucişi; în timp de război şi nu arareori în timp de pace, dispariţia lor nu face decît să elibereze locul pentru exprimarea completă a resentimentelor adulţilor; avînd în vedere patima pe care o pun în uciderea reciprocă, e de presupus că aceşti adulţi nu vor ajunge niciodată bătrîni.

Predarea generalului (e greu de crezut că găsirea şi arestarea lui – la fel ca şi ascunderea – nu au fost produsul colaborării mai multor servicii secrete) marchează o schimbare în politica externă a Croaţiei. În Croaţia, mult timp oficialităţile au refuzat să vadă în el un delincvent şi au acceptat cu greu să-l numească „persoană care a luat ostatici", iar încăpăţînarea autorităţilor de la Bruxelles de a lega începerea negocierilor pentru accesul Croaţiei în UE de predarea lui Gotovina părea un pretext legat de persecutarea unei naţiuni mîndre şi nesupuse.

Sub raport economic – spun experţii – Croaţia stă mai bine decît Bulgaria sau România şi faptul că acest lucru nu a fost luat în calcul e considerat un semnal negativ pentru celelalte ţări din Balcani, aşteptînd şi ele o analiză de fond a situaţiei lor şi nu un refuz dominat de realităţile romanelor negre.

E mai mult decît atît. Arestarea lui Gotovina a provocat la Zagreb o manifestaţie de aproximativ 40.000 de oameni. Pentru croaţi, Gotovina este încă un erou care a apărat, în condiţii tragice, ceea ce mai rămăsese din demnitatea ţării. Faptul că atîţia oameni, în cunoştinţă de cauză sau din instinct gregar, acceptă crima şi-l consideră erou pe înfăptuitor măsoară distanţa între Uniunea Europeană şi Croaţia. Se poate discuta la nesfîrşit despre Constituţie, despre includerea sintagmei privind valorile iudeo-creştine în preambulul actului constitutiv, dar există încă o parte a Europei divizată pe mii de probleme, dispusă însă să stea la mese de diferite forme, un timp nelimitat, pentru a negocia soluţii cît mai puţin dezavantajoase, şi o altă Europă gata să sară cu cuţitul la gît pentru a-şi apăra ceea ce consideră a fi adevărul. Dacă purtătorii de cuţit sînt încă vii, se fac manifestaţii în onoarea lor. Dacă sînt morţi, li se dedică statui şi laude în manualele de şcoală.

Orice ar spune unii şi alţii, graniţa dintre „noua" şi „vechea" Europă îi desparte pe cei 40.000 de demonstranţi de la Zagreb de partea occidentală a continentului.

globul cubic

Un preşedinte deprimat

Problema preşedintelui ucrainean Iuşcenko, ajuns la putere pe un imens val de popularitate, nu vine de la deciziile sale economice greşite. În spatele lui se află – sau ar trebui să se afle – o echipă de strategi care să-l scoată din încurcătură. Problema e cea a imaginii: de cîte ori apare, pentru a descîlci scandalurile de la vîrf sau cele de corupţie, el e în defensivă, se banalizează, devine una din figurile scandalului. Şi nu se comportă, aşa cum ar face un om normal, etalîndu-şi argumentele sale, ci se cramponează de vorbe ameţite, fără să lămurească nimic. De fapt – aşa cum scria celebrul politolog american Richard Neustadt referindu-se şi la alţi preşedinţi – „devenit şeful statului, Iuşcenko s-a trezit singur, nimeni nu pare grăbit să-i îndeplinească ordinele, nu poate controla totul şi nu poate obliga pe nimeni să acţioneze. Confruntat cu această impotenţă relativă, el s-a închis în sine şi i-a concediat pe toţi cei consideraţi «trădători» (Zincenko, Poroşenko, Timoşenko). A urmat o perioadă de depresie şi de profundă neîncredere, de decizii haotice, de acte nechibzuite şi de declaraţii grăbite. Cu toate acestea, Iuşcenko este un lider puternic. El ar trebui să-şi depăşească rapid acest obstacol psihologic. Are la dispoziţie două posibilităţi: prima ar fi să-şi consolideze rolul în procesul de luare a deciziei, să se înconjoare de oameni în care are încredere, şi să recurgă la «reprimarea» adversarilor; a doua: să-şi multiplice sursele de informaţii, să-şi adune o echipă de conducere mai «musculoasă» şi să răspundă la fiecare atac al presei sau al opoziţiei. Într-o ţară democratică, de obicei prima soluţie eşuează într-un impas, cea de-a doua duce la o dezvoltare accelerată".

Totul depinde de Iuşcenko – conchide politologul Denis Bohoush, în ziarul *Ukrainskaia Pravda* (fost ziar anti-Kucima, existent doar pe Internet, întemeiat de Gheorghii Gongadze, gazetarul ucis în septembrie, în timp ce ancheta o afacere de corupţie în sînul Puterii). „El poate recîştiga încrederea oamenilor încă alături de el. Pînă în 2004, cota lui de popularitate n-a fost rezultatul unei strategii politice. A fost rezultatul charismei şi al influenţei sale. Strategii politici n-ar putea decît să corecteze cîteva elemente şi să neutralizeze propaganda adversarilor. Principalul atu al preşedintelui este el însuşi."

Poate că depresivii n-ar trebui să candideze la funcţii de răspundere în stat. **(M. B.)**

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Ceva istorie în buza Crăciunului

Cînd graţioasa doamnă Condoleezza Rice a păşit ca o felină de abanos pe bitumul rece al aeroportului „Henri Coandă", într-o seară de decembrie cînd încă nu dispăruse cu totul emoţiunea Zilei Naţionale a României, toată lumea a vibrat cum se cuvine pentru că toată lumea – nu-i aşa – *ştia* deja. Presa, comentatorii, poporul, dimpreună cu Guvernul său şi cu preşedintele, ştiau că ceea ce se întîmplă este un moment istoric. Cînd atît de multă lume este convinsă că asistă la trei ore istorice e şi inutil, şi imprudent să spui public că nu e chiar aşa. În context, prezintă un grad foarte ridicat de risc să-ţi aduci, de pildă, aminte de capodopera caragialiană intitulată *25 de minute...*, o proză genială despre febrilitatea unui orăşel oarecare, „urbea Z...", în a cărui gară frumos pavoazată trenul cu „Vodă şi Doamna care pleacă în străinătate" urmează a opri pentru 25 de minute – desigur, minute istorice. Rişti să fii socotit fie trădător, fie prost, ceea ce nici un român cu scaun la cap nu îşi permite. După ce vizita a trecut (parcă mai repede decît trec, în general, trei ore, dar, deh!, au fost ore istorice...), acordul s-a semnat şi preşedintele şi-a mai flexat o dată în public bicepşii de care poporul e atît de îndrăgostit, după ce ameţeala emoţiei a mai trecut şi electoratul îşi mută atenţia tot mai mult spre cele ale sezonului *(e.g.* damigene, caltaboşi, şorici, murături de toate felurile, fleici, cîrnăţărie, brad), se poate aminti o remarcă dintr-o carte a dlui Lucian Boia: „românii se lasă uşor subjugaţi de istorie". Istoria, desigur, e ceva foarte mare. Şi important. Foarte important. Cel mai important.

Spune unui român că participă la un moment istoric şi îl ai de partea ta, necondiţionat. Dorinţa de a participa la istorie este atît de mare la noi, încît se pretează lesne la cel puţin două interpretări. Una, cumva psihanalitică, este aceea că un popor văduvit de istorie, cu un trecut mediocru şi cu lungi episoade de ruşine colectivă, are, paradoxal, un simţ mai acut al propriei demnităţi. Cum demnitatea naţională şi istoria merg mînă în mînă, nu poţi să nu vezi legătura. O a doua interpretare este aceea că românii „cad" uşor la istorie pentru că nu prea ştiu bine ce e aceea istorie. Simţul lor istoric este atît de atrofiat aici, la marginea lumii, încît orice adiere pare o furtună. Cînd nu faci istoria, o visezi. Mi-e greu să găsesc o ţară în care schema completă a miturilor istoriei *(Conspiraţia*, *Salvatorul*, *Vîrsta de Aur* şi *Unitatea)* funcţionează mai deplin, mai influent şi mai vital decît la noi.*

Nu, semnarea acordului prin care România acordă militarilor americani acces liber la anumite baze militare şi zone de antrenament de pe propriul teritoriu nu este un moment istoric. Nu este o cotitură în istoria noastră aşa cum, de pildă, a fost aderarea noastră la NATO şi cum va fi, sînt sigur, aderarea noastră la UE. Acest acord este un pas logic într-o relaţie bilaterală care curge în acest sens de ani mulţi şi, desigur, va fi urmat şi de altele asemănătoare, poate chiar mai substanţiale (se vorbeşte deja de viitoarea participare a României la sistemul defensiv al „scutului antirachetă" american). Retorica infantilă care leagă speranţele bunicilor noştri de venirea de acum a americanilor nu mai emoţionează nici măcar coafezele şi elevele de la liceul sanitar care varsă lacrimi rimelate la telenovelele dlui Adrian Sîrbu. Întîi, din cauza repetiţiei: am strigat din piepturi tricolore „Ura, vin americanii!", şi cînd a venit Bill Clinton în Piaţa Universităţii, şi cînd a venit George W. Bush să vadă curcubeul, şi cînd au venit primii soldaţi americani la „Kogălniceanu" la începutul războiului din Irak. Apoi, e şi o problemă stilistică. Nu poţi să întîmpini de fiecare dată oficialii americani, care vin la Bucureşti, cu strigătul pionieresc „Vin americanii!". Au trecut totuşi 16 ani de la căderea lui Ceauşescu. Avem, de ani de zile, un parteneriat strategic aprofundat cu SUA, sîntem în NATO, sîntem al patrulea contributor militar în Irak şi al treilea în Afganistan, sîntem în prima linie a războiului antiterorist pentru că noi singuri ne-am pus acolo. *Quand même...*

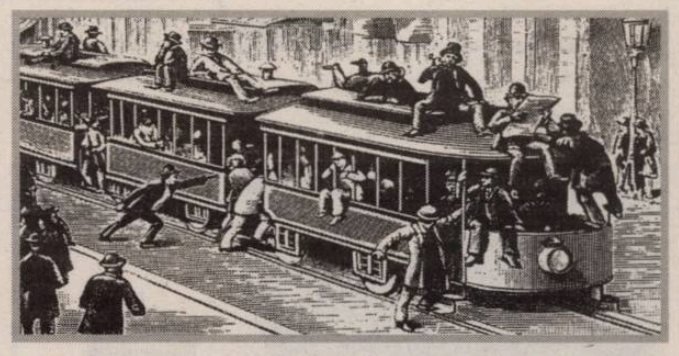

În comunicarea publică ar trebui – cred – să găsim un ton mai normal, mai firesc, chiar rece, fiind vorba despre aranjamente militare. În plus, vizita doamnei Rice a fost, din punctul meu de vedere, una lipsită de orice semnificaţie simbolică. A stat trei ore, cît să semneze documentul. Nimic altceva. Să ameţim de emoţie că doamna Rice a trecut pe aici ca să îndeplinească o obligaţie birocratică sau să ne bată, în piept, inima mai tare pentru că dl Băsescu a vorbit la Cotroceni vreo 20 de minute, cu fermecătorul secretar de stat american, e cam mult.

De altfel, citatul complet al dlui Boia sună aşa: „Cert este că românii se lasă uşor subjugaţi de istorie, mai binezis de mitologiile construite pe istorie".

* Pentru detalii, ca şi pentru regăsirea citatelor din acest articol, vezi Lucian Boia, *Istorie şi mit în conştiinţa românească*, Editura Humanitas, 1997, pp. 290 şi urm.

ready made

„Iaşi, 28 febr. 1903

Sînt la *cenuşă*.

A. Philippide"

(Scrisori către Ioan Bianu,
vol. III, Editura Minerva, 1976)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Covorul zburător

După ce-am scris în numărul
vechi, mă precipit
să vă spun, punînd umărul
la gloria lui Clippit
şi-a covorului lui
cu dungi gri pe gălbui,
că nu-i mare lucru
că acest mic covor
cu dungi gri pe gălbui,
e, ziceam, bicolor;
important e că zisul
covor e volucru,
ca-n povestea arabă,
adică volant
şi lejer cum e visul,
sau, mai degrabă,
numai rulant
ca atunci cînd, în fine,
Mr. Clippit (ce,-n pace,
stă pe el şi nu tace,
sau adoarme şi zace,
cufundîndu-se-n sine
ca yoghinii) se face
o motocicletă
gălbuie ca luna,
iar mica mochetă
l-urmează şi pare
că piere în zare
pe totdeauna.

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Euro-(par)lamentări

Curajul în alb-negru şi şmecheria în bleu

Dle Văcăroiu, cum vă spuneam în epistola trecută, exact de ziua dvs., pe 5 decembrie a.c., mi-am dat seama ce de treabă sînt femeile şi bărbaţii din avioanele TAROM (vom mai vorbi despre ei).

Din păcate, aşa cum se întîmplă în viaţă, problema este că pînă a ajunge la cei de treabă trebuie să mai şi treci pe lîngă alţii de sens opus – asta e drama românităţii. Un astfel de tip opus am găsit, în dimineaţa zilei de 5 decembrie, la ghişeul unde se făcea *boarding*-ul pentru Bruxelles. Lîngă o doamnă care dădea locurile la clasa *economic*, un june dădea locurile pentru *bussines*. În faţa lui, la ora 5,30 a.m., nu era mai nimeni; din plictis, omul a devenit important şi a început să cheme, din coada de la *economic*, pe cine plăcea muşchilor lui. M-am uitat pe ecusonul lui – care atîrna pe cămaşa bleu, pe la buric, la mişto –, dar nu sînt convins că merită reclamă. Acest domn M. mi-a adus aminte de alţi şmecheri similari, bărbaţii din paza de la consulatul unor ţări occidentale, pe la începutul anilor '90; ei erau mai importanţi decît consulii, viceconsulii şi toţi funcţionarii străini – ai fi zis că dădeau vizele de la ei, din buzunar – după cum, la TAROM, acest domn M. părea a împărţi locurile dintr-o rezervă a sa, strategică, primită moştenire din familie.

Dle Văcăroiu, cum azi e 16 decembrie trebuie, fără mare patetism, să acceptăm ideea că pe timpul ăsta, în '89, au murit ceva oameni şi pentru ca aceşti şmecheraşi, capabili să falimenteze orice companie cu năravurile lor, să se poată manifesta în voie, în relaţia lor – parte din relaţia noastră – cu Occidentul.

Dar să trecem la lucruri mai plăcute: în prima zi a acestei săptămîni am fost de faţă la o întîlnire a unei comisii a Parlamentului European cu laureaţii pe acest an ai *Premiului Saharov pentru libertatea gîndirii*. Vă mai amintiţi, pe la finele anilor '70, cum auzeam numele lui Saharov seară de seară, la Europa Liberă? Ei bine, în amintirea vremurilor de atunci şi în memoria fostului disident, PE dă anual un premiu celor aflaţi în luptă cu absurdităţile lumii noastre. Laureaţii pe anul 2005 sînt, în ordine, o africancă, o celebră asociaţie europeană şi un grup de doamne din America latină. Detaliez.

Hauwa Ibrahim este avocată în Nigeria şi, de un număr de ani, s-a specializat în apărarea femeilor şi minorilor ce cad, în această ţară islamică, sub incidenţa legii Charia – simbol al interpretării ultraconservatoare a Coranului. Lupta dnei Ibrahim pare fără speranţă: ea pomenea, în perioada recentă, trei lapidări (ucideri cu pietre) ale unor femei considerate adultere (în urma unor procese discutabile) şi despre 32 de alte femei mutilate – în principal prin tăierea membrelor – pentru păcate similare.

A 12-a scrisoare către preşedintele Senatului

„Problema cea mai mare – spunea această femeie neagră ca abanosul şi tare ca piatra – este că, în ţările islamice, prea puţini oameni pot face distincţia între instanţa religioasă şi stat, din care motiv această «justiţie» tradiţională merge înainte, ca dintr-o fatalitate, cu acceptul majorităţii." Şi totuşi, dna Ibrahim nu se lasă şi vrea să aducă o geană de modernitate – prin cuvîntul legii, prin invocarea drepturilor omului, prin contacte cu ONG-uri occidentale – la ea acasă, în speranţa că va putea schimba, cît de puţin, în bine, perspectivele conaţionalelor sale.

Un alt laureat în acest an este organizaţia *Reporters sans frontières*, cunoscută şi la noi. Mai rar un discurs precum cel ţinut luni seara de reprezentantul ei, dr. Menard. *Cum a fost posibil, acum două săptămîni, organizarea unei mascarade precum acel* summit *dedicat libertăţii de informare organizat – unde? – tocmai în Tunisia, ţară care apare în rapoartele noastre ca avînd cca 500 de persoane arestate pentru opiniile lor? Cum este posibil că s-au găsit persoane şi organizaţii capabile să facă* lobby *pentru ca Jocurile Olimpice din 2008 să fie organizate în China, ţară care are pentru libertatea de exprimare acelaşi respect pe care-l avea altădată URSS – şi ţară căreia Franţa se pregăteşte să-i vîndă, în cadrul unui contract mamut, zeci de avioane Airbus, deşi îndeobşte se spune că este imoral să faci afaceri cu ţări non-democratice?* – cam aşa a tunat, vreme de cîteva minute, dl Menard, făcîndu-i pe mulţi dintre cei prezenţi să plece ochii, din varii motive.

În fine, cel de-al treilea laureat a fost un grup care-şi spune *Doamnele în alb* şi care, în Cuba, ridică vocea în favoarea prizonierilor politici ai regimului Castro. Sînt cinci femei care-au lăsat instinctul de conservare la o parte şi spun ce gîndesc – într-o ţară în care pînă nici liderul, care tot mai ţine discursuri de cîte cinci ore, nu spune ce-i trece prin cap, ci doar nişte litanii retorico-ideologice periodic decongelate. Surpriza serii – dar oare surpriză să fi fost, dle Văcăroiu? –: cele cinci doamne cubane n-au fost prezente; regimul Castro nu le acordase viza de ieşire din ţară. Cuba este ţara care are, acum, cînd vă scriu, 24 de jurnalişti arestaţi şi alte cca 300 de persoane deţinute numai pentru opiniile lor. Aviz mameluicilor care poartă în răstimp tricouri cu Che Guevara, ca să arate ce *cool* sînt ei – dacă înţelegeţi ce vreau să spun!

(va urma)

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Elitele pe-nţelesul tuturor

De cîţiva ani, presa românească s-a contaminat de clasamentoză. Ca şi gripa aviară, este tot o maladie de import, dar cu efecte mai suave. În fiecare zi ni se propune un nou top – al bogătaşilor, al formaţiilor, al sportivilor sau al altor categorii cu lipici la public. Revista *Eurolider* a apăsat pe economie, *Cotidianul* a invocat „Generaţia aşteptată", *FHM* ne oferă cele mai nurlii apariţii feminine. Exemplele pot continua. Aruncaţi un ochi spre chioşcurile de ziare! Superlative la tot pasul! Ne asaltează oameni de hîrtie foarte inteligenţi, peste măsură de frumoşi şi extrem de întreprinzători, păcat că aceste calităţi nu sînt contagioase. În plus, ni se spune apăsat că topurile reprezintă răspunsul documentat (şi frumos ambalat) la nevoia societăţii de modele, jaloane, repere valorice. (În perioada de moleşeală profesională dintre Moş Nicolae şi Moş Crăciun, între două petreceri de firmă şi o tăiere de porc, clasamentele sînt mai agresive ca oricînd. Nu-i chiar o nenorocire! Puţin optimism naţional nu strică, deşi e ca o picătură de parfum aspiraţional într-un ocean cu miros de dosare uitate-n dulap.)

Dacă însă aveţi ocazia să abordaţi subiectul, în termeni amicali, cu un editor, veţi afla că „topurile astea se vînd foarte bine". Tirajele cresc, iar audienţa se face dodoloaţă, ca România copilului Blaga. Cetăţeanul cumpără (sau se uită), curios să afle dacă lista „lor" seamănă cu a lui. Iar dacă nu, de ce? Căci, investită cu prestigiul literei tipărite („am citit eu!") sau al mesei de talk-show („am văzut eu!"), lista dobîndeşte falsa măreţie a adevărului. Poate nu cel absolut, dar măcar argumentat. Un biet sondaj „la plesneală" sau o vicleană linguşire a vreunui influent al zilei capătă astfel, pentru cititorul neatent, forţa ghicitorilor lui Nostradamus.

Şi uite-aşa ajungem la o umilă chestiune de amănunt – criteriile acestor clasamente. Unele publicaţii îşi asumă gestul şi vorbesc despre „opţiunile noastre". Altele se prefac că au studiat din greu şi susţin că ştiu „opţiunile publicului". De curînd însă, virusul socioplastic a suferit o amplă mutaţie – la aceste glume de sezon au fost cooptaţi şi cîţiva sociologi. Postul Realitatea TV a organizat, sub bagheta lui Mihai Tatulici (un om care, ce-i drept, ştie să facă spectacol de televiziune) un astfel de *reality-show*. Mai întîi s-a făcut un amplu sondaj de notorietate privind categoriile considerate reprezentative (politicieni, sportivi, actori, interpreţi vocali, etc). Evident, a rezultat un clasament al notorietăţii (de ex. cel mai cunoscut/iubit sportiv), căci criteriile sugerate respondenţilor erau cam inoperante. (Cum oare or fi apreciat competenţa lui Băsescu sau Liiceanu? Mă rog, asta e dramoleta democraţiei, sîntem toţi la fel de pricepuţi în toate cele! Şi chiar dacă nu sîntem, măcar să credem!) Dar aici urmează surpriza! Primii zece clasaţi (la notorietate, vezi bine) sînt analizaţi de cîţiva specialişti, care vor delibera întru stabilirea celui mai bun! Altfel zis, facem un sondaj ca să-i aflăm pe cei mai simpatici doctori din România, îi luăm deoparte pe primii zece şi un juriu stabileşte care din ei e cel mai priceput. După care îl declară „cel mai bun doctor din ţară", deşi sărmanul e doar „cel mai bun dintre doctorii simpatici". În timp ce adevăratul performer n-a intrat în calcule, pentru că nu prea ştie să facă glume. Cum să intre în grupul celor zece aleşi? (Culmea, uneori rezultatele ar putea fi plauzibile, în definitiv ce filozofi mai cunoaşte ţara în afară de Liiceanu şi Patapievici, pe care-i mai vede pe la TV?) Mihai Tatulici a vorbit emoţionat despre „cei mai buni" şi despre „elite"! Acum, după ani şi ani de curiozitate, am aflat în sfîrşit ce simplu e – elitele se prăsesc lesnicios, în răsadniţa televiziunii! M-am liniştit. Şi aştept rezultatele. Nu mult – o generaţie!

P.S. Crezusem că nu prea există domenii în care unul şi numai unul este cel mai bun! Greşeam, desigur, cum altfel să-mi explic efortul celor patru directori de institute de sondaje? Anul viitor vor fi favoriţi la categoria sociologi!

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Andrei CODRESCU
www.codrescu.com
www.corpse.org

scrisoare din New Orleans

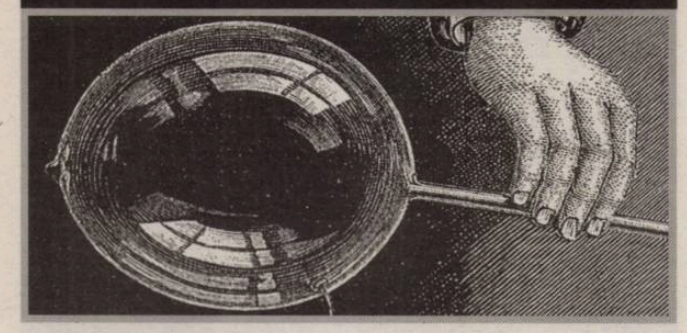

Tonul vocii

Cea mai grea sarcină a cetăţeanului de rînd din zilele noastre este să hotărască ce ton să adopte cînd vorbeşte cu cei ce-i hotărăsc soarta. Era mai uşor pe vremuri cînd, teoretic, puteai să stai faţă în faţă cu Puterea. Pe atunci, vorbele erau însoţite de limbaj corporal şi cînd ajungeai la capătul cuvintelor cu vreun şef sau vreun birocrat, puteai pur şi simplu pune punct conversaţiei cu un pumn în nas. Nu are nici un rost să faci asta unei voci mecanice de pe robotul telefonic sau unei adrese de e-mail, pentru că nu ai putea decît fie să te răneşti singur, fie să-ţi strici propriile obiecte. Aş vrea să am o colecţie cu toate sudălmile rostite de oameni puşi *on hold* de roboţii telefonici ai corporaţiilor şi apoi să lansez un CD cu ele, disponibil gratis pentru toţi şefii de corporaţii şi tipii din Guvern. Să şi-l pună de Crăciun. Sau cînd vor ei. De Crăciun ar fi însă mai bine, cu familiile strînse în jurul bradului, castane puse la copt în jarul din şemineu şi apoi – bum! – „Sudălmi pe linia de aşteptare“, hitul Crăciunului 2005.

Oricum ar fi, să ne întoarcem la ton, în caz că cineva reuşeşte să prindă la telefon o fiinţă umană în direct. Pînă cînd se ajunge la înfăptuirea unui atare miracol contemporan, omului cu pricina îi vine deja să urle. Apoi, în funcţie de cît de civilizat, reţinut sau temător este, poate produce o varietate de tonuri, de la cel rezonabil la cel rugător sau ameninţător, toate fiind doar modulaţii ale urletului dintîi. Petiţionarul are şanse să obţină un grad modic de justiţie dacă reţine că 1) nimeni nu este cu adevărat neputincios pentru simplul motiv că oricine poate deveni nebun de legat şi 2) audienţa este prin ea însăşi o dovadă a faptului că ceva-ceva tot obţii. Cu aceste două principii în minte, omul îşi poate ajusta tonul vocii. Tonurile de succes, adică cele care produc rezultate, includ oarece seducţie, promisiunea a ceva bun pentru şef, un teanc de bănet, un flirt, o vacanţă moca, un sentiment de automulţumire post-întîlnire (pentru el, acela, împărţitorul de graţii). Cu alte cuvinte, dacă puneţi mîna pe un individ viu, fie la telefon, fie în carne şi oase, nu-i daţi drumul pînă cînd nu obţineţi ceea ce vreţi. Sînt mai tare ca Ann Landers.*

Evident, şansele de a apuca să vorbeşti cu cineva care chiar poate să-ţi rezolve problema sînt nule. Puterea a învăţat cea mai tare mişcare de *kung-fu* din toate timpurile: cum să te faci invizibil. Fă ca furia să se întoarcă asupra celui furios. Pune o distanţă oricît de mare între tine şi obiectul tiraniei tale impersonale şi spoliatoare. Puterea este peste tot şi nicăieri în acelaşi timp, dar voi, cei traşi pe sfoară, sînteţi într-un loc şi un timp anume, încă încercînd să scăpaţi de ceea ce v-a stîrnit nemulţumirea.

Limbile latine au reglementat relaţiile de putere utilizînd diferite forme pentru adresarea la persoana a doua. În spaniolă, există patru forme diferite, care implică diferite grade de respect. Astfel de formule de adresare servesc prin ele însele la moderarea relaţiilor şi previn urletul. Astfel de forme s-au dezvoltat, desigur, în vremurile în care oamenii aveau de a face cu alţi oameni, chiar dacă unii erau ţărani şi alţii stăteau pe tronuri.

Dar azi, „Să nu-mi vorbeşti mie pe tonul ăsta“ sună aiurea, cu excepţia mediului familial, căci familiile sînt ultimele locuri în care oamenii se mai ciocnesc de oameni.

* Ann Landers a fost, timp de zeci de ani, cea mai mare dătătoare de sfaturi din presa americană. Rubrica ei, intitulată „Dear Ann Landers“, era preluată de sute de ziare. Celelalte sute de ziare publicau o altă rubrică, „Dear Abby“. Abby şi Ann au fost în realitate gemene. Amîndouă au murit acum cîţiva ani, dar au intrat în istorie pentru sfaturile blînde şi înţelepte date în tot felul de situaţii existenţiale. Fiica lui „Dear Ann“, „Dear Prudence“, împleteşte tradiţia familiei cu tehnologiile moderne: ţine rubrica de sfaturi a publicaţiei on-line *Slate*.

traducere de Ioana AVĂDANI

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Place de la Guillotière

Apartamentul pe care tocmai şi l-au cumpărat prietenii mei de la Lyon are nişte ferestre-uşi înalte, aproape cît tot peretele care dă spre stradă. Imobilul din faţă este similar, astfel încît vedeam tot ce se întîmpla în apartamentul de *vis-à-vis*. Seara, înainte de culcare, am stins aşadar lumina din camera mea şi m-am aşezat ca la televizor în faţa ferestrelor mele şi m-am dedat unei şedinţe de etno-*voyeurism*.

La etajul I, drept în faţa mea, stă un cuplu tînăr de francezi. În acea seară aveau musafiri. Tocmai ajunseseră la „desert“, adică gustau brînzeturi de pe un platou de lemn şi beau cîte un strop de vin roşu. Vorbeau, rîdeau, gesticulau, iar eu îmi imaginam despre ce ar putea fi vorba. Chiar sub ei, la parter, este barul „L'Oriental“, unde joacă toată ziua cărţi şi beau ceai arabii bătrîni din cartier. Vorbeau, rîdeau, gesticulau şi ei, dar îmi era mai greu să-mi imaginez despre ce era vorba. Pe ecranul ferestrei mele se juca astfel această piesă „multiculturală“, în două registre, la care am privit fascinat mai mult de o oră. Era o imagine puternică, şi atît.

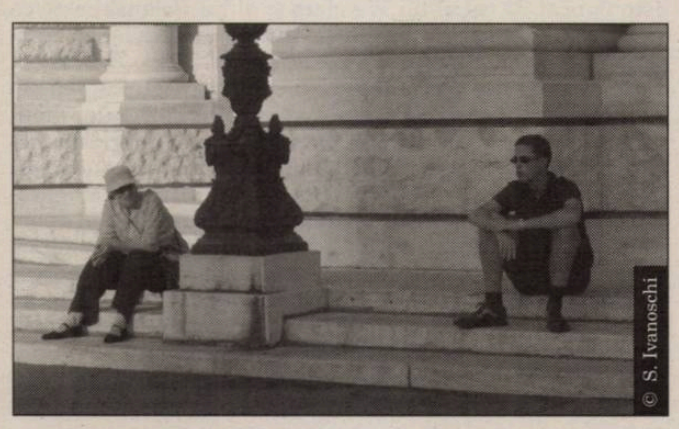

Dimineaţa am luat cafeaua la barul din colţ. Integral chinez. Patronul m-a întîmpinat de cum am intrat, mi-a strîns puternic mîna fără să schiţeze vreun zîmbet şi mi-a adus cafeaua. Nu mi-a tihnit. Toată ziua am avut treabă la facultate, dar seara am ieşit din nou singur, să-mi iau pastisul nocturn. Am intrat la „Le p'tit Gaulois“. Numai arabi, care dezbăteau între ei, într-o arabă presărată cu termeni de argou francez. Îmi plăcea să-i ascult, dar pastisul nu mi-a priit nici el. Nici eu, nici pastisul nu ne potriveam cu locul, aşa că am dat peste cap paharul şi am plecat în căutarea unui bistrou unde să-mi tihnească pastisul meu ritual. L-am găsit la cîţiva zeci de metri mai încolo şi m-am aşezat la o masă lîngă fereastră. La masa de alături erau nişte brazilience guralive, mai departe o fată cu înfăţişare nordică discuta ceva savant cu un african de o frumuseţe rară, la bar mai mulţi studenţi glumeau peste tejghea cu barmanul. Da, acesta era un adevărat *bistro* francez! Nu mă întrebaţi ce-i aia, ştiu doar că e...

Toată această zonă din jurul pieţei Guillotière a rămas cel mai popular cartier al Lyonului. Poate ultimul. Cei mai mulţi sînt arabi, dar sînt şi mulţi chinezi. Mai recent, este un loc de întîlnire şi pentru români, iar peste drum, pentru albanezi. Vin şi destul de mulţi tineri francezi, căci apartamentele sînt mai ieftine, iar cartierul este plin de viaţă. Teritorializări discrete, comerţ pestriţ de specificităţi culturale, bursă neoficială a forţei de muncă, întîlniri transcontinentale, vecinătate şi izolare. O imagine condensată a planetei recente. Pe scurt, *multiculturalitate*.

Adică ce? În primul rînd, a nu se confunda cu *multiculturalismul*. Multiculturalitatea este o stare de fapt, nu o opţiune. Aşa arată lumea noastră şi va arăta tot mai mult astfel. Este o stare de fapt care nu e chiar aşa de recentă, dar care s-a transformat şi într-o stare de drept de-abia după ce a devenit evident că ideologia asimilaţionistă a *melting-pot*-ului a eşuat şi că diferenţele nu se lasă con-topite, ci nasc alte diferenţe. Şi atunci a început să apară problema: ce facem cu aceste noi diferenţe, cum pot fi ele gestionate politic în cadrul opţiunii fundamentale a democraţiei? Multiculturalismul este numele generic al unei ideologii care îşi propune să ţină seama în mod sistematic de această nouă stare de fapt şi de drept. Dacă multiculturalitatea este un dat, a nu ţine cont de acest dat, încercînd să-l reduci, sub o formă sau alta, la o stare pre-existentă, este ucigaş pe termen scurt şi sinucigaş pe termen lung. Acesta este nivelul zero al mesajului multiculturalist şi, ca atare, multiculturalismul este irefutabil.

În Canada există mai multe definiţii ale multiculturalismului decît definiţiile laicităţii în Franţa! – ironiza o profesoară din Québec la conferinţa de la Lyon. Soluţiile şi strategiile la problema pe care o impune multiculturalismul sînt nu numai multiple, dar şi extrem de inegale, iar uneori contradictorii. Unele *politici multiculturaliste,* care încearcă o soluţionare a principiului multiculturalist, sînt de luat în seamă, altele sînt însă de-a dreptul catastrofale. De fapt, se pare că nu prea s-a găsit încă o soluţie cu adevărat salutară. Şi, în orice caz, se pare că nu poate fi vorba de o singură soluţie, universală şi general transferabilă, căci şi stările de multiculturalitate sînt diferite, cu istorii diferite şi dezvoltate în contexte diferite. Doar în jurul pieţii Guillotière se încrucişează o multiculturalitate de sorginte postcolonială, una provenită din migraţiile politice şi/sau economice, multiculturalitatea mobilităţii academice, etc. Fiecare îşi are problemele ei, ce se cer abordate distinct.

A fi pentru sau împotriva multiculturalismului – cum se cam pune încă problema la noi – este aşadar pur şi simplu lipsit de obiect, căci amestecă într-o unică pornire maniheistă *multiculturalitatea, multiculturalismul* şi *politicile multiculturale,* care se cer, fiecare, abordate şi judecate în parte. Desigur, ca în orice altă politică, există şi un populism al multiculturalismului şi al politicilor ce decurg din acesta. Este un populism care aduce voturi politicienilor şi granturi analiştilor politici, care este echivalentul recent al patriotismului găunos şi care exasperează prin ipocrizia sa orice persoană de bun-simţ. Dar pentru aceasta nu are rost să arunci copilul dimpreună cu apa din copaie! Respingînd multiculturalismul la acest mod pauşal înseamnă, de fapt, să refuzi însăşi problema multiculturalităţii. Or, dacă multiculturaliştii trec, multiculturalitatea rămîne...

Dragoş BUCURENCI

pîine prăjită

Salvaţi zidurile noastre!

Bucureşteanule, tu priveşti vreodată în jur? Tu nu vezi că trăieşti într-un oraş cucerit? Nu te scot din minţi reclamele care te privesc din toate părţile? Bucureşteanule, tu mai ţii minte cum arătau clădirile din oraşul ăsta? La fiecare slogan comunist, pe care l-ai dat jos, au apărut o sută de sloganuri publicitare. Fiecare seceră, pe care ai dărîmat-o, a fost înlocuită de o mie de *brand*-uri comerciale. Ce-ai cîştigat cu asta? Ai schimbat sărăcia tăcută şi demnă a unor clădiri ciuruite de gloanţe pe sărăcia stridentă, de butic ieftin, a unui oraş care-şi ascunde faţadele istorice sub promoţii şi *discount*-uri sezoniere.

Bucureşteanule, te-ai plimbat prin Europa? Ai mai văzut oraşe batjocorite în halul ăsta? Reclamele *lor* respectă arhitectura oraşului şi vorbesc despre bunăstare şi despre civilizaţie. Reclamele *noastre,* lăbărţate peste tot Bucureştiul vechi şi frumos, vorbesc despre sărăcia unui popor care şi-ar închiria şi cimitirele pentru o campanie publicitară.

Îţi dai seama că fiecare reclamă de pe faţadele Bucureştiului conţine o minciună prin omisiune? „(noi) ţi-am pregătit o superofertă!", „(noi) îţi oferim zeci de minute gratuite!", „(noi) îţi dăm credit doar cu buletinul". Chiar crezi că *lor* le datorezi toate lucrurile astea? Ai şi uitat cum a pornit totul? Înaintea corporaţiilor, înaintea reclamelor şi înaintea samsarilor de spaţii publicitare, în România a fost nevoie să curgă sînge. În 1989, mai mult de o mie de oameni au murit pe străzile Bucureştiului pentru ca tu să trăieşti liber. Mai întîi au fost gloanţele, copiii rămaşi orfani şi gropile comune şi abia apoi superofertele, minutele gratuite şi creditul doar cu buletinul. Dar tu ai uitat toate astea şi îţi închipui că le datorezi libertatea comercianţilor care ţi-au ascuns oraşul sub promoţiile lor mincinoase. Cînd te înghesui cu cărucior de supermarket la coadă, nu te frapează ironia că în decembrie s-a murit *şi* pentru ca să nu se mai stea la coadă? Cînd îţi ridici fericit minutele gratuite, nu te gîndeşti că s-a murit *şi* pentru ca nimeni să nu mai fie nevoit să-şi ia pe cartelă porţia zilnică de sclavie? Bucureşteanule, spune-mi sincer, cînd îţi faci shopping-ul de Crăciun, cumperi măcar o lumînare pentru morţii din decembrie?

Stăpînii de sclavi îşi marcau proprietatea cu fierul înroşit. Din cauza indiferenţei tale şi a aleşilor tăi, clădirile Bucureştiului au ajuns să trăiască într-un sclavaj perpetuu, marcate cu fierul publicităţii *outdoor* de cei care le închiriază faţadele cu ziua. În decembrie 1989, istoria ţi-a făcut o superofertă: libertate doar cu certificatul de deces. Evident, certificatul altora. Dar cînd ţi-ai ridicat raţia de libertate, ai uitat să iei şi demnitatea de pe tejghea. Acum ai ocazia s-o recapeţi. Nu rata cea mai tare promoţie de Sărbători: ia-ţi înapoi demnitatea la superofertă! Scoate-ţi libertatea de la amanet şi ajută-ne să eliberăm faţadele Bucureştiului de reclame! Intră pe *www.pulafashion.com* şi semnează pentru un Bucureşti curat şi demn. Vino pe 22 decembrie, la ora 20, în Piaţa Universităţii şi lasă o candelă aprinsă pe ghizdul fîntînii de la Arhitectură. Adu-le aminte că aici s-a murit pentru libertate, care înseamnă puţin mai mult decît superoferte, megapromoţii şi hyper-market-uri.

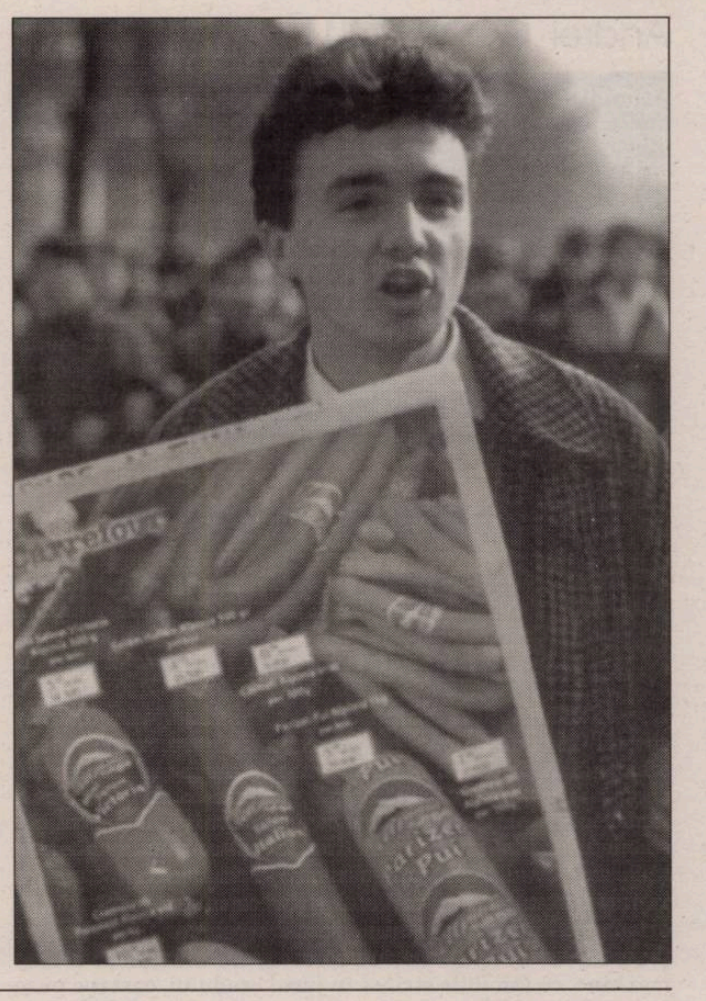

Alex. Leo ŞERBAN

mă enervez, deci exist

...Exist, deci îi enervez pe alţii.

I have a dream (la sfîrşit de an)

- Visez să nu mai existe terorism politic, ci doar terorism artistic.*
- Visez să nu mai existe corectitudine politică, ci corectitudine pur şi simplu.
- Visez să nu mai existe revolte în mahalale, ci doar în cabinetele de miniştri.
- Visez să nu mai existe petiţii „spontane" organizate pe Internet, ci doar repetiţii spartane organizate în forul interior.
- Visez să nu mai existe legi, ci numai legi ale bunuluisimţ.
- Visez să nu mai existe polemici, ci doar controverse.
- Visez să nu se mai interzică piese şi alte opere artistice, ci numai reacţiile cretine.
- Visez să nu se mai spună/scrie „ca şi", „vizavi de", „Igmar", „Nietsche" ş.a.m.d.
- Visez să nu se mai publice orice trăsnaie doar în virtutea „dreptului la replică".
- Visez să nu se mai facă filme proaste.
- Visez să nu mai existe emisiuni de televiziune proaste.
- Visez să nu mai existe consiliere prezidenţiale blonde.
- Visez să nu mai fiu considerat „macho".
- Visez să nu mai fiu dat la gazetă doar pentru a vedea cît sînt de „macho".
- Visez să apară în fiecare an numai cărţi bune.
- Visez să nu mai apară în fiecare an o carte semnată „Cristian Bădiliţă".

- Visez să nu mă mai loghez zilnic şi să nu mă „bloghez" niciodată.
- Visez să nu mă mai blochez în „cool"-uri.
- Visez să nu mă mai enervez.
- Visez să fac poze mai frumoase.
- Visez să trăiesc într-o lume mai frumoasă.
- Visez să fac lumea în care trăiesc mai frumoasă.
- Visez să mai călătoresc în China (şi nu numai).
- Visez să călătoresc într-un Tibet liber.
- Visez să vizitez fiecare cultură acolo unde s-a născut, fără importuri.
- Visez să am dreptul de a spune ce cred despre fiecare cultură, fără cenzuri.
- Visez să nu fiu acuzat de „rasism" dacă spun că nu-mi place muzica: ţigănească, rusească, evreiască, irlandeză – şi altele.
- Visez să dansez o dată pînă în zori. Pe ABBA!
- Visez să nu fiu luat în serios pe ce spun, ci numai pe ce fac.
- Visez să fac lucruri pe care nimeni altcineva nu le-a făcut.
- Visez să existe alte galaxii locuite.
- Visez să existe cîte un Dumnezeu pentru fiecare galaxie.
- Visez să viseze toţi ce s-ar întîmpla dac-ar fi aşa.
- Visez la ceva relativism cosmic.
- Visez la un multiculturalism cosmic, importat de mondializare.
- Visez la un „alş" din Andromeda şi la ce-ar putea gîndi el.
- Visez că orice fiinţă din spaţiu ar gîndi, şi-apoi mă gîndesc: ce culori ar avea visele fiecărei fiinţe din spaţiu?
- Visez că nu sîntem singuri pe lume, pentru că dac-ar fi aşa, atunci – cum spunea cineva – ar fi „o groaznică risipă de spaţiu"...

* vezi Dalí: „Eu, dacă aş vrea să pun o bombă într-un tren, n-aş pune-o în vagonul celor bogaţi, asta e cert, ci în vagonul săracilor, pentru că e mai scandalos."

citit auzit

- Numărul pe octombrie al revistei *Positif* publică genialul text al lui Lucian Pintilie, „Pompa cu morfină", citit la Colegiul „Noua Europă" pe 8 decembrie anul trecut şi publicat, ulterior, şi în *22;* mărturiile din spital ale cineastului român beneficiază de versiunea franceză a lui Marie-France Ionesco. În acelaşi număr, la rubrica „Bloc-notes", Alain Masson (nume de mare autoritate în critica de film) aminteşte apariţia (în franţuzeşte) a romanului scris de Takeshi Kitano, *Naissance d'un gourou;* cineastul japonez (al cărui cel mai recent film, *Takeshis,* a putut fi văzut la Mostra veneţiană) vorbeşte „fără prejudecăţi despre incertitudinea practică ce înconjoară fenomenul religios", în care – cum spune memorabil A.M. – „la pire mauvaise foi peut être une forme de la foi" (în traducere aproximativă, „cea mai rea rea-credinţă poate fi o formă de credinţă").
- Michel Ciment (directorul publicaţiei şi, pînă de curînd, preşedintele FIPRESCI) scrie editorialul, cu titlul-avertisment: „Quel futur pour la Cinémathèque française?". Prezentînd faptele (inclusiv acela că a demisionat din Consiliul de administraţie al Cinematecii, în dezacord cu decizia preşedintelui ei, regizorul Claude Berri, de a aloca spaţiul – şi aşa redus – al noului amplasament de la Bercy unor expoziţii permanente de artă contemporană), Ciment face un rechizitoriu al proastei gestiuni a clădirii, dar – mai ales – al *parti-pris*-urilor estetice ale noii direcţiuni; amintind bunele vremuri ale „ecumenismului" cinematografic al fondatorului Cinematecii, Henri Langlois – continuat de Costa-Gavras şi Jean Rouch, care-au condus succesiv instituţia –, directorul *Positif*-ului conchide: „Mai mulţi ani ne despart de Noul Val decît pe acesta de războiul din 1914. Oricît de important a fost acest curent, nu e cazul să-l fetişizăm recitind înaintea oricărei judecăţi critice evangheliile după François *(Truffaut, n.m.)*, Jacques *(Rivette)* sau Serge *(Daney)*. Anatema aruncată asupra «calităţii franceze» (Clair, Autant-Lara, Clouzot...!), stigmatizarea ficţiunilor de stînga, incompatibilitatea – după Truffaut – a cuvintelor «cinema» şi «britanic», respingerea acelor contemporani ai Noului Val care ar fi putut face umbră (Sautet, Deville, Malle, Cavalier, Deray, Rappeneau), vînătoarea celor care nu fac parte dintre moştenitori – tot atîtea lupte dubioase care miros mai mult a mîncare rîncedă decît a evaluare estetică şi care reflectă, vai, paseismul şi crisparea societăţii noastre. Omagiul din vîrful buzelor acordat lui Louis Malle, nereţinînd decît opera lui documentară, mărturiseşte un astfel de regretabil resentiment. Dacă Cinemateca franceză a putut să propună o retrospectivă completă Paul Verhoeven, ar fi putut face acelaşi lucru, onorînd pe autorul lui *Le Feu follet*. Chiar şi bravînd *doxa* sfintei Familii."
- Din păcate, „ecumenismul", dar şi „doxa" invocate de Ciment transpar şi în opţiunile critice ale publicaţiei conduse de el... Altfel nu-mi explic cum de un film ratat precum *Don't Come Knocking* al lui Wim Wenders (prezentat la ultima ediţie a Cannes-ului, de unde-a plecat cu coada-ntre picioare) este „scos la înaintare" printre filmele lunii – alături de un film cu adevărat excepţional *(Caché* al lui Michael Haneke – premiul de regie) şi de unul despre care, nevăzîndu-l, nu pot spune nimic (decît, eventual, că nu mă pasionează prea mult, fiind vorba de o ecranizare: *Oliver Twist* al lui Roman Polanski). Filmului lui Haneke i se face onoarea copertei şi singurul motiv discernabil pentru care este flancat de cel al lui Wenders şi al lui Polanski este că redacţia s-a grăbit să facă interviuri cu aceştia (şi cu veterana Eva Marie Saint, care joacă în *Don't Come Knocking),* pe lîngă interviul cu Haneke... În orice caz, este cert că actualitatea politică din Franţa – şi nu doar calităţile filmului *Caché* – îl fac cu atît mai incitant: Haneke vorbeşte despre culpabilitate colectivă şi despre „morala" unor martori ai evenimentelor din 1961, cînd două sute de arabi maghrebini au fost ucişi la Paris iar cadavrele lor aruncate în Sena! Este un subiect care arde, astăzi, în Franţa incendierilor de maşini şi a revoltelor de stradă din cartierele mărginaşe – ai căror protagonişti sînt, poate, nepoţii celor ucişi 44 de ani mai devreme. *Dixit* Haneke: „Toţi sîntem moştenitorii păcatelor comise de părinţii noştri, şi totodată ai... nonpăcatelor! Din nefericire, aşa funcţionează existenţa umană. Este inconturnabil." **(a. l. ş.)**

Texte şi opinii de: *Magdalena BOIANGIU ● Svetlana CÂRSTEAN (scriitoare) ● Marius CHIVU ● Radu COSAŞU ● Andrei COVACIU-POGORILOWSKI (teoretician muzical) ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU ● Andrei MANOLESCU ● Adrian MIHALACHE (profesor univ., Universitatea Politehnică) ● Alexandru OFRIM (istoric) ● Ioana PÂRVULESCU (scriitoare) ● Dan PERJOVSCHI (artist vizual) ● Ruxandra PETRESCU ● Iaromira POPOVICI ● Răzvan RĂDULESCU (scriitor) ● Simona SORA ● Dan STANCIU ● Alex. Leo ŞERBAN ● Iulian TĂNASE (scriitor) ● Mircea VASILESCU ● **Coordonatorul temei:** Alex. Leo ŞERBAN*

„Sfîrshit happens“

Ce ne-a venit cu acest număr şi de ce se cheamă el aşa? Păi, am zis că, dacă tot e sfîrşitul anului, ce-ar fi să ne gîndim puţin mai departe... (Ha-ha.) Nu, pe bune acuma. Simţim schimbările climatice pe pielea noastră. Unii savanţi mai pesimişti pun termenul limită undeva foarte aproape. De n-o fi asteroidul din 2036, atunci vor fi încălzirea globală, ridicarea oceanului planetar, inundaţiile, cutremurele, seceta prelungită şi îngheţul. Întîmplător, *ştiu şi care ar fi ordinea dezastrelor (sînt un maniac al detaliilor!), dar nu vreau să vă deprim. Ce să vă mai spun de Paul Virilio, de pildă, arhitect, urbanist şi filozof care s-a dedicat studierii accidentelor şi/sau catastrofelor şi care consideră facultativă crearea unui „Muzeu al accidentului“ şi a unui „Conservator al catastrofelor“, însă imperativă crearea unei „Universităţi a dezastrelor“?!...*

În orice caz, chiar dacă nu va veni Sfîrşitul Lumii, va fi „the end of the world as we know it“ – cum spune un binecunoscut şlagăr rock. (În traducere, pentru cei care nu ştiu engleza – şi care nu cred că ar mai avea timp s-o înveţe pînă la... - : „Sfîrşitul lumii aşa cum îl ştim“.) Adică, ierni mai friguroase, aproape glaciare, şi veri mult mai calde, ba chiar caniculare. Adio, primăvară-toamnă. În ce fel ne vor modifica – nu doar comportamentul, ci chiar biologic – aceste schimbări? Nu putem decît fantaza... Un fel de SF „DIY“ (SF de la „science fiction“, „DIY“ de la „do it yourself“ = fă-l singur/cu mîna ta).

Vă propunem, aşadar, un mic (mic pentru om, mare pentru Omenire!) exerciţiu de imaginaţie – acelaşi pe care l-am propus invitaţilor noştri din acest număr (majoritatea scriitori, că deh): Cum v-aţi petrece sfîrşitul lumii? Această întrebare este inspirată la rîndul ei – trebuie să precizez – de titlul unui lungmetraj de Cătălin Mitulescu, Cum mi-am petrecut sfîrşitul lumii. *Scenariul nu l-am citit, filmul nu s-a făcut (încă), dar mă-ndoiesc că va fi un SF catastrofă. Foarte probabil să fie un titlu-capcană, ironic şi autoironic, trimiţînd la ceva simpatic, terapeutic, eventual parabolic... Mă rog. Al nostru însă e serios. E pe bune! Citiţi-l cu atenţie; vă veţi exersa acest simţ în perspectiva – apropiată, zic eu – a ceea ce spune numărul de faţă.* **(a. l. ş.)**

Adrian MIHALACHE

Hoţul în noapte

Sfîrşitul lumii (La fin du monde) este o marcă de bere, fabricată în Québec. Este neagră, tare şi scumpă. Cel mai şic dintre localurile unde se serveşte este „Chez temporel“, un nume amintind de bucuriile trecătoare, cîntate odinioară de Guy Béart, cel cunoscut, astăzi, doar ca tatăl Emmanuelei. După ce dai pe gît o sticlă, în elegantul bar, frigul ţi se pare mai puţin pătrunzător şi te încumeţi să faci „plimbarea guvernatorilor“ *(La promenade des gouverneurs)*. Asta înseamnă să o iei pe podeţele solide de lemn, agăţate de stîncă, deasupra fluviului Saint Laurent, de trei ori mai lat decît Dunărea noastră. Priveliştea este spectaculoasă şi maiestuoasă. Mergînd în sensul curgerii apei, priveşti spre Polul aflat dincolo de pustietăţi bătute de vînt. Venind de la nord, acesta nu întîlneşte în cale stavila nici unui lanţ de munţi, ajungînd nestingherit pînă hăt în Florida. Oraşul cochet Québec stă zgribulit, la marginea deşertului îngheţat. Te afli, aici, la capătul lumii. Ştii, desigur, că lumea este un glob şi, fiind „globală“, n-are capăt. Totuşi nu te poţi împiedica să nu te simţi la marginea ei. Cînd berea *La fin du monde* ţi se urcă la *cap, cap*ătul lumii devine totuna cu sfîrşitul ei. Dacă lumea are un capăt în spaţiu, trebuie să aibă şi un sfîrşit în timp. Ascultînd vuietul apocaliptic al apelor lui Saint Laurent, te întrebi unde ai putea trăi mai confortabil sfîrşitul lumii, dacă nu aflat la capătul ei, unde regretul este mai mic. Refugiat în barul „Chez temporel“, ca în ultima porţiune de temporalitate pe cale de a se contracta, poţi aştepta liniştit sfîrşitul lumii, avînd pe masă un pahar cu *La fin du monde*.

Nenumăraţi clarvăzători au făcut cronica unui sfîrşit de lume anunţat. Datarea lui exactă a stupefiat şi a stîrnit, nu o dată, panică şi epidemii de sinucideri. Infirmarea predicţiilor n-a tulburat deloc conştiinţa prezicătorilor. Ei au la îndemînă trei variante de justificare. Unii invocă mica eroare de calcul, care, corectată fiind, va conduce la o nouă datare, mai precisă. Alţii afirmă că, deşi prezicerea le-a fost corectă, ei înşişi, prin concentrare mentală şi altitudine spirituală, au determinat ca sfîrşitul lumii să fie amînat. Dacă nu pretind recunoaşterea exactităţii, ei se afirmă îndreptăţiţi la recunoştinţa umanităţii. Mai fascinantă este a treia explicaţie: prezicerea a fost perfect corectă şi ea s-a împlinit, sfîrşitul lumii s-a produs, dar atît de discret, încît nu ne-am dat seama. „Căci voi înşivă ştiţi bine că, precum hoţul în noapte, aşa vine ziua Domnului“ – spune Sfîntul Pavel în prima epistolă către Tesalonicieni (5,2). Evenimentul, la o adică, nu se va petrece catastrofic, ci pe nesimţite, astfel încît numai cei bine pregătiţi îl vor putea percepe. Ceilalţi rămîn, săracii, în neştiinţă, mergînd înainte orbeşte, fără să-şi dea seama că nu mai are rost, de vreme ce totul a luat, de fapt, sfîrşit.

Personal, aş prefera sfîrşitul lumii ca spectacol, unul de mare montare, în regia Arianei (Mnouchkine) şi scenografia Adrianei (Grand). Nu vreau să văd „soarele trist şi roş“, ci luminile rampei. Sînt convins că actorii vor juca – cum se spune – atît de bine, de parc-ar fi venit sfîrşitul lumii! În acest caz, mi-aş abandona barul de la capătul lumii, pentru a urmări sfîrşitul ei din centru, aşezat într-un fotoliu de orchestră, între Alice Georgescu şi Lena Boiangiu. Mă tem că invitaţiile vor fi distribuite cu parcimonie, astfel încît trebuie insistat din timp pe lîngă secretariatul literar al *Armagedddon*-ului. N-am găsit încă persoana de contact, dar continui s-o caut.

Pe siturile *web*, tema sfîrşitul lumii este abordată cu umor, combinînd poante cinice cu animaţii *flash* (vezi www.endoftheworld.net). La adresa www.geocities.com/Athens/Oracle/9941/, Tom Lehrer se arată mulţumit că, măcar în cazul sfîrşitului lumii, nu se va sta la coadă: „vom dispărea-mpreună, cînd va fi să fie, / şi nimeni nu va sta să-şi aştepte rîndul“. Nu este surprinzător că cele mai reuşite vorbe de duh privind catastrofa finală îi aparţin lui Woody Allen: „mai mult ca oricînd în istoria ei, omenirea se află la o răscruce de drumuri. Unul duce la disperare, celălalt la dispariţie. Să sperăm că vom avea înţelepciunea să facem alegerea potrivită“.

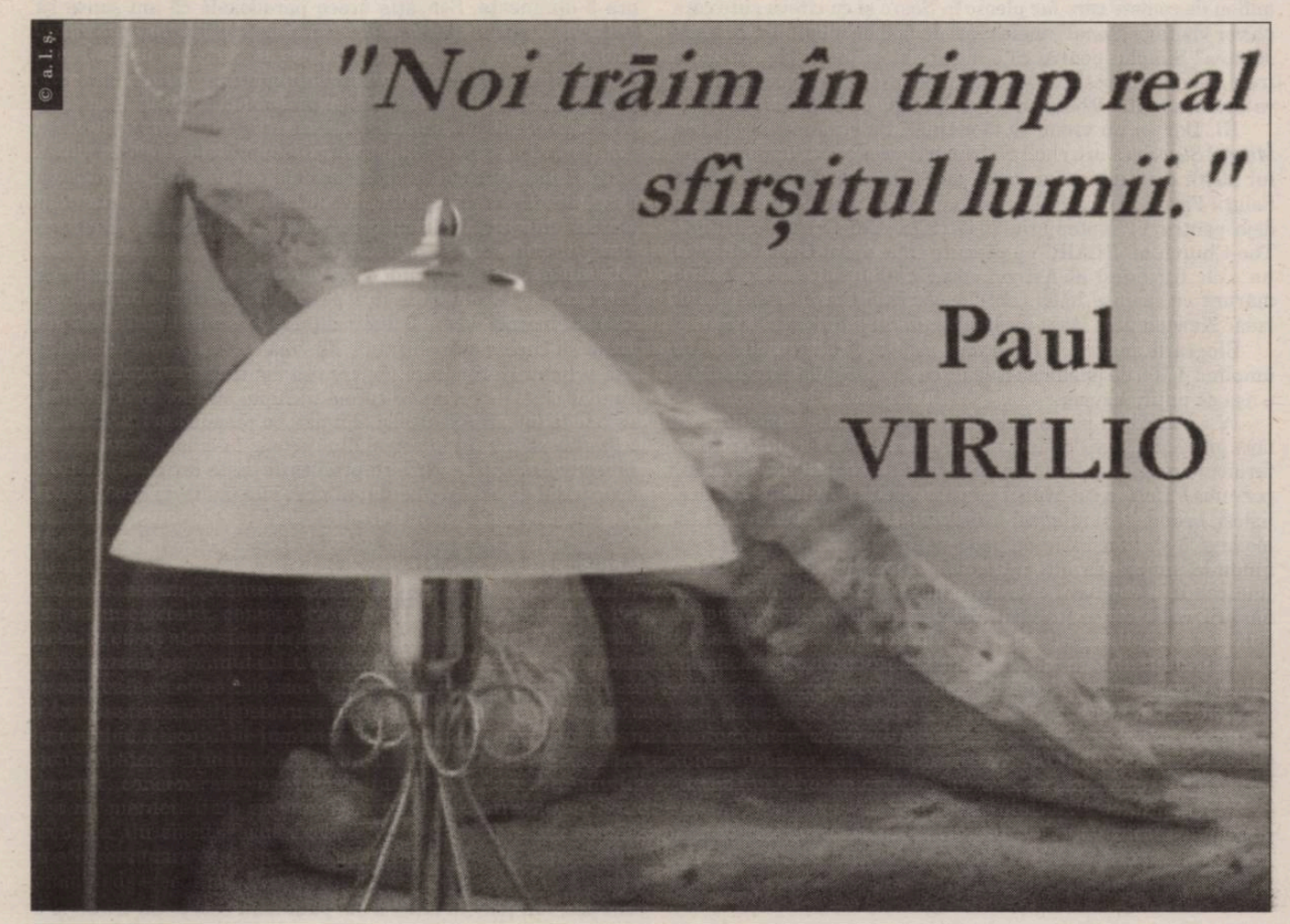

De unde vine catastrofa?

„Din 1975, studiez viteza, mai precis pierderea controlului. Vă amintesc că obţinerea unui permis de conducere presupune stăpînirea vehiculului; or, astăzi, constructorii de automobile propun reglatoare de viteză care deresponsabilizează şoferul. Viteza este emblematică pentru Progres, iar eu sînt progresist. În acelaşi timp, refuz să idolatrizez acest progres, căci constat că el este însoţit întotdeauna de un accident pe care chiar el îl generează. De aici, dorinţa mea de a explica atît Progresul, cît şi accidentul. Faţă de vechiul accident, care era local, sîntem pe cale de a vedea astăzi emergenţa unui accident integral, care nu se mai desfăşoară numai în spaţiu real, ci şi în timp real, în imediat. Accidentul integral declanşează alte accidente în lanţ, devine sistem.

De unde vine catastrofa? Din succesul tehnoştiinţelor. Este accidentul reuşitei, nu al eşecului. O Universitate a dezastrelor ar trebui să prevină accidentul succesului tehnic.

Omenirea se apropie de două singularităţi, în sensul matematic al termenului: finitudinea pămîntului şi probabilitatea sfîrşitului unităţii fiinţei umane. Noi trăim în timp real sfîrşitul lumii, nu cel apocaliptic, ci eschatologic. Nu sînt singurul care gîndeşte astfel, există şi teza astrofizicianului Martin Rees *(Ultimul nostru secol?*, Lattes, 2004). Lumea se închide în propriile-i limite şi produce un *individualism de masă*. Acestei pierderi a limitelor eu îi spun «ecologia gri», poluarea distanţelor. Cealaltă singularitate este probabilitatea sfîrşitului unităţii speciei umane – spun «probabilitate», ceea ce arată că nu sînt pesimist! Chiar şi pentru rasistul de bază, un bărbat e un bărbat, o femeie e o femeie. Or, biotehnologia – prin clonaj – propune o confuzie a sexelor. Cartea recentă a lui Henri Atlan *(U.A. L'Utérus artificiel*, Seuil, 2005) confirmă şi precizează această posibilitate.

A trata aceste două singularităţi nu conduce la optimism, sînt de acord, însă a le ignora este o imprudenţă.“

(Paul Virilio,
în *Magazine Littéraire* nr. 444, iulie-august 2005)

UNDE V-AŢI PETRECE

UNDE V-AŢI PETRECE

Svetlana CÂRSTEAN

Apocalypse Party

M-am născut în România şi probabil voi muri în România. Iar apocalipsa tot aici o voi trăi. O apocalipsă românească, fără *deadline*-uri respectate, cu oameni nepunctuali, cu lucruri făcute în ultima clipă, cu detalii care te iau pe nepregătite, cu troiene mari de zăpadă şi maşini care circulă bară la bară, cu un covor roşu uzat, pus cu cinci minute înainte de sosirea starurilor care ajung cu întîrziere şi, înainte să intre la spectacol, spun cîteva cuvinte despre un scriitor pe nume Coelho pe care tocmai l-au citit, asta aşa, ca să fie la temă.

„Deci plecînd ele ca să cumpere untdelemn, a venit mirele, şi cele care erau gata au intrat cu el la nuntă şi uşa s-a închis.“ (Matei, cap. 25, v. 10)

Sau va fi un show strălucitor, hollywoodian, cu Madonna, care va anunţa mai întîi nominalizaţii, apoi cîştigătorii, se va întoarce către îngeri şi le va spune *Thank You for The Music*, arcuindu-se splendid într-o rochie perfect mulată, pe care va scrie mare, pe diagonală, *The Winner Takes It All?* Şi pentru ca totul să fie corect din punct de vedere politic, la final surpriza evenimentului va fi apariţia lui Michael Jackson, reînviat şi reîntors la culoarea sa naturală, cadoul sfîrşitului de poveste. În rest popcorn, hamburgeri, majorete, curcani sacrificaţi, dar veseli.

„Că unde va fi stîrvul, acolo se vor aduna şi vulturii.“ (Matei, 24, 28)

Dar... Apocalipsa e un moment sau un proces? O trăim deja sau va veni peste noi ca o furtună, ca o revărsare de ape, ca un nor imens de lăcuste sau de avioane? E un eveniment trăit în miezul zilei sau la miezul nopţii? Soarele va străluci atunci mai tare sau ne vom trezi brusc cu el în braţe, transformîndu-ne în torţe vii? Va fi cald sau frig? Iarnă sau vară? Se va transmite *live* la televizor şi oare unii o vor urmări în fotoliile lor acasă? Se vor face materiale promoţionale, şepcuţe, tricouri şi brelocuri, ochelari speciali ca să putem privi apocalipsa drept în ochi? Vom putea absenta nemotivat de la apocalipsă sau ne vom putea strecura din ea ca dintr-o sală de şedinţe în care te sufoci şi din care vrei să scapi? Va fi o sărbătoare cu toate regulile ei? Un Paşte amestecat cu puţin Crăciun şi condimentat cu ceva Halloween? Care va fi atunci meniul şi cît timp vom sărbători? Va fi de bine sau de rău?

„Rugaţi-vă ca să nu fie fuga voastră iarna, nici sîmbăta.“ (Matei 24, 20)

Întrebările mele de mai sus sînt fără îndoială naive, dar cînd sînt întrebată cum mi-aş petrece apocalipsa, deşi mă las surprinsă de prospeţimea acestei idei, mă blochez. E ca şi cum, pe nepusă masă, cineva vine şi îmi spune ai cinci minute să îţi faci bagajele şi să pleci. Din clipa asta viaţa ta se schimbă. E ca întrebarea aia cu ce cărţi ai lua pe o insulă pustie. Nu ştii la ce să renunţi şi la ce nu. Nu ştii ce are loc în bagajele tale şi ce nu şi nici nu ai timp să îţi iei rămas bun de la toţi cei pe care i-ai iubit, ai vrut să-i iubeşti, i-ai iertat sau nu, de la cei cu care ai rîs în hohote sau nu. Acum cîţiva ani îmi imaginam că ştiu cum e sau încercam să-mi îmblînzesc fricile şi fanteziile deopotrivă: „Să-ţi spun eu cum e“, ziceam. „Fiecare stă împreună cu prietenul lui cel mai apropiat. Cizmarul – cu un calapod. Doctorul – cu gentuţa lui burduşită cu stetoscoape, bisturie, seringi şi parafe. Secretara – cu maşina ei de scris. Grădinarul – cu sapa lui. Şi toţi – cu părinţii, cu fraţii, cu surorile, cu soţii, cu soţiile lor. Cei răi sînt despărţiţi de cei buni. Pedeapsa e mare şi cizmarului rău i se va lua calapodul. Strungarului rău i se va lua strungul. Grădinarului rău i se va lua sapa. Şi tuturor – echipamentul de protecţie.“ Astăzi aş mai schimba cîte ceva în tot peisajul de mai sus.

„Iar de ziua şi de ceasul acela nimeni nu ştie.“ (Matei, 24, 36)

Dacă apocalipsa e un eveniment, aş vrea să mi se dea şansa de a ajunge la timp. Să am vreme să-mi pun hainele bune, să nu uit apa deschisă, fierul în priză, cărţile de vizită acasă, să-mi iau copilul de mînă şi să nu ne întoarcă de la uşă pentru că nu am la mine invitaţia. Restul – adică felicitările şi dansul – rămîne în seama organizatorilor.

Andrei COVACIU-POGORILOWSKI

Patafizica lui „Gata!“ – cîteva ipostaze –

I. „Astăzi Pămîntul degenerează. Mita şi corupţia abundă. Copiii nu mai ascultă de părinţi, FIECARE BĂRBAT VREA SĂ SCRIE O CARTE *(subl. mea)* şi este evident că sfîrşitul lumii se apropie cu repeziciune.“ Textul provine, se pare, dintr-o tăbliţă asiriană datată cca 2800 î.e.n. Alţii spun că ar fi vorba de un graffiti recuperat din cenuşa pompeiană. Un lucru este clar: dat fiind că şpaga şi copiii obraznici cu părinţii sînt de mult lucruri prezente, voi şti că se apropie Sfîrşitul, cînd al treilea element – trei miliarde de bărbaţi care vor să scrie cărţi – va deveni aparent. Cu siguranţă şi eu mă voi visa în zorii acelei perioade autor, văzînd cum taximetrişti, faianţari şi subingineri se opresc din rutina meseriilor lor şi cad molcom pe gînduri: „Pasajul în care August are reveria cu inorogii este totuşi prea lung, nu vi se pare?“ – îmi va spune administratorul de bloc rămas cu pixul în aer şi palpînd ataşat chitanţierul ticsit de note literare. Vă conjur de pe acum, bărbaţilor în putere: care se simte în stare să lase atunci pixul din mînă şi, astfel, să salveze Lumea!

II. Oferta de Armaggedoane pentru următoarele decenii nu este foarte bogată. După ţeapa milenaristă luată în 2000, deceniul '00 e ca un ianuarie chivernisit după o extravagantă Lună a Cadourilor. La reduceri, putem opta între data de 06.06.06 (români, adio UE!), 21 martie 2008, cînd societatea britanică „The Lord's Witnesses“ ne anunţă că Naţiunile Unite se vor transforma în Guvern Mondial, la fix 666 de luni (după calendarul iudaic, evident) de la înfiinţarea acestui for în 1945 – sau, dacă aveţi puţină răbdare, puteţi opta pentru 29 august 2009, cînd astronomul John Dutchman de la Mount Wilson Observatory ne garantează ceva pur şi simplu fan-tas-tic... cu un milion de comete care fac pleosc în Soare şi cu cîteva sute care ne vor vizita personal (unele mari de 600 de mile!). De ce toate acestea? Simplu: pentru că o micuţă stea, în loc să... stea, va trece prin Norul cosmic Oort, locul de unde provin cometele, şi va provoca toată debandada. Pe 29 august 2009. Garantat!

III. Dar eu nu vreau să mor tînăr! Să-şi ia mama bilet la *Micuţa Stea* dacă are chef! Eu vreau *Armaggedon* în jurul anului 2050, cînd mă voi apropia de 80 de ani. Ei bine, există Soluţii Finale dedicate şi pensionarilor de atunci. Eu am optat deja pentru 14 septembrie 2047 (3:28 AM, Greenwich), cînd The Church of! BLAIR! ne promite (mie şi lui Gică Petrescu) un atac furibund al Astro-Lemurienilor, care ne vor pisa mărunt cu imense hălci (sic!) de burrito. Ca alternativă, sir Isaac Newton ne-a lăsat moştenire un final fericit în 2060.

Biografii susţin că fizicianul a petrecut vreo 50 de ani umplînd 4.500 de pagini cu calcule ca să ajungă la această cifră – aşa că puţin respect!

IV. „Gata!“ nu poate fi decît de două feluri: cu predicţie şi fără predicţie. Dacă e fără, nu are nici un haz – vom sfîrşi ca furnicuţele strivite, scurt, de un toc-cui (probabilitate mică, dar perversă). Dacă e cu, atunci ne vom împărţi definitiv între religioşi, hedonişti şi religioşi-hedonişti. O să mă culc cu toate femeile şi o să-i fac albie de porci pe toţi antipaticii – nu spunîndu-le, simplu, că sînt antipatici, ci începînd de-a dreptul cu „mă cac în...“. Mă voi călugări sincer. Voi bea tot vinul mînăstirii, cot la cot cu starețul. Teologhisind, vom afla că sîntem veri.

V. (Unde există şi un pont.) Cu cîteva ore înainte de Marele Foc voi trece graniţa la Stamora-Moraviţa şi voi intra în Vatinul sîrbesc unde mă voi aşeza pe o piatră cu vedere la România, pe care o voi vedea cum se face scrum (varianta „se topesc Munţii Semenicului“). Cu jdemiile de dolari/euro strînşi din timp din tomberoanele din spatele băncilor bucureştene voi cumpăra o sută de kilograme de dinari cu care voi chefui în Skadarlija (localul „Trei Pălării“), încă şapte zile (tamburaşi, Pelinkovac, mezelicuri), pînă cînd, mahmuri, vom sărbători sfîrşitul lumii pe stil vechi. Durere ce va fi!

Ioana PÂRVULESCU

Cu ochii la cer, privind cum stelele se sting una cîte una.

Dan PERJOVSCHI

Sînt în Santiago de Chile la plus 25 de grade cu privire panoramică spre Anzii înzăpeziţi. Pentru mine sfîrşitul lumii e de neimaginat.

Răzvan RĂDULESCU

Cum vreau să-mi petrec sfîrşitul lumii?

Mi-am impus mai multe reguli legate de petreceri, dar pînă acum, am reuşit să mă ţin de una singură: să nu merg în locuri de unde să nu mă pot întoarce pe jos acasă. Asta înseamnă că vapoarele, staţiile orbitale, insulele exotice, staţiunile de munte sau hotelurile de pe litoral sînt toate excluse din start. Sigur, vorbim despre petreceri care promit să se lungească peste noapte. De ce-mi imaginez eu că sfîrşitul lumii va veni peste noapte este o altă întrebare. Îmi amintesc că, după terminarea liceului, am fost la o petrecere în Afumaţi, unde un nomenclaturist îşi abandonase vila, în stadiu de finisaj avansat, pe mîna celor două progenituri ale sale. Era o primăvară ploioasă în '90 şi, de angoasă, pe la 2 noaptea, am încercat să o şterg de la petrecere alăturîndu-mă unui grup necunoscut într-o Dacie 1310. Maşina s-a înţepenit în noroi, undeva, pe o uliţă a Afumaţilor sau poate pe un cîmp, căci era beznă, ne-am dat toţi jos, ne-am afundat pînă la genunchi în pămîntul moale şi am început să strigăm. Apoi ne-am tîrît fără nici un reper şi ne-am făcut ca porcii înapoi spre vilă, dar am nimerit la o fermă păzită de nişte cîini. Fiind mai uşori decît noi, aceştia nu se scufundau în noroi şi erau foarte mobili. S-a trezit într-un tîrziu un paznic care ne-a scos cu tractorul pînă la şosea. La intrarea în Bucureşti, ambreiajul Daciei s-a rupt. Mi-am lăsat partenerii de ocazie să aştepte depanarea şi am pornit pe jos spre casă. Era aproape 5, singurătatea oraşului era postapocaliptică, iar orizontul pe care se desenau copacii Herăstrăului şi Casa Scînteii avea culoarea combinată a răsăritului filtrat de norii gris-petrole şi galbenul reflectat al iluminaţiei publice din centru.

Încet, în anii care au urmat, am evitat din ce în ce mai ferm să merg la petreceri peste noapte. Mai întîi la cele plasate departe. Apoi la cele în care nu cunoşteam pe toată lumea, apoi la revelioane, pentru că nu suport oamenii (pe mine inclusiv) autocondiţionaţi să fie veseli. De cîte ori nu mi-a stat în putinţă să evit, am avut o singură consolare după o noapte de panică şi plictis – drumul spre casă, prin oraşul gol, şi lumina de la ora 5 dimineaţa. Senzaţia aceea paradoxală că am şansa să văd, răsturnat în răsăritul de soare metropolitan, crepusculul civilizaţiei.

Iar dacă revelionul, eveniment oarecum de mai mică anvergură, presupune o asemenea presiune încît, după repetate frustrări şi eşecuri, am ales să-l fac acasă, cu Corina şi Eliza, cum aş putea să-mi închipui sfîrşitul lumii, altfel decît de unul singur? Aşa cum cei ce semnează alături de mine aici o dovedesc, fiecare vrea să petreacă într-un fel atît de particular acest eveniment, încît mi-e greu să cred că aş putea interveni în programul cuiva fără să-l stric.

Aş sta acasă, aşa cum stau de obicei, aş citi, m-aş uita la televizor cu plăcere, m-aş fîţîi, pe scurt, pînă tîrziu – oricum nu mă culc înainte de ora 2 dimineaţa. Aş dormi cele patru ore de somn cu care m-am obişnuit. Aş vrea să fie rece afară, iarnă sau primăvară timpurie. Aş vrea să mă trezesc pe la 6 şi cineva (dar cine, de vreme ce eu mă închipui singur?) să deschidă uşa de la intrare. Şi atunci, din pat, cu plapuma pînă sub nas, aş putea să mă uit la caisul din curte şi la crengile lui – nişte nuiele cu muguri – cum se profilează peste cerul gri şi peste acoperişul de azbest ondulat al unei vile înalte de vizavi.

Iulian TĂNASE

Das Weltende rennt *sau* *Aleargă, sfîrşitul lumii, aleargă*

„Copernic e mai tare decît Freud! Copernic e mai tare decît Freud! Copernic e mai tare decît Freud!“ Ceasul sună de parcă ar suna pentru ultima oară. Infernalul sunet străpunge fulgerător membrana visului şi se amestecă cu vocea unei femei bine necunoscute, care îmi tot repetă: „Copernic e mai tare decît Freud!“. Şi dacă e mai tare, ce? A, sigur, da, acum ştiu, există un motiv, căci întotdeauna există un motiv. Mă dau jos din pat, îmi pun pe mine nişte pantaloni scurţi, un tricou şi o

SFÎRŞITUL LUMII?

SFÎRŞITUL LUMII?

Magdalena BOIANGIU

Vreau să petrec sfîrşitul lumii exact aşa cum va petrece lumea sfîrşitul meu.

Marius CHIVU

Cum îmi închipui că există măcar o infimă secundă în care fericirea tocmai împlinită te săgetează cu presimţirea sfîrşitului lumii, retuşez răspunsul de la întrebarea 7 din Chestionarul lui Proust. Aşadar, mi-ar plăcea să-mi petrec sfîrşitul lumii pe veranda căsuţei din Provence, sporovăind cu Ea despre nimicuri şi privind nostalgici, prin pereţii de sticlă ai paharelor cu vin, căderea uriaşilor meteoriţi ce ridică spre cerul roşu al asfinţitului delicate ciuperci de praf şi pulbere în miros de lavandă...

Radu COSAŞU

Aş fi un lamentabil demagog,
un laş second-hand
un oportunist de doi bani,
un uituc etern culpabil,
un frivol renegat,
în fine, un cinefil învins de telejurnalele trecătoare,
dacă aş petrece sfîrşitul lumii altfel decît am decis-o în urmă cu peste treizeci de ani şi anume:

văzînd scheciul acela fără de pereche în care Stan şi Bran se duc să vîndă un brad de Crăciun lui James Finlayson. Nu mai puţin genialul acela saşiu şi mustăcios îi refuză şi cei doi purced minuţios să-i distrugă grădina, maşina, casa, pînă la ultima clapă a pianului, jucînd o ţurcă feroce cu bibelourile omului. Eugen Ionescu scria că după acest scheci orice televiziune ar trebui să anunţe sfîrşitul emisiunii şi totodată al lumii. De cînd el mi-a confirmat opţiunea – cu autoritatea şi competenţa sa în tot ce împerechează fatal sublimul cu caraghiosul – mă simt ceva-ceva mai liniştit în aşteptarea acelui *Zǎ End*.

Cristian GHINEA

Dragă Leo,

Îmi pare rău, dar trebuie să te anunţ că, în mod obiectiv şi necesar, sfîrşitul lumii nu îi va privi pe analiştii politici.

Păi, gîndeşte-te şi tu ce material minunat am avea de analizat, catalogat şi concluzionat. Ce sfîrşit al lumii ar fi ăla fără concluzii?! Toţi ciudaţii lumii cu gîndire catastrofică se vor lăuda că au avut dreptate şi e nevoie de cineva să îi contrazică. Toţi ziariştii neamului vor spune „ca la noi la nimenea“ şi va fi nevoie de o privire de comparatist să le spună: stai, dom'le, că e sfîrşitul lumii şi la bulgari, ba chiar şi în UE. Dar în primul rînd va fi nevoie de analişti să spună cum acest eveniment putea fi evitat, care au fost cauzele obiective, care politicieni sînt de vină şi cum să nu se mai repete. Vorba Adei Milea: „o altfel de lume dac-am avea / altfel ne-am bate joc de ea“. Păi, nu se poate, nu?

Sper că pînă şi tu îţi dai seama, în al unşpelea ceas, de ce analiştii politici au o misiune socială mai importantă decît orice altă categorie, ca de pildă criticii de film.

Oricum, după sfîrşitul lumii va exista o altă lume. Să spunem că euglena verde preia conducerea. E musai să rămînem noi, să le explicăm euglenelor, de la bun început, ce şi cum. Dacă aţi rămîne voi, criticii de film, le-aţi băga numai prostii în cap: că de ce sînt ele verzi şi nu albastre, că mai bine ar fi fost oranj şi că nu e o ruşine să fii, la o adică, o euglenă bej, dacă aşa îţi spune coarda ta de artistă. Asta în ciuda faptului că noi, analiştii, ştim că o euglenă bej, oranj sau albastră e incapabilă de fotosinteză, deci contraproductivă pentru noua lume.

Oricum, eu personal voi fi foarte ocupat de sfîrşitul lumii, gîndeşte-te cîte televiziuni vor transmite *live* evenimentul.

Îmi pare rău de tine, dragă Leo, dar dacă nu ţi-a plăcut şcoala...

Cu prietenie.

Stela GIURGEANU

Ciocolată elveţiană. Vin Tokay băut din pahare de cristal. Undeva departe, o terasă închisă, de sticlă, de unde s-ar vedea Rinul. Amalia Rodrigues, Leonard Cohen şi, poate, mai pe seară, cînd deja efectul vinului unguresc îşi va fi făcut din plin efectul, ceva Frank Zappa. Kiwi şi portocale. Probabil struguri, dar numai din cei fără sîmburi. Probabil şi smochine, dar în mod categoric, fistic. Bineînţeles, fiind sfîrşitul lumii, îmi voi permite să fiu din plin egoistă. Să nu mă mai intereseze absolut nimic, decît propria-mi plăcere. Aşa că numai compania „lui“, a vinului Tokay şi a vecinătăţii Rinului.

Aş face dragoste toată ziua.

Andrei MANOLESCU

Cum mi-aş petrece ultima zi înaintea apocalipsei? Aş vrea să fac ceea ce fac în fiecare zi. Ar fi probabil mult mai greu, pentru că n-ar mai funcţiona nimic. Eu totuşi aş încerca, din convingerea că sfîrşitul lumii nu e decît un zvon. Jurnalist fiind, nu mai cred în realitatea unei astfel de ştiri. Nu există sursă destul de credibilă care să mă facă să cred aşa ceva. Probabil că într-o asemenea zi ar fi ca şi cum ar veni la putere babele cu basmale. Coruri de babe ar înălţa bocete în piaţa publică, toţi misticii ar ţine prelegeri, iar paranoicii şi-ar privi satisfăcuţi împlinirea scenariilor. Aş comenta toate astea ca ziarist. Aş lua interviuri pe stradă, chiar dacă mi s-ar spune că nu mai are cine să le asculte sau să le citească. I-aş întreba pe văicăreţi de ce le e frică de sfîrşitul lumii, aş căuta oameni ca mine care să nu creadă şi aş vorbi cu tinerii gata să se dedea la experienţe ultime, care de care mai năstrușnice. Aş încerca să aflu cine stă în spatele acestui zvon, cărei eminenţe cenuşii îi foloseşte crearea de panică la nivel mondial. Aş munci deci serios în acea zi şi apoi, aşa cum am mai spus, convins că nu se va întîmpla nimic, m-aş duce liniştit acasă, în aşteptarea momentului de după, pentru a rîde de toată nebunia. Probabil că n-aş putea rîde însă în public, n-aş putea să le aduc aminte oamenilor că eu n-am crezut, fiindcă m-ar lua la bătaie. Dacă nu cumva m-ar băga la închisoare. Mulţi ar continua să spună că sfîrşitul lumii a venit, chiar dacă el n-a venit.

Ruxandra PETRESCU

Am petrecut mult timp, dragă Leo, încercînd să găsesc un scenariu apocaliptic cît mai plauzibil pentru secolul pe care tu vrei să-l sfîrşeşti în acest număr. Nu sînt atee, dar nici îndeajuns de creştină încît să cred în poveştile biblice cu ceruri despicate din care se pogoară săgeţi de foc, cu inundaţii apocaliptice sau cutremure devastatoare. Nu cred nici în pandemii, nici în anomalii, nici în falii sau plăci tectonice, nici „dări de vieţi“ pe cîmpul de luptă pentru binele ţării, nu cred, pe scurt, în sfîrşitul lumii. Sau nu vreau să cred. Dacă ar fi să-mi imaginez însă un sfîrşit sumbru... Staţia Spaţială Internaţională, *breaking-news* pe toate posturile de televiziune, Cape Canaveral, meteorit, 5 ore, *big crash*, eforturi zadarnice, dezintegrare. Nu pot să redau în detaliu cum se va întîmpla ce se va întîmpla. Sînt prea derutată ca să mă mai intereseze ceva... în detaliu. 4 ore, *Memento Mori, carpe diem*. D., mă scuz, regret, îmi cer iertare. Prieteni, părinţi. Vreau să fac cît e vremea la Bacău.

Aş fi putut să-mi petrec sfîrşitul lumii undeva, departe, la capătul lumii, într-un loc exotic, căci agenţiile de turism ofereau sejururi de neuitat la preţuri de nimic, însă am preferat să vin în Vama Veche, unde, pentru mine, lumea a început şi s-a sfîrşit de mai multe ori.

S-a făcut seară, îmi închid telelefonul, îmi pregătesc un *joint* din nişte muguraşi africani. Trag. Recitesc cîteva poeme din Celan, Naum şi Char. Iarba îmi arde carnea, ochii văd lucruri de a căror realitate nu mai am de ce să mă îndoiesc. Camera se umple de păsări uriaşe, îmbrăcate în rochii de mireasă. Adam şi Eva joacă table. Socrate mă întreabă cît e ceasul. E 22,35. Zenobia îmi strigă ceva. Meteoritul Bush-Laden a intrat în atmosferă. Mama îmi spune: „Îţi mulţumesc că m-ai născut!“. Ţigara îmi arde degetele. Alerg.

Sînt optimist: acesta nu e decît sfîrşitul.

Iaromira POPOVICI

Alături de copilul meu, uitîndu-mă la un film cu happy-end şi morală Disney, sau aşteptîndu-l pe Moş Crăciun.

Simona SORA

Ultima dată cînd a fost sfîrşitul lumii, am aflat doar cu vreo patru ore înainte. Claudiu era la editură, Dora avea religie, oră de la care nu o mai deranjez, de cînd – ultima dată cînd a lipsit – m-a trimis cu reportofonul să înregistrez „povestea“. Aşa că, m-am descurcat cum am putut.

În prima oră, m-am gîndit la cele trei lucruri pe care le-am început şi nu le-am terminat niciodată: un roman despre un negustor melancolic, o carte despre trup şi o revistă literară pentru oameni. De-aş mai fi avut măcar trei luni!

În cea de-a doua oră, am dat mai multe telefoane eschatologice: scuze, iertăciuni, mintea cea de pe urmă.

În ora a treia, am repetat telefoanele, rectificînd aproape tot.

În ultima oră, m-am aşezat în fotoliu, am luat un sedativ homeopatic (pentru că nu dă dependenţă), cu îngheţată Nirvana. Cea cu bucăţele de ciocolată. Am continuat, pînă la sfîrşit, cu Nirvana goală, fără retrospectivă, fără regrete, fără nimic.

Dan STANCIU

Un eveniment unic şi nemaivăzut precum sfîrşitul lumii va fi, îmi închipui, un mare spectacol. Aşa încît, la căderea cortinei peste ce-a fost şi nu va mai fi, voi aplauda şi voi striga cît mă va ţine gura: „Bis!“.

Apoi (dacă rămîne vreme), aş da o fugă pînă-n strada Pacienţei, la un amic de-al meu, pentru a regula cu dînsul nişte afaceri urgente ce nu suferă amînare. Deşi parcă văz că amicul n-are să fie acasă, fiind dus şi dumnealui să admire sfîrşitul lumii, cu consoarta dumisale, în Cişmigiu.

Alex. Leo ŞERBAN

Borges spunea că moartea îi face pe oameni „grandilocvenţi şi patetici“...

Cum mi-aş dori să petrec sfîrşitul lumii?

Singur, privind îndelung tot ceea ce nu va mai fi: grădina din faţa casei, strada, parcurile, cartierul, obiectele din apartament – atîtea lucruri inutile şi dragi...

Mi-aş petrece ziua contemplînd, mut, casete video cu Discovery, National Geographic, *Teleenciclopedia*...

Aş mai vedea cîteva ultime imagini cu Marilyn – inclusiv acelea în care, într-un halat alb, îmi face cu mîna şi-mi trimite bezele de la o fereastră...

M-aş pătrunde, voluptuos şi van, de ceea ce este – de la infinitul mic la infinitul mare, trecînd prin infinitul mijlociu în care ne-am trăit vieţile...

Iar apoi m-aş sinucide, cu o secundă înainte de Sfîrşit, pentru a lua cu mine lucrurile încă vii.

Mircea VASILESCU

Sper „să mă prindă“ dormind şi visînd la facerea lumii.

Alexandru OFRIM

Apocalipsa, microcipurile şi ardelenii

Presa scrisă şi jurnalele TV au difuzat în vara aceasta o ştire potrivit căreia sătenii din unele localităţi din Ardeal refuză să se conformeze unui ordin al Ministerului Agriculturii, privind obligativitatea montării microcipurilor de identificare pentru cai. Cu aplicarea acestui ordin au fost însărcinate Direcţiile Sanitar-Veterinare din judeţe, refuzul de a accepta injectarea acestor cipuri atrăgînd amenzi destul de usturătoare. Motivele invocate de autorităţi au fost: „armonizarea cu legislaţia europeană", dar şi împiedicarea furturilor acestor animale.

În legislaţia ţărilor occidentale sînt prevăzute asemenea implanturi, la cîini şi pisici, dar şi la cabaline. Carnea de cal este considerată aliment, în unele din aceste ţări. În consecinţă, cipul este un mijloc de protecţie sanitară: înainte de a ajunge la abator, pot fi obţinute toate datele medicale ale animalului (boli, vaccinuri).

La noi, cînd veterinarii au purces să-şi facă datoria, au fost întîmpinaţi cu ostilitate şi cu *Biblia* în mînă. Potrivit *Apocalipsei,* Fiara îi va sili pe toţi oamenii: „pe cei mici şi pe cei mari, pe cei bogaţi şi pe cei săraci, şi pe cei slobozi şi pe cei robi, ca să-şi pună semn pe mîna lor cea dreaptă sau pe frunte" (13, 16). Cei ce se vor închina Fiarei şi vor primi Semnul se vor chinui pe veci în foc şi pucioasă.

Majoritatea sătenilor intervievaţi erau convinşi că aceste cipuri sînt semne ale venirii Fiarei, ale sfîrşitului lumii şi că, după „însemnarea" animalelor, va veni şi rîndul oamenilor. Un ţăran din Bistriţa-Năsăud declara reporterului că mai bine îşi sacrifică calul decît să monteze cipul – „pecetea lui Antihrist".

Imaginarul eschatologic se dovedeşte a fi o structură extrem de rezistentă în mentalul colectiv românesc, mai ales în mediul rural. Aceleaşi spaime milenariste le putem constata şi în perioada interbelică. Sociologul Henri H. Stahl a observat neliniştea locuitorilor din Nerej-Vrancea în faţa apariţiei echipei de monografişti: „Deseori un cercetător imprudent a stîrnit panică în sat, scriind toate cele, cu aer inchizitorial. Imediat, cum de pildă în Nerej, a ieşit zvonul că se apropie sfîrşitul lumii, căci aşa scrie în Apocalips că unul din semnele prevestitoare va fi şi scrierea în condici a tuturor lucrurilor". Deseori, în mediile ţărăneşti, recensămintele, înregistrarea în scris a oamenilor, au fost privite ca semne ale apropierii sfîrşitului lumii. (De exemplu, recensămîntul supuşilor din Anglia, ordonat de Wilhelm Cuceritorul în 1086, a primit numele de *Doomsday Book – Cartea Judecăţii de Apoi.)*

Petre V. Ştefănucă, un alt membru al şcolii monografice, ne relatează un caz similar petrecut într-un sat basarabean, unde soseşte o echipă medicală pentru a preveni răspîndirea unei epidemii de tifos exantematic. Însoţiţi de jandarmi, medicii umblă din casă în casă pentru a dezinfecta. La vederea lor, sătenii sar gardurile şi fug în toate părţile crezînd că nepoftiţii oaspeţi sînt mesagerii lui Antihrist („Antihîrţ") veniţi să-i scrie „la zapis": „unu sî sloboadă sînge, da unu sî pui peceata lui la oameni ca să-i cunoască" – declara un ţăran basarabean. Fiindcă în satele vecine nu veniseră asemenea „soli de-ai lui Antihîrţ", babele au sărit

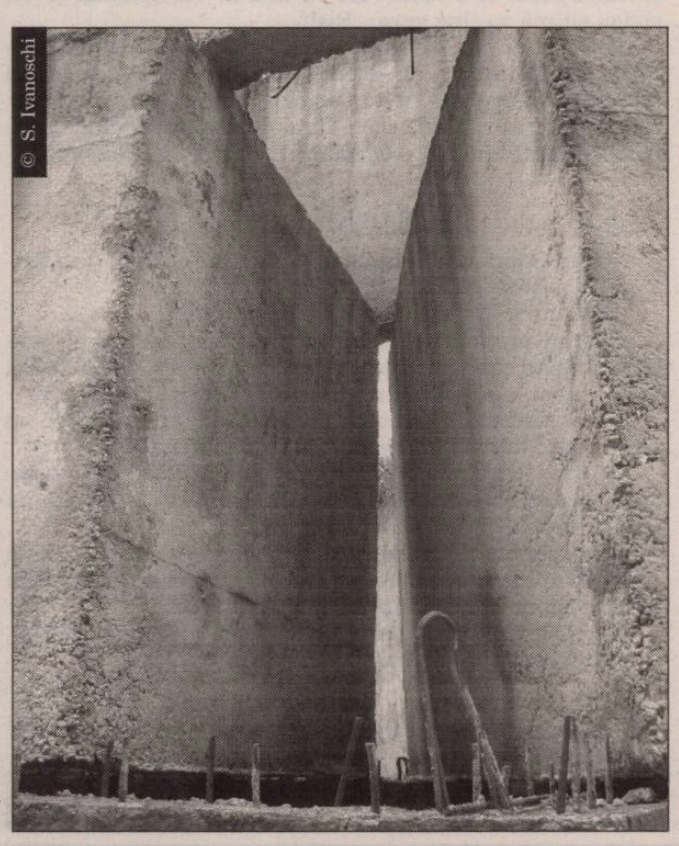

cu gura asupra primarului, învinovăţindu-l că el i-a adus în satul lor. Tot Ştefănucă înregistrează credinţa că „Antihîrţ cînd ari să vie, o să umbli c'on tablău (catastif – *n.n.)* ş-a s-ţi scrii la legea lui".

Împrumutînd terminologia lui Fernand Braudel, putem afirma că avem de-a face cu structuri mentale, cu reprezentări colective care se înscriu în „durata lungă".

Interesant este faptul că aceleaşi convingeri sînt împărtăşite astăzi şi de adepţii teoriilor conspiraţiei satanice. Pentru aceştia, cardurile şi cărţile electronice de identitate (care – nu-i aşa – conţin cipuri!) ar avea imprimate „pecetea lui Antihrist"; codurile de bare ar ascunde cifra 666. Puţin probabil ca sătenii noştri din Ardeal sa fi citit un asemenea gen de literatură. În faţa obligativităţii „dotării" cailor lor cu aceste dispozitive ciudate, ei au reacţionat conform vechilor resorturi mentale care ţin de interpretarea neliniştitoarelor imagini biblice.

Antropologii ar putea, în urma unor anchete de teren, să studieze şi să explice aceste atitudini şi comportamente din „România profundă". Nu de alta, dar se pare că Europa va trebui să ne accepte şi cu spaimele noastre apocaliptice, nu numai cu exorcizările din mănăstiri.

aduse cu poşta

Dragă *Dilema veche,*

Întrucît zorii civilizaţiei s-au ivit în fertila cîmpie a Mesopotamiei, există unii oameni care se încăpăţînează să creadă că asfinţitul planetei tot în acea parte a lumii se va pogorî. De aici, chipurile, dimensiunea circulară a istoriei întruchipată de străvechea adversitate arabo-israeliană. Teribila teorie nu pare însă să neliniştească ţările care au de recuperat datorii însemnate de la urmaşii lui Nabucodonosor, inclusiv România, şi unde locul nostru – între noi fie vorba – se aseamănă oarecum cu cel din povestea lui Nechifor Lipan de la începutul *Baltagului.*

Cum s-ar zice, interesele economice şi politice au prevalat asupra chestiunii religioase atît de actuală în încercatul spaţiu cu pricina.

Adevărul e că sîntem prea însetaţi de viaţă ca să ne gîndim la moarte. O moarte nici măcar individuală, care mă priveşte, ci una globală, a întregii rase. Idee abstractă (dar şi ameninţare reală, dacă e să luăm în calcul avertismentele oamenilor de ştiinţă referitoare la poluarea mediului) în comparaţie cu mîngîierea caldă a soarelui sau mireasma ameţitoare a florilor de tei. Dar ce spun – în comparaţie cu stresul firesc pe care-l ai la cumpărarea unui apartament sau a unei maşini, cu nervii consumaţi pe la ghişee, cu agitaţia dinaintea nunţii fiului sau a fiicei, cu bucuria calificării Stelei în primăvara europeană sau nerăbdarea aderării la UE. Asta bineînţeles dacă, între timp, nu ne distrug diverşi asteroizi rebeli sau extratereştri mai insensibili la soarta noastră în univers... Dar tare mă tem că sfîrşitul lumii mă va prinde însurat, tot cu un salariu sub zece milioane şi rată la bancă.

Oricît de bizar ar suna în contextul temei propuse, doresc să urez *Dilemei vechi* şi tuturor dilematicilor, tot binele din lume şi multă sănătate cu ocazia apropiatelor sărbători de iarnă.

La mulţi ani!

Cu stimă,

Dan COSMA

Climă şi civilizaţie

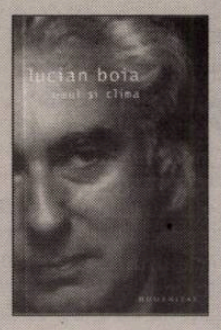

Probabil că există, dar nu sînt mulţi cei care văd sfîrşitul lumii într-un peisaj dominat de magnolii înflorite şi de adieri bine mirositoare ale vîntului. Catastrofele create de exagerările accidentelor climatice prevestesc, parcă într-un mod mai corect, momentul cînd viaţa oamenilor, a plantelor şi a animalelor pe care ei le folosesc se va termina într-un mod brusc şi brutal sub ape, în foc, duse de vînt. Recentele uragane şi inundaţii au creat, însoţite de neputinţa civilizaţiei de a le diminua consecinţele, din acest punct de vedere, un orizont de aşteptare apocaliptic. Nu e clar dacă accidentele climatice vor provoca sfîrşitul lumii sau vor fi oare semnele sale.

Problema nu este dacă va avea loc Apocalipsa, ci cînd, şi mai ales cine va face parte din grupul celor aleşi (aşa a fost şi pe vremea lui Noe şi a tuturor potopurilor) să supravieţuiască şi să depună mărturie. Este unul din motivele pentru care cartea lui Lucian Boia *Omul şi clima* poate suscita interesul legitim, pentru lucrarea unui istoric, şi pe cel nelegitim al speranţei prevestirii pe baze ştiinţifice a momentului final. Primul interes e pe deplin satisfăcut, pentru cel de-al doilea e cazul să căutăm alţi autori. Povestind cum diverşi istorici şi filozofi au relaţionat dezvoltarea şi diferenţele dintre oameni prin factorul climatic, reiese clar că de-a lungul secolelor meteorologia a jucat un rol destul de complicat, împărţit între ştiinţă şi religie. Dereglarea climatică a fost pînă nu de mult considerată o pedeapsă divină, iar istoria umanităţii a fost mereu dominată de inundaţii, epidemii, foamete – fenomene care au provocat retragerea civilizaţiei de la punctul unde ajunsese înainte de declanşarea lor. Departe de a fi fost socotite nişte fenomene naturale, toate acestea au fost semnul revoltei lui Dumnezeu faţă de lumea coruptă şi nedreaptă a oamenilor de pe pămînt, întărind sentimentul de precaritate a civilizaţiei şi a vieţii.

Ecologia nu e departe de această interpretare, ea înlocuieşte autoritatea divină cu tehnologia care face plauzibil scenariul-catastrofă al sfîrşitului lumii, provocat de încălzire sau de glaciaţiune. Însă o cercetare mai obiectivă a izvoarelor (ecologia – departe de a fi neutră ideologic – este o armă a adversarilor liberalismului şi globalizării), aşa cum face Lucian Boia, dovedeşte că nimic nu este ireversibil şi că „acolo unde condiţiile climatice sînt mai severe, răspunsul civilizaţiei este mai competitiv".

Cînd nu ştii mai nimic şi eşti obligat să iei drept adevăr tot ce are un aer ştiinţific, sfîrşitul lumii pare o uşurare: măcar o să scăpăm de pisălogii catastrofici. Dacă ai curiozitatea lecturii unei analize lucide rămîne o speranţă: sfîrşitul lumii se amînă. (**M. B.**)

„Potopul anticipează Judecata de Apoi, cînd sfîrşitul va fi definitiv, iar aleşii şi damnaţii vor rămîne în condiţia lor pentru totdeauna. Funcţia Potopului este deci aceea de a responsabiliza oamenii; ei trebuie să înveţe că greşelile costă scump."

„«Sfîrşiturile lumii» oferă un barometru sensibil al mersului istoriei. Intensitatea lor este proporţională cu dinamica acesteia. Pentru o societate complet imobilă (model, evident, teoretic), sfîrşitul ar avea prea puţin sens. În schimb, cînd există o accelerare a procesului istoric, se acumulează o multitudine de factori care favorizează imaginarul apocaliptic."

„Iată deci o evoluţie paradoxală: cu cît clima va deveni mai caldă, cu atît va fi mai frig în Europa!"

(Lucian Boia, *Omul şi clima,* Editura Humanitas, 2005)

„Inventăm ca să ne amintim mai precis“

– interviu cu Luis Fernando VERISSIMO –

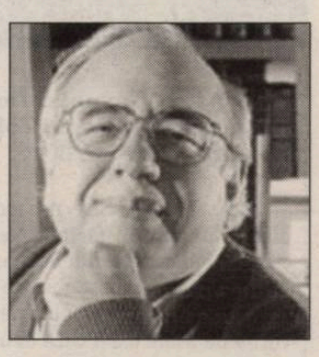

Luis Fernando Verissimo, fiul lui Erico Verissimo, marele prozator brazilian din secolul trecut, este traducător, jurnalist energic şi caricaturist apreciat, colaborînd la cele mai importante ziare şi reviste braziliene, saxofonist într-o trupă de jazz şi unul din romancierii brazilieni de succes ai ultimilor ani. Premiat şi tradus peste tot în lume, Editura Curtea Veche ne-a propus – în Colecţia Byblos, *coordonată de Livia Szász – două dintre romanele sale, ambele în traducerea Micaelei Ghiţescu:* Borges şi urangutanii eterni *şi* Clubul îngerilor. *Luna trecută, scriitorul brazilian a fost prezent la Uniunea Scriitorilor şi la Librăria Cărtureşti pentru a-şi lansa cele două cărţi.*

Deşi v-am citit abia acum, scrisul dvs. îmi pare foarte familiar. Jim Crace, Carlo Frabetti, Bioy Casares, ca să nu mai vorbesc de Borges... Este acest „aer de familie“ o reţetă a succesului?

Cred că romanele mele sînt scrise, în primul rînd, cît mai simplu posibil. Ele reflectă stilul jurnalistic, aşa că sînt scurte, uşor de citit şi, în ciuda intrigii poliţiste care este destul de complicată, nu sînt nici greu de înţeles. Probabil, din această cauză, oamenii sînt atraşi de literatura mea, realistă, dar şi puţin *fantasy*, livrescă, dar şi cu umor... Oamenii au nevoie de imaginaţie, realitatea nu este totul. Scriem ca să ne amintim adevărul şi inventăm ca să ne amintim mai precis – am scris asta în primul capitol al cărţii.

Deşi ştia nenumărate anecdote cu scriitori, Borges nu mi se pare că avea prea mult umor; spusese, de altfel, că parodia nu-i place. În schimb, romanul Borges şi urangutanii eterni *îmi pare o parodie a romanului poliţist, iar personajul Borges este destul de amuzant.*

Dimpotrivă, Borges este un scriitor cu umor. Există multă ironie în povestirile lui şi poate şi din această cauză este destul de dificil să-i interpretezi literatura. Era un reacţionar şi, deşi convingerile sale politice nu se văd în scrisul său, literatura lui este în multe privinţe revoluţionară. Altfel, *Borges şi urangutanii eterni* este, într-un fel, şi o parodie a romanului poliţist. Cred că putem numi astfel acest roman al meu.

În general, literatura poliţistă este percepută ca o literatură minoră, în ciuda eseurilor lui G.K. Chesterton, de pildă, sau a cîtorva structuralişti, printre care şi Barthes, care s-au încumetat să elogieze policier-*urile.*

Literatura poliţistă poate fi mare literatură. Raymond Chandler este autor de romane poliţiste şi unul dintre marii prozatori nord-americani. În Brazilia îl avem pe Rubens Fonseca, unul dintre marii noştri scriitori şi care scrie poveşti detectivistice, romane de suspans. Pe undeva, cărţile mele – în care folosesc toate convenţiile genului poliţist – sînt şi un tribut adus acestui gen care îmi este foarte apropiat.

Într-o convorbire celebră, Fernando Sorrentino l-a întrebat pe Borges dacă a citit romanul lui Leopold Marechal, Adán Buenosayres, *unde apărea ca personaj. Borges a răspuns că subiectul nu l-a atras. Cum a ajuns Borges personajul dvs.?*

Romanul meu face parte dintr-o colecţie mai mare propusă de editură. În această serie, mai mulţi scriitori contemporani trebuia să aleagă drept personaj un alt scriitor. Iar eu l-am ales pe Borges de a cărui literatură m-am apropiat citindu-i, în primul rînd, poezia. Nu l-am cunoscut însă niciodată.

Este crima culinară din Clubul îngerilor *o metaforă a societăţii de consum, precum în nuvela* Căpcăunii anonimi *a lui Pascal Bruckner?*

Nu cunoc povestirea lui Bruckner, dar în romanul meu este, într-adevăr, şi o critică a societăţii braziliene. În colecţia de care am vorbit, fiecare scriitor trebuia să scrie, de altfel, şi despre unul dintre păcate, iar eu m-am orientat spre lăcomie...

Mai mult, afirmaţi că „lăcomia este singurul păcat care merită luat în serios“. Vă asumaţi acest reducţionism şi în faţa unor cititori dilematici?

Ce să zic... *(Rîde.)* Vanitatea, de pildă, este un păcat destul de comun şi nu este deloc unul mortal. Pe cînd lăcomia are cu siguranţă urmări fizice regretabile, inevitabile.

Aţi auzit de Coelho?

Paulo? *(Rîde.)* Da. L-am cunoscut de vreo două ori, dar nu sîntem prieteni. Nu i-am citit nici o carte. Ce scrie el nu este literatura pe care o citesc, dar faptul că a vîndut şi vinde atît de multe cărţi în atîtea ţări, asta îl transformă într-un fenomen care trebuie luat în serios. Eu nu sînt însă tentat să-l citesc.

Nu sînteţi curios?

Nu, pentru că ştiu ce tip de literatură scrie şi pe mine nu mă interesează. Acea mixtură de *self-help* şi misticism mă lasă rece.

Statisticile editorilor brazilieni indică faptul că l-aţi depăşit în vînzări pe Coelho.

Cîteva dintre cărţile mele, într-adevăr, s-au vîndut mai bine decît ale lui, dar, pe total, el vinde cu mult mai mult. Despre Coelho, de altfel, nici nu se mai poate spune că este brazilian; el este internaţional: un scriitor profesionist care scrie pentru cititori din toată lumea.

Nu vă e teamă că veţi deveni foarte popular şi lumea va începe să vă pună la îndoială valoarea? Chiar dacă New York Public Library *a ales* Clubul îngerilor *drept unul dintre cele mai bune cărţi publicate în 1998...*

Ba da, e o reacţie naturală: vinzi mult, deci nu eşti chiar aşa de bun! Dar cred că mă descurc. În fond, cărţile mele se vînd bine în Brazilia, dar nu şi în restul lumii.

Sînteţi brazilian, deci vă place fotbalul.

Foarte mult. *(Rîde.)* Pentru că acolo m-am născut, ţin cu International Porto Alegre, care e pe locul doi în campionatul brazilian, după Corinthians Atlétic. Despre fotbalul românesc ştiu destul de puţine. Am auzit despre Steaua Bucureşti şi mai ştiu cîte ceva despre echipa naţională. Nu am ratat nici un campionat mondial din 1986. Am fost la toate.

Ce părere aveţi despre telenovele? Nu aţi fi tentat să scrieţi un scenariu de telenovelă cu referinţe literare?

Cred că telenovelele braziliene sînt foarte bine făcute, iar, economic vorbind, ele sînt un produs de export important. Nu cred însă că aş putea scrie un scenariu de telenovelă, ar fi dificil pentru mine. Iar dacă l-aş scrie elevat nu ar mai face *rating*... Ca oriunde, publicul intelectual al televiziunii este foarte scăzut şi în Brazilia.

a consemnat
Marius CHIVU

mergi pe mîna mea

Eu et al.

Cum 70%, să zicem, din cărţile citite de mine în ultima vreme sînt cele la care apar acolo, în caseta tehnică, în calitate de redactor, o să fiu iertat, cred, pentru tentaţia (la care n-am rezistat) de a scrie mai jos despre una dintre aceste cărţi. Despre un debut. Despre Alex Tocilescu. Şi despre cartea lui de povestiri *Eu et al*. Care va apărea cam în acelaşi timp, bănuiesc, cu articolul de faţă.

Nu fraternizez aici cu autorul din postura de redactor. Nici din aia de editor. Ci din postura omului care, într-un birou unde se mai află, de obicei, vreo zece persoane, s-a trezit rîzînd în hohote şi stîrnind ridicări nedumerite de sprîncene în jur, sau trimiţînd emailuri, cu fişierul cărţii ataşat, către Emil Brumaru şi Florin Lăzărescu şi îndemnîndu-i să citească pentru a schimba impresii... Cam aşa au stat treburile.

Pe scurt, ca-ntr-o reclamă care te obligă la un număr de semne foarte redus, povestirile lui Tocilescu sînt de-un haz nebun – proze de duminică, în principiu, dar perfect funcţionale şi în zilele de vineri, treişpe, cînd ai nevoie de metafizică pentru a nu te cantona în chestii – să le zicem aşa – *parafizice*. Adică dincolo de dezinhibările de limbaj atît de hulite în ultima vreme, dincolo de umorul pe care unii, ceva mai numeroşi decît în vremuri gogoliene, nu-l consideră artă în sine, Alex Tocilescu este scriitor în tot sensul cuvîntului. Începînd de la stil pînă la mesaj. Iar personajele pe care le coboară în scenă pe ritmuri muzicale („piesele“ din *Eu et al.* se citesc, la indicaţia autorului pentru fiecare în parte, pe un fond muzical adecvat) trec graniţa dintre real şi fantastic exact după cheful lor – şi, de obicei, nu mai ai ce să le faci. Te cam duci după ele, un pic năuc şi cu nevoia de experienţe noi, pînă cînd, la fel de neaşteptat, te părăsesc şi te lasă cu un gol. Cu golul ăla care ascunde pofta de a mai citi din acelaşi autor. Cam atît. Plus satisfacţia de a fi primul care s-a delectat cu volumul ăsta, în forma lui definitivă. Nu puteam să închei fără s-o spun.

Lucian Dan TEODOROVICI

Elena STANCU

Dilemele micilor cititori

Mai înainte de a ajunge la Teatrul „Ion Creangă“ – unde, pînă în week-end-ul trecut s-a desfăşurat Tîrgul de Carte pentru Copii „miniLibri“, organizat de CEDP Step by Step *–, îţi săreau în ochi grupurile de copii postaţi în faţa magazinului de jucării, aşezat strategic lîngă clădirea teatrului, care nu prea înţelegeau ei că nu acela era motivul vizitei. Imediat cum intrai în clădire, alţi copii colorau cărţi poştale tipărite special şi le puneau la un ghişeu amenajat de Poşta Română. Strecurîndu-te cu greu printre copiii gălăgioşi şi învăţătoarele care se străduiau să-şi identifice grupul, coborai scările şi ajungeai şi la tîrgul propriu-zis.*

La standul Editurii Humanitas găseai de la poveşti clasice pînă la *Cărţile cu Apolodor*. Pentru eventualii cititori pasionaţi din faşă de literatura contemporană, între poveştile cu zîne şi balauri, exista şi inevitabila *De ce iubim femeile*. Mamele pasionate de literatură puteau achiziţiona *Parfum de femeie* sau *Eseuri de îndrăgostit*. Succes a avut colecţia Educaţional – *Rasismul pe înţelesul copiilor* şi *Dumnezeu pe înţelesul copiilor*. Ca alternativă la *Stăpînul Inelelor*, Editura RAO a oferit *Cronicile din Narnia*, „povestirile care au inspirat toate celebrele serii *fantasy* şi au creat acest gen“. La Standul Teora se găseau multe cărţi de cultură generală pentru copii, enciclopedii şi cărţi-joc, tradiţionalele *puzzle*-uri sau Sudoku. Tot aici, probabil pentru o timpurie dezvoltare a personalităţii, copiii puteau alege, dintr-o colecţie extinsă, titluri de genul: *Analiza tranzacţională*, *Terapia chakrelor*, *Ghiceşte-ţi viitorul în palmă* sau *Descoperirea sinelui*. Editura Corint Junior a lansat *Şori-Tuc şi Şori-Puc*, o povestire a Alinei Miron din care copiii aflau, în lectura Biancăi Brad, că şoriceii nu sînt urîţi sau murdari, ci „doar nişte animale care vor să trăiască în linişte şi pace“. Andreea Esca, Mihai Călin, Dana Războiu şi Mihai Găinuşă au fost alte vedete aduse de *Academia Caţavencu* şi *Superbebe* să citească poveşti copiilor.

Fun Science, unul dintre partenerii tîrgului, a organizat un fel de *happening*: Profesorul Trăsnit împreună cu indianul Guri-guri le-au arătat copiilor cum se face pasta de dinţi. Experimentul a fost de răsunet. La semnul Profesorului Trăsnit, masa de copii începea să ţipe la unison şi să bată din picioare (sub privirile îngrozite ale părinţilor), urlînd apoi în cor la întrebarea profesorului: „Ce am pus noi aici?“, „Bi-car-bo-nat de sooodiu!“. Majoritatea copiilor au fost aduşi la tîrg de învăţătoare, care, disperate, spuneau fiecăruia cît costă cărţile şi încercau să le explice că mami nu le-a dat decît o sumă fixă de bani. Copiii se îngrămădeau ţipînd în jurul unui stand şi îşi alegeau cărţile în funcţie de culori. Un băieţel plîngea cu cartea roz în braţe. El o voia pe cea cu coperte maro. Mirona are 7 ani şi îmi spune că îi plac foarte mult poveştile şi că a început să citească singură, chiar dacă mami o mai ajută puţin. Are calculator, dar preferă să i se citească poveşti decît să se joace. Nu de aceeaşi părere este Matei, frăţiorul ei de 5 ani, care îmi spune că lui nu îi plac poveştile, lui îi plac jocurile video. Îmi arată calculatorul de la bar şi mă întreabă dacă îl foloseşte cineva... Cîteva studente de la SNSPA, îmbrăcate în costume de prinţese, ţineau „Clubul micului ilustrator“ şi desenau împreună cu copiii. Andrei stă îmbufnat la masă şi spune că el nu desenează că nu are „inspiraţie“. A văzut toate filmele cu Harry Potter, dar îmi mărturiseşte că, deşi are 8 ani şi poate citi singur, preferă să se uite tot la filme. Nu înţelege de ce se mai scriu cărţi dacă există DVD-uri.

Elena Iuliana Mihai, organizatoare a tîrgului, îmi spune că nu copiii ar trebui încurajaţi să citească, ci părinţii. Una peste alta, copiilor le plac poveştile şi ar vrea să citească. De la Ion Creangă pînă la Harry Potter, micii cititori se învîrt încă într-un univers fantastic care poate fi stimulat şi unde se poate impregna dorinţa de a citi şi obişnuinţa de a iubi cărţile, chiar şi atunci cînd nu au corespondent cinematografic sau de joc pe computer.

DEUTSCHE WELLE
Un radio din inima Europei!

88,5 FM – BUCUREŞTI
Programul DW în limba română:
13:00 -15:00 - Miezul zilei în actualitate (zilnic)
Ştiri la 10:00, 12:00, 16:00 (luni – vineri)
Ştiri în germană şi engleză – zilnic din oră-n oră!
Şi muzică bună – pop, clasic, jazz!
Deutsche Welle
53113 Bonn/Germany
www.dw-world.de
DW

Florina PÎRJOL

bon de lectură

Jurnalul intim şi proba sincerităţii

● **Mircea Mihăieş, *De veghe în oglindă*, Editura Cartea Românească, 2005.**

N-o să mă fandosesc (am compus şi răscompus zeci de introduceri pompoase, savante, sprinţare, sobre, dar, între timp, le-am dat *delete*, fără milă!): cartea lui Mircea Mihăieş e uluitoare şi o spun din capul locului, asumîndu-mi riscurile de rigoare. Deşi e vorba de o reeditare, într-o variantă revăzută, fiecare pagină a volumului de eseuri *De veghe în oglindă* stă în picioare la o (re)lectură, după mai bine de cincisprezece ani de la prima apariţie (1989). Lucru cel puţin uimitor pentru că, sigur, nu e nevoie să o mai spun, gustul se schimbă, la fel şi metodele sau contextul cultural, cititorul e altul, piaţa editorială atuală extrem de ofertantă etc.; cu toate acestea, eseul respiră o naturaleţe de produs abia scos din cuptor, de proaspăt. „Criogenizată", pusă la păstrare, cartea supravieţuieşte vremurilor, cu brio. Poate printre motivele care explică actualitatea volumului ar trebui menţionat, pe lîngă farmecul în sine (rezultat din perfecta dozare de talent scriitoricesc şi acut simţ analitic, flancate de o bună cunoaştere a subiectului), şi faptul că genul diaristic, deşi prolific în perioada postrevoluţionară, n-a beneficiat de atenţia teoreticienilor şi a eseiştilor dornici să schiţeze măcar în linii mari o poetică a jurnalului, a „genurilor subiectivităţii".

E limpede că lui Mircea Mihăieş îi place să investigheze un gen marginal, pînă la urmă, (pe care mulţi nici nu-l consideră literatură), să descopere pas cu pas felul cum „acest blestemat eu ajunge să se descopere, să se privească în ochi cu propriii ochi, pînă la limpezire"; o face şi în *Cărţile crude. Jurnalul intim şi sinuciderea* (apărută în 1995, reeditată şi ea anul acesta la Editura Polirom). Divizat în capitole dedicate marilor diarişti (Stendhal, Gide, Kafka, Tolstoi, Virginia Woolf, dar şi Maiorescu, Mateiu I. Caragiale sau Radu Petrescu), eseul de faţă curge totuşi limpede datorită coconului literar în care e ambalat; tentaţia prozei îl urmăreşte pe autor rînd cu rînd, notaţia nu e seacă, neutră, ci are senzualitate, e participativă, e subiectivă. Observaţiile pe marginea producţiilor confesive ale unor figuri remarcabile ale literaturii, ca şi cele despre genul diaristic, în general, ţin de un rafinament călinescian bine însuşit, în sensul concurenţei permanente pe care scriitorul o face analistului, criticului.

Cînd ai de-a face cu imponderabile, cu inefabil(e), cu sinceritate (artistică, „autentică"?), cu a altora, dar şi cu a ta, nu poţi măsura, diseca, judeca pedant cu compasul; te laşi purtat de valul transcrierii jurnalului propriu, *tu* care eşti autor şi personaj într-o confesiune despre „încercările scriitorului". Secţiunea introductivă, intitulată transparent „Celălalt" (celălalt – scriitorul de jurnal, „celălalt" rimînd execelent cu eu-rile puse pe tapet, comparate, de-scrise?), nu e ruptă de restul eseului, ea e rama autoficţională în care se derulează bucăţile analitice. O ramă care, prin patosul implicat, prin mărcile unei hipersubiectivităţi evidente, nu se desface nici o clipă, e o poveste cursivă, una cu final fericit, ca în jurnalul lui Radu Petrescu. Terminînd de citit, îmi vine să zic, cu seninătatea tîrgovişteanului, că „este bine". E bine că în oglinda pusă nu de-a lungul, ci chiar în faţa fiecăruia dintre aceşti mari scriitori, se reflectă mereu acelaşi unic chip: cel al autorului, nu scris cu majuscula moderniştilor, ci natural, orfevrierul ce manevrează „livroteca de sinceritate" (mă gîndesc tot timpul, citind, la eseul lui Caraion despre Bacovia, *Sfîrşitul continuu*): „Nu fac decît să traduc această lume, acea lume, să o pun pe alte note, s-o mut în altă măsură, să o rescriu trecînd ca un fir subţire prin mine, să o transcriu aşa cum aş lucra, tatuîndu-mă, direct în piele, cu scalpelul".

Ar fi interesant de văzut ce tip de pact „semnează" cititorul acestor pagini, pentru că nu e vorba de un jurnal propriu-zis (poate doar în sensul eliadesc de „roman indirect"), nici de un eseu conformist, ci mai degrabă de „ficţiunea" scrierii lui. Se întrezăreşte o oarecare ambiguitate de statut, cam ca în autoficţiune, unde ţi se dă să citeşti un text cu miezul mozaicat între ficţiune şi autobiografie. E deşteaptă soluţia eseistului de a mima un joc diaristic ce încapsulează judecăţi şi despre autorii analizaţi, şi despre genul subiectiv în sine: prins cu arcanele autobiografiei (jurnalul apare încă din primele pagini), citeşti *altfel*, poate citeşti *crezînd* (mai ştii?). De fapt, dincolo de lectura lentă, afectivă/afectuoasă, pe care o face Mircea Mihăieş acestor jurnale celebre, tehnica palimpsestului pe care o aplică, simbolic, scriind *peste* scrisul lor, mi se pare semnificativă, recuperarea prin lentila proprie (care nu e obligatoriu unica, cea mai bună, ci doar una din multele posibile) putînd fi considerată un gest de curtoazie faţă de cititor: „E aproape o aventură să reconstitui imaginea omului din suma de mici fragmente, din nisipul prelins din clepsidra voinţei de a fi". Şi încă, citim în capitolul despre Baudelaire: „Baudelaire aleargă spre zona plină de ameţitoare miresme a amintirii, frustrat, în elanul disperării, de orice simplitate. Frustrat de urîta, dispreţuita simplitate, de capacitatea elogiului, a elegiei, a suavităţii, a disperării molcome, aproape tandre, chemate, reţinute lîngă braţul întins, lîngă degetele crispate, lîngă tulburătoarea goliciune a sufletului". E o mostră relevantă pentru tonul cărţii.

De veghe în oglindă e un roman, un roman cu personaje (din) jurnale. Care se citeşte cu pasiune, cu surpriză, cu emoţie. Şi despre *Istoria...* lui Călinescu s-a spus acelaşi lucru, vă amintiţi. E o performanţă, fără îndoială.

Claudiu CONSTANTINESCU

pe de altă carte

● **Anna Gavalda, *Împreună*, traducere şi note de Iustina Croitoru, Colecţia „Biblioteca Polirom", Editura Polirom, 2005.**

Există cărţi care ne scot peri blonzi la lectură, făcîndu-ne să ne credem bălai şi să rîdem o zi, două, în soare. Nu vorbesc aici de lucrurile plate, care doar platinează. E vorba de acele cărţi care dau coafezei din noi ce i se dă de obicei Cezarului, motiv pentru care dînsa nu numai că ne mulţumeşte şi ne pupă dulce pe frunte, dar şi creşte serios în ochii noştri.

Cam asta izbuteşte şi franţuzoaica Anna Gavalda, cu acest al doilea *best-seller* al său: să trateze coafeza din noi ca pe o *hair*-stilistă cu ştaif şi gust. Scriitoarea îi oferă happy-end, tandreţuri şi duioase zgîndăriri ale naturelului simţitor, îi înseninează blîndele tristeţi printr-o veritabilă exuberanţă a faptelor bune şi a cumsecădeniei, dar – şi aici e schepsisul! – nu uită nici o clipă să scrie excelent. Adică fără fandoseli şi edulcorări de tip Arlequin, ci viu, tranşant, veridic, apelînd la o oralitate alertă, plină de nerv şi de umor.

Povestea este foarte simplă: patru personaje ajung să locuiască sub acelaşi acoperiş parizian şi descoperă că handicapurile lor, puse laolaltă, pot rezolva problemele fiecăruia în parte – ale pictoriţei Camille care ajunsese femeie de serviciu, ale bucătarului Franck care se abrutizase printre atîtea cratiţe, ale bîlbîitului şi timidului aristocrat Philibert care vindea cărţi poştale, ca şi ale bătrînei Paulette care tocmai se hotărîse să moară. Zgomotoşi, smuciţi şi imprevizibili în discurs, ei aduc în scenă toată gama gesturilor de iubire, de la amor pînă la prietenie necondiţionată sau caritate. Un fel de iubire planctonică: măruntă în aparenţă, dar densă şi întrmătoare.

Pînă la urmă, din sporovăielile lor, înţesate de gîlcevi şi de mici urzicături, Anna Gavalda a reuşit să ţeasă o istorioară frumoasă ca un colind.

Cosana NICOLAE

Campus graffiti

– o întîlnire cu Dalai Lama –

În 1993, în urma unei reuniuni internaţionale petrecute sub auspiciile a ceea ce poartă denumirea de *Parlamentul religiilor lumii* din Chicago, Dalai Lama a avut ideea unui dialog practic între budism şi creştinism. El a sugerat ca 25 de budişti şi 25 de creştini practicanţi să se întîlnească în premieră pentru a medita şi a se ruga împreună, în scopul căutării fondului spiritual comun al lumii de azi. Întîlnirea ca atare a avut loc în 1996, focalizîndu-se pe stadiile procesului de evoluţie spirituală din viaţa oricărei comunităţi în general. De atunci, Dalai Lama, laureat al premiului Nobel pentru Pace în 1989, abordează mereu subiectul dialogului ecumenic alături de celelalte valori ale sale – compasiunea, toleranţa, interdependenţa universală sau rezolvarea paşnică a oricăror conflicte.

Trăind în exil în India din 1959, cînd şi-a luat şi doctoratul în metafizica budistă, Dalai Lama a călătorit, pînă în prezent, în peste patruzeci de ţări. El consideră că religia este o formă de etică, dar şi un „medicament", iar fiecare tradiţie se potriveşte fiecărei persoane în funcţie de „dispoziţia intelectuală". Pentru el, a avea o familie şi copii reprezintă ceva interzis, condiţii în care viaţa lui este „mai puţin colorată, dar mult mai echilibrată din punctul de vedere al stabilităţii mentale". De altfel, pe toţi ne uneşte aspiraţia către fericire, deşi sîntem în acelaşi timp pradă abordărilor impulsive şi emoţiilor negative, în număr de cinci – dorinţele, ura, confuzia, mîndria şi vorbitul excesiv. A avut vreodată Dalai Lama emoţii negative? Potrivit afirmaţiilor sale din *Ethics for the New Millenium (Etică pentru noul mileniu*, 1999), da: atunci cînd a dat de pămînt cu un ceas pentru că nu i-a putut repara mecanismul minuţios, cînd a evadat din Lhassa îmbrăcat în militar, cînd a mîncat biscuiţi la cină, în loc să postească, sau cînd a ucis o insectă dăunătoare. Sînt răspunsuri pe care le-a oferit şi într-un interviu recent cu Oprah Winfrey, a cărei celebră prezenţă de spirit a fost inhibată fără drept de apel cu această ocazie.

Acum cîţiva ani, Desmond Tutu mărturisea că a fost abordat pe străzile oraşului San Francisco de o femeie care i-a spus, emoţionată: „Domnule Nelson Mandela, sînt atît de onorată că vă văd în oraşul nostru!". În acelaşi timp, Tutu glumea despre faptul că nimeni în lumea de azi nu l-ar confunda pe Dalai Lama cu altcineva. Prezenţa liderului spiritual al Tibetului este unică în termenii prestigiului său, dar, cu toate acestea, imaginea lui fizică este aceea a unui personaj cu alură de urs panda, după cum nu se sfieşte să noteze în volumul de interviuri şi discuţii *The Wisdom of Forgiveness (Înţelepciunea iertării*, 2004) prietenul său de origine chineză, Victor Chan.

La cincizeci de kilometri depărtare de San Francisco, Universitatea Stanford l-a întîmpinat în noiembrie 2005 pe Tenzin Gyarso, cel de-al doisprezecelea Dalai Lama, ca pe un superstar. Dalai Lama a mai fost la Stanford în anii '80, ocazie cînd a invitat apoi, la reşedinţa sa din exil, o serie de profesori ai universităţii, laureaţi ai premiului Nobel în diverse ştiinţe, pentru a discuta, cu călugării budişti, despre originile vieţii, fizica cuantică sau biologia evoluţionistă.

De această dată, cele peste zece cărţi traduse în engleză din învăţăturile lui Dalai Lama au fost expuse pe un stand special, cu preţ redus, în librăria campusului. Anunţuri cu figura sa drapată în portocaliu şi purpuriu au fost plasate strategic la vedere, încă din luna ianuarie. În februarie, pe toate afişele era deja scris *Sold Out*. În septembrie însă, un număr nelimitat de studenţi, masteranzi şi doctoranzi, a primit un e-mail pe Intranet despre alegerea lor aleatorie făcută de un computer pentru o loterie a biletelor la manifestările prilejuite de această vizită. În noiembrie, am fost printre cei care au primit un anunţ că au fost selectaţi să participe la una dintre cele două întîlniri – „Meditaţie şi lecţie cu Dalai Lama" – alături de circa alte şapte mii de persoane, contra a 10 dolari.

Lecţia pe care a oferit-o Dalai Lama a fost aceea a unei simplităţi dezarmante. Învăţăturile sale sînt deja disponibile în mod repetitiv în cărţile publicate în engleză şi nu a avut de ce să spună nimic nou. El a accentuat doar faptul că studenţii uneia dintre cele mai scumpe universităţi din lume nu trebuie să îşi plaseze prea multe aşteptări în dezvoltarea materială, ci în expansiunea propriului lor spirit. Prezenţa lui relaxată, descălţîndu-se, tuşind, scărpinîndu-se, rîzînd gros şi cu poftă de erorile sale în limba engleză sau de vocea traducătorului, privind ironic la propria-i imagine reflectată pe ecranele luminoase electronice ale sălii, a copleşit prin simplitatea necorodată de nici o convenţie socială. Cele cinci minute de meditaţie au fost asumate cu ochii închişi de majoritatea celor prezenţi, din motive care au variat larg, de la încercarea sinceră de a accede rapid la Nirvana, pînă la oboseala necenzurată.

În privinţa simpozionului de a doua zi, sponsorizat de Facultatea de Medicină, cîteva voci din cadrul comunităţii de la Stanford au exprimat rezerve despre necesitatea acestei întîlniri care anticipa discursul liderului tibetan la conferinţa anuală a Societăţii americane de neurologie, pe fondul controversei dintre teoriile antiştiinţifice – cum ar fi cea a „design-ului inteligent" – şi varianta evoluţionistă. Pentru călugări, meditaţia are efectul de a spori spiritul de compasiune şi senzaţia de pace. Pentru oamenii de ştiinţă, răspunsul despre efectele meditaţiei asupra creierului uman mai are încă nevoie de multe teste pentru a fi conceptualizat. Din punctul lor de vedere, probabil că mulţi din cei prezenţi la cele cinci minute de meditaţie cu Dalai Lama au avut senzaţia că au acces la ceva ce nu poate fi demonstrat.

decembrie 2005, Stanford University

INSTITUTUL CULTURAL ROMÂN LANSEAZĂ PROGRAMUL DE TRADUCERE A AUTORILOR ROMÂNI ÎN LIMBI STRĂINE

SE CAUTĂ 20 DE CĂRŢI! ★

Editori, personalităţi culturale, critici literari şi toţi cei preocupaţi de fenomenul cultural sunt invitaţi să propună titluri româneşti care ar putea interesa un public străin.

PERSOANĂ DE CONTACT:
SIMONA BRÎNZARU
SIMONA@ICR.RO
TELEFON: 230 23 78
WWW.ICR.RO

PROPUNERILE, ÎNSOŢITE DE O SCURTĂ MOTIVAŢIE, VOR FI TRIMISE LA INSTITUTUL CULTURAL ROMÂN, ALEEA ALEXANDRU NR. 38, PÂNĂ LA DATA DE 31.XII.2005

INSTITUTUL CULTURAL ROMÂN

★DIN LISTA PROPUNERILOR, UN JURIU DE SPECIALITATE VA ALEGE UN NUMĂR DE 20 DE TITLURI FRAGMENTE DIN CĂRŢILE RESPECTIVE VOR FI TRADUSE ŞI OFERITE UNOR EDITURI DIN STRĂINĂTATE

Simona SORA

puzzlecturi

Scara lui Iacob

● **Doina Ioanid, *Poeme de trecere*, prefaţă de Carmen Muşat, Editura Vinea, 2005.**

Am mai spus-o, Doina Ioanid este nu doar una dintre cele mai profunde poete tinere ale literaturii actuale, ci şi o scriitoare cu un univers propriu deja conturat. Cu cea de-a patra carte – după *Duduca de marţipan* (2000), *E vremea să porţi cercei* (2001), *Cartea burţilor şi a singurătăţii* (2003) – Doina Ioanid face un gest deopotrivă riscant şi spectaculos: îşi asumă, în interiorul aceleiaşi cărţi, ruptura faţă de o vîrstă poetică şi trecerea în alta. Gest riscant pentru că, de obicei, unitatea de ton şi perspectivă a unui volum scurt nu poate fi decît pusă în pericol atunci cînd bisturiul o secţionează din exterior. Iar „secţiunea" asumată de Doina Ioanid în *Poemele de trecere* e evidentă: o primă parte – „Interval" (22 de poeme) – continuă poetic, dar şi narativ, universul poemelor în proză din celelalte volume; cea de-a doua parte – „Scrisori pentru Taia Dumitru" –, regresivă la alt mod, densă şi aproape tragică, e un filon deschis şi închis în 25 de poeme dure şi interogative ca nişte litanii postmoderne. Abia recitite împreună (şi poate în ordine inversă) ele dau sensul *interior* al rupturii: cum continui să trăieşti (să scrii) cînd moare o parte din tine, cînd moartea ireversibilă pune între tine şi tine un interval de netrecut, ca în nebunie, în nevroză sau în indiferenţă?

Doina Ioanid scrie doar despre dragoste şi moarte, despre vîrstele cînd ele sînt luminos separate şi vîrstele cînd se amestecă indistinct. Căci dacă *E vremea să porţi cercei* e cartea unei definiri de sine la vîrste succesive, locul ultimelor vizionarisme, al ultimelor exaltări – vremea presimţirilor organice în care coexistă şi copila din *Duduca de marţipan,* şi melancolica născută „din burta unui cal în pustietatea albă" din *Vremea burţilor...* –, ultima carte a Doinei Ioanid este o carte despre ireversibil. Cum ar spune un analist al morţii, o carte despre irevocabil, despre „capcana special concepută pentru a ne împiedica să ştim", despre secretul morţii proprii pe care nu-l putem smulge decît cu forţa, acel „Kairos unic în toată veşnicia". Căci între „Scrisorile pentru Taia Dumitru" din ultima secţiune a volumului, scrisori scrise pentru bunicul mort, şi toate presimţirile morţii proprii din poemele Doinei Ioanid e un *legato* grav şi fatal care defineşte întreaga ei poezie.

Accentele anti-kierkegaardiene ale „Intervalului" poetic, refuzul paradisurilor artificiale vin toate din căutarea nudă a adevărului propriu: „Din rachiu şi fiere se naşte puterea de-a trece din zi în zi, de-a merge pe stradă sau de-a vorbi. Dar ca să nu mă năpustesc la cei care-mi ies în cale, strigîndu-mi că suferinţa e înălţătoare, că boala e numai o încercare menită să ne mîntuiască... îmi trebuie toată răbdarea din lume sau poate doar spaima că mă vor închide undeva, unde benghiurile mele nu mă vor mai putea apăra". Un adevăr ce este în trupul „neîndoielnic" de vreme ce e în suflet – cuvînt desuet, făcut din ce în ce mai mult dintr-o melancolie grea şi ireversibilă: „Căci numai tristeţea mi-a supravieţuit. Şi ea îmi poartă trupul încoace şi încolo, îmi toarnă din cînd în cînd un pahar de gin, mă îmbracă şi-mi dă brînci în lume. Tristeţea mea destrăbălată, care mă vinde şi mă răscumpără cu o singură atingere. Tristeţea mea, ştrudel ratat. Tristeţea din care mi se nasc zilele". Intervalul în care poeta se recalibrează pentru tonul grav şi necesar din „Scrisori" este unul al definirilor poetice, al cîntăririlor ironice şi lucide, dar şi de reafirmare a propriei vocaţii: „Ce cauţi tu, duducă, pe lumea asta, unde au trecere numai femeile blonde cu gust de piper, bărbaţii cu ţepi de oţel implantaţi în vîrful capului, păpuşile gonflabile şi copiii precoci? De ce te plimbi pe străzile pline de praf ca o vrabie fără pene? Doar nu crezi în promisiunile făcute înainte de-a te naşte?".

Scrisorile pentru un mort drag aparţin altcuiva. Cineva care a trecut, poetic, de vîrsta „sistemelor de iluzii" şi pentru care speranţa e o utopie. Dar, în acelaşi timp, sînt scrisorile cuiva de dinainte de „duduca de marţipan", ale unei voci arhaice (în sens analitic) care coboară în copilărie pentru a reconstitui fiinţa pierdută. Sînt scrisori de exorcizare a distanţei, scrise din nevoia organică a unui copil-femeie de a putea continua să trăiască fără o parte din sine: „Îţi scriu pentru că eşti singur între zidurile de beton, în întunericul rece, atît de singur cum poate fi numai un om în moarte. Îţi scriu pentru că tot ce n-am putut rosti mă sufocă. E ca şi cum aş fi înghiţit o mulţime de cuvinte, şi ele ar fi format o scară a lui Iacob din adîncul meu pînă spre cerul gurii". Sînt scrisori de dragoste despre o lume dementă care şi-a pierdut sensul, despre aerul care apasă, despre un imposibil doliu, doliul-de-sine: „Spune-mi ce-mi scapă! de ce vinul e searbăd, şi aerul amar? Spune-mi de ce, dintre noi doi, mortăciunea sînt eu?".

Mişcările poetice ale Doinei Ioanid în propriul univers poetic au, cu acest nou volum, altă greutate. Ea scrie, sub un clopot de sticlă, despre o lume de două ori pierdută – prin trecere fatală şi prin moarte irevocabilă. Iar felul în care o face – metodic, circular, tăios – e cu totul răscumpărător.

Dilema veche vă recomandă

● Stelian Ţurlea, *Prinţul iluziilor* (Editura Fundaţiei PRO, 2005). Daniel, băiat rău, obraznic şi neiubitor de carte, e pedepsit să trăiască în ţara hipercetăţeniei, condusă de Numărulunu, unde nimeni nu are voie să gîndească altceva decît îi este permis şi jumătate din populaţie spionează cealaltă jumătate. Basm scris cu dezinvoltură, cu haz lingvistic şi o (prea) dulce transparenţă, *Prinţul iluziilor* ne dă nouă, adulţilor, gingaşa plăcere de a constata că în România, la 2005, *1984* a devenit o poveste de înveselit puberii. (Radu Cosaşu)

● Impecabilul răspuns al lui Sorin Antohi („Respectul Celuilalt se şi cîştigă") în mult (prea) discutata chestiune a revoltei din suburbiile pariziene (în *22* nr. 822), căruia i se poate adăuga textul lui Traian Ungureanu „J'excuse (bazele amneziei occidentale)" din *Idei în dialog* nr. 12. Şi, tot acolo, recenzia lui Cătălin Avramescu „Teologul la plimbare", care face praf o carte (încă una!) a teo-teribilistului Cristian Bădiliţă. Savuros şi exact! (Alex. Leo Şerban)

● Memoriile Isabelei Allende, *Ţara mea inventată* (traducere de Cornelia Ştefănescu, Editura Humanitas, 2005), exemplu din cea mai bună memoralistică sud-americană, legată prin fire transatlantice de Estul european. Doar o corespondenţă între sentimentul chilian al fiinţei şi cel autohton: „S-a vorbit mult despre faptul... că ne-ar irita succesul altuia. E adevărat, dar explicaţia nu e invidia, ci bunul-simţ: succesul este ceva anormal. Fiinţa omenească e biologic constituită pentru eşec, dovadă că are picioare, cu roţi, coate în loc de aripi şi metabolism în loc de baterii. De ce să visăm la succes cînd putem vegeta liniştiţi în propriul eşec?... Nu ne place ca un compatriot să se evidenţieze printre ceilalţi, doar dacă nu o face în altă ţară... Triumfătorul local pică prost şi foarte repede apare un acord tacit pentru a face să-i scadă fumurile." Nu vă sună cunoscut? (Simona Sora)

● *În intimitatea secolului 19* de Ioana Pârvulescu (Editura Humanitas) – o fascinantă carte, între roman şi document, scrisă cu emoţie şi cu mult umor, despre o Românie aproape necunoscută (credeţi-mă, veţi avea surprize pe fiecare pagină!), în care secolul 19 e reconstituit minuţios cu ajutorul ziarelor, al actelor de tot felul, al jurnalelor intime, corespondenţei şi literaturii celor mai importante personalităţi din epocă (Titu Maiorescu, C.A. Rosetti, Carol Davila, Vasile Alecsandri, Iacob Negruzzi, Ion Ghica ş.a.), o carte care umple un gol imens în cultura noastră şi pe care o consider a fi, de departe, cea mai interesantă & importantă apariţie a acestui an. (Marius Chivu)

● La doar trei săptămîni de la lansare, tirajul albumului *Lena Constante* (Dragoş Tudor, Editura Institutului Cultural Român) e aproape epuizat. Este prima carte care cuprinde întreaga activitate a Lenei Constante, cu aproape 300 de ilustraţii (biografice, tapiserie, ilustraţii de carte, icoane, desene din închisoare) şi cu informaţii inedite, care încearcă să surprindă fidel o viaţă de 96 de ani, plină de evenimente şi controverse. În completarea albumului, Institutul Cultural Român găzduieşte, pînă la sfîrşitul lunii ianuarie 2006, o expoziţie Lena Constante (curator Dragoş Tudor), care reuneşte lucrări expuse pentru prima oară în România. (Ruxandra Petrescu)

Andrei GORZO

dilematograf

Lecţia plastilinei

● ***Wallace & Gromit: Blestemul iepurelui rău / Wallace & Gromit: The Curse of the Were-Rabbit* (Marea Britanie, 2005), de Nick Park şi Steve Box.**

Care sînt cele mai mari vedete de film ale momentului? Dacă aş face parte dintr-o comisie obligată să analizeze toate revendicările şi s-o aleagă pe cea mai îndreptăţită, tot ce vă pot spune este că aş acorda o atenţie specială CV-urilor gemene depuse de Wallace şi Gromit. Judecaţi şi dumneavoastră: celor doi nu le-au trebuit decît trei filme (şi acelea de scurtmetraj) ca să ajungă la notorietate, la bogăţie şi la Oscar (de două ori; şi încă o dată la un pas de el). Ca model de reuşită în ziua de azi, mi-e greu să găsesc ceva mai înălţător. Am în vedere şi faptul că, în viaţa de toate zilele, cocoţaţi unul pe umerii celuilalt, cei doi nu măsoară mai mult de o jumătate de metru; şi faptul că bietul Gromit s-a născut fără gură; şi faptul că Wallace e un chelios care nu se sfieşte să poarte pe ecran veste croşetate (de Gromit); şi faptul că, în materie de distracţii, amîndoi propovăduiesc statul acasă – cu o felie de brînză sau cu o pereche de andrele; şi, bineînţeles, faptul că amîndoi sînt făcuţi din plastilină – ne amintim de asta ori de cîte ori vedem urmele lăsate de mîinile modelatorilor pe corpurile lor.

Nici nu ştiu cum să evoc confortul şi căldura pe care le pot inspira amprentele acelea – garanţia omenescului sîrguincios, dar supus greşelii, sugestia unui travaliu deopotrivă maniacal şi calmant –, prin contrast cu aerul bibilit, nefiresc de curat, al animaţiei realizate pe computer. Nici nu ştiu cît de tentante mai sînt aceste virtuţi – ale magiei produse în condiţii mai degrabă artizanale decît industriale, păstrînd aspiraţii mai degrabă casnice decît planetare – în ochii copiilor dumneavoastră. Dar li se potrivesc de minune unor eroi ca Wallace şi Gromit – creaţiile animatorului britanic Nick Park; se potrivesc cu plăcerile lor tihnite, cu dezirabila lor înapoiere, cu sublimul lor provincialism. Wallace şi cîinele său, Gromit, trăiesc într-un orăşel englezesc arhetipal; te tot aştepţi să dea nas în nas cu lordul Emsworth – personajul lui P.G. Wodehouse –, venit de la conac cu ocazia concursului anual de frumuseţe porcină. În filmul lui Park nu există aşa ceva, dar există un concurs de horticultură şi există un conac, a cărui suverană, Lady Tottington, poartă pe cap, pe post de păr, un fel de barabulă lînoasă şi îi tratează pe iepuraşii ce-i distrug grădina cu un sentimentalism descreierat („Uciderea creaturilor pufoase nu e niciodată justificată!") demn de cele mai caraghioase eroine wodehousiene. E datoria firmei Anti-Pesto, reprezentată de Wallace şi Gromit, să protejeze grădinile cetăţenilor împotriva acestei „maşini perfecte de distrus legumele" cunoscută şi sub numele de iepure. Wallace, care e şi inventator, construieşte un dispozitiv de spălare a creierului iepuresc; astfel, „omenirea va fi scăpată pentru totdeauna de problemele cu iepuri". Dar experimentul produce un „iepurolac", care din păcate nu e un drog nou, avînd ca instrucţiuni de folosire: „Mergeţi, inhalaţi şi înmulţiţi-vă!", ci un iepure-vîrcolac, în care vicarul vede năpasta trimisă de Dumnezeu pe capul păcătoşilor care s-au luat la întrecere cu El, îngrăşîndu-şi artificial legumele. „Luaţi seama la iepurolac!", spune el, cu un tremolo lugubru în care se aud, distorsionate comic, ecourile a o mie de *horror*-uri şi apocalipse cinematografice. De aici provine imensul farmec al lui *Wallace şi Gromit* – din tratarea la scară bombastic-hollywoodiană a unor preocupări cît mai obstinat-parohiale, cît mai retrograd-englezeşti. În plus, Nick Park şi co-realizatorul său, Steve Box, îşi îndeplinesc cu brio îndatoririle moştenite de la clasicii animaţiei „de acţiune", Tex Avery şi Chuck Jones, care, la rîndul lor, preluaseră ştafeta de la Chaplin şi Keaton şi duseseră cascadoria comică dincolo de limitele permise lutului amărît din care sîntem creaţi. Ei bine, cascadoriile realizate de Wallace şi Gromit (în special o bătălie aeriană cu avioane împrumutate dintr-un carusel) sugerează că Dumnezeu şi-a ales greşit materialul: uite *cum se mişcă* plastilina lui Park! Pe de altă parte, mărturisesc că secvenţele de acţiune au început să mi se şteargă din memorie. De neuitat şi de neegalat este aerul flegmatic şi rezervat al lui Gromit (e greu să fii la fel de rezervat ca un personaj căruia îi lipseşte gura). De unde-i vine prestanţa asta (rarisimă printre vedetele de azi, britanice sau ba, animate sau ba)? Răspunsul e elementar: tot din plastilină. Oricît de bine s-ar mişca, dirijată de Park, punctul ei forte – talentul ei special, vocaţia ei – rămîne repaosul. Hollywoodul ar trebui să-şi comande cîteva tone. Ar avea ce să înveţe.

trecerea prin reviste

Zîmbiţi, vă rog, se pozează digital!

Numărul din decembrie 2005-ianuarie 2006 al publicaţiei *Chip – foto-video digital* este o binevenită sursă de sfaturi, *tips*-uri, informaţii şi idei practice atît pentru fotografii profesionişti, cît şi pentru amatori. Cît despre cei care vor strîmba din nas la auzul importanţei căpătate de facilitatea video a camerelor foto digitale, Daniel Dănilă-Békési explică în editorialul său: „nu pot să nu remarc un aspect pozitiv al includerii şi îmbunătăţirii acestei funcţii în aparatele foto: din ce în ce mai mulţi utilizatori vor fi tentaţi să-şi captureze în format video diverse amintiri de vacanţă, pe lîngă clasicele fotografii. Atîta timp cît aceştia vor recunoaşte limitele funcţiei video şi calitatea filmării va fi în limite rezonabile, nu este nici o problemă. Oricum, în cazul în care pretenţiile nu vor mai fi satisfăcute, va exista şi alternativa: camera video".

În cazul în care v-aţi planificat o vacanţă la munte, nu uitaţi să puneţi în bagaje şi aparatul de fotografiat, să ignoraţi frigul şi ninsoarea şi să ieşiţi la pozat. *Chip – foto-video* şi Mihai Moiceanu vă ajută să utilizaţi tehnicile corecte pentru a surprinde cele mai reuşite subiecte. Să luăm un exemplu dintre cele propuse de fotograf şi exemplificate prin imagini: razele de soare care pătrund printre copacii înzăpeziţi ai unei păduri. „Alegeţi punctul de staţie în umbra unui copac, astfel încît soarele să nu intre direct în obiectiv, evitînd o supraexpunere majoră. Apoi, trebuie să întîlniţi una dintre cele două situaţii în care pot fi realizate astfel de fotografii: o ceaţă subţire în pădure sau un vînt uşor care scutură zăpada de pe copaci. Folosiţi un superangular pentru ca efectul razelor să fie accentuat şi, în acelaşi timp, pădurea să fie mai spectaculos redată. Pentru fotografiile de apus utilizarea unui trepied este obligatorie. O diafragmă închisă care să ne asigure profunzimea necesară conduce către timpi mari de expunere."

Pentru că tot am început să vorbim despre peisajele înzăpezite, adevărate provocări atît pentru camerele foto digitale, cît şi pentru cele pe film, din *workshop*-ul acestui număr primim cîteva sfaturi pentru ca „imortalizarea" primei ninsori să nu se transforme într-un eşec total „cînd albul zăpezii este redat de camera foto digitală într-o neplăcută nuanţă de gri". Pasul întîi: setările manuale – „...majoritatea fotografilor amatori cred orbeşte în numeroasele programe automate oferite de aparat. Mai ales în cazul fotografiilor de iarnă aceste funcţii automate nu prea reuşesc să producă imagini de calitate. Şi cînd spunem acest lucru nu ne referim exclusiv la modelele *point-and-shot*, ci la aparatele din toate clasele de preţ". Concluzie: fără corecţia expunerii, chiar şi imaginile cu un aparat de 2000 de euro sînt la fel de gri şi întunecate.

Tematica *workshop*-ului din acest număr se schimbă de la peisajele înzăpezite la artificii. Avînd în vedere că noaptea de Revelion este momentul celor mai spectaculoase focuri de artificii, merită să fiţi atenţi la cîteva reguli de bază pentru a obţine un set de fotografii inedite. Reţineţi aşadar trei amănunte importante: setări manuale („Din cauza întunericului, camera va supraexpune subiectul şi exact atmosfera pe care doriţi să o obţineţi în fotografie va fi anulată. Ca întotdeauna, setările manuale vă oferă cele mai bune rezultate."), un loc de staţie înalt pentru o mai bună vedere de ansamblu a focului de lumini şi un card de memorie încăpător – „Îndată ce focurile de artificii au pornit, concentraţi-vă exclusiv la fotografiere şi nu pierdeţi timp cu ştergerea imaginilor nereuşite. Cu cît aţi făcut mai multe fotografii, cu atît mai mare este şansa să fi obţinut măcar o imagine de efect." (**R. P.**)

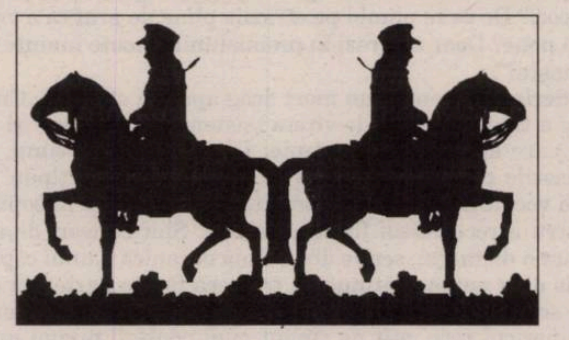

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Despre imposibilitatea de a te debarasa de Cioran...

Povestea manuscriselor lui Cioran, aflate în litigiu între Cancelaria Universităţii din Paris şi o firmă de higienă imobiliară ţine de epica năzdrăvană a Sărbătorilor de iarnă şi a sfîrşitului de an.

Ea porneşte, nostim, de la coincidenţa unor iniţiale: S.B. Simone B. este patroana întreprinderii care a făcut curăţenie în apartamentul din strada Odéon, după ce a murit şi partenera de viaţă a lui Cioran, tot o Simone cu B., Simone Boué. Atunci, în 1998, pentru ca apartamentul să poată fi vîndut, oamenii dnei Simone B. au golit locuinţa „la cererea evaluatorului şi a fratelui dnei Simone Boué". În asemenea cazuri – explică Simone B. – „arunc lucrurile fără valoare şi vînd ceea ce se poate, ambulanţilor; obişnuiesc să păstrez hîrtiile şi să le triez atunci cînd am timp". Ca atare, dna Simone B. a găsit „amuzant" să păstreze un vas mic de faianţă albastră cu inscripţia: „Simone et Cioran" şi un maldăr de hîrtii pe care – cum bine susţin avocaţii ei – „dacă nu le-ar fi pus deoparte, ar fi ajuns la gunoi". Aşa e: ar fi ajuns la gunoi 12 caiete cu cîteva versiuni la *Inconvenientul de a te fi născut* şi alte 18 cu însemnări de jurnal dintre anii 1973-1980.

Urmează un moment al poveştii care pe mine, unul, mă frisonează şi stupefiază ca român obsedat de universalitate, umilit permanent de propriu-mi provincialism şi, nu în ultimă culpă, ca superstiţios al culturii: dna debarasatoare din măreţul oraş-lumină, dintr-o ţară în care mai tot mucalitul bucureştean ştie că „acolo pînă şi ţăranii vorbesc franţuzeşte", habar nu avea cui aparţin hîrtiile! Într-o bună zi are o clipă de curiozitate şi – vorba ei – „găseşte timp să le trieze", constată vagamente că aparţin unui scriitor şi caută în dicţionar să afle cine a fost acela.

(Nu-mi pot reprima o paranteză. Mă simt ofensat. Cum, domnule, în 1998, o pariziancă trebuia să caute în dicţionar numele lui Cioran? Nu ştia că Sartre îl socotea pe acest „fiu de popă din Răşinari cel mai desăvîrşit stilist francez"? Sîntem, mon Dieu, în '98, nu în '48, nu în '58, cînd, mă rog, Cioran începuse să fie cineva şi realizase acel „efort de comunicare" pe care i-l ceruse, cîndva, la Gallimard, Albert Camus, refuzîndu-i un manuscris, nihilistul trimiţîndu-l literalmente în mă-sa, pe românește, fie şi în gînd... Mă decid cu greu să închid paranteza, conştient că sînt un caraghios în exces. Ei, şi ce? Un român dacă nu e excesiv, e nul... de la Cioran citire.)

Esenţialul este că dna Simone B. a înţeles despre cine e vorba în hîrtiile acelea, a consultat un expert în manuscrise şi acela i-a confirmat: da, sînt ale lui Emil Cioran, aveţi în posesie o comoară... La cam cît? Aproximativ, între 120.000-150.000 de euro. Doamna Simone B. a purces la o debarasare fastuoasă, scoţînd cele 30 de caiete la licitaţie.

Dar – căci fără un „dar" nu există viaţă într-o frază şi nici poveste în orice zi a anului.

Defuncta doamnă Simone Boué, la 25 februarie 1995, cu cîtva timp înainte de decesul lui Emil Cioran, a donat Bibliotecii „Jacques Doucet", aflată în gestiunea Cancelariei Universităţii din Paris, „toate manuscrisele lui, în limbile franceză şi română, fie ele editate sau inedite". Cancelaria – ca beneficiară a donaţiei – a cerut justiţiei să suspende licitaţia. Nu. Tribunalul a respins cererea ca neîntemeiată, avînd în vedere că donaţia nu a făcut obiectul unui act notarial. Clar ca în Balzac. Avocaţii debarasoarei (unul dintre ei se numeşte Rapapport şi introduce în poveste puţin Urmuz...) susţin că, la moartea Simonei Boué, executorul testamentar care reprezenta Editura Gallimard şi directorul Bibliotecii „Doucet" „au petrecut trei zile în apartament şi au făcut un inventar în care aceste caiete nu sînt consemnate, ceea ce ar dovedi că nu i-a interesat" şi doar clienta lor le-a salvat... Ba nu, replică avocaţii Bibliotecii, asta ar dovedi la fel de bine că aceste manuscrise nu se găseau în apartamentul cercetat timp de 3 zile... Şi atunci?

Atunci mie – citind în *Ziua,* pe larg, această naraţiune reprodusă după site-ul lui *Le Figaro* – îmi vine în minte o singură imagine: aceea din cea mai pasionantă carte despre Cioran şi locuinţa lui pariziană, cartea lui Ion Vartic, *Un Cioran naiv şi sentimental*. Acolo Vartic descrie un ungher al vestibulului unde se îngrămădeau stivă nenumăratele cărţi primite de Cioran de la admiratorii săi; le citise sau nu, nababul (căci eu aşa îl socotesc: un nabab al talentului care nu se încurca în genuri literare şi sisteme filosofice) le rupsese pagina cu dedicaţia către el şi le pusese la dispoziţia oricărui oaspete, să ia ce volum îi place sau îl interesează. Nu mă pot debarasa de această inteligentă cruzime cioraniană şi ţin minte ungherul acela ca pe fraza din *Tratatul despre amărăciune* care mi-a soluţionat definitiv problema: nu disperarea, ci decepţia e calea spre adevăr. Oricum, inconvenientul de a muri nu trebuie nici el neglijat.

Eugen ISTODOR

auto-jurnal

Roooooooşşşu

Nu e şofer care să n-o fi călcat-o pe roşu! Nu e şofer care să se oprească exact la galben. Eu cred că o fac cel puţin o dată pe săptămînă. De ce? Simplu! Mă consider astfel răzbunat. Mi se pare astfel că stînd lemn nu iau atitudine faţă de gîtuirea circulaţiei, tîmpeala unor idioţi din trafic ce cred că şoseaua e numai a lor şi nu se uită la semafor cînd se face verde. Pe scurt, bag tare pe roşu. Vreau roşu ca să-mi umplu de sînge creierii, ca să fiu bărbat în intersecţie, ca să nu fie altul ca mine, ca să ajung mai repede la şapte metri mai înainte unde e alt semafor. E o atitudine roooşullllll! Nu mai e nici o etică. Roşul îţi ia minţile, după încordarea statului ca popîndăul. Îi tragi o bezea astfel ultimului prost care nu are curaj s-o ia după tine, tot pe roşu, îi marci un *fuck you* hegelian ori pietonului ce vrea să treacă pe la zebră-lepră, ori celui în drept să treacă pe strada din faţa ta, cretinului care trece fiindcă i se pune verdele. Sîîîîîîîîîîîîîîîîîîîîîîîîîînt cel mai tare că trec pe roşu! Îmi înfrîng spaimele uitîndu-mă în oglinda retrovizoare ce nu-mi arată nici un poliţist, nici o maşină de Poliţie. Nimic. Conştiinţa mea? Haide, mă, e doar conştiinţa

mea! Nu e atît de labă ca să mă trădeze în momentele mele de mare şi tare, că nu-i mai dau mîncare să mănînce, o dau la curve să o ia la mişto, o dau şefilor de aurolaci s-o pună să sugă un ban în intersecţii. Bă, şi dacă chiar mă umflu în pene o calc cu maşina. Merg pe o stradă laterală, duminica la ora 22,33, cînd se culcă mitocănimea cu maşină, şi o calc în toate direcţiile! Ce conştiinţă, mă, la volan e piciorul pe acceleraţie şi ochiul, să nu mă calce vreun tîmpit, în rest, mă descurc, mă strecor. E meseria mea, de asta am permis, de asta m-am născut a doua oară cînd mi-am luat maşină. Mama m-a ţinut în lichidul amiotic şi mi-a dat drumul în lume, maşina mă ţine în aer condiţionat şi muzică şi mă poartă în lume. Mama a fost o idioată că mi-a dat drumul în lume. Maşina e mamă cu mine pînă la moarte, mă ţine la cald, la bine. Mă tolerează cum sînt, nu e nevoie să mă schimb pentru ea. Şi dacă am defecte la minte sau la trup, mă face egal cu ceilalţi şi dacă vreau pe roşu, nu mă opreşte ca o mamă. Nu! Maşina este un pîntec. Ce bine e în pîntecul ăsta!

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

La masa bogatului

Boierul mănîncă mult și des: de patru ori pe zi și 10, 12 feluri de mîncăruri la fiecare masă, ultima fiind servită cu puțin înainte de miezul nopții. Dimineața se deschide cu un pahar de apă rece, o cafea amară, o linguriță de dulceață sau de șerbet. Un prînz obișnuit începe cu un aperitiv, atît de necesar pentru a stîrni pofta de mîncare. Doctorul Constantin Caracaș, medic al Capitalei între 1800-1828, povestește că boierii preferau „cîte un pahar de rachiu de vin simplu sau amestecat cu aromatice de roze, mentă, ambră, cafea, aloes, foi de chitru, chinamon, angelică și altele“ sau vutci de ienupăr, de scorțișoară, de chitră și de lămîie, de flori de mărgăritărel, de trandafir, de anason sau de cuișoare sau simplu „gătite cu zahar“. Urmau apoi „conserve de pește de mare, ca sardele, lacherdă, licurini sau icre, măsline, salam de Italia, brînzeturi feluri-te, locale și străine“. Printre cele locale erau apreciate brînza de burduf și urda, li se adăuga cașcavalul de Gorj, de Cîmpina și de Penteleu. Mămăliga este fiartă în lapte sau făcută după rețete aparte cu unt, brînză, smîntînă sau aromate. Pîinea este bine coaptă, ușoară, albă și pufoasă. Salatele sînt diverse: de lăptuci, de andive cu capere, felii de lămîie, oțet, untdelemn și zahăr, de sparanghel, de sfeclă roșie coaptă în spuză, de morcovi, de cicoare, de capere cu stafide, cu oțet de trandafiri și zahăr sau cu semințe de rodii. Se servea „supa de carne de pasăre sau de vacă, cu mușt ar, cu hrean sau cu alte sosuri“, după care se intercalau diferite alte feluri, în funcție de gustul boierului. Într-o zi se mînca pui cu „unt proaspăt și smîntînă, sare, nucșoară, cuișoare și piper mai mult, cucunari (semințe de pin) și fistichiuri (fistic) pisate bine sau migdale“ peste care se vărsau „5-6 gălbenări de ou bătute cu cîtăva zeamă de lămîie“, zeamă de carne, presărat apoi cu zahăr și scorțișoară. Altădată găinile grase și fripte sînt servite pe tipsii, garnisite cu „fălii de lămîe udate cu apă de trandafiri și cu zahar pe deasupra presărat“. Alt boier preferă carnea de oaie, iar „spata de oae“ să împănează cu usturoi, slănină, ceapă și unt proaspăt, cu gutui și mere crețești, cu sare, piper și stafide. Sau mușchi de vacă, stropit cu vin și oțet de trandafiri, presărat cu sare, piper, scorțișoară, cuișoare, nucșoară și sămînță de „molotru“ (sulfină), fiert cu vișine uscate, stafide, cimbru, ceapă prăjită cu unt proaspăt, servit apoi pe tipsie peste care se toarnă zeama și se ornamentează cu scorțișoară. Sau creier de viței trecut prin gălbenuș de ou, cașcaval răzuit, scorțișoară și smîntînă. În zilele de post mesele erau bogate în preparate din pește, caracatiță, stridii, melci și raci. Crapul se prepară cu prune uscate sau cu cucunari sau cu vișine uscate, cu ceapă și vin alb, cu aguridă, piper, scorțișoară și cuișoare. Icrele proaspete se amestecă cu nuci sau migdale, apă, pîine, ierburi, și prăjite se servesc cu zeamă de lămîie, zahăr și scorțișoară presărată pe deasupra. La mare cinste sînt mîncărurile de gutui gătite cu carne, în zilele de dulce, și numai cu miere și zahăr în zilele de post; perele se fierb în vin, zahăr, cuișoare și scorțișoară și se servesc pe felii de pîine prăjită, presărate cu zahăr. După acest festin pantagruelic, urmau aluaturile și plăcintele, pilaful turcesc amestecat cu iaurt, smîntînă sau năut, dulcețuri diferite și fructe de sezon, de la pepeni și struguri la chitre (grapfruit) și portocale, de la caise și pere bergamote la ananas și naramze (o varietate de citrice).

Feluritele mîncăruri erau stropite din abundență cu vinuri diverse: pelinuri, vinuri de Cerneți, de Drăgășani, de Mehedinți sau de Focșani. La marile case boierești se găseau și vinuri străine aduse din Franța, Italia, Grecia. Mare specialitate era mustul cu scorțișoară și nucșoare sau cel cu anghelică și coriandru. Masa se sfîrșea așa cum începuse, cu rachiu, vutcă și cafea. După care urma obișnuita siestă cu somnul dulce de după-amiază sau chinurile nopții nepregătită să digere cantitățile imense de peste zi.

Mîncărurile sînt bineînțeles mult mai diversificate decît am putut prezenta aici, iar cărțile de bucate, povestiri ale unor călători străini sau participanți la viața cotidiană din epocă, stau mărturie despre bogăția lor.

libertatea de impresie

Drumurile lor

Acum cîteva luni a fost scos un compact disc cu „Cele mai dragi melodii ale ultimei sute de ani“. O selecție a celor mai populare cîntece, potrivit preferințelor cititorilor *Jurnalului național*. Ca orice selecție, chiar pe bază de vot, poate fi desigur supusă criticilor, dar, pe de altă parte, într-un singur CD nici nu poți satisface toate gusturile și părerile. Nu încap decît 24 de cîntece. În frunte e chiar Dan Spătaru cu „Drumurile noastre toate“ și cu încă o melodie celebră: „Trecea fanfara militară“. (Dan Spătaru a devenit un fel de figură emblematică și voi reveni asupra acestui lucru.) Gică Petrescu e bineînțeles și el la loc de cinste (și mai ales cînd vorbești de suta de ani muzicală, nu-l poți ignora) cu „Du-mă acasă, măi tramvai“ și „Căsuța noastră“. CD-ul mai cuprinde cîteva cîntece vechi, dar oricînd plăcute: „Iubesc femeia“ și „Zaraza“ cu Cristian Vasile, „Truli, truli“, cu Titi Botez, sau „Vrei să ne-ntîlnim sîmbătă seara“ cu Jean Moscopol. Nu sînt uitate șlagărele din ultimii ani ai comunismului: „Ani de liceu“ cu Stela Enache sau „Casa mea“ cu Angela Similea. Dar mai e și un cîntec de pe la începuturile comunismului: „Macarale“ cu Trio Grigoriu. Nu cred că, la vremea cînd a fost scris, a existat vreo undă de ironie în el. Mai mult ca sigur era o căcănărie făcută la comanda „proletariatului“ comunist. Astăzi însă pare cool (la fel ca și tricourile cu Che Guevara). În sfîrșit, această selecție nu face decît să ne pună în față o oglindă. Că ne place sau nu, știm sîntem. Astea-s cîntecele noastre de muzică ușoară, mai bune sau mai rele, pe care le-am tot fredonat, dacă nu cumva le mai fredonăm și astăzi. Se poate însă observa că din chimia succesului poate lipsi chiar și talentul. Se spunea că, din păcate, caracterul nu are de-a face cu talentul, că poți fi un mare artist și, în același timp, un mare ticălos, ceea ce anii de comunism au demonstrat cu prisosință. Mi se pare însă că se poate merge și mai departe observînd că nici talentul nu are nimic de-a face cu succesul. Adică poți avea mare succes fără să ai talent propriu-zis. Se spunea, de exemplu, despre Dan Spătaru – Dumnezeu să-l ierte – că are un timbru cald, cu totul excepțional. Femeile mureau după el, deși nu era prea clar de ce. Eu însă, de cînd mă știu (și ca mine mulți alții), nu m-am putut elibera de partea aceea... mai rău, a sonorităților sale vocale. Cel puțin pînă cînd Dan Spătaru a murit. Pentru că acum – trebuie să recunosc – am o oarecare nostalgie ascultînd „Trecea fanfara militară“ sau altele ale lui. Și tot cam așa e, de exemplu, și cu filmele lui Sergiu Nicolaescu. Țin minte că pe vremea studenției eram revoltat că Sergiu Nicolaescu putea avea pretenția că e un regizor mult mai bun decît Mircea Daneliuc sau Dan Pița, de exemplu. Pentru mine și colegii mei, *Glissando* era o capodoperă și un act de frondă la adresa comunismului, iar *Cu mîinile curate* era un film pentru copii tîmpiți, făcut „cu voie de la poliție“. Astăzi – dacă m-ar întreba cineva – mai degrabă aș vrea să revăd *Cu mîinile curate*. Percepțiile se schimbă. În plus, nimeni n-a uitat replica „Nu trage dom' Semaca!“, în vreme ce despre *Glissando* nu se mai știe nimic. N-aș spune că Sergiu Nicolaescu e mai *bun* ca Mircea Daneliuc. Dar, cu siguranță e mai important (cel puțin în conștiința oamenilor). La fel ca și Dan Spătaru, față de alții care, poate, păreau mai meritorii.

Andrei MANOLESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

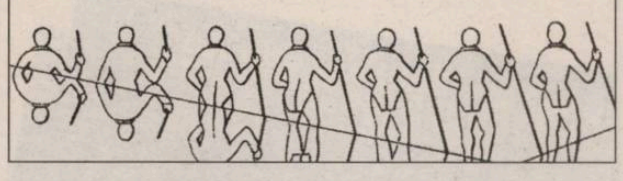

Spiritul Crăciunului și morala sentimentală

Am tot vorbit, în diverse articole precedente, de spiritul Crăciunului, cel atît de bine materializat în *Povestea de Crăciun* a lui Dickens, precum și în morala creștino-consumistă care ne animă nouă, orășenilor pofticioși, sărbătoarea în cauză. Mai nou, a apărut o revistă care îl ilustrează cu fapte din viața reală, pilde, să le spunem: e vorba de *Reader's Digest*, apărută recent în România (lansarea oficială a fost pe 27 octombrie).

Revista își propune să ne ofere povești de viață, dar nu în sensul senzațional cu care ne-am obișnuit pînă acum, și nici în cel pasional, gen telenovelă, ci în cel pe care cursurile de jurnalism ne-au învățat să-l numim *human touch* și despre care ne-au spus că nu trebuie să-i lipsească nici unui *feature* care se respectă. Personajele se află într-o situație dificilă, din care, cu ajutorul altor persoane altruiste, morale și cu credință în Dumnezeu, reușesc să iasă cu bine, trăgînd și învățămintele de rigoare. Prima poveste, de Susan Shreve, intitulată „Darul lui Ferragamo“, este emoționantă: o fată ce suferise, în copilărie, de poliomielită, și avea probleme cu picioarele, negăsindu-și niciodată pantofii potriviți, ajunge la celebrul creator Ferragamo, care îi ia mulajul piciorului și-i trimite, timp de 10 ani, cei mai frumoși pantofi din colecțiile lui.

La propriu, spiritul Crăciunului este prezent în grupajul intitulat „Oameni adevărați – Miracole adevărate“, cu subtitlul „Sărbătorile ne oferă mereu motive pentru a nu ne pierde credința“. Grupajul conține o serie de povești de viață petrecute în preajma Crăciunului, în care oamenii au ieșit triumfători din situații de criză ajutîndu-se unii pe alții, în adevăratul spirit creștin. Prima tentație a oricărui cititor ironic, sătul de șabloane de orice fel, este să privească superior acest tip de scriitură. Totuși, la o a doua privire, dacă mai lasă din morga culturală, cititorul poate fi înmuiat, ba chiar impresionat de poveștile de acolo: poate pentru că, pînă la urmă, au un mesaj pozitiv, care încurajează – e drept, într-un mod naiv și moralist – apropierea dintre oameni și spiritul altruist, ceea ce nu are cum să fie rău. Genul acesta de povești, față de cele senzaționaliste din mai vechile reviste, gen *Infractoarea mov*, pot avea, cred, asupra unor minți naive, efecte pozitive. Și pot induce un alt spirit al Crăciunului decît cel din strălucitoarele reviste de femei, care te învață cum să seduci de sărbători, sau din ghidurile gospodărești, care îți arată cum să-ți ții hangul domestic în aceeași perioadă.

Mai concret: prima povestire din seria celor de Crăciun, intitulată „Un Moș Crăciun neobișnuit“, este despre un fost rabin din Greenville; acesta, într-o perioadă de șomaj prelungit, avea „parte de un șir nesfîrșit de zile deprimante“ și simțea „un gol în suflet“. Deci, pînă acum, nici o dramă senzațională, fără sinucideri, părăsiri, adultere sau crime. Pur și simplu – una sufletească: un om care nu-și mai găsea rostul. Cum și-a găsit fostul rabin un sens în viață? Făcînd pe Moș Crăciun în fața a 30 de copii fără adăpost de la Upstate Homeless Coalition. Așa, eroul nostru a trecut peste granițele religioase, le-a adus bucurie altora și și-a recuperat propria liniște sufletească – într-un cuvînt, a atins multe din dezideratele pe care revista în cauză le propune.

Nu toate poveștile sînt atît de molcome: unele sînt mai spectaculoase, precum povestea celor 13 oameni, care, împreună, în a doua zi de Crăciun, au reușit să-l scoată de sub o dubă răsturnată, într-un groaznic accident pe șosea, pe șoferul acesteia. Acesta, deși s-a ales cu „ aorta ruptă, un plămîn dislocat și peste douăsprezece oase fracturate, inclusiv craniul și cîteva vertebre“, a scăpat cu viață. Mesajul este însă același: ajută, fii altruist și vei fi fericit.

Teodor BACONSKY

turn înclinat

Sensibilităţi

Deşi a mai iscat un scandal imediat după apariţia sa, la mijlocul anilor '90, piesa *Evangheliştii,* întocmită de Alina Mungiu-Pippidi, face iarăşi valuri de cînd un regizor francez a montat-o pe scena Ateneului din Iaşi. Nu e de mirare, atîta vreme cît textul e conceput ca operaţiune publicitară, menită să provoace adversităţi neconsolabile. Din perspectivă creştină, amintita lucrare dramatică se înscrie liniştit la rubrica „blasfemie", pentru că nu reprezintă o critică de tip protestant, operată din interiorul teologiei, ci un calificat asalt calomnios. Piesa apare ca parodie a Scripturilor, pe care le răstălmăceşte în cheie conspiraţionist-paulină, asezonîndu-le delicat cu sex, minciună & deriziune. Asemenea exerciţii caricaturale s-au practicat încă de la originile noii religii. Numeroşi cărturari politeişti au recurs la un atare instrumentar spre a demonstra că minunile Mîntuitorului nu sînt plauzibile, că parthenogeneza e o aberaţie sau că apostolii au comis, *post factum,* un fals apologetic din care nu lipsesc pretenţiile absurde şi interesele impure. Celsus – a cărui operă ne-a parvenit graţie lui Origen – a fost poate cel mai subtil critic al creştinismului emergent. Dar el fusese precedat de alţii, începînd cu membrii Areopagului care – potrivit relatării lucanice din *Acta Apostolorum,* cap. 17 – l-au luat în derîdere pe Saul din Tars, anunţîndu-l că, despre proclamata înviere a Maestrului său, vor mai avea desigur timp să discute şi altă dată.

Mi-ar trebui 10 volume pentru a reconstitui, succint, istoria atacurilor la adresa lui Iisus Hristos, fie acestea scrise (ca pamflet), conceptualizate (ca gest filozofic) sau expuse (ca operă de artă ridiculizantă), aşa că nu mă întind cu alte exemple, din criză de spaţiu. Ce vreau să subliniez este dreptul doamnei Alina Mungiu de a se recunoaşte, cu modestia necesară, în respectiva familie cultural-ideologică. Dînsa socoteşte creştinismul o pacoste a umanităţii şi dă semne că ar îndrăgi fantezia orgiastică a păgînismului sau iluminismul revoluţionar, care a reuşit, parţial, să se substituie revelaţiei creştine, taxînd-o drept impostură obscurantistă, sursă de violenţă şi obstacol în calea progresului social. În opinia autoarei, România suferă de prea multă credinţă în Dumnezeu, aşa că a făcut şi dînsa ce a putut pentru a corecta această situaţie. Nu putem intra în Europa cu balastul unui misticism retrograd, mai ales că din preambulul defunctului Tratat Constituţional lipseşte orice referinţă explicită la rădăcinile creştine ale bătrînului continent. E momentul să completăm ateismul oficial din perioada comunistă printr-o trezire francă, scutită de iluzorii frisoane metafizice, la realitatea agnostică a hedonismului postmodern.

În ce le priveşte, Biserica Ortodoxă şi cea Catolică au reacţionat aşa cum era de aşteptat. Au condamnat cuprinsul a ceea ce s-ar putea numi „Evanghelia după Mungiu", socotind că piesa lezează sensibilitatea credincioşilor şi că premiera ei (în postul Crăciunului) ca şi premierea ei (într-o anumită parte a presei) sînt deopotrivă deplasate. Ziarele au amplificat ambele poziţii, iar primăria – care finanţează teatrul – s-a gîndit chiar să suspende reprezentaţiile următoare. Cu treaba asta nu sînt de acord. Fiecare are dreptul de a se exprima liber. De vreme ce sala nu e goală se cheamă că există suficienţi ieşeni care, deşi au auzit la ce merg, se duc de bunăvoie la spectacol. Cui nu-i convine piesa n-are decît să frecventeze alt repertoriu sau să stea acasă. Dacă se simt vexaţi, au firesc dreptul de a susţine asta, în privat sau în public. A reveni însă la cenzură, interzicînd un text (în loc să-i laşi fiecăruia discernămîntul de a judeca lucrurile pe măsura propriei conştiinţe) e o idee funestă, care nu serveşte nici Bisericii, nici societăţii româneşti.

Eu unul o apreciez pe dna Alina Mungiu pentru activismul ei civic (vezi campania „pentru un parlament curat"), dar şi pentru produsele analitice marca S.A.R. Admit, pe de altă parte, că mă despart de domnia sa atunci cînd se manifestă ca dramaturg *hard*, specializat în insulte la adresa lui Iisus Hristos. Iată ce aveam de spus pe marginea acestui subiect şi mă bucur că am făcut-o. E democraţie...

Horia-Roman PATAPIEVICI

André Scrima: străinul-peregrin

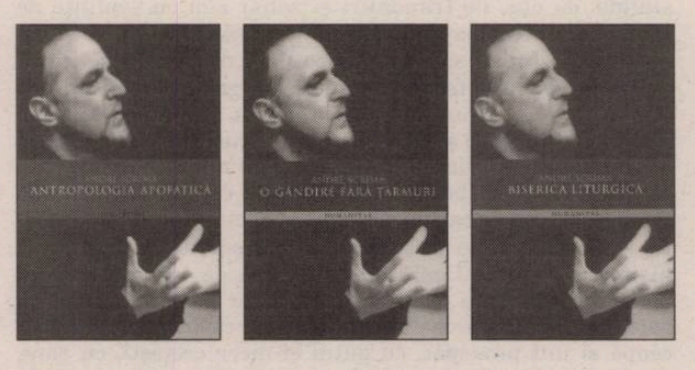

Deoarece seria şi conţinutul volumelor apărute au fost deja prezentate, aş vrea să încerc să situez întrucîtva figura de nesituat a părintelui Scrima. Mi se pare că trei sînt, după felul şi analogia ipostasurilor divine, modalităţile religiosului. Una este a profetului şi ea corespunde situaţiei în care divinitatea este cunoscută numai după numele ei. Atunci cînd există un nume al divinităţii, revelaţia este a definiţiei, iar epifania zeului este vocea – omul poate striga zeul după un nume, iar omul care îşi ridică astfel vocea este profetul. Cînd divinitatea poate fi cunoscută după un chip, situaţie care presupune faptul că divinitatea s-a întrupat, atunci o altă figură a religiosului este posibilă, anume aceea a teologului. Cunoaşterea teologului este cu neputinţă dacă nu există întrupare, pentru că în absenţa întrupării putem avea fie numai definiţii revelate, fie prescripţii practice căzute din cer – dar speculaţie din aproape în aproape, care să nu fie principial eronată (cum s-ar întîmpla dacă am specula despre o divinitate care nu ar avea un raport de întrupare cu creatura), nu. În fine, mai există o figură a religiosului, şi ea, cred, poate fi gîndită prin analogie cu lucrarea Sfîntului Duh: e figura care îngemănează chipurile înrudite ale străinului şi ale peregrinului. Sfîntul Duh nu are nici un nume prin care să-l definim fără rest, nici un chip prin care să-l putem fixa sensibil în imaginaţia noastră: el nu este legat nici de vreo reprezentare, nici administrabil prin vreo instituţie; el bate unde-i place şi are menirea să ne disloce în permanenţă din locul în care sîntem. În *Crez,* despre Sfîntul Duh aflăm de unde purcede şi prin cine grăieşte. Nici Dumnezeu, nici proorocii nu pot fi fixaţi. Străinul şi peregrinul – am impresia – alcătuiesc, analogic, o aceeaşi figură a religiosului. Străinul nu poate fi identificat, peregrinul nu poate fi fixat. Amîndoi trec şi ei există numai în măsura în care prin ei se petrece ceva. Trecere şi petrecere sînt definiţiile lor, definiţii care – aţi remarcat deja – nu spun nimic, indică doar ceva. Am sentimentul că din cele trei figuri ale religiosului, cea a profetului, a teologului şi a străin-peregrinului, părintele Scrima a ilustrat-o perfect pe a treia.

Asta nu înseamnă că el nu a făcut operă de teolog, ori că, în lucrarea sa de vorbitor, însoţitor, preot, păstor şi duhovnic, părintele nu ar fi fost, într-un mod pe care numai timpul îl va putea lămuri, profet. Bunăoară, atunci cînd l-am întrebat ce se va alege de creştinism într-o lume care vrea să se lepede de el sub toate formele instituţionale şi care nici de numele lui nu mai vrea să audă – vedeţi, de pildă, ce s-a întîmplat cu Constituţia Europeană. Părintele Scrima mi-a răspuns în două feluri. Întîi mi-a atras atenţia că soarta creştinismului nu stă pe umerii mei şi că îngrijorarea *mea* de dispariţia *lui* stă mai bine între grijile lui Dumnezeu decît într-ale mele; ceea ce era un mod ironic de a-mi spune că nu trebuie să mă ocup de lucrurile importante cu importanţa pe care mi-o acord mie însumi. Apoi mi-a spus că, prin retragerea suportului său instituţional, cultural şi sociologic, creştinismul este obligat acum să înveţe o lecţie dureroasă şi salvatoare, în acelaşi timp, aceea că identificarea sa cu formele istorice în care odinioară el şi-a atins o strălucire pe care toţi o putem admira în operele culturale, instituţionale şi artistice, pe care le-a lăsat ori le-a inspirat, a fost incompletă, pentru că deja s-a dovedit a fi trecătoare. Ceea ce se întîmplă acum cu creştinismul – spunea părintele Scrima, şi asta mi se pare profetic – este că va trebui fie să se autofalsifice în compătimirea că nu mai este ce a fost (calea resentimentului), fie să-şi reinventeze definiţia, făcînd abstracţie de formele sale istorice deja cunoscute: creştinii trebuiau să se retragă din nou în catacombe, pentru a relua potenţat şi într-un alt fel experienţa pe care primii lor strămoşi au cunoscut-o *illo tempore,* atunci cînd nu aveau biserici puternice şi instituţiile statului de partea lor, atunci cînd au reuşit să facă din slăbiciunea creştinismului primitiv forţa prin care el a creat mai apoi Europa şi, în sens larg, toată lumea modernă.

Dar vă spuneam că, între figurile religiosului, părintele Scrima îmi pare a o fi ilustrat în chip perfect pe cea de-a treia, aceea a străinului şi a peregrinului. Spunea adeseori: „Eu nu sînt de aici". Era o judecată de existenţă, nu una de valoare. Prin acest enunţ el nu se punea sub semnul figurii clasice a străinului, pe care noi îl percepem fie ca străin etnic, fie ca străin religios. Etnic, el nu era diferit de noi; nici religios nu era, deşi metafizic împărtăşea altă *putere* a filozofiei decît noi, cei din jurul său. Era de aici, din punctul de vedere al străinului convenţional. Dar nu era de aici din punctul de vedere al faptului că el *se* şi *te* disloca din propria lui/ta prezenţă. Era de faţă fără a fi de aici nu numai pentru că asumase în chip riguros sacerdoţiul vocaţiei sale monastice, ci şi pentru că înţelegea creştinismul într-un fel special, ca pe un instrument de depăşire a tuturor situaţiilor care ne situează, care ne fixează şi care, deci, ne omoară. Mereu cu exemple din Pateric pe buze şi citînd în arabă hadith-uri de-ale Profetului, părintele Scrima se disloca pe sine din formele încetăţenite de devoţiune şi viaţă rituală şi, prin exemplul său paradoxal, avea darul de a te disloca şi pe tine, cel care îl priveai, care intrai în contact cu el, care îi ascultai cuvîntul: te scotea din tine, pentru a te pune pe drum. Te scotea din odihna situării tale pentru a te pune în neliniştea şi nesiguranţa trecerii. Te petrecea la drum – aceasta era metoda sa, pedagogica şi anagogia sa. Asta însemna că el, ca peregrin şi străin, îţi spunea că trebuie să te afli mereu într-un loc care să nu te situeze. Pentru că, dacă te situai, rămîneai „omul de acolo", omul identificat cu una din determinaţiile sale; nu mai erai omul pur şi simplu. Ceea ce este un fel de a-ţi trăda atît relaţia cu Dumnezeu, cît şi natura ta proprie. Trebuie să te disloci era îndemnul părintelui Scrima, rămînîndu-ţi astfel fidel ţie, ca smulgere, ca ţîşnire, nu locului din care te-ai dislocat. Este o experienţă paradoxală, care nu poate fi înţeleasă decît într-un limbaj apofatic, de paradox şi negare. Dar ceea ce este remarcabil – şi părintele Scrima era o mărturie vie a acestui lucru – e că acest tip de experienţă, a unei situări care îşi refuză situarea, se poate trăi. E o experienţă care e dificil de descris în vorbe, dar care se poate trăi. Iar noi, cei care l-am cunoscut pe părintele Scrima, am văzut instrumentarul său existenţial la lucru.

Cărţile lui nou-apărute stau mărturie despre acest mod paradoxal de a se raporta la lucruri. El se dăruia retrăgîndu-se, se retrăgea dăruindu-se. Noi nu putem exprima aceste experienţe decît ca antinomii, în care liantul dintre opoziţii este un chiasm, este o prăpastie, dar nu una vidă, ci una care e o tensiune vie, acea tensiune capabilă să unească în despărţire şi să disocieze în unire. Tensiunea de care vorbesc nu se vede, se trăieşte. Iar semnul că e vie şi că e „acolo" e dat de capacitatea omului de a le trăi printr-o experienţă care le uneşte fără a le dizolva. Vă îndemn să citiţi aceste cărţi ca pe o mărturie de dincolo de ele; să le folosiţi ca pe un drum, nu ca pe un prilej de popas; ca pe o scară, nu ca pe o pajişte de promenadă; ca pe ceva pe care să îl folosiţi pentru a ajunge acolo unde părintele se situa în permanenţă şi unde nu e nici loc de locuit, nici nu se află bunuri de apucat. Ele arată spre ceva. Nu confundaţi mîna care arată cu obiectul arătat. Aceste cărţi au fost scrise pentru a sluji celor cărora le dă în gînd să le transforme, prin meditaţie şi trăire, în propria lor carne. Aceasta este filozofia; şi asta este în fond toată religia.

ROMÂNIA LA RAPORT
cu Andreea PORA
MIX FM
Un dialog în FM
în care
întrebările nu rămîn
fără răspuns
5
ORA 17:00
de Luni pînă Vineri
mesaje la: romanialaraport@infomix.ro

Anca LUCĂU

România văzută de la Lille

Lille a fost capitala culturală a Europei în 2004

Orașul Lille din nordul Franței are deasupra lui un cer ciudat, fără nori și fără soare, de un gri masiv și nemișcat, indiferent de anotimp. Dar nu geografia, ci geniul uman a făcut din Lille o mare metropolă care a fost declarată anul trecut capitală culturală a Europei și a primit în sălile de concerte, în expoziții, pe străzi sau în zecile de uzine și fabrici, dezafectate și transformate de multă vreme în săli de spectacol, nenumărate spectacole cu parfum de folclor local, flamand, căci Lille-ul este situat în inima Flandrei. Această regiune, altădată „Comté de Flandre" a fost decupată între Franța, Belgia și Olanda. Ce s-a petrecut în 2004 la Lille a vrut să reunească, în primul rînd, specificul cultural flamand din cele trei felii de țară separate. Dar Lille-ul este renumit și prin ospitalitate și nu s-a dezmințit nici acum. A fost gazdă pentru nenumărate acțiuni ale comunităților marocană, rusă, poloneză, italiană, greacă, maghiară și chineză, din regiune. Dialecte aproape stinse au fost de asemenea rostite pe scene sau în piețele publice transformate în agora.

Românii din Lille

Există și o comunitate de români la Lille. Sînt mulți, poate cîteva sute, poate mai mulți, greu de estimat. Două generații de români s-au întîlnit aici: una din care fac parte românii stabiliți în Franța de la mijlocul secolului trecut, în dezacord inițial cu regimul politic din România, alta mai plăpîndă, din care fac și eu parte, venită de cîțiva ani, opt, nouă, zece... Alungați și noi ca și ei de tarele insolubile ale unei ideologii care nu ne aparținea. Cum ne-am apropiat? Cum ne-am privit aici unii pe alții? Un subiect interesant care ar trebui poate aprofundat cu o altă ocazie. La început, noi ne uitam la ei cu multă curiozitate, ei, la noi, cu nesfîrșită compătimire. Curiozitatea noastră venea din regăsirea în românii care plecaseră în anii '40-'50 și în membrii tineri ai familiilor lor, a unei lumi care odinioară colora și România și pe care o văzusem doar în ridurile unora dintre bunicii noștri. Compătimirea lor venea – și asta am înțeles-o mai tîrziu – din ontogeneza noastră neterminată, din faza embrionară primitivă în care ne înfățișam lumii. Dar timpul a lucrat și în noi, cei de la Lille, tot așa cum a lucrat și în România. Ne regăsim astăzi la Lille, românii de demult și românii veniți de puțin timp, conștientizînd dezechilibrul pe care l-am amorsat, vorbind tot mai mult cu aceleași cuvinte despre renașterea culturii române. Renascentism prin negarea valorilor trecutului? Negare a negației? Ce se întîmplă, ce se va întîmpla în cultura română? Istoria redevine istorie? Filozofia se așază din nou în dicționar? Putem face și noi, cei de aici, un pas spre mișcarea culturală actuală, putem facilita un contact între românesc și universal? Ce valori ale rațiunii și spiritului românesc se trezesc azi între Carpați și Marea cea Mare? Ne reprezintă? Ne regăsim? Ne anunță lumii ca națiune în erupție?

Iată cîteva dintre gîndurile noastre și din întrebările pe care ni le-am pus anul trecut cînd majoritatea comunităților din Lille s-au îmbrăcat de sărbătoare în capitala culturală a Europei. Unde eram noi, românii? Nu ne reprezenta nimeni? O expoziție a apărut totuși...

O expoziție printre multe altele

O expoziție despre România a apărut totuși în anul festiv 2004. Evenimentul intitulat „Le printemps de la Roumanie" a fost găzduit în holul spațiului „Culture" al Universității de Științe și Tehnologie „Lille". La intrare, o jumătate de pagină lipită pe un perete explica publicului că o echipă de studenți de la „École de Journalisme" din Lille a petrecut cîteva săptămîni în Iași, un mare centru cultural al României, cu veche tradiție universitară, și cu această ocazie a surprins viața Iașiului și a oamenilor lui. Trecînd cu vederea simplitatea introducerii, ochiul românului care trăiește departe de ai lui, caută în acele momente, cu aviditate, fotografiile care să-i vorbească despre Universitatea lui Cuza, de arhitectura românească modernă a lui Berindei din Palatul Culturii, de Teatrul „Vasile Alecsandri", de Casa „Dosoftei", de palatul Roznovanu, de Trei Ierarhi, de teiul din Copou sau poate, de ce nu, chiar despre viața nouă din tîrgul Ieșilor...

Dar vai, nici o imagine urbană. Ochiul aluneca tot mai grăbit peste fotografiile cu gunoaie și carcase de animale moarte, cu personaje copleșite de mizerie (de altfel aceeași mizerie sempervirentă din multe comunități nomade, fie ele din Franța, din Slovacia sau din România). Noroi și plagă socială. Excrescențe grotești și obsesionale descoperite în mahalaua Iașiului sau poate altundeva. Am rămas stupefiați. Aveam sentimentul că cineva ne-a furat identitatea. Nu ne regăseam țara, orașul, anotimpul. O licărire de speranță a apărut atunci ochilor noștri aburiți: o nouă jumătate de pagină lipită pe un alt colț de perete. Dintr-un salt am fost în fața ei, așteptînd dezmințirea. Am citit de două ori, de trei ori. Nu ne mai priveam unii pe alții. Erau scrise acolo cuvinte care refuzau să intre în cortexul nostru cerebral, noțiuni despre agricultura primitivă cu tentă de cerșetorie într-o altă accepțiune decît cea economică și nici atît artistică. Aveam senzația că Baudelaire își rîdea de noi. Sau un neo-dadaism barbar era ridicat la rangul de artă. Mai mult, descopeream istoria Basarabiei și a Bucovinei, schingiuită și a cîta oară falsificată de neinițiați în ale istoriei.

Epuizați, goliți de orice conținut, am părăsit incinta expoziției cu un sentiment greu, de frustrare. Am fi vrut să putem înțelege de ce noi n-am fotografiat niciodată alcoolicii sau drogații din Lille, care dorm la intrarea în metrou, sau pedofilii francezi arestați în România, cu scopul de a face o expoziție intitulată „Le printemps de la France"?

În aceeași săptămînă a apărut în ziarul local *La voix du Nord* un articol care relua imagini din această expoziție, pentru a pregăti opinia publică și pentru a argumenta că România feudală nu este pregătită să intre în Europa și chiar ar putea prejudicia prin primitivismul practicilor agricole arhaice.

Și din păcate nu ne-ar ajunge timpul și nici harul ca să vă povestim cîte alte imagini triste și de neînțeles au defilat în fața publicului francez în acești ultimi ani. Manipulare electorală? Voință politică? Orgoliu publicitar? Aspirații oligofrene la premiul Pulitzer?

Primăvara românească

Asociația „Printemps roumain" („Primăvara românească") s-a înființat oficial în februarie 2005 în Lille. Numele este bineînțeles o figură de stil. Activează aproape o sută de români și francezi. Inițiativele sînt prin excelență voluntare. Intenția noastră este de a deschide o ușă către publicul francez, de a lăsa să intre imaginea noastră despre România într-un mediu popular care de foarte multe ori nu cunoaște decît clișeele. Ne propunem ca mesajele să fie simple și clare, studenții și profesorii să coboare din amfiteatru, să vorbească în locuri publice, în librării, în săli de spectacole, aproape de publicul curios și care ignoră aproape totul despre România, public care va fi însă chemat mîine să voteze aderarea ei la Uniunea Europeană.

Și ar mai fi o motivație foarte serioasă care explică intențiile noastre. La Lille sînt mulți copii români. Acești copii vor avea o cultură dublă, franceză și română, iar mîine vor avea poate o putere de decizie importantă în soarta unor proiecte științifice sau economice, pe care România le va stabili cu alte țări europene. Este fundamental ca ei să-și poată păstra limba și istoria, să-și poată rosti numele cu voce tare, să primească, într-un cadru organizat, o infuzie permanentă de cultură românească.

Zilele culturale românești de la Lille

Recent încheiatele „Zile culturale românești", desfășurate în perioada 3-21 octombrie 2005 la Lille, au reprezentat cea mai amplă acțiune pe care am organizat-o pînă acum cu sprijinul necondiționat al Comunității Urbane din Lille, al Universității Lille 1, al Comunității Europene și al Institutului Cultural Român din București.

Cu această ocazie, a fost prezentat la Lille volumul colectiv *O lume dispărută,* semnat de Paul Cernat, Ion Manolescu, Angelo Mitchievici și Ioan Stanomir, și s-au organizat trei seri de întîlniri literare la care au fost invitați Florin Lăzărescu și Angelo Mitchievici, personalități ale vieții culturale românești care au știut să înlocuiască, pentru cîteva zile, spiritul colocvial, cu un contact direct cu publicul francez și român. Meritul acestui eveniment aparține Ioanei Ocneanu-Thierry, profesoară la Universitatea Lille 3, care a contactat Editura Polirom și pe autorii cărții, făcînd în același timp demersurile necesare, nu totdeauna foarte ușoare, ale organizării acestor întîlniri. Dialogurile literare l-au avut ca interlocutor pe Florin Lăzărescu, fost reprezentant al Editurii Polirom, care a vorbit despre turnanta radicală a politicii editoriale actuale, despre promovarea scriitorilor tineri, despre riscurile asumate și succesele înregistrate în editurile românești. Autorul Angelo Mitchievici a prezentat cartea *O lume dispărută,* a explicat cum s-a născut ideea acestei cărți inedite, care au fost culisele realizării acestei cronici a unui timp pierdut. S-a vorbit mult despre semnificația unei memorii comune a trecutului recent. Noi ne-am văzut în această carte ca într-o oglindă, am regăsit o parte din viața noastră ca într-un „ierbar" cu întîmplări ireversibile, cu gesturi care nu mai există și care au valoare de istorie. Pentru publicul francez a fost o noutate și un motiv de îndreptare a unui cu totul alt fel de atenție înspre România.

Cinematografia românească a fost prezentă și ea. Cristian Mungiu a acceptat să vină la Lille și să ofere spre

vizionare publicului francez șase dintre filmele sale: scurtmetrajele *Zapping, Curcanii nu zboară, Nici o întîmplare, Corul pompierilor, Mîna lui Paulista* și filmul de lungmetraj *Occident,* care a participat deja la 70 de festivaluri internaționale. Publicul a fost foarte receptiv, realizatorul a fost asaltat cu întrebări, francezii au descoperit un umor și o autoironie specific românești, subiecte universale pe care le-au înțeles și și le-au apropriat, dar și aspecte specifice societății românești, pe care le-au descoperit cu uimire și încîntare.

Horia Preja și Andrei Rosetti au venit din România cu fotografii. Expoziția lor ne-a arătat farmecul peisajelor românești, cerul senin, ierburile înalte, ziduri luminoase cu pălării de soare, lunci și ape siropoase cu sandale uitate de cei grăbiți să guste bucuria verii, dar și chipuri luminoase, inocența în ochii copiilor din biserica noastră ortodoxă în căutarea unui Dumnezeu al copiilor, a fost o expoziție plăcută ca o rază de lumină. O istorie în culori ne-a oferit-o Flori Glitia, care este studentă, și ne-a propus cu această ocazie prima ei expoziție personală de pictură pe pînză.

Muzica rock românească a fost și ea pe afiș în cadrul mai multor spectacole și a festivalului „East West Fest – Rock Sans Frontières" unde formațiile românești Rethorica și Dirty Shirt au dialogat în concert cu formațiile franceze Triode, Ace Out și Unswabbed.

Altfel spus, cuvinte, imagini, culori și muzică, pentru a ne arăta prezența și vitalitatea românească la Lille, într-un colț de lume în care anul acesta a început să se vorbească mai mult despre țara noastră.

În loc de încheiere

Cred că toate eforturile omenirii de-a pune sentimentele într-o definiție sînt vane. Nici o enciclopedie nu poate cuantifica, de pildă, sentimentul de a te simți străin, sentimentul de a fi acasă sau cel de a fi acasă printre străini. „Printemps roumain" și-ar dori să fie acasă la Lille, unde să vorbească francezilor despre România, și să fie acasă în România, unde să aducă noutăți românilor despre Franța. Un pod între două culturi. Și dacă forurile care se gîndesc la românii din străinătate ni se vor alătura... podul nu poate fi decît mai trainic și mai frumos...

Alex. Leo ŞERBAN

China cu Ciprian Porumbescu

Primul lucru pe care-l observi cînd ajungi în China este că, de fapt, *ai ajuns* deja în China: dacă mergi cu un avion al unei companii chineze – în cazul de faţă: „Hainan Airlines“ –, te trezeşti într-un fel de Chinatown aerian: o aglomeraţie pestriţă şi gălăgioasă de inşi care se descalţă de cum decolează avionul, se strigă peste zece rînduri, se foiesc în scaun sau îşi găsesc repede un şir de scaune goale pe care să se întindă şi să tragă un pui de somn pînă la Beijing – la 10 ore de zbor, e bine să ştii din prima cum să-ţi omori timpul... Primul şoc, aşadar, este numeric: noi cinci (Cristina, Ileana, Sergiu, Florin şi cu mine) sîntem – de departe – minoritari! În avionul imens mai există, cred, doar vreo zece occidentali (evident, ne includem şi pe noi printre „occidentali“): cîţiva italieni (ce par sedaţi în comparaţie cu vivacitatea chinezească), ceva francezi, parcă nişte olandezi, probabil şi nişte nemţi – şi un ungur în scaun rulant, care face naveta pînă la toaletă însoţit de-un alt ungur.

Stewardesele se înclină, solemne, înainte de a prezenta măsurile de salvare; acestea sînt arătate pe cîteva zeci de monitoare, aşa că fetele stau – pur şi simplu – drepte şi cuminţi aşteptînd să se termine înregistrarea. Stewardesele *lor* sînt, toate, foarte tinere şi drăguţe – în cele patru zboruri Budapesta-Beijing, Beijing-Shanghai, Shanghai-Beijing şi Beijing-Budapesta, n-am zărit nici picior de stewardesă trecută de 25 de ani... (Situaţia se schimbă pe cursa Malev Bucureşti-Budapesta şi retur, unde vîrsta medie a stewardeselor pare a fi 45-50 de ani.) Trebuie să te obişnuieşti cu două lucruri: unu, toate anunţurile sînt făcute în (fireşte) chineză, şi-abia apoi în engleză; doi, *toate* lucrurile care ţi se aduc, în chip de mîncare, au „explicaţii“ chinezeşti... Este al doilea şoc, cultural de astă dată: ai în faţă nişte ambalaje lucioase şi multicolore, scrise în ideograme – cum procedezi? Le deschizi, evident, doar că se dovedeşte complicat, căci ambalajele lor au o rezistenţă surprinzătoare. Cînd reuşeşti, în fine, să le rupi (mai cu unghiile, mai cu dinţii), poţi avea surpriza să nu înţelegi ce ai în faţă: nişte aţe uscate se dovedesc a fi sepii, ceva ce promitea bomboane este, de fapt, ceva cu gust de murături, alunele sînt fasole ş.a.m.d. Şi aşa încolţeşte în mintea ta întrebarea fundamentală: *Cum poţi fi chinez?*

Primul răspuns este dat la coborîre – mai precis, la trecerea de primul filtru. Acolo scrie, mare, „China Inspection and Quarantine“. Eu traduc aşa: în caz că ai venit cu o aviară, ceva, hop la „carantină“! Sau poate nu chiar aviară; în cazul meu – şi-mi cam tremură genunchii din cauza asta –, port în geanta de umăr o carte care, probabil, este interzisă în Republica chineză: *Călugărul şi filozoful* – dialogurile dintre Revel şi fiul său, călugăr budist. „Budist“ nu rimează cu „comunist“, iar cartea este rezonabil de dură în chestiunea invaziei Tibetului... După ce trec de „Customs“ (în care eşti întrebat dacă aduci în China „materiale contrare orînduirii“), simt că am repurtat o mică victorie clandestină şi că fac un act de „disidenţă externă“!

Sîntem întîmpinaţi de dl Tsui, care a fost – pînă puţin după căderea lui Ceauşescu – funcţionar al Ambasadei chineze la Bucureşti. Dl Tsui vorbeşte româneşte, aşa că va fi interpretul nostru pe toată durata călătoriei. (Evident că toată lumea vorbeşte engleza, dar *tocmai de aceea.)* Mai este cu el o domnişoară, care se dovedeşte pe parcurs că este, de fapt, doamnă, deşi este foarte tînără, şi care vorbeşte un fel de engleză. Sîntem duşi direct la hotel, pe bulevardul de 60 (şaizeci) de kilometri care străbate Beijingul de la un capăt la altul, cu Piaţa Tienanmen cu tot. Unii dintre noi ar vrea să se oprească, în zilele următoare, pentru a face poze în piaţă, dar... Programul este foarte încărcat, şi nu se găseşte niciodată timp. Avem parte, în schimb, de lecţii de fonetică: Tienanmen se pronunţă, de fapt, „Tiăn ăn mîn“, sau ceva de genul ăsta; e singurul suvenir din Tienanmen pe care-l vom lua cu noi.

Cu ochii încă împăienjeniţi de somn, vedem – de o parte şi de alta – zgîrie-nori după zgîrie-nori. Şi acolo unde nu sînt zgîrie-nori, vor fi: se construieşte într-o veselie (duşmănie?), de parcă China populară ar vrea să demonstreze că poţi construi capitalismul în patru ani şi jumătate.

Hotelul „Jianguo“ este nou, elegant (4 stele, dar arată de cel puţin 5...), are „free Internet access“ în camere şi balconaşe care dau înspre grădini interioare prin care curg pîrîiaşe. Este, totodată, şi în renovare, pentru că se pregăteşte de Jocurile olimpice din 2008; asta înseamnă că intrarea principală este închisă şi că recepţia este mutată temporar într-o altă aripă a clădirii. Ca să ajung în camera mea, este un labirint incredibil, dar angajaţii hotelului – mulţi, dar ce înseamnă „mulţi“ în China? – stau la fiecare colţ de cotitură pentru a te îndruma. La cîtă populaţie e numai în Beijing (14 milioane? Parcă...), e şi asta o meserie, vorb-aia: stai degeaba, dar faci un ban.

Avem timp fix de un duş, apoi sîntem luaţi *in corpore* (mai puţin Florin, care s-a rătăcit, probabil, prin hotel, căci nu răspunde la telefon) şi duşi să vedem „Oraşul interzis“. Eu îl ştiam deja din *Ultimul împărat* al lui Bertolucci, dar acolo – cu toată figuraţia de cîteva sute de capete – era parcă mai pustiu... Nu ştiu ce să zic despre fosta cetate imperială – sincer, mă aşteptam la altceva. Înainte să intrăm, trecem pe lîngă un călugăr budist care-o vizitase la rîndul lui, se vede treaba, şi care umblă însoţit de doi indivizi, dintre care unul cu „ochi albaştri“. Înăuntru, puhoi de lume, mulţi tineri occidentali purtînd căciuli „ruseşti“, de blană, cu stea roşie în frunte; îmi doresc pe loc una la fel, apoi – din fericire – mă calmez... Dl Tsui ne duce, chipurile, peste tot, cu 20 km la oră. Aici nu-ştiu-ce-făcea împăratul, acolo dormea, dincolo erau căsuţele „favoritelor“ – un fel de maghernţe de doi pe doi, din care erau luate şi duse să presteze; dacă ar fi avut şi vitrine, era ca-n „cartierul roşu“ de la Amsterdam. Dar adevărul e că nu poţi vedea mare lucru, pentru că – fiind zi de marţi – părea că e zi liberă şi toată China venise să viziteze „Oraşul“ în acelaşi timp. (Başca cerşetorii – care-s cîtă frunză, cîtă iarbă şi-ţi ţin calea.) Apoi, morţi de picioare, mergem la masă şi capitulăm. Bucătăria chineză (a mai spus-o cineva?) e o ca-po-doperă! Mesele au o placă mare de cristal la mijloc, care se învîrte o dată cu felurile de pe ea. Iar felurile tot vin... Nu există nici o ordine, adică supele pot interveni pe la mijloc sau chiar la sfîrşit, ei şi? *Oricum* (din păcate!) nu poţi mînca tot. Există cărţi de bucate chinezeşti? îl întreb pe dl Tsui. Se pare că nu. Sînt prea multe feluri, nu s-a ajuns cu numărătoarea pînă acolo.

Apoi, tîrîş-grăpiş, ne îndreptăm spre prima întîlnire „oficială“, unde – printre picoteli şi digestii lente – ascultăm ceva care are, vag, legătură cu noi. Sîntem la sediul Radioului naţional, unde este şi secţia română. Pe dinafară, un bloc modern, aproape *trendy;* pe dinăuntru, stilul maoist *rules on...* Ne este prezentată o expoziţie de artefacte care seamănă, în mai mic, cu expoziţia cadourilor lui Ceauşescu de la Muzeul de Istorie. Bem un ceai care n-are nici un gust (chestie care se va repeta la toate întîlnirile oficiale; cele mai bune ceaiuri le-am băut pe avion). Fiecare se prezintă. Cînd se ajunge la mine şi spun că le am, cumva, cu filmul, feţele se destind şi mi se împărtăşeşte prima – dintr-un lung şir – de revelaţii cinematografice româneşti... Nu, nu este vorba despre Sergiu Nicolaescu *(sorry!),* ci despre *Ciprian Porumbescu*. De Gheorghe Vitanidis, dar asta nu mai contează: nici ei, nici eu nu mai ştim cine a făcut filmul din 1972.

Seara, sîntem duşi la o ceainărie „cu program“. La intrare, un soldat – vreau să spun, un soldat *în uniformă* – şi obişnuitul grup de cerşetori; nici unul nu pare deranjat de celălalt. Înăuntru sînt bazare, poţi cumpăra una-alta, şi mulţi străini. La masă se aduc tot felul de prăjiturele şi, dacă laşi ceaşca de ceai neacoperită, ţi se toarnă apă într-una. Programul e năucitor: mai întîi o „operă“, „tradiţională“ (cum am văzut şi-n filmul *Adio, concubina mea),* cu dialogurile traduse electronic pe un monitor; apoi acrobaţii (foarte spectaculoase, de altfel);

© a. l. ş.

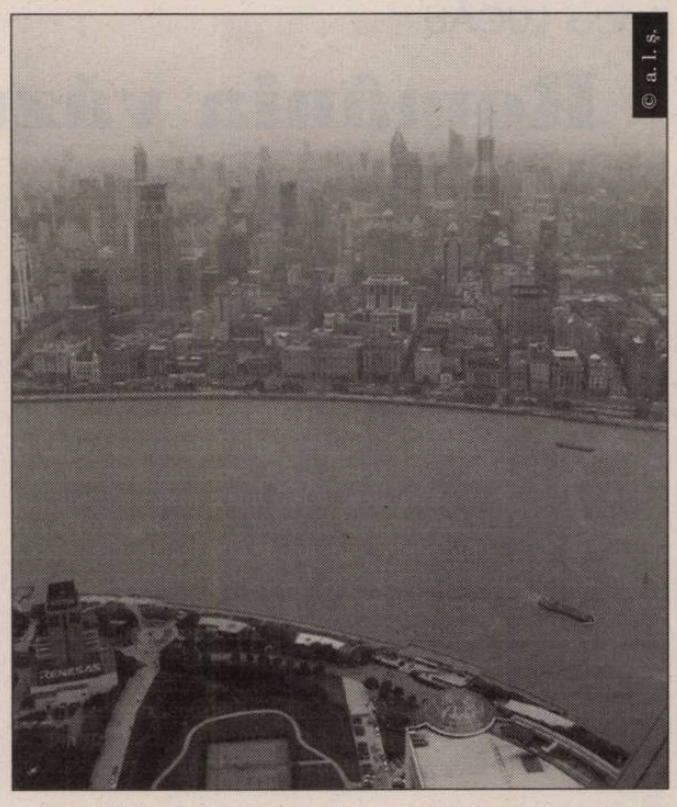
© a. l. ş.

apoi un fel de „şantan“, cu refrene care întîrzie să vină; apoi un număr de iluzionism cu un Iosefini local; apoi o tanti care cîntă/zice ceva, tot arătînd spre sală; apoi un cuplu comic, gen Ţociu şi Palade; apoi gata. „Comperul“ este un nene chipurile mucalit, care are acelaşi tic ca şi tanti (poate sînt rude), adică tot arată spre sală. Plecăm destul de descumpăniţi, convinşi că am pierdut toate poantele.

Şi acum pe repede-înainte, că nu mai e spaţiu: înainte de a zbura spre Shanghai, a doua zi, o scurtă vizită la „Marele zid“ – ceva mai lungă totuşi decît cea în „Oraşul interzis“, că orişicît: numai ca să urci primele 200 de trepte îţi ia ceva timp... Totul ultra-turistic, totul pe bani; dac-ai ajuns la primul popas, ţi se „oferă“ – contracost – o medalie de merit, cu numele gravat instantaneu pe ea. Iar la poalele urcuşului mai poţi admira un cuplu de chinezoaice înfofolite care mestecă seminţe.

La aeroport, stupoare: cursa „Air China“ e anulată! Dlui Tsui nu-i vine să creadă ce (i) se întîmplă – mai ales că, în scurt timp, izbucneşte un scandal di granda care se mută de la deskul respectiv în spatele unor uşi/paravane de sticlă mată, dinspre care răzbat ţipete, urlete etc.; din cînd în cînd, uşile se întredeschid, vedem mîini ridicate, împingeri de-o parte şi de alta... Schimbăm pe „Shanghai Airlines“ şi ajungem cu 3 ore întîrziere. E deja seară. Peisajul e ameţitor! Aflăm că există un turn de televiziune de 267 metri (în care vom urca în ultima zi), un zgîrie-nor de 88 de etaje (care este, pe jumătate, „Grand Hyatt“), un tunel de maşini pe sub fluviul Yang-Ze – asta, pe lîngă tot ce vedem (autostrăzi suspendate, blocuri străluminate...) oriunde întoarcem capul. Un fel de „Futuropolis“; nu lipsesc decît vehiculele aeropurtate.

A doua zi, întîlniri, iarăşi mese interminabile, iarăşi nostalgii cu *Ciprian Porumbescu*... Pare să-l fi văzut toată China! Încerc să-i conving că România a mai făcut filme din anii '70 pînă acum, unele foarte bune. Le spun: „Sigur că, pentru o cultură atît de veche ca a dvs., 30 de ani înseamnă doar 3 minute!“, şi asta îi binedispune; dar *Ciprian Porumbescu* pare să fi atins o coardă sensibilă a sufletului colectiv chinez, imposibil să li-l scoţi din cap.

Shanghaiul este mai cosmopolit (probabil, dintotdeauna), mai rafinat, un fel de Manhattan. Doar că are 17 milioane de suflete! Pe lîngă gigantismul „oficial“ al Beijingului, în care totul e imens şi cam rece, Shanghaiul are viaţă, colţuri de stradă la scară umană, memorie; vechiul n-a fost cu totul înlocuit de nou, cele două coexistă. Mîncarea din Shanghai e mai dulce. Autobuzele sînt vopsite în aceleaşi culori (vernil, roz, oranj...), iar amestecul lor nu pare să sperie pe nimeni. Cerşetorii sînt, şi aici, peste tot – o promenadă pe malul fluviului, de unde ai o perspectivă panoramică asupra oraşului, este o hărţuială continuă pe care n-o poţi domoli decît rostind ameninţător, printre dinţi: „Police! Police!“. În bazar trebuie să te tocmeşti la sînge – convins fiind că, oricum, ai fost tras în piept. O scenă de ceartă şi – aproape – caft, într-un magazin, mi-a adus aminte de scandalul din aeroport. Banul face legea, iar cînd crezi că ai legea în buzunar apare poliţia – care nu ştie de glumă.

Nu mi se pare că progresul le-a adus chinezilor fericirea. La sfîrşitul vizitei (ce-i drept, de numai o săptămînă), am plecat cu imaginea unei ţări cu construcţii spectaculoase, o creştere economică vizibilă la tot pasul, deja-ştiutul pitoresc culinar *(Chinese food* este o instituţie internaţională!) – şi cam atît. Dar rafinamentul dinastiei Ming a dispărut acum patru secole, lăsînd în urmă un „stil“ oficial compozit şi kitschos, iar cei care au fost sacrificaţi pentru construirea „Marelui zid“ sînt sacrificaţi, în continuare, pentru ridicarea zgîrie-norilor. Cum se distrează chinezii? Televizor, cluburi de karaoke şi – cum am văzut – ceainării... Noroc cu *Ciprian Porumbescu!*

Cornel BAN

Made in China

● **Elizabeth C. Economy, *The River Runs Black: The Environmental Challenge To China's Future*, Ithaca: Cornell University Press, 2005.**

Are un sfert din teritoriu udat de ploi acide care costă statul în medie 13 miliarde de dolari pe an. Mai are şaisprezece din cele mai poluate oraşe din lume, deşerturile sale avansează cu 2.000 de kilometri pătraţi pe an, iar principalul ei fluviu este atît de poluat încît din cînd în cînd ia foc pe anumite porţiuni. Cînd vin inundaţii, numărul de morţi este cît într-un război regional de intensitate medie şi a fi orăşean în sud-vestul ţării echivalează cu un sediment respectabil de plumb în plămîni. Sateliţii transmit des imagini cu un imens nor negru care s-a înţepenit la mare altitudine deasupra Chinei, acest nou motor al economiei mondiale.

Ecologia deprimantă, oferită de acest model economic invidiat de mulţi, este tratată în mod sistematic de Elizabeth C. Economy într-un recent *bestseller* universitar. Autoarea inventariază laborios conflictele sociale, formele de exploatare şi precaritatea medicală a acestui model de capitalism hibrid extrem de performant, care nu se deosebeşte cu mult, în privinţa efectelor asupra mediului, de epoca maoistă, cu a sa înfricoşătoare catastrofă ecologică analizată acum patru ani de Judith Shapiro într-o carte la fel de bine vîndută (este vorba despre *Mao's War against Nature: Politics and the Environment in Revolutionary China*, Cambridge: Cambridge University Press, 2001). În acelaşi timp, ni se arată că cel puţin în Shanghai şi în alte oraşe industrializate, oficialii au cam început să se ia cu mîinile de cap gîndindu-se la costurile de productivitate create de boli şi decese cauzate de poluarea aerului şi a apei. Prin contrast însă, în cea mai mare parte a Chinei, guvernele regionale, cărora li s-au transferat prerogativele pe această temă, se raportează la atmosfera de furnal, din oraşele lor, în termeni specifici mai degrabă revoluţiei industriale. Este evident că această „mare transformare" are un dosar emancipator important pentru sute de milioane de oameni, scăpaţi de sărăcia extremă şi reacţionarismele sociale ale nord-vestului rural. În acelaşi timp însă, dacă fiecare provincie va căuta să ajungă din urmă Shanghai-ul, urmînd exact acelaşi model de dezvoltare, China are potenţialul de fi de două ori mai poluantă decît America, scenariu care ar trebui să ne pregătească pentru colonizarea planetei Marte.

China are potenţialul de fi de două ori mai poluantă decît America, scenariu care ar trebui să ne pregătească pentru colonizarea planetei Marte.

Azi China oferă investitorului străin o combinaţie imposibil de găsit altundeva: stabilitate politică; perspectiva unei pieţe gigant; standarde de mediu reale ca pentru talpa iadului; un salariu mediu de 40 de cenţi, bătut în cuie de conducerea de partid şi de stat; management asigurat în principal de echipe din Hong Kong şi Taiwan; o forţă de muncă enormă şi suficient de calificată să producă, în esenţă, orice, de la celebrii tenişi la Airbusuri, şi dispunînd de un drept al muncii la fel de serios precum Constituţia lui Iosif Visarionovici Stalin. Toate acestea se fac pe baza menţinerii rolului conducător al Partidului, pe curent ieftin asigurat pe bază de cărbune, dar şi a norului aferent, pe re-

primarea, cît se poate de explicită, a sferei publice şi pe migraţia internă, de multe ori traumatizantă, a sute de milioane de cetăţeni dintr-un colţ în altul al ţării. Tensiunea conceptuală dintre capitalism, democraţie şi ecologie (privite eronat de mulţi ca mergînd *întotdeauna* împreună) nu poate fi mai evidentă.

Refuzîndu-şi rolul de lider în probleme de mediu prin nesemnarea Tratatului de la Kyoto şi fiind cel mai mare poluator global, America nu prea are autoritatea de a cere unei Chine, care a descoperit gustul pentru maşinile de mare putere, să nu adopte o logică occidentală de dezvoltare şi consum. Deşi acest tip de dezvoltare este nesustenabil pentru miliardul său de locuitori. Cu un dosar ecologic contemporan substanţial mai curat decît America, o Europă care corect încearcă să convingă Beijingul să-şi investească resursele colosale în transport feroviar de mare capacitate şi resurse alternative (şi nu în autostrăzi, cum vrea Beijingul), nu are însă aceeaşi putere de negociere şi este de obicei confruntată de chinezi cu un agnosticism ecologic cît se poate de liberal.

Cercetător la Council of Foreign Relations, o instituţie eminamente centristă, Elisabeth Economy scrie pentru publicul mai degrabă sceptic la argumentele clasice despre încălzirea climei şi limitele paradigmelor contemporane de industrializare şi consum. Poate tocmai de aceea, într-o Românie cu europarlamentari care se întorc de la Bruxelles îngrijoraţi de stricarea imaginii ţării de către opoziţia la cianurizarea Văii Arieşului, argumentul cercetătoarei americane ar fi o sănătoasă introducere în teoria şi practica creşterii autolimitate.

***Cornel Ban** este doctorand în ştiinţe politice la University of Maryland, SUA.*

FAMILII MONOPARENTALE

Prea multe au fost problemele aşa-zis serioase pe care le-a avut societatea noastră în ultimele decenii pentru ca să mai aibă timp de „mofturi". Unul din aceste „mofturi", larg extinse însă, ar fi problema familiilor cu un singur părinte. Cît de mult îi afectează pe copii această situaţie, care sînt consecinţele pe termen lung asupra personalităţii şi comportamentului lor în societate? Sînt chestiuni prea puţin dezbătute pînă acum. Cît despre discutarea unor posibile rezolvări sau ameliorări, nici gînd. Încercăm să deschidem o uşă către această problemă. ***(A. M.)***

Monica TĂNASE

Conjugarea neputinţei

Copil fără părinţi. Copil fără un părinte. Copil abandonat. Copil fără ajutor. Copil sărman. Sînt sintagme cu care infailibila voce a lumii doreşte să-şi arate compasiunea, implicarea. O singură mare oală în care intră copiii cu probleme. Devianţa de la regulă, regula impusă de un sistem în care familia clasică era celula societăţii, copiii cu un singur părinte sînt aspru catalogaţi de vocea lumii. A făcut o greşeală, vocea lumii zice: „sărmanul, dacă n-are tată, de-asta a făcut aşa!". Dacă are un succes, copilul este din nou catalogat: „bietul de el, a reuşit, vezi, şi nici măcar n-a avut tată!".

A putea

În SUA, 20 de milioane de copii vin din familii cu un singur părinte. Trei sînt cauzele care provoacă destrămarea familiei, spun specialiştii care au sistematizat problematica. Aşadar, moartea unuia dintre părinţi, divorţul sau alegerea mamei, în general, de a avea un copil în afara căsătoriei. Problema este serios abordată dincolo de Ocean. Pagini de Internet sînt dedicate copiilor care provin din familii cu un singur părinte. Sfaturi, tips-uri, conversaţii cu copiii arată preocuparea pentru subiect. „Divorţul nu este din cauza ta! Dar nici nu poţi schimba nimic!" – sînt mesajele pe care copiii le iau drept lecţii de viaţă.

În linii generale, în societatea nord-americană, principala cauză a familiilor cu un singur părinte este divorţul.

Un raport al UNICEF România arată că în perioada 1991-1999 rata căsătoriilor a scăzut semnificativ, ceea ce duce la creşterea numărului familiilor cu un singur părinte. În acelaşi timp, numărul mamelor sub 20 de ani este în creştere. Concluziile raportului UNICEF arată că situaţia copiilor este de asemenea o reminiscenţă a sistemului comunist. Celula societăţii, familia, nu putea exista decît în formula clasică – mama, tatăl, copiii. Prin urmare, familia cu un singur părinte, devianţa de la regulă, putea fi urmarea unei întîmplări nefericite, moartea, sau a unui mod decadent de viaţă. În realitate însă, interdicţia avortului, nivelul de viaţă foarte scăzut au generat anomalii care persistă şi după căderea sistemului comunist. Astfel, UNICEF identifică trei indici legaţi de instabilitatea familiilor: dincolo de scăderea ratei căsătoriilor şi a ratei fertilităţii, creşterea numărului mamelor sub 20 de ani şi creşterea delincvenţei juvenile conduc la slăbirea stabilităţii familiei, precum şi a capacităţii de a creşte copiii. CPE *(Center for Partnership and Equality)* România, într-un raport publicat în 2003, arată că violenţa în familiile din România este o problemă demnă de luat în seamă. Practic, violenţa este mai des întîlnită în familiile cu copii (0-14 ani) decît în familiile fără copii. În ciuda apelurilor ONG-urilor, nici o strategie nu a fost elaborată pînă acum pentru copiii cu un singur părinte. Statistici, concluzii, evaluări. Dincolo de ele, rămîn destinele, copiii aflaţi în grija unui singur părinte.

A nu putea

Furia, neputinţa, sentimentul abandonului, vina fac coşmarul copiilor care asistă la separarea părinţilor. Acestora li se adaugă frustrarea, prea-plinul de bunăvoinţă a lumii fals compătimitoare. Sînt sentimente analizate de psihologi, disecate de pedagogi, postate pe site-urile din ţările occidentale. „Divorţul nu e din vina ta!" – sună încurajator un mesaj de pe un site adresat copiilor. „Dar nici nu poţi schimba nimic!" – adaugă mesajul. Copilul este neputincios: nici schimbarea decisă de părinţi, nici viitorul familiei cu un singur venit nu depind de el. „Cum să mă comport normal cînd lumea mea s-a năruit?" – invocă din nou psihologii disperarea copiilor, pe acelaşi site din SUA. Diferenţele de percepţie a divorţului în România, pe de o parte, şi ţările occidentale, pe de alta, sînt de domeniul evidenţei. Familiile cu un singur părinte construite printr-o decizie responsabilă, de regulă a mamei, sînt o raritate în România. Regula este dată de întîmplare sau de obligaţie (numărul mare de mame sub 20 de ani). UNICEF România conchide de asemenea că, în general, alegerea cuplului aflat în punctul divorţului înclină spre păstrarea familiei, în ciuda neînţelegerilor, situaţie în care copiii asistă neputincioşi la continuarea violentă a conflictului.

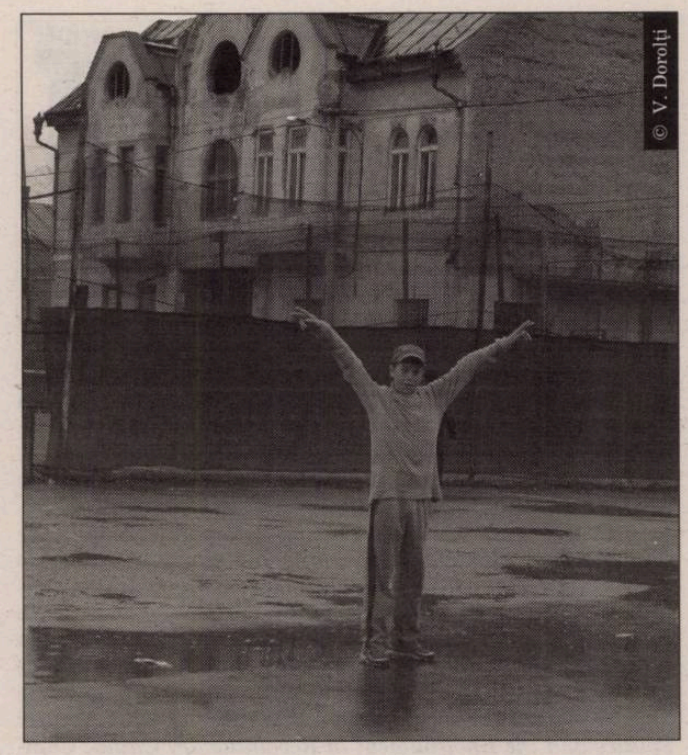
© V. Dorolţi

Adina POPESCU

Studii de caz

Ioana

Are zece ani şi de cinci ani face gimnastică ritmică de performanţă. E un copil tăcut care pare mereu să ascundă ceva. Merge la sală în fiecare zi, după şcoală, iar un antrenament durează în medie trei ore. Antrenoarea îi spune că ar putea fi printre cele mai bune, doar că nu munceşte destul. Uneori nu reuşeşte să se concentreze şi scapă mingea sau măciucile. Pur şi simplu, se trezeşte gîndindu-se la altceva, iar atunci îşi vede mama pe banca părinţilor, îmbrăcată în geaca ei neagră cu guler din blăniţă, pentru că în sală veşnic e frig, fixînd-o cu privirea, vînîndu-i cea mai mică greşeală, şi se fistîceşte. „O voi dezamăgi!" – probabil că gîndeşte în acel moment Ioana, aruncînd mingea aiurea şi uitîndu-se la ea cum se rostogoleşte în afara covorului. „Dar de ce vine mereu la sală? De ce nu stă acasă ca alte mame şi nu vine decît la sfîrşit ca să mă ia?" Într-adevăr, mama de pe băncuţa ei pare să-şi roadă unghiile de nervi, pentru că ea nu a prins mingea, iar antrenoarea o va certa din nou. La concursurile naţionale ocupă de regulă locul trei sau patru.

În rest, Ioana e o fetiţă cît se poate de obişnuită. Locuieşte împreună cu mama şi cu bunicii ei într-un apartament din cartierul Militari. A fost fan „Andrelele" şi îl iubeşte în secret pe Pepe. Cîteodată îi fură rujul mamei, din geantă. Şi-ar dori să crească cît mai repede mare ca să aibă un iubit, aşa ca în clipurile de pe MTV, însă mama îi spune mereu să nu aibă încredere în bărbaţi „pen'că toţi îs nişte nesimţiţi!". Pînă atunci, îşi îmbracă şi-şi dezbracă păpuşile Barbie.

Andrei

Are opt ani şi e genul de copil-problemă. La şcoală are toane, învaţă doar la materiile care îi plac şi se cumineşte subit la „opţionale". Creativitatea sa ieşită din comun pare suspectă. Poate picta cîteva ore în şir fără să se mişte de pe scaun sau să scoată vreo vorbă. Desenele sale sînt apocaliptice: tancuri, oameni sfîrtecaţi sau în pielea goală cu organele genitale supradimensionate, mulţi roboţi, un cer negru unde plutesc uneori îngeri urîţi. Mama lui Andrei nu pare îngrijorată de aceste „viziuni", spune doar că „de la televizor i se trage!". Cîteodată seara cînd nu poate să adoarmă, ia cîte un „sedativ uşor" şi după aceea nu mai ştie la ce se uită Andrei la teve.

În părculeţul din spatele blocului, Andrei este de temut. Îi bate pe copiii mai mici, sparge geamuri, îi înjură pe gunoieri. Îi place tot ce face zgomot, de la ambalarea motoarelor la bormaşini. Odată a omorît pisoiul unei vecine. Este predispus la accidente: a avut un picior în ghips, capul spart, de două ori mîna fracturată. Nu şi-a cunoscut niciodată tatăl. E un copil plin de cicatrici şi nu doar la propriu.

Hamlet

Are doi ani şi jumătate. Plînge mai tot timpul, nu prea mănîncă, îşi strică toate jucăriile. E răsfăţat. Refuză „să-i dea pupic lu' mami", cînd e tati prin preajmă. De obicei „mami e rea" şi „tati e bun", dar se mai întîmplă şi invers. E un perfect copil confuz, de doi ani jumate.

Mama Ioanei

E secretară la o firmă, joacă Solitaire în draci şi are pe desktop o poză cu Ioana pe podium la un campionat naţional. „Am ales gimnastica, pentru că vroiam ca Ioana să fie altfel decît alţi copii. Cînd avea cinci ani şi făcea prin casă podul de sus, mi-am dat seama că e talentată. Îmi doresc din suflet să ajungă o mare campioană şi trebuie să ajungă, pen'că am investit prea mult în ea şi în sportu' ăsta! Vreau ca în viaţă să aibă drumul ei şi să se descurce singură, nu să depindă de alţii, cum s-a întîmplat cu mine cînd l-am cunoscut pe Răposatu'. Aşa îi zic io fostului meu soţ, un nemernic. De trei ani n-a venit s-o vadă pe Ioana."

De curînd însă mama Ioanei şi-a găsit un iubit cu care se va căsători rapid, pentru că a rămas însărcinată. Ioana e încîntată de viitorul ei „tată" care e „de gaşcă" şi o va plimba cu maşina. E încîntată şi de viitoarea ei surioară, o păpuşă mai mare de care va trebui să aibă grijă. Viaţa ei de copil de zece ani se va schimba. I-a mărturisit într-o seară mamei că „s-a plictisit de gimnastică şi că nu mai vrea să se mai ducă la sală". Mama, cu o faţă rotunjoară şi veselă, n-a făcut scandal, aşa cum se aştepta Ioana; i-a zis doar atît: „Las' că mai vorbim noi!".

Mama lui Andrei

E mică de statură, fragilă, cu o privire uşor pierdută. Curînd Andrei o va depăşi în înălţime. Pe stradă par frate şi soră. „L-am născut pe Andrei la nouăşpe ani şi încă mai cred că, deşi e un copil mai zvăpaiat, el reprezintă cea mai mare realizare pe care am avut-o pînă acum!". Cînd vorbeşte despre Andrei, foloseşte pluralul. „Noi" am luat un zece la mate, „noi" am participat la un concurs de pictură. Recunoaşte uneori că îi este cam frică de Andrei pe măsură ce creşte, un sentiment pe care nu şi-l poate explica.

Lucrează ca funcţionar, în administraţia publică. La serviciu nu face altceva decît să vorbească ore în şir la telefon cu Andrei care, de regulă, e singur acasă. „Ai mîncat? Ce ai mîncat? Vezi că era şi ciorbiţă în frigider! Ai mîncat şi ciorbiţă? Ţi-ai încălzit la microunde? Te rog să nu deschizi aragazul! Mai ţii minte cînd te-ai opărit cu lapte, acu' două săptămîni? Da, Andrei, peştişorii din acvariu nu se bagă la microunde pentru că mor... Da, ai dreptate că s-ar putea să le fie frig că n-au dat încă ăştia căldură, dar nu cred că ar fi bine să-i bagi la microunde! Ce faci? Te uiţi la televizor? La ce te uiţi? Nu cred că e bine să te uiţi la aia! Te rog, Andrei, ascultă-mă! Cum adică de ce? Eu sînt mama ta!"

Uneori mama lui Andrei lipseşte zile întregi de la slujbă, fără să anunţe, şi cînd reapare cu o mină sfîrşită spune doar că „a avut probleme de familie". Şeful ei ar fi vrut de multe ori să-i facă referat, „ca să-i taie din salariu", dar îi e milă de ea. Bărbaţii o plac, dar nu o abordează. Pare inaccesibilă.

Mama (şi tatăl) lui Hamlet

A avut o relaţie de doi ani cu un influent om de afaceri în urma căreia s-a născut Hamlet. Ea susţine că el şi-a dorit cu orice preţ un copil cu ea. El susţine că ea l-a păcălit şi şi-a aruncat pe furiş anticoncepţionalele ca să facă un copil. Ea vrea copilul pentru că el e căsătorit şi mai are şi alţii. El vrea copilul, pentru că ea e „iresponsabilă" şi nu are nici un venit. De cînd a venit pe lume Hamlet, se judecă întruna. La consultul psihiatric, li s-a spus că Hamlet e un copil „stresat".

El i-a pus numele de Hamlet. Îl duce la Mc, la parcul de distracţii din Tineretului, cîteodată îl răpeşte şi-l plimbă pînă în Australia. Îi spune că trebuie să fie demn de numele pe care îl poartă şi că atunci cînd va creşte mare „va trebui să se răzbune pe mama sa, aşa cum a făcut şi Hamlet din piesă". Ea îi cumpără hăinuţe şi jucării, îi citeşte poveşti. Îi spune că atunci cînd va creşte mare, va trebui să aibă grijă ca să nu-i semene tatălui său.

Toate poveştile de mai sus au ceva de dramoletă, de telenovelă, de soap opera, de reality-show de pe Prima TV, gen *Schimb de mame* sau *Supernanny*. Ceva de mecanism stricat. De aceea nu mai impresionează. Sîntem bombardaţi zilnic cu astfel de poveşti, „structuri dramaturgice" cu succes asigurat la public. De aceea poate că nici nu mai merită să fie (re)povestite, căci totul se petrece la nivel strict individual, între acei patru pereţi cu televizor deschis pe MTV sau Cartoon şi cu peştişori care şi-au părăsit de bunăvoie acvariul, pentru a se prăji în cuptorul cu microunde.

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Dubaşii

Fie ca rîndurile de mai jos să vă poarte, chiar şi numai preţ de cîteva minute, în lumea de basm a vremurilor trecute în care nu auzeai nici atîta Hruşcă în difuzoare şi nici vreo adaptare pe ritm de manea a colindelor. La mulţi ani!

„...şi-n noaptea Ajunului de Crăciun, bărbaţii tineri, însuraţi sau nu, fiecare cu dubă, colindau tot satul, însoţiţi de muzicanţi. De aici şi numele de dubaşi.

«Sculaţi, sculaţi, măi boieriu / Că de cînd aţi adormitu / Florile v-or năpăditu / Şi pe faţă, şi pe braţă, / Şi pe dalba-i dimineaţă / Slobozi-ne gazdă-n casă / C-afară-i ploaie di varsă / Picătura ce mi-o pică / Căpeneagul că mi-l strică / Căpeneagu-i de anglie / Petice-s pe el o mie»

Costumaţia dubaşilor era cea de sărbătoare: cămaşă albă, cioareci de lînă, cojoc sau sfeter, încălţaţi cu bocanci sau cizme, cu şubă groasă, lungă, de culoarea lînii şi cu căciuli de blană neagră de miel. Căciulile erau împodobite cu panglică tricoloră, cu asparagus şi cu flori.

«Dă pă dubă, săraca, / Acuma-i vremea gi ea / Pîn-o ninge ş-o ploia»

Umblatul dubaşilor din casă-n casă dura pînă în dimineaţa de Crăciun cînd se termina de colindat tot satul. Seara se organiza „jocul colacului“, la care fetele care au slobozit dubaşii puteau intra fără taxă.

«Spală-ţi, fată, bligile / Că-ţi venim cu dubile / Dă pă după cît gi tare / S-audă mîndra gin vale»

La final, venea ciumerlitul colindătorilor, adică recompensa, iar cel care striga plata colindătorilor era vătaful dubii.

«Eu mi-s ăl mai mic în şcoală / Cu cămeaşa ruptă-n poală / Şi cu părul răcezat / C-am trudit de-am învăţat. / Voi de nu mi-ţi da crezare / Aduceţi-mi un cărbune / Să v-arăt mare minune, / Că n-am mîncat pită cu prune / Să vă spun vouă minciune, / C-am mîncat pită cu cîrnaţ / Ce ţine la foale saţ / Şi de-acele să ne daţi // Puică nagră bag-n sac / Scoală, gazdă, dă-mi colac / Dă-mi-l mic, că nu-i nimic, / Dă-mi-l mare, bine-mi pare, / Cît îi roata plugului / Să intre-n straiţa pruncului / Mă dusăi pe ulicioară / Văzui numa perişoară / Perişoară şi cîrnaţ / Şi de-acelea să ne daţi / Că ţine la foale saţ. // Hai ficiori, ficiorii dubii, / Pînă voi

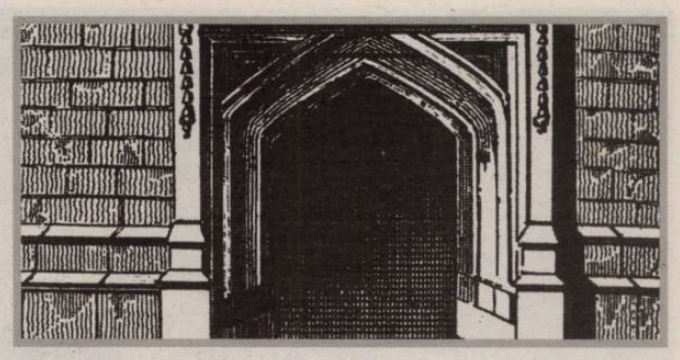

aţi colindat, / Aţi cîntat, aţi descîntat, / Gazda bine s-o gătat / Cu un şoldu-poldu / Că ce-i mult îi în podu / Cu-n colac dă grîu mănos / Cum îi faţa lui Hristos, / C-o buce crăiască / Dumnezeu să ni-l trăiască / Bucea n-are dop de tuleu / Să beau numa eu, / Bucea are şapte cercuri / Să bem de azi şi pînă miercuri. / Să trăiască gazda noastră / La mulţi ani!»“

(Adaptare după lucrarea *Binecuvîntarea trecutului,* de Mariana Pleş şi Anca-Raluca Pleş)

Dicţionar: *gi* = de, *bligile* = farfuriile, *căpeneag* = căciulă, *anglie* = piele de oaie

Cu ochii-n 3,14

SUB PĂMÎNT EŞTI MAI PUŢIN PREOCUPAT DE AFIŞ, DE RIGORILE DESPĂRŢITOARE, DE MIZERIA ÎN ACŢIUNE

● După atentatele de la metroul din Londra, primarul oraşului New York, Michael Bloomberg, i-a anunţat pe toţi pasagerii că bagajele lor pot fi oricînd percheziţionate. Oamenii nu s-au revoltat prea tare: „Sub pămînt eşti mai puţin preocupat de libertate“, a declarat unul dintre ei, exprimînd o opinie larg împărtăşită. Mai greu e pentru poliţie: cum să-i convingă pe toţi jigniţii pămîntului că obiectivul lor principal nu sînt cetăţenii cu un facies „musulman“ sau străin? Au hotărît să-l percheziţioneze pe fiecare al cincilea pasager. Eficacitate – zero, dar măcar au impresia că fac ceva. (**M. B.**)

● Deci, eu dacă mai văd o singură dată faţa lui Harry Potter pe vreun afiş, ecran, revistă, carte, îmi decorez viaţa cu Feng Shui... (**M. C.**)

● Un studiu publicat recent în Franţa arată că musulmanii proveniţi din imigraţie sînt plini de prejudecăţi. 46% dintre aceştia sînt antisemiţi şi cam tot atîţia sînt sexişti – considerînd, de pildă, că ar trebui să existe un „apartheid“ în piscine care să separe femeile de bărbaţi! N-o să vin acuma să zic – în direcţia celor care-i apără cu spor, şi la grămadă, indiferent de situaţie – „Pe ăştia v-aţi găsit să-i apăraţi!?“. N-o să zic nici că e o chestiune de temperament incompatibil cu rigorile unei civilizaţii, cîtă vreme se ajunge la revoltă socială dintr-un simplu accident (un fraier care s-a electrocutat singur)... Dar mă gîndesc că, dacă ar fi ştiut de rezultatele acestui studiu, ministrul Sarkozy ar fi putut (în loc să-i numească „racaille“ şi „voyous“, cuvinte ce au părut injurioase) să le spună acelor tineri descreieraţi, exact şi ştiinţific, „antisemiţilor“ sau „sexiştilor“. Sau să le pună la dispoziţie o piscină *(fără* femei!) ca să se răcorească... (**a. l. ş.**)

● Pe ultima pagină a suplimentului TV al ziarului *Libertatea,* printre alte oferte de produse ale firmei TV Products din Oradea, mi-a ieşit în cale un „set profesional de coafură“ pe care vi-l re-ofer, la rîndu-mi, spre luare-aminte: *„Un set pentru crearea nenumeratelor coafuri speciale şi originale – coc francez, coşiţă* (sic!) *dublă, coc european* (diferit de cel francez, se vede treaba, întrucît s-ar părea că Europa, ca ţară, are propriul ei coc naţional), *coc olandez şi multe altele. Setul este alcătuit din: hairagami original, pieptene franceză, 2 ace de păr telescopic, 2 inele de păr din argint, ace de păr despărţitoare, cordeluţă neagră, agrafă de păr practic, agrafă zmeu, cleştişor pentru coşiţă* (re-sic!) *de păr“* etc. (**D. S.**)

● Printre multele plicticoase ştiri de sărbători, am auzit una care mi-a plăcut: cei de la www.brazi.ro nu numai că-ţi pot livra pomul sărbătoresc la domiciliu, dar se şi întorc după ce totul s-a terminat să-ţi strîngă mizeria. (**I. P.**)

● Nu, nu cred. N-am crezut niciodată, acum – cu atît mai puţin... După 3 (trei) luni în care străduţa mea (de numai 13 case) a fost şantier pentru a se pune un amărît de asfalt, chiar nu mai pot crede că românii sînt un popor isteţ şi descurcăreţ! Ah, că se descurcă să nu muncească, sau să muncească cît mai puţin – asta, da. În rest, am asistat – interzis – la ceea ce s-ar putea numi „tembelismul naţional în acţiune“: alaltăieri, după ce, cum-necum,

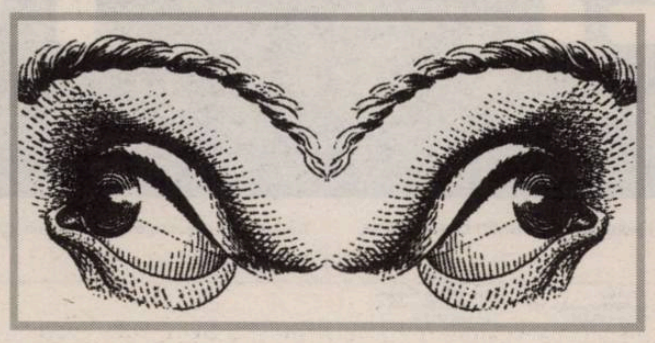

liota de „muncitori“ reuşise să toarne, în fine, asfaltul, cînd să ies din casă am auzit huruit de picamer... Evident, se spărgea asfaltul proaspăt pus pentru că nu-ş' ce uitaseră să facă. Sau să nu facă. (**a. l. ş.**)

DIN SFERELE ÎNALTE, PASAGERII AU COBORÎT ÎN SFÎNTA BALTĂ

● Din sferele înalte ale spiritualităţii religioase, imaginea preotului ortodox a scoborît pînă la urmă şi în străfundurile materialului comercial. În staţia de metrou Piaţa Victoriei, lipită pe un afiş-reclamă, pe fondul unei turle bisericeşti şi al multor pateuri care cad din cer, stă poza unui mesager al Domnului pe pămînt: un preot care face reclamă, nu numai la Doamne-Doamne, dar şi la pateurile Fornetti. (**S. Ğ.**)

● Într-o zi cu un vînt tăios anunţînd venirea iernii, un troleibuz a oprit într-o staţie. Pasagerii au coborît, ferindu-se cu mîinile de vălătucii de praf ridicaţi de vînt. Cînd a plecat, am văzut ce scria pe spatele murdar al troleului: www. biletelamare.ro. Cu alte cuvinte: Vrabia mălai visează. (**A. M.**)

● Din prostu-mi obicei de a mă uita în mijloacele de transport în comun, peste umerii călătorilor, în ziarele, respectiv, în telefoanele acestora, am aflat, cu STUPOARE,

ultima modă în materie de *display*. Foarte colorată şi nepixelată, pe ecranul telefonului unei dudui era... cine credeţi? Fecioara Maria! Nu m-ar mira ca în curînd, în timpul concertelor şi al filmelor, să auzim la telefoanele mobile: „Pace vouă tuturor, să ascultăm Sfînta Evanghelie!“. Lumea a cam luat-o razna. (**R. P.**)

● Dau pe Animal Planet şi o zebră tocmai se adăpa dintr-o baltă. Nu apuc să schimb canalul destul de repede, că din apa murdară se şi cască fălcile crocodilului şi înşfacă rapid căluţul alb cu dungi negre. Dară zebra ce-mi făcea!? Îl muşca pe crocodil de ochi şi dihania îi dădea drumul... (**M. C.**)

IMEDIAT, O ENTITATE NUMITĂ „ALTCEVA“ A SPUS CĂ E FOARTE BINE

● Un prozator bucureştean (care, la Mondialul de fotbal din 1978, avea 10 ani) i-a telefonat – luni,12.12.2005 – unui alt prozator bucureştean (care, la Mondialul de fotbal din 1978, avea 48 de ani), propunîndu-i să deschidă televizorul pe Eurosport, ca să revadă nemuritoarea finală Argentina-Olanda 3-1. Mai vîrstnicul s-a conformat imediat, ca *entre copains.* Fotbalul, aşa cum ştie numai el, paralizează – încîntător şi pueril – ceea ce literatura încă nu s-a plictisit să numească obsedant „conflictul între generaţii“. (**R. C.**)

● O entitate numită Fundaţia Culturală Română a lansat de curînd revista *Cultura.* Se pare că există unele probleme juridice, căci denumirea este marcă înregistrată în proprietatea Institutului Cultural Român. Ca unii trecuţi prin situaţiuni asemănătoare, sugerăm, cordial, editorilor noii reviste s-o intituleze *Cultura veche.* (**M. V.**)

● O baie de realitate: stau la masă într-un restaurant, cu mamele unor copii din clasa fiică-mii. Vorbim de toate. O mamă voluntară, absolventă de Drept, mă întreabă la ce revistă lucrez. *Dilema veche,* zic, încercînd să acopăr muzicile din încăpere. „Şi cine e director?“, întreabă mămica. „Andrei Pleşu“, supralicitez. „Cine? Horia Brenciu?“, selectează doamna din bagajul vedetistic. O fi dicţia mea, o fi muzica lor sau o fi altceva? (**S. S.**)

● Noul lider al Partidului Conservator din Marea Britanie, David Cameron, e pus pe schimbări. În primul discurs de după ce devenit şef a spus: „Vom schimba felul în care arătăm. Nouă din zece parlamentari conservatori sînt bărbaţi albi, aşa ca mine. Trebuie să schimbăm scandaloasa subreprezentare a femeilor în Partidul Conservator şi o vom face“. În timpul campaniei interne, întrebat de un ziarist dacă s-a drogat cînd era student, Cameron a răspuns: „Am dus o viaţă universitară obişnuită“. Asta înseamnă ca „da“, a insistat ziaristul. Iar Cameron a dat un răspuns à la Clinton: „Sînt anumite lucruri pe care le-am făcut ca student despre care nu cred că ar trebui să vorbesc acum, ca politician“. Asta este, nici conservatorii nu mai sînt ca-n tinereţile noastre. (**C. G.**)

● Într-un telejurnal de seară, am auzit patru-cinci români – pe şosea, la volanul automobilelor personale – declarînd că „e bine“, că „e foarte bine“, că „e excepţional“... şi nici o înjurătură! Erau întrebaţi cum apreciază instalarea camerelor de supraveghere a circulaţiei pe DN1. Nu am mai trăit un asemenea consens pozitiv de pe vremea cînd Ceauşescu ne punea pe toţi să votăm pentru pace în lume. (**R. C.**)

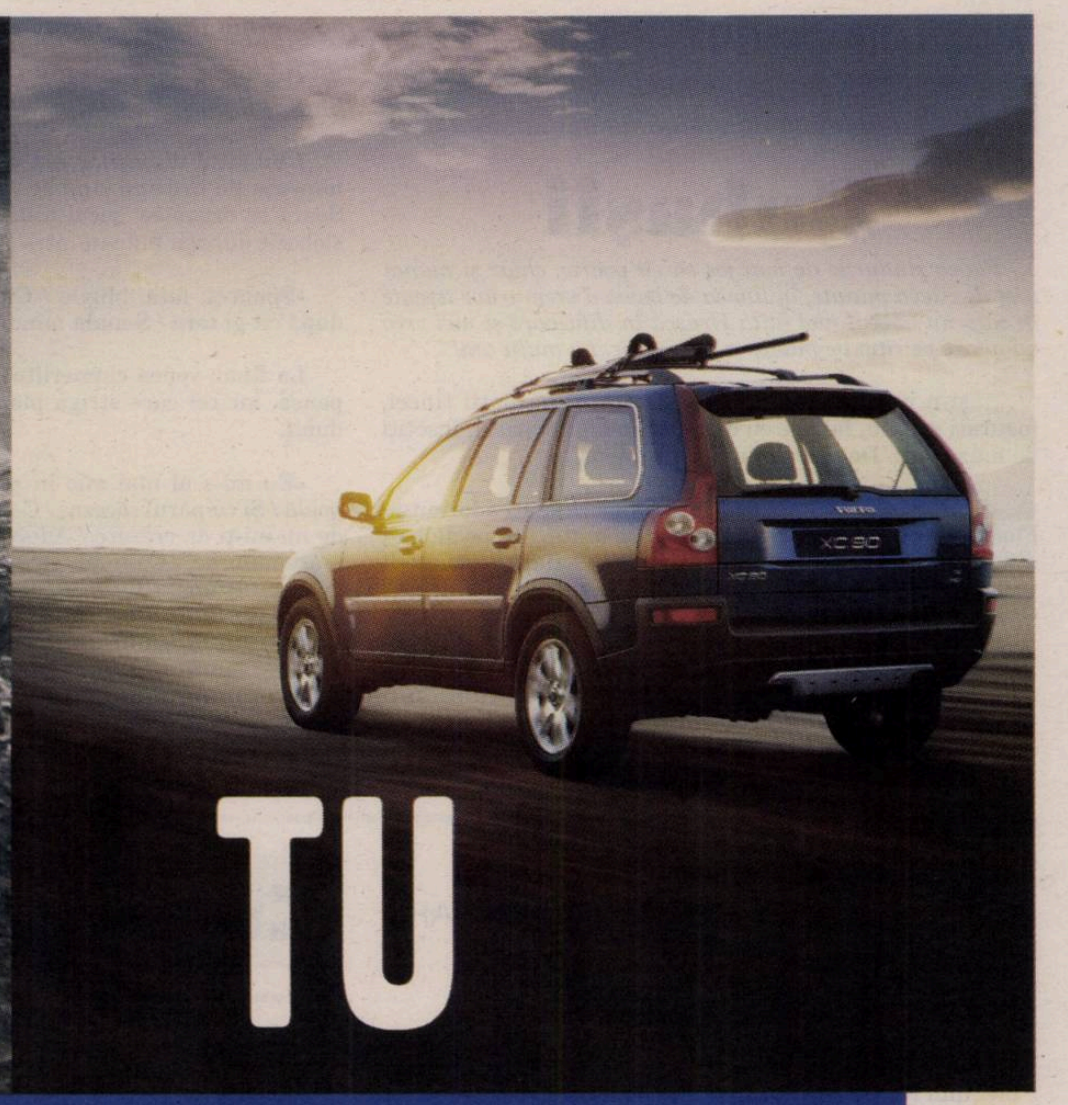

VOLVO OCEAN RACE EDITION

VOLVO
for life

Experimentează aventura pe care ei o trăiesc în fiecare an atunci când înfruntă oceanul pentru a câștiga **VOLVO OCEAN RACE**. Trăiește și tu plăcerea de a conduce un **VOLVO OCEAN RACE EDITION***!

* Pachetul Ocean Race este disponibil pentru modelele VOLVO XC70 și VOLVO XC90.

EIT-FORUM AUTO SRL Șos. București-Ploiești 165-169 Tel: +40 21 319 06 42; Fax:+40 21 319 06 45 office@eit.ro, www.volvocars.ro

PREMIUM AUTO Constanta Str. Baba Novac nr. 76 tel. 0241-694.222

PREMIUM MOTORS Brasov Str Soarelui nr 8A tel. 0268-311.844

X-CAR Cluj Str. Observatorului nr. 109 tel. 0264-453.204

YUCAIPA SRL Timișoara Calea Aradului nr. 14A tel. 0356-101.516

TVR CULTURAL

TVR Cultural caută un tânăr muzician pentru Eurovision Young Musicians 2006

După Festivalul și Concursul Internațional George Enescu, TVR Cultural continuă seria evenimentelor muzicale de artă, lansând preselecția pentru etapa națională a Concursului Internațional „Eurovision Young Musicians" – 2006, care se va desfășura la Viena. Participarea României la acest concurs internațional se face sub auspiciile TVR Cultural, unicul partener la nivel național al acestui eveniment. Un juriu național format din nouă reprezentanți de marcă ai artei muzicale și interpretative românești va selecta șapte finaliști pentru etapa națională. Pe 19 ianuarie 2006 va avea loc Gala Finală, în urma căreia se va desemna reprezentantul României la Concursul Internațional „Eurovision Young Musicians" – 2006.

A 13-a ediție a concursului, care anul acesta se va desfășura la Viena, va deschide festivitățile Festivalului Vienez dedicate anului Mozart (împlinirea a 250 de ani de la nașterea celebrului compozitor).

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul II, nr. 101 ● 23 decembrie 2005 ● 24 pagini ● 2 lei (20.000 lei)
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

Andrei Pleşu
„Nu e frumos...“
pagina **3**

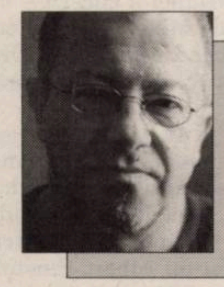

Andrei Codrescu
„Chinurile unui om bogat“
pagina **7**

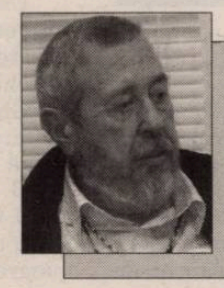

Alexandru Tocilescu
pe Divanul *Dilemei vechi*
paginile **20-21**

Există Moş Crăciun?

„Aveţi dreptate să credeţi în mine. Ştiu că uneori e greu. Veţi găsi întotdeauna oameni care se vor grăbi să vă spună că nu există Moş Crăciun.“

„AUTOBIOGRAFIA LUI MOŞ CRĂCIUN“, povestită lui Jeff Guinn

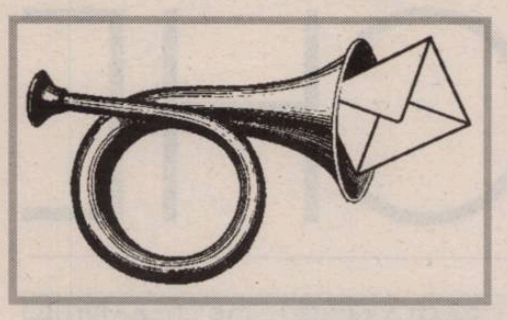

Nr. 98: *„Manual de bună purtare pentru miniştri“*

Conducătorul meu iubit....

Politicienii nu au voie să deschidă singuri uşa de la maşina cu care călătoresc, să îşi ţină singuri umbrela, să se şteargă pe tălpi cînd intră într-o încăpere, să mestece gumă (să facă balonaşe), să se scobească în nas, să stea pe malul mării ca vamaiotul, să îşi sărute cu foc iubita/iubitul. Habar nu am dacă politicienii merg la toaletă sau dacă mănîncă vreodată E-uri, nu ştiu nici ce discută doi şefi de stat cînd stau zîmbitori pe scaune alăturate, dar mereu cred că vorbesc despre vreme. Politicienii aştia care nu miros a transpiraţie parcă sînt nişte supereroi ce nu suferă de prostată şi nu se joacă pe calculator, care nu se uită la TV pentru că ei sînt mereu la TV. Oamenii care fac politica ţării nu au voie să fie ca cei mulţi. Punct.

Primul răspuns pe care mi-l dau la o întrebare în acest sens este că, de fapt, noi nu le dăm voie să ne fie aidoma, prin efortul constant de a sacraliza climatul politic la care ne raportăm. Pur şi simplu, blindăm cu semnificaţie orice gest politic interpretîndu-l ca pe o necesitate. Legitimarea puterii deţinute de lideri urmează aşadar traseul exploatării veneraţiei pe care oamenii o poartă autorităţii în general. Un raport recent al Open Society Foundation arată că preferăm mai degrabă „o mînă forte“, care să facă ordine în ţară (41%), decît participarea la luarea deciziilor (14%). Societatea noastră probează o stranie preferinţă faţă de putere, conjugată cu blamarea politicului, şi lasă impresia că sîntem interesaţi doar de *output*-ul conferit de sursa considerată „sacră“.

Acel om însă care nu-şi mai poate duce acum umbrela a avut un moment în care noi am convenit să-i îngreunăm bagajul simbolic. Luptele corp la corp pentru atingerea mîinii prezidenţiale îl încarcă pe norocos cu stima familiei lui, dar îi demolează pretenţia pentru egalitate democratică. Din moment ce mistificarea promovează inegalitatea sub raport politic, jocul puterii are un cîştigător sigur.

Ce se întîmplă însă cu oamenii politici care îşi pun şorţul în emisiuni televizate? Aparent, ei îşi dinamitează soclul de extratereştri şi se întorc printre muritori. De fapt, ei practică un alt ritual, cel specific mulţimii. Acest fapt va face din politician „unul de-al nostru“ cu un cîştig major pentru demnitar. Semenii acestuia vor fi atraşi într-o flatare gratuită, căci politicianul nu a coborît la cratiţă, ci ne-a făcut pe noi să credem că sîntem mai aproape de sursa puterii. Păcăleală însă, căci noi continuăm să ne cărăm singuri servieta.

Cătălin BĂLAN
catalin 518@yahoo.com

Actualităţi

À propos de matricola şcolară...

Într-o zi, m-am trezit că trebuie să merg din nou la şcoală. Era un fel de 15 septembrie, dar în alt timp şi alt loc: primul an al celui de-al doilea cincinal din ultimul mileniu cunoscut!

Mi-amintesc că şcoala primară, apoi şi alte cîteva şcoli pe care le-am parcurs, n-au fost foarte mîndre de mine. Eram un elev îndeajuns de prezent la ore, dar şi curios „peste poate“, vorba maestrului. Aşa că m-am îngrijit ca de această dată să fac faţă aşteptărilor.

Astfel, mi-am făcut rost de rechizite, uniformă şi ghiozdan. Şcoala pe care urma să o încep era una specială. Şi cu nevoi speciale!

Dintre rechizite nu-mi lipseau cîteva din cele mai moderne ustensile de scris: un laptop de ultimă generaţie, un iPod, două telefoane mobile (evident în reţele diferite), alte... stilouri şi pixuri, plus o agendă cu telefoane ale unora...

Uniforma era direct de la Mall. Cea de zi! Pentru cele de la cursurile serale şi din taberele de vară am apelat la cîţiva creatori autohtoni şi gata!

Ghiozdanul... Hmmm, aici am avut ceva de furcă, pentru că oferta era mare. Pînă la urmă am ales unul negru, second hand, din 2003, tubodiesel, 140 cai. O să-l schimb dacă iau note peste „satisfăcătoare“... În plus, şcoala îmi oferă maşina ei, pe timpul programului de învăţămînt! Deci, no problemo!

Dar iată că am avut şi prima zi de şcoală. După prezentările de rigoare am trecut la un interviu de două ore. Într-un final, pardon, într-un restaurant, nota de plată a fost de cîteva milioane, dar am sponsor, aşa că nu mi-am făcut probleme. În parcare – începuse să plouă uşor – mi s-a înmînat şi mult aşteptatul *Manual de bună purtare pentru miniştri:* „Băi, îmi placi, dar ai grijă cum te porţi! Eu te-am făcut, eu te omor!“. Mai era şi o *addenda:* „Fii cu ochii pe opoziţie, aştia coc tot timpul ceva!“.

Acum stau cuminte în banca mea, ministerială. Îmi fac cu conştiinciozitate lecţiile, mă port... corespunzător şi am grijă să nu fiu eliminat. Din viaţa politică.

A, am uitat. Asta e, opoziţia coace ceva! Mereu...

Ai dracu', oare melci să fie?

Zomir DIMOVICI
ministru (cu portofoliu iluzoriu)...
în funcţie de necesităţi
zomir@yahoo.com

Omagiu unei cititoare

A trecut anul calendaristic şi cincinalul (dar nu în 4 ani şi jumătate). Un an dens, greu de şuvoiul inundaţiilor şi pagubelor de tot soiul, al guvernelor, mitingurilor şi pichetărilor la prefecturi sau Guvern. S-a tot scris şi spus despre lefurile mari ale magistraţilor care îşi fac cu prisosinţă datoria, dar şi despre şpăgile vameşilor, poliţiştilor etc. (cei săriţi să mă scuze). Răul cel mai mare înfăptuit în ultimii şaisprezece ani este obişnuinţa cu altă sumedenie de rele. Şi credinţa – mă tem nezdruncinată – că nu putem scăpa de ele. Aş dori ca ultimele două aserţiuni să devină gogoriţe şi să mă ruşinez amintindu-mi de ele într-un decembrie viitor.

Dincolo de banalităţile de mai sus, doresc să zic cîteva vorbe despre unele efecte colaterale ale unor rubrici „dilematice şi vechi“.

Citesc mereu „Scrisorile din New Orleans“. Le citesc pentru că New Orleans aparţine Louisianei, iar ea, Louisiana, păstrează – se spune – un ce aparte, o eleganţă un pic franţuzească şi poate un pic de poticneală în ritmul îndrăcit şi pragmatic al traiului cotidian american. O reprezentantă a Louisianei a cucerit – cred anul trecut – titlul de Miss SUA, aşa cum credeam şi eu (urmărind concursul). Oricum, simpatizez cu acest New-Orleans, fără a fi ajuns cîndva acolo.

În p. 14 nr. 97 am rezonat puternic cu dna Simona Sora la rîndurile privitoare la un eseu al lui Sorin Lavric din *România literară*. Sumedenie de studenţi fizicieni am luat o notă oarecare pentru „Teoria relativităţii“ al lui Albert Einstein. Nu ştiu cîţi şi cît vom fi înţeles, dar în esenţă se zice că, dacă obiectele şi fiinţele ar dispărea cumva, timpul şi spaţiul ar dispărea şi ele. Asta pare a fi adevărat şi de înţeles (am avea şi noi importanţa noastră, nu-i aşa?).

Mai este dl Radu Cosaşu, extremistul nostru de centru care trimite uneori în eter complimente şi aprecieri, făcătoare de plăceri, eventualilor destinatari. Aşa a fost cînd i-a blamat pe „dezlegătorii“ de integrame, dar a zis ceva de bine despre aprigii dezlegători de careuri încrucişate ceva mai încurcate (ca să zic aşa).

Culegătorii de ochi în 3,14 (Pi, nu-i aşa?) merită zîmbetele noastre. Şi noi le meritäm (tot pe ale noastre). De notă maximă sînt primele două paragrafe (din acelaşi nr. 97) semnate R.C. şi C.G. În paragraful al IV-lea cred că s-a strecurat o greşeală „un slalom uriaş prin autoturismele“ – nu prin, ci probabil printre.

Vă mai zic că am vizionat în unica sală de cinematograf, din mica noastră urbe, *Moartea dlui Lăzărescu*. Am fost tristă din multe motive. Am reprezentat 25% din numărul spectatorilor aflaţi în sală. Afară era o zi ploioasă şi rece de toamnă. Am o vîrstă f. apropiată de a dlui Lăzărescu. Ca şi dl Lăzărescu, sînt iubitoare şi proprietară de pisici. Sper ca asemănările să se oprească aici. Nu de alta... Am apreciat filmul pentru firesc şi naturaleţe. Îi doresc cît mai mulţi spectatori.

Redactorilor şi făptuitorilor *Dilemei vechi* le doresc mulţi ani cu sănătate şi împlinirea foarte multor dorinţe.

Nu chiar toate, pentru că un organism viu are mereu dorinţe şi ce ne-am face fără?

Dar şi cititorilor...

Maria NICULESCU
Oneşti

N. red.: Sînteţi, cu siguranţă, cea mai consecventă corespondentă a *Dilemei vechi*. De ani de zile, vă recunoaştem plicurile cu caligrafia lor cuviincioasă şi adresa ştiută de noi pe dinafară. Ne (şi vă) dorim ca în anul 2006 să vă citim rîndurile cu aceeaşi plăcere şi curiozitate.

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Fascism, fascisme**

DILEMA VECHE
urează colaboratorilor şi cititorilor săi
Sărbători vesele!

Următorul număr
al revistei va apărea
vineri, 6 ianuarie 2006.

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
(redactor-şef adjunct)
Marius CHIVU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU
Cezar PAUL-BĂDESCU
Ruxandra PETRESCU
(secretar de redacţie)
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
&
Adrian CIOROIANU (redactor asociat)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Andrei CODRESCU
Claudiu CONSTANTINESCU
Mircea DINESCU
Matei FLORIAN
Şerban FOARŢĂ
Alice GEORGESCU
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
Robert TURCESCU
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU
REPORTER:
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ
Redacţia DILEMA VECHE:
str. Şcoala Florească nr. 3, sector 1,
011641 Bucureşti.
Telefon: 231.35.00. **Fax:** 230.51.07
e-mail: dilema@satiricon.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată sub licenţă de Satiricon srl

satiricon

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 12.600 de exemplare

Abonamente la *Dilema veche* (preţuri noi)

Vă puteţi abona:

- la sediul redacţiei, str. Şcoala Florească nr. 3, sector 1, Bucureşti;
- trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO08BRDE445SV50236294450 RON, deschis la BRD, Sucursala Dorobanţi Bucureşti, titular Satiricon srl, CUI 18006758, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 91 lei (910.000 lei) pentru 1 an, 45 lei (450.000 lei) pentru 6 luni, 23 lei (230.000 lei) pentru 3 luni. Abonamentul extern costă 100 de euro pentru 1 an, 52 de euro pentru 6 luni şi 28 de euro pentru 3 luni, cont: RO93BRDE445SV50236534450 euro.

Relaţii la telefon: 230.51.08; 231.35.00 (interior 217).

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Nu e frumos...

Nu toate valorile pe care ne întemeiem viaţa sînt argumentabile. Aş spune chiar că neargumentabile sînt tocmai valorile cardinale, cele care nu ne parvin prin educaţie, ci prin cutumă, cele a căror încălcare se amendează, de regulă, prin expresii vagi, de genul „nu se cade“, „nu şade bine“, „nu se cuvine“, „nu e frumos“. Se poate dovedi, cvasi-geometric, de ce, într-o comunitate, e bine să respecţi legile. Dar nu se poate dovedi, cu aceeaşi rigoare, de ce e bine să fii generos sau cordial sau respectuos. Se poate demonstra de ce furtul şi omuciderea sînt transgresiuni inadmisibile. E imposibil de demonstrat de ce trebuie să-ţi iubeşti aproapele. Pentru a reuşi, trebuie să recurgi la alte nedemonstrabile, cum ar fi sentimentele, bunul-gust sau transcendenţa. Argumentabilul e materia primă a *pedagogiei*. Neargumentabilul e teritoriul discret şi atemporal al *cuviinţei*. De o parte – „cei şapte ani de-acasă“, de cealaltă – mai multe milenii de experienţă comunitară, adică de umanitate.

Or, se întîmplă un lucru curios: mai toată lumea admite că educaţia e ceva bun (chiar dacă principiile şi metodele ei variază), dar nu e subînţeles că buna-cuviinţă e, în sine, valabilă. Neargumentabilului i se poate oricînd opune un tumultuos „de ce nu?“, înţeles ca expresie a libertăţii. A cultiva imprevizibilul, a reacţiona neconvenţional, a trăi insurgent, pitoresc şi provocator – iată o „regulă“ mult mai simpatică decît cuminţenia. Dacă acest *furor* al neconformităţii e un mod de a trăi „autentic“, un mod de a demola rutina şi ideile gata-făcute, el are o reală – şi subtilă – legitimitate. Dar dacă e simplă zvăpăială, sentiment al unei infinite îndreptăţiri, gesticulaţie estetizantă – avem de a face cu o pernicioasă apologie a arbitrarului, dacă nu cu o simplă obrăznicie.

Buna-cuviinţă e – inargumentabil – utilă şi în detaliul zilnic, şi în marile dezbateri ale veacului. Ea aduce, în orice împrejurare, o notă de politeţe şi înţelepciune, de natură să facă viaţa, cu enorma ei diferenţiere, suportabilă. Dacă te afli într-un teritoriu în care toată lumea e vegetariană, buna-cuviinţă îţi spune că e preferabil să nu-ţi baţi joc de salate şi să nu faci bancuri despre păscut. Nu că nu se poate, nu că e interzis, dar nu se cade, nu e frumos. Nu se cade să-ţi pocneşti părinţii sau nevasta, nu se cade să arunci de colo-colo geanta profesoarei tale, în timp ce ea încearcă, plîngînd, s-o recupereze, nu se cade să asculţi muzică dată la maximum în hotel, la două noaptea. Pentru fiecare din noi există zone, mai largi sau mai înguste, de inadmisibil. Cutăruia nu-i place să-i iei peste picior automobilul, cutare detestă să-i vorbeşti de rău pe ţărani, cutare socoteşte că sociologia e *mater artium* şi nu suportă defăimarea ei, cutare, în sfîrşit, lucrează constant cu inviolabile tabu-uri de corectitudine politică. Cu alte cuvinte, toţi ştim ce înseamnă să ţi se conteste un idol. Dar sîntem gata oricînd să contestăm, necuviincios, idolii altora. Sîntem dogmatici cînd e vorba de valorile „noastre“ şi invocăm „libertatea de expresie“ cînd e vorba de valorile altora.

Există deja o tradiţie (intensificată în ultimele decenii) a contestării, persiflării, culpabilizării obiceiurilor şi textelor religioase. Sau a „demitizării“ lor cu procedee la modă. De la „Biblia hazlie“ pînă la Dan Brown, s-a încercat, practic, totul. Ca urmare, lumea se împarte spontan în două tabere: apărători ai creativităţii fără frontiere şi apărători ai tradiţiei. În fiecare din cele două tabere există, cred, spirite abuzive. Într-una, apar frecvent frazeologi ai unei „libertăţi“ fără criterii, ateişti militanţi, anarhişti, postmodernişti, profesionişti de tip leninist ai „societăţii civile“, mistici ai ştiinţei luminate sau gazetari de scandal. În cealaltă, se pot identifica ideologi palizi ai pietismului, bigoţi surescitaţi, slujitori obtuzi ai literei şi ai ortopraxiei decerebrate etc. Şi de o parte, şi de alta, există oarecari justificări. E mai mult sau mai puţin normal ca firile „artiste“ şi „bransate“ să voteze *pentru*, iar cele evlavioase, drept-credincioşii, să se simtă lezaţi. Cine se aşteaptă ca ierarhiile ecleziale să aplaude acest gen de spectacol confundă Biserica cu un ONG suedez. Fapt este că, peste tot în lume, cele două tabere se confruntă în acelaşi mod, ori de cîte ori ies pe piaţă produse prea „originale“.

Din punctul meu de vedere, a lua sacrul ca materie primă pentru mici virtuozităţi de coloratură e un procedeu ieftin. Inargumentabilul e o pradă uşoară. Dacă nu e protejat de bună-cuviinţă, el poate fi trecut cu uşurinţă în registrul derizoriului. Artistului „liber“ şi dezinhibat i se pot furniza totuşi cîteva argumente care să-i relativizeze euforia. Deocamdată două:

1) Nu se cade să nu acorzi unei instituţii străvechi şi prestigioase (fondatoare a civilizaţiei europene şi a primei ei unităţi) măcar acelaşi respect pe care îl acorzi analizei statistice, bibliografiei de specialitate şi propriilor tale talente. E ridicol să-ţi aperi *feroce* propriile opţiuni şi să nu dai doi bani pe opţiunile (cel puţin la fel de onorabile) ale altora. Şi e de prost-gust să declari, în aceeaşi frază, că Hobbes e inconturnabil, dar Scripturile sînt o farsă.

2) Nu şade bine să gîndeşti discriminatoriu şi nedemocratic, condamnînd la deriziune credinţa unei majorităţi. Nu se cuvine să faci turnee în lumea arabă cu parodii la Coran, să faci băşcălie de Vishnu sau de Buddha în India, să batjocoreşti pe Moise în mediul iudaic, şi nici măcar să pretinzi că toate tragediile greceşti sînt, de fapt, scrise de unul şi acelaşi asasin care a decis să păcălească lumea. Nu că nu se poate, nu că e interzis. Dar nu e frumos. La limită – e kitsch.

VOLVO
for life

cu dilema la croitor

Ziarele au scris că pe 22 decembrie 1989, după fuga lui Ceauşescu, între orele 12,30 şi 13,30, aţi condus România prin televizor, alături de actorul Ion Caramitru. Este adevărat?

Deşi nu aveam brevet de aviator, recunosc că m-am trezit la manşa unei ţări rămase pe pilot automat. Aşa cum nu eram pregătit să mă nasc, nu eram nici pregătit, şi nici dornic să conduc masele populare spre capitalism în zbor. Cel care s-a priceput să dea mai rapid cu MIG-ul în arătură, adică Ion Iliescu, a fost darul de Crăciun pe care Ceauşescu ni l-a lăsat la plecare. L-am păstrat la piept vreme de zece ani şi nici în ziua de azi nu ne-am vindecat de acea boală cumplită numită dragostea faţă de conducător.

Mircea DINESCU

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

La trîntă cu Bucureştiul

A trecut destul de rapid prin presa cea de toate zilele un fel de polemică pe tema „europenităţii“ Capitalei noastre. Dl Jonathan Scheele a declarat, la o reuniune pe tema centrului istoric, că Bucureştiul „nu este o capitală europeană“, dînd ca exemplu traficul infernal, din cauza căruia oamenii întîrzie la întîlniri, şi arătînd că edilii noştri nu propun proiecte de modernizare şi dezvoltare coerentă a oraşului. Primarul Adriean Videanu s-a simţit dator să-şi apere ograda şi a reacţionat cu un fel de „ba este!“. Cîteva ziare au făcut din asta o ştire şi cam atît.

Problema însă rămîne. Pe de o parte, Europa Occidentală e mult mai vizibilă în Bucureşti decît în orice altă parte a ţării. Pe de altă parte însă, Capitala este oraşul în care se văd cel mai uşor deficienţele produse de „modernizarea neîncheiată“ a României. Zona centrală este covîrşită de numărul de maşini, căci oraşul a fost construit şi „structurat“ într-o vreme cînd, evident, nu se punea problema parcărilor. Traficul a devenit un infern, la anumite ore parcurgi Calea Victoriei mai repede pe jos decît cu maşina, astfel încît am adesea sentimentul că oamenii ies cu maşina doar ca să-şi afirme identitatea şi *standing*-ul, nu pentru că le-ar folosi cu adevărat la ceva. Pe de altă parte, e inevitabil să ieşi cu maşina, căci transportul public este prost şi ineficient; noroc cu metroul, ctitorie a epocii de aur, care mai rezolvă ceva. Probabil că (şi) din cauza traficului, bucureştenii mi se par tot mai nervoşi şi mai agitaţi: nu este însă tipul de agitaţie provocat de graba eficientă a unor oameni ocupaţi, ci un fel de buluceală perpetuă, în care nu mai e loc de „mulţumesc“ şi de „pardon“. Iar fenomenul se extinde şi spre cartierele de la margine: nici printre blocurile comuniste nu prea mai găseşti loc de parcare, şi acolo s-a întins forfota, s-au dus vremurile cînd puteai să ieşi cu scăunelul în faţa blocului, „la aer“, să mai stai la o tacla cu vecinii.

Mi se va spune că *tocmai de-aia* devine Bucureştiul o capitală europeană: începe să aibă viaţă de mare metropolă, cu ritualurile ei zilnice, cu drumul săptămînal la supermarket, cu ieşirile de seară la club sau la alte distracţii („viaţă de noapte“ ca-n Occident, uau!). Mi se va spune că traficul din Londra sau din Roma e la fel. De acord. Dar, pe lîngă faptul că la Roma mai e loc de „mulţumesc“ şi de „pardon“ (în original: *grazie* şi *scusi)*, iar de *please* şi *thank you* la Londra ce să mai vorbim, acolo (ca şi în alte capitale europene) se vede preocuparea edililor pentru a rezolva problemele oraşului sau măcar dorinţa de a dezbate cu cetăţenii ce e de făcut pentru o viaţă mai bună. În Bucureşti, de cincisprezece ani se repară, se cîrpeşte şi se vorbeşte despre moştenirea grea a trecutului. De pildă, Budapesta şi-a refăcut şi extins şoseaua de centură, rapid; ieri am văzut la televizor că la Moscova a început construcţia celei *de-a patra* şosele de centură; la noi, încă se fac infinite „studii de fezabilitate“ şi, dacă vrei să mergi de la Ploieşti la Giurgiu (vreo sută de kilometri), petreci două ceasuri traversînd Bucureştiul. În schimb, primarul general ne prezenta acum cîtva timp, mîndru, jucîndu-se verbal cu sutele de milioane de dolari pe care ar urma să le cîştige oraşul, proiectul unui circuit pentru curse de maşini în jurul Casei Poporului (uau! ca la Monte Carlo...). Şi, mai ieri, se arăta în preajma machetei unui ansamblu cu zgîrie-nori (uau! ca la Paris, în *Défense...)* ce ar urma să ne modernizeze brusc, dar numai pe verticală...

Exemplele ar putea continua, desigur. Iar lipsa de proiecte de dezvoltare durabilă nu poate fi pusă în nici un caz pe seama actualului primar general: el nu face decît să preia haosul din punctul în care l-a găsit. Dar între timp haosul riscă să devină tot mai mare, iar unele proiecte, începute şi anunţate cu mare pompă, s-au blocat deja. În curînd se va împlini un an de cînd s-a interzis circulaţia auto în centrul istoric şi, în acest răstimp, în zonă nu s-a întîmplat nimic, absolut nimic. Or, acesta mi se pare cazul cel mai edificator de incapacitate administrativă şi de absenţă a proiectelor de dezvoltare: refacerea centrului ar fi nu doar o operaţiune strict tehnică, de renovare, ci un mod de a reda oraşului personalitate şi stil, o posibilitate de a le oferi bucureştenilor referinţa istorică şi culturală de care au nevoie pentru a redeveni o comunitate urbană. E bun şi un zgîrie-nori, sînt necesare şi studiile de fezabilitate, e minunat că s-au asfaltat pînă şi aleile din spatele blocului meu, dar, pe termen lung, edilii ar trebui să găsească un răspuns adecvat la întrebarea „ce mai înseamnă să fii bucureştean?“. Dincolo de ţevi, termopane şi asfalt, oraşul are nevoie de o identitate modernă. Aşa încît, cu

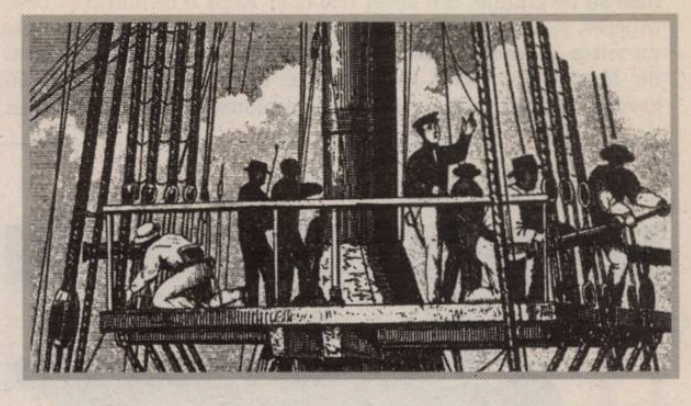

toată supărarea dlui Adriean Videanu, îi dau dreptate dlui Scheele: Bucureştiul nu este o capitală europeană. La Londra, oamenii ştiu ce înseamnă „a fi londonez“, la Roma ştiu ce înseamnă „a fi roman“, la Paris ştiu ce înseamnă „a fi parizian“. Chiar dacă şi acolo sînt probleme, oamenii trăiesc *în acord* cu oraşele lor. La noi, cînd mergi pe stradă, ai senzaţia că oamenii se iau la trîntă permanent cu un oraş care le face viaţa grea.

ţinerea de minte

„Cînd se întîmplă să fiu întrebată despre inspiraţie răspund, şi eu, ambiguu, însă spun cam aşa: «Cred că inspiraţia nu e doar privilegiul poeţilor sau al artiştilor în general. Dintotdeauna a existat, există şi va exista un grup privilegiat de oameni pe care inspiraţia îi vizitează. Grupul acesta este format din cei care şi-au urmat vocaţia, din cei care îşi iubesc meseria. Din grup pot face parte doctori, profesori, grădinari, aş putea enumera o sută de alte profesii. Munca lor e o aventură continuă, o provocare continuă, deoarece dificultăţile întîmpinate nu le diminuează curiozitatea. În plus, ei ştiu că fiecare problemă rezolvată dă naştere unui şir de noi întrebări. Şi, oricare ar fi definiţia ei, inspiraţia se naşte dintr-un continuu «nu ştiu».“

(Wislawa Szymborska, la decernarea Premiului Nobel pentru literatură, 7 decembrie 1997, în *Observator cultural*, nr. 40)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Omagii lui Blair

S-ar părea că Uniunea Europeană nu-şi poate depăşi crizele decît după ce liderii săi se hărţuiesc reciproc cîteva zeci de ore. După care, obosiţi şi cu neuronii întinşi la limită, zîmbesc galeş şi asigură lumea că Europa are un viitor cert. De data asta, au fost 30 de ore. Înaintea şi în timpul acestor ore, ziarele îi prezentau pe principalii încăpăţînaţi de acolo, Blair şi Chirac, ca pe doi cavaleri medievali în plin turnir.

La final, au ieşit obosiţi, dar zîmbind. Iar Chirac a declarat nici mai mult, nici mai puţin, decît că: „toată lumea îşi dă seama că a fost nevoie de mult curaj din partea domnului Blair, care a nu fost într-o situaţie uşoară. Doresc să îi aduc omagiul meu". Cred că Blair ar fi preferat mai degrabă nişte renunţări din partea Parisului decît omagii personale, pentru că, imediat a doua zi, presa britanică, opoziţia şi chiar unii membri ai propriului partid l-au tratat de trădător. Un ziar a calculat că fiecare „bărbat, femeie şi copil britanic" va plăti 100 de lire pentru ca Chirac să-l poată omagia pe premier. Iar conservatorul William Hague a tras concluziile deloc omagiale: „Foarte rar în negocierile europene ne-am predat pentru atît de puţin. Este uimitor cum Guvernul nostru s-a mişcat cîteva mile, pe cînd francezii abia s-au mişcat cîţiva centimetri".

Cînd a blocat, astă-vară, bugetul propus de Luxemburg, Blair a fost aplaudat acasă şi scos ţap ispăşitor de ceilalţi europeni. Acum, el a făcut concesii reale, pe cînd Chirac a promis ceva de genul: mai discutăm peste cîţiva ani despre politicile agricole. Iar acest „mai discutăm" se va întîmpla cînd Chirac va fi un pensionar liniştit, deci următorul lider francez va trebui să găsească alte argumente pentru ca Europa să îşi îngroape în continuare 40% din buget într-o politică agricolă căreia nimeni nu îi mai înţelege logica (a se vedea în acest sens „Why Europe deserves a better farm policy?" – www.cer.org.uk).

Omagiat şi hulit, Blair este şi eroul, şi victima acestui Consiliu European. A fost momentul său, de glorie şi decădere, în egală măsură. Spre deosebire de el, noua şefă a Guvernului german este doar eroină. Elogiile au curs la adresa ei, pentru că i-a convins pe cei doi să cedeze. Chiar Traian Băsescu, oarecum amuzat de ce a ajuns să vadă, o laudă cu toată gura: „Ea a condus acest acord de la început pînă la sfîrşit". Dacă stăm însă să ne gîndim, din acest trio doar Blair a renunţat la ceva concret, şi a primit cele mai multe ghionturi. Chirac a promis un viitor, pe care oricum nu îl controlează, şi e socotit înţelept, iar Merkel nu a avut ce să cedeze, dar a reuşit să-i facă să creadă că ea e vocea raţiunii şi diplomatul perfect. Aşa se întîmplă cînd oamenii negociază 30 de ore.

Dar Băsescu avea de ce să fie mulţumit. Pentru România, cea mai proastă variantă era prelungirea crizei şi ratarea încă a unui Consiliu. Cum ultima sută de metri a aderării noastre se dovedeşte a fi cu mai multe peripeţii decît ne-am fi aşteptat, o criză prelungită ar fi însemnat ape prea agitate pentru muchia de cuţit pe care ne mişcăm. Pentru România, era de preferat orice buget, decît nici unul.

A ieşit chiar mai bine decît ne-am fi aşteptat. Dacă tot a fost strîns cu uşa să renunţe la o parte mai mare din rabatul ţării sale, Blair s-a gîndit să recîştige simpatia Estului. După ce o pierduse făcînd două propuneri de buget ce tăiau tocmai din fondurile pentru dezvoltare ale săracilor, acum a ţinut ca banii la care renunţă să meargă mai ales în această direcţie. E drept că, pînă şi în ultima variantă, Estul primeşte mai puţin decît în propunerea luxemburgheză de astă-vară, dar cine mai ţine cont de asta. Este ca în bancul cu Iţic care se plînge rabinului că nu mai are loc în casă, că s-a înmulţit familia. Rabinul îi spune să bage şi capra în casă, după care îl sfătuieşte să o scoată, iar Iţic simte o îmbunătăţire.

Marele progres pentru România nu este atît creşterea sumelor implicate, cît schimbarea condiţiilor de acces la bani. Cînd Blair a propus reducerea cu 10% a fondurilor pentru dezvoltare, puţină lume a remarcat că propusese şi schimbarea procedurilor. De pildă, reducerea contribuţiei beneficiarilor de la 30 la 15%. Comunităţile locale din România se blocau de multe ori pentru că nu aveau aceste 30 de procente. De aceea, cred că premierul Tăriceanu s-a grăbit respingînd automat propunerea britanică. E drept că a făcut-o după ce era deja clar că nu va fi acceptată nici de ceilalţi. E şi mai drept că, pînă la urmă, ne-am ales cu mai mult, dar puteam foarte bine să fi

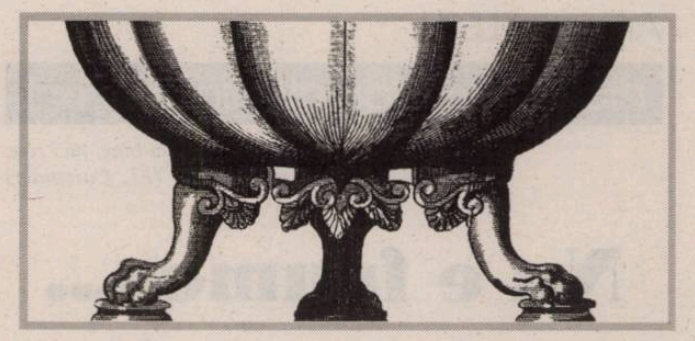

ajuns în situaţia de a da vrabia din mînă pe cioara de pe gard. Spun că era un tîrg bun pentru România pentru că scăderea cu 10% nu ne-ar fi afectat în practică. Explicaţia e simplă. De pildă, România a cheltuit din fondurile ISPA (infrastructură) cam 20% din ce era disponibil. Nu este relevant dacă UE îţi pune la dispoziţie 10 sau 9 lei, cînd tu oricum eşti capabil să consumi doar 2 lei. Dar schimbînd mecanismele, scăzînd limita de participare a autohtonilor şi mărind perioadele de derulare, s-ar putea să putem consuma din cei 10 lei, să spunem, 6-7, ceea ce este un progres.

Dar nu este singura veste bună. În primul rînd, bugetul pe care s-a bătut palma pleacă de la ipoteza aderării în 2007. Următorul Consiliu European va veni după raportul decisiv al Comisiei, iar decizia de acum este un semnal foarte bun.

Una peste alta, am scăpat foarte bine, mulţumită lui Blair. Măcar în România să fie lăudat.

presa despre...

Revoluţia reîncărcată

„Tinerii României, generaţiile născute imediat după decembrie '89, dau din umeri cînd aud de Revoluţie (...). În universul Internetului, Revoluţia Română a fost împuşcată direct între ochi. Criminalul e Counter Strike, un joc unde, ca la Revoluţie, trebuie să împuşti terorişti frecînd cît mai abil mouse-ul calculatorului, de masă. Jocul ăsta, dacă foloseşti motorul de căutare Google, are 407.000 de link-uri în România. Despre Revoluţia Română, Google îţi găseşte, în 0,05 secunde, doar 65.800 de rezultate.

Principiul vinderii la pachet a informaţiei şi educaţiei cu divertismentul se practică de mult în domeniul jocurilor pe calculator. Astfel, în acest univers, Ahile sau Ajax nu sînt personaje ale *Iliadei* lui Homer, ci nişte soldaţi foarte buni de kilărit unităţi mitice în jocul «Age of Empires». Stalin e un tip cu misiuni mai uşoare în «Red Alert», iar Ioana d'Arc e ca lumea contra arcaşilor englezi în «Total War». Culmea e că destui tineri, mausînd silueta reprezentînd-o pe Ioana d'Arc, mai află ceva şi despre bătăliile de la Azincourt şi Poitiers, citind poveştile de pe versiunile demonstrative ale jocurilor.

În aceste condiţii, o metodă eficientă pentru a-i învăţa pe tineri ceva despre decembrie '89 ar fi o revoluţie pusă pe CD. Jocul ăsta, cu grafică şi sunete beton, ar avea drept personaje pe soţii Ceauşescu, pe Stănculescu cu piciorul în ghips, pe Roman în pulover şi pe Iliescu tapetat cu discursuri. Campaniile tip «Împuşcarea dictatorilor», «Apărarea televiziunii», «Armata e cu noi» vor fi pline de zgomot de elicoptere, fum, împuşcături şi minidiscursuri la microfoanele Televiziunii Române Libere, ţinute de jucătorii revoluţionari. Şi, ca să înţeleagă şi tinerii de ce revoluţionarii s-au înmulţit după '89 prin diviziunea organizaţiilor lor, precum amoebele, bonusurile pentru trecerea la nivelurile superioare ale jocului vor consta în magazine sau funcţii în Guvern. Abia după asta, după ce-i vom împuşca la grămadă pe securişti, pe Ceauşescu, Iliescu sau Roman de 20 de ori pe seară, fără ură şi răzbunare, Revoluţia Română îşi va găsi locul în istoria noastră." (Marius Nîţu, *Gândul*) **(C. G.)**

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

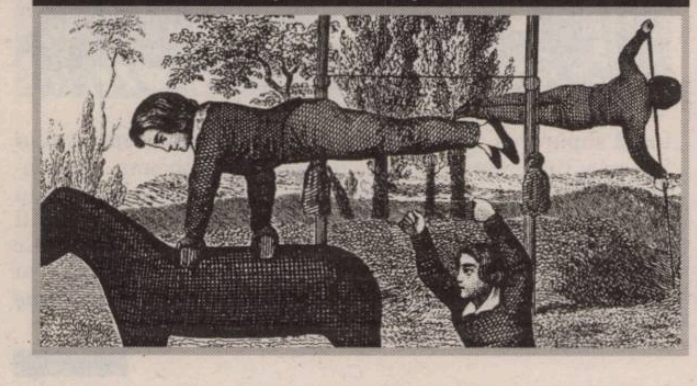

Să ne bucurăm

Nu e un lucru firesc să scrii despre bucurie. Dintre toate întîmplările din viaţa unui om (darmite a unei naţiuni) e cea mai scurtă şi greu de ţinut minte. Găseşti cu greu motive pentru ea, chiar dacă se luptă să te ajute o industrie întreagă, zisă şi a *entertainment*-ului. Totuşi, în caz că nu găsiţi în zilele de Crăciun motive să vă bucuraţi, am alcătuit o listă cosmopolită, care ar trebui să genereze această trăire, pe principiul *suferinţei caprei vecinului*. Aşadar, zece motive să ne simţim bine în calitate de cititori ai *Dilemei vechi* (în ţara noastră sau în emigraţie):

1) Iranul a interzis muzica occidentală. Şi nu, nu ultimul hit al Madonnei a adus această măsură justiţiară, ci gusturile oarecum rustice ale celui mai nou preşedinte. Ales democratic, lucru pe care îl recomandăm şi următorului cîntec cîştigător la Euroviziune.

2) Apropo de alegeri, Bolivia a ales un preşedinte de stînga, mare cultivator de coca, frunzele acelea din care se face cocaina, care stă la baza putreziciunii societăţii capitaliste. Omul a decis să continue producţia pe scară naţională – ceea ce e un alt fel de a ura Crăciun fericit dependenţilor din întreaga lume...

3) În Alaska, soarele apune şi nu mai revine decît în ianuarie. Aş vrea să-l văd pe Băsescu explicînd asta populaţiei!

4) „Internetul e o utopie marxistă transpusă în realitate. Pentru prima oară, mijloacele de producţie şi de distribuţie a produselor sînt în mîinile maselor." E constatarea unui autor pe nume Brian Johnson, care spune că net-ul face posibil consumul cultural direct de la producător, fără intermediar. Aici intră muzica, dar şi literatura sau filmul. Să ne bucurăm înainte ca ultimul filtru, chiar modest, al editorului, să dispară complet... Şi să ne mai bucurăm de un lucru: o fi sistemul marxist, însă conţinutul e mic-burghez de-a dreptul!

5) Eminem a luat parte şi el la lupta cu teroriştii afgani, fără să ştie. Mujaheddinii au fost torturaţi în puşcărie cu melodiile lui, date la maxim. Nu ştiu de ce se face atîta caz din asta: milioane de părinţi nevinovaţi sînt în aceeaşi situaţie!

6) În Irak, oamenii au ieşit în stradă pentru că benzina s-a scumpit. Acum costă, în banii noştri, 12.000 de lei litrul! Irakienii ăştia n-au orizont – ia să vină să facă plinul de la Petrom, să vadă cît costă benzina muncită...

7) Merge prost ultimul film cu o gorilă mare, mare, pe nume King Kong. Dar nu pentru că acum se poartă intelectualii sofisticaţi şi sensibili. Ci pentru că gorila de pe ecranul de cinema se bate cu gorilele de pe monitoarele de acasă. Noile console de jocuri ţin pe loc publicul occidental, care altminteri ar merge la cinema. Noroc că nu-i şi problema noastră: planificarea prea relaxată a importatorilor a făcut ca în iarna asta, consolele de succes să se vîndă doar ca bibelou, pentru că programe pentru ele nu se mai găsesc.

8) Un spital din Statele Unite a scos din meniu şunca din meniul de Crăciun, de teamă că ar putea ofensa musulmanii aflaţi în tratament acolo. Uite, asta e problema cu religiile care îţi spun ce să mănînci: ajungi un cocoloşit. Şi ştim cu toţii ce se întîmplă cu copiii ăştia cînd se fac mari.

9) Alte religii au o problemă în a ajuta omul să-şi ţină pantalonii pe el (după cum comentează cineva pe fark.com). Omul în cauză e un ucrainean care trăieşte în America, unde a dat de bine şi-are deja 17 copii. Probabil că lasă doar crengile de sus la brad, ca să încapă dedesubt cadourile. Dintr-o dată, cei trei copii care se învîrt prin casele românilor, depăşiţi de situaţie, par o binecuvîntare...

10) Apropo de copii, Sony a decis să-l ajute pe Michael Jackson să scape de faliment. Un om care are datorii la întreţinere de milioane şi totuşi nimeni nu-i taie încă apa caldă...

Ar mai fi multe motive să ne bucurăm de Crăciunul ăsta, iar unele chiar serioase de tot. Şi nu e vorba de creşterea PIB-ului sau de faptele guvernanţilor. Ci de o anumită energie care pluteşte în aer, în special în oraşele mari, şi de care îmi vorbea cu invidie un călător în Ungaria, acum vreo zece ani. Dincolo de asta însă, medicii recomandă bucuria fără motiv. Bucuria din orice. Bucuria de lîngă tine, de care nici nu ştiai. E urarea mea pentru cititorii cu care mă simt adesea complice: să ne bucurăm!

www.polirom.ro

- Ioan Petru Culianu **Arborele Gnozei**
- Mircea Mihăieş **Viaţa, patimile şi cîntecele lui Leonard Cohen**
- Umberto Eco **Pendulul lui Foucault**
- D.H. Lawrence **Păunul alb**

Suplimentul CULTURA
Un săptămînal realizat în colaborare cu *Ziarul de Iaşi*

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

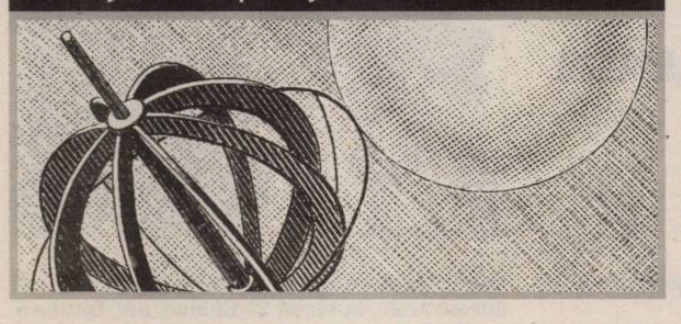

De trei ori într-un an

Chiar şi pentru o ţară mai puţin zguduită de tulburări decît este acum Irakul, trei consultări electorale într-un singur an ar fi fost o încercare dificilă. Prezenţa masivă la vot (aproximativ 70%) la alegerile din decembrie îndreptăţeşte însă unele speranţe: atît irakienii ostili ocupaţiei americane, cît şi cei bucuroşi că prin ea s-au eliberat de sub regimul tiranic, instituit de Saddam Hussein, sînt dispuşi să aibă încredere în procedeele prin care se aleg cei care urmează să decidă politica şi administrarea ţării.

În ianuarie, irakienii au votat Guvernul interimar, în octombrie au aprobat o nouă Constituţie. Alegerile de acum (rezultatele se aşteaptă în circa două săptămîni, dar sînt de pe acum contestate) urmează să decidă cine va ocupa, timp de patru ani, cele 275 de locuri din Adunarea Naţională. În ianuarie, arabii sunniţi (consideraţi a fi foştii protejaţi ai lui Saddam) s-au abţinut în masă, ascultînd de chemarea la boicot, lansată de imamii lor. Au înţeles în cele din urmă că e o tactică perdantă: ei reprezintă aproximativ 20% din populaţie. Dacă nu-şi aleg reprezentanţi, într-adevăr majoritatea şiită poate nesocoti liniştită prezenţa şi drepturile lor, ceea ce nu ar crea decît noi motive pentru insurgenţă, atentate şi răpiri. Şi cu cît insecuritatea va dura mai mult, cu atît se va prelungi şi prezenţa trupelor americane „victorioase", conform discursurilor preşedintelui Bush. Or, s-a dovedit că pe cale militară americanii nu pot asigura liniştea, soluţia depinde de convingerea arabilor sunniţi că pacea internă este în interesul lor. Americanii fac mari eforturi pentru organizarea unor forţe de poliţie irakiene capabile să asigure ordinea în ţară. Dar ordinea ţine şi de existenţa instituţiilor, de buna lor funcţionare şi în special de capacitatea conducătorilor şiiţi, care reprezintă majoritatea, de a se înţelege cu kurzii (acum aceştia au un grad ridicat de autonomie) şi de a respecta drepturile minorităţii sunnite.

Comentatorii nu dau mari şanse alcătuirii unui guvern de coaliţie: principala organizaţie politică a majorităţii este un partid islamic cu mulţi militanţi adepţi ai unei revoluţii violente pentru a-şi asigura supremaţia. Democraţia în Irak poate începe cu aceste trei procese electorale din 2005, tot atît de bine cum se şi poate termina cu ele. Apariţia unui stat islamic legitimat de alegeri libere nu poate fi exclusă. Tot aşa cum mulţi se tem că integritatea teritorială a ţării e ameninţată de structurile prevăzute în noua Constituţie.

Pornită pe baza unor informaţii neadevărate, incapabilă să organizeze pacea după ce a cîştigat războiul, prezenţa militară americană în Irak a determinat modificări în tabloul general al regiunii: s-au desfăşurat alegeri mai transparente, cu rezultate uneori imprevizibile, în teritoriile palestiniene, în Liban, în Egipt, chiar şi în Arabia Saudită. În Liban, noul guvern a cerut şi a dobîndit independenţa faţă de Siria – plătită se pare cu viaţa lui Rafik Hariri, fost prim-ministru, în Arabia Saudită două femei au obţinut victoria electorală în oraşele lor, în Egipt formaţiunea Frăţia musulmană, în pofida persecuţiilor şi a fraudelor, a cîştigat un număr neaşteptat de locuri. În ceea ce priveşte Autoritatea palestiniană, membrii corupţi ai organizaţiei Fatah au fost înlocuiţi cu aleşii organizaţiei Hamas. Nu se poate susţine cu seriozitate că victoriile Frăţiei musulmane sau ale organizaţiei Hamas sînt veşti bune pentru democraţie, dar ambele reproduc o stare de fapt adevărată, reflectînd voinţa actuală a majorităţii.

Vestea bună este că organizaţii considerate teroriste – Frăţia musulmană, Hamas – au participat la un proces democratic. Perspectiva proastă ar putea fi aceea că, odată ajunse la putere, nu vor mai accepta niciodată continuitatea unui proces care le-ar putea contesta legitimitatea.

globul cubic

Facerea de bine

Toată lumea ştie că faptele bune nu rămîn niciodată nepedepsite, dar nimănui nu-i vine să creadă că acest lucru i se poate întîmpla chiar lui, şi chiar miliardarii dau dovadă de naivitate. Revista *The Economist* (10 decembrie 2005) povesteşte păţaniile Fundaţiei Soros în Lituania. Acolo, miliardarul care şi-a pus propria avere la bătaie pentru transformarea structurilor comuniste, a cheltuit prin Fundaţia condusă de intelectualii din Vilnius circa 65 de milioane de dolari în acţiuni de sprijinire a democraţiei. Au fost sponsorizate manuale, traduceri (de la Aristotel la Umberto Eco), au fost date burse şi asigurate contracte care i-au ajutat pe unii lituanieni să suporte ceva mai demn avatarurile tranziţiei.

Cam de pe la sfîrşitul lui noiembrie, cel mai important tabloid, *Respublika,* a început să-l descrie pe Soros ca pe un răufăcător care se amestecă în problemele interne ale ţării. Acelaşi tabloid a lansat anul trecut un dosar pe tema cine conduce lumea. Răspunsul a fost fără echivoc: evreii şi homosexualii. Acum atacurile sînt îndreptate împotriva celor care, direct sau indirect, au fost sau sînt legaţi de Fundaţia Soros, inclusiv preşedintele ţării, Valdas Adamkus. Se susţine că Fundaţia este o ameninţare la adresa securităţii ţării, că nu-şi propune să creeze o societate unită, ci, dimpotrivă, una divizată. Deşi la început n-au răspuns atacurilor, intelectualii cunoscuţi ai ţării au cerut tabloidului, printr-o scrisoare deschisă, să înceteze campania. Mulţi văd în acest conflict mîna Rusiei, nemulţumită de schimbările din Georgia şi Ucraina, favorizate şi de acţiunile Fundaţiei Soros. Democratice sau nu, aceste ţări ies de sub influenţa Rusiei. „Întreţinerea unui scandal fictiv despre o influenţă secretă occidentală ar putea neutraliza temerile reale legate de Rusia" – a declarat un înalt oficial. O altă teorie susţine că succesul campaniei Soros anticorupţie a deranjat oamenii puternici care-şi împărţiseră între ei fondurile europene. Domnul Soros şi-a mai redus eforturile financiare din lumea postcomunistă, dezamăgit de rezultatul acţiunilor sale în locurile unde el vroia să vadă înflorind „societăţile deschise". Autorul articolului din revista *The Economist* crede că „poate în Lituania ar merita să insiste". (**M. B.**)

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Insuportabil de uşor, spre un an decisiv

2006 va fi un an decisiv. Am auzit asta despre fiecare an. Înainte de 1990, fiecare an era decisiv pentru planul cincinal. După 1990, fiecare an e decisiv pentru reformă, integrare europeană ş.c.l. Te poţi socoti privilegiat (sau plictisit!) să tot trăieşti ani decisivi. Fiecare guvern, fiecare politician, fiecare analist, întrebat la sfîrşitul unui an despre anul care urmează, a spus, profetic, că vine un an decisiv. L-am auzit, recent, pe dl Boc spunînd că 2006 va fi decisiv. De cîte ori îl aud pe dl Boc că spune ceva, simt alb, zîmbesc şi îmi trec mîna prin păr. Încerc sentimentul kunderian de insuportabilă uşurătate. Faţă cu politica, poţi să simţi la fel cu ceea ce simţi gîndindu-te la femeile doctorului Tomas (şi eu declar slăbiciunea mea de neînfrînt pentru Sabina şi dragostea mea pentru Tereza – aşa că empatizez, trist, cu el). Din acest precar confort sentimental, cetăţeanul, care sînt, priveşte spre Europa iernii acesteia, o Europă cu buget straniu construit şi cu gîndurile vraişte.

În 2005, Uniunea Europeană a primit de la propriii cetăţeni cea mai dură corecţie din istoria ei. Ca întotdeauna cînd primeşti o asemenea lecţie, marele pericol e să nu o bagi în seamă. După ce alegerile pentru Parlamentul European au fost aproape viciate de un absenteism masiv şi au dat excelente rezultate pentru eurosceptici, francezii şi olandezii au blocat, plebiscitar, drumul spre o Constituţie a Europei şi, dacă englezii ar fi ajuns, la rîndu-le, la urne, ar fi respins şi ei proiectul. Tensiunea recent depăşită a proiectului de buget al Uniunii a fost doar un simptom specific al unei crize adînci a continentului, despre care s-a scris deja enorm. Aşa că, în anul care vine, cîteva transformări serioase în dinamica europeană sînt obligatorii. Ca să fiu şi eu profetic, spun că le văd venind.

Prima va fi abandonarea ideii de tandem conducător al Uniunii. Franţa şi Germania, conduse amîndouă de doi euroentuziaşti, s-au socotit, în ultimii cinci ani, îndreptăţite să se erijeze în lideri ai Europei. Temeiuri culturale şi economice le-au dat dreptul la o atare poziţie politică, aşa că a apărut tandemul franco-german, „motor" al Uniunii. Ca un fel de *acquis* politic, toată lumea a acceptat tacit ideea că cele două puteri continentale conduc Europa, că ele împing sau trag, ca o locomotivă, toate celelalte ţări europene spre integrare. O asemenea politică, contrară spiritului UE, nu putea duce prea departe în condiţiile în care plutonul condus cuprindea ţări precum Marea Britanie sau Polonia, ca să numesc doar două dintre naţiunile cu personalitate şi istorie cel puţin la fel de europene precum Franţa şi Germania. Cînd noul cancelar german a sosit la Paris în chiar a doua ei zi de lucru, mesajul – pe care mediile politice şi diplomatice îl ştiau deja – era acela al ieşirii Germaniei din tandemul euforicilor europeni. În plus, politica tandemului franco-german nu a fost foarte productivă pentru Europa, mai ales în relaţia ei cu SUA.

Deschiderea noii administraţii Bush spre Europa, revenirea Marii Britanii pe prim-planul procesului de integrare europeană, victoria doamnei Merkel şi popularitatea dlui Sarkozy vor relansa, cu siguranţă, parteneriatul transatlantic în acest an. Contextul va fi deci foarte bun pentru România, ţara europeană cu cel mai ridicat nivel de simpatie pentru americani, condusă de un preşedinte care, astăzi, nu mai simte aproape nici o critică la adresa programului pe care l-a anunţat cu îndrăzneală acum un an, de a edifica o „axă strategică" Bucureşti-Londra-Washington.

În continuare, problema lărgirii UE va fi de mare actualitate. Cu România şi Bulgaria aproape sigur intrate în Uniune în 2007, cu un grup de state relativ uşor de asumat pe drum – precum Croaţia, Macedonia sau chiar Moldova, dilemele extinderii vor fi cu adevărat dramatice în cazul Turciei şi al Ucrainei. Va fi şi anul Belarusului, unde valul portocaliu poate mătura dictatura Lukaşenco. Cu un spaţiu ex-sovietic tot mai atras spre vest, Europa va avea o mare problemă, căci relaţiile cu fragmentele desprinse din imperiul rus nu sînt deloc uşor de administrat.

În plan intern, ar trebui să se încheie efectul paralizant

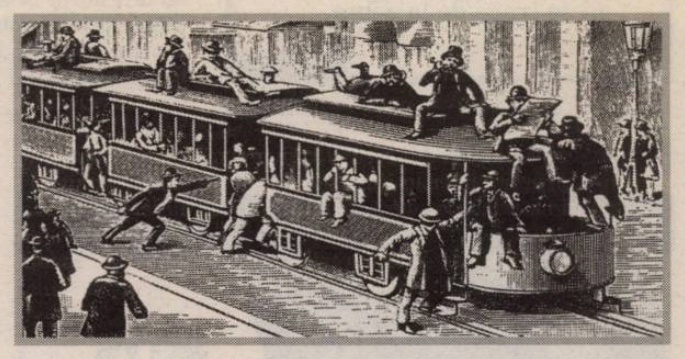

al şocului respingerii proiectului de Constituţie Europeană. O nouă Constituţie trebuie supusă referendumurilor populare, cît mai grabnic, dar e nevoie de un proiect de Constituţie în care să se vadă limpede că lecţiile eşecului au fost înţelese. O Constituţie pe modelul celei americane – scurtă şi principială, în care sînt cuprinse doar drepturile cetăţenilor şi regulile generale de funcţionare a birocraţiei de la Bruxelles şi în care se lasă loc pentru viitoare amendamente – ar fi de dorit fie şi numai pentru că ar avea şanse mult mai mari de succes.

În fine, 2006 va fi anul în care, probabil, Europa va cunoaşte provocarea unei noi relaţii cu Rusia şi în care problemele energetice, politizate de preşedintele Putin sub interesanta sintagmă a „suveranităţii energetice", vor deveni tot mai presante. Europa va înţelege, poate, că un Irak democratizat este resursa alternativă de energie la Rusia şi, de aceea, va înţelege o dată mai mult că reuşita planului american pentru Irak este 100% în interesul său.

ready made

„Te doresc. Te iubesc. Îţi trimit pe o foaie 1000 guriţe. Trimite-mi şi tu un pai din Bucureşti.

Nicule dragă, să nu uiţi să săruţi paiul care-l vei pune în scrisoare."

(Elena Albescu către poetul Nicoleanu, într-o scrisoare din 7 martie 1866, reprodusă de O. Densusianu în *Noua Revistă Română pentru Politică, Literatură, Ştiinţă şi Artă,* No. 5, 1 Martie 1900)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Aşa grăit-a Mr. Clippit:

„Cămăşile în carouri şi pantalonii dungaţi rareori impun o modă.“

De ce, oare, n-o impun
decît rar, încerc să spun:

1°, pentru că,-ntre dungi
şi carouri, sînt dispute
aprige şi îndelungi,
îndeobşte cunoscute;

2°, fiindcă un carou
se şi crede mai erou
decît, scurtă sau mai lungă,
o cu totul simplă dungă;

3°, cămăşile-n carouri,
ca şi largile tricouri,
merg, de obicei, la şort
sau la blugi, fiind de sport, –

pe cînd dungile subţiri
pe un vrednic pantalon
(însoţit de redingotă)
sînt un soi de etalon
de bun-gust la 'nalta cotă
a obrazelor subţiri
în ocaziuni de gală:
o recepţie regală,
mari ceremonii funebre...

Moda, sobră şi frugală,
ni se trage de la zebre.

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Demitizarea şi feminizarea Revoluţiei din '89, pe unde radio

Dragă dilematicule, cu regret întrerup o vreme şirul misivelor către preşedintele Senatului (prilej de a mulţumi celor ce cred că omul se-achită bine de sarcina de personaj literar!), cît pentru a da literă unei poveşti pe care, de cînd o aflai, cu greu o mai ţin în frîu. Contextul ei? Revoluţia română! Decorul? Radioul naţional. Personaje principale? Cîteva, dintre care numai unul merită efectiv atenţie. Morala acestui episod ce niciodată nu va apărea într-o carte de istorie? Tocmai că lesne veţi înţelege de ce multe dintre detaliile pilduitoare ale trecutului nu rămîn în cărţi!

Aşadar, sîntem în ziua de 22 decembrie '89, după prînz. Un vînticel de libertate dinspre Timişoara şi palele unui elicopter ce tocmai tăiase cerul aduseseră vînzoleală în Bucureşti, drame şi speranţe, soare şi fum, eroi şi cabotini cît cuprinde. La fel şi pe strada fostă a Nuferilor, actualmente Berthelot, la sediul Radioului. În acele ore de haotică şi frumoasă victorie, pătrundeau aici mai mulţi oameni: unii chemaţi şi alţii nu, unii cu treabă şi alţii ca să se afle în treabă, unii ca să se adreseze poporului şi alţii ca să se audă vorbind. În nebunia momentului, unii au şi primit arme – evident, ca să apere instituţia de teroriştI! În scurtă vreme, dintre ei s-a selectat un nucleu de oameni hotărîţi, cu idei în privinţa lichidării cuiburilor de inamici din cartier (de altfel, dintr-un bloc de peste drum chiar se trăgea în biroul în care ar fi trebuit să fie directorul instituţiei – dar nu era, pentru că atunci Radio-Televiziunea avea o conducere comună, în frunte cu directorul Petre Constantin, care mai mult stătea prin Dorobanţi). Nu mai lungesc vorba: acest nucleu din Radio s-a instalat la etajul 2, în biroul fostului redactor-şef – o încăpere luminoasă, cu geamurile dînd spre faţada din Berthelot.

Acolo s-a instalat nucleul şi acolo a tot rămas, zile în şir. Afară curgeau inedite evenimente: prinderea şi împuşcarea Ceauşeştilor, Iliescu făcea furori, Mazilu făcea valuri, pe Marin Ceauşescu îl sinucidea Viena, Roman uimea la Bucureşti ziariste franţuzoaice, pe tarabe ruginite ziarele vindeau tiraje imense, venea şi trecea Revelionul, fondul „Libertatea“ se umfla, studenţii se înfiorau, armele tăceau, difuzoarele bubuiau *Jos comunismul* şi *Dansando Lambada* – un al treilea refren nici că mai exista.

Cum o femeie micuţă şi saşie a curăţat Radioul naţional

Zilele treceau deci, iar trupa de apărători din Radio nu mai părăsea incinta; revoluţionarii din biroul lunguieţ nu mai scoteau capul decît cît să meargă, ca tot omul, la *wc*; aici, la etajul 2, aici dormeau, aici mîncau, aici mai beau cîte ceva, aici se triau ajutoarele ce începuseră să vină, de aici răzbăteau prin Radio ucazuri verbale, aici chiar au şi organizat vreo două şedinţe cu angajaţii. Cît despre aceştia din urmă: care mai eliberat, care mai timorat, care mai bucuros, care mai fricos, care cu voce de aur, care cu trecut de plumb, aceşti oameni aşadar aproape că acceptaseră ca pe un dat directoratul brigăzii de revoluţionari înarmaţi.

Pînă într-o zi (să fi fost vreo două săptămîni de la începutul ostilităţilor şi cam tot atîtea de la sfîrşitul lor). Oare toţi angajaţii Radioului se împăcaseră cu provizoratul ce ameninţa să dureze acolo, la etajul 2? Ei bine, nu! Totul s-a curmat scurt în dimineaţa în care, înarmată cu un teu, cu cîrpe şi găleţi, în faţa atîtor guri de foc din încăpere, singură în faţa atîtor bărbaţi cîţi se aciuiseră în noul post de comandă din biroul lunguieţ, tanti Florica – una dintre femeile de serviciu ale Radioului – a dat uşa de perete, a rotit privirea ei nr. 7 bis şi a zis...

Mai înainte de a afla ce-a zis, imaginaţi-v-o puţin: tanti Florica era mărunţică şi rotunjoară, uşor saşie şi foarte voluntară (dovedise vreo doi soţi şi creştea vreo şapte copii), avea patru clase primare şi trei masterate în umor.

Ei bine, această femeie, atunci, în acea dimineaţă de ianuarie '90, a dat uşa de perete, i-a fixat cu unul dintre ochi pe revoluţionari şi le-a zis: *Măi băieţi, gata, mai vine omul, dar mai şi pleacă, voi n-aveţi casă?, ce Dumnezeu e-aici?, voi nu vedeţi cum pute?, mai e puţin şi vă mănîncă şobolanii, hai, toată lumea afară!*

Şi, mai înainte ca brigada să se dezmeticească, a pus teul ei vrăjit în mişcare, scoţînd de prin cotloane leşuri de sticle goale, scrumiere din conserve goale, resturi de pîine, mucuri de ţigară şi alte teribile reminiscenţe ale unei prea enigmatice revoluţii consumate.

Spăsiţi, cu armele în mînă şi cu cozile-ntre picioare, relativ ruşinaţi de ce lăsau în urmă, foştii apărători s-au împrăştiat care unde-a putut. O revoluţie se termina, un deceniu nebun stătea să-nceapă!

În anii următori, tanti Florica va ajunge la BBC, unde va cîştiga – tot cu teul – cam cît noii şefi din Berthelot, fostă Nuferilor.

...Iară eu încalec acum pe-o şa şi vă urez *Ani cît mai mulţi!* şi revoluţii cît mai rare.

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Revoluţia poetică

Sîmbătă seara, am văzut la TVR 1 încă un film despre Revoluţie (şi, oarecum, despre lovitura de stat). Fiind 17 decembrie, s-ar fi potrivit mai degrabă un film despre revoluţia timişorenilor, dar să nu fiu răutăcios. Filmul despre care vorbesc (documentar de montaj) a fost realizat în 1992, în Germania, de Andrei Ujică. Specialiştii îi cunosc cariera academică de lingvist, generaţia mea de rockeri îl admiră în calitatea-i de *wordsmith extraordinaire* (alături de Şerban Foarţă) la *Cantafabulele* grupului Phoenix.

Să fim înţeleşi, filmul nu e o capodoperă. Pornind de la pretextul (subţirel) al unghiurilor alternative de vedere, mulţumindu-se cu sugerarea poetică a unor întrebări şi limitîndu-se la o viziune pasivă, nu ar fi avut vreo rezonanţă specială dacă era vorba de alt subiect. Fiind însă legat de o revoluţie, de o mişcare celebră, violentă şi perversă, filmul a fost aureolat de toţi cei care au crezut că sînt aduşi mai aproape de un moment atît de paradoxal precum (aşa-)zisa revoluţie. Drept care Cinemateca vieneză l-a urcat între primele 100 de documentare ale lumii! Cea din Bucureşti încă nu s-a pronunţat.

La masa rotundă care a urmat, invitaţii lui Dan Turturică au accentuat două lucruri: mai întîi că filmul se lasă în voia imaginii, că este lipsit de comentariu (ferindu-se astfel de manipulări şi scenarită) şi, mai apoi, că ar fi un înalt omagiu adus operatorilor ce şi-au făcut eroic meseria în infern. Nimic mai corect – operatorii acelor zile merită mai multe onoruri decît mulţi „revoluţionari“ cu burtă, ghiuluri şi spaţii comerciale. Deşi înşirarea lor (cu acribie) la sfîrşitul filmului nu este tocmai un omagiu. Mai degrabă un act contabil şi de copyright.

Primul merit evidenţiat (tăcerea filozofică a realizatorilor) s-ar preta însă la o discuţie mai nuanţată. Să fie, oare, lipsa comentariului o calitate? De unele comentarii, prezente în mai toate filmele despre revoluţia-lovitură de stat, m-aş lipsi şi eu cu dragă inimă. Numai că a scrie un comentariu lăcrimos-populist-militant e la fel de simplu cu a nu scrie nici unul. Mai greu e să scrii ceva care să plutească pe deasupra partizanatelor şi să evite ambiguităţile. Iar dacă mizezi pe doctrina că „realitatea e doar cea surprinsă de cameră“ şi dacă dispui doar de secvenţele încă nevîndute marilor televiziuni, nu prea depăşeşti haosul. Nu că revoluţia n-ar fi avut doza ei de haos, numai că această tehnică ar transforma în haos chiar şi revoluţia solară! Aşa, ce să înţeleg? Că Securitatea avea trei elicoptere? Că Nicu Ceauşescu luase ostatici? Că taică-său a fost executat după demonstrarea celor cinci capete de acuzare (genocid cu 60.000 de victime, subminarea puterii de stat şi a economiei naţionale, distrugerea de obiective şi tentativă de a părăsi ţara cu un miliard USD)? Că existau teroriştI?

Scriu toate astea fiind convins că documentarul este o specie a jurnalismului. Pe de altă parte, nu uit că în istoria genului au existat şi poeţi ca Joris Ivens, John Betjeman sau Dziga Vertov, dar prefer să numesc producţiile lor eseuri cinematografice. Poate că aşa ar fi trebuit să privesc şi filmul lui Andrei Ujică. Ca pe o panoramă candidă, metaforică, aleatorie şi tardivă. A spaimelor, pseudo-convingerilor, manipulării, minciunii, prostiei.

Şi totuşi! Datorită filmului, sîmbătă seara mi-am retrăit momentul personal de memorie afectivă. Mi-am amintit de întîlnirea „reacţionară“ cu Mircea Nedelciu şi Ioana Pârvulescu în camera de scris a primului, de Bulevardul Magheru, pe 22 decembrie (la 7 dimineaţa năclăit în sînge, după trei ore inundat de oameni), de misterioasa maşină cu difuzoare apărută din cer în faţa CC-ului, de marşul tîrîş la baricada din Dorobanţi ca să transmit mesajul „esenţial“ al lui Florin Iaru, de noaptea cînd eu şi Dănuţ Ungureanu am înţeles că vom fi împuşcaţi de teroriştI (de fapt, nişte beţivi inconştienţi), de gloanţele ce treceau la o palmă deasupra dormitorului, de alte emoţii încrîncenate. Într-un fel le regret. Ne-ntîlnisem, pasămite, cu Istoria, *„albă Calandrinon / cu ochi de mărgean /... / fiară cu dinţi de fier / dinţi de fierăstrău“*. N-aveam darul premoniţiei.

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Andrei CODRESCU
www.codrescu.com
www.corpse.org

scrisoare din New Orleans

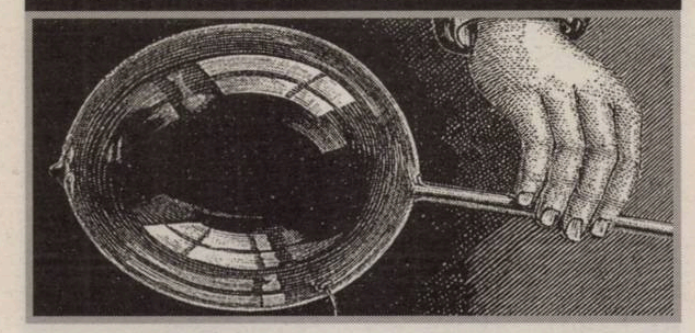

Chinurile unui om bogat

Am văzut cu toţii, la televizor, chinurile celor săraci şi am auzit, la prima mînă, poveştile prietenilor noştri, care sînt mai toţi săraci. Săracii sînt peste tot, dacă e să vorbim despre imagine. Ei sînt feţele victimelor Katrinei, sînt raţiunea care pune în mişcare uriaşe porniri caritabile, sînt subiectul lamentaţiilor editoriale şi materia primă a retoricii politice. Dacă toată această atenţie va însemna ceva rămîne de văzut. Săracii cresc tirajul, dar o să-i ajute la ceva toată hărmălaia asta? Eu, unul, mă îndoiesc.

Alaltăieri am participat la un eveniment social la New Orleans şi am avut şansa să fiu martorul unui fenomen rar: chinurile unui om bogat. M-am alăturat unui cerc de persoane care ascultau lamentările unui tip înfloritor căruia o să-i spun dl Reabilitare*. Acest om cu inimă bună a crezut în valorile culturale ale oraşului nostru, le-a trîmbiţat şi le-a transformat în aur. A „reabilitat", a construit şi hollywoodizat oraşul vechi, pe care l-a tot mărit, ca să fie pe măsura grandorii credinţei sale în „renaşterea artelor" prin care trecea, aparent, oraşul nostru. N-a făcut-o de unul singur, firește. Mitul care făcea din New Orleans noua capitală a muzicii, literaturii, teatrului şi artelor a fost ţinut la mare cinste de mulţi, de la comisiile municipale pînă la subsemnatul. Turismul era cea mai importantă sursă de bani a oraşului. Mă rog, eu pot să am o scuză, că am ridicat în slăvi New Orleans-ul ca pe un loc unde chiriile sînt încă mici, dar e o scuză cam şubredă. Orice gură de aer suflată în balonul umflat al „renaşterii artistice" a New Orleans-ului era încă un lingou în safe-urile dlui R. Acum, înconjurat de proprietari îngrijoraţi, dl R. era de neoprit. Bătea cîmpii despre renaşterea oraşului, despre un oraş mai mare şi mai strălucitor care se va ridica pe aceste locuri, despre faptul că Dezastrul este doar un obstacol temporar. La trei luni după furtună, reclamele lui la locuinţe umplu ziarele, oferind proprietăţi la preţurile de dinainte de uragan, ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat.

Dar ce fusese această renaştere a artelor pre-Katrina? Însemna chirii din ce în ce mai puţin mici pentru artişti şi fonduri din ce în ce mai zgîrcite pentru arte. În New Orleans, artele aveau o rădăcină atît de puţin adîncă, încît nici n-ar fi fost nevoie de forţa Katrinei pentru a le mătura, o briză ar fi fost de ajuns.

În afara culturii artistice, existau alte trei culturi ale stilului de viaţă împărtăşite de cei săraci şi de cei bogaţi deopotrivă, cultura Mardi Gras, cultura bucătăriei şi, mai presus de toate, cultura pilelii. Dl R. scosese bănişorul şi din astea.

Duse-s toate? Pentru moment, da. Dar dl R. va supravieţui, va ieşi întărit din toate acestea: New Orleans va fi un oraş mai mic, mai potrivit pentru adăpostirea miturilor „culturilor". O cantitate mare de cultură stînjenitoare va fi

fost dispărută, deodată cu artiştii săraci sau săracii pur şi simplu. Fără deranjul realităţii, nu ai cum să-ţi dai seama cît valorează artele.

* Reabilitarea este procesul de renovare şi reamenajare a unor cartiere, în scopul creşterii valorii lor de piaţă. Cartierele astfel renovate atrag o clientelă mai bogată, care îi alungă, în timp pe ocupanţii iniţiali, cel mai adesea săraci...

traducere de Ioana AVĂDANI

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Istorie de Crăciun

Era în 1550, la Valladolid. În vremea aceea, elitele europene se disputau pe tema sălbaticilor din lumea nou descoperită a Americii. Pe de o parte erau partizanii inegalităţii, reprezentaţi de eruditul filosof Gines de Sepulveda, de cealaltă cei ai egalităţii, reprezentaţi de abatele dominican Bartolomeo de Las Casas. Două viziuni la fel de venerabile, dar opuse încercau să-şi impună punctul de vedere cu privire la natura şi soarta „indienilor". Iată povestea acestei dispute, relatată de Tzvetan Todorov:

„Sepulveda se sprijinea în argumentaţia sa pe o tradiţie ideologică, din care îşi extrag argumentele şi ceilalţi apărători ai tezei inegalitariste. Dintre toţi aceşti autori să-l reţinem pe cel de la care această teză îşi revendică – pe drept cuvînt – patronajul: Aristotel. Sepulveda a tradus *Politica* în latineşte, el este unul dintre cei mai buni specialişti ai timpului său în gîndirea aristotelică; or, nu Aristotel este cel care, în chiar *Politica* sa, stabileşte celebra distincţie între cei care s-au născut stăpîni şi cei care s-au născut sclavi? «Cînd oamenii diferă între ei aşa cum se deosebeşte sufletul de trup şi omul de brută (...), aceia sînt sclavi de la natură» (1254 b.). (...) Sepulveda crede că ierarhia, nu egalitatea, este starea naturală a societăţii umane." Pus în practică, acest principiu l-a făcut pe Ovideo, conchistador şi istoric al cuceririi Lumii Noi, să exclame: „Satan este acum expulzat din această insulă [spaniolă]; acum, că majoritatea indienilor a murit, influenţa sa a dispărut. (...) Cine va nega că folosirea prafului de puşcă împotriva păgînilor înseamnă să-I oferi lui Dumnezeu tămîie?".

Acestei teze – şi practici – a inegalităţii i s-a opus la Valladolid şi în întreaga sa viaţă Bartolomeo de Las Casas. „Dacă viziunea ierarhică a lui Sepulveda ar putea fi situată sub patronajul lui Aristotel, concepţia egalitaristă a lui Las Casas merită să fie prezentată, cum se va şi întîmpla în epocă, ca provenind din învăţăturile lui Isus Christos. Las Casas însuşi spune, în discursul său de la Valladolid: «Adio, Aristotel! Christos, întruparea adevărului etern, ne-a lăsat următoarea poruncă: Îl vei iubi pe aproapele tău ca pe tine însuţi». (...) Nu pentru că opoziţiile sau inegalităţile ar fi necunoscute creştinismului; dar opoziţia fundamentală aici este cea dintre credincios şi necredincios, creştin şi necreştin; or, oricine poate deveni creştin (...). Las Casas adoptă deci această poziţie şi îi dă o expresie mai generală, aşezînd astfel egalitatea la baza oricărei politici umane."

Luat în sine, textul lui Las Casas poate părea astfel de o surprinzătoare modernitate. Luat în context, el nu este însă decît un pas – de loc neglijabil, ce-i drept – pe această cale. Căci „drepturile omului", aşa cum le vede aici creştinul Las Casas, sînt drepturile tuturor oamenilor de a deveni creştini, adică, în ultimă instanţă, ca *noi*. „Religia noastră creştină convine în mod egal tuturor naţiunilor din lume şi ea este deschisă tuturor, la fel" – consideră Las Casas. Este ceea ce, tot pe urmele lui Todorov, putem considera varianta ***asimilaţionistă*** a egalitarismului: sîntem egali deoarece şi tu ***poţi*** deveni ca mine! Ceea ce va şi încerca să facă Las Casas, convertind „cu blîndeţe" la creştinism populaţiile cucerite şi recomandînd în repetate rînduri înlocuirea soldaţilor cu oamenii bisericii, în vederea realizării efiziente a colonizării. Următoarea relatare referitoare la masacrul de la Caonao ne scoate însă în evidenţă şi latura derizorie a acestei „asimilări":

„Atunci, tînărul indian fiind doborît, un spaniol care se afla în apropiere scoate un iatagan mare, un soi de sabie scurtă, şi-i aplică, ca pentru a se amuza, o lovitură de la coaste pînă la şold, scoţîndu-i la iveală măruntaiele. Nefericitul indian îşi apucă intestinele cu mîna şi iese în fugă din casă; îl întîlneşte pe abate [Las Casas], care, recunoscîndu-l, îi vorbeşte numaidecît despre cele ale credinţei [în ce limbă? – se întreabă Todorov] *atît cît îi permitea circumstanţa înspăimîntătoare, făcîndu-l să înţeleagă că, dacă voia să fie botezat, avea să meargă în ceruri şi să trăiască lîngă Dumnezeu. Nenorocitul, plîngînd şi urlîndu-şi durerea ca şi cum ar fi fost mistuit de flăcări, răspunde că dorea tare mult; atunci, abatele l-a botezat şi indianul pe loc a murit, prăbuşindu-se la pămînt."*

La vremea sa, Las Casas era conştient şi el de limitele acestei practici a botezului şi, mai larg, ale „salvării" indienilor pe calea creştină. Peste ani, către sfîrşitul vieţii sale, el îşi va schimba poziţia, teoretizînd o altă formă, fundamental nouă, de iubire pentru celălalt: „...o iubire care nu mai este *asimilaţionistă*, ci oarecum *distributivă:* fiecare îşi are propriile valori; (...) Nu mai există un Dumnezeu adevărat (al nostru), ci doar coexistenţa tuturor universaliilor posibile". Altfel spus, fiecare este îndreptăţit la propriul său punct de vedere, căci divinitatea este universală şi nu modul de a te apropia de Dumnezeu. Todorov numeşte această viziune ***perspectivism***. De aici pînă la antropologie nu mai sînt decît... cîteva secole.

Istoria nu se repetă niciodată, de fapt, dar cîteodată ne oferă pilduitoare analogii. Probabil că în disputele de astăzi referitoare la „noii sălbatici", l-am plasa pe aristotelicianul Sepulveda în rîndurile dreptei conservatoare, iar preotul dominican Las Casas, din ultima sa fază, ar fi un... multiculturalist cam stîngist. În ceea ce îi priveşte pe Carol Quintul şi papa Paul al III-lea, care au consfinţit în scris că „indienii sînt şi ei oameni cu adevărat" şi, ca atare, au drepturi egale cu cele ale tuturor celorlalţi oameni, aceştia ar putea fi consideraţi ca „political correct", puţin cam ipocriţi, căci punerea în practică a acestor precepte a mai întîrziat cîteva secole.

Civilizaţia europeană s-a construit însă prin victoria anevoioasă şi mereu reiterată a viziunii lui Las Casas – chiar dacă o lungă vreme „civilizaţia" însăşi a luat locul creştinismului, dictînd propriile sale forme de asimilaţionism: nu se mai punea problema să-l *creştinăm* pe Celălalt, ci să-l *civilizăm*. Perspectivismul a revenit însă şi în acest caz.

A lucrat oare Europa, în acest fel, la propria sa pierzanie, a renunţat oare creştinismul, prin vocea tîrzie a părintelui Las Casas, la vocaţia sa universală? În umilinţa mea de antropolog care nu poate cuprinde cu mintea sa întreaga idee de Dumnezeu, ştiu însă că iubirea aproapelui îmi ocupă întreaga viaţă. Şi nu cred că acest principiu poate fi considerat vreodată contrar sau în opoziţie cu civilizaţia, orice am înţelege prin aceasta.

Crăciun luminat!

Adrian MIHALACHE

e-cultura

E-pirateria

Piraţii de odinioară operau în Caraibe, în Maroc şi în Mările Sudului. Jaful navelor, capturarea echipajelor în vederea răscumpărării se practică şi astăzi, pe coastele Somaliei, printre victime numărîndu-se şi mateloţi români, angajaţi sub pavilioane dubioase. Comorile piraţilor, greu de fructificat pe o piaţă transparentă, erau ascunse bine în vreo insulă pustie, stîrnind imaginaţia aventurierilor şi a scriitorilor. Cei care continuă meseria conform tradiţiilor sînt însă departe de a face o afacere bună. Mai inspiraţi sînt piraţii ciberspaţiului, care nu capturează nave, ci programe de calculator. Ei nu navighează pe mări furtunoase, nu arborează pavilionul cu cap de mort şi nu riscă spînzurătoarea. Aşezaţi comod în faţa ecranului, îmbarcaţi pe *Internet Explorer*, interceptează şi descarcă fişiere de biţi, sisteme de operare, programe aplicative, jocuri, filme şi cărţi electronice. Apoi, fie se bucură de ele în mod gratuit, fie le vînd la preţuri mult mai scăzute decît cele ale versiunilor originale, deturnînd astfel cîştigurile cuvenite creatorilor care au investit, în elaborarea lor, inteligenţă şi imaginaţie.

E-pirateria îndeamnă la reflecţie asupra a trei probleme: una etică, una economică şi una legislativă. Printre ciber-piraţi se numără indivizi care nu ar fura nici măcar o ciocolată de la supermarket. Semnatarul acestor rînduri mărturiseşte că le scrie la calculator, folosind programul *Microsoft Word* şi sistemul de operare *Windows*, obţinute prin e-piratare şi totuşi se consideră un om cinstit. E-piraţii şi beneficiarii lor nu au mustrări de conştiinţă cînd îşi însuşesc gratuit munca altora, deşi ar ezita înainte de a atenta la o proprietate străină. Explicaţia constă în obişnuinţa noastră de a considera drept „muncă" doar acea activitate care se încorporează în bunuri materiale. Acestea aparţin de drept celui care le-a realizat, fiind prelungiri ale corpului său activ. Dacă i le-am lua, l-am lipsi de ele. Or, profitînd de informaţia dematerializată pe care altcineva a elaborat-o, nu înseamnă că l-am depriva pe acesta de ceva anume, căci autorul rămîne cu ştiinţa sa, nediminuată de faptul că un altul şi-a însuşit-o. În viziunea larg împărtăşită, proprietatea materială este sacră, cea intelectuală este un moft.

Firmele producătoare de software, adică de informaţie şi de cunoaştere, acuză vehement pierderile cauzate de e-piraterie, menţionează cifre astronomice şi, pentru a le face mai inteligibile, le raportează la unitatea de timp, rezultînd, în ansamblu, cca 500 USD pe secundă. Ele presează guvernele să ia măsuri legislative drastice pentru reprimarea vinovaţilor. Pe de altă parte, producătorii nu fac mare lucru în vederea protejării electronice a programelor lor. Codurile care împiedică copierea discurilor compact sau descărcarea unui fişier din ciberspaţiu pot fi sparte cu relativă uşurinţă. De multe ori, firme de anvergură, ca *Microsoft*, încurajează, în fapt, e-pirateria, cu toate că o condamnă în vorbe. Explicaţia constă dintr-un fenomen economic interesant: e-pirateria contribuie, prin efectul de reţea, la creşterea pieţii de desfacere a produselor originale şi, uneori, chiar la mărirea profitului firmelor producătoare. Efectul de reţea se manifestă prin creşterea interesului consumatorului pentru un anumit produs informaţional, odată cu creşterea numărului de utilizatori, indiferent dacă aceştia folosesc programe originale sau versiuni piratate. Dacă sînt mulţi utilizatori în reţea, ei pot schimba cu uşurinţă fişiere, îşi pot împărtăşi experienţa şi au, în general, subiecte de conversaţie şi pretexte de socializare virtuală. În economia bunurilor materiale, reţeaua are un efect diferit. Pînă la un punct, doreşti să ai ceea ce vezi la celălalt şi faci eforturi *to keep up with the Jones*. Apoi abia vine dorinţa de diferenţiere, de a te distinge de vulg, prin posesia unor bunuri rare, unicate, obiecte „cu aură". *Apple* a mizat pe acest tip de efect, oferind calculatoare „deosebite", dar a pierdut, deoarece economia virtuală mizează mai mult pe compatibilitate şi cooperare decît pe mîndra izolare. Jocul concurenţial dintre producătorii originali şi e-piraţi nu este unul de sumă nulă: amîndoi pot cîştiga, dacă iau, în fiecare moment, decizii inteligente.

Guvernele sînt presate să ia măsuri împotriva e-pirateriei, deoarece firmele, din motivele economice arătate, nu sînt prea grăbite să o facă. Periodic, poliţia şi justiţia execută public pe cîte cineva: un cibernaut, care face rost de

filme înainte de premiera lor oficială, este inculpat; tarabele unde se vînd programe, jocuri şi muzică sînt răsturnate cu furie, ca tejghelele zarafilor din Templu; la televizor, se arată cum compresoare strivesc nemilos stive de discuri compact, comori ale e-piraţilor. Între două acţiuni bine mediatizate, se lasă liniştea şi se practică toleranţa. Calcule precise, bazate pe modele economice sofisticate, arată că bunăstarea generală *(welfare)*, rezultat al agregării sociale a intereselor tuturor categoriilor, creşte datorită e-pirateriei. Producătorii sînt obligaţi de concurenţa e-piraţilor să-şi reducă preţurile, iniţial prohibitiv de mari, fiind compensaţi de lărgirea propriei pieţe de desfacere. Cîtă vreme tehnologia informaţională dintr-o anumită ţară se află într-o stare incipientă, e-pirateria contribuie la dezvoltarea ei prin sensibilizarea publicului, stimularea cererii şi educarea profesională a viitorilor agenţi economici cinstiţi.

chestionarul lui Proust

1. Principala mea trăsătură
2. Calitatea pe care doresc să o întîlnesc la un bărbat
3. Calitatea pe care o prefer la o femeie
4. Ce preţuiesc mai mult la prietenii mei
5. Principalul meu defect
6. Îndeletnicirea mea preferată
7. Fericirea pe care mi-o visez
8. Care ar fi pentru mine cea mai mare nenorocire
9. Locul unde aş vrea să trăiesc
10. Culoarea mea preferată
11. Floarea care-mi place
12. Pasărea mea preferată
13. Prozatorii mei preferaţi
14. Poeţii mei preferaţi
15. Eroii mei preferaţi din literatură
16. Eroinele mele preferate din literatură
17. Compozitorii mei preferaţi
18. Pictorii mei preferaţi
19. Eroii mei preferaţi din viaţa reală
20. Ce urăsc cel mai mult
21. Calitatea pe care aş vrea s-o am din naştere
22. Cum aş vrea să mor
23. Greşelile ce-mi inspiră cea mai mare indulgenţă
24. Deviza mea

Ion BARBU

1. Trăsătura de condei.
2. La bărbaţi prefer defectele.
3. Calitatea, pur şi simplu.
4. Că stau în alte oraşe.
5. Nu este cazul.
6. Munca.
7. Director fondar la *Dilema foarte veche*.
8. Să ies la pensie.
9. Petrila anului 2005, înainte de Hristos.
10. Umbra arsă.
11. Flower-Power.
12. Puiul santinelă.
13. Cosaşii.
14. Aurel Dumitraşcu, Mariana Marin.
15. Stahanov.
16. Limpi din *Adio, Europa!*
17. Lennon & McCartney.
18. Van Gauguin.
19. Nina Iliescu.
20. Administraţia financiară.
21. Călcîiul lui Achile.
22. Sătul.
23. Atingerea firelor de înaltă tensiune căzute la pămînt.
24. *Carpe zilem!*

Gabriel MARIAN

de ce e *cool*...

Gianina Cărbunariu

– guerilla *ca formă de comunicare* –

Tînăra dramaturgie românească (şi independentă, ar trebui precizat) se vinde bine în Franţa, oricum mai bine decît acasă, unde faptul că e independentă e sinonim cu „zero subvenţii". Anul trecut, Centrul National de dramaturgie „Antoine Vitez" din Montpellier publica, de altfel, la Editura Climats, o antologie a teatrului contemporan din România, în care figurau şi autori tineri ca Ştefan Peca sau Cristian Juncu. Şi mai interesant e cazul Gianinei Cărbunariu, iniţiatoare a proiectului DramAcum, care îşi montează de cîţiva ani spectacolele în baruri, discoteci şi alte locaţii alternative (situaţia nu e nouă şi nici surprinzătoare). Însă piesele ei au atras atenţia în străinătate (festivaluri în Germania, Irlanda, Canada, ateliere în Anglia şi Franţa), iar din 8 noiembrie *Stop the tempo* se joacă la Paris, în micul (dar dinamicul) Théâtre-Studio d'Alfortville, condus de regizorul Christian Benedetti, care a şi invitat-o pe Gianina în calitate de autor asociat pe durata actualei stagiuni. Critica a întîmpinat spectacolul cu cronici foarte pozitive – în *Nouvel Observateur* (numărul din 24-30 noiembrie), în *Libération*, dar mai ales în exigentul *Télérama* (numărul din 1-8 decembrie), săptămînal în care o pagină întreagă de laude e chiar ceva excepţional. Cea mai interesantă e totuşi reacţia publicului, în cursul întîlnirilor cu regizorul şi cu autoarea, prezentă la Paris zilele trecute. *Stop the tempo* (tradusă de subsemnatul, cu colaborarea Dianei Cilan) e povestea a trei tineri pe care eterna tranziţie şi liberalismul *à la roumaine* îi aduc la exasperare. Într-o lume alienantă, dominată de falsa comunicare pe Internet, ei practică o *guerilla* neaşteptată: smulg siguranţele, provocînd pane de curent în discoteci, baruri, magazine şi alte instituţii, într-o escaladă a de-conexiunii ca simbol al întoarcerii la o comunicare reală, bazată pe raporturi non-virtuale, umane. La sfîrşitul piesei, doi din membrii acestui comando *sui generis*, urmăriţi de poliţie, mor electrocutaţi în cursul unei acţiuni de amploare ce viza un concert internaţional la Polivalentă. Spectatorii parizieni s-au întrebat dacă Gianina şi regizorul francez au scris şi montat spectacolul în mare grabă, în cele 3-4 săptămîni de la începutul revoltelor din periferia pariziană. Pentru că, în seara de 27 octombrie, trei tineri s-au ascuns într-o centrală electrică din Clichy-sous-Bois. După cîteva minute, tot cartierul era scufundat în întuneric. Doi dintre tineri au fost găsiţi apoi morţi prin electrocutare, iar faptul că erau urmăriţi de poliţie a fost principalul motiv care a declanşat violenţele urbane. Incendiatorii afirmau că vor să se facă auziţi de un guvern care îi ignoră de prea mult timp. Presa franceză observa în urmă cu cîteva luni că vocabularul unui tînăr tipic din *banlieue* nu depăşeşte 400 de cuvinte, ceea ce pune probleme nu doar în privinţa găsirii unui job. Piesa Gianinei e scrisă în urmă cu doi ani.

Paris, 12 decembrie 2005

mintea de pe urmă

În numărul 100, la rubrica „Citit/auzit", informaţia privind apariţia textului „Pompa cu morfină", semnat de Lucian Pintilie, în revista *22*, a omis faptul că acelaşi text fusese *deja* publicat, în premieră, pe LiterNet (www.liternet.ro)! Fac cuvenita rectificare, ce se cuvine să mă rectifice în primul rînd pe mine, cel care a înlesnit – de altfel – întîlnirea editorului Răzvan Penescu cu Lucian Pintilie... Mai mult ca oricînd, titlul acestei rubrici (mi) se potriveşte la fix. **(a. l. ş.)**

DEUTSCHE WELLE
Un radio din inima Europei!

88,5 FM – BUCUREŞTI
Programul DW în limba română:
13:00 -15:00 - Miezul zilei în actualitate (zilnic)
Ştiri la 10:00, 12:00, 16:00 (luni – vineri)
Ştiri în germană şi engleză – zilnic din oră-n oră!
Şi muzică bună – pop, clasic, jazz!
Deutsche Welle
53113 Bonn/Germany
www.dw-world.de
DW

Texte și opinii de: *Șerban ANGHELESCU (etnolog) ● Silvia CHIȚIMIA (etnolog) ● Mihai CIMPUIERU (copil) ● Mihai CIOROIANU (copil) ● Dora CONSTANTINESCU (copil) ● Stela GIURGEANU ● Luca ISTODOR (copil) ● Aurora LIICEANU (psiholog) ● Părintele Iustin MARCHIȘ ● Radu MANOLESCU (copil) ● Tudor PAUL-BĂDESCU (copil) ● Marc SOLOMON (copil) ● Dan SUCIU (jurnalist) ● Andrei VASILESCU (copil) ● **Coordonatoarea temei:** Iaromira POPOVICI*

Miraculosul din decembrie

De ce un număr despre Moș Crăciun, veți spune. Și mai ales unul care, în loc de o dilemă serioasă, pune în balanță existența acestuia. La prima vedere, e doar un număr de sezon, care ne face și pe noi parte din moșcrăciunizarea generală. La o a doua privire, întrebarea se poate traduce într-o afirmație: Moș Crăciun există, pentru toate vîrstele, suplinind nevoia fiecăruia de miraculos și oferind o cale mai ușoară oamenilor de a avea acces la fenomenul religios. Euforia lunii decembrie (care, chiar și pe vremea lui Ceaușescu, era numită „luna cadourilor") e, desigur, efectul eforturilor producătorilor de toate felurile de a-și comercializa cît mai eficient marfa și serviciile. Dar și al creștinilor consumiști de a converti sacrul la o bucurie mai lumească, mai palpabilă, la îndemînă pentru aproape oricine: aceea pe care Dickens o surprinde cît se poate de exact în Poveste de Crăciun, *cea a dăruirii, împărtășirii și a iubirii de semeni. Și căreia Jeff Guinn, în mai recenta sa* Autobiografie a lui Moș Crăciun *(Editura Nemira, 2005, traducere de Marina Radu), îi dă o formă mai concretă și mai veridică.*

Numărul de față își propune să răspundă la întrebarea inițială, prezentîndu-ne diverse ipostaze ale moșului: una tradițională, populară, cu accentul pe colinde; o alta pur și simplu istorică, arătînd diversele etape ale formării mitului; cîteva contemporane, socio-economice, referindu-se la rolul Crăciunului și al moșului său în diversele servicii; și, în sfîrșit, una sinceră, și cu adevărat miraculoasă: imaginea moșului în discursul copiilor Dilemei vechi, *care, deoarece cred cu adevărat în el, au răspunsuri, argumente logice și teorii pentru orice acțiune a acestuia.* ***(I. P.)***

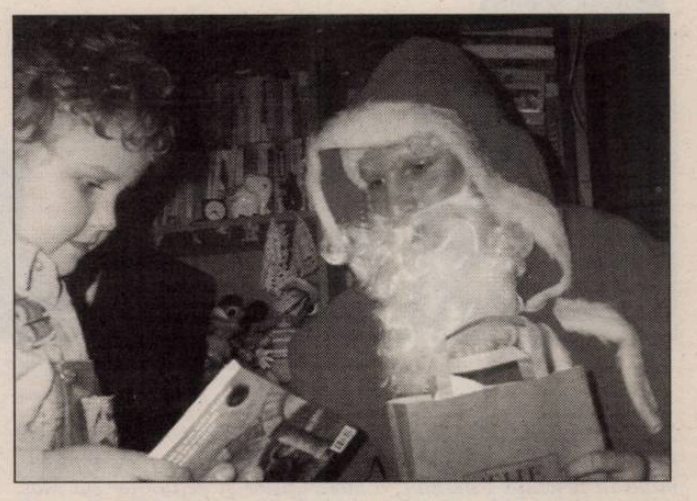

Șerban ANGHELESCU

Nu cred în porcul de Crăciun

În preajma Crăciunului ziariștii mă obligă să ies din blînda mea letargie și să produc mii de semne cu iz de sărbătoare. Rup de ici, cos dincolo, deșir texte vechi banale (ale mele) și ilustre (ale lor), îmi răscolesc memoria și aduc la suprafață mujici mascați din copilăria lui Tolstoi, sîngele porcului ucis, duhuri inițiatice din povestea lui Dickens, cadouri ofilite etc. Atmosfera Crăciunului se fabrică ușor. În hala de carne din Piața Matache măcelarii cu șorțuri însîngerate au scufii roșii de Moș Crăciun și duc pe umeri jumătăți de porc, sub crengi de brad și funii de beteală. Nu disprețuiesc nicidecum porcul cultural, abject în viață și sfînt după moarte. E fratele nostru geamăn, tăvălit prin noroaie, dar strălucind în lumea de dincolo, unde – spun țăranii din Bucovina – are părul de aur, iar dacă îl dai de pomană, îți luminează calea postumă, căci fiecare fir de păr al lui se preface într-o lumînărică. Toți îmbrăcăm o piele de porc, pe care unii pot s-o lepede definitiv, în vreme ce alții, mai slabi, rămîn cu natura lor duală.

Nu cred în virtuțile crăciunești ale porcului. Prezența lui masivă în burta Crăciunului e bizară, chiar păgînește vorbind. Masca de porc, din cîte știu, nu apare niciodată în alaiurile rituale de iarnă. În schimb, cerbul, capra, turca (din slavul *turon,* care înseamnă taur), borița (bourița) domină mascaradele, alături de urs. Nici colindele, dacă exceptăm urările copiilor și aproape neînsemnata *Vasilcă,* nu acceptă porcul. Bogăția gospodarului colindat se măsoară în cirezi de vaci, turme de oi, herghelii de cai, care cu grîne și cu sare, roiuri de albine.

Animalul emblematic al Crăciunului, *figura Christi,* rămîne cerbul, pe care nu-l crești în curte și nu-ți dă nici slănină. Sălbăticiunea nobilă și sacră se laudă „că el își întrece cu coarnele lui, / Fala bradului, / Și cu fuga lui, zborul șoimului / Și cu mersul lui, fuga calului". Pășunea se află în locuri neumblate, unde iarba se-mpletește singură în șase, iar rîul înalt, de unde se adapă, e și el necunoscut. Cerbul poartă în coarne un leagăn de mătase în care stă fata nubilă. Nunta ei se va ridica din „sărmana" carne a cerbului vînat de frații fetei, cu „șoimei" și „ogărei". Din oasele victimei se „dulgheresc" casele învelite cu pielea ei și zugrăvite cu sîngele ei. Să locuiești în corpul dezmembrat și recompus al vietății vînate și să mănînci miezul acelui corp, carnea, înseamnă o comuniune perfectă. Îl conții pe cel care te conține. Să ne gîndim și la trupul femeii din care se ridică zidul mănăstirii, la ciobanul care își ridică moartea din fluier, din lance și glugă, prelungiri ale corpului. Vînătorii colindei fac enigmatice poduri de oase și poduri de carne din corpurile ciutelor sau, în alte împrejurări, își pierd înfățișarea umană și se prefac pentru totdeauna în cerbi. În sfîrșit, cerbul vînat se arată a fi o „fiară sfîntă": Sfîntul Ioan.

Toate aceste minunății aparțin unei lumi definitv pierdute. Cerbul este îndepărtat și livresc, a ieșit din oralitatea rituală. Porcul victorios desfată toate gurile, dar nu va avea niciodată statura legendară a cerbului. Ar fi și grotesc. Îi cer iertare unui vechi prieten, care a compus o admirabilă mitologie personală dedicată porcului.

Oamenii din interiorul colindei nu sînt plugari, fiindcă domeniul este cu precădere eroic, iar lucrarea pămîntului nu este războinică. Am vorbit altădată despre secerătoarea moartă asemenea Persefonei. Bărbații lăudați sînt oșteni călări, încinși cu sabie, vînează cu ogari și șoimi, leagă lei și taie șerpi gigantici, surpă turnuri cu suliță și taie ziduri cu paloșul. Îmbrăcămintea lor poate fi magnifică: un veșmînt lung pînă în pămînt, cu soarele și luna „scrise" în față și în spate, „luceferei în umerei", cerul cu stele, cîmpul cu florile sau marea la poalele hainei. Este costumul unui cosmocrator. Păstorii își pasc turmele în cearcănul lunii. Berbecii împodobiți cu aur și argint sfidează tumultul mării. E uluitor să vezi imaginarul, probabil inițiatic, al unei societăți categoric agrare. Oșteanul, vînătorul și păstorul, toți „juni" ca și colindătorii, săvîrșesc isprăvi cavalerești, au o libertate de mișcare și o noblețe pe care truditorul plugar nu le-a avut niciodată în propria sa lume. Fata nubilă, cu „cosița gălbioară", are „Mijlocel încins cu bete, / Gîtu-i albu de mărgele, / Dește pline de inele, / Urechiuși de sub lechiuși, / Capu-i albu de florinți, / De florinți, de bani mărunți". Gazdele colindei își înșiră faptele bune. I-au hrănit pe flămînzi, i-au încălzit pe friguroși, au pus, spre pomenirea sufletelor, să se sape fîntîni în „locuri seci", au durat poduri pe drumuri rele. Călătorii vii beau din fîntîni și trec pe punți, iar călătorul mort sau, mai bine spus, „viu dincolo", își stinge setea și umblă pe punți înguste spre Rai. Textul colindei nu explică aceasta, dar implicația nu putea scăpa nimănui.

Gospodarii treziți de colindători din somnul, probabil, simbolic – starea profană –, trăiesc în curți somptuoase, zugrăvite și poleite, sînt „domni" și „boieri", așezați la mese-ntinse, cu făcliile aprinse. Ospățul terestru are un omolog celest. Dumnezeu, sfinții, Moș Crăciun cel bătrîn stau la masă așezați în ordine ierarhică. Pe masa „domnului bun", acoperită cu mătase, vadra de vin și colacul de grîu îl așteaptă pe Dumnezeu. Gazda spune: „Ci mi-aștept pe Dumnezeu / Ca să-mi cine el cu mine, / El cu mine, eu cu el, / Cum e legea lui Crăciun, / Lui Crăciun celui bătrîn". În patul frumos închegat – imaginea bunei așezări, a gloriei statice, deopotrivă cu masa –, soții adorm, potopiți de flori, scuturate din pometul Raiului. Poetul scria, știind sau nu colinda: „Adormi-vom, troieni-va / Teiul floarea-i peste noi".

Înfășat în mătase sau foi de măr, Domnul „mititel" face să înfrunzească pădurile uscate, să înverzească iarba arsă a cîmpurilor, să izvorască văile. Botezul Stăpînului lumii se face în trei pîrîuri: unul de vin, unul de mir, unul de apă „limpejoară". Vinul, grîul și mirul se nasc, în alte colinde, din trupul lui Christos: „Și m-au răstignit / Pe cruce de măr dulce / Și ei că-mi băteau / Prin talpe, prin palme / Tot cuie de fier, / Ținte de oțel. / Ș-und le țintuia / Sînge că curgea, / Tot vin se făcea. / Și ei mă-mbrăca / Cu cămașă verde, / Verde de urzică, / Rău trupul bășică. / Ș-unde mă-ncingea / Cu brîu de măceși, / Sudoarea-mi curgea, / Tot mir se făcea. / Da-n cap ce-mi punea?/ Cunună de schini, / Schini și mărăcini. / Ș-unde-o așezau,/ Lacrămi ciuruiau, / Se rostogoleau, / Tot grîu se făceau". Răspunsul fluid la suferința îndurată pe cruce dulce mîntuiește măceșul, urzica și spinul, instrumente umile ale durerii, parte iritantă și înțepătoare a creației.

Măicuța Sîntă-Mărie umblă „C-o furcă dalbă la brîu, / Caier verde de mătase, / Tot cu-mpletitura-n șase. / P-un fuscior de arginței / Trage fir de baibafir (aur), / Toarce față lui Christos, / C-a născut ș-o să-l boteze". Maica Sfîntă naște și ea în chinuri. Coborîtă pe pămînt, ajunge la curtea lui Crăciun și i se plînge că au ajuns-o „grele munci". Agitația împiedică nașterea. Precista blestemă plopul a cărui nestare continuă oprește mersul nașterii și binecuvîntează teiul care își suspendă foșnetul. Trebuia să fie atunci o liniște deplină. Să-ți ții respirația. În altă colindă, caii rod neîncetat și vor fi blestemați să nu-și găsească satul, oricît ar mînca, în vreme ce boii, care stau din rumegat și asigură pacea necesară nașterii, sînt binecuvîntați. Nu lipsește din ziua Crăciunului nici sîngele – e drept – nu cel vărsat de Sfînta Fecioară în vremea nașterii, ci al femeii care moșește, nevasta lui Crăciun. Legenda spune că gospodarul hain, Crăciun, îi interzice soției sale s-o moșească pe Sfînta Maria. Femeia calcă porunca soțului. Crăciun îi taie mîinile care au atins dumnezeiescul, iar Fecioara i le redă, prefăcute în aur. Durerile și sîngerările nașterii, neliniștea ei apar indirect.

Domnul bun și doamna lui se iubesc din copilărie. Din dragostea lor cresc pomi în curte. Trebuie să înțelegem literal: iubirea rodește vegetal. „Crescu măr, crescu și-un păr, / Și-un gutui la căpătîi, / Și-un brad nalt du peste pat, / La picioară izmă-n floare, / La mijloace busuioace, / Și la brațe, izmă creață." Meșterii chemați de gazde taie mărul și părul din care fac biserică. Din gutui fac altarul, din brad – uși, ferestre și zăbrele. Dumnezeu trimite „Vreo doi sfinți, vreo doi părinți" să tîrnosească biserica, îi ia de mînă pe ctitori și-i conduce în Rai, unde vor locui și se vor ospăta pînă la sfîrșitul lumii.

Un diacon straniu, „Toader ăla bătrînul", se schivnicește în munte împreună cu diaconeasa. Soții evlavioși ajung în pustietatea înaltă, hotărînd „În Domnul să creză, / Nimic să nu vază, / Nici voinic trecînd, / Nici păsări zburînd./ Să nu mai audă / De frate, de rudă, / Nici popă tocînd, / Nici cocoș cîntînd, / Ci vîntul bătînd/ Și ape curgînd". Nimic din cele create, nici chiar preotul nu trebuie să tulbure văzul și auzul îndreptate spre Creator. Singurele auzite sînt vîntul și apa, cele mai vechi, dinaintea Facerii. Nu „se purta Duhul lui Dumnezeu pe deasupra apelor"?

Cele de mai sus și multe altele nu mai sînt vii. Au părăsit gurile țăranilor și casele în care răsunau de sărbători, și-au ajuns în cărți și colecții. Acum sînt în grija noastră. Avem un singur fel de-a învia lumea pierdută. Prin înțelegerea ei. Nu colindăm, nu putem aduce în case duhul creator al sărbătorii, din dragostea noastră nu răsare măr și păr, în schimb putem scrie cu speranța că noile rituri urbane, mediatice, care impun în fiecare an discursuri despre Crăciun – verbale și vizuale – produc și ele ceva. Poate că sărbătoarea dispare în sensurile ei tradiționale, dar rămîne obligația strict rituală de a sărbători vorbind despre sărbătoare.

O tradiție țărănească

Părintele **Iustin Marchiș,** de la Biserica Stavropoleos, ne împărtășește părerea sa, dar și a Bisericii, în „cazul" Moș Crăciun:

„Moș Crăciun nu există. E doar o legendă. Cred că, dacă o perpetuăm mereu, ea poate fi, eventual, de folos pruncilor, adolescenților sau unor maturi nostalgici. Creștinismul nu are nevoie în primul rînd de astfel de personaje, ci de date istorice cît mai exacte cu putință. În Evanghelie există informații concrete legate de recensămînt, de nașterea lui Christos, nu se pomenește acolo nimic despre vreun Moș Crăciun. Dacă luăm doar legendele și ajungem la mulți Moși Crăciun și la Crăciunițe înseamnă să decorăm sărbătoarea Nașterii Domnului, Întruparea, moment esențial în istoria omenirii, cu astfel de personaje care, mai nou, sînt prezente peste tot, pe stradă și în magazine, cu mult înainte de sărbătoare.

E o inflație de moși, care – cred – ne va face să ne scîrbim de ei. Dar scîrba asta n-ar trebui să meargă atît de departe, încît să nu ne regăsim echilibrul, măsura și să le luăm copiilor, mai ales, bucuria lui Moș Crăciun. E cu putință să vină de Ajun, ca să le facem pe plac copiilor și să respectăm colindul, tradiția țărănească. Dar să nu-i lăsăm doar la Moș Crăciun, ci să le explicăm povestirea exactă a Nașterii Domnului."

DILEMA VECHE
Există Moș Crăciun?

Despre Moș Crăciun

– *cu* Dilema veche *junior* –

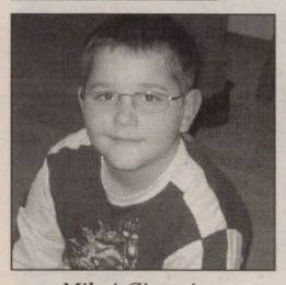
Mihai Cimpuieru

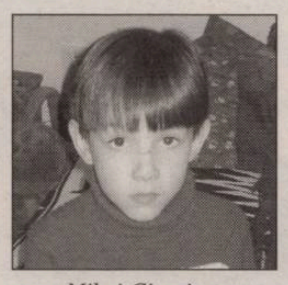
Mihai Cioroianu

Dora Constantinescu

Luca Istodor

Radu Manolescu

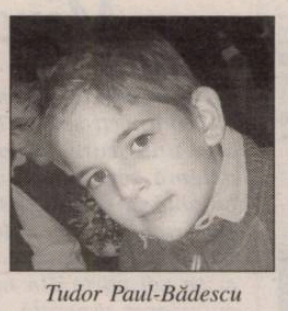
Tudor Paul-Bădescu

Marc Solomon

O mare parte din copiii Dilemei vechi, *împreună cu doi prieteni de-ai lor, au avut amabilitatea de a-mi călca pragul şi de a mă lumina în privinţa* look*-ului, a motivaţiilor şi acţiunilor lui Moş Crăciun. A fost cea mai reuşită masă rotundă la care am participat vreodată. Invitaţii au fost:* ***Mihai Cimpuieru,*** *8 ani;* ***Mihai Cioroianu,*** *6 ani;* ***Dora Constantinescu,*** *8 ani;* ***Luca Istodor,*** *9 ani;* ***Radu Manolescu,*** *6 ani;* ***Tudor Paul-Bădescu,*** *8 ani (care a ajuns mai tîrziu);* ***Marc Solomon,*** *8 ani. Mulţumim Ruxandrei Petrescu pentru entuziasmul constructiv în materie de întrebări adresate moşului.*

● *Cum arată Moş Crăciun?*

Mihai Cimpuieru: Îmbrăcat în costum roşu, cu căciulă roşie, cu curea. Şi cu o barbă lungă.

Marc Solomon: O barbă, un costum roşu, o curea, nişte ghete negre, o căciulă.

Radu Manolescu: Are un sac cu jucării multe, sanie, haină roşie, căciulă roşie, curea neagră.

Luca Istodor: Un costum roşu cu margini albe, o căciulă roşie cu un ciucur alb, un sac cu margine albă, şi ţine cu el un clopoţel.

Mihai Cioroianu (Mickey): Cu haină roşie şi pantofi negri.

Dora Constantinescu: Moş Crăciun este îmbrăcat într-o hăinuţă roşie cu puf alb, cu o căciuliţă cu ciucuraş alb şi o barbă foarte, foarte lungă. E bătrîn pentru că nu există moşi tineri. El n-a fost moş dintotdeauna, era tînăr şi-l chema numai Crăciun. Pe atunci nu împărţea cadouri şi nici nu exista sărbătoarea de Crăciun. El a început să împartă cadouri după ce s-a născut Iisus Cristos, căruia i-a dat primul cadou în iesle. Iisus a primit foarte multe cadouri de la Magi şi de la Crăciun.

● *De ce e bătrîn?*

Mihai: Pentru că a trăit de mult timp. De la 1.000 de ani.

Marc: Moş înseamnă bătrîn.

Radu: Fiindcă a trăit mulţi ani, cam 1.020.

Luca: Spune în carte că a trăit din anul 280 d.Hr. Deci are vreo 1.700 de ani. Dar eu nu aş considera că arată bătrîn.

● *E ceva ce nu vă place la Moş Crăciun?*

Mihai: Se spune că unor copii, care nu sînt cuminţi, le aduce un băţ. Eu n-am văzut aşa ceva, dar am auzit.

Marc: Nu-mi place că nu vine în fiecare zi.

Radu: Nu-mi place fiindcă uneori mi se pare că sînt nişte oameni cu nişte măşti.

Mickey: Cam nimic. Adică totul îi place.

Luca: Şi eu aş vrea să vină în fiecare zi. Nu-mi place că a ajuns aşa de celebru că-l imită toţi.

Dora: Mie îmi place de Moş Crăciun cu totul. Dar nu mi-a plăcut că, pe vremuri, a tăiat mîinile soţiei sale. Crăciuniţa vroia să o ajute pe Sfînta Maria să nască şi Crăciun, care era puţin rău, la început, i-a tăiat mîinile. De-a lungul timpului el şi-a dat seama ce prostie a făcut şi s-a făcut bun.

● *E rentabil să fii cuminte un an întreg ca să primeşti un cadou?*

Mihai: Merită. Nu spun că sînt cuminte chiar tot anul, că mai uit că vine Moş Crăciun.

Marc: Da. Cînd nu uit, fac nişte lucruri bune. De exemplu, în perioada asta iau numai „bine“ şi „foarte bine“ la toate testele.

Radu: Uneori nu sînt prea cuminte. Dar doar Iepuraşul mi-a adus într-un an un băţ.

Mickey: Mi-a zis mami că înainte de vacanţa de vară am fost cam rău că mă băteam cu un copil. Dar doamna i-a zis lui mami că el este mai vinovat decît mine, că a fost ca o provocare şi eu am acceptat-o.

Luca: Nu mă gîndesc la Moş Crăciun cînd nu sînt cuminte. Şi, oricum, trebuie să fii cuminte.

Dora: Eu nu pot să fiu cuminte tot anul. Mai fac prostii, nu-mi fac patul dimineaţa şi îi ascult pe părinţi numai uneori. Dar aş crede în Moş Crăciun şi dacă nu mi-ar aduce nimic trei ani de zile. Ţi-am spus, nu prea sînt cuminte tot timpul. Aş continua să-l aştept pînă aş fi atît de cuminte, încît aş merita toate cadourile. Şi pe cele din urmă...

● *Dacă într-un an nu v-ar aduce nimic, aţi mai crede în el?*

Mihai: Eu totuşi aş rămîne cu încrederea că anul viitor mi-ar aduce ceva. Poate oi fi făcut eu ceva şi n-oi fi meritat.

Marc: Dacă nu mi-ar aduce nimic, mi-aş lua eu ceva. Nu m-aş supăra pe el.

Radu: M-aş cam supăra puţin pe el. Dar nici chiar de tot.

Mickey: Nu m-aş supăra. Şi cred că anul viitor mi-ar aduce.

Luca: Întîi şi-ntîi, nu cred că m-ar uita. Dacă m-ar uita, aş crede că n-am fost cuminte şi-mi aduce anul viitor.

● *De ce Moş Crăciun e mai vizibil decît alte personaje, precum Iepuraşul, Moş Nicolae?*

Mihai: Pentru că în Iepuraş nu s-a costumat nimeni pînă acum, pe cînd în Moş Crăciun s-au mai costumat. Parcă ar fi nişte oameni de-ai lui Moş Crăciun, un fel de slugi ale lui.

Marc: Pe ceilalţi nu-i vedem pentru că sînt fantome. Spirite.

Radu: Ceilalţi trec noaptea cînd toată lumea doarme, cînd nimeni nu-i trezit. Nimeni nici măcar nu-i aude.

Luca: Iepuraşul nu prea cred că există, nu am primit niciodată nimic de la el. Zîna Mării cred că există, pentru că am primit cadouri de la ea. Moş Nicolae e sfînt şi-i place să aducă cadouri copiilor, intră, ca o fantomă – cum au zis Marc şi doamna de religie. Pe cînd Moş Crăciun e om: au găsit mormîntul lui cînd el trăia.

Dora: Eu cred că Moş Crăciun este frate cu Moş Nicolae şi e la fel de important. Cadourile de Moş Nicolae sînt mai puţine, ca să încapă în cizme. Moş Crăciun are mai mult loc sub brad. Da' cadourile depind de cuminţenie, nu de cît de mare e bradul. Şi oamenii mari nu prea sînt cuminţi. Eu nu ştiu toţi oamenii mari, dar cred că nu prea primesc cadouri, deşi nu contează vîrsta, ci bunătatea.

● *Ce rol are doamna Crăciun?*

Mihai: Ca orice soţie, să-l ajute cu sania, cînd fac spiriduşii jucăriile, şi să-i prepare de mîncare.

Marc: Îl îngrijeşte pe Moş Crăciun, îl ajută la împachetarea cadourilor şi-i face de mîncare.

Radu: Îl ajută la sanie, îi ajută pe spiriduşi să facă treaba şi-i face mîncare.

Mickey: Cred că acum n-ar face nimic. Dacă Moş Crăciun a trăit mai mult de 100 de ani, eu cred că ea e moartă acum.

Luca: Cred că merge cu el în sanie şi împarte cadourile copiilor la care Moş Crăciun ajunge mai tîrziu, şi e obosit.

Dora: Crăciuniţa îl ajută pe Moş Crăciun, laolaltă cu spiriduşii, să facă jucăriile... După ce i-a tăiat mîinile, a venit Dumnezeu sau Iisus Cristos şi deodată mîinile ei s-au făcut la loc. Acuma are mîini noi şi lucrează repede. Ea nu mai e supărată că a trecut foarte mult timp de atunci.

● *De ce moşul are sediul central în Laponia?*

Mihai: Pentru că acolo ninge foarte mult şi şi-a construit o casă. Acolo nu are cum să-l vadă nimeni, că în rest e gol, şi alte case nu sînt prea apropiate de el.

Marc: Pentru că îi place acolo.

Radu: Îi place mult zăpada pentru că îl cheamă Moş Crăciun.

Mickey: Cred că, la fel ca orice om, locuieşte pur şi simplu într-un anumit loc.

Luca: În carte aşa zicea, că acolo e mai separat de alte civilizaţii şi, pur şi simplu, îi place acolo.

Dora: Moşul trăieşte în Laponia fiindcă e frig ca la Cîmpulung, dar pe el nu-l dor picioarele ca pe mamaia. Moşul are cojoc roşu fiindcă stă mult lîngă sobă şi se înroşeşte. În sanie are un reşou şi o lanternă. Dacă ar fi într-o ţară mai caldă, n-ar putea nici să mişte sania pînă începe să zboare. Şi renii au nevoie de frig că altfel se sufocă.

● *Cum de ajunge la timp la toţi copiii din lume?*

Mihai: Cînd zbori, mergi mult mai repede. Acei reni sînt fermecaţi cu o magie, să zboare foarte rapid.

Marc: Se întîlneşte cu alţi Moşi Crăciun, care se duc în alte ţări.

Radu: El are nişte reni foarte rapizi, care zboară mai repede decît o maşină, decît nişte păsări. Cred că renii sînt un pic vrăjiţi şi d-aia pot zbura atît de repede. Ajung în cîteva minute în altă parte.

Mickey: Are 9 reni şi fiecare este foarte rapid.

Luca: Opreşte timpul, nu ştiu.

Tudor: Cred că renii sînt daţi cu un praf magic.

Dora: Moşul ajunge peste tot fiindcă are un ceas magic care opreşte timpul. Tot dă timpul înapoi pînă ajunge peste tot la aceeaşi oră.

● *Cum de Moş Crăciun vine în mai multe părţi: acasă, la şcoală, la grădiniţă, la bunici?*

Mihai: Cred că adevăratul moş Crăciun se duce pînă-ntr-o ţară şi acolo dă cadouri; de acolo pleacă alt Moş Crăciun, care dă cadouri în altă ţară. Oameni deghizaţi, cum ar veni.

Marc: Lumea ne iubeşte şi moşul vine peste tot.

Radu: Fiecare Moş Crăciun stă într-o casă în fiecare ţară: unul vine, altul pleacă. Moşi Crăciun aceia îşi stabilesc o oră şi n-o uită niciodată. Pleacă toţi la aceeaşi oră şi fiecare dă cadouri într-o ţară.

Mickey: Cred că este doar unul singur care se duce în toate locurile.

Luca: La radio sau la ştiri e fals. Ăia de la şcoală în general sînt falşi. De la şcoală şi grădiniţe, nu cred în ei... Ăla care vine acasă e adevărat, şi cel de la bunici.

Tudor: Cred că doar cel de acasă e adevărat. Cei de la bunici şi la şcoală sînt falşi. La şcoală vezi că au acelaşi cadou toţi copiii.

Dora: Moşul de-acasă este cel adevărat şi ceilalţi sînt falşi. Cei falşi îl ajută pe Moş Crăciun să împartă cadourile, pentru că sînt foarte multe ţări totuşi. Peste o mie.

● *De unde ia Moş Crăciun cadourile?*

Mihai: El nu cumpără cadouri, ci le fac spiriduşii lui: din şuruburi, piese, unele sînt şi cu baterii. El pune nişte oameni normali să ia piese, din banii persoanei respective sau ai moşului. (Cred că moşul nu prea are bani.)

Luca: Are fabrică, acolo, în Laponia. Are nişte maşini, şi piesele tot el le fabrică.

La început avea meşteri, dar s-a perfecţionat.

Radu: Eu cred că Moş Crăciun şi cu doamna Crăciun fac împreună cu spiriduşii jucăriile, ca să le termine foarte repede.

Tudor: Cred că are o baghetă fermecată şi pune un praf magic într-o maşină şi programează cîte jucării să facă de acelaşi fel.

● *Cum ajung scrisorile copiilor la Moş Crăciun?*

Mihai: Am impresia că poştaşii le iau, dar ştiu că Moş Crăciun va veni în noaptea aceea şi le va lua.

Radu: Cred că printr-o magie: zice Abracadabra şi ajunge scrisoarea.

Luca: Pe Internet. Se uită pe site. Niciodată nu i-aş scrie prin poştă, pentru că el ştie ce gîndeşti.

Tudor: Cred că o trimite pe doamna Crăciun cu renii şi aduc toate scrisorile de la poştă.

● *Ce vă doriţi de la Moş Crăciun?*

Mihai: O maşină teleghidată mare, o cutie de dulciuri, o surpriză mai mică şi nişte haine.

Marc: O barcă Lego Viking sau un B-daman (o creatură care aruncă cu bile).

Radu: O rachetă de jucărie.

Mickey: Un B-daman, nişte piese de construcţii pentru un laborator.

Luca: O girafă suport de CD-uri, o pisică pentru colecţia de pisici, un joc pe computer „Emergency 2“ şi un B-daman.

Tudor: Un Lego cu Harry Potter.

Dora: La bunici am cerut un aparat de karaoke, iar aici o păpuşă. Ăştia sînt adevăraţi amîndoi, fiincă nu are cum să intre un moş fals în casa noastră... Cînd va veni, eu o să-i cînt cîntecul meu preferat şi o să dansez în acelaşi timp: „Inimă nebună, plină de iubire, / Inimă şi patos, dor şi nebunie, / Inimă ce bate numai pentru tine / pentru tiiiineeee!“.

a consemnat Iaromira POPOVICI

Moş Crăciun din noapte...

Oare chiar există Moş Crăciun? Întotdeauna mă întreb asta... La şcoală, toată lumea zice că nu există Moş Crăciun, deşi cadourile apar în fiecare an pe 25 decembrie sub bradul mare, împodobit şi luminat. De fiecare dată m-a pus pe gînduri această dilemă... Ce să fac, ce să fac? La un moment dat, l-am întrebat pe tata: „Există Moş Crăciun?“. NU! De la opt ani, eu nu mai cred în Moş Crăciun, deşi dilema mea tot nu s-a încheiat. Cadourile apar în continuare. Acum patru ani am stat la pîndă să văd cine pune cadourile. În acea seară eram foarte atent la orice detaliu mai mare sau mai mic (cred că de aceea m-am speriat cînd am văzut pisica sub pom). Am aprins o lanternă şi nu era nimic. M-am pus din nou la pîndă, dar am adormit şi n-am văzut nimic. De atunci pînă acum n-am reuşit să-l văd pe Moş Crăciun din noapte (acum am 13 ani). Deşi vreau să descopăr cine e Moş Crăciun din umbră, îmi place să găsesc cadourile misterioase sub pomul de Crăciun. **(Andrei Vasilescu)**

DILEMA VECHE
Există Moș Crăciun?

Sivia CHIȚIMIA

O carieră internațională

Inițial n-a existat nici un Moș Crăciun. Trecerea dintre ani era marcată cu vreascuri aprinse, cu roți de foc rostogolite de pe dealuri și cu cîte o buturugă care trosnea magic, pe tipsia celei mai lungi nopți a anului. Potrivit credințelor legate de noaptea solstițiului de iarnă, momentul era „naștpa" pentru viitorul lumii și al soarelui care trebuia ajutat cu focuri aprinse și priveghi pentru a-și recăpăta „vitalitatea".

Prin secolul III, în Imperiul roman, la 25 decembrie se sărbătorea *Dies natalis Solis invicti*, ziua nașterii Soarelui neînvins, personificat de Mitra, zeu persan al soarelui și luminii. Din secolul IV, odată cu oficializarea creștinismului în Imperiul roman, se va fixa data nașterii lui Christos (lat. *Natalis Christi)* la 25 decembrie, fără să fie bazată pe o atestare istorică, ci doar pe misionarism strategic.

De aici și numele noii sărbători solstițiale: it. *Natale,* fr. *Noël*. În 429, Iustinian decretează această zi ca sărbătoare a Imperiului roman, cînd avea loc comemorarea rituală a nașterii lui Iisus prin participarea la sfînta liturghie. La unele popoare, denumirea sărbătorii va încorpora ideea de slujbă religioasă (latinul *missa)* prăznuind Nașterea. În Anglia, Augustin de Canterbury introduce sărbătoarea Crăciunului în 604 numită *Christ mass day,* de unde și cunoscutul *Merry Christmas!* Cu aceeași semnificație, olandezul *Kerkmisse* se află la originea cuvîntului „chermeză", petrecere publică, venit la noi din francezul *kermesse*.

Înțelesurile cuvîntului „Crăciun" pe care acum îl folosim cu atîta nonșalanță, au produs multă bătaie de cap filologilor. Hasdeu lega denumirea de adjectivul latin *crastinus* (de mîine), accentuînd ideea ajunului sărbătorii și magia lui „ceea ce se va petrece mîine". Ovid Densusianu îl deriva din lat. *Creatio* (creație, naștere), nașterea lui Christos fiind echivalată cu nașterea și înnoirea timpului. Problema este că sărbătoarea ar fi trebuit să se cheme, în acest caz, „Creciune". Cea mai acceptată este ipoteza lui Gh. Mușu și Cicerone Poghirc care derivă cuvîntul din albanezul *Kërcun* (kersun) – *lemn, ciot, buturugă,* care a dat în limba română *cracă* și *crăci*. Accentul cade aici pe buturuga arzînd în noaptea solstițială, evocînd totodată și lumina care, potrivit legendei, ar fi cuprins staulul cînd s-a născut Christos.

Ecoul acestui simbolism din scena Nașterii s-a păstrat în obiceiul european de a aprinde, în seara de Crăciun, o butugă care trebuia să ardă întreaga noapte. În Provence, înainte de a se aprinde în vatră, ea era stropită cu vin. Prin secolul XIX, în Alsacia, buturuga decorată cu funde și dantele era aprinsă ritual de cel mai tînăr membru al familiei. Odinioară, sărbătoarea Crăciunului era numită „Noaptea buturugii" care ardea tradițional în această zi. Cu timpul, prin scurtare, a rămas doar *buturugă – Kërcun – Crăciun,* așa cum din lat. *Via strata* s-a păstrat doar *strata* care va da *stradă*.

La români, Crăciunul nu desemnează doar Nașterea Domnului, ci și un personaj îndeobște mînios, rău, căruia i s-a adăugat mai tîrziu apelativul „moș".

În *Legendele Maicii Domnului*, Simion Fl. Marian adună la capitolul „Maica Domnului și Crăciunul", cîteva povești populare despre acest „moș". Una din legende spune că la marginea Bethleemului, peștera, respectiv staulul unde s-a născut Christos, era proprietatea unui om rău, numit Crăciun. Aici poposește Sfînta Fecioară și e găzduită de miloasa nevastă a lui Crăciun, Crăciuneasa, în grajdul dobitoacelor. Fiind de meserie moașă, Crăciuneasa o asistă pe Maria, la naștere. Aflînd că nevasta sa a moșit o sărăntoacă, Crăciun, plin de furie, îi taie mîinile. Dar Maica Domnului i le pune la loc mult mai frumoase. Văzînd minunea, Crăciun îngenunchează și-și cere iertare, aducînd slavă lui Dumnezeu.

Tradiția mai vorbește și de *Moșii de Crăciun* care reprezintă pomenile (colacii, friptura de porc etc.) pe care, în ziua de Crăciun, gospodarii le dăruiesc pentru sufletele morților din casă și din neam.

Crăciunul este, prin urmare, atît un praznic religios, cît și o sărbătoare populară încorporînd numeroase credințe, rituri și obiceiuri. Nu-l găsim aici, sub nici o formă, pe rotofeiul Moș Crăciun din reclamele TV. Actul de naștere al acestuia datează abia din 1823. Pentru a-l înțelege, va trebui însă să-i scuturăm un pic arborele genealogic. Strămoșul său a fost episcopul Myrei din Asia Mică, Sfîntul Nicolae, renumit pentru faptele sale bune, legate de ajutorarea marinarilor și a copiilor săraci sau agresați. Se zice că a ajutat o fată să-și adune zestre, aruncînd un sac cu aur prin coșul sobei. Acesta ar fi căzut într-o șosetă pusă la uscat. De aici, și obiceiul pantofilor lăsați pentru cadouri de Sfîntul Nicolae, la 6 decembrie. Cultul său cuprinde întreaga Mediterană orientală, iar din secolul XI, se implantează în Europa occidentală, integrîndu-se diverselor tradiții locale. Cariera sa internațională însă începe din secolul XVII, odată cu marea emigrație europeană în America. Primii coloniști, olandezii, îl aveau ca protector al corăbiilor pe Sinter Klaas (Sf. Nicolas). El a fost ales patron al noii așezări întemeiate dincolo de Ocean, New Amsterdam. Un nou val de coloniști englezi schimbă numele noii așezări în New York, iar Sinter Klaas devine Santa Claus.

În 1823, profesorul de literatură, Clement Moore, pentru a-și distra copiii, scrie poemul *The night before Christmas*. Aici a fost schițat pentru prima dată noul portret al Sfîntului Nicolae, fără mitră, crosă și veșminte episcopale, sub chipul unui moș rotofei, cu barbă albă și sac de cadouri. Desenatorul Thomas Nast, angajat al revistei *Harper's Weekley,* îi desăvîrșește portretul de bătrînel rotofei, cu manta roșie, îmblănită și caleașcă trasă de reni. Imaginea se va redifuza în Europa, devenind un adevărat *brand* al sărbătorilor de Crăciun reciclate. Publicitatea și moda ilustratelor de Crăciun vor contribui mult la răspîndirea imaginii standard a noului Moș Crăciun de tip american.

Desigur, despre Moș Crăciun se pot spune multe. E un fel de arheopterix folcloric. A fost sfînt, a devenit erou legendar, personaj de poveste, iar azi, sub forma rubicondului bunic postmodern, împarte, democratic, cadouri.

Dacă la început a existat un singur Moș Crăciun, acum a fost clonat și diversificat. Fiecare își are „moș crăciunul" său. Unul pentru vedete, altul pentru politicieni, altul pentru copii, și o mulțime pentru diverșii negustori. Se poate vorbi de o legiune de Moși Crăciun: ai cofetarilor, ai croitorilor, ai păpușarilor, ai producătorilor de reclame, ai artelor decorative și ai cărților poștale. Uneori mă întreb dacă, fără Moș Crăciun, mai sînt posibile sărbătorile de iarnă sau chiar iarna ca atare. Deși nu există, personajul este înfiorător de prezent în zilele lui decembrie. Întorci capul și un „Spumoș Crăciun" îți surîde dintr-o reclamă cu detergenți. La alimentara sigur ai să găsești un „Soscrăciun" în ulei care-ți face cu ochiul, în timp ce casierițele surîd crăciunos, fără să-ți înapoieze restul. La gară, ești îmbiat să vizitezi atractiva localitate „Crăciulnița", în timp ce în librării tocmai s-au pus în vînzare „Crăciulinii Bărăganului". Într-adevăr, Moș Crăciun își merită numele strămoșului său. Este un adevărat Nicolae (Nikelaos – învingător de popoare).

Stela GIURGEANU

Așteptîndu-l pe Moș Crăciun

În ceea ce mă privește, încetasem de mult să-l mai aștept. Cînd eram mică, îi pîndeam venirea în toiul nopții, prefăcîndu-mă că dorm. Mă prefăceam însă atît de bine, încît adormeam buștean. Cu toate astea, mă încăpățînam cu înverșunare, an de an, să-l văd la față măcar o dată, să-l prind de poalele hainei lungi, să-l trag de mustăți și să-i atîrn globuri colorate în barbă. Vroiam să am o discuție serioasă cu el și să lămurim o dată pentru totdeauna, la cîte un pahar cu lapte și o farfurie cu fursecuri, existența lui. Visam, bineînțeles, și la celebritatea pe care mi-ar fi adus-o un asemenea interviu, și la titlurile bombastice de ziar, scrise cu litere de-o șchioapă: „Fetița care l-a întîlnit pe Moș Crăciun"; „Interviu în exclusivitate"; „Senzațional! Misterul a fost descifrat!".

Cum însă n-am reușit niciodată să-l prind, am fost nevoită, timp de mai bine de 25 de ani, să mă prefac a accepta jalnicele explicații pe care mi le dădeau adulții și să pretind că nu-l mai caut. Ajunsesem chiar să mă joc și eu de-a adultul și să rîd la unison cu ceilalți, de-un leat cu mine, de existența Moșului. Cînd renunțasem aproape de tot și la visul de a-l intervieva, mulțumindu-mă doar cu subiectele jurnalistice *terre-à-terre* s-a întîmplat ceva.

Era o dimineață de noiembrie. La redacție se discuta alcătuirea unui dosar de Crăciun. Spiriduși, feerie, tradițional, comercial. După ședință, Iaromira Popovici, coordonatoarea numărului, a venit la mine și mi-a întins un număr de telefon: *Vrei să faci un interviu cu Moș Crăciun?*

Va dați seama, bineînțeles, de reacția mea. Moș Crăciun? Adică, Moș Crăciun? Adică toate visele copilăriei acolo, la doar un pas, sau mai bine zis, un telefon depărtare de a se îndeplini? Tensiunea mi-a crescut brusc, m-am înroșit toată, dar am căutat totuși să disimulez fistîceala și, prefăcîndu-mă sigură pe mine, am luat numărul, încercînd un *„da"*, indiferent, și un *„am să-l sun, să văd ce iese"* cît mai puțin tremurat.

Imediat după asta, mi-am luat haina, am ascuns bine numărul în portofel, mi-am salutat colegii pe grabă și-am pornit întins spre casă. Am închis ușa cu grijă, mi-am pregătit cîteva rînduri pe o foaie (eram convinsă că în clipa în care Moșul va răspunde, voi pierde orice coerență) și... am sunat.

După trei țîrîituri, a răspuns. (Fusesem avertizată că Moșul se ascunde sub alt nume, așa că am intrat și eu în joc, prefăcîndu-mă că vorbesc cu domnul Virgil Stoleriu, patronul unei firme care organizează petreceri.) Am stabilit o întîlnire

chiar pentru acea seară.

Tramvaiul a oprit puțin după Piața Traian. Am găsit adresa foarte repede, chiar dacă nu cunoșteam zona. Cum stăteam eu în stație la 14, îngrijorată că n-am să mă descurc (uitasem și harta acasă!), mă și „agață" o doamnă jovială, cu față de bursucel. Cică tocmai ieșise de la serviciu unde primise cadou de la Moșu' un telefon mobil nou. Cînd am întrebat-o dacă mă poate îndruma, alți doi domni, din apropiere, mi-au sărit în ajutor. Unul era teribil de cîrlionțat, altul avea o căciuliță șmecheră pe frunte. Am urcat cu toții în același tramvai și, preț de trei stații, mi-au tot dat indicații, să nu care cumva să mă rătăcesc. Cînd am coborît le-am mulțumit, prefăcîndu-mă că nu m-am prins.

Pe spiriduși nu-i bine să-i deconspiri, pentru că se pot ruși atît de tare încît ar putea plesni.

Am străbătut așadar întreaga stradă Popa Nan în căutarea numărului 171. Era deja întuneric și nici țipenie de om. Doar cînd și cînd, cîte un lătrat nervos de cîine sau cîte o mașină în goană. Era un frig pătrunzător și încremenit. Ca atunci cînd e pe cale să ți se întîmple ceva. La un moment dat, dintr-o dată și din noapte, răsare numărul 171: „Fabrica de petreceri". Am sunat de cîteva ori. Nimeni. Am apăsat pe clanță și-am intrat. O curte mare și trei corpuri de clădire desenate cu iederă veche. Peste tot însă luminile stinse. Doar două felinare și o lună foarte sus, mare și plină de mister. Ghirlande și clopoței tăcuți așezați pe la uși. După jumătate de oră de așteptat în picioare și în frig, tristă și enervată de realitatea din ce în ce mai evidentă, mă hotărăsc să plec. Instantaneu însă, în fața casei, oprește o mașină. Un taxi, mi-am închipuit, dibuind prin geamul mat al porții, culoarea galbenă. Aud o portieră trîntindu-se, mașina demarînd în trombă și, dintr-o dată, văd o siluetă. Înceată, masivă, ușoară și aproape plutind, apropiindu-se din ce în ce. Cum să vă descriu clipa în care, în curtea Fabricii, urmat de un braț de costum roșu, tivit cu blăniță albă, și-a făcut apariția, în carne și oase, grăsun și cu plete dalbe, însuși Moș Crăciun?

S-a oprit, m-a măsurat din ochi și-a întrebat ce-i cu mine. Am îngăimat ceva despre un interviu la gazetă cu domnul Stoleriu. Aha... păi, nu-i aici și, nici una, nici două, Moșul își smulge pletele dalbe, fesul, barba și mustățile, rămînînd un tînăr de 21 de ani, care urmează să dea anul viitor la Poliție. *Mă scuzați că stric misterul, dar mă dureau urechile...*

„Cristi e doar angajat aici... Șeful e domnul Stoleriu" – mai adaugă și mă poftește într-un atelier. Pălării, măști, baghete magice, prafuri strălucitoare și jucării, multe jucării. Atelierul Moșului? Întreb fascinată și cotrobăind din priviri. Un mic depozit, adevăratul atelier e alături, dar cheile sînt, din nou, la domnul Stoleriu... Cine e, de fapt... domnul Stoleriu? Aflu că e așa, un fel de magician care se pricepe la orice... a apărut de pe undeva din Germania și a înființat „Fabrica de petreceri", prima din România; mai aflu că are un talent ascuns în a da viață baloanelor și a face copiii fericiți.

Dar mai vine?

În clipa aceea, telefonul lui Cristi sună, Cristi vorbește ceva deoparte, după care se întoarce, încurcat... „Știți, domnul Stoleriu vă cere iertare, dar nu mai poate ajunge... Ceva neprevăzut, o petrecere, dar, poate, mîine dimineață..."

Dintr-o dată înțeleg. Înțeleg că interviul n-o să aibă loc nici mîine, nici în seara de 24, la lapte cu biscuiți. Înțeleg însă și că Moșul există, dar ca să fie, trebuie să fie departe de un real palpabil, într-o lume a viselor nestingherite de certitudini.

Aurora LIICEANU

Crăciunul pandemic

Săptămîna trecută am primit cadou o brichetă. Are capul lui Moş Crăciun, iar corpul este în formă de brad. Ca să o aprinzi, trebuie să apeşi pe moţul căciulii lui Moş Crăciun, iar după ce se aprinde, pe brăduţul-corp apar alternativ mici luminiţe care dau impresia globurilor diferit colorate din brad.

Ieri am văzut un panou publicitar mare al firmei Connex. Pe el scria aşa: „Noi lucrăm pentru Moş Crăciun!" şi urmau nişte reduceri de preţuri. Luate lucrurile cum apar, ar însemna că firma Connex este angajată de Moş Crăciun. Firma este doar un intermediar.

Tot zilele trecute am văzut pe Calea Dorobanţi un mic magazin, modest şi cam prăfuit, cu lucruri de îmbrăcăminte. În vitrină, două rochii Moş Crăciun erau expuse. Una, doar cu bretele, era roşu aprins, evident, şi, la poale, era tivită cu o blăniţă albă, artificială. Lîngă ea, o altă rochie, mai puţin minimalistă, tot roşie şi cu un model obişnuit. Am înţeles că femeilor li se recomandă să se îmbrace *à la* Moş Crăciun şi deja am văzut la *Focus Observator* că ideea a fost preluată, ştiristele apărînd în crăciuniţe, în grup, un mic grup de crăciuniţe vesele nevoie mare.

În magazinul „sătesc" din Buşteni, împărţit haotic în spaţii comerciale ticsite cu mărfuri urîte, relicvă a magazinului voit modern dinainte de 1990, la intrare se află un Moş Crăciun, alimentat electric sau cu baterii, de mărimea lui Adrian Minune. O marionetă, prost confecţionată, îmbrăcată într-un costum tradiţional, dintr-o mătase lucioasă, roşie, de calitate îndoielnică. Doar un copil mic nu ar putea sesiza kitsch-ul. Din viscerele acestui Moş Crăciun se auzea melodia clasică, iar el, Moş Crăciun, se mişca ca un copil autist, cu cadenţa unui paraplegic. Şi totuşi, uimiţi, încîntaţi, vrăjiţi, copiii care intrau se opreau în faţa lui. Pe Moş Crăciun, scris pe un cartonaş, era preţul „Peste trei milioane de lei vechi". Aud că asemenea Moşi Crăciun se află în hipermarketuri şi în holurile unor bănci.

Oare ce gîndeşte un copil astăzi? Că Moş Crăciun este peste tot, oriunde, sau că lumea dispune de o armată de Moşi Crăciun, mobilizaţi o lună întreagă să ne apară la tot pasul, pe străzi, în magazine şi pe ecranul televizorului. Ce mecanisme psihologice se activează în minţile copiilor care se confruntă cu multiplicarea, cu multiplele lor întîlniri, atîta vreme cît el vine şi la slujba mamei, şi la slujba tatălui – adesea mult înaintea Crăciunului – şi, în sfîrşit, acasă? Sau poate că noi, adulţii, profităm de inocenţa lor, de raportul lor copilăresc cu timpul, lăsîndu-i să creadă că Moş Crăciun se deplasează altfel decît omul, apare şi dispare, după altă logică? Moş Crăciun este unic şi venea o singură dată, El nu se arăta decît o dată – dacă se putea – şi fiecare copil intra într-un raport intim, personal, cu el. Apariţia lui era aşteptată îndelung, el era doar pomenit de părinţi ca strategie pedagogică, pregătind surpriza. Copilul trăia într-o anticipaţie, dozîndu-şi aşteptarea înfrigurată de emoţii, încercînd să-l îmbuneze cu o cuminţenie de ultima oră, exploatată de părinţi.

De la imaginar la clonare şi magia colectivă

Consumerismul este frate cu mimetismul. Mersul cu familia la Mall sau Cora sau Selgros etc., face din copil un viitor consumerist. Moş Crăciun lucrează şi pentru copii, iar copiii nu mai aşteaptă nimic, îşi iau din rafturi ce le place. Corect s-ar spune că Moş Crăciun nu aduce cadouri, ci răsplăteşte cuminţenia copiilor, aducîndu-le dulciuri şi jucării. Categoria obiectelor-răsplată s-a extins dincolo de dulciuri şi jucării, iar adulţii primesc şi ei tot felul de cadouri, încît relaţia între Moş Crăciun şi copil nu mai este de mult una privilegiată.

Misterul a dispărut. Moş Crăciun are o vizibilitate socială atît de mare, imaginaţia este castrată, iar imaginarul infantil nu mai trebuie să aproximeze surprize. Miracolul este tangibil, magia vine din spectacol, din afară, din sclipiri, lumini, culori.

Toată lumea este un pom de Crăciun şi toţi oamenii sînt clienţii Moşului. Societatea de vitrină pregăteşte pentru Crăciun vitrine speciale, în care marfa-ofertă este pusă în scenă – aşa cum arăta Pascal Bruckner – „după reguli teatrale sofisticate care garantează «valoarea sa adăugată»". Dincolo de seducţiile comerciale, mai trebuie ceva, magia. Nu este nimic strict marfă, nu este nimic care să nu aibă rezonanţe psihice. Acumularea materială, apetitul pentru obiecte nu se vede atît de evident ca în perioadele de sărbători, cînd magazinele devin locul de viaţă pentru majoritatea oamenilor, locul lor de întîlnire, de plăceri şi des-frînare de încîntare, în care narcisismul şi hedonismul au ca simptom adăugat febra. Fără complicitatea noastră, ele n-ar exista, Imaginarul care domină lumea de astăzi este un imaginar-marfă în care fiecare individ se preferă pe sine, lumea fiindu-i disponibilă oricînd şi oriunde, la picioarele lui. Copilul învaţă de mic, acum, că el este un individ-doritor, că el se mişcă într-o lume a dorinţelor.

Dacă se spune că sîntem ceea ce mîncăm, ceea ce bem etc., cel mai intim adevăr despre noi este că sîntem ceea ce dorim, indiferent dacă universul dorinţelor noastre este populat de persoane, obiecte, experienţe, stiluri de viaţă, cu toate expresiile pe care acestea le îmbracă. Confortul psihologic şi imediateţea realizării dorinţelor noastre nu lasă loc decît pentru dreptul la plăcere. Societatea se organizează în jurul dorinţelor noastre şi răspunde dorinţelor noastre „personalizate". Pentru orice dorinţă de copil sau de adult, de femeie sau de bărbat etc., cineva gîndeşte, creează, se specializează. Pentru fiecare „target comercial" cineva îşi pregăteşte suliţa. Lumea serviciilor în slujba ta sau a mea se extinde mereu.

Totul de vînzare, de închiriere, de...

Mare mi-a fost mirarea, în comunism, cînd aflasem că un român, plecat în Germania, cîştiga bine iarna făcînd pe Moş Crăciun. Şi de ce cîştiga atît de bine? Pentru că accepta orele pe care mulţi le refuzau, miezul nopţii. Acel timp era cel mai bine plătit, pentru că cerea un sacrificiu personal. Cerea să nu fi acasă de Crăciun, noaptea. Cine avea bani mai puţini angaja un Moş Crăciun care venea mai devreme. Şi, iată că şi la noi oferta de acest tip are loc şi se şi cîştigă bine. Agenţii de comercializare a Crăciunului deja există, cu listă de preţuri cu tot.

În ziarele noastre, unde oferta de „crăciunizare" a oricărei situaţii, oricărui obiect sau om, toţi trebuie să arboreze haina lui Moş Crăciun. Pînă şi prostituatele şi-au adaptat oferta. Ele sînt acum crăciuniţe. A fi crăciuniţă este universalul care îmbracă forme particulare: vînzătoare, ştiristă, prostituată, picoliţă etc. Aceleaşi adaptări au apărut şi la domnii care-şi oferă serviciile sexuale, cu o mare diferenţă: ei nu sînt în nici un caz moşi.

Optimismul comercial şi programarea aspiraţiilor

Crăciunul este, fără îndoială, un eveniment. Scos din spaţiul privat, el a devenit un eveniment public, un spectacol, un „spectacol de spectacol". Şi ce e rău în asta, poţi fi întrebat de mulţi? Şi ce dacă durează o lună? Şi ce dacă contagiunea socială face ca mimetismul să troneze în lumea dorinţelor? Cînd strada devine casă şi anturajul tinerilor ţine loc de familie, totul se explică.

Dan SUCIU

Moş Crăciun, agent de vînzări

Dintre toate personajele posibile ale tradiţiei, Moş Crăciun este cu siguranţă cel mai modern. Sigur, beneficiază de la bun început de un statut privilegiat şi faptul că e moş – singurul dezavantaj într-o epocă fascinată de tinereţe – este surmontat uşor prin transformarea bărbii într-un accesoriu de culoare. Sau într-un fetiş spiritual. În rest, Moş Crăciun şi-ar găsi fără probleme, în orice firmă care se respectă, un post de vicepreşedinte care ar avea ca sarcină coordonarea departamentelor marketing, vînzări şi promovare. E o poziţie extrem de pretenţioasă într-o companie. Presupune multă imaginaţie şi determinare, două calităţi care se găsesc rareori la aceeaşi persoană. Dar dacă este să vedem rezultatele, trebuie să recunoaştem că Moş Crăciun are aceste calităţi. Imaginaţie, pentru că în fiecare an firmele care împodobesc oraşele euro-atlantice, sud-americane sau australiene, dau probe după probe în ceea ce priveşte iluminatul public şi privat. Mai mult, rondolele, ghirlandele, brăduţii, paietele, globurile sau ce-or mai fi ele au devenit reperul a ceea ce înseamnă lumini şi sărbătoare în oraşele noastre. Imaginaţie, şi pentru că darurile lui Moş Crăciun înseamnă oferte de *shopping* tot mai variate, mai colorate, iar agentul în sine, adică „moşul", are metamorfoze tot atît de variate ca şi păpuşa Barbie. E ba un Moş sportiv, ba unul elevat, ba e Crăciuniţă *Playboy,* ba un Moş tradiţional, ba pe bicicletă, ba pe placa de serf... Toate aceste avataruri presupun imaginaţie, alegerea unui public-ţintă, stabilirea de obiective strategice şi, în final, vînzări conform cifrei de afaceri prestabilite.

Problema este dacă, pentru o companie modernă, eficientă şi cu un departament de resurse umane bine dezvoltat, care analizează la sînge performanţele celor ce lucrează pentru binele corporatist, un angajat care lucrează doar cu ocazia acestui eveniment merită ţinut. Răspunsul este că merită. Din mai multe motive. În primul rînd, pentru că de la an la an Crăciunul începe tot mai devreme. Şi aici intervine determinarea. Adică perioada în care se promovează produsele de Crăciun – apar reducerile sau ofertele speciale, iar oraşele capătă luminiţele iernii fie că e sau nu zăpadă – începe să fie tot mai lungă. Şi nu e puţin lucru să tragi de timp în asemenea hal. În ultimii ani, Bucureştiul a decis că sărbătoarea Crăciunului începe pe 1 Decembrie, de Ziua naţională. Un semn? Este precedat de un subordonat al lui Moş Crăciun, Moş Nicolae, care lucrează în acelaşi departament şi este urmat de rivalul pentru funcţia de şef de departament, cîndva denumit Gerilă, azi fără nume, dar care are un rol destul de important în strategia de marketing în jurul datei de 1 ianuarie.

Asta la Bucureşti. La New York de exemplu, bradul uriaş din Rockfeller Center a început să fie împodobit anul acesta de la 20 noiembrie. Şi pentru că afară strategiile manageriale prevăd că doar figura cea mai importantă a companiei face declaraţii publice, există doar acest Santa Claus, un moş care preia funcţiile reprezentative ale tuturor celorlalţi şi stimulează vînzările cu o eficienţă demnă de reflexe condiţionate. Cum apare bradul, apar luminile. Cum apar luminile, apar ofertele. Cum apar ofertele, apar vînzările. Şi chiar dacă departamentul românesc lucrează cu trei agenţi şi cel american – doar cu unul, vînzările sînt cu adevărat uriaşe în America şi „doar" mari în România.

Politicile de *discount* de sărbători au ajuns atît de agresive încît e imposibil să nu cumperi, şi dacă aceasta e concluzia, atunci premisa înseamnă ieftinire. Pe scurt, strategia de marketing a Crăciunului american este „tot mai devreme şi cît mai ieftin", iar agentul de marketing este moşul în ipostaze multiple. Pentru asemenea rezultate şi strategii nu mai ajunge să lucrezi doar o lună. Aşa că orice companie care îl are pe Moş Crăciun agent de marketing şi vînzări începe pregătirea devreme, imediat după concediul de vară. Un *full time job,* aşadar.

Românii se apropie cu paşi repezi de globalizarea comercială a Crăciunului, chiar dacă politicile de *discount*-uri nu sînt atît de curajoase. Acest lucru poate crea suficiente frustrări consumatorului interesat. În fond, marile lanţuri de magazine, supermarket-uri, hipermarket-uri, anunţă în decembrie că vînzările cresc în medie cu 20%. Un calcul simplu, pe care orice analist de preţuri l-ar putea face, arată că *discount*-urile bine aplicate pot duce la creşteri ale vînzărilor şi, prin volum, creşteri şi ale cifrelor de afaceri. Companiile de telefonie par a fi deschizătorii de piaţă. Apoi aglomeraţia frenetică din perioada de sărbători arată că, de fapt, de prea mari *discount*-uri nici nu ar fi nevoie. Românul cumpără oricum în perioada asta pentru că agentul de vînzări 001, pe numele lui Moş Crăciun, a ştiut să-şi facă bine treaba.

Ce cumpără însă românii de sărbători? Nu au prea multă imaginaţie. Cele mai bine vîndute produse sînt carnea de porc, bananele, decoraţiunile de Crăciun, zahărul, televizoarele, apa minerală, sucurile, computerele, cartofii, făina, detergenţii şi berea. Dacă departamentul de Crăciun mai are ceva de lucrat în această perioadă este la capitolul cadouri. Bunurile enumerate mai sus, cu puţine excepţii, fac parte din categoria celor care ar trebui achiziţionate în tot timpul anului şi care nu au nimic „sărbătoresc". Dacă în alte zone, unde agenţii de vînzări ai Crăciunului lucrează mai eficient, perioada asta nu este una a produselor din coşul zilnic, ci a produselor care se pretează la cadouri, la noi este una unde festinul, mîncarea, alimentul sînt de bază. Crăciunul înseamnă, pe scurt, un lung şir de mese festive. Aşadar, dacă agenţii români ai Crăciunului ar vrea să-şi ia munca în serios, ar trebui să reorienteze această campanie spre cadouri, nu spre mîncare. Spre cumpărături sofisticate, împachetate frumos, de ocazie, şi nu spre salam şi cartofi luaţi la un preţ mai mic din supermaket-uri aglomerate. De aceea, ca să aibă succes deplin în România, Moş Crăciun va trebui să fie agent de vînzări al unei multinaţionale din industria produselor de larg consum. Din această poziţie îşi va face treaba bine. Şi va avea şi o primă mare. Oare cum arată prima de obiectiv pentru Moş Crăciun?

Ciprian VOICILĂ

Moş Crăciun Suvenir

„Un obiect e suvenir cînd e reprezentativ pentru România.“ *Aşa a zis vînzătoarea de la standul firmei „Art Collection“, unde tronau „farfuriile pictate şi pirogravate“ cu „Vlad Ţepeş-Dracula-Transilvania sec. XV“ şi cu ţărăncile smulse din picturile lui Grigorescu, totul împachetat în cutii pe care scria* Souvenir Romania. *Ce este un suvenir am aflat plătind preţul unui falafel, 50 de lei, intrînd la Tîrgul de Cadouri şi Suveniruri de la ROMEXPO, încheiat săptămîna trecută.*

Sărbătorile de iarnă au făcut să se adune laolaltă „Bec Maner Magic“ (sloganul lor: „respiră sănătos şi economiseşte cu lămpile anionice care împrospătează aerul şi elimină mirosurile neplăcute şi fumul“), „Art Georgies“ (tablouri cu Moş Crăciun şi icoane în stil bizantin), „Mon Bebe“ (jucării), „Terra Santa-Pămînt Sfînt-Jerusalem“, producător de obiecte religioase, articole sportive şi cadouri, firmă cu sediul în sectorul 5 al Capitalei (vînzătorii de la stand ne-au spus că cel mai mult se vînd brelocurile cu iconiţe şi cele cu semne zodiacale pentru că „sînt accesibile la preţ şi toată lumea doreşte să îşi atîrne un breloc la chei“), „Fortus Prodimpex“ (genţi de damă şi încălţăminte din piele), „Zepter“ (vesélă), „Trudy Fashion SRL“ (haine pentru dame), „Inka Runa Grup“ (podoabe din Peru), „El Galeon“ (bijuterii precolumbiene), „Smart Mall“ (Moşi Crăciun, jucării, brazi sintetici), „Sin Fronteras“, „Centrul de slăbire şi remodelare corporală Monique Center“... La standul „Sin Fronteras“ am fost întîmpinat de amabilitatea luxuriantă a doi tineri vînzători, un peruan şi o româncă. Am aflat că obiectul numit „plasa viselor“ în societatea incaşilor se punea la pragul uşii sau deasupra patului, ca să atragă visele frumoase şi să respingă coşmarurile. Trei statuete aşezate pe jos, pe o latură a standului, îi reprezentau pe zeii Tumi, Guachimoro (zeul ploii) şi Chonchon. Vînzătorul peruan mi-a spus confidenţial că statuile erau făcute chiar de incaşi. Printre pălării, căciuliţe, podoabe, am zărit şi nişte casete cu muzică tradiţională din Peru. Nu m-am mirat cînd printre albume am zărit şi unul al lui Fuego. Şi totul era învăluit în Moşi Crăciun. La standul „Smart Mall“ trei crăciuniţe stăteau la sfat. Moşul mărinimos le-ar fi putut oferi o seară romantică la lumina lumînărilor produse de firma „Sterncom Serv“. Ar fi avut de ales între lumînările Laura Mare, Vita Mare, Iris Mare, Pica, Spirala Mare, Inima Mare, Nina, Spirala Mică, Inima Mică.

O mare vînzoleală am găsit la o tarabă unde doi români, ea şi el, demonstrau doritorilor virtuţile unei maşini de făcut sarmale. Pe cutie se putea citi: „Maşina de sarmale, aşa cum s-a văzut la televizor. Preparaţi într-un minut sarmale în foi de viţă, în frunze de varză, chiftele, cîrnaţi în foietaj, plăcintă cu brînză, baclava“. În cea de-a treia zi am revenit, gîndindu-mă că orice minune ţine trei zile, şi am întrebat ca Toma necredinciosul: „Se vinde, dom'le?!“. „Cum să nu, cred că am avut cea mai mare vînzare de la tîrgu' ăsta. Costă numai 300 de lei noi şi e foarte practică şi are şi ştampila UE. Patronul e grec, dacă vreţi să comandaţi prin poştă îi daţi înainte un telefon.“ Arta era prezentă şi ea din plin. Elevii de la Liceul „Tonitza“ aveau un stand, o doamnă din Humuleşti vindea figurine „unicate, modelate din lut-humă din malurile Ozanei (...) fiecare chip are charisma personajului închipuit de povestitorul Ion Creangă“. Cunoscătorii îi recunoşteau dintr-un foc pe Popa Duhu, Tuşa Marioara, Soacra, Ivan Turbincă sau pe Moş Chiorpec Ciubotarul.

Pe drumul de întoarcere de la ROMEXPO, o amintire. Eram la Brebu, lîngă Cîmpina, în casa bunicilor. Ani în şir bunicul împodobise pomul de Crăciun doar pentru mine. Era un brad adus din piaţă în urma unei tocmeli cu vînzătorii. Eu vedeam în asta o victorie: bunicul era un erou întors acasă cu prada. Bradul era împodobit în ajunul Crăciunului, în camera de oaspeţi. Încă de a doua zi începeam să mănînc, sistematic, bomboanele din el. Luam cîte una pe zi, pe furiş. Incursiunea pînă la brad era un drum iniţiatic. Simţeam în zona gîtului cum frica de a nu fi prins îmi accelera pulsul. De data asta bunicul cumpărase de la piaţă un brad de plastic. L-a despachetat, i-am atins tulpina din plastic şi „ácele“. Nu miroseau a Crăciun. Mi-a spus că acesta e mai practic decît un brad natural. Îl montezi şi îl demontezi cînd vrei tu şi nici nu face mizerie. Plăteai o dată pentru un brad şi îl puteai avea toată viaţa. Bunicul se întorsese de la piaţă capitalist fără să ştie. Ceea ce George Ritzer urma să numească „mcdonaldizarea societăţii“ putea fi intuit la bunicul meu. Mcdonaldizare = moşcrăciunizare, adică eficienţă, calculabilitate, control şi previzibilitate.

Bogdan IANCU

Moş Crăciun, deci exist

„Dragă Stefano,

Se apropie Crăciunul şi curînd magazinele din centru vor fi pline de taţi foarte entuziasmaţi care o să joace comedia generozităţii anuale – ei care au aşteptat cu bucurie ipocrită acel moment în care vor putea să-şi cumpere, pretextînd că sînt pentru copii, trenuleţele lor preferate, teatrele de păpuşi, ţintele cu săgeţi şi ping-pongul de interior. Eu o să stau şi-o să mă uit, pentru că anul acesta încă nu este rîndul meu, tu eşti prea mic, iar jucăriile Montessori nu mă amuză din caleafară, poate pentru că nu-mi vine să le bag în gură, chiar dacă pe etichetă scrie că n-o să le înghit...“ (Umberto Eco, Jurnal sumar)

Eficienţa sau mai degrabă eficacitatea constă în moşcrăciunizarea total(itar)ă. De la vînzătorii de la supermarket, pînă la măcelarii din piaţa Matache şi de la ecranul televizorului, pînă la panourile publicitare totul îmbracă haina lui Moş Crăciun. Eficienţa cu care se împrăştie peste tot îl depăşeşte şi pe Che Guevara, despre care auzeam la un moment dat că este *icon*-ul cel mai popular din lume, mai popular chiar decît Iisus. Moş Crăciun îl bate pe El Che. Şi cred că îi face o concurenţă puternică şi lui Paulo Coelho. Asta dacă nu-şi dau mîna sub dedicaţiile deştepte pe traseul Moş-Crăciun-intră-în-librărie-cumpără-o-carte-şi-o-face-cadou-cu-un-zîmbet-spiritual.

Moşcrăciunizarea începe de la an la an din ce în ce mai devreme. Anul acesta a început într-o dimineaţă de la mijlocul lui noiembrie, pe la 7, cînd încă nu reuşeam să deschid ochii să plec la serviciu. O reclamă. Nu mai ştiu despre ce era. Oricum vreo cinci minute am rămas buimac fără vreun reper temporal foarte exact, cu nişte clopoţei zornăindu-mi în minte. Moşcrăciunizarea se termină tîrziu, pe la jumătatea lui ianuarie, dar nu de tot, pentru că sînt o grămadă de ambalaje stigmatizate cu faţa batrînelului gras, roşu în obraji şi cu căciuliţa penibilutză. Am zis căciulitză? E clar la ce mă refer. La fesurile roşii cu moţ alb din materiale infecte cu care se împopoţonează toţi cei care cred că numai aşa faci vizibilă aşteptarea sărbătorilor. Aţi remarcat că sărbătorile doar „se apropie“, ele nu „sînt“, adică n-au prezent niciodată? Fesurile astea nu vă aduc aminte de cravata de aceeaşi culoare şi tot din material infect pe care am purtat-o pînă în '89? De ce să ne îmbulzim să ne bucurăm acoperiţi cu fesul coca-cola? De ce să fim mai Moş Crăciun decît alţii?

Calculabilitatea se rezumă astfel: *ţării cît mai mulţi Moşi Crăciun!* Cu cît mai mulţi, cu atît o să facem mai repede şi mai multe bubiţe roşii pe creier şi o să alergăm bezmetici prin oraş să îi luăm lu' ăla micu' nu Spyderman-ul pe care şi-l doreşte, şi nu mitraliera automată cu biluţe de import, ci jocuri deştepte şi plictisitoare. Şi o să ne înghesuim cu plăcere în tîrgurile de cadouri să găsim o brăţară, un ceas, o lumînărică parfumată exotic, un parfum, ceva care să semene a cadou. Calculabilitatea înseamnă şi transformarea lui Moş Crăciun dintr-un aducător de cadouri în vînzător de cadouri. Şi vinde orice: cafea, servicii de telefonie, electrocasnice, bere... Ei bine da, Moş Crăciun vinde alcool. Bine că nu face contrabandă, o să ziceţi. Sînt de acord. Să şi narăm un pic. Cînd eram eu mic mă întrebau copiii în faţa blocului: „*Ce* ţi-a adus, mă, Moş Crăciun?“. Şi eu ziceam „pistol cu capse“ sau „maşinuţă chinezească“. Acum întrebarea pe care o aud copiii este: „*Cîte* cadouri ai primit?“.

Previzibilitatea ţine de faptul că Moş Crăciun îşi face apariţia „negreşit“ – mai ţineţi minte? – în decembrie, la fel cum e clar că o să răceşti dacă ieşi afară în ger imediat ce ai făcut duş. Moş Crăciun e peste tot la fel. E mai mult o stare decît un om. E mai mult Hruşcă decît Ombladon. În sudul Italiei, în fiecare an cîţiva indivizi se îmbolnăvesc brusc de tarantism. O boală care se repetă la intervale fixe de timp. Aşa şi Crăciunul. Crăciun e cînd umblăm de nebuni să căutăm zeci de cadouri. Crăciun e cînd copiii iau o pauză – se fac cuminţi, sărăcuţii – şi nu mai sparg geamuri şi nu mai varsă cerneala pe covorul din sufragerie o săptămînă, două. Crăciun e cînd se dau petreceri de firmă ca să mai comunice şi angajaţii la o beţie nu numai la ţigara de la capătul culoarului. Crăciun e cînd toţi aşteaptă prime şi umplu spitalele cu burţi care fac explozie şi cu ficatul cît China. Nu ne-am săturat să mimăm surpriza? Să zicem „ce drăguţ“ cînd tocmai am primit un cadou penibil?

Controlul. Să fim cuminţi, să spunem vorbe frumoase, să avem gînduri frumoase, să facem fapte bune, să iubim, să... nu, asta era pe vremea bunicii. Să participăm la cît mai multe promoţii, să fim atenţi la reduceri, să cheltuim cît mai mult, să ne uităm la filme-de-Crăciun, să dăm smsuri de felicitare...

Cine iese din schema asta nu primeşte nimic!

mergi pe mîna mea

Cream

Cei trei păşesc pe scena celebrei Royal Albert Hall: Jack Bruce, Ginger Baker, Eric Clapton. Publicul care a intrat în posesia celor mai rîvnite bilete din istoria rockului (vîrsta medie o intuiţi) ovaţionează grupul Cream, revenit pe scena unde acum 37 de ani susţineau concertul de adio. Neverosimil chiar şi pentru mulţi dintre cei care se aflau acolo. Emoţia revederii se simte şi pe DVD. Sînt din nou împreună. La iniţiativa lui Clapton, cei trei s-au întîlnit pentru a retrăi magia a ceea ce poate oferi un *power trio*.

Patru concerte într-o săptămînă din luna mai. Mai întîi a fost concluzia: *We are buddies again*. Apoi examenul rezistenţei fizice, forţa de a susţine patru recitaluri la aceeaşi intensitate. Au trecut şi peste asta. Plăcerea de a cînta se simte încă de la prima piesă, „I'm so glad“, iar fluidul îşi păstrează cursivitatea pînă la momentul de final, „Sunshine of your love“. Bruce, la 62 de ani, încă slăbit după un transplant de ficat, rămîne amprenta *soul* a grupului, cu vocea mai profundă şi cu mai puţine atacuri acute. La 66 de ani, Baker nu mai are explozii de *drum superstar*, în schimb controlează perfect pulsul pieselor, menţine un *swing* elegant şi îşi permite chiar un solo în care se întinde exact cît îi permit resursele şi experienţa. Foarte personal. La fel ca tot ce se întîmplă. „Mezinul“ Clapton este şi el pus într-o situaţie inedită la cei 60 de ani ai săi. Să susţină partiturile de chitară şi solo-urile care i-au adus renumele în tinereţe. Dovadă că sunetul de chitară ne aduce aminte mai mult de perioada lui din anii '70 decît de cea din anii Cream. Totul se desfăşoară ca o aducere-aminte, iar energia de atunci este înlocuită cu înţelepciunea unei vieţi trecute prin multe experienţe. Siluetele lor reflectă trecerea timpului, dar esenţa muzicii Cream e bine conservată. Magia constă în faptul că sunetul Cream din 2005 nu este acelaşi cu cel din '67-'68, rămînînd totuşi Cream. Au fost suficient de creativi atunci, pentru a-şi permite acum să fie relaxaţi.

Producţia video capturează exact ce îţi doreşti să vezi, de la ţinuta artiştilor şi zîmbetele complice, bucuria retrăirii unor momente cu parfum psihedelic, pînă la detalii legate de legendara sală de spectacole. Montajul conţine secvenţe din toate cele patru seri, sub forma unui *playlist* fluent. Sunetul excelent, nici nu se putea altfel. Cream au reeditat evenimentul şi peste Ocean, la Madison Square Garden, la sfîrşitul lunii octombrie.

Berti BARBERA

colţul scurt

● Dacă aţi aşteptat cu nerăbdare numărul de Crăciun al *Dilemei vechi* uitînd cu desăvîrşire de cadouri şi dacă nu v-au demoralizat articolele de mai sus, iată cîteva locuri unde s-au organizat tîrguri de cadouri care vor fi deschise şi în week-end-ul celui de-al doisprezecelea ceas: Piaţa George Enescu, Sala Dalles, Sala Polivalentă, *shop*-ul Muzeului Ţăranului Român (şi dacă tot ajungeţi acolo, expoziţia „Un timp la MŢR“, pînă în 7 ianuarie) şi Muzeul Satului „Dimitrie Gusti“ unde artişti plastici participă la o expoziţia cu vînzare. A nu se ocoli nici librăriile Humanitas şi Cărtureşti.

● Iar dacă vă faceţi timp şi de artă, pînă la primul număr al *Dilemei vechi* din 2006 puteţi merge măcar la una din cele mai noi expoziţii: la H'Art Gallery, „Ups and downs“ – fotografii de Vlad Nancă; la Galeria HT003, „Frumosul, sexualitatea şi arta“ – instalaţie foto de Gabriel Baldovin, iar la Muzeul Naţional de Artă, expoziţia „De la Parmigianino la Tiepolo“ – 100 de desene italiene. **(M. C.)**

Alice GEORGESCU

viaţa scenei / scena vieţii

Primăvara, cu o floare

Întrucît decembrie este – printr-un obicei nu se ştie cînd şi unde instaurat, dar cu sfinţenie respectat – nu numai luna cadourilor, ci şi luna bilanţurilor, încerc şi eu acum să „fac punctul" – cum zic marinarii – pentru a da celor interesaţi o idee despre felul în care a navigat corabia teatrului românesc în ultimele douăsprezece luni, cît de mult s-a depărtat de uscatul uneori prietenos, alteori periculos al vechilor deprinderi şi cît ar mai avea pînă la limanul (şi el ambiguu) al noii sale poziţii într-o societate nouă. Fireşte, astfel enunţată, tema pare potrivită mai degrabă unei teze de doctorat (plicticoase, eventual) decît unui articol de revistă, fie aceasta şi *Dilema veche*. Nu am însă pretenţia să emit judecăţi definitive şi nici aprecieri exhaustive. Este doar o tentativă de a ordona, sub pretextul sintezei, un număr de constatări, observaţii, cugetări (ce cuvînt simpatic!) pe care mi le-a înlesnit sau mi le-a provocat frecventarea sălilor de spectacol de pe o bună parte din teritoriul naţional (şi nu numai, dar despre asta nu va fi vorba acum). Poate oare cititorul inocent să tragă de-aici vreun ce profit? Să sperăm.

Un clişeu cronicăresc încă foarte activ vrea ca orice discuţie serioasă despre Teatru şi teatre să înceapă cu „opţiunea repertorială"; e vorba despre piesele care se joacă. Chestiunea este importantă, pentru că – asta o ştie orice „organizator de spectacole" şi orice vînzător de bilete – oamenii normali vin la teatru în primul rînd ca să vadă anumiţi actori şi în al doilea rînd ca să vadă anumite piese: fie unele despre care ştiu, de la şcoală, din lecturi sau din auzite, că „sînt bune", fie (asta e valabil mai ales în cazul spectatorilor asidui) unele despre care vor să afle cum sînt. În teatrele subvenţionate, anul 2005 i-a fericit, din acest punct de vedere, în special cu texte din teatrul absurdului – mai exact, cu Beckett şi Eugen Ionescu, deşi „în zonă" s-au mai manifestat la vremea lor şi alţii, precum, de pildă, Arthur Adamov sau Harold Pinter, proaspăt beneficiar al unui Nobel pentru literatură –, cu tragedii ale clasicilor elini (Eschil, Sofocle, Euripide), adesea înfăţişate sub formă de cocteiluri scenaristice preparate de regizori, şi cu – evident! – Shakespeare; după „anii" dedicaţi lor, Caragiale şi Cehov s-au aflat acum, cu excepţii răzleţe, în cădere liberă, ca nişte autori ocazionali oarecare; în rest, Pirandello, cîte-un Molière sau Gombrowicz, un pic de Marivaux, niţeluş Ibsen, ceva Strindberg, niscaiva Büchner, destul Mrozek. Piesele noi (nu întotdeauna şi bune) au răsărit mai cu seamă pe scenele independente – Teatrul Act, Teatrul Luni de la Green Hours –, micile companii găzduite aici dovedindu-se mai informate şi mai prompte în achiziţionarea trufandalelor, inclusiv a celor de provenienţă autohtonă. Totuşi, semne timide venind dinspre Teatrul Mic *(Terorism* de fraţii Presniakov) sau Ploieşti şi Sibiu (*Plastilina* de Vasili Sigarev) spun că şi teatrele „de stat" pot fi deschise, cînd vor, la noutate. Vorbim, desigur, despre noutatea de calitate; altminteri, titluri inedite au mai apărut pe afişe – dar la ce bun?

Ca să rămînem la capitolul „prospături", 2005 s-a arătat la fel de modest ca şi înaintaşii săi, în privinţa diversificării genurilor de spectacol. Într-adevăr, chiar şi o sumară trecere în revistă a reprezentaţiilor oferite de scenele noastre spune că, abstracţie făcînd de primul *musical* adevărat produs în România (*nu* însă de realizatori români) – *Chicago*, la TNB –, de o nouă creaţie marca Dan Puric, adică o combinaţie de pantomimă, dans şi „recitare" *(Don Quijote,* tot la TNB), de încercările de teatru-dans propriu-zis ale lui Lóránt András (la teatrele „Andrei Mureşanu" din Sfîntu Gheorghe şi „Maria Filotti" din Brăila) sau de experimentul Nonei Ciobanu (la Mic) privind teatralitatea poeziei lui Gellu Naum, pretutindeni tronează, suverană, formula de spectacol numită, indistinct, teatru dramatic: chiar dacă vorbele sînt reduse la minimul posibil, chiar dacă regizorul „împănează" montarea cu orchestre, balete, proiecţii video ş.a.m.d., *pattern*-ul rămîne, esenţialmente, acelaşi. Bineînţeles, dacă acest tipar ar atinge de fiecare dată perfecţiunea – sau măcar nivelul lucrului *bine făcut* –, totul ar fi în ordine. (Deşi puţin inedit, o clipă de *altfel*, un miligram de *altceva* nu strică nimănui...) Cum însă, în ucigătoare majoritate, spectacolele „clasice" ale anului 2005 au fost modeste – ceea ce în artă, cred eu, este un epitet mai infamant decît oricare altul –, iată că naufragiază trist şi mitul tradiţiei bătrîne, dar solide.

Care tradiţie, dacă te uiţi la cifrele de şcolarizare din ultimii ani ale feluritelor universităţi, academii, institute, şcoli etc., etc., de stat, particulare şi mixte ce pregătesc în special actori, dar şi regizori şi teatrologi, ar trebui să geamă îngrozită, simţindu-şi sfîrşitul nu aproape, ci gata instalat. Pentru că, la o sută şi mai bine de tineri artişti care invadează în fiecare vară, de doi-trei ani încoace, piaţa şi viaţa teatrală, te-ai aştepta să nu poţi alege între zeci de grupuri independente, de trupe jucînd pe străzi, în parcuri, în scări de bloc, de „propuneri" şi „provocări", de spectacole nonconformiste, neobişnuite, ne(mai)pomenite. Am mai abordat subiectul, chiar la această rubrică, rezultatul fiind că mi-au ieşit vorbe de Babă-Cloanţă (sau babă, pur şi simplu) menind a rău crudelor talente, atît de fragede, ah, şi de fragile, şi de friabile. Nu mai zic, prin urmare, nimic altceva decît că – mai multe cu vreo două-trei, circa, în 2005 –, juvenilele trupe au intrat în cor cu la fel de senile montări ca şi ale celor mai înrăite în rutină teatre bugetare. Să fie vreo fatalitate mioritică? S-ar putea.

Şi totuşi: cînd nimic nu mai speram, iată că, înăuntrul unui program iniţiat de Teatrul de Comedie („COMEDIA ŢINE LA TINEri"), un regizor absolvent astă-vară, Alex Mihail, pune în scenă, folosind actori „veterani" de-ai instituţiei şi „recruţi" colegi de-ai săi, o piesă dificilă – *Comedie pe întuneric* de Peter Shaffer – absolut admirabil, adică fără mofturi şi fără ticuri, cu inteligenţă, măsură şi bun-gust, izbutind să dea un exemplar tipic pentru acea categorie misterioasă şi imposibil de definit numită Spectacole La Care Poţi Să-Ţi Trimiţi Prietenii. Or, dacă proaspătul profesionist va rămîne astfel – proaspăt şi profesionist – şi la următoarele încercări, se cheamă că, în perspectiva viitorului, anul 2005 nu a trecut degeaba.

Claudiu CONSTANTINESCU

pe de altă carte

● **Michel Brûlé, *Băiatul care voia să doarmă*, traducere din franceză de Lucian Zup, Editura Cartier, 2005.**

Nino are 12 ani, iar cînd rămîne singur şi fără adăpost, coboară din favela sa în plin Rio de Janeiro, unde, vreme de doi ani, va trăi ca un copil al străzii. Cînd găseşte de mîncare, e fericit fiindcă poate să tragă un pui de somn şi să viseze tot ce e mai măreţ pentru un puştan. Cînd nu, flămînzeşte comentînd candid tot ce mişcă în jurul său, cunoscînd tot felul de oameni, îndrăgostindu-se de o vînzătoare de sucuri şi trăgînd nădejde că într-o bună zi va reuşi să-şi cumpere o trusă de lustruit pantofi.

Ai putea crede că citeşti un roman ludic, în care tehnicile de infantilizare a discursului sînt asumate ironic. Eu, cel puţin, aşa am păţit, preţ de vreo 50 de pagini (foarte frumoase, recunosc); după care, în celelalte 50 de pagini ale cărţii (drăgălaşe şi ele), am înţeles că ce aveam sub ochi era realmente un text pentru pre-adolescenţi, adică o poveste în sensul propriu, de calibrul celor cu Cuore, Gavroche şi Cosette, dar şi cu ceva din poezia *Micului Prinţ*.

Pentru Michel Brûlé, 2005 a fost un an fast: s-a vorbit despre el ca despre cel mai bun editor din zona Québec (cu Editura Les Intouchables), în urmă cu cîteva zile şi-a deschis la Montréal un bar fără fum de tutun şi fără muzică englezească, iar cartea de care vorbim, caldă încă, a apucat deja să fie tradusă în mai bine de zece limbi.

În ce mă priveşte, ca victimă colaterală a acestui text al său adresat puştimii pubere, nu-mi reproşez decît că l-am citit cu ochii mei, în loc să fi lăsat-o pe fiică-mea să-mi citească din el seara, cu voce tare, înainte de-a adormi şi, mai ştii, de-a visa ca pe vremuri.

Matei FLORIAN

audio şi n-am cuvinte

Maturitate

● **Beck, *Guero*, Interscope, 2005.**

Pentru cei săraci cu duhul muzicii, versatilitatea lui Beck poate fi înspăimîntătoare. Şi, îndrăznesc să spun, nu numai pentru ei. Pentru că, fie ce-o fi, rar se mai poate găsi pe lumea asta vreun individ capabil să amestece cu mai mare nonşalanţă muzica tehno, folosită la jocurile de calculator, cu ritmurile braziliene, acordurile country cu bizareriile psihedelice, rock-ul zgomotos cu turnurile disco, folk-ul cu funk-ul, R&B-ul tip Destiny's Child cu indie-rock-ul marca Nirvana, beat-urile de hip-hop cu cel mai curat jazz, rock-ul experimental cu pop-ul cuminte, chitara blues cu frenezia obsedantă a big beat-ului. În cazul acesta e foarte puţin probabil să faci prozeliţi. Cel mai plauzibil este să devii favoritul criticii şi să îndepărtezi cu migală şi abnegaţie toată acea masă de adoratori pe care i-ai cîştigat în urma hitului din 1994, „Loser". Nu de puţine ori dizarmonic şi absurd, exerciţiul lui Beck Hansen de a jongla cu stilurile şi răbdarea fanilor, a fost poate cel mai aproape de esenţa unui postmodernism ideal. Dacă la toate astea se adaugă şi o infuzie masivă de ironie, nu-ţi rămîne de făcut decît să accepţi inevitabilul, unul aflat la mintea cocoşului, care spune că, înainte de toate, un astfel de om este exponentul ideal al compozitorului inteligent şi excentric. Pe toate cele şase albume oficiale *(Mellow Gold*, *Odelay*, *Mutations*, *Midnite Vultures*, *Sea Change* şi *Guero*, opt, dacă punem la socoteală şi *One Foot in the Grave* şi *Stereopathetic Soul Manure),* el nu a făcut altceva decît să înlăture, rînd pe rînd, convenţiile legate de sunete, într-un fel de joc complicat, cu aranjări, permutări şi inovaţii aproape matematice, în care rezultatul, departe de a se transforma într-unul confortabil, i-a permis să-şi aroge brevetul de inventator al demonstraţiei că, atunci cînd vine vorba de muzică, totul poate şi trebuie să fie posibil. Aventura în care s-a lansat i-a permis să-şi fabrice din deruta ascultătorului o marcă înregistrată, astfel încît să nu mai mire pe nimeni schimbările de stil survenite de la un album la altul. În fapt, orice nouă apariţie discografică a americanului născut în Los Angeles, a ajuns să semene cu o cutiuţă plină de surprize (un soi de eveniment cultural gustat de elite şi receptat cu stupoare de plebe).

Ţinînd cont de toate astea, *Guero* arată cum nu se poate mai surprinzător. Şi asta, pentru că este pentru prima dată cînd un album Beck aduce foarte mult cu imaginea ideală a unui album Beck, ca şi cum muzica de odinioară s-ar fi plictisit să cotrobăie prin tot felul de unghere ascunse, în căutare de sunete zbanghii, şi s-ar fi aşezat, în sfîrşit, la casa ei, mulţumită de ceea ce a descoperit pînă acum. Beck pare să fi renunţat deliberat la şarmul şi distincţia de artist imprevizibil, pentru a degusta pentru întîia oară deliciile unui produs 100% clasic. Dacă punem la socoteală că între timp copilul teribil al muzicii americane a împlinit 35 de ani, ani la care verva şi neastîmpărul obişnuiesc să se mai îmblînzească, era şi cazul ca acest fenomen fără precedent în discografia sa să binevoiască să se întîmple. Sonorităţile şi bizareriile sale au rămas, în linii mari, la fel: acelaşi amalgam trăznit şi colorat de pop, hip hop, indie rock, cu ceva arome braziliene şi enervări electrice. Însă, dacă toate acestea erau normale şi aşteptate, curăţenia, aproape sărbătorească (şi nu e vorba doar de o simplă măturăă), pe care Beck se încumetă să o facă prin ideile sale, dă la iveală un apartament dichisit şi primitor, luminos şi aşezat, cu totul altfel faţă de harababura densă, izbitoare şi insolită de pe *Mellow Gold* sau *Odelay*, başca atmosfera apăsătoare, melancolică şi întunecată de pe *Sea Change*. Profesionist, stăpîn pe registrele sale, şlefuit şi curat, limpede şi calm, *Guero* reduce ideile trăsnite la un minim cumpătat, se leapădă de multe dintre elucubraţiile imaginative, surprinzătoare şi amuzante dinainte, şi cîştigă o căldură familiară care, fără să te buimăcească sau să impună vreun mare hit, îţi dăruieşte ceva din tihna ideală a unei armonii mature.

INSTITUTUL CULTURAL ROMÂN LANSEAZĂ PROGRAMUL DE TRADUCERE A AUTORILOR ROMÂNI ÎN LIMBI STRĂINE

SE CAUTĂ 20 DE CĂRŢI!★

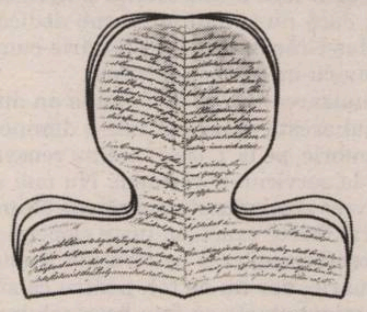

Editori, personalităţi culturale, critici literari şi toţi cei preocupaţi de fenomenul cultural sunt invitaţi să propună titluri româneşti care ar putea interesa un public străin.

PERSOANĂ DE CONTACT: SIMONA BRÎNZARU
SIMONA@ICR.RO
TELEFON: 230 23 78
WWW.ICR.RO

PROPUNERILE, ÎNSOŢITE DE O SCURTĂ MOTIVAŢIE, VOR FI TRIMISE LA INSTITUTUL CULTURAL ROMÂN, ALEEA ALEXANDRU NR. 38, PÂNĂ LA DATA DE 31.XII.2005

INSTITUTUL CULTURAL ROMÂN

★DIN LISTA PROPUNERILOR, UN JURIU DE SPECIALITATE VA ALEGE UN NUMĂR DE 20 DE TITLURI. FRAGMENTE DIN CĂRŢILE RESPECTIVE VOR FI TRADUSE ŞI OFERITE UNOR EDITURI DIN STRĂINĂTATE

Simona SORA

puzzlecturi

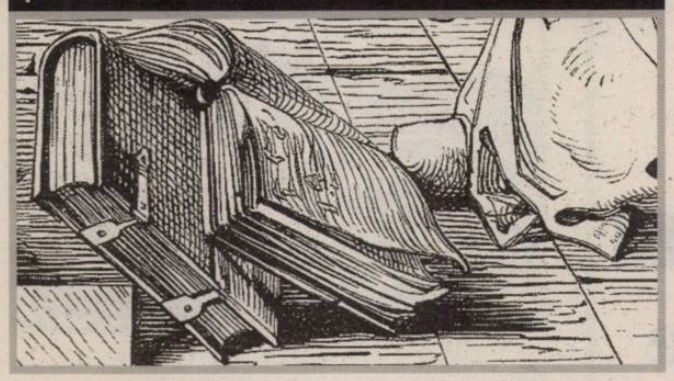

De bine, de rău

– anticronică de bilanţ –

Cronica literară este o specie irefutabilă în revistele literare. Cărţile se scriu ca să fie cronicate, recenzate, prezentate. Din recenzii, cronici, articole „cu suport“ se fac cărţi care, la rîndul lor, sînt recenzate. Nu de oricine. Circulaţia cronicii în cultură pare – îndeosebi în revistele literare – la fel de indiscutabilă ca cea a oxigenului în natură. Nici bursa zvonurilor, nici telefonul tihnit, cu fir, nici cronica la o bere („e proastă, dom'le, nu se poate citi!“) nu înlocuiesc cronica literară consacrată.

Cît de indispensabilă este însă o cronică *literară* într-o revistă culturală, cum e *Dilema veche,* sau într-un săptămînal de analiză socio-politică, precum *22?* Ca să nu mai zic de „săptămînalul de moravuri grele“ *Academia Caţavencu...* La limită, cît din ponderea (obiectiv-editorială) a fenomenului cultural ar trebui dedicată literaturii şi cît istoriei, filozofiei, sociologiei, studiilor politice, în reviste precum *Observator cultural, Suplimentul de cultură* sau nou-reînfiinţata *Cultura?* Şi cum sînt percepute, de cititori, recenziile *soft* din paginile culturale ale ziarelor de mare tiraj? Iată cîteva dileme pe care n-am reuşit să mi le limpezesc nici măcar în privinţa revistei-mamă.

Dac-aş fi un cititor dilematic tipic (ăla care nu există, din sondaje), m-ar interesa – înaintea cronicii literare – recenziile de carte politică, cartea de (mică şi mare) istorie, studiile de gen. Adică dilemele actualităţii. M-ar interesa studiile interdisciplinare – neurobiologia, comportamentismul – şi „cărţile negre“ ale comunismului, psihanalizei şi economiei de piaţă. M-ar interesa cărţile despre viaţa privată în secolul al XVIII-lea şi restauraţia economică a fostei Securităţi, povestită, pe înţelesul tuturor, în cărţi pe cît de curajoase şi bine documentate, pe atît de bine scrise.

Şi totuşi, în *Dilema veche,* ca în majoritatea revistelor culturale (cu excepţia *Ideilor în dialog,* unde fieful e cartea de filozofie şi cronica adiacentă), avem cronică literară, dar nu avem cronică săptămînală de carte politică. Avem cronică de muzică, dar nu avem recenzii de carte sociologică. Avem cronică de film, dar ne este practic imposibil să menţinem o cronică economică sau un cronicar avizat în noile dileme ale ştiinţelor.

Nu cred că mă înşel prea tare dacă reduc toate aceste paradoxuri la trei explicaţii simple. În primul rînd, cronica literară, spre deosebire de toate celelalte, este un text simili-literar şi foiletonistic bazat pe gust. Dacă în analiza politică, rescrierea istoriei sau anamneza afaziilor datorate paraliziilor de trunchi piramidal cu greu ne putem invoca gustul personal, în evaluarea literaturii, gustul avizat şi exersat al cronicarului este principalul ingredient. Cei mai serioşi teoreticieni literari vă vor vorbi, la o adică, de „comunităţi de gust“, de „gustul literar sigur“ şi de „apetitul“ anumitor capi de şcoală pentru poezie sau roman. La fel, în cazul cronicarului de teatru, film sau muzică. Artele liberale împărtăşesc cu publicul lor un gust care se poate şi discuta într-un limbaj comun. Arta *polis*-ului, revizitarea arhivelor, clonarea sînt chestiuni prea specializate – inclusiv lingvistic – pentru a trece, fără pierderi esenţiale, în limbaj foiletonistic.

În al doilea rînd, tradiţia cronicii literare este atît de glorioasă la noi, încît practicarea ei înseamnă, de la primul text, intrarea în istorie. Şi cine nu vrea să intre măcar în istoria publicisticii româneşti sau în analele Internetului? Într-o istorie a cronicii care l-a întrecut pe Sainte-Beuve în longevitate şi pe Du Bos în abilitate, cronicarul cît de cît conştiincios este, azi, brusc considerat critic literar prin calificare la locul de muncă. Fără să-şi bată prea mult capul cu sisteme proprii sau măcar cu o cultură bine digerată, cronicarul ocazional e decretat critic literar ca un sergent căruia i se spune – ironic şi soporific – „dom' căpitan“. Aţi auzit, în schimb, de vreun neurobiolog avansat în urma recenzării unei cărţi de specialitate?

În fine, la literatură, ca la politică, la medicină sau fotbal, ne pricepem cu toţii. Toţi am făcut literatură la şcoală, toţi am jucat fotbal în spatele blocului, toţi am murit în decembrie. Toţi punem diagnostice, prescriem hapuri şi ne asprim privirea cînd nu sîntem ascultaţi întocmai. Toţi ştim, prea bine, că stilul e omul şi viceversa. În plus, literatura e scrisă pentru oameni, iar publicul (care ştie sau nu, după facultăţi, cum se aprinde un bec sau o sinapsă) e asigurat de această împărtăşire a omenescului...

Şi totuşi, nu e vorbă goală: cronica avizată, metodică, cu verdict asumat – al cărei vîrf de lance a rămas, dintr-o paradoxală (şi fericită) inerţie, cronica literară – continuă să fie oxigenul circuitului cultural, ameninţat adesea de anoxie cerebrală. De bine (sau) de rău, cronica deschide o discuţie care altfel rămîne între coperte mai greu de deschis decît paginile unei reviste sau *site*-ul acesteia de pe net. Cum o faci, de ce o faci, pentru cine o faci – rămîn întrebări eterne, pe care doar consensul le omoară. Şi, poate, dilematizarea nesfîrşită.

P.S. În recomandarea de săptămîna trecută la cartea Isabelei Allende, *Ţara mea inventată,* am greşit, impardonabil, numele traducătoarei. Traducerea este, desigur, semnată de inconfundabila Cornelia Rădulescu, la fel ca toate celelalte romane ale scriitoarei chiliene apărute la Editura Humanitas. Pardon!

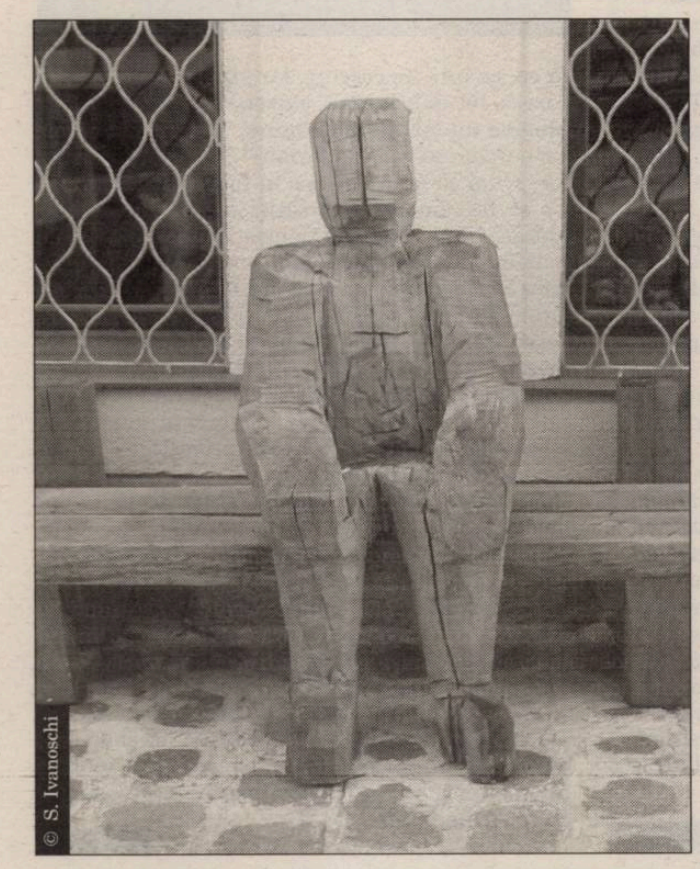

© S. Ivanoschi

Dilema veche vă recomandă

● Ceva simpatic pe AXN: David Blaine, magicianul stradal. (Dan Stanciu)

● Vom avea, cu siguranţă, suficiente motive să uităm că 2006 e consacrat ca „Anul Mozart“, aşa încît, măcar în prima zi de Crăciun, abstrageţi-vă din contingent şi ascultaţi concertul de la Viena, care celebrează 250 de ani de la naşterea divinului pămîntean (Antena 3, la ora 22,05). (Radu Cosaşu)

● Acum, că dădură peste noi Luna Cadourilor şi Sărbătorilor, cu toate cumpărăturile astea din mall-uri & supermarket-uri atîrnate de Ea ca ţurţurii de streşini, mai lăsaţi naibii consumismul şi faceţi-vă timp şi pentru ceva Artă! *S-aude?!* Aşa se numeşte şi expoziţia deschisă pînă pe 15 ianuarie la Galeria Nouă – „Loud & Clear & Too“ –, cu cîteva din numele grele ale scenei video-alternative & stuff prestînd frumos pe cîteva monitoare: Pierre Huyghe, Pipilotti Rist, Ryuichi Sakamoto, Viktor & Rolf ş.a. Şi, de acolo, încă doi paşi şi sînteţi la ht003 gallery (Hanul cu Tei nr. 22), unde Gabriel Baldovin expune „Frumosul, sexualitatea şi arta“ toată luna decembrie. Mă rog, cît a mai rămas din ea... (Alex. Leo Şerban)

● De pe www.audioslaved.com puteţi descărca documentarul primului concert al unei trupe americane în Cuba: Audioslave, în iunie anul acesta, ca parte dintr-un schimb cultural. La conferinţa de presă de dinaintea concertului, un ziarist cubanez i-a întrebat dacă evenimentul are vreo conotaţie politică, dat fiind faptul că fostul vocalist, Zack de la Rocha, era un marxist declarat. *„It's all about the music“*, a răspuns basistul Tim Commerford, iar 60.000 de cubanezi au venit la cel mai lung concert Audioslave de pînă acum. (Marius Chivu)

Andrei GORZO

dilematograf

Mascul feroce

● ***King Kong* (SUA, 2005), de Peter Jackson.**

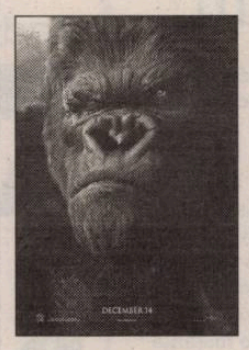

Numele lor erau Merian Coldwell Cooper şi Ernest Blount Schoedsack. Puţină lume le mai ştie. Dacă sonoritatea lor pare victoriană (aşa cum notează istoricul de film David Thomson), aparenţele sînt destul de corecte, căci amîndoi s-au născut (ce-i drept, în America) în 1893. Două lucruri trebuie avute în vedere la generaţia lor: faptul că a fost ultima generaţie ai cărei reprezentanţi să poată spune: „Eu, cînd o să cresc, o să mă fac mare explorator“ şi apoi să se ţină de cuvînt; şi faptul că a fost prima generaţie ai cărei reprezentanţi să poată spune: „Eu, cînd o să cresc, o să mă fac cineast“. Cooper şi Schoedsack s-au făcut cineaşti-exploratori. În nici un caz nu pot fi numiţi oameni de ştiinţă şi e puţin probabil ca ei înşişi să se fi considerat artişti. Cel mai corect este să-i privim ca pe nişte antreprenori de circ care cutreierau lumea în căutarea unor noi curiozităţi şi atracţii – a nemaivăzutului. Nu trebuie să uităm că spectacolul cinematografic n-a apărut ca o completare la lista artelor „selecte“, ci ca o extindere a bîlciului şi a vodevilului dincolo de ce se putea face într-o arenă sau pe o scenă – ba chiar dincolo de ce se poate face, punct. Aşa se face că în 1933, cînd stocul de nemaivăzut disponibil în lumea reală era deja pe terminate, Cooper şi Schoedsack, care bifaseră Sudanul, Siamul şi multe alte locuri, s-au hotărît să pornească spre o destinaţie inventată: Insula Craniilor – o insulă rămasă în preistorie. N-au descoperit-o ei; atît Arthur Conan Doyle, cît şi Edgar Rice Burroughs trecuseră pe acolo. Şi bineînţeles că nu ei au venit cu ideea unei femei blonde răpite de o matahală neagră şi păroasă; coşmarul ăsta era la fel de vechi ca imperiile coloniale şi ca genul literar pe care acestea îl făcuseră posibil. Dar, în cuvintele lui Thomson, ei şi-au dat seama că, „în momentul în care o Fay Wray aproape goală se va trezi în laba maimuţei şi va ţipa, *show-business*-ul se va naşte a doua oară“. Şi-au dat seama că, în momentul în care monstrul va prinde viaţă pe ecran (datorită marelui creator de efecte speciale Willis O'Brien) şi va începe să şteargă pe jos cu ceilalţi pretendenţi la blondă (fie ei dinozauri de pe Insula Craniilor sau fandosiţi din Manhattan), publicul va ţipa nu numai de frică, ci şi de exaltare. Şi-au dat seama că, în momentul în care, ajuns pe acoperişul lumii – Empire State Building –, sălbaticul se va bate cu pumnii în piept şi va da cu laba după avioanele atacatoare, publicul îşi va dori să-l vadă stropşind măcar unul din ţînţarii ăia. Şi, în momentul în care s-au hotărît să satisfacă dorinţa publicului, ei trebuie să-şi fi dat seama că eroul nominal al filmului – bărbatul frumos şi alb care la final strînge în braţe blonda – va rămîne pe post de păcălici. Pleacă acasă, aschimodie. În povestea asta există un singur bărbat adevărat, şi ăla tocmai a căzut de pe bloc. Dar o să se întoarcă.

Prima lui întoarcere (în 1977) a fost organizată, cît se poate de firesc, pornind de la premisa că, de data asta, orice spectator va şti de la bun început cu cine are de-a face: nu cu o plăsmuire coşmarescă din imaginarul colonialist, ci cu cel mai puternic, mai tandru, mai fidel, mai multilateral utilizabil (ca maşină de lux, ca tanc, ca lift, ca tiribombă ş.a.m.d.) şi mai bătut de Dumnezeu dintre toţi masculii îndrăgostiţi care s-au văzut vreodată. Acel *Kong* (de John Guillermin) funcţiona foarte bine ca fantasmă („un gag falic dus pînă la nivelul mitului“, scria Pauline Kael), dar presupun că Schoedsack şi Cooper l-ar fi găsit cam lipsit de panaş. În schimb, nu încape îndoială că ar fi recunoscut în Peter *Stăpînul inelelor* Jackson pe unul de-al lor – un cine-circar plin de bravură, dedicat permanentei ridicări a ştachetei spectacolului. Doamnelor şi domnilor, începe raliul dinozaurilor, care se va încheia printr-un accident în lanţ! Şi acum, pentru prima dată pe ecranele lumii, King Kong *pe gheaţă!* Detractorii lui Jackson spun că singurul lui concept regizoral este: „Mai mare! Şi mai mare! Tot mai mare!“, dar, după cum dovedesc atîtea alte superproducţii hollywoodiene (indiferent dacă sînt regizate de veterani ca George Lucas sau de independenţi reconvertiţi ca Fraţii Wachowski), e extrem de greu să gigantizezi fără să îngreunezi – şi tocmai asta e marea calitate a lui Jackson. Îl ţin curelele şi are tupeu. Cine altcineva i-ar fi permis lui Kong atîtea scheme vedetistice în timpul luptei cu dinozaurii? *Acest* Kong e printre primate ce e Legolas printre elfi: un campion. Pînă şi „eroul“ uman *(mai ales* el – dat fiind faptul că e interpretat de acel cavaler al tristei figuri care este Adrien Brody) pare să-şi recunoască inadecvarea, în planul masculinităţii, în faţa magnificului său rival. Cît despre relaţia cu blonda (Naomi Watts), după o perioadă firească de acomodare (Kong are gărgăuni de despot, ea-l lecuieşte cu un pumn în nas, el se supără şi-i trece) se pun bazele unui parteneriat tandru, egal şi, în general, perfect. De data asta, fantasma e pe faţă – se lăfăie pe ecran în toată absurditatea şi potenţa ei. E caraghios să i te abandonezi? Bineînţeles, dar e şi mai caraghios să i te împotriveşti: nu te pui cu maimuţa.

trecerea prin reviste

Avem trei inconştiente. Cum procedăm?

Dacă vă uitaţi în *DEX,* o să vedeţi că pluralul de la „inconştient“ nu e decît masculin, „inconştienţi“, motiv de satisfacţie pentru o parte a omenirii. Dacă ne gîndim totuşi la termenul folosit pentru prima dată conceptual de un jurist scoţian (cu semnificaţia de non-conştiinţă) sau la romanticul „rezervor de imagini mentale şi izvor de pasiuni al căror conţinut scapă conştiinţei“, va trebui să neutralizăm puţin termenul aducîndu-l pe româneşte. Cu atît mai mult dacă îl „psihanalizăm“, considerîndu-l, după cele două topici freudiene, cînd „o instanţă sau un sistem constituit din conţinuturi refulate care scapă celorlalte instanţe, preconştientul şi conştientul“, cînd altceva.

Revista *Sciences Humaines* pe decembrie 2005 deschide un dosar mai degrabă descriptiv, pe care nu-l mai poate închide nimeni. El cade în plină bătălie sîngeroasă între psihanalişti şi comportamentişti, o bătălie surdă la argumente raţionale şi la împlinirile teoretice şi terapeutice ale celor două tabere. Jean-François Dortier, jurnalistul de la *Sciences Humaines,* rezolvă dilema introducînd un al treilea termen şi luînd-o de la Conciliul de la Niceea: dogma trinităţii, ca dogmă fondatoare, poate fi transpusă în dogma tripartiţiei inconştientului omenesc.

Aşadar, primul inconştient descris coerent de Freud (dar îndatorat unei lungi tradiţii care începe cu Descartes, trece prin Pascal şi Spinoza, ca să ajungă la Nietzsche sau Schopenhauer) desemnează pulsiunile refulate, nu doar cele sexuale, de care s-a făcut atîta caz, dar mai ales pulsiunile de repetiţie, chiar distructive. Cel de-al doilea ar fi un aşa-zis „inconştient cognitiv“ desemnînd în primul rînd un tip de percepţie subliminală, dar şi memoria implicită care scapă conştiinţei sau inexplicabilele „iluminări“ ştiinţifice sau poetice. Iar cel de-al treilea, cel mai contestat, ar fi „inconştientul darwinian“, un soi de memorie a speciei, cea instinctuală, care a făcut fani mai ales în momentul de glorie al etologiei, în anii '30. Libido, intuiţie şi instinct – ar fi cele trei feţe ale unei scene pe care nu evoluăm la vedere, dar care condiţionează sub diferite forme comportamentul nostru aberant sau (prea) perfect normal. Ca întotdeauna, mai interesante decît teoriile şi graniţele domeniilor sînt cazurile „clinice“. Dacă analizele freudiene din prima fază (atît de contestate de comportamentişti azi) sînt prea cunoscute pentru a fi reluate, ca şi cele pe soldaţii traumatizaţi în cel de-al doilea război mondial, cînd Freud chiar renunţă la termenul „inconştient“, persuadarea clandestină (de pildă, în publicitate) sau iluminarea matematică descrisă de Henri Poincaré sînt chestiuni abisale ale căror mecanisme sînt doar vag elucidate. Ca de altfel şi instinctele atribuite celui de-al treilea inconştient: instinctul lingvistic, instinctul matern, instinctul tribal, care consideră omul nici mai mult, nici mai puţin decît un mamifer social. Să recunoaştem, această ultimă abordare, a psihologiei evoluţioniste (Matt Ridley e una dintre figurile-cheie ale domeniului) e cea mai antipatică. Mai ales cînd pune faţă în faţă ritualurile de seducţie şi jocurile de copii în zone atît de îndepărtate cultural, încît n-ar trebui să aibă prea multe în comun.

Dosarul, extrem de interesant şi care ar merita o discuţie mai amplă şi mai dilematică, se încheie – cum era de aşteptat – cu o trecere în revistă a piesei în trei acte numită generic *Cartea neagră a psihanalizei*. Primul act: 8 octombrie 2003, Bernard Accoyer, deputat şi medic, obţine adoptarea unui amendament care condiţionează exercitarea meseriei de psihoterapeut de o diplomă de medic sau psiholog. Actul doi: iunie 2004, este făcut public un raport al INSERM care pune pe primul loc terapiile comportamentale şi cognitive, în detrimental psihanalizei. Actul trei: la sfîrşitul lui 2004, apare *Cartea neagră,* un atac fără precedent la adresa psihanalizei, colaj de analize eşuate şi „abuzuri analitice“. Cele 800 de pagini ale *Cărţii negre* nu reuşesc un atac coerent al conceptelor freudiene şi post-freudiene. Doar sarcasm şi cauza proprie.

Cartea neagră... e o carte de mărturii din „gulagul freudian“, scrisă însă în mijlocul unei bătălii pe resurse şi pe clienţi. Nici nu e de mirare că la noi – unde asigurările medicale nu mai plătesc nici cămăşile de forţă, nici fenobarbitalul – n-au prea fost ecouri...

(S. S.)

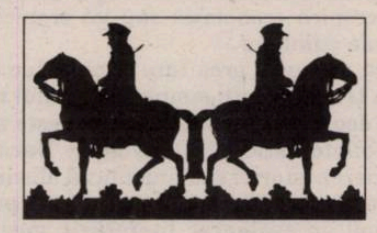

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Această scrisoare nu s-a pierdut

Deşi ar fi trebuit s-o fac încă din vară, la vremea ei, nu cred că sînt deplasat dacă, în penultima săptămînă a anului 2005, sărbătoresc 100 de ani de cînd Caragiale i-a trimis din Berlin (joi, 7/20 iulie 1905) amicului său Alecu Urechia, la Bucureşti, ceea ce el, cu perfidia-i mortală, numea „prea lunga trista mea scrisoare“, rugîndu-l „sub secret de jurămînt numa-ntre noi să rămînă“. Pe dracu', cum să rămînă „între noi“ un asemenea text de bază în ale caragialismului? Bine că nu s-a pierdut, bine că n-a rămas între ei...

Ca să intru dans *le vif du sujet* (staţi blînzi, scrisoarea abundă în franţuzisme...), Caragiale îi povesteşte pe larg celui din Bucureşti vizita la Berlin a preabunului lor amic comun Barbu, Barbu Ştefănescu Delavrancea, scriitorul de mare renume naţional, autorul *Apusului de soare* fără de care nici un român trecut prin şcoală şi pe la teatru nu-l poate cuprinde pe Ştefan cel Mare, nuvelistul exemplar care ne-a dat *Hagi Tudose* şi *Sultănica* fără de care, cel puţin pe vremuri, nu te puteai prezenta la bacalaureat, povestaşul care a scris *Bunicul, Bunica,* citate pe bune în numărul cu această temă al *Dilemei vechi.*

Timp de 4 zile – joi, vineri plus week-end-ul – Barbu francofonul şi germanofobul bate Berlinul şi împrejurimile însoţit de Iancu (căci erau la pertu...) în calitate de european desăvîrşit. Acesta e conflictul de la bun început, încă de cînd urcaseră, la Breslau, în vagonul-restaurant şi berea se dovedise, pentru Barbu, „iar caldă“... „Administraţie, armată, arte, ştiinţe, litere, tramvaie, drumuri de fier, birji, chelneri, frizeri, public, prăvălii, case, monumente, mîncare, bere, tot, tot, prost, stupid, imbecil“ şi tot, tot ce urmează acestui enunţ al situaţiunii este o vijelie de momente ale văzului, auzului şi scrisului caragialian aflat în ziua de graţie a unei năpraznice inspiraţii.

Barbu la frizer, la Meister Mezentin, unde răcneşte că-l jupoaie, că în ruptul capului nu mai vrea să se lase „torturat ...lui de neamţ stup'pid... Mersi, destul, maiher... M-ai omorît, domnule!“. ● Barbu în vestitul parc Tiergarten: „Uite cum oprim trăsura şi ne dăm jos, ca să fiu eu supus la un sever examen de silvicultură... «Ăsta e brad, boule! Ăsta mesteacăn, ăsta stejar, paltin, frasin, gorun... tei popesc, lemn jigărit... (vreo 20 de specii numărate de mine – *n.mea)* und so weiter», birjarul crezîndu-ne negustori străini veniţi să luăm în tăiere pădurea împărătească a oraşului“. ● Barbu în faţa clădirii Reichstagului: „Il a voulu faire grandieux... (corect: grandiose – *n.tr.)* Mprţ!... Stup'pizi! Nu vezi, mă, că sînt imbecili! n-au talent, mă!“. ● Barbu acasă la Caragiale, spre a prînzi: „...Vin ochiurile cu mămăliguţă şi brînză de burduf şi după ele Madame Caragiale, autoarea... Ochiurile «prea răscoapte», Mămăliguţa «prea pripită». Brînza «iuţită». Peştele rasol – musafirul îl miroase de-aproape şi parcă s-ar cam strîmba“. ● Barbu („sătul de prăvălii... Muzeuri serioase n-au măgarii ăştia?“) la National Galerie, unde a vrut să vadă «moderni», «că nu vreau clasic, domnule... Arată-mi pe celebrul Menzel al dumnealor, de care fac atîta caz... Ăsta e Menzel? Hahaha! Ei, sînt ridiculi, pe onoarea mea!»... Foarte obosiţi, trecem prin cîteva berării; la fiecare – două, trei halbe. Proaste – peste tot... Dar băcăniile? Auzi d-ta să nu-ţi taie, aşa, de gustare, cîte un mezel, la odăiţă, cu un mişmaş...“ ● Cavalcada – cu indicaţii stilistice muzicale: „da capo, con brio e piu mosso“ – continuă la Potsdam, la celebrul palat Sans-Souci unde copia Venerei lui Pigalle executată de nemţi are „umărul prea teşşit“, coboară cu vaporul pînă la Vansee unde apusul de soare e comentat tot cu „mprţ-ul“ demitizant pe buze, „panorama mirifică“ are – în ochii lui Barbu – lumina „prea crudă“, „prea searbădă“, acolo „ternă“, dincolo „prea lăptie“, ca să ajungă din nou, pe la unu de noapte, la Berlin, în ţentrum, la Café National unde se lasă cu o partidă de biliard „care ţine cam mult: bilele parcă ar fi patru şi chixuri peste chixuri, bem bere (iar caldă!) ...lui de neamţ id'diot, răsturnăm pahare, le spargem... şvarţuri... aavele... Sîntem leoarcă!“. ● „Aavelele“ astea – cafelele, adică, în dicţia lui Barbu... – domină finalul, la restaurantul de peste drum de gară, împerechindu-se muzical cu dorinţa de „şaap'panie“ şi graba de a ajunge acasă: „Înţelegi bine că nu vreau să scap trenul... Mi-e dor de copilul meu! Nu înţelegi?“ şi brusc duios, după melotragismul întrebării: „Iancule, a's'bem o şaap'panie!“. Presto finale: „Ne ducem cu trei sferturi de ceas înainte la gară. Ne suim pe peron unde bem *sur le zinc* (la tejghea – *n.tr.).* «Rece, da' nu face p'ale... nu e şaap'panie.» Iată trenul... *Einsteigen bitte* (urcaţi în vagoane, vă rog – *n.tr.).* Ne pupăm cu muci şi ne despărţim foarte lacrimoşi. Plecat!... Păcat! Domnii doctoranzi (Zarifopol şi Gusti, de faţă! – *n.m.)* şi eu ne uităm lung unul la altul multă vreme, pînă ne dezmeticim, aiuriţi de trecerea meteorică a acestui *phénomène vivant* (fenomen viu – *n.tr.),* prin capitala germană. Vertiginos... Grandieux!“.

Sîntem cîţiva în ţara asta care doar cînd auzim un triolet, un arpegiu, o arie de coloratură din scrisoarea asta intrăm imediat în vuietul unui hohot voluptuos şi sănătos de maximă voioşie şi crescîndă muzicalitate. Talentul, da, talentul intelectualului român în a fi, peste hotare, moftangiu şi perpetuu mofturos nu a mai avut parte de o asemenea descriere în ritm drăcesc. După cum nici bîrfirea unui prieten – altă specialitate a „casei“ – nu a mai atins o culme, ca aici. Din cîte ştiu, doar Ion Vartic, în ediţia *Momentelor* îngrijită de domnia sa (Editura Biblioteca Apostrof, 1997), a avut ideea genială de a pune această scrisoare ca o *addenda* la acele „monumente“, motivîndu-şi perfect opţiunea: „...epistola răsfrînge gîndirea critică a lui Caragiale asupra mentalităţii româneşti... O mentalitate care suferă de un complex de inferioritate contorsionat într-unul de superioritate grotescă... dezvăluindu-şi astfel un jalnic şi persistent diletantism“. Iertată să-mi fie gravitatea citatului; e ultimul meu act de seriozitate pe anul în curs.

Eugen ISTODOR

auto-jurnal

Înmormîntat în Piaţa Amzei

Era ora 20. Eram parcat cu fundul la stradă într-o zonă a lui Dalli din Piaţa Amzei. Era aglomeraţie. Maşinile treceau ca trenuleţul prin spatele meu, una după alta şi multe, fără oprire, fără istovire. Cînd se opreau, erau bară în bară. În faţa mea, parcatorii zidiseră alte maşini. Eram terminat, mă sufocam, în maşina mea, în parcare, înconjurat de table. Am încercat cinci minute să ies din încercuire. Nimeni nu era interesat de locul meu şi astfel să mă lase să ies. Eram terminat între table. Eram mort. Afară era frig greu de iarnă. Te termina frigul, înăuntru te termina singurătatea. Nu ştiam ce să fac. Nu aveam ce să fac. Cu greu am realizat că am două picioare, două mîini, o minte care funcţionează, şi că pot ieşi pe picioarele mele din maşină. Mă gîndeam să mă plimb un timp pînă furia aia peste măsură se opreşte, dar de cîte ori priveam în retrovizoare, de atîtea ori eram îngrozit. Nimic nu mă putea salva. Picioarele îmi erau umflate de frig, trupul îmi era tîmp şi prostit de prea multă inerţie. Depindeam de maşină şi acum eram pur şi simplu

în ea, ca într-un coşciug, iar ăia din jurul meu – care se tot îmbrînceau, claxonau – păreau ciocli. Maşina nu mă ajuta cu nimic. Eram un vierme. Ce puteam să le cer celorlalţi? Să mă lase în faţa lor? Cum să o fac? Să ies în faţa lor şi să-i rog? Ce să faci împotriva poziţiei tale? Cum să ceri ajutor? Cum să urli că tu exişti? Uite, atunci, cu maşina mea, cu trupul meu, cu mintea mea doldora de caşcaval, nu puteam să ies, să iau aer. Eram sardină în tabla mea. Piftie, varză. Stinsesem farurile, mă lăsasem pradă disperării. Oprisem motorul şi mă luase frigul. Îmi priveam pantofii de pîslă, pantalonii de celofan, geaca de puf. Nimic nu mă ajuta. Prin faţa geamului trece o femeie. Hotărîtă. Mă priveşte ca pe un ciudat. Şi se urcă într-un Citroën roşu, cred. Parcat chiar în dreapta mea, chiar acolo, la doi paşi. Era în aceeaşi situaţie cu mine. Mă bucuram că voi avea dacă nu un semn de la cei din spatele meu, măcar unul de complicitate mută şi neputincioasă cu cel parcat ca mine, cu fundul la stradă şi fără vreo putere de a da un semnal că există. S-a urcat în maşină şi, cu încercări treptate de a ieşi, a reuşit. Unul s-a oprit, a văzut-o şi a integrat-o în convoi. Eu, pe loc. Dar femeia aia cu maşină roşie m-a încordat să ies şi eu. Nu am reuşit din prima, dar tot testînd cu spatele jungla din spatele meu, am fost înghiţit, lăsat să o iau razna în lume.

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

La masa săracului...

La 1800, ţăranii nu erau prea inventivi în pregătirea hranei. De altfel, respectarea cu sfinţenie a posturilor le lăsa prea puţine zile în care s-ar fi putut întrece în pregătirea unor bucate alese. Mai în toate zilele de peste an, mămăliga reprezenta principalul aliment. Ea se mănîncă caldă, dar şi rece, cînd aţa o împarte în porţii mici şi o aşază pe masă. Devine o delicatesă cînd mălaiul este fiert în lapte sau cînd bucăţi mici de mămăligă sînt prăjite în tigaie cu unt, chiar poartă numele de „mămăligă boierească" – ne asigură Domenico Sestine, călător prin Ţara Românească pe la 1780. În zilele de post, mămăliga caldă sau rece este însoţită, de cele mai multe ori, de ceapă şi usturoi; hrană ce îi potoleşte foamea ţăranului în zilele de muncă la cîmp. De altfel, vara, cînd pleacă la cîmp la seceră, ţăranul prepară usturoiul cu oţet, astfel încît să-l ajute să suporte căldura şi să-i tonifice stomacul. Prazul îi place la fel de mult şi „îl mănîncă crud ca mezelic" sau gătit cu untdelemn. Prin grădini mai cultivă ceva fasole, bob sau varză, legume pe care le mănîncă mai mult fierte, îngroşînd zeama cu ceva făină, rareori adaugă ceva untdelemn, condimentînd mîncarea astfel preparată cu cimbru, praf de ardei iute, hrean, pătrunjel sau mărar. Leuşteanul este rezervat în mare parte borşului pe care îl aromatizează distingîndu-l prin gustul său de celelalte supe. Sălbatice sau cultivate prin grădini, şi alte „buruieni" îşi găsesc întrebuinţarea în bucătăria unei gospodine: spanacul, păpădia, loboda, sparanghelul, anghinarea, cicoarea, lăptucile, anasonul, măcrişul. De cum dă primăvara, la mare căutare sînt urzicile, constituind hrana de bază a ţăranului în zilele din postul mare al Paştilor. Medicul Constantin Caracaş ne oferă o reţetă de preparare a lor: „se adună vîrfurile acestei plante, se fierb şi se face un fel de zeamă, la care se adaugă puţin orez sau făină, ca să se facă mai compactă, şi se găteşte ca spanacul cu untdelemn sau cu ulei de in; se mai pune şi hrean şi astfel se face o mîncare hrănitoare şi digestivă".

De prin august şi pînă prin noiembrie, diferite varietăţi de pepeni sînt cultivaţi în toate zonele de cîmpie. Verzi sau galbeni, harbuji, godini sau gadalupi, pepenii sînt apreciaţi pentru dulceaţa lor, unii sînt chiar mai dulci decît „ananasii cei măiestriţi cultivaţi" şi mai ales pentru că sînt foarte hrănitori, completînd hrana ţăranilor în zilele de post. Li se adaugă zarzărele consumate crude sau „gătite cu carne", merele domneşti, dungate, „de paradis", creţeşti, „petroase", apoi perele tămîioase, „ahladie", buzduganele, „de iarnă", „de Ocnă", „cu gît", dudele negre şi albe, fragii şi zmeura, coacăzele şi afinele.

Pentru zilele lungi de iarnă, ţăranii pun la păstrare fasole, bob, linte, bame, ciuperci şi fructe uscate, apoi prune şi caise pe care le gătesc cu carne şi pilaf, oale cu ardei acriţi în oţet, altele cu castraveţi muraţi simplu în apă cu sare sau în oţet de măceşe, varza ce se pune la acrit în tocitori mari, în apă cu sare, şi se lasă la dospit pînă se acreşte. Dovlecii şi dovleceii sînt şi ei preţuiţi; fragezi, sînt preparaţi cu carne sau numai cu ulei în zile de post, bătrîni, sînt copţi în cuptor; există chiar o specie aparte, aşa-numitele „dulmalele", „rotunde şi lungi ca de un cot", care „cînd sînt tinere se scot semințele, se umplu cu tocătură de carne, se fierb şi se face o mîncare gustoasă" – aflăm de la acelaşi Constantin Caracaş.

În zilele de dulce, mămăliga este însoţită de lapte acru, zer, brînză, ouă, peşte. Deşi pe lîngă casa ţăranului se află o serie de păsări, porci sau oi, se pare că rareori consumă carnea acestora, pentru că preferă să vîndă animalele sau păsările pentru a obţine bani, fie pentru nevoile cotidiene, fie pentru plata dajdiilor către stăpînire. La sărbători se sacrifică o găină sau un clapon, o gîscă sau o raţă, un ied sau un miel, iar carnea este preparată cu legume: stufat cu ceapă, usturoi şi carne de oaie, măcrişul se prepară „cu carne grasă de miel", fiind apreciat pentru „acreala lui cea plăcută", sarmalele se fac din carne tocată cu orez şi cu ou, înfăşurate în foi de hamei. Dar cel mai mare festin are loc de Crăciun, cînd fiecare ţăran taie un porc din bătătură şi, timp de cîteva săptămîni, o ţine pe fripturi şi cîrnaţi, udînd totul cu vin şi rachiu. Odată porcul terminat, se reîntorc la mămăligă, ceapă, usturoi....

libertatea de impresie

Banane

Într-un vagon de metrou a intrat o femeie cu o fetiţă de mînă. De gîtul mamei atîrna un carton pe care scria: „Muritori de foame. Ajutaţi-ne...." şi aşa mai departe. Pînă aici, nimic special. Ambele aveau însă în mîini cîte o banană mîncată pe jumătate. Mama avea un fiş roz electric, iar fetiţa purta adidaşi cu trei dungi. Se vedea totuşi că sînt amărîte. Nu aveau succes mai mic sau mai mare decît alţi cerşetori. Dar lucrurile sînt foarte relative... Cîţi dintre noi ne-am considerat muritori de foame înainte de 1989, deşi nu mîncam banane aproape niciodată? Nici măcar nomenclaturiştii nu erau mai răsfăţaţi cu bananele. Cît despre copiii obişnuiţi, am aflat cu oarecare surprindere, că unii din provincie sau din zonele rurale nici n-au văzut aşa ceva pînă la Revoluţie. Alţii au văzut, dar n-au gustat. Cînd „se băgau" banane la alimentară înainte de „Sărbătorile de iarnă" era motiv să pleci de la serviciu pentru a te aşeza la coadă. Şefii înţelegeau. Se cumpărau chiar şi banane verzi. Se puneau „la copt" într-un loc mai cald din casă, învelite în ziar. Mîncatul lor era un adevărat ritual. De fapt, întreaga masă de Crăciun era, pe vremea comunismului, un alt fel de ritual decît astăzi. Erai fericit cînd reuşeai să aduni pe masă cît mai multe din bucatele tradiţionale. Le mîncai cu conştiinţa că sînt probabil cele mai mari bunătăţi pe care le vei gusta, cel puţin pînă la Paşti. Magia discretului Moş Crăciun cel interzis (uzurpat de Moş Gerilă – siberianul) şi pe care copiii nici nu-l vedeau (decît cel mult vînzînd loz în plic) era diferită de magia de astăzi a mulţilor Moşi Crăciuni de la serviciul mamei, al tatălui, de la grădiniţă sau care vin acasă cu nenumărate cadouri. Nu mai trebuie să-i explici copilului de ce nu trebuie să vorbească la şcoală despre Moş Crăciun şi de ce nu trebuie să-i zică acasă Moş Gerilă. Trebuie să-i explici însă de ce sînt mai mulţi şi care dintre ei e cel adevărat. Greul de atunci s-a transformat în complicatul de astăzi. Acum, strădania e să organizezi Sărbătorile, aşa încît să difere cît mai mult de zilele obişnuite, în condiţiile în care orice zi obişnuită poate echivala din punct de vedere al bunăstării, cu un Crăciun de dinainte de 1989. Nu mai sînt nevoile de atunci, dar e nevoie de mai multă imaginaţie. Atunci, aveai timp să pregăteşti toate cele necesare. Acum, totul se face în viteză. Atunci, te temeai că nu vei găsi cadouri. Acum, te temi că nu vei şti ce să alegi sau că nu vei avea timp să ajungi la magazin. Nici un şef nu-ţi va mai da liber pentru că sînt banane la colţ. Te bucurai că reuşeai să respecţi tradiţia, în ciuda regimului ateu. Te bucuri acum că reuşeşti să-şi recapeţi tihna necesară petrecerii Sărbătorilor, după agitaţia de peste an, care durează uneori chiar pînă cînd apare Moş Crăciun. Eşti fericit cînd ajungi acasă înaintea lui. Însă poţi mînca banane oricînd, înainte, în timpul şi după Crăciun. Chiar şi dacă eşti cerşetor.

Andrei MANOLESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

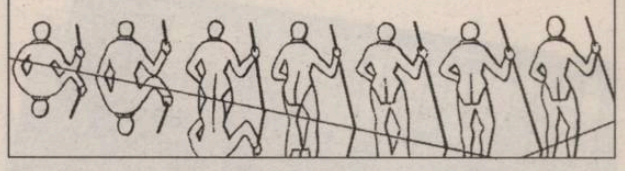

Radio pentru copii

De curînd s-a lansat primul post de radio românesc pentru copii, Itsy Bitsy FM, pe frecvenţa 99,3. De fapt, din pliantul de prezentare aflăm că este chiar singurul radio dedicat copiilor din Europa şi difuzează poveşti şi muzică pe gustul lor, alături de ştiri, emisiuni informative, culturale, mondene şi concursuri.

La modul concret, e plăcut să auzi la radio cîntecele pe care, pînă atunci, te-ai chinuit să le cumperi pe CD-uri şi casete, pentru copilul tău: „Alunelu'", „Bare Necessities", „Yankee Doodle" etc. şi să auzi vocile, apreciativ spus, tip Chip şi Dale ale celor două Itsy şi Bitsy (actriţele Dora Ortelecan Dumitrescu şi Camelia Andriţa), care moderează multe din emisiunile postului.

Dar să o luăm încet. Radioul are o ideologie foarte clară. Citäm din perceptele ei, adresate copiilor între 3-10 ani (extins 2-12, precizează pliantul): „Fii erou! Fii lider! *(Be your own hero!)*". Ceea ce, dezvoltat, îşi propune să le transmită părinţilor, bunicilor şi copiilor mesajul că „cei mici pot creşte şi altfel decît sub umbra celebrului «Bau-Bau», că ei trebuie să fie dinamici, curioşi, curajoşi şi plini de iniţiativă". Mentalitate de lider de la vîrsta asta? Sună puţin prematur sau pompos? **Nadia Tătaru,** patroană şi director general al radioului, ne explică mai clar ce presupune această ideologie: „Fiecare copil are calităţile lui prin care se poate evidenţia în viaţă: e bine să i le descoperim de mic şi să le potenţeze. Copiii români trebuie să nu mai aibă inhibiţii şi să fie stăpîni pe ei, aşa cum copiii din străinătate sînt. Ei trebuie să fie liderii de mîine".

E adevărat, explicaţia de mai sus sună ca o profesiune de credinţă americană, într-un limbaj cu care nu prea sîntem învăţaţi. Mesajul însă, cred că e unul necesar: nu vrem ca ale noastre odrasle să ne semene în privinţa inhibiţiilor pe care inevitabila duplicitate din regimul trecut ni le-a impus, ci, dimpotrivă, să fie spontane şi gata să-şi expună şi apere punctul de vedere, fie el şi în privinţa posibilei opţiuni între Harry Potter şi Pokemon.

Emisiunile lui Itsy Bitsy FM – continuă dna Tătaru – vor să ne ofere ceea ce pînă şi programa Ministerului Învăţămîntului pentru preşcolari şi şcolarii mici a înţeles că e necesar: şi anume, „educaţie prin distracţie". Dacă urmărim grila de programe a radioului, observăm cam ce îşi propun acestea să-i înveţe pe micii ascultători: *Matinalul* – să fie manieraţi, în pas cu moda şi să-şi pună în evidenţă, în direct, talentele la scris, actorie, retorică, interpretare muzicală; *Zimitot* – aproape orice depre ştiinţă şi tehnică; *Clubul Itsy Bitsy,* cu Ziana – amănunte despre sport, calculatoare, muzică, natură, medicină, dar şi despre vedete; multe despre lecturi – în *Taraba cu cărţi;* poveştile popoarelor – în *Peste mări şi ţări cu Mica sirenă,* şi detalii despre viitorul tău animal de casă, la *Familia Zam-Zam.*

Dar nu toate programele sînt informative. Altele, pur şi simplu, încearcă să dezvolte imaginaţia copiilor: de pildă, *Zapapovestea* este o emisiune interactivă, în care copiii sînt aşteptaţi să refacă firul poveştilor încîlcite între ele. Şi Magicianul Marian Rîlea face ceva asemănător, în emisiunea lui, *Concurs de poveste,* în care lansează cîte o întrebare, care, la sfîrşitul zilei, îşi va găsi răspunsul într-o poveste.

Pînă aici totul sună bine, şi muzica, şi ştirile Itsy Bitsy FM sînt plăcute, şi la fel a fost şi lansarea. Restul emisiunilor încă nu le-am ascultat. Aştept cu nerăbdare să găsesc în ele o alternativă la cele destul de formale, lipsite de sare, piper şi imaginaţie, oferite de diverse posturi de televiziune şi radio pînă acum. Nadia Tătaru consideră că radioul este mai potrivit pentru copii decît televizorul: pentru că, o dată, le lasă imaginaţia mai liberă, fără a le oferi imediat soluţia vizuală; apoi, pentru că la radio există interactivitate, primeşti *feedback* mai rapid de la acultători şi poţi să te pliezi pe cererea lor.

Teodor BACONSKY

turn înclinat

Altceva

Idei în dialog a împlinit un an de existenţă admirabilă şi putem afirma că, în răstimp, publicaţia şi-a ocupat consistent propria nişă: o revistă elevată, de eseu şi dezbatere ideologică adesea polemică, niciodată trivială, întotdeauna incitantă. Nivelul superior al textelor, grafica fabulistic-moralizantă datorată lui Devis Grebu, prestigiul emblematic al directorului H.-R. Patapievici şi galeria (altfel deschisă) a colaboratorilor deja încetăţeniţi sînt, pe fondul exploziei de vulgaritate din presa noastră scrisă, argumentele unei evaluări bine compensate. E clară, apoi, orientarea sa către o dreaptă liberal-creştină, cu accente temperat conservatoare şi filtre axiologice mai curînd severe. În jurul redacţiei gravitează eruditi specializaţi în patrimoniul gîndirii iudeo-creştine, filozofi axaţi pe ştiinţele cognitive, teologi laici formaţi în Apus, analişti nutriţi cu clasici ai politologiei de factură aroniană, universitari versaţi în istoria mentalităţilor... Bref, oameni cu CV şi bibliografie: adevărate personalităţi brusc şi fericit înmănunchiate!

Apariţia lunară e îndeobşte condamnată la inactualitate sau la acel gen de „actualitate" factice, pretins platonică, din care cititorul contemporan, fatalmente grăbit, se poate înfrupta sporadic, fără să-şi satisfacă sentimentul participării la cronica socială a noii Românii. Nu e cazul *ID*. Deşi rară la chioşc, ea nu se îngălbeneşte metaforic. E intrinsec vie, pentru că nu vizează suprafaţa evenimentelor, ci subiacenta competiţie dintre tendinţele culturale majore: acelea care, dacă învinge, ambiţionează să modifice percepţia *decidenţilor* asupra realităţii pe care politicile lor o modelează şi o explică.

ID e decis contrară multiculturalismului şi bine face, pentru că această ficţiune comod-iresponsabilă a început să arunce în aer – cu bombe sau cocktailuri Molotov – letargia postburgheză, ipocrit umanistă şi castrator-decreştinantă a „bătrînelor" societăţi occidentale. După un an cu *ID*, încep să fiu mai optimist cu privire la mişcarea intelectuală din această ţară: în fine, ceva coerent, civilizat şi totuşi ferm (ei da!). Nu ştiu dacă făcătorii revistei ştiu sau simt că proiectul lor posedă un semnificativ potenţial de *coagulare politică*. Poate că ei s-au reunit doar pe criteriul unor afininăţi difuze: tabela de valori comune a cuadragenarilor instruiţi, situaţi deja pe poziţii profesionale relevante, iremediabil urbani şi care chiar au chef să respingă mimetismul provincial la adresa a tot ce mai produce (aşa zicînd) „Occidentul". E vorba despre membrii unei elite informale, care consideră (deocamdată intuitiv) că noile state-membre ale UE mai pot încă evita entropia sistemului continental. E aici o forţă virtuală care merită organizată, structurată, tradusă într-un program.

Nu predic anexarea partinică a revistei: o asemenea turnură i-ar altera vocaţia de forum al individualităţilor ridicate, prin efort de abstracţie, deasupra lor însele. Mă gîndesc doar la includerea în sumar a unor teme dedicate, pragmatic, posibilelor linii de acţiune ale României în interiorul clubului european din care, peste X luni, va face parte.

După 1990, mulţi dintre noi s-au repliat într-un naţionalism rudimentar, decorativ şi patetic. Iar pe linie ortodoxă, ne-am închipuit, cu o jenantă naivitate, că putem transfera mînăstirile moldovene la Bruxelles. Acum fermentul ideatic s-a rafinat. E loc de o nouă sinteză, capabilă să îmbine diferenţa răsăriteană, faptul discutabil al globalizării, dreptul de a folosi dreptul (într-o Uniune fondată pe egalitatea statelor membre) şi de a reabilita, cu tot instrumentarul conceptual, o dreaptă moderată, scutită de reflexe vetust apologetice şi de veşnice porniri defensive. O dreaptă care salvează Tratatul Constituţional (aparent distrus de xenofobia reţetelor populiste) printr-o reasumare transparentă şi onestă a tot ceea ce modernitatea revoluţionară a scos, cu rele intenţii, din jocul simbolic al imaginarului european.

De-a lungul negocierilor de aderare, am tot aflat ce doreşte UE de la noi. Poate că, prin „idei în dialog", vom apuca ziua cînd îi vom spune şi noi ce aşteptăm de la ea. Adică mai mult. Şi, mai ales, altceva.

Augustin IOAN

Despre tîmplă

– convorbire cu Arhiepiscopul Chrysostomos de Etna, California –

Înalt Prea Sfinţia Voastră, obligaţia noastră – atît a clericilor, cît şi a artiştilor sau arhitecţilor – este să păstrăm şi să „înălţăm", actualizîndu-i permanenţa, sensul simbolic al lăcaşurilor contemporane de cult, precum şi să căutăm cele mai bune soluţii pentru problemele puse de această obligaţie. Mi-aduc aminte în discuţia noastră de întrebarea lui Radu Drăgan, dacă nu cumva hologramele ar putea fi nişte icoane mai valoroase decît picturile, mozaicurile, frescele sau folia de aur, în primul şi în primul rînd graţie calităţii lor de a „străvedea", într-un sens dematerializat, precum şi mulţumită naturii lor „mercuriale", ca purtători care ne transportă de la materie la Logos prin mijlocirea luminii.

Poate vă amintiţi argumentul meu: noi, ortodocşii, sîntem „în aşteptare" şi aparţinem astfel unei religii optimiste, cu faţa spre viitor; a doua venire *se poate petrece în oricare clipă. Avem o Mireasă (Biserica) împodobită cu o garderobă splendidă, moştenită (Tradiţia), mireasă care totodată să fie conştientă că trebuie să facă tot ceea ce-i stă în putere, în aşa fel încît, folosind acea comoară şi toate noutăţile care sînt la dispoziţia ei, să fie pregătită pentru sosirea Mirelui. Iertaţi-mi analogia săracă, dar cred că ne oferă un sens corect asupra îndatoririi noastre. Trebuie să avem grijă de trecutul preţios, dar în acelaşi timp, lucru la fel de important, trebuie să fim pregătiţi pentru viitorul sfîrşit teleologic (adică fericit) al celei de-a doua întoarceri, în vederea căreia totul este o „repetiţie generală".*

Arhiepiscopul Chrysostomos de Etna: De aceea sînt într-atît de captivat de ideea dumitale de *retrofuturism*. Eu sînt tradiţionalist, prin firea mea. Dar tradiţionalismul (cu excepţia chestiunilor de dogmă) nu trebuie să fie un standard fix, în expresia şi în forma sa. Este imuabil numai în calitate şi în formă. Trebuie să căutăm ca să exprimăm aceste elemente fixe de calitate şi de conţinut în expresie, şi simboluri care să servească mereu drept punct de plecare: o afirmaţie fecundă, care cuprinde tot ceea ce presupune tradiţia. Astfel, cînd tradiţia în *integralitatea* ei se regăseşte în ceva nou sau inovator, un adevărat tradiţionalist poate ajunge să aprecieze noutatea şi chiar inovaţia. Aceasta, desigur, mă anatemizează în acelaşi timp din unghiul de vedere al celor mai mulţi pretinşi tradiţionalişti *şi* mă transformă într-un inamic al celor care, în futurismul lor, au ţeluri necinstite, cum ar fi distrugerea deliberată a unei tradiţii, pe care o urăsc în taină, sau un plan ascuns în spatele unui adevărat dispreţ faţă de tradiţie, numit, chipurile, deschidere sau presupus spirit „progresiv" – ca şi cum tradiţia, aşa cum am descris-o, nu ar fi de fapt, în chintesenţa ei, „progresivă" şi deschisă schimbării.

Înalt Prea Sfinţia Voastră, sînt multe de zis despre iconostas *sau* tîmplă. *Nu cred că se poate găsi o sursă singură, unică, despre acest subiect, deşi Florensky a propus deja o lectură integratoare. Simpla idee de separare, de spaţiu sau loc tabú, care are nevoie de graniţe stricte şi de ritualuri de excludere / includere, este străveche şi strict asociată cu problema sacralităţii şi a spaţiului sau locului sacru. Prin urmare, acest subiect are nevoie de oarecare revizitare. De exemplu, Biserica Greco-Ortodoxă a lui Frank Lloyd Wright din Milwaukee, statul Wisconsin, este o arenă cu un* iconostas *foarte coborît, care permite credincioşilor din locurile plasate în partea superioară a extremelor stîngă şi dreaptă să arunce o privire „privilegiată" în interiorul altarului.*

Ideea de „anticipare liturgică a raiului", de pregustare a cerurilor, exprimată de Florensky (dar chiar şi de Mystagogia *Sfîntului Maxim Mărturisitorul, deşi* hieration-*ul atunci nu avea o separatrice de tipul tîmplei, ci doar o poziţie relativă, denumită „cer pentru naos"), îmi place foarte mult, chiar şi asociată cu ideea – mai vulgară, contemporană – de „versiune demo"; ele nu se bucură de un tratament just din partea comentatorilor contemporani ai* iconostasului *şi a rolului pe care îl joacă astăzi în liturghie. Este interesant să vedem versiunea, mai ambiguă decît la ortodocşi, de iconostas al greco-catolicilor, cu rădăcini, poate, în tradiţia pre-iconoclastă, sau chiar ca mărturie a secolelor de influenţă directă catolică, iconostas care se prezintă mai degrabă ca un „trafor" decît ca un perete dens de icoane.*

Arhiepiscopul Chrysostomos de Etna: Chestiunea tîmplei – după cum spuneţi – trebuie vizitată şi ridică multe întrebări ale căror răspunsuri referitoare la origini şi semnificaţie sînt încă neadecvate, cel puţin în modurile de abordare populare (chiar dacă deficiente) ale subiectului. *Templon, kankella, kinklides, dryphrakta* (sau *dryphakt*), *diktya, diastyla* (de-a lungul istoriei, a fost cunoscut sub toate aceste nume diferite) sau *iconostasion* (iconostas), după cum este denumit în mod obişnuit – fie şi oarecum impropriu – serveşte la împărţirea spaţiului sacru într-un mod dinamic (liturgic), tot aşa cum icoanele puse pe el, despărţind cerescul de pămîntesc, sînt ferestre din lumea *aceasta* spre lumea *cealaltă*. Imaginile de lumesc şi „de dincolo", pe care le-am utilizat aici, sînt mai mult decît nişte simple metafore, de vreme ce altarul conţine Euharistia, care este Prezenţa lui Iisus Hristos, Personificarea însăşi a plenitudinii Divinităţii, dinlăuntrul Bisericii. Acest fel de distincţie sau de contrast este întotdeauna esenţial cînd discutăm liturgica ortodoxă sau biserica aceasta, tărîmul sacru unde se petrece acţiunea liturgică – sau, poate, în loc de *distincţie* ori *contrast* ar trebui să spun „gradaţie", de vreme ce nu vorbim strict despre profan şi sacru, ci despre două niveluri de sfinţenie: sfînta (lumea sanctificată a bisericii ca atare) şi *amplificata (intensificata) sacralitate* a „sfintei sfintelor", care este suprafaţa altarului, din spatele iconostasului.

Suficient de straniu, *iconostasul* este obiectul urît de majoritatea reformatorilor liturgici ortodocşi, al căror plan – într-o epocă în care entuziasmul ecumenic oarecum naiv a purtat religia comparativă pe calea unei cedări înaintea sincretismului religios simplist şi rudimentar – este de a face Ortodoxia să arate atît de asemănătoare cu Romano-Catolicismul, perechea sa istoric separată din Occident, încît cele două vor deveni deodată una, fără dialogul îndelungat şi dificil pe care îl reclamă buna-credinţă, de va fi ca aceste două tradiţii atît de diferite să fie reconciliate. Aceşti reformatori – în opinia mea – urmăresc unitatea religioasă prin compromis, diplomaţie şi politică, idee care – după cum atestă istoria – nu s-a dovedit niciodată o reţetă de succes. Felul în care studiul nostru despre arhitectura şi arta bisericească va influenţa aspectele legate de unitate ecleziastică – după umila mea opinie – depinde de aptitudinea noastră de a defini credinţa ortodoxă cu grijă şi atenţie critică, realizîndu-şi îndatorirea în absenţa acelor planuri pe care le-am atribuit ecumenismului contemporan. În măsura în care eforturile noastre vor reuşi să stabilească distincţii limpezi între cultul creştin oriental şi occidental şi ethosul fiecăruia, vom fi contribuit la definirea acestor probleme aşa cum sînt ele, şi nu aşa cum ne-am dori să fie; şi vom fi asigurat astfel cadrul pentru un dialog substanţial şi onest. Mai mult, astfel se poate evita riscul ca, în strădaniile noastre, să depăşim chiar scopul studiului, anume descoperirea Ortodoxiei ca un fenomen în sine distinct. Chiar dacă această descoperire serveşte scopurilor pure ale comparaţiei religioase, sînt sigur că nu trebuie să fie ţelul nostru definitiv, *per se*. Iar dacă vom sluji unui asemenea ţel, descoperirea nu va fi făcută decît accidental sau tangenţial.

(va urma)

traducere de Mihai MOROIU

(fragment din volumul *Retrofuturism: Spaţiul sacru astăzi)*

ROMÂNIA LA RAPORT
cu Andreea PORA
Un dialog în FM
în care
întrebările nu rămîn
fără răspuns
ORA 17:00
de Luni pînă Vineri
mesaje la: romanialaraport@infomix.ro
MIX FM
5

Adrian CIOROIANU

Larga manta a lui Vladimir Tismăneanu

● **Vladimir Tismăneanu, *Stalinism pentru eternitate. O istorie politică a comunismului românesc*, Editura Polirom, 2005.**

Ultima carte a lui Vladimir Tismăneanu a cules, şi în spaţiul românesc, toate aprecierile pe care un volum de istorie le putea aştepta. Cronici laudative în reviste şi semnalări exemplare la televiziune, recomandări în licee şi includerea pe *short list*-a unor bibliografii universitare – ce oare se poate dori mai mult într-o ţară în care comunismul este o marfă ce se vinde bine, dar în care *memoria* şi *uitarea* încă mai joacă feste?

De 15 ani, „Volo" Tismăneanu este un personaj ce vine relativ des în ţară, pentru a vorbi – după ce mai înainte de '89 o făcea prin radio –, iar şi iar, despre naţional-stalinismul românesc; cum o spune Tismăneanu, povestea comunismului românesc este una nu plăcută, dar de înţeles. Conferinţe, articole în reviste conduse de prieteni sau în reviste ce contează (nimic întîmplător în faptul că cele două categorii se mai întrepătrund), întîlniri cu studenţii, asumarea unui respect intelectual argumentat faţă de liberal-democraţia de tip occidental şi faţă de fundamentele iudeo-creştine ale culturii europene, dirijarea unei colecţii editoriale, lansări de volume sau emisiuni TV – Tismăneanu mi se pare a fi o piesă din mecanismul unui *memento* ce nu se epuizează, chiar dacă, în *academia* inter-continentală, din păcate, interesul pentru studiul comunismului central- şi est-european a dispărut prea repede şi prea uşor. În această ordine de idei, în cîteva puncte, mai trebuie spuse – cred – următoarele lucruri:

1) întîi, că – în termeni dostoievskieni – de sub *mantaua* lui Vl. Tismăneanu ne tragem cam mulţi din cîmpul analizei istorico-sociale din această ţară: Stelian Tănase, Mircea Mihăieş sau subsemnatul*, Marius Oprea, Stejărel Olaru, Dragoş Petrescu, Dan Pavel şi alţii, cu toţii am receptat, de-a lungul anilor '90, cărţile şi articolele lui, cu plăcerea şi beneficiul cu care, de regulă, se primeşte *luminarea* generică. Nu exagerez. Cui nu-i vine să creadă, să recitească serialul despre regimul Dej pe care Tismăneanu îl ţinea, la începutul anilor '90, în *România literară*. Într-o Românie ce părea a fi uitat anumite lucruri înainte de a le fi aflat, Tismăneanu a fost *comunicatorul* prim. Iar în ştiinţele *umane* sau *sociale* comunicarea este pe departe condiţia primă a existenţei. Cînd, la mijlocul anilor '90, am ajuns într-o universitate străină dotată cu o bună bibliotecă, nu mi-a fost greu să urmăresc trimiterile din paginile lui Tismăneanu pentru a-mi da seama că *must*-ul se afla acolo. Dublate, în plus, de o unică experienţă de familie.

2) Pentru că, în paralel, Tismăneanu cucereşte printr-o firească şi neostentativă *evadare din biografie*. El are părinţi, prieteni şi mătuşi care au făcut cu el adevărate cursuri de istorie, într-o vreme în care istoria era prelucrată orwellian de către sistem. Nu este el singurul fiu al unor foşti comunişti de (relativ) renume; dar este printre foarte puţinii care-au ajuns la detaşarea necesară pentru a radiografia, rece şi precis, un sistem politic. Vi se pare uşor? Nu ştiu cîţi dintre noi sîntem capabili să introspectăm atît de lucid utopiile, fantasmele şi dezamăgirile părinţilor noştri (vezi, de exemplu, rememorarea vizitei din vara lui 1968, cu mama sa, în fosta RDG – p. 97). Tismăneanu a reuşit, în ştiinţele umane, ceea ce alţii, în politică – vezi-l pe Petre Roman, vorbind despre *ardelenismul* tatălui său – au eşuat. Dată fiind epoca destul de atipică în care se petrecea aceasta – tulburii ani '90 –, nu mi se pare puţin lucru.

3) Tismăneanu are un merit imens în *renunţarea la epitete* în analiza comunismului românesc. Cînd el a început să-şi scrie articolele în ţară – şi mai apoi cărţile –, era încă vremea în care comuniştii erau „vampiri alogeni", „şobolani roşii", „derbedei de mahala" şi cam tot ce vă puteţi imagina *ejusdem farinae*. Pe un ton sobru şi ironic cît nu deranjează, el a fost primul (sau primul contemporan cu noi, după Ghiţă Ionescu şi Vlad Georgescu) care a intuit că forţa persuasiunii, pentru generaţia care va veni, nu va sta în adjective, ci în raţionamente. De exemplu, capitolul secund al cărţii sale vorbeşte despre comuniştii români din interbelic ca despre o „sectă mesianică". E prea elegant? E prea măgulitor? În opinia mea, este exact ce şi cît trebuie şi nimic mai mult.

În fine, 4) Tismăneanu a intuit – printre primii – importanţa epocii Dej în analiza comunismului românesc; 5) el a surprins, în aspectele principale, particularitatea regimului Ceauşescu (acel lider ce mărturisea, în vara lui 1989, unei reviste americane, că *hobby*-ul lui este construirea socialismului în România!); şi, mai ales, 6) Tismăneanu a fost primul care a putut explica mirajul şi motivaţia primilor comunişti din România anilor '20-'30. Într-unul dintre cele mai tulburătoare texte ale sale *(Les militants*, Ed. Mille et une nuits, Paris, 1997, pp. 58-59), scris în 1949, în plină *greaţă* faţă de orbirea sa recentă, Arthur Koestler povesteşte cazul unei tinere comuniste germane care, în primii ani ai lui Hitler, se trădează în faţa unui ofiţer plictisit al Gestapo-ului (care era gata-gata să-i dea drumul, aproape convins că fata fusese arestată din greşeală), numai prin modul în care foloseşte, prea des, cuvîntul *concret* – reminiscenţă a şedinţelor de celulă! Celor care sîntem, azi, ne e greu să ne imaginăm că a fost o vreme în care extrema politică (stîngă sau dreaptă) părea a avea, în România – după un model de sorginte europeană – un viitor. Tismăneanu a fost primul care ne-a sugerat că între comuniştii anilor '30 şi cei ai anilor '60 cu greu se poate stabili o corespondenţă, chiar dacă numele unora dintre ei mai răzbate – norocoşii! – dintr-o perioadă în alta. Dar ce noroc! Nu decis de vreo zeitate anume, ci de un tovarăş ce veghease tutelar, omniscient şi omnipotent, în biroul său din Kremlin, şi de care comunismul românesc, în ciuda eschivelor, nu s-a putut despărţi *pentru eternitate* şi încă o zi.

---

* Adrian Cioroianu, *Pe umerii lui Marx. O introducere în istoria comunismului românesc*, Editura Curtea Veche, 2005.

Liana GANEA

Cum să îţi baţi joc de steag în mod legal

În Germania s-a publicat în anii '80 o carte care avea pe copertă un colaj de imagini în care un bărbat urina pe un steag dintr-o fotografie mai mică, aflată în josul copertei. Totul era încadrat de un careu de soldaţi care depuneau jurămîntul militar. Cartea se numea *Lasă-mă în pace* şi conţinea proză şi poezie antimilitară. Codul penal german prevedea o pedeapsă de pînă la 3 ani de închisoare sau amendă pentru defăimarea sau degradarea simbolurilor naţionale. Editorul cărţii a fost amendat. Curtea Constituţională Federală a considerat însă că această copertă este protejată de libertatea de exprimare artistică, că ea este o critică adusă militarizării statului, iar imaginile trebuie interpretate din această perspectivă, şi nu ca o defăimare a steagului sau a statului (Decizia *Bundesflagge)*. Cam aceeaşi logică a fost aplicată de Curtea Constituţională Federală şi cînd o revistă a publicat o variantă a imnului în care cuvintele fuseseră schimbate. Un tribunal local îl condamnase pe autor la 4 luni de închisoare, considerînd că intenţia lui a fost „să atace şi să tîrască în noroi imnul Republicii Federale Germania şi, implicit, Republica Federală Germania în sine". Curtea Constituţională a considerat că această interpretare a fost eronată, deoarece cîntecul era o satiră care nu a avut drept scop să ridiculizeze imnul sau statul german, ci să facă un portret critic al realităţii contemporane, contribuind astfel, prin critică, la atingerea idealurilor enunţate în varianta oficială a imnului (decizia *German National Anthem).*

În SUA, un anume Johnson a ars un steag în timpul unei demonstraţii împotriva Guvernului (decizia *Texas v. Johnson,* 1989). A fost condamnat pentru „desacralizarea unui obiect venerat". Curtea Supremă a Statelor Unite a considerat că această pedeapsă este o limitare nejustificată a libertăţii de exprimare, intrînd în conflict cu prevederile Primului Amendament al Constituţiei. Judecătorii americani au arătat că nici măcar un simbol atît de reprezentativ pentru naţiune şi unitatea naţională, cum este steagul, nu este deasupra principiilor stabilite pentru a apăra libertatea de exprimare. Arderea steagului, pentru a transmite un mesaj, trebuie să fie protejată, deoarece ea comunică idei relevante pentru democraţie: este un act de exprimare a unei opţiuni individuale. Dacă majoritatea doreşte să suprime o astfel de exprimare trebuie să demonstreze că există un interes social important. Simplul fapt că majoritatea nu este de acord cu mesajul sau că mesajul stîrneşte furie, nu este suficient. Nu orice acţiune legată de steag trebuie să fie considerată ca fiind purtătoare de mesaj, dar arderea steagului în cazul de faţă transmitea în mod clar un mesaj politic şi de aceea intra în aria de acoperire a dreptului la liberă exprimare. Curtea a adăugat că nu este de acord cu faptul că a permite cuiva să ardă steagul naţional ar submina unitatea naţională. Dimpotrivă, a considerat că efectul ar fi chiar invers, prin solidarizarea celor care nu sînt de acord cu cel care arde steagul. Curtea a considerat că răspunsul legitim la arderea steagului nu este criminalizarea acestui act, ci reacţia prin contraargumente.

Şi imnul-manea?

Nu mai este necesar să menţionez că subiectul articolului de faţă a fost inspirat de dezbaterile recente legate de interpretările imnului difuzate de PRO TV, şi în special cea legată de imnul-manea. Prin comparaţie cu exemplele de mai sus, în cazul românesc este dificil şi să demonstrezi că imnul ar fi fost defăimat. Dimpotrivă, variantele alternative de imn erau create sub impulsul bunelor intenţii, anunţate chiar la începutul emisiunii – aducerea imnului mai aproape de mai multe categorii socio-culturale. Singura problemă juridică o ridică acea lege prăfuită privind interpretarea imnului, lege care oricum intră în conflict cu dreptul constituţional la libertatea de exprimare şi care iese cam şifonată din acest conflict. Sigur, mai rămîne chestiunea mult invocată a prostului gust, dar aceasta, din fericire, nu este o problemă ce ţine de legi, decît în măsura în care dreptul la liberă exprimare îţi dă şi dreptul de a fi de prost-gust. Bineînţeles, este discutabilă instanţa care stabileşte bunul-gust.

Şi pentru că tot ne pierdem vremea discutînd despre imn şi steag, ar mai fi demn de menţionat că în SUA a fost declarată, încă din 1943, neconstituţională obligarea elevilor la a saluta steagul. O astfel de obligativitate de a saluta şi de a arăta loialitate faţă de steag fusese introdusă în şcoli de către Consiliul de Educaţie din West Virginia. Decizia a fost contestată pe motive religioase de către membri ai Martorilor lui Iehova. Curtea Supremă a Statelor Unite şi-a bazat decizia privind neconstituţionalitatea, pe următoarea argumentaţie: „Libertatea de a fi diferit nu este limitată doar la lucruri neimportante. Aceasta ar fi doar o umbră de libertate. Substanţa acestei libertăţi se testează prin dreptul de a fi diferit în ceea ce priveşte lucruri care ating esenţa ordinii existente. [...] Dacă există un punct central în constelaţia noastră constituţională, acela este că nici un oficial nu poate hotărî ce este ortodox în politică, naţionalism, religie sau alte chestiuni, legate de opinie, sau să îi oblige pe cetăţeni să îşi dovedească credinţa în acestea. Nu vedem care ar fi acele circumstanţe care permit o excepţie de la acest principiu". (Decizia *West Virginia Board of Education v. Barnette*). Am auzit de atîtea ori vorbindu-se admirativ de felul cum îşi pun americanii steagul în faţa casei şi cum îl respectă. Se întîmplă asta şi pentru că nu îi obligă nimeni.

Facem această referire pentru că recent se discuta în Parlamentul României o lege care propunea ca elevii şi militarii să intoneze, la începutul fiecărei săptămîni, două strofe din „Deşteaptă-te, române", desigur în varianta oficială.

„Deşteaptă-te române" e un îndemn în continuare valabil. Dar ar fi preferabil să nu existe doar o variantă oficială a acestuia. Şi singurul mod de a preveni o astfel de formalitate fără conţinut este să laşi fiecăruia libertatea de a alege.

***Liana Ganea** este coordonator al programului FreeEx la Agenţia de Monitorizare a Presei.*

Deşi au trecut cîteva bune decenii de la debutul regizoral al lui Alexandru Tocilescu şi nu se poate spune că viaţa nu şi-a lăsat urmele pe persoana omului, personalitatea artistului e aceeaşi: tînăr în relaţia cu adevărul, iconoclast nu pentru că aşa trebuie, ci pentru că aşa îi vine, umorului lui nu îi e teamă de lirism, iubirile lui nu se tem de sarcasm. Tot atîtea motive de a ni-l dori pe Divanul Dilemei vechi. ***(M. B.)***

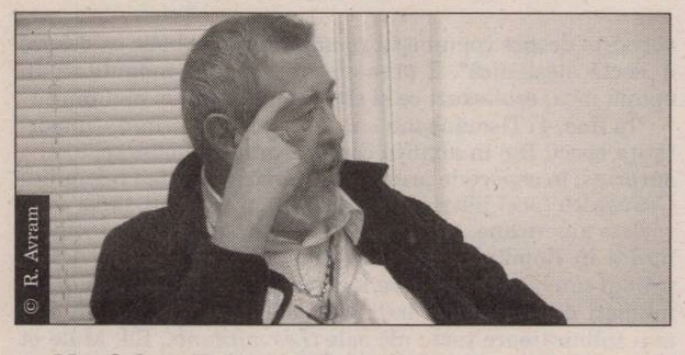

„Totdeauna m-am gîndit că am prea multe drepturi“

– convorbire cu Alexandru TOCILESCU –

Magdalena Boiangiu: *Este adevărat că eşti în proces cu Paul Everac?*

Evident! Pentru că s-a supărat de la spectacolul cu *O zi din viaţa lui Ceauşescu*.

Magdalena Boiangiu: *De ce?*

Pentru că unul dintre scriitorii, care vin şi se închină în faţa domnitorului, avea trăsăturile lui şi Florin Călinescu i-a spus: „Ce faci, măi, Paulică?“; iar Cristina Modreanu, în cronică, a scris că e foarte bine că ne-am bătut joc de Paul Everac, Dinu Săraru, Adrian Păunescu... I-a spus Florin „Paulică“, şi personajul era un bărbat cu barbă şi cu chelie... Chestia amuzantă este că pe mine Paul Everac nu m-a putut da în judecată, întrucît el nu există. Pe mine m-a dat în judecată Petre Constantinescu (aşa îl cheamă pe dramaturg în buletin), iar eu despre Petre Constantinescu nu am spus în viaţa mea nimic. Deci eu nu discut decît cu domnul Petre Constantinescu ceea ce este de discutat. Au fost pînă acum 8 înfăţişări, la jumătate nu a venit el, eu n-am fost la nici una. Cristina Modreanu a fost şi a rezolvat treaba.

S-a dat drumul la Ceauşescu...

Magdalena Boiangiu: *Ai fost mirat de reacţiile amestecate la spectacol?*

Nu, deloc. Am fost mirat doar de cronica lui Alice Georgescu, care a spus că nu este o temă de rîs. Eu o contrazic. Mie mi se pare că este de rîs şi trebuie rîs. În ce fel să-i mai tratăm în continuare: ca pe nişte sperietori care ne terorizează şi ne înspăimîntă? Eu am ştiut să mă eliberez de ei şi cînd trăiam cu ei la un loc. Am ştiut şi am reuşit să fac abstracţie sau să-i arunc într-o zonă comică – în care mulţi dintre noi îi aruncau – să fie purtători de umor în bancuri, şi să scap de teroare. Sigur că i-am visat, sigur că am avut coşmaruri, dar nu puteam să trăiesc în felul ăsta, nu puteam să trăiesc speriat la infinit. Aşa cum nu m-a speriat nici Securitatea, nu m-a speriat nici Ceauşescu. Nu mi-a fost frică. Şi dacă nu mi-a fost frică – asta e! – ce să fac? Numai că piesa a apărut în 1994-1995. Eu am comandat-o, iar autorul (Denis Dinulescu) a scris-o foarte repede. Atunci, într-adevăr, nici un teatru nu a vrut să o monteze. M-am dus în trei teatre şi am făcut lectura artistică, au rîs!!!, dar... nu era momentul. Cunoaşteţi argumentul ăsta foarte bine: „Nu este momentul!“. Acum s-a arătat Călinescu dispus să o facă şi să o joace şi... „e momentul!“. Momentul era însă *atunci* şi poate că la ora aia ar fi fost mult mai crispant percepută. Eu nu am vrut să fac plăcere nimănui cu spectacolul ăsta. Interesant este că puştii care nu au trăit pe vremea lui Ceauşescu rîd de se strîmbă, pentru că e un soi de personaj de desene animate – am şi spus povestea asta – pentru că acolo am vrut să-i aduc. Şi dovada că n-am greşit a fost că în spoturi publicitare personajul a început să apară tratat în acelaşi mod ridiculizant. Deci „s-a dat drumul“ – cum ar veni – la Ceauşescu, şi a putut să facă lumea mişto de el.

Simona Sora: *Victor Ponta a umblat cu un tricou cu Che Guevara. Părerea mea este că aceste simboluri încep să rămînă în formă de artă plastică. Guevara este o moacă bună de afişe. Nimeni nu mai ştie exact ce este cu el şi lucrurile astea se tocesc, se pierd, se disipează, şi mi se pare că este foarte în regulă lucrul ăsta.*

Nu vreau să cred că este obligatoriu ca generaţiile care vin după noi să fie neapărat impregnate de acest trecut. Nu vreau! Am trăit atîţia ani în Germania şi tineretul de acolo nu era obsedat de Hitler deloc. Ba chiar, cînd îi apuca, se rădeau în cap, îşi puneau şireturi albe, tricouri albe şi o făceau pe rasiştii.

În Germania eram ca un vietnamez în România

Magdalena Boiangiu: *Dar pe tine amintirea lui Ceauşescu te obseda în Germania?*

Eu eram atît de bolnav în timpul ăla, că nu prea mă interesa amintirea lui Ceauşescu. O dată plecat, am avut grijă să încep să trăiesc. Aveam probleme cu ziua de mîine, relativ importante, şi nu mi-am imaginat vreodată că am să mă întorc. În momentul în care am plecat, eu am crezut că am murit şi că asta a fost toată povestea. Acolo am dat de un prieten care a reuşit să-mi deschidă minţile, să-mi spună: „Tu gîndeşte-te pînă mîine. Dacă pînă mîine rezolvi ce ai gîndit, mîine gîndeşti pînă poimîine. Dar nu mai departe, pentru că-ţi faci rău“. Şi a fost un sfat extraordinar. Am crezut că gata, am plecat, la revedere, s-a terminat.

Andrei Pleşu: *Şi cînd te-ai întors?*

În 1993, după ce am făcut un transplant de rinichi. Imediat după transplant, am montat o piesă a lui Vişniec la Paris. Şi e adevărat, m-am dedat la toate abuzurile de care am fost capabil, am crezut că sînt foarte sănătos. Dar nu a fost aşa, şi după aceea lucrurile au început să se facă praf. Dar nici nu mă gîndeam la întoarcere. Însă Germania a fost o ţară care nu mi-a priit.

Magdalena Boiangiu: *Nu ţi-a priit teatrul de acolo sau restul?*

La teatru nu am avut acces deloc. Oricît m-am străduit, oriunde m-am dus, cu oricine am vorbit, nu am prezentat nici un interes şi m-am gîndit că e drept să fie aşa. Îmi aduceam aminte cum la noi în clasă a venit într-o zi un băiat vietnamez, a băgat capul pe uşă şi a spus ceva. Toată lumea a rîs, băiatul a plecat şi David Esrig, profesorul nostru, ne-a informat că „ăsta este un coleg al vostru, vietnamez, care vrea să facă teatru în România, care a făcut ceva în Vietnam“. N-a mai apărut niciodată. Dar el vorbea un fel de vietnameză românească, ceva... Mi-am imaginat tot timpul că ce vorbesc eu, nemţeasca mea, suna la fel. Şi nu am simţit nici un resentiment că oamenii se uitau la mine ca la o „chestie“, ca la un ceva, un tatu, un animăluţ. Se purtau drăguţ – ei sînt foarte drăguţi – şi gata! Eu nu puteam să mă exprim. Nu aveam nici o bandă video, nimic. Tot ce aveam era o piesă făcută în Ungaria. Făcusem o piesă şi cînd am terminat mi-au dat o casetă. Dar din România nu aveam nimic. Nici de la *Hamlet,* nici de la *Barbu Văcărescu,* nimic... Le spuneam: „eu sînt ăla!“: aveam nişte cronici de la Londra, mai tîrziu, în '90. Pînă în '93 am tot încercat să fac ceva, dar nu a interesat pe nimeni. Şi e perfect normal să nu intereseze. Nu aveau de ce să dorească să îşi dezvolte cultura cu ajutorul meu.

Dializa şi puşcăria

Andrei Pleşu: *Ce ai încercat pînă în '93? Acum mă simt vinovat, eu am fost ministru la Cultură...*

Cînd ai fost tu la Cultură, am venit la minister cu Pino (Ion Caramitru): Teatrul „Bulandra“ pleca la Londra cu *Hamlet,* eu nu făcusem încă transplant şi trebuia să fac dializă. Am spus că, dacă vor să merg cu ei, cineva trebuie să îmi plătească trei dialize la Londra. Teatrul avea un onorariu de vreo 30.000 de lire, iar dializele costau în jur de 1.000. Aveam o asigurare nemţească – aveam şi cetăţenie germană – care îmi înapoia banii cheltuiţi, numai că englezii vroiau cu banul jos. Nu au încredere şi bine fac! Şi Caramitru a spus că nu poate să facă asta, că sînt banii teatrului, şi să mergem la tine, să stăm de vorbă. Şi am venit la tine şi tu l-ai întrebat pe tovarăşul Hegheduş ce părere are. Iar tovarăşul Hegheduş a spus „e puşcărie, tovarăşe Pleşu! Nu se poate“. Şi atunci mi-au spus frumoasele vorbe: „Dacă nu poţi, nu mergi!“. Prietenul meu din Germania a luat un avion, s-a dus de la Frankfurt la Londra, în ziua în care eu am ajuns acolo, a plătit la spital cele trei dialize, a luat avionul şi a plecat înapoi. După 6 luni şi-a primit banii înapoi.

Andrei Pleşu: *Nu îmi aduc aminte!*

Foarte bine!

Andrei Pleşu: *Dar parcă avea dreptate Hegheduş! Dar să ştii, numai Caramitru a fost de vină, el era „şeful meu politic“... Era în comitetul politic. El era Petru Enache, eu eram Suzana Gîdea...*

Mircea Vasilescu: *Era Petru Enache... dacă nu cumva chiar Cabinetul 2, căci Cabinetul 2 răspundea de Cultură pe vremuri...*

Alex. Leo Şerban: *Vedeţi că tot la Ceauşeşti ne întoarcem într-o formă sau alta?...*

Mircea Vasilescu: *Spuneaţi că tinerii care vin la* O zi din viaţa lui Ceauşescu *rîd de se prăpădesc, ca la desene animate. Pe de altă parte, se constată că tinerii, copiii care nu au trăit sub Ceauşescu, care au acum 10-15, pînă în 18 ani, nu ştiu mai nimic despre regimul acela. E bine să rîdem de Ceauşescu, de acord; dar e bine că tinerii nu ştiu mare lucru despre el?*

Crezi că eu ştiam mare lucru cînd aveam 10-12 ani despre regele Mihai, care plecase la un an după ce mă născusem eu? Habar nu aveam. Nimeni în casă nu discuta chestia asta. Deşi se asculta Europa Liberă şi Vocea Americii, despre regele Mihai, despre Antonescu am auzit foarte tîrziu. Am citit. Şi era o casă burghezo-moşierească. Ar fi putut să mă înveţe, dacă voiau. Aşa cum au putut ca, la 7 ani, să cheme un popă să ne înveţe, pe mine şi pe vecinii mei, puţină religie – căci nu se mai făcea la şcoală –, măcar să ştim ce este Biblia. Asta au putut să facă. Dar în casă nu se mai vorbea despre un trecut pe care îl considerau mort. M-a dus odată taică-meu în gară, să-şi cumpere lui *L'Humanité,* şi eu am văzut lume multă şi am început să strig TITO-TITO-TITO – pentru că, cu un an înainte, fusese o manifestaţie pro-Tito, între timp se terminase, Tito devenise spion – şi tatăl meu nu ştia cum să mă oprească... Deci, părinţii au decis să nu mai discute în casă probleme politice, pentru că „omul“ nu ştie să-şi ţină gura. Crezi că e normal să răscolim toate astea, să le spunem copiilor că a fost aşa şi aşa? Eu nu cred!

Mircea Vasilescu: *Dar este totuşi o mare diferenţă. Atunci nu se putea vorbi mare lucru despre rege, era riscant. Trecutul acela chiar era mort, regele Mihai plecase din ţară, iar „burghezo-moşierimea“ fusese anihilată, pe cînd trecutul nostru recent nu-i chiar mort, personajele şi ideologia lui încă mai bîntuie.*

În felul lui, e totuşi mort, „destul de mort“...

Magdalena Boiangiu: *Dar dacă fiecare generaţie omite o parte din trecut, ea tot se întîlneşte cu el într-un moment cînd nu e deloc pregătită să-l primească. Şi reacţia e bizară.*

Cum apare ruşinea

Fiul meu a scris o carte, iar în afară de asta mai face şi muzică. A scris un cîntec, pe care mi l-a adus astă-vară la mare, în care spune „ne este ruşine!“. El, care stă în Germania de la 10 ani, a fost o lună, vara, la mare. A făcut un cîntec folosind termenii literaturii de astăzi: „am cîntat pe stadioane, şi ne este ruşine, ne-aţi fost ca o mamă, tovarăşă Elena Ceauşescu, dar noi nu eram orfani, şi ne este ruşine“. El a simţit nevoia să exprime această problemă a generaţiei lui, care are acum aproape 30 de ani. Deci ştie şi îi este ruşine. Cîţi din generaţia noastră au spus public aşa ceva? Oameni care – să zicem – au fost nu disidenţi, ci rezistenţi, cum poate că am fost noi. A zis cineva? Cu excepţia Margaretei Bărbuţă, cînd a luat premiu la UNITER, a mai spus cineva?

Andrei Pleşu: *Dar de ce îi era ruşine?*

De ce a fost şi ce a făcut ea. A spus-o la 80 de ani... şi ne-a umilit pe toţi. În sală ne-am simţit toţi părtaşi, colegi şi jenaţi.

Magdalena Boiangiu: *Eu cred că foarte mult din reacţiile negative faţă de* O zi din viaţa lui Ceauşescu *vin de la faptul că oamenilor din sală le este ruşine.*

Mulţi pleacă la pauză, dar am văzut costumele şi pălăriile lor. Pleacă cei care trebuie să plece. Venind şi plecînd nervoşi, muştruluindu-şi nevestele care i-au adus acolo, probabil să-l vadă pe Călinescu.

Radu Cosaşu: *Plecarea lor ţi-a făcut plăcere?*

Mi-a făcut plăcere.

Aplauze şi huiduieli

Alex. Leo Şerban: *Aceste „costume şi pălării“ care pleacă la pauză vin la spectacol aşteptîndu-se la ce?... Scrie clar în titlu despre ce e vorba. De ce nu fac un exerciţiu de masochism: să stea pînă la sfîrşit şi să huiduie dacă nu le place?*

La noi nu se huiduie! Nu poţi să huidui în costum!

Alex. Leo Şerban: *V-ar plăcea un climat teatral în care publicul să huiduie?*

Sigur! Da, mi-ar plăcea un climat teatral mai violent şi mai hotărît. Un public mai hotărît.

Alex. Leo Şerban: *Nu se ştie niciodată la sfîrşitul unui spectacol dacă a plăcut sau nu. Toţi se ridică în picioare şi aplaudă.*

Asta este peste tot. În Germania se aplaudă cu religiozitate, pentru că a costat scump biletul, în Ungaria se aplaudă sacadat şi cu bătăi din picioare, în Franţa se aplaudă orice căcat, dar cu condiţia să fie chiar un căcat. Am văzut chestii groaznice... Leşini!

Magdalena Boiangiu: *Dacă te-ar huidui, ai ieşi pe scenă să vorbeşti cu ei?*

Nu ştiu, nu-mi dau seama. Dacă m-ar huidui toţi, nu cred că aş ieşi. În ultimii ani, citesc toată literatura românească – atît cît am vreme şi cît pot să ajung la ea – şi critica românească mă interesează foarte tare. Multe lucruri de teatru le-am învăţat citind critică literară. Analiza textului o faci mai bine, dacă ştii şi ceva critică literară. Asta chiar nu mi-a spus nimeni, m-am apucat eu. E o zonă care îmi spune multe, mă interesează, îmi place. Eu cred că fiul meu – umorul sigur că poate să-l moştenească – este undeva departe şi în acelaşi timp aproape. Vede lucrurile de departe şi vede mai mult decît zona asta. Vede în general.

Simona Sora: *Spuneaţi într-un interviu că aţi pus şi piese proaste, dar că v-aţi săturat să salvaţi texte. Cum se salvează un text prost?*

E foarte adevărat, am pus şi o mulţime de piese proaste. Pui atîta invenţie în spectacol, încît uiţi ce auzi, nu auzi ce

auzi, auzi şi vezi – ca la scamatorie – ce vreau eu. Textul ăla trece. Un fel de alba-neagra. Cînd te uiţi, nu e. Într-o oră jumătate-două, ţi-ai făcut treaba, ai salvat-o pe Angela Bocancea... gata. Iar lucrurile astea mi-au dat un fel de curaj dement de a spune că nu există text pe care să nu-l pot scoate la liman într-un fel.

Alex. Leo Şerban: *Am scris la un moment dat despre Cătălina Buzoianu că este genul de regizor care ar putea să dramatizeze şi cartea de telefon. V-aţi înhăma?*

Da, şi eu m-am gîndit. Sînt foarte multe personaje, dar să ştii că mersul trenurilor – care este o lucrare cu multă mişcare – ar putea fi pusă foarte bine. La *Monitorul Oficial* e mai greu, trebuie să creezi imagini frumoase...

Un cowboy al textelor nedreptăţite

Simona Sora: *În acelaşi timp, aţi pus în scenă piese fabuloase, cum este* Poate Eleonora*..., eu am văzut-o de trei ori şi am fost fericită de trei ori.*

Eu mai încerc din cînd în cînd să repar nişte nedreptăţi. Să repar nedreptatea făcută lui Gellu Naum, care e genial şi nu-l ştie nimeni, şi nu-l pune nimeni, să apăr acum viaţa lui Daniil Harms. A scris o piesă, are 20 de pagini. Asta fac acum. Sau problema cu Ceauşescu, de care nu se încumeta nimeni să se atingă. Eu îmi asum nişte sarcini pe care vreau să le duc pînă la capăt. Apăr texte importante sau idei pe care le consider importante. Sau *Oblomov,* care a fost prima dramatizare. În timp ce îl făceam eu, se făcea şi la Viena, se mai făcea şi în altă parte. Deci era clar momentul lui, o piesă, un text care era aşteptat. Şi a venit foarte bine, cum şi cînd a venit.

Simona Sora: *Aţi monta vreun spectacol după Gabriel García Márquez?...*

Am văzut la Bogotà un spectacol superbisim, nici nu-mi închipuiam că pot să aibă un teatru atît de bun, atît de cinstit şi deschis. Era o fată indios, la 20 şi ceva de ani, juca în pielea goală de la început pînă la sfîrşit şi era... O pisică nu e niciodată în pielea goală, deşi e în pielea goală... Un animal perfect, dar fără nici o aluzie erotică. Inocenţa era atît de absolută, încît o mîncai din ochi de bucuria de a o vedea jucînd. La un moment dat, avea un cearceaf pe ea, dar era tot aia. Şi am mai văzut ceva formidabil acolo. Un spectacol în care ei au jucat libretul operei *Paiaţe,* într-un spectacol liber total, care se petrecea într-un circ. Era formidabil! Şi era pe muzică populară, muzică de mahala. Noi nu ştim nimic din ce se întîmplă acolo. Am ratat un spectacol care era construit pe procesele-verbale pe care le făcuseră poliţiştii unor indieni din triburi care încălcau legea, dar ei nu cunoşteau *noţiunea* de lege. Am ratat spectacolul, pentru că actorii care l-au jucat, nu au vrut să mai joace după primul spectacol, toţi invitaţii au început o băută. M-am simţit acolo extraordinar. Nu ca aici, ci cum ar trebui să mă simt aici.

Andrei Pleşu: *Cum te simţi aici?*

Mircea Vasilescu: *Şi de ce nu vă simţiţi aici ca acolo?...*

Acolo, lucrurile sînt la fel de delabrate şi nemernice ca aici, dar oamenii sînt de 100 de ori mai adevăraţi şi mai calzi. Preţul vieţii este acolo extraordinar de mic, viaţa valorează extrem de puţin şi nu îţi pui problema să tragi de ea. O ai – bine, nu o ai – bine. Undeva, m-a muşcat invidia pe o asemenea viaţă. Această inconştienţă formidabilă cu care poţi să-ţi trăieşti sau nu viaţa. E ceva extraordinar să nu pui preţ, să nu te cramponezi...

Simona Sora: *Ne puteţi spune semnificaţia amuletelor pe care le purtaţi?*

Sînt foarte simple. Una este o medalie a bunicului meu albanez, pe care nu l-am cunoscut. Cu asta mă definesc eu ca albanez. Mi s-a părut întotdeauna că este foarte bine să fii albanez. Cealaltă e de la Ştefan Iordache: ceva etiopian cumpărat de la un magazin arăbesc din Londra, pe care m-a rugat să o port. Şi o port. Nu au nici o semnificaţie mistică, îmi poartă noroc.

Sînt european şi japonez

Andrei Pleşu: *Ce semnificaţie au avut plecarea din ţară şi apoi revenirea?*

Nu am vrut niciodată să plec. Nu sînt nici fericit, dar nici nefericit. Ca tot omul. Cred că funcţionez bine pentru cît pot eu să funcţionez. N-am muncit în viaţa mea cum muncesc acum. Cînd eram tînăr şi sănătos, lălăiam, cu anii nu făceam nimic. Acum s-a apropiat funia la par şi trebuie să muncesc pentru că trebuie să exist. Dar întotdeauna m-am simţit european şi atît. Nici balcanic (cum sînt după sînge), nici român (cum sînt după buletin), nici neamţ (cum sînt după paşaport). M-am simţit un european în Europa. Liniştit şi fără să-mi fac mari probleme. Nu m-am simţit niciodată marginalizat, ca individ, nicăieri. Dar nici n-am spus vreodată că sînt portughez, ca nu cumva să se creadă că sînt român. Asta spun românii prin străinătate, că sînt portughezi, că sună un pic mai bine.

Alex. Leo Şerban: *Vă simţiţi atît de european pentru că aveţi cîte puţin din mai multe?*

Se poate. Dar vreau să spun că în aceeaşi măsură în care mă simt european mă simt şi japonez. Recepţionez cultura japoneză într-un mod extrem de natural.

Andrei Pleşu: *Pentru europeni, Shakespeare trăieşte din text. Am văzut* Macbeth *făcut de japonezi. La japonezi, textul nu exista. Era un film de acţiune. Am aflat de la un autor născut în Argentina, trăit în Franţa şi scriind nemţeşte, că i s-a tradus un roman în japoneză şi că nu se pot transpune în japoneză lucruri*

elementare. De exemplu: era o frază scurtă, în care o femeie îi spune iubitului ei plecat „întoarce-te sau mor". Este intraductibil, pentru că în japoneză nu există imperativ, nu există alternativă şi nu se spune niciodată cuvîntul „moarte".

Alex. Leo Şerban: *Cum staţi cu muzica? Ştiu că sînteţi foarte la zi.*

Spectacolul la care lucrez acum, după Daniil Harms, este o operă. O operă cîntată de actori. Pe muzică de Irinel Anghel. Este o operă postmodernă, cu citate, cu tot ce trebuie să fie, de la populară pînă la bolero. Boleroul este pe cuvintele HU-NI-MAGA-NI, HU-NI-VA-NI-BAO... în delirul lui. Există şi un cîntec tătăresc.

Magdalena Boiangiu: *Ai văzut pe 1 Decembrie imnul cîntat de manelişti?*

Jimi Hendrix a transformat imnul american într-un manifest împotriva războiului din Vietnam. Iar maneliştii erau extraordinari. Puteai să mori. Toţi se văicăreau. Convingerea cu care cîntau..., iar cînd ajungeau la „nume de roman", le sclipeau ochii...

Magdalena Boiangiu: *Nu ai fost indignat?*

De ce să fiu indignat? Aţi văzut *Oedip* făcut de regizorul Petrică Ionescu la Operă? Eu îi spun acestui spectacol „nici un minut de plictiseală". Era singura posibilitate să ţii omul în sală. Era un spectacol vesel, năstruşnic. Sfinxul – un desen animat, adică un cap mare de pisicuţă, cu două lăbuţe mici dedesubt. Focuri de artificii care izbucneau de peste tot, fîntîni arteziene colorate, pălării splendide, uriaşe. Şi spectacolul era un varieteu extraordinar. Iar drama cunoaşterii – un cerşetor pe stradă, undeva într-un oraş, îmbrăcat într-un raglan, mort pe stradă, un cerşetor orb, cetăţenii trec şi se uită la el... Era bine, foarte bine, zic eu. Era o bună punere în situaţie a istoriei ăsteia. Decorul era fabulos.

Andrei Pleşu: *Eu am văzut un spectacol al lui Everac la care nu m-am plictisit. Se numea* Havuzul. *Erau doi inşi care se iubeau, un el şi o ea, şi un unchi al ei sau un bunic, care era generaţia solidă, stabilă, cu principii. Însă acest tip, bunicul, murea. Murea în primul act. Era o dramă, o nenorocire. Se termina primul act, începea al doilea şi... apărea bunicul! Şi în sală se auzea „aaahh!", apărea cel care tocmai murise. Iar numere morale, iar explicaţii, dar în actul 2, murea iar. Şi în actul 3 – apare bunicul! În sală se aude „aahhhh!". Era de necrezut. A înviat de cîteva ori în trei acte, era o stupoare generală în sală, nu se înţelegea pînă la urmă care-i toată mişcarea... Decorul consta într-un havuz în mijlocul scenei: cînd bunicul învia, ţîşnea apa, iar cînd murea, se oprea apa.*

„Spectacol interzis tuturor"

Mircea Vasilescu: *Vă uitaţi la televizor?*

Mă uit la televizor la politică şi la filme şi atît. Dar astea îţi iau toată vremea. Mă uit la politică pentru că mă interesează. La Realitatea TV, unde tot curg ştirile, la jurnalul de pe Antena 1 – nu că ar fi mai bun, dar parcă sînt mai puţine tîmpenii decît pe PRO TV. La talk-show-uri mă uit rar, doar dacă e cineva interesant.

Andrei Pleşu: *Stăm bine cu teatrul?*

Da. Eu zic că da. Am observat că au început iar să apară piesele ruseşti. Dę astea cu *fuck,* cu porcării, s-a plictisit lumea... S-au terminat. E vărsat de vînt, trece repede, dacă nu te scarpini, nu rămîn urme. Lumea se duce la piesa rusească, care este baza teatrului frumos. Şi la noi rimează: la noi, teatrul rusesc, cînd se face, se face foarte bine. Şi actorii simt nevoia să joace personaje adevărate. În plus, problemele tineretului american nu sînt şi ale noastre.

Andrei Pleşu: *Am găsit în Cehov cinci rînduri scrise la 20 de ani: în spitalul nostru s-a întîmplat un lucru regretabil. Medicul care trebuia să amputeze picioarele unui pacient, din distracţie, şi-a amputat lui un picior şi felcerului altul. Amîndoi primesc îngrijiri.*

Astăzi am auzit această istorioară. La ţară, undeva prin Moldova, unii care plecau de pe cîmp. Un ţăran îşi scoate cizma de cauciuc, să o scuture, timp în care se ţine de un stîlp de electricitate. Şi, scuturînd cizma, cel care era în spate a crezut că s-a electrocutat şi i-a tăiat mîna cu coasa. Azi am auzit-o, este absolut adevărată. Se recunoaşte în ea realitatea românească: un om hotărît, viaţa trebuie salvată, ce contează o mînă... Nu degeaba noi am inventat Teatrul absurd! Eu sînt foarte fericit de abundenţa de telenovele româneşti, pentru că va duce la un plictis urgent. Ele vor ieşi din modă rapid. Publicul telenovelei apare din lipsa unor propuneri culturale reale, bune, interesante pentru toată lumea, care să nu fie la nivelul ăsta. Fenomenul expoziţiei franceze „400 de ani de pictură" m-a tulburat foarte tare. Am văzut oameni care veneau de la Braşov, de la Bacău... Şi nu pentru că era gratis – îi costase trenul, mîncarea în oraş, îi costase şi hotelul. Veneau, îşi tîrau copiii să vadă ceva ce ei credeau că merită văzut. În ăştia trebuie „pompat". Vă amintiţi ce a însemnat expoziţia „Ţuculescu" pe vremuri, ne călcam pe picioare... Iar acum, cînd a fost expoziţie „Ţuculescu" la Palat, nu era aproape nimeni. Ce propagandă s-a făcut? Abia acum aflu că a fost. Am citit în revista voastră că urmează să deschidă Ştefan Cîlţia o expoziţie. În mod normal, ar trebui să vină toată ţara, să iasă Băsescu să spună că se deschide expoziţia X. Asta înseamnă că unul care are autoritate impune, recomandă ceva. Sînt oameni care au nevoie să vadă şi nu ştiu că există lucrurile pe care ei vor să le vadă.

Radu Cosaşu: *Nu vă e teamă că gîndiţi toată problema în funcţie de un singur public, cînd există nu ştiu cîte?*

Nu. Pentru că publicul ăsta *princeps,* care vine, trebuie – am spus – pompat, dezvoltat. Trebuie să împrăştie mai departe. Ăsta trebuie să-i spună lui fina, lui naşu', că este un eveniment. Nu mă interesează din ce motiv vin. Mă interesează că este coadă de la intrarea în Muzeul de Artă pînă la Palatul Telefoanelor.

Alex. Leo Şerban: *Revin la telenovele. Vi se pare grav că actori mari joacă în ele?*

Nu. Nu este nici o problemă. Sînt actori mari care joacă în clipuri publicitare.

Andrei Pleşu: *Să faci film ţi-a venit?*

Mi-e foarte greu. Am colaborat, am participat la un clip. Nu am răbdare. Fata care făcea regia clipului a avut răbdarea să tragă peste 60 de duble de o secundă. Erau 40 de oameni într-o cameră. O echipă pe care eu nu ştiu dacă pot să o stăpînesc. E mai greu. Trebuie să fii mai zdravăn, mai viteaz, mai sănătos, mai curajos...

Magdalena Boiangiu: *Te simţi bine pe scenă cînd eşti aplaudat?*

E intimidant, dar e mişto. Da. Mă jenez de fiecare dată. Eu nu mă expun în public. Mă simt bine aşa, dar cînd depăşeşte suta... Şi am şi oroare de mulţime. În plus, mi se întîmplă de multe ori să îmi pară rău că dau spectacolul la public. Au fost zile de repetiţii cînd ce am făcut între noi a fost atît de bine încît m-am gîndit că vin să vadă spectacolul unii care nu merită. Eu am fost foarte bun prieten cu pictorul Sever Frenţiu. Cea mai mare neplăcere a lui era să vîndă un tablou: era ceva care îl punea într-o stare aproape de disperare. Sigur, avea nevoie de bani, că era sărac ca un vierme, şi trebuia să vîndă.

Magdalena Boiangiu: *Şi ce propui?*

Nu propun nimic. Am avut odată o idee. Să facem un restaurant în care să facem nişte lucruri extraordinare şi să nu primim pe nimeni. Să le mîncăm numai noi. Şi la Harms, m-am gîndit să scriu pe afiş „spectacol interzis tuturor". La urma urmei, dacă intri în sală, o faci pe riscul tău, poţi să fii arestat, amendat. E ceva care se întîmplă acolo atît de special şi de deosebit că nu-ţi vine să-l dai; e ca atunci cînd o măriţi pe fată.

Totdeauna m-am gîndit că am prea multe drepturi. Mi-am pus problema asta de mic. Adică de ce îi spun eu „dă-te tu cu un pas mai în spate, e mai bine". Regizorul dictator este o specie scîrboasă. O cunosc, dar tot scîrboasă este. Am văzut regizori făcînd scandal, urlînd la actori, reproşîndu-le pe meserie chestii urîte, într-un fel neplăcut. M-am purtat şi mă port întotdeauna cît se poate de gentil... Urli la ăia care sînt departe şi trebuie să urli.

Scena are ceva în plus în partea stîngă, iar în dreapta e un minus de căldură. În stînga e benefic. Nu ştiu cum să spun, astea le simţi în timp. Îndrăgostiţii îi vei trimite întotdeauna în stînga, scena de amor se va juca în jumătatea stîngă. Pe partea cu inima. Jumătatea dreaptă e ceva strîmb, nu iese bine. Scenele de amor, dacă e bun spectacolul, vor fi jucate în jumătatea stîngă. Instinctul, pur şi simplu, te duce aşa. Nu e nevoie să elaborezi ori să te gîndeşti.

Stela GIURGEANU

Poveşti la gura sobei

Pe atunci, vîrsta inocenţei

S-a născut în 1923. ***Silvia Mantz*** locuieşte într-o casă veche cu trei etaje, construită încă dinainte să se nască ea, de o mătuşă de-a ei, pe care, mai apoi, a moştenit-o. Ca multe altele de pe bulevardul Regina Maria, casa urma să fie demolată chiar în 1989.

Doamna Mantz a fost o femeie frumoasă. O poză de-a ei, strecurată sub un geam, îmi sugerează cum că doamna avea un aer de Hollywood. Vezi? Pe atunci părul se purta aşa, dat pe spate şi înfoiat pe frunte şi făcut permanent la vîrfuri; privire semeaţă şi atitudine princiară; pe atunci, femeile ştiau să fie femei.

În spatele pozei stau însă acum, zgribulite, o grămadă de sticluţe şi cutii pline cu medicamente. Ia cîte şapte sau opt pastile pe zi, depinde de zi, care e cu soţ, care nu. Încovoiată de ani, mergînd cu greu şi ţinîndu-se de un cadru metalic, doamna Mantz se aşază în fotoliul de lîngă soba de teracotă şi începe povestea.

„Am apucat pe regele Ferdinand şi pe regina Maria", iar în ochi i se aprinde o scînteie de mîndrie. Sărbătorile „de-atunci" erau parcă mai frumoase şi mai calde. Pentru că oamenii aveau mai multă bucurie.

„Ţin minte ziua de 10 Mai. Familia regală ieşea la plimbare prin oraş; băieţii împreună cu regele mergeau călare înainte, iar fetele, cu regina, în trăsurile alea frumoase, ca nişte caleşti din poveste. Străzile se aglomerau de dimineaţă, de la prima oră, de oameni care veneau numai de drag să-şi salute regele; poliţişti erau doar aşa, din cînd în cînd... dacă era unul la zece metri! Pe atunci nu era atîta pază ca acum..."

În zilele de sărbătoare – îmi mai spune – nu era om să rămînă acasă. Toţi îşi puneau „hainele de duminică" şi ieşeau la plimbare, „pe Strasse". Plimbarea de bonton în Bucureşti se desfăşura de la Palat, pînă pe bulevardul Elisabeta, şi era un „ceva" social; oamenii se aranjau, se dichiseau; femeile nu ieşeau din casă nearanjate, fără pălărie sau fără mănuşi şi în nici un caz, neînsoţite. Tinerii mergeau la cinematograf sau la Corso, cea mai frumoasă şi renumită terasă din Bucureşti. Viaţa tinerilor era un fel de *dolce far niente;* totul se mişca încet, iar lucrurile păreau mai fireşti; n-avea sens să te grăbeşti, viaţa avea ritmul ei molcom; rolurile erau împărţite şi ştiute din capul locului: fetele se măritau, făceau copii şi aveau grijă de casă, iar bărbatul – de familie. Relaţiile dintre oameni erau mai simple, şi mai de bun-simţ.

De exemplu, o fată cunoştea un băiat. Înainte să poată ieşi în doi la plimbare, *el* trebuia să vină de cîteva ori la *ea* acasă. Bineînţeles, asemenea întîlniri se produceau numai în prezenţa unui membru al familiei fetei, de obicei de gen feminin; fie o mamă, fie o bunică, fie amîndouă deodată; oricum ar fi fost, mereu rămînea cineva de faţă. Sub diferite pretexte, ori aduceau cîte o dulceaţă, o prăjitură, ori îşi făceau pur şi simplu de lucru prin camera respectivă. Ascundeau de fapt, ceea ce toţi ştiau că se întîmplă, o cerinţă socială. De abia după cîteva tatonări de genul acesta, cei doi aveau dreptul să iasă neînsoţiţi, în public, la o cofetărie sau la un restaurant; întotdeauna băiatul o lua pe fată de acasă şi o aducea înapoi. De sărbători, băiatul trebuia să ceară permisiunea familiei fetei cu o lună înainte, şi nu exista casă cu fete în care un băiat să îndrăznească să vină să-i propună, aşa, din scurt, *hai, leliţo-n deal la vie...*

Despre Crăciunul de atunci, doamna Mantz povesteşte cu drag, lîngă soba de teracotă. Pregătirile începeau cu o lună înainte. Se făcea chetă naţională pentru oamenii săraci. În casele cu copii, se învăţau colinde. Băieţilor li se împleteau saci de colindători în care urmau să adune darurile de la casele colindate. Pentru colindători pregăteai din timp coşuri cu nuci şi prăjituri, covrigi, mere, iar „cei mai avuţi dădeau portocale...".

Moş Crăciun aducea copiilor jucării. Fetiţele primeau păpuşi nemţeşti cu cap de porţelan, iar băieţii – jocuri şi jucării mecanice, trenuleţe sau diferite animale pe care le învîrteai cu cheia. Adolescenţii primeau cărţi. Poveştile lui Ispirescu erau nelipsite din casele oamenilor, la fel şi cărţile de călătorii. Pentru adulţi, Moşul îşi făcea cumpărăturile la Galeriile Lafayette (actualul magazin Victoria), sau pe Lipscani, fostul mare centru comercial al Bucureştiului, elegant şi pitoresc, din peisajul căruia lipseau cu desăvîrşire tarabele cu blugi şi chiloţi. Comerţul stradal se limita la dughenele de covrigi, dulciuri, pacheţele cu *şocolată,* nuci în zahăr sau castane coapte, la cornet. Pe atunci Lipscaniul avea parfum de castane coapte. Pe atunci era o vîrstă a inocenţei... „Ţin mine, cu o seară înainte de 1 aprilie, la gazetă s-a dat de ştire cum că a doua zi, la Palatul Telefoanelor urma să vină un acrobat extraordinar, care o să danseze şi o să facă tot felul de jonglerii nemaivăzute pe o sîrmă atîrnată între Palat şi Athénée Palace. Dacă oamenii au crezut? Păi ce motiv ar fi avut să n-o facă!?"

Pe atunci, nu numai copiii, dar şi adulţii credeau în Moş Crăciun, pentru că, într-adevăr, ce motiv ar fi avut să n-o facă?

Moş Gerilă şi sarmalele din carne-China

S-a născut în 1947. ***Doamna Adrian*** locuieşte acum într-un apartament bucureştean, cu trei camere. Pe vremuri însă, înainte de demolările comuniste, casa părintească se afla pe undeva prin piaţa Matache. Era o casă înaltă şi spaţioasă, în care îşi permiteau să găzduiască, de Crăciun, un brad enorm în care se puneau lumînări adevărate. (Bradul a devenit din ce în ce mai mic, iar lumînările – instalaţii de beculeţe electrice, odată ce-au mutat Crăciunul la apartament.)

În pomul copilăriei sale însă, se puneau şi mere unse cu albuş şi trecute prin zahăr tos, şi bănuţi de turtă dulce. N-a avut niciodată Crăciun fără brad... nici pe vremea comuniştilor cînd, oficial, brazii se puneau în vînzare doar de Anul Nou. Pe linia de partid Crăciunul nu exista; exista doar un Moş Gerilă care venea oficial în vizită de lucru, de Revelion. Dacă împodobeai bradul în seara de 24, o făceai pe ascuns şi îndărătul perdelelor trase; colindele din bătrîni le îngînai uşor, să nu te audă vecinii; apoi se punea masa şi se ciocneau pahărelele de vişinată. „O să te miri – îmi spune – dar cum-necum, reuşeam, chiar şi-atunci, să încropim o masă bună, tradiţională".

Mama ei – Dumnezeu s-o ierte – avea un dar extraordinar. Reuşea să gătească dintr-un kilogram de carne, trei feluri diferite de mîncare. Făcea ciorbă, chiftele şi friptură... de-o întreba bărbatu-său dacă n-a mai ajuns carnea de porc şi pentru o saramură de peşte. Românul se descurcă – îmi spune –, are parcă un simţ în plus al „improvizării".

Acelaşi simţ l-a moştenit şi ea, mai tîrziu, cînd trebuia să se descurce de sărbători. Nu aveai nici de unele, mai ales începînd cu anii '80, cînd situaţia devenise din ce în ce mai grea. Pentru masa de Crăciun, trebuia să drămuiască proviziile încă din toamnă. Păstra carnea, făina şi uleiul, toate luate pe cartelă de la alimentara unde erau arondaţi; le strîngea cu două sau chiar cu trei luni înainte. „Împărţeam făina să ajungă şi pentru tort, şi pentru prăjituri, iar pentru masa propriu-zisă, ingredientul universal era carnea-China. Asta era un fel de pastă de carne presată la conservă, din care făceam şi salata bouef, şi chiftele, şi şniţele, şi sarmale. Piftia o făceam din gheare de pui, pe care le fierbeam ore în şir, la care adăugam, din nou, carne-China."

Se mai făcea „comandă", un fel de trafic la negru cu alimente. Exista, pe vremuri, casa de comenzi „Mercur", destinată numai membrilor de partid. Ajunsese să-l cunoască pe şoferul care făcea livrările şi, momindu-l cu un bacşiş gras (o comandă era între trei şi patru sute de lei, iar bacşişul, o sută, două sute), acesta venea la ea cînd avea o comandă în plus sau produse refuzate de alţii. (Denumirea de „comandă" era aşadar improprie, pentru că, dacă n-aveai carnet de partid, n-aveai nici nas să „comanzi" ce ţi se năzărea. Primeai ce pica.)

© S. Ivanoschi

Odată – ţine minte – chiar în ajun de Crăciun, la „comandă" au primit un kilogram de banane. Pentru că erau foarte verzi, cineva le refuzase. Iniţial se bucurase, dar cum să pui copiilor sub brad bananele verzi? Aşa că le-a urcat pe un dulap şi a dat drumul la aragaz, la toate ochiurile. Luîndu-se cu treaba – mîncare, curăţenie –, a uitat cu desăvîrşire de ele. Şi-a adus aminte doar spre seară, cînd din banane se copsese pînă şi mama bananelor. Din verzi, ajunseseră negre şi la fel de necomestibile ca iniţialele verzi.

Cu toate astea, chiar dacă ingredientul de bază al mîncărurilor de sărbători era carnea-china, chiar dacă tortul tradiţional era făcut cu chiu şi vai dintr-un praf gălbui, despre care se spunea că e de ouă şi că era folosit de soldaţii americani (asta te motiva de fapt să-l mănînci!), chiar dacă era foarte greu să găseşti un cadou mai răsărit să pui sub brad, niciodată nu le-au lipsit nici masa bogată, nici taina dulce a serii de Ajun.

Cum de multe ori Crăciunul pica într-o zi de lucru, Ajunul, seara de 24, devenea centrul sărbătorii. În timp ce îşi lua copiii la plimbare, părinţii ei se strecurau în casă, împodobeau bradul, lăsau cadourile şi o mică luminiţă aprinsă la geam. Eh, luminiţa aia îi făcea pe copii, la întoarcere, să dea năvală pe scări, pînă în apartament, doar-doar l-or mai prinde pe Moş... Copiii ei sînt de-acum mari, au între 30 şi 35 de ani, dar încă se întrec pe scări cînd văd, la fereastra apartamentului ei, luminiţa de Ajun.

Atunci aveai mai multă nevoie să crezi că încă mai pot exista miracole şi – vorba băiatului ei – pentru cine vrea, Moşul există tot timpul.

Xmas & party all the time

S-a născut în 1992. ***Ştefan*** locuieşte împreună cu părinţii într-un apartament de două camere prin Titan. Mama este femeie de serviciu la o firmă din centru. Tata lucrează în construcţii. De Crăciun? Nu ştie, poate c-o să meargă cu prietenii într-o discotecă. De fiecare dată, face altceva. Stă pe-acasă doar dacă e bolnav. S-a întîmplat odată să fie foarte bolnav, o răceală nasoală, şi a trebuit să stea în casă cu ai lui şi să se uite la televizor. Cînd era mic de tot, ţine minte că mamă-sa îi făcea brad. Acum, de ani buni, pun doar cîteva rămurele prin casă; n-are sens să mai ia un ditamai bradul. Pentru ce-ar face-o? E şi scump ca naiba, din banii ăia mai bine îşi ia o pereche de blugi şi iese oricum în avantaj, şi nici n-au loc; plus că se scutură şi face numai ace pe jos şi e mai mare bătaie de cap. Masa de Crăciun? Tradiţionalul... nu ştie, din astea, sarmale, friptură... da, bineînţeles că şi banane, şi portocale. Dar pe-astea le mănîncă oricînd. Mai deosebit de Crăciun? Nu ştie, poate că sarmalele şi piftia. Cadouri? Cînd era mic îi cumpăra mama şi-i punea în cizme, de Sfîntul Niculae, sau sub brad de Crăciun. Acum preferă să-i dea lui banii, să-şi cumpere singur, pentru că deja maică-sa nu mai e în pas cu moda şi nu mai ştie ce se poartă. Odată i-a venit cu o cămaşă din aia ultra-veche şi răsuflată, zace şi-acum în dulap, nedesfăcută.

Bunică-sa îi tot zice de Moş Crăciun. Bun, înţelege că e tradiţional, dar atunci să-l lase tradiţional şi să nu-l prostească în faţă. Cînd era mai mic, o prinsese pe bunica punînd pachetele în cizme. Se fistîcise aşa de rău săraca femeie de ţi-era şi milă. I-a îndrugat ea ceva despre un Moş care a uitat să-i lase cadourile şi că a rugat-o pe ea... poveşti. S-a prefăcut, de dragul ei, că le crede. Dar între noi fie vorba, cine mai crede acum în Moş?

© S. Ivanoschi

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Johnny

„Staaaai!!!“ Şoferul frînează brusc, microbuzul înţepeneşte în intersecţie şi, într-o singură secundă, răsună din spate claxoane şi zgomot de bagaje strivite în portbagaj. Lui Johnny nu-i pasă. Se uită fix în ochii bietului şofer încremenit de spaimă şi-l întreabă scurt, ca la poliţie: „Ştii mata ce-ai făcut?“. Nu ştie. Îi spune tot Johnny, cu aerul marţial al omului care deţine marele secret al lumii şi a hotărît, brusc, să-l împărtăşească şi celorlalţi: „Un mare căcat ai făcut dumneata! Întoarce, trebuie să ieşim spre Ploieşti, nu spre Piteşti!“. Omul răsuflă uşurat şi, supus, trage de volan cu putere. Pe mine mă bufneşte rîsul, dar Johnny continuă să vorbească, aşa cum face de cînd s-a urcat în microbuz. E drum lung pînă în Mureş, şi Johnny o să vorbească tot timpul, fără oprire. Aş putea să dorm, dar nu vreau să dorm. Vreau să-l ascult. De fapt, toţi cei din microbuz îl ascultă.

„Auzi dumneata, domnule, ce porcărie, am văzut un sondaj într-un liceu şi la un moment dat o întreabă cineva pe o puştoaică dacă ştie cine a fost Nichita Stănescu. Şi proasta aia răspunde, fără să clipească, da, ştiu, a fost o mare poetă a României! Auzi dumneata, să-l facă pe bietul Nichita femeie, se răsuceşte săracu' în mormînt... Şi eu, care am dormit doi ani cu Nichita în aceeaşi pivniţă, să trăiesc momentul să aud o asemenea enormitate!“ Johnny tace cîteva secunde, îşi aduce aminte că e timpul să-şi facă doza de insulină. Microbuzul trage pe dreapta şi Johnny se înţeapă în braţ cu o seringă ciudată. Dar tot nu tace. „Eram, la un moment dat, într-un bar din Bucureşti şi m-am dus la toaletă să-mi fac injecţia. Lîngă mine, la pisoare, un individ mătăhălos, ditamai haidamacul. Scot seringa, mă înţep, ăla pică brusc din picioare, mai-mai să dea cu capul de chiuvetă. «Ce-ai, bre? îl întreb. Vai, nea Johnică, iartă-mă, da' n-am ştiut că te droghezi!» Tîmpitul! Şi măcar de-ar fi fost singurul...“

Mergem din nou. Viteză mare, ca gîndurile lui Johnny. Sare brusc de la o amintire la alta, ca-ntr-un joc de şotron cu anii de viaţă. „Dacă tot ajungem la Tîrgu-Mureş, mîine, poate, o sun pe Ildikó... Ştii mata cum era Ildikó? Dom'ne, avea nişte sîni extraordinari femeia aia şi-un fund ceva nemaipomenit! Şi nu ştia o boabă românește... Da' mai bine n-o sun, să nu păţesc cumva ca la Timişoara, ştii ce-am păţit la Timişoara? Am sunat, am cerut să vorbesc cu Irina, n-o mai văzusem din tinereţe pe Irina, mi-a răspuns o voce tînără şi-am întrebat plin de speranţă: «Irina, dumneata eşti?! Nu, sînt fiica ei, mi-a răspuns vocea aia tînără, mama a murit acum doi ani...» Aşa că mai bine n-o mai sun pe Ildikó, dacă aflu că a murit şi Ildikó? Ce spui dumneata, am trecut de şaptezeci de ani...“

Pauză de respiraţie. Johnny îşi netezeşte fularul şi mă priveşte atent prin semiîntunericul microbuzului. „Am zeci de fulare... Ştii unde le ţin? În pian, domnule! Am pianul burdușit de fulare, să nu-mi deranjez vecinii de bloc. Şi degeaba, că tot bat în ţeavă, dracu' s-o ia de garsonieră! Ei bat, bat şi eu, o dată am bătut aşa de tare, că s-a spart ţeava, inundaţie, a venit administratorul, eu am plecat de-acasă, le-am lăsat uşa deschisă să se descurce... Unde sînt vremurile de altădată? Îţi închipui dumneata, cînd m-am mutat în blocul ăla, era un bloc de artişti, domnule! Poeţi, pictori, muzicieni... Mi-aduc aminte, cîntam tot timpul, într-o dimineaţă am cîntat pînă la patru, iar cînd m-am oprit, m-a sunat un prieten poet de la etajul doi: «Johnică, de ce te-ai oprit, mai cîntă, bre, că nu pot să dorm altfel!». Şi eu stau la şapte, domnule, îţi dai seama?! Dormeau cu uşa deschisă, doar să m-audă cîntînd! Şi acum, îmi bat unii în ţeavă... Un căcat, domnule, ascultă-mă pe mine, un maaare căcat!“

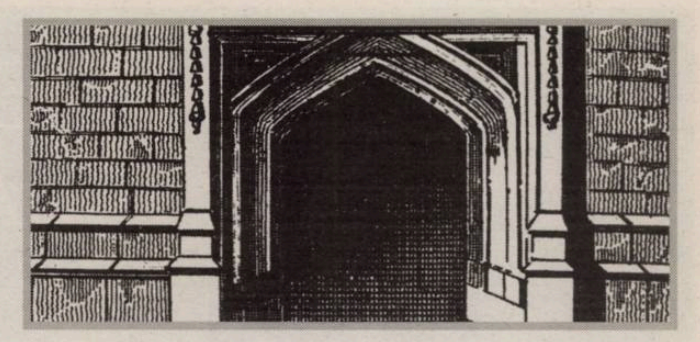

Spectacolul amintirilor se termină brusc. Microbuzul opreşte în faţa hotelului şi bătrînul coboară încet, potrivindu-şi cipilica pe creştetul capului. Închid ochii şi, de undeva, dintr-o scenă nevăzută ca destinul, îmi sună în minte o voce de anchor rostind apăsat prezentarea unui personaj de poveste: „Doamnelor şi domnilor, aplauze pentru inegalabilul... Johnny Răducanu!“.

Cu ochii-n 3,14

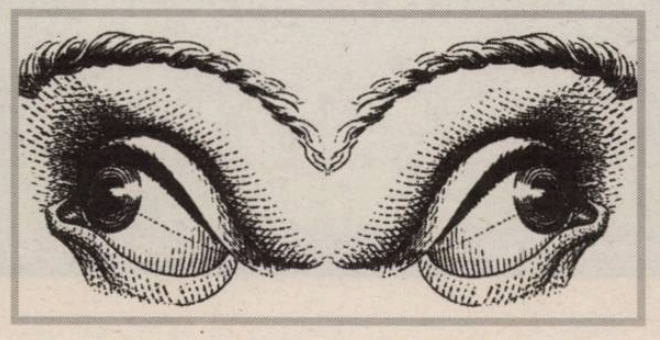

ÎN ACESTE VREMURI CU AROMĂ DE OM (CE VREMURI!), SCENA FERICIRII ESTE PARTE DIN ACEL SISTEM CU SCLIPICI

● În aceste vremuri aviare, o ştire veche (apărută pe 16 martie 1895 în suplimentul „Noutăţi ştiinţifice“ al gazetei *La Nature* şi preluată, acolo, din *Vînătorul ilustrat):* „De curînd, dl baron Double (ce nume! – *n.m.)* a cumpărat din Senegal un papagal femelă care-l fermecase cu glasul ei. Acest papagal n-a întîrziat să-i transmită stăpînului său maladia de care era atins şi, după trei luni, baronul Double a murit. Nu peste mult timp, lovit de aceeaşi boală, valetul lui l-a urmat în mormînt.“ (**D. S.**)

● Ciocolata „Laura“ a scos, în pragul Crăciunului, un nou sortiment: ciocolată cu aromă de cozonac. Pentru cei care vor ţine cu greu postul Paştelui, ar fi o binecuvîntare să apară pe piaţă niscai pate vegetal cu aromă de miel de la bunica şi praf de sare cu aromă de ouă roşii. (**M. C.**)

● În staţia de metrou Unirii, o doamnă cu blană. Se aşază lîngă mine şi, după ce cîntăreşte din ochi, minute în şir, familia de copii ai străzii din faţa noastră, începe să pufnească, revoltată şi dispreţuitoare, căutîndu-mi, nu foarte discret, cîrdăşia. Văzînd însă că nu mă simt şi că nu-i acord nici o atenţie, mă întreabă, franc, dacă vreau să ştiu (şi nu aşteaptă răspuns negativ) ce le-ar face ea „ălora“. Dacă ar fi după ea, îmi spune (şi bine că nu e!), i-ar lua cu forţa de-acolo şi i-ar pune direct pe grătar! Să înţeleg de-aici că, în zilele noastre, pînă şi monştrii sînt elevaţi şi nu mai servesc carnea de om decît gătită? Sau că, pînă la urmă, blana face, într-adevăr, pe om neom? (**S. G.**)

● Am citit în ziare o ştire de cîteva rînduri despre un român care a spart un magazin din Spania, a băut „din necesitate“ o Coca-Cola, apoi s-a prezentat singur la comisariat, judecătorul dîndu-i, la final, doar o amendă de 80 de euro pentru vitrina spartă. Altădată, Balzac ar fi scos o dramă în cîteva sute de pagini... Ce vremuri! (**M. C.**)

● Invitat de *Jurnalul naţional*, Sergiu Nicolaescu vorbeşte despre Revoluţie. La un moment dat spune: „Grupurile anticeauşiste care manifestau pe străzi erau formate din: muncitorime 68%; muncitori necalificaţi 12%; elevi 10%; intelectuali 4% şi studenţi 2% (Procuratura militară)“. Măi să fie, deci procuratura a numărat cine ce era la Revoluţie. Eu unul aş fi vrut să ştiu ce structură socio-profesională aveau teroriştii, dar e bine şi aşa. Ce eşantion o fi folosit procuratura? Parcă văd scena: tovarăşu', ăăă, domnu' revoluţionar, facem un sondaj pentru procuratura militară. Deci, ce profesie aveţi? Aşa, deci intelectual. Buuuun. Şi vreţi căderea tovarăşului secretar general? Aşa, deci vreţi. Buun. Cîtă încredere aveţi în următoarele personalităţi politice? Ion Iliescu, Petre Roman, Dumitru Mazilu. Nu aţi auzit? Lasă, că aveţi timp. Ultima întrebare: domnule revoluţionar, după părerea dumneavoastră, în ce direcţie se îndreaptă ţara noastră? (**C. G.**)

● Anul acesta, Moş Crăciun şi-a creat o nouă imagine, mult mai *cool:* este Sfîntul Nicolae, devenit nemuritor datorită faptelor sale bune, şi lucrează la împărţirea darurilor şi asigurarea fericirii copiilor, alături de o echipă forte, alcătuită din diverşi lideri şi minţi luminate ale istoriei – Attila, celebra căpetenie hună; regele Arthur, cel cu Masa Rotundă; Sf. Francisc din Assisi; Leonardo Da Vinci; Benjamin Franklin; Theodore Roosevelt şi alţii, poate mai puţin reprezentativi. Toate acestea în *Autobiografia lui Moş Crăciun*, povestită lui Jeff Guinn (Editura Nemira, 2005, traducere de Marina Radu). (**I. P.**)

● Cînd se îmbolnăvea vreun demnitar, el se interna întotdeauna la Elias. Spital de protocol, cu pază şi servicii speciale. De unde am rămas eu cu impresia că Elias este parte din acel sistem în care nomenclaturiştii comunişti aveau totul special: vile, magazine, concedii, spitale. Cum asta mergea în societatea egalitară, s-a păstrat şi în democraţie, că doar nu era să se trateze demnitarii în aceleaşi spitale cu toţi mizerabilii. Degeaba ai salariu mare de la stat, dacă nu eşti tratat şi în regim preferenţial se cheamă că degeaba munceşti pentru popor. Deci, Elias suna urît pentru mine. Acum am aflat, cînd cu scandalul recent, că Spitalul Elias este, de fapt, al Academiei Române, care l-a primit ca donaţie: Deci, un om bun a făcut un asemenea gest, iar Academia a primit un plocon pe care l-a pus la dispoziţia poporului, prin reprezentanţii săi. De fapt, nici nu ştiu de ce mă mir, doar vorbim de „acea“ Academie. (**C. G.**)

● La Poşta de lîngă noua noastră redacţie, înaintea Sărbătorilor, e coadă. Pînă aici, nimic nou. Cînd am fost să trimit un plic, săptămîna trecută, duduia care trebuia să-mi rezolve recomandata – cam lentă şi adormită şi, oricum, indispusă – mă întreabă, visătoare: „Şcoala Florească în ce sector e?“. Îi spun, iar colega ei – mai energică – îi şopteşte: „Asta-i strada, fată!“. Undeva, în spate, o altă colegă ştampila de zor, purtînd un tricou pe care scria, cu litere cu sclipici, „Take Your Time“ („Nu te grăbi“)... (**a. l. ş.**)

CA ÎNTOTDEAUNA, ÎNTRE PERSOANE DE ACELAŞI MISTER AVEM ULTIMUL CLAR

● Ca întotdeauna, programele de Crăciun pentru copii de la Muzeul Naţional de Artă au fost interesante, palpitante şi haioase. Tinerele ghide prin galeriile de artă păreau policalificate într-o hipermeserie, colaj de istoria artei, pedagogie infantilă şi *public relations*. Şi o stăpînire de sine şi a situaţiei demne de invidiat. Totuşi, nu cu copiii a fost mai greu, ci cu părinţii plictisiţi care citeau *Libertatea* pe băncuţă, între Renoir şi Manet. Ca în metrou. (**S. S.**)

● Deputatul Crin Antonescu a declarat că o fuziune între PD şi PNL ar fi ca o căsătorie între persoane de acelaşi sex. Pentru noi, alegătorii, vestea bună este că cele două partide şi-au dat seama că sînt de acelaşi sex. Vestea proastă este că sexul e incert. (**M. V.**)

● Ideea de a procentualiza zîmbetul Giocondei şi de a-i dezlega astfel misterul – 83% fericire pentru că o pictează Da Vinci, 9% dezgust faţă de artistul prea bătrîn, 6% teamă că el nu-i va termina portretul şi 2% enervare pentru că, pozîndu-i, trebuie să stea nemişcată ore în şir –, ideea asta mi s-a părut incalculabil de neputincioasă, lăsînd misterul neatins. (**R. C.**)

● „Poftiţi, intraţi, intraţi şi cumpăraţi, avem di tăti!“ – aşa cîntau cîndva membrii formaţiei Planeta Moldova, şi rău fac că nu o mai fac. Mi-am amintit aceste versuri deunăzi, într-un magazin *cash-and-carry* din care cu greu am reuşit să ies, după ce am stat la coadă în jur de o oră. Dar nu mi-a părut rău – aveau, într-adevăr, „di tăti“, inclusiv gem de caise dezpieliţate şi compot de cireşe şi vişine *DEZOSATE* – tacîmul (ofertă) inclus în preţ. (**R. P.**)

● Recentele ciocniri de natură rasială înregistrate, pentru prima oară, la Sydney mi-au adus aminte de filmul acela al lui Stanley Kramer în care Australia rămăsese *ultimul ţărm* al unei omeniri pulverizate atomic în urma unui război între China şi URSS, din cauza Albaniei. (**R. C.**)

● O reclamă la o bancă arată o rozătoare (veveriţă?) care stă prin nişte hrube sub pămînt sau scorburi (nu mi-e prea clar). Se face publicitate la nişte credite pentru locuinţe. N-am înţeles bine dacă rozătoarea locuieşte precum cei care aşteaptă un credit pentru o nouă locuinţă sau dacă, în urma creditului obţinut, poţi cumpăra o asemenea gaură de şoarece. (**A. M.**)

E ADEVĂRAT, PENTRU ACŢIUNE S-AR CUVENI UN ŞANTIER ESENŢIAL

● Parlamentarii sînt adeseori filmaţi în timp ce citesc ziarele. O fi un mod al posturilor de televiziune de a-i discredita nu doar pe aleşii poporului, ci şi presa. Ce om serios poate să-şi petreacă timpul citind? E adevărat, n-am văzut niciodată vreun parlamentar filmat citind vreo carte. (**M. B.**)

● Acută simpatie pentru broker-ul care, în loc să vîndă o singură acţiune la preţul de 610.000 de yeni, a vîndut 610.000 de acţiuni la preţul de 1 yen. Acestui Jerry Maguire involuntar al cotaţiilor, i-aş scrie un mail în care i-aş spune să nu dispere, tocmai a intrat în istoria bursei. (**M. C.**)

● Chestionate de *Libertatea* ce pedeapsă cred că li s-ar cuveni violatorilor fiicei lui Marko Bela, majoritatea parlamentarelor noastre au spus: „Să li se taie bărbăţia!“. Cu *astea* vrem să intrăm în Europa!? (**a. l. ş.**)

● Pe strada Polonă, un şantier, un panou şi o inscripţie: „Asiban şi Com-Mark-Co cer scuze locuitorilor pentru disconfortul produs pe perioada execuţiei“. Nu vă faceţi probleme, cu disconfortul sîntem obişnuiţi. Da' pe cine executaţi?... (**M. V.**)

● Trec pe lîngă un televizor şi o voce, dintr-o reclamă, îmi spune: „De Sărbători, ne întoarcem mereu la ceea ce contează cu adevărat – *ULEI DE ŢĂNDĂREI*“. Ca să vezi, era cît pe-aci să-mi scape esenţialul. (**D. S.**)

COLECȚIA PROZĂ DEBUT LA HUMANITAS

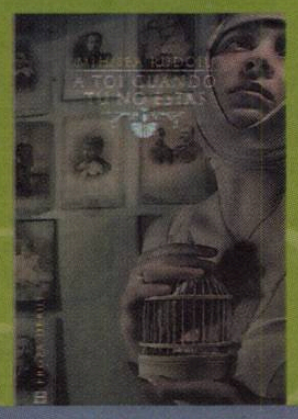

MIHNEA RUDOIU
A TOI CUANDO TU NO ESTAS

Mihnea Rudoiu (n. 1978, Târgoviște)
Există personaje de carte care adună în ele frustrările, ambițiile, iubirile și eșecurile tuturor. Există protagoniști umpluți cu pasta multicoloră a trăirilor noastre zilnice. Cam așa arată eroul din **A toi cuando tu no estas**, romanul de debut al lui **Mihnea Rudoiu**.
O carte prin care defilează fantasme, spaime, bucurii și deznădejdi care ni s-au așternut multora la drum.

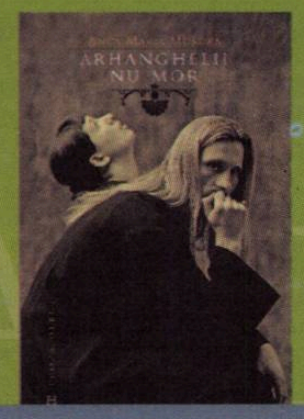

ANCA MARIA MOSORA
ARHANGHELII NU MOR

Anca Maria Mosora (n. 1978, Brașov)
Romanul **Arhanghelii nu mor** este debutul ei literar absolut, un debut ștampilat de un paradox deslușibil încă de la prima frază: o autoare foarte tânără scrie extrem de matur, cu un control al frazei la care mulți consacrați ajung după ce rup maculatoare întregi. Universul ei este unul parfumat și misterios, în care amintirile se strâng într-un ochi de geam, iar fluxul nostalgic îngroapă lespezile crăpate din fața unei case de demult.

ALAIN GAVRILUȚIU
NU TOATĂ IARBA E LA FEL

Alain Gavriluțiu (n. 1977, Ploiești)
Nu toată iarba e la fel e un plonjon într-o mlaștină cerebrală cu poteci labirintice și cu soluții mincinoase. E o carte care păcălește ușor și care îți arde degetele, nu numai de nerăbdarea de a o duce până la capăt, ci și pentru că pe alocuri povara unei conștiințe încărcate (a cititorului, atenție!) devine insuportabilă. Autorul reconstruiește experiențe furate, istorii fragmentare, momente de bâlci contemporan, unde șocul recunoașterii devine miza.

www.humanitas.ro • www.librariilehumanitas.ro • www.humanitasrights.ro • http://autori.humanitas.ro

TVR CULTURAL

Concert excepțional de Crăciun cu Grigore Leșe, la TVR Cultural

25 decembrie, ora 14,00

Crăciunul tradițional la români vă este prezentat de Grigore Leșe în ediția specială a emisiunii La porțile ceriului - un concert de o factură aparte, susținut într-o locație inedită, în prezența unui public special. Grigore Leșe va colinda și va interpreta cântece despre nașterea Mântuitorului Iisus Hristos pentru veteranii de război din Țara de Sus a Moldovei, în pronaosul Mânăstirii Râșca, superbă ctitorie a întemeietorilor de țară Bogdan Vodă și Petru Rareș.

Însoțit de grupul vocal bărbătesc din Râșca, Grigore Leșe va aduce în casele tuturor colinde precreștine, cântece care vorbesc despre facerea lumii, despre Eva, altele care marchează un timp istoric, cum ar fi colindele de război, cântecele religioase despre Fecioara Maria și Nașterea Mântuitorului.

Colindele interpretate de Grigore Leșe sunt creații moștenite de la străbuni, menite să ducă vestea Sărbătorii Crăciunului din casă în casă.